

BIBLIOTECA NAZ.
MUSEO CIVICO DI

XLVI

G

11

JAC. AUGUSTI
T H U A N I
HISTORIARUM
SUI TEMPORIS
TOMUS SEXTUS.

LIB. CXXIV.
CICIOC.

—
—

CXXXVIII.
CICICVII.

I T E M

NIC. RIGALTII De rebus Galliae Lib. III.

CICICVII.

—

CICICX.

HENRICUS IV.

L O N D I N I

Excudi curavit SAMUEL BUCKLEY

MDCCXXXIII.

MUSEUM

OF THE

AMERICAN
MUSEUM

OF NATURAL HISTORY

NEW YORK

A. Barren. pin.

JACOBI AUGUSTI THUANI HISTORIARUM SUI TEMPORIS

LIBER CENTESIMUS VICESIMUS QUARTUS.

EPITOME.

SÆCULARIS annus Romæ magna frequentia celebratur. Henricus Barrensis dux Romanus profectus, ut absolutiorum contrahit cum Katharina regis sorore matrimonii, a pontifice obtineret. II. Obitus cardinalium Georgii Ratzivilii, Laar. Prunli, Inici Davali Arragonii, Lud. Madrucii, Petri Denae, And. Austrii. III. In Belgio miles perniciosè tumultuatur. Wachtendonck trans Rhenum cum arce a Mauritio capta. Novesium irrite conatu tentatum. Colloquium inter Elisabetham et Archiduces de pace propositum nullo successu. IV. Caroli Breanteii infelix cum Silvæ ducis præfidiarius congressus. V. Mauritius Crepacordium capit. Ad Santandream munitionem posita castra vii Kal. Apr. et viii Eid. Maias deditio facta. Rursus tentatum cum Ordinibus colloquium nullo successu. Circa Limburgum tumultuatur miles. Mauritius classem in Zelandia instruit, ut Ostendæ, quam Albertum obsiderum sciebat, subveniret. Philippina munitio deditur. Frustra Brugenses sollicitati. Mauritanæ naves a Spinolæ irremissis superatae. Munitiones ab Hispanis circa Ostendam struuntur. Albertina dedita Mauritio. VI. Albertus cum Isabella Gandavum venit. Ad Neoportum a Mauritio posita castra. Snarkerka et Audenburgum Alberto deduntur. Inter Albertinos et Nassavianos acriter pugnatum. Crenata de Hispania victoria. VII. A Neoporto obsidione ix Kal. Sextil. discessum, ac postidus Claudi. Burleta iñu fellopeti in capite accepto occubuit. Discessu Mauritiū munitiones circa Ostendam

TOM. VI.

A

Ostendam

Ostendani struttas novo praesidio firmatas et-lustratus exercitus. Ambrosius Landrianus Bruxellis ex morbo decessit. A Batavis in Scaldis aestuario Albertini male accepti. Aemilia Mewsiac comitissa decessit, et Mauritium in comitatu heredem instituit. VIII. Navigatio Batavorum novum in Indiam Orientalem ante triennium suscepta. Cerne insula, seu Mauritio, et ejus descriptio. Javae et in ea Tubani civitatis ac Moluccarum lustratio. Ascensionis insula in itinere lustrata. IX. Jacobo Scotorum regi a Joanne et Alexandro Ruvenis fratribus Gauriae comitibus paricidiali audacia, thesauri spe facta, illuditur. De iis ut paricidis supplicium sumptum. X. In Pannonia Pappensium praesidiariorum defectione magna clades accepta. A Schnartzenburgo praesidiarii male mulstantur, variis et exquisitis suppliciis excarnificati. XI. Canisa a numerofo Turcorum exercitu obfessa. Mercurianus obfessus suppetias laturus aciem contra instruit, sed, Turcis vallo se tenentibus, et interclusa undique annona, ad extremum recedit. Hujus discessu infracti praesidiarii Paradisum praefectum ad deditionem compellunt. XII. Michael Walachus contra Sigismundum Batharium quasi Caesaris auspiciis ducit, et conferta diu ambigua pugna caedit, et Moldaviae magnam partem in potestatem redigit. XIII. Basiliae infligatu Caesar ei tandem imperium abrogat. XIV. In Stiria Graecii Augustanae confessionis socii libertas conveniendi omnino adempta.

EX AUCTORIBUS,

Caesare Campana, Joanne Parvo, Batavorum navigationibus, Cornelio Tacito, Relatione Gaurianae conjurationis a Jacobo Scotorum rege publicata, Hungaricis relationibus, Atlis in Stiria publicatis.

LIBER CENTESIMUS VICESIMUS QUARTUS.

SAECULARIS hic vere annus, nec tamen is, in quo populus olim convenire jubebatur ad spectacula, quae nec spectavit quisquam nec spectaturus est, qualis a Bonifacio VIII ante octo annos institutus est; sed melius fabulari exemplo ad L. primum annos a Clemente VI, deinde a Sixto IV, ut saepius rediret, ad XXV contractus, a Clemente VIII magna omnium nationum expectatione ac frequentia celebratus fuit. Kal. Jan. aperta Sancta Porta malleo aureo, insigni cardinalium, praefectum, oratorum principum, Italiae procerum ac populorum comitatu ac concursu. Tum loca sacra toto anno ad expiationem peccatorum lustrata; quosdam etiam Protestantis principes ex ultima Germania celebritas excivit, qui mutato habitu, urbis hoc anno ornatum, et populorum undique confluentium frequentiam admirati sunt; in hisque Fridericus Wintenbergicus memoratur. Henricus^b Barrensiensis dux, Lotaringiae ducis filius, eo quoque profectus est, ut absolutionem contracti cum Catharina regis sorore sectaria labe infecta matrimonii a pontifice in aecano peteret, ac deinceps cum ea confuscendi ad liberos suscipiendos libertatem ab eo obtineret. Nam morsu conscientiae, ita a Jesuitis instructus, artineri se dicebat, et longo jam tempore ob id ab ea secubuerat. Utrumque facile regi oratoris accedentibus precibus impetravit, vortique compos domum reverfus pristinam cum uxore, quam alioqui summe diligebat, consuetudinem repetiit. Rex sub id Carolum^c Neovillum Allinecurium Villaregii filium ad pontificem legavit, ut gratias pro sententia in matrimonii sui causa lata ageret, et de nova uxore ducenda ipsum consulere. Mutua gratulatione exceptus et auditus est; et cum placere consilium de Maria Francisci magni Etruriae ducis defuncti filia ostendisset pontifex, datum postea a rege^d Silerio oratori suo negotium, ut Florentiam profectus ea de re cum Ferdinando patruo ageret. Dum Romae esset Allinecurius, Neapolis princeps Henricus Gufmanus^e Olivariae comes insigni pompa cum uxore ac liberis ad urbem venit, tum ut anni expiatorii indulgentias coram majore cum fructu participaret, tum ut pensionis annuae vinctis unciarum auri pro regno Neapolitano praestationi praefens majorem dignationem conciliaret.

II. Ur lacus et saeculari festivitate et hominum concursu, sic procerum aulae Romanae mortibus tristis hic annus fuit. Nam nusquam plures cardinales eodem anno mortui. Initium a Georgio Razvillio factum Nicolai Olivae ducis filio, viri de nomine Polono optime meriti ob adjunctam Livoniam et sedatas in ea provincia assiduas dissensiones, sicuti locis suis demonstravimus; qui quam Protestantium doctrinae addictus fuit, eamque, quantum in se erat, in Lithuania sua propagavit, tam filios majorum religionis retinentes habuit. Georgius autem episcopus Cracoviensis a Gregorio XIII in collegium cardinalium cooptatus, hoc anno ineunte Romae ad Deum migravit. Eodem mense postridie Kal. Jan. Laurentius^f Priulus variis apud Franciscum magnum Etruriae ducem, Philippum et Hispaniarum regem, Henricum III, nec non apud Gregorium XIII, legationibus summa cum prudentiae laude pro serenissima republica defunctus, postea

Venctorum

INTERPR. ^a Jussit. ^b de Bar. ^c de Neufville S^r d'Allenour. ^d Brislot Sr de Silery. ^e Olivarez. ^f Prius.

CDDC.

HENRICUS IV.

CDCC. Venetorum patriarcha, mox cardinalis a Clemente VIII creatus, in patria placide in Deum obdormivit. Mense sequenti ^a Inicus Avalus Aragonius Vastii marchionis filius a Pio IV cardinalis diaconus creatus, et postea episcopus ^b Portuensis, XI

HENRICUS IV.

Kal. Mart. Romae obiit; ut et Apr. proximo Ludovicus ^c Madrucius episcopus Tusculanus, cum prius episcopatus Tridentino renunciasset, strenuus Philippicarum rerum in illa aula propugnator, ad S. Oausili sepulchrum. Denique Petrus Deza Hispaniae suae protector, et episcopus ^d Albanus XI Kal. Sept. obiit, ad S. Laurentii in Lucina depositus; et inde in Hispaniam transferendus. Annum clausit Andreas ^e Austrius Constantiae episcopus cardinalis, qui nuper summa Belgii praefectura per Alberti gentilis absentiam magna prudentiae et moderationis cum laude defunctus, cum ad participandam anni propitiatorii gratiam Romam profectus esset, subito morbo correptus pridie Eid. Dec. vitam cum morte commutavit.

III. **LAETITIAM** et publicam imminuit tristis rerum Philippicarum in Belgio successus; pro quo supplicationes Romae factae fuerant, quod bellum non tam adversus rebellis, quam sceleris, ab Hispanis susceptum iactaretur. Principium a tumultu praedilatorum ^f Crepacordii et novae in insula Bommeleni ab Andrea cardinali extractae munitionis fuit; qui in loco frigore, ventis, pluvio, et omnium rerum penuria, damnato quasi expositi, stipendio deficiente disciplinam nullam servabant: jamque late exemplum serpebat, ^g Hamontianis, qui superiore anno rebellaverant, ceteris animos facientibus. Exemplo exemplum revincendum censebat Mendoza, et severitate in contumaces vindicandum, et III tormenta ^h Traiecto ad Mosam, et bis mille ⁱ Sequanos nuper a Marco Rix Varamboni marchione conductos, cum aliquot Germanis et Belgis selectis, quibus nihil debebatur, iis opponendos. Sed quo missum expeditioni defuit, plerisque dissimulatione potius, quam exacta disciplina, malum coercendum hoc rerum statu existimantibus, et exemplum citralis ad ^k Sicheum successus inter Italos et Hispanos in memoriam revocantibus. Itaque nullum scditiosos oppugnandi consilium, qui jam ad bis mille pedites et ceto equites creverant. Inde occasionem oblatam, et quod frigus hieme illa intensissimum esset, congelatis alte fluminibus, minime sibi e manibus eripi passus est Mauritius ad omnes casus intentus. Itaque excunte Januario ecc delectos trans Rhenum mittit, qui ^l Wachtendoncam oppidum, quod a Friderici Bergensis comitis praefidio tenebatur, astu interciperent. Per fossam glacie concretam facile sui cinctibus pomoerium superare, stationibus ad strepitum se minime commoventibus; quippe quae crederent Hispanos esse, qui haud hinc longe juxta Stralendam confederant. In arce loci dominus erat Jo. ^m Gelenius cum xxx circiter defensoribus, qui capto oppido statim ad Hermannum ⁿ Bergensem Friderici fratrem, qui Ruremondac erat, missio rei nuncio, antequam hostis vires colligeret, subveniri sibi petiit. Sed superveniente Ludovico Nassovio cum bis mille pedibus et toto equitatu, cui praeerat, speratae Hermannii suppetiae frustra fuere; et capta arce, cum nihilominus ad interius propugnaculum Gelenius cum uxore et familia se contraxisset, et ad defensionem se paratum ostenderet, tandem vi a victore facta in potestatem Nassovii venit. Vix Hispani, qui in proximo erant, periculum evaserunt, qui omnibus locis circa infestis vix per ^o Sicambros incedentes Traiectum Mosae pervenerunt. Eodem tempore ^p Novesium irrita conatu a Mauritanis rentatum. Interea Albertus et Isabella infans cum Mendoza, ^q Amalio, Arausionensi, Antuerpia digressi

INTERPR. ^a Inicus Duxatus d'Aragona, filius de Marquis del Guasti. ^b Evreux d'Offia. ^c Madrucus comes de Proscian. ^d d'Alba. ^e Cardinalis d'Andria etque de Conilong. ^f Partis de Crepacord et de S. Andre. ^g Les mauxes qui arrivent souvent. ^h Les machines de Liège, et y eurent. ⁱ Massfrichte. ^j Frenet-Contant. ^k Sibingen. ^l Wachtendonck. ^m De Gelen. ⁿ Comte Fanden Bergh. ^o Gueldre. ^p Noye. ^q le duc d'Analle, et Philippe Guillaume prince d'Orange.

digressi in Flandriam descenderant, et a Gandavi perhonorifice accepti Kal. Feb. Caesares oratores, Carolo¹ Nutzelio verba faciente, audierunt. Post gratulationes solennes pro felici ex Hispania reditu, a Berkae Rhenanae, quae ad Colonienfis septemviri ditionem pertinet, et ab Hispanis tenebatur, restitutor cum peteretur, Albertus aëlis Caesari fratri gratis de restitutione se excusavit, faciliq; tenuit, cum Baravi se ab omni reconciliatione alienos ostenderent, cujus procurandae ergo praecipue illi venerant, ut restitutio in aliud tempus differretur. Gandavo, a Tornacum, Insulam, ac postremo Regiacum Atrebatum, et Cameracum, cum toto aulico comitatu ad dicendum et accipiendum civitatum iurjurandum itum, grassante ubique militum tumultuantium malo. Ex novorum principum in Belgium adventus occasione de pace inter Anglos et Archiduces negotium retractatum est, et ab Elisabetha² et Edmondus ad regem, ut se medium interponeret, missus, et inde ad Archiduces transire iussus. Verichenus vicissim ab illis legatus; cumque de colloquio Bononiae in terra Francia celebrando convenisset, missis ab utraque parte delegatis ab archiduce Baltazare³ Zunica et Ferdinando Carillo obortis difficultatibus nihil agi potuit.

IV. Super id res intervenit et casu detrimentosa et omine tristis. Carolus Breauticus in Caleris praenobili familia adolescens, ad ferociam strenuus, cum pacis petraefus in Belgium Ordinibus militaturus cum ala equitum Gallorum se contulisset, ex ea occasione memorabilis duelli fortunam tenuit. Jacobo vicario ejus a Silvae-ducis, cui Antonius Schertius Grobbenduncanus praerat, praefidiarii capto, et de pretio pro libertate sua Breauticum appellante; rescriptum est ab ipso, dolere Gallis, quod homines nullo pacto cum suis comparandi hanc de ipsius victoriam reportassent; se paratum cum duplo majore numero eorum certare, de victoria tam certum, quam cupide occasionem, si quando se in manus dabit, rei gerendae capturum. Literae a Breauticio subscriptae cum ad Grobbenduncanum, antequam Jacobo redderentur, ut sit, allatae essent, iis referatis ac lectis, cum contumeliam tantam non ferret, protinus ad Breauticum remittit, et conditionem non xl. cum xx, sed pari numero, certandi accipit, locumque et diem condidit. Vix ab utriusque partis primariis ducibus impetratum, ut pugnandi copia fieret. Mauritius maxime rem dissuadebat, non convenire distans, tali dignitate juvenem, cujus virtus alia potiore fortuna inclarescere poterat, cum ignobilibus ac gregariis militibus, imo cum perfidis, et qui Fani⁴ Gertrudis ante xii annos prodendi auctores fuerant, vitae periculum facere. Ii erant Gerardus et Antonius Abrahami fratres a Lekerbirkeni vulgo dicti Breauticus peribat, ut Grobbenduncanus ipse in partem certaminis veniret; verum ille se hac ratione excusavit, quod diceret, sibi liberum non esse, praecipuam Brabantiae urbem, cui eum summo impetio praeesset, injussu Archiducum deserere. Quod in ipso erat, hortatus suos ad rem fortiter pro decore Belgici nominis gerendam, cujus Deus illa die eos vindices esse voluerat, Non. Feb. emittit. Breauticus Fano Gertrudis, ubi hienaverat, medio itinere confodit, adversarios oppertens; qui ubi in conspectum venire, cum ipse et Gerardus ex insignibus se agnovissent, admissis equis concurrunt, et prima seloppetorum dispositione sternitur Gerardus, et mox Antonius frater cum duobus aliis: suffosius et Breautici equus; sed alio confenso ad pugnam subito redit. Dispar sociorum cum Belgis congressus fuit, in quo

plures

INTERPR. ¹ Cond. ² Nutzel. ³ Risherv. ⁴ Tournay, Lille, Aras et Combray. ⁵ Edmond. ⁶ Audenart Ferreiken. ⁷ Balique. ⁸ de Zunica et de Gerilla. ⁹ de Brouil da pays de Caux en Normandie. ¹⁰ Jacques Droij. ¹¹ Baisidus. ¹² Sebets Br de Grubbenweil. ¹³ Gertrug Isberg. ¹⁴ Lekerbluten, Put. ¹⁵ Lekerbutgen, Met.

CRIDC.
HENRICUS IV.

plures Galli cecidere, equis fere occisis; tandemque Breauticus suffosso uno et altero equo in pedes lapsus, post obliuinarum certamen a suis desecruit; graviter et ipse vulneratus. Post pugnam consellam capto vitam ademptam a victoribus prodidere Hispani: quod inter eos convenisset, ut ad alterutius partis intercessionem sine spe gratiae pugnaretur. Qui res eas Ordinum partibus addidit scripsit, aliter rem memorant; literas, quas a Breautio scriptas dixi, minime certamini ab initio causam dedisse, sed Breautii verbis maligne ac falso ad Belgas delatis provocationem a Grobbenduncano factam; cumque victores Silvam-ducis cum Breautio captivo ac pretium pacto redirent, cum Gerardo et Antonio non comparentibus de illis socios interrogasse, cognitoque fratres in pugna cecidisse, irato vultu quaevisse, Ecquid pluris Breautii pecuniam, quam fortissimorum virorum sanguinem ab ipsis ultionem deposcentium faceret? ad quae verba pudore confusus milites Breautium multis ictibus in Grobbenduncani conspectu confecisse. Galli in eo certamine XIII, Belgae v occubuerunt: et inclinata primum ad Gallos victoria mox mutavit, et Breautium, alternante vires fortuna, a suis desertum pariter deseruit. Is Nicolai * Hartaei Sancii a nobis sapientius commemorati filiam in uxorem duxerat, forma aequae ac moribus praeflantem foeminam, ex eaque filium superflitem amplissimorum bonorum heredem reliquit. Porro illa vix vigesimum annum tunc egressa, cum multi illam ambirent, accedente ad moerorem ex viri fato conceptum, humanarum curarum taedio, solitariam vitam amplexa est, et in * Terefarum nuper apud nos Lutetiae insularum coenobio, quibus et grandem pecuniam ex dotalibus bonis erogavit, votum emisit. In motu perseverabant Hamontiani, ad quos placandos missus Claudius * Barlota cum frustra fuisset, tandem xv Kal. Apr. cum iis transactum est, conventumque ut XIII mensium stipendia pedes, duplum eques acciperent, et quousque praesenti pecunia numerata esset, a * Quixada tribuno † Dieflam in praesidium deducerentur.

V. A. T. Mauritius, qui pecuniae penuria in castris Albertinis laborari praecipue seiret, idque novis in dies motibus occasionem praebere, haud sibi desuit, coactumque quam citissime potuit, exercitum † Dordraci ex navibus imponit; et adverso Mosa ad † Crepacordium munitionem superiore anno a Mendoza captam, in qua praesidiarios tumultuare intellexerat, contendit. Dum in itinere est, ecce † Sequanos auxiliariis a Mendoza missos caedit; quo ex casu tam male animati praesidiarii occasionem cepere deditionis faciendae. Locis porrens circa sanguinem Mauritius suecessum urget, et ad † Santandream munitionem inexpugnabilem aloqui creditam, in qua milites grassante ubique seditionis exemplo haud paulo melius animatus erat, vii Kal. Apr. castra ponit, constructis hinc inde summa arte ad † Mosam et Wahallim compluribus † propugnaculis, quorum vii ad † Hescilum vicum constructa de vii planetarum nonisibus appellata sunt; et canali recto excavato, qui in Wahallim influens navis per flumen in castra venientis ab infesta obsessorum dispositione defendebat, cui propterea * Cruci S. Andreae nomen impositum. Apertus etiam pluribus locis agger aqua immissa; ita ut ab ea parte Brabantiae auxilia summitti non possent. His peragendis rotas Aprilis insumptus, tantaque aquarum diluvio fuit, ut obsessis obsidentibusque aequae noceret: nam vallum terra ubique resurgente duci non poterat. Itaque infesta utrinque tormentorum dispositione tantum res gesta, donec aquis recedentibus et sole solum indurante excavari terra coepit, et agger

INTERPR. * De Harlay Sancy. † Cornclitus. * les murieres de Harvet. † le Bourlet. * Yverde. † Dieff. † Bert. † Grosvenor. † Fronts-Comens. † Fort S. Andrl. † la Mosa. Et le Wahal. * Relandus. * Hescil. * la Croix S. Andrl.

NOT. * Yverde. Il est aussi nommé par M. vi en ce lieu, & personne ne l'appelle Quixada. teren & Campens, desquels M. de Thou s'est servi. Put.

agger strui ad eam partem, quae a Rossemium et Herværdenam spectat, et propius ducto eo obfessi ad colloquium invitati. xv et xxi Non. Maias introducti b Uldenbrochius Ultrajectinae legionis tribunus, et Jo. c Aa iidem tribunus: sed signo ex d Silva-ducis dâro, quasi suppetiae propedim mittendae essent, colloquium aliquot dies intermissum. Interim promotio vallo, cum nulla auxiliorum promissorum spes relinqueretur, tandem delegari ab iis ad e Mauritiū, qui f Alemi erat, missi, pro debitis stipendiis, cxxvco florenorum ab Ordinibus promissa, quibus acceptis locum dedituri essent, certis legibus; inter quas praecipua erat, ne quid illis propterea, quasi munitionem pecunia accepta hosti prodidissent, improperari posset. Itaque cum Gallus quidam miles petulantia linguae abreptus per convivium eos proditores nominasset, statim Mauritiū iussu victus, et ut de eo poenas arbitrio suo sumerent, praefidiariis deditus fuit. Id actum viii Eid. Maias. Tertio post die cum egrederentur, cxxciv numerati sunt. Pars maior in castris Mauritiū mansit. Capta a Santandreana arce, quae iactura non minoris ab Albertinis aestimata est, quam si Silva-ducis amissa esset, ac praesidio valido firmata, copiae in naveis impositae in Flandriam, quo bellum eo anno transferri ab Ordinibus decretum erat, portantur. Conventus interea ab Alberto inditus Bruxellis celebratus est exeunte Aprili, in quo per Jo. Ricardotum quanta, ex rei pecuniariae penuria, provinciis Belgicis pericula impenderent, exemplis recentibus cum demonstrasset, ejus expediendae rationes urgebat; nec Ordines abnucebant, sed ante Baravorum voluntatem ultimam periculi consilium ducebant. Igitur denuo tentata reconciliatio. Sed cum Ordines foederati, priusquam ad conditiones deveniretur, ante omnia exterum militem omnino dimitti, hoc est, Hispanos et Italos, et arcem eundem Belgarum fidei committeri peterent, Albertus, qui nec in potestate id sua firum videret, et salva Philippī familiae suae Principis bona gratia concedi non posse minime ignoraret; causatus hoc agi libertatis publicae obtemperare, ut sicuti b Gandensī pacificatione evenerat, exarmato Principe, eundem arbitrio suo sus-deque agerent ferrentque, teterrimamque tam in sacra, quam civili administratione confusionem inducerent, colloquium abruptum, et omnes ad bellum serio gerendum cogitationes convertit. Sed novi rursus motus per praesidia et in castris exorti non mediocriter ejus conatus retardarunt. Circa i Limburgum cum ad l Carpenam arcem tumultuarem esset, unaque c Hispani in seditionis societatem venissent, vix tandem Ferdinandi l Lupi, qui praeerat, intentu res per totum Sextilem composita est. Missus et Jo. Jacobus m Bellijoci Comes Dieclam, qui militem ab excursionibus prohiberet, quibus fiebat, ut rustici pecuniae collationem recusarent. Major ex castris ipsis motus fuit, propter viciniam grassante exemplo: nam ex Italīs et Belgis praecipue oce circiter equites et 10 pedites inter Graviam et n Venloam a signis discesserunt, et electum sibi o Gabrielem Brunorum Eugubinum constituerunt. Itaque contagionem veritus, ne plures se ad eos aggregarent, Ludovicus Velasus mature equitarum trans Mosam duxit. Ad eos deinde missus Philippus p Croius Sorae comes, et Augustinus Herrera Gandensī arcis praefectus, qui obtestationibus, minis, promissis tandem pervicerunt, ut ad officium redirent. Belgis ix mensium stipendia data; Italīs, Hispanis, et Germanis omnium, quae debebantur, intra novem mensis exsolvendorum spes facta. Interea Mauritiū classem bis mille octingentarum q navium per r Dordracum traductam ante a Walcrenam insulam infra e Ramecenam arcem statuit, ventum commodum operiens, quo Ostendam subire posset; quo semper restante verius, ne longiore in eo loco mora

INTERPR. a Rossem et Herværdem. b Le Br d'Uldenbruck. c Vander Ae. d Brilidre. e le Comte Maurice de Nassau. f Alem. g Fort de S. André. h de Gand. i Limbourg. k Carpen. l Lopez. m Belgiois. n Fens. o Gabriël Brunen de Eugubie. p de Croi Comte de Sadr. q Beteux. r Dart. s Walckeren. t Ramecien.

CICERO. mora Albertus de consilio Ordinum certus exercitum in Flandriam, quam prior
HENRICUS IV. ingredi festinabat, reduceret; XIII Kal. Quintil. cum CIO IO navibus, aliis in statione
relictis, quae venio commodo Ostendam subsequenter, vela facit, et sub vesperam
Bicryliam parvam in Flandrico tractu insulam appulit, haud longe a * Saslo, quod
est canalus Gandavo in mare labentis aestuarium, et inde Ernestum Nassovium cum
idoneo navium et bellatorum numero mittit, ut juxta Philippinam munitionem
excessionem faceret. Hispani, qui locum tenebant, conspecta classe post tormenti
ictum dispositum certis conditionibus discedunt. Postridie excessio copiarum eo in
loco facta, et omnis circumpositis * Patientiae et * Asenae aggeris propugnaculis * Phi-
lippina primis castris * Asenedam venit, et alteris * Echeloum municipium opificio
dives ad * Levam amnem; quod postridie quam ab eo discessum est, igne a milite
inmisso conflagravit, rusticorum injurias ultum cuncte, qui quosdam e suis pabularum
egressos crudeliter mactaverant, et ignominiose occisos ad arbores suspendant.
Inde ad * Malum juxta * Brugas posita castra, spe concepta, ut urbes olim opulentae
et per continua bella attritae belli taedio tam vicinis Ordinum copis rebellarent.
In eam rem scriptae a Mauritio ad Brugenfis et Gandenses literae, quibus eos ad
libertatem capessendam et immane Hispanorum jugum excutiendum hortabantur.
Sed nihil aut lites aut internuntiis profectum. Nam Brugenfes haecum liberi
praesidium ex ea occasione acceperunt, et rustici in oppida diffugientes agrum desertum
reliquerant, ita ut miles in summa viatici et aliarum rerum penuria versaretur, cor-
ruptis ubique aquis, quas cum avide aestate jam adulta biberet, morbis gravibus
conficillabatur. Vento aspirante cum XL naves, quae comestum portabant, III mi-
liariis navibus eas deducantibus, Rameceana solvisset, dum sparsae per mare
feruntur, Spinola cum triremibus, quas superiore anno ex mari Tyrreno in Ocea-
num ad infestanda Belgii litora summa felicitate deduxerat, in tardius incendit
invehit XVIII ex illis cepit, et cum una ex militaribus, quam * Blankardus vir ad-
modum strenuus ducebat, congressus cum malis et antennis fractis, et perforata mul-
toties carina classarios in extremam omnium rerum desperationem adduxisset, tamen
ad deditionem compellere non potuit, ipso Blankardo ex vulneribus semianimi
intermittente, si vim ulterius facerent, fore ut injecto in pulverem nitratum igne
victores tidique pari ruina opprimerentur. Itaque dimissa navis, quae ut erat quas-
sata, * Vlissingam appulit, ubi postridie Blankardus interim mortuus pompa militari
classiaris funus deducantibus tumulatus fuit. Mauritius ad * Audenburgham jam
castra posuerat v Kal. Quintil. ab Hispanis desertum. * Snaskerka et Bredena muni-
tiones circum extructae mox venienti paruerunt. Capta Bredena IV tormenta;
cum quibus pars copiarum, in quibus Galli, Belgae, et Helvetii erant, Ostendam
missa, ut Albertinam munitionem obsideret; itemque * Isabellam et Grotenam,
quae juxta Ostendam in itinere * Neoportum cunctis in tumultis arenariis ab Hispanis
extructae erant: nam iis capis Neoportum, quod expugnare in animo habebat,
commodius obsideri posse: biduo post tormentis admois post acrem dispositionem
sub meridio Albertina Mauritio dedita. Eodem die a Joanne * Duivenvorda War-
monio Baravia thalassiartha, qui cum IV navibus militaribus et actuariis commearum
onustas secum trahens solvebat, circa * Slusas cum Spinolae triremibus pugnatum,
venio initio remittente; unde Spinola, qui remigio rem gerebat, prosperi successus
fiduciam cepit. Sed vehementiore mox aura ingruente mutavit fortuna, et tri-
remes, quae oppugnabant, oppugnatae, vix se in tempore intra proximum canalem
recipere

INTERPR. * Str. de Gand. * Fort. de Patient. & d'Asenae. * de la Philippine. * Asenedam.
* Bourg d'Echelou. * Lieux r. * Malin. * Bruges. * Le capitaine Blankard. * Vlissingen. * Auden-
burgh. * Fort. de Snaskerka & Bredena. * Isabelle & Grotenborch. * Neoport. * de Duivenvorda
Sr. de Warmon. * l'Eslinge.

recipere poterunt, infesta Batavaram navium dispoſitione admodum quaſſatae; accideſque, ut iſtu tormenti catena, qua Turcus vinciebatur, fracta, ipſe illaeſus catenae adhuc anulum trahens ſaltu ex trirreme in mare ſe dederit, et natatu ad Batavam navem incolumis pervenerit; cunctis caſum ſupentibus et homini pari aequum ducentibus, cui tam raro beneficio fortuna peperciſſet.

VI. Ad famam hoſtilis in Flandriam exſcenſionis Albertus, qui adhuc Bruxellis erat, exercitum praemiſerat: primam aciem ducebant Ludovicus Velafcus et Hieronymus Martinengus tribunus, in qua erant ita expeditorum peditum militum cto, et ccc equites; quibus et aliquot alae acceſſerunt, ex Trajecti ad Moſam praefidio, quas Ludovicus Melzius ducebat. Sequebantur vcto peditum, et ccc equites, et cccc pedites ex ſeditioſis, qui Dieſtae erant. Eos ipſe cum viii tormentis et equitatu ac peditatu deſecto ſubſequitur, ducta ſecum coniuge, ut ejus praefentia militi pugnaturu animos faceret; et in pervigilio S. Petri Gandavum venit. Hic luſtrato exercitu, in quo plerique ex ſeditioſis, plures exemplo eorum ad ſeditionem ſpectabant. Infans equo egregie ornato inſidens ordines obivit, allocutione etiam digna; pro religione, pro legitima principe, quas perduelles oppugnatum ibant, fortiter pugnarent, et qui abſentum principum auſpiciis toties rem egregie geſſiſſent, cum ſe praefentem habeant, cuiusque meritorum inſpectricem, eo praefentiores animos inducerent; neque tam debitorum ſpenderum memores eſſent, quam majora a ſe fortunae ſua ſperarent: praemium in victoria poſitum, vile utrique nimis pro tot exantlatis laboribus futurum ſi pretio tantum acclimaretur. Tum preces obteſtationeſque miſcens, compellatiſque nominatim ducibus ac tribunis; Me videtis, inquit, non ſponſores alienae fidei ex longinqua Hiſpania miſſos, qui nec idonei in praeteritum cavere, nec certa in futurum polliceri conſueverunt. En me alienae, meaſque fidei in praeteritum et in futurum vobis obſidem ſiſto; proque Belgio, quod ſalutem virtuti vaeſtrae debitum eſt, ego Belgii princeps, fidejubeo, mundo ipſo muliebris, ut cetera cuncta deſint, ſi opus fuerit, atque adeo inauribus, quas geſto, oppigneratis. Ad quae verba miti gravitate cum enixi adſectus ſignificatione prolata, exortat totis callis repente acclamationes militum: duceret quo veller, ſe ſequi paratos; hoſtem, non pecuniam peti, potiusque vitam, quam animos ad perdomandam perduellium contumaciam deſuturos. Maurius ab indicibus deceptus, qui tam cito venturum Albertum non crederet, ad Neoporti obſidionem cuncta comparaverat, quod et ante Hiſpanorum adventum captum iri ſibi perſuaderat. Itaque cum Neoportum iter, Joannem Pionem Zelandiae legionis tribunum, eum vit ſignis peditum et cto alis equitum Wagmani, et Lamberti Audenburgi impoſuerat, et ad Snaskerkam munitionem ſignum peditum reliquerat, qui venienteſ Hiſpanos ad aliquot dies, dum ipſe exercitum in aciem inſtrueret, diſtinerent. Ipſe infra Iſabellam et Grotenam cum robore omni per pontem inter eas munitiones et Neoportum iter habuit, Gallis, qui Albertinam munitionem ceperant, nec non Belgis et Helvetiis, propere ſubſequi juſſis, et in tumultis arenariis juxta oppidum caſtra munivit. Tum Kal. Quintil. trans portum partem copiarum traduxit inter Neoportum et Dunkerkam, Damo et aliis propugnaculis, quae Hiſpani tenebant, in poteſtatem redactis. Erneſtus Naſſovius cum ſua legione et Scotia, quam Gulielmus Edmondus ducebat, inter Neoportum et Offendam, quo delegati ex provinciis Ordinum imperio ſubjectis convenerant, ſtativa habuit; oppido hinc inde obſidione

INTERPR. ^a Maftricht. ^b il Couſeiller Melzi. ^c les mutines. ^d Dieſt. ^e Gand. ^f Neaport. ^g le ſiſneſ Pion. ^h les caſſains Wagman & Lambert. ⁱ Audenburg. ^j Fort de Snafkerck. ^k Fort de Iſabelle & Grotenbergh. ^l Damou. ^m le ſiſneſ Edmond.

TOM. VI.

C

CIDIC. obsidione cincto. Sub id a Wagemano exploratum missio allatum, Albertum eum
HENRICUS IV. toto exercitu jam Gandavum venisse. Qua re, quod praeter opinionem accidisset,
 percussu delegati, subito id per Wagemanum Mauritio significandum curant; qui
 tamen actuarius interfecto non ita cito in ulteriorem partem copias transmittere
 potuit, ut se cum aliis conjungeret, et obviam venienti Archiduci proficisceretur.
 Itaque dum inter impedimenta serius evadit miles, Ernestus Nassovius eum sua et
 Scotorum legione ad pontem, qui praesidio servabatur, praemissus, ut aditum hosti
 ab illa parte intercluderet; interim Snaskerka ab Hispanis capta et Audenburgum
 a Pirone deditum. Utrobique contra leges dictas male mulctati dediti; quod
 Albertus culpa in seditiosos, in quos plenum imperium non habebat, rejecta ex-
 eusivit. Vix habita fides de Alberti adventu, nisi cum conditiones in Audenburgi
 et Snaskerkae deditioe dictas et ipsius Alberti manu subscriptas delegati viderunt.
 Interca Ernestus ad pontem occupandum properabat, per quem antequam eo ad-
 veniret, jam Albertinorum partem transisse, partem per lacunas paulo infra ul-
 terius progressas comperit. Itaque ad rumulos proximos subito se recepit, vix
 spatio ad instruendam aciem concessio, ubi Alberto instante, acriter pugnatum,
 cum pernicie tandem Nassoviorum, quippe qui numero impares et imparati subita
 vi oppressi sunt. Periere in eo conflictu *cis veterani*, magnam partem ex Scotia
 Edmondi legione; et in iis strenui ordinum duces Arturus ^a Stuartus, Jo.
^b Kilpatrick, Hugo ^c Nisbethus, Jo. ^d Strachanus, Jo. ^e Michael. Capti Robertus
^f Barclaeus et Andreas ^g Moravicus; et pugna confecta contra belli leges interfecti.
 Eandem sortem experti sunt tres ex legione Zelandica ^h Nooti tribuni, et ⁱ Giffellus
 ex legione Pironia, ac fere omnes captivi extra pugnam crudeliter mactati. Ernestus
 et Edmondus eum stragis reliquiis insequente hoste ad Albertinum munimentum
 receptum habuerunt: amissis praeterea duobus tormentis, quae secum trahebant.
 Post tantum successum in castris Albertinis deliberatum inter belli duces fuit, vim
 inhibere, an instandum Dei favori placeret. Et prudentiores sic censebant, a pugna
 in praefens abstinendum, et hosti caeso ex desperatione minime addendos animos:
 nam plerumque victis redire in praecordia virtutem, eum necessitas pugnandi
 omnem periculi metum disiecit. Sic autem victoriae partae fructum conservari posse
 et majore successu cumulari, si ulterius promota castra contra hostem artonitum mu-
 niant, intercluso ad Ostendam per terram aditu; nam brevi fore, ut extrema rerum
 omnium penuria premantur: quam si classe conscensa effugere conentur, singulos
 carpi, et confusos haud magno negotio opprimi posse. Contra alii disputabant;
 victoriam vel parva mora interposita amitti; opportunus rerum transitus ad res
 gerendas majus momentum habere, quam virtutem militum. Proinde successus
 urgendos, et antequam Nassoviani ex pavore animos colligant, victis ac fugientibus
 institendum; consilium ex eventu dari: ubi facto potius quam consilio opus est,
 plus mora quam temeritate peccari. Ardentis fortunae blanditiis illecto Alberto
 facile persuasum, ut alcam proelii cum Mauritio tentaret. Protinus ab eo Petrus
^k Callecus curatior exercitus eum *120* equitibus delectis praemissus, ut de hoste cog-
 nosceret. Tum instructa eo ordine acies: *1x* alae equitum, *v* vexilla seloppetario-
 rum equitum, *v* loricatorum eum *120* equitibus ex Diestae seditiosos secundum litus
 incedebant, *viii* machinas bellicas secum trahentes: sequebantur *iii* Hispanorum
 legiones, *ii* Italarum, *v* Belgarum, *ii* Sequanorum, *iii* Germanorum, cum aliquot
 signis ex legione Friderici ^l Bergensis Comititis, ^m Neoportum recta tendentes; eo
 consilio,

INTERPR. ^a Stuart. ^b Kilpatrick. ^c Nisbet. ^d Strachan. ^e Michel. ^f Barclay. ^g Moray.
^h Fenderns. ⁱ Le capitaine Giffelle. ^k Collega commissaire general de l'armée. ^l Fanden Bergh.
^m Neoport.

consilio, ut Mauritium imparatum in ipso aggere opprimerent. Omnino erant CXXIV.

HENRICUS IV.

XCIO pedum, et CIO IO equites. Contra Mauritius reductis copiis, quas trans portum duxerat, aciem haud longe ab oppido instruxit, eo ordine. In prima acie, quam Ludovicus Nassovius Ernesti frater ducebat, III agmina pedum erant, et in iis XLI cohortes, hinc inde duobus equitum agminibus rectae; in media, cui praeerat Mauritius, IV agmina pedum ex XXV cohortibus constata, et II equitum. In fronte Georgius Everardus^a Solmensis stabat cum Friderico gentili suo: ultimum agmen ducebat Olivarius^b Tempilus; in quo erant III agmina pedum, et in iis legio Ernesti Nassovii et aliquot equitum alae: tormenta in primo cornu inter mare et tumulos arenarios loco idoneo collocata; quibus contraria Alberti infra tumulos juxta mare opposita erant. Heic Mauritius post preces publice in castris conceptas Callectum eminus venientem conspicatus, suos acri oratione compellat; Vicinus, inquit, commilitones, et victoria nobis ab hostibus ipsis defertur; qui si se vallo inrer nos et Ostendam munivissent, aut fame interclusos ad deditionem adegissent, aut in descendenda classe nos aggressi fuissent, et sine certamine omnino delevisent. Nunc prospera pugna insitari insolescunt, nec animo^c reputant, quam minime omnium successus in bello respondeant, alternante in horas vices fortuna, quae victoriam aliam modo ad hos, modo ad illos arbitrio suo transfert. Adeo difficile est moderationem in victoria servare; qua bene uti qui sciunt, illos non sua prudentia, quae in his casibus plerumque hebescit, sed Dei iustas causas fovendis ducta regi constantissime credendum est. Adversa nos contra fortuna admonere debet, ut cautiore in re gerenda simus; et cum optandam nobis pugnandi copiam ab hoste ultro fieri videamus, minime occasionem deferamus, consiliumque generosam ex praesenti rerum facie capiamus. Hinc mari, hinc hoste claudimur. In classe nullum tutum periculum; quam proinde longius a litore jussi recedere, dispoitione in larus hostium directa, haud alioqui inutiliter futuram; virtute perumpendum est, et ne fame moriamur hodie vincendum. Quibus dictis, per^d Mortarium et Frenellum, qui rei tormentariae praeerant, a dispoitione initium pugnae factum hora secunda post meridiem. Cum se utrique contraria verberatione aliquandiu infestassent, Hispani, qui in larus a navi praetoria per litus discurrere assiduis tormentorum ictibus lacerabantur, litus deserunt, et in tumulos proximos servatis ordinibus ac reductis tormentis evadunt; tum acerrime et ambiguo diu certamine inter adversas acies, tumulis erebris conspectum plerumque adimentibus, distinctas pugnant. Prima impresseione Lud. Nassovius, qui equitum praecerat, Albertinos equites, quos Mendoza ducebat, fundit. Sed restituto ab aliis certamine et recentibus in locum fessorum succedentibus loco pulsi Nassoviani, ita ut prima acies inclinaret; in qua Angli duce Francisco^e Vecro, et Henrici Friderici Nassovii nova legio ex Belgis constata; Helvetii a tergo, quos Ernestus Nassovius ducebat, et Galli Dommervilla duce rem gerebant. Jamque Frisii et Batavi, qui in media acie erant, solvebantur, parique in subiectum mare accedente aestu tum vicinum praecipitabant, pars in fugam se conjiciebat, solusque Vecrus cum Horatio fratre undique ab Albertinis circumfusis ordinibus servabat; cum Mauritius novam Henrici Friderici fratris legionem revocat, et in ultimo agmine collocatos confertim propere jubet. Tum ordinem circumiens nutanteis alloquio firmat, palanteis ad signa cogit, et aut vincendum aut oceanum fluctum ad tumulos proxime allidentem epotandum dicit: pro libertate, vita, fortunis certari, nullam nisi in victoria spem reliquam; omnia etiam circumspicientibus infesta, soli virtuti parere, cuius cum egregium tot proeliis experimentum fecissent, nunc eandem tam necessario tempore induerent,

INTERPR. ^a Conte de Solms. ^b de Tempel. ^c Mortier et Frenel. ^d Vecro.

CIDEC. induerent, et vincere certi redintegrarīs animīs fortiter pugnam capesserent. In-
 ter inter pedites oblitināte certabatur; pes pedi, vir viro collatus, sarissae sarissis
 infertae. Dum in eo sunt, ^aGendus et Godardus Balenus Germanici equitarum
 dūces capto spatio per larus jam laborantibus Albertinis incumbunt, et facta acri
 imprellione peditarum hostilem omnino solvunt, fundantque, scditiosis summa
 omnia facientibus, ut dodecus et infamiam defectionis strenue pugnando eluerent;
 qui sere ad internecionem caesi sunt. Albertus, qui fortiter et ipse eo die pug-
 naverat, levi vulnere circa auriculam accepto, cum equitarum dissiparum, pedi-
 tarum magnam partem caesum videret, nequicquam ordines obscundo cunctos
 hortatus, ut durarent, et denuo pugnā instaurarent; tandem precibus suorum
 victus a certamine abcessit, et cum ^bAumalio et reliquis exercitus ^cBrugas versus
 iter intendit. Perire ex suis ad vi cto; Scotis Anglisque, ubi se victores sensere
 matutinae stragis memores, ultionis occasionem arripientibus. Desiderati ex Italis
 alicujus nominis Jo. Paulus ^dGabus major centurio legionis Italicae, Gabriel
^eBatalia, Corn. ^fMarianus, Jo. Baptista ^gCariscus, Caelar ^hCalcanus, Baltasar
ⁱSuicus, ^kBonianus eques Melitenis, Latinus ^lPrata comes, Septimius ^mFabius,
 alii; ex Hispanis Rodericus Garfias, et Petrus ex familia ⁿToletana, Didacus ^oVilla,
 Ferdinandus ^pDias, et alii sere ccc alicujus nominis. ^qBastocus Hibernorum tri-
 bunus, et ^rColasius, qui se Farac comitem summa impudentia indigebat.
 Capti Franciscus Mendoza Alberti vicarius, Lud. ^sVeliar, Gaspar ^tZapena et ipse
 graviter vulneratus, ^vSalmensis comes, Hier. ^wRho, Flaminius ^xVallaverdes,
 Vespasianus et Decius ^yMaggi; alii complures. Pueri nobiles Carolus ^zResini
 comes, Arturus ^{aa}Crolius, Didacus Gusmanus, perhumaniter a Mauritio ad Al-
 bertum sine pretio remissi; capta et cv signa et vi tormenta. Tum amissa mane
 recepta tam signa quam tormenta; ex Mauritanis amplius his mille desiderati, iis
 connumeratis qui matutino certamine occubuerant, in iisque strenui equitum
 dūces Hamiltonius, ^{bb}Contelerus, et Bernardus: recedentem potius quam fugi-
 entem hostem ne sui longius persequerentur Mauritius inhibuit, ne eodem, quo
 Albertus, errore peccaret; et quod Ludovicum Velascum haud hinc longe cum
 IIII cto Germanorum recentium confedissee intellexisset. Itaque tanquam victor
 in loco pugnae permorasse satis habuit. Postridie pompa militari, triumphanti
 similis, ostendam ingressus est, praesentiaque sua injuriam a captivis, quos secum
 trahebat, prohibuit; Scotis et Anglis ultra modum exacerbatis ob recentem suorum
 haerem dici ab Hispanis factam laniemam. Albertus mox ad provincias scribit,
 et supplicat ad cladem, quam verbis elevar, faciendam petit. In Hispaniam,
 ne focus factum Rex interpretaretur, missus Augustinus Herrera Gandensis arcis
 praefectus, et post eum Lud. Velascus, qui solo fortunae plus virtute in proeliis
 sibi tribuentis vitio, non tamen id tanta cura fieri potuit, ut non 120 auxiliares in
 oppidum penetrare potuerant; quos rursus cto delecti duce Claudio ^{dd}Burlota
 secuti sunt. In eo erat et Jo. Jacobus ^{ee}Bellijoci comes, cum sua equitum ala,
 qui

INTERPR. ^a Les capitaines Gend et Balen. ^b le duc d'Aumale. ^c Bruges. ^d Gobbe.
^e Battaglia. ^f Mariane. ^g Carisco. ^h Calcan. ⁱ Suica. ^j il cavalier Buongiovanni. ^k il
 conte Lavin Prata. ^l Septimio de Fabii. ^m de Toledo. ⁿ de Pillar. ^o de Dias. ^p Baylack. ^q Cales
 vice-roi de la Montaigne, al. conte de la Perre. ^r de Villor. ^s Zapena. ^t de Salen. ^u Rho. ^v Pi-
 llerverde. ^w Maggi. ^x le conte Charles Rejn. ^y de Croy. ^z Comier. ^{aa} depones des Estats. ^{bb} le
 Burlote. ^{cc} Bellijoci.

qui ¹¹¹¹ Eid. Quintil. acri eruptione Mauritanos in vallo usque oppugnavit. Postridie et pari eruptione pugnatum haud magno utrinque damno.

CXXIV.

HENRICUS IV.

VII. TANDEM cum Mauritius videret, praefidiarum ad defensionem paratis, longiorem fore obsidionem, quam vel status rerum pacis, vel militum a laboribus requiem quaerentium alacritas pati posset, obsidionem solvere decrevit; et reductis eis portum copiis, militem, tormenta, impedimenta in navis imposuit, ac Ostendam sexto post die reversus est; ubi de munimentis circum structis in potestatem redigendis deliberatum fuit. Ad Isabellam haud longe ab Albertino, quod paulo ante ceperat, e maris regione iuxta tumulos arenarios in praeis subiectis castra posita, ut Clara et Grotena venientibus auxiliariis aditus intercluderetur, et tormentis in tumulis collocatis, quae aditum servabant, et ¹¹¹¹ versis Ostendam directis, quae Isabellam pulsabant, alia et vi propius admoa. ¹¹¹¹ Kal. Sextil. coepta verberatio. Cum parum proficeretur, de mutanda oppugnationis ratione consultatum fuit; dumque in eo sunt, Albertini rursus instructa acie ad Clatam munitionem apparuere, qui a tergo omnia amica habebant, totumque Flandriae litus excepta Ostenda tenebant, et insulam commعات per mare subvectionem Mauritanis faciebant. Nam Fridericus Spinola cum triremibus suis vicinum litus legens navis onerarias plerumque carpebat; navarchos remio mancipabat, navis ipsas ictibus tormentorum apertas deprimebat. Igitur ab obsidione tandem discedi placuit, reductis in navis tormentis. Id actum ^{1x} Kal. Sextil. Postridie cum nondum copiae omino se receperissent, Burlota tot obsidionum et memorabilium expeditionum dux, dum incurtus ex promorio abeuntes spectat, idu scloppeii in capite accepto occisus est, magno sui Archiducibus relicto desiderio: non aeque ab Hispanis et Italici desideratus; quippe quibus se, nimia arrogancia et ex meritis capta fiducia homo nullis natalibus, invisum atque ad extremum intolerabilem reddiderat. Is vili loco in Luccemburgico agro natus, Luetiae Parisiorum chirurgicam didicerat, et Carolo Mansfeldio comiti apud nos degenti operam in ulcere cruris curando addixerat; cum quo et in Belgium concessit, et ex chirurgo miles strenuus, solertia et forti industria tantum brevi sub Mansfeldio profecit, ut inter clarissimos legionum tribunos numerari meruerit; partis ingentibus bonis, quae ad dispersos heredes pervenerunt. Albertina munitione mox solo acquata, et deductis ex propugnaculis vicinis praefidiis, exercitus in navis impositus. Ipse Mauritius Ostendam cum ¹ signis peditum, et ^{vii} equinum, pridie Kal. Sextil. solvit, cum triremibus mare tranquillo vi remigii in navis appellentibus aliquoties sine magno utrinque damno committatus. Ubi in Hollandiam expositus fuit exercitus, copiae per praefidia ^b Bergis ad Somam; ^c Brodac, ^e Hucfdae, Neomagi, et ad Gertrudis montem distributae. Post digressum Mauriti quatuor dies Brugae commoratus Albertus, Friderico Bergensi mandat, ut cum Germanica legione, quae cum Lud. Velaasco erat, et altera nova Varamboni comitis, ac tertia Burlorae, munitiones circum Ostendam structas firmaret; Albertinam destructam quam citissime posset instauraret. Cumque sub id Henricus Gusmanus cum pecunia ex Hispania venisset, iulstratae copiae, et equitum praecipue alae, quae multum ob seditiones imminutae erant, suppletas; et in his vi Hispanorum, Joannis Bracamonti, cui et Gasparis Zapenae ex vulneribus mortui legio attributa est; ^d Michaelis Tiliae, Philippi ^e Agillaris, Gulielmi ^f Verdugi, Joannis ^g Sylvae, et Ferdinandi ^h Gevarae, ⁱⁱⁱ Italorum, Caroli ⁱ Vicecomitis, Pauli Aemilii Martinengi, et Caroli ^k Sangrii;

IV

INTERPR. ^a Fests de Clara et Grotendoff. ^b Bergenspzeem. ^c Hucfdae, Nimeq, et Gertruydenberg. ^d Miguel Teller. ^e Aguilas. ^f Verdugo. ^g de Silva. ^h de Guevara. ⁱ Fyleni. ^k de Sangre.

CDCC. tv denique * Sequanorum. Nec multo post Ambrosius Landrianus, qui vicarii generalis titulo equitatu universò praeerat, multis rebus gestis clarus belli dux, ex febre, ob quam proelio interesse non poterat, Bruxellis decessit; in cuius locum Nicolaus Batta Epitrota eques, sub Albano magnam belli peritiae laudem adeptus, ab Alberto successus est. Diversa parte Ludovicus Nassovius, ut militem in hiernis tumultuantem occuparet, bis mille equites ex omni numero delegit, et cito pedites, cum quibus in Coloniensem agrum discedens, inde Limburgum et Lucemburgicum agrum intrat, grandi ubique imperata pecunia, et collationem recusantibus ferro flammisque vastans. Contra quem missus Hermannus Bergensis comes cum seditionis, qui Diestae erant, et ^b Mosâ ad Trajectum transmissis cum VII alis equitum ex vicinis praefidis cum legione Germanica Barlaumontii comitis, quam * Grisofius regulus ducebat, se conjunxit. Quorum adventu cognito Nassovius post infestam excursionem mature copias trans Rhenum ad Emmricum reduxit. Major jactura in Scaldis actuario ab Alberto accepta ab tritreme nuper ^d Dordraci constructa ad refracuandam Spennolae per mare excursiones. Ei * Vipculus homo strenuus praeerat, et vicarii titulo is Turcas, quem natatu ad Batavas navis incolumem evasisse diximus; qui cum ea ex IV ^e celocibus treis tritremis, quae * Silus stationem habebant, nave Zelandica oneraria forte capta, recedentis infecuti, nave recepta magno damno eas affecerunt, et in fugam coniecerunt: eodemque successu Scaldim noctu ingressi, praetoriam, quae in Antuerpiae conspectu in ancoris stabat, XXC amphorarum capacem, XVI tormentis aliisque minoribus machinis egregie firmatam, classiaris et militibus aut occisis aut praecipitatis: Bruxellensis item et Mechliniensis navis, et alias v olcadas vi cepere cum omni apparatu, et L machinas omnis generis, ^b Vlissingam victores abduxere. Magno id Antuerpianorum pavore actum, qui pejora veriti totum triduum portas urbis clausas tenuerunt, rejecta in stationariorum incuriam culpa; ad quos castigandos missus ab Alberto, cui gravissimus is casus fuit, Carolus ¹ Ligneus Arembergi comes maris praefectus: quosdam ignominiose exautoravit, in alios severitate majore usus est. Sub id mense Aprili Aemilia Walburga ¹ Meursiae comitissa multum provecta actae satis concessa, qua viva crebrae de ditionibus ejus a Colonienfî septemviro vi occupatis controversiae excitatae: mortuae ea denuo recruduerunt; quippe Mauritio ab ea in Meursiae comitatu herede insituto, qui tantam successiorem manu armata crevit.

VIII. ANTE triennium classis in Indiam Orientalem a Batavis missa fuerat, VI navibus instructissimis constans: quarum primae Mauritio ductae Jac. ¹ Cornelius Nekius thalassiarthae titulo; et Amsterodamo = Wibrandus Warvicius provicario, III Hollandiae Simon Lambertus, IV Zelandiae Nicolaus Joannes * Meleknapius, V Geldriae Joannes * Bruinus, VI Ultrajectinae Joannes Martinus; * celocibus duabus Vrielandiae et Transiscianae Joannes Cornelius et Simon Janfonius, praerant: qui cum Kal. Maii Texela solvissent, anno CIO LXCVIII * Comeram et Palmam Fortunatas insulas XVI Kal. Jun. praeteriegerunt, et VI Eid. Jun. commodo vento lineam aequinoctialem transierunt: ac demum IX Kal. Sextil. Bonae Spei promontorium tenuerunt, quod ab eadem linea XXXV gradibus abest. VI Eid. Sextil. fœda tempestate suborta, coruscationibus et fulgerris crebris admixtis, et caligine tetra ad ea accedente, Praetoria et Hollandia cum celoce Transisciana a ceteris aberrarunt, primum in S. Mariae insulam delatae; ubi loci regulum cepere, qui

vacca

INTERPR. * Francis-Gentilis. ¹ Mechricht. * de heren de Grisfijn. ⁴ Dert. ⁵ Wifcal. ⁶ Gholap. ⁷ F. E. J. J. ⁸ F. J. J. J. ⁹ de Ligne. ¹⁰ Meurs. ¹¹ Cornelius Nep. ¹² Wibron de Warwic, Pro-amiral. ¹³ Melanop. ¹⁴ Bruin. ¹⁵ Pataschi nomenfrijz ¹⁶ Overijl. ¹⁷ Gomerus ¹⁸ Palma, qst de Gomerus.

vacca et vitulo traditis se ab iis redemit. Tandem Javam versus cursu directo Bantam eo anno exeunte appulerunt, praedones ab oppidanis initio crediti; cum quibus postremo familiaritatem contraxerunt, et Mauriti nomine munera proregi obtulerunt. Eodem reliquae v. post mensem venire, magno gaudio a sociis exceptae; quae per S. Laurentii insulam iter habuerunt, cursu Euronotum versus ad S. Sebastiani promontorium reflexo, et inde ad Cernen, alias Mauritiam dictam appulerunt; de qua in superioribus demonstratum est. In eam excensione facta xiv Kal. Sept. portum repererunt l. navibus capiendis idoneum, fundo xiv orgyiarum, in quo ancoras jecerunt; aqua et dulcis abunde suppetebat; et cum omni rerum copia abundaret locus, nulla in eo hominum vestigia apparuerunt. Circuitus valde eminens et montibus fere sepius, nubibus undequaque tectus, vaporibusque terrae ita circumdatus, ut nisi e proximo aegre conspici queat. Solum glareosum et saxosum est; interior terra arborum feracissima, quae tanta densitate succrescunt, ut aditus per eam non pateat. Ebeni inter eas frequentes; ejusdem generis ligna rubentia et alta cerac instar flaventia ibidem nascuntur, nec non palmites cocorum more provenientes, quarum superiore parte nodus seu caput protuberat; quo resecto medulla suavissima cfrantibus eruitur, ex qua et nonnunquam Batavi remedia parabant ventri purgando et roborando conducunt. Itaque cum nullam terram, ex quo naveis conficerentur, huc usque tenuissent, in qua se reficerent, plerique socerbo tentati in ea insula, quae alioqui aere saluberrimo fruitur, pristinam valetudinem brevi recuperarunt. Piscibus praeterea abundans mare, in rivos salfos insulae tanta copia excrevit, ut manibus caperentur, et hastis confoderentur; unoque jactu tot capti sunt, ut in complures dies ad victum universis classariis sufficerent. In ista piscium multitudine l. viscebantur propter immensam latitudinem a nautis tabulae mensariae vocitae; et Raia insignis, quae canda resecta iv ulnas in longitudinem porrecta vix scaphae potuit inferri. Testudinum vero terrestrium tanta moles, ut super una quatuor homines facile ad incesum ejus promoverentur, et in testa unus decem copulati sint. Psittaci coerulei, et corvi Indici psittacis duplo majores tribus coloribus variati; turtures insuper frequentes, aliaeque tanto numero aves, ut manibus facile caperentur, indicio certissimo has terras haecenus ab hominibus habitatas non fuisse. Admiranda inter alias avis, cycni magnitudine, capite crasso, quae alarum loco treis quatuorve pennas nigriores enatas gestat; corpus ei rotundum, fereque globosum; canda caret, cujus vice quatuor pennas crispas habet; cocta caro mali saporis est: suavior alterius avis b. Rabae dictae, quae forficis in modum diductam caudam habet, ita mihi natura, ut in nidis insidens facile manibus capiat. Admiranda et palma arbor granditate foliorum, adeo ut unicum ad tegendum hominem contra imbreis sufficiat; ejus si truncus petterebretur, et in foramen tubulus seu canna immittatur, succus copiosus ex vulnere fluit, qui gustatus vino Hispaniensi haud absimilis est; sed ultra biduum aservatus acescit. Ex c. Cernen vi Non. Oct. v naves solverunt, et v ac iv Kal. Nov. solem recta supra verticem habuerunt. Tandem ubi universae Bantam convenerunt, iv ex iis magna vi piperis, nucium myristicarum, caryophyllorum, macis, cinnamomi, quanta unquam apud nos fuit, onustae in Bataviam vela fecerunt, et vi Kal. Sextil. felici navigatione confecta Amsterodamum appulerunt. iv reliquae Molucas versus iter intenderunt, et xii Kal. Feb. ad t. Tabanum civitatem in Java insula primariam diverterunt, perhumane et liberaliter a loci regulo exceptae, qui aulam nobilitate frequentem habet, equitribus ludis se crebro oblectante; quorum spectacula hospitibus novis admodum fuisse grata. Ipse rex tota Java potentissimus ac ditissimus praegrandi elephanto insidens et tunica holoferica tectus,

INTERPR. * *Adelagafar*. * *Rabae ferendus*. * *Piste Maurit*. * *Taban*. * *Java Major*.

CDDC. tectus, insigni speculatorum pompa per plateas incedebat, et lautissimae domi pro loci ratione habitabat, conclavibus distinctis et gynaeceis praecipue, in quo ad cec concubinas sepositas habebat. Equi apud eos statuta humilis, pedes teneros habent ad cursum pernices, cumque nostris omnino conveniunt, nisi quod posterior pars eis depreffior: horum alendorum studiosissimi sunt Tubani, nemoque fere alicujus ex-
HENRICUS IV. estimationis inter illos, qui equam domi non alat. Ephippii holofcricis aut ex corio Hispanico draconibus horribilibus et cacodaemonum duris formis insignitis et inau-
 ratis utuntur; ad fraena varios lapillos pro ornatu alabastrum instar candidissimos adhi-
 bent. Inde ad *Maduram Kal. Feb. deferuntur, oryzae feracissimam. Insulani ex
 rapto per mare cursitantes fere vivunt, vicinis fere injuriosi; quos nihilominus pa-
 tientissimos experiuntur, quippe qui se iis vel maleficis egere sciant. Nam absque
 Madurensis soli proventu esset, omnes insulani circumpositi fame et inedia perirent;
 pingue adeo apud eos terrae uber perpetuis exundationibus mollescit, ut eam ara-
 turi boalli aut homines vix genu tenus aqua extent. Quod idem accidit oryzae mes-
 sem saturis. Nec Batavi a maleficio eorum illaesi fuere, plerisque in appulsu interfectis,
 aut diram in captivitatem abductis; quos grandi pretio acre a grassatoribus redemerunt.
^a Arasboia, quod est insulae oppidum, xvi Kal. Mart. tandem solverunt, crebrasque
 insulas praetervecti ad *Blaviam Kal. Mart. appulerunt, et tertio post die ^d Amboinam
 subierunt, ac ^e Macelam oppidum in montana regione situm. Hic draconum specie
 tricornis insulanorum illorum more egregie instructas admirati sunt; cum quibus
 piraticam faciunt. Humaniter tamen ab iis accepti, etiam domo ad exponendas
 merces suas impetrata. Cum in ea insula saccharo, caryophyllis alioque abundanti
 sufficiens mercium copia onerandis iv navibus non esset, Batavi iter inter se divi-
 dunt, et conventum, ut Zelandia et Geldria ^f Bantram Molucarum primariam pro-
 gredierentur: Amsterodama et Ultrajectina ad alias Molucas pererent. Binae Ban-
 tam tenuerunt a linea australi iv gradibus sitam Eid. Mart. ubi a Lusitanis myrilli-
 carum nucium, macis, caryophyllorum, quae omnia praestantissima gignit insula,
 non exigua copia oblata. Ea xxv miliaribus ab Amboina abest, miliarium v ambina.
 Eius primaria urbs Nera, ad quam ex continenti Sinarum regione negotiatores, nec
 non et ex Malaca crebro commeant, et mercimonii causa tribus mensibus morari
 solent. Insulani fere pagani sunt. Quidam et dirae Mahumetanae superstitioni
 addicti, suorum rituum observantissimi. vi aut vii in ea urbes, quae infestissimis
 odiis inter se plerumque decertant. Grandaevi apud eos senes, multique cxxx an-
 norum conspiciuntur. Foeminae rem domesticam curant, et raro in publicum
 prodeunt. Viri otiantur, et in placis desides inambulant. Oneratis hic navibus
 Batavi iv Non. Jul. Banta discedunt, Amboinam versus tendentes, totoque xl
 dies cursu continuato ad Javam venerunt Sextili exeunte; qua praeternavigata
 xviii Kal. Oct. sub tropico capricorni fuerunt, ac quinto post die xxvi graduum et
 xv minutarum altitudinem habuerunt. Denum xii Kal. Dec. superato Bonae Spei
 promontorio, decimo post die tropicum capricorni transierunt, ac posttridie solem
 verticalem habuerunt in xxi graduum xx scrupulorum altitudine. Hic in lactariae
 signum displosa tormenta, et vii Eid. Dec. ad S. Helenae insulam appulerunt. Inde
 pergentes iii Kal. Feb. hujus anni in v graduum altitudine eclipsim Lunae, et biduo
 post arcticum polum longo tempore non visum conspexerunt, et ix Kal. Mart. sub
 cancri tropico navigarunt, ac tandem Aprilis exeunte Texelam re fere feliciter con-
 secta incolumes reversi sunt. *Ultrajectina et Amsterodama duos menses Amboinae
 commemoratae cum viii Eid. Maias solvissent, v Kal. Jan. tum Ternatem insulam
 accesserunt,

INTERPR. * *Ista de Madura.* ^a *Arasboia.* ^b *Ista Blau.* ^c *Ambina.* ^d *Macel.* ^e *Ista de Ban-*
^f *da.* ^g *Novae normal Anglerdon, et una extra Utrecht.*

accefferunt, et rex magno * Karcollarum suarum, quae compluria tabulara habent, numero ad Praetorium accessit, et post longam de pretio caryophyllorum altercationem tandem convenit, ut Baer, id mensurae genus est, LIV octonis regalibus aestimaretur. Baer autem DCCX libras apud eos pendit. A rege et inpectratum, ut v ex Batavis in insula remanerent cum puero, quibus reliquae merces cum magna pecunia, ut caryophyllos recentis commercarentur, et interim dum naves redirent, pro mercibus permutarent. Insula rerum efculentarum valde sterilis est: panem ex arbore indigena conficiunt, quam detruncant finduntque, fissamque malleo ex crassa arundine facti tandiu versant, runduntque, dum farina decidat lignorum segmentis similis, Sagge apud eos dicta: ex ea panis pinfant valde candidos quadrilateros manus magnitudine. Cum Lusitanis, qui in b Tidore proxima insula excubant, c Ternatensibus continua bella: in furti deprehensos apud eos severissime vindicant. Rex illis locis L amplius parvas insulas sibi subiectas habet: ante palatium lapide structum, nam cetera aedificia ex crassa arundine condita sunt, grandis machina deposita erat, quam Franciscus Dracus olim juxta defoderat, postea ab insularis eruta. Defectus solis lunaeque cum superstitione observant, quippe qui persuasum habeant, id certissime regis vel primatis alicujus obitum portendere; itaque planctu ejulatuque dolorem testantur. Cumque, dum Batavi in insula essent, viii Eid. Sextil. circa vespertinam horam octavam luna obscuraretur, tympanis et pelvibus more suo pulsatis luctus publici signum dederant. Batavi rebus suis divenditis et exoticis in navis impositis xiiii Kal. Sept. Ternate solvunt, et inter innumeras toto illo tractu sparsas insulas cursu directo diu circa lineam aequinoctialem navigant, et Madurae infestae ineunte Nov. propinquaverunt. Eid. mensis cum ad d Jaketram insulam appulissent, cognoverunt Zelandiam et Gældriam ante treis mensis ex e Banta solvisse. Tandem cursu continuato xviii Kal. Feb. hujus anni f Bantam in Java insula jam hospitio familiarem redeunt. In civili administratione apud eos memorabile, quod si quis opulentior in civitate decedat sine liberis, aut non uxore ducta, ejus omnia bona ad fiscum devolvuntur. Quo fit, ut patres liberis suis mature de nuptiis prospiciant, eosque vix duodecennales cum uxoribus binis, ternisque plerumque conjungant. Homicidii nulla apud eos fit gratia. Itaque si quis aliquem occiderit, cum necessario sibi moriendum esse sciat, in furias agitur, et obvium quemque interficit; nullo sexus aut aetatis discrimine, donec a conferta turba capiatur aut obruatur. Sed raro vivi capiuntur, eo usque caedibus latrociniiisque post homicidium grassantes, donec a plebe circonventi interficiantur. Batavi in patriam redituri xii Kal. Feb. Bantama solverunt, et post trium mensium navigationem vii Eid. Malas hujus anni, trombas cminus conspicati, se juxta Bonae Spei promontorium efficerentur, in altitudine xxi graduum; et septimo post die S. Helenae insulam sub meridie conspicuerunt, in qua triduum commorati: xii Kal. Jun. ipso Pentecostes die digressi sunt, et ad Ascensionis insulam decimo post die a linea viii gradibus suam venerunt, montibus ubique horridam, apris frequentem; unde magna admiratio Batavis suborta, quippe qui nihil herbidi in ea repererunt, ex quo visitare possent. Teldudines et in ea crebrae tanta magnitudine, ut pleraque xl libris pendant. Pridae Kal. Jun. navibus confectis, cum magna rerum penuria ab eo tempore confisati essent, Amsterodamum incolumes Sextili exeunte pervenerunt. Illulsiore longe e Olivarii Nortii eodem anno ac fere tempore navigatio instituta fuit; qua circumdaro toto habitabili orbe triennii et xxiv dierum spatio Magellanicum fretum certius exploravit.

INTERPR. * Karcollis, petiti hatimius de mar. b Tidore. c caux de Ternate. d Jaketia.
e Bantia. f Bantam. g Olivier Vander Noort, in Sr de Noort.

TOM. VI.

E

CIO D C. exploravit, et tabula cracliffime delineata aliis navigabile reddidit: sed ferius ille anno HENRICUS IV. ad suos rediit, de cuius proinde successu donec ad annum proximum devenierimus, plura dicere superfedebimus. Nunc ad propiora veniamus.

IX. INSIGNIORI nusquam mendacio fortuna citquam illuftri, quam Jacobo Scotorum regi, alloqui ab omni avaritia maxime omnium alieno: nam quod de Cefellio Bafio memorat Tacitus, qui Neroni, spe facta de immensa auri vi a Didone Phoeniffa, ut verofimile effe aiebat, post conditam Carthaginem recondita, tam facile impofuit, periculo caruit, et tantum feu credulitate prodentis, feu vanitate adfeyerantis expiaturum effe. Heic ad ludibrium etiam virae difcrimen accessit. Sed et nusquam illuftriori exemplo paruit, regum falutem Deo curae effe, fruftraque conari, atque adeo divinae volunrati eos obniti, qui poteftatibus a Deo conftitutis aut refiftunt, aut infidias ftituunt. Jacobus forte ad ^a Falcolandiam fe quotidiana cervorum venatione oblectabat, cum Non. Sextil. mane equum cum aulico omni comitatu confenfens, ut folita oblectamenta repeteret, Alexandrum ^b Ruvenum Joannis comitis ^c Gauriae fratrem germanum ^d Pertho, quod alias Joannis sanum dicitur, cui praeerat Gaurius, venientem obvium habuit; qui infolita falutandi ratione capite ad regis genua demiffio ipfum feductum vultu dejecto, et oculis perpetuo humi defixis compellat, et vefpera proxima plebeium hominem ex oppidanis caput pallio velantem fibi in loco folitario vifum narrat, et ad cum verba facientem. Cum tremere hominem et inter respondendum animi vagum hallucinari animadvertiffet, aucta fufpitione pallium rejeciffet, et urnam ingentem auri ad os ufque plenam fub axilla ejus deprehendiffe; igitur cum in urbem fecam clam reduxiffet, vinculumque cum vafe conclavi, ad quod nifi per multas fotes a fe obferatas, nullus patet aditus, inelafiffe, nemine facti ne fratre quidem confcio; et fummo mane ad ipfum veniffet, ut fecreti participem faceret: proinde orare, ut quam primum eo veniat, et fortunae beneficio utatur. Rex initio laudata ejus benevolentia fe excufare, nec aequum et honeftum effe, huc ut fe negotio immifceret; folos quippe thefauros in terra repositos ad fufum pertinere. Ad haec cum Alexander rufico propofitum fuiffe diceret, thefaurum in terram defodere, rex retulit, longe diverfa effe, animum defodiendi habuiffe, et defoffum inveniffe: ad extremum cum urgeret index, et nimium fenipulofe rem expendere regem diceret; interim id refciturum fratrem, aliofque regni proceres, nec occafioni defuturos; et in auro reperendo majorem deinceps fore difficultatem: heic rex adolescentis verba ad animum revocans in fufpicionem venit, aurum effe peregrinum a Jefuitis ad novos in Scotia motus excitandos illatum; nam idem antea faepius ab iifdem factitatum meminerat. Itaque comitem Alexandro domum reverfuro e domesticis dare conftituerat, qui hominem et nummorum notam, nam non bene id fibi properanti perfpicuum aiebat Alexander, viferet. Verum ille contra proteftari, et non nifi periculofe fecretum alteri, antequam rex ipfe coram id videret, credi poffe vociferari. Ex animo fe loqui et fingulari, quo regem de fe bene meritum profequebatur, afficta; petere igitur, ne rex eo venire dedignetur, quoque majore id fcientio fiat, exiguo cum famulatu inter venandum a comitibus deficiente Perthum ocyus contendat. Rex Alexandrum femper a puero dilexerat, et inter cubicularios adfiverat. Et cum Gulielmus parens ejus in crimen vocatus olim, dum regnum a protegibus adminiftraretur, capite luiffet, rex poftea imperii capax bona paterna ipfi fratrique integra refituerat: itaque nihil finiffi de utroque fufpicatus. Cum tamen abfurde pieraque interdum ab Alexandro dicta viderentur, ab Edmondo ^e Stuarto Leviniae duce, qui sororem Ruvenorum in uxorem

INTERPR. ^a Palais de Falkland. ^b Rarlceen. ^c le Comte de Gauray. ^d Perth. ^e Stuart, duc des Lenox.

uxorem duxerat, percontari coepit, an amentia unquam, aut delirio illum coerpsi advertisset; nam vix sana mente sibi videri; et in gestu vultuque, si non omnino alienari, at certe perturbati animi manifesta signa deprehendi. Cum Levinius nihil tale in adolescente sibi compertum responderet, Alexander ex illo colloquio in suspicionem adductus regem adit, enixeque rogat, neminem in negotii conscientiam ascisceret, nec quo esset ipsum ducturus cuiquam sequendi potestatem faceret. Cum vero rex subridens, se non bene in pecunia numeranda versatum diccret, ideoque adesse quempiam oportere, qui ipsius partes ea in re subear; praefraete a juvene responsum, nulli ad thesaurum, praeterquam regi, aditum patefactum iri; eo semel a tege conspecto, postea quoscunque voluerit, advocari posse. Visus hic sermo durior regi, suspicionem insidiarum fecit. Sed cum jam in itinere esset, aliaeque aliis succedentes conjecturae animi anxium in contrarium raptarent, a priori sententia discedere turpe existimabat. Itaque iter persequitur, gnaviger insistentibus domesticis, quamvis injussu regis; infoderat quippe suis ex scellinatione regis opinio, eum ob facinus in ^a Olifandi domo in ^b Angusia perpetratum ^c Perthum contendere, ut hominem nocentem comprehenderet, et turbas clientem praesentia sua antevereret; propterea et cum secuti sunt Levinius et ^d Marriae comes, post venationem permutatis equis. Alexander ad laras regis semper haerebat, et ut equo calcaria adderet, instabat, prius fratre per unum et alterum, quos secum adduxerat, nuncium monito, regem in itinere esse, et prandium venienti pararet. Tandem Perthum perveritum. Joannes quasi rei ignarus regi occurrit, fratri palam succensens, quod se de adventu regis non in tempore monuisset; nam fore ut familiares, quam deceat, acciperetur. Dum tarditatem excusat ^e Gaurius et tenuitatem apparatus in non expectatum regis adventum rejicit, hora abiit. Interim cuncta circospicere, et dum rex eum alloquitur, a proposito abluventia plerumque respondere. Alexander contra, ut mendacio fides constaret, coram fratre regis colloquium devitare, atque orare, ut missum se faceret, ne ex eo, quod erat, suspicione conjectaret. Tandem ubi rex assedit, non post prima fercula statim, ut in illa aula assolet, nec nisi secundis mensis remotis Levinius et Marrius, alique nobiles ad prandium invitati; quo videlicet temporis rex surgeret, illi serius regi praeflo essent. Ipse Joannes non una cum hospitibus suis, ut patriae fere consuetudo, assedit, sed ex coenaculi conclavi communis egressus mensae regis, sicuti antea, cogitabundus assitit. Quo nomine illum per jocum rex increpuit, quasi minus comiter convivas suos excepisset. Postea ubi surrecturum eum vidit Alexander, ut fraudis suspicionem tolleret, in arcum moner, tempus secreti urgere, verum fratris praesentiam obflare: proinde rex cum aliquo amandaret. Igitur rex sumpto poculo ad Gaurium conversus, Quamquam non dubito, inquit, te moris exterarum nationum in accipiendis hospitibus probe gnarum esse, tamen Scotos cum sis, de recepta inter nos consuetudine, ne domi peregrineris, te commonescere officii mei esse duxi. Quando ergo nec mihi propinasti, nec convivis tuis ad mensam adsidere dignatus es, qua in re non parum in hospitalitatis leges peccasti, En tibi propino, idemque poculum hospitibus tuis ut praebear, meoque nomine genio ut indulgeant jubeas, volo. Ad quae verba digressus cum gaudio, rex, praecunte Alexandro, et Thoma Areskino equite, ut se sequeretur, frustra advocato, per coenaculum illud commune, in quo sui cibum sumebant, transiens, cochleam ascendit, et per quatuor conclavia fores semper obscurante Alexandro ad secretius cubiculum deducitur, ubi thesauri promissi custodem non vinculum, sed pugione armatum conspicitur, fero se in insidias praecipitasse sensit; nam

INTERPR. ^a Le heron d'Olifant. ^b province d'Angus. ^c Perth. ^d Mar. ^e le Comte de Geoury.

CIDIC.
HENRICUS IV.

nam ocella subito cubicali janua Alexander huc usque intectus pilcum superbe in caput rejicit, et pugione rapto, pectorique regis admoto silere jussit. Tum impropere Gulielmi patris innocentis morte se vindicem tam injustae caedis adesse professus est: cum esse thesaurum, quem se illi offensurum receperat. Quibus dictis pugionem immittere parantem prohibuit cussos Andreas * Henderfonus nomine, ex Gaurii famulatio, qui heri jussu mane cum Alexandro † Faleolandiam profectus fuerat, et primus de regis adventu nuntium ad ipsam attulerat. Tantula ab instanti periculo mora interjecta, ex pavore animum colligens tex, ut erat inermis, nam praec festinatione post venationem gladium minime cinxerat, verba contra vim parantem adhibet, et qua pollebat dicendi facultate ad percussorem conversus, multa ad mitigandum ferocientis animum commemorat: videret, quid sceleris contra se innocentem moliretur; quod si flaret sententia male praemeditatum facinus exsequi, apud se reputaret, id inultum non fore; nam superare a Deo datos in spem regiae successionis liberos, qui paternae caedis memoris ab ipso olim rationem essent teposcuturi; nec defuturos regii nominis amantissimos subditos, qui tam indignam principis sui mortem impunitam non finant; et ut haec abint, Deum ultorem futurum, et vel ex lapidibus suscitaturum, qui nefandum patricidium ad pernecium usque constantissime persequantur. Ad patris ipsius mortem quod spectaret, Deum contestari, nullo consensientiam suam propterea stimulo attineri; quippe cum in ea aetate tunc esset, ut alieno potius quam suo arbitrio regeretur, et notam esse factionis tunc in regno pollentis potentiam; ad haec in ea re nihil nisi rite et secundum regni iura ac leges actum esse: sed vicissim recordari ipsum debere, ni ingratus sit, quot beneficiis ab eo tempore totam Ruvenorum familiam demeruerit, pristinis possessionibus ac dignitatibus restituitis, et ipsis fororibus in aula tamquam in paterno sinu educatis, et conjugis suae cubiculo postea praepositis: sed et aliud esse, quo praecipue cum tangi oporteat, eandem in religione, quam uterque proficetur, consensionem, eadem sacra, eisdem ritus; et ante oculos perpetuo obversari debere sancti et aeterna memoria dignissimi viri Roberti † Rolloel, cuius se discipulum profiteretur, monita. Illum nunc adesse, crederet; aut si praesentem nollit, innocentissimi praeceptoris animam ipsam olim accusaturam sibi persuaderet, exprobraturamque non hunc animum tamque sceleratum consilium ex sua disciplina hausisse. Pro extrema siue deprecationis, siue exhortationis clausula fidem regiam religiose obligabat, si propositum mutaret, se nemini mortalium quid inter ipsos negotii intercessisset revelaturum, et si quidem aliunde retegatur, minime permittiturum, ut quidquam periculi ex eo ipsi crearetur. Petorantem truci vultu intueri primo visus Alexander, moxque siue oratione placatus, siue ab Henderfsono, quem adiutorem speraverat revocatus, recto capite et in pristinam reverentiam compositus religiose pollicetur, se regem, si nullo elamore emissio ac sine strepitu se contineret, incolumem dimissurum; tantum expectaret, dum Joannes frater ad colloquendum cum ipso siberetur. Cum replicaret rex, Quid tibi cum fratre tuo negotii? quid tibi ex indecora hae captivitate mea post praeteritorum gratiam factam reddit? Ille retulit, se denuo polliceri, si quiesceret, vitam salvam ei sumram; cetera ex fratre, ubi accersitus venerit, intellecturum. Et ita rege Henderfsoni custodiae commendato; additoque ut illi, sibi que simul caveret; alioqui fore, ut si quid ei acciderat, id ipsius periculo cessurum esset, ad fratrem pergit. Digressio percussore rex jam securior custodem interrogat, an facti conscius et caedis parandae causa advocatus fuisset. Neganti facile habita fides, quippe cum toto eo tempore, quo Alexander cum rege fuerat, non desistisset furem obscurare, ne

quid

INTERPR. * Henderfon. † Faleoland. † Rolloel.

.

quid in regem gravius admitteret. Itaque cum rex fidem dedisset, sibi quieturum, donec Gaurius advenisset, custodem rogat fenestras aperiat, et si quem e nobilibus illac transeuntem videret, iussu regis accersat. Id sedulo ab Henderfsono factum. Interim Gaurius, ut magis falleret, et scelere sive parando tempus, sive paratro evadendi commoditatem quaereret, per appositum hominem eorum nobilibus ad prandium haerentibus renuntiari curat, regem per posticum abuisse. Quo audito, quisque ad equum discutrit, et ad sequendum regem omnes facto agmine contendunt: a janitore tamen consilii ignaro in exitu moniti regem sibi non visum, et adhuc intus esse, Gaurio nequidquam contra eum nequam et mendacem appellante, subfugerunt ex iis plerique. Tum Alexander cum fratre in arcano colloquitur, ab eoque acerbe increpinus, quod in eo, quod jam factum oportuerat, adhuc cunctaretur, protinus quak in proposito confirmatus, nec tam superbo, ut antea, quam ad desperationem composito vultu ad regem redit, expansisque brachiis omnem vitae spem praecisam dicit, regique iamjam moriendum esse. Confestimque quasi reum vinciturus, sancto Dei nomine exsecrandum in modum saepius dejerato, periculisdem manibus innectere conatur, sive cunctatione subituae poenitentiae locum daturus, sive ea vecordia fuit, ut in tanto scelere juris formam servandam putaret. Incumbente Alexandro, et vinciri regem oportere clamitante, rex generosam spiritum in tanto discrimine gerens, Mentieris, inquit, liber princeps natus sum, liber moriar. Tum ut se ex ejus manibus extricaret, magna vi connixus, dextraque gladio ne exereretur apposita, gulam sinistra invadit; et inde conscientiae morsu percussor viridis adinvenit, hinc certo periculo novum robur addente, tandem superior evasit: et per fenestram, dum a Levinus et Marrius cum Gaurio eventum anxie opperiente equos expectarent, se prodi vociferatur; vocemque exaudientes illi, quanquam Gaurius regis eam esse vocem cum asseveratione pernegaret, huc illuc aditum quaerentes discurrunt. Rex interim post longam cum Alexandro colluctationem cum eum extra cubiculum pertraxisset, et capite sub axilla presso cochleae foribus affixisset, emse etiam in suam perniciem stricto conjurati manibus extorto, Joannes a Ramisfacus eques supervenit, strictoque pugione bis terque confossum Alexandrum per cochleae gradus praecipitem dedit. Eodem tempore Thomas a Ateskinus, intellecta regis voce, cum Joanne, qui galeam a domesticis sumpserat, quasi nocentem aliquem comprehensurus, acriter confixit; et nisi hero servi praesto fuissent, manu in gulam injecta sub pedes missum proculdubio interfecisset. Verum ab iis disturbatus ad Ramisfaci vocem in cubiculum contendit cum Hugone a Heresio, et seminanimum Alexandrum per gradus dejectum nacti ambo extremis vulneribus confecerunt. Eos continuo, ubi surrexit, cum septem satellitibus armatis propere insequitur Gaurius, et ut erat galeatus ac gladium manu utraque vibrans horrendis cum dejeramentis ad unum omnes morte perituros proclamat. Ad cuius conspectum rex gladium, quo rem gereret, ubique quaerens, intra cubiculum a suis vi retractus est; elausoque ostio Ateskinus, Heresius cum servo, et Ramisfacus, cum Gaurio manus conferunt: tandemque ipse, qui servis animos sua pugnacitate faciebat, ab Heresiano per praecordia transiit; servi multis vulneribus faucibus per gradus detrusi sunt. Levinus et Marrius frustra per cochleam, qua regem ascendisse viderant, aditum quaerentes, frustra vestibus diu per obstantia viam moliri, nec nisi post sesquihoram, jam rege a praesenti periculo liberato et Gaurio conspirationis auctore ante ipsius pedes prostrato, in cubiculum penetrare potuerunt. Rex illis adventantibus e vestigio in

genua

INTERPR. * *Le duc de Lenois* & *le comte de Mor.* * *Ramley.* * *Erdine.* * *Herrie.*

T O M. VI.

F

CDIDC. penus procumbens pro tanto periculo devitato, et insperata de parricidis victoria
 HENRICUS IV. Deo gratias prolixè egit; subinde obsecrans, ut quem tanto periculo præter me-
 ritum ullum ad nominis sui gloriam defungi voluisset, eidem ad procurandam illius
 propagationem porro animos faceret, spirituique principali confirmatum in gloriofo
 adeo decurrentem studio semper incitaret. Ad rei famam de Gaurio, fratreque
 eius interfectis, per urbem sparsam, cum adhuc incertum esset, quid caedi corrupti
 causam præbuisset, ingens populi ad ædeis concursus factus, propiorque seditioni
 res videbatur, cum rex per fenestram se ostentans, manuque ut quiescerent impe-
 rans, tumultum compescuit, ac magistratu in conclave vocato, rem, ut gesta erat,
 exposuit. Tum cadavera parricidarum, donec de his statueretur, publicæ custodiæ
 commendavit, et literas scriptaque, si quid forte quod ad conjurationem amplius
 deregendam faceret, reperiri posset, diligenter scrutatus, nihil præter stantiam mag-
 icis characteribus ac vocabulis incantatoriis plenam invenit. His peragendis tempus
 ad octavam horam vespertinam extractum, antequam rex Falcotlandiam petiturus in
 viam se daret, qui re jam divulgata per compita inter incedendum innumeram ex
 omni hominum genere multitudinem incolumitatis scissis vocibus gratulantium ubi-
 que obviam habuit; tum ignes toto regno in publicæ lætitiæ signum excitari. In
 Joannem ut magicæ superstitioni summe addictum postea inquisitum; et quarto
 post die Perthæ cancellario, thesaurario, secretario, advocato, et Georgio Humio
 Spoto, Roberto et Jacobo Melvillis equitibus, Jacobus Wernius Bogianus, qui
 ætatem familiaritatem cum Joanne, dum Venetiis essent, et postea in Scotia habue-
 rat, et Gulielmus Rindius interrogati multa in eam rem responderunt; ex Tal-
 mudica et Cabalistica Judæorum credulum juvenem notas illas fecerats ac supersti-
 tiosas voces hausisse, quas per traditionem datas et a Deo in Paradiso prolatas acibat,
 coque majoris efficacitæ esse sibi persuaserat, quam ulla postea a Prophetis et Apo-
 stolis usurpata. Observatumque fuit, quandiu characteres illi, quos gestare con-
 suerant, de collo suspensi manserant, ne gutturam quidem sanguinis per vulnera,
 quibus perierat, manasse; ubi dempti fuerunt, copiosum toto corpore eructorem
 effluxisse. Interrogatus et ab hisdem de conjuratione Andreas Henderfonus con-
 sentanea is, quæ memoravi, respondit, et se ab initio facti ignarum; ubi in rem
 ventum esset, Alexandro semper verbis, manibusque resistisse, pugionem vulnus in-
 tentaturo eripuisse; itaque sæpius ab ipso increpitum, quasi ad parandum facinus
 denegata opera, exitii utrique ea die causam præbiturus esset. Secuta dein crimine
 digna animadversio, et cadavera parricidarum ignominiose ad supplicium rapta, bona
 proscripta sine spe gratiæ aut restitutionis, et postremo Ravenorum nomen tan-
 quam infame et detestandæ memoriæ omnino aboletum; decretumque ut super-
 stites duo fratres, gentileque omnes eo deposito maternum aut alterius familiæ
 adoptivæ, aliena item insignia avitis omittis sumerent. Parriædæ avum habue-
 rant Patricium Ravenum, ejus consilio et opera Henricum Jacobi regis parentem
 in Davide Rizio de medio tollendo ante annos xxxiv usum diximus; ob id a re-
 gina cum marito reconciliata exagitatus, natale solum exilio mutavit, et in Angliam
 Castrum novum in magna rerum angustia decessit. Gulielmus ejus filius Gauriæ
 comes a Jacobo creatus, postea, quod caedi Henrici participasse diceretur, securi
 percussus est; ejusque mortem ulturi filii tanto se piaculo cum eerta veluti totius
 familiæ inter Scotos perantiquæ interfectione, nec alio ex nobilitate in facti con-
 scientiam adhibito, summa imprudentia obligaverunt.

X. IN

INTERPR. Perth. ¹ Hanc de Spoto. ² Abith. ³ Wernius de Bug. ⁴ Rind. ⁵ Lord
 Rastorn. ⁶ Rizzio. ⁷ Newcastle. ⁸ Gaury.

X. IN Pannonia magnam hoc anno res Christiana cladem accepit Pappensium praefidiariorum defectione, et Canisā amissā. Pappam praecipuum contra Turcos propugnaculum eius praefidiarii seu Galli, seu Belgae tenebant, et ad Javarinum superiore anno feliciter gesta nobilitati, eoque insolentiores redditū cum stipendium in tempore non repraesentaretur, tumultuarii coeperunt, ab Adolfo Schwartzenburg aliquoties placati. Sed cum verbis tantum res ageretur, neque pecunia promissa adnumeraretur, seditio major quam antea recrudit; factiosque inter eos, Hispanorum exemplo edocti, quo magis in omnem eventam partes suas firmarent, antequam in apertam defectionem animos renuclarent, clam cum Turcis vicinis agunt, et pecuniam pacti locum se tradituros pollicentur; spe etiam facta Schwartzenburg, qui propediem cum pecunia ad componendam seditionem venturus ferebatur, ipsi tradendi; aut si non veniret, iret ei ad Cisthecam profecturo praeficiendū. Quo dictis fidem astruere, nam initio fraudem subesse suspicari Turci cunctantius agebant, et vestigio tribunis et centurionibus imperium abrogare, Michaelem Marothium loci praefectum cum omni familia in vincula conjiciunt, dictoque pro libertate pretio, nisi illud intra praefcriptum tempus penderet, ipsum se Turcis dedituros interminantur: captivos Turcas praefecti, aliorumque in custodiam datorum vestibus ornatos, Albam-regalem remittunt; tum Moram quandam e suo numero praefectae nequitiae hominem electum sibi praeficiunt, ac postremo Pappam diripiunt, et vexillum Caesarianum insigni scelere, ut omnis reconciliationis spes tolleretur, hostibus tradunt. Quo cognito, Schwartzenburg, qui jam in itinere erat cum 110 equitum et pedum, ad eos 20 equites praemisit, monetque se respicerent praefidiarii, et ad officium mature redirent; paratam pecuniam esse, ac fore, ut propediem quicquid stipendiorum debeatur, plene exsolvatur. Pro responsio a seditiosis convicia reddita, parumque absuere ab injuria legati; certe ludibrio expositi, nec sine contumelia dimissi. Cum nihil hac ratione proficeretur, Schwartzenburg pluvii incumbens ulterius progredi prohibitus Javarinum, unde venerat, retro cessit. Tam foedae defectionis, seu proditoris jam tum ultio a Numine coepit, exorto inter seditiosos ipsos ob conditiones cum Turcis initas dissidio: quo factum, ut ad manus devenit sit, et multae caedes per urbem perpetratae. Inde occasione sumpta Schwartzenburg repulsa suorum irritatus exeunte Junio prope Schurpfensteinum tribunal mittit cum apparatu bellico et 1200 pedum, ac fortunam experiri jubet. Eos ardente adhuc dissidio pars altera muris succedere putatur, quasi abjecto defectionis consilio; atque ultro ut accederent, hortatur. Verum altera parte superveniente scalae adnotae desciuntur, nec sine damno Schwartzenburgici repelluntur; quo facto Turci pibulariores intromittuntur, quorum plaustris exoneratis captivi Christiani in ea Vesprenium et Albam-regalem abducendi cum magna imbellis fexus turba imponuntur, scelus et perfidiam parte eorum, quae non praevaluerat, detestante. Marothius adhuc in vinculis erat, ob spem de pretio ab eo exsolvendo conceptam a seditiosis retentus; qui etiam Schwartzenburgum monet, ut quando inter praefidiarios tam male conveniret, occasione ne desisset, et si alius non procederet, vim adhiberet: simul locum contra vim hanc satis firmum monstrandum curat. Igitar 14 Eid. Quinril. castra ad Pappam posita, in quibus erant 2000 bellatorum: post aliquot eruptiones cum damno obsessorum semper, repulsi Schwartzenburg dispositis tormentis violenter muros pulsant. Centurioni ex iis interruptione capto eutem vivo detrabi iussit; et cum capite hastae infixo suspensum ad terrorem publicae oculis praefidiariorum exposuit.

Ad

INTERPR. * Hungrie. * Raab. * Herin de Schwartzenburg. * Cisthek. * Maroth.
† Stuhl-Werzburg. ‡ la Motte. § le colonel Schurpfenstein.

CDCC.
HENRICUS IV.

Ad vii Kal. Sextil. continuata verberatione, molatrina, per quam quovis tempore auxiliares accipi poterant, post acrem defensionem expugnata fuit. Interea sollicitati Turci cuncta ad solvendam obsidionem necessaria parabant: sed eos, quominus in tempore venerint, exorti sub id continui ac foedi imbres remorati sunt. Schuartzenburgus, dum verberatio continuatur, cuniculos agit, aliisque operibus festinatis obsidionem urget. Jamque aqua fossis derivata apertus erat ad ruinam aditus; et magna omnium rerum in oppido erat inopia, cum deficiente carne LX equi in cibum distributi. Quibus paulatim absumptis obsessi ad extremas angustias redacti consilium ex desperatione capiunt, et cum nullum gratiae locum reliquum viderent, mortem obliuione pugnando oppetere, quam deditione facta vitam inter exquisitos cruciatus, ac ludibrium amittere maluerunt. Igitur pridie Kal. Sextil. eruptione noctu tentata eam castrorum partem, ad quam Meripurgenses stationem habebant, conferti invadunt, remulentumque militem partim caedunt, partim in fugam agunt; ad strepitum exierit Schuartzenburgus cum trepidatione omnia compleri videret, quasi Turcis auxilio venientibus, ad eam partem, qua maxime sui laborabant, advolat, dumque huc illuc discursat animos suis exemplo proprio faciens, glande ictus cadit: sicut capro^a Javarino magnum nomen consecutus, ita incredibili sui desiderio relicto; corpus Viennam deportatum, et militari pompa clatum ac conditum est. In ejus locum suffectus Melchior^b Roderus, qui gnavam adco operam in Varadino defendendo navaverat. Postridie quam hoc accidit, denuo eruptione certatum, et ecce circiter Caesariani caesi; nonnulli etiam intra oppidum abdusti. Cum denuo eos ad deditionem hortaretur Roderus, quippe eorum res ad extremam inopiam redactas, ac brevi fore, ut annona prorsus deficiente ipsis fame miserabiliter sit perendum; superbe responsum est, Ubi amona defecerit, se captivos Christianos, atque ipsam cum primis Marothium praefectum comesturos. Inter haec agitatum a Belgis de fuga in arcano consilium; quod ex transfluvio cum cognitum esset, frequentiores excubiae tam equitum, quam peditum locis idoneis agi coepit. Tandem obsessi v. Eid. Sextil. duabus ante solis ortum horis per stagnum aquaeducta pacne siccatum summo silentio exitum tentant, via, quod fundo uliginoso non fiderent, prius facies, eratibus, aliaque materia prius communira. Vix albescente die de fuga a Rodero cognitum, qui mox ad eos insequendos c. Naldastum, d. Thuringum comitem, et e. Colonitium cum levi armatura misit. Cum jam fugitivi ad saltum pacne evasisent, interceptum ultimum agmen, et magna ex parte caesium. f. Mora seditionis dux, cum Colonitio dedere se recusaret, glande trajectus occubuit, eumque eo c. claciter alii; ejus vicarius, alique ex seditionis incensoribus capti. Marothius inter haec ceteris ruptis in castra Caesariana cum aliquot captivis aufugit. i. Roderus desertum oppidum ingressus ceteros captivos solvit, reliquias detestandae defectionis ad internecionem abolet. Ex captivis quaestioni subiectis, autoquam de iis supplicium sumeretur, rescitum, quinque tantum ab initio de foedere cum Turcis incendo consilium agitasse. Quod postea cum poenitentiae amplius locus non esset, communibus sociorum suffragiis comprobatum est; quippe cum dissentientes e vestigio a consentientibus in omnium conspectu necarentur: rum captivi omnia jura divina et humana violasse convicti per praedidia ad poenam distribuantur. Ut erant varia ingenia, ita variis suppliciis excarnificati; alii palis infixi, alii

INTERPR. ^a Ruch. ^b Roderus. ^c Naldast. ^d comes de Thurn. ^e Colonib. ^f la Motte.

NOT. ^a Nic. Mithrasius in Hist. Hung. fol. p. 751, 752, &c. met cette histoire autrement; car il dit, que Roderus mourut de maladie, devant que de voir la fin de ce siège, & que Naldastus lui succéda au gouvernement de l'armée. Ce Marothius

aussi ne se lava point de sa prison, ayant rompu ses chaînes; mais il fut délivré avec les autres prisonniers, quand Naldastus entra dans la place; & il mourut quelque temps après. Put,

alii rotis conrui, alii unciis tracti, alii lentis ignibus et larido liquescendo ustulati; quibusdam intestina vivis detracta et ipsis spectaculis in ignem coniecta ac cremata. Nonnullis femora, humerique et aliae corporis partes carnosae, quae magis a vitalibus absunt, candentibus stimulis ferris conceptae, denique cor ipsum vulsum; aliis et os pulvere nitrato oppletum, et igne indito caput in minutas partes contritum fuit. Ultra humanitatis modum tam foedae ac detestandae proditiois vindicta facta, non sine multorum horrore: qui ita censebant, improborum animos non tam per supplicia a sceleribus perpetrandis vocari, quam ad quidvis agendum et patiendum efferari; neque tam acerbitate deterri, quam assuetudine huiusmodi spectaculorum metum poenarum imminui. Cumularum et Christianorum infortunium Canisae amissione: cum de pace inter nostros Turcosque minime conveniret, XII: CIO praetorianorum Constantinopoli Budam missa, qui pridie Non. Sept. in itinere * Baboscum potius ignavia nostrorum, qui 12 in praefidio erant, omni re egregie instructi, quam virtute propterea receperant.

XI. QUARTO post die castra ad Canisam posita munitissimum tota Sciria oppidum cum arce. Initio crebris eruptionibus pugnatum, et vallo dejecti Turci, machinis etiam clavis confixis, et una hosti adempta ac in oppidum pertracta. Tandem auxiliaris exercitus ductore Philippo Emmanuele Lotaringo † Mercuriano ad † Muram fluvium Kal. Oct. consedit; trajectoque eo signum adventus sui obfessis dedit. Exiguum nostrorum numerum contra suas ingentis copias conspicatus Purpuratus ad Mercurianum mittit; monetque ne tantillis viribus tantam obsidionem solvi posse consideret, meliusque exultationi suae ac securitati consuleret. Cui generose a Mercuriano responsum, cum minoribus multo Christianorum viribus majores infidelium Turcorum, quam nunc essent, copias, vel si quicquid malignorum spirituum usum est, cum ipsis conspiret, invadere se minime dubitaturum, ac Dei ope fretum, de ipsis victoriam reportaturum. Itaque ninis omisissis consensendi certus, aciem quamprimum instrueret, et copiam sui faceret. Tum ipse acie instructa progreditur. Hostis contra aliquot cohortes castris educit, et colle opposito occupato nostrorum adventum praefolatur. Ad eos invadendos missus cum equitatu suo Colonitzius. Hic levibus aliquot proelusionibus certatur, dum nostri aciem instruant, et tormenta ad hostilem disturbandum dirigant. Tandem Turci nihil proelii aliae committere certi, sensum pedem referunt; nostri castra castris, quam proxime possunt, opponunt. Nox sequens tam vicinis castris iniquis transacta. Postridie nostri rursus acie instructa, hostem ad proelium provocant. Verum ille se vallo continebat, quo tutus facile omnem vim cludebat. Obsequantibus tamen † Heberlenio, Koskirkio, et Colonitzio, ut propius suum hostilium munitionum contemplarentur, cum Turcis aliquot obviis manus conferunt: quibus in fugam actis, nostri fugientes ad valli labrum usque inscui, turbaris stationibus incumbentes XIII: machinas campestris capiunt, et re bene gesta laeti ad suos revertuntur. Turci his impressionibus satigati, ut obfessis deditionem faciendi, sic auxiliaribus recedendi necessitatem ob annonae inopiam imponere statuerunt, et a tergo circumfusi copiis, quod tam numerosas habentibus facile erat, viisque angustis inter paludes infessis, in summam rei frumentariae difficultatem adducunt; annonae, quae ex longinquo comportabatur, aditu undique intercluso. His angustis victus Mercurianus exercitum reducit, in discessu, parum absuit, oppressus. Nam a fronte et a tergo circumventus, cum periculo periculum discutere, et cum suorum perniciem

INTERPR. * Baboszka. † Duc de Mercur. † More † Heberlein, Koskirk, & Colonitzius.

TOM. VI.

G

CIDOC. perniciem ante oculos positam perniciē aēta superare certus, ad extrema se compararet, praefens numen expertus est. Ac obsecratus, ac tenebris statim obortis coelum tonitru inhorruit, crebris micans ignibus. Inde turbo violentus nostrorum primo castra, sed illacā transiit; dein majore vi glomeratus Turcica tentoria pervadit, dejicit, ac terrore cuncta permiscet. Per tenebras nostri exitum paratum evaserant: sed eorum discessu non mediocriter infracti obsessorum animi, praesertim Hungarorum, qui frequentes jam ad hostem transfugientes de misero sociorum statu eum edocebant. Germani initio ad defensionem se egregie animatos ostenderant, a * Paradiso, qui loco praeerat confirmati: sed crebris transfugis debilitati ad extremam animos desponderunt, et praefectum ad deditionem faciendam compulerant. Itaque Canisā xi Kal. Nov. dedita, et praefidarii ad Muram, sicuti convenerat, incolumes deducti sunt. Paradisus officio suo defuisse insimulatus ^b Raquelspurgi cum se Mercuriano sitisset, ad Matthiam archiducem sub custodia remissus est: qui postea facti rationem reddere jussus cum non satis se purgaret, fenum etiam de fuga arripienda consultasse convictus esset, cum aliis quibusdam centurionibus dextra prius, dein capite truncatus fuit. Oppido capto Purpuratus in cū peditum, in equites praefidio imponit, et aliquot castralla ad ^c Dravi ripas extruit, ut committentibus hinc inde suis liberum per utramque ripam alitum muniret. Tum solitudinem veritus missis circum literis rusticis et ceteros vicanos, qui metu Turcorum diffugerant, ut revertantur monet, promissa libertate, et trium annorum ab omnibus tributis immunitate.

XII. In ^d Dacia proxima Michael re feliciter Caesaris auspiciis gesta cum indignam meritis suis gratiam rependi videret, omnia circumspectabat, quibus potentiam successibus anni superioris partem rueri posset. Itaque clam animos purpuratorum tentandos curaverat; qui hominem in utramque paratum, ut aliqua spe gratiae, si ad portes ipsorum inclinaret, laetarent, Huraiam Agam venetanda canitie senem vicissim ad eum Sultani nomine mittendum curant; quem ille perhonorifice excepit cum ornatifimo equitatu, ad medium milliare obviam profectus: cum haud procul abessent, ambo ex equis desiliunt, et ubi se humanissime invicem complexi sunt, Aga Michaeli Persicum gladium, quo accinctus erat, detrahit, eidemque alium Turcicum aureo et gemmis distinctum tradit, cum multis aliis donis; inter quae erant ardearum insignes plumae ad pileorum ornamenta; equi praestantissimi vii, generosius falco; quae Michaeli incendenti praeferebantur: eoque comitatu ambo ^e Stephano-polim ingressi sunt, reboante passim festa tormentorum disphonie. Aderant Caesaris procuratores ad componendum inter ipsum et Georgium Bassam dissidium missi, quos ille spectaculo insolito in suspitionem adductum in minime dubitabat, eoque acquires in sciendis conditionibus fore sperabat: interim monet, ne ea re moverentur; honorem, qui legatis debetur, nisi omnis expert humanitatis haberi velit, non exhibere non potuisse: nihilominus se facturum, quod aequum esset; tantum dent operam, ut Bassae multis nominibus sibi suspecto alius a Caesare substituantur, ne per privatas similitates publica salus in provincia periclitetur. Praeterea huc ejusdem in arcano postulata ferebantur, ut Transilvania sibi filioque jure hereditario cum ^f Varadino, Husta, Nagbanya, et exterioribus Hungariae partibus traderentur; ut omnia bona ac dignitates, quibus Sigismundus Bathorijs a Caesare donatus fuerat, sibi attribuerentur, et collatitia pecunia ad scribendum militem juraretur. Caesar, ceterisque imperii principes Christiani fidem interponerent, si forte in Turcorum potestatem veniret, fore, ut ex manibus eorum liberaretur. Ad haec addebat,

INTERPR. * *Paradis.* ^b *Rehlsburg.* ^c *Le Drave.* ^d *Transilvania.* ^e *Kregist.* ^f *Varadina, Husta, et Nagbanya.*

addebat, ut magis Caesarianorum animos pertentaret, omnino sperare se, quae jam in ^a Dacia occupaverat, loca Caesarem minime reposciturum; sed praeterea etiam reliqua usque ad Tibiscum fluvium pro navata tam fideliter opera sibi concessurum. Quae si a munificentissimi principis benignitate impetrare possit, se tot tantaque res adversus communem hostem gesturum, quantas huc usque nemo gesserit; et si pares sumptus iis, qui in ^b Pannonia quotannis sunt, subministrantur, cuncta a Caespio mari Budam usque, ^c Albam-regalem, et Zolnocum imperio Caesaris subiecturum. Haec superbi juxta et ambitiosi hominis insolentia postulata ita a legatis Caesareis accepta sunt, incendente eos Basta aemulo, quasi ille occasionem a clientela Caesaris discendi quaerens, jam res novas animo moliretur. Tamen in praefens res prudentis dissimulata, et ex pecunia Caesaris xxx cto aureorum repraesentata sunt. Quae tamen tanquam leve operae pretium non sine sperementis atque adeo male affecti vultu accepit Michael. Sigismundus interea sociatis cum Hieremia Moldaviae despota viribus mediocrem ex gente sua, Scythis, Polonis, Turcis confecerat exercitum, in omnia rerum agendarum momenta intentus. Contra eos, ne longiore mora interjecta majores vires colligerent, statim ducit Michael; quem tot locis victorem, ut sit, l. cto amplius armorum sequebantur: et per altissimorum montium angustias in Moldaviam penetrat; Sigismundo et Hieremia numero imparibus semper recedentibus: ubi plus ab regionis incommunitatibus, quam ab hoste damni passus est, ad tantam annonae penuriam redactus, ut folis arborum pro cibo uti cogeretur. Illi tandem recedendo ad Poloniae fines pervenerant, majora auxilia a foederata gente sibi polliciti, cum quibus sesto Michaeli tentantes occurrerent. Hieremias de suppetiis importune Turcum sollicitabat; a quo nihil pecuniae, militum aliquem numerum tandem est consecutus. Michael a persequendo hoste jam dilapso cursum inhibet, et Moldaviam ab Hieremia desertam eo facilius occupat, quod plerique in provincia illum pessime oderant, imperio asperum et intolerandis tributis gravem; quippe ferebatur in singula etiam vilissima capita aurum menstruum imposuisse; et quicquid corradere poterat, viribus suis et suorum benevolentiae diffusus, in Poloniam, ad quam receptum sibi parabat, mittere. Hoc successu elatus Michael ulterius progreditur, cum Sigismundo, ubicunque cum nasci posset, manus consecuturus: is novo subsidio recreatus, ita ut xxx cto armorum penes se haberet, ad Istrum juxta ^d Ortunum castrum confederat. Ibi collatis castris acerrime pugnatur, multis utrinque cadentibus. Tandem victoria ad Michaelum inclinavit. Ex Bathorianis, praeter eos qui fluvio hausti perierant, descedera vi cto. Ex Walachis vii cto. Michael victor totam Moldaviam Caesaris nomine, ut in dissimulatione perseveraret, in potestatem redegit, eique gubernandae filium praefecit, parte copiarum attributa; ipse cum reliquis Cosacorum, Rasciorum, Belgarum, quos a Caesare habebat, copiis in Transilvaniam rediit: ubi cognito, Joannem Sazium ^e Samoscium magnum Poloniae cancellarium cum numerofo exercitu adventare, fama sparsa, ut injuriam excursionibus in terram Poloniam a Michaelis factis ulcisceretur; revera, ut Sigismundum proxima cognatione secum conjunctum in paternum principatum restitueret, et Moldaviam veteri Polonorum imperio adjoiceret, ad Caesarem exercitus duces, qui in superiore Pannonia erant, scribit; monetque, paratas semper copias habetent, quibus si quid hostis tentasset, ei statim occurreretur.

XIII. SUB id denovo a Caesare venit ^f Peczius cum aliqua pecuniae summa, quam propter itinerum petricula, sicuti ferebat, sive quod eam in Michaelis potestate,

INTERPR. ^a Transilvanie. ^b Hungrie. ^c Stul-Wissenburg. ^d Orthea. ^e Zamoyti. ^f le Daltier Petze.

CDCC.
HENRICUS IV.

potestate, antequam ejus animum plene pertentasset, relinquere volebat, * Soemariæ deposuerat. In colloquium ubi Peccius cum Michaelē venit, post multas expollationes et magnifice venditatem suam operam, ille postremo subiecit, si Cæsar ex fratribus suis aliquem in Daciā cum summo imperio mittat, se confestim e provincie decedere paratum; ceterum ex benignitate ipsius sibi polliceri, sui rationem habitum iri; totque exantlatos pro domo Austria labores, tot adita pericula potentissimum juxta ac clementissimum principem minime ex memoria deposuerat; se vicissim, si Cæsaris opibus aliorumque Christianorum principum auxiliis juvetur, ad frangendam Turcorum potentiam et constituendam in iis locis rem Christianam omnia consilia sua, omnes conatus, quicquid animi et industriae habet, conversurum. Verum Cæsar a Balsa monitus, homini barbaro et versipelli ne fideret, contraria mandata Peccio dederat, quibus Michael sine conditione ex Transilvania decedere, aut Balsa, si in ea remanere vellet, parere jubebatur. Quod cum facere præfaste recusaret, res ad apertum dissidium erupit, et Michael, ut res suas firmaret, cum proceribus provincie initio tanta humanitate usus, dum bellum Cæsaris auspiciis administraret, tunc omnia tuta timentem animum renuavit, et aut nulla iusta de causa, aut ex levibus admodum suspicionibus in crimen adductos ex iis plerosque male multavit; nonnullos etiam questionibus subiecit, ex eaque re tantum odium populi collegit, ut multi ab eo desicerent, in iisque Moyses ipse ^b Ciculorum regulus, cujus in virtute et fide cum magnam fiduciam semper reposcitur, tum ductu magnas res in bello administraverat. Hac acerbitate in summas mox angustias se prolapsum sensit, sero ad eam emendandam remedio; nam a Tataris et Turcis sibi metuebatur, et Samosium ultra modum reformidabat. Bathorium et Hieremiam sibi insidiari minime ignorabat: nec vero circa se, quibus plene confideret, ullos habebat. Homini inter tot difficultates consiliatū cum exercitu ex superioribus Pannoniae præfidiis raptim collecto Balsa, ne occasione decisset, statim occurrit, ut sponte parere recusantem vi egeret; et ^c Claudiopolim profectus cum obvius provincie ordines habuisset, eosque in fidem Cæsaris adegisset, ^d Albani-Iuliam, ubi Michael cum XVIII^{to} castra habebat, recta tendit. Adventu Balsæ subito non tam terribis despecta, quam suorum insidias verites, protinus in fugam se conjecit, IV^{to} ex suis amissis, et ad montana Walachiae receptum habuit, ubi cum rursus nova calamitas oppreisset. Nam Sigismundus et Hieremias collectis repente copiis recedenti nec opinato incumbunt, et reliquias exercitus dissipant, quas secum trahebant, prostigant. Ille cum nihil amplius præfidiū in opibus suis videret, ne ab infesto sibi Balsa legem accipere egeretur, Cæsaris elementiam appellat; commearumque petit, quo tuto ad ipsum proficisci et suspensiones eorum purgare posset, obsidum loco uxore et liberis oblati, ne qua fraudi subesse putaretur. Cæsar, qui barbarum ex Transilvania deducere summo opere percupet, dum potentiam suam in ea per Balsam constituisset, facile postulatis ejus ob præcitorum memoriam, ut aiebat, annuit; et Balsæ, ut tutum iter ei præberet, et interim dum a domo procul esset, bellum ei a Sigismundo, et Hieremia per Walachiam illatum propulsaret, mandavit. Secundum hæc exeunte anno Michael cum LXX equitum comitatu Viennam venit, a Mathia perhumamiter exceptus, per internuncium a Cæsare ibi tantisper iussus subsistere, dum Pragam evocaretur. Balsa interim comitia provincie celebrat, in quibus cum Cæsar intellexisset, ordines et proceres certis tantum conditionibus se Cæsaris imperio subicere paratos, quas nisi impetrarent, ope et patrocinio Turcico, quod ex propinquo ostentabatur, ultimos; eo diutius dilinendum Walachum putabat, ne res

INTERPR. * Sirmar. ^b Zetel. ^c Clusienburg. ^d Wissemburg.

res jam turbatas praesentia sua misceret. Caesar, quo morum illum contempneret, iniurio summum Transilvaniae imperium Maximiliano fratri detulerat. Verum ille se excusavit, Samoskil, qui jam Moldavia recepta in Walachiam descendebat, et Hieremiae fratrem provinciae praefecerat, occursum causatus. Walachi etiam instabant apud Bastam, ut auxilio juvarentur adversus Polonos, ultro se in Caesaris potestate futuros polliciti, Michaelisque, cui haecenus paraverant, vel alium quempiam cum summo imperio mitti cum viribus petebant: nam quem Samoscius imposuerat, se ferre nec velle nec posse. Inter has consultationes annus in aula Caesarea et in Transilvania exactus.

XIV. Hoc anno adempta omnino libertas Augustanae confessionis sociis, ad conciones et sacra more inter ipsos recepto celebrandas in Sciria: principium ante biennium factum a Gracii, quae est Stiriae primaria urbs, in quo frequens Jesuitarum schola. Horum instigatu, ut creditum est, Ferdinandus archidux alioqui infito maiorem religionis ardore ab his alienus denuntiandum curat, Academiae nomine, pastoribus, ut urbe excedant, conciones in posterum ad populum publicae non habeant, et cetera quae offensionem vere piis pariant, penitus intermitant: id actum Eid. Sept. Cum nihilominus illi pergerent, accessit et Archiducis auctoritas, mandato ad eos x Kal. Oct. dato, eo forte die, quo ad conciones convenire debebant: dum deliberant, effluxit tempus concionis habendae; et sic intermissis primum coetus: et quamquam octo dierum spatium iis Archidux praefinisset, intra quod ditionis suae finibus excedere tenerentur, ad extremum contractum tempus, et xv Kal. Oct. exire omnino iubentur, capitis poena adiecta: quod et executioni demandatum. Interea Archidux in Italiam abiit, et salutato in itinere Alfonso Ferrarientium duce Romam contendit, ubi denuo in priore Augustanae confessionis pastores expellendi proposito confirmatur, expulso a Pontifice in eam rem ab ipso solemnium iuramento. Pastores urbe exacti, cum ceteris provincialibus et nobilitate, qui ut sunt locis illis plurimi Protestantium doctrinae addicti, aliquoties quantum licebat, conveniunt; tandemque placuit supplicem libellum conscribi, quo de injuria sibi a Jesuitis facta apud Archiducem conquirebantur. Is oblatas tam Sciriae quam Carinthiae et Carniolae ordinum nomine, exeunte Januario sequenti, in eoque confessio a Augustae ante L. annos Carolo v in imperii comitiis oblata: in qua nihil esse, quod a sacrae Scripturae norma dissideret, pluribus verbis contendebant: eam tum summo omnium ordinum consensu tota Germania adprobata ac recepta, nullamque ab eo tempore illis, qui secundum eam viverent, molestiam factam: quin ipsius patrem Carolum muruo acceptis a confessionis illius ordinibus vicies centenis aurorum cio, denuo confirmasse, nullam vim ipsorum conscientis illarum iri, nec pastoribus ipsorum fraudi futurum, si secundum eam docerent. Ipsum Archiducem principis verbo fidem obligasse, fidem a patre datam et pacificationem cum Carinthiae et Carniolae ordinibus se religiose servaturum. In id collationes pecuniarum promissas ab anno cxcxxx exacte pensatas, quae xviii annorum spatio ad nongenta florenorum Rhenensium cio accedunt, eoque pretio redemptam eam libertatem, quae nunc ipsi tam iniuriose adimuntur: in id cumulate multae et sacra Scripturae petittae rationes, et ad extremum suppliciter Archiducem obtestantur, libertatem sibi a patre concessam ac diu relictam conservare ne gravetur. Sic rem gratam cum Deo facturum, sibi quae ac suarum ditionum tranquillitati, subditorumque sibi optime consulturum; alioqui fore, si in violentia jam coepta pergratur, et tam confessionis Augustanae

INTERPR. a Gracii, b Augsburg.

TOM. VI.

H

CXXX. Augustinae focis, quam pastoribus periculum ob id creetur, ut patientia tandem in
 HENRICUS IV. furorē vertatur, et desperatione adacti populi ad detrimentosa aequē sibi aliis-
 que consilia respiciant, Turcis, contra quos hodie pugnant, in auxilium advocatis.
 Habebantur tunc Stiriae comitia Graeci, in quibus Archiducis mandatū decreto
 ordinum denuo confirmatur, ac reliquae in Stiria civitates pastores dimittere jubentur.
 Cum ^a Ferri-fodinarum incolae decreto minime obtemperarent, missi, qui
 manu armata oppidum expugnant ac diripiunt, oppidanos plaustris impositos ^b Graeci-
 cium advchunt, ubi plerique severe admodum habiti. Urbe expugnata milēs arcem
 vicinam vici ex illa nobilitate spectabilis Joannis Hofmanni capiunt, templumque
 proximum, in quo sepulchrum gentilium erat, tanquam piaculare pulvere nitrato
 subiecto evertunt, ossibus cadaverum huc illuc dispersis. Addunt qui haec scripsere
 ad majus odium, Graecū templum, in quo Protestantium conciones habebantur; al-
 tari in eo destructo, Wilhelmi ^c Zimmermanni, qui magna fama inter eos pastoris munere
 defunctus fuerat, effossum corpus, et in ^d Murrā subiectum urbi fluvium a furenti mil-
 līe proiecūm. Tandem cum nullus dies a nova in Archiducis imperia detestantēis
 molestia vacaret, multi huc illuc dilapsi, etiam relictis bonis, quae quacūque bellī
 fumpeum colore in fūcūm redacta sunt ac distracta.

INTERPR. ^a Esseggrub. ^b Grätz. ^c Zimmermann. ^d Murr zu Murr.

JACOBI

JACOBI AUGUSTI THUANI HISTORIARUM SUI TEMPORIS

LIBER CENTESIMUS VICESIMUS QUINTUS.

EPITOME.

ANDEM inter Regem et Sabaudum ad arma devenitur. Rursus novae perscriptae conditiones, quibus cum nec fieret Sabaudus, omnis de pace consultatio abruptitur. II. Tum Diguerio et Birono negotium datum, ut hic in Bressae comitatu, ille in Sabaudia principium bello faceret. Bironus Burgum ducit, Diguerius Monmelianum, eodemque die vi ab utroque facta utroque captum oppidum. Ad arces obsidio disturnior fuit. III. Calatagirona pontificis nomine intercedit, grave ad eum regis responsum. IV. Ludovicus Bertonus Grillonius Camberii suburbia occupat: Regi supervenienti mox urbs patuit. Arx a Jacobio dedita. Confluentia, Miosolanum, Turris Carbonaria eodem successu capta. Diguerius Joannis sanum et Mauriennae vallem subjeclam usque ad Causium montem in potestatem redigit. In Tarentasensi valle itidem Monasterium primo captum, et mox circumposita loca. Ad Monmeliani arcem versus impetus. V. De conjurationibus domesticis jam tum rumor sparsus. Rex in suspectionem adductus Suevionem cum summo imperio in Sabaudia relinquit, et in Sebastianus descendit ut Bironi consilia observaret. Rex in periculo versatur, dum propius S. Catharinae munitionem contemplatur. VI. Cardinalis Aldobrandinus ad regem mittitur. VII. Brandisus comes, qui Monmeliani arcem tenebat, de loco tradendo fidem interponit, datique obsides. VIII. Aldobrandinus Camberium venit. Aldobrandini cum rege colloquium. IX. Sabaudus cum exercitu Augustam praetoriam venit. Tandem tempore conditio exente arx Monmeliani a Brandiso tradita. Rex cum nihil cum Aldobrandino et Sabaudi delegatis proficeret, Laistum primo a Sankatharinae munitione lapide venit. Tandem Boventius qui Burgi arcem tenebat, extrema necessitate vietas cum rege transigit. Rex Lugdunum ad Aldobrandinum excurrit. X. Generuae origo ab occasu imperii Romani repetita. De Sabaudi et reipublicae Genevensis jurisdictione altercatio. XI. Dissoluto regis cum Margaritha matrimonio Sillerius, qui Romae erat, Florentiam mittitur, ut pacis cum Maria Francisci magni Etruriae ducis filia conventis regis nomine subscriberet. Et mox Rogerius Bellogardus eodem venit. Celebratae fiduciarie nuptiae ab Aldobrandino cardinali illac transiente, magna ac insigni pompa. XII. Novae reginae in Galliam appulsus, et ad regem adventus. Aldobrandinus Lugdunum solenni ritu ingreditur. Mandata ejus seu facultates in senatu minime publicatae. XIII. Rex a Genevensibus exoratus Sankatharinam munitionem destruendam mandat: quae res Aldobrandino ultra modum irritate pacis negotium paene interruptit. XIV. Tandem eo pacato perscriptae conditiones, quibus vix post multas objectiones Sabaudi delegati subscripserunt. XV. Sabaudi et Fontani longe diversis adfectus. Lermaei in aula Hispana pollutis ingenium, et occultas cum Fontano amulationes. Sabaudus ab Hispanis desertus ad extremum, quae Lugduni acta erant, subscriptione sua comprobat. Incunte Martio Burgi arx a Boventio

ventio tradita, et Petrus Escodeca Boetius ei cum valido praesidio imponitur. XVI. Rex reginaque pace porta Aureliarum ambo veniunt, ut anni propitiatorii indulgentiis huic loco concessis participarent. XVII. Roberti Ebraici Effexiae comitis, generosa ambitio ex aemulatione cum Roberto Creilio, postremo ipsi fatalis. XVIII. Ad Kinsulam in Hibernia Hispani conferta pugna ab Anglis pressigati.

EX AUCTORIBUS,

Regia ephemeride, Actis publicatis, Testimoniis et documentis de Genevensi jurisdictione ab utraque parte evulgatis, et Sabauda equite Claudii Buletii, Actis probatoriis in Effexia causa.

LIBER CENTESIMUS VICESIMUS QUINTUS.

CDCC.
HENRICUS IV.

UNC bellum ultimum ab optimo et fortissimo principe gestum, ut pacem toto Christiano orbe caperent, regnoque necessariam consequeretur, continua ferie existerent. Carolus Emmanuel Sabaudiae dux, cum domum reversus, neque conditionibus Lutetiae perscriptis stare vellet, neque novas ullas admitteret; et siue ambitione insita, siue ab Hispanis vicinis perflatus, Saluciarum principatu ulla se ratione cedere paratum negaret; rex tot tergiversationum pertaesus, negotii inter bellum induciasque animos suspendentis nodum, quem amice solvere non poterat, ferro ad extremum rescindere decrevit. Et postquam tempus restitutioni siue compensationi praescriptum exeunte Junio exiisse vidit, incunte Julio in viam se dat, et Lugdunum vii Eid. Quintil. venit, rursusque interposita aliquot dierum mora xvii Kal. Sextil. a Sabauda ad regem missi venire ^aTarentasiensis archiepiscopus, Gaspar ^ba Geneva Lullini marchio, et ^cRoncassius. Hi conditionum Lutetiae perscriptarum iniquitatem cauti, quibus Sabaudus stare neque honorificum neque tutum duccret; tamen de ^dSaluciarum principatu restituendo assentiri cum dicebat, modo is beneficii titulo uni ex filiis a rege concederetur. Ad haec rex, Sabaudum literis ^eCamberio et Taurino datis significasse aiebat, conditiones Lutetiae perscriptas, quas nunc rescizat, ratas habuisse, fidemque dedisse, eas, cum dies cessisset, se bona fide impleturum. Quod de beneficiario Saluciarum principatu nunc proponitur, non ita secum in hoc negotio verlatum Sabaudum, ut eam gratiam a liberalitate sua sperare debeat: displicere sibi summopere adfectatas Sabaudi tergiversationes; proinde sciret, nisi conditionibus perscriptis intra Kal. Sextil. proximas satisfaceret, sibi bellum denuntiatum esse. Roncassius hoc accepto responso Taurinum ad Sabaudum revolat: cumque interim ^fFranciscus Monmorantius Fossa ex Italia rediens per Taurinum transisset, vulgoque in principis illius aula jactari regi adfirmasset, nunquam cum adductum iri, ut Saluciarum principatu cederet; et si bello peteretur, fore, ut vix post xl. annos illud finiretur: rex de pace desperans cuncta ad vim instruit: sed cum Roncassius sub id a Sabauda revertisset, et cum contra regi firmissimam afferret, rursus nova ad solvendas aliquot a delegatis propositas difficultates perscripta capita, inter quae convenerat, ut ^gPassagius cum ccc Helvetis ex Gaspari ^hGalani legione, et cc delectis Gallis ⁱCarmaniolae imponeretur quibus

INTERPR. ^a de Tarentasi. ^b de Geneva marquis de Lullin. ^c de Ronces. ^d Saluciae. ^e Chambery et Turin. ^f Francis de Monmorantury baro de Fyffex. ^g de Passage. ^h le colonel Galtz. ⁱ Carmagnole.

quibus Sabaudus xviii Kal. Sept. arcem tradere teneretur. Perebant Tatentasciens et Lullinus, ut antequam iis subsciberetur, rursus Sabaudus de re omni per Roncafium admoneretur; nihilominus, dum ille Taurinum pergit, eodem tempore Passagium diverso itinere Carmaniolum missus: cui a Sabaudis statim significatum, ut si ulterius pergeret, hostili sibi vi aditum ad Carmaniolum patefaciendum esse intelligeret. Tandem tot injuriis proclationibus victa patientia, rex omnem de pace consulationem abruptit: et xiii Eid. Sextil. editum facit, quinto post die Lugduni per praeconem publicatum, quo declarat, se extrema necessitate victum arma sumplisse, ut Salutarum principatum a Sabaudis tempore pacis, Henrico xiii rege, a quo tot beneficiis parens ejus cumularus fuerat, injuriose usurpatum repetat: nihil non fecisse, ut belli necessitatem defugeret, et pacem cum vicinis principibus tantopete a se expertam tot exantatis laboribus partem coheret: cum nullas aequas condiciones accipiat Sabaudus, reliquum esse, ut quod jure nequit, bello iusto ab ipso extorqueretur. Ad hujus tamen acerbitatem tempestandam loca sacra, omneis-que ex sacro ordine, qui Sabaudis in hoc bello operam non navabunt, patrocinio suo se complexurum proficitur; sicut civitates et oppida, quae imperata facient; bello tantum iis denunciato, qui Sabaudis militabunt. Additum, poena capitis sancita, ut a sacrilegiis, rapu, ac stupris mulierum virginumque, domorum, arcium, aliorumque locorum incendiis omnino abstinere. Postremo iussu omnes regiae ditionis subditi, qui Sabaudis operam navabant, ut intra xv dies domum rediant, poena in eos, nisi intra praescriptum tempus paruerint, perductionis pronuntiata.

II. EODEM tempore ^a Bironus et Diguierius, quibus ut primariis ducebus belli simul, hunc in Sebastianis, hodie Bressae comitatum vocant, illi in Sabaudia inchoandi destinata cura erat, copias conscribunt. Tum Maximilianus ^b Berunius Ronia marchio, aerarii et rei tormentariae, ejus praecipuus in eo bello usus futurus erat, praefectus, prope Lutetiam mittitur, ut machinas bellicas, quae jam in itinere erant, et apparatus bellicum advehit curaret. Carolus Lotaringus Guisus in Provinciam descendere iussus, ut si quid Sabaudus et Hispani, qui ^c Tolonio et Massiliae insidias struere nunciabantur, moverent, ad omneis casus praesto esset. Emericus Vieus apud Helvetios orator, qui sub id ^d Lugdunum venerat, prope ^e Solothurnum remissus, ut delectus auxilium, si opus esset, paratos haberet. Venerat et Roma Nicolaus ^f Brulartus Sillerius, qui cum Petro ^g Janino senatus Divionensis praefide cum Sabaudi delegatis espia conferre iussus fuerat. Antonio ^h Seguerio regio apud Venetos oratori, quibus Sabaudi morae in eo negotio affectatae multis de causis suspensae erant, negotium datum fuerat, ut iustas belli, necessitate potius quam voluntate regis suscepti, causas in senatu exponeret. Quod ille bello jam inchoato proluxa oratione fecit viii Eid. Sept. Eodem quo editum Lugduni factum fuerat die rex ⁱ Gratianopolim petit, missis hinc inde Birono et Diguierio, qui bello initium facerent. Et ille quidem traductis per ^j Matisconis pontem copiis, in quibus erant Campana et Navarrena legiones, et Helvetii, qui Lugduni in praefidio erant, Eid. Sextil. vix albescente die admotis ad ^k Burgum, quod est Sebastianorum caput, semel atque iterum crepitaculis, urbem impetu capit, prohibita inter milites direptione, ne inter praedandum copiae dissiparentur. Et ex arce, quae mansuissima

noto

INTERPR. ^a Le Maréchal de Biron et le Sr de Lalliguerius. ^b de Berthaus marquis de Rofes, surintendant des Finances, id grand maître de l'Artillerie. ^c Toulon et Marseille. ^d Lyon. ^e Solerrie. ^f Brulart Sr de Sillery. ^g Jeannein président de Dijon. ^h Seguer. ⁱ Grenoble. ^j pont de Mâcon. ^k Bourg en Bresse.

TOM. VI.

I

HENRICUS IV.

toto illo tractu urbi insidet, erupione facta, solus nostri periclitarentur. ^a Montis-majoris comes urbi praeerat; cum delectis Helvetiis arcem tenebat ^b Bovenius. Urbs eapta post acre, sed breve certamen, in quo Carolus ^c Rupisfortius Santangelus primam aciem ducebat. Mox ad arcem promotorum vallum et munitiones tumultuariae extructae. Ejus rei nuncius postridie ad regem perlatus summo mane cum septem signis et vexillo alae peditum a Birono missis, quem de ^d Montemliano oppido capto in Sabaudia alter secutus est sub meridiem. Id admotis itidem crepitaculis Carolo Cregino Diguierii genero vim cum delectis faciente paruit; et oppidani cum praefidiariis in arcem confugerunt.

III. Pro felici iustorum armorum successu actae Deo gratiae: et cum festo Assumptionis beatæ Virginis die, strumosos ritu solemnem ex praecepta in huiusmodi morbis curandis virtutis a coelo datae opinione rex tetigisset, post vespertinas preces Bonaventuram Calatagironam jam pacis cum Hispanis ante triennium factae internumcium in colloquium admittit: is ante aliquot menses pontificis rerum pacificandarum occasionem quaerentis iussu ^e Taurini apud Franciscanos suos subliterat. Tunc ejusdem mandata ad regem venit, nihil gravius seni pacis cupido ac sequestro posse accidere affirmans, quam si suo hortatu deposita inter principes odia recrudescant, et ad arma deveniantur: conditionibus Lutetiae conventis ut stetur, unice pontificem expetere; neque abnuere, quin rex, quae sua sunt repetat: sed ea lege, ut ab alieno, hoc est, ab antiqua Sabaudiae ditone vim abstineat. Cui a rege responsum, magno suo cum dolore fieri ut quidquam, quod pontifici grave sit, facere cogatur: sed iniquitate adversarii necessitatem armorum satis excusari. Neque vero tot ludificationes diutius ferri potuisse sine decoris et securitatis publicae iactura; egregium erga se pontificis animum, quem semper expertus sit, et ultro proficere, eo usque sibi colendum, et omni officio ac comi obsequio servandum proposuisse, ut nihil regio sustigio, nihil Franco-Gallico nomine, quod vitae periculo toties tutatus sit, indignum admittat. Tum converso ad Calatagironam ipsum sermone subiecit: Nunc apud te, illustrissime patriarcha, cogita, quid vicini principes exspectare debeant ab eo, a quo regnum Galliae per belli intestini opportunitatem insidiosae petunt, et Provinciam ac Delfinarum hostili vi miserabiliter infestatum norunt; qui minime ignorant, quid per suos oratores nuper ^f Baden in publicis Helvetiorum comitiis ad excusandam Saluciarum principatus invasionem iactari mandaverit. Naturale esse patribus, ut liberis prospiciant; sibi tam egregiam sobolem, ad imperatores ac reges originis principia repentem, a Deo non frustra concessam. Itaque laudandam patris prudentiam, qui opportunitate tam feliciter usus sit. Quando ergo tandem a tali vicino ceteri principes securi degent, qui nullum insanabili ambitioni modum facit? qui nunquam se quieturum ostendit, nisi ubi quos filios habet, tot regna et imperia vicinis injuriose crepta in singulos transfulerit? Neque vero haec a me dici putes, illustrissime patriarcha, quasi a Verviniensi pacificatione discedendi occasionem quaeram. Eam religiose coram te juratam pari religione servare decrevi. Sed nemo, nisi iniquus sit rerum aestimator, de jure meo me propere decedere oportere dicit, aut Christianam tranquillitatem turbare; quippe qui paratus sum tam libenter arma deponere, dummodo mihi sciasiat, quam invitatus ad res meas repetendas bellum suscepi. Ad haec cum non haberet quod responderet Calatagirona, saltem in aliquot dies inducias pungi petiit; quod cum nec a rege impetrasset, propositis aliquot nomine Sabaudi conditionibus Lugdunum remissus est, ubi cum delectis artioris concillii senatoribus de iis ageret.

IV. EODEM

INTERPR. ^a Montemliano. ^b Bovenius gubernator de la citadelle. ^c de Rupisfort de S. Ang. ^d Montemliano. ^e Turin. ^f Baden.

IV. Eodem quo Monmelianum a Crequio captum est die, praemissus Lud.
 a Bertonus Grillonius praetorianorum tribunus, vir pugnax et bello impiger, b Cam-
 berii suburbia occupaverat. Urbem tuebantur ecce a Sabaudis impositi: potius ut
 defensionis ostentatione tempus duceret, quam quod locum nec situ firmum, aut
 arte munitum defendi posse judicaret. Grillonium rex subsecutus est cum delecta
 nobilitate et levi armatura. Ad ejus adventum urbs paruit, nec multo post arx, in
 quam c Jacobus cum praesidiariis confugerat, dedita honorificis admodum condi-
 tionibus x Kal. Sept. sed viii tantum post diebus tradita; intra quos si idoneo aux-
 ilio juvarentur, a fide data liberi censabantur. Camberium Sabaudiae metropolis
 est d Gratianopolitano episcopo subiecta, in qua senatus provinciae habetur. Rex
 dimissis Sabaudi, qui remanere noluerunt, officialibus alios subituit; et jus inter
 eos Petrum e Luberrum libellorum supplicum magistrum, quandiu urbem tenuit,
 dicere iussit. Eodem successu late regii nominis terrore sparsa f Confluentia de-
 dita: quae munitio est in concursu e Arcae et Isarae posita ad servandum aditum,
 ex quo in Tarentasensem vallem descenditur. Locum tenebant cito praesidiarii, qui
 post editam f ii machinis muralibus ruinam non expectata oppugnatione vitam et
 res salvas passim in tutum deducti sunt. Inde ad h Miolanum exercitus duclit, castel-
 lum saxo arduo impositum undique praerupto, quod in Isaram subiectum despicit,
 quod ad primum regionum conspectum deditionem fecit. Restabat turris i Car-
 bonaria, quae munitio aditum in Moriennensem vallem servat, in montium fauci-
 bus, quae per convallem porrectae ad Cenisium montem desinunt. Locus est
 k Beraldi Saxonis ptimi Moriennae comitis et familiae Sabaudicae conditoris pri-
 mum domicilio, ac postea Thomae Humberti iii filii cunis memorabilis, ad Isaram
 saxo undique inaccessibili, nisi qua per callem angustum ad l Porteriam itur, situs,
 domicilio praeterea comitum Sabaudiae, cum primum in hanc provinciam migra-
 runt, nobilis. Huic subest m Aquae-bellae municipium, quod a Crequio et Abcle
 n Berengario Morgio cum delecta manu praemissis tanta celeritate occupatum est, ut
 praesidiarii arcis de loco incendendo, ne usui nostris esset, cogitantes pacem in eo
 oppressi sint. ix machinae murales a o Ronio ad arcem admotae, et ii minores, qua-
 rum dispoitione post lxxxvii idus, cum omnem auxilii spem praecisam viderent,
 postremo deditionem passi sunt, vira et re salva tantum concessa: nam signa re-
 linquere et funibus extinctis exire debebant. xv Eid. Sept. condiciones perscriptae,
 quibus cum ut minus honorificis generosiores inter eos stare detrectarent, redintegrata
 pulsatio, quam mox deditio secuta est. Missus dein cum parte exercitus et iv tor-
 mentis Diguierius, locorum gnarus, et bello adversus Sabaudum haecenus feliciter
 gesto clarus, qui per montana sacro itinere primum Joannis-sanum, dein castella
 circum exstructa usque ad Cenisium montem, ac postremo subiectam omnem Mo-
 riennae vallem subegit. Quo facto in Tarentasensem ingressus, p Monasterium pri-
 marium oppidum, dein q Brigantionis ac Sanjacomontii munitiones cepit: ita ut
 tora Sabaudia in regis potestate esset, excepta Monmeliani arce, et propugnaculo
 S. Catharinae, quod Sabaudus ii a Geneva leacis ad insidias infestae sibi urbi ex
 propinquo struendas, et, si capere non posset, frangendam eam ante xi annos extrux-
 erat. Eo Nicolaum r Harlaeum Sancium initio rex miserat, potius ut locum ex-
 ploraret, et ad tempus cingeret, quam seria obsidione premeret. Igitur reductis a
 Diguierio copiis, totus belli in Monmelianam arcem impetus vertitur; quam tota
 provincia

INTERPR. a Bertus de Grillon mofre de camp du regiment des gardes. b Chentery. c de
 Jacob. d de Grenoble. e Lubert. f Conflans en Savoy. g Arx et l Isere. h Miolans. i tour de
 Chateau de Charbonniere. k Beraldu comite de Mourienne. l la Porterie. m Aquabelle. n Berenger
 fr de Morges. o de Bethune de Rofay. p Mouflers. q sorts de Brigantion et S. Jaccomont. r de Harlay
 Sancy.

provincia firmissimam creditam Diguierius, qui eam diu ante diligenter exploraverat, intra mensem aut vi, aut deditione in regis potestatem concessuram audacter affirmabat; sumptus, qui in eam rem fierent, ex suo se refarciturum promittens, si eventus expectationi non responderet. Arci veteri nova munitione spatiofior circumdata est, quae summum fastigium cupis, cui imposita est, ambitu suo complectitur, quinque propugnaculis egregie firmata, quorum tria praecipua municipium subiectum respiciunt, qua parte et fossam habet. Quapropter saxi praerupti situm prominentibus substructionibus, muniri non potuit; forcipes artificiose ducti, qui vice propugnaculorum sunt: in eo tantum praefidiarii coc erant, iisque praerax Jac. Rivolius Brandisii comes, ex ^b Montis-majoris comitum familia. Ad meridiem Isaram habet, qui in Sabaudiam ulterius perrecturis ponte transinititur. Ab ad-versa parte altissimis montibus cingitur, ad quorum radices collis imminet vitibus confusus, accessu difficilis: in quem tamen operarum vi a ^c Ronio iv tormenta sub-vedta sunt, quibus maxime obfessi infestabantur, ut et a ^v aliis ad ^d Casam-rubram collocatis. Paulo infra iv alia tormenta disposita, quae in Sammarianum propugnaculum ictus dirigebant: et rursus totidem propius oppidum iuxta ^e Perosiae arcem, in qua Joannes ^f Durfortius Bornus Ronii vicarius hospitium habebat, quae ^g Mulaviam propugnaculum petebat. In oppido, et ad turrim praefidiarium frequenti disputatione fœmidituras, v tormenta directa. Ab occasu, qua montem altissimum ^h Garnerianum vulgo dictum habet, v tormenta veterem arcem pulsabant, et totidem iuxta in forcipes ictus ejaculabantur, qua parte ad ⁱ Francinam villam Ronius hospitium habebat, iuxta sepeum quo apparatus bellicus custodiebatur. Trans Isaram iv tormenta murum continuum novae munitionis et veterem arcem pulsabant: nec cessabant obfessi, et beatae Virginis obiectum in oppido templum, circa quod Diguierius copias instructas habebat, alii dua verberatione infestabant. Justus Brandisius deditionem facere, initio recitavit, superbo responso addito, fore ut ad Monmelianum si rex pergeret, Franco-Gallicum nomen exstingueretur.

V. Dum ad obsidionem rex haeret, varii hinc inde rumores sparsi; et metus prudentiores infestit, occultas molitiones strui: aucta ex eo suspicio, quod Sabaudus in tanto periculo, Sabaudia jam tota in regis potestatem redacta, interim in Taurinis sedebat quasi securus, auxiliorum spe suos frustra implens, neque tamen se loco movens; vulgoque in eius aula iactabatur, regem cum palanti exercitu per Sabaudiam discurrentem infirma oppida capere, sed vice versa mox futurum, ut Sabaudus maximas ac munitissimas in Francia civitates juris sui faciat. Ac sine tot conjurationum, quae postea irrita successu tentatae sunt, ex illa expeditione occasionem captantibus earum auctoribus initia emerferunt, inter quas maxime perniciofa fuit, quam Carolus Guiralduus ¹ Bironus cum Sabando inivit, occultis Luretia colloquiis, nuper a Jacobo ² Lafrinjo parario cotruptus. Is tunc in Italian evolaverat, et habito ³ Mediolani cum ⁴ Fontano colloquio, ad vanitatem composita oratione totum regnum, Birono tradente, in regis Hispani potestate brevi futurum spondebat; eamque solam religionis Catholicæ in eo instaurandæ, ad quam tot animæ votis ac suspiciis continuis anhelabant, rationem esse impudentissime mentiebat. Nam regem ac Borbonicos, aut Sectaris peste infectos, aut Sectaris faventes malum tandiu alere, quod nisi sublatis illis extirpari posse nulla spes esset. Inde crebro per ⁵ Sequanos ad

Bironum

VAR. LECT. ^a Lafrinjo homine prostratus pudoris et fidei interitum corruptus. MSS. Reg. et Sann. Pat. et Reg.

INTERPR. ^a Rivolus comes de Brandis. ^b Monmelianus. ^c le marquis de Rely. ^d Maison royale. ^e chateau de la Perrière. ^f de Durfort Sr de Born, lieutenant-général de l'artillerie. ^g bastion de Montvillain. ^h le mont Garnerier. ⁱ Francine. ^j le marquis de Born. ^k de la Fin. ^l Adlan. ^m comte de Fausten. ⁿ la Franche Comté.

Bironum transibat, et hominem jam male animatum vana principatus Burgundiae spe, a Fontano et Sabauda allatis in eam rem literis aut nunciis, implebat. Er si major earum rerum pars tunc regem latebat, tamen cum jam suspēctum multis indicii Bironi animum haberet, eo fiebat, ut diligentius per fidos ejus consilia, cum hominibus ignotis colloquia, ac familiaris sermones observaret. Et cum sub id Bironus ^a Burgi arcem, quam obsidione cingebat, postquam capta esset, custodias suae credi a rege petisset, ob eas suspiciones repulsum tulerat: qua re magnam sibi injuriam factam esse aiebat, et sensum ejus, impotentia animi adversus secreti necessitatem praevalente, minime dissimulabat. Ad eam injuriam atrocior accedebat, quod Diguicrium sibi in Sabaudica expeditione praclarum, aut certe imperium, quod ipse solus tanquam supremus castrorum praefectus in regis exercitibus haecenus tenebat, cum Diguierio divisum diceret; idque palam querebatur, ut regi invidiam ex illo crearet. Addebat, occultum in Sectaris favorem dissimulare non posse regem, qui pestem illam eandem adhuc in pectore foveat, et otii amore potius, quo regnum pacatum haberet, quam sincera fide ad sacra majorem redisset. Adversus hos rumores ac querimonias rex summam diligentiam adhibebat, ut bellum extrema necessitate susceptum quam citissime conficeret; et ut aculationem inter Bironum et Diguicrium pristina Catholicorum ac Protestantium odia perniciosè revocantem tolleret, Carolo Borbonio ^b Sueffionum comiti, qui cum Birono haecenus arctissimam coluerat amicitiam, summum imperium detulit: sed nec propterea placari potuit Bironus aut ad bonam mentem reduci, quippe qui eo ingenio esset, ut vix parcam ullum, certe nullum superiorem pati posset; monitus subinde a rege, ut Lasinium in credulas auris perniciosè consilia insusurrantem facessere juberet: notam illius perversum naturam et perfidiam, qui proditorem et machinationum omnium, quae xxx ab hinc annis toto regno detestae sunt, conscientia infamis, alios in fraudem inductos postea festinato indicio in perniciem traxit. Verum neque Clauraria amici principis monita, neque decus fidei hominis ambitione caeci ad exitium vergentis impetum sistere valuerunt. Rex interim in ^c Sebustianos, relicto ad obsidionem Sueffione, atque inde in ^d Fossiniacum et Genevensem agrum excurrit, specie ut castratas ad Burgi arcem et S. Catharinae propugnaculum munitiones coram contemplaretur, re vera, ut Bironi consilia exploraret; parumque a periculo absuit, dum propius propugnaculum cum Birono lustrat, percussore appposito, qui regem ex habitu designato noverat. Verum Bironus licet confusus scelus exhorruit, et inhibuit, monito rege, esse hominem inter praefidiarios, qui in ictibus dirigendis nunquam aberrat; proindeque cautius incederet, neque se aperto corpore hostilibus ostenderet. Inde rex ^e Anicium tendit in Fossiniaco agro, ubi Henricus Sabaudus Nemorosus Sabaudi gentilis per hoc bellum tanquam in sequestro loco cum bona regis venia quiescebat, cum jam de legato pontificio propediem venturo allatum esset; nam ^f Sueffianus, qui oratoris munere Philippi nomine apud pontificemungebatur, ubi de regis in Sabaudia successibus cognovit, a Sabaudis interpellatus vicissim pontificem interpellaverat, daret operam, ut pax nuper ^g Vervinil facta, cujus veluti pararius fuerat, a cunctis partibus servaretur; neque pateretur, praetextu proprii repetendi alienas diriones a suspecto toti Italiae rege invadi. Jam ubique iactari, pro recuperando in speciem Salutarum principatu bellum susceptum, re vera imperium Mediolanense et regnum Neapolitanum eo praetextu peti. Proinde orabar partes suas mature interponeret; alioqui fore, ut Philippus clientelaris principis tamque

INTERPR. ^a Burg in Brège. ^b Salsins. ^c Brège. ^d Le Pissery & le General. ^e Anzi.
^f dit de S. J. ^g Vervin.

CHOC. tamque arcta secum cognatione conjuncti periculum minime negligat, et armis
HENRICUS IV. Italiam tandiu quietam implere cogatur.

VI. Itaque confestim missus Petrus Aldobrandinus cardinalis. In itinere ^a Mediolani ^b Fontanum convenit, quem praecipuum hujus belli incentorem sciebat: a patruo ut id faceret, caute monitus, quippe qui animo provideret, si inconsulto Fontano legatus ad regem pergeret, de pace colloquium frustra institui; et nisi communicatis cum eo consiliis ac pacis conditionibus res geratur, exitu negotium carturum. Igitur a Fontano qui jam magno numero copias undique coegerat, et nihil nisi bellicum spirabat; benigne exceptus; cum urgeret, ut militem dimitteret: nam se eo consilio et auctoritate ad regem proficisci, ut concordiam inter ipsum et Sabaudum aequis conditionibus faciat; tamque legationem praecipue ob Philippum suscipisse, ut cui plurimum debeat, eidem et totius Italiae, quae sub ejus umbra veluti conquelescit, tranquillitati fidam in hoc negotio operam suam adprobet: hoc tantum responsum tulit, pacem sperari posse, et Philippum arma positurum, modo Galli a Salutarum principatu omnino arceantur, neque pedem in Italia ponerent. Cum vero legatus ulterius se iter persecuturum negaret, nisi discretum et distinctum magis ab eo responsum ferret, nimirum, ubi de conditionibus convenisset, si Sabaudus iis stare recusaret, quo ad subscribendum coegeretur, copias statim dimissurum: tandem assensit, sed ea lege, ut regi Gallorum in compensationem concessio Bressae comitatu commodo loco liberum in Belgium transiituri Philippi copias iter per eam pateret. Hoc impetrato, Aldobrandinus famulitium omne ac praecipue comitatum Alexandriam remisit. Ipse cum paucis ^c Taurinum tendit, ut Sabaudum conveniret; eodemque tempore ^d Herminium ab epistolis ad regem ablegat, ut cum de adventu suo et legationis susceptrae causis edoceret. A Calaragirona introductus, cum ad extinguendum belli ignem venisse legatum diceret; interim petere, ut utrinque ab armis cessaretur: rex id initio factum oportuisse respondit, et ante tot successus ipsi in causa tam justa a Deo datos; quos nisi urgeat, non solum male consulti principis, sed imprudentissimi belli ducis, qui victoria uti nesciverit, in reprehensionem procul dubio sit incursum. Veniret nihilominus legatus, et sciret sibi apud regem, qui tot beneficiis se pontifex tantum devinctum profiteretur, praecipuum gratiae locum futurum. Propositis aliquot conditionibus, de quibus Aldobrandinus antequam montes transiret, certior fieri cupiebat; rex Herminium ^e Camberii jubet ipsum expectare: quo intra paucos dies sit rediurus. Interim belli curis intentus Anicio ^f Bellosortium cum delectis excurrit, ut aditus montium, quibus Sabaudus cum auxiliari exercitu venturus dicebatur, coram inspicere, Bironumque alio ad proximos aditus itidem propius lustrandos ablegat. Superato monte usque ad ^g Corneti-passum vulgo dictum processit; ibique in rupe cava, ut a nive montis alterius instar incumbens tutus esset, prandium militariter sumpsit.

VII. Ixor ^h ad ⁱ Gillium haud longe a Confluentia fluvio habuit; cognitoque ^j Brandisium comitem interdum a verberatione infecta cessare, occasionem colloqui per illam cessationem quaeri interpretatus, Monmelianum rediit; intermissaque per intervalla ex partium consensu utrinque pulsatione, tandem reperitis saepius denuntiationibus, ut se respiceret iussus Brandisius; et cum nulla auxiliorum spes affulgeret, de honesta deditione mature cogitaret: ille primarios et nobilitate et belli duces, quos penes se habebat, in consilium vocat, et quo in statu arvis res essent, exposito, sententias singulorum rogat; utrum potius videretur, ad perniciem usque in defensione animos cum certa loci iactura obfirmare, an colloquio petito longissimum quam possent spatium pacis, intra quod Sabaudus ad suppetias

INTERPR. ^a Edilen. ^b comite de Fuentes. ^c Turin. ^d Herminio. ^e Chambéry. ^f Bellosort. ^g pas de Cornet. ^h Gilly près de Conflans. ⁱ comite de Brandis.

suppetias ferendas se instruet: pauci, qui generosiora quam tutiora malebant, ita censabant; quando Sabaudus principale ditionum suarum propugnaculum fidei forsam credidisset, pudorem quoque eorundem onerasse, ne quid indignum fide data admitterent; sed majorem exilimationis ac famae, quam vitae rationem haberent; et potius de hostium gratia, quam de bona principis sui fortuna desperarent. Alii, qui numero vincebant, contra discebant, et quam minimum fortunae, plus prudentiae tribui, periculoque in tempore praevirti consultius ducebant: regi ex transfugis aliisque indicis de arcis infirmitate aliisque incommoditatibus constare: postremo ad extremas angustias deventum esse, et tamen post duorum mensium obsidionem nullum adhuc a Sabaudis nuntium venisse; interea xl. machinis undique muros pulsari: annonam paene omnem consumptam, tantumque modios aliquot tritici superesse in totum Novembrem vix suffecturos: temeritatem nulla in re magis quam in bello perniciosam esse: itaque placere, dum licet, ut colloquium poscatur, et dilata in longissimum tempus deditione, idoneum spatium, quo Sabaudus suis succurrat, a rege impetretur. Variantibus sententiis, ut pavidis semper consilia in incerto sunt, aliquandiu altercatum fuit: tandemque dum omnia timerentur, praesentia displicent; tutius visum, ut obsessi priusquam necessitate improba ad foedas condiciones adigerentur, quod brevi futurum acutiores providebant, rebus adhuc integris honorifice pacifcerentur. Brandisius postquam publico instrumento ea de re facto sibi cavit, quinque dierum spatium ad amplius deliberandum poposcit, quibus elapsis perscriptae condiciones, et cum ad Decembrem deditionis tempus prorogari peteretur, contractum ad xxx dies spatium, qui a xvii Kal. Nov. inciperent, in xvi Kal. Dec. exirent; intra quod nisi auxiliaris exercitus compareret, qui regem obsidionem solvere cogeret, arx bona fide a Brandisio, sicuti convenerat, regi traderetur. Dari obsides ^a Rancius Brandisii vicarius, et ^b Cassinus ejusdem ex sorore nepos; missusque ^c Briqueras eques, qui factum necessitate excusaret, traditoque instrumenti exemplo Brandisium apud Sabaudum purgaret. Eodem die quo perscriptae sunt condiciones, Hermenius ad legatum remissus est, cum mandatis, ipsis adventum regi fore longe gratissimum; sed bellum semel coeptum nulla ratione intermittere posse, quousque regi injuriose a Sabaudis habito, nominique Gallico plene satisfiat; quod si contingat, nihil magis ipse voles habere regem, quam ut Veruiniensis pacificatio pontificis interventu inrita religiose servetur: nam de fama et injuria plus sollicitum regem, quam de Italiae quiete turbanda, quod ad invisiā ab aemulis jactatur, cogitare. Aldobrandinus cum Sabaudis tunc erat, qui post querelas, minasque, se terram coelumque potius permitturum, quam inultum suarum ditionum tam injuriosam invasionem finire; postremo fidem legato obtinuit, se pacis Lutetiae conventis staturum; et cum eo oratores suos misit Franciscum ^d Arconatum Tusingae comitem, et Renatum ^e Lusingum Alimium, additis mandatis, ut ei ad omnia dicto audientes essent, et quicquid ille pontificia auctoritate fretus iustum aequumque judicasset, sequerentur. Interim audito Briquerate equite, cum gravissime ferret praecipitatum Monmelianae arcis deditionem, in arcano furtivas ad Brandisium dar literas, quibus cum per decus familiae, fidem datam, praesentem rerum suarum statum obtestabatur, ut spretis cum rege initis pacis animum in defensione obfirmaret; neque tam obsidum salutem respiceret, quibus tamen id fraudi minime futurum adfirmabat, quam fidei datae rationem haberet. Literae in itinere interceptae, et ad Brandisium ab Espernonio summo peditatus Gallici praefecto regis iussu perlatae sunt; a quo id responsum tulit, fidem regi datam se servaturum.

Quod

INTERPR. ^a Rancus. ^b Cassin. ^c de Briquerat. ^d Arconet comite de Tosinge. ^e de Lusinge Se de Alim.

CDCC. Quod et scheda a se, ceterisque ejusdem sententiae tribunis, qui in deditionis conditiones jam consenserant, subscripta denno confirmavit.

HENRICUS IV.

VIII. QUINTO post die Akdebrandinus per Monmelianum iter habuit, festa utrinque tormentorum dispoitione honorifice salutarus. Ei obviam processit Eipernonius peditatu in aciem instructo, et post eum * Suessio supremus regis vicarius, ^b Monpensierius Aquillonius, aliique principes ac proceres, qui in exercitu regio erant, eoque comitatu * Camberium usque deducitur. Processerunt et obviam Jacobus David ^d Perronus * Ebroucum et Bertrandus ^e Chaulius * Balonae episcopi cum amictu pontificio; quod sacrae jurisdictionis et auctoritatis insigne est. Qua re cognita legatus ad eos propere mittit, rogans jubensque ut insignia deponerent: nam se cum plena potestate a pontifice missum, aliam circa se potestatem salva auctoritate apostolica pati non posse; et praesente legato omnem omnino episcopalem jurisdictionem cessare. Cui ab episcopis responsum, id pontificis per Italiam legatis trans montes fortan juris esse: at in terra Franeia cum essent, quippe quam victor Gallicus eques non semel calcasset, et nunc jure optimo teneret, nolle committere, ut dignitatis imminuatur apud coepiscopos olim argui possint: eam a Deo datam, nec precaria aut vicaria potestate, sed pleno jure attributam, a se abdicare ulla de causa ne quidem praesentia legati aut posse aut velle. Apud nos jampridem corruptis moribus, et perversa ab aulicis seu fide seu disciplina, invaluit in regni juribus ruendis, ut potius cludere, quam aperte pugnare audeant; et modo iniquis libertati Gallicae insidiantium petitiones ad tempus dissimulatione transegerint, abunde se officio defunctos putant. Itaque cum nec offensionis legato a pontifice patuo venienti occasionem praebere consultum duceret, et episcopi de jure suo nolent decedere, media ratio inventa est, qua potius legati potestas confirmata, quam episcoporum dignitas in Gallia conservata est: ut illi a legati conspectu in publico abstinere; depositis insignibus domi cum officiose inviserent. In Capueinorum acie legatus primum ad colloquium admissus, regem ad pacem hortatus est, orans obsecransque pontificis etiam de ipso optime meriti auctoritate interposita, ne tot auctoris nactus victricem semper fortunam Martis alcae committeret. Nulla in re minus quam in bello successus respondere; nec gloria praeterita dignam satis de hoste dispari victoriam: cum inferiore longe ipsi tem esse, qui si quid contra suam majestatem, contra regni Franco-gallici dignitatem admiserit, dum res suas tueri et amplificare sibi liberum putat, nunc paratum se proficatur damnum sarcire, et serio de pace cogitare. Eandem mentem regi optare, et ut sit, pontificis nomine plurimum orare. Galliam per tot annos armis domesticis vexatam quiete egere, atque adeo totum orbem Christianum, quo conjunctis amicorum principum viribus contra hostem communem in dies formidolosorem, et in Pannonia progressus semper majores facientem, bellum transferatur. Ad haec a rege post actas legato pontificique, cuius egregia in se merita agnoscat, gratias, responsum: etsi difficile sit in praecipiti vincendi cursu pedem sistere, sic se tamen ad omnem fortunam comparasse, ut acqui justique praecipuum semper habendam rationem ducat, sicque existimare, quemadmodum acqui justique principis est ab alieno vim abstinere, ita ad regale fastigium, in quo collocatus est, pertinere, ut nihil de jure suo et antiquo regni patrimonio deradi sinat; post tot successus se a fortuna quasi manum porrigente invitari, ut montes transcendat; nec dubitare, quin in eo conatu multos eminus aspirantes, quosdam etiam adjuutores habiturus sit; sed non tamen apud se totam Sabaudiam et Subalpinam regionem subactam esse, quin quotiescumque injuriose creptus Salutarum principatus

INTERPR. * *comte de Sisson*, ^b *duc de Montpensier* et *d'Aquillon*. * *Cambrai*, ^d *de Pierre*, ^e *Eureux*, ^f *d'Esbaux*, ^g *Bertrone*.

principatus fuerit restitutus, ut pacem habeat, omni confestim aliena ditione excedat. Verum experimenso didicisse, eo ingenio Sabaudum esse, ut nisi fractus victusque nunquam animum ad pacem sit inclinaturus. Itaque bellum pro tam iusta causa coeptum persequi decrevisse, illud statim omisurus, ubi Sabaudus se potius acquirit et salutaribus pontificis monitis, quam insitac ambitioni et malefusiis belli consilioribus morigerum praeberit.

IX. INSTANTE legato, ut interim de conditionibus ageretur, rex non ante agere certus, quam dedita Monmelian^a arce, negotium dimisit; Henrici Momorantii equitum magistri et Pomponii Belleurei cancellarii, qui Masfiliam profecti fuerant, absentiam causatus. Nec Sabaudus interim cessabat, qui pridie Eid. Nov. ^bAugustam praetorium venit cum x ciro pedum, xv ciro equitum scloppetariorum, et 10000 cataphractis. ^cMonasterium mox missus cum prima acie Sueffio; ubi Diguierius jam ante Tarentasiam praemissus cum expectabat. Nivibus praealtis, semel atque iterum cum hostis in conspectum venisset, exiguo certamine utrobique res transacta, ^dBurgo legionis tribuno, cum a 6000 Sabaudis equitibus premeretur, se graviter defendente: interiectis asperis montibus haud facile ad manus ventum, potiore semper ejus conditione, qui munitionum locum occupaverat. Rex ipse cum reliquo exercitu venit, eomonstratoque a quodam provinciali sacrifico aditu, quo ad hostem duci poterat, datum negotium Sueffio, ut cum 10000 delectis cataphractis monte superato in Sabaudi castra, nec opinato impetum faceret. Nec exitu conatus caruisset, nisi copia effundentium se ubique nivium obstrudis itineribus retardatus fuisset; ita oppositis montibus nihil tam vicinis exercitiibus actum; tantum scloppetarii circiter 6000 ex his, qui Diguierio militabant, et longius proceclis loco se tutos putabant, noctu a Sabaudianis intercepti, remeritatis seu nimiae securitatis suae poenas luerunt. Inde rex Monmelianum rediit, praedictiarii, licet tempus conventum nondum exiisset, jam res suas convalescentibus: et xviii Kal. Dec. evocato Brandisio longum cum eo colloquium in Dominicanorum, quod extra oppidum est, coenobio habuit; ac biduo post antequam deditio facta esset, ^eRonius et Crequius arcis praefectus designatus cum numerosa nobilitate arcem ingressi sunt, et cum Brandisio coenaverunt. Querentibus plerisque, cur Sabaudus vir iusta astutus ac strenuus et immoderata ambitione de futuro anxie cogitans, cum apud animum suum constitisset, nullis cum rege conditionibus stare, tam segnis in defensione paranda fuisset; inter alias haec maxime ratio occurrebat, ex Sabaudis additis postea cognita, quod ei a mathematicis, quibus principes spes vastas et iniquas animo coquentes nimium quam multum semper tribuunt, praedictum esse, Sextili mense regem in Francia non futurum: quod ille desiderii sui blandiens cum de rege moerituro dictum interpretaretur, insigni sed colorato mendacio sibi imponi passus est. Nam quidamtenus verum fuit, regem tunc in Francia non futurum, quippe qui a finibus suis eo mense aberat, et bellum acriter in hostico gerebat. Arce Monmelian^a dedita restabat Burgi arx, quam ^fBovenius tenebat, qui nullis precibus, minis, promissis, adduci potuit, ut ^gBrandisii exemplum sequeretur: sed sine decoris studiosior, sive auxiliorum spe plenus animum ad extrema obfirmavit, ne quidem coherceat, qui ^hVatavilla per ⁱSequanos incedente noctu ac clam ex vicina arce importari debebat, ab Edmondo ^jMalanio Luxio sub id prohibito, infraclus. Spem obfessis faciebat, quod Sabaudus superato S. Bernardi monte interim proceclerat.

INTERPR. ^a Masfilla. ^b Augst. ^c Alençien. ^d Bourg. ^e le marquis de Rely & le Sr de Crepuy. ^f de Bovenet. ^g le comte de Brandis. ^h le capitaine Vetroille. ⁱ la Franche Comté. ^j de Malan Sr de Lux.

CHOC.
HENRICUS IV.

proccellerat, et in a Monasterio leucis, ubi Sueffio cum Diguferio aditum servabant, castra muniverat. Rex eodem venit, et Villam usque processit, ut propius hostium castra inspicere. Tum 10 delectos sclopentarios ad pontem, qui ab hoste infidebatur, praemittit; ipse cum Sueffione et Diguferio ac nobilitate subsequitur, facta a nostris acri impressione; tantum cedendo a Sabaudianis pugnatum medio rivulo, ut apparet, eos loco confisos nihil fortunae velle committere. Igitur rex eodem die a Villarium redit haud longe a Bellofortio; ubi Monpensierius ac Espernonius hospitium habebant; atque inde Philibertum a Nereffianum legionis tribunum cum delectis mittit, qui per Corneti montis fauces aditum ad hostem invadendum aperiret: quod ille haud segniter fecit, statione obvia, quae ex Insulubris constabat, disturbata, et quibusdam ex his captis, quos coram rege stitit, eumque de natura loci ac positu abunde edocuit. * Eo in belli ducum consensu audito, duobus locis eodem tempore hostem peti placuit, per illum a Nereffiano feliciter tentatum aditum, et per Tarentasanum; jamque omnes in proximu erant, cum majores quam antea effusae nives invia omnia ad hostem fecere. Rex triduum frustra commoratus tandem ingravescente hyberna tempestate Camberium revertitur, atque inde mox Sueffionem ad S. Catharinae propugnaculum mittit, cum mox subsecutus; et Auriacum cum his mille peditibus, et ex equitibus per Saliciarium principatum Alpibus transcendere jubet, ut terrorem Franco-Galliis nominis per Italiam spargeret. Captum ab eo crepitaculis admoris Altilae propugnaculum; hinc metu, hinc spe consternatis, aut credis populorum animis, qui Gallis in Italiam descendentes magnam rerum mutationem securam providebant. Rex dum Camberii esset, Arconatum et Alimium Sabaudi oratores a legato introductos ita admisit, ut fidei parum sinceræ eorum principem notaret; velle se non cum iis, sed cum legato de pace agere dicitans. Quo in secretis conclave seducto oratores in prococtione cum Calatagirona contemptim reliquit; eumque rex monebat legatum, ut Sabaudi consilium penitus exploraret, antequam pro eo fidem suam interponeret, ille vicissim Sabaudi oratores rogabat, ecquid secreti mandati haberent, praeter ea quorum sibi copiam fecissent. Cum oratores nulla alia se habere asseveranter dicerent, tamen rex toties seu spe, sive opinione sua deceptus negotium semper trahebat; quod persuasum haberet, nisi confecto in Sabaudia et Sebustanis bello, Sabaudum nunquam serio de pace conventurum. Igitur biduo post Lucifrum venit, pagum, qui primo a S. Catharinae propugnaculo lapide abest. Rege tam vicino, protinus a Genevensi senatu ad ipsum delegati venire, qui urbis nomine omne obsequium proluxe detulerunt: orantes, ut iugo, quod per illam munitionem clientelaris civitatis cervicibus impositum erat, antequam e provincia decederet, armis suis excusso, libertatem civibus sub regii nominis patrocinio degentibus restitueret. Notus puero, sed ante xxx annos non visus Theodorus Beza venit, jam octogenario major, qui senili facundia causam Genevensem regi plurimum commendavit, eamque ad regni non solum exaltationem, sed etiam et securitatem pertinere multis verbis ostendit: ac postremo navatae patri patrique olim operae memoriam renovavit. Rex senem perorantem benignè audivit, et bona spe, ut et delegatos, a se dimisit; ipsum etiam 10 aureorum honorario numeravit; quod a viro jam pridem tenuitati afflueto ingentis praemii loco acceptum est. Iis discendentibus protinus petita a rege venia principes, proceres, in iisque Sueffio, Monpensierius, Aquillonius, Franciscus Aurelianus Fani Pauli comes, Espernonius,

INTERPR. * Villars. * Bressort. * de Nereffian. * le pas du Mont Cerant. * Alimontis.
* Camberij, * le camp de Bussins. * d'Avric. * fort d'Altil. * les Srs d'Arconat et des Alimes. * Bressi.
* le Lucif. * duc d'Angoulême. * d'Orléans comte de S. Paul.

Esperonius, Bironus ipse conferto agmine Genevam diverterunt, tanta senatus et oppidanorum laetitia simul ac gratulatione accepti, ut ipsi tantam in hominibus tandiu in Gallia invisit et passim exagitatis humanitatem ac patientiam mirarentur. Sabaudus, quasi obsecris subvenire decrevisset, transitum per ^a Sedunum et Veragros petierat, et de delectibus ^b Quinque-pagis Mediolano tuendo concessis famam spargi ad ostentationem curaverat, ut praefidiarios spe auxiliorum ad defensionem accenderet. Nihilominus triduo post regis adventum illi deditiorem pacti sunt, in aliquot dies dilata; qui dum exirent, rex Lugdunum, quo ad agendum de pace legato diem condixerat, secundo flumine descendit, relicto in exercitu Sueffione, qui traditum locum acciperet. cccc omnino defensores numerati, et Helvetii, qui cum ^c machinis, armis, impedimentis, signis explicatis, ad tympani pulsum exierunt. Recens et passim toto opere controversiae Genevensium cum Sabando facta mentio exigere videtur, ut quae in eam rem ab utraque parte iactata sunt, quod diu ante me facturum recepi, nunc ediscram.

X. GENEVA, quam ex veteri inscriptione equestrem civitatem olim dictam volunt, post eversum imperium Romanum et novum a Franco-Gallis nostris in occidentem fundatam, sub ejus patrocinio diu libertatem servavit, bicipitis aquilae, cujus imago etiam nunc pro valvis majoris templi visitur, et ad Caroli magni tempora refertur, alis veluti defensa; quousque exortis in imperio discordiis civilibus eum a Caesaribus deferretur, ad episcopos, quorum tunc etiam in iis quae ad civilem jurisdictionem spectabant, magna auctoritas erat, confugit. Dein nova inter episcopos ipsos et vicinos Sabaudiae comites suborta dissidia, urbem miseram semel atque iterum incendio vastatam varia pelle destruxerunt. Juris autem, quod Sabaudus sibi arrogat, haec fere testimonia et argumenta ante triennium, statim post pacificationem Vervinensem, cum Octobri mense ^e Hermance ab utraque parte conventus inditus esset, ejus delegati in medium afferbant: Petrum videlicet ex antiquo Genevensium comitum stirpe ultimum, anno ccc cccxvi, xxiv Martii, herodem universalem instituisse Humbertum Villarii comitem ex sorore nepotem, qui post avunculi mortem Genevensem comitatum crevit, et ejus investituram a Wenefflao Caesare tercio post anno exeunte obtinuit. Humbertum dein ccc ccc post anno mense Martio morientem, cum nullis ex se natos haberet, posthumos instituisse, et iis deficientibus Odonem Villarium patruum; qui cum hereditatem anno sequenti adiisset v Augusti, mox comitatum Genevensem tiralo venditionis in Amadacum Sabaudum transulisse. Amadacum autem, ut emptionem a se factam novo jure confirmaret, ejusdem comitatus denuo investituram a Sigismundo Caesare impetravisse anno ccc ccc ccc xxi, x Kal. Sept. Cum vero de comitatu Genevensi, quasi morte Petri ad imperium devoluta, ab imperiali syndico controversia Amadaco facta esset, et Arausionensis princeps eundem comitatum quasi Petri ab intestato heres vindicaret, Sigismundum epocha secreta Amadaco cavisse, si sententia secundum imperialem fiscum ferretur, fore, ut jus omne quod in comitatum Genevensem tanquam imperii beneficium ipsi competeat, ei successoresque ejus bona fide attribueret. Quod cum contigisset, Sigismundum post sententiam latam novo instrumento epocham raram habuisse, et anno sequenti ix Kal. Nov. comitatum Genevensem Amadaco concessisse; et Arausionensi interdixisse, ne comitis Genevensis titulos Sabaudis attributos sibi in posterum arrogaret. Ea de re publicum instrumentum conscriptum anno ccc ccc ccc xliii, tiii Kal. Jun. Jam vero ante Sabaudiae principes omne supremum dominium, jurisdictionem, ac jura regia, quae imperio in eo competeant, a Caesaribus habuisse:

INTER PR. ^a *Si on est payé de l'alaie.* ^b *les cinq petits Cantons Catholiques.* ^c *Hermance.*

CIODC. habuisse: et vicarios imperii constitutos episcopo Genevensi mandandum curavisse, ut principes Sabaudiae tanquam perpetuos imperii vicarios cohereret. Id a **HENRICUS IV.** Carolo IV anno CIO CCLXVI decretum: eum jam ante anno ejusdem saeculi LVI idem Carolus constituisse, ut appellationes a Genevensibus interpositae, coram Sabaudiae duce, tanquam imperii vicario, disceptarentur: id jus a Maximiliano Caesare in comitatum Genevensen, et nominatim in civitatem Genevam ejusque territorium, Sabaudiae duci concessum esse diplomate ea de re condito III Eid. Maiis anno CIO CLXIX. Secundum haec anno decimo post, pridie Non. Dec. a Carolo V mandatum Genevae civitati ejusque episcopo fuisse, ut omne obsequium Carolo Sabaudiae duci deferrent. Quod et idem Carolus anno sequenti cum vicarii titulo, aliisque juribus plenius designatis confirmavit, instrumento ea de re facto III Eid. Martias. Idem juris sub Ferdinando et Rodolpho Caesaribus fuisse, nec tantum Sabaudiae principes jure ab antiquis Genevae comitibus deducto et a Caesaribus addito vicarii titulo confirmato niti, sed etiam ad illud sanctae sedis Apostolicae auctoritatem accedere; nam Leonem X anno CIO CLXV diplomate idem jus Carolo Sabaudae tribuisse, et ab eo tempore Petrum a Balmam urbis episcopum ac ejus successores circa controversiam omnem fidei sacramentum dixisse. Ita antiquorum comitum, episcoporum, sanctae sedis Apostolicae, imperii, jura in Sabaudiae duces cummulata; totoque eo tempore, eos etiam ex Genevensium et ipsius episcopi consensu omnia supremi imperii jura in urbe exercuisse; gubernatores, iudices, lictores et apparitores cum Sabaudiae insignibus instituisse; arcem et palatium in ea habuisse: monetam cudisse: delictorum gratiam fecisse: denique nullum non supremi principis manus obvisum usque ad annum CIO CLXXXV, quo mutata religione et civili administratione Carolus simul et episcopus et imperator et pontifex omni jure suo spoliati sunt. Contra Genevensium delegari disputabant, et testamenta, hereditatum adiciones, repetitas altius ducum origines, jurium cessiones, investituras missas facientes, ex his nihil adversus civitatis libertatem colligi aiebant; aut sequi comites Genevae dictos, seu potius Genevensis territorii, quidquam juris in civitatem habuisse. Quin potius eos semper episcopis et ecclesiae fidei sacramentum dixisse, et utriusque beneficiarios per CCC amplius annos fuisse, civitatem vero ipsam semper liberam et imperialem fuisse. Id ex Friderici a Henobarbi diplomate anno CIO CLXIII ad Arduum episcopum directo, patere; quo confirmantur libertates illius ecclesiae, et contra eandem violatores bonorum proscriptio sancitur; parte imperiali camerata, parte ipsi Genevensi ecclesiae adjudicata. Eundem Fridericum nono post anno, cum Bertoldus Zeringensis dux ab eo vicarii imperii titulum impetrasset, quem in Gebennensi comitem transferre cogitabat, utrumque coram sacri imperii principibus increpitum, etiam jure suo, quod subreptitia fraude quaciverant, privasse, et supremum dominium denuo episcopo ejusque successoribus attribuisse, ita ut ne de consensu quidem eorum auferri ab ecclesia posset. Id pragmatica functione in consiliis imperii coram Zeringensi et Gebennensi comite consentientibus et deprecantibus decretum. Anno demum CIO CLXXXVI Gualelmi tanquam episcopi et ecclesiae Gebennensis beneficiarii omnem ditionem Nantelino episcopo, sententia in ipsum mense Septembris lata, adjudicant fuisse: post cessa dein Sabaudiae comitibus a Gebennensi comitibus, jura actiones, semel atque iterum Sabaudos cum episcopo anno CIO CCXIX et CIO CCXC transigisse, et se beneficiarios episcopi et ecclesiae Genevensis profectos esse; alia et fidei episcopo a comitibus anno CIO CCCLVI et CIO CCCLV jurata instrumenta extare. Et cum inter Blancam Gebennensi comitissam et Amadæum Sabaudiae

INTERPR. * de la Bavière. b Barhagff. c le duc Berthold de Zeringhen. d comte de Gebennens.

comitem de principatu Gebennesi, utrius esset, ambigeretur, et uterque episcopo illius ergo fidei sacramentum dicere se paratum ostenderet, negatam eam ab episcopo gratiam, quousque de iure ipsorum certo constaret; ex eo liquere, diploma a Wenceslao et Sigismundo Caesaribus aliisque imperiali auctoritate subnixa instrumenta Sabaudiae comitibus concessa annis 1130 cccxv, 1130 cccxxxii, et duobus sequentibus, nullum praedictum ecclesiae et civitati Genevensi facere potuisse; neque plus eos juris in ecclesiam et civitatem habere, quam a Gebennesi comitibus acceperint. Nam non Genevae eos comites, sed Gebennesi dictos antiquorum documentorum fide constare; in quibus et plerumque nomen ab amanuensibus usu tunc inter eos recepto, contractum reperitur; ita ut eos non urbis, sed circumpositi territorii dominos fuisse appareat. Nec obitare diplomata Caroli IIII anno 1130 cccxlv et undecim post annis concessa, quibus celsitudinis suae decessoribus vicarii imperialis titulus et iura regalia attribuuntur et confirmantur; nam ea alterius et multo antiquioris diplomatis a Friderico Ahenobarbo facti auctoritate subverti, quippe cum minime aequum sit, ut rescriptum non auditis partibus et a Caesare obnoxio in gratiam cognatione conjuncti principis obreptitia fraude nec servato juris ordine concessum, tam solemnem Friderici iudicio partibus auditis, et in publicis imperii comitiis reddito praepollat: id ipsum Carolum vidisse, qui se importunis cognati principis precibus victum ei vicarii imperii dignitatem concessisse postea professus est; et cum rem eam imperio summe detrimento osam agnosceret, contrario rescripto anno sequenti dignitatem illam Sabaudiae comiti abrogasse, et iura pristina tam episcopo quam civitati, quam nobile imperii membrum vocat, competentia denuo confirmasse; et anno demum 1130 cccclxxvii, cum Carolus IIII et Gregorius XII pontifex Romanus urgerent apud comitem, ut declarationi, qua vicarii dignitas revocabatur, pareret, tandem eum acquiescisse, eaque de re publicum instrumentum confectum fuisse. Itaque cum eandem dignitatem postea anno 1130 cccc Wenceslaus in Amadæum VIII, qui primus Sabaudiae dux creatus fuit, eorumque, clausulam adiecit, qua nullum episcopo ejusve successoribus et civitatis libertatibus praedictum propterea creatam iri significabat: postea Sigismundum eam rursus dignitatem Amadæo abrogasse, eique exire imperasse, ne quid contra iura regalia et libertates ecclesiae Genevensis, quam insigne imperii membrum itidem appellat, attentare praesumeret; id anno 1130 ccccxxii et 1130 eeee xx decretum. Itaque Ludovicum Sabaudiae ducem anno 1130 cccc lv exire officialibus suis mandasse, ne quid in Genevae civitatis libertates ac iura admitterent, et quaecumque adversus ea facta unquam fuissent, irrita esse voluisse. Idem Carolum II Sabaudiae ducem anno 1130 cccc lxxxix constituisse. Nec proinde in contrarium Maximiliani, Caroli V, et Rodolphi diplomata adduci posse, quippe partibus non auditis et per errorem concessa, torque pragmaticis antiquioribus cum causae cognitione factis repugnantia, et posterioribus ab eodem Carolo conditis abrogata. Nam eum a Gallis minime metucentem anno 1130 lxxx publico instrumento monuisse Genevenses, ne quid in petnitionem episcopi, ecclesiae, ac civitatis a Sabaudiae ducebus inductis facerent; atque anno decimo post, cum jam una cum religione civilis administratio mutasset, eos denuo monuisse, uti pristinam jurisdictionem et libertates a decessoribus suis Genevae tanquam civitati imperiali concessas tuerentur. Nec plura faciendam ea in re Leonis X pontificis Romani auctoritatem; quippe qui nec competens partium iudex sit, nec auditis partibus de causa pronuntiaverit. Nam Caroli astu, qui opima sacerdotia Petro Balmæ erepta, vi majore retinebat, id episcopo assentiente, ut suam recuperaret, ab amico pontifice, et nihil principum gratiae negante, diploma

CODIC. HENRICUS IV. hoc cinendicatum fuisse; nihilque juris per illud Sabaudiae ducibus accessisse. Et aliunde constare, quousque in generali et libero concilio de potestate Romanæ sedis in dubium merito a compluribus revocata decretum sit, pleraque civitates et provincias imperiales apud Helvetios, in Germania, Belgio; multa etiam regna ut Anglicanum, Scoticum, Danicum, Suevicum, LX abhinc annis a pontifice defecisse, nihilque ejus auctoritati aut episcopis praefulibusque pontifici subditi deferre; idque ut facere possent prudenter in imperii comitiis, ac praecipue Norimbergae anno CIOIO XXXII decretum esse; et tamen si prisca repetantur tempora, Hadriani IV anno CIO CLVII, et Sixti IV anno CIOCCCC LXXXIII rescriptis, privilegia ac libertates a Friderico Ahenobarbo concessas et revocationes memoratas vicarii imperialis a Carolo IV factas confirmari. Et Felicem V, antea Amadacum dictum et Sabaudiae ducem, insigni diplomate anno CIOCCCCXLIV libertates et immunitates civitatis laudare, et copias a Genevensibus summissas non ex officii necessitate, sed amice et pro iure foederationis ac viciniæ concessas interpretari. Quod vero additur, plures civitatis episcopos Sabaudiae principibus fidei sacramentum dixisse, id nec documentis certis probari; nec vero simile fieri, cum tot contraria instrumenta in medium afferantur; neque si qui fuerint, qui metu aliave de causa tam ignaviter peccaverint, in argumentum duci possent; aut quidquam juris id Sabaudiae ducibus tribuere, cum diserte Friderici diplomate cautum sit, ne episcopi supremum illud dominium alienare possint; idque ipsi se religiose servaturos civitatis syndicos statim in inauguratione sua promittant; neque proinde nisi insigni perjurio ab ea veluti cum civitate inita pactione recedere valeant. Idem transactione inter Joannem patriarcham Constantinopolitanum Genevensis episcopatus administratorem et syndicos civitatis temporibus Martini pontificis anno CIOCCCCXX pridie Kal. Mart. facta confirmari. Et multa in contrarium produci documenta, quibus de jure ac libertate civitatis et de fide a comitibus Gebennensi, et deinde a Sabaudiae principibus jus ab illis habentibus, praefixa ecclesiae Genevensi constat: nam Thomam Mauriennae comitem, a quo principes Sabaudiae, qui hodie sunt, genus ducunt, anno CIOCCXI instrumento publico profiteri, regalia jura ad ecclesiam pertinere; Gulielmum deinde octavo post anno, contractu cum Amadaco episcopo Genevensi inito, se tanquam hominem ligium sub ejus defensione subiecisse, et investituram ab eo cum annulo tanquam beneficiarium accepisse. Humbertum episcopum quinto rursus post anno cum Amadaco Gebennensi comite ita transigisse, ut episcopo omnem jurisdictionem, monetar, portorii, passionis, proscriptionis, et hujusmodi jura comperere agnoverit. Humbertum denique Granmontanum episcopum cum eodem Amadaco anno CIOCCXV itidem transigisse, eaque pactione convenisse, ut nihil juris in civitatem comes haberet: secundum haec sententia imperiali Gulielmo Lornaco episcopo, tanquam supremum dominium habenti, ob non praestitam fidem ab Humberto Villario Gebennensi comite et debita jura minime perfoluta, praefecturam Terrieram adjudicatam anno CIOCCXCVII Kal. Oct. Amadacum deinde VIII, de quo diximus, ratione Gebennensi comitatus episcopo fidei juramentum solenni ritu ante majus altare S. Petri dixisse. Ad jus itidem supremi domini confirmandum non mediocriter sacre, quod cum syndici civitatis quasdam circa pontem Arvae terras a Moncanuti regulo emissent, Ludovicus Sabaudiae dux, Felici papae filius, non solum venditionem ratam habuit, sed omne jus in illas, quod habebat, supremi domini, ultro cessit; id proculdubio non facturum, si cum hominibus suis, hoc est, beneficiariis contraxisset. Idem et foederationis

INTERPR. * de Lerney. * Terrier. * pont d'Arve. * le Sr de Moncanuti.

foederationes cum Amadeo comite a Genevensibus anno MDCCCLXXXV, et postea cum episcopo et ecclesia ab Amadeo eodem et Hugone Delfino * Fossiniaci regulo anno MDCCCXVII initas arguere. Demum temporibus Petri ^b Balmæ episcopi, de quo jam dictum est, et ex ejus consensu, foedus istum cum Bernatibus et Friburgi pago. Et cum Sabaudus de jure suo in Helvetiorum pagos et S. Galli foederatos, et Valesias, arbitros tam ab ipso, quam a civitate delictos, compromississet, sententiam anno MDCCCXXXII secundum Genevensis syndicos laram esse; et inter belli a Francisco ^c adversus Carolum Sabaudiae ducem, conjunctim cum Bernatibus, Friburgi pago, et Valesianis suscepti causis numerari, quod ille Genevensium libertatem oppressam iret. Itaque Henricum ^d III ejus nepotem anno MDCCCXXXIX renovato cum Bernatibus et Soloturnensibus foedere, in eo rempublicam Genevensem comprehendisse: ejusque patrocinium ab eo tempore reges Christianissimos suscepisse. Postremo quod de ingressu, de arce, et in urbe principum Sabaudiae habitatione, ac monetæ jure, gubernatorum et apparitorum institutione, gratiarum beneficio, ab altera parte addebatur; sic Genevenses diligebant, ut dicerent, neque arcem unquam eos in urbe habuisse, et quæ vocatur ab illis arx, pro carcere publico olim fuisse. Idem quantum ad gubernatores et apparitores spectabat, dictum intelligebant; de monetæ autem jure distinguendum aiebant: nam jus monetæ nunquam in urbe, tantum in S. Gervasi suburbio, loco qui vulgo monetæ campus dicitur, comitibus fuisse, cum effigie et inscriptione S. Petri, cuius memorie majus templum consecratum est; ut vel ex eo appareat, comites ecclesiæ beneficiarios esse, et conditione adjecta, ut puram monetam euderent, et episcopus dimidiam emolumentum, partem caperet: quod ex fidei a Ludovico Sabauda, tanquam ^e Vautensis pagi regulo præstata, instrumentis annorum MDCCCXVII, et MDCCCXLIII patet. Eodem pertinere protectiones ab ^f Audomaro episcopo anno MDCCCXVI interpositas, quod Amadeus ^g VII Sabaudiae comes monetæ ^h Anicii eudendæ sibi jus sumeret: quo et patet, ipsum Amadeum amice rogatum, ne quid contra ecclesiæ jura attentaret, benigne annuissse. Neque item de gratiarum beneficio convenire; cum contra constet, anno MDCCCXLIII, reo a syndicis civitatis ad mortem damnato Thomam episcopum vitæ gratiam fecisse: et si quid tale Sabaudiae principes fecisse comperiantur, id jure ad præfens honorifice ab episcopis delato factum, non ut ex eo illi jus perpetuum sibi arrogare possent. Quod idem de habitatione in urbe dici possit; quod nunquam nisi precario et concessione ad tempus illis licuit; ut in ea tanquam in alieno territorio suburbicariæ regioni, quæ ipsorum erat, jus dicerent. Id ex actis compluribus ac libellis annorum MDCCCLX, MDCCCLXIX, MDCCVII, MDCCXIII, MDCCXVII, probari, quibus Sabaudiae principes ad jus subditis suis dicendum, statuta publicanda, sibi et ministris suis in urbem venire ut liceret, a senatu et syndicis petebant; minime id facturi, si ullam in ea jurisdictionem habuissent. Et hæc ita utrinque inter partes iactata, possessionis commodo semper penes senatum Genevensem pro juris certi titulo remanente; adeo ut cum v. post anno Quintili mensis ad Juliani-fanum delegati de pace convenissent, nulla jurium reservatione facta Sabaudus consenserit, ut pax cum Genevensibus facta ⁱ Verviniensi pacificatione comprehensa intelligeretur. Præter ea, quæ modo memoravi, scriptor ampularum ^j equitis Sabaudi, qui ^k Eutetus Claudii Burci a nostro Ronfardo ob doctrinam olim laudati filius esse perhibetur, multa instrumenta ac documenta cumulat, quibus comites Genevæ tanquam Sabaudiae comitum beneficiarios fidei sacramentum iis dixisse confirmat; ut Amadeo ^l II circa annum MDCCXC; Petro item Thomæ filio

INTERPR. * *herm de Fossigny*. * *de la Balme*. * *peys de Paul*. * *Omer*. * *Anney*. * *de Peronn*. * *le conseiller de Savoye*. * *Bist*.

CIDEC. filio anno **CIDCCCLXXVI**; ac Amadaco magno anno **CIDCCCLXXXVII**; ac sexto post **HENRICUS IV.** anno in celebri non solum Franciæ sed Germaniæ procerum conventu, cum ambigeretur de comitatu Genevensi, cuius ratione fides deberetur, secundum Sabaudia principes probanturum fuisse. Deinde cum Delfino Viennensi Amadacus Gebennæ comes fidem obstrinxisset, instrumento ea de re solemniter confecto anno **CIDCCCXXXIX** fidem debitam Amadaco v comiti Sabaudiaë denuo præstitisse; et **XXVI** post anno Delfinum juri per contractum illum quaesito publica testatione, cui Joannes rex per^b Aemarium Valentiaë et Diaë comitem a se delegatum intervenit, renuntiassè. Secundum hæc Amadacum a Carolo **IV** Cæsare jura a Delfino cessâ eodem anno impetrassè. Quod vero postea anno **CIDCCCCI** Amadacus **VIII** ab Odone Humberti Villatii filio Gebennæ comitatum comparaverit, et anno **XVI** post a Mahalride; id non eo factum, quod non antea supremum ejus dominium obtineret; sed quod complures adhuc essent illo in tractu regali, qui quamvis fidem Sabaudiaë principibus deberent, et præstarent, tamen jus illud per proprietatem et singularium rerum possessionem multifariam in dies imminuebant; quos proinde Genevensi ditone expelli Sabaudiaë principum maxime intererat. Vtrum hæc et alia scripto illo comprehensa inter alias personas acta, absentibus episcopis neque consensientibus. Et Butas ipse, sive quis alius libri auctor est, ingenue fatetur, jus supremi domini in civitatem Genævæ episcopos semper controversum Sabaudiaë principibus reddidisse, ac penes se retinuisse; donec mutata religione syndici, qui sub episcopali auctoritate libertatem antea tuebantur, propriam illud sibi fecere, et eisdem episcopis, sub imperii patrocinio, cuius insignia monetæ suæ ab eo tempore impingunt, rempublicam administraverant.

XL **INTER** multiplices instantis belli curas serium de matrimonio regis cum Maria Medicea Francisci magni Etruriæ ducis filia negotium minime intermissum est. Prius cum Margarita Henrici **II** filia et Caroli **IX** sorore, ante **XXVIII** annos contractum, cum sententia a Francisco Jousa cardinali lata nullum esset declaratum, protinus Nic. Brulartus Sillerius, qui apud pontificem regii oratoris munere fungebatur, Florentiam eum mandatis amplissimis excecruit, ut conditionibus jam agitatæ et conventis regis nomine subscriberet. Postea rex in Sabaudiam profecturus speciale mandatum sponsalitia contrahendi, ad Ferdinandum magnum Etruriæ ducem Mariæ patrum, per Rogerium^c Bellogardium magnam Franciæ hipparchum mittit; qui cum **XL** e nobilitate delecta^d Massilia solvit, et^e Liburnum **XII** Kal. Oct. appulit, triduo post Florentiam ingressus, et a Joanne et Antonio familiæ Medicæ naturalibus liberis pethonotice exceptus. Ex^f palatio Pistorum obviam ei processit Ferdinandus ipse magnus Etruriæ dux cum omni aulico comitatu, et post mutuas salutationes ac gratulationes cum mandata quæ a rege Bellogardius habebat, intellexisset, ambo in palatium perrexere; et Bellogardius ad Mariam deductus licet ei regis manu scriptas porrexit, et mandata ampliora fidei suæ commissa exposuit. **VI** Non. Oct. Vineentius Mantuæ dux cum Helionora Mariæ sorore, quam in uxorem duxerat, Florentiam venit, et postridie reipublicæ Venetæ orator. Petrus Aldobrandinus cardinalis ad regem legatus de pace destinatus in itinere Florentiam divercit, ut nuptialibus ceremoniis pontificis nomine intercessit, **XV** Non. urbem solemnî pompa ingressus, quem ad portam usque urbis magnus dux cum magno non solum aulæ, sed universi sacri ordinis comitatu venientem excepit, et ad laus finitimum cum eo incedens ad majus templum deduxit; ubi in pedes ambo descenderunt, et post peractas publicas preces in palatium discesserant. A coena, quæ

INTERPR. ^a comite de Geneva. ^b Enor, comite de Fieschi et de Dia. ^c de Bellegarde grand Esuyer. ^d Marseille. ^e Livorno. ^f palais de Pitti.

quae laetissima parata erat, ad Mariam salutandam Aldobrandinus petiit. Die sequenti nuptiales ceremoniae peractae, ipso legato sacra peragente, et ad dextram Maria, ad lacvam magno Etruriae duce reginae patruo adstantibus. Post sollemnia filius magni Etruriae ducis sacro lavacro ablutus est, proque eo sedit. Senatus Veneti orator. Tota dies choreis transacta. Coenam sumptuosam artificiosa spectacula exceperunt. Nam mensis prioribus remotis aliae per machinas dispositae ordine succedere, lautitias, specularium oblectamentis, fontibus, floribus, omnique Phaeacum amoenissimis hortis certanti et aliena in tempestate vernanti apparatu ornatae; avibus circum volitantibus, et confuso, sed suavi, sono coenaculum amplissimum complentibus, tum eodem artificio recedentibus; quasi ex nubibus hinc virgo Florentina Dianae specie, hinc eunuchus subito apparere, et vocibus modularis cantus avicularum superantibus aliquandiu post oculorum spectacula aureis astantium dulci concentu permiscere. Dies sequentes venationibus, hastiludiis, decurionibus, pompis nocturnis insumpti; VII Eid. admirando parata, nec minore sumptu comœdia instructa et recitata est. Quae omnia, quia singularibus libris ab aliis fusc descripta sunt, et hinc curiosis petere per me licet, ad finem longi operis properantes facile praetermissimus, de feriis, quae supersunt, magis solliciti.

XII. RENVUS ad discessum comparatis Maria, petito a patruo comœdatur, deducitur eam Christiana Lotaringa patris uxor, et Helionora Irore, Virginio Ursino Bracciani duce, et Antonio Medice fratre naturali, Florentia III Eid. Oct. discessit, et XVI Kal. Nov. Liburno solvit, concessa immensi sumptu praetoria constructa, et extra tessellato opere, intus gemmis, aliisque oculorum oblectamentis admirandum in modum ornata, ut cum Ptolemaei Philadelphi a veteribus celebrata adeo thrice comparari possit. Eam Marcus Antonius Colicatus ducebat. V pontificiae, totidem Melitenenses, VI magni ducis sequebantur. Ventis adversis iactata classe, cum a Genevensium legatis honorifice ad ipsam missis rogaretur, ut dum tempestas desisteret, rescindendi se ex nave spatium in civitate sumeret; nihil aliud respondit, quam nihil tale a rege mandatum esse. Itaque toto eo tempore, quo in mari fuit, semper in praetoria pernoctavit; et cum Finalio Savonam venisset, postredie Antipolim ditionis Francicae portum tenuit. Inde per Fanum-Mariae, Tolonium, ubi biduum mansit, litus legens postremo III Non. Nov. Massiliam sub vesperam appulit, et per pontonem in portu stratum in palatium regium deducta est. Ad eam excipiendam Henricus Momorantius magister equitum, Pomponius Bellevreus Francicae cancellarius, Lugduno a rege missi fuerant. Guisus provinciae praefectus aderat, et Franciscus Jousé, Petrus Gondius, Annas Scarfus Givrius, Franciscus Escubicus Surdisus cardinales; illustres ex aulico gynaececo foeminae, Anna Atelina Lotaringorum et Henrici Sabaudi Nemorosii ducis parens, Catharina Clivia Guisii mater, Ludovica Lotaringa Guisii soror; aliae dignitate primariae matronae. Bellevreus coram Momorantio verba fecit, et fastum felicemque reginae in Franciam adventum regis nomine gratulans est. Eodem die pro senatu provinciae Guilielmus Varius ordinis amplissimi primarius praefectus a cancellario ad regnum introductus, hanc orationem habuisse dicitur. Ad operantissimam Galliae tori adventum sui famam, christianissima regina, ecce Themidis adyta, iustitiae sacra et penetralia cuncti deserimus, ut pedibus tuis advoluti, qui alios ad obsequium cogimus, obedientiae tuae maiestati praefandae exemplo praeciremus, et fidem voci religione

INTERPR. * la Galère Capiteau du grand-Duc. * Colivert. * Final. * Savon. * Antich. * Ste Marie. * Toulon. * Marseille. * de Bellevre. * de Jougé. * de Gault. * d'Elvire de de Givry. * d'Escubieu de Surdis. * du Vair.

TOM. VI.

N

CIDC. religione obligatam hoc longe honorificentissimo officio defuncti exsolvcremus : in te
HENRICUS IV. tuoque adventu desideria omnia publica, cuncta vota exhausta, et consumpta sunt, ni-
hilque ad summae felicitatis cumulum deest, nisi ut quae Deus optimus maximus bona
conculis, propria deinceps faciat, et felicitate per te concessa, quam diutissime fru-
amur. Rex nobis contigit, virtute praestans, benignitate admirabilis, fortitudine
incomparabilis, qui laboribus suis regno quietem, periculo proprio securitatem,
victoris gloriam conciliavit. Verum in tanta seu laetitia, siue felicitate nonnun-
quam tristis cogitatio subibat, humanae conditionis foveis a natura praestitutos esse,
nihilque sub coelo perpetuo durare, et quod cuncti assiduis votis immortale ex-
optabant, aliquando desituro. Solitudinem vero illam et coelibatam, in quo
rex debebat, vitam ipsi, quae cunctis adeo cara erat, minus gratam reddere, et
specem heredis, cui quantum patri debebam, tantum olim debitura esset Gallia, adi-
mere. In hac futuri anxia cogitatione defixis, quasi coelo demissa nobis illuxisset,
cunctisque tristitiae nubeculis vultus tui splendore disculsi, et tranquillitatis, qua
sub optimo principe quasi precario fruebamur, solidum gaudium fecisti, spe haud
dubia fore, ut aspirante Dei gratia in familia regia infermortuae per tot annos suc-
cessionis spes per te renovetur, et digna tanto regno numerosa progenies, quae pa-
trem virtute, matrem sanctissimis moribus referat, ad regni alioqui nutantis fulci-
mentum succrescat. Proinde devoti Numini majestatique tuae ausum felicemque
tuum ad litus Gallicum appulsum gratulamur, Deumque supplices comprecamur,
ut diu apud nos et nobis feliciter regnes : ut saeculum, quod nunc ingredimur,
cum desinet, te cum rege marito superflite incolumem videat, et quae ventura sunt,
beatam tot regum ex te nasciturorum matrem praedicent. Magni regis, et cui
vix parem priora saecula habuerunt, uxor venis ; magnitudinem Austriae familiae,
unde orta es, prudentiam, sapientiamque Mediceae, unde nomen trahis, tecum
in domum ejus inferens. Vicissim memor esto, idque tibi multoties repetitum
puta, non solum te ad potentissimae totae Christianae orbe reginae titulos, sed etiam
ad beneficentissimae tot populorum, quorum rex pater es, matris munus per hoc
matrimonium a Deo vocatam. Age ergo, et ut tui consors, sic reginae sollicitudinis in
posterum participes hanc gloriam occupa, et populos imperio communi subditos,
de quorum salute et quiete assidue rex cogitat, pari erga Franco-Gallicum nomen,
cui nunc omne felici infusa es, charitate prosequere, ut lacti non solum ipsi tibi
serviant, sed vicini eandem felicitatem cum a suis principibus adipei fuscint, cum se
tuo exemplo debere faveant. Cum Varius defuisset, regina Deum comprecata, ut
votis publicis et conceptae de se expectationi aliquando respondere posset, gratias
universis egit. Magna eo die in appulsi classis, quae parum a sanguinolenta rixa
absuit, inter Melitenensis equites, quorum dux erat Petrus Mendoza, et Florentinas
tricemais, quibus Joannes Medices praecerat, de principis loci praerogativa contentio
fuit. Tandem Momorantii intervencu conventum, ut Melitenenses dextram tenebant,
S. Stephani equites in praetoria, quam ducebant, jus suum ac dignitatem tuerentur.
A III Non. Nov. cum ad XVI Kal. Dec. Massiliae, cum ingenti VII CIO sine exterorum,
sive Gallorum, qui sumptibus regis alebantur, comitatu commemorata esset, petito a
magni ducis uxore et Helionora sorore, quae classem in patriam rediturae conscende-
rant, commearu ; postidie Aquas Sextias II CIO equitum stipra venit, et biduo
post Avinionem, ubi cupide expectabatur, solempni pompa ingressa est, erectis
ubique arcibus triumphalibus et theatris, quae regi excipiendo, quam Massiliam
usque novae nuptae obviam processurum rebantur, Jesuitae paraverant, de resurrectione
sua, quam jauspidem in aula urgebant, sollicite cogitantes : qui ad regis gratiam
demerendam

INTERPR. * *dux*. * *Avignon*. * *Marseille*.

demerendam urbis sumptibus facti apparatus, ne auditoribus suis omnino perirent, absente ob belli Sabaudici necessitatem rege, libro edino delineati et postea regi ab ipsis oblati sunt, regina, quae interfuerat, eorum industriam et propensam erga se voluntatem laudans et commendans. Septenarium in arcubus et theatri exquisitionum numerum delegerant Avenionenses, ut regi reginaeque et urbi multis in rebus valde convenientem. Nam VII palatia in ea, totidem paroecias, VII monasteria antiqua, VII devotarum virginum aeteteria, VII ptochotrophia, scholas totidem ac portas esse. Regem tunc septies septem annos natum, novies septimum repetita a Pharamundo origine numerari. Ad * Arcas juxta Dieppam ter septimo die Septembris mensis feliciter certatum fuisse. ^b Euriaca pugna in VII agmina quadrata exercitu instructo pugnasce, cum pugnam pridie Eid. Martias, hoc est, bis septimo mensis die vicisse. Ad ^c Fontem Francicum VII mense anni communis, hoc est, Julio, et bis septima hora, hoc est secunda post meridiem, regem pugnasce, et eodem mense in ^d S. Dionysii templo solemnem ceremoniam majorem religioni nomen dedisse, ^e Samarobrigam Ambianorum ab Hispanis anno CCCCXCVII et septenario anni solaris mense receperant. XXVII Februarii regia insignia ^f Austrici Carnutum pompa ingenti sumpta, et ter septimo die Junii pacem cum Hispanis factam. Reginam XXVI annos natam; Ferdinandi VII ex Austria familia imperatoris neprem; XVII trimesibus vestam advenisse. Praetorium vero XXVI passus longam, XXVII utrinque remigum ordines habuisse. Multa alia in eam rem stultiter plerumque addita et inscripta. Pro sacro ordine Franciscus Suares orationem habuit, Deum comprecans, ut anno ventente ex ipsa Delphinus nasceretur. Ad quae verba desiderii impotens regina votum publicum pari alacritate prosecuta est, eamque sibi a Numine gratiam concedi enixe oravit. Postridie urbis ordines ad salutationem cum muneribus admisit; et laetum de Monmellana arce dedit nuncium a rege per Alexandrum Delbenium accepit. ^g Contiis, qui vice legati in urbe erat, in ^h Piclavienſi palatio, sive Roboreo, insigni matronarum et virginum ac nobilium totius civitatis coetu, ad bellaria exquire parata sequenti die invitavit, actisque pro tam honorifico hospitio gratias post tridui moram Avenione discessit, et per ⁱ Valentiam ^j Ruffilonium ^k Tarnoniorum castellum, Viennam factu secundum Rhodanum itinere IV Non. Dec. qui in Saturni diem incedebar, ad ^l Guilloteriam ^m Lugduni suburbium pervenit. Postridie theatrum ad ⁿ Motham paraſo post prandium cuncti urbis ordines ad reginam admissi, quibus cancellarius ejus nomine respondit. Archiepiscopus Lugdunensis stans verba fecit, ceteri ordines et nationes de geniculis; Germani, ^o qui urbium imperialium nomine aderant, ^p Helvetii et Rhaci, cum stantes reginam alloqui vellent, initio a cancellario prohibiti. Verum cum illi id sibi juris semper antea, et cum Henricus II urbem ante L annos ingrederetur, fuisse dicerent, et rem Philiberti ^q Guichii praefecti, aliorumque magistratuum testimonio confirmarent, antiquam inter alias nationes praerogativam retinuerunt. Jam advesperascente die per Delphinorum portam ingressa regina per arcus, delubra, theatra, tumultuario opere parata, nam XV tantum dies ad apparatus concessi, cum sacibus, ad majus templum, et post decantatum beatorum Ambrosii et Augustini hymnum ad proximas archiepiscopi aedeſ deducta est. Haec totos octo dies regem, qui ad S. Catharinae propugnaculum, in dedicationem ejus urgeret, profectus fuerat, summo desiderio praefolata, tandem V Eid. Dec. a cancellario monita regem promo Rhodano adproperare, et eo die aditurum, temporis cocum sumpsit, atque vix maculis comclave concessisset,

INTERPR. * Arquet. ^b Jery. ^c Fontaine Française. ^d S. Denis. ^e Amiens. ^f Chortres. ^g Conti pœlogien. ^h pœlité de Piclavien dit de Revere. ⁱ Felices. ^j Ruffillon. ^k Srs de Tournes. ^l la Guillotterie. ^m Lyon. ⁿ la Mothe. ^o les Suisses & Grisons. ^p de la Guiche.

CHOC. concessisset, praefecto rex militari habitu adfuit, ad cuius conspectum in genua
HENRICUS IV. procumbit, a rege statim sublevata, qui, excusata sua diuturniore absentia, post com-
 mutata utrinque honestatis et mutui adfectus verba, lecti, quod suum prae festinatione
 nondum advenisse diceret, cum ea participationem facere petiit, qui ea nocte con-
 jugalis factus est. Aldobrandinus cardinalis a Camberli remanserat, quem rex de
 nuptiarum externa pompa celebranda cogitans, et ad negotium de pace cum Sabauda
 inchoatum praesentiam ejus requiri iudicans, Lugdunum cum Sabaudi delegatis ut
 veniret, per literas invitavit. Igitur in viam se dedit cardinalis, et usitato apud nos
 ritu, Lugdunum ingressus est, xvii Kal. Jan. praefecto mercatorum et urbis aedilibus
 uraniseum praefectentibus, et Francisco Borbonio Cohio et Henrico Borbonio Mon-
 penserio ad dextram laevamque latus ejus cingentibus. In Galliam venturo am-
 plissima mandata vii Kal. Oct. et Kal. Oct. Romae apud S. Marcum data, pleraque
 contra regni libertates ac immunitates, quae proinde in senatu minime publicatae
 sunt. Postridie quam venit, celebrata denuo nuptiarum jam ipso cardinali inter-
 veniente Florentiae contractuum insigni pompa in principe S. Joannis basilica so-
 lemnius, frequentissimo principum, procerum, et illustrium matronarum, nec non
 oratorum externorum principum coetu, cui inter alios Carolus a Ligneus Arembergil
 comes Alberti et Isabellae archiducum nomine interfuit. Post peracta sacra nup-
 tialia, jam multum inclinara die, convivio lautissimo universi excepti, Carolo Bor-
 bonio a Sueffionum comite tanquam magno palatii magistro; a Monpenserio, Fran-
 cisco a Aureliano sani-Pauli comite, regi; Carolo a Lotaringo Guisio cum Claudio
 a Jonvillae principe fratre et a Summarivae comite gentili suo, reginae, ad mensam
 inservientibus. Sequentes dies festis, pompis, ludis, spectaculis, hastiludiis exacti.
 Inde post natalis Dominici solennia peracta repetitum pacis negotium, cui discip-
 tando a rege delegati Nicolaus a Brulartus Sillerius, qui nuper Roma redierat, et
 Petrus a Janinus Divionensis senatus praefes, cum a Areonaro et Alimio a Sabauda
 missis. Ille novus subinde atque alias a conventis condiciones semper proponentes
 negotium protelabant. Cum urgerentur, Saluciarum principatum, modo omnia
 loca, quae rex in Sabaudia ultimo bello occupaverat, restituerentur, se restitute
 paratos, nihil praeterea ostendebant. Regii ita quidem altera conditione Lutetiae
 convenum ferebantur; sed cum neutri Sabaudus stetitset, et rex in bellum immanis
 sumptus facere coactus fuisset, eos ante omnia sarciri petebant, et ecce auro-
 rum et in id insidiam afferebant. Sabaudiani eum nihil se proficere contra regios
 victores viderent, annitente Aldobrandino, qui Gallos tota Italia exturbare cu-
 pibat, conditionem alteram proponant, ut comitatus a Bressae loco a Saluciarum
 principatus restitueretur, ad eum propter novos successus a Bugeis et Veromensi
 pagis adiectis usque ad Rhodanum, qui deinceps utriusque ditionis limes ab ea parte
 esset. Nec a permutatione illa alienum se rex praeiuit. Sed praeterea a Centalium,
 Montes, rupem Sparveriam reposcebat, et non a Subalpina regione, de qua tantum
 cum Saluciarum principatu restitutio urgebatur, actum fuerat, ea castella compre-
 hendi; sed ad Provinciam ditionem pertinere, quod et verum erat, contendebat.
 Itaque ut ea permutatione comprehendi intelligerentur, a Gexensis praefectura a Sa-
 bauda adiecta est, et a praeterea auroreum et pro apparatu bellico, qui Carmaniolae
 captus fuerat, promissa.

XIII. SED

INTERPR. a Ghenberg. a Ghenberg. a de Ligat comite d'Arenberg. a Giffen. a duc de
 Montpensier. a d'Orleans comite de S. Paul. a de Lorraine duc de Guise. a Valence. a Bonnevilliers.
 a Brulart de Sillery. a Jeunein princeps de Digne. a les Sie d'Arnaud et les d'Alme. a Bragel.
 a Salinas. a le Bracy et Veromay ou Valromey. a Centale, Mont, et Rosparsville. a Pailmont.
 a Baillarge de Gen.

XIII. SED incidit res, quae negotium, quod ad exitum omnino perductum credebat, pacem interrupit. Nam convenerat initio, ut Monmeliana arx, et S. Catharinae propugnaculum vicissim a rege integrum, restitueretur. Verum alias atque alias necedente moras Sabauda, rex qui munitionem illam in tractu, transcurrentibus ex Sabaudia in Sequanos Hispanorum copiis, destinato reliquam rebus suis officere videret, Genevensium, quorum cervicibus imposta erat, precibus victus, eam destrui mandavit: quod tanta celeritate factum, Genevensibus in id operam suam animose commodantibus, ut destructionis illius nuncios consilii de loco diruendo capere famam praecaverit. Ad quem Aldobrandinus statim renudato animo vociferari; indignum sibi in modum a regis delegatis illudum; sanctae sedis dignitatem violatam; regem plus ea in re ad urbis vera religione et pontifice jampridem alienatae securitatem, quam ipsius pontificis preces spectasse: ad extremum fidem hominum implorare, ditas et execrationes minitari; et quoniam sibi servatam fidem negabat, suam datam revocare. A Silerio ad eludendas illas vociferationes breviter responsum; regem pace hoc rerum statum non egere, nisi quatenus eam suadeat pontifex; quicquid huc usque in hoc negotio factum fuerit, contemplatione pontificis et eo instante factum esse, cui ea in re, ut aliis in omnibus, gratificari ex animo rex cupiat: aequum esse, ut vicissim nihil ille a rege exigat, quod rebus suis ac regno detrimentosum sit: Genevae patrocinium prudenti maturaque consilio ab Henrico decessore suo susceptum, non tam ad urbis ipsius, quod ad invidiam adversarii iactant, quam ad totius regni securitatem. Nam ad foederationem Helvetiorum servandam id necessarium, et Helvetios ipsos Catholicos et regni consiliarios ita iudicasse: quippe cum rex Clusuras, qua iter tutissimum et compendiosissimum auxiliariis ab illa parte venientibus patet, non aliter in potestate habere posset, quam si Genevensis amicos haberet. Regem tam salutaribus consiliis inhaerere, cum vicinis, si quicquid consilia amplectantur, pacem colere tam sincero animo paratum, quam infestum iisdem hostem futurum, si quid adversus se, regiamque dignitatem injusto bello excitato moliantur. His verbis cum necdum placaretur Aldobrandinus, et re infecta se trans montes in Italiam abiturum diceret, intervenit Jo. Baptista Taxis orator Philippicus, qui regi denunciat, nisi hoc eum Sabauda dissidium pace quam primum finiat, regem Hispaniae sororem sui et sororis filiorum periculum non diutius neglecturum. Cui a rege pari fiducia responsum, minis nihil a se obtineri posse; in quibus si pergeretur, se brevi tot homines armatos in Philippi ditiones immisurum, ut eis pellendis plus negotii habiturus sit, quam ut alieno negotio se implicare debeat. Minime ignorare se, plus animi Sabauda quam virum, nisi Hispanorum consiliis et opibus in occulto juvetur, ad tam injustum bellum suscipiendum, esse. Itaque decrevisse leonis animos adversus vulpinae fraudes induere, et recta ferire, qui dissimulante minatur. Qui archiducum negotia in aula procurabat, quam Hispani superbe, tam amice et officiose ad pacem hortabatur: et contra, Elizabetha Anglorum regina per suos ad bellum trans Alpes inferendum stimulos addebat. Jamque pacis spes omnino evanuerat, Sabauda, qui omni citra montes ditione tam cito exurus fuerat, in Burgi arce, quae adhuc restabat, reliquam fiduciam reponente: cum praefidarii ad extremas angustias redacti, ac pejora veriti, ad Sabauda delegatos, qui Lugduni erant, breviculum mittunt Bovenil praefecti, et tribuni Justii, aliorumque manu subscriptum; quo nisi intra biduum ipsi subveniretur, aut pax negotium terminaretur, se deditionem facturos significabant. Scripto accepto

INTERPR. * la Franche Comté. * par de la Cluse. * citadelle de Bourg. * de Bovenil.

Tom. VI.

O

CIDOC. accepto delegari Aldobrandinum adeunt, et proposito Burgenſium, in quibus omnis
HENRICUS IV. ſpes reliqua ſit, periculo, cum rogant obteſtanturque, ut pacis negotium inter-
miſſum reſpetat. Gallos bellum expetere; ex ore * Ronii marchionis nuper excep-
tum, habere ſe ad manum decies centena aureorum circiter, et L muralium machi-
narum omni re inſtructarum apparatum; tantum rex juberet, non ſe officio deſu-
turum. Ad haec Diguicium impotenti Alpium ſuperandarum deſiderio ardere;
proinde potius videri, ut pace mature ſacta periculo tanto praevertatur: neque
ranti S. Catharinae munitionem eſſe, quae in ſolo per pacta Sabauda reſervato acdi-
ficata erat, ut propterea bene procedens pacis negotium abrumpi debeat.

XIV. ALDOBRANDINUS etſi aegre faciebat poſt deſtructum S. Catharinae
propugnaculum, ut ſe huic negotio interponeret, tamen veritus, ſi obſtinatius in
indignatione perſisteret, fore, ut apud pontificem periculum toti Italiae imminens
neglexiſſe argueretur; hac ſe lege de pace mentionem turſus injeſturus promittit,
ſi ſibi ſcripſero caveant, quo fides eorum, quae dicant, quaeque a ſe flagitent, ſiat.
Quod cum illi de Burgi arce auxilii feciſſent, Aldobrandinus priora conſilia reſumit.
Sed cum intempeſtivas de S. Catharinae munimento ſeu querimonias, ſeu minas
identidem ſemper ingereret, irritatis animis denuo cuncta ad bellum parantur, et
Ronias juſſu regis Lutetiam proficiſci juſſus, ut rem pecuniariam et tormentariam
propere expediret: ut erat ocreatus, ad Aldobrandinum quaſi officioſe ſalutandum
acceſſit; inter quos poſt habitos ultro citroque de pace ſermones, tandem convenit,
ut ante profeſſionem ſuam negotium retractaretur, Aldobrandino multum ſibi do-
lere teſtante, quod non ab initio cum ipſo capita contuliſſet; igitur perſcripſe
conditiones. Sed nova rurius difficultas oboerta, cum Sabaudi delegati iis ſubſcri-
bere recuſarent: nam licet v. Eid. mandatum haberent, quo ſubſcribere jubebantur,
alterum contrarium tertio poſt die datum aiebant, quo iis ſubſcribere verabantur,
antequam ipſe b Fontanum conſuluſſet. Hic denuo aſſuare Aldobrandinus, et
contra ſcriptum, quo ſibi caverant, urgere. Illi contra principis ſui imperia praec-
texentes ſe excuſare. Cum nihilominus inſtaret legatus, et antequam a conventu
diſcederet, ſubſcribi conditionibus peteret, illi poſtremo ſpatium cum oratore
Philippico de hac re conſultandi obtinuerunt. Taxis, qui, omni trans Alpſis ditione
a rege ceſſa, et tranſſeu copſis ex Italia venientibus ſervato, abunde Hiſpanorum rebus
conſultum exiſtimaret, nihil videre ſe reſpondit, cur Sabaudus a priore mandato
receſſiſſet; tamen aequum ducere, ut ipſi aſſenſum ſuſtineant, donec Sabaudus cum
Fontano ea de te conſultaverit, et quid ſuae voluntatis ſit, poſtremo aperuerit.
Cum huic quaſi decreto ſibi ſtandum delegati putarent, intervenit c patriarcha Con-
ſtantinopolitanus pacis ab initio paratius, qui omnem vel minimam moram in hoc
negotio damnoſam exiſtimans, pontifici legati, qui ſidem ſuam interpoſuerat, aucto-
ritatem, juſſum regis toties deluſi indignationem, et praefentem rerum ſtarum qui
diuturniorem moram minime patiebatur, ad praecidendam omnem delegatis ſub-
ſcribere recuſantibus excuſationem in medium proponebat, monebatque memores
eſſent ultimi a Sabaudis, cum d Taurino diſcederent, praeccepti, ut in omnibus Al-
dobrandini dicto audientes eſſent: ſe ad ipſum ire paratum, ut quod fecerint, ratum
habeat; nec dubitare, quin quod Aldobrandinus aequum juſtumque duxerit, et ipſe
adprobet; interim illum tam ſuo quam pontificis nomine ipſis ſcripſo idonee cau-
riturum. Delegati, qui non tam ad rationum adeo ſpecioſarum pondus et neceſſitatis
ingrueſcis viam, quam ad obſequium, cujus potiſſima in legatis ratio eſſe debet, reſ-
picebant, initio ſe excuſaverant. Sed legati auctoritate avunculi ſui poteſtatem,
quam

INTERPR. * de Roſay. b comte de Fuentes. c Colatigrano, ſcmm le patriarche de Conſtanti-
nople. d Taurin.

quam in coelo et terris habet, in majus extollentis ad extremum visui, cautione ab eo accepta, et petito mensis spatio, quo Sabaudus condiciones ratas haberet, his subscribere xvi Kal. Feb. Pacta autem hujusmodi fuisse, ut omnis intra ^a Rhodanum a Geneva urbe tractus ipso fluvio comprehenso ad ditionem Franciam cum omni jure supremi domini deinceps pertineat. Tantum pro transitu in ^b Sequanos commoditate, pons ^c Gressini inter ^d Clusuras et Arbiae pontem cum designatis aliquot pagis Sabaudis reservatus, ea lege, ut nullum vestigial imponere, aut roto illo tractu ulium propugnaculum exstruere possit. Burgi arx bona fide regi tradatur, cum tormentis et omni bellico apparatu et annonae. Trans Rhodanum praeterea ^e Seissellium, Daira, Chaussum, Arlac-pons, Chana, Castellum, cum omni jurisdictione sua regi cedant. Praeterea ^f Gexensis praefectura cum omni territorio ac pleno jure, sicuti iis Sabaudi decessores usi ac fructi sunt. Quae omnia regio patrimonio ita lege regni aniantur, ut ab eo alienari non possint; eandemque naturam, quam habebant bona cum iis permutata, fortiantur. A Sabaudis item ^g Delphini-castellum cum ^h Turre-pontis, aliaeque loca in Delphinatu ab eo occupata, integra, sicuti nunc sunt, bona fide cum tormentis et omni apparatu bellico restituantur. ⁱ Eorum Delphini munimentum per haec bella ab eo constructum destruantur; et pro transferu ^j aureorum circi Lugduni exsolvenda certis pensionibus pendantur. Vicissim rex Saluciarum principatum cum urbibus, oppidis, castellis, arcibus, omnique territorio; ^k Centallium item, Montem, Rupem-sparveriam, ac praeterea omnia tormenta et apparatus bellicum, qui in iis anno circi 1333 erant, Sabaudis cedat: Loca insuper omnia in Sabaudica ditione ab eo anno a Gallis occupata, bona fide restituantur; ita tamen ut ei tormenta et apparatus bellicum, qui inibi reperietur, deducere, militique bona mobilia, quae in iis habet, secum-aspportare liceat; instrumenta et documenta omnia, quae rebus utrinque compensationis titulo cessis serviant, bona fide ab utraque parte tradantur. Captivi utrinque itidem liberentur. His conditionibus pax sincera inter regem Sabaudumque, et commercium liberum, sicuti Verviniensi pacificatione cautum est, deinceps sit, et utriusque principis subditos. Jura, et actiones contra Sabaudum pacificatione ^l Castello-Cameracensi anni circi 1313 et ^m Taurinensi anni circi 1334 exceptae, hoc tractatu reservatae intelligantur. Pacta haec tam Lutetiae Parisiorum in senatu, quam in ceteris regni curiis, et rationalium cameris; in Taurinensi item et ⁿ Cambricano senatu promulgentur. Rogatu pontificis additum, ut post mensem a pastorem publicatione copiae utrinque tam in Franciam quam in Italia dimitterentur. His actis iterum in majus templum, et magna omnium lactitia coram rege, reginaque et Aldobrandino decantatus beatorum Ambrosii et Augustini hymnus.

XV. REX dimisso Aldobrandino, adisque pro tam honorifica ejus in pacis negotio opera navata gratias, postridie in viam se dat, et per dispositos equos Lutetiam venit, legatus secundo Rhodano Avenionem petiturus Herminum ab episcopis ad pontificem mittit, ut cum de successu certiorum fieret, dato negotio, ut Sabaudum et Fontanum, qui capita ^o Somae ad Padum conferebant, in itinere conveniret. Ibi eos a pace alienissimos nactus, cum quid ^p Lugduni Aldobrandini auctoritate actum esset, exposuisset, instaretque et pontificis et legati nomine, ut id ratum haberetur, et copiae militares quam primum dimitterentur, a Sabaudis in speciem Thomachiofiore hoc responsum tulit, ^q Arconatum et Alimium capite temeritatem luituros, quod

INTERPR. ^a le Rhodan. ^b la Franche Comté. ^c pont de Gressin. ^d le Clusé et le pont d'Arve. ^e Seissil, Daire, Chausse, pont d'Arle, Chana et Chollé. ^f Bâtillage de Gex. ^g Château-Dauphin. ^h Tour du pont. ⁱ fort de Roche Dauphin. ^j Centalle, Morné et Rappesurvière. ^k le Canton Cambrésis. ^l de Taurin. ^m de Chambéry. ⁿ Somme sur le Po. ^o Lyon. ^p d'Arconat et des Alimes.

CIDOC. quod contra expressum cniac voluntatis suae mandatum conditionibus subscripsissent.
HENRICUS IV. * Fontanus desipienti similis pacem se minime curare dixit; neque vero se ejus conditionibus teneri: copias, quas penes se habeat, magno sumptu paratas, atque alio destinatas, nequaquam juxta conditiones, sed arbitrio suo dimissuram. Et quamquam in eo convenirent, ut pax rara non haberetur, prudentiores tamen sic existimabant, longe eos diverso inter se affectu duci. Nam Sabaudum aegerime tulisse pacem ita factam, ut commodum ejus ad alios, dispendium in se solum redundaret. Nam Francos abdicata a se Saluciarum principatus longe posita possessione, quae tanto sumptu illis constabat, et ^b Sebastianis compensationis loco acceptis, optime sibi consuluisse, productis ad ^c Rhodanum limitem certissimum finibus: Hispanos exturbatis Italia Francis ditiones suas ab eorum armis tutas habere: se in medio relictum ad utriusque nationis injurias perpetuo expositum, cujus ad securitatem minime interit in Italia, an in Gallia Francos vicinos habeat. Fontanus vero homo ambitiosus, qui belli occasionem quaereret, xl armatorum et ^d xl machinarum apparatus inuoluit sibi perire impatientissime ferebat; Sabaudum subinde exprobrans tantos sumptus ejus causa factos, ac per eum stetit, quominus Hispani arma in Galliam intulerint, et regem intra Lugduni moenia compulerint. Haec Hispana jactatione addita, ut Sabaudi ab iis ludibrio habiti questus compesceret, atque a subscribendo deterret. Itaque inter eos tunc conventum, ut antequam pax rata haberetur, Philippi voluntas exploraretur, paratis semper quo duci eas juberet interim copias. Quod ubi rescivit Aldobrandinus, Octavium ^e Tazonem comitem ad regem mittit, rogatque ne propterea vehementius commoveatur; nam pax rata habiturum Sabaudum, denuoque in eam rem fidem suam obligat: Ea propter se ad eum proficisci paratum, tantum petere, ut ad mensem, intra quem ille subscribere debebat, xv dies adderentur; quo tempore ab armis utrinque cessaret. Interim superatis asperissima hyeme Alpibus Genuam venit, cumque sui adventus tam Fontanum, qui jam Mediolanum redierat, quam Sabaudum, qui Taurini erat, certiores fecisset, et diem colloquio condici certum peteret, illi se excusare, alia atque alia neccendae morae impedimenta causari. Dum responsum ab Hispania veniret, Aldobrandinus Genua ^f Dertonam venit, ibique Fontanum obvium habuit, a quo perhonorifice ^g Mediolanum deductus. Inter varia oblectamenta cum eo aliquandiu mansit, Sabaudum in horas venturum opperiens; qui cum non veniret, et affectatas de conditionum iniquitate querelas ad excusationes adderet, legatus Fontanum urget; et non Sabaudi, a quo sibi illud videat, sed Philippi causa, et ^h Suefano instante ad iter se accinxisse demonstrat: proindeque petis, pontificis et suae dignitatis ratio habeatur; et negotio tantae expectationis pro Philippi et Italiae securitate suscepto tandem ipsius intervenia finis imponatur. Ad haec Fontanus, Sabaudi excusationes pro responso allegare, negotii decisionem non ex se pendere, neque subscriptione sua egere. Cum nihil hac ratione proficeret Aldobrandinus, cognito Fontani ingenio, ad iram ex indignatione praecipitis, et in ira facile animum renudantis, per Tazonem ipsi renunciari curat, se a Sabaudum in arcano monitum, quaeunque hoc in negotium difficultates et proclationes huc usque ineliderunt, ab ipsius Fontani ingenio profectas esse. Quo audito homo spiritus elati statim exarsit, et Sabaudi inter immodicas spes semper fluctuantis, et nunquam sibi satisfaciens culpa factum esse dicit, ne citius negotium finem acceperit. Tum quid inter ipsos ultimo colloquio convenerit, postremo aperit, et in Hispaniam missus dicit, qui de Philippi voluntate certiora afferant. Aldobrandinus alium processisse gaudens, et

INTERPR. * *comte de Fontenay.* ^b *Bress.* ^c *le Rhine.* ^d *Tessin.* ^e *Tortosa.* ^f *Albi.*
^g *duc de Savoie.*

per cum Fontani arcanum rimatus, tantisper sibi expectandum duxit, dum responsum ex Hispania veniret, quod pontificis voto quin satisfactum esset, minime dubitabat. Nam licet non ignorabat, Fontanum a pace alienum nihil non per suggestiones suas in illa aula facturum, ut principem in iuventutis ardore ad speciosa proclivem ad belli consilia inflecteret; tamen sic iudicabat, Franciscum a Sandoravillium Lermæ ducem in principis obnoxii gratia florentem, qui se ex nemine, cunctos ex se pendere vellet, potius pacem suamuram, neque commissurum, ut auctoritatem, quam pace solus obtinebat, bello minime necessario inter potentissimos reges temere excitare, cum aliis partiri necesse haberet. Nec spe sua falsus est; nam subito literæ a Philippo ad Fontanum allatæ, quibus significabatur, placere sibi, quando Sabaudus, restitutus quæ hoc bello ablata fuerant, et Saluciarum principatu ei relicto, plene fatiscebat, ut paci Lugduni conveniret subscriberetur, copias, quas instructas habeat, se aliis in expeditionibus uti decrevisse: quod Lermæ consilio in Fontani gratiam additum, cui ab armis aegre discessuro copias quam primum dimittendi, sicuti pactis perscriptum erat, necessitatem imponi volebat; et ad magnitudinem suam in Hispania firmendam conducere arbitrabatur, si virum generosum procul a conspectu principis in Italia cum aliqua dignitate potius diversari pateretur, quam aemulum in aula semper ante oculos habere cogeretur. Hoc accepto responso cum Fontanus abunde desiderio suo satisfactum videret, libera copiarum administratione sibi relicta, et Sabaudus præcisa omni auxiliorum spe necessitati sibi parendum intelligeret, Aldobrandinus negotium confectum ratus cum Fontano in viam se dedit, ut cum Sabaudus a Papiam usque processuro colloqueretur; qui tandem ad Ticin in Padum confluentem comparuit, et in naviculam qua legatus vehebatur, sua relicta procius insiluit; postque commutata utrinque honestatis verba, ad extremum pro navata in pace procuranda feliciter opera subtili vultu, atque ita frigide gratias egit, ut legatus facile intelligeret, id potius pontificiæ, quam sustinebat, dignitati ex officio datum, quam quod ullo se beneficio ob id ab ipso devinctum agnosceret. Subscriptis conditionibus Aldobrandinus Papiam reperit, et inde Romanum contendit. Sabaudus a Taurinam rediit, monito a Boventio, ut quanquam pactis subscripsisset, tamen Burgi arcem quam diutissime posset, retineret, nec nisi post acceptam reseraret: quod non nisi extrema necessitate, praesidiarios inter famem frigusque luctantibus cogente, tandem ineunte Martio factum. Petrus a Escodoca Boetius arci cum valido praesidio a rege impositus. Regina post regis discessum a Lugduno profecta cum omni aulico comitatu Lureliam v. Eld. Feb. venit, ad Hieronymi Gondii primum, dein ad Sebastiani Zameti aedeis diversata, antequam a Luparam regiam litteraret. Quarto post die Maximilianus a Berunio Roni marchio magni tormentorum praefecti sacramentum in senatu publice dixit, ea dignitate officii coronare, ut vulgo loquimur, titulo, propter egregia ipsius merita et fortiter navaram ultimo bello operam, insignita.

XVI. Rex inde, regina per Germani-fanum et Fontem-bellaqueum arces situ magnitudine et elegantia aedificiorum stupendas circumducta, a Aurellanum contendit, ut propitiatoris anni indulgentis hoc anno toti orbi ac peculiariter in Gallia urbi Catholicae religioni devota, et ob id variis cladibus per superiora bella adflictæ concessis participaret. Ibi dum esset, basilicae ingentis altero bello civili fere solo acquare, cuius rudera ad horrorem et renovanda antiqua odia relicta videbantur, instaurandæ

INTERPR. a Sandoravillium, duc de Lermæ. b Pavia. c Tefia r. d la Pa. e Turin. f de Buvet. g ciuitas de Bourg. h d'Esleu de de Nijffe. i Lyon. k la Laure. l de Berthou, marquis de Rofey. m S. Germain. n Fontainebleau. o Orleans.

T O M. VI.

P

CICERO. inflaurandae fundamenta jecit, vctigalibus aliquot in eam rem assignatis. Innumeri
HENRICUS IV. toto regno ex omni hominum conditione eodem confluxerunt, quanquam per alias
 diocesibus idem gratiae beneficium pontifex indulgisset: nec taceri debet, quod ex
 his, qui sacras poenitentium confessiones audiebant, cognitum et ad regem perlatum
 est, plus et cito hominum falsi crimen confessi esse: ut fluxam non solum in religione,
 sed in civili conversatione inter homines fidem deplorare subeat, et judiciorum se-
 veritatem adversus tam frequens et insidiosum, longeque societati humanae infestis-
 simum crimen intendi oportere ex eo appareat. Aureliano rex voris nuncupatis
 * Bloacas et * Campoburgicam arcem cum regina jam gravida diverit, et paucis post
 diebus Fontem-bellaquum revertit.

XVII. S u u id de Roberti * Ebroici Efficacis comitis turbulentis consiliis, ca-
 saque ad regem allatum est, de quo repetita altius origine nunc dicendum. Certabant
 in aula Anglicana non solum studii, sed gratia apud Elizabetham reginam Efficacis
 et Robertus * Cecilius ab epistolis: hic patris, qui longo tempore quasi principem in
 reginae consilio locum tenuerat, meritis fretus, necnon propria prudentia et usu
 rerum maximis negotiis gerendis par crederetur: ille virtute militari nitebatur, ad
 quam generis splendorem, ingentis spiritus, liberalitatem, miram in conciliandis
 animis comitatem attulerat: et jam multis expeditionibus feliciter confectis in-
 claracrat, ita ut vulgari dicto passim Achilles Anglicus vocitaretur. Cum Cecilio
 faciebat * Cobhamus diuturna accumulatione Efficacio infestus, et Gualterus * Raleighus
 stipatorum reginae praefectus. Ille foeminae inclinata jam aetate suspicaci facile
 persuaderet, ut ab Efficacio sibi caveret, ejusque ambitionem et audaciae nimiam co-
 natus deinceps suspectos haberet: ac consultum in praefens visum, quo gratiam
 ejus sensim refrigerentem, ne praesentia apud reginam reservasset, per absen-
 tiam omnino extinguere, ut specie expeditionis contra rebelles procul in Hiber-
 niam ablegaretur. Sensit altum vir generosus, et tamen oblatam virtutis ostendendae,
 vel inimicis ipsis deferentibus, occasionem haudquaquam sibi praetermittendam ex-
 istimavit: itaque minime eam militiam detrectavit, sed ea lege suscepit, ut quoties
 publicae rei expedire videretur, non expectato reginae mandato in Angliam redire
 posset. Quod ei annitente Cecilio permittum, ne si nequeretur, potius in exilium,
 quam in militiam mitti videretur, ab eaque se, impedimenta domestica causatis,
 quod amici suadebant, apud reginam excusaret. Ea de re cum ei publico diplo-
 mae regni sigillo firmato cautum esset, postquam in Hiberniam cum exercitu venit,
 literae privati sigilli allatae sunt: quibus injussu reginae ex insula decedere enixe prohi-
 bebantur. Quod indignissime tulit, se ludibrio ab inimicis de absentia sua trium-
 phantibus haberi querens, subindeque inculpans, quod non amicus, ut se excu-
 saret, suadentibus credidisset. Quod unum poterat, ut diuturnioris in insula morae
 causas praecideret, post aliquot levia certamina, occasione capta Hugonem * Ti-
 roenae comitem, quo res in Hibernia turbante, Hispani insularum majorum reli-
 gioni addictorum patrocinium susceperant, ad colloquium invitavit: ejusque ex iis
 fuit, ut quasi re confecta sibi in Angliam redire, et ab exercitu inconsulta regina dis-
 cedere liberum esse duxerit: nam sic ab initio licuisse, et literas privati sigilli, contra
 diploma publicum nihil acclamandas fuisse. Eo consilio Londinum rediit, et cum
 improvisis ad osium interioris regii conclavis pro pristina cum regina familiaritate
 illi sibi licere credens mane comparuisset, illa nondum compta et vestita, manu
 significavit, ut inde faceret. Statim a prandio cum rursus in procoetone vendit,
 camerariorum princeps subsistere cum iussit, quousque reginam de ejus adventu
 eantiorum

INTERPR. * Blois. * Chamber. * d'Ebreux, comite d'Esse. * Cecil, secretaire d'Etat.
 * Cobham, baron de Cobham. * Raleigh. * Tir-Owen.

CIDIO C. a turbulentis consiliis dehortaretur, tantum stipatum micro suspectum a se removeret, **HENRICUS IV.** et ad purgandam omnem suspicionem urbe excederet, et nus ab ea longius loco minus frequenter se conferret: verum Essexius sive consilia sua detecta credens, sive inimicorum suorum apud reginam auctoritate pollentium potentiam veritus, minime denunciationi paruit, quaedam ad excusationem in speciem commentus, seque domi cum amicis continuit. Postridie, qui in Dominicam incidebat, eum sigillorum custos, ^a Wigorniae comes, ^b Poplham, et Gulielmus Knolles ipsius Essexii avunculus, ex interiore consilio ad eum accessissent, reginae nomine imperantes, ut aut in aulam veniret, aut alienatae suae voluntatis apud ipsos causas exponeret: Ille nihil aliud respondit, quam sibi certo compertum esse, ^c Cobhamum et ^d Raleighum consilium de se interficiendo cepisse; proinde ad aulam, in qua inimici ipsius rerum potiantur, sine periculo manifesto ire non posse. Cum hoc responso cum delegati ad reginam redire vellent, aliquandiu ab Essexio retenti sunt; et postquam redierunt, vim sibi ab eo factam affirmarunt. Ille mox iis dimissis animi anxius in publicum cum amicis circiter xxx, et in iis ^e Southamptonio, Rutlandio, Bedfordio comitibus; ^f Sandio, Cromwellio, Montaquila; tantum ensibus accinctis sine aliis armis sub horam ix matutinam prodit, et recta ad Majoris urbis aedeis rendit, ab eoque patrociniū contra grassatores et homines in suam perniciem ab inimicis, ut aiebat, subornatos petit. Quod cum ille a Cecilio monitus facere recusasset, ad ^g Sherifum, is est alter a Majore in urbe proximus magistratus, se confert, ab eoque cum idem peteret, eandem repulsam tulit. Cum nihil in magistratibus praesidium videret, aulam popularem, sed sero, captare coepit, sparsa in publicum voce, quasi a Cobhamo et Raleigho ad eadem peteretur; ad quam plerique se illi initio aggregabant, et cum eo se vivere et mori paratos ostendebant, sed non propterea aut ab illis sumpta arma, aut ab Essexio ad eandem editionem certum cum amicis caprum consilium, inter spem metumque fluctuante, et eventum opperiente. Fama motus per urbem incalcentis in aulam perlata, regina spiritus hominis claros et praecipuum apud populos gratiam verita, edictum per Thomam ^h Burghleium Cecilii grandiorē nātū fratrem publicandum mandat, quo Essexius, et qui cum sequebantur, perduelles et vulgari verbo proditores pronuntiabantur. Principium promulgationis ingenti stipatu a Burghleio ante Essexii aedeis factum, faciali praecunte, ad quam plects jam conglobata statim dilapsa, et concursu cessante Essexius cum paucis relictus est. Dum Burghleius per alia urbis loca promulgationem urget, in Essexium incidit, iam fere ab omnibus desertum, a quo tamen impetu facto pellitur: inde cum Essexius aedeis suas repeteret, speratum frustra in suam defensionem hominum concursum in iis opperiturus, urbis portam clausam reperit; ad quam et pugna coramissa, post aliquam scloppetorum dispersionem paucorum caede finita est. Blantus graviter vulneratus, aliquot ex ejus comitatu occisi, Essexius ipse animo turbatus, reflexo ad flumen, itinere naviculam conscendit, et ad aedeis suas se recepit, quo statim post Burghleii discessum Thomas Howardus maris praefectus cum armata manu ex aula advolavit, tormentis subitque iussis, et hominem de defensione minime cogitantem post aliquantum verborum potius quam armorum certamen in deditionem profunda jam nocte accepit. Mirantibus plerisque, viro generoso, cui tantum animi et prudentiae rota vita sive pace, sive bello fuerat, in exsequendo extremae ambitionis conatu mentem et manus defuisse; ut neque amicis, quo nemo unus in Anglia plures habuit, neque populi gratia, neque virtute propria

INTERPR. ^a Worcester. ^b Poplham et Knolles. ^c heros de Cobham. ^d Raleigh. ^e comes de Southampton, Rutland, et Bedford. ^f heros de Sande, Cromwell, et Mont-aigle. ^g Sheriff. ^h Cecil, heros de Burghley.

tam necessario tempore uti potuerit; memorabili ad id quod dici solet, firmandum exemplo, scelera consilium non habere, et iustum vel iniustum armorum causam animum ad audendum facere vel adimere. Captus cum Essexio Rutlandiae comes ipse gener, et Southamptoniae item comes, consiliorum et fortunae comites, cunctique in ^a Turrem sub custodia die sequenti ducti. Alii in locis capri Christophorus Bluntus eques Essexii focer, Ferdinandus ^b Gorgius Plimouthae praefectus, Carolus ^c Danversius, alique c ^c nobilitate per diversos urbis carceres distributi. Conjuratio oppressa cum regina in tuto omnia collocasse sibi videretur, per otium de captivis amplius cognitura, res incidit, quae iudicium praecipitavit. Thomas ^d Leacus juvenis manu promptus quinto post die ad ostium interioris reginae conclavis cum scloppero sub noctem a sigillorum custode deprehensus fuit, indicio Roberti ^e Crossi, et Henrici Nevillii qui magni thesaurarii filiam in uxorem duxerat, quos consilii sui participes fecerat. Is sive in isto in Essexium adfectu, cum quo tamen non ita arctam amicitiam colebat, sive quavis alia vesania incitatus, in animo sibi esse indicibis dixerat, reginam sub coenae tempus post dilapsam omnem aulicum comitatum cum fidis adire, ac rogare, ut breviculo, quod pro librando Essexio portenditur ei esset, subsciberet; et si qui essent, qui se opponerent, si quid ex ea re damni ad regnum redundaret, non sibi, fidisque publicae libertatis ascriptoribus, sed iis impuniti debere, qui reginae, quo minus subscripserit, impedimento fuissent, palam proteclaretur. Sumptum statim reginae iussu de reo convicto ^f severum admodum supplicium. Nam membro vincto detracto et in ignem in spirantis conspectu coniecto, mox aperto ventre et corde ac viscibus pariter detractis ac in cinerem redactis, corpus reliquum in partes sectum est, quae ad terrorem locis certis affixae sunt. Eam ob causam maturatum iudicium creditur, quod regina periculo recenti defuncta, alia subinde non defutura ab obnoxio facile sibi persuadere pateretur, quando Essexius et consilii adhuc in vivis essent. Igitur Kal. Mart. Essexius et Southamptonius ex Turre a Thoma ^g Howardo, qui post eorum casum comes-stabuli creatus fuerat, deducti, in Westmonasteriensis aula coram iudicibus seu paribus suis sistunt. Nam iuris est nobilitas, ut non nisi coram paribus suis causam dicere cogantur. Ii erant ex comitum numero ^h Oxfordiensis, Derbienes, Salopienfis, Wigornienfis, Suffexius, Cumbelandius, Hertfordiensis, Lincolnienfis, Nottinghamius, ⁱ Howardus Bindonius vicecomes. Ex baronum numero ^j Greius, Comptonus, Edvardus Staffordus, Lumleius, Morleius, Burghleius, Hunstomus, Richus, Chandouis, Lawarus, Dareius a Chicke, S. Joannes a Blemeltho, Cobhamus, Windesorus, et Howardus a Waldena. His accedere ^k Odoviri ordinarii iudices, qui in iis, quae ad regni leges spectant, paribus consilio suo praesto sunt. Nominis reginae adfuerit ex ^l episcopus consilio, quod vulgo vocatur, delecti, ^m licitor, reginae ⁿ fiscalis, et clericus coronae ductus. Qui omnes solemniter pompa aulam eo ordine ingressi sunt. Thomas ^o Buckhurstus tanquam magnus feneclallus iudicio praecessit iussus, VII accensis, qui aurcas reginae

INTERPR. ^a la tour de Londres. ^b Gorgius, gouverneur de Plimouth. ^c Danvers. ^d Lee. ^e Crossi et Nevill. ^f Le Lord Howard de Walden, ambassadeur au gouverneur de la Tour de Londres. ^g Thomas Howford, Derby, Beverbury, Hertford, Suffolk, Cumberland, Hertford, Lincoln, et Nottingham. ^h Howford, vicomte de Bindon. ⁱ Sir Robert Grey, Compton, Bradford, Lawley, Morley, Burghley, Hunsdon, Roke, Chandous, de la War, Darcy de Chiche, S. John de Bishp, Cobham, Windesore, et Howard de Walden. ^j Les amovés de la reine. ^k F. Hyl, de la pale d'apelle le sergent, c'est à dire, sergent de la loi. ^l Fatorum suu praeviarum-general. ^m Buckville, baron de Buckbury.

NOT. ¹ Thomas de Leei supposito quasi admodum fevero atque adeo extraneum loquitur: fuit tamen consilium laetis majestatis supplicium a lege Angliae, a qua in sententiam dicendo iudicibus ne quidem variare licet; et quicquid in eo fecerat iustitiae habet, non ita horrendum sortis victimae, cum reum ante ventrem apertum, aut quidquam tale a cernice potatum, prout collo suspensum esse omnibus iam Anglicis penitus constabat. G.

NOT. ² leg. ix ex iurisdicivm collatoris iudicis. G.

CDCCL reginae massas praeferebant, facialibus, et coronae clerico praecurrentibus, ante alios incedebat. Eum sequebantur **ix** comites, **i** vicecomes, **xiv** barones, dein **xi** **Odol-**
HENRICUS IV. **viri** ex sapientum collegio, **licitor** et **fiscalis**, quos memoravi, cum
 plerisque e nobilitate, et in septo parato a reliqua turba secreto hinc inde conse-
 derunt; Buckhurst in medio sub uranisco tanquam praefes sedem sumpsit. Cum
 dicerentur rei, **licitor** cum securi praecedebat, aciei contrario latere in oculos
 eorum obverso; iussu a faciali Howardus reos adducere, eos extra septum ex ad-
 verso Buckhursti stant, astante semper juxta **Essexium** eo, qui securum ferebat.
 Tum a clerico recitatum reginae diploma, quo cognitio causae Buckhursti, comi-
 tibus, baronibus, aliisque iudicibus, qui aderant, attribuebatur. Rogari ex an-
 tiqua formula rei, a quibus iudicari vellent, a Deo et paribus suis summissis respon-
 derunt. Dein ordine accusationis capita proposita, ea erant; quod **Essexius** ante
 trimesse de capienda urbe aut palatio urbis occupando cum **Southamptonio**,
Bluntio, **Davilio**, **Danversio**, **Gorgio** in arcano consultavisset; quod delegatos ad
 ipsam a regina primarios consiliarios injuriose mortem interminatus detinuisse;
 quod ex aedibus suis cum armatorum manu ad ciendam in urbe seditionem prod-
 iisset; quod edicti a regina missi promulgationem prohibuisset, et vim in faciales
 fecisset; quod post promulgationem in rebellionem perseverasset, et Majorem urbis,
 aliosque magistratus aduisset, populumque ad arma capienda falsis rumoribus spur-
 icasset; quod in aedibus suis postremo contra reginae imperium aliquandiu vi
 armata resistisset. Ad haec antequam responderet **Essexius**, cum petisset, ut, quod
 omnibus eorum infimae conditionis reis licet, sibi suspectos iudices a iudicio rejicere
 permitteretur, itum in sententias, et concorditer responsum, perperno criminis
 titulo et iudicium e conditione, qui sacramento **adacti** ex animi sui sententia et ho-
 noris, qui ipsi vita potior est, salvo se iudicatuos promiserunt, refectionibus iudi-
 cum locum non esse. Itaque ad diluenda crimina pergeret. Igitur cum primum
 caput prorsus instilletur, **fiscalis** non scripto, quod penes se habere ab initio affir-
 maverat, rem confirmavit, sed testimonis et confessionibus **Bluntii**, **Davilis**, et
 aliorum, qui ea de re simul consultasse **Essexii** mandatu dicebant. Et **Southamp-**
tonius interrogatus, sermones quidem eius rei inter se habitos fatebatur; sed nihil
 consilii capturn, aut de retinenda deliberatum fuisse. Ad secundum caput re-
 sponsionem **fiscalis**, ut diceret, delegatos non vi a se retentos, sed ad vitandum
 populi furorcm in conclave amice sepositos, et dilapsa mox turba incolumem di-
 missos. Cetera obiecta his rationibus diluit, ad se certo perlatum, **Cobhamum** et
Raleighum majore satellitio, quam penes se haberet, subnixos ad se interficiendum
 venire. Haec propter aedeis suas reliquisset, et apud magistratum, quam donum non
 habebat, securitatem quaesivisset; quod cum ille facere recusaret, ad aedeis suas
 reverti voluisset, sed in reditu quosdam nullis insignibus regis conspicuos nactum,
 qui se perducem pronuntiabant, cum nullius talis criminis sibi conscius esset,
 tantum injuriam ferre non potuisse; et cum intellexisset **Canberlandiae** consuetu

ad

INTERPR. **a** *les Juges.* **b** *les accusés de la reine.* **c** *l'Halifax de la Tour, en Angles* Gentle-
 man-Poer. **d** *civite de Southampton.* **e** *Blunt, Davis, Danvers, & Gorge.* **f** *le baron de Cobham,*
g *le chevalier Raleigh.*

NOT. **a** *lege ix viri ex iudicum, et vi viri ex*
sapientum, coll. 10. C.

NOT. **a** *Hallucinant hic Thuanus, morum et*
consuetudinem Angles, ut plerique exteri, minus
certo. **b** *quisbus enim retri, hoc est, paribus in*
am de via vocati, inquisitores, ipsi enim pates,
qui de sedis et ministerii promissum, non sacramenta
adhibet, sed quasi sui doreis semper memores sen-
tentiam dicunt ex honore; quippe vinculo, quod

sive Eficione sive presumptione juris Anglicani plus
apud viros tali dignitate ornatos, atque adeo causi-
vis seu iurpi seu filii specios memine verendos,
valde, quam apud ceteros iuramentum; endemque
plane ratione quodvis horum utrumque iurpibus a iu-
dicis relice reo non permittitur; alio licet inquisi-
tores, sive ex nobilibus paratis honore non deco-
renti, sive ex plebeio ordine sumptos, ad xxvii non
expotis suspitionis causa rejicere jui sit. C.

ad portam cum stationariis excubare, ad eum se cum suis nihil armorum praeter
 solos enses habentibus contrulisse: ab iis violentia repulsum ad suas se accidis sine
 strepitu postremum recepisse. Postea tam licitor, quam fiscalis, et unus e vi virorum
 sapientium consilio nomine * Baconus, qui fratrem habebat Essexii inimicum, capita
 accusationis repetunt, et exemplis amplificat. Alia insuper a fiscali in Essexium
 cumulat crimina; quod regnum adfectasset; quod perniciosâ cum † Tiroenae co-
 mite, cum Hispanis, Puritanis, Jesuitis, cum rege Sotorum et Catholicis consilia
 agitaſſet; fidos ecclesiae ministros apud cunctos regni ordines calumniis tradidisset;
 auram popularem ad res novas molindas captasset: quae omnia Essexius ordine
 refutavit. Tum instante fiscali et a reo quaerente, si compos voti evasisset, quid
 occupata regia facturus fuisset? Essexius respondit, constituisse ad pedes reginae se
 prosternere, eamque muliarum rerum commoneſcere, quae ad ipsius ac regni sa-
 lutem magnopere pertinebant. Imprimis ut a Cobhamo, Raleigho, et ‡ Cecilio
 sibi caveret, qui praecoccupatis reginae auribus veritatem rerum obſcurant, relque
 summo reipublicae detrimento arbitrio suo moderantur; cunctis ab eius latere, nisi
 qui suae factioni sunt addicti, iussis facessere. Hic cum Cobhamus et Raleighus
 reum interpellarent, ut qua in re in reipublicae detrimentum ipsi privatim inju-
 riam intulissent, diſertius explicaret: ille nihil aliud respondit, quam, suas res eo
 loco adductas, ut non liceat ipsi alios accusare. Cecilius vero acris insurgens et
 Essexium perducit in clamans multa in ipsum dixit, quibus nihil aliud reus re-
 spondit, quam, facile leporem jaceni leoni insultare, eiusque altu et falsis apud
 reginam delationibus factum, ut nunc ex vinculis causam dicat. Urgente autem
 Cecilio, ut quid cum Tiroenae comite ad turbendam regni quietem egisset, ediſ-
 feret: jam concitator Essexius, Atqui tu ipse, inquit, proditor et perducis, ex
 cuſis ore facipis exceptum, jus infantis, quantum ad regni Anglicani ſuccceſſionem,
 potius eſſe. Ad quae verba quasi extra se raptus Cecilius impotenti adeo ira ex-
 canduit, ut nisi purgato tanto crimine se nunquam reginae aut reipublicae operam
 navaturum deſtineret, ſubinde ſe Hispanos † peius diaboli odisse ac deſertari re-
 pectus. Denum poſt teſtimonia ea de re prolata et eluſa, conſueſcente inter eos
 verborum acerbitate Baconus accuſationem reordit, et Essexii conjurationem Gui-
 ſianae comparat, graviſſe ad invidiam compoſita oratione rem eſſeſcitur eſſe. Cui
 Essexius continua oratione reſpondens, praeteritae vitae ſuae adiones iſepit, et
 egregios pro patria exantlatos labores recenſit, quibus promeritum ſe dicit, ut ju-
 dices in meliorem partem conſilia ſua interpretarentur. Obſervatumque a circum-
 ſtantiſſis, nihil toto eo ſermone ab eo dictum, quod de miſſi animi indicium daret,
 aut quo miſericordiam reginae implorare videretur. Anſimus poſt cum Southamptonius,
 qui pari conſtantia cauſam diſit, multiſque adlantiſſis lacrymas effluir.
 Ubi deſiere, Duckhurſtus comites, barones, ac ceteros iudices in ſuffragia mittit,
 qui poſtquam in conclavi proximo, quo conceſſerant, per horam capita contule-
 runt, in aulaſ reſerſi ſunt, et a ſeciali dein ſinguli nominatim citati ordine juſta
 formulam pronuntiarunt, ex animi ſui ſententia Essexium reum peractum eſſe.
 Tum Duckhurſtus: Quandoquidem, inquit, te pares tui condemnant, ego te per-
 ducem pronuncio, ſtatuoque, ut erari impoſitus ad ſupplicii locum traharis, in
 quo ad patibulum ſuſpenderis, et ſemimortuus laqueo inciſo in quatuor partes
 membra tua ſecari videbis, quo ſacto caput tuum pilo aſſum, eo, quo reginae
 placebit, loco ad ſpectaculum proponetur. Qua ſententia audita Essexius nihil tur-
 bato vultu reſpondit, Amen; hoc addito, ſi quae in partes ſecari iudices membra
 juſticiat,

INTERPR. * François Bacon. † Tir-Oen. ‡ Le chevalier Robert Cecil.

CICCI.
HENRICUS IV.

jusserunt, ea simul manere voluissent, futurum, ut insigni aliquo facto de Anglia bene meruissent: ceterum se Deum obsecrari, nunquam sibi de vi reginae inferenda in mentem venisse; tantum adversus inimicorum conatus, ne ab iis opprimeretur, praefidia comparasse. Neque vero contumaciae imputandum, si gratiam reginae non appelleret; nam vitae, quam toties pro eius salute ac dignitate ad pericula exposuit, taedere, et cupere vel morte sua fidem et incorruptum erga ipsam obsequium apud cunctos testari. Eadem in Southampronium sententia lata, qui ut et Essexius postea multa dixerunt, ut se tali poena indignos, et complices omni crimine vacuos ostenderent, iudicesque ad extremum rogarunt, amplius de re tota ac maturius deliberarent: inde in Turrem rei reducti ab Howardo, praecunte semper eo, qui securum gerebat, acie contra reorum facies obversa, condemnationis indicio. Postidie mori jam certus Essexius, petiro cum sigillorum custode, Buckhursto, Howardo, et Cecilio colloquio, ignosci sibi postulavit, si quid defensionis causa fecus quam oportuerat, protulisset; et nominatim a sigillorum custode, quod eum domi suae cum aliis duobus senatotibus, cum a consilio missus est, non citra vitae periculum retinisset; a Cecilio denique ob multa in ipsum acerbis et injuriose ex aliena fide dicta, quae indicta velit; postremo summae gratiae loco ab iis, ut reginam roarent, petiit, in arce non in publico ad supplicium fideretur, ne populi acclamationibus a mortis cogitatione et profunda in Deum meditatione avocaretur. Quod a reginae benignitate facile impetratum homini in oculis faveris, et poenam, ut creditur, si ad ejus misericordiam confugisset, omnino remissuram. Sed neque id vitae pertactus petiit, et illa contumaci gratiam facere neque dignum, neque justum existimavit; eoque minus, quod ex rei ore exceptum ab aemulis jactabatur vitam reginae in tuto collocari non posse, quandiu ipse in vivis esset. Fama fuit et eodem die Essexium et Cecilium non solum veris reconciliationis, sed ad certioram reconciliationis fidem utrumque sacris suo ritu simul participasse. Secundum haec pridie Non. Mart. hora octava matutina, in arce convenire Hertfordiae et Cumberlandiae comites, Bindonius vicecomes, et Howardus, Darcus, et Comptonus, et a xvi ex stipatorum numero Essexius e carcere educi in pignate ad id parato statuitur, prius adstantis cum duceretur hortatus, ut pro se preces ad Deum funderent. Tum renuendo capite, peccata sua gravia, et numero capitis pilos superantia palam confessus, lasciviamque et vanitatem, ac superbiam suam detestatus, Jesum Christum unicum apud Deum advocatum orar, merum suum interponar, Patrisque misericordiam sibi per illud conciliet; et tamen in Deum, in reginam, et in patriam admissam, quo Dei hominumque justam in se iram concitavit, quodque conspirantis secum multos costrictos teneat, elementem remittat; tum effusus in preces pro regina, ejusque fidei ministris, pro ecclesia, pro republica, nunquam se de insidiis vitae aut dignitati reginae fruendis cogitasse religiose testatur. Nunquam se in atheorum cathedra sedisse, aut fiduciam in meritis suis, sed in solo Jesu Christi propitiatoris merito posuisse; in ea se fide educatum crevisse, et nunc mori paratum: ad extremum rogat adstantes, animas cum sua, ipsius votis et orationibus conjungerent, quo illa fidei alii in sublime supra terrestria cuncta evellet, quae tantum vitae aeternae sunt, cogitet. Dein exuta veste a Thoma Montfordo et Gulielmo Barlowo theologis, quos secum duxerat, monitus, ut aemulis inimicisque injurias, si quidem earum sensum haberet, remitteret, vicissimque ut sibi illi suas condonarent, deprecaretur, summa animi demissione obtemperavit et in genua procumbens ne quid se et loco ac tempore indignum admitteret

INTERPR. ^a comites de Hertford et de Cumberland. ^b vicomites de Bindon. ^c In baron Howard, Percy, et Compton. ^d Montford. ^e Barlow.

admitteret valde sollicitus, cum theologi hortarentur, ut se ad mortem intrepide componeret, ille ingenue testatur est, se saepe ac diversis locis extrema pericula adiisse, in quibus licet nequaquam tam praesens mortis metus oculis obversaretur, tamen innata humana fragilitate semper cohorruisse; quo magis Deum obsecrandum putaret, ut sibi in hoc novissimo certamine praesto esset. Inde in Deum profunda cogitatione defixus ardentissimas preces concepit, et consolationem interiorem sibi dari, ac misericordiae divinae fiduciam in anima sua a Spiritu Dei signari, immittique angelos, qui animam e corpore exeuntem exciperent, enixe petiit. Quibus peractis veniam ab eo carnifex petiit, et accepit; et ita composita ad mortem mente et corpore post recitatum symbolum Apostolicum, et articulatim praecentibus theologis ab ipso repetitum, et aliquot psalmi et versus, collo trunco inserto, nam genus poenae reginae benignitate mutatum fuerat, collum tertio idu a cervicis recisum est. Hic exitus fuit Essexii omni genere viratum, quae homines hominibus commendant, cumulatissimi, si modum in iis servasset, neque aulae gratiae fumus et nimis successibus corrupto ingenio se per vastas spes in exitum fatali caecitate raptari passus esset. Reliquit filium, qui nunc in Anglia non ita infelice degit, ubi non tam ad infamiam, quam gentis claritudinem pertinet, majores habuisse magnarum conjurationum aut duces, aut confidos. VI. Eid. Mart. Christophorus ^a Bluntus, Carolus ^b Danversius, Joannes ^c Davidus, Aegidius ^d Mericus, et Henricus ^e Cuffus Essexio ab epistolis, tanquam auctores et consilii conspirationis in ^f Westmonasteriensi aula convicti et damnati, ac supplicio adfecti omnes, praeter Davidum. Cum Bluntus ad supplicium octavo post die duceretur, publicae ad exonerandam conscientiam confessus est, Essexium cum adhuc in Hibernia esset, Dublini secum et cum Southamptonio comite consilium cepisse de ^g tte aut ^h tv c ⁱ t3 armatorum secum in Angliam duendis, et ad ⁱ Milfordum in Wallia australi, ubi multos amicos ac clientis habere se putabat, appellendis; atque inde recta Londinium petere, et diu ante praemeditatum conatum manu armata et ope amicorum exsequi decrevisse; visque se et Southamptonium ab hoc juxta audaci ac detestando proposito praecipitis animi hominem dimovisse.

XVIII. EODEM tempore, quo haec conjuratio oppressa, Hispani Hibernia, in quam ab Hugone ^a Tiroenae comite introducti fuerant, accepta ingenti elade omnino pulsi sunt. Ad ^b Kinsalam regii castra posuerant, et arcta obsidione urbem premebant; quam dum solvere cuperet Tiroenius Hispanorum viribus subnixus, in viam se summo silentio dederat, eo consilio ut castra Anglorum cum parte equitatus perumperet, et in urbem usque penetraret; inde facta mox eruptione Anglos ad obsidionem haerentis, a fronte et a tergo cum copiis, quas in itinere reliquerat, adortus profigaret. Sed re detecta cum venienti occurrissent Angli, ille copias trans vadum reduxit, frustra reclamante Alfonso ^c Oeampio Hispanorum tribuno, qui discessum in conspectu hostium fugam interpretatus, haud periculo caritatum demonstrabat. Tandem infrequentibus Anglis instructa acies, et Tiroenius ut virtutem suam Hispanis adprobaret, pediatu in agmina distributo, ipse cum cecce equestribus in primo cornu constitit, pessimo, ut eventus docuit, consilio. Nam cum equites irruentium Anglorum impetum non ferrent, retro in pediatum averfi solum cum in fugam secum traxere. Soli Hispani diu cum Anglis obstinata pugna certavere; ad extremum numero victi, quia quisque potuit, fuga

INTERPR. ^a Blunt. ^b Danvers. ^c Davis. ^d Myrick. ^e Cuff. ^f de Westminster.
^g Milford Haven in South-Wales. ^h Tir-Oen. ⁱ Kinjale. ^j Ocampo.

CDIICI. fuga dilapsi sunt. Pauci perniciem evadere, palantes ab Anglis in fuga intercepti caesi-que: amissa omnia tam Hispanorum quam insularum vexilla. Ocampus vivus in Anglorum venit potestatem. Tiroenius cum paucis locorum peritia fretus in proximas silvas et devias paludes se recepit. Kinsalensis praesidiarii casu percussus, cum post suorum stragem spem nullam auxiliorum reliquam viderent, Alfonso *Aquillario, qui locum tenebar, vitam et res salvas et tutum in Hispaniam reditum pacto, deditionem fecere; naves in id ab Anglis commodatae; de quarum restitutione Hispani ante discessum idonee caverunt. Aquillarius levitatem et inconstantiam Hibernorum detectatus, cum solveret, palam declarasse dicitur, se quocunque mitti, et vel ad remum addici malle, quam cum Hibernis deinceps unquam rem habere.

INTERPR. * *Aquillor.*

JACOBI

JACOBI AUGUSTI THUANI HISTORIARUM SUI TEMPORIS

LIBER CENTESIMUS VICESIMUS SEXTUS.

EPITOME.

MOTUS in Anglia inter Catholicorum illius regni reliquias ex-
orti erigo. II. Anglorum sacerdotum et Jesuitarum acerbæ
inter se contentiones. Toto quadriennio hæc digladiatio du-
ravit, quæ tandem a Clemente VIII composita est. III. Col-
loquium in Germania Ratissponæ institutum inter theologos a
Maximiliano Bavarie duce missos, et Augustanæ confessionis
socios a Protestantis principibus itidem missos. Acta hinc Witembergæ, hinc
Ingolstadtii publicata. IV. In Belgio Mauritius Berkam ad Rhenum et Mursias
castellum deditione capit. V. Ostenda Flandriæ ordinibus efflagitantibus ab Al-
berto tandem obfessa. Loci situs et natura ac munitiones. Principium obsidioni
factum III Non. Quintil. Franciscus Vercus loco præpositus. VI. Rex Cale-
tum usque procedit. Bironus inde in Angliam missus. Elizabethæ cum eo omi-
nastum colloquium. VII. Balmætæ in Audibus Franciscanorum causa contra Re-
colletos in senatu agitata. VIII. Aquensis senatus contra archiepiscopum decre-
tum. IX. Catrus in Ostendæ obsidione ictu sclopæti in capite vulneratus. Mors
Henrici Colini Castellionæi mox secuta. Ab obsidione ob aquarum inundationes
parum abest, quin Albertus discedat. Conjuratio in oppido detecta et revicta.
X. Mauritius Berka capta Silvam ducis tentat. Portus novi Ostendæ ab obsessis
excavati. XI. Olivarii Nortii in Indias suscepta navigatio. XII. Fontanus post
pacificationem cum Sabauda copias adhuc sub signis tenebat. Expeditio Alge-
riana. Tremecenum regnum et ejus origo ac successus. Philippus Auriæ nego-
tium dat ut classem summo silentio instruat. Serius instructa classis frustra suit.
XIII. Rei ad Caissam haud satis felici successu gesta Ferdinandi archiducis ductu.
Sigismundi Turriani miserabilis casus triste successus augurium suit. Franc.
Aldobrandini, qui pontificis copiis præerat, Varadini mox secutus obitus. Dor-
nischii lustratus exercitus. Sero et lente in castris omnia administrata. Soluta tan-
dem obsidio. Camorrbæ castellum admotis crepitaculis a nostris interceptum.
XIV. Ad Allam-regalem felicior successus suit ductu Mercuriani. Auxiliares
Buda profecti a Mercuriano caesi. XV. Feliciter et a Caesarianis in Dacia
pugnatum. Comitibus Claudiopoli indictis Sigismundus Bathorinus Transilvaniæ prin-
ceps renunciatur: in patriam reversus temerario ausu cum Michaelæ Walacho a Cæ-
sare in Daciam remisso, et Basso configit: amissa plus xciij. Non diu inter
victores concordia fuit, Basso in Walachum insurgente, quem ad extremum op-
preffit. Frustra Claudiopolis a Sigismundo tentata. Basso totam Daciam in
Caesaris verba adiecit. XVI. Psendo-Sebastiani præstigiis, Hispania ac Lusitania
inprimis turbat. Ejus errores post cladem in Africa acceptam. Florentiæ
captus, repositus Hispaniis a Ferdinando duce traditur, et ad Baetis æstu-
arium in Hispaniam transportatus perit. Josephi Tesceræ apud nos de eo
publicata

publicata scripta. *Campanae ad Velillam sive Juliam Celsam in Tarracensem provinciam sponte se moventis et sonum edentis portentum.* XVII. *Mortes illustrium virorum, Frederici Wilhelmi Saxonis septemviratus tutoris, Martini Garcias Hierosolymitani ordinis principis, cui Adolphus Vignacurinus suffraganeus: Jo. Vincentii Pinelli patritii Genuensis, Tychonis Brahe Dani, Richardi Streinii, Jo. Heurnii, Davidis Chytraei Suerii.* XVIII. *Obitus herinarum item illustrium, Alaisiae Lotaringae reginae Henrici III viduae, Mariae Borboniae Helimori Aureliani Longuevillani, Franciscae Aurelianae Ludovici Borbonii Condacii, Henricae Cliviae Lud. Gonzagae Nivernii viduarum: Joannae Coemiae Francischi Borbonii Comiti uxoris.* XIX. *Delphini Franciae natalis: Annae item Philippi filiae.*

EX AUCTORIBUS,

Uno et altero scriptis ab Angliae sacerdotibus publicatis, pontificio super ea re diplomate postea suppresso: Aetio Colloquii Ratissponensis Ingoisladii et Witembergae vulgatis, Ostendanae obsidionis diario, Olivarii Nortii navigatione, Hier. Fran. Comestagii relatione de ultima Algeriae expeditione, Ilungarici relationibus, Jacobo Typotio, Josepho Texera, Hier. Surito, Strabone, Aetio curiae Parisiensis, Aetio curiae Aquisgranensis, Paulo Gualdo.

LIBER CENTESIMUS VICESIMUS SEXTUS.

CDCCL
HENRICUS IV.

IN Anglia motus inter Catholicorum reliquias exortit, ac postremo ipsismet perniciosi haec origo fuit. * Gulclmus Alanus honesta familia in Lancastria ^b Eboracensis dioecesis natus, cum ab adolescentia se philosophiae et theologiae studiis addidisset, postea ob religionem patria exul ^b Duaci in Belgio in sacri collegii sodalium Philippi II commendatione affectus est: ubi ad educandos et instruendos alumnos, qui majorum religionem contra pullulantes ubique Sectariorum novas opiniones in natali regno tuerentur, eidem Philippo auctor fuit, ut ex Anglicana juventute licetis et pietate praestantes huic muneri apti deligerentur, ex iisque seminarium constitueretur. Quod postea a Carolo cardinali Lotaringo ^a Durocororum Remorum in Galliam translatus fuit. Ex eo cum plerique postea in Angliam migrassent, in arcano Catholicorum reliquias hortatibus et doctrina conhiementes, accedidit, ut initis ac detectis frequentibus, ut sit in regno religione scissa, molitionibus, si non tanquam Catholici, sed quasi perduelles et conjunctionum in reginam ac tranquillitatem publicam auctores ac consilii in crimen vocati sint; multi etiam ex iis supplicio affecti: pro quibus Alanus apologiam scripsit, qua eos non perduelles, quales ad invidiam a Sectaris iactabantur, sed verae religionis assertores ac constantes verae fidei ad mortem testes fuisse contendit. Postea ejusdem suasu Gregorius XIII Romae in hospitali antiquo nationis Anglicanae novum seminarium erexit, ejusque curam Jesuitis attribuit; qui ex ea occasione sensim in Angliam proreperant, et non solum eandem in confirmandis in fide fratribus fidelitatem adhibuerunt, sed quia archiepiscoporum et episcoporum nomina dignitates et bona in eo regno Elizabethae auspiciis penes Protestantes erant, secretam hierarchiam

INTERPR. ^a Alia, *nois de Ruffis, dans la province de Lancastrre, ou diocèse de Chester, dont l'évêque est aujourd'hui de l'archevêque d'York.* ^b Dunois. ^c Reims.

NOT. ^a lege Cisterciensium dioecesis, sive Eboracensis provinciae.

hierarchiam ordine subsidario constituerunt, in eaque principatum, tanquam a pontifice delegari sibi sumpserunt. Quandiu tamen Alanus vixit, qui interim in collegium cardinalium a Sexto v. cooptatus est, moderate res atque ex disciplina administratae. Sed eo ad meliorem vitam migrante anno 1593 tunc aetatis suae elimacterico, cum moderatae auctoritatis caput deesset, occulta inter secreti presbyterii sodales dissidia oriri coepta per aemulationes et invidiam; cum alii sub regina a se aliena religionem in pace ac tuto colere mallerent, alii, qui ferventiores in pueris causa videri cupiebant, pro ea asserenda pericula quaevis subeunda importunis adhortationibus suaderent. Nec regina aliis super alias decretis molitionibus ut eas propulsaret, sibi decrat, conditis admodum severis edictis, quibus in pontificem, Jesuitas, seminaria, eorumque alumnos, tanquam turbaram ubique incitatores, acerbissime invehebatur; additis in eos gravissimis infamiae et mortis poenis. Alano mortuo Franciscus Tolerus ex illo sodalicio, qui in cardinalium collegium affectus est, vir prudentia et ingenii moderatione insignis temperamentum inter eos tenuit, et occulta dissidia, ne in apertum prorumperent, quasi iniecho freno in schola Romana dia prohibuit: sed Toledo vivis exempto bellum a Jesuitis contra seminarium alumnos reintegratum. Acciditque eodem tempore, ut in Anglia ad ^b Wisbichense castrum, ad quod Catholicorum reliquiae contraerat fuerant, P. Westoni ex illa societate sacerdotis insigniatur supremum imperium in eos adflectantis, res admodum turbarent. Nam cum Anglicani sacerdotes parere recusarent, ad pontificem quasi schismatici accusati sunt, gravibusque probris onerati tam a Westono, quam a Roberto ^d Parsons, qui clancularis machinationibus ante XVIII annos severis contra Catholicos ab Elisabetha conditis edictis causam praebuerat, et periculo expositis fratribus mature sibi fuga consuluerat: a quo tempore ille miles ignavus, desertor ille castrorum Dei, sic de eo scribere postea sacerdotes, in tuto positus non desistit aut libellis contra primarios reipublicae magistratus publicis, aut literis saciosis quietem publicam sollicitare. Harum pleraque interceptae, quibus externum ad invadendam Angliam parari militem significabar, et successionem regni controversam exquisitis ad seditionem ciendam argumentis Elisabethae faciebat.

II. WESTONUS interim rem in Anglia urgebat, et ut per alios, quod sibi petebat, adsequeretur, ab Henrico ^e Garneto per regnum provinciali auctoratus, Georgium ^f Blackwellum archipresbyterum renunciandum curat, cum suprema in cuncta seminaria potestare. Is spe dignitatis alicujus in ecclesia maioris, commendatione Jesuitarum, qui plurimum gratia Romae poterant, adipiscendae, ita se inter sacerdotes gerebat, ut nihil nisi auctore et consultore Westono diceret, faceretque, crebrisque literis Romam missis Jesuitas inmodicis laudibus apud pontificem et sacrum cardinalium collegium in majus extollebat; solos eos esse in Anglia, qui transmarinis advenantibus presbyteris praeflo sint, ab aliis exclusos domo excipiant, nudos vestitu decenti regi, pecunia et viatico ubique sedulo juvari carent. Et cum exigua stipex ex piorum elemosynis superflua, eos ex propriis parimonis, quae amplissima habent, egentibus subvenire. Ad resocillandos autem et solatio ac rebus necessariis detentos in carcere juvandos promptissime semper paratos illos accurrere. Quae falsa, ut aiebant, praeconia a Blackwello sui obliro et a manifestissimae veritatis tramite deviance in Jesuitas ad occupandam ipsorum gratiam cumalata, postea scripto confutata sacerdotes; quo inter alia asserunt, omnes fere Jesuitas in Anglia pauperum

. INTERPR. ^a cardinal de Toledo. ^b chateau de Wisbich. ^c Wisson. ^d Parsons. ^e Garnet.
^f Blackwell.

CDDCI.
HENRICUS IV.

pauperum parentum filios esse, nec illorum quemquam ulla patrimonia habere, sed aliunde ipsis ex Catholicorum elemosynis abunde cuncta ad luxum usque suppetere. Eos vero nullo pacto ad carcerem detentos aut stipe aut alloquio iuvandos ire, sed ea cura, ut instructuosa, aliis sacerdotibus relicta, nobilium et opulentorum domos, unde maior emolumenti spes, frequentes circumire. Ea tamen ut vera esse pontifici persuaderent, Jacobum * Standishum ex seminario sacerdotem in suas partes protrahunt, et quasi Anglicanae ecclesiae suffragis, qui legatione fungeretur, delectum, simulata perfectionis alia causa, ad urbem mittunt. Ubi venit, huic continuo ex Parsoni consilio duo adiunguntur, qui Romae commorabantur, Richardus ^b Haddocus et Martinus ^c Aratus varias ob causas Anglia profugi. Hi praecoccupato pontificis ingenio Parsoni suggestionem, et Henrici cardinalis Cajetani Anglicanae ecclesiae protectoris auctoritate, presbyterium novum inauditis sacerdotibus constituunt, cui Blackwellus praefectus, xii adiunctis assessoribus, quorum vi Parsonus Romae designandos curavit, assumpto in eorum numerum Standisho; reliqui vi in Anglia eligi debebant, non sacerdotum Wisbichenium, sed Jesuitarum et novi archipresbyteri arbitrio. Id actum Romae nonis Martii anno cix id xcviii. Cum novi presbyterii auctoritatem defugerent Anglicani sacerdotes, exacerbatas contentiones et maiori mole quam antea scissura renovata, donec ex seminario collegio duo sacerdotes delecti sunt, qui Romanam profecti certius de pontificis voluntate cognoscerent: nam Cajetani cardinalis nomen apostolicam auctoritatem praesentis tantum obtendebatur. Verum ii a Parsono Romae pessime accepti, a xenodochio Anglorum primum prohibiti, et postea in diversorio publico, ad quod concesserant, iniuriose ab ^d Aetio fiscali satellitem armorum manum secum trahente noctu comprehensi, ac praecunte ipso Parsono in carcerem rapti, ipso S. Thomae Cantuariensis die festo. Nullum probi genus contra miseros homines omisum, Parsono omnia summa faciente, ut eos tanquam scissurae in Anglia auctores apud pontificem traduceret. Humanitatis specie ab eo impetratum, ut sibi in custodiam traderentur. Quod sacerdotes postea interpretati sunt, non ad infamiam ipsorum muniendam, aut vitanda alia incommoda factum, verum ut Parsonus facilius per illam commoditatem quicquid vellet, ab hominibus ex nutu suo pendentibus extorqueret, et amicorum ad eos accessum praecluderet; veritus nimirum, ne si in publico ad ipsos concursus fieret, rei veritas per aliquem ad pontificem emanaret, et dirae tragediae architecti technae admoda veritatis face ruerent. Duriter exinde habiti, et cum idem Parsonus et ergastularius et iudex esset, sacerdotes, in quos ob appellatam fidem apostolicam manus iniici curaverat, etiam sacris omnibus interdixit, ita ut sacra facere aut audire in ipsis Dominicis aliisque celebrioribus Circumcisionis et Epiphaniae diebus festis, quanquam scholae septe egredi ad ea facienda minime necesse esset, quandiu Romae fuissent, per cum minime liceret. Scrutatus euncta captorum secreta, etiam eorum scripta censurae poena addita incondanter sibi tradi precepit, et ut ordinarii magistratus molestiam allevaret, ultro examinationis partes sibi sumpsit, responsa illorum pro arbitrio suo subinde mutans et interpolans; et ut maiorem ipsis invidiam conciliaret, rebus eorum diligenter acquisitis, lineas rufas, foveas, sudaria, ligulas sericas in publicum protulit, molitum et delicatissimum cultum per ea exprobrans; qua re fieret, ut in vinca Domini excolenda segniores essent. Nuncio rei in Angliam allato, mira animorum secura inclinatio, Jesuitis nullum non lapidem moventibus, ut pollicitis, minis, necnon et muneribus sacerdotes vili novam ordinationem nominibus suis in chartula in scriptis adprobarent. Sub id a Cajetano et Camillo Borgheseo cardinalibus venete

literae,

INTERPR. * Standish. ^b Haddock. ^c Aray. ^d Aetio fiscalis.

literae, quibus sanctae sedis nomine praecipiebant inquiri, et horum nomina qui subordinationi refragari dicebantur, ac facti rationes describi, atque quamprimum Romam transmitti. Quibus lectis multi pejora veriti subscripserunt, facti tamen rationes a quibusdam explicatae et scripto mandatae. In quod Thomas • Listerus ex Jesuitica societate libellum admodum virulentum conscripsit, quo sacerdotes scissurae reos peragit, multis insuper criminibus in eos cumularis: libellus a Provinciali et Blackwello probatus per omne regnum volutate coepit; ejusque auctoritate factum, ut a Catholicorum consortio sacerdotes excluderentur et ad extremum facultatibus privarentur. Has in angustias redacti cum graviores, ut aiebant, a Jesuitis et archipresbytero, quam ab Sectaris adversariis persecutionem paterentur, et viderent Afflictores etiam seniores sententiae de scissura in se latae apertis verbis contradicere, quamquam tepide et formidolose, ne odia praepollentium Jesuitarum in se accenserent, ab archipresbytero petant, ut colloquio inter partes constituto dissidium dirimatur. Cum non adfuerit, archipresbytero se subiecturos postremo polliciti sunt, si duo vel tres ex Jesuitico sodalio verbo sacerdotis adfirmarent novam presbyterii ordinationem ex certa scientia, jussu, auctoritate, et plena cognitione a pontifice habita fuisse institutam. Cum nullae conditiones admitterentur, ad extremum sacerdotes gravati ultra modum se sentientes ad sedem apostolicam appellant, et appellationis instrumentum ad Blackwellum transmittunt, a quo pro responso post biduum sententiam suspensionis acceperunt. Non latebat feminati alumnos et sacerdotes, ipsius Parsoni asu et auctoritate, quam in hoc negotio sibi arrogabat, praeclusum omnem ad suam sanctitatem aditum. Tamen consilio etiam Londini habito inter eos decretum, ut rursus e gremio suo fratres duos electos Romam legarent, qui appellationis causas coram pontifice disertius explicarent; hinc nihil sociorum periculo terrenti onus libenter susceperunt: satius existimantes qualvis injurias vel in urbe Petri in se ultro recipere, quam sua ignavia committere, ut appellandi ad sedem apostolicam libertas ecclesiae Anglicanae negata dici posset. Et sane mirum videbatur, sacerdotes in Anglia ob id maxime invidiae et poenis expositos, quod praecipua veneratione, cultu et obedientia pontificem et sanctam sedem prosequerentur, et tamen iidem ad suam sanctitatem in causa, de qua amplius cognosci summissae petebant, confugientibus a patribus Jesuitis et archipresbytero accessum praeccludi. Itaque vulgari ab adversariis cachinno passim jactabatur, portus Anglicanos sacerdotibus Romam iturus jam non amplius obstrui debere; quippe quo minus eant, plus Parsoni unius metu, quam ulla regionum edictorum auctoritate prohiberi. Tandem post anni vertentis indignas concertationes Parsonus, qui captivis sacerdotibus in aula illa regnabat, breviculum a pontifice VIII Eid. April. impetrat, quo causa minime discussa, neque auditis legatis ordinatio a Cajetano facta confirmabatur. Quo accepto sacerdotes in Anglia protinus ab omni contentione desierunt, et se Blackwello tanquam archipresbytero a sancta sede constituto, quod antea in dubium revocabant, in posterum dicto audientes fore polliciti sunt. Sed non contentus hac victoria archipresbyter dum victis insolentius insultat, et publicata per Angliam contumeliosa epistola, reconciliariis sacerdotibus, quos et adhuc schismaticos nominat, absolutiis beneficium denegat, renovatae minore quam antea acerbitate emotuae contentiones. Cumque nullas preces aut condiciones Jesuitae, qui circa ipsum erant, admitterent, seque inexorabilem praebere, sacerdotes, qui omnem offensionis erga plebem occasionem tollerent, seque a scissura, quod invidiose objectabatur, crimine purgarent, cum ab archipresbytero non auderentur, ad Patiensis academicae jure consultandi in hujusmodi negotiis toto Christiano orbe celeberrimae theologos

CHOC.
HENRICUS IV.

theologos mittant; multum rogantes, ut precibus et ingenti Anglicanae ecclesiae calamitate permoti suam de ea controversia dignarentur proferre censuram. Igitur 11^{ti} Kal. Jun. anno super hoc electi theologi Lutetiae in majoris apparitoris domo convocati. Re agitata, an sacerdotes, qui cardinalis mandato de obedientia archiepiscopo a se constituto praestanda, quod ex voluntate summi pontificis se fecisse aiebat, non subscripserint, in schismaticorum crimen incurrerint et graviter peccasse viderentur? unanimi consensu censuerunt, primo sacerdotes illos, qui distulerant obedire, non esse schismaticos: deinde eo facto in se perspecto procul non peccasse. Sententia accepta cum se intus, forisque tutos putarent sacerdotes, eam ad archiepiscopum et Jesuitas deferunt, qui sprete tanti nominis theologorum auctoritate protinus decreto edito illam convellunt, et suspensionis ac donorum amissionis poena addita prohibent, ne quis eam licet cognita plene causa prolatam tueri audeat. Decretum executioni mandatum: et quia sacerdotes ad pontificem denovo legationem decreverant, archiepiscopus ex Jesuitarum consilio x, et in iis Joannem Collingtonum, Joannem Mulheum, et Anon. Heburnum, qui ad sanctam sedem appellaverant, a rebus sacris suspendit, et amissione facultatum multat, interdico omni cum Catholicis commercio, statuitque, ut si quis deinceps advenit se et Jesuitas paratus sit dicere, ad se accedat: omni ad superiorem iudicem prohibita appellatio. Varia item edicta poenalia in parere detrectantibus eondit. Post tam fervere et iniqua iudicia cum nullam nisi in pontificis benignitate spem residuam viderent sacerdotes, e gremio suo legatos Romanum mittunt cum mandatis, quibus scilicet et contentionum in Anglicana ecclesia nuper excitatarum in Jesuitas et novum ab eis ex falsa suggestione creatum magistratum culpam rejiciebant. Nam ante eorum in insulam adventum, superfluo Alano, altam inter Catholicos pacem et concordiam viguisse. Duorum seminariorum Remensis et Romani, quorum illud ex, hoc LXX alumnos habebat, famam secundam fuisse. Ad ea ex Angliae academiis et cunctis regni illius provinciis selectissimos confluere solitos, qui pari gratulatione a sociis recipiebantur. Tunc laetiae maiestatis adhuc inaudita crimina, nec in scholarum alumnos ne a nequissimis quidem accusatoribus obiecta, leges capitales in sacerdotes Anglicanos, eorumque receptores nondum promulgatas; ubi Jesuitae se socios adiungere, paucos in multorum labores involasse, et quod alii feminaverunt, sine labore messuisse. Postea ubi accensum inter Catholicos periculum suo facto videre, mature se recepisse, et deserta Dei militia extra solem et huius certaminis pulverem in transmarinas regiones concessisse, ibique ex religiosis viris licitatores regnorum repente factos omnibus praeferti ambivisse; praecipuos magistratus acerbissimis verbis adortos esse; de regno per externum militem invadendo literas sparsisse; de successione controversa, quod poenis capitalibus vetitum est, scripisse et edidisse volumina. Ea re factum, ut cum Catholicis ad tribunal raperentur, raro de religione, semper de republica interrogarentur, et omnia fere quae circa civilem administrationem a patribus dicta factaque erant, in reorum perniciem retorquerentur. Ipsos autem satis habuisse, aliis periculo expositis, penes se auctoritatis et prudentiae famam retinuisse, quasi de regnis evertendis, transferendis, stabiliscendis, arbitri cum suprema sint constituti potestate, frustra illos de novis a se seminaris erectis gloriari. Nam Romano et Duceo magna ab illis illata damna, et pauciores nunc ex pluribus illis operarios in messem Anglicanam mitti, quam antea ex Remensi et Romano solis olim mittebantur. Interea hoc unum eos agere, ut quos inter juvenes sacris operam danteis praedara indole, ingenio et eruditione excellere perspicunt, in suam societatem relicto priore proposito paulatim miro artu seducant.

INTERPR. • *Collen ex Collington.* • *Mogh.* • *Hepharn.*

Hinc

Hinc secreta subinde ac querula aliorum murmura; hinc similitates et contentiones non sine livore exortas, dum vel alumni antiquam in patriam charitatem elanguescere sentiant, vel Jesuitae eos, qui praemiis et pollicitationibus se vinei non patiuntur, variis modis vexant. Hoc piscationis genus animadvertisse sanctae memoriae cardinalem Borromaeum, eorumque ambitionem aversum, in sua dioecesi Mediolanensi seminariorum curam Jesuitis ablatam secularibus sacerdotibus propterea commississe. Praeterea experimento constituisse, quandiu illi in Anglicana ecclesia rerum potiri suae, stipem parae et misere inter egenos et in carceribus captivos distributam esse; cum interim ipsi omni re diffuissent; idque proverbio locum dedisse, quo vulgo dicitur, Jesuitas pauperum voto, alios sacerdotes Catholicos ipsa paupertate, distingui. Interim Catholicos, qui erga sacerdotes se liberales aut hospitalis praebent, verbo seriptoque indigne ab his lacerari; eos vero, qui a partibus Jesuitarum stant, ut fidei suae specimen edant, nullo non maledicentiae genere innocentis homines petere: eoque fieri, ut plurimi sacerdotes vel inviti, lingua calamoque vitam et exultationem rueri cogantur, ne fama pereunte, etiam ad vitam necessaria deficiant. Nam mutua illa laniena in dies contentiones exacerbant, suspitionum novam segetem enasci, extinctaque pristina laetitia luctum et tristitiam in omnium vultibus notari, paulatimque venerationis, quae integra concordia inter ipsos vigeat, loco, contemptum succedere et in sacerdotes effundi, qui aut e Jesuitarum schola non prodierant, aut ex eorum nutu minime pendunt. Tantam quidem eorum esse fiduciam, ut in urbe omnia impune sibi licere; et per Parionum ingenium, aut aliorum, quos in curia Romana habent, amicorum favorem, supplices, ne audiantur, excludere se posse jactitent. Multa Catholicos a temporibus Henrici VIII in Anglia perpeffos, nulla graviore quam ab hac ultima consecratione eos calamitate conflatos. Sub Gregorio XIII Anglicanam ecclesiam inter civilis magistratus vexationes aliquandiu respirasse, donec Jesuitae viri in apostolica curia potentes et jam conciliata sibi celebritate famosi a sancta sede obtinuerunt, ut archipresbyter cum infinita sive arbitraria potestate in ea constitueretur, hoc sedulo interitum quaerentes, ut ipsimet non ordinario et vulgari praefulum titulo in ecclesia dominatum arripiant. Nam eas dignitates ex instituto respicere: sed ut inusitata juxta et versatissima dominandi ratione universo clero praefint. Sic enim eos in consulto presbyterio praefules creare, et rei ecclesiasticae moderamen ita ad se contrahere, ut ex solis societatis suae sodalibus, non a clero ipso pendeat, tractuque temporis eo res deventuras, ut ipsi, quod est genus inaudirum religiosae humilitatis, praefulum omnibus praefint. His et aliis rationibus verboso scripto explicatis a pontifice enixe petebant, ut de appellatione mature cognosceret, et ut ea plene discutatur, judices non in Belgio, ubi graves ob suspensiones Anglicanis sacerdotibus tuto comparere non licet, sed in aliquo Galliae angulo Britanniae vicino darentur, apud quos supplices causam dicturi se tempore condito sistere tenerentur. Causae suspicionum adiectae, quod Jesuitae Anglos sacerdotes apud Lubellam Infantem traduxissent, quasi juri, quod in illius regni successione sibi arrogat, adversarentur. Mandatum hoc literae a Joanne * Musico presbytero Romano ad D. Mortum scriptae praecesserant, quibus Anglorum petitiones ad quatuor capita referebat: ut videlicet episcopus cum suffraganeis aliquot in Anglia presbyterorum communibus suffragiis, non ex Jesuitarum sententia crearetur; qui sacrum chrisma, cujus in sacramentis multus usus est, conficeret; sacerdotes ordinaret cum legitima potestate; et

INTERPR. * *Mss.*

TOM. VI.

T

CODIC. et quod in archipresbytero insolens erat, ecclesiae praecisset. Insuper petebat, ut
HENRICUS IV. seminarium Romani cura Jesuitis adimeretur: multa in eam rem contra Jesuitarum
ambitionem et livorem addita, quae et Alanus vivens providisset, nec de scissura
mevens cavisset. Tertium postulatum erat, prohiberet sua sanctitas, ne libei de
rebus quae ad statum reipublicae et reginae ac magistratus offensionem spectant
editi, in Angliam transmittantur: qua in re Parsonus gravissime peccasset, et extra
periculum posuit socios in discrimine versantis manifestio exitio saepius, sive impru-
dencia, seu vesania sua exposuisset. Ultimum, ut sua sanctitas sacerdotibus in An-
glia potestatem faceret leges sibi et statuta condendi, juxta quae Catholici libere inter
se agere, convenire, et populum in obsequio sancita concordia continere valeant.
Scriptis et pro statibus sub iugo novae ordinationis gementibus apologiam ad car-
dinalem^a Borghesum Robertus^b Charnocus, qui postea Cajetani et ipsius Borghesii
jussu in Angliam facessere jussus est. In eo inter alia queritur, elemosynas, quae per
universum regnum in usum captivorum et egentium erogantur, in Jesuitarum et
archipresbytero prius manus deportari, quam in pios usus distribuantur: eas autem
ad carceres mitti eum secreto mandato, ut illi sacerdotes, qui ab eis non sunt, iis
minime participant; connumerum consilio, ut captivi aut fame sibi pereundum, aut
archipresbytero ad omnia parendum intelligant. Inter hos contentumum aelus ex-
acto toto quadriennio tandem Clemens viii melius consultus, cum Jesuitarum non
solum instructos in eo regno conatus, sed eorum nimiam pertinaciam ad rei Catho-
licae perniciem vergere intelligeret, diplomate anno sequenti ad Georgium Black-
wellum archipresbyterum, qui his turbis causam praebuerat, misso, eum monuit,
ut potestate sibi commissa caute et prudenter in posterum uteretur, neque mandati
fines, sicuti fecisse videbatur, egrederetur. Nullam in presbyteros, qui semina-
riorum alumni non essent, aut contra solutos jurisdictionem exerceret, facultate
adempta infligendi censuras, aut statuta condendi, aut contra sacerdotes ad sedem
Romanam appellantis procedendi, nisi prius consulto regni Anglicani protectore,
et sententia eius expectata. Insuper praecipit, ut nulla negotia ad administrationem
suam pertinentia cum provinciali societatis Jesuiticae, aut eum viris religiosis ejus-
dem sodalitati per literas, aut eorum communicet, revocatis ea de re quae a cardinali
Cajetano habuerat, secretis mandatis: sed de iis omnibus ad pontificem et sedem
Romanam, aut protectorem referat: non quod finisset aliquid de viris religiosis
suspicietur, quos sciat sincero pietatis affectu duci, et quae Dei sunt, vere querere;
sed quod pro pace et quiete inter Catholicos in regno Angliae tuenda ita convenire
iudicet, sicuti etiam ipsi Jesuitae verum esse, atque expedire censuerunt. Tertio et
monetur, ut elemosynas, quae quotannis ex fidelium largitione copiosae proveniant,
egentibus ac praesertim iis, qui pro fide Catholica carceribus attinentur, large et
bona fide eroget; et appellationibus ad pontificem et sedem apostolicam interpositis,
quibus de jure deferendum erit, desinat. Postremo ad omnem hujus controversiae
abolendam memoriam, libros contra institutum societatis Jesuiticae et singulos illius
sodalitii sacerdotes typis ubicunque mandatos damnat, ac prohibet, et quicumque in
alterutram partem criminosi vel injuriosi reperientur. Neve alteri in alteros deinceps
scriptis editis invehantur, excommunicationis et bonorum amissionis addita
poena sancit. Tum ad sacerdotes Anglicanos conversa oratione hortatur, ut pacti
inter se fideant, idem ipsi invicem sentiant, non alta sapientes, sed humilibus con-
sentientes; evangelicam praedicationem in charitate Christi susceptam per evange-
licam pacem in eadem charitate colant; proinde se muno diligant, nemini dent
offensionem

INTERPR. ^a cardinal Borghese. ^b Charnock.

offensionem, nemini malum pro malo reddant; videantque ne ministerium, quod tot laboribus exantlati ad Dei gloriam exercuerunt, in ipsis vituperetur. Id actum 111 Non. Oct. a quo tempore inter Catholicos aliquandiu pax alta in Anglia fuit.

III. In Germania quoque sub id religionis negotium agitatum fuit, instituto Ratisponae colloquio inter theologos a Maximiliano Bavoriae duce missos Albertum *Hungerum, Antonium *Velferum, Wolfgangum Hannemannum, Jacobum Grezerum, et Adamum Tannerum, e Jesuitico sodalitate; et confessionis Augustanae socios a Philippo *Ludovico Bavoriae duce Neuburgensi et Welfentii comite iidem missos, Jacobum et Philippum *Hailbroneros, Abrahama *Mannam, Tobiam *Brunonem, et Magnum Agricolam, Christophorum *Moroldum, Davidem *Schrammum, Henricum *Tertelbachium; a Christiano 11 Saxone sepecurviro ad hoc Aegidius *Hunnus, David *Rungius, Jo. *Fladungus Winaricensis; a Joschimo Frederico Brandeburgico septemviro Abbas *Wiknerus, Laurentius *Laelius; a Fridrico Witembergico principe Andreas Osiander, Felix Bidenbachius vener. Principium colloquio factum 14 Kal. Dec. idque ad 17 usque Eid. Dec. continuatum, et 14 sessionibus absolutum fuit; in quibus de sacrae Scripturae auctoritate quaestio retractata fuit, cum eam utpote solam et unicam fidei normam ad salutem aeternam, controversias religionis dirimendas, cultum verum asserendum sufficere, adductis patrum testimoniis Augustani contenderent. Alii contra assererent, Scripturam non esse iudicem omnium controversiarum et fidei; sed hoc unum ad summum pontificem Romanum, Petri successorem et Christi vicarium pertinere, cujus in his rebus definitio sive cum concilio, sive absque concilio, errare non potest; et Scripturam quidem religionis irreprehensibilem normam esse, sed non solam et unicam; ac praeter eam necessario admittendas esse traditiones, ecclesiae definitiones, et doctorum orthodoxorum consensum. Testimonia in eam rem ex patribus et iure pontificio commutata. Post longas altercationes tandem infecta discessum est, et publicata ab utraque parte colloquii acta Ingolstadtii et Witembergae.

IV. In Belgio proximo armorum principium a Mauritio ad *Berkam Rheni factum, quam Lud. Ferdinandus Dávalus valido peditum ex omni natione praefidio tenebat. Tantum 1. equites cum eo erant, *Bombergo ductore, qui crebris excursionibus castra circum vastabant, aequae agilis ac hostibus infestis. Ordines cum in Transilvana regione ac vicinis provinciis gravia damna acciperent, ob eamque causam vestigalia sua in dies imminui viderent, ad locum capiendum vireis et consilia convertunt. Secundum haec Mauritius cum XVI milibus bellatorum, in quibus 11 milia equitum erant, 17 Non. Quintil. ad Berkam castra ponit, et contra obsessorum eruptiones omnemque externam auxilium vim, fossa, et vallo aliisque festinatissimis operibus admiranda solertia munit. Dum in iis laboratur, praefidarii aliquoties egressi, et damno illato, ac majore accepto ad extremum semper repulsi sunt, ita ut ab omni eruptione deinceps abstinuerint, munitiones pro moenibus oppidi extructas tueri contenti; quibus suffossis et vi pulveris admoto igni dissipatis, cum idem periculum vicinis moenibus immineret, Dávalus Albertum de re omni certiores facere statuit, per homines locorum gnaros, qui noctu Rhenum natata cum superassent, juxta *Geldram Hispanorum praefidium ab occurrentibus Mauritanis equitibus diversis locis capti sunt, et tanquam exploratores supplicio affecti. Quamquam annonae abunde

INTERPR. *Hunger. *Welfer. *Louis de Ruviers, duc de Neubourg, et Comte de Welfent. *Hailbroneros fratres. *Mann. *Brun. *Adriens Agricola. *Morold. *Chytr. met. de Seibman. *Tertelbach. *Hunnus. *Rungius. *Fladungus de Winmar. *Wikner. *Laelius. *Rhincker. *Bomberg. *Guld. *

CDIOCI.
HENRICUS IV.

CDCL abunde erat in oppido, multa tamen necessaria deerant : nam crebris dispoſitionibus
HENRICUS IV. pſicque ex praefidio ſauciati, aut vigiliis conſecti, medicamentis et ſomentis ad

vulnerum et morborum curationem deſtinebantur. Cum igitur ad ſummas anguſtias ſe redactum videret Davalus, omni ſpe auxiliorum praeciſa, poſt amiſſas externas munitiones juſſus a Mauritio deditiorem facere, conditiones ab eo propoſitas ſibi tradi petiit, uſque perſectis, cum non ita iniquae viderentur, acceptis obſidibus, Bombergum cum Italo ordinum ductore ad Mauritium mittit ; qui poſt multas altercationes tandem convenere, ut oppidum dederetur, militi, nautis, quo genere hominum oppidum illud frequens, aliſque cujuſcunque conditionis libere exeundi cum armis, ſarcinis, impedimentis ſacultas eſſet : Davalus ii machinas campeſtreſis, et pulveris nitrati amphoras, et globos ferreos ſecum abduceret. Aegris, qui vel vulnerum vel morbi atrociori vi victuram ferre non poſſent, tanſper in oppido dum convaleſcerent, manere liceret, poſteaſque inecolumes in tutum deducerentur. Aes alienum obſidionis tempore contractum praefectus lucret, ex iis bonis, quae antea ſiſco erant illata. Aratoribus et ruſticis, quibus pecora a praefidiariis non jure belli crepta fuerant, ut ſatiſfieret, apud Albertum inſtaret. Oppidani, qui alio commigrare vellent, intra bimēſtre de rebus ſuis ſtatuere : captivi, ubi de impenſis ſatiſceſſent, ſine alio pretio utrinque dimitterentur. His tranſactis pridie Kal. Sextil. Davalus cum eto ce bellatoribus egreſſus, eto in obſidione deſideratis, Trajectum ad Moſam ſine injuria proſectus eſt. Mox opera et caſtrorum munitiones juſſu Mauritii complanatae, et inſtauratae oppidi ruinae. Inde Meurſium Aemiliae Walburgae comitiſſae morte donationis titulo ad Mauritium declaratum caſtellum, quod a Jo. Willelmo Cliviae duce tanquam beneficiarium fuerat occupatum, duci placuit : eaque in re Ordines dum Mauritio gratificari cupiant, etiam rebus ſuis redacto in poſſeſſatem loco ad res gerendas opportuno optime conſuli exiſtimaverunt. Praefectus a ſociali deditiione impetrata, tempus, dum Clivium duceſ certioſem faceret, petiit ; quo negaro cum ſe imparem adverſus tantam vim videret, neque ut ſe armis deſcenderet in mandatis haberet, matura deditiione ſibi conſuluit, et oppido atque arce Mauritio traditis cum milite et omni re ſua inecolumis dimiſſus eſt. Magna cura loco muniendo impenſa ab Ordinibus Mauritiſ inſtigatu. Interimque controverſa eo nomine inter Clivium duceſ, Mauritium, et Ordines excitata ad Spirenſis camerae judicium delata eſt. Capta Berka, et Meurſia, copioſique in activa diſtributis Mauritius ſecundo flumine Baraviā devchitur, ut conventibus, qui Hagae celebrabantur, interceſſet.

V. EODEM tempore, quo ad Rhenum Ordines rem gerebant, Albertus a Flandriae ordinibus jampridem ſollicitatus conſilium de Offenda obſidenda tories agitarum, et a Parmenſi tanquam eventus dubii reſectum, tentare ſtatuit. Oppidum eſt in litore Flandrico ad octaſum poſitum, unde illi nomen, ita leucis a Neoportu, et iv horarum itinere a Brugis diſſitum ; quod amniculo Hiſperla alluitur, qui diſmunda habens ſupra Neoportum reſlexo curſu in mare ſe abſcondit, ſinumque efficit capiendis navibus idoneum : inſuper canalem habet, Gulam vulgo dictum, a mari in terram crumpente non ita pridem excavatum, per quem tanquam per perennem fluxum quovis tempore naves multorum dolioſum capaces accedente aut recedente aſſu commode exeunt et ingreditur. Per has turbas crevit oppidum, cum tantum olim a piſcatoribus habitaretur ; conſtuentibus eo, quae Sluſis et Brugis aliſque

INTERPR. *Maſſicht. Meur. Neoport. Brugae. Hiſperla. Diemſte.*
Guala. Felſing.

NOT. *dele excavatum, lege ortum.* Offende a praes ſon nom de la ſituation du lieu, comme eſtant Flandre. *Pat.*

à l'Om-Ende, i. e. le bout d'Est de ce quartier ; ou

aliisque locis migrare cogebantur, plerisque familiis, incolis actum, anno CIOIOCLXII primū portis claudi, et longioris undique palisq; ligneis contra externam viam cingi coepit. Sexennio post Ordinum decreto pomoerium ampliatum et aggeribus firmatum fuit. Parmensis anno CIOIOCLXIII post Neoportum expugnatum cum ad Ostendam castra posuisset, firum loci contemplatus et profugorum pertinaciam veritus post quinque dierum moram ab obsidione discessit, neque ut ad eam rediret, deinceps ullis Flandriae ordinum precibus aut conditionibus adduci porait. Duenio post summo in discrimine versata est a Valentino ^a Pardeo Mota fere intercepta; qui Gravelinga cum delectis necopinato advolans vetus oppidum ad actum maris expositum longioris tantum vallatum primo impetu cepit; sed virtutē incolarum inde dejectus, non sine magna suorum strage, recipere se coactus est. Ea pars mox periculo territis oppidanis majore studio firmata, ^b colliculis arenariis, qui quasi oppido propter altitudinem imminabant, complanatis, et liberioce reciprocantis maris accessu ad oppidum parato. Ab eo tempore Ostenda mansit intacta, usque ad annum CIOIOCLVI, quo Albertus post captum ^c Calerum eo vires conversurus putabatur. Itaque validum praesidium ab Ordinibus in oppidum introductum cum copioso commutatum. Quo cognito, Albertus ad Hulsium castra posuit. Inde majoribus operibus muniri locus coepit, ex quo praesidiarii cum continuis excursionibus totam provinciam graviter vexarent, neque extractis circum munitionibus frenari possent, eo majore contentione ordines ejus apud Albertum insisterant, ut totis viribus curis adoriretur, in eamque rem commutatum et ingentem pecuniae vim singulis mensibus, quandiu obsidio duraret, exsolvendam polliciti sunt. Igitur extractis longius ab Ostenda ad ^d Neodamum, Lessingam, Snaskerkam, Plallentham, Stalhillam, Altenburgum, Neomunsteram, Elakenbergam, Neovegiam castellis; propius ^e Alberto, Habbela, Grossendurtho, Clara, Columba, et Bredena novis adificatis munitionibus, quarum Bredena amplissima, Albertina firmissima habebatur; Albertus ut Ordines a ^f Berkae ad Rhenum obsidione revocaret, cum toto exercitu ad Ostendam venit III Non. Jul. praemisso Friderico comite ^g Bergenii eum exercitus IV pedum legionibus, et Augustino Mexia arcis Antuerpianae praefecto cum quinque: ab ea oppidi parte, qua ^h arenarios tumulos ad ortum habet, confederant, et postidie IV tormentis, quae secum duxerant, fulminare coeperant. Erant in oppido XXI signa, quibus ⁱ Nothius tribunus praeerat. Incolae mox summa alacritate et concordia ad defensionem obfirmatis animis uxores, liberos, et imbellem turbam in Zelandiae proximas insulas amandant, et Mauritium de omni certiore faciant; qui statim auxiliareis ex castris misit. Franciscus Veeus eques, vir strenuus universis praefecit iussus, qui XII signa Anglorum ducebat. Huic ad-junctus ^k Uchtenburgus tribunus cum VII Batavorum et aliquot aliarum nationum signis, ita ut ad XXXIV omnino numerarentur. Il cum secundo Rheno ad ^l Dordracum solvisset, Eid. Jul. intra Ostendam incolumes per septentrionalem portum accepti, ac septimo post die CIOIO Angli ex Britania venire, qui XII signis accensis fuere: his copiis fretus Veeus eruptionem tentat, coeptumque ab hoste vallum disturbat, ^m Monroio occiso, et Augustino Mexia in manu vulnerato. Postea VIII Kal. Sextil. ad ⁿ locum ad occasum obversum, qui superiore anno

Mauritii

INTERPR. ^a de Pardeu, Sr de la Motte. ^b les Oſ Dunes, i. e. les Dunes orientales. ^c Calcin, ^d forti de Niendam, Lessing, Snaskerke, Ploſtradel, Stalhill, Audenborg, Neomunster, Blomkenberg, & Nieuwegeen. ^e forti d'Albert, Habbela, Grossendurth, Clara, Columba, & Bredene. ^f Rhenobergen. ^g Pander Bergh. ^h Oſ Dunes. ⁱ le colonel Vander Noot. ^k Hachtendrecht. ^l Dort. ^m de Monroie. ⁿ d'ſyl de Peſtre vers les West-dunes.

TOM. VI.

U

CDIICI. Mauritiū iussu deſolatus fuerat, ſoſſam duxit, et extructis in ponte * vacuarum munitionibus milite firmavit. Ad eum poſtridie ab Hiſpanis factus impetus, cuius is exinus fuit, ut loco potiretur, ſtatim erupione obſeſſorum deturbati; coque in conſpectu plus octo ex iſſis perierunt, ut ex captivis cognitum fuit. Sed hoc ex illa nova munitionum ſtruſtione incommodum ſecutum eſt, ut excavatis tot ſoſſis aqua inundaverit, et portum diu inutilem reddiderit, uſque ad Joannis ^b Duvenvordii adventum, qui rationem monſtravit, qua juxta ſeptentrionalē portum appellentes per ^c Gulam naves inveſta ad orientalem portum exponerent. In caſtris occaſum ſpectantibus omnia penes ^d Catrium erant, qui vallo promoto jam ſoſſae urbis propinquabat, cum xv naves commearu onuſſae, et mox iv aliae advenerunt, fulminantibus interim Hiſpanis, et tormentorum ictibus ſtrageis aedium paſſim edentibus; adverſus quae ſpecus intus parati, quibus tuti deſenſores irritos machinarum ictus diu contempſerunt. Ad ^e Santillam dein promoto vallo vim verterunt, et tormentorum diſpoſitione infeſta quaſarunt: ſed ingenti maris ſe effundente aeſtu, ita ut aqua ad dimidium murum late reſtagnaret, retardatus impetus, et caſtra longius in editiorem locum tranſlata.

VI. SUB id rex qui pace cum Sabauda facta jam Latetiam redierat, limiris luſtrandi, tam vicino Alberto, cauſam praetextens, atque ſicuti Albertini interpreta-bantur, ut ex propinquo Oſtendae obſeſſis animos majores auxiliorum ſpe faceret, Calerum proſectus eſt, magno procerum comitatu. Ibi dum eſſet, Philippus ^f Croius Sorae comes, officii ſpecie ad ipſum Archiducem nomine venit. Rex viciffim ad eos reſalutandos Henricum Emmanuelem Lotaringum ^g Aquillonis ducem legavit. Eodem tempore cum ^h Edmondus a regina Anglorum veniſſet, rex itidem Carolum ⁱ Guntaldum Bironi ducem in Angliam ad Elizabetham miſit, quem magnus procerum numerus ſecutus eſt, in iſſique Carolus ^k Valeſius Arvernorum comes, magna gratulatione ab regina acceptus, et inſigni pompa in aulam admiſſus; poſtea, et in ſecretum etiam, quod raro cuiquam ab ea conſeſſum, dum comeretur, introductus eſt. Inter convivia, choreas, haſtiludia, pompas nocturnas, venationes, extractis aliquot ad oblectamentum diebus, Elizabetha cum regis coram alloquendi ſe impotenti deſiderio teneri oſtenderet, et hoc negato magni ſolatii loco accipere ſe diceret, quod virum virtute praetantem, et qui tot egregie factis late nominis ſui famam dididiſſet, coram videre et complexu liceret; accidit, dum cum eo ad ſe-neſtram palatii ſtans in arcano loquitur, utriuſque oculi in turrem Londinenſem conſpicereſcunt, viſiſque tot ſupplicio affectorum capitis affixis, illa ut ſervitiae invidiam a ſe Anglicoque nomine amoliretur, de juſtitia et clementia ſermonem orditur: et poſt multa in eam rem dicta; Ea, inquit, Eſſexii caput, quem ſupra merita honoribus cumulatam ad ſummum gratiae locum ſublimaveram; quorum fiducia ille ſrenus eo veſaniae devenerat, ut me carere ipſo non poſſe exiſtimaret, ſed virum fortuna ebrium et ambitione caecum, mox ſua praecipitem dedit ſuperbia, ingratinus, ac perſida; et infamia ſempiterna virtutum, quae in eo apparebant, deus obſcuravit. Sane ſi rex ſrater meus conſilio meo utatur, ut Londini, ſic Luteriae per-duellium ac carbonum capira ad terrorem proſtarent; ita tamen me Deus adjuvet, ut eum toto pedore deprecor, ne clementia ipſi ſua tandem fraudi ſit. Quantum ad me attinet, nunquam miſericordia eorum tangar, qui pacem publicam conturbant. Quibus verbis hominem virtutis et meritorum fiducia praeferecem quaſi

praecipio

INTERPR. * *pont aux Fiches.* ^b *de Duvenvoorde.* ^c *le Gualle.* ^d *don Nicols de Catriſ em-mendaſt à Preſident des Dunes.* ^e *Boulart de Santtil.* ^f *de Crois, comes de Sorre.* ^g *Aquillon.* ^h *Ed-mond.* ⁱ *de Gontaud, duc de Birou, mareſchal de France.* ^k *de Valois, comte d' Auvergne.*

praefigō spiritui monuisse vīdē est, ut alieno periculo supēret, et spēs nimias mente ad obsequium et moderationem inflexa refecaret.

CXXXI.

HENRICUS IV.

VII. QUAE DAM et heic domestica addenda. In Andibus * Balmeta insigni posito structum in saxo monasterium est ad † Meduanam, altero ab † urbe lapide, cuius templum in ipso saxo excisum, et supra illud coenaculorum, ac reliqua conclavia devotis fratribus servientia structa sunt; cui simile in † Petrocoris † Beentolmiae S. † Sicarii nomine, et † fani-Aemiliani templum in Santonibus unius diei a † Burdigala itinere, et † Albaterrae in Engolismensi limite idem vidimus. Balmetam collegium Franciscanorum Renatus utriusque Sielliae rex et Andium dux olim instituit anno CIO CCCCLVI; quibus novus ordo succrevit, astrictioris disciplinae, qui Recollecti vulgo appellantur, a Clemente VII anno CIO CXXXI, Pio V, CIO CLXXXI, et Gregorio XIII anno CIO CLXXXI sive institutus, sive renovatus: nam se puram putam B. Francisci regulam observare Recollecti gloriantur, quae in aliis ejusdem professionis collegiis lapsu temporis multum a vetere disciplina defecit. Si ante quinquennium a F. Ludovico † Benedicto ordinis in Turonibus et Pictonibus provinciali, Balmetam ad instaurandam regulam ac disciplinam acceperant, idque scripto in conventu Ancenisi in Armorica proxima celebrato ab ipso Benedicto praefide subscripto, se probare paratos aiebant. Divendita dein vili pretio suppellectile, cum grassari in novo sibi per gratiam concessio domicilio dicerentur, Benedictus pro ratione muneris locum inviscere voluit: A cuius ingressu injuriolae exclusus, cum vis utrinque facta esset, Carolus † Miro Andegavensis episcopus partes suas interposuit, † praetoris urbani et aedilium, qui Recollectis favebant, advocacionem poposuit; et post compositionem tumultum re coram ipso in aedibus episcopalibus disceptata decretum factum, quo Benedictus Recollectos Balmeta transferre, aut quo minus coeptam instaurarent disciplinam impedire, et omnino in ea causa quidquam innovare prohibebatur: de cetero controversia, quae disciplinam spectat, ad † Murinensem episcopum, qui pontificii oratoris officio apud regemungebatur, remissa. Ab hoc decreto tanquam ab abusu a Benedicto ad senarum appellatum, et Benedicto subscriptis Claudius † Galefius collegii Parisiensis custos Jacobi Augusti Thuanii nomine. Franciscani, quia mendicantes, apud nos a magistratu, ad jus suum disceptandam, non proprio sed patris spiritualis nomine agant, qui rogatorio mandato a generali ordinis instituitur. Quale illud erat, quod a Bonaventura Calatagirona tunc ordinis generali habebat Thuanus, quo non solum spiritualis patris, sed defensoris et conservatoris ordinis universi per regnum tituli ei tribuantur. In ea appellatione defensorum partes subierunt episcopus Andegavensis et ejus vicarius, et F. Jacobus † Garnerius Recollectorum Balmetae congregatorum custos. Magno contentionis aestu causa disceptata, cum pontificia auctoritas in ea verri putaretur, et praepotens in aula patronos haberet: perorantibus partium advocatis, cognitoris regii, ut in causa publica, partes sumpsit Ludovicus Servinus, et dolere sibi dixit, quod dissidium illud, quod ad disciplinam pertinebat, et melius intra parietes domesticos, quam in corona tam frequenti disceptari debere videbatur, amice componi non potuerit; dein et pro re locutus est, et liberius quam temporum ratio serebat, in novos ordines evagatus; postremo contra B. Francisci regulam Recollectos facere dixit, qui literas per se vel per interpositam personam, sive pro ecclesia, aut pro aliquo loco, sive sub specie praedicationis, vel si in corporibus suis persecutionem patiantur, a curia Romana petere vetantur, sed

INTERPR. * la Balmeta les Angers. † la Mayenne. † Angers. † Périgord. † Beantolme. † S. Scar. † S. Emilion en Saintonge. † Bourdeaux. † Asleterie en Angoulême. † Benedicti. Miro excolp d'Angers. † le lieutenant-general. † de Miron. † Galigny, gardien du grand conseil de Paris. † Garnerier.

CDLCL sed ubique non recepti fuerint, fugere in aliam terram, atque ibi poenitentiam agere cum benedictione Dei iubentur. Plura in eam rem cumulata. Summa postulacionum fuit, ut bene a decreto episcopi tanquam abusive appellatum pronunciatetur, et illud omnino rescinderetur, et iuxta patris spiritualis petitionem, quod inter B. Francisci sodalitia uniformitas fervaretur, Recollecti tenerentur se Benedicti provincialis auctoritati ac censuræ subijcere, bona divendita Balmetæ restituerent, salva in omnibus astrictiore disciplina, quam Recollectis, qui volent, fervare liberum esset, modo eodem quo ceteri amictu vestiantur: insuper injungeretur Provincialibus, ut serio ac posthabita omni alia cura instaurandæ disciplinæ incumbere, et re religiosorum indigenarum, aut qui per xxv annos moram in regno fecissent, opera uterentur juxta S. C. anni **CDLXVII** vi Eid. Nov. Postremo additum, quod acriter adversariorum animos pupugit, ut omnes B. Francisci regulam professi, restamentum parentis ac auctoris sui fervare tenerentur, et juxta illud ulli regno exire sine regis venia et superiorum licentia libertas non esset. Senatus decretum episcopi abusivum declaravit, decrevitque, ut Franciscani in Balmetæ possessionem antiquam, unde deiecti fuerant, antea omnia restituerentur; inhibuitque ne ulli religiosi extra regnum sine regis permisso, aut superiorum licentia exire possent. S. C. facto non quievit episcopus, et advocacione pontificii oratoris implorata, apud regem impetravit ut rei cognitionem sibi sumeret, et eam diplomate curiae interdicere. In invidiam calumniosæ traxere in aula Thuani obrectatores, quod in actis causæ patris spiritualis et defensoris ac conservatoris per totum regnum ordinis ipsi rituli attribuerentur, quasi novo more et ambitiosè id tunc primum factum esset, quod se ignaro et absente factum fuerat, et quod semper in Franciscanorum causis usurpatum fuit, ut cum standi in iudicio personam non habeant, alieno nomine jura sua defendant. Sed maxime illos urebat prohibitio regno excundi sine regis permisso, quod quantum ad regis auctoritatem et regni securitatem pertineat, aut parum vidisse eos qui cetera regem erant, aut turpi praevaricatione neglexisse fatendum est.

VIII. MAJORE vi eodem fere tempore in ^a Aquensi senatu revixit Pauli ^b Hospitali Hospitalis archiepiscopi praeceps conatus, quo regium magistratum sacris interdixerat, eumque intempestiva fulminatione ad ludibrium et injuriam populo exposuerat. Joannes Imbertus sacerdos ^c Arlati puerum sexennem rapto et stupro contaminaverat, qua de re cum quaereretur, officialis archiepiscopi urbis sententia sua decreverat, ut partes coram se sillerentur; a qua eum parens pueri appellasset ab abusu, senatus male et abusive ab eo decretum pronuntiavit, tantique criminis cognitionem ad regium iudicem pertinere declaravit. Id actum xi Kal. April. Secundum haec reus criminis convictus, et ad mortem a senatu damnatus est. Antequam ad supplicium duceretur, interpellatur Paulus archiepiscopus, ut facientem de testandi criminis reum peractum exauctoraret; semel atque iterum a cognitore regio rogatus cum recusasset, reus ad supplicium ductus est v Eid. April. id in feriis paschalis eo anno inciderebat. Quarto post die archiepiscopus sacrum urbis ordinem cogit, et regios iudices, qui in Imberti causa sederant, censuræ ecclesiasticæ poenas incurrisse pronuntiat, ac proinde diocesanos monet, ne quem illorum ad poenitentiae, aut aliorum sacramentorum participationem admittant; breveculum etiam iis datum, quo iudicum nomina edebantur. Re cognita, senatus pro gravitate facti ultra modum commotus est, et regius cognitor fuisse tempus dicit, cum pontifices in reges et eorum magistratus spirituales gladium strinxerint, quibus se semper regni proceres et ordines generosè opposuerint; nusquam visum, ut episcopus qui regi subditus est, et fidei sacramento regi obligatus, in eum aut magistratus publico munere fungentes

idem

INTERPR. ^a parlement d'Aix. ^b Hospital de l'Hospital. ^c Arles.

idem juris sibi iumpserit. Perniciosi rem exempli, et quae ad auctoritatem regis et publicam tranquillitatem labefactandam spectet, minime negligi debere. Itaque citatus archiepiscopus semel atque iterum, cum non compareret, eremodicius contradium pronuntiatur; etiam libellus, quo primarius praefes et praecipui iudices, et triumviri regii, tanquam suspecti ab eo rejiciebantur, a curia tanquam calumniosus explosus est: ipse, quem sero erroris poeniteret, de injuria expostulare, liberrati ecclesiastica vim offerri clamitare, denique omnia facere, ut quod temeritate peccaverat, obfirmato animo tueretur. Tandem S. C. factum, quo archiepiscopi censura tanquam abusiva rescindebatur, et ipse jubebatur, coram iisdem sacerdotibus, quibus eam fecerat, revocare, et ea de re instrumentum intra triduum apud acta curiae deponere; ni faceret, x aureorum c15 multam contraxisse declaratur; sanctione adjuncta, qua quicquid tale deinceps admittere verabatur, alioqui in sacri ipsius patrimonii possessionem rex mitteretur. Missi interim a senatu, sic enim decretum erat, Gulielmus * Aemarus, et Claudius ^b Arnoldus senatores, qui archiepiscopum erroris admonerent, et censuram ut eorum iisdem, quibus facta erat, revocaret, instarent: alioqui senatum severitate in re tali usurpari solita usum. Cum ille tergiversaretur, et ^c Avenionem, ut ea revocaretur, misisse diceret; ea re magis exasperatus senatus, quod ad externos, quod intra parietes regi oportuit, culpa ejus emanasset, denuo instare, ut sine conditione excommunicationem revocaret. Initio cum exitum rei non videret, verbo declaravit se censuram revocasse, protestatione adjuncta, qua de senatus decreto ut nullo et injurioso contestabatur. Cum ne sic satisfaceret senatui, et cognitor regis decreti contra eum laci executionem urgeret, tandem extrema necessitate victus archiepiscopus manus dedit, viii Eid. Maias, instrumentum manu sua subscripto apud acta curiae deposito, quo sine conditione excommunicatio abrogabatur, et sacerdotibus mandatur, ut breviculo ad se iis tradito comprehensi ad ecclesiae sacramenta ab ipsis admittantur. Quo facto et populi offensio et tumultus ex hac occasione per totam Provinciam exortus conquievit.

IX. E X E U N T E interim Sextili, ex Anglia et Zelandiae insulis novus miles cum comitatu Ostendam invehctus, et 10ccc Galli ex Henrici ^d Collinii Castellionaci cohortibus advenerunt. Eodemque tempore Carolus ^e Longavallus Bucquoui comes in Alberti castra venit. ^f Catrus deinde, qui rei tormentariae praeerat, incurrente Septembris ictu globi per caput adacto cum occubuisse, aliquantulum inter Albertinos turbatum fuit; ejus in locum substitutus est Bucquolus. Eaque jactura aequali obfessorum damno pensata est, morte Castellionaci iv Eid. Sept. mox secuta; qui dum inter ^g Utenbrochium et Scotorum tribunal medium ad ^h Santillam ascenderet, ictu tormenti capite dimidio truncatus est, ita ut sinciput in faciem Utenbrochii resiliens eum prostraverit. Is Francisci ante decennium morbo absumpti filius, et Gasparis maris praefecti per bella civilia adeo famosi ducis nepos, utrique minime poenitendus, cum parem se animis ostendeter, in flore etceptus, non solum Mauritio et Ordinibus, sed etiam suis in Gallia magnum desiderium reliquit. Sed rursus novo navium auxilium, xxx primum, dein xxiv impulsu recreati obfessi, animos acius ad defensionem obfirmarunt. Utenbrochius ominose jam in morte Castellionaci ictus, excurrente eodem mense plumbea glande trajectus interiit; cui suffectus est

INTERPR. * Eymor. ^b Arnold. ^c Avenion. ^d de Caligny, ^e de Chagillien. ^f de Longavall, comite de Bucquoy. ^g le caistre Utenbroeck. ^h Sandthill.

NOT. ^a Ce lieu a besoin de reformation: car ce Catrus, mestre de camp Wallon, ne commandoit point l'artillerie, & ne fut point tué. ^b Pour le 130. Lege Nicolaus deinde Catrus legatus Gallorum.

TOM. VI.

X

CDDCL est Nicolaus * Lieranus. Ad famam obsidionis hinc Joannes ^b Holfaniæ dux Christiani
HENRICUS IV. ^{iv} Daniæ regis frater, cum Philippo Hohenloei comite; hinc Northumbriæ comes ex
 Anglia, advenerunt. Et foeda tempestate suborta cum castra Hispanorum nova aqua-
 rum cluvione parum a submerfionis periculo abessent, difficiliorque in dies conatus
 videretur, consultabat Albertus ad obsidionem hacere, an ab ea mature discedere
 expediret; nullique ea de re ad ordines Flandriæ nunciis, ultro citroque commea-
 bant; neque initio bene inter eos conveniebat. Tandem sacer ordo apud eum
 tennit, ut obsidio continuaretur 130 florenorum c13 in eam rem promissis. Inter
 hæc, dum crebro eruptionibus certatur, Veerus sanciarus, et ^c Mildeburgum, ut
 aere salubriore uteretur, translatus; curato vulnere in oppidum rediit: accepto dein
 de nato regi filio nuncio, obsessi disceptis subito tormentis insolitæ lætitiæ signum
 dederunt. Hispani sub id dimidiam lunam munitionis locò extra fossam oppidi
 stractam invadunt, et cum damno repulsi sunt, amissis ex suis amplius xxx, et
 postea novum ex corubus sepimentum ad ^d Gulam moliantur. Nihilominus exe-
 unte Octobri xl amplius naves libere portum ingressæ et acceptæ sunt; et iv Kal.
 Nov. cum exundatione a subita tempestate rursus infestati essent Hispani, sepi-
 mentum deferunt, posteaque rursus corubum numero instauratum altius tollunt: in eo
 disturbando cum præsidarii eruptione 111 Non. Nov. facta acriter pugnarent, utrin-
 que pari damno accepto a conatu destiterunt. Tunc periculosa oppido detecta con-
 spiratio, quæ ^e Conisbio Anglo auctore et consiliis in vincula coniectis conquivit.
 Ea spe dejecti Hispani crescentibus aquis in parte ad occasum et austrum spectante
 loricæ et munitiones alias castrorum cluvione jam dissipatas demoliantur, fasciculis
 et corubis in arenarios tumulos et proxima castris comportatis.

X. ^f B E R K A ad Rhenum capet, Mauritius cum se loco nequaquam movere Al-
 bertum videret, ut eum ab Ostendæ obsidione revocaret, ad ^g Silvam-ducis, cui An-
 tonius ^h Schetrus Grobbenduncanus præerat cum iv cohortibus, et i equitum ala,
 cuius dux erat ⁱ Adolphi Bergenis comes, castra posuerat Kal. Nov. cum paulo
 ante millium, qui ^k Weertæ in Texandria, hoc est, in planis Brabantiae rebellave-
 rant, animos nequiquam tentasset. Ea re cognita, Fridericus Bergenis comes sta-
 tim cum suis, aliquot et comitis Bucquolis ac ^l Fresinii cohortibus mittitur, ut Grob-
 benduncano prælio esset. Interea LIII navium classis incolumis Ostendam per Gu-
 lam appulsi iv Eid. Nov. quam commoditatem cum Hispani exstructa e propinquo
 munitione, obsessis cripere conarentur, oppidani contrariam in oppido muniti-
 onem excitant, et alveum seu portum novum multis parasangis ab Gula diffusum
 excavant. Dum in opere sunt ab Hispanis ruti, morbo subito inter milites grassante
 summo opere infestati sunt, eoque correpti intra diei spatium exanimabantur. Sed
 vi ejus in dies remittente recreati opus urgent, dum Hispani contra in portu ob-
 struendo assidue laborarent. Tandem cum adhuc in incerto esset, an portus novus
 capiendis navibus idoneus excavari posset, et per veterem auxiliaribus aditus minime
 pareret, Veerus de exitu veritus colloquium poscit, quasi de conditionibus acturus,
 in eamque rem aliquot dierum inducias cum Alberto pacificetur, ut oppugnationis
 totis viribus decretæ, de qua edoctus fuerat, imperum retardaret. Dum altercantur,
 nam conditiones de industria admodum insolentes ab obsessis proposita fuerant,
 nova subsidia advocare: quibus confirmatus Veerus literis ad Albertum datis se exeu-
 savit, et colloquium abrupit.

XI. Ad

INTERPR. ^a Le capitaine Vander Leur. ^b Holfin. ^c Middellburg. ^d la Gualde. ^e Co-
 nisby. ^f Rheinberg. ^g Brüssel. ^h Schetz. ⁱ Br de Grobbendunc. ^j comte Alff von den Bergh.
^k Weert en Brabant. ^l du Fresnoy.

XL. A d Belgica etiam pertinet navigatio ab Olivario * Nortio in Indias suscepta, ex qua incolumis hoc anno in patriam rediit. Is cum iv navibus egregie instructis, praeroria, cui Mauriti nomen, ^b vicaria Henrico dicta, Concordia et Spe Roterodamo cum solvisset vt Kal. Quintil. anno c^o d^o xcvii inter Canariam maiorem et Tenerifam pridie Non. Oct. cursum tenuit, et pridie Non. Dec. sub 111 graduum altitudine promontorium * Palmac in Africano litore conspexit, ac septimo post die in ^d Principis insulam deflexit, quo jam ante * Cleeragius appulerat, ab incolis male acceptus. Inde progressus v Kal. Febr. anni sequentis solem perpendiculararem habuit in altitudine xviii graduum et x scrupulorum. Postea Brasiliam versus navigavit, et Ianuariam amnem ingressus est v Eid. Febr. qui hinc inde duobus castellis fraenatur; et vttr Kal. Mart. ad S. Sebastiani insulam appulit; Concordia passim aquam hauriente; in ea relicta. Murio exaeto cum semper cursum persequeretur, v Eid. April. sub altitudine xxxix graduum xxiii scrupulorum magnam in gnomonibus differentiam reperit, manifesta in meridiano declinatione. Denum 111 Non. Jun. ad S. Clarae insulam exscensionem facit, ut aegros ex iactatione resciceret. Cum diu Magellanicum fretum petens varia tempestare iactatus esset, Kal. Sextil. e regione ^f Patac fluvii ad xxxv graduum altitudinem sine velis ad iv usque Eid. in ambiguo salo fluctuavit, et xvi Kal. Sept. ad Desiderii portum ancoras jecit, ubi ^g Pinguium et canum marinorum magna copia; et post molestant et incertam iactationem pridie Non. Nov. ad ^h Virginis promontorium accessit, ex quo ⁱ Ignea terra sive Australis conspiciebatur. Quater repetitis vicibus inde in fretum Magellanicum tentatus ingressus, adversis semper ventis. Tandem viii Kal. Dec. Baravi fretum intrant, xiv a Virginis promontorio leucis: et cum postdie progressi essent, et ad cubium meridiem versus flexissent, promontorium oppositum de Nassovii nomine vocarunt. Tres in eo sinu insulae parvae occurrunt, in quibus homines a cultu humano alieni Pinguium pellibus tecti et facie suco infecta degunt, struthio-camelorum, qui in eo tractu frequentes sunt, ovis et carne vitam tolerantes. Interior ^k statio de Mauriti nomine dicta. Infra hanc stationem et ^l Henrici de nomine alia ^m Musculorum item, aequae alia ⁿ Guesforum vulgo vocata subest in eodem litore; et postremo ^o Desideratum promontorium; ex adverso cuius ^p Papistica statio conspicitur. Hujus freti ostium cum australe, tum boreale sub altitudine 1.11 graduum et xxx scrupulorum situm est; sed in medio fretum ipsum curvatur arcus lunati speciei, ita ut ad 1.11 gradus pertingat. Ab uno ad alterum ostium lxxxv miliarium spatium interjacet, ab ingressu septentrionalis maris vii miliaria computantur. Ipsum miliaris latitudinem habet. Ad tria miliaria a primo flecto ex Americae regione syrtis jacet miliaris quadrans lata, eoque in tractu aquarum profunditas vt ulnarum est; qua superata xxi et xxviii ulnarum altitudo succedit, ingenti circum maris aëlu in plenilunio, et cum ad mesolibonotum et hyperboreum vergit luna. Mergorum et phocarum, thynnorum rarae formae, et alatorum piscium heic copia, ad navigantium commoditatem opportuna. In statione Musculorum, quae x a Pinguina insula miliaribus abest, aquae dulcis annis fluit, et lignum ad comburendum abunde suppetit. Ulterius jacet et portus viridis ad septentrionale larus, in quo argilloso fundi altitudo est qua maxima xlv ulnarum, qua minima xiv, ut

INTERPR. * Du Nort. ^b vice-amiral. ^c cap de Palma sur la cote de Guinée. ^d île de Prince. ^e le capitaine Cleeraghen. ^f Rio de la Plata. ^g Pinguini. ^h Cabo Virgine. ⁱ Terra del Fuogo. ^j Baie de Maurus. ^k de Henri. ^l Baie des Desirées. ^m des Gueses. ⁿ Cabo Desiderate. ^o Papist Bay.

NOT. ^a Musculorum. Il y a dans la relation le pôle, qui l'avoit découverte, étoit Menonite. Baie des Menus ou Menzle Baye, parce que

Pol.

CIDICI.
HENRICUS IV.

ut in eo ancoram tuto jacere possis. Arborum viridum, unde nomen, lauro similitum, sed proceriorum, et cortice detracto piperis saporem referentium lacis litus praetereitur. Toto Decembri et Januario proximo Olivarius per fretum inter summas difficultates navigavit; et tandem exeunte Februario Desiderato promontorio superato in mare pacificum, sed non a procellis tranquillum, evasit; et 14. Eid. Mart. amissa vicaria praetoria, cursum persequens XIV Kal. April. ad Mocham insulam appulit, ex adverso * Chilienſis regionis in altitudine XXXVIII graduum sitam, v aut VI a continenti leucis disitam, grandioribus ovibus, quibus et ad onera portanda indigenae utuntur, abundantem. Hic capta navis Hispana in Concordiae amissae solarium. A S. Jacobi promontorio ad Baldiviam Chilienſis provincia extenditur, sub XL, XXX et XX graduum altitudine, tanta fertilitate, ut nihil ad omnium rerum copiam et praestantiam earum defi; tanta coeli salubritate, ut homines in eo tractu nullis morbis afficerentur; nimirumque narratur, si gladius rote madefactus in vaginam recondatur, rubiginem minime contrahit. Chilienſi provinciae Peruvia successit, cui tunc Ludovicus Velasquez protegis titulo praeerat, et Joannes Velasquez ejus gentilis rem militarem sub eo administrabat, quae a XX gradibus trans aequinoctialem lineam ad X gradus ascendit, atque adeo Castellam novam, in qua Panama; quo merces et alia pretiosa ex Peruvia conveſtantur, et ad Dei Nomen, quod est opidum in illo isthmo ex adverso ad Atlanticum mare expositam, ac postremo in Hispaniam transferuntur. Olivarius ex literis interceptis cognoverat Indos his in regionibus contra Hispanos rebellasse, et proximo Novembri Baldiviam invasisse, et postea ad Imperialem castra posuisse. Inaudita sive intemperie, sive ob veterum injuriarum sentum ultione, victores saevisse in Hispanos referunt qui haec scribere, domibus Baldiviae incensis, nec non templis et coenobiis, imaginum item capitibus decussis, et sacerdotibus occisis, nunc Deos Hispanorum defecisse biaterantes, constatque aurum in os Hispanorum injectisse; hoc addito, Sariamini auro, quod tantopere concupivissis. V circ in armis erant, et in iis III circ equites egregie instructi; adveſtus quos Hispani Lima profecti cum Batavas naveis litus legere intellexissent, impetum inhibuerunt. Jamque Chilienſi plaga decursa navigantibus Peruvia apparebat, a qua paulatim recedentes superata aequinoctiali linea et cursu versus Philippinas directo post IV mensem in vasto illo pelago navigationem ad VIII graduum altitudinem b Latronum insulas obvias habuerunt XVI Kal. Oct. in quibus homines nudi omnino incedunt; foeminae tantum solum ad pudenda tegenda adhibent, promiscuo concubitu se polluentes; optimi natatores, per mare in Canois suis, id genus navium astrictarum, pitaticam continuo facientes, et ex rapto ac furto vitam tolerantes. Luc venerea maxime infestantur. Inde cum toto Octobri navigassent, Sinarum oram legentes c Capuli promontorium, ad XIII graduum altitudinem et XV serupulorum situm, Kal. Nov. praetervehuntur, Manillam versus tendentes; et per d Mindorae fauces ingressi sinum Manillae ad angulum terrae aneotas jaciunt; habitoque natarum et celestiarum consilio placuit, ut usque ad Februarium proximum eo in loco consisterent, a Sinensi nauta edocti, intra paucos dies ex Manilla et Japonia naveis serro et farina onustas, et mox Sinarum naveis Januario Februarioque usque ad mensem Martium adventuras, quas expectari certa cum iis contrahendi et metees permutandi spe et communi re visum: tantum pridie Eid. Dec. mutata statio, quod in priore adveſtus ventis admodum infestati fuissent, ruptis sinibus, ex quibus ancorae pendeabant. Biduo post cum Manillensem navibus acre

certamen

INTERPR. * Chil. b Iſlas de las Ladroneſ, ou Iſlas de Larrone. c esp. de Capul. d Desirée de Mindoro & de Alaciti.

certamen Batavis fuit; inchoataque manu ferrea diu utraque praetoria conflavit, cujus is exitus fuit, ut cum Manillenses se a Batavis divulsissent, ictibus tormentorum perforata eorum praetoria fluctibus hantia sit, ex suis amissis. Ex Batavis viderant, xxv vulnerati, amissa etiam celoce Batavorum, in qua xxv bellatores erant. Manillae tunc Hispanorum regis nomine Franciscus * Tellus praecerat, insulis circumpositis ex ea tanquam regia jus dicens, et Indis vicinis tributum imperans; qui cum Sinarum mercatoribus aurum, muscum, et sericum aliaque merces pretiosas adveniensibus negotiabantur. Porro merces illae Manilla in ^b Mexicanam civitatem transferuntur, et inde in Hispaniam. Ex pugnae illius occasione Batavi consilium cepere alio migrandi ante Februarium, contra quam ab initio decreverant; et xvii Kal. Jan. insulam magnam, et, ut conjectabant, cxxx leucas longam, cui ^c Bolotonae nomen, ab Hispanis infestam legentes, xii post die ^d Bornae insulae sinum ingressi sunt. Ea inter orientalis magna a septimo citra aequinoctialem lineam gradu ad quartum trans lineam porrigitur. Rex in urbe cognomine solem habet, consanguineis et nobilitate potens; possideram Mahumetanam sectam colit, quae per illas orientales insulas totamque litoralem tractum immane quantum pullulavit. Kal. Jan. anni, in quo versumus, consilium ab Olivario cum sociis captum de Java petenda, et cum v Eid. ejusdem mensis solvissent, xi Kal. Feb. Javae summa mari extantia conspexere; et Madaram insulam viii leucis longam praetervehi, exeunte Januario ad stationem ^e Jortanae civitati in Java insula subjectam appulerunt; in qua Lusitani mercatores frequentes. Circa domibus constat ex materia stratis sine muro et fossa. Aberat tunc rex ^f Passarvanam profectus, ubi sere commoratur. Is est qui ante quinquentium Balamboamam urbem obsidione cinxerat, quando Amsterodamensis classis ad Javam venit, quam postremo expugnavit, et rege tunc forte sublato familiam ejus penitus extinxit. Rex Sorbaiae vulgo dicitur; quae urbs est haud longe ab Jortana, et Jortanae ac Balamboamam praeterea tenet; superstitioni Mahumetanae eidem cum suis populis addictus; et Jortanae Mophtim habet, qui supremum sacerdotium in cunctis orientalibus populos ea lue infectos exercet. Hic cum de Molucis petendis deliberaretur, major sententia vicit, quae omnis Molucis pariam repetendam censuit. Itaque Jortanae portu pridie Non. Febr. solvit Olivarius, et Balamboamam sicut ingressus, sextoque post die egressus. Cum ad xxiv graduum et xlv scrupulorum altitudinem progressus esset, xiv Kal. April. declinationem gnomonis expertus est. Ab eo tempore navigationem reliquo Martio et toto Aprili urget, et v Non. Malas promontorio Bonae Spei eminens superato, xv Kal. Jun. Tropicum Capricorni iterum transit sub xxxi graduum et xxx scrupulorum altitudine, et declino post die citra lineam xv graduum et xxx scrupulorum altitudinem in S. Helenae insula extensionem fecit; ex qua cum Junii Kal. solvisset, xviii Kal. Quintil. trans lineam quarto relapsus, biduo post vi navibus Batavis in orientem navigantibus occurrit; ex quibus de victoria ad Neoportum a Mauritio parta cognovit, ac denum xiii Non. Quintil. perpendicularem solem habuit, quasi sub Tropico Cancr. Inde cursum Sextilem continuato cum Kal. Sextil. ad ^g Corvorum insulas appulsi, exeunte mense circumdato toto orbe post xxxviii mensium navigationem Rotterdamum, unde solverat, incolum cum praetoria reversus est.

XII. In Italia cum ^h Fontanus copias specie belli Sabaudici instructas etiam post pacificationem, postquam eas dimitti Aldobrandino pontificio legato instante placuerat,

INTERPR. * *Tello*. ^b *Mexico*. ^c *Boloton*. ^d *Bornes*. ^e *Jortan*. ^f *Passarvan*. ^g *de Carvo et Flores, qui sunt de Agoras*. ^h *corte de Fuentes*.

TOM. VI.

Y

placuerat, non sine anxia principum vicinorum quo consilio id fieret incertorum formidine diu sub signis retinuisse, tandem conatu contra Algeriam evanescente et illae dissipatae sunt. Ea urbs in superiore Mauritania Africae provincia ad mare sita, olim Caesarea Julia dicta, a qua et regio Caesariensis; Romano imperio everso a Vandalis destructa: dein instaurata Tremecen regibus paruit, qui cum alteri ex illis semper attribuebant, quousque Abu-Ferex Tunetis rex Tremecenense regnum in potestatem redegit, et Bugiam regni titulo filio concessit; a quo tempore Algerienses amisso antiquo rege sub ditionem Bugianorum et novi regis imperium transierunt, sub quibus exiguo tributo pensitatio immunitatem servare; atque postremo in plenam libertatem se asseruerunt usque ad * Horuxii Mitylenaci famosi piratae tempora, qui cum Selimi Turcorum imperatoris auspiciis subegit anno cto xv, et insulam jactu scloppeti distitam, in qua Didacus Vera Ferdinandi Arragonii iussa arcem, ad frangendas Arabum illinc late toto Tyrrheno mari praedas agentium excusiones, aedificaverat, Martino Varga inde dejecto vi cepit; et aliquot post annis ^b Salha Araisius, qui Othomanorum nomine praeerat, mole structa cum civitate conjunxit. Mortuo Ferdinando Francisco Ximenes cardinalis Hispaniae immensum opum, et auctoritatis quam in Hispania obtinebat, fiducia, eam, ab Abuhamu Tremeceno rege, cui tam vicina Turcorum potentia erat suspecta, persuasus, irritum ptenum conatu tentavit duce Didaco Vera. Sed sequenti demum anno, duce Martino Argore, caeso et interfecto Horuxio non solum Algeria, sed totum Tremecenense regnum antiquo possessori restitutum est. Horuxio dein Hariadenus ^c Ahenobarbus frater a Turco suffectus, qui in Tremecenensi regno bellum gereret; contra quem Hugo Monceta missus cum promissa auxilia non comparerent, foeda tempestate disiecta classe cum damno re infecta rediit. Longe gravius damnum fuit, quod Carolus v ipse cum ingenti classe accepit anno cto xli, quodque illam urbem memorabili adeo naufragio nobilitavit. Inde omissa, ut Hispanis insaufa, contra Algeriam expeditio; a qua nihilominus cum totus orientalis Hispaniae tractus continuis excursionibus infestetur, in tegnorum comitis semper de Algeria expugnanda mentio ab Ordinibus injicitur, et ordinariae pensiones plerumque, illa aut negata aut dilata, negantur. Et vero quantum damni ab Algeria Hispaniae importetur, indicoi sit Granatensium defectio anni cto lxxvii, de qua suo loco diximus; nam ab Algetiensibus vicinis quicquid illi opis, annonae, militis externi habuerunt, subministratum fuit, eoque praefidio confirmati, totum triennium in Hispania bellum abierunt. Ocasio autem improbat toties ac tunc capiti de urbe tentanda consilii a Gallo quodam ordinum ductore, cui ^d Rufo nomen, nata. Is de ^e Chio vastanda cum magno Etruriae duci auctor atrox fuisset, nec exitu res caruisset, ex eo famam solertiae consecutus; cum se quoque rerum Africanarum gnarum ostenderet, Jo. Andreae ^f Auriae Hispanarum triremium praefecto Algerianam expeditionem confectum facilem esse persuadere conatus est, his fere rationibus; quod urbs licet valido viii cto praetorianorum praefidio teneretur, secure tamen illi in custodia versarentur, infrequentibus excubiis; et Junio ineunte solemne haberent relicti tantum ad urbis custodiam ii cto, in circumpositam regionem ad vestigal, quod illi Garamam vocant, exigendum agminatum excurrere; interea urbem toto bimestri fere praefidio nudatam remanere, oppidanis eodem tempore ad messum colligendam et oppida rustica huc illuc dilabentibus, aut ad praedas faciendas per mare excurrentibus: se autem censibat; iv naves, quae oneratarum speciem referant, milite et armis repletas in portum Sextilli ineunte promovendas esse. Tum militis ope ex improvisio

vini

INTERPR. * *Horus de Mitylla*. ^b *Salh Rai*. ^c *Barkarfo*. ^d *de Roux*. ^e *de*. ^f *de*.

vim facientis portam marinam occupandam; qua capta reliquam urbem ad libertatem captivis, qui in ea quamplurimi sunt, vocatis, facile in potestatem redigi posse. Ab Auria, cui consilium non displicebat, ceterum ejus auctor multas ob causas suspectus erat, res omnis ad regis Hispaniae arbitrium committitur, ipso Rufo cum literis commendatis in Hispaniam missis; qui auditis cum consilium suum regi, ejusque consiliariis adprobasset, continuo ad Auriam remittitur, cum mandatis, ut in eam expeditionem quae necessaria viderentur summo silentio ac diligentia exsequeretur. Ille sive gentis nostrae, sive Ruffi ipsius, quem loquaciorem, quam ut res silentio regi posset, sibi videri aiebat, odio, hominem elevato ejus consilio ut specioso, sed nulla verisimili rei consiciendae ratione nixo, male animatum a se dimittit; et nihilominus rei tentandae, sicuti a Philippo jubebatur, certus, Antonio * Rojas Inici Borgiae legionis Longobardicae tribuni centurioni secretum credit, eumque in Hispaniam mittit, ut cum rege de rationibus rei exequendae, si eas probaret, ageret: eodemque tempore missi in Africam qui urbis situm, mores gentis et de praetorianorum abeundi et redeundi consuetudine et tempore certiora edicerent. Ille cum constantia Rufo referrent, eo majus rei tentandae desiderium Philippo injectum; et commodum accidit, ut copiarum hoc anno a ^b Fontano confiscatarum pars in Belgium, pars in Carinthiam ad Canisum recuperandam, destinaretur; pars Auriae in eam expeditionem attribueretur. Triremes ex Neapolitano regno et Sicilia ad nulitem et comearum portandum instrui iussae; quoque res magis tegeatur, ne quidem cum Neapolis et Siciliae proregibus communicata: et cum ^c Gymnesiam majorem ad trajiciendum in ^d Africam proficiscendum esset, ipse Neapolim et Messanam, quo convenire iussae erant, ire constituit, et inde ad Gymnesiam cum omni classe contendere. Sed utrobique seu livore proregum, sive Fontani contumacia, qui copias in tempore non tradidit, tot difficultates subortae, ut serius quam oportuerit, classis instructa sit. Nam triremes Neapolitanae ad excursiones Turcicum versus ditionem egressae, non nisi Nonis Quintilibus domum redierunt, multum quassatae, ita ut tempore ad eas reficiendas opus fuerit; et Siculae huc illuc per insulae litus sparsae non nisi Kal. Sextil. universae ^e Messanam convenerunt. Interea Auria copias a Fontano acceptas triremibus, quas Carolus filius ducebat, v. Kal. Jul. Gemae imponit, et Neapolim versus tendere jubet. Ipse cum praetoria, v. pontificii, vi reipublicae Genuensis, iv magni Etruscae ducis, iv Non. Quintil. subsequitur, et Eidibus Neapolim appulit; ac triduo post Messanam venit: ubi omnia imparata cum videret, diligentia propria, quam citissime potuit, aliorum incuriam superavit, sparsaque fama, ut magis falleret, quasi in orientem navigaturus esset; etiam Melitenensis triremis ^f ab ordinis principe acceptas in ^g Aegaeum excutere iussit: moxque Carolum filium cum suis, pontificiis, et Genuensibus ^h Panhormo et Sardinia superatis in Gymnesium praemisit. Ipse Siculis vix tandem collectis Panhormum, quo Hispaniae venturae expectabantur, tendit, et Calabria legione, quae citis peditibus constabat, accepta, iii Non. Sextil. cum Neapolitanis triremibus et Hispanis ⁱ Drepanum tenuit; quo ad eum Etruscae cum milite venerunt. Tum insulano per Sardiniam cursu, in itinere varia tempestate laceratus, vix tandem xiv Kal. Sept. Gymnesiam appulit. Ibi tantum v dies insumpti lustrando exercitui, in quo erant bellatorum xcio, ducibus Inico Borgia, Petro Toletano Anaia, Petro Vivero, Salazario Panhormitanae arcis praefecto, Antonio ^j Quinonio, Barnaba Barbo, Hannibale Macedonico. Universis copiis praefecti castrorum titulo praeerat

Emmanuel

INTERPR. * de Rojas. ^b comte de Fuentes. ^c Mosique. ^d Barbarie. ^e Misyne. ^f L'Archipel. ^g Palerne. ^h Trapani. ⁱ Quinzani.

CDDCI. Emmanuel Vega * Capovacca dictus: huic praeterea militiae sponte nomen dederat Ranutius Farnesius Parmensium dux, secumque ex beneficiaria nobilitate eo delectos adduxerat; Virginius Ursinus Bracciani dux, qui praetoria Florentina vehabatur; ^b Elchii marchio grandior natus ^c Machedae ducis filius, qui triremis in classe habebat; Alfonso ^d Idiaeus, qui Auriac vicarii officio fungebatur; Didacus Pimenrellus, Emmanuel ^e Manrices Celani comes, marchio ^f Garcilii, Hercules Gonzaga, Joan. Hieronymus ^g Auria, ^h Aurelius Talliacarnes. Erant in classe LXX triremes. Neapolitanus Petrus ⁱ Toletanus; Siculis Petrus Leva; Hispanis Buendiae, comes; pontificiis Magalortus Hierosolymitanus eques; Genuensibus Jo. Thomas Auria praecrant. Conquisitis locorum peritis nautis, post procuratas sacro viaticum animas, et acceptam ab episcopo pontificis ea in re vires ^j sustinente benedictionem, v Kal. Sept. classis solvit, ita composito ordine, ut quamprimum ex adverso Algeriae venissent, extra conspectum positi, ceteros delectos minoribus navigiis imponerent; qui cum duobus crepitaculis terrae propinquantes ad portam marinam ea admovent, portaque restructa, signum darent, ad quod reliqua classis vi remigum subito accurreret. Post triduum cum in conspectum Africæ venissent, albescente jam die non comparente praetoria Sicula, et navigiis parvis imperata minime facientibus, tota dies inutiliter extracta, donec sub vespere navigiolo advenerunt, nautis fluxu undarum rapido se abreptos ortum versus causantibus. Nam alioqui maxime pacatum erat mare; quod nocte insequenti eorum incumbente adeo intumuit, ut quamquam se cuncti ad rem strenue die insequenti gerendam comparassent, non sine Italorum haud obscuro murmure, qui Hispanos sibi praefatos in prima exfensione moercent; tamen cum neque ullo in loco consistere, neque exfensionem sacre mari adeo turbato citra certam perniciem liceret, converso cursu Gymnesiam pridie Non. Sept. repetiunt; ubi ducibus in consilium vocatis, quid facto opus esset, cum quaereretur, variae dictae sententiae. Sed ea tandem vicit, quae in tempus commodius differendam expeditionem, neque manifesto naufragii periculo exponendam temere classis censuit, praesertim inelinate jam tempore, qua praetorianos ex agro revertens confabatur, ex quorum absentia rei consiciendae occasio quaesita erat; neque plus buccellati, quam in mensem suppetere. Igitur dimissae auxiliares triremes, et regiae in suam quaeque stationem remissae. Tanti apparatus irriti invidia minime caruit Auria, quamquam iustas excusationis causas habere videretur, et culpam partim in proregum livorem, partim in triremium tempore coadicto non convenientium moram, innatamque Hispanorum tarditatem, rejiceret. Tamen homo gloriae supra quam dici potest cupidus, qui se ob ingravescentem aetatem bellicis laboribus deinceps impari videret, et a plerisque ac praecipue a Parmensi et Toletano in aula illa propterea traduci minime ignoraret, ne prioris vitae decus rursus senio obscuraret, praevenire, et missionem, quam actus dabat, ultro a rege juvene petere constituit, abdicata a se triremium praefectura; idque mature, cauteque paulo post fecit.

XIII. Haud feliciore successu res in Pannonia ad Canisam gesta a Caesarianis, pontificisque copiis. Expeditioni cum summo imperio praeerat Ferdinandus archidux Caroli filius, assumpto vicario Vincentio Mantuae duce. In eam summissa a Philippo Hispaniarum rege VI^{TO} FERD.² Madruelo ductore; a pontifice XII bellatorum CIO, quibus Franciscus Aldobrandinus fororis filius, sed in nomen familiae adoptatus, praefectus iussus. De auxiliis praecipue sollicitus sacrae pontificis a Sigismundo

INTERPR. * Cabo de Vaca. ^b Elche. ^c Mosqueda. ^d de Idiaquez. ^e de Montiparez, comes de Celano. ^f Garcil. ^g Doris. ^h Arrichum Tagliacarne. ⁱ de Toledo. ^j Madrucci Ital. Aldobrand.

*Sigiſmundo Turriano limitis illius regulo, Proteſtantibus, ut ipſi ſcripto publicarent, inſeſſiſſimo, cautione addita, ne illi in ullam belli Turcici partem cum dignitate et impetio admitterentur. Is dum ultro citroque implere conſueſcit, juxta Goritum ¹Igna fluvio plerumque vadoſo, ſed tunc Junio ineunte forte exundante, dum tranſaret, curru everſo, cum numeroſo ſamulitio, quod ſequabatur, hauiſus perit, et ſpei de tanti apparatus ſuccellu conceptae triſte omen ſuit. Univerſae copiae ^{xx}cis pedum, equitum ^{iv}cis efficiebant, quibus ad diribitorium conſtitus locus in Catoli Serinii comitis ditione inter ^bMurthae et ^cDravi conſinia. Serius pontificiae advenere, quae ^dPiceno ſolventes tranſmiſſo Hadriatico ad ^eVitiſinum in oppoſito litore exſcenderunt, a quo per Iſtriam, Croatiae et Carinthiae terreſtri itinere incedentes, ſummam ubique alacritatem prae ſe ferebant; quae nonnihil infraſta eſt Franciſci Aldobrandini Imperatoris ſui morte, qui Varadini ex febre violenta, antequam in ^fPannoniam perveniſſet, periit. Heberſhenius comes, qui Illyricani tractus dux erat, cum ſua manu, procerum vexillo, ex ſtitia, Carinthia, Carinia, ad principis mandatum in militiam produntium, ^gDornſeſum, quo loco copiae ſtativa habebant, tendit; eoque mox ^hGraccio proſectus Ferdinandus archidux cum praetorio vexillo ſub finem Sextilis ſe conſtitit. Hic dies aliquot inſumpti luſtrando exercitu, et munis militaribus inter Italos diſtribuendis; nam ab iis ſere Germani exreſuſi. Joanni Medici, qui ſumma laude rem tormentariam ſuperioribus annis in Chriſtiano exercitu adminiſtraverat, delata ſumma caſtrorum praefectura; ⁱOrpheus rei tormentariae praepoſitus, qui ipſem Archiduci fecerat intra menſem conſectam ſe rem ipſi daturum. Dum Straſſoldus et Dornſiſci adhuc eſſent, aſſertur, copioſum comitatum Zigetho cum milite Caniſam advenchi; conſeſſimque miſſus Heberſhenius cum equitatu ſuo, qui venientem in itinere interceptet. Sed emulatione Italorum ſactum, qui hanc gloriam viro bene merito invidabant, ut dum in expeditionis partem venire cupiunt, per eam viam quam inſiſtendam ſuſceperat, ignoratione locorum, aut fallentibus ducibus, comitatus intra urbem cum milite incolumi ſit acceptus. Tandem ineunte Septembri Dornſeſco diſceſſum, et alteris caſtris per ^kSerinii ditionem ſacto itinere non ſine maleſcio ad ^lCoderibam pagum ventum, ubi Murthae fluvius ponte jungitur, ac per eum exercitus in Hungariam terram traduſtus. Caniſa haud hinc plus ^mII milliaribus abſeſt, ſed difficili admodum et impedita via propter crebras paludes ac lacunas, quibus ſolum circumpoſitum ſcetet; ita ut vix ⁿII diebus integris tormenta deduci in caſtra poterint. ^oEid. Sept. initium obſidioni factum, praefidiariis crebra tormentorum diſpoſitione in Italicum pedatum detonantibus. Archidux ab ea parte, quae Murtham reſpicit, et paludem eo loco laiſſimam, propugnaculum excitavit, aliquot Italorum praefidio firmatum, ad refracnandas hoſtium eruptiones. Dein pons in palude ſtratus, quo hinc inde comeari poſſet. Sed cum lente omnia adminiſtrarentur, hoſtes interim per alteram munimentum portam libere Zigethum verſus excurrerant; nec cis paludem res melius in caſtris aut ex militari ratione ordinatae. Poſt decem dies conſtructo ponte traduſtus in alteram ripam exercitus, ita ut arx undique cincta eſſet. Archidux ipſe cum Maximiliano fratre militiae ſocio principale vexillum in deſolati templi ruinis in eodem loco ſtauit; ubi crebra diſpoſitione a Turcis inſeſtillabatur. Caniſae praecerat Haſſen purpuratus, vir pugnae et rei militaris

valde

INTERPR. * il conte Sigiſmundo della Torre. ^b Mare di. ^c la Drava. ^d d. Avone. ^e San Vito. ^f Illegit. ^g Dornſeſci. ^h Gratz. ⁱ Orpheus. ^j conte de Zrin ou Serin. ^k Colarite.

NOT. ^l Ige Maria, qui eſt une riviere pres de Gorice en Cariole, mais Igna ne ſe trouve point. ^m Per.

TOM. VI.

Z

CDDCL
HENRICUS IV.

valde gnarus; cui, poena capitis adjecta, mandatum erat, ne locum dederet, sed obfirmato animo ad perniciem usque tueretur. Quod ille sedulo fecit, negata toto obsidionis tempore suis cum Archiduce colloquendi facultate. Præter rusticorum ingentem numerum ad ruinas faciendas et aggerem ducendum intus incluserunt, et 13 bellatores, magnam partem prætorianos, secum habebat; quibus in treis regiones, quas defendendas susceperat, distributis, ipse strenue rem ubicunque discurrere gerebat. Cum infesta tormentorum dispoſitione gravia damna Christianis daret, cuniculis ægi coeprum; et eo loco primum, ubi ante annum Canisense oppidum erat a¹ Paradiso dirutum ac incensum, propugnacula a nostris structa, machinaeque in ea impostae, quibus brevi cunctas hostium munitiones, loricas, ac propugnacula ab ea parte opposita demoliti sunt, adempto obſessis tormentorum adeo inſectorum usu: turris lateritia inprimis, ex qua Turci continuo fulminabant, non sine damno obſessorum concidit, domo ipsa, in qua Hassco pernoctabat, ad idus pervia. Restabat fossa admodum profunda, per quam tribus distinctis locis ad hostilia munimenta nostri conſectis fasciculis et vimineis dolis viam sternere aggrediantur. Vix tandem voragines oppletæ, multis in opere occisis militibus, et pontes portatiles ab Italis alveo fossæ impositi, qui ut plerunque sibi non constabant, ita alia atque alia in dies nova belli instrumenta excogitabant, et Turcis ea crebris assultibus et eruptionibus disturbantibus inutiliter tempus terebant, pontificiorum jam multum imminuto numero. Tandem exunte Octobri cum Heberſtenius tempus brumae inflare, et finem obsidioni imponendum moneret, atque adeo cunctis viribus oppugnationem tentandam, vii Kal. Nov. reintegrata verberatio, deſectisque oppositis propugnaculis, ad quæ viæ in palude stratae teodebant, postridie Madraciani et Itali eodem tempore conjunctis viribus Canisense castrum, Heberſtenius cum suis munimentorum alterum ex terra pingui et intertexto ligno structum invadunt; sed pontibus quos secum portaverant, ad fossam superandam curtis, conatus frustra fuit: anteriores interim posterioribus urgentibus, qui de pontium defectu ignorabant, et socios in aquas subiectas impellentibus, quorum pars lutoſis gurgitibus hausta; pars, quæ hærebat, ad Turcorum iniurias et ictus centos exposita: Heberſtenio, qui cingulo tenus aquam ingressus fuerat, nihil non voce et exemplo faciente, ut suis ad vallum hostile petrupendum animos adderet; sed cum eodem tempore Madraciani et Itali a caſtro Canisicoſi depulſi eſſent, deſensores suis laborantibus præſto fuere, et nostros ad extremum repolere: Perierunt in ea oppugnatione ex Christianis plus 10: nec minor numerus ſanciorum fuit, quorum major pars poſtea ex acceptis vulneribus ſoluta obſidione periit. Archidux, qui rem minus ex voto ſuccedere doleret, pejora veritus, cum ab incepto nollet deſilire, per Jacobum Preinerum anlac ſuæ tribunum Marthiam gentilem Caſſarianorum imperatorem de auxiliis ſolicitat. Interim exeurſionibus juxta b Zigaretum, Babozam, Capuſwarum vario eventu pugnatum: deterioſe fere ſemper hoſtium conditione. In iis captus Zigaretani purpurati tribunus, et c Camorra parva, haud longe a d Balathonis lacu ſitum caſtellum, a 100 Huſſarorum mano crepitaculo admoto, ac terrore ſubſequentis exercitus victoris intentato, receptum. Auxiliariis a Marthia ſummiſſis ductore Chriſtophoro Hermano e Ruſwoermio, viæ per paludem inſtaurantur, et pontes longiores ac leviores ſtruuntur; jamque altera oppugnatione decreta erat in xvi Kal. Dec. cum tanta pluvia incubuit, ut conatum deſerre necelle fuerit: nocte proxima tam aſperum frigus inſecutum eſt, ut plus mille equitum Ruſwormiano- rum, qui teneoria et caſtrenſem apparatum minime ſecum attulerant, obſcuerint.

SC

INTERPR. a Paradis. b Zigaret, Beheze, et Capſſwar. c Camorra. d La Balaton. e Ruſworm.

ac misere gelu perierint. Ita soluta obfidio, dimiffis in vicinos pagos confufe copijs. Tormenta et impedimenta, quod nondum ea crassitie glacies indurauisset, ut plauftra onusta ferre poffet, inter coenum glaciemque ruptam hostium ludibrio relicta, cadaveribus passim equorum et lixarum viis oppletis. Tandem incifis ligamentis equi ab aurigis abducti, torumque triduum haec strages aspectu foeda, dicta horrenda, duravit, Ferdinando, Mantuano, Medice, aliisque belli ducibus, qui in flativis remanserant, tandem praemiffio Heberfeno cum suo equitatu fubfequentibus; praefidiarii ultimum agmen carpentes multos cecidere: qui in castris ob vulnera aut debilitatem reperti sunt, cuncti fine gratia trucidati. Validiores in fervitutem abducti incensa ac diruris castris. Capta in linere tormenta, quae noftri fete corruperant. Impedimenta ab Huffaris ipfis majorem partem direpta. Abuentibus plerumque vada nova quaerenda erant, quod ufitata curribus, corporibus caeforum obstrueta, tranftrum equiti negarent. Tandem ad pontem ex navigijs in ^a Murtha stratum ventum; et inde miffae copiae integrae in Serinii ditionem, ut fe ex labore reficerent. Reliquae ^b Petrovium et ^c Rakelfpurgum concedere, ubi plerique ex morbis et frigore misere perierunt. Ac Petrovii uno die ^x Itali ratione inita numerati sunt; ita ut coemeteria antiqua tot cadaveribus capiendis minime fufficerent. Ex Madrucianis ^{xii} signis vix duo fuperfuere, contagione non solum inter milites, fed etiam rusticos, qui aegros domi exceperant, crudeliter graffante.

XIV. INTEREA res felicius ad ^dAlbam-regalem gesta ductu Philippi Emmanuels Lotaringi ^e Mercuriani, cui Carolo Mansfeldio mortuo summa rei a Rodolfo Caesare delata fuerat. Is ⁱⁱⁱⁱ Non. Sept. Comara cum ^x cito bellatorum profectus tertiis castris Albam venit. Tum unicuique belli ducum, quae petere deberent, flativa assignata; et in confilio deliberatum de suburbis capiendis, quae ad urbis vallaef defenfionem Turci muniverant: et quia a fronte vim facere periculofum erat, Ruffwormius juffus ad Zigethanum suburbium defenforibus vacuum, quod nihil ab ea parte timeretur, per paludes viam indagare, qui cum delectis ^{cito} fasciculos singulos gestantibus in uliginofas voragine rusticis ducebus sub noctem intrat, quibus magno cum vitae periculo vix eluctatus, amiffis tantum ex suis ^{vii}, suburbium adortus et occupat; dato prius, ficuti convenerat, signo, ut eodem tempore ad alia suburbia Mercurianus vim faceret. Res strenuae ubique tentata. Turci inopinato casu tecti huc illuc difcurrere, nec quo se verterent, satis fcire; noftris irruentibus et obvios quosque cadentibus. Tandem in oppidum relictis suburbis trepida fuga concedere. Captae ^{xiv} aeneae machinae, quas Mercurianus statim contra oppidum direxit, nullum non strenui duels manus per se obiens; ita ut tribus diffidens plerumque se magnis periculis objiceret. Edita ruina cum obfessi deditionem facere juberentur, superbo accepto responfo Mercurianus iis denunciarum jubet, fore ut alium nunciump postridie a se habeant, et ipse in oppido fit coenaturus. Nec exitu denunciatio curavit: nam duobus locis facto impetu noftri post obftinatum certamen in urbem praepererunt, nihil non contra molientibus Turcis, qui se postremo in domibus probe, ut rebantur, munitis, ac templis includere, in quibus non nisi fere destructis tandem caefi ac capti sunt. Palarium et major basilica foedis ruinis desolata. Haften incolumitatem pactus se vivum deditit, in castra statim a Mercuriano amandatus; praeda Belgis cessit, qui immani intemperie in oppido graffati sunt, Germanis focis etiam fpoliatis; nec Pannoniae tegum offibus pepercere, quae post urbem funditus direptam sacrilega immanitate ab iis revulsa sunt. Tum

inftauratis

INTERPR. ^a Mur r. ^b Petrov. ^c Rakelburg. ^d Stul-Wiſſenb. ^e du de Mercur,

CIDD CL
HENRICUS IV.

inflauratis ruinis a Mercuriano Richardus^a Staremburgius Austriae regulus cum valido praefidio urbi impositus: ad ejus et majorem securitatem castella vicina aut diffugientibus Turcis recepta, aut vi capta sunt. In munitionibus suburbiorum cum nostris adhuc haerere, auxiliares Turci profecti advenerunt, qui XXXII bellatores efficere dicebantur, et per montana circumducto exercitu vi Eid. Oct. ad aggerem Christianum vim faciunt. Quibus confectis Mercurianus aciem instruit, et post aliquod certamen hosteis in fugam vertit, capris aliquot tormentis; eodemque tempore praefidarii alia parte egressi hostilia castra invadunt, et XIV machinas eis eripiunt, quas et secum intra urbem abduxere. Postidie promota a Mercuriano castra, tota nocte infomni acta. Una erat omnino via, qua commearus in Christianorum castra apportabatur, eique mons mediocri clivo imminerebat, quem Turei occupaverant, ut pabulatoribus illac venientibus transitum intercluderent. Nostri Turcos aggreffi loco deiciunt, eumque contra crebros hostium assultus ad extremum tenent. Tribus locis interim concurrunt; jamque Hussari a proelio sensim recedere, incumben- tibus Tureis, acies nostra inclinare coeperat, cum restituto a ducibus certamine hostes extracta in noctem usque pugna, post acrem impressionem, ad extremum in fugam se conjecere. In eo conflictu ex Turcis bis mille occubuerunt, et in iis Muhammedes Kihia Budensis purpuratus; aliquot praetores ac praefecti. Ex nostris ecce desiderati, sed nullius fere nominis. Ausus sub frequentia imbrum paludibus cum ipse omnis Albae capicndae Turcis adempta esset, castris incensis soluta obsidio. Rulwormius cum suis jam fatigatis Ferdinando ad Canisam sedenti auxilio missus eo, quem jam memoravi, eventu.

XV. FELICITER a Caesarianis in^b Dacia pugnatum. Indiſtis^c Claudiopoli comitiis cum a majore parte Sigismundus Bathorius, qui aberat, princeps Transilvaniae per praekonem renunciatus esset, decretumque ut e Moldavia continuo accersitus praefinae dignitati restituere, eique cuncti ordines parere tenerentur, Stephanus Tſchiakus, qui absens vices obibat; homo perversus et magni animi, ne nihil interim ageret, Michaelis^d Walachii, qui jam ad Caesarem profectus Viennae jamdiu subsisterat, uxorem et liberos capi et captos sub custodia abduci imperat. Qua re cognita, ultra quam dici potest animo commotus Walachus Pragam pergit, et a Caesare admissus non omnino sibi toties seu levitatem, seu perfidiam Transilvanorum experto, praeter expectationem accidisse dicit, quod de illorum populorum defectione intellexerat. Quos tamen, locorum peritia fretus, si modicis auxiliis juvetur, fore dicit, ut brevi ad Caesaris obsequium pacara tota provincia redigat. Libellum querimoniarum gravium plenum itidem portexerat, cujus exemplum penes me habeo, quo fidem sacrae Caesaris majestati vel cum pernicie sua constanter servatam contestabatur, ab initio repetita suorum erga ipsam meritorum, et egregie bello factorum memoria, non sine occulta ingratitude exprobratione, et livoris Bassae, quem minime nominabat, siccillatione, incusata perpetuo et palam Dacorum, et Bathorianis partibus addictorum perfidia, quo et excusabat, quod interdum necessitati cedens cum Turcis ad se missis reconciliationem verbis simulasset, cum re et facto contra illos tanquam juratos nominis Christiani et familiae Austriae hosteis strenue et constantissime pugnasset. Addebat, ad majorem invidiam, Aaronem antea Dacis et Bathorianis infestum, ob fidem constanter Caesari et Austriae familiae servatam pati ingratitude remuneratum esse. Is prope totidem, et cum Georgio Bassa, qui ad primum motum vitibus per se impar jam se ad limitem receperat, se conjungere jussus, «Morinam venit, quo et ex^e Quadis delectus equitatus cum

INTERPR. ^a de Staremburg, Seigneur d'Autriche. ^b Transilvanie. ^c Clusienburg. ^d Valvode de Walachie. ^e Motin. ^f Silésie.

eum subsecutus est. Jam Bathorius a provinciae Ordinibus evocatus exeunte Aprilii domum redierat, et a Vivarum^a Rubitio^b dedente receperat, initio nihil hostile prae se ferens: nam datis ad Bassam literis, a Tschiaiko decreta ut iniussu suo facta exes-
sabat, deploretaque sua conditione ac miseria, in quam nulla culpa sua incidisset, praeteritorum gratiam sibi fieri, et, ut novos ad Caesarem legatos mittere liceret, pe-
rebat; de cetero nolle se consilia et rationes cum Tschiaiko homine sedizioso miscere religiose protestabatur. Sed homo ad quamvis auram fluctuans statim mutavit, et a Tschiaiko persuasus cum Michael et Basa, antequam majores vires collegissent, con-
fligere statuit. Itaque cum xxx cto armatorum circa se haberet, ex provincialibus, Hungaris, Moldavis, Cosacis, Tataris, et majorem partem Turcis, collem superiorem ex adverso Caesarianorum occupat. Michael et Basa cum xviii cto circiter in inferiore colle confedere Kalendis Sextilibus, cum pridie bis mille equites egregie instructi ex Quadis advenissent. Postridie, cum diu uterque exercitus in procinctu stetit, Bathorius morae impatiens, sub horam quartam pomeridianam in imum descendit, et Caesarianos adoritur, a quorum tormentis in medio clivo dispositis graviter infestatus est, cum contra tormenta ejus in summo colle directi Caesarianos illacros supervolarent. Eoque errore factum, ut cum a Caesarianis repetita saepius dispo-
sitione solverentur, Belgae acri impressione facta mediam aciem pertruperint; eodemque tempore hinc Michael, inde Basa per latera incumbentes, Bathorianos post ingentem caedem editam postremo in fugam verterint. Occisi plus x cto memorantur. Capta ex signa, et ad Caesarem perlata, xl omnis generis tormenta. Ex Caesarianis vix cec perierunt. Castra hostilia capta ac direpta. Mox victoribus Claudiopolis patuit, oppidanis, quod defecissent, interim in sacramentum adactis, ac praesidium impositum suo sumptu alere iussis: sed major in vincendo inter Caesarianos duces, quam post victoriam concordia fuit, dum alter alteri suspectus occa-
sione quaerit. Basa cum Michael hominem vasta ambitione post successum ultra modum insolescere videret, primo monitum, ad extremum optinere statuit; et dissimulato ejus superbo responso, quo Basae, Caesariique imperium in se nullum agnoscere palam declarabat, post aliquot dies quasi de magnis rebus cum eo acturus ad se vocat. Cum ille ire detrectaret, missa ad eum comprehendendum quasi de-
fectionem meditantem ii Belgarum signa, ac totidem Germanorum, ad quorum conspectum homo ferociter ita cohortuit, ut minime se desereret, sed suorum quo in-
clarnata percussorem Germanum stricto gladio peti, ac superveniente Bero Tordae praefecto Belga cum aliorum globo, statim hasta transverberatur, cum xliiii aetatis annum ageret; utraque fortuna vel inimicorum judicio insignis. Corpus nudum eis fluvium ad vesperam usque indignum in modum ad horrorem jacuit, sub noctem jussu Joannis Schneckenhaufi Silesianae militiae tribuni ibidem terrae mandatum. Occiso Michael statim ejus retroelium avide direptum, sparsa signa, quasi repertae essent inter gazam literae, quibus occultarum cum Turcis machinationum ac prodi-
tionum fides fiebat. Quod non tam ad placandos Walachos valuit, populos fre-
quenti dominorum per mutuas caedes in dies succedentium mutatione gaudentis; quam ad mitigandam apud vicinos, alioque principes facti invidiam, ne ut olim in cardinalis Georgii caede et Andreae itidem cardinalis exitio, sic nunc in Michaelis caede eandem infamiae opinionem Austriaci incurrerent; quasi illis insitum ac familiare sit, in regnis parandis, novisque ad antiquas ditionibus jungendis, sic in-
digenarum et primariorum virorum opibus et egregia opera ad firmandas res suas
uti,

INTERPR. ^a Vivar. ^b Rubitz. ^c Bero, gouverneur de Tord, Wallon.

CDI DCL
HENRICUS IV.

uti, ut postea pro beneficio maleficium rependant, et subeunte fastidio eos tanquam suspectos occasione quaesita de medio tollendos curent. Bathorius post tantam cladem fugienti ubique similis per vastas solitudines errabat, frustra sollicitato de reconciliatione per literas Balsa; qui successum urgens et amoto aemulo Michaela totam fere provinciam sequenti hyeme Caesaris imperio subiecit. * Claudiopolis interim aliquoties a Bathorianis tentata nullo exitu; dein per literas VII Eid. Dec. ad Balam datas petit Bathorius, ut sibi principatu suo libere uti frui liceret; Balsa nomine Caesaris loca munita praefidiis firmaret. Ad quae nihil aliud a Balsa responsum, quam salutem consulto ipsum, si se Caesaris arbitrio permetteret.

XVI. SECUNDUM bellicos successus in Italia atque adeo Hispania maxime anxios animos tenuit de homine, qui se Sebastianum Lusitaniae regem esse affirmabat sparsa ubique fama, et ut varie adfecti erant animi, ita varii de ea re seminati sermones; absurda fere primordia favor hominum primo secutus, miris et prodigiosis in mendacio indicis confirmatus. Nam sic memorabant: post pugnam infeliciorem in Africa ad ^b Alcacieram pugnatum, et cladem non solum regno Lusitano sed rei Christianae universae temeritate sua importarant, cum ipsum cuncti in ea oppressum putarent, pudore confusum et aspectum hominum veritum obvia celoce confensa Algarbium pervenisse, curatissime vulneribus, cum Christophoro Tavora, ^c Averi duce, ^d Redondae comite, orbem terrae obire, Abyssinorum principis ditiones, aliasque remotiores provincias lustrare, decrevisse. Hoc consilio in Persiam usque penetrasse, variisque proeliis ab eo tempore interfuisse, ac multa vulnera in iis accepisse; postea peregrinationum pertactum in solitarium religionem locum concessisse, et apud Georgianos, ubi adhuc Christiana sacra ritu peculiari coluntur, cum fene devoto lausisse. Denique anno 1577 ab eo discesse, et nave vectum in Siciliam appulisse, praemisso Marco Tullio ^e Cotizone Cofentino, qui de incoluntate sua nuntium in Lusitaniam tanto tempore rege indigena vacuum perferret. Cum is non rediret, se in viam dedisse, ut ad pontificis pedes se proferret. Sed a famulis insigni perfidia in itinere spoliatus Venetias divertisse, ubi a senatu, Hispano oratore instante, in custodiam datus sit. Ad haec cum oris totiusque corporis laeva parte brevioris similitudinem, in supercilio dextro cicatricem ex vulnere ab infania notabilem, verrucam in imo pedis articulo haud multum digito minorem ostentaret, multaque adderet ad faciendam fidem, se Sebastianum esse; Lusitan, in quorum animis incertum plus ad infaniam usque improbus in reges suos amor, an implacabile Castellensis nominis odium valeat, concursu facto carcerem circumflare, senatum pressare, ad novum regem admitti importunus flagitationibus petere. Tandem post longi carceris taedia exeunte hoc anno senatus hominem interrogatum facto decreto dimisit, conditione adiecta, ut intra octiduum extra reipublicae sineis excederet. Inter Lusitanos, qui misero aderant, jam se patriae redditos, et Castellensibus pulsus rege Lusitano pristinam libertatem ac decus antiquum recuperaturos credentes, serio consultatum fuit, quod iter discessuro petendum esset; per ^f Rhactos et Helverios in Galliam et inde confensa ^g Rupellae nave in Lusitaniam rursus, an per Etruriam labens mentito habitu compendiosorem viam per mare Tyrrhenum ingrederetur. Tandemque vicit ea sententia, ut quando altera via per populos Sectaria peste infectos eundum esset, auspiciatus iter per Etruriam deligeret. Verum statim atque Florentiam ingressus est, Ferdinandi magni ducis iussu captus, et reposecentibus Hispanis traditus est, qui regni brevis spe vana se sustentantem

INTERPR. * Cloniburg. ^b la Campagne d'Alger qu'on voit. * Averi. ^d Redondo, ^e Cotizone de Cofente. ^f les Grifons & les Balises. ^g la Rochelle.

fulsentantem Neapolim transportarum, postquam coram prorege aliquoties interrogatus est, militari iudicio tanquam impostorem per vicos asello impostum ignominiose traduxerunt, tonsaque barba ac capillitio, remo in praetoria tritreme minciparunt. Lusitani nihilominus ab incepto minime desistere; sed eo ardentius Romae, et ubicunque poterant, fidem hominum obestari, et regis sui, sic enim jam aperte loquebantur, libertatem urgere. Cum vero Neapoli in Hispaniam ad Baetis aethuarium iuxta ^b Lucaris sanum ductus esset, eo acius in proxima Lusitania per exules eo prorepentes in secreto coitiones fieri, et libertatis specioso nomine populos sollicitare. Itaque ^c Sampajus Dominicanus, et alter ^d B. Francisci fodalitio capri, et in furtum acti sunt. Apud nos Josephus Texera ^e Dominicano ordine, odio Castellensium, larem fixerat, qui ad rei famam in Baraviā, Angliā, Venetias, Romam emendicata undique ab amicis, qui ab itinere molesto cum dehortabantur, stipe, excurrere pro ludo habuit, et cum non sine vitae discrimine Romae aliquot dies mansisset, miserabilis regis causam scriptis in Italia, et postquam in rediit in Gallia publicatis, turatus est; ac postremo vaticinia, cum aliud non posset, nam Lusitani, ut Angli, vaticiniis suis multum tribuant, cumulavit. Nam Alfonso ^f Lusitani nominis fundatoris divinitus revelatum fuisse, gentem ejus non defuturam usque ad sextam decimam generationem; sed et Deum pro misericordia sua tunc ad eam respecturum. Quod de Sebastiano dictum interpretabatur, quem cum cuncti mortuum putabant, post multos annos Deus patriae et folio avito reddidisset. Dum se ita homo alioqui bonus, et qui ingenium in concinnandis familiarum originibus praecipue exercebat, inutilibus sumptibus ^g peregrinationibus periculose susceptis verax, contra Luteriae ex moerore morbo imaginariis pro regni Lusitani recuperatione cogitationibus finem postea imposuit. Tandem pseudo-Sebastianus in arcem conclusus, sive accelerata, sive naturali morte, tragedias in regno Portugalliae, quotidie ex ea causa exorientis finivit; renovata per eum pseudo-Alexandri, unius et alterius pseudo-Philippi, pseudo-Neronis, pseudo-Balduini, falsorum in Anglia Edvardi v et Richardi fratris, inter Turcos pseudo-Mustasaram, ante paucos annos pseudo-Caroli in Hispania, et ejus denique qui se Caroli ix filium super apud nos venditabat, memoria. Hunc motum portendisse haud minus portentum superstitiosi putabant, tunc in Hispania passim vulgatum de campana ^h Velitae quae Juliam Celsam fuisse autumare, in Tarraconensi provincia sponte se movente, quae sonitum edidisse mense Junio et Julio dicebatur. Quod idem miraculum contigisse creduli rursus affirmabant in Ferdinandi Arragonii, Caroli v, Annae Austriae Philippi ii conjugis morte, et cum olim Alphonsus v expeditionem in Italiam suscepit, et Siciliam Gallis creptam occupavit; cum denique Sebastianus in Africam ante annos xxxix trajecit. Verum haec ejusmodi sunt, ut de iis haud facite nisi oculis et auribus credi possit. Sane Hieronymus Surita luculentus rerum Hispaniensium scriptor, ut virum doctum et Inquisitionis officio inservientem decebat, ita de hoc portentoso verba facit, ut neque rem protius negare, neque plena asseveratione confirmare videatur: nam cum in rem praesentem venisset, ita se affectum dicit, quemadmodum Strabo, cum in Aegypto Memnonis statuem, quam quotidianis solis ortu contractam eripare aiebant indigenae, cum Aelio Gallo provinciae praefide inspicere; nam sonitum quidem se exaudisse scribit; ceterum utrum a basi, an a colosso, an ab aliquo circumstantium edius sit, affirmare nolle; et propter causae incertitudinem cuius rei potius id tribuere, quam credere, ut lapidibus ita compositis sonitus edi queat.

XVII. ANNUM

INTERPR. ^a Guadalquivir. ^b S. Lucar de Barrameda. ^c le Pere Sampayo. ^d compagne de Velilla en Aragon.

CDCCL
HENRICUS IV.

XVII. ANNUM illustrium mortibus claudemus. Fredericus Willelmus Saxo, Joannis Willelmi, qui Henrico II apud nos militavit, filius, Joannis Frederici septemviratus spoliatus nepos, ipse septemviratus tutor, quasi finita tutela (nam paulo post Christianus II pupillus annum agens XVIIII publicam administrationem VIII Kal. Oct. suscepit) a Vinariae ubi natus erat Nonis Quintilibus finem vitae imposuit, cum annos XL non excellisset. Ante cum Martinus Garces Arragonius Hierosolymitani ordinis princeps, cum summa prudentiae ac moderationis laude militiae totos VI annos praefuisset, Februario incurre ad Deum migravit. Huic concordibus equitum collegii suffragiis suffectus est Adolphus^b Vignacurius Gallus vix quinquagenarius, quod raro cuiquam multis abhinc annis contigit; excursionibus antea contra Turcos clarus, et magnam virtutis, ptoello^c Euriaco ante XI annos, cui regi militans interfuit, gloriam promeritus; quasi fatale esset, ut qui Henrici IV causam coelo probatam per haec bella tutatus esset, eo rege principatum illustrissimae toto orbe militiq; consequeretur. Literis, et in literatos praecipuo amore ac studio, prudentia et humanitate clarissimus, Nonis Sextilibus Patavii, ubi ante XLI annos ortu honestissimi sedem posuerat, Joannes Vincentius^d Pinellus origine Genuensis, Neapoli natus, optime meritum non solum de Italia sua, sed de toto orbe Christiano animam Deo reddidit, cum aetatis annum LXVIII ageret; in cujus laudibus commemorandis, quas alii singularibus libris fassus pro merito explicaturi sunt, ne nimis sim, nunc Tito Pomponio ipsam comparasse satis habeo; quippe qui Veneti, ut ille Attici, a serenissima Republica, quae ipsam impense dilexit, nomen promeritus, et in privata vita praenobilis familiae decus servans amicis cuncta humanitatis officia sedulo ac proximae praefaret, aliosque quamplurimos, quos mutae virtutis opinione in Gallia, Germania, Hispania, ac longinquis Europae partibus sibi conciliaverat, diligenti literarum mutatione coleret, ut non solum iis, qui quotidiano convivio fruebantur, gratissimus, sed etiam aliis passim quamplurimis utilissimus esset. Bibliotheca ejus insignis tot annorum spatio et solerti cura collecta variam fortunam post ejus obitum sortita est, et cum herede confictata, quod amplius ex Paulo^e Gualdo Vicentino, qui ejus vitam certe dignam quae ab omnibus legatur, descripsit, lector poterit cognoscere. Post Pinellum commemorandus venit Tycho Brahe eques Danus astrorum vera scientia et observationibus longo tempore in sua^f Uranopoli et magno sumptu factis omnium concordibus suffragiis principis Astronomorum nomen promeritus, qui^g Chersoneso Cimbrica relicta, cum in Germaniam proximam se recepisset, in aula Rodolphi Caesaris aliquandiu floruit. Cum Willelmo Hesso, qui et in eadem scientia exercebat, arcta studiorum necessitudine conjunctus, et Pragae hoc anno IX Kal. Nov. decessit, cum vitae annos LIV, natiens IX, dies XIX tantum exegisset. Vitae scriptis a se editis secundum Ptolemaeum, Joannem^h Regiomontanum, et Nicolaum Copernicum imprimis clarus, et postea a Jacobo Keplero, cui praeclearas ingenii sui reliquias, ne perirent, quasi testamento legavit, publicis illustrior. Huic addeamus Richardumⁱ Strcinium in Austria liberum baronem, antiquitatum Romanarum, quas et scriptis illustravit, cognitione praestantem. Is uizum et alteram pro Ordinum Belgicorum libertate defensionem, sed suppressa nomine, verius Austriacorum principum, quibus subest, offensionem, publicavit, et postremo in theologicis stylium exerceat, et ad Robertum Bellarminum admonitionem expresso nomine, scripsit, atque hoc anno in patria in vivis esse desit. His et accessit Joannes^k Heurnius personae familiae et Belgio oriunda^l Ultrajecti natus, qui cum ad medicae artis studia animum appulisset, ejusque in patria

fundamenta

INTERPR. ^a Wilmor. ^b de Vignacur. ^c d'Esp. ^d Pinelli. ^e Gualdo de Pienza. ^f Uranenburg. ^g Davenorch. ^h Muller, dit Regimonten, né à Koninghsbergen dans la France. ⁱ Strcin. ^k Heurn. ^l Utrecht.

fundamenta jecisset, Luretiam venit, et Ludovico Dureto regio in ea scientia professori eximio operam navavit, tanti praeceptoris non ingratum discipulus, et CDDCL
doctrinae ejus summus praeco; dein ^aParaviu[m] profectus, ac postremo ^bTicinum
utroque magnos in ea scientia praecipue sub ^cCapivazio et Mercuriali progressus
fecit, et in patriam reversus, erecta ^dLugduni Batavorum anno 1710 LXXXI acade-
mia ad medicam professionem cum Remberto ^eDodonaeo Mechliniensis honorifice
a curatioribus evocatus in studiis assiduus consenuit, editis plerisque scriptis; cum-
que prospera semper antea valetudine usus esset, calculo laborare coepit, cuius cru-
ciatibus totum triennium divexatus, tandem 111 Eid. Sextil. anno aetatis LVIII, die
natali suo obiit. In mortui vesica repertis septem calculi nuclei juglandis maioris
magnitudine et forma, singuli drachmas duas pendentes, misera ad libros assidue
sedentium stipendia. Meruit et David ^fChytraeus, qui tot virorum, quantum in
ipso fuit, memoriam ab oblivione asseruit, ne ipse inditus relinqueretur, qui in
^gSuevia, ^hBrakenheimae Wirtembergensis principatus oppido natus, Tubingae
et Heidelbergae studiorum tirocinia fecit, et a ⁱMegnapolenfibus ducibus evocatus
diu Rostochii profectus est; ac tandem septuagenario major hoc anno 111 Non.
Quintil. placide ex hac vita migravit.

XVIII. MULTAS et natalibus illustres heroínas hic annus in Gallia abstulit.
Nam Aloisia Lotaringa Nic. ^kValdemontii, ex Margarita Emondana Lanoralli qui
ab Albano securi percussus est sorore, filia, Henrici 111 vidua, ex nimis icenialis
attenuato corpore, subita hydropisi oppressa, ^lMolinii in Boiis Januarii mense de-
cessit, cum vix XL annum attigisset, ^mMercuriano fratre herede instituto. Eam
secura est ⁿMaria Borbonia Francisci Fani-Pauli comitis filia, et ^oHelionori Aureli-
ani Longavillae ducis vidua, jam provecta aetate, ^pSamarobrigae Ambianorum XIII
Kal. Maias violenta febre extincta. Nec multo post Francisca Aureliana Helionori
soror, quae Lud. Borbonio ^qCondaco alteris nuptiis conjuncta fuerat, ex eoque
matrimonio Carolum ^rSueffionum comitem fultit, haud quinquagenaria major Lu-
teticiae Parisiorum decessit 111 Eid. Jun. Eodem mense in eadem urbe VIII Kal.
Quintil. Henrica ^sClivia Nivernia Ludovici Gonzagae a nobis toties memorati vidua,
sepe sexagenaria debitum naturae persolvit. Jana denique ^tCoemia, quae Franc.
Borbonio ^uContii principi nupsit, exsunte Decembri ad ^vArnoldi-fanum in Car-
nuribus lethali in ea aetate et anni tempestate variolarum morbo correpta pariter ex-
tincta est, cum intento tunc admodum frigore in viam se dedisset, ^wLuccium in
Cenomanis tendens, ut nuptiae Annae ^xMontaferiae filiae cum ^yCar. Sueffione
jam patris celebrarentur.

XIX. REX continuis in limite rebus, cum tempus parvis usoris inflaret, exe-
unte Sextili ^zFontem-bellaecum rediit, ubi regina V Kal. Oct. sanctorum Cosmae
et Damiani sexto die, profunda jam nocte sub undecimam horam, magno non solum
regis, sed totius regni ordinum, ad quos fama mox pervenit, gaudio, Delphinum
enixa est. Publicam lactitiam Parisienses festa tormentorum dispendione testati
sunt, et ubique toto regno civitates; gratiasque in templis passim actae, creditis in
certam successione in familia regia spem omnium animis, et per eam firma pace
in posterum constituta. Nam non satis erat ad publicam quietem certum regni
successorem

INTERPR. ^aPadua. ^bPavia. ^cCapivacia. ^dLeyde. ^eDelonée de Molvini. ^fRach-
buse Germ. ^gla Grande. ^hBrakenheim. ⁱde Alfeldsburg. ^jde Flandmont. ^kAloisius ex Brac-
kenheim. ^ldes de Mirazar. ^mMorice de Baudon, fils unique de François de Breville, comte de S. Paul,
et d'Albierre doué de d'Esfontaine. ⁿLeonor d'Orléans, duc de Longueville. ^oArctura. ^pprince de
Condé. ^qSuffien. ^rde Clèves, duc de Nevers. ^sde Guise. ^tConti. ^uS. Arnaud en Bourgogne.
^vLudon Aléon. ^wde Montfer. ^xcomte de Suffien. ^yFontainebleau.

TOM. VI.

E b

successorem habere, nisi ex eo prognatus esset, cui pacem et salutem universi singulique suam deberent, et sub quo spes esset, ut partum virtutis patris per bella Imperium, in pace ullis motibus inconcussa, ad Dei gloriam et populorum levamentum olim feliciter administraretur. Maeste his auspiciis et tam felici augurio puer coelo dilecte, Delfinique faustum nomen per tot annos in regia domo iorem mortuum renovans, regii nominis, quod per has turbas a seditiosis calearum vilescbat decus in animis Gallorum erige, et divulsas voluntates a patre jam conjunctas potio magis perge conglutinare: ante omnia ad gloriae Dei, per quem et propter quem reges regnant, amplificationem, cuncta consilia tua, vires ac conatus dirige: iustitiam serva, cum vicinis pacem, cum tuis benevolentiam cole; et in civili administratione sic te gere, ut virtuti decus, benemeritis praemia, sublati ubique foedis nundinationibus, et avaritiae pabulo, consent; et aequabile inter omnes jus ita constitutur, ut neque sacer ordo cultum ac reverentiam erga se a ceteris desideret, neque oobilitas dignitates et honores sibi decisse, neque plebs sui rationem non haberi merito queri possit. Paulo ante eodem mense Mauritiū festo die Margarita regina Hispaniae a Mantuae Carpetanorum filiam peperit, eique Annae Mariae Mauritiæ nomen impostum, haud minore populorum illorum gratulatione, apud quos, ut masculorum, sic his deficientibus foeminarum legitima successio est. Atque heic libro, atque adeo operi, quod inter bellicos strepitus, urbana et palatina officia, peregrinationes, aliasque occupationes, aspirante Deo Trino et Uno, intra xxi annorum et vi mensium spatium, huc usque perduximus, finis feliciter imponatur.

INTERPR. a *Melrid*.

JACOBI

JACOBI AUGUSTI THUANI HISTORIARUM SUI TEMPORIS

LIBER CENTESIMUS VICESIMUS SEPTIMUS.

EPITOME.

NOVA operis praefatio. II. vii. Eid. Jan. ad Ostendam totis viribus oppugnatio tentata. Vario eventu utrinque pugnatum. Albertus animum ad obsidionem obfirmat, Novae munitiones ab utraque parte excitatae. Undecim dierum spatium plus c. novae non sine damno plerumque intra oppidum acceptae. III. Frid. Spinola in Hispaniam profectus Philippo auctor fuit, ut viii. treiremis ad suas adderet, novaeque deletus Ambrosio fratri habere liceret. Sub id irritum conatu tentata Breda a Frid. Bergenſi comite. IV. Mauritius Graviam deditione capit. Ad Ostendam interina variae machinae excogitatae ab Albertinis. Ad Hamontium miles tumultuatur. V. Frid. Spinola acceptis viii. treiremis Hispani cum solvisset, in Anglicano freto a Batavis novibus illac excurrentibus multum damni accepit. VI. Wachtendonk pacis intercepta. Negotium de pace inter Emdanos et comites coeptum interventu Ordinum repetitur. VII. Mercurianus re bene ad Albani-regalem gesta laetus in patriam rediens, Norimbergae inopinata morte oppressus est. Ejus ingenium, mores. VIII. Caroli Gonzagae Civis Nivernensium ducis longinqua peregrinatio: in Pannoniam descendit. Alis purpuratus ab Heiducis interceptus. Ad Budam irritum conatu posita castra. Pesta a nostris capta. Nivernius fortiter pugnans gravi vulnere saetus. IX. In Dacia Balsa successus urget. Bistriciam in fidem accipit. Moyses Cicularum dux proelio victus in montana confugit. Bathorus omni ope destitutus nitro ad Balam supplex venit. X. Res in Livonia a Sigismundo Polono et Carolo Sueco gestae altius repetitae. Proelio acriter commisso Sueci funduntur. Polonorum in victoria crudelitas. Wenda et alia loca circum posita a Ratzirvilio et Stensckio in potestatem redacta. XI. Joannes Nassovius ad Carolum venit, et summam sub eo armorum praefecturam accipit. Carolus ad res constituendas domum redit. Leges militares a Nassovio dictae. Caroli in Nassovium livor. Dissidio ducum amissa rei bene gerendae occasio. Ad Rigam posita castra, sed de Sigismundi adventu nuncio allato per tumultum soluta obsidio. Rex tandem Seelburgum venit cum Joanne Zamoscio Polonicorum exercituum imperatore. XII. Zamoscii aliorumque belli ducum et procerum nomine luculentum scriptum ad Carolum mittitur. Carolus respondet et in Zamoscium acerbè invehitur. Zamoscii acerbum itidem responsum. Ad Livones Sigismundus ex iisdem castris scribit. XIII. A verbis ad arma deventum. Rex ab obsidione Wolmariae discedit, et Vilnam venit. Zamoscius ad Wolmariam castra admoveat, et deditione capit. Zamoscii et Nassovii utrinque res gestae. Nassovius in patriam redit. XIV. In Africam ad Mahometam arcem a Melitenſibus equitibus expeditio suscepta. Classis Tarcia duce Cicada in Calabriam appulsa. Rbergium vastatum. XV. Praetoriani occasione Scribae qui in Asia proxima seditiosos fovebat, et sub portas usque novae Romae excurrerat, tumultuandi occasionem captant. XVI. Finalium in Liguria ab Hispanis occupatum

occupatum. Medefmus portus captus, et milite firmatus. XVII. Virorum literis illustrum meritis, Lazari Superantii, Maximi Marguini Cytherensis episcopi, Pauli Metiffi, Martini Rulandi, Gasp. Peuceri, Fr. Junii, Jo. Pesseratii.

EX AUCTORIBUS,

Offendanae obsidionis diario, Gasp. Ent, Imman. Meterano, Pomp. Justiniano, Car. Gonzagae Nucerini relatione, Hungaricis relationibus, Jac. Typotio, relatione M. S. Germanica a Jac. Bongarsio in linguam Gallicam translata, Jo. Naf. sorii diario, Zamoscii et Caroli literis, Turcicis relationibus.

LIBER CENTESIMUS VICESIMUS SEPTIMUS.

CIDCII.
HENRICUS IV.

IN desideratissimi principis, qui nunc jucundo Ludovici nomine feliciter imperat, auspicio natali, cum ante sexennium scribendi finem fecissem, non putabam fore ut ulla ratione adductus finito potius quam intermisso operi manum denuo admoverem; satis quippe publicae expectationi, et satis ad famam saluum existimabam, historia per bella pluraque civilia ad pacem toto orbe Christiano Henrici magni virtute ac beneficio partem deducta. Nam ab eo tempore nihil fere memorabile apud nos gestum: tantum quaedam domestica, ac majorem partem tristitia occurrunt, nequaquam cum superioris aevi rebus ⁸ comparanda. Multa etiam conantem deterrebant, recenti adhuc sensu indignae gratiae mihi pro tot evigiliis in publicam utilitatem ad nominis Gallici gloriam laboribus repensae, quae in praeterita et instantia respicientem melius de futuro ominari non sinebant; praesertim cum mihi deinceps cum iis virendum esset, quos iniquos ab initio expertus, si ultra pergerem, implacabiles habiturus eram. Nam ad ⁷ ceteras molestae fortunae importunitates hic cumulus accessit, ut cum serio de secessu cogitarem, aestu contrario abreptus in aulae scopulos rejicerer, quibus affixus animi in horas penderem, et qui in legum obsequio antea conquelescebam, nunc pristina libertate novo servitio emancipata, precatum et eluti spiritum alieno nutu ducerem. Ita cum per illorum ipsorum, quibuscum mihi res est, sive altum, sive livorem privato vivere non liceat, non solum laboris ingrati necessitas imposita est, sed adversus invidiam, et potentiorum odium periculosum certamen propositum, in quo si succumbam, ignaviae, si perentiam, contumaciae pertinacis crimen mihi subuandum sentio. Vix enim dici potest, quantum vitae praeteritae innocentia, ac praecipuum veritatis studium mihi inter nostrum odium conciliaverit, quam graves inimicitias ingenua mea libertas, et alienus ab omni suco et factione animus excitaverit, ut quicquid deinceps facturus dicturusque sim, si remissius, ad metum, si generosius, ad ultionem sine ii relaturi, qui majorem partem hodie efficiunt, et de aliorum fama et existimatione ex suo sensu, non recta ratione plerumque judicium ferunt. Haec et alia, quae deliberanti in mentem veniebant, ejusmodi erant, ut constantissimum quemque ab omni practico cogitatu deterere potuerint. Me vero assiduis fortunae adversantis ictibus

fractum

VAR. LECT. ⁷ satis mihi, satis ad firmam

MS. Reg. Auz.

⁸ comparanda, quae alia narranda post me re-

tingit, non solum mea sed et publicae fortitudo rei

impetant. *MS. Reg.*

⁷ ceteris, quibus tota via constituta sum, fortunae importunae molestias hic cumulus accessit, ut cum definita potius quam sperata functione discessis, quasi Deo vocante scito de secessu *MS. Reg.*

fraſum illuc actatis admonere, ut quieti conſulerem, nec in invidioſo opere indulſtriam meam diutius ^a fatigare. Sed facile fuit hominem patriæ charitatis amore captum, quique recta conſilia et honeſta emolumentis omnibus et commodis ſemper ^a antepoſuit, in re præſertim, in qua publica utilitas cum privatis rationibus certat, a ſententia dimovere. Nam cum amici non in Gallia ſolum, ubi plerique mihi metuentes potius quieſcendum ſuaſebant, ſed externi a periculo remotiores ex Hiſpania, Italia, Germania, Britannia, Belgio, Pannonia, atque adeo ultima Livonia per litteras quotidie ad rem perſequendam hortarentur, nihilque reliqui ſacerent, quo ^a me jacentem erigerent, et alacritatem priſtinam, quam ſæculi ingenuitatem perſæſus amiſeram, propoſita publica utilitate in me renovarent, eorum tam enixum ſtudium in eam, quam ipſi volebant, partem interpretatus, mihi tandem perſuaderi ſum paſſus, ut ſi orium naſtus eſſem, eorum deſiderio ſimul, et publicæ utilitati aliquando ſatiſficerem. Sed ſive ad triſtem rerum faciem hebeſcentem, ſive deſuetudine ſcribendi pigreſcente animo, ſive denique ob recentem moleſtiam exanellatum memoriam reſitante, rem de die in diem protelabam, cum caſus inter-
veniret prodigio propior, non ſolum Gallis, ſed cunctis orbis nationibus lamenta-
bilis, interitus Hentici magni, qui magnum momentum ad omnem dubitationem tol-
lendam attulit. Enimvero cum principem his deploratiſſimis temporibus quaſi
coelo delapſum poſt tot egregie facta omnes ſibi boni ſuperſtitem caperent, mali
etiam in ejus longiore vita præſidium ſibi repoſitum putarent, fieri non potuit, quin
tam indigna ejus morte varie animi ſint affecti; cum alii propriam ſalutem dolerent,
alii rerum merita reputantes publica commiſeratione non extra indignationem mo-
verentur, alii denique præſentium ſenſu in impendentium malorum conſideratio-
nem, non ſine ingenti animorum conſternatione, raperentur: ego certe, ^a qui
præcepſu pietatis ſenſu tangerer, minime mihi ſatiſfactum putabam, niſi principis
de ore Chriſtiano tam bene meriti manibus ſingulari ac peculiari officio parentarem.
Itaque eadem facilitate, qua tantæ molis opus ab initio ſum aggreſſus, nunc quo-
que me vinci paſſus ſum, ut præteritorum memoriam ſempiterna oblivione eru-
erem, et obſtitato contra calumnias et obſtreſtationes animo, intras conſcientia tu-
tus, de cætero ſecurus, fidem amicis datam liberarem. Et quando Deus optime
maximus me tanto principi præter ſpem et contra votum ſuperſtite voluit, quale-
cunque otium in hoc aulico comitatu naſtus, decrevi reliqua vitæ ejus, hoc eſt, de-
cenni, quod ſequitur, res geſtas ^a ſcriptis commendare.

II. A ^a Offendana igitur obſidione, quæ ad annum uſque quartam protrac-
ta eſt, novum internuſſi operis ducetur initium. Kalendis Januariis diſploſis tormentis ab
Archiduce ſalutati obſeſſi, et ſama toto Belgio ſparſa de Offenda totis viribus oppug-
nanda: vii Eid. Jan. poſt bis mille ictus contra ^a Santhilliae, Helmontium, et Eri-
naecum propugnacula diſploſos, ſub velperam reedente maris aëſtu ſicilis admo-
ris ad vetus oppidum viſ facta; quod Franciſcus Vcerus, et Horatius frater cum delectis
tuebantur. Farnæſius bis mille Italos in primo agmine duebat: hunc ſequēbatur
Carolus ^a Longovallus Bucœi comes cum totidem Belgis, Dixmulac præfectus eum
bis

VAR. LECT. ^a ſcripſerem. Sed niſi ſcitiſſus, id propoſitum exemplo dico, quam probum ho-
minem, qui humanitas officii gaudet, qui patriæ
charitatis amore ducitur, qui recta conſilia
MS. Reg.

^a antepoſuit MS. Reg.

^a me diſſipatione quaſi jacentem MS. Reg.

^a qui eodem quo ille natus anno, totum quin-

quem in ejus caſtris conſumſiſſem, ut alius
neceſſitates omittam; me præcipuo petitis ſenſu
tangi ſentiebam, et minime mihi MS. Reg.
^a ſcripſi manducæ, pari qua ſuperioriſe fide, mi-
nore utramque eam invadit; quod ut mihi ingratum
Triſtis et Unus Deus, cum toto pectore iterum oro
ac venerere. Ab Offendana MS. Reg.

INTERPR. ^a De Santhil, Helmont, et de Perceſſi. ^a de Longovall, comes de Bucœy.

TOM. VI.

C c.

CDD CII
HENRICUS IV.

bis mille item, ad Erinaceum propugnaculum vim fecit. Haec inter Archidux ad machinas bellicas fodebat, et Isabella uxor ad cognominem munitionem. Eodem tempore diversis partibus oppugnatio tentata, sed serius aestu jam intumescente. Vario eventu ubique pugnatum. Semilunula a Veeto aestu ad expugnationem relicta fuerat, ut eo successu hostis occupatus aliis locis esset segnior. Tum Iaxtae Veeri iussu cataractae, quod oppugnationibus valde incommodavit. Interea capta semilunula, statimque ex b australi propugnaculo incumbenibus Anglis c Daio duce, Albertini ecc ex suis amissis locum deserunt. In irrita illa oppugnatione magna ab obfessis strages edita, Antonius Gambaloita Italicae legionis tribunus desideratus, Didacus d Durangus Hispanae e tribunus et alii graviter vulnerati. Ex obfessis longe minor numerus, quippe vix t. occisi, c circiter vulnerati. Belli duces M. f Haefrenus, Nicolaus f Lerasus, Anglicanarum cohortium plures legati occubuerunt: s Horatius Veeri frater grave vulnus in crure accepit. Postridie per tubicinem ad sepulcrum petita cadavera, et tribus naviculis avecta. Inter mortuos reperta juvencula habitu virili, plerisque vulneribus confossa, cum monili non mediocri pretii, et caena aurea, quae strenue admodum se gessisse dicebatur. Triduo post aliquot naves auxiliares ad oppidum venerunt, aliquantum in ingressu infestatae, quae post successum non mediocriter obfessos recreant. Ac postridie rursus xvi aliae naves incolentes appulerunt cum recenti milite, qui statim ad propugnacula instructus apparuit. xix Kal. Febr. per b Gulam pleno maris aestu x naves comenatu onustae ingressae sunt, quae adverso vento consilire coactae tormentis hostilibus graviter infestatae fuerunt, salvo tamen comenatu. Eodem die Daniel i Hartanius Marquetus cum xiv signis venit: utrinque toto illo tempore res tormentis acta: recensitis copiis lxxxii ex vetere praefidio signa numerata, et xxxi nuper advecta, quae magna pompa et sclopetorum fragore lustrata sunt: postea et iii naves ex Anglia omni re ad victum necessaria appulerunt: per Gulam viii naves morbofo milite onustae egressae, quarum iii cum aquam haurirent, frustra a suis petito auxilio, in Alberti manus vira salva venerunt. Reliquum mensis munitionibus instaurandis, et novis struendis praecipue in vetere oppido insumptum, praecipua Veeri industria ac diligentia: Barmenburgh xi Kal. Febr. ex morbo decessit, honorifice admodum in oppido sepultus. Capto transfuga resecitum, quosdam ex dedititiis ad mortem damnatos, qui Santandream propugnaculi dedendi auctores fuisse arguebantur. Cum Albertini in munitione Gulae imposita strenue laborarent, ex b Flammenburgh et Pekelo propugnaculis ab obfessis graviter infestati sunt. Navis vero inter haec sine damno oppido v Kal. Febr. egressa. Nonis nova municio ad i Vacearum pontem inchoata, et o Grossendurhum munimentum p palis crectis cinctum ab obfessis, qui munitionem Gulae impositam indefinenter verberatione quassabant. vii Eid. crebrae per sagittas in oppidum immissae literae, quibus Albertus praecleara quaeque transfugentibus pollicebatur, de dedititiis male multatis elevata invidia, quod crebris item transfugis causam dedit. Multi morbo adluctati per Gulam egressi, et in Zelandiam missi. Multi vicissim intra oppidum sine damno accepti. Albertus ad r. umulos munitionem, in qua praecipua tormentorum vis, festinatis operibus excitabat, quam obfessi assidue contraria verberatione pulsabant: vicissim ipsi ad Santhilliam

VAR. LECT. a Incommodavit. Hoc in-
pina strago a defunctis edita. Interea MS.
Reg.

b p. 100. Alvarus Sures S. Jacobi ordinis episcopus.

INTERPR. i Eglain. b Embrouri du Sud. c le capitaine Doy. d Durango. e Haefren,
f Embrouri du Sud. g Horatius, frater du chevalier François Veer. h la Gueule. i de Hortaio, Sr de Mer-
queto. j Embrouri de Flammenburgh & de Petel. k port aux Faches. l fort de Groutendorp. m po-
Eglain. n Dureu.

Simon Antunes item Lusitanus legionis tribunus,
praefecti Antuerpiensis vicarius, centurio major, qui
paulo ante dum de conditionibus ageretur, Offen-
dae obfess fuerat, graviter vulnerati. Ex MS. Reg.

Santhilliam versus septentionem in veteri oppido ad mare IV * tumalos introitus struxerant, et in singulis duas bombardas collocaverant: novus item ^bagger in veteri oppido, et nova ^c fossa ducta, veteribus ampliatis et ad mare porrectis, quo in opere ^c10 homines quotidie fatigabantur. xv Kal. Mart. naves II sine damno egressae, et xv signa recentium militum iridem duce Edmondo ingressa: alii etiam ex navibus, quae in ancoris stabant, non sine magno discrimine in oppidum accepti. Tercio post die ex Italico transfuga cognitus, Albertum ad persequendam obsidionem animum obfirmasse, et ad portum ^d occidentalem pontem sternere decrevisse, quo copias in vetus oppidum trajiceret; et ad ortum aggerem ducere, qui ab arenariis tumulis ad Gulam extenderetur; item cataraclas ad ^e Gulam occasum versus corrumpere: quod cum resciverunt obsessi, ab iis ad eas partes adhibita pro tempore praefidia, et speculae passim ad disturbandos irruentium impetus structae. Albertus, qui Mauritium in armis esse sciret, et moliturum aliquid minime dubitaret, quas potest copias cogit, et, ad obsidionem relicto Jo. ^f Riva legionis tribuno, ^g Gandavum ire pergit. ^h Sequanorum legio, quam Marcus Ria Varamboni marchio ducebat, abdicante se, fratri Claudio Ballanconi regulo celsit. Sub id innumefcente praeter solitum aestu magnum damnum ab obsessis acceptum ad Gulam Pekelum propugnaculum versus, detonantibus tormentis auctum, et ⁱ aggere ad portum orientalem perrupto. Extremo mense VIII naves appulsae, et quantumvis ab hoste infestatae ad oppidum incolumes pervenerunt. Militi praefectus erat ^j Dorthus tribunus; qua eadem nocte agger maris violentia perruptus obsessorum diligentia furtus fuit, et circumpositae munitiones. In castris paulum res a seditione abfuit, fremente milite, et non ad pugnam, sed ad lanienam abduci se querente. Kalendis Martiis ^k naves intra oppidum acceptae, et dum faciendis ruinis utrinque tempore impendunt, Vecrus vigiliis et labore seditus ad curandam valerudinem oppido exit, et in eo Fridericus ^l Dorthus legionis tribunus cum Dortho, Daniel ^m Harianus Marquetus, et ⁿ Edmondus summum imperium cepere. Postridie XXXV naves appulerunt sine damno, crebra item transfuga secuta, immixtis per sagittas, ut prius, in oppidum literis, quibus obsessi praemiis propositis ad defectionem invitabantur. Extra oppidum terra, quae alluvione litori ab ea parte accreverat, vulgo Poldre loco nomen, ab initio optime munita, et a mari postea aliquot locis corrupta diligenter sarta est, portus item novus repurgatus, per quem navis una VII Eid. primum egressa est, quam XXXIII postea secutae sunt; et per eundem postridie XVI sine damno ingressae, et sequente rursus XIII aliae per Gulam, initaque ratione undecim dierum spatio plus ^o naves intra oppidum acceptae sunt: et III Eid. septem denuo appulerunt, et biduo post XXV milite, commearu, et instrumento onustae, quae ^p Vlissinga solverant. Toto Aprili, Maio et Junio res utrinque tormentorum disputatione gesta, nullo praeterea operae pretio. III Non. Quintil. duem iussu celebrata obsidionis encenia festa tormentorum disputatione, tintinnabulis templorum deficientibus, mulieres ac pueri pelvis pulsare iussi.

III. FRIEDERICUS Spinola, qui ante triennium triremis in Belgium adduxerat, et inde magna damna Batavis inflixerat, in actuarius latens, et tranquillo coelo ac vento secundo in eos excurrens, in Hispaniam profectus, Philippo auctor fuerat, ut VIII triremis ad suas adderet, et VI ^c10 Italorum sibi legere, adiunctis bis mille veteranis Hispanis Ambrosio fratre duce, liceret; quos Mauritio cum exercitu adventanti opponeret. Id eum facile Philippo persuasisset, non ita ^q Fontano Mediolani

protegi,

INTERPR. ^a Reluctet. ^b rampart. ^c foss. ^d le West-hove. ^e West-guiche. ^f de Riva. ^g Gand. ^h Favi-Gentia. ⁱ digne de la mer près de l'Ogil port. ^j le colonel Dorth. ^k non Dorth. ^l Harian. ^m de Marquette. ⁿ Edmonds. ^o Flissinga. ^p comte de Fuentes, gouverneur de Albin.

proregi, ad quem remissus fuerat, persuadere potuit, qui cum terrorem de se per Italiam spargere, quam pacem habere mallet, veteranos ad securitatem, ut aiebat, publicam penes se retinuit. Sed procedente ex Spinolarum pecunia militi stipendio, non defuit miles, qui ad delectus responderet, et disciplinam servaret. Itaque lecto milite, et in II legiones diviso, Ambrosius Spinola priori praepositus, assumpto Pompeio Justiniano, qui centurionis majoris officio fungeretur. Alteri Lucius ^a Denticius militari experientia clarus dux, cui attributus Augustinus Arconatus. Ille in viam & dant, ut eodem tempore, quo Fridericus cum triremibus, illi per terram in Belgium descenderent. Sub id irritum conatu tentata Breda a Friderico Bergenfi comire; et cum Adolfus frater Mauritio jam incedenti incurrisset, post oblatum certamen graviter sauciatus, postremo in hostium manus venit. Interea Ambrosius Spinola superatis Alpibus per ^b Sequanos cum suis copiis in Lucemburgensem agrum, et inde per dispositos equos ad Albertum, qui Gandavi erat, contendit. Is exercitui quem hosti venienti, et jam ^c Neomago appropinquant, et Mosam mox transire oppelliturus erat, Franciscum Mendozam matris in Arragonia praefectum, et levis armaturae in Belgio tribunum cum summo imperio praeposuerat; dato negotio ut ^d Tilemonem versus tenderet, cui praesto esse cum suis iussus Spinola. Itaque copiae quae jam ^e Namureum venerant, ad Tilemonem cum exercitu se conjunxerunt, quo post terga relicto, cum aliquantum processisset Mendoza, castra munivit, cognovitque Mauritium ad ^f S. Truden in Eburonibus confedisse, qui locus non plus trium horarum itinere a Tilemone abest, cum aliquot dies nulla re gesta consumpssissent, Mauritio recedente, deliberant inter belli duces fuit, quid facto opus esset, hostiumne vestigiis insisterent, an ^g Dielsa occupata, et ^h Campiniam cernens ad ⁱ Silvam-ducis et Graviam, quae loca tentaturus hostis credebatur, eum anteverterent. Sed deficiente stipendio quod Spinolanis tutum procedebat, et comento, et impeditis, jam fremente milite res ad Albertum remissa, dumque amplius deliberaretur, hostis instandi amissa occasio.

IV. MAURITIUS ad Graviam castra ponit pridie Eid. Quintil. capto in itinere Helmonte castello haud magni momenti, ne quid, quod ipsi incommodaret, a tergo relinqueret. Gravia ad Mosam posita cum profunda admodum fossa, Brabantiam versus paludibus undique inaccessis cincta; sed aggerum, qui in utraque fluvii ripa ad frangendos aquarum impetus flexi sunt, ratione fit, ut vallum ad cingendum locum facile ducatur. In munitionibus quaque versus summa diligentia structis, ut loco succurri non posset, apertus agger, et ductum vallum. Antonius Avila cum ^j cetero delictis Graviam tenebat, qui quae poterat ad sustinendam obsidionem parabat. Ad munimentum oppido praetensum factus impetus, et post aere certamen locus captus; inde propius ad oppidum admotae copiae, ignibus artificiosis immixtis, qui et domos incendebant, et oppidanos ac militem multum infestabant. Mendoza ut obsessis praesto esset, Ruremondam venit, ibi in consilio sententia variatur, cum alii locum aliquem tentandum censerent, aut ^k Berkam ad Rhenum, aut Wachten-doukam, ut hostem ab obsidione averterent, aut vero Ravestonium occuparent, ut superiore Mosae ripa infesta comitatu ab ea parte impedirent; et ita sentiebat Grobbenduncanus Silvae-ducis praefectus homo locorum gnarus, quod et probabat Mendoza. Sed in itineris ratione rursus novae difficultates occurrebant, quod longo circuitu, nec nisi quinque ad minus diebus, si extra periculum incederetur, eo perveniri posset, quo temporis spatio Gravia amitteretur: seu compendiosior via per paludes

INTERPR. ^a Dentici. ^b la Franche Comté. ^c Nimègue. ^d Tilemon. ^e Namur. ^f S. Truden. ^g Liège. ^h Diels. ⁱ la Campigne, vulgo Kerpennant. ^j Bisfides et Grav. ^k Rheinberg et Wachten-douk.

paludes eligeretur, non nisi magno discrimine res confici posset. Itaque tentare placuit, an perruptis juxta Ravelschium munitionibus auxiliares in oppidum immitti possent. Id negotii darum Jo. Thomae Spinæ legionis suppletæ tribuno, quem Simo * Antonius Lusitanus legionis item tribunus cum ceto delectis sequi jussus est. Eodem tempore, quo illi incedeabant, diversa parte Spinola cum bis mille vim ad munitiones facturus erat; sed nocte pluviosa et impeditis itineribus retardati auxiliares re infecta reversi sunt; unde desperata auxilii summittendi ratione, Mendoza ex ducum consilio vasa conclathas, et b Venloam versus tendit. Mauritius nequaquam propterea vallo egressus obsidionem urget, et vim vix Eid. Sept. ad oppidum facit, quæ cum non successisset, eruptione rursus certatum; sed lunula, quam obfessi ad defensionem oblati tenebant, amissa, et præfidiarii mortibus et labore assiduo multum imminuti, tandem xii Kal. Oct. secuta deditio. Præfidiarii in obsidione desiderati circiter cccc, et in iis Thomas * Dianus et Hier. † Nobilis: * Placidus Santrius, et Gaudentius † Corretius graviter vulnerati; Mauritius oppidum ingressus id hereditario jure crevit. Ad Ostendam interim in Gula variaz machinæ excogitatz ab Albertinis, ut obfessis aditum ab illa parte intercluderent. Dum in eo laboratur, et obfessi omnia summa faciunt, ut conatus hostilis disturbarent, a morbis, qui et extra oppidum grassabantur, multum damni accipiebant, quod ob diruta ædificia tormentorum vi contingere cum animadverteretur, instaurandis iis opera impensa, ita vicis dispositis, ut parum a fulminatione illa infestarentur, icibus ad primum lapsum torpentibus. Nec minore incommodo Mendoza confidabatur, qui ad * Thorun vicum inter b Ruremondam et Mosæ-trajectum concesserat, auditoque militem in propinquo ad Hamontium tumultuare, eo sine mora ducit, et tormentis directis, cum periclitarentur, equitatus ab peditatu discessit, qui mox venia facta deditioem fecit; ad equitatum persequendum missus Bellijocensis comes. Illi † Hocstratum a Gallo-Belga proditum occupant, et fama rei sparsa plus ceto undique confluentis ad suas partes pertrahunt. † Dieffam sub Id Albertus venit, eoque sibi Mendozam jussit occurrere, inde ut locum per se debilem firmaret, et tumultuantis ad officium si posset, adduceret. Cum nullas condiciones admittirent, xiii Kal. Oct. proscripti et aqua et igni edicto interdicti sunt; etiam capitibus perduellium pretio imposito. Ad quod horridæ libertatis scripto contumelioso ab Elecho ac sociis responsum est, ab Ordinibus passim ad invidiam publicato. Dum Hocstratum Albertus tendit, certior factus Mauritium jam Graviam cepisse, et Breda tumultuantibus auxilia cum comenteo summississe, ipsūque in itinere esse; ipse Venloam deflexit, quam præsidium accipere decretae audiverat. Ex vix tandem loco milite firmato, quod et idem Ruremondæ, et † Geldriæ, et Trajecti fecit, ubi et Hermannum Bergensem provincie præfectum reliquit, ad interiora se recepit. Mauritius Germanum equitem dimisit. Albertus et copias autumnio jam incumbente distribuit. ii equitum alæ juxta Trajectum a Batavis cæsiæ. Inde Tilemonem ubi venit, majorem copiarum partem ad Ostendam obsidionem misit, eique Fridericum = Bergensem comitem præfecit, qui et tumultuantium excursions ab ea parte reprimeret. Spinolani multum imminuti * Herentalæ, Wertæ, Liræ ac Damæ præsidio impositi: ipse * Gandavum ad Insantem salutandam concessit. Mendoza sub Id in Hispaniam profectus est, eique suffectus Ludovicus Velascus. Rei tormentariæ cura, quam Velascus obtinebat, † Buquoii comiti celsit, eisque Gallo-Belgarum

INTERPR. * Antonius. † Spinola. * Dianus. † Nobilis. * Placidus de Saxpe. † Corretius. † Hier. † Hieronimus de la corte. † Ruremonde & Mosfricht. † Hocstratum. † Dieff. † Geldria, & Manfricht. † de comite van der Bergh. † Herental, Wert, Liræ, & Dama. * Gand. † Buquoii.

TOM. VI.

D d

CODICIL. Gallo-Belgarum legio Philippo * Torrensi attributa. Theodori item * Trivulzii legio, cum sub id in Italiam abiisset, Alfonso * Davalo, et mox Ludovico * Melzio cessit. **HENRICUS IV.** Venerunt in castra tunc Petrus * Gironus Ossunae dux, et Joannes Medices bellis Pannonicis magnam gloriam adeptus; † Belliocenſis a Rodolfo Caesare acceptus, ut in Pannonia res gereret. Tumultuantes ad * Hugardam et Judogniam Albertum male mulctarunt. Eodem tempore Ludovicus Nassovius cum globo militum in Lucemburgicum agrum descendit, et vastato † Viti ſano magnam pecuniam tota provincia corraſit.

V. DUM haec in Belgio agerentur, Fridericus Spinola acceptis VIII trirēmibus Hispali solvit, 1 S. † Ludovici, cui † Reudonus; 11 † Trinitatis, cui Petrus * Fergas; 111 * Occafonis, cui Avila; 14 S. Philippi, cui Rodericus * Nervafius; 5 Aurorae, cui Petrus * Collatus; 6 S. Joannis, cui Ferdinandus Vargas; VII Hyacinthi, cui Chriſtophorus * Mongis; VIII Padillae, cui Joannes Soſa praerant, nomen fortitae sunt; quae bis mille quadringentos bellatores portabant. Trinitas et Occaſo in Luſitano litore incumbentibus navibus quae ex Indica navigatione revertebantur a Richardo * Levelſono Anglo depreſſae ſunt. Spinola cum * Oliſiponam cum VI reliquis appuliſſet, in aulam acceſſus, non niſi inclinata jam tempeſtate coeprum iter perſequi potuit, et v Non. Oct. in ſpecto Anglicano primum conſpectae ſunt, a 11 navibus Batavis, quibus Tigris et Pelicanus nomina; dein et a Roberto Manſello maris Anglici praefecto juxta Calerum diſpoſito majore tormento ex praetoria, ſignum datum Batavis navibus hac illac excubantibus, quae ſubito conveniunt. Philippus et Aurora poſt obſtinatum et multoties repetitum certamen modo in Anglicano, modo in Belgico litore quaſſatae, ad extremum multis amiſſis et ceteris capſis demerſae ſunt. Duae ad * Neoportum receptum habuerunt: una ad Calerum naufragium fecit, mancipio libertas data: ultima, qua Spinola ferebatur, ad Dunkerkam roſtrum illiſit. Cum tribus pro tempore inſtauratis * Suiſis Fridericus contendit, adducta legione Hiſpana cui Joannes Mcneſes Luſitanus eques praerat; ad cum Ambroſius frater protinus ſalutandum venit, captoque conſilio ad eluendam adverſae fortunae aliquo operae pretio invidiam Pompeium Juſtinianum cum octo cohortibus ad ſe venire jubent, et de exſeſione in * Walacrinam Zelandiae inſulam ſacienda ſerjo cogitatum, conſecta ad Natalis pervigilium die; ſed tempeſtas ſuborta, irritum eorum redditus, allatis interim ab Alberto literis, quibus Friderici copias a Juſtiniano adductas ad tumultuantium motus compeſcendos in Brabantiam remittere jubebatur.

VI. SU * id et * Wachendonka ope unius ex praefidiariis a Mathaeo † Dulcheno * Straelis praefecto paene intercepſa eſt. Arx amniculo ab oppido diſcluditur, ad quam admiſſus miles ille et cum eo Dulchenus, et XIII deſecti, qui in navicula palca onuſta latebant, praefidiarios ex improvſo irruptentes obruncant, et arcis praefectum capiunt. Oppidani cum ex altera ripa caſu territi, ſuperveniēte cum ſuis Henrico Bergenſi comite, qui in propinquo rei eventum opperiebantur, de deditione cogitarent, Batavi ſorte apparere, qui deliberantibus animos fecere, ſerius adventante cum auxiliariis Hermanno Henrici fratre, cum jam * Meurſia, Berka ad Rhenum, Schenkiana arce et Neomago tria peditum ceto, et ceto circiter equites a Batavis acceſſi veniſſent. Ad eorum adventum, qui arcem tenebant, honorificis conditionibus eam dederunt. Id extremo anno actum, cum jam Trivultius ex Italia rediiſſet,

INTERPR. * de Tieret. * Trivulſus. * Davalo. * Il conſolier Melzi. * Giron. † le comte de Belliſſim. * Hugardes, ſic Triguſ. * S. Frit. † Ben Lati. * Reudon. † la Trinité. * de Fern. * Occafon. * Nervafius. * Collado ou Collato. * Mongis. * Levelſon. * Liſbon. * Neomort. * Fergas. * Walacrin. * Wachendonck. † Dulchen. * Straelen. ** Alvari, Breaſbergen, ſort de Breuch, ſic Nivegus.

rediisset, qui equitatus vicaria praefectura, abdicante se illa ob senium Nicolao Baſta, donatus est, et Belli-jocensis praefectura Bartholomaeo Sandio attributa. Belgiae proximae attingunt res Frisiae, in qua hoc anno * Embdae ad summas angustias redacti comites Frisiae Orientalis, qui arcem urbi impositam habent, eaque munita ^b Amasum fluvium subiectum oppidanis infestum reddebant. Interposuerant partes suas ^c Ordines foederati Belgii, qui cum viderent comitis fratrem in Alberti archiducis aula versari, eas molitiones Hispanorum instigari fieri rati, laborantibus Embdanis auxilia summittunt, eoque comitem postremo adigunt, ut amice cum oppidanis transigi sibi necessarium duceret. Itaque missi Hagam legati, qui se apud Ordines excusarent, et ^d Delfsilae conventus pacis stare paratum demonstrarent. Vicissim et Ordines se apud Caesarem et septemviros purgarunt, quod Embdanis a comite infestatis qui ad Imperium pertinent, auxilia misissent; id se non ut Imperio controversum jus facere, aut Caesari ulla in re praejudicare in animum induxissent, sed tutelae propriae causa fecisse; quippe qui sic existimarent, quod comites facerent, in gratiam et instigare Hispanorum facere; suspicionem eam adjuvare, quod frater comitis in Alberti aula praecipuo loco sit, et ipse Albertus in pace ^e Vervinii nuper conventa titulos comitis Frisiae Orientalis sibi sumat. Itaque nemini mirum videri debere, si sibi, aut amicis, ac vicinis in tali occasione minime deesse consilium duxerint. Secundum haec negotium de pace inter comites et Embdanos coeptum intervenit Ordinum repetitur; de cuius exitu postea videbimus.

VII. In vicina Germania nihil proprium, armis Turcieis tantum omnia strepebant. ^f Mercurianus superiore anno re bene ad Albam-regalem gesta laetis, et comparatione improſperi ad Canisam successus clarior, cum Pragam sub id excurriſſet, a Caesare ingenti gratulatione exceptus est; et ita ab eo discessit, ut fidem obſtineret, fore, quamprimum res domesticae ordinasset, ut ad bellum ^g Pannonia gerendum, cujus summum imperium ei denuo delatum est, proxinus petita a rege venia reverteretur. Sed quo minus fidei datae et tam laudabili desiderio satisfeceret, inopinata morte, quae revertentem Norimbergae oppressit, prohibitus est. Fuit claro ingenio, et ad magna nato, profunda prudentia, cunctantior natura; ubi periculum instaret, in eo discutiendo solers et praesenti animo. Cum vero primarium armorum robur in Gallia ultimis bellis secundum Medunium penes illum fuisset, magnum etiam laudis decus ^h Cratunmensi proelio meruisse, pax facta in ordinem cogi aegre ferens, ultro praedarae huic militiae nomen dedit, et in ea potius prociat a patria, dilectissima conjuge, et unica filia opulentissimorum bonorum herede certus consensescere, quam ignavo otio domi marcescere, aut committere, ut gloriam jam paratam, et porro majorem his initiis securaturam inertis aulae nostrae fumis posthabuisse videretur. Obiit xi Kal. Mart. cum aetatis XLIII annum attigisset.

VIII. Hujus accumulatione jam in illa aetate Carolus Gonzaga ⁱ Clivius Nivernensium dux, longinqua peregrinatione suscepta, postremo in Pannoniam descendit, et tam illustri militiae decori participare voluit. Castrorum circa Ostendam obſessam artificiosam metationem ante omnia iustravit, ad ^j Neoportum ab insidente magna gratulatione exceptus; inde in Angliam venit, itidem ab Elisabetha perhorifice exceptus; inde per Zelandiam ad Baravos transit, novi principatus vel Hispanis ipsa formidolosi urbes opulentas, reipublicae ordinationem, viris ac robur ^k mirans. Per Germaniam deinde iter habuit, et salutato Brandeburgico, Saxone

septemviris,

VAR. LECT. * Mirna. Cum Mauricio merito creditur, belli praecipuo duci, aliquoties principis qui post patrem tunc usque alter conditor fubulatus est. Per Germaniam MS. Reg.

INTERPR. ^a Embda. ^b Embda. ^c Embda. ^d Embda. ^e Embda. ^f Embda. ^g Embda. ^h Embda. ⁱ Embda. ^j Embda. ^k Embda.

CICERO CIL. septemviris, et Pragae denique Caesare, inde in Poloniam Cracoviam usque ex-
 HENRICUS IV. currit; unde Vinniam mox rediit, et Marthia ibi pariter salutato, et instrumento
 militari sibi necessario comparato, exeunte Sextili in Castra Caesarea ipse perrexit,
 cum Alba regalis a Tureis obfessa in summis angustiis versaretur. Nam Heiduel,
 qui suburbium ante urbem munitum diu tenuerant, vi facta ad unum sere omnes
 trucidati fuerant. Ad Pappam convenerant auxiliares copiae, Nadaasio Pannoniae
 regno duce, cum quo Nivernius per biduum fuit. Quo tempore urbs cum damno
 nostro amissa est; continuoque Javarinum incunte Septembri proficiscitur. Her-
 mannus Christophorus a Ruswormius magnus castrorum praefectus cum summo im-
 perio exercitus praerant, a quo petita venia Nivernius cum delecta manu castra
 hostium unius diei itinere dislita adducto secum Turriano comite contemplari voluit,
 et bis mille, qui in fronte exercitus leucae spatio excubabant, adortus disturbavit;
 plerique eadē, et nequaquam Turcis majore numero insequentibus ad suas in-
 eolumus rediit; cum incertum esset, quid Turci cum tantis copiis molituri vellent,
 an b Tschiasco in c Dacia laboranti contra Balam praefecto futuri, an vero d Strigonium
 petiuri. Alis purpuratus, qui Canisic praefuerat, et tunc Pestam praefectio tenebat,
 dum navigio per Danubium devectus Assano purpurato primario obvium proficiscitur,
 ab Heidacia, qui Camorae in praefidio erant, interceptus est; ex quo cognitum, Sul-
 tanum eo anno in e Pannoniam miuime venturum, verum Assanum missum, qui
 cum numero exercitu f Albam-regalem reciperet, et Strigonium omni ope expug-
 naret: iussus xl. cto Tataros, ubi obsidioni principium factum fuerat, in armis esse,
 et exursionibus circum omnia insicillare, Eudam et Pestam committu et valido praefi-
 dio idoneo firmare. Inde re ad Marthiam delata, in consilio belli ducem decretum
 fuit, ad disturbanda hostium consilia, antequam majore numero convenirent, Bu-
 dam petendam. Eo Ruswormius cum xx cto peditum et v cto equitum nulla mora
 interposita ducit; ductoque vallo cum consula in urbe videret omnia, ad partem
 inferiorem continuo vim facit; quam et facile capie, Turcis in superiorem se reci-
 pientibus. Ponte Pestam cum urbe conjunxerant Turci, cujus beneficio hinc inde
 commebant, et suppetias laborantibus ac committatū necessarium ferebant. Eo
 rupto cum nostri viris hostium dividi animadvertent, artificiosis ignibus onusta
 navigia in fluvium demittunt, quibus accensis cum prope essent, tormentorum vi,
 et incumbētibz nostris, pons abruptitur; eodemque tempore scalis admotis ad
 Pestam totae vires vertuntur; ac tandem post magnam caedem editam, cum obfessi
 initio deditionem frustra petissent, et se ad loca munita non auditi contraxissent, par-
 tium vi, partim passione locus in nostrorum manus devenit. Restabat urbs in altera
 fluvii ripa, ad quam sine cunctatione ponte instaurato oppugnatio decernitur. Dum
 in eo sunt, auxiliares Turei spe citius apparuerunt, et e Colonitiam cum turma
 valida equitum praemissum, qui velitationibus hostem dislineret, incumbentes ma-
 jore numero fundunt, ita ut Ruswormiani, qui ad Pestam sedebant, eventum ex-
 pectantes, paene a suis sine dissipati. In eo consiliū magnum praesentis animi
 specimen edidit b Nivernius, Martinengo comite, qui juxta cum strenue pugnabat,
 interfecto. Tandem collectis animis, firmata novo milite Pesta, decreta oppugnatio,
 et quia tempestas jam inclinabat, xi Kal. Nov. tentata. Magna vi utrinque res
 gesta: cum nostri defendētibz se strenue obfessis satifcerent, Nivernius juvenili
 ardore accensus, dum cedentibus in primis ordinibus pugnans animos facie, gravi
 vulnere idus est, majoris scloppeti glāde inter pulmonem et pericardium in laevam
 Caputū penetrante, qua tamen nullae partes vitales laesae sunt; ceterum

exportato

INTERPR. a Rusworm. b Tschiasco. c Transilvania. d Gran. e Hungria. f Stuhl-Wies-
 fchburg. g Cistadib. h In die de Noeris.

exportato illo miles jam toties repulſus poſtremo a certamine diſceſſit. Bis mille et 10 ex noſtris illa oppugnatione amiſſi, ſtatimque re deſperata, tormenta in caſtra re-
 ducta, et denuo novus miles Peſtae impoſitus: Turci viciniſſim Buda commoerant et
 recenti milite firmata huc illuc per praefidia dilapſi ſunt.

CICERO.

HENRICUS IV.

IX. PARTE diverſa in Dacia Baſta ſucceſſum urgebat, et cum ſuperiore anno
 tergiverſantem Bathorium inſigni clade adſceſſet, ad * Biſtriciam vireis vertit, in
 quam nobilitas a Caefare aliena et opulentiore quique precioſa ſua congeſſerant.
 Verberatione facta † Gallo-Belgae et Germani confuſis ordinibus irruunt, cum
 damno ab oppugnatione depulſi; quo ſibi cautius agendum ratus Baſta, ut terrore
 injecto obſeſſos citra periculum ad deditionem compelleret, denunciatione publica
 oppugnationis diem dicit, et praedam opulentiffimae urbis eorum, qui ſtrenue rem
 gererent, fore pronunciat. Itaque ad vim faciendam cum ſe pararet miles, oppi-
 dani per ſecilem vim deprecantur, et conditionibus ſe agere paratos offeſcunt.
 Perſcriptis illis, cum quaedam mitigari peterent, redintegrata verberatio, et inde
 milites a praedae ſpe incenſi gertire, hinc directionis metu oppidani trepidare: Ba-
 thorius ipſe per Nic. ‡ Ugnadam a Baſta pacem petit, et pro obſeſſis, quos aequis
 conditionibus tranſacturos dicit, fidem interponit, ſe vero in Caefaris ſide ac pote-
 ſtate fore pollicetur. Itaque Baſta veritus, ne ex deſperatione animi obſeſſis re-
 dirent, tandem in has condiciones urbem in fidem accipit, ut Biſtriciani pro multa
 xxx talentorum et 10 penderent; liberum eſſet oppidanis domi manere; qui urbem
 relinquere malleſent, in tutum deducerentur, vita ſalva et bonis, quae ſuſcipere ſe-
 cum poſſent. His tranſactis ecce circiter urbe exeunt, cum 100 carris, in quibus
 foecinas ac liberos cum pretioſa ſuppellectile depoſuerant. Baſta ingreſſus ante
 omnia ſacrum ſolemne ritu majorum celebravit, publicoque praecoſio cavit, ne
 quis dicto ſactove contra quam promiſerat, cuiquam injurius eſſet. Verum inſigni
 perfidia a milite illuſum dicto ſuit, ecce illis deditionis in ſervitutem abductis, et
 omni re ſpoliatis; quamvis Baſta in ſpeciem et ceteri duces contra obſtruerentur.
 Quod execratus Ciculorum dux Moſes libertatis patriae deſenſor, et cum Turcis
 conſilia communicare inſinularus, protinus inſtructo milite, cum magnae nobili-
 tatis parti non placere leges a Baſta dictas offeſcendat, proinde alias tolerabiliores
 ferret, ob idque hoſtis judicatus eſſet, citra Mauriſum ſe recepit, tandem proelio
 juxta § Albam-Juliam commiſſo victus in montana conſugit. In eo 10 Baſta, ipſe
 ter mille amiſſi, omnis generis et ex omni gente collectam multitudinem, eoque
 minus fidam, et dicto ducum audientem. Bathorius omni ſpe deſtitutus, ubi ſe
 de Moſis molitionibus quaſi ſe inſcio et contra pugnante factis prius purgavit,
 ultro ad Ballam ſupplex venit, et in Caefaris poteſtate ſe porro ſitutum denuo con-
 firmavit; cum eoque victore tanquam captivus Albam-Juliam ingreſſi et in trium-
 phum duci pertulit: ſupremique poſtremo beneficii loco meruit, ut inter Bohemici
 regni barones, quos vocant, ſpeciali privilegio allegereſſetur; ubi tot adores maſtus
 dux, qualis ubique et maxime per Italiam paulo ante jaſtabatur, et nuper Caefaris
 adiuvante ſubnixus, nunc vtro ab ea cum naturae dedecore deſectus accepto annuatim
 viatico ſegnſ et inglorius conſeſcit.

* X. MULTA et hoc anno in Livonia acciderunt Carolo Saeco adverſa poſt ſu-
 perioris anni ambigui ſucceſſus expeditionem, quae et inſeſtam in provincia moram
 illi poſtremo ſecere. De quibus antequam dicamus, dabit veniam lector, ſi quae
 per partes annis divulſas in ſuſito jam opere executi ſumus; nunc certiora ſibi, ex
 relatione

INTERPR. * *Bohemica Hung. & Germ. Nijſtaſta.* † *Wallon.* ‡ *Ugnadi.* § *Wiſſichurg.*

TOM. VI.

E c

CIDICIL relatione ab homine harum rerum inspectore Germanice scripta, et mihi a fide
HENRICUS IV. dignis communicata continuo sermone reperamus. Cum bello, fame horrenda,
bellis rabie effertis ubique in cadavera passim jacenta saevientibus, pelle denique,
quae haec omnia consequi solet, diu vexati essent populares, inde a Suecis, inde a
Polonis indignum in modum lacerati; affectu nunc in illam, nunc in hanc partem
propendentes; ultimum seu necessitatis, five desperationis telum in eos intortum,
expulsi ubique Protestantium pastoribus, templis destructis, et in religionis pro-
fessione adempta libertate: quae res eorum animos a Polonis majorem partem alie-
navit. Hinc Sueco majus, quam a propriis opibus, in Livonia robur, qui a Parno-
viam, Solenem, Uervalenem, Leissam non intermisso victoriae cursu cepit, et ad
^b Felinum tandem, ausis cum successu animis, locum inexpugnabilem credidit,
castra posuit, quod Hungarorum praesidio tenebatur, et tandem post aliquot certa-
mina deditum fuit. Diversa parte ^c Ferensbachius cum ^c 15 circiter Livonis, et ^d 15
Polonis excurrens variis certaminibus Carolinos laesebat, plerisque ex iis occidis.
Neon assu a Polonis grassatum. Carolum Caroli principis naturalem filium, ado-
lescens quidam transugam se fingens, et indignum in modum a Ferensbachio habi-
tum, adit, et ^e Karkusium capi facilem ostendit, locum omni comitatu abundan-
tem, et in quo Ferensbachius pretiosa sua omnia consepserat. Carolus nodum eo
a patre cum ^f 15 delectis nutritur, qui ducem viae transugam secutus, per impedita
sylvis loca deducitur; inde proditor cum jam in propinquo esset, admissio equo pro-
currit, quasi signum consensu daturus, et Ferensbachio monito a circumpositis in-
fidis circumfusos Carolus cum suis caeditur. Carolus pater ultione ardens, locum
continuo corona eum totis copiis cingit. Sueci e Finlandia evocati a Sigismundo
rege loco impositi fuerant, qui strenue admodum rem gesserunt, et repulso semel
atque iterum Carolo, ad extremum deditionem fecere honestis conditionibus;
quippe signis explicatis a victore in tutum deducti. Ingens omnium rerum copia
in oppido reperta, et Ferensbachii praecipuae opes, quas ille, percontantibus eum non
in locum tutiorem veniente Carolo asportasset; jactabunde respondit, id consilio
fecisse, ut Carolus vel victoria sua cognosceret, eum homine nihili sibi rem non
esse: is tamen qui penes se tantum bis mille armatos habebat, eum Sueco victore,
qui xx armatorum ^g 15 exercitum secum trahebat, quid amplius agere poterat,
quam velitaribus proeliis homines plus numero, quam virtute militari valentis
laesere? Quod ille strenue fecit, donec Christophorus ^h Razivilius Lithuaniae
praefes Vilna tandem in provinciam eum regis copiis venit, unde aequata quasi
fortuna concurrentibus utrinque hinc Polonis, hinc Suecis et Germanis admixtis,
nullo nou genere in miseros Livonos crudelitatis saevitum. Horrorem incutiunt,
quae de licentia militum memorant, virgines passim impune stupratae in parentum
etiam conspectu, et mulieres, eorum maritis ad palum alligatis aut subtrahis, in-
dem violatae. Dum directionibus occupatur miles, ⁱ Lappis supervenientibus juxta
^j Sydgallam ingens clades accepta, et ^k 15 cc summa ipsorum ignavia trucidati,
ad spectaculum sedentibus Mathia ^l Debimskio, Ludovico ^m Veiero, Leone ⁿ Sa-
piha, Kryskewitio, aliis, cum ipso Ferensbachio. Inde ad ^o Wendam promota castra
cum ^p vii armatorum ^q 15, ubi terrore injecto eum ^r Sueci se voti compotes crede-
rent, pedite hostili incumbente ducibus Gul. ^s Spigello, et Othone ^t Fittingo aver-
sunt, et glacie, dum se per flumen recipiunt, dissiliente plerique miserabili casu
mersi. Quo facto Poloni in Lithuaniam proximam se recipere, Kokenhaufeno in
itinere

INTERPR. ^a Parnoviam, Solonem, Othervalem, & Leissam. ^b Felin. ^c Ferensbach. ^d Karhus.
^e de Rozarvili. ^f Lappeni. ^g Sydgall. ^h Razivilius. ⁱ Wierzell. ^j Sapiha, & Kryskewitz. ^k Wendam.
^l Spigell. ^m Fitting.

NOT. ¹ foras Poloni.

Itinere crudeliter direpto, et ¹Deblinskium ad Succorum vim expositum destituerunt, qui ad arcem suam ²Poborgam se contulit, in qua paulo post ab omnibus desertus, Ferensbachio ipso captus est. Digressis Polonis Decembri mense Sueci ad ³Torptum omnem vim vertunt, secundum ⁴Revaliam et Rigam, tota Livonia urbem opulentissimam, quae praefidio tenebatur, ducibus Georgio ⁵Skemringio, Henrico ⁶Stammelo, et Hermannio ⁷Wrangelo; qui post aliquot eruptiones et oppugnationes, cum nulla auxilii spes esset, deditionem cogente multitudine fecere, ipsi capti, civitate a direptione servata; non item arx, quae militi in praedam concessa est. Sex mensium spatio, hoc est, a Quintili usque ad anni ⁸1581 Februarium tota fere Livonia sub Caroli imperium concessit, non tam suorum virtute, quam Polonorum dominandi impotentia et ignavia; solis ad Duinam oppidis et arcibus exceptis, ⁹Duna-munda, Riga, Kokenhausena, ¹⁰Schuaneburga, et aliis in Mosico limite positis. Inde ad Rigensis a Carolo datae literae, quibus eos ad ¹¹deditionem hortabatur; a quibus hoc responsum, quando totius Livoniae potens esset, se quod sui officii esset saluos. In ¹²Semigalliam postea transmissa Duina deductae copiae, quae Rigensibus magna damna inrulebant, incendio tamen abstinuerunt. ¹³Tridena capta, inde ¹⁴Refertum ducitur, quod a Matthia ¹⁵Karkosikio tenebatur cum ee Heiducis, qui ad resistendum impar Starebergum ¹⁶Aaroktevi in vicinia praefidi praefectum per literas invitavit ad expeditionem contra Germanos imparatos suscipiendam, quibus oppressis, et praeda potiti, ipsi conjunctis copiis e provincia exierunt. Quod adversarius Starebergus, Germanos monet, ut sibi caverent, qui assumptis secum rusticis in Karkosikium vim faciunt, et capto Referto, cum eum uxore et liberis immaniter trucidant, et locum Carolo tradunt. Hoc successu ad Kokenhausum exeunte Martio castra posita, cui ¹⁷Koufzowechius praeerat, qui sacramento secum Stanislaum ¹⁸Ruboskytiskium expertae virtutis militem, ¹⁹Stauroram, Czysganskium, Bialosium Roxolanum, insuper oppidanos, qui arma ferre poterant, ad unum omnes adegit extrema quaeque passuros, antequam in deditionem consentirent. xi Kal. April. oppugnatione totis viribus a Carolo facta, in enque certamine sclopperi lectu ipse ²⁰Knsafzum Polenbiskium transverberavit. Postridie altera oppugnatione urbs capta, Polonis in arcem se recipientibus, et tormentis, quae in potestate habere cupiebat Carolus, in fossam praecipitatis. Missis rubicenis, qui deditionem imperaret, scibus scloppetorum pro responso sternitur. Interea in limite, qui Lithuaniam tangit, Poloni Livonia digressi tunc vastabant, et metu Succorum Curlandia tota diffugiebant omnes, cum Sienskis e nobilitate provinciali homo primarius ex Polonis fugitivis ad ²¹1200 relegit, et cum ee equitibus ad ²²Bierseam in limite positum oppidum ²³111 a Kokenhauseno milliaribus confedit, Succos venientes excepturus. Et jam Sueci a Carolo missi in Lithuaniam descendebant, quos Sienskis cum cece irrumpentis sitit, et post leve certamen ex juvene a Cosacis capto cognoscit, Carolum ad Kokenhausenam arcem cum ²⁴xvi bellatorum ²⁵113 adfuit sedere, qua capta eum sex millibus in Lithuaniam venturum: quod ubi inter Polonos disseminatum fuit, parum absuit quin illi oppidum deferere, et

INTERPR. ¹Polotze in Livonia. ²Dorpt. ³Reval, et Riga. ⁴Stemring. ⁵Stammel. ⁶Wrangel. ⁷Duttenmaier, Riga, Kokenhausena, et Schuaneburg. ⁸Semigallia. ⁹Triden. ¹⁰Refertum. ¹¹Karkosikio. ¹²Koufzowechius. ¹³Ruboskytiskius. ¹⁴Staurora, Czysganski, et Bialosii Russi. ¹⁵Knsafz Polenbiskius. ¹⁶Bierseam.

NOT. ¹Deblinskium ad Succorum vim expositum. *lit.* Hic ab ipso erroris locus. *Pat.*

NOT. ²In relation M.S. d'où ce lieu est pris, marque qu'il fut siegé de Ranebourg. *Pat.*

NOT. ³Legi Ludfria. La relation met Starebergh, capitaine de Ladden; & ce lieu est fu le caste près de Refertum. *Pat.*

CDCCLII. descenderent, et se ad interiora reciperent; viæque virtute Sicinskii a tam dedecorosa fuga prohibuit sunt. Interea semel aque iterum arcem oppugnatione tenrat eodem die Carolus intra sex horas, et toties repulsus cum cunctis agere vellet, a Livonis diffusum est, locum adeo munitum destrui non debere clamitantibus. Itaque tertio post arcem verberationem impetus ad arcem factus, quod strenue obsessi sustinuerunt, Petro ^a Stolpo primario tribuno ad Caroli larus occisio. Tandem remittente frigore et glacie soluta Carolus ab obsidione discedit, relicto in oppido valido praefidio, cui Christophorus ^b Scheneminus praeerat, et distributis per alia praefidia copiis, quibusdam etiam dimissis; quod Johannes ^c Tichenhaufenus asseveraret nullas Polonorum copias ante Jacobi festum, hoc est, VIII Kal. Sextil. Livoniam ingressuras, et si quae intra illud spatium advenirent, se parem esse ad eas ingressu prohibendas. Illae tamen incunte Maio comparuere, et temerariae credulitatis suae poenas abunde Succis lucrunt. Ipse ^d Torpatum se consulit, quo cum Anglici legati expectabant. Interea Sicinskius de auxiliis in Kokenhaufena arce obsessi sollicitabatur, qui cum preces eorum aliquandiu elusisset, tandem periculum veritus assumptis secum tredecim equitibus ad ^e Memmellum amicum, qui ^f Semigalliam a Lithuania dividit, aquis passim extra alveum sese effundentibus appulit, resistentibus initio suis, quod nulla navigia parata viderent, quos ut exemplo confirmaret, ipse sicut erat armatus, in amicum primus ingreditur, et natatu tranat, ac pudore suos in ulteriorem ripam citra magnum damnum ducit; insensu ille ex privata injuria Friderico ^g Curlandiae duci, nullo injuria genere temperavit, laxato militi lascivienti freno. Caede et flammis in populareis et Germanos aque saevitum; ad terrorem ^h aut XII ex hostibus captos, dum pabulatum proficiscerentur, Sicinskus sarissis vivos summa immunitate transfixit, et erectis sarissis ad spectaculum ex adverso munitionis Berkerhaufena statuit, qui plures horas in illo cruciatu superfuere: inde inferius, quod Duina plus iusto intramisset, destructis aliquot casulis ligneis, pontem sternit: quod ex provinciali populiore, cum quidam impedire frustra tentasset, quod supererat, per rusticum ex suis Succos, qui Kokenhaufeni oppidum tenebant, de adventu Sicinskii certiorum facit. Verum ille insensu perfidia indicium ad Polonos pertexit, et accersitis aliquot siliatoribus dominum suum, qui literas dederat, captum Polonis tradit, qui tortus a carnifice cum nihil sciretur, familiari inter eos supplicio sarissis transfixus fuit. Sicinskus inde pergit excurrente Aprili, et primum ad Kokenhaufenam arcem obsessis, qui aquae penuria inter alia laborabant, auxiliareis duxit, spemque tunc melioris conditionis, si in fide et constantia perseverarent. Sub id et Joannes Tichenhaufenus, qui Polonos ante Quintilem minime venturos affirmabat, et Georgius ⁱ Resemus cum communicum praefidio in urbe summis angustiis laboranti convenerunt, et comperationi pro more indulgentes iter minime accelerarent, Sicinskio praeter spem ad ^j Stokmashoffen vicum superveniente caesi sunt, et in fugam versi, amisso comitatu et impedimentis. Id ut Succis in urbe animos ademit, ita obsessos in arce confirmavit, qui mutata rerum facie non jam obsideri, sed urbem obsidere sibi videbantur. Nam ad famam rei prospere gestae multi ex Lithuania vicina se ad Sicinskium agglomerabant, et Ratzivilius celebratis filii nuptiis, quam ob causam domum redierat, delectus provinciae habuerat, et VI CTS sub signis habere dicebatur. Janque copiae universae convenerant, quae cum vix XV CTS numerum explerent, adductis caculis et inutili comitatu speciem centum nullum bellatorum praebant. Tum accessit Riga ecc. circiter Germani et tormenta, et

XIV

INTERPR. ^a Le capitaine Stolp. ^b Schenema. ^c Tichenhaufen. ^d Derpt. ^e Le Memel. ^f Semigallia. ^g Curland. ^h de Riga. ⁱ Resemshoffen.

xv Kal. Jun. urbs obfessa. Praefectus praesidio nihil a vi metuebat, ultro aperto muro, ut Polonos ad oppugnationem prolectaret, vallo intus ducto et artificiosis ignibus instructus ad vim sustinendam; sed a viatico laborabat, carnibus consumptis, et coriis, caris, et canibus vitante milite: quo cognito Carolus nothus qui de casu Tischenhaufeni etiam resciverat, suis subvenire stansit, et quamvis periculosa via commentum Duinae imponit, et dispositis in silva subiecta insidiis ipse cum ecc. delectis primum agmen ducit, contra quem missus ^a Liskovius cum cccc, qui eodem sensu insecutus in insidiis postremo praecipitavit, et undique circumfusis ad unum cum suis caesus est; tantum ^b Simaskovius tribus in manus Suecorum incidit. Confestim eo a Ratzivillio missus Sicinskis cum cto delectis, qui damnum acceptum sarciret, et hostem victoria exultantem persequeretur, quem ille a rustico edoctus ad Oellen vicum, jam mensis opipare paratis, genio indulgentem cum suis invenit; qui tamen quamvis necopinatus casu, nihil territi arma subito expediunt et strenue rem gerunt, et in iis Germani praecipue, haud dubia victoria, nisi Carolus pejora veritus suos deseruisset, qui ad arcem loci receptum habuit. In eo conflictu ex Carolinis Fabianus Tischenhaufenus petsepae virtutis veteranus dux lanceae Polonicae laeta transferberatus perit, et Joannes Salswegenus et xx circiter Germani in vestigio; ex Lithuanis et Polonis plus ccc occubuerunt, et multi ex vulneribus postea obierunt, victoria tamen penes ipsos manente, et Suecorum impediementis. Carolus interea noctu arce evasit, itaque sine mora Sicinskis in praedas effunditur, et caede ac flammis omnia circum vasta, foeminis etiam in arce vicina, in qua se a bello tatis fore sperabant, incendio crudeliter absumptis. Captae et terrore sui sparsae aliquot circum arcas, ac municipia crudeliter direpta. Inde in castra rediit. Id maxime Suecos alienavit, qui, victoria dubia, Polonos ac Lithuanos tam infestos experti, post plenam victoriam impotentis dominos fore rati, ex animo detestabantur. Carolus, vitato periculo, pugnavit denuo cto assumptis pedibus, et cto equibus Suecos passim tumultuantis excipit, et cum iis ad Kokenhaufenum laborantibus subvenire constituit, et pridie Eid. Junias milliari ab urbe confedit, earris undique dispositis pro vallo. Postridie cum c Germani equites in Polonos excurrissent, post aliquod certamen exercitus utrinque castris educti sub horam septimam marinam: primam aciem Suecorum ducebat ^c Brangelus cum iis quos ^d Torparo adduxerat, quem sequebatur Georgius ^e Kindenrus Rosenbergius cum ^f Patnovianis et Wendensibus. In Polonica Janus ^g Ratzivillius Christophori filius primus stabat, cum patrueli Georgio Ratzivillio cum vexillo negro ^h Vaisvodae Trozkeni. Praecipua in eo proelio Germanorum virtus fuit, qui Lithuanos in fugam versus ad tria milliaria persecuti sunt, tormentis etiam captis, quorum partem elavis confixere. E regione Suecorum peditem stabat Sicinskis, et quamquam scloppetariorum majorum idibus infestatus nunquam se loco movit. Carolus Koskevitzius inclinatos suos cernens, admissio equo eos sistit, et ipse primus in Livonos incumbit, qui fortiter impetum sustinere, et ita res gereretur, ut plures Poloni quam Germani caderent. Carolus nothus equitarum ducebat, a cuius virtute successus pendebat, qui numero hostium terrius, nec suorum animis fidens de receptu citius cogitare coepit, et recedendo victoriam hosti tradidit. Germani ad pugnam obfirmati, et Sueci pedites, qui, recedente equitatu, nullam, nisi in propria virtute saluti reliquam viam videbant, fortiter pugnando victoriam

Ratzivillio

INTERPR. ^a Liskovius. ^b Le Simaskov ou général Simaskov. ^c Brangel. ^d Derp. ^e Kindenrus de Rosenbergh. ^f ceux de Patnov et Wenden. ^g de Ratzivill. ^h Vaisvode de Trozken.

TOM. VI.

F F

CDCCL Ratzivillio eruentiam fecere. A septima matutina ad pomeridianam alteram proelium paratum, in quo Succi et Germani, cum nihil ad summam constantiam in vestigio pugnantes reliqui scississent, ad bis mille caesi sunt; pauci capti, et in iis Georgius Kindenerus Rosenburgius, Thomas Borkus, Gulielmus Wigandus, Franciscus Varda, et famosae virtutis dux Hermannus Wtangelus, Tiesienhausen; ex Curlandis aliquos, plures ex Lithuanis et Polonis desiderati. Christophorus Ratzivillius campo potius mox ad obsessos mittit, et deditionem imperat, quam, post longam altercationem postremo vitam salvam pacti, fecere. In templum cum se recepissent, Poloni ingressi in incrimis irruunt, quos, odio esserati, cum effudaturi essent, Ratzivillius per posticum emittit, et inde per portam Flumentanam homines miseri et foeminae cum pueris se eiecerunt, ferro vitato a Duina absepti. Id prout varie adfecti erant animi, aliter atque aliter acceptum, quibusdam divinae contra injustos invasores ultioni casum tributibus, multis ad incendendum contra Lithuanos et Polonos Livonorum odium, ne se deinceps eorum imperio vellent subicere. Post tot successus lustrato exercitu Ratzivillius cum vi circiter c. Wendam proficiscitur, capris in itinere aliquot municipiis, quae Succi deferunt: Capellus, qui locum tenebat, impar viribus victori deditionem facit, fide accepta, quae illi servata est. Et ipse cum ecce, a totidem Moscis, qui Ratzivillio militabant, quoniam Polonis minus fidebatur, in tutum deducitur. Inde Sicinskius ad loca circumposita in potestatem redigenda missus, arces, quae Kindeneri captivi erat, suppositis domini literis, dum colloquitur, intercipit, et praefidiarios ad unum trucidat; rursus in illo sua bona asportant, invitatis, quae ille postea diripuit, et incensa arce in castra rediit. Restabat Runkburgum, quod quo minus obsideretur, in itinere arx Hocrossena obstabat, quae a Germanis tenebatur. Eo Poloni et Tatai missi, qui cuncta horribili clamore miscentes ignem in inferiorem curtem calis lignis structam immittunt, quo accenso in vicinam silvam se recipiunt, rati, quod et accidit, abeunte hoste Germanos asportata suppellectile pretiosa locum deserturos. Itaque in eos discedentibus necopinato invehuntur, et praeda portiti, foeminas in arce gravidas cum pueris relictas inhumaniter mactant. Cum nihil amplius a tergo obfaret, Ratzivillius acceptis a Friderico Curlandiae duce de equitibus Runkburgi praefidiariis missis tubicinae deditionem imperat, qui cum cum superbo responso dimiserunt. Post xl. dierum igitur obsidionem, re inter Ratzivillium, & Chodkowitzium, et ipsum Curlandiae ducem per jurgia extracta, cum Sicinskius occasione ipsi incommo- dandi per illa captaret, ad extremum certo consistit, Carolum cum novis viribus in Livoniam descendere, eaque in re, sicut ante Succi, decepti sunt Lithuani, qui nihil tale metuentes siccure agebant. Missus tandem Sicinskius, qui de rebus hostium cognosceret, quo statim reverso trepidatum totis castris, tantoque tumultu discessus est, ut fugientibus propiores, quam pugnaturi Poloni viderentur. Magna strages edita, recentis tot caedum sensu; et major praeda parva, quam amissa fuerat; receptaque fere oppida, quae a Lithuanis capta fuerant.

XI. JOHANNES Nassovius Joannis filius, conjuge elata multorum liberorum parente, domesticis dolori solatium quaerens, ad Carolum dum Parnoviae esset, Quintili proximo veniat, et literas a Palatino Septemviro attulerat. Rogatus, ut huius militiae nomen daret, oblata secundum ipsum summa praefectura, initio se excusavit:

INTERPR. Bork. Wigand. de Werd. Tiesienhausen. Capel. Runkburg. Chodkowitz. Pernau.

NOT. Runkburgum. Ce nom est écrit différemment, Runkburg & Runkburg. Sur la carte de Pat.

excusavit: cum urgeretur, quanquam videret res in castris Carolinis valde confusas, et tumultu potius, quam iudicio fieri omnia, magnamque pecuniae et rerum ad bellum necessarium penuriam esse, tamen ne periculo territus militiam detestare videretur, cum minus honestum duceret, post tam longum et laboriosum iter nullo operae pretio inde discedere; ad haec in Suecō milite, si ad disciplinam inter Batavos usurpari solitam, quam ipse sub Mauritio parvuli didicerat, formaretur, non vulgarem virtutem animadverteret, quippe qui frigoris et inediae patiens et ductorum impetibus audiens, neque mulicularum greges secum traheret; ad extremum se precibus vinci passus est, et summam armorum praefecturam hac lege accepit, si Carolus ob incerta belli et Suecicas res minus constitutas domum redire coeretur, et inde Livonico bello necessaria summitteret: nam inter belli peritos vel ex rectis principum Germaniae * Resens expeditione constare, minime consultum esse, ut duo pluresve castris praefine. Adhuc et conditiones, ut x peditum cito, v militia equitum, in quos et extranei admitterentur, cum xv maioribus et totidem campestribus torpentis, bellicoque omni apparatu, pecunia et commensu traderentur: arma insuper militi praebentur, et disciplina, de qua dictum, institueretur. Praeterea Nassovio ius esset, munia maiora in exercitu, ut quacitoris, curatoris, tormentorum praefecti, metatoris, fabrorum praefecti, architecti, praefecti vigilum, item impedimentorum ex senatus bellici sententia constituere. Conditionibus perscriptis aegre assentiri visus Carolus, qui tamen ad eas pro cumulo addidit, ut in annum operam suam addiceret, et fructus annuos episcopus ^b Torpentensis, qui xxx talentorum cito excedere dicebantur, pro honorario acciperet: quod ille recusavit, et in treis tantum mensis operam addixit, postea sibi ad sumptus sustinendos menstruo stipendio. Sub id VIII cito auxilium in castra venire. Parnovia Carolus cum Nassovio discedens ad ea venit, et publica ceremonia Nassovium summum exercitus imperatorem dixit, addito elogio, tanquam affinem suum, a multis annorum centuriis praenobili familia, quae et Caesares imperio dedit, natum, et rei-bellicae expertum. Nassovius secundum haec aciem instruere, et militem exercere curae habuit, et Carolo auctor fuit, ut quanquam Rigae obsidio avertendo hosti instituta esset, tamen cum satis numerosum peditem haberet, non esse negligendum ^c Runkburgi obsessorum periculum: nonnulli Carolum interea maiora tormenta Rigam praemitterentur, in anoris ad omnes occasiones praesto futura, ne si adverso vento navigatio retardaretur, inutiliter tempus tendunt, et cum dedecore et damno solvenda esset obsidio. Quod et evenit. Ad ^d Lensellum deinde mutata castra, hincso allato regio Runkburgi soluta obsidione, Suecico exercitui occurrere constituisse, habito consilio decretum, ut obviam venientibus iretur. Nulla interim de commensu subvectione, frustra instante Nassovio, cura, cum Carolus natura praecox, et inordinatae licentiae afflictus, Nassovii monita cum stomacho eluderet, non tam esse in Livonia, quae in Belgio militiae rationem didicans, militem quemque sibi de viatico prospicere debere, et jam maturefcere fruges, quanvis intempetivis imbribus retardatas. Ad Lensellum cum industri metatores decissent, Nassovius ipse loca designare, et regiones singulis assignare curae habuit. Castra ad mare posita erant, ubi et equitatus collocatur. Retro ex altera parte eriecta erant, ubi possit pedites. Planities subjacebat, ad quam hosti aditus patebat. Ibi verus fossa erat ad mare usque olim ducta, et aliquot pedum signa cum xx campestribus machinis collocantur. In ipsis castris spatio relicto, in quod miles conveniret, et venientem hostem exciperet, caeris, qui

arma

INTERPR. * de Res. ^b de Drpt. ^c Runkburg. ^d Lensel.

CDCCIL
HENRICUS IV.

arma subvehabant, undique cincto.^b Hunc ordinem cum miraretur Carolus, et tanquam summopere placentem pictura exprimentum curasset, mox seu livore, five impatientia invertit, et stationarios magno errore per cuncta distribuit, adempto invicem prospectu, cum regi tantum dici itinere abessent. Quod ad injuriam suam factum Nassovius dissimulavit, ne contentione tumultum in castris tam vicino hoste excitaret. Vetus tamen, ne idem sibi quod Wendae nuper alternantibus duum imperiis accideret, monito frustra in arcano Carolo; profectici certum, servatis ordinibus secutus est. Carolus notus equitarum Saccicum et Finlandicum ducebat; Mauritius^c Vrangelus Livonae virtutis expertae dux summi castrorum praefecti manereungebatur, et mille Germanos equites penes se habebat. Joannes Bengelssonus, qui complures annos in Gallia meruerat, praeerat peditarum. Nassovius cum equites et ea pedites Germanos stipatores habebat. Carolus praeter has copias in comitatu habebat Suecorum equitum tria vexilla, et tria pedites scloppetarios, idoneas ad rem faciendam vires, nisi morositas innata, et aversus a disciplina ejus animus obliuisset. Inter incedendum^d Cienina et Ropca arces a regis deduntur: cognitumque eos praesidium ad flumen posiram juxta Wendam abdaxisse, dum pergunt, tria campestris machinas in via relictas reperiunt, indicium fugae. Nassovius cum equitatu sine mora noctu hostem insequendum censebat, abnuit Carolus, nisi copias universis traductis; ita noctis illius et dici posterius, dum pons struitur, iactura facta, et amissa rei gerendae occasio. Wenda praemissis a Carolo duabus equitum turmis dedicationem fecit. Traductis copiis ad^e Niddam in hostium conspectum ventum. Nihil praesestinatione actum, corruptis regionum transitu viis, et comitatu deficiente: Nassovius, qui primam aciem ducebat, audito ingenti fragore, hostem in propinquo esse coniectans, recedentem insecutus ad^f Novam-molam areem tria colubrinas, et aliquot levia tormenta extorsit; cognovitque pulverem tormentarium ab eo incensum, fragorem illum excitasse: ad^g Rotenpifsum pergendo configitur cum ceteris equibus servato egregie ordine recedentibus, et curus tentorii onuli in praedam concessere: ceteri Poloni in conspectu oppetere. Tandem altero a Riga nulliari sublit Nassovius, dum Carolus cum toto exercitu adveniret: recedentibus Lithuanis tria curus capti, de quibus dum inter equites et pedites, qui partem in illis sibi vindicabant, disceptatur, equitatus curus omnes direpti sunt; et absque illa praeda fuisset, multi fame perire necesse habuissent. Rigam ex occasione premendam censebat Nassovius, et regium equitarum, qui sub moenia stationes habebat, trans Duinam pellendum. Aliter visum Carolo, qui prius Novam-molam profectus, in eaque triduum temporis de Duncmunda obsidenda consultavit. Interea Ferensbachius tria Germanos et totidem Belgas secum adduxerat Rigam, et excitata in suburbio munitione ac fossa egregie firmata, tria praesidium in urbe cum xv machinis campestribus reliquerat. Cum de Duncmunda obsidenda non placuisset consilium, ad Rigam posita castra tria Kal. Sept. sub mediam noctem. Re tamen cognita suburbicaiae domus ab obsessis incensa. Munio a Ferensbachio frustra primo imperu capta, et cervix fixis denuo firmata. et caesi in ea Poloni, ceteri intra urbem accepti sunt, non sine Carolinorum praedae et compositionis intentorum damno, quorum plerique tormentorum ex urbe dispolitorum ictibus discepti sunt: dum Sueci in aciem instructi starent, cum Lithuanico equitatu configere certi, cum non-comparerent regi, machinae loci defensionem paratae a Suecis adducuntur. Ratzivillius inde, dum rex adveniret, trans Duinam se recepit, et per ditionem Gulielmi Platenbergi copias distribuit, sicuti et Stanislaus^h Zolikerkius

INTERPR. ^a Wendae. ^b Vrangelus. ^c Cienina, et Ropca. ^d Niddam s. Nitten r. ^e Novam-molam. ^f Rotenpifsum.

NOT. ^g Irresolventia.

* Zoltkerkius, qui delictos et equites nuper in castra adduxerat. Commearas pecunia castra subinde muera. Tandem ad fossam molariam juxta mare transitum, milliare a Riga distantem, et quadrantem milliaria a Danemunda. Inter cumulos arcenarios anguste versabatur miles, et longe pabulatio erat petenda. Munitione juxta urbem a Naffovio noctu structa, in quam custodes, qui per vices inducebantur, sub jactum tormentorum et navibus regis dispoſitorum^a lucidebant. Inter haec pluvis ingruentibus et frigore post imbrem jam saeviente infesta in castris omnia, commatu xx diebus tardius adveſto; et mox de adventu regis nuncio allato, cum commearas praecipiti hyme commode subvehi non posset, per tumultum soluta obſidio xv Kal. Sept. et Heiduci, qui in Caroli castris erant, arrepto navigio ad hostem transfugerunt, indices famis et pellis, quae inter Sagcos inedia et nuditate super haec exhaustos saeviebat. Rex tandem vii Eid. Sept. Seclburgum in Curlandica ditione venit cum Joanne Zamofcio Polonicorum exercituum imperatore, et pontem ex navigiis in eo construendum per otiam curavit, dum reliquae copiae convenirent; a quibus nullo injuriae genere, sive in domos et in bona, sive in homines ipsos temperatum, stupratis pallim virginibus, et mulieribus, in conspectu virorum palis alligatorum, ut antea violatis, quasi quod exemplo fieret, id consuetudine liceret. In Germanos praecipue saevitum, quos proditores manifestos, et meretriciam proſapiam vulgo appellabant, lſisque ex habitu solo, qui pro crimine erat, convictis, nares, auriculae probroſo vulnere praecidebantur. Inventa et nova supplicia ac cruciatibus, quibus miseri homines huc illuc vagi impatentia doloris ad confessionem adigerentur, et latebras, in quibus pretioſa sua abdiderant, indicare cogentur. Neque plus amicis quam hosti parcitum. xvi Curlandicae ditionis praefecturae penitus vastatae et ad solitudinem redactae. x bellatorum cto omnino in regis castris erant, quibus recensitis, et Duina transmissio rex ad^b Kokenhausenam confedit.

XII. Et inde Jo. Zamofcii et Stanislai^c Zoltkewiskii Castellani Leopoldensis, et campetrium copiarum praefecti, aliorumque belli ducum, ac militum tam Polonorum, quam Lithuanorum nomine, noti autem regis, laculentum ſcriptum ad Carolum Sudermaniae ducem, ceterosque ejus ſectae adiutores ix Kal. Oct. mittitur, in hanc ſententiam: Quoniam nullum nobis fit rationis, aut ullius juris vobiscum commercium, quandoquidem jura gentium violatiſti, nec ulla injuria laeſati, nec denunciato bello, contra regiam maiestatem regni Poloniae, magnique principatus Lithuaniae arma ſumpſiſtiſti, Livoniam provinciam, Polonorum Lithuanorumque multo ſanguine, partam, et paciſſec tot annorum ſpatio poſſeſſam invaſiſtiſti, eamque, cum nihil hoſtile a vobis expectaretur, injuria occupatiſti, vobiſque vindicatiſti; tamen nos noſtri officii putaviſſe ad vos ſcribere, gentium jus et perpetuum conſuetudinem reipublicae Poloniae et magni principatus Lithuaniae ſecutos, quae jam inde ab initio apud majores noſtros talis fuit, ut neminem unquam bello injuſto laeſerent, illatum omni conatu viribuſque propulſarent. Quod cum ita fit, praſentibus literis noſtris denunciavimus vobis, nos ad hanc tantam injuriam cum tanto contemptu et contumelia regiae maiestatis et nominis Polonici et Lithuaniae conjunctam cum exercitu venire pericquendam, optimo maximo et juſti belli praefantiffimo ſuatore Deo fretos. Quocirca ſi viri militares, non praedones, neque fugitivi eſſiſti, ſi aequam vos habere cauſam exiſtimatiſti, propter quam adeo inſperatum bellum, vel porius latrocinium conſtaſtiſti, perque juris Polonici, magnique principatus Lithuaniae provincias graſſamini, vocamus vos ad manum conſtitendam: expedit arma; in locum proelii

INTERPR. * Zoltkerki. ^b Kokenhausen. ^c Zoltkewiskii Castellani de Leipzig de Roſſie, vulgo Lœwitz; Germ. Lemberg.

NOT. ^a rectius forſan incedebant.

TOM. VI.

G g

CDICIL. proclii adeste; aciem, non piratica latibula, ullamve fugam cogitate; facessat fugae praefidium. Ferro experiamini. Iustitiae ratio a serenissima regia maiestate Poloniae et Lithuaniae, an a vestris flet partibus, sapientissimus idemque iustissimus Deus iudex diiudicabit. Differt quidem ille poenam; sed, Carole, tua perfidia, impietas et patricidium notum est omnibus; tu patruus fratris regis et domini tui filium, tu subditus domum tuam nefarie circumvenisti: tu vicinos nulla accepta injuria laedis. Nos certe in tanta injuria vindicanda neque serenissimae regiae maiestati domino nostro colendissimo, neque reipublicae et patriae dextris nostris deerimus. His literis acceptis Carolus homo iracundus, quod Sigismundus eas subsignare per contemptum neglexisset, ultra modum commotus est; et cum ad eas utcumque respondisset, postremo ut contemptus injuriam contra Zamoscium scripto ulcisceretur, sequentia verba literis suis inseruit: Non es mihi par; si esses par, non armis te, sed fuisse depexum et unctum darem. Scriba es, cum scitis verbis contra Zamoscium his acceptis non minus excauit, et protinus regis permitti ad eas hoc responsum prolixius exaravit: Audiebam te hominem ecrebrosam, et incontinentem linguae ac vitae esse: ingenii tamen aliquid in te inesse putabam: sed ostendisti illud verum esse, quod de te, vel tui intimi sentiunt, totum te effraenem, impetu animi ferri, non iudicio regi. Scriptisti ad me schedam, qua mitari te dicis me tibi duellum offerre; cum sum tibi impar genere et dignitate; itaque regio sit genere: et si tibi par essem, te non aliis armis quam fuisse mecum decertaturum. Sudericae et hoc est prudentiae, cum regio genere superbas, non militarium hominum, sed bajulorum more certamen proponere. Quasi vero desint fustes in Polonia, et valentes lictores, qui iis caecos palis majoris, quam baculus, magnitudinis et proceritatis suffigant, eos praefectum qui se perduellione foedarunt. Et si non sint proditores in Polonia per Dei gratiam, in Sudermaniae aula quaerendi sunt. Jam vero quod scribis de genere, eo par sum omnibus nobilibus, vel ex quibus reges creati sunt, et ita honestissime natus; ut quisvis regum honestissime. Titulos ducum non appetivi, nec oblatos accepi; contentus sum nobilitatis Polonicae libertate. Tibi sordet nobilitas. Carolus v augustissimae memoriae et summi animi Imperator, cum aliquid affirmaret, id fide nobilis viri se affirmare aiebat. In te hoc solum quod respiciam, habeo, quod eadem familia cum serenissimo rege meo natus sis. Quo si tu caretis, aliter tecum ageretur. Cetera tuo ingenio, tuisque moribus digna flocci facio. Dicis, me scribam esse, nec debere arma sumere. Sum cancellarius; quod munus non impedit electores imperii, qui illud gerunt, quo minus priorem locum, quam alii electores et duces, teneant. Sum certe cancellarius in patria mea, amplissimoque regno, eo jure, eaque dignitate, quae ubi vis vel maxima est. Tu fortasse cancellarii Sudermaniae modo me metiare, quo maiores et excellentiores nobiles Poloni vel privati habent. Nec vero cancellarius solum, sed et generalis exercituum praefectus sum; arma vero pro patria, exercitusque duco supra xx et aliquot annos. Nomen meum notum est orbi terrarum. Adiones meae honestissimae, labores, sumptus, pericula pro republica suscepra. Tuum nomen paucis innotuisset, nisi alieni regni dominatum invasisses. Quia vero literis suis Carolus Zamoscium tanquam turbine et seditiosi ingenii hominem infimulaverat, stomachosius ad finem additum: patriam a me turbatam quod scriberis, dico te mentiri, et quicquid aliud contumeliosum in me scripseris aut dixieris, probris te mentiri dico, dicamque et scribam. Eodem tempore Sigismundus rex ad Livoniam ex illis eastris scripsit, quibus eos ut deserto Carolo Sudermaniae duce ad obsequium reverterentur, regis verbis hortabatur; missum a se Zamoscium cum exercitu,

INTERPR. * Zamyski.

exercitu, ut provinciam tanto sumptu ac labore Stephani decessoris, tantoque sanguine Polono et Lithuano partam a Caroli, cui temere fidem dederant, tyrannide liberet; neque vero esse, cur fidem ei datam pluris aestiment, quam viator, qui latrocinibus et latebris erumpentibus et vita amictuque obvios spoliantibus se iurcitrando obstringit: nullam quippe cum latronibus humano generi eoojunctionem esse: proinde hoc agant, ut insigni aliquo facinore erratum suum emendent, opera sua egregie navata efficiant, ut iniustus hic bellator, alienique raptor, et praeo provinciarum, aut vivus in regis manus ipsis annitentibus veniat, aut hoc ipso in loco patris sui latrocinii et sceleris poenam monumento sepulchri sui posteris testatam faciat: ad summum curent, ne illi ad naveis, sive ad transmarinam fugam receptus pateat, quod ipsis et sub ipsam proclium et aliis occasionibus praestare sit proclive. Quod si faciant, non solum veniam paratam, sed commodorum ipsorum rationem habitum iri sibi persuadeant. Id verbo regio spopondere ac promittere.

XIII. A VERBIS ad arma devenit; Ratzivillius regem cum reliquiis, quas penes se habebat, quae cec bellatores efficiebant, ad Absciam usque profectus, inde ut Polonis locum faceret, domum rediit, a Chotkevitzio, sicuti saclabatur, ad tribunal vocatus. Qui Sigismundo in provinciam veniendi auctores fuerant, affeverant ei confirmabant, cunctos ad primum ejus ingressum a Caroli partibus discessuros: cum se propterea minime commoverent, et ad literas regis minus commode responderent, bellum serio gereodum decernitur, et Octobri mense castra Wolmariae admoventur. xl. amplius dies inutiliter consumpti, dum tormenta expectantur. Interea Carolus nothus, qui urbem trium millium praesidio tenebat, crebris eruptionibus Polonos fatigabat: cum incertum esset, post solutam Rigae obsidionem, quo locorum Carolus pater se recepisset, spatio etiam tumore, quasi relicta Livonia in Sueciam subito transivisset, ut motus per absentiam suam exortos componeret. Sub id Nisovii seu Cosaci gens immixta Tataris pellitis, ita vocatis quia pellicos pileos cum plumis nigris gerunt, quod Lithuani reliquum fecerant, continuis excursionibus Koska duce exedebant, magno popularium damno ac gemitu: inde vastitatis a se factae pertacti ad limitem Moscicium transierunt, ubi a Suecis magnam partem caesi sunt, quod omnium rerum in Livonia penuriam et escitatem summam, ac zythi praecipue, cujus mensura ordinaria sex grossis venibit, effecit. Magna ubique solitudo, et rusticorum per silvas oberrantium desperatio, qui tandem se locis abditis munientes in Polonos ad pobulationem vaganteis tanquam in hosteis ex latibulis erumpentes saeviebant. Quod in Curlandica dielione praecipue accidit, quamvis eorum princeps regia castra sequeretur. Rex ab obsidione x Kal. Dec. discessit, et Rigam septimo post die venit, et rursus inde pridie Nonas Dec. in viam se dedit, et facto per Benskam Curlandiae principis arcem itinere Vilnam venit, sub id tempus quo solemnis illa Moscica legatio ad eum venit, ut foederis nuper initi fueramentum ab eo exigeret. Ibi eventum rerum Livonicarum oppertens hyemavit, et comitia in Martium sequentem indixit. Interea Zarnofcius nihil amplius cunctandum ratus ita torquea Wolmariam advchi curat, et arcem tam violenta verberatione pulsata, ut murorum quatuor crassities perforaretur. xv. Eid. Dec. oppugnatio imperatur, ad quam pedites fame attenuati vix induci poterant, donec equites in pedes desiliere, et exemplo pediti ad vim faciendam praecivere.

INTERPR. * *Appl.* * *Chotkevitz.* * *Wolmar.*

NOT. * Tataris pellitis. Tartares pelisses, à l'ins de bonnets, auxquels ils attachent deux plumes enfile des peaux de mouton dont ils se servent au point. Par.

CDXCII.
HENRICUS IV.

præivete. Obfelli quamquam morbis infracti initio gnaviter impetram suffultuere, ad extremum nunquam intermissa tormentorum dispendione infestati sensim cessare, et ad arcem se recipere. Unde crebro pileo nigro colloquium poscitur; fide data Carolus notus cum ^a Pontio Gardia ad Zamoscium venit, a quo præter spem perhumane exceptus, accedentibus ad comitatem muneribus, et post pacta subscripta lautum paratum convivium. Succo præfidiarii in tutum deducti. Wolmatiae copiosa reperta annonæ, minus bellici apparatus. Orho Rombaskus loco cum c. delectis impositus. Carolus Zamoscio receperat, loca, quæ ipse præsidio tenebat, ad mandatum suum deditionem factura; quod si fecissent, ipse cum Gardia liberari^b restituebatur. Sed contra evenit, Suecis, qui Runkburgi erant, ad fidem Carolo patri servandam obfirmatis, cum dicerent, Carolum filium captivum cum libertate imperium in ipsos amisisse; itaque ipse et Gardia ad regem, qui Vilnae erat, sub custodia missi. Zamoscio ^b Torparum cum exercitu tendit. In itinere ^c Helmethæ et Ermesæ arcis in fidem acceptæ, præfidiarii in tutum deducti. ^d Ansenen inde proficiscitur, Georgii ^e Schernknigii egregiam et peramoenam arcem, unde ad Livonos scribit, propositis capitibus, de quibus si inter eos constet, ad petitiones ipsorum benigne responsum iri. Capitæ erant contumeliose concepta, Carolo Sudermaniæ duci nihil juris in Livoniam esse, foedus Livonicum ipsum violasse, bellum sine denunciatione Moldavorum more fecisse. Arces et loca munira, quæ tacenda susceperat, turpiter deseruisse. Ipsum cum Nassovio comite interca laruisse; quæ cepit, nullo resistente cepisse. Advenerantibus Polonis, summa ignavia abjectis armis cum suis aufugisse. Livonos non solum destituisse, sed probis quotidie onerare. Miseros populareis facto ejus quotidie gravari, accusari, et in suspicionem adduci. Quæ vero, si ipsi ad bonam mentem redeant, et errorem corrigere in animo inducant, a serenissimo rege et Polonis sperare possint, hæc esse; tutum ac validum contra hosteis patrocinium; bonorum, quæ belli tempore ablata sunt, plenam restitutionem, et magnam amplius ad illa accessionem; injuriarum oblivionem jure æquabili constituto sanciri; regem ita velle et jubere. Propositæ et hæc conditiones a rege ^f Revalensibus, ut rebellionis, quam populari seditioni potius, cui magistratus ad resistendum impar fuerat, quam consilio tribuebat, oblivio fieret. Libertas, quæ nunc est, in religione permitteretur, et usus templorum non interdiceretur. Jura, libertates et immunitates confirmarentur, onera minuerentur, commodorum fructuumque, quo uberioribus iis in posterum fruerentur, ratio iniretur, agris incultis deinceps excultis, eodem quo Rigensis jure uterentur. Extra jurisdictionem suam non evocarentur. A præfectorum jurisdictione liberi censerentur; si ab hoste peterentur, paratam a rege et a regno defensionem haberent. ^g Esthonicae et nobilitati, quæ levitate potius, et terrore hostium injecto, quam mala mente peccasse arguebatur, promissa præteritorum venia si Caroli partes desererent. Nemo ad religionem aliam profitemdam, atque nunc profiteretur, adigatur, neque templorum usus prohibeatur. In descendis honoribus, magistratibus, præfecturis, indigenarum ratio habeatur; jura omnia, quibus stuantur, denuo confirmantur; et si Esthonica nobilitas jus Polonicae nobilitatis sibi impertiri velit, ei cum statu Jagellonico impertiarur; quod ejusmodi est, ut nemo carceri mancipetur, aut bonis exuatur, nisi jure victus. Injuriæ item si quæ sint abrogentur, jure provinciali suo utantur, neque extra provinciam evocentur. Vetum hæc quantivis iusta ac speciosa, post odiorum acerbationem, et faciliatæ inanditiæ exempla, præsertim cum mereretur, quod de libertate in religionis causa

INTERPR. ^a Pontus de la Gardie. ^b Derpt. ^c Helmet & Erms. ^d Ansfen. ^e Schernknig. ^f Ansfen. ^g Sibirsk. ^h Ansfen. ⁱ Ansfen. ^j Ansfen. ^k Ansfen.

NOT. ^a nullus restitueretur.

causa promittebatur, ne minus bona fide impleretur, Livonis tanquam furdis narrabantur, qui fidem vel cum pernicie sua Carolo servare certi, a partibus discedere noluerunt: itaque post tot Lithuanorum et Zamoseii postea successus, Sueci adhuc Januario proximo exeunte in Livonia tenebant *Torpatum, Parnaviam, Karchiam, Ringellam, Felinum, Marghenhausenam, Schuaneburgum, Kyrenspecum, Izeliam, Marienburgum, Witensteinium, Wicenburgum, Narvam, Learam, Lodem, Haballam, et Revaliam secundum Rigam et Torpatum urbem tota provincia pulcherrimam et opulentissimam, quarum aliquot anno, in quo versamur, iacturam fecerant. Carolus distributis per praefidia copias Parnaviam concesserat cum Joanne Adolfo¹ Holfstiae duce, qui v Suecotum signa adduxerat, et Parnaviae reliquerat. Commendatoque Nassovio exercitu, et tribunos militares hortatus, ut ejus dictis audientes essent, ceterum ne confligeret cum hoste, publice veruerat; inde Revaliam se confert, et in itinere obvium habuit Fridericum ducem Luneburgicum cum literis commendatis a patre et fratre Christophoro. Secundum haec Nassovius Felino et Witensteinio valido praefidio firmatis, cum Reinardo Solmensi comite, qui in castra Rigenia ad Carolum venerat, Carolo notho, Joanne Bengelfonio et equitatu, ac praeterea² Hilli et Gardiae legionibus decemque machinis campetribus³ Wolmariam venit, Aha flumine, qui et tunc vadari poterat, inter hostilem exercitum interjecto; cujus et ignes per noctem conspici poterant. Cremona et Treida duae in itinere aeres incensae. Hic ad eum venit Las-Jacobsonus cum ciro recentibus equitibus. Inde praemissus, Ropae asservatus commearus Wolmariam, et Hillus cum sua legione⁴ Novenhuliam, et Marienburgum proficisci iussus; ipse quadriduo post, Wolmariam magno comitatu ingressus est; unde relicto Carolo, Gardia et Lamora Gallo cum ciro praefidio, Novenhuliam versus ad Ymirum tendit. Cum Cosacos in castra regia advenire cognovisset, ad eos antequam se conjungerent, opprimendos deducit, sed tumultuantibus Suecis et vix ad fidem et obsequium minis et hortatu adductis, interea pugnandi amissa commoditas. Sub id interceptae regis et Zamoseii ad Torpatensibus literae, quibus se brevi ad illos venturos nuntiabant; jubebantque ut Caroli praefectos comprehensos traderent; quod si facerent, veniam praeteritorum universis fieri, et ipsos tanquam a benigno patre in gratiam receptum iri scirent. Eapropter Nassovius majore quam constituerat celeritate Torpatum contendere in animum induxit, ut hostem anteverteret, ubi ad tria ciro, quae Deetsfeldius qui locum tenebat, etiam equitatum delectum adiecit; et civium confirmatis animis, jam trimestri claspio per quod operam addixerat, ad Carolum, qui Revaliae erat, missionis petendae causa, ire statuit. Eo venit exeunte Octobri, et Carolum more suo omnia, quae non fecisset ipse, quamvis ut fierent mandasset, inculpantem reperit. Soluta castra, vireis huc illuc sparsis, dum interim hostis triumphabundus nemine resulente libere per provinciam equitaret. Tandem ubi peimius irae impetus deserbuit, Steci sive Finlandiae ciro domum repetere iussu, et solus Jacobsonus cum suis retentus, fame in agro, et inter praefidiarios interim grassante. Cum copiam abundi peteret Nassovius, tum mutata Caroli facies,⁵ hortari ut maneret, et gubernatoris Livoniae munus meritis suis debitum acciperet; non desitutam pecuniam, commearum, et cetera ad bellum necessaria, modo fratrem, modo filium appellando; palam dicere, plus sibi

VAR. LECT. * hortari inter pocula ut muneret. MS. Reg.

INTERPR. * Derps, Pernau, Karchi, Ringell, Felin, Marghenhausen, Schuaneburg, Kyrenspec, Izzell, Marienburg, Witenstein, Wicenburg, Narva, Leal, Lode, Hahel, et Reval. ¹ Bengelfonia. ² Bengelfin. ³ Hilli, et la Gardia. ⁴ Wolmar. ⁵ Kremen et Treiden. ⁶ Rap. ⁷ Nymphen. ⁸ la Mote. ⁹ Deetsfeld.

TOM. VI.

H h

CXXXII. sibi illum usui, quam x bellatorum c10 fuisse; eo res redactas, ut trium provin-
HENRICUS IV. ciarum salus ab uno capite penderet; hinc Danum, hinc Mosicam imminere; si
 manere in Livonia nolit, sibi in vestigio subsistendi, Nassövio in Sueciam proficif-
 cendi, ut vices suas gerat, necessitatem imponi: Nassövius videns hoc Carolum
 agere, ut sua vel inviti opera, sive in Suecia, sive in Livonia uteretur, asperum et
 intractabile ejus ingenium expertus; cum se rebus Suecicis immiscere noller, in
 Livonia, in qua jam erat, ad tempus manere maluit; et post varias excusationes,
 et scripto comprehensas rei gerendae rationes, hortatore * Holfato ultro citroque
 inter eos commicante, ad trimestre operam suam addixit; posteaque sit ei liberum
 quo velit abire: quod si minus per huncem liceat, stipendium tamen ejus procedat.
 Adjectae conditiones, ut provinciae penes Holfatum gubernatio esset, sibi belli
 contra Polonos gerendi cura committatur. vi c10 bellatorum, 1200 trahae in
 comitatu sumministrarentur, et ad sumptus necessarios vii talerorum c10 ante Ca-
 roli discessum numerentur. Haec large promissa coram Holfato, Luneburgico et
 Solmenfi, ac conjuge propria, cum in eo esset ut navem solveret, nec majore
 quam antea religione servata. Enixe rursus vetitum ne procelli aleam subiret, sed
 recta Felinam concederet, et ibi praedationes hostium prohibendo per xl dies se
 contineret. Luneburgicus et Solmenfis Carolum secuti sunt. Holfatus b Witen-
 steinii mansit, militi legendo intentus, ipse pro septem talerorum c10, bis mille
 tantum accepit, et lxx trahas pro 1200 promissis, et recensitis opibus pro vi c10
 tantum 10 pedites et c10 10 equites numerati sunt; cum Poloni, contra quam sibi
 Carolus persuaserat, supra xii c10 in castris haberent. In hac angustia Nassövius
 conjunctus, quamvis Felini summopere periclitaretur, omnia tamen summa facie-
 bat, ut tempus citra grave damnum extraheret, dum promissa auxilia advenirent.
 Itaque diligeret ad Carolum, qui Wolmariae obsidebatur, scripserat, ipsum ad
 duendum hortatus, facta spe per literas majoris, quam mitti posset, subsidii; ut in
 omnem eventum perlatae animos obsecris facerent, sin interciperentur, terrorem
 hosti injicerent. Interim c Karkhusium receptum, et cum in Cosacos iretur, cog-
 nitum Carolum Wolmariae deditionem fecisse, post lxx dierum obsidionem, licet
 fidenter paulo ante scripisset, oppidum adhuc xiv dies defendi posse. Itaque inter-
 missa expeditio, et Ermsium, quo Zamoscium iturum apparebat, retro iter sedit
 Nassövius, et placato milite, ac loco firmato, avedis etiam matronis et virginibus,
 quibus plus quam loco metuebant, Hermetum concessit, quo jam impedimenta
 praemisisset. Instabat Zamoscus, cedente sensum Nassövio, et d Ermsium et Hermetum
 in potestatem victoris venire. Witensteinium inde cedendo ventum; inde de
 Zamoscio, qui se ad * Antzenam arcem securus muniverat, intercipiendo captum
 consilium, quod re detecta exitum non habuit. f Marienburgum et Novenhusium
 eodem victoriae cursu recepta, oppidanis, ut in deditionem consentirent, sive astu,
 sive ingentibus promissis a Zamoscio sollicitatis. Contrario astu tentatus Zamos-
 cius, facta spe ab adolescente transfuga de s Torpato tradendo, quo si venisset, in
 paratas insidias praecipitabat, congesto ad sacellum vetustum pulvere, qua transe-
 undum erat, qui vel ita c10 conficiendis satis esset. Verum Zamoscus fraudem
 qua erat sagacitate subdoloratus, quamvis aliquid pecuniae jam adnumerasset, et
 suos in urbem explorandi causa misisset, imperum sustinuit, et per Ferensbachium
 h Atzelam exiguam in propinquo arcem obsedit, et admotis tormentis ad dediti-
 onem compulsi. Postea et i Runkburgum, quod frustra anno superiore Lithuani
 obsiderant, alium omni per compluris mensis intercluso; postremo sane adactum
 deditione

INTERPR. * *le lac de Holftein.* b *Wittenstein.* c *Korkhus.* d *Erms & Helmet.* e *Antzen.*
 f *Marienburg & Noyenhusien.* g *Derpt.* h *Atzel.* i *Runkburg.*

deditione in potestatem Polonorum venit. Deditituli in tutum a Parnaviam deducti: cum Torpatum Zamofcius pertransiret, totis copiis Felinum tendens, a Nassovianis, qui a Uberpalae erant, in impedimenta vis facta, et magna praeda parata. Cosaci et aliquoties caesi, dum praedabundi excurrunt. Sed pejus cum fame et penuria quam cum hoste Nassovianis certamen, qui vigiliis et assiduo labore fracti, plerumque totos xx dies, pane, cervisia et sale carerent, tantum carne et aqua turbida et paludibus insalubribus hausta victitarent, neque aegrotis ulla subsidia praebereantur, nullo tota Livonia medico reperto, qui castra sequi vellet. Nassovius igitur et equitibus Felinum submissis, Uberpalae sublevis, et a praesidio relicto Witenstcini aliquandiu haesit; unde cum auxilia promissa non comparerent, jam trimestri elapso, de trajectu in Sueciam cogitare coepit. Contra Holstatis inflare, ut in provincia hoc rerum statu ad aliquot menses adhuc perseveraret; ejus discessu proculdubio quae reliqua tenent oppida Sueci, in Polonorum potestatem transitura; Moscum ad limitem cum validis copiis occasiopem opperiri, ejusque adventu factum, ut comestus qui e Finlandia expectatur, et in itinere sit, non possit appellere. Id etiam non differebatur Nassovius, tamen cum nullam auxilii spem residuam videret, arces indies et oppida sub oculis a Polonis capi, magno non solum cum dolore suo, sed etiam dedecore, aegre faciebat, ut semel liberatam fidem denuo obligaret. Ad extremam plebis et primorum precibus victus, et communi calamitati infractus ad tempus necessitati cedendum duxit; et famis horrorem, et hyemis, dum misereretur, facerem mora ac praesentia sua aliquanum solatus est. Tanta autem fames, adeoque intenum frigus fuit, ut supra xxx et eo hominum inedia et hyemis asperitate interitisse constet; ad cadavera voranda plerique adacti, et reperti, qui liberos fami explendae mactarent. Revaliae passim forum et placcae cadaveribus humi jacentibus opplerae, ut sepeliendis vivi non sufficerent. Et glacie alstricto mari, et insidiantibus Suecis comestus e Finlandia subvectio impeditur. Itaque sponte an aegre incertum Nassovius quatuor amplius menses Revaliae sedet, quo tempore Felinum a Zamofcio obfessum, in quod totum selecti subsidio missi. Interea conventus indicuntur; in iis Nassovius non aliam servandae Livoniae rationem esse ostendit, quam si universi tam ex nobilitate, quam plebe arma capiant, pro patria libertate pugnent, et hostem e provincia ejiciant; satius quippe esse fortiter pugnando occumbere, quam fame et tot impendentibus malis victos aut turpius perire, aut in hostium potestatem venire. Se, qui ipsos ad constantiam hortatur, paratum cum iis eandem fortunae aleam subire. Summa alacritate et assensione excepta Nassovii oratio, decretumque ut conjunctis viribus hostis pereretur. Praesidiarii undique evocati publico voto concordēs accessere, honeste moriendi oblatam occasionem avidissime amplectentes, quod post tot exantlatae miseriae solatii loco regurabatur. Felini obfessi, ad xx dies perseverandi spem fecerant, sed solutis nivibus eae inundationes secutae quae iter auxiliariis interclusere. Itaque copiis sicuti convenerat minime confluentibus, et vix ad triduum comestus suppetente, intermissa tunc expeditio, et in acstatem rejecta; et obfessi tandem post xl. dierum arctam obsidionem, et eruptiones crebras, in quibus ipse Ferensbachius primarius belli dux cecidit, et cladem ab occulto cuneo, ad irruptionem impetum parato, a praesidiariis acceptam, deditionem fecere: dum Parnaviam deducuntur, quanquam contra obstante Zamofcio, bis a Cosacis spoliati, et quicunque e Livonica nobilitate inter eos reperti, in servitutem abducti. Sub id et literae a rege ad Revaliensis venire, paratam veniam ostendentes, si oppidum cum Nassovio traderent; quae

INTERPR. • Parnau, • Oster polen.

CDIICIL
HENRICUS IV.

quae non parum oppidanorū jam bellī rædio et calamitatibus pressos infregere. Itaque Nassovius eorum fidem labare cernens, quod potuit commectus et pecuniae colligere, a Parnaviae, Torpati et Witensteinii praefidiariis distribuit, et ad constantiam hortatus est. Equitatum, cum aliter non posset, ad praedationes emisit; ne nihil ageret, tentata Dünemunda, sed irrita conata. Felicior successus Torpatensium fuit in Antenna arce capiēda, quæ a Polonis tenebatur, a qua initio depulsi, parte copiarum in stabula juxta arcem absconsa, ibique ponte strato, cum ex altera parte oppugnatio instituta esset, et ad eam Poloni omnes accurrerent, quid a tergo fieret, ignari, ex insidiis necopinato erumpentes per pontem stratum vallum transcenderunt, et arce potiti sunt, caesis ad unum obviis, et ex tantum capsis, et in iis equitum primario praefecto. Facta ingens equorum et rerum pretii praeda, exiguum inter tot miseras solatium. Vinum, quia asportari non poterat, effusum; expeditionis dux Joannes Bengelfonius graviter vulneratus, postea Torpati ex vulnere obiit. Zamofcius Felino ditione recepto ad Pontem-Nabiam castra posuerat, Uberpala, quod vi sustinendae par non esset, advehto inde commectatu, igni consumpta. Millic inter haec a Nassovio ad Zamofcium literae comitatis initio plenae, quibus amicitiam ipsius expetere videbatur, primum Latine, dein et Gallice scriptae; quae postremo in acerbiter et amatas utrinque exprobrationes desierunt, cum juvenilem militaris petulantiae libertatem homo senex et serio gravis impatitenter ferret, et ad jocos et dicticia cum severa mordacitate responderet. Injeda et VIII Eid. Maias de induciis mentio locum non habuit; quod csi ab iis minime se alienum ostenderet Zamofcius, et jam obsides dedisset, tamen quia Nassovius ipse venire noluit, abruptum fuit colloquium, et ad Witensteinium translata Junio sequenti castra, quod praefidio ceditum et ab Anglo strenuo milite tenebatur; qui inselici in praedatos excursionē facta captus, quid praefidii et commectus in eo esset Zamofcio indicavit, et obsidionis tentandae occasionem praebuit. Biduo ante loco metuens Nassovius signum Germanorum, et frumenti, pulveris, rerumque necessariorum quod penes se reliquum habebat, Hispano perspectae pugnacitaris duce misertat; qua re obcellis animi facti: et jam ante ad summam penuriam redactus Hofstius, qui Nassovio manendi in Livonia auctor fuerat, in Sueciam transfugerat. Alienatis post literas regis allatas passim animis, et nullis a Suecia nunciis tanto tempore advenientibus, qui solutionis faciendae spem facerent, cum Parnaviae et Revaliae magna oppidanorum solitudo esset, miles praeter sciquitalctum et vestem lanceam nihil accepisset, et armis praecogitate divenditis purum baculum gestans promendicabulo passim oberrare conspiceretur, Nassoviusque torqucis aureos, et pretiosa monilia sublevando militi oppignetasset, tandem de receptu, cum a nemine amplius retineretur, serio cogitare coepit. Itaque confirmatis per literas Torpatensibus ac ceteris munitorum locorum praefectis, speque facta ut in Sueciam ad Carolum profectus eorum de subsidio propediem mittendo commodius ageret, navem Revaliae, commendata praefecto urbis custodia, xxi Kal. Quintil. conscendit; nec tamen vento adversante citius xiii Kal. Sextil. Stocholmiam appulit, tribus regis navigiis vi tempestatis in conspectu suo fractis. Inter navigandum cum nobilium quendam obvium habuisset, a Carolo eum et totum tantum taleris egestatis domesticae potius indicio, quam militis levamento missis, hominem protinus cum pecunia Revaliam contendere iussit, ipse iter suum persequutus est. Magna gratulatione a Carolo, conjugē, et primariis consiliariis exceptus, statim post actas pro exantlatis laboribus gratias, quorum nunquam immemores ipsi futuri essent, de ceno de repetenda militia sollicitatus

VAR. LECT. * serio sed serius cogitare MS. Rq.

INTERPR. * Pernoctat, dormit, et Witenstein. a Antea. * Post de Nabis.

solicitatione est, et rogatus ut ad treis menses saltem operam suam tam provinciae salutarem addiceret; et jam in eo erat, post multas excusationes, ut se vinci paretur, cum venire a Palatino septemviro literae per Henricum ^a Severinseum Heidelbergae praefectum allatae, quibus ipse evocabatur. Itaque venia domum repetendi impetrata, cum aliud ab eo obtinere non possent, rogatus est, ut mandata a Carolo ad septemviros et principes Imperii et Bataviae ordines acciperet, et ipse Palatini septemviri et Mauritii Hessi, legatis adesset, arbitris controversiarum, quae Carolo cum Lubecensibus propter navigationis libertatem intercedunt. Inde postquam convivio pro regionis more Carolum, uxorem, consiliarios, ac nobilitatem lautissime excepit, exeunte Sextili mari se commisit, in quo periculose facturus ad insulam Danicam, nomine ^b Boernholmam vix tandem appulit, a praefecto loci commearu, quo maxime egebat, adjutus; Roslochii postremo excursionem fecit, unde maris pertactus terrestri itinere v Non. Oct. Lubecam petiit, in eaque negotio controverso cum Palatini et Hessi delegatis vacavit, quod ramen pro tempore exitu caruit, et tertiodicesimo post die ad ^c Perleburgensem Witzgensteinii comitis arcem patri, mari, ac fratribus obviam profectus occurrit.

XIV. S. V. id in ^d Africam a Melitenibus equitibus expeditio suscepta auspiciis et consilio Adolphi ^e Vignacutii Hierosolymitanae militiae principis. A Melite ^f eam partem ccccl. milliarium transiit, in qua ^g Mahometra posita, quae ad ortum vergit, ^h sinumque lx circiter milliarium fere efficit supra ⁱ Syrtim minorem, inter Neapolim et ^j Aphrodisium sive Africam, de qua in superioribus abunde dictum est. Ex oppido populofo, et, ut locorum illorum ratio fert, satis manito, crebrae per totum vicinum tractum excursionses fiebant, magnoque se incommodo levatum putabat Vignacurius, si eas capto loco refrascaret. Destinatae ad id ^k triremes egrege armatae; sed Philippus ad portandum ^l Neapolim et Genuam militem cum pro jure suo iis usus esset, non nisi Quintili exeunte domum reversae sunt. Instruendis copiis et minoribus aliquot navigiis partim carascopiis, partim onerariis, pridie Nonas Sextilis solvunt. Cum summo impetio praerant ^m Martha Sequanus veteranus dux, qui cccx. equites ducebat, et ⁿ circiter armatos. Postridie ^o Lampadusam classis sub noctem appulit, quae cxx milliaria a Melite abest: inde cognito binas Turcicas in propinquo excubare, ad eas persequendas cursum intendit, easque fugientis postremo adsequitur. Capti in iis ^p lviii Turci, et sub jugum missi. In conspectum Mahometrae haud citius Eid. mensis, albescente jam die, venerunt, cum tenebris adhuc intensus maluiscent, quarum beneficio locum citra periculum lustrare, et copias instruere possent. ^q lxxx armati in terram expositi relictis aliis ad triremium custodiam, et ^r Gadagnio Bellogardio et Cancremio datum negotium, singulis xx attributis, ut ad duas portas, quarum una in mare, altera terram respicit, crepitacula adinverent; singulos praeterea xx partim equitum partim delectorum globus subsequi ^s iussus. Ita incenditibus illis et ex oppido detonantibus tormentis admota feliciter crepitacula, eodemque tempore ab aliis scalae appositae, vique facta, frustra scloppetis et sagittis, telisque missilibus se defendentibus praefidiariis, urbs capta. Ad Sangiaci aedeis, ad quas fortissimi quique se receperant, ultimus conatus fuit, in quo Carolus ^t Elpinacus Sanlucius Harlevius

coepore

VAR. LECT. ^u iussus, duxibus Elpinaco Sanlucio Harleio et ^v in incenditibus *Ms. Reg.*

INTERPR. ^w Severinseus. ^x Berothum. ^y Parleberg. ^z Barbaria. ^{aa} de Fignacur, Grand Maître de Melite. ^{ab} Mahometra. ^{ac} golfe de Ceph. ^{ad} Tripli de Barbaria. ^{ae} Naples. ^{af} Genua. ^{ag} le commandeur Martha, Frano-comte de la Langue d'Avourgne. ^{ah} Lampadusa. ^{ai} les abbatiers de Gadagor, de Bousrigard, et Coenray. ^{aj} d'Elpinay de S. Luc, Sr. de Harleu.

NOT. ^{ak} Severiniam dans la Relation latine. Put.

TOM. VI.

li

CICERO II. corpore nudo pugnans lancea confossus est, magno sui relicto desiderio; corpus exportatum et Melitae solenni pompa funeratum. Dum pugnatur, plussque praedae, quam loci securitati miles attendit, neglectum fuerat a tergo possicum, per quod oppidani fere dilapsi; tantum cec et amplius capti atque in servitutem abducti. Locus quia servari non poterat, jam auxilio confluentibus Turcis, post directionem igni consumptus. IV equites, XXVI milites desiderari, ad xc vulnerati. Virescentes equites * XVIII Kal. Sept. domum reversi sunt; Melitae ob rem prospere gestam a Vignacurio gratiae Deo actae. Eodem tempore conatus ille in parte revictus appulsu classis Turcae in Calabriam, duce * Cicada, qui b Rhegium in freto c Siculo cepit, et late caesis arboribus, abductaque in servitutem numerosa multitudo locum vastavit; ibi matrem et fratrem in occursum ejus venientis complexus est; frustra quoque monitus per viscera materna ut se respiceret, neque momentaneae prosperitati ac potentiae dispendium salutis aeternae posthaberet, non propterea reliquit, et in fortuna, quam amplissimam sub illo imperio adeptus est, ad extremam consensuit, relicto filio paternae pugnacitatis et fortis in parte herede.

XV. **SCRIBA**, qui seditiosos in Asia proxima jam tot annos fovebat, cum sub portas usque novae Romae continuo excurreret, praetoriani inde tumultuandi occasione capientes in armis ad Portam ante d Divanum comparent, et inaudita ad hunc diem arrogantia, Purpuratos, qui de republica consultaturi venerant, per duces e suo numero delegatos rogarunt, quorum culpa fiat, ut rebelliones in imperio tamdiu impune tolerentur et dissimulentur; id se ulterius ferre non posse, et eos, quorum culpa id acciderat, dedi ad poenam intento clamore exposcunt. Assanes purpuratorum princeps, qui se peti videret, per se non stare aut stetisse subito respondet, quo minus in tempore Sultanus de iis per se certior factus robur imperii contra opponeret; sed principem Eunuchorum a Sultana ita iussu vetuisse, et otium Sultani minime interpellandum monuisse, nam brevi res in Asia quictruras; ita sibi silentium imperatum, cum interim nihil non faceret, quo rebellium audacia vi armorum componeretur. Incalcescente militum furore cum Sultanus in throno sedens eos placare conaretur, Mophet¹ sacerdotum principe etiam ad latus, quo majorem dictis suis auctoritatem conciliaret, sedere iussu; nihil illi minis Sultani infrastru, sed in clamore furibundo perseverantes, ad extremum ab inviro obtinuerunt, ut bini Eunuchorum principes, matris et filii Sultani, ad poenam dederentur; qui eorum truncatis capitibus et in medium altaris aliquantum mitigari sunt. Sultanam ad tempus ab aula relegari petebant; sed duorum morte ira expiata quieverant; cum vicissim ut indignationem conceptam expleret Sultanus, eadem poena reliquos purpuratos, quos furentibus gratiosos, seu fortuna seu Assanis odium fecerat, per carnificem affici vellet, iram in aliud tempus preffixit; veritus, ne si ulterius pergeret, crescente seditione parentem ipsam, quae pristinum gratiae locum retinebat, in periculum devocaret. Itaque cum Scriba mox transiit, coque in gratiam recepto, quo ab Asia proxima illum longius ablegaret, in c Illyrium transulit, Bosniae praefectura attributa, et belli in f Pannonia gerendi curam commisit, quo et ille cum x c i o ex iis, qui ipsum semper antea secuti fuerant, sine mora se contulit. Verum homo in voluptatibus marcescens, cum ne sic quidem securus, exinde tuta omnia timeret, ultionis avidum animum, quem nec in Scribam, aut contra praetorianos expleri poterat, in uxorem ipsam maiore immanitate an impudentia incertum, paulo post effudit. Ab acmulis perlatum fuerat ipsam de filii

faro

VAR. LECT. * XVII. MS. Reg.

INTERPR. * Cigale. b Reggin. c Fata di Messino. d Divog. e Scleroula. f Hongria.

suo anxiam curiose impotentia muliebri sciscitaram fuisse, an non patri in imperium successurus esset. Quod impotentia dictum cum interpretaretur, et metueret, ne regnandi scelerum desiderium ipsi per illam exitium maturaret, occupandum ratus, filium dilectissimum in conspectu matris strangulanti, ipsam vero in mare abijci iussit, una cum XIV circiter seu viris seu foeminis, quos secreti conficis putabat. Tandem sive ignaviae, sive crudelitatis ferinae poenas haud diu post luit, * Taurisio amisso, et clade ad ^b Patras et Naupactum accepta, et morte paulo post secuta.

XVI. Sive id et * Finalium in Liguria ab Hispanis occupatum fuit, ^d Carrethorum familia aut exclusa, aut ad discipendum jus suum in aulam Caesarem amandata. Id a * Fontano Mediolani prorege actum, missis Didaco Pimentello cognato et Sanctio Luna cum copiis, et deducto inde Germanorum praesidio, quibus XVI mensium stipendium, quod debebatur, praesenti pecunia exsolutum est. In proximo et ^e Modestinus vulgo portus captus et milite armatus. P. Tolctanus cum CC Hispanorum praesidio iis locis impositus. Amoto a tiremum praefectura Joanne Andrea ^f Aurla ob rem male superiore anno in ^g Africa gestam, atque adeo ultro se abdicante, Joannes Cardona ei in illo munere successus est, qui magnam classis ex copiis in Sicilia, Neapoli, et ^h Insubria lectis instruxit, in Africam denso sicuti rumor erat, trajecturus, ubi ⁱ Fessae rex Hispanorum partibus in occulto favere dicebatur, et per amicos de ^j Julia Caesarea toties infeliciter tentata, tunc vero ex insidiis capiendi spem fecerat. Sed qui sanis de consiliis Hispanorum existimare credebantur, ita judicabant, haec arma non Africam aut Asiam respicere, sed in Europam dirigi, atque adeo regnum Franciae, quod secretis motibus agitari ab hominibus suae factioni addictis sibi persuaserant, et eventum in armis expectabant; ut si fortuna coepis arrisisset, suis in tempore subvenirent. Praeterea Sabauda tunc cum Hispanis optime conveniebat, et consilium de intercepta Geneva tunc in proximis erat; quod si succedebat, minime dubitabatur quin rex ad urbem recuperandam, cujus ut limiti firmando necessariae nuper parocinium susceptum fuerat, omne regni robur convertiturus esset. Itaque pontifex intercessionem, Philippus paratas copias habebat, ut nostrorum conatus impedirent; qua de re, postquam nostra executi fuimus, ordine dicitur.

XVII. Hoc anno Aprilis mense ad meliorem vitam in patria migravit Lazarus ^k Superantius patricius Venetus, cujus exstat de rebus Turcicis magni judicii ac prudentiae commentarius: et eodem fere tempore iidem Venetiis decessit Maximus ^l Margunita Cytherensis episcopus natione Graecus, qui sanctorum patrum aliquot reliquias et communi naufragio vix servatas et secum asportatas publico dedit; et sua quaedam eleganti stylo, nam poetica excellebat, admisit. In Germania Paulus ^m Mellissus Schedius Mellerstadii in Frahconia natus, qui ingenium poetica, aetatem peregrinationibus exerceat, postremo Heidelbergae, ubi bibliothecarii officio fungebatur, anno climacterico suo decessit XV Kal. Martias. Martinus ⁿ Rulandus Frisingensis Caesareus medicus scriptis editis clarus, Pragae IX Kal. Maias ex hac vita demigravit, Hungarico, de quo nuper scripserat, morbo correptus. Eadem professione et mathematicarum praeterea scientiarum cognitio clarus, cum paulo post secutus est.

INTERPR. * Tauris. ^b Patras, & Lepanto. ^c Finali ou la ceste de Genes. ^d del Corretto. ^e le comte de Fontaine, gouverneur de Milan. ^f Doria. ^g Barbaria. ^h le Milanais. ⁱ Fez. ^j Alger. ^k Breux. ^l Margunite, évêque de Cyrène. ^m Melissus Schedius de Mellerstadiet. ⁿ Ruland de Frisinge.

NOT. ^a Iago Melissum oppidum captum, et milite firmatum. Le caper d'oh et lica est pris, met. ^b Il s'accroche encore d'un autre port voisin nommé Melissino. Mais il se trompe; Melissus n'est point un port; c'est un bourg ou village à quatre lieues de la mer, dépendant du Montserrat dont les Espagnols se possèdent. Pui.

CICERO II.
HENRICUS IV.

est Gaspar * Peucerus † Budissinae natus, Philippi Melanchthonis gener, longa vita et scriptis ac fortuna clarior: nam LXXVIII annos vixit, et post Carrionis chronologicam epitomen completam, et de divinationibus opus recognitum, decennali carcere ab Augusto Saxone septemviro vexatus, vique sub Christiano filio libertati restitutus, publicato de ea re libro † Deffaviae ultimum vitae variis molestiis jactatae diem Septembri mense clausit. Mense proximo Franciscus Junius in † Biturigibus Cubis apud nos natus, iidem obiit Lugduni Batavorum peste absumptus, cum tunc annum LVII attigisset; vir desultorio ingenio, qui multa conatus, an adsecutus sit quod moliebatur, doctorum erit † iudicium. Ultimus commemorabitur ex nostris Joannes † Passerarius † Augusta Tricassium natus, Latinae linguae professor dignissimus, qui felicitate versus pangendi, etiam Gallicos, et soluta oratione scribendi, ac bonos scriptores interpretandi, diu magnam laudem in Parisiensi academia meruit. Homo emundae naris, et cui aliena vix placerent, ultimo elogio vovit, ne manes sui malis carminibus oneraretur. Itaque pauci mortuum laudarunt, dum verentur, ne voto ejus minus respondeant. Obiit mense Septembri senio effoetus, amissa oculorum luce, et jam faescente ingenio, cum vel vitae cupidissimi vivere velle desinunt.

INTERPR. * Peucer. † Bautzen en Silésie. † Deffen. * Bourges. * Passerat. † Troyes.

NOT. * In editione prima Genevensi, sc. An. 1650. † ut elige de Junius; car il est faux qu'il soit mort à
Iren si se habet. iudicium: Lugduno Batavorum, † Alterf, aut à Leyden; je voudrais lire, mense
ubi du professus est, ob rerum novarum suspensionem, proximo Fr. Junius in Biturigibus Cubis apud nos
ab Ordinibus Belgis exactus, fructu suo loco dicimus, natus, iidem obiit Lugduni Batavorum, ubi du
et Alterf, ubi desit † Norimbergensi republica ho- professus est, cum tantum annum LVII attigisset;
norifico stipendio invitatus. Ultimus Sed in editione vir desultorio ingenio, qui multa conatus, an adse-
posteriore Genevensi sc. An. 1650 emendatur prout in cutus sit quod moliebatur, doctorum erit iudicium.
textu habetur, Putavi si maneret, † Il y a faute à Put.

JACOBI

JACOBI AUGUSTI THUANI HISTORIARUM SUI TEMPORIS

LIBER CENTESIMUS VICESIMUS OCTAVUS.

EPITOME.

*P*UD nos initium anni a pompis nocturnis et choreis saltum. Interim rex domesticis conjurationibus consiliari coepit. In Petrocorios profecti statuit. Bloeste cum esset, acrem cum Bullonio verborum concertationem habuit. Rex Pissarii Panchartae velligali abolito Fontem-bellaqueum redire statuit. II. Lutetiae in Mercuriali conventu de advocatorum salariis moderandis agitatum, quae res pene totam urbem commovit. Motus tandem conquievit. III. Jac. Lapsius delator ad regem venit, et impetrata venia testimonium molitionum Bironi apud cancellarium deposuit. Bironus ab Escurio et Jonino a rege missis persuasus in aulam venit. Bironi durum et pervicax ingenium. IV. Rex cum nihil precibus impetravisset, ipsum, Arvernorumque comitem consiliorum participem, comprehendere iussit. Captivi ad urbem adducti et Basilis inclusi. Rex cum ad Fossatense castrum profectus esset, Bironi gentiles supplices ad eum venire. Pro iis Forcaeus de geniculis verba fecit. Rex legibus fraenum laxare apud se constituisse respondet. Bironus cognito regis responso, paulatim infringi coepit. Libellus supplex ab ipso, seu conscio factus, per manus hominum volitavit. V. Diploma ad senatum missum, quo de Bironi conjuratione cognoscendi plena potestas fiebat. Achilles Harlaeus primarius praefect, aliqui delegati Basiliam veniunt et Bironum adeunt. Ab Harlaeo de secretis cum Sabando consilii interrogatur, tum prolatae ipsius ad regem et alias literae manu propria scriptae, quas cum agnovisset, prolata quatuor folia integra, quibus series conjurationis continebatur. Inde consellae adversus reum probationes et auditi testes. Mox a delegatis Bironus interrogatur. VI. Summa testimoniorum Lapsii et Renazaei ipsius domesticis suis declaratur. Lapsius, Renazaeus, et reliqui testes cum reo commissi. VII. E Basilis in senatum adducitur, et coram cancellario sistitur, qui eum interrogat. Quae a reo pro defensione in medium allata. In Basiliam reducitur. Postridie dictae sententiae, concordibusque suffragiis decretum, ut reus in platea Portuensi capite plecteretur. VIII. Rex cum in Basilis plecti voluit. Cancellarius eum ad constantiam hortatus est. Reus commotior regis misericordiam imploravit. Amanuens decretum contra ipsum latum pronunciat. De rebus secretis a cancellario et Harlaeo interrogatus paulo post ad mortem se comparat, et in genua procumbens caput a cervice recisum. IX. Carolus Hebertus Bironi ab episcolis ad carcerem perpetuum damnatur, qui postea regis indulgentia dimissus est. Burgundiae praefectura quam Bironus tenebat Bellegardo attributa. Exteri principes de conjuratione revella per oratores suis regi gratulati sunt. Regis ad Philippicum oratorem responsum. Guido Ederus Fontanella tanquam reus laesae maiestatis ad ignominiosam mortem damnatur. Cum eo et alii supplicio affecti. Manbarotus comprehensus. Arvernorum comes ex reo delatoris partes induit.

TOM. VI.

K k

*induit, ac in gratiam receptus libertati restituitur. Luxus conjurationis isdem
HENRICUS IV. particeps eadem fiducia in aulam venit. X. Bullionius in Septimaniam descen-
dens, Castrum venit, et ad regem literas dedit, quibus profectionis suae et mutati
consilii rationes reddebat; et se coram iudicibus in Castris camera constitutis pur-
gare paratum ostendit. Rex cognitionem causae Castris camerae interdixit. Bul-
lionius Mompelium venit, Protestantiumque advocacione apud regem implorata
tandem Geneviam pervenit. Protestantes in gratiam Bullionii dant literas.
XI. Elisabetha, quam rex per oratorem suum de Bullionii consiliis monuerat, pro
eo nimis fortasse libere intercedit. XII. Scriptum publicatum quo praecipua ac-
cusationis capita continebantur. Quae omnia fere inficiatione Bullionius diluit.
XIII. Claudius Lotaringus Jonvillae princeps cum Phil. Anglorum Guicovillens
consilia perniciose agitare delatus jussu regis sistitur, sed deprecante pro eo illus-
trissima familia in gratiam receptus.*

EX AUCTORIBUS,

*Actis curiae Parisiensis, Bireni interrogationibus et aliis probatoriis, Scriptis
publicatis, Actis magni consilii, Bullionii ad regem literis, Elisabethae Anglae
et Protestantium literis, Scriptis publicatis.*

LIBER CENTESIMUS VICESIMUS OCTAVUS.

PUD nos principium anni a ludis et pompis nocturnis, quibus impense regina oblectabatur, factum; ipsa insignem choream personatam duxit, coram oratoribus principum, et ipso pontificio legato, Caesare a Vindocino regis naturali filio dilectissimo, Cupidinis specie reginam placeunte. Inter haec, cum foris pacata essent omnia, rex domi seu praesentium taedio, seu futurorum metu, et quod verius, otii impatientia, alienatis magnatum animis, periculo consiliari coepit. Nam coitiones et, missitationes occultae inter eos passim celebratae, jam ab eo tempore, quo Sabaudus ad regem ante triennium per hyemem venit, et cum re infesta discedens nihil praeter lulum e Gallia reportare per ludibrium dicebatur, minaci disiterio contrario id cluserat, tam alte sui adventus in regno impressa vestigia jactans, ut ejus aeterna apud nos esset memoria, sicuti jam demonstravimus. Nunc pace cum eo facta, cum in Aquitania clandestina consilia quotidie repeti rex intelligeret, ac praecipue in Petrocoriis, ubi Carolus a Guntaldus Bironus, unus ex iv primariis provinciae regulis, multas amicitias et clientelas habebat, a fidei admonitis eo proficisci statuit. Ea est nobilitate innumera, quam vix capit, foeta, et ingenia loci, quod vel nomen ipsum indicat, dura, et rixarum ac rerum novarum semper cupida, ad quovis rumores facile commoventur; observatumque, ex quo Renaudius, tumultus Ambrosiani dux et auctor, principium bello civili fecit, sicut in superioribus suo loco plenius diximus, nullum magnum toto regno motum excitavit, cuius prima fundamenta per Petrocorios, et in ea provincia jacta non fuerint. Benacus familiae suae princeps in illa per absentiam Bironi, qui in Burgundiae praefectura commorabatur, ut inde propius cum Sabaudis consilia communicaret, res novas agitare credebatur. Ad causas superiores addebatur, speciosum levandae plebis nomen,

quae

INTERPR. a le duc de Vendôme. b Guienne. c Perigord. d de Gontaud, marquis de Biron.
e la Renaudie. f d Ambroise. g le baron de Benne.

quae per nova ónera ad supplendum aerarium bellis praeteritis exhaustum imposita ultra modum gravabatur. Et jam in ^a Lemovicibus res ob id tumebant. Rex igitur in viam se dedit, et ^b Bloefis cum esset, acrem cum Henrico ^c Turcio Bullionio, quem participem, aut saltem non ignarum molitionum illarum rebatur, verborum concertationem habuerat. ^d Bullionius ad tegem, qui jam Bloefis erat, pergit, cum eoque liberius collocutus, et postea ^e Pistavii, novis subinde suspitionibus ipsius animam implevit; quae post intempestivum suum in Lemovices discessum auctae, postremo in perplexas ac longas molestias errantem, et vix tuto loco pedem quocunque ibat ponentem induxerunt, et paene in exitiosum sibi exitum deficerunt. Rex abolito panchartae, quam vocant, vestigali, quae turbis per vicinas provincias a tumultuantibus obtendebatur, cognitoque Bironum, ad cujus disturbanda consilia professionem susceperat, jam respicientem minore negotio in potestate se habiturum, si consilium ulterius pergendi in praesentia omitteret, ^f Bellaquum-fontem redire statuit.

II. Dum Pistavii esset, ne vel a levibus curis quies esset, res Lutetiae intervenit, quae paene totam urbem commovit: in Mercuriali conventu cum de salariis advocatorum moderandis mentio inchoasset, Antonius ^g Seguerius ^h praefex, Achille ⁱ Harleao senatus primario praefide, rem in diem proximam, quoniam deliberatio majorem dici partem consumpserat, rejiciendam ^j censente, non amplius differendum dixit, tandemque pervicit, non repugnante Harleao, ac ceteris cum eo bene sentientibus, ut sine mora togarentur sententiae. Neque ramen inclinata jam die aliud censuit senatus, quam ut incessanter et omni re alia posthabita, proxima die convocatis classibus universis ^k deliberaretur. Decretumque III Eid. Maias, ut juxta CLXI caput Bloefensis edicti ante XXXIII annos in senatu publicari, et haftenus minime executioni demandari, advocari quid pro honorario accepissent, scripto profiterentur, ut in impensis victori refarciendis juxta illam professionem ratio a delegatis iudicibus iniretur: ni facerent, concussionis poena tenerentur. Cum libello intercederent, et scripto publicato, quare caput illud Bloefensis edicti executioni minime demandatum esset, multis verbis exponerent, seque potius munere publico cedere, quam servili ministerio amplius defungi paratos ostenderent; xv Kal. Junias iterum decretum, ut advocati, qui munere deinceps defungi nollent, apud acta publica id profiterentur, quo facto, omni advocacionis munere sub falsi poena interdicebantur. Post unam et alteram, a veneranda canitie et praecipua probitatis opinione advocatis A. ^l Hamclio, Jacobo ^m Choartio, Antonio ⁿ Oticillo in senatu factam deprecationem, cum factione contraria et juvenum, qui numero vincebant, contra seniores calore praevalente, nihil obtinerent, in consiliatiorum, quam vocant, camera

CCCVII

VAR. LECT. ^a Bullionius regem secutus cum re Lutetiae inivisset, et habitus jam cum rege, et quos in sinere porro habiturus esset, libertoris sermones mihi referret; ego, qui nihil de re omni, nisi quod per famam et rumores sciebat, certi conspectum habebam, monuimus eum, ut sibi a libertate illa nimis temperaret; nam regem jam innotatum, eo iratationem futurum, et suum rerum meram, quem illi injicere vult, in horum partem minime accepturum: impetrans, professionem quam inde in Augustanum et in Lemovices et Petrocoros, ubi amplissimas possessiones habet, peto a rege venia, parare se dicebat, entis quantum poteram verbis ac precibus, dissuaseram; nam ipsam proculdubio nimis illa libertate jam innotam, eo magis

regi suspendum fore, ac potius videri, ut res minus suspecta, ut Sedan se per hos turbos continet; sic enim securitati propriae citra reipsa officium optime consili, et loco tuto eventum rerum commodius expectari posse: id quo minus salutare consilium sequeretur, res domesticas evasit, ad regem, qui jam Bloefis erat, pergit.

^b praefex obstrictum occasionem quaerens, Achille.

^c MS. Reg. Pat. & Reg. ^d censente, inchoata pte. senatus auctoritate infusa, et non amplius.

^e MS. Reg. Pat. & Reg. ^f deliberaretur: per factionem ab hominibus factiois res acta, decretumque III Eid. MS. Reg. Pat. & Reg.

INTERPR. ^a Limoges. ^b Blois. ^c de la Tour, duc de Brillon. ^d Pistavii. ^e Fontainebleau. ^f de Seguer. ^g de Harlay. ^h de Hamel. ⁱ Choart. ^j Lajol.

CICIDCII
HENRICUS IV.

coevit congregati concordibus voris stare sibi dixerunt, munere se publice abdicare, et subfignata deliberatione e vestigio bini ordine apud ^a curiae ^a archiva ea mente perrexerant; qua re quasi iustitiam inditum, et magna perturbatio in ordine iudicario secuta, ita ut urbis facies parum a seditione abesset. Triumviri regii, quamquam in occulto advocatis faverent, cum tamen decretis curiae, quae Bloefensis edicti auctoritate nitebantur, contra ire minime auderent, ad regem et cancellarium diligenter perscripserunt, obiter et obscuris verbis mitigari decreta postulantes, et edicto nunquam executioni demandato publicam offensionem opposcentes: nam verendum, ne dum partium commodo in speciem studetur, parum decori praecipui in iure dicendo ordinis, qui amplissimi ordinis partem non minimam facit, consularur, et paucorum culpa in universorum dedecus redundet; nimirum severitate legis bonorum verecundiam non mediocriter laedi; sublato autem pudore, quo praecipuo advocatorum ordo continetur, una et fidem et conscientiam virtutem tolli et honorarium illud in turpissimam mercedem ^b degenerare: tandem seclatus tumultum diplomate VIII Kal. Junias per dispositos equos misit, quo senatus decretum confirmabatur, et advocati Bloefensi constitutioni parere in posterum iubebantur, et quanquam se munere suo sponte abdicassent, ut eo nihilominus defungi sicut antea possent, facultas dabatur, et ad id faciendum, ut cogi a senatu iridem possent, citare mandabatur. Allato diplomate, qui minus probabant, ne regi in tempore tam suspecto contradicere viderentur, ultro assensu sunt, et advocatis auctores fuerunt, ut ad munia sua redirent, et ita motus ille conquievit. Initio juxta decretum quidam sed pauci subscribere, qui ita censuerant: instantibus dein et iisdem ^c convenirent, idem intermissum, paulatim omnino in defectu adiiit.

III. REX, pacatis in ^b Aquitania rebus, ^c Fontem-bellaquum rediit, Bironum in potestate habere certus, misso primum in ^d Aeduo Petro ^e Fugeo Efcurio homine Bironi familiari, qui castrorum metatoris munere sub eo strenue defunctus fuerat, et postea praefide Janino, cui et ille plurimum tribuebat. Jam mense Martio, antequam rex ^f Pictavium proficisceretur, Jacobus ^g Lasius Bironi consiliorum ab initio participes et auctor, sicuti supra demonstravimus, et ubi ^h ipsam sibi diffidere, et Amatium ⁱ Malanum Luxum in gratiae amissae locum successisse vidit, prae indignatione delator acer ad regem clam venerat, et impetrata venia, testimonia molitionum Bironi, quae penes se servaverat, manu ipsius scripta apud cancellarium deposuerat. Antequam veniret, quo magis falleret, ad Bironum scripserat, et a rege se vocatum dixerat, fide religiose obstricta, nihil se, quod ipsi praedjudicare posset, dicturum aut revelaturum. Et postquam in arcano cum rege collocutus est, literis ad Bironum scriptis idem confirmavit. Eodemque tempore rex Luxio in Aeduos discendenti, qui tunc forte in aula erat, eum Lasius eo venit, familiariter dixerat, se colloquio cum Lasinio habito magna cura levatum, quippe cognovisse multa

falso

VAR. LECT. ^a archiva in primaverant, et in abdications hunc caput, quae vulgo vocantur, pellibus farta, deprimis innotia, supplex deposuerunt; qua re quasi *MS. Reg.*

^b decesserunt: ex eo illi triumviri concedo, qui antea dissidebant, in Jac. Aug. Thuani praecipua aetate venerant, et Jacobus Guellieu cognator regius animadvertente se inperis professus est, quam diu ab Hartheo ipsi dissidium fecissent, multa peccata quotidie semelorum et obtruncationum invenit; qui ex illo dissidio occurrentem captivum, auctoritatis, qui ad privata libidine et fastidione abutebantur, in magna augenda; et Somo Maricous, qui ex levi

causa cum Thuano similitudinem exercebat, cum eo reconciliatus est, et ipse, et Guellieu e vestigio Hartheum adierunt; et porro se in publica causa cum ipso consilio communicaturus religiose pallii sum; quod summo bono, ex ea occasione factum, in causa fuit, ne ulterius dissidio irroresceret. Sed pro tempore eodem quae in senatu, in aula praesentibus invida, et odio Harthei, quem semuli calumnias apud regem traducebant, diploma VIII Kal. Junias per dispositos equos misit; quo senatus decretum *MS. Reg. Pat. et Reg.*

^c convenirentibus, postquam scilicet actus defervit, idem *MS. Reg. Pat. et Reg.*

INTERPR. ^a le greffe de la cour. ^b Guiroux. ^c Fontainebleau. ^d Bourges. ^e Fugues St. d'Espey. ^f Pictiers. ^g de la Pin. ^h de Malan, baron de Lux.

falso Birono impropetrata, et gaudere, quod ille, quem tantopere ob virtutem bellicam diligebat, ab iis criminibus innocens esset, quæ cum sibi suspectum reddebant; quæ res summo opere Birono imposuit, qui natara præfidentis, de Laffino, a quo solo sibi ut conficior merebatur, securus, facile sibi ab Escario et Janino persuaderi passus est, ut citra discrimen, quod illi spondebant, posset in aulam venire. Quod ille post varias proclationes et maxime dissuadente Luxio tandem fecit, præmissis Escario, qui regem de adventu suo certiores faceret. Igitur Eidibus Junii Fontem-bellaquæcum improvisus advēnit, sponsione a plerisque facta ipsam minime venturam. Primo congressu post demissam a Birono salutationem hinc alienati, hinc præfidentis animi utrinque signa observata, cum rex Bironum ad ingenuam consiliorum clam in se initorum, de quibus aliunde constare sibi dicebat, confessionem hortaretur, et sibi soli dicturum affirmaret, plenamque confessioni veniam paratam ostenderet: ille contra non ut se purgaret, quippe a criminibus objectis innocens, sed ut delatorum nomina resciceret, et de iis sibi satisfieri a rege peteret, aut ipse sibi satisficeret, ad aulam venisse audacter responderet. Rex tamen qui ægre faceret, ut summo jure curi viro de se, deque nomine Franco tam bene merito ageret, spatium deliberandi ei relinquere voluit. Et cum ille apud Espernonium prandisset, cum eo et Espernonio ipse et Succisionum comes in ludo palmario luserunt, ludique finito, Bironus apud Succisionem coenavit; et post coenam Succisio apud ipsum jussu regis cœnis precibus instat, ut se regis voluntati morigerum præberet, alioqui ipsi verendum esse, ne contumacia sua, regis iram in se minime deinceps placabilem accendat; non frustra a sapiente rege dictum, "iram regis esse nuncium mortis." Cum ille obfirmato animo perstaret, et Succisio durum Bironi ingenium nulla ratione emolliri a se potuisse ad regem tenuisset, nihil præterea eo die actum. Posthæc summo mane rex in hortum juxta aviarium descendit, et Bironum vocari jussit, cum quo diu collocurus rursus cum interpellat, et ut ex ipsis ore de rebus, de quibus abunde sibi aliunde constabat, satisfaceret, enixe rogavit: ubi nihil impetravit, eadem semper quæ initio, illo respondente. Post prandium fidos in porticu sevocat, et quando nullam ab eo confessionem exprimere potuerit, unum hoc superesse dicit, ut ipsum comprehendit, et legibus cum eo agi jubeat, sed nolle in tali dignitate virum manus injicere, nisi prius certo consilet, abunde probationem esse, quibus lætæ majestatis teus citra dubitationem convinci possit. Cum abunde probationum esse cuncti concordī voce affirmarent, moniti in arcano Ludovicus Hospitalis Vitrius, et Carolus Chocēlius Pralinus, stipatorum regionum præfecti, ut suos sub noctem paratos haberent. Inde Bironus apud Franciscum Grangium Montiniam divertit, et inter coenandum observatum, quod Hispanos et regem Hispaniæ, qui benemeritos gratis æque beneficiis large remunerabat, et quæ ad filios eorum, qui in bellis ac proeliis cecidissent, porro extendebat, profusus laudaret: ad quæ a Montinio responsum ferunt, hæc quidem in Hispanis merito laudari; sed et hoc verum esse, nullius offensæ cuiquam, ne filio quidem proprio, in illa aula gratiam fieri. Quod aculeate ab eo dictum, ad recundandum nimis apertum et impetivum Bironi erga Hispanos affectum.

IV. POST coenam cum ad regem ivissent, denique rex ne quid intentatum relinqueret, miserum hominem urget, ut quod jam sciat, ipse sibi patefaciat: quo recusante, Atqui, Biron, quod negas, rex instat, ego ab Arvernorum comite an respiciamur sum, pro ultimo conatu tentabo. Is participare Bironi consilii argubatur:

itaque

INTERPR. * le comte de Essigny, * de l'Hôpital baron de Vitry, et Ch. de Choiseul Sr. de Praslin, capitaine des gardes du corps. * de la Grange de Montigny. * Arvergne.

TOM. VI.

L I

CDCCII.
HENRICUS IV.

itaque et ambo comprehendi statim iussi. Cum se Vitrius de Arvernorum comite fufcindo, amicitiam arctam cum ipfo caufatus, excufaffet, Pralinio id negotii datum. Ipfe Bironum, qui cum regina post coenam chartarum alca lufaret, cum exiturus effiet, ftitit, et ensem, cui jam manus iniecerat, fibi tradi iuffit; quod ille ægerime fecit. Arvernus, quod erat fufpicatus, equos paratos in area extra arcem habebat, fed a Pralinio antequam eo pervenire poffet, fiftitur, et ambo fub custodia totam noctem a fliptatoribus regis affervati; Birono fua merita, et ingratitude alienam, importuna verborum petulantia identidem exprobrante. Mane confultatum, quid factio opus effiet; et ftatim decretum, ut captivi ad urbem adducerentur, et Baftilia includerentur, cum iifque legibus more majonum ageretur. Igaur xvii Kal. Quintil. per flumen Lutetiam deduci et Baftilia inclufi, quo eodem die rex ad urbem fub noctem venit, per a Sanmarcellianam portam ingreffus, et felfis plebis obviam, quali delectam conjurationem gratulantis focius exceptus. Triduo poft cum ad b Foffatense castrum iv ab urbe lapide profectus effiet, fupplices ad eum venire rei frater Joannes c Sanblancartius, Car. d Petrobuserius Caftrotonius, Car. e Roius Rupiſcalcaudius Ruſſii comes, f Pontius Lozerius Theminius, Carolus g Rupiſfortius Sanangelus, Fr. h Guntaldus Bironus Salignacus, Jacobus Nompur i Caumontius Fortacius, qui pro iis de geniculis verba fecit, quamvis rex eum furgere iuffiffet: Clementie tue confili, potentiffime rex, non ingratas preces et vota noſtra tibi futura nobis perſuaſimus: quos heic vides c hominum cio vicem fuſtinent, qui tibi per hæc bella fub Birono militarunt, et nunc pro ejus ſalute ſupplicationes fua nobiſcum conjungunt. Miſericordiam tuam illi implorant, nec jure cum miſerabili reo agi poſtulant. Deus, cujus beneficio, non humanis viribus, coronam impoſitam debes, hoc a nobis exigit, ut quod nobis ab ipfo condonari cupimus, ejus gratiam iis, qui nos offenſione aliqua laſerunt, faciamus. Nulla re magis ad Deum, quam clementiam principes accedunt. Non tædioſa oratione utar, vitæ gratiam fac reo, et ſecuritati tuæ per carcerem ubicunque placuerit conſule. Male fit ambitioni et vanitati, quæ miſerum hominem aſtu ætatis ferventem eo impulit, ut ſe omnibus ſpectabilem et deſiderabilem vellet offentare. Ignoviſti perique, indulgentiffime princeps, qui te gravius offenderant. Precibus, lachrimis que quantum poſſumus infamiae notam deprecamur, quæ juſta illius poena nobis, ac poſſetitati noſtræ cum indecibili ignominia alioqui inureretur. Veniam iterum ſupplices oramus, non legibus cum reo agi petimus. Scimus illum graviter contra regnum peccaſſe, ſed voluntate magis, quam factio. Merita patris, filique, etiam noſtra ante oculos tibi propone, clementiffime domine. Tu, qui offenſas paratas tam benigne condonaſti inſectis ſemper antea hoſtibus, Birono tot exantatis pro ſalute publica laboribus, de te tam bene merito, ſed ad extremum ex indignatione ad prava conſilia, quorum poenitentia ſubire potuit, peolapſo, non ignoſces? Qui factorum oblivione indixiſti, conſiliorum et malorum cogitationum gratiam non facies? De miſericordia tua, quam et pro reo et pro decore familiæ, cuius pars ſumus maxima, nunc curp ſuſpiriis et ſletu, imploramus, parare, ut melius ſperemus. His diſtis cum rex eos furgere iterum iuffiffet, ſic inſit: Nunquam mihi ingratae fuerant meorum deprecationes, et ſupplicibus ſemper apud me facilis aditus patuit. Atqui majores mei non ſolum amicos et adfines ad illud officium non admiferunt, ſed matres, patres que ac fratres in tali criminis gravitate omnino rejecerunt. Recenti temporum memoria patris mei uxorem pro marito deprecantiam Franciſcus ii a conſpectu ſuo excluſit. Clementiam, quam tantopere urgetis, non miſericordiae, ſed crudelitatis

INTERPR. a Porte de St. Marceau. b St. Maurice les Foffes. c de St. Blancart. d de Pierebuserius de Châlronneſ. e de la Rochefoucauld dit de Roye, comte de Roucy. f Pons de Louſſery, Sr. de Theminius. g de Ruſſefart de St. Angel. h de Guntald de Biron, baron de Salignac. i de Caumont, Sr. de la Force.

crudelitatis nomen mereri si dicam, vero verius dicam. Publica, non mea res privatim agitur, quae si ageretur, ultro libenterque supplicii ignoscerem, sicuti ex animo ignosco. Reipublicae, liberisque meis, qui maiorem partem imperii faciunt, pliusquam mihi debeco, quos exprobratos mihi procul dubio est, si quid in hac causa, neglecto tanto malo, vel imprudentia vel incuria peccavero; quapropter stat legibus in ea frenum laxare: interim libertatem facio vobis innocentiae ejus, quantum eniti legitime poteritis, omni ope et honesta ratione defendendae, quod vobis permitto, quamdiu integra causa licbit. Nam peccato semel majestatis laesae reo, amplius: eniti aut intercedere, neque patri pro filio, neque uxori pro marito, aut contra per leges licet. Videte, quaeso, ne nimio in illum affectu in odium meum, ac publicam regni indignationem incurratis. Ad ignominiam vestram, quam a vobis tantopere deprecamini, minime causa ejus pertinet. Fani-Pauli comes magister equitum, a quo genus maternum duco, et Nemorosii dux, cuius haereditatem crevi, in exemplum sunt. Et ut ad propiora veniam, Condaeus patris meus, si rex Franciscus diem supervisisset, capite truncabatur. Neque tamen illi mihi aut majoribus meis, noxam inuillam reliquerunt, neque vobis culpa aut poena Bironi nocebit, apud in fide atque officio, quod semper fecistis, deinceps constanter perseveretis: vobis vestras dignitates non solum confirmare, sed augere potius, quam ex ea causa imminuere mihi est animus. En Santangelus, quem ille a se alienaverat, quod averso esset a factionibus animo, scit quo in eum propendamus affectu. Plus mihi, Bironi culpa, quam vobis ipsis dolet. Sed in beneficentem suum conjurationes iniri quis sanae mentis ferat? In haec verba stomachosior cum desisset, Forcaeus insurgens, Hoc saltem ex hac occasione, clementissime princeps, ad rei exonerationem reportamus, quod ille in sacrosanctam eam personam non conjuravit. Rex statim: Pro innocentia ejus tuenda facite quod in vobis est. Ego illum pro virili sublevaro. Ubi de regis responso cognovit Bironus, dein serio secum agi videns, contra quam initio sibi prae fiducia persuaserat, paulatim infringi, et de pristina ferocia coepit remittere, et sive ab ipso, seu consilio, quod vix credo, libellus supplicis per manus hominum in urbe volitavit, quo exquisitis ad misericordiam commovendam verbis, et laudato a clementia rege, reus confessus veniam petebat, sanguinem suum non ad plebis spectaculum, sed ad certamen se dignum pro rege ac salute regni servari, deprecabatur. Quod si suspectus regi in regno esset, in Hungariam ablegaretur, contra Turcas tota vita pugnaturus; aut si postremo arma tractare prohiberetur, privata domo pro carcere includeretur, ex qua nisi iussu regis exire nunquam posset.

V. VERUM haec sive ab ipso profecta, sive per amicos jactata minime in aureis regis penetraverunt; quippe cum res eo processisset, ut locus poenitentiae non esset: nam qui fidem servaturum eum post acceptam injuriam sperari posset, qui tot beneficis ac honoribus cumulatus, regi patriaeque non pepercisset? Igitur diploma ad senatum missum, quo de conjuratione a Birono inita cognoscendi, et legibus cum eo agendi plenam potestatem faciebat, seorsim diplomate ad Achillem Harlacum senatus primarium praesidem, Nicolaum Poterium item praesidem, et Stephanum Florium, et Philibertum Turinum senatores directo, ut eum interrogarent, et amplius in eum anquirerent. Illi xiv Kal. Quintil. in Basiliam venerunt, et ad Bironum admissi cum diploma legi per Danielem Vicinum criminalem amanuensem jussisset Harlacus, ille nihil opus esse respondit, neque enim dubitare se, quin plenam a rege potestatem haberent; ceterum duas secum et cum aliis reis agendi vias esse,

INTERPR. a de Potier, Sr. de Blancmesnil. b de Firay Digne. c de Turin. d de Firay greffier criminel.

CHOCIL. esse, jure, an gratis, in arbitrio regis positum esse, se rudem et ignarum ordinis
HENRICUS IV. iudicari, nunquam in animum induxisse, fore ut fides sua ab accusatoribus in dubi-
 um revocaretur, verum innocentiae suae fiducia ruit, neque si aliquo conscientiae
 morfu teneretur, ad aulam venturum fuisse: non defuisse qui missis in itinere ipsum
 de via revocarent, et postquam ad regem venit, qui ipsi fugam suaderent; sed malu-
 isse carceris periculum subire, quam committere, ut, si venire detrectasset, aut post-
 quam venit, fuga se subduxisset, contumacia sua, aut inopinato discessu erimen, cuius
 falso insinulabor, agnovisse videretur. His dictis ab Harlao interrogatur, de se-
 cretis cum Sabaudis consiliis, et nunciis ad eum missis; quod initio constanter per-
 negavit. Tum prolatae ipsius ad regem et alios literae manu propria scriptae, ut ex
 earum comparatione cum commentariis Labinio traditis, et Sabaudis tradendis, ab
 se scriptos commentarios inficiari non posset. Quas cum agnovisset, dein prolata
 quatuor folia integra unum post alterum; et eum primum a se scriptum falsus esset,
 altero prolato jam spe, quam de suppressis illis initio conceperat, frustratus, variare
 et vultu coepit pallefcere, et illud a se scriptum inficiatus est; addito, habere se
 duos domesticos, quos et nominavit, qui scripturam suam probe inquirerent, quos
 ab accusatoribus corruptos illud scripsisse aebat. Dein tertium quod sequebatur
 titubante lingua agnovit, cuius quia prima verba cum ultimis praecedentis convenie-
 bant, convictus est utrumque scripsisse, ad ultimum et postremum agnovit; et post
 aliquot altercationes universa a se scripta animo confuso falsus est, sed ad Labinium
 tantum scripta, ut cum de rebus suis certiores pro familiaritate faceret, sed non ad
 Sabaudum perferenda. Tum ad miseris deprecationes revolutus, et omnia se regi
 ingenuè antea confessum dixit, et veniam eorum sibi benigne ab ipso datam; illa
 vero in actus faciente doloris scripta, cum arcis Burgi repulsam ab rege passus est; se
 vero ad iram natura pronum, tali injuria, ut rebatur, indigne habitum, tunc in
 verba haec temeraria prorupisse, sed quae minime facta sunt secuta. Itaque sperare
 ut rex veniae semel concessae memor, inimicorum suorum odio minime se indul-
 gentem praebet; sed eorum calumnias, qui nihil dignum pro salute regis regnique
 fecerunt, sua autem verba eum nihil aliud possunt, arguant, paternis ac suis meritis
 posthabeat. Foliis autem illis haec scripta inerant; primo, ut auxiliarius exercitus
 adventus tegatur, et qua parte venturus sit, dubitetur, dispositis qui aditus fervent;
 nam incertum et improvisum adventum regio proculdubio turbaturos, et antequam
 nobilitas, quae jam dilabitur, ad exercitum redeat, et Helvetii ad signa conveniant,
 rem confici posse, pedes jam scire aut morbis consumpto, aut ad munia militaria in-
 valido. Si per ^a Valesios, aut per ^b S. Bernardi montem fiat descensus, opus erit equis
 et funibus ad trahenda tormenta, quae in S. Catharinae munitione fumentur, ali-
 quin infestis castellis circumpositis et interclusis aditibus exercitum auxiliarem a com-
 muni laboraturum. Si hac fiat, id est, in ^c Sebastianos, per equitum globum et
 peditum minus instructum in ^d Allobrogibus et proxima ^e Provincia arma ostendenda
 erunt. Nam in Sebastianis minus equitum esse, et qua minus putatur parte vis facienda
 erit. Si ^f Ocellis, qui Allobroges quasi sejungunt, capi possint, et summo pere in-
 commodaturum, idque unice omnis vereri. Rebelleis in Belgio haud magnam
 partem nuper victoriae fructum reportasse: nam post eam ab Archiduce coactos semel
 atque iterum a locorum eorum cinctorum obsidione discessisse, et ignominiose in
 Zelandum suae summi receptu se contulisse, et copias per praedia distribuisse; et
 res in eo esse, ut de pace inter eos conveniat; sic enim regium oratorem, qui
 illic est, scripsisse. Treis aut quatuor bene animatos ad munitionem S. Catharinae

introducendos

INTERPR. ^a pays de Valais. ^b Mont S. Bernard. ^c Brisse. ^d Dauphiné. ^e Provence. ^f Esilles.
NOT. Il y a deux Esilles, si on parvient prendre Esilles, cela incommoderont fort, à cause qu'Esilles
 est entre le vent de Dauphiné, on craint incommode cela. — Put. L.

introducendos, qui praefectum nutantem confirmet, nam illum andrli de numero militum queri; pretium esse, ut praefidiarii et istic et ad Monmelianum crebris excursionibus exercitum fatigent. Prospiciendum commeari ad alendas auxiliares copias, frumento mature coempto, et domibus certis clam seposito. Unum et alterum chirurgum in arcem ^b Burgentem immittendum cum medico instrumento antequam obfessi arctius premantur. Item quatuor aut quinque equos, pannis et tela onustos, cum sarrore, ad militem vellendum. Item corla cum cerdone; alioqui prae frigore supervenit hyemis deditionem facturos. Burgentis monendos, ut pulveri et pilis parcant: neque tam frequenter foras erumpant. Noctis per fidos viae indices commodo silvae vicinae utendum, et sub horam octavam cum excubiae permittantur, militem immittendum. Dum circa Monmelianum et Mauriennam valletis exercitus occupatur, simulato ad ^c Camberium itinere, ad ^d Cornetum facile declinari posse, nam nullum eo loco praesidium esse. Militem in ^e Feretensi comitatu proximo Austriae ditionis, et in limite Lucemburgensi, nam Archidux post ^f Neoportense proelium copias per praesidia distribuerat, abunde et nullo negotio legi posse. Haec primo folio continebantur. Tribus sequentibus de exercitus regii statu ^g Lasiunum instruebat, lustratum peditatum, in ^h Praetoriana legione ⁱⁱⁱ ^{cc}, Navarrena ^{ix} ^{cccc} numeratos: ⁱ Nerestianum in sua ^{ix} ^{ccc}, legionarios ^{ccc} ^{cc}, Helvetios ^{cccc}, ^j Crequium ^{ccc} ^{cc}, ^k Bargum ^{ccc} ^{cc}, Ornamum Corlos ^{ix} ^{cc} sub signis habere. Multos in iis ad fraudandum stipendium a ductoribus cohortium suppositos fuisse, qui recensitis ab Espemonio post primam lustrationem necopinato copiis, bis mille et quingenti comperti sunt numero decisse. ^m Campobaldum postea supervenisse cum ^{ccc} ^{cc} omnis generis, nullum stipendium praesenti pecunia numeratum, eam quotidie expectari; equitatum omnem non plus ^{ccc} efficere, et praeterea ^{ix} equites scolopetarios. Successionem cum ^{ix} ^{ccc} equitibus, et ⁱⁱⁱ ^{cc} peditum milibus in ⁿ Chablasiam praefecturam profectum, ut Valesianis praefecto sit, qui ad intercludendum Sabauda aditum id a rege petierunt: ita agrum ^o Anicio circumpositum ab eo vastatum iri, ubi Sabaudus castris locum sumpturus creditur. Si Campobaldus cum suis Cornetum versus tendat, ut illac aditus infideat, facile eum circumveniri posse, per summum Cornetum impressione facta, summissis clam copiis, quae per ^p Turriculam erumpentes et ^q Bellofortium a tergo incumbant: nam a Corneto, ubi pars exercitus hospitibus habet, ad ^r Petri Albiniaci-sanum ^{ix} leucas intercedere, et ^s Ilaram mediam ad ^t Confluentem transmitti oportere. Ad ^u Migenam et alias copias equestres hospitibus habere, quae impetu facto facile fundi possunt; ita fieri vincenti animos, aliis jam confectis terrorem injici. Frustra propter impedita itinera et difficilem commearas subreptionem in superiis Monmeliano ferendis laborari. In eo laborandum, ne pacta conventa serventur; Bironum, cum istic esset, opera ad obfisionem inutilia maiorem partem iudicasse, sed ^v Ronio neminem ob gratiam contradicere audere; tantum velint obfessi, neque animo deficiant, introducendos alioquin, qui animos iis faciant. ^w Briquerascum captum, et caligis excussis literas ejus contra inducias interceptas, hinc legitimam excusationem sumi posse, si pactis non flectur. Regem multis de causis pacem expetere nervi pecuniarii penuria, cuius defectu miles, ubi primus ardor deferbuerit, a signis sensum dilaberetur, neque tam facile ad ea deinceps conveniet; et quia si ^{ccc} aureorum ^{ccc} dotalla in belli sumptus expendar,

INTERPR. ^a Montmelion. ^b citadelle de Bourg. ^c Chembury. ^d montagn en poi du Cornet. ^e de Ferrara. ^f de Neoport. ^g de la Piu. ^h regiment des Gardes. ⁱ de Nureburg. ^j de Crequi. ^k de Bourg. ^l Chembury. ^m bailliege de Chablas. ⁿ de la Piu. ^o de la Tourneille. ^p de la Piu. ^q de la Piu. ^r de la Piu. ^s de la Piu. ^t de la Piu. ^u de la Piu. ^v de la Piu. ^w de la Piu.

TOM. VI

M m

CIDICIL expendat, non habebit, unde Helvetiis, ad renovandum foedus jampridem quiritantibus, possit satisfacere. In singulos menses **CLX** aureorum milibus ad stipendium et reliquos belli sumptus opus esse, cui ferendo oneri regem impari esse. Sibi pacem illam spondere ac velle, dum ^a Bugense et Vcromense territorium habeat, neque ad ^b Gexens praefecturae et locorum in ^c Vatenis occupatorum restitutionem teneatur; nam illi consilium esse, ad ^d Sequanos et Belgium obstruere accessum; et siquidem per biennium pacem habeat, de fide hostium securus, dum nullo praesidio gravatur, sperare se tantam pecuniam accumulaturum, ut et Helvetiis satisfacere queat, et in Sequanos ac Belgium simul invadere, strata sibi ad Mauritium principem via, qua vires cum eo conjungat; quo facto de illis provinciis actum esse, et Lutetiam ac regni medietatem in tuto collocari; inde ad Mediolani principatum et Hispaniam ipsam ob veteres de Navarrae regno controversias animum et vires versurum, Catholicorum rebus interim ita debilitatis, ut ab auctoritate Sectariorum omnino deinceps pendeant. Jam Catholicos in Francia ubique murmurantes audiri proximi exitii meta; sed quia intet se dissident, Hugonotos natura dissidentes et audaces praepollere, quippe qui semper arma in manibus habeant, et occasionem expectent. Quo plus illi habent, eo plus habere velle. Itaque proculdubio esse, si bellum Sabaudicum protrahatur, quin ad arma inter Catholicos et Hugonotos deveniat. Regem, qui videat Catholicis merito displicere, quod erga Hugonotos tam munis sit, cum ^e Digulcrio et ^f Crequio agere, ut cum bona ipsorum gratia ^g Passagius, qui partibus eorum favet, aut favere fingit, Monmeliano, ubi caprum fuerit, praeficiatur: his autem rationibus agere, si pax fiat, Monmelianum sine dubio restituendum esse, et ita nihil Passagio dari: si non fiat, habere Digulcrium circa Monmelianum, inde ^h Barralliam munitionem, inde ⁱ Camberiam, Carbonariam, Confluentiam, et Miotanum, et studiose prospectum iri, ut exiguis commectus Monmeliano inferatur; de Burgo stare regi arcem Hugonoto committere, eaque re gravissimam injuriam Birono fieri. Regem, si Sancaratharinam munitionem capiat, Hugonotum loco impositurum, quousque ^j Vallium et Logias receperit, et Fanum ^k Guigoti versus propugnaculum struxerit; nam decrevisse cum has duas praefecturas Genevensibus tradere, ut grande aes, quod illis belli causa deber, hac ratione luat; aut si aliunde luat, penes se illas retenturum. ^l Terrallio cum milite in Sancaratharina munitione secretum de prodendo loco consilium iniiri, et mature praeveri debere periculo. Vitrium ad regem venisse, et affirmasse, praesidiarios ob penuriam munitionum se quotidie e muris demittere. Vix cecit in ea integros superesse, qui scalis admotis aperta vi et clara luce expugnari possint. Itaque mature prospiciendum: nam in Sancaratharina munitione omnem Catholicorum spem repositam, et ea servata Sabaudum omnia quae amisit recuperaturum. Regem cognito Sabaudi copias in procinctu esse, ad Bironum scripsisse, ut ad se veniat, quod an facturus sit, adhuc incertum esse, ceterum difficile esse, ut se excusare possit. Si Sabaudus impedire possit, ne secuturam Monmeliani deditioni passis stetur, expeditum videri, ut ad Anicium veniat, copiosam in eo commectum collecturus, et Sancaratharinam abunde milite et rebus necessariis firmaturus. Inde venturum cum Chamberium, et tormentis Sancaratharina advectis nullo negotio illud capturum. Nam si illud rex defendere in animum induceret, id nonnulli cum toto exercitu facere posse; quod si fieret, Sabaudum Isarae ripam legentem cum ^m pedinam milibus noctu Miotanum versus tendentem custodias Monmeliani

INTERPR. ^a de Bugy et Fairmay. ^b bailliege de Gen. ^c pays de Vaud. ^d le Franche Comté. ^e de Lesigneux. ^f de Crey. ^g de Passage. ^h fort de Barrax. ⁱ Chambery, Carbonnières, Conflans, et Miotan. ^j Pays et Logis. ^k St. Guigot. ^l du Terrail.

Monmेलiani possitis in itinere trucidaturum. Quod si rex Camberium negligeret, a commeatu brevi laboraturum ejus exercitum, qui per Iltam magno comitatu et difficili, et per terram longe difficiliori adveniret. Sabaudum praeterea in itinere munitionem insaturaturum, quod harum rerum periti qui sunt in castris regis intra xv dierum ipsium fieri posse ostendunt, et eo certatim aggressis summa alacritate undique advolaturos, alterum iter copiis advenientibus per ^b Jacobi-sanum juxta ^c Brigantionem et Confluentiam patere, quod si sumatur, castra eis fluvium commeatu in iis undique congesto, et Anicio post tergum seposito manienda. Recentem Sabaudi militem esse, regis infractum et taedio satiscens, nobilitatem tantum ad xv menses sub signis futuram. Regem ipsum belli molestiam impatienter ferre. Summum exercitus imperium Birono cum amplissimis conditionibus delatum, verum illum se excusasse; idem post eum fecisse Montpensierum, ne ^d Sueffioni injuriam faceret, qui illud acceptavit, agerissime ferente rege, ut aliis se excusantibus Sueffioni id deferre animo invito sit coactus. Espernonium, cum primum agmen sub Sueffione ducere juberetur, se excusasse, et post Monmेलiani deditionem, regem ad sponsam profecturum comitari maluisse. Si pax sequatur, Sabaudum expeditius videri et regi Hispaniae, ut ^e Carmaniola restituar, neque Sebastiani compensationis loco dentur; nam ^f Sebastianos eo loco apud Sabaudum esse quo Belgium apud Hispanos: a pleno ac praesenti Hispani ad res Sabaudi sublevandas patrocinio salutem Catholicorum et ipsius Hispani pendere. Additae erant tribus illis solis literae cum impensae benevolentiae significatione ad confidentem scriptae, qui Stephanus ^g Renazacius erat Lasiini domesticus, monito eo, ut quo secretum melius servaretur, quam minimo cum comitatu incederet, caveretque ne domesticis alia luderent; nam inter ludendum pleraque, seu lascivia seu ira, exciderent. Haec primo die acta. Inde consecratae adversus reum probationes, et auditi testes. Dein vii Eid. Quintil. post prandium eodem delegati redeunt, et super probationibus Bironum interrogant: et ille quidem disertius et magis ingenue quam prius fecerat, se responsurum dixit, quod, cum primum interrogatus est, scrupulo se atineri diceret; nam in arcana confessione a ^h Pauliano quodam monacho in ea opinione confirmatum, nihil eorum quae tegere religiose promississet, cuiquam revelare debere; sed postea quam carceri mancipatus est, contra ab archiepiscopo ⁱ Bituricensi melius instructum, quippe qui in jure interrogatum verum dicere teneri affirmaret, ad interrogata ex animi sententia respondere decrevisse.

VI. SUMMA vero testimoniorum Lasiini et Renazaci ipsius domestici erant: Cum ad pacem jurjurando firmendam Bironus cum Pomponio ^k Bellevreo, Nie. ^l Brularto Sillerio Bruxellas ante triennium profectus erat, ^m Picotem quendam Aurelianensem cum aliis ob damnatas factiones regno profugum ad eum venisse, et jam tum de Henotica factione, cujus ille dux esset, Hispanorum opibus in regno ad Catholicae religionis defensionem renovanda sermonem iniecisse, Bironum autem pro tempore ita se excusasse, ut sermonem non tam displicuisse, quam in aliud tempus, cum in aulam aut Burgundiam reverfus esset, rejecisse appareret. Ceterum Picotem illum, cum rex in Sequanos venit, Birono et Amato ⁿ Malanio Luxio Bironi vicario et intimo innotuisse, ultro citroque ad ^o Fortunium, qui ^p Insulbrum oppidum tenebat, commentem, et de conditionibus dedendi oppidi cum eo agentem. Ab eo tempore Luxii intervenit, postquam Bironus domum rediit, cum Picotem actum, quem ^q Fargius quidam Luxii domesticus ducebat, et reducebat cum

INTERPR. ^a fert de la Nantade. ^b S. Jacma. ^c Briançon et Conflans. ^d le comte de Suéffion. ^e Carmagnole. ^f Brégis. ^g Renet. ^h Mireux. ⁱ de Bourges. ^j de Bellevue. ^k Brulart Sr. de Sillery. ^l Pissot d'Orléans. ^m de Malain Baron de Luz. ⁿ le capitaine la Fontaine. ^o Saurat. ^p la Forge.

CIDICIL cum vel a Ferdinando Velaſco Caſtellae Conſtabili Mediolani protege, vel a Sabaudis redibat. Et a Divione et ad Valliſ pontem, interdum a Maſſicone, quo magis laerent, ſolitos convenire. Tandem Picotem, quo certius negotiorum conficeretur, ad regem Hiſpaniae miſſum accepiſ a Birono duobus aureorum et 3, cum mandatis ad eum, ut religionem Catholicam, quae in regno Franciae occulto regis in Sectarios favore ſummopere periclitabatur, ſalvum vellet. Duarum coronarum cauſam conjunctam eſſe, ut alterius ad alteram procuſdubio periculum pertineat. Scire regi Ordines Hollandiae contra ipſum omni ope et ratione tueri; et colorem quaſitum eſſe, quod cum illi milite et pecunia regem, ſuperiore bello, juverint, aequum videri, ut creditam ab iſ pecuniam bona fide reddat, et paria cum illi faciat; audiviſſe ipſum ex rege, ſibi conſilium eſſe paulum per triennium reſpire, ad pecuniam colligendam, et apparatus bellicum faciendum, quo ſacto vim inopinato Hugonotorum ritu diverſis partibus inferre in Belgio, Sequanis, Italia, et Hiſpania. Hiſ proinde in tempore praeventendum. Haec mandata Picoteo data. Literae vero, quae Sabaudia, Mediolano, et ex Hiſpania veniebant, et ad eas reſponſa, ejuſdem a Sabaudis per equitem Britonem Paſchalibus ſerſis anrea acceptas Birono communicaffe, et juſta eas de rebus duabus cum eo egiſſe, de matrimonio ipſius, et Picotei in Hiſpaniam profeſſione. Tum rogatum a Birono, ut ad Sabaudis uſque adventum in urbe remaneret; deinde poſt ejus adventum importuna ejuſdem Bironi precibus ſolicitarum, et poſtremo victum, a Jacobio Sabaudiae praefide ad ipſum introductum fuiſſe; quod Laſinius dicebat, ut excuſationi apud regem ſibi viam ſtemeret: nam penetrare in conſilia illa altius voluiſſe, ut regem de iſ poſtea certius edoceret, cum conſtet eum ab initio pravorum conſiliorum Birono auctorem fuiſſe, et eo uſque in illis perſeveraſſe, quonſque ſe Hiſpanis, Sabaudis et Birono ſuſpectum a Luxio aemulo redditum cognovit; ob idque Renazaeum ſuum a Sabaudis carceri mancipatum. Dum autem cum Sabaudis colloqueretur, ita ſe reperire aiebat, ipſum bene animo affectum ad nos veniſſe, ut regi de Saluciano principatu ſatiſfaceret. Sed cognito res in regno miſceri, et per Bironum turbari poſſe, qui eum de omnibus, quae in ipſius negotio agitantur, in horas edocebat, quippe qui deliberationibus intererat, tandem muraſſe, et occaſionem ſe infecta diſcedendi quaſiſſe; anre omnia monitum a Birono Sabaudum, ne Burgum et arcem regi traderet; quod ſi faceret, intercludi Hiſpanis facilem in Sequanos et Belgium deſcenſum, et arcem tota Europa firmiſſimam ac munitiſſimam in Hugonotorum potestate deventuram: nam ſcire ita regem decreviſſe. Bironum item, eum videret interdum Sabaudum nutare, quaſi cum rege convenurus eſſet, ut id impediret, et ejus diſceſſum praecipitaret, injeciſſe haerenti metum, quaſi, niſi conditionibus ageratis, et in parte jam conventis ſubſcriberet, de vita periclitaretur. Additum et ipſi inſidias ſtrui. Iraque tempore petito, ut de conditionibus, quae diverſae proponebantur, utras accipere vellet, amplius delibere. Tandem impetrato a rege comenatu Sabaudum diſceſſiſſe, et per Aedius a Luxio deductum iter feciſſe, ut manra loca in ea praefectura ex occaſione inſpiceret. Antequam diſcederet Sabaudis cancellarium ſuum poſt Picotem in Hiſpaniam miſerat, ut quid cum Birono egiſſet, plenius regem doceret: quid autem Lutetiae inrer eos actum ſit, de inſtituta ſuppreſſerat Laſinius; quod quicquid actum erat,

INTERPR. a Divio, et poſt de Vaux. b Maſſic. c a un bourgeois de Dole en la Franche Comté, nommé Biron. d le Sr. de Jacob gouverneur de Savoye.

erat, ejus suggestione actum erat, et cum principum conspirationum incitorem fuisse arguebat. Nam ante Sabaudi in aulam adventum nunquam Bironum cum Sabaudis consilia communicaverat. Tunc vero injecta matrimonii mentio, et cum Lælius nosset Bironi ingenium iracundum, et plus ira, quam consilio peccare, in horas colloquia Sabaudi cum rege habita calumniose deferebat, ut fidem ambitione ferocientis hominis sollicitaret. Regem de ipso male sentire et loqui, Bironum ostentatione valere, tunc strenue agere, cum testis et spectatores habet: De Bullonio vero quasi infelicitis ominis ave, quæ vulgo ^a Ossifraga nominatur, loqui, quæcumque ei committuntur, quanquam ingenio et animo valeat, misere disperire: Unum Lavardinum laudare. Id cum ex quiete excitato Birono, oculo prius, ut solebat, in oculum lævum impressio (quod fascinationis ergo fieri postea interpretatus est Bironus) blanditiis admittis, detulisset; ille ira frendens, Et cur hæc dicenti regi non interfui, retulit; nam me totum cruore conspersissem. Atqui non ita de te sentit Sabaudus, (inquit Lælius) et quicquid rex de te dicat, ille te sibi optat generum; idque tibi per me significari iussit. Itaque quantum tibi injuriose inde detractum, ab eo tantum honorifice tributum vides. Alia vice ad Bironum devenerat, ita contemptum regem de eo locutum, ut cum Sabaudus de filia ei in matrimonium collocanda mentionem faceret, ille dixerit, plus t. familias in regno suo dignitate præstantiores esse, et ipsum jam ætate provecum, ut eum decenni virgine commode conjungi non posset; præterea minora bona possidere, quam ut tantæ adfinitati par esse possit. Hæc irritatum hominem postremo impulerunt, ut fallacibus promissis cæcus animi auscultaret, et porro fidem sceleratis consiliis Lælio infligante obligaret. Nam mox ubi domum rediit Sabaudus, a Birono Lælius Camberium missus, qui consilia Lutetiae coepta persequeretur, ubi cum ^b Roncasio a secretis Sabaudi epistolis et ^c Torrensi sæpius egisset, cum ^d Bosco item Roncasii cognato, ac postremo cum Alforsio ^e Casali, qui Hispani nomine Lucernæ orator fuerat, qui t. aureorum cis præfenti pecunia Birono se numeraturum, et deinceps majorem summam usque ad t. aureorum cis repræsentaturum promiserat. Sub id interpellatus a delegatis iudicibus Lælius de consiliis ad regem aut sistendum aut perendum initis, sic respondebat: Cum Renazacus a Sabaudis venisset, et quid cum eo egisset eorum Birono referret, intervenisse se, cum Bironus per eundem Renazacum secreta ad Castellanum præfectum mandata daret, de machinis ita dirigendis, ut cum rex ad locum iustitandum veniret, quod brevi factum cum rumor erat, eum certo et designato ictu peteret: ad quem sermonem cum exhoruisset, Bironum ilico retulisse, cum eo qui suam, qui ipsius Lælii vitam petat, et de pernicie utriusque serio cogitet, ita agere debere; tum silentio imperato subiecisse, in tali re plus factum quam verbis opus esse. Præterea interfuisse se, cum Lælius ad Bironum referret, ^f Saviniacum quendam ex Sabaudica nobilitate juvenem in bello captum et lethali vulneratum, duxisse octo secum devotos ut regem interficerent, unum sibi in morte proxima solum dolere, quod voto satisfacere non posset, ceterum sperare, ut id aliquis felicitis exequatur. Id postea cum ad Sabaudum profectus retulisset, illum negasse quidquam tale Saviniaco aut ulli alii imperatum: Ceterum minime dubitare, quin plerique, videntes quid rex contra se moliretur, idem quod Saviniacus fuit ausuri. Item Sancatharinæ munitionis præfectum monitum, ut cetera die, qua rex cum Birono ad locum iustitandum venturus esset, tormenta minora ad partem noxam parata haberet, et ex habitu

Bironi

INTERPR. ^a Orfèvre, sorte d'aigle. ^b Roncas. ^c la Torre. ^d Bos. ^e Casali. ^f Saviniac.

TOM. VI.

N n

CIOCCII. Bironi, qui praecedere debebat, rex qui securus erat, ad necem designabatur. Re per Renazacum jam multoties Birono et Luxio mandata data, ut regem qua ratione possent, aut inter venandum, aut alia re intentum interceptent, et capum sub custodia in Hispaniam mitterent; ni facerent, praefens ipsis et inevitabile imminere exitium. Idem a * Fontano et Casali facius sibi inculcatum, ac postremo cum omnes † Somae ad Padum convenissent extremo Januario anni superioris. Quae vero conventu illo acta sunt, haec praecipue meminisse; de pace, cui se medius interposuerat Aldobrandinus cardinalis pontificius legatus, non consensuros, et si quid jam convenisset, pactis conventis minime staturos, et omne de pace colloquium cum vellent et opportunum videretur, abrupturos. Bironus eligeret, an e te videretur, ut prior cum sociis et foederatis arma sumeret, an rex Hispaniae sex ante ipsum menses bellum denunciaret. Hispanum de pace nunquam cum rege acturum, nisi ex Bironi et sociorum consensu. Omnia loca, quae in regno armar caperet, in manus eorum, quos Bironus nominaret, traditurum, et a ducibus ex Gallica nobilitate tenerentur, excepta ‡ Massilia, quam sibi ad irremium receptum servaret. € 150000 aureorum €10 annuatim in illud bellum exsolveret, quorum dispensatio a Birono fieret. Vicarius ipse generalis per totas Hispani ditiones constitueretur, et ut insolubili cum Hispanis nodo vinciretur, unam e filiabus regis Hispaniae, aut unam e Sabaudicis uxorem, Burgundiae insuper principatum sibi ac suis cum pleno proprietatis jure, immensis praeterea pensionibus acciperet: et si quidem conatus non succederet, nihilominus Hispaniae regem Birono in omnem eventum cxx aureorum €10 annui redditus assignaturum, et €1000 aureorum €10 praefenti pecunia in Germania aut Italia, aut ubicunque commodius videbitur, depensurum. Insertum conditionibus, si res exirum fortiretur, Bironus daret operam cum suis foederatis, ut regnum per pares administraretur, et regis in eo electio iuxta Romanorum imperatoris constitueretur. Haec se memnisse pro tempore dicebat Lasius, cetera deinceps, quae memoria suggeret, enarraturus. Quae monstra sive ille ingeniose confinxerat, sive ab Hispanis plerumque longius, quam fert humana prudentia respicientibus, ad emovendam Bironi vasta ambitione furentis mentem, excogitata acceperat, eo amentiae miserum hominem impulerant, ut fidei et patriae charitatis, atque adeo nominis Francici oblitus susdeque omnia haberet, dummodo immoderatas spes expleter. Addebat Renazacus Lasinii domesticus et arcanorum consilius, consilium datum Sanchatharinae munitionis praefecto, ut praeterea in fossa loco designato septem aut octo milites dirigendi certos cum seloppetis abderet, qui, cum rex transiret, quem ea ratione, qua superius designabat, in eum repentina dispoitione vim facerent, et se indicem ad praefectum missum. Postea et ad Sabaudum trans Alpes transisse cum mandatis Bironi, quibus eum de itineris ratione edocebat, et ut quamprimum descenderet increpita ejus ulteriore mora hortaretur. Insuper de secreta ad Monmelianum per tympanistam mollitione cum certiore faciebat, monebatque, ut praefectum hominem ignavum et animo deficientem inde amoveret. Tum ad circumspectionem heri sui amplissimas condiciones ab Sabauda et Hispanis ei propositas aiebat; quas ille, jam tum consilia tam perniciose excratus, recusasset; eaque re factum, ut suspectus esse inciperet, et Sabaudum a Fontano, qui multis indicibus fidem ejus nutare comperisset, monitum; ob id ipsum Renazacum ad se missum aliquandiu detinuisse, ac postremo carceri inclusisse; primum Augustae § Taurinorum, deinde et * Clarascei, ubi annum et iv menses integros sub acta custodia fuerit, atque tandem inde elapsum. His fere onerabatur reus. Cum Lasinio commissus Bironus, et monitus ab Haglaco, quando coram judicibus a rege designatus

INTERPR. * la ciente de Fuentes. † Bone sur la Po. ‡ Morilla. § Turin. € Chirurgia.

causam diceret, ut nihil iracunde proferret, et verbis injuriis ac se indignis abstinere; ille ad testis aspectum vultu pallido et membris tremantibus totus repente cohorruit, et spatium poposcit, dum lecto impossitus spiritus colligeret; tum ad se rediens, voce tremula adhuc, ira in exhortationes conversa, Lavinium acerbè incuravit, qui ipsi pravorum consiliorum auctor et praecipuus inventor, cum venia praetoriturum a rege accepta de illis amplius non cogitaret, et tantum ad expiationem silentio et oblivione opus esset, festinato indicio, ut se servaret, amicum detestanda perfidia prodiderit. Nam sibi, antequam ad regem veniret, et postquam ab aula discessit, enixis literis, et per ^a Pregonium Lavinium Carnutum vicedominum fratris filium confirmasse, nihil dicturum facturumve, aut postea dixisse vel fecisse, quod ipsi periculum creare posset, et chartas omnes ac commentarios omnino suppressos. Hac fiducia se ad aulam venisse, et rege ipsum interrogante, et ad confessionem promissa venia invitante, pertinaciter ac praefracte respondisse. Atqui si certo cognovisset, quid Lavinius regi dixisset, sibi facile aeque fuisse, confessione ingenuus, si cui jam Lugduni fecerat, gratiam regis decernere, quam damnosum fuit, contrumac infatigatione iram ejus provocasse, et impressam in animo ejus suspicionem relinquere, quasi de consiliis illis perniciosiss, post primam a rege impetratam veniam, atque adeo post natum serenissimum Delphinum cogitaverit, et nunc adhuc cogiret. Permisit Lavinium ambos fervare, si se in tempore monuisset. Quod cum non fecerit, apparere, illum insita malignitate ac perfidia non tam se servare, quam amicum perdere voluisse; idque manifestum fieri, literis et chartis tam studiose asservatis, quae in aestu indignationis ob repulsam, de qua in superioribus locutus est, conceptae exaratae fuerant, et quas igni tunc traditas oportuit, nisi de perfidioso indicio jam tum cogitasset. Ad haec cum se homo natura loquax, qua poterat ratione excusaret, facile in tali crimine acceptae excusationes, in quo filii contra patrem accusatio non solum a legibus admittitur, sed etiam laudatur. Post longas altercationes et exprobrationes, cum Bironius obiecta purgaret, nisi quae seipso probabatur, quorum sibi gratiam a rege factam asseverabat, et cum Sabaudus nulla se consilia communicasse ante ejus in urbem adventum, idque Lavinio; amicitiae insaufae paratio, confirmaret, et quicquid postea cum illis actum est, interventus Lavinii ultro citroque commentantis, et Mediolani sponte propterea profecti actum esse; Lavinius contra nil nisi Bironi jussu se fecisse diceret: postremo adjecit, quo reum magis oneraret, Bironum Sabaudus auctorem fuisse, ut ^b Salutarum principatum restitueret, non Bressiae, quem vocant, comitatum, ea lege ut nullos praefectos in ^c Cisalpinis locis Protestantium sectae addictos imponeret, patrocinium Genevae decerneret, et jus in ea suum persequendi Sabaudus libertatem faceret. Sic enim regem in invidiam et odium suorum adduci, si conditiones rejiceret; quod factum cum sciebat, quippe cum ex ore regis, qui cum ipso ea de re familiariter quotidie fabulabatur, cognovisset. Postea ^d Renazacus et reliqui testes cum reo commissi; et cum ille porrecto curvae supplicii libello matris nomine, sibi consilium distribui petiisset, quod idem olim ^e Aureliani in causa ^f Condaci factum aiebat, intercessit cognitor regius, et ore suo, nullo adhibito consultore, ad obiecta respondere, et ex vinculis juxta veterem formulam causam dicere jussus est. Moris est apud nos, ut criminis capitalis rei in sella sedentes coram iudicibus interrogati causam dicant. In arcano deliberatum, quia nulla adhuc in eum sententia lata erat, tantum cognitor regius cum laetae majestatis reum convictum peragi postulabat, propter dignitatem personae hoc ei tribui deberet,

* INTERPR. ^a Pregoni de la Fin Videns de Chartres, ^b Marquis de Saluces, ^c delà les Monts, ^d Renazé, ^e Orléans, ^f le Prince de Condé.

CIDICIL deberet, ut intra septa Cameræ, quæ vocant, audiretur: Et ita, re cum Pomponio Bellevico cancellario, qui judicio præfuit, communicata, placuerat.

VII. SECUNDUM hæc reus * Basilii a * Montinio, dispositis ubique per viam custodibus, in senatum adducitur, et convocatis universis classibus coram cancellario sistitur, intra septa, ut loco honoratior, stare iussus: quod ille tarditatem auris ob vulnere accepta causatus cum deprecatus esset, ultro in scella, sicuti de aliis fieri consuevit, in media cavea sedit; ubi a cancellario interrogatus, cum præter ea, quæ scripto convictus inficiari non poterat, omnia pertinaciter pernegaret, ac præsertim quæ de infidis vitæ regis structis obiciebantur, et quæ scripto comprehendebantur, sibi condonata a rege diceret, in Lasiuum vehementissime invehitur: vitæ tamque ejus cunctis criminum generibus contaminatam infectas esse, ac magis præcipue, quæ et factum dicebat, ut se in malas cogitationes osculo illo in lævum oculum impresso plerumque præcipitasset; tum de literis suggestis et summa malignitate subdolis conqueritur: librum insuper insignis prudentiæ militaris a parente fortissimo duce, de officio summi castrorum præfecti, quo ipse post ejus mortem in exercitiisungebatur, conscriptum, ab eodem Lasiinio sibi subreptum declaravit. Summa defensionis fuit, sæpe ira superante ad malas cogitationes se prolapsam, sæpe etiam male locutum esse, ceterum semper bene fecisse, et potius facta bene, quam cogitata et dicta male spectari debere, præsertim in eo qui tot egregie factis de rege et regni causâ bene meritus fuerit. Postquam toto trihorio auditus est, in Basilium eodem comitatu reducit. Postidie dictæ sententiæ con-eordes, et læsæ majestatis reus pronunciat, decerniturque, ut in * platea Portuensis capite pleberetur, bonis ejus fisco additis, et extincta ducis ac parvis dignitate. Quidam etiam in Lasiinium auctorem et instigatorem scelerum, sicuti vel ex proprio ipsius testimonio, quantumvis se exquisitis rationibus tueretur, abunde constabat, aliquid deprecandum censuerant; sed explosa ea sententiâ, quod in tam atroci crimine, et quod omnia alia in se crimina complectitur, semper prudentibus visum sit acquissimum, ut summa sustinere indicii esset prerogativa, et consilii ad revelationem paratæ veniæ præmio invitarentur. Multos ad misericordiam inflexit, quod in ejus literis post natum regi puerum ad Lasiinium missis, et a * cognitore regio prolati percriptum his verbis erat, Quando Deus Deslinum regi ac regno dederit, temporis præteriti vanitates oblivioni tradendas esse, et si olim bene, deinceps melius quam unquam antea faciendum.

VIII. FACTO decreto, rex, qui interea ad Germani- sanum secesserat, diplomate obrogavit; et reum non in platea Portuensi, sed in * Basiliiæ area, ne tumultus conflueret, ut sit, ad spectaculum plebe exoriretur, plecti voluit; quod et factum: et statim a prætorio cancellarius in Basilium venit, et Bironum ad constantiam gravi oratione hortatus est: Venisse diem, quo virtutis pristinae, quam in tot periculis impertentiam semper habuerit, specimen ederet, in extrema nimium vitæ tot adoleis lætæ clausula, et se divinæ voluntati audientem præberet; id eum a Deo optimo maximo, qui insensurabili nobis et iusta providentiâ sua res cunctas ordinar, couersa in ipsum, mente et a terrenis cogitationibus revocata, suppliciter petere et sperare debere. Ad quæ ille commotus, et vitæ nimium desiderium præ se ferens, elementiana regis multis verbis laudam imploravit, et gratiam quæ indulgentissimus princeps erga tot, qui ipsum dictis, scriptis, et factis gravissime offenderant, tam benigne usus fuerat, sibi bene aliqui merito, et qui solos duos menses in reata fuerit, nulloque factio regiam majestatem læterit, fieri cuncte et vehementer postularit, exemplo

INTERPR. * la Baylle. * de la Grange de Montigny. * place de Greve. * le procureur general. * aux de la Baylle.

exemplo etiam Augusti in medium adducto, qui Cinnæ conjurationis contra se initæ convicto non solum gratiam fecerit, sed juvenem multis beneficiis et honoribus cumulaverit, et eodem anno secum consulem creaverit. Tunc merita paternæ et suæ per exprobrationem in majus exaggeravit, et, Absque iis esset, inquit, quid vobis, quid toti regno futurum erat? Tum rursus ad miseræ preces revolutus, et laudata denuo regis clementia, non effluxurum biennium dixit, quin cum Francia mortuum desideret. Haec subinde mutans inter spem et mortis horrorem cum dixisset, cancellarius sibi imperatum dixit, ut insigne S. Spiritus ab eo reposceret, quod ille collo detractum statim reddidit, addito, se illud digne gestasse, neque perjurio fidem sefellisse. Cum iridem scipio, quod est tribunatus equitum insigne, et corona ducalis exposcerentur, cum neutrum pro tempore haberet, se excusavit. Tum cancellarius eum denuo ad constantiam et patientiam hortatus est. Hic Bironus quasi de morte certus, a sua gente ignominiam deprecatus est, et monuit regem a Ladinio sibi caveret, ac suppliciter eundem rogavit, ut bona sua fratribus nihil commercitis conservaret; quod a regis benignitate sperare illum iussit cancellarius: et paulum fecerit, dum amanuensis curiae officio suo apud reum defungeretur. Coram eo rursus repetita a reo quæ prius; et præterea cum acerba interpretatione quaesitum, quibus de causis condemnatus esset, petiit ut sibi testamentum condere liceret, nec abnuerat cancellarius. Cum id urgeret, amanuensis ante omnia decretum contra ipsum lanam pronunciare sibi necessitatem impostam respondit, quod ut pro more fieret, opus esse, ut aperto capite, et in genua procidentem reo illud recitaretur. Quod et ille fecit, et post recitatum decretum, monitus a sacerdotibus qui aderant, ut se ad mortem compararet, primum se testamenti condendi cura exolvere voluit, ut eo facto de salute sua ab omni alia cura vacuus cogitaret. Sub id rursus ad eum venire cancellarius et Harlaeus, et de rebus secretis eum scorum ab amanuensis interrogarunt; tum sub horam IV pomeridianam, cum publicis ministris conclave ingressus esset, ut eum vinciret, ille ab eo tangi, et omnino vinciri recusavit, minis ferociter additis, si contra pergeretur, et sponte in arcem descendit, ubi ad scalæ gradus precibus ad Deum conceptis, se fratribus commendavit, eos obnixè rogans, ut fideli obsequio Delsinum colerent. Postea sibi fasciola oculos velavit, et crinibus at tergo subtrinxit, nam a carnificè tangi nunquam passus est; et in genua procumbens, tanta celeritate idus est, ut ensis extra jugulum appareret, antequam caput a cervice recisum humi caderet. Corpus ad D. Pauli delatum et cum capite humo mandatum est; tanto plebis concursu, quantus ad spectaculum supplicii coisisset: nec unquam major aquæ vis religiose ad tumulum effusa, haud occulto aulae livore, quæ in publicam invidiam velut ægre ferebat, quod ad regis, regni-que securitatem ex necessitate factum interpretari quisque debuit. Plerique sane, alioqui tanti principis impense gloriæ faventes, hoc in ejus florentissima fortuna desiderarunt, quod saluti propriæ non aliter consulere poterit, quam si pestem in regni visceribus haerentem, exercitissimè bello ducis et bene de se meriti peste expeditet.

IX. CAROLUS * Hebertus Bironi ab epistolis quaestioni gravissimæ subiectus, eum nihil confessus esset, ad perpetuum carcerem damnatus * est. Is indulgentia regis postea dimissus, et patriæ degeneri naturæ peractus ad Hispanos transfugit, ac † Neapolim concessit; ad quem et Matthias ‡ Brucium, qui se jam eo contulerat,

VAR. LECT. * est. Inſtitue hominē, et Inſtitutus datum. Is indulgentia MS. Reg. Pat. arvunculi Furneri exenatio pro eo deprecatus id Et Reg.

INTERPR. * Heberti. † Neapoli. ‡ la Brucera.

TOM. VI.

O O

CIDICII. contulerat, tanquam ad sentinam, quicquid scitariorum et perduellium infamium
HENRICUS IV. toto regno exulare cogebatur, se colligebat, et perniciosā in regis salutem ac no-
 minis Francie decus consilia simul coquebant, quod in detestandi Ravallaci patri-
 cidio postea patuit. Cum primum Bironus captus est, monuerat regem, siue serio
 siue simulate, ut fidem suam approbaret, in * Aeduos propere mitteret, nam * Lux-
 ium desperatione * Belnae et Divionis arces hosti traditurum. Sed jam ante Joannes
 d Bellomanerius Lavardinus equitum tribunus eo destinatus fuerat, qui loca in
 fidem acciperet, et Hispanis per * Sebusianos transiret, si quid in itinere molirentur,
 cum delectis copiis se opponeret. Ante mortem Bironi Jo. Baptista Taxis Philip-
 picus orator statim ad regem venerat, et ex foedere transeum per † Grefinium pon-
 tem * Rhodano impositum copiis in Belgium descendentes petierat; suique regis
 nomine rogaverat, sibi persuaderet, Philippum nullatenus Bironi postulati consilii
 participare aut causam dedisse. Ad quae rex ita respondit, ut commercii libertatem
 nolle se impedire ostenderet; ceterum haud sibi facile persuaderi posse, Philippum
 ignorasse consilia a † Fontano comite cum Birono inita; neque vero simile fieri, pe-
 cuniam suam ipsius injussu tam large ab eo profusam esse. Post mortem Bironi Bur-
 gundiae praefectura Rogerio † Sanlario Bellogardio magno Franciae Hipparcho attri-
 buta est; qui provinciam, dum Delfinus adoleseceret, vicariū titulo administraret. Et
 eertatim mox exteri principes, Elisabetha Angliae regina, Jacobus rex Scotiae, Vene-
 torem republica, de conjuratione detecta et disturbata per oratores suos regi, dum
 Sextili mense † Moncelli esset, gratulati sunt: Taxis ipse summa dissimulatione
 officio desunctus est, et Sabaudus per † Visei comitem injuriam, quae sibi ea re inure-
 batur, apud regem deprecatus factum infeliatione excusavit. Archidux Albertus
 culpam item per suos in Fontanum rejecit. Nec multo post dum reliquiae conju-
 rationis colliguntur, † Guido Ederus Fontanella, qui Bellomanerii etiam nomen
 fumebar, sed familiae perillustri respectu id in actis omisum fuit, latrocinis et per-
 fidia per haec bella infamis, aliu * Nic. Rapino captus; et de * Tristiani insula, cui
 praerat, portu maximopere, opportuna in Armotica prodenda cum Hispanis trans-
 gisse convictus, a magni consilii affessoribus, quibus cognitio criminis attributa fa-
 cerat, tanquam reus laesae majestatis ad ignominiosam mortem damarus est, poste-
 ritate ejus cum ipso damnata. Tum erati per vicos tractus in platea Portuensi mem-
 bris confectis semimortuus rotae imponitur. Cum eo et capti fuerant * Marcellus
 Andreas Calaber eadem sententia plastro trahi jussus, et membris fractis rotae im-
 poni, qui literis regis allatis poenae pro tempore exemptus est, executione dilata; et
 Petrus * Bonnemetus Redonensis, qui laqueo vitam finivit; et Jacobus * Savinellus
 Tertraeus quaestioni subijci jussus. Id aetum † Kal. Oct. Caput deinde Ederi * Conda-
 tum perlatum, et in * Tusana urbis porta juxta sententiam affixum fuit. Reis ante
 supplicium tortis, cum ex confessionibus Renatus * Marcus Monbarotus onerari vi-
 deretur, a magno consilio comprehendi jubetur. Is strenuam olim operam in Re-
 donum civitate contra * Mercurianum recipienda navaverat; captus et is Driliaci
 mandatu in Redonum civitate atque adeo in ipsius Brissaci aedibus, et Luetiam sub
 custodia missus, neque tamen magno consilio traditus, sed Basilicae diuturno carcere
 retentus, postremo ex eo amissa civitatis praefectura dimissus est. Octobri demum
 mense Carolus * Valesius Arvernorum comes, qui cum Birono captus fuerat, cum
 amici consiliorum consensione secum conjuncti contumaciam ipsi detrimentosam
 fuisse

INTERPR. * Bourgne. † le baron de Luz. * Beaune, et Dijon. † de Beaumont maréchal
 de Louviers. † Brissac. † pont de Greto. † le Réau. † de Pantes. † le S. Lory de Bellogard Grand
 Ecuier. † Monreux. † Jacques de Vassieu. * Guy Bar de Beaumont Sr. de Fontenilles. * encon-
 dant au fort de l'Isle-Tristien de Donoreux en Bourgogne. † Mortello Andrea del Marzelle, natiſ du Gref-
 jou en Calabre. † Bonnemot de Renon. † Senouſ dit du Terre. * Renon. † portail du Vauguier.
 † de More Sr. de Monbarot. † le duc de Mercœur. † de Valsis comte d'Arcevaux.

fuisse videret, et apud sagacem principem ad periculum vitandum confessionem ingenuam sufficere, ex reo delatoris partes induit, et molitionibus ac conficiis de-
 rectis in gratiam receptus est, ac libertati restitutus. ^a Luxius eadem fiducia in aulam
 postremo venit, quanquam initio tergiversaretur, et Petro ^b Janino praefidi paratam
 confessio veniam promittenti jocosè dixisset, non boni ducti ipsam officio functum
 qui ductum ad bellum militem secum non reduxisset.

X. At ^c Bullionius, qui ^d Turenæ erat, post regis ^e Pislavio discessum, dissuaden-
 tibus amicis eo profectus, nullis rationibus adduci potuit, ut sibi persuaderet quod
 Luxio bene cessisset, sibi futurum salutare. Itaque cum regi, cum per literas xiv Kal.
 Nov. manu propria scriptas, ad se venire jubenti, initio venturum se quamprimum
 recepisset, statim mutavit, et converso itinere in ^f Septimaniam descendens festi-
 nanter ^g Caltrum venit, et ante literas ^h Cyriano pridie Kal. Dec. ad regem dedit,
 quibus mutati consilii rationes reddebat, et de protectione aliorum sua se excusabat.
 Ubi de accusatoribus suis cognoverit, cum in procinctu esset, ut in aulam veniret,
 officii sui duxisse, regem quam demisse potest rogare, ut hominum perfidorum, et
 qui toties vitae ipsius insidias struxerint, et contra regni tranquillitatem conspirave-
 rint, criminationibus fidem non habeat. Nam homines ejusmodi esse, ut accusari
 ab iis nec debeat, ac multo minus convinci possit. Eorum venaleis et mendaces
 linguas esse, qui cum perversa sua consilia exsequi nequiverint, hoc solum reliqui
 habent, ut delationibus suis alterum ex primariis coronae officialibus suspectum red-
 dant, atque adeo veterem domesticum, et qui nullum majus ad gloriam decus tota
 vita ambivit, quam quod ex gratia et beneficentia majestatis suae in se profuisset.
 Male de misericordia regia illos existimare, qui cum in posterum non habeant, quem
 pestilenti sua malitia in culpam trahant, judicio suo non tam nocentes esse desinunt,
 quam calumniosa accusatione id agunt, ut innocentis criminationibus falsis one-
 rent, et quod ipsi cum maxime vellent, facere non poterant, alios qui nolent, ut
 idem faciant, quantum in se est, per desperationem adigunt. Qui jam fidem fessellere,
 qui posse fidem dictis suis ⁱ asserere? Proinde se regis praesentiam exhorrescere, qui
 taleis homines ad se accusandum admisserit. Quare non veniat, hoc in causâ esse;
 non quod conscientiae morsu teneatur, sed quoniam rex rebus suis conducere arbi-
 tratur, ut rei veritas pateat, quo majestati suae, regno, dignitati propriae ea in re
 plene satisfiat, et contumeliae dedecus eluatur, quod ipse inter eandem religionem
 proficentis incurreret, si impunitum crimen suum relinqueretur; ea propter rogare
 majestatem suam sibi libertate edictis concessa uti liceat, et apud iudices delegatos
 causam dicere. Quod eo magis sibi concedi debere existimet, quod nullos severi-
 ores in ea causâ habere possit, in qua de imminuta regni dignitate et Hispanorum per-
 eam incremento agitur: eo consilio se Caltrum tendere, ut quamprimum calumniae
 se pondere exoneret, et innocentiam suam regi approbet. Itaque tursus quam
 demisse potest majestatem regiam obtestari, id ut in bonam partem accipiat, et non
 detrectandi imperii, sed accetrandi iudicii factum pro aequitate sua interpretetur.
 Rex acceptis literis qui fugam ad poenae metum referret, protinus referbit, et ut
 veniat jubet, non de constituendo iudicio nunc agi, sed ut eorum rege semotis ar-
 bitris de objectis criminibus respondeat, et alioqui Castrum Cameram, quam vocant,
 non esse competentem, ut de ejus causâ cognoscat. Interim Caltrum venerat Bul-
 lionius, et potrecto Cameræ, in qua Claudius ^j Sanfelicius praefes sedebat, suppelici
 libello

VAR. LECT. ^a asserere? Proinde se cum *antequam refucllatus sum: regis se praesentiam J.B.*
Pilimitha ducere, Dominus, ne appropinquas ad me Reg.

INTERPR. ^a le baron de Lux, ^b le président Jeannin. ^c le duc de Brillon. ^d Turenne.
^e Pailletier. ^f Langardus. ^g Caltrum. ^h S. Seré. ⁱ de S. Félix.

CDIO CIL.
HENRICUS IV.

libello petierat, ne deinceps conrumax haberetur, publico instrumento sibi caveri, quo se in iudicio stitisse omnibus appareret. Cognitionem minime sibi suspexit Camera, a rege interdictam, denunciatione a Jacobo ^a Fabricio Tolosa missa facta, sed Bullionio ad regem remisso, qui de iudicibus statueret. Interim supplici instrumenti copiam fecit, quo constabat de ejus comparitione apud iudices facta, quos competentis esse aiebat, quod Turenæ ditio, in qua domicilium suum habebat, ad Tolosanum senatum pertineret. Quod ipsi concessum rex gravissime tulit. Id adum viit Eid. Dec. Bullionius postea cognito Ludovicum ^b Fabrum Caumartinum magni consilii praesidem a rege missum, ut illum nactus ubique esset, et sub custodia ad regem adduceret; post salutatam Annam ^c Levium Ventadurum in ea provincia vicarium sub H. Momorantio equitum magistro, qui tum sorte ^d Castri erat, in viam se dat, et ^e Monpelium venit, ubi frequenti Protestantium consensu de innocentia sua protestatus, advocacy ecclesiarum apud regem imploravit: et ut iudicibus a lege concessis, et ejus beneficio uti sibi liceret, enixe petiit; et interim ne quid publica tranquillitas, quam illis summo affectu commendavit, mora in regno sua detrimenti acciperet, se eo ad tempus exire decrevisse declaravit. Quo facto, Arausionem primum petiit; et inde in Delfinatum iter flexit, et salutato per nobilem e domiciliis ad eum missum Diguerio, dum interim iter summa celeritate persequeretur, Genavam tandem incolunus pervenit. Nec multo post ^f Protestantium delegati ad regem dant literas in Bullionii gratiam, quibus ipsam orabant, ut innocentiae ejus rationem haberet, neque quod improperabatur, delationibus malevolorum facileis aureis praeberet, aut sibi persuaderi pateretur, virum ea virtute et religione cum Hispanis in regni perniciem consilia inisse, et pro sua prudentia et acuitate videret, ne quid odio religionis in ea causa peccetur, et ejus cognitionem cui velit, ex illis, quas edicto consiliiuit, Cameris attribuat. Neque eorum improbitati indulget, qui errore innocentium tanquam suavi holocausto aras Romae fumare et conspergi cupiunt. Haec enim verba ad acriorem sensum exprimendum adjecta erant. Sub id ^g et Protestantes in Septimania ad regem literas supplices miserunt, quibus Bullionium in iudicio sistere paratam ostendebant, et ut id ei liceret apud iudices edictis concessis et minime suspectis enixis precibus petebant, et fieri debere contendebant.

XI. REX anxius, ne fama in Angliam perlatam, Elisabetha sinistram de exagitato Bullionio opinionem conciperet, idque rectum de rebus communibus inter ipsos sensum conturbaret, per oratorem suum Christophorum ^h Harlaeum Bellomontium cum ea sedulo agit, et criminum commemoratione et moderatione in iis servata nihil festinanter, aut contra jus factum ostendit, et super ea re ut bene erga se affectus sororis, sententiam exquirat. At solers foemina, quae comiter magis et officiose, quam serio secum agi putaret, neque tamen homini sibi chiro, et quem calumniose, atque adeo religionis odio in aula a malevolis traduci arbitraretur, deesse vellet; vicissim per suum oratorem cum rege agit, et post gratias pro tanta familiaritate et confidentia actas, communicato inter principem et subditum, quod nunquam alias fieri inter vicinos consuevit, secum negotio, sic censere ait, melius futurum, ut de eo minime consuleretur; nam e duobus alterum secuturum, ut aut curiosus in negotiis alienis, quod semper longa experientia edocta quantum potuit, caute vitavit, haberetur, aut integritatem suam ac candorem, dum, quamvis rogata,

sensum

VAR. J. E. T. ^a Protestantium ecclesiarum ^g et Septimaniae ecclesiae ad regem *MS.*
delegat *MS. Reg.*

INTERPR. ^a du Fabr. ^b le Prevot Sr. de Caumartin. ^c de Levi, duc de Ventadour, Lieutenant de voy en Languedoc. ^d Cofre. ^e Montpellier. ^f de Harlay comte de Beaumont.

sentium suum in tanti momenti causa ingenue aperit, in dubium revocari patitur. Nam vix esse posse, ut rex non suspectam ipsam habeat, qui sciat, eum, de quo agitur, semper maximi a se factum; et si quae contra illum dicuntur, elevare aut excusare conetur, quae ad fratris charissimi ac regni securitatem faciunt, parvi pendere ac negligere videatur. Sed quando non ultro alienis rebus se immiscet, sed rogata consilium dat, inde ab ambicione vacuam, inde conscientia resistente, nihil odio aut gratiae a se dari, sic censere, suspiciones adversus Bullionium, atque adeo probationes valde infirmas esse, nec adversus perfectam duris et diversa temporibus fidem posse apud se praevaleare. Nam si rex eum a prima juventute semper fidum expertus est, cum summis difficultatibus ipse premetetur, Bullionius solo affectu duceretur, qui fieri verosimile, ut eum Bullionius non jam affectu, sed fidei vinculo constringatur, quam, nisi Deum infestum habere velit, violare non potest? Cum is, qui pericula sola et decus in iis superandis propositum tunc pro omni praemio habebat, nunc fortunaram amplificationem sub legitimo principe ac florenti sperare debeat, qui, inquam, fieri posse, ut qui toto vitae cursu hactenus fidei violatae aut imprudentiae insimulatus non fuerit, eodem mentis et perfidiae venerit, ut et simul famam tot egregie factis quasitam profligare, et sciens prudenique se manifesto et inextricabili periculo exponere voluerit? Nam cum Birono consilia communicasse, quod minus sibi persuadeat, occultas similitudines et acumulationes, quae ipsi intercedebant, et cunctis perfectae fuerunt, in causa esse; et religionem quam proficetur non pati, ut eum Hispanis, quod alterius accusationis caput est, consilia in regis regimini perniciem socialisse credi queat. His argumentis fieri, ut nihil sinistri de Bullionio sibi facile persuadeat: proinde orare regem fratrem charissimum, ut hac in re moderationem, quam in aliis consuevit, adhibeat, et hoc apud se consideret, Bullionii fidei consilii, sive inculpari causam cum multis conjunctam esse, et tamen nullum alium in iudicium vocari, ut odio potius, quam propter certi ac consilii eriminis atrocitatem id fieri appareat; quod quo pertineat, prudentissimum regem etiam atque etiam videre debere. Nam probationes, quae adversus eum collectae sunt, minime, quod dici solet, luce meridiana clariores esse; et si Bullionius innocens comperiat, quod speret et cupiat, qua ratione talis dignitatis viro decus re: faciri possit? Itaque dolere sibi, quod non alia ratione ab initio eum illo actum sit, nunc per regis literas, quae ubique volitant, omnibus nationibus palam esse, eum eriminis horrendi a maximo rege ac domino suo postulat; ac verendum ne vir generosus plus iram regis, et malevolorum, qui circa ipsum nunc sunt, exhorrescere, quam dum se iudicio minime sistit, innocentiae suae diffidere videatur. Itaque regem prudentissimum, qui videat ab Hispano infesto molitiones contra se quotidie novas intra et extra regnum strui, melius facturum, si aperte et citra dissimulationem eum petat, et omnis vireis ac conatus suos cum fidei et amicis nominis Franciel principibus adversus eum conjungat; sic enim futurum, ut hostem certum habeat, et amicos ac focios adversus communem hostem constantes experiat. Haec in Bullionii defensionem per Anglicam oratorem nimis fortasse libere dicta. Quae tex irriatus nequaquam in bonam partem accepit, sed sensum ad tempus preflit.

XII. ADJUNCTUM et a Bullionio ad capita accusationis scriptum, tunc circumferri coepit. Ea erant, quod homo inquietus in obsidione a Rotomageni, et postea in Anglia a Eustachio comiti conjurationis ab eo infelicitate tentatae auctor fuisse, quod domi principes et proceres Catholicos artificiosos et consiliis rationibus, quibus plurimum pollet, eo pertrahere conatus esset, ut legiunum Delphini statum in

dubium

INTERPR. a de Raven. b le comte d'Essex.

TOM. VI.

P p

CIDICII. dubium revocarent, et ita eos in apertum exitium precipitaret, ipse se alia ratione
HENRICUS IV. his precipiis expediret. Quod in Hispanorum gratiam per interpositas personas
Ordines Belgii sollicitasset, ut se ad pacem colendam honestis et opimis, quas ipse
dicturus esset, conditionibus ei subicerent. Quod de regno lacerando ac dissipando
cogitasset, quoque id commodius faceret, a religione, quam amplectitur, defectionem
meditari, et Delphinatum pro dissipationis praemio ac legitima portione sibi
designasset. Quod Bironi consiliorum contra regis personam et regni salutem in-
tonum particeps fuerit, et qui in regis cubiculo muneris ratione pernoctaret, ut vi-
tam regis quodammodo in potestate habere videretur. Quod accusatores Bironi
ab initio tanquam suspectos rejecerit, quod innocentiae suae diffidens, non in aulam,
sicuti receperat, ad regis mandatum venerit, sed incompetentem * Castri judicum
jurisdictionem affectaverit, et quasi fuga crimina obiecta sit confessus. Quod tot
beneficiis a rege affectus summa ingratitude gratiam rependerit; quod † Tremolli
sororili, cum ut Sedanum se conferret, ibique regis imperia opprimeretur, monentis
rectis consiliis non auscultaverit; quod ‡ Protestantium § Septimaniae, quod reginae
Anglicanae, scilicet causae suae diffidens, advocacionem imploraverit. Quae omnia, sal-
tem praecipua, fere infestatione diluit. De Elicio nihil tale dictum aut cogitarum fu-
isse, et reginae Anglicanae ipsius, quae pro se intervenerit, fidem appellare. Principum
item et procerum memoriam ac fidem implorare, si quidquam de Delphini statu cum
his egit; neque se adeo deploratum, ut in re detestanda, et nomine Gallico indigna, tot
homines proxima cognatione secum conjunctos in periculum vocare in animum in-
duxerit, aut illis periclitantibus expedire se posse speraverit. De sollicitatis Belgii
Ordinibus aequae simile esse et absurdum; neque enim id tentari posse, quin Pro-
testantium per Germaniam principes et Ordines in summam rerum suarum suspi-
cionem et desperationem adducantur, quasi securitatis publicae per eam reconcilia-
tionem pignore sublato, et vel cum ¶ Nassavianis contractam adfinitatem tot vin-
culis adjunctis firmatam, calumniae fidem omnem detrahere. Quod vero de
Delphinatu adducitur, extra omnem veri similitudinem esse; cum et simul cum
seclerae perfidiae et mentis emotae esse oporteat, qui id aggredi ausus fuerit,
aut esse qui posse speraverit, praesertim Dignitatio summo belli duce, aucto-
ritate ac viribus in eo pollente, qui provinciam fere Protestantium aut religioni ad-
dictam habet, aut totam validis praediis tenet. Nunquam Bironum quenquam
confiscorum nominasse, et si quidem nominaverit, non se solum, sed et alios plures
nominare debuisse: atqui mirum esse inter tot confiscos nominatos, se solum peti,
cum alii nunc in aula et gratia polleant, et cumularis quotidie beneficiis ornentur;
et in alios, quam se, qui et conscientia bona nitantur, ut decus vita potius habeat,
detestandi patricidii suspensionem verisimilius cadere posse. Ad accusatores quod
attinet, eos nondum nominatos, sed ex fama notos esse, et fidei adeo propter vitae
infamiam suspectae, atque talis, ut vel in vulgari causa, et fidei adeo propter vitae
coerum testimonia ab aequis iudicibus admitti debeant. Quod vero ad Castri cameram
se contulerit, id privilegio edictorum fecisse; ut cum de capite et fortunis ageretur,
iudices minime suspectos habeat, sed eos, a quibus solis, nisi vis edictis assertatur,
judicari debet. Itaque Septimaniae § Protestantium sponte se offerentium minime
ea in re advocacionem repudiasse; ut nec reginae Anglicanae, quae siquidem in
accusatione instituta, aut verum, aut vero affine quidquam vel ex suspensione com-
perisset, quam benignam expertus est, tam infestam apud regem charissimum fratrem,
praesertim

VAR. LECT. * ecclesiarum Septimaniae, quod *MS. Reg.* † ecclesiarum sponte *MS. Reg.*

INTERPR. * *Cystra.* † *de la Tremille duc de Thou.* ‡ *Languedoc.* § *maison de Nassau.*

praesertim in conjuratione, quae aequae se ac regem et principes alios spectat, **CECIL.**
interpellatricem ac vindicem habinurus esset. Cetera, quae in hac causa sunt acta, ad **HENRICUS IV.**
sequenteis annos pertinent.

XIII. CLAUDIUS Lotaringus * Jonvillae princeps, cum Philippo ^b Anglurio
Guionvellano Sequano, qui per superiora bella continuis excursionibus linatrem
nostram instauraverat, consilia perniciosâ agitalle delatus, sub eximio anni iussu item
regis sistitur; et Guisio fratris fidei in custodiam traditur, datis a rege ad praefectos literis,
quibus quicquid ex illa accusatione colligebatur, ad eum solum peculiariter spectare
significabat, neque ullum ex illustissima ejus familia in ea nominatum aut com-
prehensum reperiri. Postea juveniliter peccasse convictus, et quod erat confectus,
deprecaute pro eo familia, et per oratores suos Lotaringiae duce, et Guisio fratre im-
primis, in gratiam ^a receptus est.

VAR. LECT. * receptus est; impetratio di- *disposita adolescentis ab Achille Harlao primario*
plomata, quod, ipso momentaneo carcere ingredi *praefide conditum suis, ne aspicet et aspicere alios*
jussu, et in penitus procurante, in secretis summo *cum rebote elatore hinc cogatur. MS. Reg.*
mane relictum fuit: qua in re veracundiae turba *Pat. & Reg.*

INTERPR. * *Juvénile. b d'Anglure fr. de Guionville, Franc. centini.*

JACOBI

JACOBI AUGUSTI THUANI HISTORIARUM SUI TEMPORIS

LIBER CENTESIMUS VICESIMUS NONUS.

EPITOME.

RENOVATUM a rege cum Hebvetiis foedus, ad quod servandum delegati Lutetiae in aede D. Mariae, coram rege et omni amico comitatu talis sacrosanctis evangelis, adacti sunt. II. Edictum ad refracandam duellorum licentiam conditum, et in senatu publicatum: III. Perniciosa et in re monetaria mutatio facta est. Edictum Moncelli conditum. Promulgatio ejus post enixum regis mandatum saepius repetitum facta. IV. De auri argentique venis, plumbi, stanni, aliorumque metallorum fodinis aperiendis apud nos actum, nullo proventu. Edictum ea de re conditum et in senatu promulgatum. V. Burdigalae inter senatum et card. Sordisum urbis praefulem, qui altare inconsultis S. Collegii sodalibus demoliri aggressus fuerat, ingens orta contentio. Cardinalis primum praesidem et Jo. Bonellum Verdunum a senatu delegatos extra ecclesiae communionem ponit. Severum senatus contra cardinalem decretum. Rex diplomate suo negotii cognitionem sibi sumpsit. VI. Lis inter plebeium ordinem et reliquos duos in Delphmatu, tandem hoc anno in regis consistorio finem accepit, sed deteriore plebis conditione. VII. Causa inter episcopum Andegavensem, qui Brevariis et Missalis recepti usum inconsultis rege et dioecesis ordinibus abolere voluerat, et S. Trinitatis collegii sodales ab ejus decreto ab abusu appellanteis magna contentione in senatu agitata. VIII. x Kal. Dec. regina filiam Lutetiae enixa est. IX. Sabaudus irrito conatu Genevam tentat. Expeditionis ordo. Cum res hac occasione ad bellum apertum erupturae crederentur, interventu tandem regis inter Sabaudum et Genevensis perscriptae pacis conditiones. X. Rex Gastonem a Fuxo naturalem filium ex Henrica Balfaca susceptum diplomate suo legitimum declarat. Id tacito curiae decreto firmatum, et in acta relatum. Rex cum regina in Mediomatrics ad res provinciae ordinandas profectus est. Motus bellicus inter Car. cardinalem Lotaringum et Brandeburgicum de episcopatu Argentinensi contententis a rege compositus. XI. Dum rex Drinduri esset, Jesuitae de restitutione sua solliciti ex Varani consilio solemnem ad eum legationem adornant. Ignatii Armandi provincialis simplex ad regem oratio. Rex eos benigne excepit, et bono animo esse iussit. XII. Rex literas in Bullionii gratiam scriptas a Friderico septemviro accepit. Ad eas responsum. Nancium rex excurrit ad inviscendam sororem. XIII. Rex ubi Lutetiam rediit, totus in pacis oia intentus augendis rebus et opulentiae regni studere coepit, omnium officiorum officinis instituit, atque ante omnia serici artificio. XIV. Elisabethae Anglorum reginae mors. Ejus elogium, ingenium, mores, prospera fere semper fortuna. XV. Post ejus mortem in Jacobum Scotorum regem concordibus suffragis omnes regni ordines consenserunt. Cum toto comitatu novus rex Londinum xvi Kal. Junius venit. Magna de eo a Catholicis spes concepta. Ab iis libellus supplicis oblatus. Eam spem fidei confessio sub id evulgata non parum imminuit. Elisabethae iusta persolvuntur. XVI. Max. Bethunus Ronius ad novum regem salutandam a rege missus. Antiqua foedera firmata, nova addita. XVII. Inter Saessionem

Suessionem et Rotinam nuper in aulam reversum, atrox iurgium, quod tandem compositum est. XVIII. In Anglia rex Westmonasterii cum Anna uxore in regem unctus est. Detecta in eum conjuratio. In conspectu plebendis memorabile clementiae regis exemplum. XIX. Joannes Taxis ad eum a Philippo missus. Taxis mox secutus Jo. Ferd. Velasens comes stabuli Castellae. XX. Apud nos Vapinci in Allobrogibus synodus a Protestantibus celebrata. Quae in ea decreta. Hen. Romanus dux et patricius creatus in senatu sacramentum dixit. XXI. Illustrium mortes: Mariae Caroli v filiae, Georgii Friderici Brandenburgici Onasbacensis, Christ. Ratzivilii, Adami a Birkena Moguntini praefuli septemviri. XXII. Literis clari obierunt Jac. Monacius, Andreas Caesalpinus, Franciscus Vieta, Vidus Cossallius Romanus. XXIII. Mors Hametis Mahametis filii Marochi, Fessae et Sufiani regis. Ejus liberi.

EX AUCTORIBUS,

Aclis curiae Parisiensis, Editis publicatis, Aclis curiae Burdigalensis, P. Matthaei historia, Fr. Baconi relatione Anglicana MS. Scriptis Londini editis, Aclis synodi Vapinci celebratae.

LIBER CENTESIMUS VICESIMUS NONUS.

E tristis omnino hic annus esset, qui a ludis et pompis nocturnis inceptor, renovatum cum Helvetiis foedus. Ad eos anno superiore Nic. Brulartus Sillerius, qui orator apud eos antea fuerat, Septembri mense missus, qui longa et apposita oratione ^a Soluturni in acibus publicis habita, rei ^a Francisco ^b Hormano Morfontano propositae, et saepius dilatae rationes in belli Sabaudici moras rejecit, foederis mutuas commoditates et utilitates exposuit, malignitatem eorum, qui illud dissuadebant, sugillavit, ut dissidii semina rupto cum rege foedere inter eos spargerent, et per discordias infrastra illorum potentia antiquas spes resumere, et liberos populos tandem sub jugum mitterent: e contratio laudata regis virtute et prudentia, fide, pacis studio, quantas inde utilitates sperare et percipere possint, ostendit. Nec abnucebant universi, sed Quinquagici ob novum cum Hispanis foedus alium cunctabantur, et oratores nostros rogabant, ut rationes explicarent, quibus et regi de antiquo foedere satisfacere, et posteriora pacta servare possent. Hic aliquandiu altercatum, ^c Fontano Mediolani preore nullum non lapidem movente, ut negotium bene procedens concurberet. Decies centena aurocorum millia promissa. Tum Quinquagici Lucernae conveniunt vii Kal. Oct. et ^d Badenis Notis Octobribus universi, ac postremo Soluturni vii Kal. Dec. Emericus Vieux, qui tunc oratoris ordinarii munere fungebatur, vir solers et impiger ^e Curiam Raetorum missus, ut cum rei populi ageret, qui coram LXVII delegatis ab iis missis, quid regis voluntatis et desiderii esset, graviter exposuit, ut nimirum iisdem conditionibus, quibus majores eum ipsis foedus inisset, nullo addito aut detracto, cum ipsis conveniret, et illud renovaret. Pecuniae retardata ex occasione subvechio, cum spes multorum frustraretur, nonnihil negotium

CXXIX.
HENRICUS IV.

INTERPR. ^a Solvare. ^b Hormano Br. de Morfontaine. ^c le comte de Fuentes, gouverneur de Milan. ^d Baden. ^e Caix, capitaine des Grisons.

TOM. VI.

Q 9

negotium tuebatur, quod tandem adventu Bironi, qui magno comitatu sub id ex-
iit Januario venit, et Solutum militari oratione universos compellavit, foedes
eo magis optandum ipsis, quod rex rebus florentibus, et parva cum vicinis pace, non
accisis, et belli necessitate, amicitiam eorum expectaret; renovata interim et patris
memoria, et sua erga eos praecipua charitate ac benevolentia, quam pace et bello
integra fide semper sit servaturus. Secundum haec foedus renovatum, iisdem, qui-
bus superiora, legibus, sed prorogato amplius tempore, ut quamdiu Rex et Delphinus
viveret, et ultra ut praecedentibus, duraret. Hic ultimus fuit Birono honorificus
dies, quo et delegatos Helvetiorum et Raetorum lautissimo convivio excepit; qui
postea ipso vivis exempto pridie Eid. Octobris, qui in Saturni diem incidebat, Lu-
cretiam amplissimo comitatu ad regem venire, ad ^a Carentonii pontem a ^b Sillerio et
Vico in Bartholomaei ^c Cenarii aedibus convivio excepti. Inde Hercule ^d Roano
Monbazonio et Francisco ^e Grangaco Montinio, ac multis e nobilitate deducuntibus,
ad Sancti Antonii portam ^f praefectum mercatorum cum aedibus, et urbana militia
obviam habuerunt, qui eos regis nomine, quem a virtute ipsis perfecta ac fide praeci-
pue laudavit, honorifice salutavit, delata item Parisiensium amicitia; inde per
hospitia a metatoribus regis designata, distributi sunt. A Pomponio Bellegro
cancellario, qui olim apud eos oratoris munere defunctus fuerat, primum convivio
excepti, postmodum ^g Luparam ad regem ab Henrico Emmanuele ^h Lotaringo Aquil-
lonii duce Meduani filio cum ⁱ e primaria nobilitatis aulicae juventute introduci
suerunt. Inde ad reginam perrexerunt, et postmodum ^j Germani ierunt, et
Delphinum bimulum salutarunt, cum quo educabatur Henricus ^k Aurelianus Lon-
gavillae dux puer, qui ipsis ad mensam sedentibus venit, et Delphini nomine propi-
navit. Postquam in cancellarii aedibus auditi sunt, verba pro universis faciente
advocato ^l Sagnero Bernensi: duae conditiones additae, ut Quinquagagii in foedere
cum Mediolanensi principatu et Sabauda nuper isto manere possent, dummodo ante
omnia antiqua cum regibus inita servarent; et Protestantes, si bellum contra
Protestantes in regno gereretur, ad auxiliareis copias ex foedere mittendas non tene-
rentur, et si quas in eo haberent, eas salvo eodem foedere revocare possent. ^m Sues-
sioniam comes eos Saturni pisculento die sumptuosissimo admodum et opiparo convivio
excepti. Postmodum solenni ecumenia in aede ⁿ Beatae Mariae, coram rege et aulico
omni comitatu, sacrum celebravit archiepiscopus ^o Viennensis: Protestantes tem-
plum ingressi ad pulpitu extra chorum concesserunt. Sacro pacto cum can-
cellarii pro rege verba fecisset, et rex verbo regis ex formula, et singuli pagorum
delegati ad foedus servandum tactis sacrosanctis evangelii iurejurando ab ipso adacti
sunt. In episcopi aedibus dein celebratum magna pompa epulum, cui rex cum
omni principum coetu interfuit, et universis honorifice propinavit. Cum postmodum
instarent, ut ad decies centena aureorum cito, aliqua insuper summa adderetur, nam
ecce millia annua ad aes alienum exsolvendum nequaquam suffectura, rex se excu-
savit per bella praeterita, et exhaustum aerarium causatus: et inde illi ad aedes
publicas, in quibus parato ab urbano magistratu lautissimo convivio excepti sunt,
perrexerunt. ^p Longavillani itidem parens, quae cum civitate Helvetiorum ob ^q No-
vocastrensem comitatum ardam foederationem habet, eos altero post die excepit,
et inde a Vico ad regem deducti comitatum ab eo petierunt. Laetitia praebita, et
praeterea in memoriam foederis tui grandiores nummi, ex auro nuper in ^r Segusi-
anis apud nos effusos, ut prae se fert inscriptio.

IL. QUAE DAM

INTERPR. ^a Charenten. ^b de Sillerio ^c de Vico. ^d Cenans. ^e de Rebon, dux de Alen-
con. ^f de la Grange Sr. de Montigny. ^g Bragelme presb. des moribonds. ^h de Lascere. ⁱ de Ler-
roux dux d'Argillon. ^j S. Germain. ^k d'Orléans dux de Longueville. ^l l'Alouet de Barre vicomte
Sagner. ^m Singes. ⁿ Noye Dame. ^o de Vienne. ^p madame de Longueville. ^q Neuchâtel. ^r Poret.

NOT. ^s forsas legendum tandem colloctum est adventu

II. QUAE DAM et domestica superant. Dum rex Bloefis esset, querimoniae ex omnibus regni provinciis allatae sunt de duellorum licentia, quae ad Numinis contumeliam et legum auctoritatem labefactandam spectabant, nec minore omnium ordinum, et publicae tranquillitatis discrimine, quotidie exercebantur; de ea refraganda vix tandem edictum conditum fuit, quo duella vetabantur; et tam qui ad certamen provocabant, quam provocati, si ad ea irent, gravi atque adeo capitali poena coercerentur; illi item qui provocationis libellum ferebant, aut secundariam in illis operam seu provocanti seu provocato navabant, additis in fiscum bonis, sine veniae aut gratiae spe quantum ad vitam et bona quovis praetextu impetrandae: eo amplius sancitum, ut qui offensionem ad decus pertinentem se accepisse causarentur, aut qui ad certamen, quod detestare manifestae turpitudinis inter nobiles et arma transactis esse censebatur, provocati essent, ad magistrum equitum, aut equitum tribunos, atque adeo provinciarum praefectos querimonias suas, aut provocationem deferre tenerentur; qui partibus vocatis et auditis, interdicta omni armorum vi, de injuria resarcienda ex aequo et bono statuerent; quorum judicio utraque pars stare jubebatur. Si aliter faceret, in regis indignationem incurreret, et aula ac provincia exularet, aut alia extra ordinem poena plecteretur. In occisos item in illis duellis, tanquam laesae majestatis reos, extraordinario judicio ageretur. Edictum istud senariis publicatur, exceptione addita, ne propterea, aut magister, aut tribunus equitum, aut praefecti provinciarum cognitionem ullius criminis, aut delicti, praeter ea quae ad decus inter nobiles pertinere existimantur, sibi sumerent, aut edicto illis attributa conferretur. Id actum mense Junio.

III. QUAM sancte id decretum, et magno nostro malo atque adeo cum divina offensione neglectum, tam imprudenter perniciosa in te monetaria mutatio facta est, abrogato salutaris in commercio et contrahibus per aureos computandi usui, qui ab anno CXCIX LXXVII feliciter usurpatus fuerat, augendi per libras, quae imaginariae sunt, auri et argenti pretium, et mercium ac rerum omnium caritatem invehendi praecisa per eum occasione. Nam per haec licentiosa bella cum collybiillarum flagitio nihil inausum esset, hac sola ratione effectum est, ut nihil in jactatione nummorum peccatum sit, cum in media pace ante illud edictum anni LXXVII eos res devenissent, ut cum aureus ad sex libras usque excrevisset, et ceteri nummi tam ex-
teri, quam nomine regio culi auri et argentei, eadem proportionem valorem suum excessissent, in bonis nemo sciret quid haberet. Itaque re in deliberationem in aula regis deducta, ubi ex tribus curiis primariis, item ex monetaria, et urbis ordinibus, peritiores ad multam noctem sententiam dixerunt, magno consensu ac paucis dissidentibus coram ipsis aulae proceribus convenerat, ut nihil in usu recepto innovaretur. Vicit tamen experimenti tam diversis temporibus probati fidem et auctoritatem impatiens repulsae animus, qui, quod semel voluerat, non obtinere, ad injuriam referebat. Igitur conditum edictum Moncelli mense Septembri, et in curiam allatum, semel atque iterum post unam et alteram sessionem rejectum, et rationes refutari edicti scripto breviter comprehensas, Jacobus Augustus Thuanus cum Antonio Seguicio et aliquot senatoribus, nam alii praefides morbo attingebantur, e vestigio ad regem pertulit; quae stomachose exceptae, et secum a senariis delegatis, quod nunquam antea factum fuerat, lectae sunt, et de plano responsum, edictum adversus rationes scripto comprehensas, praeponderare debere, ac proinde velle, ut sine ulteriore mora promulgaretur. Igitur promulgatio, post cunctis regis mandatum

VAR. LECT. * comprehensas; nam vocales contumacia audienti fere exoleverant, Jacobus MSS. Reg. Pat. & Reg.

INTERPR. * cur des Absentes. * Minceaux. * Seguir.

CIDICIL mandatum saepius repetitum, et rationes scripto expofitas, propter quas curia
HENRICUS IV. edictum huc ufque inhibuerat, ficuti in actis continetur, tandem facta xvi Kal. Oct.
 Idem in rationalium et vectigalium curis factum. Majore plaufu apud iudices
 monetarios res acta, qui foli ab initio edictum probaverant. Ei quaefitus color,
 quod libra omiffa, quae tertiam tantum partem tunc aurei faciebat, luxul et profu-
 fioni per aureos computandi ufus portam aperuiffet; quafi non potius a morum cen-
 fura, et fumptuariis legibus huic malo remedium quaerendum fuerit. Sed experi-
 mento poffe compertum, quod anno LXXVII ad fiftendum in nummis per libras
 pretii incrementum decretum fuerat, prudentiffime factum fuiffe, eoq; abrogato
 incommodum Idem, quod antea invaluiffe, quod tandem nummi aurei augendi
 et per illud incrementum mercium pretium praecipue externarum pariter augendi
 neceffitatem impofuit; ficuti fuo loco, fi eo ufque progredi Deus concefferit, ple-
 nius dicitur.

IV. **DAMNUM** ambitiofo edicto acceptum aliquantifper refarci vifum felici-
 tate regni, quod non folum foli uberrate, fed quod deferis ac fterilibus locis ple-
 numque natura compensationis loco dat, etiam diverforum metallorum fodinis
 abundare compertum eft. Nam et ad Pyrenaeos et in principatu ¹ Fuxeni argenti
 vnae et auriamenta per ² Aurigeram Inde dictam feate memorantur, et Car-
 caffonae argenti, in ³ Cevenis montibus et Gabalis plumbi et flanni, ⁴ Antoniaci in
 Vivarienfis pago plumbi, in ⁵ Arvernii ferri laudabiles funt fodinae, et nuper ad
⁶ Martini-fanum in agro Lugdunenfis aurum et argentum magna copia erutum. Sed
 laboris improbi et plerumque periculofi affiduitatem, parifimoniam, et viftus tenui-
 tatem, quae in operariis requiritur, terrae Francicae abundantia fubminiftrare minime
 poffet, in qua homines laurius vivere affueti, quantum ad opus tanti fumptus opus
 eft, fibi parcere nefciunt. Itaque de Germanis ad opus conducendis deliberatum,
 fed quos tamen, ubi noftrum coelum haufierint, liberaliorem viftum quam domi
 habent, defideraturos appareat: tanto cum impendio fodinae conftant, ut qui ape-
 riendas illas fufcipiunt, fi operarios plus affe diem abfumentreis habeant, quantan-
 vis induftriam ac diligentiam adhibeant, et venas fe fequentis ad manum habeant,
 lucri quidquam facere, aut fumptus in eam rem neceffarios diu tolerare nequeant.
 Edictum nihilominus ea de re menfe Junio factum, ac vix tandem in fenatu promul-
 gatam, quo fuperiore, de quibus ad annum LXXIII praecedentis faeculi diximus, con-
 firmantur, et ad ea quaedam addita; ut ne fingulares toto regno domini erendis
 illis fibi injuriam fieri conquerantur, aut inde damnum fentiant, eis profpectum,
 cautumque ut fulfuris, niri, ferri, chalybis, chalcanthi, carbonis efcipitarii, lapidis
 coerulei, qui protegulis eft, gyphi, crerae, lapidis caementarii et molaris, fodinae
 penes eos funt, nec a proprietariis illorum poffeffio advocari poffit. Quoquo major
 dignitas renovatae metallorum veftigationi conciliaretur, ⁷ magni magiftri titulo iis
 praepositur Rogerius ⁸ Bellegardus magnus Hipparchus et fummus Burgundiae vi-
 carius, et vicaria poteflate fub eo Mart. ⁹ Ruzaeus regi a fecretis epifcolis, et curator
 Petrus ¹⁰ Beringanus primarius regis cubicularius. Jurifdictio et inter operarios in-
 ftituta, cujus praetor conftitutus Joan. ¹¹ Villamarellus fénaror Parifienfis, fed nullo ob
 eas, quas dixi caufas, profecta.

V. **INCIDIT** et fub id Burdigalae res, quae non folum rotam urbem contur-
 bavit, fed faerae jurifdictiois cum regia confilium feu fortuito feu temerario max-
 ime aufu renovavit. Henricus ¹² Efeubicus Surdifus cardinalis urbis praeful in majore

S.

INTERPR. ¹ comit de Foix. ² l'Arize r. ³ aux Gravenes & Gironde. ⁴ Avenay en Vivarais.
⁵ Arvergne. ⁶ S. Martin en Lyonnais. ⁷ grand maître des Mon. ⁸ de Bellegarde, grand Royer &
 Lieutenant de roy en Bourgogne. ⁹ Ruzé Sr. de Baillieu, fecretaire d'Etat. ¹⁰ de Beringre premier va-
 let de Chamber. ¹¹ de Villamarell. ¹² d'Espeulieu Sr. de Sourdis.

S. Andreae templo altare demoliri aggressus est, magna omnium ordinum offensione, ac praesertim senatorum, qui tunc frequentes in eo erant. Causa obedebarur, quod plerique e plebe ad concionem euntes, non audire contenti, etiam concionantium vultus videre plus iusto cupidi, in illud irreligiose insisterent, et in orationis loco ridiculum spectaculum excitarent. Id inconsistitis, atque adeo invitis sacri collegii sodalibus factum; qui cum postridie instaurare opus vellent, superveniente cum domesticis cardinali caementarii huc illuc disturbati, et ipsi sodales qui aderant, pugnis tumultuario a caeli; caementarius, qui mandato ejus altare demolitus fuerat, cum decreto senatus in carcerem conjectus esset, carcere effractus ab ipso liberatus est. Re ad senatum delata, convocatae universae classes, decretoque facto, destructum altare instaurari iussim, et a Godofridus Malvinus Sessicus et aetate et meritis princeps senatus, et Jo. Bonellus Verdunus delegati, qui operi eum satellitio armato consilium urbanorum, ad vim prohibendam interessent. Li postridie ad locum venerunt, et altare, nemine prohibente, quippe viribus potiores, denuo exstruxerunt. Tantum missus sacerdos quidam, qui cum senatores diris devovere vellet, Malvinus cum contemptum eluxit, et praesentiam hae in re ipsius cardinalis requiri pronuntiavit. Igitur vi militari cum non amplius posset, spirituali injuriam, ut rebatur, sibi factam ulcisci statuit cardinalis: et cum Malvinus et Verdunus ad S. Projecti, ut sacro et concioni interessent, mane Dominica proxima venissent, ipse non solum cruce, sed quod magis animos spectantium perculit, sacra Eucharistia praelata ad templum venit, et pro valvis Malvinum et Verdunum citatos extra ecclesiae communionem posuit, ceremoniis in ea re adhiberi solitis, et ad majorem horrorem etiam quatuor facibus extinctis, et concionatorem, ne populum jam congregatum ex suggestu alloqueretur, et sacerdotem ne coram iis sacrum celebraret, metu excommunicationis injecto prohibuit: addita et multa verba contumeliosa a cardinali, quae Malvinus paucis excepit, illum more suo insinare discitans, et fore, ut male cantata recantare cogereur. Ut tamen majorem tumultum inde exoriturum impedirent, templo pedem extulerunt; cardinalis ablato secum sacro ciborio, et per urbem solenni pompa circumlato, quasi re bene gesta triumphabundus ad aedeis suas perrexit. Lunae die proximo cum offensione publicae praevertere, et suam, hoc est, regiam auctoritatem tueri cuperet senatus, convocatis classibus, praesente Alfonso Ormano equitum tribuno, provinciae per Condaci absentiam praefide, cognitore regio audito, et contra cardinalem non sine acerbitate verborum perorante, decretum factum, quo ille fulminatam a se excommunicationem revocare, et instrumentum de ea re scriptum apud acta curiae intra diem deponere jubebatur; ni pareat, multam IV aureorum millium regi exsolvere teneatur. Sanctio praeterea addita, ut nemini archiepiscoporum et episcoporum toto regno licet regum magistratum munere suo defungentem, aut alios officiales diris devovere; si contra faciant, x aureorum millibus multentur. Insuper cardinali injungitur, ut ad S. Projecti excommunicationis revocationem in templi prona publice per sacerdotem recitandam euret. Id actum mense Martio, quo tempore et ipse cum in senatum venisset, non admissus et ad portam sedere per horam iussus, coram Ormano a primario praefide acerbè increpitus est, et deinceps considerate magis agere iussus. In aulam secundum haec missi, qui querimonias utrinque deferrent, inde ab ipso, inde a senatu, Ormano, et urbano magistratu; qui nihil nisi recte et ex necessitate

ad

VAR. LECT. * caeli; quidam etiam cruci
percellere manus ut egrege desolati sunt; caementarius MS. Reg.

INTERPR. * Gerard de Anasli Sr. de Sessio, Doye. * Bonellus Sr. de Verdun. * S. Project.

TOM. VI.

R 1

CIO CIII. ad tumultum sedandum factum excusant. Rex solenni formula, ne ulterius ab HENRICUS IV. utraque parte in hoc negotio procederetur, diplomate inhibuit; et astu usque pridem solito, plerumque cum auctoritatis propriae detrimento, cognitionem ejus sibi sumpsit.

VI. Nec omitti debet lis inter plebeium ordinem, quem tertium vulgo vocant, et reliquos duos in Delphinatu, quae longo et contentioso comperendinata sufflamine, quod ad provinciae tranquillitatem aut suspensionem, aut decidisse spectare videretur, tandem in consilio regis hoc anno finem accepit, referente Andrea ¹Maralto Messio. Querebatur tertius ordo omnia onera provinciae in se unum a ceteris rejici, quamvis nullam in honoribus, dignitatibus, emolumentis publicis partem caperent; nec ipsi aut numero, aut opibus pares essent ferendo, quippe qui vix sextam provinciae portionem efficerent. Universam provinciam a principio ab illis immunem, hae etiam lege in grandiore regis filium a principibus suis translatam, nunc mutata temporum conditione, si novis oneribus gravari illam necesse fuit, aequissimum esse, ut aequaliter illa inter universos dividantur, et qui plus aliis dignitate et opibus pollens, ab illis minime sint immunes. Nullum capitale vectigal, ut in aliis regni provinciis a provincialibus pendi, sed ratione possessionum ea imponi, proinde ab universis aequaliter ferri debere. Querelae hae ante 1. annos primum agitatae, et parum aberat res a seditione, ²Morani et postea ad ³Romanum coitione facta. Tandem transdictione lis finita, anno 1513. 14., quae sacri consilii decreto confirmata fuit, referente Michaeli Hospitalio, qui dignissimus postea Franciae cancellarius fuit, quam, quia in gratiam sacri ordinis, nobilium, et qui privilegio nobilium ordini accesserunt, pronunciatum fuerat, rescindi haud minore strepitu nunc petebat, eo-que clamorose contentionum aestu querelae renovabantur, quod ad lucendum grande aes alienum per haec bella civilia contractum, plebs rustica omnibus bonis a nobilitate quasi spoliata fuerat: contra sacrum ordo se praerogativa sua tuebatur: Nobilitas, quae eadem praerogativa ubique fruatur, invidiam a se deprecatur, et non ase per bella plebem rusticam, sed ab oppidanis in pace et foeneratoribus exactam, et vectigal annuum non ratione possessionum, sed per capita pendi et per focos, ut vulgo loquuntur, imponi solum, aiebat. Insuper qui privilegio nitebantur, juris utriusque professores, magistratus, et aerarii curatores, contra tertium ordinem pugnant, et immunitates suas urgebant; tandem factum decretum, quo idem fere quod antea constitutum est. Nam nobiles tam togari, quam qui militavit, ecclesiastici item, aliique qui eadem praerogativa nituntur, ab omni onere tam nobilium, quam ruralium possessionum ratione, immunes declarantur; exceptis iis pensionationibus quae a nobilibus pendi consueverant; colonis item eorum qui mobilium bonorum pecoris et mercedum ratione ad onera ferenda coguntur. Praefides, consiliiarii, ⁴advocati fisci, et ⁵cognitores regii, qui nunc sunt, a vectigali annuo et onere imponi solito immunes pariter pronunciantur, quamdiu munere publico defungentur, et posteaquam dignitates suas egerint, modo per 20 annos eas habuerint: aliis curiae officialibus ab ea gratia exclusis, ⁶advocatis etiam consiliorum, amanuensibus, apparitoribus, cancellariis item iudicibus, aliisque inferiorum tribunalium officioribus, advocatis et ⁷cognitoribus; salva ⁸Grisevodani suae inquisitionis antiqua immunitate. Insuper statuitur, ut filii illorum praedictorum, consiliorum, advocatorum fisci, et cognitoris regii, qui eadem dignitate fungantur, eadem gratia fruantur,

INTERPR. ¹la noblesse, et le clergé. ²Hervaut de Meilly. ³Morant. ⁴Romans. ⁵Advocati generaux. ⁶le procureur general. ⁷avocats du conseil, greffiers, baghers, et sergens. ⁸procurer.

NOT. ¹des Grisevodani. Attenda que dans l'art. II il n'est point que du prevost general de la province. Post.

fruantur, si per xx annos munere defuncti sint, aut eo fungentes decesserint; qui si deinceps nihil indignum nobilitate privilegio quaesita admittant, nobiles in posterum censentur. Qui vero deinceps easdem dignitates obtinebunt, si parem aut avum eadem dignitate praeditos non habuerint, aut alia prerogativa, quae regni legibus et moribus nobilitati principium facit, non nitantur, ab ea gratia excludantur. Idem de rationalium officialibus statuitur: ex curatorum acriarii tribunali, quod ab ea gratia excluditur, antiquior privilegio fruatur. Domestici regis, Grisevodani praefecti satellites, cursores regii, monetarii et rei tormentariae officiales, ita privilegio fruuntur, ut edicti anni CXXIX de immunitate a vectigali annuo facti ratio habeatur, et in eos qui xl abhinc annis beneficio abutuntur, diligenter inquiratur, revocata jam nunc gratia natalium, quae per diplomata ignobilibus ante xxxiii annos facta est; cuius rex sibi cognitionem sumit, ut ex meritis illorum, quibus concessa est, deinceps in consistorio suo statuatur. Naturales filii nobilium et officialium ab immunitate excluduntur. Professoribus qui regis et ordinum urbium stipendium ius publice Valentiae docent, immunitas confirmatur. Tertius ordo negotiorum communium provinciae sumptus sustinere iubetur, dispensatione ac moderatione penes reliquos duos ordines manente, qui eam ex aequo et bono facere teneantur; addito, ne suorum privatem negotiorum onus in eum rejiciant. Postremo nobiles ex Septimania et vicina provincia ratione bonorum ruralium xx abhinc annis in Delphinatu acquisitionem, aut quae deinceps acquirunt, ad annum vectigal pendendum adigantur, modo domicilium in provincia non habeant. Haec pro tempore, ut dignitatum ordo servaretur, decreta. Quam graviter id plebs tulerit, vix dici potest; sed in media pace, et sub praepotenti principe illi patientia pro solatio fuit: quae tamen cum suis finis habeat, si qui rerum summae praefuer, etiam atque etiam videre debent, ne saepius tentata illa in furorem et sanctam ipsi ac totius provinciae ordinibus, seditionem aliquando a desinat.

VII. HAUD minore contentione causa inter episcopum a Andegavensem et S. Trinitatis collegii aliquos b fodales ab eius decreto ab abusu appellantis agitata, per eam superioris anni renovata memoria, quo Recollectos adversus senatum tutatus erat, et aulico favore ejus auctoritatem non sine regiae maiestatis laesura infregetur. Is usum Breviarum, Missalis, et Psalterii recepti in S. Trinitatis collegio, abolere, et loco eorum inconsultis suae dioecesis ordinibus, atque adeo suo metropolitano, hoc est, archiepiscopo c Turonensi, usum concilio Tridentino probatum introducere voluerat; etiam decreto facto arguebatur, libros alios omnes antiquos, qui divinis officiis serviebant, igni aboleri mandasse, et ut terrorem refractariis incurreret, Michaelem d Sufannam unum ex iis, cum appellationis interpositae iudicium urgere, ex alia causa ignominiose Lutetiae prehendi et carcere includi iussit. Partibus appellantis suffragatus est cognitor regius, et pro eo Ludovicus Servinus verba fecit, et quidquam in usu recepto, nisi permissu regis, et consensu metropolitano, et dioecesis universo sacro ordine, innovari potuisse negavit, his praecipue rationibus: quod ab initio, hoc est, Caroli Magni temporibus, usus diurni

VAR. LECT. a desinat: magnum periculum, ac conditum in hac civili societate discrimen est, et esse debet; sed in novissimo die cunctos Deus remissa cervice, et sublato periculum discrimine ad tribunal fibit, et de dictis facibus, cum cognitionem rationem e exiget. Haec secum reges ac magnates, quos vix, neque, ac fortunatum, dum hic sunt, arbitrio Deus constituit, diligenter reputant; et christianae opera in hac via, si fidei fructus in aeternum se deceptorum sperant, ma-

ture exercent; mitiusque cum temeribus, quos Christus atque linguam suam perire voluit, agere, hoc est cum fratribus et regni senatu coherere, dicant. Haud minore contentione MSS. Reg. Par. et Reg.

b exigit; et qui bene fecerint, ad regni partem vocabuntur; qui secus, in ignem aeternum ibunt, ubi flens et indefessus luctus dentium. Haec MSS. Reg. Aug.

INTERPR. a Angers. b Chanoines de la Trinité. c de Tours. d Sufann.

CIOICIL. In ecclesiis officii introductus ab eo esset, qui cum a Stephano papa accepisset, sicuti
HENRICUS IV. a Walafrido Strabone scriptis mandatum est. Itaque regis auctoritatem ea in re
 intervenire debuisse. Per octo amplius annos usum in Andegavensi dioecesi receptum
 invaluisse, et Pii v constitutione sancitum esse, ut ab recepto per tot annos usu non
 recedatur, sed si quid in eo mutandum sit aut delendum, id ab episcopo ex collegii
 sui consilio fiat. Idem olim temporibus Gregorii vii et Urbani ii, qui Gregorio
 successit, in Hispania tentatum fuisse, et eo contentionem, cum Æ Gallicano et
 Toletano officio certaretur, animose devenisse, ut res duello dirimenda censeretur,
 et utriusque officii postea probatio ignis arbitrio commissa sit, sicuti a Roderico archiepis-
 copo Toletano in historiarum libro sexto, proditum fuit. Itaque cum anno
 MDCLXXXIII ea de re Lutetiae actum esset, et episcopus ecclesiasticarum precum
 libros auctoritate Tridentini concilii recognitos introducere cuperet, prudentissime
 primum sui collegii sodales consuluisse. Illos autem post solemnem deliberationem
 ita censuisse, eam Breviarium et Missalis Parisiensis antiquitatem esse, a pontificibus Ro-
 manis semper probatam; præterea ceremonias ejus et ritum, qui non solum in Gallia,
 sed in omnibus orbis Christiani ecclesiis super reliquos semper excelluit, tanta in admira-
 tione et præcipuo cultu fuisse, ut continuari potius quam aboleri debeant, et ita tenu-
 isse. Additum et theologos Parisienses pariter ab episcopo consultos respondisse, va-
 rietate illa, quae in diversis orandi formis cernitur, a sapiente providentia suam ec-
 clesiae concessum temperari; sublata illa, induci perturbationem cum ratione et
 cum fide per charitatem operante pugnantem: nam rationem inferiorum debere
 consentire cum ratione aeterna: quae varietatem in condina universi posuit ab initio,
 ut sit discors concordia, et ut magis excitetur ad virtutem. Cum enim diversa et
 varia, ac denique plura exempla videamus, varietate illa sublata, minui Dei optimi
 maximi gloriam, sanctorum cultum, et Christianorum, qui exemplis inflamman-
 tur, ædificationem; minui item episcoporum et dioecesium auctoritatem; eos, qui
 hanc sublatam eunt, non esse simplices et devotos seu spirituales, sed astutos, po-
 liticos, qui ex re qualibet, quovis modo rem facere conantur. Omnem ut novi-
 tatem suspectam, ita talem mutationem non posse esse sine detrimento magno. Id
 fovere cantorum et ecclesiae inservientiam inobedientiam et disciplinae soluti-
 onem, si unum et idem sit omnium ecclesiarum officium. Quot potro sumptus fa-
 ciendos? Rusticos minime posse in officio peragendo, quod tamen summe in pagis
 necessarium est, plebanos suos adjuvare. Spiritus Sancti gratia factum, ut magnalia
 Dei omnibus linguis ubique personarent; idque argumentum esse varietatis, ut in
 universo, ita in singulis corporis humani membris Deo placentis; sanctos patres,
 qui sapientia, prudentia, virtute, ac donis S. Spiritus præ hominibus hujus sæculi
 præcelluerunt, iustis de causis singula concessisse singulis dioecesium officia. Mirari
 debere Galliam suum Marcellum, sicuti miratur suum Silvestrum Roma. Tali mu-
 tatione Seditarios exultaturos, quasi in errore aut inficitia hædus talis momenti in
 re fuerint patres Catholici; et ad offensionem piorum et Catholicorum id pertinere,
 qui scrupulo possent attineri de ipsa fide ac religione, ejus consuetam professionem
 nulla iusta de causa immutatam viderent. Quid præterea utilitatis ad ecclesiam
 hinc redundare? Reliquos episcopos habere potestatem publicæ rei in dioecesium
 suis ordinandæ, æque ac Romanum in sua; quod si mutatio hæc toleraretur, plane
 convelleretur. Quare enim amplecterentur officium Romanum, quod a paucis
 annis ter immutatum ac derelictum fuit? Succedente novo pontifice, novum forsitan
 expectandum officium. Hoc libertatem Gallicanæ ecclesiae labefacturæ, quæ si in
 tanta re se Romanæ subiecit, procul dubio fore, ut in ceteris ac reliqua omni
 politica se summittat: nam quod principale est accessorium secuturum; unamquamque
 ecclesiam

ecclesiam ac provinciam gaudere suis ritibus; ecclesiae pagorum saepe non sequi cathedralis suae ordinationem, quo minus cathedralis debere sequi Romanae ecclesiae brevium. Avaritia et ambitio id a Romanis fieri, qui hoc tantopere urgent, alios sumptuose timere, alios adulari et lucrum sperare, alios occulte et astute cultum et splendorem Catholicae professionis imminuere, et pacem Catholicae ecclesiae turbare: proinde satis videri, ut corrigantur, idque prudenter et non curiose aut scrupulose nimis, si quae indigent correctione, in dioecesum officiis, non autem deferantur. Alioqui concionatores et plebanos non tam facile populos edocturos, utpote peculiarium sanctorum vitas ignorantes peculiaribus suis locis magis celeberrim: Deum optimum maximum ubi sanctos dedit, ibi quoque velle per illos invocari a fidelibus populis: peculiarium sanctorum cultu abiectione, suffragia ecclesiae magna ex parte imminui. In terra diversorum fructuum arbores ac semina nutrir, Deum optimum maximum, ut ex decimis ac primitiis, sic ex diversis diversarum provinciarum cultibus, hoc est, ex peculiarium sanctorum per singulas regiones veneratione coli ac laudari velle. Non abesse ab impietate, illorum memoriam in terris sepeliri, quorum nomina scripta sunt in libro vitae, et in coelis gloriosa. Quid ergo inde provenire, nisi Romanae non dico religionis, sed superbiae et ambitionis augmentum? Non igitur cedat crista Gallica Romano supercilio; quippe non hic de religione, sed de superbia astuta agi. Ubi enim minus quam Romanae conciliorum oecumenicorum decreta servari? An non hoc esse, in eorum dominari potius, quam ecclesiam aedificare? Proinde vitandos, qui mutant tempora et leges, iuxta Danielis sententiam; et hoc cum Dei verbo firmiter tenendum, eum solum, qui usque in finem perseveraverit, salvum fore. Perseverantiam autem non esse obstinaciam ad profanas novitates voluntatem, sed in antiquitate religiose retinenda constantiam. Haec tanquam ex archivis collegii Sorbonici deprompta; quae quoniam tunc divulgata sunt, et materiam clamorosa querimoniae postea praebuerunt, hic praetermittere non potui; quippe quorum post biennium memoriam ex occasione repeti necesse erit. Congestae et Dominici a Soto, qui Carolo v a sacris confessionibus fuit, viri religiosi, et Martini doctoris Navarri, et postremo cardinalis Bullarmini auctoritates et testimonia. Cum episcopus male se citatum diceret, senatus decrevit, audito cognitore regio, ut ad appellationem responderet; cum tempus peteret, denuo regio cognitore instante, eremodiciam ab episcopo contractum pronuntiavit, et male et abusive ab eo decretum, et bene ab ipso appellatum, et ne quid in libris divini officii in sua dioecesi sine regis auctoritate innovaret, inhibuit; de reliquis, quae a cognitore regio petebantur, amplius deliberaturus. Nam inter litigandum contentionum actu ab appellantis confirmatum fuerat Christophorum Angerium episcopi poenitentiarum, cum Julianum Guelfonem, qui de rege occidendo consilium ceperat, ob idque postea ad mortem damnatus fuerat, ad sacram confessionem admisisset, et ex confessione id rescivisset, detestandum ejus consilium non revelasse.

VIII. Hoc anno x Kal. Dec. mane regina filiam, ut superiore anno Delphinum, felici partu Lutetiae in Lupara, enixa est: ut non solum per mares columina ad firmendam in regno successione, sed etiam ad jungendas adfinitates, quod in magno imperio requiritur, per foeminas instrumenta suppetere.

IX. Post disceptatum multis scriptis et in conventibus jus suum, sicuti diximus, Sabaudus cum apud se decrevisset, quacunque ratione posset Geneviam in potestate habere; sic rem instruit, ut dum per delegatos, ac praesertim per praesidem

* Rochetum

INTERPR. * Anger. * Guelfon. * la Louvre.

TOM. VI.

SS

CICIDCII.
HENRICUS IV.

^a Rocherum de commercii libertate cum Genevensium republica agit, copias ^b Camberii coactas ad vim faciendam paratas haberet. Summae rerum praecarat Carolus. ^c Simiensi Albinus: ^d Brignoletus ^e Bonae praefectus praecipuus dux et auctor dispositis excubitis ultro citroque commeanseis sesebat, ne quis ad urbem index pervaderet. Sabaudus ipse cum paucis, quo magis lateat, ^f Angusta Taurinorum XVI Kal. Januarii profectus, ultra montes erepit, et ad ^g Tremberias, pagum leucae spatio distitum, quarto post die venit, ut eminens rei eventum opperiretur. Per ^h Arvae ripas copiae incedere iussae, ut strepitu aquarum inter saxa labentium, quo minus audiri posset armorum fragor, impediretur. Inde transmissio Rodano ad ⁱ Plain-Palati pratum consistunt, et ad ^k Corratariam media nocte per erasculas, ut lutosas voragines elascarentur, appellant. In ea urbis parte ^l Corrataria turris longus murus ad ^m propugnaculum Anserinum porrigitur, cui aerea pari longitudine subest, antiquo urbis pomoerio substrata. In eo muro binae sunt speculae, in altera vigiles stabant, altera neglecta fuerat, quod turri propior esset. Iuxta eam scalae novo artificio fabricatae admoventur: nam et multis portari poterant, et ternae rana firmitudine infecti, ut pondere minime flecterentur, aut gravarentur; ima unco ferreo in terram adacta, ne loco moveri posset, mediae transversio clathro ferreo per summa capita connectebatur; et rursus media, clathro item transversio ferreo, summae pariter apra commissura iungebatur, et ad murum silueis applicabatur: summa autem cochleis binis seu rotis panno coactis, ne fragorem ederent, involutis, pinnae muri attingebant. Summo silentio per unam ex illis et delecti enituntur, ducit Brignoletus, qui ⁿ vigilem excubitozem occupat, et ^o tesseram mortis metu intentato prodere iussum, de muro pugione confossum dejicit; in vestigioque circuitores expectatae eertus usque ad alteram post mediam noctem horam mansit: cum eos parsi astu deturbasset; puer qui laternam praeferebat, periculum evasit, et in urbem subito profectus, ad arma sumenda civis excitavit. Idem ab excubitore, qui in turri monetaria stabat, ^p scloppo discolo factum: quo animadversio Brignoletus, qui horam quartam expectabat, ne per longiores tenebras aliquid inopinati, ut sit, suboriretur, non amplius cunctandum ratus, praesidium ad portam novam collocaat aggregat, et crepitaculo affixo ingressum universis copiis, quae ad Plain-Palati pratum remanserant, aperire statuit. Trocidatis seu dissipatis custodibus unus ex iis in summam portam enixus rastrum demisit: continuoque in urbe armis arreptis huc illuc magno ut in nocte tumultu discurrere, confusaque mulierum et puerorum inde clamores, inde gemitus et ululatus exaudiebantur. Venit Sabaudus qui fere jam et ingressi fuerant, subito occursum turbati, non jam conserti resistere, sed relictiis duobus fuga ad scalas quasi conatu irrita repedare coeperunt, quas tormentis interim ex Anserini propugnaculi lacvo latere dispositis contractas repererant. Itaque LIV cum effugium non haberent, deciderati, xxi circiter capti, in usque ^q Artiniacus a suis desertus, insigni ^r Mauritaniae militiae prius caloni tradito, qui fortissime ectrans tandem in manus Genevensium devenit. Capti item ^s Sonnas, et Schaffardonus mane, qui in Dominicam inuidebat: post prandium, in consilium irum, et quid de captivis statuendum esset, serio deliberatum fuit. Alii militum agendum censebant, et quibus belli fortuna pepercerat, in eos quicquid gravius docendum negabant. Alii sub custodia tenendos aiebant, ut si res ad bellum deveniret, obides vitae ac vades civium essent. Sed incensis animis et tanto peticulo exasperatis victi severior sententia, quae eos

ranquam

INTERPRE. ^a le président de Rochette. ^b Chambéry. ^c de Simione d'Aligny. ^d Brigault. ^e Bonas. ^f Turin. ^g Tremberies. ^h Arve. ⁱ Plain-Palati. ^j de l'œil de la Corrataria. ^k basiliars de l'œil. ^l la Sentinelle. ^m le mur. ⁿ d'Aligny. ^o Ordre de S. Maurice. ^p de Sonnas, et de Schaffardons.

tanquam foedistragos latrones, et publicae tranquillitatis turbatores, morti addixit. Igitur iis strangulatis, ac pariter aliis, qui in conflictu ceciderant, capita abscissa, et in propugnaculo Anserino ad hoerorem suspensa. Corpora in profluentem proximum mersa. Ex urbanis XVI interfecit, et in iis ^aCanartius ex patris, et Marcus ^b Cambiagus. Inde magistratus ad Philibertum ^cGuichium ^dLugdunum regium praefectum dat literas, et de successu eum docet, et bis mille delectos in ea expeditione numeratos dicit; petitque, siquidem Sabaudus post irritum conatum nocturnum aperta vi obsidionem tentare, in animum indocet, sibi, ut viribus regis praesto esse non cunctetur; nam quid periculi damniue regis regniue rebus amicae urbis amissione impendat, minime ipsum ignorare. Sabaudus copiis ^eThononii et Ternii ac per ^fFossiniacum agrum distributis per dispositos equos acturam Alpem repetit; per legatos suos apud Bernates facto excusato, quasi non ut publicam foederatorum pagorum quietem turbaret, sed ut Digulicem, qui urbi cum copiis regis insidiabatur, conatibus praeveteret, expeditionem suscepisset: et verendum non solum sibi, sed ipsis summopere fuisse, ne tam potentem vicinum haberent. Rex cognita re statim ad Genevensis scribit, et de successu gratulatus, si quidem Sabaudus obsidionem tentaret, mandasse se dicit praefectis suis in ^gSchufanis et vicino limite, iis ut cum omnibus copiis praesto sint. Inde excursionibus utrinque certant, sed exiguo successu. Mericus ^hVicus, qui apud Helvetios oratoris manereungebatur, cum inde discederet, ad eos proficisci iussus, et animos civium ad pacis consilia inclinare. Accenso quippe bello Hispanos non quietiores apparebat, et pontificius legatus eventum, veritus apud regem instabat, ne ex ea causa ambo principes arma Christiani orbis bono posita resumerent. Cum multi inter eos cum hoste toties reconciliato, et nunquam quiescente bellum tutius quam pacem ducerent, rex, qui periculum sociorum negligere non poterat, et si in bello illi perseverarent, sibi in armis esse imposuram necessitatem videret, omnis et invidiam deprecatus, per ⁱBasilienses, Schafusianos, Claranos, et Appencelenses cum iis agit, eodemque tempore cum Sabando, ut pacem quam bellum mallet, quod non cum Genevensibus, si ultra tenderet, sed secum habiturus esset. Tandem ille, qui initio querelas aequae ac viris minasque illorum insuper habuerat, ubi vidit regem patrocinii suscepti ratione, huic bello se paratum immiscere, conditionem accepit, et ^jRomissium, quo Genevensium delegati venturi erant, ^kAlbinum misit, et post acerbas utrinque altercationes, conventus ad Julianum sanum translatas; ubi tandem inter partes convenit XII Kal. Sextil. et tractatus perscriptus XIII capitibus constans: Quo commercii libertas ante omnia constituitur, salis usu excepto, iudicia utrinque bellorum occasione facta revocantur. Bona ac possessiones belli tempore occupatae in ^lChablasiensi principatu, et ^mTerneni et ⁿGallardensi praefectoris, sine mora aut tergiversatione restituantur, vicissim Genevensis ^oGenesio-sanum cum territorio suo restituere tenentur. Controversiae de ^pS. Victoris et ^qcollegii terris suspendantur, et eodem statu quo erant anno MDLXXXIX, quo bellum coepit, indecisae remaneant. Iis, qui hoc bello Genevensium partes secuti sunt, a Sabando sit gratia; praeterea iis, qui religionis causa alio migraverunt, bona restituantur: et si quidem eam religionem proficisci velint, retinere bona sua ac possessiones poterunt, et de iis arbitrio suo statuere, et quater in anno ad eas venire, singulisque vicibus per septem dies, in iis salva conscientiae libertate commorari: quo tempore nulla inquisitione vexabuntur, dummodo nihil agere compellantur, quod dogmatis sui

INTERPR. ^aCanart. ^bCambiagus originarius de Crevins. ^cde la Guiche. ^dLyn. ^eThonon & Ternier. ^fFossigny. ^gBressy. ^hde Vitz. ⁱcaux de Boile, Schaffhausen, Glaris, & Appenzell. ^jRomilly. ^kd'Albigny. ^lduc de Chablais. ^mmonastere de Ternier & Gallard. ⁿS. Goult. ^oS. Victor. ^ple Chapitre.

CIDCIII.
HENRICUS IV.

sui per secretas insinuationes sparsi suspicionem faciat. Privilegia, immunitates Genevensibus a Sabaudi decessoribus concessae denno confirmantur; alienationes et concessiones a Bernatibus factae, dum praefectura occuparent, ratae habentur; si qui inde expulsi fuerunt, quamprimum restituntur. Persecutiones in jure et citationes addito temperamento mitigantur. Proscriptiones occasione hujus belli revocantur, et irritae declarantur. Per contumaciam decreta rescinduntur. Fructuum ex bonis sacris et aliis a Genevensibus ab anno MDLXXXIX perceptorum persecutio cessabit. Sabaudus intra IV leucas ab urbe Geneva nullos delictus habebit; nec ulla loca muniet. Utrunque captivi dimittuntur, impensis ex aequo persolutis. Genevenses Verviniensi pacificatione comprehensi intelliguntur. A Sabaudis hoc tractatu pontifex, Caesar, ambo reges, et foedera, quae ille cum Hispaniae corona habet, nec non cum pagis Helvetiorum comprehensa intelliguntur; a Genevensibus Caesar et Imperium Romanum, rex Christianissimus et foedera, quae ipsi cum pagis Helvetiorum et speciatim cum Tigurinis et Bernatibus habent. Subscribere Carolus¹ Rochetus praefectus, Claudius Pobelus Petrae baro, Sabaudi nomine; Genevensium Dominicus² Chabraeus, Michael³ Rosetus, Jacobus⁴ Lectius syndici et consiliiarii reipublicae Joannes⁵ Saracenus status amanuensis, et Joannes a Normandia jurisconsultus, et in magno urbis consilio assessor. Subscribere et Helvetiorum qui aderant legati, Clarensum pagi nomine Jo. Henricus⁶ Schwartzius, Nicolaus⁷ Schulerus, Basileensium Jacobus⁸ Golzius, Andreas⁹ Riffus; Solorundenfium Petrus¹⁰ Surius, et Joannes Jacobus¹¹ Stalo eques; Schafhusenfium Georgius¹² Medelus et Henricus Schwartzius jurisconsultus; Appocellenfium¹³ Ulricus Nasus, Joannes¹⁴ Hamus eques, et Sebastianus¹⁵ Thorigus. Pacta conventa Sabaudus quadriduo post Augustae Taurinorum rata habuit.

X. ANNUS apud nos, ut superior, a ludis inaequit, et per pompas nocturnas et choreas et inter comœdiarum Italianarum recitationes hyems in aula exacta. Exeunte Januario diploma in senatum allatum fuit, quo rex naturalem filium ex Henrica Balisae suscepim, quem Gastonem a¹ Fuxo nominavit, renovata per illud nomen famosissimi ducis cognati sui memoria, legitimum declarabat; in id, ut bona possidere, hereditates privatas capere, et honores ac dignitates adipisci posset. Id tacito curiae decreto firmatum, et in acta relatum, audito cognitore regio, xv Kal. Feb. et in² rationalium item camera septimo post die, et postremo in archiva regia relatum; re, de legitimi nomine, jam praedjudicata, in causa Vindocini, qui eandem gratiam, nulli antea concessam, ab indulgentissimo parente meruerat. Inde rex cum regina in³ Mediomatrices ineunte Martio profectus est, ut inde vicinior Catharinam forem, quae Nancii erat, et utrum gestare dicebatur, inviseret, et in provincia res ordinaret. In ea sub Espermonio Raimundus⁴ Convena Sobolius arcis et urbis praefectus, ab ipso olim Henrico III rege impostus, primas tenebat; homo bonus et strenuus et ultimis bellis fidei perspectae, sed qui plus nimio fratri tribueret, homini avaritiae impotentis, qui claudus vulgo vocabatur. Itaque qui sibi persuaderi passus est, dum securitati locorum fidei suae commissorum studet, occultas

INTERPR. ¹ Centens de Zurich et de Bern. ² le président de la Rochette, et Pobel baron de la Pierre. ³ Chabrey. ⁴ Roset. ⁵ Lect. ⁶ Rosch. ⁷ Jean de Normandie. ⁸ Schwartz. ⁹ Schuler. ¹⁰ Golz. ¹¹ Riff. ¹² Schurer. ¹³ Sarich. ¹⁴ de Stoll. ¹⁵ Medel. ¹⁶ Ulrich Quaf. ¹⁷ de Ham. ¹⁸ Tarrich. ¹⁹ Turin. ²⁰ de Frie. ²¹ chapitre des Comptes. ²² Mett. ²³ de Comminge Sr. de Sobole.

NOT. ¹ M. de Thou confond ensemble deux affaires de Metz. Cette prétendue couraution des principaux habitants de la ville, et intelligence avec le comte de Marcell, gouverneur de Luxembourg, fut découverte l'an 1601, & M. le président Myron y fut envoyé pour ce sujet. L'an 1603, la mauvaise intelligence continuant entre le Sr. de Sobole & les habitants, le roy fut obligé d'y faire un voyage, où il eut le Sr. de Sobole, comme il est ici marqué. Pui.

occultas molitiones cum ^a Theodonis villae ac vicinis Lucemburgicae ditionis praefectis agitari, confectis aliquot opulenti civibus; in eos severe admodum actum, nec servato iudiciario ordine, plerique crudeliter torti; ita ut Petro Janino primum, dein Roberto Myrone eo missis, vix tandem rex violentiam eorum coercuerit. Res tandem ad Parisiensem senatum remissa, qui de ea diligenter ac summa sollicitudine cognovit, et quamvis debiles admodum, atque adeo suspectae probationes essent, auditis reis, ut in tanti momenti crimine, minime eos quasi innocentis absoverit, sed amplius inquirendum statuit; verum liberos dimisit, et civitatem, bonis ac dignitati restituit. Nam quidam ex his regio magistratu fungebantur; inde odium et simulatum igniculi, quamvis eo iudicio aliquatenus sopiti, ad omnes occasiones inflam-mabantur. Espemonius, qui urbi et archi Sobolios imposuerat, quod eos non satis morigeros, sibi videbatur, aliquoties expertus esset, loco movere statuerat; sed cum provideret, hoc si faceret, regem alios imposturum, qui minime, ut illi, hoc sibi beneficium essent debitori, rem distulerat; et semel, dum valetudinis causa ad aquas ^b Tungrensis proficisceretur, atque iterum Diviodarum venerat, et dissidium inter civem et Sobolios componere aggressus fuerat. Cum frustra fuisset, rex eo venit, qui interim ^d Varano ad eum misso cum Sobolio convenerat, et Sobolios amotis Fr. ^e Grangacum Montinium urbi, ^f Arcianum fratrem bello strenuum virum et sibi fidum archi praeposuit. Antequam rex urbem ingrederetur, Sobolios arcem tradiderat, sicuti Varano receperat, ut obsequio potius, quam vi coactus id fecisse videretur. Fama adventus regis per litem sparsa, vicini Germaniae principes certatim ad salutandum ipsum se comparabant, et jam suos praemisissent, qui a metatoribus regis hospitia acciperent. Sed mox contraria fama sparsa, de brevi his locis mora, plerique consilium mutavere: soli Mauritius ^g Hessorum princeps, ^h Balou- rus Palatinus Neoburgi dux, Pomeraniae princeps, et ab archiepiscopo ⁱ Trevi- rensi septemviro delegatus venire. His consultis rex motum bellicum his locis pridem excitatum composuit. De episcopatu ^k Argentinensi adhuc contendebant Carolus Lotaringus cardinalis, et Jo. Georg. Brandenburgicus, sicuti in superioribus demonstratum est; et huic in occulto rex favebat, neque illum propter geminam eum Lotaringiae duce adfinitatem a suo patrocinio aperte rejiciebat. Itaque arbitri partes sibi sumpfit, et partem possessionum urbi vicinarum Brandenburgico, ut minus Argentinensibus suspecto, attribuit, partem cardinalem possidere ^l iussit. Per ^m Virodunum Lutetia veniens rex iter habuerat, ubi Jesuitarum insignis schola esset, et frequens; qui post demissam salutationem a rege, verba faciente Carolo ⁿ Turriano scholae rectore, suppliciter petierunt, ne senatus-consulto Parisiensi, quo toto regno ex- pulsus erant, comprehensi efferrentur. Perbenigne acceptis rex respondit, ita nole eos S. C. comprehendi, dummodo juvenus, quae ad ^o Mussi-pontem literis operam navabat, inde Virodunum migret. Neque enim his male velle, et benevolentiam pollicitus bene erga se affectos esse iussit. Cum hoc responso dimissi, a Varano, qui eorum restitutionem urgebat, monentur, regem non de ^p schola Virodunensi tantum conservanda, sed pridem a se et his qui circa ipsum erant, exoratum, de illis toto regno restituendis serio cogitare. Itaque confectum ad Mussi-pontem conveniunt, et ex Varani consilio, solemnem ad regem legationem adornant; cui obediens designati Ignatius Armandus provincialis, ^q Castellarius, Broffardus, Turrianus.

XI.

VAR. LECT. ^a iussit, qui Zabernis inde legi sodalibus majorum religioni additis. Per Vi- semper domicilium partem habuit, cum sacri col- rodrum MS. Reg.

INTERPR. ^a Thionville. ^b eaux de Spa. ^c Metz. ^d Fouquet Sr. de la Varano. ^e de la Grange Br. de Montigny. ^f d'Arcis. ^g Lendreville de Hesse. ^h de Baviera comte Palatin, duc de Neuburg. ⁱ de Treves. ^j de Strasbourg. ^k Verdun. ^l de la Tour. ^m Pont à Mousson. ⁿ village de Verdun. ^o Châtelain, Broffard, et la Tour.

TOM. VI.

T t

CICERO III.
HENRICUS IV.

XL SECUNDUM haec ^a Diviodurum venerant, et tempus idoneum nati in profecto Paschali, cum feria quarta rex ac regina pro more in lavandis pauperum pedibus solemnī ceremonia defungerentur, sacro interfuerant, et post prandium a Varano ad regem, cum quo ^b Elspemionius, ^c Villaregius, et ^d Gevrens a secretis epistolis erant, introducti sunt, ubi Ignatius cum sociis in genus primum procumbens, mox surgere jussus talem orationem ^e habuit: Postquam, Domine, ita Deo placuit, ut tibi victoriam annueret, et legitimae successioni ac virtutibus tuis debitum sceptrum restitueret; in tuo vultu ac moribus mirari sumus exānis virtutes omnis, quae per praeteriti temporis repetitam memoriam in magnis principibus ubique commendantur, et inter eas clementiam illam vere nobilis ac generosi animi notam insignem, quae post tot laureas ac triumphos de hostibus partes erga victos et offensione obnoxios usus es; ex eaque jam tum spem concepimus, fore, ut eandem clementiam ac benignitatem erga nos experiremur: quod et ad aliquot dies successit. Verum, ut res humanae mutant, sub id cum in eo essemus, ut culta et assidue nostra devoti erga majestatem tuam animi et principi a subditis debiti obsequii fidem faceremus, res incidit, quae consilia nostra conturbavit, et testandi obsequii gloriam nobis invidit. Hoc tamen religiose affirmare vere possumus, inter tot adversa, tot obtestationes ex falsis rumoribus domi, et per exteras nationes a malevolis contra nos excitatas, nos nunquam patriae charitatem amisisse, nunquam animi erga tuam majestatem fidum affectum deposuisse, aut spe constanti excidisse, quam de tua clementia ac benignitate ab initio concepimus, qua et futuram confisi sumus, ut tempus veritati tandem lumen praepanderet, et bellorum tempore contractum injuriarum sensum apud te sensum deleret. Ea spe nos ab eo tempore sustentavimus, in majus multa, postquam ad hunc limitem venisti. Quapropter nunc ad majestatis tuae pedes nos prosternimus, et supplices petimus, ne speramus beneficium, pro quo toties et assidue hac usque expostulavimus, ulterius differre velit, nobisque per illud materiam praebet, ubique iactandi vanas non fuisse spes nostras; quippe quae magni regis bonitate niterentur, nosque tanquam humillimos subditos in gratiam suam recipiat, nihil aliud in votis habentes, quam ut cultu et obsequio fidem nostram tibi approbemus. Nihil enim tristius nobis accidere potest, quam si propter regis nostri indignationem prohibeamur, patriae, qua possumus tenui a Deo concessa industria, et juxta munus, ad quod ille nos vocavit, pro modulo nostro subvenire. Multa iactari contra nos minime ignoramus, ut alii quam sumus esse videamur, obiectis criminibus horrendis erga principem et patriam, quaeque nos tanquam execranda detestamur; et quorum si conscii essemus, nos ipsi non solum patria excludi debere, sed etiam orbe universo exterminari tanquam vita indignos judicaremus. Praeterea voti a concilio generali et tot pontificum suffragio ac regum decessorum tuorum consensu probati invidia oneramus, quasi per illud ad ea, quae Dei voluntati et rationi repugnant, erga generalem nostrum obligaremur. Nam ab illa obedientia, quam superioribus debemus, per nostras constitutiones semper excipitur, quicquid ad Dei offensionem vergit, neque quemquam aliter exilimare credimus. Et qui fieri posset, ut ex tot hominibus, qui salutis suae cupidī in nostram societatem migrarent, vel unus in ea remaneret, si quid tale in nobis animadverterent, quod non obedientiam, sed meram impietatem redolere? Neque vero quisquam ex iis, qui a nobis exierunt, quantumvis iniquus hactenus repperus est, qui discrevit obedientiam illam, aliqua in re subiectioni, quae regibus et magistratui debetur, repugnare; multo minus nos impellere, ut consilium cuiquam demus,

VAR. LECT. ^a habuisse *dictus*. *MS. Reg.*

INTERPR. ^a *Altre*. ^b *le duc d'Espernon*. ^c *de Villerey*. ^d *de Gevrens, secrétaire d'Etat*.

demus, quod tuæ majestati aut ejus imperio præjudicet. Multi et tibi, Domine, persuadere conati sunt, nos id agere, ut nobiles, ac opulenti prognati familias pueri, in societatem nostram aggregentur, quo ex eorum bonis ditiores evadamus. Atqui hoc instituto nostro valde resistit, qui nullos in nostram societatem admittimus, nisi prius longo tempore ac diligentia explorata eorum voluntate, utrum scilicet eorum vocatio a divina proveniat inspiratione, an ab hominum suasa; idque sæpius per triennium, atque aliquando per quadriennium: quod vero a Deo non provenire deprehenditur, illece rejecitur, cum id unum sit præcipuum, atque adeo essentiale in nostra societate, ut nulli temere ad eam admittantur neophyti. Idque præpositi nostri sedulo cavent, ne quis quemquam ad religiosæ vitæ professionem amplectendam hortetur; tantum curæ suæ commissos ad virtutem et literas discendas excitet, integra Sancti Spiritus ad perfectionem evangelicam, et sequenda consilia Dei relicta vocatione. Quo fit, ut exiguis in Francia sit eorum, qui in nostris militant collegiis, numerus, nec vicesimam partem efficiat, ad aliorum collegia comparatus; et si quidem ad amplectenda ejusmodi vota pueri sollicitentur, aliam, cui nomen darent, professionem potius eligerent. Quod vero ex eorum bonis, qui ad nos veniunt, discamus, haud multis verbis opus est, ut id falsum esse ostendatur. Exigua sunt admodum, quæ inde nobis bona obveniant, vique collegium ullum reperias, cujus vestigia oneribus ferendis sufficiant; et pleraque sunt, quæ tantum piis ac devotorum largitionibus sustentantur. Ipsum Parisiense, quæ metropolis totius rei regni est, etiam comprehensis legatis ab a Santandream et Hennequino præfatis aliisque undecunque profectis, haud plus III librarum c73 annui redditus possidet, quæ vix xx hominibus alendis satis esse possunt, cum LX ad minus liberarum millia in tanto collegio, ubi cunctarum facultatum artes docentur, necessaria essent. Multi ex illa urbe etiam opulenti nostræ societati nomen dederunt, qui ne quidem terræ pedem nobis reliquerunt. Si quid dederunt, ad supplendam collegii egestatem elemosynæ modo datum, nec octavam patrimonii partem excessit. Idque sere cum bona gratia et ex consensu hereditatem factum. Quæ collegia vestigialibus abundant, ab his nihil exigitur; et liberum est nostris de bonis suis statuere, et si indigos heredes habent, iis omnia relinquunt. Si locupletes sint, partem ex iis in opera pia et prochorotopia cum bona hereditate gratia erogant. Miseri vero nos, et sanæ mentis omnino expertes sumus, si, cum omnia reliquerimus, quæ nobis ex successione obvenire possent, aut quæ industria nostra quaerere potuimus, ea in coenobio quæsitum iremus. Qui vero tam ardentem ea quaeramus, et ut habeamus, tantopere laboremus, cum nihil proprium habeamus? Nam si quidem centuplo majora in communi haberemus, non plus eo privatim possideremus; eum quicquid ex iis superest, ad egenos, qui literis dant operam, alendos, et alia charitatis opera impendatur. Assidue auris vestras, Domine, sunt qui pulsant, vitioque vertunt, quod nos publicis negotiis, atque adeo quæ statum spectant, curiose immisceamus. Haec falso de nobis anticipata opinio non aliunde promanet, quam quod quidam principes ac procures, qui ad consolationem, et exonerationem conscientiam et ordinandas privatas devotiones opera nostra utantur, quicquid postea faciunt aut decernunt, quamquam ignavis nobis et inconsultis faciant, id consilio nostro et insignari facere dicuntur. Nam nihil magis ab instituto nostro alienum; nihil tam enixe, et sub gravioribus poenis inter nos prohibendum, quam ne negotiis hujusmodi nos immisceamus. Haec præcipue sunt, Domine, quæ nobis imputantur, et si quæ sunt alia, ad ea, cum proponuntur, scripto aut viva voce respondere semper parati erimus, et plene ad omnia satisfacere. Sunt enim ejusmodi

INTERPR. • In præfatis de S. Ascl et Hennequin.

CIOE CIII.
HENRICUS IV.

ejusmodi, ut aut a malevolis conficiat, aut ab iis, qui instituti nostri rationem ignorant, fabricata appareant. Id autem clarius faciemus, si, quod verbo dicimus, per benignitatem tuam, solutis quae nos vinciant manibus, opere perficere liceat. Tunc omnes oculus cernent, quod dicimus et promittimus, et majestas tua testabitur, etiam il, qui nobis adeo adversantur, nos in verbis nostris veraces fuisse. Quod si precibus ac supplicationibus nostris amplum et capax adeo cor tuum capiendis locum non habeat, non minus propterea impressum et coelestem te nostris in cordibus habebimus, te amabimus, et amplificationem ac prosperitatem rebus tuis operabimur, et preces assiduas ad Deum pro majestatis tuae salute, reginae dilectissimae conjugis, et liberorum, et regni tui, quae nostra charissima patria est, incolumitate fundemus, cum desiderio aeterno non ad exitum perducti affectus. Sed meliora Deus, iterumque hac fiducia majestatem tuam suppliciter oramus, radios clementiae suae in parvulum huic subditorum suorum gregem ejaculari dignetur, qui cum lachryma oculis profluentes, cum desiderio in corde scaricante, genibus in terram defixis, misericordiam tuam implorant. Ne memineris, Domine, aut rationem habes eorum, quae pauci ac privati minus considerate per zelum dicto vel facto peccaverunt: si quod membrum privatim peccavit, id totum corpus, quod minime probavit, luere aequitas nequaquam patitur. Quod misericordiam tuam, Domine, imploramus, non alio sine facimus, quam propter Dei gloriam et tuum servitium. In hoc unum consilia cuncta nostra et conatus collimant, in hoc vitam ac sanguinem profundere parati sumus. Qui magnitudinem tuam et imperii minus aequis oculis vident, non multum laborant, cum nos extra patriam positos cernunt; imo poetas lacrantur, veriti nimirum, si restituamur, ne ad ejus amplificationem aliquid pro virili conferamus. Nihil enim magis eos urit, quam si res tuas aliquando florentis aspicere cogantur. Supplices proinde tuam majestatem obsecramus, hanc ad alias innumeras, quibus tibi devincti sumus, insignem adjungat obligationem, ut misericordia, et quae clementia erga nos usus es, sicuti a te solo pendet, ita hujus beneficium nulli nisi soli tibi debeamus. Hoc nos ad te colendum magis ac magis incitabit, et aliis, ut te pari cultu colant, et vehementer affectu prosequantur, in exemplum erit. Ab exteris in Hispania, Italia, Germania, qui suos principes et magistratus amant, vinci nolumus; quin potius eos affectu superare auctus, et quem illi suis, nos tibi, patriaeque affectum tanto beneficio et naturali ac divino jure obstricti rependemus. Hoc, Domine, sanctum et acceptabile mortis et passionis Servatoris nostri tempus pro nobis loquitur. Sanguis ille, quem per grumos supra crucis altare pro peccatoribus sibi infestis effudit, te invitat, ut erga eos lenitate utaris, qui corde et affectu tibi devoti sunt. De tua majestate non tantum meriti sumus, ut eam gratiam nostro respectu impetrari possit, sperare debeamus; sed ille, cujus Nomine eam petimus, et qui cum citra dubium assiduis nostris precibus exoratus pro nobis petit, hoc apud te poterit, qui quae pietate es, non potes non gratum habere, quod supremae Dei bonitati placere et gratum esse cognoveris; quem veneramus, ut te post longi ac felicitis in terris exalti regni annos, aeterni et nunquam desituri regni compotem efficiat. Perorantem de geniculis Ignatii rex excepit; Jesuitis nequaquam male volui, inquiens, et si cui male volo, id in caput meum recidat. Quod curia mea hac in te decrevit, id non nisi mature et consulto decrevit. Tum scriptam orationem accepit, et Villaregio tradidit, et bono animo eos esse iussit, addito, negotium penes pontificem esse, quo inconsulto nihil velit decernere. Ceterum se amplius, cum Luretiā venerit, deliberaturum, et effecturum, ut sibi restitutionem ipsorum curae esse intelligant. Post gratias actas, cum petissent, ut tres provinciales, si ita regi placeret, cum tribus e suo sodalitate regem comitarentur, Ignatium

Ignatium sufficere rex respondit, cum Petro Cottone, neque majore comitatu opus esse.

CXXIX.

HENRICUS IV.

XII. DU M. rex Divioduri esset, literas a Friderico Baiaaro septemviro Palatino accepit vi Eid. Febr. Heidelbergæ, quo se Bullionius post fugam receperat, datas; quibus se de ejus infortunio dolere testabatur, de quo, ejusve causis nihil resciverit; ante ipsius adventum, sicuti Jacobo Hungario regis negotia in Germania procuranti affirmaverit. Sed postquam cum eo colloquutus est, ex ipso causis didicisse propter quas in aulam, sicuti jubebatur, minime sit profectus; noluisse quippe illum coram majestate sua comparere, antequam criminum, quibus onerabatur, se pondere exonerasset; nobilem ad eum a Tremolio sororio communi missum, non nisi Genevæ nancisci ipsum potuisse; cum jam Heidelbergam venire et electricem propriæ uxoris sororem, quam nondum viderat, inviscere decrevisset; propterea Sedamum, quo a Tremolio ire monebatur, minime profectum esse; coque nomine, ut illum excusatum habeat, exire rogare; unum addere, eam videre in Bullionio constantem ad acquiratam, et regis obsequium ac regni magnitudinem amplectendam comparatam virtutem, ut nisi bona conscientia niteretur, non posse non rubore perfundi, et suo ipsius judicio condemnari, tanquam Christiano nomine, honoribus et beneficiis a rege acceptis, atque adeo adfinitate quam secum, et aliis principibus ejus nomen Francicum bene animatis habet, prius indignus. Ad eas rex xvi Kal. April. Divioduro respondit, et in bonam partem, se literas in gratiam Bullionii scriptas accepisse dicit; quippe rem proximitate, quæ ipsi cum illo intercedit, dignam septemvirum fecisse, et quam de ejus innocentia fiduciam habet, eo majorem se habere, quod non solo divino naturalique jure, sed et mutuis officiis multisque beneficiis acceptis sibi devinctus sit; nec putare hominem tali dignitate et præstantia adeo sui oblitum, ut quam in juventute tot egregie factis fidem cunctis approbavit, eam in extrema ætate contaminaret; et propter cupisse cum ipso in arcano eorum agere, et ut ad se veniret, iussisse. Quod cum non fecerit, dissidentia et inobedientia non solum suspicionem dedisse, sed etiam hoc effecisse, ut innocentia, qua tantopere gloriatur, minus fidere videatur. Sed in ipsius septemviri gratiam, qui pro illo partes suas interponit, hoc etiam oblivione sepultum velle, modo intra bimestre in aula compareat, et ad objecta crimina coram se respondeat. Hoc cupere, ut per ipsam sciat Bullionius sibi persuadere, neminem toto regno existere, qui plus se gloriæ ejus saveat, et contra calumnias et obreclationes innocentiam ipsius tueri sit paratior. Minac in eundem, ni pareat, adjectæ, qui contumacia sua jam effecerit, et porro sit, si in ea perseveret, effecturus, ut patrocinio tanto, quod in septemviro cognato reperit, in posterum indignus habeatur. Inde rex Nancio excurret cum Joanne Baiaaro Bipontino duce ad invensum Lotharingæ ducem, et Catharinam sororem, cum qua erat Catharina Roana cognata, cujus tunc sponsalitia cum Bipontino celebrata sunt.

XIII. DE M. vii Eid. April. Nancio profectus Lutetiam mense excunte rediit, ubi totus in pacis oia intentus, augendis rebus et opulentia regni studere coepit, omnium officiorum officinis institutis, atque ante omnia serici artificio, quod olim cognitum, tamen scrius apud Romanos in usu esse coepit; nec nisi Justiniani imperatoris temporibus, cum per Græciam et vicinam Asiam abundare coepit, et inde ad nos, hoc est, ad Siculos transfatus a Roberto Siciliæ rege, ex regia Andegavensium ducum familia, qui Athenis, Corintho, et Thebis captis, cum ex Hierosolymitana expeditione rediret, opifices omnes captivos Panhormum secum abduxit,

INTERPR. * Metz. * le duc de Bavière. * Beggari. * de la Tremouille, duc de Thouars. * Baden. * Nancy. * de Bavière, duc de Deux Ponts. * Aguin. * Palerne.

TOM. VI.

U u

CXXXIII. qui Siculos artem et usum ferici docuerunt, sicuti episcopus Frisingensis Otho prodidit, et inde per totam Italiam et Hispaniam propagarunt. Nostra memoria, atque adeo saeculo praeterito per Longobardiam, cum antea per Calabriam et Erruriam opificium illud invaluisse, in usum esse coepit, ac nuper in agro *Vicoctino, cum propter *Euganeos montes proximos minus aptum coelum in eo tractu crederetur. Paulatim inde ad nos in *Provincia, Allobrogibus, qua meridiem spectant, Cava-ribus, quorundam metropolis *Avenio, et vicina *Septimania, atque adeo Lugdunensi provincia frequentari coepit. In aliis regni partibus, ac fere per totam Aquitaniam provenire possit, argumento est, quod in *Turonibus ceterioribus feliciter Francisci et temporibus id institui coeptum est, et ad hoc usque tempus perseveravit. Idem circa Luteriam tentatum non aequè felici successu, quippe coelo adverso: quanquam Manfredus † Balbanus Lucensis, qui rei suscipiendae regi auctor fuerat, nullum non lapidem moveret, ut eam consecuta facilem factio probaret, struatis ad *Blaudi-fontem, † Madrid in Boloniensi saltu, et ad † Figulinas aedes regias bombycum receptaculis. Itaque et commercii nomine tribunal institutum, in quo ex sacri consistorii, senatus, rationalium, vestigalium consiliariis delecti jus dicerent. Rex insita sagacitate, qui regnum bellis civilibus longo tempore exhaustum videret, et ad supplendum illud non solum longa pace, sed libero commercii beneficio opus esse, parum profectum auri et argenti prohibita exportatione animadvertente, nisi in illis, quae importationem adjuvabant, strenue elaboraret. Videbat ferici usum hodie ita frequentem esse, ut pannorum laneorum frugalis olim, et utiliter apud majores nostros usurpatus usus, nunc etiam inter tenuis vilesceret, eaque re fieri, ut grandis pecunia in luxum illum non solum effunderetur, sed extra regnum magno ejus dispendio exportaretur. Itaque optimum factu judicavit, ut et fericum in regno nasceretur, et manupretium, quod plerumque rem ipsam excedit, in eo remaneret, de ferici illis officinis serio cogitare coepit, quae Luteriae † Santoro curatore institutae sunt, et ubique leucomori feri et propagari iussit alendis vermiculis, quorum semina seu ova quotannis Hispania afferuntur; libellus etiam ejus iussu ea de re vernacalo sermone perscriptus, ab Olivario † Serrano Joannis, qui magnam nomeo in literis meruit, fratre, ut per vulgi manus volitans artem ferici, etiam rusticos doceret. Institutae et aulaeorum texendorum officinae in S. Marcelli suburbio, operariis † Flandria accersitis. Eodem tempore vasis figulinis albis aequae ac † Faventina, nec non versicoloribus instauratae itidem in diversis regni partibus officinae, Luteriae, *Novioduni Aeduorum, *Brissamburgi in Santonibus. Et vitrarum Henrici et temporibus ad Germani-fanam, Venetarum accumulatione olim celebres, et postea aliquandiu intermissae, Novioduni itidem et majore impendio Luteriae renovatae sunt. Lintificum denique *Medontae ad Sequanam institui coeptum. Nec in aedificiis admirandi operis, sive vetustis instaurandis, sive novis struendis, aviariis, piscinis, hortis regia magnificentia ordinandis cessabat, in quibus propatuli Francisci † gloriam non solum accumulari, sed et superare velle videbatur; eumque, si non male corporis, ac oris lineamentis et animi magnitudine, ac motum similitudine referre dici gaudebat.

XIV. S u n t de Elisabethae Anglicanae morte allatum est, *gloriosissimae et omniuni, quae unquam sceptrum gestarunt, felicissimae foeminae. His enim elo-giis eam decorari memini ad illustrissima heroina Anna *Aretina, Guisianorum et Ne-motiosorum parente, quae alioqui illam sibi suisque liberis infestam semper experta fuerat,

INTERPR. * de Fivencia. † Monti di Padua. * Provencia, & Dombina. † Avignon, & Liozarchus. * Tivoli. † Balbanus Lucensis. † Fontainebleau. † Madrid au Roi de Castille. † les Tulleries. † Beauvais. † de Sarre. † Paisible de Papeete. † Noveri. † Brissambourg en Saintonge. † Monte far Saine. † d'Esle.

fuerat, quo magis heic ejus ingenuam, et a veritate expressam testationem inferendam existimavi, quod a gratia, et adulatione longe abesset. Idem siquidem verbis, cum me, ipso nunci allati die, qua humanitate erat officiose inviseret, ad primum conspectum, et antequam sederet, ad me usa est. De matris et prima ejus fortuna sub Maria sorore dicere, supervacuum arbitror, cum id satis superque in superioribus factum sit. Postquam autem regnum inivit, adeo celebre ipsius nomen fuit, ut nullus annus abierit, sine insigni tantae reginae mentione, quae magnis casibus tota vita conflictata, magnas res pati cum viris animi magnitudine gessit, gloria an felicitate, juxta Aetclinae praekonium, incertum illustrior; quo pauciora, sed tamen quaedam de moribus ejus et ingenio dicenda sunt. Fuit alto et virili animo, et euni regnum auspicata esset anno aetatis xxv, non puerileis, sed jam maturas et veneratione exercitas curas ad illud attulit, nec alieno, sed proprio ingenio usa est, et moderationem cum prudentia summo temperamento miscuit; erga praefecerem et ardentem nobilitatem severa, erga ceteros mitis, ut in illius animis metum et reverentiam, in aliis amorem sui statim ab initio impreffisset: aequali inde usque ad exitum vitae temore hoc adsecuta, ut constanrem et aequalem fortunam tota vita experta sit; in gratis dispensandis ita munifica, ut juris semper majorem rationem habuerit; in donando parcior, ne aeternum exhaustiret, et largitionibus, illo exhausto, populi suis gravis esset: neque tam avara, quam provida, sic praesentibus in illo fastigio fruebatur, ut non secare inter voluptates, sed cauta inter dignas principe sollicitudines in futurum respiciens tempus exigeret. Pacem ita coluit, ut foris populos bellicosos et in otio ferocientes per occasiones semper sere in armis habuerit, et sub foeminino imperio nihil famae et pristini nominis decori in re militari suis deperire passa sit. Nam et auxiliareis copias in Scythiam contreraneam, et in Belgium proximum misit, et duris temporibus in Galliam opportuna auxilia Henrico dilectissimo fratri subministravit; et illustres in Indias navigationes ejus auspiciis feliciter susceptae sunt: circumnavigato a Francisco * Draco terrarum orbe, et aperto ad sepositas Hispanis opes strenuis hominibus invadendas itinere, quod Batavi postea non minori felicitate persecuti sunt. Pacem pacem toto regno habuit. Motus tantam quidam ad Boreales partes anno regni decimo exorti, ac statim oppressi sunt. Ab eo tempore per xvii annos domi quievit, et quamquam ob religionis mutationem occultos adversarios haberet, moderationem naturae iustitiae ad eam diem servavit, a sanguine et duritie, quam deinceps exercuit, aliena; quippe ex suo sensu sic de aliis existimans, ut vim conscientiae adhibendam non putaret, neque tamen ita indulgendum censeret, ut libertate conscientiae permixta praetextu religionis, publicam tranquillitatem perturbari sineret. Itaque crebrescente conjunctionum procella, ex suorum potius, qui fortasse non minus sibi quam ipsi metuebant, quam proprio ingenio leges acuit, et periculis imminentibus editorum severitatem opposuit; quae tamen in bona magis, quam corpora grassata est, avaritiae interim ipsi inulta nota, cuius invidia potius in ministros rejici debuit. Felicitas, in tot annorum et sumptuum Hispana classe superno auxilio potius quam humanis viribus profligata, praecipue emicuit, ambitione castigata, et iniqua alieni invadendi cupiditate coelesti iudicio damnata. Quo casu monitus prudentissimus Philippus de odio, quod nimis avide cum illa exercebat, quodque sibi adeo detrimentosum senserat, tandem deponendo cogitare serio coepit, et pacem, quam nobiscum fecerat, antequam moreretur, eum ea habere voluit. Nec abnuebat Elisabetha, propenso privatim in Philippum animo, ob non ingrati accipere ab eo, dum Mariae sororis vir esset, in summo discrimine, beneficii memoriam, quod et libenter depraedicare solita erat, sed

CDCIII. sed odia publica et acumulationes regnorum adversus privatam gratiam praevalabant: legitur tentata reconciliatio regis interventa, et commodatus apud nos locus circa Bononiam, et destinatum inter delegatos colloquium, quod tamen exitum non habuit. Fuit ingenio docili, et scientiarum cupido; Larine sciebat, et comode loquebatur; Germanice, quod vernacula lingua ab illa derivaretur, bene; Gallice saepius, sed absona voce, Italice perleganter: musica et poetica summopere delectabatur, et Ronsardi nostri, quem olim in Anglia et Scotia redcurrentem viderat, versibus capiebatur, luculento carmine ab eo laudata; nonnulla tamen contra cum postea contracta offensio propter liberius de nuptiis illius diderium, in carneie elegantissimo, cui *Nubes* titulus; cum diceret, antiquae nobilitatis virum non decere, reginam praepotentem et amicam, dum ramusculos maligne confictos colligit, licentiose ac per lasciviam profcindere. Quo cognito, Ronsardus poenitentia ductus illud in operibus suis suppresserat, post ejus obitum ab amicis additum, cum offensae periculum utrinque conquiescisset. Multa in eam odio religionis iactata, quae longa vita, et acquabilis, imperisutabilis Numinis favore, eam ad ultimum spiritum comitata felicitas magna ex parte confutavit. Ambiri, coli ob formam, et amoribus etiam inclinata jam aetate vacare videri voluit; de fabulosis insulis per illam relaxationem renovata quasi memoria, in quibus equites ac strenui homines errabant, et amores foeditate omni prohibita generose per virtutem exercebant. Quibus rebus, si quid famae, nihil imperii maiestati deperit, in cuius administratione nunquam clavum a recto moderamine deflexit. Et alioqui tota vita coelebs a nuptiis abhorruit; ab iis, qui circa eam erant, quo magis ipsam in potestate haberent, injecto per medicorum suggestionem metu, si conciperet, fore, ut in puerperio moretetur. Et tamen de nuptiis cum Alençonio, et postea ejus favore Brabantiae duce creato, serio cogitavit; et res parum ab exitu absuit. Infiriae virtutis conscientia nihil a fortuna et regia maiestate mutuari videri volebat, quasi satis in se haberet, unde etiam in privata et mediocri condicione commendari et laudari deberet. Vitae cupidam ac aegre de morte et successore cogitasse quidam arguerunt; tamen multis ante obitum annis se comiter verulam, ut in juventute virginem cum nuptiis habilis esset, vocare consueverat, et de sepulchri inscriptione mandatum dedisse constat; nolle se ambiciosos titulos, tantum ut nominis, virginitatis, et regni diuturni, instauratae ac religionis, et pacis studii, mentio in eo fieret. In successione negotio item negligenter versari credita est; quasi parum de posteritate sollicita; cuius rei cum quidam ex occasione publicorum munerum, quae jam diu vacabant, mentionem inieciisset, illa post profundam meditationem quasi commotior, assurrexit, et se certo scire, locum suum ne tantillum temporis vacaturum, respondit; quod verum eventu patuit. In parte felicitatis positum, quod pacatum regnum legitimo heredi transmisit, et pacem, quam viva eolucrat, quasi testamento populis suis imperturbatam reliquit. Nam sub illud tempus defectio in Hibernia proclii prospere a Carolo Montjoio regulo gesti eventus statim sedata est. Ut verbo dicam, ingentes in ea foemina, et viro atque adeo magno rege dignae virtutes fuerunt, et pauci et ut in muliebri sexu excusabiles defectus. Sed post scissum scdis orbem, religionis odio decus illud apud multos obscuratum est; et quod ex necessitate ad securitatem publicam, ut res erant, decretum fuit, id crudelitati et faciviae imputatum: ut ad leniendam invidiam tempore opus fu, Elisabethae olim optimo laudatore; quippe quod cum jam diu voluaret, nihil aut prius aeo cum ea comparandum viderit, aut potius visurum esse in eo sexu apparere. Fuit procerca statura, et digna imperio specie, et prospera ad senectutem valetudine, cuius nulla fere incommoda sensit;

fenſe: placida demum et qualis in Auguſto memoratur, tranquilla mors vitam feliciffimam finivit, cum nihil triſte, nihil miſerabile, nihil ominofum, nulla doloris impatiencia, nulli cruciatu, nulli convuſiones eam praecceſſiſſent. Tantum paucos ante obitum dies nervorum ſiccitate attenuatorum rigore tentari, hebetiore voce, ac mentis et torius corporis tarditate debilitari coepit, ac ſenſim hora IV matutina defecit Richmondiac pridie Nonas Aprilis, quin in XXIV Mart. juxta calculum * veterem incidebat, cum LXIX annos, VI menſis vitae egſiſſet, XLV et amplius regnaſſet.

XV. LIT E R S manu propria ſcriptis, et ſigillo clauſis, ac Roberto Cecilio magno theſaurario et ſecretario ita traditis, ut poſt mortem ejus tantum aperirentur, Jacobum Scotorum regem legitimum ſucceſſorem declaraffe, a multis proditum fuit. Ut ut ſit, ſtatim ſpirituales ac temporales regni proceſſes, cum privati conſiliorii reginae conſiliaris, et aliis magno numero magnatibus ac nobilibus, et Majore ac Aedilibus urbis Londinenſis, ſic enim titulus praefert, de ſucceſſore deſignando deliberarunt, et concordibus ſuffragiis in Jacobum Scotorum regem conſenſerunt, ex Margarita Henrici VIII ſore progenerum, qui ambo ab Eliſabetha Edvardi IV filia genus ducebant, et programmate hora octava matutina publicato cum regem declararunt, et fidei ac obedientiae ſacramentum dixerunt: vitam et bona adverſus eum expendere parati, ſi quis declarationi contra ire, aut regem ingreſſu regni prohibere conaretur. Secundum haec Robertus * Carius, qui deſunctam reginam cognitione continebat, per diſpoſitos equos miſſus, triduo poſt Edimburgum venit, et nocte media in lecto decumbenti, morte Eliſabethae, tanquam legitimo heredi regnum declarum nunciavit, tradito programmate. Inde rex ſurgens e veſtigio ad templum pergit, ut Deo gratias ageret, et decimo poſt die rebus conſaſus, non ſine magno Scotorum deſiderio, ad profeſſionem ſe acclinauit, uxore cum filiis ſubſequi juſſa, et ſaſto per ^b Berwicum, Eboracum, et Stanſfordiam itinere xvi Kal. Jun. ad Caruſianum in ſuburbio Londinenſi cum toto comitatu appulit. Magnam de novo rege ſpem conceperant majorum religioni addiſti, aequitate ejus a longo tempore perſpecta; et quia dum adhuc in Scotia eſſet, cum Philippo clam conſilia communicare dicebatur, et plerique perſuaſum fuerat, Annam Danicam uxorem ejus, quamvis Lutheranae doctrinae domi innutritam, in oculo Catholicis favere, et a majorum cultu non alieno eſſe animo. Itaque cum primum tanta gratulatione omnium ordinum regno inauguratus eſt Jacobus, libellum unum et alterum ſupplicem ei obulere, hac ſiducia liberiores; quo ſciſſurae in regno Salomonis poſt obitum ejus ſub Roboamo, ob neglectas populorum ſuorum preces, qui impoſitorum patris temporibus tributorum onus deprecabantur, ſecutae, propoſito exemplo, longe graviores ob cauſam, et magis propenſa obedientia pro vitae et conſcientiarum libertate pedibus ipſius ſupplices advolvebantur. De re agi, quae non hujus tantum vitae, pro qua illi tantopere tumultuabantur, commoda reſpicit, ſed illius aeternae, cui omneis curas et adſectus poſthabere, pro qua ſanguinem ipſum profundere tenerentur; eam ſe religionem proſiteri, a majoribus acceptam, ſub qua deceſſores ejus in tantam rerum magnitudinem feliciter excreverunt, extra quam citra aeternae diſpendium, hujus caducae vitae commodis ſui non poſſe ſe arbitrentur; eam ipſos ab ea alienos ac gentilium erroribus addiſcos principes magno ſuo bono ſubditis ſuis olim conceſſiſſe, ipſum Chriſtiani nominis infeſtiſſimum hoſtem Turcum ejus libertatem populis ſuis, qui in Chriſtum Servatorem credunt, minime denegare.

Eandem

VAR. LECT. * veterem qui in Anglia adhuc ſervatur, incidit MS. Reg.

INTERPR. * *Cory, ſili du Barre de Houſten.* ^b *Berwick, York, & Stanſford.*

NOT. * Temporis heic ordo male ſervatur; Quarta enim non gaudiſſet Robertus Cecilius ante annum 1604. v. *Tom. III. p. 99.*

TOM. VI.

X x

CXIDCIII.
HENRICUS IV.

Eandem populis in Germania, qui a majorem religione desciverunt, pro Imperii lege datam. Ea negata proculdubio secuturos periculosos ac perniciosos motus; nullam quippe ex omnibus, quae nos in hac vita exercere solent, molestiis ac verationibus duriorum esse posse, quam quae conscientiarum libertati vim affert; et in dirissima hac servitute cuius pio ac generoso optabilis semel mori, quam diu vivere. Huic a benignitate regia periculo ac desperationi paratum remedium, et proculdubio, si relaxatio a miferis praeeritis concedatur, futurum, ut civiles motus et arcanæ molitiones, nimis ob eam causam antea frequentes, deinceps promissa libertate conquiescerent, et non solum Catholici qui nunc sunt, sed etiam qui post nascentur, eam clementiae regiae cum fausta diuturni imperii comprecatione sint debitori; proinde orare et obtestari suam majestatem, ut quam a Donaldo I, qui jam XVII ordine princeps in Scotia regnare coeperat, pietatis confessionem amplexi sunt, usque ad beatae memoriae ipsius parentem, quae proprio sanguine eandem a maioribus acceptam fidem obgnavit, antiquitate venerandam, majestatis amplitudine praesentem, continuata serie constantem, in doctrina irreprehensibilem, virtutum foecundam, vitii infestam, ab antiquis doctoribus praedicatam, ab optimis imperatoribus Christianis conservatam, per ecclesiae fides celebratam, cruore tot martyrum irrigatam, tot confessorum exemplis adultam, virginum innumerarum impolluta puritate decoratam, rationi et naturali sensui, atque adeo veritati evangelicae per omnia consentientem, eandem porro profiteri liceat; et si quidem ejus confessio publica non probetur, at feratur, ac humana dissimulatione toleretur. Visa, pro libertate supplicantium, nimiae plena fiduciae oratio, et accepta, nec exaudita est; spemque de novo rege, etiam a pontifice conceptam, non parum imminuit confessio Fidei sub id Londini evulgata, qua pontifex ipse, tanquam Antichristus proficiebatur, sacramentorum numerus contrahabatur, Missale sacrificium, ordo hierarchicus, et concilii Tridentini decreta tanquam sanguinarii et erronei verbis contumeliosis damnabantur; quod non tam primis regni initis fieri indignabantur in oculo Catholici, quam sub eo principe dici, qui literis et doctrina egregie instructus, cum nihil in eo genere nisi ipso consulto fieret; rei quoque invidiam in se unum recipiebat, nec in ministros et praesentem rerum statum ad se exonerandum transferri patiebatur. Inter haec Elizabethae iusta perfoluta sunt, solenni ritu, effigie in lectisternio collocata, et curru post stas ferias quatuor equis albis illustri procerum, nobilium matronarum, et *Arbete* *marcionis* inprimis, et regni officialium pompa, *Westmonasterium* deducta, sumus deducuntibus episcopis, eodem porro quo apud nos ordine, nisi quod caedae deerant. Tum recitato prioris ad Corinthios capite xv de Resurrectione, et oratione funebri in laudes defunctae habita, peractae ceremoniae, et corpus in Henrici *patris* monumentum illatum fuit.

XVI. Id altum VIII Eid. Maius. Nec multo post rex benevolentiae novi regis tanta accessione locupletari conciliandae cupidus, honorificam ad eum legationem decrevit, cui obeundae destinatus Maximilianus *Bethunius* Ronii marchio, qui magno comitatu nobilium *Calceum* Eidibus Junii venit, quo VI naves Batavae egregie instructae, et II majores Anglicanae ad eum portandum jam appulerant. Dominicus *Vicus* Caleti praefectus, et in *Armorico* tractu Ammirali vicarius, aliquot et naves instruxerat. Ronius Anglicanam praetoriam confendit, ut vel eo facto Francorum cum Anglis fiducia specimen daret, reliquo comitatu in

reliquis

INTERPR. *Arbete* Stuart, filij de Charlo comite de Lenax, post filij de Marguerite relictæ d'Engle fæux aviti de roy Henry 3. *Westmister*. *de Bethune* marquis de Rofey. *Celais*. *de Vic*. *Bethune*.

NOT. *dele* marchionis. *restitue* vel.

quas naveis Gallicas et Batavas imposito. Vicus, qui cum suis praecesserat, Ronium comitatus, ubi ad Doveram suos exposuit, statim sublati ancoris ad reditum se comparavit, et dum Anglicanam, in qua Ronius erat, praeterveheretur, uranicum crexit, et dispiolo tormento cum honorifice salutavit; quo conspecto Anglicani Ammiralli vicarius, homo ferox, ultra modum incanduit, et post dejectiones non laurum se dixit, ut quisquam coram se in mari oceano uranicum erigeret; statimque tormenta contra Vicum dispiodi iussit, quod in magnam anxietatem Ronium induit, qui de injuria protestatus, et tamen vectoris violentiae cedere hoc rerum statu opportunum ratus, Vico signum dedit, ut uranicum absconderet, atque ita sine alia offensa praetervectus est: rem postea Jacobus excusavit, et rustica hominis ferocitate increpita Ronio de injuria satisfecit. Ad Doveram exsecratione facta Ronius cistum Christophori ^b Harlaci Bellomontii oratoris regii nactus cum eo et ecc equiribus ^c Cantuariam venit, ubi Robertum ^d Sidnelum obvium habuit a Jacobo missum, qui de adventu gratularetur; inde adverso ^e Tamisi per actuarii occasionem paratis navigiis deVectus Londinum venit, et xxc currus paratos invenit, quibus vestri sui per hospitia designata distributi sunt. Postridie ad ^f Greenwich arcem Jacobus a venatu rediens Ronium solemnem pompa sub uranisco sedens ex suggestu accepit, duobus gradibus obviam in amplexu prodians, et cum eo per horam collocutus est. Id actum Saturni die. Inde Londinum reperit Ronius, ubi Mercurii die sequenti rursus ad regiam admissus est. Idem aliquoties repetitum totis septendecim diebus, quibus in ea aula fuit, inter spectacula, convivia, et regali magnificentia repositae a multis annis suppellectilis ubique per arces regias urbi vicinas Iustrationem. Tandem amicitiae et foederationis utrinque summa benevolentiae significatione data pignora, antiqua foedera firmata, nova addita, et peculiari utrinque manu scripto et subscripto instrumento, cujus exemplum uterque rex alterius manu scriptum retinuit. Cautum, ut qui prius decedenti superflus esset, ejus regni, liberorumque curam susciperet; consilio et opibus viduam, filios, res juvarer; et adversus hostilem vim fraterno, atque adeo paterno patrocinio tueretur.

XVII. INDE Ronius eodem quo venerat comitatu ad suos in aulam rediit; ubi pro gratulatione a ^a Sueffione, tanquam acris nec ferendae injuriae mortis ab eo petitus esset, accipitur. Id cum ad animum revocaret rex, veritus ne ex ea occasione Sueffio, quicum alioqui minus belle conveniebat, a malevolis instigatus Ronium etiam indicta causa male mulcicaret, Pomponium Bellevracum cancellarium et Nic. ^b Brularum Sillerium ad eum mittit, et omni ratione velle ostendit, ut dissidium illud citra majorem tumultum componatur; nam non dubitare, quin multa, de quibus conqueritur, ad ipsum ab Romii obrectatoribus delata sint, sed nec itidem dubitare, quin ea calumniose sint conficta; nam inficari Ronium, et armorum via cum delatoribus conficere paratum, quo sibi id impudentissimo mendacio impropereatum esse, vel cum vitae periculo manifestum omnibus faciat. Itaque cum sibi de iis non constet, non posse non patrocinium Ronii contra malevolos suscipere. Id male habuit Sueffionem elati animi virum, qui sibi non jam cum Ronio, sed cum rege ultro se offerente rem esse cerneret. Itaque aula discedere voluit, vix Franciscei ^c Aureliani Fani-Pauli comitis, et Herculis ^d Roani Montbazonii ducis, proxima cognatione conjunctorum suavis remanere compulsi. Tandem Carolo ^e Cosfaco Briffaco equitum tribuno et Antonio ^f Sillio Ruspipotio ultro citroque commensibus, et declaratione per epistolam a Ronio subscripta, ab ipsis ad eum allata, injuriam refarciri passus est.

XVIII.

INTERPR. ^a Dover, ou Douvres. ^b de Harley comite de Beaumont. ^c Canterbury. ^d le lord Sidney. ^e le duc de Nemours. ^f le comte de Suffolk. ^g Brulari Sr. de Sillery. ^h d'Orleans comite de S. Paul. ⁱ de Rohan duc de Montbazem. ^j le maréchal de Cussy Briffot. ^k de Sully de la Rochefort.

CXCIII.
HENRICUS IV.

XVIII. INTERIM in Anglia pridie Nonas Sextileis rex ^aWestmonasterii cum

Anna uxore, quae interim Scotia, cum Henrico Friderico ^bWalliae principe, advenerat, in regem unctus est, et insignia regni sumpsit. Rex exiit vestibus, sicuti apud nos fit, et accepto a D. ^cMontjoio, Hiberniae nuper protege ense regio, qui supra altare strictus jacebat, de fide sua cunctis regni ordinibus protestatus est, et post festas acclamaciones in capite, fronte, pectore, intra humeros, in brachiis, manibus et pedibus coram Walliae principe filio, et Elisabetha filia, unctus fuit. Regina tantum in capite et cervice uncta est. Inde ad Londinensem turrem ventum, in qua inaugurationis novissima uterque consummavit. Ita enim vetusta apud Britan- nos opinione receptum est, ut in eo, et ex eo loco principalis jurisdictio auspicia legitima accipiat et incipiat. Grassabatur tunc temporis in urbe inaudita violenciae lues, quae plerumque diem c c homines absumebat. Itaque statim et longius dis- cessum. Sub id detecta Junio mense conjuratio, quae generosum alioquin principis animum non parum exacerbat; nec tamen clementiam suam omnino infregit. Angli quidam proceres, et alii ab Elisabetha ad honores proventi, seu gratia seu me- ritis, cum viderent novum regem e Scotia quasi alienigenam cum suis Scoeis veni- entem, speratas dignitates ereptum sibi ire, illa gentis mutatione indignari, consi- lium inter se ceperant regis interficiendi; quo facto ^dArbelam, quae olim sub Eli- sabetha, ob clandestinas cum ^eNorthumbrii comitis filio nuptias, in carcerem coniecta fuerat, et postea libertati restituta, funerali pompae reginae interfuerat, in reginam sumpturi erant, et cum bona Philippi gratia uxorem Sabaudiae duci daturi. Walterus ^fRaleghus eques inter eos ingenio et manu promptus, susceptis in Indias navigationibus homo norus, et qui stipatorum reginae praefectus fuerat, dignitate motus, ob id concepta indignatione delatum ab aliis rei patranda periculum in se receperat. Ubi dies condita facinori venit, facti horrore percussus, improvida temeritate cum a sorore Londino discederet, se commendatum apud Deum precibus suis ut haberet, rogavit; nam eo se proficisci unde reverti vix spes erat. Illa quidvis aliud quam quod erat, suspicata, eadem levitate id evulgavit, rata illum cum aliquo rixam duello dirempturum proficisci. Res ad aulam perlata, non perinde accepta est; et homo quidvis audendi juxta solers et strenuus, illico majoris facinoris sus- picionem dedit, ex odio in Scoeos auctam. Itaque ex conjectura comprehensus, confessione ingenua cogitati criminis poenam evasit. Conscii ab eo nominati ^gCobhamus et ^hGreius e procerum numero, et Grifinus ⁱMarkhamus; Georgius item ^kBrokus et duo sacerdotes, qui tres exeunte Novembri, horribili in tali cri- mine usurpato supplicio, vitam finiverunt. Eadem gratia, quae Raleigho, facta Cobhamo, Greio, et Markhamo, eo gratior, quo insperatior. Nam solemnii judicio a paribus suis tanquam proditores damnati, et ad supplicium ducti VII Eid. Dec. Primus Markhamus, post preces ad Deum suas cum carnis scilicet letum expectaret, ^lScabinus Hamptoniae, qui executioni praeerat; nam in arce ^mWinchestriae res agebatur, accepto regio mandato, nec statim evulgato, sic enim jubebatur, carni- ficem inhibuit, et Markhamum surgere jussum, intra palatium reducendum curavit, quasi rursus cum aliis ante mortem committendus esset. Idem de Greio factum, qui inde eodem colore quaesito in aulam palatii remissus est. Dein et Cobhamus ad pegma silitur; et cum cervicem carnifici praebeurus esset, tunc Scabinus surgere illo jussu Greium et Markhamum ad pegma rursus adduci, et mandatum regium reci- piari jubet; quo rex de officio boni principis, et de tranquillitate publica solliciti praefatus, acquisitum judicii contra primarios viros lati executionem suspendere se declarat.

INTERPR. ^aWestminster. ^bWalter, ou Galles. ^cle baron de Montjoy. ^dArabella Stuart. ^ede Northumberland. ^fRaleigh. ^gHenry Broke baron de Cobham. ^hThomas baron Grey de Wilton. ⁱMark- ham. ^kBroke, fratre de baron de Cobham. Les Noms des deux pretres etoient Walsley et Clarke. ^lle Sheriff de Hampshire. ^mWinchester.

declarat, quod nolite regni sui initia hominum, quamvis atrocissimi criminis convictorum, sanguine cruentari; proinde id natalium splendori et consanguineorum et adfinium erga se tam bene adfectuum meritis condonare, et quia ut procerum, sic et humilioris hominum conditionis in dispensanda clementia etiam ratio haberi debet; et jam satis Broki et complicitum supplicis crimen expiatum putet, eandem se gratiam Markhamo facere. Recitato diplomate populus, qui magno numero ad spectaculum confluerat, inspecta gratia artonitus novi regis clementiam admirari, in diversâ sententis raptari, et tanquam in scena variis adfectibus duci: Cobhamus et Greius manus ad coelum tollere, vix sibi prae pudore et laetitia credere, et praesentem Dei favorem adorare, qui hanc mentem regi tam graviter offenso dedit; se palam inculcare et extrema commercios agnoscere, indignos se tanta gratia dicere, pro qua vitam et sanguinem contra eos, qui tale quid ausi in posterum fuerint, profundere paratos ostendere. Qui prudentiores erant, ex praeteritorum consideratione ventura prospicientes, sic exillimare, imperii a tam memorabili clementiae exemplo inchoati diuturnam ac constantem fore magnitudinem. Detecta initio conspiratione admodum commoti sunt animi, et Carolus * Ligneus Arembergi comes, qui nomine Alberti in aula erat, non caruit suspitione, quasi cum conjuratis consilia sociaret. Itaque in illo tumultu parum a periculo absuit: sed mitis ac moderatus princeps suorem illum plebeium prudentia sua compescuit, de tanta dignitate et morum probitate viro nihil tale temere suspicandum ratus, qui se alioqui publici ac sacrosancti inter gentes muneris, quoungebatur, religione tuebatur.

XIX. Dum haec fierent, Joannes Taxis Villamedianae comes, et publici thesaurus praefectus, † Pinciae Carpetanorum per dispositos equos a Philippo missus est, et ad novum regem Septembris mense venit; et post quietas de * vi cto milium Offendam missis, renovata occultis favoris, superfluit Elisabetha, apud regem teginamque memoria; secutae postea concordiae et amicitiae fundamenta jecit: ejus principium ab ipso Jacobo jam factum fuerat, publicato statim mense Junio edicto, quo ut a pacis consiliis felicia regni auguria inchoaret, ab omni contra Hispanos hostili vi cessationem suis imperabat. Taxis mox securus est, sed tardiore inessia, Jo. Ferdinandus † Velasquez Frias dux, comes stabuli Castellae, qui extremo Octobri magno procerum comitatu se in viam dedit, et facto per Franciam itinere, et salutis rege reginaque, anno exeunte Bruxellas ad Archiduces venit, ut inde per otium comparatis, quae ad tantae rei negotiorum necessaria videbantur, in Angliam trajiceret.

XX. SED jam ad nostra redeo, quibus Anglicana admisceri necesse fuit, ob honorificam ad Jacobum missam a rege legationem. Alioqui invitus facio, ut quae ad singula regna et civitates pertinent, mensium et dierum discrimine apposito divellam, singulorum annorum cuiusque populi gesta sub unum aspectum ponere satius judicans, quam ea, quod alii faciunt, cum aliis, interrumpere toties narratione, confundere. Ineunte Octobri * Vapinci in Allobrogibus † convenus Protestantium hoc anno celebratus. In eo ex omni regno, etiam externi, quod minime oportuit, ministri admissi, et de rebus, quae non solum ad disciplinam in coetibus illorum usurpari solent, sed etiam ad doctrinam spectant, magno animorum aestu actum. Post recitatum in Francia receptam fidei confessionem, de scissura, quae inter † Martinianos, quos vocant, et Calvinistas sive Zuingianos componenda, si fieri posset, per colloquia

VAR. LECT. * vi cto auxiliarum Scottorum Offendam MS. Reg. † synodus celebrata. In ea MS. Reg.

INTERPR. * de Ligue comte d'Arenberg. † Carres major. * Palladus. † Petrus duc de Friis. * Gap ex Douphol. † Martinistes.

NOT. * p. 101. Pincia Carpetanorum

TOM. VI.

Y y

CIOCIII. colloquia et conventus, rationes initae: quod si non succederet, at in eo laboraretur, ut acerbitas ingeniorum per scripta virulenta singulis nudinis per Germaniam volitantia magis ac magis in dies exardescens, adhibito temperamento mitigaretur. **VIX** credibile est, quanta odiorum impotentia alteri in alteros, hoc est, Martiniani, qui in Germania pollent, contra reliquos serantur, ut pejus eos Catholicis oderint. E palatinatu, ubi Calvinistae invaluerunt, a ministri ea de causa ad conventum venerant. Itaque propositae rationes, et scriptae synodales literae, quae non tam acerbam illam mitigarunt, quam serpente interim per mutationem illam doctrina, interiora Germaniae, ac totam fere Brandenburgicam ditionem, quae amplissima est, pervaserunt, et sensum ad suas partes pettraxerunt. Cum inter se tanta contentione dissidant, in oppugnando pontifice et Romana ecclesia magna omnium concordia est. Itaque inter eos tunc agitatum, ac tandem post magnas altercationes decretum, ut ad confessionis recitandae capita adleretur, pontificem Romanum Antichristum esse, cujusque notas a Daniele et Apostolo designatas convenire, a² cunctis constanter teneretur. Id moderatores inter ipsos, et quam finistre id a Catholicis acciperetur, minime ignaros, tunc male habuit, et postea omnium maxime regem anxium tenuit, apud quem de tanta injuria pontificis orator graviter exposuisset. Et sane sic aequiores censabant, tolerandum non esse eorum audaciam, qui cum acerrimis levissimae cujusque injuria sensu tangantur, alios injuria afficere pro ludo habeant. Edictis cautum esse, ne quis illis dicto vel facto contumeliam faciat. An propterea licere illis alios impune laedere? Quam autem majorem injuriam, majorem denique contumeliam Catholicis infligi posse, quam si dicantur Antichristum colere, ejus secessionem et auctoritatem agnoscere, ejus se potestati in rebus sacris subjicere? Atqui si illorum assertio locum habeat, ex ea sequi, Catholicos Antichristi cultores et sequaces esse. Crebras retro saeculis multorum, etiam eorum qui scissuram nolebant, querimonias auditas, supercilium, fastum et luxuriantis potentiae typhum in Romana ecclesia inculcantium; illam a se abire, ac humilitate, castitate, tenuitate majorum, a quibus incepit, a charitate denique pristina, sine qua ceterae virtutes frigent, jampridem recessisse. Qui propterea eam Antichristi officinam dixerit, adhuc repertum neminem. Ex quo autem in apertam scissuram res evasit, plerisque ex iis qui a nobis sponte abierunt, per contentionem in voces contumeliosas, voce et scriptis prorupisse; sed qui id fidei confessioni inferendum, et piis necessarii credendum censuerit, adhuc itidem neminem extitisse. Nunc cum credendi necessitas imponatur, hoc quid aliud esse, quam eos, a quibus offendi nolis, spontanea offensione laedere, et per eam quacumque dissidii occasione publicae concordiae, cuius causa sancta sunt edicta, rationes ulro sine injuria provocacione conturbare? Contra, qui factum ruebantur, sic discebant, et non animo laedendi Catholicos, cum quibus pacem et amicitiam malint, hoc scilicet Protestantis aiebant, verum ut suae a pontifice discessionis rationem redderent; nam nisi iustas ob causas a Babylone exisse se ostendant, et non Petri cathedram deseruisse, sed propter abominandas profanationes alio ad tempus migrasse, dubium minime non relinqui, quin invento segreges et Sectarii ab omnibus habeantur. Itaque eosdem cum Antichristum pronuntiare, quem deseruerunt. Id cum singuli credant, cur non universi consintiant? Concessae conscientiae libertatis id potissimum partem facere. Ea subacta edicta et usum vitae adimi. Quapropter non esse, cur Catholicis tantopere exasperentur, cum ipsi extra causam religionis cum illis, ut bonos cives decet, idem in republica sentiant, pro nomine Francico tuendo adversus externa machinamenta

VAR. LECT. * pastores ex de crula ad synodum **MS. Reg.** ^a cunctis Reformationis ecclesia constanter **MS. Reg.**

machinamenta acque concordēs ac strenuī. Hæc ira in utramque partem iactata, quæ novam antiquis odiis et scriptis amarulentis hinc inde postea certatim evulgatis materiam præbuerunt. Alia et in ea synodo decreta, de impositione manuum, cum pastores ad manus suam vocantur, quod non amplius in consistoriis aut colloquiis, sed coram populo diebus Dominicis, coetu solemni, deinceps fieret. Moniti et pastores, ut inter concionandum parcius auctoritate patrum et scholasticorum doctorum testimonio uterentur, sed purum Dei verbum pro solido fundamento aedificiis a se sublevisis ponerent, theologie disputationes in synodis et colloquiis antea agitari solitas ad scholas, sicuti jam a Salmuthi decretum fuerat, in posterum rejectæ, præscripta argumentandi forma. De appellationibus et actum, quæ a staris et synodorum provincialium decretis interjaciebantur. Item ex ea occasione, de censuris et aliis in arcano castigationibus. Tum lectus libellus Protestantium in Saluiano marchionatu degentium, qui permutacione per pacificacionem ultimam Sabaudum cesserat; decretumque, ut rex rogaretur, auctoritatem suam apud Sabaudum interponeret, et libertatem conscientiarum subditis quondam suis concessam ab illo impetraret. A rebus etiam ad verba devenit, et præsentis religionis reformatæ, quæ actis judicariis usurpantur vocabula, ut non tenerentur deinceps apponere, magna petitorum contentione, cum pastores ea se amplius in attestacionibus apposuros præfractæ pegerant; quippe cum id salva conscientia facere non posse dicerent; quod agitarum tunc potius, quam a rege impetratum: tamen postea cum semper reponeretur, inventa tandem ratio, quæ, omisis illis omnino vocabulis, utrique parti satis ea in re fieret. Cum a Santonica nobilitate quaereretur, an in monumentis effigies ad familie decus erigere, et sepulchra peculiariter finere, an item in templis, quæ aedificabantur, insignia sua apponere fas esset; a² conventu responsum est, debere ipsos simplicitate antiqua contentos esse, nec sibi peculiare quidquam habere velle, communione Sanctorum illa, ut in morte, sic in resurrectione, spem reponere præ se ferentis. In templis eadem simplicitate et modestia urendum; idque contra legis Romanæ præscriptum, quæ invidiæ affine pronuntiavit aliquem prohibere structu munificentie suæ, hoc est, inscriptione sui nominis. Leges item dictæ scholis et academiis, et seminaria instituta in singulis provinciis ad juvenutis institutionem, ex quibus ministri postea probatæ vitæ et exploratæ doctrinæ ministerio obeundo deligerentur. Institutæ et bibliothecæ, et ut biblia Complutensis sive Anticripana plurium linguarum in iis haberentur, postremo decretum. Antea vii Eid. Sextil. Henricus^b Roanus Leonensis princeps, dux ex vicecomite antiquo, et patricius regni creatus, in senatu sœtamentum dixit. Id decori illusterrimæ familiaris datum a rege, quem Roani proxima cognatione contingunt; quippe qui Elisabetham^c Labretanam Henrici Navarræ regis sororem aviam habuerint, quod amplius diplomate ea de re a cognato rege concessio exprimitur.

XXI. Nunc illustrium mores dicentur. Maria Caroli v filia, et Maximiliani agnati conjux, Rodolphi Cæsaris et tot liberorum parens, a Philippo fratre ex Germania in Hispaniam revocata, ut si se mori prius contingeret, regnorum curam et administrationem cum iis, quos illi attribuebat, consiliarius susciperet, ante Anglam vi Kal. Mart. annos nata LXXV^d Mantuæ Carpetanorum decessit. Paulo post viii Eid. April. Geor. Frid. Brandeburgicus^e Onosbaccensis satis concessit Onosbachii, cum XLVII totos annos principatum tenuisset, LXIV vixisset: ejus morte, nam sine

liberis

VAR. LECT. ^a fieret, quod a Juliodunensi dein post edito decisum fuit. Cum MS. Reg. ^b synodo MS. Reg.

INTERPR. ^a Saumur. ^b de Robus primo de Leno. ^c d'Alret. ^d Madrid. ^e le marquis d'Ansbach.

CXCIII.
HENRICUS IV.

liberis obiit, magna accessio ad agnatorum septemviralem stirpem facta est, ut hodie nulla tota Germania plus terrarum ac ditionum Brandenburgica familia possideat. Eum eodem anno secutus est Christoph. Rarivilus Nicolai, a nobis superioribus toties memorati filius, a Birzarum dux et b Vilnae in Lithuania Palatinus xii Kal. Dec. cum lvi, qui a multis acque climaterico periculosus existimatur, aetatis annum ageret. Paulo post Adamus a c Likema d Mogugrinus praeful septemviri, diem supremum obiit, cui in dignitate successus est Jo. e Suicardus Cronebergus.

XXII. N e c omittendi sunt viri literis clari, et in his Jac. f Monavius Wratislaviensis, patritius, et doctrina propria atque humanitate, et Justo Lipsii commendatione clarus; qui diem ultimum vitae clausit in patria, cum lvi aetatis annum ageret. Quem secutus est Andreas g Caculpinus praestantissimus peripateticus, qui cum diu h Pisis docuisset, et scriptis famam nominis propagasset, a Clemente viii evocatus archiater eius fuit, et Romae decessit. Initio anni vii Kal. Martias Lutetiae Parisiorum anno climaterico suo ad Deum migravit Franc. i Victa Fontenaio in inferiore Pictorum provincia natus, vir ingeniosa et profunda meditatione, cuius vi nihil illi inaccessum in abstrusioribus scientiis, nihil, quod acumine mentis posset confici, difficile confectum fuit. In mathematicis praecipue industriam, inter alias occupationes et negotia, a quibus capax et indefatigabile ejus ingenium nunquam vacavit, tota vita exercuit; in quibus adeo excelluit, ut quicquid ab antiquis in eo genere inventum, et scriptis, quae temporis injuria aut perierant aut oboluerunt, prodium memoratur, ipse assidua cogitatione inveniret et renovaret, et multa ex suo ad illorum ingeniosa reperta addiderit. Tam profunda autem meditatione fuit, ut facpius visus sit totum triduum continuum in cogitatione defixus, ad mensam leucatoriam sedere, sine cibo et somno, nisi quem cubito innixus, nec se loco movens ad refocillandam per intervalla naturam, capiebat. Scripta ejus rara, neque tamen pauca, quod ea sumptu suo cudenda curaret, et exemplaria penes se retineret, quae amicis, homo longe ab omni avaritia positus, et harum rerum peritis liberaliter distribuebat. Multa et adfecta reliquit, quibus praeclaras has artes, repetita veterum memoria, summo studii instauravit, quae Petri h Alcaimi Aurelianensis, cujus industria a se, dum in vivis ageret, exulta utebatur, fidei ab heredibus commissa sunt, ex eoque thesauro postea tam ab ipso, quam Alexandro Anderione Scoto et aliis, multa deprompta sunt, et in lucem edita, quae admirationem in animis harum rerum peritorum majorem in dies excitant, et immortalem ejus gloriam intermori minime patiuntur. Hadrianus Romanus cum problema omnibus totius orbis mathematicis construendum proposuisset, Victa illud continuo solvit, et cum castigationibus et auctario, et Apollonio praeterea Gallo ad Romanum remisit, tanta cum Romani admiratione, ut confectum ille iter in Galliam corripuerit, ut hominem sibi antea ignotum conveniret, et postea arctam cum eo amicitiam coheret. Cum Romanus i Herbipoli, ubi relicto m Lovanio domicilium fixerat, Lutetiam venit, Victa abierat, ad suos Pictones profectus ut valetudinem jam infirmam curaret, quia re cognita, quamvis adhuc c leucarum nostrarium iter restaret, Romanus obfirmato semel animo in viam se dedit, et ad Victam prius per literas monitum contendit, cum quo totum mensem fuit, et de quaestionibus, quibus ad eum instructus venerat, per otium egit, et majora omnia spe in homine minime fucato, cum stupore admiratus est: tandemque post amplexus et aegre vale dictum, pro tam honorifica ad se profectioe, Victa hospitem reducendum ad limitem curavit, et sumptus in eam rem necessarios suppeditavit. Tanti autem conatus in Apollonio factus est, ut

INTERPR. a Byrra. b Pisis. c de Bicken. d de Moyena. e Smicard de Croneberg. f Monavius de Bressa. g Caculpin. h Pisi. i Victor de Fontenay ex his Pictis. j Adamus d Gr. havi. k Wetzlar. l Lovico.

Vietae acclamatione Marinus et Ghetaldus Raculinus praestantissimus mathematicus, anno VII post Apollonium reditum ediderit, una cum supplemento Apollonii Galli. Doluit mihi valde, quod tam stomachosae cum eo altercatio fuerit initio Scatiger, cum de Cyclometris inter ipsos ageretur. Sed vir generosus tunc Vietae ignorabat, et aegre propterea ab illo reprehendi ferebat, cum nondum satis perpenderit, an circa parallogismum, quod probandum susceperat, demonstrasset. Itaque postea honorifica recantatione se ipsum castigavit, et in areano praeceptum erga Vietae ab eo tempore reverentiam servavit. Paulo antequam moreretur Vieta, in Calendario Liliiano defectus magnos ab aliis jam notatos cum animadvertisset, de forma, quae in ecclesia Romana recipi posset, serio cogitare coepit; et Calendarium novum, quod vere Gregorianum appellabat, construxit, ad ecclesiastica festa et ritus accommodatum, quod typis mandatum cum relatione de ejus ratione ad ecclesiasticos doctores anno 1582 cardinali Aldobrandino Lugduni obtulit, cum ille de pace cum Sabaudis acturus a pontifice ad regem venisset. Sed nullo successu, si cui proficiscentem, cum mihi consilii sui rationem exposuisset, amice monueram; quippe qui animo providerem, emendationem apud principes Christianos adfectione tanta insinuatam, et per presentationes postremo receptam, non facile vel in melius mutatuos eos, qui ulla in re errasse, aut errare posse, ne fateantur, pro Imperii arcano ducunt. Sane cum Aldobrandinus post pacem factam Romam revertisset, et Christophorus Clavius, qui pro Lilio, tot editis jam scriptis, anticipata opinione propositam emendationem protinus rejecisset, gravem ad eum expostulationem misit Vieta; nec, si diutius superfuisset, eo stetit contentio; nec, qui mortuo barbaram vellere non dubitarent, eo superhite si ausi essent, non vapulassent. Ita autem de Clavio sentiebat Vieta, antequam ob illam contentionem contra eum exacerbari potuisset, optimum eum esse mathematicorum elementorum interpretem, et eximia facilitate, quae ab inventoribus obscurius in quavis eorum parte tradita sum, explicare; ceterum, quantum ad scientiam, ita scribere, ut scribendo quae scribit, primum discere videatur; nihilque de suo ingenio addat, sed exscribat omnia, superfluis fere eorum, a quibus proficit, nominibus; nullo operae praeterea pretio, nisi quod sparsim, confuse, et minus dilucide ab aliis scripta, ipse colligit, ordinat, et ita perspicue proponit, ut ex alienis propria efficiat. Leve est, quod dicam, vel ipso iudice Vieta, quod tamen quivis alius magni fecerit. Res Hispanorum longe lateque sparsae, ut communicatione et consiliorum consensione conjungantur, secreto egent, ad quod illi, qui vastam et longius pletumque iusto respicientem prudentiam adhibent, literis exsolito et ineognito charactere exaratis uti solent, brevioribus ad singulos, ad universos amplioribus, et ordinem et charactem subinde per otium interpolant, vertunt, mutant, ne tempore secretum emanet. Sed cum hoc faciant, longo temporis spatio opus habent, quo praefectos longe ad Indias positos moneant. Tale erat illud notis amplius et compositum instrumentum, quo per bella infecti adeo decennii contra nos utebantur, quo tempore pleraque eorum intercepra literae valde prolixae, quibus consiliorum suorum rationes explicabantur, quibus hi, qui vulgo his in rebus industriam suam exerceant, ob notarum tantam multitudinem expedire se minime poterant. Itaque ad Vietae regis iussu missae, nihil tale cogitantem, et qui satis habuisset, alia quavis in re ingenium suum sanigare; qui familiari sibi in studiis gravioribus meditatione illud totum explicans, et pleraque deinceps alias maximi momenti, reperto sermone arcano, nullo negotio interpretatus est: quod res Hispanas totum biennium valde conturbavit, qui re per nostras

INTERPR. • Ghetaldus de Ragusa. • Lilio.

TOM. VI.

Z z

CID CIII.
HENRICUS IV.

nostras vicissim interceptas detecta, necessitatem instrumenti, quod inexplicabile rebantur, mutandi impositam dolebant. Itaque illi, qui ad odium et invidiam nihil non communiscuntur, magicis artibus, nam aliter fieri non potuisse, a rege id factum, passim, et Romae praecipue, non sine risu et indignatione rectius sententium per emissarios suos publicabant. His senior, et quia voluit obscurior Vidus Coquillius Romanicus Novioduno Aeduarum, quod nunc Nivernium dicitur, et illustrissimorum Clivensum seu Gonzagarum principatus caput est, et civitas episcopalis, natus, post obitum illustrior, scriptis ejus publicatis, quae vivus presserat, nunc vel invitatus in hominum memoriam retrahendus est. Lutetiae primum literis humanioribus, dein juri utrique operam dedit; et in foro Parisiensi aliquandiu versatus Patavium petiit, ut se Mariano Socino juniori, cujus tunc nomen erat celebre, recoquendum daret. Inde patriam repetiit, nunquam inde migrare certus, et aequitatis ac doctrinae laude inter suos clarus, consulentibus facilem ad se aditum praebat, a fordidis alienis, et erga tenuis munis; nec in literis inercere cessabat, nam jus consuetudinarium, cujus cognitione praecipue excellebat, dum jus municipale proprium interpretatur, maxime illustravit, et historiam praeterea patriam magna fide ac diligentia scripsit. Item accuratissimas de Gallicanae ecclesiae iuribus, quae nunc ubique exagitantur, observationes collegerat, quae plagio perierant: dum domi lateret, a popularibus tribus ordinum regni conventibus in lucem productus est, iisque magnam ab omnibus gratiam reportavit. A principibus suis generali provinciae procuratore decoratus fuit, et in ea, mense Maio, major octogenario vir de sua aetate et posteritate optime meritis, decessit.

XXIII. EODEM anno Hametes Mahametis filius, Marochi Fesae et Sufianae rex, qui post victoriam proelio, in quo Sebastianus Lusitaniae rex occubuit, partem, et Melici fratris obitum repentinum, sicuti in superioribus demonstravimus, rerum per annos xxvi, aetna cum Anglis et Batavis, quandiu vixit, foederatione conjunctus, potius fuerat, ultimum vitae diem clausit; relictis quinque filiis, quorum natu grandior Checus nomine ob mores a patre custodiae mancipatus fuerat. Ordine sequebatur Zidanus, qui captivum fratrem cum in potestate habere vellet, Bucerus, tertius frater eum antevertit, et captivum Marochum secum abduxit, retentoque ejus filio obside, bello contra Zidanum praefecit. Bucerum pater Checo et Zidano praedilexerat, et Marochi, ac reliquarum a se bello quaestitarum provinciarum ad Tombutum usque et Gatum, regem vivens constituerat, relictis in ejus potestate thesauris. Praeter eos et reliquit Nacerum, et Abdalam xvi annorum puerum. Checus rem felicitate tanta contra Zidanum gessit, ut cum bello profligatum Fesae regno, quo Larachia continetur, penitus exuerit; duobus aliis fratribus, quibus vires potius quam animus deerant, interim quiescentibus. Abdala Hametis parens praeter Melicum et Hametem reliquerat Mahametem, qui de regno controversum fratribus moverat, et Sebastiano in Africam transfundi auctor in proelio cum eo ceciderat. Is filios duos reliquit, Nacerum in Africa caesum, Mahametem cognominem, qui egerat perversa secta sacris Christianorum initiari voluit, et Philippi ab Africa nomen sumpsit. Bucerus post exactum Zidanum rerum potens

Checum

VAR. LECT. * publicant. *Exempla litterarum auctoris manu eleganter descripta, quae ibi ipse tradidit, penes me adhuc religiose servo. Haec de tanto viro non sibi vulgo cognita profectus dixisse, qui in aliis brevior sum, si quisquis*

dam videbor; si certa erant, qui quod virtuti, quod administrandi doctrinae, quod denique actus, quae nobis cum illo fuit, per multos annos amicitiae debeant, aut ignorantis, aut ingrati gratulandi caeci nesciunt. Haec senior, *MS. Reg.*

INTERP. * *Gai Capiville Sr. de Rouerq.* * *Nocer.* * *Palmar.* * *Sufian.* * *Mahy Hamet.* * *Moran, Fes, et Suf.* * *Mahy Melic.* * *Mahy Gec.* * *Mahy Zidan.* * *Mahy Bucer.* * *ou Bassira.* * *Tombatig Gec.* * *Philippe d'Africa.*

NOT. * *Ige et Melici frater reliquerat Mahametem filium Pat.* * *lege patria.*

Checum fratrem Fessae regno sui indulgenter permittit, Abdala filio penes se obside retento, Abdalam fratrem juniorem utrique successorem designans et Chcco et sibi; CICCO IIII.
HENRICUS IV.
quippe Abdala Meluco vicenni, quem unicum filium habebat, immatura morte sublato. Nunc ex gente apud Portam superest Ismael Melici, qui victoriam contra Schaftianum Hameti peperit, filius; qui de regno patris Hameti, et post mortem ejus filius non cessat controversiam movere, sed irritum haecenus successu, Turcorum viribus in Asia hinc contra Persas, et Europa bello Pannonico occupatis. Haec materia novi belli in utraque Mauritania, ad omnes non solum principum obitus, sed etiam ad quovis ex quacunq; occasione motus frequentis, hinc a Porta Othomana, hinc ab Hispanica aula imminet.

JACOBI

JACOBI AUGUSTI THUANI HISTORIARUM SUI TEMPORIS

LIBER CENTESIMUS TRICESIMUS.

EPITOME.

IN imperio Turcico hoc tempore periculosi motus. Cassius Begus Taurisum capit et Persarum regi tradit. Satrapa Horologerus vulgo datus, Persarum conatus reprimat. II. Equitum Molitensium in Graeciam felix ad Patras expeditio. III. Mahometis III. obitus relicto impubere filio. IV. Venetorum cum Rhaetis vicinis foedus. V. Res in Pannonia a Ruscicornio contra Turcos gestae. VI. In Dacia Moyses Albam Juliam intercipit. Bessa commisso proelio insignem de Moysse victoriam reportat. VII. In Germania celebrata Ratissponae comitia. In Saxonia inter Christianum Saxonem septemvirum et Anhaltinos principes grande dissidium. VIII. Ostendana obsidio continua serie ad exitum perducta. Ambrosius et Fridericus Spinolae fratres opibus pollentes nec minores animis ad majora se hoc anno parant. Silvae-ducentes praesidium urbe sua ejiciunt. IX. Frid. Spinola navali certamine contra Batavos fortiter pugnant ingenti sui relicto desiderio occubuit. Ejus praefecturae et dignitates in Ambrosium fratrem a Philippo collatae. Frid. Bergenis comes Italos et Hispanos, qui superiore anno rebellaverant, ad obsequium sine conditione, Alberti iussu vi cogendos suscepit. Seditiosi cum Ordinibus conveniunt. Silvae-ducis a Mauritio irritis conatu obfessa. Tandem ab Alberto in oppidum immissi praesidiarii. X. Interim in Ostendana obsidione multae machinae a Pompeio Targem Romano excogitatae nullo successu. XI. Albertus de obsidionis exitu desperans cum Ambrosio Spinola agere coepit, eique ultra delatum summum armorum imperium. Spinola ad Ostendam venit. XII. Ordines de exitu veriti exercitum instrunt. Cum dubiam esset quotenderet Mauritius, praefecti vicini sibi metuentes ad Albertum scribunt, et auxilia summitti petunt. Tandem Mauritius ad Vlissingae canalem cum classe et omnis formae navigiorum appulit. Mauritiana classis in Slusensis canalis ostio haeret. Quae ad exsensionem hostium impediendam ab Albertinis facta. Cum nec Graeviae seditiosi quiescerent, Albertus necessitate adductus cum iis transiit. XIII. Mauritius Ispandika capta ad Slusas castra ponit. Loci situs. Spinola Mauritium a Slusarum obsidione prohibere frustra tenat. Obfessi extrema penuria pressi deditionem faciunt. Slusis Lud. Guntherus Nassovius ex morbo decedit. Mauritius ex Ordinum consilio loco lustrato munitiones veteres duras instaurat, et novas struit. Ispandikam itidem firmat. XIV. Albertus hunc casum aegerime tulit. Ordines Slusis captis minus de Ostenda solliciti. Contra Albertus loci capiendi majore desiderio flagrat. Spinola ad obsidionem redit. Mauritius solvenda obsidionis consilio omisso recedit. Obfessi ad magnas angustias redacti cum Spinola honorificis conditionibus transiunt. XV. Urbis captae rudera ab Alberto et Infante lustrata. Spinola in Hispaniam exeunte anno discessit, magis a Philippo honoribus ob rem bene gestam cumulatus. Cum eo belli in posterum gerendi rationes init. XVI. Ordines ararii administrandi tributorumque cogendorum ad belli sumptus sustinendos rationes ineunt, novaeque copias conscribunt.

conferibunt. XVII. Nuperi imperii magnitudo et felicitas. Ad Indias Orientales societates institutae, cautioneque ut sub una societate omnes coirent. XIII. naves ad id instruitae. XVIII. Georgii Spelbergii et Jacobi Cornelii Nekii, post triennalem navigationem in Indias Orientales susceptam, felix in patriam reditus. Hominum barbarorum conditio, vitus, habitus, ingenium, mores, religio, copia aromaticarum arborum, civitatum et oppidorum frequentia, fusissime exponuntur.

EX AUCTORIBUS,

Relationibus Turcicis M.SS. Gaspere Ens, Imm. Meterano, Relatione Saxonica MS. Ostendanae obsidionis diario, Pompeio Justiniano, Spelbergii et Nekii navigationibus.

LIBER CENTESIMUS TRICESIMUS.

AGNI hoc tempore motus et casus imperium Turcicum quasi verunt; non eo tamen quo sperandum fuit successu. * Gassius Begus natione Parthus in Persiae finibus nobilitate et opibus praepotens, rebus Persarum cum in occulto faveret, ex occasione privatatum injuriarum ^b Taurisum obsederat, quod ad extremum haud admodum contra repugnantibus oppidanis deditione in fidem accepit. Persicum nomen initio minime obtendebatur, quanquam prudentiores non dubitabant tantae molis negotium a dynasta peculiari contra Turcicam potentiam non fuisse susceptum, sine cetera et tamen latente majoris principis ope; quod post deditionem statim paruit, Persarum tege cum magno exercitu superveniente; qui urbem valido praesidio et arcibus, quod ab initio non fecerat, ex belli ducum consilio firmavit. * Nasirani, quod haud longe a Taurisio abest, purpuratus loco diffusus ad ^d Relvanum alteram satrapiae urbem munitionem se recepit. Turbaris hoc casu Turcorum rebus cum jam singuli praefecti non de nomine Turcico tuendo, sed de privata salute cogitarent, satrapa homo ambitiosus, sive ex necessitate, sive ex amplificandae fortunae desiderio audax et generosum consilium sumpsit, et quod ex eventu summopere in Porta postea laudatum fuit. Is est, qui * Horologerus vulgo vocabatur, et vitae periculum superiore anno adierat, cum princeps Eunuchorum, ut furori ^f praetorianorum litaretur, a Sultano poenae deditus esset. Igitur simulato quod a Porta acceperat mandato, quo summus exercituum dux ad arcendos Persarum conatus crebatur, singulos vicinos praefectos ad se vocat; et ne a tergo contra hostem occupatus, a tumultuantibus per Asiam circumveniretur, ad eos mittit, et venia praetectorum facta, sic eam sibi a Sultano mandatum jactabat, largeque promissis oneratos, et distributis provinciis ornatos in belli societatem ascivit, ac brevi grandem exercitum ac Persico patem sub signis habuit. Amano, qui primatius tumultuantium dux ad ^g viciis equitum secum trahebat, Taurisum satrapiam attribuit: quam Horologerus iam opportune sibi privata auctoritate potentiam usurpaverat, mandatis amplissimis confirmatam mox a Porta accepit.

II. DIVERSA parte, cum valetudine inclinante ubique Sultani fortuna, * Alofius Vignacurius Hierosolymitanæ militiae princeps suos otio torpescere ne sineret, in

INTERPR. * Gass. Beg. ^b Tauris. ^c Nasirum. ^d Relvan. ^e Horologer. ^f Janissarii. ^g Alf. de Vignacur grand maître de Melit.

CIDICIII. in Graeciam hoc anno expeditionem suscepit, et arces duas in Corinthiaci ^a sinus faucibus hinc inde positas, ex quibus crebrae contra Christianos excursions fiebant, a peritis exploratas aggredi statuit. Sinus ille duobus promontoriis veluti clauditur, olim Rhio et Antirrhio cognominatis, in quibus utrinque speculae, nunc Dardanelli dicuntur, sicuti in ^b Hellesponto, qui olim Scilus et Abydus erant. Supra Antirrhium ^c Naupactus est in Locris Ozolis, cui nunc Lepanto nomen, unde et totus sinus hodie etiam nomen accepit: infra Rhium, quod in ^d Peloponneso est, ^e Patrae sitae sunt, maritimum oppidum ad occidentem cum arce expositum, quod suam et nunc appellationem servat. Ad id instructi ^f trii ^g myoparones. In primum maiorem, qui militiae est, et equites; in ^h alios, quos peculiare habebat ⁱ bellatores impositi: praeterea ^j egregie armatae naves stipendio militiae, ^k item triremes, ^l liburnicae, et cursoria una: iussit ipse classem, hortatus socios, ut in expeditione, quae ad Dei gloriam et nominis sui contra communem hostem, seu defensionem seu amplificationem spectabat, strenuam operam navarent. Tum duces primarios singillatim praefecit, et officii admonet: ^m ii erant ⁿ Vivarius militiae tribunus, qui copiis terrestribus praefecturus erat; ^o Ascanius Cambianus maris praefectus, Ludovicus ^p Bellosfortis vexillifer, centuriones primarii ^q Signorinus Gatinara, ^r Poronvillia, Ludovicus ^s Salazar. ^t Ognonius et Cremicus tormentorum portatilium directoribus attributi, qui iis cum delecta manu praesto essent; ^u ii autem erant ^v Camremigius, et ^w Bellaqua equites. Cum ^x vii Eid. April. Melita solvisset classis, ^y vi Kal. Maias ^z triremes et liburnicae, vento secundo usque ad ^a Echinadas appulerunt, ad quas convenire universi debebant; eae ^b x. cicliet milliarius ab iis arcibus, ad quas tendebat, spatio distant. Postridie myoparones, et naves cum cursoria eodem compauserunt; inde Vivarius ^c Claretum equitem, nocte obscura, mitti qui arces inspicere, et certiora ad eum afferret; quod ille sedulo fecit, adducto secum homine indigena, qui valido admodum praesidio firmata loca affirmabat, quo nostros, ut verosimile fiebat, ab conatu detereret. Capta et aliquot Graecorum navigia, quae usui nostris fuerunt. Consultantibus, post Claretum et hominem, quem dixi, audita, multa occurrerant, quae de successu diffidere iubebant; verum post prosperum casum, longius progressis turpe visum re infecta domum redire. Itaque summa alacritate rem tentandam decernit, et ^d xiii Kal. Maias Vivarius partitus copias, et exposito paulo ante auroram ad Patras milite, quanquam a speculatore detectus, per medios seppetorum et petrarum hostilium ictus ultra pergit. Bellaqua, qui crepitacula portabat, ad portam ea interim admoveat, eaque refracta Ognonius eques et ^e Porta accurrunt cum ^f lx delectis, quos pone sequebatur Vivarius, qui hostem in armis in oppido reperit ad certamen obstinatum, qui ad extremum impar in arcem interioriorem se recepit; ad quam admoto crepitaculo altero fit impetus, quamvis per foramen fictum tantum singuli penetrare possent. Obvii quique trucidati, et in summo pinnaculo Melitense vexillum erectum. Eodem tempore a Gatinara ad Naupactum vis facta, admoto feliciter a Camremigio crepitaculo; et Cremico primum cum sua manu, dein ipso Gatinara cum copiarum residuo succedente, repulsis hostis, qui ad strepitum in foro conglobatus stabat, et ducto vallo in eo se maniverat; quod tandem apposisis scalis post aliquod certamen, nostri superarunt. Hoste in arcem interioriorem se recipiente Melitenenses immixti, loco potiuntur, praefecto et praetorianis, qui in ea remanserant, occisis. Fama sparsa tanquam ad commune incendium undique per tumultum concursum, et cum viderent Melitenenses, si

INTERPR. ^a golfo di Lepanto. ^b stretto di Gallipoli. ^c Lepanto. ^d la Mer. ^e Patras. ^f galates. ^g de Frézier maître-chef de l'Ordre général de terre. ^h Ascanius Cambiano amiral de l'Ordre. ⁱ le commandeur de Beaufort François. ^j Signorinus Gatinara Italien. ^k de Patrevilla. ^l de Salazar. ^m Ognonius, et de Cremico. ⁿ le chevalier de Coëreng. ^o le capitaine Beaulieu. ^p galates, & frégates. ^q Jean de Corcorati. ^r le chevalier de Ciaira. ^s le Br. de la Perse.

diutius iis in locis haerent, fore ut undique conclusi exiru negato tenerentur, de CIO D CHL. discessu mature cogitare coeperunt; inopositisque in naveis LX tormentis omnis HENRICUS IV. generis, et CCC elictis captivis, in quibus Patrum praefectus erat; et pulvere nitrato supposito, turribus ac munitionibus quantum per temporis angustias liceat, destructis; quinto post die elassem conscenderunt, et IV Non. Maias incolumes in insulam re bene gesta reversi sunt. In itinere, cum muros Methonae praeterverherentur, capta aliquot navigia Turcica, quae bis mille frumenti modios, et XX minora tormenta portabant, quae plus reliqua praeda pro tempore aestimata sunt, quod eo anno summa ejus in proxima Sicilia, unde Melita alitur, penuria et caritas efficit.

III. EAS eladeis tandem Mahometis extremo anno mors secuta. Is tertius hujus nominis ab Othomano familiae principe, XV rex, et VII Orientis imperator, patre et avo ventricosis prognatus, et per voluptates amplius soluto abdomine vix se loco movere poterat, ut nomine sic segnitie Mahometem et ex eadem familia referens; qui priore vita strenuus creditus, atque adeo capta Constantinopoli, et aboluto Christianorum in Oriente imperio sumosus, postea inter voluptates emarcuit, immani erorum tumore recurrente vexatus, qui nunquam ulla medicorum ope curari potuit, sicuti Philippus Comineus noster memoriae prodidit. Mahometes febre pestilenti correptus inter concubinarum et exoletorum greges, vix anno aetatis XXXIX completo, Constantinopoli decessit XII Kal. Jan. cum VIII annos regnasset. Antequam moreretur, crebris oratoris nostri et Veneti querimoniis ob continuas Anglorum excursions et depredationes, vix tandem excitatus ad regem literas dederat, quibus id sibi dolere, et praeter voluntatem suam fieri testabatur, capropter Muzapham Tuncis, et Solimannum Algeriae profluitans, quod cum Anglis vireis sociare dicerentur, praefecturis suis privasse, et ut facti rationem redderent ad Portam citasse, et Murium Epirotam purpuratum imperilis audientem futurum in Solimanni locum suffecisse, ipsum Cerdam purpuratum, de quo rex saepius conquestus fuerat, ad Portam itidem citatum. Tum mandasse Assani principi purpuratorum, ut ad novum Angliae regem scriberet, quandoquidem minus celsitudinis suae decorum esset, antequam prior ille ad se scriberet, et oratores ad Portam mitteret, ut ipse ad eum scriberet. Literis autem purpurati Jacobo significabatur, Sultanum et ejus majores hae lege cum principibus foederationem semper iniisse, ut ab omni maleficio per maria suis ditionibus circumposita navigantes temperarent, permisso tantum libero mercatoribus commercio. Anglos cum sub vexillo Francico in iis olim infiltoriam facerent, ad extremum a Sultano impetrasse, ut a Francis separatas rationes haberent, et sub proprio vexillo navigarent. Id illis ab Amurathae parente concessum eadem lege, ut eum tanto principe vicino secum a tot annis foederato amicitiam comiter colerent. Tamen Francos et Venetos ac Turcos ipsos quotidie conquiri de ipsorum excursionibus: capropter ad Elisabetham antea scripserat, ut suorum excursions prohiberet, alioqui fore, ut elarigatione contra Anglicanos infiltoribus uteretur. Nunc Sultanum intelligere, ut ipse idem sibi significatum parceret, et quid suae voluntatis sit quamprimum ad eum perscriberet, nam ipsum ex ejus responsio consilium capturum. Insuper cognito, Algeriae et Tuncis Turcos, qui cum Anglis piraticam faciebant, quia sciebant id Sultanum nolle, ne captivos et praedam restituere cogerentur, cum Fessanis captivos commutare, ad Hametem Fessae et Marochi regem dat literas, quibus hoc metimonium inter ejusdem sectae cultores semper vetitum summoptre improbatur, rogabatque ut captivos

in INTERPR. * *Molon*. * *Melte*. * *Les Doy de Tunis et d'Alger*. * *Murio d'Assani*. * *le Cerdas* B² 1/2.

in suis ditionibus Francos libertati quamprimum restitueret. Mahometes moriens, in prima adolescentia filium heredem tanti imperii fere impuberem reliquit, quod huc usque in illa familia nunquam evenerat; qui post donativum pro more large distributum, et Alim Aegypti purpuratum summae rerum praepositum, nequiquam contra tendente et merita sua Cicada extollente, et aviam, cujus invidiosum sub patre fuerat imperium, in hortos suos longe ab aula sua relegatam, praeter omnium expectationem, eandem quam majores in regni auspiciis pacem invenit. Hic ut in gravissimo publicae calamitatis sensu, paulum a proposito evagari liceat, et quod sentio, libere enunciare: Immensum et formidabile istud imperium, quod tam diu Christianorum vireis et consilia exercet, non tam virtute principum, qui in eo fuerunt, quam virtis nostris crevit; et nisi inflatato divino caleu, qui multifariam multisque modis in hac mundi senecta collapsus est, et castigata in sacro ordine disciplina, atque adeo charitate, quae ceterarum virtutum supplementum est, restituta, quicquid fremant populi, quicquid inaniter medituntur, quicquid contra virum opponatur, nunquam crescere desinet. Ira quippe divina stat, quae revelatur super omnem impietatem et injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in iniustitia detincent, ut verba Apostoli usurpentur; ob idque pestiferam sectam tandem et tantopere per totum Orientem pervagari passa est. Iram autem illam a neglecto Dei cultu, a vitis eorum qui praesunt, a peccatis populi, et tescigescante ubique inter nos charitate proficisci, qui negaverit, is fontem mali et originem, aut ignotat penitus, aut maligne dissimulat. Sane quisquis ab humanis consiliis et terrena prudentia, cui nimium hodie tribuitur, cogitationes suas et affectus, ad Numinis meritum, qui sapientiae principum est, et divinam providentiam, quae cuncta temperat, serio referet, non aliter de hac horribili scissura pronuntiabit. Nam si rationis ad humanae modum res perpendatur, quis non putasset, tantum imperium, quod mole sua jam laborare incipit, sub pueri principe, recenti tot rebellionum exemplo, et soluta ubique inter milites disciplina, subitis ad hunc casum motibus quassatum iri, et purpuratos occasionem inde capreutos in sua quemque provincia illud lacerandi, sicuti in Alexandri morte factum accepimus? Quod tamen minime accidit, ut iram Dei contra nos merito inflammata inde perseverare, et ad eam expiandam, aliunde quam a prudentia humana, quaerendum remedium, atque adco ab iis, quae dixi, subsidiis petendum, vel in sole misere caecutientibus, et ad vitia propria conniventibus, manifeste appareat.

IV. DUM Veneti pro commercii per mare libertate apud Portam laborant, domi de procuranda rebus suis per terram securitate serio deliberabant, et meditarum jampridem foedus cum Rhacis vicinis urgebant. Id se inscio fieri, cum antiqua foederatione Rhacti nobiscum conjuncti essent, rex initio non acquo tulit animo; sed re pensata, et cognito, quicquid ex illo foedere Venetis accederet, id amicis accedere, nihilque inde hoc rerum statu nostris rebus detrahi; non acre tandem a Venetis exoratus assensit. Leges autem hae inter illos dictae. Amicitia inter civitates constans et fida esto. Cum Veneti militari manu egebunt, tres populi vi et legum dare tenentor. Veneti non minus citius aut saltem citius leguntor. Lecti in agro aut in praediis manentor. In obsidionibus ad oppugnationes, item ad expeditiones maritimas ire non tenentor. Si rex Christianissimus integra XVI citius, quae dare ex foedere Helvetii et Rhacti tenentor, legat, eo casu Rhacti Venetis non VI citius, sed tantum IV citius danto. Lecti milites intra X dies ad Venetum limitem comparentor: singulis executibus mensibus stipendium conventum accipiuntor. Non nisi post certum a lustrationis die mensiem copiae dimittuntor. Et quanquam nulla pugnandi

INTERPR. * *Cicada*. * *In Griffo*.

pugnandi occasio se obtulerit, integrum stipendium accipiunt. Si pugnaverint, et Deus victoriam annuerit, mestruum stipendium additor. Si dividi copias oporteat, ita dividuntur, ut non minus bis eto sub signis maneant. Tribuni et ordinum duces Veneto imperatori, exercitus curatori, aut illi qui post eos summum imperium obtinebit, parento. Si quo tempore tres populi Venetis militabunt, ab hoste eos peti contigerit, copias datas si velint revocant, restituito stipendio illius temporis quod non compleverint. Aegroti milites, quanquam morbo quo minus militent prohibeantur, unius mensis perinde ac si valerent, ac praeterea x dicrum stipendium accipiunt. Tribunorum et cohortium ducum nominatio penes Venetos esto, aliae inferiores dignitates penes tribunos et cohortium duces manento, qui non ex alia gente quam Rhætica sunt. Liberum et immune commercium omni tempore inter civitates esto, tantum antiqua portoria et vestigalia exigi solita pendunt. Tempus de contagione suspectum excipitor, quo durat commercium intermittere. Alteri alterius per ditionem suam liberum transitum militi extero, aut principi auxiliari dare tenentur; ita tamen ut juxta praescriptum ordinem, de quo inter partes convenit, securitati limitis in transitu prospiciatur. Alterutra civitas alterutris hostis quantum poterit, transitu per ditionem propriam prohibendo, et mutua subsidia dare tenentur. Veneti Rhætos bello appetitis omni ope et auxilio juvare tenentur. ^b Curiae Rhætorum pecunia ad trium populorum solvendas pensiones destinata singulis annis excurtibz deponitur. Proteflantes in terra Veneta religionis ergo nulla molestia afficiuntur. Rhæti vicissim non loquantur, disparent, aut libros vetitos importent, aut quidquam in religione publice faciant, quod receptae Catholicae religioni pugnet. Alterutra alterutris nullo perduellis aut noxios, aut enormis criminis reos, ut publicos grassatores, sodomitas, latrocinis infames, incendiarios, virginum stupratores, adulteratae monetae postulatos, recipito: sed repenti alteri parti altera pars dedito. Nisi caritatis extremas tempore, altera civitas ab alterius civitatis territorio bis mille sagmaria frumenti, et totidem milia exportare sine novo alio tractoriae onere, quam quod indigenae ipsi pendunt, facultatem habeto. Si tres populi fale egeant, eadem ratione qua in Briziano agro ac Bergomensis distribuitur, et ipsi accipiunt. Ad x annos proximos foederatio potigitur, et ad ulterius spatium prorogare ex utriusque partis consensu, jas esto. Altera pars, quae ab ea discedere voluit, ante annum quo expiratura est, alteri parti denunciatio: si non denunciaverit, continuata in x alteros annos foederatio intelligatur. In causa publica, si controversia intervenierit, ab utraque parte arbitri deliguntur: si non convenient arbitri, tertius utrique parti minime suspectus aut foederatus superadditor: in causis privatis ad iudices et loca, in quibus contractum fuit, eatur, et sine mora nullo ob religionem discrimine inter partes jus dicatur. Nullo foedere praecedenti praedictum huic foederatiōi intelligatur, nullumque delaps fiat, quod isti praedictet: Ita tamen ut tres populi a praecedentibus foederibus, cum aliis principibus ac civitatibus, nulla in re recedere aut praedictum facere pariter intelligantur. Haec acta Curiae Rhætorum incunte hoc anno. Reipublicae nomine intervenierunt Jo. Baptista ^c Patavinus, et Antonius Maria ^d Vicentinus a senatus epistolis: quae postea Venetis rata habita sunt, Rhætorum nomine interveniente Antonio ^e Sali.

V. In Pannonia nihil admodum memorabile gestum, ob motus, quos dixi, in Oriente, et quia ^f Scriba cum Sulrano tandem reconciliatus, relicta Asia, serius in Illyrium descendit. Hermannus Christophorus ^g Rufwormius summus castrorum

tribunus
INTERPR. ^a In Grigis. ^b Caere. ^c Patavinus. ^d Vicentinus. ^e Sali. ^f PErgrinus. ^g Rufwormius.

TOM. VI.

B b b

CIOICIII. tribunus in ^a insula, quae infra Vicegradum incipiens ad Budam interposito leucae et semis spatio pertingit, vallo artificiose ducto se muniverat, hoc consilio, ut Pestam a nostris occupatam tueretur, et hostium conatus ab illa parte impediret, qui ^b Varam aut ^c Strigonium obfessuri credebantur, et data occasione ad pugnae aleam venturi. In ea ^d Marcomannam et Noricam legiones, et Germanicam Ferdinandi ^e Colonitzi disposuerat, cum peditatu et equitatu Pannoniae superioris: insuper et copias

^f Turci, cui Danubiani tractus summa praefectura attributa erat, et utramque ripam totidem pontibus iunxerat; altero, qui propugnaculo S. Andreae ab acde proxima cognominato egregie munitus, Budam spectabat, quod a tribuno ^g Pezzeno Bohemo tenebatur; altero Pestam versus, quem insidebat tribunus ^h Ophquiricus, cum tribus legionibus Germanicis, quas ducebant ⁱ Metzpergius et Ergorus tribuni, et comes ^j Salsius rei tormentariae praefectus. Italis praecrat Germanicus Strassoldus virtutis expertae dux. Ita munitis castris intra vallum suos Ruswormius tenebat, hostium consilia observans, ut si se loco moverent, eos in transitu divisis copiis interciperet. Quod et accidit: nam iv Kal. Oct. cum navigiis in ulteriorem ripam Turci transmittent, jamque ad vi millia peditum et ter mille equites, Pestam versus tenderent, Ruswormius ^k cixix Hungaris equitibus ad castrorum castridiam relictis, cum iv legionibus Metzpergia Pezzena in sinistro cornu, in dextro cum Ophquirica et Salsia, stirilophoris et majoribus scloppetariis latera eurgentibus, et ut major numerus bellatorum eminus appareret, lixis carrucariis in edito procul incedentibus, assumptis praeterea scloppetariis equitibus bis mille, quos Hohenlons comes, ^l Puchemus junior, et ^m Rama ducebant; ⁿ cix item equitibus duce Salsio Colonitzi, ad laevam cum totidem, quibus Nadastius praecrat; duabus item in ultimo agmine peditum legionibus collocatis, et Strassoldo ad S. Andreae propugnaculum jussu subsilire; recta ad insulam Budae praetensam ducit, et in equitum hostilem loco aperto stantem eo ordine impetum facit, locoque pellit, multis occisis et in fugam versis. Tum ex insula, qui in vallo erant, subito erumpunt, et in cornu sinistrum magna vi incumbunt; sed cedentibus paulum et ad vineas descedentibus nostris in vanum cecidit ferocientium conatus, Pezzeno inter suos consiliente, et ordinibus servatis ad certamen fortiter capefendum cohortante: tandem post duarum horarum certamen, Ophquirico ex cornu dextro laborantibus in sinistro superveniente, Turci passi intra vallum amissis xi signis, multi caesi. A Ruswormio quippe severe interdictum suis erat, ne quem vivum caperent, sed quicumque in manus ipsorum incidere, sine gratiae spe interficerentur. Quo successu attoniti Turci, cum se quietos tenerent, Ruswormius impetum inhibuit, transmissis in ripam oppositam copiis supra hostium castra leucae spatii; velaribus pugnis interdum certatum, et fensel cum nostrorum damno. Inde hostes audaciores promoti vallo assidua tormentorum disposicione nostros infestabant, maiore strepitu quam damno. Cum nihil aliud tentarent Turci, ex transfugis cognitum post S. Demetrii festum, hoc est, Nonis Novembribus, quo tempore stipendium numeratur, cunctos dilapsuros, et ad praedas ac direptiones discursuros. Itaque Ruswormius, qui ne Pestam ipsi obsiderent, tantum servabat, expectandum raris, tempus extrahebat, ac tandem pridie Kalendas Novembreis supra Budam copias etaduxit, et per Nadastium ad proelio decertandum purpuratum provocat; nec purpuratus illud detrectare videri voluit, promoti et adversus nostros exercitu. Secundum hanc instructae acies, et ^o Tilio centurioni majori datum negotium, ut cum delectis de rebus hostium cognosceret, quos subsequi

INTERPR. ^a *île de Vienne*. ^b *Nebenst.* ^c *Gran.* ^d *les régiments de Moravia et de Bavière*. ^e *Colonitz*. ^f *Turcs capitaine général delle fortresse Danubienne*. ^g *le colonel Pezzano*. ^h *le colonel Ophquirique*. ⁱ *Metzperger, et Ergon*. ^j *de Salsitz*. ^k *Puchem*. ^l *le Sr. de la Rama*. ^m *le Sr. de Tilly Jergens major*.

jussu Sigefridus Colonitzius, et Rama, et Baltazar ^a Marrada, cum suis quique equitum turmis. Levi conferta pugna Turci impetum sustinuerunt. Ruswormius, ne nihil ageret, de Harwana capiendi consilium iniit, quinque leueis inde disita in Hungaria superiore; nam ^b Albam-regalem, de qua initio cogitauerat, Turci valido praefidio firmaverant. Eo missus Salsus comes cum 111 machinis muralibus, legione sua, Merspergia, Ergotina, et Strassoldiana: attributus et ei superioris Hungariae equitatus, ^c Norica Pessae praefidio imposita; et, ne Turci interea navigatorum, quae subdlexerant, ope, diuisis nostris, et alio occupatis copiis, suas ad Pestam transportarent, et urbem oppugnarent, Hermelkenium, Pezzenum, Ophquiricum cum suis legionibus, adjuncta et Ruswormiana et ^d Marcomannis delatibus, mittit, qui ad navigia illa vim facerent, et, si possent, ea incenderent: quod et illi non segnitè fecere, parte incensa, et inde ad Harwanam descescunt, ubi jam Salsus vallum duxerat: sed dum ipse una et Strassoldus locum lustrat, ista maioris scloppetti Strassoldus sternitur, vir spectatae virtutis, relicto ingenti sui desiderio, et desperata per ejus mortem obsidione; nam moriens eam ut periculosi exitus evicere distulerat. Accedebat ad haec inclinata jam tempestas, et exiguis conatus, et tormentorum ad locum tam munitionum pulchrum paucitas. Ruswormius nihilominus ab aliis montibus, praefidiarios admotis semel tormentis mox delirionem saluros, et alioqui minus decorum sibi ratus rebus paratis sine aliquo operae pretio discedere, obsidioni insistere decrevit; et felici audacia rem aggressus est, quam praefidiariorum ignavia adiuvit. Igitur, qua parte castellum versus fossa angustior, Pezzenas cum suis promoto vallo immisisset, et ponte strato paulum ab interiore labro abisset, petum ab obsessis colloquium; et vita salva concessa permissum ipsi, ut gladiis accincti cum fuscellis, quam secum asportare possent, exirent, et in tutum a nostris deducerentur. Harwana non solum situ et arte firma, sed etiam amplioris munitionis capax, ad multas res valde opportuna est, servandis metallorum fodinis, et ^e Filceo, ad defendendam Pestam, et ad expeditionem contra Agriam ac Zalnocum suscipiendam. Ad Agriam eodem victoriae cursu tendere minus firmam plerisque crevidebatur, et ^f Jac. Barbianus Bellijoci comes superioris Hungariae praefectus, ad id nostros militabat: nec tribuni egregie animari imperium decretabant; sed recusante milite, et, deficiente stipendio, prope ad seditionem inclinante, nihil ulterius petagi potuit. Dum domum redeunt, ad ^g Vaciam ^h Serram exereitis curatorem a pontifice missum obvium habuerunt cum 1. cto florenis, et amplius x cto pecuniari Italorum, quos Strassoldus ducebat, stipendio destinatis. Pecunia in militem a Ruswormio statim distributa, et dimissi per praefidia milites, donec alia mandata a Caesare venirent.

VI. In ⁱ Dacia proxima Moyses ex strage superioris anni collectis viribus et aliquot auxiliaribus Polonis, cum circa ^k Albani Juliam castra metanus ceter, praefidiarii et nobilitas, quae in urbe erat, ignavia potius quam perfidia, se intercepti passi sunt; et cum statim post Georgius Balsa conjunctis cum Radulfo Walachiae vaivoda copiis in armis urbem recepturus consilisset, commisso proelio insignem de Moysè victoriam reportavit. Capta cxxviii signa, et Pragmam ad Caesarem transmissa. In iis erant duo cum candidis aquilis, quae Polonici regni sunt insignia, quae, ne injuria tanto regi fieret, caute fuerunt suppressa. Victi hostes ad Temesivaram locum inexpugnabilem creditum, quem Turci jam totos 1. annos tenent, periculum habuerunt. Id actum Septembris mense, quo et copiosius Budam a Turcis illarus comatus. Cum initio Balsa successu aridente insilire, et terrium hostem intra

Temesivarae

INTERPR. ^a de Marrada. ^b Stul Wißburg. ^c le regiment de Baviere. ^d les troupes de Moravia. ^e Filce. ^f Barbani conte de Belgiois. ^g Vacie. ^h Serra samojgare et noue de Pope. ⁱ Transilvania. ^k Wißburg ab Carlsburg.

CIOICIII. Temesvarac moenia oppugnare decrevissent, inclinata jam tempestate obsidionem longiorem veritus impetum inhibuit.

HENRICUS IV.

VII. IN Germania interim parata in sequentem annum subsidia, et ob id celebrata Ratibonac comitia, quibus frequentes principes interfuerunt, et certatim a facto ordine, quasi alios exemplo suo provocante, promissa auxilia. Nec tamen propensa ea liberalitas caruit invidia, cum alii principes et civitates sere Protestantium sectae adhaerere dicerent, praefules eo promiores et in promittendo largiores esse, quod ex ea occasione suos populos gravare consueverint, et magnum inde emolumentum capere, quippe tantum singulares successores et de posteritate parum solliciti; quod alii, quia universales sunt, parcius faciant; quippe ne hereditariis populis onerosi existant, et nimis exactionibus praedudicium heredibus suis faciant. Quod magnis querelis in impetio saepius materiam suppeditat. Tunc vero, quod huc usque factum non fuerat, promissa LXXX mensium stipendia; et ^a Brunsvici copias peculiareis, et Saxo septemvir tormenta instructa cum omni apparatu Caesari de suo polliciti sunt. In Saxonia ex dubia valde eoque leviori causa inter Christianum Saxonem septemvirum et Anhaltinos principes, grande dissidium exarsit, quod eos per triennium nullo successu exercebat. Saxo venatum profectus mense Aprili ad pagum suae jurisdictionis, nomine ^b Gravenam, in finibus Anhaltinae ditionis, cum saltum ingrederetur, scloppectrum a tergo displotum sensit, missisque qui vestigarent, cum nomen eo die reperissent, postmodum ex conjecturis et indicibus ^c Bobae, quod municipium ad Anhaltinos principes pertinet, ab septemviri satellitio, quidam nomine Michael Henricus Magdeburgensis latrocinii homo infamis siliatur, et mandatu Laurentii ^d Bidermani Anhaltinorum cancellarii a Davide ^e Bergensi Dessaviae juridico praefecto reposcenti septemviro deditur; qui statim interrogatus scloppectrum a se displotum confessus est, ut focariae in proximo signum adventus sui daret. Postea cum confisos quosdam maleficos nominasset, res totos v menses protelata, et sparsa interim fama, percussore ab Henrico ^f Donavio legionum vicario, et memorato Bidermano cancellario, primariis Anhaltinorum ministris ad eadem septemviri pecuniadata subornatos, ut injuriam a septemviro principibus suis illatam, de qua nunquam quiesci sunt, et quam ipse septemvir nescire fatebatur, capta occasione ulciscerentur. Id cum ad exclamationem summopere pertinere putaret Joannes ^g Georgius illustrissimae familiae princeps, accusatos continuo sistit, et datus ad septemvirum literis petit, ut acta confessionum ad se mitteret. Missi a septemviro oratores, qui quid rei confessi essent, exponerent, et confessionum breviculum apud ipsum deponerent, vicissimque peterent, ut ille a reis nominatos ad se mitteret; ut eum reis committerentur, cautione interposita, ut libere inde domum redire possent. Id cum illi facere negarent, et se fori praescriptione tuerentur, et legibus Romanis et Imperii auctores rei forum sequi teneri dicerent, idque ad jurisdictionem suam, atque adeo merum imperium, quod in sua ditione habent, spectaret, etiam Anhaltini contendebant; ad Caesarem ipsum res a Saxone delata, qui in gratiam Saxonis Anhaltinis de jure suo aliquid remittere auctor fuerat. Dein et Georgius Fredericus Brandeburgicus septemviri partes suas interposuit, et mediam viam iussit, ut Saxo confessionum acta extra territorium mitteret, et gratificandi causa Anhaltini patrentur, ut accusati in Saxonica ditione cum reis committerentur, accepta cautione de remittendis accusatis. Sed neque id locum habere posuit, eoque res usque protelata, ut cum vitae reorum ob intemperantiam aegrotantium Saxo diffunderet, sententiam in eos latam exequendam decerneret. Quod ubi significatum, die etiam dicta

INTERPR. ^a le duc de Brunswick. ^b Graven Heininghen. ^c Boba village. ^d le docteur L. Biderman. ^e de Bergen holländ de Delfin. ^f de Dohn lieutenant colonel. ^g le prince George d'Anhalt.

dicta, accusati, qui viderent innocentiae suae afferendae praecipuam, per mortem reorum praecipitatum, commoditatem, per publicum aduarium * Dreſenam milium CXXXIIII. reorum praecipitatum, commoditatem, per publicum aduarium * Dreſenam milium CXXXIIII. proſeſſantur: nihilominus executio ſecuta, et Michael Henricus in quatuor partes ſectus, et Joannes b Mazelus, alter ex complicitibus forepibus ardentibus conceptus, et rotae impoſitus fuit; qui publici graſſatores, abſque hoc novo crimine eſſet, dignum vita ſacroroſa exitum ſortiti ſunt. Et ſane quotquot acquiſſimi erant, ſic exiſtimabant, Anhaltinos probitatis perſpectae principes omni ſuſpicionem vacare, praeterſim cum nulla Saxoni eum illis ſimulatum vel ipſo ſciente Saxone cauſa intercederet. In Donavium autem et Bidermannum vita anteaſta inculpato et dignitate praeditos, quae illis apud homines flagitiis infamiae odium conciliare, aut invidios ſuſcitare poterat; tam ſocdi criminis, nulla intercedente cauſa, ſuſpicionem vix cadere potuiſſe. Sed ſacroroſos homines, ſive ab aliis incitatores, ſive nominati illis, quos dixi, iudicium difficile futurum ac diu protelatum iri ſperantes, quod miſeri faciunt, dum vitae propriae, vel per alienam calumniam producendae ſtudent, pertinaciam in ſuis confeſſionibus ad ultimum ſervaviſſent. Itaque ſupplicio illorum expleta Saxonia ira, et fama ex confeſſionibus eorundem diſſeminata eodem momento conquirit; cum ab iis nominati, in cuſtodia interim detenti, qui executionem ſuſpendi petierant, etiam poſt executionem apud ſuos iudices juxta Imperii leges ſe copiam ſui ſacrae parvae offenderent.

VIII. JAMQUE ad Oſtendam obſidionem ventum, quam nunc ad exitum continua ſerie exſequemur. Poſt feſtas tormentorum et grandiorum ſcloppeſtorum utrinque quaſi ſtrenarum vice Kalendis Januarii ſalutationes, menſe ſequenti ingens oborta tempeſtas, naveſ ante portum ad intereludendum exitum et ingreſſum poſitas violenter vento a ſeptentrione et oriente flante quaſiavit. De reliquo res geſta tormentorum adſidua diſpoſitione, et numerari a curioſis a principio obſidionis ad Kalendas Martias hujus anni c. mille tormentorum muralium icſas, quae pilas ferreas xxx et l. librarum ejaculabantur; nec ſegniter ad ea reſpondebant obſeſſi, qui non minus c. mille exploſiſſe memorantur; in Zelandiam ſcapius miſſis tormentis crebra pulſatione corruptis, ut denuo conſlarentur. Morbo interim aut vulneribus perierunt in caſtris ad xviii millia; in oppido vii; inter quos plerique utriuſque partis belli duces. 1v Eid. Mart. * Grunſfeldius belli dux, ad munitionem d Occidentalem ſitu tormenti in crure accepto, in veſtigio occubuit. Septimo poſt die 111 naveſ portum ingreſſae ſunt, inſeſta pulſatione tranſverberatae; ſequentibus diebus xxxix naveſ intra portum acceptae, quarum una equos militares portabat, non ſine damno diſpoſis in eas lxx tormentorum icſibus, ix egreſſae, 1v ex iis captae. Aprilis, cognito Albertinis in nova e munitione ad f Gulam laborare, ut ingreſſum et exitum obſeſſis impedirent; pridie Nonas 1v naveſ emittunt, quarum una tormentis quaſata in oppidum reverſa eſt, et 111 Eid. 111 naveſ egreſſae. Biduo poſt vento a meridie et occaſu violenter incumbente, dolia viminea ab Albertinis ad ortum exſtructa ſere everſa ſunt, munitione etiam ad Gulam non parum labefacta. In oppido etiam damnum acceptum, muris antiquis collapſis, et templi turre deſecta. Noſte inſequenti oppugnatio diverſis partibus magna vi tentata, 1v horas acriter pugnarum: ad ortum c. circiter pali et ſemiluna avulſi: ad * Erinaceam munitionem occaſum verſus iritus fuit impetus, ad quam dolia bina pſeis et reſinae plena ſuerant compoſtata. In eo b Hancktori vicarius interſectus, et Botkſius ordinum duſtor ſcloppeſto tranſverberatus, quo ex vulnere aliquot poſt diebus obiit. Eodem tempore ad

INTERPR. * Dreſice. b Muzel. c l. capitane Grunſfeld. d 111 ſcloppeſtores. e navis platform. f l. Galea. * Pars-ſcloppeſtores. b l. capitane Hancktor, & Botk.

TOM. VI.

C c c

CIDIO CIII. ad *Poldrensem munitionem vis facta. Primo repulsi Albertini; redintegrato dein certamine loco integro potiri sunt; occisis ad unum defensoribus fere Anglis et Helvetiis. Postridie obsessi eruptionem tentant, et gravi damno accepto, et cecce ex suis desideratis in oppidum compelluntur. Nec incruentum fuit Albertinorum certamen, pluribus ex iis occisis. Triduo post Helvetiorum vicarii corpus redemptum ad sepulturam celeris. Quo eodem die et sequenti intra oppidum vi signa accepta, et Helvetiorum, totidem Danorum et Succorum. xv Kal. Maias iv tormenta in oppidum allata, ^b Cartavas vulgo vocant, ad ^c Pekelam munitionem, Poldrensem et Septentrionalem disposita, et rursus unum ad portam occidentalem. x dein Kal. Maias Cartava in Poldrensem directa, ad nidum ^d hirundinis pulsandum. Postridie, monitis a transfuga obsessis, prospectum, ut si ad semilunam terra marique impetus fieret, ne imparati opprimerentur; navigio ad speculandum disposito, cui praeerat ^e Seknieus. Biduo post xxxii naves per novum portum accepere, contra quas Albertini cxxx ictus disloserunt, sine gravi damno, et naviulario tantum uno occiso; et rursus triduo post xi signa ad urbem appulerunt, Zelandorum iii, reliqua partim Sotorum, partim Anglorum, sine gravi iridem damno, iii tantum amissis. Postridie clara luce navis portum intravit, et nocte insequenti egressae sex. vi Non. Maias e Zelandia ii tormenta allata; postridie iii signa intra urbem accepta: Nonis vii triremes armatae comparuerunt, a totidem navibus armatis, post aliquod certamen in fugam versa. vi Eid. xxxiv naves appulerunt, contra quas cxxviii dislosi ictus, et v ex iis depressae; una pilis ferricis onusta, in alteram Cartava imposita erat; reliquae iv commenta plenae, et ex iis servatae, quae pilas et Cartavam portabant; sed Cartava in mare abiecta. v et iv Eid. xxx cohortes auxiliares, quae ante portam stabant, intro acceptae, et tunc recensita xxx in oppido signa. Postridie cxx pulveris nitrati amphorae allatae. vii naves egressae, duaeque ex iis depressae salvae vectoribus. xvii Kal. Junias lx naves in altum erectae sunt, et una tantum ex iis depressa: postridie ^f Frisicum signum apulit cum magna zythi copia, quae multum pretium ejus imminuit. xiii et xi Kal. Jun. xxxii naves per Gulam appulerunt, ex quibus quinque depressae, et sequentibus diebus xxxvii per novum portum; iv depressae, Cartava, quae uni imposita erat, salva. Prospectum et caritati ab obsessis, iussu in foro per xxiv horas proflare mercibus, antequam quisquam institorum privarim quidquam venderet aut emeret. Vetus et alcae lusus inter milites; et interdictum ductoribus ordinum ne vino indulgerent, cum in statione essent. Pretium et c aureorum constitutum iis qui transfugam aut sicerent aut occiderent. ^g Fortius cum Gallis v Kal. Junias egressis. Hoc mense longe gravissimum damnum ab Albertinis acceptum. Ambrosius et Fridericus Spinolae fratres opibus pollentes, nec minores animis, ad majora se hoc anno parabant, tum ut naufragium superioris anni sarcirent, tum ut expeditioni de se excitatae se pares exhiberent. Persuasi ab iis Philippus xx peditum cto vere proximo scribenda mandaverat; et quamquam contradiceret Albertus, in proposito remanebat; sed eo factum, ut serius mandata accepta sint, desinere Martio; cum Ambrosius in Germaniam profectus esset, ut vi cto peditum legeret, in duas distributa legiones, quibus Robertus Barbanfoni regulus, et ^h Eglosius a Lucemburgo duces destinati: inde in Insulres transit, ut duas legiones in Italia scriberet. Fridericus in Flandria Gallo-belgarum legioni Jacobum ⁱ Franciscum veteratum ducem imposuit. Henricum Bergensem comitem equitatus praeposuit. Rei tormentariae et vicariam arberio suo constituit, xx tormentis instructis, quae

INTERPR. * *penelle de Polre*. ^b *Cartaves*. ^c *baudevert de Pekel*. ^d *le nid de l'hirondelle*. ^e *le capitaine Seknieu*. ^f *compagnie des Frisians*. ^g *le Ser. du Fort*. ^h *Egloff de Luxembourg*. ⁱ *Franciscus*.

secum ex Hispania advecta *Silus deposuerat. Dum haec sunt, egressi praefidiarii ^bNeomago et Gravia, et in iis equitum Mauriati ala: dum incederent, in insidias a ^cGrobendonko Silvae-ducis praefecto ab indice monito structas praecipitarent, et ad ^dGemerum pagum caesi sunt. e capri, et lx circiter miliares equi. Qui successus seu Grobendonko animos, sive Silvae-ducenſibus ſuſpicionem fecit, quaſi ^eAſſincurii legio, quae in oppido erat, ad ſeditioſos ^fHocſtrati collectos defeſionem meditaretur. Is quaſiſus certe color, ut praefidium urbe eſſicerent, et praefecto ſuo contenti nullum in poſterum admittere veſſent.

IX. DUM Ambroſius in Italia ſeragit, Fridericus adoleſcens impiger et magni animi, aliquid tentandum ratus, fraternas copias ab Alberto mutuans, et Germanis acceptis, pridie Nonas Maias famam ſpargi curat, ne maiorem ſui metum Baravis incuteret, quaſi ad navis per litus depraedandas excuſſio pararetur, et Oſtendam retroaſtus, Silus redicar; demum vi Kal. Jun. deſedis CICERO in VIII triremis impoſitis ſolvit, et, albeſcente die, duas triremes et III navigia armata obvia habuit, quae mari tranquillo in ancoris ſtabant, ad quae continuo curſum dirigit; nec Batavi ſibi deſunt, nam contraſtus circa triremes ſuas navigiis ad certamen ſtrenac ſe parant. In conſictu, poſt diſpoſita utrinque tormenta, res maioribus ſcloppeſtis geſta, et vicinis adeo triremibus et navigiis quaſi ad manus ventum. Per duas horas pugnatum inter ſtreptum et ſumum, ut nec exaudirent ſe aut cernere. Et primo ad Spinolam inclinare viſa victoria, trireme Batava, paulum aberat, amiſſa, et veſtoribus intra navigia ſua ſe recipientibus; cum ſubito ventus vehementer incubuit, cuius occaſione Baravi, levatis ancoris, vela intendunt, et ſecundis auris in Spinolianos invchuntur: jamque ipſe Fridericus puppem navigii ſupra ſtantiem habebat, cum inter cluſtandum grave vulnus in latus accepit, brachio truncato, et enſe, quem ſtrictum tenebat, contraſto: ex quo in veſtigio exſpiravit, cum Philippi res ac ſuas abſenti fraſtri commendaviſſet. Aberat tunc Aurelius Spinola triremum vicarius, in Hiſpaniam proſectus. Itaque cum praefectura caſu hoc vacaret, praefecti ſingulares huſcilluc ex ſtrage dilapſi ſunt, et ad Silus proximam receptum habuerunt. In ea deſiderati circiter cccc, et in iis Auguſtinus ^aArconarus centurio primarius, Polydonus ^bCatanus, et Vincentius ^cBalneus belli duces. Ex Baravis major numerus, ſicari Hiſpani ſcripſerunt. Re cognita, Albertus magnum ex ea dolorem ſenſit, et claſſi per Aurelii abſentiam Chriſtophorum Valenzolam praetoriae praefectum praepoſuit; inde ad Ambroſium ſtatim et Philippum Friderici mortis nuncios perlatas, qui dignitates omnes, et praefecturas, quas Fridericus habebat, in ſtrictum ranquam dignum ac benemeritum liberaliter tranſcripſit. Ea re factum, ut copiae ad bellum hoc anno gerendum deſtinae in parte diſmiſſae ſint, cum Ambroſius autumno citius in Belgium reverti non poſuiſſet. Interim Fridericus Bergeniſ comes Hiſpanos et Italos milites, qui per ſeditionem a caſtris ſuperiore anno deſceſſerant, et ad bis mille pedites et CICERO equites excreviſſe dicebantur, ad obſequium ſine conditione Alberti juſſu vi cogendos ſuſceperat. Ei VIIICIC pedum et IIICIC equitum in id attributa: et Carolo Loſaringo ^dAunſilio, qui cum ſummo imperio praefiſſe debebat, negotium datum, ut CICERO equites; et ^eVezelerio tribuno, ut IV Germanorum ſcriberet, ſuppletis ceteris legionibus, et Gallo-belgarum in primis legione. Quo cognito Hocſtrati, ſic eos vocabimus, reſiſto in oppido peditatu, cum equitatu in campos parentis exeunt; et cum Ordinibus conveniunt, ut auxilio ab iis adjuſi, ſi poſtea cum Alberto paciſceſſentur, legem addecent, ne intra IV menſis contra Ordines milite teneantur. His conventis Mauritiuſ cum ſuis copiis Hocſtratam verſus tendit, quod Bergeniſ jam cinctum tenebat;

ſed
INTERPR. ^aPeſiſſe. ^bNimogur, et Gravia. ^cde Grobendonki gouverneur de Biſſetſen. ^dGermet. ^ede Hachſen. ^fHochſtrate. ^gArconate. ^hCatanus. ⁱBogus. ^jle duc d'Aumale. ^kle cardinal Wſſelier.

CICCIIL. sed tardius superveniente Innocentio Borgia, et Lachio ^a Brancazio cum suis legionibus, nuper in Italia confectis, et ad illud obsidium destinatis, et Mauritio commatum adventu suo intercludente, ab obsidione discedere coactus est, et Herentalium concedere. Dum recedit, eruptio acris ab obsessis in ultimum agmen facta, non sine Albertinorum damno, defiderato Carolo ^b Savinio Ronaco, Christiani supreni castrorum praefecti, qui in ^c Hultsi obsidione perit, filio, summae ipsi adolescente. Inde Mauritius-cum Hoelstranis ^d Silvam-ducis versus contendit, quo et ^e Fridericus Bergensis cum Borgiae et Brancazii, qui interim venerant, legionibus firmatus cum secutus est, et ex adversa parte se munivit, adventaque suo Mauricii jam ad obsidionem omnia parantis conatum disturbavit; qui tamen ab eo non statim discessit, spe concepta, ut oppidani, qui praesidium nuper ciecerant, si ad accipiendum periculo urgente egerentur, id obliuiscere recusarent; et, si ut secum venire adduci non possent, saltem neutros se potius gererent, quam praesidium admitterent. Ita hinc inde Silva-ducis obsessa a Mauritio et Bergensi, qui obsessis animos praesentia sua faciebat, et brevi Mauritium necessitate imposita discessurum ostendebat. Velitationibus ibi utrinque certatum, ^f Bellae marchione, qui Italo peditari praerat, omnem operam dante, ut locum designatum castris Mauricii vicum occuparet, et festinatis operibus munitur; quod si succederet, commatum in hostilia castra venientem intercludebat, et quo minus pulsario commode dirigeretur, impediabat. Bis mille delecti in id a Friderico attributi, quos totidem sublequi debebant. Non latuit Mauritium conatus, qui vix inchoato opere cum IV CIO, media jam nocte ad pugnationem comparuit, et post acre certamen loco nondum firmato potius est. ^g CC in eo Albertini desiderati, et ipsi Bellae marchio magno furorum desiderio; CCC capti. Firmatus dein locus a Mauritio, et X tormenta imposita. Tandem infecta in tecta domorum instituta pulsatio, qua tamen obfirmati ad durandum oppidani parum commoti sunt, neque ut praesidium sponte acciperent, neque ut cum hoste convenirent, adduci potuerunt. Olivarius ^h Templeus veteranus miles, castrorum Mauritianorum summus praefectus, dum ultro citroque comitatus, disperso ex oppido tormento ocellis; et Alexander Malaspina captivus, qui cum eo erat, eunte eodem locum truncatus. Albertus qui interim venerat, frustra eos persuadere conatus, ut praesidium acciperent, ad extremum tamen astu introitus in oppidum, quasi transiurus, ut ad alteram partem munimentum Mauritianum expugnarent, III CIO Belgis sive Germanis, cum illi in eo commoditatem, ut aiebant, opperientes pernoctassent, foro occupato in eo remanserunt, cum Albertus nocte oppidum eorum arbitrio relinquere diceret, et pro ipsis consilium capere expeditius duceret, spe facta, ut hostili meta amoto oppidanos praesidio levaret. Interim stipendio prospectum, ne praesidiarii graves oppidanis essent. Cum Mauritius oppidum praesidio firmatum videret, qui plus in tumultuosis oppidanorum animis, quam in propriis viribus fiducia haberet, difficilem conatum mature abrupt. Octobri jam desinente, et imbrebus supervenientibus, castra regali paratu structa deinolitius, et copias per praesidia distribuit. Hoelstrani, qui Mauritium secuti ad Silvam-ducis, cum locum, in quo erant, angustum et debilem viderent, novo pacto Graviam a Mauritio ad receptam aequali, tradito Hoelstrao, lege addita, ut si cum Alberto pacifecentur, Graviam restituere tenerentur: qua restituta, vicissim Hoelstrum ab Ordinibus reddetur. Inde excurrentes nullo non maleficio usi sunt, ⁱ Carpena oppido haud longe a Colonia capto; unde imperata neutralibus locis pecunia, et ^j Heretemo in Sicambria loco admodum ad vestigal a popularibus exigendum opportuno.

X. ALBERTUS

INTERPR. ^a Brancazio. ^b Savigny de Ruffel. ^c Hultsi. ^d Brézelas. ^e le comte Frédéric de Berg. ^f le Bell. ^g de Tempel. ^h Carpen. ⁱ Heretemo en Gueldre.

X. ALBERTUS Silvæ-ducis soluta obsidione Bruxellas redierat, de Offendæ obsidione continuanda cecurus, in qua Jo. Rivas ad Alberti munitionem disponendis tormentis molem struebat, et *Poldris captis, tormenta imposuerat; et per interposita viminea dolia, utrinque commeabatur. Nec Bucioi comes cessabat aggere insinuito per 13 passus producto, et impositis in cum tormentis, quæ canalē navigantibus infellum reddebant; nec tamen ingressum venientibus claudiebant. Multa a Pomp. Targone Romano, homine a pontifice misso, qui plus ingenio quam experientia valebat, et cui multum Albertus tribuebat, excogitata ad obstruendum portum: rates ex fascibus, et coelo latere compactæ; et castellum lignum navibus impositum, ita structum ex cespitibus ac lignorum fascibus, ut ictus tormentorum illacsum exciperet ac frangeret. Sed hæc omnia risu a Bucio excepta, cum hominem belli radem ingenio suo abuti, et pecuniam ac tempus inutiliter consumere diceret. Quod et mox experientia patuit, ratibus illis, nam castelli nullus usus fuit, initio recedente mari profectu aliquo canalē obstruere visis; sed per æstum elevatæ et tormentorum dispositione quassatæ, ad extremum solutæ sunt, et recedente rursus mari ad nihilum redactæ: nam pridie Nonas Junias xx naves noctu appulsæ, quarum tres depressæ; et cum eadem nocte obicili eruptionem contra Bucioam tentassent, et molem capiendis tormentis structam, et vallum primo occupassent, tormentis, quæ in vallo ceperant, etiam contra Albertinos versis, et duobus clavis confisis; tamen superveniente a Riva summissa delectorum manu cum damno repulsi sunt. In conflictu desideratus Ernesti Nassovii comitis vicarius, Hanstmani tribuni alter vicarius, et *Harlacus Sancius Nicolai filius, adolescens summæ spæ; viscera Sancii septimo post die in oppido honorifice sepulta, et corpus ad patrem relatum. Grovesenius item Frisicorum tribunus, grave vulnus in crure accepit. Ex Albertinis Didacus *Durangus tribunus, cujus legio Joanni *Davallo attributa, qui paulo post in eruptione simili occubuit. Interim ex dolia pulveris nitari allata, et xlv naves acceptæ, et v egressæ cum v Gallorum signis; et paulo post duo auxiliorum accepta. Inde ad semilunulas oppido prætenfis vis facta. Interea egressæ lx naves, quarum vi tantum depressæ, una graviter quassata; ingressæ sunt sine damno media luce xvii. Etiam iv cohortes admissæ cum vi navibus, quarum iii depressæ sunt. Julio sequenti Adamus *Leeffus, *Bortus *Genicli vicarius, *Bruchius *Kieffli itidem vicarius, *Calvartius ordinum ductores occubuerunt; Leeffus et Bortus viscera Offendæ sepulta, et corpora hujus *Schonoviam, illius *Dordracum translata. xxxv naves egressæ, et postea xxviii item ingressæ v Eid. et aliquot post diebus xl., et mox xxiv, sine magno damno; et ignibus artificiosis, qui paulo ante Junio desinente allati fuerant, res gesta, et iii cohortes Frisicorum, Zelandorum et Batavorum, incolumes acceptæ. Sextilibus Kalendis, xxx naves quæ x signa portabant, emissæ, et sequentibus diebus xl., vicissim in piscatoria navigia, ix signa, novem item naves; et mox v cum signo, pulvere et flunibus; et rates propius advectæ, Targonis illius inventum, ab obicilis disiectæ. Septembri reliquæ rates disiectæ; et mox xiv naves appulerant, et xlv exierunt, ex quibus vi depressæ, ii captæ, quarum una rebus pretiosis onusta erat. Inde in novo portu purgando, et toto sequenti laboratum. Lxv naves ingressæ cum xviii signis, et x tormentis et apparatu bellico: egressæ Lxiii: et rates ter denovo admotæ, et omnino dissipatæ. Grassabatur per totum trimestre contagiosa lues, ut fere accidit in disuturnis obsidionibus, quæ Octobri proximo multum remisit, accedente ad mitigatam coeli

INTERPR. * *de Poldris.* * *Buquoy.* * *de Harley de Sany.* * *Durang.* * *de Zeevliet.* * *de Leeff.* * *Bort.* * *Geniel.* * *Bruch.* * *Kieff.* * *le capitaine Calvart.* * *Schoneveer.* * *Dort.*

TOM. VI.

D d d

CDIICIII.
HENRICUS IV.

coeli temperiem, medicorum petiria, novi praefecti cura, e Zelandia proxima et Batavia advocatorum. Quintili et Septembri mensis Ludovicus * Commarus, et Joannes ^b Bellemakerus strenui otidinum ductores ex ea obierunt, honorifice et militari pompa sepulti.

XI. JOHANNES Medices, qui magnum nomen bellis Hungaricis meruerat, rei tomentariae praefectus, et post Caroli Maansfeldii comitis obitum, rei summae aliquot menses praepositus, tunc in castris erat; vir ingenio praeflans, et manu strenuus: et cum ^c Riva de rationibus oppidi obsidendi, in quo variabant belli duces, crebro consultabat. Jamque ad desperationem dedactae rei erant, cum Albertus, qui turpe dacebat, post tot conatus ac belli sumptus, post tot hominum iacturam, ab ea discedere, cum marchione Spinola agere coepit, ultro delato summo imperio; et conditione proposita, ut pecuniam qua ille abundabat, per amicos in belli impensas in tempore subministraret, quaeque postea ex Philippica, quae tardius in Hispania repraesentabatur, illi cum omni emolumento et morae damno refarciretur. Ille qui id sibi ut summopete honorificum peroptaret; tamen rem difficultatibus et periculosis eventus plenam cernens, antequam conditionem acciperet, cum fides de ea mature consultavit, et a ^d Catriccio legionis Gallo-belgicae tribuno veterano, qui rem consili possit semper ab initio cenauerat, confirmatus, Jacobo ^e Franciscio et Pompeo Justiniano, quibus multum tribuebat, dat negotium, ut locorum suum et vires et rationes propositas diligenter inspicerent, et ad se referrent: tandem sive gloriae cupiditate, sive affectu erga Philippum et Albertum propenso persuaderi sibi passus est, non temere suscipi, quod et summum sibi decus conciliaturum, et ad utilitatem eorum longe maximam, quorum auspiciis gerebatur, esset redondaturum. Itaque VIII Elid. Oct. ad Ostendam venit, et ante omnia novas, cum iis qui commearum, et cetera ad belli usus subministrant instrumenta, rationes init; et multo minore pretio cum iis convenit; quippe praesenti pecunia adnumerata, et jam comparatus sarciminibus, quae dixi, et instrumentis aliunde ad eam rem necessariis. Targoni ratem, sicuti jam fecerat, t. passuum longam fabricandam committit; quam ad aggerem conulis Bucoii perduxit, et cum ea quae in fundo canalisa haecet, conjunxit, et recedente mari Justiniano dat negotium, ut eam a tergo ad aggeris altitudinem erigeret. Quod vix tandem effectum, detonantibus crebra tormentorum disputatione obfessis, et artificiosis ignibus operas infestantibus; qui a Justiniano haud citra periculum restinendi sunt. Idem ad Albertinam munitionem a Catriccio factum, et Hispanis impratum ut aggerem erigerent, et ad maritimam munitionem perducerent. Inde Aurelium Spinolam ex Hispania reversum ad Albertum mittit, qui Bruxellis erat; qui eum de omni re certiorum faceret, et bene de successu sperare in postum juberet; a quo et pro summa gratia imperavit, ut legio pecuniaris sua Justiniano, qui sub Parmensi olit, et postea rebus plerisque praecclare gestis magnam et fidei et industriae bellicae laudem meruerat, attribueretur; quod et illi concessam. Nonis Novembribus naves XI egressae, et totidem ingressae, ac deinde VIII sine damno. Semel atque iterum tertio rates artificiosae, partim ventorum, partim tormentorum ictibus disiectae; et cum classis Zelandia veniens, diu testante vento, eminens se ostendisset, tandem aspirantibus auris intra oppidum accepta est, cum aliquae Frisicorum signis, apparatu bellico et commatu. Pridie Nonas Decembreis VI naves piscatoriae portum ingressae, ex quibus una depressa, et ce pulveris nitrati dolia allata. Biduo post vehementia ventorum rates disiectae, et XII signa paulo post appulerunt. Rates rursus immixtae semel atque iterum. XVI Kal. Jan. violentia ventorum magna utrinque damna accepta. Postidie XI. naves ingressae ictibus quatitae, salvo vectoribus tantum una depressa. Quo eodem die

Gistellus

INTERPR. * *de Cantore.* ^b *Bellemaker.* ^c *de Riva.* ^d *de Catri celou des Wallons.* ^e *Francisci.*

^a Giselus gubernator urbis appulit. Postea et xxvii naves sine damno ingressae, quarum princeps ^bAmsterdamensis fuit, cui forte obligeat, ut prima portum subiret. Venit et triremis nigra, quae una est ex iis quae cum Friderico Spinola conflixerat. Gubernator et eodem die ^cNootus, ante Giselum oppido praepositus, discessit; dein natali die rares invehit, quae nunquam vi tormentorum solvi aut disijci poterunt, et ad ^dErinaccam munitionem promotae, quae parte angustior canalis, quam in Gula. Postridie v cohortes Anglorum ^evenerunt, et xxiv naves sine damno egressae, quo die interfectus fuit ^fCalvus Ultrajectensis, strenuus ordinum duxor. Post fascimina quae dixi, et artificiosas ratas, candelabris et rignis arctariis firmatas, toties erectas et dissipatas, a Targone pons versatilis fabricatus fuerat, ita volente Alberto, nec Spinola abnuente, longus et passuum spatio, et ea latitudine, ut v homines incedentes caperet, quem noctu immisurus erat mari recedente ad canal marginem, et ad propugnaculum proximum applicaturus tanta facilitate, ut citius res fieret, quam obfessi de ea possent cognoscere. Structus primum curvus xxv palmas altus, et iv laeus, cum quatuor rotis, quibus malus triremis impulsus erat, funibus multifariam constrictus; cum viii pontes e funibus contexti, singuli xxv passuum longitudine, qui parvis antennis transversis susciebantur, funibus rectis modo additis, quo minus graves essent, et unus ex iis ad temonem alligatus et suspensus, ac funibus malo intortis firmatus. Fabricata machina, prima eura fuit videre, an commode incederet; et cum vix multorum hominum ope moveri inesset, et prae gravitate ligna pleraque et ferrei clavi impacti rumperebantur, et alternante pondere ita titubaret, ut ad singula momenta everti periclitaretur; experientia cognitum, machinas, quae intra domesticos parietes ex arte designantur, cum ad opus ventum est, praesertim in magnae molis fabricis raro respondere. Itaque omittis illis ingeniosis magis quam utilibus machinis, per hyemem, ac tempus incasso sumptu consumeretur, in ratibus et molibus in canali struendis immorari placuit; in quibus non citra periculum et grave damnum laboratum est, operariis grandi pretio conductis, ex quibus innumeri dietim absumebantur, aut membris truncabantur. Germani et Gallo-belgae milites lucro invitati se interdum periculo obiciebant; rarius Hispani et Itali, et ii sine pretio, quod id ad decus pertinere existimarent. Spinola, quod suum peculiare negotium agi putaret, assiduus aderat, et militi ad durandum, operariis ad laborem, hortatu, pecunia, praesentia sua in periculi partem veniens animos faciebat. Coepit ab Hispanis agger, quod exiguo profectu in eo laboraretur, iussu Spinolae tandem intermissus, altero supra instructo, qui ad Erinaccam propugnaculum respiciebat, in quo minus a dispendio et maris aestu periculi. Ad ^gCangreum et institutus alter ab Italis agger. Ita promotis sensim improbo et juxta periculoso et assiduo labore operibus, et in canali molibus structis, quae tormentis imponendis, et militibus capiendis inserviebant, ad munitiones propius accessum. Inter haec dum defensores ad extrema se parant, Januario sequenti, post festas strenuarum vice utrinque salutationes fœda tempestate suborta, orientalis murio magna ex parte quassata fuit; in qua materia e Zelandia advecta toto mense et Februario sedulo laboratum fuit. Quo tempore et naves appulsa cum milite, tormentis, et eorumceat. Ad munitionem ^hoccidentalem jam propiores Albertinos cum vini facturos appareret, defensores labrum valli exterioris diversis locis aperunt, et custodia ad illam partem firmant, ita ut xv signa in eo excubarent. Duae et machinae in scissimula Poldrensi, et totidem in occidentali propugnaculo directae ad disturbanda opera. Nec granata, pilae, et fixa ignita cessabant.

CICDCIL

HENRICUS IV.

CICDCIV.

HENRICUS IV.

INTERPR. ^a Ghisl. ^b un navire d'Amsterdam. ^c Sr. de la Noet. ^d Per-Espie. ^e la capitaine Gysf d'Ulrecht. ^f Congreys reuelin. ^g West-Indien.

CDIICIV.
HENRICUS IV.

cessabant, continuo ejaculatu operarios infestantia. Jamque Guizae imminabant Albertini, semilunula ab Hispanis ad eam structa. Kalendis Martiis major quam antea tempestas ab ocausu septentrionem versus orta, quae totis v diebus faciens orientalem portam cum munitione proxima deiecit; primam labri excretionis in vallo partem demolita est; nec semilunula Hispanorum a damno immunis fuit, et * Ducoianus agger apertus stationarios quasi in insula clausos cessavit, ut jam non inter se, sed cum coelo, ventis et hyeme obfessit et oppugnatores certare viderentur. Sacientis ruinis reliquis mensis utrinque impendit, detonantibus hinc inde sine intermissione tormentis. Eo mense Giselus xxi Kal. April. ictu majores seloppeti transverberatus fuit; viscera Ostendae sepulta, et corpus Ultrapetum in parium missum. Tribus partibus oppugnatio urgebatur; ^b Carriecius, qui unam suscepit in munitione viridi dicta occupanda, grave vulnus accepit, ex coque perit, telio ingenti sui desiderio. Legio ipsius Renero ^c Cabillon attributa. Itali, qui sub Ludovico Melzio militabant, ad Cangrecum locum sibi designatum proxime post Carriecium pervenerunt: ferius Hispani ad sinum, quod agger firmiore opus haberent, ad maris imperum frangendum, et canal in ea parte latius se effunderet. Gallo-belgae et Itali, quamvis apertas munitiones nacti, et intra recessus utrinque munitos, ligonis beneficio subito se texerunt, et oppugnatione locum ceperunt, cum toto interiore, quod interiacet, labro. Iis locis potius Spinola tormenta per ea disponit, ad latera propugnaculorum disicienda, et frontem propugnaculi contundendam. Grassabatur et in Albertinos laes, et seu strage, seu morbis imminutus erat admodum bellatorum numerus, cum Spinola novas copias ab Alberto flagitaret, et novam ratem ad ^d Bredenam a Targone constructam in canalē immittit, a Justiniano, sicuti antea factum, operibus firmaram. Inde ^e Torrensi datur negotium, ut cum 12 ad Albertinam munitionem transfret, ut ^f Gallo-belgis praeflo esset. Lucio ^g Denturio et Justiniano, ut xv cohortes, ex singulis suis legionibus duas, ad firmandos Italos mitterent. Copiae, quibus praerat Joannes Meneses, paucos ante dies ^h Sluffs evocatae, et Hispanis attributae. Interim plus c naves per Martium aestum sine damno acceptae, et quaedam egressae.

XII. Eo flato cum res Ostendae essent, Ordines de exitu veriti, exercitum omni apparatu instruant, ut aut Albertum ab obstinata tot mensium obsidione averterent; aut si non possent, aliquo opetae pretio facto damnum amissione Ostendae acceptum resarcirent. Instruendo exercitu, cum dubium esset, quo tenderet Mauritus, praefecti vicini, quisque sibi merens, ad Albertum scribebant, et auxilia summi petebant: Hermannus Bergensis comes in proxima Geldria, Grobbendonanus ad ⁱ Silvam-duci, Antuerpiae, Hulst, et Saxi iridem praefecti. Spinola, qui de Sluffs ut Ostendae magis vicinis cogitaret, nihil non agebat, per exploratores, ut de hostium consiliis cognosceret, et ad Sluffarum praefectum fetipset, ut Sangoegianam munitionem, et Blankenbergam diligenter munit, et per turreis et speculas passim dispositas dispiceret, si forte naves magno numero in alto apparerent. Justiniano item, qui Brednae erat, negotium dederat, ut delectos cito pedites paratos haberet, et ecce equites, quibus Borberghus praerat, ad primum rumore Blakenbergam mittendos, quos cum militum robore ipse mox secuturus esset. Tentari in itinere ^k Trajectum ad Mosam placuerat, quod intercepti posse Mauritio spes facta fuerat. Verum Antonius ^l Genensis Verpa montis vicinorum locorum praefectis, ut ad primum conspectum disputatione edita, se in armis esse ostenderent; conatum irritum reddidit.

INTERPR. ^a de Ruquy. ^b Carrix. ^c de Chaux. ^d Bredne. ^e de Torres. ^f Wallon. ^g Dentel. ^h Felsly. ⁱ Bapstus. ^j Auvry. ^k Huls. ^l de Sai de Gand. ^m Magstrich. ⁿ de Groot St. de Werpe.

restituere. Tandem Mauritius vii Kal. Maias ad *Vlissingae canalē cum classe cccciv. portabantur, cum tormentis et omni apparatu bellico. In classe erant Gulielmus Ludovicus, Ernestus Casimirus, Ludovicus Guntherus Nassovii fratres, Henricus Fredericus Mauritiū frater equitatus summus praefectus; eo et mox appulit Mauritius ipse cum Christiano Anhaltino principe, Adolfo Nassovio gentili, et Ordinem delegatis ac status consiliariis. A Sangeorgianae munitionis specula monitus Justinianus subito cum instructis copis, conneat in caros imposito, Blankenbergam tendit, cogitoque in irioere Mauritianam classem in Slufenis canalē ostio haerere, ad Georgii-sanum pergit, ubi Aurelium Spinolam cum triremibus nactus ex eo et loci praefecto sit certior, Mauritium ad ^b Cassandri insulam copias exposuisse, et duo loca in ea firmata post pulsationem dedita. Conjectabat Aurelius Mauritium Ostendam petiturum; itaque cum triremibus ad Sautas contrahere se decreverat. Secundum haec ad sanum-Annae et munitionem in canalē ripa subiectam missi a Justiniano et pedites duce ^c Troso Gallo-belga, qui mox ad Spinolam scribit, et cto alteros summitti petit, cum ii tormentis. ^d Olmedus cum cto delectis missis, et duo tormenta a Locio Pallavicino iussu Spinolae eo deducta, ad excensionem hostium prohibendam, qui ad Justinianum v Kal. Maias venerunt: pontones quinque simul strati, per quos cto una vice transire poterant; et xx stratis una vice vi cto exscodere item poterant. A Mauritiis vi tormenta contra ^e sani Annae munitionem directa, quae mediam transverberabant, ita ut defensores in ea oco possent consistere. Cum de loco servando Trosius desperaret, maendi in eo a Justiniano vel cum certa perniciē necessitas imposita, et missi subsidio Angelus Melgara et ^f Octavias Marius cum cto maioribus scloppetis armatis. Instructum et tormentorum, quo oco modicioriter infestati Mauritiis, per quinque horas quibus excensio tentata. Desiderat ^g ex Albertinis, et ipse Trosius idu tormenti occisus. Major ex Mauritiis numerus. Slufie in canalē sitae sunt, qui infra ipsas in duos ramos dividitur; alter ad ^h Coxiam insulam, in quo et S. Catharinae munitio et ⁱ Slendika ad ^j Damam pertinet; prior cccc ab hinc passibus ad dextram in plures ramusculos scinditur, et per cto deinceps incedendo ad ^k Ardenburgum usque extenditur, et totam regionem ab ea parte inundat. Alter, qui Damam alluit, cccc ab hinc passibus plures ramusculos ad laevam efficit, qui cum aliis ad extremum conjunguntur, regione adeo depressa, ut io Martio aestu ad impediendam inundationem populares aggerem diacere a Dama ad Ardenburgum coacti sint; in quo, semileuca a Dama, earacta fabricata ad aquas retinendas, et in mare salva regione exonerandas: pons etiam in eo stratus haud longe a Dama, per quem hinc inde commeatur. Spinola eo vnerat, ut Coxiam iret, ccc delectis locum firmare certus: nam in aliis superioribus ad S. Catharinam, et S. Philippum Augustinus Errera archs Gandensis praefectus, et Theodorus ^l Trivultius cum cto equitibus, et ^m Brancatius cum sua legione ab Alberto missi praefidia imposuerant. Verum sub id ab Alberto venit Ludovicus Velasus, cum mandatis, ut excensionem impeditet, et copias ad eam rem idoneas a Spinola acciperet. Habito colloquio non sine occulto livoris sensu inter eos altercatum, cum Velasus majorem numerum, quam qui Justiniano attributus fuerat, peteret, Spinola ab obfisione Ostendana, tam vicino cum recentibus viribus Mauritio, plures deducere autum negaret. Cum dissideret, Velasus inde Damam, Spinola Bragas, petit, et uterque

INTERPR. * *Flyssingae*. ^a *Cassand.* ^b *le Sr. de Troso, Wallon.* ^c *de Olmedo.* ^d *redevant de St. Anne.* ^e *Octavie de Mari.* ^f *Caste.* ^g *fort Slendika.* ^h *Damme.* ⁱ *Ardenburg.* ^j *Trivulius.* ^k *Bromocuria.*

TOM. VI.

E c c

CIO CIV. uterque ad Albertum scribit. Monitus interim Justinianus, ut locum commissum diligenter servaret, et de Cozia etiam sedulo cogitaret; et cum Marthaeo Serrano Slusarum praefecto ageret, ut idoneo numero ab eo jureretur. Inde ad Ostendam revertitur. Acceptis novis ab Alberto mandatis, Velasus ad impediendam exfectionem se comparat, Justiniano ad omnia ei parere iussu. Nec interim Graviae seditioni quiescebat, qui cum tribus tormentis praefidio egressi Tilemonem, ubi Fridericus Berghensis comes erat, corona cingunt; unde cum damno pulsi monasterium virginum vicinum prius crudeliter expilatum incendunt; et inde usque sub Montium in Hannonia muros excurrunt, a nullo maleficio temperantes: quo factum, ut Albertus, qui nullis cum rebellibus agendum conditionibus decorum existimabat, necessitate adductus mutaverit, ut, Ruremunda ad receptum concessa, datis praeterea Offinae duce, Fontanoio duce, et Alfonso Davalo obsequiis, cum iis transiret. Mauritius prohibita in canali exfectione ad l'endikam, et S. Philippi munitionem iter converterit, et Trivultium cum equitatu obviam venientem conspicatus, ad Coriam subito deflexit; quo nulli a Serrano auxillares, sicuti Justiniano receperat, missi fuerant. Igitur vi Non. Maias vix albescente die cccc expositi, qui xi. tantum defensores nati eos sine certamine loco dejiciunt, quos iv cio mox secuti sunt, eoque loco se munivit Mauritius; et inde post oblatam certamen Catharinae et Philippi munimenta ab Albertinis deserta occupat, et inde ad l'endikam transit. Cum rubigine a se missa deditionem facere juberentur obfessi, pro responso disploditur scloppetis, et designato ictu rubicem sternitur; qua de re cum ante omnia sibi fatiscenti Mauritius peteret, nec ullam conditionem admitteret, post frivolam exactionem, Italus quidam deditus; quo facto perscriptae condiciones. Eae erant, ut Griso praefectus cum suis, ii erant numero 12, cum armis exirent sine signis, et funibus extinctis, ac sine pulsa tympani; tormenta et apparatus integrum in oppido relinquerent; intra iv mensis contra Ordines non militarent, naves commodatae, de quibus restituendis itidem ab iis idonee cantum. Velasus interim ab Alberto redierat, accepta Lucemburgensi legione, qui verius, ne victor hostis Slusarum canalem superare aggrediretur, aut per Ardenburgum facto itinere Damam sui juris faceret, vallum a Justiniano inchoatum firmat, dato negotio Egliso tribuno, et legionibus ac palis subministratis, ut per suum militem in via qua Slusus Damam itur, munitionem strueret, cui et Jobo nomen fecit.

XIII. MAURITIUS capta l'endika Ardenburgum ab Egliso sine certamine desertum occupat. Eglisus ad Damam receptum habuit, quo sub id venit Velasus, et eodem die Trivultius cum equitatu, et legionibus Asincurii, Brancatii, et comitis Barlemontii, et cio 12 peditibus ex Ostendanis castris a Spinola missis, qui omnes simul v cio pedites, bis mille equites efficiebant. Rebus in oppido ordinatis, pontem aggeri, quem dixi, imposuit munire statuit Velasus, dato negotio Bieleveno Asincuranac legionis majori centurioni, ut cum 12 ccc operi instaret. Quo cognito Mauritius cum exercitu postmodum eo tendit, quo jam Velasus cum Ostendanis, et scloppetariis Nic. Blivii Ripatorum ductoris turma, Trivultio cum equitatu subsiqui iussu. Heic acriter certatum, munitione nondum ad eam altitudinem perducta, ut defendi posset; quippe vix quatuor palmas excedente, et equitatu nondum appulso: et cum Velasus nullo non strenui non solum ducis, sed militis officio egregie defunctus esset, cum damno ad extremum inde depulsus est, amissis 12 ex suis, et ccc captis, et in iis Olmedo centurione maiore; qui reliqui et elade fuerunt, huc illuc per palades subiectas dilapsi sunt. Ipse cum reliquis Blivianae turmae ad Damam se recepit, inter Damam et Slusum sumpto hospitio.

INTERPR. * Mons en Heintz. * el Crude de Fontenoy. * Davalos. * le guesneur Grifin. * P'eloge. * le colonel Eglis de Luxembourg. * d'Hebner. * Bieleven. * Bliv.

hospitio. In canali Slusensi vadum erat ad Cortaduram, quod impeditur. Velas-
cus, acceptis a Spinola 12000 juxta se nuntiaverat, misso Justiniano, qui Cortaduram
vadum servaret; et Spinola Oldenburgum municipium frequens inter Brugas
et Offendam praefidio et opetibus firmabat, ducto vallo, tanta amplitudine, ut ex-
ercitum totum caperet, in eoque Mauritium, si ad Offendam pergeret, operiturus
confederat. Sed jam alio Mauritius antevererat, et Slusas omnia Offenda tende-
bat. Itaque cum frustra fuisset Justinianus, Cortadura superata, Velasus Oldenbur-
gum, ubi Spinola erat, continuo eum primo agmine tendit, ultimo agmine paulum
subsistere jussit ad retardandam hostem venientem: in quo factum postea, ubi cer-
tius de Mauriti consiliis cognitum est, graviter peccatum fuisse, erepta per recessum
illum subitum pulcherrima rei bene gerendae occasione: nam in vadi transitu mul-
tae difficultates occurrerunt, et per sporum fruendi pontis, et, postquam rignus est,
reficiendi, carpi hostem et dissipari copias solutas poruisse a peritis judicatum est.
Annae munitione post transitum a Mauritio occupata, Albertus qui Gandavi erat,
certe id graviter tulit, pressio sensu, Velasum revocare contentus, et Spinola sum-
mae rei loco ejus praeposito. Inde ad S. Georgii munitionem vis versa, quam cum
cxxx Corduanus tenebat; quae ad Mauriti primum conspectum dedita est, ex ea-
que re postea Corduano periculum creatum. In ea ix tormenta capta, et xix ni-
trati pulveris amphorae, Georgius Bruksauius loco impositus. Consultatum de-
inde inter bellici duces a Spinola, quid facto opus esset, et variabant sententiae, eum
alii Oldenburgi in vestigio mandatum censerent, ex hostium rebus consilium capi-
endum: alii Blankenburgam insidendam suadebant; alii Annacum versus mu-
nitionem ducendum, a tergo Damia et Brugi relinquit, et hostem suspensum fatigare
operae pretium ducerebant; copias quae Brodenae erant, inde deducere. Nam cum
Mauritius Offendae auxiliare per mare posset immittere, frustra Brodenae copias
inutile tempus terere, praesertim cum Buccium aggerem longius non produci pla-
cuisset. Haec Spinola, qui videret Mauritium amplius prohiberi non posse, quo
minus Slusas obfidiione cingeret, et commodam a tergo commentus subvectionem ha-
beret: in certamine solam spem esse, ad quod totis copiis opus esset, quibus adductis,
debiles ad Offendam copias telictas periculo exponi: si vero Oldenburgi subsisteret,
verendum esse, ne per Blankenburgam facto itinere ipsam anteverteret Mauritius;
tandem censuit a Brodena minime copias deducendas, Trivultium cum parte equi-
tantis, et delectos cxx peditum manu Blankenburgam mittendum, qui locum muniret,
et propius de hostium rebus cognosceret. Sub id a Slusarum praefecto certior factus
Mauritium Slusas obfidiere decrevisse, et jam ad Sangeorgium vallum ducere, et
juxta Damiam et Jobi munitionem se munire, rogatus eo delectos mittit, qui
per paludes itinere facto, incolumes ad oppidum pervenerunt. Ipse Brugas tendit,
quo Albertum Gandavo venisse intellexerat, cujus mandatu cxx delectos Slusas de-
nuo mittit duce Pompeio Justiniano; cui et totidem cum x equitibus, qui illum
deducere, quod haud segnier ille fecit. Inde Spinola ad Offendam rediit, quam
interim urgere certus, e Sicambria et Silva-ducis dum copias expectat, et equestre
provinciae delectus et tumultuantis nuper reconciliatos, qui Ruremondae erant,
cxx item et x, quos in Eburo-nibus legerat Jacobus Franciscus, ad ultimum impe-
tus faciendum se comparabat. Jamque Hispani Erinaceum propagnaculum oc-
cupaverant, depulsis inde defensoribus; idem et fossa superata Itali conabantur.

Gallo-belgae

INTERPR. * *c'est un mot Espagnol qui signifie retranchement.* * Oldenburg. * Bruges. * fort
de Ste. Anne. * Gand. * le capitaine Cordoys de Bruges. * Bruksauius. * Gualdris, & Buislaui. * le
pays de Liège. * Franciscus. * Piro-office.

NOT. * Les auteurs Hist. mettent: "Don Luis de Velasco s'estoit retranché près de la petite Ecluse du
canal de Moubouque de Lophoven. Put.

CIO DCIV. Gallo-belgae vero ignem et in euneum injiciunt, et aperto propugnaculo oppugnationem tentant. Nec segmiter rem gerebant obsessi, qui interim munitionem intus struam ad defensionem eveherant, pomocrio antiquo deserto, ex qua dispoſitis tormentis Albertinos graviter infeſtabant, ita ut illa deducere ſubito ſint coacti, quae tamen mox eodem in loco reſcripta ſunt. Haec toto Junio acta, quo menſe Daniel^a Hartanius Marquetus ad oppidum venit, ut ſummae rerum praecſſet; ante eum^b Huſtenbroeckus, et mox^c Giſſellus menſe Martio interfecti; et poſt eos Joannes^d Lohonus, qui paulo poſt in obſidione occubuit: dein delectus a belli ductoribus Jacobus^e Berendrechtus, et poſt eum^f Utenhovius tribunus, qui pariter ſcibus perierunt: et crebra illa praefectorum mutatione effectum, ut conſilia cum iis mutarent, et quod ab aliis prudenter inſtitutum fuerat, ab aliis minus conſtanter teneretur. Quae vero ad minuendum commercii pretium et ſecuritatem publicam recte decreta fuerant, partim negligenter, partim novitatis ſtudio in pejorem uſum verterentur. Interim Sluſani novo milite a Juſtiniano per paludes deducto cum pulvere nitrato firmati, ita ut non jam a numero hoſtium, ſed a penuria domellae ſibi metuere inciperent. Monitus a praefecto Albertus ad^g Ternaverdam locum condiegit, quo ſarinam et pulverem nitratum intra biduum deſeſcente mari mitteret. Id negotii datum Juſtiniano, qui cum bis mille peditibus et ^{et} equitibus loco conſiſto venit, quo ab oppido obſiſſo bis mille pedites, et clauſarii eodem tempore juſſi erant venire. Re cognita Mauritius ſe medium interpoſuit: et Galleſmo Verdugo, quem praemiſerat eum Antonio^h Rella Juſtinianus, fuſo et eumⁱ ex ſuis capto, copias accelerare jubet, quae per noctem incedentes ab indiſciſ viarum deceptae, Juſtinianum non niſi ad pontem, ad quem ante Velaeſus eladem acceperat, jam ab ipſo occupatum nancieſci potuerunt, cum ille jam majorem partem in ulteriorem ripam tranſmiſiſſet: acriter utrinque certatum, Angelo Melgara, Frantiſco Roderico, et Pantaleonte Spinola legionis Juſtinianae duce, rem ſtrenue gerentibus; et ſcloppeſariis, quos^j Lucius Pallaviſinus centurio major ducebat, poſt correſta et lignorum ſtrus in Batavos ejaculantibus et tormentis Dama detonantibus: commercii in aquam merſus a Juſtiniano: viſtores Batavi a Pallaviſino infeſtati non tranſmiſerunt, auxiliareis ingreſſu Sluſarum, et commercium excluſiſſe contenti. Id extremo Maio actum. Juſtinianus ad Damam receptum habuit, qui inde Brugas ad Albertum tendit: ut taſum excuſaret, et mandata ab eo acciperet. Initio placebat, ut pons infra Damam muniretur; ſed auctore Juſtiniano, et Buccio comite, et Gaſſone Spinola adprobantibus, Ternaverdam inſideri placuit, per quam ad auxilia intromittenda via aperiebatur. Sed recentis per Baltazarem Lopezium copis, cum numerum earum valde imminutum comperiretur, et ad expeditionem illam ^{vis} opus eſſet, Spinola ad Albertum venit, et ut copiae brevi venturae expectarentur, ei auctor fuit: quippe plus periculi in Oſſenda non capta, quam in Sluſarum amiſſione duceret; et ad propriam laudem pertinere exiſtimaret, ut Oſſenda vigire ſua capta, Sluſae aliena culpa amiſſae crederentur. Ad Gallo-belgarum ratem et aggerem ex ſarcinibus ſuper ea impoſitum, ex quo jam obſiecto propugnaculo imminabant, incendium a deſenſoribus accenſum, quod materia arida ita exarſit, ut opus totum patere conſumpſerit; Spinola ipſo ad reſtinguendum ſuccurrenſe, et inter media pericula verſante. Idem et ad lralorum vaſtum accediſ, ſed diligentia Juſtiniani damnum non extra diſcrimen ſartum fuit, ipſo in pede maioris ſcloppeſi icu ſueſato. Janique inſtaurato aggere Gallo-belgarum et lralorum, Hiſpani ſuperata ſoſſa ad propugnaculum interius propinquabant, et eunci ſubtus agebantur,

INTERPR. ^a De Hordio Sr. de Marquette. ^b Huſtenbroeck. ^c Giſſel. ^d De Loh. ^e Berendrecht. ^f Utenhovius. ^g Ternaverdam. ^h Rella. ⁱ Al manchoſo Lucio Pallaviſino.

agebantur, primi Itali proprio cuneo accensis impetum fecerunt, et in propugnaculo dejectis defensoribus se muniverunt. Item mox ab Hispanis saltum. Diviserant intus propugnacula obfessis, et ad latera recessus muniverant, quibus recti Albertinus remorabantur et graviter infestabant; insuper et ipsi cuneos contrarios agebant: magnum damnum inde plerumque Albertini accipiebant, sed diverso exitu, cum alii quantum loci cuneos agendo occupabant, tantundem alii amitterent. Capris tandem propugnaculis, et muro interfecto, intus structa munitione paruit; in quam Spinolae iussu l. tormenta directa a Thoma Wingare rei tormentariae vicario. Eo statim cum res Ostendae essent, Mauritius post dilurbaros eos, qui commearum allaturi erant, Slufas arctius obsidere coepit. Oppidum est ad mare in Flandria Flandrina, sic enim ad differentiam Flandriae Gallicanae cognominatur, situm, tribus infra ^b Brugas leucis, et v a ^c Mildeburgo celeberrima in Zelandia urbe, olim opulentum; sed ob viciniam Brugarum, quibus et post diutina bella tandem subiectum fuit, non parum temporis lapsu a pristina opulentia exiit: portus in ea capax 10 navium; oppidum arte et positu firmum, undique mari, et palodibus, et agro per catractas aquam accipiente inaccessum. Initio Ordinum Belgii partes amplexum fuerat, et anno 1577 LXXXVI, cum Parmensis cum triginta muralibus machinis et VIII colubrinis urbem verberasset, edicta cetera passim ruina, obfessis pro libertate pugnantibus, ad septimanam usque oppugnationem strenue se defenderant: tandem post trium mensium obsidionem honorificis admodum conditionibus cum Parmensi transigere, ab eoque tempore Hispani illud tenuerunt. Portu occupato, et castris magni ambitu munitis et pontibus stratis, ut hinc inde tuto commicaretur, hospitium ad septentrionem sibi sumptis Mauritius, ducta fossa ad auxillareis ingressu prohibendos. Gulielmus comes juxta stationem habebat, remotior Ernestus comes ad occasum se firmaverat, et pontem ^d Kreckae imposuerat, ut inde Ardenburgum commicare possit. In agro aquis subiecto XIV naves excubabant, cum aliquae navigis vectoris, quibus praeerat ^e Noetus. Principium a religione saltum, et XII Kal. Junii jejunium in Mauritanis castris imperatum, et preces publicae factae; capitis poena dicta, si quis quidquam edulii eo die venderet. Commearum primum interclusio, res ad arctam obsidionem parabantur, et ad oppugnationem pontis structus fuerat, ingentis artificii, per quem totus miles subiret: qui tamen nullo usui fuit, postquam ex captivis sive transfugis Mauritius cognovit, oppidum milite abundare, sed in eo commearum deficere; et, nisi intra mensem subveniretur, fore, ut penuria ad deditionem compelleretur. Itaque satis habuit castra firmare, quae magno ambitu a Sangoegiana munitione ad canalem, quo Damam itur, ubi hospitium habebat, et inde ad ^f Ternaverdam ducta fossa usque produxerat, ubi Noetus excubabat, Ardenburgum etiam amplexus. ^g Coxiam item muniverat, lunulis inde usque sub Slufarum fossam structis, ac postremo ^h Ostburgum ⁱ Castandi insulae praetensum pariter muniverat; ita omni ex parte cincta urbe, ut ad eam commearum inferendum cetera periculosum certamen perveniri non posset. Albertus qui aegre ferret, dum Ostendae tamdiu obstinate haeret, Slufas amitti; et videret, nisi intra mensem subveniretur obfessis, deditionem necessario secuturam; Spinolam adigit, precibus imperis miscens, ut omni ratione possibilia in id incumberet, et quod exigua manu fieri non potuerat, totis viribus perficere cerneretur. Cum se aliquandiu excusasset Spinola, postremo onus suscepit, ne propriae laudi, quae in Ostenda capta vertebatur, urbis tam opportuna periculum, et qua capta Ostendae amissio ac jactura statim abunde refarciretur, possiduisse videretur. Sic autem rem instruit, relictis ad

obsidionem,

INTERPR. ^a Wingare. ^b Brugas. ^c Mildeburg. ^d le Crecke. ^e Vander Noet. ^f Ternaverdam. ^g Coxia. ^h Ostburg. ⁱ Castand.

TOM. VI.

F f f

CDCCCIV.
HENRICUS IV.

obfidione, qui propugnacula intra oppidum capta et murum interfectum tuerentur; et ut in re, de qua desperabat, testes et vades navaræ in ea diligentia haberet, Ducoii comitem, Rivam, Tuxedam, et Ferdinandum Gironem tribunos secum duxit, inspectores et consiliarios furaros. Ad Brugas Iultratis copiis numerati vi cics pedites, et bis cics equites: in eo numero comprehensis iis, qui nuper in castra venerant. Inde eadem, qua venerat Iustinianus, via, incedit Ternavendam versus, capto in itinere ¹ Mildeburgo, quo improvisitas accessit. Primum agmen ducebat Alvarus Suares, Hispanæ legionis tribunus, qui ubi in conspectum Ternavendæ venit, subleat, ultimum agmen, in quo erat Spinola, opperens. Locum ad defensionem firmatum, præsidio et tormentis maniverat Mautitius. Heic continuo vallum aperiri jubet Spinola, idque negotiū dat Ferdinando Gironi, eique bis mille delectos attribuit. Id sibi non imperatum indignatus Suares, murmurare, rem tribuno minus dignam centurioni committi debuissē, quo usque opera ad idoneam altitudinem perducā esset. Cum non audiretur, non petita venia, Brugas ad Albertum tendit, et legionem a se abdicat; qua re non leviter offensus Albertus legionem Gironi attribuit, et ipsū Suarem Antuerpiana arce captum inclusit. Spinola, qui Ternavendam primo impetu capi posse desperaret, et interea obsecos, dum nuper reconciliatum militem Ruremunda venientem expectat, penuriam diutius non laturos, ad S. Philippi munitionem deflexit, Cassādi insulam per vadum ingressurus, et inde urbem commensu firmaturus. Dein ex transugis cognito, ad S. Annæ munitionem vallum minus altum, et raras stationes esse, Trivaltius cum equitatu missus, qui ab ea parte in qua Gulielmus comes stationem habebat, vim faceret, qui tamen frustra fuit. Sub id Ruremunda reconciliati advenerē, quorum ope Spinola Cassādi insulam ingredi statuit. Igitur xvii Kal. Sept. noctu promotis copiis cum ad vadum scrius venisset, jam aestu crescente et albescēte die, tamen celeritate morae periculum discutiendum ratus, militem militari allocutione firmat, et primus vadum intrat; quo superato S. Catharinæ munitionem impetu capit; et inde Olhoburgum intrat, et primum vallum obsecum occupat; sed in altero plus negotiū fuit, superveniente Maurisio cum Gulicmo gentili, et Gallicis et Frisicis copiis. Heic acriter obstinatis utrinque animis certatum, Spinola ipso militi animos exemplo proprio faciente: sed cum ad frontem tantum accessus oppugnanti pateret, et a tergo obseci recenti milite juvarentur, ad extremum oppugnatio intermissa; et ne nihil ageretur, ad S. Philippi munitionem versā vis; qua capta, neque alio operæ pretio facto Spinola copias deduxit. Perierunt in ea expeditione circiter cccc, et in iis ² Ranciai marchio, et Inicus Borgia iūtu grandioris scloppetii suiciatus fuit. Rem strenue gesserunt Dornbus tribunus, qui Gulielmum periclitantem tutatus est, et ³ Termensis cum L. e. Gallica nobilitate; Julius item ⁴ Eltzinga Frisicæ legionis tribunus. Obsecsi cum viderent Spinolæ conatum frustra fuisse, extrema penuria pressi, cum panis tantum sex unciae, et valde corrupti, militi distribuerentur; et elassati, non jam pane sed herba victitarent, deditionem fecere honorificis admodum conditionibus. Ut ecclesiastici eo quo solent amictu cum omni suppellectile libere abire possent; præfectus urbis cum omnibus officialibus belli pacisque, duces item tremium, qui volent Damami neolumas deducantur, cum impedimentis, armis, signis, pilis in ore, funibus accensis, ac tympanis sonantibus; in eamque rem commodentur navigia, de quibus restituendis idonee caveatur. Præfectus necnon Aurelius Spinola tormenta, apparatus bellicum, tritremis, navigia, liburnicas integras, sine fraude tradere teneantur; remo mancipi libertati restituti, qui volent, duces sequantur. Captivi hinc iude dimittantur; inter eos ⁵ Salus cum

navicularis

INTERPR. ¹ Renty. ² le baron de Thiermes. ³ d'Esjinge. ⁴ le capitaine Say.
NOT. ⁵ palus Andelburg.

naviculariis qui ad ^a Silvam-dneis, Joannes ^b Raedus qui ^c Vilvordae, item Eredani navicularii qui ^d Gandavi, detincoeur, exsoluto mensis stipendio; quod ni fiat, Aurelius se eorum Mauritio siliere teneatur. Aeris a praefecto et milite in oppido contracti ratione nemo sistatur, modo de illo ^e Brugis luendo caveatur. Officiales libere libros rationum et chartas pecuniariis, modo nihil rerum ad jura et vestigalia oppidi pertinentium in iis sit, asportare possint; ^f arx praeterca sine mora tradatur. Id actum XIV Kal. Sept. Postidie praefidum deductum, in quo ad ter mille bellatores numerati, classarii capivi ^g cto ce fame attenuati, et qui inter incedendum semiacces cadebant; quippe qui tantum occorum, calecorum eorum, chartis pergamenis bullitis, et quibusdam herbis totum mensem victitarent. Cum infantes plerique deficerent, plerique non reperirentur, creditum est, esu mortuorum vivos vitam miseram aliquandiu tolerasse. Milites Damani deducti Spinolae horrorem praeciacie fecerunt; multi in via defecerunt, plures postquam Damam appulere. Reperta omnis generis in oppido LXX tormenta seu machinae bellicae, aereae et ferreae; captae ^h x tritremes fere deprellae, eum omni apparatu. ⁱ Henricus Fridericus Maurini frater, Flandriae praefes ordinatus, et ^k Nootus ei vicaria potestate successus, qui ^l Slusis moram faceret. Sub id et Mauritius aegrotare coepit, vigiliis et labore fractus; et Slusus Ludovicus Guntherus Nassovius, Gulielmi et Ernesti frater, ex morbo decessit, adolescens multae spei, coque majore sui relicto desiderio. Spinola eum discederet, S. Catharinae et S. Philippi munitiones incendio consumpsit, quas Mauritius denuo ex Ordinam consilio inflauravit, ^m vii praeterca aliis structis ad ⁿ Coxiam, Ostbargum, et Ternawerdam, et ante Slusis semilunula tribus propugnaculis firmata, canal isuper novus excavatus, ad purgandam regionem, qui in mare exoneraretur. Ad lëndikam etiam ^o magna propugnacula erecta, et tumulus, Poldrem vulgo vocant, late parens excitatus fossa ampla egregie munius.

XIV. ALBERTUS qui Brugas venerat, ut obsessis animos praesentia sua faceret, et auxilio venienti Spinolae gratiam propior aspiraret, casum aegerime talis, amissis Slusis majorem se jacturam, quam in Ostenda lucrum fecisse existimans, si capi eam contingeret: quod capiendae mox Ostendae non parvum adjumentum attulit, restincto Ordinum antea accenso ardore, cum Ostenda nullo operae pretio factio periclitabatur, qui plus Slusis capris se lucrifecisse, quam in Ostenda amittere posse judicabant; nam eo rem vallo toties retro intus ducto, et portu pecoris obstruito deductam, ut de cumulis arenarum potius quam de urbe fervenda cerneret. Contra Albertus et Spinola, qui in obsidione tamdiu mansisse, et inde re infecta discedere non solum damnosum, sed ad famam probrosum ducebant, eo majore loci capiendi desiderio flagrabant. Dum abesset Spinola, Gallo-belgae semilunulam ante se positam expugnaverant; idem et Itali fecerant, quae culpa centurionis, qui praecerat, ab obsessis recepta est: quo casu ^p Melzius indignatus cum centurio se excusaret, ei cum ^q c. x suis necessitatem imposuit, loci rursus occupandi, quod ille frustra tentavit, gravi vulnere in conatu accepto. Nocte insequenti, quae in Eidus Quintilais incidebat, iussu Marquetiruptionem fecere obsessi, usque ad tormenta progressi; inde ab Italibus repulsi, qui cuncto acto amissam semilunulam recuperarunt. In qua dum munienda laborant, Melzius grave vulnus majoris scloppeti ictu in crure accepit, cuius in locum de sufficiendo aut Lactio Brancasio, aut Lucio Denticio, dum Spinola delibet, P. Justinianus ex vulnere convalescit, et Italorum praefectum usque ad deditionem exerceat. Secundum haec Spinola ad obsidionem rediit, de

cujus

INTERPR. ^a Buisleat. ^b Raed. ^c Vilvorde. ^d Gand. ^e Bruges. ^f le comte Henry Fréderic de Nassau. ^g Vander Noot. ^h FÉnelon. ⁱ Caste, Oylburg, & Ternwille. ^j il cavalier Melzi.

NOT. ^k Meteren p. 549. dà que Raed était prisonnier au château de Woude. ^l Par.

CLIOCCIV.
HENRICUS IV.

cujus successu plerique veterani desperabant, qui Mauricium cum victore exercitu venturum arbitrabantur, et ad Slufas captas hoc decus additurum, ut socias urbis tam diuturnam obsidionem solveret. Sed siue ob eas, quas memoravi causas, siue ob morbum nihil conatus est. Interea Spinoia, qui idem de Mauricii consiliis animo sibi fingeret, et domi omnia suspecta haberet, tumultuante nullo, qui uiper reconciliatus fuerat, et Ruremundum, unde venerat, repetiturum se interminante; ad haec sparsa fama haud dubia, etiam equitatum tumultuare, non mediocriter animi discordebantur, ut praesenti pecunia seditionem praesentem sedaret, et meliore de successu spe suos impletet. Itaque in opere assiduus, et hilari vultu, cum ceteri tristes essent, cunctis occurrent, et de suo adnumerata militi pecunia, et de ea, quae non repraesentabatur, cautione idonee interposita obsidionem instat; si Mauricius veniret, obsidione minime soluta, sed idoneo numero ad eam relicto, ei cum toto exercitu occurrere et confingere certus; interim Damam, nullo Bucoii comite, et Trivulzio Blankenbergam eum parte equiratus, qui loca commissa munirent, et illae venientis primos impetus frangerent: itaque nunc Damae, nunc Obsiduae, nunc Blankenbergae continuo excurrere conspiciebatur, ut tres homines in uno corpore habitare crederentur. Toto Sextili ad *Santhilium propugnaculum cunei acti, contrariis in eum actis, et ducto innas vallo, ad vetus oppidum Gulam versus, cui novae ^bTroiae nomen obicelli fecere. Novo vallo struendo, etiam cadavera cum terra solida aggesta ex Anglorum architectonorum consilio, ut qui vivi virtute sua oppidum tutati essent, etiam mortui superstitum virtutem adjuvarent. Sed terra recentem aggesta et fere arenosa adversus tormentorum ictus firmitatem non servabat, sed fluebat, et in pulverem dissiliebat. Itaque cum obicelli plus in virtute sua, quam in vallo praesidii sibi telicium viderent, crebris eruptionibus certabant. Inter haec Santhilium tandem cuneis eversum, et a Germanis, quos *Billiae comes et ^cEglosus a Luxemburgo ducebant, occupatum fuit. Antunes et Meneses, qui Hispanis praecerant, jam semilunulam oppositam perruperant, et parum negotii supererat in reliqua expugnanda. Justinianus cum Italici, *Torrensis, Toricurius, et Cabillonius cum Gallo-belgis eadem moliebantur. Accidit autem sub id, ut inmensescere plus solito maris aestu xi Kal. Sept. vento ab occasu inter boream flante, ingens damnum utrinque sit acceptum: sed obicelli quo ad majores angustias redacti, eo magis infestati sunt; vetere oppido, quod solum restabat adversus mare et hostilis impetus munimentum, ab inundatione et cuneis periclitante. Utrumque veritus Marquetus ex consilio belli ducum et Ordinum permisso, antequam violenta maris impressione iniquioribus conditionibus pacisci cogeretur, de deditione agere decrevit, et tormentis in navem impositis, et iis, qui actioni intercessuri putabantur, palleoribus, archirectis, transfugis, et tormentariis dimissis, ad Spinolam acceptis obsidibus ^dAchthovium et Guedrium fidos duces mittit, et xii Kal. Oct. cum eo transieit, iisdem fere, quibus Slusae deditae, conditionibus. Cum bidentium post in nova Troja mansissent, discessus die Spinola, qui jam oppidum ingressus fuerat, ^eMarquetum cum ceteris belli ducibus lauro convivio exceperit; qui acceptis xv tormentis sine pulvere nitrato, sic enim convenerat, per terram iter fecit, commodatis cartis ad impedimenta portanda. Ter mille adhuc erant egregie instructi, et fere sani. Primam aciem ducebant Galli, mediam Batavi et Angli, ultimum agmen claudcbant Scoti, qui per ramulos arenosos incedentes in castra Mauricii venerunt, magna gratulatione accepti, actis pro re bene gesta comiter gratias. In numero, caecae, cuneis qui lxx a curiosi numerantur, aut morbis, absumptorum, non tam variant, quam inter se dissident partes. Hispani ex suis toto xxxix mensium

tempore

INTERPR. *Sextilib. ^bla nouvelle Troie. ^cil creu Bigla. ^dEgloff de Luxembourg. ^ede Torren, de Toricuri, et de Chalm. ^fles capitaines Achthov, et Guedrie. ^gle Sr. de Marquette.

tempore L. CIO assumpta memorant: maiorem oumenum edunt Batavi; quippe Junio proximo repertam ^a breviculum ab Italo scriptum, qui ex cuiusdam Germani relatione numerum ad LXXVI millia 10 CCCCLX extendebat: magnus et numerus 10 oppido morbis et caedibus absumptus; sed maior extra oppidum, quippe cum faucibus, qui poterant, et agroti mox oppido exportarentur. Cum Albertini c. XL mille capita morbo aut ictibus perisse scribant, maiorem ex suis partem perisse faterentur necesse est; quippe cum et ipsi morbis summe affligerentur, et maioribus incommoditatibus sub dio per tot hyemes infestati fuerint, et maiore numero essent oppugnatores quam obsessi. Huius obidionis tot ectraminibus, tot nuperae inventionis munitionibus et machinis insignis occasione, subit lectorem militaris scientiae studiosum monere, ut non a me, licet non omnino ignaro, neque in ea neque in superioribus harum rerum exactam descriptionem expectet; quippe cum universam historiam scribam, et singula 10 ea persequi legem suscepti operis excedat; deinde et Latine cum scribo, vocabulis in re nova, et coelo Latino sere incognita exprimens plerumque deficiat: quae omnia melius ab iis, qui res singillatim vernacula lingua scribere, et figuris etiam diligenter appositis, rem sub oculis posuerint, petere poterunt.

XV. ALBERTUS et Infans, qui Gandavi erant, urbis captae ruderia et ruinas in rem praefentem venientes lustrare voluerant, a Spinola militari magnificentia excepti; et Infans ad spectaculum lachrimas non tenuisse dicitur, animo reputans, quanto cruore triconalis haec obidio constitisset. Copiosus in eo repertus commacatus, et diversarum rerum ad sustinendam obidionem necessarium; ut fascium, doliorum vimineorum, tabularum, ignium artificialium, ingens numerus, qui ad duo paria oppida defendenda abunde sufficeret. Actae pro tempore tribunus et belli ductibus comiter graiae, et donativum distributum; Eustachius ^b Oignius Grisonis loco instaurato praepositus, legione, quam obtinebat, in Maximilianum ^c Bosluvi comitem transscripta; ^d Bacou comes Flandriae praefectus dictus, qui Damae et Blankenbergae municionibus diligenter attenderet. ^e Billiae, ^f Egloff et Vilsieri legiones Germanicae, quae egregium operam navaverant, suppletae. Ferdinandi Gironis legio, cum se ea abdicasset, Alfonso Lunae praefecto ^g Lirae attributa. Spinola 111 legiones, quibus seorsim ab aliis stipendia procedebant, inter Albertinas recensuit. Inde exercitus ingruentibus pluviis utrinque dimissi. Spinola ab Alberto vix tandem impetrata venia 10 Hispaniam exeunte anno discessit, ubi generalis per Belgium praefecti dignitate ornatus est, insuper et summa castrorum praefectura, quae Augustino Mexiae destinabatur; praeterea et velleris auri insigni donatus est, quod ab Alberto accepturus esset, cum praerogativa, ut inter Grandels in aula Philippica censeretur. Suscit et Philippo, ut bellum, quo premebatur, in hostium transferreret, in Frisia et ^h Sicambreis deinceps rem gereret, et de stipendio in tempore repraesentando decerneret; nam ejus defectu seditiones valde damoosas in exercitu plerumque excitari, sicut ouper acciderit, et iis fieri, ut occasiones pulcherrimas, dum in promptu sunt, omittantur, et hostes ex iis audaciores redditi maiora quoque auderent. Impetratum et ab eo, ut 111 legiones in Italia scriberentur, 11 in regno Neapolitano, tertia in ⁱ Insulubris, ad bellum in Belgio gerendum, ad quod se parare iussus est. Venire sub id in Belgium Alberto militatum Andreas Mattheus Aquaviva ^k Arragonias Casertae princeps, et Franciscus ^l Columna princeps Palestinae, et Ludovicus ^m Monesterius Combarterius Terralii Allobroes, vir strenuus et impiger, qui iniussu regis eo profectus est.

XVI. ORDINES

INTERPR. ^a *ou Memire*, ^b *d'Oignies Sr. de Grijen*, ^c *Boslu*, ^d *Bacquet*, ^e *il comte Billie*, ^f *Egloff*, ^g *et Wilsier*, ^h *Lire*, ⁱ *Gualder*, ^j *le Milanais*, ^k *et Arragon prince de Caserte*, ^l *Columna*, ^m *de Monestier de Combarcy Sr. du Terrail Douffaut*.

TOM. VI.

G g g

CDLXIV. XVI OROINES capris Stufis acceptum Ostenda amiffa damnnum cum foenore
HENRICUS IV. pensurum putabant. Itaque cufus aureus nummus cum infcriptione, J E H O V A .

PLUS DEDERAT. QUAM PEROIDIMUS. Nec ipsi interim cessabant CCC aureorum CRO in equitum castrisem; totidem ad instaurandas munitiones, et par summa ad solvendas ufuras, ad quas aerarii quæstio obligatus erat, destinata. Ad Stufis novem propugnaculis firmandas, et Ardenbergum item muniendum CCC aureorum millia, totidem ad publica horrea instruenda; præterea ad exfolvendum, quod Anglis deberetur, aes alienum, quaremi fufcri singulis cautionariae cervisiae cadis impositi; decretumque ut vestigalia, quæ licentiae vulgo dicuntur, deinceps solvantur. Ad rem navalem, qua Batavorum vires constant, juvandam CCCC aureorum CRO ab universis provinciis conferantur. Ur b Drentanus ager vtre aureorum CRO, Lingense territorium III CRO, et trecentenos in singulos mensis communi inferant aerario. Ur salarium vestigal continetur: ¹ ut eadem in omnibus provinciis quæ in Hollandia et Zelandia usurpatur, aerarii administrandi et tributorum cogendorum, ratio fervetur. Tum Kalendis Octobribus ad singulas provincias tributorum in annum sequentem rationes missæ, quæ 398361 in singulos mensis conscribant; in iis comprehensæ Geldria cum Zutphanicis comitatu, Hollandia, Zelandia, ² Ultrajectina ditio, Frisa, Transsilana, Groeninga, et vicinus ager, Drenta; Lingense territorium, ³ Wedda. Et hæc præter extraordinaria in sumptus extraordinarios tributa: nam c signis copiae Ordinum auctæ quamdiu obfidio Ostendana duravit, et amplius XXXVI equitum alis stipendia extra ordinem procedebant; dato insuper negotio ⁴ Ansbachio marchioni, ut mille equites Germanos scriberet. Gallicæ item novæ lætæ, quibus et sua procedebant stipendia.

XVII. INTER hos tantos talefque belli apparatus, iacta pacis et induciarum fundamenta; sparsis hinc inde per Belgium libellis, quibus belli pacifque rationes, prout varie affecti erant animi, varie quoque explicabantur, quæ nos in annum sequentem reservamus. Verum nulla re magis se prodit imperii Ordinum Bataviae nostris diebus Deo ita volente constituti magnitudo et felicitas, quam navigationum in Indias Orientalis suscepitarum constantia et successus, ad quas, ut aerario parceretur, societates institutæ; eantumque tandem ut sub unam societatem omnes coirent: quod alioqui experimento conficisset, aromatum pretia ab insularis ob emptorum frequentiam augeri; et cum alii alio prævertere, et lucrum ad se aliorum damno derivare satagerent, ubi concordia maxime est opus, æmulationum et fidii semina spargi.

XVIII. ITAQUE cum Jacobus Cornelius et Nekius, et rursus ante cum Georgius ⁵ Spelbergius cum tribus mediocri magnitudine navibus, ante treis et quatuor annos ad Indias negotiandi causa profecti essent, et iussu Ordinum vt naves egregie instructæ, et xvire mensium annonæ imposita solvissent, Paulo ⁶ Cardano et Joanne Hadrianio Cantio navarchis, nova se generalis societas coire anno CROXCVI, pecunia collata, cuius fores sexagies centena CRO aureorum excedebat. XIre naves in id instructæ, quarum nomina, ⁷ Confoederata 1000 doliorum capax, Amsterodamum totidem, Geldria 10, ⁸ Delphi CCC, ⁹ Aula Hollandica CC, ¹⁰ Columbula LX, ¹¹ Dordracum 100000, Zelandia 10, Horna 1000, Medemblicum CCL, Westfrisa 1000, Enchusa CCC, Gouda C. Igitur ex his, duodecim exeunte anno solverant: una Junio mense alias antevertit. Cum circa veris initium, ¹² Vigil nomine, ex India reverfa, quinque aliarum

INTERPR. ¹ Ardenbourg en Flandre. ² pays de Drenthe. ³ de Linghen. ⁴ Utrecht, Frise, Over Yssle, et Groeninge. ⁵ Wedde. ⁶ de Ansbach. ⁷ Nick. ⁸ Spillerg. ⁹ de Cierden, et Adriaan van Goud. ¹⁰ l'ancien nomm les Provinces Unies. ¹¹ Delft. ¹² la cour de Hollande. ¹³ le Pigeon. ¹⁴ Dert. ¹⁵ un Irigastie nomm la Garde.

NOT. ¹ Hoc ab Hollandia et Zelandia, et a sum, sed obtinentibus aliis nationibus obtineri consilio statui sine secuto tempore ut salutare pro- quom potuit. Put.

aliorum felicem adventum nunciasset, quae paulo post preciosis mercibus onustae in Zelandiam appulerunt. Hi narrabant *Wolfardum Hermanni filium, a Chinnensibus quibusdam in ^b Sudensi fratre de Lusitana classe, quae viii quinquecentium majorum, et xxi navigiorum omnis generis erat, Andrea Hurtado Mendoza duce, ^c Bentamum non ita pridem appulsū, certiores factum post novem dierum oppugnationem capitis duabus quinquecentibus, et tormentorum ictibus ita laceratis, ut eas ipsi Lusitani exermare coacti sint, Bentamo tandem Lusitanos eiecisse; id vero consilii illis fuisse, nisi quamprimum prohiberi fuissent, urbem occupare, in eaque, arce celsissima, omne cum Batavis commercium interdicere. Mendozam vero ipse sua frustrarum Amboinam unam e Moluccis eiecisse, et exscensione facta insulam vastasse, succis caryophyllorum arboribus; et incolas, quod cum Batavis negotiarentur, male multasse. Wolfardum autem ob pulsos Bentamo Lusitanos magna laetitia exceptum, e v navibus suis, ii Bandam, iii Ternatem misisse, ipsum ad suos Bandam profectum magna vi macidis et nucum myrsinarum navibus imposita anno sequenti ad reditum se comparasse. Ante eos Hadrianus ^d Venius re bene gesta ^e Bandae, Ternatae Franciscus ^f Veldassius, domum reverterant. Quo tempore et Jacobus ^g Hemskerkius cum iii navibus, et Lusitana ingenti nave cccc doliorum capaci, quam varii generis mercibus onustam, serico facto atque infesto, musco, plumbo, pipere, unionibus, pannis gossipinis, cum ad manus venisset, vi exspargerat, et captam ad commodiorem vestitionem depressiorem fecerat, in Baraviā incolam appulit. Sed praecipua fuit laetitia ob felicem reditum post triennalem navigationem, Georgii Spelbergii et Jacobi Cornelli Necki, de quibus nunc ordine dicemus. Georgius e portu ^h Campoverensis in Walacria ite Non. Maii anno cxcxc solvit, et Palmam ⁱ Fortunatis unam praeterevocat, ad Vitide promontorium iv Eid. Jun. appulit. Ibi juxta ^k Refricum portum a barbaris indigenis spoliatur; sed humanitate Gallorum in eo forte repertorum dampnum acceptum facit. Lusitani factum excusant, et amice cum illis transactum. Inde Annabonam insulam, cum cursum institutum tenere non potuisset, itum. Unde rejectus, ad ^m Santhomensem deflexit, a qua hostiliter rursus repulsi ⁿ Coriscum petit, et ^o Consalvi Lupi promontorium, quo paulo ante Amsterodamensis oneraria et nova Guinea, praeter alia ccc auri libras portans, appulerat. Hic deliberatione habita decretum, ut quamprimum ventus secundus afflaret, ad Monopotapae, hinc ad promontorium S. Mariae, ac denique ad ^p Vaccarum insulam cursus dirigeretur: atque inde confectis negotiis ^q Majotta insula peteretur. Igitur iter ingressi ad Bonae Spei promontorium tendentes ad insulam desertam, hinc procul ancoas jaciunt, cui S. Elisabethae nomen fecere. Sinus is sub xxxv gradu et v scrupulis situs xv circiter milliabus a promontorio distat. Rugitus serarum tota nocte exaudiri. Ad ^r Corneliū deinde insulam deflexit classis, et aegrotos sub tentoriis in terram exposuit; cum insulani conumeatum polliciti non comparerent, ad alteram reditum, ubi cuniculi in viaticum conquiriti. Soffasae huic praetenditur litus, regio in Africa interamnis, quae ^s Manice et Quama alluitur, humilis et depressa, arboribus raris constita, et fragrantissimum odorem eminus exhalans. Indigenae bene composito et robusto sunt corpore, nigro colore, Mahumetanae superstitioni addicti. Arma illis arcus et sagittae. Merces suas, aurum videlicet et ebur, vestibus lineis et sericis permutant. Lusitanis parent. Linscotanus Quamam scribit ^t Zagire lacu, e quo Nilus scaturire creditur, originem trahere. Hic et Monopotapa sita, unde

INTERPR. *Wolfard Hermansen. ^bDegroit de la Sonde. ^cBentam. ^dWren. ^eBonde, et Ternate. ^fWerdus. ^gHemskerke. ^hCamp over en l'isle de Walcheren. ⁱles Canrin. ^jporta Refrica. ^kAvalon. ^lisle de S. Thom. ^misle de Corisco. ⁿcap de Lopo Goncalves. ^oisle aux Fiches. ^pMajotte et Mayotte. ^qCorisco. ^rManice. ^sZagire.

CXXXIV. unde creditum est copiosum ad Solomonem advectum aurum. Heic foeda tempestate iactatus Spelbergius, vix tandem ad * Mulalim insulam appulit, ubi a Mahumerano toparcha non inhumane omnino primum habitus est; qui et musica, cuius periti erant in classe, delectabatur. Heic ^b Comorae regnum est, iv insulis constans, Mulali modo memorata, Angafiza, Angovana, et Majotta, ubi regina, penes quam sumum est eorum imperium, habitat. Ibi detenti, qui negotiandi causa in terram exscenderunt, et transitum, xxviii e sociis in insula relictis, ad ^c Marcalonem Zeilae insulae oppidum, cuius rex maiore in speciem erga Batavos humanitate usus est, missis obviam honorifice elephantis: eum nihil eum eo agi posuisset, ad regem ^d Candiae Spelbergius se confert. ^e Zeilam alias Ceilon, in sinu ^f Bengalico sive Agarico maximam insulam, Arabibus Tcnarissim, quasi terram deliniosam, Andreas ^g Corfallus, et Joannes ^h Barrosius ⁱ Taprobanam Ptolemaei faciunt. Gerardus Mercator, melius Nangerim sive Panegirim, de qua Ptolemaeus idem libro vii, haud procul ab aenea Cherfoneso, sub aequatore aut decimo tantum ab eo gradu sitam, et tamen temperatissimo et saluberrimo aëre, adeo ut paradisum tetrestrem primorum patrum memoria ibi fuisse quidam ariolentur. ccc. miliaribus in longitudinem patet, qua latissima cxx. Solum uberrimum, et perpetuo virentes arbores, fructusque ad alimentum optimi divinationi locum dederunt. Aromata praeterea, cinnamomum, cardamomum, caryophylla, piper, et huiusmodi naturae rariora copiose apud eos nascuntur. Vinum insuper generosum heic provenit, nec aliunde importatur; et ut Hispano colore par, sic nec virtute cedit. Elephantum maximū, et magno numero armenta, et gemmae preciosae in ea eruntur: Topazii, chrysolithi, hyacinthi, pyropi, sapphiri, balasci, alique lapilli eruntur. Indigenae partim superstitioni gentiliū, partim Mahumetanae sectae, additi sunt: nudi superiōri corporis parte ob aestum incedunt, inferiores sericeis ac gossipinis tegunt pannis; nonnulli paulo habitiores laxis thoracibus ntuntur. Aures inauribus et auro et gemmis ornant, et pugionibus a latere dependentibus armati incedunt. Mulieres decenti et composito corporis modo sunt; caput non ascititio compeu, sed nativis crinibus ita inter se admirabili artificio connexis, ut quarumvis vitrarum elegantiam superent. Viri levi et subtili panno velati; iis uxores quot volunt, et quot alere possunt, habere licet. Felicitatur inter eos Venus, et rara in puellis post x annum virginitas. Quietem et otium natura sectantur, fere imbelles, nisi si qui ob animosa cum Lusitanis bella militiae insueverunt. ¹ Corpora mortuorum eremant. Ad Gymnosophistatum exempla suos ² Bramos habent magna sanctitatis opinione, qui, et ut olim Pythagorci, ab omnibus animarum abstinent; herbis tantum et fructibus arborum vescuntur. De successione et odio contra Lusitanos, quae in illa relatione memorantur, inferi pretium visum est, repetita alius origine. ³ Mara Pegu Zeilae rex, tres filios habuit, et naturalem e fidicina susceptum, nomine Darmam, qui detestanda ambitione, conciliatis militum animis, patrem et fratres oppressit, et post patricidium Setavaccam venit, et nobilitate averſa, a plebe rex proclamatus est. Inde in nobilitatem saevire coepit, et Candiae regi, qui tyranni imperium averſabatur, bello indichō, cum suis jam gravis esse inciperet, veneno secreto eum illi peremerunt. ⁴ Singalae, hi sunt regni primores, Lusitanos adversus tyrannum superstitem auxilio advocaverant, qui, Darma sublato, in insula remansere, et circa Candiam struclis munitionibus imperium sibi vindicarunt; non invitis initio Singalis. Mortuo rege, ut regnum inter barbaros facilius tenerent, Finalam Darnam ⁵ Suriadam Modellar erant, quae proxima est post regiam dignitas, et quam

INTERPR. * Mulali. ^b Comoria. ^c Malacca. ^d Candy. ^e Ceylon. ^f golfe de Bengale ou d'Arabic. ^g de Corfel. ^h de Barros. ⁱ Melica. ¹ Bramani. ² la Relation met Mara Ragu roy de Zeila. ³ Singalee. ⁴ Suri-Ada Modellar.

quam parens ejus tenuerat, et inter Singalas egregiam sui memoriam reliquerat; cum ^a Columbi, quae Lusitanorum praecipua arx est, educatum et sacris Christianis imbutum, ac Joannis nomine donatum; posteaque Goam a Mathaeo ^b Albuquerque Indiarum prorege traductum Jesuitae in fide Christiana confirmaverant: magno ergo indigenarum consensu ad eam dignitatem erectus. Postquam milium et Singalarum studia in se vidit inclinare, ratus suos domesticum quam peregrinum imperium acquirentes animo, regia insignia caput, et Lusitanos contradicentis bello petit. Candiae rex eum filiis a Darma occisus, filiam reliquerat unicam heredem, quam Lusitani ^c Manuarem abduxerant, et sacro lavacro ablutam Catharinam indigitaverant; et jam tum ^d Lupo Sosie Malacae praefecto, ut eo colore jus in insula retinerent, unanimi consensu desponderunt, conditione adjecta, ut ipse pro conjugio, postquam rerum potiretur, regnum administraret. Secundum haec instructis copiis Sosia ad expellendum uxorum regnum proficiscitur. Finala cedendum tempore ratus eum Singalis secum sentientibus ac fidis in loca sylvestria et inaccessa concessit, ex quibus omnia circum infesta reddebat. Inde cum summa annonae penuria in oppido laboraretur, novus rex in planiciem, unico milliari a Candia distantem, instructa acie, et XL elephantorum robore strenuus progreditur; et Finalam ad proelium provocat, qui astu rem gessit, ex occasione hostem assiliens, et ita brevi Hispanos in eas angustias redegit, ut magno numero interempto reliqui comminatus penuria se in fugam coniecissent, magnam partem fugiendo cecidi. Sosia ipse interfecit; Catharina sponsa capta, eum elephantis et opima praedia. Ad idem anno CIDIICIX: quo Finala rerum per victoriam tantum potens Catharinam captivam jam decennem in uxorem duxit, et Candiae rex magno Singalarum consensu ob singularem prudentiam et animi magnitudinem, astelque tanto principe dignas, renunciatus est; tantoque haec victoria admirabilior fuit, quanto exercitus Finaliae non numero, sed bellatorum virtute erat inferior: quippe Singalae speciem, quam virtute meliores, ac fere molles, et militarium laborum impatientes, inter delicias quibus supra modum sunt dediti, marcescunt; ambitioso fastidio in cibis utentes, quos semel contrectatos protinus abiciunt; et fistula vasa, quod contingere praee molliore renuunt, inserta, bibentes. Ex clade reliqui Hispani ad Columbum se receperunt. Finala ad pacis studia conversus, regiam Candiae, et pleraque delubra superstitione gentis exaedificavit; sed quo minus pacate fortuna uteretur, Hier. ^e Oviedus in causa fuit; qui, instructo exercitu, confectum Sosiae ulcor advolavit, sed irrito successu ab ulcore elusus. Ab eo tempore Lusitani astu magis quam aperta vi ^f Candianum oppugnaverunt, cum damno saepius repulsi, et vix castellis, quae in circuitu struxerant, defensis. Crebrae contra eum conjurationes, idque inter populos illos gentilium erroribus additis frequentissimum, quibus ipsi nonnunquam petuntur, peregrinos ecce semper petunt. Ad eum Spelbergius ^g Matecalone venit, qui a Mauritio in mandatis habebat, ut non tantum regem conveniret, sed foedus cum eo perceret. Per ^h Vintanam iter factum, urbem amplam in ⁱ Trinquamali annis ipsa sitam, ubi Candiani sunt navalia. Ibi magno paratu exceptus, majore semper progrediens excipiebatur, missis obviam primariis ministris, et lectica panno aureo intexta, qua rex ipse utebatur. Ubi Candiae propinquavit, obvium habuit Emmanuelem ^j Diam gente Lusitanum, qui transugio et conjuratione detecta, in gratiam regis tantam venerat, ut summi magistratus dignitatem ab eo meruerit. Ad regem introductus Spelbergius, a Mauritio literas Arabica lingua et charactere a Josepbo Scaligero, ut petebatur, viro incomparabili exaratas porrexit, et munera ejusdem

INTERPR. ^a Columbo, ^b le duc d'Albuquerque, ^c Manuere, ^d Lopez de Sousa, ^e Oviedo, ^f le Roy de Candy, ^g Matecalo, ^h Vintaver, ⁱ Trinquamale, ^j Diaz.

TOM. VI.

H h h

CIV. ejusdem nomine obtulit, quae ille coram altaribus summopere laudavit. Iussu et
HENRICUS IV. canere symphoniaci, quibus non minus quam muneribus capi et delectari visus est.

Ita primum dimissus Spelbergius; postmodum vocatus, infecto de negotiatione sermone; quam pretium non placeret, non tam mercandi, quam legationis obtundere a principe suo se missum dixit, qui regi in te omni gratificari cupiat, ejusque amicitiam magnopere exoptet. Ipsi iussu fassus omnia regi precari, fide data, si qua se offerat occasio, auxilia ei minime defutura. Quae grata adeo regi fuit oratio, ut protinus quicquid penes se aromatum erat, ultro Spelbergio donaverit. Vicissim sequenti die laetissimo convivio exceptus, Mauritiū imaginem equo insidentis eleganter expressam, juxta appicta Neoportuensis proclii historia, obtulit; quam rex in conclavis loco maxime conspicuo locavit, et hospitem per omnem regiam, etiam intra gynaeceum, quem honorem propter zelotypiam paucis habent Indi, circumduxit; tanta cum voluptate colloqui cum eo visus, ut vix, multa de nostris rebus percunctando, expleri posset. Tandem peractis, quarum causa venerat, rebus, aegre a rege Spelbergius dimittitur, et pro gratissimo dono discedens Kempelium et Matifbergerum, hunc musica, illum etiam literis non mediocriter tinctum, ob eamque causam regi a secretis appositum cum duobus pueris apud eum remanere iussit. Aditum in relatione, Fimalam adhuc principia religionis Christianae tenere, nec aegre ferre, si de gentilium superstitione liberius sermo institueretur, ut nec ceteri Zeilenenses; in suo errore non ita, ut alii Indi, pertinaces: Catharinam vero uxorem omnino ab impio simulacrorum cultu abhorre. Spelbergius inde ante biennium xvii Kal. Sept. solvens ad veram Taprobanam¹ appulit, quae nunc Sumatra dicitur, toto Oriente maxima; de qua et in superioribus multa dicta, ideoque haec tantam quae ad navigationem, de qua agimus, pertinent, recitentur. Contra quam Zeila, haec inclemens coelum, ob stagnantium aquarum copiam, et densa nemora, nec solum adeo foecundum, tantum oryza, et milium in ea provenit: sed aliis rebus pretiosis abundat, cera, melle, gingibere, camphora, agarico, cassia copiosa, piperis vulgaris et oblongi largo proventu, quod per mare Cathalam portatur. Gossipio quoque et fericeis velleribus dives est; et auri, stanni, ferri, sulfuris uberes habet venas; fontem praeterea, ex quo naphtha olei instar manat: gemmas denique et elephantos ceteris bellicosiores et maiores, quod alibi nati veneratione et cultu sacentur. Plura in insula regna. Potentior omnibus rex Achini habetur, qui totam pacem septentrionalem plagam minus insalubrem tenet. Cum Turcis et Arabibus foederatus est, et continua contra Lusitanos, qui Malacae sunt, bella gerit, a quibus tantum canalibus duobus sive cutipis disjungitur: haec Batavi navium minimam, cui² Agni nomen, circa Coenotinum promontorium, tempellate a classe disiectam et quassatam reppererunt, et eodem in portu praeterea Anglos, qui praedae potius quam negotiandi causa, illuc venerant. Haec societas inita ad oppugnandam onerariam Lusitanam, quae propediem Santoma Malacam ventura dicebatur. xi Kal. Oct. ambo instructi solvunt, dato interim aliquot sociis commendā piperis negotio. Cum aliquandiu circa Malacam oberrassent, nunciato a speculatoria onerariae adventu Lancaltrius Anglorum navarchus³ Spelbergium et Middeltonium ad persequendos Lusitanos mirit, ipse cum reliquis ad strictum insidendum proficiscitur. Periculum noctis beneficio evasisse potuisse Lusitanos constat, nisi magnitudine navis et viribus consiliū hostem profligatu facilem sibi persuasisent. Commisso proelio, et crebra tormentorum disputatione a tribus Anglorum navibus perforata oneraria; duae reliquae advolant, et omnem solutis spem periclitantibus Lusitanis praeripere: qui aquis perumpentibus, tandem sceleris delationem, pacti vectoribus et nautis vitam salvam. Magna praeda capta, quae

INTERPR. ¹ de Ninperi. ² Matifberg. ³ Agni. ⁴ Agnos. ⁵ cap. Colaris. ⁶ S.
Thord. ⁷ Lingor. ⁸ Spelberg & Middelton.
NOT. ¹ Taprobanam insulam.

quae, multis rebus vilioris pretii spretis, vix toto ocliduo exportari potuit. Lusitani vacuae navi impositi Malacam portati sunt. Angli et Batavi, te bene, ut sibi videbatur, gessit, Achinum redunt. Ibi quae a Mauritio habebat mandata Spelbergius, amplius regi exponit, et leuissimū piperis xx baris, id mensurae genus Flandricarum librarum 12000 circiter, ab eo donatus; et ut eo praeterea permutatione exportare possit, impetrato, ad reditum se comparat. Dum adhuc Achini esset, inenit Januario duae aliae Batavorum naves * Vlissinga et Tergocla e * Zeila Achinum venerant, et paulo post * Zierikse, cujus navarchus ^d Sebaldus Waerius a Candiae rege se pari humanitate acceptum narrabat. Tum Martio sequenti Hollandia, * Stella, et Virgo Enchusina itidem appulerunt; quae de societate unica inter Hollandos et Zelandos, de qua diximus, inira fidem fecere. Sebaldus ad Zeilam rediit. Spelbergius ite Non. April. Achino solvit, Bantamam petiturus. Sed tempestate jactatus, vix xxiv post die Sundae fretum ingressus est, in quo ^f Wibeandus Warvicus, cum 1x onerariarum classis, stationem habebat; quem et panno, qui e praeda Lusitana superabat, juvit. Ex hac classe Erasmus et Naðovia * Sinas versus vela fecere; post quarum discessum Jacobus Hemskerkius cum Leone albo et * Alemaria eodem appulit, ingentem inoparationem ¹ Lusitanam, de quo diximus, bello captam trahens, cujus praeda quinquagies contentis aureorum 120 aestimabatur. Inde Spelbergius, cum ulterius ad Sinas uique et Japonium vellet pontrare, dissuadentibus Warvico et Hemskerki, ex insula ¹ Pynioe, quae a Java haud longe abest exeunte Sextili profectū, exeunte Novembri ad S. Helenae insulam appulerunt, ubi refectis per oclum navibus exeunte Martio sequenti solventes, hoc anno Vlissingam incolantes appulerunt. ¹ Neckius 14 Kal. Quintil. solvit, et ineunte Octobri, Annabonam Lusitani juris, a Januario mense in eunte dictam insulam appulit, a qua inhumaniter rejectus fuerat Spelbergius. ite milliarium ambra parat, pro spatio incolarum multitudine abundans, ob insignem foecunditatem, simul et amoenitatem ac salubritatem, quae imbrim aellum temperantiam frequentia loco conciliatur. Inde refocillaris suis Neckius, Javam veritas cursum intendit, monitis ¹⁰ Amsterodami, Delphatae, et Goudae navarchis, qui navis habebant pernecitate superiores, ut se eo conferrent, quo illos securus esset. xvi Kal. Nov. foeda tempestate jactatus ad Africac latus, in quo ¹⁰ Congi regnum jacet, deferatur, haud longe a * Zagiris, de quo supra dictum, oclio. Ab eo tempore semper adversis ventis confictatus vix tandem Bantamam vix Eid. Mart. sequentis anai pervenit. Delphatae, cujus malus fractus fuerat, Bantami relicta, cum ceteris duabus Bantam et Moluccis petiit, per * Celebensē fretum itinere facto, et vento restante ad * Naðif: firas insulas aeneas jacit. Insulae sunt quinque numero, quinto sub aequatore gradu, arboris et sylvis impeditae, ob idque desertae, Indicarum gallinarum gregibus abundans, de cetero aqationi opportunae. Venti in eo tractu admodum variant, ob insularum hinc inde circumpositarum frequentiam. Sexto post die * Ternatem appulit, e Moluccis unam. Regi non ingratus fuit Batavorum adventus, quanquam Lusitanis cum dehortantibus, et homines nefarios, immodicos, perfidos et exploratores iururum esse admittere quamlibet clamitantibus; nihilominus rex qui averio esset a Lusitanis animo, quamvis huc illuc in diversa rapcretur, ad extremum in Batavocum naveis ascendit; qui ut fidem suam hospiti regi approbarent, expeditionem contra Lusitanos susceperunt, recenti injuria inflammari; siquidem illi paulo ante Batavam naveis opprescerant, evocato specie amicitiae et colloqui navarcho, et summa perfidia occiso, et in mare abjecto. Ad Tidorem re infelicer tentata, vulneratus ipse Neckius, et novem ex suis amissis, se Ternatem recepit, frustra reclamante rege, qui

INTERPR. * *Vlissinga, et Tergocla.* ^b *Ceylon ou Ceylon.* ^c *Zierikse.* ^d *Sebald de Waert.*
^e *Stella.* ^f *Wibeand Warvico.* ^g *la Chine.* ^h *Alemar.* ⁱ *gallin de Portugal.* ^j *Pynio.* ^k *Nath.*
^l *Amsterdam, Delhi, et Ter-Gouda.* ^m *Congi.* ⁿ *Zagiris.* ^o *Delphatae de Candia.* ^p *gros de Naðif:.*
^q *Ternate.*

CICIDIV.
HENRICUS IV.

e specula eminens eventum opperens, ad instaurandum bellum Batavos incitabat. Cum discessum mor urgeret, rex contra queri iratis Lusitanis se ludibrio et periculo cum uore et liberis exponi, regnum quod possideat jam Mauritio resignasse, vicarias se ipsius partes tantum sustinere; quaspropter maneat, neque praecipitatio discessu res non solum suas, sed ejus, a quo se missum dicit, in manifestum exitium devoceat. Instante nihilominus Neckio, et rerum suarum statum non ferre distitante, ut diuturniorem moram apud eum faciat; non mancipia esse, quorum opera utatur, nautas et elasiarios, quos invitos proinde minime retinere possit. Itaque volente nolente rege omnia ad abitum comparata. Verum prius laurissimo convivio accepti hospites ad mensam accubere: nam ita mos apud Indos, et rex editiore lecto multa stragula veste holoërica rubri ac viridis coloris, et pulvillis auro intextis instrato reclinarus aderat; Neckius infra cum eum primariis, mappa subtilissima cum mantilibus inter nos usurpari solitis apposita: inferiorem mensae partem nautarum vulgus occupabat, quibus pro linteo viridia erant apposita folia admodum lata, quibus Indi, non pro mappis tantum, sed etiam pro lanceis, utantur. Discumbentibus regii pueri ministrabant, vino ex Arecca, qui succus est ex palmaribus expressus, propinato. Neque decerant convivio sua spectacula, domesticis regis ad oblectandos Batavos ludicris certaminibus, et mirificis saltibus, comocodorum ac ludionum vices implentibus. Moluccae sunt v numero, fere sub Aequatore, Ternate, Tidore, Motir, Bachiana, et Machiana, quarum nulla sex leuearum ambitum excedit: his minores innumerae circumfunduntur, et inde incerta ac periculosa plerumque navigatio ventis a terra spirantibus, et in horas alternantibus; universae autem intra xxv leuearum spatium elauduntur. Borealiore ceteris Tidore, quae a Ternate exiguo freto dividitur. Longissime ad austrum vergit Bachiana: in montes altissimos assurgunt, quorum nonnulli flammis, ut in Siculo tractu, evomunt, praecipue in Ternate insula; ager aridus et spongica similis, eadentis ex coelo imbres, et de montibus lapides sorbet, antequam ad mare perveniant. Nihil frumenti in eis nascitur; incolarum, ut creditur, ignavia, qui studiis sponte nascentibus contenti, et inde magnum quaestum facientes ad cetera sequeuntur. Nullibi major caryophyllorum proventus. Arbor est eximia proceritate in montibus a litore remotioribus, inter ceteras arbores crescens; folia ei lauro haud absimilia, sed angustiora, et paulo magis acuminata, quae ad mortuam quam fructus referunt acrimoniam. Corolla primum, deinde in ea flos quasi mali punici prodit; quo tempore stat ab austro ventus, Junio videlicet, Quintili, Sextili, et Septembri. Fructus semel tantum, sed nullo suo tempore colliguntur, adeo ut velut in panicis malis flos et studus simul proveniens, admirationem cum jucunditate conjunctam inspeciantibus praebear: et quanquam flos caloris vi productus, frigido humore corrumpatur, et decidat; nunquam tamen arbor sine flore aut fructu conspicitur, novo terrae calore novos statim flores sublituente. Quarto postquam florere coepit mensis fructus, quasi vindemia colligitur in hunc modum: ad arborum radices solum evulso gramine purgatur, ramique exteriores funiculis vincuntur, quo commodius fructus avelli possit, qui humi sparsus deinceps legitur. Vindemiam autem intra xiv diem absolvi necesse est, alioqui caryophylla matura, nisi quamprimum decerpantur, omnem acrimoniam effrascenscentia deperdunt, et sana et insipida remanent, vulgoque Aethiopum apud nos caryophylla et matricies appellari solent. Mira id insularum diligentia peragitur; ac fere tercio quoque anno tanta est ubertas, ut una arbor binas ^b baras, hoc est, Belgicarum librarum cyclos, sufficiat. Rubet primo fructus, eumque colorem, si ad solem siccetur, servat: verum superveniente imbre nonnunquam fumo torretur, ex coque nigrescit. Proinde falli eos dicunt, qui hunc illi praefertur. Medioeri sunt statura homines, sed decenter compacta;

INTERPR. * Motier, Balam, et Motiam. ^b baras, mesure de Flandre.

compacta; colore nec nigro nec livido, ut plerique Aethiopes, sed fusco; a quibus in hoc quoque dissimiles sunt, quod senes prolizas barbas alunt. Tunicas gestant ad genua, vel paulo infra, demissas, e panno serico vel linco, qui e Bengalensi regione comportatur: capiti circulum coronae instar e gossipio textum circumdant; cui juvenes, festis diebus, varios florum nexu pro ornamento addunt. Exterior vellus tota pel-lucet circa pectus aperta, laxis manieis, quibus ad humeros reiectis brachia nuda ap-parent. Oloribus apprime delectantur, quibus et vesicis crebro perfundunt, et inde fragrantiam toto corpore aspirant. Arma illis gladius, scutum, et galea, quae seire tractant. In proelio etiam contra plures nihil fuga turpius, nihil morte honestius ducunt: alioqui otio dediti et desidiae; artis manuarum nullas exerceant, tantum man-icipia apud eos laborant. Casas e ligno et arundinibus, tanta crassitie ut vice dolio-rum sint, sine ullo ferramento struunt. Vulgus praec pigritia miseram vitam degit, ab advenis quippe ad vitam necessaria pignore dato accipiunt, et ab iisdem exhausti-untur, debitum caryophyllorum vindemia lucentes, atque ita semper proventus suos anticipantes. Zelotypi sunt, foeminis parum apud eos pulchris. Mahumetanæ sectae sunt additi; et uxores quot alere possunt, ducunt; etiam non visas a parentibus cum doct per absentiam pactas. Moluccae olim singulos dynastas habuere. Hodie Machi-ama et Motir Ternatae regi parent, cui * Scipidino nomen, hysae praeterea Ambol-nae et † Gilolae regis titulos sibi sumit, et earyophyllorem decimas ab iis accipit, nullis legibus circumscriptum imperium in suis exercens; et cum vult, sine stipendiis illi militat, et proficiscentem sequi iussu, aut alio migrare, aut quodcumque aliud facere, contra mutire non audent. Quod adeo merum imperium immanitate pen-satur, merces quippe quae importantur, nullum vectigal pendunt. Rara hie ani-malia, nec ipsum mare pisculentum. Pauci bubali, et pauciores caprae. Apri fre-quentiores, quod iis superstitione parcant. Gallinae apud eos admodum foecundae, palumbes, et varii coloris plittaci. Hic et genus avium, quae vulgo manucondiae dicuntur, non in Moluccis nascens, sed Papova supra ad orientem sita advectarum, quas vulgo creditum est pedibus carere, et propetere continuos in acte gyros ducere; magno errore, quippe a Baravis deprehensa pedum iis vestigia; sed mangones cap-tis non pedes tantum, sed magnam corporis partem praecidunt; ita ut praeter caput, collum et pennas, nihil sit reliquu. Cutem deinde et pennas singulari artificio agglu-tinant, toto corpore ad solem exposito, cuius calore exsiccatae partes ita coeunt, ut a natura factae videantur. Sic usu venit, ut miracula ab ignaris fingantur, et vel ocula-tissimis plerumque imponant. Ternate digressi Batavi ad † Celeben insulam secundo vento cursum tenuerunt, quo remittente, et contrario aestu abrepti, septentrionalē † Borneensis insulae latus, per * Tagimae fretum circumnavigantes, ad † Forcadam in-sulam ancoras jecerunt. Inde consultatione inter nautas habita, ad * Sinarum terras ire placuit, a quibus et circiter milliaribus aberant. Igitur innumeras insulas fere ignotas praeterevcti, viii Kal. Oct. ad terram incognitam appulerunt, quam postea † Macaonem esse comperunt; ubi foedissima tempestate jactari, cum tandem portum subsissent, maiorem a terra quam a mari cladem acceperant, celoce cum xx vectori-bus a Macaonensibus intercepta. Cum hostem a tergo venisse certo nunciaretur, inde fociorum amissione tristes Batavi solvunt, et eandem tempestatem experti, vix tandem ad † Avarellae litus, a quo se longissime abesse autumabant, praeter spem et opini-onem appulerunt. Nulla hie hominum, multa bubalorum, elephantum et huius-modi scarum vestigia: ad sinum deinde v milliaribus distitam provecti sunt, posita amoenissimum, undique praecelsis montibus cinctum; inter quos valles amnibus et rivis limpidissimis rigantur, ad quos serae, bubali praecipue, magno numero potum veniunt. Abundat et varii generis avibus. Hele res mira intervenit: cum Batavi

INTERPR. * Scipidino. † Gilola. † Celeben. * Borneo. * Tagima. † Ista de his Forcadis.
† la Chine. † Macao. † Cyle d'Avarellae.

TOM. VI.

III

CICIDCIV.
HENRICUS IV.

quidam ex arborum quarundam fructu prunis sylvestribus haud absimili copiosius gustassent, ira statim sensu et animo commoti sunt, ut miserabile funi et ridiculum spectaculum sanis praebere. Alii Andabatarum more cum umbra propria pugnabant; alii contralamias et lemures auxilia postulabant: erant qui in protra Plutonem se conspiciere hamo pisces captantem dicerent. Deam alias coelo cum angelis descendente, alius malignum spiritum Tartaro emergentem se videre aiebat: alii se a serpentibus morderi, aut alia peste infestari, cum horrendis ulularibus clamabant. Fructus a nostris prunis differt, quod pro lapillo acinos habeat, quos qui glutiverat, magis ceteris huiusmodi delirio et imaginario furore vexatos fuisse observatum fuit. Per triduum morbo ignoto defuncti, cum post somnum ad se rediissent, Neckias mature loco movet, et Sangaram desertur, ab indigenis humaniter exceptus; ac tandem vii Eid. Nov. a Patanam veniunt, amplissimam urbem in pelago ^b Siamensi, sub latitudinis septentrionalis vii gradu, et longitudinis cxlxi, inter Malacam et potentissimum Siamense regnum, quod ad boream, sicuti Malaca ad austrum vergit. Urbs milliari a portu abest, ipsa dimidium milliari continet; aedificiis sicuti Ternatae a ligno et arundinibus structis, ac proinde perviis, quod iis locis leniendi aestus unicum reperiunt remedium. Templi major elegantia, quod Sinarum artificio c coelo latere constructum est. Habitus et statura hominum, qualis item Ternatensium; in incessu et conversatione graves, ac multum sibi tribuentes, praefertim qui parum aliquam in republica habent. Otium ut ceteri Indi sectantur, totos dies in gynaeceis desidentes. Mercatura vulgo exercent, nec ab agricultura abhorrent, terra ad cultum facili. Artes manualis penitus nesciunt, in quibus Sinas excellunt, qui magno numero et frequenter cum iis versantur, ex iisque plerique a rege summis muneribus praeficiuntur, quamquam religione differant, cum Patanenses Mahumetani, Sinas et ad Siameses sint gentium superstitioni addicti; quae horribilis inter eos est, et ad magicas usque artes, generis humani hoste miseris hominibus illudcente, migravit: vaticinandi ars et apud eos viget: in templo ante simulachrum magna convenit multitudo, quae cantu incondito et instrumentis stridorem potius quam concentum edit: tum juvenis longa caesare faciem velante in conspectu omnium prorsus concidit, et aliquandiu manibus pedibusque dispersis jacet; mox surgens per templum discurrit, strictum gladium manu tenens spumanti ore, et in astantis saevituro propior, a quibus suppliciter rogatur, ut deorum voluntatem ipsis aperiat: iisque ubi paulum furor remisit, confidens et quietior vaticinari occipit; et quasi e deorum concilio recenter veniens futura pandit, vero interdum, incerto saepius exitu: et haec ita inter gentium errorum adductos geruntur. Patanenses Mahumetani, quamquam plures uxores habere possint, tamen castitati uxorum fraenum imposuerunt, poena mortis adulterio indita, quam non lictor aut carnifex, sed ipsi parentes in filias criminis convictas exsequuntur: terra omni re ad vitam necessaria abundat; et quamquam haud multum ab aequinoctiali abest linea, aere salubri fruuntur. Aestas a Februario incipiens in Novembrem desinit, quo tempore ventus interdum a mari, noctu a terra spirat. Hyems a Novembri incipit, pluvis continuus, et ventis velamentioribus, non gelu nota. Terram bubalis arant, sicuti in regno Neapolitano, aliquibus locis, et otyza conferunt, quae magna ubertate, ut et cetera terra nascentia provenit: nam singulis mensibus novi fructus producuntur, raro omnes sapore. Cicurum item animalium, boam, bubalorum, caprarum; gallinarum item et anatum, et anserum, quae bis in die ova edant, mira copia. Sylvae ferarum plenae, urorum, aprorum, cervorum, leporum. Apud Siamesis et gallinae sylvestres, ardeae, et turtures, quae penarum variegata elegantia nihil praetacis concedunt. Maxime sunt noxiae tigridos, simiae et cercopitheci, quarum illae hominibus et pecori, haec frugibus magna damna important: elephantes vix sylvas egrediuntur, et nihil damni incolis adferunt.

INTERPR. ^a Patana. ^b mer de Siam.

adferunt. Eo hac ratione capiunt. Cicutem elephantum aliquis insidens ad sylvam agit: occurrat subito fera, et insecto cetramine cum cicure concurret, in quo confertis scinzel dentibus et proboscide perfiliunt; nec nexum solvunt, dentium istum metuentes. Interim a tergo venatores accedunt, et funibus posteriores ferac belluae pedes, quam arctissime possunt, ligant; alioqui cicure ita constrictam tenente, ut nisi cum certo lapsus periculo se loco movere possit. Ita captus elephanteus vel fame domatur, dum paulatim feritate deposita mansuescit, sequē tractari patitur; vel si indocilis obduret, occiditur; et occiso dentes detrahuntur, magni apud Sinas pretii: ex quibus illi opera multa ad ornatum concinnant. Piscario et hic copiosa, et pisces longe a nostris sapore differunt, praecipue testudines et ostrea; quibus vulgus fere videtur. Patanae emporium est omnis generis meretum, Javanenses sandalum, Borneonenses camphoram, mancipia, ceram et Bezoarem lapidem asserunt: ipsum Siamense regnum aurum, plumbum, salem, oryzam, affatim suppeditat. Malaccenses et Bengaleses eo velleis convehunt, et pannum e lino: indem mancipia, gossipium; et pretiosum aloes lignum Cambaia advchitur. Tum Sinarum merces innuntiat, tam tudes quam laboratæ, sericæ vestes vericolas, sed fere lutei coloris; pannus holoseriens, Attaleus, Damasceus, vasa porcellana scissilia, et huiusmodi res, potius ad ornatum quam ad victum necessariae: arma etiam, et optima acie gladii, et quae ad odorem et suffumigationem pertinent, quibus Sinæ admodum delectantur, et Japonia asportantur; vixque toto oriente opportunior navigationi locus a Batavis reperiri, aut animo fingi potest, neque si ad Sinas, ad quos nemo peregrinus admittitur, aditus pateat: nam quidquid est apud eos meretum, parvo inde sumptu, necque enim longe abest, Patanam transportari potest; et vestigalia, quae Sinæ ab exteris morosius essent exaduri, non ita magna Patanae solvuntur. Apud Siamensis uberimus est Indigi, genus id coerulei coloris praestantissimi, quo panni tinguntur, proventus, cuius autem succandi rationem nondum invenere, eoque minoris aestimant. Ex Borneone insuper et Pegu variae ingentis pretii gemmae afferuntur, quas cum Bataviciis mercibus permutare non recusatari videntur. Focmina nunc, mortuo rege, imperium Patanae tenet, a qua Neekius, monstratis commecatas literis Arabica lingua scriptis, perhumane exceptus est; statimque ei ac sociis domas assignata, in qua merces venum exponerent, et negotiarentur. Raro prodit in publicum, nec nisi valerudinis aut urgentis negotii causa alio profectura, quod bis accidit per novem menses, quibus in urbe moram Batavi fecere, qui cum comitati sunt terrestri primum, dein et maritimo itinere; de cetero erga ipsos summo pudore usi, cum se excusasset, quod eos ad convivium non vocaret. Id quippe focminae parum decorum fore, ceteris tamen in rebus quantum posset gratificaturam, quod et factò comprobavit: nam cum sub adventum primum villi pretio piper distrahерetur, et bara tantum xv taleris imperialibus veniret; supervenientibus aliis atque aliis negotiatoribus, et pluris licitantibus, Indi auxere pretium, et a priore contractu discedere voluerunt; regina pro acquirate sua pretium moderata est. Dum Patanae haerere, de suorum ad Macaonem tristi successu cognoverunt, duos feliciter captivos Goam abductos, reliquos gulam a Lusitanis fuisse fractam. Tandem Neekius feliciter regressa, et petito a regina commecatu ix Kal. Septembris anno superiore solvit, quibusdam e suis Patanae relictis, qui merces allatas distrahерent; ac deinde cum aliis, qui ibi ex Hemskerckii classe subsisterant, domum redirent. Inde Bantamum profectus xx dies reficiendis navibus impendit, longumque iter ac periculosum ingressis, post quadrimestrem navigationem, morbis inter suos grassantibus, multisque mortuis in mare abiectis, ad S. Helenae insulam appulit; atque inde frustra qualesis mali remediis Eidibus Julius in Zelandiam pervenit.

INTERPR. * *cane de Borneo.* * *Siam.* * *Chinai.* * *Japon.* * *Patanae.* * *Maca.* * *Hemkerckii.* * *Bantam.*

JACOBI

JACOBI AUGUSTI THUANI

HISTORIARUM SUI TEMPORIS

LIBER CENTESIMUS TRICESIMUS PRIMUS.

EPITOME.

IN Anglia celebrata regni comitia. II. Magnae Britanniae nomen in iis recipitur, et unio regnorum minus nominis appellatione sancitur. III. Synodus nationalis Londus. IV. Post pacis conditiones a delegatis a Philippo et Alberto missis convenitas, Ferdinandus Velasus Londinum magno comitatu venit. V. Tactis sacrosanctis Evangelis rex in foedus juravit. Foederis praecipua capita. Velasus per terram Francicam redit. VI. Tricesimae a Philippo et Alberto impostae occasione rex commercium Hispanis et Belgis nobiscum et suis cum illis interdixit, tandemque abolito vestigiali commercii libertas restituitur. VII. Brunsvicae in Saxonia detecta conjuratio. Emdae et tumultuatum in Frisia orientali. Joannes Ennonis comitis frater Paterbornam episcopi nomine occupat. Mortus Argentinenfis inter Lotaringum et Brandeburgicum sedatur. Hamsenticae urbes pro societatis privilegiis solummodo ad principes legationem adornant. VIII. Memorabilis in Sueciae regno mutatio. Ordinum decreto regia dignitas Sigismundo abrogata, et in Carolum patrum translata. IX. In Pannonia ob religiosam causam res turbant. Nimia Bassae severitas. Peste pudendo casu a nostris amissa. Serenensis comes juxta Sigetinum Turcos profigit. Serdaries purpuratus ad Strigonium castra ponit. Praesidiariorum virtus. X. In Dacia Bethleem Gabor o Dampetrae comite fusus. Dampetra victor Juliam usque progreditur, et praedas agit. XI. Induciorum negotium ad Strigonium urget purpuratus nullo successu. Strigonii obfido a Turcis soluta. XII. Belli-jocensis comes, Bassae instigatu, Cassoviae in Protestantis summa severitate grassatur. Stephanus Boskaius ob injurias a Belli-jocensi acceptas exasperatus in eum ducit, commissoque proelio fudit. Bassa Belli-jocensis periculum minime negligit. Boskaius publico programme a Cosare scriptus, ad eum legatos mittit, qui saltum extrema necessitate excusarent. XIII. In Stiria et ob religionem magni motus excitati. XIV. Horrenda fames in Transilvania. In Sicilia et Gallia Narbonensi magna annonae penuria. Novum hoc omni in caelo phaenomenon v. Non. Octobris primo visum. De hoc vario possum agitata judicia. XV. Magnus Etruriae dux ad incendendas Turcorum naves, quae ad Caesaream Juliam in opposita Africae ora hyemabant, tricenis instruit. Rē a Judaeis detecta conatus irritus fuit. XVI. Novi Romae cardinales creati. Quaestiones a Jesuitis propositae, aulam Romanam exercent. Ailum de Ignatio Laviola in beatorum numerum cooptando, nullo successu. Tumultuatum periculose in urbe occasione molefici, qui in Farnesi cardinalis aedeis tanquam in asylum se receperat. XVII. Virorum principum mortes: Joannis Baiori senioris Wolsangi filii, Ottonis Henrici fratris, Lud. Hessi, Ernesti Friderici marchionis Badensis, Petri Ernesti Mansfeldii, apud nos Cloudii Tremollii Thoartii ducis. XVIII. Literis illustrum obitus, Jani Douzae Nordowici, Christophori Coleri, Jacobi Typatii, Otherti Gifonii, Hieronymi Mercurialis, Arnaldi Ossati cardinalis: Gualteri Franciscani Pictorum episcopi, viri sanctitate praecipui, ex occasione memoria renovata. XIX. Carolus Borbonio Suefioni filius hoc anno nascitur.

EX AUCTORIBUS,

CXCIV.

HENRICUS IV.

Oratione regis Angliæ publicata, Synodo Londinensi, Relatione edita legationis Ferd. Velsæi, Gaspæri Eus, Imm. Meterani, Jacobo Typotio, Exegeti Historica regni Sueciæ, Jo. Keplero, Relationibus Italicis.

LIBER CENTESIMUS TRICESIMUS PRIMUS.

HÆC in Belgio dum geruntur, pestis, quæ superiore anno in proxima Britannia admodum sævierat, remittere incipiebat; et novus rex, qui propterea Londino abesse coactus fuerat, ad urbem redierat. Celebrata regni prima comitia, quæ vulgo Parliamentum vocant, xiv Kal. Aprilis, veteri calculo, quem adhuc in Anglia servant, magna frequentia: in quibus rex lingua populari longam orationem habuit, qua tribus de causis regnorum suorum ordines congregari voluisse dicebat, ut pro tam propenso erga se ac benevolæ animo, pro tam concordæ et hilari omnium voluntatum concursu, quem fœlis ubique vocibus et acclamationibus testati sunt, bene meritis gratias redderet, ejusque rei dulcissimam memoriam nunquam ex animo suo elabi passurus esset; tum vicissim, quantam præsentia sua felicitatem Angliæ importaverit, pluribus persequeretur: ante suum adventum bellis et armis toto regno passim perionuisse omnia; nunc publicam pacem et sœcunitatem eundis aridere, libertatem commercii, quæ civitates florent, relictam, vicinosque reges ac principes certam amicitiam sœcum experere; neque tamen ita pacem et otium confectati, quin si necessitas ingruat, et extra vim belli, regiam dignitatem et securam pacem aliter tueri nequeat, ad arma expedienda non itarum paratus sit, et justum bellum turpi et ignavæ paci anteposuerit. Verum sic de Dei bonitate, qui pacis studium in se præcipuum esse voluerit, confidere, ut nunquam benignitatis suæ ipsam poeniteat, et ob constantem ac diuturnam adeo pacem sibi posse attergere, quod David propter partas victoriæ de se prædicat, fore, ut Deus, qui se a Leone et urso huc usque defendente, deinceps quoque a Palæstino præceptuario sit defensurus: nec solum lætari quod pacem externam auspiciis regni nactus sit, sed multo magis quod domesticam adventu suo firmaverit, unitis quæ divisæ erant ditionibus amplissimis. Non parum ab Henrico VII, a quo genus decet, olim profectum; cum post luctuosas et miserabiles discordias, quæ, binis familiis crudeliter dissidentibus, Angliam paulum abuit everterunt, in se unitis, tandem tragicis tot annorum calamitatibus finem imposuit. Plus adventu suo factum, sopitis antiquis odiis, quæ bellorum exitialium plerumque causæ existerunt; et accessionem magnam ad præliam potentiam, Scotorum regno nunc legitima successione conjuncto, factam: nam si Cantabria seu Wallia, si septem alias provincie, quæ in totidem ditiones quondam a reliquo corpore sejunctæ erant, cum unitæ sunt, corpus ad eam quam æternitas magnitudinem extulerunt, quid censendum de recenti maximi regni generosæ juvenutis ac tot nobilium familiarum freri, ad Angliam quasi ad reliquum corpus, accessione? Quapropter quod Deus conjunxit, homo ne separet; se maritum, totam insulam suam esse uxorem; se illius caput, illam corpus; se pastorem, illam ovile suum esse; qui contra mœnre ausi fuerint, qui cœlo prædestinatæ regnorum olim divulsorum conjunctioni

se

INTERPR. *a popi de Galles.*

TOM. VI.

K k k

CIDICIV.
HARRICUS IV.

se opposuerint, aut ignorantia turpiter labi, aut maligne ac scelerate peccare: nam dignitates, privilegia, immunitates ac prerogativas, illa in suam personam quasi confusione, non labefacturi et evanescere, sed coalescere potius et magis ac magis confirmari. Idem in proximo Franciae regno evenisse. Primos infantiae vagitus se regem Scotiae dedisse, maturum virum in Angliam, atque adeo utriusque regni per se conjuncti administrationem, asserit. Ad desideratam autem frustra a tot saeculis unionem, et nunc raro Dei beneficio concessam, ejus conservandae eamdem spem affligere per proximae spei prolem Dei pariter benignitate concessam, qui valetudine prospera sunt, et pares animos ad publicam sunt allaturi. Verum in aedificanda domo frustra laborari, nisi idem Deus, qui pacem foris domique dedit, qui tempore suo regna tamdiu divulsa conjunxit, qui regi legitima successione ad utrumque regnum vocato summae spei sobolem elargitus est, fundamentum jecerit, eique verum cultum superstruxerit; absque hoc fuerit, ceteras mundi delicias, tanquam flores glaci-duos, umbras et vapores terra elatos, palcas et purgamenta ad primum ventorum flatum subito evanescere. Lactari se, quod in ingressu regni secum sentientes cunctos in religione ordines repererit; tamen inter eos alium Dei cultum in intimis hujus regni visceribus latere; ac praeterea tertiam quorundam privatam sectam sursum et in angulis perreptare. Cultum illum falsum, et erroribus scatentem, frustra Catholicum dici, totum pontificium esse: tertiam sectam religionis nomen non mereri, Puritanorum esse et Novatorum, qui adfectatis puritatis in politica gubernatione argutolis, non tam in religionis capitibus discrepant, quam praesenti moderationi adversantes, et superiorem potestatem omnem non scerentes, impatentia sua bene posita in domo Dei movent, et tumultuosius se, quam par est, gerunt; homines inquieti ac turbidi, quos proinde ex omni republica recte instituta ejiciendos censet. De pontificiis sic existimare, distinctionem adhibendam esse inter privatam suam salutis causa religionis professionem, et publicam reipublicae administrationem ob communem omnium utilitatem et tranquillitatem constitutam. Se religionis inter eos receptae caput, ipsos illius membra: sic autem affectum in religionis negotio esse, ut non ad ostentationem et vanam constantiae laudem aucupandam, aut ad ullam aliam praepudicaram opinionem retinendam, in illa perseveret; sed quia eam comperit cum rationi, tum regulae fidei ac conscientiae suae magis congruere; neque tamen in ea aut nimium vehementem, aut praeter modum pertinacem fuisse, libenter fatiri et agnoscere. Romanam ecclesiam matrem communem esse, quinquam maculis nonnullis et corruptelis inquinatam, sicuti Judaeis accidit cum CHRISTUM crucifixum. Sed ut in aegro curando is inimicus haberi non debet, qui medicinam adhibendam suadet; similiter nullo se modo Romanensium ecclesiae inimicum censendum, si studio omni enitatur, ut illorum errores aut tollantur aut emendantur; casum certe ac ruinam ejus nequaquam exoptare, sordes solummodo elui, et corruptelas removeri avide percipere: nam qui jure posse a nobis petere Romanensis, ut intremus, nisi domum prius suam nitidissime everni, et a sordibus emundari procuraverint? Interim propter ullam praepudicaram opinionem aegre adduci, ut in subditorum suorum sive corpora sive animas, paulo durius imperium exerceat, imo semper a conscientia suorum acerbius vel affligendis, vel praeter fas et aequum arduioribus vinculis constringendis abhoruisse; et ex quo novum regnum crevit, in eo laborasse, et nuper statuta, ac constitutiones contra pontificios latus diligenter perpendisse et examinasse, ut citra acerbitatem et acrimoniam omnem, quibuscunque posset modis, sive per edicta, sive data opportunitate, eos allevaret; neque nova gravamina, quod Roboamum olim fecisse memorant, ad antiquas angustias adderet; videretque, ne quid in iis relinqueretur, quod viros bonos et honestos potius

CIDIO CIV.
HENRICUS IV.

se ad extremum inutilis servum futurum, quippe qui muneris a Deo impositi ratione, quod fecerit, facere debuerit. Non existimare, quod vulgo tyranni putant, populos suis atque adeo torregna a Deo data, ut ad inhonestas animi libidines ac voluptates explendas eis abutatur, sed potius ut de eorum salute et incolumitate sollicitus, cunctas opes suas et felicitatem in eorum abundantia et prosperitate sitas existimet. Bono regi, si divites subditos habeat, si fortunatos, nihil ad opes et felicitatem deesse. Servum quidem se agnoscere; sed si singulorum hominum, quos Deus dominationi suae et imperio subiecit, ratio habeatur, se regem et rectorem esse et caput; caput autem propter corpus, quod illi simul pasci consueverunt, non corpus propter caput creatum esse; et regem propter multitudinem, non multitudinem propter regem ordinatam. Proinde non pudere se, neque non honorificum putare, quod supremus sit ac primarius totius reipublicae servus a Deo constitutus, eoque fieri, ut publicam suorum populorum felicitatem, maximam suam felicitatem, ac praecipuum solatium atque ornamentum in hac vita reputet. Reliqua oratio in eo laborabat, ut benevolentiam erga universos suam testaretur; quoniam non singularibus et uni soli esset debitor, et de beneficiis in plerisque largius collatis se excusaret; id naturae suae beneficiae, et interdum importunis peritorum flagitationibus condemnandum; nam non ignorare, aerario semel exhausto, id necessario securum, ut populi suis molestus sit ac gravis, dum aliis detrahit, ut aliis largiatur; qua in re se clementer futurum spondet, et alios, ut petendo sint moderatiores, vicissim admonet. Postremo de oratione sua minus ornata ob brevitatem temporis, et insolitum tantam confesum se excusat; regemque decere ait, ut perspicue et aperte, tum sincere et ex animo loquatur, et ut facta dictis respondeant, potius quam facta dictis fidei derogent.

II. UNIONE potentissimorum regnorum tantopere deprædicata hoc agebat Jacobus, ut, abolitis Anglorum et Scotorum nominibus, vetus Britanniae magnae nomen in usum revocaretur. Confradicebant initio Angli, his fere rationibus: huiusmodi mutationes non temere fieri debere, nisi aut urgente necessitate, aut manifeste utilitate suadente; atqui nihil urgere, nullum ex eo emolumentum ostendi; uniones regnorum aut matrimonii aut per victorias, aut sanguinis confusione fieri; novi regni institutione, alterius antiquioris memoriam dissolvi et extingui; ea re magnas incommoditates ac confusiones in negotiis, in comitiis convocandis, in sigillis, numerum publicorum distinctione, legibus ac constitutionibus faciendis, libertatibus, privilegiis, curiis, quae in regio comitata sunt, actis publicis, privatorum contractibus consecuturas; et siquidem contingat, ut rex, quod abiit, sine liberis decessit, aut liberi eius sine prole deficient, illa unione et regnorum confusione futurum, ut patrum nominis heredes in Angliae regno sui jus arrogant, exclusi legitimis Anglici nominis heredibus, quod esset iniquissimum. Praeterea praerogativam cum aliis regibus hac unione extinguere, et de iure illo contententibus, inde materiam disceptandi praeberi. Nomen Anglicanum a tot saeculis, et nunc maxime periclitante, Britannico etiam olim illustri, sed iam obsoleto, mutari periculosum videri. Anglicanum nomen Scoto semper olim suae controversiae praecivisse, nunc confusione facta et Britannico assumpto antiquari. Id populi summe dupliciter, qui antiquo nomine gaudent, et omni tempore ducunt, abolita patris temporis memoria, per nos agnominaciones praepostera ambitione maiorum gloriam obscurari. Haec non citra altercationem tunc agitata. Ad extremum regis auctoritas tenuit, ut Magnae Britanniae nomen reciperetur, et unio regnorum unius nominis appellatione sanciretur; neque deinceps necesse esset, in finibus praefidia alere, ut novis barbaris ad hostium incursionem arcendas limitem firmare. Culi in camera minimi auri et argenti cum inscriptionibus: QUAE DEUS CONIUNXIT, NEMO SEPARABIT. TEMPLATUR UNITA DUS. Angeloti et culi cum hac inscriptione, FACIAS

EOS IN GENTEM UNAM. Et aliud nummi aurei genus, quod haec verba coelata habebat, HENRICUS ROSAS. REGNA JACOBUS. Dein decretum factum de ecclesiasticis tota Britannia expellendis: quorum alii per regnum sparsi, quibus ad XIV Kal. Aprilis dies, qua exirent, poena capitis addita, praefitura est: alii qui carcere attingebantur, navibus impositi, et alio migrare iussi. Id severe admodum peractum: neque prius rex reginaque Londinum ingredi solenni pompa voluerunt, quod actum VIII Kal. quam edito plene executioni demandato. In his comitiis magnus thesaurarius ^a Dorset, Henricus ^b Howardus Northamptoniae comites creati: perisclipsis insignis ad Cosmam magnum Etruriae ducem missum, quod ille summa dignatione accepit.

III. SECUNDUM haec celebrata et petraſta Londini ſynodus nationalis, veram eccleſiam Anglicanam repreſentans, ſicuti eius ultimo decreto perſcriptum eſt. In qua fides inter eos recepta ſancitur; et inter alia, in eccleſiam Anglicanam ſuprema regiae maiestatis auctoritas aſſeritur; regii in eccleſia Anglicana primatus impugnatores coarcentur, ſicuti et conventiculorum in eccleſia Anglicana propugnatores, et in conventiculis illis ordinationes citra regis auctoritatem fieri prohibentur. Liturgiae publicae modus et Litaniae apud eos receptae uſus praefcribitur; Coenae trina perceptio ad minus quorannis indicitur, addita in perceptione genuum flexione. Superpelliceorum et epomidum uſus in miniſtris conſermatur: parentes in liberorum ſuorum ſacro lavacro, et pueri Coenae Dominicae incapaces ſuſceptores eſſe prohibentur. Crucis ocermonia in Baptiſmae retinetur et explicatur, ſed ita et tot adhibitis cautionibus, ut ſacroſancti ſigni reverentia omnino aboleri potius quam conſermari videatur. Jejunia IV temporum decernuntur. Tum ordinandi miniſtros, Carechiſimi in parvulis, conſermationis in trienniali viſitatione, de bannorum in matrimonii celebri publicatione, leges praefcribuntur.

IV. INTER haec ^c Velafcus Caſtellae comes-ſtabuli, qui ſuperiore anno ex Hiſpania in Belgium venerat, cum novo Angliae rege de pace acturus, poſt altercationes de loco conventus ſaepe reperitas; poſtquam rex miſſurum ſe in Hiſpaniam recepit, et ratione loci nihil de praetogativa gradus cum Philippo certare velle declaravit; v Eiid. April. eodem et ampliore quam venerat comitatu in viam ſe dedit, et per ^d Gandavum, Curtracum, Hipras factio itinere, Bergas ^e ſani-Vinoci in terra Flandria acceſſit, eaque in urbe Paſchalis ſerias celebravit, praemiſſo Alexandro ^f Rouida Mediolanenſi aſſeſſore, qui cum Joanne Taxi, qui in Anglia remanſerat, omnia ad conventum futurum neceſſaria inſtrueret. Ab Alberto in eam rem delegati Joannes ^g Ligneus Barbanſonus Arembergii comes, Belgici maris praefectus, Joannes Richardus praefectus, Ludovicus ^h Verthickenus primarius ſecretarius, qui ineunte Maio ad Velafcum acceſſere, et Gravelinga ſolverunt XVII Kal. Jun. ac triduo poſt Londinum appulerunt. XI Kal. Rouida, deducentibus eum Northamptoniae comite et Taxi, ad regem ſalutandum acceſſit, cui trium regnorum titulos tribuit, ipſumque a juſtitia, acqutate, admirabiliſque humanitate, ceterarumque virtutum ornamentis prolixè laudavit, et ſe a potentiſſimo Hiſpaniarum rege miſſum dixit, ut benevolentiam ſuam erga principem ſibi neceſſitudine ac antiquo amicitiae vinculo conjunctiſſimum declararet; tum ſuam operam ei officioſe detulit. Adventu legati cum laetari ſe, idque ad pacem univerſae rei Chriſtianae ſpectare rex dixiſſet, dimiſſus Rouida. Poſtridie admiſſus Arembergius cum iis, quos adduxerat, qui eadem comitate a rege reginaque, quam et ſalutaverunt, accepti ſunt; et delegati ſubito Thomas Buckhuſtus

Dorſeti

INTERPR. ^a Sachville baron de Buckburgh comite de Dorſet. ^b Howard comite de Northampton. ^c de Velafco conſeſſable de Caſtile. ^d Gand, Courtray, & Ypres. ^e S. Winanbergh. ^f Rouida conſeiller au ſeint de Melun. ^g de Ligne prince de Barbançon. ^h F. Audrezieux Verthickens.

CIDICIV. Dorseti comes magnus regni thesaurarius, Carolus * Howardus maris praefectus, Carolus † Montjoies Devoniae comes Hiberniae protez, Henricus ‡ Howardus Northamptoniae comes, Robertus § Cecilius magnus secretarius, qui in *Somersetensibus

HENRICUS IV.

audibus palatio contiguis, in quibus Velasco paratum hospitium erat, et interim Taxis cum Rosida diversabatur, cum Philippi et Alberti oratoribus convenirent. Et hi quidem ad dextram, Angli ad laevam sedere, Anglis domi suo loco hospitibus Hispanis cedere rem comitatis atque humanitatis esse reputantibus. Ibi orditur Rosida, et quod felix, faustum, fortunatumque sit, laetum Serenissimo Scotiae, Angliae, et Hiberniae regi, in novum regnum legitima successione delatum Hispaniarum regis nomine adventum denuo gratatur; nam eodem jam officio Taxis defunctum esse; omnisque totius imperii sui terra marique viris ex animo ad ipsius commoditatem et utilitatem, et nunc et in posterum peramanter desert. Legationem Taxis jam perbenigne a Serenissimo rege acceptam indicio esse, non haec sine divino Numine fieri; Deum, cuius in manu cor regis est, qui montes inclinat, et gladium in oleum vertit, hanc ipsi mentem et ejus prudentissimis consiliariis dedisse, ut de sedandis inter reges discordiis serio cogitaretur; nec Philippum, restituo morte reginae Elisabethae bellorum fomite, et regnis nobilissimis ad principem, sibi ac parenti suo antiquo amicitiae vineulo conjunctissimum, et consiliorum reginae nec auctorem nec participem devolutis, nullaque sibi cum regnis ipsis, quibus cum suis Hispaniarum regnis diuturna semper fuit ac fida foecetas, controversia remanente, hanc pacis occasionem aspernari noluisse. His accessisse arctissimam, quae Serenissimo Scotiae, Angliae, et Hiberniae regi, cum domo Austriaca intercedit, necessitudinem; aegre fecisse, nec nisi laessitum, parentem suum alieni abstinentem, ut arma, contra communem hostem in dies per Christianorum discordias nova incrementa capientem destinata, ad injurias ulciscendas converteret: satis caediam, satis vastitatis utrique datum, cruori deinceps Christiano parcendum esse. Post Taxis ad eum missum Castellae stabuli-comitem Ferd. Velascum, singularis prudentiae et pietatis principem, qui in opere, quo nullum Deo potest acceptius esse, laboraret. Eum post longissimum iter, et hyemis asperitatis difficultates superatas, pietate omnia vincente, ad extremum Flandriae litem venisse, sed valetudinis incommodo praepeditum nondum transire in Angliam potuisse: dum vires colligit, expeditum visum, ut interim per Taxis et se ex Italia evocatum, de ratione foedets inter potentissimos orbis Christiani principes, ratio inearat. Cum accessione tot regnorum, et virtutes administrandis iis pares accessisse cunctos laetari, et iustitiam, humanitatem, temperantiam, ceterasque virtutes eximias in eo admirari, et sperare, ut per pacem conjunctis clarissimorum principum viribus domi securitas, foris contra Christi hostis victoria quaseretur. Proinde in id incumbendum, Deo duce, qui pacis auctor est, ut rejectis ambagibus, et amputata omni ex animis, vel ex doctrinae fiducia, vel ex ingenti acumine quaesitae laudis ambicione, citra suum et fraudem res Deo gratissima pondere suo et merito aestimetur, et ad optatum exitum perducatur. Pacem Dei opus se proponere, qua perturbata nihil tutum sive ab hoste sive ab amico militare: etiam sub bono principe cuncta dura et difficilia; pravorum violentiam, et dominatum subditis onerosum esse. Pacem omnis utrinque populus exoptare: sub ejus aura suavissima securitatem publicam conquirere, leges vigere, libertatem commercii, quo civitates aluntur, valet. Vota viduarum, pupillorum, et omnium ubique bonorum aspirare, et lachrimas precibus suis adungere. Se a potentissimo rege missos eandem animum ad desideria publica asserre; candorem et fidem, ita Deus cordium servator, et dolosae linguae acerrimus vindex eos adjuvet, ad ea suam religiose

INTERPR. * Howard amiral, † Mountjoye comte de Devonshire, ‡ Howard comte de Northampton. § Cecil secretaire d'Etat, * palais ou hôtel de Somerset.

religiose obstringentis. Eandem fletuissimo regi et consiliariis suis sententiam flere cum viderant, quicquid contra male erga pacem publicam clam palamque mali moliantur, non dubitare, quin res tantopere exoptata consuei possit, illo praesertim adiutore, qui nascens et in coelum migrans pacem uti summum bonum suis reliquit, qui in auxilium nostrum surget, et apprehenso fortunae suae scuto serpentis caput conteret, improbos zizaniorum satius evelleret, et hostis pacis virtute sua disturbabit. Quibus dictis cum a Northamptoniae comite quaedam modelle, quae ad Elisabethae invidiam adfecta fuerant, et eorum qui pacis opus inchoarum clam perturbantium ibant, elevanda subjunxisset, eo die discessum est. Postea usque ad xv vices eodem ordine convenere, et de singulis, quae controversabantur, subito Velasum et Albertum certiores faciebant; ab utroque vicissim, quid in iis agere deberent, certiores fiebant, ita ut cum ad novum conventum redirent, super omnibus controversis certum responsum afferrent. Initio ab Hispanis foedus offensionis et defensionis propositum; a quo se excusant Angli, foedus nobiscum prius lectum causati; et rex ad bellum contra ejusdem confessionis socios gerendum nolle cogi declaravit, quod posset contingere, si se ad offensionis foedus obligaret; id autem salva conscientia facere non posse. Itaque post aliquot dierum altercationes conventum, ut de pace inter eos ageretur, omnia offensionis et defensionis mentione, conditionibus de cetero appositis, quibus utrique parti, ut pax fida esset, idonee caveretur: rogatus interim rex Angliae ab Hispanis, ut se medium inter Archiduces et Baraviae Ordines interponeret, quo illi conditiones pacis acciperent. Qua in petitione non se nimis morosum rex praeboit, et acquirat summa officium derulit. In commercii libertate utrinque proposita, et ab Anglis sine exceptione concessa, plus difficultatis fuit; cum Hispani ab ea navigationes in Indias exciperent, divisione ante annos facta, pacis paratio et arbitrio inter partes Alexandro vi, folis Lusitanis et Castellensibus cas attributus dicerent: regni postea Lusitani accessione etiam Indias Orientalis et Occidentales accessisse. Itaque soli Hispaniarum regi hodie tanquam in suo, nec alias praeterea ullis principibus aut civitatibus licere ad eas navigare. Ad haec rex acquilissimus qui pacem vellet, nec conditiones minus honestas admitteret, cum animo provideret nulla ratione populus suis persuaderi posse, ut libertatem ad Indias navigandi, Baraviae eam sibi arrogantis, et magno cum emolumento suo impune quotidie exerceantibus, intermitterent; ab ea suos diserte excludi noluit, fide in arcano Hispanis data, Anglos sine jussu quidem suo ac mandato navigaturos; ceterum hac lege, ut eodem, quo crebrae nationes, jure trans aequinoctialem lineam utantur. Utrique proinde sibi consulant: nam jure potiores iis locis haberi, qui viribus praepollent. Ita sine conditione commercii libertas constituta. In aliis partes facile convenere. Toto illo tempore, quod ab xi Kal. Jun. effluxit, Velasus invaletudinem causatus, loco minime se movit; neque ad Albertum, periclitantibus interim b Slufis, ivit, ut capta cum eo conferret, sed semel atque iterum Alfonso Velasum gentilem suum, et c Blasium Arragonium ad eum qui d Gandavi erat, legavit. Tandem aliquanto post adfectas Hispaniensi gravitate exquisiti saltus moras, vi Kal. Sextil. Dunkerkam venit, missis qui ad eum regali pompa excipiendum cuncta instruerent, et iv Eid. Sextil. Gulielmo * Monfano equite, freti illius praefecto, cum Anglicanis majoribus navibus appulso, postmodum Gravelingam petit, quo ad eum Antonius Ribera, a Joanne c Taxi cognato suo missus, venit, per otium toto triduo Velasus jussu impositi equi, impedita et reliquum famulitium, eorumque, ne quid suorum reum in navis Baravas, quas secum Angli adduxerant, imponeretur. Tandem Dominica die post sacrum ecclesiarum, summo mane navem minorem conscendit, ut inde ad

INTERPR. * Velasus. b F. Esch. c et Commandator Dns Blasii d Arragon. d Gand. e Monfano. f de Taxi cognato suo missus.

CIDICIV.
HENRICUS IV.

maiores, quae brevia veritae in alto expectabant, perveniret; ad quas postquam intravit, post octo horarum navigationem, ad Dunas exsensionem fecit; nam ad Doveram vento vehementiore adpellere eodem die non potuit; ubi ex iactatione maris naufragantes paulum recreati. Postridie Doveram, et XVI Kal. Sept. Cantuariam, Cantuarum provinciae metropolim, venit, ubi Taxis, Robidam, aliosque qui cum iis erant, obvius habuit; inde alios atque alios, et Arembergium reliquosque Alberti delegatos; a rege missos Wottoni regulum IV portuum praefectum, cum 10 equitibus, et magno numero carrucarum, et Northamptoniae comitem; et triduo post secundo Tamesi Londinam sub vesperam accessit, consecens XXV phaelis ad id egregie instructis.

V. REX aberrat venationibus intentus, qui per Carolam Howardum maris praefectum absentiam suam excusavit. Per comitem Suffolcicum regina adventum Velasco gratulata est. Magna pompa res acta, quod ea rerum externa facie maxime Velasco animum pasci intellexerant Angli. Ubi rex venit magno paratu, tandem VIII Kal. Sept. admissus Velasco cum Alberti delegatis, Southamptoniae comite praefectum, qui ventientem exciperet. Ipse Velasco scripsit, regem, qui ad primum conspectum surrexerat, diu stetit, antequam ad salutandum eum ipse propius accedret, ea re significans, quantum de dignitate propria rex detraxerit, tantum ad suam accessisse. Lingua Gallica cum adlocutus rex, sicuti ante fecerat Robertus Cecilius, cum ad eum ante regis adventum salutandum venerat. Sensel atque iterum postea convenire ab utraque parte delegati. Et iterum a rege et principe Velasco admissus est, et postridie a regina, maiore quam antea paratu et pompa. Denum IV Kal. Sept. post sacrum peractum mane in palatium cum delegatis, et inde in faeculum venit Velasco; et praecantibus socialibus, et massas praeferebantibus, rex ad faeculum itidem cum principe venit. Aderat et regina cum toto gynaeceo. Ibi in laudem pacis hymni aliquot a symphoniacis decantati, prolatisque a Cecilio pacis conventae capitibus in charta pergamena descriptis, rex ea Velasco, et Velasco Roudiae tradidit, et altaris biblis ex S. Hieronymi translatione a Plantino cussis, sic enim convenerat, rex tactis sacrosanctis Evangelii in capita iuravit, et manum Velasco in signum concordiae prehendit. Secutae dein acclamationes festae de pace laetantium, et regis vitae bene precantium. Inde ad convivium itum, quod pari hilaritate et magnificentia celebratum; et quaedam interim in Elisabethae invidiam iactata; quae omnia particulatim, aut a Velasco, aut ipso dicente, ad fastidium usque sunt literis consignata, in relatione quam de pacis eum Anglis negotio Antuerpiae publicandam curavit. Rex postridie Velasco ex levi offensione pedis decumbentem invisit, cui in amplexu ruenti a Velasco ad ingressum adulatoriae voces Cornilii cenerationis redditis; *Domine, non sum dignus ut intres sub tellum meum*. Tum missi magni pretii donativis, et petito comenatu, pridie Nonas Septembreis Gravescendam Velasco cum toto comitatu venit, et Dovera sexto post die solvens, Calenam appellat, a Domini-co Vico urbis praefecto exceptus. Calcto Gravelingam deflexit, et inde Audomari-fanum in Atrebatibus periit: et Gandavum XIII Kal. Oct. quo tempore Offenda dedita est; profectusque ubi Alberus erat, cum quo collocutus, Regiacum Atrebatum venit; et inde per terram Francicam iter fecit, sicuti in ita focerae, ab rege rursus ad Blandifontem perhonorifice exceptus. Cum ad Sebastiani Zameti aedem coenaturus diverfisset, rex solita comitate intervenit, et mensae adfedit, Velasco, qui de geniculis

toral

INTERPR. ^a Devere. ^b Countbery. ^c Kent. ^d le comte d'Aremberg. ^e Edward Lord of Wotton baron de Mervoy, Gouverneur de la province de Kent. ^f Henry Howard baron de Mansfield le comte de Northampton, gardien des Cinq Ports. ^g le Tauxill. ^h Howard comte de Nottingham, Grand Amiral. ⁱ de Suffol. ^j Southampton. ^k Gravescend. ^l Calais. ^m S. Omer en Artois. ⁿ Gand. ^o Arras. ^p Fontenay-Bellain.

NOT. ¹ deli IV portuum praefectum.

NOT. ² Ipe Northamptoniae comitem v portuum praefectum.

NOT. ³ Ce n'est pas le Comte de Northampton nommé dans

les Actes des Apôtres Chap. x. mais un autre, qui n'est point nommé, dont il est parlé dans l'Evangile de S. Mathieu Chap. viii. Par.

*total ei, cum lavaret manus, praeberet voluerat, non passus est; cum tam familiariter exceptum dicens, non ut honorem cuiquam faceret, sed ut acciperet. Insuperque a rege de cognatione Velasorum cum Navarrae regibus mentione, reposuit Velasens, regum, quasi Deorum, nullos esse propinquos aut affines. Ea regis comitas non modocriter hominem honoris ad vanitatem cupidum recreavit; idque summi pretii, atque adeo donativi amplissimi loco, ac prae his quae in Angliā acceperat, ille in Hispaniam discedens reportavit. Conditiones pacis, quae in relatione Velasci non leguntur, has praecipuas accepimus: Ut pax fida et perpetua, tam in terra quam in mari, inter reges sanciretur; a bellis cessatio esset, et qui a xviii Kal. Maias utrinque capel essent, libertati restituerentur. Nihil in alterutris praedictum nullo foedere cum aliis principibus fieret: nullo milite, comitatu, instrumento, apparatu bellico, aut denique consilio hostes juvenatur. A foedere, si quod in alterutris damnum ictum sit, discedatur. Reges et Archiduces ab omni maleficio vicinis inferendo suos utrinque populos abstineant. Quia veto de b Vissinga, Briela, Ramechena arce aliquandiu alterutrum fuerat, quod illa oppida ut ditionis Austriae restitui Archiduces peterent; rex, qui propter foedus ab Elisabetha, cui in regno Angliæ successerat, cum Ordinibus Hollandiae idum, liberum sibi non esse sentiret, ut alii quam ipsi quandoque ea tradituri esset, restitueret, a petitione se excusavit; et salva fide, quam religiose erga omnes observandam decrevit, id facere se non posse ostendit: sed verbo regio promissit, se omnia cum Ordinibus facturum, et ad id tempus competens illis assignabit, quo cum suis principibus fratribus charissimis pacificationis iustas et aequas rationes incant: ni faciant, sua majestas a foedere cum Elisabetha facto libera, quod iustum et aequum existimaverit, de illis oppidis statuet; efficietque, ut Rex et Archiduces sibi amicitiam illorum loco praecipuo esse intelligant: interim Scotis et Anglis praefidiariis mandabit, ne quas Baravis suppeticas faciant, aut pulvere, tormentis, globis, comitatu juvent; quidquam et contra fratres charissimos hostile moliantur. Item conventum, ut liberum in regnis utriusque regis et Archiducum esset commercium, nulloque novo onere Angli et alii subditi gravarentur; naves alterutris in alterutra ditione minime stantur; sed ut in itin, ita in reditu, libere abire sinantur. De navigiis armatis item cautum, si ad ea reficienda, et res ad navigationem necessarias comparandas portus amicos inerat e cogantur, modo sex vel octo navium numerum non excedant, neque diutius, quam illis ad refecionem, et alia necessaria paranda fuerit necesse, ne quoquomodo liberum nationum commercium impediatur. Si major numerus armatarum navium fuerit, non nisi consulto principe, et cum eius venia accedant. Subditi principum in territorio alteri alterorum acquabili jure censentur. Angli, Scoti, Hiberni non accommodent nomina sua Baravis aut Zelandis in Hispaniam navigantibus et negotiantibus. Angli, Hiberni, Scoti in Hispania negotiantes a vectigali * triecimae sint immunes; et tantum ad solutionem portuorum, teloniorum, et vectigalium ante triecimam impostorum teneantur. Merces in Hispania emptas, non alio quam ad sua regna et Flandriae portus exportari rex Angliæ patiatur, idque edicto caveat; cui si frans fiat, merces nullo addicantur, et triecimae immunitate, qui fraudem fecerant, in posterum priventur: antiqui inter Burgundiae dices ac Belgii principes, et Angliæ, Hiberniae, et Scotiae reges, toties repetiti tractatus, et bellorum ratione intermissi, privilegia item, concessionem, et gratias, quae belli tempore cessabant, pristinam vim suamque in posterum fortiantur effectum. Angli, Hiberni, Scoti, in Hispania negotiantes, modo nullam offensionis occasionem dederint, ex comiciantiae causa ne vexentur.

INTERPR. = la serviette. * Flissinger, la Brille, & Ramechens. * l' imposition de 30 pour cent.

TOM. VI.

M m m

veniant. Si quid inter principes dissidii intervenerit, quod libertati commercii sit impedimento, moneantur utrinque negotiatores, ut intra vi mensis suas merces exportent; neque prius sili, intercipi, aut damno personae vel res ipsae affici possint. Neutri navis negotiatorum in portibus suis haerentes, belli praeceptu detineant aut removentur, nisi prius monito ipsorum principe et ipso consentiente. Si quid ab alterutra parte contra haec pacta fiat, non propterea solum foedus intelligatur; statim damnum datum juris via sarcietur. Captivi in bello et remota mancipati, utrinque liberi dimittantur, exolutis expensis, et pretio ab iis qui de eo convenerint, soluto. Actiones civiles, quae belli coepit tempore vigeant, lapsu temporis non obstantem repeti possint, excepto si quid interim in fiduciam sit redactum. Contrariae de rebus bello captae et manibus in territorio eius principis agerentur, contra cuius subditos actio dirigitur. Si Batavi et alii Ordines foederati de conditionibus cum Archiducibus agere voluerint, corumve successoribus, intervenia regis Angliae et opera ut uti possint, Archiducibus erit gratissimum. Pacis capitibus utrinque comprehensum principes amici ac foederati populi. Id actum Londini ix Kal. Septil. calculo veteri, aut novo pridie Eidus Quintilil.

VI. TRICESIMAE anno superiore, a Philippo et Alberto, Februario et Aprili impositae occasione, rex, cum prius eandem mercibus ex Hispania et Belgio impositis Novembri insequenti imposuisset, cum videret aemulationum studiis commercium ubique cessare, ut necessitatem utriusque tricesimae revocandae imponeret; postremo commercium Hispanis et archiducibus in Belgio populis nobiscum, et suis cum illis omne interdixerat, et Julio proximo multis additis enixe sanxerat, quod negotiis magnam perturbationem afferbat: inde excitatae ubique insularum graves querimoniae: sed Rex, qui tantam injuriam ferre probrosum arbitrabatur, et suis ac vicinis summe id detrimentosum fore providebat, maluit ad tempus spreis rumoribus severa prohibitione uti, quam committere, ut ignava patientia infirmitatem fateri, et dum se ad praesentia accommodat, homines audientes ad novam olim inferendam injuriam praepollera dissimulatione provocare videretur. Pontificis orator, qui metueret, ne hoc dissidio pacificatio Verviniensis turbaretur, omnia summa faciebat, ut Rex, dum de tricesima abolenda cum Philippicis ageretur, quod scdulo se facturum promittebat, tantisper de iure suo remitteret, et libertatem commercii interea restitueret. Nec deerant in aula, qui eadem veriti, regi auctores erant, ut prohibitionem rempetaret. Verum ille a Ronio aliter persuasus, nullis rationibus adduci potuit, ut a proposito discederet, aut quidquam dignitate et nomine Gallicano indignum faceret. Tandem re cum Velasco, cum per Galliam ex Anglia rediens iter faceret, ad Blandi-fontem agrata, et instante pontificio legato, convenit, ut tricesima aboleretur, eodemque tempore, neque prius, publica commercii libertas restituta est. Per scriptae post longam disceperationem conditiones xv Eid. Oct. Ronio, et Nicolao Brularto Sillerio pro Rege, Baltazare Zunica, et, qui Velasum in Angliam comitatus fuerat, Alexandro Rouida, pro Philippo et Alberto intervenientibus.

VII. OSTENDAE et¹ Sinsarum obsidionibus peractis, nihil fere bello gestum in ceteris orbis partibus memoratur. Brunsvicae in Saxonia detesta conjuratio, quae apertae principum cognominum invasioni sequenti anno praeluit. Erat in urbe populosa et opulenta Hennenius Brabantus, vir et doctrina non mediocri, et probitatis opinione, ac rerum usu praefecturam urbis promeritus, qui contra senarum concitato populo prodicionem meditabatur: et cum jam cunctas urbis claves penes se haberet, citius Sanmichaeliae portae habere voluit: eum consules recusarent, tumultu

INTERPR. * des Marchands. * Fontainebleau. * le marquis de Rejcy. * Brulart Sr. de Sillery. * de Zuyga. * l'Escluse. * les ducs de Brunsuick.

tumultu ob id excitato, et concurſu ad eam facto, deprehendi 13 equites, totidem pedites, qui in infidiis latebant. Qua re verſus ſubito populi furor in odiſum, et ipſe ex ſuſpicionem comprehenſus, et crimen falſis perduellionis poenam ſubiit, digitis abſciſſis, et candente forcipe ſemel atque iterum conecptus, et poſtremo vivas in quatuor partes ſectus eſt: in teſtibus igne crematis, partes reliquae ad compita urbis affixae. Conſilii itidem capite luerunt. Henningus, qui in tumultu occiſus fuerat, et ſtatim terrae mandatus, conjuratione detecta, erutus, ac rotae ad ceterorum terrorem impoſitus fuit. Embdae et tumultuatum in Friſia Orientali, et Proceſſantibus perſuaſum fuit, quamvis, diſſidio ſuperioris anni compoſito, ^a Ennonem comitem non bona fide cum Embdenſibus in gratiam redſiſſe. Auxil ſuſpicionem, quod ſub id Joannes Ennonis fratris filiam, quamquam invito in ſpeciem fratre, in uxorem duxit, et ^b Ritbergenſem comitarum aliaſque ditiones penes ſe non ita contradicente fratre retinuit. Nuptiis legitime contrahendis acceſſit ſive auctoritas ſive diſpenſatio pontificis, Leonardi ^c Rubeni Abdingovihenſis Archimandritae opera, qui legem gratiae adiecit, ut majorum religionem et ejus cultores patrocinio ſuo Joannes adjuvaret. Id, graſſante quaſi per contagionem malo, Paterbornenſibus animos ad maiora juſſo audenda contra Theodoricum Furiſtembergium epiſcopum fecit. Si cum Hanſcaricis civitatibus ſocietate conjuncti ſunt; quarum favore ſubnixi non ſolum civilem, ſed etiam eccleſiaſticam juſdiſdictionem praefuli controverſam reddiderunt, multaque in-temperantius in dies faciebant; quae minime a ſuae religionis hominibus probaban-
tur. Joannes, in hoc diſſidio conductis, Hungaricae militiae colore, copiis praefuli praefilio fuit; viſ ad urbem alſu interceptandam, conſiliis in ea, qui praefulis parti-bus addiſti erant, facta, et admoſo erepituſculo duae portae effractae; in tertia, quam conſilii ſe aperuſcos receperant, conatus haecit, reliquis civibus contra tendentibus; tandemque res tranſactione finita, et dictae leges, ut praeful admittetur; de cetero nemini viſ fieret, et, praetereorum ſepulta memoria, privilegia antiqua ſervarentur in-
violata. Sed dum aliae leges in gratiam praefulis adduntur, in publicis aedibus recitatione facta, ^d Liborius Wichardus conſul ſchedulam quaſi laceraturus arripit. Non tulit id ^e Bertholdus Clevis, qui praefulis partes ruebat, ſed inſiſta Conſuli alapa, eundem ſella conſulari deturbat, et catenis vinſtum ibidem relinquit; quippe qui pacem impedire, et populum contra principem ſuum inflammare diceretur. In-de concurſu facto portae reſcrantur, et Joannes acceptus magno conſciorum plauſu, forum, plateas, moenia praefulo ſirmat, et arma civium comportari jubet, ac mili-tem per hoſpita diſtribuit. Majorum religioni addiſti initio laetabantur, injurias, magiſtratu ſectariis ſivente, illatas dum ultra cunt; quos laſcivia militari creſcente ſtatim poenituit, amiſſam libertatem et odiſ laxarum ſraenum moerentis. Con-tinuo Wichardus conſul, ut erat catenis oneratus, producitur per aliquot horas plebis ludibrio expoſitus, et ſputis ſoedatus. Poſtremo quaſitioni ſubjeſtus, combuſti vini faecibus per nares inſuſus, pro ſeminece humi relinquitur. Tandem perduellionis in patriam et principem peractus reus, negato ad reſpondendum triduo, juſſu praefalis ad ſupplicium traſitur. Cum inde praefulem in hortu ad ſpectaculum ſtanteſm aſpiceret; Aedeſum, inquit, Theodorice epiſcopo, et ſanguinem meum quem tantopere ſiruiſti, e-poſa. Quibus dictis ſumma conſtantia in ſcamnum ſe recellavit, et vivus in quatuor par-tes ſectus; caput et lacerati corporis partes ad ludibrium ante uxoris et liberorum aedeis tranſactae, et poſtea publicis locis affixae. Id ſumma celeritate actum, ut Mauritiuſ Hefſorum princeps, ad quem Paterbornae patrocinium ſpeſtat, quique cum xxxiii pedum ſignis, et cc equitibus, ad rei famam in viam ſe dederat, in tempore adve-nire non poſuerit. Miles ^f Warburgi et in finibus collocatus. Clives a praefule alieni

INTERPR. ^a Enno. ^b de Ritberg. ^c Rubeni Abt & Alſinſhoff. ^d Liborius Wichart. ^e Bertholdus Clevis. ^f Warburg.

CIO CIV. alieni severe, ut in victoria, habiti, ac plerique bonis multati. Urbis privilegia et **HENRICUS IV.** jurisdictionis suprema adempta. De Argentinenſi epiſcopatu lis hinc uſque fuit inter Joannem Georgium Brandenburgicum ſepemviri filium, et Carolum cardinalem Lotaringum, et ſacri collegii ſodalibus hinc majorum religioni hinc Auguſtinae conſeſſioni addiſtis; quae paſſionibus interventu noſtro ſuſpenſa potius, quam terminata erat; quae demum partes interponente ſuas Fridetico Wirtembergico, qui et rem ſuam in eo negotio agebat, accepit finem, his fere conditionibus, ut Brandenburgicus toto epiſcopatu Lotaringo cardinali cederet, et ab eo viciffim cxxx aureorum cto acciperet: Wirtembergicus concordiae ſequenter oppidum et praefecturam Obernagenſem per xxx annos poſſideret, quo tempore pro Brandenburgico xxx aureorum cto aeris alieni, ac ſingulis praeterea annis ix aureorum cto dependeret. Poſt xxx annorum ſpatium, ius eſſet Lotaringo aut ejus ſucceſſoribus praefecturam illam, deſenſis cccc aureorum cto, redimere. Id actum Hagenaec pridie Eidus Novembreis. Nec multo poſt Hanſaticae ſocietatis privilegia apud principes renovandis adornata ſolemnis legatio Lubecae, Gedani, Coloniae, Hamburgi, et Bremae civitatum nomine. Delegati cum ad Jacobum Magnae Britanniae regem primo veniſſent, ſubortis altercationibus, quia nullas a Caefare literas attulerant, re infecta dimiſſi ſunt. Inde ad nos tranſierunt, benigne a rege ad Blandiſfontem aucti et perhonorifice accepti, unde ulterius pergentes in Hiſpaniam diſceſſerunt.

VIII. Hoc anno maxime memorabilis et rari exempli in Sueciae regno mutatio ſecuta, et ediſto perpetuo a cunctis ordinibus ſancita eſt. Superioribus annis, atque adeo ab anno cio to xix graves inter Sigifmundum Polonum hereditarium Sueciae regem, et Carolum patruum ob republicae adminiſtrationem, et poſſimum ob religionis cauſam, altercationes interceſſerant; et ſemel atque iterum e Polonia, Polonorum viribus adjutus in Sueciam venerat Sigifmundus, et inde eum damno et dedecore diſceſſerat. Inde exacerbatis odiis poſt ejus ultimum diſceſſum praecipui miniſtri capti, et ſevere admodum Ordinum tunc in regno potentium decreto ad mortem damnati, quam non ſine Caroli invidia conſtantiffime perleverunt. Secundum haec poſt ultro citroque regis, Caroli, Ordinum, literas exprobratorias hinc inde miſſas, eorundem Ordinum decreto regia dignitas Sigifmundo abrogata; quod contra avi voluntatem, et in regni comitiſ promulgatas leges, religionem in Suecia mutare, et libertates ac regni privilegia labefactare, munitiones novas extruere, conatus eſſet. A regis inſignibus ſumendis, ſeu modetiſ ſeu diſſimulatione initio ſe excuſabat Carolus, qui tamen decreti de abrogatione auctor ſerebatur, et Joannem Joannis filium et Sigifmundi fratrem, et alterum nepotem pernicioſorum Sigifmundi conſiliorum minime participem ad regium dignitatem provehebat. Sane Jacobus Typotius, qui per motus illos in Suecia degebat, et poſtea in Caefaris comitatu deceſſit, homo a Proteſtantium religione alienus, ſic de Carolo, quicum familiariffime vixerat, in relatione ſcribit, ut cum ab omni invadendi alieni cupiditate maxime abhoruiſſe aſſerret: verum dum efferveſcentis in ſe religionis immodico actu rapiunt, ambitionem, quae in eo tepebat, ſenſum accenſum, ac proprio periculo et neceſſitate coactum, tandem ad regium fulgigium praeter voluntatem ab Ordinibus regni evectum. Joannes honorem a Carolo delatum, et impar humectis onus, hoc rerum ſtatu a ſe deprecatus, ultroque ſe illud, ſeu decus ſive onus Carolo deſerre, oratione coram Ordinibus publice habita teſtatur; de cetero ſe in ejus et regni Ordinum poteſtate fore declaravit, nec Sigifmundi unquam conſiliis ſe participaturum jurejurando interpoſito religioſe promiſit. Quo ſacto ſenatores et Ordines regni Sueciae, comites ac reliqui proceres, epiſcopi, nobiles, eccleſiaſtici, copiarum

INTERPR. * di Stralsburg. * kollege d'Obernach. * Haguenon. * Lubek, Dantzick, Cöln, Hamburg, et Bremen. * Potentiffimus.

copiarum militarium tribuni, civitates et universitates * Norreopie, indictis comitiis xxi Kal. April. regnum Carolo adjudicarunt, et unionem hereditariam jam a Gustavo avo institutam certis legibus finxerunt. Dies initio ad B. Bartholomaei festum dicta fuerat, quo Carolus regno inauguraretur : sed Carolo ipso annitente res amplius dilata : leges tunc in hereditaria unione dictae, ut si Carolum, antequam Gustavus Adolphus filius aetatem administrationis regiae capax, hoc est, xviii annum attingeret, obire contingat, administratio penes Joannem et defuncti uxorem maneat, adjunctis ex senatorum numero, quos Carolus testamento nominaverit, tutoribus ac consularis. Et quia probacionibus constat, multos esse praeter eos, qui ^b Lincopiae ob perniciosas contra regem machinationes capite pleri sunt ; et eos, qui carcere adhuc arriuerunt, qui in hoc fatigant, ut regnum exclusa Gustavi progenie ad electionem adducant, quo nihil calamitosius excoGITARI potest ; eos perduellionis reos declarant, decernuntque, ne filii in senatorium ordinem adoptentur. Tum citati exules, ut in regnum securitate promissa redeant intra semestrem : ni paruerint, contra eos tanquam perduellibus lege agatur. A decreto excepti, ni gratia specialis a Carolo designato rege aliter statueretur, uterque Georgius * Poffe, qui ex regno profugerant cum suis complicibus, Ericus, Axelius, Gustavus comites, Joannes, Ericus, et ^d Axelius * Gyllenstierna. In bellum insuper contra Sigismundum et Polonos qua alienigenarum, qua indigenarum, ix bellatorum c13 stipendio publico in continuos tredecim annos proximos, quod ab incunte Maio procedet, agenda decernuntur. Item alia ad publicum regimen continua, ut juxta Stockholmiae decretum, regni jura et statuta recognoscerebantur ; et quae emendatione indigerent, corrigerentur. Vestiarum et a parochiis hospitiorum onera praebeti solita, juxta recens Caroli mandatum, ad modum et aequitatem redigantur, ita ut nemo apud rusticum sine sacerdotem sine legitima persolutione diversetur. Item cautum de moneta, ne pretium ejus arbitrio privatorum augeretur, neque imperialis valens plus xxxvi Suecicis grossis assilmetur. Item de argento non signato eundem monetae ex mercibus transportandis apud telonium deponendo, antiqua constitutio renovata. Nullus praefectorum aut officialium infelici dominis nova tributa regni subditis imperandi jus habeat ; qui focus fecerit, pro perduelli habeatur. Praeter regni gubernatorem nemo jus habeat causas capitalis, aliaque graviora crimina condonandi, supprimendi, componendi, aut ad ea connivendi ; sed ea ad judices ordinarios remittantur. Mensurae item, sterae et bilanciae, ulnae denique ad modum legitimum redactae. Cum Gustavi testamento ab Ordinibus regni confirmato constitutum sit, ut in regulam filiarum docem et aliorum c13 a provincialibus pendatur, Carolus rogatur, ut habito senatorum concilio, pro qua parte quisque teneatur, per constitutionem decidat. Opifices per regnum locis idoneis constituantur, qui talium quotannis aeratio inferant : nemo qui beneficiaria praedia a rege habet, ratione beneficii decimas, aut alias exactiones a provincialibus privata auctoritate extorqueat ; qui focus fecerit, beneficio privetur. Eodem decreto decimarum severe exigendarum ratio praescripta ; item fetti exportandi, quod ad vitandas fraudes, ne cuprum ac globi aliudve, ut lapides, admisceatur, in perniciosa opere fabrilis diluci jubetur. Beneficiorum a regibus acceptorum confirmatio a successoribus petatur, neque ea interim a possessoribus oppugnare aut alienare liceat. Et si sine maculis hereditibus decedant, ad aerarium aut superiorem dominum redeant, ita tamen ut de dote idonea filiis prospiciatur ; de mulktarum dimidia, quae aerario inferri debet, quoniam in ea re plerumque fraus fit, exhibitis judiciorum codicibus et rationum archivis, extra fraudem regi deinceps plene satisfiat. Rex extra regnum,

INTERPR. * Norwæg. ^b Linsping. * Poffe. ^d Axel. * Gyllenstierna.

TOM. VI.

N n n

CIDICIV.
HENRICUS IV.

CICIDCIV. regnum, si peregrini necessitate urgente contingat, diutius quam ad Bartholomaei festum iuxta Stockholmienſe ſtatutum abſeſſe non queat. Decreto ſubſcripſere cum delegatis Carolus et Joannes. Eodem die revocatur in memoriam decretum anno CICIDXLIV ab univerſis regni ordinibus *Aroſiae de ſublata regni electione, et regno hereditario in Guſtavi familia, quando ex ea maſculi haeredes ſuperſeſſent, deinceps conſtituendo, factum. Quod religioſe ab iis ſervatum eſt, niſi quatenus aut perversa Erici adminiſtratione, et mala Joannis fratris in eas locum ſuffecit, et Sigismundi ſili de religione in regno nutanda ſaggeſtione, ab eo non niſi diſceſſum fuit. Huic nunc inſiſtentes decernunt, ut regnum, quo ſe Sigismundus violata b Sindercopenſi conſtitutione indignum praebuerat, ad Carolum patruum et ejus legitimos heredes, hoc eſt, filios maſculos, ab iſſique prognatos, ordine ſucceſſionis devolutum intelligatur; quibus deſicientibus, ad Joannis, qui in praefens juri ſuo in Ordinum manus conſignata declaratione renunciavit, haeredes maſculos eodem ordine deſeratur, ſemper excluſi Sigismundi Poloniae regis progenie; qui ſi rursus deſiciant, ſuperſiſſe aliqua ſilia ex Guſtavi progenie, et regnum per hanc ſunctionem deſeratur, quae ex Ordinum conſenſu et voluntate uni ex Sueciae proceribus, qui eandem conſeſſionem in religione proſiteantur, aut alicui ex Germania principibus, qui per ſocietas genus a Guſtavo ducunt, nubar; ſi contra ſciatur, jure in regni ſucceſſione excidat: a qua rursus Sigismundi ſiliae ſive neptes excludantur. Cauſa abdicationis denovo repetita, quod a conſeſſione Auguſtana ab avo Guſtavo in regno recepta, et ab Ordinibus probata tanquam orthodoxa, et Dei verbo ac prophetiſis ſcriptis conſentanea, deſiſſerit: proinde additum, ut omnes in regno ſucceſſores ad eam amplectendam ſacramento adigantur; et cum matrimonium contrahent, uxorem ab ea alienam in domum regiam non introducant. Inſuper cautum, ne quis ex hereditariis principibus, qui per hanc unionem ad regnum vocantur, aliud regnum aut ditiones longe poſitas acceptare poſſit; quod experimento compertum ſit, magnas inde ſive per principis abſentiam, ſive per alienigenarum praefentiam, incommoditates, et rerum perturbationem in regnum importari. Poſtremo de fide et conſtanti obediencia hereditariis principibus praefanda adjectae ſunctiones, Joanni et ejus heredibus legitimis eodem decreto conſervata principatus a rege Guſtavo Magno duct olim assignati poſſeſſio, multis ditionibus poſtea ab Ordinibus aucta, et donationis titulo ab iſſidem attributa. In exegeſi hiſtorica ea de re, Stockholmiae undecim poſt annis publicata, inſerta eſt Joannis oratio, in comitiis tunc habita, qua Carolo patruo gratias pro innumeriſ ab eo acceptis beneficiis agit; inter quae numeratur, quod ejus cura, ſtudio et diligencia effectum ſit, ne in manus Jeſuitarum et Pontificiorum incidere; ut inde appareat, religionis a Sigismundo et ejus conſiliariis murandae metu, hanc tantam in regnum Sueciae incubuiſſe tempeſtatem. Denum Joannes poſtea in ſignum adprobationis manu Carolo patruo, et ordine patruclibus Guſtavo Adolfo, et Carolo Philippo ejus ſiliis, fidem et obsequium prolixe deſert. Adſcriptum et tranſſatione nova c Oſtrogothiae principatum ipſi a patruo attributum fuiſſe anno ſequenti; et quanquam ad Bartholomaei feſtum dies inaugurationi dicta eſſet, Carolus non niſi biennio poſt regnum inire voluit, cum Joannes tum xix annum attingeret, et renunciationi a ſe factae ſtare ſe amplius per aetatem declarare poterat.

IX. Nec interim in Pannonia et Dacia ceſſabatur, ubi non minore animorum iridem ob religionis cauſam aſtu res turbabant. Georgius Baſa, quaſi omni cura aliſ ſolutus, ab externo bello ad domeſtica mala curanda, ita juſſus, animum appulſerat, et ſumma ſeveritate, atque, ut prudentiores judicabant, tunc intempeſtice contra Proteſtantes utebatur, interdico omni alterius quam Catholicae religionis exercitia. Et jam Tranſilvaniae fere totius potens nobilitatem ob id bonorum amiſſione

INTERPR. * Aroſia. b de Sinderkop. c Oſtrogothia.

amissione multaverat, cui tamen in comitis proximi vite gratia facta, additumque ut praefenti pecunia quadrante bonorum possent redimere, ut haberent unde decimas in posterum persolverent. ^aStephanopolis xxc, ^bClandiopolis xx aureorum cto imperata. ^cPesta sub id amissa pudendo et miserabili casu. Agitabantur induciae, dum ad Portam incertum esset, Turci cum Persis pacem an bellum haberent, nam Persae novi principis atque adeo pacis adventu late ultra finis suos excurrerant, et post Taurum receptum usque ad Euphratem progressi ^dBagdaram ipsum occupaverant. Nihilominus expectabatur in dies primarius purpuratus, qui cum Praetorianorum x cto, et cum ingenti exercitu in Pannoniam descendere dicebatur; et ^eByzantio allatum fuerat, ei in mandatis datum, ut ante omnia Pestam caperet, et Eudam ab ea parte liberaret. Itaque quanquam praefidarii Budenses nihil hostile contra Pelsenensis per inducias se molituros facius receperant, ^fJagenreterus ex nobilitate provinciali, qui loco praeerat, Tatarorum jam illac suo more excurrentium adventu territus, quos sequentis majore exercitus praecursoribus rebatur, consilium ex subito pavore capie; et antequam indagine cingeretur, de loco mature descendendo cogitat, monitisque singulis ducibus, et periculo proposito, cum v milium signis, et vi equum turmis, praeterea ccc impletis farina vasis, Pesta egreditur III Non. Sept. relicto in oppido romentis cum apparatu bellico; tantum aedificiis alligat incendio vastatis. Vix miliare progressus, to Heiducos obvios habuit, quos ^gAlthemius Strigoni praefectus cum navis arena et necessario commentu onusis, subsidio mittebat; qui cognito Pestum desertans, ne se manifesto periculo exponerent, mature de reditu cogitantes, se cum Pelsenensibus praefidariis conjunxerant, navis, quae dicta, relicta, quae Turci postea cum optimae avenae cc saccis potestatis fuisse fecere. Discessu nostrorum animadverso, Budenses ad incendium relinquendum consilium accurrere. Jagenreterus, qui interim Strigonium venerat, severe ab Althemio, quod Pestam destruxisset, increpitus, inditis vineulis in carcerem conjicitur. Budensis purpuratus, durante de induciis colloquio, ne quid contra fidem datum fecisse videretur, factum apud Althemium excusavit, quod loco deserto tam vicino, metu ne ab aliis occuparetur, aut omnino neglectum conflagraret, non potuisse praesidium non imponere, quo et loci securitati prospiceretur, et incendium eadem opera arceretur. Nihil obulare interea, quin de captivorum utrinque permutatione conveniri possit, et pendente induciarum tempore cuncta pace inter vicinos transigantur. Inde insellae ut in hostico crebrae excursiones. ^hPallantius ⁱVariae praefectus cum c delectis equitibus, veniente primario purpurato ut de hostibus cognoscere, profectus, in itinere caesis suis, ipse in nauticam captivitatem abductus est. Felicio ^jSerinenfis comitis conatus fuit, qui juxta ^kSigechum cum in Turcos numero superiores incidisset, post oblatum certamen eos ad interuentionem profiligavit. Purpuratus interea ad Strigonium castra posuit xiii Kal. Oct. urbem expugnare certus. A visitatione cum Hassaris factum initium. Dein munitiones ex advento montis S. Thomae in tumultu a Turcis excitatae, contra quas Georgius Balla propugnaculum capiendis romentis idoneum juxta Strigoniam erexit, classe inret insulam et ^lRaziorum oppidum ad prohibendos hostium impetus instructa. Tum illustratione a ^mSulsenfi comite facta, numerato insuper ad aliquot mensis stipendio militi alacritas addita. Dein viii Kal. Oct. vis ad castellum facta, unde cum damno repulsi Turci, et eruentum admodum exortum certamen, Calimiro Hohenloensi comite strenue rem gerente, et in eo cum c ex nostris desiderato. Ex hostibus ad to occiderunt. Corpus cum in potestate Tureorum remansisset, nire mutilatum, et

auribus

INTERPR. ^aGrassatz. ^bGlenzburg. ^cPest. ^dBagdad. ^eConstantinople. ^fJagenreterus. ^gAlthemius, generaturus de Gran. ^hPallantius. ⁱWari. ^jle comte de Serin ou Serin. ^kEggen. ^lRatzesglath. ^mde Sulze.

CHIODIV.
HENRICUS IV.

auribus capite absisso truncatis, quod inter eos solemne, misere foedatum fuit. Tandem pro Turco praecipuae dignitatis capto cum capite redditum fuit, et missus ad Fridericum fratrem, qui factum excusaret; etiam peritum, ut propterea induciarum negotium non omniino abruptum intelligeretur. Postmodum qui Harvanam tenebant, anno superiore potius casu quam vi captam, vicino tam potenti hoste praediluvii deferuere, tormentis secum abductis, et commatu igne consumpto.

X. SUB id in proxima Dacia Bethlehem Gabor, cui spes a Turcis facta fuerat de Transilvaniae principatu in ipsum transferendo, cum IV bellatorum circiter ad Temesum fluvium confederat, secutus, et nihil hostile metuens: quem Dampetrae comes, ope Heiducorum summa vi ex improviso aggressus, cum auxiliariis suis in proximum fluvium, cum aliter non posset, se mistere coegit, natatu vitam servatarum: multi desiderati. Quod ubi Temesvariensis purpuratus rescivit, pejora veritus vicarium cum recenti milite Bethlehemo summittit, qui in itinere ab Heidneis circumventus, dum se recipit, in Temesvariae conspectu trucidatus fuit. Inde Dampetra victor Juliam usque progreditur; et dum praedas agit, fugientibus immixtus, paulum absuit, oppidum ingressus est. Re bene gesta tandem exeunte Septembri Lippam reversus est, milis ad Balam x vexillis.

XI. INDUCIARUM negotium interea ad Strigoniam urgebat purpuratus, et ad Raziorum oppidum ab eo invitati delegati convenierant, Alchemius ipse urbis praefectus, Ferdinandus Colonitius, Fridericus Hohenloensis, Rheni comes, nullo successu, quippe Turcis ante omnia Strigoniam dedi petentibus. Sub id Cosch, qui Turcis militabatur, transfugere ad nos cecit, re detecta male multatus fuit. Pedes fere crudeliter trucidati, equites vi facta excubias Turcicas pertraxerunt, et pars Comaram, pars Torin incolumes pervenerunt; quidam et natatu in rotam evaserunt, pethumane a Colonitio excepti, quos et ceteros equites triduo post secuti sunt. Ab his cognitum praetorianos in castris tumultuari, quod de successu desperarent, et facta coitione Scrdarem purpuratum convenisse, post unam et alteram oppugnationem ab obsidione se discessuros interminantes. Terrebatur superflitioni additis iris sanguinea in caelo visa, quae primum supra Strigoniam, deinde ad S. Thonae montem cum apparuisset, paulatim evanuerat; et Bala instructis copis quasi proelio certaturus hostem lacebat. Parte alia Heiduci, qui magno numero Alchemio militabant, seu laboribus fracti, sive perfidia in excubiis obscundis segniter se gerebant, ad paucos sensim redacta multitudine: semel atque iterum vis a Turcis ad castrum facta, et toties a nostris fortiter repulsi: induciarum negotio interea semper vigente, et in insula subiecta delegati utrinque convenire. Pro Strigonio, quod in potestate habere Turci volebant, Agriam offerebant; aut si permutatio non placeret, Pallancam, Vilekam, et Scutichium tradi petebant. Cum neque hoc nostris placeret, re infecta discessum est. Dein vi Eid. Oct. redintegrata verberatio, et vis acriter facta, sed irrita conata. Itaque deductis tormentis triduo post soluta obsidio, praetorianis purpuratum ad id adigentibus. Bala recedentis infectus quosdam in extremo agmine captus. Inde adveniente in castra Tararici Chami filio, excursionem erebat circa Pallancam, Vilekam, et Scutichium, a Turcis factae; in quos invectus Sigefridus Colonitius cum Pannonico equitatu, eos retrocedere coegit. ccc amplius in miseram captivitatem ab iis abducti: nec negotium induciarum non repetitum, Scrdaris purpuratus literis ad Alchemium sub id allatis; quibus fidem faciebat voluntatis Sultani pacata omnia per Pannoniam euentis. Haec ita inter depredationes nunquam intermissas, et excursiones agebantur.

XII. Jo.

INTERPR. • Temes r. • le comte de Dampierre, appellé Du Val, François. • Temesvar. • Bethlehem. • Colonit. • le comte de Hohenlo. • le Rhingrave. • Grao. • Philipp Zetzi.

XII. Jo. Jacobus ^a Barbanius Belli-joci comes, Bassae insignatus, inter haec Cassio-
viae sancta severitate grassabatur, Protestantibus itidem interdicto concionum
publicarum usu, et concionatoribus novissima interminatus, nisi ab illis abstinerent;
etiam machinis bellicis ad templa, ubi conveniebant, admotis: et cum Georgius
Saba civis in urbe locupletis non pateret, x talentorum circiter severissime exactis multa-
tus est, et tres e nobilitate seditionis excitatae postulati intra semidieci coenobi
rudera inelusi, fame enedi dicuntur. Ea re cum magnum in se odium concitasset
Belli-jocensis, postremo et Stephano Boskairo viro inter Hungaros primario, et aetia
cum Sigismundo Bathorio cognatione coniuncto, grandem pecuniam imperaverat;
quam cum ille exsolvere detrectaret, alia atque alia excusationis loco causatus, vim
imperio adjicit, et recusantis tria in proximo castris ad praedam militi concedit:
quod hominem generosum, et tamen moderatione potius quam dissimulatione huc
usque usum ad arma defensionis capienda incitavit; qui injuriam tantum minime
ferendam ratus, salva fide cum ulcisci sibi licere arbitrabatur: sic enim dicere solebat,
Andreas u Hungariae rege, in comitiis anno Sal. circiter cxxxii captum et sanctum esse,
Si quis regibus contra jura regia et privilegia ac libertates aliquid tentantibus re-
sisteret, id ipsi fraudi et infamiae non esset. Itaque Heiducorum, qui ad omnes motus
semper praesto sunt, vi circiter manu coacti, in Caesarianorum bona invadit, eaque in
praedam, Belli-jocensis exemplo, militi suo concedit. At ille Cassioviae rebus ex voto
constitutis, et urbis, ut sibi persuadebat, potens, relictis in ea uxore ac liberis, contra
Boskaium copias educit, qui jam iustum exercitum sub signis habebat, et b Waradi-
num Majus venit, assumptis secum c Rotkovitsio, et Petro d Lassa; et e Persio monito
ut se, cum suis, sequeretur. Inde f Adoriam venit castrametatus. Ex h Romosa evor-
cata vi positum signa. Aderat et ex i Quadis seledus equitatus, et j Dampetraz
comes cum suis Heiducis, qui in occulto ob religionis causam Boskairo favabant,
qui, ubi ad manus ventum, ad eum transfugere. Pugna haec admodum cruenta fuisse
memoratur, animose concurrente utrinque milite. Tandem victoria penes Bos-
kaium fuit: k Pallas Lippaius et Persius graviter vulnerati, in manus ejus venerunt,
perhumane ab eo accepti; Belli-jocensis comes ad Waradinum receptum habuit.
Boskaius literis ad Serdarem purpuratum datis vi circiter hostium caesa hoc proelio
scripsit, et capta vexilla aliquot misit. Minorem numerum atque adeo exiguum Caes-
ariani edunt, tormenta amissa: Boskaius tanquam victor loco non se movit, sed
in eo pernoctavit; Lippaium etiam ex vulneribus curatum militiae suae summum
vicarium constituit, quem mox suspectum habuit, et eadem levitate qua eum in in-
timos afecerat, de medio sustulit: sed Lippaius pro tempore res Boskaii, ut in
novo principatu confusus, ordinare visus est, religionis causam ut speciosiore apud
Heiducos, et nobilitatem scire obnoxiam urgens, et edicti proponendi Boskairo auctor
fuit, ut qui religionem salvam vellent, nomen suum apud se prosterentur, et militi
in mensuram stipendium v Joschimicos assignavit. Cum ad eum nobilitas sacra-
mentum dictura conflueret, ad invidiam leniendam temperamentum adiecit, ut
nec contra Caesarem arma sumi, nec ad Turcorum libidinem, nimis se morigeros
praeberet o offenderent. Interea Cassioviae cives cognito Boskaii successu occasionem
captantes arma subire capiunt, et, electis qui ad suas partes transire nolent, urbem in
potestatem redeunt. Nec Bassa Belli-jocensis periculum neglexit, sed subito copias,
quas penes se habebat, Cassioviae quasi eam obsecutus admovet, prius sollicita per

Rotovsium

VAR. LECT. ^a offenderent: nam illi ad
prohibendam videretur cessit, cum eo ad firmam-
das res suas foedus iteri, quod permixta semel con-
INTERPR. ^a Barbani comes de Belgis. ^b Le grand Waradin, ^c Rotkovitz, ^d Lassa, ^e Per-
sien. ^f Ador. ^g Romu. ^h Silesia, ⁱ Dampetraz.

TOM. VI.

O O O

CXIDCIV. ^a Rorivsum tribunal ad deditionem ^b Zarvaria arce, quam haud procul a Sēdta Heidaci tenebant, qui ludibrio responderunt, deditionem se facere paratos, si ante Cassoviam, unde Belli-jocensii dejectus fuerat, vi cepisset. Itaque propius castra ad Cassoviam metatus est. Quo cognito Bostkaius, cum in eo esset ut Belli-jocensem expugnaret, omīssa obsidione, urbi metuens exercitum eo traditur: quod ut periculo Belli-jocensem caemis, ira Bassam a recipiendae urbis spe deturbavit, qui defectu stipendii militem parum dictis audientem cum haberet, adventibus Heiducis, Noris Decembris vasa conclamari jubet. Bassae diuēssu subito se Heidact longe lateque effundunt, et ^c Dragelam, Palancam, Nagibanam, ^d Copenum, Sacmariam, Dubinium, aliaque loca occupant; et cum Caesarianis consignant, nunc accepta aliquando et repensā elade; nec ulla re memorabili praeterea gesta. ^e Bostkaius, qui se tanquam rebellem Praegae publico programme a Caesare proscriptum sciret, eo continuo legatos mittit, qui factum necessitate extrema excusarent, Nihil in rebus humanis religione et libertate pretiosius esse, utrumque indignis modis laesadaram, sacra violata, nobiliss ignobilium loco habitos, bonis omnibus exutos, et crudelissime locis plerisque occisos: conjuges ac virgines in maritorum et parentum conspectu stupratis, nullumque immanitatis genus praetermissum; sed ea perpetrata, quae salvo pudore enarrari non queunt. Id tamen cum belli ducum potius culpa, quam Caesaris voluntate fieri, persuasum haberet, misisse antea Pragam, et ad Imperii comitia legatos, qui per viscera misericordiae levamen malis peterent: pro quo exacerbationem potius quam remedium malis adhiberi cernentes, quod reliquum erat sanguinis, patriae impendendum, et vim vi repellendam dignum et aequum iudicasse; ac proinde enixe suam majestatem et illustrissimos senatores rogare, ut vicem suam dolant, propter summam antiquissimamque regni Bohemici cum Hungaria nunc afflictiissima necessitudinem, et sanctissima utriusque regni foedera, quae minime violata, sed innovata cupiant; desideratissimae hujusce innovationis causas, quando-cunque suae majestati eas audire vacaverit, reddere parati. Se minime a pace alienos, sed rationes aquas illius quaerere, et in hoc consilium auxiliumque suae majestatis et hujus regni unice implorare. Orationi subjunctae erant rationes, cur arma sumpsissent, brevi commentario comprehensae: verum ad annum sequentem pertinent. Ab eo tempore Bostkaius comitis ^f Kismariensis, et superioris Hungariae dynastiae, et Ciculorum comitis, titulos sibi sumpsit, et monetam auream et argenteam cum his nominibus percussit; meritisque sua gratia seu veteris opinione, ut aurea corona, quae Vladislai regis olim fuerat, et hactenus post Budam capram in Turcorum potestate manserat, a Sultano donaretur.

XIII. In Sciria et ob eandem causam magni motus excitati, cum Ferdinandus archidux Protestantium doctrinae addictus, per suas ditiones, gravibus poenis additis, profligaret; ūque motus contagiosa vicinis ^g Marcomannos et Quados invaserant. Biduo post solutam Cassoviae obsidionem Bassa, cognito Heiducis, qui ad ^h Sepussensis arce obsidionem hactebant, adversa tempestate fractos advenire, munitionibus circa Zarvarium firmatis castra munis, proelio, si se occasio offerret, cum hoste certaturus. Ex adverso hinc Bostkaius, hinc Lippalus jura Cassoviam flariva habebant, in omnem eventum parati, inde Hohenloensis comes et ⁱ Covitzius tribunes ^j Epertiam missi, qui oppidum ad Caesaris obsequium adducerent; jam receptis praeter expectationem ^k Leutza, Zobena, et Neumorsla, quae vastationum peractae cum Bassa libertatem conscientis pacis transegerant; de qua Hohenloensis et Covitzius fidem interpofuerant, et ita Epertienensis in fidem accepere. Sub id et Sigetridus ^l colonitius periculo admodum itinere ad Bassam venit, et exemplo suo ceteros confirmaret.

INTERPR. ^a In silva Rorivsum. ^b Zetvar. ^c Dragel. ^d Cepen, Sacmar, et Dubin. ^e Bassa. ^f In monte de Kismari et Zetvar. ^g Marcomanni et Quadi. ^h Morsavi et Sepuss. ⁱ In silva Covitz. ^j Epertien. ^k Leutza, Zobena, et Neumorsla. ^l Sigetrid.

NOT. ¹ omnia obsidione Wandal, ubi Cassoviam metatus

CDIICIV. Videtur, incanduit proter, et verbis contumeliosis acceperum comitem, quasi arrogantiū fecum loquentem, per satellites in conspectu confodientium mandavit. Magna et penuria annonae in Gallia Narbonensi fuit. Itaque et Gualio Provinciae praefide et Ventadurio in proxima Septimania regio vicario instantibus, frumentum secundo Rhodano ex Aeduis ac reliquis tegni provinciis, permissa regis subvectione, quantumvis repugnantiis regni citius; quae dum metuunt, ne vicinis subveniendi colore praefecti gratia regis aboterentur, et annonam ad externos exportarent, intercederunt, prohibita in Septimaniam subvectione. Hos motus et calamitates porrendisse novum in coelo phaenomenon multis persuasum fuit: v Non. Ocl. primo visum, pro vesperugine, atque adeo pro Veneris stella initio acceptum, quod licet magnitudine et fulgore ceteras stellas superaret, nullam eandem, quod in cometis solet contingere, a tergo traheret. Sed postea observatione compertum, insuati fulgoris cometem esse, aliam a stella Veneris, his ferme rationibus; quod in conjunctione Jovis et Martis, quae vi Kal. Ocl. contigit, hoc phaenomenon accensum fuerit, sed propter nebulas et coelum obscurum citius v Non. non apparuerit: tunc vero stella Veneris non in Sagittario, sed in Librae principio fuerit constituta, et matutino saltem tempore, non vespertino, simul cum comete conspici poterit. Et vero circa x et xi Januarii proximi diem, hora circiter septima matutina, cometes hic juxta Veneris stellam, intermedia inter ortum et meridiem plaga, clare a multis videri et discerni potuit. Cum autem apparere coepit in eunte Octobri, sub vespere paulo post horam vi, in xvii Arcientensis gradu constitutus erat, uno gradu et xxx scrupulis ab ecliptica remotus, cum Jupiter decimum nonum, Saturnus undecimum, Mars secundum et vicinum eiusdem signi gradum teneret. Nec immotus eodem loco stetit, sed in dies progrediens Calendis Novembris septimum et vicimum affecutus est, ubi cum ad iv Eid. usque constitisset, a peritis existimatum est, cum non ulterius progressurum, sed retro cursum suum per eclipticam versus dextram Ophiuchi sive Serpentarii, et inde per medium Cygnum ad Cassiopeiae fidus directurum esse, quo loci anno praeteritis saeculis cto lxxii huc non dissimilem splendore et magnitudine visum cometem multi etiamnum hodie meminerunt. De hoc varia passim agitata iudicia, accedentibus ad phaenomenon, quod toto quadrimestri fuisse, hinc a xxviii Novembris, Saturni, a xxix Solis, a xiii Decembris Mercurii conjunctionibus; inde Mercurii, Martis, Solis Maio proximo oppositionibus, quae magnas deliberationes, magnatum foederationes, varias narrationes, illustrium motes per Franciam, Belgium, Hispaniam, et Angliam, portendere credebantur. Oppositionem autem Veneris vi Eid. Junias futuram, ut ominosam accipiebant, bellaque et calamitates diversas multis populis hunc cometem allaturum rebantur, quarum non minima pars Germaniae ob religionis negotium esset ineubitura; sicut in illo anno cto lxxii accidit. Insignem ea de re ac doctissimum fecit commentarium Joannes Keplerus, qui minimum superstitioni astrologicae tribuit: in quo et de Trigono igneo, et periodis octingentorum annorum, quae septem a conditu mundi praeterierint, et nunc octava ab anno superiore exeunte inire coepit, concurrente jam tum Jove cum Saturno in octavo gradu Serpentarii, et serius Septembri proxime sequenti, sive Octobri in eunte cum Marte, disserit: tum de nova stella, quae pridem in Cygni pedore apparuit, et ex occasione de vero natalis Christi anno disputationem instituit, ac tandem concludit epochae sive aerae, qua hodie per Europam Christiani utuntur, decisse quatuor annos aut fortasse quinque, ut qui hoc anno numeratur cto ierv, juxta ipsius putandi rationem cto mcviii, aut cto mclix numerari debeat. Quae indicare

INTERPR. * *Proterus et Longuevi.* * *le duc de Ventadour lieutenant de roi en Languedoc.*
* *la Rhéna.* * *Bourgeois.*

dicare nunc contenti, quoniam ad alia properamus; plura scire cupienti amplius examinanda relinquimus.

CICIODIV.

HENRICUS IV.

XV. *SOLUT* more infestandorum Turcorum, aut potius excrecendorum equitum, qui Christianae militiae nomen dederunt, Ferdinandus magnus Etruriae dux triremīs intruxerat, quae ^a Liburni stationem habent, ubi multus convenarum Judaeorum numerus; fama sparsa quasi ^b Euboea percretur, re vera ut triremīs, quae ad ^c Caesarem Juliam in oppositū ^d Africae ora hyemaverant, scire neglectas, quod Angli institoris indicio cognoverat, necopinato aggressus incendio deleret. Qua re terrorem hosti injici, et robur ejus non mediocriter infringi, et mare a piraticis excretionibus securum praestari posse sperabat. Sed re ab hospiribus Judaeis summa perfidia detecta, conatus majorem partem irritus, aliquot exillis navigis, reliqua elasse salva.

XVI. *ROMAT* in collegium cardinalium majore numero quam antea, una vice, cooptati XVIII dignitate praestantes viri, et in iis ^e Seraphinus Olivarius literis et morum candore cum paucis comparandus, Francisci ^f Olivarii, qui summam togae dignitatem magna cum laude apud nos tenuit, naturalis filius, quod hactenus ignoratum fuit; tantum constabat cum ^g Lugduni in Gallia natus, et postea ^h Bononiae educatum, matre quippe domo Bononicensi; ita ut cum hybrida inter Italos censeretur, cooptationi suae gratiam tam Italiae quam Galliae deberet. Certe possit hoc regis Christianissimi commendationi tributum credi vultu, quod ille aliqui longa vita honorifice in illa aula perasta, et propria virtute abunde meruerat. Eadem cooptatione lectus Jacobus ⁱ David Perronius eximia sua doctrina nemini ignotus; et F. Anselmus ^k Marzatus Monopolitanus in remota Capucinorum educatus, cum se diu frustra excusasset, et splendorem illum vitae latentis minime convenire diceret, eadem dignitate, quamquam invitatus, est ornatus. Nec vacua a contentione gravissimis, quasi per omnium laetificentibus animis, aula fuit; nam fiducia seu doctrinae, seu, quae plurimum ubique pollent, auctoritatis, Jesuitici sodales alieno tempore aliquot quaestiones proposuerunt, quae magnae animorum commotioni non solum Romae, sed quacunque legitimae successione et doctrinae paret ditio, materiam praebuerunt; et inter eas, Clementem VIII, qui nunc Romae sedet, credere legitimum beati Petri successorem, non esse ex articulis fidei: quod nisi Philippicus orator intervenisset, toti societati periculum non mediocre importabat. Deinde etiam confessionem, quae inter ecclesiae sacramenta habetur, et quae proinde praecipua cum reverentia exerceri debet, per epistolam et per euntes peragi posse. Quae quaestiones in ortu suo non solum magno consensu rejectae, verum prudentissime statim extinctae sunt. Tertia diutius multorum ingenia exercebat, a Ludovico Molina proposita, de gratia Dei cum libero arbitrio in nobis ad salutem cooperante; in qua cum plus homini quam Deo tribuere videretur, summos adversarios habuit Dominicanos aemulos, qui beati Augustini, qui cum Pelagianis ea de re tam profunde et rotis scriptis disputavit, sententiam in ecclesia receptam ruebantur. Itaque subsidio evocatis ex Hispania Franciscus Suares magni nominis inter eos theologus, et vix tandem post complura hinc inde publicata scripta, ex Conellū Tridentini verbis, in quo tamen quaestio minime agitata fuerat, interpretatione adiecta, a prudentissimo pontifice controversa ita composita est, ut eam non motam ab initio optasse ostenderet, et in ea decidenda nihil existimationi illorum, qui eam movebant, detractum veller. Adum et tunc de Iguazio Lioiola in beatorum numerum sacra ceremonia cooptando; sed nullo successu, quod eodem tempore de Carolo Borromaeo cardinali instantius

eodem

INTERPR. ^a *Livorno*. ^b *Negropont*. ^c *Africa*. ^d *Barbaria*. ^e *Le cardinal Seraphin*. ^f *Le chancelier Olivier*. ^g *Lyon*. ^h *Bologna*. ⁱ *Davy du Perron*. ^k *Marzato de Monpoli*.

TOM. VI.

P P P

CIDECIV. eodem honore adiciendo a sacro ordine Mediolanensi ageretur: et cum id raro fieri contingeret, vix est, ut duobus simul eadem prerogativa, qua jam in coelo fruuntur, in teris tribuatur. Dati a pontifice iudices, qui de causa Borromaei amplius probationibus collectis quaererent, omiſſa de Loiola ulteriore cognitione. Sub id et inopina res incidit, quae, paulum abſuit, altam urbis quietem omnino peſſum dedit. Quidam maleſicus, quem quaefitor urbanus perſequibatur, cum aliud non haberet eſſugium, in Odoardi Farnęſi cardinalis aedeis tanquam in Aſylum per poſticum ingreditur, quem domeſtici nobiles, ut loci ſive religionem, ſive privilegium tuerentur, ſtatim receptum ocellarunt, ingreſſu ſummoſi^a larrunculatoribus. Cum^b praefectus urbis id ad injuriam pontificis pertinere ratus vim facere veller, Farnęſiani id pariet ad injuriam non ſolum ſuam, ſed totius collegii ſpectare exiſtantes arma capientes, et amicos et nobilitate Romana auxilio advocant: inter quos dux Cajeſtanus ſubito adſuit, et Philippicus orator, qui ad heri ſui contumeliam pertinere arbitrabatur, ne tali dignitate viri, qui in Hiſpanorum patrocinio conqueſcunt, tam gravi injuria in conſpectu ſuo adicerentur. Il in armis ad extrema potati in cardinalis aedibus pernoctarunt, qui pejora metuens, mane in Caprarolam accenſam ſua regali magnificētia ab Alexandro patruo excluſam, xxxvi ab urbe miliaribus, magno ſuam cum armis conceſſit: quo facto injuriam geminatam interpretatus pontifex, conſilium praefectum urbis mittit, qui «Larii praefecturam, quam a Pauli tti temporibus ſemper majores ſui tenebant, et qua ſe ipſe commacia ſua indignum reddiderat, ab eo repoſceret. Cum ſe excuſaret, ad rei ſuam Parmenſis dux, qui pontificis nepem in matrimonio habebat, Romam ſubito advolat, et a pontifice, qui jam 100 Corſos et 60 ſclopeterarios equites extra ordinem urbis tutelae ſcripſerat, impetravit, ut cum bona ejus gratia cardinalis frater ad urbem redire poſſet, ſequē ſupplicem certa veniae ſpe ad pedes ejus proſtraheret. Cum veniſſet, ſupplicis officio, ſicuti convenerat, deſunctus, dum^c Quirinali monte domum redit, ſeſſis populi Romani Farnęſis bene precantis vocibus ad occurſum excepeus, invidiam apud pontificis intimos, atque adeo cardinalem Aldobrandinum renovavit: qui propterea lectum militem, etiam poſt reconciliationem retinuit, et in Varicano excubare juſſit, preſſo ad tempus injuriae ſenſu, cujus ulciſcendae mite pontificis ingenium, et paulo poſt ſecura mors omnem occaſionem abſtulit.

XVII. N u n c virorum principum mortes dicentur; Joannis Baloari ſenioris Wolfangi filii, qui, Joanne Friderico Caſimiro, et Joanne Caſimiro filiis ſuperſtitibus, anno LIV actatis diſceſſit pridie Eidus Sextilcis: quem ſeptimo poſt die Ortho Henricus frater ſecurus eſt ſexennio minor, qui nullo herede maſculo reliſſo oblit^d Suſſibaci. Et paulo poſt, vii Eid. Oct. Ludovicus Heſſius ſenior Marpurgi anno aetatis LXXVI: et ante eum Duſſaci Erneſtus Fridericus marchio Badeniſ xviii Kal. Maiſ, cum vix XLIV annum exegiſſet. viii deſin Kal. Jun. Petrus Erneſtus Maſfeldius tot palmarum dux, et verus ac fidus Auſtriacae domus eliens, plenus annis, quos ad LXXXVII uſque produxit, in ſuburbanis ſuis aedibus principali magnificētia ſtruſtis prope Luxemburgum, quas et ultimo elogio Alberto archiducel legavit, placida morte ad alteram vitam commigravit. Apud nos menſe Octobri Claudius^e Tremoliſ Thoraſii dux, et ampliſſimarum in Aquitania et Biturigibus ac Turonibus poſſeſſionum dominus ſatis conceſſit, cum vix XXXIV annum exceſſiſſet, anſtrididis doloribus jam in illa aetate emaciatus ac plane conſectus; vir ingentis animi, nec minore ingenio et in conſiliis ſolertia ac conſtancia praeditus, qui^f Carolum Brabantinam Naſſoviam in matrimonio habebat, Eliſabethae Bullionii conjugis ſoretem, coque regi ſuſpectus,

INTERPR. ^a *Bhires*, ^b *le gouverneur de Rome*, ^c *Campaigne de Rome*, ^d *meſte Cavallo*, ^e *Saltzbach*, ^f *de la Tremolle duc de Thoraſ*, ^g *Gulzeſſe Polſten, Berr, et Teyſſen*, ^h *Charles Brabantine de Naſſau*.

suspectus, quod praeterquam quod jam arcta cognatione conjuncti essent, propter adfinitatem illam auctiore consiliorum consensione cum Bullionio jungi crederetur; ad haec dicar, et in loquendo liberior. Nec deerant qui dicta ab eo sequius interpreta-
rentur, et ad regem maligne deferrent, qui magna se per ejus mortem anxietate libera-
tum gavissus est; nam princeps altoqui a fundendo sanguine alienus, et post Bironi
supplicium omnem severitatem exosus; cum tamen contumelias ab homine invito
illatas negligere non posset, acre sibi ultionis necessitatem impositam dolebat, cre-
ditumque est a multis, futo gentis illustrissimae contraxisse, ut ipse praemature e vivis
excederet, ne qui in tantam regis indignationem, seu veris seu falsis delationibus,
inciderat, in manus ejus incideret, et indigno suorum gloria exitu decus avitum ob-
scutaret. Odium, quod adversus Tremollium rex implacabile gerebat, in causa sus-
cille creditur, ut sanima * Pictonum praefectura, quam Joannes ^b Chourfius Mall-
corneus diu tenuerat, viri prisci moris, et regi summe fidas, quod in ea Tremolli
plurimum posse crederetur, quo ejus potentia in illis locis frangeretur, grandi pec-
cunia redempta in Maximilianum ^c Bethuniensem Ronii marchionem translata sit, qui
Tremolli in provincia suspecta conatus impeditur: quo et statim profectus est, et
^d Rupellae perhonorifice exceptus; inde rediens regis animum de motibus novis
anxium magna sollicitudine liberavit.

XVIII. His literis illustres addentur, et ante omnes Janus ^e Doula Nordowicus
nobilissima Bataviae familia ortus, qui cum ^f Lirae primum, dein ^g Delphis, ac postea
^h Lovanii et Duaci prima literarum fecisset ⁱ stipendia, in patriam reversus, in ^j Lugduni
Batavorum, cui ab Arausioensi, praefectus fuerat, obsequio sustinenda egregiam
operam navavit, et Musis cum Marte optime convenire suo exemplo docuit; etiam
post pacem Bataviae redditam, et foris bellum emissum, Academiae in servata urbe
condendae ab initio auctor; postea conditae totos xxxix annos curator; mox in
curiae senatum cooptatus, tredecim annos in eo munere complevit, et anno Lix
aetatis in vivis esse desuit. Poetica praecipue delectabatur, in qua ingenium varii
generis carminibus editis exercebat; etiam patris annales scripsit; multiplici lecti-
one, et admirabili memoria promeritus, ut Bataviae Vatro, et Academiae commune
oraculum vulgo vocaretur. Mortuum laudavit carmine ^k insigni Josephus Scaliger,
sicuti et cognominem filium naturae ordine turbato ante elatum tanto parente dig-
nissimum laudaverat. Sub id et Christophorus Colerus in Franconia natus, qui in
literaturae politicoe studiis magnam de se spem excitaverat, ante annos in Au-
stria obiit; quem Jacobus Typothes paulo post secutus est, homo Belgae, qui in ne-
gociis tractandis solertiam affectavit, et in aula Suecica diu fuit, Carolo Sudermaniae
duci, ac tandem regi, cum Sigismundo Poloniae rege nepoce tunc dissidenti, per-
charus; de quo, et relationem ad Gulielmum a S. Clemente, qui regis Hispaniarum
res apud Caesarem procurabat, pari candore ac praedicta scripsit, et praeterea alia
quae ejus ingenium ad majora natum produnt; sed non diu supervixit, et hoc anno
satis Pragae, non ita proveccta aetate, concessit. Eadem in urbe Obertus quoque
^l Gifanius Burae in Sicambria natus vi Kal. Quintil. septuagenario major ultimum
vrae diem clausit. Is prima literarum rudimenta in Belgio suo, atque adeo Lovanii
eum imbibisset, industriam suam primum in Tito Lucretio exercuit, quem post Mi-
chaelem ^m Marullum Byzantinum, qui tantum auctorem misere interpolaverat, et
secundum

VAR. LECT. * stipendia, consensuque in
is habuit, et socium Lucam Fruterium Brugensem,
de quo ad unum ⁿ 186 dicemus; cum quo et Le-
vitiem verba, et Hadrianum Turnebae, Joannem Auzan,
Dionysium Lambini, frequenter tunc auditorio litera

Greco et Latinae profectum amicitia familiaris-
sime usus est: in patriam reversus, cum in Lugduni
Batavorum ^o MSS. Reg.
^p Insuper summus ejus virtutum administrator Sc-
dionysius Lambini, frequenter tunc auditorio litera
ager ^q MSS. Reg.

INTERPR. ^r Primum. ^s de Chourfius Sr. de Meliorne. ^t de Bethun marchis de Ruyse. ^u la
Rebelle. ^v Pader Dux Sr. de Norwick. ^w Lirae. ^x Delphi. ^y Lovanii et Duaci. ^z Lepis. ^{aa} Gi-
facius de Baren et Gualtre. ^{ab} Marullus natus de Constantinopoli.

CDIICIV.
HENRICUS IV.

secundum Dionysium Lambinum nostrarum, qui in eo laudabilem operam navavit, nobis meliorem dedit. Dein totum se juris scientiae ac philotophae studiis mandavit; denique Argentinae jus civile professus est, tanto cum pluvio, ut inde magnis stipendiis invitatus in aulam Caesaream migraverit; et qui in adolescentiae aetate Protestantium doctrinae tunc per Belgium invalescenti nomen dederat, senex ad majorum sacra rediit, et consilarii Caesari titulo ornatus, voce et scriptis rem literariam multum promovit. Nunc viri a tutelari patriae numine, hoc est, a Mercuriali quondam urbis episcopo, cujus festum celebratur x Kal. Jun. cognominati memoriam celebrabimus. Is fuit Hieronymus Mercurialis ^b Foro Livii in Umbria natus anno cdo 13 xxx, antiqua utrinque familia, nec modicis opibus: Patavii cum tirocinium in philosophiae et medicinae studiis feliciter fecisset, a civibus suis admodum juvenis ad Pium iv legatus missus est, et ex ea occasione in familiam Alexandri Farnesii cardinalis literarum fautoris cunctis concessit, in qua totum septennium mansit, in illoque orio primum ingenii sui sortum dedit Gymnasticam. Inde Patavium ad medicam professionem vocatus, jam fama ejus inclarecente, a Maximiliano Caesare, cum gravissimo morbo laboraret, in aulam evocatus est, a quo perfratulo multa honorifica munera accepit, et Patavium sub annum lxxxiii ^c repetiit. Ibi xviii annos medicinam fecit et docuit. ^d Bononiae postea aucto stipendio per quinquennium, et postremo Pisis xiv annis, ad cdo 15cc usque aureos honorario excurrente idem munus exercevit, et cum frustra a multis principibus evocatus esset, otium literarum vitae autae semper praetulit: tandem ingravescente aetate, patriam repetiit, ubi, qui semper valetudine prospera usus fuerat, calculi morbo per xxx dies acerbè vexatus, viram de republica optime meritam cum morte commutavit v Eid. Nov. ad D. Mercurialis in oedeo a se magnificentissime exstructo sepultus, quo et paulo ante v Kal. Nov. D. Mercurialis reliquias transferri curavet. Fuit egregia corporis forma, et sanctissimis suavissimisque moribus; ad haec doctrina praestanti, quod multa ejus scripta testantur, a discipulis fere publicata; ut si quid in iis peccatum esset, ea citra famae et exaltationis jacturam emendandi summa prudentia ac modestia libertatem sibi servaret. Quaedam et in Hippocratem non omnino edita, et in Aristotelis problemata reliquit. Ultimus memorabitur Amaldus ^e Ossatis nulli horum posthabendus, jam multoties a nobis perhonorifice appellatus, ut minime emortualem diem expectari oportuerit, ut memoria ejus celebraretur, sicut in plerisque aliis evenit, qui nullam alioqui partem in historia faciunt; eoque licet pauciora de tanto viro dicenda occurrant, iusta tamen, vel amicitiae ergo, quae mihi arctissima cum eo intercessit, cum aliqua grati animi relatione persolvenda sunt. Is in ^f Novempopulonia nostra pago juxta Augustam Auficorum ignobili ortus, obscuris adeo natalibus, ut cognatos et adfines prorsus ignoraret, et pauperes ac domesticos, nullos praeterea heredes, habuerit; sed donis ingenii, doctrina, pietate, morum probitate, et infra prudentia a Deo largissime cumulatus, facile natalium defectum tanta accessione supplevit, ut Romae in amplissimo orbis theatro ceteros omnes natalium splendore, et aliis fortunae praedictis illustreis aequaverit, plerisque superaverit, acquabili ireprehensibili vitae tenore omnium amorem et admirationem promeritus; nec in illa aula totis xxxi annis se gessit, ut nemini bene sentienti dubium reliquerit, quin si peccati originalis, quod vulgo vocant, fomes non oblitisset, qua moderatione maximos honores in ea circa ambitionem decurrerat, eodem in studio pergens ad summum ecclesiasticae potestatis fastigium inoffenso pede vaderet. Visit annos lxxvi, mensis vi, dies xx, ad beati Ludovici sepultus. Et quoniam a continua

recurrunt

VAR. LECT. ^a repetit, ubi cum vulgus ^e mus: ibi xviii annos medicinam fecit, et postea in comitatu thessalensi vin Pauli a Fosio cile- ^f fectus est. MS. Reg.

INTERPR. ^a Strasbourg. ^b Felli et de Remque. ^c Paulus. ^d Balgus. ^e d'Oyle. ^f A. magna. ^g Agib.

rerum narratione ad singularia semel descendimus, conveniens videtur esse, ut vici sanctitate praecipui, qui ante multos annos e vivis abiit, memoriam ex occasione renovemus. Franciscus^a Sosa ordinis sui Seraphiel princeps, cum pro ratione muneris Franciam perlustrans Luteriam venisset, post regem salutarum, et explicata cum ministris aulicis negotia, in Hispaniam rediens, iter per^b Pictavium habuit, ubi in Franciscanorum monasterio degens, cum de^c Gualtero Francicano urbis episcopo, qui astricta morum disciplina, ac vitae totius gravitate Sancti nomen inter suos inrauerat, et de ejus cum Clemente^v dissidio, quae jactantur, cognovisset, sepelchrum ejus antea majus templi altare positum aperiri voluit. Quod vocatis monasterii sodalibus, et confecto de ea re instrumento coram ipso, actum 111 Kal. Jun. et ossa tantum reperta in tunica ex aureo filo contexta, quae Sosa astantibus osculanda praebebat, hoc styracem, illud balsamum redolere religiose affirmans. Reperti et inter ossa digitorum articuli chirothecis inclusi, cum annulo haud magni pretii, quem ipse sibi sumpserat, et ad pontificem se perlaturum promiserat. Gualterus, de quo sermo est, ante ecc. annos Pictavorum episcopus fuerat, vir ingenio acer, et iustis pontificali sciens, qui quanquam archiepiscopi Bardigalensis suffraganeus, quod se ab eo exemptum contenderet, ad mandata citatus superbe respondebat; quod ad animum archiepiscopus revocaverat. Is erat tunc Bertrandus^d Gothus, qui postea pontifex creatus est, et Clemens^v dictus: clementiam adversus contumacem, ut aiebat, suffraganeum minime servavit, eumque proinus episcopali functione privatum, in monasterium suum detruxit; et dioecesim amplissimam divisit, partemque^e Lusitaniae, partem^f Maleacae abbatibus, et episcopis in id creatis, attribuit: quod ille impatientissime tulit, et cum paulo post in lethalem morbum incidisset, a decreto pontificis ad Deum seu futurum concilium appellavit, et libellum appellatorum in manum, ubi expirasset, inferi mandavit: quod et sodulo a suis factum. Addunt, qui haec memorant, Clementem, qui id resciverat, cum Pictavium venisset, monumentum summa magnificentia a sodalibus extractum, referari, et archidiaconum urbis in illud descendere, et libellum in dextra ejus repertum, inde avulsam ad se adferre jussisse; quod cum ille frustra conatus esset, compressiore manu, quam ut avelli posset, pontificem virtute obedientiae, ut manum laxaret, Gualtero mortuo imperasse; cum nec sic quidem laxaretur manus, de restituendo libello, postquam legisset, fidem coram astantibus interposuisse; quo facto manum laxaram, et libellum tradidit. Eo facto, cum non restitueretur, archidiaconum in ima cavea se detineri inclamasse, et nisi fides data liberetur, inde se exire posse pernegasse; ac tandem libellum, sicuti promissum fuerat, restitutum. Haec ex successoris Juliodunensis S. Crucis collegii^g sodalis, qui a Clementis^v seutifero id interposito iurejurando accepit, relatione coram archiepiscopo Juliodunensi anno dno ccccxxxix, et xxxiiii post Gualteri obitum anno facta, et aliis tunc diffeminatis rumoribus, qui tempore fidem meruerunt, Joannes^h Bocherus annalium Aquitaniae non indiligens scriptor, prodidit parte iv; et ante cumⁱ Antonius Florentiae archiepiscopus chronicorum parte 111; quae eo non praetermittenda duxi, quod Godofredus^j Sanbelinius urbis episcopus, quod se spreto nec vocato sepulchrum Sosae iussu non solum apertum, sed ossibus inde ablatis violatum esset, gravem apud pontificem querimoniam instituerat, quae vix tandem adventu Sosae, et devotionis ergo factum excusantis sopita est, suppresso de ea re tunc a Sosa facto instrumento, quod in eo quodam de narratione illa inserta dicebantur; quae quia pontificiam dignitatem nonnihil offendere poterant,

INTERPR. ^a Sosa general dei Cordeliers. ^b Pictava. ^c Gualterus. ^d de Goth. ^e Lusit. ^f Mallesia. ^g Chénier de St. Germain de Londen. ^h Bocheret. ⁱ Antonin. ^j de S. Belin.

TOM. VI.

Q 9 9

CICIV. poterant, magnam se eo nomine gratiam a pontifice consequi posse arbitratus est
HENRICUS IV. episcopus, si rem ludicram curiose divulgatam prudenti silentio sepeliret. Ne
memoria Gualteri, qui tantam celebritatem Scraphico ordini conciliavit, periret,
destructo per bella civilia antiquo monumento, cum alterum struendi pari magnifi-
centia facultas non esset, Franciscani sodales lapidem ejus loco posuerunt cum in-
scriptione, HEIC JACEY S. GUALTERUS, quae nunc adhuc visitur.

XIX. MAIO mense, inter tot denatos natus est Lutetiae Parisiorum^a Successioni
filius, qui postea Ludovicus vocatus fuit; magna non solum patris, sed publica om-
nium bonorum laetitia, qui regni successionem ad paucos redactam, per ejus natalem
amplificatam gaudebant.

INTERPR. ^a *le comte de Siffreau.*

JACOBI

JACOBI AUGUSTI THUANI

HISTORIARUM SUI TEMPORIS

LIBER CENTESIMUS TRICESIMUS SECUNDUS.

EPITOME.

JESUITAE apud nos restituntur. Schola Jesuitica Flexiae in Andibus instituta, et a rege opimis redditibus fundata. II. Diplomati de Jesuitarum restitutione senatus intercedit. III. Harlaci primarii praefidis gravis et vobemens ad regem oratio. IV. Rex peramenter ad eam respondet. V. Messius a rege ad accelerandam promulgationem in senatum venit. Tandem diploma in acta curiae certis conditionibus refertur. Diplomatis summa. VI. Renovata querimonia de secreta quadam theologiae scholae censura in causa episcopi Andegavensis ante biennium agitata. Senatus auctoritatem suam interponit. VII. Alexander regis naturalis filius insigni pompa militiae Meliteni inauguratur. VIII. Catharina Amborenſis regis soror moritur. IX. Rex aedificiis struendis, operibus publicis, artibus manualibus excolendis se oblectat. Novi Devotorum ordines in regno admissi. X. Nicolai Hostae ab Hispanis corrupti detecta proditio. XI. A Carolo Valeſio Arvernorum comite et Henrica Vernolii marchionissa uterina sorore, nova, et in perniciem regis agitata consilia. Res altius repetita. Arvernorum comes, qui Claremontium concesserat, regis jussu captus, et Lutetiam deductus in Basilica includitur. Fr. Balsacus Estraguinus et marchionissa filia, regis jussu itidem ſoluntur. XII. Curia de repetundis, quae contra ararii quaestores jus dixerat, grandi exsoluta pecunia revocatur. Extremo anno auctore Romii marchione perniciosissimi instituti res invaluit, qua officia tam judicialia quam quaestoria per omnia exaequata sunt, et annua pensatione, quae a Paulo nomen sumpsit, exsoluta, illa ad heredes tranſeunt qui de iis arbitrio suo statuunt. Decretum ea de re factum in cancellaria Palatina publicatum. XIII. Puella nomine Hadriana Fraxinea tanquam a spiritu maligno obſeſſa Lutetiam venit, ad eam undique ſit concurſus. Petrus Cotenus hinc occasionem sumpsit ab Hadriana seu spiritu maligno multa curioſa et vetita ſciſcitandi. Ejus petitiones, et quomodo res in publicum emanaverit. XIV. Canadae seu Novae Franciae tractus luſtratus. Barbarorum ingenium, mores, ritus, habitus, ſoli fertilitas, animalia. Petri Guae Montii, Pongravii, Potrincurii et Camplani in has terras navigationes haud multum fructuosae. XV. Duarum navium ex India in Zelandiam appulſus: Sebaldi Waertii earum praefecti navigatio, ad Zeilam insulem infelix caſus. XVI. Hispaniae rex omne circa maritimas Luſtaniae oras commercium vetat. Ab Ordinibus Belgii in Indias Orientales altera inſtituta ſocietas dace Cornelio Matelroio.

EX AUCTORIBUS,

Archivis curiae Parisiensis, Actis tunc publicatis, Nic. Villaregii Apologia, Petri Coteni petitionibus, Camplani et Waertii navigationibus.

LIBER

LIBER CENTESIMUS TRICESIMUS SECUNDUS.

CICICIV.
HENRICUS IV.

NNUS apud nos a Jesuitarum, qui post Joannis *Castelli
paricidae supplicium regno ejusli fuerant, restitutione
inivit. Ab eo tempore, cum ubique exagitati essent, et
excepta ^b Tolosa et Buedigala, ubi scholas suas retinuerant,
undique exacti, superiore anno cum rex ^c Viroduum,
et inde ^d Diviodurum Mediomatricum venit, facta ejus
spes fuerat; sed, contradicentibus plerisque, res huc usque
dilata. Urgebat Laurentius ^e Maius focieris filius vir

inde ejus tarditatem increpans, quae mulieribus per novem menses utrum gestan-
tibus segnior esset; ad quae verba rex non insacere retulit, reges diutius parturire
quam foeminas. Nec deerant in aula instigatores. ^f Villaregius ur de repositi pro-
missa liberandam fidem suadebat; et, qui plus Villaregio pollebat, Gul. ^g Foquetus
Varanus, auticus ministeris homo notus et regi gratus, impense iis favebat: is
^h Flexiae in Andibus, quae olim Alenconiorum principum praecipua sedes successi-
one ad ⁱ Vindocinos Borbonios pervenerat, natus, ejus quoque arcis praefecturam
beneficio regis meruerat, et patriae ornandae colore res suas mire amplificare sa-
gebat; siquidem praefidalem curiam, salinarum granarium, electorum tribunal no-
vum in ea ordinandum curavit; per multiplicationem officialium imminuta aliarum
jurisdictionum in vicinia dignitate, et novo onere provincialibus gravatis, grandi
postremo pecunia inde corrasa, et in res suas versa. Ut frequentiam majorem loco
conciliaret, schola Jesuitica in ea ut institueretur etiam regi auctor fuit. Jamque
tunc grande vedigal ei a rege attributum XI CIO aureorum annui redditus, lege ad-
dita, ut ex eo XXIV pauperes literis operam danteis alere et vestire, XII virgines
egenas probitae vitae, quotannis nuptui elocare teneantur, c aureorum dote uni-
cuique constituta. Medicum, seplasiarium, chirurgum peculiareis habere, singulis
assignato stipendio; et ut nihil scholae tam illustri defuit, quod aliunde studiosi ado-
lescentes petere cogantur, IV jurisprudentiae, totidem medicinae doctores, item
duo chirurgi anatomici in collegium grandi stipendio coopari, qui praecelluri sint,
et nihil a discipulis exigant: corda regis reginaeque, et eorum successorum post obi-
tum in templo a rege construendo recondantur; quae patres ex loco, in quo dece-
dere eos contingeret, maximo quam poterunt numero, pedibus iter facientes et indefi-
nenter orantes eo deferre tenebuntur; ubi et effigies eorum ex marmore cum inscrip-
tionibus erigentur. In eam rem CIO aurei destinari annuam toto vicennio expendendi.
Postea et sacer ordo cum solemnem Lutetiae conventum celebraret, rex c aureorum
CIO in sumptus aedificiorum impendenda ab eo impetravit, quae Varani arbitrio
dispensata sunt.

II. His subnixi patres, et instante pontificio oratore, mense Septembri proximo
diploma de restitutione a rege, dum ^a Rotomagi esset, impetraverunt; quod sigillo
magno firmatum in senatum allatum fuit, cum iustitium instaret. Itaque in proxi-
mam sessionem res dilata, quae ab exeunte Novembri incipiens totum fere Decem-
brem quieverat. Perlatum ad regem maligne fuerat, eum decretum erat, ut pro-
mulgationi intercederetur, et regi humillime pro intercessione supplicaretur, infestis

in

INTERPR. ^a Châtel. ^b Toulou & Bourdeaux. ^c Verdun. ^d Metz. ^e Meins. ^f de Vil-
lery. ^g Fouquet de la Farsen. ^h la Flèche en Anjou. ⁱ de Brabant Flandria. ^j Rouen.

in senatu pervicisse, ut non viva voce, sicuti more majorum semper antea usurpatum fuerat, sed scripto intercessio fieret; quod ita interpretabantur male erga senatum affecti, quasi aperta et licetis consignata contradictione regis auctoritatem, et rectum de hoc negotio iudicium, oppugnare vellet. Itaque missus ad senatum Andreas ¹ Hualtus Mellius exlegatus Venerus, qui jus dicendae in senatu sententiae habebat, ut regis nomine ediceret, ne scripto sed viva voce intercessio fieret, alioqui fore, si senatus in sententia permaneret, ut rex, cui id fallione aut contemptu fieri persuasum erat, injuriam, quam sibi eo facto fieri putabat, injuria revinceret. Haec ita palam: in aures insusurratum, fore, ut rex, si scriptum ei porrigeretur, illud eorum ipsis laceraret. Itaque Harlaeus summa moderatione respondit, nunquam cuiquam in mentem venisse, ut contra morem majorum quidquam in ea re faceret, quod ad regis offensionem spectaret; sed memorem senatum, cum nuper tantopere super re monetaria agitarum edictum, hominum opinionibus ventilaretur, regem maluisse scripto quam viva voce intercessionem fieri; idcirco decrevisse, ne gravis regi esset, ut vel contra curiae dignitatem, et praeter majorum morem ab actione publica abstineretur; nunc quando rex ad antiquum ritum res revocat, id loco summi beneficii accipere amplissimum ordinem, pro eoque gratias quam demisse potest maximas agere, et libentissime juxta suae majestatis voluntatem officio suo deservitum. Quibus dictis restabat, ut quamprimum intercessio fieret.

III. QUATRIDUO post, pridie Natalis, re praeter modum seclinata, ad ² Luparam frequenti senatorum comitatu ³ Harlaeus hora pomeridiana ivit, et in superius conclave admissus. Rex cum regina, quam manu ducebat, ut seriarum deinceps deliberationum, sicuti aiebat, particeps fieret, et magna procerum et sacri consiliorum aedificum corona, eodem venit. Tum Harlaeus solita gravitate inquit, principio a gratiarum actione facto, quod non scripto sed viva voce, juxta majorum morem aliquoties magno senatoriae dignitatis detrimento intermissum, in tantae molis negotio intercessionem fieri iussisset. Presbyteros et scholasticos Claromontanae scholae, qui nomen Jesuitarum sibi sumebant, cum primum in regnum irrepserunt, a toto sacro ordine oppugnatos, eaque de re insigni extare Sorbonici collegii decretum, quo scitum est, hanc societatem in destructionem, non in aedificationem esse institutam. Dein in conventu sacri ordinis, mense Septembris anni 1515 LXI celebrato, in quo plerique archiepiscopi et episcopi erant, et cardinalis Turnonius, qui multum societati illi tribuebat, praefidis loco sedens, approbatam fuisse; verum tunc adhibitis clausulis et exceptionibus, ut si ad eas servandas adacti fuissent, procul dubio sit, quin jam tum potius de migrando, quam de mora apud nos faciendi fuerint cogitaturi. Tantum ad tempus eos tunc admissos, et senatus-consulto anni 1515 LXIV interdictum illis fuisse, ne Jesuitarum aut Societatis JESU titulos assumerent: neque tamen propterea ab eo tempore sic indigitari desuisse, et illicitum nomen sibi tribuere, et ab omni potestate ecclesiastica se tanquam immunes eximere. Si nunc sine conditione resistantur, plus illis quam antea unquam tribui, et decreti tam prudenter facti auctoritatem enervari; jam tum consentibus patribus, laxanti se novorum hominum licentiae, et latius in dies magno cum publicae tranquillitatis periculo se effundenti, mature frænum injiciendum esse. Tunc etiam a triumviris regibus, qui minime eorum causae favebant, memorabile augurium factum, cum decrecent, perniciosi initus obviam eundum esse, pejora quam quae viderent, jam tunc secum trahentibus: sicuti nomen et votum universale habent, ita et doctrinae capita secum contententia omnes eos habere, ut praeter pontificem nullum superiorem agnoscant, cujus fidem et omnimodam obedientiam praestent; idque fluxum et raram credant,

INTERPR. ¹ *Harault de Meilly.* ² *le Louvre.* ³ *le premier président de Harlay.*

TOM. VI.

R E T

CICERO CIV.

HENRICUS IV.

credant, pontificem potestatem habere reges extra ecclesiae communionem poniendi; regem autem excommunicatum, tyrannum esse, et subditos contra eum inopine insurgere. Ipsorum unumquemque, qui vel minoribus ecclesiae ordinibus sit initiatus, quodcumque crimen admiserit, in laesae maiestatis crimen non posse incurrere, quippe qui minime sint amplius regis subditi, nec jurisdictioni eius subiecti. Ita ecclesiasticos per illorum doctrinam a saeculari potestate eximi, et manus cruentas licere impune sacrosanctis regibus asferre. Hoc eos et libris editis asserere, et eorum qui contra sentiant rectam sententiam damnare: duos in Hispania iuris doctores, quod clericos regiae potestati subiectos esse scripserint, ab uno ex illo sodalizio primi nominis contrario seripso confutatos esse, his maxime rationibus, Quod quemadmodum veteris Testamenti lege, Levitae ab omni saeculari potestate immunes erant, ita clericos novi Testamenti item lege eadem potestate solvi, neque iuris quidquam principibus adversus eos competere. Has falsas et erroneas opiniones a regibus admitti non posse. Proinde oportere, ut qui eas tuerentur, publice in scholis suis illas ipsis ante omnia ejurent; ni faciant, ferri nequaquam debere: quippe qui doctrinam ad evertenda regiae potestatis et auctoritatis fundamenta excogitarent tuerentur: si faciant, haud paulo plus eis fidendum. Etenim Romae et in Hispania, ubi haec nova opinionum monstra vigent, aliter sentiunt, aliter in Francia loquuntur: et ut in hanc aut illam ditionem demigrant, has opiniones sumunt aut deponunt. Si dicant id secreta dispensatione sibi licere, eoquam in eorum doctrina certitudinem reponi possit, quae mutatione locorum mutat, et pro temporis ratione, aut bona aut sequior censetur? Hanc illos in commune doctrinam amplecti et forcere, et paulatim ita gliscere, ut verendum sit, ne alios ordines adhuc ab illo sermone intrados tractu temporis insciant. Ab initio nullos infestiores adversarios quam scholas Sorbonicae ethicologos habuisse; nunc plerosque eorum iis favere, illos videlicet qui in illorum scholis prima institutionis suae stipendia fecerunt. Alios literis operam sub iis danteis idem olim facturos, et in senatum olim primariis dignitatibus functuros; qui si idem in doctrina sentiant, paulatim se ab obedientia regi debita subtrahent, iura regia parvi facient, et ecclesiae Gallieanae libertates obsolescere sinent; nullum denique laesae maiestatis crimen reputabunt, quod ab ecclesiastico sit admissum. In hanc nos saeculi infelicitatem incidisse, ut detestandae illius doctrinae funesta spectacula his oculis viderimus. Ad ^a Barrerii infandum nomen contremiscere, qui a societate auctoratus, a ^b Varada instructus, in hoc a sacerdote absolutionem et pretiosum Eucharistiae sacramentum accepit, in hoc fidem obstrinxit, ut cruentas regi manus asferret; cum ausu excidisset, exemplo suo pestifero serpente praevivisse ad pericidium, paulum absuit, perficiendum. ^c Gaignardum ex illo sodalizio libros ea de re propria manu scripisse, et pericidium Henrici III, tanquam iuste partatum laudasse, et damnatam in Constantiensis concilio super ea opinionem propugnasse. Quid non nobis metuendum esse, in memoriam haec impia et perfidiae detestandae facinora revocantibus, et animo reputantibus, tam facile eorum exempla renovari possit? Si nos trepidis in rebus vitam exigere oportet; si de periculo regis assidua angustia sollicitudine, quam in vita regis quietem reperturos? Nonne haec esset vera impietas, minus periculum videte, et in illud cominus incurere? Quem vero tam profundo miserationum gurgite mergi dignum fingi posse, qui patriae velit superesse, quae tantum ab exitu sine abest, uti saepius praedictum fuit, quantum regis vita a suo? Bene sit, et Deus laudetur, quod in amicitiam tam bene rex et pontifex coeant; diu rex sceptrum suum, pontifex sanctam sedem teneat: sed si Deus ejus dies contraxerit, si alius non ita bene erga regem affectus ei successerit, quot putandum juratos hostes habiturum in visceribus Franciam, qui ut singulos Franciae et Navarrae olim reges,

sic

INTERPR. ^a Barreres. ^b lo Parade. ^c Gaignard.

hic nunc eundem utriusque regni legitimum heredem, sed in parte spoliatum, de-
mo ad praedam expositum ridebunt, et periculum ejus summa ingratitudine negli-
gent. An oblivioni tradunt beatae memoriae regis ultimi paricidium? Contra quem
gens ingrata populos ad seditionem concitavit, nec omnino caedis illius innocens
credita est? At sicuti ceteris religionum ordinibus, qui per hos tumultus intempe-
ranter infanierunt, sic societati in pari delicto ignoscei oportuit: hoc illos passim di-
cere, sed responderi posse, illos non univeros peccasse, et multos ex iis ipsis in ob-
sequio regis constanter perseverasse; at ipsos conjunctim et concorditer in regium
nomen cum antiquis regni hostibus conjurasse, neminemque unum in tota societate
reperit, qui regias partes sit securus. Ob id Odonem * Pichenatum ex illo sodali-
tio a Sexdecimano pro factionis duce assumptum, hominem solemniter infanientem,
qui in eodem furore quo vixerat, tandem exspiravit. Et si ad externa fas respicere,
lamentabile in regno Lusitaniae exemplum occurrit, quod rex Hispaniae non tam
suis armis, quam illorum factione nuper subjugum misit. In eo siquidem totum
sacrum ordinem charitatem erga patriam, fidem regibus suis servasse. Solos
hos novitios theologos deserta regni causa ^b Castellensibus adhaesisse, et tot sacerdo-
tum ac devotorum caedibus causam dedisse: nam bis mille varia peste sub Hispanis
perisille, et singulari indulgentia tot caedum confessorum factam a pontifice gratiam.
Ex illa officina Castellum produsse, qui paricidium ad conatum, et os usque regis
perduxit, cuius occasione senatus-consultum contra societatem factum, proprio regis
ore damnatum. Senatus-consultum inquam, illud ad omnem aeternitatem depraec-
dicandum. Ejus siquidem auctoritate regis vitam in tuto collocatam fuisse, et per
eam regni salutem sanctam. Eo factum, ut tanti periculi sensu attoniti patres, non
servato juris ordine, neque partibus auditis, ut in seditione et publica grassatione,
societatem toto regno tam saluari illo senatus-consulto exulare jussissent, quod gravi
et iusta de causa factum, non nisi mature et perpensis momentis revocari debet. Non
odio, non livore, non malevolentia privata caecos patres hoc decrevisse, Deum ul-
torem proculdubio habituros, si iis affectibus, a quibus vacui iudices esse debent,
praecoccupati decrevisissent. Quanquam in tali occasione condonanda erant omnia,
quae ad regis salutem pertinere videbantur. Itaque senatus-consultum tam salutare
non solum qua senatus Parisiensis patet jurisdictione, sed in ^c Neustria et Burgundia,
quae distinctas habent curias, executioni demandatum, et in reliquis curiis sine con-
tradictione locum habiturum fuisse, nisi obstitissent ii, qui nondum bene in regis
obsequio confirmati erant, et aegre ab inveterato contra regium nomen odio dis-
cesserant. Vulgo queri exules, et passim scriptis iactare, non aequum esse, ut pau-
corum culpa ad universam sodalitatem porrigatur: atqui Humiliatos veteris in Insu-
beis originis collegas, et qui amplissimas in iis possessiones habebant, recenti ho-
minum memoria ante xxx annos a Pio v exterminatos esse, quod unus ex iis non
communicato consilio paricidium contra Carolum cardinalem Borromaeum Medio-
lancensem archiepiscopum tentasset, et unius crimen totum collegium luisse, quan-
quam rex Hispaniae per oratores suos summa omnia fecisset, ut pourissem et Bor-
romaeum ab eo consilio dimoveret. Mirus senatum in hac causa se gessisse. Quod
si dieant, nequaquam Humiliatos secum comparandos esse, facile responsum suru-
rum; nam quantum Humiliati ab iis absunt, tantum Borromaeum cardinalem a
maximo regum abesse; regemque tantum supra quosvis eminere cardinales, quan-
tum illi inter minora collegia se putant excellere. Praeterea minus Humiliatos
quam ipsos peccasse, quippe unius culpam ceteros in crimen traxisse, eum ipsi per-
niciosa doctrinae auctores universi peccaverint. Quapropter amplissimum ordinem,
quam demisse et prono affectu potest, suam maiestatem obsecrare et obtectari, ut
senatus-consultum

INTERPR. * *Pignat.* ^b *Castellens.* ^c *Normania.*

CHICIV. senatus-consultum iuste factum, et ad arendos proditorum ac perduellium conatus
HENRICUS IV. necessarium, quod tantopere gratum pro tempore habuerit; eundem nunc etiam

tacatur, et in memoriam revocet periculum, in quo nunc et ipsi et universi regni ordines versati sunt, cum communis parentis vita periclitabatur; vita, quae cunctis propria curior esse debet. Et vero propudiosae perfidiae et ingratiitudinis erimen minime vitatuus olim, si cui vitam, fortunam, securitatem publicam debent, de eius vita solliciti non anxie et assidue laborent. In praeterita intuentibus sciam de futurorum exitu cograndi necessitatem imponi, ne his ad eosdem scopulos naufragium facere cogamur. Ad has obsecrationes accedere et academiae Parisiensis humilem deprecationem, quae privilegiis et praecipuis ornamentis a regibus decessoribus cumulata tantum inter exterarum gentes nomen olim meruerat, nunc per illos novitios doctores paene ad solitudinem redacta est; ut ubi tantam hominum undique tanquam ad celeberrimum literarumemporium concurrentium frequentiam videre erat, nunc rudera, ruinae, ac sola mapalia ex pristina celebritate tescunt; horrorem in praefens, metum luctuosae desolationis in posticum ob oculos ponentia: per illos, inquam, novitios doctores, qui ceteros praef se despicientes separatas ab aliis rationes habere volunt, et sparsu huc illuc scholis, quasi rivulis per incilia averfis, vastum et aequabile illud literarum flumen, quod quartam urbis partem alluebat, in sicco desiliunt. Non inficiat academiam suis viris laborare, quae doctorum licentia in eam irrepserunt; sed censura ad ea corrigenda, non ruina opus esse, quae proculdubio sequetur, si novas subinde scholas ubique erigere iis liceat: nam ex eo futurum, ut qui pueros ad frequentem illum mercatum mitebant, nunc foro in proximo contenti deinceps illos penes se habere malint, et fructu inferioris doctrinae privent. Nec minore suam maiestatem fructu privati, dum nobilium et locupletum pueri, qui cum Luterianum veniebant, conspectu regis gaudentes, a primis annis obedientiae ac venerationi insuecebant; nunc procul positi, non solum regem tota plerumque vita non vident, sed prava doctrina imbuti legibus regni, et regibus ipsis parere dediscunt. His de causis amplissimum ordinem sui officii duxisse, ut promulgationi intercederet, ne illi olim vitio vertatur, si in tam gravi causa se nimis facilem praebuisset, aut potius obmutuisset. Oratum interim regem velle, ut in bonam partem accipiat, si quando pro muneris necessitate, cum in deliberationibus salva conscientia aliter se facere non posse putant, regis iussionibus intercedant; sic enim existimare ipsos, regem nihil nisi quod iustum et rectum est, velle. Hunc honorem a decessoribus suis semper supereminis regni curiae habitum, ut eas benigne in intercessionibus suis audirent; et si quid loquius decrevisset, ab iis seu rogati seu moniti, edicta revocarent, aut in modum mutarent: bonos et prudentes reges, quanquam legibus sint soluti, sic potestatem supereminem temperare maluisse, dum legibus suam auctoritatem servant, ut subditos exemplo potius ad obsequium adducere, quam legibus vim inferendo eos ad parendum cogere viderentur. Hoc a sua maiestate expectere curiae regni, et de benignitate ipsius sibi polliceri, ut concessam iis auctoritatem salvam esse velit, quae nequaquam curiarum, sed ipsius regis propria est, ut quae ab rege dependat; et quae si amitti eam ullo casu contingat, non ipsorum quibus credita est, sed regis ipsius periculo ac damno pereat.

IV. Ab ea peramanter, et moderate a rege responsum, gratiaque amplissimo ordini pro tanta sollicitudine, quam pro se regniq. incolumitate praef se ferebat, regio afficta actae; tum periculi a restitutione imminuentis, cuius alioqui se magnam contempnere ostendebat, allegatae rationes extra acerbiter elevatae, rem apud se mature perpendam, et non dies ac mensis, sed totos annos in eam cogitationem impendisse, ac tandem decrevisse, societatem exulare iustam patriae restituere, ac sperare, ut quam noxia pro tempore credita sit, tam uberius ex eius restitutione fructus porro sit Francia percipienda. Ceterum periculum, quod tantopere perhorrescit, ut

in

in se recipere, qui maiora hactenus Dei beneficio evaserit, ac de eo secutus omnes esse iubere. Se pro cunctis exultare, et pro cunctis consilia capere: neminem toto suo regno exsistere, qui se aut experientia, aut in rebus, quas innumeras virae curis adfuit exercitate curiculo gesserit, explicandis, vineat solertia. Proinde quiescant, et anxiam de se ac republica sollicitudinem in sinu suo deponant, qui suam vitam salvam velit, ut alios servare possit. Interim, sicuti orationis principio, gratiae denuo pro clausula amplissimo ordini actae. Quae omnia ego, qui actioni cum multis aliis inersui, eo diligentius perferenda curavi, ut vanitas relationis Italica lingua scriptae et Turnonii in Vivariensi pago anno post publicatae pateat, in qua pleraque contumeliosa contra amplissimum ordinem addita, quae nunquam tunc regi optimo ex ore exciderunt; quaedam etiam ex rumusculis collecta pro responso inculcata, ad ea, quae ab Harlaco minime dicta fuerant. Sed accidit aliquor post diebus, cum a Petro Corono, qui tunc in gratia flagrabat, ad regem perlatum esset, triumviros in eo laborare, ut compilatis curiae archivis, et repetita clausularum exolarum memoria, beneficium regis irritum redderent; ut rex comitior eos ad se vocaverit, et eorum Claudio^b Grolanto Rotomagensis curiae primario praefide, Stomachose inreperit: et cum iam dies inclinarer, e vestigio ad tribunal suum pergere, neque inde prius, quam confecto negotio, exire compulerit.

V. POSTRIDIE^c Mellius in senatum venit, et se a rege missum dixit, ad promulgationem accelerandam; satis intercessione senatu digna actum; et responso ad eam facto, restare, ut sine mora et sine conditione promulgatio quamprimum fiat. Ad id pertinere, ut quod eos rex velit scire, negotii scirem intelligant. Antequinquennium pontificem cum rege egisse, ut Jesuitae in regnum restituerentur, eodem quo ante senatus consultum erat statu; regem, quantum potuerat, diem de die duxisse; et cum amplius tergiversari non posset, capita quaedam proposuisse, iis, quae edicto continerentur, fere uniformia, et per oratorem a pontifice contendisse, ut restitutione his conditionibus facta contentus esset: nam pontifex restitutionem universam per totum regnum petebat; rex certis et certo numero designatis locis eam offerebat, et in ditione Parisiensis curiae subiecta duo tantum illis loca assignabantur. Ab eo tempore biennium effluxisse, nulla rei mentione facta; quod regem, qui pontifici in ea re gratificari cupiebat, male habuit: tandem pontificem instante oratore regio respondisse, capita a rege proposita sibi talia videri, ut iis contenti esse debeant Jesuitae; ceterum huc usque distulisse responsum, quod Societatis Generalis his minime contentum se ostenderet; nec subscribere vellet, cum diceret ea statutis ordinis sui adversari, eaque de re Aquavivam ad regem scripsisse, quibus se excusabat, et ea probare se non posse ostendebat. Sed pontificem, qui ea probavit, per nuncios suos et apud regem oratorem contendisse, ut ea rex promulganda curaret; articulo eo dempto, cujus Jesuitae in regnum admittendi coram rege fidei sacramentum dicere iubebantur; cuius loco convenit, ut alius substitueretur, quo id eorum ordinarii iudiciis facere tenebantur. Rem proinde amplius non esse integram, sed de ea inter regem et pontificem, quasi pacto, transactum fuisse, cui rex stare velit: eo fieri, ut rex de dilatione affectata vehementer conqueratur, praesertim post intercessionem dignissime factam, et in bonam partem a rege acceptam; post responsum item datum, quo promulgationem sine conditione fieri velle declaravit. Igitur ad eorum pertinere officium ac prudentiam, ut voluntati regis plene satisfiat, ne ad remedia confugere necesse habeat, quorum ipsi et senatus aliquando poeniteat. Rebus in regno nondum bene pacatis proterationem illam variis rumoribus, et novis dissidiis materiam praebere, jamque nimis libere de iis factiosos pronuntiare: ac postremo rei invidiam in regem

INTERPR. ^a *Touran in Fivoralis.* ^b *de Grolant premier president de Rouen.* ^c *de Mellis.*
TOM. VI. S I I

CXXXIV. regem mora illa recidere, quam bonus quisque potius in se recipere, et ea regna exonerata teneatur. Ad haec cum Harlacus nullam a senatu moram affectari respondisset, et omnis regi obedire paratos ostenderet, Messio digressus, et diplomate, et quae pro intercessione facta fuerant, recitatis, cognitoris item regi postulat, decretum fuit, ut diploma, audito cognitoque regio, et post intercessionem, in aëla curiae referretur. Addeum praeterea, ut regi supplicaretur, declaratione careret, ut qui aliquandiu in societate fuerant, ad partem in hereditatibus petendam non admitterentur; quod id familiaram quietem non mediocriter perturbare diceretur. Diplomatis autem sive edicti pro Jesuitarum restitutione facti haec summa erat: Ut ^a Tolosae, Augustae Auscorum, Aginni Niciobrigum, Segoduni Rutenorum, Burdigalae, Vesunae Petrocoriorum, Raurisi Lemovicum, Turnoni, Anicii in Velanis, Albae Helviorum, Biteris in Volcis Aremoreis, ubi nunc sunt, deinceps moram facere possint; ac praeterea ut pontifici gratificetur, iisdem permittitur, ut ^b Lugduni et Divione, unde dejecti fuerant, et speciatim ^c Flexiae in Andibus in arce hereditaria commorari, et ludum aperire illis liceat, his conditionibus; Ut nullam deinceps alibi scholam constituere sine regis permisso illis liceat; si contra faciant, gratia concessa priventur. Sint omnes indigenae, rectores etiam et curatores, nec externos ullos sine regis item permisso in societatem scholis suis admittant; si qui sint, regno exire intra trimestre a die publicationis teneantur; exterorum nomine in Venasconiensi comitatu, qui Provinciae pars est, nati non comprehendantur. Habeant aliquem auctoritatis praecipuae inter suos, qui regi a sacris praedicationibus intersit, et in aula sua commoretur, qui de collegiarum actionibus cum opus erit, regi rationem reddere teneatur. Omnes et singuli qui nunc in regno exsunt, et deinceps in societatem admittentur, coram officialibus sacramento se sine exceptione aut areano munitis recessu obstringant, nihil facturos aut conatos contra regem, pacem publicam, et regni tranquillitatem; et acta ea de re confecta officiales ad cancellarium mittant; qui recubant, regno exire teneantur. Qui deinceps societatem ingrediantur, tam ii qui simplici voto se obstrinxerunt, quam alii, nulla bona soli venditione, donatione, aut alio quovis modo possint sine permisso regis acquirere: Nihil item capere ex successione, sive directa sive collateralis, perinde atque alii devoti; ita tamen, ut si missionem a societate impetraverint, iura sua integra recipiant. Ab iis, qui societatem ingrediantur, nihil bonorum soli accipiant; sed ea ad heredes deveniant, aut eos, in quorum gratiam antequam admittentur, de iis fluverint. Societatis collegae ubique legibus regni ac magistratibus in omnibus, sicuti alii ecclesiastici ac devoti, parere teneantur; nihil ipsi faciant, quod episcoporum, collegiorum, academiarum, aut aliorum devotorum ordinem ulla in re praedijcet, sed in omnibus jura commune servant. Concionandi et sacramenta administrandi, ac ne quidem confessiones audiendi munus nisi inter suos usurpent, nisi episcopi aut dioecetani permisso, in curiis, in quibus iis manere licet, id fiat, videlicet Tolosae, Burdigalae, et Divione; quod tamen ad Parisiensis curiae territorium non extendatur; Lugduno et Flexia exceptis, in quibus functiones suas, sicuti in aliis civitatibus iis concessis, libere exercere poterunt. Possent, ut habeant, unde se alere possint, libera bonorum, quae ante senatus-consultum possidebant, possessio iis conceditur, sequestratione regis nomine facta per edictum sublata. Quae conditiones deinceps aut ambiciosi scriptis abrogatae, aut ab ipsis minime sunt servatae.

VL Nec multo post, infligante, sicuti iactatum est, P. Corono, a pontificio oratore ad id anulo, querimonia de secreta quadam theologiae scholae eversura divulgata in causa appellationis ab abusu a collegio Andegavensi contra Car. Mironem episcopum

INTERPR. ^a Tolosae, Agin, Agen, Redon, Bourdeaux, Perigore, Limoges, Tournon, le Puy en Velay, Autun, & Baziers. ^b Lyon, & Dijon. ^c la Flèche et Aquis.

episcopum ante biennium interposita, quae hactenus quieverat, de novo magna contentione ab Henrico a² Petra viva, archidiacono cum Petro Gondio cardinale et Henrico urbis episcopo cognitione coniuncto, academiae cancellario, renovata est. Censura illa, ut supradictis demonstratum, ob supercilium Romanum et curiae Romanae fastum liberis notarum multos offenderat, et jam tum variis sermonibus de ea diffeminari ferebat. Postea cum Lud. Servinus advocatus regius, qui in ea causa pro rege verba faciebat, inter actiones forensis suas de novo publicatas eam inseruisset, re ad cardinalem et episcopum remissa, et in ipsius audibus coram cognitore regio agitata, convenerat inter partes, ut controversia amplius non retraheretur: tamen xiv kal. Mart. a theologorum collegio solemniter a Petra viva in Sorbonae aula coacto et rogato post sacrum celebratum, decretum factum fuit, quo continebatur, in libro quarundam actionum forensium scriptum typis mandatum fuisse, in quo multa erant, quae contra honorem sedis apostolicae, auctoritatem et jurisdictionem supremam pugnant videbantur: ideoque collegium ob id convocatum, post maturam deliberationem omnium, non obstantibus duorum a³ doctorum intercessionibus, ita censuisset: Primum scriptum illud collegii nomine vulgatum, esse falsum et suppositum, neque unquam a se profectum; deinde iudicasse, scriptum idem illud esse temerarium, falsum, offensionis plenum, erga sedem apostolicam injuriosum, schismaticum, impium, et postremo haereticum sapere ac redolere. Id cum a cognitore regio, qui rem interventu suo coram cardinali et episcopo compositam, intempestive, se infuso, renovari indignabatur, ad senatum perlatum esset, patres in principe a⁴ camera censuerunt, ut duo ex theologorum numero, qui conveniunt, in quo decretum factum erat, interfuerant, cum collegii Syndico, proximo die comparerent, et secum acta illius deliberationis afferrent. Interea auctoritate curiae inhibuitur, ne actionum cuiquam copia fieret, aut ullus conventus celebraretur, quo usque ipsi comparuissent. Decreto per cognitorem regium a⁵ Tornarochio collegii Syndico, a⁶ Parvo Joanni, qui praefectus loco in decreto faciendo federat, a⁷ Henrico a Petra viva, necnon apparitori, qui quidem tanquam amanuensis acta deliberationum penes se habebat, significato: illi biduo post comparere, et instante cognitore regio antequam collegiae admittentur, Harlaeus a Petra viva cum quaesivisset, cujus iussu et auctoritate conventus habitus esset, ut de re, quam silentio sepeliri debere inter partes convenerat, de novo ageretur? id iussu regis factum respondit, et apud cognitorem regium, ut partes suas denunciatione facta secum conjungeret, instiluit. Dein admissis collegiis, Harlaeus eos vocatos a senatu dixit, ut de decreto, quomodo libellum famosum cognitoris regius interpretabatur, nuper facto, rationem redderent. Syndicus iussus dicere, cur die extraordinario conventum indixisset? non indixisse se illum respondit. Tum Petra viva se instante indictum audacter dixit, et mandatum de eo indicendo Renato a⁸ Benedicto S. Eustachii plebano et collegii decano allatum. Interrogatus a quo mandatum emanasset? ab eo respondit, qui et in ipsum et in senatum jus imperii haberet. Ob quae verba Harlaeus, graviter increpito Petra viva, in crimen laesae maiestatis incurrisse eum pronuntiavit, qui jus imperii in senatum alii, quam regi competere, responsione sua temeraria asservisset: tum Petra viva sermonem profectus est, et mandatum decano daram dixit, qui se ob adversam valitudinem cum excusasset, portum suum duxisset, cui liber, de quo querimonia instituta erat, a decano commissus fuerat, ut de eo ad collegium referret, et conventum urgeret. Postea interrogatus apparitor, an acta deliberationis haberet? ea exhibuit, et conventui se interfuisse

VAR. LECT. a¹ doctorum, Fieret et Antonii Falsi intercessione MS. Reg.

a² camera, convocatis criminis et ecclesiae claustris, a³ H. a Petra viva intanto, necnon apparitori censuram MS. Reg.

MS. Reg.

INTERPRE. a⁴ de Pierretot, a⁵ Tavernerale, a⁶ Petit Jean, a⁷ Benoit card de S. Eustache.

a⁸ le Belain.

CIDICIV. interfuisset dixit, et exemplum ex iis descriptum Petra-vivae roganti huius dedisset. Rogatus Petra-viva, an exemplum penes se haberet, aut alicui ejus copiam fecisset: domi se habere respondit, neque cuiquam dedisset aut communicasset. Rursus rogatus a quo mandatum conventus indicendi emanasset? a rege emanasse respondit, ex ore cancellarii exceptum, et per cancellarium id cardinali Gondio, quem vix tandem aegre nominavit, significatum, a quo illud ipse acceperit. Rursus interrogatus, cur tam infrequenti eorum id factum esset, et intercedentibus? quibusdam ad ampliora comitia res remissa non fuisset, sicuti in eodem coetu de alio negotio ad Devotos spectante, factum fuerat; nam ad LXXX solitos convenire, et tunc tantum XXXVII interfuisse? ille nihil aliud respondit, quam tantum XXXVII interfuisse, idoneum numerum ad decretum faciendum. Dimissis illis festus censuit, ut Petra-viva exemplum, quod domi se habere dixerat, intra horam apud astra curiae deponeret; et coque viso et actis ab apparitore eodem loco depositis, curia de re tota decerneret. Ita suspensis Sorbonicae censurae actis, amplius suspensa a senatu deliberatio.

VII. PRINCIPUM anni a celebritate inivit; mox tristi nuncio⁸ subsecuto. Cum jam multa rex in gratiam Caesaris⁹ Vindocini filii naturalis fecisset, Alexandro etiam ex eadem matre suscepto paterna indulgentia prospicere voluit, eumque militiae¹⁰ Melitensi inaugurari voluit. Res insigni pompa peracta in S. Joannis Hierosolymitani aede, quae olim Templariorum fuit, eoram pontificio legato et ceteris principum oratoribus, convocato etiam senatu. Ubi ad verba voto precumque ventum, cum Alexander per aetatem respondere non posset, rex impotenti abteptus, ut adfectum paternum erga filium declararet, sedem regiam protinus deiecit, ut eoram magno Franciae priore, cui successor in ea dignitate destinabatur, pro filio sponderet; et se regis solio descendere dixit, ut patris officio fungeretur; ac religiose promisit, ubi filius XVI aetatis annum attigisset, votum quod pro eo emitteret, ratum habiturum.

VIII. REGIS gaudia nonnihil conturbavit nuncius de Catharinæ¹¹ Ambarenfis sororis morte sub id allatus. Ea cum Henrico Lotaringo Ambarenfi conjuncta vixerat, laudando ad omnem aeternitatem amoris conjugalis exemplo, et qua erat humanitate et benefica natura, cunctis bene volebat, cunctis bene precabatur. Solemne ejus votum erat, cum novas sponas videbat, ut quantum ipsa virum suum, tantum illae maritos suos diligerent: quod cristimaret omnem amorem magnum esse, sed aperto in conjugem, ut ait¹² ille, longe majorem; nam Deum ipsum facem, qua ignis ille accenditur, ventilare. Tollendae proli ardentis desiderio cum teneretur, ad omnia momenta conceptiones probabat; et si qua ejus rei vel falsa indicia apparerent, ea ut ectrissima concepi foetus argumenta accipiebat. Itaque cum vel molae pondere, vel ventis uterum distendentibus, tumorem insolitum sentiret, facile a medicis, atque adeo a Ludovico¹³ Metensi, cui multum tribuebat, sibi persuaderi passus est, tumorem illum a conceptione provenire; ideoque omnia remedia ad tumorem dissipandum, qui ad extremum in inflammationem desit, necessaria praefrastra respuebat, ne foetus officeret. Tandem cum aegritudo ingravesceret, et alia indicia, quam quae in utero gestante esse solent, in dies se manifestarent, missus a rege fratre Andreas¹⁴ Laurentius summi iudicii nec minoris doctrinae vir, qui ad mali incogniti curam indusitiam certiorum afferret. Is cum nulla conceptus, multa uteri male affecti signa animadverteret, indoluit, modicos, dum serenissimae heroinae desiderio praeposere blandiuntur,

VAR. I. ECT. intercedentibus supra memoratis filios in speciem prae legimus diligere videatur. Cum *MS. Reg. Put. & Rig.*

⁸ subsecuto. Rex impense charitatis addictus,

INTERPR. ⁹ de Vindocin. ¹⁰ l'Ordre de Melite. ¹¹ la duchesse de Bor. ¹² de Metu. ¹³ da Loren.

NOT. Propertius Lib. IV. Eleg. 3. vers. 49.

blandiuntur, remedia in tempore non adhibuisse ad corrigendam tumoris ad inflammationem jam vergentis intemperiem; quae licet tardius eum adhibenda sine mora censeret, illa, quae ipsem semel animo concepam nollet deponere, obtinere contra animo recitavit, eamque ad extremum pertinaciter fervavit, foetum suum identidem socero, viroque commendans, eoque salvo se non aegre mori testata; ac tandem febre superveniente inter gravissimas cruciatus defecit. Serius contra praeceptum maternum a fratre elocatae, ostentatis Aleuconii primum Henrici III fratris, dein Jacobi VI Scononum regis, ac mox Caroli Sabaudiae ducis nuptiis, diu illulum est; postea coelestis vitae pertaesa, cum Carolo Borbonio Sueffionum comite, proximo genitili suo, dum adhuc in Bencatni pago commoraretur, nuptias clandestinas, paulum abfuit, contraxit: deinde perhonorifice a fratre in aulam evocata est, et Hen. Borbonius Montpensieriae dux, item gentilis suus, sed remotior, nuptias ejus fratre ita jubente ambivit, irritum successu; cum nec illa vellet, nec rex multum contra pugnaret, quippe qui factum satis putaret, quod Sueffionem ab eis depulisset. Dolorem ex ejus morte gravissimum frater sensit, qui vivam parum curasse putabatur, et solatia in ingenti luctu admisit. Certatim principum legati officio defuncti sunt. Pontificius orator diu haesit ob religionis serapulum. Tandem cum Romae sibi probrosum fungi officio, apud regem deesse minus honestum putaret, rationem invenit, qua nec pontifici omnino displiceret, et officio in speciem defungeretur: nam ad regem admittis praefatione usus est, et se in hac publica aulae comploratione, diverso ab aliis sensu, dicit, afflicti; quippe eum rex et amici ejus de vita sorori crepta dolerent, ipse animae ejus de salute periclitantis causa lueret. Ad quae verba rex, qui ad luctum ingentem injuriosae exprobrationis intempestivam audaciam addi impatenter ferret, subito respondit, sic existimare, Dei gratiam vel in extremo vitae spiritu sufficere potuisse, ut illa ad aeternae vitae gaudia et in beatorum numerum referretur. Ut vivae summus honor a socero et viro habitus, ita mortuae non minor delatus est, corpore perhonorifica pompa ^a Nancio, ubi obiit, ad limitem deducto, unde a regis ministris exceptum, eadem pompa ^b Vindocinum delatum est, ut eum Joanna matre sepeliretur.

IX. *INTER* haec rex, aedificiis aut veteribus instaurandis aut novis struendis, opcribus publicis, artibus manualis excolendis se oblectabat. Proposita et ratio, auctore Ronii marchione, qui aerarii eam gerebat, ut navigatio per ^c Ligerim cum ^d Sequana conjungeretur, excavato inter ^e Briaram et Genabum canali, qui ad ^f Castellionem supra ^g Montargirum xxxiii cataractis ad retinendam aquam intermediis extendetur, et inde per ^h Lupam juxta ⁱ Moretum, haud longe a ^k Blaudi fonte Sequana exciperetur; opus magno sumptu inchoatum, expensu in eam rem oct aureorum et amplius etc.; postea livore quorundam post regis mortem intermedium in auctoris odium, cum dicerent, nullo in publicum profectu continuari aut perfici posse: verum opere jam prope confecto, et pecunia in eam rem ex publico procedente, nihil obstat quin illud omnino consummaretur; et post consummationem intempestivum fuisset de utilitate ejus disputare. Sed vicit eorum factio, qui hanc sive auctori gloriam, sive publico utilitatem inviduerunt, pecunia interim ad id destinata in usum decriorem interversa: quod ingratitude facili, et ingeniorum nostrorum levitatem simul arguit; qui nec alios publico inservire sinimus, et ipsi perfectam in utilibus consiliis minime servamus. Tunc etiam novi devorum ordines plerique in regno admissi aut instituti. Recollecti, de quibus jam supra demonstratum, plurimum invaluerunt, qui ante viii annos primo ab urbe lapide, in via quae ad

INTERPR. ^a Nancy. ^b Penseins. ^c la Loire. ^d la Seine. ^e Briare et Gen. ^f Châtillon. ^g Montargis. ^h la Loing. ⁱ Moret. ^j Fontainebleau.

TOM. VI.

T T T

CIDOCIV.
HENRICUS IV.

ad^a Vicenarum castrum ducit, sedem primam fixere. In suburbio S. Germani Joannitae seu^b fratres Ignorantes, qui aegrotos sedulo curant, valetudinarium suum conflueret. Fundatum et ut virorum, sic foeminarum^c Foliacenarum^d Tolosae coenobium, ad quod virgines et viduae admittuntur; cui Antonia^e Aureliana Bellae-insulae marchionissa vidua, deserto^f Fontis Eberardi nobilissimo in Andibus et amplissimo toto regno Devotarum monasterio, cui antistita destinabatur, praesse maluit. Terefiniae et ex Hispania accersitae, quae Carmelitarum regulam tuerentur, in S. Micha. ãlis suburbio ad S. Mariae in campis, domicilium fluxerant, et alterum mox ad^g Pontem-Etiac. Capucinae et ab Aloisia regina Henrici III vidua ex voto institutae, quae^h Avarici Biturigum sedem haberent, cum praeverterente reginae morte commode in illa urbe habitare non possent, a Maria Luceburgica Mercutiani ducis Aloisiae fratris et heredis vidua Luterium translatæ sunt, structo regali sumptu coenobio, ubi et Aloisius corpus, iⁱ Molinio Boiorum asportatum, terrae mandatum fuit. Neque rex, de republica sollicitus, qui foris ab aculis domi a suis se peti sentiebat, interea cessabat; insidiis undique, quia vi aperta non poterant, oppugnatas. Nam Hispani, qui ex alienis calamitatibus lucrum privatam faciunt, nihil non faciebant, ut per emissarios suos, pecunia, vel aliarum rerum spe alienatos per bella civilia animos ad se colligerent, et ad publicam quietem perturbandam specioso religionis colore incitarent, ad omnes occasiones intenti; et ut arcana nostra rimarentur, et ex eorum notitia in rebus suis consilium caperent, in corrupendis hominibus qui primariis regni officialibus operam navabant, omne studium suum ponebant. Nec coeupto saculo multum illis laborandum fuit, ultro se offerentibus, qui pudorem decoxerant, et fidem ad proditorem addicebant.

X. In iis fuit Nicolaus^k Hosta parria^l Aurelianensis, qui patrem hominem minime malum^m Villaregii domesticum habuerat; in cujus familia cum filius adolevisset, eo domino charior, quod puerum de sacro lavacro levasset, ei que uomen suum dedisset; siue religionis praetextu, quo multi sibi hodie imponi nimis facile fiunt, dum Hispanorum causam, siue potius ambitionem cum religionis simplicitate confundunt, siue quod vtro fir familiis, opumque et supra fortunam conditionis inde concepta spe, ad partes illas animum applicavit; et cum in Villaregii familia literas notis incognitis scriptas describendi provinciam ex ejus indulgentia suscepisset, cuncta fecerit ad oratorem Philippicum assidue referebat. A Villaregio, ut fir, Antonioⁿ Sillio Rupipotio, cum orator in Hispaniam proficisceretur, attributus fuerat, ut linguam addisceret; ibique arduorem cum Hispanis amicitiam contraxerat, pensionem^o 173 cc aureorum annuam pactus, ob quam fidem suam insigni perfidia profuturæ. Arctam et cum^p Rasso quodam familiaritatem colebat, qui ob causam minime generali gratiae et oblivionis lege condonatum in Hispania exulabat, qui, cum Hosta interea in patriam rediisset, et literas nonnunquam ad ipsum daret, occasionem se idoneam natum putans, ut gratiam, a qua lege publica excluderetur, privato aliquo officio denueretur, Emrico^q Joberto Barallio, qui Rupipotio in munere successerat, rem detegit: acciditque tunc, ut Barallius dum de re secreta cum pontificio legato in illa aula versante ageret, ille de ea se a Philippicis ministris ante monitum disceret, et quae Barallius prudenter suppresserat, praeterea se scire ostenderet; inde certa ductus conjectura, arcana regis perfidiose ad hostis emanare, per quem initio incertus, ex delatione non vana Rassi, id Hostae scelere fieri postremo sibi persuasit. Itaque Rassium, cujus aliqui fidem suspectam habebat, adjuncto^r Deicarteo ab epistolis, in aulam ad regem quamprimum proficisci, cum literis ad Villaregium,

INTERPR. ^a Vincennes. ^b les freres Ignorants ou de Jacobins. ^c les Frailles. ^d Toulouse. ^e d'Orleans marquis de Bellisle. ^f Fontevault en Anjou. ^g Poissy. ^h Bourges. ⁱ Alouins en Bretagne. ^j le Hôle. ^k d'Orleans. ^l de Villery. ^m de Sully tante de la Rochepot. ⁿ Rassi. ^o Guier de Barrois. ^p Des Carles.

Villaregium, et quas ab Hosta habebat, secum ferre jubet. Repentino Rastii in Galliam discessu prodicionem Hostae detectam conjectantes Philippici, per curiorem, qui Rastium celeritate antevertit, ad Baltazarem * Sunicam tunc Philippi in aula nostra oratorem scribunt, Hostam monent, ut fuga maritae sibi consulat; nam Rastium rei conficium in aulam ea de causa a Barallio per dispositos equos missum, indicio illogratiam, quam a rege huc usque non potuerat, impetraturum. Itaque cum Rastius ad b Blaudi-fourem, atque adeo ad Villaregium cum Descarco venit, Hosta a Sunica, qui Lutetiae remanserat, monitus, jam eo venerat, ut rebus convalescit, necessaria ad fugam pararet; qui conspecto Rastio subito se praecipitato consilio subduxit, et cum homine BELGA a Sunica attributo per Campaniam iter facturus ausugit. Missi ad eum persequendum, cum ad c Faium, ubi d Marroa e pontone transmittitur, cum adsecuti essent, ille per noctem obscuram oberrans, dum vadum quaerit, in fossam praecipitavit, et submersus est. Id vrrt Kal. Maias accidit. Captus viae comes, a quo suspicio fuit submersum Hostam Sunicac iussu, ne tortos confisos revelare cogereetur; et postea cadaver aquis crutum, et Lutetiam delatum. Huic a sensu curator f datus; qui cum relictis compositus ad objecta crimina responderet, tandem laesae majestatis reus peragitur, et ad supplicii spectaculum cadaver aservatum producit, et xviii Kal. Junii in platea f Portuensi a quatuor coquis in quatuor partes discerptum; quae totidem locis ad urbis ingressum paubus affixae sunt. Ea re non caruit invidia Villaregii, et morte Hostae veritatis indagandae ac certo cognoscendae commoditatem sibi ereptam doluit. Rex sane, qui alienam culpam primario viro minime imputandam censeret, humanissime eum solatus est, et sermones per aulam ex illa occasione disseminatos auctoritate sua compescuit. Villaregii ipse apologiam pro se scripsit, qua non capui sub Rastii adventum Hostae rationes reddit, et culpam a se amolitur; praeterea ad regni praefectos diligenter scripsisse dicit, ut fugitivum quem designabat, ubicunque nacti vivum fuissent, et ad regem sub custodia quamprimum mitterent. Vix hac molestia rex defunctus erat, cum nova ac maiore, atque adeo huic connexa laborare coepit.

XI. CAROLUS * Valefius Arvernorum comes, solerti vassalio f regi non ingratus; ad haec festinus, et ad quavis audenda et facienda ingenio et manu promptus, forem utrinam Henricam h Vernolli marchionissam Francis f i Balsaci Entraguili filiam habebat, quam rex impense et propalam diligebat, non sine occulto reginae morbo. Reginae exacerbabat odium marchionissae ipsius dicacitas, qua nemini, ne quidem reginae parens, plus quam forma ipsa, quanquam praestantissima, regi placebat. Eo per illa Indicia crevit odium et utrinque suspiciones, ut marchionissa de vitae periclitantis assidenda securitate, aut serio cogitare coepit, injecto per jocum, ut solebat, sermone, vel sinxit; arreptaque inde occasione Arvernus frater, dum sorori apud regem ancillatur, eo ipsum adduxerat, ut minime sibi displicere declararet, si illa, et suae, et liberorum ex se susceptorum saluti in tempore consulcret, et securum extra regnum receptum, si quid humanitas contingeret, sibi ac liberis pararet. Id permittum, sed lege addita, quo reginam placariorem haberet, ut schedula manu regis scripta ac subscripta, insuper et aliorum procerum et officialium subscriptionibus, ut rumor erat, firmata, qua spem de matrimonio rex aliquando Henricae fecerat, et quam ad excusandum eum rege consuetudinem Henries imprudenter passim iactabat, restitueretur. Cum de receptu extra regnum rex sibi non displicere declarasset,

VAR. LECT. * datus Philibertus Nostinus
fueris pragmator, qui cum MS. Reg.

f regi, qui plerumque per lubrica et abrupta de-

INTERPR. * de Zuziga. b Fontainebleau.

Fabii comite d'Arvergne. e la marquise de Vernolli,

vix itineribus quum regia via in negotiis accedere ma-

lebat, non ingratus Reg. Pat. et Reg. MSS.

f Fole. * la Marce. * Bos. f la Grece. * de

de Boslis d'Entragues.

violenter deturbant, et in strigosum jumentum, quo tubicen utebatur, subiciunt; eodemque die ^aAquas sparsas, id oppido nomen, nusquam interjungentes, deducunt. Hic nequaquam foeminae, de qua diximus, obitus ^bArvernis, gratiae loco ab Eurco impetravit, ut ad eam literas dare liceret; quibus quod ad eam nocte illa non traferet, sicuti convenerat, se excusabat. Quod impotenti adolescentis amori comiter permissum. Illa vero tam impatienter Arverni captivitatem tulit, ut arripitis statim scloppetis, quos equo insidens virilis animi mullet gestare consueverat, non alia manu Eurcoam, non alia ^cMuratum quaefflorem, qui rei conscius putabatur, quam sua casuros, horrenda dejectione asseveraret. Inde continuato itinere Arvernis Briaram perductus, ubi cum Escurius cum carruca expectabat, qua concessa ^dMontargitium petii, et inde per amnem in Sequanam influentem ad Basiliam non intrato armamentatio venit; eadem qua Biromus nuper cella inclusus. Ad cujus ingressum amici memor, lacrimas non tenuit; dein serenata facie ad ^eRuvinium, qui arci praerat, conversus, jocose subiecit, nullum tota urbe tam vile, tam fordiosum esse diversorium, in quo non libentius quam illic pernoctaret; in qua tamen xxi plus minus annos detentus fuit, tedium carceris libtorum lectione oblectans. A puero in literis egregie a Joanne ^fRoëno ^ginstructus fuerat; quas cum in lascivia aulica initio neglexisset, earum dein utilitatem in calamitate sua sensu, proprio experimento edoctus, quanto cum fructu et emolumento pueri, qualicunque sint conditione, in literis insistantur, ut inde aliquando habeant unde se sive valitudine adversa, seu calamitate, sive in ipsa senectute, cum alia adminicula defunt, abunde solentur. Eodem tempore Franciscus ^hBalsacus Entraguinus Aurelianensis praefecturae praefes ad ⁱMalas herbas in arce sua in Vastinensi agro, regis jussu itidem capitur, et Lutetiam ductus carceri ^jPalatino includitur. Marchionissa ^kVernolli filia in suis aedibus Lutetiae fultur; praefecto vigillum custodiae ejus attributa.

XII. PAULO ante, exeunte Septembri, curia de repetundis, quae contra aerarii toto regno quaefflores ab anno cto lxxi jus dixerat, grandi pecunia exsoluta revocata est, evulgato populari dictorio, quaefflorum aerarii universitatem, prarum esse florilegium, quod si non anniversario foenifectio, at singulis decenniis, aut plerumque seicenis, succrescente semper nova herba, tondetur. Extremo demum anno, Ronii marchione auctore, perniciosissimi instituti res invaluit, quae officia, quae fere apud nos innumera sunt, tam judicialia quam quaeffloria, per omnia exaequata sunt, et turpissima nundinatione acque propudiose proflare iussa, annua pensatione, quae a ^lPauleto nomen sumpsit, juxta taxationem de singulis factam imposita; qua exsoluta, quadraginta dies constitutionibus regis praefinitis expectare minime opus est, ut illa ad successorem per cjectionem transcant; sed heredibus servantur, ut de his tanquam de re patrimoniali, atque adeo hereditaria, arbitrio suo statuant. Quod non solum dicta foedum, sed eventum famae detrimentosum regi et regno fuit, atque adeo familiis singulis, aucto in immensum et supra spem fidemque pretio, ut illud tota patrimonialia plerumque vincat; caque re fiat, ut si plures sint liberi, nemo unus ea retinere possit: sicque decus paternum et avitum quo se familiae tuerent, per incrementum illud amittatur. His accedit, quod, aperta semel ad pecuniam via, nullas virtuti locus relinquatur. Sublati autem virtutibus et virtutum praemiis, quem statum reipublicae futurum? Sed auctoritatis regiae praecipuum in eo discrimen versabatur, quae beneficentia sua per has nundinationes omnino exuitur, hoc est, primario majestatis suae nervo privatur:

VAR. LECT. ^aRoeno optimo viro in-

^bcitius, magno sulciturum Harpyrum emolumento succrescent, MS. Reg.

INTERPR. ^aAque perfr. ^ble comte d'Anvergne. ^cde Murat. ^dMontargit. ^eRavigny. ^fde Rive. ^gde Balsis d'Entragues. ^hMalgherbes en Gassin. ⁱConseiller de Palais. ^jFernand. ^kle Pauliste.

TOM. VI.

U u u

CIODIV. privatur: nam inde honores, dignitates, et beneficia peti, et a meritis spectari oportet.

HENRICUS IV. Nunc cum homines ea pecunia parari vident, non solum regenti ignorant, sed opibus suis, non meritis, decus arrogant, et neglecto virtutis studio, quod suum non est, in patrimonio numerant. Inde impotens opum desiderium, et honestarum rerum contumacia despectus. Adde quod officia illa innumera ad antiquum numerum contrahendi, quod semper inter Ottonum postulata praecipuum fuit, et vilitate, quae numero crevit, sublata, pristinam dignitatem restituendi facultas in posterum admittit. Adversus haec a * Romio obieciatur, dignitates, honores, officia, non jam regis beneficium esse, sed aulicorum praefationibus ad conciliandos amicos, aut explendam profusionem, in praedam codere. Nec ferre publicam egestatem, ut de contrahendo officialium numero in praefentiarum ratio incurrat. Itaque potius esse, ut quod singulorum avaritia aut praefatio rapiebat, id aerario, quod universi regni onera sustinet, supplendo impendatur: et ita regi, qui aegre ad donandum cogebatur, aegre offensam veritus recusabat, ut se hac molestia liberaret, expedire visum. Adversabantur inquit omnes, ac praecipue curiarum senatores, alique toto regno magistratus, rem probrosam juxta et in posterum detrimentosam clamitantes; qui paulatim lucri in dies crescentis dulcedine capri mutarunt. Itaque id editio minime sancitum, quod proculdubio tunc, ut erant animi affecti, a curiis regni tejectum iri aulici judicabant; sed decretum de ea re factum, quod novo more in ^b cancellaria Palatina, vocatis libellorum supplicum magistris, coram secretariorum collegio, a cancellario ipso, non sine publica indignatione promulgatum ^c fuit. Id metu factum plerique crediderunt, quod ille successorem sibi datum jam videbat, procuratore spulorum Nie. Brularto Sillerio sub id attributa, sed diplomate ad aliquot menses postea penes se retento; et memebat, si recusaret, ne loco protinus moveretur; et qui summam infelicitatem aula carere antea vita existimaverat, extrema aetate domum relegari aegerime ferebat, et sibi, in extremo actu, quam ambitioni, deesse malebat.

XIII. PLOET haec addere rem in specie ludicram, quae tamen, quia in vulgus jactata in varios sermones incurrit, omitti non potuit. Venerat in urbem spectaculorum omnis generis plenam, puella nomine Hadriana ^d Fraxinea, ^e Gerbiniaaco pigo in Ambianis nata, sex a ^f Samarobriga miliaribus, paupere loco, quae parentis habebat labore diurno vitam ^g tolerantis; in ^h Bernardinorum vico, ubi hospitium sumpterat, ostentabatur, tanquam a maligno spiritu possessa, et crebro ad S. Victoris nobile in suburbio proximo coenobium deducebatur. Haud minore frequentia, quam ad Martham ⁱ Brofferiam, concurrebant undique omnis conditionis homines, quorum illa, aut impurus qui eam habebat spiritus, per bimestre curam et industriam exercebat. In iis fuit Petrus ^j Coronus, qui excantandi spiritus fiducia stertus ad cnergumenam accersit; et ut erat curiosus et excellenti ad omnia ingenio, hinc occasionem sumptu ab Hadriana sive spiritu sciscitandi multa, quae aliunde cognoscere spes non erat. Is commodato librum exorcismorum ab amico viro docto et pio acceperat, cui, ut memoriam adjuvaret, indicem quaerendorum inferuerat, manu propria et Latina lingua exaratum; quem post peractum exorcismorum ritum per obliviosam imprudenciam, amico, a quo acceperat, cum libro restituit. Ille, qui Coronam manum ignoraret, neque a Cotonio scriptum profectum crederet, alteri amico tradidit, et ita scriptum per manus multorum volitavit, donec ad Ronii marchionem pervenit; qui illud regi ostendit. In eo querebat ab Hadriana sive spiritu

VAR. LECT. ^a sibi, supremo magistratu Tusorum Cancellarium in Bernardinorum vico ad vocatum, in ierata et probatus et nominis; ubi ostendebatur, tanquam ^{MS. Reg.}

INTERPR. ^a le marquis de Rofey. ^b la petite chancellerie. ^c du Presbyt. ^d Gerbigny. ^e Amec. ^f rue de S. Bernard. ^g Breffier. ^h la paroisse Coton.

spiritu maligno Cotonus, quid se vellet Deus scire circa? R. R. Quid circa commorationem in curia? Quid circa admonitiones privatas et publicas? Quicquid circa viam et iter? Quicquid circa confessionem eius generalem? Quicquid circa commorationem cum patribus? Quicquid circa comitem Lavallum? circa vota, sacram, casus conscientiae? circa conversionem animarum? Quicquid circa canonizationem, utrum urgere se velit? Quicquid circa bellum cum Hispanis et haereticis? circa missionem in Franciam Novam, et totam oram adversae Americae? circa viam, quam tenere debet, ut suadeat efficaciter? viam, ut ablineat a peccatis? Erant et quaestiones eruditae? An linguae a Deo? Quis evidentissimus Scripturae locus ad probandum Purgatorium et invocationem Sanctorum? Quomodo animalia in arca Noë capi potuerint? Qui filii Dei filias hominum dilexerunt? Pedibusne incedit serpens ante Aëae lapsum? Quamdiu in coelo ipsi, et in Paradiso terreno parentes fuerint? Qui sunt VII Spiritus ante thronum Dei? Archangelorumne Rex? Quomodo insulae animalia acceperunt, et eo homines post Adamum pervenerant? Ubi Paradisus terrestris? Quota pars conciderit Angelorum? Quae adoratio Dei in Cherubim? Quod majus periculum nostrum? Cui restitutioni rex sit obnoxius? An expedit matrem Pascheam venire? Quid de a D. R. conversione sperari possit? Qui haeretici ad fidem accessuri facilius in aula? Quicquid periculi creatur in Societatem a daemonibus? Quicquid contra se? Quid utilissimum ad conversionem omnium haereticorum? Quis scholae a Pictaviensis foundationem maxime impedit, et quid? Quid ut firma pax cum Hispanis? Si quid se velit scire Deus de tempore, quo Calvinii haereticis extinguatur? Circa Genevae plagiarium, quid se scire velit Deus per ipsum spiritum? Quid circa profecionem patris generalis in Hispaniam? Qua ratione converti rex Angliae, regina et regnum, maxime et facile queant? Turcis qua supplantari ratione, qua converti infideles? Quid circa Genevae conservationem tam saepe? Quid circa regis sanitatem? Quid circa compositionem animorum inter regem et magnates subditos? Quid circa urbes obsidionalis? Quid circa a Leldigulerium et eius conversionem? Quid a Ambianensem scholam impedit? Quid a Trecenteni? Circa durationem haereticis? Quaerebat et qua ratione juvari posset D. de Viraduno, qui jam tam ad ecclesiasticam, quam postea adeptus est, dignitatem aspirabat? Haec alii ridebant, et mordaciter carpebant: nam si veritatis amore ducitur, cur a patre mendacii tam sciscitatur? Dum vero loca indagat Scripturae probandis illis, quae ecclesia tenet, quid aliud agere, quam aut se de illis dubitare, aut ab eo, qui Scripturam ex proposito calumniari amat, eorum probationem frustra petere? Alii omnino damnabant: nam expresso Dei verbo prohiberi, ne quis sciscitetur ariolos, et observet auguria et somnia, neque sit maleficus, atque incantator; neque qui Pythones consulat, nec divinos, et quaerat a mortuis veritatem: omnia talia haec abominari Dominum, et propter ejusmodi scelera gentes deleturum. Cui autem opus esse perferunt super regis salute, nisi a quo adversus illam cogitur, aut post illam speratur? Non oportere nec licere, ut de statu reipublicae nefaria curiositate quaeratur: nam qui de salute principis vel summa reipublica mathematicos, ariolos, anapices, varicinatores consulunt, cum illis, qui responderint, capite plethendos esse: et scitum est, quod a beato Thoma Aquinate dicitur, non licere daemones adjuvare per modum deprecationis, quia hoc ad benevolentiam pertinet; et Deus prohibet, ne focii daemonum simus; sed licere per virtutem Divini Nominis eos adjuvando eicere, ne nocent: non autem ut per eos aliquid discamus aut consequamur. Pauci denique excusabant; et quod inconsiderato pictatis studio excogitatum et factum fuerat, silentio sepulcrum malebant. Sane rex, qui rom in occulto minime probabat, et

Ronio,

INTERPR. a de Pailliers. b de Lefguierres. c d Aniens. d de Troyes. e Verdun.

NOT. a regem regnoaque, aut regis regnum. Pat. b lege duci Rosii. Pat.

CIOIJCIV. Ronio, ut autographum retinetet, neque alii daret, enixe imperaverat, eum evulgatum indoluit, quod provideret futurum, ut apud bonos prudentisque multum Petri Corneil existimationi ex ea occasione detraheretur; cuius ipse opera et industria, ut sibi videbatur, in multis rebus utiliter utebatur. Itaque ut eos aulicos obstrueret, rem quantum poterat, verbis elevabat, et de ea aliter sentire, quam re vera sentiebat, prae se ferebat.

XIV. **NOSTRAS** ad res et pertinet Canadae tractus hoc anno et sequentibus amplius lustratus. Per septentrionem occasum versus ad Molucas, atque adeo ad orientalem Sinarum late patentem regionem penetrare antea multi aggressi sunt. Henrico VII Anglorum rege Joannes Chabotius, et Sebastianus Joannis filius, id tentarunt anno CIOCCCCVI. Eodem tempore Gaspar ^a Curtiregius auspiciis Emma-nuelis Lusitaniae regis idem aggressus est cum Michaële fratre, sed irritum successu. Anno praeteriti saeculi XXXIV et sequente, Jacobus ^b Carterius Francisco I rege ad eas partes navigare institit, cuius et relationes existant. Sexto post anno ^c Roberval-lus eandem navigationem persequutus est, et ^d Alphonsum Santonem rei navalis peri-tum eroditum eo misit, qui ad terram usque Laboris, hoc est, agri culti penetravit; sed nullo successu. Anno demum CIOIO LXXV, et duobus sequentibus Martinus ^e For-biherus Anglus treis ordine navigationes septentrionem versus suscepit: et VII post annis Humfredus ^f Gilbertus itidem Elisabethae auspiciis, cum V navibus eandem viam institit, et ad insulam ^g Arenarum naufragium fecit. Quo eodem anno ac se-quentibus, Joannes ^h Davisius usque ad LXXII gradus cursum direxit, et fretum de suo nomine in tabulis descriptum indigitavit; quem et securus est ⁱ Georgius na-varchus anno CIOIOXC haud majore profectu; quippe ne ulterius pergeret, glacie vasta, et illis locis perdurante, prohibitus. Ad septentrionem ortum versus Batavi, cum ad easdem ^k Sinarum regiones navigare constituerent, iidem difficultatibus, et si diverso itinere, conficti, sicuti in superioribus demonstravimus, Zembia Nova sa-lutata, ad extremum re infecta domum reversi sunt. Horum aemulatione cum nostris Novam Franciam olim a Carterio lustratam repetere, in eaque domicilium colonia deducta figere, et inde aditum ad Sinarum regionem per otium quaerere consti-tuissent, iis se duces praebuit anno CIOIOXC VIIII ^l Troilus Mcquoctus Rupis marchio, ex ^m Armorica nobilitate novitiae navigationis non ignarus, et rei per pericula faci-enda percupidus. Is ad insulam Arenarum suos exposuit, inde in Franciam rever-sus, cum sperata subsidia deficiente, suos quoque destruxit. ⁿ Caivinus item na-varchus alios diversâ via duxerat, qui cursum coeptum minime tenuit. Demum Petrus ^o Gua Montius e nobilitate Santonica, qui sciret has terras fibris, castoreis, lutris, et vulpibus nigris abundare; et inde preciosas pelles colligi, ne gravis esset acarario, in navigationis sumptus hanc gratiam a rege impetravit, ne cui nisi permissa suo pellum inde advectarum negotiationem facere liceret. Quae tamen, Vasconi-bus nostris instantibus, paulo post revocata fuit, ac demum concessa, et per portus re-giae ditiosis passim publicata. Itaque Montius CXX omnis generis opificum mag-num numerum cogit, quem in navem CXX doliorum imponit, eique praeficit ^p Pon-gravium; ipse navem et doliorum conscendit, cum voluntaria nobilitate, atque in iis Joanne ^q Biencurio Potrincurio, et Samuele ^r Camplanio Santone, qui has na-vigationes summa fide ac diligentia descripsit, et ^s Franciscopolis solvit VII Eid. Aprilis; ac triduo post Pongrarius. Jam terris illis nomina a promontoriis in Gallicano tractu cognominibus a Carterio et Robervallo imposita erant; itaque condidit

INTERPR. ^a de Corte-real. ^b Quartier. ^c Roberval. ^d Alphonse Saintongien. ^e Forbisher. ^f Gilbert. ^g île de Bahle. ^h Davis. ⁱ le capitaine George. ^j le Chêne. ^k Traité de Missions marquis de la Roche. ^l de Bretagne. ^m Chavoin. ⁿ du Grand Sr. de Mézi. ^o Pontgrève. ^p de Biencurio Sr. de Potrincurio. ^q Camplan Saintongien. ^r Henri de Grace.

conditus primo locus ad ^a Cancellum, xx, a promontorio ^b Britonum cognomine ei, quod Baionae nostrae adjacet, leucis. Sed postea murata sententia, ad promontorium ^c Arictinum, quod magis ad austrum spectat, et appulsu commodius est, deflexit Montius. Kalendis Maii in conspectum insulae Arenarum ventum, ubi parum abfuit, quin errore locorum naufragium nostri fecerint. xxx a promontorio Britonum leucis abest, et xv circiter leucas continet. Lacum habet exiguum, pratis et arbutis modicae altitudinis plena est, quibus vaccae vescuntur, magno numero, a Lusitanis ante lx annos eo transportatae; quibus homines a marchione Rupis advehi vitam diu tolerarunt, quousque post vulpium, quas dixi, venationem et leporum marinorum, quorum se pelibus vestiebant, ^d Roromagenus senatus decreto, qui de casu micro-rum hominum cognoverat, missa nave redacti sunt; nec instructa fuit vestibus navigatio, piscatione asellorum per illum tractum copiosa in reditu facta. viii Eid. Maias ^e Hevae portum tenuit Montius, qui sinum laticorn habet crebris insulis abiete confitis distinctum. In continenti quereus et ulmi assurgunt; ad xlv gradus altitudinis situs est, et insulam a Lapis marinis propter frequentiam dictam ad laeus habet. Quatriduo post portum ingressi nostri v ab Heva leucis, ubi capta navis pelibus contra regium mandatum onusta, ductore Rollignolio, qui nomen loco dedit. Post tridie ad Arictinum portum ventum, vii leucis a superiore distans: stagna circum et cuniculi frequentes. Ad eum excessio facta, missa celocce ad Portgavium addendum, qui mutari consilii ignarus, ad Cancellum appulerat, ubi aliquot navigia cepit pelibus onusta; inde missus ^f Camplanus, cum x delectis, et ^g Raleo Montii amaniensis, qui litus circumpositum lustraret, quod crebris insulis praetexitur, pinu, abiete, fago confitis; inter quas nna adeo mergis abundabat, ut eandem oris plenum inde reportaverit. Totus ille tractus avium omnis generis multitudine scaturit; a Lapis marinis inditum nomen. Ibi piscatio asellorum commoda. Inde ad insulam Longam dictam, vi leucarum spatio porrectam, unius latitudine laram, itum; quae sinum a Montio Francicum vocatum praetexit, et citra periculum venientibus aditum ad eum aperit. Leucis ultra duabus progressus septentrionem et curum versus. Camplanus argenti fodinam reperit, et mox ferri, unam et alteram optimam, sicuti asseverabant periti, solo circum rubro: inde in portum a ventis securum itum; aget circum amoenus, et cultura facilis; loco S. Margaritae nomen inditum. Inde ad Montium reditum. Ad S. Mariae sinum cum tuta non esset statio capiendis navibus, ultra progreditur Montius, et portum ingreditur, bis mille navium capacem: 10000 passibus in ingressu paret: inde per duas leucas ad continentem porrigitur, unius latitudine, et tribus fluviiis alluitur, dictus a Camplanio ^h Regalis. Halecunt in uno ex his fluviiis; et Equillii optima piscatio, inde nomen; et alteri S. Antonii. Sub altitudine xlv graduum situs locus, in quo ad lacum ingreditur Montius tumultuariam substructionem exaltavit. Inde ulterius itum, si forte cupri fodinam a ⁱ Maclovienfi insitore designatam possent indagare. Sinu ^k Francico pertransito ad S. Laurentii flumen ventum; et inde ad maximum et profundissimum, cui S. Joannis nomen impositum fuit, a die quo illum ingressi sunt nostri. Inde ^m Tadussicum itum, in Sanctaurentiano fluvio, quod a ⁿ Sanjoannino lxx leucis distat: a Sanjoannino in aliud flumen itum, in quo ad duas leucas progreditur Montius, insulam in medio sitam, cxx passuum in circuitu habentem, undique praerupto saxo vallatam, nisi qua per angustas fauces acceditur, ubi et portus est navium e doliorum capax, qui decedente mari in seco desiliatur. Hic locus opportunus visus Montio in quo se muniret,

S.

INTERPR. ^a Cancellus. ^b Cap Briton. ^c Le port de Aricton. ^d parlement de Rouen. ^e la Heve. ^f Champlan. ^g Raleon. ^h Port-Regal. ⁱ M. Prevost de S. Alois. ^k la Baie Française.
^l la rivière de S. Laurent. ^m Tadussien. ⁿ S. Jean.

TOM. VI.

X x x

CHIODIV. S. = Crucis nomine signatus, ad latera fluvius ripas peramoenas et commodas respiciens; inde cum populis vicinis scire inter se belligerantibus negotiari licet, et eos ad concordiam, et postremo ad fidem Christianam adducere. Hic Potituncius, qui animi gratia venerat, portum Regalem sibi a Montio concedi petiit, et impetravit; et inde domum anno sequenti rediturus concessit. Campanius missus ut cupi fodinam vestigaret, indigna viâ dace frustra fuit. 1v Non. Sept. rursus missus cum celoce xviii doliorem, qui Norembergam fluvium creditum insulis et celsis distinctum, et cataractis impervium lustravit, et cum indigenarum ducibus ^b Bessabe et Cabahi amicitiam contraxit. Li venationibus castoreorum et onagrorum, quorum pellibus vestiuntur, et piscatione vitam tolerant, et Nomadum more nullis-certis sedibus longe lateque errant, sicuti reliqui Canadenses et ^c Suricossi. Ad fluvium ^d Quinibequium usque processum, cuius accolae cum reliquis bellum gerunt; quo facto ad S. Cruis insulam, ubi Montius hyemae habitationi necessaria festinarius operibus urgebat. Rediit Campanius 1v Non. Oct. et artifices magnam partem scorbuto, quod et terrae malum vulgo vocant, laborantibus reperit, ob eum salutarum carnium, et asperissimam illis locis hyemem, quae resolutionem impediebant, quo de morbo alibi diximus. Ineunte statim Octobri ningere coepit, et hyems usque ad mensis Martium insequentem perseveravit, parumque aut nihil toto illo tempore pluit. Cum diu frustra Pongravium usque ad Junium ineuntem Montius expectasset, tandem ejus adventu recreatus xiv Kal. Quintil. cum suis insula solvit, et in ^e Almachicossiorum terras cursum dirigit, ^f Teshudinum insulam praetervectus in itinere cum Mantumemero amicitiam contrahit, horum Nomadum duce; ac postremo cum Anoda cognomine herbae, cuius usu ^g Carterius suos morbo quem dixi laborantes scitavit curatos fuisse, quae tamen ab indigenis ignoratur. An vero illa sit, quam Britannicam vocat Plinius, peritis harum rerum amplius inquirendum relinquo. Inde ad insulam peramoenam divercit Montius, nucibus et quercubus confitam, solo culto et vitibus frequenti, quae Baccica ob id dicta est. Honemechinus his locis imperat, qui ad Montium venit cum suis egregie juxta morem patrum armatis, amicitiam nostrorum magnae felicitatis loco reputare prae se ferens. Fluvio, qui illac labitur, ^h Chuacoto nomen. Indicum frumentum illis locis Maio scribitur, Septembei metitur, cui et fabas Brasiliensis admisceant. Cucurbitis insuper, cucumeribus, et petonio et portulaca, solum abundat. Inde ad promontorium ventum, cui S. Ludovico nomen iudicatum, ubi Honabetham obvium habuerunt; qui acceptis aliquot leviensibus muneribus chorae cum suis ducendo nostros remuneravit, quod illis populis solenne est laetitiae et gratitudinis signum. Hic fluvius erumpit in mare latus longusque, cui Montius ⁱ Gasso nomen fecit, qui ad ^k Iroccossios pertinet gentem bellicosam, qui cum montanis S. Laurentii amnem accolentibus continua bella gerunt. Inde praetervectus promontorium ^l Album ad portum vicinum capiendis navibus opportunum appulit, cui Mallebarrae nomen fecit. Solum in continenti cultum, et frumento Indico et fabis Brasiliensibus confitum; item cucurbitis. De cetero quercus et nuces in eo proveniunt, et cupressus proceras rubido colore, nec ingrato odore. Hic coelum mitius, nec mare congelatur; homines pellibus raro utuntur, in cursu pernice. Pingunt faciem rubro, nigro, et luteo colore; barbam raram habent, et succrescentem vellunt. Sarsillas dimidias, massas, arcus et sagittas pro armis gerunt: frumentum lateritis vasculis cum aqua decoquunt; dein massam ex co confectam in mortario pinunt, et in farinam redigunt. Hic et frequens picis Siguenoci nomine; maximus pedis et dimidii longitudine, unius latitudine.

INTERPR. ^a *Isle Ste. Croix*, ^b *Bessabe et Cabahi*, ^c *Suricossis*, ^d *Quinibequis*, ^e *Almashicossios*, ^f *Teshudinum*, ^g *Carterius*, ^h *Chuacoto*, ⁱ *Isle de la Tortue*, ^j *Quartier*, ^k *Chonocot*, ^l *riviere du Gao*, ^m *Iroquois*, ⁿ *Cop Bias*.

latitudine, qui squama testudinis instar regitur, quae medias aristas habet xerampelino colore, cauda in acumen eadem duritie prominente, inde sagittas spicant indigenae: in fumma cauda oculi; oëtonis pedibus anterioribus ut cancer ingreditur, duobus pedibus a tergo longioribus et ad nandandum parulis. Insultatae et formae hae aves gregatim per litus volitantes conspiciantur, columbarum magnitudine, colore coerulesco in tergo subulato, ventre admodum candicante, alis prolixioribus, cauda brevi, et cruribus rubris contractioribus; rostrum habent paulum fornicatum et pollicum longitudine, scalpri chirurgici instar, cuius pars inferior manubrium refert, superior laminam tenuiorem, et utrinque ferientem tertia parte brevior, ut miram sit spectantibus quomodo commode hae aves, ita formato rostro, elicare possint. Inde digressi xxv Julii, quia viaticum deficiebat, post xl dierum navigationem Montius Chiacoëtam redit, ubi Marchium obvlum habuit, hominem praestanti specie et fortissimum inter suos creditum, a quo et juveniculum et Etechemium bello caprum dono accepit. Quarto post die Quinibequium ventum, ubi ab Anasfio locorum illorum duce pellis permutatione acceperunt, foederatione cum eo facta. Inde ad S. Crucis insulam appulit iv Non. Sextil. ubi Antonium Macloviensem reperit, cum commatu quo nostri iam egere incipiebant appulsum, ex qua deliberatione habita domicilium ad portum Regalem transferri placuit, ubi per fabros festinata aedificia. Quo facto, Montius relicto Pongravio qui vicem suam gerat, Camplano negotium dat, ut Floridac tractum lustraret; ipse in Franciam, ut regem de successu edoceret, venit. Camplanius tertio ad cupri sodinam interea indagandam profectus est, cum Jacobo Illyico harum rerum perito, qui loco ab indigena indicato spem fecerat rei consiciendae: verum postquam ad portum Regalem in hybernia redierunt, Jacobus scorduto, ut plerique, frustra tentatis remediis, perit, et cum eo de luerificandae cupri sodina spes evanuit. Cetera quae ad Canadenis navigationes nostras huius multum fructuosas spectant, quae ad annum usque cto dccc continuaverunt, in frequentibus videbitur.

XV. Hoc anno duae naves ex India in Zelandiam appulerunt, quibus cum primum ante triennium inde profectae sunt, Sebaldus Waertius, is qui iter Magellanicum tentavit, sicut in Olivarii Nortii relatione supra demonstratum est, praefuit, non eadem qua Neckius, de quo modo diximus, humanitate a Candiae rege habitus. Relationem Hermannus Debreus lingua Flandrica scripsit, cuius nos breviculum haece apponemus. 1 Septe Hollandico, id navi nomen, vehebatur navarchus. Ad 2 Fortunatas insulas cursus fuit, quo cum xv Kal. Quintil. e Texela solvissent, exeunte Quintili ad eam, cui a Ferro nomen, deslexere, et arborem fumosam insularis a Deo in praecipuum vitae subsidium datam lustravere: Ad aquilonarem insulae partem in montis fastigio succrevit, squamilliarum a litore posita, nulli in tota insula, quae lucis aliqui abundat, similis; stirpis ambitus duodecim complectitur spithamas, diameter quatuor: Altitudo a radice ad apicem xl, corona sive ramorum amplexus ad cxx pedes in circuitu patet: rami latissime panduntur, visque humo cubitum absunt, viridantibus foliis nunquam non laeti, instar lauri. Fractum fert arbor glandi similem calici inclusum cum nucleo, graei et odorati, neque tamen valde acris saporis. Juxta aliud germinis iidem ignotum provenit genus, quod arbori circumdatum inferiores ejus ramos complectitur. Apici semper humidus circumfunditur vapor, sive nebula, quae in liquorem soluta, et per ramos defluens duabus cisternis excipitur, atque inde insulari alia omni aqua dulci destituti ad portum et necessaria vitae saluberrime utuntur. Sextili mense, quando maximus aestus, si nebula exarcescens

vanebat,

INTERPR. * de Mexi. * Marchim. * Etechem. * Anasfio. * la 2e. des Antres de S. Moïse.
 1 de Champlain. 2 Jacob nars de Schomén. 3 de Wert. 4 Nort. 5 de Brice. 6 la Haye d'Hollande.
 7 les Canaries.

vanescit, succedit et mari ascendens vapor, qui vires coelestis nebulae supplet. Inde S. Thomae insulam sub aequinoctiali suam praeterecchi Batavi ad Africam litus, atque adeo Gabonis aestuarium juxta Lupi Consalvi^b promontorium aliquandiu in ancoris steterunt usque ad Septembrem excurrentem, et inde ad Annabonam, nullo profectu. Ac postremo Sumatram ipsam vi Eidus Martias sequentis anni venerunt; ad Achini portum exsensione facta, quo biduo ante Stella et Hollandia Batavorum itemque naves appulerant. Tres et Zelandicae naves in eodem portu repertae, itemque alia cum parone Georgii Spelbergii ductu, de quo supra diximus, qui jam biennium in ea expeditione consumpserat. Ad Matecalonem in^d Zeila insula Zelandi haerant, quod Spelbergium ibi benevole acceptum intellexerant. Inde eandem quam Spelbergius humanitatem experturus, Waertius Zeilam ad Finalam Darmam Suiadam Candiae regem, de quo supra dixi, proficiscitur. Ibi quasi in regiae vestibulo effigiem Mauriti principis, a quo veniebat, conspiciat, omnia pacata sibi spondebat; nec initio spe sua falsus est. Admissus, post porrectas Mauriti lucras, longum de ejus rebus cum rege linguae Lusitanae perito sermonem habuit: tum de facere actum, quod cum ipso adversus Lusitanos communcis hostes, principem suum exoptare dicebat. Ad haec Finala, nihil sibi ea legatione optatius contingere potuisse; nam meminem toto oriente infeliores quam se experiri Lusitanos; proinde rogare, ut nulla mora interposita cum classe ad^e Galicum promontorium se conferret, ad prohibendum Lusitanorum navium, quae Goa auxilio evocatae dicebantur, adventum. Cum de sumptibus, quos ferre non posset, ante omnia sibi caveri peteret Waertius, id excusationem interpretatus rex; tamen primo amice in speciem dimissum, statim revocat, et qua fiducia, non accepta cautione, ad locum et regem ignotum venire ausus esset, quaerit? Cum ille odium commune in Lusitanos, et humanitatem in ipso perfectam pro causa obtenderet, ille alieno se ab eo animo ostendit; et tamen opportunitatem quaerens, rursus in speciem amice hospitium dimisit, donis etiam missis, et mancipiis, quorum opera in domestico famulatio uretur. Tum circa vespem ad colloquium vocatur, et cum Waertius in salutatione regis manum deosculari veller, rex subdacta manu medium ita pectori appressit, ut nihil amantius fieri potuerit. Post habitos de communibus negotiis sermones, denique missa dona, et Waertius ensen, quo accinctus erat, regis filio, a quo pugionem acceperat, donavit, consilioque de Lusitanis mari per Batavos, terra per se cum xx armatorum cito oppugnandis capto; et ut cum Matecalonenſi rege, qui Achini erat, ea de re ageret, facta copia, eum multis promissis oneratum a se dimisit. Igitur Waertius Taprobanam redit incunte Martio, quo sub id^f Vlissinga et Tergoſia naves Batavae venerant. His quid cum Candiae rege esset actum, refert, ipsum non merces tantum, sed castella etiam Batavis custodienda tradere statuisse, si se ad Lusitanos proligandos juverint; nam et Colombi arcem brevi se aut vi aut deditione recepturum; quo facto quorannis cito cinnamomi, totidem piperis mensuris, quae e libertas nostrates efficiunt, ipsorum naveis oneraturum, et filium suum in Bataviam Mauritio missurum, ut tanto magistro rem militarem discat. Haec cum refert Waertius, vicissim ab illis discit, quomodo Angli ope Spelbergii ingentem onerariam Lusitanorum non longe a Malaca expugnaverint, et optima praeda in ea reperta sint potius. Achini rex ob decrepitam aetatem domi se continebat, in qua foeminae armatae, non viri, custodias agunt; ipse in gynaeceo senectutem solabatur, raroque quoenquam ad se admittebat; filiam regni successorem in otio mulierum caetera circumdatum habet, qui et raro in publicum prodit; sed aut cum uxoris in profluente se abluat, aut elephantorum venatione, qui in insula sunt maximi, et maximo

INTERPR. ^a *vis de Gabon*. ^b *cap de Lago Gampelen*. ^c *Matecalis*. ^d *Ceylon*. ^e *Punta di Galin*. ^f *Flissinga et Tergoſia*.

maximo numero oblectatur. Captae hae belluae, ea qua supra dictum ratione, facile domantur, et ab homine cervicibus infidentur reguntur, qui uno eorum caput, quo vult agere, dirigit, et ad vocem imperantis in genua statim procidunt, et scissorem recipiunt; hisque indigenae non tantum ad bellum, sed ad cliellas et ad onera portanda vulgo utuntur. Portus, in quem Batavi naveis subdlexerant, nono circiter lapide ab Achino abest, quod fluvio ad australem partem vergente alluitur. Ad laevam ab ostio fluminis arx est, ad prohibendum aditum loco opportuno structa. Urbs longo tractu secundum fluvii ripam porrigitur, et aedificia ligneis tubicibus iussulta habet, parietibus et tectis ex arundine confectis. Partes inferiores ob crebras inundationes sunt fere inhabitabiles; ad superiores per scalas foris applicatas ascenditur. Huc negotiandi causa diversae linguae nationes commeant Gufaratae, Malabari, Peguani, Bengalesis, Negopatae, Arabes, Turci, circa Mecham, quique maris Erythraei latus accolunt. Vestitu tenui utuntur, et superiore corporis parte viliter tecta, de cereto cruribus et pedibus nudis incedunt. Obvios conferta utraque manu et fronti applicata salutant. Qui in regis conspectum veniunt, operto capiti utramque manum imponunt, vitam regi solenni voce comprecantes. Mira ibi rerum omnium abundantia; non fruges a terra, non animalia ad victum et usum humanum defunt. Arbor et in ea, sicuti in aliis Indiae regionibus, nascitur, quae tristis vulgo appellatur, noctu innumeris floribus aspectu lactea, qui mox exorto sole marcescere concludunt. Rex in suos omne imperium nullis legibus definitum habet, et summa severitate a Sabandaris, ita summae rerum praepositi appellantur, iudicia exerceant. Maleficus pro poena membra truncantur et mutilantur, nec criminis vel levisissimi firgunt. Gentilium errori apud eos successit Mahometana superstitio. Dum in insula essent Batavi, celebratum ab ipsis Pascha suum, de quo alibi diximus, xv Martii. Initium huic jejuniis finis duodecimae singulis annis lunae adest, totumque eum mensiem ad proximum novilunium durat, quo plerique ad occasum conversi, orientem lunam magno desiderio expectant, eaque conspecta magno cum strepitu cymbala in laetitiae signum pulsantur. Ad spectaculum invitati Batavi prima luce ad regiam accedentes, prius in limine exutis calcis, admittuntur. Meniae et eis appositae. Inde regis filius elephanto insidens auream galeam capiti impositam gerens, et preciosissimis vestibus auro et gemmis relucenibus amictus, ad festivitatem progreditur. Praecedebant tubicines, cornicines, tympanistae, alii alia instrumenta quatientes, interque eos Batavi ipsi tubicines. Cum proceribus Batavi etiam elephantis insidentes sequebantur. Rex ubi in planicem scopum venit, ex elephanto descendit, et ad templum ire perrexit, et ceremonias summo silentio peregit, indeque eadem pompa domum rediit. Spectaculo oblectati Batavi, non perinde insularum sermonibus affliciebantur; qui ante sextum abbiat aut septimum mensiem piperis quantum ad unam aut alteram navem oncrandam satis esset, emendi copiam fore negabant. Itaque Wacrius morae impatiens utrumque regem adit, et Marecalonensem et Achilensem, et quid venisset iterum exponit. Uterque Wacrio, quod aequum petere videretur, de fodere assensit. Dum in litore rex Matecalonis cum Batavis colloqueretur, intervenit agryta, qualem et inter Turcos esse alibi demonstravimus, scitricam catenam oblongam pro cingulo, et tabulam cupream, in qua characterum exoticae figurae erant depictae, collo appensum gestans, qui circumcurians, et horrendis vociferationibus atlanteis obtundens, posita tabula, partes supra genu carnosae lato cultero transfixit, deinde per foramen catenam traduxit; denique circumcurfare, et vociferari horribiliter quam ante coepit, gestu innuens, naos se oblongum cultum per

INTERPR. a de Wret.

TOM. VI.

Y y

CIDIV. per collum velle trajicere. Verum Batavi minime illo spectaculo delectati importunum circulatorum a se facessere iusserunt; qui statim vulnus aqua clurum urinae siccilis testa, quasi praesenti ad talia remedio, obligavit; quod inter Turcos spongia huiusmodi homines praeflant, mortis contemptum per ea spectacula prae se ferentes. Matecalonenſis septem se quotidie cervos famelicis Batavis missurum promissit; quod eum non faceret, illi necessitate victi in proxima silva boves aliquot repertas mactaverunt, quod indignissime tulere insulani; nec prece aut pretio placari poterunt, eum dicebant nefas esse, innoxias animas ad Tartarum detrueri; boves siquidem et bubalos sacros habent, nec eorum carnibus vescuntur, et senio vel casu mortuos terrae mandant. Rex ipse indignum, nec unquam ab ipsis Lusitanis tantum facinus inelamabat; at deprecantibus et per ignorantiam in summa necessitate peccasse se fuentibus Batavis, ita condonata culpa, si nihil se deinceps tale admissuros promitterent. Dum Taprobanæ haerent, a * Candiano venere literae, et castris ad Manicravaram datae, quibus Batavos orabat, ut ad promontorium ^b Galleum Lusitanis occurrerent. Nec desuere illi, instructisque aliquot myoparonibus navis ^c Lusitanorum Cochino ad Negopatae litus tendentis toto Maio cepere, haud magna praeda facta; tantum equi duo Persiei in iis reperti, ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} ^{fr} ^{fs} ^{ft} ^{fu} ^{fv} ^{fw} ^{fx} ^{fy} ^{fz} ^{ga} ^{gb} ^{gc} ^{gd} ^{ge} ^{gf} ^{gg} ^{gh} ^{gi} ^{gj} ^{gk} ^{gl} ^{gm} ^{gn} ^{go} ^{gp} ^{gq} ^{gr} ^{gs} ^{gt} ^{gu} ^{gv} ^{gw} ^{gx} ^{gy} ^{gz} ^{ha} ^{hb} ^{hc} ^{hd} ^{he} ^{hf} ^{hg} ^{hh} ^{hi} ^{hj} ^{hk} ^{hl} ^{hm} ^{hn} ^{ho} ^{hp} ^{hq} ^{hr} ^{hs} ^{ht} ^{hu} ^{hv} ^{hw} ^{hx} ^{hy} ^{hz} ^{ia} ^{ib} ^{ic} ^{id} ^{ie} ^{if} ^{ig} ^{ih} ⁱⁱ ^{ij} ^{ik} ^{il} ^{im} ⁱⁿ ^{io} ^{ip} ^{iq} ^{ir} ^{is} ^{it} ^{iu} ^{iv} ^{iw} ^{ix} ^{iy} ^{iz} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jj} ^{jh} ^{ji} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{ky} ^{kz} ^{la} ^{lb} ^{lc} ^{ld} ^{le} ^{lf} ^{lg} ^{lh} ^{li} ^{lj} ^{lk} ^{ll} ^{lm} ^{ln} ^{lo} ^{lp} ^{lq} ^{lr} ^{ls} ^{lt} ^{lu} ^{lv} ^{lw} ^{lx} ^{ly} ^{lz} ^{ma} ^{mb} ^{mc} ^{md} ^{me} ^{mf} ^{mg} ^{mh} ^{mi} ^{mj} ^{mk} ^{ml} ^{mm} ^{mn} ^{mo} ^{mp} ^{mq} ^{mr} ^{ms} ^{mt} ^{mu} ^{mv} ^{mw} ^{mx} ^{my} ^{mz} ^{na} ^{nb} ^{nc} nd ^{ne} ^{nf} ^{ng} ^{nh} ⁿⁱ ^{nj} ^{nk} ^{nl} ^{nm} ⁿⁿ ^{no} ^{np} ^{nq} ^{nr} ^{ns} ^{nt} ^{nu} ^{nv} ^{nw} ^{nx} ^{ny} ^{nz} ^{oa} ^{ob} ^{oc} ^{od} ^{oe} ^{of} ^{og} ^{oh} ^{oi} ^{oj} ^{ok} ^{ol} ^{om} ^{on} ^{oo} ^{op} ^{oq} ^{or} ^{os} ^{ot} ^{ou} ^{ov} ^{ow} ^{ox} ^{oy} ^{oz} ^{pa} ^{pb} ^{pc} ^{pd} ^{pe} ^{pf} ^{pg} ^{ph} ^{pi} ^{pj} ^{pk} ^{pl} ^{pm} ^{pn} ^{po} ^{pp} ^{pq} ^{pr} ^{ps} ^{pt} ^{pu} ^{pv} ^{pw} ^{px} ^{py} ^{pz} ^{qa} ^{qb} ^{qc} ^{qd} ^{qe} ^{qf} ^{qg} ^{qh} ^{qi} ^{qj} ^{qk} ^{ql} ^{qm} ^{qn} ^{qo} ^{qp} ^{qq} ^{qr} ^{qs} ^{qt} ^{qu} ^{qv} ^{qw} ^{qx} ^{qy} ^{qz} ^{ra} ^{rb} ^{rc} rd ^{re} ^{rf} ^{rg} ^{rh} ^{ri} ^{rj} ^{rk} ^{rl} ^{rm} ^{rn} ^{ro} ^{rp} ^{rq} ^{rr} ^{rs} ^{rt} ^{ru} ^{rv} ^{rw} ^{rx} ^{ry} ^{rz} ^{sa} ^{sb} ^{sc} ^{sd} ^{se} ^{sf} ^{sg} ^{sh} ^{si} ^{sj} ^{sk} ^{sl} sm ^{sn} ^{so} ^{sp} ^{sq} ^{sr} ^{ss} st ^{su} ^{sv} ^{sw} ^{sx} ^{sy} ^{sz} ^{ta} ^{tb} ^{tc} ^{td} ^{te} ^{tf} ^{tg} th ^{ti} ^{tj} ^{tk} ^{tl} tm ^{tn} ^{to} ^{tp} ^{tq} ^{tr} ^{ts} ^{tt} ^{tu} ^{tv} ^{tw} ^{tx} ^{ty} ^{tz} ^{ua} ^{ub} ^{uc} ^{ud} ^{ue} ^{uf} ^{ug} ^{uh} ^{ui} ^{uj} ^{uk} ^{ul} ^{um} ^{un} ^{uo} ^{up} ^{uq} ^{ur} ^{us} ^{ut} ^{uu} ^{uv} ^{uw} ^{ux} ^{uy} ^{uz} ^{va} ^{vb} ^{vc} ^{vd} ^{ve} ^{vf} ^{vg} ^{vh} ^{vi} ^{vj} ^{vk} ^{vl} ^{vm} ^{vn} ^{vo} ^{vp} ^{vq} ^{vr} ^{vs} ^{vt} ^{vu} ^{vv} ^{vw} ^{vx} ^{vy} ^{vz} ^{wa} ^{wb} ^{wc} ^{wd} ^{we} ^{wf} ^{wg} ^{wh} ^{wi} ^{wj} ^{wk} ^{wl} ^{wm} ^{wn} ^{wo} ^{wp} ^{wq} ^{wr} ^{ws} ^{wt} ^{wu} ^{wv} ^{ww} ^{wx} ^{wy} ^{wz} ^{xa} ^{xb} ^{xc} ^{xd} ^{xe} ^{xf} ^{xg} ^{xh} ^{xi} ^{xj} ^{xk} ^{xl} ^{xm} ^{xn} ^{xo} ^{xp} ^{xq} ^{xr} ^{xs} ^{xt} ^{xu} ^{xv} ^{xw} ^{xx} ^{xy} ^{xz} ^{ya} ^{yb} ^{yc} ^{yd} ^{ye} ^{yf} ^{yg} ^{yh} ^{yi} ^{yj} ^{yk} ^{yl} ^{ym} ^{yn} ^{yo} ^{yp} ^{yq} ^{yr} ^{ys} ^{yt} ^{yu} ^{yv} ^{yw} ^{yx} ^{yy} ^{yz} ^{za} ^{zb} ^{zc} ^{zd} ^{ze} ^{zf} ^{zg} ^{zh} ^{zi} ^{zj} ^{zk} ^{zl} ^{zm} ^{zn} ^{zo} ^{zp} ^{zq} ^{zr} ^{zs} ^{zt} ^{zu} ^{zv} ^{zw} ^{zx} ^{zy} ^{zz} ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} ^{fr} ^{fs} ^{ft} ^{fu} ^{fv} ^{fw} ^{fx} ^{fy} ^{fz} ^{ga} ^{gb} ^{gc} ^{gd} ^{ge} ^{gf} ^{gg} ^{gh} ^{gi} ^{gj} ^{gk} ^{gl} ^{gm} ^{gn} ^{go} ^{gp} ^{gq} ^{gr} ^{gs} ^{gt} ^{gu} ^{gv} ^{gw} ^{gx} ^{gy} ^{gz} ^{ha} ^{hb} ^{hc} ^{hd} ^{he} ^{hf} ^{hg} ^{hh} ^{hi} ^{hj} ^{hk} ^{hl} ^{hm} ^{hn} ^{ho} ^{hp} ^{hq} ^{hr} ^{hs} ^{ht} ^{hu} ^{hv} ^{hw} ^{hx} ^{hy} ^{hz} ^{ia} ^{ib} ^{ic} ^{id} ^{ie} ^{if} ^{ig} ^{ih} ⁱⁱ ^{ij} ^{ik} ^{il} ^{im} ⁱⁿ ^{io} ^{ip} ^{iq} ^{ir} ^{is} ^{it} ^{iu} ^{iv} ^{iw} ^{ix} ^{iy} ^{iz} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jj} ^{jh} ^{ji} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{ky} ^{kz} ^{la} ^{lb} ^{lc} ^{ld} ^{le} ^{lf} ^{lg} ^{lh} ^{li} ^{lj} ^{lk} ^{ll} ^{lm} ^{ln} ^{lo} ^{lp} ^{lq} ^{lr} ^{ls} ^{lt} ^{lu} ^{lv} ^{lw} ^{lx} ^{ly} ^{lz} ^{ma} ^{mb} ^{mc} ^{md} ^{me} ^{mf} ^{mg} ^{mh} ^{mi} ^{mj} ^{mk} ^{ml} ^{mm} ^{mn} ^{mo} ^{mp} ^{mq} ^{mr} ^{ms} ^{mt} ^{mu} ^{mv} ^{mw} ^{mx} ^{my} ^{mz} ^{na} ^{nb} ^{nc} nd ^{ne} ^{nf} ^{ng} ^{nh} ⁿⁱ ^{nj} ^{nk} ^{nl} ^{nm} ⁿⁿ ^{no} ^{np} ^{nq} ^{nr} ^{ns} ^{nt} ^{nu} ^{nv} ^{nw} ^{nx} ^{ny} ^{nz} ^{oa} ^{ob} ^{oc} ^{od} ^{oe} ^{of} ^{og} ^{oh} ^{oi} ^{oj} ^{ok} ^{ol} ^{om} ^{on} ^{oo} ^{op} ^{oq} ^{or} ^{os} ^{ot} ^{ou} ^{ov} ^{ow} ^{ox} ^{oy} ^{oz} ^{pa} ^{pb} ^{pc} ^{pd} ^{pe} ^{pf} ^{pg} ^{ph} ^{pi} ^{pj} ^{pk} ^{pl} ^{pm} ^{pn} ^{po} ^{pp} ^{pq} ^{pr} ^{ps} ^{pt} ^{pu} ^{pv} ^{pw} ^{px} ^{py} ^{pz} ^{qa} ^{qb} ^{qc} ^{qd} ^{qe} ^{qf} ^{qg} ^{qh} ^{qi} ^{qj} ^{qk} ^{ql} ^{qm} ^{qn} ^{qo} ^{qp} ^{qq} ^{qr} ^{qs} ^{qt} ^{qu} ^{qv} ^{qw} ^{qx} ^{qy} ^{qz} ^{ra} ^{rb} ^{rc} rd ^{re} ^{rf} ^{rg} ^{rh} ^{ri} ^{rj} ^{rk} ^{rl} ^{rm} ^{rn} ^{ro} ^{rp} ^{rq} ^{rr} ^{rs} ^{rt} ^{ru} ^{rv} ^{rw} ^{rx} ^{ry} ^{rz} ^{sa} ^{sb} ^{sc} ^{sd} ^{se} ^{sf} ^{sg} ^{sh} ^{si} ^{sj} ^{sk} ^{sl} sm ^{sn} ^{so} ^{sp} ^{sq} ^{sr} ^{ss} st ^{su} ^{sv} ^{sw} ^{sx} ^{sy} ^{sz} ^{ta} ^{tb} ^{tc} ^{td} ^{te} ^{tf} ^{tg} th ^{ti} ^{tj} ^{tk} ^{tl} tm ^{tn} ^{to} ^{tp} ^{tq} ^{tr} ^{ts} ^{tt} ^{tu} ^{tv} ^{tw} ^{tx} ^{ty} ^{tz} ^{ua} ^{ub} ^{uc} ^{ud} ^{ue} ^{uf} ^{ug} ^{uh} ^{ui} ^{uj} ^{uk} ^{ul} ^{um} ^{un} ^{uo} ^{up} ^{uq} ^{ur} ^{us} ^{ut} ^{uu} ^{uv} ^{uw} ^{ux} ^{uy} ^{uz} ^{va} ^{vb} ^{vc} ^{vd} ^{ve} ^{vf} ^{vg} ^{vh} ^{vi} ^{vj} ^{vk} ^{vl} ^{vm} ^{vn} ^{vo} ^{vp} ^{vq} ^{vr} ^{vs} ^{vt} ^{vu} ^{vv} ^{vw} ^{vx} ^{vy} ^{vz} ^{wa} ^{wb} ^{wc} ^{wd} ^{we} ^{wf} ^{wg} ^{wh} ^{wi} ^{wj} ^{wk} ^{wl} ^{wm} ^{wn} ^{wo} ^{wp} ^{wq} ^{wr} ^{ws} ^{wt} ^{wu} ^{wv} ^{ww} ^{wx} ^{wy} ^{wz} ^{xa} ^{xb} ^{xc} ^{xd} ^{xe} ^{xf} ^{xg} ^{xh} ^{xi} ^{xj} ^{xk} ^{xl} ^{xm} ^{xn} ^{xo} ^{xp} ^{xq} ^{xr} ^{xs} ^{xt} ^{xu} ^{xv} ^{xw} ^{xx} ^{xy} ^{xz} ^{ya} ^{yb} ^{yc} ^{yd} ^{ye} ^{yf} ^{yg} ^{yh} ^{yi} ^{yj} ^{yk} ^{yl} ^{ym} ^{yn} ^{yo} ^{yp} ^{yq} ^{yr} ^{ys} ^{yt} ^{yu} ^{yv} ^{yw} ^{yx} ^{yy} ^{yz} ^{za} ^{zb} ^{zc} ^{zd} ^{ze} ^{zf} ^{zg} ^{zh} ^{zi} ^{zj} ^{zk} ^{zl} ^{zm} ^{zn} ^{zo} ^{zp} ^{zq} ^{zr} ^{zs} ^{zt} ^{zu} ^{zv} ^{zw} ^{zx} ^{zy} ^{zz}

INTERPR. * *le roy de Condy.* ^b *Cep ou Peste di Galla.* ^c *de Wiert.* ^d *Mote me gis con.*

discunt, continuoque afferuntur a Candiano literae, quibus factum excusabat, et CLODICI.
HENRICUS IV.
culpam in Wacertium, qui sibi insidias struxisset, vimque adeo ipsi facere minime dubitasset, asseveranter rejiciebat; addebatque se amicis amicum, inimicis inimicum fore; utrum vellent, bellum an pacem, eligerent. Ad haec Batavi magis haerere; qui si injuriis ulcisci in animum inducerent, negotiandi in tam opulenta simul et opportuna insula spem conceptam sibi praecidebant: ad haec nullum posse Lusitanis gratius ac jucundius spectaculum contingere animadvertabant, quam si regem cum Batavis commissum cernerent: quo in certamine utra pars vinceret, aut vinceretur, emolumentum inde ad ipsos redundaret. Itaque consultum visum, sensum iniuriarum premere, et majorem deinceps in rebus suis adhibere cautionem. Id accidit Junio incunte. Matecalonensis re cognita, se inficio id omne factum, non solum cum dejectione affirmabat, sed et damnabat, et affectata erga Batavos humanitate, quantum poterat, officiose leniebat. Candianus ipse, homo levissimus, subeunte poenitentia, si promissa auxilia praestarentur, amicitiam foede violatam se rescire parantem ostendebat, ac sincera fide cura iis usurum per suum et liberorum capita jurabat. De auxiliis a Batavis negatum, neque enim praesentem suarum rerum statum hoc ferre, et statim a caede duas Bantamum missas naves, quae nuncium ejus ad socios perferrent; et ut cautius sibi consulere, in tempore commonefacerent. Inter haec congesta, quantum mercium poruere, in navis, Candiano ad facti leniendam invidiā ipso connivente. Batavi sine maleficio Achilum dedierunt, relictis qui Matecalone rem gererent. Incunte dein Septembri ^a Daruensis insulis ⁱⁱⁱ numero praeterevdi sunt; nuncioque accepto, Lusitanos cum classe ^b Jortanum in Java oppugnare, eo consensu advolant, et classem hostilem disturbant. Inde Patanam reversi magnam aromatum vim, et praecipue pipern, a suis undique coemptam in navis impolserunt; ac postremo e porta Bantamensi quidam insulae tres naves, videlicet ^c Septem Hollandicum, Tergoëta, et Zircizaea, Apili sequenti solvantes, vela in altum dodece, et Novembri proximo longa et periculosa navigatione perfusitae, in Hollandiam appulere. E reliquis navibus pleraeque aliae post alias advenerunt, sed eundae paene nautis ac vectoribus destitutae; Zircizaea, in qua ^{cxxv} vectores erant, vix ^{xxxiv} domum reduxit; ^e Tergoëta, quae ^{lxx} portabat, vix ^{xviii} reliqui fuere; qui ad S. Helenae insulam tumultuantes, dum de transfugio in Lusitaniam deliberant, superveniente Zircizaea a Martino ^d Spaniardo navarcho comprehensi sunt, et in vinculis Zelandiam advedi. ^e Aula Hollandiae itidem sub id mense Martio eum mercibus quae ^{cxi} aureorum ^{cix} aestimabantur; tandem et ^f Vigil advenit, preciosis item mercibus onusta. In Lusitania contra naves infractabantur.

XVI. EDICTO ^{et v} Eid. April. in Hispania prohibitum, gravi poena addita, ne quis sine expresso regis mandato ultra ^a Cassiteridas et Fortunatas insulas navigaret, aut in utraque India locisque omnibus, quae Lusitani vel olim invenerunt, vel porro sunt inventuri, institutoriam faceret: tum ne quis Lusitanus ullius alienigenae vel opera vel navi conducta uteretur, utque omnes qui Lusitani aut Hispani omnino non essent, ac tam in Brasilia vel in Orientali India domicilium haberent, illi quidem primo quoque tempore; hi qui citra et ultra Bonae Spei promontorium habitant, intra anni spatium domum reverterentur; revocata omni peregrinis concessa iis in locis negotiandi facultate. Quod ubi Ordinibus Belgii innoverit, eo majores adiecti stimuli ad persequendam navigationem, et ad decennalem primaria altera adjuncta societas, duce Cornelio ^b Martellio, et Olivario ^c Vivatio ejus legato.

Nomina

INTERPR. ^a Iles de Dore. ^b Jorton. ^c le Hoye de Hollande, Tergoe, et Zircizee. ^d Spaniard de Flingue. ^e la cour de Hollande. ^f la Garde. ^g les Ayres et les Convois. ^h Martellus de Delft. ⁱ de Vivier.

CIOICIV. Nomina navium in univcrſum XIII: Malus *Araufaca 1300 doliorum capax, navarcho
 HENRICUS IV. ^bTheodorico Mollio. * Müldeburgum 1300, navarcho Simone ^dLamberti filio.
 Mauritius 1300, Nicolao *Gerardi filio. Albus Leo 1301, Nicolao ^fJoannis filio
 Melchnapio. Niger Leo 1300, Abrahamo *Matthaei filio. ^hSol Major 1301, Ge-
 rardo ⁱHenrici filio Robolio: Naffovia 1300, ^kWaltero Jacobi filio. Amſteroda-
 mum 1300, ^lRegnero Lamberti filio. Sol Minor 1300, Cornelio ^mGeorgii filio.
 Eraſmus Roterodamus, ad renovandam viri alioqui nunquam intermorituri memo-
 riam, 1301, *Oſerio Corneli filio. * Provinciae foederatae 1300, ^pAntonio Nigro,
 Concordia N. omnes ad bellum et ad negotium gerendam egregie in-
 ſtruitae.

INTERPR. * *Orangier*. ^b *Dierick Moll*. * *Middleburg*. * *Leenhuyſen*. * *Geuiſſen*.
^f *Janſen Melchnap*. * *Matthijſen*. ^h *le Grand Sainſt*. ⁱ *Henrickſen Robol*. ^k *Wouter Jauchſen*. ^l *Re-
 ner Leenhuyſen*. ^m *Jeruiſen*. * *Oſier Cornelijſen*. * *les Provinces Unies*. ^p *Antoine Auzouſſen ou le
 Noir Teau*.

JACOBI

JACOBI AUGUSTI THUANI HISTORIARUM SUI TEMPORIS

LIBER CENTESIMUS TRICESIMUS TERTIUS.

EPITOME.

S PINOLA de bello e Belgio in Frisiam transferendo cum Alberto consultat. II. Legatus Anglicanus ad firmandam pacem Bruxellas venit. III. Carolus Howardus, maris Anglicani praefectus, in Hispaniam eandem ob causam ablegatur. Magna pompa in illa aula excipitur. Lustro sacro ablatis regis Hispaniae infantes insigni ceremonia. IV. Mauritius frustra tentata Antuerpia Woudam arcem occupat. V. Petrum Sarmientum in Flandriam traefecturum Batava classis profugiat. VI. Bucui comes copias ad Rhenum colligit, coque trajecto una cum Spinola Oldenseelam et Lingenam expugnat. VII. Mauritius motis e Flandria castris eodem contendit, sed sero. Coevorda, Bortanga, Groeninga et Grolla, quibus metuebatur, novis missis praefidis, munitae. Berga ad Somam a Spinola frustra tentatur. Spinola Rhenum traiecit, sequitur Mauritius. Mulbemi ad Ruram confictus editur, deteriore Mauritianorum conditione. Wachsendonka a Bucuo deditione capta. Geldriae oppido in Sacambis Mauritianis frustra insidantur. Frid. Burgensis a Spinola in Flandria relictus Mideburgum castellum cepit. Cracovia arx in Bucui potestatem venit. Spinola re bene gesta laetus in Hispaniam discedit. VIII. Confictus novalis inter Batavos et Dimkerhamos. Brugenfes munitionem ad Slasas excitant. IX. Injuncta pacis sive induciarum ab Austriacis mentio, variis utrinque libelli ea de re disseminati. X. Caesar Ordines de pace sollicitas. Ordines auctis Caesari gratias se excusant. XI. Aquisgranensium motus narratione longius repetita explicantur. XII. Marpurgi in Thuringia ob religionem tumultuatum. XIII. Henricus Julius Brunsvicus cum Brunsvicam urbem assu primum interciperi conatus esset, magna cum iactura repulsus vi aperta eandem expugnare aggreditur. Brunsvicenses ad Caesarem legationem mittunt, et ejus auctoritatem implorant. Severam Caesaris contra Julium edictum. Urbes Hanseaticae missis ad Brunsvicum legatis, ut a socia civitate vim abstineant, deprecantur. Pacis conditiones a Brunsvico propositae, sed duriores. XIV. In Pannonia Turci ad Strigonium castra posuerunt, et post longam obsidionem tandem deditione ceperunt. Tataris igne ferroque omnia circum vastant. Majus interim a Pannoniis, qui cum Botskaiis arma sociaverant, damnum acceptum. Inter Caesarem et Botskaium pax agitur. Turci pacis itidem negotium urgent. XV. Regis Persarum legati ad Caesarem veniunt, orantes ut in bello contra communem hostem constanter pergeret, neque cum eo pacem habere vellet. Caesaris ad Persarum regem literae. XVI. Tumultuantium Pannoniorum graves et justae, sicut rebantur, causae, quibus sumpta arma excusarent. Eorum ad Bohemiae, Silesiae, et Moraviae Ordines literae, ubi de Caesarianorum duritia, violatis juribus et libertatibus conquirebantur. Eadem in conventu Carponae inter Botskaios celebrato repetita. XVII. In Polonia ob res bene in Livonia gestas, et festa nuptialia, laeta omnia. XVIII. Succu a Polonis praeflio vincuntur. XIX. Hermanni Christophori

Christophori Ruzicorum de Caesare et Austriaca familia bene meriti tristis exitus. Tres hoc anno eclipses visae memorabiles, duae lunae, altera solis.

EX AUCTORIBUS,

Gaspere Ens, Immo Meterano, Pompeio Justiniano, Libellis de induciis belli Belgici, Relatione rerum Germanicarum Jac. Bongarsii, Altiis rerum Hungaricarum, Elia Molerio.

LIBER CENTESIMUS TRICESIMUS TERTIUS.

CID LCV.
HENRICUS IV.

N Belgio cuncta ad bellum gerendum parabantur. Albertus Christophoro Embdensi comiti negotiorum dederat, ut legionem in Germania scriberet. Idem Claudio ^a Barbanfano, et Baltazari ^b Billio mandatum: Erardus ^c Pidavius Maelius in Eburonibus suis legionem et scribere iussit: ceteri suas supplere, necnon et tarmarum equestrum Juces. Oratori tam suo quam Philippico apud Britanniae regem mandatum, ut ab rege illo delectus in Scotia, Anglia, Hibernia habendi copiam impetraret; non tam spe rei obtinendae, quam ob recentem pacem fiducia ostentatione ad terrendos Ordines. Sub id Spinola ex Hispania rediit, et de bello in Frisiam transferendo consultatione in alicano cum Alberto habita, quo magis res tegetetur, Alfonso Luna Bredam versus missus, Ponapcius Justinianus ^d Bergas ad Somam, ^e Inicus Boegia ^f Graviam, quasi eo docendus esset exercitus; ipse Spinola ^g Iffendikam et Siusas versus profectus est. Nec cessabant Ordines, qui et ipsi egregie instructi apparatum celeritate antevertere satagebant. Tentari Antuerpiam ante omnia placuit, sive ut vires hostium ab alio consilio averterent, sive ex successibus concepta spe, ut voris tanta expeditio responderet. Re cognita, Spinola quamprimum eo profectus ^h Hittellam et Saxum Gandense, quibus ad eam itur, diligenter iultravit; et Borgianam legionem ⁱ Mechlinia cum II tormentis, et ^k Namurco de circumpositis loca Lunensem et Ballanfontiam item legiones ex hybernis accessit, et per Valsensem regionem distribuit, universis Borgiam cum summo imperio praefisse iussit.

II. Ipse Bruxellas ad Albertum tendit, qui advenientem legatum Britannicum, is erat Edvardus ^j Scimorus Hertfordiae comes, cum Thoma ^m Edmundo ordinario apud Archiducem oratore designato, excepturus, cuncta ad laetam magnificentiam paraverat, eo maiorem quod iud de filio principe in Hispania nato allatum esset. Cum Alberto erant Carolus ⁿ Lotaringus Annalae, Carolus ^o Croius Araschori, Petrus ^p Gironus Ossunae duces, ^q Barbanfano, ^r Bucoli comes, ^s Bergenses comites, ^t Arembergius, ^u Havracus, ^v Solracus, marchio Bergensis, ^w Ecmundanus, ^x Spinola, Velleris aurei equites; alii et primaria Belgii nobilitate; Mathacus Aquaviva Casertae, et Franciscus ^y Columina Palestrinae principes, Ludovicus Velasus: major illustrium et gynaeco matronarum numerus. Res magna ecremonia peracta; sed post adactum iurejurando Albertum, omniae pompae solennes, de quibus ille ob belli necessitatem se excusavit. Hertfordensis inde, qui per Dunkerkam venerat, per Antuerpiam facto itinere in Zelandiam descendit, et in Angliam ad sua reversus est.

III. PER

INTERPR. ^a le baron de Barbançon. ^b Billia. ^c de Poitiers Sr. de Melle, Liège. ^d Bergasse. ^e Inicus Boegia. ^f Grave. ^g Iffendik & Iffels. ^h Hittell & San de Grand. ⁱ Molen. ^j Novar. ^k Scimour comte de Hertford. ^l Edmoud. ^m de Lorraine duc d'Anjou. ⁿ de Croi duc d'Artois. ^o de Giron duc d'Ossuna. ^p le Sr. de Barbançon. ^q Buzquet. ^r de Berghes. ^s le comte d'Ardenberg. ^t le marquis d'Haverc. ^u le comte de Solbe. ^v Charles comte d'Egmond. ^w le marquis Andrejse Spinola. ^x Colonna.

III. **P**ER cetiam majore pompa Carolus ^aHowardus Nottinghamiensis comes, maris Anglicani praefectus, in Hispana aula exceptus est, qui III Eid. April. cum ^bDovera solvisset, Maio ineunte ^cCoronam in Callais appulit; unde per aliquot dies cum toto suo comitatu ex naufca recreatus, ad S. ^dAndreae portum missis navibus in coque se praefolari iussis, terrestri itinere difficili et aspero ^eSimancam venit exeunte mense, ubi obviam habuit Petrum ^fZanicam, a rege honoris causa missum: iude ^gPineiam ad aulam contendit, ubi rursus obviam habuit Ferdinandum Velasum Castellae conestabilem, qui superiore anno in Angliam missus fuerat, cum maxime splendido comitatu, effusus ad adventum turbis: in regium dein conclave sub vesperam admissus, per interpretem mandata exposuit. Id incidit in v Kalendas Maias. Postridie, Pentecostes festo, mane celebrata est magna pompa supplicatio Dominicanae fodalitatis, in qua plus ^h100 incedebant, cui et Philippus ipse, oratores principum, Gaspar Quiroga cardinalis Toletanus, et aulae proceres interfuerunt: et ad beati Pauli eadem pompa venerunt, ubi et sub vesperam lustrico sacro abluti infantes insigni pompa, in baptisterio in quo beatus Dominicus ablutus perhibetur. Id peractum a cardinali Toletano coram ⁱBergensi et Pinciano episcopis, et in eius memoriam filio ad Philippum et Victoris nomina additum Domineci nomen: in porticu ad id parato spectante Anglicano legato et eius comitatu. v Eid. Jun. coram Anglicano legato, aedibus palatinis egregie ornatis, Philippus sacramento adactus ad pacem Sextili superiore in Anglia conventam bona fide servandam: recitata lingua Hispanienſi a cardinali Toletano formula, et taclis sacrosanctis evangelis ita jurare se professus est Philippus. Tauromachiis et equitatus lustrationi, et convivis opipare instructis a conestabili Castellae sequentes dies insumpti; ac xvi Kal. Quintil. nocturnae pompae theatri magnificientia instructae, et choreae celebratae, quibus et rex et regina initio immixti, inde in throno parato ad spectaculum sederunt. Postridie petrus a Anglicano legato commutatus, et missa lauria gemmae et alia munera ingentis pretii, quae xxx ^j10 aureorum excedere dicebantur. Missa et ad legati uxorem munera. Filii item ejus et gener, et Willoughbeius, et Norrisius, Thomas item ^kHowardus magni ^lcamerarii filius, egregie munerati. Franciscus Sandovallius Lermæ dux, equos egregie instructos ad regia munera adiecit. xxi ^m10 aureorum pensio etiam legato, ut fertur, promissa. Tam propensam honoris ejus cultus et exquisiti affectus significationem qui mirabantur, ejus rationem in bellum, quod adeo cum Anglis damnosum experti erant, reiciebant, quod Hispani dum vitatum deinceps cupiunt, nihil non sibi faciendum existimabant officiis et profusa liberalitate, ut Anglos a nostra amicitia revocarent, et antiquam Burgundicae domus foedus cum iis renovarent; erga legatum ipsum eo se munificentiores gerbant, quod et summam maris praefecturam teneret, et auctor Magnae Britanniae regi fuisse credebatur edicti proponendi, quo enixe vetabat, ne subditi sui iniussa suo alii cuiquam principi seu civitati operam in re navali addicerent: insuper multa ab eo acquirere summa decreta, ad prohibendas excursiones piraticas, et securitatem in navigatione, et suae ditionis portubus afferendam, quae in gratiam suam facta Hispani interpretabantur.

IV. **N**UNC ad Belgica redeamus. Mauritius ⁿBergis ad Somam profectus xviii Kal. Jun. cum bis mille ^o10 equilibus, vii ^p100 pedum ^q10, et ix tormentis terrestri itinere incedebat. Etenus cum quingentis navigiis, quae viii bellatorum ^r10 portabant, per ^sScaldim subibat. Qui ^tHulſae praeerat, ut Nassorianos praetervedos vidit, jam de obsidione securus Joannem Cefarem cum turba equitum ad Borgiam

misit,

INTERPR. ^aHoward conte de Nottingham. ^bDouvre. ^cla Corona en Galles. ^dS. Andrea, ^eSimancas. ^fde Zanciga. ^gPalladolid. ^hles reliques de Burges & de Valladolid. ⁱThomas Howard puis conte de Berkshire. ^jle comte de Suffolk chambellan de la maison du roy. ^kBergesopzoom. ^ll'Escaut. ^mHuyl.

CICIDCV.
HENRICUS IV.

mittit, qui statim ^a Ballanionum cum suis ^b Sequanis aggerem ^c Blokeram insidere iussit, ut excensionem hostium ab ea parte prohiberet. Ipse cum Hispanis ad aggerem ^d Calloanum tendit. Ernestus ad ^e Lilloam munitionem aliquantum subleat, operiens dum aestus intumesceret, et sub mediam noctem vela fecit Antuerpiam versus, a tergo relicta ^f Cruciana munitione, a qua tormentorum pulsatione in transitu infestatus fuit; jamque inter ^g Philippinam et Perleam munitionem progressus fuerat, cum Borgia veritas, ne hostis aggeres Calloanum et Blokeram insideret, eo Ceterum mittit cum turma equitum. Luna cum secutus Calloae subleat, Borgia dein cum legione sua venit; jamque in eo erant Nassoviani, ut excensionem facerent, verum impressione a tergo facta prohibiti, plerisque aut occisis, aut submersis, aut captis: quo facto, Mauritius suos ^h Vlissingam versus remisit, qui a regis munitionibus in transitu magnopere infestati sunt, aliquot navigiis continua tormentorum disputatione depressi. Ipse Bergam ad Somam terrestri itinere receptum habuit. ⁱ Woda tantam, exigui momenti arx altero abhinc milliari, ex qua, ob continuas excursions in Zelandia et Batavis multum insitoribus incommodabatur, in recessu capta, et valido ad navigationis securitatem praesidio firmata. Post irritam ad Antuerpiam Ordinum expeditionem, Spinola recepto in castra, qui biennio ante tumultuaverat, milite, cum XIII CLX peditum et III equitum CLX, et eductis praefidis ad ^k Dambrogam confedit, quatuor ab Antuerpia leveis: inde circa Hlendam, quod veluti propugnaculum Suis impostum est, et Patientiam, munitiones regas, cum exercitus aliquandiu in procinctu steterant, nullo pretio facto utrinque excurte Maio discessum est: eo pejore Ordinum conditione, quod qui primi vim sacri venerant, praeter Wodam captam, nihil efficere potuerint.

V. IN mari eodem tempore circa Dunkerkam felicius res gesta, ubi post obstinatum certamen VIII navigiorum, quibus CLX Hispani duce Petro Sarmiento portabantur, cum potentiori Batavorum classe, qui eos in ancoris expectabant; tandem unum ex Hispanis incendio consumptum, alterum aquis haustum, tertium, deficiente aqua, deditionem fecit. Ecce amplius capti, et mox duceum iussu interfecit. Petrus ^l Cublar Vasco classis a Ludovico ^m Fasciardo praepositus fuerat; qui cum omnia summa fecisset, cum iis quae superabant navigiis, versis in Angliam protis, ad Doveram appulerunt; unde Batavi, qui insequuti fuerant, instaurato certamine cum damno repulsi. Ad Dunkerkam tamen ⁿ myoparo, quo Franciscus ^o Medemblicum portabantur, captus, et voboribus in mare abiectis, in Zelandiam abductus fuit. Interim venerant in castra Alberti II legiones Neapolitanae, Camillo Caracciolo ^p Avellini principe, et Alexandro ^q Montio ducibus, et tertia Langobardica ^r Vido Aldebrandino Sangeorgio tribuno, cum quibus Junio mense Spinola movet ^s Tilemonem versus, praemissa ^t Torrensi legione et Barlemontana, quas ^u Sanctius cum 10 equitibus sequebatur, ubi Carolum ^v Longovalium Baeoti comitem obvium habuere, qui IV celoces, totidem pontones, cum VI tormentis instructis secum trahebat. Ad ^w Mosae Traiectum Sangeorgii legio se iis conjunxit; nec non et Avellini, qui sub id in Italiam discedens, Palestinae principem in eo munere successorem habuit. Is celoces et pontones ad Rheum deduxit, ac depulsi, quae inter ^x Tivium et ^y Coloniam flumen servabant, Ordinum navigiis, refectioni militum aliquot dies impendit. Tum Rheno transmissio, ripam ulteriorem legens ad ^z Casaris-verdam subleat; quo ad eum venit Pompeius Justinianus cum legione sua et 10 equitibus, ac

INTERPR. ^a *de Ballanion*. ^b *Franc-Comis*. ^c *Blockerdyke*. ^d *de Calis*. ^e *Lillo*. ^f *de la Crux*. ^g *fort de S. Philippe & de la Perle*. ^h *Flissinga*. ⁱ *Woda*. ^j *Dambrog*. ^k *de Calis Rivier*. ^l *Fedor*. ^m *galis*. ⁿ *de Medemblick*. ^o *Avellin*. ^p *de Monte*. ^q *Guido Aldebrandino Sangeorgio*. ^r *Tilmonet*. ^s *de Torres*. ^t *Sauehen*. ^u *de Langewat com de Baeop*. ^v *Mosfricht*. ^w *Dutz*. ^x *Caloge*. ^y *Kijfjerwerth*.

ne praeterea totae peditibus ex ^b Siambrorum praefidio delectis; ac tandem ad ^b Viterum pagum fixis tentoriis, utramque Rheni ripam ponte iunxit, ac binis utrinque castris firmavit. Eo tendere Albertinorum consilia cum ante providisset Mauritius, ^c Ernestum Nassorium ad ^d Rhinbercam miserat, cum 111 cr. peditum et 1100 equitibus, qui se conatibus Ducii comitis opponeret; damque in eo essent, primarius centurio ^e Henrici Bergeus cum 1 delectis equitibus missus, ut de hostium rebus cognosceret, a Thoma ^f Villero cum suis caesus ac capus est; Robertinus item qui comitatum in castra ducebat. Mauritius in Flandria adhuc haerebat, Slavis metuens, qui ubi serio trans Rhenum duci animadvertit, reliquo ad ^g Héndikam Gaspere ^h Colmio Castellionaco, cum bis mille peditibus eo tendit, ut suis praesto esset. Spinola assumpto Friderico Bergenii, Ludovico Velasco, ⁱ Offunio, Caesariae principe, Simone et Melzio tribunis, ad Caesaris-verdam transiit, annem, et ante omnia ^k Roeroortam munitionem lastrare voluit, ad ^l Ruram amniculum positam, adductis secum 1100 equitibus, et 1100 peditibus, ac 11 tormentis. Ibi eum danno Batavi a Theodoro Trivulzio, qui equitatum ducebat, repulsi; disturbatis vi tormentorum navigiis, quae ad Rhinbercam receptum habuerunt. Ibi de ^m Lingena in Frisia petenda primo inter belli consiliarios actum, re in Hispania decreta et ab Alberto probata, et quae proculdubio, sicuti evenit, ex voto successura esset, si eo nulla mora interposita duccretur: nam si in Gessia, Rhinberca, aliisque interpositis locis capiendis retardarentur, fore, ut Mauritius locum seu firmam, novo praefidio imposito, et novis substructionibus interim munit, eoque ipse in tempore transiret, et accessu expugnataque difficiliorem reddat: neq. comitatum defuturam maturam melle; provivum quippe, ut cum pecunia copiose in castra adveheret. Capta autem Lingena, antequam amplius munitur, reliqua loca a tergo relicta facile in possellarem ventura: itaque quo inexspectatior, eo maiore cum alacritate suscepta expeditio. Sed de munitionibus ad Rheni transitum inchoatis, et nondum ad plenam defensionem extructis, aliquandiu altercam; cum alii eo usque expeditionem differendam censerent, donec illae operum vi ad eam altitudinem penduerentur, ut defendi possent: alii quod in mora periculum subesset, eas destruendas dicerent, quod in reditu post felicem, quem sibi pollicebantur, successum, non defutura ad transmittendum Rhenum navigia affirmarent. Media via inventa est, qua et sine mora Lingenam duccretur, et munitiones in utraque ripa structae non destruerentur aut deficerentur.

VI. NAM Ducii comes in iis relictus, cum vi peditum 1100, et 1100 equitibus, qui in opere assiduum militem haberet. Ipse Spinola cum x peditum 1100, et bis mille equitibus Lingenam recta tendit, tanta cum disciplina, nilite primum monito ne a signis discederet, ut qui paulum oberrarent, subito capri carnificem parum haberent. Tres acies aequali numero peditum structae. Equitatus in duas turmas divisus: primam ducebat Velasco, in qua et Spinola erat, ad omnia intentus, quem peditum cuneus cum 11 tormentis sequebatur, et alteris mox quiloque, cum parte impudentiorum, quae pedites delecti regebant. Tum media acies incedebat, ultimo agmine subsequi iussu. In mensiem provivum, ut farina Coloniae coempta, et in navigia imposita exercitui suppliceret. Missus et Philippus ⁿ Croius Solrei comes ab Alberto ad civitates vicinas ac principes, qui necessarium ad sua recuperanda transitum excusaret, et militem disciplinam servaturum sponderet, omnemque in castra comitatum afferentibus securitatem promitteret. Quod illis facile

INTERPR. ^a Gualtero. ^b Wüster. ^c le comte Ernest de Nassau. ^d Rheinbergen. ^e le comte Henry de Berge. ^f Piller. ^g le fort d'Yndicht. ^h de Gelygen Br. de Chelsholm. ⁱ le duc d'Offunio. ^k Roerort, ill. Roerort. ^l Ruer al. Rbur r. ^m Linghen. ⁿ de Crois comte de Solre.

CICCV. facile persuasum, qui viderent disciplinam tam adstrictè servari, et mercedum suarum commode distrahendarum occasionem oblatam minime aspernabantur. Primis castris ad Rurum amnem ventum, alteris Dorstenam, ubi transmissa Lipa per pontem, quem *Villerus incendere frustra tentaverat: inde ad ^b Oldeniseelae conspectum Velascoe ^v Eid. Sextil. subleat, quod primum Frisiae oppidum, olim, ut quidam putant, Salioens sedes, in via illa occurrit, communitu copiosum, nec valde firmum. Idemox a Trivultio corona clactum; et tribus partibus obsidio imperata, a Philippo *Torrensi et ^a Ballanfono qui * Gallobelgas et Sequanos, a Melzio et Justiniano qui Italos, a Borgia et Simone qui Hispanos ducebant. Nec defensores sibi initio defecerunt, eruptione primo repulsi Albertinis. Munc jam ad fossam promontum vallum, et directæ x tormenta. Captus sub id explorator, ex quo cognitum, ^f Lingenam omni re destitutam, praefidio debili teneri, praefectum ejus, monito Mauritio, auxilia in dies expectare. Itaque Trivultius e vestigio missus cum 13 equitibus, qui infestis aditibus auxiliares quo minus introducerentur, impediret, et posttridie, qui in 111 Eid. Sextil. incidebat, Oldeniseela dedita honorificis conditionibus, cum Spinola triduana obsidione c ex suis amisisset, et in iis Ludovicum * Maximum et ^b Malactham comitem ordinum ductores; nonnullis etiam graviter fauciat, in iisque Petro ⁱ Cortessa ordinum ductore. Henricus Berghensis Oldeniseelae, cum mille bellatorum praefidio, et sua equitum turma impositus: inde Lingenam alteris castris ventum. Urbs Frisiae est in limite Germanico, loco plano posita, sed depressior, et in quam undique ex superiore sensim descenditur: itaque fossa, quae xxx pedum lata, iv profunda, semper aqua impletur, et amniculo in cam derivato, vix aut nunquam depleti potest. Quinque ingentibus regis propugnaculis egregie firmata est, quorum duo arci et oppido serviunt, cum amplissimo pomercio, singulari cura et studio a Mauritio delineata, qui locum ab Ordinibus sibi peculiari gratia concessum, longe ab hoste positum servabat: loco, cui minus ob distantiam metuebatur, praerat Martinus ⁱ Cobbius, homo probior quam pugnator; cui suberat Albertus ⁱ Interfurnius nobilis Transilvanus, Jo. ^a Virrius, Jo. ^a Ruschius, Ernestus ^a Mellings, Jo. ^a Dickius, Nic. ^a Audartus, et Gulielm ⁱ Intimaie vicarius cum 120 praefidio. Longi temporis visa initio obsidio, quae paucis diebus accepit finem, vallo intra triduum ad labrum fossae promotio. Ad aquam deducendam cum longo tempore opus esset, fascibus lignorum, vimineis doliis, et grandioribus ⁱ botulis terra fartis, ponte strato, qui subter cadis agebatur, ejus a ⁱ Targone architecto pontificio excogitati in Ostendae obsidione usus fuerat, aquae profunditas superata. Velum et praetensam, quo incidentes tegebantur, et ad majus propugnaculum vis facta; represso tamen impetu, et in diem sequentem dilato. Posttridie Germani, et Gallobelgae, et Itali, et Hispani, qui in fossam penetraverant, et quatuor partibus arce locum premebant, instructa acie ad oppugnationem se parabant, cum obsessis, signo dato, colloquium poscunt, et iidem quibus Oldeniseelae conditionibus xiv Kal. Sept. dedicationem fecere.

VII. INTEREA Mauritius ex Flandria, facto per * Doedracum itinere, * Davenportiam venerat, suppetias laturus; qui deditione cognita cum sex pedum c13, et bis mille equitibus * Coëvordam et ^v Borrangam versus, quibus metuebatur, consensum rendit, infestis aditibus ne ulterius Spinola progredereur. Missus et Gulielmus Nassovius Groeningam cum xviii pedum signis; Groslae quoque ad vi, quae ante in ea erant, xii signa addita; ad * Teureburgum et insula, quam ^a Isula efficit, vallo inclusit.

INTERPR. * *Filder.* ⁱ *Oldenweel.* ^a *de Torren.* ^a *le Br. de Ballenfen.* ^a *Wallm et Fren.* *Gretela.* ⁱ *Lippen.* ^a *Melzine.* ⁱ *le comte Melziste Band.* ^a *Cartenna.* ^a *Colben.* ⁱ *l'herman gentil.* *domi d'Oterysel.* ^a *de Witte.* ^a *Rusich.* ^a *Mellings.* ^a *van Dijk.* ^a *Audart.* ⁱ *Intema.* ^a *grasficus.* *plum de terre en forme de Banjois.* ⁱ *Pompeu Targont.* ^a *Dick.* ^a *Deventer.* ^a *Carcorden.* ⁱ *in Euringen.* ^a *Dunburg.* ^a *Eghl.*

inclusa, et citò bellatorum praefidio firmata. Ad Lingenam, sex lunulis inter utrumque propugnaculum ductis, et labro exteriori erecto, diligentiam omnem Spinola adhibebat, ut locus operibus munitione redderetur, et contra Mauritiū, si obsessurus illum, sicuti iactabatur, accederet, commodius defendi posset. Sub id signum peditum Daventia profectum ab Henrico Bergenſi in itinere caesum, capitis centurionibus et unius mensis stipendio. Tentata et sub id a Berga ad Somam, quam Paulus¹ Baxius tenebat, a Ludovico Monestrio² Terralio noſtrate, qui rationem eius interceptiendae notato loco sibi reperiſſe videbatur. Huic attributus Antonius³ Breukius Torricurius caſtroꝝ praefectus cum citò peditibus, et a Caeſare cum equeſtribus. Crepiraculo ad primam portam admoꝝ, et diſiectis repagulis, ad alteram haecerant, altero erepiraculo aqua madefacto, et aliis, quae ſecum tolerant, luto in canali merſis, et amiſſo⁴ Leehiero ordinum ductore, et L. circiter e ſuis, ac totidem ſuſciatis, re infecta diſceſſerunt. Denno idem juſſu Alberti a Terralio itidem tentatum, Caeſare, a Cabilono legionis tribuno, et a Hulſi praefecto ei attributis, qui quadripartito agmine vim tempore eodem ſaturi erant. Cabilonus et Hulſi praefectus ad locum designatum paludum divortii impediſſi pervenire in tempore non poterunt: Terralius et Caeſares ad Steenbergam portam ſelici initio ſueceſſu erepiracula admoꝝerunt, diſiectaque una et altera porta ad pontem penſilem erepiraculum tertiam appoſitam, cujus vi diſiecti conſimiliter obices, praefidiarii cum artiſcioſis ignibus, malis granatis, tormentorum icibus interim rem gerentibus: ſed victoꝝum ſecundus huc uſque curſus ad paſſificationem conſiſtit, ubi acriter conſerta oppidanorum cum Terralianis pugna; verum Baſii praefecti paſſim enſe ſtricto obequitantis, et ſuis voce et exemplo cohortantis, ad haec Nic. a Luſſonſi Amſterdamenſis, qui ad Beckaſum propugnaculum rem gerebat, virtute, diſcuſſum periculum; et ad extremum hoſtes cum damno repulſi ſunt, et ex ſuis amiſſiſ. Idem et ſub id irrito conatu ad Graviam a Schetho Grobbendonecano a Silvae-ducis praefecto tentatum. Juſſu et a Bucolius comes in Meurſiae territorium, quod utrinque Rheni ripam amplectitur, deſcendere, et in eo ſe munire; deſtructis, quas in alieno atque adeo neutrarum partium ſolo ſervabat, munitionibus. Itaque Roeroortum municipium venit, caſtratio ad Caefaris-verdam a Bonifortio Folla cum 1200 peditibus, et ſolo aequatis ceteris munitionibus, circa et a Orſoiam inter eum et Erneſtum levi proelio velitatum. Interea Spinola habito conſilio, cum Rhinbergam obſideri placuiſſet, miſſis Menſe et Juſtiniano legionum tribunis, qui locum diligenter luſtrarent; reſiſto a Lingena Philippo a Torrenſi cum bis mille ce peditibus, et c equitibus, ac xiv machinis, Oldenſealam venit viii Kal. Oſ. ubi Gulielmum Verdugum cum citò peditibus, et ſua equitum ala, et 11 tormentis praefidio impoſuit, eique Joſephum a Gamurinum, qui munitionibus coepit attendere, attribuit. Inde a Doerſenam tendit, ubi Menſes et Juſtinianus ad eum venerunt; qui luſtrata Rhinberga, ex Bacoi ſententia eam minime hoc anno tentandam cenſuerunt, Mauricio et Erneſto tam vicinis. Itaque ad Weſaliaſ juxta coenobium munitiones excitari placuit, cognitoque Mauritiū a Reſam veniſſe, ipſe ad Biſlicum pagum deſcendit, locum in medietate poſitum, ſtraroque in Lipa ponte, hoſpitium Mulheim equitatu attribuit, 13000 peditibus latera tegere juſſis, intra duas munitiones, quae hinc inde in utraque Rheni ripa ad Roeroortum ſtrabantur. Mauritiū ad Weſaliaſ itidem ſe muſivit, et commentu et ſtramine per fluvium convehendo, Rheanum ponte ſtravit. Inde acceptis in caſtra⁵ Brancacii et Thomae Azondellii uuper in Anglia ſcripta

INTERPR. ¹ Bergheſſen. ² Bax. ³ de Monſſier Sr. du Terrail. ⁴ Belack Sr. de Tervinor. ⁵ Ceſte. ⁶ le capitaine Leebier. ⁷ de Chaulons. ⁸ Hulſ. ⁹ Layſen. ¹⁰ Brethof. ¹¹ Grae. ¹² Schetz Sr. de Grobbendone. ¹³ Beſſelius. ¹⁴ de Buſſoy. ¹⁵ Meers. ¹⁶ Roort. ¹⁷ Keſſerſwerth. ¹⁸ Boniferte Folla. ¹⁹ Orſen. ²⁰ Rhinbergen. ²¹ Linghen. ²² de Torren. ²³ Gumerſi. ²⁴ Doſſen. ²⁵ Wſel. ²⁶ Rur. ²⁷ Biſſel. ²⁸ Brancacii. ²⁹ Thomas Henard ſenſi d. Mandel.

CIDOCV.
HENRICUS IV.

scripta legione, consilium; Lingena et Oldensfelde egregie firmatis, Wachendonkam peti expediret? et in arcana ita Spinolae vitum, qui Bucioi comiti et Pompeio Justiniano negotium dedit, ut copias eo ducerent. Dubii eventus expedire primum visa ipsi Bucio; sed Justiniano contra pendente tandem decreta obsidio. Mauritus ut Albertinus disturbaret, ad angustias, quae a Bruchio castello imperiali jurisdictionis vix 12000 passuum spatio abest, venerat, disturbatis Sequanis qui angustias servabant, et usque ad hospitium Francisci Roncivallii penetraverat; in transitu ter repulsi, post acre certamen, Spira se tursus receperat, cum Mauritius cum toto exercitu ad Mulhemum comparuit, Trivultio jam Brachio castello posito; cui ex occasione Velasus a Spinola missus praefectus fuit. Dum in subjectam planiciem descendere conatur Mauritius, rursus acriter certatum, quod, licet vadoso amne, tamen, ob ripas praecaltas, summa cum difficultate, nec nisi certis locis commode in ulteriorem ripam transibatur, quae in conflictu illo se strepitum vix reperiri poterant. In quo Fabritius a Santomagus et Nicolaus Auria equitum duces, a Velasco praemissi post acrem impressionem, hic caprus, ille interfectus est. Quatuor horis in eo fuerant, nequaquam tentato vado, a quo semper fuerant repulsi Mauritanii, cum Spinola ipse advenit, qui per Lucam Cairum denuo manum hostilem a transitu magno cum damno arcuit, caesus amplius etc. In recessu Trivultius calore propeclus, tormenti ictu in pedus impactus, dum ad Ruram descendit, disceptus est, relicto sui ingenti desiderio, quod et virtute et liberalitate in animis suorum accenderat. Hic ultimus conatus fuit pugnae Mulhemensis, in qua praeter Fabritium et Trivultium, Fossatus et Ludovicus Gambaloira ordinum duces occubuerunt. Captum signum, et ita carri pulvere onusti: nec ultra recedentem Mauritium insecutus est Spinola. Majorem longe numerum ex Mauritanis desideratum scripsit Albertini, quippe 10 interfectos, cum ex suis vix 60 sive occisi sive sauciati sint. Inde post biduum, ad Novefium distributo equitatu, Wachendonkam rediit. Tribus locis Buciois verberationem insinuerat, et pontem in amiculo straverat, qui in fossam descendit. Amiculo transmissio simulacra in summo labro iustituta, in qua Branciacus et Sangoegius summam diligentiam adhibuerant; qua strata et utriusque vallata, ne per latus ad propugnaculum oppositum subcunctes infestarentur, cunctis a P. Justiniano agi coepit. Nec cessabat Mauritius, licet huc usque minus secunda fortuna usus, qui de Geldria in Sicambria, a qua regioni nomen, intercipienda sub id consilium cepit, dato negotio Philippo Moenaco Pleffio Philippi filio, adolescenti magni animi et multae expectationis, ut cum bis mille peditibus et 200 equitibus expeditioni praefectus; ipse ad Ilcnam pagum subsistit, quatuor a Geldria leucis. Verum in ipso conatu, is qui crepitaculum admovent, antequam ignem conceperat, interfectus est; cum eodem tempore scalae ad murum appositae essent, in ascensum ipse Pleffius occisus, relicto ingenti et Mauritio, et patri sui desiderio. Ad Wachendonkam cuneo acto, qua die ignis immitti debebat, instruitur ad oppugnationem acies, et ad vim faciendam Bucioi iussu destinati ex Sangoegiana, Justiniana, Branciana legionibus delecti, quos centuriones bini ex unaquaque ducebant. Terra dissilente, apertum propugnaculum cum insilissent Albertini, longius provecti usque ad ulterius vallum aliquo damno affecti sunt, Justiniani duobus centurionibus desideratis.

VAR. LECT. a desiderio, quod et ille insigni monumento testatur est. Ad MS. Reg.

INTERPR. a Wachendonkam. b Mulheim. c Bruch. d de Rouvenax. e Santomagus. f de Rur. g Cair. h il Fossat. i Gambaloira. j Napt. k Branciacus et Sangoegia. l pays de Gailde. m de Marney Sr. de Pleffu. n Ijra.

desideratis. Qui sequebantur, in summa ruina se muniverunt, subvectis aliquot tormentis, quibus vallum pulsarij erant; quorum conspectu territi defensores postmodum v. Kal. Ocl. deditionem fecere, honorificis admodum conditionibus, cum adhuc in oppido 10000 praedarii essent integra valetudine; et circiter in defensione occisus, et et circiter fuciat, qui commodari a Bacoio curibus, in tutum deducti sunt. ccc ex Albertinis in obsidione perierunt, et in iis * Chapannus maior centurio, * Barbarnus, Pantaleon Spinola, Marcellus * Castremedianus, Afcianus * Minutolus, Vincentius Maria * Borgoncius, * Roboreus comes, * Dierus et Ardenortus ordinum ductores; capta in oppido 1111 tormenta. In Flandria Fridericus Bergensis a Spinola relictus fuerat, qui ne nihil ageret, * Afcia profectus ad * Mildeburgum castellum copias admovebat; quod admotis tormentis post ictuum paucorum dispersionem in deditionem accepit: postea cum municipio summa diligentia munivit. Inde in agere * Danensi structae munitiones. Dein ex compahto * Wodae et Lochstrati munitiones a tumultuantibus Hispanis structae solo aequatae sunt, et atres dominis restituae. Spinola post Wachendonkam deditam Bacoio scripsit, et * Cracovium oppidum in * Meursensi territorio, quod Batavi cum cc praefidio tenebant, ut duceret, mandavit. Eo cum 111 legionibus profectus Bacoio, vallo ducto, obsessis deditionem imperavit: ad quam denunciationem cum nondum tempus venisset respondens; admotis tormentis colloquium, sed sero, poposcerunt. Itaque vi facta obsessi, sine certamine in atrem se receperunt, et postremo Bacoio arbitrio se dedidere. Bacoio victoria moderatissime usus, dedititios in templum inclusit, et traditis ensibus vita salva dimisit. iv signa capta, ad Spinolam missa: desiderati ex Albertinis circiter c, majorem partem ex Justiniana legione. Tempestate jam inclinata, et pluvius per Novembrem ingruentibus, Spinola in Coloniam ditionem exercitum immisit, relicto Ballastono cum bis c 10 peditum, et c equitibus, qui munitiones, quo usque ad iustam altitudinem perductae essent, servarent. Quo facto * Malcia praefidis praefidis iussus. Inde Bruxellas ad Albertum re bene gesta venit, summa gratulatione exceptus; cuius iussu rursus in Hispaniam discessit, ut Philippum de successu edoceret, et res ad bellum necessarias coram melius compararet. Grobbendoncanus * Silvae-duci praefectus Bruxellas sub id cum c delectis equitibus venerat, unde dum domum revertitur, a Marcello * Bacio cum 10 in itinere caesus, vix, amissis circiter xxc, se periculo eripuit: quo tempore * Sarmientus in Anglicano fredo, sicuti supra demonstratum est, a Batavis magna clade affectus, collectis, quas potuit, reliquiis, Dunkerkam appulit.

VIII. PUGNATUM et sub id circa Dunkerkam: unde Albertini instructis 111 navibus, Praetoria, cui Hadrianus * Theodorici filius praeerat, cum cxxvi classiaris; * Perla, quam * Joannes Nicolai filius; et tertia, quam * Robollus junior, ducebant; praedatum egressi 19 Eid. Nov. in altum vela dederant. In eos Batavi per speculatores suos signo dato invecti, duobus Joanne * Gebrandi filio, thalassiarchi vicario, et Lamberto * Moio Henrici filio, cui et succedaneam operam navabat Andreas * Francisci filius Rotterodamensis; sole ad occasum vergente, pugnae initium fecere. Nec segnitè rem gessere Dunkerkani, donec majore navis praetoriae malo confuso, et navarcho hasta per ventrem transverberato, classiaris post acre certamen amissis xxx, et ceteris fuciat, se dediderunt, ut vitae gratia fieret deprecati. xxxiii ex iis Joannes Gebrandi filius, Lambertus Moius LVIII, in suam quique navem acciperet. Et hic quidem Rotterodamum, ille = Enchusam profectus est, captivis, quod

pro
INTERPR. * Chiappano. * Barbat. * Castremedianus. * Minutolo. * Borgoncius. * Il conte Revere. * Dier et Ardenort. * Afcia. * Cheftan de Mildebourg. * de Dommie. * Wodae et Lochstrati. * Grobbendon. * de Meurs. * le Sr. de Malcia. * Ballestius. * Bacio. * de Sarmiento. * Diericksen. * la Perle. * Jean Gueffen. * Ruel. * Gebrandien. * Moy Lambert Henricien. * Franc. * Enchusen.

TOM. VI.

B b b b

pro praedonibus haberentur, majorem partem maritimorum iudicum sententia in furcam adis, paucis ob aetatem facta gratia. Joannes praetorium captivum ce amphorarum capacem, viti tormentis ex aere, x ex ferro fusili, aliisque tebus, et pulvere tormentario, cuius xiv vasa plena supererant, ad bellum optime instructum secum abduxit. Reliquae duae naves ictibus quasiatae, beneficio noctis in altum evectae se subduxerunt. Pauci ex Batavis, et quod fidem superat, in tam obstinato certamine, tres tantum ex Lamberti Moii classariis desiderati, xti saeviant. Tunc et Brugeses ab Stufensium excursionibus infestari, hostilem viam actu cluserunt, impetrato ab urbis praefecto, ut catractam rescire, et agrum quandam Ordinibus tributarium cum bona ipsius venia munire possint; nam propugnaculum in eo ipso angulo, ubi Dulcis et Salsa, quae confluentibus illuc amnis nomina sunt, in Stufensis portus ostium exonerantur, mira celeritate extruxerunt.

IX. Dum belli gerendi rationes ab utraque parte explicantur, infecta pacis sine induciarum multoties ab Austriacis, atque adeo a Caesare, mentio; et ~~forte~~ capta occasione varii utrinque rumores iactati, et libelli ea de re disseminati. Superioribus annis id egerat Rodolfus ab Alberto fratre exstimulatus, ut pacis rationes cum Belgii Ordinibus inirentur; quam si illi rejicerent, tanquam Imperii hostes proferberentur. Inter varios, quibus animi hinc inde agitantur, actus, exiit quidam, qui se Belgiam profecturus, scriptoque evulgato de reipublicae confederatorum, quae per has turbas dominatum legitimis principibus adversantem conflagraverat, vitis multa prolatus, quibus efficeretur, ut diu stare non posset, ex ea mutatione necessario secutura evinceret, fore, ut aut Hispanis, aut regi, aut Anglis postremo subderentur. Tum longa de tribus his instituta narratione, antequam ad finem disceptationis veniat, rationes eorum profligat, qui Mauritium in principem ab his adscisci debere et posse contendebant, si rex et Angli de eo conveniant. Omnibus reiectis, tandem eo descendit, ut cum Archiducibus transigendum Ordinibus colligat: et quia Hispanorum metu, quibus fidere nequaquam, et merito, se posse Ordines obtundere, Philippum inducendum, ut omne jus sine conditione in Archiduces transferat, cavendumque ut nullo casu ad Hispaniae reges Belgium posthac devolvatur; sed alios potius, atque in primis Maximiliani liberos, et sis deficientibus, ad Ferdinandi Graecienfis prosapiam deveniat. Atque ut omnis dissidentiae ac suspicionum causae evellantur, amplius cavendum, ne Caesar esse possit Belgii princeps, aut Belgii princeps in Caesarem eligi. Et si quidem accideret, ut nemo ex ea gente, nisi Caesar aut rex Hispaniae superfit, tum Belgis liberum fore, quem vellent in principem sibi deligere. Additae pacis cum Archiducibus faciendae conditiones: ut omnes Hispani et exteri a Belgii praefidiis dimittantur; universorum Ordinum in integrum restituantur, et integra servetur auctoritas; illique religione et pace religionis in Imperio sancta, privilegiis sine cuiusquam impedimento libere uti frui liceat. Ut ad debita exsolvenda etiam bona ecclesiastica obligare jus sit: ut novi ordines, collegia, sodalitates, atque in his Jesuitarum maxime omnium suspecti, finibus prohibeantur. Aula Archiducum, qualis sub Burgundiae ducibus fuit, talis et nunc instituat. Libera confederatis in Hispaniarum regis et Archiducum ditionibus passim in Italia et Germania permittatur negotiatio, neque il novis aut gravioribus quam alii tributis et pensionationibus onerentur. De muneribus publicis ac praefecturis, de arcibus ac praefidiis, tam destruendis quam instaurandis: item de re monetaria, aliisque rebus ad publicam tranquillitatem pertinentibus, mutuo consensu transigatur. His si conditionibus probandis Hispaniarum rex moram attulerit; tum regis et Anglorum ope Mauritius Belgicarum provinciarum princeps constituatur. In his omnibus neque pontificis neque Jesuitarum pontifici servientium admittendam advocacionem,

sed

sed volente nolente pontifice, convocandum generale concilium, ejusque decretis standum; ac juxta ordinem a Francisco ^a Lanovio praefcriptum cum Turcis bellum gerendum, in quod facile cuncti principes, si bonam mentem adhibeant, proculdubio sint consensuri. Alterius scripti auctor probare nititur, infirmitate Archiducum proposita, qui tanto bello patrandi impares sunt, et odio Hispanorum tardisque eorum suppetiis, ut finis bello imponatur, regi Galliarum Belgii imperium deferendum, qui non solum retinere illud, sed augere et amplificare, et ab Hispanorum vi rueri, unus maxime omnium queat. Cujus virtutem ac vires notas esse, adversus Hispanorum saltum potius quam potentiam praevalidas, et fidem, quam de conscientiae libertate concedenda interponeret, quamque subditis suis ipse concessit, Ordinibus idoneum pignus futurum. Tertium et scriptum evulgatum, quo pacis et belli rationibus discussis, et hujus gerendi et illius habendae difficultatibus ageratis, utile et honestum, tam Philippo quam Archiducibus fore evincit, ut jure omni in provincias unitas suo cedentes, ultero cas, accepta ingenti pecuniae summa, libera pronunciant, caque in re exemplum Alberti Saxonii filiorum imitentur, qui toties bello attritis Groëningensibus, cum nihilominus seditionum semina semper renasci viderent, nulloque fine bellum ex bello repullulare, tandem jus suum Carolo ^v vendiderunt, et in Misiam suam, pace pecunia parata, reversi sunt. Hispaniarum regem prudenter aeque facturum, si non Ordinibus, quos tanto odio prosequatur, et qui vicissim ejus imperium omni re pejor detestentur, quod fortasse nolit, sed sibi ipsi pacem tantopere a suis expetitam, intercessione aliorum principum tandem aliquando largiatur. Sic enim laetissimam et juxta detrimentoso utrique parti bello finem imponi, et regem potentissimum, cum se eo extricaverit, ad gerendum cum Turcis bellum expeditiorem futurum, totis opibus in illud versis; ex quo majus ad ipsum, et nominis Christiani propagationem emolumentum se decus sit redundurum. Sub id capita quaedam ab homine Archiducibus, ut vero simile fiebat, addito emissâ, ut per manus hominum volitarent, ad dissidentiam ac suspiciones tollendas accommodata, praecipue in iis quae libertatem in religione spectabant, quorum lectione populi barbarum petraei ad pacis consilia inflecterentur. Itaque statim, qui ab iis alieni erant, contrario scripto valde prolixo et acerbo ad illa responderunt; Archiduces scilicet ad privilegiorum et antiquarum normarum consuetudinum ex aequo rempublicam administraturos, et nullius conscientiae vim allaturos, sed vetera omnia vulnera sanaturos, omnibus, quas per tot annos Belgiae perpeSSI sunt, calamitatibus sine tandem imposito. Haec verbo speciosa, non ab Archiducibus profecta, sed ab emissariis potentiae Hispanicae per vassitatem sparsa, inde a credulis et simplicibus hominibus celebrata, et pro veris accepta, qui per imprudenter decepti, alios porro decipere cunct, eo tendere, ut his velut illecebris alios insecutos in nasam trahant. Seram fore poenitentiam post errorem agniti, idemque illos fatum manere, quod museas, quae semel ambullis alis, frustra candelam postea fugiunt. Quippe Belgis persuasum esse debere, nec puellam procis importunis sine pudicitiae dissipando aures praebere, aut cum iis versari posse; sic nec eos, nisi de libertate periclitari velint, ejusmodi consiliis auscultare posse. In his rebus dum deliberatur, integras provincias a fodere discissuras, ut de Gandensibus et BrugenSibus accidit. Notam esse hostium, in eos, qui aliam a se religionem profiteantur, immanitatem, vel recenti exemplo puellae vivae Bruxellis defossae, et nuper ^b Aquitani sublatam religionis libertatem, mutatum magistratum, civis proscriptos Archiducis insignitum, qui et Paterbornensi praefuli auctor fuit, sicuti ex ejus literis patet, ut Protestantium aboleret religionem. Scripsisse illum ^c Nigella ad Sibyllam ^d Clivensem, expediti onem, quam Franciscus Mendoza susceperat, et tanta crudelitate exsecutus est,

contra

INTERPR. ^a de la Nouë. ^b des la Chapelle. ^c Nigelle. ^d la duchesse de Clèves.

CICERO. contra regis et Clivenfis rebelles, se coram in concilio fuisse decretam. An nunc
HENRICUS IV. putandum, Archiducem mutasse, aut aliam ei mentem a pontifice inspiratam, aut
vero ab inquisitoribus ejus animum fuisse? Neque plus spei a fratribus et
patruclibus esse. Scire omnino, quomodo in Aultria, ^a Sciria, ^b Carinthia, atque adeo
^c Graecii nuper cum Protestantibus actum sit, frustra petita et impetrata principum
foederatorum advocazione; id nimirum esse, quod Philippus parens Maximilianus
laudandae memoriae Caesari patrueli, qui cum, misso in Hispaniam Carolo fratre,
ad moderationem in religionis negotio hortabatur, sine ulla tergiversatione respon-
dit, malle se omnium provinciarum iacturam facere, quam committere, ut quid-
quam quod ad Catholicæ religionis detrimentum pertineret, indulgisse videretur.
Nemini obscuras esse Hispanorum in pacificatione Colonienfi ante xxv annos voces
iactatas, bene cum Protestantibus actum iri, si eos tanquam Judæos, atque adeo
Singulos Nubienfies, qui ubique errones sine lare et foco exagitantur, omnibus bonis
spoliatos, ceterum salva vita, novas terras quaerere sinerent. Id a præcepta per saltum
ambrosiosum opinione combillisse, tanquam certissimum varicinium, ^d Hispanienfies
ultimum monarchiam in Hispania tandem constitutum ire, hæc ratione, quod cum
ordine ea ab oriente in occidentem devoluta, ex Asia in Græciam, et reciproco actu
in Asiam ad paucos annos sub Alexandro et successoribus dissiliens, tandem inde et
Græcia Romam migraverit, nunc restare, ut in Hispania maxime omnium occi-
dentali conquiretæ. Hoc sibi persuadere illos, et ut adsequantur, nihil non facturos;
neque sperandam esse, ut fidem datam servant; nam ratum inter eos esse, fidem
Sectariis non servandam, quippe qui primi fidem regi et Deo datum minime ser-
verint: omneque adeo principum eum subditis armatis contractus re ipsa irritos
esse: id Balazarem Aialam, magni nominis inter eos jurisconsultum, sub Alexandro
Parmensi mælitæ generalis auditorem, scripsisse. Neque de libertate in civili
administratione et immunitate ac privilegiis melius sperandum sub Germano, si Deo
placet, principe; nam illum Germania quidem oriundum jampridem Hispaniffare,
Hispana quippe matre genitum, in Hispania et sub inquisitorum disciplina educa-
tum, Hispanis atque adeo pontifici ad omnia audientem; qui denique Hispaniam ux-
orem duxerit, et illas provincias ejus beneficio dotaleis possideat. Illarum autem
cas esse situ locorum et hominum industria opes ac commoditates, ad monarchiam,
quam animo meditantur, constituendam, ut nisi cum pleno imperio eas in potestate
habeant, libertate et privilegiis, quæ ipsorum consiliis obstant, pectus datis et
everfis, votorum compotes evadere se posse desperent. Frustra principum foedera-
torum et amicorum sponsonem offerri; nam, pæc facta, et Belgis sub jugum sen-
sum missis, feras et inutiles fore sponsonum advocaciones. An vero quinquaginta eorum
propterea bellum Hispanis denunciaturum? Belli tantos sumptus et molestias, et
propter incerta tam periculosas curas, ut neminem alienæ utilitatis causa id sus-
cepturum esse appareat, et multos proprias injurias ob id dissimulare, nec nisi co-
actos extrema necessitate ulcisci. Pace Vervini inter Francos et Hispanos facta, an
non imperiales civitates et Clivensem ditionem comprehensas? Et quamquam His-
pani cum quoad externa violaverint, tamen regem Christianissimum quamvis roga-
tum non propterea contra Hispanos arma capere voluisse. At quem seu motuum
tanorum seu bellorum finem futurum? An cum mortalis sit hominum conditio,
inimicitias immortales esse oportet? Imo pacem toto pectore expectandam et am-
plectendam esse, modo tutam, et quæ nihil insidiarum habeat. Sed cum bella aut
transfusione finiantur, aut victoria, videndum esse, an tuto cum præpotenti hoste
transigi

VAR. LECT. * fore, ut ultima monarchia, quam a tot annis in Hispania sumamus seclutur,
hæc ratione — in Hispania constituantur. *Ans. Reg.*

INTERPR. ^a Sciria. ^b Carinthia. ^c Graecia.

transigi possit, qui per transactionem ex hoste dominus, eorumque quos in gratiam recepit, vitae ac necis arbiter efficitur. Id quam periculosum sit, ex iis quae supra memorata sunt, liquere. Superesse igitur, ut constantia in proposito seruetur, et hosti temeritatis suae concessio extorqueatur, damnosam diuturni belli, et exitum non habentis, moram suis rebus esse. Sic Helvetios Austriae principum injurias armis sanatis initio repulisse, et ad extremum constantia sua libertatem, qua florere hodie eorum republicam vident omnes, sibi peperisse, Austriacis ultro a tam damnoso bello tandem abstinentibus: et post ruptas toties indacias et renovata infelicitet bella, Sigismundum Archiducem perpetuam universo cum Helvetiorum pogo pacem fecisse, et plenam libertatem iis reliquisse. Maximilianum deinde Caesarem, et Carolum nepotem eam confirmasse, et utrumque opera eorum in Italiae bellis feliciter usos esse. Sic Danos, excusso semel Christiani furiosi domini iugo, quamquam Carolo v adfinitate proximo preces et minas simul miscente, nunquam adduci potuisse, ut cum eo reconciliarentur; tandem alio principe moderatioris adseito, res suas obfirmari ad constantiam animis in tuto collocasse. Sed maxime omnium illustre Machabaeorum exemplum suppetere, qui cum Antiocho nunquam redire in gratiam voluerunt; belloque fatigatum laudabili perseverantia vicerunt, et pacem invito extorserunt. Idem Belgis in tam iusta causa, quod Helvetiis et Danis contigit, a Divina clementia expectandum esse et sperandum, modo non se deserant, sed in vestigio manentes haerentem hactenus penes se victoriam constantia retineant: nam Austriacos, qui pace opus habent, cum eam aliter habere non possent se videbant, ultro idem, quod maiores eorum cum Helvetiis, et ipsi cum Belgis facient. Per bella Belgarum crevisse imperium, innumeras navis bellicas instructas, urbes pomoniis amplatas, et novis propugnaculis firmatas; scholas in literis, disciplinam in re militari sub optimis ducibus constitutam; navigationes ad incognitas terras feliciter susceptas; et inde immensas opes pristinae magnitudini accessisse; provincias unitas ultro tributum in res tam necessarias conferre; nihilque restare, quam ut virtute partam felicitatem constantia tueantur. Contra Hispanorum viris atritas, exitum bello circumspicere illos, et oblatus avidè arrepturos. Philippum patrem, huius belli pertaesum, non tam persequendi consiliis, quam necessitatem finiendi filio reliquisse. Qui parentis florentibus viribus ferendis pares fuerunt, cum tunc ipsi admodum infirmi essent, nunc cum per calamitates et adversitates, Dei beniginitate, creverint, filii debilitas non ferent? Tum conversi ad maiorem religioni addictos Belgas oratione, eos periculi impendentis admonet, ex praeteritorum recordatione, Lamoralli^a Edmundani, et Hornani comitis, ^b Montinii fratris in Hispania a carnifice necati, ^c Marchionis Bergensis denique exposita exempla; ^d Sellii reguli, ^e Hiprensis episcopi, ^f Campaniaci, ^g Auxii, ^h Hesi indignae mortes. Tetticulamentum postremo inquisitorium, quod ipsi detestare tanquam a pontifice profectum honeste non possent, ad horrorem adiectum, cuius quo se metu redimerent Olyssiponenfis ipsos Philippo vicies et quinquies centena aureorum circulo obrulisse aiebat libelli auctor; non ut inquisitio omnino tolleretur, sed ut in terribili jurisdictione hoc temperamentum servaretur, nemo ut in carcerem conjiceretur, nisi prius edito accusatoris nomine, et criminis capitibus expressis, quo is qui postulabatur, his acceptis, ad respondendum antequam condemnaretur, se parare posset; et in summa, ut reus, antequam in eum ferretur sententia, sicuti in aliis judiciis fieri solet, audiretur. Verum inquisitores his cancellis suam terribilem potentiam circumscribi passos non esse; nullis quippe limitibus inclusam, ad explicandam jurisdictionem

liberius

INTERPR. ^a les comtes d'Ernaud, et de Hornes. ^b le baron de Montigny. ^c le marquis de Berghes. ^d le baron de Sellis. ^e d'Ypres. ^f le Sr. de Champigny. ^g d'Auxy. ^h le baron de Hési.

TOM. VI.

C c c c

CDCCV.
HENRICUS IV.

liberius evagari, et hoc in se privilegium habere, ut hominum vilium ac suspectae fidei testimonio, quorum in aliis causis nulla ratio haberetur, fidem faciat. Hac arte in * Insulribus, et Neapolitano regno labefactatam libertatem, Arragoniorum infracta iura, dum Antonii ^b Perefi civis sui causam tutantur, amissis defensionis legitimae praefidiis. Hac arte ^c Olyssiponensis, atque adeo ^d Lusitanos sensim exarmatos, et ad colendam terram a re navali, in qua aliis Hispanis praestabant, revocatos. Jam pactis dotalibus cum constet navigationem ad Indias discretis verbis prohibitam esse, cui dubium relinqui, quin idem Hispani in Belgio facere cogitent, quod jam in Lusitania fecere? Proinde se universi respiciant, liberosque suos, quos tondem municipia sub jugum Hispanicum mox transitura existimare debeant, si pacem infidam necessariae defensioni, si patientiam instructuam reposita in constantia publicae utilitati praeferre velint. Hae tunc inter Ordines iactata, quae conditionibus traditionis postea institutae formam et legem dederunt.

X. SUNT id Caesar Belgii Ordines, post pacem cum Anglis factam, ut rebar, tractabiles, adiunctis Imperii ordinibus, de pace sollicitabatur; partim ut Alberto fratri gratificaretur, et quod aliqui turbatis in Belgio rebus, potentiaeque Christianae vivibus eorum occasione distractis, minus subsidii contra communem hostem per Pannonias grassantem fore providebat. Per Maximilianum ^e Cochium traditae Caesaris et aliorum principum literae; ii erant Joannes ^f Suicardus Moguntinus, et Christianus Saxo septemviri, ^g Wolfangus Theodonicus archiepiscopus Salisburgensis, Philippus ^h Balouarus comes Palatinus, et ⁱ Coloniae ac Norimbergae civitatum magistratus. Summa petitionum erat, ut ipsi ab imperii finibus militem ablinerent; conveniant, in quo de moribus Belgii componendis ageretur, diem et locum condicerent, coque delegatos mitterent. Gravis actus pro tam benevolo in se animo, de conventu se excusant, et repetita similibus conventionum memoria, e dignitate Caesaris et Imperii principum non esse dicunt, ut quod ab illis ad publicam tranquillitatem bona mente et sincero cordis affectu speciose instituitur, ab infidelis publicae libertatis hostibus, qui jam per inquisitionem tribunal in Hispania ipsorum non auditorum excidium tacito iudicio decreverunt, per fraudes et insidiosia consilia eludant. Dein Hispanum et Archiducem nominant, quorum de monarchia Christiana, quam per somnium sibi assuxerunt, assidue cogitantes, hanc ratam esse sententiam dicunt, rectam mundi huius administrationem aliter stare non posse, nisi duae potestates uniae, ceteris everfis, constituantur; altera spiritalis, in qua pontifex Romanus; altera civilis, in qua Hispanus, pro supremo capite habeantur.

XI. ^k AQUISGRANENSIS res Belgicis conjunctas nunc exsequar, narratione longius repetita: nam de his jam a multo tempore altum silentium. In illa civitate olim primatia, Caroli Magni, qui Imperium in occidentem fundavit, tumultu nobilitata, cum Protestanteis plerique, qui ut plurimum in ditionum confinio illo confluerant, idem sibi quod in ceteris Imperii civitatibus licere existimarent; ea re non contenti, etiam dominationem in alios sibi sumere aggressi fuerant, et ante xxiv annos tumultum in ea perniciosam excitaverant. Re tamen utcumque pro tempore composita. Postea cum ad ingenium rediissent, Rodolfus Caesar, ad quem majorum religioni addicti iustas querimonias suas detulerant, Colonienfem praefuli et Treviro septemviris, et Joanni Gulielmo Clivio duci, qui jus honorificum ob viciniam ex Caesarum concessione in eam sibi vindicat, negotium dederat, ut de causa cognoscerent, et jus inter partes dicerent. Magni tumultus inde excitati, dum alteri ante omnia in antiquam possessionem, a qua iniuriose dejecti fuerant, restitui a delegatis petunt; alteri ultionem mictuentes, per principes Protestanteis exulibus sibi conjunctis

INTEPR. * *le Milanais.* ^b *Perce.* ^c *seus de Lisbonne.* ^d *les Portugais.* ^e *Cochl.*
^f *Suicardus elector de Mayence.* ^g *Wolff Dietrich archevêque de Salzbouurg.* ^h *de Baloue, comte Palatin.* ⁱ *Colonne de Norimberg.* ^k *Aut la Chapelle.*

conjunctis advocacione impetrata, rem in longum extrahunt. Tandem exorante Novembri, anno C1325CVIII, venire a Caesare feciales, qui benigne a consulis excep-
 cepti, mandata sua exposuerunt; velle ac jubere Caesarem, ut consules ab ipsis
 dignitate moti pristinae dignitati restituantur, sit a motibus deinceps cessatio, nihil-
 que in republica innovetur, sibi-que deinceps controversias disceptandas ac defini-
 das relinquunt. Secundum haec a delegatis sententia lata, qua antiquus senatus re-
 stitutus est, abdicante se novo magistratu; addita clausula, ut de damnis et sumptibus
 tanta temporum intereaspedine litis protelatae victrici parti a reis, delegatorum ar-
 bitrio, plene satisficeret. Qua in re a reis supplice oblato libello petitum, dum delegati
 abessent, ut sententiae ab ipsis latae, ac ceterae res iudicatae, quae ad religionis cau-
 sam minime spectabant, ratae haberentur; ne cui ob religionem molestia aut peri-
 culum crearetur, suspensio interim publicis conventibus exercitio, quo usque Caesar
 de iis statueret; ut pars victrix, sine ulteriore dilatione sumptuum et damni, in quo-
 rum restitutionem essent condemnati, ederet et exhiberet rationes, tempore reis ac
 loco concessio; in quo vicissim de rationibus rem iudicatam exsolvendi, aut eius mo-
 derationem impetrandi in commune consultare possent. Ad ultimum, ut senatus
 et aliorum interventu, abolita proscriptione, ipsi in gratiam reciperentur. Ad haec
 ante septennium mense Septembris a delegatis re cum senatu communicata respon-
 sum fuerat, licere iis, qui Catholicam religionem profiterentur, ad Caesarem profici-
 scisci, et gratiam praeteritorum impetrare, (qua clausula Protestantibus a gratia ex-
 cludebantur) de cetero conveniendi locum iis assignatum iri, conditione addita,
 ne ullos, nisi senatu consentiente, et consilium aliquo inspectore, conventus ha-
 bebant. Rationes sumptuum ac damni intra xl dies conficerentur, et exhiberen-
 tur; quibus si contradiceretur, aut inter partes non conveniret, Coloniae praefectus,
 cui ejus rei arbitrium commissum erat, jus ex aequo diceret, prohibito
 interim omni alterius quam Catholicae religionis cultu. Moniti insuper et senatus,
 et universae singuli, ut se modeste ac pacifice gererent, neque novis turbis occasio-
 nem praerent. Post delegatorum discessum, rei cum contradicerent, aut rem iu-
 dicatam exceptione eluderent, in executione, quae penes senatum erat, severius cum
 iis actum, immixtis in quorundam aedeis, quasi ex nova causa, senatus decreto mili-
 tibus, qui designatos in custodiam traderent; quibus non comparentibus, scripturae,
 libeli, rationes, et quicquid erat chartaceae spellectilis, in curiam asportari juben-
 tur, manente in aedibus per reorum absentiam custodia; quae non prius, quam
 consumpto omni pena, exessit. Neque tamen interim magistratu notis et con-
 demnatis, sicuti convenerat, assignatus ad conveniendum locus. Tandem rationes
 sumptus et damni exhibitae, et rei ad Sagittariorum aedeis vocati, qui intra quartam
 decimam a denunciatione illa dicim summas in iis comprehensas exsolvere jubentur;
 ni faciant, pro perduellibus ac proscrip-
 tis convelli habeantur. Id militari corona
 actum, metu contradicentibus iniecto, ne mutire auderent; et ultro provocati om-
 nes, qui actionem sibi contra competere arbitrabantur, ut cum sine mora ederet:
 quo facto, major actorum numerus quam augea repetitus est, et audaciores redditi
 qui infestis erant, alia post aliam emergente actione. Cum dilationem tot summis
 exsolvendis concedi petrent rei, concessio brevioris spatio, quamquam aliquoties re-
 petito, nihil inter eos actum. Itaque qui propolia exercebant, tabernae claudere, et
 a vendendo et emendo abstinere iussi, donec iudicium exsolvisset: tum proctul-
 lantibus semper reis Clivensis ducis acceptum intra urbem iussu senatus praefidium,
 et l. talerorum in singulos dies multa reis imperata. Proscriptionis a Caesare pro-
 nunciatae sententia omnes, qui ab anno LXXXI magistratum gesserant, complecte-
 bantur. Itaque rei petebant, ut tempus ad eos in jus vocandos concederetur, quo et
 pro

CIDICV.
HENRICUS IV.

pro qua parte illi tenerentur, cum iis agi posset. Sed rursus in eo nova difficultas versabatur, quod plerique ex iis qui magistratum gesserant, majorum religioni addicti, a condemnatione eximii debere contendebant, quod se tunc idonee processuros esse dicerent, et nunquam iis, quae a senatu contra Caesaris voluntatem et ejus decreta facta essent assensisse, sed suffragiorum victos multitudine, cum frustra se obniti viderent, acquiescisse potius, quam quod agebatur, probavisse. Ita a multis se exonerantur illi, et, onus in Protestanteis multo cum gravamine reiectum; quod si ab universis ferebatur, levius futurum erat. Quod pati acerbitate executioni mandatum, et incunte Februario, cum nive cuncta hoerent, qui iudicatum non solverant, aut a sententia ob causam religionis exempti non fuerant, urbe et territorio Aquisi, nulla mora interposita, excedere iubentur, cum Hispani passim discursarent, ad quorum injuriam, severitate decreti, exponerentur. Iis digressis decretum Aptili sequenti factum, quo solutio in proximum Maium differebatur, intra quod tempus ad urbem venire, et cum actoribus transigere reis permittebatur, interminatione addita, nisi intra illud tempus satisfacerent, fore, ut bona eorum hastae sublecerentur, et in eorum possessionem publica auctoritate creditores mitterentur. Additum et novum edictum, in receptatores aut interversores bonorum absentium, qui iubentur, si quid penes se habeant, aut alios habere sciant, id confestim ad magistratum deferant, aut rei iudicium faciant. Quidam edicto paruerunt, sed cum plures impares solvendo essent, ad Caesarem spe moderationis impetrandae miserunt. Sed legatio exitu cauit, cum Clivius, cui multum debebatur, ne contumacibus gratia fieret, per suos impediret. Itaque cum eo agere iussi, et L. aureorum CIO ejus delegati petebant; sed cum illi summam immodicam causati se excusarent, a sociis partem tantae summae exigere postremo iubentur. Sociorum autem nomine intelligebantur, quicunque ab anno CIOCLXXXV ad annum CIOCLXXXI magistratum apud Aquisienses gessissent. Cum acerbius id exigeretur, querimonia ad Caesarem delata; deinde Colonienis mandatum datum, ut de re tota, ac praesertim de iis quae in proscriptionis executione inter adlores et reos controvertentur, plene cognosceret. Verum a septemviro delegati re procrastinata, non nisi altero huius saeculi anno, ad urbem venerunt. Interea calumniose vexati proscripti, et illis impropertum, quod tributum in bellum Turcicum imperatum plene non exsolvisset, quamvis Francosurtensis magistratus² apochis sive acceptilationibus contrarium probaretur: nam tribus vicibus florenos imperiales tredecim millia et CCXCVIII exsolutos esse, quamvis senatus tantum undecim millia centum et viginti octo a populo accepisset, quod plerique, ac praecipue qui in suburbis habitabant, pensitationem decrederant, proscriptionis sententiam propediem evulgandae veriti, et quod magistratum abdicatum ita providerent. Adventu delegatorum Colonienis ad urbem proscripti venire iussi, ut eorum de exceptionibus eorum cognosceret, et eodem tempore illis a senatu interdictum, ne ad urbem venirent, potestate tantum in suburbano territorio commorandi facta. Post rem tumultuario agitatam cum urgerent delegati, ut utraque pars se arbitrio ipsorum summitteret, pauci assensere, lique summa depensa quae ab iis petebatur, forma a Caesaris delegatis praescripta, quae post criminis confessionem a Caesarea maiestate veniam ignominiose perere coguntur; quod socii, qui culpam obfirmatis animis diffuebantur, gravissime omnium tulerunt, quippe hoc praedictio quasi condemnati; cum nihil se fecisse dicerent, quam quod eos facere oportuerit, qui patriae libertatem et privilegia salva cupiunt. Neque vero

Caesarem

NOT. ¹ Par l'original de la quittance du magistrat de Francfort on avoit reçu du magistrat d'Aix, en trois termes, la somme de 10250 florins d'Allemagne, ce qui étoit réduit à la monnoye

courante d'Aix, montoit à la somme de 13791 Deniers; & cependant le magistrat d'Aix n'en avoit recueilli que 11128. *P. Mercur. Put.*

Caesarem ipsum ita a causa sua aversum fuisse, quin mitius cum miseris civibus acturus fuisset, si per importunas pontifici legati, et Gul. Sanctemenis Philippici oratoris, ac denique Francisci Mendozae Arragonii thalassiarchi prelationes licuisset. Quae omnia non propter rebellionem, a qua summo pere sint alieni, sed odio religionis fieri passim voce et scriptis praedicabant. Addebant, et hoc praetere infrastra urbis primariae in Imperio privilegia, eundem aurcae monetae adempta praetogativa, quam consulti juris non inusurito principale supremi domini sigillum appellant. Odium * Clivenfis auxit et res, quae non provisâ accidit, cum paulo post, mense Febuario, Franciscus † Lotharingus Valdemontius Antoniae, quae Clivenfi iusserat, frater, ad illam adisset, et cum cœ equitibus ‡ Borichorum sexto ab urbe lapide eonobio virginum et thermis nobile municipium venisset: nam inde civibus denunciatum, velle illam cum fratre ad urbem accedere, ad sanctas reliquias inviscendas. Id cum restitutus senatus libenter annuisset, omniaque ad excipiendos principes parasset in urbe, qui a Clivenfi metuebant, equites praemissos admittere noluerunt, et portam venientibus ocluserunt. Id sibi juris Cliviae duces arrogant, ut principes externos aliosque praefidii causâ ad portam urbis et per ipsam urbem deducant. Qui repugnabant, his se rationibus tuebantur, quod in Caroli v inauguratione cum Cliviae dux hoc iure uti vellet, § Fuldac praeful intercesserit, et post longam disceptationem a Caesare sit pronuntiatum, Clivenfi cum suis ad repagulum usque portae praecedere licere; quo facto sui alio defecerent, tumque Fuldensis agmen in urbem introduceret. Postea edicto Caesareo, multa grandi addita, cautum, ne quis monetam a magistratu Aquigranensi abdicato et proscripto eusam, sive aurcam sive argenteam, acciperet, vel erogaret; quod etsi id legitimo magistratui juris antiquitus in illa urbe fuisse Caesareani non differrentur, tamen ab iis qui abdicati sunt, usurpari non posse; eoque magis, quod, ut aiebant, antiquas inscriptiones mutassent: in Aquigranensi moneta ita conceptam olim inscriptionem fuisse, MONETA NOVA REGIAE URBIS AQUEGRANENSIS: illos autem loco REGIAE, subiecit LINRAE. Permissum tandem illis, ut aercam eudere possent, sed in inscriptione LIBRAE voce abstinere.

XII. M A R B U R G I in Thuringia et eodem tempore ob religionem tumultuatum. Ea urbs ad Mauritium * Hessorum principem ex successione Ludovici patris sine liberis defuncti pervenerat, et academia ac theologorum collegio confessioni Augustinae additorum his in locis famosa, acgre patiebatur, ut confessio Protestantium apud Helvetios recepta, cui favere in occulto Mauritium sciebant, locum inter eos haberet. Itaque cum praeceptum esset doctoribus, ut omnis non necessarius de Ubiquitate C H R I S T I disputationibus, rationem inirent, quia Humanitatem eam, citra acerbiorum verborum contentiorem, iuxta conventiones ea de re inter Gulielmum, Ludovicum, Philippum et Geregium fratres, † Tresac, hac ipsa in urbe, et ‡ Castellis celebratas afferrent; praeterea in Decalogus in ecclesia non mutilatus proponatur, et imagines ex ea ac statuac tollantur; et denique in sacra synaxi frangeretur panis: ea et alia nova, ut aiebant, decreta, cum theologi Calvinismum sapere dicerent, docendi minus potius intermittere, quam principi obtemperare se paratos ostendebant. Igitur xviii Kal. Sept. cum per Valentinum Schonorum in publica concione haec populo insinuanda carasset, facto concursu optices cum instrumentis ad templum accurrunt, et pastorem male mulctantem ac paene semianimum e suggestu deturbant. Abeerat tunc Mauritius, qui § Gemunda statim advolat, et Schonorum plagis deformem sua ipsius manu in templum reduct; et post habitam a Schonoro moderatam concionem, ipse etiam suas partes interposuit, et tumultuantis increpuit, addito,

INTERPR. * le duc de Jalleri & de Clèves. † de Terraine comte de Paudenont. ‡ Burisshot.
§ l'abbé de Solde. * le Landgrave de Hesse. † Treis. ‡ Cassel. § Gemund.

T O M. VI.

D d d d

addito, nunc liquido apparere, nondum imaginum cultum ex illorum cordibus evulsam esse, cum earum causa vivas Dei imagines pressio dilectissimi Filii sui sanguine redemptas violare non dubitaverint: proinde velle ac jubere, ut confestim imagines e templo tollantur, et substructio editor, in qua theologi sedebant, et ex qua factus fuit in Schonerum imperus, destrueretur. Cum vero plebem adversaturam crederet, non contentus theologos monuisse, signa aliquot militum in urbem induxit, et per civium domos distribuit. Inter murmura pauci dies elapsi, tandem post octiduum eives per delegatos ad genu principis provolvi et culpam confessi, veniam supplices petierunt: Schonerus ipse intervenit, eiusque precibus exoratus Mauritius indignationem remisit, paucis, qui turbis causam dederant, et porro daturi credebantur, solum vertere iussit; et postquam semel atque iterum sacram synaxim, adhibita panis fracti caeremonia, celebravit, Marpurgum discessit.

XIII. HAUD hinc longe Henricus Julius Brunsvicus ad cognominem urbem, cui jampridem inhiabat, et iussibus anno superiore struxerat, in potestate habendam, hoc anno animum denuo adiecit, eam intercipere primum actu conatus, a quo conatu magna cum iactura et dedecore repulsus; postremo vi aperta eandem expugnare aggressus est. Urbs hodie Saxoniae potentissima, a Brunone Lupoldi ducis Saxoniae filio ante 1500 annos condita ad ^a Onacrum fluvium, qui in ^b Vifurgium influit, parvis initis in eam crevit amplitudinem, ut Hantseniense societatis, quae LXX urbes complectitur, in collegium ad participanda privilegia cooptari meruerit. Principes vicinos aemulos semper habuit, qui jus in ea sibi arrogant; qua in re Brunsviconsum adversariam libertatem experti, semper eum iis similitates et inimicitias exercebant. Hoc animo ^c Julius secretum consilium iniecit urbis intercipiendae, et quo magis falleret, militem in propinquo aliquandiu tenuerat, et crebris in agro velitationibus ac iustationibus manus suspectum vicinis reddiderat. Nec deerat color, Lingenam citra Rhenum in proxima Frisia obsidentibus Hispanis, qui maxime toto illo tractu formidabiles; eaque de re literas dederat ad Coloniensem septemvirum, quae per manus hominum volitabant. Acecebat, quod cum ipse apud Saxonem septemvirum aliquandiu fuisset, eodemque tempore Christianus Anhaltini princeps ad eos venisset, rumor sparsus erat, quasi de filiae Julii eum Anhaltino nuptiis ageretur, eoque promiores ad credendum animi erant, quod ita futurum putabant, ut Anhaltinus, qui ad Genevensem confessionem inclinabat, per eam adfinitatem ad Augustanam rediturus esset; quod populi unice in Saxonia exoptabant. Itaque cum sub id Julius cum Alhaltino ad Guelforum arcem, primariam principum sedem, Wolfenbutelum vulgo vocant, venisset, accesserunt eodem milites et rustici, qui ad militiam instruebantur, citra suspensionem, quod ideo fieri omnes sibi persuaderent, ut novi sponsi tanto honorificentior esset accessus. Cum igitur copiae singulis diebus ad tympani pulsus per urbem pertransirent, nemo erat qui sinistra quidquam ex eo coniecisset; sed exim tandem cognitum, Brunsvicam esse sponsam illam, quae petebatur, et cuius gratia tanti bellici apparatus fiebat. Re cum paucis communiata Julius, clam primarius consiliarius et ipso cancellario, diem tentandae urbis condidit ad XII Kal. Oct. quo ^d Beceeri primarii consulis uxor defuncta, post horam pomeridianam, terrae mandari debebat, coneursum populi fore ratus, ut circa portas et moenia major esset solitudo, et infrequenter exuebiae. Per rubicinem dolus infusus, qui familiaritatem eum civibus colebat, vetus hospes anque olim civis. Is in curus delectis militibus plenos, ad locum ^e Lechelum praecire iussit ipse anteverit, et stationarios sermone suspendit, dum curus pertransirent, quos quinque amani rusticorum habitu sequebantur. Ubi portam anteriorem subire, rubicem,

qui

INTERPR. ^a Onacum r. ^b Wifur r. ^c le duc Jules de Brunsvick. ^d le Bourgmaître Becker, ^e le lieu de Lechelt.

qui interim venerat, ceteris carceratim e curribus desilientibus, obviam in excubiis confodit; signoque per id dato, ex quinque frequentibus duo in excubitores ruentes totidem sternunt; qui supererat, cursu se in urbem proripuit, et ad Magni portam properans, ad arma statim conelamavit. Qui portam occupaverant, numero circiter 2, interiores valvas, occursum primum civium veriti, ocluscrant, opperientes suorum adventum, quibus firmati in urbem impetum facerent: interim ^a Magni et Aegidii vallum occupant, et tormenta in iis reperta in urbem convertunt, et ad terrorem dispendunt. Ea mora factum, dum setius auxiliares adveniunt, ut cives ex summo pavore animos recolligerent, et ad defensionem se pararent: magna interim ad inopinatum tumultum, quasi capta urbe, puerorum, senum, et foeminarum comploratio. Plerique ad beati Blasii aedem confugiebant, loci se reverentia tutos rati, quippe quae principum parrocinio antiquitatem suam tueretur. Tribuni autem et regionum duces ad vallum Magni propugoculo contriguum conveniunt, ex compacto; sic enim antequam de impressione hostili cognitum esset, hesterno die inter eos decretum erat: qui videntes ex eo paucitatem hostium, directis in latera tormentis illos infestare coeperunt, et ad eas angustias compellunt, ut praeter munitionem ad portam Aegadianam, quam ^b Caerum vulgo vocant, cum vallo Aegidiano nihil retinerent. In eo successu basiliscus ingens, pilae scquipedalis capax, ad portam illam multos jam annos depositus, et ferreis ramentis, faxis atque materia opplectus a pistore, ut pethebatur, pulvere innitissio et citione ardenti incenditur, qui magnam stragem hostium edidit, unaque auxiliarium qui cum Julio advolabant; quibus confirmati, qui in Caero adhuc erant, valvas iotio oclusas perfringere tentabant; ut inde totis viribus in urbem irumperent. Id veriti cives intus simo, lapidibus et alia materia eas obstruxerant. Dum in eo sunt, renovata in urbe trepidatio, hinc detonantibus inflantur tormentorum dispendione per tecta et vicos hostibus; inde plebs contra senatum fremente, quae saepius monitos, ut securitati publicae consulere, consules parvi monita fecisse, et segnitur se gessisse, dimissis, quos conducant, tribunis exteris et aliis belli duobus, arguabat; et dum cum senatu altercatur, praefens periculum negligere videbatur: illi contra inflare, ut omnia contraxione et mutuae exprobrationis acerbitate cuncti se respicerent, ad extremum opifices et certissarii ad bis eto egregie armati, promisso stipendio, ad defensionem se comparant, et ad munitionem quam hostis tenebat, admotis scalis vim faciunt, ad ordinata dispendione multos sternunt. Nec hostes cessabant ab infesta dispendione per tenebras, plateas, quantum in se erat, latera regentes; et tormentis contra urbem interea ad terrorem incutendum, et artificiosis ignibus rem gerebant, sed exiguo damno, madidis facis cura consilium ad id paratis, et boum auxilium, ut ictus pilarum exipientes frangerent, et ignivoma mala ab illis jaculata resinguerent. Itaque ad publicum senatus stabulum, ubi magna straminis vis congesta erat, et ad arcem sacri collegii circa aereum Leonem, directi nequicquam ictus, pilis in vacua coincidentibus. Magna foeminarum plebeiarum et ancillarum in eo tumultu virtus fuit, quae ligonibus instruae, et per scalas enixae, hostium valvas vi tormentorum petrumperere tentantem per latera infestantes, ab opere tandem desilire coegerunt. ^a Circumcunte Sebastiano S. Michaelis pastore, qui civis ad concordiam adhortabatur, et ad propulsiendum commune periculum exemplo suo resiliantibus animos faciebat. Fecit et animos pucti exemplum, qui infesto charitatis patriae supra annos sensu, cum pro aris et focis depugnare se crederet, in medios ruere, et treis bellatores scloppro toties exonerato stertere visus est. Sed cum Julius suis pro victoria et praeda certantibus semper

recentes

VAR. LECT. ^a Circumcunte et postea hinc securus praefente Sebastiano S. Michaelis pastore, qui iugiter inter se et desilientibus civis ad concordiam. MS. Reg.

INTERPR. ^a fuit de Magnus et S. Gille. ^b Caesura.

CODICV. recentes sufficeret, cives pro salute pugnantes, novo milite minime sublevati continuo labore fatigaretur, redintegrata denovo quasi capta urbe per domos comploratio, a nube ignea plumbearum pilarum aucta, quas hostes pondere trium unciarum forma vasculi centum et sciqui glandes capientis compactas, et resina glutinatas, chartaque et linteo desuper obvolutas tormentis ingererant, quae magno cum fragore dispolata, immane, quantam ruinam per culmina aedium ubique cadderent, necmine tamen fere sauciato. Itaque missi e sacro collegio *Walradus et Mollerus ad Julium, qui ad ^b lucum rei eventum opperiebatur, qui vim deprecarentur, et circis, si milium impetum inhiberet, imperata facturos ostenderent. Verum ii minime auditi, ut nec alii post alios missi. Inter haec nox iniquis utrinque exacta; et foedus imber effusus, non mediocriter hostilis conatus retardavit. Tandem advoctis viii muralibus ex ^c Wolfenbutelo armamentario machinis redintegrata verboratio, et ad ultimam desperationem redactae res in urbe; cum juvenes duo diversis intrinsecus hostem a tergo invadere felici audacia aggressi sunt. Alter assumptis ^d delectis, lapidas perferere muram jubet, eoque aperto confectum hastis ut plurimum instracti acrem in vallum impressionem faciunt, et obvios quoque sternunt, ac late summovent. Alter tribus scaphis, quales in Onacro usitatae sunt, inposito mille, et adverso fluvio ab urbe egressus ad ripam oppositam exsecutione facta, portam ^e Aegilianam petit, et circumducto lxx circiter bellatorum agmine, hostem nihil tale expectantem, terrore injecto fundit. Abiectis armis in fugam se quidam coniecit; qui in munitione remanserunt, omnes ad unum ^f trucidati. Multi et in fluvium praecipitati ac submersi. Tum civibus, eruptione facta, fugientis insequentibus usque ad lucum, magna caedes edita, ut tota via cadaveribus sterneretur. Ita copiosi imbris beneficio et virtute duorum juvenum urbs servata. Laudati juvenes et egregie munerati, fuerit et pecunia publica donatus est, et auctum militi stipendium. vii murales, quas dixi, machinae captae, quas Brunsvicensis ante l. annos Carolo Caesari victori dare coacti fuerant, et quas Ericus Brunsvicus exorato Caesare, cui militabat, penes se retinuerat. Capta et aliquot minora tormenta, et vi mortaria in Cato cepta, et lxx cadi nectri pulveris, et aliquot scalarum, armorum, et hanoorum quadicornium, quibus projectis semper cuspis una superior eminet, pedicas vulgo vocant, itemque glandium resina conditarum, ligonam, hastarum, plena plaustra. Desiderati ex Julianis amplius cto cc, et in his ex nobilitate aliquot, et multi libatores in illo conficta nocturno per imprudentiam disceperunt. Capte cc circiter. Ex civibus vix ^g l. occisi, et totidem sauciati. Inde ex indignatione et confuso pudore obidio vi aperta tentata, et xii Kal. Nov. magno molimine vallum ducit, operas civibus disturbare per eruptiones frustra annixis. Quatriduo post ad Julium a Brunsvicensibus delegati missi, qui cum privilegia sua ac libertates urgerent, nihilque de jure suo se remissuros ostenderent, re infecta in urbem redierunt. Vallo ducto munitiones ad singulas portas tumultuario opere castratae, ita ut oppidanis urbe exire liberum non esset. Onacer ex molitoris ingenio et indicio fraenari coepit, ducto per fluvium aggere, quo obstructo aquae in superiore parte contrahae, cum laxaretur alveus, cum impetu in urbem exundarent. Pilae et ignivomae eodem tempore miro artificio fabricatae, quae ejaculatae firmiter parietibus et tectis adhaerere, et incendio inextinguibili domos in urbe depauperent: ita aqua ignique destructa ad excidium Brunsvica. Interea civitas ad Caesarem legationem adorat, et ejus auctoritatem in casu subito implorat; qui ad exemplum pertinere existimans, ne liberum esset in Imperio vicinis sine denunciatione et inconsulto ipso bellum cuiquam inferre, severum contra Julium propositum, advocatori mandati

VAR. LECT. * *trucidati*, cruce ubique solis resurgente. Multi *MS. Reg.*

INTERPR. ^a *Walrad et Moller.* ^b *lota de Lucili.* ^c *Wolfenbutel.* ^d *porta S. Gilla.*

mandati specie, quo et ipse, et ejus subditi, et quicunque alii amici et foederati ipsi in ea obfisione navabant, inde discedere jubebantur, addita proSCRIPTIONIS poena. Edictum more solito ^a Francofurti ad Moenum, Gieslæ, Arnheburgi, Sufan, Lengovie, Lippæ, Hamburgi, Lubecæ, Bremæ, Lipsiæ, Dresenæ, Magdeburgi, Luneburgi, Hildeshemi, Spiræ publice propositum. Sed soluta jampridem in Imperio disciplina mandatum neglectum. vi Kal. Dec. Julius apud obfessos inflat, ut ad postulata diserte respondeant. Sub id eruptione pugnatum, oppidanorum vii signis cum entibus ad ligna colligenda, quorum penuria in urbe laborabant, egressis, sed sereno conatu, adveniente hostili equitatu, qui oppidanos in urbem compulsi. Fridericus Daniæ rex in castra venerat sororio præsto futurus, qui lustratis munitionibus cum omnia sibi summopere placere ostenderet, mox 10 equites affore promisit; ii erant majorem partem ex ^b Holfatia, quæ Imperio subest, et Cæsareo edicto comprehendebantur, qui tamen principis sui fiducia freti constanter imperiale mandatum insuper habuerant. Interea Julius edicto ^c Helmstedii publicato de superbia ac protervia Brunsvicensium, quos subditos suos vocabat, multa conquestus, invitum se ad arma venisse profitebatur, ut male morigerorum civium contumaciam reprimeret, et, solenni protestatione interposita, cruoris innocui propterea effundendi culpam a se amoliebatur, et in rebellis ac seditiosos populos reiciebat. Jamque opus ad struendam armis subiecti aquam inchoatum, eo pendendum erat, ut aqua in urbem regurgitare inciperet, et jam ad genua usque creverat, cum vi intumescente, convulso obsecris ita se ejecit, ut in antiquum alveum rediret, metoque ingenti obfessio liberaret. Evenit et opportuno ac salutari juxta casu, ut die inopinatae impressionis, aliquot cives et magistratus primarii abessent, qui ingressu prohiberi, eundem ad Hansæaticas civitates prope profecti sunt, et Hamburgensium, Lubecensium, et Bremensium advocacione impetrata, legatione ad Julium decreta, ^d Wolfenbutelum eum delegatis venerunt. Summa postulationum erat, ut a focia civitate vim abstineret; si quid juris controversi cum iis haberet, jure experiretur: alioqui se sociorum periculum negligere non posse; et si pergit, tali tempore obfessis minime defuturos. Cum parum illorum preces curare videretur Julius, scripæ ab iis copiae auxiliares, iisque dux destinatus Augustus Luneburgi princeps, et de sumptibus et stipendio idoneo ipsi cautum. Daniæ rex in vallo adidus erat, et ad Ridaghausenium eoenobium stationem habebat, structa munitione, quæ vulgo Regia dicebatur; in quam vii Kal. Jan. acri eruptione facta, ipse parum a periculo absuit. Cum acceptis nunciis domum revocaretur, antequam discederet, ne a pacis rationibus omnino alieni viderentur, propositæ conditiones, ut civitas singulis annis ad explendam contumaciæ suæ memoriam, 10 Hungaricos nummos aureos poenæ nomine dependeret; ut jurisdictio omnis extra civitatem, cum pagis omnibus, penes Julium esset; cui et jus esset aulam suam in civitatem, cum vellet, transferendi; nemo in senatum legeretur absque principis auctoritate scripto consignata, in eoque semper aliquem ex suis habere ipsi jus esset. Immunitates ac privilegia, quibus majores sui in ea usi essent, principi in civitate integra manerent. Sumptus in bellum facti resarcirentur, et xx tormenta aenea poenæ nomine senatus principi offerret: quibus transactis, et pace firmata, princeps duas primarias in Imperio civitates nominaret, quæ de non movenda a Brunsvicensibus in posterum adversus principem seditione, et fide servanda apud ipsum sponsonem interponerent. Verum hæc conditiones ab obfessis, ut iniquiores, omnino rejectæ sunt. Ipse rex mox domum repetiit. Verum hæc ad annum sequentem pertinent.

XIV. IN

INTERPR. ^a *Frankfurt* für *Main*, *Gießen*, *Arnsberg*, *Zett*, *Lengau*, *Lippe*, *Homburg*, *Lüneburg*, *Leipzig*, *Dresden*, *Magdeburg*, *Lüneburg*, *Hildesheim*, *et* *Spira*. ^b *Holfatia*. ^c *Helmstedt*. ^d *Wolfenbüttel*.

TOM. VI.

E e e e

CIDCV. XIV. **IX** a Pannonia Turci ad ^b Strigonium, Sordare purpurato duce, castra po-
HENRICUS IV. fuerant, et cum plus in infirmitate nostra, quam in viribus propriis fiduciae habe-
 rent, rem extrahebant. Vicegradia, deficiente comenatu, interim dedira, et mox
 Novigrodia; dein, incunte Septembri, Tatari magna nube superverientes se Grana
 flumine superato effuderunt, et igne ferroque circa positum ulque ad ^c Comaram
 agrum vallarunt. Intercluso aditu auxiliariis ad Strigonium missis, redintegrata
 sub id verberatio, et XVIII tormentis quassatae munitiones; et oppugnatione totis
 viribus tentata, repulsi Turci. Majus a Pannoniis, qui cum Boskaido arma sociaverant,
 quos in Imperio scditiosos vocabant, interim damnum acceptum, cum illi in insulam
 irruentis Heiducos, qui ad Caesarem transierant, ad se ceciderunt. Eo pro-
 fectus ^d Colonitius denuo irruentis summa vi prepressit, et multos ex iis eiecit; verum
 illi majore numero incumbentes, Rheni comitem in insula a Colonitio reliquam op-
 presserunt, et pertractis in suas partes majorem partem insularis, ecce Germanos
 truciderant, ipsamque graviter vulnerarum reliquerunt. Quam eladem ultimus Bassa
 cum Rascianis et Gallobelgis co missus, quod reliquum tumultuantium rabies in in-
 sula fecerat, immaniter grassatus secum abstulit, insula pacis ad solitudinem redacta.
 Eodem tempore ad ^e Ovariam sive Neuheufeliam, famosam illis locis Christiano-
 rum munitionem, res a Turcis gerebantur duce ^f Agricensi purpurato, qui praetoria-
 norum novo subsidio firmatus, et tumultuantium Pannoniorum valida manu, ob-
 sidionem urgebat: jamque ad summas angustias praefidiarii redacti erant, comenatu
 deficiente, et pulvere nitrato. Nec ad Strigonium cessabatur, ubi tandem Turci ^g ix
 Kal. Octobris sancti ^h Thomae monte nostros dejecerunt, totos occisis, inter quos
 fuit Oeringensis comes. Inde cuniculis res acta, et directis eodem tempore contra op-
 pidum, ⁱ Flumentanam, et arcem, xxx eleciter tormentis, ne sui in opere turbarentur,
 impediebant. Tandem vi Nonas Octobris praefidiarii ad extrema redacti ^j Damp-
 tram comitem, qui arcem tenebat, scditiose circumfusi, et ad dedicationem faciendam
 minis adiuncti: cum initio recusaret, et officii pudore injecto monitis a tam pro-
 boso consilio dehortaretur, recusantem comprehendunt, et cum hoste paciscuntur,
 qui erga eos inusitata humanitate et fide usus est, vira salva dimissis, et in tutum
 cum agrotis deductos. ^k Cito praefidiarii post longam obsidionem adhuc in urbe
 erant, cum copioso comenatu, et ^l LXX, quae magni iactura aestimata fuit, machinis,
 ac bellico omni apparatu. Id actum v Nonas, cum totum decennium in portate
 Christianorum fuisset Strigonium. Tenebat Neuheufeliam Stephanus ^m Illiashius
 primarius Hungariae regulus, qui suscindeciae oppugnationi impar Georgio Bassae
 per litteras significat, e re videri, ut eum ⁿ Homonaio tumultuantium Pannoniorum
 duce ageretur, quem, Boskaido eum Caesare reconciliato, sperabat oppidum et arcem
 bona fide Caesari restitutum. Consilium probavit Bassa, et ex Marthiae archiducis
 voluntate Neuheufelia Hungaris dedita, manente in ea Germano milite, et exuberis
 cum aliis sub Homonaio, sic enim convenerat, agente. Verum aemulatione nationum
 paulo post factum, ut Germani praefidiarii cum ^o Streinio expulsi, ad ^p Co-
 moram se receperint. ^q Altenfolii sub id extrema passi, necnon et ^r Viglaffii, Schem-
 nitenses, et Kremnitli ad Boskaidos transierunt; qui ^s Nemethio duce per Stiriam
 licentiose in praedas effusi vagabantur; etiam ^t Kermento munimento, quod comen-
 tuum deserviret, occupato. Contra eos ^u Tillius equitatus illis locis tribunas
 Altenburgo profectus, cui et Stirii, et cum cito equitibus Holfatae dux se adjuun-
 xerat. Illi nusquam consistentes adventantibus Caesarianis, deserto ^v Raecollithemio
 haud multum munito castello, quod mox casu conflagravit, retro pedem tulere.

Diverfa

INTERPR. ^a Hungrie. ^b Graec. ^c Cimur. ^d Colonich. ^e Ovar Germa. ^f Novigrod.
^g Bassa d'Erva ou d'Erva. ^h Mont de S. Thomas. ⁱ porte du colli de la riviere. ^j Du Val conte de
 Dampierre. ^k Eligiboly. ^l Homonay. ^m Strein. ⁿ Comorre. ^o ou de d'Alfol. ^p ou de d'Alfol.
 Schenitz, ^q d'Kremnitz. ^r Nemethi. ^s Kerment. ^t de Tilly. ^u Raecollithem.

Diversa parte Boskaius * Claudiopoli in Dacia paulo ante adactis sacramento procribus princeps salutaris, et relicto in urbe cum summo imperio Sigisimundo * Ragothico * Cassoviam venerat, et inde cum exercitu incedebat, praemisso Homonao, qui † Polonium quod a Schombergio tenebatur, dedi postularet, spe facta ut ad nanciationem tumultus in urbe exoriretur; quod cum non successisset, et Schombergium ad defensionem paratum videret, Pestam deserta, ubi a purpuratorum principe honorifice admodum ac splendide exceptus est, diademate mire Graecarum ancillarum artificio elaborato, et LX, sicuti jactabatur, Hungaricorum aureorum c13, xxv item equis egregie instructis donatus, plena potestate facta, de pacis negotio agendi. Igitur assumpsit secum Hali purpurato aliisque Tureis, inde discedens * Corporam venit, quo Sigisimundus † Forgathus ob eam causam a Caesare legatus fuerat. Antequam initium disceptando negotio fieret, Colonitius archiducem monuerat, ut seorsim cum Tureis et Boskaiis ageret; et, si posset, prius cum Boskaiis, quod Tureis pacem cordi esse minime exstimaret, quippe qui id agerent, ut suspensis inter spem metumque Christianis, quantum possent, incommodarent.

XV. PRUDENTIUS quam verius id Colonitii consilium fuit, ita de negotio ex Turcorum ingenio judicantis: sed revera bello Persico premebantur Turci, de quo anxii pacem serio eum Caesare habere expetebant, eoque pertinebant insolita illa humanitas qua erga dedititios nuper Strigonii usi erant, et tot honores Boskaiis habuit. Siquidem Turcorum consiliorum illud arcanum est, ut non aliter de bello in occidente, hoc est, in Pannonia gerendo cogitent, quam cum de pace in oriente, hoc est, cum Persa sunt secuti: ne vires eodem tempore tam longinquis locis divisas, torque praepotentes hosteis simul habere cogantur. Quod et ex trium legatorum Persicorum, quorum unus in Gallia fuerat, sub id ad Caesarem adventu, cerius cognitum est; siquidem illi narrabant, regem Persarum, cum de copiis auxiliariis e Cilicia ad Ciesadam transire jussus intellexisset, continuo cum suis progressum, antequam illae advenissent, Ciesadam nondum plane instructum necopinato oppressisse, cumque fudisse creptis tormentis, vizque fuga cum eo ipsam evasisse periculum, et ad * Adenam per fugium habuisse, quo cum insectus Persa urbem obsidione cinxisset. Quo nuncio Sultatum perterritus statim † Trapezuntino purpurato mandasse, ut summis auxiliariis Ciesadae mature subveniret. Igitur statim Trapezuntinum assumpto alio purpurato cum exercitu se in viam dedisse: Persam vero re cognita, relitis ad obsidionem, quantum satis erat, ultro obviam cum toto exercitus robore processisse, et Trapezuntinum nondum instructa acie, in confusus impetu facto, disturbasse, et insignem de hoste victoriam geminam reportasse; Ciesada, qui oppido obsesso etiam egressus ad exercitum auxilium venerat, vix scapha arrepta elapsus. Nec intermissum post tantum successum victoriae cursum. Sed statim ad urbem vim factam, in qua defensores, postquam se fortiter gesserant, ad extremum effluisse, et victori urbem tradidisse. Addebant legati, perlarum Constantino-poli nuncium, euncta indignatione et trepidatione miscuisse, direptas Ciesadae accedis, et praetorianos seditionem ad Portam excitasse, de interverso a purpurato Damasceno stipendio quiritantibus; nec tumultus finem prius factum, quam dedisse ad poenam purpurato, et de prompta et gazophylacio pecunia. Proinde orabant legatos Caesarem, ut in bello contra communem hostem toties prostratum, antequam vires et animos colligeret, constanter pergeret; neque cum eo pacem habere vellent, qui non alium cum vicinis pacis fructum quaerit, quam ut eos interquiescentes et securos armis resumpis opprimat. Il exeunte Novembri a Caesare dimissi cum literis ad Persarum regem, quibus pro honorifica tam longinquis et locis legatione et amicitia ultro delata gratias agebat, et de successibus contra Turcos gratulabatur: eodem

INTERPR. * Clausenburg ou Trausilvania. † Regenti ou Rakety. * Cossio ou Cossitz.
* Presburg. * Corpus. † Forgatz. * Aden. * Basia de Trebizonde.

CICIDCV.
HENRICUS IV.

codem se animo adversus communem hostem esse, et nihil omisisse suppeticiis annis, quo cum a finibus propelleret; sed tumultuatione quorundam in Pannonia felices hos initio conatus aliquantulum retardatos esse: sperare nihilominus, brevi res ita componi posse, ut cuncta in pristinum statum restitueretur, quo totum Imperii robur absque impedimento in Turcos vertatur. Insuper interim apud Hispaniarum regem, ut classe infecta per Mediterraneum mare vires hostium distrahat; sollicitatum et pontificem, ut milite et pecunia causam communem juvet. Insuper et apud serenitatem suam legationem, sed a Donavium regulum huic obcundae destinatum in procinctu obisse. Rerum et Mosciarum vicissitudinem inexpectantem, (nam per illas terras hoc tempore solam in Persiam viam potere,) in causa fuisse, ut serius ad ipsum misert: nam de illo principe, qui rerum nunc in illo amplissimo tractu potitur, quis ejus sit animus, nondum satis exploratum habere. Tum firmam et perpetuam amicitiam et libertatem commerciorum ita desert, ut si, quod optet et spectet, sua serenitas victrix sine suis usque ad mare prorulerit, navigatio ac negotiario subditis suis per omnia regna et Imperii ditiones pateant. Gratiae et actae pro benignitate, qua Christianos in suis ditionibus complectitur; permittit ipsis conscientiarum et religionis libertate. Ad ultimum missos ad se legatos diligenter officio defunctos diei, et plurimum commendat. Haec primis literis comprehendebantur; alteris idem fere repetitum, ac tertius denique, quibus et pro legatione ad regem Franciae missa gratias agit. Tertius autem ille legatus qui apud nos factus, in Poloniam transit, et insigni vanitate Persiae regem ad Christianorum sacra transisse mentis est; ea re majorem se legationi suae gratiam conciliaturum ratus: quod statim dissimulatum credulos in tei optandae spem erexit, apud alios fidem legato abroganti.

XVI. Dum pax inter Caesarem et Boskaium agitur, multa inciderunt, quae negotium, paulum absuit, abruperunt: nam Boskaini ad Canisae finis in eis Italos incidentes, ad tace ex eis fundunt, et pecuniam a pontifice missam, quam secum illi habebant, capiunt; eodemque tempore Tarari in praedas effusi late omnia infecta faciebant, et in Lithuaniam excurrentes, a Sultano Chano peiora, nisi ipsis satisfaceret, minabantur. Rursus exente Decembri Boskaini Turcis immixti, magno numero ad Hildwegam confluxere, spe concepta, ut Caesarios in castris secutos opprimerent; quae illis in exitum vertit: nam paratos enim offendissent, ab iis magna clade affecti sunt. Vicissim ad b Neostadium Gallo-belgae cum se more suo licentiosius gererent, rusticis injuriam non sereantibus, tumultu excitato pulsi ac caesi. Inde Budae eum delegatis de pace actum, et agitatae utrinque conditiones, quae rursus Forgasio reverto, ab Stephano Illishaskio, cui plenam potestatem Boskaius fecerat, et Viennam ad Mantiam profecto coram ipso amplius disceptatae sunt; Heiducis et Cosceis interrim grassantibus. A quibus magna damna accepta, et Sigismundo Poloniae rege apud Boskaium, qui Caesariae erat, graviter conquerente, tandem Heiduci intra praesidia revocati. Tumultuantibus Pannoniis et manu rem gerentibus, non deest graves et iustae, sicuti rebantur, causae, quibus sumpta arma exsulerent. Et jam viii Kalendas Aprileis datis ad Bohemiae, Silesiae, et Moraviae Ordines literis, de Caesarianorum duritia multum conquerebantur, jurisjurandi religione neglecta, violatis iuribus et libertate antiqua, a divis Hungariae regibus majoribus ob merita et praecelatas Hungarorum procerum virtutes, in eos summa beneficentia collatis: nullo respectu bonorum, curiarum, nobilium, ecclesiasticarum dignitatum ac procerum habito, omnia ad extremi militis praedam exposita. Cumque de injuria xx abbatum annis publice in comitiis Poloniensibus multoties exposuissent, et per delegatos apud Caesarem maiestatem egissent, nunquam eos admissos aut auditos esse. Et cum levamentum

INTERPR. a le baron de Dohna. b Neustadt. c les Etois de Presbourg.

a tot injuriis et vexationibus a clementia ejus expectarent, pro omni responso et querimoniarum remedio Georgium Bassam, hominem extremum eum extremo milite missum; ejus adventum non solum non levare, sed geminatis injuriis et vexationibus omni spe et opibus suis funditus eversti: nam nihil illum per suos ad summam crudelitatem reliqui fecisse; spectro proceres, et in bonis ac familiis omni contumeliarum genere adfectos; ministros summa immanitate habitos, et quosdam ex iis pelle detacta examinatos; stuprationibus ubique impune grassatum militem, honestas matronas, virgines, puerperas partui propinquas ad interitum, et novencis puellas vi illata contaminatas. Per juris cavillationes institutis novis Canceris, bona ab antiquis possessoribus injuriose avocata, et in extremum militem collata: nobilibus in miseram captivitatem abductos, liberos pro libertate obsolescentes, nec nisi grandi exsoluta pecunia liberatos, jurjurando prius praestito, nullo tempore posthac acceptae injuriae memores futuros, aut de ea juris via adituros. Ad id, judicia extra regnum contra privilegia et libertates instituta, ut querimoniae ad openi clementiae suae implorandam eluderentur. Itaque eo profectos nunquam audire post immensis sumptus, et tempus inutiliter consumptum, nihil praeter plorat ad suos retulisse. Sic illustrissimum Stephanum Illiasthianum bonis spoliatum, ad extremum solum vertere coactum; sic eum juridico praefecto, cum ejus consiliis, ac praefectum cum Georgio Valentino Homonazio et Georgio Zabo, ac pluribus aliis actum esse. Munera publica ac dignitates, non Hungaris, sicuti oportuit, et jurejurando solemniter a Caesare, cum regno inauguraretur, promissum fuit, sed extraneis attributa. Ante biennium in comitiis Caesarem nobilibus Austriacos Germanos inter Hungariae primates, addita causa, quod illos desicere videret, recenseri voluisse, ut eadem prerogativa, qua indigenae, iisdem denique privilegia et honoribus, licet adoptivi, fruerentur. Ita Carolum Maximilianum, Eustochium, fratres a Liechtenstein, Ernestum, Joannem, Ludovicum Mollardos, Sigefridum, Carolum, Ernestum Colonios publico diplomate, nec regis sententia, in Hungariae senatum allectos esse. Tamen haec omnia licet gravia et intoleranda, XIII annorum patientia dissimulasse Hungarum proceres et plebecium ordinem, ex eaque publicae libertatis insidiatore occasione sumpsisse ulteriora audendi: nam ecclesiasticum ordinem bona ab avo, parente, ac sua maiestate ob regni necessitates, et continuum cum Turco bellum oppugnata, per illegitima et emendicata a possessoribus, sine ulla solutione, neque servato juris ordine, avocasse. In causis decimarum ipsos ecclesiasticos, eosdem iudices et actores in foro suo sedentes, nobilitatem et plebeios miris modis diversasse, et excommunicationis poena innodare, et ad absolutionis remedium ab ipsis quaerendum tandem compellere. Regnicolarum capitularia per eas fraudes in despectum adducere, et addendo, adimendo, omittendo, immutandoque, irrita facere. Suggestione episcoporum quorundam, ministros per Gallo-belgas inaudita seditio habitos, et ad extremam occisos, mortuorumque cadavera effossa, et immaniter flammis tradita. Jampridem et sepulchrorum corpora eruta, sicuti illustris viri Georgii comitis Bathorii, ejus conjugis, et Stephani item comitis Bathorii; et arma et insignia a numulo Georgii rapta, Bassam adhuc hodie penes se retinere. Quin et ademptum Protestantibus Casfoviae templum per Bellioccensem comitem, Francisci Forgaski episcopi Nierlensis cancellarii infligari. Qua de re cum in Posoniensibus comitis nuper conquesti essent, nihil responso ab sua maiestate delegatis accepisse: itaque statim protestatos esse. In iisdem comitiis quoniam solenne est ut capitularia illa recitentur, et denuo confirmantur, ad ea additum esse ultimum caput, quo sanctissimum decretum

Andrae

INTERPR. * Zabo. ^b Les Liechtensteins. * Les Mollards. ^d Les Colonios. ^e de Belgis.
^f Forgaski évêque de Nitria, évêché de Hongrie sous le métropolitain de Crac.

TOM. VI.

F f f

CICLOCV.

HENRICUS IV.

Andreas II regis Microsolymitani vulgo indigitati, pro sanctione superiorum subieciar, adjectum et obtrusum esse; qua re nullam magis piacularem admitti potuisse. Sanctissimum principem anno Domini 1100 et 1111, capite XXXI fuisse, si se aut aliquem successorum contingeret, ullo unquam tempore, superioribus decretis, quibus privilegia et libertates regni firmaverat, contra ire velle, illius decreti auctoritate liberam fore regni subditi circa infidelitatis notam resistendi et contradicendi in perpetuum facultatem. Idem tripartito opere Tir. IX, in quo de regni libertatibus agit, discerni, nempe quartam et ultimam libertatem esse, ut si quispiam regum et regni principum libertatibus nobilium in episcopali excellentissimi principis D. Andree II comprehensus, ad quod observandum reges Hungariae, antequam coronam more solenni sumant, sacramento adiguntur, contra ire voluerit, subditis ei resistere et contradicere in perpetuum sine perfidia nota jus sit. Omnia gravissime ademptam tulisse procures ac infimum ordinem in religione libertatem, et proventus in eam rem destinatos ab insectis interversos, pastoribus summo, et metu poenae regno protus eliminatis. Id ferenissimo D. Manthiae archiduci, cum ad eum quicrimoniae deferrentur, iniustum et indignum visum, neque tamca eius advectione a Caesare maiestate quidquam impetrari potuisse; sed ad D. Andree decretam, aliud sancti Stephani itidem Hungariae regis et apostoli cognominati oppositum, quo Hungariae reges, cum regno inaugurantur, sanctam Catholicam Romanam fidem et religionem veri obligantur; et si quis in ea novarit aliquid, contra eum juris via procedatur, et ad exemplum sine spe veniae merita poena adficiantur. Cum igitur nihil supplicationibus, tam longa patientia, amicorum principum advectione profici viderent, ad extremum ultima desperatione victos arma iusta induisse, non ut pacem publicam conturbent, sed ut iura regni, et corporum et animarum libertatem, contra vastatores, incendiarios, oppressores, et fratrum suorum homicidas tueantur. Turci et Tatarici implorati auxilii invidiam interim deprecari, et extremam necessitatem, in quam advertariorum importunis vexationibus coniecti fuerint, potius imputari debere. Id ipsos veteri cum regno Hungariae necessitudine et foederatione conjunctos scire voluisse, et obtestari vehementer, ne quid propterea de se sinistri suspicentur, sed potius suscriptione commoveantur, et preces socum anque adeo arma in tam iusta causa, si opus fuerit, coniungant. Hac literae a IV primariis exercituum serenissimi principis ac D. Stephani II, Dei gratia Hungariae, Transilvaniae, * Transilpinae et Ciculorum comitis, ducibus subscriptae; hos enim sibi titulos sumit. Eadem et eodem anno exeunte, IV Eidus Decembris, in conventu b Corpone iuxta Boskainos celebrato reperta, et inde scriptum ad principes Christianos emanavit sigillis complurium procerum firmatum, priore acerbius, crescente videlicet cum tempore non solum iniuria sensu, sed cum armis etiam loquendi licentia; protestatione insuper adiecta, quae scripto acerbius, in haec tandem verba prorumpbat, ut sumpta ad descensionem arma, et secessionem a rege suo factam, ipsi non Hungaris adscribendam dicerent: nam se coactos ad arma pro iuribus regni et tuncda libertate devenisse, non contra principes Christianos, sed contra pontificis tyrannidem, ejusdemque mancipii regis Rodolphi, qui ejus mandatu ipsos exterminandos ac penitus delendos suscepit. Itaque advectionem petunt, et si quidem juventur, ab auxiliis externis et invidiosis se discedere paratos ostendunt; et neque bonis neque sanguini parenturos, ut bellum tantis animis a maioribus suis varia fortuna, et pertinacius quam felicius pectus, ad ultimum vitae spiritum contra communem hostem, constanter persequantur.

XVII. In Polonia interim ob res in Livonia prospere gestas et festa nuptialia, ac novum principem in Russia Magna constitutum, qui suam iniurio felicem inaugurationem

INTERPR. * *Walachia*, b *Corpus*.

inaugurationem Polonis debebat, qua de te deinceps dicemus, laeta erant omnia. CHODCV.
Joanne Sarnoscio e provincia decedente, exercitus traditus sacrat Carolo a Chotkie-
vicio Livoniae praefectus, qui ad b Torparum sedebat. Carolus Suecus bellum reno-
varurus, cum XL navibus solvit, praemisso Mansfeldio comite; qui ubi appulit cum
parte copiarum Fiddibus Sextilibus, missis Rigam tubicinis, deditionem imperat. De-
nunciatione nihil territi Rigenses, cum se ad obsidionem graviter comparant, in-
terea Carolus Suecus advenit III Idus Septembris, cum Lunenburgico duce ac reliquis
copiis, quae summa licentia effusae nihil rapinis et violentiae reliqui fecere. XII CIO
bellatorum in ejus exercitu numerabantur, quibus urbi propinquantibus, imperata
iterum deditio, eadem constantia, qua prius, rejecta. Ad rei sanam Chotkievicius
cum III delectorum pedum CIO et IO equitibus recta Duna-mundam tendens Wol-
mariam venit; cognitoque dum incedit, Andream d Linderfonium Caroli ducem
cum IV CIO a Revalia profectum ad exercitum properare, ad Felinum descehit, vlac
compendio Andream praevertere, antequam se cum aliis conjungeret, satagens.
Inter f Felinum et Parnoviam cum copiae invicem occurrissent, instructae utrinque
acies, levique conferto proelio Linderfonium cum jactura retrocessit, et ad Fikelmoo-
zam vicum castra munivit. Sub id Carolus Parnoviam venit. Chotkievicius copias
auxiliaris e Lithuania venturas opperens Felinum concessit, locoque valido prae-
sidio firmato propius Rigam iter intendit, et, Gavia transmissis, haud procul a eWen-
da, loco spatiose ac patenti, sed egregie vallo munito castra ponit; et cum videret
Carolus consilii anxium murare, ad d Dunam pergit, et in ipsa fluminis ripa, juxta
i Isakielium supra Rigam, se conatibit, obsessis e propinquos, si opus esset, praesto
fururus, et consilia hostium in omnem eventum exploraturus.

XVIII. At Carolus, qui pugnandi ardore flagrabat, protinus omisso obsidione, ad
a Kirkolnum contraria castra opponit, et collibus occupatis aciem instruit, interce-
dente lata planitie. Vicissim Poloni eminus secundum flumen copias explicuere,
commodumque accidit, dum in procinctu sunt, ut Fredericus Curlandiae dux, cum
ecce e nobilitate Curlandica, equitibus scitissimis trans Dunam compareretur; qui ne
tali in occasione sibi et Polonis decisset, cum vadi rependi spēs non esset, primus
in fluvium se demisit, nando superare eum certus, et comodum, cum minus pu-
taret, vadum reperit, et felciter in alteram ripam transit: quod non mediocriter
Chotkievicius recteavit, qui velitationibus ad meridiem extracto tempore, in mora
pius quam in pugna periculi subesse ratus, aliu sibi utendum duxit, ut hostem ex
editis locis in planiciem ad certamen necessarium pertraheret. Itaque monitis suis,
ne quid ignavis res inopina terrors injiceret, prope velites revocatos quasi sagientes
retro eodere imperat, infuscata per consternationis speciem audacia hostium, qui su-
bio quod assus erat, trepidationem interpretati, e superioribus ac elivosis locis in
plana descendunt, procedentibus x machinis. Sequebatur phalanx contis ferro ri-
gentibus horrida, circumfusus undique scloppetariis. In equitatus sinistro cornu de-
lecti hastati, qui conferta pugna a tergo Polonos invadere jubebantur: dextrum praesto
aliis fururum exerta fronte incedebat. Chotkievicius numero inferior pro suorum
pasehate aciem triplici agmine ita instruxerat, ut crebris et opportunis subsidiiis eam
ad omnes eventus suppleret; ipse cum turma praetoriana, in qua IO spectatae virtutis
equites erant, in medio agmine constitit, adjunctis Curlandicis copiis, ratus uti pri-
cipia se dedissent, hostium infractis prima impressione viribus, ita extrema cessura.
Dextrum cornu Joannes i Sapihea regebat, quid hostis ex adverso in sinistro faceret,
observare iussus; sinistro Thomas Dambrowa praecrat. Inde ordines circueiens
Chotkievicius ad rem strenue gerendum cunctos hortatur, numero quamvis cedant,
virtute

INTERPR. a Chotkievicius, b Depo. c Wolmar, d Linderfon, e Ravel. f Felin et Parnov.
g Wenden. h la Duina. i Isakel, j Kirkoln. k Sapihea,

virtutē militum et causā ipsos superiores esse; neque defuturum iustae causae acquisitum iudicem, perfidiae omnis et perductionis acerrimum ultorem, qui terrore hosti injecto tot agmina praesidentia sit brevi disturbaturus. Tantum scē, sum, majorumque, et nominis Polonici decus respicerent; et in gloriae ac laudis certamine etiam periculum certum ab ignavia admittum scirent, interclusi armis et aquis; neque ullam nisi in virtute et dextris suis spem salutis expediendae superesse sibi perfunderent. Quibus summa alacritate dictis, et prosperi successus spe suis impleris, tormentata dispendi imperat: mox inclamato sacrosancto JESUS nomine, praetorianos Vincentio^a Voïna duce immitit, Curlandis cum equis concitatissimis subfugit iussis. Eodemque tempore Dambrowa in sinistro cornu acrem impressionem facit, et aurac a mari proximo resstantis opportunitate usus, reflexis repente equis dextrum Caroli cornu impellit; et strage edita Suecorum agmina pertrumpit. Coelo nullo res acta, tormentorum fragore et armorum, lituorumque strepitu ac concussione militum, omnia incerta facientibus; cum a sinistro Caroli cornu et consilium ad circumvenientes Polonos equites coorti ab aliis se subduxerunt, ab occurrente Sapieha, quippe in eam rem intento, fortiter excepti loco prius pelluntur; dein in fugam concipiuntur, et plerisque e suis secum trahere. Hoc initium victoriae penes Polonos fuit, quae ramen praevalet Suecorum numero, diu alternavit, redintegratis saepius ab iis ordinibus, tandemque post IV horarum obstinatum certamen, Suecorum acies labare coepit; et non jam pugna, sed trucidatio secuta. Ad VII^m circā caesa constanter memorantur, praeter eos, qui aut in fuga ab agrestibus occisi, aut fluvio hausti sunt. Illustres inter occisos fuere, Fridericus Brunsvicus, et Luneburgicus, duces; Andreas Linderfoniuss; Mansfeldius graviter vulnératus, et ipse Carolus. Castra capta et XI tormenta, capti et ex Succis CCC. Ex Polonis vicioribus desiderati plus minus centum, plures fasciati. Equi plurimi utriusque glandibus trajecti perierunt. Nuncio victoriae Rigam allato, magno concursu et alacritate cives crupere ad persequendum Carolum, qui nave iam consecns periculum evaserat. Ubi vero de successu Cracoviae cognitum est, ad alia prospera haec nova adiecta est laetitia; continuoque Sigismundus rex ad majus urbis templum perrexit, ut gratias Deo ageret, et beati Stanislai, qui in magna apud Polonos veneratione est, calvarium pro more adoravit.

XIX. Leturus claudemus tristi hominis alioqui de Caesare et Austriaca familia bene meriti exitu. Hermanus Christophorus^b Ruswormius, qui in Rodolphi Caesaris gratia floruerat, et paucos ante dies ab ea exciderat, suspicatus id externorum delationibus et occultis machinis factum, atque adeo comitis c Belli-jocensis, et Georgii Balthae artificiosis artibus ad principis aures latentis, et aditum omnem veritatem intercludentis, indignationem inde conceptam contra Franciscum Belli-jocensis fratrem eromuit; et Julio proximo exeunte Pragae obvium, suborta, ut inter infestos, rixa, a verbis ad vim armatarum contentione adducta, suis accurrentibus, decem vulncribus confossum, et in brachio glande plumbea idum occidit. Belli-jocensi comite, ex insidiis peritum fratrem apud Caesarem conquerente; et contra decus inter nobiles servari solitam, a subornatis percussoribus per Ruswormium facinorose interfectum dilutante; cum Ruswormius contra fortuita neque praemeditata verborum acerbitate factum excusaret, et sic itidem graviter quinque vulncribus non citra periculum fustigatum emiseretur; tandem uterque ex compado in curia veteris oppidi Praegensis siliatur. Paulo post, III Nonas Sextilias, cum ex Ruswormianis qui scilicet peritum exprolosse arguebatur, quidam nacti d Brandisii, quinque a Praga miliaribus, cum se defenderet, in conflictu occisum, in urbem abduxerunt, et primo in crucem adum ac spectaculo expositum, inde a carnifice extra urbem tractus est, in quatuor partes scito

INTERPR. ^a Voïna. ^b Rusworm. ^c de Belgis. ^d Brandis.

fecto corpore. Contra Rufwormium in carcere detentum xiiii Kal. Novemb. per delegatos a Caesare iudices legibus agi coeptum. Tandem causa in utramque partem disceptata, cum ingenti petulantia posthabito Caesareae maiestatis mandato homicidium perpetratum constaret, sententia mortis in reum lata, et iv Kal. Decemb. coram eo supplice recitata. Qua audita, profunde ingemuit, et ob navatam egregie Caesari operam, aliam ab eo gratiam expectasse respondit. Cumque a theologo moneretur, non iam in hominibus, sed in Deo vitae aeternae spem ponendam; calumum poposcit, ut de rebus domesticis statueret. Postridie coram duobus e sodalio Jesuitico theologis prodiit, et in pegmate in palatio oculis in crucem subjectam defixis, securi percussus est; et postea terrae mandatum cum capite cadaver. Alii caedis complices diversis supplicis affectu: alii qui tantum adfuerant, et praesentia sua alios audaciores reddiderant, ad opera publica damnati. Tres hoc anno eclipses visae memorabiles: duae lunae; prior ix Kal. April. post meridiem noctis, quae fuit punctorum xi, scrupulorum lvi, in gradu decimoquarto, scrupulorum xxiv Librae, non procul a capite Draconis, secundum calculum Cypriani^a Leoviti, qui ante l annos circiter eam notavit. Eam qui ad meridianum occidentaliorum postea putarunt, in anteriorem diem rejiciunt, et in iis Elias^b Molerius, qui Lantionnae eam observavit. Ejus autem effectus Leoviti^a ab viii Eid. Quintil. et xvii Kal. Oct. anni sequentis ait incepturos. Altera fuit lunae xv Kal. Oct. mane, punctorum viii, in gradu iii, scrupulorum lvi Arietis, non procul a cauda Draconis. Sed majus solis deliquium, quod contigit vi Non. Oct. hora prima pomeridiana, punctorum xi, scrupulorum xlii, in gradu xix, scrupulorum x Librae, non procul a capite Draconis; et bihottium circiter duravit, sole per illud tempus obscurato, et colore ad luridum vergente.

INTERPR. ^a *Leoviti*, ^b *Möller*.

JACOBI

JACOBI AUGUSTI THUANI HISTORIARUM SUI TEMPORIS

LIBER CENTESIMUS TRICESIMUS QUARTUS.

EPITOME.

ROMAE Clemens VIII pontifex moritur. Ejus elogium. II. Hispanenses veriti, ne Baronius cardinalis in pontificem eligeretur, contra ipsum querimoniam de Siciliae monarchia instaurant. Tandem Alexander Medices, qui et Leo dici voluit, electus; et post eum rursus Camillus Borgia, qui Pauli V nomen sumpsit. III. Fontanus in Italia res turbat; arcem novam erigit. Diploma eo auctore a Philippo publicatum, quo plerique Italiae regni quasi Mediolanensis imperii beneficiarii citantur. Malaspinæ marchiones, qui praecipue petebantur, scriptum evulgant. Missis ad Philippum oratoribus, re protelata, persequentio ejus cum tempore evanuit. IV. Mortes virorum illustrium, Joannis Saru Samosci Poloniae cancellarii, Caroli Lotharingi Elleborvii ducis, Vidi Lavalli comitis: V. Ponti Thiardaei Biffani Cabilonensis episcopi, Theodori Bezæ, Roberti Constan-
tini, Simonis Marioni. Eidibus Octobribus Montpenseri duci filia nata: Andium duci desponsata. VI. Accusationis contra Arvernum comitem, Estraguinum, marchionissam ejus filiam, Thomam Morganum, superiore anno institutae, probationes in senatu consecutae. Conjuratōnis arcana ex reorum interrogationibus et confessionibus. VII. Severum senatus decretum a rege mitigatum. Ejus erga conjuratos et praecipue marchionissam clementia. Varii de hoc judicio sermones. VIII. Ab Helveticorum aliquot pagis oratores pro Bullonio deprecantes. Ad eos scripto rex respondet. IX. Instantibus Jesuitis pyramis in palatii majore porta crella, auctoritate regia diruitur. In eam rem varia et licentiosa scripta vulgata. X. Francisci Borbonii Contii cum Aloisia Lotharinga Guisii sorore nuptiae celebratae. Margarita regina Lutetiam venit. XI. Rex, dum ad Sedan obsidionem omnia parantur, ad distringendas Bullonii machinationes in Aquitaniam proficiscitur. Bellesvrens cancellarius sigillorum administratione in Sillerii gratiam se abdicat. Motus gliscenses regis praesentia ubique compositi. Joan. Jacobo Nemmo Roisso mandatum a rege datum, ut de postulatorum criminibus cognosceret: conjuratorum consilia et praecipua accusationis capita. Sententia in eos lata. XII. Rege Lutetiam reverso Merargii de Massilia Hispanis tradenda conjuratio detecta. Merargius et Brunellus Baltazari Sunicæ Philippico oratori ab epistolis comprehensi. Inter regem et Sunicam, qui Brunellum sibi reddi postulabat, acerbae altercationes. XIII. Rex inter haec de grandi acre alieno, quod a mercatorum praefecto et urbis aedilibus debetur, dissolvendo cogitat. Sed suborientibus difficultatibus negotium indeci-
sum. XIV. Sacri ordinis in urbe apud Augustinianus conventus. Praefulum postulata, et regis ad eos responsum.

EX AUCTORIBUS,

Relationibus Italicis, Scripto a Malaspinis publicato, Archivis curiae Parisiensis, Aliis probatoriis, Scriptis publicatis.

LIBER

LIBER CENTESIMUS TRICESIMUS QUARTUS.

HC annus treis pontifices Romae vidit, primi decessum, ultimi felicem inaugurationem, medium paucorum dilectum. Nam Clemens, v Non. Mart. sub vesperam decessit, cum XIII annos sedisset, mensem unum, dies v. A Sixto v cardinalis creatus, anno praeteriti saeculi LXXXV, statim in Poloniam legatus missus est, ubi res periculose turbabant, ob regni successionem controversam, cum alii Maximilianum Austriam, alii et postior pars Sigismundum Sueciae principem, Jagellonica mare prognatum, in regem sibi sumpserint; jamque res ad belli aleam redierat, et Maximilianus infelici conserto proelio in Sigismundi manus venerat. Inter serias de republica in illa aula cogitationes, praecipua semper ac fere unica de familiae Austriacae incolumitate et amplificatione jam a multo tempore consultiatio fuit, ex quo praesertim reges nostri ab Italiae imperio dejecti sunt; et Hispani, qui socios et aequales ferre non possint, in ea dominari coeperunt: nam illi per factiones hodie in aula illa regnant, et si non quos volunt, quoniam nimia magnitudo eorum plerisque suspecta est, pontifices efficiant, saltem quos nolunt, ad hoc fastidium quo minus evitantur, per ambitiosas praestantiones impediunt. Austriaci autem eo gratiae gradu Romae sunt, quod sanctae sedis senatui persuasum sit, hodie religionis conservationem, et sanctae sedis dignitatem ac maiestatem ab iis pendere: itaque ad omnes occasiones praeflo sunt illis pontifices. Cardinalis Aldobrandinus in Poloniam profectus auctoritate qua pollebat, et in negotiis explicandis solertia, a Sigismundo facile impetravit Maximilianum libertatem; sed conditione de pacifica regni novi penes Sigismundum relinquenda possessione. Post libertatem, aliquandiu altercatum fuit; qui tamen nodus, secuta honorifica adfinitate, ejusdem Aldobrandini suggestione solutus est. Hoc egregie comprimis factum illius memoratur, cum in collegio esset. Postquam vero ad supremum fastigium evedus est, alterum fuit Henrici reconciliatio, quam cum rex jam apud nos ecclesiae reconciliatus per Ludovicum Gonzagam a Nivernensem ducem, honorifica admodum legatione, petisset, mutantibus adhuc in regno rebus, et praevalente Romae Hispaniensis factione, initio pontifex ab ea se valde alienum ostenderat, donec recepta Lutetia, cum obitu frustra videretur, et rejectis Hispanorum obsecrationibus contrariis in eam postremo consensit, Francisco^b Toloto Cordubensi cardinali potissimum annitente, qui per illud officium ad regis gratiam sodalitio suo gradum fecit; nam rex id praedicare postea facpius ausus est: quae omnia plenius in superioribus executi sumus, ut de tanto pontifice plura nunc addere placeat superfluum videatur.

II. CLEMENTE mortuo, post novendiale sacrum peractum, itum est in conclave, pridie Eidus Martias, et LX cardinales in eo numerati sunt. Antequam conclave ingrederentur, Hispanienses veriti, ne Caesar Baronius cardinalis, nobilis ecclesiasticorum Annalium scriptor, in pontificem deligeretur, contra ipsum querimoniam quasi jam Clemente superlute inlinitam renovaverant, suppositis Laurentii Suarezii^c Figeronae Feriae ducis Siciliae proregis literis, a Ptolemaeo^d Gallo cardinali Comensi collegii decano in congregatione allatis, et a Francisco Mexica Avila Hispano cardinali, quia vernacula lingua scriptae erant, recitatis; quibus lectis Baronius qui aderat, non mediocriter

CICDCV.
HENRICUS IV.

INTERPR. ^a Neveri. ^b de Toloto, cardinal de Cardos. ^c Suarez de Figueroa dux de Paris. ^d Gallo cardinal de Coma.

mediocriter excaudit, et centonibus e sacra Scriptura more suo petitis, statim respondit: Et melius est, inquit, mihi mori, quam ut evacuetur gloria mea. Tum multa subiecit de suis Annalibus, deque utilitate quae ex iis ad universam rem Christianam redundabat, idque concordibus diversarum nationum votis comprobavit, et ipsorum haereticorum testimoniis, excusato, quod in causa propria tam magnifice de se loqueretur. *Ignoscite, illustrissimi domini mei, insipiens loquor, sed vos me coegit: tum credis in coelum oculis, Deus meam laudem ne tacearis, inquit, quoniam os peccatoris et os dolosi apertum est super me; quippe cum haec accusatio, non tam in me et meos Annalibus directâ sit, quam adversus ipsum pontificem, et sanctae sedis maiestatem, qui eos vidit, et cunctis cardinalibus examinandos praebuit. Petrus vidit, Petrus approbavit. Haec Petrus atque adeo rupi inuicem minime ceteri, ne concuti aut loco moveri possit. Quae tanta vehementia et orationis fluxu ab eo dicta, ut adstantis in sui admirationem raperet; a multisque creditum fuit, si haec actio in tempus incidisset, quo se postea partes conclavi incluserunt, procubatio futuram, ut universi, paucis obstantibus, ipsum e cella sua raptum, ad thronum et adorationis locum continuo stitissent. Cum autem in dubium licet revocarentur a Benedicto Justiniano cardinali, is qui pontificiarum litterarum notis incognitis exaratarum seriniam asserabat, ad fidem faciendam vocatus est; qui cum se eas nunquam habuisse, aut vidisse coram religiose asseraret, vanitas earum omnino explosa est; relanguescere interim per moram interpositum subitae benevolentiae impetu, et invalescente odii fomite: quo et effectum, ut Hispanienses omnia sibi summa faciendi ducerent, quo suspectum antea sibi hominem, et nunc post calumniam merito irritatum, a principis dignitatis praesentatione excluderent, quod et strenue fecerunt. Querimonia autem ex eo nata, quod Baronius XI Annalium tomo scriperat, ius quod reges in Sicilia monarchia sibi vindicant, falsi suspectis testimoniis niti; eaque rem magnam Philippo iniuriam factam Hispanienses clamabant. Cardinalibus intra conclave inclusis, Hispanienses Antonium Saulium Genuensem urgebant, qui odio eorum rejectus est; cum aliqui se motibus et vitae sanctimonia satis commendaret. Roberto deinde Bellarmino a factione Aldobrandina proposito, Montaltana factio secundum Aldobrandinam praepotens, aemulatione adversabatur. Tum repodius Baronius, in cuius rejectione toto conclavi ab ^aAvila et ^bAleandro ^cColumna Hispanienses laborant. Media Hispanienti opposita in aestu comitiorum crevit Francica, cuius princeps erat, et dignitate et meritis, Franciscus a ^eJoufa, vir mitis ingenii, et felix in negotiis tractandis prudentiae, qui inter Aldobrandinos et Montaltanos arbitrium sibi sumperat, et utri parti accessisset, superiorem reddebat. Itaque cum neutra alteri cedere vellet, ita res inter eos, Francisco a Joufa arbitro, composita, ut de quo inter eos convenisset, modo Francis probaretur, in cum concordibus votis universi consentirent, qui plus duobus quadrantibus procubatio efficiebant: nostri Baronium, ut Hispanienses ^dSaulium, ad pontificatum promovebant; verum ipse qui suam causam tam animose nuper defenderat, sibi obliare videbatur; dum nolle praefectus se, et se longi aevi prosapia prognatum passim praesentibus jactare, quod in electionibus maxime pensatur: nam nihil magis in votis habent populus in urbe, et cardinales in conclavi, quam ut brevis aevi pontifex creetur, dum hi ad illud fastigium aspirant, et crebra mutatione in spem ejus adipiscendi eriguntur. Populus autem, qui aedum direptionibus gaudet, cum aliquis e collegio per urbem plerumque falso pontifex renunciatur, id quotidie evenire exoptat. Inter has contentiones, cum Baronius ab Hispaniencibus excluderetur, Joufa Alexandrum Medicem cardinalem Florentinum utrique factioni non ingratum futurum, proposuit, eumque continuo in cella sua adit, et ipsum pontificem renunciat, continuoque educum in sella collocat,*

collocat, et ceteris ad adorationem præcit, quem Aldobrandinus et ceteri magno concursu secuti sunt: solo Avila renitente, et frustra obtestante: quippe qui multa contra illam electionem ut vitio factam se habere diceret. Creatus is Kalendis Aprilibus pontifex, Leo xi diei voluit: renovata Leonis x ex eadem familia populo Romano gratissima ob liberalitatem summo principe dignam memoria: ipse si diutius vixisset, cum imitaturus, erga pauperes munis, in omnis gratiose magnificus: qui cum egregiam admodum in pace inter reges concilianda operam navasset, et se summa moderatione inter factionem, quae inter nos magis quiescebat quam omnino extinctae erant, igniculos toto biennio, quo apud nos fuit, gessisset, pace facta non ita bene animatus inde discessit, ob eas causas quas supra attigi, eius rei sensum post adeptam dignitatem retinuit, sicuti ex illustrissimo cardinali a Jousi, quicum summa conjunctione et aula necessitudine vixi, postea didici. Nam cum is regis nomine gratiam aliquam ab eo peteret, ille praefacte recusavit: et se ex iusto et aequo res deinceps administraturum, gratiae minimum daturum respondit: si quid ipse sibi, cui plurimum debere se sentiebat, ac suis peteret, libentissime gratificaturum. Pronepotem Octavianum ex Bernardeto fratre habebat, quem cardinalem designare cum vellet, brevitate vitae impeditus est: nam cum Dominicæ resurrectionis die coronam fumpisset, postmodum, qui beato Leoni sacer est, ad S. Joannis basilicam solemnini pompa profectus est, ubi caeremoniarum inaugurationis sit confirmatio: inde cum fatigatione itineris et pondere vestimentorum sacrorum praegravatus cum schecula in Vaticanum rediisset, ingravescente morbo post xxv pontificatus diem assumptus est, spe de se ingenti concepta funus extincta, cum vixisset lxx annos. Itaque post novendiale sacrum rursus in conclavi se patres incluserunt, et eodem actu reforescente, post irrita de Saulio, Bellarmino, Mariano, Petro Benedicto a Camerte cardinalibus vota, cum Dominicus b Tofcus Regiensis cardinalis ab Aldobrandino proponeretur, et in eum Hispanienses consentirent, ille e cella sua in sancti Sixti sacellum ad adorationem elevatus est: verum Baronio contradicente, et alta voce se ultimum ad adorationem descensurum clamantem, mira mutatio secuta est, plerisque Baronium confuso clamore deposcentibus, quem et ad Paulinum sacellum stiterunt, ad adorationem itidem pergentes. Scilicet per factiones collegio, componendi dissidii non alia expeditior via visa, quam si Aldobrandini et Montaltani, ut nuper fecerant, Francicae factioni arbitrium deferrent. Igitur cardinali a Jousi Camillus c Borgesus ab Aldobrandino propositus est, de quo cum se ille deliberaturum cum Montaltanis recepisset, ut scissurae finis imponeretur, Alexandro Montalto auctor fuit, ut in eum ut minime obnoxium consentiret: quo impetrato res confecta est, et ipse cum Aldobrandino ad adorationem profectus sequaces idoneo numero habuit. Tofcus in illo tumultu hoc tantum lueratus est, ut, mentione ipsius facta, ad rei famam cella sua in conclavi, in urbe aedes directae sint. Sub vespertam xviii Kal. Jun. Borgesus in d Paulino sacello in pontificem electus est, et Pauli v nomen sumpsit, Magnam initio et periculosam comprimis scissuram mira statim tranquillitas secuta, nihilque in novo pontifice desideratum, prae ter aetatem: nam tantum lxi annum attingerat, plerisque id mirantibus, nec paucioribus qui comitia saepius recurrere consueverant, in occulto indignantibus. Habuit M. Antonium patrem, in Consistorialium advocatorum collegio virum primarium, e Senis ortum, qui Romae ipsum ex f Flaminia Aethalia suscepit, et treis alios fratres, Horatium, Franciscum, et Joannem Baptistam. Cum Horatius venalem Romae dignitatem g Clerici Cameralis, Gregorio xiv pontifice, sibi comparasset, etiam Camillo fratri communem fecit, et paulo post

vixit

INTERPR. a de Camerino. b Tofco de Reggii. c le cardinal Borgese. d la Chappelle Pauline. e Rome. f Flaminia de Statili. g clerici di Camere.

TOM. VI.

H h h h

vivis exemptus, ipsum dignitatis inaccessorem reliquit; quae ad propria merita et legationem Hispaniensem, quam summa prudentiae laude sub Clemente viii obivit, accedens, illi ad amplissimum honorem, et inde postremo ad pontificatum viam munivit. xiv Kal. Quintil. * Scipionem Casarellum ex sorore nepotem cardinalem loco suo et titulo S. Chrysogoni creavit, fratres germanos summae rebus praeposuit, et Franciscum Vaticanum, Joannem Baptistam ^b Santangelicae arcis, in qua olim Hadrianus mausoleum fuit, praefectos constituit. Baronius, publicato anno superiore xi Annalium tomo, in quo de Siciliae monarchia discessit, Aseanii Columnae cardinalis iudicium super ea re exquisiverat: qui ex Hispania rediens exarata ad ipsum epistola moderationem in ea dissertatione requirebat, et de acerbitate illius conquereretur, quae in Historico compressis vitanda est; rem ipsam minime attingebat. Ad quam prolixo scripto respondit Baronius: et postquam proteges Neapolis et Siciliae de ea apud pontificem expostularet, et in Leonis xi conclavi causa ab Hispaniensibus exagitata fuit, paulo post Leonis obitum, pontifice creato, Baronius ex ^c Tusculano Eidibus Junii ad Philippum literas dedit, et non citius ad ipsum scripsisse dicit, ne videretur, vacante sede, ejusmodi internuncio literarum auram voluisse capere regiam, et ita sibi viam ad gradum sublimiorem parare: quod scripsisset, non ad labefaciendam, perdendam, demolendumque utrumque regnum, sed potius ad firmandum quod eaderet, fulciendum quod rueret, stabilizandum quod nutaret, scripsisset; idque consilio, iussu, et postquam scriptum est, a tribus delegatis cardinalibus examinatum, et magno Clementis viii plausu, probatum fuisse: ob id plerasque legationes ad ipsum a decessoribus suis missas; et cum post Clementis obitum, multi contra ipsum tanquam patrocinio destitutum insutrexissent, fiduciam a veritate et causae iustitia maiorem sumpsisse; quippe quod scripsisset, scriptum Petri iussu, confirmatum a Petro, et ex ipsa Petri sede prodississe: denique supra Petram fundaram esse, quae confractura sit eos, qui in eam nimis incaute offenderint, aut super quos ipsa ceciderit: laicam manum non nisi indecore et cum offensa Catholicae veritatis clavem scientiae, quae penes solum est Petrum, posse arripere, ut probet aut rejiciat, quae Romani pontificis iussu instituta, et suffragio probata sunt, aut rejecta: post obitum Clementis, eandem auctoritatem, eundemque spiritum in successores intelligi propagarum. Proinde sua majestas iudicium sustineat; neque contemnat audire monentes sacerdotes, praesertim eos, quorum eardine universae ecclesiae voluitur et regitur Catholicus orbis. Haec tunc liberius scripta, et a Philippo, quam ob causam incertum, pro tempore dissimulata; qui satis habuit, Antuerpiae, ubi Annales Baroniani eodem fere tempore recudebantur, illius tomi editionem prohibuisse, et Romae excusa exemplaria in terris suis, atque adeo in utriusque Siciliae regno venalia proponi vetuisse. Itaque cum duo reperti essent librarii, qui contra edictum ea haberent, ad tritum damnati sunt. Ab eodem tempore totum quinquennium contentio illa interquievit, quae post Baronii obitum mira libertate in Hispania decisa, nec minore severitate executioni mandata est; sicuti ad illum annum, si Deus voluerit, plenius dicemus.

III. Dum haec Romae agerentur, ^d Petrus Henricus Acebedius Fontanus Infubrium prorex, cum magnas copias in armis haberet, non solum Venetis, sed aliis minoribus in Italia principibus suspicionem iniecit, quasi rerum novandarum occasionem quaereret: nam disturbandae Venetorum cum ^e Rhacis nuper contractae foederationi edicta severa ^f Mediolani condidit, quibus commercii libertatem uniusque incommodam reddebat, et loco designato vii a ^g Novocomo miliaribus in rupe, quae hinc inde ^h Clavenam et Telinam vallis despicit, ⁱ arcem quinque

regalibus

INTERPR. * *Silpiano de Cella Casarelli.* ^b *Caselli S. Angeli.* ^c *Perlati.* ^d *don Pedro Henriquez de Acevedo conde de Fuentes governador de Milan.* ^e *Grigolo.* ^f *Milan.* ^g *Como.* ^h *Chiavenna et la Valtellina.* ⁱ *fort de Fuentes.*

regalibus propugnaculis firmatam crexit, ac de suo nomine appellavit, nequiquam stementibus vicinis. Inter Rhactos vero tot diffusionum semina spargit, ut parum res ab internecina pernicie absque, quae utrunque interventu nostrorum vix tandem composita fuit; arce inextim extructa, et ad defensionem cum vicinorum terrore perducta. Nec contentus in finibus Italiae late sui terrorem spargere, etiam per interiora desperatione omnia implevit, citatis plerisque Italiae regulis per praesidem et quaeiores redituum extraordinarium Mediolanensis imperii, quasi qui beneficiarias urbes, oppida, aliaque possessiones aut usurpassent, aut pro iis iura debita non persolverent; eaque de re diploma vulgatum est Philippi nomine, Fontano auctore, xii Kal. Junias, quo praecipue Malaspinæ marchiones, qui in plurcis familiis in Aemilia et Liguria vicina sciti sunt, nec non et alii citati, Franciscus Maria, Joannes Christophorus Moellus, et Vincenius Malaspinæ, Joannes Baptista et Franciscus fratres; Leonardus Galeacius, et Jo. Vincenius, Julius Sala Genuensis, Reinaldus Malaspinæ, heredes et successores Thomae et Alfonsi Malaspinarum; Bartholomaeus Malaspinæ, Caesar Malaspinæ, heredes Gaspari Malaspinæ, heredes Janetini Auriae, heredes Spinetae Malaspinæ, Alfonsius et Ferdinandus pater et filius Malaspinæ, Fabricius Malaspinæ, princeps Albericus Cibo Malaspinæ, Marchio Andreas Malaspinæ, dux ipse Ferrutiae, et respublica Genuensium. Id occasionem dedit scripto tunc a Malaspinis, qui praecipue petebantur, per Italiam publicato, et ad cunctos orbis principes directo, quo fidem et patrocinium eorum tanquam in communi causa implorabant; nam ab iis ad alios potentiores quasi praedictio gradum fieri, et in communi periculo a cunctis subveniri debere. Nihil non juris Mediolanensis futurum, si citationibus illis tener locus, nullaque in tota Italia divisione ab illis quieturas. Causam hanc cunctos Italiae principes complecti, nec pontificem ab ea exemptum iri: nam Bononiam anno cto cccc se sponte Jo. Galeacio Vicecomiti commisisse, et eodem fere tempore Perusiam, Nuceriam, Spoletum, et Assisium idem fecisse: Todi, Interamnium, Toscanellam, Otriculum, Surianam arcem et totam Aemiliam, hoc est, Romanolam, quae hodie pontifici subest, in Francisci Sfortiae dominationem annis xxx post concessisse, et rursus x post annis Auximum, Racanatum, et Fabriam penes eundem Sfortiam ex foedere cum pontifice facto remansisse. In Veneta ditione Brixiam cum omni territorio suo anno Christi cccclxxv a S. Ambrosio Mediolanensi ecclesiae subiectam fuisse, et anno cto ccc xxxvii Azzonem Vicecomitem eius possessionem et plenum dominium habuisse, et in diplomate Wenceslai Caesaris anno cto ccc xcv nominari, et vix post annis Mediolanensibus se subiecisse, et in diplomate beneficiario Maximiliani: anni cto cccc xcv comprehendi; idem et de Bergamo dici posse: nam Ambrosiana notitia ecclesiasticae Mediolani jurisdictionis id comprehendendi, et anno cto ccc xxviii a Mathaco Vicecomite jure belli Mediolano acquisitum, et in Wenceslai diplomate supra memorato expresse recenseri; postea in diplomate item Maximiliani: constare item Veronam anno cto ccc xxvix in potestatem Galeaci Vicecomitis devenisse, et anno xvi post ultro se Mediolanensibus subiecisse. Idem fecisse eodem tempore Paravium, sicuti ex iisdem Caesarianis diplomatis patet, quibus et Crema et eius territorium prius comprehenditur, quae usque ad annum cto cccc xvi sub Mediolanensium dominio fuit. Feltrum item, Bellunum, et Andesfanum, in illis diplomatis nominati. Jam Genavam toties se Mediolani principum iugo vi aut alia ratione coactam subiecisse, quem ignorare? jam a temporibus Joannis

INTERPR. * *negotio strordinario di Milano.* * *Romagna & le Genuat.* * *Bologna.* * *Pisanti.* * *Perugia, Nucer, Spoleto, & Assisi.* * *Todi, Terni, Toscanella, Otrivoli, & Soriano.* * *la Romagna, Esquiliana.* * *Ojmo, Roncati, & Fabriano.* * *Brixia.* * *Azzo Pisanti.* * *Palave.* * *Feltri, Belluno, & Andesiano.* * *Milan.*

CIDICV. Joannis Vicecomitis, qui eam in fidem accepit anno **CID CCC LIII**, et principis Genuensis republicae titulos sibi sumpsit. Novies idem postea repetitis vicibus factum, et toties clavice et S. Georgii vexillum ad Mediolani principes a Genuensibus allatum. Corsicam item Philippo Vicecomiti celsisse, et Albinganum anno **CID CCC XXI** a Philippo Maria expugnavit fuisse. Quin etiam eadem ratione ^a Taurinam, Augustam praetoriam, Eporediam, quae sunt episcopales sedes Mediolani jam ab anno **CID LXXV** subesse; ^b Astam, item ^c Vercellas, Albam, Claram, Canum, Montem-regalem, totamque subiectam regionem usque ad annum **CID CCC LVI** a Mediolani principibus possessam fuisse, et in divisione inter Barnabam et Galeacium ^d Vicecomites facta, eam Galeacio celsisse: Astam praeterea cum suo omni territorio in diplomatis Wenceslai et Maximiliani expressum nominari. In Etruria vero ^e Senas se sponte anno **CID CCC XCIX** Joanni Galeacio summisit. Lunense item territorium et Fivisanum vi in potestatem Franc. Sfortiae anno **CID CCC XLVII** concessisse; neque in dubium revocari, Montisferrati marchiones Mediolani principibus fidei sacramento obligatos esse; et jururandum Barnabae ab Hugolino anno **CID CCC LVIII** praestitum fuisse. Idem de Parma, Placentia, et S. ^f Donini Burgo dici posse, quae diplomatis illis Caesarianis comprehenduntur; Placentiam autem miserabili clade vastatam anno **CID CCC XLVII** Francisci Sfortiae arbitrio se permisisse. ^g Rhegium denique beneficium nobile Mediolanensis jurisdictionis pronuntiatum anno **CID CCC LVIII**, et **XXII** post annis, quando fuit a Barnaba Vicecomite miserabiliter directum, et postea comprehenditum fuisse in diplomate Wenceslai et Maximiliani. Mediolani principibus et jus in ^h Pisum esse: nam anno **CID CCC XLII** eam urbem ab Alex. Sfortia, et deinceps a Paulo possessam esse. Denique et ⁱ Tridentum ab iis vindicari posse eadem ratione, quippe cum diplomatis Caesarianis saepius memoratis itidem comprehendatur. Ex his liquere, quanto praedictio contra tot Italiae principes nunc Malaspinarum causa Mediolani agitur. Quin et ipsum Philippum, cujus nomine iis instituta est, et citatio emissae, eadem causa involvi; quippe qui multa possidere in Hispania, Italia, et in Belgio, in utrisque Indis, quae pontificum, Caesarum, regum Franciae, beneficiaria sunt; et quae proinde isdem, quibus ille nititur, argumentis controrsus cum eo possint. Hoc scripto per Italiam disseminato, quasi elasticum inter principes caneretur, intervenire per oratores apud Philippum plerique, et tandem obtinere, ut re procelata persecutio ejus cum tempore evanesceret.

IV. MORTES illustrium superiunt. Primus dicitur Joannes Sarius ^k Samofcius, de quo pauciora memorabuntur, quod per totos **XXX** annos superiores honorifica fere saeculi ejus ac continua narratio. A paero in literis Lunetiae egregie institutus, quas et tota vita maxime coluit; in Italiae postea gymnasis adolescentiam exegit, et archa cum Carolo Sigonio familiaritate vixit, qui duos de senatu Romano libros pereruditus non suo, sed Jo. Sarii Samofcii nomine divulgavit. Inde in patriam reverfus et vicecancellarius regni creatus, cum Andium dux in regem a Poloniae ordinibus electus est, insigni illa legatione in Franciam missa, inter primos comparuit, et oratione luculenta in publico Caroli fratris, et omnium regni principum, ac procerum, atque adeo regni ordinum concessa in palatio, ubi ius dicebatur, celebrato, cum regem renuntiavit. Deinde post Henrici III in Franciam reditum, novo regi creando egregiam operam navavit, et Stephanum Bathorium ^l Daciae principem contra Austriacorum praefensiones, summa constantia tutatus est, his proligato Maximiliano et ad extremum capto. Deinde ex cancellario regni, quam dignitatem tota vita reituit, exercituum

INTERPR. ^a Turin, ^b Asta, ^c Verda. ^d Alii. ^e Ferris, ^f Alba, ^g Cherasca, ^h Cobi, ⁱ Montebelluna. ^j Pignoli. ^k Bona. ^l Borgia de Dalmatia. ^m Reggio. ⁿ Pavia. ^o Trento. ^p Zancigoli. ^q Traversara.

exercituum imperator a Stephano creatus, eandem, quam in negotiis explicandis, in bellica re solertiam adhibuit; non sine aculeorum occulto livore: et per bella Moisca magnam sui famam ubique et expectatione majorem excitavit. Eandem, quam in Stephani creatione, in Sigismundo * Saeciae principem tuendo fidem et constantiam prae se tulit, et sub eo extremam aetatem in Livonicis bellis contra Moscos, et contra Carolum Sudermaniae ducem regis patruum excoluit; et non solum manu, sed etiam magna verborum acerbitate cum eo ante triennium conflavit. Inter has curas nusquam litterarum studia intermisit, et insignem academiam in urbe cognominata a se condita in ^b Belicensi praefectura, VII a ^c Leontopoli Russiae Polonicae metropoli miliaribus instituit; et anno 1515 xciy Eidibus Maiis ludum aperuit, professoribus cismio stipendio ad eam Cracovia invitatis. Postremo aulae pertectus, neque satis gratum principem, quem tot beneficiis dementuerat, erga se expertus, domum se contulerat, ubi et hoc anno, qui illi climactericus erat, cum profunda cogitatione delixus videretur, in sella sedens apoplexia subita correptus est, ex caque decessit 111 Non. Junias. Ex Griseelde Barboria Stephani regis nepte Thomam filium reliquit, ei que tutores dedit Cracoviensem et Lublinensem Palatinos. Ut religionis antiquae, ita libertatis et regni iurium, in quo natus erat, reverentissimus fuit, ab omni novitate alienus, quod testamento a se condito patet; quo inter alia mandata quae filio dedit, illud est, ut Catholicam ecclesiam non solum regum et principum, sed quod longe praeclearius est, omnium sanctorum communem matrem coleret, ut corpus in gremio felicius sit mori, quam ab initio nasci; quippe cum non nasci sciatum sit, quam in ea non mori. Addunt et hoc mandasse filio, ne unquam Italiam invaderet, ne Germanicè discat, verus Polonus sit: necessitatibus reipublicae sublevandis, si opus fuerit, ad trecentum florenorum circiter expendat, quibus expensis videtur quantum profecerit; aulam ordinariam teneat; et equites Hunsaros, toridem Cosacos, octo pedites penes se habeat, ex quibus e continuo matri viduae reliquiae latus cingant; quae si alii nupserit, pro omni propter nuptias donatione et dotis auctario, ei sexaginta florenorum circiter legavit. Magno patriae charitatis exemplo subiecit, si filium mori contingeret, ut unum tantum oppidum, et quatuor villae ad sanguinos ex successione sua devenirent: ceteris bonis omnibus in reipublicae usum conversis, ita ut sit semper curatior a republica constitutus, qui omnis reditus in unum redigat; et thesaurus ille seponatur ad extremam reipublicae necessitatem, ut neque rex ipse nec alius, sine reipublicae consensu, cum in alios usus possit intervertere. Novitatis odio tributum, quod cum summa non solum consiliorum sed etiam adfectuum consensione Stephanum regem coleret, qui impense Jesuitas in imperio suo fovit, tamen in sua Sarmatica academia nullos ex eorum societate admiserit, quod idem et Philippum Hispanorum regem sapientissimum fecisse quidam observant. Vidimus postea Thomam ejus filium per Gallias peregrinantem, et mandatorum paternorum, si utique vera sunt, securum, in eo esse, ut in Italiam proficereetur. Magno paratu funus celebratum, plusquam quinque circiter ex nobilitate eo confluentibus; inter quos bis mille insignium militum, cum magna senatorum frequentia. Corpus a militibus succollatum cum explosione tormentorum, et ut in tanto numero rixa orta inter Stanislaum ^d Sranitzkium et Malogostem castellanum per tumultum conflictus factus, in quo juveni Ferensbekio manus amputata est. Apud nos Carolus Lotharingus ^e Ellebovii dux ^f Molinii in Bois, ultimum vitae diem clausit, pridie Nonas ^g Sextilis, praematura canitie senectutem prae se ferens.

Remigium

VAR. LECT. * Sextilis, qui comitate et liberaliori vita merserat, ut praematum curiae senectutem prae se ferret. *ASS. Reg. Par. et Reg.*

INTERPR. * *le Siede.* ^b *de Belz.* ^c *Leopold de Raghe.* ^d *Stanitzki et Malogostki.* * *Ellebof.* ^e *Molinet de Beaurhove.*

TOM. VI.

I i i i

CICIDCV. Remigium Belhaquenum, de quo in superioribus demonstravimus, praeceptorem
HENRICUS IV. habuerat; sectitudinem pulsare, harmonice cantare, et verius Gallicos non ineligeret
 pangere edoctus. Sub id de Vidi ^a Lavalli comitis morte allarum est: is amplissi-
 morum bonorum in ^b Cenomanis, Armorica et Neustria, atque adeo duarum illustris-
 simarum familiarum heres; vix expleto xx aetatis anno decoris cupiditate incensus,
 Octobri mense ex aula nostra profectus fuerat, atque inde in Germaniam venit, a
 Caesare perhonorifice ^c Praegae exceptus, et Viennae ab archiduce Matthia, atque
 Christianae militiae nomen dedit. Primum armorum tirocinium inaususto conflictu
 fecit, depulsis quidem ^d Tataris sub Viennae usque portas exeurrentibus, sed tam
 gravi vulnere in ilibus accepto, ut paulo post exeunte anno decesserit. Tantam he-
 reditatem grandi aere alieno oneratam creverunt ^e Tremollii, et Elleborii dux ex
 familia Lotharingica, magnaeque de testamento ejus ante biennium facto in sensu
 contentio fuit; quo Annam ^f Alegriam maritrem, quae alteris nuptiis Gul. ^g Alenico
 Fervacio equirum tribuno nupserat, tertiae partis bonorum, quantum per leges
 municipales licebat, legatariam scripserat: quae contentio tandem transactione
 finem accepit. Is avita successione Protestantium doctrinam imbiberat; et quae pau-
 cos ante annos relicta, ad sacra majorum redierat. Avum habuit Franciscum ^h Colli-
 nium Andelorum Gallici peditatus praefectum, virtute militari insignem; qui anno
 c1575 LXXIII ⁱ Mediolani Santorum obiit, et ex Anna ^j Ruisa Lavalla tot bonorum
 herede Vidum Lavallum comitem, hujus patrem, reliquit. Et ille quidem ante XVII
 annos sub moenibus ejusdem urbis, in qua pater obierat, fratres inaususto proelio
 victor amisit; et ipse paucis post diebus, sive ex fatigatione sive ex moerore decessit,
 sicuti suo loco demonstravimus. Multi suadebant, iique saniores, prius quam abiret,
 uxore ducta, quae illi ex Lotharingica domo destinabatur, ut proli tollendae operam
 daret; deinde se et familia dignas expeditiones susciperet. Alii contra minime re-
 primendos spiritus illos primos aiebant; et cum ad aviti erroris ac patetris, atque
 adeo sui cryptationem id pertineret, nullam tam generosae deliberationi, quam Deus
 procul dubio tanquam ad gloriam suam susceptam fortunaturus esset, eundationem
 interponendam esse censabant; et il vicerunt. Fuit specie praestanti, vultu ven-
 cundo, taciturna natura, ingenio sublimi, et aequante natalis fortuna, si maturasset,
 digno. Artes fere curiosas sectabatur, et iis addictos inter peregrinandum ubique
 vestigabat, ab iisque quae disciebat, literarum alioqui minime ignarus, propria manu,
 scribebat autem elegantissime et scitissime, describebat; ejusmodi grande volumen
 vidimus: ut in tanta fortuna verendum esset, ne, studio per otium crescente, ingenio
 ad meliora nato, ad artes illas aliquando abuteretur.

V. VI RT et literis elari et longa vita memorabiles, quod in ejusmodi homini-
 bus rarum, his advenit. Ante alios ^k Pontus Thiardus Bissianus dicitur, nobili
 familia in ^l Heduis natus, qui exacta trium linguarum cognitione, et in juvenili
 aetate exultus, saeculo illo, quod apud nos poetarum proventu abundasse Henrico IX
 rege diximus, in poetica verbaeula primum luser; dein mathematicis artibus et Pla-
 tonicis doctrinae se totum mancipavit; ac postremo theologicis studiis, in quibus
 omnibus multa, sed fere Gallice scripsit, reconditae scientiae ubique plena. In aula
 etiam vixit, et Henrico XII gratiosus, sicuti suo loco ostendimus; ab eo ^m Cabilonensi
 episcopatu donatus est, et paulo ante mortem octogenario major, de recta nominum
 impositione commentarium vulgavit, et ad Philonis Judaei libellos a se illustratos pro
 auctario addidit. Cum in libris assiduus esset, cibo multo, quippe vasto corpore,
 utebatur;

VAR. LECT. ^a habuerat; nec eo indignus discipulus evaserat, sectitudinem *MS. Reg.*

INTERPR. ^a de Lovel. ^b le Maine, Bretagne, et Normandie. ^c Prague. ^d les Tartars. ^e de
 le Tremolle, et d'Ellebor. ^f d'Aligre. ^g de Houthemer. ^h de Fervacques. ⁱ de Caligny Sr. d'Arlelet.
^j Ruisa. ^k de Rieu de Lovel. ^l Pontus de Thiard Sr. de Bissy. ^m Bourgeois. ⁿ de Châlon sur
 Saône.

utbatur; et generosa vina, qualla illis locis circa Ararim nascuntur, aqua nulla admista, citra remulcentiam bibebat; cumque dormitum libat, quod mirum est, largo se meraci haustu sine valeatulinis dispendio prolucebat. Tandem cum xx amplius annos sacro munere, magna pietatis et doctrinae laude defunctus. Cyrum ex fratre nepotem sibi superflitem substituisse, integris animi et corporis sensibus ad meliorem vitam migravit ¹⁷¹ Eid. Oct. aetatis anno octogesimo quarto. Theodorus Beza, qui parvum in curia Parisiensi senatorem habuerat, ^a Vezeliis itidem in Heduis natus, Biffianum sex diebus anteverte: ingenio hilare ac eleganti, et longa vita satis notus, quam LX rotos annos in studiis et lucubrationibus exegit; eaque tantum proveetus, ut antequam moreretur, veris vitae, quae eam desiderabilem efficiant, subsidii prae senio delibaretur: siquidem praesentium memoriam, debilitata quippe mente, evanidam amiserat, praeteritorum, dum ingenio valebat, impressam servaverat, itaque et totos Psalmos Hebraice, et quodcumque caput ex beati Pauli epistolis propositis, integrum Graece recitabat: nec in iis, quae olim didicerat, iudicio carebat; sed quae dixerat, statim obliviscebatur. In hoc mentis oblivio languore fere biennium perseveravit; et cum ad concionem ire vellet, subita convulsione correptus, ac lecto impositus, vitam finivit. Vixit annos LXXXVI, menses III, dies XIX. Laudavit mortuum Antonius Faus, et carmen elegans et adfectus plenum veteri amicitia cum eo conjunctus Scaliger fecit; addito etiam de fato urbis, in qua decessit, omine, quod tamen haudenus eventu caruit. Beza rursus annosior, et summus Bezae amicus Robertus Constantinus annum clausit, ^b Cadomi in Neustria inferiore natus, trium linguarum peritissimus, et Graecae praecipue ac ^c Latinae; qui longam vitam in studiis et peregrinationibus consumpsit: fuit et Julii Caesaris Scaligeri domesticus, et commentaria in partem Theophrasti, ab auctore non edita, post ejus mortem publicavit; quod a plagii crimine, cuius aliquando infirmulus fuit, cum ^d liberat. Vixit usque ad CLIII annum integris corporis et mentis sensibus, et memoriae adhuc valida, quae in longaevis, ex omnibus animi facultatibus prima debilitatur et vacillat; et tandem pleuritis correptus, exeunte hoc anno VI Kal. Jan. defecit. His macrobiis rarum longae vitae et connubialis concordiae addam ex Immanuele ^e Meterano exemplum, viri et foeminae et plebe, ideoque obscuri nominis, quorum ille CLIII annos, haec CLXIX expleverat, cum uterque LXXXV in matrimonio conjunctissime vixissent. Longae vitae pro cumulo felicitatis accessit, quod Philemoni et Baucidi pro summo beneficio Deos concessisse narrant fabulae, ut alter alteri tantum treis horas supervixerit, et ambo ^f Delphis in Bavia simul hoc anno terrae mandati sunt. Post hos dicendus venit Simo ^g Marlonus Noviodano Heduorum sive Nivernio perhonesti familia natus, qui juris scientia ac eloquentia praecipue in nostro foro diu claruit, quod actiones aliquot forenses ab eo editae abunde testantur. Dein ad dignitates evehit se semper iis parem praebuit, et patroni sacri munus pari eloquentiae et solertis iudicii laude exercuit, jura regia, libertatem publicam, regni dignitatem ubique

VAR. LECT. ^a Latinae, quantum optima Lexica concinnant, qui *MS. Reg.*

^b consumpsit: cuius instar memorabile fuit in nostro aetate, eoque mirum, quod raro aut scire nunquam accidit, ut viri literis tantum vivere. Eum in comitatu ac familia viri illustissimi Pauli a Foedo, dum in Anglia et Scotia oratore regi munere fungebatur, fuisse saepe demonstratum: et antea Catharinae reginae, in eoque medicum fecit, ut Corradum Celsum diligenter cum *MS. collatum* Lugduni, quo interdum per intervalla excurabat, excusandum curavit. Fuit et Julia *MS. Reg.*

^c libera. Non si bona fide id remissum fecit, cur non in alia eandem fidem servaret, praeteritum cum

INTERPR. ^a Vezeliy. ^b Caen in Normandia. ^c de Meteren. ^d Drift in Hollanda. ^e Marlon natus de Nivernis.

nihil postea ab eo profectum si quod capsum ipsius superet, et divino illi viro susceptum fuisse credi possit: itaque maledixi in per me sicut licet. Luterus uxorem duxerat, et post ejus obitum alterum Montalium in Cadurci duxit, ex eoque filium sibi superflitem suscepit: Orthesius scholae in Beneauri pago plures annos praefuit, et Catri hom in Septentrione; ac tandem Montalium reverentia est, ubi huiusmodi profectus ad longam vitam integram usque valetudinem perduxit, quoniam victus sobrietate et gymnasticis tandem adjuvabatur, domi ambuletis enim gladiatores tractatione se exercebat solus. Vixit usque ad CLIII annum *MS. Reg.*

CDECV.

HENRICUS IV.

ubique constantissime ^a tutatus. Obiit Lutetiae 111 Eid. Febr. aetatis annum tribus mensibus excessisset, et ad S. Mederici sepultus est. Inter tot denatos nata est Eidibus Octobribus illustrissimo Monpensieri duci Henrico Borbonio in ^a Gallionis aetate, ex Henrica Catharina ^a Jousé uxore, filiola Maria, parentis brevi superflua unica heres; quae jam nunc, cum haec scribo, magnum pietatis et virtutis instar est, serenissimo ^a Andium duci post ^a Aurelianiensis fratris obitum desponsata, ut amplissima bona, quae ex antiqua Borboniorum domo possidet, in regia familia mancant.

VI. Ad res nostras ut veniam, accusationis contra ^a Arvernum comitem, et ^a Entraguium, et marchionissam ejus filiam, superiore anno institutae probationes in senatu consuebantur; et cum Arvernus initio coram delegatis iudicibus, Achille ^a Harlaco primario praefide, Stephano ^a Floro, et Philiberto ^a Turino, senaonibus respondere recusaret, et se abolitionis diplomate ac praeterea ^a breviculo tueretur, missus a senatu ad regem Ludovicus ^a Servinus advocatus regius, qui deprecatione elementiam ipsius interpellaret, et super diplomate ac breviculo maiestatem suam consuleret. Is igitur officio defungens, Arvernus jam tet in erimen laesae maiestatis longe maximum, et quod cetera in se maleficia complectitur, recidisse ostendit, primum in conspiratione ^a Mathurino ^a Carterio, qui dignam scelere poenam tulit, inchoata; deinde in Baroniana; ac postremo Hispaniensi, cuius nunc arguitur: cum qui toties in idem crimen relapsus est, indignum esse veniam, et indulgentiam in tali crimine ad omnia impune audenda illecebram esse. Contra frequentiam tam horrendi criminis opus esse exemplo, ut vita regis, reginae, ac dilectissimi delphini, quibus salus publica continetur, in tuto collocetur. Haec pluries cum differuisset, rex, repetita praetextitorum memoria, diploma abolitionis concessit et breviculi causam in temporum necessitatem reiecit, et haec omnia impetrata dixit, ut Arvernus ad officium et bonam mentem reduceret, neque se gratia per illa concessa indignum contumacia sua redderet. Quod cum minime fecerit, nec criminis veniam oblatam ingenua confessione, quod facere jubebatur, mereri voluerit, se quoque fide per diploma et breviculum data liberarum existimasse, et cum ratione non possit, potestate legitima erga contumacem a toties perductum uni voluisse; proinde jubere, ut nulla diplomatis et breviculi, quibus ille se tueretur, ratione habita, contra ipsum legibus agatur. Secundum haec, cognitore regio postulante, diceretur, ut Arvernus, nulla defensionis et praefetiprionis ab eo propositae ratione habita, coram iudicibus delegatis ad interrogata responderet; ni faceret, pro convicto haberetur. Id actum 14 Kal. Jan. Interea ter interrogatus Franciscus Balsacus Entraguus; qui cum factum non omnino diffiteretur, ad illud excusandum, et marchionissam filiam exonerandam scriptum protulit, quod jam antea regi ad ^a Germanisanum 18 Kal. Quintil. porrexerat, quo repetita colloquiorum cum Hispanis habileorum origine rem altius repetebat. Ejus haec summa erat: a tempore ^a Meris sub coronae Francicae ditionem redactae, nullam se occasionem praetermisisse bello et pace regibus interveniendi, suamque fidem illis et amicis adprobasse; regi, cum primum ad regnum vocatus est, fidam semper et sedulam operam per haec bella navasse, nec sumptibus ullis pepercisse, atque inde grande aes alienum contraxisse, magno rerum suarum incommodo; idque in causa fuisse, ut ad fortunae amplificationem arrendere, et filiis, ut haberent unde decus familiae tuerentur, prospicere pro tempore

non

VAR. LECT. ^a tutatus, eademque cons- dispensationes oppugnavit. Obiit MS. Reg.
fuerit maxime religionis aliorum tolerantissimus. *Par. 15 Reg.*
novus ut regno perniciosis religionis et clandestinis

INTERPR. ^a Gallion. ^a de Jousé. ^a Gellus trauisime fili du roy, duc d'Orléans, puis d'Orléans. ^a le duc d'Orléans, second fils du roy. ^a le comte d'Arvergne. ^a le Sr. d'Entragues, & la marquise de l'encail. ^a de Harlay. ^a de Flaury. ^a de Turin. ^a au breuet. ^a Servin accus-général. ^a Chénier. ^a S. Germain. ^a 3891.

non potuerit. Bello finito, pro praemio tot examinatorum laborum praefecturam Aurélianensem sibi ademptam, et in alium translatam, nulla compensatione accepta. Id tamen summa patientia dissimulasse, et praesto tam iusto dolore ad faciendam domesticas ruinas, quod a liberalitate regia frustra expectaverat, se donum contulisse, ubi miserum senem, et morbis ingruentibus obertum, vehementer et ultimus fortunae impetus oppressit; accedente ad superiores elades familiaris insulso regis amore, quo filiam dilectissimam et unicum fenecluris suae solatium, impotenter deperire coepit. Hinc corporis continuus morbus ex moerore, et gravior animi ipsum semper adhaesit, quod se ludibrio et aulicorum dictis expositum videret; et unde vulgo omnes sibi ac suis honorem et bonorum amplificationem augurantur, inde sibi ac suis dedecus, opprobrium, apud probos contemptum non sine exprobratione paratum feneiret. Demissis precibus facpius ab rege contendisse, sibi cum bona ipsius gratia domum ire, et spectaculo aulae carere ut liceret. Cum initio id impetrare non posuisset, malo ingravescenti quaquam potentius remedium, et ut valentinianus curandae praetextu regno exire, et alio se conferre, relictis liberis, uxore, domo, suppliciter petiisse, nec obtinuisse. Sed postea malo suo saro accidisse, ut quod toties petenti minime concessum fuerat, ob quas suspiciones incertum, nec opinanti crudelius negaretur, interdicto omni cum filia dilectissima, quod solum ad solatium calamitatis reliquum fecerat, congressu. Sed cum rursus ab ea fortunae exacerbatione respiraret, et insita bonitate mutaturum regem speraret, ecce nulla vi, nulla arte eludendum telum ab iracundia reginae in ipsum contortum est, crebrescente per aulam rumore, marchionissam in summo periculo versari, et odium reginae in parentem ac fratres recasurum: nam voces et minas ex ore eius exceptas, quae exulearum injuriae sensu animum testabantur. Cui ut illa in tempore praeverteret, sensum se ab regis conspectu subduxisse. Cum putaret per absentiam, non solum amorem regis impotentem cum tempore remissurum, sed etiam reginae odium desinurum, et non solum aula abstinere, sed regno discedere se paratam ostendit; ad idque commodum accidit, ut tunc Arausionis principis vidua, quicum illa familiarissime vivebat, de prosecutione in Bataviam suam cogitaret, huc se comitem addere voluisse, et petiisse a rege marchionissam loco summi beneficii, quod et illi praefacte negatum fuit: consilium enim fuisse, ut, consumpeis aliquot in Batavia mensibus, in Angliam transiret; ubi Leviniae ducem, et primarios circa regem artifices secum cognatione conjunctos habebat. Veram et hoc negato, interea odium et minas crevisse, et crebris delationibus primariorum in aula procerum ad marchionissae aureis in horas perlatis, illam postremo cum lachrimis apud regem demonstrato periculo egisse, et suae salutis et filiorum ex ipso susceptorum securitatis consulendi necessitatem utrique impositam ostendisse. Nec visam regi omnino intempestivam petitionem; itaque ab eo tempore Arvernorum comitem uterinum marchionissae fratrem, qui sororis periculo rangi videbatur, secum multoties ea de re collocutum esse, clam illa, quod et secreto opus esset, et ad tranquillandum ejus animum silentio potius, quam renovata per consultationes rei memoria, agi debere uterque judicaret. Deliberantibus, et de communi periculo vitando consilia agitantibus, Thomam Morganum nobilem Anglum, qui Mariae Scotorum reginae negotia aliquando apud nos procuraverat, sibi notum et familiarem supervenisse, et a Joanne Taxi oratore Philippico, quem ad Monterigolum, ubi Igonna in Sequanam infuit, cum eo cum Guisio ante xx annos venisset, ipse viderat, verba honestatis plena retulisse, et pristinae amicitiae praemiorum renovasse, ac petiisse, ut cum ipso colloquio in

arcano

INTERPR. * d'Orléans. * Lens. * Montreuil sur Yonne.

TOM. VI.

K k k k

arcano possit: nec se abuisse, quod eadem opera de re, quae sibi permollesce acciderat, amplius ex ipso cognoscere cupiebat: nam cum ad ^a Mariae Clericacae famum esset, hominem sibi incognitum Hispanum, sicuti posset affirmavit, natione, ceterum Italice loquentem, ad se in hospitio accessisse, et a rege Hispaniarum per dispositos equos se missum dixisse, ut cum conveniret, et de ^b schedula manu regis subscripta cum eo ageret. ^c Rastum, de quo supra in Nicolai ^d Hostiae morte mentio facta est, hanc se negotio immiscuisse, et multa Bernardino Mendozae insigni vanitate promississe, et cum sub id Gul. ^e Foquetus Varanus etiam a rege in Hispaniam ante decennium missus esset, hominis vanitatem coram deprehendisse. Cum igitur ipse a Morgano petissus ad Taxim noctu se consulisset, Novembri mense anni 1513 et renovatam contractae ad Monterigolam amicitiae primum memoriam: deinde de consideratione Henotica, ejus ipse Taxis fabricatione tanquam a se facta gloriabatur; post et de regis cum marchionissa amoribus, et schedula, inter eos actum esse; ac postremo de ^f cursore Clerico, de quo cum residenti vultu, quasi rei ignarus se Taxis excusasset, de schedula repetitum sermonem, quam cum tradi sibi Taxis, aut saltem ejus exemplum enixe expeteret, ipsam se vicissim excusasse, ac praefacere respondisse, se siliamque marchionissam nunquam assensuros, quando in vivis essent, ut alii quam regi traderetur; atque insuper addidisse, regem hucusque id parum curare se ostendisse. Hoc primum inter eos colloquium fuisse, in ipsius Taxis actibus. Alterum aliquanto post, intervenit itidem Morgani, loco incognito celebratum, cui ^g Arvernorum comes interfuit, Junio mense anno sequenti. Ibi post salutationes, cum de Ostendae successu Taxim Arvernus percontaretur, Taxim respondisse, jampridem de perducibus in Belgio regem Catholicum poenas meritis sumptuum fuisse, ac plane triumphaturum, nisi rex legitimae Philippi potentiae se opposuisset, et opibus suis ac nihil populos a fide devios jussisset. Ad haec Arvernus interfectum esse, regem, qui et pecunia et milite, dum bellis ab Hispanis peteretur, ab Ordinibus Belgii adjuvus esset, et pecuniam acceptam reddere, et munio auxilio laborantibus subvenire aequum et justum dixisse: quod vero post pacem factam Galli potius Batavis quam Hispanis suam operam addicant, in causa esse, non tam regis imperium, nam picrosque sine regis mandato ad illam militiam sponte proficisci, quam Hispani nominis odiam, quo fiat, ut nobilitas nostra rei bellicae cupida, potius Baravorum, quam illorum nomini Gallico inschorum partes sequatur. Ad haec injecto, de violentis regis in venatu, ludo palmario, alisque non sine valendinis aliqua laciura exercitiis, sermone, dixisse Taxim, fore ut rex, qui et annis et vitae intemperantia ad exitum propere, post se relicurus sit regem Hispaniae annis florentem ac praepotentem, qui optimis belli ducibus et iustitia causae fretus, injurias a Gallis in Belgio acceptas vindicaturus sit, et quae amisit, brevi recuperaturus. Tum incalescentibus et contumacis per contentionem animis Taxim regis fidem in dubium revocasse. Nam qui bonum Catholicum cum esse, qui quotidie Sectariorum auget numerum, ad concionandum et conveniendum locis toto regno multiplicatis, et promiscue praefecturis, honoribus ac dignitatibus, seu militiae seu pacis, inter eos distributis, et novis munitionibus gratiose attributis? Cum contradiceret Arvernus, postremo subiunxit Taxim, si regem mori contingat, ab omni parte subito impetum in regnum facturum iri et Sabaudia, Pedemontana regione, Flandria, Arragonia, multisque ex Gallis ipsis rubram crucei sumpturos. Tum Arvernus, ut cum magis stimularer, nequaquam per ea loca conumode impetum fieri posse respondisse: nam difficileis ubique per illa accessus esse; tantum per Ruseinonensem contratum parere hostibus aditum. Nam ab ea parte cum x c130 sarissophororum, et idoneo scloppetariorum numero,

x

INTERPR. ^a Notre Dame de Clercy. ^b la prison de mariage. ^c Rastus. ^d P. Hoste. ^e Foquet Sr. de la Faron. ^f le courrier de Clercy. ^g Arvergne.

x machinis ac bellico apparatu, si vis in necopinantis fiat, inagnum in periculum res nostras adduci. Tum vocatis specie Taxim opasse, ut Arvernus inter eos dux cruce rubra signatus compareret. Et Arvernus ad ea verba subsansisse, si hoc contingeret, et Sabaudiae dux eodem tempore rem gereret, confidere se, grande decus ex ea expeditione reportaturum, et ad Ligeris caput intra paucos dies victricia signa explicaturum; moxque quasi se corrigeret, addidisse, mortem potius optare, quam quidquam tale aut vellet aut auderet. Haec quasi per jocum aut lasciviam inter eos jactata, ipso audiente; qui ut finem his sermonibus imponeret, nusquam id futurum affirmasse, ex a Cosmi Rugerii (is est, de quo ad annum 1573 LXXIV et XCVIII plura diximus) fide; nam super ea re a se consultum, inspecta utriusque regis genesi respondens, nihil se animadvertere, quod prohibeat, quo minus pax fida et constans inter eos coeat. Et ita rursus vice secunda discessum, diversique omnes ad sua se contrahere. Aliquanto post tempore Morgauum, qui crebro ad Taxim conuecabat, monuisse, illum de discessu in Hispaniam cogitare, et jam advenisse Baltazarem^b Spanicam in munere successorem, et cupere antequam discedat, cum ipso colloqui, itaque ad aedeis ejus noctu ivisse cum Arvernorum comite, et aliquandiu cum illo verba honestatis commutasse: tum Taxim ambos rogasse, an non Baltazarem compellere vellent? Cum annuisset Arvernus, ipsum, qui hoc usque recusaverat, assensum tandem praebuisse, moxque e conclavi proximo Baltazarem egressum, et se murus salutasse, et Baltazarem seorsum Arvernum convenisse; ipsum cum Taxi remansisse, et post aliquantulum moram Taxim denuo de schedula memorata ipsum interpellasse: nam si quidem talis sit, aiebat Taxis, qualis a quibusdam dicitur, scito paratam x 1573 aureorum pensionem, et annum anticipatum iri, antequam hinc discedam, et ut quo loco conveniret, sequentibus annis exsolvat, idonee cavebo, in idque fidem tibi nobilis viri obligo. Ad haec cum ipse se excusasset, et schedulam haberi non posse, et exemplum ejus penes se non habere diceret, Taxim petiisse, verumne esset, ejus effectum in consanguineorum principum, et aerei consilii assessorum arbitrium collarum, id se pernegasse, conditionem tantum appositum esse, si masculum genuerit, quod accidit. Inde Taxim quaesivisse, an vera essent, quae de reginae infesta voluntate ac minis vulgo jactabantur, si quidem rex moreretur, fore, ut marchionissa cum filio in carcerem conjiciatur? Ad haec ipsum respondisse, complurium sermonibus id filiae renunciatum esse; sed nequaquam his fidem habuisse, et sperare, ut nunquam id accidat; aut si quando accidat, ea sit aetate, ut regi superesse non debeat; quippe cum rex tantum quinquagesimum vitae annum nunc agat, ipse LXIII jam expleverit: et Arvernus uterinum fratrem florenti aetate, si opus sit, charissimae forori tunc minime defuturum. Tum de receptu in Flandria apud Archiduces, si quid humanitus regi contingeret, injectam mentionem, et Taxim ea de re quamprimum in Hispaniam venire, cum rege acturum promississe, et ad Baltazarem rescipiturum: ipsum vero post actas honorifice gratias rogasse Taxim, ut officio superederet, nam nihil eo opus esse; ceterum de schedula aliamquam regi tradenda nunquam cogitasse, eamque semper Regi obulasse, et penes se retinuisse, quouique regi restituta est. Addita erant in eo seripso quaedam ad litteras interceptas, et contra ipsum prolata responsa. Secundum haec ab delegatis interrogatus, iniurio se excusabat, et multa se ad defensionem propriam necessaria habere dicebat, quae ultra regis offensionem non posse effert veritus, per reverentiam suppressere cogebatur. Interpellatus, an Arverno de iis quae in hoc communi negotio acta essent, fidem habere veller? pernegavit; Arvernus malae fidei, et erga fororem male affectum causatus. Idem et de Morgano adiectum. Cum regi per cognito rem regum significatum esset Entraguium dicere, reverentia se artineri, quo minus quae

ad

INTERPR. ^a Cosmo Ruggeri. ^b de Zuniga.

CIDICV. ad legitimam defensionem suam pertinebant, libere eloqui posset: rex illece, reis
HENRICUS IV. quae ad defensionem necessaria essent, libere loqui plenam facultatem fecit: itaque
 denovo interrogatus, et regiae voluntatis certior factus, plenius de colloquiis illis cum
 Taxi et scripto a se antea prolato scire consentanea dixit, id unum sedulo saragena,
 ut non solum se, qui filiae charissimae periculo retrebat, pictaris paternae obtentu
 excusaret, sed ipsam omnino exoneraret, et quicquid cum Hispanis actum erat, ea
 inficia actum esse cum asseveratione semper confirmaret. Itaque ipsam, aiebat, de
 regiae odio et minis apud regem exposuisse, et regem, qui rem ita habere sciret,
 ipsi arcem ^a Cadomenscm in Neustria inferiore ad receptum obtulisse; sed cum de
 praefecto, quem illa arbitrio suo constituere volebat, non conveniret, rem exitu
 caruisse. Tertio interrogatus, cum literis ad Morganum scriptis, quae inter Morganum,
 cum captus est, scrinia repertae sunt, urgeretur, et ^b schedulam non ita suppressam,
 ut ipse aiebat, sed ejus exemplum in Hispaniam missum ex iis appareret; ille tamen
 praefraete pernegavit, verbis ambiguis alio detortis et elusis. Et haec cum eo acta.
 Arvernus jam Novembri superiore a Nic. ^c Brulart Sillerio, et Petro ^d Janino inter-
 rogatus fuerat, et eadem scire, quae scripto Entraguus confessus erat, et ipse ad inter-
 rogata responderat; nisi quod quantum ad exonerandam filiam pater laborabat, tan-
 tum ex adverso ipse enirebatur, ut marchionissam omnium quae de ipsa cum Hispanis
 inita fuerant, consiliorum participem et consciam ostenderet; in conjunctione cri-
 minis praefidium, quod ab innocentia sua non habebat, quaerens. Postea a delegatis
 interrogatus, initio se abolitionis diplomate ante annum a rege impetrato, et brevi-
 culo, quo praetertorum plena venia indulgebatur, concessio tuebatur, et ad petita
 respondere recusabat, ne gratiae sibi a rege elementissimo factae respondendo praec-
 judicium afferret. Cognitore regio nihilominus instante, ut responderet, et senatus
 decreto super ea re facto, tandem post protestationem respondere se paratum ostendit;
 et praeter ea, quae jam coram Sillerio et Janino de sororis receptu extra regnum,
 si quid regi humanitus contingeret, confessus fuerat; etiam de consiliis olim
 Birono superflue, per Mathurinum ^e Carterium cum Sabaudiae dote, qui res Hispanorum
 tunc gerbat, dein cum ipso Birono, et post Bironi mortem cum Taxi et
 Sunica de regno iuvando, ac denique per ^f Salam; inde eum Sabauda per ^g Ro-
 quetum, inde in Hispania agitatis, neque bona fide ad regem relatis, plenius inter-
 rogatus est. Quae omnia aut sibi regis gratia condonata, aut ab rege ipso approbata,
 conscioque gesta contendeat. Cum vero contumacia ejus argueretur, qui terrente
 conscientia, cum toties juberetur, ad regem venire detredasset, alias atque alias ex-
 cusationes praeterebat. De schedula autem ab Hispanis toties efflagrata sic respon-
 debat, exemplum ejus nunquam ab Entraguio traditum, sed eam semel atque ite-
 rum coram Taxi et Sunica discrete ab Entraguio recitatam fuisse. De vita item et
 morte Bironi in ejus laudem scriptum fecisse, et marchionissae, quae ejus effigiem
 habere dicebatur, tradidisse arguebatur; quod ille inficiatione diluebat. Non solum
 autem sorori receptum extra regnum, si regem mori contingeret, sed etiam sibi
 ipsi, si opus esset, cum Hispanis pepigisse dicebatur; nec abnebat, odium reginae
 contra forem conceptum, in se, ut aiebat, recasurum veritas. Tum interpellatus,
 an Entraguio et marchionissae fidem tribuere vellet? Utriusque testimonium tan-
 quam valde sibi suspectum rejecit, eorum importunis ac malignis criminationibus
 factum dicens, ut in regis indignationem incidere. Morganus postea interrogatus,
 quid illi cum Taxi, et cum Entraguio negotii esset? Cum Taxi se familiaritatem
 coluisse respondebat, ut ejus favore sex millia aureorum, quae a Scotiae regina, cujus
 negotia aliquando procuraverat, sibi debebantur, a Philippo consequeretur. Cum

Entraguio

INTERPR. ^a de Core in Normandis. ^b la promissi. ^c Brulart Sr. de Sillery. ^d Joanne.
^e Chartier. ^f de la Sole. ^g le Rochet.

Entragulo autem, ut literas commendatitias ad Leviniae ducem sororis filium, qui plurimum gratia in aula Anglicana pollebat, ab eo obtineret: de cetero se minime existimasse peccare, ad Taxim committendo, quod Arverno et Entragulo auctoribus fecerat, et culpae poenam, supplex et hospes, ac religionis causa patria extorris, a regis Christianissimi elementia deprecabatur. Marchionissa postrema aodia: et nunquam cum Taxi egisse, et senel tantum cum in Hispaniam discessit, et ad illam salutandam permissu regis venisset, cum vidisset; neque in arcano, sed coram plurimis testibus cum eo verba honestatis commutasse respondit; sermonum autem cum eo ab Arverno et parente habitum nullam notitiam habuisse, et nuper ex regis ore id didicisse. Ceterum quod de receptu in terra hostes a fratre et parente cum Hispanis agitarum esse postea rescivit, ea in re pro se, non pro liberis suis consilium caprum fuisse; deque iis in Hispanorum potestatem tradendis nunquam se aut illos cogitasse. Praeterea cum Ludovico Velasco, qui cum connestabili Castellae ad aulam venerat, arcanum colloquium habuisse arguatur, qui et fidem obligaverat, ad limitem cum ecc equitibus venturum, ut ipsam exciperet, et in tutum deduceret: addebat et Taxim iactabundo animo diasse, non ita exhaustum regem dominum suum esse, quin in aureorum circulo in arca haberet, ad subvenendum in tempore marchionissae et eius liberis: quod illa asseveranter scivisse se pernegabat.

VII. TANDEM compositi invicem et cum testibus deo, et coram iudicibus de novo interrogati sunt, et confessionibus, probationibus, literis, actis, documentis Arverni et Entraguli manu scriptis mature discussis, Carolus Valerius notus Arvernorum comes, Franciscus Balucius Entraguius, Thomas Morganus conspirationis contra regem regnumque intae postulati ac peracti rei declarantur; decretumque ut tanquam perduelles ex primo maiestatis laesae capite, honoribus et dignitate omni privati, in Portuensi platea pignate ad id erecto securi perirentur, bonis in fiscum addictis: de Henrica Baluca Vernolii marchionissae amplius inquireretur; interim in Bellomontanum virginum devotarum coenobium iuxta Caesarodunum Turonum includeretur, interdicto omni cum aliis, quam cum monasterii virginibus colloquio. Id actum Kalendis Februariis: suspensa interim sententiae contra alios latae executione, donec rex, qui ita velle per cognitorem suum significaverat, amplius de ea statuisset. Prima gratia marchionissae facta, ut non in Bellomontanum coenobium, sed Vernolium duceretur, interdicto omni cum aliis, quam cum domesticis colloquio ac conversatione; eaque de re diploma in senatu promulgatum fuit x Kal. Aprilis. Et cum rogaretur rex, ut sententia contra alios lata pronuntiaretur, re per aliquot menses procrastinata, xxi Kal. Sept. diploma ad curiam missi, quo Arvernus et Entraguius famae, bonis et honoribus restituebant, mortis loco perpetui carceris inflicta poena; ab ea tamen gratia exceptae praefecturae ac dignitates quas ambo obtinebant: Morganum, remissa iridem multa, extra regnum deportabat. Postea mensis Septembris cum rex ad Blaudi-fontem esset, amplius diplomate gratiam marchionissae factam geminavit, et memor amoris singularis quo eam prosecutus est, et liberorum ex ea susceptorum charitate motus, ulteriore contra eam inquisitione prohibita, cum sibi abunde de tota accusatione constare diceret, eius memoriam, et acta, ac probationes de ea factas, in quantum necesse erat, abolebat, ac nullas declarabat; ipsam bonis et pristinae libertati, quali ante inchoatum iudicium fructuatur, plena potestate restituebat, interdicta omni in posterum cognitoribus suis ac regni curiis rei persecutione. Diploma post intercessionem curiae xvi Kal.

Odi.

INTERPR. * Lenz. * Charles botard de Fels, fils naturel de Charles g. et de Marie Touchet dame de Belleville, comte d'Avoygne. * de Baluz Sr. d'Entragui. * Morgan. * Vernoul. * comte de Beaumont. * Tours. * Fontenelle.

TOM. VI.

LIII

CXXXV. Odi. in senatu promulgatum fuit. In varios sermones hoc iudicium, ut erant vane affecti animi, haud mirum est si incurrerit. Nam alii post publicae ultionis necessitatem Bironi morte expiatam, tali dignitate hominibus in vitae ac salutis discrimen adductis, denuo renovari, in regno alloqui felicissimo, ominosum ducebant. Alii, qui minime serio agi, et decretum quodcumque tandem fieret, nunquam executioni demandatum iri providebant, ludibrio sacrarium Iustitiae haberi, ac theatri scenam traduci indignabantur: sic enim differebant, iudicium ab initio non institutum, ut tanti criminis severe vindictae exemplum ad errorem ederetur, verum ut marchionissa, quae parentis ac fratris consilium secuta a rege divoerarat, meru poenae, quae utrumque proculdubio manebat, iisdem, qui dissuaserant, auctoribus, ad pristinam consuetudinem cum rege reverteretur.

VIII. EXACERBATO tunc novis offensis regis animo, dum ad Blauii-fontem esset, venire a Tigurinorum, Bernarum, Basileensium, et Schaffhusianorum pagis oratores pro Bullionio duce deprecantes, qui de egregia sua erga Regem ac Delinam, quorum vita salutem imperii stare existimant, voluntate, et hereditario affectu praefari, sibi admodum dolere dicunt, quod vir et natalium splendore et adinstitibus illusterrimus, primarius regni officialis, et tot bello et pace exantlatis laboribus, de rege et regno optime meritis dux Bullionius, non solum a patria, verum, quod gravius est, a regis, a quo tot beneficiis et honoribus sit cumulatus, conspectu exulare iam totum triennium cogatur. Nulla re magis suam maiestatem mutuum suum erga populos amicos animum testari possit, quam si ipsorum enixam deprecationem in bonam partem accipiat, et supplicem, quem criminibus falsis onerari persuasum habent, in gratiam recipiat, eademque opera scrupulum omnem ex animis ipsorum eximat, quasi non ob propriam culpam, sed odio religionis, quam proficetur, a malevolis et infestis in invidiam apud maiestatem suam trahatur. Nam alioqui ex antea facta semper honorifice et laudabiliter illius vita, abunde sibi de fide et sincero eiusdem erga regem obsequio, et patriam pietate constare; et nisi constaret, minime eos, a quibus missi sunt, ad hoc pro eo susceptum officium descenduros fuisse. Ad haec rex scripto respondit vi Kal. Maiis: gratiam sibi admodum de voluntate erga se regnumque tam prolixè testata declarationem esse; et in bonam partem accipere ab ipsis institutam pro duce Bullionio deprecationem; quippe qui tam ab eadem voluntate et sincero affectu proficisci persuasum habeat, neque tam in supplicis gratiam, quam suo regnique bono ab ipsis susceptam. Agere pro egregia illa voluntate gratias, et suam vicissim illis pari affectu deferre. Ceterum illos scire velle, Bullionium gravioribus quam ipsi renrur, criminibus onerari; quorum pericutionem benignitate sibi insita haecenus intermiserit, ut deliberandi spatium postulato reo concederet. Duas illi vias ab se propositas, aut purgandi se in iure, aut suppliciter veniae a regia clementia petendae; utrum vellet, eligere illi liberum et adhuc integrum esse; et utrum elegerit, neque defaturam in iure aequitatem, neque in gratia sua indulgentiam. Neutrum adhuc fecisse Bullionium, sed contumacia et tergiversatione, dum benignitatem suam subterfugit, criminum obiectorum suspicionem auxisse, quasi conscientia terrente, neque iudicum confectum, neque regium aspectum ferre possit: proinde deprecationi ipsorum, quod aliis in rebus semper libentissime sit sciatum, pro tempore satisfacere non posse; ita tamen ut intelligant, quam docunque Bullionius, sicuti debet, iustitiam regis aut clementiam imploraverit, ab utraque paratum illi solatium et praesidium fore.

IX. Nec multo post, instantibus Jesuiticae societatis collegis, atque inprimis Petro Cotoño, qui in comitatu regis assiduus erat, de abolendo monumento, non tam

INTERPR. * *cantone de Zurich, Berne, Basle, et Schaffhausen.* * *le duc de Baillon.* * *le pere Coton.*

tam contra * Castellum paricidam, quam contra societatem, ut ipsi aiebant, in palatii maiore porta erecto, actum est. Aedibus Castellii patris dirutis, sicuti senatus decreverat, in arca pyramis posita fuerat, intet xv virginum effigies ab excellentibus artificibus sculptas, praecula basi, in cuius tribus lateribus inscriptiones erant pro criminis de- testatione et regis securitate posita: in quarto senatus-consultum inscriptum erat, quo et paricidae condemnatio continebatur, qualem suo loco diximus, et societas toto regno exterminabatur. Quin tabula illa marmorea, in qua senatus-consultum inscriptum erat, tolli deberet, restituta societate, nemo dubitabat; sed monumen- tum illud in memoriam detestandi paricidii, et ad securitatem publicam positura, in quo nihil sculptum aut scriptum erat, quod ad societatis dedecus spectaret, quin conservari deberet, inter acuos relacillimatores minime ambigebatur. Et profecto invidiosum videbatur, ut contra fieret, petere, nec periculo carebat. Nam monu- mento securitatis publicae sublato, tolli una et securitatem. Sublata autem illa, quid superesset, nisi ut qui bono regis regnique restituti videri volebant, si quid rursus tale accideret, exitio et eversioni ejus causam dedisse dici possent? sic enim tunc iada- batur, scillis diverso adflectu animis. Tamen qui contra tendebant, nihil invidia et periculo terreti, de monumento funditus abolendo pertinaciter certabant. Nam post sublata tabulam, remanente pyramide, memoriam senatus-consulti conservari, ut quoties transientes eam viderent, toties decreti contra societatem facili recorda- rentur. Id cum pollentibus in aula persuasum esset, tentari placuit, an senatus ipse id sua auctoritate decreverat esset; et cum vocatis curiae praefectibus et triumviris regis a Belvedere cancellario regis nomine res in deliberationem adducta esset, com- pecto vix senatum assensurum, tandem decretum, ut id auctoritate regia fieret; et initio opportunius visum, ut noctu pyramis festinatis operibus transscreretur, ne in- terdum quid tumultus per licentiam interveniret. Verum rursus intercessit Coronus, et Henricum xv lucis non tenebrarum regem esse fidenter pronuntiavit. Itaque per otium, Maio mense, in media luce destructa pyramis; et a curiosis observatum est, virginem, quae Iustitiam referebat, primam sublata fuisse, quasi Iustitiam tolli prius necesse esset, quam salutis regiae monumentum dirueretur. In eam rem varia et licentiosa scripta vulgata, quibus lapis mutus loqui, et plus de bonitate ac clementia, quam de crudelitate ac saevitia conqueti fingebatur, ut qui per Iustitiam erectus fuerat, per misericordiam sterneretur. Multa in Coronus iactata, multa in Hispanensem factionem, quae per Francisci nominis ruinam ad orbis Christiani Imperium aspirabat. Aculeati et vetus per manus volitabant, quibus rex monebatur, ad abolendam Castellii paricidae memoriam oportere, ut dens ictu cultri excussus ante omnia resisteretur. Adulata erant et mali ominis verba, quasi quantum in sodalicii illius gratiam elargiretur, tantum securitati suae detraheretur. Sane eodem excurrente anno, cum rex a venatu in urbem rediens, per Pontem novum iter haberet, dilabente sub vesperam comitatu, homo ignotus nomine Joannes Insulanus, domo b Silva- nedensis, pallio involutum apprehendit, et vi attractum in tergum equi resupinat; sed concursu pedissequorum regionum sacro disturbatus ac pugnis contusus, (nam rex occidi cum venerat) in carcerem statim ductus est. Is etiam cultum in calgis habere comprehensus esset, pro furioso habitus, non alia quam carceris, in quo ali- quanto post obit, poena multatus est. Postea cum figura pyramidis cum inscripti- onibus in aes incisa, etiam diu post demolitionem venalis proflaret, camque habendi desiderium, ut sit, per prohibitionem cresceret, diligenter pervevigata iussu regis coacta tabula, ac vix tandem paucis diebus antequam detestando paricidio vitam finiret, reperta ac * suppressa est. Sublata pyramide a Francisco e Myrono praetore

Parificensi,

VAR. LECT. * suppressa est, gratiae et indulgentiae nosquam fere nisi per morem sacro. Sub-
lata MS. Reg.

INTERPR. * Chyl. b de Senlis. c Myron lieutenant civil.

CDCCV. Parisiensi, in arca loco ejus castellum structum, in quod per formas aqua publica derivata est.

HENRICUS IV.

X. CAROLUS * Borbonius Sueffio regis patruellis ante quadriennium Annam^b Montferriam in uxorem duxerat, Janae * Coëmiae Francisci Borbonii Contis fratris^c uxoris filiam; et defuncta ejus matre, Franciscum fratrem coelibem manere, quam de secundis nuptiis cogitare malebat. Ita in aula iactabatur. Contius internum oculos in Aloisiam Lotharingam Guisii sororem coniecerat, cum qua nuptias, annitente rege, cui contrarium Sueffionis votum displicebat, et Catharina * Clivia Aloisiae parente, quae grandem dotem ipsi de suo attribuit, Quintili proximo contraxit; non sine occulta non Sueffionis solum, sed etiam Montferrii moderatissimi principis mormuratione. Proximo mense Margarita regina, quae post dissolutas cum rege nuptias, in Avernus remanserat, † Ulfona arce, in qua et * Carlevis tam diu fuerat, relicta, Lutetiam venit, et in Bononiensi saltu tertio ab urbe lapide ad † Maltrianum castrum a rege attributum, sedem initio fixit; deinde et † Senonensis aedeis in urbe conduxit, ex quibus ob eadem in iis patratam tanquam insuavis, ad Sangermanum suburbium migravit; et aedeis sumptuosius cum amplissimis viridariis inchoavit porius quam construxit, ibique quanquam extra aulam posita, tamen tanquam in luce aulae, in qua educata fuerat, vitam reliquam exegit.

XI. SUB id rex, multis ex locis dum tot deprecatores pro † Bullionio interveniunt, monitis, res novas cum per amicos in † Cadureis, Lemovicibus, Petrocoriis movere; atque imprimis ex delatione Belini ordinum ductoris, jam tum omnia ad † Sedani, quo se ex Germania receperat Bullionius, obsidionem parat; interinsque in remotis illis Aquitaniae provinciis, ne quid tumultus exoriretur, eo quamprimum proficisci statuit Sextili desinente, praemisso Elpermonio cum levis armaturae turmis, et aliquot legionibus; et ex professionis illius occasione Bellevreus cancellarius, qui jam successorem designatum habebat, cum * Caesarodunum Turonum usque venisset, se primaria administratione abdicare, et Nie. Brularto Sillerio sigilla tradere coactus est, magno suo cum dolore, quae ille pari laetitia accepit. Rex armata pompa * Ratiathum Lemovicum metropolim ingressus est Octobri exeunte, nixem antiquae frugalitatis et castimoniae, merimonio et parsimonia opulentiam, ex qua et adolefcentes egregie ornati obviam in equis generosis prodierunt, et per juvenulam formosam clavis regi in obsequiosae subiectionis signum obtulerunt. In iis iis largo imbre perfusi, quod auleis nostris rixas materiam praebuit: auxit risum obiecta regi per arcus opere tumultuario fabrefactos ingredienti tutelaribus peni in concione effusa effugies; parte superiore vir galea armatus, inferiore foemina, virgo sigulo matronali, coque detricto ad tegenda erura rustica appolito. Rex nobilitatem ex circumpositis provinciis undique confluentem, graviter et amice compellavit, et praesentia sua motus ubique gliscentis composuit, Joanni Jacobo * Memmio Rolsio e suo consistorio assessori mandato dato, ut probationes jam confectas inspiceret, novas instrueret, et de postulatoeum criminibus cognosceret. Auditi testes primum a Pomponio * Bellevreo cancellario, et Nie. † Brularto procancellario † Aureliani, Bloctis, et Caesaroduni Turonum, ubi subsistit Bellevreus: auditi et in Cadureis a Raimondo * Ventolio Folacco libellorum supplicum magistro, Bertrandus, Ivo, et Raimundus * Soignaci fratres Bellocastelli dicti, Baltazar * Sollierius * Vivantiurnae equitum signifer, et Joannes * Blanchardus, cui possessionum Bullionii in Avernus procuratio commissa erat, Bertrandus * Grezeus Thorius, qui post discessum

INTERPR. * de Beaulieu comite de Siffius. † de Montferrier. † de Coëme. † la princesse de Conti. * de Clèves ducis de Guise. † Ulfon ex Auvergne. † Carlat. † Madrid au bois de Boulogne. † hôtel de Sues. † le duc de Brissac. † Suresny, Limousin, Et Périgord. † Saligny. † Limoges. † de Maligny, duc de Berry. † de Belvoir. † Brulart de Sillery garde des Sceaux. † Orléans, Blois, Et Tours. † de Fontenay St. de Rouillac. † de Brague de Belvalet. † de la Roche St. de Normandier. † le Sr. de Fougère. † de Blanchard. † de la Grèce St. de Thon.

e regno Bullionii de ^a Bardigala ab amicis illius intercipienti da initum consilium esse affirmabant; eaque de re cum ^b Barra adum, vicario ^c Scarfi Mervillae in ^d Farenfi arce; et ^e Vallignium Bullionii et nobilibus domescum consilii participem fecisse Claudium Tremolium; ob idque paulo ante arx illa, quae in urbe est, iussu regis demolita fuerat. Expeditionis duces erant Joannes ^f Chastellus Sarlatensis ordinum doctor, et ^g Fondonierius Domenis; qui et idem postea Sarlatam et ^h Gordonium in Petrocoriis tentaturi erant, a Petro ⁱ Rignaco et Gedeone ^k Vassignaco, praecipuis Bullionii emissariis, qui ^l Monfortii et Turenac primarias illius arces tenebant, subornati: etiam distributa inter eos pecunia, quam ad maiorem invidiam Hispania summam quidam testes aiebant; alii ex Bullionii possessionum, quas in Aquitania amplissimas habet, colonis collectam, et inter alios Joanni Vido = Tajaco 120 aureos, qui per nobilium domos clam discurrabat, et promissis ac praesentationibus quos poterat amicos Bullionio conciliabat. Pro illecebra proponebatur Bironi nuper supplicio indigne, ut aiebant, affectu ultio; quae morte ^m Lasini detestandi proditoris expiari debebat: quo facto ad altiora consilia Bullionium transiturum, et publicae libertatis, quam aulici, et eam ea nobilitatem universam Gallicam oppressum ibant, futurum vindicem. Tajacum autem Jacobum Vezinum Charrium Lugognacum Sedanum, quo Bullionius jam ex Germania venerat, misisse, et per eum Joannis Caroli = Carbonarii Capella-Bironii, = Pompadorei, Capo-Botonii Bironi fratris, Marci = Cugnaci Giverzaci, aliorum, operam detulisse; et Capella-Bironium quidem et Pompadoreum 14 c10 peditum et 10 equites scripsituros, et 14 bellicas machinas cum apparatu subministraturos, Giverzacum alteros 10 equites, qui propterea 10 aureos a Tajaco acceperat; Joannem = Sudrium Calveracum c10 pedites. Raimondus = Soignaeus Follacus et fratres ejus pro = Ampiacco spondebant, in armis cum eum amicis paratum fore; Capella-Bironius = Villam novam in Aginnesi agro, Tajacus et Giverzacus = Divonam Cadurcorum, Rignacus et Vassignacus = Uzarchium et Brivatium in Lemovicibus intercipiendum susceperant. His se adjunxerat Paulus = Camargus Pegadus, vicarius = Lamorelli in Campana legione. Adum et interventu = Castrogaiae famosae in Arvernus viraginis cum Carolo = Valelio Arvernorum comite, ut eam subministraret e et nobilitate et c10 pedites; et ille arces et oppida suae ditionis Bullionio offerrebat; et per suos = Rigomagum et Claromontium traditurus erat: sed cum sub id regis iussu caprus esset, consilia eum eo inita evanuerunt. In id conventum secretum ^{ad} Salae in Petrocoriis ad Duranium Maio proximo habitum, aiebant testes, in quo majores vero vires Bullionii fingebantur, ut conjurationi favor conciliaretur, illum in armis brevi habiturum xl c10, et c aureorum c10 ad stipendium parata; mox et Hispanos inde, inde Anglos, quorum reges rei consensu sunt, et plerisque e Germaniae principibus arma auxiliaria conjuncturos. Secundum haec eos qui aderant, sacramento in Bullionii verba a Rignaco et Vassignaco adactos, in speciem pro libertate publica, cujus praetextu et nuper in conventu Protestantium Bergeraci in eadem provincia celebrato multorum fidem sollicitaverant: ceterum Capo-Botonium Bironi defuncti fratrem se excusasse, matris, cui obedire malebat, imperia contraria causantem. Haec praecipua accusationis capita erant, hae probationes; ob quas capti Sudrius Calveracus, Paulus Camargus Pegadus, Ludovicus

INTERPR. ^a Bourdeaux, ^b la Barre, ^c le Sr. de Merville de la maison d'Esjart, ^d chateau de He, ^e Valigay seigneur du duc de Brillon, ^f le capitaine Chastellain de Sarlat, ^g Fondonierius de Dornas en Perigot, ^h Gordon, ⁱ de Rignac, ^k de Vassignac, ^l Monfort et Turenne, ^m Guy de Tapes, ⁿ de la Fin, ^o de Carbutieres Sr. de la Chappelle Biron, ^p de Pompadour, et de Chef Bourdon, ^q de Cugnac Sr. de Giverzac, ^r de Sudrie Sr. de Calverac, ^s de Selgues Sr. de Pongis, ^t le Sr. d'Arden, ^u Fillesse de Agnais, ^v Cabers, ^w Uzarche et Brivat en Limousin, ^x de Camargue dit de Pegadis, ^y le Morelle, ^z le duc de Chastellagnay, ^{aa} de Valis comite d'Arvergne, ^{ab} Raim et Clermont, ^{ac} Salles en Perigot sur la Dordogne.

CODICV. Ludovicus * Reginaldus Gripellus Olliergii praefectus, ^b Chaffinus Sarlatensis et Mathelinus Sudrius; ceteri fuga dilapsi sunt, pars in Hispaniam, alii in Germaniam, quod non mediocriter Bullonium oneravit. Interrogati qui capti fuerant a * Mem-

HENRICUS IV.

mio coram x praefectis tribunalis assessoribus, et scripto ac testibus convicti, laesae majestatis rei pronuntiantur: et primo ad multam ignominiosam damnati, sine ad collum alligati, nudi et taedam accensas praeferentes, veniam a Deo, a rege, a Justitia de geniculis petere jubentur; inde appenso insuper ad collum clogio, quo proditores declarabantur, ad plateam publicam ducuntur, et capite truncantur; corpora flammis consumpta, et cineres in aërem sparsi. Capita hastis suffixa ad urbis portas statuuntur. Ante supplicium ad ampliorem confessionem ad complices ac confcios nominandos, pro more tori, ad ea, quae interrogati in jure responderant, nihil adiecerant. Id actum extremo anno xvii Kal. Januariis. Eodem die in absentis tanquam contumacis lata sententia, et ^d Capella Bironius, ^e Giverzacus, Tajacus, ^f Vezinas Lagognacus, Vassignacus, et Rignacus, ob eadem crimina ad eandem, quae superiores, poenam damnantur: additum in odium contumaciae, ut arces in quibus domicilium habebant, solo acquerentur, filii eorum ignobiles, et indigni qui dignitates et honores in regno gererent, declarantur. ^g Capo-Botonius Bironi frater, quod relictum fide a factione alienus fuisse probaretur, et ^h Pompadoreus ob dignitatem familiae judicio exemptus, qui tamen sibi metuens, cum Capella-Bironio in Hispaniam aufugisse dicebatur.

xii. R x x antea, relictis in Provincia aliquot legionibus, Memmo ac judicibus, si opus esset, praesto futuris, cum ⁱ Espernonio Lutetiam citatis itineribus redierat, ubi fere eodem tempore quasi indissolutam conjunctionum catenam denuo semper necdi necesse esset, de nova, non minus ceteris perniciofa, et ab usdem Hispanis recocta, ad ipsum allatam fuit. Erat in aula ^k Provincialis nobilitatis nomine ^l Ludovicus a Lagonia Merargius, qui archa cognatione ^m Salus comites contingebat, et ut illi, a Caraloniae sive Aragoniae principibus, unde et suum nomen detortum dicebat, haud dubia fide originem suam repebat. Is aut sollicitatus, aut ultro suam fidem Hispanis addixerat, et de ⁿ Massilia in Provincia proditione tradenda spem fecerat; ea de re jam aliquoties cum Baltazare ^o Sunica Philippico oratore egerat; et ut suspicio omnis tolleretur, non tam inter eos, sed eum ^p Brunello quodam homine Belgae, qui Sunicae ab epistolis erat, res gerebatur. Notato loco et tempore per ^q Varanum, ^r Defuntio succincto quaefitori Nonis Decembribus negotium datur, ut Merargium comprehenderet, et ad forum episcopi caput adduceret. Ipsum vero et scintilla ejus ante omnia diligenter scrutaretur. Caput cum Brunello, dum ambo colloquantur, Merargius; et dum Brunellum ipsum eadem diligentia scrutatur Defuntius, in tibiali ad ligamen charta reperta Hispano idiomate, Brunelli manu scripta, cuius lectione suspicio confirmabatur. Ii primum a Joanne ^s Thumerio Bossio et Petro ^t Janino sacri consistorii assessoribus interrogati, postea diplomate regio ad senarum eum confessionibus remissa sunt. Inde orae inter Regem et Sunicam, qui Brunellum sibi reddi postulabat, peracerbae altercationes; cum ille externorum principum privilegia, atque adeo jus gentium violari contenderet, capto et in jure interrogato oratoris externi domestico; rex nihil ea in re actum, aut porro factum iri responderet, quo privilegia legatorum violata, aut ullo pacto laesactata mento dici possint: nam sacrosanctas legatorum personas minime inficiari, sed praerogativae tantae tacitam conditionem

INTERPR. * Reginaldus Sr. de Gripel captivus d'Olliergus. ^b Chaffins de Sarlat, et Mathelin de la Sudrie. ^c le Sr. de Mermon conseiller au presidial de Limoges. ^d le Sr. de la Chapelle-Biron. ^e de Giverzac Sr. de Tanc. ^f de Vezinas Sr. de Lagogue. ^g de Capo-Boton. ^h de Pompadore. ⁱ le duc d'Alençon. ^j capitaine de Provence. ^k Louis de Lagonie Sr. de Merargius. ^l Mermon l'appelle Jean d'Alençon de Merargus. ^m le comte de Salus. ⁿ M. de la Prévost. ^o de Zuciga. ^p Brunet. ^q Piquet. ^r de la Favière. ^s Defuntius l'appelle criminal de robe courte. ^t Thumery Sr. de Bossion. ^u Jeanne.

conditionem annexam, modo nihil faciant, quod regibus, apud quos specie amicitiae degant, aut eorum diritionibus periculum aut perniciem creare possit. Hic Sunica, qui factum excusari honeste non posse cerneret, eo omisso, ad exprobrationes conversus; atque si liberum esset regi milite, pecunia, machinis, et apparatu bellico perduellis contra principem suum et Archiduces juvare, non debere mirari suam majestatem, si sibi licere putaverit, subditis ejus aures praebere, qui suam operam principi et Archiducibus ultro nec rogati deferbant: tantum autem eum Metragio adum de conditionibus, quibus ille in Flandriam migrare, et Archiducibus operam addicere apud animum suum constituisse aiebat. Nec moleste ferre debere majestatem suam, si potius ille Archiducibus quam perduellis inservire voluerit; praefertim cum illi sint Catholici, hi non solum perduelles, verum etiam nostrae religionis hostes. Praeterea suam majestatem post pacificationem ultimam multa contra Archiducum urbes molitam, multa et in Hispania contra regem suum, sollicitatis Mauriseis, ut bellum in Aragonia et Catalonia excitarent; sicuti ex eorum, qui propterea supplicio affecti sunt, confessionibus amplius constabat. Apud Archiduces, et nuper a Boderium, cum regi oratoris munere defungeretur, cum comitibus Berghensibus egisse, ut ad regis partes transirent, et amanuensem quendam pecunia oblata tentatum. Tamen haec omnia regem suum et Archiduces dissimulasse, neque de iis apud majestatem suam oratores suos exposulasse, aut injuriam sibi illatam refutari petivisse. Hanc unam a sua majestate deprecari, et per jus legatorum inviolabile obtestari, ut sibi amanuensis suus reddatur; alioqui de injuria longe maxima, et regi suo minime ferenda, coram orbe Christiano protestari. Quibus auditis rex commotior aliquid sibi respondendum duxit. Post pacificationem a Vervinensem Philippicos oratores sic secum egisse, ut de bona principis sui voluntate et fida amicitia merito dubitare debuerit. Itaque minime sibi deferendos censuisse, quos perduelles vocant; sed aequum et dignum judicasse, a quibus, cum ab Hispanis peteretur, milite et pecunia adjuvus fuerat, iisdem tam necessario tempore subvenire, et bona fide quod ab iis acceperat, reposcentibus reddere. Eos vero, quos invidioso adco nomine perduellis vocat, ex rebellionem in legitimam potentiam excrevisse; sed quod dolcant Hispani, sibi ipsi et improbo alieni invadendi desiderio imputare debere; quippe Franco-Gallici imperii armis quaerendi vana somniatione deceptos, omisso Belgio, et per ducum absentiam ad hostium impetus exposito, dum contra Franciam omne exercituum robur convertunt, Batavis finis suos propagandi ac repubblicam per oium ordinandi facultatem dedisse; ut non jam rebelles dici, sed legitimo Ordinum nomine gloriari possint; et apud vicinos principes non solum in Francia, verum in Germania, atque adeo in Italia per oratores suos amicitiae et pacis commercia exercent. Proinde neque se pati debuisse, ut sub jugum Hispanum mitterentur, eorumque incolumitatem propterea sibi praecipuae curae fuisset. Neque tamen eos aut machinis aut apparatu bellico, quod ille immerito conquirerat, juvisse; sed plerisque et suis subditis otii domestici impatientis, et militiae cupidos, in Bataviam profectos, sicuti et nonnullos apud Archiduces, alios et in Hungariam, transivisse. Scire se bellum in Belgio non religionis causa geri; sed ad injustam imperii amplificationem, religionis larvam praetendi: veteratorias artes illas pridem detracta persona exolevisse, et consilia fraudulentam ambitionem celantia omnibus patere, ut jam pueri ea rideant, nec se homines his praetigiis praecooccupari, sicuti olim accidit, aut fascinari sinant amplius. Cum serio pro religione Catholica arma capiantur, Franciae regem ante alios omnes, quemadmodum semper antea fecit, signis explicatis comparitorem. Verum Hispanos a tempore ultimae pacificationis, id unum egisse actu et occultis molitionibus, ut subditos suos superiorum bellorum licentia ab obsequio

CIDOCV.
HENRICVS IV.

obsequio devios ad rebellionem sollicitarent. Ita Bironi fidem sollicitatam, et ad extremum infestam; id ^aAtvernorum comitis, principis ^bJonvillani, ^cEntraguii, ducis ^dBullionii recentibus exemplis constare; atque adeo hujus, de quo nunc agitur, ^eMerargii recentibus jampridem fecisse. Quod ut excusent, et par pari se referre ostendant, a plerisque eorum, quos ob alia crimina morti addixere, violentis tormentis falsas confessiones extorsisse, ut haberent, quotiens in ipso furto deprehensi essent, quod maligna salutare a se excogitarum contra veritatem opponerent. Id cum videret Rex, neque bona fide Hispanos secum agere, eorum consilia, molitiones, itus, reditus, diligenter observari iussisse, ut eorum conjurationes ac conspirationes devitaret, et periculo in tempore praeveniret. Ita sollicitatus illum, quem diei, amanuensem. Itaque vicissim noluisse Hostae ab iis corrupti memoriam refricare: nam quod ad Bergensis comites spectat, eos tanquam liberos et parvulum necessitate minime Archiducibus obnoxios, in Germania nempe natos, per oratores suos rogatos, ut sibi operam suam addicerent, honorificis oblati conditionibus; idque existimasse sibi salva pax et amicitia liquisse. Sed non ulterius suos in eo negotio progressos esse, ut de prodicione contra fidem utrinque juratam cum ullo agerent. Atqui ^fPerpiniani in Ruscinonensi comitatu praefectum cum Lugalsis fratribus de ^gNarbona et Biterris in Septimania prodendis consilia secreta agerant, et non solum ad consilia principum exploranda, quod oratoribus licet, sed ad subversionem imperii renovatas antiquas in regno factiones; et nunc id agere Hispanos, ut sibi generique suo et nomini Francico perniciem, si possunt, violatis iuribus divinis et humanis machinentur: verum Dei benignitate conatus eorum haecenus irritos cecidisse. Dicentem interfectus Sunica, meliori fide Anglicanum regem, quamvis a Catholica religione alienum, cum rege suo, quantum ad Belgii res pertinet, quam majestatem suam agere, non carui responso; cum rex se prius ab Hispanis insigni et multoties repetita injuria laceratum diceret; neque mirum videri debere, si qua mensura aliis mensi sunt, eadem illi recipiant: ceterum omnis his exprobrationibus, Philippum, si deinceps bona fide per ministros suos secum agere instigatur, eandem bonam fidem in se ac ministris suis minime requisitum. Cumurgeret nihilominus Sunica, ut posthabita omni alia ratione Brunellus libertati restitueretur, et sibi redderetur; rex ad extremum respondit, postquam de re omni abunde instructus fuerit, quod iustum et aequum, et oratorum dignitati ac suae consentaneum censuerit, facturum. Secundum haec commissi inter se Merargius et ^hBrunellus, et non de professione tantum in Belgium, inter se colloquiis, sed etiam de ⁱMassilia prodenda actum esse uterque confessus est. Itaque denuo ipse in senatu coram iudicibus interrogatus Merargius, cum frustra se excusaret, et se ab Hispanis quidem sollicitatum, ceterum nequaquam assensum praebuisse diceret, in crimen laesae majestatis et prodicionis incurrisse pronuntiatur, et xiv Kal. Januar. pegmate in ^jPortuensi platea erecto, securi percussus est. Corpus in quatuor partes sectum, et totidem palis affixa membra. Caput Massilianum perlatum, et in majore urbis porta hastae fustigi iustum, bona fisco addita, iv aureorum circi ex iis detractis, in urbis Massiliae munitionem expendendis. In eundem diem Merargii supplicium incidit, quo Insularis ille fanaticus, de quo modo dixi, in Ponte novo regem interficere aggressus est. Postea Brunellus Sunicae reposcenti redditus.

XIII. REX inter haec rebus domesticis ordinandis intentus, de grandi ^kacre alieno, quod a ^lParicini tribunali, et ut vulgo loquimur, a ^mMeracorum praefecto et urbis aedilibus

INTERPR. ^a le comte de Auvergne. ^b le prince de Joinville. ^c le Sr. d'Entragues. ^d le duc de Bullion. ^e le Sr. de Merargues. ^f Perpignan en Roussillon. ^g Narbonne & Beziers en Languedoc. ^h le Sr. Brunellus. ⁱ Majorque. ^j la Grece. ^k rentes. ^l hotel de ville. ^m Prevost des Marchands de Eglise.

aedilibus debetur, dissolvendo, a ^a Ronio persuasus serio cogitabat. Ex sacro patri-
monio oppignerato partim vectigalia illa annua privatis solvantur, partim ex regis
telonis et capitali tributo; quae si aut lucentur, aut amplius, si quid vitii per au-
licorum avaritiam in iis peccatum esset, discerneretur, magnum inde regi regnoque
levamentum afferri procul dubio erat. Itaque jampridem ad id delegati fuerant Ja-
cobus Augustus Thuanus Parisiensis senator, et Soffredus ^b Calignonus Gratianopo-
litani, praefules, cum Joanne ^c Nicolao Rationalium primario praefide, Matthaeus
^d Jordanus senator, ^e Escuiarius ex Rationalium curia, ^f Crassus thesaurarius; qui in
Rationalium camera convenirent, et exuflis ejus archivis vectigalium illorum prima
initia, et si quid vitio factum esset, diligenter annotarent; quod per totum trienni-
um sedulo factum, nemine tunc fremente. Sed postquam ex consilio principis
novi delegati negotio praepositi sunt, quasi regis consilium esset, non solum origines
institutorum vectigalium excutere, sed ob vitia quaedam in quibusdam admissa, ad
modum universa eum privatorum detrimento contrahere, tunc mensura passim au-
diri, et per urbem coitiones fieri. Franciscus ^g Miro tunc mercatorum praefecti
officioungebatur, qui cum delegatis rationes ad luendum grande acs illud alienum
a diversis propositas examinabat; qui ubi vidit, id agi, non ut debita antiqua dissol-
verentur, sed ut vectigalia annua aut omnino abolerentur, aut ad modum, qui nunc
in utrisque regio edicto constitutus est, contraherentur, ab eo conventu se subduxit, plebis
querimonias pro urbis seditioni propiores causatus, et x Kal. Maias, si ulterius per-
gerent, protestatus est, et ad regem, qui ad ^h Fontem-blaudi erat, ut factum excusaret,
diligenter scripsit. Postea et urbis nomine Gasto ⁱ Graevus senator Parisiensis suppli-
catione apud regem intercessit, hac maxime ratione, quod quantum vectigalium an-
nuorum dissolutione emolumenti in regem et rempublicam, tantum ex rescissione
sive principalis summae sive annui redditus incommodi ad privatos, periculi ad
universos, redundaret. Rex succentensis vultu supplicationem accepit, et cum regi
et subditorum bono delegationem factam diceret, adiecit se judicem in ea causa tan-
quam parentem communem sedere, nec nisi jure quiequam facere ab initio apud
animum suum constituisse. Singulos sua tantum aut amicorum ac cognatorum re-
spicere: se universi regni curas ac sollicitudinem pectore complecti, ejusque bo-
no vel detrimento affici; charitate non vulgari, quae singulorum vota ac desideria
looge superet. Graevus, et qui cum eo venerant, iusti rationes libello supplicii com-
prehensas consilio exhibere: iis lectis ac discussis, regis responsi per Sillerium
procancellarium haec summa fuit; Non aliam regis mentem fuisse, quam ut juris
via toties agitatum de vectigalibus annuis negotium disceptaretur, neque aliter quen-
quam credere debuisse, ut in bellis praesentiam animi et constantem virtutem, ita
pax maturam prudentiam in tractandis negotiis suam majestatem adhibuisse; quod
fecerit, bono regni universi, quo singulorum salus haud dubio continetur, fecisse.
Dolere ipsi, quod rationes illorum dissolvendorum a sacri consiliorii assessoribus pro-
positae, ab orbaao magistratu probatae non fuerint. Quanquam ipse melius sciat,
quid suis crepedit, nolle tamen illos, ad id quod publicam utilitatem respicit am-
pliuscendum cogere, ac proinde indecissum negotium relinquere, procedentibus ex
vetere instituto per singulos anni quadrantes in posterum vectigalibus. Cum apud
se mature perpenderint, quam prudenter et pio in cunctis affectu id ab initio rex
deceverit, si respiciant, et suam majestatem supplices adeant, ad eorum aequas pe-
titiones attendere ipsam semper paratam fore, et ad tantum beneficium munificen-
tiam suam minime desuturam. Inde post commutatos utrinque super eo negotio

varios

INTERPR. ^a Le Marquis de Rojou. ^b de Calignon president au parlement de Grenoble. ^c Nicolas
premier president de la Chambre des comptes. ^d Jordan. ^e L'Escuyer maitre des comptes. ^f Le Gras
treasurer de France. ^g Miron. ^h Fontenaybleau. ⁱ de Gramont.

TOM. VI.

N n n

CV. *varios sermones, cum bonae voluntatis significatione, sic enim rebus suis prudentissimus princeps expedire iudicabat, Griacus quasi re bene gesta Latetium repetiit, et tumultus ex ea occasione in urbe exortos adventu suo compescuit.*

XIV. HANC molestiam alia nova mox excepit, ex solemnibus sacri ordinis ^a conventu in urbe apud Augustinianos fratres Maio proximo celebrato, nata, et repetitis praefulum alieno tempore postularis. Hieronymus ^b Villarius archiepiscopus Viennensis eorum cardinali ^a ^c Jousa aliisque praefulibus pro sacro ordine Nonis Decembris verba fecit, et molestie sibi ac universo ordini accidisse dicit, ut cui pacem, quietem, ac securitatem cuncti debent, ejus animum curis publicis fatigatum, querimonis suis quamlibet iustis interpellent. Querebantur de senio, marcere, conculcata ecclesiae Gallicanae dignitate, quae in vere suo olim praefulus coronae regiae flos fuerat, et supra cedros Libani gloriosum caput efferebat, nunc ad ludibrium exposita sit, per vexationes, disciplinae lapsum, nundinationes pudendas, in sacerdotis fiducias, pensionum laicorum onera, passionibus illicitis et iure damnatas, frequentes ab abusu appellationes, bellorum ultimorum vim ac violentiam, adeo ut in ortu quo florere debebat, quasi jam ad occasum pervenerit, deplorando sine praecipitum minetur. In causa esse dilatatam concilii Tridentini toties efflagitam promulgationem, cui decessorum regum oratores cum fidei obligaverint, suae maiestatis et fidem tacite obligant intelligi. Siccine regna terrestria, aiebat, quae tanquam elementa sunt, ab aspectu et dulci inspiratione ecclesiae, quae mundus noster coelestis est, contumaci praevagatione se subducant? Siccine quae tempore edunt, rerum aeternarum fructum impediunt? An erit, ut humanae rationes certent, et de coelestibus visioem reportent? Ut coelum terrae, Deus hominibus ancilletur; denique res sacrosanctae profanis serviant? Ergo non amplius in tabernaculo, a coelo patribus donato adorabimus? Iosephus noster Jacobum, a quo prognatus est, non agnoscat? Ergo formosa illa Rachel, Gallicanam ecclesiam referens, quae falsos Deos ad abolendum praevarum cultum Labano subieperat, ante eos genu flectet, et corpore prostrato indubios honores deferet? Ergo non ascendemus amplius in equis ad pulsum tubarum argentearum ecclesiae? Ioseph noster belli dux non amplius Jerichuntis muros quassabit? Samuel non amplius inter nos iudicabit, adeoque temerarii erimus, ut ab eo appellemus, nec sententiae a nostro iudice prolatae acquiescamus? Totum orbem Christianum in concilium Tridentinum consensisse, solos Francos illud rejicere, et privilegia tanquam armis adversus illum pugnare, qui ea nobis dedit. Blandientia verba addita, et cumulatae laudes, nec non et obiter injecta de electionibus mentio, quae pluribus in postularis sub id regi porrectis explicabantur. Ad haec rex, qui se perplexo et invidioso pro tempore negotio exsolvere cupiebat, respondit residenti vultu, vera esse, et talia agnoscere quae dicerent. Vexationes et turbas ecclesiae non diffacere, cuius quieti instaurandae, quantum in se sit, studcat. Ad concilii promulgationem quod attinet, idem cum ipsis sibi votum esse; rationes humanas, quod ipsi clamant, adversus coelestis pugnare. Tamen quantum in se erit, enixurum, ut ecclesiae bene sit, nec ea in re vitae aut sanguini parciturum. Quod ad nundinationes et fiducias spectet, eorum esse, qui criminibus illis attingunt, ea emendare; ipsi exemplo suo aliis praecant. Se gloriari, quod eos episcopos inaugurandos curaverit, non gratia aut commendatione, sicuti a suis decessoribus factum est, qui offensionis materiam praebant, sed qui doctrina, vita inculcata, quae perpetua praedicatio est, moribus integris ceteros ad servandam disciplinam hortentur. Ceterum quae in se adeo copiose cumulata sunt praecordia, non pro gloriatione vana accipere, sed tanquam ad perseverantiam incitamenta interpretari, ut quam beneficiendo laudem

hactenus

INTERPR. ^a *Assemblée du Clergé aux Augustins.* ^b *de Villars.* ^c *le cardinal de Jousé.*

hactenus meruit, potero novis beneficiis superare non desinat. Ita dimissi praefules, et ad eorum postulata per ornam postea responsum, et unum die post et alterum editum in eorum gratiam conditum. Priore, quod incunte anno 1578 in senatu promulgatum fuit, multa graviter et severe decreta, pleraque ad vitandam offensionem in eos qui a maiorum sacris migrarunt, sancita, ne licentia disciplinae ordo solveretur. In eorum favorem et permissum, ut bona olim vili pretio et perpetam nec rite alienata, luendi facultas esset. Vetum cum conditio gratiae adiecta non satisfaceret, altero post annum iidem Sextili mense condito edicto sine condicione luendi facultas concessa est, quod tamen ita in regni curiis promulgatum est, ut adversus gratiam a rege factam emptores xl annorum praescriptione se tucti possent. Toto illo spatio quod ab hoc anno effluxit, discussae praeteriti temporis rationes, non sine acerbis inter disceptatores altercationibus, et grande aes, quod ex annuis vestigalibus aut coactorum plagio, aut adfectata negligentia, suppressum adhuc debebatur, quod cccc aureorum et excedebat, gratiose inter eos distributum, non sine publica offensione. Pars in Jesuitarum collegium a Flexiae infinitum destinata, partem sibi sumpsit rex, major pars arbitrio delegatorum a sacro ordine relicta: vixque honorifica virorum bene et ga literas animatorum a pensionatione, obtineri potuit, ut bis mille aurei ex tanta summa deraderentur, qui cadendis Graecorum patrum libris nondum editis impenderentur.

VAR. LECT. a pensionatione, et illustrissimi cardinalis a Jousé, qui scripsit ad conventum venerat, intervenit, obtineri potuit, *MS. Reg.*

INTERPR. a la Fische.

JACOBI AUGUSTI THUANI HISTORIARUM SUI TEMPORIS LIBER CENTESIMUS TRICESIMUS QUINTUS.

EPITOME.

MAGNAE in imperio Moscovico hoc anno mutationes. Fames et pestis. Borissius, qui superstiti Theodoro tyrannidem afflictabat, Demetrium ejus fratrem unicum imperii heredem per fidos interficendum curaverat. Varia de hac morte hominum iudicia. II. In Poloniae et Moscoviae finibus aliquot post annos homo qui se Demetrium ferebat, comparuit. Is Jesuitis primam innotuit, qui eum apud pontificem et regem Poloniae commendatione sua adjuvant. Sendomiriensis Palatinus jam tum fide data, si compas votorum evaderet, ut ejus filium in uxorem acciperet, Demetrii causam tutandam suscipit. Ad Sigismundum Poloniae regem admittitur. III. Exercitum in Polonia conscribit, et ad recuperandum imperium in viam se dat. Cosacos sui conciliat. Multi Borissii tyrannidem exosi ejus partes sequuntur, et arces ac loca munita tradunt. Borissius contra eum ducit. Sendomiriensis a Borissio ficitur. Demetrius novis contrahit copus ad Rissii arcem commisso proelio de Borissianis insignem victoriam reportat. Multae urbes in ejus partes concedunt. Borissius inter haec moritur, filio successore relicto. Magna in castris et Moscuae secuta animorum inclinatio. Uxor defuncti cum filio et filia in custodiam data, ubi hausto veneno ultro priierunt. IV. Demetrius magno procerum comitatu et festa plebis gratulatione Moscuam ingreditur. Quae ab eo primis imperii instili gesta. Solemni ceremonia inauguratur. De foedere cum Polonus faciundo cogitat, decretaque ab eo in Poloniam legatio, a rege ut sibi Sendomiriensis filiam in uxorem ducere liceat, impetrat. Fiduciariae nuptiae Cracoviae contrahuntur. V. Sub id Sigismundus uxoris sororem sibi copulat. Magnifico apparatu res acta. VI. Horrenda in Magnae Britanniae regem sub exitum anni detecta conjuratio sublimis. Comitatus regni celebrata. VII. Henricus Garveticus comprehensus, et in turrim conjectus, ultimo supplicio afficitur. VIII. Rerum Moscovicarum interrupta narratio ad exitum perducitur: Moscovica sponsa cum parente et toto gynaeceo, magno diversarum gentium comitatu, Moscuam tandem appulsi. Nuptiae solemnem ceremoniam et ingenti pompa celebratae. Inter tanta gaudia Demetrius de conjuratione contra se iusta subodoratus gravibus curis angitur. Russi proceres sensim ab eo alienantur. Russorum et Polonorum accumulationes. Conjurati conveniunt, et aggregante se ad eos plebeia multitudine, ad Polonorum hospitium properant, et caedibus cuncta permittunt, inde ad arcem tendunt, et Demetrium multis vulneribus conficiunt. Misera sponsa omni gazza spolatur. Mercatores multi male habiti. In mortui cadaver sacrum. IX. Sedato tumultu a Bojaricis in consilium itum. Suiskii ad eos oratio. X. Concordibus procerum suffragiis Suiskius in principem eligitur. Scriptum ab eo ad leniendam salti invidiam contra Demetrium tanquam impostorem publicatum. XI. Legatio a novo principe in Poloniam.

EX AUCTORIBUS,

Petri Paterfoni Upsalensis relatione MS. Gerardo Gravembruchio, Jesuitarum literis MS. Margereti commentario Gallico rerum Moscovicarum, Constantino Fidlerio, Narratione conjurationis in Angliae regem initae, Reorum confessionibus, Literis et altis probatoriis a Gul. Camdano publicatis, Illici Casauboni epistola ad Frautonem Duceum, Endacensium Joannus apologia pro Henrico Garneto.

LIBER

LIBER CENTESIMUS TRICESIMUS QUINTUS.

UTATIO magna hoc anno in Moscovico imperio secuta, quae et uberm diverforum motuum in his Europaeuticis provinciis ad septentrionem positis materiam sequentibus annis praebuit. Multa ante hos motus dira has regiones afflictavere. Nusquam immanior fames, nusquam terribilior pestis per septentrionem grassata, quam quae per biennium illud, quod bellum a Demetrio in ea excitatum praecessit, in Russia saevierunt. Deprehensae matres, et vix a devorandis propriis infantibus prohibu-

CICIDCV.
HENRICUS IV.

rae. Filiorum fame enecorum carnibus passim parentes impune victabant, consumptis scilicet, muribus et animalibus cunctis immundis. Exura per famem omnia charitatis, omnia naturae et honestatis vineula; mensura tritici in foro, quae nunc XII solidis aestimatur, XIX talaribus venibat. Itaque non jam triticeum, sed humanae carnes proflabant. Potentiores propinquos; patres et matres, filios ac filias; mariti uxores venum exponebant. Haec Dei flagella, ad vindicandam a Boiisili tyrannidem immissa, plerique interpretabantur: alii ad portentosas calamitates, quae florentissimo lucis ac vicinis formidoloso imperio exitium minabatur, in futurum respicientes referebant, quae ab eo tempore vagum illud et ad externas invasions expositum, per totum decennium exereuerunt, donec in Michaelem Theodori filium, qui nunc rerum in eo potitur, tandem conquievit. Post Theodori Joannis Basilidae filii mortem, insigni sive simulatione sive perfidia, Boiisilius imperium invaserat, securi ad annum XCVIII diximus, et ad hunc annum tenuerat. Joanni Basilidae praeter Theodorum imbecillitate mentis laborantem, et sanarium, dignumque, vel patre iudice, qui potius tintinnabulis per templa pulsandis, quam regendo imperio admoveveretur, Demetrius alter erat filius, biennio ante mortem e juvenula nobili susceptus, hoc est, anno CDDI XXXII, qui ad b Velleiam longe disitam e a Moscovia metropoli milliaribus educabatur. Boiisilius, qui superstiti Theodoro, jam rum tyrannidem afflictabat, cum omnia quae defideriis improbis suis obflare poterant, circumspiceret, parum se Theodori imbecillitate profecturum judicabat, nisi ipsem resistentis in principali familia imperii per Demetrii mortem extingueret. Itaque de eo e medio tollendo ante omnia cogitans, corruptis qui circa eum erant, sic dolum instruit. Pulso majore tintinnabulo, id erat signum populi ad incendium reslingendum, quod saepe accidit in illis oppidis, quae domos e materia structas habent, vocandi, observatum erat ad strepitum concurrentis multitudinis Demetrium conelavi exire solitum, qui in illo tumultu a dispositis sicariis confodiendus erat; et ita factum, dum per scalam desilire. Inde rumore mortis spato populus a reslinguendo incendio revocatus ad arcem venit, et, omissa comploratione, domesticos obvios obtruncat, publica ultione caedis invidiam in satellites principis rejectam a se amoliri cupiens, quam tamen minime evitavit. Nam Boiisilius, ut omnem suspicionem purgaret, immaniter in oppidanos saevit, ditioribus exquisito supplicio necaris, aliis quaellioni et cruciatibus ignominiose subiectis ut veritas erueretur: quasi incertis facti auctoribus ipse veris lachrimis mortuum lugere videri voluit, et ad expiationem patriidii arcem incendio deleivit. Verum Demetrium hae conjuratione oppreßum, qui in Moscovia tunc erant, et de ea relationes consecrerant, constanter affirmant. Alii ut motibus postea subsecutis colorem repeterent, sic rem narrant: matrem

Demetrii

INTERPR. * Boiis. b Velleia. c Moscovia.
T O M. VI. O O O O

CICIDCV. Demetrii de detestando Borissii consilio per amicos monitum in tempore filii periculo
HENRICUS IV. praevorsisse, supposito in ejus locum puero aetate et ore persimili, qui a sicariis, non
per scilicet delictis, sed in lecto jugularis est: Demetrium autem verum in tutum
subduxisse; statimque suppositi cadaver a Germano aulae magistro, qui adsum exco-
gitat, ne agnosceretur, sarcophago inclusum sine ulla pompa tertae mandatum esse:
interim saniam sparsam, quasi Demetrius peste absumptus esset.

II. UT ut sit, in Poloniae et Moscoviae finibus aliquot post annos comparuit
homo, qui altero brachio brevior et verruca in facie, quae in vero Demetrio olim
notata fuerat, ceterum ingenio acri, praesentia animi, liberalitate, comitate, non
indignum se regali prosapia ferebat. Is Jesuitis patribus, qui in Polonia pollebant,
primum innotuit, et speem fecit, si ad regnum paternum recuperandum adjuvaretur,
fore, ut primam ac praecipuam cultus divini in imperio Moscovico instaurandi, et
illius ad ecclesiae unionem adducendi curam haberet. Res initio testis, monito prius
pontifice, ut negotium, quod ad bonum religionis et amplificationem sanctae sedis
pertinebat, opibus propriis et commendatione sua apud Poloniae regem et regni
proceres adjuvaret. Quod et sedulo factum per ipsos Jesuitas, qui supplicem ad
Georgium * Micieusum Sendomiriensem Palatinum introduxerant, in regno praepo-
tensem; jam tum fide elam data, si compos vocorum evaderet, ut filiam Palatini,
in quam ille oculos conjecerat, in uxorem acciperet. In Livonia abbas cuoello
aliquandiu latuerat, ubi et commode Latine loqui et scribere didicet, et ad Clemen-
tem VII pontificem maximum literas manu propria non ineganter scriptas dedit;
et cum per Sendomiriensem et ejus generum b Wisnovitium ad Sigismundum est
admissus, mascula oratione usus dicitur; meminisset se in carcere et captivitate na-
tum, et inde divina providentia ac misericordia liberatum; proinde humana cogi-
taret, et eodem fato afflictis subveniret. Joannes Sigismundi parens ab Erico fratre
ob suspicionem in carcerem iniuriose trusus fuerat, sicuti ad annum 1573 LXIV
demonstravimus, in quo ex Catharina uxore Poloniae atque adeo Jagellonicae stirpis
ipsum sustulerat.

III. IGITUR regis favore, et Palatini pecunia, annitentibus Jesuitis, exercitum
x bellatorum 1573 in Polonia confectis, ab hiisque omni re et apparatu instructus in
viam se dat, et per Russiam iter faciens Cosacos, genus hominum bella externa et
praedas sedantium, sibi conciliat, et ingentibus promissis oneratos in regnum pater-
num, ut aiebat, ex iis 1573 secum ducit. c Borysbene imperato, ad d Zernigam
extra limitem castra primum posita, et Demetrii regni legitimi heredis nomine de-
ditio imperata, ac citra vim facta, Joanne e Takmeyio, qui cum Borissio simulates ex-
ercebat, in partes novi principis transeunte. Coscis praecerat f Corclis homo prae-
stigiis magicis notus, qui a Putinae obsidendae auctor, urbis populosa, quam Mi-
chelovitzius b Soltekovius, cum VIII 1573 Cosacorum i Volgodensium tenebat, Mi-
chelovitzio primum detrectanti, ad extremum persuasit, ut urbem dederet, et
Demetrii partes sequeretur. Borissius inter haec copias instruit c bellatorum 1573
conflanteis: et ante omnia ad Sigismundum et Polonicum senatum legatos misit,
commemoratoque fodere de pace sive induciis inter utramque gentem, ipsos de
sanctione ejus interpellavit, et ementitum Demetrium, sacerdotis nefando concepta
filium, et magicis praestigiis infamem, sibi tradi vivum vel mortuum petebat, et ne
auxiliis juvaretur, exire petebat; minis additis, si contra facerent Poloni, quanto suo
cum periculo praepotentem principem essent laceraturi. Ad minas additae singu-
lorum procerum praesentatione occultae; ut regem et senatum abstereretur, quo mi-
nus auxilia supplicii subministrarent. Verum pontificis et Jesuitarum praevallente
auctoritate,

INTERPR. * *Micielesti*. b *Wysnowitsch*. c *de Nijper*. d *Zarniga* s. *Tjheringa*. e *Takma*.
f *Corclis*. g *Putina*. h *Soltekov*. i *Cosacos habitant le long de la rive de Wolga*.

auctoritate, nihil obtinere potuit, rege, et qui cum rege sentiebant, ad auxilia praestanda animos obfirmantibus; quippe qui rebantur hanc ad aeternam pacem et amicitiam cum Moscis firmandam, et maiorem religionem sublata scissura constituendam fore commodissimam rationem. Tandemque utrinque exercitus in aciem ad Novogrodiam instructi, et Sandomirienfis summus copiarum dux, qui defectionem in hostili exercitu futuram sibi pollicebatur, temere in medios et bene concordēs ruit; et post exiguum certamen undique a maiore numero circumventus funditur fugaturque, exeunte Januario huius anni. Collectis deinde ex tanta clade reliquiis Palatinus Carmohoviam primam ad ^a Putivolum, ac deinde in Poloniam suam se recepit. Demetrius cum paucis ad ^b Rilsium arcem in sinibus receptum habuit, ubi a suis desertus minime se deseruit. Is secum, ut religionem et pietatem suam omnibus approbaret, duos c. Cisterciensis ordine theologos duxerat, qui cisterciensis vitae et incommoda vitae peracti, post aliquot dierum iter ad sua reversi sunt. Praeterea etiam duos c. Sodalitio Jesuitico, Nic. ^c Cetracovium, et Andream ^d Lovitzium, qui expositionis auctores constantiam servaverant, et hominem per se satis bene animatum assiduis hortamentis et propriae patientiae exemplo, ad rem strenue persequendam incitabant. Ipse bona conscientia, uti prae se ferebat, fretus, cum ad manus veniebat, ita Deum compellere solitus erat, ut ab omnibus audiretur, et hac oratione fere utebatur, manibus expansis, et oculis in coelum erectis: Me, inquit, iustissime iudex, prius fulmine perime, me primum dele, huic Christiano sanguini parce, si iniuste, si avarc, si impie, hoc quod vides molior. Tu vides innocentiam meam, iustam causam adiuvā. Tibi me, coelorum regina, et mecum hunc militem commendo. Quae si vere referuntur, nec vere ille Demetrius fuit, oportet cum ut praestigiatorem graviter impudentem fuisse, qui cum sciret, quae diceret, vera non esse, tanta vultus constantia mentiebat; aut si male persuasus, cum se credebat, qui non erat, profecto fortuna, ut alius imponeret, insigni laeti primū successus, mox tristis atque adeo tragici exitus exemplo mire ipsi inposuit. Jam Borisiani ad Rilsii arcem, ad quam copias contraxerat Demetrius, eo situ ut subiecto agro late imperiteret, cum parte exercitus venerant, Martioque incunte, confictu acri inter equites factio, inclinavit miro fortunae ludibrio ad nuper victos victoria, qui numero impares, interfectis primo concursu eis ex hostibus, captisque ceteris in fugam vertuat; suorum ordines in fuga petrempentes peditarum omnem solvunt, et hosti ad interfectionem expostum relinquunt. Parva ingenti praeda Demetriani Putivolum triumphantes reversi sunt; statimque sive odio veteris domini, sive novarum rerum desiderio, quinque praecipue in propinquo arcem cum oppidis ac territorio in partes Demetrii concesserunt, et Bialogroda, una ex illis, et majores machinas victori subministravit. Arcium praefecti captivi Demetrio traditi, et paucis post diebus secuta Jalekae et Leptinae deditio, in qua famosus magus ^e Hisko Otiopelus quoque captus est. Mox et universa Severia, qui est principatus amplissimus, ac praeterea ^f tria castralla in fidem accepta sunt. Magna moderatione Demetrium victoria tam insperata usum memorant, qui haec scribunt; de cetero sollicitum, quomodo Cromo arci a reliqua exercitus hostilis parte arctae cinctae in tempore subveniret. Sed cognito ex literis intercepiis obsessis aliquandiu ad sustinendum pares esse, consilium suspendit, minime accelerandum ratus, ne tantae victoriae fructum tentata temere proclii alca amitteret. Interea dum ad Putivolum seder, eventum optentis, variis insidiis peritus est, missis a Borisio, qui venia admissorum promissa, insuperque praemiis propositis Russos ad Demetrium interficiendum aut captivum silendum invitarent: aditum praepotens telum, ab archipopo, ita patriarcham suum vocat

Russi,

INTERPR. ^a Putivul, al. Putivul. ^b Rilsk. ^c Cetracovsk. ^d Lovitz. ^e Hisko Otiopel. ^f Crom.

Russi, mandatum, quo cunctis rebus Demetrii faventes extra ecclesiae communionem positi pronuntiabantur. Re, ex captivis quaestioni subiectis et literis inter ocreas insertis, cognita, nihil ineluctantius in eos decrevit: sed venia concessa, literas ad archiepiscopum humanissimas dedit, quibus eum officii admoneret, et ne iniustae causae religionem praetereretur, hortabatur. Scripsitque et ad Borislium dicitur: se respiceret, regnoque, quod iniuste invaserat, mature cederet, et monasterium, quod vellent, ingrederetur, oblati ipsi et familiae opibus conditionibus; quas ille contempnim nec citra indignationem respuit. Id incidit in tempus, quo Daniae regis et Caroli Sueci legati in ejus aula erant; ex Polonorum in Moscoviam impressione foederis cum Moiscis faciendi occasionem capientes, quo Sigisfrundi rebus incommodarent. In ea consultatione cum vehementius incandesceret Borislius, subito corruisse dicitur; magna vi sanguinis per os, narcis et aures profusa, et exeunte Aprili vitam cum morte contutavit. Alii apoplexia, alii veneno propinato exinctum memorant. Utrumque sit, in imperio per septennium possessio moriens non omnem auctoritatem suam amisit: nam, fama mortis vulgata, magno initio populi concursu uxor vidua cum filio in folio collocata est, et adacti in fidem proceres, corpore defuncti in sepulchro regum sine pompa illato. Mortuum laudavit luculenta oratione ^a Regiomonti excusa Constantinus ^b Fidlerus Livonus Rigenis, qui Gasparem fratrem habebat imperatoris Moscovitici domitricum. Continuo Petrus ^c Businianus, qui magnas res sub Borislio gesserat, cum summo imperio ad exercitum mittitur. Ad Croni obsequium habebat Joannes ^d Hodunius cognatione Borislio proximas, in qua ante et post Borislii obitum et obfessi, et qui locum oppugnabant, nihil reliquum ad summam virtutem fecere. Decies vis facta, et toties summa ab obfessis pertinacia repulsa. De exitu veritus Demetrius ^e Zaporium cum delectis ad opem laborantibus ferendam miserat, qui astu, cum vi non posset, metum et trepidationem per hostium castra sparsit. Simplicem hominem, qui decipere alios deciperet, ad obfessos in speciem mittit cum literis, qui ^f X. C. D. auxiliarium in propinquo esse nuntiaret, eaque spe obfessos ad constantiam hortaretur. Eum per viam ab hoste infestam, ut caperetur, deduci curat. Igitur captus cum literis et tortas, cum eadem, quae literis significabantur, quippe vera credens, confirmaret, ingens tumultus et seditioni propior in castris ortus. Hodunius praemissis his citra et ceteris equitibus, aditus omnem ad obfessos insidit subet. Ipse reliquum exercitus robur ad hostem ducit. Zaporius ut ramori per hostium castra disseminato fidem faceret, aciem instruit, laxis et omni comitatu, quo major numerus appareret, equos inscendere iussit; missi et qui auxiliareis in propinquo visos confusus vocibus clamabant. Acris initio ab Hodunio certatum, Polonis hastis incumbentibus, et mox crebescere de auxiliariis rumore, Russi cedere, et de defectione seu deditione cogitare coeperunt. Primumque Petrus Businianus, tanto in honore a Borislio dum viveret habitus, cum aliquot citra ad Zaporium transiens, quam potuit alta voce in Borislianorum conspectu exclamavit, Demetrium imperii Moscovici legitimum heredem esse, proinde qui Moscovico nomine bene vellent, se sequerentur. Quo audito fremere universi, plerique transfugere, et Petrum sequi paratos se dixerunt. Tum ad Petrum se aggregantes proceres 10 et suo numero ad Demetrium, qui Putivoli erat, miserunt, et benigne accepti in fidem ab eo adacti sunt. Id actum x Kal. Junias. Joannes Hodunius summus copiarum imperator, nam ^g Micislavus et ^h Salscus, qui post eum primas tenebant, superflite Borislio et jubente, ⁱ Moscoviam reverterant, e fuga retractus, quod coram Demetrio caput inclinare in signum subiectionis, et Kuesaris titulum tribuere decrevisset, in vincula est conjectus. In Borislii castris lxx machinae repositae, et quaedam tantae magnitudinis, ut singulas bini viri brachiis circumdatus vix complecti possent. Ut in castris,

INTERPR. ^a Emislerg. ^b Fidler de Riga in Livonia. ^c Businiani ou Businang. ^d de Housan. ^e Zaporiti. ^f Moislavski. ^g Salscus. ^h Micislav. ⁱ Moscoviam.

sic et Moscuæ secuta animorum magna inclinatio, et jam ad Demetrii nomen populo exultante, uxor vidua defuncti, cum filio et filia, in custodiam data fuerat: ubi hausto veneno mater, quæ sibi ob mariti odium et a Demetrii adventu metuebat, ultro periiit, quod et filio et filiae pariter, ut eos ludibrio victoris eximeret, propinaverat; et filius quidem ex eo pariter periit: filia contrario poculo statim sumpto servata est. Ita scribunt, qui Demetrio favent: nam alii jussu Demetrii cum filio matrem veneno necatam, filiam ad stuprum servatam tradunt. Magnam ad eam conversionem momentum attulisse dicuntur Germani, qui in Borissii castris militabant; qui transfugientes secum multos traxere.

IV. BIDUO post solutam Cromi obfidionem, magno procerum consensu Demetrius Moscuam petiturus viam ingreditur. Cromo Tullam irum, ibique biduum reficiendo militi datum. Inde Orlam ventum, per vias occurrente ad novi principis spectaculum multitudine. Tandem vicinis castris regiam urbem ingressus est, XII Kal. Quintil. Russorum imperator, magnus dux Moscoviae, aliarumque regionum princeps, et Astracani ac Cassiani rex, quas duas provincias Joannes Basilides imperio adjunxerat, festa populi acclamatione salutat. Praecedebant Poloni equites more gentis, lanceas cuspidæ ferreae praefixas gestantes, cum tubicinibus et tympanis. Hos sequebantur aliquot scloppetariorum cœtus, interque eos medius Demetrii curus sex junctis equis; inde equi sellarii principis preciosissimis monilibus, et auro instrati. Proxima secundum principem clericorum turba incedebat cum vexillis quadratis, in quorum singulis appensa erat aut divi alicujus imago, aut evangeliorum liber. Popæ beatæ Desiparæ virginis, et D. Nicolai, quem Mosci tutelarem colunt, imagines praeferebant; quorum agmen patriarcha sive metropolitans, praecedentibus IV^a ceterophori, claudebat. Interjecto aliquo spatio solus Demetrius candido astutrone vestitus incedebat, hinc inde nobilissimorum et procerum caerva slipante. Deducentibus Popis princeps ad templum beatæ virginis sacrum venit, precibusque conceptis inde ad D. Michaelis archangeli aedem, in qua parens ejus humatus fuerat, deducitur; in quo cum rescivisset Borissium sepultum esse, e vestigio cadaver erui, et in aliud faecellum humilior extra urbem transferri mandavit. Aedels ejus pecuniaribus transiens aspicere non sustinuit; sed missis operariis statim dirui jussit, addita causâ, quod magico maleficio infames essent; et statua in loco subterraneo collocata diebatur, lampadem ardentem manu gestans, artificio in speciem superstitioso, et desolato sub pulverem nitrato copioso, rebus ita artemperatis, ut deficiente oleo, et disrupta lampade ignis pulveri illapsus, domum a fundamentis convelleret, et proximas secum in aërem tolleret; sed forte detecta statua antequam artificio suo noceret, comminuta ferebatur. Quod illi superstes Borissius, idem mortuo Demetrius objectabat; ut sunt frequentes admodum illis locis de magicis praestigis suspensiones ac quærimoniae. Novus princeps inde in regum palatium protinus migravit, et publicam imperii administrationem avidè capessivit, a Russorum procerum familiaritate sensim alienior, et ad Polonorum externorum, et Russis invidiorum arbitrium cuncta dispensans; qua in re gravissime peccavisse a multis existimatur. Nam iustas causas habenti sive hinc suspensionis, sive inde gratiae, opportunius expectandum fuit tempus, ut animum renudaret, et quod mente conceperat, tempellive firmato imperio exsequeretur. Sed praeservido prurientis voluntatis desiderio, et eorum qui circa ipsum plus jussu poterant suavis effectum est, ut impatientia, omnis mora nimis longa videretur, et praecipitatis consiliis una se fortunamque in exitum miser juvenis praecipitaverit. Primi dies accipiendis proceribus insumpti, et rebellibus puniendis: nobiles familiae amplius LXX, quae Borissium cognatione contingebant, vel

INTERPR. * *partners de Cirgeus.*

TOM. VI.

P p p p

a partibus ejus steterant, extra imperium deportatæ, ut bona eorum, sicuti jactabatur, inter externos, atque adeo Polonos dividerentur, et novorum hominum coloniae in Russiam deducerentur. Hinc prima odii in novum principem semina; quæ eadem et in Hungaria fuerunt, his proximis temporibus: quibus et tandem effectum, ut ad ea accedente contemptu, commotis proceribus, Mathias regnum cum adjunctis, et ex eadem successione venientibus provinciis, vivo videnteque fratre Caesare creverit. Inter hæc severitatis initia insigne fuit clementiæ exemplum, quo Demetrius erga Theodorum ^a Suiscium Romani filium et ^b Bojarico genere, virum primarium, ad mitigandam proscriptionum invidiam usus est; quæ ipsi fatalis fuit; occulto Dei iudicio ita res temperante, ut esset, qui debita poenæ per benignitatis ostensionem exemptus, ceteros immerita poenâ affectos ulcisceretur. Is novi imperii peractus, et pejora in posterum metuens, spreto periculo, cum cuncti in adulationem effusi ad pedes novi regis procederent, solus fere pertinaciam servavit, contumacia suâ ejus iram provocans; ac præterea injuriosis de ipso sermonibus sparsis, quasi advena et terræ filius; qui de Russiæ imperii templis cum infestis regni hostibus, Polonos his verbis designabat, evitendis cogitaret, et antiquam nobilitatem alicuius novis hominibus omnino exterminare in animum induxisset. Ea de re cum se in procerum senatu multis verbis, erat enim persuadendi efficax, purgasset, recidit in auctorem calumniæ invidia, in Suiscium proinus comprehensum lara sententia fuit, quæ ob verborum petulantiam morti addictus; et cum vi Eid. Quintil. qui dies supplicio designatus erat, duceretur, et jam in genua prolapsus, post preces publicæ conceptas carnificis ictum expectaret, diplomate missio princeps executionem inhibuit, et mox vitæ gratiam fecit. Post tantum favoris undique affluentis concursus, soli Plesekoviani in pertinacia perseverantes imperium detrectabant; quos ille missis laceris, et venia præteritorum facta, una cum Palatino ipsorum, vix tandem ad officium inflexit, et in gratiam recepit. Huc usque fausta omnia ac fortunata imperii initia, et publicæ vota pro Demetrii salute nuncupabantur, cum Borissii contra nomen esset detestabile, statim etiam cuncti moneta ad memoriam principis et usum populorum. Addant, qui in gratiam ejus scribere, cum felicia omnia in posterum sibi de illius imperio pollicerentur, invidiosos in aërio divitiis repletas, immensam et plures myriadas excedentem auri et argenti vim, duodecim margaritarum et gemmarum modios, quæ omnia aut ab ipso supersite brevi per profusiones consumpta, aut ad ostentationem credita, cum ipso evanuerunt. Disca dies inaugurationis ad Kalendas Septembris fuerat, a quibus Russi annum suum, sicut et Judæi olim, auspiciantur. Sed multis de causis anticipandum ratus, Quintili desinente solemnitate celebrari voluit: et ante eam, ut fides legitimæ successioni astrueretur, matrem Demetrii, quæ post filii caedem falso creditam Borissii iussu procul a regia exiguo monasterio inclusa fuerat, accessit placuit. Missis ob id honorificentissimus comitatus, et venienti obviam ipse pietate adfecta processit. Conspectaque longe ex equo desiliens, pedibus aliquanto spatio inter fecit, et cum lacrimis in complexum ejus ruit, et aperto capite ac pedes currum maternum ad arcem usque profectus est: unde illa paulo post in monasterium, in quod totius Russiæ virgines et viduæ nobilissimæ de more secedant, cum gynæceo suo migravit. Toto hoc tempore a curiosis observatum, tanto sive vero sive simulato cultui matrem veri Demetrii, pari affectu respondisse, quæ ex tristis solitudine in lætam frequentiam retracta, non poterat vel falsi Demetrii, cujus beneficio id debebat, præsentia non magnopere gaudere. Regnam incuncti, post peractas ceremonias, P. Nicolaus ^c Cnemeovius et Jesuitico sodalizio luculenta oratione granulatus est, pari a senatu gratulatione exceptus. Ipsis Jesuitis amplum ^d Moscæ hospitium habund

longe

INTERPR. ^a Zolotih. ^b Bojari. ^c Korneievski. ^d Mosku.

longe ab arce attributum, in quibus sacra more in ecclesia Romana recepto libere peragerent: et jam tum ipsis annitentibus animi sensum renudasset, nisi a Suiscio, quem modo dixi, qui jam tum de imperio cogitans firmendis rebus suis opportunitatem majorem quaerebat, pro tempore prohibitus fuisset. Secura pace, ut sibi videbatur, foris et domi parata, proxima fuit cura de gratia benemeritis Polonis rependenda, de foedere cum ipsis faciundo, et nuptiis ac prole ad firmandum amplius imperium suscipienda. Decreta ob eam causam honorificentissimi in Poloniam legatio, ecc equitum, quam Athanasius^a Roselovius Joannis filius, regni thesaurarius obivit, qui XVIII Kal. Dec. Cracoviam venit, et ad Sigisfrundum regem introductus commissis mandata exposuit: Principio a Polonorum, quorum adversus levissima atque adeo Russorum suorum suspecta ingenia opibus munire se decreverat, benevolentia captanda iuncto; non dubitare, quin rex et universus regni senatus magnam ceperint ex eo voluptatem, quod spe et omni opinione citius in paternum et antiquum regnum restitutus sit. Ea in re et summam Dei benignitatem, et regis ceterorumque regni procerum, quibus secundum Deum hanc gratiam debent, beneficium agnoscere, nec ejus unquam fore immemorem. Ceterum animo versanti, quomodo Christiani nominis ac religionis finis amplificare possit, molestissime accidere, quae per tot annos damna ab infestissimo Turcorum tyranno regnis ac ditioribus Christianis impune illata et inflicta audiat. Dolere insuper sibi, Hungariae regnum olim florentissimum tot vulnera ab eodem accepisse, et quotidie accipere, quod non probro invictissimi imperatoris Rodolfi dicat, cujus cura et potentia sciat injurias a ceterisimo vastatore illatas pari fortitudine vindicatas esse. Nec mediocriter angere et tacita cogitatione cruciari, quod loca illa sanctissima CHRISTI vestigiis inaccessa, ejusdemque vita miraculis ac pretioso sanguine consecrata, a cruentis et nefandae superstitionis Sectariis infesta, citra reverentiam et cultum irreligiose consuecantur. Ad ea recuperanda cum potentissimo Poloniae rege, ac ceteris Christianis principibus conjungere vires, et nec sumptui nec proprio sanguini parcere decrevisse. Interim aeternum foedus cum ipso sancire statuisse, eoque sine rogare, ut sibi cum bona ipsius gratia, e Polonorum gente uxorem ducere liceat, Georgii^b Miecensii Palatini Sendomiriensis filiam Annam Mariam. Id beneficiis a patre acceptis se debere, qui et exultantem in Polonia honorifice exceperit, et pecunia ac milite in regnum redeuntem, non citra vitae periculum comitatus sit. Rex benigne accepto legato in haec verba respondit: Grati ac benevoli animi testem legationem non posse non summa benevolentia excipere, vicissimque pro tam honorifica salutatione muniam salutationem impertiri, eique et novo imperio omnia auxilia comprecari, magnoque cum gaudio intelligere, tam brevi tempore regnum, quod legitima successione debebatur, recuperatum. Justissimi doloris sensum non posse non summo petere laudare, quem de Turcorum successibus capiat, et de foedere contra Turcos libenter assentiri; ea tamen in re nihil nisi de communi procerum ac totius senatus consensu posse decernere. Quod vero Sendomiriensis Palatini filiam in uxorem petat, non solum se volente sed optante id illi facere liberum esse, ex eoque matrimonio, ut Dei gloria amplificetur, et aeternum inter potentissimas gentes foedus sanciat, a divina Majestatis vicesim petere ac sperare. Secundum haec octavo post die fiduciarum nuptiae contrahae, praecunte in verba Bernardo^c Macziejovschii episcopo Cracovienfi cardinali, epuloque opimo nupta et parens ejus cum legato Moscovico a rege accepti sunt. Mense affodere ceterorum principum et regis Persarum, qui tunc in ea aula erant, oratores: pro bellariis dona a Demetrio nuptae et parenti ejus missa, sunt allata, quae ex auroreum et^d excellisse memorant, qui haec scripserunt.

V. SUB

INTERPR. ^a Rothmendi. ^b Afasiati. ^c Marzejanisti.

CIDCCV.
HENRICUS IV.

V. SUs id et negotium de matrimonio regis finem accepit. Uxorem Annam Caroli archiducis filiam is ante septennium amiserat, susceptis ex ea liberis. Jesuitae de Austriae illis locis familiae incoluntate et amplitudine solitari, cum vererentur, ne dissoluta adfinitate Sigismundus adhuc juvenis de secundis nuptiis cogitaret, et, aliunde uxore ducta, pax et amicitia inter Polonos et eos solverentur, apud Rodolphum Caesarem instant, ut alterius sororis ex ea familia ducendae Sigismundo auctor esset. Quod et ille sedulo fecit, et Clementem pontificem, ut idem faceret, rogavit. Qui officio libentissime defunctus est, datis XIII Kal. Quintil. superiore anno ad regem litteris, quantum exemplum penes me est, in haec ferme verba: Non possumus non hortari majestatem tuam, ut non solum tandem cogitet, sed deliberet de secundis nuptiis, ut, benedicente Domino, nova prole firmetur status illius regni: ac semper existimavimus conjunctionem in inelyta domo Austriae futuram illi honorificam et salutarem: nobilitati enim et splendori illius familiae nulla fortassis in toto orbe Christiano acquiparari potest: mulieris quoque illius, quam ex ea familia habuisti, singularem pudicitiam, religionem et prudentiam jam majestas tua experta est. Quare si animum adjiceret ad unam ex sororibus defunctae reginae, putamus id non solum non alienum a salute et quiete tua, sed tibi satis honorificum et salutem futurum. Nec de dispensatione ambigere debet: illam enim tibi libentissime offerimus, et ut tibi concedamus, fudent multae et urgentissimae causae. Rogamus itaque majestatem tuam, ut mature apud se deliberet, totam operam nostram majestati tuae necessariam aut quoquo modo opportunam copiosissime deferentes. Has litteras rex Poloniae in regni comitiis exhibuerat, et consilium eorum expetere se ostenderat. Oblabant non solum Proteclantes, sed et quidam ex sacro ordine et cancellarius ipse, memores in quantas difficultates ob consimilibus Sigismundi Augusti nuptias se Polonia induisset; sicque judicabant, Caesarem et ejus insignitum pontificem sua haec commoda, non publica regni, quaerere. Tamen jam tum cuncti putabant, regem Caesari ac pontifici morem gesturum. Quod et hoc anno accidit, missa perhonorifica, et egregio equitatu et carrucarum comitata instructa legatione ad Constantiam novam nuptam in viri domum deducendam, quae VI Kal. Oct. a Pragae venit, et inde a Graeciam in Stiriam transit. Nuptae parens cum Maximiliano archiduce sponsae germano eam ad virum deduxerunt, et mense Decembri Cracoviam venerunt. Peractis sponsae Demetrio destinatae fiduciariis nuptiis, et dimissa ea cum parente, patruo, magnoque comitata, rex de suis cogitare coepit, et legatum Moscovicum retentum tunc interesse voluit. Magno ac magnifico paratu res acta. Mensae regis adfedit regina, et praeter parentem reginae sponsae soror, quae Sigismundo a Bathorio Daciae principi nupsit; ac praeterea Moscovicus legatus, multum fremente magni Etruriae duce oratore, qui in altera mensa et infra Brandeburgici septemviri legatum confedit: ceterum Brandeburgicus cum de loco honorifico cum legato pontificio certare veller, frustra fuit. Reliquus annus halitudo, pompis nocturnis, et ludicris certaminibus impenitus est.

VI. NUnc horrendam, et ab omnibus aequae damnatam, conjurationem contra Magnae Britanniae regem initam, quae sub exitum hujus anni detecta, sequenti anno morte conjuratorum oppressa est, continua narratione exsequemur. Ad libellum supplicem pro libertate conscientiarum a majorum religioni addictis in proximis comitiis oblatum, et a rege rejectum, fama erat, alium his proximis, quae jam aliquoties dilata erant, porroctum iri, qui non repulsae, ut prior, periculum, sed concessionis vel ab invito extorquendae necessitatem adjunctam haberet. Itaque qui regni negotia sub principe generoso, ac minime suspicioso procurabant, nihil peius veriti, in eo laborabant, ut petitiones, et iis adjunctam necessitatem eluderent.

Vtrum

INTERPR. * Pragae. * Graeciae. * Bathory princeps de Transilvania.

Verum non de gratia, de qua desperabatur, denuo obtinenda, sed de repulsâ illa vel cum regni exitio, quod minime rebantur illi, vindicanda inter conjuratos agebatur. Principia ab Elisabethae ultimis temporibus repetuntur. Tunc enim, sicuti ex probationibus ac confessionibus postea constat, Robertus * Winterus, cui se Oswaldus † Trefmandus, qui et Greenwellus, e sodalitate Jesuitico, comitem addidit, ex consilio Henrici † Garneti ejusdem sodalitati in Angliâ praepositi, et Roberto † Catesbio, et Francisko † Trefhamo e nobilitate insignantibus, nomine Catholicorum in Hispaniam ablegatus clam fuerat, cum commendatitiis ad Arturum † Creswellum ex eodem sodalitate in Hispania degentem literis, et mandatis ad regem, quorum haec summa erat, Ut exercitum in Angliam denuo summitteret, cui advenienti Catholici in armis praesto essent: interim pensiones annuas aliquibus Catholicis e nobilitate assignaret. Praeterea regi insinuat, plures in Angliâ esse nobiles, ac militares viros praesentium rerum pertaetos, qui facile sublevata eorum inopia ad partes suas pertrahi possent. In transmittendo exercitu, cum praecipua difficultas esset ab equis, eunarios Anglos, ut ad omnes occasiones his mille equos instructos habeant; ea de re intervenit Creswelli cum Petro † Francisca Philippi ab epistolis, et Francisko † Sandovalio Lermæ duce in arcano actum esse; et illum rem Philippo gratissimam fore affirmasse, et operam suam prolixè detailisè. Convenisse et inter eos de loco appulsus: nam si majores copiae essent, † Cantium et Essexiam; si minores, † Milsfordum in Wallia opportunissima ad exsensionem visâ. A Philippo et promissa per Mirandae comitem decies centena aureorum cito in illam expeditionem. His promissis oneratus Winterus in Angliam rediit, et quid egisset Garneto, Catesbio, et Trefhamo exposuit. Haec superstitè Elisabetha: quae cum sub id decessisset, Christophorus † Wrightus rei conficius, prope in Hispaniam mittitur, qui, morte reginae nunciata, negotium de pensionibus et expeditionem urgeret. Eodem missis Bruxellis a Gulielmo † Stanleio, Hugone † Oweno, et † Balduino, e Jesuitico sodalitate Guido † Fawkfus cum literis ad Creswellum, ut rem acceleraret. Ei in mandatis datum, ut Philippo significandum curaret, duriorē sub rege novo Catholicorum conditionem fore, quam sub Elizabetha fuerat; proinde a tam laudabili incepto ne desisteret: ad Milsfordum patre Spinolae trementibus commodissimam exsensionem. Verum res cum reginae morte mutaverunt, et Philippus regie respondit, se petitionibus eorum amplius attendere non posse, quippe missis in Angliam, qui de pace cum novo rege agant, legatis. Itaque re cum Philippo desperata, conjurati ad extrema consilia devolvuntur, et ante omnia conscientiam instruunt, eaque instructa ad facinus audendum obfirmant animum. Sic autem a theologis suis discebatur: Regem deponere, regna concedere penes supremum ecclesiae judicem esse; atqui haereticos omnes ipso jure extra communionem positos diris fidelium proscriptionibus separari, et quotannis in Coena Domini a pontifice excommunicari, idque locum habere non solum in haereticis professis, sed etiam occultis; quippe qui cum ipso jure excommunicati censentur, in poenas a professis ipso facto promeritas incidunt: ex eo sequi, reges aut alios principes Christianos, si in haerem incident, deponi posse, et subditos eorum dominio protinus liberari; nec jus illud recuperari posse, etiamsi ecclesiae reconciliantur. Ecclesiam communem omnium parentem nemini ad eam redeuntē claudere gremium cum dicitur, alibi ita distinctione interpretandum esse, modo non sit ad damnum et periculum ecclesiae: nam id verum esse, quoad animam, non quoad regnum. Nec solum ad principes hac lae infectos poenam extendi, sed etiam ad eorum filios, qui a regni successione ob vitium potestum pelluntur: haerem quippe leproam et morbum hereditarium esse, atque ut disertius res

exprimatur,

INTERPR. * Winter. † Trefmand. † Garnet. † Catesby. † Trefham. † Creswell. † Francisca. † de Sandoval. † Kent & Egles. † Milsford havet dans le pays de Galles. † Wright. † Stanley. † Owen. † Balduino. † Fawke.

TOM. VI.

Q q q q

COD. CV.
HENRICUS IV.

exprimatur, regnum amittere: qui religionem Romanam deserit, diris illum deo-
verbi, abdicari, proscribi; nec unquam ipsum aut illius posterum in regnum restitui;
quoad animam a solo pontifice posse absolvi. His se rationibus cum satis tutos inus
existimaret, munimenta externa conjurationi quaerere coeperunt, atque inprimis
secrætum, quod confessionis fide et sacramenti sumptione obligaverant. In id
conceptum inter eos juramentum, quo per sanctam Trinitatem et sacramentum
mortuum fidelem obligant, se nunquam consilium directe vel indirecte, verbo
aut circumstantius sibi communicandum declaraturos, nec ab illius executione delin-
turos, nisi facta a sociis porellare. Ita ad facinus non solum scitum et laudabile,
verum etiam meritorium a rheologis suis auctoritati accesserunt. Coram Joanne Ge-
rardo ex illo sodalitate id praestitum; in id post confessionem sacrosancto altaris
sacramento procurati, Maio proximo, primum ex conjuratis quinque, Robertus
Caresbicus, Thomas Winterus, Thomas Percius comitis Northumbelae gentilis,
Joannes Wighrus, et is quem dixi Fawkins e Flandria evocatus. Caresbicus auctor
tragediae non hunc aut illum aut singulos carpentes, sed universos simul et eodem
tempore conspiratione amplectendos censebat. Sic enim apud se cogitabat, regem
solum multis modis tolli posse, sed nihil agi superflue principe et Eboraci duce.
Rursus iis sublati, parum profici stante senatu tam vigili, tam ad omnes casus
intento; et ut senatus aut praecipui ex eo tolli possent, superare magnates regni,
tot prudentes viros, tot praepotentes comites, eidem sedae addidos, quibus obstiti
vix posset, et qui auctoritate sua, opibus et clientelis pates essent, si casus ferat, ipsi
per se rebus suis instaurandis. Itaque non per spiramenta, sed uno istu cunctos ab-
sorberendos, et simul ac semel tam laudabili conatu, ut ad exitum perducere possit,
desungi oportere. Westmonasterii domus est antiqua praecipuae dignitatis ac vene-
ratione sacra, in qua comitia regni celebrari solita, quod vulgo, voce a nobis sumpta,
Parlamentum vocant; ad ea rex cum familia mascula, secretionis concilii proceres,
episcopi, nobilitas Anglicana, primarii magistratus, et inferiore loco ex provinciis
delegati, ex civitatibus, oppidis, municipiis, pagis denique, sapientissimi consultis-
simique viri conveniunt. Hic opportunum Caresbio visum tandem recoctum con-
siliium tandem exsequi, et ad cuniculo, subiectaque magna vi pulveris nitratum, uni-
versos, qui singuli vix carpi possent, cum rege et familia ejusdem ruinae involvere
rudibus. Igitur cum ea de re cum Percio ageret, et ille post vehementes de tege
querimonias, in has voces irae impatientia prorupisset, Solum e tot malis effugium
tollare, si rex e medio tollatur, in idque, qua erat animi praesentia, operam suam
ultra detulisset, Caresbicus cautiore et vana versutia praeditus, impetum generosi ho-
minis inhibuit, et, Deus non sinat, inquit, ut hoc caput bonis omnibus charum tanto
periculo sine fructu temere objicias: te sospite ac tui similibus salvis, qui religioni
et reipublicae olim consulere queant, res tentanda et paranda est. Tum consilium
suum verbis ad persuadendum efficacibus aperit, et rationes ejus exarandi pari
artificio proponit. Nec abnuat Percius, qui statim ad eisdem loco vicinas et ad cunicu-
lum agendum petoportunas conducit. Indidit anno superiore comitia in sequen-
tem Februarium rejecta fuerant; medio tempore Thomas Bates Catesbii famulus,
homo manu promptus, et cui malum herus tribuebat, ex suspitione in facti con-
scientiam actus, cum initio rei atrocitate permoveri videretur, ad Testmundum
remittitur, qui et Greenwellus vocabatur: nam ut lateant, binomines, ac trinomi-
nes fere sunt: a quo persuasus, et rei merito demonstrato, ad executionem mirum in
modum confirmatus est. Postea Robertus Kates, et post eum Ambrosius Rookwo-
dus et Joannes Grantius consilii participes facti. IIII Edus Dec. inchoatum opus
subterraneum

INTERPR. * Perry. * York. * Westminster. * Bath. * Kirt. * Radwood. * Grant.

subterraneum, Christophoro^b Wrighto, et paulo post Roberto^c Wintero Thomae fratre in societatem assumpto: saepe opere intermisso, saepe repetito, tandem cuniculus ad curiae murum perductus fuerat. Verum ibi se nova difficultas offerebat, ob muri duritiam, et trium ulnarum crassitiam, quo fiebat, ut non nisi longo tempore opus perfici posset, et pauci dies ad comitia restabant. Jam pertinacia operatorum medium murum paene pertuderat, et non deficientibus animis solum tempus defuturum videbatur, cum comitia in Octobrem mensis dilata sunt. Tum desperatio in gaudium venit, cum certa rei exsequendae fiducia, observatumque dum murum alacriter pertundunt, strepitum ex altera muri parte exaudiri. Eo missus^d Fawkfus, qui causam inquireret. Is remunciat cellam ibi subterraneam esse; inde carbonem removeri, defuncto eo, qui cellam in illos usus conduserat. Igitur conspirati hanc cellam commodiorem rati, opera Percii et alteras aedes locant, et in illam omnes opes, omnes spes suas conjiciunt. Ea erat loci opportunitas, nam throno regali fere subiectus erat, ea in tempore oblata occasio, ut divinum Numen arcano cooductu suis inceptis favere sibi persuaderent. Haec circa Paschalis hujus anni ferias acta. Pulvis nitratus per otium in cellam ex aedibus Catesbii, e regione curiae, ubi summo studio antea congestus fuerat, convexitur. xx primum dolia immissa, et liquis ac fascibus oblecta. Tum conspirati de eventu certi consultant, quid post potentum facinus factio opus esset. Primum de interceptione principis, quem ad comitia cum patre non venturum sub id intellexerant, contra quam ab initio putabant, inter eos actum; et huic ut a suis partibus alieno perniciem meditari fuerant, et ejus rationem invenerant. Proxima de pecuniariis subsidii cura, cui et prospectum satis putabant. Prospectum et fuerat, ut proceres ac nobiles majorum religioni addicti, quantum fieri posset, periculo eximerentur. Postremo de externis principibus auxilio evocandis disceptatum; sed de fide silentioque auxilii non nisi post perpetratum facinus ad eos mitti placuit: nam vulgo ejusmodi facta non solere nisi ex eventu laudari, de singulis deinde iudicium interpositum. Hispanos magis opportunos videri, sed remotiores, et in apparatu copiarum tardiores. Gallum vicinum, sed foemidolosum, atque adeo ob ardam cum Batavis foederationem suspectum. Praesentissimum e Belgio auxilium. Inde subsidia commodè expectari posse, quibus et dux^e Staniscius destinatus est. Inde ut magis fallerent, nec ultro citroque ad ea loca commendo suspicandi de se causam darent, directi abeunt; alii rus, alii longius extra insulam, tempus executioni destinatum opperturi. Fawkfus in Belgium profectus, ut Staniscium et^f Owenum de re omni certiotes faceret, nec nisi Sextili excurrente in Angliam rediret. Catesbii, ne nihil ageret, interim Franciscum^g Treshamum et Everardum^h Digbeium partibus suis conciliat, pactus ab iis pecuniarum subsidium; et ille quidem bis mille libras Anglicanas, hic vero etⁱto pollicitus est: Percius de alieno largus, quicquid de^k Northumbriae comitis redditibus corradere poterat, conferre pollicebatur. Ad superiora interim, x dolia nitrati pulveris plena adduntur, et iv item majora, quod propter situm priora madore corrumpi posse suspicio esset, et rursus magna lapidum et lignorum strue coelecta omnia: jamque tempus comitionum instabat, quae rursus in Nonas Novembres dilata fuerant. Igitur inter conspiratos consultatio repetita, et destinati, qui, quo die facinus peragendum erat, Elisabetham maiorem natu regis filiam, quae in^l Warwicensi provincia apud^m Haringtonium regulum educabatur, rapere, ex occasione venationis, quam Everardus Digbeius rei conficiendi insigni paratu adⁿ Dunchurchum iudixerat; eam reginam publice proclamare decreverant. Ipsi sibi vindictam libertatis titulos fumantes, nihil initio minus, quam se auctores facinoris profiteri, aut ullam de religione mentionem apud

INTERPR. ^a Wright. ^b Winter. ^c Fawkfus. ^d Staniscius. ^e Owen. ^f Tresham. ^g Digbeius. ^h Everard Digby. ⁱ Northumberland. ^j la province de Warwick. ^k la Lord Harington. ^l Dunchurch.

CIDICV. apud populum facere constituerant, sed tam tam diu suspensam tenere, et edicto
HENRICUS IV. reginae nomine proposito, magnis in praesens oerbibus levare, maioribus in posterum
promissis inescare, donec praevalente factione, vel gratia vel edictorum notorum
severitate, eum in partes suas et obsequium possent pettrahere, facti sensum invidia se
prodentis interea cum tempore et cum fortuna misciscente. Nec tanto tempore
veniebat eorum cuiquam in mentem, quor circumstantes undique innocentes, quot
infantes, quot idem in religione secum sentientes, quot bene de se forte meritos,
ruina vassa illa esset obrutura. Jam parata erant omnia, et scena ultimum adum
expectabat, cum inescutabili Dei iudicio, quidam ex iis, dum alteri salutem adferre
cupit, sibi ac focis exitium accersivit. Decem ad comitia dies supererant, cum Saturni
die sub vespertam literae incerto auctore, incognito latore, ad Montaquiliū regulum
tanquam ab amico deferuntur. Iis monebatur, ut primo comitiorum die a conventu bi-
duum se abstinere, magnum quippe et inopinum malum congregationi imminere.
Ignota scribentis manus, et studio ita composita scriptura, ut vix alicubi legi posset;
non dies literis, non subscriptio vel inscriptio apposita, et ambigua verborum series,
Quid faceret Montaquilius, dia in incerto fuit, contemneretne indicium, an serio
animam adverteret; et si quidem solum ipsius periculum in eo versabatur, fortasse
contempsisset: nam inimicorum inventum esse posse, quo cum pavore inutili per-
cussum a conventu detreterent. Verum, pensato regis periculo, nihil contemnen-
dam, et quicquid erat, secretos regis consiliarios minime celandum iudicavit. Ita-
que intempesta nocte ad Robertum Ceciliū Sarisburii comitem, primarium regis
secretarium se confert; et porrectis literis, quomodo eas acceperit, quam parvi eas
ipse faciat, ingenue aperit. Non plures illas fecit Cecilius, neque tamen omnino
negligendas censuit, easque primariis consiliariis, Carolo Howardo maris praefecto,
Notinghamiae comiti, Worcesteriensi et Northamptoniensi comitibus ostendit.
Re inter eo agitata, quanquam parvi momenti literae primo aspectu viderentur,
tamen nullum vel levissimum indicium, praesentim ubi regis salus periclitatur, sperni
debere putarentur; nec vitio verti posse sollicitudinem in iis, ad quos maiestatis re-
giae custodia officio ac muneris necessitate pertinet. Aberat tamen rex, Roissium
ad venationem profectus. Nihil nisi eo prius consulto in eo negotio decerni pla-
cuit; ipsius in obscure dictis animadvertendis perspicax ingenium, et ambiguis sol-
vendis felicem conjecturam aiebant consiliarii se pluries expertos esse. Kalendis
Novembribus rex urbem revertitur, continuoque in arcanum seducto, Cecilius, quid
rei sit, aperit, et literas ostendit, quas hie inferi, quoniam illae disputandi inter ip-
sum ac consiliarios materiam non sine causa praebuerant, ad tantae rei memoriam
pretium visum est. "Amicitia, quae mihi cum aliquot tuis necessariis intercedit,
facit, ut de tua incolumitate sum sollicitus. Monitum proinde te volo, quantum
vitam tuam diligis, ut excusationem committisearis absentiae ab Ordinum con-
ventu: Deus enim et homines, concursu facto, ad puniendam huius saeculi im-
pietatem festinant. Noli hanc monitionem parvi facere, sed discere quam pri-
mum in provinciam tuam, ubi rei exitum securus expectes. Licet enim nulla
se motuum indicia prodant, moneo tamen, terribilem conventus iste ictum
sentiet, nec videbit percutientem. Non est quod spernas hoc indicium. Prodesse
potest, nocere non potest: quippe praeterierit periculum haud ocys, quam literas
has exuisset. Spero te, Dei beneficio, hoc consilio recte usurum, cuius te tu-
telse commendo." Lectis his rex, aliqui insita generositate minime suspicax,
aliquid monstri in iis latere coniecit, neque indicium negligendum dixit. Contra
ab

INTERPR. * *le baron de Montagu.* * *Cecil comte de Salisbury.* * *Howard comte de Northampton.* * *le comte de Worcester et de Northampton.* * *Regin.*

NOT. * *lege Wigeriensi Pat.*

ab amente distans videri inquebat Cecilius: nec enim hominem sanæ mentis, de periculo, quod tantopere cavendum ante monuisset, ita locuturum fuisse, præterierit periculum haud ocysus, quam has literas emisseris. Quamvis illud periculum illud esse, quod tam brevi momento evanesceret? Contra rex, in cujus animo suspicio prima jam radices altas egerat, superiora verba illa urgebat: Terribilem ille conveniens idum sentiet, nec videbit percutientem. Dumque aliud ex alio per porticum inambulans profunde meditatur, venit in mentem, subitum a pulveris tormentarii idu exitum his verbis designari. Nam quid magis momentaneum idu pulveris tormentarii? Ab illo regis Sarisburii colloquio ita discessum, ut rex firmiter in conjectura perseveraret, ille ad liberandum graviore cura animum principis, indicium quidem coram ipso elevaret; interim apud se regis interpretationem præter morem ac consuetudinem, et suspicandi facilitatem admittens, nihil ea in re spernendum duceret. Post tridie coram rege ac consiliariis re denuo agitata, placuit curiam et vicina loca diligenter perstruari, idque negotii datur magno Camerario, qui die Lunæ, quæ proxime comitia antecederat, sub vespæram, ut rumoribus ocafio præcederetur, cum a Montaquilio ad ea loca pergit. Donum a Percio conductam ingressi ingentem in cella subterranea lignorum, fascium, carbonum struem deprehendunt; rogatoque Wineardo regiarum aedium custode, qui aderat, in quem usum illa essent comportata, a Percio conductas aedeis cum cella, et acervum illum congestum fuisse didicere: præterea afflantem in cellæ angulo Fawksium conspicimus Camerarius, quis ipse, et quid illi inibi negotii esset, interrogat; qui se Percii domesticum, et illarum aedium per Percii absentiam custodem esse respondit. Quibus actis in regiam redeunt, et quid viderint exponunt, peiora quam prius conjectantes; nam Montaquilio ad Percii mentionem, venerat in mentem, illum majorum religioni summe addictum, sibi dudum familiarem et amicum, fortasse etiam literarum, quæ suspicandi causam præbuerant, auctorem esse. Camerarius vero inter suspicionum argumenta referebat tantam lignorum congeriem in illas aedeis, quibus rarissime Percius uretetur, haud frustra comportatam fuisse, et domesticum illum Percii in cella sibi visum cum efferato desperati ac perditu nebulonis vultu: quæ omnia suspicionem regis augebant, qui amplius subterraneam illam scrobem scrutari voluit. Ne tamen, si nihil inventum fuisset, nimia se credulitate deridendos populo consiliarii propinarent, tanquam ad levissimos quosque ramusculos contremiscentes: insuper veriti ne, dum Percium cum magnatibus regni præcipuis sanguine conjunctum suspectum habent, ipsum Northumbriae comitem in criminalis partem ex suspitione devocare videantur; cum tamen salus regis adversus ea prævaleret, sic rem instruit, ut pervestigatio absque strepitu et citra cuiusquam injuriam fieret. Thomae Kneveto equiti, Westmonasterii juridico præfecto, mandatum, ut nocte concubia cum idoneo comitatu ad illas aedeis se conferret, secumque Wineardum duceret, colore quaesito, quod ille aulae quadam et tapetes sibi subrepta diceret. Eo profectus Knevetus domesticum illum Percii, qui Fawksius erat, et se mentito nomine Joannem Jonsonum perhæbebat, vestitum et ocreatum, ante aedeis offendit, eique statim manus impici iussit. Inde in cellam penetrans ligna et carbones prope amoveret, quibus amoris patuere insidiae, doliolo pulveris nitratu scortum primum reposito, moxque strue illa seposita, xxxvi diversæ magnitudinis dolia ibidem numerata. Tum ad caprivum conversus, ejusque vestibus excussis, sementa et treis faneis canna-beos, quibus lenta flamma altius, in iis invenit. Ille vero in furto deprehensus, et re desperata, quam negare non poterat, crimen ultro confessus est, et interrita facie,

ut

INTERPR. a la baron de Montagu. b Percy. c Whigard. d Fawks. e Northumberland. f Kneveto. g John.

TOM. VI.

R r r r

CDICV. ut erat obfirmato ad extrema quaeque audenda animo, insuper addidit, bene illis evenisse, quod se ante aedeis, jam cella egressum, in qua erant parata omnia, offendissent; nam si intus eum nacti essent, non commissurum, quin se cum illis igne immisso contumelisset. Knevers re detecta laetus, e vestigio sub horam quartam maritimum ad palatium venit, et * Sarisburiensem et aulae regiae praefectum rei certiores facit; qui protinus ejulabundi in cubiculum regis irrumpunt, et patefactas insidias, auctoremque sceleris custodiam ac vinculis teneri vociferantur. Sparsa fama, neque enim in tanto gaudio celari potuit, conjurati huc illuc diverſi abeunt, et ^b Holbechi ad Stephani ^c Littletonii aedeis in ^d Staffordiae finibus conveniunt. Eodem e ^e Warwicensi et Worcesteriensis provinciae consilii, quanquam detectae rei ignari, veniunt, equis bellicosos passim per domos nobilium raptis, quid rerum potentes effecturi essent ea re manifestum facientes, cum incerto adhuc eventu tanta audacia ubique grassarentur. Magnum ad suas partes hominum numerum, atque adeo exercitum aggregaturum se confidebant factionis duces, ubi se primum in armis ostendissent. Verum praefectis et vicecomitibus antea a rege, cum de conjuratione adhuc ambigeretur, per provincias discurrere jussis, conarus eorum frustra fuit, vixque ex omni illo numero in armis apparere. Ipsi a Richardo ^f Wallio provinciae Worcesteriensis vicecomite necopinato cum valida manu superveniente cinguntur, ita ut evadere non possent. Cum desperata venia ad extrema se terrente conscientia pararent, pulvis sulfureus ad succandum prope ignem positus scintilla delapsa inflammatus est, et obsessorum facies, latera, brachia, manus tam subito ambussit, ut tractandis armis plerique ex eo inhabiles, animos cum viribus amiserint. Catesbius Percius manu promptissimi, cum Thoma Wintero, dum se ad aedium angulum contrahunt, glande plumbea uterque transfossus fuit; Winterus faucibus, in manus regionum devenit. Utrique Wrightii interfecit, capti Grantius, ^g Digbeius, Rookwodus, flares. Trehamus, dum Londini subinde domos mutans latitavit, interceptus est. Robertus Winterus et Littletonius diu per sylvas vagi, tandem et ipsi in satellium manus devenere, et omnes ad Londinensem rurem carceri sunt traditi. Interrogati extra tormenta, nam solus Fawkes quacunque modicae subiectus est, rei seriem, sicuti eam memoravimus, singuli exposuerunt, neminemque fere ex facto ordine oneraverunt; quod studiose ab illis factum multi sunt interpretati, quia fide religiose data aliter facere prohibebantur. Franciscus Trehamus cum Henricum Garnetum sponte nominasset, antequam in carcere moreretur, ab uxore monitus, epistolam ad Sarisburiensem scripsit, et excusata sua praecipiti confessione, Garnetum, quantum in se fuit, adjuratione solemni interposita ita exoneravit, ut insigni mendacio se implicaret, affirmans, Garnetum sibi a sexdecim annis non visum fuisse; cum postea ex Garneti ipsius confessionibus constiterit, ante sex menses proximos ambo diu ac saepius locutos esse. Digbeius rem, ut erat, confessus, facinoris, quam agnoscebat, et detectari prae se ferebat, atrocitatem desperatione excusabat, quod facta spes esset novum regem in regni ingressu conscientiarum libertatem majorum religionis cultoribus permissurum, ejusque exercitum adhibito temperamento concessurum: quo contra spem negato, multos homines ad perniciosam consilia imprudenter prolapsos esse. Hec interfati Northamptoniae comes, et Cecilius, qui in ea causa cum ^h Nottinghamiae, Suffolciae, Wigorniae, Devoniae comitibus, judices sedebant, nunquam de libertate illa regem spem fecisse, aut fidem interposuisse affirmarunt: sed factiones cum rumore maligne disseminasse, ut haberent, unde se ac sui similes excitaris in regno seditionibus excusarent. Tandem convicti ac peracti rei, ad poenam legis regni perduellibus et proditoribus infligi solitam damnati sunt.

INTERPR. * Cecil comite de Salisbury. ^b Holbeck. ^c Littleton. ^d provincia de Stafford. ^e de Warwicus et de Worcester. ^f Wallis, Sheriff de la province de Worcester. ^g Digby. ^h les comtes de Nottingham, Suffolk, Warrington, et Devonshire.

sunt. Everardus ^aDigbeius, Robertus ^bWinterus, Joannes ^cGranties, et Thomas ^dBates, juxta occidentalem portam majore basilicæ S. Pauli, exente Januario Londini; postredie Thomas Winterus, Ambrosius ^eRookwodus, Robertus ^fKeles, et Guido ^gFawkfus, cuniculo manus admovisse confessi, in area veteris palatii juxta aedeis Parliamentarias ^hWestmonasterii, extremo supplicio fuerunt affecti. Ob id exules plerique, et aut sponte patrium solum mutare coacti, ⁱCalisto perhumaniter a Dominico ^kVico loci praefecto excepti sunt, sic enim a rege jubebatur; quorum unus tanta protervia repertus est, ut cum Vicus se vicem ejus ac sociorum dolere ostenderet, solatisque loco adieceret, quod amissa patria natali alteram vicinam regis benignitate nacti essent: Atqui nobis, inquit, minime dolet, quod patria careamus, quod solum vertere cogimur; quippe cum patria bonis sit, ubicunque bene est: hoc nobis vere et ex animo dolet, quod consilium tam generosum ac salutare ad exitum perducere nequivimus. Quo praeter spem audito, parum absuit, quin Vicus hominem de consilio a cunctis damnato gloriantem, praeter ira in mare prostratum abiecerit: ita enim narrare solum ipsum Vicum memini, cum me paucos ante dies, quam a nobis abiit, pro antiqua necessitudine officiose cum Alexandro ^lDelbenio inviseret. Conjurazione detecta, inter gaudia publica, comitia summa securitate sunt celebrata; in quibus rex gravissimam orationem habuit, et Dei inenarrabilem erga se, erga familiam, et universum regnum misericordiam super omnia opera ejus deprecavit, re a circumstantis prolixè exaggerata, et hoc summa acuitate temperamento addito, ut non omnes majorem religioni addictos in illo crimine amplectendos diceret; plures quippe inter eos esse, qui quanquam pontificiis erroribus involuti, sic loquebantur, nequaquam sinceram in principes fidem exuerant, et Christi ani hominis simul et integri subditi officium fervant: se quoque vicissim de his bene existimare, dignamque flammaram severitate Paritarum saevitiam ducere, qui pontificium omnino ullum in coelum recipi posse negant. Dignum et acquisitum principis prudentia illud, quod nullos externos principes aut respublicas, neminemque qui illis operam navat, huic conjurationi participasse, in suspicionem venire posse judicet; quippe qui ex suo animo eos aestimet, idemque de ipsis, quod de se existimari velint, sentiat; ideo velle ac jubere, ut quando in comitiis de hac conjuratione ageretur, de illis honorifice quisque et loquatur et sentiat: quod Hispanorum respectu additum, quibuscum pacem nuper factam colere cupiens, nullam in eorum opinione alienari animi vel levissimam suspicionis nubeculam relinquere voluit. Subjicit et hoc generose, velle omnes intelligere, cum in patrocinio Dei conquiescat, hoc casu minime turbatam animi sui tranquillitatem; ac vovete, ut pectus suum pellucidam omnibus pateat, et in penetralia sua ac recessus populi intruents aciem possit admittere.

VII. CETERUM cum ad exemplum et securitatem publicam pertinere judicaret, ut severe in detectandi criminis auctores et confisos animadverteretur, et quia ex literis, confessionibus, et actis probatores ^mGerardum, alias Brokum, H. Garnetum, Oswaldum, Tefmundum live Greenwellum, aut confisos aut hortatores conjurationis fuisse suspicio esset, edictum XVIII Kal. Febr. in eos conditur, praemio indicibus, et qui eos in judicio stitissent, proposito, insuper poena addita in illos, qui post edicti promulgationem in eo designatos hospitio exceperint, aluerint, occultaverint, aut omnino allaboraverint, ne tam horrendi criminis postulati invenirentur, aut comprehenderentur. Secundum hac perreftigatio diligenter facta, et in latitante sedulo inquisitum; tandemque in ⁿAbingtonii majorem religioni addicti aedibus, H. Garnetus, cum ^oHallo, et Garneti famulo, deprehensus Londinum ducitur,

INTERPR. ^aDigby. ^bWinter. ^cGrant. ^dBates. ^eRookwod. ^fKeles. ^gFawks. ^hWestmonaster. ⁱCalais. ^jde Vic. ^kDelben. ^lGerard. ^mAbington. ⁿHoll.

ductur, et in turrim tres illi coniecti sunt. Infelix famulus, ne diritate tormentorum dominos inculpare cogeretur, aut alia desperatione adactus, in carcere sibi manus uttulit, cultro obtuso, nam acutum habere non licet, dissecit abdomine et omento extra: unde licet obligatis vulneribus, antequam interrogari posset, expiravit. Garnetus perhumane in custodia habitus, ut ipse postea publice professus est, omnia initio pernegare; cumque nihil ab eo sponte exprimi posset appareret; et rex ad vitandam calumniam contra eum, tormentis uti nollet, astu cautam ejus pertinaciam illudere statuit, et aegre respondentem vel invitum ad ampliores confessiones adigere. Hominem subornat, qui crebris fuspis et frequentibus de rege ac consiliariis ejus, et deploranda Catholicorum in Anglia condicione querimoniis Garnerio ad extremum persuaserat, se pontificiis partibus addictum esse, et ita in intimam ejus familiaritatem irreperat. Huic ad focminam nobilem, quae ob religionem in carcere attingebatur, et familiam ipsius Whirbiae et aliis locis aluerat, et erga commendatos ab eo jura hospitalitatis exercuerat, literas dederat; in quibus liberius, prae tamen perscriptis, quae jam confessus esset, quae nondum interrogatus; et quae ratione utraque, illa videlicet excusare, haec posset tegere. Scripserat ad Rookwoodum presbyterum, qui in alio carcere captivus erat, literasque intus atramento extaraverat, et familiaria quaedam quae a quovis legi posset, admiscuerat, marginibus laeis undequaque relictis, in quibus secreta citrii fucio impresserat, negans ea omnia, quae coram proceribus libere erat confessus; et quantum ad Hispanicam profecutionem, ejus de a rege veniam impetrasse dicebat; quantum ad ultimam hanc, ejus judicium declinare posse, quod idoneas probationes adversus se deesse sciret: si focus accideret, addiderat, superbe de se plus iusto sentiens, quod de mundi unico Redemptore pronunciatum est, necesse esse, ut unus homo moreretur pro populo. Literae a regis consiliariis, quibus de astu suboluerat, ad ignem admotae, et scriptura latens illicet apparere coepit, et fraudem prodere. Cum custodi appposito magis ac magis in dies fideret, summopere dixit se expetere cum Hallo socio colloquium; quod ille pollicitus se facturum, adduxit utrumque ad locum, in quo se facile invicem exaudire possent; et ubi ab utroque ad vitandam suspitionem ipse aspicere posset. Interim duos probatae fidei testes circa eundem locum absconderat, qui inscis illis, et in solum custodem suum, qui longius recesserat inrentis, quicquid inter eos diceretur, exciperent; ibi uterque quod confessi essent, et de quibus interrogarentur, quas excusationes sive evasiones, his verbis urbantur, ad singula quaeque praeparassent, et alia insuper libere eloqui coeperunt, quae ab illis diligenter excepta, et scripto consiliariis sunt tradita; reus nihil dum tale suspicantibus. Postmodum regii delegati adfuerunt, et scorsim Garnetum et Hallum interrogans, objiciturque singularis, quod hesternae die inter se capita convulsissent. Id ex conjectura dici ratus Garnerus, asseveranter negare, et per sacerdotii charactere religiose degerare. Tandem Hallo jam factum confesso, se manifesto teneri sentiens, veniam asseverationi contrariae, quam detorta interpretatione, sive aequivocatione, elevare conabatur, petiit, ingenueque, quod erat, se dictum professus; tam constanter hactenus negasse respondit, quod sciret neminem, excepto uno, ^a Greenwellum intelligebat, de hoc numero facinore posse suam conscientiam arguere. Nunc cum videret se nube testium circumfundi, nolle amplius tergiversari, et fateri quidem se ante v mensis a Greenwello de re omni ododium; antea in genere a ^b Catesbio monitum, Catholicos in Anglia in religionis causa magnum aliquid moliri, et quaevisse a se, si in malorum ruinam boni involverentur, an hoc ad conscientiam pertineret. Se vero, qui contrariam a pontifice mandatum haberet, ne se ulli conspirationi immisceret, ulterius quidquam scire recusasse. Preces quoque se fuisse, pro magnae causae eventu, et

inter

INTERPR. ^a Greenwell. ^b Catesby.

inter alia hymno in ecclesia decantari solito usum, nihil vero aliud, cum hoc faceret, cogitasse, quam ut Deum rogaret, ne graviore ullae leges in proximis comitiis contra Recusantes conderentur; ita vocabantur in Anglia, qui se domi contrientes libertatem servare, et sacris Protestantium participare detestant. Vices ab Eidibus Februariis ad vii Kal. April. interrogatus Garnetus, biduo post in Londinensi tribunali publico iudicio sistitur: hic crimina reo obiecta a Joanne Croko equite commemorantur, quae longa oratione Edvardus Cokus eques fidei regii advocatus deinceps periclitatus est: deinde postquam Garnetus pro se, et de acquivocatione imprimis quaedam dixit, a Cecilio alisque qui in causa sedebant iudicibus, interrogatus et exagitatus est; ac postremo Northamptoniae comes longa et elaborata disputatione in ipsum peroravit, in qua de auctoritate, quam pontifices sibi in abdicandis principibus arrogant, fusc agit, et caput, *Nos Sanctissimum*, ut ille aiebat, huius conjugationis ac similitum basis, amplius excutitur: tandem sententia a primario capitulum causarum in Anglia quacunque recitatur, qua scitum, ut Garnetus traheretur, suspenderetur, dissecaretur. Unica hac excusatione nitebatur ejus defensorio, quod licet de conjugatione diu ante fama et per rumores cognovisset, singularia enim ex solo Greenwello didicisset, verum id in arcano confessionis, cujus legibus prohibebatur quidquam ex illis reticere cuiquam mortali; monitum tamen a se Greenwellum, ut a facinore, quod ipse magnopere improbat, desisteret, et alios conscientia illigatos impediret. Haec cum decreet, a Cecilio acerbe increpitus est: nam si ipse, aiebat, factum improbat, cur beneficium absolutionis confessio Greenwello impertirebatur, antequam vere se factum et ex animo detestari per poenitentiam ostenderet? Deinde a Catesbio cum notitiam rei extra confessionis sigillum habuisset, hoc satis erat ad rem indicandam, si tantopere, sicuti asserit, ab ea abhorruisset. Sed et alia reum onerabant, et imprimis haec inter confessiones ipsius manu exaratas, et ad regem missas; quod videlicet Greenwellus hoc illi indicasset, non tanquam peccatum, sed tanquam actum, cujus ipse notitiam haberet, idque in modum consultationis; quod Catesbii et Greenwellus ad ipsum venissent, ut consilium super ea res suum exquirerent, et de toto negotio inter eos decerneretur: quod Tesimondus, ita tunc vocabatur, qui modo Greenwellus, atque ipse, de singularibus huius conjugationis dudum in Essexia simul consultassent. Denique, quod cum Greenwellus rogaret, quis futurus esset protector regni? Garnetus respondisset, differri debere responsum, donec conatus finem suum fortitus esset. Haec cum illi in memoriam revocarentur, et evincerent, aliunde quam ex confessione compertam ipsi fuisse conjugationem, nihil aliud respondit, quam, quicquid sua manu signatum fuerat, verum esse. Ad supplicium ductus v. Nonas Malas, die S. Crucis inventioni sacro, Hoc se die huc venisse dixit, ut finis crucibus, quas in vita pertulerat, tandem imponeretur: supplicii causam ignorare neminem; in reticendo erga regem peccasse, et dolere sibi, veniamque a regia maiestate suppliciter exposcere; machinationem contra regem ac regnum sanguinolentam fuisse, et quam, si fuisset peracta, ipse ex animo et iustis sensibus detestaturus erat: tam atrox et immane facinus Catholicos suscepisse, plus morte ipsa sibi dolere. Tum multa pro Annae Valliae, quae carere artinebatur, et magnam ejus causa invidiam sustinebat, defensione adiecit. Brevia ipsum quadam superstitie Elisabetha Roma accepisse infamulus, quibus ipse et Angliae proceres maiorum religioni additi monebantur, si miseram illam foeminam ex hac vita excedere coningeret, alios principes non admitterent, quamviscunque proximitate sanguinis niterentur, nisi eiusmodi essent, qui fidem Catholicam non modo tolerarent, sed omni ope promoverent; ea se, rege in regem accepto, flammis

INTERPR. ^a Croka. ^b Cate, praevaricator. ^c Annae Vallae.

TOM. VI.

SCC

CIDICVL flammis abolevisse dixerat: et cum super iis denuo interrogaretur, ad confessiones a se subscriptas Henricum * Montacutum, qui cum interpellabatur, rejecit. Edmundum

HENRICUS IV. ^bBainhamum etiam sub id Romam misisse arguebatur, qui non prius quam facinorose perpetrato ad urbem venturus erat. Quod sic excusabat, ut non ea de causa missum diceret, sed ut pontificem de calamitoso Angliae statu doceret, ipsumque de via a Catholicis inunda consuleret. Itaque et ad confessiones suas itidem id remittebat. Tum ad preces in pegmate concipiendas flexit genua, et cum inter orandum subinde intermitteret, atque huc illuc circumspectos vitae desiderio torqueri videretur, et veniam a principe indulgentissimo expectare, Montacutus illum admonuit, de vita amplius ne cogitaret: sed si quid nosset, quod regi regnoque fraudi esset, id brevi monituro eounearet, non enim jam tempus acquivocandi esse. Ad quae verba Garnetus commotior retulit, scire se tempus hoc acquivocationem non admittere: quoniam acquivocare liceat, et quando, suam jam alibi exposuisse sententiam; nunc se minime acquivocare, et plura quam confessus sit, non nosse. Tum se excusavit, quod initio coram procerum confessa simulare egisset; id fecisse, quod non putaret, ea contra se indicia et probationes illos habere, donec coram produxissent: iis prolati sibi honorificum magis consisteri tunc duxisse, quam si se ab initio accusasset. Multa et de Greenwello ad eum exonerandum adiecit, professus se, nisi existimasset illum extra aleam positum esse, non fuisse fratris charissimi conscientiam in hac conspiratione proditurum. Tum comprecatus, ut sua causa Catholicis deinceps in Anglia pectus non esset, se cruce signavit, et post animam Deo commendatam, scala fummosa suspensio vitam finivit. Apologiam pro eo scripsit Andreas Eudæmon-
Joannes ex eodem sodalio^c Cretensis, ad actionem proditoriam Edovardi Coqui, sic enim titulus praefert, quadriennio post publicatam, et a Claudio Aquaviva societatis^d praeposito comprobata, qua praecipue acquivocationis doctrina ex scriptis, partibus, scholasticis, Thomistis defenditur et explicatur, et de secreti sacramentalis necessitate ac materia disputatur; capita accusationis diluuntur, Northamptoniae comitis oratio refutatur; quibus et evincere conatur, Garnetum nunquam de conjuratione extra confessionem quidquam cognovisse, et a proditione semper abhorruisse. Tum de ejus in morte constantia quaedam adduntur, praeter illa quae actis comprehenduntur, et ad extremum pro coronide commentarii, historia memorabilis de spica, in qua effigies mortui postea visa, adversarios, ut ille ait, summo opere perturbavit. Dum corpus a carnifice dissecaretur, in paleam ad ignem accendendum paratam sanguinis aliquot guttae deciderunt, ex eaque Joannes Wilkinsonus, qui aderat, ut aliquid reliquiarum ex corpore Garneti colligeret, spicam cruore aspersam domum secum asportavit, et apud matronam nobilem deposuit, quae illam summa veneratione crystallo inclusit. Post animadversum cum summa admiratione, effigiem Garneti in eo sanguine expressam fuisse; tum magno actu publicata miracula fama, quam eootraria interpretatione mox alii eluserunt, cum dicerent, haud mirum videri debere, si homo Anglus in Belgio inter exules educatus, in Italia Romae recoctus, in patria ad conjurationem auctoratus, qui vindictam spirans, suorum, dum vixit, sanguinem tam diu stiverat, mortuus sanguine pingi meruerit. Adeo periculosum est in iis, quae fidem et naturam superant, quidquam ad cuiusquam gloriam his exulceratis temporibus dicere, quod non statim in odium retorqueatur. Hunc exitum habuit conjuratio omnium, quae nostri et prisci aevi temporibus memorantur, consilio, zudacia, immanitate maxime admiranda. Nam sancto ubique acceptum, et fama ad posteros transmissum, multos principes fraude caecos, respublicas insidiis petitis fuisse: at nulla tellus, nulla actas tale conspirationis monstrum unquam

INTERPR. * Montague. ^b Bainham. ^c Consist. ^d general des Jésuites.

unquam aluit, in qua rex cum regina, parentes cum omni sobole, ordines totius regni, totum denique regnum, et in eo innumeri innocentes, ut paucorum furiosorum libidini litaretur, uni exitio uno momento destinabantur. Sed bene habet quod monstrum, quod illi ipsi, qui ejus causa invidiam sustinent, ex voce et scriptis ubique detestantur, tam diu domi conceptum, antequam in lucem exiret, in ipso partu sit suffocatum. Paulo post Isaacus Casaubonus, cum in Angliam profectus esset, nihil minus cogitans, quam ut huic se negotio immisceret, ex occasione alterius apologiae ad eum missae, et per eundem Magnae Britanniae regi oblatæ, luculentam epistolam ad Frontonem^a Ducem scriptæ, qua Garnetum de conjuratione fulminali extra confessionis secretum cognovisse, ex ipsius confessionibus et testimonio manu propria exarato ostendit; et acquivocationis doctrinam, ut insidiosam ac perniciosam contra Eudæmonem Joannis argumenta multis verbis exagitat: ad quam non Ducatus, sed Eudæmonem Joannes convicia copiose^b regellit.

VIII. SUBIT hæc interim admirari, varie multiplicem et homini imperferendam Dei cuncta temperantis sapientiam, in binis conjurationibus, quæ in longe distitis terrarum partibus, ut alias apud nos omittam, eodem tempore coeunt; quarum altera ad evitandum vetus et legitima successione delatum regnum suscepta, insigni ejusdem benignitate detecta caruit exitu, conjuratis aut interfectis, aut supplicio addictis: altera novo et incerto heredi a primario mundi imperio dejiciendo instituta, severo Numinis judicio finem suum accepit, et conjuratos incolnem coronam temeravit; de qua nunc ordine dicemus. Mosicam sponsam, cum Mosico legato, parente, et patre sponsæ, et toto gynæceo lenre incendentem multi comitatu fuerant, studio longinquas provincias lustrandi, et nuptialium orgiorum occasione, tanti imperii magnitudinem et opes in publicam lætitiæ effusæ visendi; multi et lucri causa et Germania et Italia mercatores illuc profecti erant; quorum sperata gaudia tristis exitus frustratus est: nam plerique in illo ludibrio vitam amittere; pauci sine ingenti damno mortis periculum evadere. Longinquitas itineris ex eo æstimari potest, quod cum exunte Januario proximo in viam se dedissent, tantum vi Kalendas Maias^b Mosicam appulerunt; ubi aliquot dies areæquam in conspectum mutuum veniente, consumpti sunt. Septimo post die Petrus^c Basimanius, qui in aula gratia pollebat, cum comitatu aulico, et ingenti nobilitate Esqariel generis numero sponsam in aream adduxit, in vestibulo tubicionum, cornicinum, idque genus musicorum instrumentorum vario concentu salutata, et a sponse perbenevole accepta. Vicissim illustres matronas et virgines obviam profectas humanissime salutavit, et ex generis illustre in ea haud diu morata ad monasterium, in quo socrus principis parens degebat, divertit, ubi usque ad nuptiarum solennia se contineret: quarto demum post die, jam cunctis ad magnificentiam comparatis, rursus inde in conclave regaliter instructum deducitur, et postidie post preces vespertinas solennia celebrata sunt, verba faciente Russorum patriarcha. Regina iridem coronam sumpsit solenni ceremonia, in qua sceperum, pomum, et ensis imperatores marito, hos enim titulos Russorum princeps sibi sumit, praelata; corona imperatricis capiti imponenda pulvinari holofetico rubri coloris, itidem praelata: templi parietes aulicis ejusdem coloris auro filo fimbriatis regia magnificentia velari curat. Inde vir et uxor, uterque coronam capiti impositam gerentes, eadem pompa inter

grandem

VAR. LECT. ^a regilla: et rursus ad ea in majore opere et alieno loco Casaubonus respondit, melius factum si amicos audisset, neque se cum tali adversario commisit; nam hoste in ejusmodi dissertationibus a moderatione verborum quæ ubique servanda est, ad iurgium et convicia per contentiones fere descenditur; quæ homines maleficio,

et suo, aliorumque otio abutentes, scriptis mandare mittere dubitari, situm, cum beneficiis nequius, ex maledictis hinc et accipites: Quos probe ultus fuerit, quilibet eorum scripta non responsione, sed re lectione qualem digna judicaverit. Subi hic MS. Reg.

INTERPR. ^a Frontonem de Duc. ^b Mosicam. ^c Basimani sive Basimans.

CIDICVL. grandem multorum et bellicorum instrumentorum strepitum, in arcem reduci sunt, ubi nox, ut in tali re, hilariter transacta, non tamen vacuo a gravibus curis Demetrii animo. Multa illum, conjuratione ante vi mensis adulta, et jam urgente, tenebant; adversus eam externas opes et praefidia novus princeps parabat. Et jam ab initio Germanos satellites ex Polonia adduxerat, quod cum Russos aegre ferre intelligeret, tanquam qui plus peregrinis hominibus, quam indigenis regnorum suorum subditis fideret, eaque res etiam exemplo ceteret; nam neminem decessorum externo satellitio usum; non satellites tantum, verum etiam cunctos aliarum nationum milites, quos circa se habebat, praecipitato consilio dimisit, Russis rem gratam facturum se ratus. Illi vero sine stipendio plerique dimissi, indignam meritis suis gratiam referri querentes, ad confinia cum Polonis isidem dimissis se contulere, et inaudita saevitia diu grassati sunt, quod Russos jam alienatos non parum exacerbarit. Nec deerant procerum quorundam, qui vel Demetrii natalis suspectos habebant vel consilia et mores non probabant, proutque in externos et Polonos favorem indignabantur, instigationes. Inde in dies aliae atque aliae coitiones, quae primo per suspectorum crebras quaestiones, flagellationes, exilia, proscriptiones, supplicia, caedeis imperatae irritatae magis quam repressae sunt, et ad extremum in apertam defectionem desierunt. Id cum periculo proximo praesentiret Demetrius, dimissi nullis sera subeunte poenitentia, novum satellitium e Livonis et Germanis scripsit, quibus et e Gallis, Anglis, Scotis, centenos addidit. Gallorum id armorum genus, quod pectusinas appellant, ferentium centurio erat Jacobus * Margaritus Sequanus, quem nos postea vidimus. Vestitus is ex ^b holoserico auro inextexto. Inter Anglos Matthias ^c Cnotsemius, inter Scotos Albertus ^d Lanta centurionis officio fungebatur. Is arma ^e bipennae, et vestitus ex ^f holoserico scitis diebus, profectus ex ^g rubro panno optimo. Tum stipendia soluto majora et pro dignitate procedebant, sera et infirma adversus pestem imminentem subsidia. Paulo ante diverso itinere Polonicus legatus venit Alexander ^h Golsenskius Corvinus, cum donis multi pretii, qui literas et a rege suo ad Demetrium habebat; quae, quia imperatoris et monarchae titulus adscriptis non erat, nec acceptae nec signatae sunt. Is excusandis actis nec Russis ferenda verba a legato addita; iter, et Turcorum tyranno hos titulos eriperet: quae tamen caute Demetrius dissimulavit, opes Polonorum jam salutarem expertus, et in posterum necessarias judicans. Dies sequentes inutiliter inter ludos et desidiam consumpsit. Qui numeribus mercatorum pro more gentis accipiendis impensus est, in Saturni diem incidit, scilicet tunc inter Russos maxime solemnem, et quem illi superstitiose Paschali praefereunt. Inde ad odium jam manifestam nova offensio, cum viderent imperatorem suum et imperatricem coronatos in coenaculo pompa regali sedentis, acceptis donis nuptialibus, sumptuosum epulum tam suis quam exteris praebere. Aderat Polonus legatus, qui denunciari ante jussit, nisi locus in mensa principis, sicuti Moscico Cracoviae factum fuerat, sibi daretur, ad convivium omnino se non venturum: quod exire a Russis primo negatum, ac tandem a Demetrio concessum. Multa in eo petulantet et licentiosae acta, ac fere inter rixas, Polonis quasi victoribus in Russos subjugatos intemperanter ac superbe se gerentibus. Posthinc in patinis deauratis fercula oblatum iis qui munera attulerant, circummissa: sed ne quis minus munere compensatum putaret, mox patinae repetitae. Inter tubarum clangores, et tympanorum aheneorum fragores, aliquot dies exacti; machinae etiam bellicae dispositive, et ad castrum lignum militari specie ludicrum certamen commissum. Jamque conjurationis indicia undique afferebantur, ante

NOVAE

INTERPR. * *Margaret, de la Franche-Comté.* ^b *de drap d'or et velours.* ^c *Cnotse.* ^d *Lant.* ^e *Holoserica.* ^f *de velours rouge cramoisi.* ^g *de drap rouge avec des bords larges de velours.* ^h *Golsenski Corvin.*

novae sponsae adventum initae, sed dilatae a Russis, qui Polonorum spoliis inhiant; qui et tantam de ea fiduciam ceperant, ut ne mora langueretur, minime vererentur. Demetrius initio praesidens, tum demum metuere coepit, et Polonos, ut sibi caverent, monuit; ipse satellites novos omnis in aulam accessivit. Jamque dies Veneris inierat; et cum hinc ad defensionem Poloni, hinc Russi contra eos se pararent; nam inter eos solum, non etiam contra principem, certamen futurum putabatur, sub vespere a proceribus populo denunciatur, ut posthinc in arma praesto esset: imperatrice interim secuta, quae ingenti magnificentia epulum Dominica die celebrandum apparabat. Verum non ulterius cunctandum rati conjurati, Saturni die, qui in XVI Kalendas Junias incidebat, summo mane conveniunt, aggregant se ad eos non solum nobilitatis globo, sed plebeia multitudine, moxque inter eos promiscuus tollitur clamor ad Polonorum et Demetrii caedem se cohortantium. Alii praedae avidi confectum ad Polonorum hospitia properant, caque obvallant, expugnant, diripiunt, caedibus cuncta permiscunt: alii ad arcem tendunt. Rari in ea satellites, quasi mora in Demetrio securitatem, in conjuratis alacritatem augetet, nec quisquam praefectorum visus. Margeretus ex morbo decumbebat, sicuri mihi postea narravit, qui fuit illi * salutaris. Tanta celeritate ac furore res acta, ut plerique Russi Polonorum more vestiti, antequam agnoscerentur, sint interfecti. In arce cum pauci satellites arma corripuissent, moxque posuissent, Petrus Dufmanius ad tumultum feminibus venientibus occurrit, et a domestico quodam suo confossus est. * Suiskius, qui agmen ducebat, altera crucem, altera gladium strictum manu gestans, sub id majus tintinnabulum in incendii signum pulsari imperat, ut Demetrius excitaretur, et extra conclave procurreret; fama per urbem ad plebem accendendam sparsa, Polonos in armis esse, et Russos ad internecionem delere constituisse. Demetrius strepitu excitatus, cum non jam incendium, sed majus periculum inflare cerneret, acinacem Turcicum corripit, et per fenestram subito se demittit, praecipiti lapsu femore luxato, ex quo vix resurgens, et claudicans statim a circumfusa turba capitur, et in majorem aulam, in qua oratores externorum principum audiantur, Suiskii jussu ducitur. Ibi cum quidam e Boyaricis prodicionem, imposturam, vitam sceleratam ei injuriose exprobraret; ille, ut erat ad iram promptus, acinacem, quem gestabat, subito strinxit, tantoque impetu libavit, ut hominem humi uno ictu straverit. Inde ad proceres conversus humiliter rogavit, ut sibi populum alloqui liceret, et quicquid erat, palam confiteri. Quod illi negatum. Alii aliter narravit, et cum se premi videret, a Suiskio contendisse, ut de impostura sibi objecta per Joannis Basilidae, quae in urbe erat, uxorem veritas exquiretur: nam si quidem illa se Demetrium non esse diceret, non recusare, quin protinus morte afficeretur. Suiskium autem foeminam e proximo monasterio accersi jussisse, quae coram proceribus religioso sacramento adacta, Demetrium Joannis Basilidae ex se genitum filium, ante plures annos insigni Borissii perfidia immaniter occisum esse affirmavit: se vero ad tantum populi favorem ac concursum initio dissimulasse, neque aegre vidisse et tulisse eum, quem tetrico tyranno dejecto Demetrii veri ultorem a Deo suscitatum putabat: quibus intellectis, cunctos in impostorem e vestigio ruisse, cumque multis vulneribus confectis. Haec ita in Petri b Paterfoni Upsalensis, qui in Russia tunc erat, relatione perscripta sunt: cum alii, qui de Demetrio adhuc dubitant, in conjuratorum invidiam torqueant, quod paucorum dicrum princeps, cum suppliciter id peteret, publice non auditis sit; et quicquid tandem consilias est, ab ipsis

VAR. LECT. * *salutare*; nam valisius quid fidem sed inutilem hero operam navaret, quid nisi possidet contra tantum multitudinem? Et dum certam perniciem sit studuit? Tanta *Alis. Reg.*

INTERPR. * *Zekuski.* > *Paterfoni d'Upsal.*

TOM. VI.

T t t t

CICCVI.
HENRICUS IV.

caute sit suppressum, et satellitem quidem Germanum qui aderat, cum herus interrogaretur, ne quid per illum emanaret, una interfectum fuisse. Ipso autem crudeliter lacinato, funas per pudenda transmittitur, et corpus proiecitur per coenium ad forum trahitur, ubi miserabili utique spectaculo, ut erat luto et sanguine foedatum, per quadriduum in mensa exterrum jacuit, et sub ea Petri Buismanii, qui fidem semel datam, constanter usque ad exitum servavit, cadaver. Ad majus ludibrium ventri supino caeli principis larva obsoenae et prodigiosae deformitatis imposta, inter gynaecei cimelia, ut aiebant, reperta, et fistula utricularis, qua Poloni rustici utuntur, ori inserta, cum denario pro musici cantus auctoramento, sive ut alii interpretabantur, quem pro portorio transiturus ad inferos solveret. Haec crudelis lascivia in mortuum exercita, quem vivum proceres nuper tanta veneratione colabant. Sandomiriensem, quod diversorium delectis firmatum haberet, infestis aditibus claudere conenti, ad aliorum Polonorum domos diripiendas discurrunt. Multi se graviter defenderunt, nec inulta morte ad extremum numero valli ceciderunt. Unus * Vitensesius cum Russorum imperus cum multa caede aliquoties repulsi, sibi machinas adduci vidit, vexillum album in deditionis signum extulit, pecunia per suos, qua patchar aditus, sic enim iusserat, sparsa; cui legendae inrento vulgo, ipse cum suis gladio sibi tiam aperuit, magna strage edita, et mox a Bojaricis ex aere supervenientibus in fidem eâ receptus. Misera sponsa non solum inaccessibilis gaza, sed mundo domestico spoliata, tantum de patre et parvo sollicita, belle secum actum iri putabat, si, omni re exuta ceterum vita salva, in patriam, unde cum tanta pompa nuper venerat, reduceretur. Interca precarium spiritum duceus exigua spe, dum vulgi futor desuaviret, sine veste qua se teperet, sine lecto cui incubaret, vili indusio velata expectabat. Nec militares tantum viri, et qui Demetrium secuti fuerant, sed mercatores multi male habiti. Ambrosius * Cellarius praeter xxx aureorum et 13 iacturam, in illo conspectu viram amisit. Jacobus * Vinus proprio ense capite truncatus. * Narhan vita salva et flotonorum et 3, * Nie. Limburgensis 1. iacturam fecere. * Nemtesius inlitor Polonus, pridie quam caedes facta, Demetrio gemmas aliasque merces pretiosas dederat. Duo Augustani ultra ducenties millium aureorum, quos Demetrio crediderant, debito defraudati. * Marcellius 8 flotonorum et 3 amisit; alii in illo tumultu et 300 Poloni intercepti, plures a Bojaricis servati ecce Russi defiderati. Rabies tandem cum solis occasu occidit, et nocte illa totis placis altum silentium fuit. Vix a plebe furiosa impetratum, ut iacentium corpora, postquam in coeno per triduum volutata sunt, in coemeterio Germanorum terrae mandarentur.

IX. SEDATO tam cruento tumultu, a Bojaricis in concillium irum; et prima ac imprimis serla de principe eligendo consultatio fuit, ne vago imperio materia novis moribus subinde exorituris praeretur. Ibi Suisius, qui multorum favorem in se inclinare cerneret, quo sibi magis eos conciliaret, et praeteritorum invidiam a se amoliretur, hac oratione usus dicitur. Dirissimi tyranni odio, proceres et cognati, et amici charissimi, multa a me admissa agnosco, quorum piget poenitere; sed praecipuus erga principalem familiam cultus, et patriae charitas culpam excusare debet, et jam in ea emendanda vobiscum non parum elaborasse videtur. Deus maximo huic inter Christianos imperio principes antiqua origine et longa serie ductos dederat, quos Joannes Basilides ordine successione excepit, qui quantumvis a multis injuriose proscissus, tot regalis fastigii, adjunctis ad imperium paternum regnis amplissimis, monumenta post se reliquit, ut quisquis imperii amplificatione gaudet, non possit non magnopere eius animi magnitudinem laudare. Ab eo olim missus pacem cum Stephano

INTERPR. * Vitensis. * Cellari, Milonius. * W'n. * Narhan, marchand d'Angsburg. * Nie. * Nie. Limburg, marchand de Limbourg Raglouens. * Nemtesius. * Adorati.

Stephano Polonorum rege feci, ab eoque tempore ita in republica et pace et bello verisatus sum, ut nemo studium, curam, charitatem merito desiderare possit. Vivis exempto Joanne, res labare coeperunt, Theodori infirmitate, ad quam et accessit fatalis orbiſ, ut non tam virtute principis, sicut antea, sed alieno arbitrio imperium regeretur, uxore sterili abdicata, uti per regni leges fieri oportuit et licuit, ne aliam duceret, qui impedivit, is, in imperio, ad quod jam tum aspirabat, successit, altero herede puero interim per sicarios insidiosè sublato. Postea sublato ipſo latens veneni vi, ut credimus est, Theodoro, et occasione adunitatis Borissio, ad nominis invasi mentionem horret animus, ad imperium evecho, quæ non lamenta, gemitus, calamitates, ac desolationes, toto, quo rerum potius est, tempore, sine-runt? Itaque Demetrio, quisquis tandem ille fuit, nam impossibilem fuisse minime nunc ambigitur, venienti, et nos a iugo dirissimi tyranni liberanti, futor, manus dedi, et ut cum pro legitimo regni herede acciperetis, cum sententiam rescam roga-retis, suasi et auctor fui. Sed mox subeunte poenitentia, cum peiora ab eo, quam quæ nuper passi eramus, iure meruerem, religionem majorem periclitari, leges anti-quas violari, exoticos mores invchi, libertatem patriam everti, externos homines cervicibus nostris imponi cernerem, audacter resisti, et cultum qui legitimo principi debetur, huic novo tyranno cum vitæ periculo deferre detrectavi. Dolet mihi summo opere huic vitam debuisse, qui mortis ius in me non habuit: sed debui, ut latroni, qui cum posset, non eripuit. Et tamen licet aliquandiu me scerpales re-tinuit, dum plus famæ, quam conscientiae, et saluti publicæ tribuo. Vicit tan-dem pietas, et patriæ charitas; et cum vos viderem adeo bene animatos, me ducem vobis præbui, plus de regni incolumitate et magnitudine, quam de rumoribus soli-eitus. Itaque consilium tam iustum, tam honestum, tam necessarium ac salutare, atque utinam non tam eruentum, concordēs una suscepimus, quod Deus regnorum unicus dispensator exitu probavit. Nunc cum crudellissimum tyrannum a nostris cer-civibus depulserimus, nec fir, qui præstigiis suis magicis, et imposturis amplius Russico nomini illudat, restat, ut exstincta, probi dolor! antiqua principum stirps, quæ in familia non habemus, in republica quaeramus. Eam autem quaerere debemus, qui generis dignitate præcellat, et ante omnia majorem sacra, ceremonias, ritus rei-giosæ colat, cunctas virtutes sublimitate regia dignas adiunctas habeat, experientia rerum per ætatem valeat, qui non pompa et fastu maiestatem regiam, sed iustitia et temperantia tueretur, qui firmas regnorum arces in suorum benevolentia suas puer, et populorum opes et divitias de aerario securus proprias exsistet. Cum talem dico, fortasse me fingere putatis cum, qui non sit, et vix esse possit? At boni et laudari civis votum est, cum optare principem, qui optimus sit, aut si non sit, qui talis esse a subditiis exsistimetur.

X. QUIBUS dictis missi in suffragia proceres protinus cum in principem dele-gerunt. Ille autem primo modeste se excusavit, et post grarias actas principatum concordibus votis honorifice delatum cupide amplexatus est. Id actum xxi Kalen-das Junias. Ante omnia scripto publicato, ut iure cæsum Demetrianum omnibus ap-paret; mortuo crimini datum, quod ex vili homuncione vitam monasticam in coenobio, quod in arce est, profectio, se pro Joannis Basilidae filio gessisset; nam ei verum nomen Griskæ, sive *Gregorio Strepio fuisse; itaque nunquam coenobium illud intrare voluisse, ne a monachis agnosceretur. Adolescentem autem bonis literis operam dedisse, et historiarum lectione se exercuisse, mulces item peritiam fuisse, eoque in genere ministerii patriarchæ aliquandiu interfuisse; magis indeam addic-tum fuisse, eoque maleficio multas viſorias obtinuisse, et ad imperium pervenisse, magna nominis Russici infamia: objecta itidem hæcetsis, quod nec gentilitia jejunia

alioſque

INTERPR. * *Gregoire ou Grisky Strepy.* La relation de Peterſon met Grisky Trepya.

alioque dies festos, et solemnies in ecclesiâ Russica ceremonias observet. Insuper datam ab eo fidem pontifici Romano ad extirpandam maiorem religionem; prolataque pontificis literae, siue verae siue falsae, ut quod promiserat, cito praestaret, et Jesuitis templa, collegia, aliaque necessaria abunde subministraret, adhortans. Prolatæ item et recitatae literae, quibus a Smolofciensem Palatino b Sandomiensi fecero, filiae uxori c Novogradiensem principatum, filiis vero soceri et affinibus d Dibiriciensem praefecturam attribuebat. Obiectum et quod de magnatibus et nobilibus interficiendis, et Polonicis familiis in eorum locum substituendis cogitaret: in id spece certaminis ludici tormenta muralia producta, quibus urbem oppugnaret, et in miseram servitutem redigeret, et libertate Bojaricorum oppressa absolutam in totum imperium potestatem usurparet: querelæ item cumulatæ procerum et aliorum, quod nullus ad ipsum pateret aditus, multique non auditi a conclavis foibus per offitios iniuriose repellerentur, cum Poloni intus admitterentur. Si qui audiebantur, jus petentibus minime reddebatur. Impensæ et nimis luxuriosus mortuus exprobratus, quibus nullæ opes, nulla vestigalia satis esse possent. Thronum ex argento inaurato sibi fabricari iussisse, cuius latera feni leones hinc inde gradibus divili ambibant; quo fastu nullus decessorum fuerat usus; ut nec illo, quo sceptrum et coronam sibi tanquam regi praeferi voluit. Gemmis praeterea et unionibus aliisque exoticis e mercibus coimundis, tum immodicis in gancones, parasitos, motiones, citharocodes largitionibus acrarum exhaustis arguebatur, magnam insuper pecuniae viam in Polonium misisse, nullum interim beneficentis honorarium aut stipendium perfolvisse. Additum horrendum crimen, quod Borisii filiae, cuius matrem et fratrem necari iusserat, vitae gratiam fecisset, ut eam postea stupro contaminaret; quodque monasterium, in quo sponsa diversabatur, frequentans, indignis spectaculis, saltationibus, et impudicis cantuiculis profanasset, virginum devotarum aureis et oculos cum publica indignatione offendisset, pleraque ex iis stupro item inquinasset. Monachos et alios devotos indignum in modum habuisset, quosdam etiam flagris affecisset. Monasteria ipsa rapacitate inaudita spoliasset, grandi pecunia ab iis munus sumpta, quam nunquam erat redditurus. Omnium etiam damnorum, quae Poloni aliique milites dederant, culpa et odium in ipsum derivabatur. Eius iussa siue praevaricante indulgentia f Astracam secundum Volgam late porrectam provinciam, cuiusque portus omnis, omni mercimoniis e Persia proxima advecli copia abundanteis, a piratis et praedonibus direptos. Postremo Polonorum tanquam in regno armis parto insolentium superbia exaggerata, per quorum effratam libidinem ne quidem licebat magnatum uxoribus in publicum prodire. Pleraque etiam et domibus et quasi e maritorum sinu abreptas. Et cum frequentes querelae de hac inaudita proteveria ad Demetrium descenderent, nullum tamen in delinquentis statum fuisse exemplum. Unum tanto tempore iudicum sententiis damnatum; sed cum ad supplicium duceretur, occiso carnifice a Polonis, quibus nihil non licebat impune, e lictorum manibus creptum fuisse. Postremo ad plenam imposturae fidem faciendam, cum sub id insidioso his mensibus gela fruges ubique adustae essent, plebs iam eadibus offerata id ad iram divinam g referens, miseri Demetrii corpus, quod extra urbem loco profano conditum fuerat, subito resotum, et publico iudicio igni consumptum est, cineribus in aërem sparsis. Verusne an falsus hic Demetrius fuerit, fama in ambiguo reliquit; quae ut cum nuper, diu postquam interfectus putabatur, blandiente primis auspiciis fortuna suscitaverat, ita rursum postquam ab omnibus visus mortuus

VAR. LECT. a profusionis mercibus MS. quam fortissimè igne regni fluitata exstincta non esset, miseri Demetrii MS. Reg.

g referta, quae poeta in vestrosque tum viros

INTERPR. a de Smolensko. b de Sandomir. c de Novograd. d le pays de Dibiria: Faveria fuit la curio. g Astracae.

mortuus et creditus est, denno per novum ludibrium suscitavit, sparso rumore, alium rursus pro Demetrio in arce occisum esse; ipsum autem se cauta celeritate cum paucis in tutum subduxisse. Rumori ex eo fides accessit, quod in hippone XIV loca equis generosis vacua in illo tumultu reperta sunt, quos ille, sicuti iudabatur, singulis fecum abduxerat. Itaque qui res turbatas in Russia malebant, adiunctis sibi Cosacis, genere hominum impacato, et ad praedas et violentiam militem nato, cum a Suiskium regno inauguratum minus patienter ferrent, hoc colore arma sumpserunt, et Demetrio nusquam postea viso, pro duce usi, bellum cum Suiskio obstinate gerentes, diu post Russorum credulitati illuserunt, fidemque primo Demetrio habuam hac nova impostura non mediocriter infregerunt.

XI. POST scriptum hoc ad leniendam facti invidiam publicatum, prima cura fuit, ut legatio in Poloniam decerneretur. Serius legati a Sigismundo admissi, cum motibus domesticis in regno laboraretur, ineunte Januario. De Sandomiricis, qui interim ardore cum filia custodia tenebatur, praecipue querebatur novus princeps, illum clandestinis artibus, largitionibus ac promissis multorum in Russia animos sibi conciliasse, eorumque ope et auxilio maledictum illum monachum necromanticum et spurium, sic Demetrium vocabat, in Russiam cum filia tradidisse, qui nefarie occupato regno peregrinam religionem cultumque Dei his regionibus ignotum introducere, templa praecipua occupare, et tantas turbas dare ausus esset, ut et amplius summae dignitatis proceres in iis perierint. Ceterum cum apud ipsum inventae sint litterae, quae fidem faciant, haec omnia consiliis et ope Polonorum facta esse; itaque rogare suam maiestatem Russorum proceres, diserte respondeat, an ipse etiam rerum particeps fuerit, et consensu suo probaverit: nam si iussu suo facta sunt, suam maiestatem satis intelligere, pacem a decessoribus tam religiose juratam eo facto violatam esse, et belli inter eos solam viam restare: praeterea petere, ut pecunia et alia ab impostore illo in Poloniam transmissa, si pacem mala, restituantur, et bona mercatorum a fisco possessa veris dominis reddantur. Nisi faciat, decrevisse bellum ipsi denunciare, ac in Poloniam cum potenti exercitu descendere, et coniunctis cum Carolo Sueco Sudermaniae duce copiis tantas iniurias manu armata ulcisci. Ad haec Sigismundus, qui motibus intestinis regno laborante, gentem praefrorem nonnet lacessere, summa moderatione praetexta excusavit, nihil se aut Sandomiricensem fecisse, quo pacem inter Polonos et Russos juratam violasse dici posset. Legimus heredem, quem talem semper credidit, in regnum reduci: eo subdito restare, ut damna utrinque accepta sarciantur, et paci inter utramque gentem instaurandae rationes quamprimum ineantur. Ita sine belli necessitate discessum. Interea Poloni et Germani aliquae ad 1700 caute a Suiskio novo principe ad exonerandum Russiam dimissi, xv Kal. Quintil. quibus, quia re omni spoliata erant, singulis vestes singulae et panno villi donatae sunt, cum exigua sipe, quae vix ad limites deducendis sufficere posuit, ut per vias turpiter mendicare cogerentur. In tres autem turmas divisa omnis turba, ne quid conjuncti in limite molirentur; eoc via, quae Smolenskum ducit, 1700 in Livoniam, et 1700 per 1700 Vidim et 1700 Plochoviam deducti sunt.

JACOBI

INTERPR. * Zbuziti, * le Palais de Sandomir. * Plochow.

NOT. * Vidim. Il n'y a point de province de ce nom dans la Mokovie; il faut que ce soit Vidia ven Pleskow. Pat.

JACOBI AUGUSTI THUANI HISTORIARUM SUI TEMPORIS

LIBER CENTESIMUS TRICESIMUS SEXTUS.

EPITOME.

*L*N Polonia vaivoda Cracoviensis et Janissius Ratzivilius turbas movent. Convocatus invito rege inducunt. Rex armata manu in eos ducit. Concordiae rationes mitae. II. Gedani monasterio S. Brigittae, et Thornuae in Borussia majore urbis templo, Jesuitae expulsi. III. Matthias Caesaris frater post motus domesticos in Hungaria compositas de pace cum Turcis sermo cogitat. IV. Post Mechemetis obitum in imperio Turcico mutationes. V. Delegati de pace alluri ab utraque parte Camorram veniunt; re disceptata v. Eid. Nov. capta foederis conscripta. VI. Bostkaius moritur. Post ejus mortem in Dacia gesta. VII. Ad Brunsvicam in Germania res lente gerebatur. Tandem Julius obsidem solvit. VIII. In Belgio Breuvoda capitur et recipitur. Vehemens ventus. Spinola ex Hispania reverso, de belli gerendi ratione consultatur. Silesiae irrita conatu tentatae. Wouda et Hocstrata moenibus videntur. Spinola Lochemum castellum expugnat, Scellam versus progressus repellitur. Groellam magna celeritate obsidet et expugnat. De Rumberca obsidenda sermo cogitat. Locis suis. Cum Mauritius frustra suppetias ferre tentasset, obsessi cum hostibus transferunt. Mauritius Venloam irrita conatu tentat. Post tot felices successus seditio in castris Albertinis excitatur. Mauritius Lochemum capit. Postea tentata Groellae obsidio, sed superveniente cum exercitu Spinola ab ea discedit. Milites ab utraque parte in hyberna deducuntur. IX. Santacrucio marchione duce Hispani Dyrrachinum, deinde Maboemetam quoque in Africa occupant et diripiunt; sed praedae intenti a Turcis caeduntur. X. Batavi classem ad infestandas Hispaniae oras, et interceptendam classem Indicam mittunt; sed frustra. Classis Indica in Hispaniam appellit. Batavicae classis subpraetoria navis perit. XI. Ex Joannis Uffelingsi consilio ab Ordinibus in Americam navigatio suscepta, et societas in id instituta. XII. Infansia Anglorum ad Guiniam expeditio. XIII. Motus Embdanz rursus paratur. XIV. Philippo Hobenlos comitis, Joannis Nassovii, et Joannis Andreae Auriacae, obitus. Reposita et a Caesarianis inter Archiducem et Ordines pacis mentio. XV. Annus apud nos a paupis et choreis equestribus movet. Regina Esidibus Februarii filium enixa est. Max. Bethunius Rousus Sallus dux creatus. XVI. Rex ad Sedano obsidem se parat. Dunckerium tertio a Sedano militari venit. Ibi de reconciliatione alium, et propositae pacis condiciones; in quas Bullionius facile assensit. Diploma ea de re ad senatum missum sine ulteriore disceptatione promulgatum. XVII. Rex ad Germaniam aegritudine morbo se contulit. Inde dum in urbem redit, ingenti periculo defunctus est. Gratiae Deo publicae actae. Regina Margarita Carolo Valsio Arvernorum comiti de Catharinae matris amplissimis possessionibus litem movet. Causa in senatu magna contentione acta. Ad Blandi fontem Delphini et sorores sollemni ceremonia sacro lavacro abluuntur. XVIII. Senatus-consultum Tolosanum in sacerdotes qui in Missae canone orationem pro rege mittebant. XIX. Renovata et contra thesaurarios actio, et specioso Justitiae nomine Camera instituta.

instituta. Postulata sacri Ordinis in regis consilio discussa sunt. Concilii Tridentini promulgatio toties petita, a rege denno eliditur. XX. Decretum antiquae libertatis pro tuenda regia auctoritate Burdigalae factum in causa Phil. Praenesti appellantis tanquam ab abusu ad sensum a sententia cardinalis Sursis urbis archiepiscopi. XXI. Phil. Nassovii cum Helionora Barbonia Condaci sorore nuptiae celebratae. XXII. Virorum literis illustrium mortis, Sofredi Calignoni Navarrae cancellarii, Philippi Portae, Reginaldi Belensis archiepiscopi Senanensis, Justii Lipsii, Heliae Putschii.

EX AUCTORIBUS,

Relatione Polonica, Pacis convocationibus inter Caesarem et Hungaros, Turcam et eundem Caesarem, Pompeio Justiniano, Inno. Meterano, Relatione Africanae expeditionis edita, Gasp. Ens, Archivis curiae Parisiensis, Papirii Massoni scripto publicato, Archivis curiarum Tolosanae et Burdigalensis.

LIBER CENTESIMUS TRICESIMUS SEXTUS.

SIGISMUNDUS Poloniae rex, confectis magna pompa et suis et Demetrii nuptiis, publica gaudia subito in anxiam sollicitudinem versa doluit; suis adversos habuerat Joannem ^a Samoscium cancellarium, et quosdam e sacro ordine, ac piosque e nobilitate. Sed praevalente Austriaca factione, quae a Jesuitarum societate adjuvabatur, parum eorum intercessionem initio curare videbatur. Samoscio regnum debere Sigismundum omnes sciebant, qui aliqui auctoritate plurimum in coaiebat; ut qui nec a majorum religione unquam defecerat, erat omni factione alienus libertates regni summa fide ac constantia semper tutatus fuerat; verum eo ante annum vixis exemplo, ceterorum offensionem sibi nequaquam extrinsecandam duxit, et suis deque habere omnia, consiliis cum altera factione captis, adversantia praesefereret. Obfirmato ad suorum querelacionis animo, sego se in difficultatum nodos inextricabiles induisse sensit. Nicolaus ^b Zebraidovius vaivoda Cracoviensis ea de re per literas cum rege exposulavit, nullo exiit. Itaque in conventu ^c Concinensi, in quo ^d legati terrestres, quos vocant, ad generalia comitia Waraviae celebranda destinari eligantur: ipse qui praeerat, imminetia reipublicae pericula, ad quae rex, quantumvis suppliciter monitus, huc usque clausas aures habuerit, pluribus verbis ostendit, et de vitio comitiorum eius plerisque e nobilitate protestatur, usque abstinet, et secum sententibus ad Stezicam publico diplomate universae nobilitati regni et magni principatus Lithuaniae conventum eodem tempore indicit. Rex cum paucis initio ^e ^f Villicam haud longe a Waravia inter paludes subiectas fixo inaccessio positam urbem concesserat, ibique collectis copiis ex occasione consilium capiturus se continebat. Interim Cracoviensis communicatis cum Janussio ^g Ratzivilio Prusinae principe, primario et Lithuania nobilitate viro consiliis, foederatio pro regni tuenda libertate initur, et ipse Janussius ejus dux constituitur, titulo Marchallii, sive aulici tribuni, eique ^h Stadniskius vicarius attribuitur, ambo Protestantium doctrinae addicti, et ipse pugnacitate melior quam virtute, vitae licentiosae ultra modum deditus. Id regi significatum cum esset, neque ad postulata responderet, rursus alius

CDCXVI.
HENRICUS IV.

conventus

INTERPR. ^a Zemysh. ^b Zebraidovius Palatinus Cracoviae. ^c de Concin. ^d Nages des Terres. ^e Villicia ou Villicie. ^f Ratzivilius des Prusins. ^g Stadniskii.
NOT. ^a Villica. C'est aujourd'hui Cracovie ou Palatinat de Sandomie.

conventus Lublinum indiseiunt, et iuxta Sandomiriam convolat foederata nobilissae die conventus; qui demum * Rokossii nomine dictus, ab eoque foederati Rokossiani postea denominati sunt. Ibi consule et insolenter res inter eos aguntur, sparsa etiam voce, nisi rex postulatis satisfaceret, fore, ut de novo rege creando deliberarent, id quippe per juramenti clausulam, qua rex inauguratione se obligat, licere. Quo cognito, rex a P. Sanga Hispano ex Jesuitico sodalicio, sicuti iactabatur, persuasus, abrupto pacis negotio, eos armata manu invadere decreverat, nisi plerique milites proelium detrectassent; et inter eos quartani vulgo dicti, quod ex quarta vœdgalium parte, quae a praefectis aerario infertur, stipendia illis procedant: ii suorum sanguini parcendam, et a civili discordia abstinendum vociferantes, res rursus ad concordiam adducere conantur. Utrinque exercitus recedere iussu; sed longus Rokossiani. Itaque ad locum conditum, quo per delegatos de pace ageretur, propter distantiam, superveniente pluvia, convenire non potuerunt. Interim in iv ex iis, qui concordiae ineundae auctores fuerant, quod per eos factum diceretur, ut rei bene gerendae amissa esset occasio, iudicium inflectam a belli incensoribus exercetur, et res honoribus privantur, quattu in crucem agitur. Quo casu irritati Rokossiani, cum de pace cum rege desperarent, rursus aciem instruant, et Cracoviensis cum Janusio sociatis viribus aerem in regios impressionem facit, ad civitatis caesis, et pluribus in fugam versis. Verum quaedam admittit copiae aut pecunia aut promissis corruptae, cum suppetias laturae expectarentur, subito nec ulla vi coactae impetum primo inhibent, deinde se et proelio quasi fugientes subducunt, magnaque perturbatione exercitum complent, et victoriam Rokossianis, ad quos inclinabat, ademptam in ambiguo relinquunt: denuo inde concordiae rationes initae, rege, ob recens periculum non abnuente, et Rokossianis ad eam ex necessitate compulsi. Hic rex ut Cracoviensi et Razivillio obviam progredientibus manum porrigeret, cum initio nulla ratione adduci posset, aliquandiu altercatum; tandem porrecta manu conventum, ut uterque proximis regni comitiis cum suis ad purganda crimina obiecta, et secessionis suae rationes reddendas se iudicio sifterent: fide data, ut neutri id fraudi esset. Szadniskius sibi aliunde metuens, cum et ceteris delectis saluti consuluit, ad quem perloquendum rex bis mille misit, sed nullo exitu. Hinc plus iusto soluta Polonorum licentia, hinc vehemens asserendae regiae maiestatis in regno libero desiderium, res exacerbabant: et quanquam saniores minime differerent, publicae tranquillitatis interesse, ut nimia nobilitatis licentia adhibito temperamento reprimeretur, tamen Protestantes sic iudicabant, consinata regia potestate hoc agi ab iis, qui eam tantopere urgebant, ut libertas conscientiarum concessa labeficeretur; eoque magis id sibi persuadebant, quod Jesuitae, qui consiliis exortis, ut illi aiebant, fecerant, auctoritate in illa aula pollebant; itaque per urbes Protestantium doctrinae addictas ex ea occasione coersiones fieri, et querelas in aulam afferri. Postremo et decreta inconsulto rege contra eos facta.

II. ^bGEDANI insignis monasterium est devotarum virginum Sanctae Brigittae nomine, cuius patrocinium ad consules urbis pertinet: in eo patres sibi ius domicilii vindicabant, et sacrificio celebrando, atque confessionibus audiendis attendebant, additis ad aurium oblectamenta symphoniacis et musicis instrumentis. Moniti ut abstinerent, cum semper pergerent, magistratus urbis auctoritatem suam interposuit, et VIII Kalendas Septembris decreto in aedibus publicis facto patribus denunciandum curant, ut intra triiduum e monasterio demigrent, alportata omni sua suppellectile: ni faciant, magistratum contra eos tanquam contumaces legum severitate usurum. Paulo post ^cThorunac in Borussia proxima, consules, senatus, iudices, et civium delegati, decreto IV Eid. Odobris facto, Petro ^dLasso et Valentino, aliisque

cx

INTERPR. * Religi. ^b Dantzick. ^c Thorn et Praga. ^d Lasso et Valentin.

ex eodem sodalitate collegis denunciant, ut majoris urbis templi, in quo, ut et in schola, ipse plebano, * Culmenſis episcopi auctoritate jus sibi arrogabatur, possessionem ipsis et plebano vacuum relinquerent: nam transactione cum plebano facta ita conveniſſe, ut jus patronatus integrum penes se maneret, templi cura et schola plebani administrationi commiſſa intelligeretur. Patres interitum episcopi Culmenſis favore adjuſtos cum plebano conniveſſe egiſſe, et, clam ordinibus urbis, ab eo obtinuſſe, ut vicarij titulo contentus eſſet, ipſis baſilica cum domo parocchiali et schola eederet. Poſſeſſione vi decreti deſeſſi, ſuperveniēte episcopo eam recuperant, et concionem publice in templo habent, omniaque euriſonum munia, ut antea, exercent; inde ortae inter ſenatum et episcopum, qui regium ea de re mandatum attulerat, contentiones, quarum is exitus fuit, ut proceſſationibus utrinque interpolitis poſt episcopi diſceſſum ſenatus obtinuerit, et Jeſuitae domo parocchiali eedere iterum necesse habuerint. Ad injurioſam expulſionem additae contumeliae ſparſo libellis, et proſa rhythmica, qua eorum ambitio, avaritia, et alieni invadendi cupido, verbis jocularibus ſugillabantur.

III. MATTHIAS, ſtante Caſſare in otio ſuo ſeſneſcente, cum diſſidentia et proceſſationibus ejus fieri cerneret, ut cuncta per Hungariam in praepoſtos recurent, vicaria poſſet ampliffima, quam habebat, duo ſibi quamprimum ſacienda judicavit, ut motus domeſticos in regno ante biennium exortos componeret, et pacem, cujus jam pridem mentio injecta fuerat, cum Turcis haberet. Res multoties agitata, antequam ad exitum perducere poſſet. Delegari a Matthias Paulus Siatius ^b Traulſſondus Falkenſtein comes principatus Tirolenſis tribunus, Carolus ^c Liechtenſteinus per Moraviam ſuperius vicarius, Erneſtus ^d Mollarius liber baro inferioris Auſtriae item vicarius, Sigefridus Chriſtophorus ^e Strumerus liber baro inferioris Auſtriae camerac praefectus, Thomas ^f Ekboldus perpetuus Claudii montis Varadenſis comes, Georgius ^g Turſo ſuperius dapiferorum comes, Segismundus ^h Fergatus Nagra-diſenſis comes regalium in Hungaria magiſter, et Ulricus ⁱ Krenpurgus ab intimis Caſſareae maiſtatis conſiliis. A Boſkaiſto Stephanus ^j Illiſtiaskius comes, Thomas ^k Wichellius, Andreas ^l Oſſaus, Paulus ^m Apponius Nagaporiſ, ex nobilitate Hungarica viri primarii. Tandem capita conſcripta Viennae 1x Kalendas Quintilis. Ante omnia de religione ante biennium ſactum decretum, quod extra diſcretam adjeſtum fuerat, revocatur, et libera profeſſio cunctis regni ordinibus permittitur, abſque tamen praepoſitum Catholicae Romanae religionis; ita ut ſacer ordo ſua templa integra et intacta retineat, et ſi quae turbarent tempore occupata fuerint, ſine mora reſtituantur. Pax cum Turcis quam acquiſiſſimis poterit conditionibus ſit. Tum conventum, ut Palatinus juxta ſtatuta per regis abſentiam electione ordinum conſtituatur, qui jus acquabile inter partes dicat, neque necesse ſit, magno regnicolarum damno ac vexatione jus a Caſſare longe in tribunali aulico petere. Interea is, qui a Caſſare conſtitutus, nunciat, libera electione in poſterum ſancta. Petunt et ut corona, cum per tempora pacatiora licebit, cum bona Caſſareae maiſtatis venia Poſonium transferatur. Quaeſtoris item a Caſſare inſtituti nimia potentia coercita, ita ut neque ultra vedgialium, quae ad ſitum principis pertinent, adminiſtrationem poſſint intelligatur. Libera nominandi episcopos poſſetas Caſſari relinquitur, addita clauſula, ne, qui episcopales eccleſias ejus beneficio habuerunt, in concilio adminantur, et ipſe homines ad eas dignitates et regno et nobili poſſet

ortos,

INTERPR. * de Czſta. ^b Traulſſon comes de Faltſenſtein, maſſchal de comte de Tirol. ^c de Liechtenſtein gouverneur de Moravie. ^d de Moll, liber Baron, gouverneur de la ſeſte Autriche. ^e Strumer preſident de la Chambre de la ſeſte Autriche. ^f Ekbold comte de Mout Claud, ſeigneur d'Ortenberg. ^g Turſo. ^h Fergatus comte de Nagraſen. ⁱ de Krenpurg. ^j Illiſtiſki. ^k Wichell. ^l Oſſau. ^m Apponi de Nagaporiſ.

TOM. VI.

X x x x

CIO DCVI. ortos, promovere teneantur. Cautum et ne Jesuitae bona soli io regno possideant, et regum donationes juxta decreta regni ei more solito fiant. Praefecturae Hungariae et annexae ei provinciae Slavonia, Croatia, Dalmatia per Hungaros administrantur, eaque a rege nullo religionis discrimine benevolentis attribuantur; in Trans-Danubianis duas arbitrio suo externis conferre possit. Novae per haec disfidit constitutiones factae, quae motibus causam praebuerint, in proximis comitiis ad constitutiones annorum **CTO LII**, **LVI**, et **LXIII** exigantur. Tum conservatae quereelae de bonis a fisco per has turbas possessis, et petunt, ut de his amplius cognoscatur. Thomae * Nadalio, et Sigismundo † Ragoticio * Palassae familiae heredi, quo minus legitima successione bona delata possideant, impedimentum a fisco non fiat: et hoc quantum ad bona soli; nam de mobilibus, seu directis, seu donatis, five quavis alia ratione consumptis, quoniam eorum restitutio facile fieri non possit, omnis in posterum interdicta persecutio: donationes item belli necessitate a Boskaiio factae, ut in proximis comitiis retractentur, inscriptionibus illis aut bonis, quae aut per Boskaium aut Stephanum Illithaskum oppignerata sunt, eo usque penes eos, qui illa possident, manentibus, donec ab Ordinibus de his aliter decernatur; nullae in posterum fiant inscriptiones aut illiusmodi bonorum concessiones. Privilegia nobilitatis ergo a Boskaiio concessa et diplomata de ea re facta amplius discernantur. Bona extraneis et arces attributas cum bona Caesareae maiestatis venia Hungaris luere liceat. Boskaiio Transylvania, quae Sigismundi Bathorii fuit, cum arcibus annexis † Tocaio, Ugoska et Berega, * Zatzmara oppido, item † Leiska, alisque Sigismundo Ragoticio, et Sebastianio * Tekello oppigneratis, quae illi redimere jus sit, cedant. Decimas Agriciensis ultra † Tibificum Boskaius jure hereditario, intra Tibificum majestas Caesarea possessum est. Tituli iidem, qui Sigismundo Bathorio concessi. Quae ita locum habeant, si liberos in masculina linea, et quamdiu ea durabit, fuscipiat; quae si non sit, aut quandoque deficiat, cuncta ei concessa ad regem legitimam Hungariae devolvantur, ita ut nullus consanguineus vel alius in his ulla tempore jus sibi vindicare possit. Si filiam relinquit, jure quartae, de qua cum Caesarea maiestate conveniet, sit contenta. Balazari † Kornicio, et Paneratio Senicio, qui propter fidem constanter Caesari servaram in † Dacia proscripti sunt, bona restituantur. Corona a principe purpurato, qua de re supra dictum est, Boskaiio donata, nullum regni Hungarici dignitati ac iuribus praepjudicium factum intelligatur. Postremo ad immandum hoc inviolabile foedus et reconciliationem utrinque stabilendam, praetoriorum ab Eidibus Octobribus anni **CTO LXXIV** sancitur oblitio, ita ut nulla a quoque iudice de his in iure fiat, aut fieri possit persecutio. De capite religionis, cum Caesa postea tractatum ratum habuit, aliquandiu altercatum fuit; nec Hungari assentiri voluerunt, generali religionis nomine nequaquam contenti, quia speciatim pontificiae, Lutheranae, et Calvinianae mentio fieret. Id aetum **XVTT** Kal. Octobris; statimque admissi ad Marthiam legari sanctum praetoriorum veniam, sicuti convenerat, vicario nomine impetrarunt, atque e vestigio ad † Sordarem purpuratum mittunt, qui cum de rota re certiore faceret, ne quid hostile postea moliretur. Inter haec Boskaius qui Cassovia erat, ad pacem inclinans, homo miti animo, sed credulo, et qui facile per suspiciones incendebatur, et mente et corpore discrucabatur: * Pallantem Lippaium sibi conciliatum, quem vicaria potestate exercitibus praeposuerat, cum ex delationibus suspectum haberet, quasi de Cassovia Boscae tradenda consilium in arcano iniisset, et transire ad Caesarianorum partes cogitaret, comprehensum, et ut se metu simul liberaret, iudicio militari damnatum,

supplicio

INTERPR. * *Nadalio.* † *Ragoticio* *eo Ragoty.* * *Palassa.* † *Tocaio, Ugoska, & Berega.* * *Zatzmara.* † *Leiska.* † *Tekello.* † *Thibificus.* † *Kornicio & Senicio.* † *Transylvania.* † *Sordar* *Boja.* * *Pallia Lippai.*

supplicio ante annum afficeret. Nec multo post veneno se petum credens a ^a Cataio cancellario suo, qui sibi morte principis principatum pollicebatur, et ipsum ex suspitione comprehensum secari percussit; ejusque loco Joannem ^b Jannussium sibi fidum substituit, et Catai dominio ad S. Jobum donavit. Ingravescente nihilominus morbo, et si, quod summe exspectabam, reconciliatum se cum Caesare gaudebat, et cum Turcis in eo negotium esse, ut pax coler, consilia suis Ordinibus ad Decembrem proximum induxerat; in quibus haec denuo, de quibus jam convenerat, proponenda decrevit, ut edicta ac constitutiones de Seditis ignis supplicio adflicendis revocarentur, Palatinus in posterum per regis absentiam ius dicturus ab Ordinibus eligeretur. Rationes foedtis nunquam violandi inter Hungariae regnum et Transilvaniae principatum percutiendi inirentur.

IV. HUNGARI Protellantes firmam cum Caesare amicitiam habere se non posse providebant, nisi et Turci, a quibus per hos motus adiuti fuerant, cum Caesare convenirent. Id multoties ante triennium tentatum fuerat, nullo exitu; hinc tumentibus in Pannonia animis, inde confusus post Mechneticis obitum primis imperii auspiciis in Porta Othomanica rebus. Achmeti filio puero pater moriens, quasi tutorem Halim Aegypti purpuratum dederat, cumque Vezirem creaverat; qui in Hungariam ante biennium missus, non sine veneni suspitione Budae decesserat. Huic in memere ^c Remarinus successus, potius vicaria potestate, quam Veziris dignitate. Sub exitum anni Mechnetes paucorum dierum Vezir creatus, qui, dum faciendus a ^d Cicada acceptis damnis intensus cum ingenti exercitu ad bellum cum Persis gerendum se parat, morbo fatali ^e Byzantii oppressus est. Hic successorem habuit Derrisum hororum praefectum, hominem iuxta strenuum et solemem, qui iam praefectura maris, spreto Cicada qui eam ambiebat et meritis suis debere contendebat, a Sultano donatus fuerat. Is non tam de bello cum Persis et Caesare gerendo, quod interemptivum illuc temporis sub principe puero iudicabat, quam de pace cum utroque per aliquot annos habenda cogitabat; et enim praesentia sua principem gratiae locum melius se tueri posse putaret homo ambiciosus, aegre faciebat, ut quacunque de causa a Porta discederet. Dum cuncta solertia infirma moderatur, actu abreptus, non ita sibi moderans porrit, quin invidiae incendio correptus statim conflagraverit, et artificiosis delationibus in illa aula traductus, principis, quem nuper tam indulgentem expertus fuerat, repente mutata voluntatem scelerit, iussu ejus etiam summissis hominibus strangulatus; qui tamen pedibus se manibusque obdinate defendentes non prius, quam crure velis vi fracto humi stratum necaverunt. Huic successus Amurathes Serdar, qui decessoris sui consiliis ut imperio salutaribus in parte insistent, cum res in oriente turbatas videret, ne simul cum duobus potentissimis hostibus, quod maxime Turci earent, a tergo et a fronte bellum gerere cogeretur, eo diligentius sibi faciendum censuit, ut pacem cum Caesare haberet, et postlabano Portae desiderio ultro in Hungariam descenderet. Cicada, qui invictus bello dux in imperio Othomanico existimabatur, post rem semel atque iterum contra Persas infeliciter pectam, cum se ad Erzurum recepisset, reliqua ex strage collecturus, sive ut acceptas clades ulcisceretur, sive ut eas insigni facinore obscuraret, ^f Giambolatum ^g Alepi praefectum ad se evocaverat. Ex ^h Curdis ille, qui utramque Euphratis ripam acceolum, praepotens opibus et clientis, ne cum Persis viris focaret, a Mechnete concessus fuerat, et amplissima illa praefectura in confinio donatus; in qua cum ita versatus per haec bella Cicadae videretur, ut potius suas res gerere, quam Turci imperii amplitudini studuisse videretur, evocatum, et tergiversationis et pigritiae increpitem impetitiva severitate necari iussit: nec multo post ipse morore et furoribus

ECTUM

INTERPR. ^a Cato. ^b Jannus. ^c Remarin. ^d Cicada Baga. ^e Constantinople. ^f Giambolatum. ^g Alepi. ^h Curdi al. Chardai.

rerum desperatione confectus, vitam cum morte commutavit, rebus admodum confusus: unde occasione sumpta Gambolatus alter, ut patrum a Cicada perfidiose, ut aiebat, interfectum ulcisceretur, copias cogit, et cum tumultuantibus per Afram confilia et vires jungit; cognitoque a Tripolitano, Damasceno, et Gazareno purpuratis datum ab Achmete negotium, ut antequam Gambolatus majores vires colligeret, morus ab eo excitatos celeritate anteverterent, ipse exercitum pari celeritate instruit, et Tripolitani, qui Alepum versus cum exercitu tendebat, antequam se cum Damasceno conjunxisset, conferto proelio fundit, ipsumque ingenti strage edita, cum nusquam tutum in terra periculum haberet, per mare in Cyprium transigere coegit. Inde Tripolim profectus urbem diripit, et ad Damascum nusquam comparente purpurato castra ponit, eo exitu, ut obsessi magna auri vi periculo se excimerent: et cum sub id Tripolitani collecti ex fuga animis in Syriam rediisset, non aliam praesecturae recuperandae, et res suas in provincia firmandi rationem reperit, quam si cum Gambolato se foederatione jungeret, et filia eius sibi desponsata pro dote Tripolim amissam ab eodem acciperet. Hoc successu Gambolatus cum praeter Alepum, etiam Damascum, et Tripolim et vicinos Arabas ad partes suas pertraxisset videretur, jamque sub signis XL c. bellatorum exercitum haberet, tamen cum animo provideret, belli Persici praeritu morum imperii Turcici robur in se incubiturum, ut Sultanum placeret, ad Portam fidos miserat, cum vestigali annuo, quod ex praesectura sua aerario inferre consueverat, qui iustae ultionis necessitate factum excusarent, et se in Sultani delinceps potestate futurum ostenderent. Quod in praesens dissimulatum, minime tamen pro satisfactione acceptum est. Sub id et res ineidit, quae Sultanum et purpuratos non mediocriter conturbavit, igne sortuito Constantinopoli, quod tamen praetoriorum occasionem praedae captantium fraude factum multi opinantur, in Iudaeorum regione accenso, qui plus 130000 domos depulsi est; jacitura ad multa centena auroreum c.30 aestimata.

V. HATC animo cum agitare Sender, pacis cum Caesare negotium urgebat. Igitur delegati Georgius ^b Turfo, N. ^c Ithuanus, Ernestus ^d Mollarius, ^e Alchemius Vienna profecti, quos Sigefridus ^f Colonitius cum delectis copiis comitatus est. Cum res adhuc in eo essent, ut a Turcis cavere sibi deberent, ^g Camoeram sub Octobris initium venerunt, ubi parum res a tumultu absuit, temulentia quorundam, qui in Augustanae confessionis concionatore in Yuburbio populum alloquentem stridis gladiis invaserunt, et pueris ac foeminis, quae aetant, pedibus obrutis, cuncta periculofo moru in illo templo miscuerunt. Rei indignitate permoti ex delegatis quidam, et in iis Turfo Camoera se discedere potant ostendebat; vixque a Colonio et Mollario retentus est, ^h Buchernio, ⁱ Knevo, ac tubicini, qui causam seditioni dederant, in vincula coniectis; qui tamen re impulsu postea dimissi sunt. Adduxerant secum delegati Solimanum Budae purpuratum, qui jam septem annis Vicinac captivus attingebatur, et alterum Halim nomine, ut negotio majorem ex eo favorem conciliarent. Locus a Camoera sequequimiliaris spatio admodum opportunus repertus, in quo ab utraque parte delegati rapidissimis fluminibus separati, de rebus suis scorsim consulere, nec nisi navigationum beneficio convenire possent. Eo eum Mansfeldicus, Hohenloicus, et Buchernicus equitibus Caesariani, cum proceribus Hungaricis ^k Illiustiacus, Turci cum XXIV navibus egregie ornatis venerant, exente Octobri, et re disceptata v. Eid. Nov. in has condiciones transactum. Ab utraque parte loca munire, insinuare, denno nova struere, postquam limites ex partium consensu positi fuerunt, libetum est. In legationibus, conventibus, lueris, actis imperator Romanus a Constantinopolitano pater, et hic vicissim ab illo filius cognominator, cum

hisque

INTERPR. ^a Basso de Tripoli, Damasc, et Gazara, ^b comes Turfo, ^c Ithuan. ^d de Mollari, ^e Alchemius, ^f Colonius, ^g Camoera, ^h Buchernio, ⁱ Knevo, ^k Illiustiacus.

hique titulis negotia sine mora utrinque trahebant. Imperatoris ritulus, regis, quod antea usurpabatur, abolito nomine, utrique decemque tribuitur. Tatarum hoc sedere comprehendunt, neque tempore pacis Christianos infestant. Pax in xv annos proximis fida esto. Ea utriusque imperii regna, provinciae, territoria, et universae domus Austriacae diriones comprehendere intelligunt. Si rex Hispaniarum cum Turcis convenire vellet, ab utraque parte rei perficiundae rationes incunt. Depredationes, incursiones, latrocinia, utrinque prohibent: si qui contra facere ausi fuerint, ab utraque parte severe puniuntur, et damna data faciuntur. Nullae coitiones aut clandestina consilia ad loca per hoc tempus intercipienda, aut insidias struendas incunt. Maleficus receptus non praebatur; ac praecipue in Hungaria ad tollendam omnem dissidentiae causam, mercatoribus et utrinque commercantibus a limitaneorum locorum praefectis literae securitatis ultro ac sine ulla exactione praebentur; et post transactum per eos negotium loca ex consensu partium, in quibus mandinae et fora exercentur, pro libero commercio designantur. Penes Javarini praefectum, et Budae purpuratum de controversiis decidendis plenum jus esto; qui, si res majoris momenti incidat, de qua convenire inter eos non poterit, ad principem remittunt. Captivi dimittuntur et pecuniantur, secundum ea, de quibus cum Caesare Gallo Budae convenit. Rodolfus Caesar oratorem suum cum muneribus quamprimum Byzantium mittit, et vicissim suum statim post illius adventum Achmetes Pragam itidem cum muneribus mittit. Singulis triennii alter ad alterum legatum mittit cum muneribus; quaeque et qualia alterutri omittere libuerit, liberum esto.

VI. MAGNA haec utrinque laetitia peracta, et postdie Badenensis purpuratus laetissimo convivio Caesarianos et Hungaros excepit; et post convivium singulis generosos equos donavit. Mora tamen Caesaris Matthiae statui invidentis, et fatali postremoque ipsi damnosa protractatione effectum, ut res diu post exitum non habuerit. Nec diu post Boskaius, qui tantopere cum Caesare et Turcis paccin expectaverat, morbi vi incurabilis oppressus, frustra tentatis remediis, acriminosam vitam et brevem principatum exente anno aetatis Lx foivir, Jannullo, quem nuper cancellarium creaverat, prius monito et rogato, sicuti iactabatur, ut fidem Caesari servaret. Nec ejus morte Hungarorum Protestantium cum Caesare et Austriaca familia dissidium quievit. Mortuo Boskai Ciculi et Protestantes in Dacia cum passim frenarent, proceres, qui tumultum vitarum cupiebant, Claudiopoli conveniunt, et expeditum visum, ne vacuo rectore provincia ad arma civilia, sicuti antea, deveniretur, ut principem ad tempus deligerent, cujus praesentia et auctoritate motus in dies invalescentes componerentur: is fuit Sigismundus Ragotcius, vit in Dacia primarius, pacis cupidus, et ab omni ambitione alienus, quod exirus docuit; eique fidei sacramentum in primario urbis templo dixerunt. Inde Viennam legatos ablegant, qui cum iv Eidus Martii Polonium venissent, religiose testati sunt, in conventu, quod fecissent, non ad defectionem a Caesare, quem supremum dominum sunt semper haberi, spectare, sed ut obviam iretur oculis Transilvaniae ac Hungariae procerum molitionibus, qui de novis motibus cogitantes hujus principum inhiabant. Quaesitas color ptimum Austriaci visus, qui Daciam quavis ratione in potestate habere saepebant; qui tamen excusationem pro tempore in speciem acceperunt in bonam partem. Ragotcii illud praerulum fuit summae moderationis et acquiritis documentum, quod cum Rokossani ab eo postularent, ut vires focum, ac consilia in causa communi conjungeret, ille praefracte respondit, semper se a bello civili abhorruisse, et summam impietatem duxisse contra principem suum arma sumere; eosque

INTERPR. * Raab. * Gell. * Constantiopol. * Transilvania. * Clausenborg. * Ragotshi. * Proiburg.

TOM. VI.

Y y y

CICLICI
HENRICUS IV.

cosque qui id faciunt, indelebili apud posteros infamia laborare: id quantum in se esset religiose vitaturum; proinde si Deum placatum habere cuperent, principi suo se mortigeros praeberent. Verbis postea fidem astruxit, cum se sponte Daciae principatu abdicavit. Itaque Gabriel Barthorius, non e^a Somio, ex qua familia superiores Barthorii, qui in Dacia et Polonia diu regnaverunt, orti sunt; sed ex Barthorio longe antiquissima ac nobilissima, in principem ab his, qui libertatem et religionem, quam profitebantur, salvam cupiebant, delectus est. Verum haec ad annos sequentibus pertinent. Severe et in eos, qui^b Strigonii dedendi auctores fuerant, et belli duces vi ad id adegerunt, animadversum. Leonardus Feldericus^c Schlekerus Stugardianus ad patibulum damianus, amputata prius dextra, et lingua extracta, intervencu amicorum securi percussus est. Eadem gratia, Mansfeldii comitis cui militabant intervencu, Joanni Michaeli^d Schotero Turingo, Joanni^e Hopfio, Adamo Lindawero, Philippo^f Duro, et Caspary^g Zielharten, facta. Joannes^h Lantenbergerus in quatuor partes sectus est, sed capite prius truncato. Joannesⁱ Bischoffius cum xiⁱ obscuri nominis laqueo vitam finire. Jeremias^j Strelinius, Paulus^k Schmidius, Joannes^l Schauberus, Etingerus et^m Bartenius Ferdinandi fuga elapsi, ad crucem dammati si comprehendi possent; interim ad patibulum nomina eorum affixa, ut et eorum, qui Strigonii remanserunt, qui, si capi eos contingeret, hastis objicerentur. N. Valla Dampetræ comes sub custodia et aliquandiu detentus fuit.

VII. Ad Brunsvicam proximam in Germania res lente gerebatur, Daniae rege ab obsidione digressio, et Hansaticis civitatibus copias studiose cogentibus, omnemque diligentiam adhibentibus, ut Juliam a temerario consilio averterent: itaque diploma Caesarum in eum et^o Danum fororū tanquam^o Holstiae principem et imperii membrum, quo ambo citabantur, addita excommunicationis, ni parerent, denunciatione, ^o Franeofurti ad Moenum, Gieslæ, Arnheburgi, Sufati, Lippæ, Lengoviae, Bremæ, Hamburgi, Lubecæ, Dresenæ, Lipsiæ, Magdeburgi, Lüneburgi, Hildesheimi, Spiræ Nemetum, publice proponendum curaverunt. Frustra proposita a Julio capita, quæ ut iniqua Brunsvicensis rejecerunt. Tandem exeunte Januario Ordinum inferioris Saxoniae legati quatuor eurribus vestī ad urbem venire, et quatuor hebdomadam inducias sinxerunt; quibus durantibus, sic enim Julius praefraße voluerat, ab utraque parte in opere minime cessaretur, idque a Julio additum, ut arguerem a se structum ad imminendas in urbem aquas, in quo ultimi conatus fiduciam reposuerat, per illud tempus instauraret. Demum vii Eidus Februarius ad urbem tubicinem mittit, et in urbis impressione captos praefraße dimitti petit. Verum ad Induciarum condiciones a senatu remissus est, quibus cavebatur, ut dimissis prius qui ipse detinebat, et persoluto pro suis pretio, neque aliter dimitterentur. Acepto responso, Julius postidie cum toto exercitu ad portam^o Petrinam subsidie circa sanctæ crucis monasterium, jussu ejus, tempore obsidionis, flammis consumptam, et missis in urbem tympanistis, quid de captivis facere decrevisset, senatum rogat. A disputatione tormentorum ablinebatur, sed quasi induciæ non essent, de cetero diligenter custodiæ obibantur. Idem quod prius cum responsum elicit, ille in opere adidus se ad aliquot dies continuit. Interea advenire ab Hansaticis civitatibus collectæ copiae, quæ Danos auxiliare vi facta male mulctarunt, capitis aliquot curibus pulvere et armatura onustis, non sine Julii gravi querimonia inducias violatè clamitantis. Sub ad a Caesaræ delegati viii Kalendas Martias in castra venire, qui cum Saxonici urbi cum Julio reconciliandæ sedulam operam navarunt. Petebat senatus,

INTERPR. ^a Smty. ^b Gram. ^c Schleker de Stutgerd. ^d Schorer de Thuringe. ^e Hopfin & Lantawer. ^f Duren. ^g Zielharter. ^h Lantenberg. ⁱ Bischoff. ^j Strelin. ^k Schmid. ^l Schauer. ^m Etinger. ⁿ Barten. ^o Du Fol comte de Danquerre. ^p le roy de Danemarck. ^q le duc de Holstein. ^r Franckfort sur Alon. Gieslæ, Arnheburg, Sufati, Lippæ, Lengow, Brema, Hamburg, Lubek, Dresda, Lipsiæ, Magdeburg, Lüneburg, Hildesheim, & Spiræ. ^s porte de S. Pierre.

senatus, ut Julius ante omnia mandato Cæsareo pareret, et copias dimitteret, deinde ut sumptus refunderet, et ruinas in urbe et agro circumposito a suis illatas sarciret: insuper sponsores daret, nullam se deinceps ex improviso impressionem contra urbem tentaturum: ac postremo dimissis copiis, aggerem et altas munitiones demoliretur. Interea obstructo aggere, surgebant aquæ: jamque tui Eid. Marias ad eam altitudinem excreverant, ut in foro statuarum hominis exsuperarent, et per vias nisi scaphis transiri non poterat, templis et inferioribus domorum ubique restagnantibus, et pistrinis, furnis, molendinis corruptis, ut jam plebs famem perhorresceret. Jamque complorationes puerorum et foeminarum egentium passim exaudiebantur, cum sub horam noctis decimam tertio post die rumpi agger, et aquæ diffuere coeperunt, et metu obfessos intra duarum horarum spatium omnino liberarunt. Irrito hoc ultimo conata Julius cum nihil spei superesse cerneret, ex necessitate consilium capit, et XVI Kal. April. inecns ad * Olperam castris hora septima matutina cum XIV signis † Wolfshuteln petit. Quo cognito, obfessi eruptionem, quantumvis contra pugnante magistratu, faciunt, et Conrado ‡ Dogavio consule cum XV abenteis insequi ceteri, imbre foedo superveniente retro cedere coacti sunt. Hic exitus obfessionis XXX hebdomadarum fuit, in qua Brunsvicensis grave damnum ab aquis, et infesta ac continua tormentorum dispoſitione acceperunt, domibus passim aut contractis aut disiectis, ceterum hominibus fere illacis. Non minor, quam Julianorum, recentium milirum quos civitates auxilio miscent, soluta obfessione intemperies fuit, ut Cæsareo mandato adversus eos opus fuerit, quod Hamburgi, Lubecæ, Magdeburgi, § Bremæ publicatum fuit; eademque Brunsvicensibus ad vindictam ubique facientibus, denunciata proscriptionis poena, nisi militem statim revocarent, et ab omni maleficio ablinerent. Tandem dimissis copiis Brunsvicensis quieverit, his CIO ad custodiam urbis, dum pomoerium reficeretur, servatis.

VIII. PHILIPPUS Hohenlous comes cum copiis auxiliariis ab Bataviæ Ordinibus venerat, qui morbo prædeditus cum officio fungi non posset, Ernestus Nassovius in ejus locum successus fuerat, secque XI turmas equitum, et * Dorpium, qui rei tomentariæ præerat, † Smeltſingum, et rei subtilis peritos secum duxerat. Dum redit, Paterbornensem ditionem misere afflixit; morte Liborii ‡ Wichardi consulis ante annum episcopi jussu indigne supplicio affecti reposita, quam ultimum ibant. Contra eos ducere credi voluerunt Hispani; ut magis fallerent, Oldensicela cum 130 equitibus, CIO ecce peditibus delectis profecti, cum § Brevondam petere in animo haberent. ¶ Lavicus loci præfectus Ernestum, qui † Winterſijci et Beltæ in dioecesi Paterbornensi pernoctabat, monnerat, Hispanos non procul abesse, sui periculi interrim secutus. Ludovicus Comburſerius † Terralio, qui injussu regis Alberto operam addiderat, expeditionis ducem se cum Gulielmo Verdugo præbuerat, et secum crepitacula cum omni instrumento attulerat. Ii dum adequantur pridie Eidus Martii, tanquam amici Grolla profecti intromitti petunt, quippe præda graves, et Hispanos in propinquo esse, atque ut fidem facerent, captivum ostentant. Dum consultatur, crepitacula admoventur, et recedentibus Terralio et Verdugo portæ effringuntur; viæ a somno et vino excitati præfidiarii post exiguum certamen, aut caeduntur, aut supra in arcem confugiunt. Majus in arce negotium fuit, de qua expugnanda cum dubitarent Hispani, antequam auxiliares confluerent, prædam et captivos in tutum subducunt, intereaque vallo et lorici se contra arcem muniunt. Primus obfessis præfco fuit ¶ Batenburgus alac equitum præfectus, qui Lavico monito, ut bono

animo

INTERPR. * Olper. † Wolfshuteln. ‡ Dogavio. § Bremæ. ¶ Dorpi. † Smeltſing. ‡ Wichard. ¶ Bredfort. † Lavewich. † Winterſijci & Beltæ. † de Terral. † de Rintſighe Batenburg.

CDXCVI.
HENRICUS IV.

animo efficit, se cum vicinis praefidiis intra paucos dies auxilio venturum: ad haec generose a praefecto responsum, nihil temere aggredierentur aut praecipitarent; nam ut promissa auxilia non mitantur, sibi satis animi esse, praesertim loco tam firmo, ut mortem potius oppetere, sicuti sortem decet militem, quam de deditioe agere sit paratus. Postridie Warmelous^a Salandiae praefectus, cum tri equitum turmis, et v^o pedum signis, in iisque uno Helvetiorum^b Brevordam versus profectus est, cui ad Grollam Zurphanien^c e Dordio ductore, f Duisburgense, Grollanum ipsum et Dotecomeuse praefidium se conjunxerunt. Cognito Hispanos in oppido ab efculentis et bellico commacari laborare, auxiliares, ne quid inferretur, aditus omnes insidunt. Tum h^o Hasselbrunius cum tri equitum alis, quorum unusquisque scelopetarium maiorem a tergo sedentem velabat, vim facere iubetur; qui per medios neopinato perturbans caesis obvius Hispanis scelopetarios ad cc in arcem immisit, qui mox detonantes adjuncta duorum tormentorum fulminatione hostem graviter interficere, ad e occisis, et ceteris in cellas et loca subterranea compulsis. Oldenfeela^d h^o Torrenis, et Rurac ad confluentem propugnaculo a Ludovico Velasco missi milites, qui pulverem ad Hispanos deferrent. Verum in itinere, ubi obsessum oppidum intellexerunt, abiectione pulvere pedem retulerant, a Thomas^e Viltero in reditu n^o caesi aut dissipati. Jamque Henricus Fredericus Nassovius^f Haga-comitis advenerat cum iusto exercitu, et obsidioni principium fecerat, cum Hispani omni spe destituti matura deditioe honestiores iusto condiciones tulerunt. Dimissis cum armis miles, fide data de captivis reddendis, et praeda cum tri signis restituta, quamquam P. Justinianus praedam penes Hispanos remansisse scribat, i. aureorum c^o et aestimata: commodati ad exportandos occisos, vulneratos et aegros e curru; Verdugus donec bona fide omnia implerentur, obsequio datus. Haec transacta xi Kal. Aprilis. Mauritius nimis clementer cum iis actum censuit, cum postea recessit, quid in oppido actum esset; nam nullo non libidinis genere in foeminas coram viris, et virgines coram parentibus seditum; etiam interfecta pastoris uxore, dum grassatorum violentiae resistit, et marito Oldenfeelam abducto. Illud vero Mauritium male habebat, quod Tertalius, cui insensum regem seiebat, et quem ipse ob praefidium, ut aiebat, nam superioribus annis cum ipso fuerat, exosum habebat, conditionibus esset comprehensus, quem si in regis manus tradidissent, egestiam ab bene merito principe fuissent initura gratiam. Sub id et foeda a ventis tempestas Belgio et aliis orbis partibus incubuit, vultus ab radice ubique arboribus, et domibus in uribus et oppidis quassatis, et turribus disiectis. Aggenbus itidem in Batavia boreali apertis, non sine gravi agrorum subjectorum damno. Post solutam Brunsvicae obsidionem, eodem tempore Julius, tri pedium c^o et c^o equites dimissis in castra Albertina missi, ducibus Joanne Embdensi comite, Georgio^g Loconiano, et Joanne Ernesto^h Uilero: nec multo post bis mille Hispani ex Italia Joanneⁱ Bravo tribuno; et mox Scoti et Hiberni. Spinola ex Hispania, ubi summo cum honore exceptus fuerat, etiam in concilium belli cooptatus, post rem pecuniariam vix tandem explicata in Belgium discessit, sacro per Genuam itinere, ubi febre correptus, non nisi incurve Junio Bruxellas appulit. Ibi consultatum cum Alberto, et, refectate P. Justiniano a Velasco missis, proposuit, ut divisio in duas partes exercitu, cum parte^j Shusae aut Breda, cum parte^k Meursia peteretur, quo sacro ex occasione consilium quid remandandum esset, exeretur, parte in l^o Pleumosis remanente, et maiore exercitus robore in Frisiam ablegato. Secundum haec missus in Frisiam provinciae praefectus^l Solreus comes, cum idoneis copiis ad securitatem itineris, qui Rhenum

transiit,

INTERPR. ^a Warmelo. ^b Ballzet in Overysel. ^c Breckfort. ^d Grall. ^e le colonel Dort. ^f de Durburg. ^g de Duxem. ^h le Rincestre Heijbrun. ⁱ Oldenziel. ^j de Torren. ^k Rurac. ^l Viller Ruvallia. ^m la Heye. ⁿ de Louvaine. ^o Uster. ^p Bravo maestre de camp. ^q l'Esclijz et Breda. ^r Meurs. ^s Flandre. ^t le comte de Solre.

transiit. Venere et in castra sub id Alfontis ^a Pincetellus ex Italia, Sigismundus ^b Atellinus, Ferrantes ^c Bentivolus, et Marius Frangipani; Alfonti Lunae legio, qua se abdicaverat, Joanni ^d Menefac ab Alberto attributa est: ^e Terralium Brewarda reversus ad Stufas explorandas missus, datumque negotium Friderico ^f Bergenfi comiti, qui Brugis erat, et copis in provincia relicta praerat, ut Terraho ad expeditionem praesto esset. C1300 Gallo-Belgae et Hiberni hinc attributi. Cum his media nocte supetatis palodibus et agro aquis merso ^g Slusis propinquatum, vñ Eidus Junias, eo ordine, ut ^h Formentus cum L delectis, qui scloppectos rotarios gestabant, praecederet; quem c^t sarisophori sequebantur, ⁱ Ghelingero et Crauckeburgo ducibus, et Hibernae legionis centurione; post eos incolebat Claudius ^j Rezorius comitis ^k Boslivii primarius centurio, cum 13 partim scloppectariis majoribus, partim sarisophoriis. Ultimum agmen claudibat ^l Cabilonus legionis tribunus. Hic ad portam, ad quam, ut accessu difficili, infrequentiores erant exseubias, xxv Galli, quos Terralius secum duxerat, et aliquot Hiberni fossam natam superant; ponte pensili, referatis repagulis vi instrumentorum ad id fabricarorum, cum magno strepitu adducto, ad arma in oppido conclamatum. Inter haec prima porta crepitaculo disiecta, altera rantiuni perforata est, ut duos ad ingressum admitteret: per eum ingressus Formentus cum suis, et Hiberno centurione, ad primam stationem progreditur; ubi Formento et Ghelingero ad primum occursum dispositione stratis, sequentibus tanta trepidatio invasit, ut revoluti in suos de ponte eos praecipitarent; L circiter in fossa aquis hausti, ceteri confusi ordinibus ad Cabilonum usque in ultimo agmine pertruperunt. Bergenfis ad Damum usque processerat eventum rei opperiens, cum bis c130 peditibus, si capi oppidum contigisset, cum his aream obsiderent; jam albescente die, cum nullum nuntium acciperet, retrocessit. Slusenses periculo defuncti neglectam huc usque portam propugnaculo novo, semilunari forma, muniverunt, et militari judicio x111 Kal. Quintileis Bruxellis capite lucent, non sine oculis Hispanorum et Italorum invidia; Belgis passim clamitantibus, suae gentis hominibus vel minima delicta capite esse expianda, cum illis interea cuncta impune sine poenae metu liceant. Sane Terralius, qui se magno inter Belgas odio propterea flagitare sciret, a rege revocatus ab Alberto discessit. Sed ut erat inquieto ingenio, non eadem levitate ex occasione patraei in regis conspectu homicidii e Gallia discessit; et non jam ad Albertum, sed ad Sabaudiae ducem transivit: cum quo turbida rursus et sibi postremo perniciofa consilia agitavit. Ut agriculturae prospiceretur, et nimis frequentes utrinque praedationes prohiberentur, ex communi consensu ^m Wonda a Baravis, et ⁿ Hoedstrata ab Alberto, areae excursionibus infestae, moenibus nudantur. Interea in Alberti concilio decretum, ut exercitus in Frisiam mitteretur, qui transmissio ^o Usala in ^p Veluam transcenderet, et inde in ^q Betuam insulam, et ^r Neomagus obsidione cingeret. Spinola mutuo sumptis a Francisco ^s Serra vicies centum aureorum c130, nam a Philippo destinata pecunia jam consumpta erat, ^t Traiectum Mosae cum ccc equitibus ac totidem peditibus venit, et 111 Nonas Quintil. ad ^u Rurae propugnaculum, subsequente ^v Melzio cum c130 equitibus, et 130 carris, qui et v111 machinas ^w Venloa advexit; nec non et LX navigia ad portum in flumine sternendum, et

INTERPR. ^a Pincetelli. ^b de Este. ^c Bentivoglio, & Frangipani. ^d Menefac. ^e de Terral. ^f de Berge. ^g Elisei. ^h Il capitano Formento. ⁱ Ghelinger & Crauckenburg. ^j Momm von Clouckenburg. ^k de Rezour. ^l de Biffa. ^m de Chalon. ⁿ Wonda. ^o Hochstrata. ^p Ydel r. ^q la Polvaer. ^r la Betuwe. ^s Nimegat. ^t Serra. ^u Mestrich. ^v Ruwert. ^w Melis. ^x Pede.

TOM. VI.

Z z z z

CICLICI
HENRICUS IV.

et triduo post ad Rhenum accessit. Lustris copiis, foeminae ad praefidia edicto remissae, assignato viatico; ac biduo post Spinola cum VIII pedum cto, bis mille equitibus, tormentis a Melzio adveclis, bis mille 10 carris commatu onussum Rhenum transiit, sed quo minus consilia Bruxellis sumpta exsequi posset, intempetivis pluvius prohibitus est, tam large per campos effusus, ut pediti ad sic faciendum nihil suppetere; et carbonibus cespere, quibus in illis locis usus est, aqua madefacti, fumum non flammam admoti igni redderent. Ad haec ita excreverat Isala, alioqui illo tempore vadofus, ut transire spes non esset. Cum ad ^a Enschedenam ^b Luppia amne transiit xviii Kal. Quintileis venisset, obvius habuit ^c Embdensem comitem, et ^d Torrensem, cum bis mille 10 pedibus Lingena adductis, et cccc Hibemis Odenfeela. Tempestate tam adversa factum, ut consiliis omissis, ne nihil ageretur, ad ^e Lothumum in Zutaniensi agro castellum non magni momenti, castra ponercntur. Isacus Borgia cum sua legione locum cingere iussus: ei adjuncti Torrensis cum sua, et Ferrantes Guevara cum 10 equitibus. Spinola ^f Borcheloam cum reliquo exercitu venit, relicto ^g Goërae Luxa ^h Cairo, et Joanne Medice cum suis equitum turmis, et cto 10 pedibus; quem locum ad annonam colligendam destinaverat. In altera Isalae ripa Mauritius stabat, cum x cto pedum, sicuti Spinoliani iastabant, et bis mille 10 equitibus, auxilio obsessis venturus. Huic oppositus comes Embdenensis cum sua legione, et v machinis. In vallo duccendo laborabat Borgia, et acclamatione Itali cum Hispanis certabant: in opere, ⁱ Targo, qui rei tormentariae operam vicariam navabat, leviter fauciatus. In colle qui loco imminet ab Hispanis munitione excirata. Jamque Hispani semilunulam portae vicinam ab obsessis relictam occupaverant, et Itali in labeo fossae stabant, cum post aliquam tv machinarum dispositionem colloquium poscunt, x Kalendas Sextileis, et locum cum v machinis dedunt, ccc cum armis, signis, sine accenso, et impedimentis dimissi, etiam carris a Borgia commodatis. L ex Albertinis desiderati. Centum tamen praefidarios Lothum a Mauritio relictos alii scribere; aliis alio, ubi plus metuebatur, translati. Inde Spinola Brouchoerum et Duisburgum versus progreditur, cymbarum multitudine ad ^j Almenloam coacta, eo consilio, sicuti iastabatur, ut nigra aqua transmissa ^k Swoltam obsideret, et ^l Gelmdae castellum in australis sinus ripa occuparet. Inde cum a ^m Warmeloo loci praefecto post aliquot certamina repulsus esset, ad ⁿ Grollam quinque propugnaculis firmatam ad ^o Bercklam annem, sicuti et Lothumum, in Zutaniensi comitatu situm oppidum III Nonas Sextileis castra ponit; misso Ludovico Velasco cum cto equitibus et cto 10 pedibus, qui obsidioni principium faceret. Locum tuebatur ^p Doerius junior cum cto cccc sub xviii signis. Septimo ab obsidione die 11 propugnacula semilunari forma ab obsessis cum caede multa amissa. In eo consilio pugnam utrinque obliuatis animis, et duo Ostfrisiae comites, Joannes et Christophorus, ^q Rithbergi fratres, graviter vulnerati fuerunt. Obsessi etiam ^r Apeltium Schuram Dortii vicarium amiserunt, intrepidum militem, et potius multorum stipendiorum centurione non indiguum. Quarto post, cum cuncta ad oppugnationem instruerentur, die, oppidani priore impressione terri, cum focminis et infelli sexu facta eotione Dortium circumstiterunt, et per omnia sacra obstantur, ne obsidato ad vim sustinendam animo se calamitate eadem cum ipsis involvat. Hic praefectus, haud satis confiditate cum centurionibus habita deliberatione, dedicationem citra magnam necessitatem fecit, eodemque illo die cum xviii signis explicitis, in quibus mille circiter ducenti erant, praeter c fauciatus, et xvi Batenburgicae alae equitibus oppido excessit. Inter praefidarios unum erat eorum signum, qui

quod

INTERPR. ^a Enscheden. ^b la Lippe. ^c d'Emden. ^d de Torres. ^e Lothum. ^f Borchelo. ^g Goëra. ^h Cairo. ⁱ Targo. ^j Almenlo. ^k Swolt. ^l Gelmdae sur le Zuyder-mer. ^m Warmelo. ⁿ Groll. ^o Berckl. ^p le colonel Dort. ^q de Rithberg. ^r Appel de Schuur.

quod ^a Santandream munitionem in insula Bomela prodidisse arguerentur, sicuti et qui olim ^b Gertrudis-moutem Hispanis venderunt, ab omni gratia exclusi intelliguntur. Ii, quamvis ipse ut ceteris ineluctabilis esset promissa, dissili, lacerato signo aliis sese immiscuerunt. Oppidanis bimestre concessum, intra quod de rebus suis statuerent. c fere ex Mauritanis occisi, et amplius ex Albertinis, quamquam minorem numerum edat Justinianus. Inter hæc cum Carolus ^c Longovalvis Bucoii comes cum numero exercitu ab Alberto missus, ex ^d Meumosis venisset, et ^e Wahalim transmittere semel atque iterum frustra conatus esset, ut se cum Spinola conjungeret, idemque tentasset ipse Spinola haud feliciori successu, aquis plus solito intumescens, et infestis a Mauritio omni ex parte aditibus, intercluso irem ad ^f Hartemam ^g Isalæ transire, ubi ^h Soltræus comes haud longe a Swolla vadum tentaverat, ut in ⁱ Veluam copias transportaret, non sine damno utrobique suorum. Tandem ipsi Batavi cum ^j eto eto peditibus, et ^k iv equitum turnis transmissis Wahali supra ^l Neomagus versus ^m Genapum iter fecere, pabulatores intercepturi, qui frustra fuere; paulumque abfuit, quin dum se Neomagus recipiunt, a Bucoio ipso magna elade fuerint affecti; tantum quidam capti. Cum, pluvius foedionibus quam antea post deditam Grollam supervenientibus, de Wahali et Isalæ transmittendo spes omnis evanesceret, ad Rhenum rediunt; et consulatione ductum habita, cum de Neomago consilium ab Alberto propositum non placuisset, de ⁿ Rinberca obsideunda serio cogitari coepit. Pagus est qui ad præfatus Colonienfis ditionem pertinet, his bellis maxime memorabilis propter opportunum situm. In ulteriore Rheni ripa jacet, et in citiore insulam prætenfam habet propugnaculo a Batavis munitam, quæ ponte ex navigiis fabricato cum altera ripa iungebatur, in qua et aliæ munitiones structæ erant. ^o Bucoio statim mandatum, ut omisso Wahali cum exercitu suo Geldriam versus descendcret, et loca Rinbercæ circumposita ab ea parte occuparet. Soltræus Grollæ manere iussus cum ^p eto eto peditibus, et Henrico Bergenfi comite cum suo equitatu; Spinola xxi Kalendas Sept. profectus ad ^q Breuvordam tendit, et inde sub noctem ^r Simonem veteranum ordinum ductorem cum bis mille et ^s eto peditibus ex omni natione, cum ^t et machinis, et ^u eto equitibus, et ^v eto pontonibus mitit, qui accessus a parte Frisiæ mature insideret. Bucoius, ^w Menesæ reliqui exercitus, quem ducebat, cura attributa, ipse abductis secum tribus legionum, et ^x eto peditum, eto equitibus, ^y et machinis, ut navigiis armatis, Resam fere eodem tempore venit; ubi cum aliquot navigiis hostilibus conflixit, et unum tormentis quassatum cepit, alia incendit, et altero post die Rinbercam cum exercitu se conjunxit. Nec legnitus Mauritus rem gerebat, ut suis subveniret, misso primum Henrico fratre, cum auxiliariis, et e nobilitate Gallica delectis, qui sponte huic militiae nomen dederant; in quæ erat Benjaminus ^z Roanus Subifus Henrici Roani frater. Oppidum tuebatur N. ^{aa} Utenhovius, et propugnacula ultra Rhenum ^{ab} Edmundus Scotus vir strenuus. Ipse acceptis a Brandeburgico ^{ac} Onosbacensi copiis castra inter ^{ad} Wesiliam et Biliicum metatur, et ad pontem in Rheno fabricandum magnam navigiorum copiam, et trabium struem undique congerit, et Sextili exeunte ^{ae} Embesicam venit; ubi cognovit Spinolam eo loco ubi ^{af} Luppia in Rhenum influit, munitionem struere, ut transitu auxiliariis prohiberet. Sub id crebris eruptionibus certatur, vario exitu; in altera repulsi Batavi, et ^{ag} Flexiæ comes suffolto equo captus. P. Justinianus ab ea parte quæ ^{ah} Meursiam ducit, se muniverat, cum sua legione; et comitis Biliu altera, cec Hibernis, et ^{ai} Italæ delectis Brancacianis, et ^{aj} eto equitibus Cetatenfibus: dum

vallo

INTERPR. ^a le fort S. André. ^b Gertrayenberg. ^c de Longueval comte de Baucquy. ^d Flandres. ^e le Wilt. ^f Hartem. ^g Tylt. ^h de Solre. ⁱ la Pelouze. ^j Nyngat. ^k Genap. ^l Ruybergens. ^m le comte de Baucquy. ⁿ Brivelsfort. ^o le capitaine Simon. ^p de Meurs. ^q de Robin Br. de Similien. ^r Utenhove. ^s le colonel Edmundus Esjoffis. ^t le marquis d'Anspach. ^u Westel. ^v Bilsch. ^w Emmerich. ^x la Lippe. ^y Fels. ^z Meurs.

CDIICVI.
HENRICUS IV.

vallo promovendo attendit, ad impedienda opera in eum sit acris creptio cum
cccc peditibus, et toto equitatu, quos ^a Itaneacius et Cefates primo sustinuerit, et ad
extremum, cum tota exercitus moles auxilio occurreret, Batavi se recipere; pro-
mooe inirent haud segniter ubique ab Hispanis, Gallo-Belgis et Italis contra mu-
nitionem externam vallo, et intra quadrulium ad fossac labrum perducto. Jam
femilunae munitioni externae circumpositae, aliaeque suburbanae munitiones ab
obfessis sine magno certamine desertae fuerunt, cum ad munitionem internam op-
pugnandam signum datur; dantque defensores ad vim sustinendam se parant, misce-
rabili casu Edmundus Scotus qui loco praeerat, Alu scloppeii scimitra, cuius morte
animi statim defensoribus conciderunt; et quamvis in munitione vallum retro, v
machinis in eo dispositis, durassent, ad quam se capto pomoerio possent recipere,
mox inaccessis casis, et destructo vallo, ad pontem confusus ordinibus sine certamine
percurrere: in transitu Spinolianis insequentibus ponte abrupto, pleraque fluvio
hauili. Restabat mutatio in insula, a qua tormentorum dispositione multum in-
festabantur Albertini, multique initio desiderati, et plures graviter vulnerati, sed
pluribus oppositis et machinis contra insulam directis vicissim insulam infestati. Eo-
dem tempore Bucoius ad ^b Rinbercam vallum ducebat, fellinatis operibus, quae ob-
fessis tenrata eruptione nequaquam impedire conati sunt. Tentatus et frustra Lup-
piae transitus iv Ekd. Septembris a Mauritio; inde cum damno repulsus est. Cuneis
initio obfessi se tutati sunt cum aliquo Albertinorum damno, ad extremum cedentes
intra ruinas a se factas hostem recipere. Dum cunctatur Mauritius, promotus intrea
ab hoste vallo, de suppetiis obfessi desperare coeperunt; et ab eo tempore creditum,
plus in periculosa proelii alea detrimenti metum apud Mauritium valuisse, quam in
servanda Rinberca emolumenti spem; in eaque opinione confirmati sunt obfessi,
postquam resciverunt fratrem Henricum cum xi peditum signis ab eo Mearfiam ab-
legatum. Quanquam id aliter Albertini interpretati sunt, quasi consilium eius esset,
a tergo Italos adoriri, et eodem tempore facta ab obfessis eruptione medios hostes
intercipere. Per triduum preces publicae et jejuniū in castris Mauritanis continua-
tum fuerat, quod conatus alicuius magni in argumentum traxere. Inter pabulatores
interim centurum, et dum Hispani, jam palude superata, munimentum ex dohis vi-
mencis excitarent, erupit ab obfessis facta viiii Kal. Octobris: multique in ea aut
vulnerati aut occisi, et in iis ^c Ambisius; et cum ^d Torrens ad lacum incederet,
fortuita eminus scloppeii dispositi ejacularione stratus est, relicto sui ingenti desiderio.
Legio ejus Claudio ^e Lanoso Moeriac ab Alberto postea attributa. Tunc vero
^f Assincarius et Boffuvius suam vicem obire iussi. Mense in oculo fauciatum cum in
vallo esse non posset, Didacus Errera centurio major in ejus locum suffectus, qui
propugnaculum oppositum cuneis actis occupavit; eodemque tempore, cum ab
Italis duce Justiniano, Hispanis, ^g Gallo-belgis, quos Assincarius ducebat, premeren-
tur obfessi; cum prius semel atque iterum Mauritium monuissent, et Ordines in
castra delegatos misissent, qui in rem praesentem descenderent, et de re tota decer-
nerent, Kalendis Octobribus signo dato deditionis leges proposuere, atque in has
randem conditiones transactum, ut praedictarii cum armis, signis, ad tympani pul-
sum, impediuerent, et 17 machinis minoribus exirent; omnem apparatus nava-
lem, qui ingens erat in oppido, relinquerent. ccc carri commodati, et iii navigia,
tria millia et ccc numeratos scribit Justinianus sub LIII signis, et equites, totidem
navicularios, et 10000 vulneratos, occisos cccc. Ex Albertinis non plus 10 deside-
rati, et in iis plures ordinum duces, 1000 circiter fauciati. Pridie quam de-
ditio facta, Mauritius qui videret Rinbercae succuri non posse, et animo provideret,
quintum

INTERPR. ^a Les freres de Brancotte & de Cefate. ^b Rheinberg. ^c d'Ambisi. ^d de Torres,
^e de Lanoy Sr. de la Moeriac. ^f le Sr. d'Hochstet, & le comte de Briget. ^g Wallon.

quantum gloriae et co Spinolae accederet, tantum suae decederet, aliqual conandum ratus, Gaspaem ^a Colinium Castellionacum mittit, cum bis mille peditibus, et 10 equibus, qui ^b Venloam nocturno altu tentaret. Locum tuebatur Errenus, cui adjunctus fuerat Hieronymus ^c Alvarus legionis ^d Sangheorgianae dux, qui post adnota crepitacula impetum sustinuit, et superveniente auxilio ^e Hetmanno Bergensi provinciae praefide conatum irrum reddidit. Alii Castellionacum non nominant, et coHenricum et Ernestum Nassovios cum vi peditum et 20 et 20 equibus millos pridie Kalendas Octobris scribunt. Tunc successus seditio solennis in castris Albertinis excepit, stipendio deficiente, et sparsa fama, quasi classis Indica partim aut naufragio periisset, aut a Batavis intercepta esset. Pauci initio a signis discessere, et ad Revensteinam arcem se contulere: plures in ^f Eburonibus imperia detrectantes ^h Helmontium petierunt, et mox loco diffisi ad ⁱ Hochstratam arcem in Erabantia concesserunt, Eidibus Octobribus, quo et alii se collegerunt; ita ut ex parva namu magnus numerus subito confurrexerit. Inde electo creato, et munis ut in nova republica distributis, ad Mauritium praeteriti memores scripserunt; quem et blandientes militum patentiem appellabant, Iustini Nassovii Bredae praefecti interventu, ejus et beneficio facile obtinere, ut commeatum et cetera necessaria Bredae sibi comparare possent. Ex Ordinum voluntate haecenus se continuat Mauritius, Albertinorum conatus observare, et quantum in se esset impedire contentus, nihil ipse tentare hoc anno jubebatur. Ex hac seditione connectans Spinolam post successus voto majores quieturum, et copias, sicuti jam per ^j Juliaensensem agrum fecerat, dimissurum, 1x Kal. Nov. castra Bislico movet ^k Nadereltam versus, praemissis Ernesto Nassovio patrueli cum xii equitum turmis, et 111 vexillationibus ad ^l Lochnum obsidendum. Qui, vallo promoti et tormentis dispositi, et continuata per biduum pulsatione praefidiarios, quibus ^m Diazus praecet, fere 10 diversarum nationum ad deditionem compulsi, iidem fere conditionibus, quibus locus antea deditus fuerat. Postea tentata ⁿ Grollae obsidio, sed serius, per moeam colligendi exercitus facta Spinolae potestate; et jam aestate elapsa, quae solito serenior toto illo mense fuit, ac subito pluvius supervenientibus, quae non mediocriter Mauritanos afflicta-runt. 111 Kal. Nov. Mauritius ad Grollam, Ernestus Nassovius ^o Eebergam venit. Re cognita Spinola, qui Lochumi iacturam parvi faciebat, Grollam situ et orni apparatu sibi omnino sibi tuendam existimabat, continuo Colonia, quo distributis arcium copiis venerat, movet, et ^p Rinbercam redit, et revocandis Simonis et Sangheorgii legionibus, quas ad reprimendos seditionum motus miserat, Rutemunda item evocato Ludovico Velaeso, castrorum locum ad ^q Dorsthem ^r Luppiac inpositum condicis, quo 111 Non. Nov. superato cum 12000 peditibus, 1200 equibus, et x machinis, et 2000 carris commeatu onusis, in viam se dat, et adventus sui obfessis tritum ictuum disputatione eminus dat signum. Grollam tuebatur Henricus comes Bergensis cum sua equitum turma, et 10000 peditibus, multum per seditionem et alia incommoda imminuto praefidio. A ^s Lucoio 2000 subsidarii milii, qui partem caesi, partim dissipati sunt, eodemque tempore Embdanus comes cum 1200 delectis Lingenan tendere iussus. Re in castris disceptata variabare sententiae; cum multi expeditionem petuuli plenam dicerent, et successu dubiam, propositis in medium difficultatibus, numero se inferiores et fessos praeteritis obsidionibus cum recentibus committi, pecuniam deesse, et classico seditionis plerosque in dies a signis discedere. Alii non aperte repugnabant, sed Lochnum versus eundem suadebant; sic enim fore,

INTERPR. ^a de Celigny Sr. de Chastillon. ^b Venlo. ^c le Sr. P. Ester. ^d Alvar. ^e Sen George. ^f le comte Herman de Bergh. ^g le pays de Liege. ^h Helmont. ⁱ Hochstrate. ^j le pays de Juliers. ^k Nader Ebn. ^l Lochem. ^m Diaz. ⁿ Groll. ^o Eeberg. ^p Rheinbergen. ^q Dorsten. ^r la Lippe. ^s le comte de Buquoy.

TOM. VI.

5 A

CDIOCVI. fore, ut locum exiguo negotio teiperent, et commercium, quo Mauritanii laborabant, ab ea parte averterent; interea Bergenſi ſatis virium ſuperſeſſe, ut ſe adverſus hoſtem defenderet. Inter hæc Spinola, qui, quod dicebatur, minime ignorabat, nec minora in Mauritiæ caſſis incommoſa ſubſeſſe judicaret, omnino obſeſſis ſubvenendum decrevit, et expro longiore circuitu, quod breviores aditus ab hoſte egregie munius intellexerat, Reſhamum vi Eid. Nov. venit, leucae ſpatio a Grolla diſſitum, Oldenſeela a tergo reliſta, et monito Solraeo comite, qui provinciae præerat, ut deductis a Friſia præſidiis ad ſe quamprimum contenderet; quod et ille ſedulo ſecit, adductis ſecum cxxx peditibus et cc equitibus. Hoc ordine inſtructa acies, ut reliſta parte impedimentorum, velitarii cto ex deſcendiſ cum ii machinis, duce Simone, præcederent; hos duo agmina, alterum Hiſpanorum, quod Menefes, alterum Itolorum, quod Braneacius et Juſtinianus ducebant, cum iv machinis ſequēbantur. Poſt eos ruriſus Gallo-belgæ et Germani incedebant duce Affincurio, cui ii machinae attributæ, et copiae a Solraeo adductæ, quas Embdanius comes ducebat, auxilio obſeſſis deſtinatas. Equitatus ſatera regēbat, et ruriſus equitatum carci, cum ſcoppetariis majoribus; ſepoſtus in ultimo agmine ad fortuita deſectus equitatus. At Mauritiſus quanquam aegre faciebat, ut ab obſidione diſcederet, tamen cum provideret, ut in ea perſeverans ad periculoſam procelli aleam, quam tentare verabatur, neceſſitate compelleretur, mature caſtra movet, et Berkio transmiſſo vallum et munitiones coepas deſerit, et loco primum a ſe munito conſedit. Spinola cognito eius diſceſſu munitiones deſertas occupat, ac ſtatim demolitur, Velaſeo miſſo, qui cum equitatu recedentis inſequeretur: levi certamine utrinque diſceſſum. Grolla mille militum præſidio ſumata, et Francſcino legionis tribuno Bergenſis rogarum impoſito, in caſtra redit Spinola, et inde Rinbercam proſciſcitur, cujus præfectura ab Alberto commiſſa fuerat Antonio Avilæ. Ad ſeditioſos qui Eindoviae erant, conſuebat undique multitudo, jamque ad bis mille cc excreverant, quos ante omnia placandos Spinola cenſebat. Itaque poſt crebros itus et reditus, Marcelli iudicis interveniſſe tandem conventum, liſique Dieſta attributa, ubi manerent, quoſque promiſſa repræſentarentur. Inſuper dato obſide Lucio Denticio tribuno. Induciae et pactae pro Mearſia, quæ Mauritiſio parrimonialis erat, et bis mille militum præſidio Suichelio duce tenebatur, ut nec ad illam vis fieret, nec ab ea viciffim excuſſiones fierent, aut loca in comitatu illo ab Alberto occupata inſeſtarentur. Quod utriuſque partis bono factum, Spinola in ſuum commodum vertit, Rinberca interim per orium inſlaurata, et inde diſtributo in hyberna milite, Bruxellas ſe conſulit. Mauritiſius vii Kal. Dec. Hagam-comitis venit, ubi Ordines exente menſe Fuxil Bimbachii aliquot ſigna et aliorum qui Brunſvictenſi bello militarant, quod ſuſpendio numerari ſolito non contenti eſſent, dimittunt; Anglorum etiam cohortes, quæ ad exiguum numerum redactæ erant, ſuppletæ.

IX. **Sv B** id de Santracruſi marchionis Napolitanarum triremium præſecti ſuccelſibus allatum. Is xiv triremium claſſe ad Italiæ et Siciliae litus contraſta, et xiii ſignis in eam impoſitis, ultro in Adriaticum provectus ad Epiram oppoſitam vii Eid. Sextileis exreſſionem ſecit tertio a Dyrrachio milliari; inde ſilentio per noctem ad oppidum proſectus crepitaculo admotis binas portas diſpicit; illudque ſine negotio capit, oppidanis ad arcem ſe recipientibus, cum quibus immiſſi Santracruſiani ad portam penetrant, qua et crepitaculo diſſecta, arce potiuntur, Turciſ præſidiarius per poſticum elapſis; oppidum direptum, et abductæ inde xix machinae aceneæ, et x ferrææ, iv ponderis immoſiel clavis confixæ. Inde igne in domos immiſſo,

INTERPR. ^a *Hochiemur.* ^b *le comte de Solra.* ^c *le comte d'Emden.* ^d *il colonello Francſcino.* ^e *Eindoviae.* ^f *del Giudice.* ^g *Duff.* ^h *Denticio.* ⁱ *Mearſia.* ^k *Suichel.* ^l *la Herta.* ^m *le comte de Bimbach.* ⁿ *Mearſia de tout que Feſ.* ^o *le marquis de Santa Cruz.* ^p *le goſſe de l'ſtreſſe.* ^q *Albion.* ^r *Durazzo.*

immissio, victores ad classem reversi sunt; tres naves, una Turcica et duae Venetae, quae in portu stabant, ad rei strepitum tumultuario in altum vela fecerunt. Sautacrusius inde in Africam cursum direxit, et extensione haud procul a^b Tunete sicta Mahometam ante quadriennium directam neoplinato adventu opprimit, oppidanis fuga dilapsis. Loci amoenitate capri Hispani, dum corpora curant, et secarius otio indulgent, fructum prioris expeditionis amiserunt, insigni elade affecti, Mauris haud magno numero cum oppidanis supervenientibus, qui coc sere e nobilitate, et in iis xxxiv equites Melitenses obtruncarunt: Hispanus quoque Adelantatus in fuga ad classem tendens perit, eadavere penes suos manente; quod in Siciliam ad sepulturam asportatum fuit.

X. ALLATUM tunc de successu classis Bataviae, ad infestanda Hispaniae litora, et classem Indicam intercipiendam, hoc anno missae. Hispani libertatem fecerant Batavis^c Olisiponae negotiandi, qua ex occasione multi allechi male postea mulctati sunt, ad usum belli ab invitis dominis navibus extortis, et odio religionis plectique Belgis remio mancipatis. Iraque Ordines qui hoc anno nihil terra agredi, tantum se a vi hostili tueri decreverant, quo vires Hispanorum distraherent, classe in hosticum immissa bellum gerere decreverunt; prius condito edicto, quo omne cum Hispanis commercium suis interdicebant. Classis instructa xxiv navium, in quam praeter pecuniam ab Ordinibus exsolutam, multi Angli et Belgae operam suam et apparatus bellicum contulerunt. Huic praefesse iussus Gul.^d Sutus Altinius, maris Zelandici praefectus, cui vicarius Renerius^e Nicolai filius Amsterodamensis, adiunctus. Navarchi praecipui fuerunt Leggerius Petri filius, Joannes^f Valius Cruquius, Lambertus cognomento Moius, Gerbrandus Joannis filius, alii: qui excunte Januario solvantes vento adverso navigatione leuta usi, et praedam aliquantulum in itinere nacti, quam in Zelandiam miserunt, tandem in Gallacia extensione sicta, aliquot ignobilia oppida diripuerunt; plus terroris, quam damni hosti illato. Dein cognito, quod artificiose ab Hispanis dissemnatur, classem eo anno ex India non venturam, ipsi annonae penuria coacti retro vela fecerunt, et xvi Kal. Jul. in Zelandiam appulerunt, relictis vii navibus; quibus postea Joannes^g Hadriani filius se conjunxit, qui infestam navigationem huc illuc discursantes Hispanis facerent. Digressa classe Ludovicus^h Fasciarius, qui Hispanae classi praeerat, Olisipona solvit cum xxxiv triremibus, et obviam Havana venientibus octo onerariis cum thesuro regio profectus, eas in tutum deduxit. Vulgata dein fama de classis Indicae adventu, quamquam ejus intercipiendae exigua spes esset, tamen ut sumptuum novorum necessitatem Hispanis imponerent, ab Ordinibus denuo Altinio mandatum, ut classem alteram xxi navium, et duarum celocium instrueret, quod illis minore sumpta licet quam Hispanis, quippe quibus materia, ex qua navalia sunt armamenta, e longinquo, atque adeo e Livonia et Norvegia sit petenda; et imprimis nauae, quorum praecipue penuria laborant, magno pretio sint comparandi. Huic militiae, ut priori, plerique item Angli et Belgae nomen dederunt, qui deinde partim in Fortunatas insulas, partim in Brasiliae litora effusi magnas praedas fecere. Altinius Kalendis Septembribus solvit, cum xix tantum, nam duae reliquae nondum paratae ad expeditionem necessariae habebant, Joanneⁱ Valio Vlissingensi vicario, ac reliquis navarchis fere Zelandis, et post xviii dierum secundam navigationem haud longe a^j Montego Lusitaniae promontorio abfuit. Paulo post cum litus legerent Batavi, viii Hispanicas majores eminus conspexere, quarum v in altum, iiii litus petebant.

INTERPR. ^a Barbérie. ^b Tunis. ^c Libanus. ^d de Sute Br. de Houtain, amiral de Zelande. ^e Rener Claffen vice-amiral. ^f Legier Pintergen. ^g de Wille-croon. ^h Moy Lambert. ⁱ Gerbrandt Janssen. ^j Galus. ^k Adriansen. ^l Fasciari. ^m de Wile de Flisgagne. ⁿ cap de Montego.

CIOCVI. petebant. In has invecti duas in scopulos egerunt, ad quos elisae perierunt. Tertia ad Penichae castelli portum evasit. Inde in altum reflexo cursu cum reliquis diu frustra vestigabant, tandem in Tagi ostium ingressi promontorium S. Vincutit retro converso cursu petierunt; ubi Hispanam classem opperiri constituerant, sex majoribus in illo itinere amissis navibus. Inde circum oberantes, missis speculatoriis, quae de Indicae adventu cognoscere, postremo ⁴ velocem ad Tagi ostium misere pridie Eidus Octobres; cum XIII, quae restabant, eminus XVIII navium classem Indicam conspiciunt, quae a IX triremibus, duce Fasciando deducebantur. Deliberatione habita placuit cum ea belli fortunam tentare; sed adverso vento Batavorum iniquior fuit conditio, et vix tandem subdolis periculo tribus navibus, in quas totum robur Hispanarum incuberat, versa omnis vis in Renetium vicarium, quem undique claudum postremo Altinius deseruit. Ille vero cum totum biduum contra totam classem hostilem oblinare pugnasset, nave ictibus perforata, ita ut si hostis longe abfuisset, non tamen servari posset, cum tamen Hispani propius accedere non auderent, in quorum manus venire morte pejus exilimabat, audax ex necessitate caput consilium, et assentientibus LX circiter classiaris, inque omnem partem vulneratis, post fusas ad Deum preces ignem pulveri admoventi jubet, quo navis jam fatiscens momento correpta, et cuncti in ea vectores absumpti sunt. Duo tantum natuae ab Hispanis post casum supervenientibus rabulae insidentes capti, qui fulmine afflati vix duas horas superfuerunt: qua re summam invidiam postea Altinius inter suos sustinuit. Mox binae liburnicae ex India venientes ad Olisiponam in brevia impegerunt, mercibus falsis sed humore corruptis; nec multo post tota classis L navium, duce Alfonso * Ocampo Gallaeo, quae interea Mauritaniae oram legerat, ad Hispalis [†] aethurium appulsi, undecies centena circiter talerorum pro rege portans CIO: pro mercatoribus, atque aliis privatis septuagies centena CIO, praeter magnam vim preciosissimarum mercium: quod non solum Hispanorum res, apud quos magna erat argenti penuria, sed aliorum toto orbe, atque adeo in Belgio, (ubi deoquente Hispano metus erat, ne ceteri insitiores in Italia aliisque locis deoquenter,) suspensos animos recreavit.

XI. Hoc anno Joannes [‡] Uffelingus Antuerpiamus, qui diu in Hispania et Occidentalibus Indiae insulis fuerat, Ordinibus auctor fuit suscipiendae in Americam navigationis; nec minores ex ea utilitates futuras, quam ex orientali, quae hactenus feliciter successerat, multis rationibus ostendebat, eoque majores, quod illa ad opulentiam potius spectabat, haec ad securitatem, quippe avertis ad sua tuenda per eam Hispanis, et infracta ac distacta illorum, quam totam contra Batavos vertant, potentia. Id cum scripto amplius comprehendisset, eoque lecto plerique insitiores conditionibus propolitis privatim assentirentur, ipse Amsterodamensis primum, qui paulo ante Paulum [§] Cardanum ad maritimas Americae oras lustrandas miserant, praenfat, dein et Zelandiae primarios mercatores, qui legationem ab eo inducti Hagam misere. Itaque re cum supplici libello ad Ordines delata, et mature disceptata, tandem sit decretum, quo et Uffelingi consilium, suppresso eius nomine, comprobatur, et societas in id instituta; additis privilegiis, immunitatibus, ut nulli nisi ex ea ad Americam navigare deinceps liceret. Quatuor collegia in id instituta, unum Amsterodami, alterum in Zelandia, tertium Rotterodami, quartum in septentrionali Batavia; et ita totius negotiationis rationes puratae, ut semis totius summae capitalis penes Amsterodamensis, quadrans penes Zelandos, dodrans octava pars penes Rotterodamensis et ad Mosam positas civitates, alter dodrans penes Nortlandos esset. In caus ex acratro praeter singulorum collationes, promissa decies centena florenorum

CIO

INTERPR. * Peniche. † Tajo. ‡ cap. S. Vincent. § Arigentin. * Ocampo de Galis. † le rostre de S. Lucie. ‡ Uffeling marchand, natif d'Anvers. § le Carden.

cto proximo quinquennio numeranda. Insuper et XVI navium classis, quarum minima et amphorarum capax sit, et IV celoces omni re instructae, praeterquam nautis, milite et annona, quae a societate suppeditari debebant, et si accideret, ut Hispani, quod speratur, in societatem totas vires vertant, et inde levamentum foederatae provinciae in suo sentiant, eo casu ad priorem summam Ordines tantam se pecuniam adjecturos recipiunt, quantum communis aerarii et reipublicae rationes ferre poterunt. His et aliis conditionibus decretum factum. Verum secutus postea induciis inchoatum potius quam confectum negotium, executibus illis aliquando renovandum pro tempore fuit suspensum.

XII. BRITANNI susceptam, Elisabetha regina, a Waltero * Raleigh et Lucrentio * Kemishio equite in Guianam, de qua ad annum 1615 et 1616 et sequentia diximus, expeditionem, malis avibus ante quadriennium relinquerant; et Carolus * Leighus e nobilitate Anglicana, homo strenuus de colonia ad * Viapogum deducenda consilium inierat, et instructa classe viris et foeminis plena cum ad regionem habitandam profectus esset, inclementia coeli morbo cum tota pene colonia absumptus est. Eius audita morte * Olivarius frater, cuius ille sumptibus expeditionem suscepit, non tam terribis, quam ad consilium persequendum animatus, alteram classem instruit, impositis in eam utriusque sexus multis capitibus. Militi praerat * Catalina tribunus, nautis Richardus * Chamberus. Coloniae deducendae princeps * Santionius cum Alexandro fratre XVII Kal. Maias Anglia solvit anno superiore, et Albani promontorium praetervehti insulam Maiam tenuerunt; in eaque effusionem fecere. Postea per S. Jacobi insulam itinere facto, ad S. Luciae insulam appulere. Dein orto inter coloniae duces et navarchos dissidio, ita conventum inter eos, Ut hi in Zelandiam discederent, expositis in terram novis colonis; nec citra certamen utrinque discessissent. Tandem navarchi Sextili exeunte in altum vela dedant. Qui remanserunt ad numerum LXXX cum Santionio duce, imprudenter sua an furo incertum, morbis, inedia, naufragiis, misere perierunt; tantumque unus per tot casuum discrimina evasit Joannes * Nicolaus qui calamitosa navigationis narrationem scriptis mandavit.

XIII. Hoc eodem anno inter Orientalis Frisiae comitem et civitatem * Embdam controversia, vi potius quam jure huc usque disceptata, interventu arbitrorum composita est, et Hagae-comitis fida transactio, et altera Embdae confirmata, ac per scripta capta, ad jurisdictionem inter partes ordinandam: restituta comiti cresca tormenta, et vinarium vectigal cum semelle omnium mulctarum, venatione et piscatione integra penes eum manente. Vicissim si libertatem negotiationis civibus relinqueret, de eaque literis traditis idonee caveret, et bona fide in omnibus, atque adeo boni magistratus sive domini officium praestaret. Arbitri fuerunt Rodolfus * Winwoodus Magnae Britanniae regis apud confederatas Provincias orator, Joannes * Bielius, Jacobus * Bolisenus, Abel * Cunderus, Virus * Caminga admodum senex, et diu in administratione reipublicae per hos motus Belgicos versatus; ex quo et saepe auditum, nequitiam fore, ut sicuti eorum initium, ita finem viturum esset: et solum vaticinio morte sua sub id fecit; nam longo post coenam ea de re sermone habito cum se cubitum contulisset, mane mortuus in lectulo inventus est.

XIV. ANNE cum III Non. Martii, Missilensis furo fundus est Philippus Hohkalei comes, militari virtute insignis, et in quo nihil merito deſiderare poſſes, niſi in praecipiri ac feroei naturae moderationem. Is Annam Gulielmi * Arantionensis filiam ex Anna Maximiliani * Burani filia susceptam in uxorem duxerat, ex qua nullus

INTERPR. * Raleigh. * Kemis. * Leigh. * Viapoge r. * le chevalier Olive Leigh. * le capitaine Catalier. * Richard Chambers. * le capitaine Nicolas S. John. * Jean Nicol. * Embden. * le chevalier * Ralph Hirsford. * Biel. * Biellien. * Cunderus. * Camminga. * le prince d'Orange. * L'Egmont comte de Buren.

1616. VI.

5 B

CIDCVI. liberos suscepit. XXXIV annos Ordinibus Belgii summa fide ac constantia militavit, et
HENRICUS IV. post focerum nefario scelere interfectum, puero adhuc Mauricio vicarias operas,
donec adolefceret, eadem fide implevit, sicuti amplius in superioribus demonstratum; ubi tam crebra ejus gestorum mentio, ut superfluum sit nunc plura addere. Eodem anno Dillinburgi decessit VIIII Eid. Oâ. Joannes Nassovius Gulielmi Aruisionensis frater, admodum numerosa sobole tantae familiae siemandae relicta; quam Deus summae hodie in orbe Christiano potentiae, ne magnitudine sua plus jussu insolefceret, videtur opposuisse. Ipse Geldriae praefecturam aliquandiu administravit, et post Gandensem pacificationem sublatam, Ultrajectinae unionis praecipuus auctor fuit. Gul. Ludovicus filius Frisiam magna virtutis et integritatis laude adhuc administrat; Adolfus non procul a ^a Santonum pago ante paucos annos ab Hispanis oppressus. Philippus ad ^b Billicum caesus occubuit. Ludovicus ^c Guntherus post multas expeditiones feliciter confectas, Ulrici Falkenstienii comitis vidua in uxorem ducta, Slusis ex morbo defecit. Ernestus castrorum praefecti munere nunc in Mauricii castris fungitur, in quibus Joannes et Georgius adhuc juvenes militant. Sub id et Joannes Andreas ^d Auria Janetini ^e Fliscana conjuratione anno MDLXVII occisi filius Genuae in suis aedibus furo concessit, admodum senex, primariae familiae illius princeps, qui quantum Andreas ante XLVI annos defunctus illi per militarem virtutem et charitatem erga patriam gloriae contulit, ipse magnis honoribus tota vita defunctus, at non parem in expeditionibus felicitatem expertus, tantum imensis opibus ac fidem superantibus eandem auxit, et magnitudinem a propatruo acceptam in ea siemavit, relictiis quatuor filiis. Reposita et nunc a Caesarianis inter Archiducem et Ordines Bataviae pacis mentio, antea semper obstatine rejecta; quae ob recentis ac prosperos Spinolae successus, quibus victrix huc usque Ordinum fortuna tantundem instacta est; tandem alicujus reconciliationis viam anno sequenti invenit.

XV. ANNUS hic apud nos, ut superiores post pacem, a festis pompis invit, cum IV Eid. Febr. regina filiam enixa esset: non intermissa nocturna spectacula. Equestri eborea, quae ^f Borbonii aedibus exiens, inde ad ^g Luparae arcam ad faces tendebat, quatuor elementa mundi repraesentabantur, in IV turmas distributa. Primam, quae aquam referebat, Rogerius ^h Santatus Bellogardius hipparchus ducebat, cum instructa scirenum et decorum maricimorum pompa; et XII equites egregie ornati sequebantur. Secundam Henricus ⁱ Roanus Leonii princeps, quae ignem, cum Vulcani et Cyclopum ignem undique artificiose versata incude ejaculantium pompa, ac totidem equitibus. Tertiā Carolus ^j Emmanuel Lotharingus Sommarivius, quae aërem, Junone, aquilis et volucris omnis generis huc illuc volitantibus, cum totidem equitibus pompam pulchro ordine sequentibus. Quartam denique Carolus ^k Gonzaga Clivius Nivernii dux, quae tetram, cum elephantis turritis, quibus symphoniaci infidebant, et totidem equitibus Mauris quasi ultimum agmen clauderat. Ii cum per arcam arena statim coram rege de fenestris ad spectaculum et omni gynaeeo sedente ordine se ostendissent; dein ludicro certamine concurrerunt, contractis in terram hastis, et sagittis ad clypeos sine laesura elisis; postremo tam ingenioso flexu in equis se miscuerunt, ut vere quasi pedibus choreas ducere viderentur. Id actum V Kalend. Martias. A ludicris certaminibus ad seria ventum, exercitu ad Sedani expeditionem instructo, eura et diligentia Maximiliani ^m Bethunii Ronii, acratio et rei tormentariae praefecti, qui sub id Sullii dux, et regni patritius creatus est, condito diplomate

INTERPR. ^a Santon. ^b Billich. ^c Gunthier. ^d Doris. ^e de Flischi. ^f au petit Bourbon, ^g le Lac. ^h de S. Lory de Bellegarde grand Ecuier. ⁱ de Roban prince de Lora. ^j Charles Emmanuel du Lorraine comte de Sommerive, frere fils de Charles duc de Savoie et d'Henriette de Baviere comtesse de Sommerive fille unique de Henri de Savoie et du comte de Villars. ^k de Gonzague de Cines duc de Nevers. ^m de Bethune marquis de Rofay duc de Sully.

diplomate, quod magna procum pompa, cui Caesar ^a Vindocini dux, Henricus ^b Momorantius equitum magister interfuerunt, in senatu recitatum fuit VII Idus Martias. Eo decora familiae Bethuniae commemorabantur, et ipsius Maximiliani merita minime recabantur.

XVI. SECUNDUM hanc rex longa quatuor annorum contumacia ^c Bullionii Irizatus, qui ad famam et exemplum pertinere existimabar, ne tali vir dignitate victoris ubique principis sui imperia impune detrectare videretur, quamquam invitus faceret, ut cum, quem tot beneficiis et honoribus ob merita cumulaverat, ad exitium persequeretur, professionem ad x Kalend. April. pronuntiavit, vocato prius senatu, cui ejus causas aperit, et explicatis brachiis eo se proficisci dicit, ut supplicem in gratiam recipiat, si modo ea se minime indignum praebeat. Itu et reditu saepius repetito Odici ^d Lanovii, et Netencurii, qui postea arci Sedanensi fuit impositus, de reconciliatione actum fuerat, et propositae conditiones. Bullionius cuncta se ad plenam obedientiam necessaria facere, regem intra oppidum et arcem ipsam cum omni aulico comitatu accipere, sequi qua juberet ratione supplicem sistere, et praeteritotum veniam petere, paratum offendebar; verum ut arcem, antequam sibi accepta regis gratia cautum esset, sicuti jubebatur, traderet, nulla ratione adduci poterat. In hac altercatione rex ^e Duncheium venit tertio a ^f Sedano militari, non solum cum exercitu, sed cum aulico omni comitatu, et regina ipsa nuper partu levata, quae Bullionio in arcano saevbat; nam antequam Lutetia discederet, per fidos clam ei significandum curaverat, bene ipsi velle, ut cum se occasio offerret, minime officio defuturam; tantum duraret, neque ex desperatione ultima consilia caperet. Tanta temporis interapedine rex certo compererat, Bullionium, quamvis omnibus iis, quae supra memorata sunt, oneratum, potius conscientia quam voluntate peccasse, communicatis curiose cum Birono et Arverno consiliis, quae prima specie tantum eo tendebant, ut se efferenti contra ^g leges, procum libertatem ac dignitatem, unus potentiae, is erat Ronius, opponeret; ceterum consurioni cum externis atque adeo Hispanis clam initae nunquam participasse; et nuper cum ex Lucemburgensi principatu proximo et a ^h Fontano ipso sollicitaretur, conditiones ab iis oblatas summa constantia repudiassse. Itaque potius hominis alioqui sibi clari pertinacia quam crimine offendebar, et honorificam reconciliationis occasionem, cum se offerret, minime recusaturus videbar. Nec deerant in aula amuli, qui de successu metuebant, ne videlicet is, cujus odium obtendebar, nimis ex eo spiritus sumeret, et regia deinceps auctoritate ad multorum injuriam absterueret. Itaque dum Sullius, sic enim jam vocabatur, qui obsidionem tantopere urgebat, abscessit, ad machinas et apparatus bellicum adducendum profectus, repetitae conditiones, et ⁱ Torcii pago fide accepta Bullionius venit, eodemque a rege missus ^j Villaregium. Nec multis verbis opus fuit, quippe ubi de bono regis reginaeque erga se animo per Villaregium certo cognovit Bullionius. In ceteras conditiones facile assensit, et ultro traditurum arcem promisit; quibus percriptis et subsignatis postmodum Duncheium ad regem adhuc in lecto decubentem supplex venit, et coram regina, petita praeteritorum venia et impetrata, ceteris demissis obsequiis officiis defunctus est. Diploma mox ea de re obsignatum, et ad senatum per dispostos equos missum, cum sigillariis regis literis, quibus promulgationem ejus sine mora imperabat; et ne ad eam petendam comparere teneretur, gratiam eidem faciebat. Qua celeritate illud ad senatum allatum, eadem sine ulteriore disceptatione promulgatum fuit, omnium ordinum

VAR. LECT. ^a legi, et per unius suggestionem, is erat Ronius, procum libertatem ac dignitatem potentiae opponeret. Ed. Gen. 1610.

INTERPR. ^b Vendôme. ^c le comte de Montmorency. ^d le duc de Bullion. ^e de la Nièvre & le Br. de Netencourt. ^f Dunbury. ^g Sedan. ^h le comte de Fontenay. ⁱ Torcy. ^j de Villers.

ordinum prono favore, quippe qui quam Bullionio bene vellent, tam a belli necessitate alieni essent. Id actum VII Idus Aprileis. Eadem practeriorum gratia facta Petro * Rignaco, et Godecori ^b Valliniaco, Jo. Jacobi * Memmii sententia per contumaciam ^d Ratiafi Lemovicensis damnatis, sicuti suo loco diximus, qui se iudicio stiterunt, et supplicii libello diplomatis a rege concessi promulgationem audito cognitore regio petierunt. Conditionibus periclitipsum fuerat, sic enim rex ad famam voluerat, ut arx Sedanensis ab eo quem iuberet, totum quadriennium cum praesidio teneretur; isque * Netencurius designabatur, qui eam post mensem, rege ita iubente, Bullionio restituit. Sedamum rex cum pompa ingressus, ab urbis ordinibus summa gratulatione exceptus est, tanquam patronus, et publicae libertatis vindex, proque ejus incolunitate vota publica concepta, et post festam tormentorum disputationem in laetitiae signum, accensi ubique ignes. Ipse in arce hospitium sumptis, in qua per triduum moratus, et rebus pro tempore ordinatis Lutetiam modicis itineribus repetiit; datis, cum inde discederet, ad Aloisiam ^f Colniam Arausionensis principis viduam, quae pro Bullionio intercesserat, literis, quibus, successu culeans, se venisse, vidisse, vicisse aiebat, eo in gratiam recepto, quem ipsius generum vocabat, quem perdere noluerat. Ubi Lutetiam venit, eadem coram senatu ad gratulandum admissio reclusus, non tam expeditionem se suscepisse dixit, ut Sedamum, quam ut dominum ejus in potestate haberet, cujus manu et consilio potro in rebus magnis utiliter uti decrevisset. Ipse Bullionius paulo post regem secutus est, et pristinum in aula dignitatis, quasi nunquam abfuisset, gradum, eandem apud populum Parisiensem quam prius gratiam recuperavit, ubique libentissime conspectus.

XVII. Inde rex cum toto antio comitatu ad Germani-fanum aestate ineunte se contulit, unde dum v Eid. Jun. ad urbem revertitur carruca, qua vehabatur, cum regina, * Monpensierio, Vindocino, et ^b Contia, ad ⁱ Nuellium portum, dum ^b pontonem ingreditur, biga a ceteris equis decurrante, eversa est, et universi, qua profundissima aqua, summersi. Ad quem casum, qui in equis sequebantur per imbrem copiosum, se in aquam palliati, et gladiis accinssi, et ocreati, subito demittunt, et regem primum alioqui narandi periculosissimum periculo eripiunt. Andreas ⁱ Vivonus Castignetus reginae et Vindocino in tempore subvenit; Monpensierius et Contia non tam alte meriti aliorum ope servati sunt. Qui dum supernam pluviam vitatam cupiunt, nec descendere, uti semper in pontonibus tutius est, in animum inducere volunt, aqua subiecta copiosius madefacti, vitae periculum paulum abisti adierunt. Gratia Deo publicae aetate, et Castignereus grato gemmarum dono a regina remuneratus, qui postea stipatorum ejus ^m dux ut esset, assiduitate sua meruit. Sub id et Margarita regina, quae superiore anno ad urbem venerat, item de Catharinae matris amplissimis possessionibus Carolo ⁿ Valefio Arvernorum comiti, qui in Bastilia captivus atinebatur, et eorum, titulo donationis Henrici rtt beneficio, possessionem nactus fuerat, creditoribus item ipsius, et Valefii jus impugnantibus, movit. Jam ante dum adhuc ^o Ulfonii in Arvernus esset, ante quinquennium ^p Tolosae, in cuius territorio ^q Laureacensis comitatus ex eadem successione situs est, Valefio de eo licem moverat, et quasi substitutione post fratres ad eam vocata obstruenerat, praedudiciali iudicio, ut nisi creditores intervenissent, quantum ad Valefium, idem de ceteris bonis in Parisiensis senatus territorio sitis iudicium sequi necesse esset. Causa magna contentione acta, et tabulae doctales anni ^r cxxxix prolatae; tandem senatus uscente Maio de iuribus partium ampliore deliberatione sibi servata, interim censuit, ut testamentum Catharinae executioni demandaretur, et vi substitutionis, adimplante

INTERPR. * de Rignac, ^b de Valligno, ^c de Melesin, ^d Limoges, ^e de Nemois, ^f de Coligny praei. ^g d'Orange, ^h les ducs de Montpensier, et de Vendôme, ⁱ le prince de Conti, ^j le parr de Navarre, ^k le bar, ^l de Prieure de la Chastaigneraie, ^m capitaine des Gardes, ⁿ de Falsis comite d'Arvergne, ^o Ulfon, ^p Toulouse, ^q le Lauraguais,

afflipante cognoscere regio, pro quo Ludovicus Servinus loquebatur, bonorum possessionem Margaritae adjudicavit. Altero postea senatus-consulto xv Kalendas Quintil. a Valesio eorundem bonorum possessionem advocavit, et libere ea frui Margaritam iussit. Ea bona mox Margarita, titulo donationis inter vivos, in regem delphinumque contulit, ea lege ut patrimonio regio, quod vulgo Domanium vocant, unirentur; nec ullo casu, ullamve ob causam, alienari et ab eo avelli possent. Id actum v⁹ Eid. Martias; primum retento usufructu, quem rursus pensione grandi accepta, itidem remisit. Henricus III ante aliquot annos in * Sammarecliano suburbio domum ^b Charitaris nomine instituerat, cellulis et hortis egregie instructam: quo mortuo et supervenientibus bellis laudabile illud institutum diu intermissum fuerat, domo ipsa paene collapsa, quam rex nobilibus ad inopiam redactis, militibus militaris, senio effectis, quibus impense favebat, hoc anno attribuit, et ex nobiscomiorum, elephantacorum, xenodochiorum residuis rationibus, quas delegatis ad id iudicibus exade discuti et exigi jubebat, eam locupletavit, diplomate ea de re condito Nonis Quintilibus, et ad magnum concilium cum plena potestate de eis statuendi directo, quod senatum intercessione sua moram rei allaturum putaret. Quod tamen diu postea et multoties repetitis diplomatis agitatam, cum multi se opponerent, post magnos et inutiles sumptus ad extremum exita caruit. Jamque dies lustricus instabat, quo delphinus et sorores sacro lavacro jam ablutae ultima ceremonia impositis nominibus consecrari debebant. Apparatus in id magno sumptu Lutetiae, contagione per aestatem grassante, inde ad Blauidi-fontem translatus est. Invitatus, ut pro delphino fidejuberet, Paulus v, vices suas Francisco a Jousa sanctae Romanae ecclesiae cardinali episcopo * Sabinenfi, breviculo ad eum misso, transcripsit. xviii Kalend. Oct. S. Crucis die, res in arca veteris artis, a Philippo Pulchro beati Ludovici nepote olim structae, peracta: nam conclavia quantumvis spaciola, tantam multitudinem capere non poterant; sacra peragente Petro Gondio cardinali episcopo Parisiensi. Helionora serenissimi Vincentii Mantuae ducis conjux, reginae soror, quae Margaritam filiam ad ^c Barrensum ducem maritum adduxerat, matrisque munere defuncta est, et puero Ludovici nomen inditum, renovata beati Ludovici, qui olim ea loca incoluerat, et deserta sua ac solitudines vocare consueverat, memoria; a quo et stirps ea, quae hodie felicissime in Francia regnat, ordine legitimo propagata est. Filiae grandiori natu Diana Engolismensis, Elisabethae Clarae Eugeniae infantis Hispaniae vices gerens, Elisabethae nomen imposuit; pro minore Carolus dux Lotharingiae, et Joannes Medices Christianae Lotharingiae magni Etruriae ducis viduae nomine fidejusserunt. Peractis ceremoniis, lautissimo convivio rex universos excepit. Postridie equis pernecibus ad annulum decursum, et castello tumultuario opere a ^d Sullio peracto, oppugnatio inde tentata, inde obsessi cum se gnaviter defenderent, tormentorum crebra dispositione et artificiosis ignibus ad aliquot horas procerum oculis gratissimo oblectamento detinuerunt. Observatum a curiosis, ante et post peractas ceremonias, insolitos in coelo visos igneis, qui ab occasu in austrum et ortum definebant, quos curtus ignivomi confuso ordine sequebantur, hastas, sarissas, et brachia armata in altum ejaculantes. Iidem ignes triduo post visi, et concurrere equitum et pedum armorum in coelo acies, multaque utrinque strage edita ad extremum evanuisse. Nunc singularia fere superant, quae et ad rem publicam pertinent.

XVIII. TOLOSA cum allatum esset, in Missae canone, passim a sacerdotibus per cunctas dioeceses celebrantibus, orationem pro rege omitti, et in ipsis Missalibus

libris,

INTERPR. * Rouberg S. Mariani. ^b la Charité. ^c Presque de Magliano. ^d Bar. * le duc de Sully.

TOM. VI.

1 C

CICCVL. libris, * Lutetiae, Burdigalae ac Lugduni cunctis eam non infertiam, cognitor regius de ea re in senatu graviter expostulavit, et auctoritatis publicae opem imploravit. Ad cuius petitionem senatus decrevit, ut sacerdotes in solemnibus sacrificiis pro rege orationem antea semper usurpata deinceps adhibeant, librorum iis in urbibus eorum, in quibus inserta non est, usus prorsus interdictus; insuper addita sanctione contra infitiores et typographos, qui huiusmodi libros, in quibus illa inserta non erit, aut eudent aut ement; quibus et iniungitur, ut solum, in quo illa *Miseri* debet, sine mora recudendum curent; ni faciant, librorum amissione, et arbitraria coeptionis poena multentur. Id actum VII Idus Junias.

XIX. RENOVATA et Septembri sequenti contra thesaurarios, qui nimium quam multi sunt apud nos, et quotidie extatim multiplicantur, intolerando acerrimae plebis, in quam damnum semper recidit, onere, actio; et ne contra gratiam nuper factam iri videretur, expressum falsi crimen, de quo tantum quaereretur, quod semper exceptum intelligitur. Rei instigatores erant *Lisaeus* ^b *Costa Barjous*, et *Joannes* ^c *Bellofortias*, homines sine lare, ac nullis facultatibus; quorum hic ante biennium cum falsi postularius fuisset, abolitionem a rege impetraverat, diplomate ad praetorem Parisiensem et inferiores iudices directo, quod merito sibi a senatu metueret. Li montes aureos pollicebantur, et promissis auribus in aula audiebantur, multum repugnante Sullio; quem illi propterea in invidiam adducebant, quasi acerrimi explicationibus in occulto faveret. Perscripta ab illis capita, et summa impudentia in consistorio recitata, ac primum probata, quibus et fisci procuratorem in ea causa, et iudices delegatos a se nominari petebant. Itaque syndicatu facto, qui petebantur, libellum supplicem senatui porrigunt, et ad leniendam invidiam specioso iustitiae nomine camera instituta, quae de falsi erimine cognosceret; quae, quia res minus ex voto quadruplatorum procedebat, promissa grandi pecunia, et vix postea exsoluta, tandem fisci revocata. Tunc et postulata sacri ordinis XVI articulis distincta in consistorio discussa sunt, et cum primo capite ante omnia concilii Tridentini promulgatio toties petita, et toties sive rejecta sive elusa denuo instantius reponeretur, discrete a rege responsum fuit, ob eandem, ob quas decessores sui saepius interpellati eam dissuadens, causas, se quoque retineri quominus in illam consentiret; praecipua concilii capita in regias constitutiones ad ipsorum petitionem inserta; praeterea petentores suos antea cum Clemente VIII ea de re sedulo egisse, qui pium ac devotum suum in religionem affectum, et iustas excusationes in bonam partem accepit.

XX. PRO clausula rerum nostrarum huius anni, addetur decretum antiquae libertatis protrudenda regia auctoritate, Burdigalae factum in causa Philippi ^d *Prenneti* appellantis, tanquam ab abusu ad senatum, a sententia cardinalis ^e *Surdifii* archiepiscopi urbis: nam re publica disceptatione agitata, cum secundum appellantem XIV Kal. Januarii esset pronuntiatum, decreto per apparitorem *Surdifio* infirmato, ille contumeliosa multa in senatum et contra iurisdictionem regiam cum minis pro responsione effutivit; quibus ad euriam per apparitorem relatis, senatus prudentissime duos e suo numero, *Jaebum* ^f *Guerinium*, et *Joannem* ^g *Bernetum* delegavit, qui *Surdifium* adirent, et de responsione sua illum benigne admonerent; in qua nihilominus ille non solum perseveravit, sed eam sanguine proprio, si opus esset, obsequare se paratum ostendit. Cognitum praeterea ex *Andrea* ^h *Cochurio* sacri collegii sodali poenitentiario indiculum ab eodem ipsi porrectum, nomina praefatum et

INTERPR. ^a *Perrin*, *Bourdeaux*, *et* *Ygon*. ^b *de la Costa Barjot*. ^c *Bouffort*. ^d *Prennet*. ^e *de Sordis*, ^f *de Guerin*. ^g *de Bernet*. ^h *de la Confrérie chanoine de l'Eglise de S. André, poenitencier*.

confiliarioꝝ, qui iudicio interfuerant, cognitoꝝ item regiꝝ, qui in causa pro rege intervenerat, et paroni partis adversæ complacentem, qui omnes extra communionem ecclesiæ censura sua positi erant, cautionibus urbis, aliisque quibuscunque inhibitis, ne absolutionis beneficium cuiquam eorum impetirentur; ea sibi ac poenitentiaro suo servata. Viso indiculo a Coflurio tradito, et auditis Simone Priore S. Petri, Francisco Charronio S. Simonis, et Joachimo Joreto Podii Paulini curionibus, Matthæo item Granderio Franciscano, repetita ad extremum decreti ante IV annos contra eundem archiepiscopum facti memoria, quo vetabatur censuris uti contra regios magistratus munere suo defungentis, si contra faceret, x aureorum circulo muldaretur, senatus declaravit, interdictionem absolutionis in indiculo denominatis impediendæ a Surdisio factam, et ejus sibi ac poenitentiaro suo servatam facultatem, abusivam, offensivis plenam, et contra regis ac curiæ auctoritatem per contemptum factam. Injungit curionibus, sacerdotibus, religiosis aliisque ejus rei potestatem habentibus, ut nulla censurarum illarum habita ratione, indiculo comprehensis ad sanctam confessionem admittant, eisque absolutionis beneficium impertiant: ni faciant, in eos tanquam quieris publicæ perturbatores animadvertantur; verba contumeliosa in regem curiamque responsione sua comprehensa, indiculum item memoratum, induci et aboleri jussit; et ob idque ipsum multatam xv librarum circulo regi et xenodochiis exsolvendarum, commissis pronunciat, curiæ ingressu interdicto. Insuper verbis hujusmodi contumeliosis et censuris abstinere in posterum jubetur; si contra faciat, xxx librarum circulo muldetur. Et quia Podii Paulini curioni permisit, ut in trivis et plateis publicis extra basilicas coneliones haberet, quia id ad plebem concitandam spectare videbatur, eorundem decretorum prohibitum, ne quid hujusmodi in posterum fieret, ullæque coneliones extra basilicas, locis et diebus minime fieri solitis, injussu magistratus celebrarentur; qui contra facerent, in regia edicta commissis et pacem publicam turbare censerentur. Moniti item conelionatores, ut populum alloquendo nihil dicant, quod ad dissidium, contemptum, aut regiam auctoritatem imminuendam, et seditionem in populo excitandam spectet; poena in eos, si contra faciant, sancita. Ad extremum decretum, ut a curia delegati anquirere in eos qui in regia edicta commissis, aut deinceps committere audebunt, potro incessanter pergant. Id actum est Kalendas Januarias. Nuncio rei accepto, rex ejus cognitionem sibi sumpfit, ulteriorem executione prohibita, et postea multatam remisit, manente in ceteris decreto.

XXI. INTER hæc Philippus Gulielmus Nassovius tot annorum in Hispania captivus, et prillinae libertati ac bonis restitutus, Helionoram Borboniam Condæi fororem in uxorem accepit; ultra dotem hanc a rege gratiam consecutus, ut in antiquam Aradionensis principatus possessionem, a qua per hæc bella dejectus fuerat, restitueretur. Arcem tenebat Blaconus ex Allobrogica nobilitate vir primarius, Protestantium religioni addictus, quem vix tandem, nam initio tergiversabatur, scripto milite jussu regis Dignietius ad conditiones accipiendas compulit.

XXII. NUNC viri licet illustres, qui hunc annum sanctum morte sua fecerunt, memorabuntur. Ac primus inter eos Sotfredus Callignonus Navarrae cancellarius, Gratianopoli in Allobrogibus natus, ingenio, doctrina, rerum usa, et in iis explicandis solertia, ac morum suavitate cum paucis comparandus. Olim mihi puero et in scholis arcta cum eo familiaritas fuit, quæ per bella, locorum distantiam, et variis casibus aliquandiu disjuncta, postremis temporibus eoit, et in edicto Namnetensi condendo

INTERPR. * *Prince de S. Pierre.* * *Charron curé de S. Simon.* * *Joret curé de St. Paul.*
 * *Grandier Religieux du couvent de la Grande Obervance.* * *de Blacon, gentilhomme Dauphinois.* * *de Lejogues.* * *de Galignon chancelier de Navarre.* * *Grénoble.* * *de Nant.*

CDXCVI.
HENRICUS IV.

condendo cum eo communem operans per triennium integram ^a navavi. Quinquagesimum sextum annum aliquot mensibus supergressus fuerat, cum in lethalem morbum incidit; tota vita jucundissimus, quae subito in moerorem vertit, et gravissime primam tentatus, cum ad meam vocem se excitasset, vocem mihi funcliam statim reddidit, non tam viris bonis vitam esse optabilem; triiti non solum morbi sui sed etiam rerum nostrarum in posterum ^b augurio. Philippus ^c Porta ^d Austriae Carnutum natus ad ^e Boni-portis coenobium, cui antistes erat, haud longe ab ^f Arduensi ponte ad Sequanam, pridie Nonas Octobris, ad Deum migravit. cum LXI aetatis annum ageret. Is vitam placidam, et ad bene de cunctis merendum institutam, in poetica nostra exercuit, in qua excelluit, ut secundum Ronsardum, ^g Bellaium, et ^h Bellagucum, principatum in ea obtinuerit; neque minus propterea rebus maximis gerendis par: nam dum Annas ⁱ Jousa Henrico III rege quasi rerum in aula potiebatur, ipse in Jousae ingenio regnavit, et eo sublato ad pristinum studiorum considerandam rediit; in illo otio Gallicam Palmarum paraphrasin omni laude dignam meditatus. Nec multo post Reginaldus ^j Beinenfis Senonum archiepiscopus, quem adolescens et vir senem et grandaeum assidue colui, optime meritum de rege et nomine Gallico animam Deo, a quo acceperat, reddidit; paene octogennarius. Hic vir constantissime regias partes calamitosissimis temporibus tutatus est, sicuti illustri illius ubique in superioribus mentione vidimus; cum diceret, religioni, nisi salva republica, consuli non posse: salvam autem rempublicam servari non posse, nisi legitima successione servata: ob idque cum sublimiore dignitate esset dignissimus, ab ea semper exclusus fuit. Cetera quae de ingenio ejus, comitate ac miro temperamento addi possent, commodius alibi ^k dicuntur. Nunc Julius Lipsius venit commemorandus, de quo pauciora dicenda sunt, cum ipse victoris ad omnem posteritatem scriptis satis se illustrem toto orbe praebuerit. ^l Isecanio tribus a Bruxellis miliaribus natus honesta et antiqua familia, moribus et eruditione se ipsum magis nobilitavit, et Lovanii hoc anno aetatis LXI continuus pro re literaria laboribus finem imposuit. Tota vita Josephum Scaligerum coluerat, ab eo vicissim redamatus; qui exemplo suo alios ad celebrandam ejus memoriam provocavit, ut nullum a suis cum quibus vivebat, illustrius monumentum hodie extet, quam quod illi Scaliger

Lugdani

VAR. LECT. ^a navavi: quo in negotio eandem quam in adolescentia, in fere fidei et confidenter expertus sum; ut cum postea inde in senatu jam dicerem, de in consilio peneque primatum locum inserri, nos tamen esse, ut in hoc remus, et communicata consilio antiquae amicitiae fidentem in dies quiescentem inter nos suscitarem. Cum sequece cepit, quamvis tempore suspecto, nec morbus ejus contagione periculo careret, ei amice assiduus, donec circumvallatus, huc profectus, quas habitavi avito aedibus, urbe migrare, cum exire et tota fere familia coactus fuam: quod non tamen prius feci, quam cum postremo inivi. Cum morbus remissus videretur, ei Joannes Mirnus praestitissimus medicus, qui nobis pueri in schola Bursyensis olim praefuerat, de salute ejus anxium me bene, nisi quid morali accideret, sperare iussit; ea se plectam ubi rem reliqueram, et in Ptolemaei ad invitandam Bonelline vicecomitum locum meum cum amore tendam; cum Rupella discolor, nihilum de ejus morte nuncium accepit, ex eoque gravissimum dolorem concepi: quippe singulam amico et sapientissimo viro orthon, qui me domi in hiberno nostro opere, floris in eruditione pro republica capiendi, pleiunque titularem sustinebat, et flo praesenti ac suis quasi manu delectum erare non sinit. LXI annum ^{MS. Reg.}

INTERPR. ^a Dni Porta. ^b Chartre. ^c Abbe de Beaupre. ^d Prieur de l'Arche sur Seine. ^e de Bellay. ^f de Bellay. ^g de Jovoy. ^h de Beaucourt archevêque de Sens. ⁱ Eglin.

^a augurio. Reliqui duos filios paterna indole, si in meliora tempora incidissent, ei nautem foeminam letissimam datus superstitem habuissent, quae paulo post virum dilectissimum secum est. Hae de viro christiane pro amicitia quae mihi cum eo intercessit, digne laudat, quam alioqui obitum non fore esse credidit, qui et honoris in rebus nostris ubique fida mentis. Dum a contagione abessem, a tristitia minime toto timentis abissi, amissa abis duobus amicis viris egregiis. Philippus Porta ^{MS. Reg.}

^k dicuntur. Nec praeteriri debet Renatus Chopin in Andibus natus, et famulos in eum advocatus, jurum regni et praeteritum confederatum, item antiquitatem moralitatum, quae honoris scriptis illustravit, valde peritus. Eum, quod se per bella civilia turbis timere instituerat, multis ob id inivum, cum suspectis urbe exirentur, et ille memoriam patri aevi, sub quo stiperia tota vicennio fecerat, appellaret, quantum in me fuit, ab injuria vindicavi, et ut secrete domi manere posset, impetivi. Tandem acutae gravi, turbata nec sua ordinata familia, hoc anno defecit, posthabe Kalendis Februariis, aetatis LXX, ad S. Benedicti sepultus. Nunc Julius ^{MS. Reg.}

^a Lugduni Batavorum a se, Hugone Grocio, Dominico Budio, Daniele Heinsio, aliis, structum erexit. Huic addetur Helias Putschius domo Amuerpianus, ^b Augusta Vindelicorum oejundus antiqua familia, qui postea cum patre et matre Stadæ celebri Saxoniac urbe haud longe ab Hamburgo confedit; ibique literarum tirocinio factus, postea patre claro, a vitreo benigne educatus, Lugdunum Batavorum concessit, et auctore Scaligero Grammaticorum Latinorum editionem aggressus est; quam et ad exinum perduxit: sed eum notas ad eam pararet, ^c Stadam revertis morbo fatali prohibitus est, qui eum vix xxv annum aliquot mensibus supergressum, cum plura ab ejus egregia doctrina expectarentur, intra paucos dies ^a absumpsit.

VAR. LECT. ^a absumpsit. Mortuum fuit. Et hic senex ultimus fuit Laurentio Rodobadavit intus ejus amicus Conradus Rutenmanno. MS. Reg.

INTERPR. ^a Leydi. ^b Augsb. ^c Staden.

JACOBI

JACOBI AUGUSTI THUANI HISTORIARUM SUI TEMPORIS LIBER CENTESIMUS TRICESIMUS SEPTIMUS.

EPITOME.

DISSIDII inter pontificem et rempublicam Venetam exorti origo et series. Pro legibus patriis et juribus pugnabant Veneti, pontifex libertatem ecclesiasticam his infringi dicebat. II. Com Delphinus et Valerius cardinales rem ad concordiam adducere tentarent, Hispanae factioni additi, et Philippicus orator tantum pontificem ad praecipitandum negotium impellunt. Missi a pontifice ad nuncios suos duo libelli, ut eas senatus traderet. III. Grimanus dux sub id decessit, et in ejus locum electus Leonardus Donatus. Petrus Duodus extra ordinem ad pontificem a senatu missus frustra fuit. Referati interim libelli. Senatus ad eos responsum. IV. Pontifex, diplomate suo ad praefules Venetae ditionis missus, principem, senatum, et totam Venetam ditionem excommunicat et interdillo subjicit. Pauci episcopi huic detulerunt, et coetus ecclesiastici more solito celebrati. Contraria ad suos praefules mandata senatus. V. Jesuitae et novorum ordinum fere cuncti devoti Venetias relinquunt. Cum res ad bellum inclinare videretur, senatus tiremeis instruit, et novas copias conscribit. VI. Rationes, quibus Veneti censuram contra se publicatam apponunt. Ja. Gersonis sententia pro fundamentis posita. VII. Antonii Quirini senatoris populare scriptum, quo et legum contraversionum promulgatio sive renovatio multis verbis defenditur. Aliud et eodem tempore contra Pauli v. interdictum. VIII. Fratris Pauli Servitae reipublicae theologi considerationes. Ejus scripti summa. Bellarminus, Jo. Gersonis opusculis sub id cum praefatione anonymi editis, in auctorem anonymum et opuscula stylum strinxit. Huic a Jo. Marsilio ex ordine Seraphico responsum. Fr. Paulus Venetus, qui praefationis auctor credebatur, Gersonis defensionem proluxa et accurata apologia suscepit. Duo vota Astartis Colonnae et Caesaris Baronii cardinalis sub id edita. Multa alia scripta ab utraque parte publicata. Jo. Marsilius Romanus ad sanctae inquisitionis tribunal citatus, se defendit. Citatus et Fr. Paulus per literas comparere, deque innocentia sua protestatur. IX. Rebus exacerbatis pontifex exercitum instruit. Hispaniae regis ad pontificem literae artificiose scriptae. Fr. Castrensis ab eo Venetias extra ordinem missus. Fontanus copias conscribit. X. Cardinalis Jousa ad componendum dissidium a rege missus Venetias venit. Ejus in tractandis negotiis solertia. XI. Senatus contra Jesuitas exasperatur. Tandem decretum factum quo exilio perpetuo mulentur. XII. Jousa conditionibus per bimestre cum senatu agitat, Romam venit, ad audientiam admissus conditiones a Venetis oblatus, et quid illi vicissim peterent, exponit. Pontifex, nisi Jesuitae restituantur, omnes concordiae incandae rationes respuit. Quibus rationibus Perroni cardinalis pontificis animum expugnaverit. Aliae in peragendo negotio subortae difficultates superantur. XIII. Hispanorum artes ad disturbendam negotiationem. Jousa accepta diplomate Venetias revolat. Quae ab eo in interdicti revocatione et absolutione gesta. Dissidio composito Fontanus cum copias ex ea occasione scriptas non dimitteret, suspensi omnium et maxime Venetorum in Italia animi. XIV. Nefarius contra Fr. Paulum comatus.

EX AUCTORIBUS,

Allis et libris utrinque publicatis, Cardinalis Perroni epistola, Philippo Canesi Fraxineti literis, Cardinalis Jousae brevi relatione, Decretis senatus Veneti.

LIBER

LIBER CENTESIMUS TRICESIMUS SEPTIMUS.

LUSTRICO regionum puerorum sacro peracto, Franciscus a Jousa cardinalis a rege in Italiam Novembri proximo missus est cum amplissimis mandatis, ut ipse sacri collegii primarius * episcopus auctoritate regia partes suas interponeret, ad componendum gravissimum, quod inter pontificem et Venetorum rempublicam nuper exortum fuerat, dissidium; quod non solum Italiam, sed omnes Christiani orbis provincias etiam longe positas, non mediocriter turbabat: cujus repetita origine narrationem nunc continua serie ad exitum pertexemus. Pro legibus patriis, iuribus, libertate publica pugnabant Veneti; quibus contra pontifex libertatem ecclesiasticam convelli, et suam auctoritatem infringi clamitabat. Tandem a verborum iactatione et scriptorum hinc inde publicatione res in eo erant, ut utrinque ad arma deveniretur. Origo haec fuit. ^b Brisianum ex monasterio S. Augustini sodalem, qui virginem undecennem stuprasset, et postea, ne res emanaret, occidisse convictus fuerat, collegii illius sodales summa indulgentia ad trimeis damnaverant; cum senatus rei atrocitate commotus, in hominem e monasterio raptum denuo scortentiam fert, eumque morti addictum in partes secari iubet. Quidam et Dominicanus nomine Antonius, quod obsoleto habitu fratrem exulare iustum comitatus esset, et ipse, decreto senatus, exilio multatus fuerat. Postea et Scipionem ^d Saracenum sacri Vicentini collegii sodalem, hominem impudica vita infamem, qui non contentus matronam sibi * cognatam sollicitasse; cum nihil obtineret, etiam ejus aedeis tanquam impudicae iniuriose conspurcasse arguebatur; quod id ad publicam securitatem et honestatem pertineret, carceri anno superiore decenviri mancipaverant: sicuti et Brandolinum Valdemarinum * Foroliviensem Nervetiani coenobii antistitem, quod latrocinii in ^f Tarvisio territorio grassari, multos veneno locis vicinis sustulisse, in iisque sacerdotem devotum, proprium parocum et fratrem, multos item per sicarios interfecisse, et rem cum propria sorore habuisse, ac postremo magici artibus, ut libidinem expleret, oihl non impie fecisse, confectis probationibus argueretur. Præterea ante triennium Senatus decreverat rectores civitatum in toto Veneto statu viderent, ne quis sive religioni, sive sacris addictus, sive schola, sive collegium, aut alius quisquam solutae conditionis, sacras aedeis, coenobia, xenodochia in suae jurisdictionis territorio aedificaret, inconsulto et non consentiente senatu; qui secus fecisset, extra statum deportaretur, aedificiis et fundo ipso in fiscum addictis. Proximo item anno in causa Francisci Zabarella ^e Patavienfis professoris, qui aliquot jugerum particulas, quae censum Benedictino coenobio ^h Pragienfi S. Justinae coogregationis pendebant, confiniis jure a ⁱ Corfaro quodam vindicaverat, cum ^k Pragienfis jure domini in his sibi praelationis jus tribuerent, cognitione rei ad senatum devoluta, contra Pragienfes pro Zabarella pronunciarum fuerat, facto decreto, quo cavebatur, ne ipsi aut alii quicunque e sacro ordine nunc aut deinceps in bonis, quae a solutae conditionis hominibus possidentur, cum alienantur, jure praelationis aut alio quovis titulo aut colore, ad ea vindicanda admitti possint. Eodem et anno decreverat, Ut quod Venetarum urbis ratione anno ^l מרכסאמזכר statutum fuerat, ad universum statum et singulas ejus civitates interpretatione porrigeretur;

videlicet,

VAR. LECT. * cognatam honestis moribus sollicitasse MS. Reg.

INTERPR. ^a Doyen de Cordoue. ^b Brejien religieux de S. Augustin. ^c Antoin Jacquin. ^d Saracens chanoine de Vicenza. ^e de Forl' abbé de Nervetia. ^f de Tarvis. ^g docteur de Padoue. ^h monastere de Sts. Maria di Praglia. ⁱ Corfaro Corfati. ^k Palais di Praglia.

videlicet, ne cuiquam solutae conditionis bona relinquere, donare, aut in perpetuum oppignerare sacro ordini jus sit; si quae relicta et donata fuerint, intra biennium distrabantur, et pretium eorum ad quem de jure pertinet, cedat. Additum, ne cui qualicumque de causa bona soli vendere, donare, alienare in sacri ordinis favorem liceat, nisi permisso senatus, qui id sit concessurus, servare eodem, qui in juris publici bonorum alienatione usurpari solet, ordine. Alienationes aliter factae nullae declarantur, et fundus ipse fisco addictus, et in aeduios publicos poena sancita. Quae omnia fere se superflua acta cum Clemens VIII, sapientia ac moderatione clarus, prudenter dissimulasset, successor ejus Paulus V minime ferenda censuit; et statim initio pontificatus de iis in arcano cum oratore Veneto graviter exposulavit, et querimoniam publice Octobri crebrae insinuita, Quod respublica, dum sedes vacaret, legem scivisset, qua ecclesiasticis interdiebatur, ne quid soli et immobilium bonorum possent acquirere, quod concilio adversatur; addebatque etiam si idem altera lege antea scitum esset, tamen hanc expressiorem esse, et canonum auctoritate tam veterem quam novam legem protius abrogari. Itaque velle, ut abrogaretur, et orator Venetus ea de re ad senatum scriberet. Mense proximo orator acceptis a senatu mandatis ad pontificem rediit, et nihil illa lege contra libertatem ecclesiasticam decerni multis verbis ostendit; nam legem ad subditos solutae conditionis directam, de quorum bonis principi, qui neminem in temporalibus praeter Deum se superiorem agnoscit, secundum jura ac leges statuere licet. Nihil ecclesiasticis imperari aut injungi illa lege; non illis auferri rei doctae aut in favorem eorum quomodocumque alienatae pretium, sed possessionem rerum soli, ne tractu temporis subditi, qui onera ordinaria et extraordinaria imperii sustinent, bonis illis omnino spoliarentur, et impares tandem ad ea sustinenda imperium infirmum et omni opo desitutum deferant. Idem alios reges ac principes in suis ditionibus semper statuisse; et Caesarum quidem Valentianum, Valentis, et Gratiani extate ea de re constitutiones; nec B. Hieronymum in epistola ad Neptianum, cum licet severius scriptam legem improbare. Idem olim Carolum Magnum in Saxonia, Francorum reges a B. Ludovico ad Henricum III scivisse; idem Edwardum III in Anglia; Carolum V in Belgio sanxisse, et principis sanctioni Lovanienfium theologorum auctoritatem accessisse. Idem in Lusitania et Tarraconensi Hispaniae provincia observari: Genuae item et Mediolani; idque quotidie in illo principatu executioni demandari, et plerosque magni nominis jurisperitos, imo majorem eorum partem, ita censere, nihil illa prohibitione laedi ecclesiasticam libertatem. Quibus, et aliis rationibus et exemplis, cum non permoveretur pontifex; etiam subiecit, apud se statuisse, hortatorium libellum ad senatum super ea re mittere, et quo majorem oratori terrorem incuteret, cretulum similem contra Genuensis, qui sacerdotum oratori congregationes prohibeoerant, ei ostendit, et praefracte significavit, omnino velle se, ut senatus sine mora obediat. Tum de Saraceno et Valdemarino, qui diutino carcere attinebantur, querimoniam adiecit; et si quidem senatus ea re aliquo niteretur privilegio, onus probandi ei incumbere. Pervestigatone dein facta duo in pontificis archivis brevicula reperta, Clementis VIII, et Pauli III, quibus iurisdiclio quae a senatu in causis gravioribus contra ecclesiasticos in urbe exercebatur, discrete comprobatur. Sed replicabat pontifex, breviculis illis senatus iurisdictionem restringi, et amplius per bullam in Coena Domini omnino revocari; et postremo alterius legis, quam nesciverat, notitiam ad se pervenisse dixit, de non exstruendis sine senatus permisso sacris aedibus; quam item abrogari petebat. Haec orator, quantum ad iurisdictionem contra ecclesiasticos sic differebat, illam laudabili consuetudine et peculiari privilegio antiquissima observatione firmato niti. Nam exemptionem ecclesiasticorum

ecclesiasticorum a foro principis in criminibus minime ecclesiasticis, quae Justinianus civilia vocat, non esse de jure divino, sed beniguitate principum. Ab anno cccc salutaris, tractu temporis, gratiam sacro ordini factam, usque ad annum c13cxxx invaluisse, ejusque rei testimonia in Theodosiano et Justiniano codicibus passim occurrere; non tamen eos a suprema, quam in eos principes habent, exemptos, sed tantum a jurisdictione principalis magistratus. Intermedio tempore, ab anno c13cxl usque ad annum c13cxxx decreta de sacri ordinis exemptione a pontificibus facta. Atqui rempublicam Venetam ab anno ccccxxx jurisdictionem in ecclesiasticos exercuisse, cui Caesarum gratia ac privilegiis sacro ordini concessis derogari nullo modo potuit; quippe cum Caesarum imperio nunquam subiecta fuerit: ipsam vero in causis levioribus eandem exemptionem ordini ecclesiastico concessisse. Usam illum et consuetudinem ad annum c13ccccxxiv, magno pontificum consensu tenuisse; ab illo tempore brevicula Sixti IV, Innocentii VIII, Alexandri VI, et Pauli III extare, quae talem consuetudinem approbant. Ea quantum ad loca, ad omnes ditionis Venetae terras porrigi: quantum ad delicta, ad cuncta gravia extendi, in illisque furtum speciatim nominari. Quantum ad personas, neminem e sacro ordine non illis comprehendi, non ipsas Mendicantium, qui tot privilegiis gaudent, personas; non illam consuetudinem legi supervenisse, quae tempore, quod omnem memoriam superat, praeteriisset; quamquam jurisconsultorum consentiente sententia constet, talem consuetudinem proculdubio jurisdictionem tribuere, et legi ac privilegio pontificio aequipondrare; verum consuetudinem illam esse libertatem naturalem, omni ecclesiastica exemptione antiquiorem, cui proinde nulla pontificum superveniente constitutione, quippe non acceptata, derogari potuit. Nullo in regno, nulla in ditione pontifices tenere potuisse, ut exemptio decretis suis sancita locum haberet in crimine laesae majestatis; nam semper ordinarum magistratum de eo cognovisse, sicuti de controversiis quae ex oneribus a principe aut republica sacro ordini impositis, oriuntur. In Francia autem cunctorum regnorum antiquissimo, ita jurisdictionem a regibus eorumque magistratibus contra sacras personas exerceri, ut jus prehensionis cuivis iudici, etiam succincto quacunque, competat; reum autem in sella ignominiosa positum fore se rueri praescriptione, et ad iudicem suum remitti petere debere, quod illi in delicto communi sine conditione conceditur; in atroci, quod vulgo privilegium vocant, adjecta lege, ut iudex regis iudicio cum ecclesiastico interveniat, et post pronuntiatam ab utroque sententiam reus dimitti non possit, nisi litis actis prius cognitori regio communicatis; cuius et consensus debet accedere, ne si ab ea forte appellat, elapso reo, jurisdictioni regiae illudatur. Multis item locis in Italia clericos etiam non monitos a iudice ordinario puniri, si in amicum non suo deprehensi sint, neque eo casu exemptionem et decreta pontificia valere. Idem in Hispania usurpari, quando de vi publica et armata agitur. Et quamquam multoties pontifices in Veneto statu tentaverint in delictis item atrocibus exemptionem introducere, serenissimam rempublicam constanter jurisdictionem suam conservasse. Principi siquidem a Deo ordinato, si jus inviduendum in suos delinquentes, cuiuscunque sit conditionis, cum expedire bono publico visum, adimatur, una et regium nomen tolli. Proinde nihil senatum in ea re fecisse, in quo potestatem suam migrasse merito dici possit; tantum naturali libertate usum, semper antea legitime usurpata, et adprobata, initio pontificum tacto, dein et expresse consensu. Quibus rationibus cum inspecti aliquantisper videretur pontifex, ad tria capita quarum contraxit, quibus omni ratione satisfieri petebat, videlicet de lege anni c13ciii, quae novas templorum construtiones spectat, et lege anni c13civ, de bonorum immobilium acquisitione; item de jurisdictione in ecclesiasticos, qua senatum abuti dicebat.

II. INTER haec Joannes^a Delphinus cardinalis, cum Augustino^b Natio oratore, et Franciae item regis legato, denique cum Augustino Valerio cardinali, viro iusto et docto, et veneranda canitie scne, ultro citroque commcabat, ut rem ad concordiam adduceret; sed obstabant in consilio plerique cardinales, qui, sicut tunc in aula illa vulgo jactabatur, non tam de libertate ecclesiastica certabant, quam pontificis ingenium quieti inuolutum intricato negotio implicari gaudebant; ex quo cum se non facile expedire posset, moerorem ex eo mortiferum contraheret. Incendebant praecipue cum Paulus Sfondratus, audacia quam ingenio mellor, homo factionis Hispanae, et Pompeius^c Arrigonius cardinales, qui scriptis etiam faces subdebant, sed omnium maxime Ferdinandus^d Paceus Afcalonae dux, Philippi apud pontificem orator, qui per hoc dissidium, ad belli necessitatem compulso pontifice, de senatu Veneto, cum quo antiquas similitudines exercebat, ultionem sumebat; et pontificem per se contra Venetos imparem ad opem suam locandam, quam pararam ostendebat, eadem opera adigebat: coque consilio, ut si res tandem ad pacem inclinaret, cum pontifex nihil se in consilio posset facere, rei decus integrum, a quo se alioqui per Galliae regem, cui Veneti multum tribuebant, omnino exclusum videbat, aut partem ejus ad se traheret. Valerius et Delphinus vix tandem obtinuisse sibi videbantur, ut tantisper negotium suspenderetur, donec nova legato a senatu ad pontificem placandum adornaretur; eique obcundae destinatus fuerat Leonardus^e Donatus, integritate, gravitate, et longo tunc usu primarius reipublicae senator, cum belli incensores mutantem pontificem ad praecipitandum negotium impulerunt: missis duobus libellis ad legatum suum Venetias, ad Martinum^f Grimanium serenissimum ducem directis, ut eos senatui traderet; qui per errorem ejusdem exempli reperti sunt, cum adhortatorius alter, qui censuram complectebatur, adiunctus crederetur.

III. It oblatus natalis die cum Marinus Grimanius animam ageret. Itaque non referati illi, et post obitum ejus festinata comitia, ne per interregnum aliquid detrimenti respublica acciperet; in illaque Leonardus Donatus magno omnium consensu in principem electus est. Itaque ejus loco Petrus^g Duodus eques multis legationibus summa solertiae laude obiris clarus, extra ordinem a senatu ad pontificem mitteretur: referati interim libelli ejusdem exempli, quibus de legibus antiquis renovatis, et ad totam ditionem Venetiam porrectis acerbissime conquerebatur pontifex, easque sub poena excommunicationis latae sententiae revocari et induci, atque earum revocationem per totam ditionem publicari jubebar; additis minis, nisi sine tergiversatione obediretur, fore, ut sine citatione ad alia remedia deveniret. Ad ea a senatu responsum, discussis diligenter illis antiquis et novis legibus: nihil se reperisse, quod pontificiam auctoritatem possit offendere, aut quod non ipse statueret auctoritate principali ponerit; quippe qui superiorem non habeat, et ad quem pertineat videre, quae aedificia in suis civitatibus struantur, et qui homines ex eorum occasione in cas introducantur. Quantum ad alteram legem quae alienationem in favorem ecclesiasticorum a solutae conditionis subditis fieri prohibet, nihil nisi de bonis morte temporalibus decerni, tantumque per illam prospectum, ne per eorum alienationem imperii robur debilitetur; quod est veluti praecipuum Christiani orbis propugnaculum contra infideles a Deo oppositum. Proinde non credere in censuras incidisse, neque persuadere sibi posse, suam sanctitatem pietatis et prudentiae plenam sine ampliore causae cognitione velle ulterius minis denunciari infideli.

IV. ACCEPTO responso, quod et coram oratore Veneto lectum est, pontifex ultra modum excaudat, quod non alter libellus, quod per errorem accidisse diximus, de captivis sacerdotibus missus esset; ceterum frivolas a senatu adductas rationes;

illare

INTERPR. ^a Desjtes. ^b Natio. ^c Arrigius. ^d Pacheco dux d'Escalona. ^e Donato. ^f Grimanius. ^g Duodo.

flare sibi, quando minime satisset, extrema remedia tentare, injecta etiam bonorum emphiteuticorum, quae per omnia patrimonialibus exaequata sunt, mentionem, quamquam de iis leges controversae nihil starent. Itaque et de iis deinceps altum fuit silentium. Jamque Februarius iniverat, neque Duodus adveniebat, qui vix eandem exeunte mense in urbem appulit. Interim missus alter libellus, et a legato pontificio senatui iv Kalend. Martias porrectus, ad Marinum Grimanum, qui ante duos menses decesserat, directus; quo captivos sacerdotes ante omnia minis lisdem adjectis tradi petebat, qui consuetudinis ac privilegiorum vi a senatu in eos jurisdictionem contra sacras constitutiones sibi vindicantē detinebantur. Consuetudinem in iis rebus non valere. Quantum ad privilegia attinet, ad se mitti, ut ea examinaret, debuisse; iis discussis comperisse, rempublicam jurisdictionis sibi concessae suae excessisse. Proinde iubere sub poena excommunicationis latae sententiae, ut captivi in manus legati sui sine mora tradantur. Ad ea rursus a senatu responsum, tradere captivos perinde sibi esse, ac juri suo renunciare, quo semper antea legitime república, consentientibus et probantibus summis pontificibus, usa esset. Eam potestatem primis imperii fundatoribus a Deo datam, iude ad eos qui nunc rempublicam praeclatissime administrant, derivatam fuisse, et summa moderatione exercitam, nunquam legitimis jurisdictionis terminos excessisse, ac proinde confidere, suam sanctitatem in bonam partem accepturam, quicquid ea in re ad Dei gloriam, tranquillitatem publicam, et delinquentium castigationem, servato juris ordine, a senatu sit factum. Interea Duodus advenit, quem animi causa, et ut ipsi privatim gratificaretur pontifex, ad audientiam admisit, et re infecta dimisit; quippe jam typis excuso excommunicationis exemplo. Frustra ille universos cardinales oliscio salutavit, et rei magnitudine proposita, repúblicae periculo, quod ad cunctos orbis Christiani principes spectabat, praecipitem pontificem sulcare, aut ad tempus inlubere, dum rationes concordiae ab utraque parte inirentur, conatus est; cum nihil usi bona verba a singulari reportaret, post excommunicationis exemplar locis publicis affixum; id aeternum xv Kalendas Maias. Abducto secum Nanno, et insulato pontifice Venetiam petiit. Pontifex antea aliquoties ea de re in consistorio egerat, sed non rogatis sententis; quippe cui satis esset, quis animi sui sensus esset, collegio cardinalium ostendere. Tunc vero re deliberata consilium suum aperit, et postea sententiam rogavit, nimirum a sua dissidentis. Diploma ad praefatos Venetiae ditiosis singillatim missum, ut publicaretur, quo memoratas leges abrogabat pontifex; et nisi intra xxv dies a republica abrogarentur, et captivi traderentur, jam nunc principem, et senatum, qui nunc est, et deinceps erit, et totam Venetiam ditionem subiecit interdicto. Pauci episcopi necti an spe huius detulerunt; et M. A. Barbaro Aquileiensis patriarchae illud in sua diocesi volenti promulgare, Donatus novus dux, gravi oratione praefatus exilium, si pergeret, interminatus est; dein et ex pergula populum allocutus, non de religione, sed de república salute et libertate publica agi alta voce pronuntiavit. Inde contraria ad suos praefatos mandata mittunt, et ubique sacrum solemne templis apertis peragi, et coctas ecclesiasticos celebrari more solito jubent. Quod et toto dissidii tempore obtinuit. Vendraminus electus patriarcha Venetiarum Patavium se contulit.

V. ^aBARISONIUS Jesuitarum provincialis Venetias cum suo sodalio reliquit, et novorum ordinum fere cuncti devoti. Antiqui cum praefatis domi quæsi remanescunt, officio suo, ut prius, defungentes. Et cum a verborum iactatione res ad arma inclinare videtur, eodem tempore senatus xxv trizenis denuo instruit, quæ

* Palatinæ dictæ sunt, quod ad Palatii custodiam excubarent; vi item nominata cum

INTERPR. * *de Aquileia.* * *Vendraminus.* * *Palatus.* * *Barisensi.* * *Galerii Palatinæ.*

CIDI CVL.

HENRICUS IV.

cum apparatu bellico ex armamentario eduſta. viii cto. ^a Rhætorum condixerunt, et ad præſidium ^b Lotharingum Valdenſium copiarum terreſtrium ſupremum ducem mittunt, et per ^c Perdellum equitem Cæmentem ſignificant, 1200 equites, vii peditem cto ſecum adduceret. Qui tamen in hac cauſa, cum bellum contra pontificem geri videret, reſcriptus eſt: idque in cauſa fuit, ut renunciatum ab illo ex ea occasione præfecturam ſenatus in alios poſtea tranſtulit. Ad ^d Soncium copiae convenire juſſus in ſinibus Mediolanenſis principatus; quo jam Cordubeniſis legionis tribus ex Hiſpania venerat, et novos delectus habebat.

VI. PUBLICATA cenſura, dum cuncta ad bellum parantur, omiſſis legibus et captivis, de ea agi coeptum, et Veneti, ut populos et ditionis ſuæ ordines in officio continerent, illam oppugnabant; Primum ea ratione maxime, quod ſine citatione facta eſſet, quæ quia jure nititur naturali, cum omittitur, eam invalidam et nullam reddit. Nec enim citationis loco cenſeri debere, libellos illos duos iv Eid. Dec. ad ſenatum miſſos, quippe qui non licet præparent, ſed deſiniant, et leges controverſas nullas jam tum pronunciant. Multa inſuper omiſſa in ea et diſſimulara, quæ fulminationem illam irritam faciunt, de qua cum poſtea tot ſcripta utrinque divulgata ſint, ab iis qui cauſam Venetorum tuebantur, pro fundamento ius Joannis Gerſonis cancellarii Pariſienſis et ſamoſiſſimi ſua acere theologi ſententiam ſubſtraverunt. Is Caroli vii temporibus regius ad Conſtantienſe concilium orator auctoritate ſua et doctrinæ opinione pervicerat, ut multa in eo ſalutaria et memorabilia decreta infererentur; indeque re bene ad Dei gloriam et decus regni geſta reverſus, doctoris Chriſtianiſſimi non ſolum apud nos, ſed inter exterarum nationum ſummo conſenſu nomen meruerat; quod tamen tunc primum in dubium revocari coepit, quod formidandam cenſurarum auctoritatem et vim, ſententia ſua paulum elevare videretur. Sic enim de ea diſputabat, Clavium eccleſiaſticarum contemptum cenſuras parere, et eſſicere, ut a regula, qua pietatis diſciplina continetur, homines exorbitent; inde apud beatum Matthæum dici cap. xviii. 17. *Si peccaverit in te frater tuus, die eccleſiæ; ſi ille eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus et publicanus.* Contemptum autem multipliciter intervenire, aut certo conſilio et voluntate, aut per contumaciam inobedientiam, aut per ſolam præcepti tranſgreſſionem citra conſilium et contumaciam. Primo et altero caſu incurrere in cenſuras qui clavis contemnunt, tertio non item: nam licet, qui in Deum peccat, apud eum ſit excommunicatus, non ſemper tamen per eccleſiaſticam ſanctionem excommunicatum intelligi. Itaque ſi quid contra præſulis, qui manifeſte ſua abutitur poteſtate, præceptum fiat, cum, qui dum hoc ſcit et cognoscit, non obedit, non propterea clavium contemptum qui ad offentionem vergat, in ſe vel aliis generare, non illum clavium poteſtati inobedientem eſſe, ſed erroneo clavium abuſui; majorem adeo, quantum ad culpam, in præſule, qui poteſtate ſua abutitur, clavium contemptum eſſe, quam in eo qui non obedit. Itaque bene de eccleſia mereri et honorare illum, qui cuiſmodi præſuli in ſacram reſiſtunt, modo cum moderamine inculpatæ tutelæ; quomodo Paulus reſtitit Petro. Contemptum debere æſtimari et poteſtate legitima; alioqui præſules poſſe inducere qualemcumque vellent ſuper alios ſervitutem, ſi ipſorum ſententiis iniquis et erroneis ſemper eſſet obediendum. Proinde illud beati Gregorii, *Sententiam præſulis vel judicis etiam injuſtam timendam eſſe*, egeſte interpretatione: nam in genere minime verum eſſe, ſi timenda dicatur, propterea ſerendam, nec repellendam; imo accidere poſſe, ut obedientia illa in patienſiam aſinum, et timorem leporinum et ſenum evadat. Contemptum autem clavium in poſitiſe plus periculū habere, quippe ad quem, cum quis inferior ſua abutitur poteſtate,

per

INTERPR. ^a Grifſes. ^b de Lorraine comite de Flandremont. ^c Perdel cavallero Gremagn.
^d Baudouin.

per appellationis subsidium eatur: a pontifice deinde ad concilium generale; nam cum ante concilium Pisinum aliter observaretur, nunc expresse per Constantiensē ita asseri, et contrariam sententiam tanquam Sectarium damnari. Verum hanc cautionem adhibendam, ut in levibus causis concilii generalis celebritas minime sit imploranda, verum ad pontificem supremum episcopum appellationis beneficio eatur; ceterum contemptum clavium multis casibus non contrahi, cum pontificio mandato non obediatur. Nam si enormiter et cum offensione, potestate, quae illi ad aedificationem data est, ad destructionem abutatur, veluti si thesauros ecclesiae diripere, hereditates usurpare, aut in servitutem abjectam sacrum ordinem redigere in animum inducat, quis ea tolerari debere decreet? Quis non censuerit posse dici pontifici, Cur ita facis? Quis non assentiar, illi in faciem resistendum? Neque inobedientis censeri debere, qui contra huiusmodi iniqua decreta, potestatem magistratus saecularis implorant. Nam lege naturali instrui omnes ad vim vi repellendam, et homini libero et ingenio contra talem censuram minime iuridicam impune se tueri licere. Postremo tenendum esse, contemptum clavium, ex eo quae sequuntur, excommunicationem, aut devium a regula errorem, non incurri a iustiscripto sive theologo, dum iuxta conscientiam suam huiusmodi sententias timendas non esse aut tenendas asserit, praesertim si prudenter caveatur, ne propterea pusillis et infirmis offensionis causa praebetur; quippe ex iis complures esse, qui pontificem existimant Deum esse, omnigenam in coelo et in terra habentem potestatem, eorum stultitiam idonea instructione depellendam; qui si instructionem non admittant, illos haberi debere offensionis non datæ, sed acceptæ reos, hoc est, Pharisaicæ ex malitia innata prognatae, non autem offensionis pusillorum, quae ex simplicitate et ignorantia proficiunt. Ea in re scissuras summo opere vitandas esse, quibus contemptus clavium fovetur potius quam tollitur, dum per stultitiam vel ignaviam, homines se mutuo concursu impediunt, ne communem consensu in domo Domini ambulent, aliqui abutibus faveant, alii tollere volunt. Verum, quantum in nobis est, cum summo pontifice viam humilitatis et gratiosae demissionis tentandam esse, ut quas per se vel suos injustas sent sententias, melius instructis revocet et emendet. Sed si nihil humilis sedulitas prodedit, arripiendam esse virilem et animosam libertatem. Hinc alius altero scripto insinuat Christo, ex occasione cuiusdam a pontifice tunc temporis delegari, qui aiebat, sententias vice sacra latis, etiam si essent injustae, et timendas et tenendas: in quo tria quaerebat; an propositio illa falsa esset et erronea; deinde, an iudicio fidei reprobanda; postremo, an ejus assertor ad iudici judicium juris via vocari deberet. Beati Gregorii scitum esse, sententiam pastoris, sive justam sive injustam, timendam esse. Idem Urbanum asserere, sententiam scilicet episcopi valde timendam esse, sicut injussu liget. Atqui pontificem non solum pastorem et episcopum, sed supremum pastorem et episcopum esse. Contra beatum Hieronymum sentire, et ejusdem beati Gregorii illud scitum esse ex homilia xxvii: *Eum se ligandi et solvendi potestate privare, qui hanc pro sua voluntate et non pro subditorum juribus exercet.* Ex illud, tunc esse veram praesidentis absolutivum, cum interni judicis sequitur arbitrium. Postremo et illud, non debere poenam sustinere canonicam, in ejus condemnationem non est canonica prolata sententia. Atqui injustam sententiam et multis casibus evadere, nec pastoris, nec pontificis, vel ejus delegatorum sint tenendae, imo nec tenendae, veluti si sententia lata sit post appellationem legitimam; si continet errorem intolerabilem: nam pastorem in terris degentem, quin ipsam pontificem non sine peccato esse, et posse abuti sua potestate, quippe cum circumdatus sit infirmitate. Exempla in id adducta, si contra fidem et sacram scripturam, licet implicite, pronunciet. Si quid in veritatis et juris et vitae praediciū quidquam decernat, veluti

CDLXVI. si volens rapere sponfam alterius, in obirentis excommunicationis seriat sententiam. Item in praedictum iustae libertatis, veluti si volens civitatem invadere aliquis principis, censuris in tradere eam detrahentis agat. Item in eos qui suo regi et ipsius edictis, prout ratio postulat, obediunt. Huiusmodi censuras timere possit, iuxta Innocentium III in epistola ad archiepiscopum Senonensem, at non ex eo sequi observandas, quippe tyrannicam iniquitatem timere, at non teneri debere; imo licere eam contemnere vel persequi. Eam proinde sententiam tanquam erroneam et falsam fidei iudicio exagitantam, et illius assertorem, tanquam in fide suspectum, ad iudicium trahi posse, ut amplius se explicet, aut errorem in fide revocet, quem si pertinaciter taceat, iustitiae saeculari puniendum relinqui debere. Subiicit dein illustrius exemplum. Clarissimum regem Francorum in sua inauguratione, solemniter iurejurando ad iura et libertates ecclesiarum regni sui tuendas fidem obligasse, dein pluries praefatum concilium atque universitatem sui regni xx annorum spatio celebrasse, in hisque post seriam deliberationem ad ipsorum petitionem, per curiae suae supremam, parlamentum vocant, placitum decrevisse. Ut ecclesia Gallicana in se et in membris suis, ad antiquas suas et legitimas libertates reduceretur, nominatim in sacerdotum per ordinarios dispensationem et in electionibus faciendis. Eundem regem, et Carolum VII eius filium quadriennio post idem fecisse, et placitum illud solemniter promulgatione cum adiectione poenarum in rebelles publicandum mandasse. Si nunc accider, ut pastor aliquis, aut etiam summus pontifex aut per se aut per suos contrariam seriat sententiam, proculdubio esse eam injussum, et errorem non ferendum contra jus publicum continere, atque adeo usurpationem indebitam, nec proinde observari debere; praesertim cum eorum patribus Constantiae convocatis, sicut reges alii, se pro parte sua operam daturum promiserit, ut summi pontificis statum ordinaret: neque vero timere debere; et si quidem a meretriciae conscientiae hominibus aliquo pacto timeantur, at non propterea observari debere. Ex eo sequi hec regi, contra eos, qui talia contra ipsum et eius subditos tentant, tanquam contra regni sui usurpatores, se defendere, et subditos eo casu, praesertim ecclesiasticos ei praesto esse debere, et omnem praestare obedientiam, iuxta praeceptum apostolicum, quo iubentur obedire regi tanquam praecellenti, praesertim cum ad iurisdictioni sui observationem, et ecclesiasticae libertatis defensionem legitima potestate sua utatur. Vicissim regem ad suos protegendos obligari, si quid propterea ob obedientiam sibi praestitam injuriae patiantur, et in se eorum causam suscipere: hoc sub patrocinio et ecclesiasticis, et cunctos alios solutae conditionis subditos acquiescere debere, non plus sapientis quam oportet. Jure autem ac merito de suis regem conqueri posse, ac praecipue de ecclesiasticis, si in memorata libertatum infractione se tepidos, et tergiversatores ac claudicantes praebant, et posse ab iis per se aut per suos rationem exigere, cur contra decreta non solum concilii, sed etiam suorum praesulum et universitatum ire et facere praesumant. Ceterum de poenis in eos ob id infligendis, quo minus promoveat, ecclesiastica prohiberi modestia. Haec Gersio, cujus nomen in scholis ac collegiis nostrorum theologorum semper perelebatur fuit: scripta tempore obsoleverant, quae tunc Latetiae forte recula sunt, cum Ludovici Almaini archidiaconi Senonensis et aliis in eadem materia Ludovico XII regi publicatis libris.

VII. Hoc sublatro fundamento, multa a Venetis ad causam suam tuendam suscepta. Primarius senator Antonius Quirinus populare scriptum plenum vehementis officii ante omnes divulgavit, quo et legum controversiarum promulgationem sive renovationem, multis verbis defendit, et nihil nisi ex necessitate et honeste et iuste

VAR. LECT. * regem, cum filio legitimo nunc regente novissimo, quadragesimo MS. Reg.

INTERPR. * de Sen.

iuste a senatu in ea re factum contendit. Sacrum ordinem in ditione Veneta decies centena aureorum circiter annui redditus possidere: si ea per donationes et novas acquisitiones amplificare pergat, cum tempore futurum, ut qui ex eo ordine pauci, et ab omni onere sunt immunes, superfluis divitiis abundent, reliqui omnes, qui onera imperii sustinent, ad inopiam redigantur: quo quid iniustus? Igitur necessitatem senatui, ad cuius prudentiam pertinet, ut suorum commodis invigilet, impendentem ruinam ab his avertat, impositam, ut tanto malo in tempore occurreret. Nec minore prudentia factum, ut novorum templorum ac monasteriorum constructio, nisi ex senatus consensu, prohiberetur. Jam et aedeis sacras in urbe aedificatas, et merum subesse, sed religionis praetextu novi et incogniti homines paulatim in ditionem suam irrepant, et novis moribus, machinationibus, seditionibus, infidelis, praestitum tempore hoc suspecto, causam praebant. Id enim ad publicam securitatem spectet, senatum sui officii duxisse, partes suas interponere, et videre, ne quid detrimenti ex eo republica caperet. Quantum ad jurisdictionem pertinet, mirum videri, pontificem primis suis auspiciis in dubium non solum revocasse, quod, videntibus consentientibus ac probantibus decessoribus suis, Veneti tam diu rite et recte fecerunt; sed etiam propterea ob id in ipsos inauditos edictorum severitate vindicandum existimasse: nam senatum in levibus criminibus jurisdictionem integram ecclesiasticis reliquisse, atrocium criminum cognitionem sibi semper servasse; nam et hoc publicae eidem securitatis interesse, ne facinorosorum, cuiuscunque sint conditionis, delicta impunite mancant: et ad contemptum supremæ potestatis suae pertinere, si suorum injurias negligere cogantur. In illa civitate, in qua tot crimina horrenda a duobus illis carcero mancipariis admissa sunt, multam et generosam bellicisque studiis inuenerunt et injuriarum omnis impatientem nobilitatem florere, quam nisi auctoritate sua ab injuria senatus defendat, proculdubio sit, ut quisque privata sibi ultione satisficiat. Quod quam mali exempli, quantumque periculi, in omni bene ordinato imperio secum trahat, videre omnes. Libertatem ecclesiasticam non in eo consistere, ut sacris initiati immunitate sibi concessa ad libidinem et aliorum injuriam impune abutantur, sed potius in plena rerum sacrarum administratione, verbi divini praedicatione, et sacrosancti muneris libera functione, quae cum minime a republica impediantur, immo omni cultu ac reverentia juvetur ac foveatur, non esse quod pontifex de ea legibus et decretis illis labeclata jure conqueri possit. Proinde considerare, ut Deus iustam causam suam minime deferat, in cuius patrocinio respublica, quae alioqui tot insignibus devotae suae obedientiae et meritorum monumentis sanctam sedem obstrictam habeat, libentissime acquiescat, et non solum pleraque in Italia civitates, quarum salus in eadem hac causa vertitur, sed etiam externa regna, quae eodem jure utuntur, periculum commune minime negligant: ac postremo sperare, ut pontifex pro paterna bonitatis sua melius instructus et animatus, de rigore aliquid remittat, et consuetis praecepti consilio emissas mature re perpenſa tandem revocet. Huic scripto supremum decemvirorum concilium subscripsit, postquam a vi theologis suis, et iv jurisconsultis approbaturum fuit. Aliud et eodem tempore contra Pauli v interdictum divulgatur, testimonio Petri Antonii Ribetti archidiaconi vicarii generalis, *Frater Pauli Veneti reipublicae theologi ex Servitarum ordine, F. Bernardi ^b Jordani, Michaelis *Angeli Bonicelli, F. M. Antonii ^d Capelli Franciscanorum, F. *Camilli Augustiniani, F. ^f Fulgentii item Servitae firmatum, quod xix propositionibus absolvitur; quo et exemplis et rationibus ac rebus recentibus ex jure Canonico petitis convincitur, ecclesiasticos in ditione Veneta non teneri observare interdictum, et principem posse ac debere citra peccatum prohibere ejus observationem.

VIII.

INTERPR. * *Fra Paolo de Fazio de l'Ordre des Servites, theologien de la Republique.* ^b *Gior-*
dano. ^c *Agostino Bonicelli.* ^d *Capella.* ^e *Camilla.* ^f *Fulgentio.*

ratione et prudentia ſumma etaratum, quo otigo prima et ſeries rei repetitur, et quid urtinue aut praecipitanter aut officio actum geſtumque, plene explicatur. Leges quae impugnantur, tanquam acquiſitae a legitimam habent poteltatem laiae defenduntur, et iuriſdictio principum in ſubditos, atque adeo ſacrum ordinem, ex Dei verbo per beatiffimos Petrum et Paulum ſancita aſſeritur, et patrum teſtimoniis confirmatur, exemptiones clericorum beneficio principum conceſſae probantur, libertas eccleſiaſtica amplius diſcutitur, ac demum tota diſputatio B. Leonis papae hac ſententia concluditur, Manere Petri privilegium, ubicunque ex ipſius ſententia acquirere iudicium, nec nimium eſſe vel ſeveritatem vel remiſſionem, ubi nihil eſt ligatura vel ſolutura, niſi quod B. Petrus ſolvit aut ligaverit. Prodit dein liber anonymi auctore, cuius VIII capita, quo probatur, principes nullo interſectio medio, poteſtatem, qua utuntur, a Deo derivatam habere ſine ulla exceptione. Chriſtum noſtrae ſalutis auctorem, quanquam Patri, qui Rex regum, et Dominus dominantium, aequalem; tamen carne humana et exuviis mortalibus circumdatum, ſicuti nec ante mortem, ita neque poſt reſurrectionem regnum terreſtre in hoc mundo exercuiſſe, et Petrum eius vicarium, maiorem, quam ipſe exercuerit, poteſtatem ſibi vindicare non poſſe. Poteſtatem nomine clavium beato Petro a Chriſto promiſſam mere ſpiritualem eſſe. Exemptionem ſacri ordinis a principum iuriſdictione, et in perſonis et in bonis, non divini ſed humani iuris eſſe. Venetorum principem, qui poteſtatem a Deo conceſſam habet, neque ſuperiorem in temporalibus, quae vocant, agnoſcit, dum leges circa bona eccleſiaſtica in ſuis ditionibus ſita, condit, et in ſcincroſos et atrocium criminum ex illo ordine reos animadvertit, de bonis item, quae nondum ad eccleſiaſticos pervenerunt, poteſtate a Deo conceſſa, ſtatim, minime peccare. Proinde, nihil peccante republica, ſi a Paulo v. nihilominus cenſuris publicariis ſeriat, et ſacra templa interdicta ſint, ſententiam contra eam laiam jure communi, atque etiam divino, nullam et invalidam cenſendam, neque obſtare quod ex B. Gregorio aſſeritur, ſententiam paſtoris ſive juſtam ſive injuſtam eſſe merendam. Hic quippe non de injuſta, ſed nulla agi ſententia: nam nullam non eſſe metuendam, et Dominicum a Soto et Navarrum doctorem conſtanter tenere. Hunc libellum ſuppreſſo nomine vulgatum Fr. Paulum ſcripſiſſe Romae eruditum eſt, et ab eodem duo Joſeph Gerſonis opuscula cum praefatione edita. Itaque Robertus Bellarminus cardinalis, ſummo vir in controverſiis diſcutiendis acumine praeditus, et tot polemicis ſcriptis editis elarus, omiſſis confiderationibus, quibus Fr. Paulus nomen ſuum praefcripſerat, in auctorem anonymum et opuscula ſtylum ſtrinxit, et ante omnia graviter expoſtulat, quod contra ſancti Tridentini concilii decretum, Veneti, qui illud ſolemni deliberatione ſine exceptione anno MDLXXVII probaverunt, in ſuis ditionibus libros de rebus ſacris ſine auctoris nomine typis mandari pariantur; nam vel eo ſolo in cenſuras incurrere. Telum hoc potentiffimum roto hoc diſſidio adverſus ſereniſſimum rempublicam fuit, quod concilium Tridentinum probaſſent; quippe quo eundem conſultationes et decreta pontificia, quibus ſuprema illa poteſtas aſſeritur, vi ſacri oraculi tara et firma habentur, et denuo ſcincuntur, et quorum auctoritate quicquid contra nuperas cenſuras objiciebatur, conſeſſum ſine negotio diluebatur; haecque veluti praefcriptione plerique in circulis, ſine alia diſputatione, os loquentibus obſcurebant, et ſcribentibus diſceprandi libertas praefcripſebatur. Bellarminus ſuo ſcripto octo illas propoſitiones plane confutat, et Navarri doctorem male acceptam atque adeo male adductam ſententiam evincit. Tum horrendis ad ſervanda interdicta exemptionis eundem adhortatur; Boleſlai Poloniae regis a Gregorio VII devoti, qui deſpectus a ſuis

suis et invisus exteris, rebelliones magnas et dissensiones in regno passus est, et ad extremum extra se posuit, et vectores per sylvas sereno more cum canibus venaticis errans, cum repentino calu exspirasset, ab ipsis devoratus est: dein Lodoici ^a Balotii Caesaris, qui Joannis XIII et Benedicti XII spretis censuris, tandem lapsante aequo, subita morte correptus fuit, non facta poenitentia, nec a peccatis per confessionem expiatus. Haec ex S. Stanislaw episcopi vita, et Joannis ^b Villanii commentariis a Bellarmino prolata. Cum aliquandiu postea alium fuisset silentium, et ad scriptum suum non responderi diceret Bellarminus, multique ea de re Romae exultarent, ecce Joannes ^c Marfilus Neapolitanus ex ordine ^d Seraphico, qui tractatu de interdicto a decemviris probato subscripserat, prodit, qui contrario scripto anonymum defendendum suscepit: et in advertario alios erroris insinuante, innumeros, ut fert scriptum, errores notat, Navarum pro se facere ostendit, et ex ejus enchiridio aliquot propositiones elicit cum Gerfonis doctrina consentientes, imprimisque illam, excommunicationem esse nullam et invalidam, quando continet errorem intolerabilem; cuiusmodi esse eam, quae contra aliquem deestitutur, qui aliquid recte fecerit; proinde principem, qui recte fecit, eum prohibuit, ne interdictum servaretur, quippe cum illud vergeret in periculum divini cultus et religionis, non peccasse, sed potius Navarii sententiam diserte secutum esse. Deinde exempla illa elevat, nam Boleslaum non ob pontificis censuras, verum ob impietatem et vitam scelera vitam miseram perisse. Lodoicum autem Caesarem non morte subita, sed veneno ab inimicis propinato, quod multis bonis principibus evenit, vitam finisse, idque ita tradere Luitprandium, et Platinam insignem pontificiae historiae scriptorem. Tum alia duo exempla ex eadem historia in contrarium adducit, Joannis XII, qui episcopos, quod mandatu Orthonis i causam suam discussissent, diris devovisset; illos autem minime interdicto denulisse, neque tamen sama consilare, quemquam eorum propterea morte misera perisse; alterum Bonifacii VIII, qui, verba sunt Platinæ, ^e imperatoribus, regibus, ^f principibus, nationibus, populis, terrorem potius quam religionem injicere, quique ^g dare regna et auferre, pellicere homines et reducere conabatur, aurum undique conquisitum plus quam dici potest sitiens: discere hujus exemplo debere principes omnes tam religiosos quam saeculares praecesse elero ac populo non superbiae contumeliose, sed sancte et modeste, ut Christus rex noster, cuiusque discipuli ac veri imitatores; et malle a populis amari quam timeri, unde tyrannorum pernicies oriri merito ^h solet: ad extremum concludit, summum pontificem nudum a donariis et privilegiis principum, jure pontificatus nullam habere laicam potestatem, neque supremam, neque mediam, neque infamam, neque actu, neque habitu, idque ex Navarii ejusdem sententia, quam ex B. Bernardo transcripsit. Artificium Bellarmini notat, in eo, quod non ante suum scriptum evulgaverit, quam a congregatione cardinalium, cuius ipse ex pravo sensu multa colligat, quae Sectarium malum et scissuram redolant. Quod res confundat, ut ex ea confusione contra mentem auctoris multa consingat. Quod asserat omnis logicae ignarum esse VIII capitulum auctorem, ut hac praesudicata opinione quod ex suprapositis in fine colligatur, lector tanquam absurdum rejiciat. Quod in typographicis erratis immoretur, ut ex scripturae erroribus auctorem in erroris opinionem apud lectorem trahat. Quod multa ponat, tanquam confessa, quae sunt in quaestione, et his opiniones suas et cavillatorias reprehensiones superstruat. Quod denique

INTERPR. ^a de Beziere. ^b Villani. ^c Morfius. ^d de l'Ordre de S. François.

TOM. VI.

3 G

denique prohibita lectionis scriptores plerumque in testimonium adducat, et sententias ex iis minime damnatas proferat, ut si simileis in iis, quos exagitare nititur, reperiat, illicet ebs tanquam Sectarii mali et seissurae suspectos ac reos faciat. Scripserat et contra Gersonis opuscula Bellarminus, ipseque eo scripro dum in praefationem et ejus auctorem invehitur, Christianissimi doctoris nomen, quod non solum apud nos, sed magno consensu inter exterarum gentes hac usque meruerat, auctoritate ejus elevata, adimebat; quippe hominis, licet pii et docti, tamen ut per seissurae tempora in scholis Galliae, ubi pontificia dignitas in arcum cogeatur, educari, et erroneas opiniones in calore illo secuti; proinde non esse, cur Veneti se talis theologi nomine in causa non bona tueantur. Septem primas considerationes leviter et molli brachio tractat. In octava, ubi de concilio Constantensi, et concilio in genere supra pontificem auctoritate agitur, diutius haeret, et manifesto errore peccasse Gersonem dicit: nam in eo patres haud diserte pronunciasse, haeresim esse negare concilium esse supra papam; et quanquam Martinus v decreta in eo facta confirmavit, id tantum de iis intelligendum, quae servata forma et post examen, et rem discipratam facta sunt, sicut ea, quae Wiclef et Hussi doctrinam damnant; at non illud de concilio supra papam potestate ejusmodi esse, quod schismatis tempore factum, non ut in posterum valeret; itaque Plenum in concilio Mantuano diris eos devovisse, qui a pontifice ad concilium appellabant. Eandem censuram a Julio ii postea renovatam, et quotannis in Coena Domini ritu solemni repertam. Dein et id ipsum sacrae scripturae testimoniis, antiquorum canonum, et conciliorum auctoritate amplificat; et potestatem supremam non corpori, sed capiti ejus, hoc est, Petro in ecclesia concessam evincit, quam ille ad successores suos legitimo ordine transmisit. Id continua conciliorum serie liquere, ac postremo Lateranensi sub Leone x celebrato, cuius xi sessione suprema pontificis supra quodvis concilium potestas verbis discretis asseritur, ac proinde licere ipsi soli cogere, transferre, et dimittere concilium. Cum igitur concilia ipsa se pontifici tanquam inferiora subiciant, quam temeritatem et impudentiam esse, privata singularium hominum opinione supremae a Deo ordinatae potestati velle superiorem imponere? Inde destructis ceteris Gersonis considerationibus priore scripto comprehensis, ad alterum transit, quo doctoris Gallicani, de delegati pontifici dictorio, quod errore non carere minime inficiatur, sententiam tanquam nimis rigidam fugillar, et potius interpretatione adjuvari illud debuisset contendit. Tum adductum de tyranno exemplum tanquam leve et imaginisum rejicit, tandemque colligit, totum Gersonis argumentorum robur in eo verti, quod putaret pontificem non habere potestatem mutandorum antiquorum Canonum, in quibus Gallicana ecclesia tunc libertates suas reponebat: nam cum ii a conciliis facti sint, proinde mutari non posse ab eo, qui concilio sit subiectus. Atqui demonstratam prius hoc principium esse falsum, et Lateranensi concilio memorato pragmaticae tanti a Gersonis factae, et quam ecclesiae Gallicanae tuebantur, expresse detegatur fuisse, et nunc per concordatam inter Leonem x et Franciscum i facta, non amplius libertatem Gallicanarum adversus pontificem opponi ac nominari, sed regem Christianissimum et Galliae episcopos pacem et unionem cum matre sua, quae est ecclesia Romana, et ipsorum patre, qui est pontifex vicarius Christi, et beati Petri successor, colere. Verum hoc ultimum Bellarmini scriptum adversus Gersonis opuscula, et praefationem iis praefixam, minime responso eavit; et cum finem scribendi factum omnes putarent, Fr. Paulus, qui auctor praefationis credebat, et opusculorum edendorum, quae disputationi contra censuras institutae pro fundamento, sicuti antea diximus, subtraherent, iam renudato animo, et nomen suum processus, illius et Gersonis defensionem prolixa et accurata apologia suscepit: qua quae subtili ingenii felicitate ille transcurerat, sortitus pedem figens, singulas scripti particulas examinat, et non tam in adversarii

adversarii rationibus confutandis, quam in Gersonis sententia confirmanda immota-

CCLXCVI.

tur, saltemque non esse et erroneum, quod ille ponit et ostendit, concilium esse supra

HENRICUS IV.

papam, sed a Franciae sacris collegiis et scholis theologorum id constanter teneri.

Post pragmaticam vero Lateranensem, ut ille ait, concilio abrogatam, quod una libertates in Francia sublatae dicat; quod libertates pragmatica sola niterentur; puerile plane esse, cum nemo nesciat diu ante pragmaticam illas libertates in Francia et ab omni antiquitate usurpatae fuisse, quae ne fragmenta putentur, ad certa capita redacta in opusculo Lutetiae cuso, anno 1515 XCIV referantur, quorum haec praecipua: Ne quid pontifex iubere aut decernere valeat, quod regiam potestatem spectet; si quid iubeat, non teneri subditos ei obedire. Pontifex etiam in spiritualibus supremam potestatem habeat, tamen in Francia absolutam et infinitam potestatem locum non habere, sed canonum limitibus et antiquorum conciliorum in regno receptorum decisionibus circumferibi; in eoque consistere libertatem ecclesiae Gallicanae. Item, etiam concilia cogi non possint sine pontifice, clave non errante, qui caput et princeps totius militantis ecclesiae, et pater communis omnium Christianorum habeatur, neque in iis quidquam decerni debeat, nisi interveniente ipsius auctoritate; tamen nunquam obtinuisse, ut in supra concilium potestatem haberet, verum ipsum ad decretorum et placitorum synodi observationem teneri, tanquam praeceptorum ecclesiae, quae universali illo conventu reprobantur. Proinde Fr. Paulus colligit, verum non esse, quod adversarius dicit, libertatem ecclesiae Gallicanae amplius in Francia nullam mentionem fieri. Contra ejusdem Fr. Pauli considerationes non scripserat Bellarminus; verum eas peculiari libro impugnavit Jo. Antonius * Bovius Novariensis Carmelitanus, contra quem longo et aequo accurato scripto disputavit Fr. † Fulgentius Brixianus Servita, quod et tunc editum est. Et cum quaedam pro causa Venetorum Lutetiae, sicut suppressis aut inognitis nominibus, fuissent publicata, legatus pontificius, ne vinci videretur, card. Bellarmini responsum ad tractatum contra interdictum a vi theologis subscriptum, in Gallicam linguam transferri, et Lutetiae item recedendum curavit. Et alia insuper duo vota et sub id evulgata sunt cardinalium Africanii * Columnae episcopi Praenestini, et Caesaris Baronii nobilissimi Annalium ecclesiasticorum scriptoris, qui censuras non solum summo opere laudabant, sed etiam pontificem ut earum executioni strenue insistere, pleno affectu hortabantur. Columna severe admodum in episcopos senatus nimis morigeros perorabat. Baronius, quod locum de gentium vocatione et baptismo ex Actis, *accide et munda*, ad causam Venetorum, atque adeo ad excommunicationem traxisset, a Jo. Marfilio, qui contra illa vota scripsit, reprehensus est; quod tamen illi licuisse per allusionem Gerardus † Lopperius Frisius, opusculo mox Romae edito, confirmavit. Ad votum suum Baronius paraneism ad Venetos addiderat, qua centonibus et facta lege more suo confutis aculeate eos carpebat, et repetitis quasi per transcurram controversiae capitibus sine ampliore disceptatione rempublicam ad obedientiam hortatur; nulla praemissa initio salutatione, quia cum devotis ageret, et in fine tantum adjecta et beato Augustino contra Donatistas clausula, ut 'haec epistola sit, si velint, correctio; si nolint, testis.' Cum res huc usque a primariis illis cardinalibus, Baronio et Bellarmino, gesta esset, cum quibus paria illa Fr. Paulus et Fr. Marfilio commissa fuerant, quibus et succedens Fr. Fulgentius accessit, post obtinatum in amplissimo orbis theatro super re maxime seria certamen; plerique, ut olim inter gladiatores interdum accensis animis fieri solleverat, promissa caede gregem et evertatim concurrere *coeperunt. Interea citatus Romam ad sanctae inquisitionis tribunal primum Joannes

Marfilio,

VAR. LECT. * *Bois de Novara.* † *Fulgentius de Brescia Servita.* * *Columna ecclesiae de Polof-*

trina. † *Lopperius de Frige.*

plena, fictitiosa, manifesto falsas, quarum contrariæ disertis verbis expressæ in fâ-
cta leguntur scriptura, dum in causâ Venerorum pro utilitate ecclesiæ discutit, illa-
tum sibi dicit, schedulam contra se Romæ affixam, instante Lodoico^a Bodoico fiscalis.

CIDCVI.
HENRICUS IV.

quantumvis a senatu esse prohiberetur, tamen ac-
cedit senatus noster invidiosus inde licentia, ut
in re maxime satis indigne habuerat. Gra-
vioris momenti publicata ab eis qui Venerorum causæ
faverebat scripta, in causâ Sigismundi archiducis Au-
strie, et Gregorii Hamburgensis sua ætate doctissimi
J. C., nunc primum edita. Nic. Cusani cardinalis
episcopus Broicensis, quæ urbs est in Austricarum
diocesi, cum multa contra consuetudinem et Ger-
manie libertatem, sicut Sigismundo videbatur, se-
cundum usum in Italia receptum ordinari, in gra-
vem cum Sigismundo contentione incidit; et, post
acerbissimos verborum, viâ addita; et cardinalis in cus-
todiam datus est: quo cognito, pontifex, a tunc
erat Pius II, executione et maleficio accluserunt in-
fideliter: itaque ad pontificem ab eo mittitur Grego-
rius Hamburgensis, qui factum excusaret, qui
quod actum, cura pontificis olim in Germania col-
lecti amicitia in (quodam) ejus honorifica mentio ad-
hoc in Aeneas operibus habuerat) solentis causam
suum tunc pontifici rursus est, qui utrumque, et archi-
ducem et qui orationem, executionibus duri devo-
rit; a quibus Hamburgensis appellacionem interp-
ta, etque in urbe publicavit. Inde, dum pon-
tificis archiducem insequitur, ipse in Bohemiam can-
cellis, et uxore ducta executionem continere pre-
se tulit. Sic res ab Alberto Constantino in Vindalia, et
alio ratum. Eius rei tunc acta publicata sunt:
epistola PII et ad episcopum Bafilensem, nam ap-
pense censuræ exemplum non erat, Romæ datum
anno MDCCCCLXXI; quæ incipit cum quod com-
munionem cum Sigismundo duri devoto servaret,
et ut eum in possessionem daret, etiam mandavit, et in-
terdictum observari jubet: sequitur libellus appella-
tionis Sigismundi ad sanctorum pontificem et generale
concilium intendendum vel infirmum: appellatio
et pro re ab Hamburgensi adjecta: contra quam cum
Theodor. Lesau episcopus Feltrensis vehementer
scripto replicasset, Hamburgensis apologiam copio-
sam publicavit, quæ et appellacionem suam tuebatur,
et contra Constantiensis synodi decretum facere eum
dicebat, qui libertatem illis sanctam impeditat.
Adjecta, et ejusdem Hamburgensis admonitio de in-
justa usurpatione populi R. ad imperatorem, regem,
et Christianissimos principes, tempore Eugenii IV
scripta. Eo scriptum illud majorem Romæ offen-
sionem peperit, quod ab eodem papa qui appella-
tionem ad concilium duri tunc se devotum, magnam
principem et ejus orator appellasse probarentur. Eo-
dem tempore recusa Francisci Zabarelle cardinalis
Florentini, qui anno MDCCCCLXXI tempore
CICXXXVII a Luca Schoetelero jam dudum editus,
quo conciliorum auctoritas valde arguente asser-
tur: "Ex eorum omissione, nec aliunde, even-
tum damnum omnium malorum, quæ per or-
bem hodie grassantur; nec aliud iustis remedi-
um, citra Dei manus, quæ deperditæ ecclesiæ
discepto insistantur: concilia ad fidei conserva-
tionem ordinata, et utque formulam in Apollon-
orum acta præscribit, quam sequi debemus. Pe-
trum licet principem Apostolorum, tamen ple-
nitudinem potestatis non in eo solo fuisse; imo
Petrum tanquam unum in congregatione cum
aliis principatum tenuisse, et post ipsum Jacobum

apostolum; nec responsum fuisse datum sub pe-
trone Petri, sed congregationis; hinc merum an-
tiquum tenasse, ut omnia difficultas per concilia
terminarentur, eaque crebro celebrarentur: ve-
rum pontifices, qui magis terrenorum principum
quam apostolorum inhiat ecclesiæ reversioni, tum
falsibilem morem insuper habuisse; plenitudi-
nem potestatis in universitate esse tanquam in fun-
damento, hoc est, in ecclesiâ, in papa tanquam
in principali ministro, sed non solo, per quem po-
testas illa explicetur; et in jura Innocentium I, et
ut discretionis clavis pascatur, et clavis non et re-
stante potestas exercetur, plenitudinem potestatis
per singulos in universitate exerceri, sed præci-
pue per Petrum: proinde papam non posse impe-
dire synodorum congregationes; alioqui, si quod
apostoli docuerant, delinqueret, erroris convinceretur;
ecclesiâ non posse in pontificem factam in pa-
pam transferre, ut peneptum esse dicitur; papam
legibus suis solutum esse, sed non legibus Dei: quæ
ita sunt, quæ Spiritu sancto sagittante in con-
cilio promulgantur: si papa coram ecclesiâ
nem incuria negligat, ad Cæsarem pernet, qui
puri concilio est, advocatus et defensor ecclesiæ,
et iure suo, non ex gratia, ejus interdictum con-
vocare. Sic Constantiam, Julianum, Carpa-
num, alios concilia; Constantianum ipsum in Ni-
cæno presens; nisi ipsi liceret et non solo papæ
synodum cogere, periculum demeritum ex-
celsam; quippe accedere posse, ut papa in huc
rescindat, et cardinali sui similis erit: tunc
jura esse Cæsaris ut synodum cogat, et ab eo casu, si
sine ratione possit exigere: imo et eo casu, si
in errore perseveret, deponere; imo et confutare
papam de quolibet crimine notum posse ad
Cæsarem succurrere; et si ad potentatum tempo-
lem confugiat, concilio deesse: quod si papa et
cardinales, et Cæsar concilio convicte negligant,
ad præstare majores jura deolveri, quoniam vel præ-
stare convocacionem poterunt, citant præi pro-
hibent; nam illi obediendum non esse, cum con-
tra necessitatem urget, et utilitas publica, et alioqui
ecclesiæ status periclitatur: per adhibere hoc
utque factum, ut omnia veterum canonum revo-
cationis pontificis multa sine arrogarent, et om-
nia se posse exaltem, et quoad libere, etiam
illuc; itaque supra Dei præceptum pontificem
illam extendisse: inde secundo instrumentum erroris,
et inferiores præstare pro nullo habitos; et, nam
Deus ecclesiæ succurrit, summo eam in periculo
versari. In proximo concilio ita circumferen-
dam pontificis potestatem, ut deinceps non possit
nisi quod licet; et cum et suis honor debetur,
tamen videndum ne plus in jure suo acquo in-
batur, ut Deo: honorandum esse pontificem
non adorandum, quod de se fieri minime possit
est bene Petrus. Papam tunc esse superiorem in
ecclesiâ, cum eum bene administrat; bene in
male administrat, judicium potes universitatem
est. Tractatus huius temporis Innocentii VIII,
et Benedicti XIII papæ, scripto, quod libertatem in
eo non negandum, et quæ, ut sunt tempora hodie,
fieri non possit, excusata, adjectum est Petri Ferrarissimi
consuetum scriptum, quo ille conqueritur de papæ
ambitione, qui itum armata jurisdictionem in
terris,

INTERPR. ^a Bodoico.
TOM. VI.

5 H

quæ excommunicatus denunciatur, et non solum ecclesiæ communionē, sed omni bonorum tam mobilium quam immobilium possessionē, et sacerdotiorum fructibus privatur. Eam ut legit, statim pro nulla et invalida, falsa, quæ debetur sedis Apostolicæ, reverentia, tenuisse, habuisse, et nunc habere et tenere, et paratum defendere; quippe cum in eo tribunali Bellarminus adversarius sederit, contra quem ille scripsit; nec excusationes, protestationes, exceptiones, defensiones, coram Veneriarum inquisitorum factæ v. Eid. Sept. et a publicis notariis subscriptæ et traditæ, ut Romam transmittenterent, vitæ fuerint. Ceterum VIII propositiones sine auctoris nomine, et ea occasione publicatas, quod statim post interdictum, quædam documenta sive instructiones, sine auctore ac minime subscritptæ, ad citandos animos per manus volarent; in quibus cum multa in Deum contumeliosa, atque adeo hæresim recedentia essent, ut etiam ipsi qui pontificio interdictio hærebant sacri cogebantur, ideo cunctas illas propositiones sine nomine auctoris, eis oppositas, quas postea suscepit,

"terris, civitatibus, quæ et natum et ab omni ævo
"Imperiæ Romani, retinet, ipsam quædam
"Carthum fuit subire, quod ridiculum est dicere,
"et abominabile audire; tum a principio cunctas
"eiusque conditiones sive ordinis, etiam sacri,
"sibi potestate et jurisdictione Imperii fuisse. Ve-
"rum Cæsares benignitate et indulgentia sua in fir-
"mitatem voluerunt a se abscdere, et in papam trans-
"fere; quod beneficium illi ingratum male agnoscunt.
"Bene protinde et cuncte factum, quod, si totum
"temporalem jurisdictionem Cæsares, a quo accepti,
"temeritate non aliter unquam imperium, et
"maxime Italianum, quieturam; non aliter firmam
"sibi, quod tunc orbem Christum turbat,
"imponi possit, aut porro imperium in." Post-
"remo et apertè prolixi pro ecclesiæ et concilio
"auctoritate, adversus Joannem Gerionem doctorem Chris-
"tianissimum obprobriat, etiam accusat, abscidit;
"quæ et Galia profecta Venetis excolit. Ego hæc
"prima, Ecclesiæ esse positum Monachum, ad fir-
"mam supra naturam institutum, concilio ecumeni-
"co, velut regimine aristocratico temperatum. Et
"pro cunctis examini de his omnibus scriptis et dis-
"ceptationibus, quæ huc usque contra interdictum
"impetum Venetiam exsulati sunt, a Joanne Mar-
"tino compositis, et in duos partes abscidit. Dum
"simulacrisque scriptis ac libellis censuræ, pontificis cogi-
"tationem fecerunt principem, diplomate loca publica
"possum affari, prolixi Nomen Martini, et cunctis præ-
"dictis et aliis per totam Venetiam dicerent, ut in fide et
"obsequio se tenerent; eodemque protulimus esse
"de cultu ipsius sanctam fidem, et hinc, quem a matre
"ecclesiæ Romana haurire, constanti servanda;
"demonstrat. Xxi. Octobris, diei devotæ quæ illud le-
"gent ac penes se habebant, aut alia illa scripta pro
"venorum diti devotum defensione contra cen-
"suras vulgata. Id dicit epistola ad pontificem cen-
"suræ, plenum vehementis affectus, tum vero præ-
"dictis auctoritatis, velut in impetu dolens et presentis
"republicæ discrimine. "Nunquid et oculi tui cas-
"si sunt, et tu vides sicut videt homo? Pars nova
"salutis contra ingentem iterum secundum principis,
"quibus se Catholicum et sanctæ sedis Apostolicæ
"Romane obsequium profertur. Bene Do-
"mus? bene beneficentia si contraria audire? In libris
"republicæ libere lingua esse debere. Audi quid de-
"cessores tui de huius principum dixerint, Leo IV
"et Gelasius. Ego te principum alios debere
"conferre? quod irregulariter post epistolam
"dedit, et si qui aliter dixerit, tui vobis dixerat
"fuerit, iudici cum meam. Audi Martini
"possum in ecclesiam tuam, Prima semper ante

"omnia diligenter inquirent, ut cum iustitia et cha-
"ritate depoluit, venient emendati auctoritatem
"et iustam iustitiam, nullam iustitiam possumus
"arbitrio, sed promissa probare, et ipsa cum cha-
"ritate iustitiam profertur, et quod non vult fieri
"vult, aliter facere vult. Non hanc in sen-
"tentia super veterum pontificum regulam fer-
"vorem; iustitiam iam totam per orbem excelsissimam
"cum his regulis ad Monachum trahere, et po-
"testatem a Deo distinctionem totam ad suam tribu-
"na trahere, quod est modum tyrannicum, et
"contra expellam sententiam divinam; proinde vi-
"dent ne his iustis cunctis claves vim possint et
"rubiginem contrahant, et ad extremum Babilo-
"nica consilio inducant: sique consistunt, cum
"non reducitur ad affectum, contra petere iustitiam.
"Repubblica nunquam deficit a religione Catho-
"lica, et a communionem sanctæ ecclesiæ Aposto-
"licæ Romane; sed nec potest libertatem suam
"et consuetudinem suam sibi ipsi, aut suorum facul-
"tates exhauri. Sed simul, resisteret conceptum
"pontifici omnia turbant, et non desere commu-
"nicationem ecclesiæ Romane et Catholicam Con-
"fessionem. Ignatum olim patriarcham Constanti-
"nopolitanum, qui anathemate impio a Joanne
"VIII vultus non parit, post mortem nihilominus
"marculis tractante, et in sanctorum num-
"merum reductum fuisse. Audire expensum esse
"verbo Richemontis iustitiam Iustinianum, ex libro
"societate probato, nuper ad Henricum IV misit:
"Si adeo unum Numen habuerimus, ut ad se Cle-
"mentem accerret, et Bonifacium VIII, Benedictum
"XIII, Iohannem II induceret, quid agamus? nempe
"pauci dicunt, quod in isto tempore probos et bo-
"nos Francos, quod moderatos et frugi ecclesiasti-
"cos cum rege Philippe Pulchro, cum Karolico
"XI acceptum fuisse; qui per suum ac regum cum
"modica universis, nunquam propterea a sancta
"sede Apostolica decernunt, officii Christiane po-
"tissimas partes decernere nunquam, Christi vica-
"riam majestatem sunt omni studio, omni fide et
"obsequio, protegent; de quo ne dubitari possit,
"sicut Philippus Pulcheri a Joanne Tilio ex archivio
"regni descripta, et ad potentatem transmissa re-
"sponso. Hæc Richemontis, arce fidelis fide in
"Gallia reformationem. In res ad arma devotum,
"quæ desiderio per totam Italianam eunti cum
"confident, et francos serpenti; decernunt
"sancta testis et exultatio sententia, et populo omni
"ne spoliis, in caput ipsius pontificis tota Italia cu-
"denat." Interca Romæ ad sanctæ inquisitionis
"tribunal citatus prius Joannes Martinus. Ad Reg.

suscepit, et defensionem iudicio sanctae Catholicae ecclesiae subiicisse. Proinde de denunciarione coram Deo et hominibus protestari; et eum nullo se conscientiae dente remorderi sentiat, et a communione ecclesiae se nunquam separaverit, neque a charitate Christi et ecclesiae separari potuisse: quinimo pro Seculari habere, qui dixerunt, posse aliquem a Christo aut communione ecclesiae Catholicae separari, nisi se prius ipse separaverit: aut aliquem sine sua culpa excommunicatum, et tantum ob id, quod non audiat pontifex, vel ejus ministri non audiuntur, eum audiri nec possunt nec debent, vere et valide excommunicatos esse. Citatus et Frater Paulus Venetus, per literas ad cardinales Pinellum, Asculum, Givrium, Blanchetum, Arrigonium, Bellarminum, Saparam, Bubalum, Monopolitanum, generalis inquisitores nuncupatos, vii Kalend. Dec. comparuit; et exceptionibus propositis, ob non tutum accessum excusari petiit: tum a de innocentia sua, et obsequio erga ecclesiam protestans, quae pro serenissimae reipublicae, in qua natus fuit et educatus, causa, et pro Jo. Geronis Christianissimi doctoris sententia tuenda scripserit, enumerat; et excerpti ex iis, quae censura digna videantur, ac notari, cupere se dicit; ut ea vel ipsorum iudicio, rejecto semper Bellarmino, quibus semper multum tribuerit, si minus clara sint, exponat, vel amplioribus argumentis communiat: id ni fiat, quae scripsit, si cum aliis sine speciali expressione et cum ambiguo adverbio damnetur, jam nunc obtestari, nihil reprehensione dignum in illis inveniri. Eodem die F. Fulgentius, qui se gente^b Manfredum dicit, longo scripto non ad inquisitores, sed ad archiepiscopos, episcopos, religiosos ordines directo, iidem protestatur; et praecipue fiscales minas de privatione bonorum, quae nulla possidet, ridet.

IX. **SCRIPTORES** Veneti, protestationibus et expostulationibus contenti, ab appellatione abstinerunt, ut placatiorem tunc et in posterum pontificem haberent: verum in rebus exacerbatis, exercitus ubique, ac praecipue in Umbria, instruit iussit, atque imperatorem dixerat Ranutium Parmensium ducem; et eodem tempore Alexandrum^a Montanum, sub id ab Alberto archiduce, cui in Belgio militabat, dimissum, qui vicarias partes obiret, ei adjunxerat. Copiae omnes circa Ferrariam convenire iussae. Philippus, qui per cardinales factionis suae, aliosque emissarios, clam facies irritato pontificis animo subjecerat, cum videret res ad bellum, quod semper ab initio optaverat, spectare, et regem Christianissimum aemulum componendo dissidio studere, et neutri opes suas deferre, occupandum ratus literas artificioso scriptis vii Eid. Quintil. ad pontificem mittit, hoc argumento: Sanctissime pater, mihi non mediocrem attulit molestiam dissidium cum Venetis nuper exortum, et, ut-
cunque sit res, euperem ne processisset; ejus causas amplius considerandas relinquo. Cum tamen videam sanctitatis vestrae et sedis Apostolicae auctoritatem in eo negotio tantopere periclitari, decrevi tanquam filius vere obediens ei et personam meam et omne imperii robur ultro deferre: idque oratori Veneto, qui in aula mea versatur, statim significandum curavi; melis item prelegibus ac procuratoribus in Italia mandavi, ut per eos ceteri principes qui mea sunt in clientela, id pariter intelligant; sicut amplius^d Ascaloniae dux, qui has tibi reddet, expositurus est. Interim rogo sanctitatem vestram, sibi persuadeat, in iis quaecunque ipsam tangent, me semper ad latus ei praesto futurum. Is, dum dissidii causas in ambiguo relinquebat, quod factum erat, infedum malle ostendebat, eo magis pontificem per se suscepto bello imparcem et alienam, atque adeo suis opibus egentem, sibi devinciebat, cum ei nihilominus se praesto futurum declarabat; et jam tum apud Venetos, si res ad concordiam deveniret, excusationem parabat, cum dissidium illud minus sibi placere dicebat. Statim
et

VAR. LECT. a de sua innocentia, gravamine, et injuria protestatur MS. Reg.

INTERPR. ^a Pinelli, ^b Ascoli, ^c Givry, ^d Bianchetti, ^e Arrigoni, ^f Bellarmino, ^g Sapara, ^h Buffalo, ⁱ Montepoli, ^j Manfredi. ^k di Montu. ^l d'Ascalona.

CIDOCVI.
HENRICUS IV.

et Franciscum * Castrensem Venerias extra ordinem misit, (nam ^b Inicus Cardenas jam ordinarii oratoris officio apud senatumungebatur) qui pridie Nonas Novembreis ad urbem magno et splendido comitatu venit, summo cultu a senatu exceptus, eo consilio, ut si res, quod jam praesentebat, ad pacem inclinarent, ipse belli ab initio incensor, compositi dissidii gloriam regi, si posset, praeriperet, aut interventu suo magna ex parte delibaret. † Fontanus interea Mediolani prorex, famam ad factum spargendam curavit, VIII C13 Hispanorum, totidem Neapolitanorum, parem ^d Infubrum numerum, v C13 Helvetiorum, totidem Germanorum, se brevi sub signis habiturum, et Castrensi praefectum futurum. Sic autem in aula Romana vulgo iactabatur, Philippum disciplina a majoribus accepta huiusmodi disceptationes de ^e sapientia pontificis in ceteros principes, etiam in iis, quae ad civilem administrationem spectant, passim atque in Hispania ipsa agitari non invitum audire, et praemeditato consilio dissimulare, quod eas ad se minime pertinere existimet; quippe praepotentem, et qui pontificum molitiones in suis ditionibus, facto, non verbo, revincere sit solitus; et cum hoc facit, sciat pontifices mutire non ausuros; quod insigni exemplo in Siciliensi negotio aliquot post annis patuit: imo Hispanos profunda ambitione aeternis bella inde nata et seditiones in privatum suum emolumentum vertere; quippe qui interim in infideli armati sedecur occasione opprimerent, si qui minores principes prescribantur, et eorum ditiones invadant, sicuti in regni Navarrae occupatione parentum nostrorum memoria ^g accidit.

X. S E R I U S cardinalis * Jousa, nec nisi exsente anno, in Italiam venit; ut cardinalis, minus Venerias gratus, ut a rege missus, pontifici suspectus, et Hispanis invidus, infusa prudentia, ut inde gratiam sibi conciliaret, hinc invidiam, purgatis suspitionibus, leniret, aliquandiu Ferrariae subsistit, quousque cum bona pontificis voluntate et consensu Venetias, sicut a rege iubebatur, se conferret, et negotio, per Carolum † Neovillam Allincurum Romae apud pontificem oratorem, et Philippum † Canaium Fraxineum Venerias item regium oratorem jam inchoato, finem optatum imponeret. Ineunte anno cum Venerias venisset, re cum oratore regio communicata, sic comperiebat, Senatum nunquam adductum iri, ut auctoritatem suam, abrogatis maiorem legibus, et iurisdictionem, traditis, qui carcere arcebantur, ecclesiasticis, violari et encervari pateretur. ‡ Donatum prudentissimum principem, oratori pontificio palam dixisse, pontificem juvenem et rerum inexpertum, dum pravis consultoribus aurem praebet, temere fecisse, ut se negotio iniquo immiscuerit: id sibi dicere licere, qui per aetatem parens eius esse posset, erat quippe septuagenarius; non mirum videri debere, si, cum juvenis esset, et male de Venetorum rebus instructus, consilium sibi probrosam, et postremo damnosum securus esset; potius prudentiam et moderationem decessoris sui imitari debuisset, qui cum minime ignoraret, quae Veneti ea in re fecissent, nihil tamen tale toto principatu suo aggressus est. Pontificem in ¹ Lauretano collegio in Umbria, quod nunc episcopali praerogativa praefulget, idem sanxisse, ne scilicet in terris pontificiae ditioni subiectis licet res soli possidere, id potestate principali a pontificibus cum sit decretum, non videre, cur Veneti non eadem potestate in suo uti, et ius idem usurpare possent: summo id consensu a senatu decretum, et cum ecc. patricii dissentissent, nullo dissentientis in tanto numero reposito calculo; ut quod tanta vororum concordia scitum est, minus et ostentato armorum terrore per injustum interdictum tolli posse non appareat. Pontificem vere dixisse, Venetis non licere in ipsum censuram exercere: sed et hoc verum esse, non

licere

VAR. LECT. * accidit: et ita triduo tempore interueniens illum monachum, quam tandem veniens continuant. Serius cardinalis MS. Reg.

INTERPR. * de Castro. ^b Inicus de Cardenas. ^c le comte de Faenest, gouverneur de Milan, ^d Milevici. ^e de Jousa. ^f de Neoville d'Allincur. ^g de Gonzaga Sr. de Fresno. ^h Donati. ⁱ de Lauretano nella Romagna.

NOT. ¹ suprema potestate

licere pontifici Venetis, dum leges et jura condunt, et portante a Deo concessa utuntur, per censuras sacrarum usum interdiceret. Proinde ipsos potius vitam quam libertatem et leges ac majorum jura amissuros.

CICIDCVII.
HENRICUS IV.

XI. Eos vero contra Jesuitas admodum exasperatos, quod ipsos ad inflammationem pontificis contra rempublicam animam suggestionem sua nihil reliqui fecisse persuasum haberent; fiducia etiam injecta, si constanter in proposito perstaret, fore, ut quem Ferrariae nuper censuræ publicatae, eundem Venetiis proculdubio effectum fortirentur. Itaque cum ipsi initio ad primam interdicti famam per literas, missio Antonio Possivino, cum Claudio Aquaviva generali suo egissent, ut quid sibi agendum esset, ab eo edocerentur, ille praestasse censuris obediendum esse respondit. Idque ad senatum parres retulere, hoc addito, se clausis templis domi, si principi placeret, mansuros, et confessionibus et puerorum institutioni interim vacaturos. Quod cum suspectum videretur, et senatus relatum esset, ceteros ordines ad defectionem eos sollicitasse; cum abirent, vix ab iniuria temperatum fuit, plebe eos tanquam exploratores ab Hispanis subornatos infectante, et siliatores propterea iis a senatu attributi sunt. Inde legibus in societatem agi coeptum; et confectis probationibus decemviri consilare diserunt, permultos patres et maritos conquestos esse, quod a filiis et uxoribus solita obsequia non praestarentur, quia Jesuitae ipsis affirmassent, eos extra ecclesiae communionem positos esse: literas et cuiusdam ex illa societate interceptas, quibus pontificem certiores faciebat, in urbe cec praeceptae nobilitatis pueros esse, totidem devota, quicquid iuberet, suae sanctitatis mancipia. Praeterea ad senatum delatum, eos per confessiones secreta familiarum rimari; bona, facultates, et ita totius imperii robur et vires perfectas habere, elicitelas cuiusque cognoscere; ea de re commentarios ab ipsis confici, et singulis VI mensibus per visitatores suos, quos vocant, ad generales suum mittere; * Bergomi et Paravii, festinato eorum disceptatione, multas chartas repertas ab iis non corruptas aut extusas, quibus eius rei fides fiebat: multa et ad odium invidiosae cumulat. Vulgata sub id Stanislaus * Prazowski Lublincensis, qui in gymnasio * Paravino literis operam dabat, nomine epistola, ad Antonium Possivinum illius collegii primum * sodalem, qua socios nimia satagendi cura, non sua ambitione, non solum in illis ad septentrionem positis regionibus, sed et aliis, multa infeliciter peccasse, et turbis ubique causam dedisse arguit; recenti ante omnia Demetrii crudeliter occisi exemplo proposito, quem illi instaurandae religioni ad imperium provexisse gloriabantur. Nam si verus fuit Demetrius, imprudentissime fecisse illos, qui principem nondum bene in regno avito confirmatum, praeservendis suis consiliis ad manifestum exitium exposuerint, et tot proceres Polonos et nobilitatis florem eadem calamitate involverint: sui suppositis, pessime fecisse, qui bonam causam ad sui tutelam insigni et detestando plagio egere existimaverint. Quid enim veritati, cui religio immititur, cum mendacio? Quid luci cum tenebris? Quid arcae Dei cum Belial? Scenam ab illis vere tragicam infelice Lusitaniae regis instructam, et in Africa ad miserabile spectaculum expositam, ut regnum ad Hispanos devolveretur. Repetitis toties conjurationibus nomine Christiano indignis contra Elisabetham, effecisse, ut foemina a fundendo sanguine primum aliena, porro severius ac durius cum majorum religioni addictis in regno suo agere sit coacta. Notum et nunc esse omnibus, quomodo nunc sub rege novo post nuperam conjurationem cum miseris Catholicis agatur. Nequedum memoria hominum excidisse, quid illi in Francia Henrico III rege moliti sunt, ^d Henrica factione ad regni perniciem excurata,

VAR. LECT. * solidem, et legionibus per Polonium et in Moscoria non metiendi solentiae laude obitu clivum, qua sociis *MS. Reg.*

INTERPR. * Bergomi, et Podani. * Prazowski de Lublin. * Universis de Podani. ^d la Liger.

TO M. VL

5 I

CICCVII.
HENRICUS IV.

excitata, et Caroli cardinalis Borbonii effœci senis impotenti ingenio facibus prae-
 terae ambitionis subiectis, ut legitimam regni heredem ab ejus successione exclu-
 derent, et regem a Sæstariis fumme alienum virum violentemque sepeperent, ac tandem
 infando paricidio mactarent. Quid non nuper fecisse illos, ut * Daciam et circum-
 positas provincias, antea quietas et pacis felicitate gaudentes, damnosissimo bello
 involverent? Ruptam cum Turcis pacem contra Stephani patris sapientissimi prin-
 cipis consilium, et ceteris Bathoriae familiæ proceribus cum proprio exitio contra-
 dicentibus, ac Baltazare cardinali, qui misce inter illas turbas perit. Nam auctores
 fuisse imprudentissimo juveni Sigismundo, cujus ingenio ^bAlfonfus Carillus impu-
 dentissime abutebatur, ut se bello detrimentoso immisceret, nec agnatorum suorum,
 quod ille summa perfidia fecit, sanguini parceret: et nunc ille, quem Alexandro
 Magno, si Deo placet, comparatis ad adulationem verbis, parem faciebant, probrofa
 ac damnosa ipsi ac toti Transilvaniae transactione, ad vitam privatam, et vix gregario
 dignam militem, redactus, in vili Bohemiae hypocausto consensescit. Nec feliciora
 fuisse consilia, quae Poloniae regi ab initio dederint; quibus effectum, ut ille cum
 vitæ periculo regnum avitum adiverit, et reliquerit, et postremo amiserit, Carolo
 paterno in eius locum a Sueciae ordinibus electo. Nec feliciores fuisse illi secundas
 nuptias nuper ab ipsis procuratas; post quarum celebrationem, regnum, quod antea
 quiescebat, statim insolitis motibus quassatum fuit; et in posterum periculoso casu
 quassatum iri apparet. Quid vero profuisse Ferdinando ^cGræcii archiduci eorum
 familiaritatem et suggestiones, nisi ut se inexplicabili cum suis odio implicaret, et
 praecipuo adversus Turcos tam vicinos hosteis se praesidio privaret? Gulielmum
^dRasoriam ducem, dum illis auscultat, sensim quasi omni re spoliatum, non sine ip-
 sius populi fremitu, ac publica querela. Monarchiam illos in ecclesia Catho-
 lica moliri, etiam pontificis potentiae, quem in speciem tantopere extollunt, si occa-
 sius fecit, statum imponere paratos, ut eam pontifici ablata in se transferant.
 Gregorio XIII optimo et indulgentissimo seni tota vita imposuisse, et largitiones im-
 modicas ab eo emanasse, ac postremo pro tot beneficiis ridiculo legationis Japoniae
 ehoragio motum illuisse. Moscovitas urfos albicantis dirae magnitudinis et fero-
 citatis ^eMurinae primum, dein et ad urbem ipsam, tanquam a circulatoribus et
 agyrtis adductos, ut spem magnarum rerum in provinciis illis longe positis excita-
 rent. Pari impudentia Clementi VIII cordatissimo et moderatissimo pontifici ope-
 ram suam venditasse, mentione injecta de Silvestro Aldobrandino, qui postea in
 cardinalium collegium cooperatus est, Bosnia creando rege; et jam tum habuisse ho-
 mines paratos, qui Slavicam linguam ipsum edocerent. Nuper et crebras consula-
 tiones habitas, de rationibus in Persarum regis ad fidem conversione, quod subeo-
 nato uno eius et tribus legato de industria spargi curaverant, servandis, et delegatis e
 suo sodalio ad ipsum mittendis. Novatores in regnis, in religione etiam, in qua per
 novationes periculosius peccatur, nuper et obsoletas et inutiles disputationes, ut ma-
 jorem in dies sui famam excitarent, cum Dominicanis de gratia intrinse, quorum
 is exitus fuit, ut sapientissimus pontifex, ut pudori illorum parceret, cum secundum
 eos minime pronuntiasset, eorum tamen sententiam aperte non damnaverit. Sed
 omnem fidem superare, quod nuper tentaverint; ut confessiones et absolutiones
 per epistolâs explicarentur, et acciperentur. Quo semel recepto infirmitatem tabernam
 aperiri, qua sacerdotes, sicuti Placentiae nummularii hodie de pecunia, sic de peccatis
 contrahant; et, discusso trajectitiarum confessionum Calendario, delegatae absolu-
 tionis fidem turpissima nundinatione cauponent; cumque ubique adesse non pos-
 sint, omne conscientiarum forum etiam absentes ambitiose occupent. Moniti et
 ab aliis Vincti, ut deinceps societatis mores, doctrinam, et conversationem diligenter
 inspiccerent.

INTERPR. * Transilvania. ^b Alfonso de Carillo. ^c Gratz. ^d Rasoria. ^e Medina.

inspicerent. Ante 1. annos in Francia vix unum reperiiri potuisse, qui doctrinae de suprema pontificis supra concilium auctoritate antem accommodaret. Nunc plures eam imbibisse. Quid igitur sacros Venetos numero paucos et viribus impares? Habere in ea societate omnium virtutum genera patrocinium et excusationem. Habere avaros, quo se tueri possunt, quo sine ullo conscientiae morsu spiritalia bona nundantur. Apud supersticiosos, inagunculae excolatione omnium virtutum Christianarum excitationem suppleri. Gloriam cupidis, quibus ob fortunae humilitatem nisi per scelera non licet innotescere, quamlibet summa facinora sanctitatis suppario velari. Delides habere, unde saltem suae incuriam excusent, et aliqui in ipsos largitione redimant. Qui nullo Dei metu tanguntur, habere visibile Numen, cuius cultu dum defunguntur, in religione praeter ceteris gloriari possunt. Nullum adeo esse perjurium, sacrilegium, parricidium, nullum incestum, rapinam, fraudem, dolum, quae dispensationis velo pictatis speciem non induant. Itaque mirum non videri, si tantos progressus ea doctrina faciat, multosque fautores habeat, quae multorum viris et cupiditatibus servit. Haec ad invidiam contra societatem tunc in urbe amarulacner jactabantur. Sub id et allatum, quod non mediocriter animos exacerbavit, Jesuitarum quandam Parmae concionantem in profusos laetitia apparatus, qui in Bacchanalibus fieri solent, graviter invecum esse; melius quippe eos sumptus impendi potuisse in bellum, quod pontifex cum Venetis gerebat: qua re offensum principem, qui aderat, et se fugillari sentiebat, concionatorem continuo terris suis excedere iussisse. Quae propius Venetos tangebant, haec erant, quod arcana imperii et familiarum per confessiones eos rimari periculosum haberent; quod pueros in scholis, adulescentes in republica, ab obsequio sensim alienarent: nam hoc se animadvertisse dicebant, ex quo illi Venetiis domicilium fixerant, candidatos, qui magistratus ambi- entes senatoribus se semper antea ostendere et commendare soliti erant, sensum cultum illum et demissa obedientiae officium intermisisse, et per praefationes crebraeque per domos irationes ac secretas commendationes sacrosce rem geri, magno cum senatus contemptu et reipublicae periculo; quippe gratia et favore singulorum sibi conciliato, aliquando majus aliquid contra universam rempublicam ausuros. Itaque jam tum in decemvirosum consessu, qui totum senatum alligat, decretum: Ut si, re ad concordiam inclinante, in aliis conditionibus aliquid pro tranquillitate publica remittere cogerentur, in hoc constantiam servarent, et illorum restitutionem, de qua acerrime propugnaturum pontificem apparebat, omnino a pacis negotio separarent; rati se magnum operae pretium fecisse, si, cum in ceteris ad pontificis voluntatem consilia sua inflexissent, in eo solo vincerent. Itaque probationes de aliis criminibus contra eos confectae, ut haberet senatus, quo se de negra restitutione apud pontificem excusaret; et eos, quos belli jam accensi auctores, et porro novarum disensionum semper incentores fore putabat, intra viscera habere non cogerentur. Itaque visis actis ac probationibus, mense Junio decretum tandem factum, quo pares exilio perpetuo multantur; addito, ne posthac possint restitui, nisi ex universi collegii sententia, et acta primum ac probationes in decemvirosum consessu coram cccxxx recitentur, exclusus iis qui pontificis partibus favere in occulto purantur, et, ex sex partibus, quinque admiittendos illos concordibus suffragiis censcant. Postea et a decemviris scitu xv Kalendas Septembris, ne qui casualitunc conditionis, ne quidem foeminae, a quoquam ex illo sodalicio literas acciperent: si quae ad ipsos mittantur, eas continuo, si in urbe, ad collegium; si extra, ad praefectos deferre teneantur; interdictio omni cum illis commercio, exilii, tritremium, multationis bonorum additis poenis. Moniti et patres et tuores, aliique, si quos in potestate habent pueros, qui extra ditionem Venetam in scholis Jesuitarum litteris dent operam, ut eos sine mora domum

INTERPR. * *Corrupt.*

CIDCVII. domum revocant; ni faciant, easdem poenas se sēant incursums. Adversus societatem quantum caute republica in posterum se muniebat, tantum in eo laborabat ut partes Capucinos sanctitate vitæ perfectos, et ab omni ambitu alienos, apud se retineret.

XII. Hæc male Jousam habebant, qui in arcano patribus Jesuitis favebat, atque cum quibusdam ex illo fodalio familiaritatem colebat; qui præterea sciret, pontificem nunquam in pacem consensurum, si, cum omnibus, qui e sacro ordine a Venetæ ditionis terris, aut sponte interdicto parentes discesserant, aut dimissi fuerant, restituerentur, soli Jesuitæ ab hoc beneficio excluderentur: nam ad sanam et dignitatem sanctæ sedis et suam pertinere, ne qui præ aliis pontificiam causam exemplo, voce, scriptis, propugnarent, a pontifice deseri viderentur. Cum tamen intellexisset, percurato per ^a Fraxincum principis ad concordiam nitaxime omnium inclinantis animo, potius omne pacis negotium abruptum iri, quam in præfœdium, et quo usque suspiciones utrinque purgatæ essent, in restitutionem senatus assentiretur, necessitati cedendum ratus, in eo laborabat, ut pontifici persuadere posset, restitutionem non tam nunc negari, quam in commodius tempus, cum suspiciones utrinque purgatæ essent, differri. In ceteris ita conventum, ut Venetæ legibus controversis, de bonis emphyteuticis, in quibus sacer ordo ius prælationis sibi vindicabat, de bonis soli in favorem sacri ordinis non alienandis, et de nova templorum constructione, non uterentur, quo usque de his inter partes convinceret; ^b Saracenus et Nervetæ antistes, qui carcere attingebantur, in manus delegati pontificii traderentur; edicta contra interdictum facta revocarentur; cuncti ordines qui aut sponte aberant, aut dimissi fuerant, restituerentur; a quo beneficio Jesuitæ exclusi intelligebantur: vicissim pontifex interdictum revocaret, et pacem cum republica coleret. Ea de re Jousa et ^c Allineurius regi procuratores scripto tradito, et ab ipsis subscripto, pontifici reipublicæ nomine cavere debebant; et pontifex eodem tempore, quo schedulam a procuratoribus acciperet, Jousæ cardinali traditurus erat, qua interdicti revocandi plenam ei potestatem faciebat. His conditionibus per bimensem cum senatu agitatis, Jousa XVI Kalend. Aprilis Romam venit sub noctem, ut haberet, quo se a salutando pontifice eo die excusaret; et interim cum Allineurio et cardinalibus regi additis consultaret, et de ratione conditionum, quas asserebat, insinuandarum cum iis ageret. Jam res eo devenerat, ut utramque partem dissidii taceret, et pontifex honestam ab armis discedendi, non minus quam Venetæ, occasionem quaereret. Itaque Baronius ab initio, sicuti jactabatur, belli incertum, eodem die, auctore ^d Perrono cardinali ad pontificem alia de causa iverat; et mentione adventus ^e Jousæ injecta monuerat, ut benigne ipsum audiret, et ad accipiendas condiciones a rege, qui utiliter se huic negotio immiscuerat, propositas se componeret; nam publicæ existimationis interesse, ut cum grati animi reificatione regis in hoc dissidio componendo officiosam curam, et ipsius procuratoris sedulam diligentiam, pontifici acceptam esse cuncti intelligerent. Secundum hæc Jousa posteidie ad audientiam admissus, quid in ea re post multas altercationes actum esset, quas condiciones a Venetis regis interventa oblatas afferret, quid illi vicissim peterent, exponit: de Jesuitarum restitutione sermonem sustinuit, tantumque eam non omnino desperatam esse respondit; ceterum se viam invenisse, quæ, si ita suæ sanctitati placeat, ad eam obtinendam iniri possit; quam, cum de reliquis pro prudentia sua statueret, ei sit explicaturus. Noctem inquietam habuit pontifex, et summo mane Jousam et Allineurium ad se accersi jubet,

VAR. LECT. ^a retineret. Et initio Provincialis ad eos respicitur, ut in omnibus reipublicæ agerentur effectus, nisi xxi feda articulis, quorum numero contrahendi qui sepebantur pontificis potestas. ^b Saracenus, et Tobii de Nervetæ. ^c de Nesville à Allineur. ^d De Perron. ^e de Jousæ.

ut de ratione restitutionis plenius cognosceret. Sic autem Jousa sibi videri dicebat, si diploma de revocando interdicto et absolutione impetrendae fidei suae committeretur, fore, ut illo Venetis ostentato, qui pacis cupidi erant, et numero vincebant, in restitutione se tractatiliores redderent : nam a temulentis passim jactari, pontificem a pacis consiliis propius abhorreere ; et dum de pace lente agitur, cuncta ad vim parare, ut Venetos tandem ope Hispanorum opprimat. Itaque moderatissimos inter eos nullas conditiones, dum per eas se ludificari arbitrantur, admittere ; qui si videant serio secum agi, in restitutionem proculdubio sint consensuri. Non tamen pontifici consilium Jousae placuit, et omnino stare sibi dixit, cum Venetis non transigere, nisi restitutione impetrata ; eaque de re patribus fidem suam obstrinxisse : nam, quicquid contra obtendatur, non aliam ob causam, quam ob strenue sibi navatam operam, a republica proscriptos esse ; itaque velle, ut ante omnia restituantur : tum si quas habent contra ipsos accusationes, eas servato juris ordine instituant. Hoc responso attonitus Jousa cum suis iterum consultat ; et placuit, ut cardinalis Perronus, intermissis, quam inchoaverat, diacta, quod vix sine valetudinis dispendio facere posse putabatur, ad pontificem sine mora se conferret, et haec capita ab eo impetraret, ut si restitutio Jesuitarum, ea, quae a Jousa proposita fuerat, via, obtineri non posset, mentio eius in praesens omitteretur. Si quidem ille Hispanos negotio participare vellet, id Venetiis fieret, non Romae ; censurae Venetiis non Romae revocarentur, ejusque rei executio Jousae diplomate committeretur ; Allineurius Romae regius orator, senatus nomine revocationem censurarum peteret, non * Fraxineus, qui eodem officio Venetisungebatur : formulam, qua Jousa et Allineurius regii procuratores senatus nomine pontifici cavere debebant, pontifex benigne acciperet, et nihil in ea mutaret ; quae eodem momento, nec prius, traderetur, quo diploma revocationis interdicti et absolutionis impetrendae in manus Jousae consignaretur ; jam nunc declararet pontifex conditionibus his se acquiescere paratum, sine ulla ulteriore, quae periculum negotio afferre posset, in consilio deliberatione. His autem fere rationibus ad expugnandum pontificis animum niebatur Perronus ; societatis unius ratione totum Christianorum corpus in summum discrimen adduci, ejus restitutio non iam prolius negabatur, quam in aliud tempus rejiciebatur ; in eo laborandum, ut ante omnia pontificia auctoritas Venetiis restitueretur ; quo facto facile futurum, ut Jesuitae in illo imperio pristinum locum recuperent. Regem Constantinopoli eos primum introduxisse ; non plus negotii fore in eis per ditionem Venetam restituendis. Debere suam sanctitatem prudentia sua videre, in eodem rei statu nunc concurrere, in quo tunc erant, cum Leo x in Germania, Clemens vii in Anglia, religionis causam perdidit ; in quo erant cum nuper Clemens viii eandem salvam in Franciae regno fecit : in manu sua esse nunc alterutrum in Italia facere, rejicere aut acceptis, quae a rege ferebantur, conditionibus. Per xx annorum immensos sumptus, et sanguinem humanum totidem proeliis effusum, vix per tot casus et belli pericula consecraturum, quod jam nunc citra pulverem et cruorem offertur. Eam optimam et sanctissimam fiduciam esse, quae a causae iustitia sumitur ; sed Deum mandasse discipulis, ut ad simplicitatem etiam prudentiam adjungerent. Clementis vii causam contra Henricum viii Angliae regem iustissimam fuisse, nec non Leonis x adversus Germanos ; neque tamen eventum respondisse, et utrobique religionem summe labelesctam. Imperferutabili divinae providentiae iudicio accidere, ut propter populorum peccata, bona eius facpius petelictetur. Nemini vero notum esse, an Deus Catholicam religionem in Italia, et in meliore Europae parte, opprimi sit passurus, sicuti in Africa et Asia accidit, ut inde ad Indias * transferatur. Tempore popularium morborum

VAR. LECT. * *transferatur* : hoc abste a sanctitate sine principio. Tempore MS. Reg.

INTERPR. * *de Praes.*

TOM. VI.

3 K

CICIDCVII.

HENRICUS IV.

suspectio omneis febres in pestem degenerare; si per scissuras tempore Sectariae contagionis, in haereseim malum abire. Nisi occasione uratur pontifex, non unum, sed xx ex uno bello per Italiam exortitura, usque se Sectarios ex Germania rebus turbatis immitturos. Tunc et eruptura caeca, quae in visceribus latent, ulcera, et contagione per totum corpus grassatura; inde Hispanos ambitione ingenuita, et ipsos tempore usuros; ac futurum ut sua sanctitas hinc inter Sectarios, inde inter Hispanos, qui se pro auxiliariis venditabant, miserrime et periculosissime conflictetur. Experimento apud nos compertum, in causa religionis bellum non nisi cum humana difficultate et discrimine geri. Henricum ut religiosissimum principem, qui pace religionis causam prudentissime promovebat, eum ad insula arma capienda compellus esset, non Sectarios tantum, sed maiorem regni partem hostilem habuisse; ac postea eos ipsos infidelissimos expertum esse, qui belli incitatores fuerant. Ab Hispanis proinde intutum, atque adeo exiguum, praesidium fore; eos sece amicis onerosos et importunos esse. Nec decere bella sacerdotali pietatem. Minus igitur prudenter sacrum sanctitatem suam, si, cum de ceteris convenerit, Jesuitarum causa tantis se angustis et detrimentosis difficultatibus involvat. Eisdem se obtulisse, cum primum ad urbem venit, cum Clemente VIII de regis reconciliatione acturus, easque ille contemptis infectorum ventosis artificijs et minis prudentissime elusit, quae post rem consecutam statim evanuerunt. Nunc inter parturienti dolores suam sanctitatem consistari, quos semel partu levata in lactum vertet. Tandem post multos ultro citroque non sine alteratione habitos sermones pontifex eo devenit, ut, cum Jesuitarum restitutum pro tempore obtineri non posset, aliqua clausula apponeretur, qua manime eorum causam neglectam fuisse appareret. De loco, quo revocatio interdicti fieri debebat, non minus altercatur, cum pontifex omnino veller, ut Rousae potius quam Venetiis ea fieret; alioqui Hispanos, quos ab hac actione minime exclusos volebat, nullam in ea partem habituros; nihilominus adductis in contrarium rationibus victus ad extremum de diplomate Jousae, sicuti petebatur, tradendo assensit; quo tamen ille non prius uretur, quam omnia sanata fecisset, ut Jesuitarum restitutionem impetraret. De formula schedae quae a regis procuratoribus ipsi tradenda erat, tandem assensit, ut nihil in ea mutaret. Ad ultimum stare sibi dixit, de toto negotio in consistorio mane agere, ita tamen ut nihil in eo decerneretur; tum se singulorum cardinalium sententias post prandium in privato conclavi exquisiturum; quas tamen sequi non teneatur: quod postmodum et diebus sequentibus actum. Sub id Castellensis ad pontificem Venetiis dar litteras Kalendis Aprilibus, quibus se certo compertum habere significabat, si in causa Jesuitarum animum obfirmaret, fore ut restitutionem a senatu extorqueret. Id, paulum absuit, totum negotium abruptum, nisi Perronus in tempore adfuisset, et labantem pontificis animum denuo ad pacis consilia crexisset.

XIII. SED et mox non minor difficultas ab Hispanae factionis cardinalibus in-
 veda, an episcopi, qui interdictum non servassent, censuris sublati ab ea gratia ce-
 chidi necne deberent: nam ad dignitatem suae sanctitatis pertinere, ut ea compre-
 hendit non intelligantur, sed absolutionem ab ipso pontifice, ad urbem venientes, pe-
 tere teneantur. Itaque Perronus tertio ad eum redit, et difficultates illas ab eis, qui
 turbas quam pacem malunt, moveri multis verbis ostendit; ac periculum subesse, si
 episcoporum causam a reliquo sacri ordinis corpore divideret, ne ipsi in censuras incidisse
 pertinaciter negent; quod si accideret, minime senatum eos deferendum; et ita ex
 scissurae laicae cineribus ecclesiasticae scissurae incendium exorturum. Ad hanc
 pontifex assensit, ut Jousa eos in conscientia posset absolvere; ceterum discedentibus
 aliquid in aurem insuflaturum, quod illos de plena absolutione securos faciat. Ne-
 que propterea Hispani quieverunt, sparsio statim rumore, quem falso a nostris alicui
 profectum

INTERPR. *a de Cistra.*

profectum, quasi in traditione captivorum facienda senatus protectionem interpositurus esset, eaque in re procuratores regio non satis idonee pontifici cavisse: sed et hic modus facile a Jousa solutus est, qui se non aliter diplomatis beneficio usitum recepit, quam traditio prius pure et simpliciter secuta esset: eaque de re praenotitum ante omnia principem, discussis negotii conditionibus. Postremo Hispani immodicam ambitionem suam renudarunt; cum illud amplius distulbare non possent, quo decus rei, quam omni ratione impediverant, ad se traherent, a pontifice perierunt, ut cardinalis Sapata, qui initio dissidi dignum pontificem, quo magis cum incenderet, aurea statua pronuntiaverat, Jousae comes in executione diplomatis pontificii adjungeretur. Quod Jousa se passurum praefasse negavit; potiusque ab omni actione desiturum; neque commissurum, ut quisquam in partem negotii praecipuo regis studio ac diligentia confecti secum veniret: suam cum regis iniuria in hoc re esse conjunctam. Ceterum nequiequam Jousam tantopere laborasse, et Perronum eloquentiam suam in causa Jesuitarum fatigasse, postea compertum; quippe cum ab Hispanis jam re coacta. Leonardus * Donatus, obitus plerisque in Hispania legationibus, a Philippo prudentiae et aequitatis ratione summo in pretio habens fuerat, adeo ut in iis quae ad rempublicam minime spectabant ejus consilio interdum uteretur, et multos similes consilarios sibi optaret. Inde occultam erga nomen Hispanum contraxerat benevolentiam. Et alioqui reipublicae interesse existimabat, ut praepotens ac vicinum principem placatum haberet. Itaque Hispanos huic negotio participare cupiens, cum provideret, ceteris discussis conditionibus, pro Jesuitarum restitutione acerrime pugnaturum pontificem, et senatum nunquam adductum iri, ut in eam consentiret, ab initio Inicium * Cardenas, et postea * Castrensem in arceno monerant, apud benevolam pontificem insisterent, ut haec conditio omitteretur; quod si obtinerent, non minores ipsorum in hoc negotio partes quam regis futuras. Quod et illi sedulo fecere: sed tolli re, cum omni ratione a regis procuratoribus pontifici tentari vellet, an ea a senatu impetrari posset. Regis opera ut necessaria utebatur pontifex, in Hispanos prono affectu propendebat; quippe qui Philippum vires et opes suas in hoc bellum obtulisse meminerat, regem tantum rei arbitrium sibi impisse, et alioqui ad Venetos occulta benevolentia inclinare. Itaque facile ab initio Hispani a pontifice impetrarunt, ut haec in gratiam ipsorum conditio remitteretur. Jousa solus accepto diplomate Venetias revolverat; quo principi oblato mirus, sicuti jussus erat, pro Jesuitarum restitutione instat, aliter interdictum non revocatum iri. Post aliquot altercationes, cum cetera extra controversiam posita viderentur, instans denuo Jousa, subridens princeps, non esse, dixit, cur tantopere de ea re laboraret, quam Hispani diu antea confectam dedissent, et sibi ea lege significaverant, ne a Jousa rescinderetur: nunc hoc vetum statum ut finis altercationibus imponatur, nihil periculi subesse, ut id a se sciret; neque ultra perenderet. Quae ut ab ipso Jousa, qui tum multa arduissima fuit necessitudo, postea accepti, ita scribo. Igitur post traditos sine protectione captivos, conducta dies ad xi Kalendas Maii, ubi eorum principe et xxv primariis senatoribus, Jousa, adducto secum * Fraxineo, valvis clausis, voce praecanis interdictum revocavit, et senatum, universosque subditos et ordines, qui in censuras incurrerant, ab iis absolvit; frementibus plerisque, qui se alios et mutatos mirabantur ab iis qui fuerant Sixto IV pontifice, quo tempore post biennium bellum nunquam adduci potuerant, ut se absolutioni subicerent. Parte alia sacerdotes, qui tempore interdicti nunquam celebrationem intermiserant, impartito absolutionis beneficio, dum de conditionibus eos, qui praepositi erant, consulunt, tam diu a celebratione abstinent, et ex post facto in parte satisfecisse interdicto visi sunt. Id praestantibus rebus actum, et instrumentum ea de re a Jousa confectum, secuti et traditionis captivorum, quae sine ulla protectione facta est: quae ille statim

INTERPR. * Donatus. * de Cardenas. * de Cygno. * de Jousa. * de Fresco.

CDLXCVII.
HENRICUS IV.

ad pontificem misit. Post rem consecratam januis reſeratis admiſſus Caſtrenſis, qui de reconciliacione ſenatui gratulatus eſt; qua de re et literas ad pontificem miſit, quibus in Jeſuitarum cauſa, et Joſam et ſe omnia ſumma feciſſe ſignificabat; ſed tem non tam negatam quam dilaram, quo uſque ſuam ſanctitatem de re omni per oratores ſuos edocuerint, et rationes repugnationis ab interditi cauſa longe diverſas ipſi approbaverint. Addebat multoties ſenatui oſendiſſe formulam ſcripti, quod regis ſui nomine pontifici traditum eſſet, et illud ab ipſis approbatum eſſe; quod ſumma vanitate jaſtabat: nam conſtat ſcriptum illud ex noſtro, quod a Joſa et Allineurio pontifici traditum eſt, transcriptum, quippe iſdem verbis conceptum, et ad Caſtrenſem, re cum Hiſpana factione communicata, miſſum, ut pari paſſu in hoc negotio Philippi cum regis procuratoribus ambulare decerneret, nihilque in eo rex praeſcriptum haberet. Poſtremo addebat, ſe et Joſam coniunctis votis apud principem et ſenatum inſtituiſſe, ut probatoria forma ſcriptum ad pontificem mitterent, quo de conſecti negotii ratione ex ipſorum teſtimonio apud omnes conſtaret. Verum illi ſe excuſarunt, eum id a majorum inſtituto alienum dicerent, qui niſi, quod aliquando contra ſe editum interpretatione, vel alio ullo paſto, ipſorum rationibus praerudicare poſſet, ſcripto dare conſueviſſent. Eodem die exit a principis decretum verbis temperatis conceptum, ad patriarchas, archiepiſcopos, episcopos totius ditionis Venetae, vicarios, abbates, rectores eccleſiarum parochialium, et alios praefules eccleſiaſticos; quo et cenſurarum ſublatarum, et revocatae proteſtationis contra eas autem ſe factae, fidem ſciebat, et de bona inter pontificem et rempublicam concordia, et peculiari principis ac ſenatus tanquam obſequentiſſimorum filiorum erga ſanctam ſedem cultu, eos certiores reddebat. Exeunte menſe in conſiſtorio lectae Joſae literae, et inſtrumenta ab eo miſſa ſubi et de decreto principali acriter altercantur, quo non ſatis expreſſe ſuperius contra cenſuras ſenatu revocari conqueritur pontifex; quod alia atque alia ratione excuſatum. Compoſito diſſidio non quievit * Fontanus Mediolani proteſ; qui copias numeroſas ex ea occasione ſcriptas cum non dimitteret, ſuſpenſos omnium animos in Italia, quaſi aliquid auſurus, toto reliquo anno retinuit. Nec Veneti ceſſabant, quamvis jam compoſito diſſidio, qui videbant, in regno Neapolitano magnas copias navibus imponendis circa ^b Hydruntum et Tarentum a Philippo ſcribi. Itaque Paulo * Scoto comiti Placentino militiae Italicae praefecto darum a ſenatu negotium, ut in pedum ceto ad exercitum mitteret, ex mediterraneis praefidiis veteranos educeret, quae novo milite ſupplerentur: qui omnes, quid aſtate in viciniis fieret, obſervarent, et ad omnes cauſas praefecto eſſent; dein ſub autumnum ^c Cretam portarentur. Claſſi creatas ſummas dux Philippus * Paſchalicus, vir expertae prudentiae ac virtutis, qui jam ſuam peculiarem trirremem egregie inſtruxerat: eum ſummo item imperio praepoſitus ^d Zacyntho, Cephalenia, et Coreyrac, ac ceteris in ^e Aegeo inſulis, Hieronymus ^f Capellus.

XIV. INTERIM neſarius contra Fr. Paulum Servitam conatus exitu caruit. Ex probationibus poſtea ſactis conſtitit ^g Rodolſum Pomam, Michaelē ^h Vitum ſacerdotem, qui Venetiis in aede S. Trinitatis ſacra faciebat, Alexandrum ⁱ Parraſium Anconitanum, conſultationis auctores fuiſſe; conſilio primum Venetiis, dein et Romae ^j cum quibſdam communicato, ſed ignaro pontifice: ſic enim ſenatus dici et credi volebat, nec non et ipſe Fr. Paulus. Il vero ^k Joannem Pauli filium Florentinum, qui in cohorte Bartholomaei ^l Nervi Vicentini militaverat, navibus in Sytiam et Alexandriam Aegypti proſecturis deſtinatum, et Paſchalem ^m Bitontium, qui aliquandiu ⁿ Patavii ſub Joanne ^o Trogiono Anconitano meruerat, ſubornant, qui eadem patrarent.

VAR. LECT. * cum cardinali Borghieſo communicato, *MS. Reg. Pat. & Ric.*

INTERPR. ^a de Venetiis, gubernator de Milon. ^b Otrante, & Tarento. ^c Scut. ^d Gendie. ^e Propaganda. ^f Zante, Cefalonia, & Corfu. ^g P. Archiepiſc. ^h Capelle. ⁱ Ridolfo Poma. ^j Vel. Pirroſis & Accorſo. ^k Jean de Florent ſili de Paul. ^l Nicolo Florentino. ^m Bitonto. ⁿ Padua. ^o Trogliani.

patrarent. Cum igitur Fr. ^a Paulus cum ^b Fr. Marino ex ponte ^c S. Fufcae descenderet tunc Nonas Octobris, sole ad occasum vergente, suum ad monasterium pergens, sicarii acinacibus et scloppetis armati in nihil tale cogitantem irruunt; Marinoque prehensio, ne opem ferre possit, tribus gravissimis ictibus in facie et in collo feriunt, et acinacem unum in vulnere relinquunt; scloppetis ad summovendam turbam, quae undique ad suchi atrocitatem concurrerat, dispersis. Quo facto, ad socios, qui eos in navigio x remorum ad id instructo in litore opperiebantur, summa celeritate se conferunt, et inde citato cursu in Ferrariense territorium descendunt. Poma jam antea suos liberos et ditione Veneta deduxerat, et obsolescens Iesuitarum societati et Possessivo dederat; per eosque, sicuti iactabatur, scelesto homini spes facta ^e fuerat, ut debita sua in ^d Apulia reciperet. Nec mirum, cum libris editis reges extra ecclesiam positos impune interficere posse doceant, sicuti in Gallia ante aliquot annos accidit, si homines ingenio infirmo ad monachi caedem suasionibus suis auctoraverunt. Decemviri scire possi die decretum fecere; quo Poma, dein Vitus et Parrasius, extra territorium deportantur, sine spe ex quacunque occasione restitutionis; et praemium xv ducatorum ^f cis, ei qui illos, ubicunque nactus, occiderit, idem de Joanne Florentino et Paschali Bitontio additum, et praemium ^g x ducatorum propositum. Postea senatus xv Kal. Nov. Rev. Patr. Pauli Servitae serenissimae reipublicae theologi, cum insigni pietatis doctrinae et vitae inculparae elogio, patrocinium sumit; et si qui ausu nefario tale quid, quale nuper, tentaverit, quisque ad opem ferendam praeco esse iubetur; et qui sicarium occiderit, duorum millium ducatorum pecuniam, qui vivum sceleris summa duplo major, ex bonis occisi aut capti, aut, si in bonis non habeat, ex aerario statim exsolvatur. Id publico praeco in urbe et tota ditione promulgatum. In asserenda Fr. Pauli securitate senatus caute servavit, ne quid diceretur, fieretve, quod pontificem posset offendere, et recentis adhuc vulnere, cicatricem, quo minus coheret, impedire; severe prohibitis, qui de ea re spargebantur, et porro spargi poterant, libellis. Et sane summae prudentiae fuit, post compositum dissidium, in posterum prospicere, ne novis subinde scriptis, dum alii censuram gravitatem et potestatem verbis ad terrorem compositis extollunt, alii ad causam suam tuendam eandem praecipitem atque adeo injustam violentiam ad conreptum elevant, animi irritarentur, et cineris vix tandem sopiti fomes denuo suscitarentur: ceterum tanti negotii, ubique sparsis rumoribus et libris utrinque editis disseminati, quod totum biennium suspensos omnium animos toto Christiano orbe tenuit, silentium imperare, et oblivionem velle inducere, humanae potestatis esse nemo dixerit. An divina vice prohiberi poterit, viderim, qui sciunt Deum rerum a conditu mundi gestarum fidem primum per prophetas, dein et per alios, incorruptam, quantum fieri potuit, ad posterum transmitti voluisse; et ita cuncta ad suam gloriam disposuisse, statuisse, et inspercutabili sapientia ordinasse, ut rerum quas evenire permittit veritatem taciturnitate obrui, et oblivioni tenebris sepeliri, noluerit. Ut mihi vitio verti non debeat, qui nunquam scissuram in orbe nostro jam nimis multipliciter scisso fovendam existimavi, et res ad concordiam adduci quotidianis apud Deum precibus semper optavi; si pro necessitate muneris, quod mihi ad publicam utilitatem impositum, contentionis in luce et publico hominum theatro tamdiu agitatae scriam bona fide exposuerim, quam cum alii exacerbaram mallent, rex anxio sollicitudine compendendam curavit; ut vel ea ratione tantae rei memoriam extingui non operuerit, ne rex sua laude defraudaretur.

INTERPR. ^a Fr. Paulus. ^b Fr. Marini. ^c ponte de S. Fufca. ^d la Puglia.

VAR. L. E. C. T. ^e fuerit, ut commendatione cardinalis Borghesi debita sui. MSS. Reg. Pat. et Reg.

JACOBI

TOM. VI.

5 L

JACOBI AUGUSTI THUANI HISTORIARUM SUI TEMPORIS LIBER CENTESIMUS TRICESIMUS OCTAVUS.

EPITOME.

MAGNI Etruriae ducis auspiciis ad intercipiendam Hispaniam in Africa expeditio suscepta. Urbis sanctus. Locust, quod servari non posset, direptus: et ingens praeda parva. II. Bellum in Mauritania inter Mule-zidam et Abdalam gestum. III. Marocenses, Mule-zidani et Abdalae jugum pertagii, Mahometum magno consensu regem proclamant. IV. Gaululatus in Asia res turbat. Serdar purpuratorum princeps in eum ducit. V. In Polonia periculose tumultuatum. Multa inter Protestantes seditiose acta. Contra comitum Warfaviam indicta protestantur. Querimoniam in Jesuitas superiore anno institutam renovans. Ordines regni ad Warfaviam conveniunt. Protestantes, qui in armis erant, a regis magna clade affecti. VI. Carolus Suecus in Livonia Wessensicium magnificam arcem deditione capit. VII. In Hungaria ob legationem Byzantium destinatum, et huc usque retardatum, res in incerto. Navisela a Comitia recepta. Heidarorum et Tatarorum excursiones. VIII. Legati Persici ad aulam Hispanicam adventus. Idem legatus Pragmam ad Caesarem venit, ut cum pace cum Turcis faciendum debitoraretur. IX. Comitum per has turbas Posominum indicta. Habitus eodem tempore ab Austriae proceribus Viennae conventus. Heiduci rursus turbas movent. Budnocum expugnant. Ab Homonia male multantur. Insignita Budensis et Agrensis purpuratorum ad Filicum irritum conatu castra ponunt. X. In Franconia Herbipolensis ex levi occasione praefectus sui auspiciis contra Hertheimicos, qui Jo. Theodorico comiti Lovensteno subsunt, bellum movent. XI. Sub id et Donaverdae majore mole tumultuatum. Suerici circuli principes et urbes Ubicum conveniunt. XII. In Anglia rex novam jurisjurandi formulam perscribendam curat. Pontifex ad Catholicos in Anglia scribit, et monet, ne iurandum ullatenus praestarent. Bellarmini et Blackwelli archiepiscopi contraria scripta. Magnae Britanniae rex apologiam pro juramento fidelitatis scripsit: ad quam a Bellarmino responsum. Predicatio in Anglia inundationes. XIII. Infelix navigatio ad Vietnam in India Occidentali ab Anglis suscepta. Rex, post tot clades nihil deteruit, novas rursus societates instituit. XIV. Pugna navalis in freto Gaditano, in qua Jacobus Hemskerius occumbit. XV. Duae Batavorum naves ex India Orientali revertuntur. Decemalis mercatorum societas classem XIII navium egregie instructam, in Indiam ablegat. XVI. In Belgio nova seditio in castris Albertinis excitata. Henricus Mauritii frater in Sicambros descendit, et Herckwin oppidum vi captum crudeliter diripit. XVII. Interim pacificationis fundamenta jaciuntur. Missi in Bataviam ab archiducibus qui Ordinum animos pertentarent. Haud multo post, Jo. Neus, generalis Franciscanorum ordinis curator, itidem venit. Eorum mandata, et ad ea Ordinum responsum. Induciae patiae. A regibus Galliae et Angliae alii, qui principibus legati, qui huc negotio intervenirebant, missi. XVIII. In formula remissionis et ratificationis Philippi Hispaniarum regis magnae difficultates subortae.

EX AUCTORIBUS,

Expeditionis Africanae relatione, Insularum literis, Rerum Polonicarum et Germanicarum relatione MS. Libris de juramento fidelitatis publicatis, Gaspare Essi, Pompeio Justimano, Imm. Meterano, Dominico Baudio de induciis belli Belgici.

LIBER

LIBER CENTESIMUS TRICESIMUS OCTAVUS.

HENRICUS IV.

EX insulento magnus Etruriae dux Ferdinandus expeditionem in ^aAfricam suscepit, ad intercipiendam et vallandam ^bHipponam. Urbs est unius aut paulo amplius dici itinere hinc a ^cTunete, hinc a ^dJulia Caesarea distita, quae valido praefidio Turcico tenetur: colli amoeni insidet, mare versus assurgenti, et scopulis horridis contra fludus vallato; et turreis crebras ab ea parte habet, ut ad eam vis facile fieri nequeat. Qua terram respicit, montibus et subiectis campis exposita est. Sequimilliate in circuitu patet, valido muro crebris turribus firmato circumdata; et tribus portis intratur: ad arcem haud hinc longe urbi imminente una ducit, secunda mediterranea respicit; tertia mare et planitiem. Parvae in ea domus, numero non minus bis mille, tecto plano constratae, ita continuo, ut per illud de domo in domum itari possit, viis angustis et anfractuosis pro fossa infra vallata, ut perpetuum munimentum appareat, ac proinde expugnata difficile. Nullus ad explicandas copias in urbe locus; tantum ad Moischeam breve quoddam spatium relictum, cetera domibus tota occupatur. In urbe vi et eo capita numerantur, fere inopes inquilini, montibus horridis, sine cultu ac disciplina, et ex ferocitate strenui, ac vitae contemptores; tantum pecore, equis, et camelis abundant; rarum aurum, ac gemmarum minus inter eos; cisternas coenplures habent. Cum lustrant copias, ex urbe et circumpositis locis ^eruinatorum et eo comparent, partim Turci, partim Afri. Ager laetus et hortis ac fructibus fertilis: inter urbem et arcem ^fpassuum spatium interiacet, quod sepulchris Turcorum hac illuc sparsis consitum est. Arx urbem supra posita a pulcherrimo prospectu mare depicit, spatiosa, et validissimo muro turribus crebris itidem distinctio firma, quae ab ^glxxx Turcis praetorianis servabatur: domus in ea humiles, ut Hipponae, et eo in ea capita. Praefectus domum amplam et peristylis ornatam habitat, cui optimae aquae subest cisterna. Urbs olim beati Augustini natalibus et episcopatu nobilis; cuius reliquias, postquam a Vandalis tandem capta est, aliquandiu possedit. Expeditio suscepta Cosimi principis auspiciis, eique praepositus ^hSilvius Piccolomineus, vir expertae virtutis, et militiae S. Stephani consiliabilis. Thalassiarum munereungebatur Jacobus ⁱInghiramius Volaterranus. Bis mille ad eam electi, qui trecentibus et v ceterioris nostrae ^kBritanniae navibus, quibus Gul. ^lGuadagnius eques Hierosolymitanus imperabat, portabantur. Ultra eos eo circiter ex primaria nobilitate ^mvolones et veterani, quibus praecerat ⁿFabritius Coloredus Lunigianae prior; et universae militiae vexillum gestabat Aeneas Piccolomineus Silvii filius. B ^oLiburno solverant ^p11 Kalendas Septembris: et ante omnia a Ferdinando mandatum, ut Amuratem, qui vicinum latus cum ^q1x bisemibus discursans cuncta insecta faciebat, diligenter indagarent, et ad perniciem persequerentur. Itaque primum ad ^rIlivam, et in ea ^sPortum-ferratum facta exfensio. Ubi de Amurathe, missis circum, qui de eo cognoscerent, nihil compertum; imposito in classem milite, Sardiniam versus eursum tenuerunt, et ad ^tCavum Pullae appulerunt: cognitoque haud hinc longe ^uxx navis in anchoris stare, ad eas missa ^vspeculatoria; ex qua rescitum, Belgicas eas esse, quae ante tres menses ^wCaralim venerant, ut inde saltem exportarent. Eisdibus

Septembris

INTERPR. ^aBarbarie. ^bBona. ^cTunis. ^dAlex. ^eSilvius Piccolomini Seneis consiliarius de l'Ordre de St. Etienne. ^fInghirami de Volterra amiral de l'Ordre. ^gBrétagne. ^hen Jul. Guadagn. Il est François, mais la maison est originaire de Florence. ⁱvenetien. ^jFabrizio Colredo prior della Langiata. ^kLivoni. ^lElla. ^mPorto-Ferrajo. ⁿCave della Pulla. ^osempre pour s'op. ^pCagliari.

CIDOCVIL.
HENRICUS IV.

Septembribus inde digressi, sub tertiam vigiliam Galitum felici cursu venerunt; quo antetriduum Britannicae naves appulerant, et reliquam classem opprimentes in anchoris stabant. Postridie, habito belli ducum concilio, conestabilis militem navibus impositum ad trimeis transire jubet, relicto in iis idoneo praesidio: tum, ordine rei gerendae exposito, munia inter tribunos et alios belli duces distribuit: tum, quod minus sperabatur, coelo admodum sereno, post sacrum celebratum, summa cum animi alacritate, et cetera ex ea victoriae fiducia, Galita solvunt hora duodecima. Sub vesperam hora xxii tesseram belli ducibus dæ sancti Augustini nomen, cujus et nunc templum semiditum supra urbem memotiam servat. Inghiranius sic cursum instituit, ut ad locum exsensionis, qui putabatur, hora noctis sexta, appulset: verum a ducibus viæ deerratum fuerat; itaque duae horae loco reperiendo infumprae, tam humili in eo vado, ut per siaphas et celoces exsensionem fieri oportuerit: qua in re rursus multum temporis effluxit; ut non prius quam albescente die res confiteri potuerit; quod ut noctu fieret, ab initio convenerat. Quod aliquam perturbationem primo occursum attulit, quod de successu plerique desperarent. Verum conestabilis, qui rem quavis ratione tentandam censebat, meticulosis, gradum si accelerarent, in tempore venturos affirmabat, audentioribus, etiam in luce aperta vim faciendam certa vincendi spe suadebat: et, si ex voto conatus non succederet, errorem naufragum pro excusatione habituros. Itaque xvi Kal. Oct. in prima acie incedebat Guadagnius cum^b Castoviello, Langlado, et tormentariis, qui crepiracula portabant, cum^c Santandreaano, quem sequebantur^d Agliottus et Digaronus cum lxi scalis; quibus singulis l. delecti ex omni numero destinati erant. Pone eos agmen^e Viminus regulus ducebat, cui adjunctus Afcanius^f Baldellus cum sua cohorte: qui omnes lxx. delectos efficiebant. Ubi ad bivium inter urbem et arcem ventum, Guadagnius, cui arcis expugnandae cura commissa fuerat, ad dextram deflectit, reliquae copiae ad urbem iter persequuntur; in quarum fronte Joannes^g Brancadorus jam incedebat, cum^h Guidobaldo fratre, et tormentariis qui crepiracula portabant, et Petroⁱ Guilcardo harum rerum perito; iisque adjunctus^k Hugolinus Barifonius exercitus curatorem cum xvi delectis. In media acie erat conestabilis cum suis, et Ambrosio^l Bindio tribuno, qui centurionis majoris munereungebatur. Post eum Flaminius^m Collescus cum sua cohorte, et iis qui crepiracula admoventi erant; ⁿ Carolus Penna sequebatur cum sua scala, et post eum Franciscus^o Alifanus cum sua altera. Tum ordine incedebant cum suis cohortibus Aurelius^p Passerinus et Hieronymus^q Gualterus, qui secum trahebant tormentarios apparatus necessarium portantes; iisque pro centurione erat Jo. Andreas^r Richelmius. Ultimam agmen claudere^s Coloredus cum equitum turmis et volonum, cui adjunctae Francisci^t Nelli et M. Antonii^u Placidi cohortes, quibus pro centurione inferviebat Petrus^v Jacobus Fratta. Ordine incedentes jam clara luce non omnino ignaros et imprudentes oppresserunt, quippe ante xx dies sparsa fama de adventu classis Christianae, et moniti a^w Bisertino quodam navium fabro^x Hipponenses, ut sibi caverent. Guadagnius eodem tempore ad mortis crepiraculis ad arcem portam, tribus altis locis per scalas suos jubet ascendere: quod scilicet utroque factum. Quo conspecto a nostris ad urbem tendentibus alacritas addita; et subito pro muris et ad portam obviam defensores in armis compaeruerunt, jam signis in arce erectis tetrici. Tormentis initio res acta; tum, propinquantebus, et S. Augustini nomen et victoriam ingeminantibus, Brancadorus primus muro succedit, dum Guidobaldus ad portam crepiraculum admovet: qua aperta, ipse cum

Antonio

INTERPR. ^a alle Galita. ^b Castoviello, Langlado, ^c i breuardieri. ^d il capitano di S. Andrea. ^e Agliotto, ^f Digaron. ^g Barone di Viminio. ^h Baldello. ⁱ il capitano Brancadoro. ^j il cavaliere Guidobaldo. ^k Guilcardo. ^l Uguisio Barifoni commissario. ^m Bindio. ⁿ Colicchio. ^o Carlo della Penna. ^p Afcani. ^q Passerini. ^r Gualterieri. ^s Richelmi. ^t il cavaliere Colaredo. ^u Nelli. ^v Placidi. ^w P. Giovanni della Fratta. ^x de Biseria. ^y sans de Benser.

Antonio Ricciardello, Octavio Adamo, et Tufcanio irrumpit; et post acre certamen, Brancadori fratris cohorte superveniente, faucibus, ramis suos retinuit, quousque Collesco, qui ad portam mediterraneam crepitaculum admovent incepto abetraverat, per eandem portam intravit, et laborantibus praesto fuit. Tum per scalas vis facta, et mox contractae scalae, ne hosti usui esse possent, conestabili ubique interim discursante et praesentia sua animos militi faciente; qui per Guiscardum, quem volones sequebantur, ad portam mediterraneam crepitaculum admoventi iussit: qua aperta et praesidio firmata, idem Guiscardus ad portam marinam tendere iussit cum tormentariis, per quam jam plerique Mauri et Turci natatu evaserant, aut aquis hausti fuerant. Turci reliqui ad rurem in mare despicientem se contraxerant, ex qua jam ingressis nostris se strenue defendebant. Itaque a conestabili Inghirami mandatum, ut totam classem ad murum, proxime quam fieri posset, admovent, et inde disputatione repetita Turcos infelleret; quod et subito factum; et tandem Turci intus et extra petiti locum deseruere. Tunc et Josephus Cardinalis nrirem Liburnensem ad eam partem, ad quam se Mauri et Turci jam magno numero aggregaverant, admovent, ut eos infesta disputatione dissiparet. Intem, post non exiguum certamen, in quo praefectus arcis ipse interfectus est, Gaadagnius loco potitus statim tormenta e muris deici iubet, omni apparatu flammis consumpto; quae inde per nautas iussu conestabilis ad naves deducta sunt. Ad Moicheam adhuc strenue a defensoribus in urbe certabant. Eo missus Julius Caesar Machiavellus cum Alifani cohorte; qui tandem inde eos dejecit. Marcellus Cavaceppus Caroli Pennae vicarius per angustos calces eodem vadens, ut se cum Brancadoro conjungeret, et domibus circumpositis infestatus, ex suis Julium Caesarem Rancium centurionem amisit: ex suis et Brancadorus Herculem Pavam, et Antonium Veli-um. Passerinus ad portam mediterraneam praesidio idoneo firmatum substitit. Equum et volonum, qui per portam marinam intraverant, agmen se cum Nellio conjunxit. Heic Bindius tribunus Placidum, qui magnum virtutis suae specimen eo die dederat, portae secundae praefecerat; et Jacobum Caponium Nellii vicarium, et Bettinum Ricafolium centurionem, ad locum designatum tuendum amandaverat: Collesco item et Gualterio suum locum assignaverat. Inde per urbem discursans non sine aliquo locis plerisque certamine, quod et idem conestabilis cum suis fecit, aversis hostibus aut in domos compulsi plena victoria potiti sunt. Gravior fauci in illa discursatione Flaminius Ubaldinus, Cosmus Rossia, et Polirianus Soares, ordinem duces. Portis praesidio firmatis nostri post sex horarum certamen ad praedam versi; et qui in arce erant, ea depraedata et abductis captivis, ad urbem venerunt. Interfelli in urbe circiter cccc, in arce lxx. Ex nostris perierunt Carolus Gabriellus Romanus, Vincentius Pallerius et Panhormitanus equites, Franciscus comes Brancalconius Piobbicus, Gaspar Alemannus, Aseianus Baldellius, Simo Amicus, Thomas Thomassius Anconitanus, ordinem duces, Santofemius, Musanus. Capta xxi signa et v aenea tormenta, nam reliqua festinato discessu relicta sunt: captivorum omnis sexus et aetatis capita numerata sunt cxx, quae Britannicis nostratibus navibus imposita sunt: eodemque die, quod locum fervari spes non esset, hinc Tunete, hinc Algeria tam vicinis, et disturnior in eo mora periculo non careret, cum tota classe solvit, et v Kal. Oct. Liburnum appulsi.

INTERPR. Ricciardello, Adamo, et Tufani. Collesco, Passerinus grand conestabile. Guiscardus, Inghirami. Giuseppe detto il Cardinale, la Myside. Machiavelli, il capitano Alifani. Cavaceppi, Carlo della Penna. Rosier, il cavaliere Pava. Veli, Passerino. Nelli, Bindio. Placido, Caponi. Bettino Ricafoli, Gualterio. Ubaldino, Rossia. Poliziano Soares, Gabriello Romanus. Pallerio, Panhormitano. Brancaloni del Pinico, Antonius. Baldelli, Amici. Tonnigi di Ancone, di St. Offense, et de Monfion Franca, Tunisi. Alger. Liburna.

TOM. VI.

J M

CICCVII. appulit, displotis in plenae victoriae signum in appulsu tormentis: et mox in maiore
HENRICUS IV. urbis templo divorum Ambrosii et Augustini hymnum decantari iussit, et mortuis in
ea expeditione publicis precibus parentavit.

II. DUM haec agerentur, res in utraque Mauritania maxime turbabant, quindecim mensium spatio, tribus eruentissimis proeliis commissis inter Mule-Zidanum Fessae regem, cui reliqui fratres Hametis filii se conjunctis consiliis et viribus opponebant, et ^a Abdalam Mule-Muhametis Checi filium, qui patris auspiciis bellum gerebat, visque tunc xxiv annos natum, virtute annos superante. Zidanus cladis anno proximo exente v Eid. Dec. ab Abdala acceptae causam errori tormentariorum imputabat, qui fere Angli et Batavi erant. Nam instructa utrinque acie, cum Zidanus in fronte l. machinas collocasset, in quibus praeceptum rerum suarum robur imposuerat, bombardarii e tumulo editiore non bene collinantes, displotionem ita instituerant, ut idus septies et octo vicibus repetiri hostilem aciem supervolarent, et paucos lacerarent. Quo animadverso Abdala cum duobus equitum agminibus per medios ruit, et nostros, qui ad machinas stabant, primo impetu sternit, et agmen majorum sclopettariorum a tergo positum per latera vi facta solvit, nam satirophoris carebat: et ceteros nec opinato casu terribis in fugam concitit. Nox statim praecipitans, quippe jam proxima bruma, ulterius persequendi hostis victori commoditatem eripuit, et Zidano tutum receptum praebuit, qui ad Nomadas suos in montana inter ^b Arlanis confragosa crepidines etadem suam per osium solatus est: occasionem opperens, quo erat infuso ad calamitates animo, consilia et coepta repetendi: quae non diu tardavit, alternante fortuna, et a victore ad victum transeunte, aliena potius quam propria Abdalae culpa. Post superiorem successum, junior princeps erga militem indulgentior, satrapas habebat, Alcaldas vulgo vocant, et belli duces plus se insolenscentis, qui nihil non praerogativa aetatis in conspectu principis audebant et faciebant. Ipse ab his persuasus xi ex primariis provinciae et magnis clientis subnixos de medio tollendis curaverat. Tam diri jugi impatientes Marochenses, ex desperatione consilium capiunt, et etiam Zidanum victum auxilio advocant, eique portas urbis viii Eid. Mart. aperiunt. Ingressus cum tunc delectis equitibus ope Marochensem, domos Fessanae factioni addictorum diripit: et, quos comprehendere poterat, ad unum omnes jugulat. Ad hunc strepitum Abdala, qui in propinquo exercitum habebat, subito in castra pergit, optime munita: utrinque latera canali profundo tegebantur: a tergo arcem, quam adhuc tenebat valido praesidio, habebat: frontem xx machinarum obiecta firmaverat. Verum irac impotens, siue hostis contemptu, ad urbem desertis castris ducit, cum xvi et c. majorum sclopettariorum, quatuor equitum et c. et omni machinarum instrumento: et callem angustam oblongum inter moenia et fossas hortorum locis illis crebras cum peditatu subit, equitatu ad latera juxta locis impeditis incedere jussit. Ubi ad callis, leucam integram longi, exitum perventum est, eum sciatim adhuc incederent, nequedum patente loco se explicuissent, in et c. delectos recentis incidunt, qui inordinatos acri impensione fundunt: tum, ex moenibus detonantibus tormentis, rursus consuli in callem angustam compelluntur, et vix se fuga multis occisis in castra receperunt. Equitatus, crebra tormentorum clavis et ferris quicquid oneratorum displotione infestatus, cum in fugam se subito dedisset, in suos revolutus non minore clade peditatum quam hostis afflictauit. Zidanus stricto gladio eos persecutus est, dum interim inde ab urbe, inde ex hortis, in quibus majores sclopettarii sepibus et muris testis latebant, quasi undique circumdati ad exitum exponerentur. Itaque plerique sclopettos abiecerunt, et vix ex toto illo numero vi et c. superfluerunt, ex quibus tria et c. ad arcem receptum habuerunt,

INTERPR. ^a *Muley Abdala.* ^b *Montagne d'Atlas.*

habuerunt, quae jam bis ei tenebantur. Abdala cum equitatu, quem colligere potuit, Fessam se contulit. Victor Zidanus cum totis viribus ad arcem vim facturus, deditionem praefidiarius, vitam et res salvas pollicitus, imperat; qui cum recusasset, admodum mox xl machinis, prodicione ejectionum per locum negligentius custoditum irrumpit. Quo cognito, obsessi arma subito abiciunt, et supplices in templum, regum sepulchris religiosum et inviolabile creditum, confugiunt. Zidanus arcis potens, sicuti iactabatur, in memoriam revocans, se ante aliquot annos in summo discrimine ab iisdem desertum, injuriam antiquam ultus est, quacirco tamen ex alia causa colore, quod illi virgines, foeminas, per vim stupris foedassent. Itaque eoaccho iudicum concilio, ut erat in disciplina severas, et in publica administratione iuris et aequi observantissimus, eos morti addicit: totoque xv dierum tempore cuncti carnificis manu, spectantibus Marochensibus et oculis vindictae avidos pascentibus, vitam amiserunt. Quod sive severitatis, sive potius immanitatis exemplum, non tantum aequae, sed illud superat, quod * Albani iussu a Friderico filio * Harlemi in Batavia patrum est, quod odium irreconciliabile plus re alia omni contra Hispanos in animis popularium accendit; de quo ad annum c. lxxii diximus. Felice Zidanus cum Abdala, qui interim exercitum novum instauraverat, secundo infelicitate pugnavit; et Marochum rursus deserere coactus, et ad suos Nomadas confugere. Victor, dum errorem aliorum emendare conatur, et Marochensium sibi benevolentiam conciliare, frustra implorata Cheei patris, matura aetate et profunda prudentia viri, praesentia, tandem improbitate suorum victus, bona Marochensium susceptorum in urbe et in agris inter belli duces dividere coepit. Qua nova injuria illi irritati denovo, ut sunt mobilia Afiorum ingenia, de defectione consilia inierunt; et non Zidanum toties victum, sed Muhametem Hametis abnepotem, qui in montanis proximis latebat, et spectator usque federat, clam sollicitant. Ille, cognito Abdalam mari suae Marochi manus injectisse, et a captiva grandem pecuniam efflagitare, delatae Marochensium benevolentiae occasionem minime sibi negligendum censuit; et qui hactenus quieverat, collecta manu sub portas urbis specie repetendae maris quotidie excurtebat. Eum infecutus Abdala primo congressu profligavit. Nomades, ad quos se Muhametes receperat, Abdalae incursionem et praedas continuas peractis, denovo Muhameti novas vires subministrant. Is igitur, resumptis viribus et animis, palanteis hosteis et in praedas effusus, qui ter mille numerum explebant, cum suis locorum gnaris interceptis, et fundit. Qua re irritatus Abdala cum robore exercitus contra Nomadas ducit, relicta sine praesidio urbe.

III. Vix ille ix leucas progressus fuerat, cum clandestinae cum Muhamete conjunctionis duces populum alloquuntur; et vana spe humanitatis Abdalam Marochensibus post victoriam illuisse dicunt, cum militem extra urbem in castris tennit; nam non minus propterea Alcaldas et belli duces grassari, qui novas subinde agrorum divisiones ab adolescente licentiae afflueto impetrant; nunquam miseriarum sinem fore, quamdiu ipse et Checus pater rerum potenter; tempus venisse, quo se in libertatem vindicent; adesse in propinquo Muhametem, cuius parentem iniustissime Abdala detinuerat, qui Nomadas, quos placatos habere publicae tranquillitatis interest, secum consentientis et amicos trahit; cum auxiliatorem et liberatorem a Deo oblarum proinde amplectantur. Ad quae verba populus subito arma capit, et munimenta tumultuaria e materia et terra per vicos excitat, magnoque consensu Muhametem regem proclamant. Ad quem nuncium, omnia contra Nomadas expeditione, e vestigio Abdala ad urbem revolat, et Alcafovam, quae est primaria arx urbis, intrat; statimque praeconis voce edici jubet, cuncti suis partibus additi lura quarantur.

INTERPR. * le duc d'Alca. * Harlem.

CXXXVII.
HENRICUS IV.

quadrimum se parent, ut se Fessam profecturum sequantur. Quo tempore tormenta aenea omnia et bellicum apparatus foras educit, et, omni pretiosa suppellectile secum asportata, post IV dies instructis ordinibus ad iter se accingit, nullo hostilis animi insidio aut injuria oppidanis facta; quod aliter atque aliter multi interpretati sunt. Nam generosum principem post tot prosperos successus in aetatis aestu, qui toties Zidanum invicti animi imperatorem vicisset, ad inexpti juvenis adventum subito recedere plerique admirabantur. Alii denuo acris pugnaturum ad novas copias comparandas domum abire dicebant. Alii rursus, ut praesentia sua, quod haecenus precibus et per literas frustra tentaverat, a patre impetraret, ut Marochum secum veniret; et, repressa saepeparum et belli ducum insolentia, benevolentiam civium recuperaret. Sed superstitio Checum ab itinere revocabat, quod illi ab astrologis, quibus multum Afri tribuunt, praedictum esset, si *Tasouti amnem, qui intra annum regnum dividit, et trium dierum itinere a Marochio abesset, transiret, fore, ut intra annum moretetur. Quod idem et Hameti parenti praedictum fuerat; nec exiru caruerat. Haec ex ^b Insulani, qui Marochi tunc erat, ad me literis, et aliis, quas, postquam in Hispaniam venit, ad regem dedit.

IV. Nunc minus res interea in Asia turbabant, ubi Gambolatus, qui ^a Alepi erat, cognito Amurathae ^d Serdaris purpuratorum principis, qui cum carmatorum eto exercitu ad Persicum bellum proficiscebatur, in Asiam proximo adventu, veritas ne haec tempestas in caput suum recideret, ad defensionem quam melius poterat se parabat; et, ultionis de regulo quodam Persa in Euphratae confinio sumendae colore, exercitum instruit, excursionemque illac facta, totum agrum vastavit: inde Alepum se recepit, tantum xx bellatorum ^c penes se retentis, et reliquis ad vitandam suspicionem per loca idonea dispositis. Jamque Serdar Constantinopoli profectus propinquabat, et non recta ad Euphratem, sed, flexo ad dextram itinere, Alepum tendebat. Ipse officiose ad eum mittit, et, sensu injuriae et parvi indigna caede, quae fecerit excusat; ceterum se Sultano semper obsequentissimum fuisse, ac potro in potestate ipsius futurum: necessitate extrema coactum, ut inimicorum conatibus praeveneret, milite armato laeus regere; eum quo paratus sit pro Sultano quo jubebit tendere, et vitam ac sanguinem pro ejus imperio profundere; tantum hoc tempore suspecto purpurati ad se adventum deprecari; in ceteris jubeat, imperet, decernat quod velit, sciatque se ad omne obsequium Gambolatarum paratum semper habiturum. Eadem semel atque iterum, cum non responderet Serdar, deprecatio repetita, copioso comenatu cum grandi pecunia et equis ad purpurarum missis, quae ille accepit; neque propterea iter intermisit. Itaque Gambolatus, ex superioris anni successu fiduciam capiens, ad extrema se parat, et cum rebellibus in Asia, quibus se ^e Calenderus Oglus ducem praebuorat, foedus init; convenitque inter eos, ut non vireis jungerent, sed ad ^f Tauri radices a tergo Serdaris, cui Alepum tendenti montes illi necessario superandi erant, cum toto robore subsisterent, comenatus subvectionem impediendes: ipse ab adversa parte aditus insidere et transitu prohibere venientem decreverat; et ubi in planitiem descendisset, quod cum tanto exercitu non nisi confusus ordinibus facere poterat, protinus cum recenti et ordinato milite cum eo confluere: periculum suum totum futurum; ipsos qui a tergo sequebantur, ad partem victoriam venturos, et decori ac praedae participaturos. Hoc consilio cum xv equitum ^c et v ^c peditum Alepo exit, et ad pedem montis, qua Serdar venturus putabatur, castra metatur. Quo cognito Serdar alium exsecutioni locum quaerit, cui rursus Gambolatus castris relictis subito occurrit; et cum parte exercitus jam descendente feliciter primo conflixit, fusosque hosteis in montana compulsi. Fatigatos certamine

diurno

INTERPR. ^a Tasout. ^b de l'Isle. ^c Asp. ^d Serdar premier Visir. ^e Calender-Oglu. ^f Mont Taurus.

diurno suos ut reficeret, paulo longius concesserat, unde post noctem exatam summo mane instructis ordinibus ad hostem vadit, quem jam magnâ ex parte descendisse conpetit: et in planitie aciem influentem nactus, magnis animis aggreditur, et post acre proelium multis oculis fundit fugatque: tanto successu sive inflator sive negligentior redditus, quippe qui crederet totum robur exercitus profugum, tantumque miseras reliquias superesse, quas postmodum nullo negotio deleturus esset. Igitur nox inter lusus et militarem lasciviam exacta, mulat genio indulgente, et quasi parva plena victoria securo. Verum die sequenti albescente longe alia facies apparuit, toto exercitu in planitie ad pugnam instructo: in quo Sedar, qui * Asiaticum equitatum parum strenue rem gessisse superioribus diebus, et multum numero imminutum, aimadvererat, eo amoto et in posteriores ordines reiecto, Europæum, atque adeo Thracicum, in fronte constituit, præter Turcorum institutum, qui in prima acie equitatum provinciae, in qua pugnatur, semper locare consueverunt: delectos circa se reclinuit, cum prætorianorum ^b præfecto et quatuor circiter mille ad sortuita sepositos. Hæc Gambolatus minime se deseruit, et post acre cuna Europæis et postea cum Asiaticis certamen, illosque ad extremum dissipatos, dum fessis suis ad colligendos spiritus sparium capit, incumbente prætorianorum præfecto, et mox Sedar, cum suis recentibus, cum nullo litensui ducis officium omisisset, postremo caesus, et in fugam coniectus est. Ad Alepum eum receptum habuisset, atque novo milite et comitatu firmavit: et sub auroram cum ter mille, qui se eadem ex strage aggregaverant, in tutum se subducit, devils itineribus, ut de eo victor Sedar plerisque ad insequendum missis vix diu post cognoscere poterit. Præfidiarii, quos in arce reliquerat, ex hæc sui calamitate occasionem capientes, in subiectam urbem vim faciunt, eamque per triduum diripiunt: quod indigne ferentes oppidani, jam remittente prædonum furore, arma capiunt, et præda onustos in arcem compellunt, et Sedarem virorem ad ultionem vocant, parentibus portis. Admissus ille continuo præfidiarios obsidet, et ad extremum deditione capit. Calendeus, qui ad alterum Tauri latus eventum rei opperiebatur, casu cognito, sensim cum suis in Asiam se recepit, nullo terroris aut infracti animi signo dato: et in Bithyniam descendens ^c Prusiam haud longe a regia urbe intercepti et vastat: quod adeo Sultani percussit, ut omne statim robur tam prætorianorum, quam aliorum, quos penes se habebat, eo misertè duce Ageno purpurato, ut injuriam sub oculos acceptam insigni severitatis exemplo ulcisceretur. Verum is subito se subluxit, urbe non solum direpta, sed magnam partem ignibus cremata, et cum Gambolato vires et consilia ex foedere conjunxit.

V. IN Polonia et hoc anno periculose tumultuatum, renovato superioris anni Protestantium et aliorum ad libertatem proclamantium cum rege Sigismundo dissidio, et suspicionibus ex recenti matrimonio auctis. Nam cum ^d Rokossani, quos vocant, quibus duces se præbuerunt ^e Janusius Ratzivilius, et dispat moribus, sed virtute bellica clarus, ^f Seatiniskius, viderent comitia superiore anno promissa differri, regem in armis esse, et ipsi in armis comparuerant, sed milite utrinque male instructo. Ad ^g Prolovicum iv a Cracovia milliariibus cum confederent Protestantcs, rex Cracoviam, cui illi inhiabant, novo præsidio munit, et machinas ex armamentatio extrahat per loca idonea urbis disponit. Multa inter Protestantes tumultuario et seditione acta: eoque furor usque crevit, ut de novo creando rege sit injecta mentio: et Vincentius Mantuae dux tantum gratia inter eos valebat, ut, si res ad electionem devenisset, in eum nobilium suffragia concursura plerique credidissent. Interim

INTERPR. * *acalloria de la Natisle.* ^b *Age des Janissaires.* ^c *Burfi.* ^d *Rokossains ou Alsatien.* ^e *de dat Janus Ratzivil.* ^f *Seatiniski.* ^g *Prolovicum.*

TQM. VL

§ N

CDCCVII.
HENRICUS IV.

contra consilia Warſaviam indiſta proteſtati ſunt, ea illegitima eſſe, neque quenkum decretis, quae in iis fierent, teneti ſtare: contra *Rokoffium, ſive nobiliſſimum conventum, legitimum eſſe, et ſumma prudentia coactum, et continuatum: foederatorem religionis cauſa inſeram, invito ſacro ordine conſtituendam ac firmendam: ex bonis eccleſiaſticorum, qui opibus conſili ceteros pedibus calcant, partem delibandam, et inter nobilibus diſtribuendam; ipſos vero, ſicut alii ſolutae conditionis, oneribus regni ſubſcribere debere. Repoſita inter haec in Jeſuitarum ſuperiore anno inſtituta querimonia, prolixo ſcripto, quo in Jeſuitarum praefervidam ſatagendi in rebus civilibus diligentiam, omnium turbaram, quae multis abhinc annis regna turbarent, invidiam rejiciunt, repetita a concilio Tridentino mali origine: illo nihil ad doctrinam, quam Catholici toto terrarum orbe tenent, adjectum; nihil ad diſciplinam, niſi ex ſuperiorum ſynodorum ſanctionibus petitum; cetera ad pontificis et curiae Romanae potentiam in majus amplificandam, et ſuperas ea de re conſtitutiones, quae nuſpam terrarum receptae ſunt, ejus auctoritate firmandas, ſpectare. Promulgationem proinde ejus tantopere urgeri, inſtigantibus Jeſuitis, qui in cauſa religionis plus conſiliis humanis, quam providentiae divinae, tribuunt; in eam rem foederaciones fieri, adſinitates contrahi, et ex numeroſa Auſtriaca familia filias principibus, quos ſibi conciliare cupiunt, elocari; jamque totam Poloniam et ^bVindeliciam his artibus in poteſtate habere patres, ſed ad illas cauſam addi viſum illis neceſſarium, aut Hiſpanicam inqueſitionem, aut aliquid huic ſimile. Id autem concilio Tridentino contineri: ex quo, tanquam ex fatalis hoc aevo Pandorae pyxide, his libri ſcriptor verbis utitur, cunctae calamitates intelſinae evolantes per Europam ſe effundere. Neque tamen tantum in ipſo concilio mali latere, quam in exemptionis ratione et modo, quem ſibi Jeſuitae ſumunt, et praec aliis arrogant; tantoque artiſicio in ea laborant, ut illorum diligentia ac ſolertia formidabilis merito Polonicae nobilitati eſſe coeperit, et omnibus populis qui leges patriae ſervant, et in avia libertate conqueſcunt. Hinc, nec aliunde, turbaram in regno excitatarum materia praebita, ſiquidem ſic illi adſectata comitate, et in procerum tractandis ingeniis accommodata diſciplina, ſe gerunt, quo eos ad obedienciam ſuam inſectant; ut cum tot in Polonia eſſe, neque praeter illam aliud cogitare videantur, acuti gladii et ancipitis, quo ununtur; tantum luminum in vaginam heic reconditam habeant, ceterum capulum Romana aula, et Hiſpanus, a quibus dependent, manibus ſuis teneant. Hinc tot indulgentiſ et extraordinariis ^cconceſſionibus a ſancta ſede donatos eſſe; hinc, cum cuncta large pollicantur, cuncta ubique ſe poſſe glorierentur, in regias invadere, a ſaceris conceſſionibus eſſe, ac poſtremo regum mentes ac voluntates pro libidine circumagere, plerumque infelici ſucceſſu. Illos Henricum primo Poloniae regem, cum ad regnum ſucceſſione declaratum reſectus eſſet, regno et vita tandem exuiſſe. Sic ſereniſſimo regi regni aviti amittendi cauſam extitiſſe: ſic miſerum Bathorium ad neſanda contra ſuos conſilia incitaſſe, et ad vitam privaram tanto ſuligio indignant poſtremo adegiſſe. His auctoribus tot inſitas regina Eliſabetha in Anglia conjurationes, tot rursus horrendas Jacobo rege; quarum is exitus fuit, ut, exaſperatis principum ingeniis, latentium Catholicorum, et in patientia libertatem ſervantium, duriorem conditionem reddiderint. Nuper et pontifici conſilium dediſſe, qui ^dVenetis, Patavi, et aliis in Venetae ditionis urbibus, ſcholas et collegia habebant, ut ſereniſſimam rempublicam diris devoveret, ſollicitatis ad defectionem ceteris ſaceris ordinibus. Nunc tot ſcholas, tot collegia veſtigalibus ampliſſimis ditata, in Polonia cum poſſideant, merito verendum eſſe, ne quod in Italia, Gallia, et apud multos principes minus cauſos illi conati fuerint, idem apud nos aggrediantur. Prudentiſſime

VAR. I. ECT. * conceſſionibus, ſupra quam ceteri facti devotorum celum, a ſancta ſede feciſſe
Reg. Pat. et Reg. ^e Venetiſ et Poloni.
INTERPR. ^a Rokoff. ^b Beſiera. ^c Venetiſ et Poloni.

seciſſe Samofcium virum et virtute praefantem, et charitate erga patriam inſignem, et literarum amantiffimum, qui, cum academiam in urbe cognomine fundaret, Jeſuitas non admiffit; quippe qui eos ad juventutem in patriae diſciplina formandam et literis inſtruendam non idoneos judicaret. Cum hoc vir ſapientiffimus fecit, nobis reliquiſſe documentum, quod ſequamur; et cum eo perſuaſum habeamus, literas, contra quam a plerique magno errore creditur, his hominibus carere poſſe. Eos proinde ut reipublicae noxios, ad inſtitutionem puerilem in literis inutilis, ſi pacare vivere cupiant, Polonos decreto publico ejicere debere; et ampliffima veſtigalia, quae poſſident, ſcholis antiquis et xenodochiis assignare; eſſetis autem cavendum, ut nullo caſu aut occasione ruriſus admittantur. Hoc ex eo praeterea conſecuturos, ut ſacrum ordinem in regno praepotentem, et qui artiſcioſe illorum ſaſione ac praefentationibus in nobilitatem concitatur, placationem deinceps ſint habituri. Haec et alia tunc invidioſe in eos diſſeminata; atque in conventu nobilium agitata magno opinionum actu: et cum etiam ex iis quidam non ita erga Jeſuitas male animati eſſent, poſt longas altercationes inter tumultuantis convenit, ut non regno profeus ejicerentur, ſicuti ab aliis petebatur, ſed intra ſcholas coercerentur, ut juvenutis inſtitutioni, in qua utilem operam navare videbantur, deinceps vacarent: unus tantum in aula, qui regi a ſacris conſeſſionibus eſſet, retineretur. Jamque Maſas inſtabat, et regni ordines Warſaviam ad comitia undique conveniebant. Eo legatos ſuos miſit Joachimus Brandenburgicus ſeptemviri, Boruſſiae dux; qui a 10 Heiducis, quos illis rex ad ſecuritatem attribuerat, deducti, inter * Soldaviam et Radzivicam haud longe a ^b Thoruna a diſcurſante nobilitate Rokoffani conventus male multati ſunt, equis curribusque indigne ſpoliati. In iſis comitiis Brandenburgico Boruſſiae principatus ſucceſſio confirmata, ſalvis provinciae libertatibus et privilegiis, ac regi ſuo jure. Hic et agitatum de Rokoffanis negotium, qui cum ſub Warſaviae conſpectum in armis veniſſent, dum ultro citroque comitant, et rex ad pacem inclinare videretur, et, niſi eccleſiaſtici obſtriſſent, ſicuti jactabatur, multa Proteſtantiſ conſedere paratum oſtenderet, regii inſcio rege in ſecuros nobilibus morerent, et niſi tale cogitantis magna clade afficiant, tormentis et curribus eorum magnam partem capitis, ceteroſque in fugam conſiciunt. Magna fiducia illi arma ceperant, et in caſtris xvi Kalendas Junias indignis magnitudinis vexillum erexere, cum hac inſcriptione, Aut Deo et patriae cum univerſis libere victuri, aut, relictis ſub ſervitutis jugo transſugis, adulatoribus, et mancipiis, ſoli ſe ſuoſque in libertatem vindicaturi; aut, ſi Deo ita viſum, in libertate morituri, quae utroque vitae et mortis caſu ſemper pia et juſta eſſet futura. Tanto in ſpeciem pietatis et libertatis ſtudio inſtammatis, clade ad Warſaviam accepta animi ſubito conſiderant; niſi ab eo tempore tale moliti ſunt, et quique domum, libertate amea in regno permiſſa uſari, conſecturum.

VI. D U M Sigifmundus domi angeretur, in ſinibus a Sueco patruo grave damnum accepit, Wilenſteinio amiſſo, quod ante quinquennium a Samofcio captum, Poloni ab eo tempore tenuerant, et egregie muniverant: ſitus ipſe, coenofae circum paludes, fluvii et reſtagnantes aquae, locum primo aſpectu inexplorabilem reddebant: arc vero propugnaculo, turribus, alto vallo, pomeroio lato, muris praecaltis, et tormentorum numero, intus firmata; ad haec accedente valido praefidio, praefecto ſolerti juxta ac ſilento, et oppidanis erga Polonicum nomen bene affectis. Haec omnia fiduciam regi fecerant, ut Suecus, qui inſeliciter huicque obſidiones tentaverat, ab ea cum damno repelleretur. Verum ille occasione captata, de ſuppeditis a rege ſeditionibus domeſticis implicito ſerendis ſecurus, per orium res ſuas ordinat, et producto per vias ſtratas vallo, et notato loco, verſus ſeptentrionem, ubi agger humilior erat, ad eum verberationem dirigere ſtatuit; muniatque probe ad illum via, ut ſibi videbatur,

INTERPR. * Soldav, & Radzivil. ^b Thorn.

CDLXXVII.
HENRICUS IV.

videbatur, eo tormenta deduci juber: sed, cedente ob paludes voraginoso solo, inanis labor fuit, quippe cum per illud iumenta vestigium figere non possent. Sed rursus per otium, nemine foris impediante, caesa multa ac congesta materia, et ramorum ac foliorum multitudine ad iter complanandum, quasi per pontes tormenta ad eam partem, quod minime praefidiarii rebantur, ad vallum deduxit; eosque inopinata et arcta pressos obsidione, cum nulla auxiliorum spes esset, ad extremum ad dedicationem compulsi. Quo facto Suecica res suas, in Livonia valde labefactas, non mediocriter in spem melioris in futurum successus, pro tempore erexit. Jam ante, cum videret Sigismundum domesticca seditione implicatum, ad ordines regni Poloniae literas dederat xvi Kal. Aprilis, quibus significabat tandem, et post rem omni exarsa mora protelata regnum ab ordinibus Sueciae delatum accepisse; necessitate ad id et charitate erga patriam compulsum fecisse, cum Sigismundus nullas condiciones roties ipsi oblatas acciperet, et ipse avo testamento, et in regni comitis interposito a se iurjurando violato, multa fecisset, multa conatus esset, ob quae Sueciae ordines ipsum regno abdicassent; eius absentia factum, ut multa confuse, multa contra leges in Suecia admitterentur; pravorum, qui circa cum sunt, consiliariorum alii scire cunctos id fieri, qui et in ipso Poloniae regno res in summum discrimen adduxerint: se vero nihil antiquius, nihil magis in votis habere, quam colere pacem cum vicinis, ut a fundendo Christiano sanguine deinceps absterneatur: eam offerre; quam si recusent, protestari de calamitatibus inde secuturis, et Deum ardentissimis precibus obsecrare, ut non sibi, qui ab his abhorreat, sed belli auctoribus et incentoribus impunitur. Cum ad has literas non responderetur, alteras tti Nonas Maias dat, quibus superiores ab infesto sacro ordine, qui eas nobilitatem artificiose elaverit, suppressas conquiretur; denuo se pacem exoptare et offerre dicit, et exemplum priorum mittit. Ad ipsum Sigismundum quoque scripsit, et Eidibus Martiis extrema necessitate victum, tandem regni insignia solemniter inauguratione sumptisse significat; neque tamen putare, ea re quidquam factum quo iura amicitiae et consanguinitatis violasse merito dici posset. Optasse se semper ab initio, ut ipse regno paterno pacate frueretur, illudque administraret juxta pacta cum Sueciae ordinibus conventa; quibus ipse propria manu subscripserat, et sigillum majus apponendum curaverat. Cum tamen iis stare nollet, idem ipsi evenisse quod plerisque principibus, qui, cum plus pravis consiliis quam fidei datae tribuerent, in calamitates inextricabiles se tandem induerunt. Id periculo suo nuper expertum esse in ipsa Polonia, ubi, dum plus iusto ecclesiasticis auscultat, periculosos in se turbas concitavit. Proinde hostiam eum, ut deinceps melius consultus ad pacis consilia animum inflecteret, et fundendi humani sanguinis cunctas occasiones devitaret. Iis literis et suas adjunxerant ordines Sueciae, ad regem et Poloniae ac Lithuaniae ordines; quibus regis culpa, et eorum qui circa eum sunt, factum contestabantur, cum pacta Lincopiae conventa et solemniter iurjurando firmata minime servaret, et e regno intempestive discessisset, Polonos, Lithuanos, et Livonos contra Suecicam armasset, ut de rege creando cogitarent, et Carolum patrum elegerint: nihilominus se pacem velle, et, ut conditionibus conveniatur, petere ut delegati ab utraque parte ad utriusque regni finces mittantur; id si recusent, orare Deum, ut placulum tam diri belli in caput eorum recidat, qui excidendi causa exstiterint. Cum neque ad has literas responderetur, Carolus vii Kalendas Septembris diploma emisit, quo de latore superiorum literarum intercepto conquebatur, quibus Sigismundum et ordines Poloniae et Lithuaniae ad pacem hortabatur: nunc notum cunctis esse cupere, se pacem denuo velle, et antiquis utriusque regni foederationes paratum renovare: si ipsi delegatos suos ad locum ditionis imperialis, de quo conveniit, cum plena potestate mittant, se quoque suos missurum,

ut

ut de pacis conditionibus quamprimum transigatur, et fundendo sanguini finis imponatur.

CXXXVII

HENRICUS IV.

VII. In Pannonia proxima propter legationem Byzantium destinata, et infra seu segnitie seu favore Rodolfi Caesaris in fratrem Matthiam proximum heredem huc usque retardata, res in incerto erant; Heidelberg, qui Germanorum jugum impetenter ferebant, semper aliquid interea moventibus; quibus illorum odio, et ut vires nostras per diffusionem dividerent, Turci in occulto favebant, et obides nostros ea de causa durius habebant. ^a Naresela sub id secreta passione, et pecunia numerata, a Sigefrido Colonienso recepta ter Eid. Februarii. Crebrae inter haec excusationes; de quibus primi Turci, qui occasionem capiebant, per Budensem purpuratum apud Matthiam conquirebantur, ^b Leovenensis et Setichincensis praedictarios, ceteri induciis cautum esset, ut ab excusationibus abstineretur, in Pestanos inuito irruisse, multos ex illis interfecisse, magnamque pecuniae vim ereptam, et equos, et pecudum magnum numerum abegisse; ad Canisam vero, et medio inter Harvanam et Budam itinere, aliquot Turcos spoliatos, et postea trucidatos. His rationibus suas depraedationes excusabant. Nam sub id Tataris nullo iniuriae genere temperabant; et, cum Budensis purpuratus, qui se a pace non alienum ostendebat, obides nostros antea in custodiam datos liberis expatriari sineret, praetoriani ipsum circumfusi, usque seditione ab ipsis excitata se extricavit, comprehensis quibusdam, et per noctem in Danubio suffocatis. Interim Tataris multos equos in pascuis ad Vaciam, ipsi oppidanis qui exierant trucidatis, abegere. Ex Ratseis et ceteris, qui Georgio Baftae superioribus annis militaverant, sub id ad Turcos defecere; agrorum aliquam parte circa Strigonium accepta, quam colendo et exercendo se sustentarent,

VIII. CAUSAS autem affectatae a Caesare procrastinationis, praeter eas quas memoravi, indaganti una occurrit e tempore nata, legari Persici ad animum Hispanicum adventus. Is literas ad Philippum attulit, quibus Persia, ostentata imperii sui magnitudine, post receptum Taurisium, quod frustra Turci repetunt, et Aduenum empodium famosissimum in sinu Arabico, quod Solimanus olim per proditorem occupaverat, recuperatum, decrevisse se deit bello irreconciliabili reliquias persequi, et nomen Osmanicum omnino delere; nec prius quiescere, quam sedem Imaclis et Inchelis majorum suorum in Babylonia et Alealeo armis stabilierit, et se Damasci, atque adeo Aegypti, dominum effecerit. Ad id foedus cum ipso et ipsius familia potentissima expetere, ut, quamvis religione dissideant, contra communem hostem vires et consilia sua conjungant. Jam ad suos in mari Orientali praefectos mandasse, ut Christianos qui Goae, Osmucii, et aliis locis sunt, eadem prerogativa, ac privilegiis, quibus subditi sui gaudent, porro uti frui sinant. Literis adjuncta munera, imagines Imaclis, Inchelis, et sua ipsius auro fusa, pretiosissimis gemmis et unionibus distinctae; mensa lucubratoria Persica insignibus gemmis ornata; tres canes rubri, flavi ac coerulei coloris punctulis ab albo materna mirum in modum variegati; tapetes blui auro et gemmis ac margaritis magni pretii intertexti, qui res gestas magni Tamerlani oculis spectantium exhibent; cornua venatoria admodum levia ac nitentia, ex materia nobis incognita; cristae xxi ex variarum avium multicoloribus plumis eleganter concinnatae; pocula item vitrea sex ex vitro quod frangi nequit; ac postremo lectuli ex tapetibus mirando artificio sellae formam referentes, qui proelia inter Ulsancassanem et Chas-Murathem pugnata ob oculos repraesentabant. Idem legatus ex Hispania Pragae venit cum literis ut Caesarem a pace cum Turcis faciendi dehortaretur, cum Philippus jam suarum exemplum ad ipsum misisset,

litique

INTERPR. ^a Naresela. ^b Celmich. ^c le Bassin de Bude. ^d crux de Lave, et Setuchin. ^e Harvanam. ^f Ratseis. ^g Gera. ^h Alea. ⁱ Inhel. ^j Bagdat. ^k le Cairo. ^l Gae, et Osmucii.

TOM. VI.

J O

iusque factum plerique arbitrabantur, ut ille, ad tantitatem naturalem accedente nova hae remora, protectionem legarum tandiu distulerit, quod ipsi ad extremum in exitum vertit.

IX. COMITIA Hungariae per has rurbas * Pofonium indicta fuerant, quo regni proceres magno numero convenerant ineunte Septembri; ubi cum aliquandiu Martitium non venturum recessissent, non sine fremitu de discessu cogitare coeperunt, vixque tandem ab archiepiscopo ^b Colossensi retenti sunt. Dum Pofonii haerent, res incidit ^c Troppaviae in proxima Silesia, quae eorum animos non parum commovit; ^d Gisbergae milite a Caesare in suburbium immisso se intemperanter gerente; nam oppidani cum ad arma concurrissent, etiam conducto milite, tandem hosti potentiori cedere coacti sunt, et certis conditionibus deditionem fecere; cumque mensis aliquot in eo fuissent sine stipendio, indignatione sua per lasciviam incendium immiserunt, quo fere totum oppidum arce excepta misere depasum est. Habitus et eodem tempore ab Austria proceribus Viennae conventus, in quo Caesareus orator multa ad provinciae defensionem necessaria proposuit: imprimis, ut ^e Javario prospiceretur, a quo Viennae et ceterorum Austriae propugnaculorum salus dependeat; et ratio inerat, ut pecuniae, sicuti accidit apud nos, valorem augendi invalescens licentia cohilbeatur; Hungarica Polonicaque moneta, aliarum omnium uls abolito, retineantur. Cum nec adhuc post longam moram compareret ad comitia Matthias, proceres Pofonio tandem discedunt; primum protestati coram majoris templi sodalibus, non remerario ausu, sed extrema necessitate compulsos, domum abire; redire quamprimum paratos, ubi certa dies comitis condita fuerit; et decretis, quae in iis fient, stare, modo nihil contra capita anno superiore 1x Kalendas Quintileis probata decernatur. Solutis comitiis non propterea Heiduei quicverunt; et, licet Budensi et Agriensi enixe a Sultano a bello Persico sibi inveniende mandatum esset, ne quid hostile molirentur, clam iis insigantibus et animos facientibus, ut postea ex literis interceptis constitit, arma denuo capiunt; et dum superioris ^f Pannoniae ordines Eidibus Octobribus in conveniu deliberant, de ^g Tocaia suae ditioni inferenda, et tormentis huc illuc spatis ad idonea loca transferendis, atque adeo de Heiducorum excursionibus fraenandis, ipsi contra Germanos et Gallo-Belgas furivam conjurationem ineunt; repetita ab Homonatio corona, qua Boskaium olim insigniverant, eam aut ipsi, aut cuivis illi imponere parati, qui iura regni, libertates et privilegia, quae Austriaci ad arbitrium quotidie violabant, constanti fide tueretur. Cum Homonaius se excusaret, et juxta Boskail, cum in extremis ageret, praeceptum, in Caesaris potestate futurum ostenderet, illi ad ^h Santandream castrum profecti, cum non admitterentur, ad Budnocum descedunt, locumque expugnant, tanta saevitia ubique grassati, ut nec suarum partium hominibus parcerent. Inde iussit ad Tocaiam excursionem; in quibus ab Homonatio male mulcati sunt, grassatoribus inter angustias deprehensis, atque ad unum fere trucidatis, et capis duobus vexillis Turcicis: capti et ex iis quidam qui stipitibus impositi sunt. Ipsi Heiducorum duces, cum facti supederet, ne latrociniiis publicis indulgere viderentur, in duos ordinum duces, qui se ex Homonaii manibus extraxerant, severe animadverterunt, altero in crucem acto, altero per medios suorum gladiis militari supplicio membratim dissecto. Postea et ipsi cum exercitum x Cl^o coegissent, insignatu Budensis et Agriensis purpuratorum, a quibus et pecunias in stipendium acceperant, ad ⁱ Filecum castra ponunt v Kal. Dec. tormentis ope Turcorum Agria adveclis. Eo enim velaniae devenerant, cognito Protestante male Pofonii habitos, et concionatores solo cedere coactos, ut nihil non sibi faciendum putarent, etiam traditis, quae caputi erant, in Turcorum manus propugnaculis,

INTERPR. * *Persburg*. ^b *de Calenza*. ^c *Troppus*. ^d *les Soldats de Geisberg*. ^e *Rast*. ^f *Hungrie*. ^g *Tulay*. ^h *chateau de S. André*. ⁱ *Filiach*.

propugnaculis, ut, vindicta de tanta injuria sumpta, in libertatem pristinam se vindicaret. Verum conatus eorum irritus fuit, Thoma a Boimaco, qui Filecum valido praefidio tenebat, graviter se defendente, et adversa tempestate, quae tumultuantibus ab obsidione discedere coegit.

X. Nunc Germania vicina suis motibus caruit: nam Herbipolenses in Franco-nia ex levi occasione praefuli sui auspiciis contra Wertheimicos, qui Joanni Theodoricio comiti Lovensteinio subfuerant, moverant, equitum pedumque exercitum cum campetribus tormentis secum explicatis signis trahentes, incunte Julio: et Dordingam cum postidie venissent, dedicationem per tympanitam imperant. Recusantibus Theodoriciis praefilo cum suis fuit: quibus, quantum per festinationem licuit, locus idoneis ad portas, templum, et in coemeterio dispositis, ad defensionem se parat. Herbipolenses, post trium horarum dispositionem sive impressionem, ab altera porta rejecti, per alteram irruerunt, incendio flammam ad terrorem excitato. Ad templum Theodoricius se contraxerat, quod dum alii oppugnant, alii ad praedas discurrent, supervenit Wolfangus Ernestus alter comes: qui per eandem, per quam Herbipolenses, portam ingressi, ingentem clamorem per suos ciet: quo audito, Theodoricius eruptionem e templo facit, conjunctisque viribus hostem a fronte et a tergo premit, et cum tormentis et praedae parte in fugam compellit. Homburgum pro recepta fuit. Praeda a Wertheimicis insequentibus recepta: de equis ab iis abactis certamen erat: quos cum resistere recusarent, comes monasterium proximum armata manu ingressi, totidem inde abducunt. Itaque quinto post die Herbipolenses rursus copias majore numero instruant, et Wertheimium versus ducunt. Comes serius moniti tamen minime sibi desuere: nam et ipsi aciem instruant, et in conspectu utrique nulla re gesta totum diem constituerant: et illi, Remblingen vico tantum directo, retro domum reversi sunt: ne redirent superstitione prohibiti, quippe paucis post diebus ingenti terrae motu juxta Herbipolim hora vi matutina ad Ebertskillingenum pagum facto, et mox terra tanto hiatus subsidente, ut profunditatem voraginis LX orgyias excedere aliqui singulari artificio postea deprehenderint.

XI. MAJORIS molis fuit res ad Donavendam gesta. Urbs est in Vindelicis ad Danubium sita, de qua ad annum C10 LXVI diximus, quam suae olim ditionis fuisse Baioarici principes contendunt, et sub Ludovico Barbaro, non sine magno dissensionum actu, se favore Sigismundi Caesaris adjutam, sicuti pleraque alias, in libertatem sub Imperii patrocinio anno salutis C10 CCC XX vindicasse. A Caesarianis bello Germanico capta, tamen Pallaviensis pacificationis beneficio pristinam libertatem recuperavit: quam dum petulantius exercet, hoc anno amisit. Plebs et magistratus in ea erat Protestantium doctrinae addictus, quibuscum non bene cum monasterii sanctae Crucis ab Dillinganis comitibus olim fundati antistite conveniebat. Is ex more beati Marci die festo a coenobio per urbem, explicato labaro, et omni sacri collegii choragio sequente, incedere, et per portam Danubianam ad Altschilingium vicum eadem pompa itare, inde post mystici sacri celebrationem ad urbem eodem itinere domum redire, consueverat. Monitus a magistratu, ut supplicationes intra coenobii muros celebraret, neque plebi ab his spectaculis alienae ad injuriam se exponeret: ille de prisca consuetudine nihil mutari posse respondit, stare sibi libertate uti, et morem antiquum servare: et ita, re ad cameram Imperialem delata, decretum. Igitur VII Kalendas Maias cum labaro, cruce praefata, symphoniacis, et toto collegio in viam se dat antistes, et per Danubianam portam ad locum confectum pergit: ibi coque post sacrum peractum, dum eodem ordine redit, plebem interea armatam obviam habuit, quae, a pastoribus, ut creditur, incitata, discepto labaro, et pulsatis injuriis

INTERPR. a Boimac. b urbs de Wirtzburg in Franconia. c Wertheim. d de Lovenstein. e Dordingen. f Remblingen. g Ebertskillingen. h Donawerth est castrum de la Senne et de la Boiviere. i Altschilingen. k de Dillingen. l Altschilingen.

injuriose cantoribus, etiam in turba aliquibus five occisis five graviter sauciatis, omnem apparatus sacrum disturbavit; ut vix antistiti cum suis ad monasterium tutus fuerit receptus. Inde querimonia ad cameram delata, Rodolfus Caesar Maximiliano principi Baloarico, qui jampridem talem offerri occasionem optabat, mandat, ut de re inquireret; qui delegatos confectum misit, furente adhuc plebe ludibrio habitos: unde nova rursus non solum ab antistite, sed a Gulielmo Baloariae duce Imperiali mandati executore, ad Caesarem defertur querimonia, quam et mox ex compacto alterum proscriptionis mandatum vii Eidus Sextileis secutum est; cui exequendo Gulielmus a Caesare delegatur. Quo cognito, magistratus, qui plebi ab initio favere in occulto putabatur, cum, quod factum erat, frustra insectum cuperet, fera poenitentia duci coepit, et continuo antistitem convenit; et, urbani sigilli auctoritate firmato diplomate, fidem obligat, integram illi fore non solum supplicationum in urbe libertatem, sed omnis sacrae functionis ad religionem Catholicam Romanam pertinentis; insuper damna omnia ab eo accepta facere se paratum, et intra vii Eidus Septembreis de seditionis auctoribus diligenter inquisiturum; interim duos ex illis, de quibus jam constat, Sebastianum * Schenkium et Erasmus ^b Ceggelum, in manus delegatorum a Maximiliano Baloarico traditurum; idem de aliis complicibus, ubi probationibus confectis constiterit, bona fide facturum. Hae conditiones apud alium quemvis, quam apud Gulielmum, pondus habere poterant, et mandati Caesarei executionem inhibere. Verum ille oppidi a majoribus amissi ex occasione recuperandi certus, nihil eas moratus ttt Nonas Novembreis, jam collato exercitu, per facialem cum delegatis missum deditionem Caesaris nomine imperat. Cum magistratus conditiones causatus tergiversaretur, ille de conditionibus cum Caesare agere jubet, et sine mora exercitum proficisci jubet. Is x pedum cto et 15cc equitibus constabat, cui ^c Berneshusium praefecerat. ttt Eidus Decembreis ad urbem adnotae copiae. Cum oppidani denuo deditionem facere iussi moras pectere, Berneshusius ^d Rainum proficiscitur, ut tormenta ad vim faciendam adduceret. Dum in eo est, tumultuantibus in urbe civibus, quidam ex illorum numero ad eum veniunt, et hls conditionibus clavis se tradere paratos ostendunt; Religionis libertatem Protestantibus relinquere, a direptione miles abstinere, innocentium rationem haberet, duobus vigilum vicariis veniam concederet, qui nihil nisi ad placandam plebem in seditione egissent; postremo ne mandatum Caesatum in urbe exqueretur. Secundum haec remissis tormentis, quae jam in itinere erant, metatores Donaverdam proficisci iussi, qui hospitia militi distribuere. Verum ea die quoniam jam advesperascebat, plebe adhuc fremente, nihil agi potuit: sed, sedato per noctem rumore, mane Baloarici patentibus portis admissi sunt. Custodibus ad portas positis, Berneshusius ante omnia civium arma ad se comportari, et suspectos comprehendere jubet; tum majus urbis templum, in quo Protestantes conciones habebant, Catholicis restitutum Jesuitis attribuit. Maximilianus, ut non tam mandati Caesarei executione niti, quam fortuna velle se uti, ostenderet, cuncta suo nomine in urbe peragi tam a iudicibus quam a reliquis magistratibus mandavit; ponderum et mensurarum aliarum, quam quae in suae ditionis urbibus usurpantur, usum omnino interdixit; et in memoriam antiquae possessionis per ccc annos amissae, et tunc recuperatae, festum S. Thomae quorannis solemnibus supplicatione celebrari iussit: quo sacro, milites partim dimissi, partim Rainum et ^e Wendingham sunt amandari. Dum haec ^fgererent, Saevici circuli principes et urbes Ulmam conveniant, Wirtembergicus dux, ^g Oettingensis comes, ^h Eselingae, Norlingae, Halae, Lindavii, Halbrunni, Memmingae, Kaufbeuri, Eifenaci, urbium imperialium delegati; continuoque Caesar

CO

INTERPR. * Schenk. ^b Ceggel. ^c Berneshus. ^d Rain. ^e Wendingen. ^f d'Ouringen. ^g Eslingen, Norlingen, Hall, Lindau, Halbrunn, Memmingen, Kaufbeuren, & Eysnach.

eo mittit, et graviter eos monet, ne quid in eo conventu contra mandatum suum decernerent, quod Donavercensis in contumacia sua obtinueret. Ad hæc illi nunquam se de mandato Cæsareo violando cogitasse dicunt: tantum violentiam et arma deprecari, ne innocentes cum nocentibus eadem calamitate involvantur, et urbs a circulo Suevico avellatur. Inter has contentionēs de urbe capta nuncius venit, qui iis inpraesentiarum finem imposuit, ad proxima Ratisponæ comitia negotio remisso, in quibus actionem et intercessionem pro causâ Donavercensium instituire possent. Quod negotium deinceps tentatum, et multis in conciliis repetitum, semper elusum, et ad extremum exitu caruit.

XII. In Angliâ rex ad tutelam corporis et securitatem publicam post tam diras conjurationes, præter antiquam olim ab Elisabetha propositam, formalem iurandi novi perscribendam curaverat, quo citra causam religionis utrique consuleret: quod quia tot scriptis, et per aliquot annos deinceps discussum et exagitatum fuit, ex Francisco Suarez, qui illud transcripsit et omnium maxime oppugnavit, locis summam apponere operæ pretium duxi. Igitur cuncti iurare tenebantur, se vere et sincere agnoscere, profiteri, testificari, declarare, ex anioni sententia, coram Deo et hominibus, Jacobum regem supremum omnium reguorum et ditionum quæ possidet dominum; nec pontificem, nec per se, nec ullius auctoritatis ecclesiasticæ vi, vel sedis Romanæ, vel ulla alia ratione, potestatem aut auctoritatem habere regem deponendi, vel de maiestatis suæ regnis ac ditionibus disponendi, aut potestatem cuiquam principi extraneo faciendi, ut cum damno afficiat, aut ditiones invadat: aut ullos subditorum suorum a maiestatis suæ obedientia et subiectione exonerandi, licentia concessa ad arma contra ipsum capiendâ, tumultus excitandos, et statum publicum conturbandum: iurare item ex animo, non obstante ulla declaratione, vel excommunicationis aut privationis honorum sententia, (jam concessa vel in posterum concedenda, per pontificem ejusque successores vel quacunque auctoritatem ab iis vel a sancta sede derivatam, contra regem heredeve suos,) vel quacunque subditorum ab illius et heredum obedientia absolutione, se fidem et veram obedientiam suæ maiestati et heredibus et successoribus præstituros: ipsi quoque et illos totis suis viribus contra omnes conspirationes et invasiones, quæ prætextu alicujus declarationis vel sententiæ fieri, defensuros: et operam daturos, ut earum notitiâ ad se undecunque pervenerit, eas protinus revelent, et manifestas faciant: insuper iurare, quod ex toto corde abhorrent, detestantur, et abjurant hanc impiam et hæreticam doctrinam, principes a papa excommunicatos et ditionibus privatos, per suos subditos et alios quoscunque posse deponi et occidi: ad ultimum credere, et teste conscientia persuasum habere, neque papam neque alium quocunque potestatem habere ab hoc juramento aut aliqua ejus parte subditos suæ maiestatis absolviendi: proinde ad illud jurandum sponte accedere, omnibusque indulgentiis ac dispensationibus in contrarium factis renuciare, et juxta verba expressis, et planum curam ac communem sensum, citra ullam æquivocationem aut mentis evasionem, vel secretam quancunque reservationem, ex animo et ultro in vera viri Christiani fide iurare. Sic nos Deus adjuvet. Re Romanæ cognita admodum animi commoti sunt: et, quanquam ad civilem obedientiam rex iurandum tantum pertinere affirmaret, eo potestatem pontificis in dubium revocari, et in actum cogi, interpretati sunt. Itaque pontifex x Kal. Octobris anno superiore ad Catholicos Angliæ diligenter scripserat: quibus eos de perfectionibus prolixè consolatus, et ad perseverandum fortiter hortatus, ne ad templa hæreticorum illo pacto accederent, aut eorum concionibus interessent, neve cum ipsis in ritibus communicarent, monachos et obtestabatur:

insuper

CIO DCVII.
HENRICUS IV.

in super inhibebat, ne iusjurandum, cuius formula literis inserta erat, ullatenus praestarent, quippe quod multa contineret, quae fidei et saluti aperte adversantur. Postea, cum intellexisset plerisque vexationum petraefus in illud consentire, et, cum tantam de civili obedientia in eo agatur, posse salva conscientia praestari; nam iurantis consilium, non quid ex eo interpretatione elici possit, spectari debere; iterum ad eisdem anno vertente scribit, et intellexisse se die prioris suas tanquam suggestionem emendicatas, non a propria animi sententia profectas, a multis acceptas esse; proinde eandem obtestationem, quoad iusjurandum, repetendam duxisse; quam, ne quis exilimationi locus esse possit, multis et enixis verbis confirmat. Ad eas junxerat suas 19 Kal. Octobris Robertus Bellarminus cardinalis ad Georgium Blackwellum archiepiscopum, de quo in superioribus demonstravimus, qui sub id vii Kal. Quintil. Londini comprehensus fuerat, et iusjurandum praestiterat; ac reliquis in regno Catholice, datis Westmonasterii e carcere Nonis Quintilibus ad eos literas, ut illud praestarent auctor fuerat; ita tamen temperatis verbis, ut regi obedientiam debitam praestare, Catholice vexationes deprecantibus prospicere, apud pontificem excusationi locum sibi parare, videretur. Bellarminus graviter Blackwellum increpabat, quod temere iuramento subscripisset, et aliis ad illud praestandum exemplo suo praevisisset: nam neminem praestare illud posse, quin primatum sedis Apostolicae perfide abnegare cogatur. Apostolicae autem sedis reverentiam, ex Gregorii Magni sententia, nullius praesumptione turbari debere: tunc enim membrorum statum integrum perfervere, si caput fidei nulla pulsatur injuria. Tum Basilii Magni, Gregorii Nazianzeni, et beati Leonis papae cumulari testimonia: et ad extremum Joannis Rosensis et Thomae Moti exempla; quibus eum a praestatione iuramenti et aliis deterret, et ad constantiam, ac mortem, si opus sit, fortiter in tam pia causa subcundam, hortatur. Ad eas postea Blackwellus Eidibus Novembribus Londini e carcere prolaxe respondit; et dolere sibi dicit, quod, post tot exanimatos labores pro religionis causa, in extremo actu minus se fortiter gerere fugilletur. Aliud esse iusjurandum, quod contra primatum sanctae sedis discrete concipitur; aliud quod pro obedientia civili, quae principi debetur, a subditis praestatur: potestatem pontificis suos limites habere, nec nisi extrema necessitate, et quae periculum annexum habeat, ad temporalia extendi. Ita ipsum, cum de Romano pontifice libros v ex professo scriberet, censuisse: ita cardinalem Alanum, Cajetanum, Sixtum Seneseni, Alfonso Mendozam, Petrum Aragoniam, Joannem Pedrezanum, qui nuper pro pontifice contra Venetos scripsit; ita Fr. Suarezem, Bannem, Didacum Covarruviam, D. Navarrum; ita denique Nie. Sanderum, quem ob oculos semper habere a Bellarmino monetur, ea de re sensisse: itaque salva conscientia, et citra imminutionem cultus et reverentiae quae primatum sanctae sedis debetur, ea formula, quae conceptum est, a se et ab aliis majorum religioni addictis praestari potuisse. Inde occasione sumpta, variis interrogationibus, Blackwellus a Cantuariensi archiepiscopo, quod, dum interpretatione alia atque alia iusjurandum excusat, parum sincere in eo versatus, arguetur. Itaque ad bina illa pontificis brevia et Bellarmini ad Blackwellum epistolam liber a rege Magnae Britanniae, suppresso auctoris nomine, cui titulus, Triplici nodo triplex cuneus, sive apologia pro iuramento fidelitatis, prodit; qui alterius a Bellarmino eliciendi, supposito Marthae Torti nomine, materiam praebuit. Postea et copiosius scripto Bellarminus, cui apologiae nomen fecit, se superioris auctorem profectus, ad cuncum triplicem respondit; quo et praefatio monitoria, quae interitum ab illo rege exierat, multa argumentorum mole oppugnatur. Verum haec ad frequentem pertinent. Nec praetercunctae prodigiosae hoc anno Januario exeunte

INTERPR. * Blackwell. * Westmister. * Jean Ffiter evêque de Ruffet. * More. * Allen. * Gaetano. * de Sien. * Suarez. * Bonazzi. * Sanders.

excutie in Britannia inundationes. Nusquam foedior tempestas uspiam incubuit.

CIDEX VII.

*Bristoliae maritimae civitati, quae secundum ^b Londinum et Eboracum in regno primaria est, opibus et commercio frequentis, et quo nuper Hibernia adveclae ad nundinas proximas, quae in VIII Kalendas Februarias incidunt, merces corruptae, horrea frumento et stramine plena huc illuc dissipata, equi et alia iumenta aquis mersa et, aedificiis vi fluctuum magnam partem collapsis, homines qui in culmina domorum confugerant una obruti; plerique in agro deprehensi, dum domum subito remeant, ut rebus suis convalescenti salutem suorum consulant, tam rapido impetu mare x fere miliarium spatio excurrit, ut vix rebus et suis relictis temporis satis habuerint quo se periculo eriperent. Sed omnium maxima diluvies fuit in ^c Somersetsensi provincia, ad xx miliaria in longitudinem, in latitudinem quinque, aquis effusis; quae ^d Hantsfeldiam oppidum, Granthamum, Kenhusium, Brindjourn, et Kingsonum pagos, cum multis acedibus per convallies sparsis, merierat. Videre erat rusticos et homines in agro deprehensos, rignis dirutarum domorum insidentes, ubique fluitare; ad quos seaphae tandem immiscae, quae plerisque in tempore praesto fuerat. Foenum in cumulis, ut sit, congestum, et trabibus lignicis impositum, undis innatare ubique cernebatur; et columbae, cum aliunde postus defecit, subis immiscae, aris frumentum in pyramides coacervari insidentes, granis forte oblati vescabantur; quin et cuniculi e foveis vi aquarum exclusi, in tergo ovium confidere, et, donec cum ovibus ipsis mergerentur, diu fluctibus innatare visi. Fidem superant, quae de tempestate illa tragica imo poetica scripsere, qui res eas narrant. Juxta ^e Marclandiam in Norfolciensi agro non minus illa fuerit; ubi, ut in subito et inopinato casu a furibus in agro deprehensi, vix desperescedi oppidani, ingenti et confusa orta comploratione, cum, bonorum abiecta cura, quae prima subicitur, filii patres et matres, invicem fratres, alii quique charitates suas, ut in Trojano exilio memoratur, secum traherent aut lumens portarent, in montem ^f Truhilum sesquimillari inde distantem trepida fuga evaserunt, quo et armenta ac greges ex agris se receperant; alii qui in oppido aut pigriria aut infirmitate remanserant, cum posttristia urbem aquis mersam ex fenestris superiorum conclavium aspicerent, frustra opem divinam, passis in coelum manibus, implorabant. Ad cum montem, qui milliare circiter ambitu capiebat, cum aditus tanquam ad arduum scopulum, et in cacumine tentibus et eriectis impeditum, non esset, ad summam desperationem cuncti in eo redacti erant, iam deficiente pecori gramine, et inedia tantam multitudinem premente; cum e longinquo, nam aquae ad xii miliaria excurrerant, commiseratione excitati vicini seaphas pane et aqua onustas summo scopuli labro admovent, et, operibus complanata per fentes et eriecta via, ad miseros pervenerunt, et non solum viatico in praedens recerant, sed salutis in futurum spe impleverunt.

XIII. HANC eladem cumalavit alia non minor, infelici ^g navigatione ad Virginiam in India Occidentali suscepta, ex qua pauci reduces tristem de sua et sociorum elade nuncium Februario excute in Angliam attulerunt. Walterus Ralceighus eques, homo iuxta strenuus et industrius, Elisabetha regina unam et alteram navigationem ad Guianam felici cursu obiverat, de quibus ad annum CIDX XCV et sequentem supra diximus; et post eum Laurencius ^h Keimilbus. Horum aemulatione Carolus ⁱ Leighus excitatus ante quinquennium ad eam regionem iter instruit, eo consilio, ut gentis suae coloniam in provinciam deduceret, notato ad habitationem loco idoneo ad ^j Viapogum flumen. Eo cum ^k Olivarii fratris sumptibus cum familiis quibusdam navigasset, haud magno spatium interposito, ipse cum maiore coloniae parte vi morborum extinctus est. Quo cognito, Olivarius minime animum despondit, veram ad

supplendum
INTERPR. ^a Bristol, ^b London, ^c York, ^d de Somers, ^e Hantsfield, ^f Marcland ad pag. de Norfolk, ^g Truhill, ^h Keimil, ⁱ Leigh, ^j Viapogum, ^k le chevalier Olave Leigh de Kent.

NOT. ^l Thamus haec recitat, sed falsus, quae de hac navigatione supra diximus, Lib. 136. p. 171.

CDDCVII.
HENRICUS IV.

supplicandam coloniam suam ipsius navem, quae tam viros quam focminas portaret, adornavit, ^aCaralita qui militi imperaret, et ^bRichardo Chamberlio navarcho impositis. Coloniae deducendae princeps erat ^cSantjonus, ejusque frater Alexander, qui ante biennium xviii Kalendas Maias solverunt, et Album promontorium praeterevelli ad Majam insulam extensionem fecere; dissidio statim, quae prima mali labeis fuit, inter nautas et colonos orto, neque in tempore, sicut oportuit, composito. Inde ad Sanctae Luciae insulam perrexere, pro loci tenuitate non incommode neque inhumaniter initio ab insularis excepti, empris etiam ab iis tuguriolis, interventus Antoulli eujusdam eorum ducis, qui linguam Hispanicam callebat; pretiumque pro iis fuit ferrea securis. Hec rursus dissidium a nautis renovatum, quò, exposito cum suis colonis, numero lxxvii, Santjono, et parte commearum quem portaverant, non bene animati, xiv Kalendas Septembris inde discedentes pariam repetiverunt. Nee melius mox fuit miseris colonis cum Indis, quos levi admodum ex causa graviter offenderant, et postremo infestissimos hostes habuerunt. Santjonus auri cupiditate incensus, cum cymba, quam nautis discedentibus eripuerat, in montes venas scrutatus abiisset, xvi comitibus abductis, nusquam postea conspectus est. Interim socii miserabili inedia pressi, et grandi reti aut amisso aut contracto, quo copiosam piscationem faciebant, Alexandro fratri auctores fuerant, ut ad Ancorium iret, spe alimoniam et lectos e gossipio peniles ab eo comparandi. Qui eo cum xviii, et scoppetis in speciem ad terrorem, ceterum minime glande, oneratis, profectus, instructos ad insulas Indos reperit; et ipse cum suis sagittarum nube oppressus est, cum dispersos tormentis omnium eorum lacisset. Unus ex omni numero ^dJoannes Nicolaus, qui navigationem descripsit, periculum evasit, et cladis tristem nuncium ad socios perulit: ad quem illi re omni defecit, cymba amissa et reti, cuius jactu se sustentabant, mercibus, quas reliquas habebant, permutatis, lintrem ex grandi arbore excavatam ab insularis redemerunt; et, xx, qui ex omni numero supererant, sine duce viae, sine magnetis usu, astrorum ignari, xv Kalend. Octob. se mari commiserunt; aviculis, quae turbato coclo in naviculam decidebant, et aqua pluvia ex velis et antennis expressa, pro cibo et potu vitam tolerantibus. Mox post decimum quintum diem cum terram conspexissent, noctis tenebris oppressi, ad scopulos lintrem confregunt; ipsi tamen incolantes, uno tantum ex sociis inedia amisso, in terram evasere, ubi testudinum esu se aliquandiu sustentaverunt, lintre alio, Dei inaudito beneficio, reperto: cum quo quinque fani, relictis in insula sterili et serpentibus praegrandibus infesta aegris, se mari rursus commiserunt ad proximum continentem haud hinc longe, ubi Hispanos obvius habuerunt; qui naufragorum vicem miserti, eos cibo tectescis et equis commodatis, nam praefirmitate pedibus incedere non poterant, ^eToccium oppidum, quod hinc quatridentum itinere abest, deducendos curarunt; et ab iis exorati, socios in insula relictos, qui xviii tantum teperti sunt, et in iis Joannes Nicolaus, de quo demonstravi, ceteris fame cunctis, etiam revexerunt. Post xv diem moram recreandis corporibus impensam inde ^fCorum ad provinciae praefectum omnes deducti sunt, ut a Belga quodam, qui tum multos annos ibi detinebatur, et Anglicanae linguae aliquam habebat notitiam, de itineris ratione examinarentur. Is caute naufragos monuit, ne ad Guianam se cursum intendisse dicerent, nam illis capitale id futurum. Cum igitur suas calamitates compenso sermone per interpretem exposuissent, tanta commiseratio etiam Hispanos subit, ut, quamvis ob religionem eos odissent, nihil gravius in eos flauerent, quos a fortuna dignas culpa poenas abunde habuisse judicabant; sacerdote qui aderat in haec verba prorumpente, Si Catholicam fidem secuti essent, tanta passos esse, ut martyrii corona donari, atque

INTERPR. ^aLe capitaine Casalita. ^bRichard Chambers maître. ^cLe capitaine Nicolas S. Jibon.
^dJean Nicol. ^eTucayo. ^fCora.

adeo Divorum in numerum reponi, essent promeriti: nunc, cum Sectaria labe infecti sunt, reliquum esse, ut vivi diaboli censcantur, qui non Dei sed Sathanae tot laboribus exantlati, ex his incolomes emerferint. Itaque non inhumane per hospitia habiti; et, uno ex iis mortuo, quinque Carthagenam sub custodia missi sunt. Tandem VI Idus Maias superioris anni, commendatione Francisci ^a Lupi et interventu, ^b Havanam liberi dimissi. Ceteri, et in iis ^c Joannes Nicolaus, sociorum casum moerentes, cum classe Hispanica aurum et argentum portante exeunte anno in Hispaniam venerunt, et Februario sequenti in Angliam appulerunt, tribus ex suis Havanæ superstitibus, et sex Cori relictis. Hanc autem regionem maritimam in America, sive Guianam, sive Virginiam ^d Raleigh appellatam, aëre temperatam salubrem, et piscosis fluminibus, coeli folique natura optimam, quam sibi Angli vindicant, quae inter XI gradus a XXXIV ad XLV latitudinis ab aequatore potrigitur, una cum insulis intra centum milliaria comprehensis, rex serenissimus, post tot cladeis nihil deterius, dignam ad quam denuo coloniae deducerentur, a suis persuasus, censuit. Duae ad id societates institutae: primae praecipui instigatores facere Thomas ^e Gates, Georgius ^f Sumner equites, Edvardus Maria ^g Wingfeldius, Richardus ^h Hacludus, alii mercatores Londinenses. In altera familiam ducebant Thomas ⁱ Hannamus, Raleighus ^k Gilbertus, Gulielmus ^l Parkerus, Georgius ^m Pophamus, alii ⁿ Briftnienses, Exonienses et Plimonthenses, insitatores. Curator societatis designatus Pophamus supremus iudex et senator in regno Angliae, eique successus Richardus Hacludus, qui longinquas in longinqua regna Anglorum navigatines et expeditiones ^o uno volumine complexus est. Ita autem reginis inter eos facta a rege divisio, ut prima inter XXXIV et XLV gradum latitudinis, cum insulis intra sparium illud comprehensis, sedem colonis suis ad habitandum deligeret: alteri societati rex pari latitudine et longitudine traectum inter XXXVIII et XLV assignavit; ac, ne de finibus inter eos lis et cruenta disceptatio oriretur, edixit, ut quae novissima eo commigratura esset colonia, e milliariis ab ea quae prior confederet, limitibus distinctam sedem caperet. Tum in hanc utraque senatus constitueret XII virorum, penes quos summum esset imperium, et publicae rei administratio, non plena cum potestate, sed ad leges a rege praescriptas ordinata. Similia in Anglia et eodem numero institueretur, isque senatus Virginienfis vocaretur. Omnesque regis insignibus et effigie in aëris et moneta uterentur. Auri et argenti quinta pars, ceterorum metallorum pars decima quinta, regi cederet. Colonis e quocunque metallo monetam cudere liceret. Homines et bona colonorum per septennium in Anglia ab omnibus vestigialibus essent immunia; qui fraudem fecerit, navis cunctisque fortunis mulderetur. Nemini eo migrare ad habitandum fas sit: si qui Angli eo negotiandi ergo navigare vnluerint, hae lege liceat, ut ex centum binos cum semi portorii nomine perolvant; peregrini vtri quinos; idque vestigial in coloniarum usum XX proximis annis impenderetur, quibus exactis regio aërio inferretur. In his coloniis nati pro liberis et indigenis Angliae civibus habeantur, eorumque privilegiis et immunitatibus gaudeant. Quibus ordinatis praemissae naves, quae loca ad habitandum idonea explorarent; quarum una proxima hyeme ab Hispanis capta, et vectores male habiti. Denique vere ineunte ^p Neoportus, rei maritimae peritus dux, a prima colonia, quae se Australem indigitavit, cum CL viris eo missus est, Edvardo Maria Wingfeldio res societatis in regno procurante, dum integre familiae, uxoresque cum liberis eo transportarentur. Hi feliciter in Virginiam appulsi vectorum partem ad amoeni fluvii admodum pisculenti ripam commodè

exposuerunt,

INTERPR. ^a Lopez. ^b la Havana. ^c Juan Nicol. ^d Raleigh. ^e Gates. ^f Sumner. ^g Wingfeld. ^h Hakluyt. ⁱ Hannam. ^k Gilbert. ^l Parker. ^m Popham. ⁿ de Briftn, Exeter, & Plimouth. ^o la capitaine Neaport.

NOT. ^a dele sive Guianam, sive Virginiam, legi Virginiam.

^b tribus voluminibus.

TOM. VI.

3 Q

exposuerunt, et pulsos, quos paucos ibi repererunt, Indis, munitionem forma triquetra struere coeperunt; frumento Indico, vulgo Maizam vocant, solum confecerunt; et in montes profecti, crystalli montanae fragmenta secum attulerunt, cum aliis non ita feliciore materiae metallorum speciminibus; quae, relictis in munitione e, quos duxerat, viris, Neoporus intra xxxv dies in Angliam attulit; qui et siebat, innumeras huic coelo incognitas arbores sibi vifas, et vitres altis arboribus incombentis, quae crassitudinem hominum aequant.

XIV. CALEBAT jam de pace in Belgio negotium; quae ne falleret, interim ex Ordinum decreto classis ad Gadeis mittitur, quae litus Hispaniae infestans vicis hostium divideret. Jacobus^a Hemskerkus Amsterodamensis^b Zelandici maris praefectus huius praefectus iussus, vir et navigationibus in Indiam Orientalem et novam Zesblanam expertus; qui iv Kalendas Aprilis solvit, et iv Eidus in^c Olisiponaense conspectum venit: inde in altum evehit^d S. Vincentii promontorium praetervehitur, et ad^e Baetis aestuarium et Gaditanum sinum cum universis navibus deflexit, quo totam Hispanam classem convenisse intellexerat; et, versis in Africam^f proximam prociis, eo cursum tendit. Inde, habito belli ducum concilio, de invadenda Hispana classe, quae ad Gadeis se contraxerat, impetum capit. Classi ex xxi navibus constanti et in Gaditano sinu sedenti praerat Joannes Alvarus Avila veteranus dux, qui in praetoriam octingentarum amphorarum, qua portabatur, ccc armatarum ex insularum supplementum imposuerat. In eam Hemskerkus, fixo ad malum clavis vexillo, et ccc librarum praemio ei, qui hostile detraxisset, constituto, vim facit, eo ordine, ut ipse cum Lamberto Avilam, Alteras vicarius cum^g Brasio vicarium Avilae invaderet, et binas cum binis hostilibus naves committerentur. Dum Batavi propinquant, Avila interius se receperat, locatis in fronte vicario suo et iii aliis myoparonibus. Nec propterea Hemskerkus consilium mutavit, sed Avilae vicarium praetervehit, et relictis ad laevam myoparonibus, ad praetoriam Hispanam recta vadit, anchora in proram translata, quae non prius, quam praetorise naves mutuo concursu se concussissent, iaci debebat. Prohibita item displotio tormentorum, antequam utrinque propiores facti essent. Principium ab Avila factum, primoque ictu nihil actum, altero scloppetarius major medius discerpitur, laevum crus Hemskerko avulsam, qui mox fidei, qui iuxta erant, enixe mandat, ut corpus suum tegerent, et casum socios celarent, Petro^h Werhoevio, magni animi viro, suam vicem fungi iussu, statimque expiravit. Continuato certamine, et tormentis utrinque crebro displotis, fumo aërem involvente et visum eripiente, facile casus latuit. Igitur Lambertus, qui sequebatur rei ignarus, in eandem praetoriam, sicuti convenerat, tormenta bina explodit, quae per proram penetrantia per puppem recto ictu exierant, et immanem stragem in navi ediderunt: tum se ad praetoriam Batavam applicavit: dein, sequentibus eodem ordine aliis, in vicarium Avilae tota vis postremo incubuit; ferreaque manu injecta, post obstinatum dimidia horae certamen ignis navem ejus ambussit, et, ad labrum usque grassante incendio, cum maiore hominum, qui in ea erant, parte consumpsit. Inde cum iii myoparonibus certamen Batavi infesta tormentorum displotione persequuntur. Ex iis unus depressus, alii duo ad labrum aqua tenuis consilagrarunt, non sineⁱ magno Batavorum discrimine, qui vix tandem se extricarunt. Ex Gaditano sinu, in quo reliqua classis Hispana stabat, crebra tormentorum displotione certabatur, et Batavi cernis rem gerebant: tandem ignis in Hispana nave accensus, dum fluit, alteram corripuit; quo conspecto ceterae incisus funibus interius se recepere, neque tamen periculum vitare potuerunt, et pleraque ex iis ambussae. Avila contra

tres

INTERPR. ^a Hemskerke. ^b Lissma. ^c Cap S. Vincent. ^d la riviére de San Lucar et la Rive de Cadix. ^e Alteras vice-amiral. ^f Brau. ^g Werboef.

NOT. ^h de la Zelandici maris praefectus, legi prius, sed longioris navigationis sinum adeptus Pat.

tres naves Batavas obstinate pugnabat, a quibus et se extricaverat: tandem signo albo credo colloquium poscit, nequaquam a Batavis exauditis, dilabentibus passim militibus ac nautis, et narata ad suos per Gaditanum sinum rendentibus; qui fere omnes aut aquis hausti aut tormentis enecti sunt, tam confectis acervis, ut totum illud sparium cadaveribus stare videretur, campique potius quam maris speciem praeberet. * Ciliogus primus in praetorium Hispanam insiuit, et vexillum rapuit, pro quo ce libras accepit; quo facto, et abductis secum aliquot captivis, ad suos caute se recepit: qui praedae intenti improvide remanserant, e latebris prodeuntribus Hispanis, qui in imo latebant, cum damno expulsi sunt; et se a Baravis tandem extricarunt. Vix horae spatio haec acta; ab incendio, quod pulverem tormentarium in altum evertit, valde afflictata Hispana classe. Postridie qui in Gadibus erant, videntes à litore suo minime recedere Batavos, praetorium minime vacuum undarum vi fluitantem protinus incenderunt, ne in hostium potestatem deveniret. Hoc proelio plus caedis ac stragis quam praedae fuit. Capti tantum 1, et in iis Avilae filius: ipsi amiserunt Hemskerckum, et c. circiter sive ordinum duces sive milites. Ex Hispanis Avila et ejus vicarius, et his mille bellatores perierunt; classe fere aut flammis consumpta, aut ictibus tormentorum ita quassata, ut pauci myoparones et naves usui esse potuerint. Batavi ad proximam Africam receptum habuunt, et 4 Titani naves quassatas per otium refecerunt, spatio per totum Hispaniae litus tanto terrore, ut quisque in tempore sibi prospicere potuerit. Refecta classe, cum Turel, qui eos perhumane odio Hispanorum exercebat, * Septem in vicinia obsidendam suaderent, illi se excusarunt, et in Hispania rem gerere malle ostenderunt. Vulgata Hemskercki morte Alteras in locum ejus ex belli ducum consilio susceptus, qui partem navium ad 7 Fortunatas insulas, et obiectum Africae immisit; ipse cum majore parte ad 8 Otilipponae aequatorium contendit. Corpus defuncti in partem prospere remissum cum duabus navibus, quae Nonis Junii Amsterodamum appulerunt, tristitia ex eo successus laetitia non parum imminuente. Funus ei honorifica pompa, ut inter Protestantes, factum tertio post die, armis et insignibus praclaris, et milite versis armis et signis praecunte; nec magistratus officio defuit. Sepulchrum postea ex Ordinum decreto ex lapide cyaneo structum est, marmorea tabula adjecta, in qua praecelare bello gesta recensentur.

XV. SUB id binae naves ex India Orientali appulerunt, quinto, postquam solverant, anno. 1 Wirandus Warwicus classi XIV navium praefectus fuerat; aliis post alias per illud tempus reversis, ipse in India cum sua praetoria remanserat, cui Hollandiae nomen; alteri 1 Dordracum, quam 2 Rimelandus regebat. Ex ea classiaris, quos duxerat Warwicus, LXX tantum incolomeis revertis, ceteris morbo absumptis. Causa tam tardi reditus fuit, quod utrique navi fatiscienti tempus infumere oportuerit. Igitur ad insulam de nomine Mauritii dictam exfectionem fecere, ab hominibus minime habitata, ceterum multarum rerum abundantem. De ea sic narrabat Warwicus: LXXIII circiter millia ambitu continere, et multa habere flumina in mare decurrentia et aequationi opportuna; solum ad fara aptum, sed humile et fere sylvestrum, magnamque in sylvis ebeni copiam reperiri; provenire et in co nucas Indicas, et cocos, ex quibus vinum conficiunt; omni praeterea piscium et volucrum genere abundare; rara in his quadrupedia; testudines immani magnitudine passim repere, quarum carnibus alebantur: plus x cto arbores varii generis a suis cactis ad rugaria ascidifica, carbonem, et reficiendas naves: in summa, illam insula S. Helenae multo et fertilior et situ magis commodam: in qua, ut vicem redderet, et suae et boves et capras reliquissae magno numero aiebat, et cccc citriorum et limonum

INTERPR. * *Ciliogus*. 1 *Femral d'Espagne*. * *Barbaris*. 4 *Titan*. * *Cetta*. 1 *in Canariis*. * *Bay de Lisbonne*. 1 *Wirand de Warwic*. 1 *Dord*. 1 *Rimeland*.

CIDICVII. limonum arbores plantasse. Refecta per oïum classe merces magni pretii ex intercepta ^aliburnica Lusitana, de qua supra demonstravimus, quæsitæ, quas ad se cum regina Patanae Lusitanis infesta pertinere diceret, pecunia aliisque meritis vix tandem placaverat Warwicus, navibus impostæ et tunc felicitet advectæ. Post Warwici reditum decennalis mercatorum societas classem XIII navium egregie instructam in Indiam ablegavit; cui cum summo imperio P.³ Werhoetvium, qui egregiam operam post Hemskerki obitum in pugna ^aGaditana nuper navaverat, præfecit. Hollandiæ, hoc erat ^dprincipis nomen, 10 onerum capaci, Simo ^aHanius; ^fProvinciæ confederatis cccc ^aTheodoricus Jacobi filius; ^bAmsterdamo item cccc Petrus ⁱGerardi filius; ^kRubeo Leoni sagittarum manipulum unguibus tenenti, cc, Joannes ⁱWalichius; ^mAquilæ c ⁿRutgerus Thomæ filius; ^oPavo c Bartholomæus ^rGisberti filius; ^sMidelburgo 10 Cornelius ^tLeonardi filius; ^uZelandiæ ccc, ^vGulielmus N.; ^wFalconi c Cornelius ^xHadriani filius; ^yDelfo 10 Simo ^zMartini filius; ^{aa}Roterodamo 10 Joannes ^{ab}Cornelii filius; ^{bb}Grypho c ^{cc}Dickius; ^{dd}Hornæ ccc ^{ee}Martinus Cluvius Joannis filius, a societate præpositi. Ex his et ad ^{ff}Sinarum ^{gg}regem destinatae, aliæ ad alias oras missæ: ultra apparatus copiosum c Philippicorum c10 in signata pecunia portabant; et eodem quo hæc solvabant tempore societas alias xxviii habebat per Indiam negotiantes.

XVI. N. c. in Belgio ipso pendente pacis negotio cessabat; ubi Albertus, nova seditione inter milites ob defectum stipendii suborta, non mediocriter constabat. Nam quamvis Spinola omni ope laboraret, ut miles in officio contineretur, per præsidia distributus, et, quanto necessitas ferre poterat, stipendio sublevarus, ducesque ad omnes motus præfido esse juberentur, nequaquam tamen impedire potuit, quin in Frisia, ubi hospitia propter hostis viciniam arctiora erant, multi ad Batavos transfugerent; a quibus adjuvi cum cccc circiter seu Gallo-Belgis sive Germanis se conjunxerunt, qui versus Bredam tendentes in vico proximo se muniverunt, et duce ercato, atque officialibus ei attributis. Primum in eos sevirare actum, edito ab Alberto proposito, quo rebelles pronunciabantur, ea maxime ratione, quod ad Batavos inclinassent, ab illis ope sublevati essent. Itaque et promissum iis præmium, qui aut eos interfecissent, aut vivos in jure striscent. Mandatum insuper Groben. donecano, qui ad ^{aa}Silvam-ducis bellum gerebat, et ^{bb}Melzio ^{cc}Herentali præfecto, ut in eos hostiliter agerent, darentque operam, locis notatis, ut palantes et securos interciperent; quod et illis ex parte successit. Nam nec opinatio cum suis incumbentes ad LXX interfecerunt, XL captos ad proximas arbores pro patibulo suspendere; ceteri scapharum beneficio per canalē, qui Bredam ducit, in rurum evasere. Magna pecuniæ penuria in Hispania laborabatur, exhausto a ^{dd}Fonraro aerario, tot delectibus ad ostentationem ex occasione dissidii inter pontificem et Venetos passim per Italiam habitis, neque nisi sero dimissis. Cum tamen seditio in dies invalesceret, et exemplo ne latius serperet, metucretur, Spinola, tam suo nomine quam anticipatis pensionibus a Philippo assignatis, ad cccc aureorum c10 Francisco Serra annitente corrasit; et seditionis stipendio accepto quieverunt, et concepto verillo per cohortes distributi sunt. Id actum Octobri mense; et Decembri proximo digna et nova animadversione, in qua tamen fides data requiri poterat, puniti sunt. Nam edito Dieffenensis seditionis tam diuturnæ exemplum in memoriam revocatum, quam non tam punire, quippe poena semel remissa, Albertus in animum induxerat, quam

INTERPR. ^acoronelle de Portugal. ^bWierboef. ^cembet du Desfruits de Gibraltar. ^dFamiral. ^eHien. ^fles Provincies Unies. ^gDirick Jacobson. ^hAmsterdam. ⁱGerritsen. ^jle Lyon Rouge. ^kWalichius. ^ll'Esle. ^mRutger Thomæson. ⁿle Pauc. ^oGisbertsen. ^ple Midelburg. ^qLeonowen. ^rle Zelande. ^sle patron Guillaume. ^tle Faurer. ^uAdrienssen. ^vle Delft. ^wMartini. ^xle Roterdom. ^yCornelissen. ^zle Griffen. ^{aa}Jacques van Dick. ^{ab}le Huerne. ^{ac}Jacques Clout. ^{ad}le Clive. ^{ae}Bataves. ^{af}le cavalier Melis. ^{ag}Herental. ^{ah}le comte de Fursten.

NOT. ^aforjas regionem.

cavere in posterum, ne tale quid, magno populorum et rerum suarum detrimento, eveniat. Itaque, cum non teneretur stipendio alere militem praefer voluntatem suam, eos omnes, qui Dieffae et ultima seditione tumultuari sunt, dimittit, et intra XXIV horas e suis ditionibus excedere jubet, et Philippi regis iidem ac terris abstinere: quibus exactis, si qui in mora deprehensi fuerint, capitali poena afficiantur. Postea quidam eorum daces capti, qui Bruxellis capite lucent. Dum haec aguntur, de *Mauria, quae Mauritiana ditionis est, transactum, ut extra belli commercium poneretur. Nec interim cessabat: nam Henricus Fridericus Mauriti frater cum bis cto equitibus, et cto majoribus scloppetariis, quos per ^bBeruem et ^cVelum deduxerat, equis fere inde abactis, in ^dSicambros descendit, et ^eNeomagi confedit: inde quo iturus esset, incertum Albertinis relinquens. Hermannus comes provinciae praefes, Henrico fratri, qui ^fMerlenium non ita valido praefidio tenebat, metuens, Limburgum et Ruremundam, ubi Pompeius Justinianus in praefidio erat, ad accersenda auxilia misit: sed, quia quilibet pariter sibi metuebat, utrinque exiguo subsidio sublevatus est. Tantum a Justiniano cxxv delecti missi, duce Francisco filio, qui statim a Henrico comite ad tres portas, tot enim in oppido, et placam distributi sunt. Jamque Henricus Fridericus incedebat: et praecursores, ut magis fallerent, a praefidiis rogati, habere se literas ab Hermanno comite dicebant: dum colloquantur, ad primam et secundam portam admoda crepitacula, etoque subito occurrit Pompeius Justinianus cum suis, tertia porta jam referata: verum oppidanis, qui caros et materiam ad aditus obstruendos comportare jubebantur, tergiversantibus, et utrinque aequam conditionem reputantibus, cum nihil ab ea parte subsidii esset, praefidii post acrem defensionem, Justiniano graviter ex vulneribus prostrato, et plerisque e suis occisis aut vulneratis, ad ultimum cessare, et ad regiones assignatas se receperunt. Henricus Fridericus visor oppidum ingressus, vitam militi salvam fecit, sicut et Henrico comiti, qui se desperata ad templum confugerat: suisque oppidum ad directionem concessit: eumque totam diem et noctem sequentem ibi remansisset, abductis secum Henrico comite et aliquot centurionibus, inde discessit. Nullo fœvitiae, sacrilegii, libidinis genere a Batavis temperatum in illa directione narrant, qui res eas scripserunt: quod plerumque apud nos evenisse vidimus, cum principes juvenes summa rerum praepositi victoria lasciviant.

XVII. SPINOLAE ex Hispania discedenti mandatum dederat Philippus, ut, data occasione, pacis, sive induciarum, rationem cum Belgis iniret. Immanium sumptuum in id bellum, non solum sine fructu, verum etiam magno suo detrimento, factorum, quibus jam sustinendis impar erat, onere levare cupiebat: tum hoc reputabat, irritatas horum populorum diuturnitate armorum mentes, dulcedine oti mitigandas: sic enim fore, ut paulatim inveteratum in Hispanos odium exuerent, et tracta temporis, ut multa saepe adfert volvendus dies, et ex transverso casus incurrunt, quos vix audeat quisquam optare, pristina majestatis regiae reverentia, prae fastidio tot fatraparum, aliquando subditorum animis subiret. Jam ante ad pertentandos Ordinum animos nomine archiducum ^aWaltravii Witenhoestius in Bataviam venerat cum Joanne ^bGevartio. Mandatis nihil aliud continebatur, quam opasset semper suas ecclesiasticas, ut bellum hoc diuturnum ac lugubre pia perpetuae pace componi posset, et Belgii res per pacem in pristinum splendorem restituerentur. Facta et spes acquiescentium conditionum, et quae bona fide implendae essent: sed additum, nemini ignotum jus esse, quod ipsi in universam Belgarum gentem a natura competit: nihil a se nisi patrium et avitum heredium repeti. Haec aliaque benigne in arcano eum paucis

INTERPR. ^a Mout. ^b le Berue. ^c le Faluwe. ^d Guelde. ^e Nimegue. ^f Erbeven.
^a Waltrav de Witenhoest. ^b Gevart.
 NOT. ^a restitui Franciscum

CDCCVII
HENRICUS IV.

initio disceptata; et, quia nullas delegati literas ab archiducibus attulerunt, visum expedire, ut nihil eorum in publicum emanaret, antequam ampliora mandata cum literis proponerentur. Itaque consilium Gevartius Bruxellas missus; qui, postquam rediit, sub exitum anni superioris, in publico Ordinum consessu cum collega ausitus est. Multa super clementia et mansuetudine archiducum dicta, plura de calamitatibus publicis, et in majus aucta: proinde ipsi, qui aderant, se respicerent, et incerta belli reputantes, pacem omnibus triumphis antepondendam ducerent, fortunamque reverenter haberent: rebus prosperis et ad nurum fluentibus summae imprudentiae esse confidere; certam quippe victoriae spem plerumque magnis cladibus expiari: proinde ex diuturnis bellorum tempestatibus reciperent se in quietis portum, et sequerentur ceterarum Belgii provinciarum consensum, fidem et obsequium erga legitimos principes, junctisque certatim viribus et animis ad eosdem dominos ac veteris imperii formam redirent. Paucis post diebus ad ea responsum, perexiguam pacis spem subesse, cum videant archiduces in pristino et inveterato errore mentem obfirmare, ut aliquid sibi iuris in provincias avitas superesse arbitrentur. Nam proceres earum pro fixo et rato credere, causam suam optimo jure niti, cum in solemni Ordinum conventu, anno MDLXXXIX, IV Kalendas Februarias, a Ultrajecti, decretum sit, ut loca quaecunque, vi expugnata vel fraude intercepta, a communi causa distracta essent, armis repeti ac retineri possent. Id biennio post Kalendis Sextilibus Hispaniarum regi renunciandum curasse; jamque tum statutum, ut eives harum provinciarum legibus externorum principum soluti viverent, et pro republica libera censerentur. Decretum illud lapsu xxv annorum in rem judicatam transisse, multorumque suffragio et assensione regum ac principum Christianorum comprobatum fuisse. Nullam nec divino nec humano jure tutam et securam rationem compositionis cum iis iniri posse, qui, contra decreti a patriae libertatis vindicibus sanciti, et multorum belli ducum ac militum sanguine obsignati, vim et auctoritatem, in medium consulere, aut aliquid tentare praesumerent. Omnia potius extrema sibi experiri certum, quam hoc pignore imperii, atque adeo publicae tutelae Palladio, se privati patiantur: videre debere archiduces, ne, dum tam iustis et legitimis secundum libertatem vindiciis molestum impedimentum afferunt, tot calamitatum, et praeteritarum, et quae impendent, invidiam, et haesuram penes se culpam derivent. Hoc accepto responso delegati Bruxellas revertuntur, et, paucis interjectis diebus, ad Ordines feribunt in hanc sententiam: Non esse nec fuisse archiducum propositum, in hoc pacis et induciarum negotio quidquam de forma publicae administrationis eorum delibare, aut omnino jus aliquod in ipsos sibi vindicare; leges illis suas, mores, et instituta libera relinqui: si a pacis consiliis ipsi non abhorrent, archiducum mentes eodem inclinaturas. Haud multo post Joannes Neius generalis Franciscanorum ordinis curator in Bataviam iussu archiducum venit Martio ineunte. Is a pueritia ad vicesimum usque annum Protestantium doctrinae innotuit, postea ad majorum sacra redierat, et severiori huius disciplinae se addixerat; de cetero vir industrius, multarum linguarum peritus, nec aulicarum artium rudis, et qui in varias partes, pro ratione temporum et petitionum, cum quibus illi res erat, animum versare sciret; ira tamen, ut iras et fucus ab ejus pectore abesse crederetur; nec spe sua eum deceptum iri, qui ipsius verbis fidem habuisset. Post aliquam in vico proximo moram, de adventu suo Ordines, qui Hagae erant, certiores facit, et post conventum Mauritium, ac vicissim alios ad salutandum admissos, mandata sua exposuit, literis fere consentientia; omnia Ordinibus integra fore, consuetam regendi formam, libertatem, religionem in pristino statu mansuram, jura, privilegia, immunitates, nullo pacto immutatum iri.

INTERPR. * *Utrecht.* *b* *le Père Noy, commissaire general des Cordeliers ou de l'Ordre de S. François.*

Tum ab Ordinibus libera simplicitate responsum, nullum tentandae compositionis auspiciis posse fieri, nisi archiduces ante omnia declarassent, se Ordines, foederatasque urbes ac provincias pro libera republica, suique juris et domini populo, reputare. Sicuti Ordines ab hoc proposito nunquam discessuros apparebat, potiusque animam, quam libertatem, amissuros, ita vero simile scibat, Philippum obdinate pugnaturum, ne quid contra decus praepotentis toto oebe terrarum familiae in hoc negotio admitteret; et potius futurum, ut bellum magno suo incommodo continuari, quam dignitatem ac nomen iuvinis, pareretur. Neius tamen, offensionis sive metus suspensionem veritus, si ulterius contra tenderet, suscepti in se manus omnem rem bona fide significandi archiducibus. Bruxellas inde profectus, paulo post rediit cum literis, quarum haec summa erat: Nihil archiducibus prius aut antiquius esse, quam ut lamentabili xl. annorum bello finis imponeretur, pia, fida, et aeterna pace: quae si protinus impetrari non posset, pacitione induciarum ad xii, xv, aut xx annos, prout Ordinibus visum fuerit, aequis et honestis conditionibus res transigeretur. Ad id, ut omnis fraudis et insidiarum suspicio tollatur, pia, alienigenarum, sed Belgici generis et sanguinis hominum, opera usuros, tali numero et loco, quem ipsi Ordines praeficiant. Interim, ut res commodius fieri possit, ultro offerre cessionem ab armis ad octo menses; quo tempore superfedebatur ab omni vi hostili, locorum obsidionibus, clandestinis conatibus, novarum munitionum extructionibus, aliisque molitionibus, quibus fraus pacitioni induciarum fieri posse credatur. Lactis summa lactitia in consessu publico, et audito Nelo, re cum Mauritio communicata, senatus placere sibi respondit conditionem ab archiducibus oblatam in speciem securitatis pacis; se proinde curaturos, ut ad omnes, quorum interest, sine mora perscriberetur: insuper decretum, ut Induciae conditionibus ab archiducibus propositis, quas raras haberet, a iv Nonas Maii inchoarent, atque intra Kalendas Septembris ab utraque parte delegati de negotio in commune disceptaturi convenirent. Vicissim ab archiducibus sponso interposita, Philippum regem Hispaniarum intra trimestre conventionem eam ratam habiturum, eoque nomine bina instrumenta confectum iri, quorum altero establishmento continetur, altero regia maiestas declarabit, se nihil quicquam juris praetendere in civis, incolae, urbes et regiones foederatarum provinciarum. Missis ea de re ad provincias literis, insuper pro tam insperato bono gratiae Deo publicae actae; dictusque dies jejuniis et supplicationi, more inter Protestantem recepto, vii Eidus Maias: dein datum a Theodoro Duzae Ordinum curatoris negotium, ut a Nelo acciperet, vicissimque traderet, literas ad rem necessarias: quod ita diligenter utrinque factum, missis Bruxellas ad omnem ambiguitatem tollendam, et fraudis suspicionem amovendam, nunciis, ut tandem de capitibus conveniret, et super regundis induciarum tempore finibus terra marique obortae controversiae sint compositae. Haec summa publicae lactitiae significatione ubique accepta; quanquam non desissent, qui veterem odiorum fomitem e cineribus suscitare, et animos suspicaces terrore praetoriorum rursus ad belli consilia inflammare conarentur. Delegati a rege, qui suo nomine negotio, quod ipse quantum poterat in occulto urgebat, intervenirebant, Petrus a Janinus praefes Divionensis, ac regii consiliorum affessor, candore et rerum usu vir praestans et loquendo efficax, et Paulus a Chozartius Bazenvallius, qui diu ante apud Ordines regii oratoris munere magna cum laude defunctus fuerat; et ci successores designatus Elias a Placius Russius, Petri curiae vestigialium primarii praefidis, de quo ad annum c1710.1711 diximus, filius; quibus, paucis postquam Hagam venerant diebus, senatus datus: et Janinus legationis princeps, post enumerata mutuae amicitiae accepta et reddita utrinque officia, oblique scitnatam primam induciarum

INTERPR. ^a *Dirck de Dons commissaire.* ^b *Joanvin president du Dijon et conseiller d'Etat.*
^c *de Choart sr. de Bazenvall.* ^d *de la Place sr. de Russy.*

CDIICVII. induciarum passionem rege inconsulto perstrinxit, eaque re cum tanquam benignum patrem leniter offendi dixit; neque propterea non in pessimo bene merendi de amicis proposito perseveraturum, aut ulla in re, qua consilio, qua copiis et opibus, defuturum, sive pacem sive bellum mallet. Atque solemniter more gratiae, ut tanto regi, non vulgares; et delecti Joannes ^a Olden Barneveltius, vir dignitate et rerum tractatione inter Ordines primarius, ex Batavis; ex Zelandis Jacobus ^b Maderius, cui plurimum tribuebat Mauritijs; alii ex alijs provinciis, interque eos acerrimi quaestor ^c Byacus; qui cum legatis nostris capra conferrent, eosque publico nomine rogarent, ut rebus gerendis lucem consilii, gratiae, auctoritatis, dum negotium pacis sive induciarum disceptaretur, commodare dignarentur. Nec multo post missi ad magnae Britanniae regem a Batavis Joannes ^d Berkius, civitatis Dordracenae, quae secundum equestrem ordinem jus habet dicendae primo loco in consessu Ordinum sententiae, syndicus; a Zelandis Maderius, vir equestri dignitate praeditus, et qui id ^e suorum Zelandorum gratia in concilio publico munus habet, ut Mauritijs personam sustineat, et nobilium primus appelletur: qui ^f Natalem Caronium Bragensem, dudum in illa aula res Ordinum summa fide procurantem, secum assumpserunt. Rex ad Ordines legavit Richardum ^g Spenserum equitem domus suae familiarem, et ^h Rodolphum Winwoodum iridem equitem, cujus opera antea apud Ordines usus fuerat.

XVIII. INTERIM venire a Philippo de ratihabitione literarum ⁱ Pinciae Carpetanorum pridie Kalendas Quintilicis datae, in charta papyracea, ab eo, ea forma qua inter subditos utitur, subsignatae, EGO REX, et minusculo sigillo obfirmatae; quibus se rata habere declarabat, quaecumque ab archiducibus, qui et iis totius Belgicae principes, domini, ac proprietarii nominantur, super cessatione armorum ac suspensione transacta essent; insuper pollicebatur se omnia eo scripto comprehensa regali fide religiose servaturum, et, quantum ad se pertinebat, impleturum, tanquam si ab initio, et se duce et auspice, gestum esset negotium; neque unquam commissurum, ut contra scisse dicatur. Cum multa in eo, qui turbaturum occasionem quaerebant, et in forma et ad fidem, requirerent, Ludovicus ^j Verreikenus, magnae apud archiduces dignationis et gratiae, qui ab iis missus ob id fuerat, culpam quoad titulos in scribis incogitantiam rejiciebat, qui solitis formulis non abstinisset; et quantum poterat defectus et admissa excusabat. Contra, contemptus arguebatur in eo, quod in charta papyracea, nec in membrana, literae exaratae, et quod minusculo sigillo obfirmatae erant: fraus item in titulis archiducibus attribuitis, quippe qui ex adverso cum renunciationis proposito pugnant; denique in subscriptione, quam ad populos sibi subditos usurpare Philippus consueverat: omisam autem unitarum provinciarum, tanquam liberorum populorum, suoque jure utentis reipublicae, mentionem, non nisi pro certo fraudis praemeditatae argumento accipi posse; praesertim cum convenisset, ut separato instrumento Philippus diserte declararet, nihil se juris in provinciis unitas praetendere. Verreikenus homo prudens intempesivum duxit ulterius pertere, et protinus ad archiduces revertitur; qui, prolixis licetis postridie Kalendas Sextilicis in consessu Ordinum exhibitis, conati sunt persuadere probationem eorum quae ab ipsis gesta essent, ex Hispania allatam, recte et ordine conceptam videri, nec adfectuosis dilaclularibus, aut alia, quam qua oportuit, interpretatione, in dubium revocari debuisse: sibi tamen curae fuisse, ut ad regem ea de re perscriberetur; nec dubitare, quin ex responsione vel scrupulosiorum desiderijs plene satisfiat. Interea rogabant, ut naves ad infestandam Hispaniae oram missae revocarentur; id sibi

amicas

INTERPR. ^a Olden Barnevelt. ^b de Mablere. ^c le trésorier de Br. ^d Berck consillier & procureur de Dord. ^e Nui de Corne de Bragi. ^f Spenser. ^g le chevalier Ralph Winwood. ^h Falslaid. ⁱ Faudrander Verreiken.

NOT. ^j Joannes Zelandorum. Imo ipse exterritus a Mauritijs ad vicem suam obcursum delegatus est, assentientibus Zelandis. Put.

amicæ erga se voluntatis, et non averſæ a pacis ſtudio, fidum pignus futurum : qua in re ſe minime difficilem ſenatus præbuit, protinuſque edixit, ſe revocaturum navis quæ ad littora Hiſpaniæ diſcurſabant, piratarumque loco habituros, ſi qui illie intra ſequimenſem a ix Kalendas Sextilis hoſtile quidquam admiſſiſſet. Tandem, poſt dies aliquot ſedendo deliberandoque conſumptos, ex concilii ſententia decre-
tum fuit, inſtrumentum ratihabitionis imperſectum, multique paribus deſicere. Cum hoc decreto Verrekenus Bruxellas rediit, cum, antequam dimitteretur, coram ipſo Joannes Olden-Barneveldius Bataviæ advocatus gravi oratione publice conqueſtus eſſet de Neſo, qui pecunia et ingentibus promiſſis fidem quorundam ſolicitare in arcano non dubitaſſet : id non videri factum niſi archiducum mandatu, quos proinde Ordines rogatos vellent, ut, quantum ipſis cordi eſſet pacificationis negotium, ab ejuſmodi foedis mundaſtationibus erga populos, qui ſe libertate dignos judicabant, in poſterum abſtinerent. Dum literæ ab Hiſpania expeſtantur, varie in utramque partem jaſtatum pacis negotium, et repoſita, quæ in ſuperioribus diximus, per libel-
los ſparſa conſilia ; et inter eos erant qui nunquam belli funeſti et calamitatibus ſinem futurum contenderent, niſi cum archiducibus tanquam legitimis principibus, præteritorum oblivione inducſta, et conditionibus idoneis ad ſecuritatem publicam et libertatis patriæ conſervationem ſancitis, conveniretur : ad hocque magnitudinem Hiſpanorum impetii, qui aliter nunquam quietari eſſent, in majus extollebatur. Contra diſſerebant, eo imbecilliores videri, quod ſi nimis vaſtum corpus et diſſuſum in partes ſciantas, ut ſe toto uti non poſſit. Omnem poteſtatem modum ſuper-
greſſam, etiamſi externa vi minime oppugnetur, ſua mole collabi, ſuiſque viribus fatiſcere. Pietatque gentes quæ imperio Philippi reguntur, non liberalitate et ele-
mentia in obſequio contineri, ſed vi et terrore, quæ ſunt infirma dururnitatis vin-
cula, compelli. Non in munimentis et arcibus majeltatem regiam, ſed in animo-
rum domicilio, collocari oportere ; nec late patentibus regnotum et provinciarum ſinibus æram magnitudinem ac potentiam, ſed fide, benevolentia, ac ſubditorum veneratione, eſſe metiendam. Abunde jam patefactum eſſe, quantis urgeatur diſſi-
cultatibus et incommodis rex ille, ceteroqui potentiffimus, quod cum tot annos una
cum gente continenter bellum geſſerit, nihil aliud infanis ſumpſibus, et vix credibili
ſanguinis humani proſuſione, adſecutus eſt, quam ut ſuo experimento palam faceret,
id verum eſſe quod ſenatus Romanus olim pronuntiavit, populum non diutius, quam
expedit, in ea conditione permanſurum, cujus cum poeniteat. Satis animi ac vi-
rium ſuppere ad ſe tuendum miſeris et ſortibus viris, cum leviora ſunt quæ parian-
tur, quam quæ formidare poſſint. Regis acratio exhauiſto bellum geri non poſſe,
ſicuti nec incenſis nervis corpora ambulare : nec idcirco mirum videri, ſi rex Hiſpani-
arum, ſuadente utilitate vel urgentibus anguſtiis, priſtinos animos remittat, eoque
ſe perducı pariat, ut conditionibus minus ſe in ſpeciem dignis, cogente neceſſitate,
ſubſcribat. Proinde conſulto ſalutem Ordines ſi tempore utantur, et ſe, cum ad-
probatione tam potentis adverſari, in libertatem, extra quam nulla ſalutis nec ſecu-
ritatis ſpes, ſemel vindicent. Tandem pridie Eidus Octobreis Neius et Verrekenus
ab archiducibus petito commatu Hagam venerunt : et impetrato ſenatu, ſcriptum
novum Hiſpania allatum exhibuerunt. Eo lingua Hiſpana cum archiducibus tranſ-
acta erant tranſcripta ; tum ſequēbatur Philippi ratihabito in hæc verba concepta :
Poſtquam ſceniſſimi archiduces pro nobis fidem obſtrinxerunt, fore, ut literas a no-
bis impetrarent ratihabitionis, declarationis, et conſenſus, quo modo eas Ordines ab
archiducibus obtinuerunt, nos poſt maturam deliberationem ex certa ſcientia et li-
beriffima voluntate pro jure et regie poteſtatis imperio conſentimus, nobiſque placeat,
quatenus

INTERPR. ^a le Pere commiſſaire Ney. ^b le Hoy.

TOM. VI.

3 S

CICERO VII.
HENRICUS IV.

quatenus id nostra interest, ut serenissimi archiduces faciant et plene implcant quod promiserunt, procurentque tam suo quam nostro nomine pacis siue induciarum negotium cum Ordinibus, quos habemus pro regionibus, provinciis, et populis liberis, et in quos nihil juris praetendimus; tarumque esse volumus et agnoscamus quicquid superiore scripto archiducum continetur, et id omne approbamus sub fide et affirmatione regia. Dein, interpositis aliquot clausulis, additum: si negotiatio pacis aut longi temporis induciarum non sortietur effectum, omnia integra mansura, nulliusque momenti futuram ratihabitionem, tanquam a se non esset profecta; nec ullum eo nomine jus Ordinibus competiturum, rebus in priore statu permanentibus. Lecta ratihabitione, Neius, et post eum ordine Verrekenus, in majus Philippi et archiducum candorem et ingenuitatem extulerant, verbis ad pompam et ostentationem compositis, et quam a fundendo humano sanguine, insita in genus humanum charitate, abhorrent. Tamen cum Ordines rem in deliberationem deduxissent, multa in eo scripto reprehendebant, tum in forma, tum in contextu, quod non in membrana sed in charta exaratum, non Philippi nomine, sed superbae inscriptionis elogio quod ad suos populos solet usurpare, subsignatum esset. Sed cum non haec infirmarent instrumenti fidem, quod certo constabat a Philippi manu subscriptum esse, alia in argumentum fraudis ex ipso scripto trahebantur, quod perperam negligerentque conceptum, multaque consulto verba omissa essent, substitutis aliis, quae interpretatione detorqueri poterant, et secundam calumniandi materiam praeberet. Tentati Neius et Verrekenus ex consilio legatorum nostrorum et regis Magnae Britanniae, ad quos ea de re relatum fuerat, an aliud instrumentum a Philippo impetrari posset, quod omni suspicionis scrupulo careret: et cum ab iis responsum esset, frustra in eo laborari, nec sperandum ut aliud obtineatur, vrendum potius, si toties id retractent, ne in regiae maiestatis offensum incurrant; satis syngrapha illa cautum, eum ea provinciae unitae instar liberae civitatis, populique suis legibus utentis, in quos neutra pars quidem juris sibi vindicaret, vel Philippi et archiducum testimonio et approbatione censcatur: cum per aliquot dies super ea re confessum Ordinum occupatum deliberatio tenuisset, adhibitis regum legatis et principe Mauritio, 111 Non. Nov. responsum, Literas ratihabitionis non videri congruere cum promissis, vitium esse in stylo, subscriptionis modo, in insertione et omissione quorundam verborum; sed praecipue in eo syngrapham vacillare, quod nullius momenti fore dicat ea omnia, quaecunque Philippus et archiduces super agnitione libertatis provinciarum solemniter promississent, nisi negotium pacis aut induciarum ex voto succederet: quibus verbis aperte declarari, pendere ab incerto casu conditionem civium, nec Ordines pro statuliberis reputari: scrupulum hunc merito potuisse injicere curam ancipitem amplius deliberandi, utrum longius progrediendum esset necne: tamen, ne tam salutare opus inturbetur, curaturos Ordines, ut ad urbes et provincias suae fidei commissas exempla literarum Philippi mittantur; ut intra sesquimensum archiducum legati fieri possint certiores, utrum, nihil obstante hoc impedimento, ad inendam pacis aut induciarum rationem sit procedendum. Cum tale responsum legatis redderetur, interrogati sunt, an autographum regiae ratihabitionis instrumentum Ordinibus tradituri essent. Cum haererent, Neius vir impiger Bruxellas subito exierit; et Hagam reverfus xviii Kal. Dec. Ordinibus significat, sibi permissum ab archiducibus, ut autographum in manus eorum traderet, vicissim accepta ab ipsis syngrapha, qua declararent, archiduces promissorum fidem implevisse, et promitterent depositum reddituros, si negotiatio non sortiretur effectum. In eo rursus cum sententiis in consensu dissiderent Ordines, et periculum esset ne negotiatio ex ea occasione abrupteretur, Neius alacri cursu Bruxellas revolat xv Kalendas Decembris;

et

et continuo cedit, cum mandatis, ut sacrum illud supremi imperii pignus, sine omni cura recipiendae cautionis, aut restitutionis stipulandae, Ordinibus utendum fructum crederet. Quibus actis ipse cum collega dimissi, et ad suos reversi sunt, expectabundi quid Ordines intra constitutum tempus decreturi essent. Interim excurrente Novembri c Dania reversi sunt Jacobus * Bulenius, Nic. ^b Simonius, et Jacobus ^c Magnus, qui in confessu suae legationis rationem reddiderunt: se perbenigne a rege foederato acceptos, qui propediem delegatos ad eos se missurum recepit, qui cum ceterorum regum ac procerum legatis consilia conferrent, ut, publico Christiani orbis bono, pax aut induciae inter partes conciliarentur. Hi fuerunt Jacobus ^d Ulfeltius eques, et * Jonas Chatifus jurisconsultus: venit et ^e Hier. Diskaius ab septemviro Brandeburgico; cui quod erat in mandatis datum ut nihil institueret, nisi consulo septemviri Palatini legato, ejus in adventum seria omnia distulit. Nec multo post Hippolytus a ^f Collibus ab eo venit, vir et scriptis et rerum tractandarum usu insignis, qui raro morum candore apud omnes, qui eum norant, et amorem et auctoritatem sibi conciliabat. Dum in eo sum, a Caesare allatae litterae exprobratoriae VII Eld. Oct. scriptae, quibus repetito patris Maximiliani a prima memoria, in procuranda Belgii pace, etiam antequam Matthias archidux rebus administrandis praefect, praecipuo studio, mirum sibi videri dicebat, cum Belgium ab Imperio dependeat, se proptus infcio et inconsulto, neque ab rege Hispaniarum aut ab Alberto fratre monito, negotiationem de pace institutam esse; quod cum fieri minime potuerit, cupere, antequam ultitius procedatur, certiores fieri quo loco res sunt, ne quid juri suo fraudis fiat, aut Imperii majestati detrahatur: quod occulto Hispanorum astu et colubosia fraude agi, et artificiosae ignorantiam a Caesare agnato praetendi, plerique interpretati sunt, qui nihil, nisi consulto illo, atque adeo admisso, in eo negotio fieri sciebant; ut scilicet data occasione haec sive expostulatio, sive profectionio, ad elevandam vim et auctoritatem omnium, quae contra vel in fraudem hujus denunciationis gesta essent, aliquando prodesse posset. Serius ad eas prolixè rescriptum, repetita vicissim praetectorum memoria; se nihil non scilicet, ut et securitati suae post tot cladis acceptas legitime consulere, et tranquillitatis provinciarum honestationes inirentur. Tandem, cogente necessitate ultimae ineluctabili telo, ad extremi perisugii remedium ventum, et per magistratum sacrosanctis legibus armatum, unanimi cunctorum Ordinum, qui fas omne divinum et humanum indignis modis ruptum ac violatum querebantur, consensu sancitum, regem ipso jure Belgicarum provinciarum dominio ac proprietate excidisse; civeisque et incolas nullis obsequi vineulis ultra teneri, omnique fidelitatis et reverentiae, quam subditi principibus suis debent, sacramento solutos esse. Foederatas provincias ex illo, judicio omnium qui studiis partium non agitantur, pro libera suique jure et municipii republica cense fieri coepisse; multosque reges, proceres, ac populares status, eodem illas honore dignatos esse, quasi neminem, extra Deum, agnoscerent dominum, et liberam alterius principis sibi deligendi potestatem haberent; quod et illustri exemplo usurpatum in serenissimo ^g Andium duce, quem sibi principem imposuerunt. Dum ad Caesaris litteras respondere, praecipuum eorum caput, quo declarabat, nullius fore momenti quicquid iniussu suo gereretur, silentio et dissimulatione caute transigerunt; nec tempestivum duxerunt, cum se potentissimi orbis Christiani monarchae iugo subduxissent, et frustra antea Caesaris opem implorassent, se Imperii, quod minime inficari poterant, subditos tunc profiteri. Mense, intra quem ad archiduces rescripturos Ordines se receperant, exacto, cum provinciarum delegati cum mandatis et scripto conceptis singularum sententiis IV Non. Nov. coovenissent, major numerus

INTERPR. * Bullius. ^b Simonius. ^c Magnus. ^d Jacobus Ulfeltius de Ulfeltzheim. ^e Hier. Chatifus de Chatif. ^f Hier. de Diskai. ^g de Collibus. ^h Anjum.

CDCVIL in eam partem inclinavit, ut, quamvis in regio diplomate multa merito requiri et reprehendi possent, tamen in infinita negotiatione ulterius progredere, sub hac lege nulli movenda, ut patriae libertatis fundamentum, jusque majestatis, tot operum impensis, tot vigiliis ac laboribus, denique tot proeliis, et fortissimorum hominum, qui pro ea mortem oppetere non dubitarent, caedibus quacumque, inconfutatum, sacrosanctum, et inviolabile maneat. Secundum haec literae ad archiduces exeunte anno missae, quibus Ordines declarabant sub ea protectione, quam postridie Kalendas Novembris sancierant, se paratos cum iis, quos ipso visum esset legare, in colloquium venire, ut de pace sive induciis agatur: et, quoniam postularum in VIII mensis induciarum tempus pridie Nonas Januarii exibat, archiducum arbitrio relinquebant, expenderent, an eas inensem aut se sequi prorogari consultum ducerent. Audiri et tunc in confesso Caroli Sueciae regis legari, non ut negotio infinito intervenire ab eo missi, sed ut militem scriberent ad bellum cum Polonis gerendum: qui ob eandem causam in Galliam venerunt, perbenigne accepti, et voti compotes in patriam redierunt. Rex quippe, qui hominibus otii impatientibus regnum exonerare non gravate ferebat, ultra eos qui sponte huic militiae nomen dederunt, plerisque qui ad triremis et opera publica damnati erant, poenam remisit, ea lege, ut in Sueciam sub attributis ducibus navigarent, et bene gerendo ac disciplinam servantes malefactorum antiquorum infamiam expiarent.

FINIS HISTORIARUM THUANI.

KALENDARIVM ROMANVM,

Quod stylo utrique in aduersa TABVLA pariter accommodari potest.

IANVARIVS.	FEBRVARIVS.	MARTIVS.	APRILIS.	MAIVS.	IVNIVS.
1 <i>Kalendar Jan.</i> 2 IV Nonas 3 III Nonas 4 pridie Nonas 5 <i>Nonas Januarias</i> 6 VIII Idus 7 VII Idus 8 VI Idus 9 V Idus 10 IV Idus 11 III Idus 12 pridie Idus 13 Idus Januarias 14 XIX Kal. Mart. 15 XVIII Kal. Feb. 16 XVII Kal. Febr. 17 XVI Kal. Febr. 18 XV Kal. Febr. 19 XIV Kal. Febr. 20 XIII Kal. Febr. 21 XII Kal. Febr. 22 XI Kal. Febr. 23 X Kal. Febr. 24 IX Kal. Febr. 25 VIII Kal. Febr. 26 VII Kal. Febr. 27 VI Kal. Febr. 28 V Kal. Febr. 29 IV Kal. Febr. 30 III Kal. Febr. 31 pridie Kal. Febr.	1 <i>Kalendar Febr.</i> 2 IV Nonas 3 III Nonas 4 pridie Nonas 5 <i>Nonas Februarias</i> 6 VIII Idus 7 VII Idus 8 VI Idus 9 V Idus 10 IV Idus 11 III Idus 12 pridie Idus 13 Idus Februarias 14 XVI Kal. Mart. 15 XV Kal. Mart. 16 XIV Kal. Mart. 17 XIII Kal. Mart. 18 XII Kal. Mart. 19 XI Kal. Mart. 20 X Kal. Mart. 21 IX Kal. Mart. 22 VIII Kal. Mart. 23 VII Kal. Mart. 24 VI Kal. Mart. <i>Ante comitatus</i> 25 V Kal. Mart. 26 IV Kal. Mart. 27 III Kal. Mart. 28 pridie Kal. Mart. <i>Idus Februarias</i> 29 VI Kal. Mart. 30 V Kal. Mart. 31 IV Kal. Mart. 32 III Kal. Mart. 33 pridie Kal. Mart.	1 <i>Kalendar Mart.</i> 2 VI Nonas 3 V Nonas 4 IV Nonas 5 III Nonas 6 pridie Nonas 7 <i>Nonas Martias</i> 8 VIII Idus 9 VII Idus 10 VI Idus 11 V Idus 12 IV Idus 13 III Idus 14 pridie Idus 15 Idus Martias 16 XVIII Kal. April. 17 XVII Kal. April. 18 XVI Kal. April. 19 XV Kal. April. 20 XIV Kal. April. 21 XIII Kal. April. 22 XII Kal. April. 23 XI Kal. April. 24 X Kal. April. 25 IX Kal. April. 26 VIII Kal. April. 27 VII Kal. April. 28 VI Kal. April. 29 V Kal. April. 30 IV Kal. April. 31 III Kal. April. 32 pridie Kal. April.	1 <i>Kalendar Aprilis</i> 2 IV Nonas 3 III Nonas 4 pridie Nonas 5 <i>Nonas Aprilis</i> 6 VIII Idus 7 VII Idus 8 VI Idus 9 V Idus 10 IV Idus 11 III Idus 12 pridie Idus 13 Idus Aprilis 14 XVIII Kal. Mai. 15 XVII Kal. Mai. 16 XVI Kal. Mai. 17 XV Kal. Mai. 18 XIV Kal. Mai. 19 XIII Kal. Mai. 20 XII Kal. Mai. 21 XI Kal. Mai. 22 X Kal. Mai. 23 IX Kal. Mai. 24 VIII Kal. Mai. 25 VII Kal. Mai. 26 VI Kal. Mai. 27 V Kal. Mai. 28 IV Kal. Mai. 29 III Kal. Mai. 30 pridie Kal. Mai.	1 <i>Kalendar Maius</i> 2 VI Nonas 3 V Nonas 4 IV Nonas 5 III Nonas 6 pridie Nonas 7 <i>Nonas Maiores</i> 8 VIII Idus 9 VII Idus 10 VI Idus 11 V Idus 12 IV Idus 13 III Idus 14 pridie Idus 15 Idus Maiores 16 XVII Kal. Jun. 17 XVI Kal. Jun. 18 XV Kal. Jun. 19 XIV Kal. Jun. 20 XIII Kal. Jun. 21 XII Kal. Jun. 22 XI Kal. Jun. 23 X Kal. Jun. 24 IX Kal. Jun. 25 VIII Kal. Jun. 26 VII Kal. Jun. 27 VI Kal. Jun. 28 V Kal. Jun. 29 IV Kal. Jun. 30 III Kal. Jun. 31 pridie Kal. Jun.	1 <i>Kalendar Junius</i> 2 IV Nonas 3 III Nonas 4 pridie Nonas 5 <i>Nonas Junias</i> 6 VIII Idus 7 VII Idus 8 VI Idus 9 V Idus 10 IV Idus 11 III Idus 12 pridie Idus 13 Idus Junias 14 XVIII Kal. Quint. 15 XVII Kal. Quint. 16 XVI Kal. Quint. 17 XV Kal. Quint. 18 XIV Kal. Quint. 19 XIII Kal. Quint. 20 XII Kal. Quint. 21 XI Kal. Quint. 22 X Kal. Quint. 23 IX Kal. Quint. 24 VIII Kal. Quint. 25 VII Kal. Quint. 26 VI Kal. Quint. 27 V Kal. Quint. 28 IV Kal. Quint. 29 III Kal. Quint. 30 pridie Kal. Quint.
QVINTVS 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000, 1001, 1002, 1003, 1004, 1005, 1006, 1007, 1008, 1009, 1010, 1011, 1012, 1013, 1014, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1037, 1038, 1039, 1040, 1041, 1042, 1043, 1044, 1045, 1046, 1047, 1048, 1049, 1050, 1051, 1052, 1053, 1054, 1055, 1056, 1057, 1058, 1059, 1060, 1061, 1062, 1063, 1064, 1065, 1066, 1067, 1068, 1069, 1070, 1071, 1072, 1073, 1074, 1075, 1076, 1077, 1078, 1079, 1080, 1081, 1082, 1083, 1084, 1085, 1086, 1087, 1088, 1089, 1090, 1091, 1092, 1093, 1094, 1095, 1096, 1097, 1098, 1099, 1100, 1101, 1102, 1103, 1104, 1105, 1106, 1107, 1108, 1109, 1110, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1116, 1117, 1118, 1119, 1120, 1121, 1122, 1123, 1124, 1125, 1126, 1127, 1128, 1129, 1130, 1131, 1132, 1133, 1134, 1135, 1136, 1137, 1138, 1139, 1140, 1141, 1142, 1143, 1144, 1145, 1146, 1147, 1148, 1149, 1150, 1151, 1152, 1153, 1154, 1155, 1156, 1157, 1158, 1159, 1160, 1161, 1162, 1163, 1164, 1165, 1166, 1167, 1168, 1169, 1170, 1171, 1172, 1173, 1174, 1175, 1176, 1177, 1178, 1179, 1180, 1181, 1182, 1183, 1184, 1185, 1186, 1187, 1188, 1189, 1190, 1191, 1192, 1193, 1194, 1195, 1196, 1197, 1198, 1199, 1200, 1201, 1202, 1203, 1204, 1205, 1206, 1207, 1208, 1209, 1210, 1211, 1212, 1213, 1214, 1215, 1216, 1217, 1218, 1219, 1220, 1221, 1222, 1223, 1224, 1225, 1226, 1227, 1228, 1229, 1230, 1231, 1232, 1233, 1234, 1235, 1236, 1237, 1238, 1239, 1240, 1241, 1242, 1243, 1244, 1245, 1246, 1247, 1248, 1249, 1250, 1251, 1252, 1253, 1254, 1255, 1256, 1257, 1258, 1259, 1260, 1261, 1262, 1263, 1264, 1265, 1266, 1267, 1268, 1269, 1270, 1271, 1272, 1273, 1274, 1275, 1276, 1277, 1278, 1279, 1280, 1281, 1282, 1283, 1284, 1285, 1286, 1287, 1288, 1289, 1290, 1291, 1292, 1293, 1294, 1295, 1296, 1297, 1298, 1299, 1300, 1301, 1302, 1303, 1304, 1305, 1306, 1307, 1308, 1309, 1310, 1311, 1312, 1313, 1314, 1315, 1316, 1317, 1318, 1319, 1320, 1321, 1322, 1323, 1324, 1325, 1326, 1327, 1328, 1329, 1330, 1331, 1332, 1333, 1334, 1335, 1336, 1337, 1338, 1339, 1340, 1341, 1342, 1343, 1344, 1345, 1346, 1347, 1348, 1349, 1350, 1351, 1352, 1353, 1354, 1355, 1356, 1357, 1358, 1359, 1360, 1361, 1362, 1363, 1364, 1365, 1366, 1367, 1368, 1369, 1370, 1371, 1372, 1373, 1374, 1375, 1376, 1377, 1378, 1379, 1380, 1381, 1382, 1383, 1384, 1385, 1386, 1387, 1388, 1389, 1390, 1391, 1392, 1393, 1394, 1395, 1396, 1397, 1398, 1399, 1400, 1401, 1402, 1403, 1404, 1405, 1406, 1407, 1408, 1409, 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1415, 1416, 1417, 1418, 1419, 1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1425, 1426, 1427, 1428, 1429, 1430, 1431, 1432, 1433, 1434, 1435, 1436, 1437, 1438, 1439, 1440, 1441, 1442, 1443, 1444, 1445, 1446, 1447, 1448, 1449, 1450, 1451, 1452, 1453, 1454, 1455, 1456, 1457, 1458, 1459, 1460, 1461, 1462, 1463, 1464, 1465, 1466, 1467, 1468, 1469, 1470, 1471, 1472, 1473, 1474, 1475, 1476, 1477, 1478, 1479, 1480, 1481, 1482, 1483, 1484, 1485, 1486, 1487, 1488, 1489, 1490, 1491, 1492, 1493, 1494, 1495, 1496, 1497, 1498, 1499, 1500, 1501, 1502, 1503, 1504, 1505, 1506, 1507, 1508, 1509, 1510, 1511, 1512, 1513, 1514, 1515, 1516, 1517, 1518, 1519, 1520, 1521, 1522, 1523, 1524, 1525, 1526, 1527, 1528, 1529, 1530, 1531, 1532, 1533, 1534, 1535, 1536, 1537, 1538, 1539, 1540, 1541, 1542, 1543, 1544, 1545, 1546, 1547, 1548, 1549, 1550, 1551, 1552, 1553, 1554, 1555, 1556, 1557, 1558, 1559, 1560, 1561, 1562, 1563, 1564, 1565, 1566, 1567, 1568, 1569, 1570, 1571, 1572, 1573, 1574, 1575, 1576, 1577, 1578, 1579, 1580, 1581, 1582, 1583, 1584, 1585, 1586, 1587, 1588, 1589, 1590, 1591, 1592, 1593, 1594, 1595, 1596, 1597, 1598, 1599, 1600, 1601, 1602, 1603, 1604, 1605, 1606, 1607, 1608, 1609, 1610, 1611, 1612, 1613, 1614, 1615, 1616, 1617, 1618, 1619, 1620, 1621, 1622, 1623, 1624, 1625, 1626, 1627, 1628, 1629, 1630, 1631, 1632, 1633, 1634, 1635, 1636, 1637, 1638, 1639, 1640, 1641, 1642, 1643, 1644, 1645, 1646, 1647, 1648, 1649, 1650, 1651, 1652, 1653, 1654, 1655, 1656, 1657, 1658, 1659, 1660, 1661, 1662, 1663, 1664, 1665, 1666, 1667, 1668, 1669, 1670, 1671, 1672, 1673, 1674, 1675, 1676, 1677, 1678, 1679, 1680, 1681, 1682, 1683, 1684, 1685, 1686, 1687, 1688, 1689, 1690, 1691, 1692, 1693, 1694, 1695, 1696, 1697, 1698, 1699, 1700, 1701, 1702, 1703, 1704, 1705, 1706, 1707, 1708, 1709, 1710, 1711, 1712, 1713, 1714, 1715, 1716, 1717, 1718, 1719, 1720, 1721, 1722, 1723, 1724, 1725, 1726, 1727, 1728, 1729, 1730, 1731, 1732, 1733, 1734, 1735, 1736, 1737, 1738, 1739, 1740, 1741, 1742, 1743, 1744, 1745, 1746, 1747, 1748, 1749, 1750, 1751, 1752, 1753, 1754, 1755, 1756, 1757, 1758, 1759, 1760, 1761, 1762, 1763, 1764, 1765, 1766, 1767, 1768, 1769, 1770, 1771, 1772, 1773, 1774, 1775, 1776, 1777, 1778, 1779, 1780, 1781, 1782, 1783, 1784, 1785, 1786, 1787, 1788, 1789, 1790, 1791, 1792, 1793, 1794, 1795, 1796, 1797, 1798, 1799, 1800, 1801, 1802, 1803, 1804, 1805, 1806, 1807, 1808, 1809, 1810, 1811, 1812, 1813, 1814, 1815, 1816, 1817, 1818, 1819, 1820, 1821, 1822, 1823, 1824, 1825, 1826, 1827, 1828, 1829, 1830, 1831, 1832, 1833, 1834, 1835, 1836, 1837, 1838, 1839, 1840, 1841, 1842, 1843, 1844, 1845, 1846, 1847, 1848, 1849, 1850, 1851, 1852, 1853, 1854, 1855, 1856, 1857, 1858, 1859, 1860, 1861, 1862, 1863, 1864, 1865, 1866, 1867, 1868, 1869, 1870, 1871, 1872, 1873, 1874, 1875, 1876, 1877, 1878, 1879, 1880, 1881, 1882, 1883, 1884, 1885, 1886, 1887, 1888, 1889, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894, 1895, 1896, 1897, 1898, 1899, 1900, 1901, 1902, 1903, 1904, 1905, 1906, 1907, 1908, 1909, 1910, 1911, 1912, 1913, 1914, 1915, 1916, 1917, 1918, 1919, 1920, 1921, 1922, 1923, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949, 19					

T A B V L A,

Qua collatio styli novi five Gregoriani cum vetere five Juliano usque ad annum MDCC exhibetur.

Computatio Gregoriana anno MDLXXII Romae quinto die Octobris, in Gallia autem die decimo Decembris, stylo vetere, primum recepta fuit.

IANVARIUS.		FEBRUARIUS.		MARTIUS.		APRILIS.		MAIUS.		IUNIVS.		
St. Gr.	Stylo Juliano.	St. Gr.	Stylo Juliano.	St. Gr.	Stylo Juliano.	St. Gr.	Stylo Juliano.	St. Gr.	Stylo Juliano.	St. Gr.	Stylo Juliano.	
1 Decemb.	22	1 Januar.	23	1 Februar.	19 Feb.	30	1 Martii	22	1 Aprilis	21	1 Maii	22
2	23	2	24	2	20	31	2	23	2	22	2	23
3	24	3	25	3	21	22	3	24	3	23	3	24
4	25	4	26	4	22	23	4	25	4	24	4	25
5	26	5	27	5	23	24	5	26	5	25	5	26
6	27	6	28	6	24	25	6	27	6	26	6	27
7	28	7	29	7	25	26	7	28	7	27	7	28
8	29	8	30	8	26	27	8	29	8	28	8	29
9	30	9	31	9	27	28	9	30	9	29	9	30
10	31	10	31	10	28	29	10	31	10	30	10	31
11 Januar.	1	11 Februar.	1	11 Martii	1	1	11 Aprilis	1	11 Maii	1	11 Iunii	1
12	2	12	2	12	2	2	12	2	12	2	12	2
13	3	13	3	13	3	3	13	3	13	3	13	3
14	4	14	4	14	4	4	14	4	14	4	14	4
15	5	15	5	15	5	5	15	5	15	5	15	5
16	6	16	6	16	6	6	16	6	16	6	16	6
17	7	17	7	17	7	7	17	7	17	7	17	7
18	8	18	8	18	8	8	18	8	18	8	18	8
19	9	19	9	19	9	9	19	9	19	9	19	9
20	10	20	10	20	10	10	20	10	20	10	20	10
21	11	21	11	21	11	11	21	11	21	11	21	11
22	12	22	12	22	12	12	22	12	22	12	22	12
23	13	23	13	23	13	13	23	13	23	13	23	13
24	14	24	14	24	14	14	24	14	24	14	24	14
25	15	25	15	25	15	15	25	15	25	15	25	15
26	16	26	16	26	16	16	26	16	26	16	26	16
27	17	27	17	27	17	17	27	17	27	17	27	17
28	18	28	18	28	18	18	28	18	28	18	28	18
29	19	29	19	29	19	19	29	19	29	19	29	19
30	20	30	20	30	20	20	30	20	30	20	30	20
31	21	31	21	31	21	21	31	21	31	21	31	21

IV LIVS.		AVGVSTVS.		SEPTEMBER.		OCTOBER.		NOVEMBER.		DECEMBER.	
St. Gr.	Stylo Juliano.	St. Gr.	Stylo Juliano.	St. Gr.	Stylo Juliano.	St. Gr.	Stylo Juliano.	St. Gr.	Stylo Juliano.	St. Gr.	Stylo Juliano.
1 Iulii	21	1 Iulii	22	1 August.	23	1 Septemb.	21	1 Octob.	22	1 Novemb.	21
2	22	2	23	2	24	2	22	2	23	2	22
3	23	3	24	3	25	3	23	3	24	3	23
4	24	4	25	4	26	4	24	4	25	4	24
5	25	5	26	5	27	5	25	5	26	5	25
6	26	6	27	6	28	6	26	6	27	6	26
7	27	7	28	7	29	7	27	7	28	7	27
8	28	8	29	8	30	8	28	8	29	8	28
9	29	9	30	9	31	9	29	9	30	9	29
10	30	10	31	10	31	10	30	10	31	10	30
11 Iulii	1	11 August.	1	11 Septemb.	1	11 Octob.	1	11 Novemb.	1	11 Decemb.	1
12	2	12	2	12	2	12	2	12	2	12	2
13	3	13	3	13	3	13	3	13	3	13	3
14	4	14	4	14	4	14	4	14	4	14	4
15	5	15	5	15	5	15	5	15	5	15	5
16	6	16	6	16	6	16	6	16	6	16	6
17	7	17	7	17	7	17	7	17	7	17	7
18	8	18	8	18	8	18	8	18	8	18	8
19	9	19	9	19	9	19	9	19	9	19	9
20	10	20	10	20	10	20	10	20	10	20	10
21	11	21	11	21	11	21	11	21	11	21	11
22	12	22	12	22	12	22	12	22	12	22	12
23	13	23	13	23	13	23	13	23	13	23	13
24	14	24	14	24	14	24	14	24	14	24	14
25	15	25	15	25	15	25	15	25	15	25	15
26	16	26	16	26	16	26	16	26	16	26	16
27	17	27	17	27	17	27	17	27	17	27	17
28	18	28	18	28	18	28	18	28	18	28	18
29	19	29	19	29	19	29	19	29	19	29	19
30	20	30	20	30	20	30	20	30	20	30	20
31	21	31	21	31	21	31	21	31	21	31	21

NIC. RIGALTII
DE REBUS GALLIAE
A FINE JAC. AUG. THUANI
LIBRITRES.

Том. VI.

5T

DE REBUS GALLIAE A FINE JAC. AUG. THUANI

LIBER PRIMUS.

PROSPERA Henrici fortitudine variis domi factionibus, CIVICIL
HENRICUS IV.

quas externi principes elandellina molitione sollicitave-
rant, absque ullo tumultu repressis, pax alta omnem ubi-
que Galliam consolvebat. Sed adfactus armis et bello
princeps pacis artibus ita frucebatur, ut rerum militarium
gloria, qua certe fummis ducibus anteibat, humana om-
nia contineri existimaret. Itaque, partam bello pacem
armis tutandam ratus, quem ante annos aliquot, Maximili-
ano * Bethuna Sullio procurante, urbis armamentarium
omni genere armorum telorumque instruxisset, ejusdem diligentia solertiaque feroci
etiam pecuniarum thesauros habere coepit, unde, quoties occasio posceret, omnia ad
exercitus comparandos necessaria promere nullo negotio posset. Sullius igitur aug-
gendae quotannis gazae regiae summo studio incumbat, et nova in dies quaesitum
maximorum compendia suggererentur, iniusta fere ac turpia. Tamen inter alia
perpauca hoc iustissimum venit, in regiae pecuniae quaestores ac dispensatores in-
quiri. Id genus hominum in urbe potens omnes judiciorum indagines et leges pecu-
latus antea latas evaserat, aut corruperat, nisi quod impetratis veniae codicillis falsi
crimen disertissime semper excipiebatur.

EDICTUM igitur ineunte anno MDLXVII conditum, ac pridie Kalendas Apri-
leis in acta senatus relatum, quo iustitiae tribunal, probrofa ceteris tribunalibus ap-
pellatione, instituitur; datique extra ordinem iudices, qui delatores audirent, in
eosque omnes qui falsis mandatis, aut suppositis personis, falsis aut repetitis fraudu-
lenter imputationibus, pecuniaeve non acceptae mendacio, peculatum fecisse argue-
rentur, legibus animadverterent. Atque ut criminis architecti, qui strophis suis den-
sissimas nubes objicere solent, per ipsos fraudis artifices et ministros erui promptius
ac detegi possent, eodem edicto cautum, impune fore conficiis omnibus qui reos pri-
mi detulissent; omnibus item qui, antequam deferrentur, fraude professi, numeros
ablatos restitutum irerent: ceteris delatoribus promissa praemia, multarum pro dela-
tis quibusque criminibus dicendarum sextantes. Edicto proposito accusati aliquot,
nonnulli etiam comprehensi; unus et alter, affixa patibulo tabella cum effigie et clogio,
conrumaciū poena damnati. Quamplurimos pavor incescit. Mox et nobilissimae
passim familiae, quae cum iis sese adinervatis aut necessitudinum nexu caeca divitiarum
cupidine junxerant, turbatae. Qua quisque auctoritate aut amicitia apud recu-
peratores pollebat, judiciorum ordinem sustineri postulat; ac demum obnixis erga
regem prelationibus, per magnates, perque principes foeminas, quae gratia maxime
florebant, evincunt, ut negotium nummorum causa susceptum librarum Francica-
rum millibus decies centenis, impendio prae fama pecularis levissimo, resisteretur.
Nummis in arcam regiam relatis, praeterita omnia quaesiturae male administratae cri-
mina abolere silentio placuit. Edictoquo contrario vi Eid. Septembris, invidiosum
illud iustitiae tribunal abrogatum, hoc colore, ne reorum peragendorum multitudine
praecipuas urbium clarissimarum familias contaminari contingeret; graviore scilicet
ignominia supplicii quam sceleris.

INTER

INTERPR. * de Bethuna dux de Sully.

INTER hac regina XVI Kalendas Maias ad ^a Blaudi-Fontem in arce regia filium peperit, ducem ^b Aurelianensem; nam ita vocitari secundum regis filium, vigente appellatione Delphinii, mos est. Nuncio in urbem allato, gratias Deo dixere ordines cuncti, acensque passim per vias ignes, publicae laetitiae signa. Rex, optatissimo partu coniugis, duorum filiorum parens, et jam duplicati pignoris fiducia securior, bona omnia, quae, quum est regnum adeptus, domini feudalis, nec tegis Navarrae titulo, possidebat, in unum corpus coronae Galliae coadunasse declaravit, eodemque ac ceteras regni partes iure haberi sanxit: edicto quidem alias supervacuo, quum feodi condicione, seu lege regni, ipso momento quo regi decessori succeditur, dominiorum novi principis et Franciae consolidatio fiat.

VERUM Henricus initio regni datis literis, quibus edicebat separationem bonorum ac distincta dominia fore, senatus Parisiensis auctoritatem subscribi quum obtinere iussionibus repetitis haud potuisset, acris alieni fidei, et fraternae in forem unicam pietatis affectum, causatus, ^c curiae Tolosanae assensum exprecit. Hoc igitur anno Jacobus ^d Guellacus procurator regius, qui separationis edicto constantissime resistit, bonam occasionem retrahendi negotii nactus, hoc rerum statu, regis coniugio duobus masculis beato, Catharina foreore, cuius praecipue affectu separatio illa tantopere urgebatur, triennio ante sine liberis defuncta, rem denovo tentat, perscriptaque libello intercessionis suae rationes pensitari flagitat. Ea dominiorum separatione regni maiestatem minui, quam contraria communicatione maximi tetro principis exemplo posteris praecelaro amplissimam reliquerunt. Regem cum Franciae corona, quasi connubii sacramento, mutuae communitalis obligationem pepigisse. Habere penes se totam ab ea nobilissimam, omnia Franciae iura: aequum igitur esse, atque etiam regi gloriosum, ut hypoboli nomine sua quoque bona ac iura Francicorum appellatione et condicione censcantur, sianque per confusionem unitatem nobiliora. Creditores suos haud pejore loco fore; habituros debitorem, praeter Navarrae, etiam Franciae regem. Sorore autem amissa, nullo jam successione transferenda voto teneri. In summa, regi filiorum patri nihil regni sui amplificatione gratius aut charius esse oportere. His rationibus Henricus flecti coepit: tandemque edictum, uti supra memoravimus, permisit, quo literae separationis, cum iisque una senatus-consultorum subscriptiones, salvo creditorum iure abrogarentur. Quod in senatu Parisiensi vi Kal. Septembris, cunctis comprobantibus, recitatum; inde et in ceteris supremacae iurisdictionis tribunalibus promulgatum. Prædie Kalendas sequentes rex volupentis charitatibus indulgentissimus, in acta referri iussit aliud diploma, quo ^e Vindocinensem ducatum Caesari, suo ex ^f Gabrielide filio, donatum, antecelaro unionis edicto non comprehendi declaravit.

Ad publica regni et ecclesiae, quam in regno esse dicimus, iura etiam pertinet, quod in eiusdem senatus actis reperitur; leve quidem, si personam tantum spectamus; si rem ipsam, non contemnendum. Georgius ^g Creightonus natione Scorus, quum in scholis Parisiensibus actatam arte paedagogica trivisset, sexagenario proximus inter regios rhetoricae professores allectus est. Quum neque hoc satis sibi esse crederet, repente ex rhetore pontificii iuris antecessor dici voluit. Itaque, ut moris est, periculum doctrinae facturus, selectas alicuius juris illius sententias publicae dispositioni proposuit, inscripseruntque Jacobo ^h Davio Petronio cardinali. Is autem duas inscriptis animadversione dignas: unam, ad pontificem Romanum solum supremam Apostolicæ successione auctoritatem, iurisdictionem in omnes Christianos spirituales, in patrimonio ecclesiae temporalem etiam potestatem, pertinere; pontificem et principem, ceteris legibus soluti non sint, posse tamen subditos solvere; et hunc esse comitiis

INTERPR. ^a Parisiensi. ^b d'Orléans. ^c le parlement de Toulouse. ^d de la Gasse procureur général. ^e de Vendôme. ^f Gabriel de Eglise duc de Beaufort. ^g Creighton. ^h Davy de Perre.

comitiis superiorem, illum conciliis: alteram, excommunicationem nuda cogitatione nonnunquam incurri; et eaque ob unius noxam jure plectumque familiam omnem et civitatem feriri. Haec quum legissent procurationis regiae tresviri, minime esse dissimulanda censuerunt: etenim sub intricata sententiarum perplexitate serpere dogmata praeclis ecclesiae moribus, Christianae concordiae charitativaeque, contraria: dolo malo committi cum regia potestate apostolicam, toto coelo ab illa disparatam. Laudata ab senatu censura, tresviri ex senatus consulto hominem vocari jubent, graviter increpant, disputationem haberi vetant. Quum is postredie supplicasset, ut, expuncto capite quo pontificem Romanum conciliis superiorem esse dicebat, reliqua proponere liceret, tresviri, rejecta conditione minus idonea, per occasionem omnes scholae decretalis antecessores monendos censuerant, ne quid in posterum consimili temeritate peccaretur. Itaque secundum haec XIII Kal. Jan. factum senatus consultum. Antecessores et * Creightonus adesse iussi, severa interminatione ab Harlao praefide admonentur, propositiones istas disputari senatui non placere. Ne quid acerbius statueretur, datum aetati hominis non nihil super vulgus grammaticorum docti, datum precibus complurium ex amplissimo ordine, quorum ille adolescentiam et studia recenter.

MAJORIS strepitus negotium eodem fere tempore in magno comitivae regiae concilio agitabatur. Nota est ex * Annalibus Thuani hydrae * Rotomagensis fabula, simul et privilegii quod Romano episcopo vita sancto ab * Audocno successore, Dagoberto i temporibus, irrogatum fuisse aiunt. Eo se tacebat Guillelmus † Mota Pehurus caedis atrocissimae reus, qua * Franciscus Momorantius Halotus ante annos sedecim ab Christophoro Aegriae marchione per salutationis officium summo scelere pugionum ictibus confectus fuerat. Pehurum dimitti postulabant archiepiscopus et canonici Rotomagenses; nam alias ecclesiae jura violari: reum, suis suffragiis electum, solemni pompa Romani ferretum subisse; eo piaculo crimen expiasset: sic absolurum repeti non licere. Contra dixit pro Haloti vidua Dionysius † Barillerias clarissimi nominis patronus; omnia illa de serpente horribili, de reo vinculis soluto, de privilegio per Audocnum impetrato, vana esse circulatorum commenta. Rem nullius fidei, de qua, ex tot scitptoribus qui per annos mille ab Dagoberto vixerant, nemo unus quicquam tradiderit, pro certis et indubitatis sanctissimi episcopi miraculis obtento, aut falso pietatis obtentu facinorosos legibus cipi, non ferendum esse iudicibus Christianae veritatis amantibus. Rotomagenses privilegii sui falso concepti nullos proferre codicillos antiquiores Ludovici XII temporibus. Nec mirum videri, si qui, ambitione ducti, religionis specie fucum fecerint consiliarii optimi principis bellorum expeditionibus occupati, Gallia tunc altissimis adhuc ignorantiae tenebris mersa. Hodierina vero literarum luce, quum ad praeterea respicientibus Sigeberti et Adonis chronica Dagobertum triennio ante Romanum obisse dicant, adhuc tamen caecitiae velle, non esse mediocri infaniae. Usu pravo et infinito privilegium illud, quod remota fabula in gratiam episcopi fortean ad homicidia casu miserabili facta tolerari potuisset, ad nefarias caedes, veneficia, adulteria, parricidia, stupra, et ad quae non scelera? extendi: quin et conscios omnes eadem nebula involvi. Ea re anno CIO ID XCVII Rotomagensibus ab Henrico magno privilegium confirmari nota importunitate flagitantibus prudentissimum principem edixisse, uti ne deinceps in divinae aut regiae maiestatis, falsae monetae, caedis per insidias factae, stupri per vim illati, iudiciis ulla ejus ratio haberetur. Pehurum ipsum, impio privilegio diffusum, regias veniae literas impetrasse: verum is literis causae cognitionem ad

judices

INTERPR. * Creighton. † de Dragon, vulgo le Garguille. † de Reven. * St. Renale, † S. Ovin. † Pehu dit le Mûche. * François de Maximency 11 de son Sr. † Hottel lieutenant general en Normandie. † Barbillier.

NOT. * Fide Hist. Thuanus supra Tom. IV. p. 160.

TOM. VI.

5 U

CDCCVII.
HENRICUS IV.

judices remissam, quorum adeo sit cuncta pro sua acuitate dispicere. Halori, regis per * Neustriam legati, in ipsa provincia eadem, maiestatis crimine non vacare. Hoc ipsum in regis concilio iudicatum, senatusque Rotomagensis consulto firmatum. Jam duos eiusdem caedis † confisos extremo supplicio datos. Quid igitur cunctandum, reo tot praecipitio damnato? an permittendum diutius faculi sceleratam sanguinario sicarii spiritu fustigari? Butillerium excepit Jacobus † Fulleus regiae procuratoris advocatus; explosaque Audoenicae fabulae futilitare, Rotomagensium rogationi intercessit, et Ludovici regumque sequentium edicta mendacibus subornati libelli precibus indulta, quum jam de mendacio conflict, tolli et abrogari oportere dedit: ac primo quoque tempore verba se collegasque suos ea de re ad regem esse facturos; interea petere, intercessionem suam in acta referri: nulli autem privilegio locum esse posse, Peiuito maiestatis reo: itaque iudicium more maiorum solemni juris ordine peragendum. Iudices, collatis ex animi sui sententia consiliis, intercessionem in acta referri iussere, ceteris in amplio deliberationem prolati. Habita deliberatione ix Kalendas Januarii pronuntiatur, perpetam † intervenisse Rotomagenses: nihil prohibere quin ordo iudicii rite procedat. Tandemque biennio post, definito iudicio, reus ob veniam a rege impetratam capitis supplicio solutus, ab comitatu regis totaque Neustria ix annos exulare iubetur, ac bonorum parte multatur. Sub id vulgatis in utramque partem scriptiombus, quum alysi Rotomagensis originem alii pro miraculo spectatissimae veritatis haberi vellent, alii stultissimi fabulatoris deliramentum esse contenderent, prodixit ex eo libro quem Thuanus indicavit Romani episcopi Rotomagensis vita, ante annos cccc condita; cuius auctor miracula quidem alia commemorat, nihil tamen de serpente, nihil de reo, nihil de privilegio. Inspecta etiam sunt cccclxiiac Rotomagensis breviaria, quae de illis verbum faciunt nullum. Utrobique autem concordis narratione traditur, Romani temporibus, diluvione horrenda inundante ac pene mergente Rotomagum, sanctissimum episcopum, Christiani nominis fiducia fuis ad Deum precibus, aquis, ut intra suum alveum reciperent, imperasse: cum dicto aquas subsedisse, neque nilius unquam postea damno redundasse. Hac historia prognata fuisse fabulam viri graves arbitrantur; ac primum quidem, miraculo poetica licentia decantato, nomen eluvioni factum hydrae, quam et hodie Gargoliam indigenae nuncupant, aquarum exundationem significante vocabulo. Mox, vesani poetae spiritu incalcescente, constata excetrae illius terribilis et draconis stolari, et facinorosi ad bestiam, et Dagobertini privilegii monstra; quae diris amplexibus imperitiae plebeculae mentes adeo vexant, ut iam profigari, nisi alterius Romani virtute, posse non videantur.

In actis ejusdem tribunalis vindictae secundum ecclesiae Gallicanae libertatem datae memorantur. Historiae vero serics paulo altius repetenda. Anno superiore lis fuerat Antonio † Rozae Silvanectensium episcopo cum sedis suae canonicis de iure epistolatum quas dimissorias vocant, utree canonicis Silvanectensibus extra sedem ordinandis concederet. Episcopus tem sui pontificis esse aiebat, canonici contrariam possessionem opponebant et longissimi temporis praescriptionem. Horum patronus, scripta ad iudices oratione, Apostolicos ecclesiae Christianae ritus in memoriam revocaverat. Instituta presbyteria, sive collegia presbyterorum, qui simul cum episcopo presbyterii capite cura pastoralis fungerentur, mensa communi, auctoritate, iurisdictione, dignitate ecclesiastica communi. Sic Paulam, presbyterio secum manus imponente, Timotheum renunciasse presbyterum. Non aliam fuisse Carthaginensium, Antiocheni, veterum conciliorum disciplinam; neque aliam Hieronymi gravissimi doctoris

INTERPR. * *Normandie.* † *Pauli nescit de rey au Grand Conseil.* † *Rozae nescit de senlis.*

NOT. † *scelus in margine MS.*

doctoris sententiam. Sed postea societati leoninae cōcurrendae opus fuisse communi dividundo iudicio : atque ita portiones adjudicatas, iurisdictione divisa, opibus divisis : ut etiamnum videre fu in permultis ecclesiis, canonicorum collegium, episcopi quondam senatus, episcopali iurisdictione exemptum, suam habere propriam ab illa distinctam, nihiloque minus antiquam. Jure igitur suo canonicos, etiam episcopo sedente, dimissorias dare collegis suis, ut, sede vacante, quibuscumque clericis. Hoc patrociniū Roza quum petegisset, ita vehementer concitatus, per libellum ab cancellario ceterisque in intimo regis concilio adfessoribus petiit, argumenta, quae patronus in canonicorum causa composuerat, scholae Sorbonicae magistris examinanda tradi. At viri prudentes, pendente eorum regis iudicibus controversia, patroni pro cliente scriptum ad iudices ecclesiasticos deferri pessimi exempli facinus esse censuerunt ; libellumque ipsum Rozae, forma resurandi lenissima, nullo superdico, reddi iusserunt. Interca XIII Kalendas Aprilis anni 1570 1571, dato secundum canonicos iudicio, patronus scriptiunculae vistrice auctor, factum sibi satis existimans, quiescebat. Verum Roza exasperatus, ad synodum episcoporum, qui tunc forte Lutetiae in aedibus Augustinorum ad caleulos sedebant, putandis cum Joanne Cassilla ecclesiastici acerrimi quacunque rationibus delegati, rem detalie, ausu tam improbo quam temerario. Etenim easus regio supremæ iurisdictionis concilio decitis episcoporum iudicio subijci, Galliae mores et iura non sunt ; nec episcopi in hoc fuerant delegati, neque illis ad huiusmodi negotia res coire permisit : et tamen 15 Kalendas Maias, tanquam ex illius synodi actis, sententia sive censura prodit, qua patroni scriptum in breves articulos, verbis immutatis, detractis, additisque, concilium exhibetur : dein, ut iuri divino constatum, sacris patrum constitutionibus repugnans, falsi, haereticis, impietatis damnatur. Censuram sententiam in acta ecclesiastica referre auctorari iubentur. Patronus exemplaria censuræ ab Antonio Roza in vulgus spargi cum deprehendisset, ne sibi ipsi in famae suae causa defuisse diceretur, querelam apud eosdem iudices, qui de lite principali cognoverant, instituit. Atrocissima se laesum injuria a quo minime oporteret : sub censura titulo famosum libellum proflare : se inauditum, indicta causa, damnatum : scripta pro canonicis adversus episcopum, uti abs se sunt scripta, verissima esse veteris ecclesiae scita : verum ab censore, dolo malo per calumnia truncata, interpolata : itaque Rozam et injuriarum et falsi crimine teneri. Citatus pro tribunali Roza, tentavit an canonicos sacre possit ut patroni sui scripta deleri damnarique postulare. Cum id minime impetraret, litem omnino deferendam sibi esse duxit. Quare in contumacem procedente iuris ordine tandem 15 Kalendas Januarias pronuntiatur, abusu ecclesiasticae potestatis male iudicatum fuisse : censuram sive sententiam synodi actis eximere, atque ut irritam supprimere, scriba iussus : additumque, ne Roza, neve quis alius ea uti velit ; qui secus faxit, in falsi poenam commissurum. Paucis ante diebus quam iudicium recederetur, syndici totius ordinis ecclesiastici cancellarium adierant, si forte ipsius auctoritate auctorem deprecillere possent, paratos se eorum ipso et concilii praeside censuræ autographum in potestatem auctoris tradere : praeterea declararuros ex synodi sententia non fuisse perscriptam. Quam autem urgeret auctor, et nisi publica scriptura caveri ac satisfieri sibi non posse responderet, tandem necesse fuit rem totam arbitrio iudicium permitti.

UT in religionis causa nonnunquam specie pietatis impietas obrepit, sic in iure plerumque sub acquiratis imagine non levis iniquitas gliscit. Velleiano senatus-consulto plenissime olim comprehensum fuerat, quod ad obligationes foeminarum quae pro aliis fideiuberent pertinebat, ne eo nomine ab his petitis, neve in eas actio daretur : quod prudenter ob sexus imbecillitatem constitutum, postea tamen ut incommodum negotiis et importunum sperni coepit ;

ac

CDIDCVII. ac primo quidem in expromissionibus et filiorum tutelis, mox in fidejussionibus quibuscunque, cautione interposita, senatus-consulti exceptione se non usuras. Hoc yanum utrique sophistica jam aetvo Graccorum juris interpretum, ut ex Basilicis constat, inveteratum, ad Latinos, indeque ad nos transmissum, paulatim per omnia Galliae fora pragmatici propagaverant. Unde mali duplicis origo: nam et foeminae eadem simplicitate auxilio senatus-consulti renuntiabant, qua semel ad fidejubendum fuerant pellectae; et notariorum tabelliarumque perfidia, sive negligentia, fiebat, ut omnia vel inexplicata renunciandi formula, quamvis inutili, contractuum fides rueret, obnoxiiis frivolaes serupulositati iudicibus. Quum igitur nulla magis lite fatigaretur, tandem vetero discussio excitati agnovere fraudem sub iustitiae nomine graffantem; edictoque x Kal. Junias in senatu promulgato sancitum, ne deinceps ulla in foeminarum obligationibus Velleiani senatus-consulti mentio fieret: nihilominus minus ratae obligationes essent; stante tamen serum antea judicatarum auctoritate.

NONIS Septembribus Pomponius * Bellevreus Franciae cancellarius senio confectus Lutetiae mortem obiit, de successore certissimus; fuscesco ante biennium promacellario Nicolao ^b Brulartio Silletio, adiectaque diplomate clausula, ut Pomponio mortuo cancellarii dignitas continuo in Brulartum transfret. Solatium deccedenti fuit eximiae virtutis filius, Brularti gener.

REGES nostros ecclesiae Romanae cardinalibus, praesertimque exteris, parentare nondum est receptum: tamen Caesari Baronio solemnina funebrium precationum saera Lutetiae in ^c Basilica Mariana Henrico iubente sunt facta: sicut etiam ^d Toloto fuisse recens erat memoria. Utrique autem praeter mortem datus honos, quod Henrico Calvinii sectam egeranti propitium pontificem studio summo ac vehementi labore concessisse dicerentur. Baronius, Sora Campaniae civitatis parentibus honestis natus, quum literis operam dedisset, animum ad historiam ecclesiasticam adiecit; edictoquoque martyrologio notis accuratis illustrato, mox, ut haberet ecclesia Romana quod Centutulis Magdeburgensibus opponeret, perlectis summa diligentia veterum scriptorum commentariis, ac verbis ipsorum plerumque transcriptis, ingens opus Annalium concinnavit. Quo in opere modis omnibus allaborandum sibi esse credidit, ut pontificum Romanum, jurisdictione ab Clutibo mandata, totius orbis ecclesiae ac potestatis vice divina summo cum imperio praeceffe ostenderet. Ipse nihilominus in cardinali purpura communi vita gaudebat, ambitione ac dominandi cupidine precal. Etenim Clemente mortuo, quum in eligendo successore cardinalium vota diu contrariis factionibus actualassent, ac de subito impetus plerisque omnes cepisset ut in Baronium consentirent, jamque is ad altare sive tribunal adorandus raperetur, oblatibus pertinacissime resistit. Deceffit annum agens LXIX; repertaeque sunt in secretis schedae, quibus annos Christianos a elimsaetere suo ad hunc usque millesimum sexcentefimum septimum descripserat, subnotato actatis suae sexagesimo nono, quem sibi supremum fore in somnis monitus diu ante praeviderat, ac secretionibus amicis aperuerat. Defecit autem placidissime, integris animi sensibus, atque etiam corporis, nisi quod Romae, venis officio fegendi jam diu denegato marcidis, extenuari atque etiam findi coepetat: unde plus anno summa languescenti imbecillitas, et in ipsa cibi sumendi necessitate fastidium. Exequias profecuti sunt in purpura violacea collegae frequentes. Corpus cedrina conditum theca, duabus aliis inclusa, plumbea lignaeque vulgari, ad S. Mariae in Vallisclia depositum est, concurrente plebe innumera, desiderio videndi tangendique reliquis viri jam fama sanctimoniae elari. Hoc etiam anno Carolus Lotharingus cardinalis, Caroli filius, Henrici II Galliarum regis ex Claudia matre nepos, dira morbi longinquitate vexatus, vivendi,

scu,
INTERPR. * de Bellevre. ^b Brulart Sr. de Sillety. ^c l'Eglise de Notre Dame. ^d le cardinal Tolot.

scpi, verius, aegrotandi finem fecit. Duos simul gessi episcopatus, * Metensem et Argentoratensem; onus praeis ecclesiae visis et valentissimis grave.

Hic ubi inutili postcris exemplo narrabitur instaurata nostrorum ad Canadam navigatio, hoc anno redit. * Montius anno superiore, derelicta * Sanctae Crucis insula, traductis ad * Portum regalem colonis, ac mansione constituta, in Galliam quom revertisset, plurima, quae ad coloniam propagandam necessaria notaverat, comparavit; navemque armavit quinquaginta vectoribus ad suos Canadenses, uti pollicitus erat, portandam. Expeditioni praefectus summo cum imperio * Potrincurius Monrii legatus, ventis contrariis diutissime vexatus, tandem vi Kal. Septembris Portum regalem appulit; unde die quarto * Pongravius et Camplavius expectando sessi, omni suppetiarum spe deposita, solvereant, in Galliam redituri. Vtrum id quod erat suspicatus Potrincurius * Ralleavum in catacopia phaselo obviam miserat ut abeuntes reduceret. Ad ejus conspectum Pongravius incredibili gaudio perfructus, confectum Portum regalem repetit; collatisque cum Potrincurio consiliis, quam inclinata iam anni tempestate loco movendum non esse censuissent, interea agri bonitatem sparsis seminibus, et circumpositarum regionum commoditates brevibus excursionibus explorare visum. III Id. Septembr. Potrincurius Sanctae Crucis insulam, ubi Monrius in hybernis suos tenuerat, lustravit, competitque fruges et olra uberrime provenisse. Illic * Secundo et * Messimoetus, barbari superioribus navigationibus noti, scapham Potrincurii conscenderunt; cum coque * Choscoctum delati, Onemecchinum et Marchinum ab opere mellorio redeuntes salutarere. Munera inter barbaros reciproca. Messimoetus, ex iis quae a Potrincurio acceperat, lebetes, secures, cultros Onemecchino donavit: Onemecchinus contra, cucurbitas, frumentum Indicum, Brasilienses fabas. Leuca navigata, conspexere plagam, praeter naves et quercus, uvarum, pisorum, cucurbitarum feracem. Quam exscedissent, incolas numerare ad ducentos, scitinis moribus, nisi quod regulum sequerentur; * Quioameneum vocant. Is, una cum * Couepeco vicinae ditionis regulo, ad nostros visendos placide accessit. Ambo perhumaniter excepti. Postridie tamen magna barbarorum manus in armis apparuit: arma erant arcus et sagittae. Hostiles quoque animos nostri suspicabantur: verum interjecta percurrentibus rivulis praeter incursiones prohibebant. Armis igitur in acervum compositis, circumsaltantes lacticium prae se rulere. Sed ne id quidem dolo carere credidit Potrincurius, sumptisque octo musquetariis post nemus delituit. Noctis insidiis barbari merum dissimulare; nec nisi post absolutam saltationem in attegias suas sunt dilapsi. Regio inculta non est: etenim caesis arboribus struere ramorum super ipsos trunco comburunt, paulatimque extirpant; atque ita subactae telluri sementem committunt. Sunt et lacrifima pascua: potius vero tutissimus; ideoque nostri nuncupare * Belportum. Prisdie Kalendas Octobris Potrincurius Belportum solvit, ac, praeternavigans * S. Ludovici promontorio, * Album petiit. Vento prohibitus ad Oilecorum subleat, quinque cis Album leucis. Paulo post, vento secundo delatus, Album attingit: inde * Mallebarum. Leucas sex praetervecto standum fuit in anchoris prope liras. Postridie, leucas quinque septentrionem versus navigatis, in brevia compulsi est ad promontorium cui ob naufragii periculum nomen inditum * Battuenti. Postridie portum appulit * Fortunatum, infortunio sociorum infamem. Illic agri passim excolti; colles vitibus consiti: sed agrorum praecipua cura. Incolae susci, pudenda pellibus solisve tecti; cetera nadi crines

INTERPR. * de Metz, & de Strasbourg. * de Mont. * Piste de St. Croix. * Port Royal. * de Potrincurius, & de Chamblan. * Ralleau. * Secundo. * Messimoetus. * Choscoct. * Onemecchin, & Marchin. * Quioameneum. * Couepeco. * le Brasperi. * Cap S. Louis. * Cap Blau. * Mallebarre. * le cap Battuent. * port Fortunat.

T O M. VI.

5 X

NIC. RIGALTII

crines implexu vario torquent, plumis bacisque subtiliter intextis : arma illis arcus, sagittae, clava nodis horrida. Reges habent ad bella tantum : quae si nulla sunt, omnes ex aequo vivunt. Nemo plus agri possidet, quam unde alii queat. Casas ad caput agri cuiusque separatim struunt, amplas, rotundas, matris contectas. In singulis unum aut alterum cubile stratum pavimento, densis rigillis pede exstantibus fissucato. Vescuntur Indico frumento, quod per hyemem servant in cavis aenearum, quas secundum declivia collium effossas annonae frondibus aridis circumseptae agerunt. Portus et litora abunde piscifera : turcionum copia ingens, minores pisces interdiu nocturne abigentium : concharum ostreorumque vis innumera bilis : aucupium in promptu : omnia denique ad vitam opportuna. Nostri cani regionem perlustrantibus, hostilis animi suspicio barbaris injecta est ; et jam praeventendum rati casus suas diracere ; uxores, liberos in sylvas agere ; annonam ac ceteram suppellectilem in tutum comportare, ut essent ad hostilia sive facienda sive patienda expeditissimi. Has raras Potrincurius in suorum perneciem moveri quum cerneret, ad naves iusserat ut se marae confretent : verum dicto minus audientes aliquot, quum in multam noctem sub papillione securius agerent, barbaris incumbentibus, sagittis transverberati supinae temeritatis poenas dedere. Ad strepitum excitatus Potrincurius, quantopar sitinatione descendit, caedem suorum strenue vindicaturus, nisi barbari mira pernicitate nois anfractibus latebras subissent, peregrinis inextricabiles. Portu insaussi eventus relicto, Nerambegam versus navigatum, notatis obiter Montium desertorum insula, Corniculae promontorio, et compluribus inter Quinibekin et Nerambegam insulis : ac tandem postridie Eidus Novembris Regali portu recepta navis. Eodem paucis post diebus scapham appulerunt ex Nerambega barbari Ovigimovio duce. Is amicitiam cum Bessabe Nerambegani fluminis regulo colebat : ab eoque Panoviae cuiusdam ab Althucicofis per insidias occisi corpus impetratum ad sepulcrum referebant. Cadavere exposito, barbari atramento facies obtiti circumploravere exulantes. Mox cum petonio multo catellos duos, et quae alia defuncti fuerant, accenso in litore rogo, combussere. Corpus inde in casam portavere ; ac fragula, quam a nostris dono acceperant, hamis tenus involutum, capite plumarili textu disceoloribus armillis coronato, inter duas perticas adgeniculavere, tertia ad axillas transversa subrectum. Ita compositum funus foeminae horrendis ejulationibus plangere. Interea veto Mabretovius loci regulus acri concione circumstantibus suis animos ad Panoviae caedem ulciscendam fecit : quibus peractis mortuum suum in aliam casam abstrulere, itumque petonili fumo lustrati, corio bubali diligenterissime sepultum, ad frequentiore propinquorum coctum servavere, ut amplior fieret munus in mortui fratrem, quo nemo erat propior superstes, more gentis collario. Hec igitur Potrincurius hyemavit : neve suis ortum noceret, alios hortulorum colete, alios iter ad flumen purgare, dirigere, alios molas aquatias struere, iussit ; ceteros venatione aucupioque exercuit. Ante Maium frustra mandari terrae minutionis semina experimento constat. Incunte Junio barbari foederati adversus Althucicofos profecti, Mabretovio et Sasinovio ducebus, Onemecchinum et Marchinum obtruncavere : Sasinovius eo proelio desideratus. A nostris hoc anno nihil deinceps istae gentis memorabile, tantum de reditu sollicitis. 111 Eid. Aug. Campianus eiusque comites Portu regali solverunt, Campsellum usque litus legentes. Inde cum pridie Nonas Septembris vela Galliam versus facere coepissent, pridie Kalendas Octobris Maclovium sospites appulere.

TRISTE

INTERPR. * de Potrincurio. * Pisse des Monts deserts. * Cap de Cornille. * Quinibekin, et Nerambeg. * Port Royal. * Ovigimovio. * Bessabe chef de la rivière de Novembeg. * Panoviae. * les Ammichiquis. * Mabretovius, et Sasinovius. * Onemecchin, et Marchin. * de Campian. * S. Mala.

TRISTE sequenti anni principium fuit, Henrici Borbonii * Monpensieri valetudine desperata; etenim inflicto obidione ^b Drocensi vulnus perfunare medici nullis artibus poterant: quumque annos decem et quatuor per intervalla convalescenti similis agredientem tolerasset, tandem, puris ab inferioe maxilla diuturno lapsu vitalibus exulceratis, contrahere, mortemque in proximo sentire, coepit. Bimulam generosissimi principis ex * Henrica Jousa filiam, amplissimarum possessionum heredem, rex ^c Aurelianensium duci filio suo nondum anniculo conjugem destinabat. Itaque, ut patre vivente, quum paucos dies supersitem fore omnes judicabant, spes conjugii firmaretur, mutuis passionibus vota fancia visum: posttridie Eidus Januariarum perscriptae signataeque tabulae connubiales. Subscribendis adiacere rex, regina, Monpensarius, Henrica, dein * Margarita Valcha, agnati principes, et proceres alii complures. Eidibus Februariis Monpensarius codicillis manu propria scriptis, sub conditione, si filiam sine liberis mori contingeret, Monpensieri ducatum, ^d Delfinatum in Arvernibus, Combralliam, Scotas, Tiersum et Montem-acutum uxori; ^e Dumbares, Bellijocenses, ceteras arces ac possessiones suas Aurelianensium duci, ^f dedit legavitque; Delfino ceterisque regis liberis eundem in casum substituitis. Posttridie donatione inter vivos ^g San-Fargelli ducatum ceteraque omnia bona sua, exceptis duntaxat quae jam uxori donaverat, in Aurelianensem contulit: ita ut, si is absque liberis moreretur, ad Delfinum ejusque liberos, iisque deficientibus ad ceteros ex rege et Maria conjugis natos, pervenirent. His ordinatis, propriis Kalendas Martias princeps omnium virtutum gloria praestans acerba morte est raptus, relicto sui apud bonos omnis desiderio vehementi. Rex bene de se, bene de regno meritum lauxit: luxere principes et universae aulae comitatus. Iussu funeri Lutetiae in basilica Virginis matris apparatu prope perfoliatus, corpus modestissimo domesticorum comploratu ^h Campinacum in Pictonibus portatum, conditumque majorum sepulchro.

INTEREA Jesuitae sibi ⁱ Bearnarum ad Pyrenaeorum radices aperuerunt. Eam ditionem Henricus, etiam quum Navarrae tantum rex audiebat, titulo principatus jure optimo maximo, uti et majores tenuerant, possidebat. Incolae magna pars Calvinii sectae addicti, Catholicos sacra propalam facere prohibebant: jura, uti nunc quoque, ^j Castrum Palum petebant: illic senatus ac supremae curiae tribunal. Henrico sceptrum regni Francici capeffente, quasi adjecti Franciae fuerant: edicto quoque in ^k Nannetibus condito, per cunctas regiarum ditionum provincias, in quibus Calviniani numero vincebant, praeficos religionis Catholicae ritus, quibuscunque proficere libuisset, restitui convenerat: ita ut templa reficere, conciones frequentare, sacra solennia celebrare, populo et sacerdotibus ceterisque ecclesiasticis sine fraude esset. Bearnenses edicto parere non derectabant, quosunque ecclesiasticos admittere parati. Unos excipiebant Jesuitas, Hispanicae factionis emissarios, dominandi avidos, acipitis et caprifolae theologiae magistros, concordiae civilis perturbatores. Haec Calviniani praefertim causabantur. Itaque missi ad regem ex ordine senatortio fuerant, qui Jesuitas alitu regionis excludi utile ac necessarium esse contendere: aliter solitiones ac turbas vitari non posse, genio regionis hocce hominum genus abhorrere. Rex, provido responso, quae petebant in ipsorum porfate esse dixerat: decreverit senatus quod e re sua fore arbitraretur. Is igitur ad suos reversus ^l Kal. Nov. anni CICIDIC, cautum senatus-consulto fuerat, ne cuiquam ex sodalitate Jesuico in tota ditione Bearnensi ulla Catholicae religionis munere fungi, aut morae faciendae causa domicilio uti, fas esset. Moniti etiam episcopi, ecclesiae ad quos

ca

INTERPR. * *le duc de Montpensier.* ^b *de Dreux.* ^c *Henricette Catherine d'Albret de France.* ^d *le duc d'Orléans, second fils du roy, qui est mort sans être marié.* ^e *la reine Marguerite.* ^f *le Dauphin d'Anjou, le pape de Combrailles, Cléry, Tiercé ou Thiers, et Montaigne en Combrailles.* ^g *Dinard, et le Beaujeu.* ^h *S. Fargeau.* ⁱ *Champigny en Poitou.* ^j *Bearn.* ^k *Pau.* ^l *Nantes.*

CIDCVIII.
HENRICUS IV.

ea cura pertinebat, viderent ne quid contra voluntatem senatus adtentaretur. Dolebat episcopis, episcopalia bona ab sceleratis possideri: sed verusas possessiones reputantium querelas refellebat. Neque spes erat restitutum iri antiquam, nisi mutante ditionis statu. Mutari autem posse iudicabant, si quando Catholici potiores evaderent; ad cuiusque rei conatum adjumenta fore validissima Jesuitas; sicut et ipsi Jesuitae quaquam plurimis persuaserant. Itaque assiduis Oloronensium episcopi flagitationibus tandem hoc anno x Kal. Martias impetrare diploma, quo senatus-consultum abrogatur, et Jesuitae ad obcunda permixta episcoporum munia quolibet ecclesiastica per utramque Bearnensem dioecesim, quemadmodum ceteri religionum ordines, admittuntur.

VERE appetente rex Blaudi fontem concessit, praemissa regina, propinquantem partu gravida. Ea temporibus exactis tertium edidit filium Andegavensium ducem, cui postea nomen inditum Caesoni. Partus dies incidit in vi Kalendas Maias, quem et Ludovico IX Borboniae gentis parenti mira sanctitate claro natalem fuisse Jonvilhanae memoriae tradunt. Natus omine saulso tegius infans ludum ex obitu Monsperetri conceptum lenivit: ar septimo post mente Henricae viduae dolor novo ludu teceaduit. Patrem habebat Henricum Josiam inter primariae notae magnates. Is, aulicarum dignitatum voluptatumque peractus, in auliciorum Franciscanorum familiam, quos ab enormibus capitiis Capueinos vocant, adoptandum se dederat; et saepenumero in contionibus ac cilicio nudipodem vidimus, sacra facientem, nec sine gloria concionantem, suspeximus. Quod quum per multos annos praestitisset, tandem vi Kal. Octobris, fortissimus aetates, nudo pede superatis Alpium iugis, ad res sodalitati procurandas Romam properans, in ipso quasi vestigio febre violenta intercepit occubuit. Corpus Lutetiam relatum Capucini veneratione summa conditorio in spem resurrectionis tradiderunt.

REGE ad Blaudi fontem sedente, agitabantur arcanis deliberationibus externi belli suscipiendi consilia. Nec deerat incensor: et erant causae, praeter utilitatem, iustissimae. Sabaudi animus inquietus, Petrum Enriquezium Azevedum comitem Fontanum superbe Mediolanensibus vicinis imperitantem indignatus, Gallos antedominos ad vindicandas injurias recipiendaeque possessiones antiquas invitabat. Eaque de re iam anno superiore cum Jonfa primum, dein et cum Perronio cardinalibus, a pontifice et Venetis per Augustum Taurinorum reverentibus, egerat, ut ad regem referrent: ac subinde Gasparem Purpuratum Sabaudici peditatus tributum miserat, cum mandatis, quibus expeditionis incundae commoditates monstrabat: in summam tutum se Gallicis copiis iter ad Mediolanensem agrum per suas ditiones praestitutum: clientis suos, provincialium praecipuos, Hispaniam Fontani facirium exotos, sibi addictissimos, regi conciliaturum; vires socias juncturum: tum, ut ex ea societate aliquid ipse caperet emolumenti, petebat uti rex, quum primum Mediolani compos esset factus, Sebastianos sibi restitueret, una cum Bagenibus, Valromacis, et praefectura Gexensi: Genervae tutelam patrociniumque abdicaret, eamque Sabaudicae ditioni recuperari sineret: arma abs se in Burgundiae comitatum inferri pateretur, et, si opus esset, Sabaudicis auxiliares copias summitteret: inprimis autem hoc foederis fideique pignus exoratum capiebat, filiam suam Desino Franciae, aut saltem regis filiam Subalpinorum principi filio suo, conjugem sponderi. Haec Sabaudus, et consimilia Nemorosius, datis ad Villaregium Sabaudi horatu ejusdem etiam argumenti literis. Is paulo ante ad Sabaudum gentilem suum se conserat, nuptiarum

INTERPR. ^a d'Oléron. ^b Fontainebleau. ^c d'Anjou. ^d du Sr. de Jonville. ^e de Tervelo comite de Bistoch. ^f Pedro Enriquez d'Azavedo comite de Fuerte. ^g les cardinaux de Tournai et de Perron. ^h Taurin. ⁱ le cardinal Purpurat. ^k Milan. ^l la Bresse, le Bugey, le Val-Romay, et le bailliage de Gex. ^m de Piedmont. ⁿ le duc de Nemours. ^o de Villars.

nuptiarum utriusque infantis Sabaudiae cum Mantuano et Mutinensi celebrandarum gratia. Apud nos vero, qui negotio favcbant, ex eo maximas utilitates augurabantur. Etenim Galliam generosissimae nobilitatis robore praepotentem, velut athletae corpus nimio succo praevalidum, nisi exercitatione ludoque campetri fatigaretur, morbis difficillimis, nempe internecinis partium factionibus, implicari; ac, si desit hostis exterus quem invadat, arma intus in semetipsam movere: hostem externum non desse, qui Acrebatenfis comitatus fiduciam luere paratos audire nolit; qui Navarram fraude occupatam restituere religioni ducat; qui Neapolim, qui Mediolanum, qui Genuam, antiquas regum nostrorum possessiones; qui ad veteres injurias addiderit novas; gentium iura in Silio Rocapotio legato violavit; Bironam diris artibus subornavit; denique Masiliam nuper invectunde tentaverit: utendum igitur occasione consilioque Sabaudi: Mediolanenses horumina sterilitate premi: invasum Fontani asperitatem: regis invictissimi, iniuste maioribus suis erepta iuste repetentis, felicibus armis nihil obstiturum. Rex ad ea quae proposuerat Sabaudus respondit, se magnanimitatem ipsius laudare; amicitiam multis maximisque rebus utilem magni facere; oblatas rei bene gerendae facultates amplecti: verum quod ad Genevam attingeret, nihil abs se unquam sperandum quod adversus fidem datam factum videri ulla ratione posset: nuptias filiae suae cum Subalpinorum principe, post felices expeditionis propositae successus, sibi fore gratissimas: sed aut omnia videntur quae sint Sabaudis ad eam concipiendam vires, quae subsidia, quam propensam habeat Mediolanensium erga se voluntates; qui motus animorum finitimis populis sint futuri; tum maxime, quorsum evadent induciarum Belgicarum difficultates, quae indies maximae suboriantur; nam si bellum instaurari contigerit, eo lectissimum quemque ex praefidiis Hispanicis descensurum: denique prospiciendum quo vergant Hispanorum, quae nunc sunt in agro Sabaudico, quae item in agro Mediolanensi, copiae; quo etiam feratur classis quam ex Hispaniae littoribus solvisse acceperit. Cum hoc responso dimissam Purpuratum subsecutus est Andreas Cocheletus Vofseleus Sallii adfinitis, a rege missus, ut Sabaudis filiarum cum Mantuano et Mutinensi nuptias magnifice confectas gratularetur: praeterea vero disertissimis mandatis Nemorosum adire, ac regis erga ipsam benevolentiam testificari, iussus; deinde seorsum cum ipso de literis ad Villaregium scriptis agere: eas fuisse regi gratissimas; verum nihil statuendum videri, nisi prius evolutis induciarum Belgicarum treis: unitarum provinciarum populos id jam obtinuisse, ut supremi dominii iure censeantur; hoc etiam pettendere ut liberam quoque in Indias Orientales navigationem sibi servent: ni concedatur, bellum malle quam pacem: eam ob rem ab archiducibus Joannem Neium Franciscanum, pacificationis quasi secalem, in Hispaniam excursisse, Philippum voluntatem seiscitatum: interea bellum sacuri sint, an pacem, in ineerto esse: quod si bellum placeat, ilico in Belgium Hispanos exercitus deductum iri; adeoque cetetos principes, quibus est suspecta nationis omnia sibi arrogantis potentia, praesenti metu vacuos, bene secum agi exilimatuos, si pace interim gaudeant, repudiatis incerti eventus factionibus: sin autem induciae fiant, tunc ipsis haud dubie terrori fore collectas Hispanorum copias, communisque periculi metu salutaria belli consilia suadentibus auscultaturos: itaque suslinendum paulisper, ne praemature deliberata diutius pendeant, intereaque temporis aut ipsa deregentur, aut partium studia relenteant: accedete non leves causas, quae Sabaudi mentem regi suspectam faciant: bene nunc illi cum Philippo convenire, nuptias filiarum comprobante,

INTERPR. * les ducs de Mantou, et de Modene. * Comte d'Artois. * Naples. * Milan.
* Arceve de Billy comte de la Rochepot. * le marquis de Biran. * Marseille. * le comte de Fuenti.
* Piedmont. * de Cochelet Sr. de Vaucluse. * le duc de Nemours. * de Villerey. * de Noy.

TOM. VI.

3 Y

CXIXCVIII. comprehente, impensibilique favoris officio prosequente: exinde refocillaram inter ipsos, quae perfrixisse videbatur, amicitiam: receptum in Sabaudi gratiam Bareium, mentis in Hispaniam propensioris hominem; ejusque arbitrio secretiora consilia credi. Haec * Vosselasius Nemoroso soli ob eximiam fidem observantiamque regi cognitissimam declarare, ejusque prudentiae totius negotii caute ac pedetentim tractandi ordinem relinquere, mandatis admonebatur.

DUM haec ad ^b Blaudi-fontem parantur agunturque, Philippus, sive quod horum aliquid refecisset, seu quod ingenio Sabaudi minus fideret, Petrum ^c Toletanum e proceribus Hispaniae, cujus parentes Helionorum Toletanam Cosmo Medico Hetruriae duci Mariae reginae avo conjugem dederant, ad regem extraordinaria legatione magno comitatu stipatum misit. Ejus legationis capita duo traduntur: primum, ut Infantem Hispaniae, sic regis filiam vocant, Galliarum Delfino conjugem proponeret, dotemque diceret omnia jura quaecunque Philippo et archiducibus in omne Belgium competeabant. Praefens inde Philippi rebus utilitas emergebat: nam spe foederis istius sanciendo, interea, dum ad pubertatis annos et Delfinus et Infans pervenirent, Ordinibus Belgii regis amicitia, qua potissimum stabant, sultraheretur; et pacis concedendae populis, excusso legitimi quondam imperii jugo ferocebus, necessitas, magnum Hispano fastigio dedecus, elucebat: praeterea vero, delinitis adfinitate nova Gallorum animis, clandestinae Sabaudi machinationes subverberantur. Verum Hispanae prudentiae calliditas regi displicuit; primum amicitiae fidem salutare nescienti; deinde rem, de qua esset arbiter sumptus, per nuptiarum spem intercipere, pudendum sibi, pudendum Gallicae majestati, fore judicanti; tum vero nuptiis in pubertatem necessario prolatis, inter varios incertosque humanae vitae casus, praesentia futuris commutanda non esse reputanti. Hoc legitur non procedente, alterum subiebat Toletanus, ut rex Ordines, qui pollebat apud eos auctoritate, ad pacem, non indignis Hispaniarum rege conditionibus, adigeret. Petrum ^d Jeanninum in consessu legatorum, qui ea de re ^e Hagam Comitibus coibant, totius negotiationis clavum tenere. Auditaque voces, de nimia Gallorum erga Ordines benevolentia conquerentis: eam longe utilis erga maximum regem firma nobilissimae adfinitatis conjunctione impendi posse. Unde nonnullis persuasissimum fuit, totam hanc magnifici paratus legationem non alio consilio adornatam fuisse, quam ut Ordinibus Galli in suspicionem venirent reconciliatae cum Hispanis per nuptiarum foedus gratiae. Rex nihilominus in proposito perstitit, seque toto negotio gessit, uti Christianissimum principem, concordiae publicae amantem, decebat. Itaque P. Jeanninum, qui sub id tempus e Batavis in aulam reverterat, continuo remisit cum amplissimis mandatis, ut omnia, quae ad sinceram pacificationem aut longi temporis inducias conferrent, procuraret. Interca vero mandata Philippi Toletanus apud archiduces exequabatur. Illi autem apud Ordines, quibuscunque artibus poterant, Ncii reditum Hispana cunctatione distulsum excusabant.

Eo anno, quum Romanae legationis tempus exiret, Carolo ^f Neovillae Allincurio, paulo ante quam Franciscus ^g Savarius Brevacus succederet, hoc splendidissimum fuit. ^h Alexander Contisforza Segnius, et ⁱ Joannes Ursinus Sangeminius, ambo Romani, ambo primariae nobilitatis gloria praecellentes, Gallicanae majestatis amore capti, honorem sibi totaque Christianissimi regis militiae concedi summi beneficii loco petierant. Ea militia equitum Sancti Spiritus ordo nuncupatur: ordinis autem indicia sunt torquis duplex; aureus unus, liliis et flammis aureis invicem nexis; alter fericeus coloris coerulei; uterque aurea columbae cruciarum dispellae figura

INTERPR. * de Vosselas, ^b Fostelneleau, ^c de Telle, ^d le president Jeannin, ^e la Haye, ^f de Niverville Sr, d'Almonet, ^g Savary marquis de Breva, ^h Alexandre Sforza dux de Signy comite de Santa-flora, ⁱ Jean Antoine Orsini dux de Santa-Gemini.

figura pendente insignis: praeterea pallii flammati umbo laevis argentea columbae item cruciatæ figurâ textili resurgens, Henrici III pompæ studiofissimè inventum. Romanorum precibus rex annuebat: sed excusos admitti ordinis functiones vetabant. Itaque a pontifice regem sacramenti religione absolvi par fuit. Mox permissum Allincurio pompæ celebrandæ negotium. Prædie Eidus Martias confinata die adfuerunt candidati Allincurium præfolantes, ut ad S. Ludovici basilicam comitarentur. Ea Romæ jam pridem Gallorum conventibus propria, istis quoque ceremoniis peragendis visâ fuerat omnium maxime opportuna. Quum igitur cuncta parata esse nunciatum fuisset, prodiit Allineurius, comitantibus officiosissime candidaris et nobilibus Gallis ac Romanis amplius quingentis: præbant tympanillæ ac tubicines, celerum pontificiorum turma, Helvetiorum item coloris, omnes sericis magnificè convestiti. Adfuerunt in S. Ludovici, * Columna, Aquatava, Givrius, Delphinus, Bevilacqua, Toscius, Cajeranus, Cefus et Pius, cardinales. Pro valvis Gallica insignia, templumque passim illatis aulacis superbum. Solium tegale vacuum, quasi rege Christianissimo præsentē, transeuntes, venerantium ritu, salutabant. Sacris pontificali schematē ab episcopo Novocastrensi Montorio factis, Allineurius ad larum altaris sedit. Ad eum ^bSegnius et Sangeminius deducti. Segnius prior, dein et Sangeminius solemne ordinis sacramentum supplices dixere, signavere: mox torque donatos Allincurius equites creavit, amplexuque crexit. Hæc prima istius ordinis ad exteros transitio, magnificentia sua populi Romani mentes adeo percudit, ut Galli Romam gratiosissime cepisse dicerentur. Allincurio reverso, missus extra ordinem ^cNiverius, ut novo pontifici Paulo v obedientiæ fidem regis nomine faceret. In quæcunque urbes Italicas appulit omni officiorum genere est exceptus. Ad sextum ab urbe lapidem procedenti obviam venire Contisforza et Sangeminius nuperi Sancti Spiritus equites, ^dPerreti princeps, Victor pontificis ex sorore nepos, aliqui ex Romana nobilitate quamplurimi. Mox ad ^epontem Milvium obvios habuit et cardinalium collegio ^fGallum, Delphinum, Bevilacquam, ^gScrafinum; a quibus ad Fr. ^hSavarii Brevaei ordinarii regis legati palatium deductus, quum paululum subsistisset, inde ad pontificem admissus, sedentis in folio pedibus osculum dedit. Septimo post die, is fuit vi ante Kal. Decembreis, urbe egressus una cum Brevaeco clausa carruca, ad primum lapidem in Leonis ⁱStrozæ palatium se contulit. Illic sumpta legati persona, in folio magnificè strato, assidentibus ^jContisforza duce, ^kRoboreo marchione, Palavicino, Malatesta, episcoporum ac praefulorum coetu frequenti, cardinalium verbis salutem nuntiantes audivit, donec Jo. Baptista ^lBorghesius pontificis frater, Romanis regulis et nobilium familiarum primariis stipatus, advenit. Tunc initium legitimæ pompæ factum. Præcedebant tubicines pontificis vii, equites levis armaturæ pontificiæ centum. Sequebatur legati supellex imposita mulis xxxiv, scitæ stragulis aureo textu asperis, soleis argenteis: farcinæ ipsæ aureis ac sericeis funibus religatæ vectibus argenteis cohibebantur: dein cardinalium familia in mulis purpurea confratis. Pontificis satellites Helvetii centum, tympanillæ in equis duodecim, tubicines quatuor: tum legati satellites duodecim, paedagogiani rotidem: nobiles Galli, qui e ^mMassilia legatum profecuti fuerant, centum et triginta. Mox incedebat Borghesius pontificis frater, præferentibus gladios ingentes Helvetii duobus: ac decimum legatus in equo generosissimo conspicuus, præcedente equitū magistro, et Mauris duobus singulos equos albos ductantibus. Legati latera tangebant Hierosolymitanus et Alexandrinus patriarchæ. Pone sequebatur Brevaex inter comitantes archiepiscopos

INTERPR. * les cardinaux Calaneo, Apavento, de Givry, Dessen, Bevilacqua, Telys, Gazon, Celsi, & Pin. ^b les ducs de Segny, & de Sante-Gemini. ^c le duc de Nivern. ^d le prince Peretti, & le seigneur Victor neveu de sa sainteté. ^e Pierre Melle. ^f le cardinal Gallo, & Scragno. ^g de Savary marquis de Breves. ^h Bernini. ⁱ Alexandre Stroz duc de Segny. ^j le marquis della Rovere, Polignac, & Malagola. ^k Borghese. ^l Mazarin.

CIDCVIII. archiepiscopos medius, subsequente praefalum caetera multis ipsigniter stratis. Totius pompae agmen Angelica porta Romam intravit, despectant ex palatii fenestra pontifice. Inde ad Petri basilicam scdis undique grandiorum machinarum scloppis salutari coepit. Transseuntem spectavit in pegmate legatus Hispanus, adfidente Lapata cardinali: tandemque ad paratum hospitium, id erat Ruellai palatium, pervenit. Illic explicata peristromata pretiosissima, et cetera luxu regali suppellex; mensae conquisitissimis epulis extrudae. Biduo post Bapista Borghesius iterum ad legatum venit, ut in Vaticanum comitaretur regis erga pontificem observantiae significandae gratia profecturum. Confectum incedendi ordinem quisque tenuit eadem qua nudiustertius frequentia, eadem specie, nisi quod et legatus et comites et stipatores Galli vestes mutaverant. Nigris scricis auro intexto ministeria fulgebant: ipsius legati ornatus egregius innumero adamante sparsus oculos spectantium perstringebat: equus nivei candoris auro solido calceus, aurea calcaria, aureae suppedes, aureae phalerae. Staturum quoque Vaticanum est ingressus, ab duobus patriarchis in aulam, quae Regum dicitur, est introductus, ubi Paulus v in throno sublimis, et cardinalium frequens senatus. Tunc legatus, solemniter salutandi ritu pontificis pedes exoscularus, quas habebat ab rege literas sedenti reddidit. Inde ab ceremoniarum magistro ad subsellium deductus confedit, cum eoque una Brevaeus. Mox oratione Latina Mauricius Bressius legationem explicavit. Ea prolixis gratulationibus subiectissimaeque observantiae votis absolvetur. Ad quae quum respondisset pontificis nomine Strozzius, iterum legatus ad pedes Pauli divinum Numen adoravit. Dimisso senatu pontifex in cubiculum se recepit, legato fyma purpureum graviter ac pedetentim incedentis sustollente. Peracta legatione, post aliquot dies lautissimis conviviis transactos Nivernius remeavit.

GALLIS sub triumphali persona Romae servientibus, pontifex injuriam Borghesium nomini factam regia manu Lutetiae vindicavit. Bartholomaeus Lanecensis patria Senensis, industria planus, statura pusilla, nec vultu satis ad imposturam liberali, Italia disputationibus peragrata, quum jam notior esse coepisset, in Galliam venit. Ac primo quidem misericors, ut solent circulatores, promittens, ad veteres morbos ignota vulgo remedia venditabat: res amissas ac thesauros ariolandi vestigandique peritia repraesentantium se stulte et cunctis persuadebat. Quibus artibus confecta pecunia, domum tandem Lutetiae conduxit. Mox per Paulum Arcanum et Julianum Lascium, quos adhibuerat fraudum suarum sequaces et pararios, inter alcarum ganearumque contubernia sparsi rumuseuli, advenisse in urbem Bartholomaeum Borghesium Pauli v pontificis maximi fratris filium, hominem lautitum et luxu splendide liberalem: transmitti Roma atque indies maximarum impensarum facultates. Ipse interea Borghesium se fecerat, et fucum vestira, sermone, comitatu adjuvabat. Eo denique fallacia processit, ut creditores farinae simplicitatis inveniret, quorum pecunia eurus et equos et familiam et prodigi nepotatus suppellectilem per bimestre tam opipare exhibuit, ut jam magnaribus innotesceret, ipsosque adeo conviviis provocaret. Nuncius pontificius obiectum Borghesiae familiae probrum turbulento plebis errore diutius diffamari non tulit, imperavitque ab rege ut mendacii artifices comprehenderentur. Impositor in carcerem trusus, quum iam rebus suis diffunderet, fucum suo inumbrandum sibi esse duxit, datisque ad regem ac reginam literis Borghesium se constanter asseruit, et iudicium tantisper inluberi postulavit, dum ad eas quas ad pontificem dederat responsum aecepisset. Binas quidem subinde ac ternas eodem argumento dederat, tam stolidas quam impudentes. Offensus nebulonis

INTERPR. ^a la porte Anglique. ^b de Ruellai. ^c Bressius. ^d le duc de Nemours. ^e Lanecensis.
^f Lorenzo, Florentin de nation, qui se doit son surnom.

nebulonis protervia pontifex, per nuntium cum rege agere non desistit, donec iudices sceleris, quibus extra ordinem commissa fuerat cognitio, Pseudo-Borghesium nudum ac suppellectem ante Virginis basilicam, aedificae nuntii, fraudes ac mendacia sua detestari iussit, posteaque ad gabalum strangulati comburique. Eodem iudicio Arena remo longae navis adnexus. Lascius professione Dominicanus coram iudicibus veniam fraudulenti contubernii falsoque concitati rumoris deprecari iussus, perpetuo monasterii carceri mancipatur.

HYEME anni huius asperissima Sequana gelu confictus induruit, ita ut plaustris et curribus transiretur. Ligeris regelatus humoris glaciati moles inuolato imperu provolvit, aggeres rupit, fata delevit, pecudes, armenta submersit; arbores, aedificia, pontes cvertit.

KALENDIS Februariis Nic. ⁴Rapinus, Fontenazo in Pictonibus oriundus, praefectura capitali in comitatu regio strenue functus, decessit, senex annorum octo supra sexaginta: cuius ingenium viris elegantioribus adeo placuit, ut vix alium esse dicerent, qui tam seltivae poetarum veterum facetias schemate Gallico repraesentaret; omnium vero qui hactenus Gallicae pronuntiationis contumaciam metricas accentuum atque temporum leges pati coegerant, si quid in hoc scribendi genere laudabile tentari posset, praestantissimum. XII Kal. Martias senatus-consultum diplomati adscribitur, quo rex ⁵Franciscum Aurelianensem Sanpauli comitem, qui Fronfaci marchionatam ab uxore dotalcm possidebat, Fronfaci ducem ac Franciae patrem dixit, dignitate ad Helionorum filium ejusque liberos, sive masculi sint sive foeminae, transitura. Pridie Idus Martias ⁶magni viarum Franciae curatoris creatio, quam sibi anno CTXIX Max. ⁷Bethuna Sullius impetraverat, senatus auctoritate promulgatur. Id munus aurea curatores urbicarii per urbes quisque suas ac regiones subvicariis exercebant: sic tamen ut plerumque per gratiam aut sordes praevicarentur, viaeque regias passim gammatis aliisque flexuris denormari aut saggrundis occupari sinerent. Hoc colore Sullius editum regi operum publicorum studiose facile persuaserat: quo si quid ipse commodis suis adjecit, certe non parum publicae magnificentiae consulti ornamenti.

VI Nonas Quintileis lectae sunt in senatu regis litterae, quibus edicetur uti Mariae Henrici Borbonii ⁸Monpenseri nuper fundi filiae, ejusque liberis, Monpenseri ditionem, continuata ducatus ac pariatu dignitate, possidere fas sit: uti etiam Henricae Catharinae Mariae matri; aecedente conditione Henrici codicillis perscripserat. Idibus mensis ejusdem edicto in senatu recitato, cautum ut deinceps rerum fiscalium curatores civium Genevensium, quibus in Gallia moti contrigerit, bona ex ⁹Alibi-natorum lege hereditibus auferant: eodemque jure Galli in Genevensium republica urantur. VI Idus Aug. jus ab rege concessum Carolo ¹⁰Marchando, primum negotiatori mercenario, dein trecentum urbis tutelae musquetariorum ductori, ¹¹pontis extruendi habendique una cum aedificiorum serie a ¹²maiore castello ad ¹³horologii Palatini rurrim utrinque porrecta, senatus approbatione firmatum est.

INTERPR. ⁴Nitres-Dame. ⁵la Seine. ⁶la Loire. ⁷Rapin nati de Fontenay-le-Comte en Poitou, grand pere de la Comtesse. ⁸D'Orleans comte de S. Paul duc de France. ⁹Grand Foyer de France. ¹⁰de Bellou duc de Salis. ¹¹le duc de Monpensier. ¹²Droit d'Aubaine. ¹³Marchand. ¹⁴appelé entrepris le pont aux Mousiers. ¹⁵la Grand Châtelet. ¹⁶la tour de l'horloge du palais.

NIC.

TOM. VI.

3 Z

NIC. RIGALTII DE REBUS GALLIAE

LIBER SECUNDUS.

CIDIOCIX.
HENRICUS IV.

IN sequentis anni principio disceptatum antea variis agitarionibus Belgici belli componendi negotium, tandem pactis induciis ad exitum venit: quod, Henrici praesertim auctoritate prudentiaeque confectum, res inter nostras haud iniuria narrabitur. Henricus, eodem ipso foederis momento quo pacem cum Philippo * Vervinii fecerat, amicos etiam, qui sibi rebus adhaerentibus milite pecuniariae suppetias tulerant, comprehendi exoptaverat: et Elizabetham quidem, praeter necessitudinis vinculum etiam veteris amicitiae iure atque utilitatis consilio sibi iunctam, crebris hortatibus in partem foederis ut veniret sollicitaverat. Nec iniquae a Philippo conditiones offerebantur, si par reginae fiducia fuisset Philippum conditionibus paritutum. Haud segniore studio Belgii quoque Ordinibus foederatis pacem, quae nihil habitura esset insidiarum, conciliare pertendebar. Sed infensus Philippi animus adduci nunquam potuit ut cum iis pacifceretur, quos ipse, facta sibi nobiscum pace, nostris auxiliis destitutos, quandocumque invaderet perdomitutum se confidebat. Illi autem mentionem pacis, quae pristini dominatus Hispanici umbram intenteat, horrebant; eoque superbius, quod Elizabetha vires et auxilia sese ultro summissuram, neque ullum in foedus, etiam ipsis, iuram, pollicebatur. Itaque Verviniensi foedere sic inter reges convenerat, ut Henricus Ordinibus nocere non adigeretur, nec enim in id consensisset unquam; tantum ne aliqua iuvaret cavebatur: sic tamen ut solemniter sacramento pacta quum sanctet, discretissimis verbis exciperet, nolle prohiberi, quo minus quas ab iis acceperat mutuo pecunias annuis pensionibus redderet. Atque id bona fide praestitit, nec praeterea quicquam, nisi quod operam sedulo dabat, ut pacem ipsis, quam fieri posset acquissimis conditionibus, impetraret. Verum princeps ingenii sagax statim intellexit spem suam ludificari, intereque suorum animos a Philippo fallios artibus ad res novas impelli, corrupto jam Eirone: quare, perniciosissimae conspirationis conatu felicitet oppresso, mox alia sibi consilia sumere incepit: et jam de suo palam foederatos Ordines iuvare, tam certo tamque praesenti subsidio, ut Hispani deinceps de belli exitu parum aut nihil sibi promitterent. Ergo, ipsismet auctoribus, sparsi primo rumores ambigui; mox insinuata paulatim mentio pacis quasi cum liberis populis ineundae: quae res animis longa bellorum vexatione sarigatis eo gratior fore videbatur, quod perfectissimae victoriae fructum repraesentaret. Tentatis initio parvis, ac praesertim Mauricio principe eiusque gentili Willelmo, et Barneveldio, asciti post paulo provincialium syndici. Quum placuisset capita conferri cum archiducum delegatis, prius quam coirent, de propositi consilii rationibus ad regem, mox et ad Jacobum Elizabethae successorem, perscribunt, legatos mittunt. Rex ad eos praeter Eliam * Placcanum Russium, * Buzanvalio ordinario legato decedenti suffectum, ex intimi consilii praecipuis Petrum * Janinum extra ordinem misit: Jacobus item extra ordinem Richardum * Spenceerum Rodolpho * Winwoodo addidit,

ut
INTERPR. * Vervini. * de la Place Sr. de Ruffy. * de Chenev Sr. de Buzanval. * le president Jeanvin. * le chevalier Spencer. * le chevalier Winwood.

ut communibus consiliis ad acquiescentem pacem populis amicis obtinendam praeflo essent, aut, ne specie pacis ac libertatis deciperentur, providerent. Ordines regionum legatorum praesentia, dignitate, prudentia ornari, quo maiorem rebus suis splendorem securitatemque conciliarent, ambos reges certo foedere sibi devinciendum existimaverunt, pacis cum Hispano faciendae conspicientes. Hoc igitur illi se vehementer optare atque ambire legatis aperiant. Nostri non abnucebant; Britannis excusationes et moras neccientibus, Ordines eo magis urgere nostros ut foedus facere vellent, non expectata cum Hispano pace: hoc futurum republicae suae praesidium nobile: nec dubitare quin Britanni mox eidem foederi libenter accedant. Itaque x Kal. Febr. signatum foedus, quo rex, suscepta Ordinum tutela, uti bonis conditionibus pacem habeant, bona fide se curaturum spondet: si factam violari contingat, neque adversarius de injuria monitus satisfaciatur, auxilio missurum sumptibus suis peditum millia decem; ac, si necesse fuerit, plura etiam peditum equitumque, prout res suae ferent, sumptibus, quanti supra decem peditum millia plurimi, bello confecto refundendis, summissurum: Ordines vicissim regi, si quid opus erit adversus principes quoscumque, sumptibus suis peditum millia quinque, aut aequalis impensae classem; vires etiam majores mutuis conditionibus subministraturos. vi Kal. Quintil. primum Ordines de pecuniis creditis cum Britanno transigunt: foedusque mox faciunt, valiturum si pax fieret, iisdem paene legibus quos convenerat nobiscum; nisi quod auxilia dimidio minora promittebantur. Interea, quam de pacis incundae rationibus disputaretur, extiterunt per provincias foederatas quamplurimi, qui id omne Hispanorum ausu fieri distiterent, ut provinciae belli necessitate concordessent, usu pacis ac libertatis oblato, studia in contraria, prout cuiusque suaderet utilitas, scinderentur. Jamque adversus aliter sentientes fudo murrure crimina differebantur; Hispanorum largitionibus corruptos republicam prodere, aut incauta pacis cupiditate caecos umbram pacis amplecti: sub libertatis nomine latere jugum trillissimae servitutis: cuius certe mali metus, aut quorundam maiora bello quam pace commoda, haecenus junctos paene traxerunt in partes. Res utrinque fortissimis rationibus agebatur: qui pacem adferunt ibant, bellum diutius geri posse percrebabant: attritas annis quadraginta totis bellantium vires, absumptis pecuniis nervos accisos: creditorum subsidia frigere; principes amicos sumptuum jam tacefecere: Magnae Britanniae regem impendio abstinere in posterum decrevisse: regem Galliae per se quidem oppido potentem, verum belli onera sustinere solum nolle. Etsi autem amborum auxiliis, etiam paulo quam antehac liberalius, fulciantur, quid proficere, nisi ut lentius pereant, torquente semper imminenti exitii metu, avertendi spe nulla? nam rebus quidem illis, arma si quando sua libuerit iungere, haud dubie virium esse plus satis ad Hispanos Belgio etiam suo, unde in vicina quotidie grassantur, depellendos: sed utrumque multoties in conspirandi societatem vocatum abnuisse, suorumque pacem externorum commodatibus et incertis bellorum casibus praetulisse. Ad haec nunquam esse inter reges adeo certam concordiae fidem, ut victoriae consortes bello parva legitimis portionibus dividi sinant: neutrum certe passurum ut omne commodum socio cedat; quin potius se uterque sua esse putet, foederatas provincias communi sumptu modico sustentare, quo diutius Hispanica tela corpore excipiant suo: miseram vero pugnantium sortem, quibus arbitrio vires alieno consent. Conditiones offerri maxime optabiles: nec maiorem, adepta victoria, gloriam posse reportari: archiducibus, tam suo quam Philippi nomine, provincias libertas earumque magistratus sive Ordines propriae ditionis dominos agnoscere paratis: denique reges ipsos, quorum amicitiam sint experti, id suadere, et fide sua jubere: tantis auctoribus atque sponsores nihil metuendum cunctandumve. Alii

contra

CDIJCIX.
HENRICUS IV.

contra totum illud negotium fraudis et insidiarum suspitione damnabant: neque aliter verisimile fieri aiebant, principem tantum, aut gentem sibi totius orbis imperium, spe licet vana, destinantem, pudendo foedere obligari velle: quod et suorum ducum imprudentiam, et exercituum vites inanes, et nominis Hispani famam apud ceteros principes in summam contempTIONem adduceret: scopulos regi summo opere vitandos. Bellis anteaHis Provinciarum crevisse potentiam, urbes opibus et civibus auctas. Capita vestigialium, unde sumptus in bella tam diu facti, in ipso bello nata, bello cessante ilico interitura; mansuras nihilominus sumptuum necessitates retinendis urbium singularum praesidio militibus, quam illae sint ob loci naturam omnes aequae finitimae. Illud autem valde esse metuendum, ne quos in bello commune periculum in mutuam tutelam fecit unanimes, eos in pace blandae quietis inertia supina dissolvat; neve potestatum, urbium, provinciarum inter se similitates, aemulationes, odia, quae bello premente recta potius quam extincta aut consopita quieverunt, laxata per securitatis publicae speciem disciplina, petulantius erumpant, et reipublicae status furiali discordia subvertatur. Vires suas natorum et navarchorum pericia, opes navigationibus et commercio, consilare: haec omnia, simul ac pugnas navalibus exerceri deferunt, ad Hispanos transitura, quibus est laboris industriae pugnarumque artibus seges amplissima. Quod autem jactaretur, artifices istos omnes Hispaniensibus commerciis quodocunque libuerit, navibus, nautis, navarchis, mercatoribus, opes et fortunas Provinciarum cunctas uno die depradari facillime posse; suaeque illo conscientiae foro perfidiam istam prudentiae, auctoritatis, et iustissimae adversus perduelles ultionis nominibus insignire. Haec apud foederatos publicis deliberationibus tractabantur, dissipatique in vulgus per singulas urbes libellis contrariae opinionis capita ad poenam propemodum poscebantur. Quin et regis utriusque legati, ipsique adeo reges, suspitione aspersi, eo vehementius, quod per id tempus, ut est in superioribus demonstratum, Philippus Petrum * Toleranum in Galliam ad regem miserat amicitiae rodintegrandae ergo: consimilemque ob causam cum Britanniae rege per Ferdinandum ^b Gironem extraordinaria quoque legatione agebat.

PACIS, quibuscunque conditionibus daretur, repudiandae praecipuus auctor Mauricius, paterni nominis memoria charus, et propriae virtutis merito, imperatoria prudentia, fortitudine, felicitate, spectatissimus, oblatas ab Hispanis conditiones, ut fraudes et insidias Ordinum foederatorum libertati pellissimas, verbis scriptisque atrocibus arguebat; suamque in sententiam complures patriae amantissimos traxerat: quam si rueri armis voluisset, belli ducem nullumque omnium votis dubio procul adferturus videbatur. Et jam variis in provinciis urbes aliquot, ac Zelandia rota, in eam partem movebantur: idemque animus magnarum negotiatoribus Indicano commercio pecunias excreantibus, quorum est iis regionibus auctoritas maxima, Superabat omnia conceptum adversus Hispanos odium, ob innatam genti vindictandis atrociter iniuriis vastitatem; quae res magnis suspitionum difficultatibus negotium impedit: atque adempta spes omnis et ratio deliberandi fuisset, nisi qui necessariam patriae suae pacem esse iudicabant, regionum legatorum amplitudine, sagacitate, constantia, subnixi, ceteros paene invitos ac renitentes in consilium compulsi sunt. Sed tunc etiam novae difficultates obortae, plerisque pacem quidem plenissimam, minime vero inducias, probantibus; Hispanis autem ad inducias tantum intentis. Harum igitur condiciones hortari consilioque regionum legatorum iniuri ac discuti tandem coepta, perscripta ab Janino legationis principe conveniendi formula, qua archiduces cum provinciis foederatis, ut cum liberis populis, agere tellarentur.

INTERPR. * de Toledo. ^b de Giron.

testarentur. Neque difficultatum aut contentionum finis. Archiduces ante omnia flagitabant ut cunctis per provincias foederatas Catholicis religionem suam publice colere ac proficari fas esset: idque etiam regis legati strenuo favore amplexabantur, indigenarum Catholicis desideriis sua prudenti dissimulatione prementibus. At foederatarum provinciarum syndici maximis clamoribus repugnabant, et nihilo segnius Magnae Britanniae legati. Tum frequentes increpantium querelae; hoc semel concessio hostem et ferrum in viscera recipi; libertatem tantis sumptibus tantisque periculis pagam labefactari; rempublicam funditus everti. Denique in iis angustiis res erant, ut in petitione peritum si fuisset, acturum negotio desperatissimo discedendum ad sua sibi esse quique iudicaret. Itaque archiducum procuratores id omittere coacti: regis vero legatis, data ab foederatarum primoribus fide, spes facta post conditos induciarum articulos postulationi suae satisfactum iri, prout publica securitas pateretur. Huic iurgio successit aliud aequae molestem ac difficile, pro libertate foederatarum ac supremo ipsorum in provincias suas imperio. Hoc enim illi concipienda pactorum formula verbis tam anxie ad gloriam capitis exprimi cupiebant, ut non tantum suae posterorumque securitati cavere, sed etiam adversarii pudorem et belli damnosissimi eventum exprobrare, viderentur. Hispani e contrario vestigia quaedam pristinae suae possessionis callide suggererant, libertatemque foederatarum provinciarum, sed quasi precariam, subtilibus verborum ambiguitatibus agnoscebant, ut tam possent olim, occasione suadente, pariter cum induciis expirasse causari. Hinc excitata parvis odiis partium, et in vulgus, retinendae libertatis studio flagrans, edita ad dissuadendas inducias scripta, reperitis quae supra memoravimus argumentis. Verum ea mox in Ordinum consensu legati regii, verba sciente Janino, gravissimis rationibus represserunt. Patriae libertati satis esse consultum, Hispanis, ex proposita principio conventus, regum potentissimorum stipulari, formula, provincias liberas agnoscentibus. Frustra vero urgeri agnitionis in perpetuum testationem, quando simplici ac mera libertatis nuncupatione, plena significetur et iusta, nullis temporum spatii circumscripta: suam illam non esse concedentis ullius beneficium, sed jus optimum iustis armis adversus injuriam sumptis partum, usu longo firmatum; proindeque opus non esse formulae concessionis sive agnitionis disertior: nam et publica regnorum lege caveri, ne quis princeps ullam regni sui ditionumve suarum partem in successoris praedictum minuire aut abdicare ullo pacto possit. Itaque si quid iuris in provincias foederatas penes archiduces aut Philippum remansisset, quibus libet conditionibus, in perpetuum cederetur, nihil agi, quo minus ad successorem jus integrum perveniret: huiusmodi vero negotia non verborum obligationibus sed armorum felicitate saneiri. Inducias cum subditis olim populis, post diuturna bella fero in pacem abire tacitam, tolerabiliore supremac potestatis detrimento, quod adumbrari dissimulatione aliqua possit, quam quod damni per vim accepti confessionem extorqueat. Helveticos quondam adversus imperium satraparum saevitiam armatos, post ancipites belli diuturni casus, per inducias etiam minus honorificas reipublicae fundasse tranquillitatem: desperandos non esse foederatis in simili facinore consimiles eventus. Inducias pericula quidem fuisse nonnulla, sed bello plura et certiora: illis obstiti posse consilio, vigilantia, domesticis armis: haec vero, uti nunc provinciarum res sunt, vitari ab ipsis aut superari nisi viribus externis haud posse. Denique eos esse archiduces, qui fidem datam religiosissime colant; et per hoc tutiores inducias fore. Philippum petiri ipsorum in propositas condiciones descendisse; reges amicos auctoritate sua pacis firmandis plurimum fiducia colluros: tam praeclaras negotii bene gerendi opportunitates, occasione semel amissa,

CIDICX.
HENRICUS IV.

amissa, nequequam posse requiri. Igaur, ex consilio legatorum constituta simplici libertatis absolutissimae formula, ceteros foederis faciendi articulos excuti placuit. Et hic ingens super Indicanis navigationibus discordia. Hispani, provinciarum foederatarum dominio, quo jam pridem excederant, abdicato, liberalitatis imaginariae beneficium Ordinibus imputabant; neve id gratuitum esset, postulabant ut Indorum commercio interdicti sibi paterentur: etenim regiones ab Hispanis inventas, occupatas, et annuente supremacae sedis pontifice diu regnatas, nunc Hispanorum proprias jure censeri. Ad haec Ordines praefraude respondent, se conditione illa non uti: nec dubitare quin vel invitis ac nolentibus Hispanis eximio jure sint liberi; proindeque societatis humanae commoditatibus prohiberi nolle. Inter naturae, quam Deus condidit, beneficia, non minimum esse quod et vento nationes locis dispersas miscuit: ipsorumque adeo ventorum status, ab nulla non aliquando regione spirantes, significare concessum cunctis gentibus ad cunctas aditus; et maria quidem, quum sint jurg gentium communia, nullo praescriptionis aut consuetudinis titulo adquiri cuiquam posse, neque oceanum immensum illum et vastum regni unius nec maximi accessiorem recte dici. Indos vero ab Hispanis inventos falso credi, tot ab saeculis culliber impigro mercatori cognovissimos. Pontificis auctoritatem, quamvis ille totus esset mundi temporalis dominus, quod sapientes valde negant, contra jus naturae gentiumque perpetuum et immutabile non valere. At longum possessionem nullo jure fultam, quid esse aliud nisi manifestam longi temporis injuriam? et tamen intra centum annos Gallorum Anglorumque expeditionibus aperitissimis interruptam. Jure oppugnari gentes quae in suo solo commercia aliis interdicunt; justas illas quae populos ad se nihil pertinentes per viam dislinent, ac mutuos eorum commercatus intercludunt, ut monopolio suo totius orbis commoda flagellent. Porro absurdum esse et incivile, quibuscum pacem sive longas inducias facere exoptet, iis tanquam extulibus aut relegatis commecandi commercandique libertatem adimere. Jam patere artes eorum qui nuper foederatis supremum in provincias suas dominium, et nomina dignitatis, et titulos et insignia, concedebant, ut scilicet rem ipsam qua libertas constat et demonstratur eriperent; et gentem navali militia potentissimam, Hispanis oceano toto Indiaque cuncta formidabilem, ac propterea ceteris gentibus utilem, sublato navigationis usu, terrae finibus angustis inclusam, continuo rerum omnium egenam, vicinis suis inutilem redderent ac despicabilem. Quare meminerint sibi negotium esse cum populis non dedititii, sed liberi, quibus cum liberaliter sit agendum, aut ad signa utrinque discedendum. Haec pro libertate acriter Ordinum procuratores; quae mox ab Hugone Grotio fisci Hollandici advocato, de quo plura dicenda sequentibus, elegantissimo libello sunt pertractata. Libelli titulus, Mare liberum: eoque citantur etiam theologorum, Alphonso Castrensis, Gabrielis Vasqui, Hispanorum, et Thomae cardinalis Cajetani, sententiae; quibus id evincitur, eos omnes insanire qui solis Hispanis ad Indos navigandi jus esse putant, aut ab iis Indorum principes regnis suis legitime fuisse spoliatos arbitrantur.

INTER has altercationes quum apparuisset inducias frustra sperari, quamdiu navigationis et commerciorum libertas Ordinibus negaretur, archiduces ex suis procuratoribus Joannem * Neium ad Philippum miserant, qui perplexam negotii necessitatem eorum exponeret. Is, quum annum amplius apud principem more gentis cunctabundum haesisset, tandem est dimissus. Paucis postquam rediit diebus convenerunt Antuerpiae regii legati partim procuratores. Consultatum illis aliquoties inter ipsos. Archiduces Philippi nomine spondebant nihil factum quod posset Indicanis obesse commerciis: sed induciarum pactis Indorum nomen inferri Philippum nolle ceteras ob causas, quas exptimi foederatarum provinciarum nihil interire:

hoc

INTERPR. * *Ny Ceribon*.

hoc uno cum satis animo suo fieri decrevisse. Ordines contra, quanto diligentius Indorum nomen obscuraretur, tanto apertius declarari debere contendebant: neque ab sententia sua discesserunt, donec illa demum subit concordiae ratio; ut generali commerciorum inter ipsos ubicunque liberrimorum pacto contenti inducias facerent: quas et ad Indicana commercia pertinere archiducum procuratores Philippum nomine testarentur; tum legati regii bona fide omnia etiam quae ad Indos spectant, uti si nominatim adscripta essent, servatum iri, idonea fidei iussione formula caverent; ac, nisi servarentur, reges suos auxilia missuros foederatis. Haec cum placuissent, conventionem conscripta et consignata, tandem legatorum arbitratu sive consilio factae XII annorum induciae. Petierant archiduces ut mercatoribus, qui ad Zelandiae littora naves appellerent, fas esset easdem naves inde per Scaldim mercibus intactis Antuerpiam peragere. At, Zelandis utilem provinciae suae legem, etiam adversus ceterarum provinciarum suffragia, et regionum legatorum consilia, obstinatissime retinentibus, quum res aliter componi non posset, placuit deliberationem in aliud tempus ab induciarum promulgatione proferri, publicae quietis illecebra ferocis utriusque animos forteam lenitara: quod et in aliis plerisque articulis usitari fuit necesse; hoc in omnibus pacto, ratas nihilominus inducias fore, etsi de his inter delegatos minime conveniret. Itaque v Eidus Aprilis pacta conventa, XXXVII capitibus comprehensa, Petrus Janinus et Elias Paccanus Galliae, Richardus Spencerus et Rudolphus Winwoodus Magnae Britanniae, legati signavere: dein Ambrosius Spinola Venastri marchio, Joannes Richardorus, Joannes Mancicidorus, Joannes Neius, Ludovicus Vereikeus Alberti et Isabellae archiducum, tam suo quam Philippum Hispaniae regis nomine agentium; Guillelmus Ludovicus comes Nassavius, Valravine Broderodius, Cornelius Gentius, Joannes Bameveldius, Jacobus Malderaeus, Gerardus Renellus, Gellius Hillelma, Joannes Slothus, Abel Conderfius, Ordinum Belgii foederati procuratores.

Eo die induciae promulgatae ac frequentissimo populi concursu, incredibili gaudio, exultatione, plausu, comprobatae; tubis, lituis, machinis fulmineis, clangore et fragore bellico pacem undique pronuntiantibus. Hoc etiam die regis legati Catholicis impetravere, ut in pagis ad provinciarum foederatarum civitates in Brabantia pertinentibus nihil circa religionem fieret, quo minus Catholicae solius cultus, uti hactenus fuisset, ita porro permaneret: fraudemque abfuturam Ordines et Mauritius legatis promissere, sed sine scripto. Ob eam rem legati scriptura confirmavere: quo etiam facta fides, regem, si quid adversus ea fiat, apud Ordines curaturum ut corrigatur. Transacto negotio regis utriusque legati Hagam Comitum rogati agerventur, ut fidem induciarum pro Philippo et archiducibus datam Ordinibus confirmarent. Itaque xv Kal. Quintil. condita cautionis formula: nihil pactis inter reges et Ordines anno superiore conventis derogari, sed ea, uti si essent discretim repetita, custodiri: reges spondere, ni Philippus et archiduces induciarum leges servent, sive aliquid faciant aut fieri sinant, quo Indicani commercii facultas libertasque Ordinibus, iisve quibuscumque Ordinibus societatem fecerunt, aut faciant, adimatur laedaturque, continuo sese promissa pactis auxilia collaturos: Ordines, quamdiu stabunt induciae, neque cum Philippo, neque cum archiducibus, absque regis utriusque consilio

* INTERPR. * l'Escaut. * le président Jeanne, et Hély de la Place Sr. de Rely. * les chevaliers Richard Spencer, et Ralph Winwood. * Spinola marquis de Veneux, le président Richard, Jean Monroville secrétaire de sa majesté Catholique, le P. Noy commissaire général de l'Ordre de S. François de l'Église R. et l'archiduc de l'Escaut. * le comte Guillaume Ludovic de Nassau gouverneur de Frise, Winwood Sr. de Broderodius Paccanus, Sr. le Sr. Cornille de Goud Paccanus Sr. de Winwood, Jean d'Olson Borneveld garde du grand sceau de Hollande et de West-Frise, Jacques de Malderae premier président au conseil de Zeelande, Gerard de Reness Sr. de la An, Gellius Hillelma conseiller de Frise, J. Sloth Sr. de Sallick, et Abel Conderf de Helten. * le Hely.

CICLIX. consilio sive consensu, passionem ullam facturos: reges vicissim nullum foedus cum
HENRICUS IV. Principe, unde res Ordinum publica detrimenti quid capiat, inituros.

HIS rebus constitutis (suntpa occasione Janinus religionis causam reponit: atque unum superesse ait, quod rex etiam atque etiam exoratum cupiat: nempe ut Catholicis, qui sub Ordinum foederatorum imperio degunt, avito ritu Deum colere liceat. Regem Catholicæ religionis cultorem bona piaque mente suæ religionis hominibus per Ordinum provincias concessum velle, quod ipse per omnem Galliam hominibus Ordinum religionem proficientibus indulset. Mandata super hæc re sua in hoc usque tempore premi iussisse, quo liberior esset factis induciis deliberatio, et beneficii minime coacti gratia certior. Moveri numero; satisque esse crudele, Catholicos commones, partem reipublicæ foederatæ, pariter cum ceteris longissimi belli sædia, casus acerbos, horrenda pericula fortissime perpassos, parta pace, adterta patriæ libertate, et pacis et libertatis beneficio, in ipsa patria, pro qua feliciter pugnaverint, prohiberi: nam quem ille esse pacis aut libertatis usum, ubi professa religionis a maioribus acceptæ conscientia perduellem facit? Ordines scire quantis viribus tandem erumpat oppressa religio: hanc esse causam præcipuam ac potentissimam quæ provincias suas in foedus armaverit: id ipsum esse, quod in iisdem provinciis haud sperendam civium multitudinem, mutati quidem dominatus patientissimam, sed exerecndæ religionis suæ studio tacite actuantem, ad lachrimas et preces impellat. Fortibus viris honestius esse lachrimis exorari, quam ferro: et ex eventis bellorum, quæ passim in plerisque orbis Christiani partibus sunt excitata, facile colligi, libertatem istam Christianis populis nunquam impune denegatam fuisse: Deo significante talia dissidia non armata militis aut carnificis manu componi, sed impetrato per amica mutas charitatis officia divini Numinis assilari, quo principes, ac ceteri quibus est populorum cura concredita, cum ecclesiæ capite in ea remedia serio conspirent, quæ sanctissimi patres huiusmodi malis adhibenda esse docuerunt. Interea regem prudentissimum, edicti fide servata, subditis imperio suo gentibus providisse, ut religionis, quam vocant, reformatæ homines una cum Catholicis degerent, iisdem urbibus sub iisdemque sæpe tectis quieti. Hac ratione animos ante bellorum rabie feros adeo cicuisse, ut jam utrinque optimi ac sapientissimi quique communionis concordia jungi, omnesque offensionum causas de medio tolli, vehementer exoptent. Consilium quod ipse sibi cepit, quodque regno suo salutare est expertus, hoc libenter amicis suis dare; atque etiam arbitrari proprias esse rationes, quæ debeant foederatas provincias in eandem sententiam perducere: quippe aliam esse regis causam petentis inter subditos religionem usurpare, nisi quam ipse, quum est regnum adeptus, in regni sui provinciis vulgatam reperit probavitque; aliam Ordinum foederatorum, provincialibus et popularibus suis religione interdiciunt jam pridem recepta, diuque ante probata quam Ordines ipsi hodiernam suam induxissent. Illam jure suo facere, sed imprudenter, si cum regni detrimento summum jus lenitati clementiæque anteponat: istorum vero ex utriusque religionis civibus conflata republica, communibus utrorumque viribus, animis, opibus parta libertate, iniquam fore societatem, si nunc major novatæ religionis sequacium numerus ceteris imparare sic velit, ut religionis usum adimat, quam habent ipsa libertate antiquiorem. Præterea graviter peccaturos Ordines, si, negata Catholicæ religioni libertate, exemplo suo religionis suæ consortibus, eisdem sibi libertatis gratiam implorantibus, aures principum Catholicorum occulant. Viderent igitur ne severitate sua perniciosum dogma reducant existimantium bella posse geri ut in potentiorum religionem ceteri cogantur; quo sæpe supremæ potestates efferratæ, populos ad internecionem consecratissimis odiis accenderunt. Libertatem, qua de agitur, concedi tuto posse

civibus

civibus strenua fide notissimis, tot periculorum focis; qui tam diu religionis usum privati, dariae foetis arbitrium, difficultati temporum, non injuria dominantium, impunitate, iustum dolorem cohibere maluerunt quam vel minimum hincere, quod publicae concordiae obstreperet; spe scilicet optima sustentati, bellis secundo sine consensu, securitate confutata, in partem prosperitatis venturos, qui laborem et aerumnarum fuissent participes: qua spe subitara, duorum alterum sequi, ut aut zelo religionis adamatae perciti magis inardescant, et, factionis violentia negatum, contraria factione receptum velint; aut, ignava derelictione, ab illius cultu paulatim defuescunt, tandem extincta Divinitatis memoria in cogitationes impias dissolvantur. At impieratem multo esse reipublicae quavis superstitione periculosiorem: quum superstitiosus omnis metuat, vindictaque hominum vitata, divinam longe formidabiliorem se non evasurum credat; ideoque legibus obtemperet, ac semper facilius a eriminibus absterreatur, quam qui nec spe nec metu iustitiae divinae tangatur, nec illicitum aut turpe quicquam putet, nisi quod posse oculos magistratum vel manus fallere dissidat. Haec obtinendae Catholici cultus publicae libertati abunde sufficere; sed regem, qui plurimos in Ordinum conventu acris dissensuros providet, nolle discordia rempublicam turbare foederatam: itaque preces ipsum suas subteringere, nec jam rogare libertatem Catholicis publicam concedi, sed privatam ac domesticam indulgeri; ne cui scilicet Catholico suis in acerbis ecclesiae familiari Deum riru suo coluisse crimini detur. Quod si adhuc periculosum reipublicae videtur, non displicere se etiam caveri, ne quis ecclesiasticus ullibi foederatae ditionis locorum sedem ponat, nisi prius, et nomen et domicilium apud acta professus, notorem dederit, qui virum bonum et factionis nota solutum praestet. Hanc indulgentiam parcissimam, reipublicae foederatae minime damnosam, cives summi beneficii loco suscepturos, eoque contentos provinciarum foederi firmitus adhaerere; regem vero gratias Ordinibus habiturum magnas, laudaturum prudentiam recto consilio feliciter urentium: quod si civibus aequa poscentibus negare pergant, eum quoque in opinione sua permansurum, semper habituros, quod sibi perniciosissimum fore merito suspicentur. Nihilominus ramen suadere Catholicis, ut quicquid Ordinibus hae in re visum fuerit patiantur, ac patriae tranquillitatem modis omnibus servant: si quid moveant, poena potius quam favore dignos arbitrari.

CATHOLICORUM causa gravissime perorata, Janinus scriptis etiam mandari quae dixerat, quo diligentius considerarentur, permisi: ex quibus Ordines, regem consensanea religioni majestatique suae fecisse, satis intellexerunt. Provinciarum delegati quum sententiam rogarentur, amplius deliberandum censuere; plerisque postulatam Catholici cultus libertatem publica legis auctoritate concedi, nisi cum praesentissimo reipublicae periculo, non posse pronunciantibus; nonnullis tacita potius clementia tolerari aut dissimulari debere existimantibus, tribuendumque id civium contrariorum, commilitonum fidelitati, praeterea tanti regis incedentis majestati amicitiaeque. Et horum quidem sententiae, seu voto, deinceps in plerisque locis magistratus obsecundantes, multum de acerbitate solita remissere. Neque hec tantum, sed et toto negotii tractu regis auctoritatem et Janini indulgentiam maxime semper fuisse momenti constare vel ex Hispanorum mandatis, quae Hagae, turbatis Neio non revertente deliberationibus, in hospitio Richardoti casu, seu verius consilio, relicta, per vulgi manus volitare: nam hoc inprimis archiduces Richardoto ceterisque procuratoribus suis praecipiebant, ut in Janini benevolentiam ac familiaritatem sese quam maxime possent insinuarent.

BELGICAS inducias inter nostra reputantibus accedat mentio dioptrae, per id quoque tempus in Belgio primum fabricatae, a nostris subinde artificibus usurpatae.

TOM. VI.

6 B

Tubuli

CIDICIX. Tubuli extremitatibus aptantur vitreae perspicilla duo, alterum sphaerice convexum, alterum concavum; utriusque altera parte plana: hoc admoveatur oculo, illud rerum etiam remotissimarum species excipit, et amplificatas ingerit concavo, a quo receptae collectaeque ad oculum sic feruntur, ut personarum articuli et vultus dignoscantur, litterarum ductus et formae discerni ac legi, commodissime possint. Inventi subtilitate in Italiam perlata, Gal. Galileus patritius Florentinus tam exacte sibi machinam concinnavit, ut per eam intuentibus apparerent omnia decies maiora decuplo, ac ter decuplo viciniore, quam si meris oculis cernerentur. Hac praeter maculas in facie lunae omni aëre conspectas, alias vidit, minores quidem, verum adeo frequentes, ut totam faciem, praesertim qua lucidior fulget, adspersant: indeque hoc posteris tanquam exploratissimum tradidit, lunare sidus non in speciem orbis absoluti globorum esse aut tenerum, sed praefractis asperitatibus scabrum, partim celis quasi montium jugis extumidum erectumque, partim profundis vallibus depressum: praeterea lacteum in coelo circum nihil aliud esse nisi consertissimam stellarum congeriem. Postremo vidit ostentum ingens, novos planetas quatuor, Jovi adfines, secundum rectae lineae rationem eclipticae parallelam, interstitiis aliis aequalibus, alias inaequalibus, dispositos, ac sive is prodest, sive retro feratur, modo praecedentes, modo subsequentes: magno argumento, infra stellarum coelum, non solum planetas septem notissimos, sed etiam alia sidera, quae tamen nisi dioptrae istius vi oculi ab hominibus nequeant, stellascere. Planetis suis Galileus nomen indidit Cosmici, seu Mediceis, a principe cui considerationes suas libello comprehensas dicavit, Cosmo et Mediceo magno Etruriae duce. Nec mediocriter extitit nuntii sideris gloria, quidquid illi detrivere anno sequenti, edita dissertatione, Keplerus; qui et dioptrae fabricandae rationes Jo. Bapt. Porta Neapolitano dudum fuisse cognitatas, et lunarium macularum causas jam a Pythagora Plutarchoque observatas, ac denique novos illos planetas hallucinationis suspicione non carere, prodidit. Cujus viri, sane praestantissimus, auctoritatem sequutus Fr. Silius, etiam Florentinus, Mediceos planetas de coelo detrudere non dubitavit, tanquam ex Jovialium radiorum refractione, trans aëris interjecti nubila per vitri lenticularis praefligias, imaginarios, ac parvulorum aut parvasculorum instar inanes. Veruntamen quarto post anno Simo Marius Gunzenhausen sanctissime asseruit, in Germania se, sub ipsum fere tempus quo Galileus in Italia coelum, sicut ipse retulit, considerabat, consimili dioptra Joviale illud systema conspexisse; eo tantum dissimile, quod novi planetae non semper in recta linea ducta per Jovem eclipticae parallela versarentur, sed modo in boream, modo in austrum, descenderent: caprum vero admiratione, novorum siderum motus et intervalla per noctes complures observasse. Ex his ille definito cuique planetae circulo, mundum Jovialem cognomine libello descripsit, consentanea Galileanae doctrinae disciplina. Eodem opere Belgico perspicillo haec accepta refert, omnes in coelo stellas et planetas, excepta luna, scintillare; praeterea non soles planetas, sed omnes stellas insigniores, exactissimae apparere rotunditatis; et alia quaedam Galileo non visa. Inter quae tandem mirari subeat, in hac cordis humani curiositate, et rerum in coelo spectandarum copia, machinae tam celebratae utilitatem non plura sui didicisse nobis haecenus experimenta.

Est etiam nobilis hic annus occasu sideris in Belgio Gallici Josephi Scaligeri, cuius ingenium orbe toto summa omnium litterarum elegantia refulsit. Annus agebat sexagesimum nonum, quatuor fratribus solus superstes, decimus matris suae parvus. Natus Agnini Nitiobrigum parente Julio Casare Scaligero medico, omnium quoque disciplinarum laudibus celeberrimo; sic tamen ut propria quisque virtute censebatur, minime vero secum invicem committi aut comparari, debeant: et

INTERPR. * *Ag.*

certissimum fuerit opeimi vici Nic. ^a Fabri iudicium, tanti filii parentem, tantique parentis filium, duo esse litterarum exempla sine exemplo maxima. Extra peculi-ares ingenii decus par utriusque morum probitas, et vitae honestissimae commune decus: nam quod in eorum scriptis nonnulli atrocem iudicandi castigandique libidinem vituperant, hoc posteritas aequior generoso supremi magistratus, quem in republica literaria jure obtrinebant, imperio, potius quam tyrannidi, deputabit; nimirum scripserit docendis studioforum veteranis, non tironibus. Utriusque autem exortu qui amborum quidem, sed praecipue filii, famae oblatrant; hinc infelicitas vestigia perdidit, illine factionum livore corrupti. Priscorum in ^b Vetonensi principatu ^c Scaligerorum gentem filius a patre conceptam rueri aequum esse duxit; ambitione viris gravibus ideo non probata, quod existimarent frustra quæri, an Scaligerorum Veronensium sanguis in Julio vixerit, quum et Julius et Josephus tam illustre Scaligerorum nomen fecerint, ut ab iis originem suam illuminari Veronensibus longe sit gloriosissimum. Obiit Josephus ^d Lugduni Baravorum, quo evocatus ab Ordinibus foederatis, rege id summi beneficii loco petentibus annuente, concesserat. Academiae curatores, urbis consules, bene merentis sepulchro titulum posuerunt. Ibi- dem etiam paucis post diebus obiit Carolus ^e Clusius Atrebas, octogenario major, peregrinationibus magis quam senio confectus; historiae naturalis exoticiae descrip- tionem commendatissimus.

INTER diplomata regla reperitur, quò rex, petru reginae, nosocomii in urbe aut suburbis aedificandi habendique potestatem fecerat Joanni Bonnellae vicario Joannis Dei, religiosae fratrum hospitalium sodalitatis, urbe Roma, passimque aliis per Italiam urbibus, receptae, auctoris: senatus comprobando modum adiecit, ut Bonnellae ejusque sodales regni Franciae five magistratuum five episcoporum juris- dictioni pareant. Ipsa sodalitas plorum erogationibus fovetur et sustentatur, erogata dispensat hospitibus: frangit et sibi sodalium ministeria divisa: alii circitoria mendicitate stipem rogitant et aggerunt: susceptos in nosocomium aegrotos alii curant; alii Christianis adhortationibus solantur: alii mortuos terrae mandant: exter- nae sodalitatis instituto probabili, quatenus hospitalibus officiis majorum nostrum beneficio destinata perfide tradari non puduerit.

QUARTO Eidus Aprileis Margarita Valesia ^a Averniae Claromontique comitatus et ^b baronum Turrianorum ditionem, praeterea quidquid sibi juris in Avernica re- gione aut alibi locorum in regno five extra regnum ex hereditate paterna maternave competeret, id omne Delfino Franciae, tanquam regis in regni successionem hctedi, donavit, Nicolao ^c Brulart et Max. ^d Bethuna Delphini nomine acceptum stipulanti- bus: donationi dicta lex, ut jure unionis in corpore census Franciae res donatae mancant, alienatione in perpetuum vetita.

INVENTE Junio socia negotii foenebris conturbatio magistratuum animos ac- cendit. Guillelmus ^e Pingreus argentariam in urbe dia sine ullius querela quum secisset, tandem grandi pecunia foenoti suscepta, rationes et instrumenta sua sum- movit, et fugit. Creditores, audito Rellionem ^f Valencianis in Hannonia latitare, per ^g latrunculatorem requiri curaverunt; comprehensamque, petita ab archiduel- bus venia, Lutetiam retraxerunt. Judices fraudis confessam remigio perpetuo damnare, ignominiosa prius per urbem traductione habitu suspensio diffama- tum. Subinde hujusmodi praedonum impudentiae coercendae promulgari edic- tum placuit, de fraudatoribus argentariis, tanquam furibus improbiioribus, supplicio puniendis.

EODEM

INTERPR. ^a le Perre. ^b de Verne en Lombardie. ^c della Scala. ^d Leyde. ^e de Ffelfia du pays d'Artois. ^f la reine Marguerite. ^g Auvignon, et Clermont. ^h les barons de la Tour. ⁱ Brulart Sr. de Bellay. ^j de Bethune duc de Sully. ^k Pingre. ^l Valencienais en Hainaut. ^m le prévôt des marchands de Sens.

EODEM mense aliud editum, maximo quoque omnium consensu, recitatum est, adversus internecina vadiamonia: quae hodierna etiam barbaries, eo quod dualia sunt, duella nuncupat, et ab Salica lege velut ab heroicis ducta temporibus colit; quam tamen longe detestabiliora sunt illi quae ut ferina Theodorici ipse Gothorum rex, suggerente Cassiodoro, damnavit, quaeque aliquot postea saeculis Gundebaldus Burgundio et Salicae legis conditores pessimo exemplo re-duxerunt. Nempe mos inoleverat, ut iudices dubiam testium et jurisjurandi fidem adjuvarent armorum discrimine: partes armis inhabiles quae essent, cam-piones vicarios darent; atque is causa caderet cuius campio cecidisset. Ea fuit gentis scriptas priusquam juris Romani disciplina mansuere; ac diu postquam cicurari coepit, multum quoque sylvestris illius animi remansisse declarant graves nobilium episcoporum, Aviti Viennensis et Agobardi Lugdunensis, querimoniae, complurium paulo post patrum votis Valentina synodo inculcatae: quibus parum consideratis Ivo Carnutum antistes, quamvis scientia juris excultus, causas earum ci-viles ad comitem Carnuensem sanguinaria fore dirimendas per epistolam misit; in-digna homine Christiano, nedum episcopo, sententia; praesertim quum ipse, alia quadam ad Joannem Aurelianensem epistola, huiusmodi iudicia ab ecclesiasticis agi-tari nefas esse profiteatur. Itaque sub optimis principibus haesit impia consuetudo militatibus ingenis adeo pertinax, ut, Ludovici IX sanctissimi regis edicto jugulata, nihilo fegnius sub ejus nepote Philippo Pulchro revixerit: nam is primum quidem intentato quasi perduellionis crimini supplicio profligatam, mox edicto contrario restituit, revocatis legibus et formulis et sacramentis, quibus, antequam in arenam venirent, decertaturi procurarentur. Prima lex fuit, ut maleficia, de quo quaesito foret, perpetratum fuisse constaret: altera, ut id maleficii perfidiaeve genus esset, quod, nisi capite, non lucretur: tertia, ut criminis postulator scripturis aut testibus ordine judiciorum convinci satis non posset: quarta, ut verisimilibus indicis pre-meretur: postrema, ne furti quamvis improbe facti nomine certamen committere-tur. Provocatio coram rege aut iudice fiebat. Rex iudexve diem partibus dicebat, quo die an certamini locus esset disceptaretur. Agere ac defendere utrique per se, aut per advocatos, licebat. Provoeantis querela, projecta ante iudicis pedes chiro-theae, aliove quopiam vadium signis, fantebatur. Provocatus objecta si fateretur, legibus animadvertetur: sin falsa et calumniosa esse contenderet, suscepto vadi-monii signo, certamini sese adfuturum spondebat. Rex, iudexve, si causam cer-tamini committendam censeret, diem et horam campumque consituebat. Interea bellatores, utrinque datis vadibus sive obsidibus, necessaria sibi providebant; equos, arma, consilium; nam et amicos adducere fas erat. Uterque ad dictam diem campo aquato posita utrinsecus tentoria subibant. Inde rege sive iudice pro tribunali se-dente, campi custodes provocantem educabant ad thronum honorifice stratum, in quo evangelium liber, et Christi in eruce effigies. Ibi supplicem sacerdos aditus hortabatur, ne quid adversario per calumniam impactum vellet, sed Dei magis quam hominum iudicia formidaret. Sacerdotis verba excipiebat equitum tribunus, appre-hensamque supplicis dextram imponebat imaginis, sinistram evangelii. Mox so-lenne jurisjurandi carmen voce praebat: pugnaturus concepta verba liquido pro-munciabat, indeque ad tentorium reducebatur. Mox altera parte adversarius prodi-bit, iisdemque sacramentis admonitus innocentiam suam contrario iurjurando asser-tur. Ad easdem formulas uterque iterum ac tertio vocabantur; nisi quod ad ter-tium sacramentum ambo simul aquis passibus accedebant; ac tum demum sacerdos utrumque intentiore cura commonefaciebat, ne Dei patientiam perjurio tentarent; sed alterutrum conscientia morderet, is elementiam regis aut iudicis imploraret, potius quam obliuato corde contempti Numinis vindictam experiretur. Quibus rite peractis

peractis, poenitentia neutrum subeunte, suum quisque tentorium repetebat. Post CXXXIX.
HENRICUS IV.
 quietis paululum, praeco in medium campum progressus ambos ad certamen voce magna ciebat. Illi confectis disiectis tentoriis prodibant: mox a tribuno e pugnate projecta chirotheca, id erat pugnae signum, alacres concurrebant: confisgebantque donec alteruter aut sese dederet, aut extra sepra caderet. Visto armaturam, locis resectis, detrahebat, perque campum spargebat. Ipse, siue adhuc spiraret, siue jam exspirasset, humi stratus arbitrio regis seu iudicis relinquebatur. Vades obseque videtur, usque dum multa irrogata solveretur, custodiebat: bona cetera confiscabantur. Haec fuit illis temporibus legitima vel religiosa stulticia arte gladiatoria veritatem, homicidio jus acquirereve decernentium. At nostris hodie nobilibus furere potius quam simpliciter desipere placuit: nam ob res facillime stivolas, quarum apud sanos iudices actio nulla, gravissimas sibi fingunt offensionum causas: vel si forte talis injuria sit quae legibus vindicetur, indecorum sibi ac turpe esse putant alio jure quam lanitarum, quo jure et praedones dimittant, confendere. Igitur, nec legis nec religionis ullius eompotes, furtim clam uxore maritus, clam filiis parens, clam parente filius, in extrema discrimina perditissimi ruunt: quodque omnem ver- saniam superat, secundos ac tertios ducunt, qui nulla prius injuria laesi, cum ignorant, saepe etiam cum amicissimis, digladiantur; gratis inimici, ut odio perflusorio sanguinem vitamque pro re nihili strenue fundant. Hoc spiritus ingentis et generosi peccatoris facinus esse credunt: eosque honoris et gloriae puncta tulisse omnia praedi- cant, qui ejusmodi aliquid audacissime perpetrarint; ignari gloriam verac fortitudinis non in spernenda morte, quam inter vilissima capita haud pauci barbaro impetu quotidie spernunt, verum in spernendae mortis honesta legitimave causa, consistere; nullam vero Christianis honestam esse mortis obeundae causam ea via gradientibus ad mortem, qua mutuae charitatis ratio, legis Christianae summa, calcatur. Dira furois illius rabies inter ipsa pacis otia Galliae nobilitatis vires adeo labefecerat, ut omnes paene familias cognatus sanguis perpetam susus aut sufflaret aut impleret. Rex ea propter ante annos septem adversus provocantes lege majestatis agi jussit, et quidquid ea certamina detrectantibus imputaretur, in se receperat: sed inveteratae amentiae proervia sub elementissimo principe legem mox violavit, exemplo a po- tentioribus ad humiliores perveniente; ut jam aperte in aula tanto quisque esset con- spectior, quanto fuisset pugnacior et truculentior homicida. Tandem, postquam intelligi coepit in media pace plura nobilium funera duellis data, quam proclis toto civili bello superiore commissis, indulgentiae damnosae poeniruit. Igitur, edicto praecedentibus aliquanto severiore, privatae seu clandestinae ad certamen provoca- tiones omnino vetitae: ac si quis ob rem controversam ad duellum provocatus, vin- diciae secundum adversarium dari iussae: quod si tam atrox injuria seu contumelia dieeretur, ut laeso satisfieri, nisi certaminis alea, non posset, querela apud regem, vel magistrum equitum, tribunove, vel provinciarum rectores, habita, rex per se, vel per dictos magistratus, concertandi potestatem facturum se promisit: eum qui secus aliquem provocasset, aut provocanti se stitisset, ignobilem haberi, ac dimidia bono- rum parte mulctatum in perpetuam custodiam mitti, aut ignominiosa morte plecti, voluit. In faciendi lege iurjurandum maximum iuravit, se nemini unquam pacem aut veniam daturum qui adversus edictum aliquid fecisse convinceretur, nec ullius, ne quidem reginae conjugis, pro qualicunque deprecationem auditarum. Haec in senatu vi Kalendas Julias promulgata, verbis tamen impexis, et plerumque majestati regiae parum decoris, sed et incauta vel imbecilla nimis sententia pacis confidenti- bus, quosdam civium inter sese inimicitias et injurias pugna melius quam jure dilui: quod, nisi legibus oppressis aut corruptis, evenire non soleat.

CIDIOLIC.

HENRICUS IV.

INTER hac pacis ornamenta rex duo paria conjugum nobilissima composuit: ac primum quidem Henrici * Borbonii Condaci regionem consanguineorum primarii, et Carolae Margaritae Momorantiae † Henrici equitum magistri filiae, tanto studio, tantaque cupiditate, ut turbaram, quae mox redderetur, materiam praebuerit: alterum Catharis † Vindocini ducis, quem ex Gabrielide † Estraca suscepit, et Franciskae Lotharingiae, quam Philippus Emmanuel † Lotharingus Mercenarius unicam ac praedivitem reliquerat. Huius connubii tabulae ante annos decem perfectipae fuerant, dilatis in pubertatem nuptiarum solemnibus; iisdemque tabulis rex decimo post anno recognitis, annuente Maria † Luxemburgica puellae matre, potnam adici adversus detredantem iusserat, millia librarum quindecies centena. Mater filiae suae mundum muliebrem, uniones, et gemmas dedit, aestimatione taxata libris ducentis septuagies mille; et velut praedium aliquod heredem ut sequeretur, alienari vetuit. Annas † Levius Ventadorem suum, ducatus ac pariatu titulo, hac lege possidebat, ut deficientibus masculis heredibus ad Franciae coronam iure unionis rediret: quod gravius cum videretur, qua gratia pollebat, impetravit a rege ut legi commissoriae decogeretur. Diploma pridie Kal. Julias in senatus acta relatum. Sexto Kalendas Decembres, Lutetiae, regina tertiam peperit filiam; cui quinto post anno Elisabetha foror nata maxima, et Franciscus † Rupiscaldius cardinalis, Henricae Mariae praenomena imposuerunt.

ROMAE, inter libros improbatæ lectionis, fastidiosi quidam censores nobile Historiarum Jac. Aug. Thuanii opus, et † senatus Patiensis consultum adversus Jo. Castellum pericidam perduclem, et Joannis Marianae tractatus septem, perscripserunt. Quam censuram qui sub pontificis maximi nomine divulgari volunt, aequitati prudentiaeque pontificiae probum obijciunt gravissimum. Ad Thuanii certe historiam quod attinet, extant Jacobi † Davii Perronii cardinalis, Romae tunc agentis, ad ipsum Thuanum literae, quibus operis dignitas et utilitas ipsius Perronii iudicio, et † Aquavivae, et Vicecontii, et Sforis, aliorumque sublimioris ingenii cardinalium, comprobatione, commendantur. Iisdemque literis Perronius testatur pontificem maximum, Paulum quinnum, opus ad censuram deposcentibus edixisse, viderent ne sententia sua parum vel operis vel auctoris virtutes intellexisse arguerentur. Senatus Patiensis consultum Romanis censoribus displicuit eo capite, quo sententia pericidae damnatur, negantis Henricum post repudiatam haeresein ab episcopo ad Christianam communionem admissam, recte dici in ecclesia fuisse, priusquam ab Romano pontifice reciperetur. Anno tamen proximo, repetita corundem scriptorum censura, ceteris indiculo novo comprehensis, senatus consulti memio penitus † omissa. In Marianae censura, perspicaciores causam a colore distinguunt; et colorem quidem fuisse notant quod in illo de immortalitate, Lololitarum, in quorum erat sodalitate, sententiam adversus Dominicanos de divino efficaci auxilio tueratur; tanquam id, ille coram pontifice pendente, non licuerit: causam vero, quia contra Baronium Jacobi apostoli majoris in Hispaniam adventum statuerit; quasi a Baronio, monarchiae Romanae vindice, dissentire sit nefas. Ab istis quasi domesticis colonica quaedam nostratia prospiciamus.

† CAMPLANIO Franciae Canadeus incolae in Galliam post triennium reverso, † Montius expeditionis auctor ex his quae inibi gesta vel explorata fuerant conjecturam fecit processum olim felicioris, si, redintegrata coloniae deductione, sedes haud infeliciter postas instaurato comiteatui firmaret: dignum viro forti consilium, si digna rege munificentia propagandi Christianissimi nominis ergo sustentaretur. Sed totius imperantis

INTERPR. * *le prince de Condé.* † *Henry de Montmorency comte de France.* † *le duc de Vendôme.* † *l'Évêque d'Albi de Bourges.* † *de Lorraine duc de Mercœur.* † *de Luxembourg duc de Mercœur.* † *de Lavi duc de Ventadour.* † *de la Rochefoucauld.* † *Arrest du parlement de Paris contre Jean Chastel.* † *Davy de Perren.* † *les cardinaux d'Aquaviva, Vissani, et Santo-Jure.* † *de Champlain.* † *de Mire.*

impensae penus diploma fuit indulti Montio privilegii, ne quis anni spatio absque permissu ejus ullarum rerum, praefertimque pellium, commercia cum Barbaris exerceat: ita non coloniae Galliae ducem, sed transmarinae mercis inhibentem, armavimus. Montius igitur, instructis navibus duabus, legatos suos dicit *Pongraveum et Camplanium: illum exportandis asportandisque mercimoniis, hunc castellis per novas regiones hyemandi causa constituendis, praefecit. Pongraveus Nonis Aprilibus ^bHonfioio solvit: Camplanus Idibus. Hic, ^cpromontorio Bretonum, ^dSanpaulina, ^ePertusa et Caspeana insulis praeternavigatis, tertio Nonas Junias ^fTadussacum appulit: quo Pongraveus etiam paucis ante diebus appulerat. Illic portus exiguis instar ansulae ^gSaguenaci fluminis ostio praetenditur, maritimi aestus velocitate, et nonnunquam ventorum impetu ac frigoris inclementia, saevus. Gemino coenu mare excipit: alteri nomen ^hAlandano primum, postea Sam-Mathaeo, Euro-Asticum versus; alterum, oppositum Coro, vexati periculis nautae ⁱPandiabolon dixerunt. Montiosa regio, nisi qua rarae soli planities arctosi sapino betullaque sylvestunt. Fluminis alveus ubique latissimus, alicubi vero ad semilucum expanditur; altitudine unarum trecentarum, atque etiam alicubi quadringentarum. Ab indigenis acceptum refert Camplanus, leucas ab Tadussaco circiter quinquaginta adverso Coro navigantibus oblatere ruinam fluminis ab rupe altissima praecipitantis; eaque superata ulteriores octo, dein, iter unius diei progressis, alias decem: lembo ad haec impedimenta habiles parari betullaceis corticibus fabrefactos, ut suum quique humeris ferre in ardua nitens facile possit: tum per lacum tridul navigationem patere: in summo lacu tria fluminis ostia conspici, populos fetino ritu vagos, quibuscum Tadussacenses barbari acceptas a nostris merces fibrorum, castorum, luparum, martiumque pellibus permutant: supra hos vasti maris initia cerni, oceano terras illac septentrionales irruente. Consilium navigandi Saguenaci Camplanus ceperat; ^kvacuum, cognito rem barbaris suis minus gratam fore, ablitit, austrumque versus ^lLaurentiani fluminis litore septentrionali ^mLeporariam insulam, ⁿDelfini et Aquilae promontoria, ^oCorylorum insulam, et ^pTempestuosum praetervectus, Aurelianam attigit. Inde v Nonas Julias ^qQuebecum delatus est, leucis ab Tadussaco ferme triginta. Ab Tempestuoso, quod est in aestuario Laurentiano promontorium, fluminis aqua saluginem recurrentis aestus diluere incipit; at ibidem vento vel levissimo quasi tempestatem parturiens intumescit. Littora deinceps et tota regio mortalium commoditatibus aptissima. Aurelianse adhaerunt aliae minores insulae, peramoenae et fertiles: ipsa ad sex leucas extenditur, lata leucam aut sesqui; nemorum pratorumque hilaritate, qua septentrionem respicit, gratissima; verum impulsu, ob frequentia mediis fluctibus saxa, difficilis ac periculosa. Quebeco lustrato, Camplanus, lucum annosis nubicibus opacum habitationi commodum nactus, operas expedire iussit, quae vel aedificando vel agris colendis necessaria viderentur. Ipse moribus Tadussacensium pernoscendis animum adiecit; et quaedam sibi comperta tradidit, non indigna quae hic reddantur. Ingenio sunt dociles, sed in ultionem perfido et mendaci. Numen quique animo suo prout concepit invocant, absque ullo adhuc coetu aut ritu. Ariolos quosdam silvicolae Pillotosos nuncupant, Deorumque colloquio sui credunt; monentibus summa fide parent. Quae in somnis vident vera esse putant, nocturnisque terroribus saepissime agantur incassum. Corporis bene compati viribus pollent; pellibus amictiuntur. Medio Septembri eas in litore ponunt anguillarum captrurae: hanc sibi annonam condunt, cetera improvidi, quum

INTERPR. * *de Pongrave, et de Champlain.* ^b *Honfleur.* ^c *cap Breton.* ^d *l'île de S. Paul.* ^e *l'île de Pertuis, et de Gaspé.* ^f *Tadussac.* ^g *Saguenay.* ^h *pointe S. Mathieu, ou aux Anchois.* ⁱ *pointe de tous les diables.* ^k *l'île de S. Laurent.* ^l *l'île aux Lièvres.* ^m *les caps Dauphin, et de l'Église.* ⁿ *île aux Canadiers.* ^o *cap de Tournement.* ^p *l'île d'Orléans.* ^q *Quebec.*

quam fiat nihilominus voraces. Consumpris anguillis, venatione per altissimas nives deficiente, saxatilibus conchis aegre victitant. Est autem barbaris per nivosas quoque voragines incedendi solertia: nam ligneos amplitudine ripedati circulos reticulatos pedibus utrinque advinciunt firmis habentibus; ita vestigiorum planicie latissima suffulti gradiuntur immerfabiles, nivibus, ut fas est credere, gelu paulum adstrictis. Foeminae nihil deformes, nisi quod olivacei coloris succo sibi cutem insciant. Puellae annum circa decimum quinquaginta quatuor sibi cordi fuerint amatores admittunt in venerem: unaquaeque suos experta uni se conjugem addicir, fidem dat; violatam maritus atrociter exsequitur. Steriles, tanquam res nihili, derelinquuntur impune. Circa defunctos haec illis cura. In effosam humum sagittas, arcus, hastilia, vestes, et huiusmodi alia conjiciunt; his cadaver imponunt, humo tegunt, et lignorum struem superaggerunt: in medio palum erigunt fastigio miniato. Sciunt animas immortales, atque in alias oras ad amicos et parentes jam sanctos migrare. Ad fortium virorum tumultus ter quorannis hymnos, choreas, et convivia frequentant. Bellum adversus Irocosios gerunt implacabile, ob acceptas ab iis per amicitiae speciem injurias. Itaque ultionis desiderio nostrorum vires in excidium gentis invisae implorabant; sub initium proximi veris in hostem iuri. Verum a Febuario ad medium Aprilem ex viginti octo Campanii comitibus decubuerunt octodecim, perire decem, morbis, ut ipse arbitratur, regioni peculiaribus; dysenteria quinque; inoffensa per reliquum anni tempus saluberrare. Pongraveus interea ad Montem in Galliam quum venisset, advectus in compede aliquot ex Campanianis, qui Vaeconum piratarum instigare ad Taduissaci portum adversus Campanium et ceteros Monti legatos conjurasse dicebantur, explicato negotio, Taduissacum redierat; cum exigua quidem manu sed recenti. Hoc subsidio recreatus Campanius Taduissacensibus amicis adversus Irocosios auxilia pollicetur, occasione belli regionem ubertate soli commendatissimam exploraturus. Lectis igitur ex suis et Pongravei copiosis hominibus viginti, scapham Quebecano portu solvit xiv Kalendas Quintileis, barbaris quoque lembos corticos adremiganibus, adverso Laurentiano, in horas gratiore, nisi quod assidue conto praetentandum iter, ne saxis latentibus navigia subvertantur. Influunt in maximum flumen innumeri passim lembis tantum navigabiles rivuli, arvis adjacentibus crebro flexu jucundissime rigatis. Supra S. Crucis promontorium et Mariannum fluvium ad Eligianam insulam, viginti quatuor a Quebeco leucis, conspexere nostri casus Barbarorum complures. Ochategini erant et Algamequini Irocosios contermini. Evocati ad colloquium duces Irochetus et Ochateginus, pone stantibus summo silentio ceteris, Campanium rogant, auxilia, quae ante lunas decem, sic tempora discernunt, Irocheti filio promiserit, adversus vicinos serar superbia truculentiore intolerabiles: hoc se orarum venisse; impetrato, omnia sua in potestate Campanii fore. Ad haec Campanius, probe se meminisse quae sit pollicitus, et plura etiam libentissime praestitutam: argumentum fidei suae esse quod in expeditionem cum Taduissacensibus ultro processerit; monstrarent vias in hostem, et periculum facerent non poenitendae societatis. Tunc Barbari gratias acclamant hilares, ac de more tripudiant: accedunt, intuentur arma, vestes, et alia non visa prius, miranturque ut coelo delapsa. Campanius iter insilium pergit, Barbarico exercitu prosequente. Homines erant fere trecenti, armati sagittis et arcu. Dies aliquot proceci, Petracum ad lacum pervenere pisculentissimum; exin ad insulas quam plurimas ubertate amoena spectabiles. Ab utraque autem fluminis ripa plagae nemorum, pratorum, agrorumque vastissimae. Enavigatis insulis haesere biduum circa ostia fluminis Irocosiorum, venatione, aucupio, piscatione

sibi

INTERPR. * Trogonis. * de Champlain. * de Pongrave. * du Mont. * Taduissaci.
† pointe de S. Crucis. ‡ la rivière S. Marie. § S. Elie. ¶ Ochategini, & Algamequini. † Iro-
quet, & Ochategini.

sibi quae jucunda aut necessaria videbantur condentes naviculis. Inde leactis emensi circiter quindecim, torrentem fenere inexistibilem remis contique. Excessione igitur facta, * Camplanus, manere iussit qui scapham custodirent, Barbaris lembunculos suos bajulantibus sit comes : pedibusque iter ingressi in summum torrentem omnes evadunt. Continuo navigia flumini, seque navigiis, reddunt. Triduo post intravere lacum spatiosissimum, peramoenis insulis distinctum. * Irocosiorum ea regio est, circumaque ad invidiam fertilis et laeta. Pisce lacus abundat; interque praecipuos cosarorius capitur, lucio nostrae non absimilis, longitudine interdum decempedali, squamis praeduris, rostro porcino, ordine dentium duplici : praedo sub aquis asperimus, sed et solers avium capreor; quandoque inter cannicia juncinave potredus caput exerit, discluso paululum rostro quietus : adsiliunt aves, truncum esse rase; quod simul fensit, compressa rostri forcipe, incautas attrahit pedibus, mersaque devorat. Camplanus et foederati Barbari, continuata per lacum navigatione, postquam se proxime ab hostibus abesse sentiebant, omnia cautius agere, nec nisi noctu promovere, interdum subter opaca sylvarum quiescere, Barbaris interim vaticinia crebro concipientibus; hoc nimirum ritu. Casam, paxillis aliquot in orbem defixis, centunculo superjecto concinnatam, * Piliotus subit nudus : procumbit in faciem, immurmurat carmen inconditum : mox erigit sese, ac tantopere torquet, ut sudore totus persuas. Barbari circumfidentes humi de suis hostibus quae speranda vel metuenda sibi sint sciantur, proque oraculis impostorum commenta referunt. Inde advocata concione dux imaginem describit aciei, dispositis in area pro numero militum paxillis; et quo loco quemque pugnare velit significat. Ordinem monstratum singuli attente considerant, atque inter sese aliquoties experiantur an meminerint : dein peritissime servant. Quarto Kalendas Sextilis multa jam nocte nostris per lacum tacite repentibus, obviam contra stetit Irocosiorum exercitus. Vociferatio utrinque maxima : nostri jundis alto lacu navigiis pernoctare. Interea, lembis ad litus applicatis, Irocosii concacae arborum castra muniunt diligenter. Camplanus cum prima luce, religatis ad transversum longurium naviculis, militem exposuit : confestimque Barbari foederati notos ordines tenuere, celato post principia Camplanio, quo terribilior hostibus appareret improvisus. Nec fessellit opinio : hostes castris exeunt : tres apice plumbo conspiciui duces, segmentis corticis lana gossampina intertextis thoracati, militibus praeerant ducentis. Nostris contra procurant alacres, et paene ad telli iactum convenerant; quum, didacta suble aele, prodit Camplanus galea loticaque fulgentibus insignis. Hostes miraculo percussi resistere tantisper. Quam tela minantur, Camplanus musqueto glandibus quatuor gravido ignem admovent : cadunt isti duces duo; tertius gravissime fauciatur. Aliquot et suis Camplanus proximum nemus clam subire iusserat, pugnaque incalcescente hostium latera ferire. Irocosios igitur, machinae ignem summumque sonitu horifico vomentis ictu primo interfectis momento ducibus attonitos, alter machinae confimilis ictus ex obliquo nemore fulminans in fugam dispulit. Fugientium plerique, antequam sylvae latebras intrarent, Barbaris foederatis incumbentibus, caesi. Capti aliquot, diris cruciatibus interempti : pauci evasere. Tadussacenses caesorum capita lembis praefixa, gratum suis uxoribus ludibrium, servavere. His gestis Camplanus * Quaecumque repetit : mox * Tadussacum, imposito arci Quaecanase Petro / Calvinio Deppenfi. Kalendis Septembribus Tadussaco solvit : tercio Eidus Octobris Honflorio receptus est.

INTERPR. * de Champlain. * de Trepas. * le Piliotus ou Officier pretendu divin. * Quibus, * Tadussac. * le capitaine Pierre Chauvin de Dierpe.

NIC. RIGALTII DE REBUS GALLIAE

LIBER TERTIUS.

CIDICIX.
HENRICUS IV.

UB id fere temporis, quo inducias in Belgio factas rex ad
 • Blandi-fonem accepit, allatus est nuncius Joannem
 Guillelmum ducem ^b Juliacensem à venatione in mos-
 bum incidisse, eoque post paucos dies exstinctum, rem
 non leves motus excitaturam. Is, praeter Juliacum,
 • Clivias quoque et Bergam ducatus, Markam, Raven-
 stenum et Ravensburgum, comitatus possidebat, Imperii
 Caesaris feuda inter ^d Mosam et Visurgim, complurium
 principum, sed in primis archiducum Flandriae Ordini-
 numque Hollandicorum, ditionibus contermina; regiones amplas urbibus et fir-
 et populo munitis celebres, agri fertilitate circumpositis invidendas. Ea vero feuda im-
 perialibus edictis uniri placuerat, addito, ne unquam dividerentur: sic tamen uti ea
 ipsa, duce sine masculis decedente, ad filias; si filiae nullae superessent, ad earum
 filios deferrentur. Itaque, duce sine liberis mortuo, magna controversia fuit ad
 quem hereditas jure perveniret. Quatuor habuerat sorores; Mariam Helionoram,
 • Alberti Friderici Brandeburgici ^a Borussiae ducis uxorem, anno superiore defunctam;
 Annam, Philippi Ludovici ^c Bavaricae familiae principibus comitis Palatini ^f Neo-
 burgici; Magdalenam, Joannis comitis Palatini ^e Bipontini Philippi Ludovici fratris;
 Sibyllam, Caroli Austriaci marchionis ^b Burgaviensis Ferdinandi Austriae archiducis
 filii. Anna Joannis Guillelmi ex Maria sorore neptis, quasi matrem repraesentaret,
 Ernestum marchionem Brandeburgicum filium suum ostentabat, eumque ex lege
 imperiali heredem esse aiebat. Contra dicebat Anna Philippi Ludovici vidua, ducis
 et ipsa Joannis Guillelmi soror; oppositoque Wolfango Guillelmo Neoburgico
 filio suo, sororem in eadem hereditate filia sororis propinquo rem potioris esse
 esse adferebat; neque ullum heic dari in linea collateralis repraesentationis locum,
 Bipontinus et Burgaviensis edictorum quoque imperialium verba pro se quisque alle-
 gabant: his enim filias superstitibus omnes simul vocari; harum tertiam sesc quartam-
 que in matrimonio habere. At Carolus ⁱ Clivius Niverni dux et Robertus ^h Mar-
 kus Molevrieti comes, spreto Imperiali unionis edicto, Markam hic, Clivias illic,
 ad se pertinere contendebant: non superesse alios qui familiae nomen et insignia
 prae se ferant. Saxoniae principes rerum hereditariarum conditionem qualitate-
 que urgebant: feuda esse Imperii masculina, et jampridem Friderici imperatoris di-
 plomae Alberto Saxoniae principi in omnem casum, quo ea post mortem ducis
 Guillelmi vacare contingeret, concessa: id Friderici beneficium a Maximiliano Cae-
 sare eidem Alberto, et masculis ab eo descendebus, firmatum; proindeque, Guil-
 lelmo sine masculis mortuo, conditionem exstitisse, cui non possit ulla temporis diu-
 turnitate praescribi. Verum adversus Saxonem verba ipsa Friderici, et sequentium
 Caesarum edicta, replicabantur: nec usquam Juliacum ceterave feuda masculina duci;
 neque defuncto Guillelmo quenquam ^c Saxonica familia successisse; verum Mariam
 ipsius

INTERPR. ^a Fœderatissimum. ^b de Juliers. ^c Les ducs de Clèves et de Berg, et les comtes de la
 March, Ravensberg, et Ravensburg. ^d la Moselle, et le Wêser. ^e de Prusse. ^f de Neubourg. ^g le duc de
 Deux Ponts. ^h de Burgau. ⁱ de Comtes de Clèves ducs de Nevers. ^k de la March comte de Alander-
 tuer.

ipſius Guillelmi filiam, Joannis Civili uxorem, Joannis Guillelmi aviam: hoc jure per annos c et amplius in Guillelmi familia ſteſſe ſeuda, ſcientibus Saxoniae principibus, neque contra quicumque dicentibus: longi temporis uſum etiam ambigua juris interpretatione eſſe, quavis ſubellitate fortidorem. Aliis argumentis ceteri quoque invicem ſubmovebantur, quae heic explicari in rem eſſe non cenſeo, quum ad arma partes ſerint, non ad judicem arbitrumve: quid enim? quum iſti in rem ſuam licem vertunt. Caefar imperii jure diſceptationis arbitrium ſibi vindicabat, ut ſeuda lite pendente manu ſequeſtra regerentur. Nec abnuſuit ita juſ fuiſſe, niſi graves ſuſpicionum cauſae ſucclamarent, aut litem aeternam fore, aut arbitrum ſibi rem controverſam adjudicaturum: qui metus Brandeburgicum, Neoburgicumque, (harum partium jura vulgo praevalabant) impulit, ut viribus ſociatis auxilia ſibi murua ferrent. Itaque, auctore ac ſuaſore Mauritio Haſſiae Landgravo, ^a Dortmundam conveniunt; communicatiſque conſiliis jura ſua inter ſe non armorum periculo, ſed amicorum judicio, diſputanda ac definienda in proximam opportunitatem ſervant: ſe tamen ut propterea nemini contendendum praedjudicatum, aut Caefarem majestatem ullatenus imminutam, velint. Conſeſſumque ad poſſeſſionem feudorum communiter occupandam ^b Duſſeldorpium ſe conferunt, urbem trans Rhenum Bergani ducatus caput; ubi comitia rebus Juliaceſibus ordinandis habebantur. Duſſeldorpio recepti, magiſtratum potentiorumque majore parte conſentientibus, ſummam rerum et principum poſſidentium titulos adipiſcuntur. Major in ditionibus Ciſthenanis diſſicultas: nam, Juliaco clam ab Caefareum partium factioſis inter comitia Duſſeldorpienſia occupato, Caefar ipſe Leopoldum Auſtriacum gentilem ſuum continuo tranſmiſſum praefecerat, qui vice imperiali cuncta regeret quae deſuncti dueis fuiſſe dicentur. Is primo quidem mandata Caefaris, quibus commiſſa ſibi poteſtas ampliſſima continebatur, propoſuit, ſub edito, ne quis principum partibus ſavere aut ſacramentum dicere vellet: ſi quis adverſus ea ſeciſſet, indigenae bonis, ceteri vita, privarentur. Mox, quaſi ex jure manu conſertum veniſſet, cuncta in ſpeciem placide elementer atque ex ordine agere inſtituit: interea vero praediciariorum animos tentare; arces incautus cuſtoditas invadere; milite, annona, machinis, firmare. Quum paſſim obliſſeretur, venit a Caefare novum atque acerbius mandatum, quo principes violatae majestatis crimine arguuntur, magiſtratus, duces, milites ab eorum ſignis abſcedere jubentur; poenam proſcriptionis, bannum Imperii dicunt, commiſſuri niſi parcant. Exin aperte omnia utrinque in bellum ruere. Caefarem cunctoſque domus Auſtriacae principes ea cogitatio tenuit, qualis ad nos rumor iſtiusmodi rerum perveniret; etenim fore, ut quam ſe rex in partem moveret, eo momento belli fortuna impelleretur. Itaque primi cetera vicinaria jure officioque archiduces Flandriae Joannem ^c Richardorum, mox et Caefar ipſe Joannem Georgium ^d Zollerni comitem, ad regem mittunt; qui occupatum a Leopoldo ^e Juliacum non alia mente fuiſſe tradere, quam ut ſeuda inter plures ambigua tantisper, dum legitimus vaſſallus judicio rite perſado conſtitueretur, dominica Caefaris manu lege feudali gubernentur: vim ullam praedjudiciumve ullum eniquam fieri Caefarem nolle. Verum id agi minime perſuaſerunt Henrico, facis intelligenti Auſtriacorum conſilia ſemper co tendere, ut opportunitate ſuadente fines ſuos quam latiffime proferant, et gentis ſuperbae potentiam merito ceteris inviſam. Cauſam tamen egerunt, cognofcente quaſi pro tribunali Petro ^f Janino. Egerunt et ſuam comites ^g Solmenſes, ceterique principum poſſidentium legati, orantes ſupplices adverſus injuſta Caefaris arma, per imaginariam ſequeſtrandi neceſſitatem in avitas vaſſallorum ſuorum poſſeſſiones inverecunde graſſantis: paſſis

Dortmundanis

INTERPR. ^a Dortmund. ^b Duſſeldorp. ^c Richardet. ^d de Hohenzollern. ^e Julieri. ^f de Salm.

CICLO IX.
HENRICUS IV.

Dortmundanis neminem contententium refragari; itaque, concordibus partium studiis, inane esse ac supervacuum sequestri munus: et se statim ab excessu Joannis Guillelmi rerum hereditiarum possessionem cepisse non vi, non clam, sed votis provincialium ferentibus, publica laetitia comprobantibus: denique in universa re Juliacensi nihil esse turbatum, nisi quod irruptione temeraria fecit Leopoldus; abducat copias, et omnia esse in tranquillo. Rex animo pridem bellum adversus Austriacos Germanicum Italicumque conceperat, certus veteres injurias ulcisci, et latius evagantem dominandi cupidinem coercere; consilium ceteris principibus gratissimo. Expeditionem Italicam Sabaudus, ut jam indicavimus, aperuerat: Germanicam gratiae principibus bene de re Gallica meritis referendae fides ciere videbatur; etiam Brandeburgici Bavarique regem postremis adversus Austriacos bellis strenue juverant. Igitur, accepti beneficii memor, amicorum periculum ad se pertinere dixit; et auxilia pollicitus legatos dimisit. Mox in Campaniae limite copias aliquot ostentari jubet, et famam ubique spargi se principum possidentium causas favitorem, Austriaci contra furore mutante principes territare, emissariis ingredientibus, Gallorum arma non auxilium ferendum sed praedae faciendae parari: venturos per amicitiae speciem dominos aspernari. Atque haec quidem apud Juliacenses: ad externos autem nutare ambos principes, nec bene ipsis inter se convenire; et jam alterum Caesari reconciliatum, alterum mox a suis desertum iri, Caesarem iratum non sustinentibus. Non pauci sermonibus istis adiciebantur; rex nulla re magis quam quod principes sentiebat nonnihil tepidos et suspicaces, quodque ipsi Germanico more multiplicium legationum comitiorumque ambagibus rei bene gerendae tempus plerumque amitterent; ea jam culpa^b Juliaco multati. Segnius igitur auxilia promovebat, ne festinatione ipsa mendacium et suspicio praedae adfectatae firmaretur; neve traditis auxiliis imparati principes uti nescirent, eventu inutilli pudendoque. Jam aliquid de ipsorum viribus animisque^c Vaubecarius, et subinde^d Bongarsius, retulerant; aliquid Joannes^e Hotomannus Villerius, nuper ad eos missus, per literas momebat. Quaedam etiam patefecerant ab ipsis principibus missi Georgius et Fridericus comites Solmeneses, et Hippolytus Collisius; praecipue vero Christianus princeps^f Anhaltinus. Tamen, ut penitus rimaretur quid rebus eorum constantiae firmitatisque subesset, et quam tuam consilia sua consiliis alienis imponeret, Bongarsium de novo misit, adjuncto Stephano Sancerthetino, qui singula proprius inspicere. Horum literis certior factus fulgore sui nominis evanuisse nebulas Hispanis artibus affusus, ac principes jam Gallicis auxiliis fidentiores generosa coepisse capere consilia, cum iisque proceres Germaniae non paucos, urbes etiam Argentoratum, Nurembergam, Ulmam, alias complures designasse legatos, ac propediem, una cum electoribus Palatino et Brandeburgico aliisque Germanis principibus, Hallam in Suevia conveniuros, ad finem omnia deinceps liberalius explicare constituit, et longe majora pollicitis. Atque, ut honorificentius ageret, legationem adornavit, missis cum amplissimis mandatis Joanne^g Thamerio Boslizio. Is interfuit Hallensi conventui; acceptaque electorum, principum, urbiumque sociarum fide, regis fidem obtinuit. Foederis autem leges haec fuere: Legato stipulante regem auxilium missurum tot millia bellantium, tantum etiam machinarum muralium campetriumque et armamenti, quot quantumque ipsi principes possidentes et foederati confecerant; principes possidentes sponderunt, se peditem millia quatuor, equites mille et ducentos, machinas murales quindecim, campetres sex; foederati totidem peditem millia, equites mille, in armis habituros, partem medio Martio proximo, reliqua medio Aprili; et, quamdiu

INTERPR. ^a de Dortmund. ^b Juliers. ^c le comte de Vaubecourt. ^d de Bongars. ^e Hotomannus de Villiers. ^f d'Anhalt. ^g de Thamerio Sr. de Boslizio.

quandiu rerum Juliacenſium ſecuritas poſtulat, etiam adverſus Caſares proſcrip-
tiones, et mandata, qualiſcunque ea fuerint, perſtituros. Quum legatus intuliſſet,
Aultriacos fortean per haec ab rege contra Caſarem auxilia pacem * Vervini ſaltim
violari cauſantes, etſi cavillatorie, tamen aliquid in regni limite auſuros; ſubjece-
runt, arma ab Caſare in Palatinos et Brandeburgicos principes ea pace comprehen-
ſos iniuſte ſumpta, proinde regem adverſus Caſarem, qui pacem prior raperit, iure
ſuppetias ſetre foederatis: ſi quid idcirco Hiſpani in Gallia tentaverint, regi ad com-
peſcendam temeritatem abunde eſſe virium propriarum; tamen eo caſu paratiſſimas
fore principum copias, peditum millia quatuor, equites mille. Legatus viciliſſim
promiſit, regem principibus ^b Juliacenſibus et foederatis, ſi quid adverſus eos ab
Aultriacis ob iſtud ^c Hallenſe foedus moveatur, millia peditum octo, equitum duo
millia, tranſditarum. Adjecit, regem magnopere velle Catholicis in ditione Julla-
cenſi, Cliviſi, ceteriſque adperrinentibus pleniſſimam Catholicae religionis colendae
libertatem concedi: ac deſum petere ne ſe inconſulto, neve invito, principes
foederati a foedere ullam ob cauſam diſcedant. Quum ad omnia regis deſideria reſpon-
ſum eſſet, paſta conventa ſignare legatus, Joannes comes Palatinus Rheni dux
^d Bipontinus Friderici electoris Palatini nomine, Philippus Ludovicus Neuburgicus
comes Palatinus Rheni, Joannes comes Palatinus, Joannes Fridericus marchio Ba-
denſis, ^e Joſephus Erneſtus marchio Brandeburgicus ſuo et fratris ^f Culembacenſis
nomine, Joannes Fridericus dux Wirtembergicus, Chriſtianus princeps ^g Anhaltinus,
Wolfgangus Gulielmus comes Palatinus Rheni. Inter paſta condenda dux Wirtem-
bergicus ſuo ſibi proſpexit, ut, quando ab ſuo ^h Montis-Pelieardi comitatu longius
abſeſſe cogeretur, ſi qua vis hoſtilis immineret, ejus protegendae curam rex ſuſciperet;
exceptis tamen ſeodis, quorum ratione inter comitis Burgundiae vaſſallos cenſetur.
Atque hoc teſtatum eſſe voluit, nullo adverſus eum auxilio foederatos juvaturum.
Paſtorum exemplar quam citiſſime ad regem perſecti curavit legatus: allata rex vi
Kal. Martias probavit confirmaviſſe. Mandatis etiam jubebar legatus haec mo-
nita dare principibus, res ſuas in tuto nunquam ſatis fore, niſi Caſarem Imperium
de Aultriacorum familia tandem exiret: non exiturum, donec Hiſpaniae rex et
Flandriae archiduces tot inibi locorum poſiti fuerint, unde et electores in ſuam
pacis poteſtatem habeant, et non ſolum in Juliacenſes aut Cliviſenſes, verum etiam
in foederatos et amicos odio foederis auxilique, impetum, quotiens libuerit, faciant:
viderent igitur, quorum eſt ea poteſtas, qua ratione commodiſſime alio tranſiret
Imperium: regem ad hoc ſtrenue ſe converſurum, et habere vires urbis quae ad
ⁱ Moſam Philippus et archiduces inſident, etiam inter ipſa belli Juliacenſis initia,
expugnandis; atque, ſi opus videbitur, aceturum Ordines Belgii foederatos: prae-
terea curaturum, uti et Magnae Britanniae regi, licet Saxonicae adſini, ac ſororio,
principum poſſidentium cauſa probetur. Ea familia duobus principibus ſtabat,
duce et electore. Ambo ſibi jus, quale ſupra diximus, in re litigioſa vindicabant,
atque in Caſares ſequeſtres incauta credulitate conſenſerant. Dein, quum id pa-
rari intellexiſſent ut perpetua ſequeſtratione legitimi heredes re ſua fraudarentur,
pedem reſerre, ac de jure ſuo cum principibus poſſidentibus arbitrio regis agere,
velle videbantur, ad eumque et ad Britannum legatos miſerant. Inceſſa regis man-
data ^k Thumerius exſequatur. Caſar et electores eccleſiaſtici, ac ceteri per Germa-
niam principes Catholici, quantas maximas poterant Leopoldo ſuo copias faciebant;
et haec Philippi opibus ſuſtentabantur. At Philippus diſſimulabat: quoque impenſum
Caſarem

INTERPR. * Vervini. ^b de Juliers. ^c de Halle. ^d de Deux-Fonts. ^e Joſephus Erneſtus mar-
quis de Brandeburg-Anſpach. ^f Chriſtianus marquis de Brandeburg Culmbach et Bareith. ^g d'Anhalt.
^h Montpelier. ⁱ la Moſe. ^j de Thunry Br. de Briffy.

CIDOCIX.
HENRICUS IV.

Caesarem instigaverat, eo studiosius regi per legatos significabat, paratissimum sese a rerum Juliacenſium cogitatione discedere, si par sententia regis animo fideret. Rex, cognito quid his artibus ageretur, legatos Philippo nunciare jubet, Henricum non cum esse qui iusto lapide brachium pulchre condar, et jecisse neget: scire quid archiduces, quid Philippus, quid Caesar, decreverint: se quoque decrevisse principibus amicis ac foederatis, ad rerum suarum possessionem fortiter retinendam, opitulari.

PARTe alia Sabaudiae dux propositas anno superiore nuptias expeditionemque Italicam reponebat, et nuptias quidem Henricus Elisabethae filiarum suarum nata majoris cum principe ^a Subalpino ducis majore filio gratas sibi fore ^b Jacobio legato declaraverat. Verum eo pignore ceteros simul filios Franciae coronae obligari par esse arbitrabatur: itaque urgebat intentius, quod Philippum sciret Subalpinum quoque principem sibi generum optasse, ac posthabita adfinitatis Hispanae cordolo in hanc cogitationem incumbere, ut ducis charitates divelleret, proximumque nam Philibertum modis omnibus suum faceret, et jam tertium filium cardinalem ^c Montis-regalis archiepiscopatu donarum allexisset. Ergo Sabaudum Henricus, misso ex intimi concilii adfessoribus Claudio ^d Bullione, moneri praecipit, ne familiam suam distulsi pateretur inter duos reges saepe discordes: primogeniti principum securiorem fore, ceteris unam adfinitatem colensibus: daret igitur et hos Galliae: nec obsides aut captivos Hispano traderet, in quem bellum mox ineundum struat. Consilio dux haud cunctanter adquiescendum sibi esse judicavit, ne, si resistisset, affectus suos cum duobus potentissimis regibus dividere velle videretur, et inter eos medius haberet utrinque parata, quotiens alterutrum laessisset, rescindendae pacis instrumenta: quod, cessi prudentis tamen ambiguae mentis iudicium, expeditam per nuptiarum foedus belli una cum rege adversus Philippum in Italia gerendi societatem manifestissimae vanitatis arguisset. Eadem igitur sponſione, qua Subalpino suo Elisabetham accepit, filios suos ceteros Henrico reponiſit. Dos ab rege dicta quantum Henricus in Elisabethae suae dixerat; ab dace Sabauda hypobolon, quale Philippus Elisabethae, aut Philiberti ducis parens Margaritae Francisci ^e filiae. Destinata item ab rege ducis filiis beneficia, dignitates, officia decora principibus: interim pensiones singulis assignatae; Philiberto annua librarum Francicarum milia centum quinquaginta; cardinali sexaginta; Thomae nonaginta. Pacta haec summam ^f Augustae Taurinorum Eidibus Novembris, Bullione mandata regis peragente: accepta rex et rata esse voluit Lutetiae v Kal. Jan. sequentis, tabularum nuptialium solemnibus in adventum ^g Nemorosii ducis, ^h Lullini marchionis, Jacobii et ⁱ Gasparis Purpurati, quos in eam rem dux procuratores propediem se missurum receperat, dilatis. Quae dum apparantur, expeditionis Italicae negotio procurando nova mandata dedit Henricus Francisco ^j Bonae Dignicrio et Bullioni. Iussi alter ambove cum Sabaudis sic agere, ut pro certo haberet regem adversus Austriacos pro Juliacenſibus amicis et foederatis fortem exercitum comparasse; eoque bello, quidquid Hispanienses vulgaverint, nihil adversus religionem Catholicam moveri: hoc tantum peti, ut regioni Juliacenſi, quam nullo jure Leopoldus occupavit, libertas reddatur; ceterisque principum foederatorum ditionibus, secundum Imperii Germanici leges, securitas constet: interea tamen, Philippo adversus ducem, invidia pastarum in Gallia nuptiarum ullove alio colore, quidpiam decernente, regem copius, opibus, amicis, quacunque demum vi possit, injuriam adini suo factam, uti si ea facta sibi esset, excuturum; neque passurum damnosam aut inutilem dici Sabaudiae Gallicam adfinitatem: non dubitare autem quin offensus ea conjunctione Philippus ex vicinis archibus

Sabaudiae
INTERPR. ^a de Piedmont. ^b de Jacob. ^c Montreal en Biele. ^d de Bullion, qui fortitudinis
des. fuerit fuit Louis XIII. ^e Turin. ^f Nemours. ^g Lullin. ^h le comte Parquet. ⁱ de Beves
de. de Lejguierres.

Sabaudiae limitem premas, occasione proxima perrupturus: proinde advertendum esse periculo; sc belli Mediolanensis consilia probare, et adjumenta validissima regie praebituram: jamque ad sumptus sepelisse aureorum millia duodecies centena: rei curam dedisse Diguierio militem lecturo, maxima parte Catholicum; aut si quos alios ipse item haud Catholicus sub signis habeat, nihil tamen commissurum quod offendiculo damnove esse queat Catholicis, et regi satis ideo cautum: rem vero bene absque illo geri non posse: de cetero regem, etsi praecipue futurae sint ab ipso vires, nihilominus, si quid ex agro Mediolanensi victricibus armis subigi detur, id qualecunque fuerit ducis ut lucro cedat consentire, nisi quid inter Venetos et Rhacros aliove auxiliares dividendum pacificandae viciniae gratia videatur; hosce enim, quum primum aliquid prospere reatum audierint, signa regia sequuntur: sed, priusquam universae regis copiae transcant Alpes, videndum sedulo ne securitas earum salusque ex aliena fide tota pendat: ideo regem ob instabilem rerum humanarum naturam aequum censere, ^a Pinarolium urbem arcemque potellari alicuius ex ducibus Gallis, religione Catholici, tradi, quo illae se ad incerta bellorum recipiant. Jussi mandatis iidem ^b Diguierius et Bulio, rebus ita serenitibus, ducis animum tentare, an parva demum bello feliciter procedente victoria, posteaquam se ^c Mediolani dominum sic fecerit, ut victoris imperium populus detestare nolit nequeave, tum pro maximis belli sumptibus Sabaudiae ducatu regi cedere vellet, aut, si id gravius videretur, ^d Montisfeliiani arcem regio praefidio subdere. Nuptiarum quoque mentio reperita; nam ^e Subalpinus de transmittenda sperata interpellaverat, et Philiberto suo parens ducis ^f Carnutum dignitatem ab rege petierat. Datamque responsam, Elisabetham adhuc tenellam, nuptiis imparem in pubertatis tempus sub coelo Gallico ratiis educari; interea patrum solennia celebrari posse: Carnutum ducis nomen et ritulos Philiberto concedi. Acceptis mandatis Diguierius de Pinarolio regem monuit, frustra pecti, quum necessitate cogente vel ab invitis extorqueri facile possit: at longe utilius provideri castella quaedam ^g Ticino et Pado imposita, transire militi receperuntque pro variis casibus praebitura. Cetera dehinc mandatorum studiose utrinque consiciebantur.

Et enim rex Germanicae simul Italicaeque expeditioni vehementer instabat, injuria recenti exstimulatus, ob receptum Mediolano Henricum Borbonium Condell principem, regii sanguinis agnatorum extra legitimos filios primum. Is uxorem paucis ante mensibus ^h Car. Margaritam Momorantiam, venustatis spectatissimae virginem, duxerat: et mores aulæ tunc erant vagis amoribus indulgere. Itaque principi juvenilibus credulo facile persuasum suis gaudia sua mos interceptum iri; et jam nuncios et epistolæ cupidinis interpretes, et formas artesque varias, et amantorem ipsam, cui resistere non liceret, inde aulicorum fabulas et summam sui contemptum, audire et videre sibi videbatur: dissimulare ac pati non didicerat: ad hæc ⁱ Bethunac Sullii, supremi arcæ regiae dispensatoris, acerbe ac fastidiosè in primum principem, rege non improbante, dicta factaque, inopem consilii paene ad extrema egerant. Anxius animus saluti sibi fore credidit, quod erat desperationi proximum, et se et causam tanti mali conjugem non aula solum sed et regno abducere: periculum vero satis opportunum ^j Bruxellis apud ^k Arasionensem fororum suum, tutam illuc novae nuptiae sedem, et moram minus suspectam regi. Itaque ab Lutetia ^l Muretum ad uxorem profectus, paratam sequi quum reperisset, die preterdino cum ea curru vectus, continuato per noctem itinere, regno clam rege excessit.

Tum

INTERPR. ^a les Grisons. ^b Pignoral. ^c les Srs. de Lesdigueres, et de Ballice. ^d Milan. ^e Montmelian. ^f le prince de Carnarvon. ^g Chartres. ^h le Tém, et le Pa. ⁱ Charlotte Marguerite de Montmorency. ^j Maximilien de Bethune duc de Sully surintendant des finances. ^k Bruxelles. ^l Philippe Guillaume de Noisy prince d'Orange. ^m Muret.

CIDCIX. Tum Castellione primum, inde Landrecii ditionis archiducalis urbe, subfistit. Audita professione rex graviter commotus Jacobum Augustum Thuanum, quem inter Condae amicos praeceptum esse noverat, accessi jubet, scitaturque quid ipse, quid ^b Faber, quem erudiendae Condae adolescentiae admovebat, de consilio tam praecipiti sciret aut sentiret. Negavit Thuanus se consilii participem fuisse: eorum arbitrarî non mala mente Condaeum abisse; ac, si Bruxellas petat, mansurum apud Atrasionensem, nec ausurum quidquam aut regi molitum aut regio sanguini indecorum: discessum vero tam fuisse improvisum suis, ut ipse Faber abîntem lachrimis prosequi non cessaret, et veris. Rex, ut Fabrum lachrimas fudisse audivit, quem luscum esse sciebat, indignationem joco adumbrans, eertum sibi esse dixit,

CIDCX.

quidquid ille plorasset, uno tantum oculo plorasse; Thuanumque dimisit. Interea Condae per Brabantias iter facienti, archiduces, tali tamque subito hospite oppressi, nondum explorata professionis causa, per ^c Croium Araschoti ducem nunciari jubent, ut intra triduum ditione archiducali abfisteret. Paruit Condaeus, et Ubios ^d Coloniam versus iter flexit, conjuge tamen Bruxellas ad Atrasionensem missa. Post paulo, Spinola, seu innata comitate, seu magis Hispanienfi consilio admonitus, Condaeum maximis honoribus benevolentiaeque officiis aggreditur; impetrato etiam ab archiducibus ut Bruxellis una cum conjuge moraretur. Ergo deductum in urbem invitavit ad coenam magnifico apparatu, impensis tribus aureorum millibus. Inde novae Condae ambages, nova fugae discrimina. Rex per Annibalem ^e Estracum Caevrae marchionem, ad archiduces legatum, remitti Condaeum postulavit, pollicitus veniam et gratiae pristinæ locum. Responderunt archiduces, fidem se hospiti datam fallere non posse; sed consilium libenter daturus, ut regi veniam ultro facienti pareat. Atque id quidem illi in speciem praestiterunt. Quum amplius caveri sibi Condaeus posceret, legatus, adhibitis secum Marth. ^f Brulatio Bernio, Ph. Longotalio Manicampio, et Car. Albaspinæo Preaulio, regis verbis Condae in Galliam ut continuo redeat edicit; ni faciat, poenam perduellionis et laesae maiestatis obnoxiat. Condaeus, impetrato obnunciationis exemplo, responsum perscribit; se regi semper obediensissime facturum, et, quum primum data sibi fuisse idonea sperandae securitatis occasio fuerit, in Galliam rediturum: orare interea regem uti responsum bonas in partes accipiat; et, si quid dehinc adversus se fiat, id vitio factum uti rex irritum esse velit, obtestari. Scriptum legato per notarium publicum offerri voluit; oblatumque legatus aliud agens in manus sumpserat; verum, mox animadverso Condae nomine, notarium abeuntem prehendi ac retrahi iussit; stric- toque gladio schedam suam secum referre ad principem coegit. Erat Estracus infestissimus Condae; vulgoque Brasellenfium communis opinio fuit, venisse ut specie legationis gravius in ipsum uxoremque consuleret; prudentioribus hanc famam Hispanienfi consilio sparsam, quo magis abalienatus ab legato Condaeus ad Hispanos impelleretur, existimantibus. Utramque vero sententiam subita migratione Condaeus ambiguum fecit: etenim sexto post die, acceptis duplicibus Hispaniensis mille, sumptisque secum ^g Ludovico Daloignio Rapifortio et Cl. Enocho Vitreio suis, Fritima quodam ^h Spinolæ domesticis itinerum dace atque interprete, dissimulata persona, per devia Germaniæ ⁱ Mediolanum profectus est, uxore archiducum fidei custodiaeque deposita. Professionis autem suae causas, scripto per Galliam vulgato, manifestas esse voluit; quod ^j Bethunam Sullium regni iura rege

INTERPR. ^a Chastillon sur Marne, et Landrecy. ^b Le Pevre. ^c de Croy duc d'Archie. ^d Coligny. ^e d'Estrées marquis de Caumont. ^f Brulart Sr. de Berny ambassadeur au parlement, Ph. de Longueval Sr. de Manicamp, et Charles de l'Assommoir marquis de Châtagners, Abbé de Maëstuy de Preaux et de Nivelle, puis garde des sceaux. ^g Louis d'Alaigny marquis de Ruffort Chambellan du prince de Condé. ^h Miron. ⁱ de Bethune duc de Sully.

in scio foede vexantem, principibus viris superbe mirrantem, senatus-consulta pro libito abrogantem, populum tribuitis iniquissimis premectem, securarum ac nebulonum lenocinio sanctissima quaeque polluerem, dignitates, officia maxima, turpissimis redemptoribus nancipantem, Scorum denique in re tenui natum, Condacianae olim familiae beneficiis erectum, impericium jam in regia domo tyrannice occupantem, diutius videre ac pati haud potuisset. Quod genus quetclarum, ut plebi quidem fastidio praesentium nova semper cupienti plausibile, sic rerum petitis, et si partem ex vero traheret, tamen regno tum florente, rege ad maxima paratissimo, vanum fuit ac prope ridiculum. Pridie Kalendas Apriles Condacus Mediolani a ^a Fuentesio protege perthonorifice est exceptus. Et ilico falsis urbe tota rumor, propositum in Gallia praemium Condaci caput allaturo aureorum millia ducentes centena: confestimque appoliti equites peditesque armati, incertum hospitii an captivi custodiae. Mox tamen allatae litterae a Philippo quidem honorificae et graves: ac subinde a ^b Lemaeco duce, promissis ad vanitatem ingentibus, adulatoriae. Sic principem inescabant, ut regis indignationem angerent; habere rati unde pro Sabauda parva facerent, Condacum sperni posse haud reputantes. Quo errore decepti apud regem inlirerunt, ut Sabaudi amicitiam adfinitatemque repudiaret, ipsi vicillium Condacum ab se depellerent. Rex contra, adfinitatis fide servata, per Sabaudi amicitiam Condaci periculum ulcisci longe duxit honestius: continuoque, datis ad ^c Diguierium et Bullonem literis, Sabaudum admonuit, ut quam maxima celeritate copias suas educeret; Gallicas quamprimum praesto futuras: interea quid Hispani Condaco faciant inspiceret. Optandum certe videbatur ea mente fuisse principem ut ad pontificem potius quam ad Hispanos se recepisset; saltem libetum adhuc illi foret Romam concedere. Placuit primum experiri, an oblata spe reparandae regis benevolentiae permulceri posset: datumque id negotii ab Guillemo ^d Foquetto Varanaeo, Ezechielii Riberae medico, nuper ex Condaci familiaribus. Is ^e Taurinis a Bullione Mediolanum se contulit; rerumque maximarum spe Condaco facta, quum nutantem reperisset, hic ab eo discessit, quasi Romam abiret ad pernoscendum ex propinquo quae de ipsius secessione discerebantur, propediem reversurus; quum tamen ad Bullionem Taurinos, indeque in Galliam, tenderet: quod compertum principi Riberam dehinc suspensissimum reddidit. Visum igitur denuo rem aggredi per Guillemum ^f Nozetium Aumaliac abbatem, Bullonis quidem cognatum, sed principi nihilominus gratum. Missus Mediolanum Nozetius, ab Francisco ^g Savario Brevaeo regis ad pontificem legato saluandi Condaci copiam sibi fieri petiit in Oslum profecturo: facta tandem copia Condacus secreto colloquio scitatur, quinam Romae de sua secessione sermones. Nozetius, varia variorum iudicia quum retulisset, adjecit, optare se, pro suo erga principem studio, ut scilicet cogitet quum probe ab domo regia ob suspiciunculam aut frigusculum ad hostes nominis Gallici confugerit; quanto tutius et honestius ad communem Christianorum patrem confugisset, quem sibi Christus concordiae pacisque auctor vicarium suscecit, a quo pristinae regis benevolentiae reddi jamdudum facile potuisset. Suscipiens Condacus secessionis suae causam aperit: air merum fuisse constantissimo metuendum: consilium cum Hispanis ullum inivisse, aut regni successionem in dubium vocasse unquam, pernegat: nonnullos, qui se regni Gallici sinibus exclusum perpetuo velint, nihil non agere aut moliri quo regis iram exasperent: missum ad se Bruxellas ^h Estracum, rebus suis inimicissimum; cuius vicem si quis alius haud iniquus obisset, iam reconciliata regis gratia frueretur: Romani pontificis arbitrio se suaeque omnia libentissime

permisurum

INTERPR. ^a de Fuentes gouverneur de Milan. ^b de Soudriac duc de Lema. ^c de L'Esclapart, ^d de Bullion. ^e de François Sr. de la Verenne. ^f Turin. ^g de Nozet Abbé d'Aumale. ^h de Savary marquis de Breton. ⁱ François Anibal d'Estrois marquis de Cavares.

ROM. VI.

6 F

CDDCX.

HENRICUS IV.

permissum fuisse, atque etiamnum permittere paratum; sed etiam Philippo, cuius in fidem se receperat, haud debere, nec vero posse. Addit verba comitis ac benevolentiae, cum iisque Nozerium dimittit. Postridie convento *Fuentezio revocat: ait Fuentezium quae de pontifice proponerentur non adversari quidem, sed cogitandum censere quibus modis quibusque conditionibus adire cum deceret: ceterum falli eos vehementer qui res Condaci curae esse pontifici credant: pontificem non moveri, nisi prout rex urgeat; cui plus solito gratificetur quo favorem suis emat; indignatus Aldobrandinum cardinalem Borghesianae familiae insensissimum in Philippi taceam susceptum, ceterosque Aldobrandinos in regno Neapolitano contra votum Borghesianorum beneficiis et honoribus auctos ornatosque: pontificem ad regem legatum, purpurae per commendationem regis adipiscendae ambitu, de Condaco non scripsisse pontifici, nisi quae regi grata fore certo sciret: quare non dubitandum quin pontifex Condaci secessionem levitatis et imprudentiae damnet; nec ab eo speranda fortis animi consilia, qui se nuper ab Venetis debellari sit passus; qui, si tantillum Sixtinae magnanimitatis haberet, jamdudum regem Juliacensium Lutheranorum causae faventem pontificio fulmine terrisset: denique Condacum Romae, inter millia Gallorum decem volante fama mercedis in ipsius caput propositae, securum non fore. Deliberante Fuentezio de principis causâ pontifici transcribenda, suisque verbis ipse sibi princeps, an Philippus principi cuncti suo recuperatorem posceret, adfertur nuncius, regem cum Sabauda adfinitatem bellique Italici societatem pepigisse, et advenire cum exercitu ^bDignicrium. Ad cuius nunciû tumultum Nozerius cuncta turbati, seque frustra diutius haerurum circa principem, sensit. Quum dimitti peteret, Condacus literas porrexit nomine suo Hispanice scriptas ad pontificem maximum. Exeufationes erant quod se pontifici non siceret, egressum Gallia ut quae conjugibus esse debent sanctissima tutaretur: Philippi fidei ac tute lae se comississe; ipsius igitur esse quae clienti suo conducere arbitrarî. Indignatus Nozerius, Fuentezii verba, inquit, ista sunt, non Condaci. Tum Condacus: At co statu res meas esse scito, ut Fuentezium praecuntem sequi mihi sit necesse. Quum ejusmodi literas ad pontificem perferri flagitaret, praefraße Nozerius facturum se, aut diutius moraturum, negavit; indeque, aliquot horarum moram poscente Fuentezio, clam paratis per id tempus equis, evasit.

INTEREA rex bella duo gravissima deprocrabat. Italicum Dignicrio Sabaudi auspiciis mandaverat: Germanici curam ipse susceperat, exercitus sui futurus imperator, regni procuratore reginae commissâ tantisper. Hujus autem procuratoris occasione regina, antequam rex ad exercitum iret, solemnibus Galliae reginarum sacris inaugurari expetivit. Rex eo libentius annuit, quod sibi in os nuper in sano Gervasio Lutetiae ^dConterius, c sodalio Loiolano concionator, in haereticos acriter invehens magna principum et populi corona pronunciasset, pacem, quam virtute ac felicitate sua Galliae dederat, securam aut prosperam non fore, quamdiu viverent qui papam Romanum Antichristum esse crederent et proficerentur: etenim hinc necessario sequi, suum cum Maria Medicea conjugium, Clementis papae Romani auctoritate sive potestate comparatum, nullum esse aut falsum; quandoquidem Clemens, ut illi aiunt, Antichristus fuit, et Antichristi potestas auctoritative nulla sit aut falsa. Cuius argumenti tam absurdi quam impudentis subtilitas haec erat, ut, stricto in haereticos gladio, rex motuum civilium seditionibus implicaretur, bellique adversus Hispanos gerendi coepcis desisteret. At fraudem senserat Henricus, et, calligata verbis gravibus concionatoris perulantia, constantissimus in proposito suo permansit.

ERGO

INTERPR. * Le comte de Fuentez. * le Br. de Lesfigueres. * S. Gergetis. * Gentryer Jesuite.

ERGO se expeditionis laevis accingit, reginamque conjugem jam complurium liberorum parentem, quo per absentiam suam augustinior haberetur, more majorum fieri coronari mandavit. Res in Dionysiano sano tertio Eides Maias magnifice peracta. Sacra fecit Franciscus Jousa cardinalis, comprecantibus * Gondio, Surdizio, Perronio cardinalibus, episcoporum frequentia. Regnam ad altaris gradus deduxere Delfinus, Elisabetha Delfini soror, et ^b Margarita Valefia, aliaeque foeminae principes. In genua stanti Jousa signavit oleo caput et pectus, coronam imposuit, bene reginae, bene regno, precatus: dein missilia in populum sparsa, rubis hilares modos consonantibus. Missilium facies prior reginae vultum ostendebat; altera coronam, exstantibus lauri, palmae, oleaeque ramis, cum inscriptione **SECVLI FELICITAS**. Rex pompam spectavit de pegmate; interque haec spectacula ludentibus oculis, animi vigore per varia belli concepti negotia serebat.

COPIARUM ductoribus conventum indixerat ineunte mense * Muzonem: datisque ad Albertum literis, per archiducallum ditionum loca transitum petierat amicum et innoxium: quo minime impetrato, armis infectis iret aperire sibi consilium. Jamque ad regni limitem copiae letissimae contendebant; et erat maxima passim Gallicae nominis tantique ducts expectatio: nec defuisset eventus, nisi falsa pietatis opinio paricidiali furore vilissimi homuncionis manus ignavas armasset in regem. Pudet dicere, sed res ipsa clamat, jam saepius in Gallico solo religionem talium monstrorum fuisse nutricem. Anni sunt plus minus centum ex quo homines in Gallia Christianae charitatis oblii, discordibus religionum studiis, in factiones, bellis postea civilibus emicratis, scindi coeperunt, Pontificiorum et Calvinistarum. Hi se Reformatos praedicant; illi se Catholicos asserunt: Calvinistae omnia pontificibus detrachunt; pontifices omnia sibi vindicant: supersticiosi plus pontifici credunt quam Christo; schismatici se pontificem Antichristum esse aiunt, ut ecclesiae Christianae veteris auctoritatem et pontificiam delere non dubitent. Utraque pars opinionem suam, spreta regum maiestate regnique tranquillitate, stabilitas volunt, tam scelerate aut farae, ut concordiae studiosos non serant, in sectae non suae reges aeque ut in tyrannos confurgant. Pontificiorum sacro praepotens alteram premebat. Rex, bellicae virtutis gloria domi forisque formidatissimus, reducta veteris ecclesiae Gallicanae forma, utramque tollere quum potuisset, utrique fraenos injicere satis duxit; nunquam sibi minus a pontificis metuendum ratus, acerrimum habenti pontificem. Etenim consilia sua Paulo se approbaverat, ut in utriusque belli negotio causam religionis non agi Paulus ipse fateretur: ac proinde inrer adhuc incerta medius, Hispano quantumlibet stremente, nullam se in partem moveret; etsi forte oïsm, Romanae curiae more, pro potentiore splendidum facturus arbitrium. Sub prudenti pontifice perniciofa sacro nihilominus grassabatur, sparsis in plebeculam furdo gemita querelis; religionem Catholicam in summo versari periculo; regem ab haereticiis persuasum adversus Imperatorem et ceteros Germaniae principes Catholicos bellum movere; Italiam, Catholicae pietatis sedem, cum exercitu haereticorum Digulterio duce invadere; atque aliis huiusmodi periculorum figuris, quae vulgi male judicantis animos adeo fascinare solent, ut parium quamvis impiarum ductibus se suaeque omnia devovere non dubitent, ac millibus e multis acrumnoli duo tresve reperiantur, qui, tudio vitae servandaeque religionis opinione auctorati, ad regum caedem, quasi ad palmarium facinus, impavide procurant.

CORONARIA igitur consecratione rite peracta, urbem magnificentissime ingredi reginam de more supererat: et apperebat dies pompae dicta, postidie Eides. Urbis exornandae picturis, statuis, columnis, inscriptionibus, ceterisque publicae laetitiae argumentis, populus sagaxebat. Deficere tempus artifices quaerebantur:

TEX,

INTERPR. * *Le cardinal de Gondy, de Surdis, & de Perron. Le dain Marguerite. Muzon.*

CXXX.
HENRICUS IV.

rex, adeundi exarctus desiderio morae omnis impatiens, proferri noluit: pridique Eldus, hora post meridiem quarta, * Lupara egressus, stipatoribus manere iussis, per urbem aperto undique curru vehi coepit, opera simul et opificum alacritatem spectaturus. Dextra addebat regi ^b Espernonius; inferiore sedili Bellomanorius ^c Lavardinus, et Rochalaureus; sinistra ^d Monbazoniis et Forcaeus: in adversam regi ^e Picellius Liancurius et Chabotius Mirabellius. Notata circa regis eurrum solitudine, ficiarius, patrandae caedi momenta captans, jam ab Lupara sequebatur. Media ^f Ferraria, forte occurrentibus plaustris, haesit currus: heu quantum in pausa discrimen! Occasione morae ficiarius per vacuum superioris cathedrae latus in regem, colloquio Lavardini acclinem, duobus ictibus irruit. Prior haud penetravet: sed prompta sceleris manus, simul sensit obitare ferro costam, priusquam rex vocem doloris ederet, repetitum confodit. Vis tanta sanguinis, ore, vulnere, prorupit, ut exanimis ilico defecit. Manum armatam aut ferientem viderat ex comitibus nemo, cuncti regem collabi vident: exiliunt de curru proptere, et percussorem prehendit clamitant. Is jam immanitate facinoris obliuiscitur, oblitus fugae, oblitus ferri, quo manifestario probebatur. Plebe ad strepitum circumfusa comprehenditur, cultrum adhuc stringens calente cruore stillantem. Espernonius aliisque animos civium vehementius moveri quam cernerent, regem vulneratum quidem, sed vivere contestatur: quod in vastae magnitudinis urbe ambiguum fuit aliquantisper mortis nec opinariae mentionem. Mox tamen eodem curru demissis plagulis Luparam repetunt, sequi iussis qui paricidam custodirent. Hi, quo ducerent incerti, in ^g Radeflanis aedibus prope Luparam tenuere, usque dum ^h hospitii regii praefecto traderetur. Extemplo murata populi facies, et in luctus vicem consensio, pavor, trepidatio, luctus: plena tristissimi tumultus Lupara. Quacres ilico ⁱ Brulari cancellarii diligentia Desinus ad reginam deducitur, ad quam adhuc succetti de salute regis nunci jerebantur: ac tum cubiculo egressa circum aditus ansia prospiciebat: itaque Delphini conspectum cancellarius occupat, oppositu suo pone incedentem regens. Mox reginae ad concursum inusitatum exclamanti, miseram se quae regem vixisse nunc intelligat, summo gradu Delphinum ostendit, et Pace, inquit, majestatis tuae dixerim, domina, ecce rex vivit. Simul ejulantem ut se in conclave reciperet hortatur; animis opus esse, non fletu: reginae rege maximo viduae eorde quidem esse lugendum, ac regis impuberis matri mente consilioque regnandum. Visum igitur ceteros defuncti regis liberos in alio conclavi diligentissime cum paucis domesticis adievari: provinciarum rectores, qui tum in urbe erant quamplurimi, convocari, ad dicendam novo regi fidem; inde in provinciam quemque suam excurrere. Urbis praecipua loca praetoriano milite Espernonius pediratus Gallici praefectus firmaverat; aediles portarum curam habere, ac singulas regiones una cum magistratibus urbis obsequitare, tum ad noctis incerta per civicos duces manipulatim excubias agere, iussi. Eo die statas erat dies habendi pomeridianis horis senatus, qui, tunc occupata pompae biduo post exhibendae curia Palatina, in Augustinianis aedibus habebatur. Illic forte causam ab advocatis utrinque tractaram, Nicolao ^k Potiero praefide, Cardinus ^l Brettus regiae procuratoris advocatus disceptabat; quum de subito per subsellia causidicorum murmur insuetum, voces trepidae, vultus confusi exeunium redeuntiumque, ut jam Brettus vox ab ipso praefide parum exaudiretur. Supervenit Brettus collega Ludovicus ^m Servinus; nec obsecurum in ipsius quoque vultu erat, tristitia esse super quae adveniret. Facto silentio causa

peroratur:

INTERPR. * *le Louvre.* ^b *le duc d'Espernon.* ^c *les maréchaux de Lavardin, et de Reguillac.* ^d *le duc de Rohan, et le marquis de la Perle.* ^e *du Plessis Sr. de Liancourt, et de Chabot marquis de Mouchy.* ^f *le duc de Ferrars.* ^g *Hôtel de Ratz.* ^h *Prieuré de l'Hôtel du Roy.* ⁱ *Brulart Sr. de Ligny.* ^k *le président Potier Sr. de Blanc-Mesnil.* ^l *le Bret avocat du Roy.* ^m *Servin avocat du Roy.*

peroratur : confestimque adhibitis in consilium patribus, praefes amplius deliberandum videri pronunciat. Tum Servinus audientiam solvi postulavit : soluta, quum patres in conclave proximum se recepissent, ait sibi a nobili viro nunciari, regem easpe hora, dum curru per urbem vehitur, a sicario graviter vulneratum. Interea vero populi sermonibus rumor interfecti regis differebatur ; et jam * Eſpernonius praetorianos e suburbis accitos ad * Luparam toto * Ponte novo ad Augustinianorum valvas velut in acie dispositos habebat, ut in re provisâ quidquam diligentius fieri vix potuisset.

SUBINDE regina per Lud. † Doleum, quo privati dominii procuratore utebatur, principem senatus Achillem * Harlaeum monuit, in senatum irei, mandata, quae in tanti momenti casu darentur, curaturus. Is tum ex arthritica debilitate decumbebatur : sed acriore mali publici sensu excitatus, deferri quo desiderabatur properavit, missis interea qui senatores in curiam revocarent ; etenim plerique pavore conterriti ad sua se receperant. Jam senatum habebat Harlaeus, et in publica trepidatione satis frequentem. Visum igitur Servinum Beetumque ad Luparam ire, qui cerum statum de propinquo certius cognoscere. Adeunt illi, patribus interim tristi cogitatione defixis ; silentio nupiam, nisi suspitiis, interrupto. Post paulo redeunt delegati, et cum lachrimis referunt luctuosissima, quae viderant : reginae deploranti adlucere regem filium, novenni paulo majorem ; Henrici vero corpus impositum lecto exanimis. Hic toto senatu lacrimae, plangores, lamenta ; quae aegre tandem subsidentibus pergit Servinus, doque regni procuratore sive tutela more majorum deliberandum esse ait ; hoc sine ulla cunctatione ab senatu praefari reginam expetere : urgere negotia de quibus ad provinciarum praefides literas dari sit necesse, ut inopina funesti rumoris atrocitate minime turbentur : cancellarium quidem, quem inter proceres circa regem viderint, hoc monuisse, ex veterum scriptorum commentariis et ipsius senatus actis, regum impuberum et regni tutelam ad matrem pertinere ; scriptos, qui regii procuratoris vicem fungantur, eadem sentire ; atque etiam enixe petere, ut quamprimum senatus auctoritate sua rata esse velit. Advocati regis quum recessissent, Harlaeus, ad collegas et senatores de negotii pondere simul et necessitate graviter praefatus, singulorum sententias rogare coepit. His dicentibus venit in curiam Eſpernonius absque pallio, ensim manu gestans in vagina ; perque altiora subscellia ad Harlaeum accessit. Rogatus sedere, ut Franciae pari jus erat, in hoc tantum se venisse ait, ut festinatione opus esse significaret : reginam exposcere anxiam quid consilii caperetur. Tum semel iterumque excusat, si quid incivile peccaverit ; et qua venerat recessit. Mox eodem aditu habituque intravit etiam † Guisus : sed rogatus sedere, supra senatorum primicerium sedit ; ait venisse ut fidem operamque suam regi, reginae, senatui, devoveret. Suscipiens Harlaeus, Grati, inquit, animi rem facis ; et habes a majoribus tuis plurima, quae te erga regem reginamque ingratum esse non sinant : hoc tuum certe officium in senatus actis posteri legent : sed est quod praeterea jure abs te Gallia deponat ; quae nimirum verbis hic polliceris, re ipsa in illo tam dissito provinciae tibi creditae tractu praefes ; videasque ne quid ibi sentiat res Gallica detrimenti. Guisus, haec se in primis curasse quum retulisset, eoque jam legatum suum maximis itineribus tendere ; adjecit, reginam scire admodum velle quid senatus decerneret : quumque Harlaeus desiderio mox per delegatos satisfactum iri respondisset, abscessit.

CONTINUO senatus-consilium cunctis consentientibus perscriptum, quo regis impuberis tutela, rerumque per id tempus in Gallia, summo cum imperio, regimen,

ad

INTERPR. * le duc d'Espernon, † le Lévra. * Pont-aux-Fr. † Delf. * de Harlay premier président. † le duc de Guise.

CIOIOCX.
HENRICUS IV.

ad reginam pertinere declaratur: confestimque delegati et praefidis * Potierus et Thuanus, et quatuor et senatibus primores, advocatique regis, ad reginam perferunt. Interea Jacobus ^b Guesla procurator regius, gravissima aegritudine implicatus, ad curiae vestibulum in cathedra portatur; indeque per ostiarium ab senatu petit ut inferri in curiam liceat, quando ingredi per valetudinem non quiescit. Quam impetrasset, ait, imprudenter fuorum sedulitate factum, ut ad se detestandi paricidit nuncius nunc primum pervenerit; eodemque tempore didicisse quid collegae inceperint: dolere senatus-consulto, dum recitaretur, non adfuisse; adesse tamen ut per actuarium intelligat, et mandata, quae suarum erant partium, pro viribus exsequatur. Aequa poscenti annuit Harlaeus, et senatus-consultum denuo recitari iussit: Quo facto Guesla in suum auditorium recessit, redeuntes ^c Lapara collegas excepturus. Hora fere septima reversi delegati renunciant, audito senatus-consulto reginam maximas habuisse gratias senatui, ob eximiam in casu tam repentino fidem ac diligentiam; ceterum rogare, ne morari taceat dum super negotio quod secum agitet mandata dederit. Igitur mansere cuncti. Post horae spatium, nocte jam propinqua, quum nihil nunciaretur, Harlaeo proponente, placuit e curiae notariis mitteri, qui reginae mandata capesseret. Verum notarius in itinere quum audisset Claudium ^d Bulionem advenire cum mandatis, pedem revulit ad senatum. Moxque adfuit Bulio: reginam gratias iterum habere senatui, dixit; datumque illi consilium regis petendū in curiam ad suum iustitiae lectisternium adducendi, magno principum ac procerum comitatu; proindeque hoc significare senatui, ut frequentes adesse velint, consulto, quod jam ipsi fecerint, quam augustissima poterit magnificentia faciendo. Harlaeus ex senatus sententia respondit, senatum, quandoquidem id consilii reginae placuisset, obsecundaturum. Egresso Bulione constituere cuncti adesse die crastino mature in togis purpureis, et consurrexere.

SENATU ista curante, visum iis qui circa reginam erant, paricidam, priusquam ad senatum duccretur, conscientiam explorari, an auctores et socios haberet. Quaelibet decreta Petro ^e Janino, Bulioni, et Antonio ^f Lomenio. Coram iis nomen et patriam edere iussit, Franciscum ^g Ravallacum nominari dicit, annos natum triginta duos, patria ^h Engolismensem, professione magistrum pueri Catholico Apostolico Romano ritu erudiendis: jam decimum quintum in urbe diem agere; nulla se aut suos ab rege iniuria laesos; venisse tamen animo regis interficiendi, fraude diabolica inductum, instigatu praeterea nullius: regem abs se vulneratum cultro quem de caupona furto in cum usum abtulerit: antehac venisse in urbem regia ergo non occidendi, verum admonendi excitandique ut bellum haereticis indiceret. Haec Janino, unde id consilii cepisset, interrogante, rem esse ait alterius tribunalis; quam adeo sit nemini, nisi sacerdoti sub confessionis sigillo, declaraturus. Repertos inter pannicularia sua versas in damnati, dum ad supplicium rapitur, solamen, Gallice scriptos, agnovit; non tamen abs se, neque sibi, verum ab eive Engolismensi, super infelici casu cuiusdam quem ipse paricida in carcerem coegerat, compositos, offensosque sibi ut plicio verficatores censendos. Obstinatam patricialis silentii pettinaciam indignantes custodiae, percussoris pollicem machinae militaris tormento, id fuit arcubus canis, insertum usque torsero, donec dirupta carne etiam os confringeretur: nec praeter cruorem et gemitum expressere quicquam. Positis per urbem excubulis noctem egere cives, stupore magis quam foenno quietam.

POSTERIDIE mane convenit frequens in purpura senatus. Convenere in senatum ⁱ Belvacensis, Catalaunensis, et Noviomensis episcopi, Franciae pares; et prope quondam senatus Franciae parium cura fuit. Cuncti sublellis inferioribus, ut

INTERPR. ^a les présidents Potier, et de Thou. ^b de la Guesle procureur-général. ^c le Lencore. ^d de Bulion. ^e le président Jeannin. ^f de Lomenie Sr. de la Ville-aux-Clères secrétaire d'Etat. ^g Ravallac. ^h d'Engoulême. ⁱ de Beaumont, Chaulieu, et Noyen.

fit quoties senatus non datur caudicis, confedere, lectisternio regi in superioribus parato. Dum expectatur, retulit ad senatum Jo. Curtinus de Ludovico ^a Lotharingio inter Franciae pares recipiendo, ob Rhemensē, quo nuper ab rege donatus fuerat, archiepiscopatum. Adhuc erat in subdiaconatu, minor annis viginti quinque, nondum presbyterio, nondum episcopatu, nondum tali feudo, idoneus. Sed adversus haec pro eo stetit nobilissimae familiae splendor, et, in subita consternatione, jam longa disciplinae veteris oblivio. Nemo inverecundum ejus esse desiderium dixit. Itaque admittus ad solemnis sacramenti formulam, sedit supra Belvacensem. Confessio in eam modum aucto, ut jam anguste in subbelliis inferioribus sederetur, de superioribus occupandis cogitati coeptum. Utrique ab regis folio vacabant. Ad dubitavere autem pares ecclesiastici quam in partem confunderent, dextramine an sinistram. Consulti praefides senatus censuere sinistram: nam, rege pro tribunali sedente, dextram regi sanguinis principibus ceterisque regni magnatibus dari. Illi contra, consilio, quod erat verissimum, neglecto, dextram tenere; atque hos subsecutus Henricus Gondius urbis episcopus. Continuo petiit quoque Momorantius Franciae constabillis, quem sibi locum pro dignitate sua vindicare jus fasque esset. Negare praefides fas illi esse supra Franciae pares ecclesiasticos sedere. Hi tunc elatioribus multo densare sese, locumque sibi adserere, et religionis jure et feudi conditione legitimis et necessariis et primis regni consiliariis. Dum haec disputantur, ascendit constabillis, infraque ^b Parisiensem sedit. Mox advenire ^c Jousia, Gondias, Surdisius, Perronius cardinales, locumque ad sinistram sumpserunt. Haud eunctanter venit et cancellarius in toga de serico vellere nigro, libellorum supplicum magistris comitatus: obviam processerant ad curiae limen ex senatoribus primarii duo. Sed in praefidum sedili, Harlaeum supra: auditaque parium ecclesiasticorum controversia, praefidibus demum consultis, monendos censuit, in sinistram concederent, infra cardinales: ambitiosa quippe cardinalium dignitas, etiam in parium Franciae curia iustitiaeque lectisternio, veterem illam parium opprimebat. Ii pertinaces haud parere monentibus. Dum repugnant, et vinci debere videntur, transit constabillis ad cardinalium sinistram ambiguitate pudenda, seditque postremus. Inter haec vero adfertur regem reginamque advenire. Confessum ex senatu praefides duo, secundus ac tertius, et senatorum primarii quatuor, ad Augustiniani templi fores obviam missi: tandemque rex, regina, principes, ducesque, Franciae pares, laici, praecedentibus ab senatu delegatis, curiam ingrediuntur; et, quod usitatum antea nunquam fuerat, principum focinarum turba; quae, nemine submovente, medio subbelliorum sepo perstiteret consertim. Tunc pares ecclesiastici ad laevam migrare iussi subdidere se cardinalibus, episcopo Parisiensi consequente, cui propius, antiquae scilicet ambitionis, locus supra primicerium senatorem fuerat; atque ea domum migratione locum sibi praepostere sumptum deferendum esse constabillis animadvertit. Sed itaque in lectisternio rex indurus violacea purpura, qui regum nostrorum color in luctu: ad dextram regina atrata velo crispante, Phisiscus ^d Borbonius Contiis, ^e Ludovicus Borbonius Anguianus Caroli comitis Sueffionensis filius, paulo major quadrienni: adfedere Carolus ^f Lotharingius Guisus, Henricus Momorantius constabillis, Joannes Ludovicus Valeta Esperonius, Hercules Roanus Monbazonius, Maximilianus Bethuna Sullius, duces et Franciae pares; ^g Brissacus, Lavardinus, Boscodelfinus, mareschalli: ad laevam supradicti cardinales quatuor, pares ecclesiastici tres, et Parisiensis episcopus: ad pedes Carolus Lotharingus ^h Ellebovius

magnum

INTERPR. ^a de Lorraine. ^b de Gendy évêque de Paris. ^c les cardinaux de Jerey, Gendy, Surdis, et Perron. ^d de Bourbon prince de Conti. ^e Louis de Bourbon fils de Charles comte de Siffius. ^f de Lorraine duc de Guise, le comte de Montmorency, de Nogaret de la Volette duc d'Esperne, de Roban duc de Montbazens, et de Bethune duc de Sully. ^g les mareschaux de Brislay, Lavardin, et Boscodelfin. ^h le duc d'Elboeuf.

CIDICX.
HENRICUS IV.

magnum eubicarium egit pro Meduano duce aegritudine praepedito : Ellebovio inferior subftratis cervicalibus jacuit Jacobus * Aumonius Chappius praefectus urbi. Tum cancellarius sub rege fedit in cathedra ferico regii leſiſternii conſtituta : ad laſus ſtetit Aegidius * Sovraeus, educationi regis praepoſitus.

Post imperatium ſilentium regina, velo paulum dimoto, ſic orſa eſt. Quandoquidem viſum Deo, caſu mihi vobisque omnibus acerbiffimo, optimum regem noſtrum nobis auferri, (hic aliquantisper haefit, voce lamentis et ſuſpiriis praefuſa,) filium iſthuc adduxi meum, veſtram fidem implorans, ut curam ejus, quam vos habere par eſt, habeatis, pro dignitate quae parentis memoriam, quae patriam veſtram, quae voſmetipſos vobis commendat : hunc ad regni negotia conſiliiſ veſtris ſalciri cupio ; ea vos ut ex animi veſtri ſententia actis obtellor obſecroque. Haec verbis crebro genitu interruptis prolocuta, ad ima ſubcelliorum deſcendit, abeundi conſilio ; ac plerisque rem convenientiſſimam facere videbatur. Mox tamen mutavit, perſuaſa vocibus cauſantium turbam ſummoveri non poſſe, opinantium vero, legem regiam, quam nos Salicam dicimus, haud magis violari, regina matre filio regni eunabula auſpicanti adſidente, quam regis regnique tutelam heſterno ſibi ſenatus-conſulto commiſſam ſuſcepiſſe. Itaque locum recepit, * Caſtelnovio Concinoque ſcandenti gradum miniſtrantibus. Poſteaſquam ſedit, ſtrepitu nondum plane compoſito, rex pauca diſtata ſibi reddere incepit. Deceſſoris mei regis ac parentis optimi praematurus heres huc veni reginae matris hortatu, ſalutaria tractandis regi negotiis monita ſuſcepturus ; ſpe fretus, hanc mihi, divino favente ſpiritu, mentem fore, quae vana eſſe tanti principis ac parentis exempla non ſinat ; eaque fiducia erectus, a vobis audite velim, quid ſuper his quae jam nunc eſſe juſſu meo cancellarius explicabit, cenſeatis. Secundum haec apta temporis oratione cancellarius prudenti reginae matris conſilio factum eſſe dicit, ut novi regis initia felicibus auſpiciis in juſtitiae ſacrario ſumerentur ; unde ſpes certiffima cunctos ſolari debeat, regem juſtitiae ſtudioſiſſimum fore, quod eſſe maximum ſolet regni beati praefidium : annos tantum deſiderari uſus experientiaeque capaces ; ſed hos tamen abunde ſapientia reginae conſummatiſſima ſuppleri ; quam adeo praefaga mens Henrici magnarum rerum deliberationibus intereſſe voluerit, ut poſtea tractandarum peritiam ſibi compararet : ac pleroſque meminiffe dicentis, eum de morte ſemper intrepidus cogitaret, aequiore animo ſe deceſſurum, qui talem regni moderatricem relinqueret : nec deſſe regum noſtrorum exempla, qui conjugibus ſuis et filiorum et regni curam edictis teſtamentisque mandaverint ; regis maximi deque regno optime meriti judicium, toties notatum, vim habere in animis omnium debere quovis edicto teſtamentoque majorem : hae de re ſententias impraeſentiarum convenire, quum ſir cuſmodi, ut in aliud tempus diſſerri abſque periculo non poſſit. Allocutione iſta cancellarius pridant ſenatus-conſulti mentionem fecit nullam, ſed rem velut integram inſectamque deliberationi ſubjicit ; tanquam ſenatu, abſque regni principibus Franciaeque paribus, in cauſa regni minus competere. Ergo, re in hunc modum propoſita, ex ordine fuerat, ſententias rogari : ſurrexit tamen Harlaeus, atque una cum praefidibus collegis, flexo genu rantiſper dum juſſu regis cancellarii voce erigerentur, verba fecit rhetoricae magis quam ſenatoriae diſtinctionis : populum nuper coronaria reginae magnificencia laetam, Henrici virtutibus praedicandis oecupatum, proque ſuſceptis expeditionibus vota glorioſiſſima nuncupantem, hodie ſubita funeſtiſſimi caſus acerbitate conſuſum, urbem regiam, deſectu ſolis quam maxime fulgebat obſcuratam, non alia magis luce reſciti aut redunimari quam novi regis praefentia potuiſſe ; ejus in vultu plurimus abſentis vigor et imago quaſi reviviſcentis intelligatur : omen eſſe

non

INTERPR. * de Moſtana. * d'Amiens haron des Chappes preſſſ de Paris. * de Souvel. * de Chateaux, & Conſeil.

non vagum, quod ipse Ludovicotum tertius decimus in lectisternio sedeat, sicut insignia palam faciebant duodecimi, cui singularis erga populum pietas nomen indidit praeclarum patriae parenti: gratissimam quoque esse recordationem Ludovicorum noni ac decimi, quibus adolescentibus Blancam et Margaritam reginas matres regni negotia feliciter procurasse constaret: earum exemplo Mariae reginae fiduciarum regni tutelam jure commendari, quae jam tot argumenta dedit regularum certissima virtutum. Addidit acceptissimam populo fore monetam sub hoc elogio cudi, MARIA MEDICEA SECVRITAS REI GALLICAE; cujusmodi olim Helenae Constantii conjugii cudi fuisset. Dein regem horatus est ut jura populo dicentium auctoritati porro studeret, persuasissimus veram regiae potestatis maiestatem legibus et iustitia consistere. Ac demum, quasi senatus verbis obsequii fidem novo regi pollicitus, perduclilibus et factiosis diras imprecatus, vota pro regis et reginae incolumitate concepit. Quum perorasset, ascendit ad regis ac reginae alioquium cancellarius; inde ad praefatos senatus descendit, sententias rogat: postquam dicere, • redit ad superiora subfella: principes, duces Franciae pares, mareschalli, sententias dicunt. Tum se ad laevam transfert: inde ad inferiora; ac primum ad regni privatique concilii adfessores: tum ad libellorum supplicum magistros; dein ad senatores, sed primarios tantum: ad ceteros quo minus iret impediri dixit turba densiore, et jam habere suffragiorum satis: nempe fuerat concors sententiarum formula, regem in iustitiae lectisternio sedentem, ex principum, praefulum, ducum Franciae parium, regni procerum ac senatus sententia, secundum senatus pridiani consilium, adolescentiae suae regnique tutelam reginae matris arbitrio consilioque permisisse. Itaque sessili suo se cancellarius recepit; sed, velut inter suffragia dicenda praetermissi ordinis admonitus aut recordatus, pronuntiationem consulti sustinuit: regisque verbis populum admitti iussit, ac procuratoris regiae collegas audiri, si quid postularent. Januis resecatis, innumera multitudo confluit: facioque tandem silentio, Servinus oratione satis incondita regem defunctum lauxit, successorem laudavit, hortatusque est ut, exemplo Alexandri Mammacae, omnia ex consilio matris ageret, quam sibi modo adfidentem habere, ceu quondam Salomon Bethsabeam; senatum, in quo primum rex appellatus fuerit, benevolentia praecipua dignaretur: ac demum petiit ut in augustissimo illo consensu decretum senatus, quo reginae matri regni tutela commissa fuerat, promulgari, atque ad cetera regni tribunalia promulgandum mitteri, juberet. Peracta postulatione, cancellarius, suffragiis seu serio seu dicitis causa repetitis, pronuntiavit quod sustinuisse diximus, omnia tantum pridiani senatus consulti mentione: verum, ab Harlaco privatim admonitus, memoriae lapsum excusavit, posteaque subscribendo adiecit; uti et in actis habetur.

His auspiciis regina regni procuratrice renunciata, consessus dimittitur. Rex in Luparam reducitur, civibus ubique multos annos acclamantibus, aut desiderantibus. Proxima fuit mortui cura. Coram medicis chirurgi, vulneris tam subito lethalis intima vestigantes, monstrare sinistram thoracis partem duobus ictibus violatam: quorum superior quidem sed leviculus fuerat, ac tantum non superficialis; adeo costae secundae durities ferram retulerat: alter inferior, inter costarum quintam sextamque thorace perfossa, tam alte in pectoris penetralia descendebat, ut non modo pulmonis fibram transigaret sinistram, sed arterias simul aortam ac venaosam, quae se ex vitali cordis fomite in pulmones insinuant, rescinderet. Id vero corpori alias perfectissime vivaci perniciem intulisse subitaneam, quis, duobus illis naturae sonibus, quos totum corpus humore vivifico perfunditur et insuccatur, semel ruptis, tanto impetu sanguis exundat, ut arte nulla queat sili. Interea vero, dum corpus

chirurgi

CIDOCX.
HENRICUS IV.

chirurgi ad condituram exenterant, cordis * Flexiam in Andibus portandi mentio-
nem injecere ^b Varanacū et Coto, probatis etiam regis ac reginae in Flexiani Jesu-
itarum templi dedicatione pollicitationibus: cujus religionis specie regina facile
persuasa cor regium poscentibus annuit. Lege pollicitationis cautum fuit, uti
sodales cordis ferendi deducendive ministerio delegati, ab domo regia Flexiam usque
pedibus iter conficerent. At legem neglexere sodales, arandmissique ab Varanaco
curribus, venire ad * Luparam et ^d Ludoviciana familia frequentes lineis multiis
ornati, antistite Bartholomaeo ^e Jaquinto. Admissis in defuncti cubiculum ^f Con-
tius princeps ad venerationem magna lachrimisque multis cor inclusum argentea
theca, supposito cervicali, contradidit. Suscepta viscerum regionum portione praeci-
pua, Jaquintus eum sodalibus quatuor, nobilibus alleis duobus tacitas gestantibus,
ipomet curru in quo pridie rex fuerat interfectus, ceterique in aliis curribus sodales,
vultu ad moestitiam pulchre composito, domum repetunt. Post aliquot dies eadem
pompa curuli, nisi quod Ignatius ^g Armandus, per Galliam sodalitati praepositus,
Jaquinto pontificem sumptis, reliquias nobiles Flexiam deferunt, ^h Monbazonio
et Varanaco comitantibus, crebro funebrium caeremoniarum per aedes in itinere
sacras apparatus, et provincialium undique accurrentium compleretur. Flexiam in-
traturis, obviam processere Jesuitarum Flexianorum familia, magistratus urbis, et
ordines civium cuncti. Tunc Armandus in pedes descendit, praecedentibus e stel-
litio regio militibus duodecim, ac duobus aliis Armandi brachia diutino tantuli
ponderis gestatu degravata sublevantibus. Uberes vicissim lachrimae: nec deficit
spectaculo quidquam. Tandem perventum est in templum; ubi lachrimae rursus
et laudes copiosissimae. Completis solemnibus factis, cor regium conditorio de-
positum: anniversariae supplicationes et seriae decretae, acclamatumque Ludovico
successori.

xvi Kalendas Junias paricida coram ⁱ Harlaeo et Potiero praesidibus, Currino
Lauhinoque consiliariis, quaestioni sititur. Eadem fatetur quae coram Janino: sed
praeterea initium se ante aliquot annos ^k Foliantinae Bernardinorum sodalitati inter
fratres, ut ipsi loquuntur, conversantes. Dimissum vero ad turbulentas meditationes
et melancholicas passionis somnia seu visa, optasse inter Jesuitarum servos, quos illi
adjutores vocant, recipi: sed repulsum hoc colore, quod nec inter eos recipiantur
qui nomen alteri unquam, fictioni dederint. Postea visionibus suis multoties exagita-
tum venisse Lutetiam semel iterumque: ac primo quidem suam regi, haereticos
omnino esse ad ecclesiam Catholicam revocandos: hanc animi sui mentem aper-
uisse Jacobo ^l Albinio Jesuitae, ^m San-Severini templi curioni, et Magdaleno Fo-
liantino. Albinio quidem narraisse quae sibi somnianti vigilanti appaerant;
sulphuris et thuris vapores, tubarum sonitus bellicos et panes missales, orbe alios
contractiore, alios ampliore: ad haec ostendisse cunctum corde ac cruce signatum:
addidisse haec verba: Cor regia bello adversus haereticos gerendo animatum esse
oportere. Albinium vero respondisse, haec omnia mera esse deliramenta, aliudvis
ad Deum precibus averruncanda: ceterum sermoni ad regem habendo aditum per
aliquem ex magnatibus aulicis impetrandum. Sic dimissum, nunquam postea cum
Albinio loquutum. Regem alloquendi facultatem saepenumero sibi quaesitam,
semper fuisse negatam: semel etiam ab ipso rege, dum curru vehitur, verbis sup-
plicibus appellato, virga repulsum: itaque repetisse Engolismam. Postea vero regis
occidendi consilium ex eo potissimum cepisse, quod haereticos Gallia non depelleret;
quod

INTERPR. * *la Fioche en Anjou.* ^b *de Fouquet Sr. de la Varenne, et le Pere Cottus.* ^c *le Louvre.*
^d *les Jésuites de la maison de S. Louis rue S. Antoine.* ^e *Jaquint.* ^f *de Conti.* ^g *le Pere Armand provincial*
des Jésuites de France. ^h *le duc de Monbazan.* ⁱ *les présidents de Harlay et de Blon-mesnil, Jean Covrin*
et Persière Basin conseillers en la Cour. ^j *les Feuillans.* ^k *le pere d'Andigny Jésuite.* ^l *le Card de*
S. Severin, et le pere St Marie Magdelaine des Feuillans.

quod conjunctionis nuper adversus Catholicos initae reos plecti nolle, deque sede Apollolica Lutetiam traducenda cogitare, dicretur: id enim esse cum Deo bellare: atque haec verissime converti, Deum esse pontificem, ac pontificem esse Deum. Sic animatum revenisse in urbem, confessoria prius, sed generatim, caedis eogitatae poenitentia lustratum ab sacerdote, cuius nomen haud sciat. Feris tamen Paschalis ideo se mysterio Christianae communionis abstinuisse, quia damnata voluntas animo suo recurrisset, quam apertius indicare sit veritus, ne, sacerdote in publicae securitatis causa arcanum revelaturo, nuda voluntatis poenas, aequae ut facti, lueret. Reversam in urbem cultum, in canpna forte obvium, patiendo scelere furripuisse, ac dies aliquot in pera secum tulisse. Dein murato consilio iter in patriam instituisse, atque ad Cantilupanos hortos culti micronem cardi commissurae infernum fregisse: verum post paulo ad Christi flagellari statum in Stamparum suburbio dira destinatione denuo tentatum, cultro ad silicem redacuminato, rediisse, nihil eundari certum, simul ac regina ab coronatione revertisset; nam tunc, si quid sublati rege turbaretur, minus periculosum fore. Nulli se deinceps in urbe notum aut familiarem fuisse, nisi Dominicanis quibusdam popularibus suis, quorum et sacra frequentaverat. Haec parenti Harlaeus cultum exhiberi iussit. Agnovit ille, cum esse quo regem percussisset: simul et schedam, quam tunc secum habebat, poposcit. In ea depicta erant Galliae duos inter leones insignia, uno clavem, altero gladium, gestante. Exhibitam agnovit, et Engolisma secum attulisse, resumpro regis interficiendi consilio, quam in domo Bellardi cujusdam audisset, regem pontificio legaro ob susceptum in Italiam bellum conquerenti, atque excommunicationis fulmen intentanti, respondisse, majorum suorum beneficio quondam pontifices sedis suae dignitatem obtinuisse; eam se pontifici, si quid adversus Galliae maiestatem decerneret, adempturum. Hisce se vehementer incitatum sermonibus inscripsisse schedae ad leonum capita versuulis duobus Gallicis sententiam, Ne pariaris ullam nomini divino te vidente contumeliam parari. Sub id Harlaeus proferri etiam iussit thecam, cordis figura concinnatam. Agnovit et hanc patrida ab Guillebaldo Engolismensi canonico habuisse, crucis Dominicae particula et nomine Jesu, Capucinatorum nuncupationibus sacro, pretiosam, proque amuleto adversus febres gestasse. Diffusa thesa, quum nihil appareret ligni, Impostoribus, inquit, fraudi erit impostrura, non mihi. Agnovit et schedam aliam nomine Jesu tribus locis inscriptam. Postero die deductus consentanea superioribus dixit: ab nemine autem se subornatum fuisse; nec sperare divinae unquam misericordiae participem fore, si confcios celaret. Eodem die vocatus Albinus cum parleida committitur. Albinum agnoscit patrida, et vera esse quae de sermonibus cum eo factis retulit, constantissime asseverat. Albinus pari constantia pernegat. Die sequenti deductus tertio patrida, per si quam sibi divinae misericordiae gratiam speraret, participes et socios criminis prodere admonitus, perseveravit negando quenquam criminis sui socium participemve esse: fraude sive arte alia se adductum nulla, nisi opinione belli adversus pontificem gerendi. Praefide obijcente, saltem ipso Dominicae resurrectionis die ab seclerato proposito desistere debuisse; ait, ipsissimo die se Engolisma egressum ad facinus, proptereaque corpori Christi communicare non ausum; curasse tamen offerri pro se, sacrificioque interposuisse, matre mysteria partiepante; quorum se quoque, si non ore, at mente, participem fieri posse, pro mutuo Christianae charitatis commercio, speraverit, uti nunc etiam sperat fore omnium quae in ecclesia Catholica Apollolica Romana celebrantur, cuius se membrum esse in unico Jesu Christo consistat: orare autem sacratissimam Virginem, Petrum, Paulum, et cum lachrimis

INTERPR. * de Chastelpet. † Elampet. ‡ Angulestet. § Bellard. • Guillebaldo canonico
 † Angulestet. ‡ la pers d'Anguy.

CIOIOCX.
HENRATICUS IV.

lactrimis Franciscum, Bernardum, sanctosque omnes, ut apud Christum adesse sibi patrocinio suo velint: ita non desperare, quin fruaturs consortio meritorum Dominicae passionis omniumque aliorum, quorum thesauros Christus, quam dixerat, Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, Apostolica potestati dispensandos tradidit. His confessionibus quum nullos alios sceleris affines proderet, adhiberi tormenta placuit: neque profectum quicquam. VI Kalendas Junias paricida publicis divinae humanaeque majestatis lege damnatur: domus in qua primum terram tetigit aquanda soto redemptoribus regis mancipatur: parentes exulare jubentur; agnatis et gentilibus mutatio nominis imperatur. Priusquam vero duceretur, confuere iudices iteranda tormenta conficiis erudit. Nihil edidit novi, quamvis extortus asperit, cuneis tribus inter asseres ocreatim indutos adactis; sudore manante sensus una cum voce defecit. Remotis tormentis, adpersaque frigida recreatur, in carcerarium sacellum perducitur. Mox ad parietem fissilem vinolo allatum quod pranderet. Dein adhibet e schola Sorbonica^a doctores duo, Jo. Filescus et Philippus Gamachius, damnatum solantur, hortanturque uti ne diutius iudices Galliamque universam in tanto crimine vagari suspitionibus finas; neve conjurationis omnium perniciosissimae socios latere velit, magno totius regni periculo. Peraeta confessione mystica doctores^b actuarius senatus accessit rogant, eoque coram testantur, damnatum ultro petiisse, confessionem suam sub absolutionis impetrandae voto ipsis sacerdotibus nuncupatam vulgari. Eam verò sic habere: periculum se in crimine esse, non rogatum, non insignatum ab ullo mortalium; consilii sui neminem, ultra quam ad iudices dixerit, fuisse participem consciunt; nec salutem aeternam, si quid mendacio silentiove falleret, sperare. Igitur ex senatus consulto impolitum stercorario plaustrum, pro valvis^c basilicae Marianae, nudus in linea subucula cum accensa taeda supplex detestandi paricidii veniam a Deo, rege, senatu, poscere iubetur. Inde in^d Portuensem plateam vecto dextra cultrum amplexa igne sulphureo comburitur: mammae, brachia, femora, surae, forcipe candenti conceptuntur: in concerpta plumbum, oleum, cera, sulphur serventia funduntur. Quaecunque transductus est, plebs catenificinae avida, probris, contumeliis, diris appetitum, nisi milites obiectis mucronibus obstitissent, dilacerasset. Doctores, preces de more concipientibus, contraria obstreptentium execratione silentium impositum. Unde occasione sumpta actuarius ad damnatum accessit, hortatusque est, ut, consiliis indicatis, iram populi ultima sibi morientium solatia denegantis ad misericordiam flecteret. Ille denuo neminem se habere consilium affirmavit. Itaque horae spatium quatuor equis in diversa nitentibus distrahitur, ac tandem extincto paricidiali spiritu membra quadrifariam secta separantur a trunco. Supererat ex senatus-consulto cuncta comburi, cineres vento dissandos projici. Populus sibi licitum negavit, factoque impetu, disturbata carnificina, extorta carnifici membra diripere, per varias urbis regiones raptare, horrendis imprecationibus devota cremare: alicubi raptando, tundendo, laniando, defuit quod cremaretur.

PERDITISSIMAE audaciae facinus, et immortua, vili corpusculo nullos prodente conficiis, tormenta, multiplices ambages obiecte considerantibus in urbe regia, populo tam benevolo, extitisse, qui nullius impulsu regi domi forsique gloriosissimo vitam eriperet, adeo patriae charam ac desiderabilem. Erant quibus videretur nonnihil a quaestoribus paricidii peccatum, obrecentes adhuc et male sopitas magnatum quorundam cum rege simulates, reperire meruentibus cujus comperti invidia deslagarent. Nam cur omnia Engolismenum, quos in accinctu destinati sceleris paricida sibi notos aut familiares indicaverat, citatio?

Bretcavi;

INTERPR. ^a In doctores Fligat, et Gamacho. ^b In gressu. ^c Nigra Dana. ^d In Grece.

^e Beliard.

Breteaui : cur matris, qua non infamia digressus erat ^aEngoli sine, ipso Dominicae resurrectionis die sacris abdicatus ? cur item ^bcurionis Sanseverini et Magdaleni illius Follantini ? cur ^cAlbinus solus auditus ? ab tenuissima scintilla maximam plerumque veritatem lucem accendi : et cur illa etiam cum reis paulo conspectioribus prohibita loquendi facultas, in hoc tam facilis et aperta, ut de diebus carceris tredecim nullus paene abierit impermissio curiosos compluribus alloquio ? Prudentissimorum in senatu sententia fuit, Hispanicae factionis adjuvatores, ut quamplurimos alunt novellae per omnem Galliam monachorum ritus Italici profectuae, hominis fanatica superstitione perciti cogitationibus inter arcana confessionum notatis, adhibuisse vesaniae fomitem, ac summisse indies qui vanis terroribus stultum caput implerent, susceptaeque ab rege expeditiones eo tendere suggererent, ut Protestantibus Germanis adversus Catholicos auxilia praeberentur, ac ^dDiguicriano milite, magnam partem Calviniano, Italia premeretur. Haec clades religioni Catholicae, haec pericula sedi Romanae, ab unus hominis spiritu pendere fingerent, aut stolidi ipsi credita narrarent. Huiusmodi autem commentis animum caeco temerariae religionis igne calentem inflammari adeo potuisse, ut levissima pauculorum sorte miscellae vitae dierum iactura tanti se facinoris compotem redderet. Utrique opinioni fidem fecere observata subid temporis argumenta. Etenim delatores aliquot ambiguis illatae mortis indiculis periete : scripaeque ^eBruxellis, Antuerpia, Machlinia, Boscoque ducis, ante mensis idus ad varios literae regis interfecti rumore iis locis sparsum nuntiabant ; et ipso mense facta caedes, quo mense ad exercitum se profecturum Henricus archiducibus scripserat. Inter posterioris opinionis principes Jacobus Augustus Thuanus censuerat, quandoquidem ex paricidae confessionibus appareret ipsum perfido superstitionis spiritu afflatum tanti fecleris rabiem collegisse ; malum vero in horas perpetet ; papalis imperii praecoines libris editis perniciosae dogmata venditarent, unde persuadente credulis regnorum regumque jura, prout Romanae curiae favorem indignationemve meruisse videbuntur, stare aut ruere ; tyrannum posse et debere occidi a quocunque subdito, non aperta vi modo, sed etiam per insidias et fraude ; tyrannum esse qui Hispanienſia pontificis Romani consilia detrectet : haec venena simplicibus in religionis poculo miscerent, episcopo ob cardinalitiae purpurae spem connivente ; operae pretium fore scholae Sorbonicae doctores senatus-consulto moneri, censura sua discernant, quid fraudis humanae, quid divini juris, haec scita continere arbitrentur ; ac decreto suo populum prava religione, qua nihil in speciem fallacius est, liberatum velint : hoc ab iis eo tutius ac libentius praestari oportere, quod ejusdem scholae antecessores duobus retro saeculis illud ipsum dogma consensu doctorum centum et quadraginta damnaverint, iudicio postea concilii Constantiensis auctoritate comprobato. Atque haec nudo adhuc et inermi dogmate, nondum exortis Clementibus, Barrieris, Castellis, Ravallacis : quid hodie, tot execrandis sanguinariarum doctrinae discipulis annorum minus viginti spatio in regum nostrorum perniciem armatis ? Hanc Thuanus in paricidae causa sententiam panculi primo securi sunt, assiduis litium privatarum sportulis mentes vulgarium senatorum ad publica illa quae utilitati posterorum cavetur obsurdantibus ; posteaquam vero dicendis in reum poenis incandueret, eodem calore cuncti quod fastidierant appetere incipiunt : tantummodo explicans, senatus-consulti formula divisa, ut de paricida separatim, de Sorbonico sive ^fConstantiensis decreto separatim quoque ageretur. Nec Thuanus ipse aliter censuisset.

ITAQUE

INTERPR. ^a *Agoulſine*, ^b *le Carl de S. Severin*, ^c *le Prie D^e Marie Magdelaine des Foulant*, ^d *le Prie d'Antigny*, ^e *les troupes du Dr. de Lefſiguerre*, ^f *Bruxelles, Anvers, Malines, & Bois-le-duc*, ^g *de emille de Conſtance*.

CIDCX. ITAQUE postero die, Sorbonae decano syndicoque adesse iussis, Mariacus gravibus verbis dat mandata, quae ad collegas ipsi referrent, super decreti Constantiensis instauratione. Propere parent decanus et syndicus, collegioque frequenti senatus-consultum recitari, mox et haberi consilium, curant. Summo consensu in hanc itum est sententiam: sapientissime a maioribus cautum fuisse, ne quis hoc pronunciarum adficeret, tyrannum occidere licere; nam id esse legi Christianae contrarium: priscos ecclesiae patres adversus tyrannos, quamvis impios et asperos, adhibuisse fugam aut patientiam; arma vel insidias nunquam: adfersione illa generali semel recepta, aperiri januas fraudibus, impietati, perfidiae, mendacio; factiosis ut librum erit de principe judicantibus aut sentientibus: tum, si religio sceleri praetendatur, mentes incautas superstitionis furore ad immania ferri: jure igitur ab Joanne Gerson theologo prudenti laudatam Sorbonae simul et concilii Constantiensis censuram, anno supra millesimum quadringentesimum decimum tertio quinquagesimo perscriptum, qua doctrinae pessilentis auctores impietatis haereticas damnantur: propterea Sorbonae collegium arbitrari Christianae societatis hostium loco habendos, qui tam improbo stellionatu Christianos infamant: ac proinde, restituta novo decreto veteri censura, theologiae doctores ac discipulos omnes monitos velle, ut hujusce decreti verba quorannis solemni sacramento jurent, strenue se ac sedulo operam daturus, concionibus, scriptis, privatisque adhortationibus, ut Christiani omnes intelligant nemini licere quovis praetextu vitae principis aut potestatis ullius insidiari; qui contra senserit, docuerit, feceritve, cum Christianae doctrinae calumniatorem impium haereticumque esse.

OBLATUM senatui decretum Sorbonae, syndicus, eo munere tuncungebarur Enimundus Richerius, ex senatus rescritto ad procuratoris regiae tresviros detulit; eademque opera suggessit, Joannis Marianae, Clari Bonarscil, seu verius Caroli Scribanii, Emmanuelis Sa Jesuitarum scriptis, perfidiae illius theologiae, veneno sicaque grassantis, elementa populo tradi; sed praesertim Marianae libro de regis institutione primo Jacobum Clementem Henrici III paricidam impensiore studio laudari; concilii Constantiensis decretum, velut pontifici minus ratum, elevari. Igitur improba scriptoris Hispani narratione offensus tresviri, eadem postulatione qua Sorbonae decretum senatus auctoritate ac jussu promulgari, et in acta referri, postulatam libant, Marianae quoque librum publice flammis a carnifice dari petiere. Heic in senatu nonnulli, studio an simplicitate, in Jesuitarum laudes effusi, parcendum famae dicebant hominum bene de religione ac literis meritorum: alii verendum ne pontifex succenseret: alii Sorbonae decretum inconsulto episcopo vitio fuisse conceptum. E praefidis Antonius Segulierius subtiliore sententia, videndum esse an senatus-consultum super impetrato Sorbonae decreto, quod rite quidem factum minime negabat, tite factum haberi posset: tum pro episcoporum auctoritate quam plurima adiecit eorum, quae jampridem, gliscente Cleri ambitione, fuerant prodita. Pars multo major, salutem regis regnique supremam legem esse debere, doctrinam manifestam pravam ac perniciosam non sine crimine dissimulari: quae sententia tandem, subeunte dissidentes pudore, communis omnium fuit, dum ne Marianae nomini adderetur Hispani neque Jesuitae. Itaque, facto secundum ea senatus-consilio, sexto Eid. Jun. decretum recitatur, in acta refertur, liber a carnifice in pervio basilicae Virginis discribitur, crematur; librarii venalem habere verantur: qui adversus decreti doctrinam fecisse aliquid arguerent, majestatis legibus subjiciuntur.

REGIUM corpora non efferrī, nisi post dies ab excessu quadraginta, mos est. Id temporis curando funeri sumitur: interea ad ipsum corpus theca plumbea compositione, effigie quasi viventis superimpōita, sedile regium statuitur, quotidieque cibi sumendi

sumendi hoc mensa sternitur; apponuntur fercula; familia regia eodem cultu ac ritu, quo vivente rege solebat, notis ministris fungitur: post paulo, cibi auferuntur ac dividuntur egenis: ceterum diu noctisque sacerdotes continuis precibus operantur. His igitur expletis VII Kal. Julius rex in ^aLongavillanis aedibus lugubria sumptis; indeque, subsequenter agnatis aliisque principibus viris, et aulici comitatus ordine longissimo prosequente, ^bLuparam ingressus, regium sinus aquis ab sacerdote procuratis lustravit. Postridie Gullelmus ^cPotus Rodias ceremoniarum magister docendi funeris diem senatui ceterisque ordinibus indicit, ac reginae nomine, ut frequentes adesse velint, rogat. ^dHarlaeus, in senatu audito Rodio, haec prae lacrimis fari vix potuit: senatum tanti tamque desiderati principis memoriae supremos honores, quantum possit ac debeat, maximos redditurum. Mox cum tinnibus praecedentibus viginti quatuor exsequias proclamant ad III Kalendas proximas, nobilissimo potentissimo excellentissimoque principi Henrico Magno, Galliarum et Navarrae regi Christianissimo augustissimo invictissimo, magnanimitate et clementia incomparabili. Exin Magni cognomen defuncti nomini haecit. IV Kalendas Julius praefectus ac senatores in togis nigris, e curia Palatina ad Luparam profecti, lustrales aquas funeri adspargunt; idem praestant et ceteri decemque ordines. Postero die horam circiter a meridie primam senatus frequens in purpura, praecedentibus ostiariis atratis, redit: aula, quam concilii dicunt, excipitur. Ibi, dum regis effigies incederet, opperiantur: ea defuncti maiestatem viventis habitu repraesentat; hi iustitiam nec in regis morte cessantem, ob id, ceteris atratis, purpuratam. Processere igitur ordines urbici militares, iudici, religiosi, academici, mox aulici minores arma et insignia regia praeferentes, episcopi complures; principum exterorum et pontificis legati, cardinales duo; ac demum paedagogiani regi, equitum magister, et regis in aperta lectica effigies, Salinarum bajulis ex instituto veteri succollantibus: circa effigiem senatus in corona; turbatum sequebantur togis velati funebribus agnati regii, ceterique principes et Sancti Spiritus equites, nobiles alii centum, ac denique satellitum praetorianorum centuria. Haec vero ambitione praepostera ad effigiei pedes Henricus ^eGondius Parisiensis episcopus, et qui Perronii cardinalis piarum largitionum magistri vices agebat Carolus ^fMiro Andegavensis episcopus, et ipse mentis in regios magistratus iniquae, ordini purpurato sese inferunt atrati, derelicto corpore, quod et ratione muneris et exequiarum ritu ad sepulturae ministerium sequi debuerant. Abscedere moniti quum permanent, substitit senatus ac totius adeo pompae sequela. Locum tuebantur episcopi frivola ratione, quod ab ceremoniarum magistro se habere dicerent. Vocatus magister, misit ex praefectibus ordinis Sancti Spiritus qui matriculam exhiberet funeris Henrici II typis editam a praefecto, quem vocant, armorum, sed homine radi et imperito. Ea Parisiensis episcopus, una cum magistro piarum, locum ad effigiem tenuisse dicebatur. Contradicebant astra senatus, et novissima in Caroli IX exequiis pompa. Matriculae autem vanitas eo maxime arguebatur, quod regis corpori, cui iusta illa fierent, locum tribuat nullum, ac ne sub effigie quidem fuisse dicat, nisi quum in ^gbasilica Virginis depositum narrat. Excitus rumore Carolus Borbonius ^hSueffionis comes, domus regiae magister, controversiae statum cognovit, neq; diremit, ambiguus favoris, non rationis aut juris. Jam sol praecipitaverat, et in arca Luparae disportabatur; ac permultis grave admodum esse coeperat sub diei serum stare diutius. Quare indecisa lite incedunt cuncti; sic tamen ut locus episcopis non satis constaret, senatus ⁱactuarius notariique ad effigiei pedes locum suum strenue vindicantibus. Tandem perventum in B. Virginis templum;

INTERPR. ^a Hôtel de Longueville. ^b Le Louvre. ^c Gaillartus Pui Sr. de Rhodes Grand Maître des ceremonies. ^d Le premier président de Harlay. ^e de Gondy évêque de Paris. ^f Myron évêque d'Angers représentant le Grand Aumônier. ^g Notre Dame. ^h de Solfano. ⁱ le greffier.

CIDCXX.
HENRICUS IV.

templum; ubi, precibus de more concelebratis, deponitur. Funus in crassimum differtur. Mane diei sequentis praefides ac senatores convehunt in curiam. Ille repetita quaestio dignitatis et decori: alta denuo inspicuntur, et Joannis^a Tilletii, quondam senatus actuarii, harum rerum peritissimi liber, et quidquid veteres memoriae suggerbant. Ubique fortissimum fuit argumentum, quo id evincitur, urbis episcopum regis esse curionem, cujus ad sacerdotium pertineat sacrorum circa regem curandorum administratio: ejus vero muneris esse corpus defuncti sepulchro tradere; proinde sequi proxime ipsum debere, non effigiem, quae non defuncti reliquias contineat, sed viventis majestatem supremo justitiae pontificio regnantem significet: hanc ideo magistratum purpura cinctam fulgere, non senatus sed regis splendori: subsuiffe olim effigiei corpus; ob id episcopo locum tunc ad effigiem datum: postea, notato non convenire exequiarum rationi, funus ipsum, cui pompa fieret funebri, effigie viventis opertum dissimulari, res distinctas separatim haberi coepisse; corpus ab effigie, senatum ab episcopo, discretum: quapropter agendum hodierno jure, ac tribuendum cuique quod officio cujusque congruat; sepeliendum corpus, episcopo; justitiae dominantis vultum, senatus. Vitium igitur, episcopum denuo per optionem actuarii moneri, ne tam absurda loci adfectione ceremonias turbare pergeret. Mox itum ad laudationem defuncti; quam habuit in basilica Virginis Philippus Cospeanus, nuper^b Aurenthium sacerdotio praepositus. Perlato senatus mandato episcopus, nota moratorum versutia, scripti copiam sibi fieri petiit; habere quae respondeat, sed scripto. Interea^c Espernonius proximus episcopo ad finis, aulico favore superbus, et ingenio suoapte legitimi dominatus impatiens, reginam occupat, obsequaque episcopalis reverentiae nube purpuram senatus infuscat; cancellario gaudente deprimi quos olim rerum suarum inspectores fore provideret. Regina faeilis, inaudito senatu, episcopi pertinaciam confirmat. Judicium perferri signarique, tanquam regis concilio comprobatum, Espernonius quom urgeret, cancellarius, vassitiae deinceps usitatisima, tutius censuit invidiam facti delegare reginae, cujusque mandatu non scripto^d Sueffionis comitem jubere locum episcopo ad effigiem dari. Instante igitur deducendi funeris hora, quum senatus ad effigiem convenisset, ecce iterum^e Gondius et Miro ambitiosi mandati fideia, non secus ac pars de hostibus victoria feroces, sese ad effigiei pedes obtrudant, decretum concilii regii perferri signatumque in sinu secum habere praedicantes. Falso id ab iis jactari sciebat senatus, et graviter sciebat sub regis nomine dignitatem auctoritatemque regiam violari; incedunt tamen, accensisque interposu densiore locum sibi poscentibus episcopari cispellantur, tam aperto jure ut inciperent esse ludibrio spectantibus. Tunc affirmato vestigio constunt, totusque adco senatus. Interea vero Espernonius ad^f comitem reginae mandata detulerat, animo principem magno, sed plerumque imperiosissimo, praeterea subrato, quod sui non longissime absentis senatus in regni tutela constituenda rationem non habuisset. Is vindictae occasione servidus, ad ducta de regio faellinio cohorte, verbis asperissimis inquit, episcopos ad effigiem incedere oportere; reginam sic velle, sic jubere. Opponentem cuidam, non persuaderi senatui reginam damnavisse inauditos, Scito, inquit, rem esse judicaram, neque retractari. Nihilominus tamen senatus permanebat in vestigio quietus. Comes ira percitus, rem capitis sibi esse ait, ni regia iusta, uli rata sint, exsequatur; et esse absque mora parendum. Cumque dicto elata voce armatis imperat mandata perficiant: accedunt armati, manum senatori proximo injiciunt Paulo Scaroni. Tunc effigie relicta secessit senatus: solus permansit et praefidis Antonius Seguerius, Espernonio veteris amicitiae nexu addisissimus. Ceteri omnes vim fieri querebantur,

et

INTERPR. ^a de Tillet greffier du parlement. ^b coisqve d'Aya. ^c le due d'Espernon. ^d de Seignen. ^e de Gondy & Miro coisqve de Paris & d'Angers. ^f le comte de Seignen.

et extitit in senatorum turba qui diceret, fore, quum ex aëis curiae prodiret senatus violati memoria. Comes dicto minaci vehementer inflammatus respexit, auctoremque truci vultu quaesivit enixe; nemo prodidit. Paulum sedato alius comiter, Te ipsum, inquit, olim dignitatis imminutae senatus habebit ultorem; cognitaque juris qua de agitur praerogativa, diceas iniuste negatum. Subito mutatus comes, Et sum vestrae, ait, auctoritatis cultor, et me talem vobis probare magnopere volo; sed quid facerem? Regia iussa minime exsequi mihi non licet. Igitur, inuito ita-tim consilio, senatus censuit secessione sua se auspiciis novo regi daturos non bonum, regni-que rebus improvise maximi regis casu concussis aliquid addideros periculi; praestare igitur ad obsequium cogi, quod iniustum esse satis ostenderint, quam intempestiva constantia faciem praelucere satellitis. Quare ad effugiem cuncti redeunt, inceduntque; episcopis usurpari loci spatium male retinentibus, ac tantum non arceri se ac propelli indignantibus. Iter erat ad Dionysii sanum, regum sepulchris nobile: jamque ad Lazari praegressa pompa pervenerat, et constiterat sonus ad supplicationes certas, quas ab episcopo concepi ritus exsequiarum poscebat. Quaesitus ille, quaesitus in eius vicem piarum largitionum magister: uterque, dum circa effugiem perperam morantur, officio defuere. Mox et incidit aliud aeque probrosum utriusque. Dionysianos sodales fratres obviam funeri progressos regis corpus suscipere, episcopo tradente, ac defunctum Christianae fidei sacra coluisse spondente, regiorum funerum praescripta didabant: iterum defuit qui traderet, qui sponderet, episcopus. Ludovicus Hospitalis Vitrius stipatorum praefectus episcopi vicem fungi necesse habuit, tradidit, spondit. Sodales fratres ad Dionysii deduxere. Illie factis vespertinis in multam noctem praefuit Jousa cardinalis. Die sequenti ad honores et officia suprema rediere cuncti. Laudavit defunctum Carolus Miro; Jousa cultu pontificali sacra solemnia perfecit: aulici nobiles selecti Henrici corpus condidere sepulchro. Subinde senatus eeterique ordines in aulam deducuntur convivio paratam. Mensae ibi tres omnino suere: prima comiti ac praecipuis infra principes, qui seorsim excipiebantur, magnatibus: sequens assignata senarui: tertia rationum magistris ac ceteris. Consumptis epulis, comites symphoniaci Psalmum cecinerunt; hac etiam parte neglecto majorum more, qui non-nihil ad regiae maiestatis cultum facere iudicabant, piarum largitionum magistrum ad mensam senatus gratias Deo dicere, ibidemque magnum doenus regiae magistrum insigne magistrerii sui rege sepulto conditoque consummati baculum frangere; mox alio recepto, jubere novo regi per praconem, longum vivere acclamari. His igitur non rite peractis, domum quisque concessit; haud ambiguo sensu imminutae ac violatae dignitatis.

INTERPR. * S. Denis. ^b les Religieuses de l'Abbaye de S. Denis. ^c de l'Hôpital Sr de Vitry capitaine des Gardes du Corps. ^d de Jerosse. ^e Myron évêque d'Angers. ^f le Grand Aumônier. ^g M. le comte de S. Paul représentant le Grand Maître.

F I N I S.

INDEX Latino-Vernaculus NOMINUM PROPRIORUM Quae in NIC. RIGALTII de Rebus Gallicis libris occurrunt.

- A**
ALBINUS, d. Abigay, (Jac.) Jesuita Ravallacum ante sua merita apertum in confessione suam, p. 499. cum parvula commissa rem pernegat, 491
ALLINCURIA, Fide Neoralla.
ANDREAEVENSIS, d. Ande, dux (Gallic) natus, 452
AURELIANENSIS, d. Orlean, dux natus, 444
AURELIANENSIS, d. Orlean, (Franc.) Sanguis comit, Francis dux et Francus Rex creatus, 457
AUSTRIACUS, d. Austrich, (Leopoldus) Juliano paterfamilias, 475
AUSTRIUS, d. Austrich, (Albertus) Belgii princeps de pace cum Ordinibus foederatis agit, 461. de inducibus cum in transitu, 461. Richardum ad Henricum IV legat Juliano occupato actum, 475
ALEXANDER FONTANUS, d. Ayrcot ante de Fawin, (Pet. Emman.) Mediolani procer de Mediolanensium iurum libertate reddit, 452. Consilium excipit, 481. et a consilio Romani fecerandi dicitur, 482
- B**
BARONIUS, Fide Neoburgum.
BARONIUS, (Caele) cardinalis obit. Eius elogium et excepia, 448
BELGII foederati Ordines cum Henrico Gallo et Jacobo Anglo foedus incurrunt, et de pace cum Hispano agunt, 459. de supremo ipsorum in provincia suis superioribus, 461. et de commercio Indio libertate, 462. de inducibus transigunt, 463
BELLEVEUUS, d. Bellevue, (Pompanius) Franciae cancellarius obit, 448
BEYHUNA SULLEUS, d. Beuhone dux de Sully, (Maximilianus) armamentarium instrui quamque regem avertit, 443. magnas vias Franciae curat creandas, 457
BORBONIUS CONDAEUS, d. Borbon prince de Condé, (Henricus) Carolam Margantam Momorantiam uxorem ducit, 470. cum uxore Brutellus profugit, 479. Mediolanum adiit, praelectionis causa scripto edicto explicato, 480. a Fontano persuasum Romam secedere decrevit, 482
BOARONIUS, d. Borbia, (Henricus) Montpensier dux obit, 451. ducatus et paratus dignitate ejus filios Marce confirmat, 457
BORONIUS (Car.) Suffraganeus comes domus regiae religiosus, in regis exequiis Parisiensis episcopo et elemosinatio magno locum ad regis effigiem perpetuam dat, 496. senatus dignitate violata, 497
BOSAZIUS, F. Thunberg.
BRANDENBURGICUS (Emestus) Clivensem et Julacensem ditionem jure hereditario sibi vindicat, 474. cum Neoburgum amicum transigit, 475. cum Henrico IV foedus init, 477
BRULARTUS SILLERIUS, Brulart Sr de Sillery, (Nic.) Franciae cancellarius creatus, 448. in senatu Parisiensis verba facit, 448
BULLO, d. Bullois, (Clod.) a regis legatus foedus cum Sabaudis ducem init, 478. Consilium ut Mediolano relicto Romam secederet per emissarios sollicit, 481. a regina ad senatum Parisiensem cum mandatis missus, 486. Ravallacum interrogat, 486
BUTILLERIUS, Bouchillier, (Dionysius) S. Romani privilegium a Brandenburghensi filio obtinuit, aliquando de S. Romano commenta, refutata et evocata, 445
- C**
CARPLANDUS, d. Champlain, e Cruda Galliam redit, 450. Canadam redit, 471. Quebecum adiit, 471. Tadoussacensis contra Iroquois auxilia fert, 478
Iroquois caesa in Galliam redit, 473
CANADAE descriptio et incolarum mores, 449, 471
CLIVENSIS, dux de Clivon, (Jo. Gd.) omni controversia de sua successione erit, 474
CLIVIS, d. d'Écluse, (Car.) obit et elogium, 474
CAEVEUS, F. Estrac.
- CONDAEUS, F. Borborian (Henricus.)**
CONTIFORMA SEGENIUS, dux dux de Segni, (Alex.) S. Spiritus torque ab Allucio Romae magna pompa insignitus, 455
CRIIGHTONUS, Crighton, (Georgius) festeras pontificem Romani temporalem in ecclesiae patrimonio potestatem affirmantem, ejusdemque auctoritatem spiritualem ampliantem, dispositioni proponens a senatu Parisiensis prohibetur, 444. severo auctoritate, 445
- D**
DIOPTRAE in Belgio pinum fabricatae, 465. a Gal. Gallico aduclae, 466
DUELLOREM origo, 468. edicto severo condicio prohibita, 469
- E**
EDICTUM regium iustitiae tribunal in quodam inquirere causa inducens conditum, mox revocatum, 443. Albi-natorum legem quod Genevenses civis in Gallia decedentes abrogans, 457. inter omnia vademonia et privata ad certamen provocacionem prohibens, 468
ESTRACUS, d. Estrac, (Fr. Annibal) Caesae marchio rege ad archiducem legatus Consilium renitui postulavit, 480
- F**
FARRER, le Fere, (Nic.) Condai praetor ejus ex aula sequi sapit, 480
FONTANUS, F. Azebedus.
FUERTERIUS, F. Azebedus.
- G**
GALLIUS (Gal.) dioptricae machinas in astronomicon usus concinnat, 466
GALLIA fictionibus fissa, 483
GALLIAE rex, Fide Henricus IV.
GENEVENSIS civis in Gallia decedentes bonorum ex Albi-natorum lege confiscacione excepti, 457
GERMANIAE principes foedus cum Henrico IV de Clivensi et Julacensi ditionibus incurrunt, 476, 477
GONDIUS, d. Gondy, (Henr.) Parisiensis episcopus in regis funere de loco deputatus, 495
GONTIUS, Gonty, Loosdinus ob condonacionem intemperantem a rege inceptam, 482
GONZAGA NIVERRIENSIS, dux de Niverr, (Car.) a rege ad pontificem legatus magna pompa excipitur, 455. Clivensem ditionem tanquam hinc mactula proximior vindicat, 474
GROTIUS (Hugo) munus et Indici commercii libertatem libro edicto alienat, 468
- H**
HABLAERUS, d. Harley, (Achilles) rege interfecto, senatores Parisienses in curiam convocat, de regni regimine et regni tutela deliberant, 485. orationem habet, 488. Ravallacum interrogat, 490
HENRICUS IV Galliae rex in quodam et regis pecuniae dispensationem inquit, edicto condico, quod tamen mox revocatur, 443. Navarriae contraque sua ante regnum Galliae adeptum domum, vindictam ducit exceptum, in usum corporis coronae Gallicae coalitae, edicto declarat, 444. a Sabaudis ducem ad Mediolanum recuperandum incitatus, 452. de bello deliberat, 453. legatum Hispanum excipit, et re infecta dimittit, 454. Niverrum ad pontificem legat, 455. Genevensium civium in Gallia decedentium bona hereditas edicto addit, Albi-natorum lege in eorum gratiam abrogata, 457. foederatae Belgii Ordines iudicio jurat, 458. foedus cum in init, 459. Joannem fratrem noloscom in Lutetia cum permissu, 467. bulla et privata ad certamen provocacionis edicto vetat, 469. in controversia de Clivensi et Julacensi ditionibus Brandenburgo et Neoburgico faret, auxilium spernit, 476. Thurnensis Bolognam ad Germaniam procerce mittit, et cura in foedus

I N D E X.

contra S. Romani privilegium commentis iudiciali-
nium pronuntiat, 446. In inter Silvanectensis ca-
nonicum et episcopum motu, Gallicane ecclesie
libertatem vindicant, et episcoporum synodi senten-
tiam unam declarat, 447. de fornicationis obligati-
onibus edictum facit, 448. fœnicus-confaltum ad-
versus Joan. Castellum periculum Romae censuram
natum, 470. regis tutelam et regni administratio-
nem ad reginam pertinere declarat, 485. de ordine
sacerdotii disputatione orta, pares ecclesiasticos ad regem
fructum contendere censet, 487. Sorbonae de-
cretum regum et tyrannorum eadem quæ præ-
dictum illicum promittunt, et, Constantiensis de re de-
creto renovato, in ejus verbis theologie doctores et
discipulos quotannis sacrali sacramento jurare de-
cernit, 494

SALLERIVS. *Vide Brulartus.*

SORBONICI Doctores regum ac tyrannorum eadem
illicitum pronuntiant, et, Constantiensis de re de-
creto renovato, in ejus verbis theologie doctores et
discipulos quotannis sacrali sacramento jurare de-
cernit, 494

SURENO. *Vide Borberius (Car.)*

SULLIVS. *Vide Bethans.*

THUANI, de Thun, (Jac. Aug.) Historiarum opus
Romæ a falsis censoribus inter libros impu-
bitas lectionis proscriptis, 470. ipse a rege de Con-
daci consiliis et supra interrogatus, 480. a senatu Pa-
risiensis delegatus ad reginam S. C. cum Gallie re-
genem declarata perierit, 486. Sorbonice scholæ
sententiam Constantiensisque synodi decretum con-
tra regem ac tyrannorum perculsiones renovari cen-
set, 493

THUMERIVS BOSCHIVS, *Thumery & de Buis*,
(Joan.) in Germaniam a rege legatus fœdit cum
principibus iussit, 476

TOLENTANVS, de Tolède, (Petrus) a Philippo Hispano
ad regem legatus, 484

VALERIA, de Valis. *Vide Margaria.*

VALETTA. *Vide Nogaretius.*

VINDOCIIVS, dux de Prodyssus, (Cæsar) Francicum
Lotharingum, Mercurium ducis filium, uxorem du-
ch, 479

VRIVS SANGHEMIVS, *Orfius dux di Santa-Ge-
mini, (Jo. Anc.) S. Spiritus utroque solenni pompa
Romæ insignitus, 485*

INDEX Vernaculo-Latinus NOMINUM PROPRIORUM Quæ in NIC. RIGALTII de Rebus Gallicis libris occurrunt.

*d' A*CEVEDO, Ascedus.
d' ALLINCOUR, Allincurum.
d' ANJOU, Andegavensis.
d' AUBIGNY, Aubignus.
d' AUTRICHE, Austria.

BAVIERE, Baiomus.
BELLEVUE, Bellevue.
BETHUNE, Bethuna.
BOURBON, Borberius.
BOUTHILLIER, Buthierius.
BRULART, Brulartus.
BULLION, Bulio.

CHAMPLAIN, Camplania.
CHAREVUE, Charvua.
CLEVE, Cliverius.
CONDE, Condeus.
CROUGHTON, Croightonius.

*de F*ESLEUR, Clusius.
ESPENON, Elperonius.
ESTRE, Estreus.

*de F*EYRE, Faber.
FUENTE, Fontanus.

GONDY, Gondius.
GONTHREY, Gonthreus.

HARLAY, Harlaus.

JEANVIN, Janinus.
JOYEUSE, Jouis.
JULIERS, Julicum.

LANCEIGRE, Lancicim.
LOREINE, Lotharingus.

*de M*EDICI, Medicus.
MONTEPIERRE, Montepierus.
de MONT, Montia.
MONTMORENCY, Montmorania.

de MOTHY, Mota.
MYRON, Miro.

NASSAU, Nassovius.
NEUEURG, Neoburgus.
NEVERE, Nivernus.
NEUVILLE, Neovilla.
NEY, Ness.
NOGARET, Nogaretius.
NOIZET, Nozicus.

*d' O*REANS, Aurelianensis.
ORINO, Ursinus.

PEHU, Pelusius.
PINGRE, Pingreus.
POITRENCOURT, Potincuria.

QUERE, Qrebecum.

RAPIN, Rapius.
RAVAILLAC, Ravallacus.
ROMAIN, Romanus.
ROZE, Roza.

*di S*ANTO GEMINI, Sargentinius.
SAVOIR, Sabradia.
*della S*CALA, Scaligerus.
*de S*EGNI, Segnus.
SILLERY, Sillerius.
SOMERON, Somfio.
SOLLY, Sullius.

THOU, Thumus.
THUMERY, Thumerius.
TOLEDE, Toletinus.

*de V*ALETTA, Valeta.
VALCHA, Valcia.
VANDOMME, Vandocius.

*de Y*ROQUOIS, Irocofi.

EPITOMARUM SERIES:

Sive totius THUANI OPERIS HISTORICI

REPERTORIUM.

LIB. I.

RIMO libro, qui praefationis alterius loco est, rerum toto orbe status breviter sub aspectum ponitur. Francorum et Hispanorum, penes quos rerum arbitrium erat, vires et consilia explicantur. II. Ileria Caroli VIII in Italiam expeditio. Ferdinandi Arragonii astus in sollicitando Ludovico XII ad bellum gentilibus suis in regno Neapolitano movendum, instigante Alexandro VI, qui ex Italiae turbis opes suis querebat. Partitio regni

Neapolitani inter Ludovicum et Ferdinandum. Ferdinandus Calabriae dux, Friderici regis qui in Galliam se receperat filius, contra fidem a F. Consalvo Conducenti datam retinetur, et in Hispaniam sub custodia mittitur. Bellum inter reges novi regni possessorum; quod, amissa ea parte quae Ludovico obvenerat, per inducias compositum est; secutis mox Germaniae a Fuxo Ludovici neptis cum Ferdinando Arragonio nuptiis, cum Isabella Castellensis prior uxor paulo ante e vivis excessisset. Joanna filia utriusque et haeres Philippo Austriae archiduci elocata fuerat; quae, quanquam a socru administrationis regnorum procuratorem extremis tabulis vivo attributam seiret, controversiam de ea instigata uxoris socero moverat: qua re factum, ut Ferdinandus adversus generum sibi gratia Ludovici opus esse ad tempus existimaret. Utriusque regis Savonae congressus. Consalvus Cordubensis a Ludovico rara humanitate mensae adhibitus, Ferdinandi manifesto livore, qui Cordubensi malam gratiam rependit; et mox Ludovico, contra quem alterum generum Henricum VIII Angliae regem suscitavit; et accenso bello, discordiis inter Aeronmontanos et Bellomontanos in Navarrae regno exasperatis, regni iniuriis, Joanne Labretano expulso, invadendi occasionem arripuit. Pugna ad Ravennam ipso resurrectionis Dominicae die commissae; in qua Gasto a Fuxo victor cecidit, et partae victoriae fructum corruptis, amisso mox Mediolano, et secuta sanguinaria ad Novariam pugna. III. Initia Hispanici imperii parva et obscura, quae in immensum creverunt sub Ferdinando et Isabella, aperto novo per Indias in occidentem orbe, cuius vestigandi nostros Belgae principum diu ante fecerant; et per adfinitates, Belgio cum Hispaniis juncto; et ad extremum imperiali accedente dignitate, vireis Germania communicante. IV. Gallici contra seu Francici illustri ab initio origo sub Romanis florentibus, et in ocaasu imperii Carolingi Italiae potentes, exstincto Langobardorum imperio. Reges Neapolis et Sicilliae ex Normanniae ducibus prognari. Ex Francis reges per coecum annos continua serie in Anglia Plantagenetae rerum potiti; cum ante illos Gulielmus Normanniae dux cum, et filii eius ordine, et Stephanus Bloesensis tenuissent. In Palestina expeditiones a Godofrido, Eustochio, Balduino fratribus sub Philippo I susceptae. Henricus rex Castellae, Petro caeso a Bertrando Guesquinate, Caroli V auspiciis constitutus; a quo successionis jus ad Isabellam pervenit. Francis desinentibus, Hispani inceperunt. V. Incrementi eorum causae. VI. Ludovici detrimentosa ac propudiosa cum Borgiis foederatio. Julii et ingratitude, et coacta contra cum a Ludovico synodus, in qua iuxta Constantiensis decretum in eaput et in membra anquireretur. Morte Julii secuta, cum Leone X rex pacificatur, et mox cum Anglo, Mariae Henrici VIII forore post Annae Britanniae obitum in

TOM. VI.

6 L

uxorem

TOM. I. uxorem ducta. Ludovicus mortuus Kal. Jan. anni 1515^{xxv} fummo suorum desiderio, a quibus Patris Patrie nomen, insuper et communi omnium nationum consensu Iusti cognomen promeruit. VII. Ei Franciscus gentilis et gener successit: eius scilicet prima in Italiam expeditio, et secuta statim cum pontifice reconciliatio, addito pignore et translato in regem electionis sacerdotiorum iure. VIII. Tum promulgatae per Germaniam indulgentiae, quae Martino Luthero Augustiniano res per conciones miscendi occasionem dederunt: observatumque, eodem anno, quo sacrae electiones sublatae sunt, maiore Germanorum parte a pontifice defecisse. IX. Biennium post Carolus Hispaniarum rex post mortem avi Maximiliani Caesar electus est, qui statim edictum Wormariae contra Lutherum proposuit. Amisium a nostris Mediolanum: et Leone sub id decedente, raro coelestis favoris ad Carolum inclinantis indicio, Hadrianus eius praeceptor absens in pontificem electus est. X. Nec multo post, avertae a nobis fortunae pari indicio, Carolus Borbonius a rege defecit. Causae explicantur. XI. Infelix ad Papiam oblidio et regis captivitas: quo factum, ut ejus calamitas in misericordiam verterit, et Clemens VII. ex ea occasionem cepit foederis clandestini contra Caesarem ineundi: quam injuriam Caesar ultus est, et utrisque direptione, et abolita per Hispaniam pontificia ad tempus auctoritate. XII. Secundum haec, postquam Galli tota Italia exclusi sunt, Caesar Angustae comitis religionis negotio indixit: et paulo post celebratae Massiliae Henrici Aureliani ductus et Katharinae Mediceae nuptiae: resque ad annum usque xxxvi quieverunt, quo per causam Mirabelli supplicio indigne a Francisco Sfortia adfecti bellum exaruit. XIII. Sabaudia Francisci Borbonii sani Pauli comitis, et Philippi Chabotii maris praefecti, ductu occupata. XIV. Caesaris irrita in Provinciam expeditio: quam lamentabilis Francisci Delphini mores secuta est: et mox induciae inter Caesarem et regem pactae, quibus durantibus Caesar ad motus Gandensium componendos per mediam Franciam in Belgium descendit, ubique magna pompa ac praecipue Lutetiae exceptus. XV. Cum promissa non repraesentarentur, bellum recruduit 1515^{xxxix}. Irrita Henrici Delphini ad Perpignanum expeditio: felicior Caroli in Lucemburgensi principatu: quibus intervenit Rupellanorum ob rem salinariam seditio, moderatione summa pro temporum ratione compressa. Francisci Borbonii Anghiani ad Cerizolum victoria. Securus Crepiaci foedus, cui Anglus stare noluit. XVI. Anglicanae scissurae origo ob repudium Katharinae Arragoniae et Annae Bolenae matrimonium. Abolita in Anglia et Hibernia pontificia proflus auctoritate, Henricus rex caput ecclesiae declaratur: in ceteris nihil in doctrina mutatum. XVII. Aeldriae principatus, Carolo Egmondano ablati et Cliveni attributus, a Caesare vindicatur. XVIII. Daniae rex Christianus II, Joannis filius, Christiani nepos, paternis vestigiis insistentis Sueciae regnum invadat, et crudeliter vastat, edita Stockholmiae immani laniena: ob quam non solum Suecis invidus, sed proptio regno ejectus, exsiliis etiam mascula sobole perire. Fridericus patruus in Danico, Gustavus Erici filius Suecico regno inaugurari. XIX. Motus ob religionem in Germania, et sectati ad bellum paratus, cui praefuerant russici et Anabaptistarum fanatici duces: dein et Suevicum contra Ulricum Wirtembergicum initum foedus, ac postremo Brunsvicensis. XX. Concilium, instante Caesare, primum Mantuae indictum, ac postea Tridenti. XXI. Motus ob religionem inter Helvetios, commissaque pugna post frustra tentatam nostrorum interventu concordiae viam: Tigurini victi, occiso in primis ordinibus Huldrico Zuinglio: sed victoriae Quinquapagiorum is exitus fuit, ut pacem sibi deinceps colendam existimarent. XXII. Poloniae status. In Borussia mutandae religionis ratio, et principatus in Brandenburgica familia firmi. XXIII. Hungariae item status: ubi post Ludovicum ad Mogacium caesium Joannes Zapolia Daciae princeps controversum in ea jus deinceps Austriacis fecit. XXIV. Turcica a Selimi temporibus et Aegypto subacta, ad annum xlii praetenduntur. XXV. Italiae status. Veneti nutantes. Genuensis respublica in aere Caesaris. Senensis metu Florentinorum patrocinium alienum querentes. Florentini ipsi principem a Caesare accipiant. Medices familiae in Etruria dominatus origo, et successus. Joannis Colimae patris mors. Atellinorum Ferrariae principum status.

farum. Mantuae duces Montiserrat principatus potentes. Roboretorum gentis origo, et in Urbini principatu successio; Camertum item, quos Varani possidebant, adfectio, ipsi postea a Paulo III ademptorum. XXVI. Navigationes ad Indiam occidentalem investigationem a Christophoro Columbo et Americo Vesputio susceptae. Eodem tempore P. Alvarez Capralis Brasiliam, et Jo. Pontius Legionensis Floridam aperuit. Tum Ferdinandus Magellanus in orientem tendens fretum a se dictum enavigavit. Terra ignea. Hispanorum in India occidentali, Lusitanorum Emmanuelis regis auspiciis in orientali, successus et res gestae. XXVII. Ad res nostras reditum. Post Crepiacam pacem Bononia ab Anglis capta. Odoardi Biechi, et Jacobi Cuciaci Vervini generi, res infelicitate gestae. Regis in Angliam irrita expeditio. Franc. Lotaringus Aumalus ad Bononiam ingenti vulnere laesus, cum constantia famina ac fortitudine ictum sustinisset, praeter chirurgorum spem convaleuit. Carolus Aurcliani dux Ferdinando Romanorum regi gener destinatus, ad Firmum monasterium lue pestilenti cunctatus.

LIB. II.

PRINCIPIMUM operi a bello Germanico factum. II. Germaniae antiqui et novi limites. Lingua Illyrica seu Slavica per Germaniam, Sarmatias, Macedoniam longe lateque porrecta. Germanicum imperium. Ejus translatio a Francis ad Germanos. Electorum origo, numerus et auctoritas. Imperii ordines, civitates, circuli. Judicii camerae. Comitatus. Respublica Germanica cui comparari possit. III. Pax religionis a Carolo V monarchiam parturiente sancita. Spirensis camera ex utriusque partis assessoribus constata. Wormatiensis comitia. Tridentinum concilium cum Protestantibus suspectum esset, colloquium Ratisponae institutum. IV. Bellum Brunsvicenicum, quod universo praclusit. Conventus Francofurtensis. Fridericus Palatinus septemvir in sua ditione religionem antiquam mutavit, Pauli Fagii opera usus et Helia Levita Judaeo. V. Bellum Germanicum summa dissimulatione susceptum et inchoatum. VI. M. Lutheri mors, cui Justus Jonas assedit. VII. Comitia Ratisponensia. VIII. Brunsvicorum et Brandenburgicorum principum socius contra Saxonem et Hesium. IX. Protestantium tribuni: et Baltazaris Gurlingi ad milites animandos invidiosa oratio. X. Foedus inter Caesarem et Pontificem. Conventus Ulmae. XI. Palatini septemviri ad Caesarem, cum adhuc in dissimulatione perstaret, legatio. XII. Saxonis et Hessi Germanica in Caesarem scripta; quibus inter alia Jo. Diazii periculum exprobratur. XIII. Anna et Maria Ferdinandi filiae Alberto Wilhelmo Batoari filio et Wilhelmo Clivio, dissoluta nobiscum contracta adfinitate, a Caesare statim elocatae. XIV. Seb. Schertelius Alpibus occupatis Oenipontem tendit. Donaverda capta. Helverii in castris Protestantium militantes, frustra a pontifice sollicitati. XV. Tandem Saxo et Hesus a Caesare, cum Lanzuthi esset, proscripti; qui mox bellum ipsi denunciant. Eorum inter se dissidia. XVI. Copiae Caesarianae recententur, et ad Ingolstadtium castra metantur; quibus Rheno transmissis cum delectis copiis Maximilianus Ecmundanus Buranus se conjungit. XVII. Neoburgum Caetari deditum; et translata Norlingam castra; ex iisque velitationes. Donaverda ab Octavio Farnesio intercepta. Dillinga et Lavinga dedita. Schertelii a castris foederatorum discessio. Gundelsinga et Geenga Caetati se dedant. Inde translata ad Sontheimium castra. XVIII. Ferdinandus in Saxoniam cum peculiari exercitu descendit. XIX. Conventus civitatum Ulmae. Boplinga et Norlinga, Weidemburg, Dingelspulum et Rotemburgum in Caetaris potestatem concesserunt. XX. Palatinus septemvir supplex ad Caesarem venit, discedentibus foederatis; et Ulmeneses usque gratiam recipiuntur. Darmestato vix vi capto, Francofurtum Burano deditur. XXI. Pax inter regem et Henricum VIII. Franc. Borbonii Angliani ad Rupem-Guidonis deploranda mors et inulta. Gallicus limes a Francisco ob felices Caetaris successus sibi metuente illustratus.

CICXLVI.

L.IB.

L I B. III.

CICLOXVII. **F**ELICIA belli Germanici initia nonnihil conturbant conjuratio Genuae Flitana et Neapolitani tumultus. II. Alterius origo et successus: III. Cui successit Ciboana: virtus in utraque Andreae Auriac et constantia. IV. Neapolitani motus origo ab inquisitione: ejus exitus libertati nobilitatis postremo exitiosus. V. Henrici Angli mors; mores, et occultus in Franciscum regem amor ex morum similitudine. VI. Secuta mox regis mors: ejus fortuna, prudentia, regni dispensatio, amor in literas et litteratos. VII. Ad Henricum filium praeccepta: quae ille regnum iniens magna ex parte neglexit, Cl. Annebaldo maris praefecto ex Turnonso cardinali, quibus praecipuis administris usus fuerat, a rerum gubernaculo remocis. Diana Pictavensis, et ejus impotens animas. VIII. Leges optimae a Franc. Olivierio cancellario latae. IX. Helionora regis defuncti vidua in Belgium proficiscitur. Imbrium vi ruptus S. Michaelis pontus Lutetiae. X. Hier. Capiferrei cardinalis in Galliam ad novum regem legatio. Leges in diplomatis Pontifici promulgatione a senatu appofitae. XI. Saxo captus, et ocrea ejus ad ludibrium in Galliam missa. XII. Durocortori Remorum rex inauguratur. Saxonicae copiae a Seb. Vogelsbergo regi militantes. XIII. Duellum inter Vidum Cabotium Jarnacum et Franc. Vivonum Castaneum ad sanum Germani commissum, regi triste et ominosum. XIV. Leo Strozzius ex foedere post cardinalis Santandream caedem in Scotiam cum classe mittitur: ejus felix successus, captis in atre Andreana in Galliam secum abductis. XV. Anglica in Scotiam expeditio, et prospera ad Prestonium pugna vi Eid. Sept. qua illustrium familiarum e Scotia juvenus cecidit. Reginae Britannodunum sepositae. XVI. Mutatio religionis in Anglia sub Edvardo vi puero; et accessus eo P. Martyr Vermilius Florentinus. XVII. Doctorum virorum obitus, Fr. Vatabli, Jacobi Tufani, Beati Rhenani, Jo. Schoneri, Conradi Peutingeri, Petri Bembi, Jacobi Sadoleti. XVIII. Item Hariadeni Ahenobarbi Caesareae in Africa prostanti, et Ferdinandi Cortesi novae Hispaniae in India occidentali fundatoris.

L I B. IV.

CICLOXVII. **D**ISSOLUTO foederatorum exercitu, Ulricus Wirtembergicus Caesari fit supplex. II. Sueviae civitates in gratiam receptae. III. Saxo septemviri ad Mauritianos Ordines feribit. IV. Anna Augusta regina Ferdinandi uxor tot liberorum parcos moritur. Augusta recipitur, non impetrata Seb. Schertelio venia. Saxonis septemviri et Mauriti bellum. Argentina in gratiam recipitur. V. Bremae irrita obsidio; in qua Jodocus Groeningus Zelandiae praefectus occumbit. VI. Hermannus a Weida, archiepiscopus Colonienfis, proferibitur. VII. Roeliciae clades ab Alberto Brandeburgico, qui Caesari militabat, accepta. Ferdinandus a Bohemis opem Mauritio contra Saxonem petit. VIII. Saxo reconciliationis viam cum Caesare Cliviae ducis sorori suae interventu frustra tentat. IX. Caesar in Saxoniam descendit. Primi successus. Foeda apud Zuicaviam peste affligatur. X. Roelicia recepta, pugna ad Mulbergam committitur, locum ominosi nominis. XI. Saxo captus. Wirtembergae mox obfessa, et, poena mortis contra Saxonem lata et interventu principum dein remissa, deditur. Conditiones captivo propositae. XII. Ericus Brunsvicus, qui ad Bremae sedebat, soluta obsidione ab Alberto Mansfeldio in fugam cum elade vertitur; sed clades ab Wrispergero post fugam superveniente facinus, captis victoris impeditis et pecunia. XIII. Hefius post Saxonem captum Halae fit supplex Caesari, et in conditionibus literulae cavillatione, contra quam sibi perfuaserat, captivus retinetur. XIV. Caesaris in supplices severitas. Lud. Octingenfis comes solum verrit. XV. Bohemicum bellum. Praga dedita pari ferveritate habita. XVI. Hamburgum, Lubeca, Brunsvica in gratiam receptae. XVII. De prosperis Caesaris successibus judicium. Foederatorum principum imprudentia

prudencia et errores notati. Caesaris ipsius error, et ex eo secuta clades, quae omnis Augustae, ubi comitia celebrata, tumultus praefagii. XVIII. Concilium contagiosi aëris obtentu Tridentino Bononiam translatum. XIX. Parma et Placentia in nepotum gratiam a Paulo III pontifice publico diplomate alienatae, cui Caesar subscribere recusavit. Senae in Etruria Didacum Hurradum Mendozam cum praefidio recipiunt. XX. Odium publicum in P. Aloisium Farnesium duccum et conjuratio, cum insigni illusorii magiei oraculi exemplo. XXI. Caede parata Placentia a Caesarianis occupata, et mox Parma a Caesare tanquam imperialis juris repetita. XXII. Cum pontifice de concilio Tridentum revocando acerbae per oratores suos altercationes.

LIB. V.

PONTIFICIS ad Germaniae praefules super concilii translatione literae. II. CXXXVIII. Com perlatet pontifex, Mendoza Romae coram principum oratoribus, atque eodem tempore Bononiae Fr. Varga et Martinus Velscus coram patribus de Synodi vitio ac defectu protestantur. III. Inde Senas Mendoza revertitur, et Plombinum divertit. Apianorum Plombini dominorum gens et origo. IV. Pontificis ad protestationem responsio, a Reginaldo Polo cardinale, ut creditur, facta. V. Inter has Caesaris et pontificis contentionem, pendente concilii celebratione, religionis formula seu declaratio a Julio Flugio et Michaele Sidonio iussu Caesaris pericribitur. Hestus ouat. Argentinenfes intercedunt. VI. Prussiae et Teutonici ordinis negotium in comitiis agitarum. Sigismundi Poloni mors; moderatio. VII. Septemvirali dignitate in Augustae comitiis insignitus Mauritius. Sebastianus Vogelspergerus, qui regi militaverat, Caesaris iussu a Lazaro Schuendio amicitiae colore Wisseburgi captus, et magna cum Schuendii invidia securi cum duobus centurionibus percussus; proscriptique denuo Euelingius comes, Schertelius, Ringravius, Heidecus, Recrodus, Rifebergus. Carerae adfiores loco moventur. Circulus x ex provinciis Belgicis Caesaris obdico adiectus. De Cattorum ditione controversia contra Hestum, secundum Willelmum Nassovium Arauonensem pronuntiata. VIII. Augustae et Ulmae mutata reipublicae ordinatio; indeque Caesar in Belgium descendit. Contra Constantienfes versa arma: urbs capta et Austriae familiae addicta. Lindavienfes adacti, ut formulae subscriberent. IX. Caesar imperii hereditariam successione adfectat. X. Maximilianus Pinciae Carperanorum in Hispania Mariam Caesaris filiam uxorem ducit. Philippus filius Hispania evocatur. Genuae exceptus de arce urbi imponenda cum Albano consultat, Andrea Anria intercedente, cui raro charitatis exemplo patriae libertas proprio periculo propior visa est. XI. Lutherani Lutetiae capite plectuntur. In suspectos Venetis exercita item severitas; sed cum moderamine. Paulus Vergerius episcopus Justinopolitanus ex qua occasione ad Protestantem defecit. XII. Rex in Subalpinam provinciam facto per Aedoo itinere proficiscitur. XIII. Per abscisionem levis Lutetiae motus: maior in Aquitania ob rem salinariam exoritur, ingenti Burdigalae, quae provinciae caput est, exorta seditione; cui comprimendae missus A. Momorantius equitum magister, qui magna severitate rem gessit. Stephani Boëriani senatoris Burdigalensis in eam rem cvlgratus Anthenotici titulo elegantissimos libellus. XIV. Rex ex Italia reverfus Molinii in Bois Ant. Borbonii Viodecini et Joan. Labreanac, quae Clivenfi disponsata fuerat, nuptias celebravit; ut et mox ad Germani sanum Franc. Guisani et Annac Arellinae, cum eum paulo ante Franciae patricium creasset. XV. Scoticæ expeditionis, duce Delfio. Maria regni heres Britannoduno, quo superiore anno seposita fuerat, a matre in manus Philippi Malli Brezaci consignata in Galliam magno comitatu deducitur. Leitha ex aliarum urbium ruinis in Forthae aestuario crevit. De Myrtoo lacu, Sepro flumine, et Magotius avibus, mira a Bellovadio prodita. Post rem per annum gestam Delfius exercitum Paulo Thermo tradit, cui Joannes Montlucius Valentiae episcopus comes additus. XVI. Prodigium annoae coelo imphuentis. XVII. Mortes

TOM. VL

6 M

clarorum

Том. I. clarorum virorum Gregorii Cortesi cardinalis, Martii Molise. XVIII. Bellum Persicum paucorum mensium.

LIB. VI.

CIDIOXLIX.
HENRICUS II.

PHILIPPUS ad patrem in Belgium venit; ubique a provinciae urbibus regia magnificentia exceptus. II. Senis res turbant. III. Soli in Germania Magdeburgici rebellant a Caesare proscripti; qui, peti se cum viderent, apologetico ad commiserationem et invidiam simul composito se purgant. IV. Moderandae amplitudini Lutetiae in immensum se effundentis lata lex. Renovata contra Lutheranos supplicia. Odoardi Biezii E. T. causa agitata et Jacobi Cuciaci Vervinii generi: uterque ob amissam Bononiam tunc damnatus, et postea utriusque restituta memoria. V. Anglicana dissidia inter Somerserum et Thomam fratrem, maris praefectum, qui adiecti regni accusatus capite luit. Martinus Bucerus et Paulus Fagius Argentina a Thoma Cranmero Cantuariæ archiepiscopo accessit. Ipse Somerserus in carcerem trusus. VI. Cum Helvetiis Gallicum foedus renovatur. VII. Apud nos varia variae decreta. Leges Salinae per Aquitaniam finitae. Duplicata equitibus stipendia, populi levamento. VIII. Margaritae Navarrae Francisci sororis ac regis amicae obitus et elogium: Christianae Hessi uxoris: Jacobi Ziegleri, Lindaviae ad Acronium lacum nati. IX. Motus in Italia, Genuae et Parmae. X. Pauli tertii mors, virtutes, seculi facta. Scissum factionibus collegium in eligendo novo pontifice. Jubilaeus annus, et ejus origo. Tandem Julius tertius creatus: qui statim principatus sui initio specimen animi sui dedit. XI. Leges graves a senatu additae in promulgatione diplomatis pontificis de Remensi academia a Carolo cardinali Lotaringo instituta. XII. Petrus Lizetius primarius praefectus a Pistoriensi et Lotaringo magistratu motus: ac mox Fr. Olivarius cancellarius domum relegatus. XIII. Pax inter regem et Anglos. Bononia a rege recepta. XIV. Edictum grave contra scribas pontificios, ut crebris falsitatibus occurreretur: ad quod cum Car. Molinaeus jurisconsultus liberis scripsisset, patrum solum vertere pro tempore coactus est. XV. Carolus Cosseus Brissac in Subalpina provinciam cum summo imperio missus et E. T. creatus. XVI. Valdensium provincialium causa in senatu Parisiensi agitata: eorum origo jam a primis initiis repetita, doctrina, mores, mala Francisco I. rege fortuna, et severa contra eos judicia. Alenii cum Barth. Chassanaco primario praefide ex occasione ridiculae murium causae in graviore altercatione: exiens causae non respondet publicae expectationi. XVII. Caesar Belgio ad Imperii Ordines dat literas, quibus et de egregia novi pontificis voluntate fidem facit, et comitia Augustae Vindelicoe indicit. Magdeburgici altero apologetico se purgant. Argentinenfes tumultuantur. Edictum de libris Lutheranorum. XVIII. Brunsvica in Saxonia ab H. Brunsvico obfessa; ac mox obsidio soluta, copiis ad Magdeburgum oppugnandum traductis. Mauritius Saxo septemviri bello summus dux delectus, qui Heidecum et alios militaris tribunos sibi clam conciliat. XIX. De concilio variae in comitiis concertationes, et principum pro Hessi libertate deprecationes. XX. Anglicus sudor. XXI. Ulrici Wirtembergici mors. Jo. Vassae, Jo. Pierii Valeriani et Georgii Triflini obitus.

LIB. VII.

CIDIO.
HENRICUS II.

CAESAR fratris filiorumque ejus animos pertentat, an de Imperio sibi, ut illud in filium transferat, restituendo adveniri velint. Maximiliani, ut intercedat, ex Hispania festinatus rediit. Is secum Bnaconem regis Fessani agnatum adduxerat: II. Ex eoque nata occasione, de Fessae, Marochi, Tremoceni ac Tunicis regnis ac regibus praefectis et regionibus illis agitur. III. Sciriforum in utraque Maurania origo et successus, qui veterum regum stirpem ad extremum abolerunt. IV. Nata inter fratres Scirifios discordia, et inde ortum bellum inter Fessanum

Feßianum Oatzenum et Mahametem Scirifum. V. Capeo Oatzeno illud it humanitatis specie Scirifus; et Feßa potitur. VI. Bellum Aphrodisienſe a Joanne Vega Siciliae prorege ſuſceptum. Tunctani regni deſcriptio. Monaſterium et ad extremum Aphrodiſium capitur. VII. Solimanus Meningis rex Caefari tributarius fidem ſalut. Dragurem ad inſulam venientem Andr. Auria inſequitur. VIII. Vindicandae ſuperioris anni injuriæ claſſis a Turcis inſtruſta; quæ primo Sicilia, dein Melitam petens, poſtremo in Africam deſcendit et Tripolim obſidet et capit. IX. Captae urbis invidia a Gallis removeretur.

L I B. VIII.

CAESARIS edictum de Concilio. II. Conventus Norimbergæ; in quo actum de belli Magdeburgici ſumptibus. III. Caefar fruſtra de Imperii ſucceſſione cum fratre agit. IV. In Lutheranos anquiritur. V. Tandem cum Magdeburgici conventum; ſtatimque ſecretum ſoedus intervenit epicoſopi Baionenſis a Mauritio cum rege initum. VI. Pro Heſſi libertate principum apud Caefarem deprecatur. VII. In concilii Tridentini ratione rex a pontifice diſſidet; literæſque ſiduciarias tanquam ad conventum non ad concilium dat, patribus a Jacobo Amiato Bellozano perferendas. Ejus ad patres oratio libera et ad querimoniam invidioſam compoſita. VIII. Eodemque tempore edictum in ſenatu promulgatur; quo prohibetur, ne pro ſacerdotis pecunia Romam mittatur: atque, ut rei acerbitas aliquatenus mitigaretur, renovata contra Sectarios decreta. IX. Helvetii auctoritate concilii detreſtant; et ad illud Proteſtantium legationes. X. Foedus cum Octavio Parmæ duce initum; et Parmenſi bello ſactum initium. Ejus ſucceſſus. XI. Hinc ſcripta utrinque jurgiis plena inter Caefarem et regem diſſemlinata. Regium-Lepidi in odium regis a F. Gonzaga Caefaris nomine a Ferrarienſi repetitur. Mirandula a Caefarianis oppugnatur. XII. Picorum gens et ſucceſſio. XIII. Bellum in Subalpina regione inter regem et Caefarianos recrudeſcit; quod Belgicum mox exceſcit. XIV. Miſſi a pontifice belli pertaeto legati; hinc Carpenſis ad Caefarem, in Galliam Hier. Verallus; cuius diplomate in ſenatu recitato leges ut in ſuperioribus a patribus appoſitæ, et novæ propter edictum nuper de ſcribis pontificiis promulgatum additæ. XV. Res in Anglia turbant. Somerſetus regni proteſtor capite plectitur; et Jo. Dudley Northumbriae dux, cuius alia periculum illi creatum fuerat, eo ſublato regnum adſcendit. XVI. Mortes literis clarorum hominum, Martini Bocer, Andrae Alciati, M. Antonii Flaminii, Jo. Bapt. Montani, Joachimi Vadiani.

CICLI.

HENRICUS II.

L I B. IX.

IN Pannoniis res turbant. Earum deſcriptio et ſtatus. II. Poſt Ludovici ad Mugacium caſſi mortem Joannes Zapolia titulos regioſ ſibi ſumit, et ſucceſſionis jus Ferdinando Romanorum regi controverſum ſacit. Joanni ſucceſſit Stephanus filius et Iſabellæ Sigifmundi Auguſti Poloniae regis ſororis, cui tutor cum regina matre a parente datus Georgius Martinuſius. Ejus mores et varium ingenium. III. Bello inter Ferdinandum et Iſabellam accenſio, a Caefare frater Jo. Bapt. Caſſaldus datus, qui ſummae rerum præceſſet; ob id Caſſani marchio creatus. IV. Tandem Georgii Martinuſii intervenit inter contendentes tranſactum, non ſine Georgii utrinque invidia, pacem illam bello Turcico mox ſecuto. V. Ejus ſucceſſus. Lipſa capta et recepta. VI. Georgius cardinalis creatus; ſtatimque tanquam ſuſpectus infellei conjuratione per inſidias occiſus. Ejus opes domino exitioſe, fama minores: nec inſulta caedes. VII. Zegedinum recuperatur; ſed mox prædae aviditate amittitur. Andreas Barthorius Daciae vaivoda, et Laurentius Lozantius Temelvatæ comes creatur. VIII. Machometi purpurati et Stephani Moldaviae vaivodæ expeditiones. Moldavi in fugam veniunt. XI. Temelvara a Turcis capitur, Lozantio contra fidem datam indigne interſecto, quod Olimano

CICLI.

HENRICUS II.

CICLI.

TOM. I. Olimano nuper fides a Castaldo ad Lippam data minime fuisse servata. X. Bernardi Aldanæ in Lipa defendenda ignavia. XI. Hæbella ingentis animi foemina, quod promissa a Ferdinando minime præstari deeerat, per Mirceam inferioris Moesæ regulum cum Turcis agit, et annum sequentem Pannoniæ functum fecit. XII. Septhani Moldavi caedes. XIII. Dissolutio per Magdeburgicam obsidionem exercitus, miles per Germaniam grassatur. XIV. Protestantium, atque adeo Mauricii occulta consilia regentis, legati ad concilium profecti. Philippus Melancthon in viam se dat, et Norimbergæ subsistit. Concilium dissolvitur.

LIB. X.

CICILII HENRICUS II. **M**auritius renudato animo scriptum contra Cæsarem publicat: II. Aliteroque idem scripto Albertus Brandeburgicus facit: quo de Ludovico Avila rem ad Rochicam in contumeliam suam commentariis suis de bello Germanico retorqueute acerbe conquiruntur. III. Pari acerbitate scriptum a rege diffeminatum: quo Cæsar ratione Ambarenfis principatus Lotharingicos, Maximilianus Buranus Aquitanici tumultus tempore suorum fidem sollicitate dicitur, et Sebastiani Vogeltergeri indignum supplicium multis verbis exaggeratur. IV. Interca Mauritius in dissimulatione pergens, quod rem amice componi posse non desperaret, conjunctis cum Willcimo Helli filio ac fororio copiis Augustam venit, senatum a Cæsare institutum munit, Ulmam obsidet dum Lincii a Ferdinando insinuum colloquium instauratur. Lauginga ab Henrico Orthone Palatino recipitur. Ruthenis ad Alpium radices pugna. Ercberga capta. V. Cæsaris arthritici miserabilis ex Oeniponte fuga nocturna. Saxo dimissus. Oenipons occupatur. VI. Rex ex foedere clam cum Mauritio inito ad limitem proficiscitur: Tullum, Metim, Virodunum in potestatem redigit; et Carolum Lotharingiæ ducem puerum cum Christiana matre generum destinatum recipit. VII. Cum pontifice Turnonii cardinalis interventu convincit. Pontifex cum Farnesius transigit. VIII. Legationes Helvetiorum et conventus Wormaticensis de pace inter Cæsarem et regem. IX. Rex, cognito Mauritium in eo esse ut cum Cæsare et fratre ejus conveniret, re bene gesta in regnum revertitur. X. Protestantium scriptum contra Cæsarem Augustac publicatur: quo et theologos suos Tridentum missos revocant. Hinc captata occasione, Albertus Brandeburgicus bellum propriis auspiciis seorsim ab aliis foederatis gerit: episcopos et Norimbergensis insedit, Ulma frustra teorata. XI. Pasavi in conventu a Mauritio et episcopo Baiocensi orationes habitæ; moxque Eisteto datæ ab eodem literæ ad conventum Pataviensem. XII. Cæsaris ad ea responsum. XIII. Francofurti a foederatis obsidio, in qua Georgius Megalopolensis dux occubuit, Patavienſi pace facta, solvitur. XIV. Mauritius in Pannoniæ cum summo imperio ex foedere Patavienſi proficiscitur. Agria obsessa a Turcis et summa focinatum virtute defensa. XV. Georgii cardinalis interfecit causa a pontifice agitata: et post diras minime denunciata, Ferdinandus, consiliis, ac percussoribus tandem a censuris solvuntur. XIV. Motus in Moesia, Radulfo legitimo deſpora contra Mirceam Turcicis opibus fretum ope Castaldi ducente; qui victor, ejectione Mirce, paterno regno restitutus est. XVII. Literæ superbae Solimani in Vaisraliano conventu recitatae pro restitutione Joannis Sigismundi. XVIII. Mauricii et Castaldi mutuae exprobrationes.

LIB. XI.

CICILII HENRICUS II. **B**ellum Subalpinum et Parmense. Salucia a Cæsarianis capta. II. Turcicæ classis ad Italiæ litora descensus. III. Ad Clodium Venetæ ditionis civitatem regionum conventus: cuius in exitus fuit, ut Senescales Gallorum opibus freti de libertate recuperanda et ejectione Hispanorum præsidio cogitare coepissent. IV. Plombinum Coimo cum omni ditione et Ilva insula a Cæsare concessum. V. Andree Auriæ semper felicis imperatoris infelix ad Pontiam insulam cum Dragure

Dragate congressus. VI. Senensibus ablata oppida restituuntur: eodemque tempore Orbicellum a Caesarianis in ora maritima munitur. Ferdinandus Gonzaga male administratae provinciae insinuat: intereaque prosperi Gallorum successus, capta Verruca et Alba Pompeia. VII. Caesaris post pacem Patavensem in Gallicum finem ad ulticendas injurias expeditio. VIII. Jus quod Francis in tribus civitatibus nuper occupatis competit. IX. Franciscus Lotharingus Guisus eo cum valido exercitu missus. X. Alberti Brandeburgici, qui initio regi militabat, suspecta fides. Is Caesari in occulto reconciliatur, ac mox pro hoste habitus Aumalium Guisii fratrem intercipit. XI. Metis obsidio memorabilis. Interimque Hedinum in Morinis a Caetarianis captum. XII. Oratio Guisii ad commilitones, quo die totis viribus oppugnatio parabatur. Caroli Ruspiscalcaudii Randani cum Henrico Manrice duellum militare. Soluta obsidio cum Caesarianorum damno. XIII. Brunsvicensis ditio a Wolrado Mansfeldio Alberti auspiciis occupata. Elvangelium Teutonico magistro a Wirtembergico ereptum. XIV. Clarorum virorum mortes; Henrici Megalopolitanis, Hermanni Wedenis, Eberardi Bilichii, Joannis Cochlaei, Gasparis Hedionis, Andreae Osiandri, Sebastiani Munsteri, Petri Apiani, Jodoci Villicii, Lazari Bonamici, Lili Gregorii Giraldi, Pauli Jovii, Ferdinandi Nonii Pinciani.

L I B. XII.

ALBERTUS episcopos infestare pergit, nequicquam contra Caesarem per epistolam momente, ut ab injuria abstineret, qui nihilominus publicato scripto bellum in Francoonia persequitur. II. Ob id institutus Francofurti conventus. III. Inde Albertus in Saxoniam descendit; cui a Mauricio bellum denunciarum: postque rem scriptis utrinque agitatam ad manus ventum, in Hildesemia dioecesi ad Peinam Luneburgensis agri castrum cruenta admodum commissa pugna, in qua victor Mauricius cecidit. IV. Ejus mores, ingenium, praeclare et fecus facta foris et domi. V. In septemviratu Augustus frater tunc absens apud Daniae regem socerum succedit, quantumvis retinente Jo. Friderico gentili, qui eo spoliatum fuerat; mox et cum Alberto Brandeburgico sub id ab Henrico Brunsvico suprema elade affecto reconciliatus. Brunsvicæ obsidio soluta certis conditionibus, quae postea ab Alberto remissae sunt: ipse tandem a Spirensi camera proscriptur. VI. Tarvennae obsidio et, capta urbe, demolitio. Caprus Franc. Momorantius, qui Dessio occiso urbi praeerat. VII. Hedinum eodem successu captum, magna cum Gallorum strage, desiderato inter alios Horatio Farnesio Castris duce, qui nuper Dianam regis naturalem filiam in uxorem duxerat. Caprus Rob. Marcius Bullionius equitum tribunus, qui locum ruebatur. VIII. Caesarianorum secuta ad Durlanium strages, Anna Momorantio duce, et capti Spinonii princeps et Araschoti dux, et adempta hosti vit signa, exiguum superiorum cladum solatium. Bapalmae et mox Cameraci irrita obsidio. IX. Contra Senenses, qui ad nos defecerant, instauratum bellum, duce Garcia Toletano. Primi ejus successus. Montis Ilicini irrita obsidio. X. Res in Subalpina provincia gestae. Frustra tentata Bena a Fr. Gonzaga. Curremilia et Ceba a Brissaco captae. Vercellarum directio, paulo post Caroli Sabaudi mortem. XI. Bellum Etruscum excipit Corsicum. Jus quod regibus Francis in Genuensibus competit. Paulus Thermus, qui in Etruria rem gerebat, Corsico bello praefectus. Classis Turcica auxiliaris, Polinio et Dragute ducibus. Bonifacio dedito, Calvium tenuatum. Florentii sanum et Bastia a Genuensibus recipiuntur. XII. Domestica ex actis publicis. XIII. Renovata contra Sectarios supplicia. XIV. Michael Servetus Tarracensis Genevae morte affectus. XV. Virorum clarorum mortes; Joannis Rivii, Erasmi Reinholdi, Jacobi Sturmii, Joan. Dubravii episcopi Olmucensis, Jo. Baptistae Egnatii, Hieronymi Fracastorii. XVI. Isabella in Pannonia res ope Turcorum turbat. Castaldus ob provincialium odium e provincia decedit. XVII. In Oriente Solymanus tecus suis metuens in Syriam proficiscitur, et Missam grandiore natu filium insignita Roxolanae novercae ac Rustani purpurati

COECLII.
HENRICUS II.

TOM. I.

purpurati Alepi ad se vocatum necat. Zeangir fraternalis cecidis impatiens sine in castris sine Constantinopoli moritur: et mox pueri filii a Mustafa relicti, qui Prusiae educabatur, ab avo imperata cecidis, et ab Ebraimo invito parata.

LIB. XIII.

CICLIII.

HENRICUS II.

CICLIV.

MORTUO Edvardo VI, graves in Anglia motus, dum Jo. Dudleus Northumbrius charitatibus suis regnum conciliare nititur, exclusa Maria legitima regni herede. II. Jana Suffolcia invita ad regnum a vitrico rapta, et deploranda paulo post morte affecta, cum patre, marito ac vitrico. Maria in regno confirmata. III. Poli cardinalis regum stemma et legatio. Celebrata Londini regni comitia: in quibus variis sponsi propositi, et sequenti anno pactae cum Philippo Hispaniarum principe nuptiae. IV. Wianus capitur et capite plectitur. V. Leges de ecclesiastica disciplina et auctoritate pontificis, et Elizabetha Mariae soror in carcerem coniecta. Philippi et Mariae nuptiae: quarum contemplatione regno Neapolitano Carolus parens cedit. VI. Poli de pace inter Caesarem et regem actio; adventus in Angliam honorificus, et ab eo instaurata majorum religio. VII. Inter Jo. Fridericum et Augustum Saxones transigitur: et Jo. Friderici paulo post secuta mors. VIII. Albertus pergit contra Norimbergensis; et Schuinfurtum diripit. Henrici Plavia contra Albertum successus; quo tandem post cladem ad Kitzingam acceptam ad nos confugiente, in eius gratiam scriptae ad Imperii ordines Francofurti congregatas literae. Ordinum responso. IX. Virorum literatorum mortes; Joannis Ecii, Xisti Beruleii, Simonis Portii, Francisci Franchini, Sigismundi Gelenii. X. Regis contra Caesarem expeditio: ejus in hostico successus. Belloivum, Mariaburgum, Bovinae, Dionanturum, Givacum deditum. Bineium diripitur. Rantiacum obsidetur; et ex occasione obsidionis pugna commissa; in qua praecipua Guisii virtus. XI. Domestica nostra. Semetris lenatus. Leges de senatu Armoricano. De salis vestigali per Aquitaniam redimendo. De numero regiorum scribarum.

LIB. XIV.

CICLIV.

HENRICUS II.

BELLUM Etruscum. Fabiani Montani cum Cosmi filia sponsalia. II. Jo. Jacobus Medicinus Melenianus dux declinatus. Ejus origo et fortuna. III. Senarum obsidio. IV. In Corsica Florentinorum a Jordano Urino Auriac deditum. V. Damnum ad Cosmum sanum a Florentinis acceptum. VI. Clusiana infelix expeditio; et Santacii dolus. VII. Clanius fluvius et ejus situs ac natura. VIII. Petrus Strozzius cum auxiliariis copiis ad Senarum obsidionem solvendam missus. IX. Leo Strozzius tot palmarum dux ad Scarlinum sclopperi lectu a rustico confoditur. X. Blasius Monlucius Senis a rege praeficitur. XI. Proelium Marcianum, hinc duce Meleniano, hinc P. Strozzi; in quo nostri caesi. XII. Lucinianum mox a Caesarianis capitur. XIII. Strozzius Senas per hostes medios percurrunt; confirmatisque spe auxiliorum obsessis, sed in summa angustia relictis, urbe exit. XIV. Mons regius a Joannino Zetho proditus. XV. Turcicae classis ostentatio. XVI. Aphrodisium, quod pro amissa Tripoli Hierosolymitanis equitibus a Caesare oblatum fuerat, cum illi accipere recusarent, a fundamentis diruitur. XVII. Nocturna Senarum oppugnatio irrita.

LIB. XV.

CICLIV.

HENRICUS II.

CICLIV.

CURIA in Corsica capitur. II. In Subalpina provincia Valfenera a Gonzaga munita frustra a Brissaco tentatur. F. Gonzaga e provincia a Caesare evocatur. III. Eporedia nostris deditur. Jacobi sanum a Brissaco munium. IV. Cafalium S. Evalii a Jacobo Salvatione intercipitur. V. Senas totis viribus aggreditur Melenianus. VI. Repulsus, moram adhibet, jam fauce laborantibus obsessis.

VII.

VII Julii tñt mors ac mores, cñi Marcellus 11 suffectus. VIII. In Senarum de-
dicatione diſtæ conditiones. Galli cum Monlucio pethonorifice dimiſi. IX. Res
in Belgio geſtæ. Mali ſignatis haud longe a Meti inſelix a noſtris tentata aggreſſio.
X. Franciſcanorum ſub id Meti detecta conjuratio: item Abbaris-villæ. Maria-
burgum miſſæ ſuppætiæ. XI. Colloquium de pace inter Caſarem et regem ini-
tum; delegatique utrinque inter Calerum et Ardeam loco ad id ſabreſcãtio, medi-
is Angliſ, convenerunt. XII. Paulus 19 Marcello paucorum dierum pontifici
ſuccedit. Ejus vita ac mores. XIII. Coſmus republicam Senenſem per Ange-
lum Nicolinum ordinat. XIV. Herculis portus, qui a noſtris tenebatur, a Me-
leniano obſidetur et capitur. Orthobonus Filſcus in eo captus et crudeliter ab
Auria habitus: ſacrum et in exanime Leonis Strozzi corpus. XV. Valentium
frustra a noſtris tentatum. XVI. Albanus Inſubribus præſcitur. Ejus expedi-
tiones. Ad ſanum Jacobi irritò conatu caſtra poſita; et irritæ ad Caſilum inſi-
diæ. XVII. Volpianum a noſtris captum ac dirutum. XVIII. Mons-caltus a
Salvaſſione capitur, arce mox a præſcito poſt ruinaſ factam dedita. XIX. Pugna
ex ſponſione inter Gallos proceres et Caſarianos. XX. Claſſis Turcicae Gallis
auxiliaris ad Italiæ litora appulſus. XXI. Calvii irrita noſtrum in Coſtica ob-
ſidio. XXII. Seorum deditarum miſera conditio: eoque a Caſare Philippoſilo
adjudicatae.

L I B. XVI.

NOVI pontificis per Etruriam motus et ſuorum machinamenta; ad quæ Coſ-
mus initio diſſimulat. Jo. Franc. Vidius Balnei comes avitorum bonorum
poſſeſſione deſectus et Romam citatus. II. Carſarum in Caſarem et ejus parti-
bus additòs odium. Sfortiaſ Sanſoriani ob id inſeſtati. III. Perſcriptæ Romæ
ab Avanzoſo oratore regio et Georgio Armeniaco cardinali conditiones, et in
Galliam per Hannibalem Oricellarium miſſæ; ſecundum quas inſauſum nobiſ-
cum percuſſum foedus: ejus ſiniſtrum augurium a Turnonio cardinali præden-
tiſſimo viro factum. Cecvili in Etruria a Caſarianis expugnatio. IV. Corn.
Bentivoli ſuccellus. Sarteantum amiſſum. V. Meleniani Inſubribus præſciti
Mediolani obitus; ſolertia, crudelitas, varii mores. Huic Chriſtophorus Madru-
cius cardinalis ſuſſicitur. VI. Albanus Genuam venit, et inde Neapolim devehit,
bello contra pontificem gerendo dux deſtinatus. VII. Jo. Groperi et Claudii
Eſpenacii honorificum elogium. VIII. Bellum inter Caſarem et regem Carſarum
occaſione renovatum. Noſtrum in Belgio limite ſuccellus. Ad Germinium
haud longe a Givaco, et mox ad Givacum ipſum conſiſtus. IX. Batavicae item
naves ex India redeuntes a Gallis ſive iocendio ſeu directione conſumptæ, magna
utrinque jactura, et Spinavilla Harſlorienſi claſſi noſtræ duce deſiderato. X. Hen-
ricus Navarrae rex Pavii in Bearnenſi principatu moritur, Joanna filia, quæ
Antonio Vindocino duci nupſerat, relicta regni herede. XI. Domeltica ſequun-
tur. Criminalium rerum ſuccincti quaſitores. Cum rex ſeſtarii criminis cog-
nitionem ſibi ac judicibus ſuis ſumpſiſſet, hoc anno diploma fecit, quo eam ecceſ-
ſuſtiſciſ judicibus relinquebat; præſcitiſque ſuis mandabat, ut, quos illi ac ſidei
quaſitores ut pravae opinionis convictos damnaſſent, pro delicti magnitudine, ſine
mora nec ulla provocacionis habita ratione, punirent. Graviffima contra diploma
ſenatus Parificenſis interceſſio. XII. Tranſiſtum cum Joanne Broſſio Stamparum
duce de Armoſicano principatu. XIII. Geneva et Lucernæ motus. XIV. Clæo-
rum viroſum mortes, Wolfgangi Lazii, Conradi Pellicani, Georgii Agricolaæ, Gem-
mae Friſii, Edvardi Wottoni, Iſidori Clarii, Olympiæ Fulviae Moraze, M. Ant. Ma-
joregii, Oronſii Finci, Petri Gillii. XV. Nic. Durandi Villagagnoni in Americam
expeditio. Andreae Theveti ineptæ præſtigiae. XVI. Auguſtana comitis, et
Namburgenſis ex liſ ſecurus convenus, in quo inter Proteſtanteſ initum foedus.
Agitata inter Philippum Heſſum et Willelmum Naſſovium Aruſſonenſem de Cat-
torum diſione controverſia, nullo exita. XVII. Tandem vii Kalend. Octobr. poſt
magnas

CEOLV.
HENRICUS II.

TOM. I.

magnas contentiones religioni data pax, belli hinc Turcici hinc Gallici metu: sociis Augustinae confessionis permilla ejus libera professio, ita ut propter eam nemini in vita ac bonis vis fiat. XVIII. De coena Domini inter Protestantes controversa renovatur. XIX. Joanna Caesaris et Ferdinandi parens moritur. XX. Caesar de abdicanda omni rerum humanarum a se cura cogitat, exemplo aliorum principum, et solemnibus Bruxellis conventu in filium velleris aurei equitem creatum omnia regna ac ditiones transfert, Imperio in Ferdinandi fratris jam Romanorum regis gratiam egerato.

L I B. XVII.

CICLVI.
HENRICUS II.

POLIT cardinalis ab Henrico viro proscripti restituitur. Philippus rex Angliae coronatur. II. Prorex in Scotia auctoritatem ab se abdicat, et in reginam viduam transfert. III. Protestantes in Anglia variis poenis multati: mortuorum effossa corpora. IV. Induciae inter Caesarem et regem utrinque iurando sancitae. V. Octavius Farnesius, desertis nostris partibus, Caesari reconciliatur. VI. Carafae inducias turbant; et Carolus Carafa cardinalis in Galliam legatus mittitur. VII. Columnii a pontifice proscripti: et Caesar de rebus Siciliae lis mota a pontifice. VIII. Afcanio Corneo strucae a Carafae insidiae. IX. Albani in Latio successus. Anagnina expugnata. X. Joannes Luna a Caesare ad nos deficit. XI. Orani in Africa a Turcis irrita obsidio, defendente gnauiter locum Alcaudero eomine. XII. M. Ant. Columnae sub portas urbis infestae excursionis. Tibur capitur. Valerius deditur. XIII. Bl. Montlucius Velitras missus, ut urbem muniret ac tueretur. XIV. Neprunum, rebellantibus oppidanis, in Albani potestatem venit. Palumbara per oppidanorum dissidium vi capta ac direpta. XV. Baltazar Rangonius in insidas a Popolio struclas praecipitat; et cladis sua trepidationem in urbe excitat. XVI. Ostia obfessa, et tandem dedita. XVII. Induciae inter pontificem et Albanum, fama jam crebrescente de auxiliari Gallorum exercitu; per quas Albanus Neapolim excurrit, et cum belli ducibus de tuendi limitis ratione consultat: cui consultationis Ferdinandus Gonzaga, post iudicium in Belgio a Caesare contra criminatores acceptum in Italiam reuersus, interfuit, et sententiam dixit. XVIII. Ostia interim a pontificis recepta P. Strozzi ductu; in eaque M. Antonius Montlucius Elafu filius occisus. Valerius item vicus a nostris impetu captus. XIX. Apud nos severitas contra sectarios continuatur, plerisque supplicio affectis. XX. Grave de Juliano Taboerio iudicium in Parisiensi senatu latum: quo, retractato Divionensi senatus-consulto, Raimundus Pelisso alique, repetundarum postulati et damnati, sunt honorifice absoluti. XXI. In Vindelicis et Pannonia superiore religionis pax urgetur; quibus et Baiosii accedunt. XXII. Osiandristarum in Borussiae turbae. Jo. Funecius ab errore rescipiscit. Spirae et in Badensi ditione Augustana consilio recipitur, accensis ob foedus cum pontifice contra nos Protestantium suspicionibus. XXIII. Friderico septemviro Palarino, qui Dorotheam Christierni Dani captivi filiam in uxorem duxerat, sine liberis decedente, Otho Henricus Ruperti fratris filius succedit. Causa Alberti in comitiis Ratiponenlibus agitata. XXIV. Zigezhi in Pannonia irrita obsidio et Turcarum elades. Hais purpurati eunachi virtus militaris. XXV. Strigonum a nostris receptum. XXVI. Cometa Non. Mart. apparente, Caesar, cum ad se pertinere existimans, literas ad Spirensē cameram dat de Imperii abdicatione, et Ferdinandum fratrem commendat, et Sudiburgi arce in Zelandia solvens in Hispaniam descendit. XXVII. Joannis Sleidani, Jo. Forsteri, Seb. Corradi, Joannis Gelidae et aliorum litterarum mores.

L I B. XVIII.

RUPTAE a nostris induciae, Carafa insigantibus; et, ne sine aliquo operae pretio id fieret, tentatum irro conatu Duacum a Gaspare Colinio, et Lentium in Atrebatibus directum, publicato scripto contra Caesarianos, quo iustae belli causae defendebantur. II. Fr. Lotharingus Guisus cum exercitu in Italiam missus. Valentium captum. III. Consulatum, in Insuabres omni praefidio nudatos et Cremonam, an recta in Neapolitanum regnum ducendum esset. Brissaco et Biragis contra tendentibus, Guisus, relictis a tergo Insuabribus et Tanaro transmissis, recta ad Ferrariensem vitricum tendit; et postea Bononiae cum cardinali Carafa de Neapolitani regni invadendi ratione agit. IV. Per Firmum et Asculum traducto exercitu, Campilum vi capitur. V. Civitellae obsellae post multas et irritas oppugnationes damnosa solutio. VI. In Etruria Mons-Ilicini a Caesarianis insidiosae tentatus. VII. Corfinianum a Bl. Monlucio interceptum. VIII. Corrigentes a Ferrariensi infestati, Alfonso filio contra Gonzagas, qui Caesari militabant, missi. IX. Brissacus in Cispadana Gallia Claraicum capit, et Canium tentat. Piscarii cum Brissaco periculosus iuxta Fossanum congressus. X. Cosmus magno et valido alu Philippum ad tradendam sibi Senensem ditionem adigit. XI. Interea res a M. Ant. Columna in Latio gerebatur. Pratica capta, Frederici Contii castellum. Mons-fortinus a Julio Ursino captus et crudeliter ferro et igni vastatus. Irrita Pili obsidio. Labicum Columnae arbitrio deditur, et a Montefortinensibus ultionis avidis incendio vastatur. Palaestina deditur et Germanis in praedam cedit. XII. Inter Labicum et Palianum commissa pugna Ursinus a Columna vincitur, qui successum urgens Segniam obsidet, per Felsium Maximi arcem intercepti, Ancoranum vi capit et Felinianum in agro Asculano. XIII. Ad Asculum sub id scriber certatum fuit, sed maiore nostrorum damno. Guisus, non repraesentatis quae promissa fuerant auxiliis, indignabundus regno excedit, et a pontifice evocatus Romam venit. XIV. Segnia a Columna capta et incensa. XV. Albanus in Latium descendit, et urbem tentat. XVI. Guisus a rege post cladem ad Quintini-fanum acceptam in Galliam revocatur. XVII. Pontifex cum Albano convenit, Cosmi et Sanctoriani ac Vincelloti cardinalium interventu: XVIII. Eademque nocte transactum, qua Tiberis prodigiola inundatione intumuit. Idem et Florentia ab Arno patia, et apud nos in Seprimanis Nemanus; et longe in Oriente in Sanci-nae Sinarum regione, tam copiosis eo anno imbribus, ut lacum a forma rotundum dictum effecerint, et septem urbes absorpserint.

CICLOLVII.
HENRICUS II.

L I B. XIX.

TRIDENTINUS cardinalis a Mediolanensis principatus gubernatione remove-
tur, ei que sufficitur Joannes Figueroa, Piscario praetereo. II. Bellum contra Ferrariensem a Philippo versum, cui gerendo Octavius Farnesius praeficitur. III. Senenses, qui supercrant ad Montem-Ilicini et reliqua loca, omni re exhausti, omne imperium in Gallos transferunt. IV. Albertus Brandeburgicus, terror modo Germaniae, in summa egestate despiciabilis moritur. V. Rarisponensium comitiorum decreta. De Castorum ditione Francofurti tandem transigitur. In Wormatiensi conventu actum, ut pax religioni data intelligeretur, eorum tantum ratione qui Augullanam confessionem sequebantur, non etiam aliorum. VI. Belli Brementis a Christophoro Brunsvico archiepiscopo excitati origo. VII. Maria Angliae regina, Philippo marito instante, bellum regi denunciat: eodemque tempore Scotiae regens reginae Angliae. VIII. Legati de nuptiis Mariae Scotiae cum Deslino celebrandis in Galliam appellantur. IX. Bellum in limite nostro. Ad Quintini-fanum ex Improviso posita castra, quod Gaspar Colinus provinciae praefectus tunc-
dem suscepit. X. A. Momorantius, auxilio modico introducto, duce Andeloro Colinii fratre, dum se recipit, ingenti clade adducitur, et ipse cum plerisque et proceribus capitur. XI. Ipsum Quintini-fanum paulo post violenta oppugnatione post ob-

CICLOLVII.
HENRICUS II.

TOM. VI.

6 O

finatum

stinatum certamen captum. Mox Castellum et Hana deditur. Caunium frustra infestose tentatum. XII. Ferd. Gonzagae mors, ingenium, mores. XIII. Nic. Polvilieri expeditio Sabaudi auspiciis in Sebastianos. XIV. Guisus ad sanum Germani ad regem venit. XV. Lurenae ad Bertomenseis aedels ob secretum Protestantium conventum plebs tumultuatur: quidam supplicio affecti. XVI. Edictum de clandestinis nuptiis. XVII. Lex admodum severa de infantulorum ex stupro natorum periculo: item de episcopis et curionibus: item de curiis praesidialibus et eorum jurisdictione. XVIII. Mortes clarorum viroto, Jo. Baptiste Ramusii, Nic. Tartaleae Brixiani, Petri Nannii, Salmonii Macrini. XIX. Punctularis morbus novus, qui praecipue in Hispania facivir, a petecciis dictus; qui contagione per Italiam grassatus est.

LIB. XX.

CDIOLVII.
HENRICUS II.

SCHRIFTORUM reliqua usque ad Abdalam, qui imperium in sua familia firmavit. Buagons cum classe Lusitana in Mauritaniam expeditio. A Salarnio Christinae classis disturbata; qui mox conversis viribus Buagioni contra Mahametem Schirifium praesto fuit. Adversus Schirifii pugna; et Buago Fessae utriusque potens. Penoniam Velezii Turci fraude invadunt: ac diversa parte Tahitem Hametes Schirifii frater occupat; ubi obsequio se filioque fratri supplices dedit, quos ille defectionem veritus mox jugulati imperat. Inde felici cum Buagone proelio congressus, postremo plenam victoriam reportavit, debellatis et extinctis adversariis, et Fessam nullo negotio recuperat; paulo post Septembris mense prodicione a Turcis, quos penes se habebat, cum Susam recederet, insidiosis occisis, cum xxxvii annos jam regnasset. Hazen percussor haud diu superstit, caesis quam ducibat copiis, amissaque praeda, et ipse interfectus. Abdala praecipuum ministerium et summum imperatorem habebat Halim Bucaram, qui morte Mahamensis veritus ne res turbarent, Hametis jam nonagenarii nepotes post filios occisos de medio tollendos curavit, et in iis Mariemmac sororis filios; quo facto non tam ab Abdala gratiam meruit, quam cum Mariemmac se exitiabili odio implicavit, quae dissimulata iniuria, fratri reconciliatur, et tempus opportunum nasci Halim insigne fraude Abdalae ita suspectum reddidit, ut cum de medio tolli juberet. Schirifiani

CDIOLVIII.

imperiis amplitudo, opes ac robur. II. Calerensis expeditio a Guiso suscepta. Urbs, postquam cex annis ab Anglis infesta fuerat, vi Eid. Januar. dedita. Iecius portus et Gelloniacus pagus in Calteosi agro. III. Guina expugnatur. IV. Conventus Ordinum regni Lutetiae; in quibus Carolus cardinalis Lotharingus pro sacro ordine, Nivernius pro nobilitate, Andreas Gallarius Mortarius plebis nomine verba fecit. Tricies centena aureorum eius ultro regi oblata. V. Rex Caletum proficiscitur, et loco Paulum Thermum imponit. Herbemontium in Arduenna sylva castellum a Nivernio capitur. VI. In Italia, fama de recepto Calero sparsa, Gallie partibus adducti in speciem retum novarum eriguntur. Contra Orbicellum irritus conatus. Ferrariensis lare excurrit. Franciscus frater a Philippo ad nos deficit. Tandem Ferrariensis interventu Cosmi cum Philippo pacificatur. VII. Adversus classem Turcicam Tyrrenum litus munitur. Genuenses missis ad Portum oratoribus injuriarum deprecantur. Brissicus, qui ad calumnias purgandas in aulam venerat, in provinciam remittitur. Succianus dux, Figuerotae loco, Infubribus; et Pefafanus Ribera Neapolitano regno praeficitur. VIII. Delphini et Mariae Scotae nuptiae magno pompa Luretiac celebrantur. IX. Card. Lotharingi cum Ant. Perrenoto Atrebornensi occulta Peronae consilia. X. Andelotus tanquam de malo sektorio suspectus desertur, et ore suo proditus in carcerem conjicitur, suffecto in pedibus praefectura Blasio Monlucio. XI. Franciscus Ambrosianae ob Araschotii fugam causa agitur; et Joannes Munerius praetor Parisiensis, quod licem suam fecisset, damnatur. XII. Theodoni-villa a Guiso in Lucemburgico agro obfessa et capta, desiderato in ea obfessione Petro Strozio. XIII. Arlonium interceptur. Lucemburgum ipsum tentatum. XIV. Guisus dum Viroti sedet, et Thermus, qui in Morinis rem gerebat, et Guiso ad se venientem se conjungere debebat, Dunkerka interea et Bergis S. Vinoci captis ac directis, utrique interjecta mora occasionem rei gerendae

dae amittunt, et Thermus in reditu insigni ad Gravelingam clade adficitur. XV. Tumultus Parisiensis, plebe ob psalmodum vernaculorum cantiones commota. XVI. Classis Anglica in ora Armorica. XVII. Jo. Gulielmi Saxonis auxiliares copiae in Gallia. XVIII. Fanum Audomari frustra a Franc. Vindocino tentatum. XIX. Franciscus Noallius regis orator dignitatis suae prerogativam senuus Veneti judicio retinet, quantumvis renitente Hispano. XX. Ad Sercampum in limite locus electus, in quo delegati ab utraque parte de pace agerent. XXI. Mariae in Anglia et mox Poli cardinalis secuta mors. Pauli IV. sceleris in cardinalis. XXII. Elisabetha Mariae forori succedit. Ejus prociis a nobis impedimenta allata.

L I B. XXI.

Rex in Subalpina provincia a Successano gestae. Mons calvus a nostris amissus; ex coque inter Piquinium et Adretium injuriosa contentio, in qua Adretius, injuriam sibi a Guiso factam causatus, eius sentum pressit, et, tempore ultionis caprato, postea renudavit. II. Ferdinandi in Caesarem inaugurationis et ad pontificem irrita legatio, apud quem per oratores suos protellatur. III. Aequino de lite Brandeburgica judicium. IV. Melchioris Zobelii Herbpolensis episcopi detestanda caedes. V. Bellum Livonicum. Livoniae situs, populi, origines. Dunae, Volgae, Borysthenis, Lovati, Tanais fontes. Christianorum sacrorum in his regionibus initia. VI. Teutonici equites, in Livoniam astiti ab Alberto episcopo, postea infida societate cum praefulis bellum gerunt; unde inrer equites et Rigensis bella; ex eaque occasione post Gedanensem pacificationem anni MDCCCLXVIII Mosci in provinciam invadunt; quos Walterus Pletenbergs summa virtute repulsi, et pace L. annorum cum his facta equites ac Rigensis composuit. Postea in Borussia Teutonicus ordo a Sigismundo Poloniae rege abolutus est anno hujus saeculi XXV, et parris exemplo Sigismundus Augustus Livonicum aliquot post annis exstinxit. VII. Lutheri doctrina quibus initis in Livonia sparsa, principio a Treptoe Pomeraniae urbe proxima facta, et inde Rigam ab Andrea Cnosio per conciones pervenerit, ac postremo Torpatum. VIII. Moscorum in Livonos odiorum causa: eorum origo, principum successio, prima pietatis Christianae cunabula, provinciarum amplitudo, imperii ratio et adstricta severitas. IX. Exeuntibus L. annorum indolis, et negata protogatione, Narva Germanica seu Livonica a Joanne Basilii filio tunc rerum potente capitur: dein et Nelsculum, ac postremo Torpatum post longam obsidionem deditur. Daviae rex Christianus, provinciae delaro patrocinio, se excusat. X. Caroli Caesaris obitus, laus, ultimum elogium. XI. Litteris clarorum virorum mortes; Joannis Bugenhagii Pomerani, Joannis Fernelii, Jani Cornarii, Jacobi Mieylli, Joannis Penae, Jul. Caesaris Scaligeri, Aloisii Lipsoniani Bergomensis episcopi, Andreae Tiraquelli, Joannis Vergarae. XII. In Scotia leves cum Anglis velitationes. Toto eo anno et sequenti, jam praevaleantibus Protestantis, ubique seditiones exortae: Perthi magna intemperies in templa, ac praecipue Carthusianorum coenobiis amplissimum, quod a fundamentis demoliri iunt. Inde res ad arma devenit. XIII. Perthum venit regens; quod illi, dimissis utrinque copiis, patuit: et, qua potuit ultione sumpta et loco praesidio firmato, inde quasi victrix Sterlinum rediit. XIV. Perthi opportunus situs. Jacobus Stuartus et Argathellus Protestantibus addicti, qui cum regente remanserant, ab ea omnino deficiunt. Ad Cuprum quasi certaturae utrinque sunt copiae. XV. Viae concordiae frustra initae; quod fidem datam alii violatam dicerent; regens non aliud haberet, nec e dignitate sua aliud dare posse existimaret. Igitur foederati ad Perthum castra ponunt, et locum deditione recipiunt; eodemque successu Sterlinum ipsum et Linmunchum occupant, et cultum divinum in his mutant. Regens Edinburgum concedit, sacraeque certis conditionibus induciae; quae eo religiosius servatae sunt, quod superiorum violatione res prope ad internecinum perniciem recidissent. Sub id allatum de morte Henrici regis.

CICLO XVIII.
HENRICUS II.

CICLO XIX.

LIB. XXII.

CICDLIX.
HENRICUS II.

CHRISTIANUS III Daniae rex Coldingae motitur: ejus mores et praeculae facta; cum Christierno capivo, qui et sub id moritur, reconciliatio. II. Belli Dithemasci hoc anno gessi origo. Dithemasci frater: indigenarum ingenium: provinciae ab antiquo domini. III. Meldoruae expugnatio; in qua Wolfangus Schonouffius occumbit. Brunsbutelum capitur. Tileburga in potestatem Danorum venit. Heida post acce certamen expugnatur. IV. Inde campellri regione capta, victores in palustrem ducunt; in quam senes et omnis imbellis sexus se et sua contulerant: eum quibus tandem post mensem a coepto bello transactum conditionibus victori honorificis, ipsis salutaribus; quas Ferdinandus Caesar postea ratas habuit. V. Romae magna mutatio secuta, alienato morosi pontificis a suis animo, quibus et dignitates abrogantur. VI. Novi episcopatus in India, et in Belgio, non sine nostra injuria, constituti; quod secutus in ea florentissima Europae provincia motibus causam praebuisse creditur. VII. Ad comitia Augustana missi a rege Lubertus Plarcus Bordillonius et Carolus Marillacus Viennensis archiepiscopus, qui de foedere antiquo renovando agerent, et, si pro tribus civitatibus a rege ex foedere cum Mauritio inito occupatis controversia moveretur, apud Imperii ordines partes suas interponerent. Ferdinandi ad eorum orationem benignum responsum; qui, de civitatibus restituendis mentionem inieciisse contentus, de cetero non multum pugnavit, et ab amicitia regis ordines minime discessurus respondit. Exequiae Caroli v a fratre magna pompa celebratae, et Wormatiensis conventus super religione acta publice recitata: ex quibus cum nulla reconciliationis spes esset, Caesar oecumenicae synodi institutionem se procuratorem recepit; ac, ut ejus decretis pariturs se omnes promittant, elementer deposcit. Cum contra Protestantes Pallaviensem conventum et Augustanum de religionis pace decretum urgerent, et leges celebrando in Germania concilio non imperatibiles proponerent, interimque, ut Tridentinae synodi tanquam vitio contractae cuncta decreta et acta rescinderentur, peterent, Caesar, cum aliud non posset, Augustanum ultimum decretum confirmavit. Livoni frustra auxilia a Caesare contra Moscos efflagitant: ea spe dejecti Sigismundum Augustum Poloniae regem adeunt; et jam tum fundamenta securae posita in ea militia mutationis jaciunt, Gotardo Kerlero, qui post Gulielmum Furttembergium, adhuc superstitem, ordinis princeps creatus fuerat, a propositione in arcano conditionibus minime se alienum ostendente. Causa Finalii ab Alfonso Carrecto in isdem comitiis agitata. VIII. Davidis Georgii Delphenensis, ex Anabaptistica secta praecipui praefiguratoris, post mortem ejus decreta frans et publico iudicio revicta, eadavere effusio et crematio. Ejus detestanda dogmata, IX. Post mortem Mariae Anglae, de Caeto, Philippo non admodum pugnante, conventum: mox et de Senensi ditione, elusa miserorum exilium de libertate spe concepta; et postremo de Sabaudica. X. In arcano de sedario malo exstirpando actum; in idque indictus Mercuialis conventus, qui, pro disciplina olim institutus, malo latenti in apertum educendo occasionem praebuit. Interveniens rege, sententiae variae dictae; et senatores primarii in carcerem conjecti; in iisque Annas Burgus, cujus causa per crebras appellationes ventilata. XI. Rex in hastiludio lethali vulnere feritur; nec vocem mittit: ejus ingenium, mores, recte et secus facta.

LIB. XXIII.

CICDLIX.
FRANCISCUS II.

FRANCISCO II in regem inaugurato, magna in aula mutatio secuta. II. A. Memorantius equitum magister, a rerum gubernaculis remotus, graviter monet reginam matrem, ne juvenilem animum domesticis discordiis aut aliquo adversus suos odio imbueret. III. Valentina aula pellitur. Fr. Olivarius in aulam revocatur. Santandreaus Guisianis, ut dignitatis prillium locum servaret,

ret, fidem addicit. IV. Navarrus a Momorantio frustra monitus, ut in aulam veniret, dum cunctatur, occasionem rei gerendae amisit; et tardius veniens suspitionem fecit consiliorum occultorum, quorum ab aemulis insimulabatur. Intempetivus Vindocini conventus. Andelorus jam carcere elapsus; et Colini cum Carolo Borbonio Rupifurionio Condae interventus reconciliati. Justus Henrico II sacris, Momorantius domum ablegatur, rerum publica administratione penes Franciscum Lotharingum Guisium et Carolum cardinalem fratrem manente: Condaeus et Rupifurionius ab ea excluduntur. Navarrus delusus et indigne in aula habitus; et, injectis suspitionibus, post regis inaugurationem Beneaurum concedere cogitur. V. Interea persuasus regina parens, ut contra motus impendentis regem seque ac suos Philippi generi patrocinio muniret. VI. Quaedam ab optimo legislatore ad publicam securitatem et utilitatem egregie decreta. VII. Rex Ducorctori Remorum solemniter inauguratur. A. Momorantius primaria magistris palatii dignitate, quam a morte Renati Sabaudi socii multos annos tenuerat, et a Guiso ambitu sclebat, sponte se abdicat, ne coactus id facere videretur. Equestris ordigis insigni, quod meritis solis antea dabatur, plerique gratiose donati. VIII. Renovatae quam antea severiores in sectarii mali suspectos ubique inquisitiones: et, quia clam ac noctu conveniebant, asseveranter passim jactatum, quasi ad promiscuum libidinem specie religionis coetus illos celebrarent: id Catharinae reginae persuasum; quae ab eo tempore, cum antea indulgentiorem se praebuisset, ab illis alienari coepit. Subsellii fratres ex Andina nobilitate adversus lichores in Sangermano suburbio vim faciunt. IX. Accensis odiis hinc Protestantium, quorum in dies crescebat numerus, hinc eorum qui novae administrationi invidabant, sparsi primis in Catharinam et Guisianos libelli; et differtatione de libero Franco-gallico imperio instituta eorum potestas in dubium revocatur. Contra quam Jo. Tilius curiae protonotarius juris nostri peritissimus edito de regis maiestate scripto disputavit. Replicatum altero libello ab adversa parte; et exempla ac testimonia a Tilio adducta, prout scissa tunc erant hominum studia, contrariis rationibus confutata. Contentioniisque is exitus fuit, ut ex ea Tiliano scripto summa auctoritas conciliata sit, quod et hodie pro certa et rata regni lege inter constitutiones regias relatum legitur. Exhausto belli sumptibus et largitionibus aerario necunquam vel cum publica indignatione consultum. X. Suspecta regis valetudine, varii et indigni de ea rumores maligne disseminati. Verae morbi, postremo lethalis, contra quam ferebatur, causae detectae. XI. Annae Burgi, postquam variis proteclationibus eius causa fuit agitata, supplicium et ultima verba, ex actis publicis. XII. Aliorum senatorum, Pauli a Fuxo, Eustochii Portae, Ludovici Fabri, in carcerem coniectorum, causa examinationi a delegatis subiecta: qui cum per responsiones nihil a doctrina recepta alienum dicerent, contra quam fecerat Burgus, tamen, quod de emendatione crassorum, qui temporis lapsu in ecclesiam irreperant, errorum in dicenda sententia mentionem fecissent, et alioqui suspecti essent, vita salva, loco tantum contumeliose moti sunt: et eoque severius cum iis actum, Antonii Minarii praefidis caede, ut creditur, a Protestantibus patrata; quod non mediocriter iudicum animos exacerbavit. XIII. Sequuntur externa. Galli tota Italia exterminati. Cosmus in Etruria universae ditionis Senensis, quae a nostris tenebatur, potens. XIV. Philippus, et Belgio in Hispaniam discedens, Margaritam Parmensem provinciae praeficit, Hispanorum valido praefidio ei tanquam ad tuendum limitem destinato; re vera, ut Protestantium, a quibus sibi plus quam a nostris tunc temporis meruerat, molitionibus obviam iretur. Arausionis princeps, cui de ea re Henticus antea aliquid, dum apud ipsam esset, insufluraverat, idque proceribus Belgii renunciat, et Egmondanus comes acriter repugnant. Philippus, cum Zelandia solvisset, periculoso naufragio in Galeci-portus conspectu conflictatur. In eius adventum reservati, qui ob sectarium malum ad mortem damnati erant; in iisque aliquot ex B. Isidori Hispanensis coenobio socii; et Hispali et postea Plinciae magna pompa ad supplicium producti. XV. Pauli IV obitus, et novissima verba. Mortuo eo, summa intemperie in status ejus a plebe sacrum, effraus per interregnum inquisitionis carcibus: et in ejus memoriae contumeliam Carafarum insignia

passim contracta ac deiecta. XVI. Principum virorum mortes intra unius anni spatium, pontifici, Caesaris Franciae regis, et Daniae regum, item Laurentii Primi Venetorum principis, Othonis Henrici Palatini septemvici, Herculis Aestii Ferrariæ ducis, Othonis Luneburgici ducis et Wilhelmi Hennebergici principis: huius reginarum, Helionoræ Franciæ, Mariæ Hungariæ, et Bonæ Sfortiæ Poloniæ. XVII. Georgii Rocrodi obitus: item litera clarorum Franc. Duarent, Aemari Rancoceti, Jochimi Perionii, Roberti Stephani, Lucae Gaurici, Jo. Bapt. Folengii, Jacobi Milichii. XVIII. Cosmi per interregnum in Etruria gesta. XIX. Pucciana conjuratio Florentiæ dejecta: in qua Bernardus Corbinellus cum se misisset deprehensus esset, et fuga periculum prævertisset, inevitabili postea fuso apud nos perit. XX. Elitabetha Philippi uxor ad limitem magna pompa deducta, et a Navarro non minore ceteronomia in Philippicordum procuratorum manus tradita est, addita protellatione, ut, quando traditionem in utriusque regni finibus fieri debere convenisset, et in medio tamen Navaræ regno, quod ad se iure pertineat, facta esset, nullum ea re juri suo præiudicium factum esse intelligeret. Insuper postea Navarrus, missi in Hispaniam Jo. Claudio Levio Odosio, pro regi restitutione: et cluditur. XXI. Factionum æstus Romæ in pontificis comitiis: tandem electus Joannes Angelus Medicus, qui Pius IV. dici voluit. Eius gens. Auspiciis suis veniam præteritorum fecit, acta a suo decessore rescidit: edicta revocavit: causas monachorum, eorum item qui ob sectarium malum postulati fuerant, denuo addito temperamento cognosci voluit: cardinalem Moronum et Thomam Santisclivum ob id in carcerem concessos ab injuria vindicavit: postremo, quod summæ prudentiæ tribunal est, Imperatoriam dignitatem in Ferdinandum a Carolo fratres translatam, quam Paulus IV. improbaverat, ratam habuit.

LIB. XXIV.

CICULIX.
FRANCISCUS II.

RES Turciæ a Mustasæ et Zeangiris morte repetuntur. Dissidia inter fratres Selinum et Bajazetem ex Roxolana susceptos, superfluo patre. II. Pseudomustasæ res ad Euxinum Pontum supra Byzantium novantis infelix exitus. Dumes alter post Mahemetis I. mortem idem ausus dubiam de regni successione controversiam Amurathi it fecit. III. Bajazetes, qui suppositi Mustasæ motibus causam præbuisse arguebatur, Solymaoo patri interventu matris reconciliatur. IV. Achomates, qui post Rustanum loco motum in Porta principem locum tenebat, quod in arcano rebus Bajazeti studere suspicionem fecisset, in Divano Sultani iussu strangulatur. Hinc desperatione Bajazeti injecta, post bicturiam, magre extincta, inter fratres dissidia recrudescunt: ita primo a patre prudentissimo composita, ut, ablatis, quis conterminas obtinebant, provinciis, alias utrique adtribuere, et Selinum Iconium, Bajazetem Amasium, insauso fraternæ necis omne damnatum, migrare juberet. V. Tergiversante ob id Bajazete, et interim pecuniam et militem Ancyrae cogente, haud occulto prætorianorum favore, pater, consulto Mophati, cum Bajazetem reum divinæ ac humanæ majestatis esse comperisset, vim contra vi se defendentem parat: et, Iconio occupato, idoneas copias Selimo summittit, cum quibus ille pugna ad Iconium cum fratre commissa superior evasit. VI. Bajazetes post rem fortiter sed infelicitè gestam elapsus in Persiam iter inausum ingressus est: ratus Tecmasco, Solymani injuria irritatus, qui fratrem ejus Eleasem transfugam receperat, non gravate facturum, ut pari rependens tutum supplicii periculum apud se concederet. VII. Elusus in itinere structis insidiis, tandem ad Tecmasem cum liberis accedit: a quo perbenigne initio accipitur, facta spe de jungenda matrimonio filia cum Orcane ipsius filio. Mox ex suspitione, sive Solymani metu, qui cum ingenti exercitu adventu nunciabatur, mutata voluntate, Tecmasis, sociis huc illuc per diversa loca ablegatis, ubi condita die singuli interfecti sunt, hospitem inter sacra mensæ vinculis onerat, et liberos custodia includit. Reposcenti patri filium, et resuscitante Persa, quippe

quippe ultionem generosi adolescentis, si elaberetur, metuebat, tandem consilium visum, ut Tecmalis persuasit Bajazetes cum filiis necaretur. VIII. Missus ob id Hassan praegustator, Caisinum, qui, muneribus ad Persam allatis, tristis carnis officio defunctus est: et, ne quid reliquarum superesset, minimus natus, quem sanguis pater misericordiae avi reliquerat, Prusiae ab eunuchio iussa Solymani strangulatus est. IX. In Scotia Jacobus Stuartus nothus Moraviae comes quasi defecationum in regno auctor regis literis infimulatur. X. Missae et Gallia regenti auxiliaries copiae, duce Brosio, et cum eo Nic. Pellevaeus Ambianorum episcopus cum aliquot Borbonicis doctoribus, ut religionis causa motus exortos componeret. XI. Foederati ea re irritati superbo responso regentis imperia et auctoritatem detestantes, et foedus cum Elisabetha Anglorum regina ieiunt. XII. Scriptum ab Anglia publicatum; quo in Guisanos invehitur, et invidiam foederis nuper initi diluit, seque paratam militem e Scotia deducere ostendit, si pace facta e Scotia Galli in ea militantes deducantur, et Guisani regis et Gallorum opibus abutentes deinceps injuriam a vicinis ablineant, neque se per Scotorum latus petant. XIII. Per Michaelem Scurum regis apud Angliam oratorem de revocanda e Scotia Angliis actum; et utrique allatae rationes et honorifice disceptatae, missio etiam Jo. Monlucio Valentiae episcopo in Scotiam, qui Pellevaeo gratiosior foederatis spem in futurum faceret regiae benevolentiae, modo ab armis discederent, et obedientiam regi reginaeque debitam praestarent. XIV. Interea missus Sebastianus Luxemburgicus Martigius, et post cum Renatus Ellebovii narchio regentis frater, qui Kethae insulae obellae et Lethae omni commentu interclusae suspectis serperent. XV. Repulsis cum damno Anglis, et regente ad pacis consilia inclinate, ac se consentiente, non aliter antiquam religionem servari posse, quam si libera sua Scotia relinqueretur, venire ab Elisabetha Guilielmus Cecilius et Nic. Wottonus; et Valentini episcopi et Caroli Rupisfuleaudii Randani interveni transactum est. Sed Mariae regentis virtute incomparabili foeminae obitu interveniente pacis res conturbata fuit; de qua postea convenit, magnoque plausu, eum utroque belli taederet, pax ceteris legibus promulgata, sancta praeteritum oblivione, et Lethae ac Dumbari munitionibus dirutis. Haec Sextili mense acta, jam Ambrosiana conjuratione detecta. XVI. Annus apud nos a laudabili lege in senatu promulgata incepit, de cooptandis in regni curiis et inferioribus sublevis iudiciis, ut gratiae et foedis nundinationibus obviam iretur; quae aulicorum importunitate et malitia tandem obsolevit. XVII. In Guisanos rerum potentis innot conjunctio. Ejus origo, causae, praetextus. Consultationes de ea inter Protestantes theologos habitae. XVIII. Dux in arcano delectus Ludovicus Borbonius Condacus; eique substitutus Godofridus Barrius Renaudius. Ejus gens, ingenium, adfecta fortuna, specie litis privatae Condiuicinium Nannetum adventus, et oratio vehemens ad confcios; in quam conjuncta sunt omnia, quaecumque anarulerent et invidiose in Guisanos tunc temporis per libellos et in coetibus privatis iactabantur: quae res ex fide narrantis, cum reticenda non essent, ita referuntur, ut ab inimicis hominibus studiose congesta, et ad accendendos animos per convivium plerumque pronunciata intelligantur. Summam secundarii ducis fiduciam non minor suorum constantia ac fides in tanto facinore fecerat est. XIX. Res tandem detecta ab homine minime malo, et qui solo conscientiae scrupulo ad facti horrorem trepidantis attinebatur. XX. Gaspar Colinius severitatem suppliciorum, quibus Protestantes passim vexabantur, coram Catharina et Olivario cancellario deprecatur. Ex consensu Guisfanorum edictum ea de re conditum; quo praeteritum gratia fiebat, exclusi ab ea novis coactionatoribus, et qui religionis praetextu in regem, reginam, fratres ac primarios principes conjurassent. XXI. Nihilominus pergit Renaudius; qui, rei per Lignerium conscientiae ordine explicato, et die ac nominibus conficiorum per Lignerium editis, in Castri-Reginaldi sylva Pardallanium obvium interfecit, et a famulo ejus in vestigio ipse occiditur. Captus intertum Castellonus, Mazera, Villemongius, alii, supplicio mox adfecti. Hugonoti unde dicti. XXII. Malinios junior, qui de occidendo propria manu Guisio fidem obstrinxisse dicebatur, a Condaco

TOM. I.

Condao ne faceret prohibitibus, elabitur. Ex indicio confessorum et confessionibus damnatorum Condaeus merito suspectus, tamen se summa fiducia in regis confessorio tuetur; et, cum se vel certaminis alea obiectas criminationes diluere paratum ostenderet, Guisus egregia dissimulatione se quoque paratum ostendit pro Condaei innocentia commune periculum subire. XXIII. Navarrus et in conscientiam criminum oculis delationibus pertrahitur. XXIV. Fr. Olivarii mors, elogium. Optimo legum moderatori dignissimus successor Michael Hospitalius deligitur.

LIB. XXV.

CCDLX.
FRANCISCUS II.

TOM. II.

TUMULTU sedato datae ad curias et praefectos toto regno et ad Navarrum ipsum regis literae. Res in majus exaggerata in senatu Patibensi, et conservatoris patriae elogium Guisio tributum. Datae et ad Germaniae principes regis ea de re literae. II. Colini jam suspecti ex aula discedunt. III. Eodem Momorantium; quo decernitur, ut cognitio de sectariorum crimine penes episcopos maneat, omni ejus jurisdictione cutis regni adempta, pro qua ante quinquennium senatus tam pertinaciter pugnaverat, cedente Hospitalio, et, cum rectum cursum tenere non posset, velificationem mutante, ne ad inquisitionis Hispanicae, quae tunc urgebatur, scopulos reipublicae navem illideret. Severae eodem editio sanctiones contra conciliabula et coitiones illicitas, et seditiosas de religione dissertationes, continebantur; delatoribus praemio proposito; et, ne calumniis ansa praebere videretur, addito, ut calumniatores talione plecterentur. Jubebantur item pastores ad gregis sibi commissi curam attendere. Indictus ex Hospitali consilio principum ac procerum ad Fontem-Blandi conventus. IV. Nova simulacrum inter Guisanos et Momorantium iacta semina, ex occasione litis de Dammartini comitatu inter Bullinvilleiros et Ramburios fratres uterinos exortae; cum Momoraneus jus ab alteris, ab alteris Guisus pariter jus emptione in se transfuisset. Senatus in eo judicio prudentia et aequitas. Tandem secundum Bullinvilleiros, a quibus jus Momorantius habebat, pronunciatum. Fr. Vindocini e nobilitate Gallica viri primarii alienus a Guisiani animus. V. Rex Caesarodunum Turonorum accedit, et ridiculae in ejus ingressu pompae. VI. Catharina Guisaneorum pertaesa Protestantium patribus se benigniorem praebet. Scriptum Theopili nomine ad Catharinam pro eorum innocentia oblatum a Fr. Camulgo pellionis domesticis filio summae simplicitatis et miri candoris juvene; quem senem postea vidi, et a quo multa his de rebus didici, quae pari fide, quae acceperam, tradidi. Is totam vitam peregrinationibus variis in orientem triverat, et saepius in Aegyptum cum uxore profectus familiaris cum Joanne Melerio patriarcha Alexandrino sermones habuerat; tantaque fide mercatorem suam exercebat, ut in aliis rebus fidem quoque metiri videretur. VII. Liber Tigridis titulo in Guisanos vulgatus, ejusque vulgator (nam de auctore nihil vel per exquisita tormenta resciri potuit) in furcam actus. VIII. Condaeus animum relinquit, et Neracum in Labretanis ad Navarrum fratrem tendit. IX. Planeius hujus historiae praecipuus scriptor in aceanum a Catharina seducitur, et de horum motuum causis interrogatus audacter ac libere respondet, Guisanos in ordinem cogendos, et regii sanguinis principibus praerogativae locum, unde delecti sunt, et dignitatem relinvendam. X. Ad Fontem-Blandi celebratus solennis conventus, in quo Gaspar Colinius pro libertate religionis supplicem libellum obtulit. XI. Joannis Montucci episcopi Valentini et Caroli Marillaci archiepiscopi Vicennensis graves orationes habitae, et ad concilium oecumenicum parare se iussi episcopi, quod si a pontifice obtineri non possit, rex consulto facturus pronuncietur, si quam primum de nationali celebrando cogitet, et interea poenae contra sectarios decretae intermittantur; foedae item nundinationes ex ecclesia tollantur; alioqui futurum, quod B. Bernardus praedixit, ut Christus de coelo descendat, et resumpto flagro sacerdotes, ut olim mercatores, et templo suo probrum expellat. XII. Inde indicta regni

regni comitia, et copiae militares per provincias Guisfanorum arbitrio distributae. XIII. Saga multorum literis ad Navarrum Bonvallio prodente comprehensus. XIV. Franc. Vindocinus in Basiliam sub custodia coniectus. XV. Irritus de Lugduno intercipiendi conatus. Cardinalis Borbonius deceptus frater in errorem inducit. Franc. Barbanfons Canius, Robertus Haius comprehensi. XVI. In Allobrogibus Protestantium pullulat doctrina. XVII. Valentia capitur a L. Mangirone et diripitur. XVIII. Carolus Monbrunius arma capit, et in Venaficinenfi comitatu turbas excitat, reque male gesta ad Helvetios confugit. XIX. Antonius et Paulus Moventii fratres ob religionem in Provincia indeinde arma sumunt. Antonius Draguiniani exorta seditione crudeliter necatur. Paulus Genevam confugit, qui annis sequentibus bellicae virtutis laude inter suos multum elaruit. XX. Motus ob religionem in Armorico tractu.

L I B. XXVI.

V I E N N E N S I S archiepiscopi ad Monpenseriam de occultis Guisfanorum adversus Navarrum et Condacum consiliis monita, et paulo post secuta mors. II. Rex Aurelianum ad comitela indidta tendit. Andelotus aula in citiorem Britanniam discedit. III. Navarrus et Condacus dissuadentibus plerisque ex amicis tandem in aulam veniunt. IV. Condacus capitur, et eodem tempore Roienfis socrus. Hic. Grolotus Aurellani praetor in carcerem traditur. Navarrus sub libera custodia retinetur, et de eo interficiendo sumptum consilium. Renata Ferrariensis ex Italia in aulam venit. V. Condaci causa agitur. VI. Regis morbus ingravescit, ex quo paulo post decessit, an decreto iam contra Condacum facto, incertum. Navarrus, Lonviana Monpenserii uxore et Hospitalio annitentibus, Catharinae reconciliatur. In Guisfanos diceria ac ludi-bria. Annas Momorantius magister equitum in aulam evocatus, superflite adhuc Francisco II, dum eundatur in itinere, nuncium regis mortis accipit, et iter accelera. VII. Condacus custodia liberatur, et in Picardiam se confert. VIII. Exsequiae Francisci II vili pompa celebratae, Silvanctenfi episcopo et Sanfaco ac Broffio finus deducenribus, non sine Guisfanorum invidia; in quam Tanaquilli Castelli in Armorica viri illustres Carolo VII rege memoria renovata. IX. Navarrus Catharinae reconciliatus sic administrationem publicam cum ea partitur, ut penes ipsam regimen esset, ipse praefidis generalis per totum regnum titulos et auctoritatem sumeret. X. Fr. Vindocini in aedibus suis Basiliae vicinis sub id secuta mors. XI. Hospitalius magistratum suum a lege acquissima inchoat, qua foeminarum ad altera vota convolantium voluntates fraenantur. XII. Memorabile S. C. Tolosae contra impostorem Arnoldum Tiliium, qui se pro Martino Guerra ferebat, et uxorem ejus deceperat, latum. XIII. Pontifex novus, ut nomini Medicaco, quod sibi sumpterat, dignitatem majorem conciliaret, seque in eam familiam tanta gratia insinualet, de Cosmo rege Etruriae creando cogitat. XIV. Belgici motus ob religionem femina. Bartholomaeus Caranza archiepiscopus Toleranus Sellarum mali postulat, et Romam citatus in carcerem coniecitur. Oecumenici concilii petitio elinditur, et nationale impeditur. XV. In Carafas odinem renudatum, et cardinalis ac Joannes Montorii comes frater in carcerem traduntur. Nec melius Petilianus ab eo habitus. XVI. Cosmus Roman venit, et fluctuanti pontifici fit auctor, nationalis a Gallis metu injecto, ut oecumenicum, quod Caesar urgebat, persequeretur. XVII. Tripolitana expeditio a Joanne Cerdia Siciliae protege suscepta contra Dragutem, qui amoro Morutaha Caruennae regnum occupaverat, et Lotophagitidem insulam vicinam, Solimano dynasta ejus per fraudem capto ac postremo in furcam acto. XVIII. Insulae descriptio et incolarum mores, opes, et erga principem cultus. XIX. Insula in nostrorum potestatem venit, et Cerdia tributum Philippo a dynasta pactus munitionem struit, elique Barahonam castrorum praefectum cum valido praefidio imponit, spretis Joannis A. Auriae monitis, qui auxiliari Turcaeae classi duce

CXXX.

FRANCISCUS II

TOM. VI.

6 Q

Piali

T o m. II.

Pisli purpurato venicm, relicta munitione in Aegæo mari, antequam se cum Dragut et piraticis triremibus conjunxisset, occurrendum esse suadebat. XX. Tandem adveniente hostili classe, cum de milite in nave imponendo tumultuarius consultaretur, Alvarus Sandæus ultro se obtulit, qui munitionem, cui defendendæ Barahonam imparem videbat, contra Turcos rueretur. Oppressus Cæda, triremibus XIX et XIV navibus oneratis amissis, cum Joanne And. Auria vix effugit. Sandæus cum in nova arce defendenda summa omnia fecisset, dum per avia eruptione facta hostilem fossam tentat percurrere, et consensu triremibus, quæ ex clade supererant, in altum evadere, undique circumfusis capitur, et ad Pislim, qui eum pethonorisce excepit, cum suis adducitur: qui in arce remanserant, postea in miseram captivitatem abducti. XXI. Sandæus postea, Busbequii, qui Ferdinandi oratorem ad Portam agebat, interventu, a Turcis libertati restitutus, nec non Sanctus Leva et Berengarius Requiescentes. XXII. Petrus Macchiavellus Cosini classis præpositus, ad Aegilium a Turcicis triremibus circumventus, periclitatur. XXIII. Ordo equestris S. Stephani in memoriam prospere pugnatæ ad Marcianum pugnae a Cosino institutus. XXIV. Livonica subiungitur. Infestatis a Mosco his populi magnus Holsatiae princeps auxiliarius venit, qui eos hoste pejus habet. Tumultuantibus Mosci interveniunt, et Livonos prope Ermas profligant, successumque urgentes Velinum arcern, in quam se Willielmus Furstemburgius cicerata dignitate receperat, capiunt, ipsumque senem triumphabundi Moscam longe abducunt. Revalenses omni ope delituti Erico novo Succiae regi quamquam aegre se subiciunt. XXV. Gustavi patris, regii nominis in familia sua funditoris, mors et elogium: XXVI. Andreae item Auriac, et repetita jam intermotua ejus memoria. Bellatorum obitus et laudes: Laelii Capilupi, Jacobi Bonfadii, Philippi Melancthonis, Georgii Sâbini, Petri Lotichii, Nicolai Gerbelli, Joannis Dryandri.

L I B. XXVII.

CICDLX.
CAROLUS IX.

LIBER XXVII historiæ inîtia Caroli IX habet: comitia regni sub decessore indicta Autchani magna frequentia peraguntur. II. Hospitali oratio. III. Pro plebcio ordine verba facit Joannes Angelus: IV. Pro nobilitate Jacobus Silius Ruspfortii comes: V. Pro sacro ordine Joannes Quintinus Acdus; in quo quod persirinxisset G. Colinium, qui Protestantium nomine libellum supplicem regi ad Fontem-Blaudi obtulerat, varie exagitatus et libellis se dixeritis petitus morbo inde contracto paulo post decessit, cum prius communicatum a rege petens dicta publice excusasset. VI. His peractis, significatum præfatis, ut se ad proximum concilium Tridentini insurrendum pararent: per præfecturam mandatum, ut vincti ob religionem solverentur, et bonorum annorum libera possessio eis relinquere, comitiis in Maium mensem proximum reiectis. VII. Infausta Henrici Borbonii Caroli Ruspfortii filii ex calu mors. VIII. Bellum contra Convallenscs, qui ex Valdensium reliquis in Alpibus regi et Sabaudiac principi subditis superant: descriptio locorum ab his infestorum, religio, mores, frugalitas, atque adeo paupertas. IX. Fraxinea vallis. Hannibalis via. Truchessi a Pragellensibus clade accepta principium bello faciunt. X. Convallenscs porrecto per Lusernæ comitem Sabauda libello supplici vim conscientis et arma deprecantur. Trinitensis comes in eos ducit, vario successu. Virginis præclarum facinus, ut pudicitiam servaret. XI. Prodigia toto orbe hoc anno visa. XII. Renovarum contra Angrunios et Lusernenscs bellum, Trinitensi duce, qui ad Tomipratum ingenti clade adificitur. XIII. Phthoræ seu toxicæ venenæ, et eius affectus. XIV. Cavortiana cum his pacificatio æquissimis conditionibus, Sabauda jam belli contra homines atque innocentis peractio; qui et hanc gratiam reconciliariis populis fecit, ut a Castrocero Thufco, qui ob religionem inter eos exalabat, et armorum usum illos docuerat, regeretur. XV. In Belgio severtæ in Protestantibus animadversiones. Inquisitionis invium nomen et metus. Confessio Philippo

ab

ab iis exhibita, cum protellatione de obsequio quod principi deberetur, de tributorum solutione, et ordinariis pro eius incolunitate ad Deum precibus. XVI. Apud nos in regis consistorio actum de sumptibus minuendis ad populi levamenum: et jam tum inflabant multi, ut externorum militum pensiones tollerentur. Italorum avaritia exagitata. Scotorum commendario. XVII. Rex Aureliano discedens Fontem-Blandi venit. Condacius ad regem accedit, et tanquam a criminibus obiectis innocens pristinum in consistorio locum sumit, pleniore innocentiae declaratione senarii Parisiensi reservata. XVIII. Navarri cum regina parente similitates. Multa invidiose in eos, qui Henrico II et Francisco filio regibus publicam rem administraverant, proposita. XIX. Danici oratoris cum Navarro de religione sermones. XX. A. Momorantii alienus a Condaco et Coliniis quamvis proximis ob religionem animus. XXI. Comitia Lutetiae inflaurata. XXII. Momorantii cum Lotaringis Santandreaano medio reconciliatio, et triumviratus aulici initium. XXIII. Parisium Franciae origo et numerus. XXIV. Magni camerarii dignitas a Longavillanis frustra repetita.

L I B. XXVIII.

CONDACIUS frequenti senatu absolvitur. II. Bellovacii ob religionem tumultuantur, et aliis locis nimia loquendi libertate: edilium in id conditum, quo inter alia Papiastae et Higgonoti vocabula inhihebantur; quod mox Julianum secutum est, frequenter senatu disceptatum et promulgatum. III. Oratio Hospitalii, in qua occasionalis concilii injecta mentio: quod Romam petitarum occamenico maturando causam praebuit. IV. Guisius, qui Caletum ulque Scotorum reginam neptem domum redeuntem comitatus fuerat, in aulam reverfus Condaco reconciliatur. Summa dignitate quantum ad Condacum, nec minor gravitate quantum ad Guisium, res acta. V. Comitia ad Esiae pontem translata; et in iis recitatae super regni administratione sacrae inter reginam et Navarum conventiones. VI. Catharinae non ita alienam se a Protestantium partibus pro tempore simulantis ad pontificem literae; quibus animum eius pupugit, multa illis innuens, quae emendationem in religione cum temperamento possent recipere. VII. Colloquium Possiacenum; quo Theodorus Beza et Petrus Martyr Vermilius venerunt. VIII. Hospitalii oratio a cardinali Turnonio laudata; quem Beza excepit. IX. Qui Sectarii nomen et invidiam amoliri conatus, cum ad caput de sacramentis et de transubstantiatione disputatio descendit, calore contentiosis ita abripitur, ut multa illi magna cum asstantium praefulum indignatione ac fremitu exciderint. X. Turnonii de iis ad regem expostulatio, et Bezae altera oratione excusatio. XI. Nihilominus repetiturum colloquium aliquot post diebus; in quo cardinalis Lotaringus colloquii auctor laudentiam habuit orationem. XII. Tertio conveniunt, postquam colloquium ad pauciores contractum fuit; in quo Beza de ecclesia, ejus notis, quas in sincera verbi praedicatione et recta sacramentorum administratione consilire aiebat, de doctrinae ac personarum successione, de Scripturae dignitate, ac ei praefert ecclesia, ac postremo de vocatione prolux disputavit. Ad quam Cl. Espenacius summo temperamento appositissime respondit. Suas partes et interposuit Claudius Sanctius. XIII. Vocerant et a principibus Germaniae, qui Augustanam confessionem sequuntur, pastores, instigante Fr. Balduino; sed nullo fructu. Liber de officio pii viri, quod, suppresso auctoris, qui erat Georgius Casander, nomine, a Balduino propositus per manus hominum volitaret, mire odio Balduini exagitatus. XIV. Dein uno et altero confessu de coena quaestio ventilata, et proposita a pastoribus formula ex Cyrilli Hierosolymitani, ut aiebant, catechesi; cuius extremam clausulam improbauxi Espenacius, et aliam summa moderatione substituit. Mollita et interpretatione a Beza et sociis prior formula. XV. Solum colloquium: et praefulibus mandatum, ut se ad futurum concilium pararent. XVI. Hispanis fama colloquii offensionis causam praebet. XVII. Arturus Desiderius, quod libellum Catholicorum, ut aiebat, nomine in Gallia

CDLXII
CAROLUS IX.

TOM. II.

Gallia subseriptum in Hispaniam perferendum suscepisset, ignominiosa poena mule-
tatur. XVIII. Tanquerellus item, quod regem ratione scepiti pontifici subiacere
publica disputatione asseruisset, recantare iussus; et damnata ea doctrina coram
universo Sorbonico coetu. XIX. Concilium Tridentinum instauratur, Cosmo
Florentiae duce instante. Pauli Vergerii Justinopolitani quondam episcopi scriptum
contra pontificum diploma. XX. Legati pontifici ad conventum Naumburgien-
sem veniunt, Caesaris adjunctis oratoribus. XXI. Altercantur inter se Protestan-
tes; et varia Augustanae confessionis exemplaria proponuntur. XXII. Gulielmi
Araufionensis cum Anna Mauriti Saxonis septemviri filia nuptiae. XXIII. Livonia
Polonis subicitur, Gotardo Ketlero ex magistro Ordinis dnce Curlandiae creato
a Sigismundo Augusto, sicuti Sigismundus ejus parens Albertum Brandeburgicam
ex Teutonici Ordinis magistro ante annos Borussiae ducem creaverat.
XXIV. Walachia et Moldavia a Jacobo despota occupatae. XXV. Carafae Romae
a novo pontifice male multati. Caroli cardinalis mors vita melior: in suas cha-
ritates indulgentia. XXVI. Navagerius, et M. Ant. Amulius, antea episcopus
Veronensi, cum Romae pro republica oratorem ageret, a pontifice donatus, in illa
tot cardinalium cooperatione creati cardinales. Senatus de Amulii creatione apud
pontificem expostulationes. XXVII. Philippus, cunctante pontifice, Antonium
Toletanum ad reginam mittit, ut nationale concilium impediat; qui ad Navarum
plecandum vanis cum de Sardiniae regno et matrimonio Mariae Scotiae, dimissa
Joanna, promissis ludificat. XXVIII. Hippolytus Aretinus Ferraricus in Galliam
a pontifice ob id legatus. Navarus ad triumvires relicti suis inclinat, amittente
Vincenzio Laureo, et spem de regno Sardiniae et Tuncetano conceptam confir-
mante, qui post cardinalis Turnonii obitum Navarro operam navabat. XXIX.
Templa multis locis a Protestantibus occupata, et frequentatae publicae coniones:
tumultuantur ob id Divionenses in Aeduis. XXX. Lutetiae ingens seditio ad
Medardi sanum in Sammarcellino suburbio. De seditiosis supplicium sumptum,
et prohibiti toto urbe conventus. XXXI. Joannis Tarnovii, Gabrielis Facini, Ar-
noldi Arlenii Peraxylis, Melchioris Wolmaris obitus.

L I B. XXIX.

CICDLXI.CAROLUS IX.CICDLXII.

MARIA Scots in regnum, praeternavigata Anglia, descendit. Jacobi Mo-
ravii cum Anglia tunc habiti sermones et consilia. Turbulus per Scotiam
ob religionem. Tempa ac coenobia passim destruantur. II. Prima regni initia,
et varia de Mariae fortuna judicium: III. Cum Elisabetha per oratores agit,
ut secundum liberos, quos gigneret, proxima regni heres designaretur; quod illa
non solum averfata est, sed ex eo Mariae consilia suspecta semper habuit. Pro-
testantes in regno pollent, Catholicis in arcum coactis. IV. Terria redituum
sacri patrimonii portio ad sumptus aulae et regni sustinendos reginae adjudicatur.
V. Moravius variis insidiis et saepius elusus ac repetitis consiliatur: ad extremum
palam erumpentibus fortiter resistit, et Gordonios earum auctores praeter spem
inspectata Dei benignitate caedit. Hunticius familiae princeps in conspectu ex-
animatus; Joannes filius, qui de reginae nuptiis spem conceperat, captus capite
luit. Reginae ob tam prosperos successus, et quod Protestantium partes per eam
firmarentur, suspectus Moravius. VI. Apud nos, ut obviam turbi iretur, con-
ventus delegatorum ad Germani-fanum peraguntur. Hospitalii gravis oratio, qua
ad laxandam Protestantibus libertatem inclinare visus est, quando severitate nec
supplicis, exiliis, bonorum publicationibus quidquam hactenus in eo negotio pro-
fectum esset. VII. Tandem conditum Januarii edictum, quo ecclesiasticae in
bona ac loca a Protestantibus occupata restituebantur, Protestantibus conveniendi
toto regno potestas fiebat. VIII. De cultu imaginum inter praefules et Protestan-
tium pastores, qui adhuc in aula erant, percripta formula, sed irrita successu.
Senatus Parisiensis in edicti promulgatione intercedit: quod addita clausula, donec

a concilio universalī de re tota decretum, ant a rege aliter statutum fuerit, post unam et alteram jussionem tandem promulgatum fuit. IX. Triumviri edictum ut vitio factum averteretur. Galsii et Caroli cardinalis fratris cum Christophoro Wirtembergico ad Tabernas Alsatiae congressus ad impediendam Helveticam seu Genevensi confessionem, facta spe de Augustana tolerantia. X. In reditu Valsiaci Protestantium praeter Guisii voluntatem strages edita. XI. Guisius ad urbem venit, pertrahit ad partes suas Navarro, ipse, A. Momorantius et Santandreas auctores sunt reginae nutanti, quae ad Fontem-Blaudi haerebat, ut Lutetiam cum rege veniat. XII. Meloduni consiliatur, Condacum cum suis obequitante, cui facta spes, quasi rex reginaque ejus se fidei commissuri essent. Tandem regem regina ad Vicenarum castrum altero ab urbe lapide adducit. XIII. Condacus cum suis Aurelianum tendit et occupat. XIV. Condaci uxor uno partu gemellos ex confectione enititur, quam Magdalena Mallia parens mox cum Contii principe et gemello partu ac filia Argentinam abducit. XV. Condaci scriptum, quo belli necessitatem excusat, et in triumvros repetita superiorum temporum memoria invenitur. XVI. Foedus Protestantium contra Guisianos, quo de regis reginaque matris captivitate conquirebantur. XVII. Foedus contrarium, cuius ad invidiam princeps iustabatur Philippus rex Hispaniae. XVIII. Rex reginaque edictum eodem die proponunt, quo sparsi de captivitate rumoris vanitatem elevabant, ac de cetero Januario mense factum, excepta Lutetia a conveniendi libertate, confirmabant. XIX. Agendici Senonum plebs in Protestantes saevit. Condacus ad Caesarem scribit. XX. Rotomagus occupatum a Protestantibus et Dieppe firmata. XXI. Vindinum Cenomanorum item iis cedit. XXII. Inde Condaci protestatio ad Parisensem senatum et Rotomagensem missa, qua et contumeliose quaedam Caesaroduni Turonum et Bloecis in templis acta excusant, et, dum regni delectus citantur, conditiones pacis ab eodem propositae, quibus petebat, ut Guisius ejusque fratres, A. Momorantius et Santandreas aula excederent; ita se ab armis discedendum, et Contii marchionem grandiore natu filium in id se obfidem darum pollicetur. XXIII. Ad ea a Guisio responsum contrario scripto, quo praecipue auctoritas Navarri obtendebatur: XXIV. Cui rursus prolixo ac virulento scripto, cuius auctor Valentinus episcopus ferebatur, responsum. XXV. Condaci ad Salsodum et Palatinum septemvirum literae. XXVI. Convectus de religione Aurelianensi a Protestantibus celebratus.

L I B. XXX.

Uxo et altero edicto Protestantes urbe pulsi a Navarro, qui cum exercitu Caesarodunum usque progreditur, cum Condacus frater cum altero haud paulo minore Aureliano exiisset. II. Colloquium inter reginam et Condacum. Hinc literis utrinque frustra certatum, quibus exasperatis animis ad arma postremo devenit. III. Protestantium militum initio summa moderatio ac disciplina statim per lasciviam solvitur. IV. Rursus Talsiaci in Vindocino agro ad colloquium conveniunt. Conditiones a Valentino propositae de regno ad tempus deferendum, modo triumviri domum quisque suam concederent, quas initio belli pertaesius Condacus non improbat, omnino rejicit. V. Insidiae ad intercipiendas regis huc illuc sparsas copias irritae. VI. Bogentiaeum, quod Guisius praefidio firmaverat, a Condaco caprum ac direptum: diversa parte Bloecae a Guisio occupata. VII. Magna intemperie Caesaroduni Turonum Protestantes grassati. Ob id severum S. C. Lutetiae in eos factum, quo aqua et igni interdicebantur, et jubebantur omnes in urbibus et in agro contra eos armari. VIII. Cum per Cenomanos discursarent, lis se summa virtute Petrus Ronfardus opponit. IX. Andegavum irritu conatu tentatum. Gasparis Schombergi tunc literis in urbe operam dantis virtus. X. Rapiortium a Monpenserio receptum, supplicio de Paludano sumpto. Exemplum veriti Protestantes Cratunnum a se occupatum deserunt. XI. Caesarodunenses male a regis multati. Vindinum mox ab iis relictum. Renati Campi

TOM. VI.

6 R

pam

CICELXII
CAROLUS IX.

TOM. II.

pani notata scævita et piscaria eius vivaria. Samarobrigae item, ad Abbatum villam et Silvanedi Proteclantes male accepti. XII. Montargirum, quo plerique et Proteclantibus Renatae Ferrariensis parrocino se tuos rati confluerant, a Maliconio tentatum, qui generosum Renatae responsum veritus abscedit. XIII. Missus a Condaco Ludovicus Lanouis Morvillerius Rotomagus, qui res consulas ordinaret, et adversus Aumalium urbem tueretur. XIV. Senarus provinciae, qui Luparium concesserat, horrendum in eos decretum. XV. Elisabetha Anglorum regina iis auxilia sumministrat. XVI. Factionibus scissa provincia. Proteclantes Viriam captum ac vallant. Jo. Brosius Stampensis ex proxima Armorica, qui Bullionii provinciae praefidis tergiversationes frangeret, evocatus. Ejus adventu Landi-fanum desertum. Cadomi et in Constantienfi praefectura a Julio Ravilio Rufo Alfonso Ferrariensis vicario male habiti Proteclantes, et Valoniae renovata contra eos odia. XVII. Rex puer interim in castra adducitur; et consilio habito divisae copiae, parte Nemoroso et parte Santandreano attributa. XVIII. Avaricum Biturigum a Mongoncrio a Condaco missis occupatum. XIX. Evulganumque eodem tempore acerbum contra Guisianos scriptum et senatui Parisiensi oblatum, qui regium rescriptum S. C. confirmavit; quo ii, qui Aureliani arma sumptierant, contra regem regnumque ea sumpsisse declarantur, et perductionis damnantur. XX. Contra Condacum ad maturanda auxilia Galp. Schombergium in Germaniam mittit, et scripto contra S. C. Parisiense innocentiam suam tueri. XXI. Santandreanus Augustorium Pichonum ducit, quod mox captum et octiduana direptione vastatum fuit. XXII. Inde versae contra Avaricum vires, quo Ivocus a Condaco missus se incluserat; quod post strenuam initio defensionem ab Ivoco tandem deditur, non sine Condaci offensionē. XXIII. Res ad Engolismam a Sanfaco et Huberto Rupisulcaudio Marrone gesta. Corpus Joannis Comitis sanctitate praecipui magna impetrat sacello revulsam. Engolisma dedita et Cognacum. XXIV. Rapellani se medios gerunt, cum ambigerent plerique, arma contra regem sumere liceret. XXV. Conventus a Rupisulcaudio comite Mediolani Santonum cogitur, in quo agitata quaestione a LX pastoribus decretum, arma reginae semel iusto sumpta contra regis regniue hostes et edictorum violatores legitima esse.

LIB. XXXI.

CICIDXLII.
CAROLUS IX.

CONSULTATIONE post Avaricum receptum habita, Aurelianum an Rotomagus ducendum esset, Rotomagus peti placuit, ut expugnatum facilius, atque auxiliaries ex Anglia copiae advenirent. II. Gesta in aliis regni toto eo anno provinciae. Proteclantes Meldis specie conveniendi per templa grassari male mulstantur. Catalani et Barri ad Sequanam non melius habiti. III. Sancte Stephani et ducis Lunenburgici caedes. Ceani, Antisthedori, Novioduni Aduorum in cosdem saevitum. Ad Leonardi fanum, Antranli, Charitaci ad Ligerim varia fortuna consistari. IV. Male habiti Genabi et Molini in Bois. In Arverni Aurilliaci, cum moribus causam dedissent, advenantibus regis urbem relinquere coacti sunt. V. Divione severa iudicia contra eos ob expulsa templa. Lugdunum ab iis captum, et mox Cabilo ad Ararim. Qui Augustoduni in Aeduis erant, adveniente Taranio, Lugdunum concedunt. Cabilo a Monbrunio deseritur. VI. Maticonis ab iis occupati irrita obsidio. Cluniacum captum, et bibliotheca magno rei literariae damno incensa. VII. Matifico altera obsidione a Tavano capitur. VIII. In Delphinatu Valentiae Segalaunorum indigna Gondrinii praefidi regii Guisianorum odio caedes. IX. Lugduno, Saltuensi comite amoto, Fr. Beliomontus Adretius Valentini tumultus auctor a Condaco praeficitur. X. Grani-nopoli per templa sacrum in imagines, et Mangirono regio praefecto potestas abrogatur. Incensum ab Adretio vicinum Carthusianorum coenobium. XI. Ar-rasione clades a Fabricio Scibellono pontificiarum copiarum summo duce. Principatus orpo, et Bausorum et Cabilonorum stirps, jusque in eum principibus nostris. XII. Adretius Petram-laram capit, tantum injuriarum ulturus, et praedica-

rios

rios ad unum interficit. Idem Dolnac facilitatum, et postea Monbrisonii. XIII. Grarianopolis a Laurentio Maugirou intercepta, et mox ab Adretio recepta. XIV. Jo. Parthenacius Subizius ob crebras de Adretio querelas a Condaeo Lugdunum missus. XV. Auxiliares copiae a Bernatibus, Novocastrensis, et Valesianis missae certis legibus, et ut Lugduni custodire tantum interservirent: postea a Bernatibus revocari sui. XVI. In Provincia exortae ob religionem turbae: ejus praefes Cl. Sabaudus Tendae comes non ita alieno a Protestantibus animo erat: Aquae Sextiae a Jacobo Crusolio, qui cum secretis reginae mandatis ad eum venerat, captae; mox et Bariolium, defendente locum Flaccano. XVII. Interca rebus in aula mutantibus, diplomate publico summa praefectura Summarivio Tendae comitis filio Protestantibus infestissimo committitur, qui, dimissis a patre copiis denuo collectis, eos bello persequitur. Cistercio ab eodem irrita obsidione tentatur. XVIII. Mornacum in Venascinenſi comitatu a Monbrunio vi caprum et crudeliter vastatum. XIX. Vaucaensis pugna: In qua Sufianus omnis peditatus ab Adretio caesus est. Alia ab eo pari celeritate gesta. XX. Cistercio denuo a Summarivio obsideretur, ac tandem capitur, diffugientibus praefidiariis, quibus se ad ivcto exulum omnis sexus aggregarunt, qui xl. amplius diebus per inaccessa et infesta loca facto itinere a Movenſio Grarianopolim in tutum deducti sunt. XXI. Summarivii contra Protestantes in Provincia acerbitas. XXII. Lugduni obsidionem a Tavano coeptam Nemorosius adveniens persequitur. Ad Belloreparium Adretianus peditatus et mox ipse Adretius a Nemorosio caesus; qui versa vice inter Lugdunum obsessum et Viennam Nemorosium victorem in tantas angustias coniecit, ut ipse obsideri videretur, et interim annona copiosa in urbem importari potuerit. XXIII. Delegati a rege et Sabaudo conveniunt de controversis utriusque ditionis finibus acturi, et diversas sententias ferunt. Cum de Taurino sibi restituendo instaret Sabaudus per Margaritam uxorem, semel atque iterum intercessit Bordillonius provinciae praefes, et rationes contrarias in consistorio regis proposuit. XXIV. Tandem restitutam Sabaudum Taurinum hoc anno exeunte, cum ei ex Margarita uxore pridie Eid. Januarii. Carolus Emmanuel natus esset, qui nunc paternam ditionem regit.

L I B. XXXII.

INITIA concilii Tridentini. II. S. Stephani equitum ordo a Cosmo institutus, statuta ac legibus de eo conditis, et filio Francisco sub id in Hispaniam missi. III. Cosmi clades domesticae: IV. Contentio de praerogativa cum Atelino Ferraticensis, in qua tractu temporis obtinuit. Petiliana causa a Philippo ad Imperatorem remissa. V. Maximiliani in regem Romanum solemnſis inauguratio, et ritus. VI. Ebraimi de induciis in vtii annos pangendis ad Ferdinandum legatio. VII. Bellum Livonienſis exardeſcit inter Suecos, Danos et Lubecenſes. Christophorus Revalienſis administrator cum Erico Sueco transigit. Lubecenſes et maritimae civitates a Sueco turbidis consiliis nimium tribuente infestatae, qui ne amicitiam quidem cum Joanne fratre, cum Polono et Dano, fervare potuit. VIII. Apud nos in Aquitania res turbant. Burdigalae inita factio contra Buriam Navari legatum. Aginni Nijobrigum diverſi motus. Magna multis locis Protestantium intemperies, qui aliis atque aliis locis superiores, aliis etiam pelluntur. IX. Divonae Cadurcorum male habitus. Nec multo post ruficorum Cadurcenſi casu exasperatorum concursu patrata Fumellii caedes, quam xl. ex subditis vario cruciatu adfectus ultas est Monlucius, qui inde infestum cum iis bellum, postquam a Condaeo Aurelianum occupatum fuit, toto biennio gessit. X. Tumultus Tolosanus a Protestantibus, dum periculo praevertere cupiunt, excitatus; qui tandem repelluntur, et quamvis percipies conditionibus male multantur. XI. Severum contra eos, et qui Montalbanum tenebant, et Nemausi, Caſtri, Bitetris, Montpelii, Ladorati, Villafrancae in Ruthenis, Millialdi, Villanova, Limofii, A-pameae erant, S. C. factum Parisienſis accumulatione; quod uno et altero diplomate regio

CICDLXII.
CAROLUS IX.

regio contrario, quo tumultus Tolofani obliuio inducebatur, mixtum fuit; eo-
que Joannes Corafius et Arnoldus Cavanus fenaru moti preftinae dignitari funt
refutari. XII. Galliaci magna Proteftantium ftrages edita. XIII. Montalboni i-
rita obfidio. XIV. Eam vitus Mirapicenfis veniens poft tumultum Tolofanum.
XV. Belloquadrum captum, et intra diem receptum. XVI. Jae. Cruftolli Bau-
dinci et Gui. Joulac contraria in Septimania gelta. XVII. Frontinianum fruflra a
Proteftantibus tentatum. XVIII. Ingens Summarivii ad Aegidii fanum elades.
Joulas damno affectus obfeffis praeco cft. Mompeliiana obfidio obftinatis animis a
Joulis fufcepta; cui deplorendis templorum ac coenobiorum ruinis a defenforibus
profpicitur. Magalona capta. Adretius familiari celeritate obfeffis fert fuppe-
tias; fed cognito Viennam a Nemorofio interceptam eadem celeritate revolat;
quo factum, ut, cum praefens adefle crederetur, regis remiffius illius metu agerent.
Tandem foluta obfidio, Combafii et Sanfelicii turmis in receptu a Bulliargio
caefis et fignis amiffis.

L I B. XXXIII.

CICDLXII.

CAROLUS IX.

MONLUCIUS Aginnum vi et colloquio tentat. II. Irrius ad Burgigalam Du-
racii conatus; qui, Candala capto, Macarii fanum expugnat ac diripit.
Davazani temeritate amiffum Neracum. III. Targonenfis pugna in Benazugienfi
tractu; in qua Duracius ceffit, magno inde regionum terrore fparfo. Savina-
cus Grano dedito vitam fibi et fuis falvam pactus, quod contra pacta feciffe dice-
rentur, a rufficis ad interneccionem delatus. IV. Monfegurium in agro Vafatenfi a
Buria captum. V. Aginnum defertum Buria et Monlucius veniunt, ac praefidio
firmant. VI. Laufetta in Cadurcis a Duracio capta; et crudeliter in ea habiti
facerdotes. VII. Hifpanae copiae in castra regia duce Joanne Carbaico veniunt,
Jo. Bapt. Caffaldo, qui fumus his dux deftinabatur, paulo ante mortuo. Peuna
capta et crudeliter direpta, foeminis cum pueris ab Hifpano milite occifis.
VIII. Quam immanitatem ultus eft Duracius, Caifo in Rutenis paulo poft capto,
et facerdotibus magno numero crudeliter obrunctis. Bordenus Pontium in San-
tonibus et mox Satyri fanum vi capit, et facerdotes in eo receptos male multat.
S. Mariae Madaurenfis et Antonii Marcolleffenis templa expilata. Pugnandi ad Mi-
rabellum occafio amiffa. IX. Montalbanum denuo a Buria obfeffum. X. Mon-
lucius Laftoratum praefidio vacuum obfidet, caefisque ad Taraubam dedititius, a
Beimontio recipit. Caumontium item munitiffimam ad Garumnam caftellum a
Petro filio feu vi feu afu caprum ac dirutum; tantum Godoftridi Caumontii loci
domini fupplectili parcurum. XI. Ad Rotomagi obfidionem totae vires regiae con-
verfae; quod tuendum Mongomerius fufcipit. XII. Foedus a Proteftantibus cum
Elifabetha Hamptoncuriae itum; et in eo dictae leges; fecundum quod illa ferip-
tum vulgat, quo confilii fui rationes pluribus explicabat. XIII. S. Catharinae
munimentum fuperius et inferius impetu caprum; dein ad ruinam imperum regii
fecere et repulsi funt. XIV. Civilis mira mors; qui inter mortuos terra condi-
tus, rurfumque depofitus, et calu deinde a ferro ex annulo indicium faciente ex-
tractus, triginta plus minus annis funeri fuo fupervit. XV. Poftidie Navarrus,
dum infra dignitatem periculis fe objicit, in laevo humero fclopperi ictum acci-
pit. XVI. Imperu ultimo facto, poft IV circ. utrinque occiforum ftragem, urbs
capta ac direpta. Mongomerius eum trime ad id parata vi remigat, affumptis
fecum Anglis et Scotis, catenam ad Caudebecum tranfverfam fuperat et elabatur.
XVII. Navarrus, ut in lecto jacebat, per ruinam fuecillantibus Helvetiis trium-
phandus invehitur. XVIII. Senatus provinciae, qui Lupariae jus dicebat, in
urbem revocatus; qui fevere in capros primarios civis et belli duces animadver-
ret; quod exitium Baptifiae Sapino fenatori Parifienfi et Joanni Troio Gaflinenfi
abbati, qui Aureliani capivi attinebantur, maturavit. XIX. Navarrus fatalem
hocam fentens a medicis in diverfa rapatur. Cum fluvio devehit vellet, Andelli
fubfultere coactus eft; et XXXV a vulnere accepto die animam Deo reddidit. Eius
motus,

mores, ingenium, virtutes a voluptatibus obfcuratae. XX. Regina cum Diepenfibus agit; qui dimiffis Anglis in fidem accipiuntur, et a Fr. Momorantio benigne trañantur: eadem Cadomenfibus gratia fañta. Dieppa paulo poft afu intercepta a Catavilla, oppidanis infciis, et a Mongomerio, qui Francifcopolim Rotomago venerat. Nuncius amiſſi Rotomagi Condacum de Andeloto ſollicitum oppreſſit, qui altero Duracianae cladis cumularis eſt. XXI. Verenſis pugna urgente Monlucio commiſſa, et virtute Argentii praecipue parta. Duracius, cuius culpa ac ſecuritati clades imputata, dum Mediolanum Santorum cum Borden et Marcaſello tendit, ecc ex regis obvius ad Internecionem delet. Ad ſanam Verenſis pugnae ſoluta ad Joannis ſanum a Ruſifulcaudio comite obſidin; qui ad Morillon montem acceptis Duracianis cum iis Aurelianum ad Condacum tendit. XXII. Monpenſerius Mediolanum Santorum a Proteſtantibus relicum in fidem accipit, et mox inſulanos Oleronenſis et Alvertenſis ac denique Marenſis. Rupellae ſacra majorum reſtituit, et publicam aliis conveniendi libertatem abolet. XXIII. Montalbanum eodem die, quo ad Veram debellatum eſt, a Terrida tentatum et obſiſum, paſtoribus ad extrema quaque perſequentes defenſores firmantibus. XXIV. A. Cruſſolius Septimaniae praefex in duras leges a Proteſtantibus adigitur. XXV. Gratianopolis aëta obſidione preſſa, a Rembaldo Furmeiero Vapinco cum auxiliariis veniente liberata. XXVI. Adreſius a paribus diſcedit; et ad pacificationem uſque ſub cuſtodia. XXVII. Miſſus ad Andelotum in Germania militem ſcribentem a Condaco Jacobus Spiſſamus Nivernenſium nuper epifcopus. Andelotus cum auxiliari exercitu venit; et Nivernium et Santandream ad intercludendum tranſitum miſſos eludit. XXVIII. Edictum poſt caput Rotomagum publicatum; quo gratia praetoriorum fiebat, cunctis, ut ad ſacra majorum redirent, mandabatur. XXIX. Contrarium Condacus ſcriptum vulgat; et cum valido exercitu loca Lutetiae circumpoſita occupat. Cum regina colloquitur nullo ſuccellu. XXX. Aegidius Magiſter primarius ſenatus praefex obit: Chriſtophorus Thuanus ei ſubſtituitur.

LIB. XXXIV.

CONDACUS a Lutetia recedenti offeſum ſaſum et ſatiale ſomnium viſum. II. Drocenſe proelium maxime memorabile; in quo, capris aut occiſis duobus regibus, penes Guiliſium victoria et Imperium remanet. Ann. Momoranus captus, amiſſo Gabriele Monberonio filio. Sanrandream ob privatam injuriam a Baubimio interfectus. Condacus captus et humaniſſime a Guſio habitus. Offunius ſiame ſpontanea moritur. III. Franciſci Turnonii cardinalis obitus et elogium; Pauli Thermi equitus tribunus, P. Martyris Vermilii, Jacobi Hollerii, Gabieclis Fallopii, Bartholomaei Cavalcantii. IV. Regina Heſſo, a quo Germaniarum copiarum dux Rorelhuſius miſſus fuerat, ut regem ipſamque captivitate, in qua a triumviris detineri dicebatur, eximeret, diplomate fidem facit, regem ſequae nunquam in captivitate conjeſtos, nec ulla in re contra voluntatem quidquam facere coaſtos, nec Proteſtantibus, ut arma ſumerent, aut delectus per Germaniam haberent, edixiſſe vel mandaviſſe. V. Armanni Claromontii Pili in Aquitania poſt Monpenſerium inde diſceſſum geſta. VI. Montalbanenſes in fidem a regina accepti. VII. Annoniacum in Vivarenſi pago miſere vaſtatur ac incenditur. VIII. Peculiare contra Proteſtantes foedus Armeniaco et Strözzio cardinalibus auctoribus initium; quod et in aëta a ſenatu Tolofae reſatum eſt. IX. In Fuxenſi principatu ad Pyrenaeum res turbatae. Proteſtantium laſcivia per templa, paſſim deſectis altaribus, ſtatuis et imaginibus, diſcurſantium. Lombati fratres, et eorum immanitas et graſſationes. X. Lugdunum a Nemoroſo tentatum; et Subiſii virtute deſenſum, ac tandem ab eo Vido Deſpeco equitum tribuno poſt pacificationem traditum. Liber, quo principis et magiſtratus auctoritas detorris cavillatorie et ſcriptura locis in dubium revocabatur, paſtorum judicio in praebiterio damnatus, et annente Subiſio publice combuſtus. XI. Gratianopolis tertio a Maugirono poſt

CDLXII.

CAROLUS IX.

CDLXIII.

TOM. VI.

65

Adreſii

Tom. II.

Adiecti captivitate obfessa, Cochio et Furniciero contra strenuam operam navantibus. XII. Colinius pleraque loca in Biturigibus et Turonibus capit. XIII. Guisus, Aureliani decreta obfisione, Stampas venit, et inde Duracium dejicit. Regina cum rege Bloctas venit Condacum secum trahens. Prodigia et infolitae exultationes ac tonitrua. XIV. Cadomum a Colinio in Neufria inferiore captem. XV. Nonis Februariis ad Aurelianum posita castra. Turriculae captae et porta Aquisiensis. XVI. Guisus a Joanne Poltroto Mereo juxta axillam scloppetio displotio feritur; qui mox captus rem facit, et Colinium et Bezam quasi ab iis subornatus onerat. Utriusque apologia, qua tanti criminis invidiam a se depellunt. XVII. Guisus morientis extremae voces tanto viro dignissimae, virtutes, elogium. XVIII. Regina, Guisus, cujus potentiam suspectam habebat, mortuo, Christophorum Wirtembergicum per Rascalonem sollicitat, ut in Franciam veniat, et in pacificando regno operam suam cum Protestantibus interponat. XIX. Charitacum ad Ligerim a Bloctio interceptum. XX. Baiocassium civitas, Cadomo dedito, in Colinii potestatem venit. Julii Ravilii Rufi indigna mors. XXI. Poltroto Lutetiam ducitur et a senatu poena perduellionis plectitur. Ejus variae et subinde narratae confessiones. XXII. Edictum pacificationis.

L I B. XXXV.

CICDLXIII.

CAROLUS IX.

COLINIUS, qui in Neufria aberat, edictum improbat. Lutetiae promulgatur, serius Tolosae. II. Diploma de restituendis decurionibus, et praetitorum memoria abolenda, ac rescindendis judiciis odio religionis belli tempore latis. III. Condacus otio in voluptates laxatur. A pastoribus incriminatus Franciscam Aurelianam Longovillani forem in uxorem ducit. IV. Edictum de bonis ecclesiae alienandis, ejusque violenta executio. V. Colinius iterum de Guisii caede se purgat. VI. Franciscopolis, ab Anglis possessa, obfisione cingitur; et tandem, graffante inter praedictos peste, a Warwicensi comite pactis conditionibus deditur. VII. Rex major in senatu Rotomagensi declaratur. Hospitalii cancellarii super ea re oratio. Ad mitigandam invidiam tot rerum in gratiam Protestantium ab Hospitalio decretarum, edictum de decimis sacro ordini solvendis a rege, cum Dieppam excurrisset, conditum; quod et hodie nunc magna religione servatur. VIII. Senatus Parisiensis edicto de majore regis aetate per delegatos intercedit, quod praeter morem factum esset, ut edictum ultimum prius in Rotomagensi aut alia regni curia, quam Parisensi, quae parium curia esset, promulgaretur. Tandem iv Kal. Oct. declaratio fuit promulgata, et acta illius inter constitutiones regiae pro lege inviolabili relata. IX. Amplius de caede Guisii a matre, vidua, filiis, fratribus publica expostulatio instituitur. X. Varia edicta de transactionibus, de argenti fodinarum curatoribus, sacri ordinis per urbes immunitatibus, de procectis in aedificiis urbanis tollendis, de mercatorum jurisdictione, ac postremo de configurationibus. XI. Charril caedes Lutetiae parata. XII. Brisilaci equitum tribuni mors et elogium. XIII. Concilii Tridentini historia continuata. XIV. Jacobi Walachiae despota caedes. Ejus successores. XV. Elogia Joannis Brodaci, Stephani Boetiani, Arnaldi Feroni, Jo. Bapt. Gelli, Wolfgangi Musculi, Sebaltiani Castellionis, Henrici Glareani. Poetae ac tetrae mors.

L I B. XXXVI.

CICDLXIII.

CAROLUS IX.

DE Finalio controversia terminata, et secundum Alifonfum Carrethum marchionem a Caesare pronunciatum. Bellum Corsicum recrudescit, Sanpiero a battellia insitante; quod morte Navarri aliquandiu quievit. II. Orani a Tarcis tentata obfidio iterito successu. III. Mediolani ob inquisitionis metum, ut ante xvi annos Neapoli, sed non tanta mole, tumultuarum. IV. In Calabria iterum ab exultibus duce Mascione tumultuarum. V. In Scotia Marthaeus Stuartus Leviniae comes

comes et Henricus Darlacus filius dignitati ac bonis regina annuente honorifice re-
stituuntur: ab eaque gratia prima futuri matrimonii faces accendit. VI. Eliza-
bethæ Angliæ cum Hispanis prima simulatum et dissidiorum semina, quæ bellum
functissimum solum traserunt. Gul. Pageti mors et cumulatæ honoribus vita.
Henrici item Manerii Rutlandiæ comitis genus et mors. Franciscæ denique
Sussexiæ deploranda atque mors ac vita. VII. Lithuania a Moscis vastata.
VIII. Erico Sueciæ regi ob injurias in Russica navigatione acceptas a Lubecensibus
bellum inditum; publicato prius scripto, quo ipsi ingratiitudinem suam expo-
rabant. IX. Danus itidem contra Suecum scriptum evulgar; cui Ericus Brunf-
vicius operam suam et copias desert. X. Suecus, cui satis non erat vicinus ad bel-
lum proleclare nisi domi ipse aleret, Joannem fratrem Finlandiæ duccm ex levi
suspicionem in carcere conjicit; et inde irritam contra Helmsladium Hallandiæ
urbem cum numerofo exercitu expeditionem suscipit. XI. Gul. Grombachius
insigni facinore eadem Herbiopolensis episcopi anno 1513. LVIII. patratum cumulat,
et Herbiopolim manu armata occupat, et transfatione a collegi sodalibus vi extorta
cum iis convenit, ut in bona, quorum possessione dejectus fuerat, restitueretur, Man-
delloo et Steinio amicis de damnis bello Albertino ab Herbiopolensi episcopo acceptis
satisficeret, abolita omnino de eade Melchioris Zobeli episcopi inquisitione. In
conventu legatorum ad inopinata Imperii negotia Cæsaris jussu congregatorum
Grombachius scriptum recitandum curat; quo sumpta arma excubant, et trans-
actionem cum Herbiopolensibus factam servari petebat: cui contratio scripto respon-
det episcopus. XII. Colloquium inter Palatinum septemvirum et Wirtembergi-
um in Malbrunensi coenobio super cocna dominica, utriusque partis theologis vo-
catis. XIII. Cæsar ad componendum inter Danicæ, Sueciæ et Poloniæ reges
bellum delegatos mittit, nullo exitu. XIV. Navalis pugna et velitationes mari-
mæ inter Danos et Suecos. XV. Ferdinandus Cæsar moritur. Ejus studium in
componendo religionis dissidio, aliæ virtutes. XVI. Obitus Jo. Calvinii, M. Bor-
racii, Th. Bibliandri, P. Franc. Jambularii, Andreae Vesalii, Gul. Morelli, Jo. Bu-
theonis. XVII. In Benthemiensi comitatu religio mutata. In Saxonia et per Van-
daliam episcopatum reditus principes suos faciunt. XVIII. Poloni res feliciter ad-
versus Moscos gesta, duce Nic. Rataevilio, caesis amplius xxx hostium circ, et ip-
sorum imperatore in pugna occiso, qui Vlnæ in Russorum basilica honorifice tumu-
latus fuit. XIX. Varia apud nos edita condita. Facta sacro ordini bona vili pro-
prio superiore anno alienata redimendi facultas. Decretum, ut annus, qui a Paschali
die fere incerto antea inchoabatur, deinceps a Januario inciperet. Turriculæ de-
structæ ob memoriam Hensiei et mortis, et ædificandi in area privatis facultas data.
XX. Conjunctio contra Joannam Navarra reginam et liberos decreta. XXI. A pon-
tificæ, Philippo et Sabaudo legati pro concilii Tridentini promulgatione et Sclario
veneno exspirando. Rex gratias ab Hospitalio instructus actis modeste se excusat.
Car. Molinæi gravamina contra concilium Tridentinum. XXII. Foedus inter regem
et Elisabetham Angulobonæ Tricassium iclum: item, renovatum cum Helvetiis.
XXIII. Rex regnum Iustrantus in viam se dat. Protestantes diversis locis male
habiti. Jo. Begati feozoris Divionensis liber de non ferendis in eodem regno di-
ablis religionibus. XXIV. Philippi passim deprædicata pietas in regis reginæque
invidiam; et imploratum jam tum a saciosis parocinium. XXV. Guilberti Curaci
in Vindocinis cades inulta. XXVI. Interpretationes ad edictum pacificatorium
ad placandas Protestantium querelas additæ. Condaci de ea re scriptum. Lun-
dani pestis grauior. Rex Massiliam summa pompa ingreditur; et inde transiit
ad Avinionem Rhodano in Septimaniam descendit, et Nemausum venit.
XXVII. Mors in Aquitania ob foedus superiore anno factum a Bordillonio equitem
tribus componitur. XXVIII. In Italia Nicolaus Petiliani filius possessione a Cosmo
dejectus Petilianum tentat, irrito conatu. XXIX. Actio Romæ de prerogativa regis
ac Philippi. XXX. Cosmus publicam administrationem Francisco suo resignat.
XXXI. In Corsica bellum Sanpætrus Massilia solvens excitat. XXXII. Philippus
classe instructa Pignorem Velezi in Africa oppugnat et capit. Cæsaris Toleianus
inde Bugiam tentare cum in animo haberet, Sanpætri in Corsica successibus revoca-
tas

tus est. XXXIII. Mich. Angeli Bonarotae praestantissimi pictoris, statuarii et architecti, mors. XXXIV. Colimus Mariam Columnam et Julium Ricalotium ad Maximilianum mittit, et Joannam forem Francisco filio uxorem imperat. XXXV. Conjuratio Romae contra pontificem revicta, conciliis capite plexis. XXXVI. Pontifex multa contra concilii decreta facit, charitatibus indulget, lites molestas Joanni Francisco Vidio Balnei comiti, et de Tiferno Vitellio facit: Ascanium Corneum in carcerem coniecit, et Coen. Bentivolium Bononiae postulandum curat: ipsi Alfonso Ferrariensi de Mutinae jurisdictione controversiam movet. XXXVII. A concilii promulgatione rex se excusat. Collata in Carolum cardinalem Borbonium legatio Avenionensis a pontifice, quo se sumptibus in civitate et Venetianensi comitatu tuendo liberaret, rege ejus patrocinium suscipiente. XXXVIII. Maximilianus cum archiduce Carolo fratre et Alberto Baioaro genero urget, ut calicis in coena solutis et conjugii gratia sacerdotibus per suas provincias fiat: multaque in eam rem adductae rationes.

L I B. XXXVII.

CDLXIV.
CAROLUS IX.

In Scotia de Mariae nuptiis agitur. Davidis Rizio Sabalpini cantoris fortuna. Injuncta ab Elisabetha Angla per suos de Roberto Dudicio Leicestriae comite mentio: quem si Maria in virum deligeret, fore dicebat, ut ipsam parlamentaria auctoritate, si se sine liberis decedere contingeret, regni heredem designaret. Guisani Austriaci proci in occulto favebant: regii utraque nuptias avertabant: illius ut indignas dotali regni Galliae vidua, horum ut ob potentiam suspenderet. II. Moravia potentia subitai Protestantes Mariae importuni maturandis cum Henrico Darlaco nuptiis occasionem praebent. Henrici genus et proxima cum regina in spem successionis cognatio. III. Nuptiae, non interveniente Elisabethae consensu, quod urgebat Moravius, instante Rizio, peractae: plerisque, et in lis Moravio, abentibus: qui citati, quod non comparerent, exilio multati sunt. Moravius apud Anglam perflugium habuit: nec nisi post biennium in Scotiam reversus est. IV. Caecilia Guisavi Sueci filia marchionis Badensis uxor gravida in Angliam venit, ab regina perhumaniter accepta: apud quam et puerum enixa est, cui Edwardo Fortunato nomen inditum. V. Mac-Cartius praepotens Hiberniae regulus supplex reginae sinitur, in gratiam receptus. Giraldo Desmoniae et Thoma Ormondiae comitibus inter se odia exercentibus, australis pars insulae misere adflicta. Desmonio revocato Warhamus a S. Leodegario praefidis titulo mittitur. VI. Apud nos rex cum regina Biterris, Narbonae et Carcassone, asperam hyemem initio anni expectus est. VII. Tumultus Parisiensis, cardinali Lotharingo cum Aumalo fratre et Henrico Guiso nepote in armis ad urbem veniente: cui se Franc. Momorantius, a veniente non monitus, opposuit, et postmodum quam venit urbe discedere coegit. Libelli hinc inde ex hac occasione sparsi. Colini a Coloniaccensibus Sebulianoem regulis deduci. VIII. Cum rex jam Baionam ad colloquium cum Hispanis venisset, causa patrum Jesuitarum in senatu acta. Origo et prima sodalitati initia. Primum eorum votum ab Ignatio Loiola cum sociis Lutetiae ad Montem-martyrum emissum. Petentibus, ut sibi erudiendae juvenuti ludum liceret aperire, intercessit initio Parisiensis episcopus, et postea academia et schola theologiae: Jesuitarum nomine ut arrogantiae pleno tunc rejecto. Leges in admissione prima appositae. De his Caroli Molinaci consultatio proposita. Pro sodalibus P. Verforius, pro academia Steph. Paschasius verba fecit: pro rege petoravit Baptista Menilius. Amplius deliberandum censet senatus, ludi aperienti interim concessa facultate. IX. Tolosae rex fratribus mutat nomina: et pro Alexandro et Hercule eos Henricum et Franciscum vocat, patris et avi renovata memoria. X. Rex Burdigalam magna pompa intrat: ad postulata Protestantium respondet, minus aequo senatu: foederis a Candala initii memoriam aboler: novum contra Momorantios et Colinos factum eludit. XI. Inter lusus ac pompas Baionensis colloqui secreta consilia cum Albano de Seltaria exilipandis. Vipulosa

CDLXV.

et

et Biscia olim Cantabrie nomine comprehensae provinciae, magna Gallici nominis iactura ac iniuria, jurisdictioni Baiocensis episcopi a pontifice in Philippi gratiam eximuntur. XII. Bellum cardinalitium a Petro Salseda in Mediomatricibus excitatum. XIII. In reditu, cum rex Engolismum venisset, Protestantium querelas audivit; et inde Caesardunum facto per Andepavum itinere profectus est, conventibus in sequentem annum Molinii Boiorum indictis. XIV. Res in Pannonia gestae, Lazaro Schuendio duce. Tocajum, aditu in Daciam commodum, magna vi oppugnatum; et, Fr. Nemethio, qui locum tuebatur, interfecto, deductum. Zamarum munitum. Jo. Sigismundi interim circa Julam excursions. Erdeuda a Turcis capta, et praediarum ad unum omnes interfecti. Dominarum-rivuli misere vastati. XV. Caesar pro calicis usu et sacerdotum conjugio apud pontificem instat. XVI. Consilium de Melita insula invadenda in Porta captem; in eamque expeditionem classis a Solimano instructa: Dragutes summae rei praeficitur.

L I B. XXXVIII.

CLASSIS Turcicae ad Siciliae litora appulsus, et in Melitam descensus. II. Hermetis arx oppugnata, in qua Dragutes lethaliter faucibus, ac post XIX diem impetrata capta. III. Inde versa vis ad S. Michaelis arcem. IV. Cardona auxilio veniens, et quid ad Hermetis arcem actum esset adhuc ignorans, a Quinzaco equite mendacio laudabili decipitur, et arcem adhuc a nostris teneri credens copias ad Scalae portum exponit. V. Gasiae Toletani frustrationes in subsidio mittendo. VI. Quinzacus ex vulnere, et mox H. Valeta Parisotus, moritur. VII. Valetae summi magistri ad omnia invicta ac praefens virtus. S. Michaelis arx et urbs simul tentatae. VIII. Post varias consultationes et alterationes tandem, Gasia duce, classis auxiliaris, diu ante ventis iactata, in Melitae conspectum venit: cujus adventu soluta IV mensium obsidio. IX. Clades in obsidione et in discessu seu fuga Turcorum. X. Caesaris sorores, Barbaram Ferrariensis, Joannam Franciscus Medicus, in uxorem accipiunt. Alexander Farnesius cum Maria Lusitana nuptias Bruxellis celebrat. XI. Pli IV mors. XII. Equitum S. Lazari origo. Sodalitium a Pio IV renovatum, Joannoto Castellionaco magno magistro ordinato, quae dignitas postea a Gregorio XIII in Sabaudum post Joannoti mortem translata est. Ejus apud nos reliquiae. XIII. Crebrae eo anno clarorum virorum mortes: Joannis Turtavillae Villabonii, Philiberti Marfilii Sipettae, Caroli Bonbonii Rupisitionis, Joan. Friderici Saxoniae, Joannis Rantzovii, Joachimi Ne-hauseni, Georg. Sigism. Seldii, Joan. Ungnadii Sonneckii, qui sacra biblia in linguam Turcicam et Croaticam transferenda curaverat, Nic. Ratzevillii Oliae ducis: XIV. Virorum literis illustrium; Alexandri Alefi Scon, Joannis Mathesii, Joannis Langii, Contr. Gesneri, Hadriani Turnachi, Anton. Goveani, Gislelmi Philandri, Kyriaci Strozac, Joannis Grolletii. XV. In Livonia Parnovium urbem a Succis occupatam Poloni recipiunt. Pugna navalis inter Danos ac Suecos, in qua Sueci vicerunt. XVI. Navigatio nova, mari per hoc bellum clauso, ab Anglis et Belgis in Moscoviam suscepta. XVII. Pacificatio inter Danum et Suecum frustra tentata. Caesar commeatum Succis interdixit. XVIII. Roslochium, occasione captata ex senatus et plebis in urbe dissensione, Joan. Albertus Megalopolitanis dux, qui jus in ea sibi cum Ulrico fratre vindicabat, accepto a Caesare diplomate, oppugnat, et a civibus admittitur praeter Caesaris voluntatem potestate sibi facta utitur. Ad res componendas delegati ab Augusto septemviro et ordinum inferioris Saxoniae circulus veniunt. Cives inter se reconciliantur. Joan. Albertus, qui inscio fratre expeditionem susceperat, Ulricum cum copiis intra urbem admittit. Juris, quod Megalopolitanis sibi vindicant, initia. Arx in urbe a Joan. Alberto inclinata, et tandem in Caesaris tanquam sequestri manus tradita. XIX. Re utrumque composita, Joan. Albertus turbaram cupidus ad Albertum Brandeburgicum Borussiae ducem haud pacatiore animo principem se confert. Pauli Schalichii apud eum gratia; qui tandem exortis rurbis profugit, relicto Joan. Fuaccio chronologi

CDLXV.
CAROLUS IX.

CDLXVI.

TOM. II. operis scriptore pravorum consiliorum conficio, qui capite luit. XX. Magdeburgi Augustana confessio recepta, annicente Sigismundo Brandenburgico archiepiscopo. Idem a Rացburgensi episcopo facilitatum. XXI. Henricus Julius Brunsvicus puer Halberstadenſis episcopus a collegii fodalibus magno errore delectus. XXII. Monasterienſis episcopus Bernardus Ruſeldius ob concubinatum interdictionem utrum collegii fodalibus inſitus ultro cedit, et ejus loco Joannes ab Hoia jam Ofnaburgensis episcopus eligitur. XXIII. Mors Wolfangi Anhaltini principis, Joannis Dracourae, Leonardi Fuchſi, M. Hieronymi Vidae Cremonensis, Benedicli Varchii, Aloisii Cornari, Caroli Molinaci jurisconfulti apud nos celeberrimi, Guliel. Rondeletii, Georgii Caſandri, Lucae Frureri, Joan. Petri Perſpini. Joan. Valerini Gentilis dignus vita exitus.

LIB. XXXIX.

CDLXXVI.
CAROLUS IX.

Pius v in pontificem eligitur ex Giſſeria familia. Caracae dignitati priſtinae et honoribus reſtituit. II. Juli Zouaneti, Petri Carnesei, Aonii Palearii supplicia. III. Lex de Iupanariis Romae. IV. Pontificis mores et ingenium. V. Urbs nova Metirae, de magistri tam bene de re Chriſtiana meriti nomine, Valeta appellata. VI. Chios, antea Genuensium, in Turcorum potestatem ex qua occasione venit; a Piali citra negotium ſubjugata. VII. Auguſtana comitia: in quibus actum de Finaliana causa, de Oldemburgica controverſia, Moerſeratenſis, Vinarienſis, et religionis negotio, cui Jo. Franciscus Commendonus cardinalis nomine pontificis interceſſit; ejus mandata; in Palatinum ſeptemvirum irrita molitio, Auguſto Saxeſe ſepcemviro ſocietatem detrectante. VIII. Durum Caſſatis ad legati regi ſuper matrimonio Eliſabethae filiae cum rege pollulata reſponſum. IX. Carolus archidux Hungariae comitia Poſonii celebrat. X. Grombachius proſcribitur. XI. Joannis Sigismundi ad Pannoniae proceres inſolentia plenae literae, quibus Thordae contraria indicit comitia. XII. Ainaſcum haud longe ab Agria a Turcis captum. Pugna ad Sigethum commiſſa hoſtes a Nicolao Serinio fugati. XIII. Auxiliares Germanorum copiae: et Solimani in Hungariam deſcenſum. XIV. Veſperinium a noſtris receptum, et Tatta a Salmenſi expugnata. XV. Tatai a Schuendio caſi. XVI. Pons admirandi operis in Danubio a Solimano C. Caſaris aemulatione intra xii dierum ſpatium ſtratus. XVII. Sigethum obſidetur; et Seſtili menſe, Turcis, ut ſentur, auſpicato, ſumma vi oppugnatur. Serinii virtus et occubitus. Tandem expugnatur Sigethum. XVIII. Solimani mores, actu Mechmetis purpuratorum principis, dum Selimus certior fieret, et in caſtra veniret, celata. XIX. Julia Turcis deditur; et deditiſſi caeduntur. XX. Selimus, rebus Conſtantinopoli ordinatis, in caſtra venit: paternae exſequias ſolemni ritu peragendas Achmeti purpurato committit. XXI. Diſcedente Selimo, Joannes Sigismundus, Petthavi purpurati copis adjuſtus, Tocaium tentat. Tatarorum per Daciam inaudita ſiſteries; qui a Joanne ſemel atque iterum caſi in Podoliam poſtremo Polonicae ditionis deſcendunt, et tandem ad intermeſionem a palatino provinciae deſcunt. XXII. Caſar Viennam et Bruſſum in Marcomannis ad convencus peragendos redit. XXIII. Novus morbus in Hungaria exoritur. XXIV. Apud nos Molinii in Boiſ convencus peraguntur. XXV. Hoſpitalis oratio: eam ſecutum edictum; quo edictum ante biennium factum et poſtea Ruſſilonii firmatum de-novo confirmatur, multaque praeterea judiciario ordini emendando et publicae tranquillitati conſtituenda ſanciuntur. XXVI. Fr. Momorantius cum cardinali Lotharingo et Coliniſ cum Guſſianis in ſpeciem reconciliantur, poſtquam G. Coliniſ ſe ſolemni iurjurando purgaviſſet. Haec coram A. Ateſtina uxore et Carolo cardinali fratre acta, abſente Henrico Guſſi filio, qui ſub id ex Pannonica expeditione in aulam redierat. XXVII. Rambulietus in Angliam miſſus ad pacem firmandam, qui Norſoliciſ et Leiceſtrium regis nomine conchyliato torque donavit. XXVIII. Jacobi Sabaudi Nemorofiſ et Franc. Roanae agitata cauſa. Collatio Parisienſis cum theologiſ Parisienſibus a Monpenſerio inſtituta. XXIX. Simonis Nait graſſatoſis

graffatoris supplicium Luteriae sumptum. XXX. De Lugduno tentato in aulam allatum; cuius ad securitatem Petrobalerius Cambaretus a rege praeficitur. XXXI. In Foxensi principatu denuo tumultuatur. Multa utrinque intemperanter acta. Tandem Gul. Jousia superveniente motus composuit. XXXII. Diploma pontificum de Vipuscoa et Biscia a Baionae episcopo exempta; quod tamen non nisi post A. Morantium mortuum et pulsum aula Hospitalium executioni demandatum fuit.

L I B. XL.

BELGICORUM tumultuum altius repetita initia. Belgii descriptio, origines, successio, crebri per intervalla motus; publica hodie administratio. II. Inquisitionis Hispanicae, per novorum episcoporum creationem et concilii Tridentini promulgationem, introductae metus. III. Turbantibus primum animis, Emondanus in Hispaniam a Margarita Parmensi missus et vetigne auditis. IV. Inter Anglos et Belgas de commercio dissidium. V. Philippi mandata Parmensi transmissa. VI. Foederatio Belgica contra Hispanienses ad Gertudis-fanum inita. VII. Libellus supplex a eodem e primaria nobilitate Parmensi oblatus, qui ex habitu et insignibus, quae gestabant, Geusii per ludibrium vocati sunt. VIII. Placitorum moderatio, dum nova ab Hispanis imperia acciperet Parmensis. Arausionis princeps Amuerpium ad placandam plebem mittitur, eodemque tempore Montinus et Bergenfis marchio in Hispaniam legati decernuntur. IX. Ad Centrum oppidum in Eburonibus denuo foederati conveniunt, et scriptum publicant; ad quos a Parmensi Arausionensis et Emondanus missi. X. Dum cum foederatis agunt, undique de statuis et imaginibus per templa dejectis et contractis affertur. XI. Inter Procellanteis dissidia. Ad conciones conveniendi facultas data. Nocturnius Valencianus, a quibus ob viciniam nostram plus metuebatur, cum valido praesidio mittitur. XII. In Scotia, regis novi fastidio subeunte, Rixius in flagranti apud reginam gratia; eoque regis suspectus esse coepit, reposito Codherani exemplo, qui insolito favore ex Iaromo Marriae comes effectus magnas turbas olim in regno excitaverat. XIII. Ex Matthaei parentis consilio rex cum exulibus et proscriptis a regina reconciliatur; et per Mortonium et Lindesium, cum Patrio Ruveno re communicata, Rixii caedes imperatur et paratur. Post eadem Rixii Moravius in aulam ab exilio a sorore revocatur. XIV. XIII Kal. Quintil. regina gravida filium parit; inde occasio arripitur de regni Anglicani successione in Anglia ipsa disputandi; et Pembrochia ac Leicestriae comites Elisabetham urgebant, ut de nuptiis cogitaret, a quibus illa ob impedimentum naturale maxime abhorrebat. XV. Occiso Rixio, Bothaelius recum positur. XVI. Puer regis Stetlini sacro lavacro abluatur. Carolus rex, Philibertus Emmanuel Sabaudus, et Elisabetha per legatos officio pio desuncti sunt; et Jacobus Carolus dictus est. Cum de foedere Edimburgensi per Bedfordium Maria urgeretur, se excusavit. XVII. Rex ex morbo acutae debilis Stetlino, ubi decubabat, Edimburgum lectica deferretur; et paucis post diebus iv Eid. Feb. immani patricidio necatur. De auctoribus varii rumores sparsi: in aula iactatum, ex Huntlaei et Argathelli comitum fide, Moravius et Mortonium comites conjuratione inita scelus fuisse et perpetrasse. Rationes in medium allatae, ducto alius initio. XVIII. Vincencius Laureus Montis-regalis episcopus in Scotiam a pontifice legatur, qui Lutetiae subsistere coactus est, et, rebus ob patricidium turbatis, ad reginam transmittere non potuit. XIX. Nuptiae Mariae cum Bothuelio. XX. Foederatio procerum pro incolumitate regii pueri contra Bothuelium; ex qua ad arma ventum. Moravius, petita a regina venia, in Galliam concedit. Cum acies utrinque instructae flarent, discedente Bothuelio, regina ad foederatos venit et retinetur, indignis modis ab iis habita. Maer Moravi ei in custodia comes addita, quae contumeliosior erga ipsam fuisse iactabatur. XXI. Regina regnum cedere cogitur, protestatione prius in occulto facta. XXII. Moravius et Gallia revocatus, prorox creatus, reginae rogatu regis pueri curam et regni administrationem suscipit: dura ad eam captivam et contumeliosa verba.

XXIII.

CICDLXVI.

CAROLUS IX.

CICDLXVII.

TO M. II. XXXIII. Variæ de regina inter proceres diſtæ ſententiæ. Interdictus ad eam legatus noſtrus et Anglis aditus. XXIV. Bothuelli in Dania capti miſerabilis exitus. XXV. Motus in Hibernia. Hugonis Tir-Oeniai comitis gens a Cono-O-Neal repulſa, factiones, diſidia, defeſiones. Shani poſt v. quam rebellaverat annum cædes.

L I B. XLI.

CICIDXLVII. **I**N Belgio Valencianæ a Noerkarmio obſeſſæ; qui poſt felicem contra Tornæcenſis ſucceſſum intra urbem admittitur. II. Bredærodi, qui ſuperiore anno ſupplicem libellum obtulerat, ſuper eo ad Parmenſem literæ, et ad eam Parmenſis reſponſum. III. Proteſtantium conatus irriti. IV. Sylva-ducis a Megenſi recipitur. V. Marthias Illyricus Antwerpiæ turbas eicit. VI. Egmondanus et Hornanus, adventante Albano, fruſtra periculi ab Arauſionenſi admonentur. VII. Brugis conciones interdiciuntur. VIII. Valencianæ deſcuntur Noerkarmio. IX. Bredærodi fuga et mors. X. Colonizæ motus Conſtantini Liſkirki prudentia compoſitus. XI. Philippi de coerendis in Belgio ſectariis deliberatio. XII. Bergenſis in carcere moritur. Montinius capite plectitur. XIII. Albanus cum exercitu per Sabaudiam factio inire in Belgium venit. XIV. Trepidatio Helvetiorum et Genevenſium in tranſitu Hiſpanorum. Controverſia Sabaudi cum Bernabibus de aliquot præſediis, et ejus initia. XV. Ediſtum contra Proteſtantes ab Albano propoſitum. XVI. Egmondanus et Hornanus in cuſtodiam traditi, et terrore ex eo Proteſtantes inieſſo fuga et exilio ſibi conſulunt. XVII. Arx Antwerpiæ fruſtra. XVIII. Mechlinienſe armamentarium fatali urbi incendio conflagrat. XIX. Auxiliares ad regem copias ex arcano fodere ab Albano miſſæ, duce Jo. Ligneo Barbanſione Arembergii comite. XX. Cæſar inter Danum et Succum belli componendi rationes init. XXI. Ericus contra ſuos ſævit; cum vicinis varia fortuna depugnat. Sittenſis inter Polonos et Moſcos pugna. XXII. De Slevicenti principatu inter Danum et Holſtiæ duces agnatos Orthoniæ agitata controverſia poſt decennium tandem hoc anno finem accipit. XXIII. Philippi Heſſi mors, virtutes, ingeniū, corporis temperamentum. Erneſti Brunſvici item obitus. XXIV. De Antonii Croii Forſiani morte quæ tunc per libellos jaſta. XXV. Virorum literis clarorum mortes; Michaelis Stiſellii, Jo. Langii, Franciſci Robortelli, Oclaviani Pantagathi, Pauli Leopardi, Joannis a Leia archiepiſcopi Treventiſis, cui Jacobus Eltzius ſuffectus eſt. XXVI. Belli Gothani contra Auguſtum Saxonem ſeptemvirum a Jo. Friderico cepti origo, ſucceſſus. Gotha capta, Jo. Fridericus in carcerem diuturnum conjicitur. Grombachius, Zobeli Wirtzburgenſis epiſcopi cædis convictus, et præcipuus belli inceptor, cum Chriſtiano Bruſio, Hieronymo Brandenſenſio, Joanne Belero et Davide Bomgartenero ſupplicio aſſectus. XXVII. De pecuniâ in belli Turciæ ſumptus in Ratſponſenſibus comitiis decretum. XXVIII. In Pannonia Zatzmarum et Munchauſium pari felicitate a Lazaro Schuendio capiuntur. Contraria Tranſilvani geſta. Comitia Poſoni: in quibus petrum, ut Auguſtanam conſeſſionem proſiteri omnibus liberum eſſet. XXIX. Legati ad Solimanum de pace ſive induciis. XXX. Genuæ motus ob temeritatem Jo. Steplani Lancelii ortus, cum ipſius permixte exitus. XXXI. Corſicæ bellum recrudescit, Sanpetero omnia lumina faciente ut in libertatem inſularum aſſereret. Ornauæ uxoris ab eo alienatio ſevere vindicata. Ejus ex inſidiis cædes: quo mortuo, cum Alſonſo ſilio Genueſis tranſigunt. XXXII. In Erruria marchionum Malapinarum et Jo. Franciſci Petiliari, qui tandem Nicolaum prius eſheridatum teſtamento heredem inſtituit, res turbant. XXXIII. Picorum item et Gratiarum ſactione ſciſmum Burgum S. Sepulchri. XXXIV. Adventu Ludovici Gonzagæ Nivernii Willielmū Mantuæ dux ejus frater Monſerratenſi ditioni proſpicit. Caſaliū S. Eyaſi quomodo illi annexum ſit. Gonzagarum in ea juſ et ſucceſſus. Conjuratio Caſali det. et a Veſpaſiano Gonzagæ revicta. XXXV. Apud nos S. C. Terryliani de ſucceſſione matrum per ciliū moderatio. XXXVI. Elisabetha

Isabeta per Thomam Smithum et Henricum Notarium pro Caleri restitutione apud regem instat. Grave ad ea Hospitalii responsum. Et post acrem disceptationem Angli amice dimissi. XXXVII. Cum Elisabetha interim a Caesare per Stolbergensem comitem de nuptiis Caroli archiducis fratris actum, et honorifica de iis a regina per Suffesiae comitem obita ad Caesarem et Carolum fratrem legatio: conditionibusque utrinque propositis, parum res ab exitu absuit. XXXVIII. De commercio legatio Mosci ad reginam, et Moscovitica societas contracta. Navigatio ab Hugone Willoughbello sive Richardo Chancellero per septentrionem in Orientem et Cathaiam suscepta. Ejus iter et relatio.

L I B. XLII.

PROTESTANTIAM in Gallia de bello confilia, ac rationes ejus gerendi inter duces disceptant. Missus in Germaniam Lansacus ad delectus Protestantium impediendos. II. Efrunte Septembri, condita a Condaco die duces conveniunt, dum tex Moncelli esset; unde proptere in Meldorum civitatem redit. Missus ad eos Fr. Momorantius monitis suis homines praeceptis sinit. Ad concilium inde reversus cum retulisset, cum Meldis manendum esse A. Momorantius censuisset, contraria annuente factione professio Luteriam pronuntiatur. Cum reclamaret Hospitalius, magnam in se invidiam et odiorum fomitem concivit. Obvii in itinere Protestantes armari, nulla alia re gesta. Inde pueri regis in eos inexpiabile odium. Lutetiae aditus interclusi. III. Viac reconciliationis tentatae, Hospitalio ad eos missio. Condaci excusationes et protestationes, et peritorum capita proposita. IV. Fecialis tandem ad eum, eum ad sanum Dionysii esset, a rege mittitur, qui juberet, ut qui in armis erant, iis depositis, quam primum se coram rege sistant. V. Libellus supplicis oblatu, quo priora postulara mitigabantur. VI. Colloquium rursus ad Capellam ex A. Momorantii et Hospitalii sententia institutum: quo dirempto, urbs archius pressa. VII. Aurelianum a Fr. Lanovio captem. VIII. Pugna Sandionysiana, Andeloto absente, commissa; in qua A. Momorantius victor lethaliter vulneratur, ex iisque vulneribus postdie obiit. Ejus virtutes et elogium. IX. Circa Luteriam post pugnam gesta. X. Delectus Protestantium in Germania intercumbat, et novi a rege per Lansacum impetrati. XI. Aquitanicae copiae ad Condacum venientes in itinere Oratorium in Lemovicibus capiunt, Augustorum tentant, et postremo Pontem ad Igonniam expugnant. Braium a Collinio oppugnatum, summa vi defensum ac tandem deditum. Pacis rursus initae rationes, missio ad Condacum et foederatos Combaldo, qui tam graviter Braium nuper defenderat. Protestantes, omisso colloquio, obviam Jo. Casimiro cum auxiliariis venienti copias procedunt, abducto secum peditatu. XII. In Delphinatu, Provincia, et Septimania mandatu Condaci delectus habentur. Nemausensis arx a Monbrunio capitur. Montpellierana a Siperra Claudii Sabaudi Tondae comitis filio obsessa et tandem dedita. XIII. Poneenacus ad Champodium in Forensi agro fufus. XIV. Ludovicus Gonzaga Nivernius, accepta a pontifice pecunia, ex Subalpina provincia cum copiis Italicis in Allobroges descendit: cui se Adretius, relictis diu ante Protestantium partibus, adiungit. Matifico a Nivraio obsidetur, et deditione accipitur. Dum Nivernium irer, in itinere juxta Donzium obvius Amentii praefidarios habuit, et certamine conferto perripit, sed gravi vulnere accepto, ex quo tota vita magno valetudinis incommodo claudicavit. XV. Insequente eum exercitu foederatos Henrico Andium duce, cui post A. Momorantii mortem summa praefectura delata fuerat, juxta Caralaunum superveniente Timotheonte Cosfaco Briffaco, a Blosio et Blossero clades accepta. Arcembergius cum auxiliariis copiis ab Albano in castra regia venit. XVI. Caralauni, quo rex eum regina venerat, de pace inchoatum negotium, missio a Condaco cardinali Castellionaco: quod ad Castrum Vicenarum, rege mox Luteriam reverso, redintegratum. Tandem post contrarias hinc inde de Meldensi conjuratione, cuius invidiam Protestantes qua poterant a se amoliri conabantur, excusationes, omnino omisum est.

Tom. VI.

6 U

XVII.

CDLXVII.
CAROLUS IX.

CDLXVIII.

T O M. II. XVII. Jo. Casimirus auxiliares copias in Lotharingia comparant. Cum iis Condaque Aurilliodorum venit, et caepo ac misere vastato Irancio Ignoniam et ad Montagium Lupam transiit, inde Aurelianum periturus, ut ex Septimania et Aquitania advenientes copias exciperet. XVIII. In Pictonibus cella. Lucionium a Bocello et Silvagio vi captum. XIX. In Aquitania a Bl. Monlucio ad bellum provisa. Lafloratum firmatum. Cum in Santones descendisset, Rerensis insula a Leberone capta, praefidis ad unum trucidatis. XX. Vicecomites ad Condaque ex Aquitania properantes ad Cognacum in Arverno limite cum Sauterano pugnant et vincunt: sed, dum Cognacum noctu redeunt, pugna tumultuaria inter ignaros excitata, Poncenacus per errorem occiditur. XXI. Vicecomites Aurelianum veniunt: et mox, Bogenriaco in fidem accepto, Bloefas ducunt, quae post modicam vim factam a Richelio dedantur. XXII. Ad Autricum Carnutum posita a Condaque castra. XXIII. Pacis repetitum negotium, ac tandem missis ad Longemellum utrinque delegatis transactum.

L I B. XLIII.

CICIDLXVIII. **I**n Scotia Gul. Metellanus et Jac. Balfurius, amore Bothuelio, reginae liberandae incumbunt; iisque se socios adiungunt Hamiltonii in protegis Moravii odium, et Huntillus et Argatellus comites et Gul. Moravius Tilbardus. II. Regina, quae arce in Levino laeta custodiebatur, cortupris a Georg. Duglassio custodibus, elabatur: et, Hamiltonium ubi venit, prolatis testimoniis et fida ex Throckmortonii consilio procellatione, cessio a regina facta tanquam vi extorta ac nulla publico instrumento revocatur. III. Inde, copias utrinque in protinctu flantibus, ad Langosidum vicum juxta Cartham flumen configitur, colle a Moravio occupato. Fusi viribus potentiores, dum minorem numerum contemnuunt. Regina, absque omni spe, eo die in Angliam profugit, 1. x miliarium spatum emensa. Dein nocturnis itineribus ad Herili reguli aedeis divertit, indeque Jo. Bertonio missio, de rerum suarum statu Elisabetham docet. IV. Cum enixe ad eam peteret admitti, Elisabetha id negaret, cetera abunde pollicita, inde suspiciones mutuae inter eas ortae; dum Scota non admitti inuisionem, Angla admittere forem ac regni heredem, rebus nondum satis in Anglia pucatis, periculosum existimat. Ne tamen communem principum causam in sororis periculo negligere videretur, ad protegem dat literas; quibus et conventus, in quibus contra Scotae amicos agi debebat, differrentur, et ipse idoneos homines ad se mitteret, facti rationem reddituros. Prorex, qui metueret, ne Elisabetha repulsam passa foederatos, qui regi puero contra regnam studebant, desereret, legationem ad eam decernendam curat, cuius ipse princeps fuit. Aegre et coactus ad accusationem contra reginam descendit. V. Jacobus Hamiltonius quaestionem de regni administratione coram Elisabetha facit: audis inde Anglae cum Scota suspicionibus ex literis interceptis, prorex, placatore Elisabetha quam cum venerat, in Scotiam revertitur. VI. Puritanorum in Anglia origo. VII. In Belgio Arausionensis et Ant. Lalanus Hoefstrazum edicto ab Albano citantur: cui contrario scripto Dillimburgi prolixie respondent. VIII. Carolus Hispaniae Infans in custodia habetur; et mox vocatur. IX. Inquisitionis Hispanicae in Belgas sententia. X. Margarita Parmensis publica se administratione abdicat. Structae insidiae Albano. XI. Bellum contra Arausionensem. Juxta Dallenum foederati caesi. XII. Coevilla, Valens, Amandus, qui foederatis in Belgio militabant, in limite ab Gonnorio equitum tribuno capti et Lutetiae supplicio affecti. Manheim in Palatini septemviri ditione pecunia Hispanica intercepta. XIII. Helligeriana pugna in Frisia; in qua Arembergius occubuit. Caroli Brimei Megensis ex vulnere moris. XIV. Expandae cladi in Frisia acceptae Emondanus et Hormanus Bruxellis decollati. Culemburgi comites aedes destructae. XV. Ludovicus Nassovius Groeningam obsidet. Ad Groeningam in discessu Nassovianorum strages. XVI. Ad Geringam niox ab Albano debellatum. XVII. Arausionensis in Germania exercitum colligit, et se apud Caesarem excusat, et in Hispaniam ad Philippum mittendi Caroli fratris materiam sup-
pediat.

peditat. XVIII. Foederati ad Themas ab Albino caesi. Hoestatani secuta mors. XIX. Arausionensis cum collectis copiis in Belgicum limitem excurret, et Galliam intrat; et mox, munulantibus suis, Argentinas delibet, ubi se Woltango Bipontino conjungit. XX. Albertus Brandenburgicus, olim Teutonici ordinis princeps, et tunc Borussiae dux ac Poloni beneficiarius, fere octogenarius Tapavi decedit: post eum Henricus Braniburgius: cui successit Julius filius, qui et confederationem Augustam amplexus est et Verdensi episcopo et Ratisbonensi comobislae ut idem facerent auctor fuit: et rursus extremo anno Christophorus Wiertembergicus literarum fautor eximius. XXI. Trevirensis motus in ortu suo cassidus. Tres lunae visae. XXII. Bellum Suecicum intestinum Erici temeritate excitatum. Joannes carcere libetatus et Carolus contra fratrem ducunt, prius publicato scripto, quo Erici fecus facta virulenter exagitabantur. Stockholmia tandem Joannes potitur, et, Erico in custodiam tradito, Ordinem consensu rex declaratur, et pacem cum Dano facit. XXIII. Poloni cum Mosco bellum gerunt. Mutuae utrinque elades. XXIV. Colloquium Aldemburgi de religione inter Protestantem institutum. XXV. Erasmus Limburgensis episcopus Argentinae obit: Joannes Oporinus, Onufrius Pauvius, Franciscus Lusinus, Gulielmus Gararolus, Rogerius Aschamus.

L I B. XLIV.

DOMINICI Gurgii de Hispanis in Florida sumpta nelo. Praecedentes in Indiam a multis, duce Ribaldo et Laudonero, susceptae infelici successu expeditiones. II. Petri Monluci ad Maderam elades et mors. III. Gurgius ab expeditione triumphans male in aula et ab aulicis habitus. IV. In Pannonia pax Caesari cum Turcis firmata. Irrita in Africam expeditio a Piombinensi regulo suscepta. Bellum a Sinane in Arabia confectum. V. Ferrariensis et Florentinus de prerogativa de novo contendunt. Apud nos Florentinus favore reginae obtinet. VI. Pontifici de sacri ordinis immunisabilibus diplomatis a Philippo publicatione perditiones suas prohibita, et a senatu Veneto clusa. VII. Bellum in Gallia recrudescit. VIII. Protestantium querelae: et inter eas Renati Sabaudi ad Forum Julii in Provincia cades inulta. IX. Hospitalius, quod pacem staderet, ab aula remotus. X. Jurisprandi formula ad praedices provinciarum missa ab Protestantibus exigenda. XI. Structae ad Nucetum in Aedulis Condaco, quicum Colinius erat, insidiae: de quibus datis ad regem literis conqueritur. Politicorum nominis, quod tantopere postea exagitarum fuit, origo. XII. Condacus Nuceto profectus, non citra periculum Liguri transmissus, per Piclones Rupellam pervenit. XIII. Navarrae ad regem literae. XIV. Cardinalis Castellionaci ex Ibretha arce in Bellovacis in Angliam fuga. XV. Andelotus in Armorica copias cogit. Ad Dagueueriam Martigii cum eo impar congressus. XVI. Edicta regia contra Protestantem promulgata. XVII. Audeloni in Piclonibus expeditiones. Niortum deditum. Eugoliina eodem successu obiecta, et tandem dedita. Pontium captum, et mox Angeriaci sanum, ac deinde Blavia in Garumnae afluvario. XVIII. Ex Ailobrogibus, Provincia, Septimania et Vasconibus undique copiae ad Condacum accurrunt, duce Jacobo Cruciolio Acierio. XIX. Pugna ad Mellignacum, in qua Moventius et Petregardius caesi, amissis xvii signis. Ex regis pauci desiderati, si Jacobum Caltreum Sillacum excipias. Calvinicum a Colinio captum. XX. Pamproliana pugna. Jazenoliana cum maiore mole infecta. Campiniacum a Condaco captum, et vicissim Mirabellum a regis occupatum. Ad Loviodunum posita ab Andino castra. XXI. Regis ad Caesarem de auxiliis legatio. XXII. Auxiliares et Germania ad regem copiae. Ad Neoburgum Gallorum elades et Cocheus interfecit. XXIII. Nucetum in Aedulis post Condaci discessum captum. XXIV. Classis Condaci: cui Turris praeposita.

LIB. XLV.

CIDLXIX.
CAROLUS IX.

MICHAELIS sanum in Pictonibus a Rupellanis tertio obsessum, et in potestatem redactum. Vicini tractus descriptio. II. Sanctetrarum irrita oblatio. Lufinianum frustra tentatum a Mongomerio. III. Dieppe itidem irrita conatus a Catevilla tentata, nec non Franciscopolis. IV. Bassicana pugna, in qua Condaeus occisus. V. Turbatos successus Proteflantibus Navarram confirmat, obtentato principe filio, et Henrico Condaeo, ut nominis sic virtutum paternarum herede. VI. Cognacum ad Carantonum ab Andino tentatum. Mucidanum in Petrocoris obsessum; et, desideratis in obsidione Pompadoreo et mox Timolconte Colfaco Briffaco, dedituna. VII. Navarrus summus Proteflantium imperator pronunciarur. Andelorus Mediolani Santorum ex febre pestilenti moritur. Ejus laudes, et Lavallae gentis successio ab eo propagata. Fr. Hangefti Gentii et Jacobi Bucardi mors. VIII. Ocellorum in Alpibus Gallicis arx a regis recepta. IX. Dipontini cum auxiliariis copiis in castra Navarri adventus. X. Regina cum Boeonio et Lotharingo cardinalibus Razialtum Lemovicum venit. XI. Dipontinus, cum diu quartana laborasset, prius Wolrado Mansfeldio summo armorum duce dicto, ingravescente morbo, expirat. XII. Copiae pontificiae ex Italia, duce Santhoriano, in castra regia veniunt. Bernardi Corbinelli caedes. XIII. Ad Rupem-bellam diu ambigua pugna, postremo regi cessere, Philippo Strozio Gallici pedatarum praefecto capto et Rupilaureo occiso. XIV. Libellus supplex regi oblatas. Lud. Lanoius Morvillerius moritur. XV. Ludensis comes ad Niortium interim castra ponit, a Pluvialio gnaviter defensum. XVI. Colinius Lufinianum oppidum caput. Atx, in quam Guero praefectus confugerat, post verberationem dedita; cique Pontius Mirambellus imponitur. XVII. Sanctus Charitaeum frustra obsidet. XVIII. Expeditio Mongomerii in Novempopuloniā et Bearn pagum; ejusque mirae celeritatis successus. Navarrinum et Orthesium in potestatem redacta, Joanne Lomanio Terrida capto. XIX. Diversa parte Mons-Mariani a Blasio Monluco captus. XX. Orillacum in Arvernem captem a Proteflantibus et crudeliter direptum. XXI. Colinius Augustorum Pictonum obsidione cingit, quod Henricus Lotharingus Guisus defendendum suscipit. XXII. Ad aveniendos hostium conatus castra ad Eraldi-castrum ab Andino posita, et soluta Augustorici obsidio. De Condivicino Namnetum intercipiendi frustratoria Colinii spes facta. Irrita et damnosa Italarum ad Eraldi-castrum oppugnatio. XXIII. Colinius horrendo senatus-consulto proferibitur. Dominicus Albius Colinii cubicularius proditoris et veneficii convictus. XXIV. Arausionensis a castris Colinii discedens, transmissio Ligeri, in Germaniam evadit.

LIB. XLVI

CIDLXIX.
CAROLUS IX.

ANDINUS, Vigennam traducto exercitu, ad Loviodunum castra metatur. Inde ad Monconturium in hospitionum metatione confidius, quem nox dirigit. Postidic totis viribus certatum, magno Colinii damno. Germanicus pedatarum ab Helvetiis ad internecionem caesus. c. inter eos desidepati, et c. equites; c. Galli; reliqui ad Parthenaeum receptum habuerunt. II. Consultatione habita, duces in Angliam, Scotia, Daniā ad auxilia imploranda mittunt. III. A. Valdraci Moii infidiosa caedes. IV. Niortium deseritur, quo rex venit. Lufinianum a Mirambello deditum, Fontenaium et Castrum-Eraldi. Confilium de Joannis Angeriaci fano in potestatem redigendo Niortii captum. V. Colinius cum reliquis in Aquitaniam, abductis secum Navarro et Condaeo, tendit, ut Andinam ad se adtraheret. VI. Sanctus Vzelius tentat. VII. Nemausus in Septimania a Proteflantibus exulibus Maduronis assu intercepta, et Saneandreaus praefectus a furentis militie crudeliter confossus. VIII. Fani Joannis obsidio, in

Том II. rebus in Italiam profectus spe pontificis animum implet, et pecuniam ab eo sine alio fructu emungit. Connogherus O-brienus tertius Thomondiae comes res novas in Hibernia mover, ac postremo, frustra implorato nostro auxilio, se reginae clementiae fumnitrit. XXX. Gul. Herberti Penbrochiae comitis, Henrici Cliffordi Cumberlândiae iidem comitis, Nicolai Throcmortoni mors et elogium.

L I B. XLVII.

CDLXX.
CAROLUS IX.

ALBANUS eventum rerum Britannicarum opperiens domi sedet. II. Prodigia horrenda et terrae motus ingentes Ferrariae, Mutinae, Regii, Corregii, Florentiae, et Finalii in Liguriis. III. Formula concordiae inter Proteflanteis a Jacobo Andreano perfcribitur. In Lithuania et Samogiria idem Sandomiriae tentatum. Joannes Cafimirus Baioarus Eliſabetham Auguſti Saxonis ſeptemvris filiam uxorem ducit. IV. Spirenfis comitia: Hamburgeniſum et Holſariae dactis in iis agitata controverſia. V. Anna Caefaris filia, Philippo deſponſata, Zelanda ſolvens in Hiſpaniam ducitur: Eliſabetha altera filia regi uxor deſtinata in Galliam iidem deducitur. VI. Decreta in comitiis facta, et querelae ac legationes audiat. VII. Res in Livonia Magnus Holſarus turbat; et ad Moſicum profectus ab eo impetrat, ut Livoniae rex renunciaretur. Tandem Sterini de pace inter partes auctoritae Caefariae actum. VIII. Apud nos Rupella in Santonibus a Polinio Garda in actum redacta. IX. Joannes Sora naveis Venetas intercipit. X. Lanovianorum praecipitata contra Polinium pugna. Noallium et Maranum a Lanovio deditione recepta. Mox et Olonenſes arenae captae. XI. Pigallarius a rege contra Lanovium in Piſtones miſſus Graviam arcem et Talanonium et Chiſacum capit. XII. Proteflantes quaſi pacis violatores ubique exagitati apologia edita ſe purgant. XIII. Res in Septimania a principibus geſtae. Bironus et Malafius de pace acturi ad eos, cum jam circa Carcaſſonem incederent, mittuntur, cum literis regis, reginae, Andini ad Collinium amantiſſimis, irriſo ſucceſſu. XIV. Principum per Septimaniam et Allobroges iter et expeditiones. Ad Ramberti-pontem in Segufanis Collinus periculofe aegrotat. Tandem principes in Aduos deſcendunt, ubi Belcomorus rem gerebat; et Arnaeum-ducis pctunt; et cum Arturo Coſſaeo equitum tribuno conſiſtunt, dubio utrinque eventu; et inde Charitacum ad Ligerim veniunt. Miſſi inde ad regem de pace legati. XV. In Santonibus et Piſtonibus interim geſta. Sangememenſis pugna, in qua victor Lanovius; qui nullam tamen, qua modestia erat, eius mentionem in commentariis facit. Lucionium caprum; et eodem ſucceſſu Fontenacum; ubi Lanovius graviter in brachio vulneratus, ita ut, gangraena jam ſerpente, illud ſibi praccidi paſſus fit. XVI. Jacopolis olim et vulgo Broagium in Proteflantium poteſtatem venit; et eodem ſucceſſu Mauriti turreis. XVII. Mediolanum Santonum a Subizio vi capitur, et Botavilla et Pontium occupantur. XVIII. Montucius in Bencarni pago bellum gerit: ad Rabaste-nium ingens et tota vita moleſtum vulnus in facie accipit. XIX. Luſitana navis a Jo. Sora intercepta. XX. Tandem pax ad Germani ſanum conventa, multum reclamante oratore Philippico: et Germanicae copiae dimiſſae. XXI. Rex ad Meſeriam cum aulico comitatu profectus Eliſabetham ſponſam accipit. Germanorum principum Proteflantium legatio ad regem de nuptiis gratulantium, et eum ad pacem nuper factam ſervandum exhortantium. XXII. Joannis Bernardi Sanſeverini Sommenium ducis obitus. Biſceorum comitum in Germania familia extincta. Joannis Brentii, Tiliſorum fratrum, Jacobi Grevini, Joannis Merceri, Petri Montaurci mors.

L I B. XLVIII.

CDLXX.
CAROLUS IX.

BELLUM Granatenſe, triennio ante reperitis eius initii, deſcribitur. II. Gra-tatae prima cunabula. III. Maurici, Feſſanorum in Africa et Turcorum imploratis

Imploreatis auxiliis, Ferdinandum Valorium in regem eligunt; et solemniter titu Mahometem Aben-humeiam indicant. IV. Inde Granatam recta ducunt; et vis ad Alhambram facta sine successu. V. Per totam Baeticam executiones et immensis crudelitas, ne reconciliationis spes esset. VI. Ab Inico Lupo Mendoza Mondejaris marchione provinciae praefide ad Tablatam funduntur. VII. Toxici inter Mauros usus. VIII. Gafca a Toronenfibus infidiose necatur. Ad Guaiaras novi morus. Joannis Villaroelii infauusta audacia. IX. In partem belli missus P. Falcarius Velezii marchio, non sine ocella Mondejaris offensa. Virgines a Maurisicis immani sacrificio mactatae. Subinde et Granatam missi Joannes Mendoza et Antonius Luna, qui Tendillae comiti Mondejaris filio praefito essent, sensum imminuta patris ac filii dignitate. X. Bellum a Maurisicis inflaturatur: et Aben-humeia rex, qui ante cursando latebat, jam regia pompa prodire et incedere coepit. XI. Joannes Austriae belli contra Maurisicos suscepti summus imperator. Almeriae descriptio et origo. Catinus Amaraginus Genuensium. Alendia capta. Aben-Jahuaris belli incensoris ex moerore mors. XII. Mondejari adventu Joannis Austriae praefectura abdicatur. XIII. Maurisici Granata miserabili spectaculo expelluntur: a praefidiis injuriose infestari. Ad Guadin sive Aecim Confalvus funditur. Aben-humeiae regis ad captandam elementiae laudem editum. Frexilliana a regis obfessa, et tandem capta. Italicae trirames dum adveniunt varia tempestate jactatae. XIV. Magnae in castris regis ducum similitudines, Lud. Quixada disciplinae austeritatis viro et Confalvo Suefiano eum Velezio, Mondejare eum Deza et Velezio inimicitias haud occultas exercuerunt. XV. Conventus regni Cordubae; quo Philippus ipse venit. Conserta feliciter a Velezio ad Bergim pugna. Vice versa, ad Albuuelas feliciter a Maurisicis pugnatum; et rursus cum damno ad Bergim. Velezianorum militum rebellio. XVI. Aben-humeiae libidines, fastus et securitas. In eum conjuratio. Aben-humeia ab Alquacile strangulato, Abdala in regem eligitur, qui se initio excusat. XVII. Orgiva a Maurisicis obfessa, et tandem capta. In regis castris res confusae. Suefianus, dum Orgivae obfessae suppetias latens incedit, gravi damno affectus. Galeria et Urci et mox Illipula Filabrie et totus Baetenfis ager ad Abdalam desiciunt. XVIII. Ad Galeriam posita a Velezio castra. Quejaris belli arx ab Austria petita, et, diffugientibus Maurisicis, capta. Inde rota vis contra Galeriam versa. Favarae marchio iuxta Calahorram funditur, et impedimenta amittit. XIX. A. Luna, Ronda deducere Maurisicos in longinquiores proviueas iussus, seditione excitata impeditur, quae licentia militum immani vindicatur, corrupta foede militari disciplina. XX. Gufmanorum et Pontiorum Legionensium illustres in Battica familiae. Per principes illarum cum Maurisicis de conditionibus agitur. Melicus homo facinorosus pacis interuentis interfecit rem turbat. Ad Arbotam locum a Maurisicis munitum pugnatur. Clades ab Aracofio ad Mundam accepta. XXI. Tandem Melici morte debellarum, biennali bello sine impofo.

LIB. XLIX.

TOM. III.

SELTIMUS de Cypro subjuganda consilium capit. Crispi Naxo spoliati. II. Bellum Veneris indicitur; quorum sub id armentarium trisli augurio conflavit. III. Apparatus contra vim Turcorum. Pontifex et Philippus auxilia large promittunt; Caesar ob inducias negat. IV. Romae foedus istum: et post aliquot altercationes sacro Barnabae die M. Antonius Columna vexillum pontificum solemniter ritu accepit. V. Classis Veneta Jaderae et Corcyrae peste infestata Cretam contendit, frustra Margariti aece in itinere tentata. Soppotum in Epiro a Seb. Venerio in potestatem redactum. Classis pontificia Hispaniam oppetiens Hydrunte haeret. VI. Plalis Euboea solvens sine certamine in Cyprum militem exponit. Insulae descriptio, origines, quo jure ditionis Venetae facta. Cyprum tanquam juris Mamaluchorum, quibus Aegypto subjugata in imperio Othomani successerant, missio Nicoliam nuncio, dedi postulat Mullaphas. VII. Nicolai Matthei

CDIOLXX.

CAROLUS IX.

TOM. III.

CICDLXXI.

thaci Dandoli culpa post XLVIII dierum oppugnationem capta. Caput Dandoli inibi occisi hastae affixum a Piali Famagustanis ostensum. Classis Christiana sequenter ad auxilia ferenda se comparat, exortis inter duces jam tum dissidiis et Auriacundante, ac tandem diversâ hinc inde abiit. VIII. Cypro Byzantium ad supplementum profectus Pialis in Aegaeo cum Venetis tritremibus confilgit, quo in certamine Vincentius Marius Priulus cadit. IX. Famagusta obfessa, et auxilia ad eam ab Hier. Quirino felicitet introducta. X. Foedus lacrum anno superiore inchoatum post multas altercationes et in Hispaniam militationes Romae tandem transactum; cuius is exitus fuit, ut jam tum de pace cum Turco quavis ratione redimenda Veneti cogitarent. Caesar frustra et Polonus ad belli societatem invitati missi Jo. Francisco Commendono cardinali. Cardinalis Alexandrinus pontificis nepos ad regem ea de re legatus, qui inde ad Sebastianum Lusitanum transivit. XI. Famagusta sitis et acrior obsidio, ac tandem post multas oppugnationes fortiter repulsas a M. Ant. Bragadino deductio. XII. Immanitas barbara Muthaphae contra fidem datam in editos ac Bragadinum praecipue facientis. XIII. Hier. Magli indigna fors ac tandem mors. XIV. Cypri varia clades. XV. Classis Turcae inter haec aliis locis successus. Epirotarum secretum pro libertate contra Turcos foedus. XVI. In Illyrico Scodra, Ucinium et Sopotum, quod a Sarra Martinengo tenebatur, a Turcis recepta. XVII. Antivarum per ignaviam ab Alexandro Donato deductum, et paulo post Cazolis et Castrum-novum tentata ac virtute focminarum servata. XVIII. Terrae motus in Italia ac praecipue Ferrariae, et inundationes in Germania et Gallia ad Rhodanum prodigiosae.

LIB. L.

CICDLXXI.

CAROLUS IX.

FINALIUM in Liguribus ab Hispanis interceptum. Mirandulae ex intestinis odiis res turbant. II. Joannes Austria in Italiam venit, et inde ad classem Christianam Messanae haerentem contendit. Consultantes duces rursus dissident. III. Turcica classis in Ambracium suum, Cephalenia vastata, se recipit: Christiana vix post multas tergiversationes in viam se dat. IV. Echinadum insularum et Corinthiaci sinus descriptio. Ad Leucadem commissum memorabile proellum. Halis occumbit, Perthaus fugit, Uluzalis capeffit pugnam et aperis nostris in altum evehitur; victoria penes Christianos ac praecipue Venetos, quibus Seb. Venerius praeerat, remanente: eam tamen funestam fecit Augustini Barbarici mors. Praeda ingens inter belli duces divisa. V. Pontificis ad Philippum de foedere legatio; in qua et de iurisdictione regia in Sicilia et origine illius acrier jam tum dissectatum fuit. Inde ad Lusitanum transitus, et de matrimonio Margaritae regis sororis, quae Navarro desponsata erat, cum Sebastiano actum. VI. Arabes et Persas contra Turcum pontifex sollicitat, et ad Mennam Aethiopum regem scribit: Uluzalis et clam sollicitatus. VII. Columbae ovens urbem ingreditur, et a M. Ant. Mureto publice laudatur. Halis in pugna occisi filii a Philippo pontifici donati. VIII. Humilliarum ordinis in Insubria origo: ejus ob opes nimias disciplinam collapsam dum restituere conatur Carolus cardinalis Borromaeus, scloppeti idu insidiosae petitus, evertendi et prorsus abolendi causam praebuit, contra obnitente Philippico oratore Jo. Zunica. IX. Apud nos initio anni cum Rupellanis regli delegati agunt, et Protestantium querelas audiunt. X. Tumultus sub id Rotomagi securus, ad quem compescendum Fr. Memoratus equitum tribunus cum delegatis et senata Parisiensi missus. Atrasione item tumultuatum. Rupellae synodus habetur, ubi et de collatione pecuniae ad Germanorum stipendia a Navarra cum filio, Condaco, et Colinio agitur. XI. Rex solemnî pompa Lutetiam ingreditur, et mox regina uxor; in senatum festo post die venit: oratio ejus, et judicarii ordinis sordibus corrupti fugillatio; ad quam moderate Thuanus primarius praefes respondet. Martio exeunte Elisabetha regina morte solemnî ad Dionysii sanum coronâ insignitur. XII. Edictum de pontellan-
dis

dis armis; quod mox secutus ex alia causa tumultus Parisiensis, quem praesenti virtute Franc. Memorantius urbis praefectus discussit. XIII. Sabaudus Jacobae Intramontanae cum Colinio matrimonium interturbare conatur. Cardinalis Castellionae in Anglia obitus; qui, dum viveret, de Andini cum Elisabetha Angla matrimonio sermonem iniecerat. XIV. Rex Bloecis concedit ad Navarram, filium, Condacum et Colinium excipiendos. Cum Burgolii in Turonibus esset, caedes Lignerolii patrat, variaeque ejus causae referuntur. Colinii ad aulam adventus et gratulationes. XV. Joachimi Brandenburgici septemviri ex veneno obitus: Jo. Brandenburgici item. Plessia familia in Saxonia exstincta. Moers Jo. Sigismundi Trausilvani: item Georgii Thuvrii. XVI. Virorum literis clarorum obitus: Cl. Espenacii, Henrici Seringeri, Lud. Calsivetri, Georgii Fabritii, Joachimi Morluai. XVII. Anabaptistis insitutum a Friderico Palatino Frankentalae interposita fide publica colloquium. XVIII. Prodigia et spectrum Pragense. XIX. Res in Livonia inter Moscos turbant, Torpato, paulum abest, intercepto. Mosca a Tataris occupata et incendio praeter arcem omnis vastata. XX. Propter decimae exactionem ab Albano imperatam in Belgio motus excitatur. Lovensium Arafionensis insigni ab Hermanno Ruitero interceptum, et mox receptum. Joannes Cerda Medinae dux successor Albano datus. Commotis passim animis ob Albani duritiam, Gulielmus Mareianus Lumaes et Britannia in Batavos descendit, et Brictum capit ac munit. XXI. In Britannia legati a novo prorege Londinum veniunt, qui novis probationibus allatis Mariam patricidii convictam ostendere nitentur, et ipsam dedi ac legibus contra eam agi debere contendebant. XXII. Britanniani arcis situs: ea intercepta conatu audaci, et archiepiscopus fani Andrae in ea captus, ac precipitato judicio, quod decessoris sui eadē participasse dicebatur, proregis mandato laqueo suspensus. Inde scissum factionibus regnum. Prorex cum regis Sterlini, Hamiltonii Edinburgi comitia celebrant. XXIII. Sterlinum astu interceptum, et in eo prorex oppressus et occisus. Areskinus ei suffectus post annum morte repentina ceptus. Intrere per Rob. Riddsum et Rossensem episcopum cum Norfolcio de nuptiis Mariae actum; dum diversa parte de Josus Elisabethae cum Andino nuptiis per legatos a regina matre missos ageretur.

L I B. II.

QUAE DAM singularia ad res Britannicas pertinentia. Leges majestatis renovatae. Joan. Steorius supplicio afficitur. Morus in Hibernia compressi. Joannis Juelli mors. II. Norfolcius iterum ex suspitione Turri inclusus, et cum eo Jo. Lessius episcopus Rossensis, reposito inter ejus chartas commentario, quo conjurationis et matrimonii etiam cum Norfolcio contracti, de religione Catholica restituenda, et filio, quamprimum cum in potestate habere posset, in Hispaniam mittendo, fides fiebat. Multi ob eandem causam proceres in carcerem trusi. III. Rossensis magis utrinque rationibus causa agitata, an vere legatus esset, et an ei legatorum religio in causa perduellionis patrocinari deberet: tandem interrogatus cum solenter respondisset, ex ejus responsionibus probationes adversus alios conjectura erutae, et praesertim Norfolcium: nihil praeterea inclementius contra ipsum decreverunt. IV. Ingens et prodigiis in agro Herefordiensis ad Kinnatunum viculum terrae motus; cui geminus memoratur accidisse postea ad pagum Hibornae in Beracensi ditione, sicuti suo loco demonstrabitur. V. Norfolcius solemni parium judicio tanquam perduellis ad mortem damnatur, et mitigata poena capite plectitur. Paucis post diebus Barneius et Matherus capite luunt, de consiliariis aliquot interficiendis et Norfolcio liberando consilium iniisse indicio Heri complicitis convicti. VI. Edicta admodum severa contra perduelles pro tempore publicata, addita clausula, ut locum haberent quamdiu Elisabetha viveret. VII. Missi dein ab Elisabetha ad Mariam legati, qui multa querelatur capita contra eam proponerent; quorum partem pernegavit Maria, partem molivit, et interpretatione diluit. VIII. Hanseatica societas renovata: ejus origo, civitatum

CICDLXXI.
CAROLUS IX.

CICDLXXII

TO M. III. numeras, leges. IX. Carola Ludovici Borbonii Montpensierii filia, egesta monasticae vitae professione, e Gallia profugit ad Palatinum septemvirum; apud quem remittente patre perhonorifice eo usque mansit, donec Arandionensi principi nuplit. X. Alexandrius cardinalis ad regem venit, et quid cum eo egerat. XI. Pii v mores. Et successus Gregorius XIII. Cardinalis Lotharingus Romanum cum cardinali Pellevaco proficiscitur. XII. Sponsalia Navarri cum Margarita regis sorore. XIII. Foedus cum Elisabetha confirmatum; et eodem tempore missus in Germaniam G. Schoenbergius, qui iisdem legibus cum Imperii principibus foedus iecit. Nemausi Protestantium synodus celebrata, cui Theod. Beza interfuit. XIV. Navarra ad urbem venit cum filio, Condaeo, Colinio, ac Protestantium aliis proceribus; paulo post, sicut iactabatur, veneno extincta. XV. De bello in Belgium transferendo actum; de quo Colinius sententiam suam scripto comprehensam regi offert. XVI. Huic contrario scripto Morvillerius respondet. Joannis Hangei Jensis copiae in Belgium praemissae indicio nostro ab Albano delentur.

L I B. LII.

CICLOXXII. COLINIUS frustra ab amicis monitus Castellione ad Lupam, quo excurreret, invitatus in aulam venit, appetente nuptiarum die. De pace publica edictum. II. Nuptiae celebratae, pompae, haustudia. III. Legio praetorianorum ex Colinii consensu in urbem a rege introducta. IV. De eadem Colinii deliberatio: V. A Maurevello scloppetii idu e Lupara exiens peritur. Delegati a senatu, qui de facto inquirere. VI. Inde de eadem universorum Protestantium consilium, quae et tandem decreta est. VII. Colinii, Rupisfulcaudii, Telinii, Renelii marchionis, Guerchii, Baudinci, Pluvialii, Pontii Americae reguli, Lavardini, Foreci, Loverii, Montamarii, Montalberti, Cugnetii, Francurii, Grolotii, Pardallanli. Jo. Piseil, Villamotii, Sammartioi, Belfovarii, P. Salscedae, aliorum eades. VIII. Item P. Ramus immaniter interfusus; et Dionysii Lambini ex eo pavore secuta mors. Politicorum nominis origo. IX. Variarum literarum regis facti excusationes. X. Oxyacantha Lutetiae reflorescit; et inde parenti plebi lactum ex esedibus augurium. XI. Rex tandem consultatione habita in senatum venit, et facti invidiam in se recipit. XII. Meldis idem sacrificium, Aureliani, Andegavi, Augustobonae Tricastum, Avarici Biturigum, Lugduni, aliquanto post Tolosae et Rotomagi. XIII. Colinii scrinia excussa; et in iis repertus commentarius, qui reginae pudorem pulsavit.

L I B. LIII.

CICLOXXII. VARIA de tumultu Parisiensis judicia, et elogia. II. Montalbanum, Nemausus, aliquot in Cebennis castris, Rupella et Saneccae, Protestantibus ubique exagitatis periculum praebent. III. Navarrus et Condaeus fide adacti ad sacra majorum redeunt. Hugonis Sorelli Rosarii publica professio et recantatio. IV. Romae, ubi erat cardinalis Lotharingus, ingens ex eo laetitia, jubilatio indicio celebrata. Camilli Capilupi super ea re scriptum. V. Navarri edictum de instauratione per diriones suas majorum religionem. VI. Poloniae regnum regina parens Andino filio ambit, quod Sigismundo Augusto sine liberis decedente ad electionem devenerat. Missus ad id ante tumultum Parisiensem Joannes Monlucius Valentiae episcopus in Poloniam; qui ubi Cooinum venit ad regni limitem, ad archiepiscopos, episcopos, Palatinos, regni proceres literas dat, quibus Parisiensem casum ad invidiam contra Gallos ubique exaggeratum multis verbis elevabat. VII. Hugo Doncellus in id scriptum evulgar, sub Zachariae Furnestieri nomine: cui contrario Jac. Cujacius respondit. Scriptum item super eadem re Vidus Faber Pibracius epistolam ad Stanislaum Elvidium: cui responsum est libello Petri Burini nomine. VIII. Pomp. Bellevreus itidem a rege in Helvetios missus, ut factum excusaret; qui

qui P. Carpentarii opera ad id usus est, publicata sub id epistola ad Fr. Portum contra Causarios; cui postea responsum est. IX. Inde in Colinium moeruum lata sententia; et cum ejus effigie ad supplicium trahi Bricomortius et Cavagnius. X. Cum Rupellanis vi et per delegatos actum. Strozzius et Polinius quasi ad Indias navigaturi jam pridem juxta cum classe in ancoris erant. Biropus ad Joannis sanum erat, qui nullam amice cum iis agendi occasionem intermirebat. Inde orta dissidentia, quae Burdigalensi diu post facto casu in manus aucta est. Edictum, quo de egregia regis erga Protestantes voluntate ac benignitate fides fit, et eorum securitati prospicitur. XI. Rupellanae obsidioni initium factum. XII. Lanovius e Belgio rediens regi reconciliatur et Rupellam mittitur. Velitationes primae. XIII. In Aquitania reliquiae Protestantium in Cadurcis collectae in commune consultant. Rencius imperato Dei beneficio, quod amplius superiore libro explicatur, servatus, Villemarium ad Tarnim occupat. Loca alia in Rutenis, Laureacensi agro, in Cadurcis, in Fuxensi comitatu, et Buxetum haud longe a Tolosa occupata. XIV. Saneccarum obsidionis maxime memorabilis initium per Cl. Castrum Bieurgum praefidem factum. XV. Nemausenses a regis praefidibus tentari animose resistunt. Pusinum in Vivariensi pago a Protestantibus et Chelarium occupantur; et in Septimania proxima Sommeria, ad quam paulo post Damvilla provinciae praefes castra ponit.

L I B. LIV.

O s decimam in Belgio ante Parisiensem casum tumultuatur. II. Post Briellam in Batavia a Marciano Lumaes Anglia pulso occupatam, Rotterodamum in potestatem a regis redigitur: Hispani Vlißinga pelluntur. III. Middelburgum obsessum, irritis conatu. Enchusae ad foederatos defectio. Valenciensi tumultuantur. IV. Montes in Hannoveria a Protestantibus capti. V. Godes, Dordracum, arx Gorcumensis, Lugdunum, Loventienum et Schonhovium in Batavis ad eos deficient. Mox et Alcmaria, Horna, Edamum, Medemblicum in Arausionensis verba jurant. Bergenensis comitis in Zutianiensi comitatu et Transilvania res gestae. VI. Copsae Albani et Arausionensis. Valenciennae beneficio arcis receptae. VII. Vlißingen sum contra reliquos insulanos gesta. Tergocfa infeliciter tentata; Tserario ob id injuriose proditoris infimulari. VIII. Jo. Cerda Medinae Coeli dux Albano successor destinatus in Belgium descendit. Albani ad Montes castra post casum Parisiensem. IX. Jcnisius obsessis supplicias laturus, a Philippicis, nostrorum indicio proditus, cum suis intercipitur. X. Spinolense cernobium expugnatur. XI. Lovanium, Mechlinia, Ruremunda in Arausionensis partes transcurrunt. XII. Montes post varias velitationes tandem Albano deduntur. XIII. Mechlinia recepta. XIV. Tergoa in Zelandia a foederatis iterum frustra tentata. XV. Marcianus Lumaes, Ferdinando Toletano digressio, classem Amsterodamo adnoverit. Bergenensis comitis in Sicambria res gestae. In Transilvania passim defectiones, et in Frisia proxima Norderwormiteri ductu. XVI. Albanus Mosae Trajectum venit. Nardenum in Frisia crudeliter direptum. Immanis facti a Numine defensi propius miraculo exemplum. XVII. Harlemi obsidio a Friderico Toletano per hyemem concreta glacie coepta. XVIII. Fabius Ursinus cardinalis a pontifice missus longe aliam apud nos faciem, quam rebarur, reperit. Ejus cum rege colloquia, et de concilio Tridentini promulgatione enixa postulata, a quibus rex et regina se excusaverunt. Rambolietus regis nomine, Duracius a Navarro, Romam missi. XIX. Stella nova et admiranda sub Cassiopeae asterismo conspecta, de qua varia mathematicorum judicia. Novus morbus novam stellam secutus, Pichonicus colicus vulgo dictus. XX. Lutetiae novus motus irritis successibus tentatus, et a Ludovico Gonzaga Nivernio elusus. XXI. Inter Venetos et Hispanos de foedere nuper inito dissidia; quorum is exitus fuit, ut Veneti de pace cum Turcis facienda serio cogitarent. XXII. Columna cum Veneta classe ad Corcyram se conjungit. Carolus Lotharingus Medanae marchio cum delecta nobilitate e Gallia eodem venit, in patrio-

CICOLXXII.

CAROLUS IX.

rum

T O M. III.

rum censum a senatu, cum Venetiis esset, alleclus. Fr. Noallio Aquensium in Tarbellis episcopo et ad Portam Othomanicam oratori mandatum, ut Venetiis in procuranda pace regis nomine pacifico sit. Eminus tormentis cum Turcis a Columna et Venetis res gesta. XXIII. Ubi venit Austria novae subortae alterationes. XXIV. Ad Coronam haud longe a Merhona in Peloponneso facta exsecutione leviter pugnatum, et ad Juncum portum fuit receptus. Navarrini sive Pyli irrita obsidio. XXV. In Umbria res turbant ob vestigalia nova imposita ab Urbini duce, interventu novi pontificis composuit. XXVI. De titulo magni Erruriae ducis controversia mota apud Caesarem. XXVII. Hippolyti Areltini cardinalis obitus; item literis clarorum virore, Aegidii Tschudi Claronenfis, Joannis Wolfii, Donati Janotii, Hippolyti Salviani, Nicolai Gruchii, Antonii Rodolphi Cevalerii, Stephani Tzegedini, Joannis Genesii Sepulveda.

L I B. LV.

CMDLXXIII.
CAROLUS IX.

VENETI cum Turcis interventu regii oratoris transigunt; qui missis ad pontificem et Philippum legatis factum excusant. II. Bellum foedere soluto in Africam a Philippo translatum ad Tunetem expugnandum. Austria urbe praefidariis nudata sine certamine potitur; quae nihilominus militi diripienda conceditur. Arx designata inter urbem et stagnum, in ejus sancibus Guleta sita est; eique Gabriel Serbellonus imponitur. Biserta item capta. Amidas cum filijs Neapolim deducitur. III. Harlemi obsidio continuatur. Antonii Olivatii, qui Montium capiendorum auctor fuerat, in caput pretium ab Albano propositum; quod in urbem intro cum immisum esset, pro eo XI capita in Hispanorum castra quasi pro decima et auxilio transmissa sunt. IV. Lovanii prodigiosa aquarum diluvies; item Coro flante per Frisiam et Misniam. Monstrum bicorpor Amsterodami; ac lunae defectus longe maximus. V. Columbarum nuncia ab antiquitate repetita. VI. Tandem post octavam mensem et duas ingentes oppugnationes summa vi repulsis extracta obsidione Harlemum ad summas angustias deductum arbitrio Albani deditur; qui ad bis mille aut per carnificem aut alia morte affecti. VII. Vario res interitua eventu in Zelandia gesta, Muldeburgo et Rameka in Walacrensi insula in ardem coactis; quibus dum auxilio cum classe venit Botlavius comes a Marciano vincitur et capitur. Harlemi capto, Alemaria petitur. VIII. Obsidii, Marciani victoriae certi, animis sumptis foetiter refluunt, et Hispanos ab obsidione discedere gravi damno accepto cogunt. Distributis eopis Julianus Romerus, capris circumpositis locis Lugdunum Batavorum cingit, quod proxima hyeme petere duces decreverant. Ramekensis arx in Zelandia Arausiconensi dedita. IX. Albano sub exitum anni e Belgio discedente, Medinae quoque dux revocatur, et Ludovicus Requesenes successor delignatur; qui Bruxellas veniens exercitum Albano tradente accepit. X. Rex, dum Moulucius in Polonia pro fratre Andino laborat, ad tumultus Parisiensis invidiam mitigandam Gasparem Schombergium ad Imperii principes legat, et ab iis in petitione regni literas commendatitias petit. Is in itinere cum Arausiconensi per Nassovium Francofurti transigit. XI. Danvilla ad Sommeriam castra ponit; quam amisso Candala sororio tandem deditione a Gremiano recipit. XII. Pufinam Rhodano impositum intercipitur. Villanova a Baronio et Pradela astu capta. XIII. In Velaunis Sanvitalis Protestantis urgebat. XIV. Monbrunius in Allobrogibus res eorum sustentabat. Villarius marchio eosdem ita infestabat, ut in Rupella et Saneeris omnis spes illis esset reposita. XV. Saneeris descriptio et origo. Obsidio, et prodigiosa obsecrorum famines, et contra eam obfirmatio. XVI. Rupellae continuata obsidio. XVII. Radesianus in Angliam missus, ut quod Lutheri actum erat excusaret; quod strenue fecit; eodemque tempore invitata Elisabetha, ut filiam regis de sacro lavacro susciperet, quae serio gravibus de causis de nuptiis cum Alenconio cogitat. XVIII. In Scotia ab Anglica factione Mortonius post subitam Marri mortem prorex creatur. Alexandro Areskino pueri regii educatio committitur. Praeterrorum oblitio sancitur. Cum Kirkaldius, qui arcem Edimburgensem tenebat, conditiones accipere decretae, arx obsessa, ac tandem arbitrio Elisabethae dedita. Kirkaldio ac Jacobo fratri gula frauda. Lidingtonii

Lidingtonii ingenium, mors. XIX. Rossensis episcopus ad nos profugit. Gul. Howardi Effinghamii et Reginaldi Grecii Cantii comitis obitus. XX. Hibernici innotus a Perotto compressi. Factione aulica Waltherus Ebroicus Essexiae comes in Hiberniam duris legibus missus variis incommoditatibus conficitur, et tandem praeclearam, cum minus putabat, de rebellibus victoriam reportat.

L I B. LVI.

RUPELLAE continua obsidio. II. Andinus in castra venit. III. Irritum cum obsessis colloquium. Rupellani se purgant, et dissidentiae causas proponunt. IV. Colloquium redintegratum nullo exitu. Aumalus istu colubinae discerpitur. V. Lanovius anxius, qui permissu regis ad urbem venerat, Andini iussa obsessos deserit. Pastorum in urbe intemperies; inter quos disputatum an capris regis parcendum esset. Anton. Claromontius Talaris fortiter pugnans lethali vulnere sauciatur. Draco volans in aëre conspectus. Cossentii et Vergani occubitus. VI. Auxiliarii Mongomerii ex Anglia classis haud magno profectus. VII. Dissidentibus in castris regis principum et procerum animis, Alenconius cum Navarro, Condaco, Henrico Turro Turcnae vicecomite, et ipso Lanovio, juvenilis temeritatis consilium ineunt; a quo ut foedo et periculoso eos dehortatur Lanovius. VIII. Roianum in Garumnae aethario interrim a Campeto occupatur. Per Oartium tentatum colloquium. IX. Ingens oppugnatio, in qua quinquies repetito certamine toties regis cum damno repulsi sunt. X. Tandem, nuncio de Andino in regem Poloniae electo in aulam allato, Villaregius a rege in castra mittitur, et pacificatio cum Rupellanis maturatur, qua Nemausenses et Montalbancenses comprehensi, Sancerranis ab ea exclusi. Variæ clades in ea obsidione a regis acceptæ. XI. Poloniae regni descriptio, lingua, civitates, provinciae. XII. Regum potestas legum freno temperata. Senatores æ palatini. Regum successiones et electiones. Ob religionem mortus. XIII. Monachi in electione procuranda contentiones, diligentia, solertia ad dissidendas competitorum factiones. XIV. Tandem Andinus Kal. Maii hoc anno rex eligitur. XV. Legati ad electum regem missi in Galliam veniunt, et Lutetiam magna pompa excipiuntur. XVI. Cum Sancerranis a Cl. Castreo transigitur. Joannes Lericus incolomis ab eo servatus. XVII. Guillemi Præntensis Vitelliani castris, qui paulo post Anton. Alegrum Miliardum ob privatam ultionem occidit. XVIII. Joan. Guillemi Saxonis mors. Michaelis Hospitalii jam quinquennium ab aula remoti, Andree Masii et Caroli Langii, Francisci Faberii Maerodurani, Joachimi Curæi Silesii, Jo. Baptiste Cynthii Giraldi, obitus.

CICLOXXIII.
CAROLUS IX.

L I B. LVII.

SERAPHINUS Olivarius ad novum Poloniae regem a pontifice mittitur. II. Legatorum Polonorum in regis Poloniae renunciatione pompa, et in decreti pronuntiatione coram rege et totius regni proceribus sollemnis actio: cujus maxima pars fuit Joannes Sarius Samocius: an is liberorum de senatu auctor? III. Fr. Balduinus jurisconsultus moritur. IV. Pompæ festæ in Lateranis reginae matris ædibus. Præmissus in Poloniam Nic. Angencus Rambolictus. V. Grassario Moscorum in Livonia per interregnum. Rossichensium causâ cum ducibus Megalopolensibus, Caesaris, Augusti Saxonis et Brandeburgici septemvirosum interventu componitur. VI. Paulus Forzius in Italiam et ad Germaniae principes a rege mittitur; in cuius comitatu erat hujus scriptor historiae. VII. Legati Poloni honorifice dimissi. VIII. Ante discessum nonnihil altercatum super conditionibus a Protestantibus propositis et insolitis ac suggestis postulatis, quæ rex frustratione elusit. Libri seditionis recentis Sanbartholomæi casus memoria publicæ; Anthotheticus, et Franco-Gallia, et dialogus Politici nomine: item Francia Turcica Ponetti, equitis sancti Petri, sub nomine, ad invidiam quorundam in aula; et marturinum pervigilium,

CICLOXXIII.
CAROLUS IX.

Tom. III. et specilla crystallina, et huiusmodi libelli famosi ad incendendos animos. **IX.** Novus **CIDLXXIV.** rex solemnem pompam Lutetiam ingressus legatos dimissos sequitur, magno comitatu per Germaniam facto itinere. **X.** Rupellae detecta conjuratio; et conici aliquot, Rhæticarum copiarum duces, supplicio affecti. Tumultuatum et aliis regni partibus, **XI.** Poloniae rex pergit; et, Borussia pertransita, Miedzerici Uladislavientem episcopum obvium habuit a regni ordinibus missum, qui ipsum luculenta oratione salutavit, cui a Vido Fabro libratio responsum. **XII.** Ubi Cracoviam venit, Radefianum mittit, qui exsequiis decessoris sui interesset; quae solito ritu celebratae sunt. **XIII.** Quo facto, ipse solemnem pompam Cracoviam ingressus est, ingenti et Polonorum et principum ac procerum Galliae comitatu. **XIV.** Cracoviensis palatinus Protestantium doctrinae addictus in inauguratione intercedit, et amplius sibi ac suis cavere petit. Hic Joan. Vincentius Laureus orator pontificius partes suas interposuit, ac quid ultra a Sigismundo Augusto concessa in praesens concederetur. Actum et clam de mittenda ad Joannem Sueciae regem legatione eum regis literis, ut cum ad amplectendam majorem religionem, quo inclinare videbatur, incitaret. Eo postea missus Antonius Possévinus. **XV.** Protestantium in Gallia motus. Res in aula turbant; et, dum rex ad Sangermanum elicit, homines Alençonio addicti in armis se ostenderunt. Politicorum et alio nomine Male-contentorum factio. Momorantii Alençonio favent. Guisardorum contraria factio. Alençonius et Navarrus scripto se purgant. **XVI.** Quaelio de Mola, Coconassio, Turtraeis habita, et sumptum supplicium. Condacus, qui Samarobrigae erat, fuga in Germaniam abiit. Franciscus Momorantius et Arturus Collaeus equitum tribunus fiunt. Alençonius et Navarrus custoditi. **XVII.** Mongomerius in Neustria rex turbat; Danfroniam in Aurelensis caput et Lutetiam ductus. **XVIII.** Reginae matri ingravescente regis morbo regni administratio attributa et in senatu promulgata. **XIX.** Regis mors, ingenium, consilia, virtutes. **XX.** Cosmi magni Etruriae ducis, Abdalae Felae et Marochi regis, obitus.

LIB. LVIII.

CIDLXXIV. **N**UNCIO mortis Caroli in Poloniam allato, Henricus Jacobum Faum Spes-
HENRICUS III. facum in Galliam subito remittit, cum mandatis, quibus administratio regni a decessore suo reginae matri attributa ei confirmabatur. **II.** De regis discessu, quem urgebat regina, Cracoviae inter suos consultatum. Praecipitatus pudendo consilio ejus discessus, praemisso Pomp. Bellevreo, cujus mandata morte Caroli regis exspiraverant. Primum monitus Danzaeus, ut post discessum apud regni lenatores ex necessitate eum excusaret. Legati ad eum seu persequendum sive exortandum nulli frustra fuere. **III.** Viennae a Caesare excipitur rex. Inde per Caroli archiducis ditionem deductus ad Fori Julii limitem venit; ubi obvios habuit senatus Veneti oratores, qui adventum gratularentur. **IV.** Pompa in Venetiarum ingressu, et novem dierum spatio omni honoris ac cultus et spectaculorum genere effusa in tanti hospitii gratiam civitas. **V.** Inde Ferrariam venit, et Mantuam et Augustam Taurinorum. **VI.** Apud nos capto Danfronio, Laudi sanum viam Marignono expugnatum, et Carentanum a Guirio deditum. Rex, qui a Caesare rerum auspiciis regni componendarum, et a senatu Veneto, admonitus fuerat, impulsu matris morat. Regina cum Rupellensis bimelstres inducias pangit. Damvilla sibi a regina meruit. Bellum in Allobrogibus a Delfino principe geritur. **VII.** Mongomerius damnatur et supplicio afficitur. **VIII.** Caroli ex exequiae solita pompa frequentatae. **IX.** Condacus scripto absentionem et innocentiam suam attestatur. **X.** In Pictonibus bellum redintegratur. **XI.** Castrum in Albigeni agro a Seriniaco Terrida interceptum. Virulentus contra Catharinam Medicam liber. Regens filio venienti obvium proficiscitur. **XII.** Expeditio Tunetana a Sinane purpurato suscepta. Gulterae munimentum a Trecis obsessum ac captum; et arx interior, ac nox a fundamentis diruta. Austris ob affectum Africae regnum hanc cladem importasse creditus magna apud omnes invidia laborat. Sinan inde triumphabundus Byzantium tendens in itinere

in itinere Corecyram frustra tentat. XIII. Bellum in Dacia. Ejus et Moesiae descriptio. Bogdanus Ivoniac criminationibus Valachiae principatu a Turcis exurus, infesto ei Ivoniac, qui statim rebellavit. Felices primi contra Turcos Ivoniac successus. Hicernias obviam venienti Capucio parvato missus, a Petro Bogdani fratre persuasus, fidem fecit. Cactius Ivoniac, supplex, accepta fide, ad Capucii tentorium pergit; et summa perfidia ab eo confoditur. XIV. Henricus in Taurinos venit, et de Subalpinis urbibus restituendis Sabauda fidem obstringit. Damvillae tentata reconciliatio. XV. Ubi Lugdunum venit rex, concepta de tanto principe expectatio statim in primis regni auspiciis jam tum laborare coepit. Synecronis Bosii de ea judicium.

L I B. LIX.

GUISIANORUM et Momorantiorum in regno factiones; et in aula subsidariae Hospitalianorum et Moevillianorum. II. Consultatio de bello inter Pautum Foxium pacem et Villociarum bellum suadentes. Villociarum sententia obtruncat. III. Diana Momoranti captivi uxor pro marito libertate deprecatur Lugdunum venit. IV. Nivernius de restitutione urbium Subalpinarum scripto comprehensam consultationem regi offert. V. Margaritae Sabaudae sub id decessit. Savillianum et Pinarolium Sabauda restituuntur. Rex Elisaberam Sueci filiam ambit. Cum Rupellans frustra agitur, cum Condaco item in Germania. VI. Rex Avinionem venit cum amico comitatu. Rogerius Bellogardus tribunus equitum creatus Delfino principi sufficitur, et per cum Damvilla de novo tentatur. Liberonis dubia obsidio. VII. Rex in Natali se flagellantium pompae ipse personatus intercessit. VIII. Caroli cardinalis Lotharingi mors, ingenium, virtutes. IX. Aloisia Lotharinga, fratre Elisabetha Sueca, a rege ambistur. X. Fontenaium in Pictonibus a Montpenierio obsidium et captum. XI. Ad Lufinianum posita castra. Melusinae turris et gentis toto orbe illustrissimae fabula et veritas. Tandem a Roano locus Montpenierio deditur, et Melusinae turris dejicitur. XII. Elisabetha Angla a Carolo rege coepta pro Alenconio et Navarrio officia apud novum regem per oratores suos persequitur, et edictorum in Protestantium gratiam conditorum confirmationem urget. Ad haec, de nuptiis negotium positum. XIII. Gusiiani in aula libertatem Mariae Scotae urgent. Prodigia: et cetus immensi magnitudine recedente mari destruitur. XIV. In Belgio Middelburgum post longam obsidionem a Mondragonio foederatis Ordinibus deditur. Inde Trajectum ad Mosam petitur. XV. Ingens ad Mocam parva a regis victoria, quam sollemniter Hispanorum seditio secuta est. XVI. Naves Hispanae in Scaldis actuario a Zelandicis interceptae. Diploma gratiosum frustra Madruo missum. Ex reditu Germanorum dimissorum caprata occasione, Magnus Saxo Laueburgicus bellum in paterna dirione excitat. XVII. Succu in Livonia impropteri successus. Dano venditae arces a Mosco occupantur. XVIII. Bellum totis viribus in Batavis geritur. Fr. Valdesius ad Lugdunum in Batavis obsidionem redit. XIX. Castra ad Lugdunum vi Kal. Jun. posita. Tandem supervenientibus auxiliis obsidio solvitur. XX. Antuerpia frustra tentata. XXI. Jo. ab Hoia episcopi Monasteriensis mors; cui successit Joannes Silvensis. Henrici Roberti Mariani obitus: XXII. Virorum literis illustrium, Pauli Manutii, Joach. Camerarii, Amaltheorum fratrum, Jo. Guinterii, Benedicli Arcerii, Joach. Westfali, Cypriani Leovicii, Hermanni Cruerii, Enimundi Bonedii, Reginaldi Clutini Flaviniaci, Jo. Versofae, Georgii Vafarii architecti ac pictoris excellentissimi: XXIII. Selimi II, Tecmadis Persarum imperatoris, decessit.

L I B. LX.

RURSUS in Belgio intervencu Caesaris pacis via inita. Bredanus in id conveniens: ubi disceptatae utrinque rationes, et scripta publica. II. Arausiacensis mox Carolam Borboniam Montpenierii filiam in uxorem ducit. III. Bel-
lun

CICDLXXIV.
HENRICUS III.

CICDLXXV.
HENRICUS III.

TOM. III.

lum inter hæc vatio eventu recredefcit. IV. Zelandicarum infularum defcriptio. Zirixea urbs in Scaldi præcipua: ejus origo et incrementa. Zelandorum mores, ingenium; in eos impetus a regis factus: Oblovelandia ab Ordinibus defcitur, et mox Viana capitur. Inde ad Bornemum ducunt. Ejus defcriptio. Summa virtute locus a Lilio Gallo defenfus ac tandem vi expugnatus. Zirixea obfeffa. V. Elifabetha et Philippus in speciem reconcilianur, conditionibus mutuis appofitis. VI. Inter Ordines de patrocínio alicujus principis externi implorando jam tum confultatum et difceptatum. Elifabetha patrocínium fibi delatum accipere recufat: et in Hifpaniam pro pace mittit. VII. Academia Lugdunenfis in Batavis felici augurio infitauratur. VIII. In limite Anglicano ex rixa inter utriufque regni præfectos five cuftodes certatum. IX. Eflexii in Hibernia e provincia revocati gefla: et Henricus Sidneus rurfus eo cum fummo imperio miffus. X. In Livonia res turbant. XI. Comitæ Ratiſponenfia. Caciâr titulum magni Erruriæ ducis poſt adſinitatem contraâam Francico confirmat. XII. Apud nos Liberonis obſidio a Bellogardio urgetur. Aquæ mortuæ in Septimania interceptæ. Tandem ab obſidione Liberonis difcedunt. Proteſtantium per Septimaniam ſucceſſus. XIII. Fœdus Politicorum five Malecontentorum, cui nomen Damvilla dedit, initum. Joan. Haius res novas in Piſtonibus molitur. XIV. Rex Avenione difcedens Durocortorum Remorum venit; ubi inauguratur, et Aloifiam Lotharingam in uxorem ducit. XV. Legati a Condaeo, qui Baſiliac erat, ad regem veniunt. De pace colloquium inſtitutum, et conditiones propofitæ. Elifabetha Caroli vidua in Germaniam redit. XVI. Jo. Haii, qui res adeo in Piſtonibus turbaverat, caedes et poſt eadem ſupplicium. XVII. Conditiones coram rege propofitæ in confefſu fœderatorum Rupellæ difcuntur. Res in Piſtonibus et Santonibus geflæ. Michaelis ſuum in Periculo Maris in Neulria a Tocto captum et mox receptum. XVIII. In Piſtonibus Caroli Roaldi Landerei ad Retenſem et Oſeronenſem infulas invadendas conatus. XIX. Bemii Colini percuſſoris caedes. XX. Maſſiliæ tumultus, et factiones Carſitarum et Raſorum in Provincia exortæ. XXI. Monbrunii in Allobrogibus res geflæ: qui poſtremo captus in bello, et Gratianopolim deductus ſupplicio afficitur. Monbrunii morte armorum præfectura in Fr. Bonam Duguierium tunc confertur. XXII. Rex in ſenatum venit, et in Lotharingæ ducis fororili gratiam annitente matre jura regia in principatu Ambarenſi cedit.

L I B. LXI.

CICDLXXV.

HENRICUS III.

CUM Poloni per literas urgerent, ut rex in Poloniam rediret, decreta ampliffima ad eos legatio. II. Henrico regnum Poloniæ decreto ordinum abrogatur. III. Tatartorum per interregnum in Ruſſiam Polonicam excuſſio. Controverſia de Jaderæ finibus in Dalmatia inter Venetos et Turcos. IV. In electione novi regis diſcordantia Polonorum ſuffragia. Stephanus tandem electus. V. Alençonius apud nos aulam relinquens ſcripto proteſtationem vulgat. Literæ ejufdem ad pontificem et eodem tempore ad Imperii principes Proteſtantis. Condaeus copias in Germania cogit. VI. Regina patens ad Alençonium pro concordia proficiſcitur. VII. Gul. Momorantius Thoracus juxta Theodoricum caſtrum a Guiſio, qui regium exercitum penes ſe habebat, caſus; et ipſe Guiſius graviter in facie vulneratus. VIII. Induciæ ſemelſtres a regina cum Alençonio pactæ. IX. Pro pecunia a Pariſienſibus in deſectus habendos petita verba reponuntur; et exagitata aulico avaritia. Urbes et ſecuritatatis ergo loca promiſſa cum non traderentur, res in longum extraſta. X. Lud. Berengarii Gallii caedes a Gul. Præcuſi Vitelliano patrata. XI. Interea promulgatæ poſt longas tergiverſationes Rupellæ induciæ. XII. Jubilæi Romani celebratio. Caroli Friderici Clivizæ ducis obitus. XIII. Henrici Roani, M. Antonii Bobæ cardinalis, Bernardini Rorac, Franc. Mourolcy, Friderici Commandini, Matthiæ Flaccii, Henrici Bullingeri, Hadrijani Junii, Gul. Canteri obitus. XIV. Motus Genuenſium, et eorum origo et cauſæ ex ultima antiquitate repetitæ, et antiquorum ac novorum diſtinctio. Scripta utrinque publi-

cata. Novis numero portioribus antiqui inferiores in urbe loco cedunt. XV. Pontifex partes suas interponit. XVI. Philippi, qui antiquis favebat, iussu Jo. Austrii classem instruit. XVII. A Caesare legati Genuam veniunt: a rege Marius Biragus. XVIII. Jo. Andr. Auriae apud novos literae minarum plenae; post quas ad bellum vis verita. XIX. Austrius antiquis praeflo est. XX. Novorum auxiliares copiae; et magni Escuriae ducis in occulto iis faventis ad Aneiam literae. Induciae inter partes factae. XXI. Caroli v altus in compedibus reipublicae Genuensium injicendis. Revocatae a Philippo pensiones; et ingens ex eo per orbem universum argentiorum clades. XXII. Prosper Farinannius Genuensium dux; ejus rara prudentia et animi moderatio. XXIII. Libri utrinque pro causae defensione publicari. Uberti Folitiae dialogi. XXIV. Casalli S. Evasii conveniunt arbitri, et sententiam pronunciant vi Eid. Mart. Impunitio ac moderatio usurarum.

LIB. LXII.

INGENS in Italia pestilentia. II. Caesar in Poloniae regno capessendo cunctatur. III. Stephanus citatis equis in Poloniam venit, et rex inauguratur. Moscos contra Stephanum Caesari auxilia deserit. Jo. Vincentius Laurens pontifex orator in Quados secedit, et inde conditiones proponit. Pontifex Joannem Moronum cardinalem in Poloniam mittit, quem re infecta et rejectis stomachos conditionibus Stephanus dimisit. IV. Ratisponensis comitia; et in iis Protestantium de religionis libertate postulara. V. Maximiliani Caesaris obitus, ingenium, virtutes, liberi: Friderici item Palatini septemviri: Jo. Alberti Megalopolensis ducis; et ejus in academiam Rostochiensem munificentia. Helmstedti schola a Julio Brantivico influita. Bornholmia insula bona fide a Lubecensibus Friderico Dano restituitur. Gul. Xylandri, Josiae Simleri, Contr. Heresbachii, Georg. Joachimi Rhaetici, Hier. Cardani decessus. VI. In Belgio irritus Bredae conventus. Crimpenia insula ab Arausionensi capta. VII. Ludovicus Requesnes prorex moritur; et ante eum ex casu Chapinus Vitellius. VIII. Belgii proceres antea regi adiecti, crescente in dies Hispanorum intemperie, cum Protestantibus atque adeo cum Arausionensi conspirare incipiunt. Seditio plebis Braxellis. Inde foedus Belgicum contra Hispanos a Belgii Ordinibus initum; cui et sacer ordo subscriptus: et interim sollicitata Elisabeta, et Alenconius, ut provinciarum patrocinium susceperent, in partes asceito Arausionensi. IX. Ad Thenas Ordinum copiae ab Hispanis caesae. X. Trajectum ab Hispanis captum ac crudeliter directum. XI. Antuerpiae dum timent Ordines, ei perniciem maturaverunt, Hispanis ex arce vim facientibus, et per urbem, quo opulentiorem, eo exquisitiore avaritia grassantibus. XII. Jo. Austrii in Belgium adventus: qua re et casu Antuerpiensi minime territi sed irritatores Ordines ad Gandensem arcem castra ponunt, et tandem septem. XIII. Gandensis pacificatio. Valentianae in Ordinum potestatem veniunt; et eodem tempore Teneramunda et Cameracum. XIV. Frisia per Marinum Stellam sollicitatur; qui, male a Gaspere Roblesio provinciae praefide habitus, praefidiarios in eum Groeningae concitat. XV. Austrius Ordinibus suspectus. Hier. Rodae ad eum praecepta, et Arausionensis super eo ad Ordines monita. Induciae pacis, et ad Marchefamiam conventus. XVI. Apud nos Alenconius ad senatum Parisiensem dat literas. XVII. Exercitus auxiliaris e Germania, duce Casimiro, venit. XVIII. Navarri ab aula discessus. XIX. Transmissio ad Ligerim exercitu, Alenconio a Condaeo et Casimiro exercitus traditur. XX. Molini in Bois de pace conventus. Alenconii, Casimiri, et Navarri postulata. XXI. Tandem in Turones ventum, et Belli-loci juxta Lochias transigitur, edito condito, quod rex in lectisternio sedens, ne qua mora interpone-retur, ipse promulgavit. XXII. Francisci Momoranii innocentiae declaratio regio diplomate in sensu promulgatur. XXIII. Gasparis Castrei Nancaei mors.

COECLXXVI.
HENRICUS III.

L I B. LXIII.

CIDIDLXXVI. **HENRICUS III.** **P**ax subito turbat, secretis foederibus Catholicorum contra Protestantis factis. II. Navarrus post publicam de religione professionem a Rupellanis administratur: cui et Condacus se adiungit, et Joannis-fanum intercept. III. Casimirus de pace violata per literas apud regem expostulat. IV. Condacus Broagium a Mirambello pacatione recipit. V. Eliäbertha inter haec Philippicis partibus flagdet, omnemque operam dabit, ne Belgae dominum mutarent aut Galli in Belgio pedem ponerent. Novi in Hibernia motus a Guil. Drurio compressi. Walteri Ebroici Effexiae comitis Roberti parris, et Antonii Coci decessus. VI. Apud nos res in Septimania turbant. VII. Bloclensis comitia. VIII. Davidis advocati Parisiensis ad pontificem a novi foederis auctoribus secretis commentarius, a Sangoartio oratore regio ex Hispania ad regem missus, et a Protestantibus vulgarus. IX. Ex Jo. Morvillerii consilio rex novi foederis, quod abolitum volebat, se principem profitemur. X. Decretum de una religione factum. XI. Protestantes contra comitia protestantur. XII. Delegati ab Ordinibus ad Navarrum, Condacum, et Damvillam mittuntur. XIII. Super decreto religionis rogatae principum ac procerum aulicorum sententiae ac scripto comprehensae. XIV. Tunc rex a Guisfani sibi primum coepit muerere. XV. Episcopi Tridentinae synodi promulgationem urgent: sed collegiorum factorum sodales intercesserunt. Praeclare quaedam in comitiis postulata. XVI. Damvilla tentatur. XVII. Navarri in Aquitania successus. Cossio Valarum a Jo. Fabru privatae rixae occasione interceptur. XVIII. Auditis delegatis, Navarrus ad regni Ordines refertur. XIX. Condacus delegatos ad se audit, et verbis cum iis alteratur. XX. Episcopi delegati in Ordinum consessu, et gravem Navarri de Navarria regno sibi excepto querelam pro omni responso afferunt. XXI. Postulata Ordinum regni, solemni cum gratularum actione, oblata. De regii patrimonii contra regni leges alienatione actum. XXII. Damvilla de comitiis ut virio iudiciis protestatur. XXIII. Monpensis, qui ad Navarrum missus fuerat, in aulam reverfus pacem fuit. Re rursus in Ordinum consessu agitata, placuit, regem rogandum esse, ut subditos ad Catholicam Apostolicam Romanam religionem omni aequa ac legitima ratione sed extra bellum reduceret, sicuti P. Verforio, ut peteret, mandatum fuerat. XXIII. Casimiri ad regem literae expostulatoriae, quae icrupulum injecerunt aulicis negotii de religionis decreto propius pensitandi: ex eaque occasione missus denovo ad Navarrum Baronus, qui de pacis conditionibus cum eo ageret. XXIV. Missus in Germaniam Guerechius vicecomes ad delecius Protestantium impediendos. XXV. Casimiri ad regem super bello et Willelmi Helli literae. XXVI. Christ. Thuani de foedere novo ad regem clam perlata sententia. XXVII. Interim disputatum, an Protestantibus fides servanda esset: tandemque conditum edictum de una religione, ceterum vita et bonis Protestantium, qui domi manerent, salvis. XXVIII. Broagium in Santonibus Mirambello a Condaco redditum, et statim poenitentia subeunte ademptum. Ludovici Tremollii foederis novi in illis provinciis auctoris decessus. XXIX. Exercitus regius alter Meduano in Psidones et Santones duendus attribuitur: alter Andino regis fratri; cum quo Charitaeum ad Ligerim obsidet, ac tandem deditione capit. XXX. Ifloriacum in Arvernis obessum, et fortiter defensum, postremo arbitrio Andini deditum. Licentia ac libidine grassatur miles; et, quod rapacitas inestum reliquerat, ignis primo, dein foedi imbres, incendio rescincto, absterunt.

L I B. LXIV.

CIDIDLXXVII. **HENRICUS III.** **N**aves Lusitanae spoliatae a Protestantibus ad Olonensis arenarias. Calamea arx servata. Tonaeum ad Carantonum a regis captem. Burdigalensis classis regiae in Garumnae actuario conatus: hinc contraria a Condaco instructa. Alinorum fauces in officio Garumnae: et ejus descriptio. Henricus Sabaudus captus. II. Broagium a Meduano obsidetur; et post infelicem eruptionem tandem

tandem deditum. III. Damvilla sub id a Protestantium partibus discedit, et Montepellum ac Nemausum irrito conatu obsidet. IV. Tandem Bergeraci in Petrocoris pax facta, condito edicto, quod suum vulgo rex vocabat; qui et mox Augustoriti Pædonum, quo venerat, edictum de monetis fecit. V. Obitus Franc. Folii Vigeani, Nic. Lotharingi Valdemontii reginae parentis, Bl. Monlucii, Jo. Morvillerii, Huldrici Viglii Zuichemi jurisconsulti, Didaci Covarruviae jurisconsulti, Antonii Contii jurisconsulti, Petri Danesii, Jo. Gorraci, Remigii Bellaquei, Hannibalis Crucei, Petr. Andr. Matthioli, Petri Nonii, Jo. Barroli, Lud. Andreae Refendii, Adami Bodenheinii. VI. In Belgio Austrius de pace cum Ordinibus transigit; eoque pacificatio Gandensis confirmatur. Secundum haec Antuerpia pulsi Protestantium pastores; et arx Ultrajectina in Batavis, Viana ac Culemburgum, ac postremo Antuerpiana arx Hispanis adempta, et Hispani Belgio jussi excedere. VII. Austrius Belgii gubernator declaratur: ejus ad Ordines postulata; qui ob nimiam Efcovedi familiaritatem, cujus ex interceptis literis consilia patebant, Ordinibus suspensus esse incipit. VIII. Ejusdem de Anglia regno expellenda cum pontifice clam Philippum inita consilia. Clandestinum item cum Guilio foedus. Efcovedus in Hispaniam cum Austrii mandatis profectus Antonii Perezii jussu interficitur. IX. Austrius per Efcovedi absentiam de arce Antuerpiana et aliis urbibus interceptendis cogitat: specie Margaritae Navarrae deducendae Namurcum occupat: factum scripto excusat; cui Ordines respondent. X. Ordinum ad Philippum literae. Antuerpiae, Gandavi, Trajecti, Insulae, Valentianis arces dirutae. Austrius cum Ordinibus de pace agit. XI. Ordines exercitum contra Austriam conscribunt. Breda a praefidiariis tumultuantibus deditur. Arausionensis Erabantiae, Arafchotanus Flandriae gubernator deligitur. XII. Matthias Caesaris frater Belgii praefes designatur; qui noctu Viena Austriacae profectus, non monito fratre, in Belgium venit, et ab Ordinibus excipitur, Austriis hoste declarato. Arafchotanus, exorta Gandavi seditione, custodia arretitur. XIII. Cum Anglia actum; quae, verita ne Belgae ad nostras partes se adjungerent, cum iis foedus icit. Groeningae tumultuatur. XIV. Novae in Hibernia defectiones ab O-connoris et O-moris. XV. Thomae Smithi mors, ingenium, laudes. XVI. Martinus Frobisherus in Indiam per septentrionalis insulas occidentem versus navigationem irritam suscepit. Unicornia in mari.

L I B. LXV.

SALENTINUS Isemburgicus archiepiscopus Colonienfis cedit. El suffatus Gebhardus Truchefins. II. Dantiscani, dum irritae Maximiliani electioni favent, in eorum Polonorum et Stephani regis incurrunt, et citiale sibi bellum excitant. Dantisci sive Gedani origo et jura. Pugna ad lacum Lubissovienfem commissa ad IV. Dantiscanorum caesa. Tandem cum Stephano, Saxonis, Brandeburgici, septemvitorum, et Helli interventu, transierunt. Per haec dissidia crebrae Moscoveum in Livoniam irruptiones. III. Alberto Friderico Borussiae duce ipso nuptiarum die in animi aegritudinem prolapsus, Georg. Fridericus Ansbacensis proximus agnatus curator a Stephano datus, et principatus administrator constituitur. IV. Bruno gallicus morbus. Prodigia et dirae cometes. V. Sebastianus Lusitaniae rex ex occasione Mahametis apud se profugi in Africa bellum adversus Melicum Chentium movet. VI. Portugalliae origo, fines, regum successio, jus in ea pontifici. VII. Juvenis regis apparatus bellici, et a principibus undique petiti delectus. Cruciata a pontifice concessa. Auxilia ab Arausionensi summissa. VIII. Philippus a bello Sebastianum dehortatur. IX. Regis copiae, profectio, in Africam exiensio. X. Melici copiae apparent. XI. Acies utrinque ad pugnam instructae. XII. Melici moribundi ad suos et fratrem oratio. XIII. Moriens vincit, magna Christianorum strage edita. XIV. Sebastianus post obstinatum certamen capus occiditur. XV. Mahametes belli incensor in Mncazemi vado submersus est. XVI. Hametes Melici frater in imperio succedit. Coram eo captivi magno numero sustinentur, et regis cadaver. XVII. Mahameti pellis detracta et per Mauritania circumducta.

XVIII.

CDCLXXVII.
HENRICUS III.

CDCLXXVIII.

TER MIN III. XVIII. Henricus cardinalis patruus jam senex ad regni Portugalliae successorem regno impar vocatur, et inauguratur. XIX. Rege orbo, ambitores multi; Philippus Hispaniae rex, Philibertus Emmanuel Sabaudiae dux, Ranutius Farnesius Alexandri filius, Catharina Bracantina, Antonius Crati prior, Ludovici fratris Henrici filius; his et accedit Catharina Medicæ, nostrorum regum parens. De Henrico cardinali maritandæ ad eludendas petitiones injecta mentio. Philippi de successione actio, et præmaturæ ad Otisiponensis literæ. XX. Ferdinandi infantis Hispaniæ, Wenceslai Austrii Caesaris fratris, Seb. Venerii Venetiæ principis, Lud. Lotharingi cardinalis Guisiani, Christophori Madrucii cardinalis, obitus. Mors Laurentii Surii, Gerardi Falkemburgi, Anr. Mizaldi, Petri Leforti Clavii, Alexandri Piccolomini, Jo. Bapt. Rafarii.

L I B. LXVI.

CICIO LXXVIII. **M**ATTHIAS Bruxellas cum pompa ingressus pacis conditiones firmat. Austrius scripto contradicit. Rodolphus Cæsar fratris factum excusat. II. Pontifex Austrio animos facit; qui pugna ad Gemblacum commissa Ordines profligat. III. Noerkarmius Sellius post semelire ex Hispania redit: et pacificatio Marthiæ eluditur. IV. Amsterodamum in Batavis Arausionensem recipit, et libertatem religionis facit. V. Philippopolis, Heuda, Limburgum in Austrii potestatem veniunt. VI. Andinus se et opes suas Ordinibus per Rapiopotium et Prunacum offert: responsumque, ejus adventum lacrum universo Belgio fore. VII. Cæsaris ad res Belgii componendas delegati. Ordinum ad Cæsaris postulare responsum. VIII. Edictum a Marthia denovo Antuerpiæ promulgatum; quo Gandensis pacificatio confirmabatur. Cathedralium Romæ ferri prohibitum. IX. Comitia Wormatiensia; in quibus Belgæ legati audiuntur, pro iis Philippo Maritimo Santaldegondano verba faciente. Calidi Chrysolitani nomine ad eam orationem responsum. X. Andinus ad limitem cum exercitu venit, et legibus dictis cum Ordinibus pacifcitur, et adversus Austrium bellum gerit. XI. Stuprorum memorabilis ac generosa utrinque vindicta. XII. Fr. Lanovius ab Ordinibus condicatur. Austriaci caeci ac fugati. Aracotum caprum ac directum. Valencianis tumultuatum. XIII. Protestantium libellus supplex pro libertate religionis; edictumque conditum, quo pax religionis in Belgio sancitur. Cum proceres intercederent, et Bruxellas principum sedem numero eximi pererent, aliquandiu tumultuatum. XIV. Elbertus Leoninus Romam ad elevandam invidiam ab Ordinibus mittitur. Austrius Belgio cedere jussus tergiverfatur. XV. Gandavi tumultum excitat Imbifius. Belgium factionibus scinditur. Gandensium immanitas contra iudices ab Albano ordinatos; et ad Marthiæ mandata audax responsum. Jo. Casmiri in Belgium adventus suspiciones Male-contentis auget. Mechlinia Andino oppugneratur; qui, Cameraco firmato, recedit. Rigiaci Atrebatum tumultuatur. XVI. Gandenses ab Arausionensi porrectis Elisabethæ literis ad tempus pacantur. XVII. Male-contenti tandem ab Ordinibus deficiunt. XVIII. Boslivii comitis decessus; et ante eum Joannis Austrii, in castris prope Namureum. Jo. Escovedi in Hispania caedes, et perniciofa consilia. XIX. Alex. Farnesius Austrio sufficitur. XX. Georg. Lalanii Rennebergii in Frisia post ejectionem Billium res gestæ. Groeningensium et Omme-landensium dissidium compositum. XXI. In Dacia ob Ariauinum tumultuatur. XXII. In Anglia duptiarum inter Elisabetham et Andinum negotium calet. Misus interim Thomas Randolphus in Scotiam; cuius interventu Mortonii, Atholii, aliorumque procerum motus compositi sunt. Henricus Sidneius, re in Hibernia bene gesta, in Angliam discedit. Margaritæ Duglassiæ, Henrici viii nepcis, decessus et varia fortuna. XXIII. Apud nos pacificatorum edictum in Allobrogibus et Septimania promulgatur. Rogerii Sanlarii Bellogardii cum Sabauda et Protestantibus occultæ coitiones. XXIV. Bertrandi Simienæ Gordii mors, cui Laur. Maugiro- nus sufficitur. Prada in Diensi diocesi, homo rapax, captus et supplicio addictus. XXV. Neracians collario. Tripartita camera Aginni Niriobrigum undonata, quæ in causis

causis Protestantium jus diceret. XXVI. Andinus ex aula profugit. XXVII. Jac. Levii Cailufii et Caroli Balsici duellum, cum quatuor aliis. Levii luctuosa mors regis. XXVIII. Juvenes e primaria nobilitate in aula regnant. XXIX. Libellus supplex invidiosus ab Ordinibus Burgundiae pro plebis levamento regi portectus. XXX. In Vnascinenli comitatu Mincrbia occupatur. Nemaufensis traclanus Carpenrotasli, Armeniaci mandatu et pontificii praefidis auctoritate, a provinciae Ordinibus firmatur. XXXI. Jac. Gobio Marignonus equitum tribunus creatur. XXXII. Phil. Huraltus fit procancellarius.

L I B. LXVII.

AMURATHES Selimi filius bellum Persis infert. Persici imperii a temporibus Alexandri Mammatae filii repetita memoria, successio. II. Superstitionis Mahometanae in duas sectas divisio. III. Persici imperii quod nunc est fines, et satrapiae LXX, cum Tecmasfes decessit: nobilitas in eo potens: ingenium, mores, disciplina, opes. IV. Tecmasfis liberi. Ismail, a patre Mahamei Hodabendae praefatus, regnum a patricidio fratrum auspiciatur, et sacra Turcica amplecti se, abjecta majorem religionem, proficitur, ac tandem conjuratione procerum, non inficia fectore Peria Cocona, anno superiore opprimitur. V. Eo mortuo, res omnis ad Hodabendam pervenit, Hamecis patrem. Periae caedes. Defectio procerum. Curdi Chaldaei in Mesopotamia, ut Vaivodae in Dacia. VI. Consultationes in Porta de bello inferendo. VII. Amurathes epilepticus. Mustaphas bello Cyprio clarus deligitur summus dux. VIII. Hodabendae de pace ad Amurathem legatio. Tatari utrinque auxiliares evocati. IX. Ad Cheldrenseis montes confecta pugna aequali utrinque damno. Mustaphas ad ostentationem propugnaculum ex hostium recifis capitibus erigit horribili spectaculo. X. Manucciar Georgianus citatus in castra Turcica venit. Georgianorum regio intra Taurum et montana illius imperii exacte descripta. Eorum principes et religio. XI. Simo Georgianus captus, et regno spoliatus. XII. Atropatenae descriptio. Taurisium sive Ecbarana. XIII. Testifium veteris tendunt Turci, grassante in castris pestilencia. Testifium a Mustapha manitur. XIV. Turci caesi, ac mox Persae. XV. Canaco trajecto, Atropatena a Turcis infesta. Sahamal, Alexander Leventes, Dedefmitis regina vidua se Turcis subijciunt. XVI. Reflexo itinere Mustaphas Erzurum redit. XVII. Genuenses in Tataria. Casana bibliotheca. Tamerlanis ortus. Tatarorum regiones, hordae, prima initia, riuus, mores, et civilis administratio. XVIII. Eorum in castra Turcica adventus. XIX. Emir Hamecis Hodabendae grandior natu filius cum exercitu missus rem vi recipit, Tatarorum castra profigat, Sumachiam capit ac delet. Abdichaiti in aula Persica exedes. XX. Osmanis in Sahamalem patricidium. LXXCIX Tureorum ea expeditione absumpta. XXI. Amurathis de bello Persico persequendo consultatio. XXII. Manucciar et Simo Georgiani a Christiana fide deficiunt. XXIII. Hodabendae apparatus. Emangul Atropatenae praefici summam rerum praeficitur. XXIV. Mustaphae summissa auxilia, qui duodecimis castris Carsam venit et munit. XXV. Hassan Testifio succurrere iussus magnis difficultatibus consistatur. Aliculis dux viae, spe libertatis frustratus, Constantinopolim amandatur. XXVI. Ad Portam Mustaphas in odium a Sinane adductus, qui et ei successor designatur. Misfos ad se comprehendendum eludit Mustaphas.

CDLXXVIII.

HENRICUS III.

CDLXXIX.

L I B. LXVIII.

APUD nos, aula in luxum effusa, rex novis rebus studet. Ordo Sancti Spiritus, abfolito conchyliario a Ludovico xxi instituto. II. Edictum post comitia Bloefensia in senatu promulgatum. III. Collatio Neraciana in acta curiae refertur. IV. Inter Turenium et Duracium atrox simulitas. V. Jo. Monlucii Valentiae episcopi decessus, et elogium. VI. Regina Tolosana senatum monet, ut de severitate contra Protestantis aliquid remittat: inde in Allobroges transit, et frustra

CDLXXIX.

HENRICUS III.

TOM. VI.

7 B

cum

EPITOMARUM SERIES.

cum Belliogardio et Damvilla agit. VII. Fr. Momorantii obitus, ingenium, virtutes. VIII. Navarii ad Mazeram in Fuxensi comitatu conveniunt. IX. Buslij caedes a Monforello patrata. X. Juridici Augustinici dies. XI. Condaeus Farum ad Esiam occupat. XII. Conveniunt sacri ordinis Meloduni. XIII. Tumultus Lutetiae ob negatas a sacro ordine pensiones et decimarum praestationem, renovatum in decennium contractu, compositus. XIV. Genavae patrociniū a rege in renovatione foederis Helvetici susceptum. XV. Jo. Aumanntius tribunus equitum creatus. XVI. Joannes Casimirus in Britanniam transit. Post Carpam vi expugnatam Germani ad Endoviam caesi, et minus honesta pace cum Farnesio transiunt. Casimiri cum Ordinibus dissidium, et e Belgio in Germaniam discessus. XVII. Farnesius, Antuerpia tentata, ad Grobendincam G. Scherti areem vim facit, et pulsatam deditione capit. XVIII. Unio et pax religionis Ultrajecti, Arausionense auctore, sancitur. Silva-ducis uniōi refragatur, ut et Gallinbelgae. XIX. Tornacum et Cameracum in potestate Ordinum manent, Silva-ducis nutante. XX. Antuerpiae plebs non supplicationem publicam tumultuatur: item Mechliniae. XXI. Ecmontanus in irro conatu Bruxellas tentat. XXII. Brugi res turbant. XXIII. Traiecti ad Mosiam obsidioni insunt Farnesius, ac tandem urbem caput ac diripit. XXIV. Coloniae inditum de pace tractatus. Afta utrinque publicata. Plerique procerum ab Ordinibus deficiunt. XXV. Gandenses solemnia infaniunt. Mechlinia ab Ordinibus dedit: et Willebroca eodem tempore ab iis recipitur. Briela frustra tentata. Meningae ab Ordinibus receptae. Curtracum ab Alenio frustra tentatum. Warvea a Fr. Lanovio expugnata. XXVI. In Frisia res gestae. Groeningsibus uniōi Ultrajectinae subscribere recusantibus bellum indictum, qui postremo eam acceperunt. XXVII. Ob militarem disciplinam in Transilvania motus. XXVIII. Ordines, initio Colonienfis conventus exitu, de patrociniō alicuius principis praepotentis implorando cogitant. XXIX. In Hanſaticis foederis renovationem Vandalicae civitatis formulam cum Edvardo IV initam urgent. Hamburgenses post sexennii dissidium cum Dano transiunt. XXX. Andinus ad Elisabetham venit exiguū comitata. Perſcriptae matrimonii conditiones. XXXI. Anglia ob id religionis causa turbat. In Scotia et Amati Stuarti Albini adventu res turbant. XXXII. Novi motus in Hibernia excitati a Fitzmorizio. Hiberniae descriptio, status ab anno MDCLXXII. Fitzmorizii in rixa miserabilis mors. Malbei cum Desmoniae comite gesta. Gul. Drurii morte res reginae conturbatae et foederati animos resumunt. Gul. Pelhamus, accepto armum imperio, contra Desmoniam ducit. Hispani ad Strangialium caesi. XXXIII. Nic. Baconi magni in Anglia sigilli custodia, Stanislaus Hosii cardinalis, Jo. Hartungi, Erasmi Oswaldi, Joannis Stadii, Ludovici Regii, Jo. Bape. Hadriani decessus.

LIB. LXIX.

CDCLXXIX.
HENRICUS III.

STEPHANUS Poloniae rex iniuriis a Mosco acceptas ulturus ad bellum se parat. Magni Holſati in Livonia motus. II. Moſci ad Poloniam superbiae et vanitatis plena epistola. Miſſa Romam ad frangendam Moſci potentiam legatio. Joannes Podokous cum Naſſoviis in Poloniam excurret et capitur. III. In comitis Warſaviensis decretum contra Moscos bellum. IV. Inde Stephanus Leopoldum venit, adducto secum Zauiſio Turco; et, ut Amnratem placatum haberet, Podokous capivum coram Zauiſio capite pleſti iubet. Moſcis denovo in Livoniam irruentibus, Magnus Holſatus impar ſe Stephano ſubiſcit. Petrus Wallachiae principatu ut indignus exiit. V. Ad Wendam Moſci caſi. VI. Rebus in regno ordinatis, Stephanus summum armorum dncem Nic. Micetrium Podoliae Palatinum dicit: et bellum Moſco denunciat, additis cauſis. Tataſi regi operam ſuam ex foedere pollicentur. Gotardus Keilerus in fidem accipitur. VII. Suiſi de Mosco invadendo deliberatur, principio a Polotia factū. Ejus ditio, ſicus, et obſidio, et tandem ſecuta deditio. Crudelitaris inaudita veſtigia. Bibliotheca Polotiana. Eccleſiae Romanae religio reſtituta, et templi cura ſodalitio ſclutico

itico attributa. VIII. Mieleii et Bekeſii acemulationes. Socola et Suſa a Poloniſ captae. IX. In comitiis Warſavienſibus belli ſuſcepti invidia Stephaus laceratur. Jo. Samoſcii pro rege oratio; et regis apologia. Niſcerda a Poloois recepta. X. In Luſitaniam rex novus comitia celebrat. Gubernatores creati. Plebs Philippo iofeſta. De matrimonio apud pontificem intercedit Philippus. XI. In ſuccellione competitor. Henrici cardinalis averſus ab Antonio Crati Priore animus. Reginae regum noſtrorum parentis juſ amplius diſcuſſum. An Portuſgaliae regnum in electionem cadat. XII. Enrici Jeſuitae, qui ei a ſacris conſellionibus erat, ſuaſu inductus Henricus ad Philippi partes propendet. XIII. Odio Caſtellenſium occultus Luſitanorum erga Antonium favor. Peſtilentia Oſiliſponae graſſatur. XIV. Impar adminiſtrationi publicae Henrici animus, ac tandem obitus: ſtatimque apertae ante VIII menſis teſtamenti conditi tabulae, quibus ſucceſſorem in ambiguo relinquitur. Antonius ab Henrico pulſus in Luſitaniam redit. XV. Philippus bellum parat, dum interim Jeſuitae et Franciſcani in diſcutienda miſeri regni ſucceſſione ludicris diſceſſationibus Compluti et Salmanticae fatigantur.

CICDLXXX.

L I B. LXX.

LEGATI Luſitani ad Philippum belli neceſſitatem deprecantes. Comitia turbulenta et irrita. II. Philiberti Emmanuclis Sabaudi obitus; ejus laudes, ingenuum, extrema vita mores. III. Baretus ad Carolum filium ab Ordinibus regni miſſus fruſtra ſuit. Pontificis et imperatoris advocatio fruſtra impioratur. IV. Tumultuarie ad bellum ſe parant Luſitani. Gubernatores Antonium nolunt admittere. V. Ad Julium praedidium ſpecie muotionis conſecrandae rex per tumultum renunciat; et e veſtigio Oſiliſponae inauguratur. VI. Albanus, belli dux a Philippo dictus, in Luſitaniam deſcendit. Loca in limite capta, et pretioſa Bracantini ducis ſupellex direpta. VII. Bracantius cum Philippo tranſigit. Ceto- brigae Antoonius magna pompa receptus. VIII. Cetobriga mox ab Albano capta, ſacritia illa viſitric in luſum verſa. IX. Pontifex per legatum in Hiſpaniam miſſum partes ſuas interponere vult; et a Philippo eluditur. X. Albani res geſtae; qui ſucceſſum origins Oſiliſponam ipſam capit, ſuburbio per triduum direpto. Antonius io pugna vulneratus Julium praedidium cooceleſtit; virque admiſſus et ſtatim dimiſſus eſt. XI. Io Albanum poſt tantam victoriam invidioſe ab acemulis ſactata. XII. Philippi, qui in proximo erat, periculofus morbus; quem Annae uxoris ſtatim obitus ſecutus eſt. XIII. Antonius Portum venit; et regie adhuc in eo ſe gerit. Sanctius Avila contra eum miſſus. Regno excidit, et fugam parat. XIV. Philippus, recuperata valetudine, Elvam veoit. Pretium in Antonii caput edicto conſtitutum. Bracantino magiſtri equitum dignitas cooſſirmanet. XV. Ad Ludovicum Aſaidem Indiarum proregem ſcribit Philippus. Azorae ab eo aliocae, et Antonio addictae. XVI. Militis licentioſe diſcitantis laſcivia compreſſa. Exculationes belli ducum. XVII. Ex proſperis Philippi in Luſtania ſucceſſibus capta a pontificis ocaſio belli in Aogham transferendi. Stucleio marchione, quem Sebaſtianus ſecum duxerat, in pugna Africana deſiderato, Sanjoſephus exercitus curator in exercitu, qui ſupercerat, principatum ſibi ſumpſerat. Sub id in Hiberniam ad oſium Shanoni deſcendit; cui Deſimonius et fratres ſe adiungunt. Contra eos Peihamus cum Ormondio docit. In Momonta ſucceſſus. Arturus Greius in inſulam prorex a regina miſſus. Ejus vario eventu ſucceſſus. Ormondus contra Sanjoſephum miſſus. Munitorio, a Fitzmorlino inchoata et a Sanjoſepho ad deſenſioocem perducta, poſt primam verberatioocem Greti arbitrio ſumma ingoavia dedieat. In deditiois ſevere actum. Multa et ſevere in aliis inſulae provinciis a prorege geſta. XVIII. In Scotia factio Anglicana labefactatur, Levinio, cui rex puer ſavebat, cum Jacobo Stuarto Ochiltirio recoociliato. Ad eum accuſandum miſſus ab Eliſabetha Robertus Bovius, nec auditus eſt. Mortonius ab Ochiltirio accuſatus in carcerem conſicitur. XIX. Henrici Arondellii comitis decellus: ejus gens antiquiſſima et mores ac forma. Inſolitus

CICDLXXX.

HENRICUS III.

in Anglia diversis locis terrae tremor. Edictum de revocandis pueris, qui extra infulam in diversis orbis partibus per Jesuitarum scholas literis operam navabant.

L I B. LXXI.

CICLOXXX.

HENRICUS III.

FR. DRAXI felix, toto orbe circumnavigato, post triennium in patriam rediit. II. In Belgio de Andino io principem akificendo deliberatur; eoque de re Arausionensis scriptum ad Ordines. III. Secundum haec de obedientia Philippo renuncianda actum. IV. In Frisia et Sicambria res turbant. Curtracum astu a regis interceptum. Diversa parte Niniva cum Emondano comite a Fr. Lanovio capta. V. Mechlinia ab Anglis capta et direpta. VI. Lanovius, ad Engelmonsterum positus castris, dum ad Insulam intercipiendam excurrit, in seditu, Risborgio incumbente, pugnat acriter ac tandem capitur. Diebta, Sichemum et Aalchotum in Ordinum potestatem veniunt. VII. Bruxellae et Gandavum frustra a regis tentantur. VIII. Nivella recepta. Ad Buchanum infelix conatus, capto Sello. IX. Sellii in carceris taedio morientis de Hispania querimonia. Buchanum tandem vi aperta oppugnatum, et a Villerio deditum. X. Andinus tandem in principem, annitente Arausionensi, ab Ordinibus deligitur. Cui in eam rem nummi. XI. Mathias de discessu cogitans scriptum publicat, quo Aultriacae familiae in consiliis capiendis rationem haberi petit. XII. Gul. Hornius Helaeus, dum partes regias reliquis Ordinibus sequitur, ex suspitione captus est, ac Quaeinotae secuti percutitur. XIII. Rennebergius Frisiae praefectus a Cornelia sorore ad defectionem sollicitatur. Arausionensis, ut occasionem deficiendi Rennebergio eriperet, arces per Frisiam demolitur. XIV. Tandem Groeninga Rennebergii defectione in regionum manus venit, mox a Jo. Cornupto sed irritato conatu obfessa. Rheno ab Ordinibus clauso, Hohenloj per Frisiam et Rennebergii contrariae expeditiones. XV. Ad Herdenbergam adversum ab Hohenloo proelium contra Mart. Schenkium commissum. XVI. Stenivica, quam Protestantes tecebaor, obfessa, tandem crebris eruptionibus fugati hostes discedunt. XVII. Hattuma capta, et e vestigio recepta. XVIII. In Lusitania Antonius a Philippo denuo proscriptus: item Arausionensis, qui edita apologia, in qua plerisque nimius visus est, innocentiam suam tueretur. XIX. Anabaptistarum sectae cunabula et dogmata. Jo. Willelmi inter eos regis vita ac dignus vita exitus. XX. Gerardi Grosbeckii Leodiceensis episcopi, Jo. Morooi cardinalis, Hieronymi Wolfii, Emmanuelis Tremellii, Hier. Suzirae, Alvari Gomecii, Hier. Ofoeli, decessus. XXI. Ferdinandus Ferdinandi Caechis filius post Philippinae Velferae obitum Annam Catharinam Gulielmi Mantuae ducis et Helionorae sororis filiam in uxorem ducit.

L I B. LXXII.

CICLOXXX.

HENRICUS III.

APUD nos irrita collationis Neracianae executione, ad bellum se parant Protestantes. II. Divona Cadurcorum a Navarro ex insidiis et vi capta. III. Minuturum in Gabalis interceptum, et crudeliter direptum. IV. Condaeus, peragrata Germania, in Septimaniam venit: et iussu ejus Mersula in Cebennis Spasiacum, Celsacum, Beduam capit. Alia a Protestantibus loca capta; oec non in Novempopulonia: quae pace inter Andinum et Navarrum facta restituta sunt. V. Diguerii in Allobrogibus expeditio, et rusticorum motus: contra cum Medunius cum exercitu missus. Mura obfessa ac tandem dedita. VI. Medunius post captam Muram venit Gratianopolim, et comitate ac moderatione rem cum Protestantibus gerit. VII. Bironi eodem tempore in Aquitaniam cum exercitu missi expeditio, et rusticorum motus. Neracum restitutum. Mons-Marsani in Novempopulonia a Polana vi expugnatum. Birono ex casu crus fractum; et, dissidens bellis ducibus, summa praefectura Carolo filio quindecenni attributa. VIII. Regula ad Garumnam a Dussaco in regis manus tradita. IX. Rex ad Condaeam scribit, et

Farum

Faram ab eo interceptam reposcit. Edictum in Protestantium gratiam factum, ne tam Fara repocipi quam religionis causa agi putaretur. X. Fara a Jac. Gobione Matignono obfella; quae tandem deditur. XI. Andinus in Perrocioris excutrit, persuasitque regi, pacem domi haberi non posse, nisi bellum foras educatur, quod in Belgium transferri commodè possit. XII. Flexiae conventum, et edictum paels denuo conditum. XIII. Pestis Laretiae grassatur. Franciscanorum coenobium incendio fortuito absumitur. Pestem praecessit novus morbus, olim Coqueluca et tunc didus: ejus natura et remedia. XIV. Rixa ingens inter Monpensenum et Nivernium. XV. Bellum inchoatum adversus Moscos persequitur Stephanus. Cui de successibus gratulatur pontifex. Vilna progressus rex ad Lepelam et Ulam castella de belli gerendi ratione consultat. Tatarorum dux Ulanecius a Samosio captus. XVI. Luki obfessi; ac tandem, iucendo per urbem accensò et aere expugnata, ad interneconem truculatis praesidiariis, arx munita. Mosci a Polonis ad Toropieczam transmissio flumine incumbitibus profligantur. Nevla expugnatur. Litvae Mosci ferac et verbosae. Jersiscia capta; et Savolocia tandem post oppugnationem dedita. XVII. In duenda uxore Moscorum principum ritus. XVIII. Civitas Rigensis civiliter cum rege transigit, et in fidem accipitur. XIX. Warsaviae comitia peraguntur. Philo Kimita, Lukis cum praesidio relictus, Chelmann intercepti. XX. Turcica legatio ad Polonum. Tatarsi ad bellum Stephano fidem obligant.

L I B. LXXIII.

IN oriente Mustaphas ex Perside revocatur. Ei Sinan aemulus sufficitur. II. Abbas Mirisfi io Persia patris imperia derectat. III. Hodabeodae ad Portam de pace legatio a Masude obira. IV. Hodabendae apparatus. V. Sinan Erzizmo Casam venit. Mechemetis, tot annorum ac principum supremi visci, caedes. Mustaphae ingenium ac decessus. VI. Testisium a Sinane descensum. Levantis Georgiani ad eum legatio. VII. Sinan Trisalam eum excreitu venit; et inde in Childerensis campos descendit. Interimque de pace per Haidarem a Persa missum agit; et ad Portam evocari perit, eoque mox pergit. VIII. Uluzalis Tunem, diffugientibus Mauris, novo praesidio firmat. IX. Stephanus contra Moscum profecturus, per Samosium pedileem, cujus penuria laborabat, ex Polois ferbit. Christophori fratris Stephani decessus. Tractatus de pace inter Polouum et Moscum irritus. X. Moscus, missis ad Caesarem et pontificem legatis, auxilia contra Turcos desert, dum bellum Polonicum tantisper his veteratoris artibus se retardaturum putat. Stephani acerbae ad Moscum missae literae. Samosius supremas exercituum dux dicitur. XI. Suecus, distracto bello Mosco rege, res in Livonia gerit. XII. Othrovina in insula sita post editam murorum stragem deditur. XIII. Plefcoviae situs, origo: ad eam olim res a Polonis gestae. Tatarorum Praecapiensium sub Mahomete status. Plefcoviae obsidio. XIV. Pontii Gardiae nostratis in Livonia successus. XV. Possivinus in Moskoviam a pontifice antea missus inde ad Stephanum de pace acturus venit. Dissidia in castris regis exorta. Pezzurae monasterium in proximo captum. XVI. Stephanus a castris ad comitia discedit. Legati de pace a Mosco veniunt. De Mosci principis morte cognitum. XVII. Ad exitum anni intentum frigus; et ejus mira effecta. XVIII. Collatio Tubingensium pastorum cum Hieremia patriarcha Constantinopolitano. XIX. In Lusitania rex Philippus Tomaram venit, et ritu solemnè jururandum dicit. XX. Comitia deca celebrata. De Conimbriensi academia abolenda cogitatum. Pontificis legati ad Philippum de successu gratulari adventus. XXI. Anrocius, qui adhuc in Lusitania latebat, frustra vestigatus, tandem in Angliam appellit. XXII. Philippi Oslipponae ingressus. XXIII. Tertia insula ab Antonii partibus stat. XXIV. Ex Anglia in Galliam Anronius profugit. XXV. Soli in Tertia insula Jesulae Philippo favent. XXVI. Philippi cum rege expositatio. XXVII. Tagi navigatio Toleram usque a Jo. Bapt. Antonello perducta.

CID LXXX.
HENRICUS III.

CID LXXXI.

L I B. LXXIV.

CICDLXXXI.

HENRICUS III.

IN Belgio atque adeo Frisia Stenvica obfessa et fortiter defensa. II. Amsterodamum Arausionensis venit, et inde in Frisiam transit. Staverac ari a Sonoio destructa et urbs munita. III. Rennebergius ex plurius moritur: Fr. Verdugus ei succedens. Adversus eum missus Norrlus Anglorum tribunus. IV. Novi Bruxellis motus. De Vlissinga intercepta captum ab Al. Farnesio consilium. V. Breda a regis astu intercepta. Eindovia astu itidem capta, et statim amissa. In Flandria turbas. Andini de sua in Belgium professione scriptum. VI. Jus in Brabantiae principatu, quod sibi ex uxoris dote competebar, publico scripto Nivernius Andino id cedere paratus. VII. Andini copiae cum quibus triumphali pompa Cameracum ingreditur. Arensum, Stusa, Castrum Cameracense in manus ejus veniunt. VIII. Inde in Britanniam ad Elisabetham se conferunt. IX. Ordinum egerario fidei ab obedientia Philippi Hagae Comitibus facta et publicata. X. Matthiae e Belgio discessus. XI. Tornacum a Farnesio tandem deditione captum. XII. Arausionensis de prava in Flandria publica administratione apologeticum scriptum. Bergae ad Somam irritu conatu ab Altapennio tentatae. Aquilgranensium ob religionem tumultus. Jacobo Eliseni Trevirensi praefuli septemviro Jo. Schomburgius succeditur. XIII. Apud nos Flexianum de pace editum vti Kal. Feb. in senatu recitatur. Aula in deliciis marescit. XIV. Legatio perhonorifica in Angliam de Andini matrimonio a rege decreta. Dotulium tabularum conditiones. XV. Postea Andinus ad eam venit, pacta rata habuit, datis utrinque annulis nec secutis nuptiis. Contra matrimonium et pro matrimonio discussae rationes, et virulentus super ea re libellus a Puritanis disseminatus: contra eum ab Elisabetha propositum severum edictum, et de libelli auctoribus deprehensis supplicium sumptum. XVI. Per emissarios Elisabetha, Durocorrores Remorum et Romae, conjurationes et eorum auctores ac confcios rimatur. Everardus Hanfius capite luit. Edmundus Campianus et sodalitis Jesuitico sacerdos supplicium tulit. Alii capite plexi. Edicta Anglicana contra Jesuitici sodalitati sacerdotes. Ratio, ordo, et arcanum conjurationum. Contra ea scriptum a Gul. Alano publicatum. XVII. Randolphus in Scotiam missus, cum nihil proficeret, Anglicanae factionis additos etiam ad arma capienda incitat. Re detecta Randolphus aufugit, et Mortonius ad mortem damnatur. XVIII. Civitatum Hanseaticarum negotium Andini interventu retractatur. XIX. Rex apud nos Jousae nuptias celebrat invidiosus sumptibus, paris Franciae dignitatis prius ornati. Eadem dignitate Valeta ornatur. Jacobus Gobio Marignonis equitum tribunus in Aquitaniam cum primaria vicarii secundum Navarrum auctoritate mittitur. Missa et paulo post deceptorum et senatu Parisiensi decuria. Radesianus res in Saluciano principatu post Rogerii Bellogardii mortem turbatas componit. XX. Secretus adversus Argentinam conventus detectus et elusus. XXI. Hispana contra Joannem Episcopum Casierium Melitensis militiae principem subornato Romegassio nostrate conjuratio. Missus ad motus componendos a rege Aemarus Castus. Uterque, et militiae princeps et Romegassius, a pontifice citati Romam veniunt. Utriusque mors. Hugo Lupus Verdala in Casierii locum succedens. XXII. Jacobi Billii Prunaci, Gul. Postelli, Huberti Langueti, Andreae Papil, Petri Cizeonii, Jo. Bapt. Camosii, Huberti Folietae, Lucae Pacti, Joannis Richardi J. C. Francisci Porti Cretensis, Franc. Venerii patritii Veneti decessus.

L I B. LXXV.

CICDLXXXII.

HENRICUS III.

ARTURI Coscia E. T. obitus. Medaunus exercitum praepositus ad belli reliquias in Allobrogibus profligandas. Edictum in Protestantium gratiam denovo confirmatum. II. Ordinis sacri a conventu delegati ad regem veniunt, et

et luculenta Reginaldi archiepiscopi Bituricensis oratio, qua Tridentini concilii promulgationem urget, de qua rex se excusat. De electionibus item altercatum, non sine mutua offensione: de cetero benigno cum responso delegatos dimittit. Edicta gravia in senatu, curia vespigalium, publicata. III. Expeditio in Asiotas a Philippo et Antonio suscepta. Insularum situs, numerus, descriptio. IV. Ad Tertiam, amoto Figaredo, Emmanuel Silva Turis-vididis comes magno errore ab Antonio missus. Ejus cum Landerco nocturne dissidia. V. Philippi elassis, et nostra duce Philippo Strozio, configunt. Stroziius fortiter pugnando vincitur, et semi-mortuus in manus hostium venit. VI. Santesuevi in captivos et dedititios saevitia. Galli, tremente Hispano milite, in S. Michaelis insula occ circiter supplicio adfecti. VII. Indicae classis ad Santacrucium advenus et salutaris. VIII. Antonius et Tertius in Galliam profugit. IX. Didaci principis Hispaniarum, Albani, et Sancti Avilae, decessus. X. In Lusitanos sacerdotes, seu monachos, excreta a Philippicis saevitia. Exequiae regis Sebastiani peraguntur. XI. Andini et Britannia in Belgium adventus; Annuerpae sollemnis inauguratio: de supplendo acrio consultatio. XII. In Flandria regii eadi; in Atrebatibus Lentium interceptum. Farnesius, capto superiore anno Tornaco, occasionem capit militis externi conferendi. XIII. Infidiosus contra Arausionensem conatus. Ejus ratio et executio. Joannes Jauregulus parrator captus, et cum aliis confectis supplicio adfectus. Arausionensis ex vulnere convalescit, et Carola Borbonia uxor ex pavore et vigiliis moritur. XIV. Aldenarda a Farnesio capta. Alostium a Gallis interceptum; isque casus, arec Gaesbekana a regis itidem intercepta, pensatus. Dunkerka irrito conatu tentata. XV. Lira alia a Sempio Scoto prodente capta. S. Bernardi coenobium amplissimum, ob viciniam Lirae captae, demolitum Antuerpiani. XVI. Nicolai Salsedae conjuratio. Confessiones quibus multos involvebat, et supplicium. XVII. Christophori Thuani praefidis primarii mors: ei successus Achilles Harlaeus, tanto magistratu dignissimus successor.

L I B. LXXVI.

ANDINUS Brugis mustro senatu Gandavum tendit. Pugna apud Gandavum. II. Gaesbeke arx expugnata. III. Auxilia Farnesio summissa. Auxiliares item copiae Andino summissae. IV. Turci legati pro commercii libertate ad Andinum Antuerpiae auditi. V. Schenkus in Frisia capitur, et, cum a regis negligetur, ad Andinum transit. VI. Lochemum frustra a Verdugo tentatum, qui Strevicam tandem alio intercepti. VII. Regis profunda securitas; et sancti foederis, quod extinctum putabat, per eam renovata factio. VIII. Concionatores ex ambone seditiose detonant; et plebs accensae in Guilianos occultus favor. IX. Calendarii emendatio ex Antonii Lili sententia. Erroris altius repetitae et discussae rationes. Ejus publicationem urgente Caesare in comitiis Augustanis Saxo septemviri intercedit, tenuisque ne in Germania ab Augustanae confessionis principibus ac civitatibus reciperetur. In senatu Parisiensi promulgatur; et in Belgio, Andino annitente. Synodus provincialis Burdigalae celebrata. Foedus cum Helvetiis renovatum. X. Foetus lapidei in utero Columbae Chatriae Agendici Senonum, cum corpus secaretur, historia amplius discussa. XI. Obitus Jac. Pelletarii, Laurentii Joberti, Georgii Buchanan. XII. Belli Colonienfis et initia. Coloniae urbis antiquitas et origines sub Christiano imperio. Gebbardus, qui Ikenburgico successerat in archiepiscopali et septemvirali dignitate, ducta uxore, septemviratum retinere tentat. Coloniae convenire Protestantibus interdictum. Gebbardi ad comitia Augustana legatio, et Coloniae cum armatis ingressus. Pontificis monitoriae ad Gebbardum literae. Protestantes Gebbarum praefidis sunt. Ejus dictum, quo de confessione in religione sua et libertate protestatur, nulla matrimonii mentione facta. Hovenium comitum familia hoc anno extincta. XIII. In Russia Plescoriae superioris anni obsidio continuat; tandemque, intervenia pontificis, pax inter Polonos et Moscos coit, et Livonia penes Polonos remanet.

CDC LXXXII.
HENRICUS III.

TOM. IV.

manet. XIV. Inde inter Polonium et Suecum de Livonia oritur controversia. XV. Tatarorum ad Stephanum, dum Rigae esset, legatio. Jancola Walachiae deserta principatu spoliatus, et Leopoli, Stephani iussu, supplicio addictus. XVI. Polonica comitia, et in eis proposita a Samoscio, ze decreta. Rigenis archiepiscopatus aboleretur. Tatarorum Precoplenium motus. XVII. Res Borussiae ordinantur. XVIII. In Pannonia majoris motus metus.

L I B. LXXVII.

CICLOLXXXII.

HENRICUS III.

MECHEMETIS theatralis circumcisio, et in ea edita multorum dierum Constantinopoli spectacula. II. Cladis in Media Atroparena acceptae nuncio allato, legatus Periscus indignum in modum Amurathis iussu habetur. Mahameres purpuratus ad supplicium Tessifio ferendas missus magno damno accepto tandem Tessifium venit, et praesidiarios tumultuantis placat; et recta Carsiam, nullo damno accepto, venit. III. Consultatum, ut damni accepti invidiam apud Portam elevarer, de Mustapha Georgiano, ejus prodicione id factum dicebatur, morte addicendo; quod cum ille praesensisset, praesenti virtute periculum discessit, interfectis qui ad se interficiendum destinati erant. IV. Sinan in vanitate sua ac superbia perseverans a supremi purpurati dignitate cecidit. Huic in dignitate Siancis successit. V. Hodabenda, Merize Salma incentore, contra Abam Merize alterum filium, ad imperia sua contumaciter respondentem, ducit; et cum ad Erim venisset, subeunte post iram poenitentia, eum supplicis filio reconciliatur, et expeditionis auctorem Salmam interfici jubet. VI. Ferhates in expeditione Persica successus, qui anno sequenti Erzurum cum exercitu venit: inde ad Reivanam Armeniae oppidum castra ponit. VII. Manucciar Mustafas Turcis ex occasione deficit. Per Hassanem purpuratum subsidia Tessifio illata. Osmanis in Atropatia gesta. VIII. Fames Romae. Seditio Romae ob caedem Raimundi Ursini et Syllae Sabelli a latrunculatoribus patratam. Ludovicus Ursinus Raimundi frater Vincentium Vitellium interfecit, et Roma excedens exulibus per Latium se ducent praebet; ac tandem in Venetam ditionem concedit. IX. Apud nos regis in otio sedentis de Belgico bello et fratris fortuna ac successibus consilia. X. De quibus monitus Andinus exitiale et dedecoratum de Belgio per insidias subiugando cum suis consilium capit. XI. Antuerpia infeliciter tentata. Idem aliis locis pari infelicitate ac dedecore tentatum. Antuerpiani, revicta foeda cum Gallorum clade injuria, apologetico se scripto purgant. XII. Male-contentorum ex ea occasione ad Ordines literae, et mox Parmensis. Gandenses turbant. XIII. Ad Andinam Pontius Mirambellus a rege fratre missus; et post eum Pomponius Bellevreus. XIV. Arausionensis in hoc casu moderatio, et de reconciliandis cum Andino Ordinibus scripto propositum consilium. XV. Andini postulata, et ad ea conditiones ab Ordinibus dictae. XVI. Eindovia interim per illud dissidium a Car. Mansfieldio capta, et Dicta dedita. Westerloia item amissa. XVII. Andinus, spreis conditionibus, in Galliam discedit. Arausionensis insidias ab Hispanis petitus. XVIII. Dunkerka, et mox Neoportus, in Parmensis potestatem venit. XIX. Arausionensis in Zelandiam fecedit.

L I B. LXXVIII.

CICLOLXXXIII.

HENRICUS III.

NOVAK insulae in India Occidentali lustratae. II. Apud nos rex in otio sedens delegatos ad provincias mittit, qui de populorum querelis ad eos descerent. Fiscalia edita, rege praesente, in senatu promulgata. Flagellantium se Luretia ordines, et de iis statuta concessa. III. Jousae in Italiam profectio, et cum pontifice colloquium. Lud. Demontjosi elogium. IV. Conventus ad Germaniam, in quibus S. Romani Rotomagensis secretum et privilegium agitatur. V. Remensis synodus celebrata; item eodem tempore Caesarodunen-

sis, five Turonensis. VI. Alegril et Vitelliani duellum. Anna Alegría Vido Lavallio comiti nubet. VII. Antoniae Borboniae Guisianorum parentis, R. Buragi cancellarii cardinalis, Joannis Maldonati, Huberti Goltzii, Thomae Erarli decessus. VIII. Suppetiae Gallis ad Tertiam raudendam relicta a rege Josuae infligata mīdāe, duce Acnaro Callo. IX. Philippus, adultis in Philippi filii verba sacramento Lusitanis, et Alberro Austriaco cardinali protege impolito, Madritum revertitur. X. Santacrucius ad Alforas cum clausis mīdīs, S. Michaelis insulam appellit. Emmanuelis Silvae, qui Tertiam tenebat, falsus, et peae se auxiliatium contemprus. Plagam tacbarat Calus; a qua decessus Guadalupe se recipit. Fagina a Petro Toletano vi capta; et Pica, Sangeorgiana, Corvina, et Gratiola, in fidem acceptae. Tandem Tertiani, omni ope destituti, huc illuc diffugiant. Calus cum Santacrucio transigit, et navigiis commodatis in Galliam cum ceteris reliquis transportatur. Salva tandem a Maura ferva proditi miscredibile supplicium. De religiosis et sacerdotibus in Lusitania occisis gratia a pontifice facta. Santacrucius triumphabundus in Hispaniam revertitur. XI. In Belgio comitia de Andino confirmando. Quidam in Jo. Calimirus inclinant. Discordantibus Belgis concordēs Hispani rein gerunt. Zulfania a Jo. Bapt. Taxi intercepta. Bergensis comes ad Philippum transit. XII. Flandria Gandensium occasione turbat. Belgae senfim ad Hispanos inclinant. XIII. Bello Colonienfi inchoato, Bipontinus legatos ad urbis consules mittit. Clivensis dux, et in collegio Fridericus Saxo Lauemburgicus, Gebbardus advenitur. Brementis archiepiscopus ex eadem familia patrocinatur. Conventus provincialis contra Gebbardum. XIV. Gebbardus nuptias, clam cum Agnete contractas, publica ceremonia celebrat. Colonia Trajana a Lauemburgico occupata. Jo. Calimirus Ernestum gentilem episcopum Leodicensem ab archiepiscopo Colonienfi ambiendo dehortatur. Contraria comitia a Leopoldo celebrata. Caesar, omīssa religionis et matrimonii causa, apud Gebbardum urget ut dignitate cedat. Andreas Austrius cardinalis a pontifice missus, transitu a Calimiro arcetur. Gebbardus extra ecclesiae communionem pontificio diplomate, quod Caesar ratum habuit, positus. XV. Novae electioni dies conducitur. Archiepiscopi Colonienſes a pontificibus depositi. Ernestus Baiarus in archiepiscopum eligitur. Sacri collegii sodales, qui Gebbardum favebant, diris devoti.

L I B. LXXIX.

CAESARIS et Calimiri contrariae literae. P. Butricus ad Unkelium frustra vim facit. Tuitense monasterium misere incendio vastatum. II. Gebbardus ad Colonienſis literae. III. Conventus septemviroꝝ Moguntiae pro componendo Colonienſi dissidio. IV. Ludovici Palarini septemviri obitus: item Magni Hofarii, et Catharinae Succiae reginae. Hennebergica familia, Georgio Ernesto mortuo, exstincta. Morte Ludovici Calimirus ab exercitu discedit. V. Calendarium novum Romanum ab Ernesto novo praefule Colonae receptum. VI. Propositae a septemviris conditiones a Gebbardus rejiciuntur. Ad Hulsstam pagum accepta ab Ernesto clades Truchefianis animos ad tempus facit. Castrum, quod Bonnae obſidionem difficilem reddebat, expugnatum: quo facto Bonnae obſidio urgetur. VII. Navarii de pace inter Protestantes super religionis dissidio facienda legato a Jac. Segurio et Soſredo Calignono obita. Cum ea legato in varias per Germaniam reprehensiones incurreret, scripta ad Caesarem apologia Segurios factum tuctur. VIII. Bonna tandem deditur. IX. Gebbardus in Weiffalia ecclesiasticam reformationem frustra meditatur. Ferdinandus Bebergam capit. Ad Burgum in Zulfania accipiri proelio pugnatum: tandemque, victis Truchefianis, victoria ad Baiaros inclinavit. Brunsvicus notus captus. Reclincusense oppidum post treis oppugnationes Ferdinando deditum. Gebbardus, suis dilabentibus, Delſos ad Arauſionensem profugit. X. Ernestus praeful victor ſolemni ceremonia Coloniae inauguratur. Ordinea ad Rhenum intercipitur a Baiaricis. XI. Augusta Vindelicoꝝ tumultuatur ob Calendarium. XII. Gebbardus decani

TOM. VI.

7 D

dignitate

CDLXXXIII.

HENRICUS III.

CDLXXXIV.

TOM. IV.

dignitate in Argentinenſi ſacro collegio exutus. XIII. In Belgio ſiſdem res Pro-
teſtantium turbant, Gandenſium pervicaci contumacia. Ab Ordinibus agitur,
veſtigialia pro erectione armorum et comitibus permittenda an prohibenda ſunt:
tandem editio prohibita, magno errore. Lira fruſtra a Santaldegondio tentata.
XIV. Gandavi ſeditio excitata. Ipra poſt diuturnam obſidionem in Philippicorum
manus venit. XV. Carolus Croius Cimaci princeps et Flandriae praefes Megeſis
comitis heredem in uxorem ducit, et Proteſtantibus favere ſe etiam edito libro ſin-
git. Tandem Bruſſenſes ſe dedunt. Montinius, obſtruſto Scaldi, Gandavum obſi-
dione urget. XVI. Andini ad Caſtrum Theodorici lethalis morbus; ingenium, vir-
tutes, et generoſa tanto principe digna mors. XVII. Mortem Andini mox ſecuta
Arauſionenſis caedes infidiola. Patroreſ conſeſſiones et ſupplicium. Naſſorio-
rum gens et foecunditas. XVIII. Eodem mortis Andini et caedis Arauſionenſis
tempore detecta conjuratio Gul. Parrii contra Eliſabetham Anglam. Ejus conſe-
ſſiones; et memorabile Gul. Crcightronii et Jeſuitico ſodalitio ſacerdotis, ab eo
conſulti, reſponſum.

L I B. LXXX.

CICDLXXXIV.
HENRICUS III.

RERUM noſtrarum ſtatu poſt Brabantini ducis mortem, rege ad ſegnitiem
et otium prolapſo. Miſſus ad Navarrum Eſpernonius, et conditiones ab
eo propoſitae. Colloquium Rupilaurei et Martini, medio et arbitro Arnolſto
Ferro, poſtea a Phil. Mornaeo publicatum. Conventus Montalbanenſis. Gui-
ſtonorum ſectio invalſcit. Editum contra ſecretas coitiones. Bellavillae de ſa-
moſo libello conviſi ignominioſum ſupplicium. Auſta Eſpernonio poſtitus Gal-
lici praefecto dignitas. II. Statuta de aulicae diſciplinæ reſtauratione, a rege tem-
pote non ſuo propoſita. III. Ludovicus Foxius turrem Corduanam in aſchario Ga-
rumnae eſtruendam ſuſcipit. Synodus Bituricenſis Avarici Biturigum celebrata.
IV. In Polonia Stephanus cum Gedanenſibus tranſigit. Samuelis Sborovii con-
tumacia; qui tandem captus, ſamoſcio annirente, Cracoviae in arce capite pledi-
tur. Muſtaſas, a Turco legatus, a Stephano auditur. V. Joannis Biſiulae Moſ-
corum principis mors. Ejus ad Theodorum filium et proceres monita. VI. No-
vennales induciae inter Caefarem, tanquam Hungariae regem, et Amurathem. Turei
praedones caſi. VII. In Oriente Hodabenda cum toto copiarum robore Tauri-
ſium venit. Diverſa parte Ferhates Lorium venit, et locum munit, impoſito valido
praefidio. David Georgianus ad Turcos deſicit. Simo Georgianus temere cum
Turcis conſigit, vix vita ſalva elapſus. VIII. Ferhates ultione contra Simonem
ardens Clifcam venit, et munit. Aliculis Perſae, quo duce uti decreverat ad ex-
peditionem Tauriſianam Ferhates, fuga. Agiachalaſum ab Hali occupatum, ac
praefidio firmatum. Emires Tauriſii ſatrapa ab Hodabenda luminibus privatur,
Aliculi in ejus locum ſucceſſo. IX. Via ad Tauriſium aperta, cum videret Amura-
thes Ferhatem militi inſiſum, expeditioni ſuturae Oſmanem praeficit. Ejus no-
bilitas. Muchemetes Tatarorum princeps, Amurathis juſſu ob ejus perſidium traſ-
perati, ab Oſmane in poſtlatem redacti; et ejus loco Iſtanes, qui Iconii captivi
atrinebatur, in ſolio conſtitutus. Siauſes, Muchemetis conſiliis participiſſe con-
victus, dignitate movetur; et Oſman ſumma inter purpuratos dignitate augetur.
X. Ramadanis Tripolitani ſatrapae indigna viduae caedes a Gabr. Emo patra-
tae tanta injuria, Emo capite plexo, a ſenatu Veneto ſarta eſt. XI. Claiſis, quae
non niſi quatuor poſt anno ſolvit, in Hiſpania apparatus. M. Ant. Columnae, qui ei
dux deſtinabatur, obitus. Philippus Philippum filium ſolemni caeremonia Mantuae
Carpſianorum principem et heredem declarat, et in ejus verba regni Ordines adigit.
Caroli Sabaudi cum Catharina Philippi ſilia nuptiae. XII. Vincentius Mantuae dux
Hellonorum Mediceam in uxorem ducit. Erici Brunſvici Papiae deceſſus. XIII. Bru-
genſes per literas ſolicite Gandenſes. Zurſania conatu irrito obſeſſa. Liſſoa
fruſtra a Parmenſi ſiſdem obſeſſa. Teneramunda, Herculata, Wilvorda, in Parmen-
ſis poſtlatem veniunt. XIV. Gandenſes ſe Parmenſi ſubjiciunt. XV. Antuerpiae
obſidio

obfidio inchoatur. XVI. Parmenfis proliras ad Antuerpianos dar literas. XVII. Regis et Elifabethe in Belgii patrocinio fufcipiendū acmulationes. Catharinæ matris perverfa ambitio. Navarrus ab uxore alienus. XVIII. Belgarum ad regem decreta legatio, cujus princeps P. Melodunus. XIX. Pauli a Futo archiepifcopi Tolofani, Vidi Fabri Pibracii, Gent. Herveti; Caroli Borromæci, Jo. Francifci Commen-doni cardinalium; Fr. Turriani, Huhdrici Fuggeri, Joannis Sambæci, Jani Gulielmii, Abrahami Bucoltæci obitus.

In epiftola tertia ad D. Meadum refertur, Thuanum 80 priores tantum Hifto-riarum fuarum libros cum eorum Epitomis prælo committere, fe viro, ftatiffe, et iis adijcere epitomas, fufius quidem defcriptas, 46 librorum proxime fequen-tium (a lib. 80 fcilicet, ufque ad 127) ut haberent lectores (sic enim ipfe lo-quitur) unde didicerunt, quouſque illi ederentur, explere potuiffent. Has am-plitores epitomas, quæ adhuc inter MSS. bibliothecæ regię Parisiæ confervan-tur, hæc inferere duximus; et quæcunque ſententiæ ſeu verba in eorum 46 librorum epitomis in ed. Gen. et noſtra excuſis non leguntur, Italico charactere diſtingui curavimus.

L I B. LXXXI.

BELLUM inſeſtini apud nos luſtuoſiſſimi initium et cauſæ, ex occulto foedere inter Guiſium et Jo. Auſtrium illud. II. Novi quaſi operis præſatio, et auc-toris excuſatio. III. Guiſi, a Navarro, cujus amicitiam Andino ſuperſtite ambive-rat, ſe deceptor querentis, aſtus in Caroli Borboni cardinalis promerenda gratia, ut cum Navarro opponeret. IV. Juris Caroli patris contra Navarum deſenſio, et contraria pro Navarro contra Carolum Fr. Hotmani juriſconſulti conſultatio. V. Guiſi conſilia, artes et ingenium. *Per diſſimulationem cum principibus, per con-cionatores et libellos cum plebe agit, ubique religionis cauſam obtendens.* VI. Lu-dovici Aureliani Catholicus Anglus exul. Picturæ perſecutionum Anglicarum paſſim per plateas et locis ſacris ad ſpectaculum ciendis ſeditionibus propoſitæ. Contra declarationem illam ſcribit Dionyſius Buſtillerius. Præcipitum Philippi cum Guiſianis ſocius occultum, occasione Antuerpienſis obſidionis et legationis ad regem ab Ordinibus Belgii miſſæ. Ratio et conſilium regis in promovenda citra belli neceſſitatem cauſa religionis. VII. Foederis pridie Kal. Januæ. *Jo. Bapt. Taxi* Jonvillæ initi leges. VIII. Legatos Belgicos cum rex, ut eos audiret, Silvaneſcio Lueticam venire juſſiſſet, Bernardinus Mendoza Philippicus orator verbis minarum et ſaſus inſolentis plenis intercedit: quem rex brevi et vere regia, ſi ſalla diſtis reſpondiſſent, majeſtate digno reſponſo excepit, et tamen ambiguo. Ab eodem Mendoza ſollicitatus Guiſius, et obſiſſæ Antuerpiæ periculo demanſtrato coactus, arma capit. IX. Ediſtum ſub id propoſitum iv Kal. April. contra clandeſ-tinas coitiones et molitiones. Delectus mandato regis apud Helvetios et in Ger-mania miſſo Gaſpare Schombergio Nantoli cannte habetur. *Schombergius per Baſſompetriam a Carolo duce Lotharingiæ retentus.* X. Is trium civitatum impe-riatum poſſidendarum ſpe a Guiſio gentili impletus, qui ſe medium in cauſa reli-gionis ſuperioribus temporibus geſſerat, huic bello dat nomen. Ludæus Virodunum regis nomine tuetur: ſed cum a conjuratis cauſam religionis agi, quæ ſolemnius ad ſeditiones ſcendæ tunc temporis vox erat, inclamantibus plebs arma ſumpſiſſet, Gutſoldo, qui latebat, prodeunte, et Guiſio ſuperveniente, urbs capitur. Tullum eodem aſtu a furente plebe captum. Dividiarum Mediomatricum ab Eſpemonio ope Tagenti ſervatum. Guiſius, ſpe Dividiuri potiundi fruſtratus, cum xii bel-larorum cito in Campaniam deſcendit. XI. Scriptum Peronæ a cardinali Borbonio et foederatis publicatum: quo ad religionem antiquam inſtaurandam et ſcſtarium veterum extirpandam, priſtinam nobilitati dignitatem reſtituendam, populum tri-buitis levandum, auctoritatem regis curis, quæ violentia ſive preſſationibus an-ſicorum evertata conſiderat, reddendâ, ſumpta arma conteſtationem. Ad illud molli et languida declaratione regis nomine reſponſum. XII. Alia contra Guiſianos

CICOLXXXV.

HENRICUS III.

acriora

actiota scripta tunc vulgata, quibus Salsedae confessionum memoria refricabatur, recens ad Massiliam intercipiendam Nivernus conatus perfringebatur. XIII. Huberti Gardae Vincii ductu in Provincia pro foederatis arma sumpta. Boquerius Massiliam commotam pacat, Engolismensi praefide Aquio Sextius statim evocato. Conjuratorum duces statim securi percussis, et urbs veniam a senatu et rege petere iussa. Inde ad vicinas in Septimania urbes, quae a Protestantiis tenebantur, datae literae, ne quid ejus motus occasione turbarent. XIV. Navernius, qui Avenionem venerat, Romam ire perrexit; nec multo post a foedere omnino discessit. Claudius Matthaeus a sodalitate Jesuitico sacerdos sancti foederis paracredarius vulgo dictus. XV. Giusius Perona Borbonium cardinalem Catalaunum magno comitatu adducit. Elpethnacum in proximo ad Matronam regina parens a rege venit; in eoque colloquium cum Borbonio et Guisio institutum. XVI. Franc. Noallii episcopi Aquis ad regem liberum de bello in Belgium transferendo, ne domi illud habere cogeretur, in arcano consilium. XVII. Contrariae ab aulicis altatae rationes: quibus rex persuasus, legatis Belgicis ad se advocatis, ab patrocinio suscipiendo se excusavit; commendationem apud Elisabetham et Navarrum promisit; de cetero quoniam hominibus potius aulis gratius a se dimisit. XVIII. Henricus Stanclius Derbie comes ad Elisabetham missus, periculis insigni publica caeremonia regem donavit. Apud eam et in Anglia per suum oratorem rex promissio pro Belgii officio desungitur. XIX. Interim missi qui foederatorum jam discurrentis passim copias reprimere, Montpensiarius in Pictones, Jousin in Turones et Cenomanos, Elpethonius, ubi convalescit, Genabum. Eodem tempore atx Lugduni intercepta et diruta, Mandelati assu et aliorum, qui ei in aula saeviebant. Jac. Gobio Matignonus equitum tribunus contrario assu arcem Burdigalae, ea deiecit Vallato foederatis addito, in potestatem redigit. In Pictonibus Maranum a Renato Roano capturn et ob Rupellae viciniam immisso a Rupellanis praesidio firmatum. XX. Navarrus, scripto Bergeraci in Petrocoris iv Eid. Jun. publicato, contra foederatorum contumeliosa convicia se purgat, et rejecta Tridentina synodo, alterius legitime congregati concilii se et suos auctoritati submittit, relapsi crimen diluit, Magdeburgici conventus et legationis Segurinae invidiam a se amolitur; ad extremum duello inter se Condaeamque et Guisianos controversiam dirimendam proponit. XXI. Foederati libello a rege petunt, ut religio majorum instaretur, omni alia interdicta; Genevae patrocinium deservat. Post longas altercationes de ponendis armis edictum conditur Non. Quintilibus contra Protestantes. Oculis pactis urbes securitatis ergo foederatis attributae. Literae Navarri de edicto expostulatoriae, cum tristis calamitatum ex eo sententiarum praesagio. Edictum, rege in lectisternio sedente, tristis silentio promulgatum xv Kal. Sextil. Sollicitate per regnum a foederatis urbes et praefecti. XXII. Henricus Momorantius Septimaniae praefes frustra tentatus, quanquam a Protestantium religione summe alienus, pro regni causa cum Navarro consilia et vires jungit, icto cum Navarro ipso Condaeoque foedere, ad Pauli sanum in Laureacensi agro: et inde iv Eid. Sextil. publicant commune scriptum, quo Guisianorum ambitionem, conatus, et molitiones, jam a Francis ii temporibus, magna cum verborum acerbitate exagrabant. Cuncta ad bellum toto regno parantur. XXIII. Rex, quem jam belli saepebat, Lutetiae Ordines convocat, et pecuniam in belli suscepi sumptus poscit, adeo praefatit, ut eversum ab armis animum cunctis proderet. Missa perhonorifica ad Navarrum legatio, nullo exitu. XXIV. Romae proscipio Navarri et Condaei, cunctante pontifice, urgetur. XXV. Japoniorum regum legati Romae deducuntibus Jesuitici sodalitis patribus magna pompa comparent, et literas summae demissionis a regibus suis ad pontificem adferunt. Pro iis Gaspar Confalsens ex eodem sodalitate verba facit. XXVI. Gregorii xiii mors, ingenium, mores, munificentia. Pontii Pontiani illustissimi juvenis indigna Romae caedes. Nicolai Pontani Venetiarum principis mors; elogium. Jacobi Sabaudi Nemorosi decedens, et monita ad Carolum filium.

In novo pontifice eligendo factionibus scissum collegium. *Cardinales sacramen-*
to adacti de adigendo in leges antiquas eo qui in pontificem eligeretur. Felix
 Perretus, qui Sixtus v dici voluit, tandem die Mercuriali ipsi fatali electus. Ejus
 natalis et ingenium. Severa pontificatus auspicia. II. Grassatores exules missi qui
 perlequerentur. *Cartietus Sambucanus tandem captus, ne manus carnificis peri-*
ret, cum captivus duceretur, se mari misit. III. Tumultus Neapoli ob frumenti
 penuriam. Jo. Vincentius Staraces a plebe furente misere discerpitur. Petrus Giro
 Ossunae dux prorex ejus mortem pollice severe ulciscitur. IV. Paulus Jordanus
 Ursinae familiae princeps Francisci Perreti pontificis ex fratre nepotis caedis infimula-
 tur, ultionem verius, in Venetam ditionem se contulit. Eo mortuo, Virginia
 Acorambona, primis nuptiis Perreti, et postea ipsius Pauli Jordani uxor, Paravi-
 um concesserat; ubi a grassatoribus occisa et expulsa est. Caedis postulator Ludovicus
 Ursinus Pauli gentilis, cum se in iudicio sfolere detrectans vim faceret, a Veneto so-
 natus tandem captus et ad mortem damnatus est. V. Navarrus et Condacus a
 pontifice novo, quod decessor ejus facere detrectaverat, publico diplomate profer-
 ti. Ejus executio apud nos a rege prohibita. *Metet tamen decretum, et inter*
Sixti v constitutiones relatum in Bullario extat, cum Bulla olim a Pio IV contra
Joannem Navarri parentem facta minime reperitur. Comparatio priorum tem-
 porum cum his novissimis. Audax facinus cujusdam Romae Navarri studiosi.
 Scripta alibi in eam rem pro proscriptis publicata. VI. Accensio apud nos bello,
 regis et Navarri contraria edicta promulgata. VII. In Pichonibus et Santonibus a Con-
 daco et Roano cum Mercuriano et foederatis gesta. VIII. Jacopolis a Condaeo in
 summis angustias redacta; qui, nuncio de arce Andegavensi intercepto alio, proti-
 nus insigente Claremontio Ambosiano ab obsidione, relicto ad eam Sammenis, dis-
 cedit, et Ligerim ad Rosarium cum suis transfinitit. Arx Andegavensis a Joannis
 fratribus paulo post, Rupimortio, qui eam ceperat, interfecto, recepta; et Condacus
 ita undique cinctus, ut intercluso Ligeris transitu elabi non posse putaretur. Dis-
 putae Condaei copiae; pars Ligerim transivit, pars citra fluvium per agrum
 Vindocinensem effusa; et in iis Condaeus ipse in Inferiorem Neustriam descen-
 dit, et consensu nave inter Maclovii-saum et Avincas Grenezaem insulam pe-
 tit. IX. Turenus interea Tutelam in Lemovicibus cepit. X. Talliamburgum,
 Tremolliae ditionis oppidum ad Carantonem, *Carlotae Catharinae Tremollis so-*
roris astu elusa Monmorantia matre, superventu comitis Lavalli in potestatem
Protestantium venit. XI. Meduanius in Aquitaniam cum exercitu missus Pictavi-
 um aecedit, et divisis cum Matignono copiis in Cadurcos descendit, recepta in iei-
 nere Tutela. XII. Digaierii in Allobrogibus gesta. Carutigan civitas, et Dia in Vo-
 contis capta; mox et Montelium Adaemari, et postremo Ebrodunum. XIII. Alia
 super alia contra Protestantis edicta condita, et perscripta abjuratonis formula;
 qua cum urgeretur synodus Tridentina, postiores scilicet scriptum edunt, quo suos
 ad patientiam hortabantur, et fluxae hujus vitae commoda contra meliores at-
 que adeo aeternae spem minime aestimanda ostendebant. XIV. Saecr ordo liber-
 tate insolita regem per episcopum Briceensem compellat; petitque ut concilium
 Tridentinum promulgetur, nominationibus sublati sacrae electiones resistuntur,
 appellationes ab abusu tollantur, bona ecclesiastica nullo casu alienentur; a quibus
 petitionibus rex non sine verborum acerbitate pro tempore se exculavit. Terrae
 motus prodigiosus in agro Bernatum, *ingrante per quadriduum solo, et parte*
montis rupta, qui ab Hiberna pago triboriu iimere abest, et vento erumpente ac
superato qui interjacet colle, pagum ipsum oppressit, ac foedis ruinis obruit. XV.
 Literis elaronum virorum mortis: Georgii Armeniaci, Gul. Sirleti, cardinalium;
 M. Ant. Mureti, Petri Victorii, Caroli Sigoni, Sebastiani Echini patricii Veneti,
 Joannis Cratonis, Remberti Dodonaei, Joannis Molani, Petri Ronfardi.

CICLOLXXV.

HENRICUS III.

CDLXXXV.
HENRICUS III.

In Belgio Stenvica a Willelmo Nassovio Leovardiac praefide frustra tentatur. Vicissim et Bergae ad Somam frustra a Parmensi tentatae. Silva ducis ab Hohenloo comite capta, et statim Cloeti culpa cum suorum strage amissa. Neomagus in Sicambria ab Ordinibus deficit. Idem a Doesburgenfibus sacitatum. Quo minus idem facerent Arnheimenses Nucnarius comes obstitit. Obstantia in Flandria irrita conatu a Valentino Pardeo Mota tentata. II. Bruxellis excitata seditio; cuius is exitus fuit, ut urbs postremo in Parmensi manus sit tradita: cuius exemplum Mechlinia, sed serius, secuta est. III. Munitiones a Parmensi ad Antuerpiam extructae. Machina ad catenam et neveis disturbandas in aestuario Scaldis ad ingressum prohibendum positas a Friderico Junibellio illustra. Ejus violentus impetus; et praeter omnium spem disiectae oppositae nares, et pons abruptus, exigua tamen profectus. culpa Jacobi Jacobini, qui Santaldegondum urbs praefectum et Junibellum in tempore minime monuit. Parmensis diligentia sua damnum sarcit, et pontem reficit. Inveniente Maio navigium, cui Finis-belli nomen, contra Ordanensem munitionem vix tandem impulsus est, nullo exitu. Conveniens propugnaculi cura Camillo Borbonio Montano attributa: ejus gens et laus. Ibi acriter pugnatum, Hohenloo comite et Iseldenio vim facientibus, qui postremo cum damno repulsi sunt, ab igne hostili accenso decepti. Dein toto robore ad eundem Convenientium aggerem ab obiculis vis facta: quem et captum persedere aggressi sunt: sed superveniente ipso Parmensi post longum et obstinatum certamen eo cum magno damno dejecti sunt, unaque omni auxilii spe exciderunt, et postremo, penuria urgente et excitata a pluvie seditione, cum Parmensi transigunt, permixta Protestantis citra Inquisitionis metum intra quadriennium conscientiarum libertate. Captivi utrinque dimissi, Telino excepto. IV. Lanovius parens cum Emondano permutatus, sed duris admodum legibus impositis, a quibus tempora quae secuta sunt, cum, fide et decore salvo, liberantur. V. Antuerpianae oblationis exitu pendente Parmensis, captato tempore, Placentiae arcis tot annos a Carolo v et Philippo occupatae restitutionem pro praemio per Pomponium Torellam apud Philippum urget; et, necessitate quasi impossita, obtinet. Celeberrimae Caesaraugustae Caroli Sabaudi cum Catharina filia coram Philippo parente nuptiae. Secreta de Saluciano principatu occupando et retinendo mandata a vitrico data. VI. Post tot clades acceptas decreta amplissima ab Ordinibus ad Elisabetham legatio, et leges dictae; quae, Antuerpia interim capta, paulum mutaverit, Elisabetha, quae plenum Belgii imperium a legatis delatum suscipere rogabatur, patrocinio ejus contenta, et sumptuum in bellum faciendorum pro securitate oppigneratis Vlissinga, Ramkenfi arce et Briela. Regina scripto publicato rationes foederis cum Belgis iniit reddit. VII. M. Schenkus ad Ordinum partes transiit. Ejus et Verdugi in Frisia res gestae. Nucnarius comes Norwesium in Ubiis oppugnat et capit. Coenobii, cui Moenis-Mariae nomen, originis. Id, ut et Insitense, crudeliter direptum et eversum. Nucnarius Amerongenae in Ultrajectensi ditione a Verdugo exsilus. A Schenkio post cladem et Mewris in locis Rheno circumpositis et Alstapennii contra gesta. VIII. Joannes Willelmi Cliviae ducis filius Jacobum Philiberti marchionis Badenensis filium uxorem ducit. Monasteriensis episcopa, quam tenebat, Ernesto Baiaro Colonienfi septemviro cedit. Henricus Julius Halberstadenfis episcopus Dorontheam Augusti Saxonis septemviri filium in uxorem accipit, et episcopatum retinet. Mindensis, quae se abdicaverat, in Antonium Schaumburgicum comitem a collegio confertur. IX. Induciae inter Mosicum et Succum in quadriennium sanctae. Pontii Gardiae deploranda mors. X. Rigae tumultuatur, ob Kalendarium receptam, et Jesuitas patres admissos. XI. Stephanus in comitiis Waraviae Sboroviorum causam discurrit, et Christophorum immanitatis inaudita hominem proscrit. Bolognetus cardinalis auditur pro sacro ordine, ac decimas praefertim, a pontifice missus, nullo exitu. Cum Theodoro Mosico biennales induciae pactae. XII. Curlandiae dioecesis negotium inter Danum et Polonum componitur. Item Magdeburgicum cum

cum Brandeburgico archiepiscopo. XIII. In Anglia Henricus Percius Northumbrius in carcere occisus reperitur, dubio caedis paratore. Philippus Howardus, Thomae Norfolci ducis filius, Arondelie comes, non petita venia, Aeglia discedens, retractus custodiæ mancipatur. Edictum severum contra Iesuitas, et eos qui in feminariis illorum operam literis navabant. XIV. Io Scotia, factione Anglicana et Levinia dissidentibus, res turbant. Anglicani, conjuratione inita, ad Aniani-sanum haud longe a Sterlino, ubi rex erat, conveniunt; et regem, amoto Edmondo Stuarto, qui in Galliam concessit, et Jacobo Stuarto Ochultrio, qui se Araniæ comitem indigitabat, in potestatem redeperunt. Araniæ comes angustia omnium rerum pressus, postremo ex desperatione ad latrocinia versus vitam atque miseram et infamem exegit, usque ad annum xci, quo a gentili quodam Mortonii sorte obvio ultionem quaerente interfectus est, et caput ejus pectore affixum toto regno impune circumgestatum fuit.

L I B. LXXXIV.

In Oriente Osman, summæ rerum ab Amurathe præpositus, Taurisium expugnandum suscipit. Cum reliquæ omnes copiae ex Turcica ditione Erzerum convenissent, salæ Damascenæ et Aegyptiæ non comparuerunt, bello tunc in Syria excitato occupatæ. II. Hassanis eunucho Aegyptii satrapæ avaritia et opes, et ad Portam ob eas invidia. Revocatus e provincia occupat, et per Syriam facto itinere in viam se dat. Insidias stabuli comitis ad se missi eludit, et Constantinopolim venit, ubi spoliatus thesauris vita salva in Heptapurgum includitur. Ebraïnes gener Sultano destinatus in Aegyptum missus, pari avaritia ac rapacitate provinciam expilat; et io Syria contra Maronitas et Drusos, sive Trufcos, et Arabum phylarchos, bellum gerit. Eorum ab antiquo origo, religio, mores, et militaris virtus. Locorum, in quibus habitant, situs descriptio. Eorum inter se dissidia et detrimentosæ cum Turco fœderationes. Serafadinus ab Ebraïme victus. Contra Ebnemaœm infesto milite vadit, et semel atque iterum acceptis ab eo muneribus, cum eum in potestate habere non posset, vicarium ejus et ecci. Trufcos summa immanitate, coacta fidei datam, trucidat: ipsum vicarium, pelle detracta, crudeliter excarnificat. Inde triumphanti similis Constantinopolim cum immensis thesauris et præda venit, nuptias ambitus his muneribus in Porta promeritur. III. Osman in campos Calderanos cum exercitu descendit, Maxndem Persam secum ducens, et Nassirvano omisso iter Taurisium versus pronunciat: ubi in conspectum urbis venit, semel atque iterum initio caesi Turci ab Emire Hodabendæ filio. Aliculis, qui Taurisium tenebat, eruptione facta, itidem Turcos cecidit: quo facto, urbem cum inaeolis relinquit, libertate salta, ut qua possent rebus suis ratione consulere, et in Hodabendæ castra concedit. Urbis situs, magnitudo, ac infirmitas. Capta urbe et parta ingenti præda arcem in ea extruit Osman. Captata dem ex morbo Osmonis occasione Turci in prædam effusi nullo non crudelitatis, avaritiæ, ac libidinis genere in dedititios faciunt. IV. In discessu ab Emire superveniente ad viii cto caesi. Dein instructa utrinque acie, iterum majore mole pugnatum, et xx cto eieciter Turcorum dchiderata. Osman ex morbo decumbens, arce præsidio firmata, discedit; et primis castris cum ad arma conclamatum esset, rursus a Persa par occisorum numerus Turcorum fuit, et tota præda recepta: quo eodem die Osman decessit, et Cicada purpuratus ejus loco exercitum ducit. Pagna ultima damno affecti Persæ. Teflilium in reditu, a Davide Chano missis subditiis, firmatum. Taurisium a Turcomannis Persiæ reconciliatis oblectum; sed Temasso Hodabendæ filio ab ipsis corrupto ab obidione discedunt, et Casinum rella ducunt. Caesi illi et primarii duces supplicio affecti. Chualsilium muneribus oblati a Reivani purpurato direptionem redimit. V. Ferhates, sequenti anni Persico bello destinatus dux, Vanni exercitum lustrat. Ordo incedendi. VI. Emzæ contra Turcos res gestæ. Aliculis contra eum detestanda consilia, et adversus Turcos tergiversatio. Ferhates

CICDLXXXV.

HENRICUS III.

CICDLXXXVI.

TOM. IV.

hates Taurisiam arcem novo praefidio firmat, et novas munitiones Cui et Canus extruit. Emiza infidiose ab Alieuli interficitur, cum eoque Persicae virtutis lumen extinguitur est. Parens eius Hodobenda ex moerore paulo post decessit. Tatarorum cum Persis foederatio et adiutrix. VII. Novi motus in Syria a Maholio Truseorum dynastia post Ebraimis descensum excitati; contra quem missus Ilalis Damasci purpurati titulo. Locustarum prodigiosa nubes in Syria, nec non in Thracia. In Croatia Turci magno numero a minore Christianorum caesi. VIII. Petri Toletani infelix ad Cerecinam, vicinam Africae insulam, expeditio. IX. Francisci Draci Angli in Indias Orientales expeditio. Praeda ex occasione in Gaeciae litore parva. Ad S. Jacobi insulam direpta et incensa urbs: idem ad S. Dominici insulam sive Hispaniolam factitatum. Insulae sub Hispanis desolatio, et quod de ea scripsit Bartholomaeus Casa Chiappae praeful. Carthago item in continenti proxima petita, quae post aliquod certamen e strenuorum cito incendium redemit. S. Augustina et S. Iteleuae insulae vastatae; et Angli, qui Virginiae in praefidio erant, summi beneficii loco in patriam redacti. Capta pleraque his locis tormenta cum Jo. Friderici Saxoniae septemviri insignibus. X. Romae ob pulsos et longe fugeatos exules publica luctitia. Obeliscus in Vaticano loco obscuro decessus, inde artificiosus machinis a Doninico Fontana translatus. XI. Pontificis ad Quinquagicos Helvetiorum legatio, et cum eis pro religione Catholica foedus annuente Lad. Fifero initum. Cum Santonius Tricarvensis episcopus in controversia Lucernatum cum Bronnenis sacri collegii sodalibus usum se gladio spirituali interminaretur, Lucernates horridum libertatem contra opponunt, re de cetero utranque pro tempore composita. XII. Octavii Farnesii Parmensium ducis, et Margaritae eius uxoris, decessus. Aloisii Atechini cardinalis mores, ingenium, liberalitas principalem omnem modum supergressa. Antonii Perrenoti cardinalis, Martini ab Alpilueta Navarii, D. Antonii Augustini Tarraconensis archiepiscopi, Octaviani Ferrarii, Julii Castellani, Laurentii Gambarae, Hier. Columnae, Galeacii Caraccioli Vici marchionis, Martini Chemnitii, Rodolphi Guakeri, Ludovici Lavateri, Mathaei Wesembecii decessus. XIII. Augusti Saxoniae septemviri mors. XIV. Stephani Poloniae regis res gestae, ingenium, mores; ex ira et indignatione ob motum Rigae excitatum obitus.

L I B. LXXXV.

CXLXXXVI.

HENRICUS III.

IN BELGIO supplicatio anniversaria Antuerpiae in nominis Gallici invidiam instituta. Res in Frisia a Jo. Bapt. Taxi gestae. Vicissim a M. Schenckio, qui Venloam tenebat, Hispani caesi. II. Leicctrius in Zelandiam et Bataviam magni comitatu descendit, ubique ab Ordinibus regia magnificentia exceptus. Ei summa armorum, terra marique belli gerendi, aerarii dispensandi, potestas facta. Mauritius Nassovius et Hohenloos comes in eius verba additi. Agere tulisse tantam potestatem Leicctrio sultum voluit videri Elisabetha, eoque de re per legatos expostulavit: sed ab Ordinibus postremo placatur. III. Res severe a Leicctrio ordinantur, negotiationibus per mensarios prohibitis: quod tandem remissum. Edicta ad repraesentandam praedandi licentiam ab Elisabetha facta. IV. Tolbiacum in Ubiis a M. Schenckio frustra tentatum. Loca origo et celebritas. Werla in Westphalia capta ac direpta, superveniente Alapennio ab arcis obsidione Schenckius abscedit. Hispani post trimestris obsidionem ad Graviam caesi. Graviam tandem superveniente Parmensi decida. Hemertus et alii duo, qui locum dediderant, Leicctrii iussu supplicio adfecti. Ad Venloam dein versa vis, quae et tandem Parmensi decidit. Annona a Parmensi in regiae civitatis comportori iussu a Bergoponsensibus intercepta, et caesi auxiliares milites. Mercatores item ad mundanae Coloniensem tendentes spoliantur. Parmensis Novesium ducit, et oppidum vi capis ac crudeliter diripit, Cloeto in eo sauciato capto, et loquens, ob violentas a praefidiarius summo Parmensis periculo inducias, cum aliis strangulato. Loca circumposita capta. V. Leicctrius in Batavia decessus facit, ut, in Flan-

driam

driam impressione facta, Parmensem, qui Novesium obsidebat, domum revocet. Mauritius Nassovius in Pleumosios descendit, ut Neusiam obsidione liberet. Sidonius Asclam circa sanguinem in Flandria caput. Ad Hultam et Gravellingam irritus conatus. Drusiburgum in Zurianensi agro a Leicestrio caputum. Ad Zurianiam posita castra. Acriter certatus juxta Warusfeldium pagam deteriore Philippicorum condicione, sed victoriam obscurante Philippi Saduci caede. Captis circum praefidis et Venolaliberata Leicestrius a Zurianiae obsidione discedit. VI. Inde ipsi cum Ordinibus publicam administrationem pertactis contentiones, utriusque pessimo detrimentosae. Ipse in Angliam ob motus exortos transiit. VII. Apud nos Meduanus in Aquitaniam cum exercitu profectus cum Matignono provinciae praeside de belligendi ratione consultat. Dissidentibus belli ducibus copiae dividuntur. Meduanus per Petrocorios ducit, dum Turenus interim in Vastensi et Aginensi agro rem gereret. Vespera ad Terrasunem transiit. Ad Montiniacum posita a Meduano castra: oppido impetu capto arx statim dedita. Ad Crissem transmissus Duranus. Ad Geniacum resistere ausi suspendio necati. Capta plura loca in Turenna ditone. VIII. Eius descriptio, origines, immunitas, et ad Turrianam gentem per affinitates jus devolutum. IX. Montalbano Navarrus, dum copias cogeret, ad sacrum ordinem dat literas expostulationis plenas: item ad nobilitatem, et ad tertium, quem vulgo vocant, ordinem, seu popularem; quibus universos et singulos, omnia belli, quae ab hostibus regni suggereretur, ratione, ad pacis consilia hortabatur. Matignoni ad Castellum irrita obsidio. Meduanus cum coeli injuria consultatur. Crebrae utrinque velitationes. Roianum in actuario Garumnae a Plasiaco, qui Pontium in Santonibus tenebat, interceptum; quod Navarro ad res gerendas postea magnum momentum attulit, telonaco loci beneficio insituto, quod illi ex aureorum cis ad belli sumptus sustinendos subministrabat. X. Conducas ex Anglia Rupellam redit, et Damipetram in Pactionibus capite, et paulo post Talliamburgi Carlotam Catharinam Tremolham in uxorem ducit. Subiza et Moenacum in proximo castella a Vido Lavallo recepta; et eodem tempore Alnetum, Monde-villium, et Chizacum ad Botonam in fidem a Condaeo accepta. A Raquio Sasatum interceptum, et mox Malicornio deditum. Uliarus insula a Sanctulo tentata. XI. Cruenta Condaei in Tiercellina legione cadenda in Mediolani Santonum conspectu victoria, quae illusterrimam Lavallorum familiam pacis jam tum evertit. Renati Roani Rupellae ex animi moerore decessit. Matignonus ad Castellum obsidionem redit. Cujus capti seu dediti gloriam ei Meduanus eripuit, tacitis cum Joanne Fabato loci domino initis de deditione conditionibus. Basilicae sanum a Meduano obsessum et deditum. Ad Monssecurium in Vastensi agro posita castra aegrotante Meduano; quod post acrem verberationem Matignono deditur. Leget seditione exorta non servatae, et dedititii partim caesi partim spoliati sunt. XII. Haud obscurum Meduanis et Matignoni disidium. XIII. Navarrus Rupellam venit, et Maranum munit; ad quod sub id Bironis castra ponit. Eius situs et propter paludes circumpositas difficilis accessus. XIV. Subductus a Birono, conditionibus cum Navatro conventis, a Marano exercitus, ob proximam reginae, conditio cum Navatro colloquio, adventum. XV. Meduanus cum Matignono Castellionem ad Duranum obsidione cingit, quam spe disturniorem expertus est. Locus tandem conditionibus certis deditus, quae praedictarios spectabant. Oppidum, quod dotale id uxoris erat patrimonium, arbitrio Meduanis permitti, quorum bona militi in praedam cesserunt: quidam Burdigalam ducti et supplicio adfecti. Inde scriptis inter belli duces certatum, dum moram et inutiliter consumptis temporis et pecuniae culpam alter in alterum rejicit. XVI. Annam Caumontiam, Carancio principi prius nuptam, Meduanus secum abducit. Caranci cum Carolo Birono duellum. XVII. In Campaniae limite Donzium, Ballionicae ditonis oppidum, Guisus per A. Sampaulum non citra sanguinem in potestatem redigit. Novum edictum contra Proteftantibus a rege conditum, quo apud plebem a foederatis corruptum se purgaret, quasi iis et Navarro in occulto faveret. XVIII. Annas Josia cum exercitu in Velaunos, Gabalos, et Rutenos missus. XIX. Philippus Alavicus Engolismensi Provinciae praefidi ob criminationes secretas invidus, ab ipso confoditur.

EPITOMARUM SERIES.

Aquis Sextilis, et confossus ipsum lethali vulnere sauciat. Ei in praefectura Espemonius suffectus, et exercitus ipsi, ut et Jousae, attributus. xxvii edicta fiscalia in belli sumptus rege in iustitiae lesisternio sedente Lutetiae magno omnium Ordinum fremitu xv Kal. Quentil. promulgata. Helvetiorum ad regem de pace legatio. Rex Lugdunum usque procedit, ut inde armis Jousae et Espemonii propius favorem aspiaret. Germaniae principum pro pace legatio. Collatio Montis-Pellicardi inter Augustanae et Helveticae Genevensisque confessionis socios habita, nullo concordiae inter partes exitu. Regis socors et in rerum nibili impensis immodicum ingenium. XX. Malezinum in Gabalis a Jousa captum, vii ex ducibus in furcam altit. Gabali ad episcopum Mimatensem pertinent. Durandus episcopus cum Philippo Pulchro de paratu transigit Lutetiae anno salutis c. l. cccvi. Marologium a Jousa obiectum, et post pulsationem arbitrio Jousae deditum. Directum oppidum, nec fides suaver servata deditus. Post praedam quod supererat ignis unde immisus incertum absumpsit. Inde ad Petram pulsatio praeter spem directa, quae postremo victoris arbitrio dedita est, praefecto Mimatenfibus, quibus multum damni dederat, tradito, qui de eo supplicium sumpservunt. Inde ad Salviaticum castra posita in Rutenis, senatus Tolosani rogatu; quod et tandem deditum est.

LIB. LXXXVI

CICDLXXXVI.

HENRICUS III.

Rex Lugduno veniens legatos Germaniae principum, quos se expectare Lutetiae jusserat, audit. Offensus horrida libertate repentinum fidem datam scripto acerbisatis pleno ad eos missio male habuit a se dimisit. II. Ad Orcanum foederati conveniunt, et regem in hoc bello praevicari causati etiam eo infesto nubo ante arma capienda decernunt ad Jamerium et Sedanum in potestatem redigenda. Rupes regia, Guisii astu intercepta, armis capiendis occasionem praebet. Ea recepta Guisius, qui jam Donzium tenebat, Bullionis ditionem sumptis armis invadit, et Rancuriam capit. III. Anglieus otior ab Elisabetha missus sententiam contra Mariam Scotam laram, et probationes conjurationis initae, ad regem adfert. IV. Franc. Brito homo emota mente scriptum ad seditionem ciendam huc illuc per regnum discurrans publicat: caput et ad mortem a senatu ad exemplum, sed spe veniae a principe impetrandae, damnatur; quam tamen minime impetravit, suspendia necatur. V. Franc. Bonae Diguierii in Allobrogibus Gelasiae sanum et Mirabilem in potestatem veniunt. Ad solvendam Alemanni obsidionem cum delectis ducit Diguierius, et Vincianus caedit sine certamine, ingenti strage edita. Victoriam suam fecit Alemanni domini, cujus rogatu expeditio suscepta fuerat, in conspectu occubuit. Uxor Alemanni et in sustinenda obsidione virilis animus et in viri morte constantia. VI. Espemonius in Provinciam cum exercitu venit. Caturigum civitatem, quam superiore anno ceperat Diguierius et post recentem stragem munivit, Kal. Novembrib. obliquit. Magna turris admotis tormentis deditur, Dominico Vico in ea obsidione graviter in cruce violato. Deditus severe habitus. Brevis auxilium, sed aequioribus conditionibus, dedita. Tandem Caturigum civitas conditionibus Ebrodani, ubi Diguierius erat, per Bricomatium conventus, quibus et oppidanis prospectum, deditur. Induciae cum Provinciae Comitensibus, interventu Henrici Momorantii, a Diguierio prorogatae. VII. Regina parens Pictavi ad conductum cum Navaro colloquium venit: ad Brixii-sanum, hand longe a Cognaco, locus conducitur. Colloquio semel atque iterum repetito res inter querimonias et mutuas de obfirmata ad perniciem hinc mente, hinc fide violata, exprobrationes transacta. Tandem propositis ad famam neque tamen pactis induciis, colloquium solvitur. Missi continuo a Navaro in Germaniam, qui, induciarum foemae seu vanitate seu fraude demonstrata, auxiliariis surgerent. VIII. Conjurationes in Anglia contra Elisabetham Mariae Scotae causa initae; quae in ipsius caput postremo reciderunt. Varia Mariae fortuna, et, post mortem alterius nunti, calamitates. Conjurationem de ea liberanda Thomae Howardi Norfolkii et Gul. Parrisi Elisabetha occidenda Antonii Babingtoni ultima exceptis, et miseram captivam postremo

postremo obruit. A Ballardo e sodalitate Jesuitico sacerdote Babingtonus ad faci-
civus patrundum incenditur, instante apud Philippum Pagio, ut Hispanae copiae
patrato facinore praesto essent. Dies dicta ad S. Bartholomaei festum apud nos
Parisienſi intemperie memorabile. Comprehenſi re detecta Babingtonus et Ballar-
dus in arcem Foſtheringhaiam, ubi Maria custodiebatur, ducuntur. IX. Delegati ad
arcem Foſthcinghaiam miſſi: poſt proteſtationes a Maria interpoſitas et inſinuationes,
prolatiſ a Gul. Cecilio amanuenſum ſuorum chirographis et Babingtoni ipſius liti-
rati, conventus diſſolvitur. X. Re a delegatis Londini eoram cœce judicibus agi-
tata, et examinatis probationibus, Maria tanquam perduellis ad mortem damnatur.
Sententia, quantumvis inſtantibus ordinibus ut executioni mandaretur, ab Eli-
ſabetha dilata. Miſſi in Franciam et Scotiam legari. XI. Pomponius Believreus
a rege miſſus luculentam pro Maria orationem ad Anglam habuit, reſutato impi-
mis et acerbe exagitato Conradini exemplo. Dein propoſitae a legatis, nam Marti-
nus Sioti nomine aderat, conditiones, quibus libertati reſtituta Scota Eliſabethae
ſecuritati conſulere: quibus uno verbo reſponſum, nihil cautiones et huiusmodi
ſolempniſſes reginae mortuae proſuturas. XII. Conſeii numero XIV extremo ſup-
plicio adſecti. Faſta ſpes Babingtono Eliſabetha occiſa de Mariae matrimonio.
XIII. Promulgata, inſtantibus Ordinibus, in Mariam ſententia; tandem et ſubſcrip-
ta, ſed non appoſito executionis die. Davidſonus ſupremi ſigilli auctoritate ſir-
mata alia in ſenatum adfert, et inconfulta Eliſabetha per R. Bealum ad Salopiae et
Caſtiti comites, qui Foſtheringhaiæ erant, ad maturandam executionem perſerenda
curat. Mariae ſumma conſtantia, et in religione majorum perſeverantia, et mox
ſua mandata ad filium perſerenda Melvino data. Ad nunciū Londinū perlatum
accenſi ignes in lætitiæ ſignum inſuſſi magiſtratus. XIV. Eliſabetha do-
lorem ex eo præ ſe fert, lugubria ſumit, et Davidſonū ab aula relegat, neque
poſtea revocavit. Magnificæ exequiæ Mariae decretæ. XV. Apologia ad elu-
cidandū iudicii invidiam pro Eliſabetha publicata: qua Mariae ſcila cum Joannae Ne-
apolitanae et Licinii cauſa comparantur, et majore clementia et æquitate ab Eliſa-
betha cum Maria, quam aut a Conſtantino imperatore cum Licinio aut a Carolo Ando-
no cum Joanna, ælūm ſcripti auctores contendit. Alia itidem exempla in eandem rem
cumulata. Secretis et extremis tabulis Philippus Angliæ et Scotiæ rex a Maria
nominatur, quod ex Rogerii Tritoni abbatis Pinaroli fide reſertur. XVI. Apud
nos ea res varie accepta: qui dum cognatam reginam in libertatem afferere cupie-
bant, ei exitum maturaverant, invidiam in regis ſecuritatem ſeu tergiverſatio-
nem rejiciunt. Exoquiæ in maiore urbis templo Lutetiæ regia pompa celebratæ.
Oratione a Bituricensi archiepiſcopo habita, laudati Guiſi, non ſine regis livore,
qui ab eo ſenſore ſui anxie timere coepit. XVII. Urbanae conjurationis initia et
progreſſus. Conſeii ſuperſtites, qui poſtea ei nomen dederunt: ad eam incentiva
a Menevilla addita, et calumnioli rumores artiſcioſi per plebem ſparſi: per con-
ſeſſiones et in arcana ſacies credulis animis ſubjeſtæ. Jo. Franciſci Mauroceni
cardinalis aequitas, et a factionibus pernicioſis alienus animus. Supplicationes in
regno vagæ per homines ſubornatos. XVIII. A Pariſienſibus ſeditioſis erchæe ad
alias urbes ad ſeditionem ciendam nunciatorum miſſiones, Bernardino Mendoza
Philippico oratore, qui res in Anglia miſcuerat, ſocias operas commodante. XIX.
Occulſus de Bononia in Morinis intercipiendus, ut claſſi Hiſpanæ recipiendæ infer-
ret, conatus. Multa in invidiam Eſpermenii ſermonibus et libellis jaſtata. XX.
Nicolaus Polinius, qui coitionibus urbanis cum Jo. Clerico Buſſio et aliis participa-
verat, quæ inter conjunos dietim agebantur ad regem per Cervernium cancella-
rium deſcit: ejuſque delatione ſactum, ut et conatus contra Bononium irritos ce-
deret, et inſidiæ regi ipſi in urbe ſtrullæ exitum non haberent. Foderati de
venis regis, quem tam graviter offenderant, deſperantes, Guiſium Auguſta Snc-
ſionum in urbem repetitis nunciis evocant. XXI. Sub id Meduanus, ex Aquita-
nia quaſi triumphata revertens, ſe ſactioſis duccm neceſſitate adalūp præbet: Mor-
lerium quo ſecretas coitiones a præfecto mercatorum carceri mancipatum, ignaviae
eorum qui circa regem erant, plus quam viribus ſuis conſiſſis, liberandum ſuſcepit.
Ultima ſactioſorum in urbe contra regem conjuratio inſem per Polinium de-
tectæ.

CXCIXXXVII.

recta. XXII. Guisus, intemptivi moris ratione, cum Parisiensibus per Menevillam expostulat, ac vix tandem placatur.

L I B. LXXXVII.

CICLXXXVII.

HENRICUS III.

GUISUS, dum in limite Campaniae bellum gerit, a Bullionio pene opprimitur. Robertus Tinnus Schelandrius, qui Jametium tenebat, castris a Valdemontio cardinali circum exstructis capit. Villa Franca frustra a Bullionio tentata. Irritus et vicissim ad Desiderii-fanum Caronii conatus. Valdemontii cardinalis, qui in foderis se Borbonii cardinalis pro vicario gerebat, decessit. II. Navarrus, ubi a colloquio cum regina Rupellam venit, Turenium in Petrocotios mittit. Castellio ad Duranium, qui tot mensum et hominum jactura Meduano consisterat, nocturno conatu a Turenio interceptus. Navarrus Chisacum, Saiaecum, Masentii-fanum, Fontenaium et Maulconum, eodem successu capit. III. Jousa cum exercitu in Pictones descendit, et Proctantibus securus agentis ad Eligii-fanum crudeliter caedit. Captum et Masentii-fanum, et militi in praedam renuentibus belli ducibus concessum. Tona ad Carantonum capta; et Pulliani in proximo immunitate caesi. Maleacum receptum. Discedente ab exercitu in aulam Jousa, Navarrus recedentis insequitur usque ad Haïam in Turonibus; ubi levibus cum Lavardino proeliis confertis Alenium ex Arelateusi nobilitate, qui Castellonem tutatus fuerat, et Belgicis expeditionibus bello clarum duce, amisit; et pontem Monfrelli ad Ligerim sternit. IV. Henricus Buchagii comes Jousae frater amissa Catharina uxore vitae aulicae pertactus in patrum Capucinarum coenobio cilicium sumit. Espernonius Margaritam a Fuxo Candalam illustrissimae ac potentissimae familiae heredem in uxorem ducit. V. Jousa desperandus ad exercitum revolat. Sueffio ad Navarrum fratrem patrem tranfit a Turenio ad Monfrellum exceptus. VI. Pugna ad Cutracum. Locl finis, et utriusque aciei ordo. Navarrus vincit exiguo suorum damno et magna regiorum strage, ex quibus bis mille perierunt, et in his plerique procerum. Capti et complures, quos erga summa humanitate victor usus est. Jousa ipse et Sansalvatorius frater desiderati, et in hospitium ubi prandium sumpsit Navarrus illati. Tanta victoria non utique usus est aut uti potuit Navarrus, dilabente a signis onusto praeda milite et voluntaria nobilitate in suas domos concedente. Ipsi Navarrus retro Pavium ad forem profectus est, Condaco Ligerim contra petendum et auxiliariis Germanis in eo occurrendum censente. Turenus interim, ne nihil ageret, Sarlatum frustra obsidet. VII. Auxiliarius exercitus, VIII cto equitum et xx cto pedatum, in campos Argentinenses ad diribitorium descendit VIII Kalendas Septembris, duce Fabio a Donavio libero Borussiae barone; cui attributus a Jo. Casimiro Michael Huguerius. Summus imperator a Navaro nominatus Guis. Robertus Marcius Bullionii dux; qui Sedano profectus venientibus occurrit, cum bis mille pedibus Gallis et ccc equitibus. Donavio a Caesare mandatum, ut expeditionem omitteret. Ad edictum Caesarem generosum responsum. VIII. Lotharingiae dux, qui foederi nomen dederat, ad defensionem se parat. Rex cum Guisio in Meldis collocatus non sine acerbis sensu ab eo discedit, parte tamen exercitus ei commissa, et altera sibi servata, cum qua Ligeris transitus insedit. Germani Vogeum superant et ad Saleburgum castra ponunt, et inde Blamontium ducunt. Guisus fani Nicolai municipium tuendum suscipit. Primus error auxiliarium, quod non in Lotharingia bellum duxerint, sed ei parcentes et vestigio in Galliam penetraverint. Ad S. Vincentii pontem Cl. Castrens summus castrorum profectus praemittitur, et ulterius proventus Guisus periclitatur. Germani, amissa pugna, di co die occasione, frustra eam postredie quaerunt. De inire inter auxiliares dissidium. IX. Ad Grifellam Castellionacus longo et difficili itinere cum delectis copiis venit. Ligerim petendum duces decernunt. Clamantense conobium se pecunia a direptione et incendio redimit. Ad Castellonem ad Sequanam eruptione a Capite sacra acriter pugnatum. Transiisse Sequana ad Igoum ventum.

Ibi Marcius comes Bullianus frater decessit. Germani contra Guttrium castrum praefectum ob hospitium incommoda quiritantes. X. Seditio Lutetiae excitata ad opprimendum regem; qua segeti potentia compressa ad exercitum Genabum venit, et vada servanda Niverno committit. XI. Monglassius a Navarro missus, ut vada monstraret, frustratus. Reflexo per Belliam itinere inter tres exercitus infesto Germani magno errore incedunt. Ad Vinocinium nocturna pugna utrinque iniussu incruenta. Castrum Nantoni deditum. Ad Montargirum periculosa Castellanos conatus. XII. Helvetii auxiliares ad regem mutua, et a Nivernio moniti condationes accipiunt. Franciscus Borbonius Contii princeps in Germanorum castra venit. XIII. Ad Alnetum Donavus insigni clade adfectus, primum ex insidiis incumbente Castra, et postmodum eruptione per arcem in Germanos equites, qui in municipio hospitium habebant, a Sampaolo et aliis legionum tribus facta. Hoc castra tertii Helvetii cum Espermonio iuxta conditiones a Niverno, qui tunc ex lapsu crure fracto decumbebat, dillas transigunt. Ad Genabum recedentes Germani a regis iterum caeli. XIV. In Morvano pago Cormontii captivi interventus cum Germanis per Espermonium de conditionibus ut prius cum Helvetiis agitur, et ubi in Matifonensem agrum descenderunt postremo transigunt, contra pugnantem Castellonaro, qui cum suis summa virtute in Septimaniam, unde venerat, perruptis Mandelati insidiis se recepit. Donavus, effusus per Montem-Pellicardicam ditionem Lotharingicis, praeter regis voluntatem, graviter infestatus, et populares inaudita saevitia ac libidine vexati. Inde graves Wirtembergici adversus Lotharingum ducem guerrimonae, quas paulum ab armis abstulerunt. Bullionius aeger Genavam concedit, ubi ultimam vitae diem clausit. XV. Confusus in ea expeditione acta omnia. Cum querebantur utrinque belli daces, convenerat, ut querelae silentio sepelirentur. Sed Donavus, ut se per Germaniam purgaret, non stetit pallis, et scriptum nudum excusibus, ne ad illud responderi posset, Francofurti publicavit, quo iracundiam successum a se amoluebatur, et culpam in Gallos dissidentis rejiciebat: ad quod nihilominus tanta celeritate a Jac. Bongarsio responsum fuit, ut eodem tempore utrumque scriptum per manus hominum volitaret. XVI. Misera regis inter hos successus et finitros contra ipsum a factiosis sparios rumores condito, simul et cunctatio.

L I B. LXXXVIII.

DIGNIERII in Allobrogibus res gestae. Campi, Ventrolium deditum. Salus praefidarii occurrentes male nullati. Pont-Cometus et Monasterium capta; item Merindolium, Scalerium, Juncarium capta. Inter haec Montelium Adacuari a Sanferreolo et Ancono interceptum. Nuncio a Dignierio, dum Vici esset, accepto, Pactus arcis praefectus eo revolat: et cum consese a nobilitate iocundato, quae cum Susae comite hoc illuc confluxerat, ageretur omnia, eruptione ab arcis praefidarius facta tandem regis opprimuntur, edita ingenti strage. Bis mille occisi, et in iis Susae comes, Anconus, Podius Saumartius, alii: capti item plerique. II. Helvetii auxiliares, qui in Allobroges venerant, a Bernardo Valeta Espermonii fratre celsis quo in certamine praecipuus laus Alfonso Ormani sunt. Capta ix signa et ad regem missa. Giraldus Aenarius comitis Grimali filius ad Dignierium transit. Monasteriensis arx a Brigantionis praefidariis capta; et tandem Quercensis arx. Dignierii in morte nunci filii constantia et nunquam intermissa belli cura. III. Gotardi Ketleri Carlandiae ducis, Guilelmi Gonzagae ducis Mantuae, Francisci magni Etruriae ducis, decessus. IV. Litteris clarorum virorum, Eliae Vineti, Jacobi Skekii, Joannis Wigandi, Germani Valcutis Guellii Aureliani episcopi, Jacobi Pamela, Jacobi Mangoti filii fisci in senatu patroni, obitus. V. In Belgio res inter Leiceltrium et Hohenloium commitem et Ordines agitur. Edwardus Norrissus ad certamen Hohenloium comitem ex morbo decumbentem provocat. Parmensis Wouam, Marcantio prodente, capit. Geldria item civitas a Cl. Barlemontio Altrapennio recipitur. VI. Wilhelmus Stankeius ad partes Philippi transit, et Darentiam Jo. Bapt. Taxis in manus tradit.

TOM. VI.

7 G

tradit.

CIDLXXXVII

HENRICUS III.

tradit. Rolandi Eboracensis iidem defecio. Willclmns Russellus Bedfordiae comitis filius, post Sidonii mortem Vissingae ab Elisabetha inpositus, cum Walsciae praefecturae tanquam annexam ambiret, ab Ordinibus ferti repulsi, omniaque ex illa occasione in Zelandia turbat. VII. Delegati ab Elisabetha res in Batavia ordinant. Per Leicestrii absentiam summa rebus Mauritio Nassovio commissa. VIII. Scriptum Ordinum ad Leicestrium expostulationis plenum; quo et rem Belgicam ut apud reginam commendatam habeat, regant, et tuti itineris et commendatus literarum onus deprecantur. IX. Magna in Belgio ac Flandria praecipue inedia, caritas, et valitias, ita ut lupis famelicis urbes paterent. c. amplius homines seu pueri circa Gandavum devorati. Famem morbi, ut fit, secuti. Parmensis, provincia paulum levata, Brugae cum exercitu venit. X. Posita ad Slusas culta. Blankenberga inter Ostendam et Slusas Jacobi Meieri rerum Flandricarum scriptoris ortu nobilis. XI. Leicestrius in Belgium venit. Ad Eugeleum, quod propterea Crepacordii nomine deinceps indigitatum fuit, Altipeninus eum suis caciis. Ad Slusas magna vi res gesta; XLV. ordinum duces in obsidione desiderati. Tandem urbs admodum honorificis conditionibus, cum Leicestrius frustra supplicat introducere tentasset, Parmensi deditur. XII. Leicestrius Dordracum venit. Simulacres inter eum et Ordines in aperta odia evadunt. Picbs Leicestrio faver. XIII. Ordines publice declarant, abdicato semel Philippo, omnem supremam et absolutam auctoritatem in se translatam esse, libera armorum terra marique, quantum ad disciplinam et expeditiones suscipiendas attinet, penes Leicestrium manente potestate, qualis Caroli v temporibus penes Moriam reginam sororem, Sabandam, Margaritam Parmensem fuit. Scripta ultro citroque inter ipsos commutata, et temata Hobculi comitis cum Leicestrio contributio intervenit Ordinum; qui, ut Leicestrio sacramentum dicat, ab ipso maxime impetrare poterant. Et quia cc florenarum eis in singulos menses non sufficere dicebat Leicestrius, proutque si non haberent Ordines unde belli sumptibus in posterum satisfacerent, mature illis de pace cum Hispanis agendum, nec opus esse ut Elisabetha in hoc bello diutius se sumptibus inutilibus vexet, eam suam sufficere et Atrasionensis tempore sufficisse demonstrant; et insuper, alio scripto ex communi civitatum Bataviae, Zelandiae, et Frisiae deliberatione publicato, antiquitatem gentis et principum suorum a primis iustis repetunt, et nobilitatis ac civitatum in administratione publica et in iurejurando auctoritatem demonstrant. XIV. De pace cum Hispano Friderici regis Daniae intervenit, ex consilio Elisabethae, sed in eis Ordinibus, actum. Qua de re cum Caius Ratzovius ex Hispania rediens in itinere a Bergsoomensibus praesidiarius spoliatus ad Ordines Hagae retulisset, illi se excusaverunt, et, refarcito utcumque damno, legatam quam potuerunt honorifice dimiserunt. Quod ad antiquum revocans Fridericus, novis Ordinum ad 10000 in saeculis ditioris suae naviganteis retinuit, nec nisi xxx talerum eis exsolutis dimisit. Elisabetha rursus per legatos suos in comitibus Hagensibus negotium pacis urget, a qua denovo se Ordines excusant. XV. Pastores publicae se administrationi uniuscentes plebem contra magistratus incitant, in Leicestrii gratiam. Coalitionis principium Ultrajecti factum; ubi captem consilium de Lugduno ope professorum et juvenum rebus novis studentium, qui magno numero operam literis ea in urbe navabant, intercipiendo et Anglis tradendo. Re decreta ab Andrea Schotto comprehensi Nicolaus Maudius, ejus egregiam in Slusis defendendis nuper operam Ordines experti fuerant, Cosmus Piscarengius et Jacobus Volmarus, qui capite lucent, Adolfo Metkerkerus rei consiliis singulis consulit. Lambertus Davensis, Hugo Donellus, Hadrianus Saravin professores solum mutare iussit. Elisabetha, cum severitatem Ordinum recenti adhuc Antwerpiani casus memoria, qua erat aequitate, apud se excusasset, rem quoque hoc rerum statim palam dissimulavit, et nihilominus constantiam in foedere cum Ordinibus servavit, revocato mature e provincia Leicestrio; ejus tamen dignitati datum, ut se sponte praefectura abdicasse videretur. Scriptum ea de re exeunte anno publicatum. Meppela interrim haud longe a Linga ab Adolfo Mersu comite in Frisia capta et mox amissa.

M.

M. Seleucus Bonnam biduo ante natalem crepitaculis admotis capis. XVI. Fran. Draus, qui superiore anno per Indias Occidentales excurrerat, hoc anno ad inspicendam clauem Hispanam, quæ contra Elisabetham parabatur, missus, ad Lucifera-fanum in Baetis æstuario multas naves deperit. XVII. In Pannonia a nostris prospere contra Turcos gesta. Copanum band procal a Balatone leu cum magna præda captum. Turci supra Katzerolacum, nua a Canifa militari, a Gœrgio Zerinio magna clade adfeci. Capus Mahumetes Quinquæclisiensis purpuratus, Alis pugna ad Eckmadas interfecti filius, qui Copano nuper capto aufugerat. XVIII. In Polonia Stephano mortuo scissa studiis comitia. Leges ambitus renouatæ. Sboroziorum factione allam, ut aalloritas et summum exercituum ducis imperium Zamoscio, qui aberat, abrogaretur. Lithoni cum Polonis expostulant, et Borussi querimonias suas jurgunt, quorum postulata ad tempus suspensa. Rigenfes etiam auditi, confessionem Augustanæ uergentes. Publica pax imperatur et promulgatur. Orator Pontificis auditis pro religionis causa palam uerba facit, in arcana Austrios ut Ordines communiadior haberent Pontificis nomine rogat. Iis Sborozii, qui Stephani tempore apud Cæsarem perfugium habuerant, studebant. Septemviri Imperii principes et pro illis per legatos aduocatus officio desuult sunt. Theodorus Moscorum princeps legatos et misit. Crisophori Transiluan Stephani fratris filii et suos miserunt. De indigena seu Piaslo eligendo et in comitiis magna contentione actum: sed præcipuus fuit Sigismundi Joannis rti Succorum regis et Katharinac Jagellinnicæ filii fauor, pro quo Ericus Sparre regni cancellarius et Ericus Erabe comes auditi; qui et tandem Zamoscio annuente, missi in suffragia episcopis et proceribus, rex Poloniæ renunciat v Eid. Sextileis. Dein pridie Eidus Scitileis Sboroziorum factione in regem Maximilianus Austrius Cæsaris frater eligitur, utramque electionem improbantibus Lithuanis. Leges Maximiliano diuac, quas Olomuciae ille ratas habuit. Leges itidem Succo datæ; inter quas data illa uidebatur, ut Lituanie parte, quam occupabat, et magnus sumptibus ac suorum sanguine quæserat, in Poloniam gratiam cederet. Pro ea uadimonium Anna regina constituit. XIX. Tandem Sigismundus, Zamoscio, qui Cracouiam tenebat, repetitis literis euocatus, Joannis patris permisso Gcdanum uenit, et ad Oliuense coenobium solemnî sacramento adigitur, protestatione de Lituanie parte, quam Succi tenent, non cedenda prius interposita. XX. Maximilianus, cum se in uiam cum Sborozianis dedisset, v a Cracouia millibus tubliat. Primo res utrinque literarum missitationibus, deiu et uelitationibus alla. Postremo occurrente Zamoscio acriter pugnatum, et uicti Admali. XXI. Sigismundus Cracouiam regia pompa ingreditur; et post acerbam de Lituania inter regem et Zamoscium contentione, quæ uix tandem in illud tempus dilata est, uno Sueciæ regno potitur, inaugurationis ritus solita ceremonia peracti. XXII. Novus rex, missis ad Cæsarem literis, belli, cujus necessitatem deprecabatur, quasi deauocatione sacra, copias instruit, quibus cum summo imperio Zamoscio præfocitur. Ad Vieluanus uentus in Quadorum et regni finibus. Inde transmissis angustis ad litinam acriter xi Kal. Febr. certatum, et ter mille Austriaci occisi. Batinum eodem faceclia a Zamoscio captum, et in eo Maximilianus ipse, et multi proceres Poloni, et episcopi, in quos summa moderatione usus est victor Zamoscio, et ejus exemplo nouus rex. XXIII. Pontifex Philippi interuentu per Hippolytum Aldobrandinum cardinalem in Poloniam missum de Maximiliano libertati restituendo agit.

CICLOXXXVIII.

L I B. LXXXIX.

MISSUS contra Bonnam anno superiore a Schenkio interceptam cum exercitu Carolus Croius Cimaci princeps, et obfidio Martio mense coapta, et post septem menses rti Kal. Octob. dedino ab Othone Potiliso sacra. II. Negorium de pacæ cum Elisabetha a Parmensi uergetur, dum interim immanis illa classis apparatus. Reluctantur Ordines, et oblatas conditiones minime admittendas decernunt,

CICLOXXXVIII.

HENRICUS III.

decurrunt, et per legatos in Angliam missos multis rationibus, et recentibus Gandavi, Brugarum, Sellianae in Hispaniis legationis exemplis contra pugnant, et ad bellum fortiter capellendum rocinam hortantur. III. Tandem Borborgi institutum colloquium inter Anglae et a Parmensi missos delegatos, nullo exitu, et Jacobo Crosto, qui conditiones quasdam scriptis mandaverat, ubi in Angliam redit, carceri mancipato. IV. Theodori Sonoli cum Mauritio altercationes, et Medenblikenium praedilizioium interperies. Idem aliis locis factitatum, reliquis factionis Anglicanae, quae superiore anno exstirpata putabatur, passim repullulantibus. V. Gertrudbergenfies desperata gratia post seditionem Parmensi locum tradunt. VI. Bedfordiae comitis filii Whilingae praepositi cum Ordinibus et Mauritio dissidium. VII. Elisabetha, de classis Hispanae eventu anna, praefectis suis, ut se erga Ordines et Mauritium moderatius gerant, enixe mandat. VIII. Catalogus navium, ducum nomina, armorum genera, comenatus copia, et ordo classis : cui Lod. Peres Guimarus Medinac Sidoniae dux delectus summus imperator. SS. officii, hoc est Inquisitionis, vicarius generalis classe vehebatur, cum circiter c. sive e sodalibus Jesuitico sive ex Capucinis, et xv mendicantium ordinum collegiis. IX. Edictum fulminatorium sub id a pontifice conditum, quo, post Pu v et Gregorius xiii diplomata, Elisabetham ut indignam regno, quod usurpabat, ob crimina fusc in eo enumerata deinde proscribebat, et cuius capiendam ad supplicium de ipsa fumendum obiciebat, regni Anglicani omni iure in Philippum translatum. Edicti executioni destinatus Gul. Alamus Lancastrensis, sub id in cardinalium collegium cooptatus, et in Belgium procedere iussus. X. Parmensis, qui, classe in Angliam exposita, summus armorum dux destinabatur, apparatus bellicus, qui fore navigiis planis constabat : cui opposita Ordinum classis duce Justino Nassovio. XI. Belli in Anglia apparatus, eo tardiores, quod aliquam de pacis colloquio spem regina conceperat. Carolus Howards summus rerum praerarat, etque successus Franc. Dracus. XII. Primus consilius pridie Kal. Sextil. cum Hispanae naves Vellim et Plummatum praetervellae in Belgium ad conjungendum se cum Parmensi tenderent, magno errore. Postridie Vallisiana cum ipso P. Valdesio in Draci potestatem venit, nec non et Michaelis Oquendi semilambus praetoria. xv. Non. Sextil. et acriter certatum, sed Hispanorum semper deteioere conditione : et magna navis Veneta a Georgio Kemero expugnata. Dein levibus excursionibus, post et majore vi certatum, et ipse Jo. Martines Ricaldus Sidonii vicarius in media sua classe oppugnatus : quo in certamine Martinus Frohsiborus magnam laudem meruit. Parmensis frustra Dunkerkam venit : unde Gul. Stanleissum dccc circiter Anglis, navibus planis consensu, in Angliam exsensionem facturi solverant. XIII. Naves viii, ut in obsidione Antwerpiana, materia ad ignem concipiendum et cjaculationem refectae, in mediam Hispanorum classem immisissae. Praetoria triremis, qua Hugo Moncata vehebatur, oppugnata a penastis Anglis : et, cum ad Calerentis litus illisisset, capta ac direpta, ipso Moncata interfecto. Municipia Tuscia et Africana a Gordano Caleti praefecto defensa in terra Francia perflugium habuerunt et libertatem receperunt. Astulanus princeps naufragandus ex Sidonii praetoria ad Icinum portum exsedit, et terrestri itinere ad Parmensem se contulit. Ad Dunkerkam et ultra ab Anglis pugnatum, et iv magnae naves Hispanae amissae, et una minor ad Blancenbergam. Classis de cetero vento dissipata. Angli c. tantum toto illo tempore desiderati. Amissae et ii magnae naves in discessu, utraque dccc amphorarum capax. XIV. Circumnavigata Britannia Sidonius, in freto Hibernico aliquandiu iactatus, in Cantabrigiam perrexit. Ricaldus, qui cum xvii navibus remanserat, amissis plerisque e suis in potestatem insularum devenit. Praetoria Cantabrigia, qua M. Oquendus vehebatur, c. c. amphorarum capax, cum omnibus velloribus in eodem freto periit. In summa Hispani xxxii naves amissae et x capitum c. c. amissa, majorem numerum Angli et Belgae edunt. Quid Bern. Mendoza de sumptu in classem istam facto regi dixerit. Sidonius in Hispaniam reversus a Philippi conspectu iussus abstinere. Parmensis et ob id culpatus. XV. Thomae Candishi tricenalis navigatorio. Juata S. Sebastiani insulam, atque adeo Desiderii portum, eorum marinorum ingens multitudo,

titudo, fecunditas, species, caro ad esum optima, et virax natura, ut, nisi maffarum icibus capita conterantur, vix emoriantur. Aves item fore alis cuculorum infans terram fodientes. Freti Magellanici enavigatio. Paitan, quae Limae praefecturae subijt, civitatem capit, et directam incendio delet. *Vasata Pruna insula.* Aquatulia civitas, haud longe a Quita promontorio igne conlumpta. S. Annae praetoria navis rebus pretiosis onusta post sex horarum certamen ad Californiae promontorium capta et ditcepta. Inde ad Latronum et Philippinas insulas ventum. Philippinae et earum populi cum Aethiopicis et Chinenfibus commercium exercentes. Sangueli, et eorum miri ingenii et pulchritudinis officina. Mos clavum plumbeum in pueris pudendo inferendi unde invaluerit. Ad Javam majorem accedit Candisbus. Regis in ea potentia, et uxorum ingens numerus, quae mortuo eo se gladio summa alacritate confodiunt. Promontorio Bonae Spei superato ad S. Helenae insulam ventum; et inde in Angliam incoluntis eo anno pervenit. XVI. Paumenfis, de successu classis, et quid de se Philippus sentiret, anxius, revocatis copis Tolensem insulam, quam Georgius Eberardus Solmenfis comes defendebat, ireto conatu tentat, cccc ex suis amissis, et vix e luto extricatus Othavio Mansfeldio et E. Lalanio Rantjaro. Damnosus item ad Bergas ad Somam conatus. Wastendonka in Sicambria a P. Ernesto Mansfeldio oppugnata et post bimestrem obsidionem deditione recepta. Berkae item ad Rhenum admotae copiae. Mauritius Nassovius Verac in Walactia marchio ob rem bene gestam ceatur. XVII. Ultrajechi factio renovatur, Gerardo Darentiensis incensore. Nunciatus eo cum occultis ab Ordinibus mandatis missus occasione capta civitatem oppidanorum benevolentia fretus in potestatem rediit, et scditiosos pelit; pulsa factione erveis in patriam restituit. Tileborgi, haud longe a Silva ducit, praefidiarii obtineantur. XVIII. Cum Jo. Monlucio Balagnio Cameraci praefecto prorogatae a Parmensi induciae. Telarum in ea urbe ingentis pretii opificium. XIX. R. Dudicii Leicestrui in Anglia obitus. Eius genus, ingenium, fortuna, successus. XX. Frederici et Daniae regis mors. Legatio Ordinum ad Christianum IV heredem. XXI. Viti doctrina clari obierit Joannes Wierus, Theodorus Zuingetus, Bernardinus Tilefius, Spero Spetonius, Augustus Fecretius, Joannes Auratus.

L I B. XC.

DE anno octogesimo octavo huius saeculi, Jo. Regionontani, Gasp. Bruschii Egrani, Joannis Stofferi praedictiones. Prodigia diversis orbis partibus; quibus nullum magis dixeram, quam Henoticum apud nos foedus, quod ostento vir doctus comparavit, quod tempore Neronis factum narratur, cum in agro Marrucina olivetum publicam viam transgressum est, et in locum oliveti e vestigio arva successerunt: nam foedere eo factum, ut Hispania in Franciam migraverit, et Galli in media Parisiorum civitate superbe inambulantes Celtiberum aspexerint. II. Gul. Roberti Bullionii ducis Carloti sorore superstitis decessus Genevae, et testamentum. Nuncio mortis allato Carolus Lotharingiae dux ad invadendam eam ditionem Franc. Lanovii curae commendatam viris vertit. III. Jametii obfido, et ad eam a Lotharingicis gesta. Frustra missi a rege, qui sequestrari locum peterent. Scdani eodem tempore obfido redintegratur. Tandem oppidum dedatum, arce penes Schelandrum manente. Ab Arcemburgia de matrimonio Carlotae et comitis Valdemontii agitur. IV. Lanovius, pro cuius libertate fidem interposuerat Lotharingiae dux, cum commissa fidei suae Bullionia ditione necessitatem illius tuendae subiimpositam videret, ne quid contra decus suum facere videretur, si Lotharingico vim facientem vim contrariam opponeret, antequam ad arma deveniret, scriptum evulgat, quo facti sui rationem reddit. V. Convocatus Nancii foederatorum et eius capta ad regem allata et elusa, non sine concinatorum et seditionum in urbe murmure. VI. Cumulati in Espernonium post Joulac mortem invidiosi honores, et cum Petro Espinaco archiepiscopo Lugdunensi cum vrborum acerbitate contumeliosum coram rege verbum; cuius is exitus fuit, ut Lugdunensis aperte ad Guisli

CICDLXXXVIII.

HENRICUS III.

partes ultionem quaerens descenderit. Labelli in Elpernonium spatii ad regem invidia apud plebem onerandum; et *reposita ex annalibus Anglicis Petri Gaverlo-ni Vasconis historia, cuius odio E. d. ardus II in magnas se calamitates inducit. Cui scripto alio pari acerbitate retulatum est, quo foeda archiepiscopi citra et Gur-fu inmoderata ambitio fugillabantur.* Funeris pompa Joulas cum effugit; qui bonas solis regibus et regum pluis ac magistro equitum apud nos habetur. VII. Henrici Borbonii Condaci sub id mors incidit, ad *Joannis Angeriaci-sanum non sine veneni suspitione extincti. Comprehensi ob id domestici, et ex iis Joannes Anecllinus Brillandus; qui lata sententia a quatuor equis disceptus fuit.* Car-losa Catharina Tremollia uxor, quod *varianae Brillando nominata esset, fignitur, et quia praegnavis erat, quovisqne peperisset, sub custodia retenta est.* Acta contra eam facta, et rei persecutio appellatione interposita a senatu *Parisiensi interpellata, quod id juris sit regis sanguinis principibus et Franciae paribus, eorumque ne-eribus, quae radiis maritorum coruscant, ut tantum in Parisiensi senatu, quae curia parium dicitur, criminis postulati causam dicant.* Condaci ingenium, mores, fortuna semper adversa. VIII. Hoc caia erectis plebis animis sadiofi, cum metus incessisset a rege toties et tam graviter offensus, Guisfi adventum ad urbem urgent. Nova de rege et Elpernonio opprimendis consilia a Polinio detecta. Regis ad ea revincenda segnitias et tarditas. IX. Pomp. Bellevreus Augulham Succellionum ad Guisium missus, ut ejus ad urbem adventum miseris precibus redimeret. Elpernonius Rosomagum ad praefecturam novae possessionem capiendam profectus. Ultima conjuratio de rege capiendis, *sparsa initio fama quasi a Protestantibus cap-tus esset, et Sessionem, quasi in itinere a Guisio receptus esset, abduco, itidem a Polinio detecta; quae cum frustra fuisset, Brigardus a conjuratis ad Guisium missus, ut Guisfi ad urbem adventum postremo obtineret, periculo suorum post tot decessus conatus demonstrato.* X. Tandem Guisius conjuratorum precibus peritius ad urbem contra regis imperia venit, et ad regem a regina matre, quae ipse in occulto fovebat, introductus summa fiducia regem cunctatorem alloquitur. Au-ctis suspitionibus duplicatae in urbe execubias, et Helvetii nocte quae v. Eid. Maias secuta est a Birono introducti; sed tanta sententia administrata omnia, urbanis tribunis aliisque belli ducibus nihil movere iussit, ut sadiofi Guisio anctore satis temporis habuerint munitiones doliaris passim per vicos extruendi, et copias regis locis in quibus dispositae erant postremo expellendi. XI. Guisius sub vespe-ram urbis potens cum suis execubiis ordinavit. XII. Anglicani oratoris inter has turbas generosum ad Beissaci comitem responsum. XIII. Metu regi iniecho neces-situdinem urbis deferendae postridie Guisius impediit. Regifugiam. XIV. Regina in urbe remanet rerum componendarum spe. Basilisa in Guisfi manus a Laurentio Testro traditur. Magistratus urbani abrogati et novi a Guisio suffecti. XV. Rex Auticum Carnutum se confert. Inde missae ad provinciarum praefectos li-terae, quibus Lutetiae successus ita narrabatur, ut, *dum motus culpa in Guisium rejiceretur, in ignaviam regionum res recideret.* XVI. Contra has exultationes et victorie fortunae plenas publicat Guisfies. XVII. Et quadriuo post ebris fortuna animi ad Bassimpetram dat literas. XVIII. Personatae Flagellantium ic supplica-tiones Lutetia Auticum veniunt, ut religionis specie foedus Parisiense in ipsa urbe, ad quam rex perfugium habuerat, per seditiones subscriberetur; et tamen a rege admittat.

L I B. XCL

CICLXXXVIII.

HENRICUS III.

MISSA a senatu ad regem instigante regina delegati; et edictum de revocan-dis aliis plerisque promulgatum, *sepo post turbas ad aucupandum plebis praecoccupatae gratiam remedia.* Claudii Dottoni a rege in senatum missi oratio. II. Libellus contra Elpernonium et Valetam fratrem in regis invidiam. Libellus Borbonii cardinalis, Guisfi, et aliorum nomine subscripseus. III. Ad cum regis, *dum molliiter et languide res geritur, haud validius responsum.* IV. Sub id et evulgatum

evulgatum pro Espernonio et Valeta scriptum, quo Guislanorum ambitio acerbè perstringebatur. V. Espernonius in aulam e Neullria reverteretur ultro praefectura nuper donata cedit, quae statim in Montpensierum collata est. Inde, ut invidiae cederet, in Santones et Engolismensem agrum cum summo imperio, *jam fastidio ejus in aulano regis subestate*, profectus. VI. Delegati in provincias a rege missi, qui cumlitis Parisiensis eventum elevarent, et de comitibus regni spem facerent. Jac. Aug. Thuanus in Neullrium, quo rex concedere consueverat, praecedere jubetur. Franciscopolis, quae ab Andrico Brancatio Villario tenebatur, *submissa a Parisiensibus l'lenoticiis pecunia*, ad Guisium inclinat. VII. Augustobona Tricassium in Campania a Guisio sollicitata; ac tandem, Ludovico Guisiano cardinali iterum accedente, plebis et scholasticorum opera *per absentiam Joachimi Dintevillae* in potestatem redacta, et *regis ac urbanus in ea abdicatis magistratibus novi suffecti*. VIII. Villaregius Vernonia, quo rex Rotomagni tendens venerat, ad reginam marrem cum plenissimis de pace mandatis mittitur. Conditiones eadem quae in Nanciano conventu propositae, ac inter alias de Tridentino concilio promulgando. Actum et de Aureliano securitatis causa foederatis attribuendo; *de quo cum non assentirentur Balsaci Interamniates fratres provinciae praefecti, qui Guisio primum additi ad regis partes tunc inclinabant, res aliquandiu altercationibus extraxit: tandem secretis pactis concessum Aurelianum*, ita tamen ut Balsaci Dorlaunum in Belgica limite, necnon rex ipse, non autem Aurelianum concessum fuisse persuasum haberent. IX. Missi interim in Picardiam Thuanus a rege cum literis ipsius propria manu scriptis, ut Abbas villam et Samarobrigam, quae nutabant, in fide confirmaret, et *Belloserim, qui Corbani tenebat, promissum uocem esse juberet*. X. Villaregius in aulam redit, dum rex Ispheclaculis Rotomagi occuparetur; et, quoniam summa armorum praefectura in arcano promissa Guisio fuerat, diplomatis exemplum etiam regi attulit. XI. Tandem conditum edictum Quintilii mense, de Catholica religione asserenda et extirpanda *post seclaria S. Concilio Tridentino damnata*, quod Rotomagi mox promulgatum est, et ab Honoreto Laurentio in *Aquensis senatu sibi patrone Henotici titulo singulari libro laudatum*. XII. *Quia autem jurejurando adacti principes et proceres subscribere jubebantur, et rex alius exemplo suo praecerat*, Nivernius subscribere iussus aliquandiu subliit, quod eo Navarrus proximus regni heres a successione exclusi videretur: *qua de re cum regem monuisset, et nihilominus subscriberet a rege juberetur*, tandem nec nisi repetitis jussionibus *adactis* fidem cum aliis proceribus interposuit. XIII. Missi a Guisio archiepiscopus Lugdunensis et Cl. Caesareus, qui pro edicto gratias agerent, ceterum de dignitate aucta ipsium affectata modestia excusarent, et *magistri Palatii plenae potestate contentum esse ostenderent*. Suspicionis regis contra Villaregium ex eo et Aurelianensi negotio origo par. XIV. In Pisonibus Lavardinus Maravum post diuturnam obsidionem tandem honestis conditionibus a Boscodulo et Jarrico deditum in fidem accepit. Quod rursus summa diligentia circum et solertia oppugnatum, capta prius Ebarrum insula et circumpositis munitionibus, cum arce in Navarri potestatem venit, traditus signis, et Clouello, qui loco praecerat, captiva manente; cui postea Navarrus libertatis gratiam fecit, modo ne contra regem militaret. XV. In Provincia Arauco irrita conatu a Sulae comite tentatus. Diguieris et irritus ad Gierianopolim conatus. Giera haud hinc procul munitione ab eo expugnata, post aliquot utrinque discursationes et leves conflictus, *Diguieris cum suis eorum Maun-podum vltro dictum Vapinco vicinum insidet, et tanta celeritate, equitibus cespites comportantibus, nunit, ut Cisterione superveniens ad disturbanda opera Valeta frustra fuerit*. Ad Vivum Carilianum cum Morgianarum copiarum porte Disemum cadit. Jargium a Diguierio capium. Stella item a Porto capta, et Charello in arcem se recipiente direpta. Panum spiritus frustra tentatus. XVI. Valeta, ubi de edicto Juliano cognovit, quod sub id Gratianopolim, ut promulgaretur, allatum fuit, et de Meduano cum exercitu brevi in Allobroges venturo, ab Espernonio stare monitus Subil. Sextil. Monumarii interventu Gubernati defensionis et offensionis foedus cum Diguierio icit. Interamnum in Venasineni comitatu a Blacono capium. Delphinum castrum a Bricomotio item capium, et Ofce-

notorum

novum municipium a Bellemontio munium. Ofcenî tandem post arctam obfidionem dedente Bellemontio recepti. Vscilium Ancona a Diguerio capta. XVII. Rex Roemago in Carnutes descendit; et, auditis in itinere a senatu missis delegatis, pro quibus verba fecit Barnabas Brissonius praefes, et Medontae salutata regina parente et uxore, Autricum tendit; quo statim cum regina matre, quae Medonta Lutetiam redierat, Guisus ad eum venit. XVIII. Diploma de amplificata Guisii dignitate a Villaregio factum; quo magistrî Palatii officio annexam magistrî equitum functionem exercere jubebatur. XIX. Novae suspiciones ostae ex literis pontificis ad cardinalem Borbonium et Guisium, quem Machabaeis comparabat, scriptis, et Niverni prudentibus monitis; qui, exercitui in Pictones mittendo summus dux destinatus, literis, quae in consilio lectae sunt, speciose scriptis se a munere injuncto excusavit. XX. Jura proximi regis agnati Borbonio cardinali ad tustandam legitimae successionei ordinem Henoticis annitentibus attributa, et in senatu, cum diploma promulgaretur, in majus aucta.

LIB. XCII.

CXLXXXVIII.

HENRICUS III.

AUDAX contra Espernonium inita Engolismae conspiratio. Origo ejus, et regis consilium. *Perfusus fuit in aula Espernonium desperata regis gratia cum Navarro vireis et consilia sociaturum. Itaque periculo tot locorum ministerum, quae ille in potestate habebat, territus rex hominem in potestate habere consilium existimabat. Ubi Espernonium ad urbem venit, Suchetus consulis foris, re cum aliquot provinciae proceribus ac nobilibus communicata, in aulam mittitur, qui de regis voluntate, quam mutata intellexerant, certis cognosceret: per Villaregium ad regem introductus cognoscit id velle regem, ut Espernonium, quo perniciosus ejus consiliis praeverteretur, urum sisterent, et ad se adducerent: quo intellecto, et re rursus a Villaregio pensitata, ad suos revertitur, et ordo rei exequendae componitur.* II. Jo. Bodus Hollaci a Navaro ad Espernonium itationes. III. Iv. Eid. Sextil. factus a conjuratis ad arcem et castrum, in quo Espernonium erat, impetus, cum uxor ad sacrum audiendum abisset, et Bordius arcis praefectus ex campallo foris evocatus esset. Summa virtus uxoris a conjuratis comprehensae, et praecentia animi in Espernonio; et post xxx horas, quibus cibo obsessi abstinerant, conjuratis e nobilitate urbe facillere jussis, et gratia oppidanis tacta, motus compressus; cuius culpam eum in Villaregium rejiceret Espernonium, et per literas apud regem de injuria expostularet, rex rei invidiam in se derivavit, et nihil nisi iussu suo factum affirmavit. IV. Retractatum de Aureliano negotium, quod securitatis causa Guisio a rege concessum fuisse supra dictum est. V. Cum intercederent Ballaci, ex eo alienati a Villaregio rex coepit; quem, ut Guisio in occulto faventem ac proinde suspectum, ab aula relegat, et cum eo Petrum Brulartum et Cl. Pinarium a secretis epulolis, Pomponium Bellevreum, et ipsum cancellarium, cui Aureliani praefectura in Balsacorum gratiam adinabatur. Martinus Ruzacus Bellolocus et Ludovicus Revolius ab epulolis assumpti. VI. Evocatus et Roma Arnoldus Ollarius, et e Segusianis Petrus Morenneus; qui se excusant. Procuratio sigillorum Francisco Montholono Francisci filio, qui eandem dignitatem olim Francisco I. rege meruerat, attributa. VII. Factum comitis initium a supplicationibus publicis iv Non. Octobris, quae decimum xvii Kal. Novemb. inchoata sunt. Ordo et pompa comitorum. VIII. Rex Ordines longa et composita oratione alloquitur; in qua postea foederatorum importunitate, cum publicaretur, quaedam mutare, et secus quam pronunciarat edere, coactus est. IX. Regem dicentem excepit Montholonus, et longa oratione ejus egregiam voluntatem et reginae parentis merita exaggeravit. X. Pro sacro ordine verba fecit Reginaldus Belenensis Biturigum archiepiscopus. XI. Pro nobilitate Claudius Bellosremontius Seneciacus; pro tertio ordine Michael Martellus Capella, per seditionem nuper mercatorum praefectus Lutetiae creatus. XII. Biduo post conventum, et unionis interduum pro fundamentali regni lege publico praeconio promulgatum fuit. Cum sacramento

cuncti

conili adstantes adigerentur, Belaricis pro iurifurandi religione, vera ecclesiarum uni-
one, multa graviter dixit, ad amolendum invidiam, quasi sacer ordo classicum to-
to regno caneret, et pacem publicam conturbaret. Inde ad S. Salvatoris acdem ad
hymnum B. B. Ambrosii et Augustini decantandum itum, vilescente interim regio
nomine, dum per illas promulgationes Henoticae foederationi auctoritas accresceret.
XIII. Sacello paulo ante relicto Navarro ad regem redierat; cui in arcano a cardina-
li Maurocino pontificio legato, quod Navarii partes secutus esset, et *Contracensis pug-
nae interfuisset*, venia impetrata. Intercedunt Lutetiae seditioni. XIV. Sabaudus
per has turbas occasione oblata nactus Saluciarum principatum in Subalpina provin-
cia occupat. Guisii super ea re ad Sabaudum advocacionem petentem responsum.
Per Alimium executiones a Sabaudis propositae minime in bonam partem a rege
acceptae. Cusus in eam rem a Sabaudis nummus, in quo *Centaurus coronam sub-
jellam calcans coelatus erat, cum inscriptione opportuni*; cui *contrario ab eventu
opportuni* alter ab Henrico IV postea cusus. Bellum, cum initio factiosi in
comitis reclamarent, tandem annitente ipso Guisio ad elucandam invidiam contra
Sabaudum communi ordinum consensu decretum. *Quare cum potentiam, contra
quam rebatur, rex experimento summam et nimiam non solum inter Ordines sed toto
regno Guisii esse comperisset, recuperandae illi superstitae auctoritatis desperatione
consilium tunc demum de eo e medio tollendo cepit.* XV. Libellus Veracis titulo
tunc evalgatus a Michaele Huralto Hospitalio factus, et *Iusto Loppo inscriptus, quo
treis in regno factiones esse ostendebat, quarum regia ut iustior hoc debitor, Guisio-
na in speciem potentior, Navarrenna tutior esset et firmior.* Libelli artificiosi et
elegantem scripti lectione cum summe gavilius est Guisius, tum vel eo maxime ani-
mos fultuit, quod regis debilitatem illo argui cerneret: quod rursus regis despera-
tioni facem subdidit. XVI. Misiss Joannes Angennaeus Poignius ad Sabaudum,
qui capias urbes resistere recusanti bellum denunciaret. Datam et negotium Pisa-
ni marchioni apud pontificem oratori, ut de tanta injuria apud eum expostularet,
et ius quod in principatu illo regi competebar, quod in dubium revocabat Sabaudus,
prolatis testimoniis demonstraret. Sabaudi ambitio Alimii sana monita repudiavit.
Ejus ad Helvetios itidem optimos monitores responsum. Bellum in speciem
contra Genevam paratum. XVII. Ferdinandus Medices cardinalis dignitatem
renunciat, et Christiernam Claudiae regis sororis et Caroli Lotharingae ducis filiam
in uxorem accipit. Fiduciariae nuptiae Bloefis celebratae. *Carolus Engolsimensis
Caroli IX naturalis filius procuratorio nomine pro magno Estruriae duce sponsi offi-
cio defungitur.* XVIII. Casus sub id intervenit mali ominis, rixa a nobilibus pue-
ris Borboniorum et Guisianorum in percula Britonum sub noctem excitata, in qua
unus et alter occisi; et qui ad motum sedandum accurrerant, immiscensibus felix,
humis strati et vulneribus sauciati. Id maioris motus exulceratis animis principium
esse potuit, anxio iniecit regem et Guisio, qui in cubiculo regis erat; qui tandem qui-
evit. XIX. Res interea in Pictonibus a Navarro gestae. Obsidio Montis-acuti so-
luta. *Arnoldi Stellae juxta Pictavium et Renati Burri Garsaei band longe a
Pillemillis, quod est Condrevicini Namnetum in ulteriore Ligeris ripa suburbium,
legiones caesae.* Bellovatium admodum tormentis a praefidio deditum. XX. Ru-
pellae ecclesiarum Protestantium celebrata comitia xviii Kal. Decembris. De
disciplina militari leges contra dejeratores, stupra, raptus, latrocinia renovatae, et
pauperibus facta collatione prospectum; tum de aerario et belli sumptibus amplius
disputatum.

L I B. XCIII.

LIBELLUS NAVARRI nomine et Protestantium regi oblatum: quo *Januario edito
libertatem concessam, concilio item nationalis toties petiti copiam fieri, et ut
bonis, unde de jellis injuriose fuerant, restituerentur, postulabant.* Quo Bloefis al-
lato, ad concilio mutationem delegati excanduerunt, et inde occasione captata regi au-
tores fuerunt, ut de successore legitimo Catholico designando mature cogitaret. II.

TOM. VI.

. 7 I

Secundum

CIO D LXXXVIII.

HENRICUS III.

Secundum haec in sacri ordinis confessu pridie Non. Nov. Navarrus ob sectarium crimen, in quod perfidiose relapsus esset, regni successione indignus pronuntiatur: cui decreto ceteri ordines accesserunt. Cum rex urgeretur ut subsciberet, et decretum diplomate confirmaret, se excusavit, et rationes a Navarro saepius repetitas in medium attulit, et ut legatio denuo ad ipsum decerneretur censuit. De legatione cum non adessentur ordines, et in proposito perstarent, rex ad postremum petitiones eorum importunas eludit. III. Ludovicus Gonzaga Nivernius cum exercitu in Pictones proficiscitur. Maulconum antequam muri passarentur deditum, et in deditos aliquatenus servitum. Ad Montem acutum promotam castris: et post exiguum pulsationem, Colombario cogente, locus sub conditione deditur. Deinde ad Genachiam versa vis: ejus situs et robur, et munitiones a Plessio Getaco instituitur, et sub urbis postremo diruta. IV. Regis nomine in dies vilescente factio Guisiana consurgit: et de populi levamento rex intempestive interpellatus, cum se ob belli necessitatem primo excusasset, hoc repulsa consecutus est, ut ejus odium in se recideret, beneficium vi tandem extorti gratia conciliandae ordinum benevolentiae in Guisium reddenda verit: gratiae tamen speciosis verbis regi altae. V. Deinde in thesaurarios verum odium publicum; et ut numerus eorum numeretur petum; item ut in quoslibet regni quaestio a iudicibus minime suspectis haberetur. VI. Majore contentione de Tridentinae synodi promulgatione actum; qua in causa soli Jacobus Falsus Speciacus filici patronus, et Jacobus Guellaus cognitor regius, ab omnibus cum deserti essent, minime se deserunt, sed jura regni et libertates ecclesiae Gallicanae constantissime tutantur. Literae Lansaci, olim in concilio cum Ferrerio et Pibratio oratoris regii, qui negotium cum praefatis urgebat, a Speciacio sibi prolatae, quibus ejus concilium arguebat; et inde cum indignabundo murmure, inde cum risu et joco, ejusantium recitatae. VII. Hac actione, qua magistratus suos indignum in modum habitos videbat rex, etsi a concilio non omnino abhorrebat, exasperatus, accedentibus multis odiorum et ultionum stimulis, de caede Guili, capto ex desperatione rerum suarum consilio, cogitare coepit. VIII. Inter Lotharingicos in factione concordiae occulta ac domestica dissidia; et ceterorum contra Guisium, etiam Caroli Meduani fratris, livor. Carolina factio. Praefectura Lugdunensis in Nemorosium Mandeloto mortuo collata, Allincurio reiecto. IX. Meduani, dum Lugdunensi esset, cum Alfonso Orzano de Guisio secreti sermones ad regem perlati. Mariae Aumali uxoris a marito et sermones in Guisium eodem tempore ad regem delati. Petulantes Monpensierae voces. Joannis Aumontii equitum tribuni in aulam adveniens. Is a Guisio frustra testatur. De Guisio equitum magistro ercando, spreto regis auctoritate, potentes inter ordinum delegatos praesentationes. X. De Aureliano acerba inter regem et Guisium altercatio, et praefactum Guisii super ea responsum. XI. Rex, fides levocatis, habita prius longa ad eos oratione, eadem Guisii docerunt. XII. De ratione rei exequendae aliquandiu disceptatum fuit; cum Aumontius Guisium et complures comprehendendos et jure contra eos agi debere contenderet; alii generosius hoc quam tutius consilium rejicerent, et quod in eare ageretur, post rem peractam juris rationem habiturum dicerent. Dies et locus conductus, ex Guisii verbis explicata, quae in iis versabatur, discutatae. XIII. Guisius ab amicis laepius monitus, ut sibi caveret, monita eorum negligit. Decretis duobus in causa Mota ferrans et episcopi Lingonensis contra civitatem Lingonum factis subscribere rex se dilata recusat. XIV. ix Kal. Janu. rex summo mane, frequenti admodum consilio, quod in aula cubiculo proximo habebatur, breviculum rerum posttride disceptandarum recitari jubet. Interim cum rei exequendae destinatis agit, et oratione efficaci ad facinus parandum eos hortatur. Cum proceres et Guisiani venissent, et jam deliberatio coepta esset, rex Guisium per L. Revoliu a secretis epistolis rei ignarum in conclave proximum evocat; qui ubi intravit, oppressulato, ut sit, otio, a conjuratis repetitis idibus confoditur. XV. Compellenti cardinali frater et Lugdunensis archiepiscopus, qui in consilio erant; et in cubiculo suo cardinalis Borbonius solitur. Siliuntur et Jonvillae princeps Guisii filius, Nemorosius et Ellebovis, et plerique per urbem factioni addicti. Inde cum Mauroceno legato pontificio rex per Revoliu agit, et, jussu rei causis expositis,

positis, de non intermittendo contra Navarrum suscepto bello fidem denno obstrin-
git. Aumontius cum Carolo Balfaco Aurelianum nullus, ut arcis beneficio, si pos-
set, urbem in potestate haberent. Mihi et Alfonso Ornanus Lugdunum, qui
Medunium, si in tempore veniret, manu armata silleret: verum ille a Bernardino
Mendoza motus periculo praevertit. XVI. Guisii et Medunii fratrum, quan-
tum ad motus et ingenium, inter se comparatio. XVII. Cardinalis Guisiani ob
verba minarum plena et ingenium eius suspectum imperata caedes. *Amborum
corpora calce viva absumpta.* XVIII. E magno concilio assessoris delecti, qui
mortuos et supersites captivos in iure interrogarent. Respondere detrectat Lug-
dunensis. In crimine maiestatis ecclesiastici privilegii praescriptionem cessare, ex-
emplis ex historia nostra petitis, demonstratur. Nicolaus Fumaeus Bellosacen-
sis episcopus ad Lugdunensem, ut ad interrogata respondeat, frustra mittitur. XIX.
Aliunde probationes conquisitae et evulgatae ad fidem coniarationum cum His-
panis, Sabaudis, et toto regno mutarum faciendam; quae tamen, praecoccupatis po-
pulorum animis, nullum ad defectiones silentium momentum habuerunt. XX.
Rationes in contrarium ab Henoticis allatae. XXI. Segnitias in revocando e
Pridonibus exercitu, ut Aumontio in Aureliani obsidione praesto esset. *Radesium
fatale regi consilium.* Rex captivos Borbonium cardinalem, Avum Ariffinum
Guisianorum parentem, Lugdunensem, alios, Aniboliam in arcem deducit, amato
Rillio, et magno errore suspecto in eius locum Gasto. Edictum, quo Catholico-
rum unio Juliano edicto hincita denno confirmatur. XXII. Lutetiae, ubi caedis
nuncios venit, res turbant, et custodae portis a factiosis apponuntur. *Postridie
post vespertinas preces concilium in urbanis aedibus habetur, cui Harlaeus
senior princeps et Augustinus Thuanus collega summus animi intrepidi praesentia
interfuerunt.* In eo, Joanne Rolando verba faciente, delata summa Aumilio
praefectura. Inde in omnem intemperiem effusio contra regem concionatores;
sed, incerto adhuc Aureliani obsessi eventu, missus Claudius Hierosolymitanus
eques Aumalii frater, qui praesentia sua obsessis animos faceret. XXIII. Suppetia
cum nitrate pulvere onustis carris missae a Fargio et Montinio ex occasione
interceptae.

L I B. XCIV.

NAVARRUS iterum Elpernonium per Bordium urget. Cognita Guisii mor-
te, de Castellonaco ad eum mittendo consilium omittit. II. De Norto oc-
cupando consilium, accensis odiis, quod Valeta sub moenibus occisus ignominio-
se a praetore urbis in furcam altius fuerat, et oppidani successibus fidentes vicini
assiduus discurfatione molesti essent. Sangelajus rem exsequendam suscipit.
Ejus ordo et successus. Advotis crepitaculis capta urbs et crudeliter direpta.
Laurentius praetor, qui in Valetam mortuum fuerat, mortuus patibulo affigi-
tur; ut et Janartius, qui multa indigne in Navarrum et regiae familiae decus
dixisse ferebatur. *Arx honestis conditionibus a Malicornio cedita.* De suppetia
Ganachiae obsequie ferendis alium. Navarrus, dum in itinere esset, acuta ex
pleuritide correptus febre pro conclamato habitus fuit. Interim urgebatur obsi-
dio. Tandem, post auditum Caracassum comitem a Nivernio missum, conditi-
onibus ab ipso comite oblatis sit deditio, et Granprateus comes cum legione sua
loco imponitur. Reducto exercitu Nivernius cum Castro Blefas ad regem ven-
nit. III. Catharina regina parens ex veteris gravedine, accedente ad morbum
mochore, decedit. *Testamento Carolus Engelismensem regis Caroli naturalem
filium in bonis omnibus patrimonialibus heredem instituit.* Praedicta illi a Ma-
thematicis, et, inter alia, ut a Sangermano caveret. Rei ludibrium. IV. Fi-
nis comitis impulsus, et edictum unionis denno iurejurando firmatum et pro le-
ge fundamentali sancitum. Habita orationes a delegatis ut in media pace et se-
curo otio. Linthicensis pro sacro ordine verba fecit, et multa graviter et eru-
dite pro facienda sacra disciplina, electionibus restituendis, et sedis nundina-
tionibus probandis dixit; pro recipienda Tridentina synodo, sibi instaurandis,
judicario

CICLXXXVIII.

HENRICUS III.

CICLXXXIX.

judiciario ordine restituendo, populo levando: Brissacus pro nobilitate dixit, ornata admodum oratione; et ultimus pro tertio ordine Stephanus Bernardus, in corruptam militarem disciplinam, in mangones edictorum, novorum tributorum fabricatores et aulicas hirudines, appellationes a iudice ordinario ad consistorium regium per iniqua diplomata devolutas, et in partium concilio, vere ita dicto, quod in eo partes iudices sedebant, agitas, iussiones nimium frequentes in gravium edictorum promulgationibus, mira libertate incoctus esse. Dimissi delegati; fide obstricta, ut in suis quique provinciis tranquillitati publicae studerent; quod pauci praestiterunt. V. Soluta Aureliani obfidio. VI. Gasts Ambrosius imposuit a captivis persuasus de cardinali Borbonio liberando deliberat. Rex continuo eo advolet, et, de pensis xxx aureorum cito, cardinalem, Jonvillae principem, et Elzebovium ab eo redimit, et ceterorum gratiam ei facit. VII. Nicolaus Harlaeus Sancius cum plenis mandatis ad auxilia maturanda in Helvetios et Germaniam a rege mittitur. VIII. Lutetiae factiosi, ut eorum, qui obedienciae serupulo obligari se dicebant, conscientias solverent, in eam rem libellum collegio Sorbonico porrigunt; in quo, *post sacrum S. Spiritus celebratum*, a decano pronunciatum est, populum vinculo obedienciae solutum esse, et contra regem pro religionis defensione arma capi posse: decretum ad pontificem missum et imploratæque auxilia. IX. Hoc adeo in lenam conversi rabies. xvii Kal. Febr. cum de legatione ad regem mittenda deliberarent, Bullius loricatus intervenit, stipantibus hinc inde Baptista Maccutio et Gul. Marillico senatoribus; et cum breviculo nomina comprehensa recitare inciperet, Achilles Harlaeus et Augustinus Thuanus praefides surrexerunt, eumque fecerunt omnes in Basiliam ab ipso ducuntur. *Ea re aliquantum commoti in urbe licet factionis addicta animi, et arma ubique per regiones a civibus sumpta, quos subito concinnatores, amboque consensu, falsa xeris miscentes, et nihil in captos ab humanitate alienum admissum iri affirmantes, placuerunt.* Novum iurandum in senatu, qui superabat, propositum, quo spes omnis reconciliationis tolleretur; cui Bastonius proprio sanguine subscripsit. X. Dein Catharina Clivia Guisii uxor atata, luctuosio comitatu ad scenam introducta, mariti patrisque ejus praeclare factis commemoratis, et exaggerato parricidio utriusque fratris, sibi de caede mariti juris via satisficere suppliciter petit. *De comitatu in urbem importando decretum in senatu factum.* XI. Meduanus ex Heduis venit, et, rebus in transitu Aureliani ordinatis, in itinere a factiosis inviratus Autricum Carnutum divertit, urbem potestatis suae facit, et inde Lutetiam venit. *Radesianus interim captus in Bona, et, cum se a Joanne Barrensi Nevio L. aureorum cito redemisset, in Namnetes descendit, et consensu tirem in Hispaniam pergit; et inde, arcano cum Philippo colloquio habito, Barchinone solvit, et Genuam atque inde Liburnum Etruriae portum appulsi, ubi toto bellorum tempore decubuit.* XII. Adventu Meduanii concilium unionis Catholicorum institutum xii Kal. Martias, quod in praefecturae palatii aedibus statim dictum haberetur. In eo factum de convocandis regni generalibus comitiis decretum, summa belli et negotiorum potestate penes Meduanum manente, qui titulo vicarii generalis status regalis et coronae Franciae rempublicam administraret. *Decretum in senatu dein promulgatum vii Eid. Martias, et Meduanus a B. Brissonio praefide in verba decreti adductus.* XIII. Intemperies concionatorum. Libelli et verius inepti. Effigies ad horrorem in facellis ad pulvinaria erectae. Libri in regem famosi, et impossoria fraude illi multa afficta. Supplicationes et in eum institutae, et a pueris decantatae ad candelas epodae, quae quasi Meleagri titione extingui, sic etiam extinctae regis vitae finem afferrent. Laodunensis etiam foederationi Hecoticae subscribunt; et ea de re Joannis Bodini sententia ex literis ad Brissonium scriptis publicata. XIV. Romae per Hier. Gondium absolutionem de Ludovico cardinali occiso coram cardinali a Jousa et Pisanio marchione oratore suo a pontifice frustra rex suppliciter petit. Pontificis ea de re in consistorio oratio ab Henocis Lutetiae publicata. Jacobi Dioi Melrensis equitis ad pontificem a Meduano missi mandata. *Post Diuum et missus Lazarus Coqueleus senator Parisiensis, cum Nic. Pila Orbanis abbate.* Mullus et a rege Claudius Angennaeus Cedomianorum episcopus, vir probitate et doctrina insignis. *Ad eum monita Ferdinandi*

dimandi magni Etruriae ducis. Cenomani coram Jousâ cardinali et Pisanio, *post longum apud pontificem de successu rerum et egregia in posterum spe sermonem*, de benedictione impetrenda suppliciter petierunt. Pontifex amplius de cardinalis Gualfiani caede satisfieri petiit, et cardinalem Borbonium et archiepiscopum captivos sibi tradi. Cenomani de regis in regni sui episcopos, in rebus quae civilem administrationem spectant, potestate, summa libertate explicita sententia. *Magna et de absolutione a confessorio regio vi diplomatis secreti concessa, quam sufficere aiebat Cenomanus, et saepius repetita altercatio.* Pontificis exprobrationes vanitati propiores generose a Pisanio clulac. Novis demum mandatis acceptis Cenomanus in genua procumbens abolitionem ritu solemniori nomine petit. Pontifex in speciem placatus, non impetrata abolitione, instat ut captivi tradantur. XV. Flaviam et Ursinam nepces nobilitatis Romanae primariis regulis, *Virginio Ursino Bracciani duci, et M. Antonio Columnae, elocat.* Ferdinandi magni Etruriae ducis nuptiae magna pompa cum Christierna Locharinga Florentiae celebratae. XVI. Samarobriga in Ambianis, praetore urbis, quem rex Bloësis captum dimiserat, inceptor, rebellat, et Maria Borbonia cum S. Pauli comite filio in carcerem conjiciuntur. Abbatisvilla, Rotomagus, ejusdem Tanaquillo Venatore Carrugio, et Claudio Grolartio primario praeside aliisque praefidis et senatoribus inde discedentibus, Vindinum Cenomanorum, capto Philippo Anglico Fargio episcopi fratre, Melodunum, Silvanectum, Creolium ad Esiam, Claremontium in Bellovacis deficient. Catalaunum, ejusdem Christiano Savinio Romano a Guiso imposito, et evocato Philippo Thomassino, fidem servat. Lugdunum diu nutat et tandem deficit. XVII. Villaregii in partes transiens excusatio. Cl. Castacus, qui fidem regi dederat, capta occasione ex arce Argentoni a Navarro intercepta, deficit, et vestigia provinciae extinguit. XVIII. Maria Lucemburgica Mercuriani uxor in Armorica Condidivinum Namnetum excitata seditione in potestatem redigit. Mercurianus re cognita Condate Redonum venit, ab episcopo Dolensi introductus, Renato Tomaminio, Monbarono, et Allaraci marchione, qui regium nomen tuebantur, pulsus. Monbaronus, qui turtem urbis munitam tenebat, ad mortis tormentis locum dedit. Fulgeria eodem successu capta. Vitreacum *haud hinc longe, Lavallae ditionis oppidum, a Bordagio captum et regi vindictum.* Nec multo post Redonenses poenitentia ducti Claronerium a Mercuriano impositum urbe pellunt. *Jossellinum Roanorum castellum a Molaco occupatum, et, Sanctaurentio Mercuriani nomine superveniente, tandem receptum.* XIX. Burdigalae res turbant, a patribus Jesuitis excitata seditione; quam Matignonus provinciae praefes summa animi praesentia, disturbatis dolariis munimentis a plebe per vias struclis, paucorum caede compellit. *Duo soli supplicio affecti, ceteris a viro juxta prudenti ac moderato parctum.* Patres Jesuitae, ut securitati publicae in posterum consulcretur, urbe excedi; qui Aginni Nitiobrigum, et Vesunae Petrocoriorum, quae civitates sub id rebellaverant, persequam habuere.

L I B. XCV.

MAXIMA omnium Tolosae intemperies plebis a novitiis rheologis et zelotibus incitatae fuit, qua Jo. Stephanus Durantius senatus princeps cum Jacobo Dailio fidei patrono, quod regis partibus addicti dicerentur, oppressus est, crudeliter primum interfectus, et postea in platea ignominiose suspensus, appensa ex adverso regis effigie, cujus se aspectu post mortem scilicet solaretur. Durantii genus, ingenium, mores, integritas. II. In Arvernus Randanus provinciae praefes, Claremontano episcopo fratre infligante, ad Henoticos deficit, Rigomagi arce belli constituta. Tumultuarius ordinum Billoni coetus, quo a Tolosa delegati crasse innocentium hominum adhuc madentes convenerunt, et foederati in templo Jesuitico sacramento adacti. Claremontani et Monserradenses, cum non comparerent, proscripti. *Isoracion, quod foederi subscribere recusaverat, et Ivemem Alegrum Michaldum regi adductum evocasse dicebatur, a Randano crepitaculo admo-* *arce*

TOM. VI.

7 K

CDLXXXIX.
HENRICUS III.

arce captum. Augustobona Tricassium in Campania a Simphilio frustra tentata. III. Rex Blochis, cum *facto apus erat, rem verbus agit*, elidit Febuario mense proposito, quo cunctos ad obsequium gratia praeeritorum facta vocabat, si facerent intra Kal. Martias proximas, *tangam perduellis et laetae maiestatis in primo capite ac patriae proditae reos declarabat: irribus, quae descenderant, privilegia, uagistratus, jurisdictionem abrogabat.* IV. Falandrius a Suefione in Ccoomanis caelus. V. Blochis consultatum, quam imperii sedem rex deligeret, in quam *senatui transferre, et consiliorum belli tempore tuto posset deponere.* Nivernius Molinum in Bonis tendendum censet, *haud longe a Lugduno, ubi plerique adhuc regis partibus additi erant, et inde venturus cum auxiliori exercitu Saneus commode expellere posset.* Contra disputabat Suefio, qui regis Ligero relicto *discessum fugam interpretaturum hostem dicebat, et Blochis omni ratione, quas hostis proculdubio petiturus esset, servandas ostendebat.* Dum rex ambigit, alio scditulos Caesarioduni tumultuare, ex necessitate consilium capit, et additis *secum captivis Caesariodunum venit.* Andegavum cum Brissacus ad seditionem concitaret, Petri Dacati Picarici, qui arcem ab Henrico *sancta impositus tenebat, incrupta et frustrata a foederatis tentata fide, servatum est, Aumontio equitum tribuno per arcem in urbem introducto.* VI. Senatus x Kal. April. Caesariodunum transiturus, eaque de re diploma, rege ad S. Juliani in bellisfermo iustitiae sedente, promulgatum. Jac. Aug. Thuanus a primarii praefidis functione, quae ipsi honorifice a rege dederantur, se excusat, et precibus erga regem efficit, ut in Jacob. Favum Specianum, donec Achilles Harlaeus libertatis restitutus esset, *conferretur.* Edicta piraque contra irbes perduelles promulgata. VII. De Navarro, qui interea operam suam regi diserebat, evocando clam initio agitur, mox et propalam, postquam omnis per Navarocum pontificium legatum tentatae reconciliationis cum Meduano spes evanuit. Post Nivernum captum Maxentii-favum, Malleacum, Lerodunum, Marabellum, Vexonum, Eobardi insula, Castrum Eraldi, in Navari potestatem veniunt, et postremo Argentoni ex occasione arx. VIII. Navari scriptum elaborata oratione, quo belli necessitatem deprecatur, et *reconciliandis cum rege foederatis se pararium offert.* Tandem induciae annales pacis, re per Philippum Moracum Plessium cum Gaspere Schombergio transacta. Locum transmittendis copis ad Ligirim Navaro, quas Meduano oppositurus esset, promissis. De eo altercatum. Cum Pontes Scii tradi non possent, Salmuria concessa est. IX. Alterum pari elegantia scriptum nomine Navari, quo de consilio suo post inducias cunctos regni ordines certiores faciebat, et securus esse, quod *seditionis passim urgebat, de religionis periculo jubebat, Avenione et Venaissiensis comitatu in iis comprehensa.* X. Intemperies et protervia Pariscensium concionatorum, quo res, omni reconciliationis spe praetisa, ad extremam armorum necessitatem adducerent. Joannis Dacri de iusta Henrici III abdicatione cruciarius liber. Decretum et a theologorum collegio Nov. April. factum, quo proceps pro rege in canone Missae et collecta secreta concepi solita inducebantur, aliis impia audacia in locum earum substituitis. Disputatum et de cardinalibus, episcopis et sacerdotibus, qui post cardinalicidium cum Henrico Valisa, sic rex a seditionis tunc vocabatur, in rebus sacris participabant, an in censuras vincula incidissent. Cum Thomae Bellamici Carmelitae paulo ante defuncti scriptum obiceretur, quo nullam iustam, ne quidem ob religionem, sumendorum armorum causam esse posse assererebat, Calderico bibliopola libellum contrarium ejus nomine publicat, quasi ab eodem Bellamiko, cum in extremis ageret, ut ederetur, suae fidei commendatum, ad tollendam offensionis, utarebat, quam Politici arripere ex eo poterant, occasionem. Itaque cum data in eandem rem a recte sentientibus Simonis Vigorei archiepiscopi Narbonensis et Cl. Sancti Ebroicensis episcopi ex ipsorum scriptis de prompta contraria inclinatione. Iuopia plebem insipientem urgente tertia pars pensionum locutoribus ad rem senatus-consulto remissa. In dies et felicium succellium nunciis artificiole a Montpenteria confidis et per concionatores vulgaris aures vulgi implentur. XI. Silvancensibus Thoracum evocant, qui regis nomine urbi pacem. Commentitii Henoncorum per regnum succellus. Signa ex arca representata a Montpenteria

Monpenseria pulverulenta et lacera, et ad tholum maioris templi suspensa. Conjuratio Lugdani et Rotomagi afflictae. XII. Qualiter in eorum in Neultra elades a Monpencio, qui ad Falezianum sedebat, ultra obsidione soluta, delectorum. Ter mille caesi. XIII. Petrus Frifonus Remensis decanus Romam a Meduano et immanis coactio milis, qui pacificationis negotium impediret. Petri Molani decretae lachryae, et ecclesiarum auroreum c10 in ejus aedibus reperta et inter milites distributa. Monius à B. Mendoza Meduanius nova mandata 'Dino et Coqueleio suis Romae oratoribus dat, ut de absolutioe, quam pontifex regi impertitur creditur, ipsius et Nemorolae matris et Guisla viduae ac Monpenseriae sororis nomine protulerentur. His inducus rationibus pontifex monitorio diplomare regem, nisi cardinalem Boebonium libertari restitueret, scribit; quod 111 Non. Maias factum, tantum 13 Kal. Jun. promulgatum fuit. XIV. Post decretum cardinalis a Jousa Roma discedit, et Venetus cum Arnolfo Offato venit. Pitanius cum Cenomano diveris itinere in Galliam Narbonensem descendit. Ex consilio senatus Veneti, magni Etruriae ducis, ducis Mantuae, remissus Isaias Brachardus Clusella, de injurioso et iniquo diplomate apud pontificem expostulaturus, qui regem cum comitatu rogare dignitatis suae conveniente Romam proficisci decrevisse denunciat. Consulatum et visum ut rex eodem tempore Avinionem et Venaesensem comitatum per Valentinum Provençiae praesidem aut Affonsum Ornamum 'Dignueris viribus subnixum occuparet. Id consilii ab Italica principibus regi datum, qui ita agere Sixti ingenium moverant, in nullo cultu et obsequio ad amicitiam inflexi, tantum vi ac convitiis ad officium cogi possit. XV. Pecunia undique per Italiam a rege conquesta. Salucinianus principatus Etrusco oblati; quo recusato de Massilia conditionibus certis oppugnanda actum. XVI. Vicissim foederati pontificem non solum de thesauris spiritalibus, sed argentaria gaze ex aca promenda urgent. XVII. Meduanius, rejecta omni conditione a Mauroceno legato pontificio proposita, Vindocinum venit, et urbem, Jacobo Mallio Benecario peridiotice tradente, potestatis suae facit. Frustra Reginaldi castrum tentat. Audocensium caput; et in obsidione Joannes Bellosortius Camilliaci morbo desideratus. XVIII. Aumontius et Epseronius, ut regi serviant, reconciliantur. XIX. Navarrus Plestiacum primo a Caesaroduno lapide ad regem venit, et familiariter ab eo tempore cum eo degit. XX. Clusellus a Navaro dimissus, fide data, ne contra regem arma ferret, occasione quacvis defecit, et Meduano suburbiorum eis Ligicim occupandorum viam monstrat. Pugnatum in iis acriter deteriore regionum conditione. Sueffio in Armonicam cum copiis mittitur, et ad castrum Gironis capitur. XXI. Petrus Forgetus Frazineus regi a fecetis epistolis in Hispaniam mittitur, specie ut de matris et socris morte communem dolorem apud Philippum testaretur, revera ut ejus voluntatem periclitaretur, petitis adversus rebelles auxiliis, et excusationibus de Cameraco, quo cedere paratum regem ostendebat, in medium allatis. Ab altero se Philippum excessavit, alterum et infirmitatis confessionem accepit. XXII. Milis in Germaniam ad militum terribendum Galsor Schomburgus Nantolii comes, cum Jac. Aug. Thuano; quam in rem et auroreum c10 a magno Etruriae duce suppeditabantur. Per Aquitaniam et Septimariam in Provinciam iter fuit, et inde Gemnam petivit Schomburgus, obstrictus et intus alis iteribus. XXIII. Pictavium mutas. Rex coertus profectus ingressu urbis injuriose excluditur; cum prius Armanus Baronis equitum tribunus, cum illac ad regem tendens iter faceret, a Berlando apparitore itidem injuriose irbe ejectus esset. Cum rex inde Eraldo castrum concessisset, de Subcunctis pugna accepit, Sarosio caeso, et auxiliari Helvetiorum exercitu, quem Sumens ducebat, ad Ripariam in Sabaudica ditione victore. XXIV. Ordo pugnae ad Silvancedum, in qua Longavillanus belli erat summus dux. Lanovii alius, et Aumalli et Balgenti copiae in fugam versae. Menevilla occisus. XXV. Savosius cum delectis in Castellionacum imprudenter incurrens prope Bonnevalium post obsitum certamen ad internecionem caeditur. Forcivilla et Sarosius ipse ex vulneribus acceptis moritur. XXVI. Gilberti Pedifoli Commencrodi militum per Cenomanos impiae grassationes, quas vix Meduanius praesentia sua compescuit. Aleconem in Aulercis a Rantio deductum. XXVII. Monpenseriae ad Meduanum fratrem

fratrem literar, quibus de casu *Silvanectensi* et *Aumali* ignavia liberius querebatur, a Navarro interceptae, et ad Aumalium missae.

LIB. XCVI.

CICDLXXXIX.

HENRICUS III.

NEGOTII inter Helvetios a Sancio procurati successus. *Bernates* c. aureorum mille regi in bellum contra Sabaudum gerendum largiuntur. In belli societatem veniunt *Tigurini*, *Basilienses*, *Seafusiani*, *Fridericus Wirtembergicus*, et *senatus Argentoratus*. *Genevae* sunt. *Joannes Calvinus* Guitrus, *Bellouasus* et *Bellilocus*, collecta manu a Sancio moniti *Montoriam* arcem et *Bonam* oppidum crepitaculis admotis capiunt, pontes *Arvae* abrumpunt. *Joris sanum* et *Gessa* capta. *Clusuram* a *Guitrio* omissa obsidio. *Thononiensis* arx Sancio data. *Ripariae* sunt, origo; et unde *dilectum* emanavit, *Ripariam* facere. Post aliquod certamen locus deditus et incensus, et *viromes* in eo contra *Genevam* paratae. II. Sancio his actis Helvetis persuadet, ut in *Franciam* ad regem veniant, et equitatum ab eo accipiant, quo se deinceps contra Sabaudum tueantur. *Bernatibus* assentientibus Sancio, et accepto *Harancuriano* equitatu, in viam se dat. *Sabaudi* post decessum Sancio in *Allobrogibus* circa *Genevam* successus. *Bozerecepta*, *Joris sanum*, munitio ad *Arvae* pontem, *Ternera*: ad *Sonzium* et a *Geneva* leucus *S. Katharinae* munitio arduificari a *Sabaudis* coepta. *Bona* obsessa irrito comatu. *Valpergae* et *Masini* comites a *Vattervilla Bernate* ad *Pilonarum* cornubium caesi. *Insulitigenus* morbi suum bello eo anno imposuit. Sancio, per *Sequanos* et *Limones* solito itinere, et assumpto secum *Gul. Saubio Taverno*, ad castrum *Villanum* copias admovet, instigante *Ludovico Dijnaceto* loci domino; quod ab hostibus statim desertum est. *Longavillano* a rege mandatum, ut cum *Lanovio* obviam venienti Sancio procederet, et, nisi extrema necessitate urgente, ad certamen se cogi non pateretur. III. Edicto novo jura, privilegia, immunitates, urbibus perducilibus abrogantur. IV. *Capro* a *Mercuriano* ad *Castrum-Gironis* Sueffione, *Henricus Borbonius Dumborum* princeps in ejus locum *Navarii* commendatione a rege succititur. V. *Navarii*, qui *Bogentiaci* erat, ad *Aureliancenses* literas. VI. *Gergolium* vi captem, et *Jallangum*, qui locum turbatur, suspendio necatus. *Pari* severitate in *Pitiveriensibus* resistere ausos in *Bessia* altum. *Stampis* morte adfecti magistratus, qui populo rebellandi auctores fuerant. *Pons Esiae* obiectus, et post *Altafortii*, qui *Allemorio* loci praefecto attributus erat, mortem tandem deditus. Eodem quo deditus facta est die, *Jametiana* arx in *Mediomatricibus* a *Schelandro* post arctam xi mensium obsidionem deditur. *Dintrevilla* *Montem-falconem* a *Sanpaulo* occupatum *Ambisii* et *Termensis* copiis subnixus recipit. Ad *Georgii-sanum* pugnatum feliciter ab *Ambisio*, et *Sanpauliani* caesi. cxx desiderati et lx capti, et in iis *Artigotius*. Res mutant, *Ambisio* mutante et ad *Lotharingiae* ducem a partibus regis transiente. Cl. *Jousa Torteronus* a *Sanpaulo* ad *Novum-Castrum* oppressus; quo in certamine *Renatus* a *Jousa Verpellens* xx annorum adolescens occubuit, magno sui relictis desiderio. *Mons-Rigolo* ad *Igonnam* ab *Espernonio* per *Amblesvillam* interceptus, et statim a *Meduano* superveniente receptus. VII. *Longavillanus* cum *Lanovio* obviam Sancio profectus, eum ad *Castellionem* ad *Sequanam* natus, inde recta ad regem contendit; et *Sequanam* ad *Pysiacum*, pridie quam *Pons-Esiae* deditus est, transmisit. Inde *sanum Chidoaldi* ventum, ponte nobile municipium, a quo hostes statim depulsi. In *Germania* a *Wilhelmo Hedio* ad regem mandata data, ut de rebellum multitudinem securus esset, eternum a capite raso sibi caveret. VIII. *Jacobus Clemens* *Dominicanus* e *Sorbona* *Senonum* vico adolescens, literarum rudis et vita in otio inter ganeas acta infamis, et quia monachorum ordinibus regem sciebat gaudere, et illis ad ipsam facultis patere aditus, in castra venit; et primo exagritatus, dem a *Jacobo Gueslaco* cognitore regio in hospitium ducitur; et postmodum, quia literas a *Brenno Lutetiae* capto ad regem habere se dicebat, ad ipsam, mane cum surgeret, a *Gueslaco* nihil tale suspicante introducit, et porrectis literis

literis legendo intentum cultro ancipiti e manica prompto in imo ventre ferit. Accurritibus domesticis nobilibus Clemens, saucibus elisus, crebris insuper vulneribus nullo irac spatio dato confoditur. IX. Rex vulnere diem supervivuit. Moriens proceribus et nobilitati, quae aderat, Navarrum commendat, et de diplomate pontificis monitus, quod se ignorare affirmavit, ejus absolutionem a Stephano Bellaqua impetratam accepit, et placide defecit. Instrumentum ea de re confectum a cardinali Gondio episcopo Parisiensi confirmatum, et principum ac procerum astantium ac Bellaquae ipsius manu subscriptum. Ingenium ejus religionibus devotum: profusa et omnem modum supergressa in dando natura: mollities in cultu: in jure dicendo per intervalia severitas: in negotiis segnitias: in vitandis periculis tarditas: instantibus animi praesentia, praeteritis securitas: major amicorum, quam sui regniq.ue amor: in iis fovendis indulgentia, in dimittendis fastidium. Mortem deploravit singulari libro valde gravi Petrus Aerodius. X. Nuncio Romam perlato pontifex effraeni linguae impotentia in mortuum strevit. Evulgata ab Henoticis casu exultantibus ejus in consistorio habita oratio: contra quam auctor Veracis librum Anti-Sexti nomine Latine, Andreas Malliaris Fulminantis titulo declamationem Gallice, scripsit. XI. In Belgio tentata Tergoensis insula a Parmensi per Philippum comitem Ecomondam irrita conata. Gerrudbergensium praedicatorum cum Habenloo comite et Mauritio repetitae alterationes, et postremo defectio. Heusda a Mansfeldio nullo succellu obfessa. Bommele frustra tentata. Paracensis, firmatis praesidio circa Sylvaem-ducis extractis munitionibus, aeger ad Tungrensis aquas proficiscitur. XII. Alexandri Farnesii cardinalis patris decessus. Ad dolorem ex eo conceptum accessere apud Philippum Postrani ducis et Asculani principis animosae de classe profligatae delationes, instigante Campaniaco. XIII. Elisabeka M. Schenkii arx a Marco Ria Varambonio tandem ad dedicationem compellitur. In Frisia utrinque gesta. Schenkii auxiliareis Verdugo a Parmensi cum pecunia missis juxta Velsaliam ad Lipae ericetum cardis. Ad Neomagus inselici conatu vim facit, et lembo submerso perit. In cadaver Vahali extractum oppidum immaniter sacriunt. Hujus morte Gebhardus Truchesi, qui in Batavis erat, spe omni recuperandae Coloniensis administrationis cum excidisset, in Germaniam ad propinquos se confert. Gul. Nassovius Soldincampiam munitionem in ostio Reedipienis caecis praesidiariis in Verdugi conspectu expugnat. Nucenarii ad Arnhemium micrabilis interitus. Ad Berkum Varamboniani a Fr. Vero caesi. Tandem Berka Varambonio deditur. XIV. Expeditio ab Anglis ad revincendam superioris anni injuriam in Hispaniam Draco duce suscepta, instigante Antonio, qui ad primam suam in Lusitaniam appallum popularis rebellaturos affirmabat. Huic militiae Robertus Ebrius Effexiae comes Gualterum fratrem secutus, aula valere iussa, nomen dedit. Ad Cotonom in Gallecia classis appellit, et exposito milite inferius oppidum capit, et in eo Joannem Lamam. In superiore erat Joannes Paceus Cerralbi marchio, qui locum tutatus est. Inferius oppidum asportato omni commeatu incendio deletur. Ad Burgum acriter pugnatum, victoria penes Anglos manente: inde ad Celticum promontorium Lusitaniae progressa classis, et Penica Antonio deditur. Heic venerabundi sacerdotes monachi ac religiosi agminatim conspiciunt, et ad Antonii pedes procidunt. Inde Cascalium ventum haud longe ab Olisipona. Norrijus terrestri itinere profectus Olisiponam tentat, sed irrita conata. Tandem, decrecente Anglorum numero et crescentibus Hispanorum copiis, Cascalium rediit. Acum Angli insunt, qui ex omni numero tantum IV CIO sani superabant. Arx Cascalu admotis tormentis deditur, et igne pulveri nitrato subiecta protinus subvertitur. In reditu Angli adversa tempestate cum Hispanis certant: et morbis in classe grassantibus tandem domum redeunt, XIII CIO, qui Anglia solvérant, ad VI CIO redactis. XV. De navibus Germanorum in itinere interceptis querelae influunt, et hinc inde libri pro defensione juris sui vulgati. Danicus denarius Britanniae olim ante Gulielmum nochi tempora impositus. XVI. Apud Caesarem Protestantium legati pro collegio Argentinenis et Aquisgranensibus intercedunt. Edictum contra Belgas Aquisgrani domicilium habentibus factum. Austriae et Viennae

cannae ordines liberam Augustanae confessionis professionem petunt. XVII. Beutenae in finibus Quadorum et Sarmatiae delegari conveniunt, pontificis nomine Hippolytus Alabrandinus cardinalis, Philippi Vespasianus Gonsaga, de Maximiliani libertate acturi; conventumque ut sine pretio dimitteretur, fide data, ut regis Poloniae titulus in posterum aboleretur; cui tamen conditioni a Radolfo Caesare fratre iurejurando firmatae, cum ad fines Silesiae venit, stare noluit. XVIII. Acta in conatibus Warfaviensibus, ut liberae electionis formula constitueretur, Liscianum dividatur, sed veluti integrum regni membrum per vires a Polonis et Lithuanis administraretur. Castellum ad Dunas ostrum solo aequatum. De templo Jesuini patribus Rigae restituendo et Calendario Gregoriano res ad regni comitia rejecta. Coslovja ad Pontum Euxinum a Cosacis direpta. In Russia Tatars infestis animis Mosci instigatu provinciam ingressi duce Jo. Sario Samoficio aliquoties caesi. Cosci Tataros insigni clade afficiunt. XIX. In oriente Fethazes, dum commentum in invasiones per Armeniam struas importat, a Persis et Tataris Circassibus caesus. Tumultus in Syria a superstitionis Mahumeticae devotis exorti. XX. Grandis ad Portam seditio a Praetorianis orta; quibus placandis Ebraimus gratiosus hero purpuratus post multas altercationes tandem poenae deditur. Incendio mox sive fortuito sive ab iisdem accenso direptae Hebraeorum domus, et damnum illud quinquies centies centenis aureorum cis aestimatum. Maurorum Tripolitanorum in Africa a Turcis defectio. XXI. Jacobi vi Scotorum regis et Annae Frederici ii Dani filiae et Christiani iv sororis nuptiae Cronenburgii fiduciarie ceremonia contractae. Cum sponsa ad virum duceretur, obvium maritum Assolae in Norvegico sinu habuit; qui peractis nuptiis ingruente hyeme Cronenburgum retro abiit. In Dania pro peregrinando inter regni ordines et regis tutores acta. XXII. Iulii Brunsvici academiae Helmstedtensis fundatoris, Francisci Roaldesii jurisconsulti, Christophori Plantini, Joannis Sturmii, Henrici Molieri, Martini Comerici, Melchioris Guallandini, Jacobi Zabarellae decessus. Andreas Dudithii vitae compendium et elogium. Lud. Guicciardini mors.

L I B. XCVII.

CICDLXXXIX.

HENRICUS IV.

CONSULTATUR in castris de successione; et saniore sententia qui erant, cum legitimo heredi deferendam protinus censuunt, ne, re in incerto relicta et fluctantibus animis, imperium solveretur. Alii rem integram ad comitiorum regni convocandorum arbitrium rejiciebant. Alii comitiorum auctoritatem minime despiciebant, sed addebant, interim in castris manendum, et Navarro tanquam supremo exercitus imperatori patendum. II. Proxima de sede ac receptu primis regni auspiciis deligendo consultatio fuit. Et placebat multis, ut Navarrus Ligerim cum is quas habebat, et se sub signis habiturum sperabat, copiis, nam plerique in dies dilabebantur, verius tenderet, et Caesareodunum Turo-num, qua in civitate decessor supremi imperii maiestatem quasi deposuerat, peteret, ubi se medium inter Aquitaniam et circumpositas Lutetiae provincias systeret, et inde iterum gerendarum omina captaret. Alii recessum fugam interpretaturum hostem dicebant, et ad saniam pertinere, ut in vestigio si posset maneret; recentes in castris Helvetiorum copias esse, quas si retinere ad aliquot menses queat, extra periculum manere et decus tueri posset. III. Sancti interventu Helveti operam suam ad trimestre sine stipendio deserunt. IV. Sanior pars obtinuit, et Navarrus ab omnibus nungno procerum consensu, postquam de religione C. A. R. tendens idoneo erat, rex saluatur, et ille statim omnia regiae maiestatis sumpsit insignia, eodemque loco, quo decessor suus sedit, ut nihil praeter personam mutatum videretur. V. Obloquium detestantes severe alloquuntur, et potestatem abeundi facit. VI. De loco adhuc ambigebatur, suspensa tum maxime praefectorum fide. VII. Aemari Casti virtus anxietate regem solvit, Dieppa, quam tenebat, ejecto praesidio, et arce eius oppido in regis manus sine conditione consignata. Gaipar Peletus Vctuna, qui arcem Cadomeicam tenebat, Casti exemplum sequitur, et inferioris

inferioris totius Neulstriae regem potentem facit. Hinc praecipuototo belli tempore regi opes. Novum-Castrum in *Caletensi agro*, quod *Dieppensis militum incommodabat*, a Guirrio et Haloto receptum. De Rotomagi jam tum obsidione actum. VIII. Meduanus, *Lutetiae emissis*, qui *veluti Clementis obides paulo ante carceri mancipati fuerant*, ad urbes foederatas itibit, et ad Philipppum, et apertae, mortuo rege sororio, ab eo auxilia in causa religionis petit. Promulgatum et nomine Meduani diploma, quo de obedientia regi suo Catholico, hoc est, cardinali Borbonio, protellabatur; quem sub id rex Chionota arce ad *Vegennam*, nōt a *Fr. Regio Chavino custodiebatur*, in Psidones transiit, et Fontenau-comitis Carolo Escalario Bolaio custodiendum commisit. IX. Burdigalae senatus-consultum pro pace regni conditur, nulla regis mentione facta, et tantum *deplorata decessoris sui morte*; quod ad tempus prudenter dissimulavit Matignoni. Tolosae senatus-consultum factum, quo ut in publico gaudio supplicatione decretae, mandatumque ne Navarrus pro rege recipiatur, et *Bulla Sixti contra eum decreta denno promulgetur*. X. Meduani cum Parmensi Bincii in Hannonia colloquuntur. XI. Rex Darnetatio profectus per *Castellonaeum Esiuorum oppidum et Treportum in fidem accipit*. Ibi de capiti Meduani ingenitibus cum eo, novissit, ad *Langue-villam et Aumontium* continuo mittit, ut sibi omnia alia re omnia praesio sint. Ad Arcas confidit et castra munit; *Poletum et spatiosum Dieppae suburbium* munitum, et ducta fossa, ne medium se hostis inter Arcas et *Dieppam* eo occupato interponeret. XVI Kal. Octobr. levibus proeliis prospere a rege certatum, indeque felicitate successus angurium captum. Infelicitas postmodum a Meduano pugnam. Biduo post cum hostis se capitis continuisset, regis Poletu egressi ad C. ex hostibus ceciderunt. XI Kal. Octobr. demum totis viribus certatur, et primo impetu Saganae comes Caroli Aureliani Franciae prioris quasi de regis patris percussus poenae repescens manu mutilatus est. Tum ad vallum, in quo rex erat, progressus Germanis, qui Meduano militabant, initio de deditioe agi coeptum; qui, cum de stipendio sibi debito non caveretur, subito converjis armis insurrexerunt, et in certamine illo ad cecce ex hostibus ceciderunt; multi capti. Desiderati Jacobus Agatur Santandreaus comitis Saltuensis frater, et Claudius Castelletus Duillius; ex regis Jofias Rapsulcaudrus Russi comes, et Carolus Martellus Baccavilla. Ad Arcas rursus a Gardo, qui arcem tenebat, damno adfecti hostes; et tandem Meduani III Nov. Octobr. omnino ab obsidione discessit. Qui Rotomagi erant senatores, in primarium praesidem ac reliquos, qui Cadomum interea concesserant, decretis fulminant, et omnem illis auctoritatem abrogant. XII. IV CIVO Anglorum dux Rogerio Willhelmo Dieppam appellant. His viribus fictus tux, ut Meduani ad litem excurrentem domum revocaret, assumptis item Suetlionis et Aumonti copiis, Lutetiae propinquas, et suburbia Kal. Novembr. expugnat. 120000 defensores occisi, multi capti, et in iis Edmundus Borgomus Domineus, qui pericidum regis laudasse in concubibus ducbatur. Meduanius ad rei sanam, non abruptis, sicuti mandatum erat, Esiac pontibus, cum equitatu ad urbem venit. XIII. Bonivetus ad Bretolium opprellus, et post dedicationem interfectus, et caput ejus a milite Florinondi Halvini Meneles marchionis proxima cognatione conjunctis conto affixum et Bellocvannum perlatum. Alodinum in Biturignibus a Gamachio in fidem regis adactum. Verum is postea cum suis a Joanne Nevio Barrensi ad Pratense caenobium fufus. Granpratensis comes in Campania prope Vitriacum hostem profigat, et post Vitriaci cremati arcem dirutam adverso proelio cum Sanpaulo commisso magna clade afficitur, vulneribus etiam acceptis, ex quibus Catalanum relictus decellit. Fara ad Esiac, insi ante Durio, a Menele marchione intercepta ac direpta. XIV. Urbanus Sangelajus Convenarum episcopos tuendos Tolosani ab initio incitor fallione sua pervenit, ut Gial. a Joala provinciae vicarius urbe pelleretur. Ratiati Lemovicum res turbant, quos praesentia animi et prudentia sua Annas Levius Ventaduricus comprellit. Natus auctor supplicio afficit. Episcopus urbe exaltus. XV. Lutetiae qui ius dicebant, decretis in reges fulminant. XVI. Caetaroduni Turonum detecta conjunctio in Carolum Vindocinum regis patruem et Leoncurium cardinales, Aegidium Soracum provinciae

provinciae praefidem, Jacobum Faum Speßhaum, alios, quibus oppressis hunc Cl. Castrens ex Baturigibus, inde ex Pictoribus Georgius Villoclarus Guerechini, urbem cum suis copiis occupaturi erant. Conficii qui comprehensi sunt plerique ex sacro ordine ut in seditione supplicio addicti. Sammartiniani collegii sodales Tornator Vindocini interventu poenae excusant. Inde calumniandi regis arrepta occasio, quasi in monachos et sacerdotes saevirent; eoque de re evulgata Lutetiae decreta, etiam per tubicinem Caesarodunum ad senatum missa. Contraria decreta, postulante Jacobo Gueffiano cognoscere regio, Lutetiam remissa. Cautum et senatus-consulto pro donationibus, quae infestatione egebant, ut in archiva curiae referrentur, atque ita valerent, quamdiu bellum duraret, ac si locis a lege praescriptis essent infestationae. Ludobrio Carolus Borbonius cardinalis captivus post quadrimestre, cum in actis ejus nomen minime expressum esset, ex occasione nominatum rex vocatus. Decretum de ea re factum, et secundum haec indicta Metis sedis regni comitia in Februarium proximum. XVII. Pontifex, non expectato Francisci Lucemburgi Pinaci ducis, cum principum et nobilitatis, quae circa regem erat, mandatis ad eum missi, ad urbem adventu, Cajetanum cardinalem instante Lazaro Coqueleio in Galliam legat. Mandatis pontificis nulla cardinalis captivi sive Caroli x mentio: quod rursus nova murmura Lutetiae excitavit. XVIII. Rex relictis suburbis Stampas concedit; ubi Alexander Claremontinus in Lodevensi dioecesi comes, qui a rege decesserat, captus. Aloisia Henrici III vidua de paricidio decessoris sui vindicando regem per libellum et literas interpellat. Rex Castellodunum venit; ibique legati Helvetiorum, qui ad suos pagos missi fuerant, auditi fidem suam regi deferunt, et foedus cum decessoribus initum cum ipso renovari petunt. XIX. Quid Venetis actum sit ad primum paricidii Henrici III nuncium. Inde sponsones, inde comploratio. Repetito per Joannem Moenicum, qui Caesarodunum erat, priore nuncio, et addito principes ac proceres totumque exercitum concordibus votis Novarrum regem salutasse, ex comploratione publica paulum animi erecti; et, M. Antonius Barbaro S. Marci procuratore referente, decretum ut ad eum senatus nomine tanquam Franciae regem scriberetur, nequequam pontifici, Philippo, ac Sabaudinae ducis frementibus legatis. XX. Venetiis tunc erat Jac. Aug. Thuannus, et Gaspar Schombergius Nantolii comes Florentiae, qui semel atque iterum Mantuae convenerunt; acceptaque in occulto Etrusci et Gonzagae fide Veronam veniunt et iter dividunt. Schombergius in Germaniam tendit, datus Thuanno mandatis ad regem perferendis, qui per Rhodanos et Helvetios iter habuit. Pecunia ab Etrusco in Germanicos delictus commodata, et jam Augustum Vindelicorum praemissa, intellecta Henrici III morte subito revocatur. Leo Scotus senator Parisiensis ab Henaticis ad Helvetios missus ope pontifici et Philippici oratoris regis res curatur. Nic. Brulartus Sillerius res regis apud eos procurat. Secreta Etrusci ad regem mandata a Thuanno ex Schombergii fide perlata. Vindocinum obiectum; quod cum Benebartius, qui arcem tenebat, neque defendere, neque de deditiis legibus convenire potuisset, facta vi expugnatum fuit; ipseque statim comprehensus et Franciscanus, qui rebellium concionibus suis causam dedisse dicebatur, militari iudicio a Biramo ad mortem damnatus. XXI. Inde rex Caesarodunum in Turones excurrit, et a Joanne Moenicum oratore Veneto rex Franciae salutatur, excusatione praemissa, quod non per oratores extra ordinem missos senatus officio defunctus esset; quod propediem, cum per itinerum securitatem liceret, facturus esset. Vindini Cenomanorum obsequio, et, post suburbia longe amplissima ab obsessis incendio consumpta, deditio socura. Bellomontium, Turvoha arx, Lavallum, Guntheri-castrum, Sablatum in fidem accepta. Convectus regni Februario indicti in Eid. Mart. rejecti; intra quod tempus bona spe fretus rex fore praedicit, ut Deus difficultatibus his et aliis subinde exorituris componendis viam inveniat, quod augurium Enriacae pugnae fuit eo die commissae. Helvetii, accepta Francofurti Nivernii deposita pecunia, dimittuntur. Eam ob rem ad Nivernium missus Thuannus, qui apothecam Nivernii ad regem attulit, et de bello contra Sabaudum movendo consilium scripto comprehensum. XXII. Sabaudus post Henrici III mortem ad senatum Gratianopolitanum scribit,

scribis, et sui ut tanquam ultimi regis amica prognati in successione ratio habetur petit, alius ob secularis pravitatis vitium ab ea exclusus. Res a senatu ad comitia regni rejecta, interim armorum vim ab eo deprecante, ne inducias inter Ornanum et Duguierum pacis violentur. Bellum a Sabaudis in Provinciam translatum. Lambesium a Valeta captum, et ob eandem Oulrii Ramcesonii trucidatis deservitoris incendio deletum. Valetam in transitu Rhodani a Carso comite ad Tarasconem caesi: ex occasione luci in proximo excidendi oppidanis egressis, Tarasconem nobiles regis partibus faventes occupant. Alexander Vitellus a Sabaudis in Provinciam missus. Bellum Genevense recrudescit. Bona deditione recepta x Kal. Septembris, occisus contra fidem datam praefidiarius. xxc pagi in Gexenji praefectura incendio vastati. Versoriam 11 a Geneva leucis in Lemani ripa munire instituit Sabaudus: munitioni a S. Mauritio nomen positum: quae statim a Genevensibus cum arce recepta est, et munitionibus deservitis navigationi locus libertas restituta. Toloni arx in Provincia a Valeta per Montalium capta. XXIII. Castrum Briandi a Dumbarenli receptum. Alenconium obseffum ac postremo deditum, cum arce quam Lagans tenebat. Argentanum receptum, et ex occasione Damironium. Ad Faleham polita castra, quae a Brisfaco tenebatur. Admotis tormentis oppidum per arcem inferiorem captum ac disceptum; arx insuper paulo post dedita. Inde Lexovium itum, quod admotis tormentis, antequam discederent, a Loucampio deditum est. Eodem victoriae cursu Pons-Adamari, Pons-episcopi, et Noviomagus Baiocassium civitatis in fidem accepta. Ad Honfiorum in aguario Segnaiae majus negotium fuit, et in quo rex ipse vitae periculum adiit, per inducias disputatione facta, qua Bellesfontanus, quem regem ex amicitia similitudine rebantur esse obfessi, interfecit est. Tandem a Britone equite locus deditus, et mox in propinquo arx Tuccia.

L I B. XCVIII.

PONS-ESIAE a Meduano per praefecti absentiam captus. Meulanium obseffum, cui suppetias latrans rex e Neustria cum rapta manu adulat. Obditionis Meulanti exacta descriptio. Joachimi Berengavillae solertia ac virtus in ea usque ad regis adventum suscitanda. Vernoium in Penticenli agro a Suefione in fidem acceptum. II. Saneius ad Imperii principes amicos in Germaniam remissus ad auxilia maturanda. Petania a Norimbergenfibus et Ulmenfibus Hilelmi Hefsi commendatione sumpta. Caprae, antequam iurejurando adgererent, a Carolo Lotharingue duce in campis Argentoratensibus ad Botzeman disturbatae. Quae superfluerunt, diversis itineribus in Galliam descenderunt. Pars ad Metz haeſit; pars per Limones in Heduos pervenit, et se cum Aumontio, qui illis loci bellum gerebat, coniunxit. III. Monbatti irrita obſidio. IV. Luxemburgus Romanus venit, et mandata a reginae proſapiae principibus aliisque proceribus ac regni officialibus quae habebat pontifica coram exponit. Ad eorum literas tandem pontifex, sed post Euriacae pugnae nuntium, ambigue respondet. V. Cajetanus legatus Lutetiam venit, ab Sanctissimo composita ad tempus oratione salutatus. Facultates legati contra regis iura, ut erant tempora, promulgatae. Ipse in locum majorem venit: et cum sub uranisco sedere vellet, quae sedes regis est solius, Barnovas Brisfous manu preſum retinuit, et in inferioribus subſellis a regione poſt se ſecundo loco ſedere iuſſit. Rex ſuper adventu Cajetani diploma ad ſenatum mittit, et ſecundum illud ſenatus-conſultum factum: cui contrarium decretum ſtatim Lutetiae conditum fuit. Sorthoniei collegii contra regem centuria. Cajetanus ad episcopos et archiepiscopos, qui regis partibus favebant, ſcribit, ut ſe ab illo ſegregent, neque proſecti illam inſerendi in eo loco maneant, in quo dominatuiſ exercet, qui a ſancta ſede jampridem extra eccleſiae communionem ſit poſitus, et in quo ipſi ſine auxilio periculo verſari non liceat. VI. Conditum et a Paſſienſibus in eam rem decretum ad diluendam invidiam ſucceſſionis regni in incerto reſiſtae, quo Carolo x obſedientiam praſtare cuncti jubentur, et iterum pro unione iurjurandum ab

CID IXC.

HENRICUS IV.

TOM. VI.

7 M

omnibus

omnibus exigitur. VII. Philippi eodem tempore evulgatum diplomam 1111. Eisd. Marias, quo studium suum in conservanda Catholica religione et seculari male extirpando testabatur, repetita ab Henrico 11 temporibus origine, operamque ad Carolum X liberandum suam offert, et ad id circulas principes hortatur, quo facto emendandis votis arma contra Mahumetanos ad terram sanctam recuperandam vertuntur. Imperata in id per Gasparem Quiragam cardinalem in singulas dioceses pecunia. VIII. Lugduni detecta conspiratio de urbe H. Momorano tradenda. Arx Roromagi intercepta et statim data. Edmundus Burgoinus Dominiscanus in suburbis urbis caprus, qui Clementis factum laudasse dicebatur, Cacerodum ad mortem damnatur, quoniam summa constantia pertulit in quatuor partes ab equis disceptus, cum periculum palam detegatur, et gravissimam poenam commisitum cum diceret, qui facti fuisset aut auctor extitisset. IX. Castra ad Drocum posita pridie Kal. Mart. Post irritam oppugnationem, hoste adventante, deducta tormenta. Jam tunc aperte Philippus res foederatorum adjuvabat, et Meduanus Bruxellas profectus copias auxiliariis a Parmensi acceptas secum traherebat. X. Ad Andrac tanum, quod IV a Nonancuria levis versus Enriacum abissi, regia acies instituit. Eius ordo. Meduanus suos ex adverso necessitate victus induit. Turbata incumbens Germanis a regionum tormentorum disputatione infestatis acie, statim ad regem victoria inclinatur, quae tamen diu inter duo pratoria vexilla haesit. Meduanus dilabentibus suis decessus ad Medontam receptum habuit. Helvetii, qui ultimi in campo servatis ordinibus remanserant, tormentis admotis deditonem paciscuntur, et traditis signis et statim restituti dimittuntur. XI. Meduanus Medontae profectus, quae statim regi, qui Rosni in proximo hospitium sumpserat, parva, sanum Dionysii venit, plebis Parisiensis commotae primos occursum vitans, et mole datus ad Philippum literis succellum necessitate pugnandi exultat, et si porro subsidis ab eo juvetur, spem facit fore, ut non solum salutarum saturus, sed majores progressus contra Navarrum sit proculdubio saturus. Ad pontificem eodem die dat literas, eodem quoad succellum exemplo, sed ex Hispanorum consilio addita expostulatione, quod in tam iusta causa neque milite neque pecunia ab eo juvetur. De subsidis mittendis Romae inter pontificem et Philippicos legatos alterationes acerbissimae plene. XII. In Arvernens, eodem quo ad Enriacum die, a regis ad Issoriacum scilicet pugnatum. Randannus foederatorum dux ex vulnere statim decessit. Arx Issoriaci, quae obsidebatur, data. XIII. Sub id post hos successus Bitonus, dum rex Medontae esset, a Cajetano cardinali ad colloquium vocatus Nosiacum venit cum Anna Anglorum Gravia, qui, ut erat festinus, ludibrio legatum ad poenitentiam ipsam impertita benedictione hortantem excepit. Colloquiis exitus fuit, ut Cajetanus animadvertit, longe aliter in Romana aula inter homines de calamitate aliqua securos disputari, aliter in ipso regno inter proceres et nobilitatem de regni causa existimari ac judicari. In hoc tunc de pace seu reconciliatione inter regem et Meduanum, Philippo Mornao Plessio et Villaregio medius, sermones. XIV. Corbolum et Latiniacum regi deduntur. Res feliciter in Mediomaticibus a Sobolio et Realio gestae. Lansiaci copiae in Cenomanis ad Meduanam caeciae. Pontifex, a Nivernio monitus et Luxemburgico, per literas Cajetano succinctus, quod non potius cum Vindocino et Lemuncuriano aliisque principibus ac proceribus regis, quam cum Meduanio, capita consulit. XV. In Armorica Maclovii fiant aux, quam Hamoratus Buellius Fontanus regis nomine tenebat, a Macloviensibus intercepta, et ipso Fontano interfello direpta. Ad Melodunum posita a rege castra, et oppidum triplex partim vi caprum partim deductum. Sequanae et Matronae atque adeo Igornae imposita minor oppida in fidem accepta. Ad Agendicum Senonum civitatem, quam Charvallonius tenebat, posita castra, et facta pulsatione oppugnatione tentata, spe in oculo deditonem fecit castra. XVI. De induciis Cajetanus intervenit Cenensis episcopi cum Bitono agit, quo, mora interposita, interim commutatus Lutetiam copiosior importaretur, et subsidia e Belgio advenirent. Regis cum Cenensis fortitudo et tamen distinctas occutias et sermones. XVII. Vernois in Perticenis agro a Carolo Fr. Rokello Medavidio interceptum, Theodoro Lignerio praefecto capto, et Joanne Drocensi

Dracensi Marivilla nobilitatis praecllentis et virtutis duce. Legionem Tavianii vicecomitis a Monpensiero, et Pontificali a Car. Humeno caelae. Res item feliciter a Realeio ad Felinum in Mediomatrisibus gesta. Pontificis cum Olivare Philippico oratore acerbae contentiones. Rex Calas S. Botradis venit, et Lutetiam ulque cum delectis progressus ad S. Martini suburbium certat; *quo in certamine Fr. Lanovus graviter vulneratur.* Charentonii et S. Mauri fossatendis pontes ad Maroniam occupantur. Eliae pontes iidem capiuntur. Firmitas Bernardi, *Draco Commeno pulso,* regi ab oppidanis vindicatur. XVIII. Carolus Borbonius cardinalis senior *ex calculi doloribus* Fontenali moritur; ejusque regis ad ludibrium ereari morte incerta inter foederatos successio jacet. *Inde Hispani de regno ipsi vernando accensa omotio, cui se Meduanus semper constantissime opposuit.* XIX. *Ad framaudis plebis in urbe et toto regno impatientis animos* a sexdecimanis collegum Sorbonicum de luccellione consulitur; decretumque ex ipsorum sententia contra regem omneisque patruels et partibus eorum additis conditur, a Cajetano cardinali legato, Fr. Panigarolo, et Roberto Bellarmino, qui cum eo erant, probatum. XX. Tum supplicationes ad plebem deludendam insituae, in quibus ordines sacri armati, praerunte Gul. Rosa Silvanellensi episcopo, militantis ecclesiae speciem referentes, magna piorum offensione incedebant; *etiam dispersis a rudibus monachis scellipetis domesticis Cajetani interfellus.* Urbs ad angustias summas redacta; in qua cum summo imperio Nemorosus erat, et Bernardinus Mendoza omnia summa cum Cajetano faciebat, ut plebs ad perniciem obduraret.

L I B. XCIX.

BORDESERIA Aureliano egressus Magdunum ad Ligerim admotis tormentis capit, et Castellodunum in potestatem redigit. Eo mox missus Autonius, qui suburbia et oppidum cum receperat, longe gravissimum damnum et amplius CIO aureorum aestimatum accepit, igne ab hoste maligne immisso, qui amplissima illa suburbia depastus est. Urbe ad extremas angustias redacta ienensis consultum factum, quo de pace cum Henrico Borbonio agere aut mentem injicere capitale erat. Crebrae inter haec velitationes. II. Dammarium in Parisiensi agro, locus commens abundans, post diuturnam obsidionem in potestatem regis venit. Dionysii item sanum, quo capto in arcto urbis relinquebatur. III. Philippus Huraltus Cevernius cancellarius in aulam revocatur. Nivernus domo, qua per has turbas se continerat, in regis castra vexit, et cum delectis copiis Turenac vicecomes suus ex diuturno morbo recreatus. Insidiae ad interceptiendum Silvanectum a Ronaco struatae ac decetiae: XXVII sive monachi sive sacerdotes confessi, nulla fori praescriptionis ratione habita, extremo supplicio affecti. IV. Irritum Caetanal cum Jo. Vivono Pisani marchione in Hier. Gondai aedibus colloquium. Suburbia omnia eodem tempore a rege capta. Magna in castris regis securitas, et incerta de Parmensis adventu adhuc fama. Toto trimestri in urbe XII hominum CIO fame absumpta. Tumultus in palatii area paem aut pacem petentium. V. Conditus colloquio ad S. Antonii coenobium extra muros Gondio cardinali et archiepiscopo Legduncensi locus, quo rex cum Cevernio cancellario et Birono equitum tribuno venit. Petitionibus delegatorum responsum ex tempore summa gravitate a rege, quod et scriptis comprehensum illis traditum fuit. Literae regis ad Nemorosum, ut se recipiat et condiciones accipiat, hortantur. VI. Meduanii et mox Parmensis cum toto exercitu ad Meldorum civitatem adventus. Nanrolleta arx praefidio valido firmata. Petri Delbenii ad sanum Dionysii obitus. VII. Rex, deducto ex suburbis milite, obviam hosti cum toto exercitu proficiscitur, et ad Calas castra metatur. Inde missus ad Meduanum facialis qui proclia copiam faceret. Ad denunciationem responsum Parmensis, qui interim Latinicum oppugnatione capit. Urbs, ex indignatione, nocturna oppugnatione frustra tentata. VIII. Rex, datis ad praefectos literis, irritae obsequii calum elevat. Dimissi belli duces in suas quisque provincias. Rex Silvanectum concedit; ubi Jac. Faisus Speciaus,

CIOXC.

HENRICUS IV.

Spellaëus, magno sui relicto desiderio, obiit. Claramontium oppugnatione captum et arx dedita, cui *Narellus Chofius impofitus*. Tavianus vicecomes et Falandrius a Guicino, Ragnaco, Sipetra, occurfu fortuito cafi. Mirabellum in Pictonibus *five Salaurienfi præfectura* a Villocclaro Guercchio vi captum. Auguftinobona Treacellum magna cum regionem iactura fruſtra tenente, et *Saloturienſis et prima nobilitate, qui carcere attinebatur, in eo conatu crudeliter a ſerente plebe maſſatus*. IX. Corboliū a Parmenſi vi captum. Rex Geſlorio in agro Vexinienſi Turæna vicecomitem ad auxiliarem exercitum ſcribendum mittit. X. Corbolum *crepitaculis admoſis* a Givrio receptum. *Diutina et tandem irrita Menchuldilſiani in Campania a Lotharingicis copiis obſido*. Poſtium a Nivernio vi captum et *trucidatis defenſoribus diſceptum*. XI. Rex Parmenſem eūdem capta manu inſequitur, et *juxta Finum adſecutus aciem ſeruit, et periculoſe certat, ſed exiguo damine, et ad Pontarſium receptum habuit*. Nivernio, Givrio, et *Parabero in caſtra venientibus ultra proceſſum, et ad Creſcencium haud longe ab Arbore Guſſæ rurſus certatum*. Inde rex abeunte *Parmenſi Quintini ſumum venit*. Corbū admoſis *crepitaculis in proximo ab Humetrio capta, et in ea Pontius Bellaforcius occiſus*. Villatiana in Campaniæ limite a Sampaolo occupata. XII. Henrici Dumbarenſis in Armorica contra Mercurianos res geſtæ. *Vitreacum fruſtra a Mercuriano obſeſſum, et arx amiſſa ac ſubito recepta*. Hennebonda a *Dumbarenſi capta et munita*. Lopadrum in Blaveti canali a *Mercuriano captum et crudeliter diſceptum*. In *Raſconum ſeverum Dumbarenſis judicium*. Monconturinus *Dumbarenſi poſt viam ſacram et repulſam deditur*. Auxiliariſ ex Hiſpania exercitus *dūce Joenne Aquila Blavetum appellit, cui præſto fuit Mercurianus*. Hennebonda *ſtatim obſeſſa et dedita, amiſſis in ea ix machinis cum apparatu bellico et copioſo convenerat*. De Hiſpanorum in provinciam adventu literis ad invidiam in Mercurianum plenis apud Ordines expoſtulari Dumbarenſis. Loca in limite Armoriciæ et Cenomanicorum opæ Dumbatenſis a *Brandelo Campano Villanæ marchione recepta*. XIII. Burdigalæ Matignonus a ſenatu tandem obtinet, ut veteri ſigillo regio conſuato novum euderetur, in quo regis Henrici IV nomen et inſignia *Franciæ et Navarrae* coelata erant. Rioniam in Condomenſi agro receptum. Burgas in Garunnac et Duranū æſtuuario capitur, arce ſalva; quam Elpetnonius auxilio veniens, oppido abſcedentibus hoſtibus, pence ſe retinuit. Curia belli tempore ad ſumum Joannis Angeriaci, Bergetaci, et Monraiban, quæ Proteſtantibus juſ dice-rent, inſtitutæ, regio diplomate revocatur. XIV. Sabauda in Provincia ſe graviter opponit Valeta. *Acta in arce ſua per Diguierii amicos oppreſſus, continuoque aduſa Brigantioni a Diguierio tormenta, et oppidum a Claveſemo deditum*. Ocelli irrita conata tentati. Salinas haud longe a *Barcinona a Boeſſeto et Briconvotio male miſculatus*. *Superveniente Diguierio Fr. Martmengus a Maximaſni ſano, quod arce obſidione cinxerat, diſcedit*. Baria a *Diguierio capta*. *Pauli ſumma a Sabauda captam, et ſubito a Diguierio ſuperveniente recipitur*. Ad *Calvaſium caſſi hoſtes*. Somas cum *Seguſiam peteret, Diguierio incumbente, cccc ex ſuis amiſſis ſunditur*. Ocelli poſt hos *ſuccellus a Ponſenato deduntur prid. Kal. Octobr. Vincit ad Talonum caſſus*. Sabaudus *Nicaea veniens, ſaillo per Antipolim itinere, Julii ſorum occupat*. *Mox et Dragunmannum venit, circumpoſitis caſtellis in fidem receptus*. Carſus ad *Salonem poſtius caſtris a Valeta caſſus*. Aguis Sexilis ſenatus conſultum ſit, quo legatio ad Sabaudum decernitur, ut patrocinium Provincie contra ſectarios ſuſcipiat, eique qui rex legitimus exiſteret integram ſervaret. A ſuſcioſis ei ad ingreſſum cuncta honorifice inſtructa. Accipitur intra urbem xviii Kal. Octobr. *Carſo contra ſerente, qui mole diſcedit, et poſtredum in ſecutum venit, et poſt habitam ab Honorato Laurentio orationem tanquam proteſtor Provincie in verba ſua cunctos adactos ad manus oſculum admiſit*. XV. Diguierius ad *Conſtantinopolim jam longo tempore obſeſſam redit, et urbem conditionibus perſcripſit ab Albino xi Kal. Januar. recipit*. In *Henrici IV Franciæ et Navarrae regis fidem omnes ordines adſiſti, et de religione C. A. R. ſarta tella ſervanda caſum*. XVI. In *Gexenſi præfectura capta Cluſura Genevenſis inſultatur*. *Præſectus, qui locum dederat, Genevæ ſupplicio afficitur*. *Crudeliter*

Credeliter utrinque certatur. Ab Amadeo caesi Genevenses temere Lurbano in lecto decumbente egressi. Magna inter Juraſſum montem et Cluſugam vaſtitas. Gul. Clunicius Conſorginus Vianam fruſtra tentat. In vindemia colligenda et certatam acriter juxta Bonam, et ecc. circiter occiſit et capti, in quos Conſorginus belli jure humanus odiis ſopitis uti coepit. Ad Cruſillian Neapolitani et Hiſpani ab eodem caſi. XVII. Viſorum literis illuſtrium mores; Fr. Hocomani juriſconſulti, Jac. Cujacii juriſconſulti, Gul. Salluſtii Bartaſii, Rob. Garnerii, Jo. Bapt. Benediſti, Joannis de Nores Cyprii, Julii Alexandrini, Nicodemi Friſchlini, Franciſci Salinae, Ambroſii Moraliſ. Diſpar Marci Bragadini et dignus vix eluxus.

In Belgio Car. Manſfeldius Betkam ad Rhenum, omni ſpe auxiliorum per *Mentſii comitis caſum praeciſa, capit. Hiſpanorum legio, cui Emmanuel Vega praeerat, ob non ſolum ſtipendium Cartraco occupato rebellat. Omnes Philippi vires omiſſo Belgio in Galliam verſae. Inde Mauritius et Ordines, qui ſe defendere ſatis huc uſque habuerant, rei gerendae occaſionem arripunt, et ſeliſſime ab eo tempore perſequentur. Subſidia ab Ordinibus et Angliae regina regi miſſa. II. Broda a Mauritio aſtu militari intercepta. Itali ſocordiae et ignaviae inſimulati Bruxellis juſſu Parmenſis capite luunt. Irrita Brodae et damnoſa obſidia. Praefidiarii eruptione temere ſalla a Decio Manfredo et Corn. Gaſparino male muſtati. III. Mauritius Neomagus in Sicambriſ arcta obſidione premit, et Manſfeldii adventu a vi faciendae revocatur. Knodſenburghi munio in proximo ab co ſtruſta. Nova navigationi via invenitur, ſoſſa infra Neomagus a Rheno in Wabſlim per Betuviam perducta. In Vorna inſula ſupra Bommelam munio a Solmenſi comite ſtruſta. In Friſia reſgeſtae. Loca ad Rhenum poſt Parmenſis in Galliam profectionem, et in Beabantia, a Mauritio capta. Venloae oppidani ſeduſſis Germanis praefidiariis Italos ut ſibi graves aggrediantur, et oppido pellunt, ac mox Germanos, ceterum ſe in regis fide futuros Manſfeldio confirmant. Lochemum fruſtra ab Hiſpanis tentatum. Hovium in Eburomibus a Grobbendouco deditur. Navis ex ambararum a Mauritiano juxta Oldenburgum capta conſuſa. IV. Conventus Coloniae et poſtea Francofurti, in quo de injuriis utrinque ab Hiſpanis in limite acceptis expoſtulatione inſtituitur, et legatio ad Parmenſem et Ordines decernitur. Ordinum reſponſum acerbum et contra Hiſpanos invidioſum. Eorum vires hoc anno in majus auctae. V. Fridrici Perrenoti Campaniaci de bello in Galliam tranſlato judicium et angurium. Emmanuelis Lalanii Rantiaci marchionis ex vulnere ad Corbolum accepto nec bene curato Bruxellis obitas. Gul. Lalanii Hochſtrani iidem mores. VI. In Livonia irritum inter Joannem Succum et Moſcum colloquium. Jamma rex, iv a Narva miliaribus, a Theodoro deditioe capta. Tataſi Crimei a Moſco immiſſi Suecos per Livoniam infeſtant. Catolus Joannis Succi ſrater cum Theodoro tranſigit; et, Narva Livonica, quae arte premebatur, reſenta, Ruſſica aliſque circum arcibus Theodoro ceſſit. Niſoviorum per pontem Enximum infeſtae excuſſiones quaſi Polonis inſtigantibus ſactae, ad Portam Othomanam indigniſſime acceptae. Miſſi Tataſi, qui injuriam contrariis in Poloniam excuſſionibus ulciſcerentur. Ii a Niſoviiſ proſtigati. Samoſcius cum exercitu in limite comparet, et cum Turcico Moſciae ſuperioris praetore agit, et conditiones ab eo motus componendi propoſitas ad comitia Varſavienſis remittit. Eliſabethae Angliae interventu Poloni cum Turco reconciliantur. Graves in Pannonia et inſoliti terrae motus. Templum Bonae ad Rhenum conſuſa. VII. Caroli archiducis obitus. Ejus liberi et adſinitates per eos contraſtae. VIII. Sixti vi mors. Plebis contra cum odium. Opera publica. Didacus a Compheto ab eo in Sanctorum numerum relatus. Aliorum Sanctorum memoria renovata. De ejus praecipitato mortis termino ab Hiſpanis diſſeminata maligne narratio. IX. Jo. Bapt. Caſtanacus, qui Urbanus vii dici voluit, in ejus locum ſuffectus, paucorum dierum pontifex. Quo rursus mortuo magnus comicioſorum aellus fuit in ſucceſſore*

soce deligendo. Cum Sanctorum numero votorum desisteretur, tandem in Siondratum cardinalem suffragia post bimestre interregnum inclinarunt. Is Gregorius XIV dictus. X. Luxemburgici per interregnum datae ad cardinales graves licentiae. Pari libertate ad Gregorium, postquam eum in pontificem electum Venetis refecit, alias scribit, quibus factionis Henoticae apud nos petraeola contra regnum et religionem ipsam consilia exagrabat. XI. Exulum in regni Neapolitani limite et Piceno per interregnum grassationes. Alfonso Piccolominus his se ducem praebet. Editum in eos propositum. Octavius Caelius et Virginus Ursinus contra eos ducunt. Piccolominus a suis desertus tandem in Bisaccionis tribuni, qui magno Etruriae duci militabat, manus incidit, a quo Florentiam perducitur, et tanquam latro strangulatur, unco ad spectaculum appensus, cum prius necus pontifex Montem Marcianum, quo ducatus titulus fruebatur, Herculi Syndrato fratris filio tanquam perduellionis crimine ad S. sedem devolutum adjudicasset. Virginus Ursinus ad Bellum montem magno vitae discrimine manus conferit. Fames Romae et in Latino. XII. Alfonso dux Ferrariae ad urbem venit, qui cum liberis non haberet, de imperio in Caesarem Eftensem transfrendo cogitans cum pontifice et cardinalibus agit, et re infecta discedit. XIII. Veneti de Turcorum consiliis veriti valido praedidio Cretam firmant. Hier. Lipomani a Porta Ochomanica revocati casus. Bergamo et Brisiae, quibus senatus ob militem in Insuabris a Philippo scriptum metuebant, prospectum. Pons ligneus Ripae altae ex lapide et marmore exquisito structus, pecunia ad id ex legato Bartholomaei Colonna suppeditata. Patavii Jesuitae patres, qui Corneliorum favore sublevarantur, in ordinem redacti, et cum professores contra eos querimoniam instituisent, plura petitis iam tum a senatu impetraverunt. XIV. Bellum inter Turcos et Persas, quod septimum credebatur, ex occasione renovatum, Usbeco, qui Persicae ditioris portionem usurpabat, adunitate et foederatione cum Persis reconciliato. Classis Turcica in Ponto Euxino instructa. Assanis astrologi et Assanis Veneti ludificationes, et huius miserabilis exitus. Sinan ob nimiam loquendi libertatem relegatur, et Persiae aculeus in primarii Vexillis locum suffectus. Grandes penititationes depositi viciniis ab Amurathe imperatae. Poloni cum Turco interventu Anglici legati et Veneti senatus reconciliati, et versa contra Austriacos arma. XV. Tatari in Polonorum senatu admissi et auditi, de Cosacorum iniuriis sibi satisfieri petentes. Christophorus Sborovius Samuelis supplicio afflicti frater comitiorum decreto constituitur. Ab Austriacis legatis petitur, ut caput superioris anni in comitiis contra Austriacos inferretur, ne quis eos in novi regis electione nominare auderet, induceretur. Tandem dissidia inter Austriacos et Polonos componantur, contracto inter Sigismundum regem et Annam Caroli archiducis filiam matrimonio. Anglico legato gratiae aetnae pro egregie navata in pace Turcica opera, et ut Elbragae in Borussia Angli insitores commorari possent, prorogata gratia. Borussiae ordinum elusa pollulata. Cracoviae plebs contra Protestantis insurgit, et aedeis in quibus conveniebant incensas demolitur. Inde Protestantium rege inconsulto convocatus. Soccus parum prospere res contra Moscum gerit, et lues pestifera Revellae et Narvae grassatur. Hanseaticae societatis conventus Lubecae celebratur. XVI. Res in Pleumofius et Germanico limite gestae. Odetus Telinius post septennium libertati restituitur. Turnohuta arx a Bredae praefidiariis militari usu intercepta. Item Wechloa. Propugnaculum in ripa Isalae ex adverso Zutfaniae erectum a Franc. Vero captum. Zutfania ipsa a Mauritio superveniente obsessa tandem deditione recipitur. Darentia post acrem verberationem dedita. Ad Cunsenburghensem munitionem in Batavia a Parmensi clades accepta, et soluta loci obsidio. Hulla in Flandria per Parmensem absentiam a Mauritio in portellarem redigitur. Ncomagus et ad deditionem a Mauritio compellitur, et cadaver M. Schenkii tam indigne ob oppidanis habitum honorifice in principum provinciae monumentum inferitur. Legati Caetare de pace Coloniam conveniunt, et inde Bruxellas et Hagam tendunt. XVII. Anglorum ad interceptandam Indiam classem improspere primo congressus: clades postea pensata a Cumberlandio, capta nave amphorum circiter 1000 capaci, quam variis mercibus onustam triumphandus in Angliam secum auxerit.

XVIII. Joannis

EPITOMARUM SERIES.

XVIII. Joannis Frisii comitis et mox secuta Christiani Saxonis septemviri mors. Eius morte res in Germania mutaverunt. Bernardus e Waldeckensium comitum familia sub id decessit, episcopus Osnabrucensis, cui inter multos competitors successit Philippus Sigismundus Brunsvicus. XIX. Litteris clarorum virorum obitus; Jac. Amioti, Ant. Chandeï Sadécis, Hug. Donelli jurisconsulti, Adolphi Metkerki, Victoris Giselin, Ant. Carasæ cardinalis, Laurentiae Strozziæ, Hen. Gravii.

L I B. C I.

REGINA Angliæ toties infidiis et tandem bello ab Hispaniis petita, quod summum in regis fortuna periculum verti cerneret, Floratio Pallavicino ad Imperii principes Protestantes misso cum iis egerat, ut regi in communi causa succurrerent. Facta spe auxiliorum Turenis a rege, cum Gessariaci esset, mittitur cum amplissimis mandatis: qui primum in Angliam, inde in Bataviam transit. II. Postea cum Pallavicino Christianum Saxonem adhuc superstitem adivit. Inde ad alios principes et civitates digreditur. G. Schombergius, qui in aula Saxoniæ antea fuerat, et initio persuaserat, ut ducendi in Galliam exercitus ipse curam susciperet, et juvenis ad magna natus eo inclinebat, donec Jo. Casimiro, penes quem consiliorum in Germania tunc arbitrium erat, difficultates et moram subinde injiceret, et Casare ipso amittente, ab eo consilio desistit. Schombergius ab eo tempore suspectus Heidelbergam concessit, et in negotiis expediendis Turenio semper praesto fuit, et cum tribuni Germanicarum copiarum tanto munere commode fungi non possent, commodata ab Hesso pecunia scorsim militem scripsit. III. Argentineses hunc occasione sumpta de Carthusianorum coenobio, quod urbi quasi imminuebat, destruendo consilium pridem iniurum ad exitum perduxerunt, ejusque aestimationem et compensationem Turenis regis nomine, quod ad ipsius, in cujus ditione hic ordo olim fundatus fuit, id auctoritatem spectaret, in se recepit. Ea de re jam antea cum Theodorico Schombergio fuerat; qui pugna Euriacæ cum occubisset, pacta cum eo mita, et rata ab ordinis delegatis habita, remanserant irrita; secundum quæ demum cum ipsis conventum fuit. IV. Ad Hohemium copiae auxiliares conveniunt, Christiano Anhaltino principe duce. Summum dein imperium in Turenium cedente Anhaltino translaturum, donec exercitus regi traderetur, quo falso Anhaltinus pristinam auctoritatem in eo retineret. Lustratur et recensetur exercitus. G. Schombergius diverso itinere per montana Argentoratium ducit, ibique Rhenum transmittit, cui se Fabianus Reburus aggregat. V. Parisiensem apud nos expeditio nocturna S. Genovevæ die contra Dionysianum, cujus custodia Dominico Vico commissa fuerat, duce Cl. Annalio equite Hierosolymitano; in qua post captum oppidum a Vico ex desperatione rerum suarum animosissime ipse oppressus et interfectus est; quo casu sui jam oppidi potentes huc illic dilapsi sunt. VI. Astu tentata Lutetia, et S. Farinatæ dies. Neapolitani praesidarii ex ea occasione intra urbem admissi. VII. Litteræ Gregorij xiv ad Philippum Segam cardinalem, qui Lutetiae erat, quibus auxiliorum brevi mittendorum spes facit. Litteræ item pontificis ad unionis concilium et ad ceteros regni proceres eodem exemplo. Hercules Sfondratus dux Montis-Marciani creatur, et honorifico matrimonio auctus exercitus auxiliaris imperator solemnibus caeremoniis traditus duobus vexillis pronuntiatur. Cardinalis Lotharingus Romam venit, petens ut exercitus in Lotharingiam descendat, ad Germanorum transitum impediendum. Medanius per litteras facultatem sacri patrimonii in belli sacri usus alienandi petit. Idem Philippus per Bussanum novum oratorem a pontifice petit, et neuter obinet. Missi ad Helvetios, qui pro aere alieno, quod L. Fiseri debebatur, cum Quinquagagis transigerent. Ad Laudem-Pompiciam exercitus pontificius lustratur. VIII. Atricum Carnutum a rege inopinato oblidetur. IX. Dubio oblidionis eventu Casarodami Tertianæ factionis, quæ poene res regias evertit, fundamenta jacta sunt. Color quævis, quod rex, reconciliationis et amplius religioni cautum iri spe facta, post Euriacæ victoriam quasi fidei datæ vinculo solutus rem de die in diem per

603
Tom. V.

CICID XCI.
HENRICUS IV.

per moras adfectat extraheret. Libellus in eam rem Andegavi cussus, quo il-
lus auctor regem ad Catholicam religionem quamprimum amplectendam exhortaba-
tur. Factionis princeps cardinalis Borbonius junior ab hominibus male animatis
deceptus. Scipio Balbanus Lucensis cum secretis mandatis ob id a Bellocano
Romam missus. Ejus literae a Porta Bevilierio interceptae et ad Meduanum
missae, et inde ad regis notitiam perveniunt. X. Inter haec obsequio Austrici ex-
itu non caruit: ponte a Castellano ad ruinam factam strato miles in muro sec-
tus loco edito sistitur. Nec multo post Piscario interfecto, qui strenuam operam in
defensione navaverat, colloquium poscit Bordeciera et urbem dedit. Ad levandos
agrestes editio militares leges publicatae. Decuria Rupellae, quae de praedictis Hen-
rico III rege a Navarra instituta iudicatur, editio eidem revocatur, decimis, quae
ex iis exigebantur, remissa. XI. Theodorici castrum ad Matronam sub id sive vi
sive secreto consilio deditum res regiae conturbavit. Primarius, qui locum tenebant,
ob id negotium successit, viresque exsoluta grandi pecunia uterque se praece-
soluit. Dordinga et Alnetensis arx a Birono obsecra et in fidem accepta. XII. Lo-
tharingi omnes aut ipsi aut per legatos, ut et Sabaudas, Lutetiae de republica
consultari conveniunt. Pontifex Philippo instigante regis Catholici electionem ur-
get. Accumulationes inter contendentes. Legatio pro auxiliis validioribus ad
Philippum decernitur; cui obviandae Petrus Janinus designatus. Fr. Lucembur-
gici literae ad pontificem novum, quibus Marili Landriani cum mandatis acerbis-
tatis plenus adventum in Galliam multis ac gravibus de causis deprecabatur. XIII.
Castrum-Galliardi ad Sequanam a rege in fidem acceptum. Inde expeditio con-
sulari feliciter suscepta, et locus medio die interceptus. In eo captus Cl. Sanctus
Ebroicensis episcopus paulum a periculo absuit, ob libros contra regium no-
men scriptos. Cardinalis Borbonius Caesaro in aulam sive in castra vocatur,
quasi colore ut consistorium prius divisum in unum cogeretur, re vera ad la-
besandam Tertianae factionis in dies invalescentem potentiam. Fr. Borbonio
Contio exercitus in Pídonas ducendus attribuitur, spreto ob suspensionem Sessione.
XIV. Contra Landriani mandata in Catalaunensi curia senatus-consultum horridae
libertatis praecipiti affectu factum. XV. Regis editum, quo Julianum ultimum
decessoris sui revocabatur, cum Medontae elicit, conditum; cui cardinalis Boe-
bonius intemptivè intercedere voluit; et, cum aliud non posset, surgendo obrogare;
sed cum nemo praesulum, qui frequentes aderant, ejus exemplum sequeretur, rur-
sus sedere iussus obmutuit. XVI. Editio Caesaro in alio, quo et Landriani
mandata exagitabantur, dictae graves sententiae, et epistolae Leodicensium in causa
Henrici XV Caesaris diris devoti ad Paschalem 11 renovata memoria. Secundum
haec parti gravitate ac libertate senatus-consultum factum, perorante Antonio Se-
guiero filii patrono. XVII. Dein contra Catalaunensē et mox Caesaro in alio
senatus-consulta contraria Lutetiae facta. XVIII. Medontae nocturno assu ad Hen-
ticorum vicinis praesidiis per regis absentiam tentata. Helvetii jam dimissi cum
ad Udenum hospitium haberent frustra a Meduano sollicitari, ut per unionis urbes
iter haberent. Consiliorum regis post Medontae detectam conjurationem Auticum
transfertur, ubi praesulum, qui in comitatu regis erant, concilium cogitur, in eo-
que contra Landriani mandata sit decretum, quo interdictum ab eo promulgatum
nullum declaratur, et legatio ad pontificem permissu regis mittenda decernitur.
Intercedit senatus, ne recentis adhuc senatus-consultorum, quae Romam mittere
prohibebant, memoria legatio legatariis praecipitaretur. Multa hinc inde scripta pro inter-
dicti defensione et adversus illud promulgata. XIX. Rex ad Noviodunum castra po-
nit. Obsequii supplicii Tavianus vicecomes latus capitur. Contra levem regis
armaturam auxilii pugna certatur. S. Bartholomaei cornubium oppugnatione
captum. Tandem urbs a Villa deducitur. XX. Gualius, qui Caesaro in alio in arce
custodiebatur, delusis custodibus clauditur XVIII Kal. Novemb. medio die, et obitus
Caesarem alioque confectos habuit. XXI. Albinacum in Biturigibus frustra obsecrum.
In Lemovicibus infeliciter ad Aredii-sanum a regis pugnatum, in eoque proelio de-
siderati Rupsulandus comes, Costa-mezierus, alii primarii et nobilitate duces;
neque tamen Aredii-sanum, quod Cambaretus tuebatur, amissum. Guercius Bo-
lucum

Iacum in Marcia obsidet; sed post unam et alteram oppugnationem irritam et cunctas acies, cum res in arcto essent, superveniente Cambactro cum Petrogurdio obsequi confirmantur, et Guerechius ab obsidione discedit. XXII. Calvinianum a Conio captum. Obliuca, Bella-arbos, Arcimboidis burgus, et Savini sanum in fidem accepta. Mirabellum eodem victorie cursu a Conio cum arce captum. Cellae et receptae in Biturigibus. Ad Morillonem montem hostes cc caesi a Petro Pileo Neda, quem Conius Calvinianum impulerat.

LIB. CII.

CHEVRETIUS Mercuriani dux, dum delectus in Andibus haberet, a Picharico caesus. Bellac-insulae marchio ad Mercurianum deficit. Monconturium oppidum in Briocensi dioecesi a Sanlaurentio interceptum. Adnotus ad arcem tormentes cum supervenisset Coctkeni marchio acriter pugnatur, et Sanlaurentius, qui Coctkeni filiam in uxorem duxerat, ceteris suis amissis in fugam pulsus. Quemadmodum ex regis desideratus. II. Angli auxiliares duce Eduardo Norrifo Pimposium appellunt. Brebealis insula Pentevoriae ditius a Tremblao ope Anglorum in potestatem redacta. Dumbarenfis coacto exercitu Gungamum capit. Inter Gungamum et Quintinum Dumbarenfis et Mercurianus utrinque instructa totum triduum sunt acie, medio rivulo, nec ulla re gesta. III. Fr. Lanovius in castra venit. Juxta Curlacum hostis caesus. Infelix de Lembala obsidenda capere consilium; ad quem Lanovius, dum locum propius instrat, lethali vulnere scitatur, et Monconturium deductus XVIII post die summa animi constantia inter Moumartini manus decellit. Soluta obsidione Dumbarenfis sanum Brioci concessit. Velitationibus dein utrinque tantum certatum. Castellum inter Fulgeriam et Vitreacum a regis captum. Lavalli iudicis ira praecipiti in furcam actus. Cotensanus itidem indigne habitus. Blannum Roanorum arce regali structura a Mercuriano capta et incendio fortuito consumpta. Hunaldai primarii provinciae repuli obitus. Sanlaurentius ad Sessoniam turrem a Surdeco caesus, et ipse captus. Monianum in Cenomanis a Plessio Cratunni praefecto, locum prodeunte Mose Masfondo Cricabovii, qui praerat, domestico, interceptum, et ipse Cricabovius spoliatus et immaniter interfectus. Juxta Peiracum in Cadureis a Ventadurio et Terminio hostes caesi. Peiracum dein captum vi Kal. Decembr. et plerique in eo hostium caesi, quidam et e nobilitate primaria capti. IV. In Allobrogibus Dignicrius post acceptam in fidem Gratianopolim Scalas ditionis Sabaudicae ducit, et oppidum cum arce capit. In Provinciam inde a Valeta invitatus discedit, et loca quaedam in Salturnensi comitatu recipit. Ad Vinonem se cum Valeta conjungit Berrae obsessis suppeditaturus. Ad Sparronem XVII Kal. Maias hostes caesi. Cc equites desiderati et capta III signa. Postridie major accepta clades, cum reliqui a strage se victoris arbitrio dedissent. Ccc fere equites, ccc pedites exarmati et captivi retenti, et in iis Alexander Vitellius, Savromanus, et xxx duces. xv signa itidem amissa. Marimiana et Giamum expugnatum. Reducta a Dignicrio exercitu Cambrerum frustra tentatum. Blacomus Monsfortorum castellum vi capit. Gervada castellum in agro Lugdunensi vi captum. Ad Monmelianum discursante huc illuc Dignicrio certatum. Berra tandem a Sabaudi ducibus capta. Lucium Castellum archiepiscopi Agensis a Dignicrio vi captum. V. Copiae Pontificiae in Sabaudiam descendunt. Ad Chartae pontem in Baiardae arcis conspectu feliciter certatum Dignicrii auspiciis. Bis mille quingenti ex hostibus intercepti. Ccc equi bellatores capti, et XVIII signa. Ad Bellilocum v postridie intercepti. Porta ingens praeda cc aurorum ccc aestimata. Barcino in comitatu a Dignicrio capta, qui inde ad Valetam, qui Digniam obsidebat, contendit. Digna tandem dedita. Inde ad sanum Reparatae conjunctis viribus veniunt, quod a Sabaudi obsidebatur. Soluta eorum adventu obsidio. Christiana Dignicri Salrucensis comitis vidua virili animo foemina a Sabaudis alienatur. Maillencis suspectum Sabaudi patrocinium habent, et Pierrobonum ei adductum urbe pellunt.

TOM. VI.

7 O

Ad

CICIOXCI.

HENRICUS IV.

Ad Vinonem Sabaudus a Valera cæsus, qui inde Sparronem venit et vicina Berræ loca in potestatem redegit. VI. Sancii in Sabaudia rex gestæ. Regia Hispanorum pecunia in Rinsfeldia sylva capta. Tres equitum turmae in Veneta distione a Paulina Brachinduro, Portis comitibus fratribus, et F. Natio scriptæ ad Sancium veniunt. Ad Buringam posita castra, et certatum, magnæque in discrimine versatus Brachindurus. Dilapsis praesidiariis Buringa in Sancis potestatem venit, muris postea nudata, et rursus a Sabauda instaurata. Guitrius bello in Sabaudia gerendo a rege destinatus in castra venit, et Verioviae admotis tormentis oppidum capit ac crudeliter diripit. Arx paulo post a Compolio deditur. Mox et Evi-anum municipium in lacus ripa situm capitur, et pari crudelitate diripitur. IV. Eid. Mart. ad Monthorium pugnatur: Sonnas, proclis aliis dissentientibus auctor, in primis ordinibus pugnans cadit. VII. Guitrius dein in Aumonti, qui rem in Heduis gerebat, castra venit, initiare varia peste adflatus, Brachinduri et Portis turmis cæsis. Augustoduni origo, nomina, litus. Ad urbem posita castra. Aetius, qui Cabilonis arcem tenebat, tradendæ æreis spe facta Aumontium deludit. Tandem Augustoduni obsidio post aliquot oppugnationes solvitur. VIII. Nemorosi consilia et conatus. Ad Virodanum, convenientibus Lotharingæ duci, Meduano, Nemoroso, lustratæ pontificiæ copiae, a quibus Cajetanus discesserat. IX. Gregorius XIV. ex calculi doloribus decedit, exhaustio graui illo thesauro a decessore sua tanta cura ac parsimonia congesto. Fames miseranda circa urbem, et lues popularis a fluxione, qua correpti intra decimum diem exanimabantur. LX. bonorum civis eo malo in sola urbe absumpta. Instante M. Bonello cardinali Alexandrino, monachis cardinalibus, quod antea non obtinuerat, galerns ruber a Gregorio concessus. X. Huic paucorum dierum Jo. Antonius Fachinettus iussus, qui Innocentius IX. diei voluit. Cum multa præclara animo agatet, in bellum Gallicum auroreum civis in singulis mensis destinasset, post bindecim decedit. XI. Factio sexdecimanorum, qui et velotæ dici gaudebant, Luteriæ iovalcitur, et ex cardinalis Segae consilio Hispanus emixe faventis regebat. Gondius cardinalis sibi et bonis metuens urbe discedit. Pulio episcopo factio senarum aggreditur. XII. Barnabæ Brissonii senapis Parisiensis prædis instigante J. M. Cromaeo deploranda mors; et cum eo a sexdecimanis crudeli supplicio affecti Claudius Arcecius et Jo. Tardivius. XIII. Sexdecimanorum super Guisii liberatione et Brissonii morte ad Philippum literæ, quibus ei regnum administrandum, aut per se, aut per eum quem serenissimæ infanti filiae generum destinaverit, deferunt: quæ in itinere a Chasferne interceptæ ad regem perlatae sunt. Hoc successu tentata Meduani patientia, Segæ et Hispani, quatenus ulteriora ferre possent, longe expectatione sua falluntur. XIV. Meduanius ad rei nuncium tantas irarum æstus generoso animo concepit, ut, omni alia re amissa, ab exercitu in urbem sibi quamprimum revertendum exilimaverit. Basilis protinus a Bussio impunitatem pollo restituit, eique Burgus impoutur. Per Vitium Lufarius, Anruxius, Emonocus, Amelinus compellunt, et ad ceterorum terrorem in ima Luparæ aula laqueo gula fracta suspensi. Expostulante pro sexdecimanis Bucero curione, diplomate præteritorum gratia facta, ab ea exceptis Cromaeo, Cocherio, et commentariensi. XV. Rex ad auxilium exercitum excipiendum interea ad limitem excurerat. Carloæ Marciæ cum Henrico Turro Turenæ vicecomite Sedani nuptiæ contractæ sinem acceperunt: in quas, Lotharingæ duci et Nivernio exclusis, qui eas filius suis ambiebant, rex prudentissime pro tempore consensit. In Vitoduni conspectu cum foederatis leviter pugnatum. XVI. Castellionæi sub id in arce sua ad Lupam decedunt, eoque nuncio, ut et Lamovii, non mediocriter rex adflatus est. Monpescius Avincaram urbem longa obsidione fatigatam ad extremam ad deditionem cogit. XVII. Consilium de obsidendo Rosomago captum, et ad eam rem subsidia. Auxilia item ab Elisabetha Anglorum regina subministrata. Ad defensionem in urbe parata omnia, nullo primam a Meduano parente Henrico filio, et arcem illi Franciscopoli Andrea Blancario Villario. Primus ad portam Calatensem factus ab Anglis impetrit, in quo Edwardus Ebroicus Effexiani comitis suum copiarum ducem ex fratre nepos cecidit. Urbis descriptio ac litus. Gornæum castellum et Cam-debecum

debent in fidem accepta. Rex ad majorem et aedileis urbis scribit, et socialis cum responso contemptus pleno remissus. XVIII. Parmensis cum auxilii exercitu venit. Fara ad Esiam deponcudis tormentis invito Meduano et resistente Hispani conceditur. XIX. Petitiones jam tum Hispanorum pro serenissima infante a Claudio Caltreo elusae. Senatus-consultum contra Henrici Borbonii fautores in urbe factum, post detectas aliquot machinationes. Varia et diversis locis repetita certamina. Halotus Momotantius ab privatis similitates ab Alegrio marchione nihil tale cogitans pugionum ictibus Veronni consiliis. XX. Rex extra Aunaliam exercitui auxilii obviam procedit, leviter in velitatione perstrilla e longinquo cuncte sauciatus. Nivernius, qui ultimum agmen ducebat, Aunaliae Givrium equo suffosso lapsum et hucatum altero commodato servat. Novum Castrum, quo se Givrius ad sistendum Parmensem incluserat, a Parmensi deditione captum. Velitationibus et incursionibus certatur. Chalinus a Cicoto capitur. XXI. Parmensis et Meduani aemulatione dissidentium de vi summa in regionum castra facienda cum belli ductibus consultatio. Villarii per regis absentiam acris eruptio, qua ad S. Catharinae vallum ecc. ex regis caesi, iii tormenta aversa, vallum desectum, cunei destructi. XXII. Post quem successum rursus Parmensis et Meduani dissident sententis, cum ille fortunae instandum, hic, urbe in tuto per successum illum collocata, nihil temere certaminis aleae committendum censeret. Secundum haec Parmensis trans Somonam exercitum reducit. Irritus ad Spiritus-satum Aumalis instigante conatus. Pontificiae copiae recensitae et ad paucos redactae.

L I B. CIII.

REX ad obsidionem redit, ductoque vallo urbem atcius cingit, etiam fluminis utrinque obstructo. Batavica classis in Sequanae aestuario infra urbem. Multa consule et perperam inter regios administrantur. Et tamen sen moribus seu certaminibus crebris res obsessorum rursus eo redactae, ut Villarius, qui se omni periculo post primum illum successum desunctum putabat, nisi intra praeditum tempus succurreretur, cum rege se transacturum denunciaverit. II. Parmensis cum auxilii exercitu, relictis Hedini majore impedimentorum parte, Somonam ad Blancam tacam vadit, et sextis castris plus itineris confecit, quam vicefimo priore expeditione fecerat. Rex, qui copias in obsidione sparsas habebat, evocatis auxiliariis, qui continuo advolant, et deductis tormentis ad Pontem Arcuencem suos colligit. Dissident Meduani et Parmensis, et ille obtinet, ut Caudibecum, emissio insequendi regis consilio, ducatur, locum annona copiosum, qua urbs laborabat, et alendo militi commodum. Parmensis, dum locum hostiat, scilicet peti istu in brachio sauciatus. Batavi cum classe ad Quilleborium se recipiunt. Caudibecum deditionem et in praedam militi salva annona concilium. Rursus in castris dissident belli duces, cum Parmensis Julobonam petendam diceret, Meduani Caudibecum minime deferendum censeret: quod si fieret, regem continuo advolaturum, et classe Batavica fretum loco recepto urbem in easdem angustias, quae prius, conjecturum. III. Parmensi decumbente ex vulnere, Rex ad Iveto-tium, quem locum hostis infederat, cum toto robore pridie Kal. Maias comparret. Ivetotiani regni origo. Rex feliciter cum hoste certat. Magna in castris hostilibus omnium rerum penuria. Rursus ad silvam nocturnum a rege certamen instauratur, et cum antea dissiderent duces, instante communi periculo, concordis aciem lobantem sustinent, totaque illo die citra universi proeli aleam utrinque incursionibus pugnatur. IV. Inde proxima nocte sine strepitu disceditur, et postremo de exercitu ultra Sequanam transferendo consultatur. Pontones in id fabricati, et extructae utrinque mentiones, ne transituri incumbendis regis disturbarentur. Pugnam in transitu. Error regionum, qui non maturus per Arcuensem pontem equitatum in ulteriorem ripam immiserint transentibus disturbandis. V. Parmensis magnis itineribus ad Clodoaldi pontem venit, ubi ex urbe ad eum fatarandum principum uxores ac viduae et cuncti ordines confluunt. Transmissis

adreficiendum se in Briam copiis Theodorici-castrum petit. Villarius, dum Medunus Rotomagi decumberet, Quillebovium muniri coeptum una et altera opugnatione frustra tentat, et a Lud. Britone Grillemo praetorianae legionis tribuno repellitur. Faint, qui per Bellagardii loci praefecti absentiam locum unanimum suscepit, eo excludere cum Bellovardum vellet, magnas turbas in aula regis excitat, quae morte ejus superveniente compositae sunt. Monpensis provinciae praefectus Iud. Lexovii decedit. Henricus Dambarenfis filius, inde Monpensis datus, qui res in Armorica gerebat, ei successit. Jo. Calvimontius Guitrims famosus bello dux eodem tempore in Bellovacis obiit. VI. Espernacum in Campania a Guisio captum. Cum oppidum Nivernis provinciae praefidis suis ante annua recuperandum rex decrevisset, Bironus parens, dum post coenam locum lustrat, ictu minoris tormenti in caput adacto cecidit. Eius mores, ingenium, in re bellica solertia, et tota vita expeditionibus et negotiis magnis exercitata; libri et commentarii ab eo scripti sate filii amissi. Auxiliares Espernacum missi a rege intercepti ac caesi. Tandem oppidum a Villario deditur, Carolo Birono prius in humero scloppeti ictu graviter vulnerato. Ad Provinium adnata castra, quod a Passoreo Rupella tandem deditur. VII. Munio ex Nivernis consilio ad Gornacum Maxoniae impolita, ad annuae subversionem in urbem ex Meldis et Theodorici castris impediendum; cuque ob virtutem ac integritatem praeposita Odetus Lanovius. VIII. Dum rex adhuc ad Rotomagum haereret, Nicolaus Fumeus Bellovacensis episcopus a coetu praefulum, qui regis partes sequebantur, et contra censuras pontificias decretum fecerant, ad regem missus fuerat, et oratione habita ipsum ad religionem majorum capessendam hortatus fuerat, et ut bona cum sua gratia et senatus Parisiensis, qui intercedebat, salva auctoritate ad pontificem legationem adornare sibi liceret, peterent. Alia et pro disciplina ecclesiastica tempore scissurae postulata. Revocati pragmatica spirituales economi, et novus ordo in dispensandis sacerdotibus ad rempus iancitur. Evocati Harlaeus senatus Parisiensis primarius praefectus cum Giloto, Thumero, et Villamorello consiliariis. Gondius cardinalis in Italiam praenititur, et Joannes Vivonus Pisani marchio cum subsequi iubetur. IX. Romae post Innocentium IX obitum nusquam majores commotionum actus. Pronus in Sacerdotum Hispanorum favor a Sfortia disturbatur. Dein in Salvatium pacis vota inclinarunt, quo excluso Palaeotus proponitur. Pasquillus per interregnum lasceve cum figuris sparsi. Madrutii et aliqua ratio habita. M. Antonius Colonna ambrosio se ingerit. Tandem a Montalto propolitus Hippolytus Aldobrandinus, et insequens magnus Etruriae dux posset intercedere, pontifex III Kal. Febr. renunciatur, et Clemens VIII dicitur. X. Gondius cardinalis a novo pontifice injuriose accedere prohibitus. Ad Alexandri Francesechini ad ipsum Roma missi mandata vehemens et liberum responsum. XI. Pontificis de regis Catholici electione ad cardinalem Segam mandatum Lutetiae publicatum VI Kal. Novembr. XII. Contra mandatum ejusque publicationem S. C. Carlauni XIV. Kal. Decembr. factum. Lutetiae locationum in urbanis aedibus pretium ad tertiam partem decreto reductum, bonorum publicatione ob non solutas pensiones prohibita. Nilominus in urbe tumultuatum, et de Hispanorum praefidio expellendo diutius in conspectu publico liberae sententiae. XIII. Pons-Arcensis in parte amissus. Rupes-regia in limite recepta. Tenuissacus a Balliaco Valligrano juxta Divisionem caesus. Carolus Bironus renatoris et postea praefecti maris sacramentum Caesarodani dedit. Salernitii, qui Lochias in Tarentum tenebar, contra Guerschiam Claudii Villolarii atrem expeditionis. Georgius vicecomes Claudi filius cum auxilio superveniret, Averno et Praelio incumbentibus cum suis funditur, et in Vigenae transitu submergitur. Sanlarus Claudium patrem amplissima suppellectile spoliat, grandi praeterea pro libertate imperata pecunia. XIV. Pagna ad Crazumnum consilia Contius et Monpensis cum regis copiis a Mercuriano caeduntur. Praecipua Anglorum in ea strages. Guntheri-castrum secundum haec deditum. Mox et Meduana et Lavallium Mercuriano patuerunt. Contius Sablaum, Monpensis Condare Redoumum concedit. XV. Missus in Armorica Aumontius equitum tribunos cum Sanctio, ut, decedente e provincia Monpensis, summae rerum praeficeret. Malgretano

lastrum a Mercurio captum. Viqûus ad Orionis-pontem caesus. Lotharingi a Montpensiero in Dinami suburbis caesi et spoliati. *Amontius Medunam Lavardino instante obsidet et capit.* Rupifortii juxta Andegavum damnoſi et ad finem irrita obſidio. *Santofangiorum fratrum, qui locum tuebantur, perfidia et immunitas.* Quintini-sanum a Mercuriano, *Lisiceto dedente, capium.* Angli ad Ambrieriam haud longe a Medunâ clade magna adſecti. *Angerii Crapadi conjuratio detecta et ſevere a Montpensiero vindicata.* XVI. Ballionius *Raucuria proſectus* Africanum Angulium Ambliſium ad Bellomontium caedit: 13 interfecti, et amiſſa ſigna. *Dunum crepitaculis admotis poſt dubium ut in nocte certamen tandem capitur.* Conjuratio Baionae detecta, et ſupplicio conſociorum vindicata. Villandrauda arx a Clemente v olim exſtrutta a Mangnono recepta, amiſſo in obſidione Vrvantio. Blavia in Garumnar aeſtuario tandem longa et inſelici expeditione Bardigaleſium inſtigatu-circumſeſſa. XVII. In Cadurcis et per Septimaniâ A. Scipio Jouſa non tam foederatorum quam propriis auſpiciis rem gerit. *Carcaſſona inferior ab eo in poteſtatem redacta.* Trapa expugnata, caeſis ad Lautrecum regis. In Cadurcis vaſtato agro Montebegnum, Montetonum, et Monturterium ſui juris facit. Inde ſuccellum elatus Villamurium ad Tarnum obſidione cingit, quae Eſpernonis in Provinciam tendentis adventu aliquandiu intermiſſitur. *Copiae Eſpernonis eo abſente licentiſſe a ſignis deerrantes a Jouſa caeſae.* Eo diſcedente repetita xv Eſid. Septembr. obſidio, et pulſati valide mori. *Theminus ſe loco cum Renerio includit.* Tandem Meſſiliaco ad Lecan, Campobaldum, et Montotium ſe aggregante praecium decernitur, quod xliii Kal. Novembr. commiſſum eſt. *Vallum hoſtium ab auxiliariis perruptum, et, dum utrinque acriter pugnatur, erumpente Themio tandem occupatum.* Jouſa dum ad tormentorum locum ſe recipit, ponte abrupto, quem in fluvio ſtraverat, ſubmergitur. c13 eodem caſa abſumpti, xxlii ſigna, iii tormenta et ii colubrinæ captæ. Ingens Tolofae comploratio, quae pro ſalutis amiſſi fratris Franciſco cardinali, qui in urbe erat, et Henrico, qui in Capucinatorum coenobio latebat, ſuit. Cum ſe ab armorum cura exceſſaret cardinalis, procerum et nobilium apud eum auſeritas tenuit; ut Henricus eam ex conſilio theologorum ſine conſentientiae laefa ſuſciperet; quod et ille abjecto ſtatu cucullo fecit. XVIII. Valctae Provinciae praefidis ad Rupemburam in Foroſulienſi dioceſi a ſe obſeſſam ex iſtu ſcioppeti mori. Eius ingenium, morces, fides. XIX. Diguicrius, re cum Ornano communicata, a ſenatu, qui Aquis Sextiis Ciſtertioneſem tranſlatus erat, exoratus in Provinciam deſcendit, et Benas deditione capit, Polnio in obſidione deſiderato. Riantum, Geniſſeraium, Bauderna, Caſtellana, Apta Julia, Bariolum, Cotignacum, Perrelae, Jencium, Pauliſanum, ad Druentiam in fidem accepta; eorumque exemplo Dragunianum, Mentium et Caſtrum Novum. Sabaudis in Liguriam compulſis ad Modun poſita caſtra xiv Kal. Quintil. Locus poſt pulſationem deditus, et mox Caderia et Caſtellum. Ad Evenas iritus Eſcaravaci conatus. Vienna Scipionis Maugironi deſectione amiſſa. Inde Nemoroſus Marcellini ſanum deditione capit, et Scalas obſidet et captas crudeliter diripit. Antipolis item poſt Dignieriſ diſceſſum obſiſſa a Sabaudis et capta. XX. Dignieriſ tantas clades ſarturus Molardum adoritur, et dedito eo Marcellini-sanum admotis tormentis recipit et Caſtam arcem. Inde ſumprum antea et dilatatum huc uſque de bello trans Alpeis transferendo conſilium perſequitur, et Brigantioneſem cum exercitu proſectus copias dividit, et partem per Prage-lateſem vallem ire jubet, partem Niſionem mittit. Ad Pinarolum irritus conatus. Perſa urbs capta. Luſernae turris et Mirabucana munio ad primum conſpectum dedatae. Ad Brigeraſtum acriter certatur: vallo perrupto c13 cc ex hoſtibus deſiderati. Bruignetiſ tribunos interſectus, reliqui duces ac centurioſes cum x ſignis capti. Locus diligenter omnino coeptus. Tum Convallenſes edic-tati et in regis verba adalſi. Ad Turrem Pontanam Sabaudi caſi. Gein-nicum et Antipolis ab Eſpernonio recepta. Covortium ducit Dignieriſ, loco-que protinus obſiſſo Sabaudis Vigone proximo proſectus Brigeraſtum tentat, et inde cum damno repellitur. Tum ſubvettis in altum praeter ſpern tormentis et auxiliariis caeſis poſtremo locus Novis Decembr. deditur. XXI. In Neutria

Carolus Gostimelius Boscorofa Villarium deserit, et Fifeam munitionem a Villario frustra alio intercepti.

L I B. CIV.

CXXXII.

HENRICUS IV.

IN Belgio per absentiam Parmensis ob stipendii defectum usitata Hispanis rebellionem miles tumultuatur, et tandem placatur. Idem Berkse, Novessi et Bonae salutatum. Groeningensis a Gul. Lud. Nassorio circumfessi et in famam angustias redacti apud regium concilium expostulant: cum non exaudirentur, delegatos ad Rodolphum Caesarem mittunt, et quibus legibus se Carolo v. summisserunt, ostendunt, ac patrociniis Imperii implorant. Decreta a Philippo in Frisiam auxilia. II. Mauritius irritum conatu Sluis tentat, et illos Traiectum ad Moesiam. Berceanum municipium in Campinia captum et mox a Mondragonio receptum. Diffusationibus crebris cum plebe rustica utrinque vexaretur, conventum hinc inde, ut loca, quae praedatoribus receptum dabant, destruerentur. Responsum Ordinum ad delegatos Caesares de pace, quo mala fide secum Hispanos semper antea usus ostendunt, ac promde, quod cum eis convenire tuto non possint, a pacis incursus rationibus se excusant. Mauritius Ultrajectum ad Jacobatarum et Consiliorum fidiones componendas proficiscitur, et inde instructo exercitu Stenvicam, quam Coquetus tuebatur, obsidione cingit, et tandem post XXXIX dies illius dispendio deditione capta. Inde posita ad Otmarsham castra, quam Alfonso Mendoza tenebat, qui eruptione statim salta cum suis locum destruit, praefidiariis spe salta, ut cum auxiliariis ad eos rediret. Farnersius in ea obsidione cadit, magno sui relicto desiderio. Loco dedito Coverda oppugnata in Tuentana regione; cui dum succurrere Verdagus conatur, astu detecto male mulatur. Tandem dedita Coverda, et Mauritius distributis in hyberna copiis Arnhemium venit. III. Parmensis Rigiaci Atrebatum morbo fatali correptus decedit. Ejus clogium, funus, tunulus. Sub id a Philippo mortis praefato Petrus Henricus Acebedius comes Fontanus in Belgium venit. Provinciae ordinarie, et distributae primariae dignitates. Campaniacus, quoniam loco morerat Parmensis, restituitur et avario praeficitur. IV. Naves Hispaniae ingentis pretii mercibus onustae a Thoma Vitis interceptae et in Angliam abducae. Alia navis item c. aureorum CIO a Cumberlandiae comite ad Cassiterides capta. V. Caesarangustani motus origo, et ex eo secuta Arragonensium clades ob unius hominis calamitate profecta. Ant. Perezus Philippo a feretris epistolis Elscovedum interficiendum cura, illius iussu, an proprio odio et Amuae Mendozae Roderici Gomezis Silvae viduae instigatu incertum. Ob id postulat us urget Philippum, et tabulis obligatis cum eo agit. Vasco accusatori reconciliatur, et actio per sexennium quievit, atque adeo usque ad annum hujus saeculi XXXV, quo censurae data seu visitationis Perezus intentatur. Capita accusationis proposita, et, perverso omnis juris ordine, ut in talibus iudiciis fieri amat, contentia in reum lata, et lis XXX CIO aureorum assimata, addito carceris biennialis taedio et relegatione, et tamen salta spe, si tabulas seu codicillos Philippo manu scriptos redderet, ut sententia, quae minime publicata erat, irrita maneret. Cum recusaret, in carcerem traditur; a quo ut se liberaret, chartas et arcas Philippo tradi mandat. Redintegrata contra eum Elscovedi caedis causa; et cum XX aureorum CIO de pensu viduam placasset, ad amolendam invidiam Philippo iussu violenta quaestione torquetur; et, cum hoc usque de rege sibiisset, inter tormenta rei secretum enarrat, et codicillis prolatis confessiones suas firmat. Inde fuga arrepta in Arragoniam abit, XXX leucas uno die saepequam debilitato cruciatibus corpore emensus. VI. Arragoniae iura, privilegia, libertates. Petrus ab Acornace. Magistratus supremus cui a Iustitia nomen. Ad eum cum provocaret Perezus, et crimina obiecta paratum se pargere ostenderet, ad Inquisitionis tribunal rapitur. Seditio popularis excitata, in qua a furente plebe Iuicus Mendoza Almerariae marchio opprimitur. Tandem Perezus in Manifestationis carcerem ab Inquisitorio reducitur: unde cum rursus ab Inquisitoribus respo-

nua

*nia militari specie ad rem vindicandum parata esset, seditis recruduit a villi plebe coepta, cui se Aegidius Mesa ducem praebuit. Perceus et Fr. Maiorinus Germanis in libertatem alliciti. Conscripto exercitu per Alphonsum Vargam Philippus iniquam ulticitur, occasione captata privilegiorum et immunitatum provinciae innovandorum. Vargas urbis potens supremum magistratum nulla praecedente sententia capite truncat. Perceus Pavium confugit, a Catharina regis sorore perbume acceptus. Percussores ad eum interficiendum posita ex Hispania immisisti. VII. Wilhelmi Cliviae ducis patris obitus; liberi, et filiae quibus matrimonio conjunctae. Joannes Calimetus Bavarus Palatinus vii Kal. Februar. decessit. Eodem mense Elisabetha Maximiliani Caesaris filia et Caroli IX vidua Viennae fato tangitur; cui haud diu supervixit Augerius Gillenius Busbequius, qui res ejus apud nos proceperat; ab Henoticis, dum exitum e Gallia quaerit, indignissime habitus. Jo. Vincentii Laurci cardinalis, Michaelis Montani, Friderici Furi Caezoliani moerens et elogio. VIII. Alti et principes ultimum diem clausurunt: *Philippus Philippus F. Hessorum princeps, Joannes Sueciae rex Gustavi F. cujus Sigismundus P. Poloniae rex Annam Caroli archiducis filiam in uxorem duxit.* IX. Joannis Mandersichti Argentinenfis episcopi morte res in Germania turbant. Protestantes collegii sodales in urbe, Tabernis majorum religioni addidit, cum liberam non esse in urbe electionem dicerent, manito prius Caesare, conveniunt. In urbe, Joanne Pappa verba faciente, Jo. Georgius Brandenburgicus, Tabernis Carolus Lotharingus cardinalis in episcopum eligitur. Argentinenfes, qui electioni in urbe factae favabant, cum rem bello non caritatem providerent, nullam feribunt. Carolus in possessionem a sodalibus missis ad locatum urbis licetis minarum plenam mittit. X. Per literas utrinque partes altercantur, dum cuncta ad arma comparentur. Carolus conscripto xcio exercitu bello principium fecit, occupato Brunsfeldo. Ad Scaoltzernium cum Brandenburgicis pugnatum, pari utrinque damno, nisi quod Brandenburgici magnam impedimentorum partem amiserunt. Frustra Ferdinandus archidux Caesaris nomine partes suas interponit. Lotharingicorum successus. Brandenburgici ad Moltzernium xvii Kal. Sept. caesi. Bonnam, emissis praesidio a Parmensi imposito, recipit Ertichus Colonienfis septemvix, eique Hermannus Lindenium praeficit. Christianus Anhaltinus e Gallia rediens eam exercitus Argentinae suscipit, et Lotharingicos primo conatu profligat, ceteros occisus, et max. cccc equitibus et ccc peditibus in fugam versis. Dacheffenium obsessum ab Anhaltino et tandem deditum. Ad Moltzernium periculum certatur. Caetera denuo per socialem arma utrinque deponi imperat. XI. In Saxonia contra Calvinianos a Friderico Wilhelmo administratore severe anquirunt, P. Crestia et C. Gundermanno et alius in carcerem conjectis. Pastores suspecti ubique exagitati. XII. A Turcis Europae metus. Auxilia in Cretan anno superiore a senatu Veneto nulla appulerunt. Coreyrae Mutius Portius comes et Sacronofus periere. Cretae pelli ex somnio prospectum, quae tanta fuit, ut ab Aprili ad Augustum quoties morerentur, et ad xx cto in una urbe absumpta. XIII. Consultatio inter purputatos qua parte bellum gerendum. Alii in Persia persequendum credebant. Alii in Africa moriundum et utramque Mauritiani imperio Ottomanico adjungendam. Alii in Melitam, ut damnum et dedecus in ea acceptum feriretur, arma vertenda. Alii Philippum ipsum aperto bello petendum, qui bello Belgico intricatus vix huic sustinendo pares habeat vires, praesertim si classes ex Indis venientes contraria classe instruita oppugnetur, et Mauris qui in Hispania superant libertatis spes fuit: nam ultimum in Baetica bellum documento fuisse, quanto cum periculo Hispani domi bellum habeant. Qui facilitate rem aestimabant, protinus cum Venetis bellum gerendum suadebant, et ut Coreyra ante omnia tentaretur, quae Sinanis sententia erat. Sed Ferbates reluctabatur, et Catharum potius ducendum credebant. Media Civitatis sententia, ut Cythraa peteretur, portus in Epiri tractu. Plures Cretam, ut nuper Cypram, in possessionem redigendam, ac postremo quidam Italiani omni ex parte invadendam et Romanam ipsam. Fuisse et qui ad arma contra Polonos sumenda Amurathem hortarentur, ob frequentes Cosacorum injurias. XIV. Postremo in bellum Panonicum cuncti conficere.*

TOM. V.

CICLOXCIII.

conferere. *Ad Vibitum ad Unam flumen primus impetus factus ab Affane Bosniæ purpurato, et locus deditione captus. Inde vilitationibus vario eventu utrinque certatum. Castrovitium itidem captum. Turopolia insula, Sava, Culpa, et Gerco circumdata, flammis ferroque a Turcis vastata. Missus a senatu Veneto sequenti anno, quo peste gravissima afflicta Creta fuerat, Nicolaus Donatus, qui classis curator esset. Hermolaus Tiepolus in Dalmatiam itidem, qui Vicoorum discursationes prohiberet. Marcus Sarra et Baptiffella, exulum primarii duces, a Tiepolo navibus in Piceno accepti, ut eos contra Turcum militaturos in adversum litus transportaret; quod cum criminarentur Hispani, senatus belli Turcis necessitate apud pontificem excusavit. Hi postea, cum paucis non flarent, varia peste perire. XV. Vencii in Fori Julii limite munitionem novam inter Palmadam, Laurentisfanum, et Ronclisum pagos citra Lisontiam annuum per otium extruunt, ex Marii Savorniani comitis consilio, consulto rege, ad quem delineationem loci et regionis miserunt. Bonajutus Lorinus Florentinus architectus. Loco Palmae nomen datum. XVI. Infidiae Turcorum ad Neuchiscium contra Palsium irritae. Turopolia vastata, et, Martensio castello ac Vincovina captis, dum Turci securus evagantur, a Serinio comite caesi, et præda recepta. Zagrabiae tumultuantur praesidiarii. Major Constantinopoli tumultus vix grandi exoluta inter praetorianos pecunia contra Sinais sententiam ab Amuratho compolitus. Franciscus Savarius Brevis, amoto Lancome gentili suo, res regis summa fide in Porta procurat. Assan ad Silegam castra ponit. Auxiliares Eggenbergio insigantur advenientes cum Turcis acriter configunt, et cum vix v bellatorum CICLOXCIII habuerent, contra XVI CICLOXCIII pugnam capessiverunt et in fugam verterunt, XII CICLOXCIII aut occisis aut in flumine subiecto meris, in iisque ipso Hassane purpurato, et IX praetoribus, et Amurathe ex sorore magni Sultani nepote. Capta tormenta. Praetor Graeciae rursus, dum Sinas cum exercitu veniret, ad Silegam copias admoveat. Petrina munio a Serinio frustra tentata. Silega tandem Eid. Sextilib. dedita. Sinan cum XL CICLOXCIII exercitu Velprinum, quod a Mario Sammarino tenebatur, summa virtute defensum vix expugnat Nomis Olohris. Palota et deditione capta, et praecipitata oppugnatione direpta. Vczza eodem successu capta. Sabatica contra a Th. Tischenbachio in fidem accepta. Ad Vilekam majus negotium fuit praefectio ad auxilia accessenda profecto; qui dum cum Temesvarae purpurato iter accelerat, a Sigismundo Bathorio et Tischenbachio caditur, VI CICLOXCIII ex suis desideratis, et ipsi ambo capiuntur. Tandem Vilecae oppidum cum arce in Christianorum potestatem venit. Ad Albam-regalem dum nostri duces sedent, adventante Belgradi purpurato acies instruit. Caesa Turcorum VI CICLOXCIII inde soluta obsequio discessum. XVII. Motus in Goritia ob religionem exortus, et in Bohemia ob calicis usum, et liberam Augustanae fidei confessionem. Prodigia hoc anno multa. Inter quae quod de dentis auro septenni puero enato proditur maxime memorabile fuit. XVIII. Obitus Latini Latini, Joannis Leucavil.*

L I B. CV.

CICLOXCIII.

HENRICUS IV.

IN Saxonia Calvinianis multa impropere, et Lipsiae renovata per libellos famosos odia. Idem Brunsvicae sacchitatum. II. Bellum Argentinenfe recrudescit. Silectadium frustra a Lotharingicis tentatum. Tandem in VI principis compromissum, et arma deposita. Novesiani non invito Colonienfi septemviro praesidium ejiciunt, et se in libertatem assertunt. III. Fridericus Palatinus septemvire Constantiam Aloisiam Julianam Arausionensis ex Carlota Borbonia filiam in uxorem ducit, multis illum ab his nuptiis debortantibus, quod videretur ne ex illa adfinitate bellum tot annorum in Belgio secum in Germaniam pertraheret. Ludovici Wirtembergi obitus, cui Fridericus Mentis-Peliciardi comes proximus agnatus successit. IV. Sigismundus Poloniae rex, petito ab ordinibus regi commatu, in Succiam concedit, majorum religionem si posset in ea instauratum. Elbingae et Thoronae templa Catholicis in Borussia restituit. Eandem gratiam Maria-

Marioburgenſibus a ſenatu Gedanenſi impetrare non potuit. Gedanſi ex conſiliariis terrarum Boruſſiæ tribunal conſtituit. Seditio ex occasione bajuli a Polono caſſi ingens exorta ac vix tandem compoſita. Tandem Stocbolmianſi tempeſtate varia jactatus pridie Kal. Octobr. appulit. V. Chriſtianus IV in proxima Dania XVII annos natus Flensburgi juſſurandum celebri titu præſtat, et rex inauguratur. VI. In Belgio res inclinant morte Patmenſis. Carolus Mansfeldius auxiliis in Galliam ducentiſ præpoſitus Guiſam incunte Februario venit. Noviodunum obſeſſum, et dum rex abſcedit deditione captum, ac mox Bohaniū. De reditu erebris P. Ernelli patris literis ſollicitatus Carolus in itinere Valericiſanum in æſtuario Semonæ, quod a Jacobo Colceilla Scoto tenebatur, capit. Scapulae item Jacobi Fabri natali mobile oppidum poſt paucorum dierum obſidionem in ejus potēſtatem venit. VII. Multa in Belgio a regiſ ſevere decreta, atque imprimis ne cui in bello capto vitæ gratia fieret, ut Ordines belli diritate ac taedio ad pacis conditiones accipiendas cogerentur. In eos edicto contrario propoſito Ordines immanitate Hiſpanorum exagitata invehantur. Cum ad aliquot menſeis in ea ſævitia utrinque perſeveratum eſſet, mox belli gerendi ratio humanior reſumpta. Philippus Naſſovius in Luemburgenſem agrum excurrit, fruſtra tentato Viſiſano. VIII. Mauritius ad Gertrudis ſanum præſidiariorum ſeditioe ante triennium amiſſum caſtra ponit, atque ita magno ambitu munis, ut poſtea in hoſtium conſpectu oppidum expugnaret. Maſtrius, qui locum cum CIO veteranis Segnanis tenebat, tormento diſcerptus, cui Geſanus ſucceſſit. Seditio in Caroli Mansfeldii caſtris ad Hedunum ab Hiſpanis excitata, quæ annuū duravit. Idem a Gallo-belgiſ et Italiſ ad Sambreæ pontem in Hannonia ſalutatum, et Berke ad Rhenum a præſidiariis. P. Ernelliſ cum XIV CIO peditum, IV equitum CIO, ad obſidionem ſolvendam venit irritò conato. Oppidum poſt Geſani mortem tandem deditione captum, ignaro adhuc Mansfeldio, qui deſectis in Hobenloſ caſtra inſerat a Cloeto et Pæro tribenus caſſus. IX. Crepacordium munimentum in faucibus Dilæ ad Moſam ſitum obſeſſum, in quod ſe Florus Brederodius Mauritii juſſu incluſit. Irrita obſidione dimiſſæ utrinque copiae. Gul. Lud. Naſſovius Friſiæ præſes in provinciam miſſus, qui tota Boeretangana brevi potitur. Georg. Eberardus Solmenſis in Flandriam miſſus Vaſſanæ provincialiſ ad pecuniæ collationem cogit. Frederici Bergeſis comitis in Friſia ſucceſſus. Certatum in caſtris Naſſovianis, cum Verduſus inopinato ſe advenſiſe putaret, qui cum damno poſt ſex horarum conſiliū repulſus eſt. Bredani præſidiarii juxta Trajeſtum caſſi, et mox Hiſpani a Bergolomienſibus præda ablata et ſignis amiſſis diſſipati. Calerum fruſtra a Mansfeldio tentatum. Zelandiæ inſulae itidem tentatæ. Brugæ item a Mauritio fruſtra tentatæ. X. Apud nos rebus deſperatis ex aſſu et injuria hoſtium lux aſſulget. Adſciſtis belli utrinque damnoſi taedio populis, quo vigorem præſentium in animis ſuorum relaxanteſcentem excitarent factionis duces, ſtimulo novo ſibi opus eſſe cum animadverterent, comitia Catholico regi creando indixerant; idque pontifex et Philippus urgebant, rati contumacia ejus, qui legitima alioqui ſucceſſione ad regnum vocabatur, fore ut novum jus armis ſuis deſcens accederet, et ſalutis paene diſſoluta archire vinculo firmaretur. XI. In id Meduaniſ ſcriptum prolixum Declarationis titulo publicæ, quo totum tragœdiæ Francogalliæ choragium ob id ſolum inſtruſſum eſſe multiſ rationibus probare nitebatur, ut majorum religio in tuto collocaretur, egregieque adeo ſuæ voluntatis et ſancti adſeſſus Deum et angelos teſteſ appellabat, ac poſtremo eos, qui regias partes ſequēbantur, in communi cauſa ſibi adſeſſe, et ad comitia ut tuto venire poſſent, rogabat. XII. Addita erat et cardinalis Placentini epistoſa. XIII. Hinc Gaſpar Schombergiſus Nantoliſ comēs, ut erat tranquillitatis publicæ ſtudioſus, inſita prudentiſ occaſionem arripit, re prius cum Lud. Revolio et Jac. Aug. Thuano communicata, colloqui inter partes inſtituendi. Is cum rege agit, et temporum conditione propoſita, quæ neceſſitatē colloqui imponēbat, alioqui Tertiā ſactione jam invaleſcente et Henrica ex comitiſ illiſ incrementa nova ſumentē res in manifeſtum periculum adduci, ab eo impetrat, ut cum bona ipſius gratia et ſalva majeſtate principes ac proceres ad Meduaniſ ſcriptum reſponderent. Nec ſucceſſu conſilium caruit. XIV. Edicta

EPITOMARUM SERIES.

tum et eodem tempore a rege propositum, quo rationes a Meduano allatas refutabat, et indicta illa comitia, ut nulla et irrita, ab eo qui potestate legitima deficiebat, indicta, exagitant, et ne quis ad ea proficisceretur, poena gravi addita, vetabat. XV. Responsum regionum per tabicinem Lutetiam missum, quo colloqui copiam fieri petebant, ad idque delegatas loco et tempore conducti mittere se paratos ostendebant. Placentinus cardinalis illud ut impium et seclariae pravitatis plenum publico scripto pronunciat. Idem Sorbonicum collegium post legatum facit. Res nihilominus in coetu frequenti vii Kal. Mart. agitata, et variae dictae sententiae. XVI. Tandem iv Non. Mart. responso ex trium Ordinum consensu confecta, qua praecipue externorum consiliorum a pontificibus et Philippo invidiam amoliebantur, et locum colloquio conducebant. XVII. Rex ex Turonibus cum Catharina sorore Medontam venit. XVIII. Delegati trium Ordinum Lutetiae conveniunt, et postridie B. Polycarpi festo initium comitis suis faciunt. Cardinalis Pellevaei oratio a plerisque ludibrio habita, postea et satyra Menippaea traducta. XIX. Laurentius Suarez Figueroa admittitur, et orationem Philippi nomine ad Ordines habet, et literas ab eo porrigit, quibus opes suas ac vires prolixè deferrebat et paratas ostendebat, quod in malam partem a prudentioribus acceptum, inter quos jactabatur, Philippum idem facere quod olim cognominem Macedonem fecisse historiae tradunt, qui cum vellet Oriciis hostis in potestatem redigere, et in hoc exercitum misisset, scripsit a se missos milites, quod compersisset eos seditionibus vexari, et bonorum amicorum esse in tali tempore subvenire. XX. Pellevaeus quantum obnoxius graviter ad jactabundam Feriani orationem pro tempore respondet. XXI. De concilio Tridentino ante omnia in comitiis consultatur, cujus promulgationem sine ulla conditione cum urgeret cardinalis Segae, ejus inspicendi cura Joanni Magistro praefati et Gul. Vario senatori attributa, qui in sessione iv, vi, vii, xiii, xxi, et sequentibus usque ad xxvii, multa juribus ac libertatibus, edictis regis et senatus decretis praerudicantia et adversantia annotaverunt, et scripto comprehensa Ordinibus obtulerunt.

L I B. CVI.

C D I X C I I I

HENRICUS IV.

TEMPORE colloquii apperente mittuntur qui locum inspiciant. Utrunque delegati ad Surenam conveniunt. Prima de Nic. Angenco Rambulieto nota est controversia, tanquam caedis Guispi confesso, isque post unam et alteram sessionem se conventui subduxit. II. Reginaldi Belnensis Bituricensis archiepiscopi habita mane oratio: qua cunctos ad murum erga patriam, quae bellis civilibus discinditur, charitatem hortatus, rationes, ob quas regi in obsequio remanserunt, petitis e scriptura et antiquitate testimoniis ac exemplis demonstrat, et in eundem pacis rationes proponit, et ut bene animatum regem ad majorem religionem capeffendam conjunctis votis incitent hortatur. III. Petrus Espinacius archiepiscopus Lugdunensis post meridiem verba fecit, et longa ac vehementi oratione sectarium malum detestatus ante omnia religionis securitatem prospiciendum esse, nec aliter concordiam fieri posse, demonstravit, et de jungendis communibus votis ad regem ecclesiae reconciliandum se exarsavit. IV. Tum rursus Bituricensis de praesae ecclesiae patrum erga principes cultu praecipuo et subditorum obedientia dixit, et exempla luculenta ac testimonia e libris sacris et historia de prompta protulit. V. Postridie Lugdunensis, qui podagra laborabat, exempla et testimonia a Bituricensi allata eadem vehementia refutavit. VI. Inter altercationes et muras exprobrationes dies crassa, et Schombergius cum Belinio ad urbem profectus est, ut Meduanum ab exercitu venientem saluaret, et propositis difficultatibus ac periculis cum a creatione regis, quam ab Hispanis Guispi parari rumor erat, dehortaretur. Inde petrum a nostris spemum, quo plenius de regis voluntate ac consilio illos edoceret. Interea supplicationes magna pompa in urbe celebratae. Schombergius cum Revolio ad regem proficiscitur. VII. Per literas cum Henrico Turrio Bullionii duce, qui tunc maxime in regis gratia florebat, agere jussus Thuanus,

anus, ut quavis Protestantium doctrinae addictus acquiescem in eo negotio servaret, et, quo minus rex sibi regnoque utile consilium caperet, auctoritate sua non impediret. Sub id syngrapha secreta ab iis qui in comitatu regis erant, majorem religioni addictis, eorum Protestantibus de edictis in ipsorum gratiam servandis. VIII. Rex declarat apud animum suum constituisse, vocatus episcopis et theologis instructioni, quam semper expectaverit, et citius, si per adversariorum malevolentiam licuisset, fecerit, omni re alia omnia vacare; interim placere, ut induciæ ad aliquot menses pangantur. Ea re, quoniam pontificius legatus Lutetiae quantum poterat contra obsteretur, converti ubique populorum studia; qui quam propter et caeco furere in bellum ac turbas præcipitarent, tam prona voluntate ad pacem et otium subito mutati inclinaverunt. IX. Re ad concilium a Lugdunensi relata, et declaratione regis scriptis mandata, quam ipse accipere noluera, divulgata, in aedibus legati conveniunt delegati, et a Feciae duce, qui aderat, an ampliora a Philippo mandata haberet, petunt. X. Quo rursus petente ut colloquium, ut bene procedenti religionis negotio exitiosum, abumperetur, et in creatione regis ratio serenissimæ infantis haberetur, Gul. Rosā Silvanecensis episcopus surgens interfatur, et Politicos, quos ipse tantopere huc usque agitarerit, non male subodoratus ait, qui Hispanos in hoc toto negotio potius privatae ambitioni quam religionis bono studuisse ab initio prædixerunt, et petitioni ut legi Salicæ adversantia præfracta oratione interecisset. De conditionibus cum ad Ordines, sicuti Feciae dux petierat, relatum esset, eodem reditum nono post die, et Incius Mendoza literatus, sic a suis vocabatur, auditus, qui jura infantis scholastica oratione executus est. In eam, quia potius Anglorum antiquis canticionibus viam præmnare, quam infantis jus asserere videbatur, multa in urbe pactata, alienis subito animis, et illud ex sacra scriptura, *Lalia non laborant neque nent*. A factiosis et eodem tempore exagitata declaratio. XI. Postremo ad responsum dandum Rochetæ utrique primo ab urbe lapide conventum. Cum Lugdunensis de voluntate regis merito dubitari diceret, et quousque de ea constaret, et pontifex auctoritatem suam interposuisset, ultra in pacis aut induciarum negotio pergi non posse ostenderet, Bituricensis excepit, et de egregia ac sincera regis voluntate ipsos securos esse iussit; ceterum quoad regium jus, pontificis auctoritatem minime expectandam; nam nullum ea in re jus illi per regni leges et ecclesiæ Gallicanæ libertates competere. Interim urget, ut pacis negotium cum Catholicis principibus ac proceribus, a quibus missi sunt, inchoetur, quod rex, postquam religionis majorem nomen dederit, ratum sit habiturus. Cetera dies inter contentiones exacta. XII. Ad Villetam demum conventum, et induciæ a rege oblatæ. XIII. Re ad concilium relata, et inter Cl. Castrensem et Christianum Savinum Romanum agitata, cum hic damnosus, ille utilis ac necessarius eas diceret, factiosi pete cardinalem Segam et Pellevacum censurarum minis additis illas impediunt, et regis Catholici electioni instant. Induciarum negotio dilato Ernestus archidux infantis vir designatus rex eligendus ab Hispanis proponitur. Ordines aut Philippo gratias ab Ernesti electione se excusant, injecta interim mentione suorum principum, quorum si uni infans destinaretur uxor, spem subesse aiunt, ut in eum Ordines conveniant. Dum deliberant Hispani, plebs ob reiectis induciis in urbe tumultuatur, ac vir tandem placatur. XIV. Hispani assentiuntur, ut rex is, quem Philippus ex regni principibus nominaverit, eligatur, infantem in uxorem accepturus, conditione addita, ut regnum in solidum utrique concedatur. Interecedunt delegati regni per litteras. Castrens instat, ut quem Philippus intelligat, sine mora nominet. XV. Senatus consultum factum, quo Meduanus rogabatur, ne per foedus regnum in exterum principem seu virum seu foeminam transferri pateretur, et leges regni fundamentales serventur. XVI. Id pet Joannem Magistrum præsidem Meduano, addita gravi oratione, significatur; qui et institit, ut induciæ etiam pangerentur. XVII. Meduanus, qui senatus consulto illo se inconsulto facto sibi illud quereretur, cum Magistro coram Lugdunensi postidie expollulat; qui eadem constantia et gravitate, qua in decreto faciendo usus erat, factum, increpito etiam ipso Lugdunensi, tutatus est. XVIII. Et cum id omni ope revocari peteret Meduanus, le-

natus

natus deinde intercessit, et potius sibi in vestigio mori, quam in decreto a se quidquam mutari certum esse declaravit.

.L I B. CVII.

CICLOXCIII.

HENRICUS IV.

REX, dum colloquio tempus extraheretur a foederatis, ne nihil interim ageret, VI Eid. Junias castra ad Drocum in Carnutibus admovit. *Oppidum tandem a defensoribus desertum, et igne, qui vix a nostris restitutus est, vastatum, praefidarius in arcem se recipientibus.* Inter arcem et turrem vinearum dum commeat, Monpencitius, per vallum interpositum incedens, graviter laecatur, ex eoque vulnere cum vix diu post convalesset, semper postea laboravit, idque viro longissima vita digno satum ante annos accelerasse creditur. Tandem, cum auxilia non comparcerent, rex conditionibus antea perscriptis VIII Eid. Quintil. deditur. II. In urbe Feriacus, qui, incerta regis creandi nominatione in Philippum collata, multos offendi et Castrum imprimis cernere, concilio in arcano habito Guisium nominat. Meduanus, qui aderat, cum adfentiri se simularet, Bassompetra Caroli Lotharingiae ducis procurator intercedit, et fore dicit, si conspecto in electione pergatur, ut cum Navarro reconciliatus a partibus discedat. Cum duras conditiones Meduanus proponeret, Sorbonici factioni adducti auctores legato Placentino fuerunt, ut quaecumque ille peteret, fidenter promitteret: non propterea cum obligatum iri, quippe dolum in re futurum, qui salva conscientia excusari possit. Castrus aperte contradicit, et Guisium, cui aliqui savebas, quod Hispanorum fidem haberet suspectam, ne se ambitione transverso agi faceret, prudenter admonuit. III. Concursum ad Guisium facto, Meduanus ad solitudinem redactus disturbandae electionis occasionem quaerit. Villarium Rotomagum mittit, qui Carolo cardinali Borbonio Tertiae factionis duci, qui Gallione erat, praeco sit. Sed cum, illa jam detecta, rex in eo esset ut propediem majorem religionis nomen daret, cardinalis consilia antiqua resumere detestavit. IV. Per Michaelem Hugueriam, qui post exercitum Germanorum ante septennium proditum Lotharingiae duci operam suam addixerat, commentarium artificiose consciendum curat Bassompetra, quo periculum ab emulatione, livore, metu ceterorum orbis principum ex regis creandi, si a Philippo fieret, nominatione impendere, eoque irritam fore, ac proinde liberam omnibus relinquendam esse, et Philippum amplius de adoptione regis aut patrocinio cogitare minime debere, longa et accurata narratione demonstrabat. V. His rationibus cum sibi viam ad excusationes munitam putaret Meduanus, ultimum ad electionem regis impediendam telum potentissimum strinxit, induciarum mentione reposita; quas Cl. Castrus eadem qua Hispanorum astuta consilia infestatus fuerat libertate tanquam utilis ac necessarias suavit, et citra offensam pontificis metum pangi debere ostendit. Meduanus ex Castrici consilio a creatione regis ut intemptiva se exultat. VI. Scio de regis ad ecclesiam reconciliatione, evocatis praefatis et aliquot Lusitiae ipsius curiis, agitur. Cardinalis Borbonius Gallione, quo ob morbum ipsi postremo satulem decumbebat, sanum Dionysii venit; et cum negotium factionis Tertiae ex voto minime procedere videret, re dissimulata deliberationi de regis reconciliatione intercedere voluit, regem non nisi consulto ac consentiente pontifice ad ecclesiam admitti posse dictitans: quod tamen ut locum haberet obtinere non potuit. In eam rem scriptum evalutum, testimoniis pontificum, et imprimis exemplo ex Hispanorum historis petito firmatum, cum Ricardus adjuvante Deo ex Adriano, nulla pontificis interveniente auctoritate, factus est Catholicus. S. Genovefac abbat, qui rebus regis in occulto savebat, literis interceptis creatum periculum. VII. Ritas et ceremoniae in regis reconciliatione observatae. Mane a delegatis episcopis, et imprimis a Bituricensi archiepiscopo, secretum cum rege habitum colloquium: cui cum cardinalis Borbonius interesse vellet, a rege ob suspensionis exclusus est. Quo peracto, rex episcopis gratias egit, et de us, quae hostibus ignorasset, melius instructus se cogitaturum Dei invocato nomine respondit. VIII. Quo

Quo eodem die Meduanus ad tollendam omnem de rege creando spem inducias controuersas, multum refragante legato et se discessurum interminante, lauxit. Is utique placatus novum contra regem diploma vulgare irritum successu. Edictum et a Meduano propositum, ne quis urbe exiret, quod a plebe lascerente et per inducias gestiente pariter neglectum fuit, et percussis portis effusa per uias multitudo Fanam-Dionysii ad spectaculum confluxit. IX. Dominica sequenti peracta euetemonia, debacchantibus interea in urbe nequequam concionatoribus, et regem doris deuotum, et praesules qui a censuris eum soluerint, censuras laqueis irretiti, ex amore detonantibus. X. Bucheri in eam rem de simulata Beneuani principis ad ecclesiam reconciliationis habitae conciones typis postea curatae. Ut legatus pontificis, qui inter haec animi discerniatur, aliqua ratione placaretur, ipso transfigurationis die post uesperas concilium Tridentinum, in quo multa a delegatis iuribus regi et ecclesiae Gallicanae libertatibus contraria et praepudicantia annotata fuerant, concursu factiosorum facto pure et sine conditione promulgatur, et Unionis iururandum denso repetitur. S. Genouesae abbas causa retractatur; et cum ille a mandatis legati appellasset ab abusu, libellum appellatorum a curia impetrat, clausula adiecta, ut sine strepitu iuxta concilium Tridentinum causa ageretur. Re committenda et persequenda utraque ex Meduani consilio ommissa est, et abbas custodia ob morbum liberatus ad regem profugit. XI. Facta reconciliatione ad curias et regni praefectis datae literae. Nivernius legationis ad pontificem decretae onus suscipit, cui attribuit Cl. Augenus Cenomanensis episcopus et Ludouicus Seguerius ecclesiae Parisiensis decanus. Eodem tempore ab aduersae partis sociis Romani milites cardinalis a Jousa et Claud. Bellosremontius Senecaeus. Hispani nihil non agunt, ut pontificem a regis partibus alienent. XII. Et, cum alud non possent, scriptum ubi solasitae assertionis pro disciplina ecclesiastica titulo a Consilio Pontio Legionensi consarcinandum et publicandum curant, quo regi relapso gratiam a pontifice postliceri multis detortis ex illa spinosa scientia argumentis praefratille pernegabat. Ad quod moderatiore scripto ab Arnolodo Oulato regio ac Franco nemini egregie semper adducto responsum est; quo et argumentis ex eadem scientia petitis rei acerbiter leniebat, et, periculi ex eo secuturi metu, de seueritate aliquid relaxari consilium uideri demonstrabat. Ad non tripis, ut alterum, cunsum, sed per manus uolabat, et rei postea conscribenda materiam praebuit. De induciarum pactarum suborientibus in dies controuersus agitur. XIII. Dum rex Meloduni esset, percussor Petrus Barterius nomine captus, et ordinem rei exequendae, et cum quibus ea de re Lugduni et Lutetiae Parisiorum nuper egisset, coram Thanao et Tremoto delegatis extra tormenta confessus, culpa merente agusta extremo supplicio addicitur. Sabaudus ab induciis exceptus fuerat, ei tamen loco reservato, si sui comprehendi uellet. XIV. Nemorodius, defensus urbis gloria tument, cum circa Lugdunum sociates cum Sabauda gentili consiliis res suas ab aliis separatas habere uelle demonstraret, excitata seditione per archiepiscopum, qui Lugdunum ob id cum occultis Meduani mandatis profectus erat, comprehenditur, et in Petrae-inciae arce includitur. Inde Annae Atefinae communis matris cum Meduani filio expostulationes. XV. In aliis provinciis eo anno gesta. In Cenomania hostes iuxta Lavallum in Meduanae ripa ab Anglis caesi. Guerchie situationes a Mercariano captas, Sanlucio superueniente loco capto destruantur. Aumontus Condatum Redonum uenit, et frustra tentata urbe Mercarianus Monconium, quod a Saroto teuratur, obsidet: et induciarum occasione ab eo tandem, eum conatus non succederet; ducit. XVI. Monmartinus a rege ad Elisabetham legatur, qui ab Armeria communi periculo demonstrato ei persuadet, ut Anglos, qui in provincia erant, nouo supplemento addito, eo usque manere iuberet, dum portus in eo tractu ab Hispanis infestis rex recepsisset. XVII. Sabatum, Landebro in opidanos vexationibus faciente, interceptum, et ipse interfectus. Augustorum Picionum frustra in manu sumptu exstructis ad aditus mentionibus cinctum. Celae in Bituricensi a Basio, qui Caesaro militabat, interceptae. Ad Blauiam infelix Marignoni obsidio. In Cadureis, Lemovicibus, et Petrocoriis gesta. Ad Cornelim hostes ab Albaterano et Themino caesi, et locus captus. Quinti prox-

EPITOMARUM SERIES.

imo ad Insulam oppidum Albaterranum scloppei iſtu in capite ſanciatus concidit, ingenti ſui reſiſto deſiderio. A Marmadae præſello auxiliares Blaciam, quam Blazignonus obſidebat, miſiſſæ et ex Hiſpania auxiliares naves, quæ dabo eventu cum Angliſcanis in Garumnæ aſſuario conſpexerunt. Jo. Roberti Limaliæ irritus contra Hiſpanos comitus. Tandem obſidio cum damno regionum ſolvitur. XVIII. In Allobrogibus Diguierius initio anni contrariis excuſionibus Sabaudi inuſſiones reſtrænat. In remonetaria per Septimanorum licentiam multum circa vicinas provincias laboratur. Diguierius Brigueraſcum venit 111 Kal. Maias. Vagi ab Amadæo Tarnaviſo de cgregia Sabaudi voluntate cum Diguierio habiti ſermones. XIX. Sabaudus cum valido exercitu Ocellos obſidet, et poſt quatuor oppugnationes fortiter a Blaceno repulſas et ter mille et amplius tormentorum diſpoſitorum iſtus locus deditur x Kal. Jun. XX. Rodericus Toletanus ad Salaberranum pagum juxta Oliſiam a Diguierio caeſus. 13 ex hoſtibus occiſi, et ipſe Rodericus deſideratus. Ad Moretellum fulgure quaſſatum locum verſatus, ſed nullo exitu. Tandem Sabaudus, cum Covortium tentare pro tempore periculoſum duceret, induciis a Meduano cum rege pacis comprehendere voluit. In Provincia contra Eſpetonium res turbant. XXI. In Aquitania ruſſicorum motus ob miliis licentiam, Gualteranorum in agro ſaleſiano ante quadriennium deleterum exemplo, ubique graſſantiam; qui, quod omnia devorarent, Crociani diſci. Per biennium duravit ſeditio, cui revincendæ Malicornius, Abennius, Burdellus egregiam operam navarunt. Similes agreſſum motus anno 1100 celi Ludovico 12, et 1100 cccc Carolo VI regibus.

L I B. CVIII.

CIDXCIII.
HENRICUS IV.

NIVERNUS, legationis ad pontificem miſſæ princeps, per Helvetios et Rhaetos ſalto itinere ad Poſchiavium obvium habet Antonium Podſevinum cum pontificis mandatis; a quo, ſi Romanæ veniret, privati habitu venire jubebatur. Ad urbem xi Kal. Decembr. ubi venit, ſtarim ad pedum deoſculationem admittitur, et x dierum præſcriptam moram et interdichum cardinalium colloquium deprecatur. II. Bado poſt ad colloquium admiſſus longa ſe vehementi oratione potentiam regis et magnitudinem virium ejus, contra quam a ſactioſis et Hiſpanis ſaſſetur, extollit, ut qui amplius duos regni trientis tenent. Dein electionem regis, quam Hiſpani et Placentinus legatus tantopere urgent, quanto cum periculo conjuncta ſit, neque vero fieri legitime poſſe oſtendit; III. Et, laudata eorum qui regis partes ſecuti ſunt conſtantia ac virtute, ſoederatos contra ut ambitioſos et regni everſores ſumma libertate in invidiam, deteſtus eorum perniciſioſis conſiliis, adducit. IV. Dein de Cenomanenſi et Seguicchio inſecta mentione, petum ut ii ad pedum deoſculationem admitterentur, et reconciliationis regis, cui interfuerant, rationem coram redderent. Id negatum, et ut ſi coram Sanſſiverino cardinali prius ſiſſerent imperatum. V. Nivernius demum poſt decem dies elapſos admiſſus ad pedes pontificis proſtratus benediſcionem ſibi inſperitæ regis nomine petit: quod et negatum. Cum reſponſum ſcripto ſibi tradi peteret Nivernius, per Toletum cardinalem pontifex nihil ſcripto reſponſurum ſe pronunciauit. VI. Cum nulla reconciliationis ſpes eſſet, Nivernius acia legationis copioſo ſcripto complexus eſt, addita ſub finem vehementi expolulatione et proteſtatione ſuo privato non regis nomine. VII. Cum Roma diſcederet, Cenomanenſem et Seguierum, quos mandaverat ab apparitoribus comprehendere debere, ut coram Inquiſitionis tribunali cauſam diſſuri ſiſſerentur, ad latus ſuum hinc inde incidere juſſit, intermictus, ſi apparitores comparerent, ſore, ut eos in medio via interficeret. Per Venetias inſinere ſaſto, Cenomanenſis, quem ad colloquium admittere noluerat pontifex, ſcriptum publicat, quo reconciliationis regis a præſulibus celebratæ rationes et neceſſitatem demonſtrabat, et auctoritate doſtoris Navarri et Didaci Covarruvæ Hiſpanorum comprobabat. VIII. Senecaſcus et Gaiſſi nomine Orbaſius abbas, ad pontificem veniunt, et quid Lutetiae in comitiis actum ſit exponunt, et imprudentiam

CIDXCIV.

tiam Hispanorum et ludificationes regis creationem, quam tantopere urgebant, ac denique Guisui nominationem suspectam reddidisse. Interim ex necessitate consilium captum, ut induciæ pangerentur, cum promissa ab illis auxilia minime contingerent. Ad Philippum cum scripturam se recepisset pontifex, paulo post comperit, ab eo exiguum auxiliorum spem, praecisa de regis creatione, qua res nostras omnino conturbare statuerat, spe, superesse. Pontifex vero sumptus in bellum Pannonicum causatus a suppeditis stidem se excusavit. Id a Bellesremonio significatum Meduano, monito ut sibi consuleret. IX. Monpessatus in Hispaniam a Meduano missus cum Philippo agit, de Guisui cum infante matrimonio, de quo merito a prudentioribus dubitabatur, et auxiliis in eam rem suppeditandis: ac postremo ut, eo secuto, Meduano, deposita, quam obtinet, potestate, idonee caveatur. Ad ea per procrastinationes responsum. X. Edictum a rege iam reconciliatio propositum, exeuntibus induciis, quo omnes in gratiam admittuntur, exceptis ab ea tantum qui decessoris sui parricidio participarunt. XI. Primus Ludovicus Hospitalis Vitrius Meldorum praefectus a foederatorum partibus discedens exemplo suo ceteris praecivit, edito scripto, quo sacri rationem exponerebat. XII. Plebs Lutetiae tumultuatur. Belinium ab urbis praefectura remotum senatus indigne fert. Liberae dicuntur sententiae, quibus Meduani auctoritas in arcum cogitur. Quidam boni cives urbe exacti. XIII. Praefectura urbis Brissaco attribuitur. Irrita regis ad Firmitatem-Milonis obsequio. XIV. Lugduni boni cives, interceptis Terranovani ducis, qui Mediolano praerat, ad falsarios in urbe literis, quibus spem auxiliorum faciebat, ad refracuendas Henrici Sabaudi Sanforlini marchionis ob captivitatem fratris infestas incursionem, id interpreta: fieri ut Hispani urbem in potestate haberent, cum Alfonso Ornano, qui in proximo erat, agunt, ut ille ad Guilloteriam cum delectis accederet. Condicta dies VII Kal. Febr. Jaquetus consilii auctor cum Liergo et Seva stationem, quae immo pontem servabat, distabant, protinusque ad libertatem Francicam tota urbe conclamatur, suppresso primum regis nomine, et tandem nequaquam obnitenste archiepiscopo Lugdunensi fasciae albae sumuntur, tanto concursu et alacritate, ut sub vesperam nihil ferri albi in cunctis officinis reliqui fuerit. Deni insignia Hispaniae, Sabaudiae, et Nemorosii captivi per ludibrium exusta, et saltionis Henoticae quasi strigis effigies publice flammis cremata, regis insignis passim erectis. Alfonso in urbe magna lactitia admissis, et creati novi urbani magistratus. XV. Ante motum Lugdunensem Aquis Sextius Carthus comes, cum ab Epernonio archidux in dies obfederetur, senatus ac civitatis ordinibus auctor fuerat, quo se belli angustias eximerent, regi iurata obedientia, Epernonium hostem suum, regis, quicum haud ita bene conveniebat, hostem facerent. Inconsulto se factum indignissime tulit Meduanius. XVI. Villaregius per Allineurium filium cum rege etiam de Efiac ponte transigit. De Perona item, Desiderii-monte et Roia, cum Michaele Estrumelio Sanlucii fororis intervenitu conventum. Durocortori Remorum propugnaculum majus urbis arcis vice a Sanpaulo munitum oppidani etiam interciperi et se in libertatem vindicare conantur; quod apud Guisium excusant. XVII. Cum Claudio Castreo stidem transigitur, qui Aureliani coactis urbis ordinibus, quid sui consilii sit, iis aperit, exagitatis Hispanorum perniciosus consiliis, et necessitate ad regis partes transiendi proposita: quam in sententiam cunctis assentientis pertraxit, inclamato statim ubique regis nomen, et dispersis in laetitiae signum tormentis. XVIII. Austrici Caraurum celebra-
ta regis inauguratio, Nicolao Thvano urbis episcopo sacra faciente. De loco cum controversia esset, non certo loco necessitatem imposuit multis et gravibus ratio-
nibus et ex historia nostra petitis exemplis ostendit. Item de S. Remigii oleo altercatum, et ejus loco S. Martini in antiquitate certis testimoniis commendatum oleum suffectum. Eam in rem Joannis Carnutenis episcopi, et Sulpitii Severi, Venantii Fortunati Prilavi, et Pontii Paulini Nolae, episcoporum, et postremo Alcuini testimonia cum libello ceremoniarum a Thvano ipso promulgantur.

CXXXIV.

HENRICUS IV.

BRISSACUS per Antonium Silium Ruspipotium archa cognitione conjunctum clam cum rege agit de urbe tradenda. *Id Anna Alesina cum subdota esset, per ministros, quos in aula habebat, monita, vicissim Medunium monet, ut cum rege conveniat rebus adhuc integris antequam urbe discedat, alioqui fore, ut per ejus absentiam per eos ipsos, quibus tantum fidat, res mutant. Ad neglectum Medunius, et quae sibi a matre praedicta essent, in Brissaci suum effundit.* II. Conventiculum sexdecimanorum ad Carmelitarum ultimum: ad factionem denno instaurandam supplicationes religiose non extra suspensionem celebratae. III. Representatio Joannis Gnatini Franciscani petulantia. Senatus-consultum contra coitiones et conventiculum factum. Brissacus a P. Amorio gravitate senatoria increpatur. IV. Secretariae sexdecimanorum per urbem discursiones, et in confessionibus per sacerdotibus appositos alicuius interrogationes. *M. Anglus aedilis injecta suspensione Sanguintium Gallobelgarum tribunum ad suas partes perducit, quem ob id Feriæ dux statim vincendum mandat.* V. xi Kal. Apr. urbs a Brissaco, Joanne Lullerio mercatorum praefecto, M. Anglo aedili, patricia Nova et Sandionysiana portis, tradita, et admitti regi. xxx tantum Germani regis nomen inclamare recusantes a L. Memorantio Botavilla interfecti. De cetero res tanto ordine peracta, dispositis ubique moderatis ducibus, ut a caedibus et direptione sit temperatum. *Brissacus ad Feriæ ducem missus ante Sanguintium vinclum sibi dedit petiit, et modo se contulerent gratiae regis spem fecit.* Emissi sine injuria praefidarii, sic enim convenerat: et Monsperia et Nemorsia, necnon et Piacentinus bono animo esse iussus, qui in conspectum regis venire decreverant, et secum Varadam et Amberum parricidii a Barreiro tentati iniquitates abduxit. Continuo post B.B. Ambrosii et Augustini decantatus hymnus in majore urbis templo coram rege: aperta tota urbe effusae, mira ac rix credidula post tam repentinam mutationem omnium quiete: ut apparet pulvis regni huius, et abolitis momento factionibus, regem legitimum solum restatum, magistratum urbi redditum, libertatem et leges in eo insignatas esse. Cardinalis Pellicaeus aeger vix rei credens prae indignatione moritur. Basilica quinto post die a Burgo dedina. VI. Libelli injuriosi in regem undiqueque conquisiti a praetore Parisiensi et aboliti. Datum et negotium P. Pithoeo ab Hualto Cevernio cancellario, ut archiva curiae excuteret, et quicquid in iis in regem injuriosum et ad memorium perniciosum per hanc bella decretum scriptumve reperiretur, itidem aboleretur. De restituendo dein tenatu actum, et praetorum oblivione sciendi: quod in adventum eorum, qui Caesaroduni jus dicebant, differri prudentibus placebat. Sed praecipitatum negotium Francisco Duo urbis praefecto suadente, et edictum ea de re a cancellario promulgatum frequenti corona. *Dein et senatus consultum perorante P. Pithoeo, qui cognitoris regii per absentiam Jacobi Gueslaci officio sumebatur, factum, quo abolita praetorum memoria futuris negotiis forma praescriberetur.* Celebratae a rege Paschatis feriae inagno populi confluentis applausu. VII. Senatores, qui Caesaroduni erant, cum Achille Harlaco magna gratulatione in urbe accepti: venit etiam ad aulam Suesio. Decretum Parisiensis academiae x Kal. Maias conventu in Schola Campana sive Navarraca habito factum, in quo lxxv theologi erant, prius a Bituricensi moniti, de obediencia regi tanquam legitima Franciae et Navarrae regnorum heredi praestanda, et precibus pro eo publice et privatim concipiendis. Urbe exacti pauci factiosi theologi et alii. R. Clodius numero exemptus vix tandem amicorum patrocinio. VIII. Andreas Brancatius Villarius, qui Rotomagus et pleraque loca in Neustria tenebat, Maximiliani Betunii Romae interventu regi reconciliatur. Cadomo evocati qui regis nomine jus dicebant, et in loco majorum deinceps senatus sedere iussus. Abbas villa in regis verba adacta privilegiorum antiquorum, prout iis rite recteque usi sunt, confirmationem obtinet. Montrolium in Morinis a Migreo et regi reconciliatur. Jorvillae principe exacto Angullobona Tricallium se in libertatem vindicat, et evocato Joachimo Dintevilla cum rege paciscitur, abolita

cudis

caedit S. Lamberti die festo, in qua Soluturnius oppressus fuit, patrata memoria. Cum Agendico sive Senonum civitate et transactum, Gasp. Lantagio Bellano partes suas interponente. Rigomagus in Arvernus, Aginnum, Villa-nova, Marmanda in Nitiobrigibus, se gratiae regis summittunt. Pictaviam et regi reconciliatur, Scavola, qui regis partes semper servus fuerat, et Ludovico Sammethanis fratribus annuitibus. Conditum de co dictum, quo et majorem religionis Nivertii, Fontenaii, Rupellae restituitur. Cardinalis Borbonius aeger Gallione Lutetiam devehitur. IX. In Belgium Ernestus Caecaris frater infanti viri destinatus venit, et triumphali pompa Bruxellis exceptus est, P. Ernesto Mansfeldio summa se praefectura abdicante, quam precaria potestate per absentium ejus habuerat. Actum ante omnia de populorum levamento. C. Mansfeldius ad virum ostentationem exercitum ad limitem nostrum ducit, et Capellam obsessam post primam oppugnationem ditione a Malisio facta capit. Ernestus ad Ordines ex occasione Mariae Brimcae Cimateusi viro reconciliandae missi Othone Hartio et Hier. Comano scribit, et eos ad pacis rationes inexcusandas hortatur. Auditi et legati, quorum oratio tota fuit in praeteritorum memoria ac dissidentia et animis ipsorum dolenda. Ad quam ab Ordinibus reposta, quae a xxx annis inter Hispanos et Belgas bello et pace facta sunt; perfidia hostium amare exagitata, qua fiat, ut nulla cum iis reconciliatio nis spes sit reliqua. Additae ad invidiam conjurationes asper detestae, de Elisabetha Angla veneno tollenda. Lopepsi medici a Fontano corrupti ea de re confessiones. Item Andradae, qui fasciculus florum porrecto regem necandum suscepserat. Postremo Michaelis Reinchenii, qui de Mauritio et Henrico Friderico fratribus interficiendis fidem Floro Barlemonio obligaverat. Illi Londini, hic Lugduni Batavorum supplicio adfecti. X. Res in Fisis gestae. Groeningerus ad Delfzezelam male multatus. Gul. Nassovius subsidia Covordam a Verdugo obsessam intramittit, et obsidionem solvit. Inde ad Groeningam Mauritius castra ponit. Groeningensem Maximiliano I. Caesare statas, et postea sub Carolo v, cui se postremo iunxerunt. Vesselus Gransfortus et Georg. Agricola, duo magna lumina, ea urbe orti. Anvardizola munitio a Gul. Nassovio truncatis praefidariis capta. Post violentam pulsationem dissidentibus oppidanis colloquium cum Mauritio institutum, et statim ab altera parte abruptum: cuncto actio ignem concipiente cum ingens ruina edita esset, et magna clade defensores adfecti, rursus ad Mauritium mittunt, et per scriptis conditionibus unioni provinciarum foederatarum bona fide se contra Hispanos pro libertate publica accessuros promittunt. Petrus Furius Nigellanus, de Mauritio interficiendo se sollicitum ab iis qui circa Ernestum erant confessus, Bergis ad Somam supplicio adicitur. XI. Regii milites Itali ob non repaercentium stipendium more solenni Araschoti tumultuantur, principio a legione Gastonis Spinulae facto, et Sichenam tendunt. A Velasto, cum de conditionibus ab Ernesto oblatis convenire non posset, obsessi ad Mauritium mittunt, et, Rozza verba faciente, fides utrinque data et accepta, citra perfidiam erga Philippum, cui militabant. Vis a Velasto facta et repulsa multis ex suis amissis. Cum ultimus contra eos comatus pararetur, illi Mauritii fide freti per glaciem incedentes inter Sildam ducis et Bredam loco strullo se mununt. Illiellenas dum militem in Wlaphalia legunt, ex mora longiore provincialibus suspicione injecta, quasi in ea hybernare vellet, delictus caeduntur, et ipse interficitur. XII. Ordines novam per Tatarum in Indias Orientales viam moliantur, audacior quam felicior successu. Ad Novam Zemblam sub altitudine LXXVII perveniunt, et inde in patriam reditum. XIII. Sigismundus Poloniae rex in Succiam profectus Uplac insignia regni capit, Adamo Andracano ceremonias peragente, cum Franciscus Malspina Urbini episcopos pontificius orator, qui regem comitatus, eo vellet officio desungi. De consensione Augustana servanda a rege fides interposita. Stocholmiae regni comitia indita. XIV. Jacobo Scotiae regi filius natus, qui in iusticio mysterio Henrici-Friderici dictus. XV. Comitum Imperii Mayo mense Ratiponae celebrata, in quibus Ernestus Bavaras Colonienfis septemvir sacramentum dixit a Caesare in fidem adactus. Ernestus Badensis oppida Edvardi Fortunati gentilis occupat, nec alterum ejus grandis, ad cuius solutionem a creditoribus cogebatur, caesus.

fatut. XVI. In Italia Turcicae classis metus. De Syracusis assu intercipiendis spes injecta creditur Cicadae imperatori, qua delusus in sicum Mamertinum deflexit, et in adverso litore Rhegium in Brutis toties ab Hiaradeno et Dragute directum aggreditur, et desertum ab oppidanis diripit et incendit, crudeliter vastato circum agro, et succissis arboribus, ac templis barbaro sacrilegu spoliatis. De subsidio in bellum Pannonicum a principibus Italiae ferendis agitur. XVII. Hinc capta occasione Alfonso Ferrarientis, ut Mutinae, Rhegi Lepidi et Carporum ditiones in Caesarem gentilem conferrentur, magna vi auri depensa, a Caesare impetravit. Veneti ex bonis sacris suae ditionis ut pontificis permisso pecunia colligeretur assenserunt. XVIII. Mortes Francisci a Fuxo Candala, Plauri seu Francisci Beneti, Claudii Putani, Gerardi Mercatoris, Orlandi Lassi, Cornelli Bonaventurae Bettrami. XIX. Fons Bollenlis medietas juxta Goepingam in Suevia, olim Zisterenae nomine cognitus, de novo frequentari coepit, cura aquae probandae Job. Baubino a Friderico duce Wirtembergico demandata.

L I B. CX.

CDXCIV.

HENRICUS IV.

BELLI Pannonici initia, cui Matthias Caesaris frater praeficitur. *Consultatione habita Strigonium peti primum placuit, sed cum nondum munio hyemis iis locis deservisset, Novigradum, quod in proximo erat, ante obsecrum. Loci situs, et opportunitas; munitiones, et praefidium. Post primam oppugnationem repulsam Palsii interventu transigitur et locus deditur. Varkucus ad Moicum missus, qui admissus cum Persico legato, qui in eadem aula erat, egit, et de bello contra Turcos communis hostis gerendo mutuum fidem accepit. Loca pleraque a Serinio comite capta. Tissenbachius, ad Halavanam positis castris, soluta obsidione obviam Turcis venientibus praeficitur, et ad Jasprini pontem Kal. Maiis bis mille ad interuentionem delet: captae xlii caespites et iv murales machinae cum xxlii signis. Jasprinum deditum. II. Coaslo exercitu Strigonium Matthias ducit. Urbs triplicis litus. Urbs post iritam primam oppugnationem capta. Munitiones item ad Thomae sanum exstructae. In Aquensi civitate haec victoria, et tentata oppugnatione nostri cum gravi damno repulsi: Rascianorum origo. Bulcorum successus, et tandem a Turcis deleta gens, qua extincta Rascii sub jugum Turcicum reciderunt. Ab iis navigia Turcica a Sinane parata assu intercepta. Multa adversa in illa obsidione Austriaci accidunt. Multi in oppugnationibus desiderati. Cum Matthias adventante Sinane de discessu cogitaret, reque in concilio agitata ita belli ducibus consultum videretur, Vigandus Malxanus intercessit Germanorum nomine. Davide Vignadio Matthias nomine rem necessitate et praesenti periculo tam vicinis hostibus excusante, protestationes a Germanis additae. Dilatatum, urbe, quae capta fuerat, et S. Thomae munitionibus valido praefidio firmatis. Maximiliani Matthiae fratris in Croatia res gestae. Petrina vi capta, et in ea xxx machinae, cetera praeda incendio consumpta. Cratoviza et Sisacum a Leucovitzio in potestatem redacta. III. Sinani cum e bellatorum cto et lxxxi Tatarorum incolit, qui Tatarsi in Podoliae et Moldaviae finibus ope Cosacorum variis cladibus a Sario Samoscio adfelli sunt. Strigonio praefidio firmato ad Tatanum posita castra. Locus ut et Martini sanum in potestatem hostium venire. Javarinum a Sinane obsidetur. Urbs sirs et munitiones. Comara insula omnium in Danubio amplissima. IV. Joannes Medicus cum delectis in castra venit, et rei tormentariae praeficitur. Feliciter primo a nostris pugnatum, Italos egregiam operam navantibus. In Zigethi insulae oppugnatione cum praefidiarii deficerent, restitutum a Joanne Medice certamen, et Turci cum gravi damno repulsi. Tatarsi in fluminis transitu a Montano et Palso profugati. Sigismundus Bathocius Daciae despotia eirea Temesvaram cum Rasciis suis contra Turcos rem gerit. iv Kal. Septembr. varia fortuna et diu mutante et ambigua victoria certatum, eruptione a nostris facta, in qua ex Christianis cccc occubuerunt, ex Turcis bis mille. Joannis Medicis in receptu magna laus. Tandem satisfecit-*

bus nostris et tumultuante milite Zigethana insula deserta. Ac tandem cum ob-
fessi omnia summo fecissent, et Germani deditionem urgerent, Rossius contraten-
deret, post cruentum ad Rabae propius propugnaculum certamen, in quo Vespasianus
Arcurius comes, Barth. Ricofalus, Otho Montanus desiderati sunt, a Fer-
dinando Hardeco, qui loco praeerat, emissio Pertino tribuno cum hoste vi Kal.
Odohe. transigitur. Ter mille 13 Germani sive Pannoni, his mille Itali, illa
obsidione occisi perierunt. Anulfo Javarino Pappa deservit. Hardecus, cum eum
neque Matthias neque belli duces alioquo dignati essent, Viennam proficiscitur,
ut se coram Caesare sifteret; qui prodicionis insinulatus statim in custodiam datur.
Prodicionis argumenta. V. Comaram oppugnandam aggreditur Sinan. Oppug-
nationis ordo. Auxilia a Joanne Medice et Fr. Montano introduella. Tiffen-
bachio dein superveniente Sinan conarum omittit. VI. Sigismundus Balthorius
Transilvanus contra Stephani patris consilium tributum a decessoribus suis cum
Turco pactum negat, et male consultus se periculo cum potuit hoste bello im-
plicat. Absolutionem fidei Turco datae a pontifice impetrat. Inde a prudenti-
bus et nobilitate et gentilibus suis ad eum principatu exendum mita secreta
consilia, quorum favorem proximis comitiis Claudiopolitani, quo securus facilius
appareret, suppressi curavit. Tamen de Dacia in libertatem, excusso Turcorum
iugo, vindicanda actum. Alfonso Carillus e fodalitio Jesuico, spe impietatis
unius ex archiducum filiabus facta, nutantem Balthorium ad bellum inclinat. Dein
proceres convivio excepti et in us Balthazar patruelis, qui inter mensae sacra
comprehensus paulo post in carcere strangulatur, quod is esset, qui deposito Sigis-
mundo successor ei designatus a conjuratis dicebatur. Stephanus et Andreas car-
dinalis fratres, qui comitis non interfuerant, fraudem subodorati fuga sibi conse-
lunt. Initio belli contra Turcos aridentis Michael Walachiae et Aaron Mol-
daviae despotae ad Sigismundum delinunt. Ad Temesvaram castra posita. Lei-
tervitzius Carolostadii in Carnutha praefectus Vihitizium praefidium Turcicum
capit, et magnam numerum Christianorum captivorum libertati restituit. Tatar
domum redeuntes a Palio cecit. Cosacorum licentia immanis sub inexplorato
belli duce Sigismundo trulle de belli contra foedus suscepti augurio praecidium fuit.
Carillus ad Caesarem missus Mariae Christianae Caroli parri filiae nuptias cum
ipso Sigismundo firmat, et auxilia adversus Turcos petit. VII. Apud nos, con-
troversia ob propugnaculum, de quo in superioribus demonstratum est, inter Gui-
lium et Sanpaulum Durocortori Remorum exorta, Sanpaulus Guili manu coram
Medunio patris vii. Kal. Maias interfecit. Jastati ea de caede variis sermones,
et marcata inde Guili cum rege reconciliatio. VIII. Luteriac cum ad Mathu-
rinorum xiv. Kal. Maias academiae ordines convenissent, Laurentius Buceretus
rogationem tulit, ut illis tot annos comperendinae iudicium urgeretur, et vo-
catis in ius Jesuitis de iis e suo gremio omnino expellendis ageretur: quod mag-
no consensu tenuit. Secundum hanc libellus supplicis senatui porrigitur. Dissa-
die cum Jesuitae minime comparerent, theologi interpellati interim ab iis mutant,
et Jesuitas tantum in ordinem et academiae disciplinam redigendos censuisse, non
autem regno expellendos declarant. Cardinalis Borbonius morbo fatali decumbens,
et Nivernius, qui scholam Jesuitarum Nivernii habebat, per libellos supplices in-
tercedunt. Eorum petitione tanquam incivili rejecta, quod cognitio regi eae non
privatorum partes essent, causa oclusis foribus in senatu agitata. IX. Et cum
Cl. Durctus quaedam pro iis praefatus elicit, Aurelius Arnoldus academiae nomine
contra eos acri oratione peroravit, qua doctrinae, ad ciendas populorum desolationes,
reges de solo deturbandos, et ad assiduum rabiem exponendos, renovatae, eos
auctores et emulantes facit. X. L. Dolacus pro cutionibus urbis verba fecit,
nec minore gravitate ab senatu petiit ob easdem causas, ut novitios magistros, qui
discipulos docent regem impare acris posse, tanquam portentum pro prudentia sua
procreet, et si quidem, quod academia postulat, saltem sa-
cramentorum administratione omniq. alia, quae ad curiones spectat, functione
in posterum interdicanatur. XI. Cum pauca ad haec offensionem regis veritus Dur-
retus dixisset, Petrus Barnius Claromontanus collegii syndicus conveniarum pro-
lixum

lium publicum, quo ad singula obiecta inficiatione aut elevatione respondebat. XII. Tandem causa iterum perendinaria, *Augustino Thunao praefide indignante, qui causa perendinata regis vitam comperendinari dixit, quam potius inficni exemplo, quod ab hoc iudicio expellabatur, in tuto collocari oportuerat.* XIII. Jo. Paleratus, professor regis, cum in Ciceronis locum de ridiculis praefaretur, orationem declamatoria libertate et amarulenta diacritate contra eos habuit. XIV. Cardinalis Borbonii ex moerore sub id mors.

L I B. CXI.

CXXXIV.

HENRICUS IV.

REX, nuncio de Capellae deditione accepto, Laodunum Clavatum ducit, et urbem cum exercitu obfidiōne VIII Käl. Jun. cingit. Meduanus ad *Ernestum archiducem salutandum et auxilia flagitanda Bruxellis excurrit. Ferias dux et Ibarra ejus retinenda Ernesto suosores. Re in deliberationem deducta, infesto consilio retinendi tantae dignitatis hospitis omisso, placuit ut auxilia mitterentur, duce Carolo Mansfeldio.* Prædie Eid. Jun. auxiliares ad Montem-Vallianum comparent et castra muniunt. *Ad lucum inter eos ac regis acriter pugnatum XVII Kal. Quintil. et loco pulsi hostes.* II. Castris contra Guntum missis. *Classellus a Longovillano caesus et captus, et anomia, quam ducebat, amissa.* III. Ad Crepiacum dein auxiliares postremo magna strage caesi. *Direptus commentatus.* cccc carri incensi. cld id equi capti. Mansfeldius, et Meduanus, qui cum eo erat pari potestate, cognito luorum casu recedunt. IV. Ad obfidiōnem reditum, in qua Girtius in vallo suo occisus, magno sui relicto dcliderio. *Pulsantur mori VII Eid. Jul. et oppugnatio frustra tentatur. Cum oppugnatio denus pararetur, Ligneras ad colloquium exit, et, nisi intra praescriptum tempus subveniretur, de deditione transigitur;* quae, auxiliariis non comparentibus, facta incunte Quintili. Cum Mercurio Sanchamantio Piscario, qui Theodorici castrum tenebat, transigitur. V. cum allatum esset Samarobrigae Ambianorum civis tumultuari, et in eo esse ut Aumalium urbe ejicerent, *Humerius et Bosserius eo profecti. Meduanus superveniente, conatus disturbatus;* qui mox, ipso recedente, exitum sortitus est, Aumalio ejecto et rege sine conditione in urbem accepto. VI. Inde rex Cameracum, insitante Balagnio, qui anno superiore, cum rex *Dieppae esset, cum rege reconciliatus fuerat, excurrit. Conditiones Balagnio promissae, in iisque principatus ac jus in tota ditione ab ordinibus urbis in illum concessum confirmatur, idque se tueri paratum rex ostendit. Palla ante Laodunum obfissum a Radesiano a rege missa firmata, et Balagnius in regis verba adaltus. Rex eadem coram rata habet, frementibus plerisque, qui principatum novum brevi destitutum non solum cum Balagnii pernicie, sed cum regis regnique detrimento, praefagebant. Rex Cameraco discedens cum belliovacensibus transigit: mox et cum Maclovianis in Armorica, mortis Fontani praefecti facta gratia. De us omnibus condita edita, opposita clausula, qua si a beneficio excludantur, qui regis decessoris parricidio participaverint, aut regis qui nunc feliciter imperat vitae infidati fuerint. Henricus Turrius Bullionis dux tribuni equitum, et post eum Villarius maris praefecti in senatu sacramentum dicit. VII. Norvae conditiones a Meduanio cum Ernesto archiduce Bruxellis initae. VIII. Cum Guisio interim transigitur optimis maxime conditionibus. Cumque ei praefectura regni primaria promissa esset, a Campana, quam Nivernus tenebat, exclusus, Provinciam, in qua tunc Espermanus res miscebat, regis benignitate adeptus est. Cevernus cancellarius mitto intercessit. Cum rex urgeret, diplomata a vixis a secretis epistolis sibi caveri petiit. IX. Franciscus Dons aerarii et Latetinae ac peninsulae Francicae praefes decedit, belluato omni patrimonio. Illo auctore conditum editum in gratiam debitorum, in quo decernitur, ut ex annis redditum emptorum pensationibus, quae beffales usuras triente excederent, siue graviores ut nauticae, siue leviores sint, ab anno cld id xic incunte ad annum cld id xcxi exentem tantum duo trientes exigantur. Incerta aerarii Doo extincto administratio, donec in Maximilianum Bethunium Ronius a rege*

rege collata fuit. X. In Cenomanis Lavallum ab Aumontio citra eadem et rāpinas receptum. Mercurianus, regis reconciliationem ut scilicet et religionis periculofam caufatus, in fodere confians remanet. A Laconeto qui Concarvillum, et Talueto qui Redonum ad Vidanam tenebat, interpellatus, nihil citra pontificis auctoritatem in eo negotio decerni poffe respondet. Laconetus cum rege, dum ad Laudunum haereret, Monmartini interventu transigit. Aumontius Cruceli legionis tribuni licentiam generose reprimat, et ad veniam petendam adigit. Planta et aliquot ex ejus spelunca latrones a Kergomarto intercepti. Moriafini oppidani Aumontio portas aperiunt, praefidarii in arcem confugientibus; ad quam statim castra admota. Cum Hispani et Mercurianus diverfe in Britannia ceteriore fibi jus arrogarent, inde ortae inter eos acclamationes, et tardior in fuppetiis ferendis Joannes Aquila. Baftenaci temeritate plerique e nobilitate a Mercuriano capti; quos ut Aumontius redimeret, a confilio feveritatis, quod contra captivos ceperat, defistit, et arce dodata nobilibus captos ad libertatem fuorum procurandam infignis ac generofa proffus liberalitate adegit. Quinpercoentinum deditum. Pacis ad breve tempus induciis Taluetus cum Aumontio transigit. XI. Ad Cordunam triangulati facie in faxo excavata munio ab Hispanis inter Breffum et Conqueffum. Tractus Armorici ab agnario Ligeris, et Cordunae ipfius flus, defcriptio. Locum tuebatur Thomas Praxedes cum ecc deledis. Parvo labore exteriora munimenta occupantur. Major in vallo ducendo, cum terra defflet, labor. Poff pullationem prima oppugnatio irrita. Eruptione ab obfeffis fallis Luciois defideratus. Aumontio ex gravi morbo paulum recreato extrema vis xv. Kal. Dec. tentatur, in incerto relido qui primi in ruinam Galli Anglice evaferunt. Romegulius Bordeti frater cum fignifero in fumma ruina concidit, corpore intus lapfo. Martinus Frobilherus, navigatione feptentrionem verfus inftruta clarus, in illa oppugnatione cum multis ex fuis itidem perit. Pulchrum Angli centurio nis pro gloria ac fide facinus, cum, propofito ediclo ne cui vitae gratia fieret, Anglus Hifpanum, qui vitam, quam ab eo olim in Belgio acceperat, falvum promiferat, captivum nollet fignero, et, fi de edicto feveritate nihil remitteretur, fe pra eo mori paratum offenderet: cui gratia ab Aumontio, re intellecta, fallis. Surdeacus Breff praefectus munitionem ope rufficorum demolitur. XII. Quinpercoentini arx inchoata. Corilacum, quod Fontenella tenebat, obfidione cinctum, Aumontio veniente deditum. XIII. In Provincia nobilitatis de Efpertonio querelae. Res ad Montmorantium Septimaniae praefidem remiffa. In arceno mandata data Ornano et Dignierio, ut Carlio ac Provincialibus ab Efpertonio laborantibus fuccurrerent. Diguierius in Provinciam delcendit, et tranfmiffa Druentia juxta Urgonium cum Efpertonio configit, quo in certamine Bezaudus captus crudeliter necatur. Tandem Efpertonius, qui huc ufque Montmorantium ludificatus fuerat, conditiones accipit, et praefidium munitione ad Aquas Sextias ftruda deducit. Diguierius ad Caefum, qui in urbe erat, contendit, magna Aquefium gratulatione et militari pompa exceptus. Multa loca in tractu maris a Dignierio recepta. Munimentum Aquefic item, fpecie fupplementi vicino Efpertonio immittendi, Joanne dultore, qui locum Lafinus nomine tenebat, recufante, vi receptum, et mox diffimulante Diguierio ab Aquefius deffructum. XIV. Nemorofus altu Petrac-incifae, in qua cuftodiebatur, arce aufoigie. XV. Sabaudus ad Briquerafcum castra ponit. Oppidum inferius captum, et votus statim a regis defertum. Tandem arx dedita x. Kal. Novemb. honorificis admodum conditionibus. XVI. Diguierius S. Benedicti munitionem, ut fuis aditum Briquerafc amiffa ad Cavorium fervaret, poff arcem verberationem capie, quae difciffu Diguieris mox recepta est. XVII. Quaeffentibus populorum inter nos poff regis reconciliationem animis, bellum inter regem et Philippum inflammatur. Rex ad Attrebatum et Hannoniae ordines fcribit, et de Philippi injuriis cum eis expoflulat. Exercitus Bullionio belli fuafori, qui fub id mortuo priore uxore Elifabetham Nafforiam Mauriti fororem in uxorem ducerat, attributus, qui Fvodium, Firmatatem, Calvancium, loca ad Carum in Lucemburgi agro pofita occupat. XVIII. Cum rex Lutetiam magno comitatu veniffet, a Joanne Caftello in turba cultro in fupcriore labro, cum gulam peteret, graviter perculfus.

CDDXCXV.

cultus. Joannis ingenium, mores, in schola Jesuitica studiorum cunctis et oboe-
rio. *Confessiones ejus horrendae. Ad montem damnatus, et in supplicio cum for-*
pibus candelibus conciperetur, et postea a quatuor equis disiceretur, nullum
poculentiae aut doloris dat signum. Eodem judicio, quod ex eadem schola percussor
prodierat, causa Jesuitarum comprehensata accepit finem, et illi toto regno exter-
minati. *Dum scrutantur a curia delegati sodalium arcus et chartas, reperit*
Joannis Guignardi fidei quaedam, quibus multa in decessorem regem contume-
liosa continebantur, argumentis adjunctis quibus cum ut alterum Neronem jure
interfectum probare nitetur, laudato Clemente ut praedicandi facinoror
patrore: bene cum Bearnensi, quamvis Catholicam fidem professus, sic citre ra-
so in monasterium tradatur, agi si sine bello deponi non possit, bellum cum eo
gerendum si bellum gerium possit, cum quavis ratione de medio tollendum; reg-
num in aliam quam Bourbonnorum familiam transferri potuisse et debuisse. *Quae*
omnia manu propria scripsisse convictus, et prius voce lamentabili ingeminasse
recantare fusus, in Portuensi platea laqueo strangulatur VII. Eid. Januarius. Jo-
annes Guercetus ex eodem sodalino Castellum praefector et Alexander Hauss
cilio perpetuo multatur. Alla insuper in eam rem graviter a senatu decreta. XIX.
Cum Capucini preces pro rege in sacro celebrando concipere recusarent, quod regis
reconciliationi auctoritas pontificia non intervenisset, conventu XII. Kal. Febr.
in episcopi aedibus habito theologi a P. Gondio cardinali et euniones urbis magno
numero post Spiritus S. invocationem unanimi consensu responderunt, universos spi-
rituioni subditos nullo conscientiae scrupulo prohiberi, quo minus Henrico IV
legitimo principi suo plenam obedientiam praestent, et preces tam publice quam
privatim pro eius salute et incoluntate concepiant. Rex eadem actione exoratur,
ut ad vitandam scissuram legatos quamprimum Romam mittat. Adjuncta et patri-
cidii tam in Henrico III patrati, quam in sacerdote nuper tentati, publica ac so-
lemnis detestatio. XX. Legatio perhonorifica senatus Veneti ad regem salutandum
decreta. *Legati serius advenire ob infesta itinera et asperitatem hyemis: eo ho-*
norificentius excepti, quod post Henrici III lamentabilem casum primi in Italia,
eum res nostrae adhuc in solo scilicet fluctuarent, eum tanquam Christianissimum
legitimum Franciae et Navarrae regem, nequaquam pontificio et Philippico le-
gatis reclamantibus, summo consensu agnovissent, ad eumque jam tum literas his
titulis dedissent. XXI. Ernestus archidux enixas suarum provinciarum pro pace
preces summa prudentia eludit, et ne ad litetis regis, quae ad ipsum, antequam re-
signarentur, perlatas fuerant, responderetur impetrat. Rex in limite, cum ad eas
non responderetur, bellum denunciandum curat, programme proposito, quo am-
bitiosa et perniciose Hispanorum contra Franciam consilia acerbè exagitabantur.
Ad illud post duos menses ex concilio sententia respondetur, et bellum in Francia
gestum religionis contra scilicet tuendae necessitate excusatur. Philippus Nassovius,
cum se exundantibus ubique aquis cum Bullionio conjungere non potuisset,
a Mansfeldiano peditatu male multatus. Irriuo conatu ab utroque tentata Theo-
donis villa. XXII. Pactis inter regem et Lotharingiae ducem inducels, tribuni,
qui Lotharingico militabant, fidem regi addicunt, et infesta signa in Sequanos
Comitatenles inferunt. Sequani eum ab Helvetiis ex fodere antiquo opem implo-
rant, non satis commodum responsum primo acceperunt, mirari se quippe die-
titantibus qua fronte a se auxilium peterent, quos ante septennium e Gallia ex-
ercitu dissipato redeuntes ab insequenti hoste in terris suis ad internecionem car-
di possi essent.

LIB. CXII.

CDDXCXV.

HENRICUS IV.

Edictum in Protestantium gratiam factum in eam allatum: caput XIX
editi anno CDD LXXVII facti de honoribus promissae nullo religionis dis-
crimine discriminandis agitatum, cum id sine conditione promulgari plerisque re regis
arbitrio permitti placeret, alii contra illud interpretatione conducibiles regi et
tempori existimarent. Tandem tenuit, ut sine conditione promulgaretur, sed cog-
nitor

nitor cum se audito tantum, non etiam postulante, promulgationem fieri peteret, ex eo suspicio injecta Protestationibus occasionem quaeri ab edicto olim discedendi. Quod novi edicti rursus materiam praebuit. II. Ad Crepiacum a nostris duce Edovilla contra Suefionensem praesidium, quod a Conaco ducebatur, feliciter pugnatur, et ipse Conacus capitur. In Lucemburgico agro res nostrae Bullionis ducta in fumena angustia, stipendii defectu. Calvancium ab hoste post nullationem receptum, qui statim ad Firmitatem castra ponit. Obsessis subsidia a Bullione missa, qui et ipse, ut obsidionem solveret, cum copiis suis venit, medio aveniculo, cujus cum vadum notavisset, nec opinato vallum hostium aggreditur, tanto pavore, ut, licet irrita successu, conclamatis vasis Verdugus cum Burlata prope cum suis Monmediun se receperint. III. In Heduis res felicius gesta. Belinenses Henoticae factionis peracti et a Monmediun praefecto male mulctati etiam cum Birono agunt, et praecipitato consilio arma capiunt, et oppido desertis stationibus et in arcem confugientibus potiuntur. Tum admissio circa direptionem Birono ad arcem castra advenit, quae xxviii postquam obsessa fuerat die deditur. Claudius Bellofremontius Senecaeus, qui Axonam tenebat, cum rege transiit. Augustodunum clanculario cum Ragno foedere ab oppidanis admissi regi, et Lauro Vascone caeso post viuis horae certamen urbs in Bironi potestate venit. IV. Per Sequanos Tremblacurios et Sangoorgius, qui regi militabant, excurrunt. Castellae connexibilibus cum copiis ad eos venit, cui se Meduanus conjungit, et Vesuntium dedente Tremblacurio capto. Res ad Divionem gesta, Joanne Tovanio ad Talandiam arcem se recipiente. Rex, imposito Latetiae Fr. Borbonio Conrio, Diviouem cum delictis copiis prid. Non. Jun. venit; et, ordinatis in urbe contra arcem, quam Franciscus tenebat, stationibus, cognito Castellensem cum exercitu adventare, occupandum ratus, ad Fontem-Francicum copiis locum condit, et cum hoste inopinato non citra periculum configit, eo eventu ut utraque pars sui victoriam impune arrogaverit. Rex ad senatum scribit: *actae Deo gratiae et supplicationes tanquam in victoria celebratae*. Castellensis Divione obsidibus succurrere detracta. V. Meduanus Hispanis suspectus, et regis offensionem veritus, animi angitur; et in Hispaniam cogitans, quo se coram Philippo a criminibus et calumniis purgaret, et foederatorum quo in statu res essent cum edoceret, summum regis humanitatem experitur, per Ligneracum monitus, ut de gratia sua bene speraret, et Cabillonium potius concederet. Franciscus a Meduano monitus arcem Divionensem regi tradit. Senatus, qui primo Flaviniacum deum Semurium translatus fuerat, Divione restitutus, sancta praetoriorum obdione. Exacti Jesuitae patres et decreto Parisiensi parere iussi. VI. Heic libellus supplicis regi in consistorio sedenti a priuatis aulae proceribus porrigitur; quo, repetita Condae mortis memoria, quae in variis veneni rumores incurrerat, et cujus plerique, et ipsa Carlota Catharina Tremollia Condae vidua, quae adhuc ad sanum Joannis Egeriaci in Santonibus ab eo tempore custodiebatur, insinulata fuerat, sententia etiam a iudicibus potestatem non habentibus in ipsam lata, petebat, ut causa ad Senatum Parisiensem, cui jus est de talibus causis cognoscere, cum probationibus iam confectis et aliis actis integra remitteretur: quod et a rege decretum. Joannes Vivonus Pisanii marchio in Santones missus, qui Henricum Borbonium Condaem filium cum Helonora sorore io aulam deduceret, jam pueritiae illius moderator designatus. VII. Henricus Momotantius, Annae magistri equitum filius, paterna dignitate a rege auctus Divione sacramentum dicit. Diploma in senatu recitatum fuit xi Kal. Dec. Ant. Arnaldus decora familiae toto regno nobilissimae a primis initiis repetit, et patrem filiumque lucentia oratione laudavit. VIII. Rex inde in Sequanos proximos excurrit, et ad Graium, ubi Castellensis cum exercitu haerebat, paulum absuit, de summa rerum certavit. Alfonsus Idiacus a Chaulvrotio captus, et Jo. Bapt. Savarolis Faventini interventu libertati pacto pretio statim restitutus. Rex inde Lugdunum profectus triumphali pompa excipitur; et Helveticum foedus, Heduis et Sequanis urgentibus, Salinaterio oppido, quod adhuc nostri in Sequanis tenebant, dedito, componitur. IX. Belgica sequuntur, et clades excursionibus in Schemos et mora Lugdunensi a nostris in limite acceptae. Huius in Condruist ad Nlojam, Leodicensis

Leodicensis ditionis oppidum, cum arce a Carolo Heraugero astu captum. *Episcopi apud Ordines expostulatio, et Ordinum responsum.* Praefectiarii Hosi dum ad praedas solati excurrunt juxta Thenas a Grobundenko caesi. X. Ernestus archidux, febre subita cum horrore et convulsionibus correptus, paulo post Bruxellis decessit; et ante eum Ferdinandus patruus Oeniponte, qui ex Philippina Velfera Carolum Burgovii marchionem reliquit, ex Anna Catharina Helionorae sororis, quae Gulielmo Mantuae duci nupserat, filia duas filias suscepit, successione amplissima Maximiliani Caesaris fratris filius relieta. Italorum tumultuantium motus Bellijoci comitis interventu compositi. XI. Mortuo Ernesto summa rerum Penia Gulimano Fontano delata. Carolus Mansfeldius Hispanis inuisus ante Ernesti mortem ad bellum Pannonicum cum summo imperio dux designatus profectus. Fontanus ab Ernesto Coloniensi septemviro sollicitatus ab Hosi obsidione principum praefecturae suae facit; quod et, frustra summis a Nassorio auxiliariis, in Hispanorum potestatem venit. Inundationes prodigiosae in tractu Rhenano, quae a VII Kal. Mart. ad VIII Eid. duraverunt, Mosella, Mosi, Moeno, Rheno, ac postremo Danubio ipso omnem mensuram supergresso. Germani Bruxellis tumultuantur. In limite nostro excursions infestae, inde Varamboui marchione, hinc Longevillano Picardiae praefide rem gerentibus. Avenae Comitatuses a nostris XIII Kal. April. crudeliter directae. Longevillanus miserabili casu Durlanii extinctus, relicto Henrico filio. Praefectura, dumis adolefceret, Sampaolo comitis patris attributa. XII. Initium colloqui de pace inter Philippicos et Ordines Mildeburgi, ubi Mauritius erat, factum. Cum Mauritius diceret Ordinibus fore, cum provinciarum Ordinibus tantum de pace agere, Philippo excluso; ne colloqui spes omnino abrumperetur, conventum ut tunc tantum de loco et tempore conventus ageretur. Cum ita discessum esset, res Bruxellis in consilio disceptatae, et gravissimae rationes additae, quibus Ordines provinciarum ut cum foederatis agere possent ad pacem habendam Philippo et provinciis expedire ostendebatur. Qui patris regis dignitati quam paci tribuebant, vicerunt. Lachrimis tamen et oblationibus provincialium datum, ut potius dilatum quam abruptum colloquium videretur. Nissi ad nos Laevinus Calvartius, in Angliam Natalis Charronius, qui quid actum esset exponeret. Maria Araulionensis ex Anna Ecomandana Burana suscepta Philippo Hohenloei comiti elocatur. Celebratae et nuptiae Eherardi Solmenis comitis. XIII. Christianus Savinius Ronaeus, qui summi castrorum praefecti munere in Philippi exercituungebatur, Fontano auctor tentandi Cameraci, quod male animatos erga Balagnium oppidanos sciret, et jam cum quibsdam de urbe tradenda, si obsidione premerentur, in arcem egisset. Vastus citcum ager, et Castellum obsidione cingitur. Sub id Bullionius ex Campaniae limite in Belgium descendit, cum Sampaolo et Carolo Humerio de belli gerendi ratione allurus. XIV. Ronacus Foram ad Esiam profectus, ut locum praesidio nostro firmaret, dum redit, Ludovico Moio Gomeroni Hanae praefecto persuadet, si secum Bruxellis cum fratribus profectus, fore, ut Fontanus ipsi de stipendius debitis plene satisfaciendum curat. Eo a Fontano retento, ad Gomeronis matrem et Orvillerium, qui Hanae arcem tenebat, Hispanae immunitatis mandata per Friam missa, quibus nisi x Hispanorum signa intra arcem protinus acciperet, fore significabat, ut trium filiarum capita in lance ad ipsum perferenda curaret. Orvillerius hac atrocitate percussus Hispanorum in oppido duces captivos vitae filiarum obsides matri futuros ostendit, et interim per Damianum Roiae praefectum clam cum Humerio agit de Hanae arce regi tradenda. Sampaulus cum Bullionio et Humerio ac proceribus provinciae Hanam ducit; et intra arcem, ut conveniret, ad missi sub vesperam, mane per viam fornicatam tripartito ordine vim faciunt; et cum hostes se graviter defenderent, ignis fortuitus accensus est, qui vento adverso in nostrorum oculos glomeratus eos primum retro impulsit. XV. In eaque trepidatione Humerius seloppeti ictu in capite accepto sternitur. Bullionio superveniente et igne a Crucio ejus jussu in domos proximas immisso, qui vice versa aculas hostium afflabat, ii repulsi et porta Camienfis refracta, qua Sampaulus, qui extra oppidum eventum rei opperiebatur, cum toto exercitu admissus. Tunc recedentes

cedentes hostes cum sublevis sarissis deditionem se facere paratos ostenderent, nostri morte Humcrū exacerbatū in confertos ruunt, et nulli sacra gratia ad hoc occidunt. Capti primarii duces. Sangrinus, Baltazar Caraccialus, Alex. Brancatius, Sept. Fabius, Ferdinandus Nympha Orvillerio traditi, qui vitæ Gomeronis ac fratrum vades essent. In castris comploratio ob Hameri mortem; et tex nuncio accepto non tam Hana recepta lactatus est, quam morte Humeri indoluit. Elogium viri summo omnium desiderio extulsi. XVI. Indignatio Iulii publico successit; et senatus ultionem quaerens ex ea occasione Aumalium, qui se Picardiae praesidem appellabat, et Hispanos ad bellum in provincia gerendum sollicitare dicebatur, tanquam petuullem proscribit, et capitis poenam irrogat. Crati impoſita eius effigies per vicos ignominiose tracta, et in platea Portuensi per quatuor equos discripta. Membra ad IV urbis portas affixa. XVII. Casu suorum irritatus Fontanus ad Castellī obſidionem redit; quod et deditione post primam oppugnationem fortiter repulſam cepit. 'Hanne in arce captivi, Friderico Rotundo, qui Gomeroni ab equito erat, annitente, quo heri sui periculosa captivitate redimeret, contra Orvillerium arma capiunt, et arce liberi emittuntur, et Faram in tutum deducuntur. Gomeronis mater, quae vades vitae filiorum amplius non haberet, Orvillerium de tradenda Fontano arce frustra urget, et ad Fontanum, ut cum exercitu veniat, imprudentissime scribit. Is ubi in conspectum venit, Orvillerius, frustra obestante matre sui liberorumque misericordia tangeretur, confusus; Sesevallo arce tradita se subducit; qui infesta disſeptione cum in hostem submerget, Gomerco statim productus et securi iussu Fontani percutitur. Fratres sub custodia in arcem Antuerpianam amandantur, unde post Alberti cardinalis mandata emissi sunt. Clerici exigua arx ad Somonam ab hoste capta. Paltranae ducis decedus. XVIII. Ad Durlanum posita castra. In ea obſidione Valentinus Pardeus Mota occisus. Ejus elogium. XIX. Sanpaulo auxilio adveniente, ex Ronaei consilio Fontanus cum robore exercitus obviam procedit. Bullionius cum Hispanis acriter pugnat, et capto vexillo, sed amisso Sesevallo, in tempore se recipit. Villarius, monita Sanpauli iussu Bullionii interpretatus, dum ulterius invehitur, ab hostili equitatu opprimitur, et capus iussu Contretae exercitus curatoris interſicitur. Rei male gestae culpa in alios et alios rejecta. Nivernio in castra veniente, Bullionius imperio se abdicat, quod ille rebus confusus aegre suscipit. Inde inter eos simulacres. Durlanum arcibus cingitur; et post pulsationem, Halvimio Denami comite in ruina occiso, expugnata arx, et per arcem captem oppidum, obvis quibuscumque ob recentem Hanenſis stragis memoriam trucidatis. CIO CC majorem partem ex nobilitate desiderati. XX. In Sicambri interim Mauritius ad Grollam castra ponit, et superveniente Mondragonio ab obſidione discedit. XXI. Prope Welaliam ex occasione utrinque acriter IV Non. Septembr. certatur, et Nassoviani initio victores ad extremum vincuntur. Philippus, qui ex vulnere statim decessit, et Ernestus Casimirus fratres capti. Erustus Solmenſis comes et captus ex vulneribus decessit. Mondragonius tot palmarum dux octogenario major proelio interfuit, et quinto post mense in Antuerpiana arce obiit.

L I B. CXIII.

CAMERACUM a Fontano tandem, rebus ad id paratis, obſellum. Urbis originis et variae per tempora mutationes. Joannes Montucius ab Andino praesidio impoſitus se pro principe gerit. Situs et positus caſtorum. Ead. Sextil. factum obſidioni initium. II. Sanpaulus cum Bullionio in Bononienſem traſum descendit. Nivernius limitem Soenonae circumpositum suscipit tuendum. Carolus Retelenſem ducem filium obſellis auxilio cum deſectis mittit, qui sine damno, et tantum amissa impedimentorum parte, perruptis hostium stationibus intra urbem acceptus est, et post cum Dominicus Vicus admiſſus. III. Inde erebrae eruptiones. Difficultates in obſidione superatae ex consilio Ronaei et Burlotae. IV. Cameracenses ad regem delegatos mittunt. Odio Balagni gravius qui regis partes

To M. VI.

7 U

tuentur

CIO CXCV.

HENRICUS IV.

tuentur ostendunt, cuius si amovendi spes fiat, nihil non se facere et pati paratos: hoc negato, sibi conditionibus ab hoste oblatis consulturos. Gabrielis Eltræa, quæ in regis animo multum poterat, et Balagnio ultra modum favebat, ne rex melioris in posterum conditionis spem faceret, impedit, qui delegatos, facta auxiliorum spe, de cetero non bene animatos, dimittit. V. Inducias roto regno ad meliorem colligendam promulgatæ. Rex cum Urbano Lavallo Boscodellinio transiit. Delegati Proelantium nova postulata ad regem deferunt. Rex Luretiæ venit, et in iis angustis cdiſta ſicalia condit. VI. Oppugnatio Cameraci a Fontano imperatur, et epiſ ordo. Archiepiſcopo addiſti ex regis reſponſo et inſtanti periculo occaſionem captant deditionis faciendæ. cc equites præſidiarii deſciunt, et Helvetios minus bene erga Balagnium animatos ſigna ſummittere ſubigunt. Tum conjurati ad portam S. Sepulchri occurrunt, et petito colloquio cum Avellino prius a Romano monito agunt. Vicus et Balagni uxor nequicquam contra tendunt. VII. Conditionibus perſcriptis noſtri in arcem, in qua Ret eleſus erat, ſe recipiunt; et ſex poſt diebus, comæatu deſiciente, deditionem faciunt. Balagni uxor, virilis animi foemina, ad privatam fortunam redigi non ſerens, auroquæ arce exiret et viâ demigravit. Corpus Inci, qui urbem Franciſco Henrici III fratri tradiderat, in majore templo benariſice tumulatum, quaſi proditoris ab archiepiſcopo ignominioſe reſoſum et extra urbem loco proſano exponitur. cccc Hiſpani et cto Germani arci impoſiti, iuriſdictione urbis archiepiſcopo ſalva. VIII. Lira ab Herauggerio, qui Bredam tenebat, inſelictè tentata, qui in conatu ipſe cum ſuis perit. Irrito conatu et tentata Ruremunda. IX. Rex apud nos ad Faram Eliæ caſtra ponit. X. Nivernius valetudine infirma diu conſulſatus Nigellæ ex dyſenteria decedit. Antonius cicius rex Luſitaniæ eodem tempore Luræciæ deœellit. Ante cum Hugo Lupus Verdala Hieroſolymitani ordinis princeps cardinalis, et ante Hugonem Palchalis Ciconia Venetæ reipublicæ princeps, deœellierunt. Illi Martinus Garces Terraconenſis, hinc Marinus Grimanus ſuffeſti. Viri literis clari, Laevinus Torrentius epifcopus Antuerpiæ, Torquatus Taſſius, Reinerus Reineccius, Michael Neander, Valens Acidalius, Gul. Whitakerus, obierunt: Philippus item Nerius. XI. In Armerica noſtra dum arx Quimpercorenti inchoata juſſu Aumontii ſeſtimatur, Edvardus Norriſius cum Anglis ſuis juſſu reginæ in inſulam reverſus eſt. Condato Redonum circumpoſita caſtra a Sanlucio capta. Ad Comperam Lavallorum arcem in Annoe Alegrias Viſi Lavalli viduæ gratiam poſita caſtra. XII. In ducendo vallo Aumontius lethaliſter vulneratus. Adveniente Mercuriano obſidio ſoluta. Aumontius Condati, quo delatus erat, poſt xvi a vulnere diem optime meritum de rege et nomine Francico animam reddiſit. Extrema mandata per Carolum Turcanum ad regem et liberos data. XIII. Mercuriani cum Hiſpanis diſlidium. Curbus cum ſuis a Sardeſco caſius. Obſinato certamine Guimerii haud longe a Quimperlaco a Molaco pugnatum. Prevofteria, Monboſetia, et Sannartia arces a Sanlucio capræ. Compera a Menovis Dandiniis fratribus alſu intercepta. Comitæ provincie a Sanlucio celebrata, in quibus graviffimum vi aureorum in ſingulas vini amphoras tributum ad militis ſtipendium ſancitum eſt. Fontanella alſu captus, et, cum ob vitam criminibus inſanciem ſibi metueret, grandi exſoluto pretio a Sanlucio libertatem rediſit. Sanſicus Magnani comes a Kergomarto ad Quintinum oppreſſus. XIV. Scillo poſt regis reconciliationem Tolofæ ſenata, regis partibus addiſti, reſiſta urbe, caſtrum Saracenorum migrant, quo ad eos ſe aggregaverunt, qui Biterriſ antea ſibi dicebant. Narbonæ et Carcallonæ tumultuatur, et monitus Henricus Joſaſa ut ſibi mature conſuleret, et conditiones a rege oblatas acciperet. XV. Diguienſis Ocellorum arcem ſuperiore anno tentatam ſerio obſidet. Sabaudus auxilio ſuis ſuperveniens xv Kal. Febr. cum regis vallo exeuntibus conſigit. Iterum ad Crevaſium mentem inquirere Sabaudi conditione pugnatum; ac mox cum Diguienſis oppugnationem imperaſſet, obſelli de conditionibus cum eo tranſegerunt. In de Cavortum tendit, et annona conveſta locum firmat. Carſius Salonis oppidum capit, et in arcis obſidione hæcet. Eſpernonis ſuperveniente, Diguienſis a Carſo invitatus cum deſeſtis venit, et illato in oppidum comæatu trans Alpeis abiit, ut Cavortii a Sabando obſeſſe ſuccurreret. XVI. Vienna ab H. Monſorantio equitum magiſtro,

magistro, *Difensio Pipeti arcem tradente*, in fidem accepta. Cavortium ad extremam penitiam redactum tandem Sabauda a Baraterio deditur, quo casu *Convallenses, qui Diguierio militabant, territi a signis dilabuntur*. Senatum urbs, quae nupat, in reditu a Diguierio firmata, *Sanlaurentis praefecti, qui in conspectu contra Sabaudum nuper occubuerat, loco Ientisio imposito*. Mirabucum item per Auriacum firmatur. Mirabellum exoratus a Gratianopolitanis capit. Genesii sanum in Sabaudia ab Ornano expugnatum. Scalae, *dum de induciis ultro citroque agitur, ex compa-* *pactis ab Ornano et Diguierio obsidentur, et tandem capiuntur*. Moreteliura a nostris obidione cingitur, quod *pacis cum Sabauda induciis ab eo deditum est*. XVII. Nemorossus Anicii in Fossiniaco decedit, *veneno, ut creditum est, extinctus*. Eius ingenium, mores, virtutes, omnem modum supergressa ambicio. XVIII. Diguierus, Guisii vicarius in Provincia creatus, Balmam expugnat. In Cisterionis obidione renovata Catholicorum et Hugonotorum *odio nomina, et urbs ab Alexandro ab Hispania Ramfortio dedita*. Ars, *quam sibi tradi, regem ita volente, Diguierus petebat*, induciis a Guisio, *ut petitionem eluderet, propositis, in ipsius Ramfortii potestate relicta*. XIX. Brignolii Episcopius a Vallensi quodam municipio, saccis pulvere nitrato inecussus, paulum absum, oppressus. XX. Diguierus a Guisio male habitus e Provincia discedit. XXI. Post Luteriam receptam et regem pessimam videtorem, pontifex, qui Nivernium iniuriose a se repulerat, poenitentia subeunte, spem reconciliationis per Gondium cardinalem facit, si legati ad se mitterentur. Legationi obcandae delectus Jacobus David Perroux Ebroicum episcopos designatus; cui communia mandata cum Arnaldo Ollaro, qui Romae erat, data. Libellus supplicis pontifici porrectus IV Eidus Quintileis. Sequenti menie in hortis *Quirinalibus senatu coacto* pontifex rem proponit, et quinto post die *seorsim* singularium cardinalium sententias exquirat. Supplicationes in urbe celebratae, in quibus et *pontifex ipse nudis pedibus incedere voluit*. Dein propositae legatis durae admodum conditiones a factione Hispanae additis, qui rem contestam volebant. *Tentati et in arcem procuratores regii, an coronam ad pedes pontificis vellet deponere, in summisionis et confessionis usurpationis signum, quam max pontifex in capite procuratorum reponeret*. Quae conditio valde ab illis rejecta est, cum dicerent regem *Franciae, quantum ad iurisdictionem spectat, neminem superiorem agnoscere*. Tandem de formula coeventum, quae XVI capitibus abioluta est. *Priorum absolutio-* *nem cum velus irritam revocare decrevisset, procuratores intercesserunt, et reba-* *ilitationis verbum bullae nequaquam inseri passi sunt*. Decreto benedictionis impetientiae coram cardinalium coetu a pontifice pronunciat, intercedit *cardinalis* *Columna*; qui, silentio imperato, obmutuit. XXII. Res solemni ceremonia peracta. Injuriosum ea de re scriptum Colociae ex Joannis Boteri relationibus publicatum. Franciscus Toletus e sodalitate Iesuitico cardinalis nuper creatus egregiam operam in eo negotio navavit, et legatus initio in Galliam destinatus erat. Mutata sententia, Alexander Medices ad id delectus; qui pace inter reges procuranda postea feliciter laboravit.

L I B. CXIV.

EODEM quo haec Romae agebantur tempore, senatoria gravitate dignum *fo-* *natus* consultum contra Florentem Jacob theologum Parisiensem, quod *enun-* *ciatis suis ad disputandum proposuerat, pontifici supremam in omnis potestatem tam* *spiritualem quam temporalem tribuere, factum, et pari, quo ante xxxiii annos* *in Joannem Tanguerellum, severitate in eum animadversum*. Jo. Forquetus praecis in icholam Sorbonicam venit; et, post orationem prolixam a Jacobo Guelfaro *cog-* *nitore regio de obedientia regi debita habitam, et, recitato senatus-consulto, re-* *comstatum praecunte apparitore a Florenti Jacob errorem, monuit duas esse pos-* *sestas ad salutem aeternam a Deo constitutas, quae licet in idem consenserent, tamen* *separatas sanctiones habeant, adeoque differentes, ut qui eas confundant, idem* *et jura divina et humana magno tranquillitatis publicae periculo miscant. Id lu-* *culente*

CMDXCV.

HENRICUS IV.

valente ab eo praesitum et testimoniis et exemplis probatum, et a praeva barum potestatum confusione ortas in regno rebelliones et parricidia patrata esse demonstratum. II. Paulo post Fr. Surgerius in S. Crucis coenobio monasticam professus, quod Elisabetham Angliae reginam in publica concione Iosabelem nominasset, et sectarius esse, qui cum ea foderationem colerent, dixisset, delatus et convulsus, verba temere et inconsiderate prolata recantare, et veniam a Deo, rege, et curia petere iussus est, interdictio concionandi ad tempus munere. III. Celebratae hoc anno magna pompa Alexandrinae in Aegypto ecclesiae et Ruthenae in Polonia cum sancta Romana ecclesia reconciliationes; sed laetitia paulo post turbavit, cum remissionem esset Ruthenos Polonos statim defecisse, et Alexandrina legatio in dubium revocaretur. Meletius Pergas Alexandriae patriarcha. IV. Agitata gravis quaestio inter parochos et pastores Vallis Telinae, de Christo mediatoris; an scilicet eo officio inter Deum patrem et homines iuxta humanam naturam, postquam humanam tantummodo naturam assumpsit, sit defunctus, sicuti ex Petri Lombardi sententia assertus Bellarminus; an Verbum Dei seu Filius ab aeterno genitus jam ab initio mundi inter Patrem et creaturas mediator extiterit, non solum homines sed etiam angelos, ratione creationis, conservationis, defensionis, atque adeo salutis, et post assumptam in Beatissimae Virginis utero carnem iuxta humanam naturam divinae cooperantem sacrificando, satisfaciendo, intercedendo, ecclesiam regendo idem munus obverit, atque in finis usque saeculorum sit completurus: quem sententiam adversus Stancorum tustur Calvinant. Ea de re utriusque publicae scripta. V. In Germania atque adeo Filia Orientali Emdenae tumultuatur. Ejus origines et incrementa, et oppidanorum cum comitibus dissidia. Cum ad arma ventum esset, arce ab oppidanis occupata, per Ezardi absentiam, et ille Knocum ex adverso portus munire inciperet, Ordines Belgici, ad quos periculum rei spectabat, auctoritatem suam interponunt. VI. Gulielmo Clivenfi, qui Jacobum Badenensem in uxorem duxerat, aegritudine corporis et animi laborante, cum heredes legitimi de successione dabantur, 'Dusseldorpium veniunt, et Jacobum, gymnaseo et aulico comitatu amoto, in custodiam conjungunt. VII. Inter Succos et Moscos xxxvii annorum bellum interventu Poloni componitur. Thorunae in Borussia conventus Protestantium eogitur; ubi doctrina Sendomiriae olim probata retrahatur, et de quercionibus ad Poloniae regem per libellam supplicem perferenda agitur, nequiquam rege per legatos et Cujavienfi episcopo, in cuius diocesi Thorunae est, annuente ut coctus solveretur. VIII. In Oriente Amutathes iii xv Kal. Febr. ex calculi doloribus Byzantii decedit aetatis anno xlviii. Ejus mores et vita domestica, cum priore uxore, cum qua conjunctissime vixit, et postea cum innumeris concubinis. Mahometis filii mores et educatio; qui statim, ubi imperium inivit, matrem magna et inusitata liberalitate muneravit, et praefectum trivemis, qua vellet erat, Cyperi regem creavit. Dem ex majore numero fratres superstites prius circumcisos fasciis injectis per montes praefocari, duos postremos in mare mergi mandavit. Matres in vetus palatium ad lugendum migrare iussit: nam in palatio Sultanorum mortes ab iis de vietas deslere non solum nefas sed capitale, ne quod divinae quasi vocis oraculo ad Ottomanum imperii, quo religio continetur, conservationem factum credi voluit, humana pietate, quae privatas charitates tantum respicit, improbari videntur. IX. Sigismundus Bathorius, qui temere et cum suorum permixto se bello Turcico obligaverat, et Moldavos ac Valachos in societatem attraxerat, missis Pragae legatis cum Caesare de conditionibus belli gerendi transigit. Additum, ut si contingat Bathorium sine liberis masculis decedere, Transilvania atque annexae provinciae Caesari cedant. Una ex Caroli archiducis filiabus ei desponsata, et nuptiarum nuptiae coram Maximiliano archiduce cum Maria Christierna a Stephano Paschaio procuratorio nomine contractae, et ipsonis postremo Calio-viam exente Julio deducta. X. Ferdinandus Hardecus Javarini amissis praefectus et proditi infamularum militari judicio damnatur, et securi Viennae percutitur. Walachus rem strenue cum Turcis gerit et Tataros caedit. Gestii Ferentii contra Sinanis reliquias et Tataros succellus. Janicula Bogdanus, Stephani Leopoli iussu Stephani Poloniae regis securi percussus filius, Moldaviae desipota a Mahomete creatur.

aur. Cofaci bellum Iazouum more gerunt, magno Chriftianorum pofimodo detrimento. XII. Pofoni et Pragae comitia a Caefare celebrata ad explicandas belli cum Turcis gerendi rationes. In comitiis Cracoviae bellum Turcicum urget orator pontificius, Jo. Sario Samofcio contradicente. Sinan, ad retardandos noftorum conatus, *Caefares legati, qui Byzantii decerferat, familiaribus ad Caefarem legat, et pacis incudae ipem facit. Affanes Budae purpuratus Sinanis patris juffu legatos fpe pacis implet, et adfeclata comitate excipit, et ad extremum extreme inumanitatis praeeceptum addit, nifi is qui ad Caefarem mittebatur intra diem praefcriptum reverteretur, fore ut captivi focii capite mulclarentur. Cum Caefar a pacatis confiliis minime fe alienum offenderet, et tamen in conditiones iniquas confentire nollet, re irrita difceffum eft. Sinan ad Portam revocatur, et Ferhates ejus loco mittitur. Heiduci cum Rafcanis Sophiam in Bulgaria negotiatione frequens oppidum *excufum fubita capiant, et, cum fervare non poffent, crudeliter diripiunt. Tatai fummis difficultatibus in castris conflantur. Michael cum Walachiis fuis, inde extra occafione, Siftiftriam, Brailam, Smillam, loca Danubio circumpofita, expugnat ac diripit. Georgianum receptum, et Novogradum tentatur. XIII. Carolus Mansfeldius bello firminus dux deftinatus in Pannoniam venit. Princeps Imperii a Caefare creatur. Ad Brucum castra metatur. Conftituta fevritatis exemplis difciplina. XIV. *Glirarium ante omnia captum. Gokera a Nie. Paflo expugnata. Castra ad Strigonium pofita. Loci pofitus et castrorum et obfidionis ordo. Cum auxiliariis, quos Ofman ducebat, certatur, et Ofman ipfe occiditur, amiffis xxxv campeftribus tormentis. Graeciae praetor, dum vallum perumpere conatur, repulsi. Affae praetor non fine iadura cum ex intra urbem acceptus. Caefae hoftrum v. et. Capta hoftrum castra et impedimenta, in iisque Budenfis purpurati papilio admirandi operis. XV. Aegrotare incipit Mansfeldius, et Comaram transfatus xix Kal. Septembr. ad meliorem vitam demigravit. Ejus ingenium eruditum, mores, in juvenia ferocia, liberalitas auctori ipfi qui eum narrat perperla, vita domeftica, clades privatae. XVI. Obfidionem Burgovius marchio pefciquitur, et Joannes Medices, qui rei tormentariae praeerat. Oppugnatio totis viribus facta, et urbs pof obftinatum certamen capta, eodem mense, quo ante xii annos a Solimano capta fuerat. Pulvere nitrato a Turcis fubjeclio et pof noftorum irruptionem accenfo, civitas diruta. Ad arcem promotum vallum. XVII. Copiae a pontifice fcriptae in castra veniant, ducet Fe. Aldobrandino. Alfonsus Ferrariae dux, qui fua operam detulerat, a pontifice, ne tantum beneficium ei deberet, exclusus. Silvius Piccolomineus, Antonio Medici a magno Etruriae ducis attributus, in Dacia cum Sig. Bathorio, ut ingenium ejus moderaretur, manere juffus. Vincentius Mantuae dux ultro cum praecum delecta manu huius militiae nomen dedit. Mofcicus legatus in aulam Caefarem venit, pof Emiris Emfae Perfaram regis mortem miffus, ut de belli contra communem hofcem gerendi ratione cum exagret. XVIII. Oppugnatio a Germanis ad arcem damnofo conatu tentata. Mario Farnese ducis altera tentata oppugnatio, et cum damno repulsa. Tandem promoti ad turrem plutei. Cum obfeffi Saguntinorum exemplo ruina involvere fe, pulvere nitrato accenfo, cum liberis et uxoribus deceriffent, mulierum et imbellis fexus comploratione exorta purpuratus Affae admodum ferox, qui loco praeerat, ad mifericordiam inclinavit et colloquium popofcit. Cum auxiliares Buda venientes, a Burgovio, Paflo, et Nafloftio caeli effent, deditio facta iv Non. Septemb. XIX. In Croatia ductu Sig. Eberftenii comiris feliciter pugnatum. Heiduci Turcos infra Neapolim compullos cadunt. Babofca et Martini-fannum a Turcis defertum. Ad Fogaram inter Cibinium et Stephanopolim a Sig. Bathocio Turci caeli, et poftidie Temefvarae purpuratus cum auxiliariis fuis in fugam conficitur. Vicegradum a noftis obfeffum et pof pullationem deditum. XX. Ferhates Sinanis et Cicadae aemulorum ad Portam et infidias in fua pernecium fubornatorum praefentia animi devitat, et in gratiam Sultani Marci Venieri oratoris Veneti intervenit recipitur, pecunia ingenti inter Sultanas fparfa redempto periculo, fed paulo pof ad fanam divitiarum ftangulatur. XXI. Res in Dacia hinc inde vario eventu gellae. Pleraque Turcorum praefidia a Georgio Barbelo dejecta.***

dejecta. Lippa capta, et aux dedita. Sinan cum exercitu 1. x. c. bellatorum rutilis veniens pontem in Danubio inhumani opere et sumptu infra Nicopolim sternit. Ceterum viii. Eid. Septembr. obfirmatis animis, et Transilvani vincunt, occisus plus x. Turcorum c. 120. XXII. Aaron Moldavus, quod clam cum Sigismundi Duci patruelibus a bello temere contra Turcos suscepto alienis consilio ageretur, a Caetarianis captus ad Rodolphum mittitur, Stephano in eius locum successore. Samoelcius, qui Moldaviam non ad Hungariam sed ad Poloniam pertinere contendere, Stephanum se pro despota gerentem aliquoties caesum ad extremum capite morte afficit, eique Hieremiam Mogilam perpetuum coronae Poloniae fiduciarium succenturiari curat, commendatitiis ad Sinavum datis literis. Paxis cum Tatara Precopinski initis et ratis a Sigismundo rege habitis, Hieremias confirmatur, nequicquam Sig. Transilvano et pontifice contradicentibus. XXIII. Sig. Bathorius cum Ciculis transigit, et bello contra Turcos gerendo obligat. Inde Tergovillium Walachi sedem petit et expugnat xv. Kal. Novembr. capto Hali Ciliciae praetore aliisque praefectis, ac praesidio ad internecionem deletis, ingenti praeterea parte praeda. Prodigia successus illos adiuvantia. Ex Hali de Sinanis rebus Barbarius cognoscit; qui, c. aureorum millibus densis, frustra libertatem redimere conatur, Stephanopolim sub custodia amandatus. Ad pontem Georgianum caesi Turci et recepti captivi Christiani, et munitione expugnata pons a Sinave fabricatus abruuntur. Villagevarum et Genae oppidum cum arce, in itinere quod Temesvarum et Gulam ducit, capta. In Pannonia sanum Nicolai in Tibesti insula supra Zelocum bidui oppugnatione captum; Zarcada item, Becca et Edela. Wirtza, quae bello principium dederat, ad Unam a Carololladi praefecto capta et incensa, arce penes Turcos manente. XXIV. Petrus Toletanus, ad Amurathem Raimum Alediterranei maris insignem piratam persequendum missus, Patras in Achaiae litore, ubi tunc forte frequentes mordinae habebantur, capis ac crudeliter diripit, Cicada, qui cum classe ad Tarnarium promontorium in Laconia haerebat, non se movente, et, praeda parte ccc. aureorum c. 120 aestimata, victor in Italiam revertitur. XXV. Rusticorum ob injurias militum ac nobilium in Austria morus, et mox militum stipendia repositum; qui utrunque, partim severitate, partim numerata pecunia, ab Hannibale Korenavio compressus est.

L I B. CXV.

CICIDXC.

HENRICUS IV.

IN Mauritania Mule-Nazarus Mule-Mahemetis, qui proelio memorabili illo, quo Sebastianus Lusitanus, ante xvii. annos occubuit, filius, spes paternas resumens, in montana cum Nomadibus, ex rebus turbatis occasionem captantibus, haud longe a Fella confidet, et tandem collectis viribus in praedam effusus sub portas usque urbis excurrit. Hametes, qui rerum potiebatur, Xocquem fluvium ad delectus agendos mittit. Interim, plus a desertionibus ob inmatum suorum odium quam ab hostis viribus metuens, astu utitur ad praecipitandum cum Nazaro, antequam majores tempore vires collegisset, confictum; et spem per fidos facit, ubi primum in conspectum cum armatis venerit, fore, ut cuncti deserto Hamete ad ipsum transiant. Nazarus spe credulus, non expectatis auxiliariis in dies confluentibus, conserto tradit proelio (nam noctu tantum manente in vestigio milite quies erat,) ad extremum vincitur, paucis ad ipsum transigentibus, qui, petita a Xeqne victore venia et impetrata, a tribunis ad internecionem trucidati sunt. Xequs generosi animi specimen, captis Nazari sermibus et chartis, et non sedit in ignem immisissus, ne qui depulso periculo in crimen ex iis devocarentur. Parens nuncio laetus huiusmodi Fellae celebrat. II. Navigationes in mare Tataricum a Batavis susceptae. Eandem viam ante natum Christum, et Friderici Abenobarbi Caesaris temporibus, tentatam fide historicorum constare. Gul. Barentzonius, ex prior navigatione a P. Plancio mathematico monitus, primarius gubernator delectus. Texela naves solvunt iv. Non. Junias, et ad xvii. Kal. Septembr. in conspectum Norvegiae veniunt, et triduo post Ilegatiam appulerunt; ubi de Obi nlogno Tatariae fluvio ex Russis

Russis cognoscunt. Mores gentis, habitus, vestitus, religio. His cognitis cum in patriam reversi ad Ordines retulissent, tertia navigatio inspicitur. Altera navigatio, via a Lusitanis trita, in Indias Orientales suscepta, et, quia vi plerumque via aperienda erat, naves egregie armis instructae. Ill. Fr. Draki insulae hoc anno navigatio. Ad Virgines insulas Jo. Hawkinsius Draki comes extinctus. In Insula S. Dominici gesta. Nomen Dei oppidum ab Anglis occupatum, ac penes Hispanos remanente. Ad Panamam perrellum, in illo istimo ex adverso positum oppidum: sed ab indicibus raron delusi re infecta retro abierunt. Incenso Nominis Dei oppido ad Bellum Portum classis concedit, ubi Drakus flans intrepido animo vivere debet, Thoma fratre qui aderat haerede instituto. Iusta imperatori suorita solvunt perfolata. Tho. Baskervillius in summa praefectura succellit, qui vix, postquam summis difficultatibus confectus est, et ad Cubam cum Hispanis conficit, quallatis navibus in Britanniam reversus est. IV. Gualterus Raleighus, qui ante x annos Virginiam instraverat, ad Guianam explorandam proficiscitur. Ad Picam portum flumen aquae saliae, in cujus ripa in ramis arborum ostrea emascantur, item resinacii lapides innumeri in eo tractu. Ad Cinqueobium promontorium Antonium Bericum praefectum assu intercepti, et Indianos ab eo viuclos liberat, ex isque de Hispanorum crudelitate, quam in miseros populos exercent, cognoscit. S. Josephi civitas incendio ab Anglis deleta. Elisabethae cum Hispanis bellum gerentis effigies Indianis a Raleigho proposita, qui odio Hispanorum vix ab illa adoranda temperant. Ex Berreo de Guiana a Raleigho cognitum: eam sub aequinoctiali linea esse auro abundantem, et Maroon in ea metropolim, et c. c. leucarum longitudine lacum porrectum habere aquae saliae haud minore Caspio mari. Qui ad eum expeditiones susceperunt. Ad Orenouam sive Baraguanam fluvium Raleighus debortante Berreo proficiscitur, qui per vii ostia acceptis compluribus forvix in Oceanum exoneratur. Inundationis a Maio ad Septembrem. Amazones et Anthropophagi Canibales. Homines macrobi. Aethiopes sagittandi periti veneno praesentissimo tela inficientes, cui Taparogadicis liquor miedetur. Armadilli imbi crebri. Homines in pectore oculos et caput habentes. Raleighus ad regnam incolatum revertitur, et eorum, quae vidisset, jucunda relatione efficit, ut in sequentem annum altera ad Guianam navigatio decerneretur. V. Rullicorum motus in Austria, vix anno superiorem compolitus, recrudescit, qui cum numero animos sumunt et scriptum publicant, quo libertatem sui vita potiore dicunt, et tempus illud venisse, quo principes ac proceres descant, subditis non tanquam mancipiis sed tanquam hominibus per fidem Christianam in libertatem assertis uti. VI. Belli Pannonici initium hoc anno a Palfio et Terkenli comite factum, ecce Turcis juxta Witziam caesis. Tatarorum per agrum Wuitzenfem excursions. Temelvarae praefectus, cum Byzantium tenderet, ab Heiducis caesus, omnibus impedimentis amissis, et caput ejus cento affixum Albani Juliani perlatum. In Transilvania Ciculi, cum quibus Sig. Bathorius superiore anno transfugerat, jam belli peracti militum detrahaunt. Sig. Bathorius, oratoris pontificis et Alfonso Carilli et sodalibus Jesuitico fausto, ad maturanda subsidia ad Caesarem proficiscitur, et Pragae pridie Non. Febr. venit: publice laudatus et modicis auxiliis adjunctus, facta majorum spe, dimittitur. Vacua supra Pestum a Palfio scalis adnotis capta et direpta, arce illaesa. Ad Sambocam et Martini finem feliciter a nostris pugnatum. Lippae praefecti, dum ad praedas excurrunt, male a Turcis mulctari. Fama de adventu ipsius Sultani in Pannoniam cum tribus potentissimis exercitibus sparsa. VII. Lippam contra hostis auxilioribus a Palfio summis firmatam fortiter tuctur Georgius Barbacius. Eruptione demum Turci in fugam vertuntur. Sinanis mores, mores, ingenium, fortuna. Heiduci usque sub Hadrianopolis moenia excurrunt, et praedas abigunt. Ad Temelvaram, quam Sig. Bathorius obsidebat, Tataris et Turcis supervenientibus obstante diu pugnatum, et cito Christiani desiderati, et soluta obsidio. Palfius Sambocam latronum speluncam expugnatione capit. Fallaca a Bathorio itidem deditione capta. VIII. Clisac oppidum in Dalmatiae et Liburniae finibus ad mare Hadriaticum, ab Uscocis frustra tentatum, postea assu a Scyrensisibus interceptum. Uscoci caesi. Ad Crastovitzium adnotae copiae. Literae jactationis

CID XCXL

EPITOMARUM SERIES.

jaclationis et minarum plenae a Turcis de Sultani adventu sparsae. IX. Apparatus bellicus, exeunte e Roma sua Sultano, et tentorium imperatorium, et comitatus aulicus. *Whitza insula ex adverso Vacine a Palio ditecta, ccc Christianis liberata restituit. Giasse purpuratus adveniente Temesvarae obsidio solvitur.* X. Cajetanus cardinalis pontificus legatus Polonos in comitis ad bellum Turcicum frustra hortatur. XI. Maximilianus summus imperator designatus Viennae xv Kal. Sextil. armilustrium celebrat. *Whitzani locum deserunt, et desolus tormentis Pestam concedunt.* Sig. Eberstenius a Crašovitzii obediēte dilectens Petrinam se recipit. *Hutuana a nostris obsidione cincta, et locus tandem oppugnatione captus; et omni crudelitatis genere in ea facivum.* LII. *Cis Turcorum oppressa. Petrina a Turcis oblecta. Bosnensis purpuratus, dum nostros fugam meditari credens ardentius insequitur, conferta pugna semel atque iterum caditur. Soluta obsidio, amissis in duabus oppugnationibus bis mille Turcis. Baba ab Heidecis in Bulgaria crudeliter direpta.* XII. Sultanus Budam postridie Kal. Septembris venit. *Ejus adventu Hutuana a Maximiliano deserta. Agria in superiore Pannonia multoties olim tentata obbidetur, quam Wencellaus Tenskius comes cum dilectis copus tuendam suscepit. Sex dies urbs defensa, ac postremo incensa. Obfessi in arcem se recipiunt. Duodecies tentatum propugnaculum irrita conatu ante arcem. Propugnaculum tandem captum et mox receptum. Patibula a Terskio erecto prohibent ne quis deditiois mentionem faceret. Maximilianus cum auxiliari exercitu venit x Kal. Octobr. Post quintam oppugnationem castrum vetus occupatum, et 10 ccc Christiani trucidati. cccc capta ante Sultani tentorium ad spectaculum posita. Tandem, cunctis adis, et omni auxiliorum spe irrita, tumultuatur miles, et, nequequam contra tendentibus Terskio et Niario, primi Itali raptis signis ad hostem transgrediunt. Bis mille qui remanserant in insula ducum transeunt; quo a praeterianis et Tataris Hutuanae immunitatem exprobrantibus contra fidem datam concessi sunt. Duces captivi ad Sultannum deducti, cum de injuria suis facta exposcerent, ut fidem promissis constarent maxime praesente Sultano constarent, praetorianorum praefectus militari judicio in frustra concessus est. Bobolca per Scenias absentiam irrita conatu tentata. XIII. Sero Cassoviam venit Maximilianus. Exercitu recensito numerata xxxii equitum, xxviii pedum cio, cxx tormenta. Ad vadum juxta Agriam munita castra, et in vestigio semel atque iterum feliciter primo pugnatum. Cum mora vinci hostis deberet, juvenili ardore Sig. Buthorius abreptus percipit apud imperatorem, ut acies ad pugnam instrueretur. vii Kal. Novembris. Tatar, qui annem transiserant, quater mille caduntur, et ad tentoria usque nostri victores fugientem hostem insequuntur, xi tormentis captis. Quo cognito, ceteriorem ripam servare jussi, insula ducum et ipsi transmittunt, et quasi ad praedam saluti properant; qui, Cicada cum xlcio integer superveniente, in fugam versi sunt, et pedistatus a nostro equitatu recedente prostrati. Qui supersuere non in castra, sed pudore confusi alii alio diffugere. Maximilianus ipse eundem errorem deerravit; et desertis castris Cassoviam, nemine persequente, se recepit. Buthorius praecipitis consilii auctor ad sua contendit. Cautiores Turci in ripa subsisterunt. Perire ex nostris x cio, et in iis praecipui belli duces. Burgovius, Palfinus, et Pernehanus, qui in castris erant, ea deferenda censent. Hic exitus pugnae ad Kereffum commissae, cc post Nicopolitanae annis. XIV. Sultanus, x cio impo-
sita Agriae praefidio, Byzantium revertitur, a Michaeli Walacho in itinere aliquantulum infestatus. Strigonium novo praefidio a Palio firmatur. *Whitza a Budensis purpurato frustra oppugnata.* XV. In Borussia ob religionem res turbant, cum templi majorum religioni addelli sibi restitui peterent, et episcopi vi jus suum tinerent, contra Gedanensis senatus intercederet. XVI. Sigismundus Polonica rex, dum majorum religionem in avro regno Suecico instaurare cupit, Nic. Flemingo Finlandiae praefecto instigante, per legatos Polonos Carolo patruo protegi male administratae provinciae quali dicam dicit, et Sundercopiano in conventu, quo pax religionis sancita est, acta rescindi petit. Ad haec apologia, quae edita est, a Carolo responsum. Et haec belli mox secuti praecidia fuerunt. XVII. Anna Sigismundi matertera, Sig. Augusti soror et Stephani regis vidua, ultima ex Jagellonum*

ionum familia, Waraviae decedit, *relictis ingentibus thesauris*. Philippus Brunsvicus sine liberis decedit: *ob id hereditatem proximus agnatus Henricus Julius familiae princeps crevit, et possessionem adeptus est*. Unde inter reliquos agnatos Brunsvicos et Luneburgicos principes, qui spoliat ante omnia restitui petebant, controversiae vix tandem composita. XVIII. Apud nos in Veromanduis ad Faram ad Eliam rex haerebat. XIX. Albertus cardinalis, post Emelli fratris obitum, praefectus Belgii et gener a Philippo designatus, ex Hispania in Italiam venit, et inde ablegato ad pontificem Gul. Philippo Arausimensi principe, nuper carcere disturno liberato et *velleris aurei torque donato*, per Allobroges et Sequanos descendit, et 111 Eid. Febr. Bruxellas triumphali pompa ingreditur. XX. Cum Meduano tandem transigitur. Difficultates in eo negotio subortae ob regis parricidium in aliis edictis exceptum, cum ille pure et simpliciter edictum pro se factum promulgari peteret, et si quis scrupulus haereret, ante promulgationem dilui et evelli debere censeret. Post trinas iussiones, cum senatus pro necessitate officii semper adderet, et Alsaciae reginae nomine Diana a Francia Encuslimensis Memoranti vidua intercessisset, tandem promulgatio sine conditione celebrata est, *sementibus plerisque ob sepulchrum regis penitus parricidium*. Cum Nemorosio et transfugum Annac Aetlinae parentis interventu, edictumque conditum, quo et praeteritorum memoria saniebat, et inter alia coronae reginae, quae Caroli Calvi fuerat, constatae gratia fiebat. XXI. Tertium et edictum factum in gratiam Henrici Ioulae ducis, quo Jo. Stephani Durantii senatus Tolosani primarii praefidis et Jo. Daffisi indignae caedes condonabantur, interdicta ejus in jure persecutione. Tolosanus senatus restitutus, et in loco majorum jus dicere jubetur.

LIB. CXVI.

DIGUIERTI in Provincia usque ad Februarium mensem gesta. II. Carolus Casalius Massiliac rorum potens, qui, *caedibus complurium civium efferratus et ultionem metuens*, ex Henotica fultione ad Hispanorum partes facili transitione migraverat, a Jo. Andrea Auria Melsiae principe sollicitatur. x triremes, Carolo Auria Jo. Andreae filio duce, in Massiliensi portu. Ab exulibus Casalio infestis Gualius, nuper Provinciae summa praefectura donatus, ad urbem recuperandam incitatur. Mastigia a Carpio superveniente in potestatem redacta, et mox Hircina turris. Arcarum oppidum, Dragunianum, Eutropii-fanum longe a Massilia capta. Tum reflexo repente itinere cum ad Gardae munitionis Telonio imminenti obsequium haerere putaretur Gualius, copiis diem condidit, et, monitis in urbe consiliis, ad Juliani-fanum et a Massilia leucis venit. Banditi a Casalio urbe pulsi ad Petrum Corsium, cui Liberati nomen, oratio, et fides utrinque interposita. Ad XIII Kal. Mart. Gualius cum suis ante auroram ad portam regiam comparet. Petrus consocios pridie sub vespere alloquitur. Mane cum ad portam venisset Casalius cum Lud. Aquisi vicario, emissis Aquisi, ut si qui hostes comparerent exploraret, demisso rastro a Petro opprimitur. Admissis dein Gualius et nomen regis ubique inclamatum. Carolus cum trireribus Hispanis periculo se subducit. Remigum solutorum imperies. Aquisi et Casaliorum aedes direptae. Petrus a Gualio laudatus, et tam ipse quam Bartholomaeus frater posterique nobilitatis insignibus pro insigni facinore a Gualio regia auctoritate ornati. III. Regi ad Farac obliuionem haerenti Meduani nuper reconciliatus praesto est. IV. Alberto archiduce ad ferenda auxilia intento, Ordines ad Gul. Philippum Arausimensem dant literas, quibus de libertate recepta post disturnum adeo captivitate gratulabantur, et merita patriae erga Belgum ultra modum extollebant. Alberti hinc capta occasione ad Ordines licere. Edicto ab Ordinibus facto interdictum inter populos Philippo subiectos et urbes foederatas, gravibus poenis additis, et invidiose perscriptis patribus Jesuitis, commercium. V. A Nicolao Basta supplicae feliciter Farac immisae. VI. Tum Albertus, qui Faram post vniuersae eadem penuria laboraturum provideret, neque tunc suppetas tam facile inferri posse, ut nollros ab obliuione auerteret, in Fran-

CIDXCVI.
HENRICUS IV.

cico solo aliquid interea moliri statuit, et Calerum obsidendum decernit. *Obstru-
ctis* per moles immans sumptu struclae oppositam aggerem cursu, plus a regis quum
in oppido damnum acceptum. Albertus cum exercitu pergit, Ronaco praemulio,
qui Novambrigae pontem occuparet. Post pulsationem et acrem oppugnationem
Rishana turris capta. Rex frustra suis auxilia laturus Valerici-fanum proficiscitur.
Dubius locus pulsatio facta. Oppidum deditum, Bidossano intra arcem se recipi-
ent. Campaniolus, a Bullione in conspectum arcis deductus, intra arcem cum
cxi. delectis accipitur. Tandem, Anglicus auxiliariis Effexio duce scitius adveni-
entibus et de conditionibus cum rege altercantibus, cum semel atque iterum oppug-
natio hostibus a nostris repulsa esset, Bidossano dum fortiter pro vallo pugnat deside-
rato, tertia oppugnatione Campaniolus ab omnibus deseritur, et arce capta capitur.
Hama et Guna ad primam tibiciniae demociationem dedita. VII. Rex, recipi-
endi Caliti consilio amisso, ob subortas de Anglis auxiliariis suspiciones, ad huc
obsidionem redit. Baravorum per Alberti absentiam per ditiones Phelippicas libe-
rae excursions. VIII. Ronaco auctore Albertus contra Ardani ducit. Vallo due-
to suburbium ab hoste caprum, et fluxim Montanti virtute receptum; ac mox,
Belinio iam nutante, cum salura praefidiariorum omnino amissum. Sub id et
Montanus strenuus juvenis, qui se loco incluserat, illa scloppi fauciatus, ex
quo paulo post decessu, obsessis animos infregit. Belinius cum Anseburgo praefecto
exportae virtutis veterano duce alteratur; et, cum feram a rege auxiliorum spec-
esse diceret, quippe cum ferret Faram ad complures dies resistiram, nec eo usque
regem ab obsidione discedirum, clam belli ducibus colloquum cum hoste posuit.
Manfrimus primarius centurio cum se propugnaculum commissum tueri paratum
ostenderet, et Ramburinus idem faceret, obstinatis contra aurius Belinius denno
colloquium posuit, et conditionibus perscriptis transiit. Manfrimus, postquam
Belinius oppido exivit, stationem suam diu tutatus, non nisi admodum tormentis
ab ea drevelli potuit. Belinius, conspectu regis prohibitus, ad Cl. Castrum equi-
tum tribunum, ut se purgaret, remittitur. IX. De Fara ab Alvaro Osofio ante Ara-
decam ceditam cum rege transactum. Conditiones perbenificae a Colago Monteli
Adacmari olim senescallo togato tanyum Farac comite subscriptae. Cum Flan-
driae Ordines apud Albertum inflarent, ut copias iam tum Ostendae admove-
ret, expedire difficilior visa est, quam ut tunc temporis suscipi posset. X. Foedus An-
glicum archius a rege missis ad reginam legatis urgetur. XI. Sancius cum Gul. Ce-
cilio agit; et, superveniente Bullionio, cui plena a rege transigendi potestas data,
etcebae et plerumque acerbae cum Cecilio altercationes; cum nostri foedus, cuius
ab Untono reginae apud regem oratore spes facta fuerat, urgerent, aliqui fore ut rex
cum Hispanis pacis rationes meat; et ille sumptus gravitas reginae nomine se ex-
cusaret, cui eodem tempore in Hibernia et Batavis bellum havendum esset, et ad
expeditum duce Effexio in Hispaniam susceptam ingens pecunia dependenda;
tandem aliae atque aliae conditiones proposiae. XII. Tandem convectam vii
Kal. Julias, ut, manentibus in pristino vigore prioribus foederibus, novum inter
regem reginamque ad tuendos utriusque regni finis et inferendum Hispaniarum re-
gi bellum iniretur, ad quod et amici principes, quorum intererat, invitarentur. Le-
get foederis scripto comprehensae. Regi ex foedere aliqui infructuosum quid redi-
erit, tot angustis tunc consilanti. Id rex Melodani postea iv Kal. Septemb-
raturum habuit. XIII. Ancellus, qui cum Bullionio et Saneio erat, inde foederis con-
ditionibus acceptis cum Laevino Colvartio in Hollandiam et postea in Germaniam
ad foederatos Imperii principes profectus est. XIV. Bullionius post idum cum An-
glo foedus Hagam ad Ordines venit, et longa ac vehementi oratione ad foedus invit-
et et suppetias regi tam necessario tempore ierendas. Perscriptae conditiones. XV.
Ellenius et Carolus Howardus maris praefectus infesta classe Hispaniam petentes scrip-
tum Gallica, Italica, Germanica, Belgica, et Hispanica lingua evulgant, expedi-
tionis iustitiae causis prolixè repetitis. Inde Gadeis excaute Junio appellant. Cru-
entum inter classes infesta certamen. Tandem Angli vincunt, et urbem expugna-
tam diripiunt. Cladem extenuant Hispani, quam Angli in majus extollunt. XVI.
Post Faram receptam rex Lutetiam venit, ut Alexandrum Medicem pontificum lega-
tum

tum ad se missum exciperet. Is ubique perthonocice et amantem toto regno ac præcipue a *Diguera* exceptus. Ad urbem venienti, cum prius rex ad eum salutandum obsoleto habitu per dispositos equos excurrisset, milibus obviam Henricus Borbonius Condacus primarius sanguinis princeps, adhuc puer. Post ab ordinibus urbis salutatus solenni pompa Lurenam ingressus est. XVII. Diplomati in ienatum allato conditiones adjectæ juxta promulgationes similium diplomatum anno cxcix, cxcixlvi, cxcixli, cxcixlvi, salias, salva ubique regis auctoritate et prærogativis, edictis, constitutionibus, ac juribus regni, jurisdictionibus ordinariis, curiae decretis, libertatibus et immunitatibus ecclesiæ Gallicanæ, et academiarum privilegiis. Promulgationi insertum fuerat, ut una publicaretur: sed dignitati datum, ut seorsum in archiva curiæ referretur, addito insuper, ut sine concilio Tridentini, cujus frequens in diplomate mentio, approbatione factum intelligeretur. Summa legatum totum biennium, quo apud nos fuit, moderatio, clausis ad Henoticon in heras insusurrantium querimonias auribus. XVIII. In adipiscendis sacerdotiis remedium tempore prohibitionis Romanæ mittendi a majoribus usurpatum, cum post regis cum pontifice reconciliationem cessaret, senatus-consultum conditur, quo Romanæ mittere, ut prius, jubebantur omnes. Cum promulgatio fieret, cognitor regius petiit, ut acta huc usque ex curiæ præscripto facta rata haberentur; exemplique in re simili usurpatis, ac Jo. Gerioni, qui doctoris Christianissimi nomen apud nos meruit, testimonio, id amplius confirmavit: et recenti adhuc memoria, cum ob bellum Parmense, a Julio III susceptum, a senatu idem exemplum repetitum esset, Claudium cardinalem Grevium Lingonum episcopum hortatu regis pontificis vices supplevisse, et monasterium Septemfontium Præmonstratensis ordinis Petro Thomassino theologo regendum suo diplomate commisisse; idemque cardinalem Turonium archiepiscopum et patriarcham Bituricensem in coenobiis aliquot fecisse.

L I B. CXVII.

POST regis cum pontifice reconciliationem in Armorica solus Mercurianus in armis remanet. Missis Ancenisium usque a rege delegatis semel atque iterum cum eius delegatis actum; et Aloisia Henrici III vidua ac ejus soror eo Cenocellis profectæ, ea spe ut ipse veniret. Dein et per Joannem Valetium seriam cum Schombergio in Lusetiæ tractatio; cujus occasione Schombergus cum Jac. Aug. Thuano in Turones missus, ut Cenocellis coram Aloisia regina sorore negotium disceptaretur. II. Campinac, qui Tiffaugium in Pictonibus regis nomine tenebat, corruptus summa perfidia dedit. Veluto sub id mortuus, qui Algerium tenebat, Mercurianus præfecturam Carolo Gondio Bellacensis marchioni attribuit, qui, inde occasione captata S. Michaelis in periculo maris munitionis sui juris faciendæ, rursus in itinere summa immanitate trucidatis, eo profectus, cum suis oppressus est et ipse interfectus. III. Libellus supplex a Protestantibus eodem tempore, dum rex adhuc ad Farum Veromanduorum hæeret, Juliadoni conventu habito oblatus, quo amplius sibi cavere petebant. Jac. Aug. Thuanus, cui negotium datum fuerat, ut cum iis ageret, misso se excusaverat, et cum Schombergio profectus fuerat. Ejus loco a rege nominati Emericus Vicus et Sotredus Calignus. IV. Ubi Schombergus cum Thuano Cenocellis venit, coram Aloisia regina primum cum Ragotero a fratre misso actum; dein, illa ex morbo decumbente, colloquio persequitur Schombergus, cui Gul. Albaspinus Castronovius Aloisia cancellarius interfuit. Perscriptæ conditiones, ad quas Mercurianus xiv Kal. Dec. responderet. Dein tempus ad exeuntem Novembrem extraxit. Interea conventus ad Brandi castrum celebratus; et anxie primum, dein minus sincere, in eo negotio visus agere Mercurianus. Itaque ad arma parata omnia, et præfecti regis Andegavi convenire jussi. Induciæ interim ex occasione Castrandi jussu Memoranti equitum magistri minime confectis regis delegatis intercepti abruptæ. V. Rex ordinandis in regno rebus, quantum per tempora licebat, conventum Rotomagi indicit, et multa præclore postulata ad sacrum ordinem, nobilitatem,

CXCXCVL

HENRICUS IV.

bilstatem, magistratum instaurationem, jurisdictionem curiarum et privati concilii, aerarii dispensationem, populi levamentum, a Monasterio proposita, exiguo profectu. VI. Filisola, quam ex Gabrielide Efraca rex luiceperat, magna et invidiosa pompa coram legato pontificio sacro lavacro abluitur. VII. Carlota Catharina Tremollia Condæ vidua coram cardinali Florentino legato maiorum religionem solemni ceremonia profinetur, et ab ipso sanctissimo excipitur convivio. Causa ejus post Condæ viri mortem ad sanum Joannis Engeriaci tunc ab incompetentibus iudicibus agitata, et sententia contra eam lata post partum suspensa cum actis probatoriis ad senatum amplius remissa. Postea citati Contin et Suesio Condæ defuncti fratres, ut causæ intervenirebant, cum non comparerent, acta ad Joannis sanum a non competentibus et jam tum a senatu interdictis iudicibus facta pronunciatur irrita, et, porrecto a Tremollia libello, rursusque vocatis fratribus nec comparentibus, omnino suppressa et flammis tradita; ipsique innocens a criminibus obiectis declarata fuit, et decretum ea de re factum per omnes regni curias publicatum et in acta jussu regis relatum. VIII. Senatoria dignitate dignum decretum, Aegidio Riantio et Joanne Magistro præfatis, contra Joannem Flavianum sacri collegii Senonensis sodalem ad alterandam regiam jurisdictionem latum. Flavianus, quia Joannes Mieta ejusdem collegii archidiaconus molestia lite ab eo vexatus regii iudicis opem implorasset, eum tanquam a communione ecclesiæ separatim ad concilium Tridentinum refert, quo caveri dicebat, ne quis sacro ordini additis pari dignitate præditum in jus quancunque de causa apud alium quam ecclesiasticum iudicem convenire possit: alioqui in ecclesiæ censuras incurrere. Ob id in sacratio collegii nudo capite, Mieta sedente, et coram iudice regio, declarare jussus, se temere et erronee et contra iustitiæ dignitatem hæc verba protulisse ac scripisse; eamque assertionem quasi falsam et erroneam, contra constitutiones sacras et regis edita falsam, se dammare professus est; quo facto scriptum ipsum coram reo laceratum fuit. Laum et severum iudicium contra Franciscum Rameum, qui se Caroli ix et Elisabethæ Austriacæ filium dicebat, a Catharina regis parente expositum. Pons molarinarum Lutetiae, dum tripudia nuptialia in eo sorte frequentarentur, lamentabili ruina concidit, eoque casu cxi capita omnis sexus oppressa. IX. Mortes literis illustrium virorum, Franc. Toleti cardinalis, de quo in superioribus amplius facta mentio, Petri Angelii Bargaci, Frid. Sylburgii, Jani Douzac, Nic. Vigneri, Lamberti Danaci, Joannis Bodini, Anutii Foelii, Q. Sept. Florentis Chiriani, Petri Pinhoi. X. In Belgio missus ab Alberto Georgius Balta, qui Hulsium, quod Ostenda omnia peti placebat, propius exploraret; qui, quantum in ipso fuit, expeditionem dissuasi. Nihilominus ex Ronaci, qui secum Barlotam et Mendozam tribunos duxerat, relatione decreta obsidione. Locis litus, et Valatenis sive Aquesis regionis descriptio. Frustra ruptis aggeribus maris aqua in campos ab obsessis immissa, quæ fartis aggeribus statim exaruit. Moristannum et Nassovianum munimenta a Mauritio frustra ante omnia capta. Tyselingus Germanorum tribunus primum, dein Ronacus in ea obsidione desideratus. Solertia Ronaci in bello, et ingenium ac mores; et magnus honor ei ab Hispanis habitus. Summa oppugnatio ad xvii Kal. Septembr. ab Alberto pronuntiatur; qua dilata colloquium tandem a Solmenensi comite, qui loco a Mauritio impositus fuerat, postulat; et xv Kal. Septembr. de deditio cum eo conventum. Bis mille ex Albertinis illa obsidione amissa. XI. Bironus equitum tribunus in limite nostro bellum gerit. Certatum in Atrebatibus, et Varamboni marchio et Montis-cuculi comes cum suis caesi et ipsi capti. Cepto Varamboni repertæ literæ, quibus de conjuratione contra regem fides fuit; quod ille cum excussisset, grandi exalato pretio libertatem redemit. Paulianum a nostris captum ac direptum. Prædæ ingentes in limite a nostris abactæ. Itali præfidarii, qui Caleti erant, tumultuantes electum creant. Pensiones a Philippo revocant, et inde plerique in Italia, Hispania, Germania, Batavia inhiitores verisuram facere et creditoribus suis decoquere coacti. XII. Navigatio iv navium Batavicarum sub titulo societatis longinquæ; quæ cum Texela iv Non. April. anno superiore solvissent, pridie Non. Jun. plante caecia lineam æquinoctialem transierunt, et vi Kal. Sextil. sub altitudine xxxviii graduum alterius poli, morbo no-

vo credito, cui scorbuti nomen factum, adflictaris vectoribus: quarto post die tubiformes arundines eminus fluctuare conspiciuntur, certo indicio promontorium Bonae Spei haud hinc longe abesse. Ad proximam litus appulsus; hominum barbarorum conditio, victus, ingenium; animalia in eo tractu. Gibbos apud eos boves; oves optimi succi, quarum cauda quartae apud nos ovis parti praeponderat. Ad S. Laurentii insulam 111 Non. Septembr. appulsus. Magna hic vectorum morbus absumptorum strages, ita ut coemeterium Batavorum hic locus sit dictus. Ingenium gentis, victus, habitus, religio, animalia. Novis Januarii hujus anni ad S. Mariae insulam appellunt sub altitudine XVII graduum, et in oppositum continentis sinum penetrant. Siti praeter alia incommoda summopere inflicti VII Ead. Jun. Tapeobanae propinquant. Ejus magnitudo ex utriusque Javae et circumpositarum insularum conjunctione a veteribus aestimata, qui eam Britannia majorem fecerunt. XIII. Ad Bentamam civitatem in Java majore accedunt XII Kal. Quintil. Ejus descriptio et amplitudo haud Amsterodamo minor. Religionem Mahometanam colunt, quam a XXXV annis amplexi sunt, et circumciduntur, sicut in S. Laurentii insula. Plurique inter eos adhuc gentiles. Betelis apud eos efus. Mores, habitus, copia aromaticarum arborum, civitatum et oppidorum in insula frequentia. Emis ovis Amsterodamum advecta. XIV. Rursum tentata tertia a 11 navibus per Septentrionem in Indias navigatio. Amsterodamo cum solvissent VI Ead. Maias, Kal. Junii ad altitudinem LXIX graduum et XXIX scrupulorum nullam noctem habuerunt, et ad altitudinem usque LXXX atque adeo Groenlandiam ire perrexerunt. Anserum copia; an ex solis, sicuti apud Caledonios Scotos jactatur, nascantur angustum. Inde cum glacie certatum. Non. Septemvrib. in terram sacra exfessio, et castrum structum sub altitudine LXXVI graduum, in quo hybernarent, quod IV Ead. Octobr. ingressi sunt Batavi. Sol deficit omnino pridie Non. Novembr. Cum sole usque albi adeo infesti evanuerunt. His successerunt vulpes albae boni succi, et in ejus sepelatae. Intensum adeo frigus, ut vinum Hispanum generosissimum in amphoris congelaretur. IX Kal. Feb. sol apparere visus est, cum nondum XVI gradus et XXVI scrupulos emensus esset, quod tamen necesse erat, ut sub altitudine LXXVI graduum appareret. Cum magna inde inter rei nauticae peritos esset contentio, ex rei opticae ratione ea solvitur. A Kal. Maii nulla nox illis locis. De reditu in patriam cogitatur. XII Kal. Quintil. Barentzanus, peritissimus navarchus et primae navigationis ductor, necnon et Andreas ex morbis obierunt. Ad Nicolaisanum et tractum vicinum herbae Britannicae frequens copia. Ad Kilduinam insulam, quae a Lappis incolitur, VII Kal. Septemör. veniunt; et inde Jo. Cornelius Riipi, qui anno superiore cum Heemskerchio classis primario navarcho iter diviserat, navem ingressi in patriam re infocla redeunt; ex eorumque relatione tandem constitit, desperatae temeritatis esse, per Septentrionem in Orientem navigationem institueret. XV. Indicae classis, quae ad Javam haerebat, interim successus. Ballamboae urbis obsidio a Passarvanae regulo vicino, qui Ballamboae reguli filium in uxorem ductam post concubitum necasse non contentus, miserum patrem CLX tunc annos natum oppugnabat. Ad Ballium insulam classis dedecit. Cum regulo colloquium. Ingenium, mores, arma, religio gentis. Tabularum in insularum illarum descriptione notatus error. Rursum promontorium Bonae Spei recunavigans, et inde ad S. Helenae insulam veniunt. Sargassi sive Lenticulae ac Malabari herbae magna illis locis copia. Halecum volantium nubes et misera conditio. Cassiteridae praetervecti Batavi scorbuti grassante admodum infestantur, ac tandem III Ead. Sextil. Texelam appellant. XVII. Scorbuti origo, causas, et remedia.

CIDXCIV

L I B. CXVIII.

ANCELLUS post foderationem cum Elisabetha et Batavis initam Hamburgum venit, et Norimbergae Jac. Bangarsium, qui regis res jansperiden in Germania procurabat, convenit; amboque ex compallo Onosbachium, ubi Fridericus Palatinus septemvir cum Georgio Friderico Brandeburgico se venationibus oblectabat,

CIDXCIV

HENRICUS IV.

TOM. VI.

7 Z

oblectabat, veniunt, et ambo principes de societate belli certiores faciunt, ad camque illos invitant. Ancelli ad principes in exagitanda Hispanorum ambitione et immunitate vehementer oratio, et traditum foederis cum Anglia illi exemplum. II. Eodem officio ille defunctus est apud Fridericum Wirtembergicum, Badenensem Durlacum marchionem, Mauritium Hesseum, Julium Brunsvicum, Brandeburgicum Magdeburgici episcopus administratorem, Anhaltinos principes, Joannem Georgium Brandeburgicum septemvirum, Fridericum Gulielmum Saxonem, qui omnes de foedere se excusarunt, et opes suas nihilominus regi amicissime detulerunt. Eodem tempore Philippus per oratores suos Germaniae principes sollicitat. III. Poloniae rex, qui de patruo Carolo a regni paterni administratione removendo cogitaret, cum a Cajetano cardinali pontificio legato ad belli Turcici societatem invitaretur, se excusavit, et nuptias sororis cum Joachimo Friderico Brandeburgico Magdeburgico administratore nupsit, ut cum proregis titulo in Sueciam mitteret. IV. Franciscus Mendoza in Aragoniae regno maris praefectus Iberica pompa Germaniam perambulavit, et in Poloniam usque penetravit, nec plura Cajetanus ab eo impetravit. Secreta Mendozae ad Caesarem mandata de V'sontionis vicecomitatu Philippo concedendo, et bello principibus Germaniae, qui Belgicos Ordines juvarent, inferendo, gubernatore item in Cluvensi ditione, dum fontico morbo princeps attineretur, Caesarem auctoritate constituendo, sententia contra Aquiferranensem lata executioni demandanda, aliisque, de quibus partim ad Imperii principes se relaturum, partim desiderio ejus satisfactorum Caesar recepit. Mendoza triumphabundus in Belgium venit, et summa equitatus praefectura, quam Camillus Caraciolus Avellini princeps ambabat, eo excluso ab Alberto donatur. V. Albertini Varassio comite duce ad Tornabutum ad lux mille a Mauritio caesi, et ipse Varassius, cujus culpa id acciderat, in conspectu desideratus, xxxviii signis pedum amissis et it equitum, cum pecunia stipendio destituta et impeditis. Tornabutum discrepuit, et arx, territis praefidiis, recepta. De causa Aemiliae Mcurthiae dominac per Colonienfem septemviri delegatus cum Mauritio actum. VI. Samarobriga in Ambianis a Ferd. Tello Portocarrero in media luce, it bellatorum delectorum ceto ope, vi Eid. Mart. intercepit. VII. Rex, qui Rotomagus Lutetiam venerat, nuncio nec opmto accepto ad limitem excurret, et Corbiam ad Somoniam supra urbem captam venit. Joannes Guzmanus cum auxiliariis it inveniit Aprilis intra urbem acceptus. Carolus Bironus equitum tribunos ab ea parte, qua Durlanium itur, fossam ducit. iv cto Anglorum tempelive in castra veniunt. VIII. Scenvica in Frisia irrita conatu ab Albertinis tentata. Venloa et frustra a Mauritio tentata. Hulmi mons inter Ardeam et Bononiam nequiquam a Bellosasio Atrebatum praefecto obsessus. Ncomagi in Sicambria praefidiarii ad praedam per Colonienfem ditionem excurrentes a Ludovico Melzio equite male mulctati. In Campena vicissim Friderici Bergensis comitis ala caesa. IX. Eruptione a Portocarrero et Montenegro marchione ad Samarobrigam pugnatum. Ratio et situs castrorum, et in medio ad S. Magdalenae suburbium hostissimum rex sumit. Exeunte Junio crebris eruptionibus certatum. Majore mole ad sacellum, quod Bironus muniebat, certatum, et ex nostris desideratis. Nec minor damni sensus in obsessis fuit, Joanne Gufmane amisso. Maxima clades a nostris accepta xvi Kal. Sextid. eruptione a Fr. Arco et Didaco Durando facta, in qua tres ex nostris tribuni occubuerunt, non citra obsessorum iacturam, ex quibus illo conspectu lxx desideratis. X. it Non-Septembr. Portocarrerus idu scloppetii sternitur. Hieronymus Carafa Montis nigri marchio in ejus locum successit. XI. Biduo post Franc. Spinaeus Sanlucius rei tormentariae praefectus in fossa glandis ictu occiditur. Ejus ingenium, liberi, digna patre soboles. XII. Albertus ad superperas ferendas se comparat, praemissis Duacum copis, quae recensitae xviii pedum cto, tria milia equitum, partim leviter armaturae, partim cataphractorum, efficiebant. Hostes praemissi utque Bupalum in fugam compulsi, it vexillis amissis, et cc equis in via relictis. Fugae initium a Contrera factum, qui tam vicino hoste cum nihil temere tentandum existimaret, apud Albertum tanquam prudenter secessit veniam meruit. Albertus, assumpto secum P. Ernesto Mansfeldio, Rigiacum Atrebatum et inde Durlanium venit. Ordo incodendi. Rex, de obsessis intra pomeria coercentis, ne auxiliares admitterent, sollicitus.

solicitus, Longum pratum diligentius servare insuper habet; quod improvise claudis in periculum paene res regias adduxit. XIII. Sed cum Albertus de nostris rebus certo quidquam cognoscere non potuisset, ponte infra Longum pratum in Sonoma a Maximiliano Longavallo Buguus comite strato, ut copias a tergo commens in urbem immitteret, inulta fuit; et, aciem instruatam ostentare contentus, sub noctem re infecta ad Berticuriam monasterium se recepit. XIV. Spe auxiliorum per Alberti recessum praecisa, et potestate transigendi ab Alberto ipso salta, Montensiegrius cum rege honorificis conditionibus transigit. Rex tradita urbe cum in castra sub vesperam redisset, sortuito incendio omnia impedimenta et partem pecuniae stipendio destinatae amisit; quod ante deditioem exitiosum, post receptam urbem in omnes acceptum, quasi in tantae laetitiae signum accensus ignibus. Inde sub Rigiaci portarum excuria, etiam contra suburbium tormentis dispositis; et postidic Passi in hostilio Urbanum Lavallum Boscodolphinam equitum tribunum creavit. Durlanum obsidione, sed irrita, eiecit. XV. Interim Richardorus praeses Alberti nomine cum Villaregio agit, Bonaventura a Calatagirona Franciscani ordinis primicerio ultro citroque pontificis nomine commente, ut res ad pacem adduceret. XVI. Protestantes apud nos primum Juliodani, dein et Vindocieni cum Merico Vico et Sofredo Caligono agunt; et postremo mandatum a rege venit, quo Schombergius et Thuamus, qui se initio excusaverat, cum eis agere iubentur. XVII. Palaes incunte anno fuerant induciae Andegavi cum Mercuriano, quibus Thuamus per Schombergii absentiam cum Ragoterio subscripsit. Grangia Barbastia in Pictonibus cepitaculo admotum capta et festinatis operibus munita; ex qua insellae magno populorum detrimento executiones. Cum nostri inducias usque ad vindemiam collectionem proponerent, quae terra marique locum haberent, Ragoterius eas tantum ad Julium medium porrigi passus est, quae terra tantum locum haberent, quo Fontancillae liberam piraticae contra foederatos Anglos exercendae libertatem relinqueret. Inde altercatio de Birandi castro a nostris intercepto et querimonia renovata, cum nostri contra Primellum et Penmarkam in Armorica, Tiffingium et Grangiam nuper in Pictonibus intercepta regerent. Mirabilem, quod a Villabosio tenebatur, cum repesceret Montensierius tanquam patrimoniale, inde capta occasione Mercurianus Villabosium promissis oneratum ad suas partes perducit. Deinde ad Chinonem Bernaeos fratres, qui locum sub Charvignis tenebant, Gardeolles item fratres ad Eraldi castrum interceptum sollicitavit; qui, conurbationis contra Hellorem Preadun initiae convitiis, praesidiali iudicio capite luerant. XVIII. Sub id occupata ab Hispanis Samarobriga, cum Cruceius quidam Bellovaeensis nuntium rei ad Mercurianum ferens Salmuriae cum literis captus esset, Nic. Rapino illas transcurtis Lutetiam ducendus traditur. Interceptae et Mercuriani ad Albertum literae, et Lutetiam ad Carpentarium Jacobi, qui exstabileis olim cum P. Ramo contentiones in Academia Parisiensi excitaverat, filium missae, quo internuntio ultro citroque literae inter eos commovebant. Is igitur ex suspitione et insellis comprehensus, et a sagacissimo Rapino convictus, cum Cruceio tanquam perduellis ad mortem damnatus, confractis membris rotas impunitur. Eusebius Pedisollus Severtius, qui Ganachiam tenebas, a Lovardino monitus praesidio eiecit ad regis partes transit. XIX. In Armorica post captam ab hostibus Samarobrigam, quasi deploratis rebus nostris, extrema consilia inter regios et Protestantes in Pictonibus inita, et decreta in Angliam legatio. Fontancillae dis hominibusque invisi terra marique insellae ex Painmarka et Overnensi insula excursionibus. Painmarka latronum terrestrium spelunca a Surdeaco expugnata, et capti in ea in furcam alti. Overnensis insula expugnata difficultior structis munitionibus ad refragandas excursionibus obstructa. Gregorius Tremblais ad Guannum pagum Sanlaurentium ad se Dinamo venientem in fugam vertit. Eo successu regi firmati. Pleilium Bertrandi, a quo Maclovienfes nuper regi reconciliati gravia damna accipiebant, a Tremblais obsecrati; in qua cum ipse occubisset, solentur tumultuario obsidio. Braumensanus Castellonis praefectus, qui pediatum Tremblais sublatum relicti s. seceperat ducendum, Sanlaurentium ad se tanquam de victoria securum solutis ordinibus venientem denno caedit, et in fugam vertit. Castrum Birandi agni contrario a Mercuriano receptum. XX. Ledetina a Philippo

in

In Armericam missus ad componenda Mercuriana cum Joanne Aquila diffidia. Is, *Conducimus Nannectum* cum Pecto Audouco Cathuliano, qui disciplinæ metensulis olim in Hispaniam transfugerat, familiaritate contracta, cum eo agi de sicario in regis perniciem subornando, et ille conditionem accipit, et cum nobili quodam cognatione secum conjuncto, qui in regis castris militabat, consilium communicaverat, quo mortuo antequam res detecta esset, consilium quoque una evanuit. Index cum ea de re cum Franciscano quodam egresso Audouco discret, nec Audouco diffisteret, sed Franciscanum aliterum se ab hoc consilio offendsse adderet, Franciscanum in jus vocatus: qui quod erat invenerit agnovit, et rem ut sinitur detestandam diffussisse ipsum probationibus confectis postea constitit. Audouco grana communis a rege, ubi Conducimus Nannectum venit, facta, et reverentiae sacri ordinis hoc condonavit, ceterum probationibus servatus, ut de re aliquando cum Hispanis episcopulorum, Gulienus ad Georgii-sanum contra ruficos ferro, libidine, et igne grallatur. XXL Negotium Prostantium ex Samarobrigæ successu adhuc incerto pendens variis proelationibus extractum. Schombergius, qui cum Thuanò et Calignò Lutetiam venerat, in Armericam remissus; et Thuanus, Vicus, et Calignus Submarinam, et inde Eraldi castrum, ubi Bullionius et Tremollius erant, ut cum illi agerent; quo et mos Schombergius, rebus in Armerica ordinatis, venit. Ex ejus consilio conscripserat III legiones; et rogati Bullionius et Tremollius, ut, ad elevandum invicem ex eorum absentia precandibus nescituras, ad regem in castra quam primum proficerentur. Hæc ante captam Samarobrigam alia. Qua dedita res mutare; et Thuanus et Vicus ad regem missi, ne edicti conditiones controversas coram eo disciperent, quem in Durlanti obditione nesciunt fuisse. Inducias hæc usque illisum-potus dilatare post captam Samarobrigam cum Mercuriano a Schombergio et Ruppoto Andegavi xvi Kal. Novemb. renovatur, quæ in Januarii proximum exirent. Nonnartinus ad accelandum regis in Armericam adventum mittitur. Schombergus a aureorum circi et xx tormenta infusa cum annonæ copiosa, quantum per denarium illius ante licuit, a provincie ordinibus impetrat.

L. I. B. CXIX.

HENRICUS IV.

In Aliobrogius Diguerius bellum *maiore mole* contra Sabaudam renovat. *Sum-*
maus in Armeria hic obrepit et in illis provinciis amoenae angustia. *Joan-*
us in Maurienna sanum occupat, et postea munium. *Nicholaus* seni *arx a*
Carrolli dedita. *Ad Onufri* sanum *legis militas* publicatæ. *Aquæ-bellæ* arx,
et ejus situs, et origines. *Munimentum* juxta *Channusitum* ad *Illaram* a *Saba-*
*stru*ellum *Cregius* disurbatis præfidiarius capti. *Channusitum* deditur. *Arx A-*
quæ-bellæ *homorificis* conditionibus item dedita, et *Darius* loco impoſitus. *Aqui-*
lia *arx* *munificencia* credita tandem *tumultuante* *milite* a *Baio* pariter dedita. *To-*
ta *Sabaudia* *ex Illaram* *xlt* dicunt *ſpatio Diguerii* *du* *in* *lib* *regis* *poellatem* *re-*
cedit. *Moletarum* et *Helenæ* *ſeni* et *circumſpectum* *collum* deſcripto. *Heic*
acriter *pugnant*. *Provocationes* *mutuæ* *ad duellum*, *quod ſenito* *Cregius* *oc-*
caſione *et neceſſitate* *præbuit*. *Sabaudus Diguerius* *caſtra* *tenerrario* *enſu* *oppu-*
nat *et cum damno* *repellitur*. *Diſcedente* *hoſte* *ſanum Helenæ* *cum municiis* *a*
nugris *merſum*. II. *Ad Battalum* in terra *Francia* *munimentum* *ſtruendum* *ſuſci-*
pit *Sabaudus*, *S. Bartholomæi* *nominè*. *Peliſ* *tenta* *Gratanopoli* *gratiſtat*, *ad*
ſenatus Romanum *migrare* *ſe* *coactus*. *Sabaudi* *a* *Convallienſis* *femel* *atque*
iterum *caſi*. *Salinas a Senjorio* et *Balmio* *caſus*, *ex ſuis amiſſis*. *Hinc* *inde*
aequo *maris* *pugnant*. III. *Ad Villam-francam* in *Campania* a *noſtris* *ſeliciter*
conſecta *Gauchernum* *ceratur*. IV. *Aquitaniae* *ſumma præfectura* *Conſado* *donata*,
deſignæ *ea* *re* *diſpenſa* *in ſenatu promulgatur* *xvi* *Kal. Aprilis*. *Marignono* *ſub*
id *Bathigale* *decedente*, in ejus *locum* *Alfonſus* *Ornatus* *nuper* *equitum* *tributus* *a*
rege *creatus* *ſuſcitur*, *qui* *ſub* *Conſado* *vicarias partes* *in ampliffima* *provincia*
exerceret. V. *Francicus* *Luceburgio* *ſenatus* *Pinaci* *du* *Romani* *miſſus*, *qui* *maxima*
pompa *obedientie* *præſtandæ* *oſſio* *deſunctus* *est*. *Mauritius* *Breſſis* *oratio-*

nam habuit. VI. *Senatus-consulto in Castellum parricidam lato cum Jesuitae regno pulsi essent, id tantum in senatus Parisiensis territorio, Neustria et Burgundia, executioni demandatum fuerat, in Tolosana et Burgigalensi curiis locum non habuerat. Itaque a triumviris petiit, ne decreto omnino illuderetur, ut gravi poena addita civitatibus, universitatibus, collegiis mandaretur, ne quem ex illo sodalitu, quovis voti egerationem praetextat, ad conciones ullumvis sacerdotale ministerium et puerorum in literis institutionem privatum vel publice admitterent. Id a senatu decretum xii Kal. Septembr. Postea cum allatum esset, Lugdunensem civitatem scholae suae praefecisse quendam nomine Portanam, qui olim in eo sodalitu literas profectus fuerat, Sumo Marionus filici patronus gravem admodum orationem in senatu habuit, et acerbissime contra eum ordinem peroravit. Secundum haec senatus-consultum xvvi Kal. Novembr. factum, quo decernitur, ut senatus-consultum Sextili proximo factum etiam in Lugdunensi schola locum habeat, et Portana tanquam continuax in palatii carceribus sistatur: eodemque senatus-consulto cautum, ut interim idoneus moderator et praeceptores minime suspecti illi scholae praeficerentur.* VII. In Belgio, dum Albertus in limite nostrum occupatur, Mauricius praemisit copias ad Alpenam Mensurae ditionis arcem castra ponit. Deditio a Bentinga facta vi Eid. Sextil. Berka ad Rhenum terrestris obsidione eodem die cincta; quae demum a Snatero, cum nulla auxilii spes esset, xxi Kal. Septembr. dedita est. Frustra Berka ab Ernesto Colonienſi septemviro ab Ordinibus repetitur. Camillum propugnaculum a Miranda Hispano in proximo desertum, et max Mauricii iussu destructum. Meursium eodem successu receptum. Inde ad Grollam Eid. Septembris. castra posita. Ignes artificiales immisi, quibus magna pars domuum correpta conflagravit. Tandem locus, praecisa omni auxilii spe, xiv Kal. Octobr. deditur. Brestortium in Transsilvana vi captum et crudeliter direptum. Escheda mature sibi vicinorum exemplo territa per deditionem confudit. Olden-zeela itidem obfessa; quae, frustra remittentibus praefidiariis, Eschedae exemplum secuta est. Goora et alia castralla, quae Stenovicar, Darentrias, Hestelito, et Zavalae incommodabant, in fidem accepta et solo aequata. Lingena, quae marchionatus titulu cum suo territorio ab Ordinibus Mauritio attributa est, obfessa, et tandem a Friderico Bergenſi comite, qui locum turbatur, pridie Eid. Novembr. Mauritio tradita. Aemilia Mauricii soror Emmanuelli Antonii electi Lusitaniae regis naturalis filio, socris infcio, nubuit. VIII. Ad pacem cum Philippo faciendam Daniae rex partes suas apud Ordines interponit, et pro Steimo Maltensi, qui Ordinibus aliquando militaverat, deprecatur. Ordinum responsum, quo, repetita altissimum de pace et colloquiorum ab initio frustra cum Hispanis institutorum memoria, nullam in eorum promissis fidem aut securitatem sibi repositam ostendunt, et de Maltensi inpraesentiarum se excusant. IX. Paulus Dzialinius insignis Hispanorum a Sigismundo Poloniae rege ad Ordines missus; qui, exaggerata in majus Philippi potentia, cum minari potius quam consilium pacis dare videretur, haud commo- dius responsum ab Ordinibus tulit. Cum ad Elisabetham in Angliam transisset, et liberias et minus cum dignitate cum ea ageret, generosa focmina graviter oratione Latina legatum increpuit, et querimonias de commercio interdicto non iuste factas ostendit. X. Carolus Nucelius eodem tempore ad Ordines a Caesare missus, cui senatus Hagae vi Eid. Quintil. datus est. Colloquii is exitus fuit, ut Ordines ab omni de pace actione ob repetitis toties rationes se excusaverint. XI. Offenda frustra tentata. Alberti cum serenissima Infante matrimonium Bruxellis iv Non. Dec. publicatum. XII. In Suecia Carolus Sigismundi Poloni patruus, et regni prorex, praefectura suprema, quam a Sigismundo concessam huc usque tenebat, se abdicat, eamque ab Ordinibus delatam resumit. Concordiae conventus ab eo Arbogiae ad xii Kal. Mart. indictus; in quo nulli fere e senatorio ordine offensionis regiae metu comparuerunt. In eo confessio Augustana ante quadriennium Upsalaensi conventa sancita confirmatur, tantumque regi, cum in regnum venerit, in proprio sacello ritu solemniter sacrum audiendi potestas datur. Suderocopieses constitutiones demum comprobantur. Inde in regno scillata, et, Calmaria arce recep- ta, omnes regni provinciae in Caroli verba additae, excepta Finlandiae arce et

TOM. VI.

8 A

Abvicio,

Abovio, quae a Nicolai Flemingi nuper defuncti praefidarius tenebatur, contra quos ducit Carolus, et ad Revalensens eodem tempore scribit, instructa vii novum classe, quae Dantiscum praemissa ad regem in Sueciam transpauit. In sequentem annum dilata regis periculis, ob caritatem annonae et lucem contagiosam, quae per Balticum tractum grassabatur. XIII. Crebrae de Anglia libertatem mercionum impediens in Germania quereimoniae. Edictum Caesarum contra Anglos mercatores instante Francisco Mendoza Praegae Kal. Septilib. promulgatum. Vicissim, Stada revocatis suis, Elisabetha contrariis edictis contra Germanos fulminat. Christianus IV Daniac rex cum Anna Catharina Joachimi Friderici Brandeburgici filia nuptias Haderslabiae v Kal. Decembr. celebrat. XIV. In Austria plebs praefidarium licentia exasperata Georgio Brunero duce in apertam defectionem erumpit. Ex iis r. a Georgio Colnitho tribuno caesi. Cum postea Sempelkam obsedissent, Serinus comite noctu superveniente huc illuc dissipati sunt. Motus incentores supplicio adsciti. XV. Bernicenus et Pallus de Tostia ante trievnum amissa hoc anno recipienda cogitant, quam militari astu vi Ed. Manus capiunt. Inde Pappam ducitur, quae et capitur. Frustra reuolentibus ducibus Turci contra fidem datam spoliuntur. Pulvere a Turcis discedentibus subiecto ignem concipiente arx paene destruita. Ad Javarinum posita castra Variae et prosperae nostrorum in hostium excursions. Tatai castris exuti et praedia ingens ablata. S. Martini mons Turcis diffugientibus a Berneffenio occupatur. Adventu Turcici exercitus Javarini obfidin solvitur. Turci ad Tntulum nuper a nostris captam castra metantur, quam Christophorus Veida defendebat: qui post multas oppugnationes summa virtute depulsas, suffosso iam muro, per posticum dilapsus praesidio locum deserit. XVI. Bathorum Transylvanum sero se ab Austriacis delusum sentientem temere suscepti contra Turcos belli poenitentia luit. XVII. Virorum literis illustrium mortes, Gilberti Genebrandi, Suftridi Petreii Leovardensis, Gabrielis Paleoti cardinalis, Franc. Patricii, Aldi Manucci, Fr. Raphelengii, Hier. Commelini. XVIII. Principum obitus, Gunillae Joannis III Succiae regis secundae uxoris, et Elisabethae ejusdem Joannis sororis, Catharinae Infantis quae Sabaudu nuperat, Alfonso II Ferrariae ducis; qui sine liberis cum decessisset, Caesar Attilinus, Alfonso filius, et Alfonso I ducis nepos, quem heredem Alfonso II destinabat, et jam Corporum, Matinae et Regii Lepidi, quae loca ad imperialem distinctionem pertinent, beneficiarium in ipsam translationem a Caesare impetraverat, Ferrariae se primo ducem indigitaris, et scriptis ad pontificem literis per Zizolum comitem hos titulos sibi sumpsit: quas literas cum abjecisset pontifex, ad bellum parata omnia. Ipse Caesar Attilinus et r. possessionem primo obtinere certus multum conscribit, eoque in agrum Bononiensem immisso pontificus male mulctat. Deivtrina demunciatione citatus cum non compareret, aitis devoveretur, et ad cunctas arbis regiones ac vicinarum civitatum templa diri subminis a spiritali brachio in ipsam riorati programmata affiguntur. Restigescit peilus Caesaris ardor, et, offuscato a nostris armis terrore, ab amicis munitus ad quietia consilia inclinat; missis ad cardinalem Aldobrandinum, qui Faventiae subliteras, delegatis, incunte Januario eum eo transigit. Conditiones inter pontificem et Caesarem Attilinum periclitatae, quas pontifex postea ratas habuit. Aldobrandinus ad urbem accedit cum v. cto pedum et cto equibus, pompa regia exceptus.

CICD XCVIII.

L I B. CXX.

CICD XCVIII.

HENRICUS IV.

RENUS ad pacem inter regem ac Philippum inclinantibus, Vervini, quod est Veronanduorum oppidum, in limite nostro delegati ab utraque parte conveniunt. Prima de sedendi praerogativa inter partes controversa fuit; quam primus Philippus in Tridentina frando movit, tenuitque ut oratores sui, ne post Gallos federent, seorsum ab aliis principum oratoribus in consessu illo locum haberent: qua de re tunc oratores nostri sunt protelati. Haec inventa via, ne colloquium tantopere expetitur solveretur, ut, qui res administrabant, visa pro tempore tollerabiles,

terabilis, ut Florentinus cardinalis legatus, qui aderat, in medio conclavi sub uranisco loco editore locato, ad dextram Fr. Gonzaga orator pontificis proxime iuxta cardinalem, post eum Philippici delegati, Richardotus praefectus, Ja. Baptista Taxis, et Lud. Verricellus sederent: ad laevam nostris, Pomponius Belleverus ex adverso Gonzagae et uno gradu prior ante Richardotum sederet, et post eum Nic. Brulartius Sillerius praefectus: ut quantum dextrae praerogativa Philippici post Gonzagam sedentibus concessa nostris detrabebatur, tantum prioris gradus dignitate, quam Belleverus ad laevam tenebat, attributa Gallico nomini accederet. Quo sollo tamen potius aequatam utriusque dignitatem, quam nostris regibus praerogativam suam servatam, plerique ipsique Hispani sunt interpretati. II. Rex interea, a ceteris Britanniae ordinibus sollicitatus, et Schombergio infligante, in Armorica cum exercitu venit. Dinamenses, a Sanctaurentio, qui arcem tenebat, alieni, propinquantibus ex compaello copiis regis, arma capiunt, et arcem Brissiaci et Coaquini marchionis, qui sano Maclovii tormenta advexerat, ope circumfudit. Sanctaurentio absente, Bordagu uterinus frater, qui praeerat, conditionibus praescriptis locum Brissiaci pridie Eid. Feb. tradit. Piccium-Bertrandi et Sellonis Turris item recepta. III. Per Mommartum Mercurianus de regis adventu certior factus, qui huc usque conciliatus fuerat, matre Mariae Luxemburgicae uxorem cum delegatis praemittit. Petrus Cornutus Piccius, qui Gratumnum in Andibus tenebat, missis delegatis a rege in gratiam accipitur, condito edicto, quo pleraque homicidia a praefecto patrata oblivione sepeliebantur. Cum Santofangis et fratrum transactum, qui Rapiortium in Andibus tenebant. Condito itidem edicto, quo pleraque maleficia eidem sunt nominatim condonata. Rex in itinere Aloisium reginam officiose invisit, et de benignitate sua erga Mercurianum fratrem, si quidem occasione sine tergiversatione uretetur, bene sperare iussit. Bullionius et Tremollius Eraldi-castro Salmuniam regi obviam veniunt. IV. Ad Scios pontes Jac. Aug. Thuanus, Sofredus Caligno, Cevrus, in Schombergii acibus conveniunt, cum Mariae Luxemburgicae Mercuriani uxoris delegatis. Datae a regis conditiones, et silentio ab illis acceptae: sed statim regia benignitate partem mitigatae, partem amplifatae. Pactae filioae Mercuriani cum Caesare Vindocino regis naturali filio nuptiae, et edictum conditum in ejus gratiam, Burcann, qui Ance-nisium, Villabona, qui Mirabellum, Campiniaco, qui Tiffangium tenebant, prius in fidem acceptis, na gratiam, quam a rege accipiebant, Mercuriano deberent. Mercurianus Andegavum ad regem salutandum venit. Conditiones ab Armoricae ordinibus propositae de Penteriae familiae bonis dotatibus in Dolensi et Briscoensi dioecesi a Maria uxore emendus et regio patrimonii annuendis rejectae. Nuptiae fiduciariae inter Franciscum Scexancum et Caesarem Vindocinum in arce, verba faciente Francisco a Jussa cardinale, contrariae. Rex Condivicinium proficiunt. V. Andreas Haraltus Mellius in Angliam ad Elisabetham missus, qui pacis cum Hispano negotii rationes coram explicaret. Iulianus Nassovius et ab Ordinibus Belgicis in Galliam venit, ut conjunctis cum Angla consiliis negotio interveniret. Tandem convenit, ut grande aes, quod Anglae et Ordinibus hujus belli ultimi ratione ob summissa tam opportune auxilia rex debebat, certis pensionibus exsolveret, et Ordinibus non solum ex eo quod ab ipso eis debebatur, sed etiam ex eo quod Anglae debebat, ad sustinenda belli opera in tempore satisfaceret, quo facto erga Anglam tantumdena liberaretur. VI. Edictum in gratiam Protestantium per biennium agitatum tandem accepit finem: et observatum, eodem in urbe, in qua ante XXXIX annos prima coitio Protestantium ob religionis causam sine conjurato contra Guisianos facta fuerat, quae bellis civilibus toties infelice-ter repetitis principium dedit, pacificatorium edictum, quod isdem finem esset impositum, a rege conditum esse: quod hoc anno factum Eid. April. et Nannerentio dictum, ob cardinalis legati praesentiam non nisi anno sequenti in senatu promulgatum fuit. VII. Pacis negotium, quod Vervini disceptabatur, a Lullini marchione, qui Sabaudi nomine interveniebat, pacis abruptum. Tandem, salvo de Saluciarum principatu utriusque jure, inter reges conventum, et perscriptae conditiones vi Non. Maias. Iis et Sabandus comprehensus, qui intra biemestre Ber-

rense castrum et oppidum in Provincia restituere bona fide sine demolitione et impensarum repetitione teneretur; Fortunum, qui Insulbrum pagum in Hleduis tenuit, desereret, neque auxilio iuraret. De ceteris controversiis Clemens viii arbitrio electus, qui intra annum a die passionis pronunciaret. Diploma de pace a rege, qui ex Armorica Germani-fanum venerat, missum in senatu recitatum fuit iii Eid. Jun. Idem Bruxellis factitatum vii Eid. ejusdem mensis. VIII. In Sabaudia interim dum Aqua-bella arduus premeretur, Crequius, dum obfessis subvenire tentat, caesus et ipse captus. Hanc eadem Dignierius insigni facinore pensavit, Barraliana munitione, quam festinatis operibus Sabaudus insignierat, ad motus simul scalis et crepitaculis, summa vi expugnata. IX. Pax solenni iurando Lutetiae in majore templo coram legato pontificio et delegatis ab Alberto missis sancita. Biranum cum Belleveo et Sillerio Bruxellas profecti eodem officio defunguntur. X. Edictum pridie Non. Sextil. in senatu promulgatum, quo promiscuus scilicet perorum ulus prohibetur. Inter Catharinam regis iororem et Henricum Lotharingum Barri ducem pactae nuptiae. Severum atque adeo ignominiosum iudicium contra Gul. Rosam episcopum Silvanensium latum, nec minore severitate executioni demandatum Nonis Septembribus. XI. Sacri ordinis conventus, qui Lutetiae regis permisso eo tempore celebratus fuit, nominis Fr. Guislaui Turonum archiepiscopus gravi oratione regem alloquitur; et appositum regis ac militum ad eum responsum. XII. Jciuntae partes ante quadriennium Parisiensi senatus consulto regno exaltis, sed Bardagalae et Tolosae, ubi decretum publicatum non fuerat, retenti, ex hujus conventus occasione libellum supplicem typis mandatum pro restitutione sua regi offerunt; nec desistere ab eo tempore, in obsecrationibus et commendationibus undique quaesitis assiduus, legatis pontificiis nihil non in eorum gratiam facientibus, donec tandem post constantem quinquennii continui advocatum voti composet evasere. In eorum causa severum ienatus-consultum contra Ludovicum Justum Tuenonium xv Kal. Septembris. latum, et gravi poena prohibitum, ne qui pueros in eorum scholas studiorum causa mitterent. Contrarium Tolosae pro Turonio et Jesuitarum societate factum; unde rex impetum cepit, insigntem Covernio cancellario, diplomatis ad ceteras regni curias mittendi, ut senatus-consultum Parisiense ante quadriennium in causa Castelli parriidae factum in iis promulgaretur. Verum is impetus ab aliis, qui aliter de republica sentiebant, retardatus et procrastinatione ad extremum elusus fuit. XIII. Rex onofe cardinalem Florentinum legatum invisi, et de matrimonii cum Margarita dissolutione cui eo agit, inpecta obiter de Gabrielide Eltraea mentione. Qua in re cum officium legati depofcere videretur, ille se honeste excusavit, et, monitis quorum intererat, ut regem ab hoc consilio demoverent, petito comitatu in Italiam discessit. XIV. Eodem, quo Carolus parens ante xl annos decesserat, mense, Eidibus Septembribus Philippus ad Laurentii-fanum decessit. Morbi genus et concursus complurium infirmitatum, et inter eas summa animi ad extremum constantia. Postquam adorando viatico et extrema unctione a Garfia Loaisa ob id in archiepiscopum Toletanum confectato procuratus fuit, vocata filia dilectissima, quam speculam et lumen oculorum suorum vocare consueverat, a Loaisa poenitentiam accepit, quod ob genus consecrationis inter principes magnatesque Hispanos olim usurpatis solitae, aliud ab extrema unctione. Eadem item monita, quae Ludovicus ix olim Philippo filio dederat, et quae ipse sui descriperat, dat filio. Apparatus funeralis ab ipso ordinatus: et extrema mandata. Christophori Morae fides. Philippi forma, ingenium, mores, cum patre comparantur. XV. Vitae series fere prospera adversis immixtis. Bellum civile ab eo vindicandis injuriis in Gallia per Hotticam factionem excitatum, quod illi ad extremum fuit extingibile, versus contra nos, quae melius in suo occupabantur, viribus, et provinciarum foederatarum interrim firmata potentia. Belgium de ceteris ditionibus avulsam, et in flamm herede filio superfluo translatum, aliter atque aliter multi interpretantur. Mors Caroli filii, uxores, liberi. Testamentum cum paterno minime comparandum. Inquisitionis officium, ad extirpandas haereseis ut summo opere necessarium, praecipuo ut haberetur praecipit. Legem a Carolo v nostrate sapientissime promulgatam, ut

rex minor, quamprimum XIV ætatis annum attigeris, major censetur, in regnis suis sancti. De Navarreni regni negotio quæstionem retrahat, et conditionibus adjectis ita filio unus in se a patre rejectum commendat, ut elusus toties legitimos heredes porro eludendi novam materiam præbeat. Alexandro Carretto Finalis, quod ad imperialem jurisdictionem pertinet, marchioni pariter illudum. Alia et secreta mandata, ex schedis manu propria exaratis, ut jactabatur, exscripta; et in iis de sacro ordine et nobilitate in Hispania temperandis, de Belgio conciliando, de navigatione ad utrasque Indias et gubernatione, colenda cum pontificibus et cardinalium collegio amicitia; Imperii item principibus, episcopis et aliis, et pensionibus inter eos, non per Cæsarem et ejus ministros, sed per suos, distribuendis. Functæ modico corpus ante majus altare tumulatum. Mortuum laudavit Terrones Agularis; et a pietate præcipue; VIII quippe ex ejus progenitoribus in sanctorum numerum relatis, Arnulphum Mosellanae regulum, Begam Brabantinam Arnulfi nuntum, Carolum Magnum, Gulielmum Aquitanie ducem, Ludovicum IX Franciæ regem, Isabellam Portugalliæ reginam Dionysii uxorem, Malcolmbum III Scotorum regem, et ejus uxorem Margaritam. XVI. Ante Philippum Anna Austriacæ archiducis Caroli filia Poloni uxore ex puerperio obiit Wladislaw IV Eid. Febr. et ante eam ineunte anno Joannes Georgius Brandeburgicus septemvix; et paulo post Richardus Baiotus Sincerenfis; et mox ex eadem familia Fridericus, Wolfangi, qui in Gallia militavit, filius. Ex altera et tamen eadem familia tunc obiit Philippus Willelmi Baiotariæ ducis filius, in collegium cardinalium ante biennium cooptatus. XVII. Theodori magni Moscorum imperatoris sine libetis mores, quæ suam familiæ per tot annos in potentissimo Europæ et Asiæ principatu regnantes attulit, ac Imperium pacis ad interregnum adduxit. Is Germaniæ Borissi forerem in matrimonio habebat, quam a patre ut dimitteret sæpius interpellatus, usque et post mortem ejus retinuerat. Rerum summa Borissi fratri attributa, profundæ et altiusæ dissimulationis homini, qui adjectata comitate Joannis Basilidæ crudelitates, quarum præcipuus incenior putabatur, derivata caute a se invidia in ipsum rjecerat, et proceres post ejus mortem, quod repudiandæ uxoris sterilitas a patre datum consilium supremis tabulis urgerent, male a Theodoro multatus sibi dolere ostendebat; et incendii, quo pluraque domus consecraverant, calamitatem e publico faciendam imperatori suaserat. Juvenculus Theodori frater a demente jurulatus. Nec multo post ipse Theodorus satis concessit, ipso Epiphoniæ die, administratione testamento penes Gerniam uxorem dilectissimam et patriarcham relicta. Illa in monasterium concessit, abdicata a se et in Cnesios et Bojariæ auctoritate translata. Cum populus fremere, et reginæ et Borissio fratri non Cnesios et Bojariæ obedire paratum ostenderet, Borissius se cum Cnesius administrationem suscepturum professus est. Cum illi Cnesius et Bojariæ suam osculo cruci affixo addicere detrectarent, et Borissium ipsum principem deposcerent, ingens Moscæ tumultus excitatur; quoque magis fratrem reginæ et ipse se a tanto munere exculavit, eo arrior comploratio tanquam in altero funere. Tandem regina ipsa, jam religiosam vitam professâ, licentiam ad capellendum Imperium inclinat. Tatarî Crimisci, spe prædæ ad confusus ut in interregno res accurrerent, generose repressi. Inauguratio solemni pompa petita, et præclare ab eo primis Imperii auspiciis gesta. Ataulfo, qui Alarico post Romam captam Cosentiniæ extitit in Imperio successit, comparatus Borissius. Ejus exitus, et Demetrii successoris anticipata luctoria. XVIII. Viri literis clari, qui vivere hoc anno desierunt, Benedictus Arias Montanus Hispanensis, Abrahamus Ortelius Antuerpianus, Joachimus Camerarius Joachimi filius, Dominicus Lampsonius, Henricus Stephanus, Theodoricus Bruns Leodicensis.

CICLOXCXVIII
HENRICUS IV.

PUBLICATAE Alberti et Infantis per Belgium ritu solemnī nuptiae, et cessionis Belgii in Infantem a Philippo parente factae instrumentum, ante et post patris mortem a Philippo filio confirmatae. Provinciarum nomine procuratorio possessio ab Alberto capta, et proceres ac Ordinum delegati, Richardoto praeside verba faciente, in verba Infantis iurjurando adacti, et vicissim libertates, immunitates, privilegia confirmata. II. Albertus in Hispaniam ad nuptias petendas discedit, Andrea Aulico cardinali in Belgio cum summa potestate conlittato. Additae secretae conditiones, nec publicatae. III. Albertus ad Ordines foederatos scribit, et, separatione Belgii ab Hispanis per matrimonium cum Infante suum facta, omnem dissidentiae fontem sublatum contendit. Additae et per Danielem Muleum ad Mauratum exhortationes, et de religione, quam Ordines profitentur, cautum, et Mauritio spes facta de ipso, ne tanti viri virtus per pacem in otio torpesceret, in Pannoniam contra Turcos cum summa praefectura mittendo. Nihil ad ea responsum, aulicaeque suspensiones, ex eo quod de Mauritio in Pannoniam ablegando conditionibus adjectum erat, fabula Aesopica in memoriam reposita, qua lupi cum ovibus pacificantes petebant, ut canem a se abegerent. Ubi ditionem suam egressus est Albertus, per Wormatium, Spiram Nemetum in Surinam descendit, et, Ulma et Augusta Vindelicorum a tergo relictis, in Noricum pervenit, et per Oenipontem Tridentum, indeque per Venetam ditionem iter habuit, donec Mantuae ducis fines attigit: IV. Et Ferrariam delatus est, qui jam pontifex post res compositas venerat; ibi post res ordinatas Margaritae Philippo desolatae uxoris et Alberti adventum praefolabatur, ut de gradibus consanguinitatis eis gratiam faceret, et fiduciarius utriusque nuptius sacerdotalem benedictionem interponeret. Peractae solemnī pompa caeremoniae xvii Kal. Decembris. Dominica die, positus lugubribus vestimentis. Inter spectacula aliquot dies extrahit. V. Quinto post die discidium et Manruam ventum, exquisitis spectaculis a Vincentio duce tantis hospitibus inhumani sumptu apparatis. S. Andreae die festo Mediolanum Margarita et Albertus intrant, maiore quam uspiam pompa, per arcum marmoreum inter alios, qui adhuc stat, in palatium deducit. Bimembre Mediolani consumptum, dum hyems defaeviret. Pontifex in eundem Decembris Romam redit. Insolita Tiberis inundatio, aqua per omnem civitatem treis pedes altius quam anno CICLOXXXIX resplante, quo casu in urbe et in agro plus CIO homines perierunt. VI. Pensiones superiore anno a Philippo revocatae diplomate promulgatae restituntur. Sanctius Leva, qui cum viii navium armatarum classe in Belgium tendebat, ad Caletum naufragium patitur, maiore nave a Batavis illae executionibus capta et Vlissingam abducta, ex qua de classe Indica veniente cognitum. Baltezar Mocheronus hinc capta occasione v navis instruit, Clerangio et Stribosio ducibus, qui ad Principis Insulam navigarunt, in qua jam erat Corn. Mocheronus. Suboritis insularum motibus, cum Clerangio et Stribosio seu morore seu morbis absumpti essent, classiarum superstitēs nulla alia re gesta in patriam redierunt. Aliae et tunc a Batavis in Indias et Mediterraneum mare navigationes susceperat. VII. Nicrus ad navigationem faciliorem a Fridetico Wurtembergico, commodatus in id ab Ordinibus harum rerum peritis, purgatus. Percussor in Mantuii perniciem sive subornatus huius vesani spiritus incitatus Petrus Panna Hipris natus, ut olim Cantaber Iuregius, captus, et inter tormenta et extra rem confessus, ad mortem damnatur. Confessiones publicatae a sodalitate Jesuiticae presbyteris quibusdam persusam cum Duaci et sumpto in id sacrosancto vaticano ad eadem auctoritatem Lugdunum venisse testantur. Contra quas Franciscus Costerus ex eodem sodalitate librum scripsit Sicae tragicæ nomine, quo calumniose haec in suam societatem a Calvignis consilia, et Pannam ad has confessiones sycophantico astu adactum multis verbis ostendere conatur, ut et quae in Christianissimum regem et Anglos reginam a percussoribus ab eadem societate sollicitatis tentata memorantur. VIII. Ordines ad Elisabetham ad foedus incundum contra communem hostem honorari-

can

cam legationem decernunt. IX. Fr. Mendoza, penes quem summa armorum sub Andrea cardinali erat, cum exercitu Ruremundam ducit, et, inde transiisse Rheino, Orfium in Clivenſi diſtricte occupat; et, carniſſis metu intentato, præſidiarius arcis in fidem accipit. Wälſonium in propinquo munitum. Inſeſſas per circumpoſitas regiones excuſiones. Alpena Aemiliae Nucerinae Friderici III Palatini ſeptemviriſ viduae arx occupata; Meurſina item ditio, quamvis neutriſ partibus utraque addiſſa ſe publica fide ſecuram exiſtimaret. Huic ſe Mantitius opponit. Clivenſis de injuria Otſio occupato et Wälſona munitione extructa ad Albertum expoſtulatorias dat literas, et Sibylla fratris nomine, ad quas verba data. Berka a Mendoza obſeſſa. Falkenſtenius comes contra fidem datam captus, ſpoſiatus, et caeſis in ipſius conſpectu XI. ex ſuis, poſtremo ipſe interſicitur. Veſalienſes cum Mendoza c. tolerarum c. exolutis tranſigunt, et acceptum pontificum oratorem diſcedentibus Hiſpanis mox urbe non citra periculum ejiciunt. Berka artibus obſeſſa; et, nitratis pulveris caſu fortuito magna ruina edita, ad extremum præſidiarii paciſcuntur. Tolhuſiana munitio aſtu a Maſſilio intercepta. Præſidia locis captis contra fidem datam ab Hiſpanis inſoſita. Docecomum ſine denunciatione a Mendoza pulſum, ac tandem deditum. Schlenburgium caſtrum eodem ſucceſſu captum. X. In Dormontenſi conventu de Hiſpanorum graſſationibus per Imperi ditiones quæſtionariæ, et crudelitates et libidines ſcripto publicato excogitatae. Caſar his exaſperatus, quanquam in occulto Alberto fratri, qui tunc Mediolani erat, et Hiſpanis ſaveret, ad eum et Andream cardinalem ac Mendozam dat literas, et ut ab injuria in terra Imperii abſtineant, mandat. XI. Emdæ conjuratio detecta, et conſcii capti et ex literis interceptis convelli capite ſunt. Ludovicus Naſſovius occidentalis Friſiæ præſes Ezzardum comitem cum ſuſpectum haberet, loca munita in ejus ditione occupat. Caſaris ſententia contra Aquigranenſis tanquam contumaces laza, Coloniæ et Treverſenſis ſeptemviriſ ac Clivenſi duci dato negotio, ut eam executioni demandarent. Balacna olim in mari Britanniæ frequens, poſt tormentorum uſum in illo anguſto mari rarior, inſect Carvium et Schevelingam capta LXX pedes longa, capite et cauda, quæ XIX et XIV pedes conſiſcebant, in ea menſura enumeratis: quod prodigii loco acceptum. XII. In comitiis Ratiſponenſibus de ſtipendio ab Imperii ordinibus penſitando et ſubſidiis deliberatum. XIII. Adolſus Schwaartzenburgus Javarini intercipiendi conſilium init. Res vi et aſtu ad exitum XIII Kal. April. perducta. Voluentiſ noſtratis et Gallorum, quos penes ſe habebat, præcipua laus ſuit. Vario inde exitu inter exultantem et ulſionem quaerentem certatum. XIV. Sigſimundus Barthorius Tranſilvanus a Carillo et Silvio Piccolomineo inductus, quod ſe tollendæ proli imbahilem agnoſceret, ex foederis lege Daciae principatu accepta compenſatione cedit; et, indiſſa Claudiopoli conventu, quid cum Caſare conveniret exponit, ſuoſque ſaceramento ſolvit. Andreas Bathorius cardinalis, qui aegre ferret principatum quaſi patrimoniale, et aliqui ex comitorum potius aulſeritate quem hominis male conſulti arbitrio pendente, in alienam familiam tranſicri, cognito cum Maximiliano, qui adhuc Poloni regis titulus ſibi ſumebat, a Caſare deſignari, proſinus in eam aulam evolat, et Sigſimundum regem contra aciem ſecenda. Orator pontificis, ut tempeſtatem inde Auſtriis impendentem averteret, Caſarem aulſer ut Maximilianus frater Polonici regni titulus omittet. Bathorius, qui in aulam Caſaream veniebat, ut renunciationem temere factam confirmaret, cum ſe turpiſſime deſuſum ſero ſentiret, credulitatis tandem poſſentia ſubvenire, aſſumptus ſecum duobus itineris comitibus, nec opinato recto in patriam abit, et ad Maximilianum venientem dat literas, quibus de repetenda ditione ceſſa eum certiorum facit. Inde res inter utramque hoſtiliter geri coepta. XV. Iſrita purpuratus Badenſis in Vaciam inſulam expeditio. Totis a Sultio comie expugnata, caſis CC Turcis et prætoribus. Geſtes arg et Palota item recepta; et toto Scetilis Veſprinum, Samboea, aliæque caſtella a noſtris capta. Omaz purpuratus cum LX c. bellatorum exercitu ad Varadinum caſtra ponit, quod Melchior Reeder tuendum ſuſcipit. Urbs vaſta deſerta et igui majorem partem aſſumpta. Arcis v propugnaculis conſtantis deſcriptio. Summa vi oppugnata, majore noſtrorum virtute

virtute defensa. Tandem cum summa omnia fecissent Turci, ab obsidione sæpius cum damno repulsi discesserunt, XIII CIO ex suis desideratis, cum CIO CCC tantum ex nostris in ea perierint. XVI. Euda interim a Schwartzzenburgo oblecta, et captum a tergo subitum. Alterum et fronti prætersum expugnatum. Mutationes et circum captæ. Irrito conatu Pestum tentatum. *Tandem, ut Turci a Varadini, ita nostri a Badac obsidione discesserunt.* Mercurianus regis permissu operam suam Caesari ad bellum in Pannonia gerendum desert. XVII. In Polonia seu Suecia res turbant. Comitia Warfaviæ celebrata; in quibus foedus cum Turcis renovatum; de stipendio militari actum, et ordinanda Livoniarum republica; de Suecico item regno, quod a Carolo patruo perperam admistrari Sigismundo regi additi fremebant, et injuriam ad Polonos pertinere credebant, cum ali Polonicas res a Suecis separatas haberi satius ducerent. XVIII. Samuelis Lasci a Sigismundo rege in Sueciam missi in Ordinum conventu Uptalæ habito graves de Carolo querimonias. His cum apologia Carolus, qui aderat, sua abunde responsum, et interpestrem eadem toties retrahari decrevit, Lascent contra, ut ad singula capita distimile responderetur, urgeret, mandatorum regionum exemplum sibi tradi Carolus postulat; traditoque ad singula respondit, ad Ordinum regni consensum cuncta rejiciens, et Sundercopiensis conventus anni CIO CXXXCV decreta semper argens. Reverso in Poloniam Lasco, iter regis in Sueciae avitum regnum acclamatione publica pronuntiatur. Ad Gedanum dum classis instauratur, mora longior facta. Principes vicini partes suas interponunt. Rex æstuario Visulæ præcepti æstute solvit, qui causa et viribus potior, sparsa fama, quasi ad proligandos Augustanæ confessionis socios in regnum veniret, multos a se alienat et Caroli partes firmat. Missis utrinque delegatis cum nihil proficeretur, Polonis præ Suecorum despectu, in res acerbantibus, ad extrema deveniunt. XIX. Rex Lincopii verius iter ingreditur, et bellum Carolo denunciatur. Cum Poloni totum diem in aciem instructi stetissent, et Suecis nusquam comparentibus se quieti dedissent, coelo juvante nubuloso trepidus in castra numerus venit, Suecos adventare. Primo consiliu superiores Poloni ad extremum numero impares cedere: ruptis jussu regis pontibus plerique aquis hausti. Varia hinc inde de proelio Lincopienfi fama. Nicolaus Falsi s. ribae filius, et a rege Joanne Ruschius appellatus, et ex ignobilis inter patricios electus, causam cladi dedisse creditur. Post victoriam Carolus moderatus regem ad pacis consilia invitantem audit. Tantum exules Ericum Sparrem cancellarium, Turonem Belkem, Gustavum et Stenouem Bameros fratres, et Georgium Possenium, non ad supplicium, sed ut se in iudicio sisterent, dedi, postulat: quod summa imprudentia a rege concessum; et miseri homines, lacrimabili utroque spectaculo, uxoris et liberis quasi suus prosequentibus, in carcerem congesti. Mox poenitentia subante pudendum de fuga a rege consilium captum; consensisse Calmariae navibus Gedanum naufragus appulsi. XX. Stokolmia, quæ Sigismundi adventu regis patuerat, post ejus discessum a Carolo pari facilitate recepta. Calmaria longa obsidione pressa, et tandem arbitrio Caroli dedita, qui non, ut Lincopie fecerat, victoria usus est. Joanne Sparre cancellarii fratre, qui arcem tenebat, securi percussio, Laurentio Andreano et Christophoro fratre et Olao Magno suspendio necatis. Inde Jenocopie comitia ab eo indicta, in quibus Arbogæ et Sundercopie decreta confirmata. Constituta et dies Sigismundo regi, qua se in Suecia sisteret; si venire non posset, Vladislavum filium mitteret, aut Joannem ex ultimis cum Gaudila nuptiis natum fratrem Sueciae regem designaret. Stokolmiae et indicta comitia, quibus regnum Sigismundo abrogatum, et, ne illud ambitiose sibi parare videretur Carolus, in Vladislavum filium procerum suffragiis translatus, addita conditione, si tempore præfinito in regnum mitteretur, moribus ac ritu Suecorum imbuendus. Decreta et ad Batavianæ ordines legatio, ut in communis religionis causa eos placatos haberet Carolus. In Finnonia gesta. Abota tandem post periculosum cum Axilla Corke certamen recepta. Narva item Livonica. Severum de Joanne Flemingo sumptum supplicium, et inaudita juvenis constantia. Joachimus Schelius et ejus fortuna. Severe contra deductos exercitum Stokolmiae iudicium, Erico Sparre cancellario, Gustavo Bamero, Tu-

rone Bielke, ipse Carolo propinquus, morte adfectis; reliquis, cum pariter damnati essent, gratia salta.

TOM. V.

L I B. CXXII.

UT in Suecia ob regni successionem, sic in Transilvania, Bathorio insita, levitate nutante, denovo res turbant. Cum omnino a pallis cum Caesare initis discedere et cum Andrea cardinali ac gentilibus suis reconciliari velle prae se ferret, subito mutavit, gentiliū reconciliatione suspecta; et opiniores a Caesare conditiones sperans ad eum episcopum Albanensem et Stephanum Boskaium cancellarium mittit. Legationis et rursus missae poenitet, et evocato cardinali Andrea cum successorem tumultuario comitis habitus designat. Secundum haec missi ab Andrea ad Portam Othomanicam legati, et literae supplices eodem tempore ad Caesarem, quibus belli necessitatem deprecabatur. II. Georgius Basta cum exercitu Calloviam mittitur, qui hostiliter cum Bathorio agit. Contra eos et sollicitus Michael Walachiae despota a Caesarianis, falsa spe praefecturae utriusque Daciae ab Austria obtinendae. Cardinalis ad obsecrationes descendit, et male se vel cum privatarum rerum dispendio Caesari adversus communem hostem navare operam, quam optas a Sultano condiciones accipere ostendit. III. Id metu et simulate agi Basta interpretatus, cum eadem dissimulatione erga ipsum ageret, Walacho negotium dat, ut cum numerofo, quem penes se habebat, exercitu rem gerat. Stephanopolis ab eo xv Kal. Novembris occupatur, et Ciculi in fidem accipiuntur. Cardinalis, Hieremia Moldavo conciliato, juxta Cibinium castra metatur. Pontificis orator cum Gogare Monbario et Moysse inter Ciculos primario viro intervenit, et falsa spe a cardinali, ut Daciam S. S. beneficiarium prosteretur, partes ejus initio tutari visus. Tandem ad arma res devenit, et cum Michael Walacho cardinalis v Kal. Novembris animose congressus post quinque horarum obliuiscuntur certamen profligatus est, inter ex suis amissis. Alba Julia, Claudiopolis, et Husia in victoris potestatem deveniunt. Stephanus Bathorius cum Andrea cardinali Somlani concedit, ubi a Georgio Basta interceptus mortis metu intentato Privarian arcem munitionissimam tradit. Inde versa vis contra cardinalem, qui cum paucis in montana confugit; ubi proditus immani patricidio ab Austria trucidatur. Mortuo caput recisum et ad Walachum allatum. Corpus diligenter a Walacho vestigatum insigni monumento, quod sibi ipse struxerat, Albae Juliae conditur. Per ejus mortem eadem dignitate Georgii Martinij ab Austria item ex insidijs interfecti renovata memoria. Sigismundus, qui sua levitate sibi suisque tot mala acerfecerat, his successibus turbatus, clade insuper domestica per incendium infestatur. Michael post tot victorias doli suo parat, cum meritorum suorum rationem haberi peteret, in aula Caesarea suspensus, Basta, qui summam Daciae praefecturam ambiebat, crimina intentante. Percius in provinciam a Caesare missus, qui imperium Michaeli ablatum in Bosnam transfert. Michael Caesarianorum ingratitude exosus procerum provinciae fidem sollicitat. IV. Turci cum magna annonae penuria premerentur, per haec notorum dissidia nihil aggreduuntur, Tataros Praecopensis ad res Christianorum infestandas evocare contenti. Ii immaniter praedis abactis grassantur, interdum caesi receptis capivis. Vali atx, a Strigonia v milliaribus distans, a nostris capitur. Excursionibus utrinque aequato eventu pugnatum. Sambocum castellum a nostris captum, et trucidato praefido a fundamentis dirutum. Alba-regalis tentata, et incensa tantum suburbia. Heiduci praetorem Tuleium in suas facere solitum miris cruciatibus excatificatum necant. V. Classis Turcica in Danubio pacis rota in Palsu potestatem venit. v cto Turcorum caesa. cccc. captivi recepti. Damno et irrita ad Formarum Castellum oppugnatio. Zaccardum a Paulo Naro Varadini praefecto expugnatum. Pella a Schwartzzenburgo irrita conatu tentata. Sedat purpuratus cum magno exercitu Belgradum venit. De inducia actum; et, dum protelatur negotium, Tatarum excursionibus grassantur. Cefoca, Lacta et Patanza a Schwartzzenburgo occupatae. Tatarum nostros intercepti; et juxta

TOM. VI.

8 C

CIO D XCIX.

HENRICUS IV.

EPITOMARUM SERIES.

juxta *Filecum* statim ab *Hissariis* caeduntur, captivis receptis. Serdar, interruptio de inducibus negotio, a Sultano revocatur, ad res in Oriente contra *Georgianos* gerendos destinatus. VI. Ob *Mendozæ* perditionem imperialem superiore anno excursions indicibus a circuli *Rhenani* principibus et *Westphaliæ* ordinibus conventus, et *Confluentia* Monasterium translatum. Excursionibus et ita et reditu inter tot *federatos* principes tempus inutiliter extraxit. De munitione in *Gravia* insula inter Ordines *federatos* et *Clivensem* controversia. Tandem confectus a principibus Imperii Protestantibus exercitus *xcio* peditum, *cio* equitum, ad reprimendos *Hispanorum* comatus, duce *Lippenſi* comite, haud magno profectu. *Mendoza* ex *Monasteriensis* diocesis deductas copias ad *Resam* et *Emmericum* contrahit. *Buquoii* comes ab eiquiratu *Batavo* caesus et captus. *Walsana* munio ex adverso *Berkenſis* in *Rheno* a *Germanis* obſeſſa et capta. *Emmericum* post *himeſtre* nulla re *grſſa* consumptum a *Mendozæ* desertum, qui subito ad *Bommelam* insulam deſecit. *Cicpacordium* munimentum captum. *Bommela*, *Andrea* cardinali superveniente, obſeſſa. *Camercum* occultis consiliis et irritis a *Balgino* tentatum. VII. Conventus Monasterio *Huxaram* translatus, in quo cardinalis *Andreas* novam de Ordinibus *Batavis* querimoniam instituit. Tandem *Tolluſia* et *Seventria* ab Ordinibus *reſtituta*, et *Geneva* ab *Hispanis*. Ad *Resam* a *Germanis* obſeſſam et *Bommelam* ab *Hispanis* res lente agitur. VIII. *Antonia* *Caroli* *Lotharingæ* ducis filia *Clivensis* duci elocatur, et *Sibylla* *Clivensis* soror *Butgovii* marchioni *Andree* cardinalis fratri. IX. Exercitus a *Bommela* deductus, et munio in propinquo ad impediendam navigationem *ſtructa*, *Santandreana* diſſa. In *Voorna* insula juxta *Havardenam* deſuperata a *Mauritio* munio, eique *Lanovius* et *Veerus* impoſiti, in cujus oppugnatione *cccc* *Hispani* deſiderati. *Senel* atque iterum tam vicinis copiis acriter utrinque certatum. *Orſoium* ab *Hispanis* deſectum et in *Friſia* *Dotoconum*. *Lippenſis* ad *Resam*, quam *Ramires* *Gusmanus* tuebatur, haerens, eruptione ab auxiliariis a *Mendozæ* miſſis *Andrea* *Oartico* duce ſalla diſſeſſus, ab obſeſſione turpiter diſcedit. *Lippenſis* et *Simonis* *Hohenloii* mutuae exprobrationes. *Reſa* et *Geneva* poſtea ab *Hispanis* deducto praefidio reſtitue. De damnis ab *Hispano* acceptis ſarcinatis *Caſar* fidem interponit. Idque negotii dat *Iſenburgico* et *Manderſchitino* comitiſus. X. Iter *Infantis* et *Alberti* in *Hiſpaniam*. *Valentiae* celebratae utrinque nuptiae *xiv* *Kal. Maias*. XI. *Albertus* cum *Infante* uxore *vi* *Eid. Jun.* claſſem conſcendit in *Belgium* rediturus, et *xiv* *Kal. Quintil.* *Genuam* appellit. Cum ambo *Mediolanum* veniſſent, et *Diatriſtamus* cardinalis ad eos pontificis nomine ſalvandos miſſus eſſet, ei a *Veleſco* prorege praefratle negatum, cum maximo peregrinatio ut urbem ſub *uranifco* ingrederetur; cum minime convenire diceret, ut *Albertus*, cui ſicuti et ſereniſſimae *Infanti* tantum honorem deſerre a rege vetabatur, legatum ſub *uranifco* incidentem ipſe extra *uranifſum* ſequeretur. Inde in *Belgium* uterque contendit, et *Andreas* cardinalis poteſtate ſe abdicat, et, ſallo per *Galliam* itinere et rege *Aurcliani* ſalutato, in *Conſtantienſem* episcopatum ſuum ire perrexit. Ob non perſolutum ſtipendium *Herentali* in *Eburonibus* et juxta *Mofae* *Trajectum* copiae tumultum excitant. XII. Legati a *Caſare* de pace ad Ordines *Batavos* miſſi fruſtra fuere. *Albertus* et *Infans* *Lovanium* proficiſcuntur; ubi et *Juſtum* *Lipſium*, et doctrina et adſeſtu in *Auſtrium* nomen praecipuum, praecedentem audire dignati ſunt. *Lovanio* *Mechliniam* itum, et inde *Antuerpiam*, ubi inſolito laetiſſiae apparatu ſunt accepti. XIII. Claſſis *xv* navium ad inſeſtandas res *Hiſpanorum* in *Oceangum* ab Ordinibus emiſſa, cui *Petrus* *Does* praeerat. *Gratiſiae* ex *Fortunatis* inſulis minus arx poſt certamen deſicta. Inſignibus *Philippi* ſublatiſ *Mauritiana* creſta. Urbs, diſſurgentibus in montana inſulaniſ, tandem capta ac deſicta. Inde ad *Tenariſam* deſeruntur. Ad *Gomeram* damno adſeſcuntur. *Does*, claſſis parte domum remiſſa, ad *S. Thomae* inſulam ſub *linea* *aequinoſtrali* tendit, et circa negotium occupat. Heic morbis contagioſis graſſantibus ſere correpti omnes et ipſe *Does* perierant, ruxque ex omni numero quarta pars incolumis in patriam reſerſa eſt. XIV. Apud nos *Petrus* *Eſpinacus* archiepiſcopus *Lugdunenſis*, qui per *baſturbas* ſimone inclarnis, *Lugdum* deſedit. Nuptiae inter *Caſarinarum* regis ſororem et *Henricum* *Lotharingum* *Barrenſem* ducem. *Caroli* *Gonzagæ* *Clivensis* *Nivernii* ducis

ducis cum Catharina Meduani filia, et Henrici Meduani filii cum Henrica Niverpi sorore peractae nuptiae. Henricus Jousa, monasticam jampridem professus, qui postea pontificis permissu militibus unius se mancipaverat, curis mundi curarum peccatiis ciliicium sumit, et concionibus publice habitis magnam sui admirationem concitat. Antonia item Aureliana Longovillani ducis soror, viro mortuo, in virginum Folsaccenarum coenobio Tolosae monasticam proficetur. XV. Sillerius Romanus missus, ut inter alia de Salaciis principatu, quem Sabaudus per bella civilia regno vexato occupaverat, controversiam coram pontifice arbitrio delicto disceptaret, ante omnia debere regem restitui contendit. A possessione ad jus venire jussus, marchionem usque a Carolo VII. iudice inter partes delicto, Sabaudus excluso, adductum fuisse Delphino ostendit. Contra Arcionatus Sabaudi nomen longa serie jus suum, consuetas a Sillerio adductis testimoniis, firmabat. Cum via concordiae pendente lite iuri non posset, et conditiones propositae a Sabaudis suspicari rejicerentur, tandem diffeminatis in aula Romana rumoribus et Sabaudici oratoris imprudentia, qui intempestive de principatu uni ex fratris filiis attribuendum mentionem apud pontificem iniecerat, effectum, ut cum stomacho pontifex omnem delati arbitrii auctoritatem a se abdiceret. Sabaudus, de professione ad regem spe facila, componendis dissidiis se rationes coram iururum recipit. XVI. Edicti Nannetensis promulgatio, quae ob cardinalis Florentini legati reverentiam dilata fuerat, ut ad pacem publicam necessaria a rege urgetur. Caput de classe edictali Parisiensi, quae de causis Protestantium iudicatura erat, mitigatum ex procerum huic doctrinae adductorum consensu. De Protestantibus ad honores promiscue admittendis maior controversia. XVII. Rex in Luparam seniores vocat, et gravi oratione eos compellat, dulto artificiosae initio a repetita mirabilis portenti memoria. Excepti sine expressione in provinciis praetores iudici, criminalium causarum assessores, et cognitores regii. XVIII. Edicto in curiam illato Lazarus Coquelicus, qui studio libertatis ab initio Henricorum partes secutus fuerat, luculenta admodum oratione edictum fiscalit, et prudentiae ac fortitudinis maximi principis totum negotium relinquendum censuit. Ad singula capita rogati senatores sententiam dixerunt. Cum reponeretur, carere exemplo in omni antiquitate, quod in gratiam Protestantium decretum erat, ut ad honores admitterentur, contra a quietis consilia amplectentibus disputatum fuit: et quamvis haeretici constitutionibus Christianorum principum prohiberentur magistratum gerere, imo ex testamento legatum capere, tamen ab ea regna Gothos, quamvis Ariana peste imbutos, ob foederationem exceptos fuisse, qui, prout imperatoriae maiestati videbatur, honores ob ea ac dignitates consequerentur, idque ex constitutione Graeca, codicis sub titulo de Manichaeis et Samaritanis inserta, et Pauli Aquileiensis historia miscella constare. Itaque totum caput sine conditione arbitrio regis relictum. Decreta seorsum in gratiam Odeti Lanovii. Obsequiales item urbes illis attributae ad octennium relictae. Promulgatum edictum Carnisprivii die. De executione dein actum, Confluentiae in Nervilli Villaregii archibus rusticis, coram rege sequenti conventu. Unde dum reditur, Cerverinus cancellarius raptato currum ab effusis equis paene in flumen proximum praecipitatus fuit; quod in omen acceptum, ipso eodem anno vivis exempto. XIX. Schombergus Nantoli comes inde rediens, familiaris praecordiorum marbo ac promde neglecto correptus, in curru ad Santantonianam portam XVI. Kal. April. expirat, paterni nominis et virtutum dignissimo herede relicto Henrico Nantoli comite. Genus, ingenium, mores, res praeclarae domi et foris gestae; domi facultates liberalitate et belli sumptibus accisae, quas Joannae Castanea Ruppozeae vidua virilis animi foemina ordinavit. Huic cognominis et gentilis mense Maio sequenti Joannes Trevirensis archiepiscopus septemvir debitum naturae persolvit. XX. Gabrielis Estrae paulo post ipso passionis Dominicae die ad alteram vitam improvisa morte Lutetiae migravit, et inde regi oblata occasio de nuptiis serio cogitandi. Joannes Vivonus Pisani marchio eques domi forisque clarissimus Nonis Octobribus in Sanmariani arce seu Fossatensi castro decessit. Ejus eogram. XXI. Literis clarorum virorum mortes, Pauli Parutae patricii Veneti, Josephi Zarlini Clodienfis, Alfonsi Ciaconi Dominicani, Garbae Loaitae archiepiscopi Toletani, Joannis Levinei Gandensis.

HENRICUS IV.
CDIJCXC.

MARTHAE Broscieriae a maligno spiritu, ut prae se ferebat, possellae scena et fabula; quod rex interpretatus in mercedem suam fieri ob Nannetense edilium publicatum, in rem diligenter inquirendum curat. Fraus primum detecta a Carolo Myrone episcopo Andegavensi. Patres Capucini ab ea decepti. Sacramedii ope Lutetiae implorata Parisiensis episcopus eam a medicis inspicere et observari praecipit. Cum diversa traderent, et Michael Marefcotus audacter affirmaret cum Riulano, praestigias esse, quae a Martha ad ludificandam plebem gestulationes ferent; alii, quae illa signa ederet, praeter et supra naturam esse; regis iussu Marefcotus scriptum publicat, quo argumenta in contrarium adducta rationibus ex arte medica petitis refellit, et Marthae metas impossuras esse ostendit. A iactatione populari cum res ad seditionem spectaret, quasi libertati ecclesiasticae vis a regio magistratu afferretur, senatus iidem regis iussu auctoritatem suam interposuit, et sequestrata puella per XL dies a primariis medicis visa et observata est, qui omnes nihil praeter naturam in ea animadvertisse scripto testati sunt. Contra quem fremere theologi, et concionatores ex suggestu ad populum debaccharentur, a senatu increpiti et modestiam servare iussi. Bullae in coena Domini obtentu cum Capucini a senatu citati non comparerent, et ita ab Alfonso e suo sodalicio scripto responsum esset, increpiti, et scriptum lacerari iussu, idque coram fratre collegae a duobus a senatorio ordine et cognitore regis executioni demandatum. Secundum haec Martha Romorantinum, unde venerat, reduci a senatu iussa, inde eam postea Alexander Rupisuleaudius Sanmartinus abductam secum Romam duxit. Qua re rex ultra modum irritatus ad Sillerium et Ossatum cardinalem scripsit, et ut de injuria sibi senatusque facta expostulationem apud pontificem inferrent, mandavit. Inde ab Ossato Jesuiticis patribus, qui restitutionem suam urgebant, et apud quos summum praesidium rebus suis reposuerat Sanmartinus, metus injectus, et consilium a prudentissimo viro datum, ne se huic negotio interponerent; eoque de re diligenter ad regem scribit, et literas in senatu rex recitari iussit. Ita explosa Martha, et omni ope destitutus Sanmartinus, qui paulo post ex more obiit. Ejus ante obitum et Francisci Cleromontani episcopi fratris, quod citati non comparerent, senatus consulto bona sequestrata, et postea placato rege dedita. Alia naturae miracula ad praestigiatricem adjecta. II. Fr. Troviluvius ex montanis Cenomanorum adductus, qui ad carbonarias operam novabat, cum cornu, quod illi post septimum annum in incipite erupit, et sensum ad XXXV annum, quem tunc agebat, crevit, vervecini forma et capiti, eademque prorsus crassitie ac duritie, non tamen spiritalibus lineis, sed porrectis, striatum. III. Ratum inediae in virgine Confluentana in Pustionibus exemplum. Eiusdem in aliis hoc aeco exempla; Spirensis temporibus Pauli III, ad quem ea de re Simo Portius commentarium scripsit; Katharinae Binderac in Jo. Casimiri Palatini ditione, Juliacensis puellae; aliud temporibus Lotharii Imperatoris Convernaci in Tulerensi dioecesi ab annalibus nostris memoratum; et Apolloniae denique virginis in agro Bernensi natae, de qua Paulus Lenthalus ante triennium scripsit. Francisci Citefisi de Confluentana et Israel Harveti contraria scripta. IV. Modus novus creditus, qui in regni Polonici et Hungarici finibus hoc anno grassati coepit. Eius symptomata et horrenda natura. De eo a Laurentio Staringelio, Samosicensis academiae, a magno Samosicio viis a Leontopoli in Russia Polonica militariensis de nomine suo institutae, rectore, consultus Herentes Saxonia Patavinae inter primarios medicos professor libello edito respondit, et novam non esse exemplis et rationibus probavit. Clavus, plica, cirragra morbo nomina indita. Contra Saxoniæ quidam Lucius Laelius Fulgema nomine disputavit, et morbum illum cum lue vincta prorsus eundem esse probare conatus est. Et rursus contra Laelium festivo dialogo, cui septem ad Sarmatas titulus, pro Saxonia scripsit Andreas Posthumus a Crasenberg. A corporum prodigiis ad animorum monstrum transiit.

transiit. V. Conjuratio Caroli Ridoovii et Dominicanorum sodalitis ex confessionibus ejus detecta, qui ante triennium, jam rege cum ecclesia reconciliato, sed nondum cum pontifice in gratiam reverso, cum vesani animi verbis temerarius coram plerisque signum dedisset, re ad Malavicinum pontificis oratorem, qui prius in Gallia cum Henrico tunc Brucellis erat, perlata, ille hominem ad se adduci jubet: et cum in propositis regis interficiendi perseverare videret, pontificis et sacri cardinalium collegii nomine, sic Ridoovius petebat, cum eo transiret; pecuniæque tradita et promissis ingentibus oneratum ad facinus patrandum obfirmato animo dimittit, libertate insuper data ut militari habitu incedere, et citra conscientiae morsum equitare, saltare, choreas ducere, et gladiatorium impune facere posset. Re insecta in Belgium rediit, et a Malavicino increpitus de novo ad parricidium auctoratus in Galliam venit. Eodem tempore Petrus Argerius ex eodem Dominicano sodalitis facinus idem in se suscipit. Malavicinus Romanus venit, et Ridoovius eodem proficiscitur; et, a Malavicino amplius et Hispanus confirmatus, in Galliam rediit, et Saurarobrigæ aliquandiu commoratur, cum, jam rege cum pontifice reconciliato, Florentinus cardinalis ad regem venisset. Ibi Avenarii maternum nomen mentitur, quæ ipse facienda a Malavicino persuasus susceperat, tanquam ab Ridoovio, qui alius a se esset, intellecta Vincentio Regio urbis prætori aperit, aditum ad regem quaerens; qui et ab eo in aulam adducitur. Rex jam cum pontifice in gratiam reversus, qui vulnera illa refricari citra Malavicini infamiam et pontificis offensam non posse tunc temporis judicaret, et aliquos spectantibus, ne archiducis animus in suspicionem veniret, quasi rex ipsum in conjurationem consensisse persuasum haberet, rem dissimulatione transigendam censuit, in custodia hominem suspectum retinere contentus; quem tandem cum dimittere statuisset, lege addita ne unquam in Franciam rediret, confecto ea de re breviculo, ille effracto potius carcere cum Viardoto officario aufugere quam regis gratia nisi maluit, et in Sequanis abiit, et inde in Lotharingiam; ubi cum Joannis Castellæ parricidae parentibus ad Nicolai sanum collocatus rursus de rege interficiendo consilium inivit, et in Heduas tandem venit, et, cum Petro Morello Grancæi curione contracta amicitia, quid cum Malavicino egisset aperit: inde cum Viardoto captus, cum reditus in Galliam interdicti causas non satis purgaret, senatui postremo traditur; qui eum prius interrogatum et superiora omnia consistentem, ceterum in consilio post regis reconciliatorem perseverasse dissidentem, postremo 111 Non. April. ad mortem damnavit, et cum eo Nicolaum Anglum, qui e Capucinorum sodalitis profugerat, et cum errone Ridoovio iisdem consiliis perseverasse convictus fuerat. VI. Caroli Ctequii cum Philippino Sabaudæ natali fratre de decore controversia, post erebras hinc inde militationes et provocaciones Sabaudæ ipso insigante ad duellum tandem deducta; in quo cum Philippinus in mamilla laesus imperante Cregio arma non quidem ipse, sed Pingentius, qui aderat, pro illo prior abiecerit, Sabaudus id indignissime tulit, et rursus duello decus ea re laesum sarciri voluit. Loco condito commisso certamine Philippinus vulneribus cadit, ex quibus paulo post obiit. VII. Editio veritum ne qui in Belgium militaturi contra Albertum transirent. VIII. Philippus Huraltus cancellarius Cevernii 111 Kal. Sextil. decedit. In ejus locum successit Pomponius Bellevreus. IX. De matrimonio regis cum Margarina dissolvendo agitur. Exempla ex nostris historiis in re simili proposita. Dissolutionis legitimæ causæ. Margarita ipsa instante res in judicium deducita per procuratores suos, qui ejus nomine apud regem petebant, ut matrimonium nullum declararetur. Delegati a pontifice iudices cardinalis a Jousa, episcopus Mutinensis et Arelatensis archiepiscopus; qui in aedibus episcopi Parisiensis cum sæpius convenissent, re mature pensata, matrimonium ab consanguinitatis gradu, erroris in fide vitium, cognationem spirituales, alterius partis metum de dissensum, ab initio nullum pronuntiaverunt, libertatemque utrique parti fecerunt conjugii cum alia parte contrahendi. Claudius Tremollius Franciæ par creatur, cum parens ejus Ludovicus a rege Carolo ix Theoretii dux creatus fuisset. X. Falla spe ut ferici panni opificum in terra Francia leucomaris passim confectis commodè instaurari posset, ventis ferici panni ex Italia et exteris nationibus in Galliam importatio. Solus in singulas libras ex pretio rerum, quæ ad vic-

EPITOMARUM SERIES.

CDDC.

tum venales ex agro importantur, civitatibus imposita pensatio. XI. Sabaudi in Galliam adventus et honorificus Lugdunensis ingressus. Ecclesiae Lugdunensis apud nos praerogativa et ritus puriores, ad quas etiam exteri suos conformaverunt. Carolo Sabauda a sacri collegii comitibus negata canonici honorarii dignitas, quae Philiberto Emmanueli parenti olim delata fuerat. Sabaudus Bironi ex delatione verborum parvi honorificorum de se a rege habitorum irritati per Jacobum Lufinium fidem sollicitat. Profusa Sabaudi liberalitas Kal. Januariis. Rex in senatum cum Sabauda venit, et velo interposito causam a praeslantissimis patronis Anna Roberto et Antonio Arnaldo disceptatam audire voluit, et in aedibus palatio subiectis lautissima convivio ab Achille Harlaco senatus princeps ambo cum aliis aulae principibus et proceribus excepti sunt. De Sabuelani principatus restitutione agitata controversia in aedibus Henrici Momorantii equitum magistri: cui intervenit pontificis nomine Bonaventura Calatagirona, patriarcha Constantinopolitanus. Propositum ante omnia a Sabauda, quo regi invidiam apud pontificem crearet, ut Genevae patrocinium desereret. Dem, cum minime hoc ausu commoveri regem videret, de Imperio et Mediolanensi principatu mentionem iniecit, et opes suas et auxilia in eam rem pollicetur. XII. Postremo perscriptae a rege conditiones iv Kal. Martias, aut de ipsa marchionatu restituendo, aut ejus loco inter Ararim et Dubum qui interjacet tractus, et Perosiae vallibus, necnon Pinarolio cum omni ejus jurisdictione tradendis: addito, ut utrum optaret, intra Kal. Jun. declaret: interim locum sit ut venire, sic et terra Francia discedere. Sabaudus per Sebastianum in Taurinos transit: dilerio, quod de se ja latum inaudierat, quasi nihil et Gallia praeter lutum reportaret, aculeata urbane eluso, cui Bironi colamitas postea fidem attrahit. Henricus Lotharingus Meduanii filius Aquilonis in Aginensi agro dux et par Franciae creatur, diplomate ea de re in senatu vi Non. Mart. promulgato. XIII. Collatio inter Jacobum Perronum episcopum Ebroicensem et Philippum Mornacum Plecium ad Fontem-Blaudi eorum rege post longas altercationes inchoata, nec ad exitum perducta. Ejus acta utrinque publicata, et ab Ebroicensi pro imaginibus, quarum usum Plecius improbarerat, addita apologia. Actum etiam rum de concilio Tridentini promulgatione, Bellevre cancellario et Villaregio negotium urgentibus: sed, incerto adhuc pacem necne rex cum Sabauda habiturus esset, res dilata. XIV. Reginaldo Beinensi archiepiscopo Bituricensi et magno Franciae elemosynario disciplinae in academia Parisiensi instaurandae committitur cum aliis delegatis a rege negotium, qui graviter in eo laborarunt, consultis gymnasiarchis, et facultatum primariis doctores, et repetitis a Gul. Tuttavilla cardinali sub Carolo septimo rege conditis statutis ac legibus. Nova statuta ac leges ex eorum sententia conditae, et in senatu vii Kal. Septembris adprobatae. Senatus-consultum ea de re factum per Jac. Aug. Thuanum praesidem, Lazarum Coqueleum, et Edvardum Molacum senatores, Lud. Servinum fisci patronum, in conventu frequentissimi academiarum ordinum ad Mathurinorum habito lectum, et leges ac statuta recitata xiv Kal. Octobr. quae postea typis mandata sunt. XV. Virotum literis illustrium mortes, Fulvii Ursini Romani, Anton. Ricoboni Rhodigini, Conradi Dalspodi, Caroli Utenhovii, Petri Fabri Sanjorui curiae Tolosanae primarii praefidis.

Tom. VI.

LIB. CXXIV.

CDDC.

HENRICUS IV.

SAECULARIS annus, initio c. annorum, dein Sabbaticus i., postremo a Clemente vi ad xxv contrahitur, ut saepius recurreret. Romae magna frequentia celebratur. Henricus Barrensis dux eo quoque profectus, ut abolitionem contracti cum Katharina regis sorore matrimonii, et libertatem cum ea ad liberos procedendas consuevendi, a pontifice obtineret. II. Obitus cardinalium Georgii Ratzivilii, Laurentii Prulli, Inesi Davali Arragonii, Ludovici Madrucii, Petri Dezae, Andreae Austrii. III. Supplicationes Romae decretae pro Belgicis successibus. Tumultuatur perniciosae miles Crepacardii et Andreanae munitionis in Bommeleni insula frustellae, et Aumontianorum superiore anno rebellantium exemplum sequitur: contra quos

vi

vi armata agendum censet Mendoza. Wachtendonca trans Rheim cum arce a Mauritio capta. Novedium irrito conatu tentatum. Albertus cum serenissima Insula in Flandriam venit, et de Berkae restitutione apud Caesaris oratorem se excusat. Colloquium inter Elisabetham et archiduces de pace propositum nullo successu. IV. Capoli Breautii infelix cum Silvae ducis praefidiarius numero et loco ac die convento congressus, qui suffosso equo captus post certamen interfectus est. V. Mauritius Dordraci profectus Crepacordium ducit, et ecce Sequanos auxiliareis in itinere cadit, et loco potitur. Ad Santandream munitionem posita castra VII Kal. Aprileis. Rupto agere diluvio tanta secuta, ut obsessis ac obsidentibus aequae incommodaret. Tandem VIII Eid. Maias deditio facta. Rursus tentatum cum Ordinibus colloquium nullo successu, cum ante omnia militem externum Belgio deduci Ordines peterent. Circa Limburgum ad Colepenam arcem tumultuantur milites. Inter Venloam et Graviam ecc a signis discedunt et electum creant. Mauritijs classem in Zelandia instruit, ut Ostendae, quam Albertum obsessurum sciebat, subveniret. Philippina munitione deditur. Frustra sollicitati Brugeses, qui praesidium ab Alberto accipiunt. Mauritianae naves ab Ambrosii Spinolae triremibus superatae, ex ipsis XVII captae. Blankardi strenuus viri virtus, et mors honorifica. Munitiones ab Hispania circa Ostendam structae. Albertina dedita Mauritio. VI. Albertus cum Infante Gandavum venit, et ipsa lustrato exercitu ordines in equo circumiens ad fortiter rem gerendum hortatur. Ad Neoportum a Mauritio posita castra. Subito Alberti adventu Snasketka et Audenburgum, quae loca Mauritijs ceperat, deduntur; deditis contra leges male multatis. Ponte jam transmissio Albertini cum comparasset, per tumultum in arenariis tumultis Ernestus Nassovius ad transitum impediendum serius missus aciem instruit. Ibi ceceit pugnatum, deteriore Nassoviorum, qui numero vincebantur, condicione. Capti extra pugnam cuncti fere interfecit. Haec mane alio. Post meridiem facies rerum mutata. Mauritijs ad suos allocutio, certam victoriam spondentis. Cruenta de Hispanis victoria; ex signa capta et VI tormenta amissa, mane recepta. Captus ipse Fr. Mendoza et alii, a quibus injuriam, cum Angli et Scots matutina immanitate exacerbati fremerent, praesentia sua Mauritius prohibuit. Periere ex Albertinis VI CIO, ex Mauritijs bis mille, his connumeratis qui matutino proelio ceciderunt. VII. A Neoportus obsidione IX Kal. Sextil. discessum, ac postidie Cl. Buriota militum famulus tribunus istu scloppet in capite accepto occubuit. Discessu Mauritijs munitiones circa Ostendam structae novo praesidio firmatae; et, pecunia ex Hispania ab Henrico Gufmano advecta, lustratus exercitus. Sub id Ambrosius Landrianus, qui vicarii generalis titulo equitatus praegerat, Bruxellis ex morbo decessit; cui successus Nic. Bassa. A Baravis in Scaldis aestuario Albertini male accepti: praetoria in Antwerpiae conspectu capta, et Mecblinenses aliaeque Bruxellenses naves. Acemilia Meurliae comitis vidua decessit, et Mauritium heredem instituit, qui successorem manu armata crevit. VIII. Navigatio Batavarum navium in Indiam Orientalem ante triennium suscepta. Cerne insula, seu Mauritia, et eius descriptio. Piscatio piscium tanta latitudine, ut a navis tabulae mensariae vocarentur. Ranae item et testudines immensae magnitudinis. Piscatarum et corvorum et turturum magnus numerus. Aliae et aves exoticae. Palma admiranda arbor. Javae et in ea Tubani civitatis ac Moluccarum lustratio. Bantae grandaevis senes, qui ultra cxx annos vitam producant. Ternate insula item lustrata. Inde eodem, quo profecti fuerant, itinere in patriam redeunt. Alconthonis insula in itinere lustrata, in qua testudines tantae magnitudinis, ut XL libras singulae pendant. IX. Jacobo Scotorum regi a Gauriae comitibus parricidiali audacia thesauri spe facta illuditur, qui Gulielmi patris supplicio a proregibus, cum rex in minori aetate esset, affecti ultionem persequerantur. Ad Perthum post grandium ab Alex. Ruveno altero ex Gaurijs fratribus in secretis conclave ductus pro thesauro percussorem obvium habuit, et cum Alexandro luctatus, superveniente Ramisaco equite et mox Areskino, confectus; Joannes frater eodem tempore ab iisdem confoditur. De iis ut parricidis supplicium sumptum, et duo fratres superstitis nomen Ruvenum materno in poenam mutare iussit.

Tom. VI.

X. Io Pannonia Pappensium praefidiariorum defectione magna clades accepta. Praefidiarum, partim Galli partim Belgae, Javarino superiore anno capto, nobilitati cum fiducia meritorum insolefcerent, et stipendium non repraesentato ad seditionem spectarent, clam cum Turcis agunt, et, ut fidem tradendi oppidi facerent, tribunis et centurionibus suis imperium abrogant, et Mich. Marotum loci praefectum in vincula conjiciunt, et captivos Turcos dimittunt, frustra Schwartzenburg obtestante, qui cum pecunia ad eos veniebat, qui postremo tumultuantis et post scelus admissum dissideptis obsidione cingit, in qua eruptione falli cadit. Rediens in ejus locum suffectus; qui locum praefidiarius per stagnum subiectum diffugientibus vacuum ad extremum capit. Recedentium ultimum agmen caesum; qui capi poterunt, et Pappae relictis, variis et exquisitis suppliciis excarnificati. XI. Canila paulo post manifestissimum tota Stiria oppidum cum arce a numerofo Turcorum exercitu obfedit. Mercurianus obfessis supplicia laturus aciem contra instruit; sed, Turcis vallo se tenentibus, et interclusa undique annona, ad extremum recedit, visque coeli horrida tempestate in Turcica castra detonantis auxilio praefectus periculum in recessu evasit. Hujus discessu infracti praefidiarii Paradisum praefectum ad deditionem facendam compellant: qui tamen, cum deditionis praecipitatae rationes non satis purgaret, cum centurionibus aliquot Matthiae jussu capite luit. XII. Michael Walachus, suspicione Caesarianis ex Turcici legati adventu injecta, fore, missicam convenirent, ut ad Turcos transeat, conditiones proponit, et exiguum ab eis pecuniam accepit; quo fretus contra Sigismundum Bathorium cum Hieremia Moldavo copias colligentem quasi Caesaris auspiciis ducit, et juxta Ortanum castrum ad Istrum conferta diu ambigua pugna caedit, et Moldaviae magnam partem in potestatem redigit. XIII. Post tot prosperos successus cum Bassae insignitu Caesari tandem imperium abrogasset, ab omnibus desertus, et hinc Samoscio, qui Bathorio et Hieremiae cum auxiliariis praefectus futurus aderat, hinc Bassa argentibus, extremum in Caesaris clementia perfunctum habuit, ad quem excurrente anno profectus est. XIV. In Stiria Graecii Augustinae confessionis foci libertas conveniendi omnino adepta, frustra porcello archiduci Ferdinando libello, Carinthiae praeterea et Carniolae ordinum nomine, quo libertatem illam immani pecuniae summa et pensationibus ob id annis a patribus suis redemptam contestabantur. Severe in non parentis animadversum.

L I B. CXXV.

CCCC.

HENRICUS IV.

TANDEM inter regem et Sabaudum, cum nullas nec vero promissas conditiones acciperet Sabaudus, et mutatis subinde delegatis moras inutilis adflectaret, ad arma devenit. Rex Lugdunum venit, et per Roncastium Sabaudum denunciandum curat, nisi intra Kal. Sextil. conditionibus Lutetiae conventis satisfaceret, sibi bellum cum eo futurum. Roncastio ad regem reverso novae perscriptae conditiones; quibus cum nec flaret Sabaudus, omnis de pace consultatio abruptus, editio ea de re 111 Eid. Sextil. Lugduni publicata. II. Tum Diguierio et Birono primariis belli ducibus negotium datum, ut hic in Bressae comitatu, ille in Sabaudia, principium bello faceret. Bironus Burgum ducit, Diguierius Montmellanium; eodemque die, hoc est Eidibus Sextilibus, vi ab utroque facta utramque caprum oppidum. Ad arces obsidio diuturnior fuit. III. Calatagiona pontificis nomine intercedit; grave ad eum regis responsum. IV. Eodem quo Monmellanium oppidum captum die, Lud. Bertronus Grillonius praetorianorum tribunus Camberii suburbia occupat. Regi supervenienti mox urbs patuit; et octo post diebus arx, quam Jacobus tuebatur, honorificis conditionibus deditur. Confluentia eodem successu capta, quae munio est in concursa Arcae et Ispae ad servandum in Tarentasensem vallem aditum. Inde Miolanum ducitur, quod et ad primum regionum conspectum patuit. Turris Carbonaria dein admatris tormentis tandem deditione capta. Diguierius Joannis sanam et Mauriennae vallem subiectam usque ad Cenifium montem in potestatem redigit: in Tarentasensi valle itidem Monasterium primo caprum, et

mox

innox circumposita loca, ut tota Sabaudia in potestate regis esset, excepta S. Catharinae, quae Genevae imminet, mutatione, et Moumeliani arce, ad quam vetus impetus. Arcus situs et castrorum hospitio et ordinatio. V. De conjurationibus domesticis jam tum rumor sparsus, Jacobo Lascio ultro citroque in Insabres et ad Bironem commente, neque Sabaudia, qui in Taurinis sedebat, interea tota Sabaudia amissa, se movente, quasi plus in eis praesidiis, quam in viribus suis, reponeret. Rex inde in insuspicionem adductus, Succilionem cum summo imperio in Sabaudia relinquens, et colore Sanctatharinae munitionis lastrandae in Sebusianos descendit, ut Bironi consilia obscuraret, quem et tunc monuit, ut a Lascio sibi caveret, et fore praedixit, ut cum in perniciem adductum festinato iudicio ad extremum anteverteret. Rex in periculo versatur, dum propius munitionem contemplatur. VI. Instante Sueffano Philippi apud pontificem oratore Aldobrandinus cardinalis ad regem mittitur, qui in itinere Fontanum belli incensorem Mediolani convenit, ac dem ipsam Sabaudiam. Rex aditus lastrat, per quos auxiliarem exercitum Sabaudus adducturus esset, et Herminium ab episcopo ab Aldobrandino missum ad cardinalem remittit, et bona spe impletum Camberis se praestolari jubet. VII. Brandisus comes, qui Moumeliani arcem tenebat, tandem ex ducum belli consilio de loco tradendo fidem interponit, nisi intra xxx dies Sabaudus auxiliari-cum exercitu adveniret. Dati obsides. Interceptae Sabaudi litterae, quibus Brandisus orabatur, ne palis flaret. VIII. Aldobrandinus Camberium venit. Bovenensis et Ebraicensis episcopi legatos legatos, quod ille petebat, episcopalia insignia ponere recusant. Aldobrandini cum rege colloquium. IX. Sabaudus Augiliam praetoriam venit cum x cto peditum, iv cto felleptariarum equitum, et vccc cataphractis. Sueffo et Dignerius ad Tarentagiam occurrunt, sed, viribus et oppositis montibus tardantibus, nihil altum. cccc ex Dignerianis, dum salutis agunt, intercepti. Tandem tempore condito exente arx Moumeliani a Brandisio tradita. Sabaudus tardus in suspensis ferendis, quod ei a mathematicis praedictum esset, fore, ut Sextili mense rex in Francia non esset. Bovenensis, intra labitur, nullis minis aut promissis insolitur. Notato a Neresiano loco, quo ad hostem adiri poterat, virum immensum vis prohiberi regi. Rex, cum nihil cum Aldobrandino se expectare voluerat, profectus, Luserum primo a Sanctatharinae munitione lapide venit, quo ad eum a Genevensi republica legati venire, et in iis Theod. Beza octogenario major, in illa aetate adhuc equitans, orantes ut jugum Sanctatharinae munitionem innuente, beneficio suo, antequam exercitum e provincia deduceret, clientelaris urbis a cervicibus excuteretur. Tandem Bovenensis, qui Burgi arcem tenebat, extrema necessitate victus eam rege transiit, aliquot dierum petito spatio, qui dum exirent, rex, relicto in castris Sueffone, Lugdunum excurrit, quo et Aldobrandinum se expectare voluerat. X. Genevae origo ab occasu Imperii Romani repetita. Ab Imperio Germanico deserta: cum episcopis, dein cum Sabaudiae comitibus, foderationes. Inde cum a civitatibus et Sabaudi, Genevensium comitum stirpe extincta, delegatis res Hermianae disceptaretur, pro Sabauda haec in medium afferbantur: titulo emptionis Amadeum Sabaudum jus in ea ab Odone Villario sibi quaesivisse, et a Sigismando Caesare anno cto cccc xxxi investituram ejus impetravisse, et vicarios Imperii jam ante Sabaudum principes a Carolo v constitutos esse, eodem jure sub Carolo v, Ferdinando et Rodolpho Caesaribus Sabaudiae principes usos esse, cui et accessit Apostolica auctoritas: atque ita antiquorum comitum, episcoporum, Apostolicae sedis et Imperii jura in ferocissimos Sabaudos duces cumulat, qui ex Genevensium et episcopi consensu omnia supremi imperii jura in ea urbe semper exercuerunt, usque ad annum hujus saeculi xxxv, quo, mutata religione, et episcopi et principes et pontifici, et Imperatoris simul omni se jussu illi exemerunt. Contra a Genevensi republicae delegatis disputatum: Genevensis territorii dominos nihil in civitate juris ab antiquo habuisse, sed potius episcopis et ecclesiae sacramentum fidei dixisse, usque ad Friderici Abenobarbi tempora, qui deinde idem jus episcopo confirmavit, Zerimensi duci, qui vicarius titulo in illo tractu res administrabat, et id juris in Gebenensium comitem transferro cogitabat, increpito et excluso: ab eo tempore Sabaudiae comites cum episcopis transgresses se beneficiarios eorum agnovisse, et fidei juratae instrumenta usque ad

annum MDCCCXV extare. Argumenta et documenta a Sabaudis adducta confutantur. Equitis Sabaudi impallatus eadem de re liber post publicatus, quo plura documenta et instrumenta concervantur ad fidem faciendam, Genevæ comites semper ab initio Sabaudiae comites tanquam beneficiarios agnovisse: quæ tamen alla obfensibus neque consentientibus episcopis, quorum maxime intererat, et qui ius illud semper, vel satente ipsa comite, Sabaudiae ducibus controversum fecerant. XL Dissoluto regis cum Margarita matrimonio, Silletius, qui Romæ erat, Florentiam mittitur, ut pactis cum Maria Francisci magni Etruriæ ducis filia conventis regis nomine subsisteret. Missum et speciale ad Ferdinandum patrum mandatum de sponsalitiis contrahendis; et mox Rogerius Bellogardius eodem venit. Celeberræ fiduciariæ nuptiæ ab Aldobrandino cardinali illæ transiunt, magna et insigni pompa; in qua nihil quoad spectacula, hastiludia, venationes, et alia sumptuosa oblectamenta defuit. XII. Nova regina classẽ Liburni conscendit, et aliquandiu itemere tempestate jactata Massiliam appulit III Non. Novemb. ab Henrico Momoratio equitum magistro et Põmpio Bellevero et magno ex aulicis tam sociis primariis quam viris comitatu excepta. Belleverus regis nomine adventum gratulatus est. Gul. Varii senatus Provincie præfide primarii a Bellevero introduci ad regnum luculenta oratio. Magna in appulsu classis ac prope sanguinolenta contentio inter Melitenfes equites, quorum dux Petrus Mendoza, et Florentinas trivemes, quas Joannes Medicus ducebat; quæ vix tandem a Momoratio ita composita est, ut Melitenfes equites dextram tenerent, S. Stephani equites in prætoris, quæ regina velle fuerat, et quam ipsi ducebant, ius suum ac dignitatem tuerentur. Dimisso comitatu, qui eam secutus fuerat, duodecimo post die, hoc est xv Kal. Decemb. Aquas Sextias venit, et biduo post Avinionem, ubi insolita et adscitata a patribus Jeshitis, qui restitutionem suam urgebant, pompa excepta est, septenario numero exquisita curiositate et regi et reginæ applicato. Inde per Valentiam, Turonium, Viciniam, Lugdunum IV Non. Decemb. pervenit, ubi tumultuaria pompa excepta ad archiepiscopi aedeis deducitur. Septem diebus cum in urbe morata esset, prono Rodoano advenientem regem sub vesperam excepit, qui obsoleto et militari habitu, qui maxime illum decebat, post commentata bonis et mutis adfessis verba, lecti, quod suum præ festinatione nondum advenisse diceret, cum ea participationem non injacere petiit, qui ea nocte conjugalis factus est. Aldobrandinus, qui Cambræ remanserat, subito evocatus, ut externæ nuptiarum pompæ et negotio de pace cum Sabaudis interesset, urbem solemnî ritu ingreditur xvii Kal. Januariæ. Mandata ejus seu facultates, in senatu minime publicatæ. Repetitur post Domini natalis pacis negotium et propositæ conditiones. XIII. De quibus cum in eo partes essent ut convenirent, rex a Genevensibus exoratus Sancethannam munitionem destruendam mandat, quod non aliter securum per Clusuras transitum habere posset; quod tanta celeritate petactum, ut non nisi re confessa numerus Lugdunum ad Aldobrandinum pervenire potuerit, qui casu ultra modum irritatus in Italiam re infecta discedere se paratum, neque huic negotio ultra auctoritatem interponere velle initio ostendebat. Ad extremum cum arx Burgi, in qua Sabaudis reliqua spes erat, periclitaretur, assentiente Jo. Baptista Taxi, quasi placatus mutati. XIV. Et cum omnia ad bellum pararentur, Renio, qui ad rem pecuniariam ac tormentariam expeditandam a rege Lutetiam mittebatur, ad eum salutandum officiose profecto, conditiones perscrutabantur, quibus vix tandem post multas obestationes delegati Sabaudi subscribere. XV. Fontanus et Sabaudus, ab Aldobrandino rebus compositis moniti ut ab armis discederent, alienos se a pace facta ostendunt. Eorum longe diversi adfectus. Lermæi in aula Hispans pollientis ingenium, et oculatæ cum Fontano acumulationes. Tandem, additis ad mensem, intra quem Sabaudus pacta Lugduni conventa habere rata debebat, xv diebus, literæ a Philippo venerunt, quibus placere sibi, ut conditionibus subscriberetur, ostendebat; de copiis, quas alio destimabat, statuerendi plenam potestatem facebat. Ab Hispanis enim se desertum videret Sabaudus, ad extremum, quæ Lugduni acta erant, subscriptione sua comprobato, monito Bouventio, qui Burgi arcum tenebat, ut non nisi extrema necessitate visus eam traderet. Quod tandem incunante Martio fecit, et Petrus Escodeca Boetius ei cum valido

lido praefidio imponitur. XVI. Rex reginaque rebus ex voto confectis et pace parva Aurelianum ambo veniunt, ut anni propitiatorii indulgentiis huius loco peculiariter concessis participarent. Templum, superioribus bellis dirutum, assignatis vestigialibus concessum. Crimen falsi inter confessiones frequens, et ita ad regem delatum, ut remedium per leges quaereretur. XVII. Roberti Ebroici Essexiac comitis, qui vulgo Achilles Anglicus indigebatur, generosa ambitio ex aemulatione cum Roberto Cecilio, postremo ipsi fatalis. Is a Cobham et Raleigh, qui cum Cecilio faciebant, in Hiberniam honorificae expeditionis specie oblegatur; quam tamen ea lege suscepit, ut quoties expedire videretur, non expectato reginae responso in Angliam redire posset; quod ei contrariis literis, postquam in provinciam venit, negatum. Cum Tirociniae comite, qui res in insula miscebat, colloquitur, et transisse sibi visus in Angliam in iussu reginae redi: a conspectu ejus arceatur, et captivus sistitur, accusatione in eum instituta, quod mandata reginae sprevisset, et capita cum perduellibus contulisset. Ab aula ad biennium removeretur. Post annum gratia facta, ut Londini cum famulato privato manere posset. Deum cum amicis de curia occupanda et regni in potestate habenda sumptum consilium. Conjuracionis indicium a domesticis corrupto per Cecilium ad illam perlatum. Citatur ut ad conciliabulum in aedibus Thomae Buckburgh magni thesaurarii veniat, ab Herberto in arcano monitus, ut urbe excedat. Sibi infidias a Cobham, Raleigh, Cecilio struttas per urbem apud plebem homo gratosus famam spargi curat. Concursum plebs ad ejus aedem facta, et seditione excitata, edicto publico perduellis et proditor pronuntiatur. Deum post aliquem conflictum ipse sub vesperam a Thoma Howardo maris praefecto capitur, et cum eo Southampton et Rutlandiae comites, et postremo Christophorus Bluntus et plerique alii ad e per diversas urbes carceres distribuit. Thomas Leacus cum se appeto deprehensus maturandi iudicii, quod protelatum iri apparebat, occasionem praebuit. Forma solennis iudicii. Capita accusationis proposita. A iudicum refectione ob criminis titulum et iudicum dignitatem excluditur. Ad capita respondet. Cum Cobham et Raleigh alterationes et cum Cecilio acerbae expositiones, nullo demissi animi aut misericordiam implorantis signo edito. Auditus post cum Southamptonis, qui pari constantia causam dixit. Damnato post sententiam a Buckburgh pro nuntiata tanquam perduelli et proditori poenae genus a regina remissum, et ipse magni animi constantia supplicium decollationis pertulit, nusquam implorata reginae misericordia, quam sine dubio obtinisset, nisi vitae periculus morti quam ad miseram preces descendere satius duxisset. Alii et cum eo supplicio adfecti, et ipse Bluntus. XVIII. Ad Kinsalam in Hibernia Hispani, Alfonso Ocampo duce, a Tirociniae comite evocati, conferta pugna ab Anglis prostrati, et Ocampus captus. Qua clade accepta Alfonso Aquillarius, qui Kinsalam tenebat, deditionem fecit, commodatis ab Anglis navibus, quibus cum suis in Hispaniam portaretur.

L I B. CXXVI.

MOTUS in Anglia inter Catholicorum illius regni reliquis exorti origo. Gul. Alanus Philippo auctor, ut ex Catholicis Anglis seminarium Duaci institueret; quod postea Durocortorum Remorum apud nos a cardinali Lotharingo translatum fuit. Inde cum multi in Angliam migrarent, in suspicionem adducti, ob frequentes conjurationes, quae potius rebus novis quam pietati studerent, ob idque vexati et quasi perduellis supplicio adfecti. Alanus pro iis apologia. Eodem auctore a Gregorio XIII. Romae seminarium erectum, et eius cura Jesuitis patribus attributa. Abolitis archiepiscoporum et episcoporum, quae penes Praesbiteris erant, nominibus, nova disciplina ab iis in arcano instituta, in quo principatum sibi sumserunt tanquam a pontifice delegati; quo tamen moderate usi sunt, Alanus et Fr. Toledo, qui interim in cardinalium collegium cooptati sunt, superseditibus: iis decedentibus, Jesuitae patres contra semmaris alumnos, qui tuto et pacate sub regina vivere malebant, insecta signa exstulerunt, Petro Wesseno et Roberto Parsons ex illo sodalitate

CDCCL

HENRICUS IV.

aditio ducibus quorum hic matura fuga, fratribus ad vexationes expositis, cum Romanum concessisset, muros homines apud pontificem calumnias enervabat. II. Ille in Anglia relictus ab Henrico Garuto per regnum provincialis auctoratus Georgius Blackwellum archiepiscopum renuntiandum curat, cum summa in causa seminaria potestate. Inde dissidia inter eos, cum Blackwellus immo dicis laudibus Jesuitas extollere, sacerdotes eorum imperia detrectantes incipere, non desisteret, illi et quae falso de Jesuitis jactarentur elevarent, et suam innocentiam scriptis editis iuventur. Windicense presbyterium. Nova ejus sub Blackwello ordinatio. A Cajetano cardinali confirmati sacerdotes Angli Romam missi, ut de statu rerum suarum pontificem coram edocerent, et certius de voluntate ejus cognoscerent, pessime a Parsano habiti, et duritia ejus coacti, qui in Anglia erant, novae subordinationi subscribere. De qua cum scripto questi essent nonnulli, virulentum libellum contra eos Thomas Listerus edidit. Ita sacerdotes Angli, non plus a seclariis quam ab archiepiscopo et Jesuitis patribus infestati, ad sedem Apostolicam postremo appellant, ob id a Blackwello suspensionis poena mulctati. Nova decreta et gremio sacerdotum ad pontificem legatio. Confirmata non auditis partibus a pontifice a Cajetano cardinali facta ordinatio. Quo facto, cum res aliquandiu quiesceret, archiepiscopo duritia, qui schismaticos eos, qui ab initio, cum de pontificis voluntate nondum adhuc constabat, parere noluerant, injuriose appellabat, rursus exacerbatae sunt. Consulti super injuria theologi Parisienses, qui secundum sacerdotes contra archiepiscopum responderunt. Denovo Romam missi, qui scissurae, cujus calumniose insinabantur, causam in Jesuitas patres rejiciunt; qui ubi in consilium venerunt, pacem et concordiam, in qua Alano superstiti debebant, adversum suo consensum turbaverunt: ante nullam gravius in eos in Anglia promulgatum edictum, et crimina majestatis inaudita. Alia aculeate in eorum invicem ad dita, etiam beatae memoriae Borromaei cardinalis fallo reposito, qui, cognita Jesuitarum patrum avaritione, in dioecesi Mediolanensi seminariorum curam illis ademptam saecularibus sacerdotibus attribuit. Anglorum sacerdotum petitiones, ut episcopos presbyterorum suffragiis non ex Jesuitarum sententia crearetur: Romani seminarii cura Jesuitis adimeretur: prohiberet pontifex, ne libri de rebus ad Republicae statum et reginae ac magistratus offensivum spectantibus editi in Angliam demum transmittantur: ad ultimum potestatem sacerdotibus faceret, leges sibi ac statuta, prout opportunum videretur, condendi. Toto quadriennio haec diaphanatio duravit, quousque Clemens VIII, qui videret non solum infructuosos sed detrimentosos in Anglia Jesuitarum conatus esse, xv Non. Novemb. diplomate Blackwellum monitis, potestate sibi commissa moderate uteretur, nulla negotia ad administrationem suam pertinentia cum societatis Jesuiticae patribus communicaret, elemosinas, quae de re maxime querebantur sacerdotes, semoto adjectu large et bona fide erogaret, abolita contentum et libellorum hinc inde publicitatem memoria. III. Colloquium in Germania Ratisponae institutum inter theologos a Maximiliano Baioariae duce missos, et Augustanae confessionis socios a Protestantes principibus isdem missos, Baioarici, Saxone, Brandenburgici septemviri, Wirtembergici, quod xiv sessionibus absolutum fuit; quibus inde S. scripturae solius in controversis dirimendis auctoritas urgebatur; hinc ad S. scripturam et conciliorum et traditionum auctoritas atque orthodoxorum patrum consensus praeterea adjuungebatur. Acta hinc Wirtembergae, hinc Ingolstadt publicata. IV. In Belgio Mauritius eductis copiis ad Berkam Rhemensem castra ponit vi Non. Quintilis. Locus a Ferdinando Duxabo pridie Kal. Sextil. deditur. Moursiae castrum Valpurgis comitissae donatione ad Mauritium delatum dedicatione receptum ac muniri coeptum. Controversia successione inter Clivensem ducem ac Mauritium ad Spirensem cameram remissa. V. Ostenda, quod Parmensis semper facere recusaverat, Flandriae Ordinibus efflagitantibus ab Alberto tandem obiecta. Loca situs, et natura, ac munitiones. Principium obsidionis factum III Non. Quintil. Franciscus Vetus loco praepositus, cum valido praesidio. Eruptionibus crebris certatur. VI. Rex Calerum usque procedit. Bironus inde in Angliam missus. Elisabethae cum eo omnino colloquium, capitibus super sap-
plio

plicio adfectorum eminus ostentatis. VII. Balmeciae in Andibus Franciscanorum causa contra Recollectos in senatu agitata. VIII. Aquensis senatus contra archiepiscopum decretum. IX. *Catrinus, qui rei tormentariae in Ostendae obsidione praerat, globi icu occisus; cui substitutus Baquoy comes ex Longowallorum familia.* Morte Henrici Colmii Castellanae summae spei adolescentis accepta in *Catrin* nece clades pensata: quem *Utebrochius* tribunas paulo post secutus est. Ab obsidione ob aquarum inundationes parum abest quin *Albertus* discedat. *Veerus* tot eruptionibus aliquoties sauciatus, quo libere aere frueretur, *Mildeburgum* transfatus, ad obsidionem redit. Accepto de filio regi nato nuncio, obsessi disjuncti fragore insulso tormentis publicae laetitiae signum ediderunt. Conjunctio in oppido detecta et revicta. X. *Mauritius Berka* capta *Silvam* ducis tentat. Portus novi *Ostendae* subinde, ut ab *Hispanis* veteres obsfruebantur, ab obsessis excavat. Decreta ab *Alberto* oppugnatione *Veerus*, ut tempus duceret, colloquium postulat, dam auxiliare advenirent; quibus comparentibus colloquium abruptum, et ita annus exatulus, xxxiii post mensibus extraxit obsidione. XI. *Olivarii Nortii* in *Indias* suscepta navigatio. *Magellanicum* fretum post varias et periculosas jactationes, cum *vi Kal. Quintil. solvisset, †viii Kal. Decembr. intrat. Ejus exalla descriptio, et insulis circumpositis indita a *Batavis* nomina. Pinguum et canum marmorum in eo copiosa piscatio. Homines a cultu humano alieni Pinguum pellibus teguntur, et facie suco insecta *Struthocamelorum* ovae et corne illo tractu frequentium vitam tolerant. Mercurum, phocarum, thynorum rarae formae, et aliorum piscium haec ingens copia. Inde toto bimessri summis difficultatibus consilatus *Olivarius* Februario excurte in mare pacificum, *Desideratio* promontorio superato, evasit, et 14 Eid. Mart. *Mocham* insulam ex adverso *Chilensis* regionis appulit. Culicibus tractus descriptio, salubritas coeli, fertilitas soli. Provincialium contra *Hispanos* defectio. Ad *Latronum* insulas transitum, ubi morbus *Neapolitanus* primum dilus frequens. Cum *Manillensibus* acre certamen: inde *Boltonum* peninsulam praegravandam praeterveilli *Bornae* insulae sinum in, rediunt. *Demian* ad *Javam* descendunt 11 Kal. Febr. hujus anni. Rex is *Balamoannu* urbem ante quinquevniun obsederat, injuriam injuria cumulans, et rege ejus sorte sublato urbe capta familiam ejus extinxerat. Haec patriam repetendi captiva consilium: et *Olivarius*, 4 Non. Maias *Bonae Spei* promontorio superato, xv Kal. Jun. *Tropicum Capricorni* iterum transit, et inde ad *S. Meluae* insulam exscendit; et xxxviii mense, ex quo solvrat, *Roterodamum* incoluntis pervenit. XII. Fontanus post pacificationem cum *Sabauda* copias adhuc sub signis tenebat, pontificio legato nequaquam instante, ut ad liberandam formidine *Italiam* eae quamprimum dimitterentur. Expeditio *Algeriana*. *Tremecenum* regnum, et eius origo ac successio usque ad *Horuui* *Mitylenaei* saevosi piratae tempora. *Algeriam* dein frater ejus *Harindemus* *Ahembarbus* tenuit. Naufragio *Caroli* 4 Caesaris classis foedo conficiata est anno saeculi praeteriti xli. Dein propter infestias per *Hispaniae* litora et toto mari *Tyrrheo* excursiones, in regnum comitis semper de *Algeria* expugnanda mentio injicitur, et ordinariae pensiones illa aut negata aut dilata pariter negantur. Raso *Gallo* milite, qui ad *Chion* ducendi magno *Etruscae* duci non infelici conatu auctor fuerat, insigante, et rationem rei conferendae monstrante, *Philippus* *Aurizae* negotium dat, ut clauum summo silentio intraret, parte copiarum, quas *Fontanus* habebat, in eam expeditionem destinata: nam aliae in *Pannoniam*, aliae in *Belgium* destinabantur. Scius instructa classis omnino lxx triremium vix tandem 14 Kal. Sept. *Gynessiam* appulit. Tres invictis navibus a classe decurrantibus extraxit; ac postmodum ten foeda tempestas incubuit, ut retro re infecta *Gynessiam* rejecti sint. Traductus a *Toletano* qui in classe militabat, et *Ramiso* *Parmentis* qui ultro nomen dederat, in *Hispania* aula ob id *Auria*, quaquam iustas excusationis causas haberet, irriduae in aetate jam ingrevescente cedendum ratus, ultro se triremium praefectura postea abdicavit. XIII. Res ad *Canitiam* haud satis felici successu gesta, *Ferdinandi* archiducis *Caroli* filii ductu, et vicarias partes obente *Vincenzo* *Mantuae* dux. *Sigismundi* *Turriani* miserabilis casus triste successus angustum fuit. Franc. *Aldobrandini*, qui pontificis copiis praecerat, *Varadini*

* ann. 1597.

† ann. 1598

mox fecutus obitus. Dornisfeldi lustratus exercitus. *Joannes Medicus summus castrorum praefectus. Ad Coderibam, ubi Murrha ponte jungitur, in Hungariam terram incoeunte Septembri traductus exercitus, vi a Caissa, quam Haffin purpuratus tuebatur, nec amplius levis; ad quam v. Eid. ejusdem mensis adnotata castra. Sero et lente administrata omnia. vii Kal. Novembr. tentata duobus locis oppugnatio ab Hebersteinio et Madrentio, et nostri cum damno repulsi. Interius excursionibus circa Zigethum a nostris feliciter pugnatum. Camorthae castellum adnoctis ereptaculis interceptum. Auxiliares Hermannus Ruswormio duce a Matthea missi; cum frigore et gelu, quod jam illis locis intensum erat, miserabiliter potius quam cum hoste luctati. Tandem soluta obsidio, Turcorum ludibrio tormentis relictis. Ingens et foeda strages, ad quam morbi accessere. XIV. Ad Alban-regalem scilicet succellus fuit ductu Mercuriani; qui Novis Septembribus cum urbem obsidione cinxisset, suburbia primo impetu capta, et in iis XIV machinae arceae, ac biduo post in urbem perripuit. Belgarum mira intemperies, qui ne Germanis quidem pepercere, etiam regum Hungariae obsibus revulsis. Auxiliares Buda profecti a Mercuziano cecidit, amissis tormentis. Postea et cum iis obsinata pugna certatum, in quibus nulle Turci occubuerunt, et in iis Budensis purpuratus et aliquot praetores ac praefecti. XV. Feliciter et a Caetarianis in Dacia pugnatum. Comitibus Claudiopolis indicibus Sigismundus Barthorius Transilvaniae princeps renunciatus, decretumque et e Moldavia revocatur. Stephanus Tschiahus Michabyls Walachi, qui ad Caesarem supplex profectus fuerat, uxorem et liberos capi imperat. Sigismundus in patriam revertens a Tschiaho facta per literas apud Balam excusatus, moxque mutatus, et temerario ausu cum Michaele Walacho a Caesare in Daciam remissio et Bala configit. Amissa plus x clis, et castra a Caetarianis capta et direpta. Non diu inter victores concordia fuit, Bala in Walachum insurgente, quem ad extremum oppellit, post mortem sparsissima quasi in tentorio ejus repertae essent literae, quibus de occultis cum Turco consiliis fides fidebat. Frustra Claudiopolis a Sigismundo tentata. Bala totam Daciam in Caetaris verba adigit. Bisfriciae contra ditionis leges injuri-ose saecutum. Qua re exacerbatus Ciculorum dux Morfes pro libertate patriae arma sumit, et conferto proelio villus in montana aufugit. Sigismundus postremo Bala se dedit, et loco summi beneficii inter Bohemiae barones allegatur. Tschiahus in Dacia principatum retrahit. Suecus in Livonia rem gerit, ad Coquenshusum Cocovito cum Polonis occurrente caesus. Clades a Carolo cum recentis exercitu superveniente ad Windam facta, capto ipso Cocovito, et ad Rigam posita castra. A Samoscio denunciatum Carolo bellum, scripto publicato, quo ille tanquam impius, perfidus, ac perduellis perstringitur. Facto verba ulciscitur Carolus, et praemissos Polonos invadit ac trucidat, et inde aspera hyeme a Rigae obsidione discedit, et cum Jo. Nassorio et Reinardo Solmensi in Succiam remanet. XVI. Pseudo-Sebastiani prelligius Hispania ac Lusitania imprimis turbat. Sparsa de eo prima fama promissis auribus accepta. Ejus errores post eadem in Africa acceptata, et apud Perfas et inter Georgianos diuturna mora. Postremo in Siciliam venit, praemisso M. Tullio Cotifone Cosentino, qui de ipsius incolomitate Lusitanis fidem faceret. Cum Romam tenderet in itinere spoliatus Venetiis divertit, ubi Philippico oratore instante in custodiam a senatu ducitur. Lusitanorum suspiciosum ac credulum de regibus suis ingenium. Interrogatus cum indicia dedisset, quae occasumque quaerentibus deliberandi materiam praeberent, dimittitur. A suis, qui eo jam magno numero accurrerant, de ratione itineris consultatum, cum alii per Rheatos et Helvetios, alii sellarios pertae per Etruriam illi proficiscendum suaderent. Florentiae captus repositentibus Hispanis a Ferdinando duce traditur: inde Neapolim ductus, et impossurae ab Hispanis convictus asello ad ludibrium impostus traditur, et ad Baetis aestuarium in Hispaniam transportatus pectus. Josephi Texerae apud nos de eo publicata scripta, additis etiam vaticiniis ab Alfonso i Lusitani nomen fundatore repetitis. Pseudo-Edvardi, Pseudo-Philipporum, Pseudo-Neroris, Pseudo-Balduni, Pseudo-Edvardi v et Richardi apud Anglos, Pseudo-Caroli nuper in Hispania, et apud nos, et Pseudo-Mustapharum inter Turcos rapti exempla. Campanae ad Vclitiam sive Juliam Celsam in Terracoeni provincia sponte*

se moventis et sapum edentis, quod aliquoties jam accidisse indigenae jactabant, portentum. *Hier. Suriae de ea judicium.* XVII. Mortes illustrium virorum, Frederici Wilhelmi Saxonis septemviratus tutoris, Martini Garcis Hierosolymitani ordinis principis, cui Adolphi Vignacurii suffectus, Jo. Vincentii Pinelli patricii Genueusis, ejus bibliotheca; Tychonis Brahe equitis Dani astronomorum principis, Richardi Streini liberi in Austria baronis, Davidis Chytraci Suedi. XVIII. Obitus heroicorum item illustrium, Aloisii Lotharingiae reginae Henrici tti viduae, Mariae Borboniae Helionoti Aureliani Longovillani, Franciscae Aurelianae Ludovici Borbonii Condaci, Henricae Cliviae Ludovici Gonzagae Nivernni viduarum; Joannae Coeminae Francisci Borbonii Contii uxoris. *Additum ad extremum ab auctore veniam praefato Mariae Barbanusae Camiae dilectissimae uxoris epicediam, cum inscriptionibus statuae Laurentii marmore ad S. Andriae in arcibus in monumento majorum positae.* XIX. Rex ad Fontem Blandi, appetente gravidae uxoris tempore, venit; quae S. S. Cosmae et Damiani festo die profunda jam nocte sub horam undecimam puerum felicibus auspiciis euixa est, Delphiniq; sauglum nomen tanto tempore in regia domo intermortuus per eum revixit. *Conspicatio ab auctore addita.* Paulo ante eodem mense Margarita Hispaniae regina filiam Mantuae Carpetanorum peperit, haud minore popularum illarum gratulatione; apud quos, ut masculorum, sic us deficientibus foeminarum legitima successio est.

L I B. CXXVII.

NOVA operis praefatio. II. vii Eid. Jan. ad Ostendam totis viribus oppugnatione tentata. Vario eventu utrinque pugnatum. Albertus animum ad obidionem obfirmat. Novae munitiones ab utraque parte excitatae. Undecim dierum spatio plus e naves non sine damno plerumque intra oppidum acceptae. III. Frid. Spinola in Hispaniam profectus Philippo auctor fuit, ut viii trimeis ad suas adderet, novosque delectus Ambrosio fratri habere liceret. Sub id irritu conatu tentata Breda a Frid. Bergensi comite. IV. Mauritius Graviam deditione capta. Ad Ostendam interim variae machinae excogitatae ab Albertinis. Ad Hamontium miles tumultuatur. V. Frid. Spinola acceptis viii trimeis Hispani cum solvisset, in Anglicano freto a Batavis navibus illae excubantibus multum damni accepit. VI. Wachtendonka saene intercepta. Negotium de pace inter Emdanos et comites coeptum interventu Otdinum repetitur. VII. Mercurianus, re bene ad Albani regalem gesta latus in patriam rediens, Norimbergae inopinata morte oppressus est. Ejus ingenium, mores. VIII. Caroli Gonzagae Civis Nivernensium ducis longinqua peregrinatio: in Pannoniam descendit. Alis purpuratus ab Heiducis interceptus. Ad Budam irritu conatu posita castra. Pesta a nostris capta. Nivernius fortiter pugnans gravi vulnere ictus. IX. In Dacia Balsa succellus urget. Bistriciam in fidem accipit. Moyses Ciculorum dux proelio victus in montana confugit. Bartholus omni ope destitutus ultro ad Balam supplex venit. X. Res in Livonia a Sigismundo Polono et Carolo Succo gestae altius repetitae. Proelio actriter commisso Sueci funduntur. Polonorum in victoria crudelitas. Wenda et alia loca circumposita a Radzivilio et Sicinskio in potestatem redacta. XI. Joannes Nassovius ad Carolum venit, et summam sub eo armorum praefecturam accipit. Carolus ad res constituendas domum redit. Leges militares a Nassovio dictae. Caroli in Nassovium livor. Dissidio ducum amissa rei benegerendae occasio. Ad Rigam posita castra, sed de Sigismundi adventu nuncio aliato per tumultum soluta obfidio. Rex tandem Scelburgum venit cum Joanne Zamofcio Polonicoorum exercituum imperatore. XII. Zamofcii aliorumque belli ducum et procerum nomine luculentum scriptum ad Carolum mittitur. Carolus respondet et in Zamofcium acerbè invectur. Zamofcii acerbum itidem responsum. Ad Livonos Sigismundus ex iisdem castris scribit. XIII. A verbis ad arma deveniunt. Rex ab obfisione Wolmariae discedit, et Vilnam venit. Zamofcius ad Wolmariam castra admovet, et deditione capit. Zamofcii et Nassovii utrinque res gestae.

CICIL.
HENRICUS IV.

1. Vid. Tom. VII. hujus edit. cap. IV. p. 155. et seq.

Nassovius in patriam redit. XIV. In Africam ad Mahometam aegem a Melitensibus equitibus expeditio suscepit. Classis Turcica duce Cicada in Calabriam apulit. Rhegium vastatum. XV. Praetoriani occasione Seribae qui in Asia proxima seditionis fovebat, et sub portas usque novae Romae excurrebat, tumultuandi occasionem caprant. XVI. Finalium in Liguria ab Hispanis occupatum. Medesemus portus captus, et milite firmatus. XVII. Virorum litens illustrium mores, Lazari Superantii, Maximi Margunii Cythereensis episcopi, Pauli Melissi, Martini Rulandi, Gasp. Peuceri, Fr. Junii, Jo. Passicaria.

L I B. CXXVIII.

CICCIL

HENRICUS IV.

APUD nos initium anni a pompis nocturnis et choreis factum. Interim rex domesticis conjurationibus conflicari coepit. In Petrocorios proficisci statuit. Bloefis cum esset, aeternum cum Bullionio verborum concertationem habuit. Rex Picavii Panchartae vestigali abolito Fontem-bellaquum redire statuit. II. Lutetiae in Mercuriali conventu de advocatorum salariis moderandis agitatum, quae res pacem totam urbem commovit. Motus tandem conquievit. III. Jac. Lalinus delator ad regem venit, et impetrata venia testimonium molitionum Bironi apud cancellarium deposuit. Bironus ab Efcario et Janino a rege missis persuasus in aulam venit. Bironi durum et perversum ingenium. IV. Rex cum nihil precibus impetravisset, ipsum, Arvernorumque comitem consiliorum participem, comprehendit. Captivi ad urbem adducti et Basilica inclusi. Rex cum ad Fosfatense castrum profectus esset, Bironi gentiles supplices ad eum venire. Pro his Fontacus de geniculis verba fecit. Rex legibus frantum hunc apud se constituisse respondet. Bironus, cognito regis responso, paulatim instigare coepit. Libellus supplicis, ab ipso seu concilio factus, per manus hominum volitavit. V. Diploma ad senatum missum, quo de Bironi conjuratione cognoscendi plena potestas fiebat. Achilles Harlaeus primarius praefex aliique delegati Basiliam veniunt et Bironum adducunt. Ab Harlaeo de secretis cum Sabaudis consiliis interrogatur: tum prolatae ipsius ad regem et alios literae manu propria scriptae; quas cum agnovisset, prolatae quatuor folia integra, quibus series conjurationis continebatur. Inde confectae adversus eum probationes et auditi testes. Mox a delegatis Bironus interrogatur. VI. Summa testimoniorum Lalinii et Renazaci ipsius domesticis fultus declaratur. Lalinus, Renazacus, et reliqui testes cum reo commissi. VII. E Basilica in senatum adducitur, et coram cancellario sistitur, qui eum interrogat. Quae a reo pro defensione in medium allata. In Basiliam reducit. Postmodum dictae sententiae, concordibusque suffragis decretum, ut reus in platea Portuensi capere plecteretur. VIII. Rex cum in Basilica plecti voluit. Cancellarius eum ad constantiam hortatus est. Reus commotior regis misericordiam imploravit. Amanuensis decretum contra ipsum lorum pronuntiat. De rebus secretis a cancellario et Harlaeo interrogatus paulo post ad mortem se comparat, et in genua procumbenti caput a cervice recidit. IX. Carolus Hebertus Bironi ab episcopis ad eum perperam damnatur, qui postea regis indulgentia dimissus est. Burgundiae praefectura quam Bironus tenebat Bellioardio attributa. Exteri principes de conjuratione revicta per oratores suos regi gratulati sunt. Regis ad Philippicum oratorem responsum. Guido Ederus Fontanella tanquam reus laesae majestatis ad ignominiosam mortem damnatur. Cum eo et alii supplicio affecti. Monbarotus comprehensus. Arvernorum comes ex reo delatoris partes induit, ac in gratiam receptus libertati restituitur. Luxus conjurationis istidem participes eadem fiducia in aulam venit. X. Bullionius, in Septimaniam descendens, Castrum venit, et ad regem literas dedit, quibus protectionis suae et mutati consilii rationes reddebat; et se coram iudicibus in Castris camera constitutus purgare paratum ostendit. Rex cognitionem causae Castris camerae interdixit. Bullionius Monspelum venit, Protestantiumque advocacione apud regem implorata, tandem Genevam pervenit. Protestantes in gratiam Bullionii dant literas. XI. Elisabetha, quam rex per oratorem suum de Bullionii consiliis monuerat, pro eo nimis fortasse

fortasse libere intercedit. XII. Scriptum publicatum quo præcipua accusationis capita continerentur. Quæ omnia fere infamione Bullionius diluit. XIII. Claudius Lotharingus Jonvillæ princeps cum Phil. Anglorum Guionvillano consilia perniciofa agitasse delatus jussu regis fultus, sed depreceante pro eo illustrissima familia in gratiam receptus.

L I B. CXXIX.

RENOVATUM a rege cum Helvetiis fœdus, ad quod servandum delegari Lutetiae in aede D. Mariæ, coram rege et omni aulico comitatu tactis sacrosanctis evangelis, adacti sunt. II. Edictum ad refræcandam duellorum licentiam conditum, et in senatu publicatum. III. Perniciofa et in re monetaria mutatio facta est. Edictum Moncelli conditum. Promulgatio ejus post enixam regis mandatum facpius repetitum facta. IV. De auri argenteque venis, plumbi, flanni, aliorumque metallorum fodinis aperiendis apud nos actum, nullo provenit. Edictum ea de re conditum et in senatu promulgatum. V. Burdigalæ inter senatum et cardinalem Sarisium urbis præfulem, qui altare inconfultis S. collegii sodalibus demoliti aggressus fuerat, ingens orta contentio. Cardinalis primarium præsidem et Jo. Bonellum Verdunum a senatu delegatos extra ecclesiæ communionem ponit. Severum senatus contra cardinalem decretum. Rex diplomate suo negotii cognitionem sibi fumpfit. VI. Lis inter plebeium ordinem et reliquos duos in Delphinatu, tandem hoc anno in regis consistorio finem accepit, sed deteriore plebis conditione. VII. Causa inter episcopum Andegavensem, qui Breviaris et Missalis recepti usum inconfultis rege et diocesis ordinibus abolere voluerat, et S. Trinitatis collegii scolæ ab ejus decreto ab abusu appellantis magna contentione in senatu agitata. VIII. x Kal. Dec. regina filiam Lutetiae enixa est. IX. Sabaudus irriso conatu Genevam tenat. Expeditionis ordo. Cum res hac occasione ad bellum apertum erumpere crederentur, interventu tandem regis inter Sabaudum et Genevensis perferiptæ pacis conditiones. X. Rex Gastonem a Fuxo naturalem filium ex Henrica Balfica susceptum diplomate suo legitimum declarat. Id tacito curiæ decreto firmatum, et in acta relatum. Rex cum regina in Mediomatrici ad res provinciae ordinandas profectus est. Motus bellicus inter Car. cardinalem Lotharingum et Brandeburgicum de episcopatu Argentinenfî contententis a rege composuit. XI. Dum rex Divioduri efficit, Jesuitæ de restitutione sua solliciti ex Varani consilio solemnem ad eum legationem adornant. Ignatii Armandi provincialis supplex ad regem oratio. Rex eos benigne excepit, et bono animo effe jussit. XII. Rex literas in Bullionii gratiam scriptas a Friderico septemviro accepit. Ad eas responsum. Naneum rex excurret ad inviscendam sororem. XIII. Rex ubi Lutetiam rediit, totus in pacis otia intentus, augendis rebus et opulentiae regni studere coepit, omnium opificiorum officinis institutis, atque ante omnia serici artificio. XIV. Elisabethæ Anglorum reginae mors. Ejus elogium, ingenium, mores, prospera fere semper fortuna. XV. Post ejus mortem in Jacobum Scotorum regem concordibus suffragiis omnes regni ordines consenserunt. Cum toto comitatu novus rex Londinum xvi Kal. Junias venit. Magna de eo a Catholicis spes concepta. Ab iis libellus supplex oblatas. Eam spem fidei confessio sub id evulgata non parum imminuit. Elisabethæ iussa persolvuntur. XVI. Max. Bethunius Ronius ad novum regem salutandum a rege missus. Antiqua fœdera firmata, nova addita. XVII. Inter Sueffionem et Ronium, nuper in aulam reversum, atrox jurgium, quod tandem compositum est. XVIII. In Anglia rex Westmonasterii cum Anna uxore in regem unctus est. Delecta in eum conjuratio. In consiliis plectendis memorabile clementiae regis exemplum. XIX. Joannes Taxis ad eum a Philippo missus. Taxis mox secutus Jo. Ferd. Velschus comes stabuli Castellæ. XX. Apud nos Vapinei in Allobrogibus synodus a Protestantibus celebrata. Quæ in ea decreta. Hen. Roanus dux et patricius creatus in senatu sacramentum dixit. XXI. Illustrium mortes : Mariæ Caroli v filiae, Georgii Friderici Brandeburgici Onosbaecensis, Christ. Ratzivilii, A-

CICERO CIII.

HENRICUS IV.

EPITOMARUM SERIES.

dami a Bhekema Moguntini praefectis septemviri. XXII. Lireis clari obiectunt Jac. Monavius, Andreas Caefalpinus, Franciscus Vieta, Vidus Coquillius Romanicus. XXIII. Mors Hametis Malanetis filii Marochi, Feflae, et Suſani regis. Eius liberi.

L I B. CXXX.

CICCO III.

HENRICUS IV.

In imperio Turcico hoc tempore periculofus moras. Gaſſius Begus Taurifium caput et Perſarum regi tradit. Satrapa, Horologerus vulgo dictus, Perſarum conatus reprimunt. II. Equitum Melitenſium in Graeciam felix ad Patras expeditio. III. Malometis III. obitus relicto impubere filio. IV. Venerorum cum Rhactis vicinis foedus. V. Res in Pannonia a Ruſwormio contra Turcos geſtae. VI. in Dacia Moyſes Albam Juliam intercipit. Baſſa commiſſo proelio inſignem de Moyſe victoriam reportat. VII. In Germania celebrata Ratiſponae comitia. In Saxonia inter Chriſtianum Saxonem ſeptemvirum et Anhaltinos principes grande diſſidium. VIII. Offendana obſidio continua ſerie ad exitum perducta. Ambroſius et Fridericus Spinolae fratres opibus pollentes nec minores animis ad maiora ſe hoc anno parant. Silvae ducentes praefidium urbe ſua ciciunt. IX. Frid. Spinola navali certamine contra latavos fortiter pugnans ingenti ſui relicto deſiderio occubuit. Ejus praefecturae et dignitates in Ambroſium fratrem a Philippo collatae. Frid. Bergenſis comes Italos et Hiſpanos, qui ſuperiore anno rebellaverant, ad obſequium ſuae conditione, Alberti juſſu vi cogendos ſuſcepit. Seditioni cum Ordinibus conveniunt. Silvae ducis a Mauritio irrito conatu obſeſſa. Tandem alſu ab Alberto in oppidum immiſſi praefidarii. X. Interim in Offendana obſidione multae machinae a Pompeo Targone Romano excogitatae nullo ſuccellu. XI. Albertus de obſidionis exitu deſperans cum Ambroſio Spinola agere coepit, eique ultro deſarum ſumtum armorum imperium. Spinola ad Offendam venit. XII. Ordines de exitu veriti exercitum inſtruunt. Cum dubium eſſet quo tenderet Mauritius, praefecti vicini ſibi meruentes ad Albertum ſcribunt, et auxilia ſummitti perunt. Tandem Mauritius ad Wiſſingae canale cum claſſe 13 omnis formae navigiorum appulit. Mauritiana claſſis in Stufenſis canalis ofſio haeret. Quae ad exiſtentionem hoſtium impediendam ab Albertinis facta. Cum nec Graviae ſeditioni quieſcerent, Albertus neceſſitate adductus cum iis tranſegit. XIII. Mauritius Hſendika capta ad Stufas caſtra ponit. Locis ſitus. Spinola Mauritium a Stufarum obſidione prohibere fruſtra tentat. Obſeſſi extrema penuria preſſi deditionem faciunt. Stufus Lud. Guntherus Naſſorius ex morbo decedit. Mauritius ex Ordinum conſilio loco luſtrato munitiones veteres dirutas inſtaurat, et novas ſtruit. Hſendikam iridem firmat. XIV. Albertus hunc caſum aegetime tulit. Ordines Stufis captis minus de Offenda ſolliciti. Contra Albertus loci capiendi maiore deſiderio flagrat. Spinola ad obſidionem redit. Mauritius, ſolvendae obſidionis conſilio omiſſo, recedit. Obſeſſi ad magnas anguſtias redacti cum Spinola honorificis conditionibus tranſigunt. XV. Urbis captae ruſera ab Alberto et Inſante luſtrata. Spinola in Hiſpaniam exeunte anno diſceſſit, magnis a Philippo honoribus ob rem bene geſtam cumularus. Cum eo belli in poſterum gerendi rationes inſit. XVI. Ordines aerarii adminiſtrandi tributorumque cogendorum ad belli ſumptus ſuſtinendos rationes ineunt, novaſque copias conſcribunt. XVII. Naperti imperii magnitudo et felicitas. Ad Indias Orientales ſocietates inſtitutae, cautumque ut ſub una ſocietate omnes coirent. XIII. naves ad id inſtitutae. XVIII. Georgii Spelbergi et Jacobi Cornelii Nekii, poſt triennalem navigationem in Indias Orientalis ſuſceptam, felix in patriam reditus. Hominum barbarorum conditio, victus, habitus, ingenium, mores, religio, copia aromaticatum arborum, civitatum et oppidorum frequentia, ſuſſime exponuntur.

CICCO CIV.

LIB. CXXXI.

IN Anglia celebrata regni comitia. II. Magnae Britanniae nomen in iis recipitur, et uno regnorum unius nominis appellatione sancitur. III. Synodus nationalis Londini. IV. Post pacis conditiones a delegatis a Philippo et Alberto missis conventas, Ferdinandus Velaſcus Londinum magno comitatu venit. V. Tactis ſacroſanctis Evangelis rex in foedus iuravit. Foederis praecipua capita. Velaſcus per terram Francicam redit. VI. Triceſimae a Philippo et Alberto impoſitae occasione rex commercium Hiſpanis et Belgis nobiliſimum et ſuis cum illis interdixit, tandemque abſolito veſtigiali commercii libertas reſtituitur. VII. Brunſvicæ in Saxonia detecta conjuratio. Erndae et tumultuatum in Friſia Orientali. Joannes Ennonis comitis frater Paterbornam epiſcopi nomine occupat. Motus Argentinenſis inter Lotharingum et Brandeburgicum ſedatur. Hanſaticae urbes pro ſocietatis privilegiis ſolemnnem ad principes legationem adornant. VIII. Memorabilis in Sueciae regno mutatio. Ordinum decreto regia dignitas Sigifmundo abrogata, et in Carolum patrum tranſlata. IX. In Pannonia ob religionis cauſa res turbant. Ninſia Baſſae ſeveritas. Peſta pudendo caſu a noſtris amiſſa. Scrinienſis comes juxta Sigethum Turcos proſigat. Serdareſ purpuratus ad Strigonium caſtra ponit. Praeſidiariorum virtus. X. In Dacia Bethleem Gabor a Dampetræ comite ſuſus. Dampetra victor Juliam uſque progreditur, et praedas agit. XI. Inducium negotium ad Strigonium urget purpuratus nullo ſucceſſu. Strigonii obſidio a Turcis ſoluta. XII. Belli-joceniſ comes Baſſae inſtigatur Caſſovia in Proteſtanteſ ſumma ſeveritate graſſatur. Secephanus Boſkaius ob injurias a Belli-joceniſ aeccepras exaſperatus in eum ducit, commiſſoque proelio ſudit. Baſſa Belli-joceniſ periculum minime negligit. Boſkaius publico programmare a Caſſare proſcriptus, ad eum legatos mittit, qui factum extrema neceſſitate excuſarent. XIII. In Stria et ob religionem magni motus excitari. XIV. Horrenda fames in Tranſilvania. In Sicilia et Gallia Narbonenſi magna annonae penuria. Novum hoc anno in coelo phaenomenon v. Non. Octobris primo viſum. De hoc varia paſſim agitata iudicia. XV. Magnus Etruriae dux ad incendendas Turcorum naves, quae ad Caſſaream Juliam in oppoſita Africae ora hyemabant, tritremis inſtruit. Re a Judaeis detecta conatus irritus fuit. XVI. Novi Romae cardinales creati. Quaſſiones a Jeſuitis propoſitae aulam Romanam exercent. Actum deſignatio Lioſia in beatorum numerum cooptando, nullo ſucceſſu. Tumultuatum periculose in urbe occasione malefici, qui in Farnetiſ cardinalis aedeſtanquam in aſylum ſe receperat. XVII. Virorum principum mortes: Joannis Baiſari ſenioris Wolfangi filii, Orthonis Henrici fratris, Lud. Heſſi, Erneſti Frederici marchionis Badenſis, Petri Erneſti Manſfeldii; apud nos Claudii Tremollii Thoarti ducis. XVIII. Literis illuſtrium obitus, Jani Douzae Nordowici, Chriſtophori Coleri, Jacobi Typotii, Oberri Giſanii, Hieronymi Mercurialis, Arnaldi Oſſati cardinalis: Gualteri Franciſcani Piſavorum epiſcopi, viri ſanctitate praecipui, ex occasione memoria renovata. XIX. Carolo Borbonio Sueſſioniſ filius hoc anno naſcitur.

CIDCIV.

HENRICUS IV.

LIB. CXXXII.

JESUITAE apud nos reſſiſcuntur. Schola Jeſuitica Flexiae in Andibus inſtituta, et a rege opimis redditibus fundata. II. Diplomati de Jeſuitarum reſtitutione ſenatus intercedit. III. Harlæi primarii praediſis gravis et vehemens ad regem oratio. IV. Rex peramanter ad eam reſpondet. V. Meſſius a rege ad accelerandam promulgationem in ſenatum venit. Tandem diploma in acta curiae certis conditionibus reſcitur. Diplomatiſ ſumma. VI. Renovata querimonia de ſecreta quadam theologicae ſcholae cenſura in cauſa epiſcopi Andegavenſis ante biennium agitata. Senatus auctoritatem ſuam interponit. VII. Alexander regis naturalis filius inſigni pompa militiae Melitenſiſ inaugurator. VIII. Catharina Ambarenſis regis

CIDCIV.

HENRICUS IV.

EPITOMARUM SERIES.

regia soror moritur. IX. Rex aedificiis struendis, operibus publicis, artibus maris excelsendis se oblectat. Novi Devotorum ordines in regno admittit. X. Nicolai Hostae ab Hispanis corrupti detecta proditio. XI. A Carolo Valesio Arvernorum comite, et Henrica Vernolii marchionissa uterina sorore, nova et in pernecium regis agitata consilia. Res alius repente. Arvernorum comes, qui Claromontium concesserat, regis iussu capus, et Lutetiam deductus in Basiliam includitur. Fr. Balfacus Entraguinus, et marchionissa filia, regis iussu iidem siliuntur. XII. Curia de repetundis, quae contra aerarii quaeitores jus dixerat, grandi exsoluta pecunia revocatur. Extremo anno auctore Romii marchione perniciosissimi instituti res invadit, quae officia tam judicialia quam quaestoria per omnia exaequata sunt, et annua pensatione, quae a Paulo nomen fumpsit, exsoluta, illa ad heredes transcunt, qui de iis arbitrio suo statuunt. Decretum ea de re factum in cancellaria Palatina publicaturum. XIII. Puella nomine Hadriana Fraxinea tanquam a spiritu maligno obfessa Lutetiam venit: ad eam undique fit concursus. Petrus Cotonus hinc occasionem fumpsit ab Hadriana seu spiritu maligno multa curiosa et vetula sciscitandi. Ejus petitiones, et quomodo res in publicum emanaverit. XIV. Canadæ fide Novae Franciae tractus lustratus. Barbarorum ingenium, mores, ritus, habitus, soli fertilitas, animalia. Petri Guae Montii, Pongravii, Potincurii et Camplani in has terras navigationes haud multum fructuosae. XV. Duarum navium ex India in Zelandiam appulsus: Sebaldi Waertii earum praefecti navigatio, ad Zeilam infelix casus. XVI. Hispaniae rex omne circa maritimas Lusitaniae oras commercium vetat. Ab Ordinibus Belgii in Indias Orientalis altera insinrata societas dace Cornelio Martellio.

L I B. CXXXIII.

CDCCV.
HENRICUS IV.

SPINOLA de bello e Belgio in Frisiam transferendo cum Alberto consultat. II. Legatus Anglicanus ad firmandam pacem Bruxellas venit. III. Carolus Howardus, maris Anglicani praefectus, in Hispaniam eandem ob causam ablegatur. Magna pompa in illa aula excipitur. Lustrico saero abluti regis Hispaniae infantes insigni ceremonia. IV. Mauritius, frustra tentata Antuerpia, Woudam areem occupat. V. Petrum Sarmientum in Flandriam trajecturum Batava classis profligat. VI. Buccoi comes copias ad Rhenum colligit, eoque trajecto una cum Spinola Oldenfelam et Lingenam expugnat. VII. Mauritius motis e Flandria castris eodem contendit, sed fero. Coevorda, Bortanga, Groeninga et Grolla, quibus meruebatur, novis missis praefidiis, munitae. Berga ad Somsa a Spinola frustra tentatur. Spinola Rhenum trajicit, sequitur Mauritius. Mulhemi ad Ruram confictus editur, deterior Mauritianorum condicione. Wachtendonca a Buccio deditione capta. Geldriae oppido in Sicambis Mauritanii frustra insidiantur. Frid. Burgenfus a Spinola in Flandria relictus Mildeburgum castellum cepit. Cracovia arx in Buccoi potestatem venit. Spinola re bene gesta laterus in Hispaniam discedit. VIII. Confictus navalis inter Batavos et Dunkerkanos. Brugensis munitionem ad Slusas excitant. IX. Injuncta pacis sive induciarum ab Austris mentio; varii utrinque libelli ea de re disseminati. X. Caesar Ordines de pace sollicitat. Ordines actis Caesari gratias se exeunt. XI. Aquilgransenium motus narratione longius repetita explicantur. XII. Marpurgi in Thuringia ob religionem tumultuatum. XIII. Henricus Julius Brunsvicus cum Brunsvicam urbem altu primum interciperi conatus esset, magna cum jactura repulsus vi appetta eandem expugnare aggreditur. Brunsvicenses ad Caesarem legationem mittunt, et ejus auctoritatem implorant. Severam Caesaris contra Julium edictum. Urbes Hanseaticae missis ad Brunsvicum legatis, ut a sociis civitate vim abdicat, deprecantur. Pacis conditiones a Brunsvico propositae, sed duriores. XIV. In Pannonia Turci ad Strigonium castra posuerunt, et post longam obsidionem tandem deditione eperunt. Tatar igne ferroque omnia circum vastant. Maius interim a Pannoniis, qui cum Boskaiio arma sociaverant, damnum acceptum. Inter Caesarem et Boskaium pax agitur. Turci pacis iidem negotium urgent. XV. Regis Persarum legati ad Caesarem veniunt, orantes ut in bello

bello contra communem hostem constanter pergeret, neque cum eo pacem habere vellet. Cæsaris ad Persarum regem literas. XVI. Tunuluanum Panisiorum graves et iustas, securi rebantur, causas, quibus sumpta arma excusarent. Eorum ad Bohemias, Silesias, et Moraviae Ordines literas, ubi de Cæsarianorum dardis, violaris iuribus et liberatibus, conquerebantur. Eadem in conventu Carponac inter Boskaianos celebrato repetita. XVII. In Polonia ob res bene in Livonagetas, et festa ouptialia, lacta omnia. XVIII. Sueci a Polonis proelio vincuntur. XIX. Hermannii Christophori Rufwormii de Cæsare et Austria familia bene meriti tristis exitus. Tres hoc anno celsis visae memorabiles, duae lunae, altera solis.

L I B. CXXXIV.

ROMAE Clemens VIII pontifex moritur. Eius elogium. II. Hispanienses veriti, ne Baronius cardinalis in pontificem eligeretur, contra ipsum coerimomiam de Scliaie monarchia insinuant. Tandem Alexander Medices, qui et Leo dici voluit, celsus : et post eum rursus Camillus Borghesius, qui Pauli v nomen sumpsit. III. Fontanus in Italia res turbat : arcem novam erigit. Diploma eo auctore a Philippo publicatum, quo plerique Italici reguli quasi Mediolanensis imperii beneficiarii citantur. Malaspinac marchiones, qui praecipue petebantur, scriptum evalgant. Missis ad Philippum oratoribus, et protecta, petecuto eius cum tempore evanuit. IV. Mortes virorum illustrium, Joannis Sari Samoscii Poloniac cancellarii, Caroli Lotharingi Ellehovii ducis, Vidi Lavalli comitis. V. Ponti Thiardaci Bissiani Cabilonensis episcopi, Theodori Bezac, Roberti Constantini, Simonis Marioni. Eidibus Octobribus Monpensetii duci filia nata : Andium duci desponsata. VI. Accusationis contra Arvernium comitem, Entraguem, marchionissam eius filiam, Thomam Morganani, superiore anno insinuat probationes in senatu confectae. Coniurationis arcana ex reorum interrogationibus et confessionibus. VII. Severum senatus decretum a rege mitigatum. Eius erga conjuratos et praecipue marchionissam clemencia. Varii de hoc iudicio sermones. VIII. Ab Helvetiorum aliquot pagis oratores pro Bullionio deprecantes. Ad eos scripto rex respondet. IX. Infantibus Jesuitis pyramis in palatii maiore porta erecta, auctoritate regia diruitur. In eam rem varia et licentiosa scripta vulgata. X. Francisci Borbonii Cooit cum Aloisia Lotharinga Guisii fotore nuptiae celebratae. Margarita regina Lutetiam venit. XI. Rex, dum ad Sedan obsidionem omnia parantur, ad disturbandas Bullionii machinationes in Aquitaniam proficiscitur. Belvedere cancellarius sigillorum administratione in Sillerii gratiam se abdicat. Motus gliscientes regis praesentia ubique compositi. Joan. Jacobo Memmio Roissio mandatum a rege datum, ut de postulatorum criminibus cognosceret : conjuratorum consilia et praecipua accusationis capita. Sententia in eos lata. XII. Rege Lutetiam reverso Metargii de Massilia Hispanis tradenda coniuratio detecta. Metargius et Brunellus Baltazari Suniciae Philippico oratori ab episcopis comprehensi. Inter regem et Sunicam, qui Brunellum sibi reddi postulabat, acerbae altercationes. XIII. Rex inter haec de grandi aere alieno, quod a mercatorum praefecto et urbis auditibus debetur, dissolvendo cogitat. Sed suborientibus difficultatibus negotium indecissum. XIV. Sacri ordinis in urbe apud Augustinianis conventus. Praefulum postulata, et regis ad eos responsum.

CDCV.

HENRICUS IV.

L I B. CXXXV.

MAGNAE in imperio Mosico hoc anno mutationes. Fames et pestis. Boetissius, qui superstiti Theodoro tyrannidem afflictabat, Demetrium eius fratrem unicum imperii heredem per fidos interficiendum curaverat. Varia de hac morte hominum iudicia. II. In Poloniae et Moscoviae finibus aliquot post annos homo, qui se Demetrium ferebat, comparuit. Is Jesuitis primum innotuit, qui eum apud pontificem et regem Poloniae commendatione sua adjuvant. Sendor-

CDCV.

HENRICUS IV.

TOM. VI.

8 H

miricinis

EPITOMARUM SERIES.

mirantis Palatinus, jam tum fide data, si compos votorum evaderet, ut ejus filiam in uxorem acciperet, Demetrii causam tutandam suscepit. Ad Sigisfundum Poloniae regi admittitur. III. Exercitum in Polonia conferbit, et ad recuperandum imperium in viam se dat. Colacos sibi conciliat. Multi Borilli tyrannidem exosi ejus partes sequuntur, et arces ac loca munira tradunt. Borillius contra eum ducit. Sendomiriensis a Borillio funditur. Demetrius novis contractis copiis ad Rulici arcem commisso proelio de Borillianis insignem victoriam reportat. Multae urbes in ejus partes concedunt. Borillius inter haec moritur, filio successore relicto. Magna in castris et Moscuæ secuta animorum inclinatio. Uxor defuncti cum filio et filia in custodiam data, ubi huiusmodi veneno ultro perierunt. IV. Demetrius magno procerum comitatu et scilicet plebis gratulatione Moscuam ingreditur. Quae ab eo primis imperii iniuncta gesta. Solemni caeremonia inauguratur. De foedere cum Polonis faciundo cogitat, decretaque ab eo in Polonia legatio: a rege, ut sibi Sendomiriensis filiam in uxorem ducere liceat, impetrat. Fiduciariae nuptiae Cracoviae contractae. V. Sub id Sigisfundus uxoris sororem sibi copulat. Magnifico apparatu res acta. VI. Horrenda in Magnae Britanniae regem sub exitum anni decretæ conjuratio fulminalis. Comitibus regni celebrata. VII. Henricus Garnetus comprehensus, et in turrim conjectus, ultimo supplicio afficitur. VIII. Rerum Mosciarum interrupta narratio ad exitum perducitur. Mosciæ sponsa cum parente et toto gynaeco, magno diversarum gentium comitatu, Moscuam tandem appulit. Nuptiae solemnem caeremoniam et ingenti pompa celebratae. Inter tanta gaudia Demetrius de conjuratione contra se iocis subodoratus gravibus curis angitur. Russi proceres sensim ab eo alienantur. Russorum et Polonorum aemulationes. Conjurati conveniunt, et, aggregante se ad eos plebeia multitudo, ad Polonorum hospitium properant, et caedibus cuncta permiscunt; inde ad arcem tendunt, et Demetrium multis vulneribus conficiunt. Misera sponsa omni gaza spoliatur. Mercatores multi male habiti. In mortui cadaver fœverunt. IX. Sedato tumultu a Bojaris in consilium irum. Suiskii ad eos oratio. X. Concordibus procerum suffragiis Suiskius in principem eligitur. Scriptum ab eo ad leniendam facti invidiam contra Demetrium tanquam impostorem publicatum. XI. Legatio a novo principe in Poloniam.

CDD CVL

L I B. CXXXVI.

CDD CVL
HENRICUS IV.

IN Polonia vaivoda Cracoviensis et Janusius Rarzivilius turbas movet. Cooveotus invito rege indeunt. Rex armata manu in eos ducit. Concordiae rationes initae. II. Gedani monasterio S. Brigittae, et Thorunae in Borussia maiore urbis templo, Jesuitae expulsi. III. Matthias Caesaris frater post mortis domesticos in Hungaria compósitos de pace cum Turcis serio cogitat. IV. Post Mechemetis obitum in imperio Turcico mutationes. V. Delegati de pace acturi ab utraque parte Camortam veniunt: re disceptata v. Eid. Nov. capita foederis confcripta. VI. Boskaius moritur. Post ejus mortem in Dacia gesta. VII. Ad Brunsvicam in Germania res lente gerebatur. Tandem Julius obsidionem solvit. VIII. In Belgio Brevorda capitur et recipitur. Vehemens ventus. Spinola ex Hispania reverio, de belli gerendi ratione consulatur. Shasae irrita conatu tentatae. Wouda et Hockstrata noenibus nudantur. Spinola Lochumum castrum expugnat. Swollam versus progressus repellitur. Grollam magna celeritate obsidet et expugnat. De Rinberka obsidenda serio cogitat. Locis finis. Cum Mauritius frustra supplicias ferre tentasset, obsessi eum hostibus transegerunt. Mauritius Venloam irrita conatu tentat. Post tot felices successus seditio in castris Albertinis excitatur. Mauritius Lochumum capit. Postea tentata Grollae obsidio, sed superveniente cum exercitu Spinola ab ea discedit. Milites ab utraque parte in hybernia deducuntur. IX. Sanctuatio marchione duce Hispani Dyrrachium, deinde Mahometam quoque in Africa occupant et diripiunt, sed praedae intenti a Turcis caeduntur. X. Batavi classem ad infestandas Hispaniae oras et intercipiendam classem Indicam mittunt; sed frustra. Classis Indica in Hispaniam appellat. Batavi

etc

cac classis subpraetoria navis perit. XI. Ex Joannis Uffelingi consilio ab Ordine in Americam navigatio suscepta, et societas in id instituta. XII. Infausta Anglorum ad Guianam expeditio. XIII. Mortus Embraeus rurlum pacatur. XIV. Philippi Hohencloi comitis, Joannis Nassovii, et Joannis Andrae Auriæ, obitus. Repedita et a Caesarianis inter archiducem et Ordines pacis mentio. XV. Annus apud oos a pompis et choreis equestribus inivit. Regina Eidibus Februariis filiam cuius est. Max. Bethunius Ronius Sullii dux creatus. XVI. Rex ad Sedani obditionem se parat. Duncherium tertio a Sedano milliari venit. Ibi de reconciliazione actum, et propositae pacis conditiones: in quas Bullionius facile assensit. Diploma ea de re ad senatum missum sine ulteriore disceptatione promulgatum. XVII. Rex ad Germani-fanum aetate ineunte se contulit. Inde dum in urbem redit, ingenti periculo defunctus est. Gratiae Deo publicae actae. Regina Margarita Carolo Valcæo Arvernorum comiti de Catharinae matris amplissimis possessionibus litem movet. Causa in senatu magna contentione acta. Ad Blaudi fontem Delphinus et sorores solenni ecumenia sacro lavacro abluuntur. XVIII. Senatus consultum Tolofanum in sacerdotes qui in Missae canone orationem pro rege omittunt. XIX. Renovata et contra thesaurarios actio, et speciosio Justitiae nomine Camera instituta. Postulata sacri Ordinis in regis consistorio discussa sunt. Concilii Tridentini promulgatio, toties petita, a rege denuo illuditur. XX. Decretum antiquae libertatis pro tuncda regia auctoritate Burdigalæ factum in causa Phil. Prenneri appellantis tanquam ab abusu ad senatum a sententia cardinalis Surdisi urbis archiepiscopi. XXI. Phil. Nassovii cum Helionora Borbonia Condaci sorore nuptiae celebratae. XXII. Virorum literis illustrum mortis, Soffredi Calignoni Navarrae cancellarii, Philippi Portae, Reginaldi Belensis archiepiscopi Senonensis, Justii Lipsii, Heliae Putchii.

L I B. CXXXVII.

DISSIDIUM inter pontificem et rempublicam Venetam exorti origo et series. Pro legibus patris et iuribus pugnant Veneti: pontifex libertatem ecclesiasticam his infringi dicebat. II. Cum Delphinus et Valerius cardinales rem ad concordiam adducere tentarent, Hispaniae factioni additi et Philippicus orator nutantem pontificem ad precipitandum negotium impellunt. Missi a pontifice ad nuncium suum duo libelli, ut eos senatus traderet. III. Grimanus dux sub id decedat, et in eius locum electus Leonardus Donatus. Petrus Duodus extra ordinem ad pontificem a senatu missus frustra fuit. Refertati interim libelli. Senatus ad eos responsum. IV. Pontifex, diplomate suo ad praefules Veoctae ditionis missus, principem, senatum, et totam Venetam ditionem excommunicat et interdicto subicit. Pauci episcopi huic detulerunt, et coetus ecclesiastici more solito celebrati. Contraria ad suos praefules mandata senatus. V. Jesuitae et oavorum ordinum scire cuncti devoti Venetias relinquunt. Cum res ad bellum inclinare videretur, senatus trigineis instruit, et novas copias conscribit. VI. Rationes, quibus Veneti centuram contra se publicatam oppugnant. Jo. Gerfonis sententia pro fundamento posita. VII. Autocti Quirini senatoris populare scriptum, quo et legum controversiarum promulgatio sive renovatio multis verbis defenditur. Aliud et eodem tempore contra Pauli v interdictum. VIII. Fratris Pauli Servitiae reipublicae theologi considerationes. Eius scripti summa. Bellarminus, Jo. Gerfonis opusculis sub id com praefatione anonymi editis, in auctorem anonymum et opusculum stylium strinxit. Huic a Jo. Marfilio ab ordine Scraplico responsum. Fr. Paulus Venetus, qui praefationis auctor credebatur, Gerfonis defensionem prolixa et accurata apologia suscipit. Duo vota Afcantii Columnae et Caesaris Baronii cardinalis sub id edita. Multa alia scripta ab utraque parte publicata. Jo. Marfilii, Romam ad sanctae inquisitionis tribunal citatus, se defendit. Citatus et Fr. Paulus per literas comparat, deque innocentia sua protestatur. IX. Rebus exacerbatis pontifex exercitum instruit. Hispaniae regis ad pontificem literae artificiose scripae. Fr. Castrensis

CXXXVII.
HENRICUS IV.

TOM. VI.
CICCVII.

Castrensis ab eo Venetias extra ordinem missus. Fontanus copias conscribit. X. Cardinalis Jousa ad componendum dissidium a rege missus Venetias venit. Eius in tractandis negotiis solertia. XI. Senatus contra Jesuitas exasperatur. Tandem decretum factum quo exilio perpetuo mulcantur. XII. Jousa conditionibus per bimestre cum senatu agitur Romam venit; ad audientiam admittitur conditiones a Venetis oblatas, et quid illi vicissim peterent, exponit. Pontifex, nisi Jesuitae restituantur, omnes concordiae ineundae rationes respuit. Quibus rationibus Perrenus cardinalis pontificis animum expugnaverit. Aliae in peragendo negotio subortae difficultates superantur. XIII. Hispanorum artes ad disturbendam negotiationem. Jousa accepto diplomate Venetias revolat. Quae ab eo in interditi revocatione et absolutione gesta. Dissidio composito Fontanus cum copiis ex ea occasione scriptas non dimitteret, suspensi omnium et maxime Venetorum in Italia animi. XIV. Nefarius contra Fr. Paulum conatus.

L I B. CXXXVIII.

CICCVII.
HENRICUS IV.

MAGNI Etruriae ducis auspiciis ad interceptandam Hipponam in Africa expeditione suscepta. Urbis situs. Locus, quod servari non posset, direptus; et ingens praeda parva. II. Bellum in Mauritania inter Mule zidanum et Abdalam gestum. III. Marochensis, Mule zidani et Abdalae jugum peracti, Mahametum magno consensu regem proclamant. IV. Gambolatus in Asia res turbat. Secdar purpuratorum princeps in eum ducit. V. In Polonia periculose tumultuatum. Multa inter Protestantes seditione acta. Contra comitia Warfaviam indicta protestantur. Querimoniam in Jesuitas superiore anno institutam renovant. Ordines regni ad Warfaviam conveniunt. Protestantes, qui in armis erant, a regis magna clade affecti. VI. Carolus Suecus in Livonia Wittensteinium munitissimam arcem deditione capit. VII. In Hungaria ob legationem Byzantium destinatum, et hac usque retardatum, res in incerto. Navesela a Colonino recepta. Helducorum et Tatarorum excursions. VIII. Legati Persici ad aulam Hispanicam adventus. Idem legatus Pragae ad Caesarem venit, ut eum a pace cum Turcis faciendi dehortaretur. IX. Comitia per has turbas Posonium indicta. Habitus et eodem tempore ab Austriae proceribus Viennae conventus. Hiciduci rursus turbas movent. Budnocum expugnant. Ab Homonaio male mulcantur. Infigatu Budensis et Agrienlis purpuratorum ad Filecum irrito conatu castra ponunt. X. In Franconia Herbipolentis ex levi occasione praefulus sui auspiciis contra Wertheimicos, qui Jo. Theodorico comiti Lovenlenio subiungunt, bellum movent. XI. Sub id et Donavardae maiore mole tumultuatum. Suevici circuli principes et urbes Ulmam conveniunt. XII. In Anglia rex novam iuristurandi formulam perscribendam curat. Pontifex ad Catholicos in Anglia scribit, et monet, ne iururandum ullatenus praestarent. Bellarmini et Blackwelli archipresbyteri contraria scripta. Magnae Beiranniae rex apologiam pro iuramento fidelitatis scripsit: ad quam a Bellarmino responsum. Prodigiosa in Anglia inundationes. XIII. Infelix navigatio ad Virginiam in India Occidentali ab Anglis suscepta. Rex, post tot clades nihil deteritus, novas rursus societates instituit. XIV. Pugna navalis in freto Gaditano, in qua Jacobus Hemskerkius occumbit. XV. Duae Batavorum naves ex India Orientali revertuntur. Decennalis mercatorum societas classem xlii navium egregie illustrem in Indiam ablegat. XVI. In Belgio nova seditio in castris Albertinis excitata. Henricus Mauritijs frater in Sicambros descendit, et Herclenium oppidum vi captum crudeliter diripit. XVII. Interim pacificationis fundamenta jaciuntur. Missi in Baraviam ab archiducibus qui Ordinum animos perturbarent. Haud multo post, Jo. Neius, generalis Franciscanorum ordinis curator, isdem venit. Eorum mandata, et ad ea Ordinum responsum. Induciae pactae. A regibus Galliae et Angliae aliisque principibus legati, qui huic negotio intervenirebant, missi. XVIII. In formula renunciationis et ratificationis Philippi Hispaniarum regis magnae difficultates subortae.

I N D E X

L A T I N O - V E R N A C U L U S

Nominum Propriorum (et etiam Rerum)

Quae in THUANI Historiarum libris continentur.

Numeri Romani Tomum, Arabicis paginam designat.

A

- A** ARON Moldavine Vaivoda ad Sigismundi Transilvani partes transit, Tom. V. p. 421. mox cum Turca agens capit ad Caesarem missus, 556.
- ARAS** MARITES Mahumets Hodibendie filius natus minor, Herizae provinciae praefectus, postea imperia detrahit, III. 811. dein ad patrem et fratrem iterum vim deprecatur, IV. 114. postea reconciliatus, 115. Emir Ernaae fratri grandiori eisdem animo agitur, 166. eo interfecto patri in imperio succedit, 167.
- AREATIS-VILLA**, *Abruzzo*, seditione vexatur, Pontificis in Protestantis faventibus, II. 194. a rege ad Henricos deficit, IV. 707. a rege in fidem receptus, V. 427.
- ARDALE** utriusque Mauritaniae princeps Mahumets Schiribi filius patri in regno succedit, I. 675. ejus potentia, 676. Abstem Mamenem fratrem interfecit, dum curat et obit, III. 119.
- ARDALE** Mule-Mahumets Cheri filius Zidnam fundit, mox Marochensibus deficientibus a Zidno profligatus, VI. 414. Zidanum iterum fundit et Marochum recipit, 415. mox urbem deserti Mahumets Hametis abnepote a civibus rege proclamato, ib. et Fessim ad Checam patrem recedit, 416.
- ARDALIS** Curatorum praetor a Schimo 11 morti traditus, III. 641.
- ARDIL-CHAIRES** cum Talarum copis ad Osmanson purpuratum venit, Persas fudit et Gengam caput, III. 653. ab Emire Hametibus et captus, 659. mox a Persis stragis in aula interfecit, 660.
- ARDIRANA** oppidum, I. 256.
- ARDULACUS** Morinensium regum conditor Fessae sedem fecit, I. 242.
- ARDUL HEDIVS** Almohadarum rex in regno Tunetino firmatus, I. 257.
- ARDEL MUMEN** Ormuz caput, I. 241. mox et Marochum, 242.
- AREN-HUMETIA**, *Fide* Valerius.
- ARENNIUS**, *Fide* Cestrenus.
- ARETHI** filii Joannis Musalbe in Assyria patriarchae confesso cunctis Tridentino cathari, II. 251.
- ACADEMIA** Parisiensis de obediencia regi praestanda et precibus pro eo conceptis decretum facit, V. 156. ejus cum Jesuitis in servitium agitur, 403. libellus supplices senatus porrectus, ib. disciplina per regis delegatos instaurata et nova legibus ac statutis firmata, 245.
- ACADEMIA** Lugdunensis in Batavia instaurata, III. 400.
- ACADEMIA** Helmsladii a Julo Brunivico instaurata, III. 461.
- ACCOLTIUS**, *Archiepiscopus*, (Benedictus) contra Petrum IV pontificem conjuratus capite laesit, II. 415.
- ACCREDIUS** FONTANUS comes, de *Arsenide* comite de Fawet, (Petrus Henricus) a Philippo in Belgium missus Bruxelles venit, V. 171. Belgii praefecti Hugonis recipit, 419. Castellum caput, 410. Durlanum obsidet, 421. Gallicae copias caedit, 413. Durlanum expugnat, 415. Helsum invito tentatum transimentia fecerat, ib. Cumericum obsidet, 420. et civibus deficientibus caput, 429. ante mox dedit, 500. confidium de pace inter Henricum IV et Subadam impedienda renouat, VI. 166. Finalem occipit, 127. arcem Fontanum in Rheineum limite castruit, 106. plebique Italae principes quos Modolatenfis imperii beneficencia citat, 107. copias pontifici contra Venetorum auxilium conficit, 409.
- ACHAMETES** purpuratus Badie praefectus Pallavicinum cum copis fundit, I. 331. primarius purpuratus constitutus, mox interfecit, 435, 403.
- ACHAZIUS** Sacerum dux Molicum exercitum in Livonia caedit et dissipat, III. 191.
- ACHMETES**, *Fide* Turcanus imperator.
- ACHONIUS**, *Fide* Achon, Sarragis comitibus praefecti Malinum Luciano possit, II. 27, 24.
- ACHONIUS** Sarragis possit occidit, II. 222.
- ACIDALIS** (Valentinus) civitas et eorum, V. 504.
- ACIERBUS**, *Fide* Cradulus (Jac.).
- ACORAMEONA** (Virginia) Fr. Peretti et Pauli Jordanii Ufui vidua a licentia occidit, IV. 298.
- ACRAMONTANORUM**, de Grammat, fassio, I. 7.
- ACTURA** publici constituit, I. 428.
- ADENDUM** oppidum, I. 140.
- ADERSUM** castellum caput, II. 68.
- ADIAPHORISTAE**, II. 73.
- ADRETIUS**, *Fide* Bellomontus.
- ARGIDIVS**, *Gilles de Leves*, labor sedinarum Irodim flumens defensor, I. 355.
- ARENARIUS**, *Adlemar*, (Lud.) Geinani comes ad Wormaciam comitis missus, I. 57.
- ARENILIA** WALBURGA, Merisae domina Hermann deim Nuemano comitis uxor Hermann fratri succedit, V. 674. de ejus causa a Colonensi delegatus et Mauritio actum, ib. cum, Mauritio Naffovo herede constituto, VI. 14.
- ARMONA**, *Jacob-Calm* cu *Pile de S. Caloni*, ab Anglis capta, I. 120. a Scottis recuperata, 195.
- ARPIA**, *Fide* ceteris et Tingianae descriptio et historia, I. 239.
- ARPIA** Caesariensis descriptio et historia, I. 256.
- ARPIA**. Rex in ala cetera parte getiae, I. 239, 669, et seq. II. 55, 184, 410. III. 213, 319, 333. V. 561, 571. VI. 86, 115, 183, 411.
- AGATHA**, *Agla*, a Rudineo firmata, II. 276. a Gul. Josia brevo obsessa, 182.
- AGINDICI** Senorum, *Seni*, Lusitania, II. 171. ante a rege invito tentata, IV. 253. ubi ab rege fidem recepit, V. 359.
- AGINNUM**

I N D E X.

AGINUM, *Agræ*, a Proterofamilia defertum, II. 222.
 Agnus, quæ in Proterofamilia castris jussu dicitur, ibi
 infusa, III. 413. in Argo fides receptum, V. 339
 AGRÆTHI, *Egeræ* ou *Egyptis*, Dicitur comitia co-
 luntia, I. 313
 AGNES Philippi Heli. sibi Maurio Saxoni nupta, I.
 84. vidua maritum mortem plorat, 408
 AGRIA, *Erle*, a Ferdinando Austro occupata, I. 197.
 ejus frons et obsequia, 366. Turcæ obsequium sol-
 vunt, 367. ab infidelis copis irro tentata, 431. a
 Mahomete Turcorum imperatore oblecta, V. 578.
 et capta, 580
 AGRIOTAS (Georg.) obitus et elogium, I. 361
 AGRIUA in Africa a Mahomete Scordio oblecta et co-
 pugata, I. 247
 AGUIA oppidum, I. 241
 AGUTIUS *Aguar*, (Franciscus) Salus comes Laguno
 palus, II. 224. in proelio Sandionysiano occisus, 604
 AGUTIUS SANTANDREAS, *Aguar* baron de S.
Andel, (Jac.) Hereticus militans in proelio Arcendi
 interficitur, IV. 803
 AJACIUM, *Ajaces*, a Sappho Oratio cap-
 tum, I. 426
 AINELIDURUM oppidum, I. 241
 AINAMUTHA oppidum, I. 196
 ALACENIA, *A. Alora*, (Fris.) præfidiariorum His-
 panorum Senis impostorum præfectus, I. 377. urbe
 pulsa, 378. necem trahit, 380
 ALAMANNI, *Alamanni*, (Domitius) a Polono ad
 Succum milita, urbes in Livonia occupata repe-
 lit, IV. 110
 ALANUS, *Allyn*, (Gul.) cardinalis creatus, IV. 531.
 et legatus pontificis in Anglia designatus, ibi. pro
 Angli Romano-Catholici epologium scribit, VI. 68
 ALANI filii, *Fris. Alen*, (Henricus) Arandine com-
 tes processus ut Mariani Angliæ regem solvunt
 natus, I. 441. ad Marum præfidiariorum, 443
 ALBA POMERIA, *Alba*, a Briliaco capta, I. 373, 394
 ALBA Julia, *Whitby*, Transilvanie urbs, I. 310.
 a G. Martino capta, 313
 ALBA Regalia, *Stal-Hilfsburg*, a Schwartzburgio
 irro tentata, V. 769. a Mercutiano capta, VI. 91.
 a Turco recepta, 108
 ALBANUS, *dux d. Albi*. Fide Toletanus.
 ALBATERANUS, *baron d. Albi*. Fide Bocatus.
 ALBIGORUM historia, I. 222
 ALBIPRUS, *d. Alipr*. Fide Simiens.
 ALBINUS, *d. Alipr*. Fide Statius.
 ALBIUS, *d. Albi*, (Domitius) Colas vine inditus
 ad mortem daturus, II. 731
 ALGONUS SANTANDREAS, *d. Alben* Sr de S. *Andel*,
 (Jacobus) nobilium cubiculariorum princeps
 factus, I. 107. tribus equitum creatus, 109. magis
 animi præsentia suos Caesariani argentibus e po-
 ticulo solacii, 464. in Sanguiniano proelio cap-
 tus, 465. Quisiam fidei addit, 768. ejus rapina,
 II. 24. consiliis de Navarra eprimendo socior, 43.
 imperia a rege ut in suam præfecturam produceret-
 tur, recusat, 61. Augustinum Pelusium capit et
 evadit draps, 107. ad Avanci obsequium profici-
 entem, 308. ut Andeleum cum Germanis veni-
 entem impediret missus, 293. in proelio Droceni a
 Colino capta, et a Babinio interfecta, 318
 ALCAZOVA (Petra) Lusitanie rex sub Sebastiani rege
 administrat, III. 574. ad Philippum Hispanum le-
 gitus auxilia obtinet, 575. Sebastiani moris nuntium
 ad Philippum secreto mittit, 589. dignitatibus ornata
 ab aula reingrat, 590
 ALCAZARA oppidum, I. 241. a Lusitanis dele-
 ctum, 247, 248
 ALCAZAR (Andreas) obitus et elogium, I. 366
 ALDANA (Bernardus) Caesari in bello Simalcidico mi-

lit, I. 134. Lippæ præfectus, 321. a Turco fu-
 so, 326. Lepsum nuptis incendit et deserti, 330.
 ob id ad mortem damnatus, 333. gratia carnis in
 belu, 334
 ALDINARDA, *Aldinarda*, ab Alex. Farnesio oblecta,
 IV. 70. capta, 71
 ALBI MANUCKI obitus et elogium, V. 716
 ALDORANDINUS (Hippolytus) cardinalis a pontifice
 in Polonium legatus, de Maximiliani Austri liber-
 tate abusus, IV. 517. pontifici electus et Clementi
 VIII. datus, V. 137
 ALDORANDINUS (Petra) cardinali Farnesii pos-
 tifici a Caesare Austro essam magna pompa ingre-
 ditur, V. 716. a pontifice ad regem Hispanum in-
 missus, cum Fontano in itinere 366, VI. 38. Her-
 manum ad regem mittit, ibi. et responsum accipit,
 39. episcoporum Gallicorum jurisdictionem, præ-
 sente legato, cessare contendit, 40. Cambesum veni-
 nit, et cum rege colloquitur, ibi. Hispanus regis
 cum Maria Medici nuptis Florentie celebrat, 49.
 Lagunam venit cum mandatis, quæ regi liberta-
 tibus contraria in senatu minime publicata sunt, 51.
 S. Catharine propagandæ destructionem, insinua-
 colligam de pace abrupta, 53. undem per-
 scriptis conditionibus quibus liberata ducit solap-
 fere, 55. Fontani consilia rimatur, 56
 ALDORANDINI (Franciscus) obitus, VI. 29
 ALLEGRIUS MILLIALDUS, *d. Aligre* Sr de Milland,
 (Ant.) a Viciano occisus, III. 288
 ALEGRIUS, *d. Aligre*, marchio (Christophorus) Gu-
 bertio a rege præfectus, IV. 866. Memoriam Hal-
 lorum pugionum scilicet confodit, V. 117
 ALEGRIUS MILLIALDUS, Sr de Milland, (Iro)
 Vicianum ducit occidit, IV. 167. Hispaniam in
 regis obsequium redigit, 169
 ALGRIA (Anna) Viso Luallo comiti nupta, IV. 163
 ALGROCIUM, *Algroci*, regi deditum, IV. 846
 ALGROCIUS, *dux d. Algroci*, (Franciscus) astus,
 I. 559. Colas amicus ejus eadem plebs, III. 446.
 Antani aemulatione juvenis temeraria consilia
 init, vix a Lanovio dissuasit, 559. Andino in Po-
 loniam progressa, pect ut regis per regnum legatus
 declaretur, 566, 564. cum Lud. Navio de Belgæ
 præfectura agit, et dubis in aula ciea, 568, 564.
 Sangermanis consuetudinis se scripto purgat, 568.
 comitia sua contestat, 569. munitur cum Elia-
 betta Argis negotium urget, 571. Lusitæ pro-
 fecti, et Drocis in Cambrubia scriptum evulsi, 451.
 in Poloniam procedit, Protestantes favore videt,
 ad pontificem Nic. Hennequium Farn. mittit, 427.
 regimine matris intercessu inducitur pargit, 430. ur-
 belque cautionaria accipit, 433. cum Rupeffaris
 de pecunia utrique regimine agit, 434. de veneno
 sibi propinato item dat, 435. ad senatum Parisien-
 sem dicit litteras, 435. Jo. Calmeri copias firmatus
 summas dux salutat, 436. ejus, Narviti, et Ca-
 simiri pollicata, 437. tandem cum rege convenit,
 438. Andino datus, 439. regis exercitus præse-
 fatus Churineum capta, 536. more et liberos, 538.
 se et opes suas Belgæ Ordibus offert, 602.
 in Belgium postichurus scriptum edit, 605. cum
 Ordibus certe condonibus transit, et Soignan,
 Malabogium, et Rexium recipit, 606. Buxium
 capta, 613. in Galliam redit, 614. Borvium ad
 componendum inter Gandinens et provinciam Gallo-
 belgica dissidia mittit, 615. aula probata, 619.
 redit, inde in Angliam pergit ab Eliabeta para-
 menter exceptus, 615, 619. matrimonii periculis
 confutatus, 619. Belgæ princeps delectus, 788. de
 pace apud regem paries interponit, 813. et cum
 Navaro convenit, 814. corpus conventa Cambræ
 cum ingreditur, et Castrum Cambracense capta,
 IV.

I N D E X.

IV. 14. in Britanniam ad Elisabetham se confert, 255, 259, 24. de quo cum Elisabetha negotio certo legibus conveniunt, 22. annulum ab ea accipit, et ei reddit, 24. legatum ad Hanseaticam societatem mittit de controversiis cum Anglia compunctus, 30. ex Anglia in Belgium refert, 60. Brabantiae duci Antuerpiae inauguratur, 63. Catholici per Belgium religiosis libertatibus indulget, 64. de supplicando actum consulit, 65. Antuerpiensi ob Arasienensem vulneratum tumultu periclitatur, 69. Brugas adit, 73. inde Gandavum, ubi cum Farnesio velitationes, 85. Antuerpiam redit, 86. Turcos legatos de commercio Antuerpiam missos audit, 88. angustis profus praecipua Belgica loca occupare et armis tenere statuit, 132. Dunkerka, Diemuiden, Wilvordia, Tenezamunda et Winocoberga occupata, Brugas et Antuerpiam infestius tentat, 133. de insarum fili illius querit, 136. Videm Lavallum comitem ad Osmam missum de reconciliandis actum, 146. condiciones propositas, ib. in Galliam redit, 146. Prunaeum ad comitia Belgica mittit, 171. ejus mors et elogium, 211

ALEXIS, Heli, (Alexander) obitus et elogium, II. 466

ALEXANDER HEICUS IV naturalis filius, multis Meritis inauguratus, patre pro eo spondente, VI. 256

ALEXANDER LEVENTIS filius diocesis sua in Georgia a Persis spoliatus, III. 649. in castra Turcica venit, 650

ALEXANDER GEORGIANUS diocesis sua a Mammocione festis junctis spoliatus, III. 648. Turcus in finem ad Testium infestus, 650

ALEXANDRINUS, Fide Boetius.

ALEXANDRINI, (Juli) decus et elogium, IV. 898

ALEXANDER, Agor, descriptio, VI. 80. Jo. Andriae Auriae ad eum incipiendum irata expeditio, 87, 88

ALICULUS sumpsit Peris Turcos infestus, mox capus e vice ducem Turcis praebet, III. 664. spe libertatis frustratus Constantinopolim mandatur, ib. e Turcorum manibus evadit, IV. 250. Tauris illam praeposuit, 251. Turcos caedit et Taurisum decernit, 359. Emir Emase caedem primo agnos, 366

ALKNABIA, Aimer, a Frederico Toletano obfessus, III. 224. ab obsequio discedit, 225

ALLINCURIUS, Fide Neovilla.

ALMOMARUS, I. 242, 257

ALMOMARAVIDAE, I. 243, 257

ALNETENSIS pagus, *pays d'Anin.* Res illic gestae, II. 209, 305, 680, 783. III. 145, 161, 239, 249, 261, 257, 306, 326, 411. IV. 601.

ALOSTUM, Ayl, a Gallis interceptum, IV. 71

ASIATIA, I. 350

ALTAMERIUS FERYCIUS, de Hostens Sr de Feryci, (Gul.) in Persensibus invicta a Francisco Monimo servata, mox a sciant missis interficitur, III. 136

ALTAPERNIUS, de Haulpeneve, Fide Barlemonius.

ALTAPERNIUS SYRICUS, d'Alampie Silius, (Marcus) cardinalis creatus, II. 137. summae negotiorum a Pio IV praefectus, 415. Casae novae comitatum obtinet, 416

ALTENPHEUS, (Hinnbll) Romanae ecclesiae gubernator creatus, II. 411. Hispani in Belgio copias auxiliaria ducunt, a Gallis coedunt prope Argentuinum, III. 376

ALTOCURIVS, de Hostens, Fide Sapiedius.

ALTOTIVUS, Aitovis, (Philippus) Henricum Engolfmensem occidit, ab eo lethalius vulneratus, IV. 411

AMADIVS Sabaudii nobilis frater Genesim praefectum ad dejectionem vastat, IV. 899. a Dignorio solus, V. 93. ad Monthovium infestius pugnat, 98

AMALTHORUM (Hicronymus et Jo. Bapt.) obitus et elegia, III. 286

AMASARI (Romuli) obitus et elegium, I. 726

AMBLESIVS, Fide Angulus.

AMBOGIA, d'Ambois, (Francisca) de Amfchotari duci fuga suspecta in carcerem conjicitur, I. 580. ejus causa aperta, 689. obit, II. 570

AMBOGIUS (Jac.) academici Parisiensis rector convenerunt, quo de obedienda regi pendenda decretum, indicit, V. 356. item acalumno contra Jesuitas utitur, 403

AMBOGIANUS, Fide Claresmontius Bassus.

AMBOGIUS (Georgius) cardinalis aula ab Henrico 11 Romanis ablegatus, colore ut assistentia sua perniciem erga Gallos bene affectum arcibus demeruit quatuor, I. 109

AMERBACHII VITI mors et elegium, I. 667

AMERBACHII BONIFACII obitus, II. 325

AMERICIUS (Americus) Seneclibus ad libertatem vindicandam copias adducit, I. 377

AMERIDIS Turcia rex captivus Neapolim delatus, III. 214

AMLOTUS, Alost, (Jac.) orationem in concilio Tridentino liberata et quarantia plenam habet, I. 288. cui a patribus responsum, 286. obit, ejus elegium, V. 41

AMORIUS, d'Amours, senator Parisiensis Brulacum generis cepimus, V. 350

ANSTROBANIUM a Lameis irato tentatum, III. 193. Arasienensem recipit et religionis libertatem facit, 601

ANULIUS (M. Ant.) Venetus orator cardinalis creatus domum evocatur, II. 137. ad a pontifice expulso liberos accendit, I. 378

AMURATHI RAGIVS pirata multa damna Infideli dat, V. 558

AMURATHI, Fide Turcorum imperator.

ANABAPTISTA quidam flammis immittitur, II. 34, 35

ANABAPTISTARUM secta, opinio, I. 750. cum in Fridentulac colloquium, III. 70. convulsa et dogmata, 706

ANCELIUS BRILLAUDIVS, Ancelin Brillaud, (Joannes) Henrici Cordos mortis suspectus quatuor equis disceptatur, IV. 564

ANCELLUS, Auel, (Gul.) Bullorio et Senio de fodere cum Angli agendum adest, V. 609. in Germaniam ad foederatis impetum principis missus, 611. ejus ad Frid. septimum Palatinum et G. Frid. Onobachium vehementer contra Hispanos oratio, 663. qui se tamen a fodere excusant, 667. alios Germaniae principes irato sollicitus, 668, 669

ANCELIUM, Auelis, regi datum, V. 724

ANCONUS, Aconus, iterum belli dux, IV. 316

ANCYRANUS, de Enguri ou Enguri, (N.) Jaci Andegavicus praefectus intrinsecus, IV. 308

ANDEGAVUM, Adera, a Protestantis irato tentatum, II. 190. tunc ab Helmo intercepto, IV. 304. mox recepta, 311. a Ludovico tentata, 722

ANDEGAVENSIS episcopus, inconvulsis collegio, metropolitano et regi, liberos concilio Tridentini Liturgiam introducere frustra conatur, a senatu Parisiensis inhibetur, VI. 159. censura in Lud. Servini in ea causa actionem forensam fecit a Soboronis facta, mox a senatu Parisiensis appellata, 255

ANDELOTUS, Fide Castellioneus (Frm.)

ANDES, Aenis. Res illic gestae, II. 190. III. 142, 419. V. 61, 110, 314, 319, 358, 402.

ANDIVUS, dux d'Anin, (Franciscus.) *Fide* Gallus rex Henricus III.

ANDIVUS, dux d'Anin, (Franciscus.) *Fide* Alencorius.

ANDIVUS (Nic.) Metensis marchio Engolfmense praefectus urbem Andeloto dedit, II. 616

ANDENA,

I N D E X.

ANBINA, *d'Anin*, (Remata) Nicolai Andini Metensis marchionis heres Franciscus Botheo Monasterii daci filio supe, II. 509
 ANOEMA (Corfinia) Carolum Surflorem et Catharinam regni forem ad nuptias regis inuio contrahendū iuxta, V. 60, 138
 ANOREAEUS, *Andrus*, (Jac.) concessio inter Militeris et Thuringici theologi formalis perferenda, II. 777. Monasterii collationi sedi cum Beza d'ipiana, IV. 412
 ANELLUS, *Avella*, (Thomas) in tumultu Neapolitano a prompse capto et dimisso, I. 102
 ANGELERIUS, *l'Angelier*, (Nic.) fuit Brioci episcopus concilii Tridentini receptionem in Gallia apud regem a praefectum conventus delegatus uiget, III. 677. ad regem pro facto ordine orationem habet, IV. 517
 ANGELUS Burgie, *Angel* di Borge, (Petr) obitus et elogium, V. 641
 ANGRIUS, *d'Ange*, (Journes) orationem pro plebe in concursu Aulicam habet, II. 79
 ANGENEUS RAMBULIETUS, *d'Ageneus* *de Ram-*
buliet, (Jacobus) a regis parente ad Germanum principem missus, II. 171, 312. ad Condam missus, 309. Apud eum missus ut oppidum ad officium rediret, 349. ad Romanam legatus, 509
 ANGENEUS RAMELIETUS (Nicolai) Romanus a Carolo IX missus, III. 198. in Polonia ab Henrico novo rege praemissus, 190. Henricum ad Sublatum fudit, IV. 442. ad Sutenae colloquium a rege delegatus, V. 244. de eo mota controversia, 245
 ANGENEUS MAINTRENIUS, *d'Ageneus* *de*
Maintrien, (Lud.) regem et nobilitatem ad bellum contra Sublatum ob Sublatum principum occupatum incitat, IV. 639. inducit cum Navarro praegressus fuit, 715
 ANGENEUS (Claus) Cenomanorum episcopus Romanus a rege legatus ad cardinalis Guffi caedis abolitionem a pontifice impetrandum, IV. 701. ejus ad pontificem oratio, *ib.* et replicatio, 704, 705. cardinalis inuictus, 706. regis nomine abolitionem petit, sed irrita, 708. decreto contra regem a pontifice facto, Roma discedit, 714. Niverno attribuit Romanam ad regis abolitionem obsequium mittitur, V. 258. a pontifice non admittitur, 323. scriptum regis abolitionem a Galliae praefectibus rite factum ostendens Venetis publicat, 328
 ANGENEUS FARGIUS, *d'Ageneus* *de Fargis*, Cenomanorum civitatis praefectus ab Henrico factio vulneratus, captus et in Basiliam deportatus, IV. 708. liberatus Vindici abutur prima ingressionem capit, 810. Vindici praefectus, 811
 ANGENEUS MONTREUS, *d'Ageneus* *de Mont-*
reus, (Fran.) in pugna Eurica facinus, IV. 849. Henricum Maistremonie oblationem edere cogit, 882
 ANGENEUS POISSONIS, *de de Poissy*, ad Navarram a rege legatus, IV. 285
 ANGENEUS (Carolus) Cenomanorum episcopus summam armorum praefecturam in ea provincia sibi arripuit, multa licentia, libidine, et avare in Protestantem admittit, quae a Gervasio Barberio Francico scripto comprehensa regi et reginae parati ostendunt, II. 405
 ANGLIANS, *Fide* Berbonius
 ANGLIA. Regni Rana et Scissae a pontifice Romano origo, I. 30. informatio, 120. peste vexata, 216. inundationibus forditata, VI. 427
 ANGLIAE rex, I. 30. et seq. 46, 47, 90, 104, 118, 190, 205, 218, 305, 437, 574, 702, 752, 813, II. 150, 198, 294, 387, 404, 423, 509, 522,

557, 584, 610, 768. III. 74, 81, 97, 343, 246, 371, 400, 401, 501, 558, 561, 621, 697, 698, 780. IV. 21, 23, 215, 276, 337, 347, 426, 506, 521, 519, 567, 774. V. 39, 171, 585, 608, 711. VI. 53, 63, 148, 171, 176, 201, 275, 356, 373
 ANGLIAE reges et reginae, HENRICUS VIII pontificatus in Anglia disciplinam mutat, I. 36. bellum Francico i Galliae regis desinit, 37. Bononiam in Morini delibata capit, 46. cum Francisco i de pace transigit, 90. ejus obitus, 102. et elogium, 104. EDWARDUS VI Henrici VIII filius, puer novem annis in regno succedit, I. 104. cum Scoti feliciter bellum gerit, 117. mox dabo maris, Gallis in Scotiam auxilium accersit, 190. populum in Devonia rebellantem reprimat, 206. cum Henrico ii Galliae rege de pace transigit, 218. concylium ordina torque censurat, 219. pro Henrico Andano, pectus Galliae regis, facto sacro abbas, filium jubet, 251. Marium legitimum regni heredem testamentum condito excludit, 438. ejus obitus et elogium, 439. MARIA regni heres ab Eduardo vi Angliae rege exheredita Francigenam accipit, I. 439. regno ducemate insignita, 445. comitia regni indicit, et decreta de disciplina ecclesiastica fide Edwardo vi facta revocat, 447. de nuptiis cogitat, *ib.* de patris dotalibus cum Philippo Carolo v Caesaris filio convenit, 448, 452. legum superius ecclesiastica disciplina promulgat, 451. Philippo nuptia, 452. bellum Henrico ii Galliae regi denunciat, 645. 654, 702. ELIZABETHA Edwardi vi foris nuda miter, Mariae sorori regnum absque obsequio profectio, I. 444. in curiam convehit, 451. Angliae regno succedit, de nuptiis irrita sollicita, 703. regina inaugurata religionem mutat, et de Caloto cum Henrico ii scotum convenit, 752. foedus cum Scotia foderentia init, et suscepit Scotiarum defensionis causa scripto tunc reddit, 813. exercitum in Scotiam mittit, 815. de pace transigit, 816. Mariae Scotiae ut Angliae heres designaretur consilia suspecta habet, II. 148. ob aliam rem causat, 150. foedus cum Condam init, et consilia rationem scripto exponit, 194. Philippum, ut Alvarum a Quadra orationem revocaret, irrita rogat, 387. pacem cum Carolo ix facit, et jurando firmat, 404. Mariae Scotiae cum Duxio nuptias probare videtur, 419. dein aliam cum Leicestrio urget, 420. Moraviam et rebellis profugum pecunia juvat, Mariae Scotiae frustra reclamant, 423. Caeciliam Erici Suedi forem magnifice excipit, et pro ejus filio solum jubet, *ib.* Deterium Macartium Clencarii comitem creant, et Warhamum a S. Leodegario Monasterio profecti, 424. H. Killegreum in Scotiam mittit, Oronium et Cantabrigiam diverit, 537. a nuptiis abhorret ob impedimentum naturale, *ib.* pro Jacobo Scotiae principe in sacro balneo silem jubet, et Marium, ut foedus Edinburgie ratum habet, irroo urget, 538. legatos de Caloto restitutione actato in Galliam mittit, 584. Suffolens comitem de nuptiis cum Carolo archiduce auctum ad Caesarem mittit, 588. Joanna Balis filia Rulorum imperatoris legatos excipit, *ib.* Mariae Scotiae in Angliam profugas operam suam pollicetur accipit ad se rogat, 640. ad procrem dat literas, *ib.* in quidione de regni administratione a Jac. Hamletho mota pro Moravio pronunciat, 653. Pannorum in custodia dat, *ib.* pecuniam Navarriae regiae et Conlaro suppedit, 693. Protestantibus in Gallia liberantibus auxilia summittit, 740. pecuniam in navibus Hispanica in Angliam portum legemibus

I N D E X.

liberellam fidei, 758. Belgis eorumque naves et bona restituit, aliisque legum audire recusavit, 76. Norfolciæ, alioquinque prociuum conjuratione petitis, 761. succellorum deliquere remisit, 764. Norfolcium in carcerem conjecit, 764. ad Scotiæ Ordines revocavit, 765. Randolphum in Scotiam mittit, 768. a Pio v pontifice proscripta, 770. Mariam liberare recusat a Carolo ix et Philippo sollicita, 771. Scotis regia ut Levinium preterea eligant auctor, 78. Mariæ Scotiæ foedus Edinburgense aliisque conditiones proposita a Maria non acceptas, 773. Antoniæ Austriacæ Philippo desponsam per mare Britannicum cum classe delatari curat, 780. de ejus cum Henrico Andrum duce matrimonio ædum, III. 65, 76, 98. pro ejus incontinentia leges sancit, 82, 89. de Anglorum ad Lusitani ditones commercio convent, 93, 93. Norfolciæ et alios e nobilitate in custodiam conjicit, 84. cum Maria Scota de quibuscum querendum capitibus per delegatos expostulat, 89, 90. de ejus cum Francisco Alenconio matrimonio ædum, 98. febricula ad Hamptonam tentata, 99. edicta salutaria edit, 10. pacem cum Philippo Hispano facit, 119. Caroll ix filium de sacro lavacro per Wigornie consensu fidei, et de nuptiis cum Alenconio sermo cogit, 144. Morgerium et Anglos insulsi suo ad Rupellam profectos declinat, 148. de matrimonio cogit, et pro Politiæ et Protestantis apud Henricum iii intercedit, 171. sumptuosas leges renovat, 171. Hispaniæ classi receptum et commensum prebet, 179. Belgis rebellantibus Angliæ ingressum interdicti, 400. eorum petrociolum recusat, et H. Cobhamum ad Philippum mittit, 402. Mortuorum Scotiæ preterea ob rixam in limite sanctiandis loco venae cogit, 403. Belgis pecuniis jurat, 482. omnem operam dat ut Belgium in Philippo fide maneat, 501. Gallicis naves per Angliæ litora fidei, 540. cum Belgis Ordinibus foedus init, et Wilhelum ad Philippum mittit, ut factum excuset, 558. de Mariæ Scotiæ, Philippo, et pontificis consilia certa leges adversus pontificem renovat, 560. pecuniam Belgii Ordinibus subministrat, 605. Davidonem ad componendos Gaudensium tumultus mittit, 615. de nuptiis cum Andino agit, 643, 698. Randolphum in Scotiam mittit, et locum cum Jacobo vi init, 623. Andrum excipit et matrimonii perscriptas conditiones, 699. Boverum in Scotiam mittit ut Levinium apud regem accuset, 765. quo non audito, Alex. Hamium a Scoto legatum admittere recusat, 767. edictum condit de revocandis pueris qui extra insulam per Jesuitarum scholas lraici operam navabant, 767. leges sumptuosas renovat, et nota in Londino ædificia prohibet, 78. Delinquent principem honorifice excipit, et de ejus cum Andino nuptiis perscriptas tabulas, IV. 21, 21. Andino anulatum dat, 24. rationes pro matrimonio et contra, 25. in libelli contra nuptias scripti auctores severe animadvertit, 26. per emissarios Durcoront Remorum et Renuæ, conjurationes et eorum concilia rimatur, 26, 27. severa in Jesuitas edicta condit, 28. Randolphum ad eundem Mortuorum sublevandum, et Levinii calumiam sollicitandum in Scotiam mittit, 29. ad Henricum iii Debie conium cum periculis ludagi mittit, 276. foedus cum Belgii Ordinibus init, 338. foederisationis scripto Angliæ Gallicisque publicato reddit, 339. edictum contra Jesuitas et in seminaris institutos condit, 347. apud Belgii Ordines de potestate summa Leicestrio delicta querendum instituit, 384. edictis prædandi licentiam reprimit, 385. sententiam Mortui in Marum Scotum lraici et probationes ad Henricum iii mittit, 421, 429. a conjurationibus Maria

Scota non lraici petita, 427. festinandum contra Mariam promulgat, et executioni demandat, 434. ob Mariæ mortem dolorem præ se fers et lugubria fumi, 436. pro ea apologia publicata, 437. delegatos ad res in Britannia ordinandas mittit, 490. cum Hispano Frederico Danie regis interventu (Ordinibus initia) agit, 501, 521, 524. apud Ordines pro Leicestriensi factibus mediis, 528. præfidei sua ut se erga Ordines et Mauritium Nassovium moderatus gerant, emittit mandata, 52. a pontifice proscripta, 531. ejus apparatus bellici contra Hispaniam cladem, 531. ea fugata Deo gratias agit, 539. classem ad Hispaniam invaderendum instituit, 574. de Germanorum navibus interceptis apologiceum edit, 578. Henrico iv copias et pecuniam suppeditat, 804. 4000 Anglorum et 100000 librarum Francicarum Henrico iv subsidio mittit, V. 3. classem Cumberlandio duce ad Indicas naves intercepti impere mittit, 40. apud Germaniæ principes agit ut Henrico iv succurrant, 45. Effixum cum copia ad Rotomagi oblationem mittit, 111. a Lopefo medico aliisque periculosis ab Hispani auro conductis petita, 364. archius cum Henrico iv foedus init, 615. classem Effixio et Car. Howardi ducibus in Hispaniam mittit, 620. Guisavi mox expugnat, 621. Sigismundi Poloni legatum graviter incipit, 708. edictum contra Germanos mercatores promulgat, 711. cum Ordinibus foederata foedus init, et in auxilia suppeditat, 758. G. Carew ad Sigismundum Poloniæ regem de commercio et Hæreticis civitatibus mittit, 779. de pace cum archiducibus lraici agit, VI. 5. Effixum auxilium prohibet, 58. de eo majestas lraici reo peracto supplicium sumit, 65. ejus cum Birono omnino colloquium, 78. pro Bullensio apud regem nimis libere innotuit, 148. ejus edicta et elegit, 171. fuitas 174. Jacobi i L. legimus regi Angliæ factores, monacha de Elisabethæ morte accepto, Londinum venit, et ab Angliæ pontificis libellum supplicem accipit, 173. facti suæ confessionem evolvit, 174. coronatur, 176. conjuratione detecta concilia, etc. Cobhamo, Greio, et Muchamo gratiam facit, 18. legatos a Philippo Hispano excipit, 177. ejus ad parlamentum ostio, 221. Angliæ et Scotiæ unionem urget, 224. pacem cum Hispaniæ facit, 228. ejus conditiones, 229. subsidia ne injusta suo aliis cuiquam principi lraici civitati operam in re navali adficient, vetat, 275. conjurationes fulminat in eum 1810, 317. reo detecta, 341. conjuncti caput et supplicio afficit, 342. novam jurisjurandi formulam periculosis curat, 425. apologiam pro juramento fidelitatis scribit, 426. novis societates ad Colonias in Americam deducendum instituit, 429.

ANGLICANA ecclesia in synodo nationali convenita doctrinam et disciplinam ecclesiasticam xxxix articulis comprehensam constituit, II. 154. in synodo altera disciplinam facit, VI. 225.

ANGLORUM sacerdotum pontificiorum et Jesuitarum inter se per quadriennium contentiones, VI. 69.

ANGLI de Scoto quæmoniam influunt, et de finibus in agro Bononiensi cum Henrico iii tractant, I. 115. ad Jeddurgum cum Scoto infideliter compellit, 116. in Scotiam irrumpunt, et pugna ad Prelliam commissa, victoriam exeunt, 199. suppetias Hadine obediunt ferunt, 191. vaditiam totum creduli, 191, 194. ad Montem-trorum in Scotia defensum faciunt male multati, 192. eorum ingens, 205. III. 199. in ora Americana deicolum faciunt, I. 697. novam navigationem in Moscoviam ad B. Nicolai portum suscipiunt, II. 470. Scotiæ fines vastant, 771. naves Hispani intercepti, V. 178.

ANGLI

(b)

TOM. VI.

I N D E X.

ANGLI nobiles in bello Pannonico contra Turcos militantes, II. 495
ANGELI cernuntur pulchrum pro gloria ac fide facinus, V. 438
ANGELURUS GIVRIUS, *d'Anglere de Givry*, (Renatus) in proelio Droceni occisus, II. 330
ANGELURUS GIVRIUS, *d'Anglere de Givry*, (Annis) lesu struere praefectus proelio Eustico adit, IV. 844, a cardinali Cajetano ad dejectionem ritis foetiana abolitionem ab eo habere potest, 854. Charentensis et Confluentis praefectus proceribus in Lutetia obfissa amoniam comitate officio assumit, 860. Corbolum intercipit, 883. ad Rotamugum vulzeratus, ingenti regi dolore, V. 124. auxiliante Hispanorum copias caedit, 424. interfectus, 425. ejus elogium, 426
ANGURUS AMELIUS, *fr d'Amélie*, (Africaus) Lotharing exercitus dux ad Mulorum a Bullonio caesus, V. 149
ANGRA Tertie infatig ubi ab Hispani capta, IV. 163
ANGRUSIA, *d'Angres*, villa descripta, II. 84, 87, variata, 92
ANGUSCULAR comes Joannes P. Alodium Farnefium Parmae ducem intercipit, I. 159. cum IIIICID Iulii de Tavano conjungit, II. 242
ANHALTENSIS, *d'Anhalt*, princeps (Wolfgang) obiit, II. 477
ANNA Ferdinandi Hungariae regis uxor, Ludovici Hungariae regis foror obiit, I. 137
ANNA MARIA MAURITIA Philippi III Hispanie regis filia nata, VI. 98
ANNA Sigismundi Aug. foror Poloniae regina constituta, et Stephano Bathorio in uxorem data, III. 415, obiit, V. 384
ANNA Christiani III Daniae regis filia Augusto Saxoniae septembris nupta obiit, IV. 344
ANNEBALDUS, *d'Anshand*, (Clausius) tribunus equitum creatus, I. 28. in insulam Vectum Angiae proximum descendit facit, 47. sola sub Henrico II exactus, 107. ejus mors et elogium, 394
ANNEBALDUS (Jac.) cardinalis aula ab Henrico II Roman abiegnatus, colore ut potius in erga Gallos bene affectum archiepiscopatus sui devotior quiescit, I. 109
ANNEBALDUS (Jo.) Clausii filius in proelio Droceni occisus, II. 322
ANNONIACUM, *Annonia*, a regis Sarmatensis dace captum, copiam contra solem datum obtinuit, II. 359. a Prothantibus occupatum, 688. a Sarmatibus occupatum, III. 328
ANTELMIUS, *de S. Angles*. *Vide* Farngium.
ANTHEORUS, (Americus) Colomium dedit, I. 293
ANTHEOTICUS, *le Centre un*, liber elegantissimus editus, I. 187. secunda vice, III. 293
ANTIPOLIS, *Antiche*, a Subulo capta, V. 156. ab Episcopio incepta, 159
ANTIPSONORUM, *Anseris*, seditione vexatur, poesticia in Prothantibus bacchantibus, II. 217
ANTONELLUS, *Antonelli*, (Jo. Bapt.) Tagi navigationem ad Toletem usque perducit, III. 860
ANTONIANUS, *Antine*, (Joannes) Zinziam et Tergocium proder terranis fecit percutitur, V. 217
ANTONIUS Cretensis *pater*, *Prius de Crato*, Lusitanie regnum amittit, III. 590. gubernatoribus se post Henrici mortem praemur fidei dat, 720. sua sum difceptat a rege prohibita, 723. et spem probrantibus, ab dignitibus ac bonis privatus, 724. ad comitia et gubernationis kriti, 726. conditiones a Philippo obtulit proci, mors repit, 739. rex renunciat, 740. Collipsum ingreditur, 742. monachorum et plebis favore subiacet, 743. Contri-

pe magnifice excipitur, 745. ab Albano *sefus* Chiliponam delent, 754. copias rursu conficit, 756. mox fugam parat et regno dicitur, 758. Ceutape navem Bataviam conficit, et in Galiam navigat, 856, 859. cum Strozio Affloras infatig pect, IV. 53. ad Tertiam se confert, 57. inde in Galiam profugit, 60. obiit, V. 502
ANTRANJUM, *Antrais*, a Lud. Blofeno Florico capium, II. 217
ANTURPIA, *Anveri*, ab Hispani capta et dampnata, III. 474. plebs ob supplicationem publicam tumultuat, 685. ab Andino frustra tentata Galles pect, IV. 134. obfisione a Parmensi caesa, 242
ANTURPIANI contra Andini querulus apologeticum edunt, IV. 137
ANTURPIANI cum Margarita Parmensi transfugunt, II. 557. concionatores Proteftantes pellunt, III. 547
APANEA, *Pamieri*, civis Proteftantes a Dametia male multatus, II. 350. intemperanter se gerunt, 512
APHRODISIUM, *Africa*, a Dugens occupatus, I. 258. ejus finis, 268. a Joanne Vega Sicilie prorege expugnatum, 265. ab Hispani Carfari Julia ducunt, 503
APIANORUM Plombini dominorum gens et origo, I. 167
APIANUS, *d'Appiano*, (Jacobus) ad Caesarem adit, Plombini reftitutionem petens, I. 169. Caesaris concessioni Plombini Colmo Medico factae annuat, 376. ditionem a Philippo Hispano recipit, 629. ejus in Africam itra expeditio, II. 672
APPIANI BENEVICI (Petr) mors et elogium, I. 420
AQUAS SEPTIAE, *Aux de Previa*, a Crullio comite occupata, II. 134. in Salamis itaque provincie protectoris verba juramento addit, IV. 193. in regis obsequium relinquit, V. 139
AQUAS MORTUAS, *Aguas mortas*, a Proteftantibus interceptae, III. 405
AQUAS TARELLICAS, *Aqui*, ubi valde munita, I. 413
AQUIBORANI, *Aux de Chapelle*, res ob religionem nant, IV. 10, 780. VI. 286. Proteftantes inde pulsi, 288. sententia a Caesare contra nos lata, V. 766
AQUIBORANENSES interque insipientes monente impetris manent, VI. 289
AQUILLARIIS, *d'Agailar*, (Alfonso) de Hibernis jocium, VI. 66
AQUITANIA, *Guiera*, seditione ob Salinarum vellat vexata, I. 183. a radica ob reftit licentiam, V. 316. in Aquitaniam delecta a fenstra Partheni miffi, IV. 36
AQUITANICAE Res, I. 183. II. 263, 266, 274, 284, 290, 302, 326, 408, 618, 687, 782, 802. III. 169, 234, 260, 284, 513, 803. IV. 36, 277, 392, 829. V. 150, 363, 359. VI. 156, 378.
ARABESORUS, *Vide* Lignus.
ARAMONTIUS, *d'Armon*, (Gohri) Sinem pugnatum a Tifolis obfisione divertere arcto lenit, I. 271. captivorum libertatem obtinet, 272. Tifolis captas auctor ab Ormide infimulata ab eodem tandem abfolute pronunciant, 273
ARANIUS, *le comte d'Aras*. *Vide* Hamiltonia.
ARACIOMENSIS, *d'Orange*, principatus origo et hiforia, II. 216
ARAVIO, *Orange*, a Fr. Serbellono capitur et crudeliter dirigitur, II. 228. pontificorum io Proteftantes bacchantium seditione vexatur, III. 60. a Glandio occupata, 297, 298. a Berchono recepta, 307, a Jusse comite initio tenetur, IV. 606
ARAVI OBENENSIS CARILLORIUS, *de Chabot* prius *d'Orange*, (Philbertus) Neapolim defendit, I. 24. Florentie occisus, 25.
ARACIOMENSIS, *Vide* Nafayus.

I N D E X.

- ARCEBIVUS**, *Petrus*, (Clarus.) cuius Pudentis formis supplicio additus, V. 106.
- ARCUBIVUS**, *d'Arcus*, *Vide* Joule (Anna), V. 604.
- ARDEA**, *Ardea*, ab Hispanis obelica, V. 604. et cetera, 606.
- ARDELLUS**, *d'Ardele*, *Vide* Bartellus.
- AREDA** sapum, *S. Prior in Perse in Limosa*, ab Henocia intro obeliscus, V. 76.
- AREKINUS** (Joannes) Marise comes prorex Scotiae electus, III. 80. mortuus, 245.
- AREKINUS**, (Alexander) regis educationi praefectus, III. 245.
- ARETH** (Benedictus) obitus et elogium, III. 386.
- ARGATHILLUS**, *beatus d'Argis*, *Vide* Campbellus.
- ARGENTUS**, *Vide* Hargellus.
- ARGENTIUS**, *d'Argens*, in proelio Varenis summa virtute in hostes invectus, victoriae magnum momentum affert, II. 104. Engolismam (se auxiliorum abiecit Andolito dedit, 686.
- ARGENTINI**, *Argentinis*, (Joannis) mors et elogium, III. 809.
- ARGENTINA**, *Strasbourg*, in gratiam a Caesare recepta, I. 137. per lapsos intercedit, ne religionis formulam Caesari jussu perscriptam recipere cogatur, 174. motibus vesata, 228. Lutherani concione inde pulsi, 276. Argentinienses Henricus II. in urbem admittere recusant, 350. cum immolandi conatu detectus, IV. 38.
- ARGENTINENSIS** bellum inter Jo. Georg. Brandenburgicum et Caesarem Letharigum de episcopo, V. 184, 202. tandem terminatum, VI. 232.
- ARGENTINENSIS** Carthusianorum conebium ubi monachis inimicis destruitur, V. 50.
- ARIAS** (Gervasius) in Hispania quasi Lutheranus virum summa utilitatem, I. 787.
- ARIAS MONTANI** (Benedictus) decessus et elogium, V. 746.
- ARLUSI**, *de Lenz*, (Arnoldus) decessus et elogium, II. 144.
- ARMANDUS**, *Armand*, (Ignatius) Jesuitarum PP. provincialis regem ad Jesuitas resistendos longa oratione urget, VI. 166.
- ARMENIACUS**, *d'Armagnac*, (Georgius) cardinalis Romanus abiegit, I. 109. litterarum patronus Guliam excipit, 568. Navaro in suam venient obitum procedit, II. 40. in Protestantas Tolosanos severe animadversit, 272. foedus cum Monleico et aliis contra Protestantas peculiare init, 319. ejus mors et elogium, IV. 318.
- ARNALDUS**, *d'Arnold*, (Ant.) contra Jesuitas pro academia Parisiensis oratio, V. 404. foederata origines ad Caesarem v. supplicem refert, ib. petit ut egregio excolere tenetur Jesuitae, 411.
- ARNEMODA**, *Armenodorus*, R. Belgae foederatus capto, III. 373.
- ARPAJOMUS**, *le baron d'Arpaion*, a Chario obstruitur ne Protestantibus Tolosani supplicia ferret, II. 270. Agnium venit ad Condacum praefecturus, 284. in proelio Drocenti occidit, 323.
- ARRAGNERIUM** jura et libertates, V. 175.
- ARRAGONIUS**, *Vide* Aralis.
- ARTOSIUS**, *de l'Artois*, *Aumontius* E. T. delat, V. 99. 100.
- ARZILLA** oppidum, I. 241. a Lusitanis deserta, 247, 248. Sebastianus Lusitanus indit, III. 677.
- ASANES** Algeriae praefectus Hattensium Abenabulorum filius, I. 183. ad Meherrem oblationem cum clavis venit, II. 453. Multaplam ad proelia fortunam periclitandam urget, 461.
- ASCHENBORN** insulae illustratio, VI. 17.
- ASCHAMUS**, *Ashcom*, (Rogatus) obitus et elogium, II. 659.
- ASINORUM** laucium, *Pai dei Asini*, descriptio, III. 533.
- AS ASPILCUSTA** (Martinus) doctor Navarrus dictus obit. ejus elogium, IV. 375.
- ASORUS** insulae unitae dictus, et a quo deductus. eorum descriptio, IV. 49. a Philippo themae et Anthonio Cramis additae, III. 759.
- ASTROLOGUS** illustres, I. 520. II. 536. III. 306. IV. 762. VI. 41.
- ATAIDA** (Nonius Ferd.) Scritianus copias fudit et Toluatum capio, I. 244.
- ATEIDA**, *d'Atyda*, (Lud.) exercitui in Africa expeditione a Sebastianus praefectus f. excelsit, III. 578. Indae Orientalis praefectus, ib. a Philippo literis accipit, et ei Indae addit, 759. cladem Indicum in Lusitaniam remittit, 818.
- ATESTINUS**, *d'Esté*, (Alfonso I.) Ferrariae dux a pontificibus pacem oppressus in sua tandem subleat, I. 42, 43.
- ATESTINUS** (Hercules II) Ferrariae dux pro Lud. Avelanensem ducem solum jubet, I. 204. cum Henrico II. foedus init, 547. cum Guisio de belli ratione confultat, 616. Corregentes infestat, 623. Comiti Intervena cum Philippo pacificatur, 683. fati concedit, 789.
- ATESTINUS** (Alfonso II) Ferrariae dux Lucretiam Comiti Medici filium uxorem ducit, I. 684. a Gallia per Liburum et Pisa domum redit, ubi celebrare auspice, II. 50. de loci praerogativa cum Cosmo Mediceo comitatur, 257, 678. Bazarum Maximiliani II. imperatoris forenem ducit, 463. Henrico III. Galliae regi obitum h. III. 324. regem summa magnificentia Ferrariae excipit, 326. de Caesare Alfonso Gentilis filio in principum heredem adoptando cum pontifice et cardinalibus frustra agit, V. 30, 31. a Caesare tandem obitum, ut Mutinam Rhegi Lepidi et Carporum ditones in Caesarem agnam conferrentur, 310. obit, 716.
- ATESTINUS** (Hippolitus) cardinalis Ferrandensis Henricus II. Sena militem, I. 312. Sena praefectus, 417. legatus in Galliam missus pontificis mandata confirmari petit, quae non nisi sub modo et condicione a curia Parisiensi in acta restituta sunt, II. 120. malos interceptos repolices ridiculam a Condacae responsum accipit, 247. ejus mors et elogium, III. 208.
- ATESTINUS** (Alonius) cardinalis in Navari et Condi proscriptioe confilio abluet, IV. 302.
- ATESTINUS** (Lud.) cardinalis Herculi II. Ferrariae duci filius obit. Ejus elogium, IV. 374.
- ATESTINUS** (Alexander) Caesaris Atefili frater cardinalis oratio, V. 753.
- ATESTINA** (Anna) Herculi filia Francisco Guisio nupta, I. 188. pro Lud. Avelanensem ducem filium Mariae Scotiae nomine jubet, 204. Elisabethae Angliae eloqui dat, VI. 171.
- ATESTINUS** (Franc.) Paduae marchio Caesari in bello Smalcaldico militat, I. 73, 76, 81. Caesariae copias praefectus, Viliandum capio, 300.
- ATESTINUS** (Alfonso) Herculi Ferrariensis frater notus Caesari in bello Smalcaldico militat, I. 74, 78, 82.
- ATESTINUS** (Caesari) Alfonso notii filius ab Alfonso II. Ferrariae ducem hunc constituit, V. 717. Mutina, Rhegi Lepidi et Carpi a Caesare in eum collatis, ib. de Ferraria cum pontifice transigit, cessionem facit, ib.
- ATROPATENAE**, *Siridae*, descriptio, III. 649.
- AVASI** ARRAGONII, *d'Avail*, (Irish) cardinalis mors, VI. 4.
- AVARELLA**, *Avarellet*, P. conjunctionem Ambrosianam a Remadio edochu rem detegit, I. 815. voluntarium sibi exitum indicit, 833.
- AVARICUM** BETHURUM, *Burgus*, a Montemoreo occupatum, II. 202. Guisio deducit, 208. a Protestantibus

I N D E X.

tehabitis seculo confilio irito tentatum, 751. le-
citate causa Guiso et Henotici attributum, IV.
600. in regis fidem acceptum, V. 544
AUGUSTINUS SAN LAURENTIUS, *d'Auguier Sr de*
S. Laurent, (Joannes) Mercatorum calorum praefectus, V. 81. Moncongrum intercepti, mox a Coe-
tenti marchione in supram. pulvis, 81. Malafianum
fructu obidet, 87. ad Salonicum turrem a Sardis
causa et capto, 88
AUGUSTINUS TRAPUNCIANUS, *Aulry de Tonnere*,
(Claud.) Lusitanus praefectus de tene motu prope
Hibernam orationem habet, IV. 318
AUGUSTINUS, *Aulry*, (Chr.) P. Barterium dubitantem ad
regem interficiendum incitat, V. 304. Lutetia in
legati pontificis comitatu exit, 353
AUGUSTINUS, *Oays*, (Petra) scitum ad regis eadem
subornae recipit, V. 691. in Carthagini cedius
gratiam condonatur, 69
AVERIO, *Angelo*, a Bellogardio irito tentata, III. 690
AVERIUS SERBIACUS BALIUS, *de Fendat*
dit d'Averio Sr de Serille et de Brin, (Franciscus)
Lusitiae praefectus in proelio Anceni a regis capto,
IV. 805. ad Suenae colloquium delectum, V. 244.
de indicia agit, 290. et de pace 303. Parisiensis
praefectura a Mediano motus, 310. urbe excedere
iussus, 337. regi militum, 351. in pugna juxta Dur-
lanum captus, 484. Adese subitum defendendum
fuerat, 604. remittentibus belli ductibus cum collo-
quium cum hoste habet urbemque dedit, 606. regis
conspicu prohibet, praefectura adempta, 60
AVERIUS, *Oger*, (Enimianus) Jesuita Burdigalensis
lunae auctor, III. 104
AUGUSTAE Vindictorum, *Augolwg*, tumultus, I.
159. senatus a Caesare mutatus, 178. a Mauritio
Saxone restitutus, 183. a Caesare iterum mutatus,
366. tumultus ob Kalendarium Gregorianum re-
ceptum, IV. 806
AUGUSTINAE confessorii adflicti principes Germani
Nyumburgh conventum, et de ejus formula inter se
discedit, II. 132
AUGUSTANA confessio a principibus Germanis exhi-
bita, I. 55. libere permissa, 569
AUGUSTA Veromundorum, S. Ravitis, ab Hispano
exercitu Philiberto Sabauo duce obdita, I. 648. et
capta, 659
AUGUSTINI, *Agostini*, (Ant.) archiepiscopi Turra-
conensibus obitu et elogium, IV. 376
AUGUSTORUM Tractatum, *Trey*, pontificiorum
seditione vexata, III. 142. a Guiso sollicita, IV.
599. a cardinali Guiso in potestatem redacta,
595. a Simphelio irito tentata, 719. a regis magna
cum jactura irito tentata, 879. in regis fidem re-
cepta, V. 552
AUGUSTODUNUM, *Aun*, ejus situs, V. 99. ab Au-
merio irito obditi, 100. Breno transiitione
transitum, 440
AUGUSTORUM Fictorum, *Paubere*, a Sanderro-
ano captum, II. 807. a Colino irito obditi, 721.
ejus descriptio, 724. a rege ad Henoticos delicti, IV.
745. in regis fidem receptum, V. 359
AVILA (Sanctus) foederatus ad Dallemum fundit, II.
638. Lud. Nassovium et Christoph. Palatini sep-
temviri filium ad Mocam fundit, III. 375. An-
werpiam capit et diripit, 474. Coambricum et Mon-
ten-majorem capit, 577. mox et Portum, 758. ejus
mori et elogium, IV. 61
AUMALIVS, *d'Aumale*, *Fide* Lodovigus.
AUMALIVS (Clausus) eques Hieroclymatis Aure-
lianum milia et praecentia sua obditi animos
facit, IV. 678. ad Dionysii farum occisus, V. 53
AUMONTIUS, *d'Aumont*, (Joannes) equitum tribunus
creatus, III. 680. ad sulam venit a Guiso irito
sollicitus, IV. 659. Aurilianum milia, 678. op-

pidi obditiorem solvit, 688. cum Espemio recon-
ciliatus, 737. Montanum irito obditi, 833. in proelio
Euriaco egregiam navet operam, 845, 849. Calce-
dunum recipit, 866. Augustodunum irito obditi, V.
99. ab Artuio delatui Cablotum artem frustra tentat,
100. in Armoriam praefectus missus, 145. Medu-
nam recipit, 146. Ruspertum irito obditi, 147.
Lavalium caput, 433. et Montanum, 435. Quimper-
remontum capit, et cum Talero Redon praefectus tran-
sigit, 436. Crouace munitionem obditi, 437. expug-
nat et diripit, 438. Corlaicum capit, 439. Milenica et
Fulgina delatui ad Comperam intericitur, 503. ejus
elogium, 506
AURATI, *Dorat*, (Joannes) elegum, III. 61. IV.
549. obitus, 55
AURELIANUM, *Orleans*, a Condaco occupatum, II.
168. a Guiso obditi, 336. arce fematum, 408.
a Lanovio interceptum, 599. pontificiorum in Pro-
stantes bacchantium seditione vexatur, 731. acu-
rius causa Guiso et Henotici attributum, IV. 608.
ab Aumerio irito tentatum, 673. 688. in regis
fidem acceptum, V. 340
AURELIANENSIS praefectura. Rex ille gestus, II. 167.
189, 194, 333, 336, 405. III. 141. V. 140.
AURELIANI (Lud.) in Navarum et Provenca li-
bellus famosis, IV. 57
AURELIANENSIS dux (Ludovici) Henrici II filia
vixit decedi, I. 304
AURELIANUS, *d'Orleans*, (Heliconius) Longaville
dux in Sauguntianum proelio captus, I. 635. magis
Cometari murus in regis inauguratione sibi vin-
dit, II. 106. Blesio decedi, III. 265
AURELIANUS (Heliconius) Longaville dux Picardie
proelio ad Salvencum Australium fundit, IV. 737.
cum copis Suacio et Helviti obvium tollit, 748.
Clusium credit et capit, V. 423. Duclini mira-
bili cafa extinctus, 470
AURELIANA (Francica) Heliconis soror Ludovico
Borbonio Condaco nupta, II. 349. obit, VI. 97
AURELIANUS (Franc.) Heliconis filius fuit Pauli
comes Picardie praefectus constitutus, V. 470
AURELIANA (Antonia) Heliconis filia Caroli Gonzali
vidua in Folacernum comitio Tolosae monifi-
cum profectus, V. 805
AURELIANUS, *d'Orleans*, (Lud.) libellum in Navar-
um et Provenca famolam vulgus, IV. 57
AURIA, *Doria*, (Andreas) a Gallia deficit, equos
Genae et Savona ejcit, I. 34. Philippum Hispanae
principem Genae excipit, consiliumque de arce ci-
vinti imponenda rejicit, 180. Monasterium et Sa-
gulem capit, 180. Drugum in Cantate fino frustra
obditi, 266. Leone Strozio viro Maximilianum
et uxorem Hispania Genam abdidit, 297. a Dra-
gute cum damno fugatus, 310. Petrum Tolotum
ab expeditione Senensis debortatur, 418. Culvi obdi-
tionem levat, Bonifacium et Baltham capit, et Flo-
rentiam suam obditi, 427. et capit, 477. in Ohe-
bonum Filicum indigne ferit, 528. obit. Ejus
elogium, II. 69, 70
AURIA (Janetianus) Andreae heres destinatus ingenio
aspero et superbo juvenis, I. 93. xx vitiis praefec-
tus, 94. ab Ochoboni Filici militibus interficitur, 98
AURIA (Jo. Andrea) Janetii filius cum clisic ad
Cosmi Medici auxilium ab Andrea missus Liburnum
appellat, I. 504. Certam pericul in insula Gerbeni
frustra monet, II. 62. Malianum incolam pervertit,
68. clisic in expeditione Orzanu curam Papae
fratri tradit, Mendocae armata nec cum illo bene
concorda, 385. in expeditione Velestensi frons se-
gnit, 418. ad auxilia Melitam introducenda se pu-
ratum offendit, 451, 459. Hispanae clisic praefectus
serius se Venetis conjungit, mox affectit, et Ni-
cola capta, discedit, III. 15, 18. ejus in proelio ad
Echimus

I N D E X.

Echinadas insulae errores, 47, 49. Gensue antiquorum nobilitas clausa suspici, 440, 443. ad Novos litens minurum plemas dat, 445. Joannis Austriae ope exercitum confectus, 446. bellum movet, 447. Masaguriam Austriae Hispaniae regiam excipit, V. 800. ejus ad Algeriam interceptam litra expeditio, VI. 87. decessu et elogium, 374

AURIA (Ant.) in Monasterii expugnatione fortis se gerit, I. 160. in Siciliam missus, 163

AURIA (Pignus) Mauri se committens ab his interitur, III. 339

AUZINCAS, *Auzenchet*, in Neustria a Montenegro obediens, et tandem deditione receptus, V. 110

AUSONVILLA SANCORONIS, *d'Ausonville Sr de S. George*, regi militas, V. 451

AUSTRIUS, *de la majes d'Austrie*, (Ferdinandus) Caroli v. Caesaris frater. F. Germaniae imperatores.

AUSTRIUS (Ferdinandus) Ferdinandi i. Caesaris filius Annam Catharinam Guilelmi Mantuae duci et Helioniae fororis filiam in uxorem ducit, III. 799. ejus filia Philippina Veleris nupti paternae hereditate excludit, 800. obiit. ejus ex Veleris liberi, V. 408

AUSTRIUS (Carolus) Ferdinandi ex Veleris filius Burgovii marchio Turcos in vallo juxta Javarium fortiter oppugnat, V. 355. exercitui a Car. Mantuelio praefectus Strigoni oblationem urget, 346. et civitatem expugnat, 347. arcis oppugnationem irrita tentas, 349. Turcos saxilibus fulis arcem deditione capit, 350. Silyllam Clivensem uxorem ducit, 396

AUSTRIUS (Car. Ferdinandi i. Caesaris filius obiit, V. 14

AUSTRIUS (Ferdinandus) Caroli filius Promissibus religionis libertatem admittit, et concisiones Sera pellet, VI. 10, 138. Cusum irrita obediit, 89. oblationem solvit, 90

AUSTRIA (Margaria) Caroli archiducis filia Philippo III. Hispaniae regi nupta, V. 754. Mantuae et Mediolani magnifice excepit, 755

AUSTRIA (Anna) Caroli archiducis filia Sigismundo Poloniae regi nupta, V. 34, 181. obiit, relicto Uladislao filio, 741

AUSTRIUS (Wenceslaus) Rodolphi Caesaris frater obiit, III. 591

AUSTRIUS (Ernestus) Rodolphi Caesaris frater Maximiliani II. Caesaris filius ab Hispania propolitus ut in Gallias regeret, ducta infante Isabella, eligeretur, V. 870. Belgio praefectus Bruxellas magna pompa ingreditur, 150. de populi levamento consultat, 16. Ordines foederatos ad pacis rationes leuandis hortatur, 361. ab Ordinibus scripto acerbe responsum, 362. ob Italorum seditionem anxius, 371. vim parit, 373. provinciarum pro pace precos eludit, 451. obiit. ejus ingenuitas et elogium, 468

AUSTRIUS (Matthias) Belgii praefectus ab Ordinibus delectus in Brabantiam venit, III. 557. Antuerpiam ingreditur, 558. et Bruxellas, 597. Belgio dilectissimus ad Ordines scribit, 781. Belgio dilectus, IV. 16. bello Pannico praefectus, V. 186. Novogradum capit, 346. Strigoniens irrita obediit, 387. in castra ad Strigoniem venit, V. 549. Vicergradum capit, 551. mox et Nicolai fratrem, Zarosdam, Roccam et Edolum, 558. cum Boissau et Hungarica proceribus transiit, VI. 357

AUSTRIUS (Maximilianus) Maximiliani II. Caesaris filius Poloniae rex a Sboroviani renunciatus, IV. 510. leges et dicta ratas habet et jurejurando confirmat, 511. Cracoviam veritas iter intendens a Sumocio funditur, 513. ab eo iterum fusus et captus, 515. cum Sigismundo unguetur, jure suo omni in Poloniae regno cesso, 518, 780. libertati restitutus, 780. Pannico, Carthorith et Siscum in Croatia expugnat, V. 390. exercitui in Pannonia praefectus iterum, amissa Agria, Calliviam venit, 560. cum Turcia iteni atque iterum feliciter congregitur, mox fuis

TOM. VI.

desertis castris Calliviam se confert, 581. Transilvaniae principatu a Caesare fratre donatus, 779

AUSTRIUS (Albertus) cardinalis Maximiliani II. Caesaris filius Lusitaniae regno a Philippo Hispano praefectus, IV. 165. Belgio praefectus Bruxellas ingreditur, V. 585. ad Ordines de pace scribit, 597. Castrum obediit, 600. et expugnat, 602. Hanam et Gremum capit, 60. Ardem obediit, 604. et capit, 606. a Flandris Ordinibus siccatus, ut Offendam obediit, nem decessit, 607. Multum capit, 649. Samarobripae supplicis forte irrita tentat, 683. Offendam irrita tentat, 709. ejus cum infante Isabella nuptiae publicatae et Belgii cellisus in eam a Philippo II. factae instrumentum, 749. in Hispaniam ad nuptias peragenda discedit, 751. ad Ordines foederatos de pace scribit, 751. Philippi III. nomine Margaritam Austriae foederis nuptia ducit, 754. Isabellam uxorem ducit, et cum ea in Belgium redit, 801. cum Isabella uxorem in Flandris magnifice excepit, de pace cum Elisabetha Angli irrita agit, VI. 4. mox et cum Belgii Ordinibus, 7. cum Isabella Gandivium venit, 9. Austroripam et Smeckham recipit, 10. ad Neopontum castra, 12. Offendam obediit, 77. Venloiam praefectus firmat, 109. praefidium in Silvum ducit alius immittit, 196. Offendam obediit, curam Ambr. Spinolae committit, 198. Offendam ad vicenda ruderum cum Isabella venit, 209. oratores in Angliam mittit, 215. pacis factae conditiones, 229. Tricentum mercibus et Gallia impostum revocat, 230. in pacem cum Angli factam jurat, 274. de pace sua iudicium cum Belgio agere coepit, 281. nova seditione inter milites confusos, 431. per Winterville et Gervarium Ordinum foederatorum amicos de pace tentat, 433. per Jo. Neium de pace cum his agit, 434. Indocis mox pacis, 435

AUSTRIUS (Andreas) cardinalis Constantiae episcopus summas Belgii gubernator ab Alberto in Hispaniam profecto constitutus, V. 751. Santandream munitionem extrui curat, 797. et Belgio dilectus, 802. ejus mors, VI. 4

AUSTRIA (Anna) Maximiliani II. Caesaris filia Philippo Hispano nupta, II. 780. obiit, VII. 756

AUSTRIUS (Joannes) Caroli v. Caesaris filius mortuus a patre Philippo Hispano regi paucis ante mortem debitis commendatus, I. 213. bello Granatensi praefectus, II. 829. Granatam venit, 830. Mauritico Granata urbe pellit, 831. Quejarum capit, 843. Anacoli interventus bello finem imponit, 849. societate contra Turcos clausi dux designatus, III. 21. Melissam venit, mox affectus, 40, 41. aciem iam intente instruit, 42. Venerio ab Hispano quodam jure suspensus facientet, 44. ad Echinadas insulas commisso cum Turcia classe proelio ingremet repetit victoriam, 47. Venerio recedens, 50, 51. praefectus partia Melissam petit, 51. mox redit se contra Turcos praefectus, 101, 102, 104. Navarinum irrita tentat, 205. amissis Turciae classis debellandae occasione Melissam abiit, 206. Tuncum capit, 213. novam arcem ibi designat, ejusque curam Gabrieli Serbellino committit, 214. Biserum capit, et Neupolim concedit, 214. Africam regnum affectat, 339, 340. a Joanne a Soto et Jo. Ekevoro insignatus, 340. ad Specium cum classe venit antiquis nobilibus Gentibus praefecto furatus, 445, 446. Belgio praefectus Luxemburgum venit, 476. Onlinibus suspectus 480. de Indocia cum ea conventus, 481. mox et de pace, pacificatione Gandens confirmata, 546. summas Belgii gubernator Bruxellis inauguratus, 548. ejus litteras a Navarra interpretet et consilia, 549. Ordinibus suspectus legationem ad Elisabetham Angliam mittit, 56. de ea regno expellenda cum portorice consultat, 550. ejus clandestinum cum Gulio foedus, 56. de arce Antuerp

(c)

pina

I N D E X.

plura aliisque urbibus intercipienda cogit, 551. Car-
tolomoniensis et N. m. m. occupat, ib. Inter fac-
tum exculit, 552. cum Ordine de pace, 554. Lu-
chemburgi alit, 555. ab Ordine hostis declarat, 558.
copias instruit, 557. ad Gentiliacum Ordinem
copias proficit, 559. Gentiliacum, Lovanium,
Themas, alia loca capit, ib. Malabogio, Cimaco, et
Gentiliacum capta Tinejham ad Mosam intro ten-
tet, 600. Philippopolim capit, 601. Gallicis copias
dimittit, 601. cum Ordine copias infirmiter con-
gruiss, 608. obit 616. ejus exequies, 617.

AUREVICUM CARUTUM, Chertin, a Condohe ob-
jectum, II. 429. a Meduano in suas et Henocorum
partes pertrahit, 695.

ARONA, Aulim, in regis obsequium redit, V. 450.

B

BABINGTON, Belling, (Ant.) cum Maria Scota
confinit, et in Elisabethe Anglie vitam conjura-
tionem init, mox compunctus et ad mortem damna-
tus, IV. 417, 454.

BABUSCA, Balazs, Turci dedit, VI. 25.

BABUS BORDIERIA, de Bala de la Boudieria,
(Georg.) Magdunum et Castellodunum capit, IV.
856. Austro Carinam praefectus, V. 57. urbem
dedit, 60.

BABUS, de Bala, (Joan.) Sagone comes a rege ad
Henocis dedit, IV. 65. a Carolo Engolmum in
proelio Arceni interfecit, 803.

BACONI, Baco, (Nic.) obitus et elogium, III. 708.

BADENHUS, de Bada, marchio (Carolus) confidenciam
Augustum in sua ditione recipit, I. 603.

BADENHUS marchio (Ernestus) pro Helio intercedit, I. 603.

BADENHUS marchio (Philbertus) copias e Germania
regi militaria in Galliam ducit, II. 693. in pugna
Monconturina occidit, 718.

BADENHUS marchio (Christophorus) Caeleum Erici
Sueci faciem ducit, II. 595. quae Elisabetham An-
ghem interficit, et filium Lotharii perit, 473.

BADENHUS (Ernestus Frd.) Caroli filius Eduardi For-
ranati Christophori filii gentili fac opella Balernum,
Radunum, alia occupat, V. 379. Durlaci ducit,
VI. 242.

BAGIUS, Bagge, (Jac.) Suecicus claus praefectus na-
vem praetoriam Danicam et duas alias capit, II. 391,
396. a Lubecensis captus, 396.

BAJAZETES. Vide Turcorum imperatores.

BAJAZETH Selimani imperatoris filii agrum, I. 804.
cum Phisdo Mustafa confinit, 805. mura Roushane
intermitti patri reconciliatur, ib. veteres simulacra
cum Sclamo fratre exercet, 804. patris mandata clu-
dit, 805. cum Sclamo fortiter sed infeliter congru-
ditur, 806. in Persiam fugit, 807. a Tectuali per-
berigne initio exceptus, (pe quoque adfinitas facta,
808. mox decatus, prole etiam interfecta, 810.

**BAIGARUS BOPONTINUS, de Baviere dux, dux Deus
Penti, (Wolfgangus)** a Protestantium religione disce-
dere recusat, I. 174, 175. pro Helio intercedit, 180.
et fidem interpreti, 365. cum auxiliariis copias in
Protestantium castra venit, II. 709. Chorsium ca-
pit, 711. sedesque laboribus obit, Wolrado Man-
feldio summo armorum duce prae constituto, 712.
ejus cadaver Rupella Meissenbium transfuit et
sepulchrum, III. 68.

BAIGARUS (Joannes) Bopontinus dux pro Gebardo
Trachio cum Coloniensi senatu et collegio sacro
de pace frustra agit, IV. 175.

BAIGARI (Joannes sen.) Wolgangi filii decessit, VI. 144.

BAIGARUS (Joannes) Bopontinus dux Catharum Ro-
manum uxor ducit, VI. 169.

BAIGARUS (Wolfgangus) comes Palatinus Rheni Sultacen-
sis Wolgangi filius obit, V. 742.

BAIGARUS (Richardus) comes Palatinus Rheni Sime-
tenfi Joannis filius obit, V. 742.

BAIGARUS (Albericus) Annam Fertiliandi Audis filium
uxorem ducit, I. 68. Philippum Hispanum principem
augustice excipit, 199. pro Helio intercedit, 180, 343.
Caesarem nomine de pace cum Mauritio Suae-
agis, 359.

BAIGARUS dux (Wildemus) Lutheranos exagitat, 156.
a Smalcaldis sobolesque ambigunt dum reponant,
71, 72. septemviri inhiat, 69. orationes ad Tri-
dentum mittit, 229.

BAIGARUS (Philippus) episcopus Ratipontensis Wil-
lemi duci filius obit, V. 742.

BAIGARUS (Ernestus) Lendensis episcopus alit, III.
798. (Jo. Casimirus) postea monachus (Joan.) archiep-
iscopum Coloniensem ambit, IV. 180. archiepiscopus
electus, 184. arcem juxta Bonnam capit, 193. Bon-
nam praefinitia deficientibus capit, 202. Berberum
capit, et ad Brugam in Zutphina Trachefines jun-
dit, 204. Recemuentis oppidum, Onlingum, alia
sueci capit, 205. Leodici a Tiventi legemur in-
auguratur, ib. Monasteriensis episcopus electus, 143.
Bonnam ab Hispania recipit, V. 181. Holm a Bata-
vis captum initio repolit, 467. Berckum tenet, 703.

BAIGARUS (Bayer) civitas ei rex a Prudentibus
occupato, II. 174. a Columbario itum receptus,
341, 347. regi Henrico IV. dedit, IV. 847.

BALAGIUS, de Balagor, (Joannes) Jo. Monacii
episcopi Valentini filius in Polorum milia ut Polo-
nos ad Henrici Andrum ducis partes inclinet, III. 155.
Camenici gubernator indacum cum Parmeni renovat,
IV. 546. in Henocorum castris cum copis venit,
746. mox a Larovia fuit, 747. copias Meduano
auxiliariis dimittit, 801. ejus cum rege mas-
sationis condicione, V. 427. Camenensis in fidem
recipit, 428. ejus mores et ingenuum, 429, 430. re-
gina de auxiliis sollicita, 494. Gohriebe Edras ejus
potrocinum suscipit, 495. Camenacum dedit, 500.
urbem intercipit initio tenet, 797.

BALAHUS (Scipio) a cardinali Berbenio Romanum
cum mandatis mittit, V. 58. quorum exemplum a
Porta Meduani emissario descriptum a rege interrup-
tum est, 59.

BALQUINUS, Baladus, (Franciscus) juristicus
Wittembergorum ministrorum confidenciam sac-
tor Cassandi librum de officio pii cori, etc. collo-
quo Poffateno proponi curat, II. 124. orationem
ad Jo. Samuicum evulgit. Ego mori, III. 490.

BALLOUS, Balgus, (Rodolbus) Caesari in bello Smal-
caldo militat, I. 72. Farnesiorum oppida in Latio
pontificis nomine occupat, 294. Pisin praefectus, 375.
Sagum ut Senesi arci supplicia ferat mittit, 378.

BALONUS (Hadrianus) captus, I. 893. Monticolum
strenue defendit, 419.

BALFUSIUS, Balser, (Jac.) Edinburgensi archi-
praefectus Bothuels seruo arcem litens plenum tradit, II.
548. reginae libertate incumbit, 617.

BALLARDUS, Ballard, a Jesuitis sodalibus sacerdos
in Elisabethae Angliae vitam conjurationem init, ob id
comprehensus et supplicio afficitur, IV. 457, 454.

BALLISTUS POLIARUS, de Ballistis de de Populo N. m.
tum Massini intercipit, III. 419.

BALLIUS, Boli, insulae descriptio, V. 659.

BALMA SUTUS, le Banne cente de la Suez, (Franc.) ad
Mondium Adamiar castra et interfectus, IV. 484.

BALMA SUTUS (Franc.) Amalencum initio ten-
tet, IV. 606.

BALMETAR, le Balmetar in Angeri, Franciscorum
castra contra Recolles et tenet Paulienis ap-
tet, VI. 79.

BALSACUS ENTRAAGIUS seu Interimmo, de Balis de
d'Entragis (Franciscus) de reconciliatore et Aurelian-
ensi praefectus cum rege agit, IV. 198. ob confidenciam
Hispanis agitata in cunctum corripit, VI. 284. in-
terrogatus de colloquio cum Hispanis habito multa
confutet,

I N D E X

confutur, 313. damnatus, mox a rege bonis restitu-
tus, 317
BALISACUS Duncini, *de Balisæ Sr de Dunci*, (Cic.)
Jac. Levium in duello occidit, III. 639. de Austri-
ani arce regi tradenda agit, IV. 598, 613. Villare-
gium regi suspectum reddit, 623. Aurelianum a rege
missus, 673
BALISACA (Catharina) Edmundo Stuarto Albino Le-
vinæ duci rapta, 317
BALISACA (Henrica) Vernoli marchionis Rhodani,
qua legem de matrimonio rex ei fecerat, restituit, VI.
266. ob conflictum cum Hispanis agitata fititur, custo-
diatur, 164. interrogata, 316. liberata et bonis
restituta, probationibus de eis abolitis, 317
BALISACUS MONTACUTUS, *de Balisæ Sr de Montacu*,
(Joan.) conjurationis Sangermanæ participat, III. 310
BALISACUS CLAROMONTIUS, *de Clermont*, (Cic.)
regis signatorum praefectus in pugna Drocensis oc-
ciscit, IV. 849
BALITICI maris descriptio, V. 778
BANNA BONVALLIUS, *Banne dit Brevet*, Sagum
prodit, II. 22. Curiam committentem suam Ver-
sellæ praefectura possit, 23. occidit, 28
BARALLIUS JOSEPHUS, *Galer de Barraut*, (Ene-
ricus) regis ad Philippum III orator Nic. Hostie
proditionem detegit, VI. 358
BARRANCIUS, *Fide Ligneus*
BARRANCIUS CANIUS, *de Barheugen Sr de Coney*,
(Frisc.) in cubiliis traditus, II. 25. in proelio
Sandonyano occidit, 604
BARRANCIUS (Maria) Benegoniam aroem frenare co-
fendit, II. 749
BARRARI, *Barbara*, (Danieli) obitus et elogium, II. 755
BARRERUS, *Barthol.*, (Georgius) Bokkium, Wirzicam
et Falsicum capit, et Tomerionem praefectum
furchi, V. 553. Lepum defendit et Turcos caedit, 574
BARRERIUS FRANCURIUS, *de Barbier Sr de Fran-
coeur*, (Gervasius) Navam cancellarius in Parliamēti
hinc inde interfecit, III. 132
BARRERIUS CHERRERIALDUS, *de Barheugen Sr de
Cherreral*, (Mericus) a regina matre Caroli IX
mortui missus in Polonia missus, III. 131
BARRIARUS, *Barthol.*, (Jac.) Bellipoci comes in Pro-
telantes summa reverentia Calvariae grassatur, VI. 837.
a Bosthaia fusa et Calvaria a civibus dejecta, 28
BARTHOLOMÆUS, *Barthol.*, (Gul.) in mare Tarsicum
navigavit, V. 503, 654
BARGAS, *Fide Angelus*
BARTOLIUM, *Barthol.*, a Flacciano captum, II. 234
BARTHELOMÆUS ALTAFFENIUS, *de Barlement Sr
de Haselpeene* (Claudius) Bredam assu intercepti, IV.
11. Bergas ad Scironem intercepti trito conatur, 19.
Liram Sempio prodeunte intercepti, 73. ab Hobenloo
fusa et occidit, 404
BARTHELOMÆUS HERIOTUS, *de Barlement Sr de
Harger* (Aquilus) Barum capit, III. 194. et Vetres
Aquis, 395. Schomvium item et Crumpeniam, 396.
occidit, 688
BARTHELEMY TEMPELLIUS, *Polder Barneveldt
Sr de Tromp* (Joannes) ab Ordinebus fondatus ad
Elisabetham Angliam de iocunde legatus, V. 758
BARNIUS, *Barni*, (P.) Claromontani sodaliti syndicus
scriptum publicum, quo Jesuitarum casum afficit, et ad
fugula a Dalsio et Arnaldo objectis respondit, V. 416
BARNIUS (Caeser) cardinalis ius Hispani in Siciliae
monarchia in dubium vocat, ob id Hispani invasi,
VI. 304. Tofci cardinalis electioni contradicere, 305.
ad Philippum III de XI Annalium tomis literas dat, qui
illas tomis Antaeque recitit editionem prohibuit, 306
BARNIUS, *de Capite Barri*, a Mirabello contra se-
dem Villanovae polius, Mirabello urbem occupat,
III. 174. Villam novam assu recipit, 323
BARRALIUS JOSEPHUS, *de Jambert Sr de Barraut*

Broghel de Bernadus (Fr.) Valentinus praefectus
Florentinum Benarium fundit, IV. 407
BARRALLIANA munio, *fieri de Barraut*, a Saluto
inchoata, V. 700. a Dignis expugnata, 758
BARRERIUS, *Barriere*, (Petrus) regem interiore co-
munes supplicio afficit, V. 303
BARRIUS RENAUDIUS, *de Berry Sr de la Remede
dit la Perle*, (Godefridus) conjurationis Amboinense
dux, I. 218. ejus in conjurationem ad Confratrum
Nismetum conventu in Guisano caesus, 219. con-
junctis provinciis subditus, 221. cum P. Avarello
apertis, qui conjurationem detegit, 223. pergit tamen
et rei conficiendas ordines explicat, 226. occidit, 229
BARRONI, *de Barri*, (Joan.) Jobina et elogium, III. 545
BASANIUS, *de Basan*, (Abnerus) Sanctiactus marchio
Neapolitane classis praefectus, III. 16. in proelio ad
Echinus insulas subducentium praefectus, 46. ab
Austria missus ut de Christiana classe cognoscere, 204.
Philippi contra Lusitanum classis praefectus, 713. loca
maritima redigit, 746. Annoniam classem oppri-
mit, 755. ad Africam cum classe missus, IV. 31.
Scutellum classem fundit, 56. in capere, cum
Gulio quem Lusitanus, facit, 58. Inducit classis
obvium procul, 59. Africam cum classe mittit, 166.
in reditu triumphabundus in Hispaniam mittit, 171.
in Africam defendit, 457
BASANIUS SANTACRUCEUS, *de Basan morque
de Santa Cruz*, Dymochum capit, VI. 370. Mahomet-
nem juxta Tunisem intercepti, mox inde pulsa, 372
BASIMETRA, *de Basimetre*, (Christophorus) Guis-
io in regem ab Hispana nemato, Caroli Lodovici-
gae duci nomen interfecti, V. 281. periculum inde
impedens commentatio a M. Hugaria scripta de-
monstrat, 283
BASTA (Georgius) in regium valtem impetum facere
proponit, V. 119. suppetas Famam ad Eiam felicitate
introducitur, 158. ad Bistum explorandum missus ob-
fessionem delinam diluatur, 644. Walchum ad
Transilvaniam invadendum incitat, 798. Bokkium
capit, et Vivaris deditis dimittit, 799. Walchum
Caesari suspectum reddit, 28. Michaelen Walchiae
deputatum fugat, VI. 28. Sigismundum Buthicorum
proffigit, Michaelen Walchiam interfecit, et totum
sere Transilvaniam subigit, 91. successum
urget, Bistricum capit, Moysem fundit, Sigis-
mundum supplicem accipit, et Alism Julian victor
ingreditur, 109. Moysem fundit, 151. ejus nimis in
Dacia severitas, 234
BASTA (Nicolaus) Rilecovium de Henrici iv inter-
ficiendi ratos educit, V. 830. vicari generale titulo
equitatus ab Alberto praepositus, VI. 12. de illa dig-
nitate ob senium abdicat, 107
BASTELICA, *Fide Ormarus Sempetrus*
BASTIA in Corsica a Gallis capta, I. 413. Ausie de-
dit, 427
BATHARMARUS, *de Bathary*, (Claud.) in proelio
Sandonyano occidit, II. 604
BATAVI, *de Hollandia*, navigationem in mare Tra-
sicum suscipiunt, V. 503. in Indiam Orientalem, 451.
in Indiam item, Africam et mare Mediterraneum,
756. classem in Indiam Orientalem mittunt, VI. 4.
navigationis series, 28. et 39. xiii naves in Indiam
Orientalem ablegat, 453. *Fide Belgae*
BATAVICA classis Hispanam proffigit, VI. 276, 282.
Indicam classem intercepti fustia tenet, 371. cum
Hispana in Guisano freto certamen crementum init, 410
BATHORIUS, *de Bathory*, (Stephanus) Daciae princeps
electus, III. 68. Poloniae rex electus, 425. *Fide Po-
loniae reges*
BATHORIUS (Andr.) legatus Hungarici legatus, I. 323.
Lippan, Temesvarum, alia loca a P. Viccio
accipit, 316. Martianum equos et jumenta a Maxi-
miliano dono accipit, 324. Daciae Valerius, 326. Tur-
cos

I N D E X.

cosa Transylvanie ingressu affu impedit, 331. dignitate se abdicate volens seque retinet, 371. cum Turcis infectis congressus, 430, 431.

BATHORIUS (Christophorus) Transylvanie princeps obit, III. 841.

BATHORIUS (Sigismundus) Christophori filius pater in Transylvanie principatu succedit, III. 841. contra Stephanum patris propeque a fide Turcis data pontificia auctoritate solutus bellum movet, V. 399. Balthazarum Bathorium et conjuratos supplicio afficit, a Carlo Jesuita impulsus, 400. Walachiae et Moldaviae Vaivodas in partes trahit, 401. cum Castore foedus contra Turcos init, 536. et Mariam Christianam Caroli archiducis filiam uxorem ducit, 536. Fogarum expugnat, et Turcos caedit, 551. Lippam caput, et Sinimem purpuratum caedit, 554. cum Cicula transigit et Vengriffam expugnat, 558. Sinimem infestat, Bucarestiam occupat, Georgianam munitionem expugnat et destruit, 557. Cicula tumultum Viennam ad maturanda auxilia proficiscitur, 570. Isoudus et promissa operatus redit, 572. Temesvarum intro obsequit, 574. Fallacum caput, 575. mare Velleri aequo creatus, 715. Transylvanie et Walachiae principatu cedit, compensatione a Caesare accepta, 769. mox penitentia ductus in Transylvaniam redit, 770. ad Cacsarem et Maximilianum dat litteras, 771. Andream Bathorium cardinalem e Polonia revocat, eoque principatum reliquit, 786. Transylvanie principis iterum renunciat, VI. 91. a Michaeli Walacho et G. Balza solus, 93. ad Balthum supplicem venit, 109.

BATHORIUS (Andreas) cardinalis Warmiae episcopus creatus, IV. 786. post renunciationem a Sigismundo factam in Poloniis alium evolat, V. 770. inde a Sigismundo revocatus, 771. et in successorem destinatus, 786. cum Turco agit, 787. ad G. Balthum scribit pacem petens, id. a Michaeli Walachiae deponitur, 789. et inter montes Iutas prodire et transire, 789.

BATHORIUS (Gabriel) Transylvanie princeps obit, VI. 362.

BAUDINUS MEIERIUS, de *Bastiey Sr de Mezieres*, Soudanessum E. T. ob atrocem injuriam occidit, II. 322.

BAUDINEUS, *Fide Crucifolus* (Jac.)

BAURINUS, *Beauy*, (Journes) de fontis Bollenis aqua medicinalibus liberum edit, V. 383.

BEAUFAY, *Beget*, (Joan.) fenitor Divionensis liberum de non ferendis in eodem regno duabus religionibus editi, postea contrario scripto eidem publice edito refutatus, II. 405.

BEKEIUS, *Belet*, (Gaspard) a Stephano Polono olim aemulo opibus et dignitate cumulatus, III. 717. occidit, 847.

BEACUM, *Belet*, a Guercio intro obsequit, V. 77.

BELGII, *Pali-turci*, descriptio, origines, successio, II. 515. inundatione gravia damna accipit, 776. tempe motu quassatum, III. 784. fume vocatum, IV. 492. inundatione foeditum, V. 469.

BELGICI motus ob religionem semina, II. 51. 519. Reverte in Protestantes pro Belgum animadversiones, 98. 520.

BELGICAS Res, I. 229, 302, 411, 454, 522. II. 51, 94, 515, 554, 565, 637, 758. III. 72, 201, 177, 214, 522, 372, 378, 390, 394, 402, 545, 597, 680, 772. IV. 3, 17, 61, 65, 85, 132, 171, 207, 237, 323, 381, 488, 768. V. 3, 30, 163, 208, 359, 464, 480, 597, 644, 673, 678, 703, 749. VI. 75, 81, 101, 193, 230, 271, 274, 363, 431.

BELGAS fidei confessionem Philippo exhibent, II. 98. cum Agnis de commercio dissident, 522. ad Graecum finem convenerunt, et foedus pro patriae libertate contra Hispanenses tenuerunt, 524. et ibidem

supplicem Parmentem offerunt, id. ad Cezikonum convenerunt et scriptum publicant, 527. *bellum ibidem*, III. 613.

BELGAS malecontenti ad Protestantium Mellum pro religionis libertate obtinuit respondit, III. 613. cum Parmentem transiit, 684.

BELGAS federati. Fides in addita passim per Belgiam finitus et imagines dejecta, II. 528, 530. Protestantes inter se de Augularum et Helvetica confessionibus dissident, 532. ut templorum dirutorum insidiam a se amoverent, ibidem Parmentem transiunt, 533. ad Dilemum fuli, 618. opifices in Angliam confugunt, quo pannorum textum inferunt, 758. Mideburgum intro obsequit, III. 179. Lugdunum, Dordracum, Alkmarum, Hornum, et alique urbes in Hollandia, Frisia, Geldria, et Transylvana provincia ad suas portas trahit, 180. xiiii Octidus Lugdunum capuit, 185. Mideburgum et Ronsselem obsequit, 222. Germudo-faxum interceptum, 223. Arnhemum et Mideburgum capuit, chile Hispania fuli, 372. naves Hispanas in Scidis aestuario interceptant, et diploma Philippi gratiorum rejiciunt, 377. Antwerpiam frustra interceptare tentant, 384. Brede de pace agunt, 390. xiii naves Hispanas interceptant, 392. de patrocinio aliquo principis externi implorare consulunt, 401. patrocinium Elisabethae Angliae intro deferunt, 402. Lugdunum Batavorum actionem infirmant, id.

BELGICI Ordines foederis contra Hispanos inveniunt, III. 468. Elisabethae Angliae patrocinium petant, et Arnhemensem de auxilio contra Hispanos sollicitant, 469. eorum copias ab Hispanis ad Themi fulos, 470. Hiverci marchionem cum copiis ad Antwerpiam lemandum mittunt, quod urbi exitum maturat, 472. foedus cum Arnhemensi et Belgis foederatis inveniunt, Gandensem pacificationem dicunt, 477. Gandavi artem caput, 478. mox et Valenciann, Tenebramundum et Cameracum, id. Remseburgiam Frisiae praeficiunt, 480. de insidiam cum Joanne Austria et Hispanis conveniunt, 482. cum Jo. Austria de pace transiit, 545. artem Ultrajectianam, Viennam, Culmburgum, et artem Antwerpianam recipiunt, 547. Jo. Austria praeiudicia elidunt, 548. artem Antwerpianam, Woudam, Bergum et Leovodium recipiunt, 553. ad Philippum scribit de Jo. Austria consilio, id. cum Jo. Austria de pace agunt, 554. artem ab eo occupatarum restitutionem agunt, et Antwerpiae, Gandavi, Traiecti ad Mosam, Insulae et Valenciann artem diruunt, 555. Severum ducis et Breham recipiunt, 558. cum Elisabetha Anglia foedus inveniunt, 558. conditionem pacificationem Gandensem confirmant promissam, 604. Annus Romanum mitti prohibent, id. copias conficiunt, 605. Arachotum interceptant et Nivellum expugnant, 609. libello supplicis pro religionis libertate obtinuit, edictum condunt, quo pax religionis in Belgio facitur, 609. de pace agunt, 610. legatos qui eorum causam tuentur ad pontificem et Imperi principes mittunt, 611.

BELGICI foederati Ordines Ultrajecti foedus, quo religionis pax facitur, inveniunt, III. 682. Gallobelgae protutia se excusantibus, id. ad Gallobelgae Krivum, 681. nuncios in eam rem cunctos, 684. conditiones a conventu Colonienfi et Castre propositas rejiciunt, 690. de aliquo potentis principis patrocinio implorando cogitant, 697. de obedientia Philippo renunciant, et Andiam ducem in principem delegando deliberant, 772, 774. Mechliniam recipiunt, 779. Dilemum, Schemum et Arachotum recipiunt, 780. Andiam in principem delegant, nuncios in rei memoriam cuncti, 782. Mathias discusso gratias agunt, et pensionem struunt, 783. questionem de Philippo Hispano debite publicant, IV. 16. a malecontentis post Antwerpianum tumultum solliciti, 137.

I N D E X.

inter se diffident, 171. vespilam pro eversione armorum et commentum magno errore prohibent, 207. de pascuino filii scilicet confidunt, 247. de Henrico 2° offensus, 249. cum Elisabetha Angla de pascuino transigunt, et foedus inveniunt, 337. in foedere memoriam summas cultum, 339. supplicationem amissionem in nomina Gallici iisdem Antwerpae insinuant, 383. Leicesterio famam armorum, belli, pacis, et servitii, potestatem faciunt, 38. ad ipsum graves de publica administratione querelas deferunt, 391. conventum Hapsae celebrant et postitum potestatem resistent, 491. Ordinem Ducatum ad Leicesterium veniant, et scriptum publicum, 497. Hobenloem Leicesterio reconciliat frustra tentant, 497. de pace cum Hispano agere recusant, 501, 521. Elisabetham a pace dehortantur, 522. factionum factionibus adflecti, 525. Ultrajecto festinatione pellunt, 546. legatos in Daniam mittunt, 548. Henrico 14 subsidia mittunt, V. 3. foellum novum per Betuviam a Rheno in Wahalam perducunt, 5. Westfalonum Ordinem de damni recepti expostulationi acerbe respondent, 8. animam et opibus crescent, 10. Rodolfo Caesari responsum, quo Hispanae milie fidei accipit, dant, 161. et publicant, 166. Ernesto Austro potem iudendi acerbe respondent, Hispanorum gesta in Belgio per xxx annos scripto praefato recensent, 162. Lugdunum academiam instituit, et novam in Indis Orientales navigandi viam moliantur, 374. Hoium ad militum Mosam transmittendum intercepte decretum, 467. et captum retinent Ernesto Leodicensi episcopo frustra arcenti repocente, 48. cum Philippo de pace agunt, 470. Evidens festina et comite distenditibus negotiorum suam interponunt, 533. Clussem in mare Tataricum, 619. aliam in Indiam mittunt, 564. ad Phil. Gul. Anthonem scribunt, 567. commentum inter populos Philippo subiectos et urbes foederatas interducat, 598. foedus archus cum Henrico 14 inveniunt circa confidendum, 618. ad Christini Dantis regis portus sine pro pace interponenti postulata respondent, 704. mor et ad Car. Nucleum Caesarem legatum, pacem detrahent, 709. Iulianum Nassovium qui pacem cum Hispano negotio intervenit ad Henricum 14 mittunt, 716. Alberti Austri pro pace postulata recitant, 752. legatos ad Elisabetham Anglam de foedere contra Hispanum laudando mittunt, 757. ad Westfaliam Ordinem delegatos de Tullibus et in Gravelis insula mansione respondent, 794. de Embria item Mauritio et Navarrae ditionibus, 798. Caesario de pace legatos non admittunt, 802. Clussem ad infestandam Hispanorum in mari Atlantico insulas mittunt, 803. de pace inter Embriae et comites pueri sua interponunt, VI. 107. tributum ad belli sumptus cogendorum rationes ineunt, novaque copias contrahunt, 220. ad Indias Orientales navigationes et societates instituunt, 48. et 372. de pace agere a Caesare solliciti recusant, 286. societatem quae in Americam navigaret instituunt, 372. cum archiducibus de pace agunt, 434. inducia mor pacis, 435. delegatos cum Henrico 14 orationibus altioris delegat, et legatos ad Angliam regem mittunt, 436. infirmum magno Philippo rata habet quae utique ad archiducem transacta essent, imperfectionem pronuntiant, 437. nova a Philippo subscripserunt, 438. tandem sub protestatione facta cum accipiunt, 440. ad Caesarem literas exprobatioris respondent, 439.

BALINUS. *Fide Avertonis.*

BELLAIUS, *de Bellis*, (Gubelini) elogium et historiam, I. 26, II. 71.

BELLAIUS (Joannis) cardinalis mors et elogium, II. 71.

BELLAIUS (Joannis) mors et elogium, II. 72.

BELLAIUS, *Bellera*, (Remigii) obitus et elogium, III. 544.

BELLARMINUS (Robertus) cardinalis Cajetanum in TOM. VI.

Gallicum legatum comitatur, IV. 863. cum eo in Italiam rediit, 881. cardinalis creatus, V. 713. pro censura pontificis contra F. Pauli considerationem scribit, VI. 392. huc scripto a Jo. Marfio responsum, 393. contra Germani apostolica scribit, a F. Paulo responsum habent, 394.

BELLIVILLAS, *Bellivill*, de famulo libello contra ignominiosum supplicium, IV. 222.

BELLENGERUS ob Proti caedem in jus vocatur, mox dimissus accusatorem in jus vocat, causa in senatu Parisiensi discrepata et iudicata, V. 340.

BELLEVRAY, *de Belleura*, (Pompejus) oritur ad Helvetios ad Parisiensem litem exculcationem missus, III. 158. apud Helvetios, ne Protestantes profugis receptum darent, insistit, 172. oritur ad Henricum 14 Poloniam regem ab illo post Caroli 14 mortem in Gallicum praesidium, 122. ad Ordinem Belgii foederatos missus, IV. 142. conventui Monacalibus interit, 280. in Angliam missus orationem ad Augustum pro Maria Scota habet, sed frustra, 429. ad Augustum a rege missus, ut ejus in urbem adventum miseri precibus rediret, 547. ab austro regibus, 613. cancellarius factus, V. 356. regis decretum officia venia et hereditaria constituta promulgat, VI. 161. fignis Nic. Brulatio Silerio mactare coactus, 320.

BELLIOCRONUS, *de Belgio*, *Fide Barbatus.*

BELLIOCRUS, *de Belgio*, Cisterciensem fratrem deservit, II. 136.

BELLIOCRUS. *Fide Rutenus.*

BELLOFREMONTIUS SENEGAEUS, *de Belfremont* *Barre de Senegay* (Claud.) in comitia Blesienibus pro nobilitate verba facit, IV. 633. de Arona circa Birono transigit, V. 450.

BELLOGARDIUS, *Fide Santarius.*

BELLOGARDIUS, *Fide Sacerdos.*

BELLOGARDIUS, *de Belgis*, (Petrus) pro Navaro contra Sord v. profectionem librum edit, IV. 103.

BELLOMANERIUS LAYARDINUS, *de Bellomaneri* *Er de Laverdin*, (Carolus) in Parisiensi lanena occisus, III. 131.

BELLOMANERIUS LAYARDINUS, *de Bellomaneri* *Er de Laverdin*, (Joannes) in Peltavi obidione iterum se gerit, II. 728. Pictorum legatus Chironium et Marzenensem insulas capit, IV. 603. Dionysii sine praesentibus, 878. II Henricorum legiones interceptas, 879. equatum tribum creatus, V. 506.

BELLOMONTANUS, *de Bellomont*, in Navarrae regno factus, I. 7.

BELLOMONTIUS ADEPTIVUS, *de Bellomont* *heros dei Adepti*, (Fru.) equitum dux, I. 705. a Gulianis elusus vinctum petit, 706. Valentium in Delphinia occupat, II. 225. Lugduni administrationem suscipit, 224. Arzuffensium clade invenit Potam latum vicapat, praefectus ad unum occidit, 229. Fruum Spiritus et Boleum capit, 230. Romanum item, Martellum sanum et Gratianopolim, Murosum et Morbionem, 231. pro facinra ejus apologia, 232. Salsum ad Valentium fundit, et Sord-pontem capit, 238. Laurentium sine et Ruperam caput, Cellertum supplicium sune versit, 239. his a Nemaceno factis, cum quibus obidit inter Viennam et Lugdunum motus, 241. a Protestantibus decedat, 208. cum Nemaceno transigit, 210. a Protestantibus captus et Nemaceno deducit, 211. Nervium et regis se adjungit, 212. Andream sanum capit, 220. regis militem, 700, 702.

BELLOMONTIUS RIVUS, *de Bellomont* *Er de Riva*, (Julius) in proelio Bifficensi Condicio militum interfectus, II. 705.

BELLOQUARDUS, *Belloquard*, eodem die captus et receptus, II. 276.

BELLOVACI, *Bellovac*, ob religionem summatum, II. 110. cum cum rege transigit, V. 429.

BELLOVALLIUS RIVAVIUS, *de Bellovac* *Er de Riva*, (d.)

I N D E X.

tuu, (Jac.) pro rege pugnat in proelio Arcenf. cap-
tus, IV. 803
BELLOVALUUS TRAMELACURIUS, *de Beorcu & de Trambelcu*, (Lod.) Henrico militi in pugna
 Arcenf. captus, IV. 803. reg. operum edictis, V. 452
BELLOVALUUS, *de Beorcu*. Vide BRICHANEU.
BELLUACIUS, *de Beorcu*. Vide LAFELUS.
BELLUM AFRICANUM, I. 244, 672. III. 319, 385. V.
 562. VI. 182. Argentor. V. 182. Behe-
 micum, I. 150. Brundisic. I. 58, 230, 410.
 VI. 290, 362. Cardusianum, II. 436. Conval-
 lense, II. 84. Coricum, I. 424, 477, 484, 507,
 521, 536. II. 384, 410, 507, 579. Dacicum, I.
 366, 430. III. 341. VI. 234. Etruscum, I. 417,
 474, 512, 589, 535, 543, 548, 621, 683, 700.
 Gervense, IV. 891. Germanicum, I. 61, 125,
 453. Gothorum, II. 573. Granatense, II. 818.
 Loricum, I. 709, 781. II. 68, 134, 368, 459.
 III. 72, 291, 377. V. 11. VI. 409. Magdebur-
 gicum, I. 231, 277. Pannonicum, I. 316. V. 193,
 325. VI. 23, 58, 159, 234, 304. Pamenfe, I.
 159, 282, 374. Persicum ejusque caufae, III. 641,
 832. Romanum, I. 428, 617, 629. Semic, I.
 417, 474, 512. Subalpinum, I. 159, 282, 374.
BELMA, *Beow*, ejus filius, V. 457. a civibus occupatus
 et Biron traditus, 459. arce mox delicta, 460
BELMUNDUS, *de Beorcu*, (Reginaldus) archiepiscopus Bi-
 turicensis in convetusa sacri Ordinis ad Fontem-bel-
 leporum oratio, IV. 46. Andrum oratione funebri
 ludat, 211. et Marium Severum, 440. ejus in convetui
 Bloctinibus oratio, 613. mox de Unionis edicto
 verba facit, 634. ad comitorum finem oratio aliter,
 686. a rege ad Somere colloquium delegatus, V. 244.
 ejus in colloquio orationes, 245, 246, 250, 250, 265,
 266, 267. regis propositum de sua in religione in-
 structione delegatus declarat, 259. regem ecclesiae
 reconciliat, 264. sacerdotes Partheniensis vii precis pro
 rege fundant hortatur, 356. a rege committitur, ad dis-
 cipulum academici Partheniensis institutorem faciem
 condit, 345. ejus obitus et elogium, VI. 380
BELTRAMUS, *Beltra*, (Bernardus) Francicus
 Mexicanam novam provinciam illustrat, IV. 149
BEMUS, *Beorcu*, (Petrus) cardinalis decessit et elo-
 gium, I. 122
BEMUS, *Beorcu*, qui Colinium interceperit occi-
 sus, III. 415
BENCHI (Plauti) decessit et elogium, V. 381
BENEDICTUS, *Beorcu*, (Remus) S. Eustochii cuo a
 rege ad se in religione instruendum invitatus a legato
 pontificio impeditur, V. 271. repi adit, 291
BENEDICTUS, *Beorcu*, (Jo. Bapt.) obitus et elo-
 gium, IV. 827
BENEDICTUS, *Beorcu*. Vide MALIBUS.
BENYMAS, *Beorcu*, in Java insula et incolatum
 deservit, V. 615
BENTHAM, *Beorcu*, comes (Arnoldus) Eberius filius
 religionem majorem in domo sua abicit, II. 399
BENTIVOLUS, *Beorcu*, (Cornelius) Clodius con-
 ventui interfecti, I. 375. in Galliam inde missus, 376.
 in Eruia regi militat, 419
BERCHOUX, *Beorcu*, Arrutoni a Gol. Naforio
 praefectus, inde a Glindagio ejicitur, III. 298. A-
 rautorem recipit, 307
BERCHOUX GASTIUS, *de Beorcu & de Gof*,
 (Lod.) legatus tectus in Republica obediens fraci-
 chint, 406. a Vindisio occidit, 413
BERENGAVILLA, *de Berengavilla*, (Jochimus) Me-
 chanum Berre defendit, IV. 330
BERGA, *de Berge*, (Bertholdus) Eipernoni vine
 infusus nocte, illamque pueri opprimunt, V. 526
BERGAS ad Somam, *Bergopseum*, ab Altoppenio
 frustis terantur, IV. 19. item a Pannoni, 321, 544.
 et a Terrabo, VI. 179

BERGENIUS, *de Bergopseum*, marchio in Hispaniam
 missus, II. 520. non sine veneni suspitione obit, 560
BERGOMUS comes, *ante Fardenberg* (Hermannus)
 plurima in Geldria et Transilvania praevia oppida
 capta, III. 181, 193. ad Philippi parus tractat, IV.
 172. Davenerium Mauritio donat, V. 59
BERGOMUS comes (Henricus) Hermannus frater ab On-
 dinum militibus captus, V. 103
BERGOMUS (Friedrichus) comes Otmarium, We-
 dum, alia loca capit, V. 216. Middelburg castellum
 in Flundia capit, VI. 221
BERRA ad Rhenum, *Röhrberg*, a Nuenrio assu
 interceptus, IV. 181. a Cuelo Mansfeldo capta, V.
 3. a Marito capta, 703. a Fi. Mensura capta,
 761. a Martino Niforio recepta, VI. 76
BERNARDINUS CORBUS se cum sub Andr. Annue
 manibus fortiter eripit, I. 477
BERNARDUS, *comes de Berre et de Bisse*, copias suadentes
 Lugdunenses mittunt, et cito revocant, II. 232
BERNSTANIUS, *Bergin*, Toulum interceptus, V. 713.
 Pappam capit et Javanum irrito obidet, VI. 76
BERRA, *Berre*, a Salubro capta, V. 92
BERRALUS WITENUS, *Witte de Berge*, (Joannes)
 uxoris filius Bergo-Somae marchio urbem intercepte
 conatus, IV. 19. ad Ordinem federatus scilicet, 237
BERTONUS GRILLONUS, *Berton de Grillon*, (Lu-
 dovicus) legatione praevocatus praefectus in Parthen-
 iensibus seditionibus vim ferre volens regi mandato in-
 hibetur, IV. 570. Cambria suboritur occupat, VI. 35
BERTONUS GRILLONIVS (Thomas) Ludovici frater
 Honorio Alvisio praefectus urbem a rege obediens
 dedit, IV. 827, 828. Hostilium intercepti Hono-
 ricis militum, V. 110
BERTRAMI Bonaventurae (Cornelius) decessit et elo-
 gium, V. 381
BERTRANDUS, *Bertrand*, (Joannes) petrarum praef-
 ectus continuus: ejus mores, I. 217. procurantibus
 factus, 218
BERTRANDUS VILLAMORIS, *de de Villamor*,
 (Gul.) thesaurum supplicum magister Joannes Ber-
 trandi filius in Partheniensi laetitia pecunia decessit et
 occisus, III. 115
BRIGHARDUS, *Beorcu*, Orlicum interceptus, II. 721
BUTELIUS XIUTI more et elogium, I. 459
BUTURIUS, *de Beorcu*, (Maximilianus) Roni mar-
 chio in praedio Eurico insucinus, IV. 240. cum Vil-
 lario de Rotomago alioque loca regi tradendis tran-
 sigit, V. 358. cum Gulio transigit, 431. avaritia
 praefectus, 433. magni tormentorum praefecti dig-
 nitate officii coronae trulo insignis, VI. 57. ad An-
 gulum legatus, 174. Galica nave Anglicanum in qua
 rehebatur praetorium praeterecra, praefectio signum
 datur Utanicum abscondit, 275. regis interventus
 Suffroni reconciliatur, ibi. Pictorum praefectura
 decessit, 283. regis officia venetia et hereditaria facit
 auctor, 261. Sullu dux et regis potestas creatus, 374
BREA, *de Brex*, (Theodorus) a Condico in Galliam
 accessus redit, II. 40. ad Pollicerum colloquium
 venit, 117. ejus cum Turonio cardinali altercatio,
 120. disputatio, 125. a Procentiarum delegatus que-
 rellae de Vassicae huius infidus, 164. Gulsi
 caede a Poltro infidus eodem quo Colina
 scripto se purgat, 539. Praetorianus Gallos paria
 exiles sedent, III. 149. Monus-pellucida collatione
 exult cum Jac. Andreano dispensa, IV. 412. ad
 regem Lusitanum venit benigno exceptus, VI. 41.
 decessit et elogium, 411
BRELANDI (Theodori) obitus et elogium, II. 397
BRELLI, *de Brex*, (Odoardi) more et elogium, I. 205
A BRELLA (Adami) Moguntiae praefectus mori, VI. 180
BRELLIUS, *Brelli*, (Everardi) obitus et elogium, I. 599
BRELLIUS PRUARIUS, *de Brij de Pracy*, (Jereb)
 moritur, ejus elogium, IV. 23
BRELLIUS, *Vide Robleus*.

BIBBES

I N D E X.

BINDER, Binder, (Catharina) a cibo per septennium abstinet, V. 826
BINICURIUS. Vide Lalantus.
BIRACUS, de Birague, (Reinardus) curiae Subalpinae praefectus ad conciliium Tridentinum et Caesarem militem cum mandatis, II. 366. praepositorius factus, 804. cardinalis creatus, III. 633. ejus elogium, IV. 151. et notis, 165
BIRCHUS. Vide Gontibius.
BISCAPA a pontifice episcopi Baiensis in Philippum gratiam divulsus, II. 436, 437
BISUUS, 2 THIARDUS, de Thiard Sr de Bussy,
BISIANUS, 5 (Pontius) responsum cuiusdam libro, quo Lotharingorum ius in regni successione alterabatur, edit, IV. 154. ejus decessus et elogium, VI. 316
BISTRICIA Balisae dedita, et contra fidem datam male habita, VI. 109
BYERRAS, Bersiers, fortuna servata, II. 481
BYTARORUM comitum in Germania familia Jacobii morte extincta, II. 808
BYTURIGIUM CIVITAS, Burget. Vide Avricum.
IN BYTURIGIUM, Berry, ad actus, II. 202, 208, 293, 318. III. 142, 175, 235, 280. V. 76, 110, 339
BYTURIGIENSIS. Vide Belenius.
BLACERBURGUM, Blackenberg, ab E. Norrifo interceptum, V. 36
BLACKWELLUS, Blackwell, (Georgius) Jesuitarum commendatione Angliae archiepiscopus revereatissimus, motus inter successores pontificis Anglicanos exstitit, VI. 69
BLACONUS, de Blacens, regios caedis, IV. 444. Juncturam recipit, 488. Interitum capit, 609
BLARAT, Blar, a Guisio occupata, militibus in Protestantes baptizantibus, II. 188. ibi rursus inter Bourboniorum et Guisiorum nobiles pueris exstirpata tandem quietis, IV. 644
BLASINENSIA comitia celebrata, IV. 625. in eis Unioe eadem pro lege fundamentalis habendum conditur, 634. et bellum contra Protestantes et Sabaudum decretum, 640. de successore Catholico designando cogitant, 649. Navarum regni successione indignum pronuntiant, 650. delegati Guisii factioni aditici de populi levamento in regno irritum agunt, 654. et de quodolibet in ius vocantur, 655. mox et de Tridentis concilio promulgatione, 656. de Guisio magistro equitum creando potentes inter delegatos praesentatione, 660. eis tunc tandem imponitur, 666
BLANCHARDUS CRUVEILLUS, Blanchard Sr de Clugny, (Frum.) contra fidem Navaro datum a rege deficit, et Meduano Caesaroduni subarborum cu Ligerim occupandum viam monstrat, IV. 739. a Longovillano caesus et captus, V. 423
BLANIUS POSTIUS, de Blis Sr de Poi, (Lod.) regis ad Montellum Aduernani caedis, IV. 474
BLAVIA, Blape, a regis irato obediis, V. 150
BLASBERGA, Blaberg, trans Italiam rex a Nuanario capta, IV. 340
BLASIBREKA, Bljendek, Schenchii rex Nuanario tradita, IV. 340
BOBAC (M. ARE.) obtinuit et elogium, III. 436
BOCARDUS ALBAYERRANDUS, Bouchard heres d'Albayerre, (David) consilia ad Episcopatum Engulismum opprimendum ius, IV. 617. in tempore non adit, 622. Petrocoriorum praeses Henoccos fundit, V. 310. ejus mors et elogium, 311
BOCATILLUS, Bouchet, (Bernardinus) ad Caesarem legatus de rege cum Maximiliani filia raptis aduocis, indignum fert responsum, II. 490. ad Widelmum Helium, Augustum Saxoni, et Joachimum Brandenburgum militem, ab eis electus pro rege contra Conducum impetrat, 607
BODEMSTENIUS, Bodegstein, (Lud. Andr.) mors et

elogium, III. 545
BORINUS, Borin, (Joannes) in Ordinem comitis decretum pro sua religione oppugnat, III. 500. a legatione ad Conducum excausat, 510. eadem ut patris publici non solum deus sed heram in contractibus apponet, obtinet, 511. ne Ordinem delegatos constituit intercedit et obtinet, 516. praem laudat, 518. Ludovicum in federacione Henoccos subterfugit heretur, 528. ejus obitus et elogium, V. 641
BOETALLERIUS, de Boisdall. Vide Hardius.
BOETIANUS, de la Boetie, (Stephanus) senator Burgundensis librum Andromenici unio divulgat, I. 187. ejus obitus et elogium, II. 380
BOETIUS ESCODECA, d'Esjendra Sr de Bussy, (Petra) Burgi archiepiscopus, VI. 57
BOGDARUS Ironicas criminationibus Moklavie principis a Turci exstus, III. 342. Septem Polonae regis iussu secuti periculis, V. 539
BOGDARUS Janicula Moldaviae despecta a Mahomet creatur, V. 539
BOHEMICUM bellum, I. 150
BOIL, de Boerhaave, Remille pedit, II. 218, 610, 749
BOLOGNETUS, Bolognetus, (Albertus) cardinalis ad Poloniam a pontifice legatus nihil obtinet, IV. 346
BOLLENIUS fons medicatus juxta Gaspingum in Suevia frequentari coepit, V. 183
BOMENIUM, Bommen, descriptum, III. 399. ab Hispanis expugnatum, 400
BONA DIOGIERIUS, de Bona Sr de Lajpgeret, (Franciscus) Formicorum militum contra Vapinecoras frenare se petit, II. 333. Mutam in Delphinum capit, III. 134. Protestantes in Allobrogibus Montebium loco praefectus discipulum trahit, 418. ad edicti pacificationis in Delphinata executionem cum Guesio et Bellogaspio convenit, 614. mox et cum Maugirono, 626. telera a Navaro accepta quatuor regis cohortes caedis, 807. Meduani adit, sacristiae prius data, 809. Chorgias, Diam, et Montebium Aduernani capta, IV. 316. mox et Ebrodani arcem, 317. Gelisae sano et Marabell capta Vincum caedis, 422. cum Comitenibus provincialis indicata praeparat, 424. Campareum et Mame arcem capta et diruta, 428. alia loca expugnat, 431. arcem Queremencis capta, mox filii unici mortis jullo dolore affectus, 428. Gratianopolim irito tentat, 606. Gieram et Podium Musi capta, 607. foredu cum Valera ius, 609. Antonom capta, 610. cum Otmano convenit, 725. Brigantionem capta, Gratianopolim et Ocellos irito tentat, 890. Riliolum et Buium capta, 891. Fumum-Padi recipit et Sabaudis copia fundit, ibi. Ocellos capta, 892. alia loca, ibi. Gratianopolim recipit, 893. Scals capta, V. 90. Valetae adjuvatus hostes ad Sparrorem fundit, 91. ad Charta-pontem Sabaudum pontificis copias septem fundit, 93. Bucinorum capta, 94. in Provinciam descendit, et multa oppida capta, 155. Marcellini-fanum recipit, 157. bellum in Sabaudis diocem transfert, plurimum loca capta, Brigaquorum et rurem Pontanam munit, 158. turrim Brima-fam et Cavortum obediis, 159. et capta, 161. Rodericum Toletanum cum Hispanis auxiliariis caedit, 314. Ocellos capta, 509. Cavortum commentu firmat, 510. filia ejus Magdalenae mox Car. Crequio raptis, ibi. Senatui urbem nutriendi mittit, 513. Marabellum capta, 514. Scals capta de Inducis cum Sabaudis convenit, 515. Gouli in Provincia vicarius constitutus, Buium capta, ibi. a Guisio male habita in Delphinatum reit, 516, 517. Meduopetium capta, 591. totam Sabaudiam cu Libram sub regis potestatem redgit, 695. et 696. Sabaudis turrim imel usque iterum caedit, 699. Baralarum revisionem expugnat, 728. Moumellum oppidum capta, VI. 34-

I N D E X.

34. omnem Morienae vallē subigit, 35. Mon-
telium arcem obdit, 36. Provincialis ab Ephe-
ro laborantibus succurrit et Epheorem ad con-
ditionē addit, 441. alio loco capta munitionum
Aegene expugnat, mox datam, 442. Cavarium
converso trinit,
BONAMICI, Bismontis (Lazar) obitus et elogium, 400
BONAROTAR, Bismontis, (Mich. Angli) obitus
et elogium, II. 413
BONAVENTURA. Fide Bismontis.
BONCOMPAGNIUS, Bismontis, (Hago) pontifex
electus, et Gregorius XIII appellatus, III. 97
BONCOMPAGNIUS (Jacobus) pontifex filius naturalis
ad honores evehitur, IV. 191
BONFIDII, de Bonifio (Enimendi) obitus et elo-
gium, III. 186
BONIFATIUS (Michael) cardinalis Alexandrinus in Ha-
psum legatus, III. 16. cum Philippo de Sicilia ec-
clesiastica iurisdictione frustra agit, 15. Carolum
22 ut fociem contra Turcos potius daret, frustra
solicitat, et regi contra sectarios consilii arduone
recepto, Romam redit, 96
BONFADIA, Bonifadii, (Jacobus) mon et elogium, II. 72
BONFADIIUS, de Bonifadii, (Jacobus) ab Henrico IV
in Germaniam missus, V. 46
BONIFACIUS, Bonifadii, caput, I. 416. Aunse
dedit, 417
BONIFACIUS, Bonifadii, (Claud.) conjuratorum Mas-
siliensium dux arcem Gardianam occupat, IV. 266. de-
curi perculit, 267
BONIVETUS, Fide Guiselinus.
BONNA, Bonna, ad Emelio Baisaro capta, IV. 202.
qui cum ab Hispanis recipit, V. 184. a Schenckio
interceptus, IV. 505. a Camaci principe obfedit,
et recepta, 521
BONNANIA templum fulmine iclum, V. 14
BONONIA, Bononiarum per mer, in Gallia ab Angli
capta, I. 46. de ejus restitutione et finibus tractatus,
115, 114, 115. in ejus vicinia res gestae, 206. ab
Henrico II recepta, 218. a Guiselinis pacis intercep-
ta, IV. 444. ab Austrobo intro obfedit, 600
BONVALLIUS. Fide Bonna.
BORBONII, de Borbonis, (Carolus) a Francisco I defec-
tione consilio, I. 21. in Provinciam expeditus, 22. in
ad Titium visor Melianum et Romam cepit,
23. in Romae expugnatione occisus, corpus temp
motus mandit, III. 515
BORBONIUS VINDOCINUS, dux de Fendolme, (Anto-
nia) militibus facti clarus, I. 29. Joannem Labro-
nem Navarre heredem uxorem ducit, 188. pro
Henrico III baptizato fidem jubet, 303. Caesarianos
Picardie limitum vastantes repugnat, 469. a Momo-
ranto mortuus ut in salutem quinquaginta prole-
mone spernit, 566. a Guiselo contumeliose habetur,
770. a praevis consilialis delectus animo concidit, 771.
Eliabechum Henrici II filium Philippum Hispani pec-
curatoribus tradit, 795. pro Navarrae restitutione in-
stat, et de Sardiniae regno agit, a Philippo obfus,
796. in salutem venit, II. 41. universi regni praesidia
fichas, regni regimen Catharinae desert, 48. dono-
rum regiorum restitutionem conventu Aulicorum
suggerit, 82. eligenda familiae regiae et pensionis
distribuit, 99. Scoecorum equitum turmas dimittit, 100.
ejus cura regina pariente simulata, 101. Dueno cen-
tori putorem Dei cultum 102. Guiselinus laeta amicum
spendet, 103. vniu promissio de Sardiniae regno ab
Hispanis subducitur, 138. a suis familiaribus et cardinali
Ferrarensi decipitur ad triumphum inclinat, 140.
ad Germaniae principes scribit, 160. Profectionem
delegatos de Valliscia laetitia querentes increpat,
164. regem Lusitaniam ducit, 165. ad Rotomagus
vulneratus, 296. per ruinam in urbem vehitur, 298.
ejus mores, mores, ingenium, religio, 299, 300

BORBONIUS (Henricus) Antonii filius. Fide Galliae
et Navarrae reges.
BORBONIA (Catharina) Henrici IV Galliae regis soror
Ant. Perezium Hispania profugientem Pavia bene-
grecit, V. 177. cum Carolo Borbonio Sardinia
secretis manuum pollicetur, 211. 212. Melan-
tum ad regem venit, 218. Lusitaniam venit, 356. Lusit-
aniae conciones publice haberi curat, 642. Henrico
Lotharingo Barrenfium duci subdit, 752. a regis fratre
invit, VI. 169. obit, 256. Vindocini sepulta, 257
BORBONIUS ANCIANUS, comes d'Essex, (Francis-
cus) Vindocini frater ad Carinatum valet, I. 29.
Septimaniae praefectus, 49. interfectus, 90
BORBONIUS ANCIANUS (Joannes) Francisci frater
agrorum vacuum portione a regis donatus, I. 109.
pace facta Angli obitus datus, 218. in bello Subalpina
sub Brissaco militat, 299. mox et in Belgii limit,
302. obditi Maseri interfecti, et Trevolinum
portum defendit, 391. Caesarianos per levem gra-
fatione reprimat, 469. in praedio Sempontiano oc-
ciscit, 613
BORBONIUS, de Borbonis Fendolme, (Ludovicus)
cardinalis aula Roman colore ad pontificem suscitatur
sua ejus Gallis actibus devincendum ab Henrico II
abrogatus, I. 109
BORBONIUS (Carolus) cardinalis creatus, I. 114. lega-
tionem Avenacensem obtinet, II. 416. Guiselinus
addictus synodum ut in ea consilium Tridentinum
reciperet Rotomagi celebrat, IV. 32, 38. de S.
Romani sacros Guiselinus parum revocant locum
intercept, 160. Carolo Borbonio (idem cardinali
Vindocini) succedit, quod de fidei praestigium
cum Guiselinis contendent, 162. ejus ingenuum et
mores, 255. Catharinae Guiselinus Monasterii vihu-
tas nuptias subit, 256. foederis instrumentum penes se
servat, 260. Perorant delatatus, 261. Perorant ad
Catharinum a Guiselo desultus, 265. Lusitaniam ad
Guiselinum post doliarium munitionum dunt venit,
381. bello contra Epheorem in regia invidiam
cum Guiselo et alio subicit, 386. elicio jura-
mentum regis agunt etiam amplexu erant, 613.
Bilecti captivi solunt, 621. ad Fontenacum com-
muni captivus ab Henrico IV amandatus, 799. legi-
timas regni haeres Caroli X nomine pronuntiat,
814. obit. ejus ingenium, 860, 862
BORBONIA (Antonia) Claudi Guiselinus dux vidua mo-
runt, IV. 163
BORBONIUS CONDARUS, princeps de Caudis, (Ludovicus)
in Subalpina regione sub Brissaco militat, I. 299.
in Meti defendenda operam navat, 391. Caesarianos
prope Dorlianum fundit, 412. e Sarquatinina
clade evadit, 613. Helonorum Roman uxorem ducit,
759. in Hispaniam missus, 770. Picardie praefecturam
frustra sollicit, 772. in arc Ambrosiana
sistitur, 820. conjunctionis sospitatus, 821. et 822. in-
nocentium suam certamine alia tueri paratum Guiselinus
excipit, et commune periculum subire se para-
tum ostendit, 832. aula dilecti, Navarremque de
Guiselinorum consilio moriet, II. 9. Neracum venit,
15. a cardinali Borbonio fratre peritusus, in salutem
cum Navaro venit, 41. caput, 42. interrogatus de
legationum jurisdictionem declinat, et ad regem ap-
pellat, 43. ejus causa agitur, 44. liber facit ad
Eliam se confert, 47. ad Fontem bellumque venit,
et innoceum declinat, 100. frequenter innoceum
absolvitur, 109. Valliscianam linemam reginae ex-
aggrat, 163. Aurelianum occupat, 164. ejus uxor
gravidis, a rusticis temeris gemitibus editur, et Aurelianum
venit, 16. scriptum evulgat, quo belli ne-
cessitatem excusat, et in triumphum inclinat, 167.
foederis cum locis pro regis ac confitentium libe-
ritate formalum edit, et ad Germaniae principes scri-
bit, 169. ad Ferdinandum imperatorem scribit, 171.

[illegible]

BORRORIS CONDAEUS (Henricus) Ludovici Riscum Maria Clivia Infante marchionis de matronio conuexit, III. 66. nuptias celebrante, 117. Lu-
sentem venit, 118. ad sacra maiorum redit, et ponti-
ficis scribit, 150, 151. Angliam configit, 151.
scripto innocentem fiam attestat, 310. Imperi-
Ordines rogat ut copias congreget, 416. cum Jo-
Caldino Palatino transfigit, 427. et in Galliam de-
scendit, 453. Joannis Anglicani-frum muerit, 497.
ejus a rege postulat, 498. Broum occupat,

499. ad Rupellam primo exules, mox hereticæ
 acceptis, et Ordinem huius exiles, mox adfuit, 551.
 Bruchum Mirambellæ addidit, et mox adfuit, 551.
 ad huius. certamen a Mechanio provocavit, ob
 differtem conditionem he exculit, 553. cluflum inffit, 55.
 he. Fenu ad Eliam occupat, 576. et Germania in
 Septemvium venit, 806. Brungium obdit, IV.
 307. obditione dicitur ut arci Andegrenfem intercepte
 fei obfide fuppliat ferret, 111. diffipato exercitu
 in Greenezaua fupplie fe confert, 122. Rupellam
 redit et Damptern capto, 309. mox Alrethum, Chie-
 zium, alia loca, et Carolum Cuharian Tre-
 moliun uxorem duci, 460. Treveliam legatione
 colit, 461. obli non tenet fupplie, 564.
 499. ad Rupellam primo exules, mox hereticæ
 acceptis, et Ordinem huius exiles, mox adfuit, 551.
 Bruchum Mirambellæ addidit, et mox adfuit, 551.
 ad huius. certamen a Mechanio provocavit, ob
 differtem conditionem he exculit, 553. cluflum inffit, 55.
 he. Fenu ad Eliam occupat, 576. et Germania in
 Septemvium venit, 806. Brungium obdit, IV.
 307. obditione dicitur ut arci Andegrenfem intercepte
 fei obfide fuppliat ferret, 111. diffipato exercitu
 in Greenezaua fupplie fe confert, 122. Rupellam
 redit et Damptern capto, 309. mox Alrethum, Chie-
 zium, alia loca, et Carolum Cuharian Tre-
 moliun uxorem duci, 460. Treveliam legatione
 colit, 461. obli non tenet fupplie, 564.
 499. ad Rupellam primo exules, mox hereticæ
 acceptis, et Ordinem huius exiles, mox adfuit, 551.
 Bruchum Mirambellæ addidit, et mox adfuit, 551.
 ad huius. certamen a Mechanio provocavit, ob
 differtem conditionem he exculit, 553. cluflum inffit, 55.
 he. Fenu ad Eliam occupat, 576. et Germania in
 Septemvium venit, 806. Brungium obdit, IV.
 307. obditione dicitur ut arci Andegrenfem intercepte
 fei obfide fuppliat ferret, 111. diffipato exercitu
 in Greenezaua fupplie fe confert, 122. Rupellam
 redit et Damptern capto, 309. mox Alrethum, Chie-
 zium, alia loca, et Carolum Cuharian Tre-
 moliun uxorem duci, 460. Treveliam legatione
 colit, 461. obli non tenet fupplie, 564.
 499. ad Rupellam primo exules, mox hereticæ
 acceptis, et Ordinem huius exiles, mox adfuit, 551.
 Bruchum Mirambellæ addidit, et mox adfuit, 551.
 ad huius. certamen a Mechanio provocavit, ob
 differtem conditionem he exculit, 553. cluflum inffit, 55.
 he. Fenu ad Eliam occupat, 576. et Germania in
 Septemvium venit, 806. Brungium obdit, IV.
 307. obditione dicitur ut arci Andegrenfem intercepte
 fei obfide fuppliat ferret, 111. diffipato exercitu
 in Greenezaua fupplie fe confert, 122. Rupellam
 redit et Damptern capto, 309. mox Alrethum, Chie-
 zium, alia loca, et Carolum Cuharian Tre-
 moliun uxorem duci, 460. Treveliam legatione
 colit, 461. obli non tenet fupplie, 564.

BORZONIUS CONDASUS (Henricus) Henrici Condasi
filius adhuc puer Alexandro Mediceo pontificio lega-
to obviam a rege missus, V, 622. Aquitanus pro-
cedens

BOR BONIVS (Carolus) cardinalis Vindobonus de fedeli
procuratore cum Gualtero contemto, cardinali
factus, IV. s. s. Tertiane fiduciosus principi Ba-
laram Romam cum mandata mitti, V. s. in
sulum evocatus, 6s. effugio, quo Julianum revoca-
burus, impetritive intercessit, 68. confilia jam de-
fectu refutante detecta, 83. Mediolani redit ut
regis excommunicationis impediuntum afferat, 101.
regis episcopos colloquio de fidele votis, a regis
prohibetur, 104. ad Julianum ad se venit,
359. pro phibita acclamatione Parisiensis lio intercedit,
pro phibita s. aliorum.

404. *epi obitu et eunqum*, 419
BORDINUS CONTIVS, *priebe de Centi*, (Francica)
 in Germanorum castra venit, IV. 474. **Cassiodorus**
 recepto, 866, in regia castra venit, 869. exercitum in
 Pictones ducendo a rege praefecto, V. 65. **Calvinia-**
qum, **Oblinam**, **Beilam**, **aboreum**, **Arcimboli-**
burgum, **Savin-**, **lanum**, **Mirabellum** et **Cellic** capi,
 79. **Dumborvi** **conpundus** **Cratumum** irritu ob-
 sidet 3 **Mercurian** **folius**, 144. **Lutetia** vicari gene-
 rali titulo rege abente praefectus, 461. **Alorum**
Lutetia rege *Caesari* *obitu* *M.*

Lotharingus quidam foret rex dux, VI. 310
 Boracensis dux, *ante de Saxonis*, (Caroleus) ad
 Navarri partem transit, IV. 454. Navarri rebellio
 regem vix impetrata redit, 2. Marcomer cardinalis
 abfolutus, 636. Faleridum cedit, 720. regi ne
 2. Ligeti difcordi fuerit, 731. in Armonum cum fumo
 imperio militi, 744. 2. Mercatorum Interceptus
 mox cecidit, 748. Remolius in regis fide recipit,
 760. Cuthus Henrici regis vixit in ducem duci
 cedit, caput, V. 60. 2. Lusitania regnum duci
 356. equi cum Betorio Romo quibus regi inter
 venit compofuit, VI. 175. qui filius Ludovicus
 cecidit, 176.

BORACIUS (*Ludovicus*) Monasterii dux in Siquindriano praefatus caput, 1. 63. Monasterium Siquindriani Praetorianum seculum accepit. II. 309. Infantes Otheniosus, Alverensis, et Martiniensis in fidem accipit, et Rupelle sacra majorum restituit, et ut filium Francicum ad majorem faciem remanet dispositumque Lutetiae misit, de infans, 509. cum copia Velusum Perocorum venit, 689. Armice praefatus, 748. Cathacum Henrici Gualteri forenem accepit, 806. bellum in Pictonibus gerit, III. 331. Fortissimum militem caput, 367. legationem ad Navarrae regem constituit. Hispaniam refert et pacem fidei, 378. de pace cum Navaro transiit et convenit, 384. ingressus interit et Navarrae sacra tandem commissa, 826. Aratoremque venenatum, et alios occidit.

BORRONEUS (Franciscus) Delfinus princeps Ludovici
Mompensis filius Rerumque Andream uxorem ducit,
II. 309. bellum in Delfinatu gerit vario successu, III.

I N D E X.

348. Pufum capit, 363. Lufitanum obidet, 368. et delinquit caput, 371. in Angliam mittit de Andria cum Elisabetha nuptis tractaturus, moxque ab ea exceptus, IV. 81. idem Montepenfis dicitur, 86. Andria de Antuerpia occupanda confilio fe opponit, 114. Mercurius delatus in Andribus diligit, 126. Neudrine praefectus, 191. Gualteranus ad III. 110 cedit, 111. in pugna Euriaci epregium ruat operam, 147. Tavianum fundit, 159. Lectori decedit, V. 130 ejus elogium, 18
- BORBORIUS** (Henricus) Francisci filius Damburum genepa Sactioni capto in Armorce praefectura fufcepit, IV. 759. Vultorem fundit et caput, 885. Henneboldi et Jofidino recepta Combrondum caedit, 886. Monconarium capit, 887. de Hispanorum in Americam adventu liber apud Ordines expulfit, 888. Guingonum capit, V. 82. et in Aimerica non gefit, 84, et itaq. pure mortuo Montepenfis dux et Neuftriae perierit, 120. ad Cratumrum fuas, 144. Lotharingos in Dinami fubduci caedit, 146. Caput conyurationem detegit, 148. Droci vulnerata lingua, 158. et nata filia et haeres Marci, VI. 312
- BORBORIA** (Carola) Ludovici Montepenfis filia in Germaniam ad Palatinum feptemviri profugit, III. 99. Gul. Arufionem nupta, 193
- BORBORIUS** RUPURIORIUS, *de la Rochefort d'Arce*, (Carola) Ludovici Montepenfis frater obfidioni Metensi interfuit, I. 191, 196. Delinatum praefectus, II. 333. decedit, 465
- BORBORIUS** (Henricus) Belloperit marchio Rapienfem filius miserabili casu perit, II. 44
- BORBORIUS** (Franciscus) Fani Pauli comes ad Landinam caedit et caput, I. 24. Subduam relegit, 26
- BORBORIA** MARIA hujus filia Helionem Longipolium vias obit, VI. 97
- BORRINI** MONTANI, *de Barbus del Monte*, (Camilla) gem et viarus, IV. 339
- BORRERUS**, *le Barrois*, *Fide Babou*
- BORDETUS**, *de Bordes*, Pontium et Sotry-fanum capit, II. 189. Linda capta Duracho fe conjungit, 190
- BORDILLORUS**, *Fide Pisterus*.
- BORDUS**, *Fide Hofiana*.
- BORGESUS**, *Borgès*, (Camilla) cardinalis in pontificem electus, VI. 105
- BORGIA** (Cui) Candie dux Albani loco Plidypica copia praefectus, IV. 61
- BORRINIUS** GORDONOVA, *Boris filius de Theodore de Gudenau*, Gemine Theodori Moikorum imperatoris uxoris frater, Moikovine imperum capellit, V. 745. inauguratus, 745. ejus primo impore aufpicis praefectus pedit, 746. Demetrium Theodori imperatoris fratrem a fcarin interfici curat, VI. 119. obit, 332. ejus uxore vidua cum filio in fido collocata, et mox ambobus veneno exincta, 333
- BORRAEUS**, *Fide Cellarius*.
- BORROMAEUS** (Carola) cardinalis et Melitani archiepiscopus cretus, II. 50, 137. Hamilitanum ordinem erigendi statum fcllopeti kha prout, 17. ejus mori et elogium, IV. 211
- BORUSAR**, *le Pragi*, status, I. 38. caufa inter Polonae regem et ordinem Teutonum comitis Germanie agitata, 171. Ordinem convectus, IV. 113. Boruffi de pavidis violatis in Warfviae comitia exhibent quendam a Polois elufum, V. 35. *F. Pruffi*.
- BOUO** AMBERGUS, *de Bof Sr de Bui d'Amberg*, (Hambarus) Ardene praefectus fuburbium et Incurdefendit fupfipera Helmo prohibet, V. 604
- BOUCDEFRIUS**, *de Bui d'Amberg*, *Fide Lombar*.
- BOUCORONA**, *de Bui gret*, *Fide Giffenius*.
- BOCUS** MANTRELLA, *de Bof Sr de Alcantarilla*, (Joannes) a Rotomagnibus delegatus de urbis deditione acturus, II. 297. fcrinus decreto fcaris perculus, 299
- BOH, de Boi**, (Symonia) elegum et de Henrico IIII memorabile iudicium, III. 151
- BOHUS**, *de Boi*, *Fide Guffaria*.
- BOHUS** VIRA, *de Bui la Figue*, in praelio contra Guenchum vicerotem ftruce fe gerit, V. 143
- BOHERIUS**, *de la Bergère*, *Fide Lancini*.
- BOHUVIUS** HENRICUS, *Henricus comite de Boffe*, (Maximiliana) auxilia Mideburg et Ruseck fectens a Lumaco Marciano funditur et caput, III. 854. obit, 616
- BOHKAUS**, *Bofker*, (Stephanus) a G. Baffi nuncupat, liberatum Vratia debita recuperat, IV. 789. Bellioctem profugit, VI. 237. a Cefare propterea fe per oratores excufat, et Cicalum comita tubum fumat, 238, 258. princeps Transilvaniae fatatus et diademe a Turci donatus, 245. cum Manthia tranfit fub conditionibus quibus Transilvania fibi cedit, 357. decedit, 361
- BOTAVILLA**, *de Bouteville*, per Bellum excursum captus et naquam graffator laqueo vitam hait, II. 752
- BOTELLERUS**, *Botier*, (Thomas) Orindoe comes frater in Hiberna rebellans, ut regem beniguitate fe fummittit, adpt, II. 761. de corone Delinatum et rebellis tota Momonia excipit, III. 192. Sanjofephianos caedit, 753
- BOTHULIUS**, *comite de Bothwell*, *Fide Helmar*.
- BRACANTINUS**, *de Braganca*, (Joannes) dux: ejus in Lufitaniae fuccellione jux, III. 590, 721. filium Barceli ducem a Melinae Sidone dace exceptum, monet ut ad fe contendat, 731. de jure fuo cum Philippo tranfit, 742, 744, 759. a Philippo exceptus, 759
- BRAGADINI**, *Bragadine*, (Marci) Mantuque diti digna vita exitus, IV. 900
- BRAGADINUS** (M. Antonia) Famapulae praefectus locum fortiter defendit, III. 27. post multas oppugnationes eum dedit, 30. a Multis pofa peparato contra fcedem datam inter horrendo crucians morte mulctus, 31
- BRACE** (Tychois) obitus et elogium, VI. 96
- BRACATIUS**, *Fide Villaria*.
- BRANDERBURGICUS** (Joachimus) feptemviri Helium Cefari reconciliare ftrutta tenet, I. 130. in partes Cefari tradit, 131. religiofa formulam a Cefare pericriptum probat, 171, 173. ad confilium Tindemum Chr. Strafum legatum emitt, 187. ejus ex vicino moti et elegium, III. 68
- BRANDERBURGICUS** (Jo. Georg.) Joachimi filius pui in feptemviri fuccit, III. 68. obit, V. 741
- BRANDERBURGICUS** (Joachim. Frd.) archiepiscopus Augufianum confellionem Magdeburg recept, II. 476. Catharum Joannes pui filium in uxorem ducit, 777. Jo. Georgio feptemviri pui fuccit, V. 741. in comitis Warfavianfibus Bordinus dux confirmatus, VI. 419
- BRANDERBURGICUS** (Fridericus) Joachimi filius Magdeburg archiepiscopus dedit, I. 287
- BRANDERBURGICUS** (Sigifmundus) Magdeburg archiepiscopus Augufianum confellionem amplexus obit, II. 470
- BRANDERBURGICUS** (Joannes) Joachimi feptemviri frater decedit: ejus elogium, III. 68
- BRANDERBURGICUS** (Jo. Georg.) Arginitae episcopus electus, V. 183. cum Carolo Lotharing cardinali bellum gerit, 184. tandem de pace convet, 205. la Herici IV intervenit compofita, VI. 165. tandem terminata, 212
- BRANDERBURGICUS** ONOBRACINUS, *d'Anfpach*, (Georg. Frd.) Mariam Helionem Willelmi Clivenf filium ducit, III. 318. Henrici Polonae regis nulum adit ut Alberti Frd. Boffuffe duxa morte capti carceris diceretur, 318. obit, VI. 179
- BRANDERBURGICUS** (Albertus) Ordina Teutonici magifter Pruffiam hereditario jure obtinet, et Decemum Fridrici

I N D E X.

Friderici i Danie regis filium ducit, I. 38. Augustanum confensionem amplectitur, et per Bonafium recipi mandat, 60 p. *maia in ditione sua innovat*, II. 474. cum Bonafine Onobas transigit, et duos in Borussia episcopos transfert, 475. obiit, 633.

BRANDENBURGICUS (Albertus Fris.) Alberti filius Bonafide ad inauguratus, II. 624. 706. in summa aegritudine incidit, curatore et G. Friderico Brandeburgico dato, III. 569.

BRANDENBURGICUS (Albertus) Carolo Casari in bello Smalcaldico militat, I. 62, 74, 82. a Jo. Friderico Saxoniae ad Riccium sulas et captus, 110. violentum contra Casarem scriptum evulga, quo se de Roeliana clade excusat, 340. Ulmenem ditionem vastat et arces capit, 343. a Maurici exercitu discedens, Norimburgensem episcopumque Brandenburgicum et Herbipolensem adfert, 358. Ulmam frustra tentat, Moguntiam et Treverensem ditiones vrbat, 359. Wormatum et Spirem capit, 364. Francofurtum obsidet, et Palatinum puto comprehendit recusat, bellum prosequendi certat, 365. Augustam Treverorum occupat, 384. Henricum ii ludificatur, 389. cum Casare convenit, Aumalium profugit et capit, 393. Herbipolensem et Brandenburgicum episcopos interit, 403. Bambergam et Schwaiburgum occupat, 404. alias ditiones vastat, 405. in Henrici Brunsvici agrum descendit, ib. Ercum Brunsvicum ad Casarem mittit, 406. ad Peinam in agro Lunenburgico a Mauritio Saxoniae sulas, 407. cum Augusto Saxoniae transfert, 410. ab Henrico Brunsvico sulas Holmum recuperat, ib. precipitatur, 411. Schwaiburgum diripit, mor. sulas in Galliam transfugit, 457. obiit, 643.

BRANDENBURGICUS (Jo.) Carolo v Casari in bello Metensi militat, I. 388.

BRANDIUS, *de Brandis*, comes Monasterii arce pfectus de ditione transfugit, VI. 39.

BRANDONI, *Branden*, (Cur.) Suffolciae ducis progenies, I. 437, 438.

BRASOVIA, *Fide* Stephanopoli.

BRAUTIVUS, *de Brautis*, (Cur.) infeliciter cum Sibvadea praefectura conspectus occidit, VI. 5.

BRIDA ab Altageno intercepta, IV. 11. item a Mauro Nalvio, V. 4. a Friderico Bergensi immo tentata, VI. 104.

BREDERODIVA, *de Braderode*, (Henr.) libellum supplicem Parmensi offert, II. 524. ad Parmensem locum romae ferbit, 554, 555. tumulum zuricum cum Burgundionum familiae ingens percussit, et militem contribit, 556. in Germaniam fugit et moritur, 559.

BREMAE, *Bremen*, irata obsidio, I. 128, 144.

BRENDIUS, *Brendi*, (Daneu) archiepiscopus Moguntinus electus, I. 587.

BREYTI, *Brentz*, (Joan.) obiit et elegium, II. 508.

BREVODA, *Bredfort*, in Frisia ab Hispanis intercepta, VI. 363. mor. a Batavis recepta, 364.

BRIARAE, *Briere*, canali excavata, VI. 257.

BRICHANTEUS BRALOVAIS, *de Brichantea Sr de Beovais Naxii*, (N.) ad Drocum occisus, II. 321.

BRICHOMIUS, *de Brichemur*, (Franciscus) Damirifanum descendit, I. 384. Rocomagum venit, inde in Angliam effugit, II. 193. in Patisensi laetitia ad hys Angli ardes transfugit, III. 134. ad mortem damnatus, 161.

BRIQUETUS, *de Brigueut*, (Gal.) Melchorum episcopo Protestantum doctrinae additus, II. 113.

BRIQUETTA (Magdalena) in Patisensi laetitia considerat interfecit, III. 114.

BRIELA, *la Bril* vel *la Brille*, a Lamoaco capta, III. 74, 177. a Guelibegis irrita tentata, 693.

BRIEANTIO, *Briegen*, a Dignatio capta, IV. 890.

BRIELLAUDI, *Fide* Anclama.

BRIMEUS, *de Brimeus* (Carolus) Magie comes scilopeto alicui decedit, II. 641.

BRISACUS, *Fide* Collicius.

BRISCHICUS, *de Briflis*, (Barnabas) regem ut Lutonium rediret hortatur, IV. 610. vicari generalis totali Medunio transiit, 658, 697. cardinalis Cajetani in regia sublellam confidere volentem prohibet, et post se secundo loco in sublellam inferioribus sedere jubet, 818. a Scaldicantibus capus et morte effectus, ejus elegium, V. 105, 106.

BRITANNIAE MAGNAE nomen pro Angliae et Scotiae regni usurpatum et receptum, VI. 114.

BRITANNI, *de Bretagne*, (Jacobus) pro plebe oratio in Orlanium ad Germaniarum conventum, II. 114.

BRIVANNODUNUM, *Dunbrivitas*, arx: ejus sulas, III. 77. a Levinio interceptum, 78.

BRITO, *de Briton*, (Finn.) homo emota mente capus et ad mortem damnatus, IV. 321.

BROGIUM, *Brouage*, a Protestantibus capium, II. 801. a Condaco occupatum, III. 499. Mirambello restitutum et morademptum, 515. a Meliano capium, 539.

BROCHARDUS CAIRELLA, *Brochard Sr de la Chelle*, (Isidus) a rege ad Italiam principes natus eorum consilium de pontifice ad officium cogendo ad regem deferit, IV. 734. de pecunia cum Eusico agit, 735.

BRODARI, *Brodax*, (Joan.) mors et elegium, II. 379.

BROKENHUISIUS, *Brokenhuis*, (Jac.) Danici maris pectus cum praetoria et ii navibus a Suerici capus, II. 391, 398.

BROSBARIAS, *Bryffers*, (Martha) a maligno spuma, ut pace se ferret, posside fieri et subula, V. 818.

BROUSIUS, *de Brigis*, (Joan.) Stamparum dux ius suum in Armoicano principatu Henrico ii transiit, I. 600.

BRUGAR, *Bruger*, in Orlanium fide solus rursus servatur, III. 686.

BRUNNENS Philippo reconciliat, IV. 310. Gaudens sollicitus, 337. munitionem ad Salsu alu extruunt, VI. 388.

BRULARTUS SILLERIVA, *de Brulart Sr de Silery*, (Nic.) regis apud Helvetos orator, IV. 619. a rege delegatus Vervini de pace cum Frisipie delegatus agit, V. 721. Brunellis ad pacem jungerendo dissolutionem legatus, 731. Romam de matrimonii dissolutione adiutus a rege missus, 734. regis in Saluciano principum ius contra Sabaudum eorum pontifice arbitro tuerit, 805. Florentiam ut pactu cum Maria Francisci nuper Elnariae ducis filia dotalibus subiret missus, VI. 48. ad Helvetos orator missus de foedere agit, 153. procancelarius factus, 264, 320.

BRULARTUS (Petrus) regi a secretis episcopo ab aula relegatus, IV. 633.

BRUNEFAPUS QUINSAIVA, *de Brunefay Quincy*, (Spitius) mendacio laudabili Cardotum decipit et copiam in Molentis episcopus introducit, II. 451. occisus, 453, 454.

BRUNELLUS, *Brunen*, Bolognensi Sumacae Hispano oratori ab episcopo cum Merarpo de Matifia praedona agit, ob ad capus, VI. 322. item confessus oratori remittit, 324.

BRUNIVICA ab Henrico Brunsvico obsessa irrita, I. 230. urbs cum duabus diffidum compoluit, II. 756.

BRUNIVICA conjunctio detecta, VI. 230. obsidio, 290.

BRUNIVICA (Henricus) bellum in Germania movet ab Hella capus, I. 58. Brunsvicum obsidet et obsidum karn, 330. a Wolzad Mandelito ditione spoliatus, 399. Bremensium et Erci Brunsvici sulas vastat, 424. ejus filii Carolus Victor et Philippus in pectus ad Peinam occisus, 407. impetum in inferiorum Germaniam facit, 457. copia Philippo Hispano auxiliatus contribit, 644. obiit, II. 674.

BRUNSVICUS (Julius) Henrici filius Wolzadul dux Augustanum confensionem per ditionem suam promulgat, II. 654. obiit, IV. 785.

BRUNSVICUS

I N D E X.

BAUMGARTEN (Ernestus) dux a Caesare ad Mulbergam
captus, I. 141. obiit, II. 170.
BAUMGARTEN (Eicus) ab Alberto Mansfeldio socius,
I. 144. capus confectus Philippo Hispano militum
dux, 649. Warendorpi capus, Monasteriensis et
alias ditiones vastat, II. 191. Dorotheum Caroli
Lotaringie ducis forem uxorem ducit, III. 404.
obit sine prole, hereditate ad Julium Brunfricum
tertio gradu agnam defendente, IV. 237.
BAUMGARTEN (Julius) Erici agnati hereditate succed-
it, IV. 237.
BAUMGARTEN (Henr. Julian) Julii filius episcopus Hal-
berstadtensis electus, II. 476. Dorotheum Augusti
Saxoniae imperatoris filium uxorem ducit, IV. 144.
Brunfricum obdit, alio prius arto tentato, VI. 290.
conditiones pacis datus perperit, 293. obdionem
solvit, 303. capus in archiducum castra minit, 364.
BRUNFRICUS (Phil. Sigismundus) Julii filius episco-
pus Olmaburgensis electus, V. 41.
BRUNFRICUS (Philippus) Philippi filius sine liberis de-
cedit, unde magna inter principes agitata contro-
versia, V. 584.
BRUNFRICUS (Albertus) Philippi filius vulneratus, I. 80.
BRUNFRICUS (Christ.) archiepiscopus Bemensis bellum
contra subditos infensior moris, I. 643. obiit, 645.
BRUNFRICUS (Friedrichus) Carolo Sacco militem in
proelio ad Karkolmum contra Polonos commisit, oc-
cidit, VI. 300.
BRUNFRICORUM ducum cum Brunfrico urbe contro-
versia composita, II. 756.
BRUXELLAS, Brewell, ab Esmundono comite irritis
tentatis, III. 685, et a Ruborgio, 781. novis mo-
dus venatis, IV. 9. cum Parmensi transiit, 185.
BRAGA Hameta Otazeni agnatus Augustum Vindeli-
corum venit a Caesare auxilia contra Mahometum
Scheriam petens, I. 239, 251. in paelio prope Fla-
entiam fortiter se gessit, 251. Male Ciceronem Fessie
regem fidit, 253. Valentinum, Fessie capus, confu-
git, 254. a Salaria Turco infatus Mahometem
Scheriam fundit, et Fessiam caput, 272. Fessie res
declinans Mechem occupat, et Abdalam Maha-
metis filium fugit, 273. a Mahomete solus et oc-
cidit, 674.
BUCARDUS, de Buschard, (Almericus) capus, II. 42.
BUCARDUS, Busard, (Jacobus) coram rege oratio-
nem pro Protestantibus habet, II. 438. obiit, 708.
BUCERUS (Martinus) Augustum venit sed religionis
formam improbat, I. 171. in Angliam accerit, 205.
ejus mores et eloquium, 306. cadaver exhumatum,
378.
BUCANANI (Giosoph.) obitus et eloquium, IV. 99.
BUCANANIUS, Bucanus, a regia initio testidum, III.
781. moris expugnatum, 782.
BUCHEBUS, Bucher, (Joan.) S. Benedicli curio He-
nricorum in urbe factioris nomen dat, IV. 440. Li-
brum de Julia Henrici III. abdicatione edit, 788. ad
Henricorum comitis delegatus, V. 233. in regem
recluse reconcilium concionibus mox editis bu-
chatur, 296. Lituus obit, 357.
BUCHEBUS PIGREFFERIUS SANCYRIUS, de Buschet
Sr. de Poygrier dit S. Cyre, (Tannquillus) Audu-
nus a Condico praefectus adductum severis perit,
II. 346. cum Aquenica copis Creneto et Lufim-
tho et Ponit ad Igromam capus, 607. Condico se
adjuvat, 608. in paelio Monconeriana occidit, 739.
BUCMOLTERI, Buchalter, (Abraham) decem et
eloquium, IV. 532.
BUCORDI, comit de Baques. Fide Longovalis.
BUDA a Schwartzenburgo irritis obditis, V. 774. a Ruf-
wormio frustra oppugnata, VI. 108.
BUDARI, Bud, (Gul.) eloquium, I. 105.
BULLIUS, de Bulli, (Lud.) Sincerre comitis decreto
de Condico morte factis subferre recusat, et se

potius mori paratum testatur in Guisnorum in-
tentionem ob id incutit, II. 46.
BULLIUS FONSABUS, de Bulli Sr. de Fonsabius,
(Honoratus) Sinceram in regis obsequium testatur
irritis tentis, III. 170. Maclovienis archi praefectus
interficat, IV. 86.
BULLIUS RACANUS, Sr. de Raten, (Clad.) Sincer-
re archi intercipit, mox inde pulsis, III. 171.
BULLIUS notus Sincerre comitis filius a Renato
Lavillo Aureliani interfectus, II. 43.
BURNHAGH (Joann.) mori et eloquium, I. 73.
BUGOLIUS, Bugeli, Lectoris praefectus cum presi-
dium ad Talsum capus, II. 291, 292.
BUGORIUM gentis libellus, V. 188.
BULLA in comit Domini ad facti Ordinis immunitas
amplandis a Pio V. pontifice publicata, II. 673. a
Philippo prohibita et a Renato Veneto elata, II. 674.
ca in Gallia a quibusdam episcopis promulgata, se-
notus Parisiensis publicationem inhibet, III. 816.
BULLIARGIUS, de Bulliargius, Connam Petraci
praefectum fundit, II. 278. Sommarium item ad
Argislinum, 280. Combalis et Salsicis turmas,
et Ananoni praefectus fundit, 282. Laurenti-
sanum capus, 307.
BULLIARGIUS (Henr.) obitus et eloquium, III. 436.
BULLIUS FILLIUS Cortemul regis, de Bulliargius
Sr. de Cortemul, (Gab.) ob crum capus lat, II. 181.
BULLIONIUM, Bullion, oppidum a Roberto Martiano
Bullionio receptum, I. 356. ejus finis et descriptio, II.
BULLIONIUS MARCIANUS, de la Meret dux de Bu-
lionis, (Robertus) Bullionium cum ditione recuperat,
I. 356. in Helini expugnatione capus, 414.
BULLIONIUS MARCIANUS, de la Meret dux de Bu-
lionis, (Henricus Robertus) Neultras praefectus Roto-
magum reliquit, II. 178. Matignoni in ejus locum
fessio in Cadomendens archi se recipit, 196. ejus
mores et eloquium, II. 185.
BULLIONIUS MARCIANUS (Gul. Robertus) summus
exercitus auxilium imperator a Navaro nominatus
in Germanorum castra venit, IV. 400. Geneva
concedit, 478. obiit, 533.
BULLIONIUS. Fide Turris Tutenis.
BUQUERIUS, Buquer, Maffium ab Heroticis ten-
dum regi servat, IV. 267.
BURA, Burra, ab Hispanis capta, II. 394.
BURANUS. Fide Esmundanus.
BURCANIUS, Burcan, Ancemli praefectus cum rege
transiit, V. 724.
BURCIREYUS, Burcieri, academiis contra fessitas
locum renovat urget, V. 603.
BURDELIUS, de Burdellis, (Petrus) Bembolm
abbas ab Henrico III. missis cum Rupellianis de armis
ponendis agit, III. 163.
BURDELLIUS ARDELEUS, de Burdellis Sr. de Ar-
dellis, (Joan.) ad Austrum Caenatum cum copis
missus, II. 622. occidit, 624.
BURDIGALLA, Burdigae, frustra a Protestantibus ten-
tata, II. 285. ibi festis a fessitis pueris excitata et
Malignone tandem sedata, IV. 712.
BURDINUS, Burdis, (Aepidius) cognitor regis de
fessione Lutetiae facta contra Protestantem qua-
ritur, II. 148.
BURGOLIUS, Burgius, (Jo.) Turonum praefectus a
transiitibus crudeliter occidit, II. 192.
BURGOLIUS, Fide Caecilia.
BURGOINUS, Burgina, (Edmundus) Dominicus ob
Henrici III. eadem sine infamatum sine audiam
Caesulorum ad mortem damnatus, IV. 42.
BURGOLIUS, Burguill et Falor. ibi a pontificis in
Protestantibus fessum, II. 102.
A BURGO, Burgh, (Gul.) baronis Cultro-Consi-
tulo ornatus, III. 701.

I N D E X.

BURGI, Burgi, in Sebastiani filius, l. 661. ubi capta, VI. 131. *ux delecta*, 57
BURGUS, Burgi, in Garumnae et Durani saluberrima ab Henrico intercepta, mox ab Esmermo recepta, IV. 829
BURGUS, de Burgi, (Glabri) senatu Tolosano motus regis diplomate restituitur, II. 373, 347
BURGUS, de Burgi, (Arimas) in Mercuriali conventu sententiam libere profert, l. 759. ob id in carcerem coactus, 760. interrogatus et haereticus ab episcopo Parisiensi declaratus, 761. ad archiepiscopum Senonensem appellatio fivola pronuntiatur, 760. curiae Parisiensis hanc confessionem cum Helvetica congruentem proposita, 761. Palam exponitur praecipue recte ad mortem damnatur, id. supremo supplicio afficitur, 781. *quis elegimus* id.
BURGUNDIA, de Bourgogne. Res illic gestae, II. 174, 210, 217, 220, 341, 743. V. 98, 144, 359, 457.
BURIA CUCIUS, de Cuius Sr de Buria, (Caroli) Navari in Aquania legatus a factiose vexatus, II. 263. Marmandam, Macaris-fanum, Valatum, Villanovam recipit, 287. Monasterium item et Duracium, id. Agirno a Protestantibus deserto Landum praeficit, 288. Penam expugnat, 289. Mortalium animo obdit, 291. ad Veram Duracium promissus, 301. cum Blaso Morhacio fere disconveniit, id.
BURLOTTA, de Burlois, (Clavi) Empeccatum delatione caput, IV. 791. Elia choppi occidit, VI. 113
BURRIGUS, Gallus Sr de Burris, Montargis praefectus Castellum ab Lupum expugnat, mox inde a Fr. Colina uxore pulsus, IV. 882
BURRIGUS HALOTUS, de Bourgeois Sr de Holo, (Mich.) arcem Andegavensem intercept, IV. 308. ob id capite luit, 309
BURNIUS, Fide Noella.
BURRIGUS GILBERTUS, de Gilbert Sr de Burges, (Augustus) Syndaci libertatem a Turcia obtinet, II. 67. de pace in octo annos cum Solimano convenit et Vietnam redit, 261. ab Elisabetha Caroli IX vidua, vires sua in Gallia procurat, idem, III. 409. ejus obitus et elegum, V. 179
BURMANIUS, Baynesi ou Baynesf, (Petru) a Borissiani ad Pseudo-Demetrium deficiet hinc facilem praebet victoriam, VI. 332. a conjuratis et plebe Mochus interceptus, 349
BURRIUS, Fide Charamontius.
BURRIUS CLERICUS, Buis le Clerc, (Joan.) Henricum in urbe factum senem dat, IV. 441. de rege interfecit consilium lohi, 546
BUTRONIS, Buton, (Joan.) mores et elegum, II. 398
BUTILLERUS, Butillier, (Dionysius) libellum Cotholici caulis nomine corripit, IV. 257
BUTENTALLUS SCHAEATUS, Cheant Sr de Buzenval, (Paulus) in Angliam ab Henrico IV legatus, V. 46. Belgii Ordine de actibus cum Henrico IV foderet sollicit, 615. a rege ut pacis inter archiducem et Belgii Ordine negotio interveniret delegatus, VI. 435

C

CABELO, Chelms for Saver, a Morbuntio capus et delecto, II. 219
CABILLIUS, Fide Aruffionensis.
CADOMI, Cades, civitas a Protestantibus occupata, II. 174. a rege in idem accepta, 301
CADURCUMURUS urbs, Fide Urtona.
CADURCI, Queris. Res illic gestae, II. 139. V. 88, 344, 309.
CAELIUS, Fide Cuius.
CAERIOGLANI FURI (Fidelicus) mores et elegum, V. 180
CAELALPINI (Andreas) obitus et elegum, VI. 180
CABAS rege Henrici IV naturali filius Vindocinensi principatu cum patris titulo donatus, V. 725. Mercuriana filiolem uxorem desponsat, id.
TOM. VI.

CASARODUNUM TURONUM, Tenui, 2 regis receptum et Protestantibus illi male succedat, II. 191. in urbe ab Henrico tumidus exultat, IV. 312. abbas a Mediano occupatus, 740. conjuratio ibi delecta, 811
CASTA, le capitaine la Caiste, in arce sua intercepta occidit, IV. 890
CATA Tatarorum Precepierum urbs primis commercio et bibliotheca insignis, III. 615
CAJETANUS, Gaster, (Henricus) cardinalis a Sixto V ad Henricos missus cum mandato, IV. 815. Niverni moris sperit, Galliam ingressus, 812. mille immuni licentia buccante spissa Luetium addit, 833. facilius ferat exaltat, 833. ad episcopos qui regis partibus fuerant dat litteras, 840. colloquio cum Breton habito consiliis inde rebus, 846. cum Bruno de indicis agit, quo, more interfecto, commercium interim copiosius Luetium importaretur, 848. Prudentes fame pressis favebat, 864. cum Flario ad tempus extrahendum colloquium habet, 870. in Parmensi castra venit, in Italiam rediens, 881. Clementis VIII nomine Poloniam Ordinem ad bellum contra Turcos movendum irrita hortatur, V. 175, 667
de Calce in S. Eucharistia usu petiti et acta, V. 201. *Fide Eucharistia*.
CALATAGIRONA (Bonaventura) Franciscanorum Ordinis princeps de pace inter Henricum IV et Philippum jurata sua pontificis nomine interponit, V. 616. Veritatem transacti interit, 720. a pontifice delegatus in controversia de Saluacione principatu inter Henricum IV et Sabaudum ducem mediis interfert, 841. pro Sabaudis pontificis nomine interit, VI. 34
CALENDERUS - OOLIVS, Calchir-Ogil, in Asia contra Portum rebellis foederis cum Gurobato init, VI. 416. Prudentem intercepti et diripi, 417
CALETTI, Calati, filius, l. 677. obitus, 678. *ux capta*, 679. mox et oppidum Guffio deducit, id. relictus ab Elisabetha Anglia frustra uagatur, II. 184. ab Alberto Austria urbs obiecta, V. 660. et capta, 661. ante mox expugnata, 608
CALIGNO, de Caligone, (Sofredus) a Protestantibus in Delphinatu ad Navarrum et in aliam missus de edicti pacificationis executione agit, III. 627. a Navaro ad Duguierum et Castellonensem cum secretis mandata mittit, 675. in Germaniam ad diffida inter Protestantem de religione componenda legatus, IV. 194. obit: ejus elegum, VI. 379
CALVIMONTIUS GUITEIUS, de Chamelet Sr de Guitry, (Joannes) cum ex equitibus juxta Germaniam apparuit Alenconia ab aula fugae sumens, III. 306. Caenarum deducit, 316. Montorium, Jorissum, Gessum, alia loca in Sabaudi ditione capis, IV. 735. ut in castra movet Henrico IV funder, 792. nom ut Mellonum urbem obiderit, 875. bello in Sabaudia gerendo a rege praefectus Veroriam et Evianum caput, V. 97. copiam Sabaudi, Somate occidit, ad Montorium fundit, 98. ab Aumonio in Helvum evectus in ejus castra venit, 99. ejus mores et elegum, 130
CALVINI (Joan.) obitus et elegum, II. 307
CALVINIANI conciliatoria in Saxonia a Frid. Wilhelm administratore male habita, V. 186, 204. Inter ceti et Lutheranos diffida, V. 204. Ensis, 746
CAMBERTUS PICTORUM, de Pierrefortiers de Chemoret, (Ludovicus) Acedo-fanum fortiter defendit: ejus elegum, V. 76. Guersclum a Belaci oblatione discedere cogit, 77
CAMBRUS MONTEBELLUS, de Chambr cente de Montefra, (Car.) Lud. Charamontium Boffum Ambolunum ob uxorem ab eo corruptam interficit, III. 676
Camet de thesauris cognoscendis instituta, mox revocata, VI. 378
(f) Ca.

I N D E X.

CAMERACUM, *Cambray*, Franciscus Alenconio traditum, IV. 14. eius origines, variae mutationes et situs, V. 489. ab Hispanis obiectum, 490. et dedatum, 500. a Belgio intro tractatum, 797

CAMERARIUS (Phil.) Bonconcordio mon et elogium, I. 216

CAMERARIUS (Joachim) obitus et elogium, III. 385

CAMERARIUS (Joachim) Joachimi filii ecclesius et elogium, V. 747

CAMOTIL, *Cambril*, (Jo. Bapt.) mon et elogium, IV. 43

CAMPANIA, *la Campagne*. Res ille gentis, II. 115. III. 142, 429. V. 61, 136, 134, 339, 358, 402

CAMPANI, *de Champagnes*, (Renati) laevitia et pietas exa vicia, II. 193

CAMPANUS, *de Champagnes*, (Nic.) in praeio Sandionis occisus, II. 604

CAMPANUS (Lud.) Salsae comes in praelio Curtacenii occisus, IV. 457

CAMPANUS (Brigidellus) Villanae marchio, Madri-
cliam, Patremum et Cistercium expe, IV. 489

CAMPANIAEUS, *de Champigny*. *Fide Patremum.*

CAMPANDIUS. *Fide Patremum.*

CAMPENA, *Campes*, a Rennebergio in Belgii Odenum postestatem redacta, III. 619

CAMPANIUS, *Campes*, (Eduardus) Jesuita haecie nihilum reus peratibus in Anglia laqueo suspendi-
tus, IV. 27

CAMPINIACUS, *de Champigny*, Tiffaugi praefectus ad Meturatum officio, V. 629. cum regis transfugit, 724

CAMPUSIUS, *Campes*, (Fran.) inter cardines juvenis, II. 69

CANADAE discipulo et ad eum navigationes, VI. 264

CANATUS. *Fide Fexinatus.*

CANDALA. *Fide Forius.*

CANUHIUS, *Canville*, (Thomas) orbe circumavigato in Angliam rediit, IV. 519

CANILLI (Anselm) obitus et elogium, I. 667

CARNA a Turcia capta, VI. 26. a Ferdinando archiduce intro oblecta, 89

CANIUS. *Fide Barbarossa.*

CANFERRI (Gal.) mon et elogium, III. 437

CANONETUS. *Fide Petenotus.*

CAPELLAE, *de Capelle*, (Jum.) mon et elogium, II. 749

CAPELLA BIRONIUS CARONARIUS, *de Charboniere Sr de la Chapelle Biron*, (Cec.) consilia cum Bulhaco ius, VI. 381. re detecta in Hispaniam autopsia, 322

CAPELLA BIRONIUS CARONARIUS (Jac.) in Scotum Scotia dux defunctus moritur, I. 289

CAPELLA MARTELLUS, *la Chapelle Marteau*, (Mich.) Hereticorum in urbe facturus motum dux, IV. 441. consilium de rege opprimendo aut, 566. cum Gallo ad Gonesiam colloquatur, 567. pro pietatis ordine in comitis Bloccensis verba facit, 635. conspectus, 674

CAPTARE, *Captivi*, (Hieron.) cardinalis in Gal-
liam legatus, et legum in diplomatis pontificis promulga-
tione a senatu approbatae, I. 111

CAPLEUSI, *Capelle*, (Lud.) mon et elogium, II. 52

CAPRARIEMUS, *caus de Capriensis*, a Saluto cardinali benigne excepti, I. 285. ab Oppeda ad 12000 occisi, et 2211 vici delati, 227

CAPUCINI sine pontificis auctoritate preces pro regis salute recitant, V. 359

CAPUCINARI AVICIA infirmas et ad Lateranensem curiam, VI. 258

CARACCIOLUS, *Caraciale*, (Jo. Ant.) Tyricum episcopos Protestantum doctrinam aperte profutur, II. 127

CARACCIOLUS (Jo. Fran.) nobilitatis in tumultu Neapoli dux, I. 102. pietas in nobiles furorem reprimi et exulat, 104

CARACCIOLUS (Gastache) Pauli IV pontificis vitam scribit, I. 307

CARACCIOLUS, *Caraciale*, (Galeati) Vici marchionis obitus et elogium, IV. 377

CARACCIOLUS (Joannes) Melitana princeps, Galliae equitum tributus creatus, et Subalpinae provinciae praefectus, I. 48. et tanquam equitum tribuno pro provincia alpina Subalpina regis, Sabaudia, Subalpina ac Desfontaines,

CARAPA (Jo. Petrus) cardinalis pontifex electus, I. 585. *Fide pontifex Romanus Paulus IV.*

CARAPA (Carubus) cardinalis factus: ejus Ingerium, I. 540, 541. inducias inter Caesarem et Henricum II turbat, 582. in Galliam legatus tendit, 583. regem ad bellum renovandum incitat, 585. Lateranensem ingreditur Conventum episcoporum a rege donatum, 587

CARAPAR (Antoni) cardinalis obitus et elogium, IV. 457

CARAPA (Hieron.) Montis-rigii marchio in Patruarii occisi locum suffectus Samaritaeque defunctus, V. 681. tandem dedit, 683

CARANEA (Bartholomaeus) archiepiscopus Tolentanus seclitri mali potestatur et Romanum cinis in caecum conijcitur, II. 51

CARAJACUS (Lud.) copiarum auxiliarum ab Hispano in Aquitaniam militum dux in Busae castra venit, II. 289

CARONARIUS. *Fide Prevotus.*

CARONARIUS. *Fide Capella-Bironis.*

CARACONIA, *Cercignone*, praesidio defecto ad regis obsequium rediit, V. 108

CARDANI (Hieron.) decessit et elogium, III. 402

Cardinales monachi galum rubrum gestare permitti, V. 108

Cardinalium in Papae electione factiones post Pauli III mortem, I. 213, 215. post Gregorii XIII mortem, IV. 294. post Sixti V mortem, V. 81. post Innocentii IX obitum, 135. post Clementis viat mortem, VI. 304

Cardinalium Gallicorum sub Francisci I mortem enumeratio, I. 109. controversia cum regis consanguineis de praesentia, II. 111

CARDINALIUM bellum, II. 435

CARDONA (Joan.) cum senatu Melitani milis, copias expedit quae in oppidum introducuntur, II. 454

CAREW (Georgius) ab Elisabetha Anglia ad Polonium missus, de commercio et Hanseatici civitatibus acturus, V. 779

CARILLUS, *Carille*, (Alfonso) Jesuita Segimundo Bathono consiliarius ad belli consilia juvenem precipit, V. 400. ad Caesarem legatus cum promissa rediit, 401

CARMANIOLA, *Carmagnole*, a Brissio intercepit, I. 222

CAROLUS Hispaniae princeps a patre in caecum con-
jectus, II. 634. mox obiit, 636

CAROLUS V. *Fide Germaniae Imperator.*

CAROLUS IX. *Fide Galliae reges.*

CAROLUS SUEVICUS Suedermae dux. *Fide Sueciae reges.*

CARPENTARIUS, *Charentier*, (N.) ob litterarum cum Mercario commercium tanquam perduellit dam-
nosus, V. 689

CARPENTARIUS (Petri) mores et apologia pro Pacifici huius, III. 159

CARRECTUS, *del Carretto*, (Alfonso) Finali marchione da ab Hispania pulsus, III. 38

CARRICIUS. *Fide Venator.*

CARRUS FERNINURSTUS, *Er Sr de Ferribest*, (Thomas) Anglie limitum vastat, II. 268

CARSIV. *Fide Porruvicius.*

CASA. *Fide Pontius.*

CASALIUS, *Cajace*, (Cec.) Missilia consilium cum Hi-
spanis

I N D E X.

- pars de suble tradenda agi, V. 592. a Petro Liber-
 tate interfectus, 595
CASALIUM, Casale, a Bl. Monacho defensum, I.
 383. a Briliaco capsum, 512. conjuratio de de-
 tecta, II. 513
CASABONUS (Hicac) ad Eademonis Joannem pro
 Garreto apologeticum responsus fecit in epistola ad
 Franciscum Duceum scripta, VI. 347
CASANOBI (Georg.) liber de compositione religionis
 diffusus, II. 197. obitus et elogium, 578
CASAREUS, de la Châpelle, (Georgius) sollicitus Bur-
 gundionum de ducem prebere conciliis, I. 185
CASSERIUS EPISCOPUS, Piquet de la Casserie,
 (Joannes) Melitenis Ordinis princeps ab Hispanis
 equitibus et Romepaffio secutus, pontificem appellat
 et Romam adit, IV. 40. abductus de moni-
 tibus, 41
CASSINI forum, San Cassino, a Cosmo Medico
 munitum, I. 382
CASOVENSES a Bellioconsi male multum prela-
 tus depociti, VI. 237. frustra a G. Basso op-
 portunitas, 158
CASUBARA Turcarum dux Temefranis obdedit,
 I. 328. Solymorum arcem capiti, 330
CASUMBREUS Taurini prefectus, I. 430. in Da-
 chum descendit, 431
CASUALDO, Casale, (Jo. Bapt.) castorum pre-
 fectus Casari in bello Germanico militat, I. 73.
 Casarii marchis creatus, et in Hungariam cum sum-
 mo imperio missus, 312. Abam Julum et Dalmat-
 um capit, 313. regine Hæbelbe conditiones pro-
 ponit, et cum eis convenit, 314. Steph. Lozantium
 Temefranse prefecit, 316. G. Marumum occidi-
 di juberit, 312. Rudolfo Wlachas heredi ad paucis-
 simum regnum recuperandum auxilia attribuit, 369.
 Transilvanie Ordines in Solimanis jussa a Ferdin-
 ando descenderent hortatur et suadet, 370. rei male
 gestæ culpam in Mauritum Saxonem reicit, 371.
 ejus provincialium odium Transilvaniam discedit, 433.
 ejus mors et elogium, II. 189
CATALLONIS, Catalans, (Sebastiani) obitus et elo-
 gium, II. 380
CATANEUS, de la Châpelle, *Vide Vironis*.
CATANEUS, Catanes, (Jo. Bapt.) pontifex electus,
 et Urbem datus, V. 30
CATANEUS RUPINARIUS, de Châpelle *de la Re-
 chepente*, (Ant.) ad Tarracum occisus, I. 412
CATANEUS ABENNUS, de Châpelle *de St. Alon,*
 (Ludovicus) Maritima prefectus, V. 76. Gaetrum
 vicariam fundit, 143
CATANEUS (Jo.) Lud. Abenni filius Sallernio cum
 auxilio missus, V. 142. in pælio fortiter se ge-
 nit, 143
CATELLANI, Castellani, (Juli) decessus et elo-
 gium, IV. 377
CATELLANI, Châpelle, (Petri) elogium, I. 106.
 in Franciæ i. Juncie oratio, 107, 108
CATELLANI, Catelles, (Honorati) obitus et elo-
 gium, II. 749
CATELLERUS, Fide Turris.
CATELLONIS, Catillon, *finis*, IV. 406. obitus, 407.
 Melchior et Magnostra facta delictio, 409. a Tu-
 rris intercepta, 451
CATELLONIS, de Châpelle, (Odeta) cardinalis
 Bellioeci episcopus regine coronationi interit, I.
 304. regine gravi morbo laborante aditus, 346. ejus
 ingressum, de Bellioeci tumultus sedat, II. 120.
 de pace cum regina Conclit et scierum nomine
 agit, 614, 614. et convenit, 614. in Angliam fugit,
 661. ejus decessus et elogium, III. 65
CATELLONIS COLINIUS, de Châpelle *de St. de Colig-*

29. (Gaspur) petitus Gallici prefectus, I. 346. in
 Durani expugnatione murum primus superat, 462.
 Picardie prefectus, 457. Marburgum et Ruper-
 gam communia firmat, 558. Ducum irrisu tentat et
 Lentum diripit, 613. in Augustum Vermandu-
 rum se cum paucis copia conjicit, et subitum in-
 terit, 649. in oppidi defensione egregium nunt
 operam, 650. caput, 658. Picardie prefectus se
 abducit, 778. coram Curatoria suppliciorum in Pro-
 sestante severitatem deprecatur, 825. auli cum Ato-
 docto pecti subitum Ambrosianum dicitur, II. 4.
 supplicem pro libertate religionis libellum in con-
 ventu Odolam ad Foxtum Bladi offert, 16. de
 Quintri oratione sibi scribere petit, 83. commentum
 Guallo destinatum ad Castellanum cadit, 208.
 Summandum E. T. capit, 322. a pælio Droceni
 se bene gesta cum copia composito gradu se recipit,
 323. ad pælium renovandum Germanos frustra
 hortatur, 324. Collis capit, 334. Neutrum ingredi-
 tur et Episcopi pontem capit, 335. mox et Cado-
 mendum accens, 336. a Policro Guallo caedis in-
 solentem scripto se purgat, et ad regnum de se re-
 scribit, 339. Baloculum civitatem capit, 341. mox
 et Laudisatum, Arrasca, Vironis, alia loca, 341.
 ejus conditiones et ecclesiarum pæficationem improbat,
 346. de Guallo caede iterum se purgat, 350. iterum
 a Guallo matre, vidua, filio, petras, 358. Guallo
 reconciliatur, 509. exaratum in Sandicordiano pæ-
 lio periculum adit, 604. prudentissimus belli dux
 difficultatibus providet, 616. ad Udencom Jo. Noga-
 reum Valetam fundit, 613. pacem cum regis mala
 fide agentibus improbat, 624. Rhalum et Lauo-
 nerium ad Floridum occupandum cum classe in-
 fruit, 663. cum Condoo Rupellum configit, 666.
 Calvacium capit, 690. res Protestantium pæne
 eversa erigit, 708, 708. Lufinacum capit, 718.
 ejus supellex contra solum datam sibi bella ven-
 des, 719. Pictariam irriso obdedit, 723. obditi-
 onem levat, 729. Andium Enlidi-castri obditi-
 onem solvere cogit, 730. horrendo senatu-con-
 sultu proficiscitur, et vitæ ejus infidus finitæ,
 731, 740. ad Monconthum vulneratus, 738. et
 fufus, 739. in Aquiniam abductus secum Navarro
 et Condoo tenet, 742. Aguillem capit, 752.
 gravi morbo correptus, 753. Armes-duca capit,
 754. cum Arturo Colloca dabo eventus configit, 794.
 Chaitane venit, 795. belli civilis pænevia de pace
 convenit, 804. Rupellum se confert, 805. secunda
 pugna Jacobum Inramontium uxorem docit, III.
 65. in aulam venit perhonorifice exceptus, 67. de
 regis volumine secuna Rupellonum monita negli-
 git, 100. regem ut bellum Hispanie aperte indiceret,
 urget, et sententiam suam scripto comprehendit regi
 offert, 101. Lutetium venit, 116. literis ut sibi con-
 siliat monitus, eas negligit, et suspicose dicit, 116,
 117. de ejus caede deliberatur, 120. a Morevello
 lha Kloppe vulneratus, 122. delegati a senatu de
 fcho inquirunt, 123. ejus caedis, 129. cadaver male
 habitum, eodem Curiaie sepelitur, 130. fectus
 ejus excussa, et in la reperta commentaria qui re-
 gine pudorem palavit, et Colitum Gallici nomi-
 nis studiosissimum ostendit, 145, 146. in cum mor-
 tuum huius persuasione sententia, 160
CATELLONIS COLINIUS (Franciscus) Gaspur
 filius principitum Bernum profugit, III. 139, 149.
 Septeminas a Navarro prefecit, 809. Comperam
 irriso tentat, IV. 413. ad Grullum cum delectis
 copia quas longo et difficili itinere secum duxerat,
 se Germani adjuvat, 465. Castrum impressionem
 facientem fuit, 466. Episcopus pæne interit,
 468. dilectorem suam in exercitum ulas offert,
 469. ad Monconthum Spali fruste pæne oppellus,

I N D E X.

- CELLAR, *Gellus*, in Biturigibus a Colirio captes, II. 113. a Fe. Rebonio Conio vi captus, V. 79. ab Henotico morcoptes, 310
- CENOMAN, *le Maine*. Res illic gestæ, II. 189. V. 88, 446, 509.
- CENOMANORUM urbs. *Fide Vindinum*.
- CENOMANUS. *Fide Angenecus*.
- CENTURIO, *Centarius*, (Adamus) mori a Flitani conjuratis delictus, I. 95. ad Caelarem a Germanibus missus, 163. ari Genas imponendæ confectus, 180. Andree Auris testamentum proiet et locat, II. 71
- CENTURIO (Marcus) Adami filius Castorianus filius prefectus, I. 103
- CERDAS (Joannis) Siciliæ prelegis inflex in infamum Getib. expedit, II. 58. Almo successor doctus, 780. idem Medinæ Coeli dux Belgii gubernator constitutus, III. 74. in Belgium venit, et se a Belgii administratione excusat, 183, 226. in Lusitaniam legatus Sebastianum ab Africano bello frustra dehortatur, 578
- CERNE infula. *Fide Maurici*.
- CERTIVUS (Marcellus) papa electus: eja morem, 1215
- CEZARA JULIA. *Fide Algeria*.
- CEZARA AUGUSTA, *Saragosa*, seditione ob violata in Am. Pereti causa privilegia vexata, V. 176
- CYALETH, *Chevalier*, (Rodolph Antonii) obitus et elogium, III. 209
- CYALETHI PRUNARI, *Chevalier Sr de Prunari*, (Stephan) cades et elogium, III. 132
- CYRENIUS. *Fide Herculius*.
- CHABANIUS CURTORIUS, *de Chabani marquis de Carre*, (Fran.) Raudandum claudit, IV. 553. et Hironi arcem capte, 814
- CHABOTIVUS JABNACIUS, *de Chabot Sr de Ternat*, (Vian) Ruyssinos in officio continet, II. 811
- CHABOTIVUS (Helionard) Carrii comes Burgundie pæfex summa proutia ac moderatione in pæfectura sua exa Proteftantes, Parisiensis lenseme nunci et regis literis acceptis, se gent, III. 146
- CHALINIUS, *de Lorraine comite de Chaligny*, (Henricus) a Cicco captus, V. 118
- CHAMPERNOUVUS, (Henricus) cum e equibus Angli in Colm castra post Monconstraniam cladem venit, II. 740
- CHANCELLERI, *Chancelier*, (Richard) in Moltores apertissimam plagam navigio, II. 586
- CHANDER, *Chandier*, (Annotis) Sæled obitus et elogium, V. 48
- CHARITAEUM, *la Charité*, a regis receptum, II. 218. a Bioficio scilicet admoñ capium et a Bolo defendit, 341. a Bipontino captum, 711. a Sanfio lito obfessus, 719. ab Anduo captum, III. 517
- CHARRIUS PÆRIGIIVUS, *Præfex Sr de Cherry*, (Jac.) Damiani-fino commensum introduce, I. 384. Arpeionum ne Proctusibus Tolofanis auxilia fecit impedit, II. 270. prætoriarie leponis tunc primum institutæ dux Lutetie a Castelleno Portalo occidit, 359
- CHASERONIVUS, *de Chazeron*, (Gibbertus) cum copis Quinovo se adjungit, et Raudandum ad Hironium fundit, IV. 413
- CHATRIA (Columb) fetum lapideum in utero XVIII annos gestit, IV. 98
- CHAVINIUS REGIUS, *le Roy Sr de Chavigny*, (Fr.) Demiani-finum descendit, I. 384. cultuosæ regie pæfectus, II. 48
- CHICUS, *Chels*, (Joan.) Edwardi vi regis Angliæ præceptor captes et dimissus, I. 444. solum ob reliquum ventit, 451. Bruaxii captes et redactus, 577
- CHIFFARIUS, *Chelur*, srx in Viramini agro munitionem a Proteftantibus intercepta, III. 173
- CHIMERALIVS. *Fide Budekema*.
- THOM. VI.
- CHERNITII, *Chennitz*, (Martini) decedus et elogium, IV. 178
- CHESARIVS, *Chesly*, (Robertus) laqueo strangulatur, IV. 810
- CHEVERREIVS, *de Chevierren*, ex Mercatoris ducibus a Piarico in Andub. caesus, V. 81
- CHIOS infula a Turcis occupat: ex qua occidit, II. 484. et seq.
- CHOPPINIVS, *Choppis*, (Renan) ob bellos contra regem et senatum Turonensem vulgus, Lutetia abies jussus, V. 157
- CHOTIEVICIIVS, *Chotivitz*, (Cui.) Livoniæ Poloniæ pæfectus, Carolum Suecum fundit, VI. 399
- CHRISTIANIVS. *Fide Floren*.
- CHRISTIANIVS. *Fide Danæ reges*.
- CHRISTINAS HEZI uxoris mors, I. 209
- CHUPPIUS, *de Chuppi*, (Petrus) in Divona intercepta egregiam navis operam, III. 804
- CHYTRARI (Davidis) obitus et elogium, VI. 97
- CIACONI (Petr) mors et elogium, IV. 43
- CIACONI (Alfon) decedus et elogium, V. 816
- CICUS, *Cils*, (Jul) in German comparato irita, 199
- CICADA purpurata ab Emir Hamee Perise princeps fatus, IV. 361. Cigiate morbo exercitum Turcum Moll Vannum reduci et dimitti, 363. Suppetus ad Telfium mittit, 38.
- CICADA purpurata rei maritimæ pæfectus, V. 32. Rhegium capti et Calabrie oram vastat, 126, 379. a Peris fatus, VI. 395. Gambolium Alepi purpuratum necari jubet, 359. obit, 360
- CICOMIA (Paichala) Veneniarum dux electus, IV. 191. obit, V. 503
- CIMACUS, *prince de Chimoy*. *Fide Croia*.
- CIPETRA, *de Cipierre*. *Fide Sebastian*.
- CIPETRA. *Fide Marfilus*.
- Coculus a ex provincia Belgice Cæaris edicto Imperio adhibet, I. 128
- CISTERTIO, *Sylterre*, a Sommarivio lito obfessus, II. 236. iterum obfessus, 239. et capta, 240. Guilo a Rameion dedit, V. 516
- CIVILIS, *de Civit*, (Fran.) sepulti mix fere et recuperata valendo, II. 298
- CIVITELLAR fma et obfido iritis, I. 618
- CLANIUS, *de Clagny*. *Fide Lefcota*.
- CLANIL, *Chane*, havis filius, natura, et descriptio, L. 42
- CLAN-RICHARDI filii in Hibernia rebellant, mox in lachrya fe recipiunt, III. 508
- CLARACIUS, *Clersbaga*, (Julianus) Styam ducis principis, mox inde decessit, IV. 323
- CLARN, *Claris*, (Idori) obitus et elogium, I. 562
- CLAROMONTIVS, *Clernont*, in Bellouac ad Hænoticos deficiit, IV. 709. a rege receptum, 879
- CLAROMONTIVS TRAVIOS, *de Clernont Sr de Travi* et *de Thoulengien*, Divione ad primum Parisiensis lenseme nunciu a plebe farente interceptus, III. 146
- CLAROMONTIVS AMROSIANUS, *de Clernont d'Amboise*, (Georgius) Condai chissi pæfectus, III. 512. Lanticon Burdigalam recedere cogit, 531. regiam clissem artificios ignibus irito tentat, 536. in pigna Custronci tormentis idones dispoite egregiam navis operam, IV. 456
- CLAROMONTIVS BUSIUS AMROSIANUS, *de Clernont d'Amboise Sr de Bussy*, (Ludovicus) Antonium Claromontium Renelli marchionem in Parisiensis lenseme ob litem privatum crudeliter obtinuit, III. 390, 391. ad Rupellam vulneratus, 463. Alencon ab aula fugæ concitatus, 426. a Monsorelli interceptus, 676
- CLAROMONTIA (Renan) Lud. Claromontis fice Balagui rupa, V. 489. ad Cameracica defensionem urbs detrectata orationem jubet, 498. ex morte obit, 509
- CLA-

I N D E X.

CLAROMONTIUS PILIUS, *de Clermont Sr de Pili*,
(Aimarus) captivus Bergeraci liberat, II. 326. Fi-
dei-firmat et Bergeracum capie, Mucidanum format,
ab. Joannis Angeraci-firmat strenue defendit, 748
oppido dedit ad principes se cōstitit, 748
CLAROMONTIUS TALARIUS, *de Clermont Talard*,
(Ant.) ad Rupellam occisus: ejus elogium, III. 216
CLAROMONTIUS (Ant.) Renellus marchio ex Parisiensis
lignea occisus, III. 131
CLAUSONIUS, *Clauvone*, de edifici per Dumvillam
violatione libere apud regem quæsit, in custodiam
traditur, II. 408. Nemulento ad arma incitat, III.
173. a Damvillā ad colloquium Parisiense delega-
tus, 407
CLAUDIA FLORIANUS, *de Clavie Sr de Fityr*, (Herr.)
regis orator in Helvetia delictus habet, IV. 262
CLEMENS, *Clement*, (Jac.) in regia castra venit, IV.
763. regem Henricum III cultro interfecit, mox ipse
vulneribus confusus, 764
CLERICUS. *Vide* Bullius
CLERVAULTUS VIENNEHIS, *de Vienne Sr de Cler-*
vaut, (Cl. Ant.) in prelio juxta Theodoricæ-castellum
captus, III. 429. Navarri ad regem Henricum III
legatus, IV. 270
CLELLA, *de la Cille*. *Vide* Brochardus
CLIFFORD, *Clifford*, (Herr.) Cumberlandiæ comi-
tis mox et elogium, II. 774
CLISSA in Dalmatia a Turcis recepta, V. 573
CLIVENSIS, *dux de Clèves*, (Wilhelmus) frustra apud
Caudum v pro Jo. Friderico Saxone intercessit, I.
132. obiit, V. 127
CLIVENSIS (Jo. Gul.) morbo laborat, et de ejus suc-
cessionē inter heredes tumultuatur, V. 533. de Ose-
fo ab Hispani occupato, quærimoniam apud Cae-
sarem frustra instituit, 759. Antonium Caroli Lo-
tharingie ducis filium uxorem ducit, 756
CLIVENSIS (Sibylla) Jo. Gul. foru Carolo Burgovii
marchioni nupta, V. 756
CLIVENSIS (Joannes Wil.) Willemi filius episcopus
Monsasteriensis creatus, III. 384. episcopatum ejus,
435. Jacobum Palæstrin Badensis filium ducit, IV. 343
CAROLUS Fred. Clivæ princeps Willemi filius obiit:
ejus elogium, III. 435
CLIVIA NIVERNA, *de Clèves ducibus de Nervi*,
(Henricus) obiit, VI. 97
CLIVIA, *de Clèves*, (Catharina) Henrici Guisli vidua
de mariti caede sibi satisfaci juri via a senatu Pari-
sienfi petiit, IV. 693
CLIVIS NIVERNIUS, *de Clèves dux de Nervi*,
(Franciscus) Campanie præfatus bellum in Belgii li-
mite movet, I. 302. Marchburgum communi fir-
mat, 552. e clade Siquennum in tutum se sub-
ducit, 653. fidem Condæo siliit, et Protestantos
mole habet, II. 216
CLOEUS, *Cloet*, (Hermannus) juvenis strenuus mor-
tis supplicio affectus, IV. 323, 324
CLOEUS Novellum defendit, IV. 388. oppido ex-
pugnato a Farnesio metatur, 389
CLOMIACUS CONFORDIUS, *de Clagry born de*
Conforty, (Gul.) cum Genevensium copiis Vien-
num inito tentat, IV. 594. Hispanos et Neapolitanos
ad Crustiam credit, 595
CLUSSELLUS. *Vide* Blancardus
CLUVIUM, *Cluy*, ab Alcinio Comoe pontificis
jussu occupatum, I. 330. frustra tentatum, 480
CAUSURA, *pai de l'Église*, a Sabaudi copio cap-
ta, IV. 593
CLUTINI FLAVINIACI, *de Clavin Abbt de Fivroy*,
(Reginaldus) Henrici Ocella fratris mori et elegit,
III. 387
CLUTINIUS OCELLUS, *Sr de Ocell*, (Henricus)
in Scodium missus, I. 305. ejus ingenuum et confusum,

815. a Marin Scota ad Elisabetham Angliam missus,
II. 149. a regina matre ad Rotomagensis missus,
173. in Germaniam missus, 312. ad Condæ usum
et Anoletoam de pace missus, 340. in Hispani-
am missus, 366. Romæ orator, 367. pontificem
revocare instantiam contra NAVARRUM et in episco-
pos Gallicæ insulicæ insigne induit, 369. a pontifice
obtinuit, ut Gallo sedendi privilegium pæc Hil-
pino fesset, 479
COCI, *Cole*, (Ant.) decessus et elogium, III. 302
COCOMASSI COMES (Hanzibul) conjunctionis Sangu-
manæ participes captus et interrogatus, III. 309.
secum perculsus, 311
COCHEUS, *de Cuche*, Bullieram strenue defendit, II.
230. et Gratiopolim, 307, 312. Castellum in
Lema tunc capsi, 322. ad Neuburgum filius
et captus, mox interfectus, 635
COCLAEI (Joan.) mox et elogium, I. 399
CORMIA, *de Corme*, (Jua) Francisco Borbonum Com-
itis nupta obiit, VI. 97
CORMUS LUCATUS, *de Corme Luc*, (Joan.) ad Lu-
sitaniam occisus, III. 370
COSTREHUS, *de Costyere*, marchio (Joannes) Sin-
laurenum fundit, V. 82
COFFERIUS DEFFIATUS, *Coffier Sr d'Esne*,
(Gilbertus) Henocorum in uibe factici nomen
ducit, IV. 441
COGNACUM, *Cogne*, a Protestantibus desertum, II. 210
COGLIUS, *Cogl*, Moneta Adamanti præfectus ju-
ridicus a Protestantibus captus: ejus regnum, IV.
409. ab Hispani corruptus, V. 114. Farum la tradit,
ab. in prælio ad Neoporum occisus, VI. 12
COLERI (Christophori) mori et elogium, VI. 245
COLINIUM gens uide deducit, II. 418
COLINIUS. *Vide* Castellionus
Colloquium. Ratificatione habuit, I. 58. Wormatiæ
de pace religione in Germaniam danda, 643. Polluci,
II. 117. Mälbrunde inter Palatinos et Wartenber-
gicos theologos de Eucharistia, 595. Bionensis, 435.
Aldenburg in Saxonia de religione, 614, 751, 777.
in valle Francorum cum Anabaptistis, III. 76. Bredæ
pro pace in Belgio continuanda, Caesare respici-
unt, 390. Lutrice pro pace inter Henricum III
et Protestantem Politicorum federatione, 407. inter
Ant. Rupilaureum et N. Mæmmentum de religio-
corum Amalio Ferreris, postea et Phil. Marceus
publicatum, IV. 521. Montis-peliciur inter Augus-
tinæ et Helvetice confessionis socios pallo exat,
412. a precebus regi additu Henrico de pace
propositum, V. 226. ab Henrico acceptum, 230,
233. Surende institutum, ubi delegati conveniunt,
244. inter Villo-Telme parochos et pastores de
Christo mediator, actus unumque publicatus, 531.
inter Morosum Plethum et cardinalium Perrotum,
843. inter theologos a Maximiliano Bionense ducē
missos, et confessionis Augustinæ socios a principibus
Protestantibus milios, acta Wæmberge et Ingol-
stadii publicata, VI. 75
COLOMEARIUS BRICAVILLA, *de Brigueville Sr de*
Colombiere, (Fran.) Biscassium urbem et arcem
capit, II. 174. ens interim recipit, 343, 342. in Pa-
risiensis lignea interfectus, III. 133
COLONIA TRAJANA, *Keslerwerth*, a Fiskeno
Saxone capta, I. 378
COLONIAS ACRIFFINAL, *Celigne*, ubi assignatus
et organus, IV. 100
COLONIENSIS bellum, VI. 104, 175, 117
COLONIENSIS SEPESMIE (Hermannus) Wicandis a
pontifice proscriptus, I. 36. instantius exco-
municatus a Caesari commissa fuit suo cultu, 123
COLONIENSIS SEPESMIE (Adolus) Schavemburgicus
Hermannus sufficatus, I. 120
COLO-

I N D E X.

COLONIZASTA conventus, ubi de Belgii pace actum, et periclitose conditiones, quibus ab Othinibus non approbata, Gallo-belgicę provincię mulique proceres ab eorum partibus discedunt. III. 689

COLONITIVUS, Colonich, (Cic. ab Hecudis fufus, VI. 239

COLONITIVUS, Colonich, (Georgius) rufficus in Aultra transilvanicus fuit. VI. 722

COLONITIVUS (Siegfriedus) Navellam recipit. VI. 722

COLUMBARIVM nunciu Haleritum ulfata et ab antiquitate repetita. III. 217

COLUMNA, Columna, (M. Antonius) Praticum capit. I. 699. Julium Urfinum Fili vifidionem folvere cogit, 690. Urfinum fundit et capit, 692. aciem Maximi deditione capit, 693. et Segnum, 695. pontificie claffi in bello Cypro praefectus, III. 9. praefum cum Turcia claffe fauete, 15, 16. Melifium cum XII turcibus venit, 39. In perulo ad Ecluniam furibet et gemit, 48. oram Romanam ingreditur, et a M. Ani. Murro publice ludant, 56. fe cum Venetis claffend Concurram adiungit, 102. ejus mors. IV. 216

COLUMNAR, Columna, (Hieron.) obitus et elogium. IV. 377

Comen vifus, III. 570

Comia Henricorum regi Catholico cremato Lutetie indicia, V. 218. horum occasione Placentinus cardinalis epifcopum ad eos, qui ab Henrici IV partibus flabant, publicat, 220. Lotetiae conveniunt; delegatum nomina, 233. Flegoram Frifae duces Philippo nomine legatum admittunt et audiunt, 235. de concilio Tridentino confultant, 239. de rege eligendo. 270

COMMANDINI, Commandias, (Frid.) obitus et elogium. III. 436

COMMERLINS (Hier.) Santandream difti obitus et elogium. V. 716

COMMENDONES, Commendones, (Jo. Frin.) pontificie cubicularius in Angliam ad regium Mariam miffus, I. 448. cardinalis comitis Auguftinus pontificis nomine interficit, II. 288. ejus in Palatinum feptemvirum litra molito, 489. ejus decedat et elogium. IV. 252

COMMENDONUS, Fide Petrus.

COMPERSA, Cimper, a regis irato obfifus, V. 305. a Donatus fraufibus intercepta, 307

Concilium Mantuae primum, Tridentino poftermo indiftum, I. 37. Bononiam tranflatam, 156. Tridenti celebratum, 281. II. 247

CONCINUS, Coniel, (Barthol.) a Cosmo Mediceo ad Caefarem miffus, I. 475. a Cosmo confilarius Francifco filio attributus. II. 410

CONCINUS (Jo. Bapt.) a Caefare Magni Etruriae duci nulli confirmationem pro Francifco Mediceo obinet, III. 404

Conciliatores pontifici Philippi pietatem in regis iridium deprecantur. II. 409

Conciliatorum licentia et interperis Lutetiae et per Galliam, IV. 90, 152, 257, 276, 302, 442, 607, 727, 730. V. 295, 249. conciliatores quidam factiofi Lutetia exacti. V. 357

Concordatum inter Leonem x PP. et Francicum I Galliae regem cleri electiones admetta, relique praefules eligendi potestatem permittens, a fenatu Parifienfi vix tandem in acta curiae relictum, I. 17, 18

CONDARUS, Fide Borbonius.

CONDARANI Bapt. Septium fenatores Parifienfes, et Joann. Treuam Galliae abfentem ad mortem ducunt, ob fupplica a fenatu Rotomagenfi in civem et ducem tota irritata. II. 299

CONDAT FREDERICK, Remus, a Mercutio occupatum, IV. 111. mox civis Charrotonum ejus legatum urbe pellente requie fe adducunt, 712

CONGOVICINUM NAMMETUM, Nantei, a Mercutio occupatum. IV. 711

CONFORTINUS, Fide Clinacus.

CONFORTIVUS, Conforty, Angliis Ottendam Hispanis pcedere captam in vincula conjicitur. VI. 22

Conjugum fucidorum ad permittit Caefar et Bitorum apud Pluv IV PP. multa mactibus infant non impetrant. II. 216, 217, 247

Conjunctio. Genuenfis, I. 93. Parmenfis, 157. Mediciani detecta, 309. Senenfis detecta, 423. Franciscanorum Montemium, 122. Paccina Florentie detecta, 793. Ambrofiana in Guftinos, 817. Gratanopoli detecta, II. 338. Hispanorum et Guftinorum in Navitarum et filium, 401. in Paum IV pontificem, 415. de Abba-regali Salerni tradenda, 421. Cafali S. Evasi detecta, 583. Rupellae, 723. Rupellae detecta, III. 297. Sargentiana et eja rano, 309. Argentina, IV. 38. Saliciana, 73. Bithynorum in Ecluniam Angliam, 417. Henricorum Lutetiae, 440. de Benetia totiusque, et Hispaniae claffi contra Anglium indultus excepimus interfecti, 443. Henricorum Parifienfium de urbe et Balitia occupata, 446. et de rege opprimendo, 467, 506, 568. Engolimaie contra Epifcopium, 616. Caefrodini, 811. Lugium, 843. Soveretis, 869. ab Angro Crispado ad Monpferiam et Redonem Conditum Mercutio proferendum, V. 148. Bonaie, 150. Gauriae comita et Ruvenorum in Jacobum IV Scotiae regem, VI. 28. Offendit, 82. Brucivaca, 250. Nic. Hofiae ab Hispani corrupti, 358. Caroli Valeriani Averni et Fr. Bellaci Etruriae comitis Hispania, 359, 311. Meragii de Maffia Hispani proferendi, 311. fulminati in Jacobum I Magnae Britanniae regem. 316

CONNAI, de Sr de Conna, Pezenci praefectus a Grillo et Bullargo fufus. II. 278

CONSTANTINENSIS, erus de Conftance, fubfifit et Austracae famulo addifit. I. 79

CONSTANTINI (Roberti) decedat et elogium, VI. 311

CONTI, de Comis, (Ant.) obitus et elogium, III. 143

CONTIVUS, prima de Conti. Fide Borbonius.

CONVALLENSES locorum defrictio, eorum religio, mora, praeparata, II. 84, 88. bello a Submodo duce penitus, 89. fortiter fe defendunt, 92, 96. pax facta, 97

CONVERNA SOROLIVS, de Gonniger Sr de Selo, (Raimundus) a Divoduri praefectura motus, VI. 164

CONVERNA SOROLIVS (Rogerus) in Melionatricha pro rege contra Hispanos rem bene gerit. IV. 85

Conventus Germaniae principum Ulvae habuit, I. 65, 87. Norimbergae de belli Magdeburgici fumpibus, 275. Pallavi, ubi de pace inter Carolum v Caefarem et Mauritium Saxoniæ achem, 359. Francorum ad bellum ab Alberto Brandeburgico in Francorum gellum feludant, 494. Prolifantem ad fochus inter Saxonicum Brandeburgicum et Heficam famulas renovandum, 567. Reficthi de bello inter Suecum et Danum, Poloniamque componendo nullo fructu, II. 295. Moguntiae ad Coloniensium diffidium componendum, IV. 149. Colonie Agrippinae et in alia loca de injuria ab Hispanis in limite acceptis, V. 793, 794, 796. exercitu concripto ad loca occupata in Clivenfi ditione recipienda. 794, 795

Conventus in Gallia, vitz. Gallie Ordinem ad Lutetiam indiftum, I. 640. ad Fontem-bellaeum, II. 15. Aurelianum, 39, 76. Germanifium, 123, 154. Bilefia, III. 503, 509. quo penitus Tridentini concilio promulgationem urgo urget, 511. Bilefia, IV. 625. Rotomagen. V. 614

Conventus procerum, facti confiliosi confiliorum, et Parifienfis curiae delegaturus ad Germanifium, IV. 159

Convictus

I N D E X.

Conventus Parifienſis praefectura, II. 101, 104. delegatorum ex omnibus curiſ ad Germaniam, 154. iſtorum et civium Parifienſium, qui libellum querimoniarum plenius reſponſerunt, III. 430. ſepulchrae proceſſum ad Nemauſum de edicte pacifice totuſ Bengari conditi executione, 612.

Conventus eccleſiarum Proſperitatem in Gallia, 602.

Ancieſis, II. 180. Ruſellae, III. 61. Mithali, 110.

Montaliſis IV. 220. Vapiſis, VI. 177. deſcriptis etiam ſeculo, 178.

Conventus eccleſiarum Evangeliſtarum Thiorum in Bonuſia, V. 533.

Conventus ſacri Ordinis in Belgio de Tridentino concilio recipiendo, II. 776.

Conventus ſacri Ordinis in Gallia ad Melodurum, ubi de concilio Tridentino promulgatione actum, III. 677. ad Poſtem-belliqueum, IV. 46. ad Lantem, V. 719.

COPARTUS, Koppus, a Chriſtiano interceptum, IV. 506.

COQUELEIUS, Coſſely, (Lanaſus) ebeſti Nannetiſis promulgationem gravi oratione in ſenatu Parifienſi ſuaſit, V. 811. ſol ſtatuta academiae Parifienſis executione demandanda a ſenatu delegata, 845.

COQUELEI ROMANEI, *Copelle ſr de Romaney*, (Viſi) obitus et elogium, VI. 182.

CORRIA, Corſus, a Car. Humero intercepta, IV. 886. bibliotheca preſentia in eo concubio omnino expulſa, 218.

CORROLEUM, Corſel, a rege caprum, IV. 855. a Parnetiſis expugnatum, 881. a Giveno interceptum, 883.

CORDENNES, de Cordes, (Conſtitus Fer.) Sudſiae dux Mediolani praefectus, I. 645. Cenſulium et Montium-culm caput, 704. conſilium de Inquiſitionis tribunali illuc inſtituendo omitti ſuaſit, II. 186. bello Guſtavi militas, 830. Orgivae ſupplicium ſerſe fuſſus conſtat, 840.

CORDENNES nuntius, *tur de Cordes*, in Garumnae adſtratio a Lud. Foſco extraſuſcepſe, IV. 223.

CORILLATUM, Corſel, ab Aumontio caprum, V. 439.

CORILLATUM-FURIES, *Paris Carulius*, (Fid.) paces in Belgio inſeudae formalium evulſas, III. 192.

CORRI (Avilus) Sigifmundi Suevici et Poloniae regis exercituſ praefectus cum Carolo Sueco in Finlandia congregatus, et re ſtrenue gubis, Caſelque vix morte crepto, proſiguntur, V. 783.

COHENI, *Cornara*, (Aloſii) obitus et elogium, II. 477.

CORNARI (Juni) deſceſſus et elogium, I. 725.

CORNARIUS, de Cornis, (Alſenſus) a pontifice in Galliam miſſus, I. 201. deſcribitur habet, 379, 418. Clauſum occupat, 381. Monticulum noctuſ irrito tentat, 419. alia loca in Etruria capiti, 479. ad Cluſum ſaſus et capſe, 481. a pontifice petitus Neapolim fugit, 588. a Pio IV PP. in carcereſ conſectus, II. 415. expeditionem ad Melitae auxilia ſerenda urgeſ, 457. Turcas obſidione ſolatiſ fundit, 461.

CORRUPTUS, de Corrupt, (Joannes) in Darentine obſidione aegyptiam navat operam, III. 621. Corvodaſ artem adſciſcit, 696. Renneſbergum ex Ordines deſerit fuſſus horretur, 736. Groeningam obſidet, 787. Sterevicum ſtreſue deſendit, 798. Seneciam forſiter deſendit, IV. 3. literarum mitendatum novam rationem communicatur, 4.

CORNUTUS PLESIUS, *de Corſe ſr du Ploſſy & Coſel*, (Petrus) Cranaſi et Monjani praefectus in rege obſidione reſit, V. 722.

CORONA, de Corana, ab Angliſ irrito obſeſſa, IV. 775.

CORRADI, Corſel, (Sebaſt.) obitus et elogium, I. 610.

CORRIGAS nobiles a Genereſibus deſiciunt, I. 495.

CORRICUM bellum, I. 424, 477, 484, 507, 521, 536. II. 384, 410, 507, 579.

CORTESI, Cortes, (Fid.) mors et elogium, I. 183.

CORTESI (Gregori) deſceſſus et elogium, I. 196.

CORTINAEUS, de Cortenſy. *Fide Balkivillerus*.

CORTINAEUS, Cortenſy, (Edvartus) a Turci libera-

tus a Maria regina comit Devonſie creatur, I. 444. produſtorum inſinuatul in carcere� conſectur, 450.

COSSAEUS BRISACUS, *de Caſſe ſr de Brigſ*, (Carlus) Subalpineſ reponit gubernator et equitum tributus ſiclus, I. 210. bellum movens Duraſſum et Clerum capiti, 296. item Lantem, 199. et alia loca, 300. Verracum et Alſum Pompejan capiti, 383. Cusumilum capiti, 421. Cohum ſorti et Vercellae, 422. Valſenſium fuſſus tentat, 509. Eporeſum capiti, 510. Jacobiſſum monti, 511. Calſum S. Eranſi, Sabroſior ſumum et Valentium capiti, 512. Valentium irrito tentat, 520. Volpium expugnat et diruit, 533. Montem-culm capiti, 534. et Valſenſem, 623. Curium et Fuſſum irrito tentat, 624. acutulus in ſalam revocatur, ſed purgatus remittitur, 685. neglectus et ſolſino habetur, fuſſus apud regem quatuſ indutus, 706. Pictoris praefectus Guſtavi ſe adſcit, 773. Pictoris praefectus, II. 12. ebit: ejus elopium, 159.

COSSAEUS (Timeleſon) Briliſci comit poſſum Caliceſ praefectus, II. 509. Boſum, Blidum, et Cerum fuſſus, 612. Moventium et Petrogradum caſit, 689. de Colſio et Andeleto intercipiend in caſtra ad Montebolum Bellai ſudae conſilium ſit nullo exitu, 693. ad Muxardum ſcloppi ſit occiſus, 707.

COSSAEUS BRISACUS (Carulus) Andegavi praefectus, IV. 308. ad ſuca capſe ſumum Andegavum reſit, 309. ejus ſupellex dirupta, 311. Latemſi a Guſto miſſus et Henotus dux interval, 366. ad Angliam conſueum ſclorum munimentorum de miſis generoſiam ab eo reſponſum accipit, 372. Andegavum irrito tentat, 381. Latemſe a Melando dux praefectus, V. 337. de urſe tradenda ſuſ reſ apit, 147. ab Antonio ſenatore Parifienſi, quod ſenatuſ conſilium ſuo nomine proponi vellet, graviter increpatus, 350. in Lutetiam ſecus ſidentis, 351. Dnum et Beſtrandum ſumum in reſa poſſum reſit, 722.

COSSAEUS GONNORIS, *ſr de Gonſus*, (Arturus) Mei praefectus, I. 348. conchyliato roqueſ donatus Molaburg praefectus, 465. 613. Hiſpanie prope Ceſendum caſit, 701. in ſalam miſſus, 706. Corvilliam et alios quiſolentis Belgii militibus capiti, II. 639. in proſilo Monconſtanſe aegyptiam navat operam, 738. de pace cum Navarre delegatus agit, 787. cum Colſio dubio eventu conſiglit, 794. Rapellam venit et Proceſſentum quentuſ aſit, III. 57, 60. in Baſſiam conſiglit, 311. ejus mors, IV. 46.

COSSAEUS, de Coſſis, praetorſione legioſis praefectus in bello Etrurſo militat, I. 622. in Thiorſide expugnatione ſtreſue ſe genti, 692. ei Colina adſum cuſtodia commiſſi, III. 125, 127. Colini caſe Parifienſi laſenſe dat initium, 129. ad Ruſſelle obſidioneſ interſectus, 457.

COSSAEUS VASATUM, *Benas*, a Joſe. Fabio interceptus, VI. 111.

COTONUS, Cotus, (Petrus) ab Hadriana Fraxinea ſpſita maligno obſeſſa multa curſoſ et vetuſ ſcligatur, VI. 362.

COVARRUVIAS (Dilaca) obit: ejus elogium, III. 543.

COVORDA, *Covordes*, a Renneſberg occupatus et munus, III. 696. a Schenſio capis, 789. ab Henſio recepta, 790. max a Mauro capis, V. 162. a Verſugo irrito obſeſſa, 364.

CRACOVIA, *Cracov*, ſort et deſcriptio, III. 614.

IV. 514. Not. plebs contra Proceſſentum irſiglit, V. 13.

CRAMERUS, *Crumer*, (The.) Centumſelleſ archiepiſcopus reſo Edvart vi ſuſtento ſubſiglit, I. 439. in carcere� miſſus, 445. Oxoniam abſolvit, 451. ſumum tradit, 476.

CRAPADUS, *Crapada*, conjuratione ad Condite Rodonum et Marſenſium Henſicis tradendum deſecta ſecuri percutitur, V. 148.

CRATENUS, *Fide Antonius*.

I N D E X.

DANDINUS. *Fide* Mercurius.
DANDINUS, *Dandis*, (Mathaeus) Nicolae parisiensis
uile vi capta occisus, III. 17
DANEIUS, *Dani*, (Petrus) episcopatum Vaucentem
in Gensardi gratiam egrate offert, III. 512. ejus
obitus et elogium, 543
DANIEL, *Danemarch*, *stans*, I. 33, 34
DANICAR, *sen*, I. 33. II. 262, 399, 596, 475, 588,
717. IV. 724. V. 207.
DANIEL, *regis*, *vir*, CHRISTIANUS II. electus, I.
31. rex Suecie coronatus, mox e Suecia et Danis
pulsus, 34. obiit, 733. FRIDERICUS inauguratus,
I. 32. decedit, 35. CHRISTIANUS III. Gallum
de foedere uniendo sollicitus, I. 35. Revalensem
putumum repit, 721. obiit: ejus mores, 733.
FRIDERICUS II. Dithmarsis bello petiit, I. 713.
et subigit, 743. CHRISTIANUS IV. FRIDERICI II.
filius patri succedit, IV. 547. Svecionem principum
in Holstiae ducem benedicti titulo confert, 725.
ad conciliandum in Belgio pacem legatus ad Ordines
latis missus, V. 706. Annus Catharism Brandeburgicum
excoem dicitur, 711. FRIDERICUS III.
in Himeri Jule Brunsvici Brunsvicam urbem
obsidentis castra castris, VI. 293
DANTICUM. *Fide* Gellatum.
DARLAW, *Fide* Sutarum.
DASYPPODI (Conrad) decedat et elogium, V. 847
DAVENTRIA, *Daventer*: ejus descriptio, III. 620. a
Reinoldio capta, 622. a Gul. Smoleio Hispani
prolita, IV. 469. a Marzio Nalovio capta, V. 30
DAVID GEORGIANUS Christianum religionem egerat,
et Sophianum scilicet nomen dñi, a Persiarum rege
sermo fenuu ditione donatus, III. 648. ad Turcos
delatus, IV. 328
DAVIDI advocati Parisiensis ad pontificem a novis
foederis auctoribus missi secretis commentarius, III. 506
DAVID. *Fide* Porcum.
DAVID (Franciscus) Axi dogmat in Dacia renovat,
mox lustris quatuor obiit, III. 602
Decime a nobilitate Polona occupatae, frustra a pon-
tifice pro clero vindicantur, IV. 346
DEFFIATUS. *Fide* Collium.
DELENIUS, *Delense*, (Petrus) obiit: ejus elogi-
um, IV. 875
DELFINELLA, *Delphin*, a Maurio capta, V. 38
DELFINATUS Ordinis hien de provincie oritur
ante se mentant, tandem in regis consilio de-
clinet, deinde glorio condicione, VI. 158
DELFINATUS, *Delphin*. Rex ille pectus, II. 26,
322, 325, 331, 442, 507, 331, 610, 687. III.
144, 154, 307, 328, 369, 416, 807. IV. 316,
422, 482, 606, 820. V. 90, 126, 313, 509, 694.
DEAPINI, *le Dauphin*, Francie natus, VI. 97
DELIUS princeps, *le prince Dauphin d'Alvergne*.
Fide Bohevia Montenotum.
DELIVIA, *Delien*, (Joan.) cardinalis rem inter pon-
tificem et Venetis ad concordiam reducere ten-
tat, VI. 326
DEMONI JOMI, *de Montisio*, (Lod.) elogium, IV. 57
DEMORE CYPRIUS, *de Nere Cyprius*, (Joan.) obiit:
eius elogium, IV. 194
DEKARZEA, *Des Carres*, Barro regio oratori ab
episcopo ad regem cum N. Hofae proditione in-
dolebit missus, VI. 218
DEIBERIN, *Delid* (Artus) Ithelm in Hispaniam
peritios caput et militatum, II. 118
DEISI MONTALAMBERTI, *de Montalambert de de*
de, (Andree) in Scotiam expulso, I. 189. in
Northumbriae urupto, 194. in Tarvenne defen-
sor caelestis, 417
DIPIUS VITIVILLA, *de Serpente maris* *de*
Vitivila, (Franciscus) Aurlatum missus ad con-

juratores Ambrosianos intercipiendos, I. 846. Log-
dum in fidem regis accipit, II. 131. in Septim-
ianens, Delisatum, et Poturicum missus ad regem
delatum pacificatorum administranda, 146
DEXAE (Petrus) cardinali obitus, VI. 4
DIEPPA, *Dieppe*, a Frontenabibus occupata, II. 172.
a rege in fidem accepto, 301. a Montgomerio alii
accepta, 302. a Catevilla initio tentata, 701. ab
Aemaro Callo in regis Henrici IV. manus con-
fignata, IV. 797
DIGUIERUS. *Fide* Bona.
DINAMUM, *Dinan*, in America, in regis obsequium
acceptum, V. 711
DISTIVILLA, *de Distiville*, (Jochimus) Compans
peneles Montemalcomem caput et Ambrosium fundit,
IV. 700. Metellidum furum strenue defendit, 883
DIONANTUM, *Dionat*, a Galis expugnatum, I. 462
DIONYSII fanum, *S. Denis*, a rege Henrico IV. cap-
tum, IV. 868. a Parisiensibus initio tentatum, V. 38
DIOMA (Albericus) a Turcis cum brenia occupata
transfugit, III. 457
Diploma pontificum de jure academice Dancortico
Remorum concilio in acta curiae Paderbensi relatum
sub certis legibus, I. 315
DITHMARSIAS, *Dithmarsche*, sita, indigenarum in-
genitum, et ab antiquo domini, I. 733. a Danoe
rege et Holstiae duce nota regio subacta, 743
DIVIDURUM, *Alta en Lorraine*. *Fide* Metis.
DIVISIONEM, *cura de Dijon*, Brionem recipiunt, V.
461. arce tandem delata, 464
DIVORTII exempla et Galliae regibus ducta, V. 836
DONOHARI, *Donois*, (Rembert) decedat et elogi-
um, IV. 320
DOESBURGUM, *Doysburg*, ab Ordinis de-
fuit, IV. 324
DOINELLUS, *Doineux*. *Fide* Sanolomus.
DOLARUS, *Delf*, (Lod.) pro curiaibus Paderbibus
contra jesuitas orationem coram senatu habet, po-
tem ut sacramentorum administratione interdicantur,
V. 412
DOMANIUM regum apud Gallos inimitabile,
III. 517
DOMINICUS Gaisanorum emiliensis conjunctionem de
Navarra et libera expedit, et coram Inquisitionis
tribunalis in Hispania sitentis Hesperio aperit, II. 402
DONATI, *Donato*, (Franc.) Venetiarum principis
mors, I. 409
DONATUS (Leonardus) Venetiarum dux electus, VI.
386. statum Veneti consilium pontificis in-
temperantiam regis orationem apertis, 400. ad con-
cedendum inclinat, 404. ab Hispani in pretio habu-
bit, 407
DONATERRAE, *Donaterris*, tumultuans, VI. 423.
urbe Maximilano Bonaro delata, 474. ne i Suevicis
circulo avellat, principes et urbes irrita patent, 415
DONAVIUS, *le baron de Dones*, (Fribanus) German-
icae copis praefectus Loaringum vallit, IV. 403.
periculosis erroris pagamentis occurrent praesent-
micit, 404. Mongallium exipit, et Christianum
versus progreditur, 407. Bellum peti inter tres
exercitus magno errore incedens, 409. ad Viminalium
nocturna pugna dumno utrique accepto cum regis
congressus, 470. ad Alnetum insigni clade sollicitus,
475. mox et ad Genubum, 476. cum rege exagit,
vix incolumitate suis promissa, 477, 478. Acolo-
genum edat, cui a Jac. Bongarsio responsum, di. in
Not.
DONELLUS, *Donau*, (Hugo) Lugduni Batavorum
intercipiendi concilia inde locutare cogit, IV. 504.
obiit: ejus elogium, V. 41
DOR-

I N D E X.

- DORDINGA, Dordax,** a Bitona capta, V. 62
DORDONIUS, Dordon, (Petrus) Hispanus ch. insidius com. *Assuvenentem* morte affectus, IV. 144
DORCA NORDRIVICU, de *Dor Sr de Noortroel*, (Joannes five Janus) Legationem Batavorum strenue defendit, III. 530. et seq. ad Brudie colloquium delegatus, 590. in Angliam, 402. ejus decessus et elogium, VI. 243
DORZAR (Jani) Jani filii obitus et elogium, V. 641
DORZAR, D'Or, in Henrici III. gratia fuit: ejus inopem et more, III. 690. in prelio Lusaco laudatus, IV. 849. cum Burgo ducit, 868. obiit, V. 433
DRACONITIS (Joannes) obiit: ejus elogium, II. 477
DRAGUTIS piratarum dux a Solimano constitutus, I. 255. a Jacinto Auria captus et libertati restitutus, 256. Aphrodisium occupat, 258. a Jo. Vago filius, 263. in Cantuar. sinu ab Auria obfessus muro alba se classemque subducit, 266. Auriam fugit et vii navigia capis, 380. in Corficam extremum facit, 437. inde ducit, 436. ad S. Hermati in Meliteni insula arenam lethaliter facinus, II. 450. decedit, 451
DRAKE, Drake, (Fris.) in Angliam toto orbe circumnavigato rediit, III. 769. in Indiam Occidentalem expeditus, IV. 359. ad Hispanum classem formidabilem impetientem missus, in Boticæ aestuoso multas naves depulit, 506. Anglicæ classis comæ Hispanam paritæ viciniam Valdesum navem capis, 535. cum classe in Hispaniam et Lusitaniam navigans nullo successu, 774. in Indiam Occidentalem cum classe navigat, V. 565. obiit, 566
DRACOTTIUS, Dracottius, (Georgius) Quinquagesimo episcopo Ferd. Casaris ad concilium Tridentinum orator, II. 348
DROGUM, Droax, ab Herulo IV. obfessus, IV. 443. tormenta deducta in vicinis paginis, 846. a rege obfessus, V. 278. et captus, 281
DROGANUS MONTIVILLAS, de Droax Sr de Aberrivill, (Joan.) interitus: ejus familia et elogium, IV. 859
DRURIA, Drury, (Gul.) Momoniae præf. motus in Hibernia compedit, III. 502
DRUSORUM in Syria historia, IV. 353. ab Eberine Aegypti præfecto bello petis, 355
DRYANDRI (Joannes) mors et elogium, II. 74
DUARENI, Duaria, obitus et elogium, I. 790
DUBRAVI, Dubrava, Stalus (Joan.) decessus et elogium, I. 429
DUDIVIVUS, Dudib, (Andreas) episcopus Tursidensis Ferdinandi Caesaris ad concilium Tridentinum orator, III. 248. Poloniam Rosenbergo oratori comes a Caesare missus, III. 275. co. acum missus, 422. cum obitu et elogium, IV. 787. vias compendium et de uxori formam, 788. ex astrologia de morte sua conjecturam facit, ib. mortis præscriptum, 789
DUDLEY, Dudley, (Joannes) Warwickensis comes et Northumbrie dux cum Annebald de pace inter Francicum I. et Henricum VIII. transiit, I. 90. Somersetum accedit, 107. pacem cum Gallo facit, 218. subito Scenierio de reyno invadendo cogitat, 304. regi Edwardo VI. ut fecerit exhibito auctor, 438. Cantuariæ cum exercitu progreditur, 440. Lindisiam captivus deducitur, 443. ad mortem damnatus, 444
DUDLEY (Ambrosius) Joannis filius nato maximus Warwicki comes Franciscopoli appellit, II. 301. ubi hoc præfite dedit, 353
DUDLEY, Dudley, (Robertus) Joannis filius junior Leicesteræ comes conculato torque donatus, II. 609. summa Belgii præfectus ab Elisabetha Angliæ constitutus, IV. 519. mox a Belgii Ordinibus inauguratus, 583. ferev. elicit comit, 584. Doeburgum capis, 590. Ordinis de publica administratione questu in Angliam redit, 598. ejus cum Holenico et Ordinis simulatores, 485, 491. Stali fupposita fere irrita tentat, 495. ejus interit ad Jo. Junum, 496. ab Elisabetha revocatus, potestate abdicata, 505. ejus obitus, ingentium, genus, 547
DUDLEY (Andreas) Joannis Northumbrie interit ad mortem damnatus, I. 444
Duellum inter Vadum Cabotium Jarnacium et Fran. Vironum Cistaneum, I. 115. inter Manicott Hispanum et Randanum, 197. inter Galles et Hispanos, 514. Remum Laralum et Joannem Redium Sanctæ comitissæ filium, II. 48. Amosum Redium Rachelium et Sommarivum Brichameum, 204. Jac. Levium et Carolum Balacum Duacensem, III. 629. Henricum Turenium et Dufortium Redium, 639. Thomam Episcopum et Rogerum Willemum, IV. 3. Carancum principem et Caolum Brenum cum amicis, 410. Car. Cinqum et Philippum Sabaudum notum, V. 832. Car. Brenusium et XIX Gallos et XX Sive-dachi præfidiarios, VI. 5. de Duello inter Condacum et Medanum altum, III. 532. Edmundo Normum et Holenium comitem, IV. 488. Elixium et Villanum, V. 112
DUGLASSIUS MURCOSTUS, Duglassi comit de Morten, (Jacobus) regis castri fuppositus, II. 540, 549. III. 765. Scotie prorex confectus Edmurgentem arenam obfedit, III. 245. eam capis, et cum deditionis ferev. 346. potestatem potestatem abdicat, 623. penitiam auctoritatem ad se contrahit, mox se domum recipit, 624. a Jacobo Stuarto Arinae comitæ laqueis fuppositus et in carcerem conjecit, 766. damnatus et locis percussus, IV. 90
DUOLARIA (Margaria) Mathias Lemvise comitis vidua, et Jacobi VI. avia, obiit, III. 634
DUOLASSIUS, Duglassi, (Archibaldus) Angliæ comes in prelio ad Hiberniam Anglos furit, I. 116. in prelio ad Presterum primæ acie præfedit, 119
DUMARENIS, Fide Borbois Montpenieris.
DUMENIS, Fide Balficus.
DUMERAKA a Parmeni capta, IV. 146
DUODUS, Duada, (Petrus) a Ierani Veneto ad pœnificem missus frustra res componere laborat, VI. 386. admissus nullo fructu, 387. redit, ib.
DURACIUS, Fide Durcetius.
DURANDUS, Fide Villagagnona.
DURANTIUS, Duranti, (Jo. Steph.) senatus Tolofani primarius præf. ejus elogium, IV. 714, 717. a plebe tumultuante occidit, ib.
DURETUS, Dure, (Clod.) pro Jesu in loc. cum academia Parisiensi verba facit, V. 406, 416
DURFORTIUS DURACIUS, de Dursfort Sr de Durs, (Symphorianus) Budigala irrito tentata Candale comitem intercipit, II. 285. Maculidam capis, 286. a B. Monclucio fufus, ib. Lauterum expugnat, in ecclesiasticos fervere, 288. mox et Caum, 289. Marcum capis, 391. ad Veram iufus, 393. Lautmonem cum CCC caedit, 394. Austriam vulneris obiit, 344
DURFORTIUS ROIANUS, de Dursfort de Rojan, horæ fufus testis cum Turenio duello congreffus, III. 669
DURLANIUM, Durleni, a Fortino obfessus, V. 481. ejus fufus, ib. vi captus, 485
DURGORTIUS RENORUM, Reim, tumultuatur, V. 339
DYRACIUM, Dyracax ab Hispanis captum, VI. 370
DEALINIUS, Dealini, (Probus) a Sigismundo Polono ad pacem inter Philippum et Elisabetham Angliam conciliandum liberis agens, graviter ab eo interceptus, V. 708

E

EBERARDUS SAMULPICIUS, Eberard de S. Salpi, (Joan.) cum XIII viribus missus et missum et

I N D E X.

et machinis Monte-Alcini in Galliam puer facta red-
deret, I. 758, 784. confutationem in Navarram
et liberos detegit, Navarramque monet ut fusc
libri proficeret, II. 408. ad Damvillan a rege mis-
sus, III. 308, 327
ERRA (Pauli) mors, II. 775
ERRERIVS comes (Ocho) Ordinis Belyi mili-
tate ex Antuerpia recedere submissus, III. 475
ERRERIVS comes (Sigmundus) Turcos cecidit et
Petrinum capto, V. 551. Cracoviam iterio obli-
des, 573, 577. Turcos Petrasiam obediens cede-
dit, 578
ERRMAN Drusorum princeps, IV. 354. Ebraim
copiam fundit, 355. ab Ebraim pecunia emandit,
fides eam tamen se committere debet, 356
ERRACENSI, *Yrd*, (Rolandus) Gandavi capto con-
iunctionem fuit, IV. 308. propugnaculo Zula-
mensi praefectus, 391. ad Hispanos deficiit, 489
ERRAIMUS Aegypti praefectus Drusus seu Monita
bello petis, IV. 355. Ebraimam Ebraim vicarium cum
CCCL Drucis contra fidem datam trucidat, 357.
Constantinopolim venit, 357
ERRAIMUS Solorum Turcorum imperatoris legatus
Maximilianum in Romanorum regem electioni adfert,
II. 504
ERRADENUM, *Antran*, a Dignatio interceptum et
expugnatum, IV. 317
ERRICUS, *d'Erren*, (Walterus) Effexiae comes
in Hispaniam missus rebelles profugit, III. 247. ejus
gratia, 423. inde evocatus, ib. obit non sine veneni
suspectu, 502
ERRICUS (Robertus) Effexiae comes Walteri Effexiae
comitis filius, nulla se prociq et expulsiom contra
Hispanum et Lusitanum succedere interfert, IV. 775.
in bellum conspectu defensionem facit, 776. Fonta-
nem ad singulare certamen provocat, 777. cum
cepit Henrico IV auxilium ad Rotomagum obsequi-
um missus, V. 111. duellum cum Villario frustra
petit, 112. a regem in Scotum Henrico Frederico
Jacobi va filio nam legatus, 116. cum classe in His-
paniam missus Gades appellat, 620. classem Hispani-
am incendit aut capit, ib. Gades expugnat, 621.
ejus cum Roberto Capcio amulacione, VI. 58.
confutationis series, 59. capto, etate paribus suis
littur, 61. decollatus, 65
ERRICUS Galliarum conventus ad Melodunum, ubi de
concilio Tridentino promulgatione actum, III. 677. ad
Fontem-belluacum, IV. 46. ad Lantiam, V. 732
ERRICUS Protestantium in Gallia conventus. Aure-
liani, II. 180. Rospellae, III. 61. Mialdi, 349.
Montebelli, IV. 220. Vaprie, VI. 177
ERRICUS disciplina sine Romani pontificis auctoritate
in Indubis administrata, I. 20. item in Hispania,
25. in Sicilia, regno Neapolitano, et Mediolanensi
principibus a Philippo Hispano violata, III. 52, 53.
in Gallia pro tempore fuisse scilicet a pontifice
confutata, V. 133
ERRICUS infirmum, *Sogh de Carzalieri*, et Com-
muni fuit descriptio, III. 46. ibi federatorum
Christianorum classis insignem de Turco reportat
victoriam, 47
ERRICUS, *Erices*, (Sebastianus) decessit et elegit,
IV. 320
ERRICUS fidei et luse, VI. 301. luse, III. 116
ERRICUS, *d'Egmond*, comes, (Lamontibus) San-
quintilliano victorie praecipuum auctor, I. 652.
Thomam ad Grovelingam caedit, 696. in Hispania
a concilio Belgico missus peramman in spe-
com a Philippo expugnat, et facta laceranti spe di-
mittit, II. 521. Arrolomensi montis spernit, 534.
538. in exercitu coniectus, 540. capite trunca-
tus, 642

ERRICUS comes (Philippus) ab Ordine deficiit,
III. 685. Bruxellae inceptum iterio totius, ib. a
Lanoio copis, 775. cum Lanoio autem libe-
rii refectus, IV. 314. Terpenfem infirmum
ritu tenet, 788. prociq Ebraim Mediano lue-
rat, in eo occidit, 849
ERRICUS comes (Car.) navi vellei torque
fignatur, V. 803
ERRICUS BURARIUS, *d'Egmond* comes de Buren,
(Maximilianus) cum copis maxillibus luelem
in Caris crista venit, I. 77. Francorum capto, 89.
crista defensionem expugnat, 90. quo obitu et elo-
gium, 106
ERRICUS BELLOMANERIUS FONTANELLA, *Edor*
de Beaumaur de de Fontanelles, (Gualdo) Carisiam
desit, V. 439. Cornubensem discordia puer delo-
lat, 690. capitis et rotae membra confectis im-
posita, VI. 146
ERRICUS regum in curia Parisiensis promulgatum ad
mendicos cohibendum, I. 110. de felleptis, 189.
de zelibus extra Lutetiae fuburbis, 204. de lacer-
dotis obtundis, 210. de pecunia Romani non ex-
portanda, 285. Cistobionensium contra haereticos,
286. de mores, 304. de liris, ib. de fribus cran-
das, 448. senatum Parisiensem fereclum caele-
stium, 476. anno tercio post abolitum, 474. de re-
rum criminalium succitio quosfribus fubfideris,
559. quo fecturi crania cognio ecclesiasticis re-
linguitur iudicibus, fenuit reclamante, 559. de clau-
desfribus rapitis, 665. de praetentionum gratia et
confectis lherme, 825. Romanorum copes
Sebastos et cationes illicitas, II. 5. ne Haggoni
et Papstae vocabula conuulsiq fupernis, 110.
de religione Julianum dclum, 112. *Jansenius*, quo
Protestantibus converfendi toto regno fit potestas,
158. quod ad senatum Parisiensem missum negre
recipiat, 159. tandem confirmatum (excepta Lu-
etiae conventus lherme) in alio regis edicto, quo
numorem de fua capitate salum dclum, 171.
Remittentium, quo fenuit-confidit Tolofani
contra Protestantes lherme mitigat, et Protestantes
Tolofani nuntius fit gratia, quo a fenuit nuptio
alterum condit, 272. alterum item post Rotoma-
gum capium, 290. et post Dreconie poelium, 326.
pactatorum, 344. quod interpretatione intum
reddunt, 348, 406. de bonis fidei ecclesiasticis aho-
nandis, 350. de decimis in fecti Ordinis gratiam,
358. de transfactionibus in commercio fubfidentis,
358. de Argenti fectus decima regi tributa, ib.
de fribus ne libros non approbatus typis mudentur,
de fecti Ordinis munitionibus, de prociq in ecclie-
fiae urbanis tollendis, ib. de mercatorum Lutetiae
et alia loca iurisdictione, qua de controversis inter
negotiores fannatim cognofcant, ib. de confignat-
ionibus per feprenum, 559. ecclesiasticis facultatem
bona fupensore fenu alienata relinendi concedent,
400. de anno non a Paichili fed a Kalendis Ja-
nuarii incipiendo, ib. de turricula et lacio vici
regis patrimonii in Lutetia vendendis, ib. de muni-
cipalibus mper in urbis exftructis defertendis, 406.
de laborum et defertionum multitudine et rerum
ad viciam necessitatem pignus, 407. *Molinsius*,
508. alium pactatorum, 621. contra Protestan-
tes fectum, 684. nux et alterum pactatorum,
804, 805. de non fribus annis, III. 63. pactato-
rium post terram clide bellum violatum, 58, 59,
124. de pace publica, 111, 112, 116. pro Prote-
stantium fclut, 105. post quartum bellum civile
pactatorum, 264. alterum post quintum bellum
pactatorum, 418. in Ordinum comitis pro ura
in regno religione, 509, 524. ut confignat
principi Franciae pueri ceteros licet antiquiores praec-
dant,

I N D E X.

dant, 511. ut notarii publici in contrahibus harum
appositi, 8. pacificationes quas suam vulgo rex
vocavit, 540. de munera, 341. de fide contrahibus
ut parum cum notariis subsistant, 665. Falsarium
de pace, IV. 51. contra secretas foderationes, 222.
contra clandestinas cessiones et mutationes, 262. contra
Protestantes, 282, 303, 317, 410, 601. condi-
tiones cum Guisio et Henotico pactis confirmata,
Julianum dictum, 601. iura proximi regis agnus
Borbomus cardinali tribuens et ampliata, 613. unio-
nis pro lege fundamentalis habendum, 634. unioem
Catholicorum Juliano edicto factam confirmata, 677.
cunctos ad obsequium gratia praetentorum facta
vocant, 72 facient periculosus delectant, 729. cu-
ius quae belli tempore Protestantibus suo dicerent
revocant, 889. quo Julianum ultimum Henrici III
revocatur, V. 67. quo praetentorum oblivione san-
ctio, gratia fit omnibus, 333, 334. quo gratia Pari-
sienfibus fit, 334. item de iure restituendo, ab
quo R. C. religio Nostra, Fontenay, Rapelle, alii
loci restituitur, 339. Pictaviense in gratiam Pro-
testantium confirmatum, 422, 454. alterum in gra-
tiam doctum, 451. Nannetense, 727. quo pro-
missum sibi spectum usque prohibetur, 732. Nan-
tense in iura Parisiensis disceptatum, 804. un-
dem promulgatum, 814. fecit parum importan-
tem probandum, 818. ad refruendam duellorum
licitiam, VI. 135. de re monetaria, abrogata per
aureos computandi usum, 153. de auri, argenti
et metallorum fodinis, 156. de Jesuitarum restitu-
tione, 248, 254

EDMUNDUS, Edmundus, (Thomas) Anglicus apud Al-
bertum archiducem oritur, VI. 274

EDOUILLA, le Sr d'Edouille, Henotico ad Crepi-
cum fandi, V. 455

EDWARDUS VI Angliae rex. *Fide Angliae reges.*

EFFONDAMINUS, *Fide Henotico.*

EUGENBERGIIUS Turcas ad Siffagam credit, V. 198

EGHATII (Jo. Bapt.) mores et elogium, I. 429

ENDOVIA, Endovus, alio capta et statim amissa,
IV. 13. a Boiveto capta, 131. a Cur. Matificello
recepta, 143

ELISABETHA Angliae regina. *Fide Angliae reges.*

ELISABETHA Miximiliani II Caesaris filia Carolo IX
nupta, II. 780, 800. eadem Galiae regina Carolo IX
uxor ecclesiam regis in Dionysio-fano accipit, et
Lutetiam solenni pompa ingreditur, III. 63. ubi Con-
dico mortem mirantem impetum comprimit, 150. in
Germaniam se conferit, 407. obiit, V. 129

ELISABETHA Henrici II filia in Hispaniam deducta,
I. 794. Philippum Hispani procuratorem tradit, 795.
eius nuptiae confirmantur, 796. obiit, II. 636

ELISABETHA Joannis III Sueciae regis soror et Chri-
stophori Mecklenburgensis vidua obiit, V. 716

ELLEROUS *Idem Fide Lotharingus.*

ELZEUS, de Elze, (Jacobus) Trevirensis archiepi-
scopus electus, II. 371. Thierrensis bello perit, mox
cum in transitu, 635. moritur, IV. 21

ELVANDIUM, Elvandus, Tusciano magistro a Wier-
temburgio creptum, I. 399

EMANDUS Genes praefectus Atropatenam deducen-
dam fufcipit, III. 662

EMBARCA (Abramasus) Aphrodisiam Deguti pro-
dit, I. 258

EMBAR, } Embles: ejus filius, origines, et opus-
culum cum comitis diffilia, V.

EMERDA, 332. ejus tumultuarius, 705. VI. 231.
motus tandem compositus, 373

EMERDENSIS comes (Joannes) obiit: ejus elogium, V. 40

EMERDENSIS comes (Ezardus) Emerdencia bello perit,
V. 333. seditionem Emerdis excitat, 763

EMERDENSIS inter et comes de pace tractatum, VI. 107

EMERDENSIS (Joannes) Emoris fratris filium ducit,
T. M. VI.

VI. 231. Patribus episcopi non se occupat, 24.

EMERUS HANCKELI, Emer Hensius, Malcoensis,
Holstendae Perfurum regis filius, mox grandior Em-
necipit, et Sumachum et Turcos caedit, III. 659.

EMERUS ad vii c10 caedit, IV. 358. Turcos ad
viii c10 mox ad xx c10 occidit, 361. ad xx c10
notum occidit, exercitus jumentis aurosa et praeda
Turcica ornatu capis et abactis, 362. Turco-
morum rebellantes caedit, 364. Salomon capit, Zei-
nellum et mox Reivini purpuratum fundit, 366. do-
mesticis infidus retulit, tandem ab Eumacho ab
Alkali Chago subornato intericitur, 367

EMUS, Ems, (Gubrid) Romanam viam et Turcos
capit indigne intericit, IV. 235. mox ab eo capie-
plexus, 236

ENCHUSA, Enchysus, ad Belgae foderationes de-
dit, III. 179

ENDANUS, d'Endus, (Cornelius) cum quatuor Ger-
manorum cohortibus ad Hispanos defecit, III. 474.
ad Antuerpiam occupandam a Jo. Austro milita a
Campuaco farditur, 552

ENGOLISMUS, Engolismus, a Protestantibus occupatus,
II. 209. delicta, 210. ab Andelico capta, 666. ejus
804, IV. 617. ibi mixta contra Episcopatum con-
spicito, 618

ENGOLIMENSIS pagus, *l'Enguwin*. Res illic
gritae, II. 209, 609

ENGOLIMENSIS, d'Engulymus, (Henricus) Franciae
prior, Henrici II notius filius, Colni claver
indigne habet, III. 130. alteram Parisiensem lanam
tenet, 300. Penarolum et Savillam in Sabuzi
manus conignat, 302. Massilum venit et Henotico
conjugatos supplicio afficit, IV. 267. a Philippo Al-
torio occisus, 411

ENGOLIMENSIS (Carolus) Caroli IX filius naturalis
Catharinae reginae parentem hunc infamum, IV. 685.
Episcopi comitem in pagu Arcefi occidit, 689.
Fide Valentin.

ENTENUS, Entens, (Berthus) a Groeningensis
causis et capus, III. 619. tandem simulis, 622.
olictis, 787

ENTRAGIUS, Fide Balgicus.

EPISCOPIUS, l'Esoppe. *Fide Callister.*

EPOREDIA, Epora, a Briffico capta, I. 310

EQUITIA infelix, *qste sua Cleveas*, ab Anglis occu-
pata, mox a Scotia recepta, I. 195

ERALDI castrum, *Chapellereus*, ab Andino luto ob-
fissum, II. 730. Andino defitum, 741

ERASIVUS, Erasmi, (Fr.) Caesari ab epistolis, I. 304

ERASTI (Thomas) mores et elogium, IV. 164

ERERBERGA, Eraberger, arx a Scherdis capta, I. 60.
a Cusidulo recuperatur, 83

ERODECA, Fide Brestus.

ERODEUS, Erodus, (Joannes) Jo. Austria et
Philippum ad bellum in Belgio movendum vocat,
III. 549. ejus ingenium, 550. Ant. Percei judi
interfectus, 552

ESCHERUS SUBRETIUS, d'Eschelus Sr de Soudri,
(Henricus) cardinalis Burgundiae episcopus pri-
morum praedilectus, et Verdunum consilium ec-
cumenicum, ob id a senatu censura notatus, VI.
137. amorem Burgundiae, qui secundum Pro-
prium appellatum ab ejus invenit, tanquam ab
abusu praevenire, excommunicat, 139. ob id
a senatu modicatus, 14.

ESPERCARI, d'Esperie, (Claudius) elogium, I. 351. in
colloquio Pollicenzo oratio, II. 125. liber de clas-
sistris matrimonibus, 376. de concilio Tridentino
sententia, 377. ejus mores et elogium, III. 69

ESPERNARUS, Esperner, a Guisio captus, V. 130.
a rege receptus, 132

ESTERNONIUS, Fide Nogmetus.

ESTERNACUS, d'Esperie, (Petrus) archiepiscopus Lug-
dunensis, (1)

I N D E X.

domestici: ejus ingenium et mores, IV. 269, 562. cum Episcoporum diversitate, 562. ad Gualdum pariter aperte transit, libello in Episcoporum Gaverfensi nomine indignum divulgato, ib. sub custodia retentus, 670. interrogari respondere detectus, quamvis immunitatis ecclesiasticæ in multis crimine cessant, 674. a Parentibus ad Melanensem missus, 807. de pace agit, 872. ejus in Sacerdotum colloquio orationes, V. 241, 246, 247, 254, 260, 266. Neomorphum Lugdunum comprehensum urbis potens, 307. obit: ejus elogium, 805.

EPINOVUS MALODURUS, de Melan princeps d'Epiner, (Carolus) ad Dotianum occisus, I. 415.

EPINOVUS MALODURUS, de Melan princeps d'Epiner, (Petrus) Tomacum in Ordinum fide retinet, III. 684. Condam interdict, mox decessit, 783. excommunicatione Honoratum interficit, IV. 22. in Galliam ab Ordine Belgii legatus regis Henrico III. patrociniatum oblatum, 249.

ESBERTUS, fide Montilumbertus.

ESTREUS, fide Ebroicus.

ESTRAUS, d'Estreus, (Antonijs) Faze ad Esum praefectus ibi a Flor. Perna intercipitur, IV. 808.

ESTREUS (Gaberius) obit, V. 215.

ESTREUS, fide d'Estreus, (Mich. de Perona, Monte Deideri et Roa cum rege transigit, V. 339.

ETIAUS MAGNI DUCIS titulus Cosmo Mediceo a pontifice attributus, f. 755. a Cesare Francisco Mediceo petente confirmatus, III. 404.

ETIAUS, bellum, I. 417, 472, 512, 529, 535, 545, 548, 621, 683, 700.

EUCHARDUS, de commutatione in utraque specie in Bohemia alteratus, I. 415. curiae aragae usus in Bohemia, Austria et Vindobona permittitur, 602. de commutatione in utraque specie in concilio Tridentino actum, II. 250, 251. hujus restitutionem petunt ordines Gallici, 361, 362. Caesaris nem et Baisati, sed impo, 416, 441. fide Calice usum.

EUBAEMON-JOANNES (Ald.) Jesuita apologum pro Garneto scribit, VI. 346.

F

FABATUS, Fabius, (Joan.) Cossionem Vasatum incipit, III. 574. ejus mores, ib. Regulam ad Gaurum intercipit, ib. Calkidum Melianum decessit, IV. 408.

FABRIS PIRACIUS, de Fave Sr de Pibet, (Valer.) regis ad concilium Tridentinum orator, II. 249, 370. orationem in concilio habet, 550. epistolam Stanisla Evidi nomine scribit, ad excusandum Passiensem lamentum, quam uxor se detestatur, III. 258, 259. Carceris orationi respondet, 299. Henricum III. in claudibet et Polonia prolechorum securi deest, et periculum vitae adit, 322. iterum in Poloniam missus a lantibus captus, in magno discrimine versatur, 422. ad proceres Polonos dat litteras mandata exponere, 422. reddi, 423. Margaritae Navarri uxorem concubatur, 603. Anni cancellarius constituitur, IV. 81. obit: ejus elogium, 250.

FABRI, de Fave, (Petrus) decessit et elogium, V. 248.

FABRI, de Fave, ob interitum in Montebello conventu libere dictum in carcerem conjicit, I. 759, 766. ejus causa agitur, 781. dignitati restituitur, 783.

FABRITIUS, Fabius, (Georg.) obit et elogium, III. 70.

FABRITIUS (Franciscus) mores et elogium, III. 284.

FACHINUS, Fachinus, (Jo. Antonius) cardinalis pontifex decessit, V. 105.

FACHINUS, Avinionensis et Bellomontensis in Navarri, I. 7. Procerum et Clericorum in Burgo S. Sepulchri, II. 582. Gasconum et Montecassini in regno, III. 553. Hospitallium et Marsiliense

roboris in aula, ib. Cartharum et Rationem in Provincia exerceat, 416. Aufusorum et Poldum in Poloniae regis electione, 428. Spirituum et Avinionum contra Filicorum et Grimaldum in Genua, 437. Anglicana et Levisia in Scotia, IV. 348.

FABRI (Gaberius) decessit et elogium, II. 144.

FAGII (Pauli) elogium, I. 59. mores, 106. cadaver exhumatum, 574.

FALLOPPI (Gaber.) obit et elogium, II. 325.

FALVI SPICARUS, de Fave Sr d'Epiner, (Jac.) ab Henrico III. post Caroli IX. mortem in Galliam cum mandatis missus, III. 121. apud Poloniam regis orator, 422. in concilio Bloctensi contra sacrum ordinem qui Tridentinae synodi promulgationem opprobriat, regi et ecclesiae Gallicanae libertatem nuntiat, 616. senatus Caesariensis praefectus, 723. obit: ejus elogium, 879.

FALVI HOSPITALIUS, de l'Hospital Sr de Fave, ex mortuo obit, V. 130.

FALANDIUS, de Falandis, a Suffraganeis caesus et occisus, IV. 720. Ducum decessit, 822. in praetio Eustachio capus, 849. a Gruchio Julius, 873.

FALCENBURGI, de Falcenberg, (Gisardi) obit et elogium, III. 494.

FALSIUS, Falisij, ab Henrico IV. receptus, IV. 827.

FAMAUSTAR situs, III. 26. obit, 27. decessit, 30.

FAMES, Romae, IV. 128. in Belgio, 497. Romae, V. 28. in Latio, 28, 102. in Livorno, VI. 121. Transilvania, 239. per Moscoviam, 329.

FANGERIUS ANSELMIUS, Fanger Sr de R. Anglia, (Petrus) Avinionem intercipit tenet, III. 670. Engolmenis iussu occidit, IV. 37.

FARA ad Esum, de Fave Sr d'Epiner, ab Henrico Condam occupatus, III. 674. a Marguone receptus, 812. a Piana et Henrico intercipit, 808. ad tormenta ille deponitur Farnesio concitatus, V. 214. a rege obdit, 596. a G. Batta comestis feratus, 598. tandem decessit, 606.

FARGIUS, Fals Anglenus.

F. FARNIATAS, des, journal des Farnes, a Parisiensibus observatus: ejus origo, V. 55.

FARNESIUS, de Farnes, (Petrus Aloisius) Parmae et Placentiae universitatem a patre Paulo III. Papi. remittente Caesari, accipit, I. 157. occidit, 159.

FARNESIUS (Othobius) Parmam iussu tenet, I. 111. Parmam a Julio III. obdit, 113. cum Henrico III. Galliae rege foedus facit, 289. bello a Julio III. papa et Caesaris petitus, 290. cum Gallorum dilectibus in Italiam venit, 484. Caesari reconciliatur, Placentiam et dissonem accipit, 581. bello contra Ferrarie ducem praefectus, 640. obit, IV. 374.

FARNESIUS (Alexander) Octavii Suae regis in Belgio limite militat, I. 416. Mantum Lassianum vocem dicit, II. 462. praetio ad Echindus contra Turcas navali adest, III. 47. in Belgium cum copis venit, 597. Hensiam, Lumburgum, alia loca capit, 601. Joanni Austro in Belgio praefectus fidelibus Friburgum et Werdum caput, 618. alia loca, 680. Gubenlancum capit, 681. Teutichum ad Medice obdit, 687. et caput, 688. alia loca, 777. de Vifinga incircipienda iterum init consilium, IV. 10. Tomacum, Elycio abente, capit, 17. Othobium Gallobelgarum consulit, ut miles exoritur conficiatur, obtinet, 66. Aldemardum capto, 70. Dunkerkum initio tenet, 72. Litum alio, prodens Sempio, capit, ib. auxilium ab Hispania et Italia receptum, copias ad 48 000 numerum recedit, 87. Calbrum Cantemont, Nivernem, Litterkam et Guelbeckum capit, sed in Vadium defendere initio tenet, ib. ad Gandem scribit, 137. Dunkerkum et Nivernem capto, 146. Ipsi obdit, ib. obitum Gendele

I N D E X.

deinde, Axellam, Halliam, Valsam et Rupelmondam occupat, 171. Alodium caput, 174. Iprum recipit, 209. Liefdeboeckum capit, 189. Lillosum frustra obdit, 240. Tenezendam, Hentellam, et Vildordum capit, 241. Gaudemum recipit, *ib.* Antwerpiae obditionem inchoat, 242. ad obsequium dat litteras, quas respondit, 245. Gulstam ad bellum movendum incitat, et ad Elisabetham mittit, ut a suscipiendo Ovilum patrocinio eam demoveret, 262. Bergas ad Somam irem tentat, 283. Bruxellam et Mechlinium recipit, 325, 333. pontis ab eo trans Sculdum extructi ratio, 316. pontem a Junibelli machinis abruptum reficit, 318. Conventum aggerem ab Antwerpiano occupatum recipit, 331. Antwerpiam deditione capit, 333. villam ante insigne a Philippo accipit, 334. a Philippo obdit, ut Phocentia aq. puti Oclivum militaretur, 335. Grawam capit, 366. et Venloam, 367. Novesium expugnat, *ib.* Wosam arcem et Geldrum civitatem productione recipit, 488. mox et Daventrium a Gul. Stanico traditum, 489. Stula obdit, 493. et capit, 495. cum Elisabetha Anglia, dum clausa Hispana apparet, de pace agit, 521, 524. Gertrudis-fanum a praefectura traditum recipit, 526, 568, 570. ejus ad Angliam invadendam apparatus, 512. Tolensem insulam et Bergas ad Somam irem conari tentat, 544. Tergoviem insulam irem tentat, 568. ad aquas Tangendis seque proficiscitur, 571. clausura apud Philippum traditum, *ib.* Melos cum exercitu venit, 575. Latineum expugnat, Lonae obditione soluta, 577. Costodium capit, 580. a Galla recit, 582. simulatas cum Mediano perit, 583. Belgii limitem pervenit, 584. cum auxilium exercitu Farum ad Elam venit, V. 115. Novum-castrum caput, 118. ejus cum Mediano simulatos et diffidit, 119, 120, 125, 126. Fanum-Spiritus irem tentat, 121. ad solvendam Rotomagi obditionem cum exercitu iterum venit, 124. Crudebecum capit, 126. Sequanum cum exercitu transit, 128. bicus Cloakuli portum, inde ad Theodori-castrum venit, 129. Regini Alaburum obit. ejus elogium, 170. Parmae sepulchrum, *ib.*

FARNESIUS (Hercules) Caebi dux Dinam Herci in Galliae regis filium in uxorem ducit, I. 289, 412. in Italiam ad Prezum sublevandum militat, 290. Romam ad causam decernendam citatur, 294. ejus in bello Parmensi res gestae, 301. in Helini expugnatione occidit, 414

FARNESIUS (Odobus) criminalis ob maleficium in sedibus receptum pontificum unatum, mox Parmensi interitus poenitentem habet, VI. 242

FARNESIUS (Alexandre) cardinalis Pauli filii nepos in Germaniam legatus Wormatiam venit, I. 37. in Caedra castra venit, 72. Romam revertitur, 83. bona Andreae Auziae in regno Neapolitano pertinentia sibi vindicat, 94. factionis in pupae electione princeps, 113. ad Romam citatus, 194. Florentiam a papa missus, 296. litterarum lautor, 306. in Navari et Condadi prescriptione condicio abstinere, 301. ejus obitus et elogium, IV. 771

FARNESIUS (Ramusius) cardinalis Viterbi legatione creatus, I. 294

FARNESIUS (Ramusius) Alexandro patri in ducatu Parmensi succedit, V. 179

FASIARDUS, Fisiardus (Lud.) Velefi archiepis Marcae regni praefectus cum copis auxilioribus Granatam pergit, II. 810. Aben-hamejam fundit, 835, 836

FATINIANUS, Fatinianus (Proper) Genualium dux electus pro fluctat, III. 451

FELINUS, Felis, locus in Livonia inextricabilis credidit, a Carolo Suco capitus, VI. 110. a Samokis obditionem et receptum, 123

FELTONIUS, Felton (Joan.) pontificum quo Pius v

Elisabetham proscriptis diplomata Londoniensis episcopi aedum valva afigit, II. 770. ob id supplicio affectus, *ib.*

FERNANDUS CATHOLICUS *Vide* Higinus reges.

FERDINANDUS AUSTRIUS *Vide* Germaniae Imperatores.

FERNETIUS, Fernet, (Gellius) Sinas purpurati comitum caedit, et thesuros diripit, mox in Thraciam defendit, et Tataros caedit, V. 539

FERNATIS purpuratus contra Peris dux ad Rosanum arcem mittit, IV. 126. Loram firmat, 227. iura Tormani munimentum castris, 228. Elatum venit, 231. bello Persico praefectus, 364. Vanni castrum sustinet, 366. Tauris arcem novo gradulo firmat, castrisque Caecis, Celis, et Camo munitionibus munit, 367. a Persis Julia, 783. primus Verina constitutus, V. 53. in Pannoniis missus, 541. Senas et Coadae insulas devotus in Sultani gratiam recipitur, mox ob divitiarum famam stranguatur, 553

FERIANUS *Vide* Figena.

FERNELIUS, Fernel, (Joannis) obitus et elogium, I. 459

FERRARIAS dux, *Vide* Aethiops.

FERRARIA in conspectu potentissimi regis, V. 718

FERRARIENSIS rerum *liber*, I. 42. V. 19

FERRARIENSIS *Vide* Aethiops.

FERRARIS, Ferraris, (Octavianus) mors et elogium, IV. 376

FERRERIUS, De Ferris, (Arnoldus) in Mercatorii conventu in curiae Romanae mores multa invenit, I. 757. regis ad concilium Tridentinum mittit, II. 249, 370. ejus in concilio cunctis, 371. oratio non altera, 374. apologeticum edit, 375. per litteras fe excusat, 375. a rege laudatus Venetiae locat, 375. colloquio de religione inter Rapiasum et Martium aroter proceat, IV. 221

FERRIS (Augustus) obitus et elogium, IV. 549

FERRERIUS MALINIUS junior, de Ferris Malin, et conjurata Ambrosius, I. 824. de Guisio occidendo cogit, 831. fuga elabatur, 838. Lughanum intercipere frustra tentat, II. 33

FERRERIUS Camerum vicedomum, de Ferris Videns de Gheris, (Joannis) Flaminio capiti occupat, et in Angliam a Condaco missus, II. 174, 178. locuti cum Elisabetha substat, 294. foederat ut obvium Germano auxilioribus esset mader, 609. proscriptus, 751. vulnere Celis monitus Navaro et Condaco ut Lutetia exilium suum confugeret, III. 125

FERRONI, de Ferris, (Anthoni) obitus et elogium, II. 380

FERRUS, Fird, (Joan.) obit: ejus elogium, I. 459

FERRI insulae descriptio, VI. 267

FERRIS regis deitapio et historia, I. 219

FERRA oppidum obiecta et a Scirio capta, I. 254

FERRERIUS PARSUS, de Pui de Fespierre, (Nic.) in Aurelianensi ditione egregiam suam operam, II. 337

FICHARDI, Fichard, (Joannis) mors et elogium, IV. 46

FICHERDUS, de Figheris, (Cyprianus) a Terras insula praefectus ad Antonium Cretensem mittit, IV. 40

FIOREDA, de Figheris, (Suzus Laurentius) Ferris dux, Philippus legatus ab Henrico IV. comitis abbas ostensionem habet, V. 235. cui patetina plonae a Polverio non sapte respiciunt, 237. in 1022 eligendo libellae insula rationem habere arguit, 269. Ernestum Austriam, ut in regem ducta libelli digressus, proponit, 270. Gutrum in libellae mantum et regem nominat, 281. conditiones quas Gulius rex digressus, proponit, 282

I N D E X.

- FIGERDA (JOH.) Infidelibus prescriptus, I. 640
 FINALIUM, *Finalis*, a Genensibus occupatum Al-
 fonso Carnotto a Cesare adjuvatum, II. 384. ter-
 re motu quassatum, 777. ab Hispanis interceptum,
 III. 59. a Fontano occupatum, VI. 137
 FINEL, *Finel*, (Orontii) mors et elogium, I. 563
 FITZ-ALANUS, *Fitz-Alan*, (Henricus) Arundelie
 comes obiit: ejus elogium, III. 766
 FITZ-MORRIS, *Fitz-Morris*, (Jas.) Juxdis in Gallia
 suis sollicitus, sed ab Hispanis et pontifice ungenatus,
 mori in Hibernia exivit, III. 699. mox occisus, 701
 FLACIUS ILLYRICUS (Matthias) heros Antuerpiensis
 civit., II. 557. concordie rationem in Germania
 optinuit, 778. ejus obitus et iniquum, III. 456
 FLACIUS PORTERIIUS, *de Porteris Sr de Flac-*
ius, Aquensis civitatis prescriptus Ann. Crulloli im-
 perium detrahens pontifici abdicatur, et Burjolum
 contendit, II. 334. inde ad Strachdam infans, 335
 FLAGELLANTINUS ordo, III. 365. eorum potius
 Henricus III. persequitur interit, 38.
 FLAGELLANTINUM Ordinem Lutetie infudit, et au-
 dacia auctoritate regis confirmata, IV. 153
 FLAMINIUS (M. Ann.) mors et elogium, I. 306
 FLAVINIACUS. *Vide* Clavinus.
 FLAVINIUS, *Flaming*, (Nic.) Filandie prescriptus
 Sigismundum Poloniam regem ad quinquaginta contra
 Carolum patrem de republica male administrata
 insurrectionem morit, et belli Molici pretextu militem
 conficit, V. 582: obiit: Joanne filio mox ob-
 fidem Sigismundo regi servatum morti tradit, 783
 FLENIAS, *de Fische*, in Andibus schola Jesuita ab
 Henrico IV. infusa, VI. 143
 FLENCI, *de Fijon*, (Jo. Lud.) conjuratio ad Germanum
 opprimendum, et nota, I. 95, 98
 FLENCIUS (Orthobonus) Jo. Lud. fratrem portum Fide-
 lianam Genue occupat, mox inde dejectus urbe dis-
 cedit, I. 98. captus ab Andrea Auro morti tradi-
 tur, 538
 FLORENTIA Casus dedit, I. 34. inundatione de-
 formata, 161, 618. terre motu quassata, II. 777
 FLORENTINISUM, *Sancti Florentis*, a Thermo cap-
 tum, I. 426. ab And. Auro obiectum, 427. recep-
 tum, 477
 FLORENTIS CHRISTIANI, *Florenti Chrestiani*, (Quintus
 Sept.) obitus et elogium, V. 643
 FLORIANUS. *Vide* Clavinus.
 FLORIDAS descriptio, II. 661
 FLORUS, *de Floris*, (Symonius) senatus Parisiensis re-
 gi in Proteritatum gratiam ecclesiæ promulgationem
 sine conditione adjecta urget, V. 455
 Foederati. *Vide* Henotici.
 Focmarum in Agris defensione virtus, I. 567. in
 Seta munda alutina, 474
 Fortis lapidei in Columbe Chatrie utro XVIII. an-
 nos gestat habita, IV. 98
 FORBIS, *Fori*, (Anast.) obitus et elogium, V. 643
 FORBISII, *Forisii*, (Jo. Bp.) obitus et elo-
 gium, I. 792
 FORTACINARUM, *Frailantini*, coenobium Tolose
 fundum, VI. 258
 FORTIS, *Fortis*, (Hoberi) obitus et elo-
 gium, IV. 43
 FORTIS VIGRANUS, *de For Sr de Vigra*, (Franciscus)
 ad Rapellens delegatus de pace acturus, III.
 165. obiit: ejus elogium, 542
 FORTANUS, *Fortis*, *Vide* Aethiops.
 FORTANUS, *de Fortis*.
 FORTANUS COMITIS, *Fortis Sr de Comite*, Andino
 deditum, II. 747. a Fr. Lanovo occupatum, III.
 305. a Monacho capium, 367. a Lanovo re-
 ceptum, 799
- FONTINONUS (Petrus) ad concilium Tridentinum
 ordinem Philippi Hispani nomine habet, II. 369
 FOQUETUS VARANA, *Foquet Sr de Varana*, (Gul.)
 regem ut Jesuita et scholam Jesuitam Flavie in-
 teriret urget, VI. 148
 FORCAEUS. *Vide* Caumontus.
 FORGETUS, *Forget*, (Joannes) senatus Parisiensis praes-
 criptus, cui sententiae contra Florentem Jacobo laice ex-
 ecutio commissa est, in schola Sorbonica orationem
 habet, V. 546
 FORGETUS FRAXINUS, *Forget Sr de Forget*, (Jas.)
 a rege in Hispaniam legatus, IV. 742
 FORSTERUS, *Forster*, (Jo.) Amicus et Berwick praes-
 criptus nixum in limite cum Scotis exivit, mox cap-
 tum, et tandem a Mortono dimissus, III. 403
 FORSTARI (Jo.) Augustini mors et elogium, I. 610
 FOXII, *de Fole*, Gallona res gestae et mors, I. 8
 FOXIUS (Odetus) Laureus Mediolani praetor inde
 exivit, I. 31. Germanum capto, 23. Neapolim add-
 uct et mortui, 34
 FOXIUS, *de Fole*, (Paulus) senatus Parisiensis ob in-
 ventum libere dictum in carcere coactus, I. 760.
 per annum a senatu abstinere iussus, 762. Augustini
 refectionem, 781. in Italiam ab Henrico Polonae rege
 ad pontificem Venetos, abique principis missus,
 III. 201. ad Henricum III. in ditione Veneti venit,
 324. Romam reversus, regem Augustae Taurio-
 rum assequitur, 326. in confidendo regio pacem
 frustra habet, 333. ejus mors et elogium, IV. 249
 FOXIUS CANDALA, *de Fox Sr de Candala* (Henricus)
 Altingem ad Garumnam rediit, II. 284. a
 Duracio interceptus, 285. ad Semmerium occi-
 sus, III. 237
 FOXIUS CANDALA (Franciscus) obiit: ejus elo-
 gium, V. 384
 FOXIUS, *Fole*. Bii a pontifice in Proteritatum in-
 vium, II. 512
 FOXIUS, *de Fole*, (Lud.) tunc Consuetum in Ga-
 rannam assequitur extrusum fugit, IV. 233
 FRACASTORI (Hieron.) mors et elogium, I. 430
 FRACORUM jam in Meri, Tullio et Viradino, I. 285.
 in Genensium, 414. in Subalpina regione et Salaci-
 ano principum, II. 444
 FRANCHINI (Hern.) mors et elogium, I. 459
 FRANCHIOPOLIS, *Henrici de Graus*, a Ferno et
 Belloraco occupata, II. 174. ab A. Monemaco
 obiecta, 351. et a Warwicen dedita, 351. a Pro-
 testantibus iterum tentata, 702. in regis fidem re-
 cepto, V. 358
 FRANCISCUS DELFINUS Francisci a Gallie regis
 filius primogenitus obiit, I. 27
 FRANCISCUS ALERPHONIS Henrici III. filius nata tri-
 butus. *Vide* Alcegonia.
 FRAXINUS, *de Fraxin*, Hadriana tanquam a spirita
 maligno obiecta Lintum venit, IV. 262
 FRAXINUS, *de Fraxin*, (Joannes) ab Henrico II. le-
 gatus cum Mauritio Saxone de sedente loco con-
 venit, I. 279. ejus in conventu Passiensi oratio,
 360. littere Elio dote ad principes, 362. ad Al-
 bertum Brandeburgicum missa, 389
 FRAXINUS CANAIUS, *de Canis Sr de Fraxin*,
 (Philippus) regem apud Venetos orator, VI. 400
 FRAXINUS. *Vide* Borgena.
 FREUDUS, *de Frein*. *Vide* Gaucen.
 FRICHINI (Nicomedi) obitus et elogium, IV. 399
 FRISONUS, *Frison*, (Petrus) ecclesiae Remensis de-
 cernit ad pacificationis negotium impediendum a Me-
 duno missus, IV. 731
 FROSTERUS, *Fraser*, (Martini) in insula Sepa-
 nionis occidentem versus naufragio, III. 361. in
 Crolina expugnatione caedes, V. 438

I N D E X.

FRONTIGNANUM, *Frétingnan*, s. Jac. Crustillo Acario initio oblitum, II. 478
 FRUTERII, *Frater*, (Lucie) obitus et elogium, II. 479
 FUGHERI (Leonardi) mors et elogium, II. 477
 FUGGERI, *Fuggier*, (Huldric) obitus et elogium, IV. 351
 FULCIVTIUS Fr. pro causa Veneta contra pontificum censuram scribit, VI. 391. mox et contra Jo. Ant. Bovi librum, et cardinalis Biondi vocum, 394. de innocentia sua scripto protestatur, 399
 FULIO, *Fulio*, (Jolephus) S. Grovesius abbas ob literas suas erga regem animum testantes amico reconciliato creditus in carcerem a Mediano coniectus, V. 293. a iudicibus tanquam ab infamia appellatus, et libertatem restitutam, ad regem profugit, 297
 FUMELIUS, *de de Famel*, a rusticis occisus, II. 205
 FUMUS, *Fumel* (Ant.) lenator Parisiensis in carcerem coniectus, I. 760. liberatus et dignitati restitutus, 783
 FUREUS (Nicolaus) episcopus Bellocensis regem ad capessendum majorem religionem hortatur, V. 133
 FURCIUS, *Furci*, (Joan.) Protestantium doctrinam amplectitur, I. 403. Alberto Bursellae duci prae consensum, II. 474. ad mortem damnatur, 475. ejus legemum, ib.
 FURUS, *Fide* Coriolanus.
 FURUS, *de Fide*, (Petrus) ad Mauritium Nassovium occidendum conductus supplicio afficitur, V. 370
 FURMEIERUS, *Fürmeyer*, (Remboldus) Cassanaticum fundit, et Granatopolis oblationem levat, II. 308. cum xv. delectis Vapincensis fundit, et Romani capta, 333
 FURSTBERG, (Zachariae) nomine ad Jo. Mentium pro Andino epologium seu epistolam respondit, III. 157

G

GABOR, (Bethlehem) x Dampetiae comite fusus, VI. 256
 GABRI, *Gediz*, ab Eflexio et Car. Howardo captus, V. 621
 GABRIELIANUS, *de Gashirap*, rex a Galdobello interceptus, IV. 71
 GALLIAE REX sub Francisco I. rege, I. 16. post Francici Andini mortem, IV. 220
 GALLIAE REX, DIE. LEOBODIVUS XII Galliae rex de regno Neapolitano occupato fonsus cum Ferdinando Hispaniae regi ita, I. 5. ejus regni possessione dejectus, 6. tota Italia exclusa, 8. Concilium contra Julium II PP. Paris indicit, 15. munus azeum cum eloquio *Perdona Babiloni* novae civitatis, Mariam Angli foreem ducit et moritur, 16.
 FRANCICI I Galliae regi elogium, et res istius principatus gestae, 16, 17. iudici ad Titium comitido praedio captivitas, 22. libertas, 23. de pace cum Caesare Cantuarii conventio, 24. bellum contra Caesarem ab Mirabelli caedem renovat et Subaudium occupat, 26. Francici Delini filii promogrii mortem plorat, 27. ad Solimanum Turcarum imperatorem legatum mittit, 29. cum Caesare anglo Crepuscum transigit, ib. et 46. pacem cum Anglo parit, 90. simitem Gallicum lustrat, 90, 91. Henrici VIII Anglos regis morte percussus, pristinam libertatem abijcit, et Henrico iusta perfolva, 105. ejus mors et elogium, ib. et 106. praeccepta Henrico filio sua dicit, 109, 107. HENRICUS II Galliae rex iniquitatis paterna praeccepta parvi pendit, 106. longitudo prolept, 109. Renis inauguratur, 114. in Subalpinum provinciam per Helvetic praeficitur, 112. Lugduni honorifice exceptus, 118. habitudinem celebrat, 204. foetus cum Helvetio init, 207. pacem cum Anglo facit, 218. perfolva, VI.

cellis eques factus, 219. foetus secretum cum Mauritio Saxoniae init, 279. literas filiarum tanquam ad conventum non ad concilium Tridentinum per Jac. Amosum Bellocensem mittit, 281. edictum ne res sacrosales pecunia Romam mutentur, in senatu Parisiensi protulgit, 285. Helvetios se legatos ad concilium mitti debitorum, 286. Octavo Parmensi auxilium mittit, 290. legatus de Parmensi bello contra Caesarem edit, 291. e pontificis regio agros ad vicis centum milia Franciscum librum alienat, 304. scriptum Caesari inuria recentiori publicat, 340. Metum et Tullum recipit, Carduque puerum Lodovigius ducem in Galliam adducit, 347. cum pontifice convenit, 348. Hyspaniam et Wiloburgum recipit, 351. legatus ab Helvetis et principibus vicinis benigne accipit, ib. Rupem-murium et Danvillanum capta, 353. Virotanum recipit, 354. Ivolium et Montmedium capta, 355. Arlonium, Glizonem, et Conscum expugnat, 356. Fr. Lotharingum Gaudium Meti praeficit, 385, 387. epistolam ad Germaniae principes evulgat, 403. exercitum in Belgicum limitem ducit nulla re memorabilis gestis, 415. in Albert Brandeburgici gratiam ad Imperi Ordines scribit, 458. in Belgi limitem descendit, 461. Dronantem expugnat, ib. Caesarem in Ransacensi pagna fundit, 467. bellum Senense P. Strozae demandat, 474. de pace cum Caesare agit, 521. nullo fructu, 525. foetus cum Paulo re pontifice init, 546. mox et cum Ferrariae ducis, 547. cum Jo. Bressio Stampurum ducem de Aragonico principatu transigit, 560. de inducia in v. annis cum Caesare et Philippo convenit, 579. bellum pro pontificis defensione movere statuit, 587. Lusitanum civium amicos post Sanguiscentiam cladem firmatam venit, 595. regis contra Lusitanos indicit, 620. Calemum praeficitur, 622. de pace ad Sercampum agit, 701. pontificem ne Philippi Hispani cum Elixiothea Angli auxilio concitatus, sollicitus, 703. Claudiae secundae filiae nuptias cum Carolo Lotharingae duci celebrat, 753. de pace cum Philippo convenit certa conditionibus, 753. et seq. Senentibus desertis, 755. in Mercualli conventu ad repandendum salfragorum libertatem in curiam Parisiensem venit, 758. seniores quoddam comprehendit mandata, 760. vulnere in habilitudo accepto decet, 762. ejus relict ac secus facta, ib. gratia ac tempus mortis praedictum, 763. FRANCISCUS II Galliae rex adhuc Delini Mariam Scotiae reginam uxorem ducit, I. 685. rex inauguratur, 706. Durocoronari Remorum solemnem ritu diademate insignitus, 722. supremum in Burensi principatu sua in Lotharingae ducem gratiam a se abdicat, 773. morbo laborat, 780. copia auxiliorum in boadum mittit, 811, 815. edictum de praetentorum duci et contentis libertatis permissa, 825. Gurio lunumum armorum lapsum et superius regis praetenturum attribuit, 821. gratiam ultimo obitio scilicet terroci, 829. ad Navarum et Germaniae principes de rapulita Ambrosio scribit, II. 3, 4. Castoratum Turotum accedit, et ridicule in ejus ingressu pompae, 6. Aurelianum terribili pompa ingreditur, 59. morbi jam inveterati doloribus correptus moritur, 45, 46. vultus exequiis funeratur, 47. CAROLUS II Galliae rex praetibus et iudicibus mandata dat, II. 83. Momoratio E.M. ne sola cum Navaro exeat, imperat, 101. Durocoronari Remorum venit, 105. Poffiacum venit, 118. Aurium Carnium venit, 102. Aurelianis sedes mandat, 205. Lanacum, Ferrerum et Pibracum castrales ad concilium Tridentinum mittit, 249. ejus ad Lanacum de concilio acti litterae, 251, 252. edicto gratiam praetentorum facit, et cuncta ut ad sacra auxilium redant, mandat, 313. edictum pacificatum sigillo firmat,

(k)

I N D E X.

firmat, 364. ejus mandata juxta efichem, 346. vocationis munus, quod regi decernitur nomine a sacro collato penditur, oppugnat, 330. Major in senatu Rotomagensi dedicatus, 334. declaratione in curia Parisiensis tandem promulgata, 337, 338. Annus consistorum Aurlantensium decreto solutus pontifici restituit, 362. ad patris conciliū dat litteras, 3. cum pontifice de Joanne Navarre regine citatione per Ottilium expostulat, 367. oratorum Gallicorum in concilio Tridentino profectionem ratum habet et laudat, 373. a pontifice, Hispano et Sabado, ut concilio Tridentino decreta per Galliam promulgaret, exortus se excusat, 403. foedus cum Elisabetha Anglia et Helvetiis, 404. pro Henrico Caroli Lodovici duci et Clauisae Jovis filio fidem jubet, 40. Protestationem querelas rejicit, edictum inter pacificum observari jubet, 407. Burdigalliam in Aquitaniam ad motus componendos mittit, 408. Burdigalliam venit, et diploma Protestantibus concedit, 433. clandestina inter regis magnates foedera damnat, 434. Baiocum venit, ubi foedus ad Protestantem religionem extirpandum cum Philippo mittit, 435. solennis orationem excipit, 436. Protestantium querelas elidit, et conventus Molini Boronum inducit, 438. Elisabetham Carolus filiam in uxorem postulat dum sint repugnans, 450. Molini in Bolla procerum conventum celebrat, 305. pro Jacobo Scotiae principe in sacro ludicio fidem jubet, 538. Helvetiis stipendia et Melio Lutetiam venit, 593. Conducum et foederatos arma deponere per litteras jubet, 596. colloquium tentat nullo fructu, 597. ad Albanum copias auxiliarias mittit, 631. edicta contra Protestantem fervere promulgat, 684. Furnum Blaudacum ad Castorem et Imperi principes Protestantem mitti, auxilia frustra petent, et Condae delictis impetire irrito sententia, 694. copias e Germania auxiliarias absumit, 695. ad Joannem Anglici fisci oblationem in causa venit, 716. opprobrium delictum ingreditur, et Andegavum adest, 749. litteras dimittit, 753. cum Elisabetha Anglia de Maria Scots liberanda agit, 771. Elisabetham Caesaria filiam uxorem ducit, 780. de pace agit, 787. in id Britanniam et Mommum irrito mittit, 788. de pace cum Protestantibus convenit, 804. de Gallo tollendo consilium capit, 805. Elisabetham uxorem excipit, et solennis rita ducit, 806. Germaniae principum ad pacem conditiones servandas hortantium litteras excipit, 807. Lutetiam solenni pompa ingreditur, III. 61. ejus in senatu oratio, et judicium ordinis foedibus corrigi segallat, 61, 62. de foedere et Henrici fisci matrimonio cum Elisabetha Anglia agit, 61, 76. Blesis concedit ad Navarram, filiam, Conducum, et Colnam excipiendos, 65. verbum et factis benevolentiae plenam Colnam excipit, 67. Ordines Scotiae pro Mariae restitutione sollicitus, sed ea ad Hispanos inclinat, in eo negotio tepidus agit, 90. de infideliarum Colno Protestantiumque proceribus structuras ratione consultat, 93. consilium cardinali Alexandrino mittit, 96. foedus cum Anglia iust, 97. Colnam mira simulatione decipit, 114. Protestantium impugnam in Lutetiam ex Colno consensu introducit, 120. de Colno caede delibet, 120, 121. Colnam irruit, 123. de caele universorum Protestantium consilium, quae et decreta est, 126. Navaro et Condao, ut ad majorem faciem rediret, imperat, 133. Parisiensis lantenae invilum in Gossies rejicit, 137. tandem in senatum venit, et fidi invidiam in se recipit, 139, 141. summos illud sacrum celebrantes cudi facit, 149. Protestantibus, etiam ad majorem faciem redirent, publica munera admittit, 154. ad Philippum Hispaniae regem scribit, 150. Broconotus et Cavagis supplicem spectat, 161. edicta Protestantibus filiam sollicita condit, 163.

Rambolium Rotam mittit, 198. Claudium suorum ad regem sine proleque, 199. Schindaripum ad Germaniae principes legat ad Primum Ludovicum invadens mutipondum, 217. et Andri ducis electionem commendatorem sua adjuvandum, 228. Radefarum ad Elisabetham Angliam mittit, 243. morbo in diea invalens confectus, 311. matrem regentem constituit, 315. ejus mors, moris, impium, 316, 317. exequiae ab Elisabetha Anglia regina Londini ad B. Pauli celebratae regia pompa, 317, 319, 320. HENRICUS IIII rex et sacro iuramento solutus, I. 303. Edwardus Alexander nomen, 30. polio Henricus dictus, II. 423. nati velletis torque indignus, 434. regis copias praefectus, 614. in causa venit, 695. cum Condao ad Julecium congressus, 691. Misellum capit, 692. Lovisolum irrito tenet, 693. ad Balsacum Conducum caedit, 703. victoria juvenilis exultat, 705. Cognacum irrito tenet, 706. Engolismum, mox Altatum et Meclidum capit, 707. ad Rupertum bellum castra ponit, 713. cum Protestantibus meliorem congressus, 714. Enali castrum obidet, mox obidit, 716. Colnam ad Montemurum fundit, Germaniae postulat ad instructionem castra, 733, 739. Norium, Lufitum, Fontenotum, et Endicidum capit, 741. Joannem Anglici fisci obidet, 746. et tandem deditione capta, 748. consultatione de Parisiensis senatu adest, III. 126. ad Rupellae oblationem venit, 249. cum Rupellam transigit, 265. Aurlantiam venit, 266. Poloniae rex electus, 278. Nantidertum indigne habet, 281. delegatos Polonos excipit, 286. et iuramentum juxta formulam comitis pactum praestat, 288. electiois decreto mox revocato, 3. Lutetiam solenni pompa ingreditur, 300. Joannem Sforzorum et Nic. Angreum Rambolium in Poloniam praemittit, 3. Gallo dicitur, 391, 398. per Germaniam iur persequitur, 4. Palatinus septembris excipit, 288. Medicinam in Polonia venit, 399. Cracoviam solenni pompa ingreditur, 300. rex inauguratur, rita a Palatino Cracoviensi pro Protestantibus postulat passulium interrupto, 302. nuncio de Caroli IX morte aliam Spellanum Lutetiam mittit, 321. Idem Galliae rex: ejus e Polonia precipitatus didicist, 322. Viennae a Caesare exceptus, inde ad senatum Polonum dat litteras, 323. mox a Venetiis in Forojuli limite exceptus, 324. Venetiis venit magnifice exceptus, et a principibus Italia salutatus, 3. mox 4. Ferratie, Motuae et Augustae Faunorum, 326. Sabado Pincelium, Savilianum et Perolium vallem resistere promittit, frustra scilicet Niverno, 339. ad Burgozem regiam matrem obvium habet, et Lagudum venit, 34. expectatio de illo concepta laboris coepit, 351. de bello consultat, 353. Duram Memoriam uxorem pro maris libertate deprecantem spe dimitte, 360. de matrimonio cogitat, Elisabetham suam forem petit, Rupellanos ad arma poenora per litteras hortatur, 362. Damvillam Protestantibus suspectam redire irrito tenet, 364. in Nantidertum postulat poenae interfect, 365. Elisabethae suae cupitis repeditur, Absolam Lotharingam ducem amittit, 367. Durectorum Remorum inauguratus Absolam ducit, 401. Carolo Lotharingae duci jura regia 10. ditione Amburesi cedit, 418. Conducum et Jo. Calnam ad introducendum hostili exercitu debortat, 423. cum Alenconio et Navaro convent, edictaque pacificatorum promulgat, 428. Blesis ad comitia celebranda venit, 501. Jo. Morvillieri consilio 3. foedus pro religione subscrit, etique se principem profertur. Orlandus auctor ut legatus ad Navarum, Conducum et Damvillam mittant, 510. principum et procerum aulicorum super religionis decreto

INDEX

I N D E X.

sententia rogat, qui eas scripto comprehendunt et subscribunt, 510. a Guisano ibi primum metum coepit, 511. edictum proponit ut contingant Francie principes pars ceteros precedant, 516. Damvillam lino tenet, 513. Guichardus in Germaniam mittit ad delictus Protestantium impediendo, 520. Christ. Thuanus de uno foedere sententiam rogat, 521. edictum de una religione condit, 524. duas exercitus conficit, altero Andino fratri, altero Meduano duci attribuit, 526. de pace convenit edictumque quod suam vocavit condit, 526. rem numerum valde perturbatam relinquit, 526. opera prodigit, et in omnem ois licentiam se effudit a juvenibus circumscriptis, 530. Bugenias Orlinam libellum supplicem pro plebis levamento acrie audit, 531. ordinem equitum Sancti Spiritus instituit, 568. sacri ordinis delegatis acriter respondit, 578. Genevae patrociniū suscepit, 58. foedus cum Helvetis renovat, 579. ad Condemum scribit Farum repocis, et diploma in Protestantium gratiam promulgat, 582. edictum pacis Flexianam cunctis, 584. Philippi de Antonio Crasens receptus, et Andini consilio expostulationibus respondit, 586. Flesterum edictum de pace condit, IV. 21. Franciscum Borbonum Delinum principem ad Elisabetham Anglam legat, de foedere et Andini cum illa nuptia transactum, 58. edicta xxviii fiscalia uno de promulgat, 31. Josiam et Valetum ducem et Francie pars creat, 34. Medunum in Delinam mittit, 46. edicta in Protestantium gratiam facta confirmat, 58. Bellebreum ad Andinum mittit ad Saludem interrogandum, 80. Achillem Harlaem curae Parisiensis primarium praesidium constituit, 83. ejus profunda secutitas et ingenium, 90, 91. foedus cum Helvetia renovat, 97. ejus de bello Belgico consilia, 130. Belgis, rati fratre sine prole decedente, Belgis hereditas ad regem Galiae transferri, superius dare recusat, 137. P. Pontium Minabellum ad Ordines Belgi foederatos ut eos Andino reconciliat mittit, 138. et postea Pomponium Bellebreum, 142. 22 edicta fiscalia uno de promulgat, 151. ejus ingenium et mores, 152, 162. Fluggiamum Ordinem auctoritate sua confirmat, 18. inter factiones diversas misere dislocatus, 155. delegatus in provincia populorum quiesce ausus natus, 159. ejus lottum, 160. Epimeronum ad Navarum conditionibus propostis missus, 181. ferreus foederatus edicto prohibet, firmitatem pactum praedictam in Corone officium ergit, ampliat jurisdictione, 222. statuta de aulice disciplinae reformatione tempore alieno proponit, 2. Belgii patrociniū negligit, 248. ejus consilia de Protestantibus extra vim libere tractandi, 249. legatos Belgi patrociniū offerentes audit, et ambiguo responso dimittit, 260. delictus apud Helvetos et Germanos haberi mandat, 262. ne Belgica legatus responsum det, moras nocet, 269. rationibus pro et contra propostis, 270, 271. patrociniū tandem recipit, 275. Belgicam causam Elisabethae commendat, persequenda insigni accepto, 28. cum Guisio et Henrico convenit, edictumque contra Protestantos condit, 281. Lutetiae Orlinam convocat, et pecuniam in belli sacreptis sumptis poscit, 284. legatos ad Navarum mittit, 285. nullo exitu, 286. pontifici diplomata contra Navarum et Condemum promulgationem in Gallia prohibet, 304. praefectum ut bellum lene administrat in aceno mandat, 402. edictum contra Protestantem promulgat, 410. xxxviii fiscalia in belli usus promulgat, 411. Helvetorum et Germaniae principum pro pace legatos exagit, 418, 417. et mores habitos a se dimittit, 419. Bellebreum in Angliam mittit pro Maria Scotia viro gratiam promittit, 419. Belensium pro Maria Scotia ostensionem furemque impugnet fert, mox ubi conjuratione pacis oppressus, 440. de

Guisio et Henricorum consilia a Nic. Polonio criticor factus, 444. eorum consilia diluunt, 447. cum Guisio in Melin collocatus non sine acerbitatis sentit ab eo dicitur, 461. Iulianus Lutetiae vix compressa ad exercitum Genabum venit, 467. cum Helvetis de eorum a Germanorum copis discedit transigit, 472, 476. Latetiam ingreditur belli concessit decore et per calumniam empro, 479. ejus misera inter hoc facienda quod intra contra ipsam a factis ipsos rumores confuso et cunctis, 48. 509. invidia apud plebem occurrat ob consulationem in Epimeronum honore, 555. ejus ad Henricorum consilia servatela, sicut a Polonio delecta lenius et tardius, 567. Bellebreum ad Guisium mittit, ne ad urbem veniat oraturum, 567. Guisium item ut ejus adventum retineat, 568. Guisium Lupae excipit et dimittit, ac cum eo ad regiae aedes colloquitur, 569. apud Guisium studii infatu ut urbe excedat, 571. ubi ipse desert, et Aurum fecedit, 574. ad provinciarum praefectus lites de tam multa Parisiensis ignavia confessionem habebat det, 576. Fluggiamum supplicentem Lutetiam Andinum ut hanc urtem ad delictuorum felicitatem venientem admittit, 581. a senatu Parisiensis delegatos excipit, et ad eorum orationem respondit, 584. Doronem ad senatum mittit, 586. ejus loquendum ad bellum Guisio et Henricorum nomine petatum, responsum, 588. delegatos Parisiensis tumultus evanum elevatos in provincia mittit, 592. per regiam, Schomburgum et Villarium cum Guisio agit, 597. et cum Baltica per Schomburgum et Villarium de Aurum tractando, 598, 601. Jac. Aug. Thuanum in Picardiam mittit, 600. Rotomagum venit, cum Guisio transigit, et summa armorum praefectura concessit, et edictum condit, 601. Quidam a regina pariter adictum excipit et consolingit, 610. pontifici ad cardinales Borbonum et Guisium lites, Nivernae montis aciem, gratiam Guisio factum revocare vult, sed a regina et Villaregio perclusus, mutat, 611. edictum condit, quo jura praenata regis agendi Borbono cardinali attribuit, 613. Villarium, Cancellarium, Piamum, Brulartum ab aula relegat, 623. Ruzacum et Revolum ab epistolo allium, 624. Morsumum et Orlum amio evocat, 628. Fris. Morisium spoliorem procuratorem attribuit, 629. comitis Bloisensia celebrat, 628. Ordinem longa oratione allocutus, 628. Unioed edictum pro lega fundamanti habendum condit, 634. bellum eorum Saludem, qui saluam principatum occuparent, decrevit, 640. decreto ab Ordinibus Navarum legi succedere indignum pronuntiari subscibere secuta, 650. de populi levamento intemptive interpellatur, 654. de Guisio caele cognat, 657. Lugdunensem praefecturam Alincano Villaregio suo destinatum, in Nemotum confert, 658. ex Orna, Aurum, et Aurum relictionibus de Guisio confide censor ficit, 659. de Aurum cum Guisio aliterat, 660. ejus ad salu levante oratio, 661. coele Guisio decreta, de ejus exequenda ratione disputant, 662. quae a Guisio verba caput, 666. ni exequenda destinatos oratione efficacit ad facinus parandum hortatur, 667. Dutenem Aurum, Ornam ad Medunum oppidum Lugdunum inito mittit, 678. conjurationis probationes evulgit, 679. captos Ambolus in sece delicti, 476. edictum Unionem Catholicorum confirmat, 677. Borbonum cardinalem, Jonville principem, et Elebrium captivos a Guisio redimit, et Blois reducit, 679. Harlaem Sarcum ad montandam subsidia in Helvetos et Germaniam mittit, 68. ordinis Guisio caele dislocatorem a pontifice per delegatos peti, 699. Claud. Angusticum Comomorum episcopum in eum rem legat, 701. edictum propo-

I N D E X.

et, quo cunctis ad obsequium gratia praestatorum
fidei vocat, ni fuerint, perbelleas declarata, 719.
de Imperii sede eligenda consilium, 721. Casti-
dianum addit, 722. senatus Parisiensis Cisterci-
ensium transferri, praefide minus Jac. Aug. Thuanus
offert, eoque derelictante, in Spellacum confert, 723.
cum Navarro agit, 723, 725. de iudicio convenit,
725. Salazar. Navarro tradita, 726. per Mauro-
centem cardinalem Melanensem de rebus componen-
dis initio tentat, 727. iudicium cum Navarro publicat,
727. in Molani senibus pecuniam in belli sumptus
desuper, 732. apud pontificem per oratores agit, ut
absolutio de caede Guili duci et cardinali sibi
impetretur, 73. Iulius princeps de pecunia sollicitus,
735. ad Plessiacum Navarrum excipit, 739. Fransi-
cum in Hispaniam mitti ut Philippi voluntatem
periclitentur, 742. et Gasparem Schoenbergum in
Germaniam ad exercitum scribendum, cui Jac. Aug.
Thuanum adiungit, 743. Plessiacum profectum ab
urbis ingressu injuriose excluditur, 745. iura et pri-
vilegia senibus perbelleas abrogat, 758. a Jac. Cle-
mente in iure ventis percussus obit, Navarro pro-
cessus pene committendus, 764. ejus ingressum et
motus, 765. de ejus facieione varie lo cibus sen-
tentiae, 791. Compendii impulsus, 797. HENRI-
CUS IV Galliae rex, post Henrici III mortem, de
suis rebus consultat, IV. 792. rex futurus, 794.
instrumentum a procuratoribus qui aderant scribitur, 795.
obsequium detrahentes levare alloquitur, et abunde
potestatem facit, 79. Melanensi Giffordio et Clau-
morio in Bellouacensi capto Dieppam contendit, 797.
Dieppa, Cadomus et Novo castro receptu de Roto-
magensi obsequio cogitat, 798. in praesidio Arcendi vi-
ctor, 802. Letterie subditus capto, 805. Luxemburgum
Pius decem ad pontificem mittit, 812. Stampas ca-
pit, et Castellum Helveticum legatus excipit, 816.
Vindocinum vi capto, 819. Loxodunum, Montreuil-
um, Castrum ad Ledum et Montem-Richardum re-
cipit, 820. mox et Vindurum, Bellomontium, Tu-
volatum, Salatum, Lavallum, alia loca, 821. Cas-
trum-Breudis, Alençonium, Damfremum, Argen-
tanum capto, 826. Falciatam item, Loxodunum, Pon-
tem Adhemari, Pontem Episcoporum, Noviomagum et
Honnoriam, 827. Melanensem Melanensem obsequium
solvere cogit, 832. ejus ad Germaniae principem
litterae, 833. Drocum obsidet, 843. tormenta deducit,
et praesidio confecto Melanensem fundit, 845. Cor-
bolium et Launacum capto, 855. Melodunum,
Porrimum, Montem-rigibis, Nogentum, Bruum,
alia loca capto, 857. Agrinico irato tentato Lutetiam
obsidet, 858. loca urbe vicina occupat, 860. Drocum
fiscum et Dammartinum capto, 868. Lutetiam
arctis premit, 870. subditus capto, 871. de pace cum
Henrico agit, 872. ad delegatarum petitiones re-
spondet, 875. ad Nemorosum et Fr. Guili viduum
dat litteras, 874. a Lutetiae obsequio discedit, 87.
Melanensem ad praesidium laedit, nec cogere valet,
877. data ad praefectos littera obsequia arctis ca-
sam elevat, 878. Claramontium in Bellouacensi capto,
879. Henricorum quatuor legiones caedit, 881.
Turenum ad exequium commendandum in Germi-
niam mittit, 882. Parisensem relictum cum ripa
nois insequitur, 883. curia, quae belli tempore
Protestantibus iam dicebant, obsequio revocat, 889. ab
Elizabetha Anglia et Belgii Ordinibus subsidia recipit,
V. 3. Turenum ad auxilium exercitum contribu-
endum in Germaniam mittit, 45. Lutetiam ince-
dere initio conatur, 54. Autricum Carnum obse-
dit, 57. Territane fisionis consilia detegit, 59, 65.
Autricum Carnum capto, 60. militares leges publi-
cat, et Decretum, quae de praedictis judicabat, Ru-
pela Caesarum transfert, 61. cardinalem Bor-

bonium in salum erocit, 65. obsequium Julianum
aliorum defectorum su revocant, 67. Nomen-
dum capto, 74. Germanicum auxilium exerci-
tum excipit, 109. Rotomagum obsidet, 112. et
Rotomagensem scribit, 112. post quatuor litteras ap-
pugnationes ebrum Parmensi praecedit, 117. ad ob-
sequium redit, et urbem arctis capto, 125. Parme-
nsi aerum veniens exercitum colligit, 125. ad
Juvotium cum Parmensi felicitur curat, 127. Pro-
vincium capto et Gornacum mutat, 132. ex Heliae
et aliorum consilio pragmaticam de disciplina eccle-
siastica seorsum a pontifice administranda, pro tem-
pore condit, 134. Vincium Picarum marchionem ad
pontificem legatum mittit, 135. principes et pro-
cerbes sibi adhibet licentiam ad Melanensem scriptum
respondendi dat, et ipse obsequium ibi capto contra-
rium proponit, 136. ex Turonibus cum Catharina
fatore Mulotam venit, 137. propositum vocat
episcopos et theologos instructioni vacando declarat,
139. quae re convertit ubique populorum frata, 164.
171. iudicium Henrico offerit, 168. Romanum Be-
nedictum S. Eustachii curiam ad se de caligine
infinitum invitata, quem regibus ab sene delectat-
ur, 171. Drocum obsidet, 178. et capto, 181.
rationes ob quas rex ad ecclesiam, non causam nec
consentiente pontifice, admitti debeat, 182. episcopos
et theologos de religione audit, 183. ejus reconcilia-
tionis rursus, 184. ad curiam regis et praefectos litteras
dat, Nivernumque ad pontificem mittit, 187. Me-
lodunum venit, et de iudicio agit, 193. ibi a P.
Barreio percussus infidus petra, 194. Morman-
tum ad Elizabetham de Armitiae rebus mittit, 199.
obsequio praestatorum obsequium facit, 134. re-
cepit Melanensem pocius cum viro confirmat, et gra-
tiam oppidane facit, 135. Lugdunum in idem acci-
pit, 138. mox et Agnes Sentis, 13. Ponsen Eliae,
Ponsen, Montem Helveticum, et Roman, 139. cum
Petrus, Montem Helveticum, et Roman, 139. cum
Cl. Colmano de Aureliano et Avanzo Binarum
transfigit, 140. Ausci Carnum insequitur, 141.
rationes quibus non certo loco reges inaugurandi re-
cessitatem impolsum obsequio, 143. inauguratorum
rursus, 145. Lutetiam cum exercitu sine caede ingre-
ditur, 151, 160. frumosa manus imponit, et pulch-
ras ferias in urbe celebrat, 156. cum Vindurum transfigit,
et Rotomagum, Franciscopolum, alia loca recipit,
158. mox et Abbatum-vallum, Montebellum, Augu-
stionem Tricallum, 15. Senonensem item civitatem,
Rignacum, Agrinum, Villam-norum, Mamun-
dum, et Peltivum, 159. Loxodunum obsidet, 122.
et capto, 126. cum Plessio de Theodorico transfigit,
15. Samarobrigan Ambianorum in solum
recipit, 127. Cameracum excoerit, et conditiones
cum Balagrio pacha confirmat, 15. cum Bellouacensi-
bus et Melanensibus transfigit, 129. obsequium Pella-
viens in Protestantum gratiam confirmat, 132, 144.
ad Arthanum et Hamoniensium Ordines scribit, 144.
a Joanne Castello curio in superiore libro graviter
percussus, 146. bellum contra Philippum Hispanum
denunciat, 151. cum Lotharingo duce de iudicio
transfigit, 152. Bellum, Autricum, et Augu-
stionem recipit, 160. mox et Drocum, 161. ad Fontem
Francicum non curia percussus configit, 164. Di-
vionensem arcent recipit, et Melanensem monet ut de
gratia sua bene speret, 164. senatum Divorce redit,
et Carolus Tremolius Henrici Condae viuae
causam ad senatum Parisiensem remittit, 16. in
sequens defenda, inde Lugdunum addit, 166. de
iudicio per totum regnum convenit, et cum Lavallio
Bistodensio transfigit, 166. per Ponsen et Offi-
cium absolutum a pontifice peti, 168. a pontifice
absolutus, 172. cum Melanensibus transfigit, et obsequium
condit, quod post tria iustiones tandem in senatu
pro-

I N D E X.

promulgatur, 585. cum Nemesio item, Henrico Jousa et Tolosae civitate transigit, edicta condita, 588. Farsae obsequium urget, 596. Caelum ab obsequio liberare irro tentat, 600. Farsam recipit, 606, de foedere archiepi cum Elisabeth Angla agit, 608. et convenit, 613. mox et cum Belgis Onitibus, 618. Alexandrum Medicum eademem pontificum legum honorifice excipit, 622. cum Meduio urro agit, 626. libello supplicat a Protestatibus oblato, Emericum Vicum et Sordham Calignotum cum is athenas delegat, 627. Schomburgum item ac Jac. Aug. Thuanum cum Mercuriano athenas, 630. regni Ordinum conventum Rotomagi celebrat, 634. filium ex Gabriele Estrata soterptum sacro lavaco thbi invidiosa pompa curat, 637. Samarobegum obdit, 679. et capit, 681. Schomburgum et Thuanum cum Protestatibus athenas delegat, 686. Fr. Luceburgum Pinnel ducem ad obsequium pontifici praesidium Roman mittit, 701. Vervini per diplomata de pace cum Philippo agit, 720. cum P. Comuto Pello Cratami et Monjani praefecto transigit, 722. et cum Santofragis qui Rustorium tendunt, 723. cum Campinco item, Villaboto et Buccino, Tiffaugo, Muzello et Ancesio tradit, 724. Mercurianum in gratiam recipit, ik. Conclivum venit, 726. Mellum in Angliam mittit, qui pacis cum Hispano negotii rationes Elisabethae explicaret, ik. Nannetense edictum condit, 727. de pace cum Hispano certis conditionibus convenit, ik. pacis conditionibus silentii ritu subscrit, 731. cum censui Florentino de matris sui dissolutione agit, inpecta obiter de Guberte Estrata mentione, 734. Silerium Roman de ea se mittit, ik. praecipue ad jus in principatu Salaciano contra Sabaudum, coram pontifice agitur, tuendum, 809. edicti Nannetensis in senatu Parisiensi promulgationem urget, 808. orationem ad fratres habet, 809. edicto tandem promulgat, 814. delegatos, qui edictum executioni mandarent, in provincia mittit, ik. Rudoricum de eo interficiendo consilium detegit, 831. ne milites in Belgiam abirent contra Hispanos militem edicto prohibet, 835. eum cum Margara regina matrimonium per pontificis delegatos artem promiscuatur, 837. sericum panem in regnum importari edicto prohibet, 838. cum Sabaudis de Salaciano principatu agit, 841. conditionibus percriptis, 842. academias Parientes disciplinam novis legibus et statuta conditi instituit, 845. Sabaudis protestationum persequi bellum declarat, VI. 33. frumolam tentat, 34. Calviogrore pro Sabaudis intercedenti, grave dat responsum, ik. totum Sabaudum excepta Monemeliensi ante fidegit, 35. in Sabaudis descendit, ut Rimi consilia exploret, 37. cum Aldebrandino de pace colloquitur, 40, 42, 51. S. Catharinae propugnaculum capit, 43. Regnum Belgicardum Florentium mittit cum mandato sponsalium cum Maria Medica contrahendi, 48. fiduciae nuptiae Florentiae celebrat, 49. Lugduni regnum excipit, et nuptiae celebrat, 52. S. Catharinae propugnaculum destrui mandat, 53. pacem cum Sabaudis facit: ejus conditiones, 55. Aurelianum cum regina agit, ut anni propemptori indulgentis huc loco concessi participarent, 57. Caelum profectus Breonium in Angliam mittit, 78. spe successione carae Delino nato laetus, 97. in Petrocorio ad Rioni consilio disturbanda profectus, statuta, 130. Rionis cum Bullonio scem verborum concensationem habet, 151. Breonium ad pulum arcegit, 152. eum ut consilia pacisat fides urget, 153. comprehendi jubet, 154. intercessionem pro Breono rejicit, 155. ejus ad Philippi Hispani orationem respondit, 146. Bullonium ad se venire jubet, To m. VI.

147. Castris Cameris Bullonio caute cognoscitur interdict, 148. per orationem suam Elisabeth Anglam de Bullonio confilii monet, ik. Jovillae principem consilia perniciosa agnoscere delatum in gratiam recipit, 151. edicto duella prohibet, 155. notitium de re monetaria condit, ik. mox et alterum de metallorum fodina, 156. ejus interventu pax inter Sebastianum et Genevenses facta, 161. Gallorum a Fano solum naturalium ex Henrico Bullio legitimum declarat, 164. Davidurum agit, ik. Jesuitarum P. P. delegatos benigne excipit, 168. Polidini septemviri pro Bullonio litteris respondet, et Nannium ad forem Catharinum invitandum vocat, 169. serici artificum, lincium, et pro vasis figularum ac vitruis officinis instituit, 170. Rioni marchionem ad Jacobum I Angliam legat, 174. Tricellum ab Alberto medicis et Gallia impedita commercium omne cum Belgio et Hispania interdicet: Tricellum totidem abolita, commercium relaxatur sub conditionibus, 170. scholam Jesuiticam Flexiae fundit, et Jesuita edicto refinit, 228. Harbei gravi contra edictum orationi respondet, 233. addicis et opibus publicis auctus, navigationem per Legerum cum Sequana conjungit, 257. curiam de tependit abolit, et officia iudicialia quam quatuordecim primo venalia, deinde aerea penatione a Paulo norm fante, excludit, hereditaria facit, 261. ad Helveticos orationes pro Bullonio deprecantes responsum dat, 268. pyramidem in Castellis puniti memoriam erectam, Jesuitis instantibus, destrui jubet, 269. in Aquitaniam profectus motus plicens praesentia sua compescit, et conjuncta sapientia officia, 280. de grandis aere alieno a Parisiensi tribunali debito vendit cogitat, unde difficultates solvitur, 282. ad sacri orationis postulationem respondet, 286, 378. Sedunum verum cum exercitu profectus, et Bullonio innocens certior cum illo transigit, 375. ad portum Nuellum ingenti periculo delatus, 376. notitium in Sammarcelliano suburbio locupletat, 377. Delphino et fovebus nomis imponit, ik. sacri orationis postulationem de concilio Tridentino recipiendo edicti, 378. Jananum et Burenallium pacis inter Archiducem et Belgis Ordines negotio intervenire delegat, 385. GALLIAE regum episcopos, alioque praefatos eligendi jus antiquum, I. 118. in Meli, Tullio ac Viroduno jun, 185. in Genua item, 224. et in Calabria regione ac Salaciano principatu, II. 244. V. 805. GALLORUM ab antiquo reu gestas, I. 11, 12, 13. GALLICAE res. I. 5, 11, 15, 21, 26, 46, 90, 103, 181, 204, 207, 215, 285, 346, 387, 411, 422, 460, 522, 551, 601, 645, 677, 756, 817. II. 3, 76, 98, 118, 156, 205, 400, 424, 586, 589, 624, 802. III. 57, 93, 97, 115, 157, 210, 229, 280, 286, 292, 302, 320, 549, 570, 481, 483, 501, 624, 668, 802. IV. 21, 31, 39, 48, 51, 75, 90, 120, 151, 194, 211, 230, 248, 254, 502, 553, 791. V. 45, 52, 104, 218, 313, 402, 424, 525, 675, 722. VI. 32, 78, 97, 110, 175, 177, 230, 248, 512, 574. GALLORUM, in Wallon, foedus pro religione Catholica et Philippi auctoritate inquit, III. 683. Alodium captum, et Breium irrito tentant, 695. Custraco urro sententia Meningum amittit, 694. Custraco intercepti, 777. GAMACHUS, de Gamacha, Modum intercepti, mox ad Vientonem sulat et capitur, IV. 807. GAMBARAS (Laurenti) obitus et diem, IV. 377. GAMBRATVS Alpi purpuratus a Ciesda necari iussit, VI. 359. GAMBRATVS alter patrum interficium ultimum purpuratum Tripolim fundit, Tripolim, Damakum, et Arbus ad potes sua trahit, VI. 360. (1)

I N D E X.

- Sensata purpurati copiarum partem fanel atque iterum fuisse, 416. cum toto exercitu congressus post nec certamen tandem caesit, et in fugam conjicitur, 417
- GASACHIA, la Gasache**, a Niverno obfissa, IV. 651.
- GAUSIUS, de Gaudi**, arcem Gaudensem obtulit, III. 469, 478. et capiens, 478. tumultuarius et Imbulum consilium erexit, 611. Jo. Calistum excipit, 614. ab Araxionensi ad tempus pacatur, 616. tumultuarius, 691. eorum tumultum ingenuum, IV. 158. reconciliationem cum Andino impediunt, 145. ad Hispanos inclinant, 174. tumultuarius, et Imbulum in cultodiam conjiciunt, 208. cum Pameniti transgunt, 241
- GANDAYUM, Goad**, a Ruborgio irritio tentum, III. 711
- GANDENSIS** pacificatio inter omnes Belgii, III. 477
- GARGES(Martina)** Ordinis Melitenis princeps electus, V. 503. obiit, VI. 98
- GARDA, la Gardie**, Locae praefectus, III. 395. Hic ergo locum dedit, 396. rei tormentariae praefectus occidit, IV. 143
- GARDA VINCIUS, de la Gardie Sr de Vias**, (Habitus) pro Henrico arma in Provincia caput, Madilla irritio tentum, IV. 266
- GARDA VINCIUS, de la Gardie Sr de Vias**, (Joannes) ad Alenconem a Dignario fudit, IV. 423
- GARDA SAGNIES, de la Gardie Sr de Saigne**, (Fron.) obiit: ejus elegium, III. 654
- GARDA, Fide Polonus.**
- GARDIA, de la Gardie**, (Pontius) Suecia in Livonia militat, III. 379. a Sueco cum exercitu in Livoniam missus, 849. Welenbergum, Tolteburum, Lodum, Leslam, 847. Narvam, Ivanogrodum, Weimsteniam, Parnoviam, alia loca caput, 848. in Narva Sueco merita, IV. 344
- GARDINERUS, Gardiner**, (Stephanus) Wittonii episcopi in carcerem conjicitur, L. 196. liberatus Martiae reginae occidit, 444. rem sacram peragit regina iniquitatem, 446. et trapa, 452. Polum Anglicum ingressum egressum militum, 454
- GARRETI, Garrier**, (Robertus) decessus et elegium, IV. 637
- GARNETUS, Garnet**, (Henr.) Jesuitarum in Anglia praepositi conjurationis fulminis confectus comprehensus Londinum ductus, VI. 341. rem tandem solutus, 342. ad supplicium ductus, 345. pro eo Andr. Eulaemou Joannes epilogum scribit, cui ab Lf. Calistano responsum, 346
- GASTINEUS, Gastine**, (Philippus) ad mortem Lutetiae dimittitur, III. 63
- GASTIUS, Fide Benergrus.**
- GASTUS, le Gault**, Ambrosiae praefectus defectuorem meliorum, sedem cum rege transgunt, IV. 489
- GAUCHERUS, Gaucher**, Villafancum intercepere infeliciter tentat, V. 500
- GAUREUS FRANKIUS, de Gaure baron de Freys**, (Cathus) ab Ormisus deficiit, III. 681
- GAUREUS INCIUS, de Gaure Sr d'Inchy**, (Carolus) Cameracum in Ordinem fide retinet, III. 684. ejus corpus defolium, V. 500
- GAURICUS, Gauris**, (Locus) Henrici II mortis tempus se genu praedicat, L. 705. obiit, 793
- GAUDINELLI, Gaudineli**, (Claudus) caedes et elegium, III. 144
- GAUDINUM, Dautzels**: ejus origo et pars, III. 164
- GAUDINUM, de Dautzels**, cum senata dilectum avaritiam calumniam pedant, II. 757. Stephano Polonus regi famulatuze accedunt, III. 566. a Jo. Surocto fusi, 568. cum rege transgunt, 566
- GELDRIA, Geldres**, a Marcantio Parmensi prodita, IV. 418
- GEDRIAR dux (Carolus)** tota ditione exant, L. 33
- GELIENI (Sagimundi)** obitus et elegium, L. 459
- GELIDAE (Joan.)** mors et elegium, L. 610
- GELLI, Gells**, (Jo. Bapt.) mors et elegium, II. 380
- GEMMA, Erius dicitur**, Corneli puer obiit: elegium, L. 104
- GEOMMA (Cornelius)** in fua Cosmocrities de nova fella scribit, III. 199. item de Loranienli dicitur, 216
- GENERARDUS, Generard**, (Gibertus) ejus de concilio Tridentino iuramentum, II. 377. archiepiscopus Aquensis Henricorum causam voce et scriptis adjuvat, IV. 718. ad Henricorum comitia delegatus, V. 235. verbe contumeliosa contra episcopum Sacrosanctum remittit, 270. ejus mors et elegium, 715
- GENERIUS, Fide Sepulveda.**
- GENERAR fuit**, IV. 715. ejus origo, et de Suedi et republicae Generensis jurisdictione alterum, VI. 45. et seq. urbe a Salsado irritio tentata, 162. oppidum Salsados captivus iniquum foedifragum latrocinio morti adducit, 403
- GENERVENES Verforium** recipiunt et dirunt, IV. 824. a Salsado infestantur, Chakra capto, 893. S. Cotharum munitionis destructionem a rege obtinent, VI. 33
- GENLINTES, Fide Hangehu.**
- GENTILI (Valentini Jo.)** mors, III. 479
- GENTONIUS, Gentes**, de Grestanopoli prodens cogniti defectus et elegium confidit, II. 331
- GENGA, Genga**, a Plicano expugnata, L. 27. a Lando capta, 27. puer a Jo. Lud. Plicano oppugnat, 93. et seq. a Julio Choo militis, 99. Cothi Medici potentiam graviter ferit, et Jacobo Agnino fivert, 168. motus in nectus, 210. infestus metus sine evadit, III. 437. eorum causi, 437. diluatio inter famulas nobiles et populares, interque nobiles antiquos et novos, 438. antiqui urbe pulsi, 442. arbitrorum sententia se succumbunt, 451. quorum sententia pronuntia concordia refutatur, 453
- GENUENSIS Finalium Alfonso Carrelo restituitur de Corfica soluti, III. 384**
- GENULIACUS, Fide Valliacus.**
- GERARDUS** deliripio, principes et religio, III. 646
- GEORGIUS (David)**: ejus ingenium et mores, L. 746. doctrinae censura subiecta, 751. calaver effolium, 753
- GERARDUS, Gerards de Villosen**, (Balthas) Annabonem infiducie interit, IV. 218
- GERZELI (Nicola)** mors et elegium, II. 74
- GERIS insulae, Ivis de la Geris ou Zerti**, deliripio, II. 56
- GERMANIAE fuit**, L. 31, 36. deliripio, 51, 55
- GERMANIAE** prociat Protestantis doctrinae capta confectum sed septimum elat, L. 286, 287. Carolum IX ad pacem hortantur, II. 778, 807. et Henricum III, IV. 412. copias Navaro auxiliatur in Galliam mittunt, 459. pro Argentinenli colloquio et Aquilagenensis apud Caesarem intercedunt, 779. a foedere cum Henrico IV incedo le exculant, V. 667. et seq. Fide Protestantes.
- GERMANIAE Imperatores, etc.** MAXIMILIANUS I Germaniae imperator obiit, L. 20. CAROLUS V Hispaniae rex Germaniae imperator electus, L. 20. pontifici auctoritatem per Hispaniam abolet, 31. a Clemente VII papa coronam imperialem Bononiae fuit, 21. Turcarum expulsiorem felicitate inficit, 85. Metolanum Sforza morbo occupat, 86. orante coram pontifice in Gallie invehit, 86. cum Francisco I ad Aquas mortuas colloquitur, 28. per Gallum iter habere de Metolano relictendo fident dat, 28. Wormatiana ad comen venit, 37. ad bel-

I N D E X.

hunc contra Protestantes posuit, 61, 65. Saxoniæ et Hesum proficit, 70. copias recenit, 72, 73. Burani copias firmat Neoburgum capit, 78. Donavenda, Dillinga, Loringa, et Gundelfinga capta prope Southerium castra posuit, 80, 81. Noringiam, Ulmam, ceterisque Sueviæ et Francoviæ urbibus in possessionem reliquit, 88, 90, 126. Ulricum Wuttembergum supplicem in gratiam recipit, 126. in Saxoniæ descendit, 131. Jo. Fridelicum Saxoniæ fundit et caput, 158. Hesum capivum retinet, 147. in supplicem severus, 148, 177. Hamburgum, Lubecam, Brunsvicum, in gratiam recipit, 151. quia in bello Germanico prudens et fortis, 153, 154. ejus error fructum victorie severitate compensa, 155. cum pontifice de concilio Tridentino revocando sece abiecit, 162. religioni formulam a Julio Flazio et Mech. Sidonio præscriptam per Germaniam recepit et subscrisit jubet, 172. Cæsaris Imperiali adflicto loco movet, 177. Augustinæ et Ulmanæ senatus mutet, 178. in Belgium descendit, ib. Confessiones religio, et Austraciæ famulæ addicit, 179. Imperii hereditarium succellionem adflicat, 180. eccliam gravissimum contra Lutheranos in Belgio promulgat, 189. religioni formulam in comitia Augustinæ urget, 211. Mauritiæ et Joachimi sequevros pro Helio deprecatores recipit, et ipsorum fide solvit, 231. Ferdinandum fratrem, et regno Romanorum Philippo filio cedere, frustra sollicit, 237, 276. aditum de concilio Tridentino publicat, 275. in Hesum de Diocæa ditione sententiam fert, ib. concionatores et ludimagistros Lutheranos Argentiniæ et Sueviæ civitatibus pellit, 276. Germaniæ principes pro Helio intercedentes rejicit, 281. Parmensi bello implicatum consilia ponit, 292. cæ avarum milia gravi usura munio accipit, 309. sequevros ecclesiasticos ne Tridento discedere regit, 314. de pacis conditionibus cum Mauritio agit, 343. Omponte ad Villacum in Foni Julii finibus cum Ferdinando trepidus fugit, 345. ejus ad principem Palatini conventus inuenit, 361. cum principibus convenit, 366. festum a se nullum Augustino refinit, 367. Plombium cum omni ditione et Livam insulam Cosmo Mediceo concedit, 376. Argentinum cum domesticis venit, 388. Metim obdit, et cum Alberto Brandeburgico convenit, 392. Metis oblationem solvit, 398. Albertum ad res cum episcopis componenda hortatur, 403. ad conventum Francofurtensem de eis se scribit, 405. Tarnem obdit, 422. et caput ducit, 413. item et Hedrum, 414. cum Gallo ad Raticum infeliter congregatur, 467. Medicinæ principis in Philippi filii gratiam se abdicat, 469. cum Henrico II de pace agit, 523. Serenissimum ditionem Philippo concedit, 538. Philippum suæ vellei equitum principem creat, 570. et in eam omnia pecunia et ditiones transiit, 571. fratrem ut Philippo Imperatori relinqueret, frustra hortatur, Imperium a se abdicat, 573, 608. inducia in v. annos cum Henrico II pacitur, 579. in Hispaniam navigat, et abdicacionem solennem rita celebrat, 609. in concubium jura Scardillium se confert, 610. obde: ejus ultimum eloquium, 723. exequia in comitis Augustinensibus celebrat, 728. ejus alius in compeditis republice Hebræus, 748. apud Gebhardum Truchesium archiepiscopum Colonensem urget ut demitte cedat, IV. 181. pontificum profcriptionis diploma ratum habet, 183. ad Joann. Colinium Palatinum scribit, 187. inducia cum Turcia renovat, 262. Donavio ut copias in Galliam profecturas dimittit mandat, 460. ad Philippum de Aquagraniensium creati scribit, 779. Austracæ Ordinum pro libera Augustinæ confessionis professione petitiones eludit, 780. cum

nue sacramento antistit mandati, 438. comitis Augustinensibus addit, 565. cæ ex Bohemia ministris in exilium mittit, 566. Imperium Germanicum a fratre Carolo v se abdicante accipit, 572, 608. item Cæsar inauguratus ad pontificem legatum mittit, 707. qui primum tantum scindum protestationis facta ducit, 708. de lite Brandeburgica socius fert judicium, ib. in comitis Augustinæ orationem habet, synodi occurricare indurationem procurare incipiens, et ut ejus decretis omnes parent frustra depolens, 748. Augustinæ de religionis pace decretum confirmat, ib. oratores ad concilium Tridentinum cum postulante mittit, II. 248, 250. cum pontifice per litens de concilio fluit et procedendi modo expulsi, 363. ad Lotharingum cardinalem dat litens, 364. bellum inter Suecum et Danum, Poloniamque componere frustra conatur, 395. obiit, ejus mores, eloquium, et de componendo religiois diffido studium, 396, 397. MAXIMILIANUS II imperator Ferdinandi filius Marum Carolo v filium uxorem docit, I. 180. Hispania redit, 238. in Hispaniam reverit uxorem inde delat, 276. rex Romanorum electus, II. 257. electioni et inaugurationis ceremoniæ, ib. Pium v papam, ut gratiam calicis laici et conspici sacerdotibus per ditiosos sua indulget, frustra sollicit, 416, 441. Lazarum Schœndium bello Pannonico preschit, 428. G. Hofenotum ad Solymannum de infecto mittit, 441. comenium Suecia insidit, pacificatione inter Danum et Suecum finem tenet, 471. se ad bellum contra Turcos parat, et comitis Imperii Augustinæ indicit, 486. ubi auxilia petit, 487. ad legat regis super matrimonio Elisabethæ filiae cæu rege postulata durum dat responsum, 490. copias auxiliaribus firmat, 491. Vespriatum et Tartan caput, 494. Austracæ et Moraviæ comita celebrat, 495. inter Danum et Suecum belli componendi rationes inquit, 568. legatos ad Selimum de pace mittit, 579. Carolum suum Philippum ad immitis consilia hortatur in Hispaniam mittit, 549. de pace cum Selimo convenit, 571. Austracis liberam doctrinæ Augustinæ predicationem in ipsorum pagis indulget, 572. Casolum IX ad pacis consilia hortatur, 594. Cosmi Magni Etruriæ ducis a pontifice creati dignitatis se opponit, 754. Annam filiam Philippo Hispano, Elisabetham Carolo IX deponit, 778. ejus interventus pax inter Danum et Suecum facta, 782. Ernesti filii electionem in Polonia regem nullis ad comitis legatis sollicit, III. 227. Henricum XII et Polonia telement Vienne excipit, 324. pro pace in Belgio pates sua imo interposit, 390. Magni Etruriæ ducis titulum Francico Mediceo conferunt, 404. in motu Genensi inter noctes antequam et novos medium se interponit, et legatos mittit, 444. in Poloniæ regno expellendo cunctatur, 457, 459. Melci legatos auxilia promittentes excipit, 458. in comitis Raticonensibus auxilium contra Serphanum Polonum petit, 460. ejus mores, more, virtutes, liberi, ib. et 461. RODOLPHUS Maximilianus II filius, Hungariæ rex inauguratus, III. 207. rex Romanorum electus, 404. legatos in Belgium ad componendis inter Philippum et Orlines moras mittit, 603. comitis Imperii Wormaniæ celebrat, 604. apud Gebhardum Truchesium archiepiscopum Colonensem urget ut demitte cedat, IV. 181. pontificum profcriptionis diploma ratum habet, 183. ad Joann. Colinium Palatinum scribit, 187. inducia cum Turcia renovat, 262. Donavio ut copias in Galliam profecturas dimittit mandat, 460. ad Philippum de Aquagraniensium creati scribit, 779. Austracæ Ordinum pro libera Augustinæ confessionis professione petitiones eludit, 780. cum

Pulcoa

I N D E X.

- Polo de Maximiliani fratris libertatis transijt, ik. legatos Bruttellus et Hagum de pace inter Philip-
pum et Belgii foederatos Ordines acturos mittit, V.
199, 165. *Barroren* a consilio exercitus Henrici IV
subdito in Galliam mittendi invito debentur, 48.
in bello Augustinensi partes suas frustra interponit,
184, 186. *Polaris* et *Pragas* comitia celebrat ad ex-
plicandas belli cum Turcis gerendis rationes, 440. de
pace cum Turco agit, 541. Nucleum ad Bataviae
Ordines mittit, de pace cum Philippo acturum, 708.
edictum contra Agros mercatores condit, 711. de
Hilpanorum in Cliveni ditione gratulationibus ad
Andream Austriam cardinalem ac Mentonem ex-
posulatores dat litteras, 765, 793. sententiam contra
Agrippinenses fert, 766. comitia inperi Ratiponae
celebrat, 764. Transilvaniae principum a Supi-
mundo Bathorio cessum in Maximilianum Austriam
conferat, 770. ad Ordines legatos de pace aut inducia
acturos mittit, 809. de pace cum Alberto ar-
chiduce Belgii Ordines qui se excusant sollicit, VI.
286, 374. *severum* contra Henr. Julium Brunfri-
cum Brunfricum obediens edictum proponit, 292,
362, ad Persiarum regem dat litteras, 395. ab eo
legatum excipit, leptonnetique Byzantium destina-
tum procurat, 422. litteras exprobratorias quod se
inconfidit de pace negotiationem ministrant ad
Belgii foederatos Ordines dat, 419.
- GERMANIAE** comitia indicit et celebrat. *Wor-*
matiae, I. 54. Ratiponae, 58, 60, 61. Ulmae, 146,
147. Augustae, 155, 171, 177, 229, 238, 416.
Francofurti, 457. Ratiponae, 604. Augustae, qui-
bus Augustanus confessionis littera permittitur pro-
fessio, 565, 569, 748. Ratiponae, 622. Augustae,
II. 485. Spira, 778, 780. Ratiponae, ubi Ro-
dolphus rex Romanorum eiegitur, III. 404. Wor-
matiae, 604. Ratiponae, IV. 95. Augustae, ik.
Ratiponae de bello Pannico, ubi eorum ordo
describitur, V. 377. principesque qui aderat recen-
dit, 378. Ratiponae, 767. & VI. 192.
- GERMANICAE** res, I. 18, 25, 35, 51, 125, 171, 201,
228, 275, 314, 329, 359, 423, 453, 565, 624,
706. II. 230, 257, 393, 399, 416, 441, 476,
486, 572, 613, 671, 755. III. 90, 384, 404,
460, 565. IV. 20, 30, 38, 100, 175, 520, 779.
V. 8, 40, 46, 128, 181, 201, 204, 377, 662.
VI. 75, 80, 192, 250, 286, 362, 373, 423.
- GERMANIAE** principes conversum habent. Ulmae,
I. 65, 87. Norimbergae de Magdeburgici belli sumpti-
bus, 275. Passavi de pace inter Caesarem et Mau-
ritium suorum, 359. Francofurti de bello ab Al-
berto Brandeburgico in Francofurti gesto felando,
494. de foedere inter Saxones Brandeburgicos ac
Heffiam familiae renovando, 567. Rostochi de
bello inter Suecum Danum ac Poloniam compo-
nendo, II. 391. Moguntiae de bello Coloniensi so-
dando, IV. 189. Coloniae Agrippione de injuria ad
Hispania limite accepta, V. 793, 794, 796.
- GERMANI** ministri ad colloquium Follacernum
missi, II. 124.
- GERTRUDIS** filium, *Gertrudenberg*, a Belgii foe-
deratis interceptum, III. 223. a praefidiis Pa-
meri traditum, IV. 526, 768, 770. ejus filius, V.
211. obitus, ik. et a Martino in Car. Mar-
cellis conspectu capitur, 214.
- GERNEI** (Corneli) obitus et elogium, II. 466.
- GERBERTUS**, *Gualter*, (Arnoldus) abbas Montebanum
servat, II. 274.
- GISFANI** (Oberti) decessus et elogium, VI. 243.
- GILLARIUS** MORTARIUS, *Gualter* *Se* *du* *Mer-*
ter, (Andr.) Romanus legatus, I. 115. de pace cum
Anglo tractu, 118.
- GILLARIUS** INULANUS, *Guillard* *de* *Pffe*, (An-
drea) Caroli IX ad pontificem orator, II. 421.
de calica ubi et sacerdotum conspectu cum pontifice
agit, 421.
- GILLARIUS** (Cereus) Carusianus episcopus Frun-
sianum doctrinam amplectitur, III. 109.
- GILLIS**, *Gillis*, (Petr.) obitus et elogium, I. 169.
- GIRALDI** (Libi Gregorii) obitus et elogium, I. 400.
- GIRALDI** (Jo. Bapt. Cynthii) mors et elogi-
um, III. 214.
- GIRAO**, *Giran*, (Petra) Offense dux Henricus
Lusitanie regem urget, ut Philippus regis suc-
cessorem designet, III. 724. proterx Neapolitanis ex-
multantibus secrete agit, IV. 198.
- GIRALINI**, *Giblis*, (Victoria) obitus et elogi-
um, V. 42.
- GIVRIUS**, *de* *Gjory*, (Cloud.) cardinalis Romanus
ad pontificem erga Gallos bene affectum rebus af-
fectuato sua deridendum ab Henrico II. allega-
tus, I. 109.
- GIVRIUS**. *Vide* *Angulius*.
- GLADAGIUS**, *Gladage*, Amulionem cyclo Be-
thono occupat, III. 397. inde pulsus, 397.
- GLARFANUS**, *Gleran*, obit: ejus elogium, II. 581.
- GLUKI**, *Gluck*, (Georgii) Danici oratoris cum Na-
vato de religione sermones, II. 102.
- GOA**, *de* *Goba*, ad Rupellum occisus, III. 268.
- GODINUS**. *Vide* *Manzonius*.
- GODARD** ab adolescentiam lapso suspens. II. 46.
- GOLTHII** (Hubert) obitus et elogium, IV. 164.
- GOMERII**. *Vide* *Molus*.
- GOMESII**, *Gomez*, (Alvari) decessus et elogi-
um, III. 799.
- GONDIVUS** RADESIANDUS, *de* *Gaul* *conte* *de* *Retz*,
(Albertus) ab Andino post Monasterium victori-
um ad regem fratrem missus, ut se delictis gestis
mancum ferret, II. 759. Coliviam a Morevello
Klopperi ictu vulneratum invenit, III. 123. in sacrum
concilium de Protestantium litteras exsequens
ratione admittit, 106. regem ad facinora innova-
tam adhuc fluctantem media nocte invadit, et se
muneret, hortatur, 128. in Angliam, ut Protestantium
litteras excuset, missus, 243. a Prætorio archiep-
iscopo magnifice exceptus, 244. Rupellae obsequiis
adest, et Lanovæ fidem ut ad regium exercitum Ru-
pellani deserti redeat, reposcit, 255. ictum Klop-
peti ad ille finitum et vallo defendendum accipit, 254.
cum Rupellani obitu de pace a rege delegatus
agit, 265. in Germaniam ad delectus habendos mis-
sus, 296. Henricum Andinum in Poloniam pro-
ficientem comitatur, 298. res in Salaziano princi-
pato turbata componit, IV. 37. apud regem ne
cepus et Pichonius revocet, missus, 676. capti-
vum pretio se redime, et in Italiam fecit, 696.
in Not. Cameracum missus Belgiam in regis so-
dem addit, V. 428.
- GONDIVUS** (Carolus) Belle-infante marchio Alberti filius
Navarum cotabernae ictu perit, IV. 645. ad Mer-
curium decessit, V. 82. ad Michaelis annum oc-
cisus, 639.
- GONDIVUS** (Petra) cardinalis ab Henotico delegatus de
pace cum rege delegatus agit, IV. 872. Lutetia a dex-
teram pulvis cum mercatorum praefecto et adu-
sibus per litteras expostulat, V. 104. a curiosis respon-
sus accipit, ik. a Clemente VIII. pontifice accedens
prohibens ejus mandatis per Franciscanum missi
libere respondet, 128. theologos et Latine curiosos
convocat, et consensu unanimit decernit, univer-
sus regis ditioni subditos Henrico IV. plenam obedi-
entiam praestare debere, et preces pro ejus salute
concipere, 449. et paricidi a Castello tenus desu-
tato addit, 450.
- GONDIVINUS**. *Vide* *Molus* *Gondrinus*.

I N D E X.

CONGORIVS. *Vide Cossius.*

CONSTANTINVS BIRONIVS, *de Gestis de Biron.* (Armanus) in Aquinoniu missus, ad reuocanda obsequia pacificationis amicitrandas, II. 146. ad principes de pace missus, 288, 290, 291. Rupellum missus de Margarite regis sororis cum Henrico Nararum filio matrimonio schus, III. 64. ad Nararum missus de pueri conditionibus cum eo agere, 120. urbem equum creatus, 121. Guntalo capto, et mox Monte Mariani Narari res in arctum relictis, 209. Nararum persequerebatur tres tormentorum scias ad Montem Nararum quos ille erat inquitum duplido, 210. curare infidelis mox adflicti, 211. ab Aquitanis persequerebatur motus, 214. auxiliariis copiis adductis Anolium ad Antuerpiam adiit, IV. 87, 88. Wierchem et Wouam capto, 145. Luctum cum Helvetis egredietur, 170. paelio Euriaco adit, 244. cum Capitano cardinale colloquium Nofiac habet, 254. cum Doo diffidet, 268. a rege delegatus de pace cum Henrico agit, 272. ad Claromontium fuclius, 279. Fallicum et Nonancurum capto, 282. Doelungum et Alenclum arcem capto, V. 52. ad Epernum occidit, 131. eum elegit, 131. *Id.*

CONSTANTINVS BIRONIVS, *de Gestis de Biron.* (Carolus) Armanus filius Carancum principem duello occidit, IV. 410. maris periculis constitutus, V. 141. Feminem Mironis irito tentat, 337. ad Crepiacum auxiliis Hispanorum. copiam magna fruge caedit, 24. cum Bolensibus transiit, 459. et urbem lauat, arce mox delicta, 460. Axoram et Augulodurum transiit, 461. ad Deuonensibus admissus, 461. Belgii limitum vastat, Vazambonem et Monteculium fundit et capto, 650. Samarobrigam ab eis perit qua Duranum nar cingit, 673. Duranum irito tentat, 678. dux et per Francie creatus, Bruellus ad pacem iurandis faciens missus, 731. Burgum in Sculonis venit, et urbem capto, VI. 33. pernicia cum Hispanis confusa ut, Burgundis principatum ambiens, 30. de injuria fili facit querit, 37. in Arclum missus cum Eluetha colloquitur, ab ea oraculo motus, 78. in aulam venit, 131. eum durum et periculis ingentem, 161. in Basilium collectus, 134. interrogans literas fons, in quibus conparatis ferre enarratur, fuerit, 136. Lellum et Remonem cum reo committitur iudicium conditio, 139. in festum adhibitus conceditque salutis ad mortem damnatus, 144. capite plectit, 145.

CONSTANTINVS BIRONIVS SALIGNACVS, *de Gestis de Biron de Salignac.* (Juvenia) ad Divonam Caducorum fuclius, III. 204. BIRONVS GONTALDVS (Jo.) in oblatione Metensi foritur se perit, I. 395, 398. GONZAGARVM in Castilio S. Eualii perit et occidit, II. 382.

GONZAGA (Fridericus) marchio Mantue dux creatus, I. 43.

GONZAGA (Franciscus) Friderici filius Cultum Ferdinandum Romanorum regis filium uxorem ducit, I. 211.

GONZAGA (Gul.) Mantue dux obit, IV. 426.

GONZAGA (Vincentius) Mantue dux in bello Pannico militat, V. 548. valentiam casti Tongrensis aquas adit, 798. Heliconem Mollicum Marise Gallie regine sororem uxorem ducit, VI. 48.

GONZAGA (Hercules) cardinalis pontificis Julia III electione interit, I. 211, 214. pontificis nomine concilio Tridentino preest, II. 54, 24. obit, 364.

GONZAGA (Ferdinandus) Florentiam deditione capto, I. 24. Castris in Provinciam defensum diluclit, 27. Mediolani protex conparatorem Parmensi (avet, 157, 288. Placentiam occupat, 161. Mediolani Tom. VI.

fabaria manu egrit, 189. Castris cum Parmensi reconclatorem impedit, 281. Parmensi ditionem vastat, et urbem conclit, 289, 290. Regium-Lopidi Castris nomine a Ferrinensi regit, 292. quodam in Parmensi ditione castris capto, 296. viis obdit ne Galli auxilia Parmam mitterent, 300. militi et Julia odiosa, et provincie mole amittit, 303. Damianum armo obdit, 384. et Benam, 421. Castris de Brabantiam delectat fabula conclis fadet, 463. item ne castra post Rutilandem pacem movet, 468. eum rapta et avetia, 474, 507. Castris fupet, et Infidibus evocatis, 508. amara declarant et remanent Julia recedit, 530. Abana, ne limitum Neapolitanum delant, fadet, 594. obit: eum elegit, 602.

GONZAGA. *Vide Nivernis.*

GORDIVS. *Vide Simila.*

GORDIVS, *Gordus*, (Georgius) Hantiares comes in carcerem conlectus, mox liberatus, I. 575. Moravium acculat, II. 151. a Moravio fufus et cre-

an, 154.

GORDIVS (Johannes) Georgii Hunthei filius filius a Moravio capto capto luit, II. 154.

GORDIVS (Georgius) Georgii Hunthei filius natu maximis periculis dimittit, et in custodiam remittit, II. 154. exilio revocatus et bonis restitutus, 420. Sierlum intercepto, III. 79.

GORDIVS, *des Gerrit*, (Johannis) obitus et elegit, III. 544.

GOSTMELIVS BOSCORSIA, *Gostmellus de de Boscorsia*, Filicium munitionem intercepto, V. 164.

GOTHA obdit, II. 573. et capto, 576.

GOTTHARDVS bellum, II. 573.

GOTTHARDVS, *Gottard*, (Ant.) obitus et elegit, II. 467.

GRANATIVS, *de Grimaldi*, belli origo et causa, II. 822.

GRANATVS descriptio et historis, II. 823.

GRANATIVS MACROBIUS confilio, II. 813.

814. auxilia a Turcis et Felino rege petens, 819. Gestum irito tentat, 821. Amantem crudelitatem per Basiam exierit, 821. a Montefiae ad Tabulum fult, 822. Hispanos caclat, 826. Chryvam capto, 841.

GRANATIVS MONTIVS, *de Grange de de Montivis*, (Fras.) in paelio Cuzacensi fortiter se gerit, tandem capto, IV. 457. Deissaro Molletrium profectus, VI. 165.

GRANFRATIVS. *Vide Joas.*

GRANVILLANVS. *Vide Perreos.*

GRATIANOPOLIS, *Graville*, a Maugrino intercepto et ab Aditio recepto, II. 230, 231. a Cochio ferre defenso, 307. oblatione clata, 308. iterum a Maugrino armo obdit, 332. a Disputio irito tentat, IV. 606, 690. tandem capto, 893.

GRATOROLI, *Gratoroli*, (Galkum) obitus et elegit, II. 659.

GRATA, *Grata*, a Farnesio capto, IV. 386. a Maugrino Nalio obdit et capto, VI. 104. a Schicho Geoblenecano irito tentat, 179.

GRAYI (Henrici) obitus et elegit, V. 44.

GREY, *Grey*, (Reginald) Curiae Comitibus mori, III. 246.

GREYVS, *Grey*, (Henricus) Dorchestrie marchio Suffolke dux creatus, I. 437. in Warwensi conatu homines ad arma vocans capto, 449. capite plectit, 451.

GREY, *Grey*, (Jana) Gallindo Dulkio repta, I. 438. Anglie regni promulgata Lovanium venit, 439. in Turrem conlecta, 443. ad mortem damnata, 450. fecit percussa, 451.

GREYVS, *Grey*, (Jana) Gallindo Dulkio repta, I. 438. Anglie regni promulgata Lovanium venit, 439. in Turrem conlecta, 443. ad mortem damnata, 450. fecit percussa, 451.

GREYVS, *Grey*, (Jana) Gallindo Dulkio repta, I. 438. Anglie regni promulgata Lovanium venit, 439. in Turrem conlecta, 443. ad mortem damnata, 450. fecit percussa, 451.

GREYVS, *Grey*, (Jana) Gallindo Dulkio repta, I. 438. Anglie regni promulgata Lovanium venit, 439. in Turrem conlecta, 443. ad mortem damnata, 450. fecit percussa, 451.

GREYVS, *Grey*, (Jana) Gallindo Dulkio repta, I. 438. Anglie regni promulgata Lovanium venit, 439. in Turrem conlecta, 443. ad mortem damnata, 450. fecit percussa, 451.

GREYVS, *Grey*, (Jana) Gallindo Dulkio repta, I. 438. Anglie regni promulgata Lovanium venit, 439. in Turrem conlecta, 443. ad mortem damnata, 450. fecit percussa, 451.

GREYVS, *Grey*, (Jana) Gallindo Dulkio repta, I. 438. Anglie regni promulgata Lovanium venit, 439. in Turrem conlecta, 443. ad mortem damnata, 450. fecit percussa, 451.

GREYVS, *Grey*, (Jana) Gallindo Dulkio repta, I. 438. Anglie regni promulgata Lovanium venit, 439. in Turrem conlecta, 443. ad mortem damnata, 450. fecit percussa, 451.

GREYVS, *Grey*, (Jana) Gallindo Dulkio repta, I. 438. Anglie regni promulgata Lovanium venit, 439. in Turrem conlecta, 443. ad mortem damnata, 450. fecit percussa, 451.

I N D E X.

- perire confutatus, III. 762. institutionem a Firmo-
no coemptam, Sanjeopem eum dedere, caput, 764
- GRIMANUS PLEBIUS, *de Pice Sr de Gremas*,
(Antonius) Sommerum intercepit, III. 174. tandem
arces Damville dedit, 232
- GRENVILLE, *Grenville*, (Ricardus) in bello Pan-
nonico contra Turcos militat, II. 405. ab Hispanis
captus statim expirat, nave etiam merita, V. 40
- GREVINI, *Grevin*, (Jac.) monerit elegium, II. 808
- GRIELLI, *de Grieli*, Contem profugit, II. 278. et
Sommarivum, 280. a Gul. Jouli iussu, 281
- GRIMANI (Marini) Venetiarum ducis electio, V. 385.
decessit, VI. 386
- GRIMOVILLA, *Fide* Larentius.
- GRIPUS, *de Grii*, (Jac.) magnus Brugarum praetor
ab Elzébeitha ad Ordinis remissa cum promissa, IV.
384. curia agit, 337
- GRONINGAE, *Groningen*, praesidiis Biliam En-
fue praesidem captivum libant Ordibus militari,
III. 479. urbi a Rensbergio obedi, 695. et desit,
696. a Rensbergio in Philippi paries petrae occu-
pata, 786. a Comptio irrita obedi, 787
- GRONINGENSIS inter et Ommelandensis de finibus
etiam, III. 619. tandem compulsum, 621. ad
aquas rediit legatos ad Caelarem mittunt, V.
164. Defectum uris tenent, id. eorum historia,
361. obedi, 367. cum Maerzio Nassorio transi-
gunt, 368
- GROLLA, *Grolla*, a Maurio Nassorio inito obedi,
V. 485. ab eo capta, 704. a Spinola expugnata, VI.
166. a Maurio Nassorio inito obedi, 369
- GROLLIERII, *Grollier*, (Joannis) monerit elegi-
um, II. 408
- GROLOTTI, *Grolot*, (Henr.) Aurdanensis praetor
captus, II. 48. damnatus ad mortem, 44. in Par-
tensi littera interfectus, III. 132
- GROMBACHII, *Grombach*, (Gul.) Zoebam epi-
scopum Heribolenem ob perversa iniqua interfecti
curat, I. 709. Heribolim occupat, et cum collegii
sedibus tenent, II. 591. transiunt a Caesare
reclusi, ipse proscriptus scriptum apologeticum edit,
cui Heribolenis episcopus contento scripto respon-
det, 594. profugit, 595. Jo. Fridericum Saxo-
nem in paries ducta, 598. Augusti septemviri vix
infusus fructus, id. caput tormentis subicitur, et in
quatuor partes secatur, 576
- GROPPERUS, *Gripper*, (Joan.) cardinalis dignitatem
reputat, I. 551
- GROGRI, *de Grogri*, (Gerardus) episcopi Leodien-
sis et cardinalis decedat, III. 794
- GRUCHII, *Gruchy*, (Nicoli) monerit elegi-
um, III. 809
- GUALTERANI in Neustria ad III. CIO a Montpensio
caesi, IV. 731
- GUALTERI PICTAVI olim episcopi renovata me-
morio, VI. 245
- GUALTERI (Rodolphi) monerit elegium, IV. 378
- GUARDINUS (Jo.) Franciscanus in regem reconditum
impie detrahatur, V. 296. plebem ad seditionem
conducit, 349
- GUERRIANDUS, *de Gueirred*, a Dumborensi cap-
tus, V. 83, 84
- GUELINS, *de Guelis*, *Fide* Valens.
- GUEMICHUS, *Fide* Villacharus.
- GUERRERIUS, *Guerrey*, ob molatrum strenue do-
lentium ad hunc praefectus, II. 605
- GUERRIUS, *Guerri*, (Joannes) Joem. Castell
praecceptor exilio perpetuo mulctatus, V. 419
- GUEZLAUS, *de la Gueite*, (Jac.) cognitor terris in
consiliis Rheiffenbus regis et ecclesiae Gallicanae li-
bertatis satagit, IV. 656. a regi ad Austricam Car-
- num missus, 691. caput et exultato prelo di-
mittit, id.
- GUEZLAUS (Jo.) Parisiensis praetor orationem de
judicium ordine infamando habet, multa comit,
3. Romani feret usum dictus, IV. 160
- GURVARAE (Fr.) in obediens Melitensi re-
tus, II. 454, 460
- GUTIERIUS BOSTIUS, *Gutierrez Sr de Bely*, (Claud.)
in regis consistorium lectus, II. 187. Rotimense dux
et regni hipparchus in Ouranar salu sentibus ab An-
deloto captus, mox obit, 685
- GUTIERIUS BONIVERTUS, *de Bonivert*, (Henricus) ad
Benedictum occidit, IV. 806
- GUICHARDUS, *de la Guite*, (Philbertus) Maritima
summa molatore post Paulientis lucine marium
accepum se quit erga Protestantes non nisi cuncte
servandas, III. 146. rei tormentarius praefectus,
548. Tavinum et Falandrium fudit, IV. 479.
Lugdunensi provinciae praefectus, V. 515
- GUICCIARDINI (Lud.) obitus et elegium, IV. 519
- GUIGNARDUS, *Guignard*, (Joan.) sacerdos Jersia in
Portensi plaza strangulatus, V. 448
- GULLANDINI, *Gullandini*, (Melchior) decedat et
elegium, IV. 786
- GUINA, *Guina*, a Gulio capta, I. 680. ab Hispanis
expugnata, V. 604
- GUINERII, *Guinier*, (Joan.) obitus et elegi-
um, III. 316
- GUISCOBA Balone episcopi jurisdictione expug-
na, II. 452, 513
- GUIANORUM insolentia, I. 769, 770. II. 6. caput
militres per provincia suo arbitrio distribuit, 21.
causis, 46. inimicis inter hos et Montensianis
vixit caute, 48, 49. ratione belli civile terri in-
chorandi, 674. ex sola in speciem digesti, III. 95.
de Jacobo vi Scotie rege intercipiendo et in Gallia
mittendo causis innot, 571. coronae Gal-
licae inhiant, 506, 508. eorum festo invaleat, IV.
321, 322. de Bononia in Morina intercipienda
comatus irrita, 444. eorum causis, 466
- GUINUS, *Fide* Lotharingus.
- GUITEIUS, *Fide* Calymastus.
- GULEMIUS, *de Gulemi*, ad Georgii-Barum contra
rusticos ferro, Echone et igne grauior, V. 691
- GULETA, *de Guleta*, novo milite ab Hispanis
summa, III. 534. mole a Portocarrero defensus, a Tur-
cis receptus, 537. et diruta, 538
- GULIAMII (Joan.) decedat et elegium, IV. 652
- GUNILLA Joannis in Suevia regis vultu obit,
V. 716
- GURGUS sive GORGUS, *de Gurgan*, (Ant.) Cas-
tellonem in Modula summa virute caput, mox
occidit, V. 512
- GURGUS, *de Gurgari*, (Domenicus) de Hispanis
in Florida ubonem sumit, II. 661, 669. re bene
geta solis, mole in sola et ab alicis habi-
tus, 671
- GUSMANUS (Lud. Fern.) Hispanae classis contra
Angliam praefectus, IV. 631. in Hispaniam
revertitur a Philippi conspectu Julia adhi-
ret, 598
- GUSMANUS (Joannes) auxilium copias Samarobriens
introducitur, V. 678. ibi occidit, 680
- GUSMANUS (Henr.) Olivarii comes Philippi apud
pauiscentem ostior Romae revocatus, IV. 851. cum
paucis magna cum verborum acerbitate conten-
dit, 860. Subornicum de Henrico IV. excludendo
de reum probat, et supplicationes ad plebem deta-
dendum, 864
- GUSMANUS (Henricus) Olivarii comes Neapoli pro-
terea Romanus venit, VI. 3

GUT.

I N D E X.

- GUYLINGI ad foederatorum Smalcaldicorum milites
centis, I. 63
- GUYTA, la Gante, Rupellanus miserabili casu perit
eius elogium, IV. 248
- HADRIANUS, Hadrianus, frater et obdolum, I. 190.
urbe ab Anglia diruta et defensa, 207
- HADRIANUS, papa electi motu, I. 21
- HADRIANUS, Adrianus, (Jo. Bapt.) elogium, II. 437,
703. obitus, 10
- HAIUS, le Hère, (Joannes) Pictavi praefectus iuri-
dictus, elato animo vir, res in Pictonibus turbat, III.
312. cum Rupellanus agit, 363, 369, 406. in et
reginae suspectus, ib. Pictavium, Forcenium et
Parthenaeum intercipere tenet, 409. a regina matre
bene exceptus gratiam obtinet, 410. tandem a San-
susipio interfecit, 411
- HAIUS (Roberto) lenator Parisiensis comprehensus,
II. 25. absolvitur, 109
- HALOTUS, Fide Memoratus.
- HALOTUS, Fide Barthelemi.
- HALVINUS PIERA, de Halvini fr de Pierre mor-
quis de Méruvels, (Fionnandus) Bonivium exe-
dit, IV. 806. Farum ad Eliam intercipit, 808
- HAMBURGENSES civitate causa cum Holatis duabus
in Spemibus comiti agitata, II. 779
- HAMBURGENSES cum Daniae rege transi-
gunt, III. 698
- HAMETES Otharenum Fessie rex Sciris bellum
indicit, et Marocum irrito obdit, I. 245. a Sciri-
fianis fusus, 246. a Mahamete Scirio fusus et cap-
tus, 251. Moguerini agro tradito libertati restituit,
253. Mahamen Scirio se dedit, 254. mox ju-
gultus, 255
- HAMETES SCIRIUS Marci rex solutus, I. 245.
Hametem Otharenum prosequit, 246. Mahameti
fratri insuliciter bellum inferi, ab eo fusus et captus,
248. libertati restituit, et pacis illic solene iterum
prosequitur, 249. cum fratre tandem pacatur, 250.
Othareno suavia mittit, 254
- HAMETES SCIRIUS Marci fratri in Marochi et
Fessie imperio succedit, III. 217. ad Sebaiani castra
veris spectaculum lachrymos fudit, 288. legationem
ad Philippum Hispanum decernit, 288. cum Philippo
amicitiam contrahit, 288. Nazium alio ad pacem
conferendum trahit, et post treia praefum fudit,
V. 364. obiit, ejusque morte in in Fessia et Ma-
rochi regionibus turbant, VI. 21
- HAMILTONIUS (Jacobus) Cistri Enaldi dux filius a
Cassio mortis delictum in Scotiam erudit, et fode-
ratu se conjungit, I. 811. Praetorianorum Scotorum
in Gallia praefectus cum turba cui praefectus similis,
II. 100. Mortuum de conparatione contra cum
luta morat, 121
- HAMILTONIUS (Jacobus) Arizae comes Scotiae pro-
ter constituit, I. 116. ad Prothonum ab Anglia
fusus, 119. de successione abdicatione cum regina
matre convenit sub conditionibus, 205. Cistri-Enal-
di dux creatus, ib. Multorum a se abdicat, et ad
regnum viduum transiit, 275. Moravio quellio-
nem de regni administratione coram Elisabetha
Angla ficit, II. 822. cum Moravio transiit, 761.
cum proceribus reginae Matiae adhibitis Scotiam ad
Albanum mittit, 770. ejus mors, ingenuum, for-
mat, III. 493
- HAMILTONIUS (Claudius) Senesium intro-
git, III. 79
- HAMILTONIUS (Joannes) Moravium protegem in-
terfice, II. 767. in Colium ut idem euderit pre-
mo invitus, praefectus recusat, 768
- HAMONTI miles Hispani tumultuatur, VI. 105
- HANA, Han, a regis Orvilleis incem traente re-
cepta, V. 475
- HANGESTUS JANEIUS, d'Hangst Sr de Genti,
(Pius) Condantur delata et Luitant se confert,
II. 216. obiit, 708
- HANGESTUS JANEIUS, d'Hangst Sr de Genti,
(Joannes) Averio Brungam a Condato praefectus, II. 203.
lithum frustra tenet, ib. Avericum decet, ob id
a Condato male acceptus, 208, 209. tormentorum
praefectus a Prostantibus creatus, 208. itaque mo-
tuo Jenium dicit, ib. in Belgium cum copis de-
fensum ab Hispani intercipitur, III. 184. capus
et in lecto exanimis repertus, 186
- HANGESTUS ARGENTIUS, d'Hangst Sr de Argen-
tia, (Jo.) ad Spemiam comitia a Joanne Navarra et
principibus legatus, II. 781
- HANRATICA Societas renovata, ejus origo, civita-
tum numerus, leges, III. 90, 91. 697. civitatem
conventus de controversia cum Angli componen-
da, IV. 30. V. 16
- HANRATICA civitates pro societate privilegii ad
Eamque principes legationem solvant, VI. 231.
apud H. Julium Brungam pro Brungavensibus
intercedunt, 231. copas contra cum concutunt,
quae Danica fudunt, 302
- HANSIUS, Hanc alias Duxet, (Evertardus) sacerdos
pontificis pendulionis in Angli reus peractus capite
fuit, IV. 26
- HAPERA, Hapet, Dano a Livonia vendita, mox a
Mokis delinone capta, III. 378
- HARDICUS, ante d'Hardet, (Ferdinandus) Juvenis
praefectus Turcis ad Albanum agnum crevit, V. 800.
Juvenium decet, 307. ob id proditione multatur,
307, 337. militum pudico damnatur foci per-
cussus, 338
- HARLORIUM, Harfleur, in regis fidem recep-
tum, V. 358
- HARLADENI ANSMORARI, Barbagis, nomen et
ingenuum, I. 122
- HARLENUM, Harlein, a Friderico Toleno obfide-
sum, III. 105, 214, 216. et 80. delitum, 221. his
mille morte afflicti, 222
- HARLAUS, de Harles, (Achilles) comie Parisiensis
primatus praefectus constituit, IV. 81. ejus ad Gassium
Lutetiae potentem generosum responsum, 575. ab
Henotica in Basiliam ductus, 601. cum senatibus
Caesiodorensibus Lutetiae solit, magna genera-
tione acceptus, V. 356. ejus ad regem contra Jella-
tium militum gratia oratio, VI. 249
- HARLAUS SANCUS, de Harlag Sany, (Nicolaus)
ad matrandi auxilia in Helvetis et Germaniam a
rege missus, IV. 690. cum Bernatibus et Geneve-
sibus agit, 722. a Bernatibus pecunia accepta copias
ad EVICIS confert, 753, 755. Thononem et
Rapham prope Genevam caput, 754. ad Cullio-
nem ad bequatum Longvillanum et Linozium
obvium habet, 761. ad Clodvillanum a rege ex-
ceptus, 762. Helvetis duabus fudit et operam
Henrico IV. defertur, 793. in Germaniam ad mat-
randi auxilia missus, 813. pecuniam mutuo ac-
cipit, et copias confert, 824. C. auroreum milia
ex Italia Philippo novae transpotatione intercipit, V.
96. Baringum in Schwida caput, 97. acrio pro-
fectus, 435. in Angliam ad rectorum cum Elia-
ricum milia, 601. de eo transiit, 603
- HARLAUS MONGELIUS, Sr de Harlag, (Lud.)
a Navio ad Germaniam ducit cum multis
milia, IV. 419. Douvium obvium habet, 467
- HARTONI (Joannes) decet et elegium, III. 703
- HASAN purpuratus novo praefectus Testum fir-
mat, III. 664. IV. 129

HASAN

I N D E X.

HAIKAN eunuchus ob rapinam ab Aegypti praefectura moritur, IV. 352
HATAI, de Hatai, (Nic.) Henoticorum in urbe factio-
 ni aomen dat, IV. 440. ad ejus aedes de rege oppre-
 mendo conventum, 467
HATWANA a Caesariis capta, V. 577. mox de-
 lecta, 578. a Rufuoceno capta, VI. 191. a praef-
 icularis deleta, 336
HAWKINUS, Hawkis, in Indiam Occidentalem na-
 vigavit, V. 585
HAYEN Mahometum Schirum infideli interficit,
 theludorq; ejus et filia capta, I. 675. sed ab Abde
 Muttem mox occisa et praeda recepta, 28
HERBERTUS, Herbert, (Carolus) Breton ab episcopo
 ad perpetuum carcerem damnatus, postea regi cle-
 mentia dimissa, Neapolim adit, et in regia vitam
 cum Bruno et Basilaco infideli fruit, VI. 145
HERVENS, Hervens, (Jacobus) Rothuensis comes
 infidus Morerio frater, II. 151. in custodia mis-
 sus, 152. evadit, et publicis hostis denunciatur,
 154. exilio revocatus et bonis restitutus, 420. rerum
 Scotiae administrat, 527, 539. regiae caedis infimula-
 tus, 543, 549. precipitio iudicio absoluitur, 543.
 regiam uxorem ducit, 544. Damburam fugit,
 547. Oreada profugit et praedam facit, 549. a
 Kirkido pueri oppressi in Cimbricam Chersonese-
 fim evadit, mox in vicula trahit, 550
HEREDUS Ericum Brunivirum foedit, I. 144. a Cae-
 sare proscriptus, 127. se Mauritio Saxoni in clienta-
 lum dat, Lipsiae praefectus, 234, 343
HERIDUM, Herid, ab Ant. Crolo Ruthi comite cap-
 tum, I. 394. ab Ant. Borborio Vinocino receptum,
 195. a Philiberto Emmanuele Subalpinae regionis
 penepe vicepaganum et dritum, 414
HERONIS (Galpi) mors et elogium, I. 399
HEIMIKERKUS (Jac.) in Groenlandiam et Septen-
 trionalem plagam navigavit, V. 654. in pugna na-
 vali occidit, VI. 450
HERIDUS Sophiam interceptum et desipunt, V. 542
 Tueris caelum, 551, 570, 578. in Pannonia gra-
 dentur et Filicum arbo obdunt, VI. 422
HELMSTADT, Helmstadt, academia a Julio Brun-
 vico principe instituta, III. 461
HELVETII QUINQUE SPAGICI Friburgensis et Solo-
 thurnensis oratores ad concilium Tridentinum mit-
 tunt, II. 249
HELVETIDUM, de Centis de Seigis, status, I. 37.
 copis auxilium transire mittunt, 205. concilio
 Tridentino auctoritatem detrahunt, 206. ad Albi
 cum exercitu pro Sabaudum statum trepidant,
 683. foelus cum Henrico III renovant, III. 679.
 ad rem legatos pro pace mittunt, IV. 412. legatos
 ad foelus cum Henrico IV renovandum mittunt,
 516. foelus cum Henrico IV renovant, et delegatos
 Laurentium, ubi iuguribus excepti sunt, mittunt, VI.
 154. pro Bullismo primo regem deprecantur, 318
HELVETICAE res, I. 37, 70, 205, 206.
HERBERGICA Emma, Georgio Ernesto mortuo,
 exstincta, IV. 191
HERNENDES ob conjunctionem intam perditionem
 pecuniam Brunivirae subit, VI. 231
HERNENDES, *Vide* Bologniam.
HEROTIC, de Lepore, periculationum Angli-
 cam pectus possum pro plures proponant, IV. 258.
 eorum a rege postulata, 280. quibus concessis,
 urbes custodiant a rege accipunt, 281. urbes et pro-
 vincias pro consiliis solliciti, 28. Navarii et
 Cantuarii profectionem apud pontificem urgent,
 287. Orisam conventum et arma expensa decer-
 nunt, 408. eorum conjunctionem in Laurenti ducem
 motu et progressu, 410. inde ad alias urbes nuncios

ad felitionem ciendam mittunt, 445. eorum con-
 silia a Nic. Polonio regi detecta, 444. Gualum in
 urbem repetitis nunciis vocant, 445. Medunium
 sibi ducem solliciti, 28. consilium de urbe et
 Basilii occupanda inveniunt, 447. sed de a Polonio
 detecta frustra sunt, 447. regis opprimendi con-
 silium capiunt, 467. Gualum, ut regem in potesta-
 tem rediret, hortantur, 472. Gualum in urbem
 adventum urgent, 506, 508. de rege et Episcopo
 opprimendi consilium inveniunt, 506. ad eum
 missi a Christo ducem, 28. eorum ultimum consilium
 a Polonio detectum, 508. Aulicariis supple-
 tis a Faejo et Montano intercepto mittunt, 509.
 Achillem Maricum et Augustum Thaurum proci-
 des et senatores Pansetiam in Basilium ducunt, 591.
 novam iururandi formulam in senatu qui supe-
 rabat proponunt, in quam cunctis sacramento ad-
 ducti, 692. liberos in regem famulos evadunt,
 697. applicationes in eum institunt, 698. paratim
 Tolosae excidunt, Duranum et Dubien inter-
 ferunt, et in regis imaginem bacchantur, 715.
 eorum partibus additi concitantes, 728. perici-
 fem de pecunia solliciti, 763. in regis inuasi-
 um, 811. cardinalem Borborum Caroli a nomine
 legitimam regi heredi promittunt, 814. io-
 lemiti iuramento ad obediendum Carolo x pro-
 fectum additi, 841. eorum res Caroli moris ar-
 buis, regis successione iurata, 861. Borborum
 collegium de successione consulunt, 862. applica-
 tiones, in quibus Ordines sacri armis incedunt
 ad plebem delendam, institunt, 865. de pace
 apere parum facere pro se ferunt, 866. senten-
 tiam consulto facto, quo iam capiti poena prohibetur,
 ne quis de pace cum Henrico Borborio sermo-
 nem injiciat, 867. eorum Duracortem Remo-
 rum de rege eligendo contentes, V. 62. de rege
 eligendo sententiam, 62. Petrum Junia ad Phi-
 lippum Hispanum ea de re mittunt, 63. pecuniae
 poena liberos, 116. supplicationes in Laurenti ce-
 lebrent, 318. de regis declaratione consultant in
 pontificem legum solbes, 205. rem de regis electio-
 ne et de indulto solbes in ea ratione, 205, 278.
 regis declarationi responsum dant, 204. poenae flach-
 ois persequuntur, 272. concilium Tridentinum
 pae promulgant, et S. Urano iuramentum ren-
 tem, 296. applicationes S. Genevieve sereno
 circumdant per Laurenti celebrant, 349
HENRICUS, Henry, (Jac.) Rupelae oblatione tem-
 pore praetor, III. 241
HENRICOPOLIS, *Vide* Quillehorium.
HENRICUS VIII rex Angliae, *Vide* Angliae
 reges.
HENRICUS II } Galliae reges. *Vide* Galliae reges.
HENRICUS III }
HENRICUS FRIDERICUS Scotiae princeps Jacobi vi
 filius natus, V. 376
HENRICUS cardinali Sebastiano patris Formellae
 rex inauguratus, III. 589. regis consilio celebrat
 in quibus gubernatores, siquis et humanitas consi-
 geret, continuntur, 720. de ducenda uxore con-
 gunt, 731. Antonium Crateniem spurium pecunia-
 tum, 743. Enrich Jelaine, qui et a sacris confes-
 sionibus erat, fusa indachia ad Philippum parum pro-
 penderet, 746. in periculum nubum ducit, 747.
 citat, 759
HEKAUGERUS, Herangere, (Carolus) Brudum in-
 tercepti, V. 4. Brudum praefectus, p. Housm alii
 capti, 467. in Lira interceptis occisus, 501
HERBERTUS, Herbert, (Gul.) Paderbociae comes,
 Northici

I N D E X.

- Nesfchii confessorum patrice, II. 763. obiit : eius
 elegium, 773.
HERIPOLIS, Wirzburg, a Gul. Gronbachio
 occupata, II. 393. mox translatione facta re-
 licta, 394.
HERCULI-FORTIS, Paris-Erals, a Meliniano ob-
 sessa, I. 517. et capta, 518.
HARETALA, Heratoli, a Parmensi capta, IV. 241.
HEREDACHII, Herredach, (Cotradi) obitus et elo-
 gium, III. 462.
HYRMANUS Welenſis Coloniensis archiepiscopus
 pontificum religionem repudiat, I. 36. a pontifice
 proscriptus, 66. dignitate privatus, 128. obiit, 399.
HERRASUS, de Heret, *Vide Sanctiſſimum*.
HERVETI, Hervet, (Gens) decus et elo-
 gium, IV. 350.
HESII, Vide Heron.
HESPERIUS, Eberius, (Anno) conſolationem
 in Navarram et liberam a Domino dicit et deto-
 rit, II. 402.
HESUS (Philippus) ad Grævelliunum de bello a Cæſare
 contra Germanos parato ſcribit, I. 50. eadem
 eorum Cæſare exponit, 60. Hæſæ Cæſari ſit ſup-
 plicat, et captivos retinet, 147. captivitate im-
 paret religionis formulam Cæſari juſſu perſcrip-
 tam probare videtur, 174. ſpe liberationis amittit,
 fugam fruſtra meditantur, 235. Germanice principis
 iſſio intercedentibus captivus detinetur, 281.
 libertati reſtituitur, 366. de Conſorum diſſectæ cum
 Wilhelmo Amſterodami coſentit, 643. Erici ſuocæ
 aſſiſtentiæ repudiat, II. 263, 399. Frid. Roſthuiſen-
 ſium Heſiæ equitatus tribunum copiarum Conditi
 auxilio deſignatur ducem conſtituit, 312. ejus mors
 et elegium, 570.
HESSES (Mauritius) Wilhelmi filius Agnetem Solmen-
 ſem uxorem ducit, V. 108.
HESUS (Wilhelmus) Philippi filius Mauritium et Jo-
 achimum ſeptemvros de patris libertate in juſſu vo-
 cat, I. 235, 281. Andrium regnum Poloniæ im-
 buentem literis commendat ſuadet, III. 129.
 Henricum rei regem ad paciſſimam hortatur, 511.
 ejus de Kalendarum emendatione et pontificio de ea
 diſpoſitione ſententiæ, IV. 96. cum ut de monacho
 caput pulſo ante mortem monet, 762. mors et
 elegium, V. 181.
HESSUS (Lud. ſenior) Marpurgi decedit, VI. 242.
HESUS MALARIGIUS, de Hæſa Malarig (Robertus)
 de Argentina intercedens cum Guſto conſultat, IV.
 12, decedens, 39. ejus mors, 46.
HAURNII, Hæurn, (Joanna) mors et elo-
 gium, VI. 96.
HIEREMIAS, Ireland, deſcriptio et ſena, III. 700.
HIERONICUS res, I. 561, 699. II. 424, 551,
 761, 773. III. 246, 403, 502, 761. IV. 506.
 VI. 69.
 Hiems ſevera in Gaſſia, II. 424. III. 60.
HIERONIMUS Patriarchæ Conſtantinopolitanus cum
 Tubingenſibus theologiſis colloquit, et de Auguſtine
 conſilioſus capſibus utroque ſcripta, III. 853.
HIERONYMUS, Vide Barlaam.
HILDESI, Hilmar de Hainſlat, principum Pro-
 teſtantium Germaniæ legatus ad regem Henricum
 III. oratio, pacem cum Proteſtantibus Gallis
 ſuadet, IV. 418.
HIPPONA, Bone: ejus ſitus, VI. 417. a Florentiniſis
 capſis capta et deſerta, 413.
HISPANIÆ reges, vid. **FERDINANDUS** cognomen-
 to Catholici Aragoneſis rex regnum Neapolita-
 num occupat, I. 5, 6. Germanum Foxam in uxo-
 rem ducit, 7. Navarram occupat, 8. ejus mors et
 mors, 19. CAROLUS I. Hiſpaniæ rex. *Vide*
 Germani Imperatores, CAROLUS V. **PHILIPPUS**
 TOM. VI.

Caroli et filii Hiſpania evocatur, Geruſe et M. ſi-
 ciliæ magnifice acceptus, I. 180. Genuſiſſi-
 publice libertati inſtitutus, 18. ad portum in Bel-
 gium venit, 199. Mariam Angliæ reginam in ux-
 orem ducit, 412. patrem arguunt in Belgio
 viſit, 469. Meliolani preceptum ab eo accepti, 48.
 mor et Senenſium diſſentem, 538. auri velleri
 equum princeps creatus, a pure ſe adſcribente
 omnia regis et diſſentem, 571. Idem Hiſpa-
 niæ rex de pace cum pontifice convenit, 637. ad
 Auguſtum Veromanduorum obſidionem venit, 656.
 Auguſtum expugnat et Caſtrum capit, 659. milibus
 poſt Hanum captem multitudine exerciti-
 um, Ferd. Gonzaga fruſtra reclamantem, diſſolvit,
 660. Noviodunum et Camium occupat, 661.
 Bruſſell ſeveritas, 662. ſolendi preceptum Gal-
 lico oratori a ſenatu Veneto amittit orationem ſuam
 revocat, 700. de pace ad Sericampum agit, 701.
 de Eliſbethæ Angliæ nuptiis cogitat, 703. ad pa-
 cem inclinat, ut deſcit in Belgio pulſantem om-
 nino excipit, 747. de pace cum Henrico 21 agit,
 751. paciſſimam, 753. et ſeq. Catharine
 Mediciſe ejus opem imploranti operam omnem
 pollicetur, 771. Margarita Octaviæ Parmenſis ux-
 ore Belgio preſecta in Hiſpaniam tranſit, 786.
 ſolentia per Hiſpanum ſupremo officio ſupplens,
 787. nuptium cum Eliſbetha Henrici 31 Gallie regis
 ſita conſummata, 796. ſirma colloſſi Polacum
 mitti conſentit, II. 127. Antonium Tolera-
 num ad regnum matrem mittit, ut nationale
 concilium impetret, 138. Navarram vana promiſſa de
 Sathine reſpoſuſſat, 159. episcoporum auctori-
 tatis amplificationem in concilio Tridentino ur-
 get, 163. orationem Eliſbethæ regina Angliæ revo-
 cat reſcit; hinc diſſiſſimam, 387. inſigne
 periculis, jemiſſit, et Ric. Shelton oratorem ad
 Cæſarem mittit, 46. Navarram et liberis capiendi
 et coram S. Inquiſitione ſententiæ concilium ſuit, 401.
 per orationem concilio Tridentini decreta per Gal-
 liam obſervari a rege iſſito petiti, 402. decreta per
 ſua diſſentem preſentem imperat, 409. Economi-
 rum peramantem excipit, et ſpe Belgii ſervandi facta
 dantiſſa, 511. ſeventate eſſe Belgii ut conſtat,
 pleniorum de religione ſactorum, Inquiſitionis, et
 concilio Tridentini receptionem ſuget, 522. Mon-
 tium et Bergenſem a Belgio legibus ſimilitate
 excipit, 525. Arauſionem literis benevolentiae plena
 ſcribit, et ambigua litera procedunt ſem 212, 533.
 de ratione componendorum Belgii motum con-
 ſultans ſeveritatem exercere ſtatuit, 560. Albanum
 cum exercitu in Belgium mittit, 562. filium Car-
 olem in carcerem conſtitit, 634. mox mori tra-
 dit, 635. ejus uxor Eliſbetha moritur non ſine
 veneriſſimo ſuſſatione, 656. Albano mandat ut juſta
 Inquiſitionum decreta in Belgio ſolentia ſervat,
 66. bullæ in Coena Domini per diſſentem ſua publi-
 cationem prohibet, 673. Annam Auſtriæ ſororem
 ſuam uxorem ducit, 780. bello Germaniſſi Jo-
 ſeph Auſtriæ præſcit, 829. Cordubam venit,
 845. auxilia Venetiſſi contra Turcos promittit, III.
 9. ſed aſſeſſata mora ſerius mittit, 1518. poſt nullas
 aſſeſſatas diſſicultates ſolendi contra Soliman 21
 agere tandem ſubſtituit, 21, 25. eccleſiaſticam ju-
 riſdictionem in Sicilia, Neapolitano regno, et Me-
 diolano ſibi vindicat, 51, 53. cladem in hoſtico hy-
 bernare non permiſſit, 202. in Africa bellum ge-
 rit Tuſetani regni ſacile victor, 213. pacem cum
 Eliſbetha Angliæ facit, 219. antiquiſſimam Gene-
 ſimam ſuget, 447. penſiones pro ſura Gene-
 ſimam debitas revocat, 450. novas ſuraſſi rationes
 ſuit, 451. paciſſimam inter Jo. Auſtrum et Bel-
 gici Ordinis conventum ratum habet, 547. Schiſ-
 matis

I N D E X.

apud Lusitanie regem, ne ipse ad Africam expeditionem proficiscatur, irrito rogat, auxilium tamen adiuvat, 575. a belli consilio frustra detrahatur, 576, 578. a copia premissis se excusat, 577. ad Hametem Cheridum oratorem mittit, et Barcelonae libertatem impetrat, 589. Chri. Mozem ad Henricum Lusitanie regem mittit, 589. Petrum Gineum Officium ducem de suo in regni successione jure actum ad Henricum legat, 591. ad Odisporum sententia scribit, 592. Jo. Austr. infra conquisit et littera ad se perferri jubet, 617. pontificem urget ne Henrico cardinale Portugallie regi matrimonium gratum faciat, 721. amicitium cum Hamete Fesino rege contestatur, 722. Henricum et eum regni successorem designat, 724. ad Portugalliam vi suscipiendam parat, 725, 727. Henrico rege mortuo exercitum in Portugalliam, Albano duci, mittit, 731. Alvarum Baltham S. Crucis marchionem contra Lusitanum destinare praeficit, 733. Lusitanie gubernatorem legatos adimit, 735. in bello ipse munus consultat, 738. cum Bracantino ducis de regni jure transigit, 742, 744, 750. in morbum incidit, sed convalescent ob Annæ uxoris mortem tristitia cumulat, 756. Elvam venit, et Joannem Bracantinum ducem permansit excipit, 759. ad Andem Insule procegit scribit, senas ad Acora mittit, 76. multis laceratis discutiunt lusitanum compingit, 760. Antonium proficit et Arzulenensem, 795. ad Touarum castrum celebrat, juramento prius a rege praeficit, 854. de schola Contrahens abelenda cogit, et pontifici oratorem excipit, 855. Odisporum ingreditur, 856. Tertium insulam invito tentat, 857. Jcisus solo et farentibus, 859. cum Henrico III de Andini cum Elisabeth Angliæ nuptis, et Antoni in Gallia recepti expulsi, 86. res in Lusitania regunt, IV. 49. Iontacracum cum classe ad Afros mittit, 50. Sanguis pro Gallia in praedio ad Afros capti intercedit ambigere respondet, 58. in Luleusos lacerantes et monachos servit, 61. Sebastiani exequis celebrat, 62. consilia cum Guisio init, 74. Lusitanus in Philippo filio veris sacramentis additus Madurum invenitur, 164. diploma filii gratiam de et ceteris religiosis inscribitur contra a pontifice impetrat, 170. classis contra Angliam instruit, 216. Philippum filium heretici declarat, et in ejus verba Ordines adigit, 218. foedus secretum cum Guisio renovat, 248. in negotiationes Anglos marem injicit, 385. classiem ingentem contra Angliam instruit, 389. ex five sagua five meris sedono et Parmenit succurrit, 538. edictum contra Agriugranenses et Belgas ad eam urbem se recipientes condit, 779. pontificem irritum urget ut Luxemburgum dimittat, negotiosus dem deoveret, 850. Ant. Pericium zelotypia motus caedis Elcovedi a se jussu postulari impetrat, V. 179. cometa regi in Gallia creatus urget, 218. Hibellae filiae electionem communionis delegatis per Fosse ducem proponit, 268. cum Belgis Ordinibus de pace agit, 470. penitus revocat, plenarie indultibus inde veritatem facere coartat, 621. Fran. Mendorem ad Polonium mittit, et ad Caesarem eum secretis mandatis, 672. Ledestum in Americam mittit ad componenda Mexicorum cum Jo. Aquila dissidia, 691. de pace cum Henrico IV Verum per delegatos agit, 721. et corvina, 727. pulcherrima subicit, 731. obs, 735. ab archiepiscopo Toletano poenitentiam (quod est confectio) genus aliud ab extrema unione) accipit, 736. ejus forma, ingentem, mors, cum pure compungit, 737. vixit lina, 737. testamentum, 738. et sum, 741. posthous ab eo revo-

cuta restituit, 755. PHILIPPUS Hispanie princeps natus, III. 592. patri succedit, V. 721. Margartam Austriam uxorem ducit, 754, 801. PHILIPPUS III Hispanie rex pacem cum Angliis, VI. 228. exterius omne in Indis commercium reat, 271. et filias tenet, 274. infantibus sacro lustrico abluat, ad pacem cum Angliis fervens juro, 275. sapienti domini in plenique Italiae discubus juro, diplomatis emisso principibus cunctis, liba arogit, 307. pontificem ad belium contra Venetos incitat, et ambigua ad eum dat littera, 399. Petricum lepreum de foedere contra Turcos senatus exigit, 411. Ordinum foderatorum amicos de pace petunt, 433. tam habet quocumque in indicium cum Belgis foederis Ordines arguit ab Archiducibus transacta efficit, 436. in celebrationis et remunerationis formis magne distindat fabortae, 44. novam institutionem formam nati, 457. HISPANICAE 101, I. 5, 8, 180, 258, 570. II. 55, 134, 385, 387, 410, 634. III. 476, 100, 200, 213, 333, 400, 561. IV. 39, 48, 164, 236, 529. V. 172, 334, 727, 735, 754, 801. VI. 56, 86, 94, 96, 225, 271, 275. HISPANI in Belgio Ordinem capis ad Themis fundat, III. 470. Trajectum ad Mosam capiunt et diapiant, 471. mox et Antwerpum, 474. Belgia dicunt, 547. HISPANIA contra Anglium paratis classis Officium solvit, IV. 529. novum catalogus, ducis, sena, committit et oelo, 4. ejus cum Anglica classis pugna, 534. et fuga, 536. dissipato et dextra tum a ventis quam Anglica classis accepta, 538. HISPANI foedus mantes Alotum capiunt, III. 466. rebelles decreto condito declant, 467. HISPANICI Imperii iura et caute, I. 8, 9, 10, 14, 15, 16. IV. 274. HISPANORUM militum foedus, I. 431. III. 376, 384, 405. IV. 770. V. 3, 6, 182, 212, 213. VI. 4, 6, 7, 105, 195, 201. HISPANI foedus cum Ordinibus conveniant, VI. 195. HISPANI auxilio regionum in Aquinon missi, in dedus contra sitem sacrae, II. 229. in Hibernia ab Angliis profligat, VI. 65. quoniam de Sicilia insupachia contra Batoniæ cardianem subicunt, 363. HOCITERANUS. Vide Latinus. HOBARENDA. Vide Mahometes. HONORATUS, de Hibernia, comes, (Philippus) Ruremundum aggritus capiti, III. 597. mox locum deserit, 598. a Scherchio fufus, 789. Coventum recipit, 790. Sironis ducis intercepti, siron receptum, IV. 323. Coventium aggrerem occupare initio smit, 329. in Leccius verba adhibet, 384. ejus cum Leccio firmation, 484, 497. ab Edvardo Norio ad ducem procorat diffinita condicione se excusat, 48. Altipremum caedit, 494. Mirum Navorium suum ducit, V. 672. ejus decus et eleganti, VI. 373. HONORIUS, de Hibernia, (Joan.) Monasteriis episcopus electus, II. 475. ejus mors et doqum, III. 324. HOJUM, Hoy, a Car. Hesugio alia capam, V. 467. a Fontano receptum, 469. HOLLAND, Heulter, (Jacobi) obitus et elegum, III. 345. HOLLANDIA, Hildris, finis et descriptio, I. 734. HOLLANDIA, Hildris, dux, (Adolus) Danie regnum obtinuit, I. 33. HOLLANDIA dux (Magnus) Christiani III Danie regis

I N D E X.

- regis filius *Liveria* contra *Moctos* auxiliatur venit, sed eos *papa* hoste habet, II. 68. Revellat arce pul-
sae cum *papa* obediens, 75. *Mariam* Andrei filiam
Joannis *Baldii* filii *Moctos* imperatoris su-
berimus duci, III. 291. a *Muko* defuit, 265. et
cum *Stephano* *Polono* transiit, 708. ejus mors,
IV. 191.
- HOLSTIAR** dux (*Adolfus*) *Friderici* *Dani* frater
Caesari in bello *Metensi* militat, I. 135. *Dithmar-*
sio bello punit, 717. *Meldorpium* caput, 740. mox
Tilburgum et alia loca, 741. *Heilam*, 742. et
totam *dicionem* reliquit, 743. *Canilman* *Philippi*
Helli fororem uxorem duci, II. 199. de *Sleviciu*
principum cum *Dano* controversiam habet, 349.
- HOLLATIAE** nobiliss *Dano* iurandum praestit,
Hollisioque duci *Slevicini* principum a *Christiano*
rege invelit, IV. 725.
- HONFLORIUM**, *Honflur*, a rege *Henrico IV* cap-
tum, IV. 828.
- HONGERATUS**, *Leopoldus* *Honorat*, homicida *Se-*
ruium *viccomitum* occidit, et *picham* ad *caedes* *Ta-*
rentum incit, II. 319.
- HORNANUS**. *Fide* *Momontius*.
- HORNUS** *HELIUS*, de *Hornis* *Se de Hyl*, (*Gol.*)
Bruxellum praefectus constituit, *Munifieldum*
alioque conciliis regis assessoris clandestini cum *His-*
pania *Indicibus* foederis suspectos, captivos libit, III.
467. cura *Orelinus* agit, re detecta secur per-
cussit, 724.
- HOSIUS** (*Stanislaus*) conciliis *Tademini* praefect, II. 47.
eius elogium, III. 259, 702. obiit, 703.
- HOSPITALIS**, de *Hospita*, (*Michael*) *Gallicae* *Can-*
cellarius factus: ejus ingressum, I. 812. oratio in
senatu *Parisiensi* habita, II. 11. oratio in conventu
ad *Pontem* *Bellicum*, 16. in conventu *Aurha-*
neni, 25. in senatu *Parisiensi*, 111. in colloquio
Pollitiano, 113. in delegatum ex omnibus *car-*
ris ad *Germani*-*dunum* conventum, ut *laxaret* *Pro-*
testantibus *libertatem* consulens, 115. diplomate *regio*
S. C. Tuleiani contra *Protestantes* *severitatem* im-
pigit, *Burgunium* et *Cavagnium* *senatus* restituit,
273. oratio rege in senatu *Rotomagensi* *ma-*
jore *declamatio*, 314. in conventu *Molanensi*, 307. rege
a *Melch* *Lutetiam* *profectionem* se opposit, 321. sua
remota quod *pax* *confusa* *urgit*, 322. ejus *mors* et
elogium, III. 253.
- HOSPITALIS**. *Fide* *Falsus*.
- HOSPITALIS** *HURALTUS*, *Haroldus* de *Hospital*,
(*Paulus*) regis *magistrum* *fiscus* *interdixit*, ob id
tamen a *senatu* *Aquensi* *multatus* *excommunicationem*
revocavit, VI. 82.
- HOSPITALIS** *VITREUS*, de *Hospital* *Se de Fiers*,
(*Lud.*) *penitus* a rege *Henrico IV* *defuit*, et *Dor-*
dingum *deiecit*, IV. 726. in *Lutetiam* *obediens* *ve-*
nit, 804.
- HOSPITALIS** *VITREUS* (*Lud.*) *primus* cum rege
paravit, *Melodanum* *citatem* *tradit*, V. 134.
eius *scripto*, 35.
- HOSPITALIS** (*Jac.*) *Chouli* comes in *praelio* *Euro-*
neo *factus*, IV. 849.
- HOSPITALIS** *SANCTIMINIUS*, *Se de Sa.*
Almura, (*Remus*) *Engolism* *captus* a *Cypriano*
praefectus, II. 626.
- HONATUS** *BORDEUS*, de *Hongrie* *Se de la Borda*,
(*Joannes*) a *Navaro* *missus* cum *Esperanto* a-
git, IV. 627.
- HOSTAR**, *le Host*, (*Nic.*) *predio* *detulit*, VI. 275.
ipse *meritas* et *perduellionis* *dominus*, 413.
- HOTOMANUS** *RUPILUNDUS*, *Hunze* *Se de Ro-*
Arilund, (*Car.*) *Henricus* *factiois* in *urbe* *se* *ducent*
praefect, IV. 449.
- HOTOMANUS** (*Fr.*) *confusionem* *pro* *Henric* *IV*
laxcessum *pere* *contra* *Zimprum* *edit*, IV. 210.
Brutum *saltem* *contra* *Siti* *v* *confusum* *edit*, 222.
eius *obitus* et *elogium*, 295.
- HOWARDUS** *NORFOLCIUS*, *Howard* *dux* de *Nor-*
folch, (*Thomas*) *conchylo* *torque* *donatus*, II.
400. contra *regiam* *Elisabetham* *conjurant* *se*
immiserit *Mario* *Scotte* *nuptias* *inhauri*, 753. *Elis-*
abetham *ut* *successorem* *delignaret* *urget*, 761. in
circorem *conjectus*, 764. *venum* *deprecatu* *tueri*
emissit, 766. in *turrem* *iterum* *inclusus*, 775. in
circorem *conjectus*, III. 83. ad *mortem* *damnatus*,
87. *decollatus*, 89.
- HOWARDUS** (*Philippus*) *Arundellae* *comes* *custodias*
mancipatus, IV. 147.
- HOWARDUS** *EFFINGHAMIT*, *Howard* *baro* *de Eff-*
ington, (*Gul.*) *obitus* et *elogium*, III. 245.
- HOWARDUS** (*Henricus*) *Norhamptonae* *comes* *cre-*
atus, V. 245.
- HOWARDUS**, *Howard*, (*Car.*) *maris* *praefectus* *ab*
Elisabetha *in* *Belgium* *missus*, IV. 422. cum *His-*
pania *classe* *pugnam* *init*, 434. et *rem* *agat*, 436.
cum *classe* *Gadei* *appellit*, et *clissem* *Hispanum* *in-*
credit *aut* *capit*, V. 620. *Gadei* *expugnat*, 621.
Notinghamiensis *comes* *magna* *pomp* *in* *sua* *His-*
pania *exceptus*, VI. 275.
- HUCONOTORUM** *appellationis* *origo*, I. 817.
- HUGONERIA**, de *la* *Hugueria*, (*Michael*) *cum* *Ger-*
monica *copia* *auxiliarius* *in* *Galliam* *missus*, IV.
450. *commentarum* *periculum* a rege *ab* *His-*
pania *nominali* *electione* *demonstrantem* *edit*,
451.
- HUMITA**, *Humit*, a *Mauricio* *Nafforio* *captus*, V. 10.
Romae *studere* *obedi*, 645. *urbis* *finis*, *it.* *obito*
646. et *editio*, 649.
- HUMERIUS**, de *Humerio*, (*Jac.*) *Picardiae* *nobilis*
auctor *ut* *S. Unioni* *contra* *Protestantes* *scribitur*,
III. 424.
- HUMERIUS** (*Carolus*) *ad* *regem* *sub* *pugna* *Eura-*
cie *initium* *venit*, IV. 848. *Pontencom* *ad* *inter-*
ventionem *cliecit*, 859. *Aumalum* *caedit*, 869.
Corbium *intercipit*, 885. in *Hannae* *expugnatione*
occidit, V. 476. ejus *elogium*, 477.
- HUMIDATORUM** *ordinis* *in* *Insubria* *origo* et *mores* *cor-*
rupti, III. 65. *obito* *abofus*, 117.
- HUMIUM**, *Hume*, *castellum* *Anglo* *delatum*, I. 110.
a *Scotis* *recuperatum*, 122.
- HUNALDATUS** *TORNAMINIUS*, de *Tornamini* *Se*
de *la* *Hawaldyke*, (*Renatus*) *regis* *in* *Armonia* *be-*
gum a *Mercurio* et *Henotico* *Conde* *Reli-*
gionis *pulsi*, IV. 714. ejus *mors* et *elogium*,
V. 87.
- HUNGARIA**. *Fide* *Pannonia*.
- HUNTILARE**. *Fide* *Gordianus*.
- HURALTUS** *CAVERNIUS*, *Haroldus* de *Caveray*,
(*Philippus*) *Henrici* *Andrie* *cancellarius* *ad* *Polono-*
rum *delegatorum* *ocationem* *pro* *Andrio* *respon-*
dit, III. 289. a *regina* *matre* *missus* *Henricum* *III*
jam *Gallicae* *regem* a *pax* *confus* *shenit*, 349.
proincellatus *creatus*, 614. *Aureliano*, *Bleicu*,
et *Carnutibus* *praefectus*, IV. 46. ab *sua* *releptus*,
621. *Gustis* *eodem* *praefectus*, 722. *secutus* *in*
Henric *IV* *castra* *venit*, 868. a rege *delegatus*
de *pax* *cum* *Henotico* *agit*, 872. *negotium* *F. Pi-*
thoeo *dit*, et *cursus* *Parisiensis* *archiva* *excuteret*,
et *quoniam* *in* *regem* *injuriarum* *reperire* *shole-*
ret, V. 111. *diplom* de *Provincia* *praefectus*
Gustis *amissum* *intercedit*, et *clausulam* *adit*, qua
contra *concessionem* *praefectus*, 473. ejus *decebus*
et *elogium*, 875.
- HURALTUS**. *Fide* *Hospitalus*.

Hu-

I N D E X.

HERALDUS BOSTALLERIUS, *de Heraldis Sr de Bostall*, (Joannes) cardinalis Lotharingum re Lucianum seminas ingrederetur, frustra moxet, II. 415
HERALDUS MENIUS, *de Heraldis Sr de Menis*, (Andreas) in Angliam legatus ut pacis cum Hispano rationes Elisabethae exponeret, V. 726, ex-legatus Venetis senatus regis nomine edictis, ne scripto sed viva voce interfectio fieret, VI. 742, ad edicti de Jesuina restituenda promulgationem in senatu accelerandam a rege missus, 753
HERALDUS URILLIUS, *serius d'Uriei*, (Jac.) in Salustius obtulit occisus, IV. 416
HERALDUS HOSPITALIUS (Mich.) bellum *Ferensis* nomine edit, IV. 621
HURTALDUS. *Fide Santofringus*.
HUMARUS. *Fide Santofringus*.
HYACINTHUS Polonus in Diva Isidori ceremoniam a pontifice referatur, V. 180

I

IACOBUS (Florent.) theologus Parisiensis temporalem pontificis potestatem vindicatus a senatu Parisiensis censura gravi notatur, V. 725
JACOBUS et VI. Scotiae reges. *Fide Scotiae reges*.
JACORUS natione Graecus Moldorum & Polonis adiutus occupat, II. 114, occisus, 120, ejus facies, 28.
JACOPOLUS. *Fide Brogum*.
JACOBRETERICH, *Zaprawier*, ob Pestam turpiter desertum in vincula conclusus, VI. 235
JANUARIUS, *Gienhallori*, (Petri Franc.) obitus et elogium, II. 108
JANKUS, *Jocenis*, (Petri) praefatus Dictionaria ab Henrico ad Philippum Hispanum de Galliae rege eligendo missus, V. 61, pro Mediano cum rege de seconclusionis agit, 415, a rege ut pacis inter Archiducem et Belgii ordines negotio interveniret delegatus, VI. 415
JANOTII, *Giamiti*, (Donati) mors et elogium, III. 308
JAPONIAE descriptio, VI. 437, Japonicum reges legatos ad Pontificem mittunt, 224, qui Romae a pontifice excepti et simili sunt, 250, in Hispaniam trajiciunt, 251
JARNACUS. *Fide Chironus*.
JAVAR insulae descriptio, animalia, fuges, &c. V. 614, VI. 16
JAVARNUM, *Rab*, a Turcis oblatum, V. 191, et ejusdem, 325, & Berdensis, et Palsio insula oblatum, 216, ab Adolfo Schwartzburgio interceptum, 768
JUREGIVUS, *de Juregus*, (Joannes) Arasienensis floppus ictu vulnerat, istum occisus, IV. 68
JERLEIUS } *Fide Hingebus*.
JERLEIUS }
JERNIELLIUS, *Jocenis*, (Fredericus) machinas bellicas, quae Parisiensis pontem absumpserunt, IV. 125, iterum illius, sed minore fructu, 129
JERONIMUS societas origo, II. 415, et progressus, 436, 440, theodorum submonachorum et Eulochii, 440, episcopi Parisiensis de ea sententia, 430, societas a curia Parisiensis admittit sub legibus, 411, causis illis agitata nec decisa, 412, IV. 423
JERVITAS pueri Antuerpia exatit, III. 624, Gul.

Parisius ad Elisabetham Angliam interficiendam incitant, IV. 416, seditionem Burdigalae excitant Henricus addit, ob id i Matigono inde exatit, 725, Tolosae tumultum excitant, 724, Patris in ordinem redacti, V. 31, invidia in eos renovata, 301, eorum causis in senatu Parisiensis agitata, 423, pueri ut causis clausis foribus disceptarent, 424, causa iterum perordinata, 418, toto regno exterminata, 445, 448, Simonis Maronis contra societatem creatio, 702, bellum supplicem pro restitutione a rege offertur, 711, quoniam quae nullum Romanum exercitum proponunt, VI. 241, in Gilla restituit, 245, pyramida in Castellis paridis memoriam ecclesie destructionem a rege prius et obsistent, 110, Gedani monacho S. Brigide, et Thomaie in Borussia majore urbis templo expulsi, 350, Veretum diocesan relinquent, 187, emulo perpetuo multat, 401, ab episcopo Sathili Prussiae nomine ad Ant. Possessum persinguntur, 401, causae propter quae diocesis Veneta expulsi sunt, 401, a Rotofino tanquam Polonae turbam sacrum laesum, 418
ILLYRICUS. *Fide Flicin*.
ILVA, *Ebo*, insula munita, L. 148, a Cesare Colono Mediceo concessa, 126
IMAGINES Sanctorum per Lutetiae vicos a Gualtero erectae, et ad eas cinidiae accensae, L. 754, de imaginum cultu formam a Catholicis proposita, II. 150, a quibusdam rejecta, 160
IMHIVUS, *d'Imhiv*, (Joannes) Gandavi mens ceter, et confidit creatus, III. 414, de re turbatus, 691, Germaniam confregit, 692, ab eisdem Gandavensibus reclusus, consilium factum Gandensibus ad Hispanos incitant, IV. 174, 108, conjurationis suspectus capitur, 208
INCIUS. *Fide Gaurum*.
INDICARUM iterum status, L. 44
INDICAR res, IV. 149, 162, V. 174, 167, 611, VI. 14, 110, 164
INDULTUM iterum Parisiensis auctoribus concessum, L. 112
INSULANUS. *Fide Gellarius*.
INSULANDI MARIVALLIUS, *de l'Isle Marivallus*, (Claud.) Loosiano praefectus, V. 486
INSULANUS (Joan.) regem pallio apprehendens, cultus licet armatus carceris postea multatus, VI. 112
INTERAMNUS, *de Terni*, (Alexander) P. Alfidis Farnesii copiam dux, L. 110, Placentiam ad Francum convolvendum discedit, 120, Loconenses fundit, 420
INTERAMNUS. *Fide Balbus*.
INUNDATIONES Lucinae, L. 111, Florentinae, 161, Romae, Florentinae, Nemausi et in Sinonis regione, 615, in Belgio, II. 776, Lugduni et Spiae Nemausi, III. 16, Luvani, 214, per Frisiam, Voithandum et Mistrum, 116, in Belgio et Germania, V. 469, Romae, 755, in Anglia, VI. 477
JOACHIMI RHARTICI (Georgii) obitus et elogium, III. 403
JOANNA LABRETANA. *Fide Navarre regina*.
JOANNA Hispaniae regina Caroli V. Caesaris mater, L. 69
JOANNE-PANUM in Mauriana, & *Jean de Mauriana*: ejus sitis, V. 604, a Dignisio militum, 606
JOANNIS Angustici famulus, & *Jean d'Angust*, a Castrolo receptus, II. 212, ab Andro occisus, 418

I N D E X.

- sum, et firmus a Pilo defensum, **746**. tandem do-
daum, **748**.
- JOANNELLUS, *Jannet*, (Andreas) Sanctarum
præfectus electus, III. **171**. rem frumentariam ne-
glexit, **416**. urbe tandem deinde interfectus, **418**.
- JOANNITAS, sui fratres ignorant in S. Germani
alibito valetudinarium sum constituit, VI. **258**.
- JOSEPHUS, *Joset*, (Laurenti) mors et doctri-
na, IV. **92**.
- JOSEPHUS, *Fide* Barilii.
- JOWAI (Julius) Luthero in extremis adlat, **1**. **61**.
- JOWAI (Paul) cunctis et cingit, **1**. **402**.
- JOVIA (Gual.) vicecomes, episcopus Alestini operatio,
et Maria Batimæ nuptiæ, Septimanæ legatus cre-
atur, II. **102**. cum Jac. Crulio transiit, **177**.
Mompeliu urio obidet, **180**. Grillam fundit,
181. Aquilam frustra obidet, **182**.
- JOVIA ARCEMENSIS, *de Jovio Sr d' Arques*, (Anno)
in Farsæ oblatione vulneratus, III. **212**. in regni
gratia fuit, **18**. Margrita Cabodi uxore repudi-
ata Margaritam Valdemontem regine Aloisus fore-
orem uxorem ducit, IV. **12**. dux et Francie par-
crentia, **413**. Septimanæ præfecturam ambiena
Romani præfuit, **151**. cum pontifice collo-
catus, Mompeliu in insula accit, **156**. per fali-
am magnifice exceptus in Galliam rediit, **158**. Ne-
stine præfecturam emp. **16**. cum exercitu in Ar-
venio, Velutina, et Ruteno missus, **410**. Ma-
lerum cepit, **413**. Martingiam obidet, **414**. et
capit, **415**. mox Petram, **16**. et Salvemacum cepit,
416. deus Protestantium legiones ad Elige-fianam
ad intercessionem cedit, **422**. Maxentium-fianum,
Tornem ad Carantoni, Malerum cepit, et in
aulam rediit, **16**. ad exercitum revocit, **451**. in præ-
lio Cuceraceni fuit et interfectus, **452**.
- JOVIA SANDERDORP, *de S. Dyler*, (Georgius) An-
ne frater ex diuturna moritur, IV. **171**.
- JOVIA (Antonius Scipio) eques Hierosolymitanus To-
bolæ prior ad hostem ne suspectus Marolopio ferret
diffinitionem missus, IV. **160**. plurimè locis per
Septimanam capta Villeniam obidet, V. **151**.
ibi fuit, et in fuga liberatus, **151**.
- JOVIA (Henricus) Buchia comes Anne frater in
primis Caputonium ecclesiæ clericum fuit, IV.
151. abiecto cuculo armorum curam in Septima-
nam suscepit, V. **154**. cum rege transiit, **188**. cli-
cum iterum fuit, **180**.
- JOVIA SANALVATORIO, *de S. Savar*,
(Clas.) Anne frater in pugna Carmentis occi-
dit, IV. **417**.
- JOVIA Granprentis, *comte de Grandpre*, (Robertus)
vulneratus decedit, IV. **102**.
- JOVIA TOSTERONUA, *de Jovio Sr de Tasteron*,
(Clas.) Fulcra Granprentis comitis filium mi-
nor nato a Sempulo fuit, IV. **760**. Augulobom
Ticallum intercepte into terit, **879**.
- JOVIA, *de Jovio*, (Finn.) cardinalis regis oration-
bus absolutorem de Guili cardinalis ciede a pon-
tificis petentibus interit, IV. **701**. decreto contra
regem a pontifice fisco Romæ Venetia fecit, **114**.
ad pontificem a Machiano missus, V. **298**. ad col-
loquium admittit, qui quid Luthere sciam esset
offendit, **110**. pontificis electionis ab Aldobrandina
et Monteboni factionibus arbitri constitutus, VI.
104. pontificis vice pro Delphino sedem jubet, **122**.
in Italiam ad dillidum inter pontificem et Vene-
torum rempublicam componendum a rege missus,
181. **400**. ad pontificem admittit de poci conditio-
nibus agit, **404**. diplomate quo interdictum revo-
catum est accepto, Venetis adu, ubi promulgatio
solemniter facta, **407**.
- JOVIA, *de Jovio*, Farnesio dedit, IV. **109**.
- ISABELLA Jo. Zapotae vidua cum Gualdo conve-
nit, **114**. regni Hungarie et Dacis infamia ei
tradit, **115**. Culoviam fecit, **116**. de filo in
regnum institutio agit, **115**. **120**. **171**. **410**. Tur-
cia auxilia sollicita, **411**. eorum ope Dacum oc-
cupat, **412**.
- ISABELLA Philippi Hispani filia Parmensi fuit, IV.
721. ejus in Gallie regnum electio vixit a Fe-
rue dace, V. **102**. a Silvacensi episcopo oppo-
nit, **103**. nuptias cum Alberto Austro publi-
cas, **742**. in Flandriam venit, VI. **4**. Obidum
vixit, **409**.
- ISABELLA Cosini Etrusæ dacie filia Paulo Josedino
Urino nupta, IV. **408**.
- ISERSTENIUS copias pro Hispani in Westpha-
lia confectus a provincialibus cum suis occi-
dit, V. **179**.
- ISERBURGICUS (Salentina) archiepiscopus Coloni-
ensis ex de dignitate abdicat, Willelma Arembergi in
uxorem dacta, III. **566**. IV. **100**. pro collegio
Coloniensis militum, Liniam, sua loca capit, **181**.
copiarum summus imperator delectus, **182**.
- ISMAEL TACHMIS filius junior Periturum regnum
occupat, III. **610**. Ali sectam detestatus, mox con-
juratione procerum, non infusa fore Peria Cocani,
optinuit, III. **402**.
- ISODORUM, *Isidore*, a regis interceptum,
IV. **407**.
- ISORIACUM, *Isore*, ab Andino captum, III. **128**.
a Randino innotum, IV. **710**. oppidum a regis
interceptum, **851**. mox a Randino obidum, **852**.
quo fuso urx deditur, **854**.
- ITALIAE fides, **141**. **174**.
- ITALI milites in Belgio tumultuantur, V. **370**. Si-
cherne se mutant, **371**. cum Maurito agunt, et
cum Leodiceri episcopo transiunt, **372**. a Veli-
lico oppugnat se recipiunt, et castra juxta Huel-
dam manent, **373**. Bellioci comitis interven-
tu cum Ermo Austro transiunt, **408**. tandem pla-
cis, **640**. Cheli item tumultuantur, **641**.
- ITALICAE res, **1**. **12**. **21**. **41**. **51**. **156**. **165**.
170. **179**. **188**. **300**. **373**. **477**. **1024**. **1025**. **671**.
II. **30**. **51**. **52**. **59**. **120**. **135**. **143**. **300**. **344**.
185. **405**. **414**. **570**. III. **1**. **15**. **65**. **157**. **300**.
305. **1024**. **114**. IV. **118**. **122**. **482**. **170**. V.
14. **101**. **155**. **298**. **318**. **129**. **717**. VI. **1**. **35**.
126. **127**. **241**. **303**. **151**.
- JOSILARUS annus et ejus origo, **1**. **114**. III. **415**.
VI. **1**.
- JUELLE, *Juel*, (Joannis) mors et opera, III. **89**.
IV. **118**.
- JUVOTIANI regis origo, V. **118**.
- JULA, *Gual*, a Turcis obiecta et capta, **108**.
JULII pontificis ingenium et in Gallis odium,
1. **115**.
- JULIUS **114**. *Fide* pontificis Romani.
- JUNI (Francisci) obitus et elogium, VI. **128**.
- JUNI (Hadriani) mors et elogium, III. **416**.
- JUVODUM, *Juv*, ab Henrico II captum, **1**. **155**.
- JVAVUS, *Fide* Hangabæ.
- JVONIA a Turcis Bogdino suffectus Moldavine prin-
cipatum obidet, III. **141**. mox ab eo deficit, et a
Colcis civitate Suvercio dace adjutus, Turcas
funda, **144**. Brailoviam expugnat, et Turcas ite-
rum fundit, **145**. tandem a Heremia Carnavicio
proditus, funditur et se decere cogit, **148**. contra
hiem datum occidit, **14**.

Ka.

I N D E X.

impressionem facientes viribus licet imper inhibet, **798**. mox Mauritanorum ultimum agmen capto, **800**. ex febre Bruzelli obiit, **VL 14**.
LANDRIANO (Marfillo) a pontifice mandatus, **V. 68**. a senatu-consilio Casaluenti, **66**. et Carthrodunenfi dominas, **68**. a senatu-consilio Partienfi approbatus, **70**.
LANDUZZI, *Landi*, (Bullianus) obiit: ejus elogium, **II. 115**.
LANCI (Joannis) mores et elogium, **II. 111**.
LANCI (Joannis) obitus et elogium, **II. 112**.
LANOBI (Car.) obitus et elogium, **III. 183**.
LANGORANUS MONTEFRANDUS, *de Montefrandi* *Jure de Langoran*, Vefanum Petocoriorum adu intercepti, **III. 409**.
LANGOS MORVILLERIUS, *de Langy Sr de Morvilleri*, (Ludovicus) equitus Gallici praefectus obiit, **II. 715**.
LANGOS MORVILLERIUS, (Joannes) Bononiae praefectus a Condoo multus Rotomagenfi nutantes firmat, **II. 173, 195**. Rotomagum relinquat, **195**.
LANGOS (Philippus) Salomonis princeps Caefari in bello Samolicalio militas, **L. 714, 824, 831**. Valdemburgum capto, **114**. praefectus ad Mulbergum interficit, **112, 118**. in bello Pamenfi militat, **154**.
LANGOSI BOUTARIUS, *de Langy Sr de Boutari*, (Chiriboph.) Corbie praefectus, **IV. 83**.
LANGYUS, *de la Noue*, (Franciscus) Aurelianum intercepti, **II. 299**. in pugna Bullienfi captus, **791**. in praefectio Morocconensi captus, **719**. e Poloni trimebris uni intercepti Noellum capto, **784**. mox Maratum et Oloensis arenas, **785**. Epallarium ad Gemnas fatum caedit, **797**. Lucionem munitorem expugnat, et Fontenium mox deditum obedit, ibi vulnerata brachium praefecti patitur, **799**. e Belgio rediit regi reconciliatur, et Rupellum militat, **III. 106**. de pace irrita agit: tandem ubi praefectus, **167**. in Rupellae defensione egregiam navat operam, **248**. cum Rupellanos ad concordiam adducendi ipse non impius efficit, Animi jussu urbem defendit, et ad Andiam castra transfert, **323**. Almonem a consilio foedo et periculoso deheret, **328**. Lusitanum, Melam, Fontenianum, Pontium, Tontin ad Carantanam, Roianum, alia loca occupat, **301**. a percussoribus subornatis infideli petitus, **312**. bimetris inducias cum Bruno et Vadrigio parit, **327**. Niortum invito senatu, Benoniem arcem capto, **418**. Ordinibus militum in Belgium venit, **608**. Wuyverum capto, et IV equitum turmas caedit, **694**. Nivram et in ei Ecmundatum intercepti, **778**. ad Engelmontherum a Riformio capto, **780**. cum Philippo Ecmundano manus liberatis infolitis conditionibus restituitur, **IV. 114**. Bulloni testamento Carlotam Marcanam ejus sororem commendatam habet, **151**. Enipnam, quo belli pro ei et Bullariae ducis defensione Julsepi rationes redditi, evadit, **119**. ad Salvaecum Ausmellum fundit, **247**. cum copia ut Suncium cum Hellicis venientem excipiat multus, **258**. Lautiae subactis capto in Sequanum cum sua defuncti, in urbem penetraturus rati cum rex revocasset, **801**. ad regem erit Eniacum praefectum venit, **843**. in certamine cum Parifenfibus periculum vitae adit, **860**. Caistro Theodoricus praefectus, **883**. ad Lemballum occidit, **V. 24**. ejus elogium, **85**.
LANGUETI TALINUS, *de la Noue Sr de Tallegy*, (Odetus) Lilliam frenue defendit, **IV. 219**. ad Ordines multus ab Hispanis captus, **241**. libertati restitutus, **V. 16**. Gornaco praefectus, **712**. Ordinibus militat, **791**. frenue se perit, **797**. avia bona, ut ut patris crederetur satisfecit, venundandi patitur, **814**

LANIACUS. *Fide* Sangallatus.
LAODUNENSIS, *crux de Lani*, fondationis Henotice subfcribitur, **IV. 698**.
LAODUNUM CLAVATUM, *Lani*, a rege Henrico IV obftruftum, **V. 421**. deditum, **426**.
LARCANIUS GEYMOVILLA, *de Grimoille Sr de Lercheat*, (Nicolaus) ad Rotomagum occidit, **V. 130**.
LASCARIUS, *Lerius*, (Jo. Steph.) ob Pinella caefera supplicio affectus, **II. 579**.
LASCUS, *Ladi*, (Bernardus) a Sigismundo rege miles, quinquaginta de Carolo Sudermaniae duci apud Sueciae Ordines infuit, **V. 225**.
LASH, *Leff*, (Otlardi) decedens et elogium, **V. 133**.
LATIMERIUS, *Latimer*, (Hugo) Thomas Seimori supplicium fuggit, **L. 205**. in carcerem conjecit, **445**. Oxonium abducit, **451**. formis traditur, **574**.
LATINIUS, *Latini*, (Lannus) obiit: ejus elogium, **V. 203**.
LAVALLUS. *Fide* Castelloneus.
LAVALLUS, *de Lovel*, (Remus) Buellum notum Sanctum Comite filium in duello occidit, **II. 89**.
LAVALLUS BONDOLFINUS, *de Lovel de Bais-de-prie*, (Urbanus) a Gufto Lotarian multus, et Henrici dux interitus, **IV. 266**. futurus, mox fide dato dimittit, **471**. Henrici Parifenfium fe ducem praefectus, **208**. Vinidum dedit, **821**. in praefectio Euraco capto, **849**. tribus equitum a Melafiano cruxa Parifenfibus praefecturae repulsum accipit, **V. 112**. cum rege tranfigit, **495**. equatum urbem caeftra, **686**.
LAVARDINUS. *Fide* Bellomasteria.
LAVATELUS, *Levater*, (Lod.) obiit: ejus elogium, **IV. 578**.
LAUDONERIUS, *Laudenwieri*, (Remus) a Colroia indructus ad Floriam navigat, **II. 662**. inde in aula rufe acceptus, **668**.
LAUREBERGUS. *Fide* Saxo.
LAURABUS, *de Lauray*, (Marthaea) Henotiorum in urbe facilius nomen dat, **IV. 440**. ejus morem et concionandi intemperies, **728**.
LAUREUS, *Laure*, (Vincentius) Antoni Vinclini Narvare regis familiaris cum a Condoo alienat, et ad triumvirorum partes perducit, **II. 239**. ad Marianum Scotam a pontifice legatus, **548**. Andreae Lotichii ecclefiae reconciliat, et Antoni Pofervini ad Joannem Sueciae regem missi, causa ei rufcit, **III. 107**. a pontifice ad Polonos orator missus, **ih**. conditiones ad res inter Caefarem et Stephanum Polonae regem componendas proponit, **419**. ad Orlum Sabaudum a pontifice missus, **IV. 17**. ejus obitus et elogium, **V. 729**.
LAURINUS. *Fide* Caumetina.
LAUTRECUS. *Fide* Fontia.
LAZII (Wodding) obitus et elogium, **L. 261**.
LADEIMA a Philippo in Armaricum milia cum F. Audieno de fciapo in regia caefem laborando agit, **V. 691**.
Lazo in Gallia fciapae de mendicis, **L. 110**. de pragmaticis, **ih**. de fenatorum numero et fciapulatione, **ih**. fumpuarie, **110, 108, 216**. ne cognitionem et pragmatici in decurionum collegium eligant, **110**. de fcribarum Apofolicorum numero, **110, 220**. in fciaris et eos qui temere nomen dejerant, **110**. de libera prohibitis, **111**. de Lotetiae magnitudine moderanda, **106**. de militibus et popularium vexatione coerceda, **107**. de lapfis in haerefis coerceda, **ih**. de juffo numerorum pondere, et pretio venarum conftituendo, **116**. de praefidiali jurisdiccione, **103**. de curatibus in oppidis vallatis, **104**. de rerum pretis non nisi liberi Francisci arbitratu, **ih**. de praefidiorum

praeforum ubi uisum uelagibus redimenda, **L. 12.**
 de iura uelagis per Aquitanum redimendo, **471.**
 de regum sacrorum numero, **11.** de Lutetie
 sedibus, **132.** de claustris nuptis, **142.** de an-
 tiquorum et fugio natorum pueris, **14.** de epis-
 copis et curiis, item de curia praefidis et
 eorum jurisdictione, **666.** de reuocanda parmonia
 regi clientibus, **221.** de iudicia in superius
 regis curia deligenda, **112.** de hominum et uir-
 tum ad altera uota conuoluntatem uoluntatis tra-
 nscione, **11. 42.** de matrum in filiorum hereditatem
 successione moderanda, **124.** *Vide Editiones.*
LEONARDUS, de Lery. *Vide Pontius.*
A LERIA, de Lery. (Joan.) Tractatus septem-
 uis, **11. 171.**
LEICESTRIUS. *Vide Dauidius.*
LEIMEALLA, Lambell, a Dumbarenti infeliciter ob-
 itus, **V. 62.**
LEMOVICUS ciuile. *Vide Rostandus.*
LEMOVICUS, le Liongins. Rex illic gestus, **11. 211.**
IV. 114. V. 256, 310.
LEMONCURIANUS, de Lemenari, (Robertus) castri-
 nalis aula ab Henrico II. Romano obligatus, colore,
 ut pontificem erga Gallos bene affectum articulo de-
 uincit quatuor, **L. 102.**
LEMONCURIUS, de Lemenari, (Philippus) episcopus
 Antistodorenus Naxorum in transuersum patris
 pendit, **11. 115, 140.** in regis consiliorum lectus,
102. ad Naxorum a rege amicus, **IV. 421.**
LIO X pontifex. *Vide pontifex Romanus.*
LIOMINUS (Elianus), ab Othobus Belgii ad causam
 eorum tuendam ad pontificem missus, **III. 611.**
LEOPARDI, Leopold, (Pauli) mori et elogium, **11. 111.**
LEOSTIUS, Leostus, (Cyprianus) obitus et elo-
 gium, **III. 146.**
LEUSUS, de Lery, (Joan.) Villagapensi comes, **11.**
 in Americam expeditionem ducit ab illo c. 110, **L.**
156. Sincera desina, in uisum deest obitio
 filiorum eius, **III. 181.**
LEUCOTI CLAUDI, Leist de de Clap, (Petrus) mori
 et elogium, **III. 191.**
LEIALUS, Lelle, (Joanem) Rosensis episcopus Marci
 Scotie legatus pontificem et Philippum mouet, tali
 promissa auxilio reuertentem, fore ut Marci cum
 Angli transiret, **11. 221.** in carcerem coniectus, **III.**
11. de qua privilegia deliberatur, **14.** intercep-
 tus, **85.**
LETHA, Leth, iuxta Edinburgum munita, **L. 121.**
LEUCOVITZUS, Leuicovitz, Vithicium ante inter-
 cepit, **V. 401.**
L. V. 114, Lewin, (Joannis) obitus et elo-
 gium, **V. 116.**
LEVINUS, comit de Lery. *Vide Saurius.*
LEVIUS MIRAPICENSI, de Lery de de Alapica
morsibus de la Roy, (Philippus) Lusulium expugnat,
 et Proteritum male habet, **11. 111.**
LEVIUS Valtre comes, de Lery comit de la Platte,
 (Arnoldus) Rostandus Lemoicem intercepit, et Tu-
 telerem ciuitatem occupat, **IV. 110.** Rostandus felici-
 tatem comitum, **11.** Venturarius dux Villanum
 marchionem et Henricorum copias iuxta Perucum
 castra, **V. 22.** Perucum capie, **11.** Tolosae comitum
 in regis inuigilatione partis genti, **146.** Castrum
 Saracorum ad Tolosam leniam, qui illic fue-
 rant, regis iussu uenit, **108, 119.** Minutum
 obitus, **101.**
LEVIUS (Joc.) in Henrici III. gratia florens a Car. **101.**
 facio in ducis occidit, **III. 619.**
LAUCLAVIUS (Joannis) obitus et elogium, **V. 207.**
 Constantinopolim profectus, **IV. 416.**
LEXOVIVUS, Lixius, ab Henrico IV. receptum,
IV. 127.

LIBRO, Liron, a regis obitio, **III. 426.** obitio
 solita, **401.**
LIBERTAS, de Libertas, (Petrus) a Busseno inclausus
 cum regis conditis suis, **V. 121.** Cuiusmodi meritis,
125. et Gallo in Malliam aditum, ubi in regis
 obsequium rediit, **126.** ob id nobilitas urique
 vicinis ciuitas, **11.**
LIBERTONUS. *Vide Metellus.*
LIBERTUS, de Ligeris, consensum Ambrosiae
 ordinem explicat, et ducum normis, loca et holu-
 tem indicat, **L. 816.**
LIGNERIUS, de Ligeris, (Ant.) Aurico Carmatus
 praefectus, **11. 621.** urbem strenue defendit, **121.** in
 Barchinensi pugna occidit, **V. 121.**
LIGNARIUS, de Lignari, (Theodorus) in regis fidem
 acceptus Veruello praefectus, **IV. 118.**
LIGNEROLIS, de Ligeris, castra et uisus eius
 castra reuertit, **III. 65, 94.**
LIGNUS BARBARONUS Ardenbergi comes, **V. 121.**
Ligne prince de Berchouze comte d'Ardenberg, (Joc.)
 in Senicardicos impetum feliciter facit, **L. 92.** obitio
 deest Menti adit, **152.**
LIGORIUS BARBARONUS, de Ligne prince de Bar-
Amberg comte d'Ardenberg, (Joan.) Transiluaniam
 impetum picat, **11. 111.** cum arduis copia in
 Galium missus, **11. 111.** in regia castra uenit, **611.**
 ad Heltingium huius et meritis, **110.**
LIGORIUS BARBARONUS ARDENBERGICUS comes
 (Joan.) Belgici mura praefectus ab Alberto Austro
 in Angliam missus, **V. 121.**
LIGORIUS BARBARONUS, de Ligne prince de Ber-
chouze, (Cec.) Ardenberg comes mura praefectus
 ab Archiducibus creatus, **V. 121.**
LILIU, le capitaine Lis, summa uirtute Bononiensis
 defensus, **III. 122.**
LILLOA, Lillo, a Parmensi irriso obitio, **IV. 412.**
LIMPUROMEN, de Limburg, (Erasmus) episcopi Ar-
 gentinensis obitus et elogium, **11. 618.**
LINGHIA, Linghe, a Spindis expugnata, **VI. 175.**
 a Martino Nasteria capta, **V. 195.**
LIPOMANI (Abbas) obitus et elogium, **L. 127.**
LIPOMANI (Her.) a Turca legatione atrociter in-
 felix exitus, **V. 10.**
LIPPENIUS comes (Simon) exercitus a Westphalia
 Odindus confectus praefectus Walsium capta, **V.**
122. Emmersum deitatum occupat, et Rostandus
 obitus, **125.** cum belli ducibus diligit, **126.**
129. a Refe obitio dicitur, **122.**
LIPPA a Turca capta, L. 117. cum finis, **119.** a Tur-
 cibus recepta, **120, 121.** ab Alidra deitatu a Tur-
 cis accepta et infamata, **130.** a Sigmundo I. tra-
 siliu capta, **V. 114.** a Turca irriso obitio
 fu, **174.**
LIPSA (Juli) decessus et elogium, **VI. 140.**
LIPSAE, Lepsie, ex odio contra Calvinismum temerari-
 bus, **VI. 124.**
LISA, Lere, ad a Farnico intercepta, **IV. 21.** a
 Santilugionis frustra tentata, **122.** ab Henrico
 irriso tentata, **V. 101.**
LIVONIAE descriptio, L. 110. Lutheri decessus illi
 accepta, **111.** profectus a Matica uisita, **116.** Li-
 uoni auxilia ab Imperio frustra deperat Sigismun-
 dum Aug. Polonae regem decessit, **118.**
LIVONI a Poleuice regi Moscorum manu subiectus,
11. 114. a Polonia et Suedia crudeliter habitus,
VI. 110, 117.
LIVONIA Polono a Mosco soluta, IV. 128. rex totus
 a Carolo Sueco redit, **VI. 111.**
LIVONICUM bellum, L. 109, 111. **11. 61, 114, 161,**
162. **III. 72, 121, 172.** **V. 11. VI. 101,** et
104.

I N D E X.

- LIERIUS**, *de Licet*, (Petrus) primus pfectis loco fummo: ejus elogium, I. 117, II. 11
- LOARIA** (Garzia) archiepiscopus Teletanus Philippo in extremis agendi pfecto est, V. 715, ejus obitus et elogium, 816
- LOCHUMUM**, *Lachen*, a Verdugo oblectum ab Henrico liberatum, IV. 59, ab Hispanis frustra tentum, V. 2, a Spira capium, VI. 106, a Mauritio Navarrio receptum, 109
- LOCA**, Livoniae ubi a Livonia Danie regi vendita, mox a Mofia recipitur, III. 128, a Joanne Suecie rege capta, 847
- LOREUS**, *de la Lora*, in pugna Balfaceni capus, II. 705, Erlii-castrum capta, 118, in lecto oppreffus cruciatur, 730
- LOGARIUS**, *de Logario*, Baronum Villanova pectus, III. 174, ab illo capus, 213
- LOJOLA** (Ignatius) P. P. Jesuitarum societatis auctor: ejus vitæ hiftoria, II. 428, de eo in bonorum suorum composito actum nullo fufficit, VI. 242
- LOMANIUS**, *de Lomaigne*, *Fide Terris*.
- LOMBATI**, *les Lombats*, fures homicidæ pietem ad fidem et cæcis Tarsifone incitant, II. 110
- LOMEHUS**, *de Lomey*, (Joannes) rex ab epifcopo in Parifienfi lanca in carcerem trahitur, et ab adversario, in cujus gratiam murus ceteros, indigne interficitur, III. 134
- LOMATIUS**, *l'Honnat*, (Marinus) pauperculus liberatus ad mortem damnatur, II. 9
- LONGAVILLANUS**, *duc de Longueville*, *Fide Aurelianus*.
- LONGVALLUS**, *de Longueuil*, (Carolus) Bucoci comes ab equite Batavico fufus et capus, IV. 794, Wachtendonkam expugnat, VI. 110, et Cracoviam, 118
- LONGVALLUS VALLIUS**, *de Longueuil* harem de Fena, (Maximilianus) Bucoci comes nuper crucis, occiditur, IV. 12
- LOWICZETI**, *Lenier*, (Joannis) obitus et elogium, II. 202
- LONTIANA**, *de Lenty*, (Jacoba) Montpenfienfium a Marillac de Guifon confilis monita, II. 18, Catharinam ut Guifonam careret monet, 44, decedit: ejus elogium, 115
- LOPARIUS** (Andr.) Maritimum cardinalem interficit, I. 318
- LOPESIVS** medicus Elifabetham Anglam veneno tollere tentat auro ab Hispanis conductus, et supplicio afficitur, V. 101
- LOPIUS**, *de Lefpi*, (Jo.) fupporum regis corpora dux Lagano pfectus, II. 404
- LOTARINGIUS** dux (Carolus) in Galliam abduchus, I. 142, Chridum Henrici II. fecundum filium in uenem ducit, 713, cardinali Lotarico copis auxiliatus in bello Cardinalitio fupplent, II. 412, Prophanus in fua ditione religionis ufum auerit, III. 144, in Galliam a regina matre accerfus, 196, 205, Fr. Memmoianum Cantilae adit, 105, iura regis in ditione Ambertens a rege obinet, 418, Henricorum bello nomen dat, IV. 261, 758, ad defenfionem contra Germanos fe parat, 401, Jameftanum arcem deditione capta, 761
- LOTARINUS** (Henricus) Caroli filius Barenfium dux Catharinam regis Henrici IV. forem deponit, V. 719, et ducit, 805, Roman pfectus ut abfolutionem contrachi cum Catharina regis fore matris obinet, VI. 1, cum uxore conjunctiffime vivit, tandem eam moribus lupet, 216
- LOTARINGA** (Antonia) Caroli filia Jo. Gal. Clivenf fupra, V. 796
- LOTARINUS VALDEMONTIUS**, *de Lorraine conte de Faudmont*, (Nic.) obiit, III. 148
- LOTARINGA** (Alodia) Nic. Valdemonti filia regis Henrici 112 fupra, III. 425, Mercarianum fratrem ad pacis conditiones fociere nequit, V. 106, 646, ejus tandem interuentu de pace conditionibus agit, 610, obiit, VI. 17
- LOTARINUS** (Philippus Emanuel) Mercuri dux Nic. Valdemonti filius: ejus ingentium, IV. 152, Montim-acutum in Pilonibus irato obidet, 644, Americæ pfectura contra puerum fententiam a rege daturus, 710, Henrichi fe addit, et per uxorem Condicionem Nunnetum in poffeffum religit, 713, mox et Condite Redonum, regis pectus, et Fulgrium, 2, Joffelinum cathedum capta, 718, Blavenum Hispani auxilium deflunt, 806, Lopadrum expugnat, 817, Hispani copis firmis Henzebondam recipit, 884, Golorum inaudium in furcam agi jubet, V. 86, Mongerium cum Cratunum fundit, 124, Gumberti cathedum, Lambam, Mediam et Malitratum capta, 144, Conditum Redonum et Mosconum irato tentat, 104, in fociere confilia remittit, 114, Comperam oblatione liberat, 106, cum Hispani illud, 8, per delegatos cum rege agit, 646, moris necem, 648, Campinacum in partes fua trahit, 649, per delegatos de pace conditionibus agit, 650, pectus inducia quædam loca tentat, Gronagium intercipit, et Minibellum, Villebofo in fua parva petricho, firmat, 686, ejus cum Hispani iuta confilia ex literis ad N. Cuperantium fcriptis patent, 688, pectus bienni cufationem, 721, de regis in Americam adventu certior fieri de pace agit, 724, et conventi, pectus filiohe cum Cæfare Vindocino regis naturæ filio *agultia*, 724, ad regem venit, 725, a Cæfare bello Pannonico pfectus, 726, Cæfare oblationem folvere ftricta tentat, VI. 11, Alben-regem capta, 21, auxilium Bala pfectus cædit, 25, Notimbegæ decedit: ejus elogium, 107
- LOTARINUS VALDEMONTIUS** (Car.) cardinali Vindocenfis epifcopus obiit, IV. 451
- LOTARINUS** cardinalis (Carolus) Argentine epifcopus electus ad ferialium fcriptis, V. 181, bello jura fua peritiquit, et plurima loca capta, 184, de pace conventi, 201, motus tandem Henrici IV. interventa compofus, VI. 164
- LOTARINGI**, *de Lorraine*, (Claudii) Gulife dux mox et elogium, I. 116
- LOTARINGI** (Joannis) cardinalis Claudii fratris mox et moris, I. 116
- LOTARINUS** (Francifcus) pectus Gulife dux valuerat, I. 45, dux et patritus coronat, 121, Annam Hercula Ferratie ducem filium uxorem ducit, 118, in pectus dentibus Andegavienfis nomen affumit, 2, Not. Meti pfectus urbem manit, 187, 189, 190, ejus ad pfecturam ducis oratio, 195, in Italiam miffus Valentium expugnat, 614, Briffici et Bragorum ut in Cremonam et Meliolanum arma verat, confilio rejecto Ferratiam tendit, 615, de belli ratione cum Ferratienfi confultat, 616, Roman contendit, et Camplum expugnat, 617, Civitellum fruftra obidet, 618, pectus 1811 den oblatione difcedit, 620, in Galliam revocatus, 617, Cæletum obidet, 627, et capta, 629, mox et Guinam, 610, Anelictum quali male de religione fententiam apud regem infimulat, 630, Theodoniam villam obidet, 630, et capta, 631, mox et Arlonum, 634, ejus ingentia, 284, 289, confervato jure a iuribus Parificis appellatur, II. 1, locum de Damartina

I N D E X.

fino comitis A. Monasterio Interdis, 11, 6. Indig-
tur quod rex consilium de Naxos esse omisit,
11, 1. regni causam dignum a Longuitate
fuita, 11, 1. Consilio in speciem recusor-
atur, 11, 1. cum Christophoro Wierowiczio ad Ta-
bernas congregat ad Helvetium confederationem impe-
diendam, ipse facta de Augustana toleranda, 11, 6.
Lutetiam nolens regni, 11, 6. in praesidio ad
Drocom victor, 11, 1. Securus et Pithium capit,
11, 6. Aurelianum obdidit, 11, 6. subdolum Buren-
tem et tunicula capiti, 11, 2. a Polono vulnera-
to, ejus postrema verba, moeror et eloquium, 11, 2.
fuita, 11, 2. de ejus caede miser, vidua, et filii ex-
pulsationem inflant, 11, 2. ejus de filio sui tra-
ditionem, IV, 21.

LOTARICUS (Henricus) Gualfridus in bello Pannonicum
contra Turcos militat, II, 496. in Pithium defen-
sione firmus ejus genti, 126. in praesidio Monasterio
vulnerat, 126. de familiaritate cum Mar-
garia regis fore de cetero vix ad, 126. Cartha-
gini Clivum Ant. Cito Porcuni videtur unum
ducit, 126. Helvetiorum ductoribus et mercato-
rum praefecto dicit mandata ad exequendum Parle-
mentum lamenus, III, 121. Confessio cadaver per se-
pulturam prosequitur et videtur, 126, 2. Monasterio
philosophi et Praedicatorum Monachorum uique Almeri-
ci fructus insequitur, 126. ejus in quilibet de
uxore infamia suggerentem indigno Bistompem
ab alto officio detrahit, IV, 11. Nos. Argentum
Intercepit inno comites, 12. Navaro intrinseca Ca-
rolum Borbonum cardinalis Navam parium ap-
ponit, 126, 1. cum regina matre consilia ita,
126. foras fecerunt cum Philippo Marano, 126.
arma capite, Vinodurum et Tullum possidere reci-
pi, et in Campaniam deducit, 126. Borbonum
cardinalis Calturum dedit, et cum regina matre
de pace colloquitur, 126. Donatum intercepti,
410. et Rupem regem, 410. mox Rucurum oc-
cipit, 426. de intercepti motus rixote cum Pa-
risiensibus per Moxellum expulsi, via tandem
placata, 426. a Bullonio pacis operibus, 426.
Nancum Germanico exercitu obviat, 426. ad
S. Vincentii pontem hostibus insequitur peme
oppositus, 426. a Parisiensibus ad regem opponen-
dum invitatus, eorum pretium basile, sed non dif-
fert, 426. Germanos legem clade ad Alham
effert, 426. in Montipicandis comitu nullo non
genere bellicis et levibus praeferat, 426. Bullonio
mortuo ejus ditionem invadit, et Jametum obdidit
126. cum Lotaringe ducit et federato Nanci
convenit, eorum postula regi dedit ab eo tamen
elasti, 426. Gonsellum venit, mox inde ruit, 426.
Lotemum regis mandata spreto interitus ad reginae
parentis sedes ex equo descendit, 426. ad regem a
regina introducit, ab urbe excedere recusat, 426.
exstant regis copias in tutum deducit, 426. ubi
potest cum filia sacula conficit, ab, 426. Bullonium
regem, magistratus urbanos abrogat novelle suffi-
cit, 426. litera exultationis plenius ad regem, am-
icos, et civitas libet, 426. mox et ad Chis. Bas-
tompem, 426. Melobium erit venit, 426.
Bullum in regis servitium et pro Catholice causa
scriptum ad regem mittit, 426. Auguloborum Tri-
cullum in portum redire, 426. de pace agit
condicionem ritem que in Nancum conventu pro-
posita, 426. summa armorum praefecturam susci-
pi, et obicit, 426, 1. 426, 1. cum regis trans-
fugit, 426. ejus affecta modum, 426. ad regem
venit benigne excepit, 426. ut populi levitatem ab
Ordibus non a regis provocatione indicit, 426. ejus

cum Meduaro alique et sua familia diffidit, 426.
Aumoniam inno unita, 426. de Aurelianum cum
rege abierat, 426. Schombergi ut filii essent
maiora negotia, 426. interdictum, 426. cum motu
et cum Meduaro comparat, 426. et Perocia et
Colmici indicio Gualfridi scripta per alios con-
fidentem cum Philippo et Salvado statum filii
facti, 426. de ejus caele inquisitio, 426.
LOTARICUS (Carolus) Gualfridus dux Henrici Gual-
fridi comprehensus in custodia monasterii, IV, 22.
e carcere evadit, V, 21. regnum amittit, 126. 2. Fe-
licis ducit ut rex eligatur nominatus, 426. electione
condicionis proposita, 426. ad eum sum magne
fi concorsia, 426. Ordibus et Romanis militi, 126.
qui a pontifice seditionis est, 126. Remotus de
arce destruentis forma facit, 126. Ant. Eupandam
propra matris occidit, 426. cum regis innotat op-
pionis maxime copulatur, 426, 1. Profectione pra-
fectus, 426. de Deperto vicino ejus in Portoria
constituit auctoritatem fore regi recipit, in Portu-
ciam mittit, 126. Cisterciensem capiti, 126. Di-
guarum male habet, 126, 1. Marano, Tur-
nem hincum et Gualfridum recipit, 126. Mafiam in
regis obsequium recipit, 126.
LOTARICUS (Carolus) fortissime princeps Caroli
Gualfridi filius consilium perniciosis agitare dedita a regis
in gratiam recipit, VI, 11.
LOTARICUS MADUARIUS, dux de Monasterio, (Ca-
rolus) in Pithium defensione firmus ejus genti, II, 126.
in Pannonicum comitum a fratre Viterbo alibi
Concurren venit, in Veneta classe militatum, III,
sea. regis exercitum praeposuit, 126. Tonnem
ad Carianum capiti, 126. mox et Marano,
126. Consilium ad hanc certamen provocat, 126.
Henrici Sabaudi curam habet, 126. Breogum ca-
pit, 126. Muram expugnat, 426. avium moderat-
tione Delatant pacis, 426. in Delatant cum
exercitu missus, IV, 46. ejus legationem, 126. Pos-
tum et Tutium recipit, 126. Monasterium Com-
munitatis, 126. et Belli locum capiti, 126. non bene
cum Monasterio convenit, 426. Calturum et Bulli-
fium capiti, 126. mox et Monasterium, 426. Ca-
bellionem et Durum obdidit, 426. et capiti, 426.
Annum Caumontum Carina principis videri so-
lum abicit, 426. Henricus urbe seditione ducem
se praebet, 426. Moriam comprehensum expul-
cit, 426. Lunetia discedit, 426. Carolus fortiter
contra Gualfridum fratrem principis, 426. ejus cum
Alphonso Orsano de Gualfrido sermones, 426. a Men-
dora Gualfridi caele marcio accepto Lagrum disce-
dit, 426. ejus matris et cum Gualfrido concordat, 426.
Divorem venit ad fratrem caele ulmen accen-
sus, 426. Atricum Carianum fute potestatis facit,
426. Lutetiam venit, Unionis Catholice com-
filiam inno, vicariisque gentibus filius regi et coro-
nate Francie ab Henrico pertransiit, 426. Jac.
Ducem Romanum ad pontificem mittit, 126. mox
et Lazarum Coquelem, 126. cum regis regre
detrahit, 126. Frisonum ad pontificem mittit ad pa-
cificationem negotium impediendum, 126. Vinodi-
nem exstant legibus Calturum Reginaldum vno
tenent, 126. Casinodoli fabrice cum Legem soli
acre certamen occupat, 126. Vinodum recollit,
126. Alenconem in Aulencia capiti, 126. cum
Jac. Clemente colloquitur ante repugnam habet,
426. ad urbes federatis Gualfridi, 126. a Philippo
Regiano auxilio petit, 126. Benci cum Parenti
colloquitur, 426. Goriano et Novo-Castri necip-
tione Henricum IV ad Arcas aggregetur, 426. cum
rege interfectus pugnat, 426. Lutetiam recollit,
426.

Carlo

I N D E X.

Carolo Borbonio cardinalis legitimo regi herede pronunciato comitis Medolanum induit, 814. Pontem Eliae capit et Medolanum irro obidet, 830. ad Decem a rege fufus, 845. ad Philippum et pontificem dat litteras, Drocenfe praelium excufata et auxilia petens, 849. Flandriam petit, inde cum copijs Lutharia redit, 861. Parmensis aemulus similitudine cum eo gerit, 881. Theodorici castrum ad Matronam caput, V. 62. Novioduni obfidionem levare irro tentat, 74. Sexdecimannorum factionem extirpat, amittitque morte afflicta, 102. Henricum Agyllonem filium Rotomagi praeficit, Villario ejus vicario confutit, 111. ejus cum Parmensi amulationes et diffidia, 119, 120, 125. Romanum equitum tributum et penfionales Principis praefidium creat, 141. comita regi Catholico creando indicit, et in id fcriptum declarationis titulo publicat, 222. regnum ambit, 272. cum Magistro de Janas-confutulo Parvienti contra regis externi electionem expofuit, 275. Guili electionem aegre fert, 282. a nobilitate defertur Villarium Rotomagum mitti, ut Corbio Borbonio cardinali pofteffo effet, 283. inducia urget, et a regis creatione ut interpellata fe excufat, 286. ne quae urbe ad Dionysium famam exas fruftra prohibet, 293, 295. inducia refringit legato pontificio finit, 294. concilio Tridentini promiffionem et S. Unionis facramenti repetitionem affertit, 296. legatos ad pontificem et Hispanum mittit, 307. Lugduni Nemonofum comprehendi mandat, 325. cum Jo. Magistro alacritat, 336. Beluam Lutetiae praefectura, fcruta reclamat, movet, 336. Briffacum urbi praeficit, 337. ab Anna Aftifia matre monitus ut fei confiliat, 343. ejus monita parvi pendit, 348. urbe difcedit, 349. ad auxilia fugienda Bruxellas excurrit liberum difcrimen adiens, 421. Bruxellas redit, et cum Hispani agni, 430. inde ad Difcionem et Beluam redit a P. Janio accerfus, 438. Gabrielis Ebraeae putrocinum follicit, 455. cum rege tranfigit, gratta praerogatorum fine regis decifione paricidi exceptione facta, 553. ad regem venit benigne exceptus, 596.

LOTARINUS (Henricus) Melanfi filius Henricum Navarrae foverem uxorem ducit, V. 705. Aquilona dux et per Franciae creatus, 822.

LOTARINUS (Carolus) concyliftorum equitum ordinis cancellarius fuit, L. 109. Remorum archiepifcopus et confutit, 116. academiam Ducortos Remorum infinit, 215. Lotuings cardinalis dictus in Digne Petruenfi familiaritatem fe infinit, 217. ejus ingenium et confilia, 545, 568. Romam ad foedus cum Paulo IV inordinum nullus, 545. ejus cum Ant. Perrenco Anebatenfi occultis Perone confilia, 687. Condam in conjuratione Ambofiane partem pettrare corat, 830, 832. Navarrae item participaffe fuppetit, 832. ejus ingenium, II. 5. confilia de Navaro opprimendo fuctor, 41. apud reginam pueritiam de libertate Proceftantibus qua quendam militum, 111. oratio in colloquio Pulficeno, 122. cum Chi. Wirttembergico ad Tabornas congressus, 165. fclia nuptiofium plicem excipit, 167. Taurini refiftentiam fudet, 224. cum theologo ad concilium Tridentinum pergit, 347, 513. cum Caefare fermones habet, exque epifcoporum Metenfiem et Virodurenfium beneficentiae agnoscit, 555, 436. regis orationes, ut condicione a Gonzaga cardinale in quaeftione de praecedente inter Gallicos et Hispanos oratores jure elatus accipiat, adigit, 554, 564. ejus ad matrem litterae poff Guili mortem confolationis plene co-

tor, 543. Tridento difcedit, 579. pontificem nomine concilia orat ut decreta confirmet, 579. diploma ut armatos fipatores habere imperet, 622. Condam vifit, et Aunae Aftinae vifitae nuptias offert, 64. Lutetiam cum amata regio eadto prohibita ingreffus, inde difcedere a Fr. Momorino cogit, 415. Jelfatium in Gallia receptum et privilegia urget, 410. epifcopu Metenfi Caefaria putrocinio commendato, et P. Solila intercedente, bellum in Medionatibus mores, 436. in Campana a tuonatis pueri opprellus, 494. pro Parvienti lenaia incredibilo gradum refertus Deo gratias agit, III. 132. Papam ut Tridenti concilio in Gallia receptum urget incia, 125. in Galliam redit, 190. Digne Muturanta uxoris pro mariti libertate prifones apud Henricum ite adparat, 160. ejus mores, ingenium, mores, 160.

LOTARINUS (Ludovicus) cardinalis Guilielmus dictus Claudi Guili filius obiit, III. 191. ejus mores, 191.

LOTARINUS (Ludovicus) cardinalis Guilielmus Francifi Guili duci filius cum Carolo Borbonio (dem cardinali Vudocino) controverfiam de praecedente morte, IV. 152. fynodum provinciale Ducortum Remorum celebrat, 15. ejus mores, 157. in Augufthobonum Triditium aemulus ubi in potestatem religit, 157. primum regiam accipit, ubi ubi exigit et magnitatem abrogat, novo fufficit, 196. comprehenfus, 570. ejus caeteri et mores, 573.

LOTARINUS (Catharina) Henrici Guili duci fuit Lud. Montepetrio fupet, II. 866. Guili in urbem adventum apud reginam urget, et confilium de rege opprimendo init, IV. 158. commentationum Remorum infignis auctores, 172, 806. ejus in regem petulantes vocem, 650. confilia felicum facretum nunciis aures vulgi implet, 720. ejus ad Melanum litterae, quibus de Aumali ignavia Iboris querebatur, a Navaro interceptae et ad Aumalium miffae, 740. Jacobo Clementi ut regem Henricum ite interfecti fudet, 763.

LOTARINUS (Cladius) Aumali Claudi Guili filius agni vacua daretur, L. 120. Valentium curijs filium daretur fironem filia tandem defert, 122. Neutriae praefectura Rotomagenfif infestat, II. 173. Caltemen agrum valit, 190. Rotomagum fruftra aggronit, 197. Audumam pontem et Honfiorum caput, 19. Bufenvillium, Sanpocman, et Dampetram caput, Lutetiae fironem commoditue refutit, 601. Cochem caedit, 605. ad Ruppellam interfectus cohabine ita, III. 253.

LOTARINUS (Carolus) Aumali dux Bononum in Mena intercepte fruftra tentat, IV. 444. arto obidet, 600. coftello in urbem reditus habito, Lutetiae ab Henotio praeficitur, 675. ab Hunerio fufus, 689. Samobrega Ambanorum pulfus, V. 437. a fenatu Parvienti praeficitur, 477.

LOTARINUS (Renatus) Eliebori machio Claudi Guili filius obfidem Metenfi adit, L. 177. Helvorum ac Ruerum praeficitur, 614. Marum regnam in Scotiam continet, II. 121.

LOTARINUS (Cladius) Eliebori dux Renfi filius captivus regis jufu fitur, IV. 591. cum rege tranfigit, V. 150. ducit, VI. 120.

LOTARINUS (Francifcus) Claudi Guili filius Francie prior obfidem Metenfi interit, L. 187, 302.

LOTARINUS CHALINUS, de Larvina conte de Chelgry, (Henricus) a Cicoto captus, V. 118.

Lo-

I N D E X.

- IOACHIM, Latib, Secundi (Petr)** mort et elegium, III. 23
LOTHARIUS, Fide Gelbo.
LOTHARIUS, (Seph.) Tensefrase pascet, L. 116, cum foras detendit, 118. Tensefrase comes creatur, 128, ad oblationem se comparat, 132, urbem deit a Turca truncat, 132
LOZERIA, Fide Temisia.
LUCCERENSIS ob naves interceptas bellum contra Edicum Succum movens, II. 163, 168, scriptum belli causis recensens evadens, 178, ad Marcum Rufum mentem probabilitatem imparet, 180, cum Succo transgreditur, 182, Bornholmum insulam Dano restituit, III. 46
LUCCARDI, Fide Colmari.
LUCENBURGICI MARTYRII de *Lucenburg Sr de Montigen*, (Carolus) in Hedua expugnacione occisus, L. 214
LUCENBURGICI MARTYRII (Sethianus) in loco cum copia missa, L. 815, Aodioti cupis peremptis Sebastianum venit, II. 424, ad Joannem Angriaci facti oblationem valetudine decedit, 727
LUCENBURGICI (Franciscus) dux Pinei et par Francie creatus, IV. 11, ad pontificem missus, 815, Roman venit et a proceribus mandata pontificis coram exponit, 816, ambagum responsionem a pontifice accipit, 817, de rege ecclesie reconciliando sperum pontifici scribit, 821, Roma ad Radolanum invitandum discedit, gravis ad cardinalium collegium et Gregorium xii de Henotica falcibus dat litteras, V. 24, pontifici scribit Martini Landriani in Galliam advenitum deprecatur, 61, Roman ad oblationem pontifici presentandam a rege missus, 704
LUCERNENSIS, rex de Luserna in Saxia, cum collega Brunensis solibus controversia, IV. 214
LUCIAROVA, Leuchard, Henoticonum solibus in urbe notum dicit, IV. 481, ad Galliam missus ut regem in postulationem migeret hortatur, 478
LUDEKING, Fide Dalkon.
LUODOVICUS BATAVORUM, Leyden, ab Hispanis deficiit, III. 280, a Juliano Romero cinctus, 286, a Valdesio initio obsequium, 286, sine pace opprobriis, tandem periculo emptum, 286, 287, a Leicestrianis initio terminum, IV. 123
LUODOVICUS, Leo, inspicendi initio comas, II. 13, a Prothadius capium, 110, 214, initio a Nemeroto obsequium, 110, a Drapio Vestivilla equitum tribuno in fidem acceptum, 111, inundacione foedum, III. 16, rex dicitur, IV. 322, ad Henoticon deficiit, 290, conjuratione sua initio terminat, 341, urbe ad regis obsequium redit, V. 118
LUCOVENSIS ager, de Livonia. Res illic gestae, II. 81, 180, 183, 216, 242, 310, III. 142, IV. 217, V. 90, 180, 317
LUCOVENSIS, Fide Episcopus.
LUCOVENSIS ecclesie prerogativa et ritus puiores, V. 818, fideles canonici hactenus dignitatem Carolo Schabae duci regunt, 818
LUENIVUS, d'Alvart dicitur de cap. Luene, (Honoratus) Spiritu suum occupare pacem turbat, III. 181
LUITANI, Lusitan, (Franciscus) obitus et elegium, II. 612
LUKE a Stephano Polonius rege obsequi, III. 910, et expugnat
LUMARUS, Sr de Lamey, (Guilgimus) Marce comen Britum capit, III. 72, 177, Bessivium fundit et caput, 184
LUHA (Jona) a Castore ad Gallos deficiit, L. 132
LUHAS defunctus, III. 116, VI. 123
LUHENBURGICI dux (Fen, Otho) obiit, L. 179
LUPARIUS, Fide Morevellus.
LUPARIA, Luparii, a Car. Bruno interceptus, V. 64
LUPIANUS, Lupian, (Proton) Hispanum Vandorum relictarium dux Muriscens in conjugio, II. 221, ad Morseli oblationem venit, 278
LUPUS VAREGALA, de Lusore de Verdalis, (Hugo) Melensis Ordinis princeps obiit, V. 404
LURERUS, de Luriger, Vericorum sine filium Maurici intercepti, IV. 845, Generosum capitulum dux Subvaticus cunctis, 894, lapsa equi morbis laqueo, hostes tamen Generum strepore premit, 894
LUSITANUS sine Lusitanum, Lusitanus, Henrico Andino decitum, II. 741, equi descriptio et ritus, III. 168, a Morpensi oblatione capium, 371, aere max dicitur, 38
LUSITANUS, Portugal, descriptio, origo, nomen sacrosancti, III. 721, Fide Portugal.
LUSITANUS a regis successione variis variis III. 727, de Philippi regimine querela, IV. 161
LUSITANUS rei, L. 46, III. 721, 726, IV. 47, 164, VI. 24
LUTETIA (Margarin) Santidrenti equitum ibi-bus vidit Ludi. Caesari nuptiarum spem concipit, II. 49
LUTETIA, Paris, inundacione incommoda, L. 111, ejus ritus, II. 124, a peste ad solitudinem pome redit, III. 914, a rege Henrico IV. obsequi, IV. 818, arceque penitus labori, 864, 870, 871, 878, obsequi tandem soluta, 878, a rege Henrico IV. initio terminat, V. 14, tumultuatur, 140, a Brasico regi tradita, 111, pome molatrum corruit, 640
LUTERUS (Martinus) diplomatum defectorum captivacionem pollicitorum efficaciam pontificis auctoritatem in dubium revocat, L. 12, a Leone papa et Carolo a Castore proscriptus, 20, moritur, 61
LUXUS MALANUS, de Melan heres de Luc (Amatus) Hirci confessorum particeps, VI. 13, in aliam venit ut gratiam a rege receptus, 142

M

- MACADEMUS, Macedonia, Eromania** victricis contra fidem datam a Turcis occisus, IV. 117
MACIAVELLIUS, Machiavelli, (Petrus) Carissimi principis a Turcis tremibus circumvenitur Centumcellis fugit, II. 67
MACHINISTI Aliaque filia regno Tarentino ab Hispanis praefectus, III. 214
MACLOVIL, Sr. Melo, rex et civitas interceptus, IV. 816
MACLOVIERIA, rex de S. Melo, cum rege mauritiano, V. 419
MAGRINI Salomonis mores et elegium, L. 522
MADAGASCARIA, Sr de S. Laurent, et incolatum descriptio, V. 612
MADARO, Molera, liber signatus Nemusi interceptus Prothadius auctor, II. 144
MADRECCIUS, de Madras, (Christophus) cardinalis Tridentinus foedus inter Cardinem et pontificem fecit, L. 61, Roman missus, 62, a civitate sua pecuniam emittit, 150, comitis Augustini interit, 151, Roman missus, 156, 162, 163, Augustum veritatem,

I N D E X.

trivialis, *171*. Mantum venit, *311*. cum Wietembergia oratoribus agit, *314*. Musio Saxoni amico, *175*. Mediolanensi principis praefatus, *176*. apud Philippum exsulatum praefatus anno *1507*, *176*. obiit: ejus elogium, *III*. *321*

MAURUCIUS (Ludovicus) cardinalis Tridenus episcopus ad Caesarem a pontifice missus, *IV*. *91*, *105*. cum obitus, *VI*. *4*

MAURUCIUS (Aliprandus) Neoburgo a Caesare praefatus, *L*. *75*. Smalcaldensium castra noctu aggressus, *L*. *decrit*, *110*

MAURUCIUS (Nic.) Aliprando succedit, *L*. *120*. Wietembergam cum praefato ingreditur, *144*. in Subalpinam sequens milia, *375*. a Dragate vulneratus obiit, *360*

MAURBURGICI soli in Germania restant a Caesare praecipui, et apologetico se purgant, *L*. *201*. alterum apologeticum edunt, *225*. obiecti fortiter se defendunt, *313*, *372*. Georgium Megalopolitanem fugiunt et capiunt, *225*. apologeticum contra sacri ordinis scriptum evulgant, et leges propositas secant, *216*. cum Muzarto tandem conveniunt, et utrum decant, *225*. inter civitatem et archiepiscopum de iurisdictione transactum, *IV*. *146*

Megace delatorem excoquit, *L*. *150*. *III*. *314*. *VI*. *12*

MACHETUS, *de Mallois*, (Archid.) Parisiensis senatus primarius praesens constitutus, *L*. *212*, *225*. ejus obitus et elogium, *III*. *315*

MACHETUS, *de Mallois*, (Joannes) ad Surense colloquium ab Henrico delegatus, *IV*. *244*. regis de religione declarationis exempla per Luseriam publicanda curat, *V*. *261*. apud Mediamurum infans ne Franciae regem in externum principem transferret, *371*. ejus oratio, *374*. cum Mediano excoquitur, *376*

MAGIUS, *Maggi*, (Caes.) Caesari in bello Smalcaldico milia, *L*. *74*. Bismum cum copis in Caesarem castra ducit, *75*. Wiltstam in Subalpinam regione et Salugum capit, *180*, *171*. Dragoteram aciem et Montem-martium, *171*. Mortim-ianum et Pontium expugnat, *181*. Dumini oblationem improbat, *354*

MAGIUS (Hieronymus) obiit: ejus elogium, *fora iniqua et mea*, *III*. *31*, *32*

MAGOTIA infula, *Goyfiste*: ejus descriptio, *L*. *104*. ab Angli oblata etiam praefecto pecunia immo tuita, *125*

MAHAMETES. *Vide* Turcorum Imperatores.

MAHAMETES HODARENDA Persarum rex inauguratus, *III*. *640*. Persum forem morti tradit, *641*. stragula quosdam a se alienat, *641*. legatos ad Amurathem de pace tracto mittit, *645*, *833*. adversus filium Alam Maimem impem cum discessionem excoquitur, *834*. legatum ad Anuarthem in Turcarum Imperatorem de pace mittit, *IV*. *146*. exercitum contra Alam filium natu minorem ducit, *144*. Abas reconciliat, *145*. Taurisium cum copis venit, *227*. Emrem Taurisii stragula in vincula coquitur magno Persici imperii detrimento, *244*. Thumalim filium Turcomano praefat, *154*. Albulum Churum ad Chialfalium mittit, *167*. Iodius cum Tatarorum imperatore init, et ob Emir Emese filii grandis natu dilectum dolore coepellus obiit, *162*

MAHAMETES SCRIPSIUS junior Sufiae rex declaratus, *L*. *246*. Agaram expugnat, *247*. fratrem Hametum Marochi regem ludit et capit, *248*. cum eo transiit, et Iberiam refinit, *249*. Hametum iterum praefat et Marochi capit, *25*. cum Hame-

te postus, *250*. Othmanum Felise regem fundit et capit, *251*. Iberiam refinit Mequienem agro tradito, *253*. Felisum capit, *254*. Tafilum occupat et Tirmectum, *255*. Othmanum jugulari jubet, *25*. a Busone et Turchi filius, *272*. Tafilum, et in eo Hametum fratrem, capit, *273*. Busonem caedit et Turchi recipit, *274*. ab Hazene Turco infideli occidit, *275*

MAHAMETES utriusque Mauritaniae princeps Abdale Scini filius, et fratribus unum occidit, alterum sub custodia detinet, quia a patris potestate regno pulsus, *III*. *119*. a Melico patris filius, ad externas vires contigit, *121*. Scodilum Lusitan opem implorat, *124*. Scodilum ad bellum Africanum mittit, sed ne ipse veniat, mori, *129*. in Alcazeri vado submersus, *137*. et pelvis detrita et per Mauritania circumducta, *138*

MAHAMETES Botubis filius Carvenus rex foedus cum Caesare init, *L*. *222*. Monasterium et Sigalem accipit, *204*

MAHAMETES Euboeae praetor praetium ad Echindas insulas diffundit, *III*. *44*. caput et Romam deducit pontificum pompam indigubentis spectat, *16*

MAHAMETES porpurnus contra Persin missus, *IV*. *122*. Maroccum interficere tentat ab illo parce occidit, *121*

MAHOMETA, *Mahomete*, a Melitenibus equibus capta et incensa, *VI*. *143*

MAHOMETUS porpurnus a Solitino missus Temetvaram capit, et praefidatibus contra fidem datam trucidari jubet, *L*. *119*. Lippum et Solymorum arcem capit, *130*. Agium frusta obidet, *156*

MAHUMETANAE superstitionis in duas sectas divisio, *III*. *616*

MAINTENONENSIS. *Vide* Angeneus.

MAIUS, *de Mays*, (Simon) grafitur ad mortem damnatus, *III*. *110*

MAIUS (Laurentius) Jesuita societatis religionem regit, *VI*. *248*

MAIUS. *Vide* Quinquapodis.

MALACAS descriptio, *VI*. *228*

MALABOGIA. *Vide* Hevius.

MALASPINAS marchiones a Philippo III quasi beneficiarii civi sui suam scripto vindicant, *VI*. *307*

MALASTRUM, *Malistris*, Mercurio deditum, *V*. *145*, *146*

MALAVICINUS, *Mahvezi*, (N.) pontifex in Flindra orator Radicovus ad Hericium IV interficiendum incitat, *V*. *829*. ejusque patrociniis pontificis ac cardinalis nomine succipit, *830*

MALDONATI (Joannes) mori et elogium, *IV*. *163*

MALICORNIUS. *Vide* Surchius.

MALINIUS. *Vide* Verones.

MALINIUS. *Vide* Luchius.

MALINIUS LUXIUS, *de Malois baron de Lux*, (Edmundus) Lugdunensi praefatus vitae gratiam a rege obtinet, *IV*. *674*. *Vide* Malusius.

MALLACUM, *Maillezani*, a Jovis obelium et caput, *IV*. *673*

MALLIUS BENENARTIUS, *de Maille Benhart*, (Jac.) Suedionem intercepto irro tentat, *IV*. *716*. Viodocum Mediano *1045*, *717*. ubi vi capiti securi percussus, *810*

MALLIA ROIERNSIS, *de Maille de Rois*, (Magdalena) Cordes foras generi ad aulam protectionem dehortatur, *II*. *38*. capta, *42*. innocens declarata, *109*. Argentum decedit, *166*. Cordes filio gaudet,

I N D E X.

periculosus super civibus et Franciscum nepotem fecum
 rortant, **II. 115**.
MALO, Malo, (Joannes) conventus Hageniis
 factum vulgatum Monasterium dicitur, **II. 115**.
MALONINA, in qua traxit bellum et terminen-
 dum repugnans cum Carolo Podensi Morbano
 occupata, **II. 32**.
MANGOLDUS, de Mendels, (Fran.) Longum pro-
 fectus necem dicitur facit, **IV. 322**.
MANDERICHII, de Manderichii, (Joan.) Argu-
 gentis episcopi morte rei in Germania tu-
 cent, **V. 122**.
MARIVELLUS, Marivelli, (Adrianus) Turcos
 decantat supplicio affectus, **II. 121**.
MANGOTTI, Mangot, (Jac.) obitus et elogium, **IV. 417**.
MANGOLIUS Drusorum dynastia Syllam vultus et Tur-
 cos fuit, **IV. 158**.
MARQUIS (Henricus) Rutlandie comes obiit, **II. 123**.
MARSHALLUS (Carolus) Wolradii frater Wolfrano
 Buxaro Hypodromo duci in Galliam ad Protestan-
 tum auxilium profectus multus, **II. 710**, ad Nion-
 tis obsequium laudatus, **712**.
MARSHALLUS, comes de Mersa, (Wolradus) Al-
 bertus filius Henrico Brunico bellum inter, et ditione
 fere non **proleat**, **1702**, a Wolfrano Hypodromo mori-
 entis finibus amorem dux constituit, **II. 718**, et
 probo Minocentario Partemurum se recipit, **719**.
MARSHALLUS (Albertus) Augustanum consensum
 exhibet, **15**. Smolacis federatus, **50**. Ercum
 Brunicum fudit, **146**. Macleburgens auxilia
 ferens a Munero profugit: in ubem **pervertit**, **174**.
 moritur, **II. 59**.
MARSHALLUS (Petrus Ernestus) Luxemburgie di-
 tionis praefectus in lentem Gallicum defendit, **I. 328**, in Ivois capto, **115**. Gallorum in Sa-
 quadrata illud captum turpe mercimonium ex-
 ercit, **614**. in panno Minocentarii vulneratus,
II. 122. Hinc milites tumultuantes placare in-
 quit, **III. 406**. ab Hele captae ditione,
408. Walendiam capto, **IV. 541**. Huciam
 et Bonnemam irato totus, **770**. Belgas praesens
 confusus, **V. 171**. edictum pro humore belli ge-
 nera ratione confut, **444**. Cilem, Zimem et
 Tuguelm intro tenuit, **572**. Belgas praefectus
 se obicit, **580**. ejus decedens et elogium, **VI. 242**.
MARSHALLUS (Carolus) Petri Ernesti filius a Hele
 in Galliam fecit, **II. 426**. in Belgium cum copis
 Gallicis abiit, **III. 124**. egesta Gallica milia Phi-
 lippo Hispano optima adiecit, **IV. 121, 123**. Endo-
 vium, Weridam, Dethm, Weheridam, alia op-
 pida capto, **141, 143**. Berham ad Rhenum capto,
V. 1. in Galliam cum exercitu milia Normoru-
 rum capto, **190**. mox et Robertum, Patrum Vale-
 ric et Syphilis, **210**. Crepcedonium intro obicit,
214. Capellam obicit, **266**. et capto, **261**. in
 Galliam cum auxiliis **proleat**, **441**. in Altrich
 revelit, **415**. bello Pannonic dux destinatus, **468**.
 princeps Imperii idem ita creatus, **546**.
 Septemem videt, **141**. Turcos carit, **171**. ejus
 obitus et elogium, **516**.
MARTELLA. Fide Bofius.
MARSHALLUS (Georgianus) in Turcia castra venit,
III. 648. Alexandrum praedictum mita fratrem
 ditione fecit, **648**. Christianum religionem ge-
 nita circumducit, **648**. moris et a Mahomete pa-
 parato destinatus periculum vitare sua dicitur, **IV. 131**. a Turca delicta, **137**.
MARSHALLUS (Paulus) obiit et elogium, **III. 121**.
MARSHALLUS (Georgianus) **de Mersa** **de**
Gerny, (Antonius) in Parisiens laudatus occi-
 dit, **III. 411**.

MARSHALLUS, Mersa, a regio interceptum, **II. 116**.
 a Renato Rano occupatum, **IV. 112**. a Navarro
 missum: ejus filius, **458**.
MARCELLINI sanum a Nemoroso capto, **IV. 111**.
 a Dugeno receptus, **112**.
MARCIANUS. Fide Lomana.
MARCIANUS, de la Mersa. Fide Bellorinus.
MARCIANUS (Robertus) Gul. Roberti Bellorini
 duci frater in Danuv castra venit, **IV. 405**.
 obiit, **406**.
MARCIANA (Carola) Gul. Roberti Bellorini
 foror et hera fratri testamentum dedit, **IV. 113**.
 de ejus cum Valentinio comitis invidiosum ac-
 tum, **116**. a rege Henrico IV Henrico Turio
 Tencio in uxorem datus, **V. 109**.
MARCIANUS (Car. Robertus) Moutieris comes Gul.
 Roberti Bellorini duci puerus ejus ditione ad se
 pertinere comendat, **IV. 113**.
MARCELIUS MONAROTUS, de Mersa Sr de Mersa
 foror et Reman) a Mercurio Condate Rodom
 pulsus, **IV. 211**. in Basilium conjectus, postea au-
 tem datus, **V. 146**.
MARGARITA, Margeria, (Ladovicus) obiit et elegi-
 um, **II. 320**.
MARGARITA Caroli ex foror: ejus cum Henrico
 Guiso familiaritas, **II. 805**. cum Henrico Navar-
 ro baptis, **III. 111**. ad Tugentis aquas profectus,
512. ad Navarrum maritum a Carthara mure
 dedit, **618**. Biscio ob peccandam normetum
 dissolutionem facient, **810**. matrimonium dissolu-
 tum infirmo comitio peti, **V. 812**. et obdi-
 tit, **81**. Henrici IV nuper uxore Lusitan veni,
VI. 120. de Catharina maris possessionem laeta
 Car. Valerio Armentum comit mores, **775**. ea
 in regem delinquere confert,
MARGARITA Navarre reginae et Francisci I senioris
 mors et elogium, **I. 109**.
MARGARITA Ochevi Praemissi uxore Belgis praefec-
 ta, **I. 126**. Philippus de regione et negotiatione
 mandata ad provinciam mitti, **II. 111**. Belgas fe-
 derata libellum supplicem offerentibus benignam dat
 responsum, **112**. et decreta de religione moderat,
40. et **111**. humiliter tercia caritatem in quidam
 loco permutit, **111**. nobilitate se a foetura
 signante militem concedit, et quae concessit sui
 se concessit sui, **111**. Valenciensis **II. 111**.
 praedictum recipit mandata, et recusante nobilitate
 punitur, **111**. ad Broderodi libellum revocat, **111**.
 concorra prohibet, **112**. procebus certum in d
 incumbens, **119**. Antherpium ingressus turbarum
 auctores in furcam agit, **160**. veniam a Belgio d
 cedendi a Philippo petit, **161**. ejus de Belgis moti-
 bus componendi fecerunt, **16**. publici de administra-
 tione abiecit, et in Italiam contendit, **172**. in
 Belgiam rediit, mox inde ditione, **III. 712**.
 obiit, **IV. 174**.
MARGUNII, Marguin, (Maximi) obitus et elegi-
 um, **VI. 117**.
MARLA LUSITANA Alexandri Farnesi uxore
 obiit, **III. 129**.
MARIA Maximiliani II imperatoris viduae mori,
IV. 173.
MARIA Jacobo V Sponsum regis vidua in Galliam
 venit, **I. 112**. in Scythiam abiit, **124**. Scotos re-
 gis comitatus, **126**. Scotos trahere afflicte
 frustra tentat, **126**. Scotos ut bellum Anglia denun-
 ciet adga, **140**. Protestantibus minus innotat, **718**.
 debitor castris de Induca convalli, quae mox
 voluit, **140**. rem praeli illas conquirentes ma-
 iorem indicium cum Protestantibus facit, **711**. Gal-
 lis auxiliibus adjuva foederatos ad obsequium ar-
 ma

I N D E X.

min relucere tentat, **815**. ad pacem inclinat, **815**.
 eius obitu et elogium, **816**.
MARIA Hungarica regina Caroli v. Castili foror
 obiit: ejus elogium, **L. 725**.
MARILLACUS (Gul.) fabricam monetariam Lutetie
 instituit, **L. 417**.
MARILLACUS, de *Morilla*, (Carolus) Viennensis
 archiepiscopus, Venetorum episcopus, regis ad Cas-
 sarem orator, **L. 591**. ad Augustina comiti legatus,
L. 717. ejus curio gravi in Oratorium conventu
 ad Fontem-blond, **II. 45**. Montepensum de Gui-
 fianorum adversus Navarram et Comitatum consilio
 monet, **13**. ejus mors et elogium, **39**.
MARIONI, *Marian*, (Simon) gravi contra Jesuiticum
 societatem oratio, **V. 721**. decelus et elogium,
VI. 311.
MARITALLIUS. *Fide* Infalbus.
MARMANDA, *Adarmenda*, in regis fidem recep-
 tit, **V. 132**.
MARODI descriptio et res, **L. 240**. **VI. 182**.
MAROLOGII, *Marengi*, fides et obitu, **IV. 416**.
 desinit, **415**.
MARONITAE in Syria historia, **IV. 111**.
MARQUEZ, *Marquez*, ob religionem a Lutheranis
 tumultuantem, **VI. 229**.
MARSAE, de *Marsia*, (Lud.) ob religionem lapidato
 afflicto in morte constanti, **L. 413**.
MARSIANI morte, *senior* de *Marsia*, a Poiana et regis
 interceptum, **III. 810**.
MARSILIUS. *Fide* Sipera.
MARSHALL (Jo.) ex ordine Sacerdotico contra Bel-
 limum pro consensu pontificis libellum scribit, **VI.**
591. mox contra cardinale Bialui votum, **191**.
 Romam citatus, **196**. excommunicatus, **198**. se
 defendit, **19**.
MARTELLUS. *Fide* Capella.
MARTELLUS BAQUEVILLA, *Mortel* de Baque-
 villa, (Chr.) in praesio Arcem vulneratus dece-
 dit, **IV. 501**.
MARTINUS. *Fide* Lucemburgus.
MARTINUS, *Martinianus* vulgo *Martinus* (Geor-
 gii) ingenium et mores, **L. 111**. in cardinalium col-
 legium cooptatur, **118**. Castili jussu per infidus
 occidit, **120**. ejus periculum infelix exitus, **124**.
 ejus testatur, **125**. ejus percussione cum Ferdinando
 ipso et concilio a pontifice excommunicati et tan-
 dem absolvi, **158**.
MARTO. *Fide* Rupitlacusius.
MARZATVS, *Marzato*, cardinalis creatus, **VI.**
241.
MASIS, *Masi*, (Andreas) obitu et elogium,
III. 591.
MASIA, de *Mai*. *Fide* Monmarinus.
MASILLAE, *Masilla*, tumultuans ob telum,
III. 416. Henricorum conjurato litra, **IV. 597**.
 in regis obsequium redacta, **V. 125**.
MATHEUS, *Matheus*, (Jo.) mors et elogium,
II. 466.
MATIGNONVS GORIO, de *Goro* & de *Matignis*,
 (Jacobus) Grenvillam occupat, **II. 174**. et alia
 vicina loca, **196**. Gabe, Moncomerium comitem in
 Duxendro cepit, Lutetiamque militi, **III. 184**. Lou-
 di filium et Caramanum expugnat, **126**. equitum
 tribus creatus, **611**. Franciam ad Elam obidet,
814. et capiti, **815**. in Aquitanum legati titulo
 missus, **IV. 10**. arcem Burdigalensem alia occupat,
127. cum Melunum non bene convenit, **409**. post
 Henrici III mortem Aquitanum in regis fide con-
 tinet, **799**. a senio obinet ut Henrici IV nomen
 in acta publice recipere, **816**. Villandrum cap-
 tit, **V. 150**. Blavium irato obidet, **129**. obiit, **791**.

MATISCO, *Mafas*, a Protestantibus captus, **II. 119**.
 a Tarnio irato obditus, **220**. tandem alia ca-
 pitur, **221**. pontifici in Protestantibus fuerunt
 bus, **222**.
MATIGNONI dissoluti in Gallie regibus exem-
 ptus, **V. 116**.
MATTHAEUS, *Matthias*, (Cl.) Henricorum emul-
 tus, **IV. 423**.
MATTHIOLUS, *Matthias*, (P. Andrea) obiit: ejus
 elogium, **III. 144**.
MAUGIRONVS, de *Mogiron*, (Laurentius) Valen-
 tiam et Montem Alaman capiti et diripi, **II. 42**.
13. Gratianopolim recipit, **210**. Adversu adven-
 ente in Burgundiam recedit, **211**. Delinquenti praef-
 ectus de edicti pacificatorum executione cum Dugu-
 cio convenit, **III. 526**.
MAURELYCI (Fran.) mors et elogium, **III. 416**.
MAURITII insula descriptio, **VI. 15, 131**.
MAURECINI, *Mareus*, (Jo. Fran.) cardinalis pon-
 tifici legum ingenium, acquirat et factionibus altius
 animis, **IV. 441**.
MARVDS a Mahomete Hodabenda ad Amuratium
 legatus, **III. 211**. de pace litro agit, **214**. reveria
 Taurinensi praefectus donatus, **215**. mox sus-
 pectus ad Amuratium fugit, Alp praefectus de-
 putatus, **216**. **IV. 151**. vae dux Fortis in Persiam
 praefectus datus, **265**.
MACHEMETVS purpuratorum princeps Soliman mor-
 tem celat, **II. 100**. ad Selimam dat litera de patris
 morte curiose faciens, **102**. in Divano inter-
 sectus, **III. 317**.
MACHEMETVS Amurathis Turcorum Sultani filius
 magna pompa et coremorum ritu circumci-
 sus, **IV. 103**.
MECHLINIA, *Mafani*, ab Ordinibus Belgii desce,
III. 599. ab Ordibus receptus, **779**. Alex. Farnesio
 Firmis datus, **IV. 125, 133**.
MECHLINIENSIS sacramentum fidei ista lin-
 gua, **II. 667**.
MEDAVIVS, de *Medey*. *Fide* Roßkus.
MEDIMUS, *Medimus*, portus a Fontano et Hippo-
 natus occupatus, **VI. 122**.
MEDICUS, de *Medici*, (Laurentius) Petri filius
 Magdalenam Turcum Bononiensem in uxorem ducit,
L. 19. decedit, **10**.
MEDICUS (Alexander) notus Laurentii filius Flo-
 rentinorum dux a Carolo v. creatus, **L. 24**. Margari-
 tum Caroli filium naturalem in uxorem ducit, et
 trucidat, **41**.
MEDICUS (Catharina) nita, **L. 19**. Henrico ex
 Francien liberis secundo (postea Gallie reg.) nup-
 ta, **24**. mathematicorum de illo praedictio, ab. San-
 thonyli coronatur, **202**. Henricum III nita est,
101. et Franciscum Alenconensem ducem, **110**.
 et duas filias, **477**. post tanti mortem Lotaringi se,
 amato Montecario, **advenit**, **164**. Montecario fac-
 tustat **70**. Philippus Iulium opem **proferat**, **71**. Cur-
 rentur petra Protestantibus se insignem oblat-
 dit, **II. 4**. Plancium de pacanda Gallis confat, **12**.
 Montepens et Hospitio anastentibus Navaro re-
concedit, **45, 46**. regni regimen Navaro deferente
 accipit, **45**. scribit ad pontificem multa in religiosa
 emendationem **invenit**, **116**. regem Lutetiam ducere
 coacta, **466**. cum Dispenfibus transigit, **469**. post
 praedium Decentie Gulii prosperitatem suspexit habet,
146. contra Coadui apologeticum Heflo fuit
 repique liberata fidem facit, **116**. Christophorum
 Winembergeri sollicitat ut in Franciam veniat,
 et in pacificando regno operam interponit, **149**.
 Gulii mortem inter prospera ducit, pacem urgens,
141. Lud. Cordaeum nula illecebra circum-
 dat.

[illegible][illegible]

MEDICINUS, *Medicus*, (Joan. Argheus) pontifex electus et Pius IV. appellatus, L. 707.

MEDICINUS (Jo. Jacobus) Melianus, *Melchior de Merigen*, Caesari bello Germanico militis, L. 519, 149, 150.

Caesari exercitus in bello Parmensi legatus, 202. Medicae gentis infirmitas sumit, 422. Cuius copia praefectus Senas nocte aggrederet et munimentum Casolinum occuparet, 425.

Senasbus exitum undique intravit, 425. loca vicina aggreditur, 427. Alacorum obsidet, 426.

Strazium caedit, 427. Lucianum recepto ad Senarum obditionem rogit, 428. Mortem regum proditum, 400. Casolinum, alia castris capiti, 401. Crevenum capiti, 402. Mox et alia castris, 404. urbem nocte intro aggrederetur, 405.

vi frustra tentata fame Senas expugnare statuit, 414. solitorem in ubi exitus intro tentat, 415. Senas deditione capte, 518. Herculi portam expugnat, 527. obiit. Ejus ingenium et mores, 449.

MEDIOLENTINUS principatus, *de Mileniti*, status, L. 72, 8.

MEDIOLENTINUS Santorum, *Soliter*, et Profectionibus deferunt, II. 305. et Montepensio occupatum, ibi. a Protestationibus occupatum, 482. ab silem deferunt, post Montepensianam cladem, 742. a Subito capium, 802.

MEDONTA, *Monte*, a Mediano frustra obsedit, V. 11.

MEDUANA, *Medana*, et Mercuriano capta, V. 141. ab Aemilio recepta, 146.

MEDUANIUS. *Fide* Lotharingus.

MEDGALOPOLINIS, *de Melburg*, dux (Georgius) Magdeburgum agrum vastat, L. 310. Magdeburgum obsidet, 221. a Magdeburgis captus, 221. libertas, 175. ad Francorum occisus, 354.

MEDGALOPOLINIS dux (Henricus) obiit, L. 109.

MEDGALOPOLINIS dux (Christophorus) Duocem Regem occupat tentis et Poloni legatus capitur, II. 364.

MEDGALOPOLINIS dux (Joan. Albinus) Raduochum ingreditur et exercitum introducit, II. 478. contraversis tandem compedit, discedit, 479. ejus mors et elogium, III. 461.

MEGENSIS. *Fide* Brimus.

MELANTHUS (Philippus) ad Concilium Tridentinum a Mauritio legatus Norimbergae sublebat, L. 316. ejus mors et elogium, II. 73.

MELCHINUS (Wolfgangus) Teutonorum equum magister Caesari auxilia militi, L. 346, 27, jus in Prussia vindicat, 171. ejus diti ab Alberto Brandeburgico vastati, 317, 364. a Wurtembergico male multas oppolis ereptis, 359.

MELDIS, *Melars*, Pontica in Protestationis facibus, II. 316. III. 141.

MELINIARUS. *Fide* Medicinus.

MELIUS, Mahomet nepos pelfa, Fella et Maraco pelfa III. 171. optimas condiciones per Philippum Schoffiano bellum moventi irino offert, 576. pugnae certus copias disponit, et ad suos erationem habet, 574. laetitia egrossus licet moribundus suorum fugam militi et tandem victor moritur, 575.

MELIUS. *Fide* Schidus.

MELITAS, *Mela*, insulae sitet descriptio, II. 447. oppidum et arces a Turcis obsedit, 446, 57, 60.

MELIUM, *Melars*, ab Henrico occupatum IV. 708. et regem receptum, 577.

MELIUM. *Fide* Epistola.

MELIUM, *de Melis*, Robertus viccomes Gandens Riborum marchio creatus foderi Gallobelgico sublebat, III. 624. Lanuvium opprimat et ca-

pit, 720. Gandarum intro tentat, 781. a Jentibelli machinis juxta Antwerpen occisus, IV. 327.

MELIUS, *Melars*, (Lud.) Neomagi praedictus magna clade afficit, V. 629.

MELIUS, *de Melis*, (Joannes) praedio Targum fugi turpi se eripit abjecta arma, II. 187. intercepit et securi percussit, 305.

MENDORA (Didacus Urinatus) cum praedio Casolinum in Senas recipitur, L. 147. de revocando Tridentum concilio cum potestate alteratur, 161. de concilio vito et desoluto protestatur, 165. Plombum occupat, 164. Senensis republicae formam mutat, 169. de Senarum petico Caesarem monet, 173.

MENDORA (Isicu Lupus) Mondejaris marchio Granatensis regio praefectus copias ad Mauritiorum rebellionem reprimendam a Philippo irino petit, II. 317. Mauriticos ad Talitiam fundit, 322. mox et ad Paternam, 324. ejus cum Depa Gramate praetore jurejurato similitudo, 317, 326, 324. ab inimico oppugnatus, 324. libertati restituit, V. 716.

MENDORA (Franciscus) Munro Oratum obsidum fugit, II. 182. ejus in Germaniam et Poloniam legatus, V. 676. ad Caesarem secretis mandato, 371. equitum praefectus, 573. Oratum capte et munis, Arenam occupat, 713. Falkensternum cumiens contra silem datum (pollat) et interlici permittit, 720. Burikum, Refam, Berlam, alia loca capiti, 761. Danecorum et Sulemburgium castrum capiti, 765. Crepsodium capiti et Bommdam intro obsidet, 734, 796.

MENDORA (Bernardinus) triemium Hispanum praefectus Penconum proficietibus, artem receptum, nullo fructu, L. 355.

MENDORA (Bernardinus) Philippi ad Henricum 114 orator intercedit rex Belgarum legatus auctor, et eorum petitionibus satisfactus, IV. 460. Guiliam ad bellum movendum incitat, 251. Gruffi castris nunciis ad Melionem mittit, 672. ab aula Lucianum ad Henricos se confert, 682. Parifien-

tem ad famem sustinendam animat, 864, 371.

MENDORA (Isicu) infantis Isabellae electionem urget, et jura scholastica reprobantur, IV. 463.

MENESS (Didacus) Ananias Crenensis copias praefectus, III. 747. captus et ab Albano supremo supplicio affectus, 210.

MENIVILLA. *Fide* Rencorollis.

MENLIUS, *de Myell*, (Baptista) in Jesuitarum evas-
a pro tege in curia Parifien petatur, II. 413. ejus mors et elogium, 430.

MENINGA, *Melars*, ab Orinibus Belgii foederis intercepit, III. 621.

MENIRUS. *Fide* Gerbi.

MENIPPAREA laura de Henotocum comitis scripta, V. 114.

MENOVIS DANDINI, *de Meinerf Dandig*, statres Compensat intercipiunt, V. 507.

MERACIUSA LAGONIA, *de Legaria de Meracius*, (Lud.) de Massilia Hispania tradenda consilia init, VI. 122. re detecta capta, 124. rem confectus damnatur et securi percussus, ibi.

MERCATOR (Gerardus) obiit. Ejus elogium, V. 123.

MERCES, *Mercier*, (Joannis) obitus et elogium, II. 809.

MERCURIALIS conventus de illis qui negligentia solitione vita et contra senacram dignitatem peccaverint cognoscendis et muneribus a Cinclo viti infirmitas et a Lud. sit confirmata, L. 117.

MERCURIALIS (Hieron.) obiit. Ejus elogium, VI. 164.

(i) MERCURIUS

MERCURIUS Episcopus equinum dux strenuus, IV. 114.

MERCURIUS. *Fide* Leobardus.

MEREDUS POLITICUS. *Mores* auctorem *Petri*, (Joannem) de Guiso occidendo confusum aperit, II. 109. Guisum occidit, 117. captus rom factus, 118. Colisium, Bezam et Rupileuoli-um archiepiscopus, 118. post varias et subinde mutatas conditiones supplicio affectus, 118.

MERINDOLIANI ob religionem daturati, I. 231. eorum referre Gul. Bellio Lampo mores, 232. aqua et igni inestitit, ipsorum, et domo pulsi, 117. 122. de illa crudelitate querendum instituerunt, 122. eorum in sacrificiis continentia, II. 235.

MERULA, de Meris, (Matthaeus) Ministum inter-cepit, III. 805. mox regio ad Canacum oppri-mit, III. Spilacum, Canacum et Bedum caput, 806.

MERUTUS. *Fide* Memoratus.

MERULUS. *Fide* Brubinius.

MERULLACUS REVINIACUS, de *Mollis* de *Refi-giari*, (Raimundo) Randano et Moricorum fundit, IV. 241. Ant. Scipionem Joannem ad Villeniam-um caecit, V. 151.

MESQUITA (P.) Melite capiti prefectus Turco a S. Michaelis arcis pene captus oppugnatione di-vergit, II. 618.

METELLANUS LINDINGOVUS, *Mellius* *de de* *Le-dogrie*, a *Scola* *foederis* *multis* *auxis* *ab* *Elisbe* *the* *Anglia* *petit* *et* *obtinuit*, II. 811. regiae liberandae incumbit, II. 62. Moravum proregem in Angli-am accensum committit, 610. ab eo ad Elisbe-tham missus, 611. regiae causa accusatus capitur, mox dimittit, 757.

MEYERNICUS, de *Matoriz*, (Lotharius) archie-piscopus Trevirensis electus, V. 815.

METIS, *Mori*, ab A. Memoratio occupat, I. 347. quo jure ad Francos pertinet, 141. ejus litus, 147.

METIS, 122. consensu de *Arizica*, 122.

METERNICUS (Adolus) obiit. Ejus electum, V. 43.

MEVLANTUM, *Musius*. Ejus fitus et obitio a Mediano liris tentat, IV. 830.

MEURIA, *Mori*, Comitus ad Maurium jure hereditario pervenit, VI. 14.

MEURIA a Maurio Nalivio capta, VI. 76.

MERIA. *Fide* Varga.

MERICANA nova provincia lustrata, IV. 140. E-jus descriptio, 150.

MICHAELIS finem in periculo maris, *Mori* *S. Al-chi*, a *Tecto* *pene* *interceptum*, III. 411.

MICHAELIS finem, *S. Michael* *in* *Horn*, in *Palati-na* a *Rupellum* obitum, II. 698. et captum, 699.

MICHAELIS, *Miele*, (Joannes) Lusitano-Hebraeo-scilicet 11 ad Cyprum expugnatum impellit, III. 1.

MICHAEL Walchiae deipota in *Stigimund* *Trias-livani* partes traxit, V. 201. Tataros caedit, 110. Danubium transit et circumposita loca ex-pugnat et diripit, 112. a *Castore* *actante* *Tran-livania* *invadit* *et* *Stephanopolim* *capit*, 112. cardinem Bartholom fundit, et Albaum Juliam, Hestum ac Claudiopolim capit, 120. Dacie pre-fecturam a *Castore* *pene*, a *G. Billa* *eum* *ambie-ente* *Castore* *supplicio* *relinquit*, 11. Turcorum gratiam caput, VI. 26. *Stigimundum* *Bartholom* *confertis* *du* *ambigua* *pugna* *caedit*, et *Moldaviae* *fluvium* *partem* *in* *periculum* *restitit*, 27. a *G. Billa* *septem* *Caesara* *elementum* *impiorum* *et* *Vil-nam* *venit*, 28. cum *G. Billa* *conjunctis* *Stigimundum* *Bartholom* *profigit*, ipse *max* *a* *Billa* *occidit*, 29.

MICHELLI (Jac.) mori et elogium, I. 716.

MICHELIVS, *Moscosi*, (Georg.) Palatinus Smol-nienia Pseudo-Demetrium recipit et ejus citium nuntium fulcipit, VI. 132. exercitu condignis Moscoviam invadit, primo lapsus, mox victus, 134. cum filio Pseudo-Demetrio deponit Moscoviam profectus, 137. ibi a conjunctis capto, 138. tendens a *Saltis* *transit*, 139.

MISERICORDIA, *Moschis*, (Nic.) Podolae Palatinus summa exercitus contra Moscoviam cum a *Serphara* *Polono* *cratus*, III. 210. cum *Nic. Raderis*, *Jo. Samolito* *et* *Bethelo* *non* *bene* *concordat*, 212. Secolum et *Saltum* *capit*, 217. 218.

MISERUSOVUS, *Misidubis*, a *Belgia* *transit* *brum* *obsequium*, III. 179. captum, 178.

MISERICORDIA, *Misid*, (Jac.) mox et elogium, I. 723.

MISERICORDIA. *Fide* Aegria.

MISERICORDIA, *Misid*, a *Misid* *interceptum*, III. 805.

MISERICORDIA, *Misid*, ab *Alberto* *Papa* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

MISERICORDIA, *Misid*, *Misid* *haren* *d'Oppe*, (Joan.) in *Misid* *interceptum*, III. 811.

I N D E X.

a Morrevillo interfectus, 740
MORIS VALDEBRAS (Hiculus) Lusitanus naves ad Olenensis arenis spoliis, III. 310. vulneratus, 681
MORA, de *la Mole*, (Beneficiarius Josephus) Alenconis ad res turbatas incensus, III. 301. rem ad regnum desert, 306. captus et interrogatus, 309, 311. securi percussus, 311
MOLANI (Jona.) decessus et elogium, IV. 320
MOLDAVIA a Jacobo despotis occupata, II. 135. a Turcis redacta, III. 340. Ivenia imperante, ob nimium pensionem a Turcis deficit, 344. Ivenia tandem profligata, rursus jura Turci facta, 349. a Michaeli Walacho pannie occupata, VI. 37. a Sarmetio recepta, 39
MOLINA (Lud.) quaestiones de gratia Dei cum libero arbitrio cooperante proponit, VI. 341
MOLINARUS, de *Molina*, (Carolus) jura regale contra pontificum jurisdictionem tuetur et solum veritate cogit, I. 320. consultationem contra Concilium Tridentinum edit, II. 403. nobilitatis et plebis consensum in episcoporum electionibus intervenire censet, 404. consultationem contra Jesuitas publicat, 411. obiit, ejus elogium, 477, 478
MOLINUS, *Adrianus*. De a pontificis in Protestantes servitium, II. 118
MOLINUS, de *Molina*. *Fide* Landi, IV. 786
MOLLIER (Henr.) decessus et elogium, VI. 163
MOLICARUM insularum illustratio, VI. 163, 176
MOMORANTIVS **HORNANUS**, de *Montmercy comite de Harna*, (Philippus) in proelio Sanguinisiano strenue se gerit, I. 612. ab Albano in carcerem conjectus, II. 566. capite truncatus, 613
MOMORANTIVS **MONTINUS**, de *Montmercy Sr de Montargy*, in Hispaniam mittitur Philippum de Belgis statu educturus, II. 520. ibi securi percussus, 524, 740
MOMORANTIVS, de *Montmercy*, (Anna) Caroli v in Provinciam expeditionem levitans reddit, I. 127. Medisium capit, et Caesarem Magnam fundit, 128. Magister equitum creatus, 129. a regis administratione remouetur, 130. ab Henrico ii restituitur, 102. seditionem Aquitaniam sedat, magna severitate rem gerens, 180. dux et patricius Francie creatus, 303. Dionanti acie decessum sibi funder, 403. foederis cum Paulo iv pontifice inchoare se offert, 446. in Sanguinisiano proelio captus, 453. ad Bellocum cum rege colloquium de pace habet, 620. de suae et filii redemptionis pretio convenit, 629. aula motus Cantiam secedit, 728. majorem Palatii dignitatem a se abdicat, 777. regis mandata de tumultu Amboliano senatus Parisiensis exponit, II. 3. a rege Archiducum acutus eo mortuo venit, 47, 47. ad regis materiem partes perducitur, 102. a Condore et Colimis ob relationem alienam, 105. Lotharingi Santandreae motu secedit, 105. Lutetiae imperanter se gerit, 128. in proelio ad Dreum caput, 310. Franciscum obsidet, 311. et decessum capit, 312. in proelio Sandionysiano sex vulneribus confectus, 304. postula decessit. Ejus elogium, 603
MOMORANTIVS (Franciscus) obsidione Metensi aie, I. 301. in Tarennae expugnatione captus, 413. Daniam Horatii Farelly viduam in uxorem ducit, 661. equitum tributus creatus, 773. patrem A. Momorantium monet ne Cardinem et Colimis decessit, II. 103. Lutetiae praefectus ex patris consilio amovetur, 165. Dieppum recipit, civibus benigne tractata, 301. pro Colini Guili caelo pobjubati innocentia protestatur, 310. cardinem Lotharingum Lutetiam cum armis ingressum inde discedere cogit, 415. Colinum Lutetiam ac-

cessit, 417. cardinali Lotharingo reconciliatus, 509. ad Condorem a regina missus, 502. in proelio Sandionysiano egrum raris operam, 604. ad compendendum tumultum Rotomagus a rege missus, III. 60. Lutetiae tumultum sedat, 64. in Angliam legatus Periculis insignibus decoratur, 97. pro Maria Scota intercedit, et de Alenconis cum Angli matrimonio agit, 98. Cantiam ante lanienam Passentem secedit, 110. quod stratum salutis accidit, 120, 125. ab Alenconis consiliis, 103, 104. in Basilium conjicitur, 313. pro ejus Reine Duna vocis Henricum 128 despectus, 350. e custodia dimittitur, confilio de ejus caute ab Angliis Savares iuris reddito, 415. apud Alenconium ad res componendas relictus, 415. ejus innocentiae declaratio regio diplomate in senatu promulgatur, 490. ejus decessus et elogium, 673
MOMORANTIVS (Henricus) Damville Annae filium, Mariam Scotorum reginam in Scotiam committitur, II. 149. auxilium copias Dieppe Rotomagus missus incipit, 307. Condorem in proelio Droceti caput, 311. archiepi custodia confingit, 315. edicti interpretatione Protestantes in Septimana verat, 347, 348. in Prothonotari Apameensis facit, 349, 350. Tribus episcopum creatus, 350. Sommerus obsidet, III. 250. decessione capit, 312. Morpium, Lanellum, Belloquadrum et Picconem motu gradum excepit, 328. de fide sui regi promittitur, 335. inducias cum Protestatibus pacificas, et Ordinum Septimariae conventus Morpium indicit, 337. foederis cum Protestatibus ius, 339, 426. regem ad Augustum Taurinorum adit, reconciliationem frustra tentans, 349, 350. Aegidi finem capit, 364. Alekim incipit, Pufini aciem et Bellum capit, 450. a rege ut Septimariae praefectum ejeneret litris tentatus, 451. de comitu Blasensibus ut viro indicit procedatur, 457. a Protestatibus peribus dilocut, 450. Morpium et Nemusum antea coactu tenet, 456. ejus de ducello inter Turannam et Duriorum Roham sententia, 460. cum regina agit ejus fradem praefectum, 571. Momorantium dux, 674. ad Marcan colloquium venit, 68. cum Navaro contra Guilianos consilia facit, IV. 283. magister equitum creatus sacra mentum regit dicit, V. 465. ejus familia et gens, 511
MOMORANTIVS **MERUVIUS**, de *Mora*, (Carolus) inter proceres qui in regis comitibus erant majorem religioni adhaerens *syngaphis* ierone subicitur qua Protestatibus causam de edictis in ipsorum gratiam servanda, V. 119
MOMORANTIVS **MORUVIUS**, de *Morava*, (Gualter) Annae filius in proelio Sanguinisiano captus, I. 613. ad Drocum occidit, II. 310
MOMORANTIVS (Gualter) *Thotus*, de *Tier*, politico- rum factionis inter Alenconis suspitionibus impetit, III. 103. sepe evadit, 309. Argentinum cum Condore mittit, 311. ad Danvillam transire ducit, 311. a Guiso filius, ad Alenconium cum pacis venit, 419. Salvamentum in regis filium recipit, IV. 745. urbem descendit, 746. conjunctionem de urbe tradenda degit, 809
MOMORANTIVS **HALOTUS**, de *Halot*, (Franciscus) ab Alepio pagionum alibus confectus, V. 117
MOMORANTIVS **DAMVILLE** (Carolus) reipublicae praefectus, V. 283
MOMORANTIVS, *Monsieur*, ab Hispani captum, I. 260. Carvenae regi traditum, 304
MORAVIUS, *Morus*, (Jac.) obiit. Ejus elogium, VI. 110
MOMORANTIVS. *Fide* Marcellus.

MOMORANTIVS

MONSTRUM PODIENSIS, da *Pay de Montbrun*, (Car.) Protestantibus additus, H. 16. in Venetianis comitatu turbari excipit, 29. Maleficium occupat et pice agit, 10. Gallin excedit et Genuerum fe conficit.

MORMORUS PONTIS, de *Pays de Montreuil* (Lodovicus) Mormorus capis, *ib.* 319. a suis comestis, *ib.* 319. Adstratum pedatum in iunio de-
 ductis 343. Romanum et Valentinum servat, 342.
 Nemaus et Mompeli arces in potestatem rediit, *ib.*
 666. Gaudium fuisse et Rhodanum transiit, *ib.*
 321. Gaudium fuisse et Loricum capis, 320.
 Protefatum in res Delphinat. Ecclesia, *ib.* 321.
 326. Nemaus et Murethium Ecclesia, *ib.* 326.
 326. Nemaus. Loricum item, Liberatum, Altum, Gra-
 maticum aliis locis, 327. eccc delectos ad in-
 teruentionem cedit, *ib.* 327. Gaudium fuisse, *ib.*
 326. equo concorde ab Urchio capas, 417. securi
 magis, *ib.* 418.

Моменты. *Fide Memorantia*

[illegible]

MONFERRANDUS LANGRANUS, de *Monferrand*
baron de Langron, Vesunse praefectus remotus
 a Protestantium partibus discedit. III. 53

MONFERR. Mauros Granatenses ad arma capiendā hortantur.

MONCLAUSTE. *Vide* Harlaux.

[illegible]

MONASTIUM, de Moutier. *Vide* Anagnini.

MONMARTHUS

I N D E X.

MONMARTINUS MASSA, *de Mat. Sr. de Montmar-*
tin, (Joannes) ab Henrico IV ad Elisabetham Ang-
liam missus, V. 409
MONMELIANI, *Montmelian*, acie descriptio et obit-
us, V. 16, de deditione conventum, 39. arte
tandem tradita, 41
MONPELII, *Montpelier*, ab oppidanis occupatum,
atque mox a Jac. Crussolo Aciemo redacta, II. 612
MONPENSIERIA, *Fide* Lonsiana.
MONPENSIERI, *Fide* Bourbonia.
MONPENTIS, *Fide* Præstensis.
MONREGLIUS, *de Monrei*, (Guerius) Aguerse præ-
fectus a Malazano Scitico captus, L. 247
MONT CALVUS, *Monte-Calvo*, a Dalfio Piquinio loc-
de amicus, L. 705
MONT MARIANI, *Mont de Marfan*, a Bl. Montlaco
captus, II. 722
MONTORILLUS, *Fide* Cambius.
MONTOROLIUM, *Montoroli*, in Morinis in regisidem
receptum, V. 359
MONTAUCUTUS, *de Montauto*, (Otho) militie Etrus-
cæ dux Pontibis arcem ab Hispanis accipit, L. 376,
a Cosmo cum copis Scagnum missus, 377. Senis
pulsus, 378. a nobilibus novæ Genuensis urbis
presidio prefectus, III. 447
MONTAUCUTUS, *Fide* Balfacus.
MONTALMERTUS, *Fide* Dedius.
MONTALMERTUS EMARTIUS, *de Montalmert*
Sr. des Ejaire, acum Maranensem defenden-
dam suscipit, IV. 328
MONTALMARUM, *Montanbes*, fere a Proterantibus
desertum resumptis inimis sematur, II. 273, 274.
obitum, 274. obitum solus, 275. a Ferula
lento tentatum, 305. et obitum, 306, 377
MONTALVUS, *de Montault*, Toloni arcem abso inter-
cipit, IV. 846
MONTAMARIUS, *d'Affores baron de Montamari*,
(Bernardus) Benezai pagi Navarrenc nomine
pactis Monasterio comiti se adjungit, II. 320.
Ferula mox solo et capto, 321. in Parisiensi la-
mens interficitur, III. 122
MONTANI (Jo. Bapt.) medici decretus et elogium,
L. 307
MONTANUS, *de Montagne*, (Mich.) obs. Ejus elo-
gium, V. 480
MONTANUS, *des Monts*, (Jo. Maria) cardinalis, ponti-
ficis in concilio ad Bononiam legatus, L. 163.
Cardine legatus ne ad Tridentum transierat se op-
ponit, ibi 266. Papa electus et Julius III dictus,
115
MONTANUS, *Fide* Bothenius.
MONTANUS, *Fide* Arius.
MONTARGIUM, *Montargis*, oppidum a Malice-
no receptum, II. 194
MONTAUREI, *de Mendre*, (Petri) elogium, III. 141.
Ejus bibliotheca direpta, 145
MONTAUREI, *Montauri*, (Petri) obitus et elogium,
II. 810
MONTESI ADAMARI, *Montesimari*, Proterantibus
Burgis preceptis favore ad conciones publice com-
muni, II. 25. urbe Musigeno abso ufo tradita
et statim contra fidem direpta, 28. a Lud. Mon-
burio frustra tentatum, III. 316
MONTIELIUM ADAMARI, *Montesimari*, cum
arcebus a Dignero capsum, IV. 316, 317
MONTERRIUS TRIPARIUS, *Triper Sr. de Mont-*
er, (Innocentius) Aureliano pulsus, II. 167.
Avicino Baurigum presectus, 309. magnum hos-
piti regni presectus, III. 118
MONTES HANNONIAS, *Mont*, a Lud. Nassovio in-
terceptus, III. 100. ab Albano obit, 123, 127.
Adit, 121

TOM. VI.

MONTMOLIS, *de Montmol*, (Frans.) procerbi-
larius factus, IV. 685. ejus in comitis Blacien-
sis oratio, 690
MONTICULUM, *Monticchio*, a Gælia Toletano cap-
tum, L. 419
MONTINUS, *Fide* Graupæus.
MONTINUS, *Fide* Lalatus.
MONTINUS, *Fide* Momocentius.
MORA, *de Morra*, (Christ.) Philippo 12 summe fides
ab eo Philippo III commendatur, V. 726
MORALE, *de Morale*, (Ambrosius) obit. Ejus elo-
gium, IV. 899
MORATAE (Olympias Fulvius) obitus et elogium,
L. 562
MORAVIUS, *Fide* Squaratus.
Morbi novi et infideli, vis. Sator Anglicus, L. 246.
punctularis febris, 668. Hungaricus, II. 136.
Pictonicus colicus, III. 109. aliter Romæ, 200.
Oxonienis ex vapore noxio, 561. Bruno-Galli-
cus, 562. Coqueluca epulæ naturæ et remedia
explicat, 815. IV. 725. V. 669, 828
MORILLI, *Moril*, (Gul.) decessus et elogium, V. 184
MORRIS REALIUS, *de Morri Sr. des Rems*,
(Ant.) in Medicatricibus rem bene gerit, IV. 511.
Lotharingus copias caedit, 519
MORVILLUS LUPARDUS, *de Lantieri de More-*
vill, neisiam proditum Mousm interficit, II. 726.
Colinum iclu scloppen perit, III. 122. ad La-
novi caridem subnotatus, 111
MORGANUS, *Morgan*, (Thomas) exul Anglus Ar-
vernerum comita cum Hispanis conjurationis con-
fessus captus, interrogatus, se excusat, VI. 116.
Francia excedere jubus, 117
MORINVILLA, *Fide* Droccenæ.
MORLERIUS, *de Morler*, Henocicorum in urbe susci-
piunt nomen dat, IV. 441. ob it comprehendit,
442. et Meduano cum repobito liberatus, 446
MORLINI (Joachim) obitus et elogium, III. 70
MORMILLIUS, *Mormili*, (Cæsar) retentus ptebe Ne-
apolitana tumultuante dimittitur, L. 102. bona
spoliata exviti, 104. revocatus, 106
MORSEUS PLESIUS, *de Moray Sr. du Pign*,
(Phil.) a rege delegatus de pace cum Mercant
legatus agit, V. 627. collationem de religione cum
Jac. Davide Perrono habet, 843
MOROWUS, *Morow*, (Joan.) cardinalis Concilii Tri-
dentini preses, II. 364. cum Ferd. Castare agit,
184. ad motus Genuæ componendos a pontifice
missus, III. 448. mox et in Poloniam, 459.
ejus decessus, 792
MORTARIUS, *Fide* Gillarius.
MORTONIUS, *Fide* Daglassius.
MORVILLIUS, *Fide* Lancius.
MORVILLERIUS (Joannes) episcopus Aurelianensis
cancellarii dignitatem oblatam rejicit. Ejus ingeni-
um, L. 833. procuratorem factus, II. 678. Su-
gilla ubi reddidit, 804. scripto Colini de bello
Hispanie inditendo contrario scripto respondet,
III. 128. regi consulti ut Colinum et Proteran-
tes conjurationis senarii acculet, Invenitque invi-
diam in se recipiat, 140. ejus ingenium, 184. ejus
in comitis Blacienbus oratio, 504. lenta confidia
et ingenium, 106. regi ut se societate pro religione
principem prebteat auctor, 509. ejus obitus et
elogium, 562
MOSCOWIUS origo et principum successio, L. 724.
imperii rutilo et adflicta levitas, 727. Livoniam
vastat, 716. III. 168
MOSCI Livoniam invadunt, Mariæ-burgum capi-
unt, Livoncos fundunt, II. 68. Poloniam capi-
unt et Lithuaniam vastant, 188. a Nic. Ruzavillo
sub, 192. vario Marte bellum gerunt, 400. Vi-
(1) tutebam

arheum incendunt, **618**. *Fulendum vastant*, **III. 72**. *arum metropoli Moscovia a Tartari incendio fere detecta, id.* *Hapellam, alia loca in Lavovae capient, 422*. *Paroviam item, 424*. *ad Wandam sub, 720*. *proem cum Poloniis facit et Livoniam reducit, IV. 424*. *motuorum iacturam curat, 429*

Moscovici res, I. 718. **II. 68**, **358**, **360**, **615**, **III. 724**, **891**, **1222**, **1234**, **817**, **891**. **IV. 1072**, **1214**, **144**. **V. 12**, **312**, **314**. **VI. 490**, **987**

Moscovici Imperatores, viz. Joannes Basilii filius bellum Livoniæ denunciat, I. 718. *Livoniam vadit, 719*. *Narvam Germanicam capit, 720*. *Nisusium, Weinsbergum, alia loca in potestatem revocat, mox et Torjatum, 721*. *Polonium circumagrat et Lithuaniam vastat, II. 388*. *ingentem exercitum concitavit qui mox a Poloniis percutitur, 429*. *Supremum Poloniam regem c. militum c.10 ducentem recedere se infecta cupit, 618*. *Livoniam invadit et Wismuthium capit, III. 291*

Idem, Lestem, Wilelam et Hapellam deditione capit, 328. *Wendiam item et Acheratum, 701*. *Rumburghum, Paroviam, Wallenfienium, Torjatium, alia loca capit, totum fere Livoniam compos, 706*. *legem vanaque plena ad Stephannum Poloniam regem dat, id.* *Stephani legatos contumeliose dimittit, 707*. *Wendiam irritò obedit, id.* *de pace cum Stephano agit, 897*. *uxore repulsiat novam ducit, 897*. *modis uxorem delicti a Moscovia Imperatoris usurpata, 898*. *legatus ad Stephannum de pace mittit, 898*. **899**, **899**. *Joannem filium natum matrem in capite percussit, mox morte acceptum, 899*. *obit, IV. 225*. *Theodoros Joannis superditi filius patri succedit, id.* *Invenit Theodoros Gortionem filium ducis, 426*. *cum Sueco iudicia paciscitur, 428*. *mox et cum Poloniam regis, 446*. *Narvam capit, V. 12*. *cum Sueco de pace convenit, 313*. *legatos ad Cæsarem mittit, 448*. *obit, 712*. *Bonifas Gortionova Theodoro succedit, Fide Bonifas*. *Theodoros Eufrosius mariti adiectus viam gratiam a pseudo-Demetrio habet, VI. 114*. *quem mox interfecit, 449*. *ad Boicicos verbi facit, 350*. *Imperator Moscoviam electus, 351*. *scriptum publicat pseudo-Demetrium jure casum demonstrans, 352*. *legatos ad Supremum Poloniam mittit, 353*

MOTA CASTRORUM, la Alente Castella Sr de Cheyrols, (Jac.) e conjunctis Ambrosiano Valconium libi provinciam famit, I. 814. *a basconiano comite interrogatus re periculo capiti, 817*. *Ambrosium accepta a Nemostolo Re com sua pergit, 818*. *interrogatur, 819*. *et licet Caroli ix vium servasset, licet percutit, 819*

MOTA CASTRORUM (Fran.) Jacobi gentilis Blavie a Maniceno oblatio lappetis vincta, V. 112

MOTA PARBIV, de Perdan Sr de la Motte, (Valerius) Valencianus praefectus, III. 124. *tri tormentaria praefectus, 111*. *ad Belgii ostium deficit et Gravelingum occupat, 646*. *Audamari-fatum in fidem accipit, 647*. *cum Dodoyno de Audemari interfecit, 647*. **IV. 144**. *Obitum vito tenti, 124*. *ad Durlaniam maritatus, V. 481*. *ejus elogium, id.*

MOTHA GONDERIV, la Motte Gonderin, a Gulio contra provinciam privilegia Delianus legatus con-Biturus, II. 28. *cecidit, 423*

MOTUS ob religionem in Germania, V. 402. *in Saxoniam, 404*. *in Stiria, 415*. *Donaverde, VI. 423*. *in Francia, 425*

MOVENTIUS RICHIMUND, de Richard Sr de Mus-

cum, (Paulus) Prinehianus in Provincia inter-

dictus alia sume, et Aquensi curiae iudice sen-

tata, ex posit, Genevique migrit, II. 13. **16**. *Colletione fortiter defuncti, tandem deici-*

colarum rebus Constantinopolim in tutum dedit, 420. *arrem ad Rhodum ipsam curavit, 422*. *ad*

MIDRACUM a Brudica factus et interfecit, 424

MOVENTIUS RICHIMUND (Antonius) innotuit

interfectus, II. 17

MOTUS ACULORUM dux a G. Bessa fuit, VI. 109. *Abum Juliam intercepti, mox a Bessa in-*

terfectus, VI. 110

MUGLITUS, Magist. (Ant.) episcopus Pragensis

Ferd. Cæsaris ad Concilium Tridentinum orator, II. 141

MUHAMMETI CHIRUS Fellei rex Marochum pro-

scribit delectat, abrogat fidem, VI. 116

MUHAMMETI HAMETIS abnepos a Manichien-

rex proclamatur, VI. 117

MUL-AMIR Tunetis rex ab Harideno Alendario

regno spoliatus, I. 517. *est auctor mortis, 518*

MUL-AMIR, Fide Xepes

MUL-AMIR, Fide Zelatus

MULLERI (Christophori) delectatus, V. 201

MULLERI (Joannis) Praepositorum dicti de anni

c13 13 ALXVIII Regionibus, IV. 118. *vsquo-*

tus et elegium, I. 402

MUNTERI (Sebastiani) mora et elegium, I. 402

MURATI, Murat, (M. Aug.) delectus et elegium, IV. 119

MUSCULI (Wilsing) metat et elegium, IV. 119

MUSTAPA SOLIMANI Imp. filius, ejus ingentium, I. 431. *Solimani jussu galum fractus, 434*

MUSTAPHAS purpurati copii terrestribus praefectus, II. 423. *in Meliam delectus, 426*. *S. Hermene-*

ritum oppugnat, 426. *et vi capit, 430*. *Ve-*

lense cotidiebus vito propent, 431. *S. Michae-*

lo artem oppugnat, 432. *432*. *de oblatione*

solvens capit, 434. *ab Alcinio Cornes sua*

totula occidit, 434. *Solimum 12 ad Cyprum*

subegit, 434. *Nivolum oblatio, 11*

et vi capit, 12. *Pamphili oblatio, 434*. *capit,*

10. *Brasiliam contra fidem datam inmani car-*

minibus occidit, 31. *bello Persico praefectus, 647*

ejus copias, 644. *cum Persa congressus, 645*

11613 copios praefectus habet, 646. *Tullium*

monit, 646. *Persa cecidit, 647*. *Exim nuntius,*

648. *Saracanicum et Derbentum capit, 648*. *rudis,*

649. *Carium marit, 651*. *redit, 654*. *ad Por-*

tem in odium a Sene subiectus, 651. *obit,*

657

MYRTIDI lacus, I. 194

N.

NADARIV (Thomas) episcopus Hanterici pre-

fectus, I. 113. *Turco a Tenuisvane fusi-*

bus filii acit, 117

NAMNETUM civitas. Fide Condictum Namne-

tum, III. 151

NAMRECON, Namar, a Joanne Austro occupatum, III. 151

NARAEUS. Fide Cultus

NARIS (Petrus) obitus et elegium, I. 667

NANTOLIVUS PRATERIS, de Prat Sr de Nan-

ter, (Ant.) ab Andino et alia universum in-

disque habuit, III. 491. **492**

NARENA episcopo praefectio ad regis obsequium m-

VI. 108

NARVA GERMANICA a Joanne Basilii filio Mosco-

vici imperator capta, I. 120. *a Joanne Sueco*

rege capta, III. 847. *a Theodoro Moscovici*

perpetuo capta, V. 32

NARIV

Na³¹⁰⁵, de *legatione Nisi de Premonstr.* Bonificium in
Corfica capite, **L. 426**

Na³¹⁰⁶ videretur pons et foccupitua, **IV. 214**

Na³¹⁰⁷ videretur ARAUONENSIS, de *Nassau princeps d'O-*
range, (Gul.) Caesari in obsequio Menestis militis,
L. 102. Carolus v. ditionum renunciationis ceremo-

niis peragendi adfuit, **L. 121**, ad imperii Germa-
nici septemviri ab eo delegatus ut cessionem et ab-

dicacionem accipiant obtinet, **609, 706**, de pace
ad Scarpam agit, **701**. Annam Mauritii Saxo-

niam filiam uxorem ducit, **II. 111**. a Margaria
Parment Antwerpam ad placandam plebem missus,
126. Antwerpam venit ad nos pcedens, **132**.

cum Belgis proceribus Teneramundae convenit et
Fran. Alvae litera ostendit, ut sensim consensu

maior periculo praevortant frustra hortantur, **133**.
Annoerpentis inter se diffidens placet, **137**. Ec-

mondium et Hornum periculi communis frustra
admonet in Germaniam profecturus, **138**. auxilia

a Palatino festivo petiti, **141**, ab Albano ci-
tati, **141**. prolixo scripto respondet, **142**. in Germa-

niam exercitum colligit, **143**, in Belgium defendi-
dit, **144**. Motum trajicit, **14**. mox ad Themas

causas, **145**, quodam Albani tutas fudit, **146**.
anonae penuria praefectus in Galliam concedit et inde

Argentum exercitus dissipat, **147**. Bipontinum
in Gallia expeditione comitatur, **148**. inde in

Germaniam rediit, **149**. exercitum in Germania
conferat, **150**. in Belgium defendit, **151**.

Ruwermodum, Lovanium, Mechliniam, Teroer-
mundam et Aldenardum capit, **152, 153**. auxilia

in Monte introducere frustra tentat, **154**. de Hen-
rico Polonae rege bello Belgico praedicendo transi-
git, **155**. Lugdunum soluta obsequio venit, **156**.

ob postulat in Bredam colloquio summam gratiam
ab omnibus Belgis Ordinibus meritis, **157**. Carolum

Montpensier filium ducit, **158**. Crampeniam
munitionem expugnat, **159**. Belgii proceres et

civitatum praefectus per litteras monet ut libertati
patriae consulant, **160**. ad Ordines scribit monet-
que ne Joanni Austriaco fiant, **161**. pael inter Jo-

Austriacum et Belgii ordines convenerit intercedit,
quodam pro Hollandiae et Zelandiae ordinibus po-

stulatus, **162**. ad Bruxellas venit, **163**. Brabantiae
gubernator electus, **164**. Matthiae praefectus

vicarius constitutus omne imperium ad se tandem
contrahit, **165**. ad Sebastianum Ludovicum auxi-

lia mittit, **166**. Gandavum veniens novum magistrat-
um instituit, **167**. Brugae tendit ubique in urbe

ordinatus Antwerpam rediit, **168**. in Frisiam ad
motum componendum tendit, **169**. Trajectum ad

Mosam iterum tentat, **170**. Leovardiae, Hattingae
et Stavene aces dicitur habet, **171**. proscriptus, pro-

grammati respondet scripto *Apologiae* nomine, **172**.
Monsperio reconciliatus, **173**. ac prava in Flan-

dria publica administratione Apologitum scribit,
IV. 18. infidelis contra cum coactus, **67**.
kloppet illi vulneratus, **68**. Basilicam recuperat,

102. amissa Carolo Borbonia conjuge, **10**.
epus in capite et Audium post Antwerpam iterum

tenentiam moderatur, **125**. de Ordinibus cum An-
dino reconciliandis conatus, **130**. Aloisium Co-

linium Telini viduum in uxorem ducit, **144**. in-
fidelis ab Hispania pectus, **14**. in Zelantium sece-

dit, **146**. a Balthasare Gerardo infidelis interfecit,
148. eius eborum et gens, **148**.

Na³¹⁰⁸ videretur (Phil. Gul.) comes Batavus Gul. Arau-

onensis filius in Hispaniam missus, **II. 614**.
idem Arauonensis princeps, **IV. 214**. ad Ord-

ines foederatum litteras de libertate reddit gra-
tularis respondit, **V. 107**. Alberti Austriaci iu-

ad Mauritium Nassovium fratrem suum de pace
dat, **711**. autem vellet eques creatus, **803**. Helio-

notum Borboniam Condac foretorem uxorem ducit,
VI. 170. in antiquum principatum Arauonensem

possidendum a Galiae rege restituit, **18**.
Na³¹⁰⁹ videretur (Mauritius) Willelmus Arauonensis filius

secundo genitus in Leicestrii verba adiacit, **IV. 124**.
Axellam capit, **126**. de Russello apud Kli-

bbetham Anglum queritur, **128**. Venae marchio
cratus, **141**. Gertruda sanum iterum obidet,

150. Bredam assu intercept, **V. 4**. Neomagus
premit, et Knodenburg munitionem in proxima

obstruit, **5**. Gelfras praefectus, **6**. plurima loca
ad Rheum et in Brabantia capit, **6**. Zundeliam

Daventiam, Delficiam, Opladgam, Immen-
li et Dami propugnacula capit, **V. 12, 35**. iterum

Haltam et Neomagus, **38**. Stulas et Trajectum
ad Mosam frustra tentat, **104**. Ultrajectum ad

multum componendum adit, **168**. Sonvicum,
Omularium, Covordam capit, **167, 169**. Ger-

truda sanum in hostium conspectu expugnat, **184**.
a sculari ab Hispanie auro conductus pectus, **184**.

Groeningum obidet, **186**. deditione capit, **188**.
a P. Furio insidiis pectus, **170**. Middelburg cum

Hispanorum Ordinem delegatus de pace agit, **170**.
Grollam iterum obidet, **184**. Varam ad To-

mburgh caedit, **171**. Venlosum iterum tentat,
172. Alphen et Beilam capit, **173**. Meurium,

Grollam et Broriorum capit, **174**. Encheiam,
Odenredum et Ligenam expugnat, **175**. vine

periculum adit, percussore a Jesuitis jobaturo,
177. Telsdraum munitionem et Severicum ca-
pit, **178**. Westfaliae Ordinem mox redidit,

179. Hispanos ciade afficit, **179**. Wachtendon-
cam capit, **VI. 4**. Novesium iterum tentat, **4**.

Crepacodum et Santandream munitionem capi-
t, **6**. mox et Avelandrum, Saalburgum, Bredam

et Albertinum munitiones, **8**. Neoportum
obidet, **9**. proelio conferto Hispanos caedit, **12**.

Ab Aemulo Walburga Meuriam comitum heredi-
tavit, **14**. Beckam ad Rheum et Meuriam

expugnat, **16**. Sivermdacum tentat, **18**. Gravium
capit, **19**. Lendilam capit, **20**. Stulas obidet,

203. Antwerpam iterum tentat Wodam capit,
216. Rimbacae suppetas forte frustra tentat,

216. Venlosum iterum coacta tentat, **219**. Lo-
clumum recipit et Grollam iterum tentat, **18**.

de Meuria et extra belli commercium ponitur,
transiit, **411**

Na³¹¹⁰ videretur (Henricus Fridericus) Mauriti frater
Gertrudino praefectus, **V. 214**. Flaudis

praefectus constitutus, **VI. 107**. Hispanos Breve-
dae arcem obidentes ad deditionem compellit, **104**.

Henricum intercipit, **413**
Na³¹¹¹ videretur (Anna) Mauriti soror, Gul. Arauonensis
et Annae Ecomondae filia, Philippus Hebenlo

enot, **VI. 113**
Na³¹¹² videretur (Aemilius) Mauriti soror Emsveldi An-

tonis Cratense filio nupsit, **V. 105**
Na³¹¹³ videretur (Constantia Aloisia Juliana) Gul.

Arauonensis et Caesares Borboniae filia Friderici
Palatini nupsit, **V. 206**
Na³¹¹⁴ videretur de Nassau (Ludovicus) Gul. Arauonensis

frater in Frisiam cum Germanis copiis descendit,
II. 610. Arembergum cum Hispana copia ad

Helligsum caedit, **640**. Groeningam obidet,
645. in descensu ab Albano male multatus, **645**.

ad Gemingum fuit, **647**. et proelio Moncontiano
summa cum militum cladem et virtutis laude

re capit, **719**. Guedum a Santangelum propugn-
aculi obidione decedere cogit, **721**. cum rege

Carolo 12 de bello in Belgio proelio ritione agit,
III. 66.

HL. 66. Rupellam revertitur, 11. Mortem Han-
 noniae intercipit, 126. dedit, 191. cum regina
 matre de expeditione Belgica Bismonti collocutus,
 191. copia Germani adjuvanti Mosae-Trajectum
 transit, 271. ad Mactam insula perit, pelidae ad
 cecidit absorptis, 321. ejus elegiam et mores, 326
 NASSOVIVS (Henricus) Ludovici frater junior cum
 fratre obsequio perit, 111, 111.
 NASSOVIVS (Joannes) Ludovici frater Dithmarum
 decedit, VI. 374. ejus liberi, 38.
 NASSOVIVS (Gul.) Joannis filius Leonardus praefectus
 Severicum intercepto testat immoconia, IV. 123
 NASSOVIVS (Joannes) Joannis filius ad Caro-
 lum Suevicum venit, et amicum sub eo in Lerovis
 armorum praefecturam accipit, VI. 114.
 occasionem rei bene gerendae Caroli amore amittit,
 116. ejus res praefae, 111. Stoicismum et inde
 Ludobem concepit, 114
 NASSOVIVS (Lud. Gundertus) Shala obiit, VI.
 129
 NASSOVIVS (Gul. Lud.) Frisus praefectus Rerum,
 alia monumenta caput, IV. 378. Soldan-
 campium expugnat, 371. totam Boerlingam in
 praefectum reliquit et in ea munitionem exstruxit,
 V. 414.
 NASSOVIVS (Philippus) a Montegronio saltem et
 captus ex vulneribus obiit, V. 426
 NASSOVIVS (Joannes) salu mortis periculum eva-
 dit, IV. 128
 NAVAGERIUS, Navagera, (Bernardus) cardinalis
 concilii Tridentini praeses, II. 164
 NAVARRAE, Navarra, regnum a Ferdinando His-
 paniae regis occupatum, L. 2
 NAVARRAE reges et reginae, viz. JOHANNES Labo-
 rator, 2. Albrecht, regno exiit, L. 2. HENRICUS
 Labretanus obiit. Ejus elegiam, L. 437. JANA La-
 brezana Antonio Borbono Vincino nupsit, L. 111.
 a Pio IV. pontifice Romae civitas et ei conpariet
 dignitate privata, II. 362. conjurationem contra
 eum et liberum a Philippo Hispano et Guilielmo in-
 stitum detegit, 421. Rupellam cum copis venit,
 611. ad regem scribit, 61. de re pecuniaria expedi-
 enda consulit et ad Elisabetham Angliam dat literas,
 621. Protestantis Condoni morte turbata
 confirmat, 724. Jo. Hugelium Argentum ad
 Siperitiam comitatus mittit, 121. de pace cum rege
 agit, 126. Protestantis torpentes excitat, 129.
 Nos. a. Pagillario juxta Rupellam pueri occipit,
 134. de collatione puerorum Germani detrahit cum
 principibus, Colonus et proceribus constituit, III.
 Gul. profectionem de Hezari filii cum Margareta
 regis sorore matrimonio responsum dat, 61. in
 aulam venit et de cupitis transiit, 92. Lotitiam
 venit, paulo post veniens exiit, 100. ejus in-
 stantibus et elegiam, 10. Avero 1101. Fide Borbois
 Vincinoniam (Ant.) Alaxia rebus Boerlingam Protestan-
 tum exercitum dux declarat, II. 101. speiis ami-
 cium mortis Luteianum venit, III. 714. Naptiae
 cum Margareta regis sorore celebratae, 81. pompae
 et bathila, 110. 110. ad sacra impium
 reit, postea scripta, 151. Protestantibus in
 Boerlingam diuine religionis viis interdixit, 114.
 Darcium Romanum inquit, 150. Separatum et Ca-
 ligivum in Germaniam ad diffidit inter Protestan-
 tum de religione componenda septa, 154. Separatim
 cooperantem in scripto purget, 155. de ea
 re sultum orationem quoniamque plenam magna
 animi fiducia habet, 310. sub custodia detentus,
 314. de seculis ex aulis cogitat, 416. ex aulis in
 Augustinianum dilectis, 416. publicae de religione
 profectione facta in Rupellam statuta, 426. Or-

dinum delegatus exiit, 514. ad Ordines scribit,
 511. de indicia conventus de pace scilicet, 516.
 de pace conventus, 520. Munerum cum Duxillia
 et regibus delegatus conventus, 524. de bello
 contra Colagrem ad Disperiam et Callidiam
 mittit, 611. refert ad eos matris, 621. Divo-
 num Cadaverum interceptis, 621. ab usure alic-
 rum, IV. 148. contra Henricorum calamitatem
 apologeticum edidit, 150. cum rege de edicto contra
 Protestantes per litteras expulsi, 181. suo, Condit
 et H. Momoranti nomine apologeticum edidit, 181.
 propositum contra Sixti v. censuram Romae ex-
 amit, 304. edictum regis edicto contrarium
 promulgat, 304. facti ordinis praefectus edidit, 316.
 ad sacrum arduum, nobilitatem et plebem ordi-
 nem dat litteras, 325. Roano intercepto maxime
 inde fructus recipit, 320. Rupellam venit et Ma-
 riazum munus, 424. cum Burono de subdugendo
 exercitum conventus, 424. ad literas facit cum re-
 gina matre de pace colloquitur multo fructu, 426.
 indicia tamen pacis, 42. in Germaniam inquit
 metra qui auxilium urgerent, 426. Chironem,
 Sulicam, Maxentii suum, Formicam ad Ma-
 litorum caput, 431. resistentem Josue exercitum
 ad Haim et T. unobis delegat, 431. ad Car-
 tracum suum ad pugnam hortatur, 436. Josue
 caute, 437. Marillacum et Mactum caput,
 438. Mongallium ad Germanorum duces militi,
 439. Charonem et Marmentem insula receptis,
 441. Borium ad Episcopum mittit, 441. Episcopum
 Episcopio periclitato appetit, 441. Bel-
 lovarum caput, 446. Protestantium comitatus ad
 Rupellam celestis, ubi de ecclesiastica et militari
 disciplina, de acrio, et militum spemque qua-
 dum constituit, 446. libellum suo ac Protestantium
 nomine regi celebratum curat, 446. a comi-
 tibus Blacensibus regni successione indignum pronun-
 ciatur, 450. cum Episcopio agit, 451. Nior-
 tium interceptis, 452. plenarie laborat, 454.
 Maxentii senem, Mullacum, Juliodorum, Mi-
 nobellum, Vivorum, Bochum, mactum et En-
 caltrum caput, 454. Argenti acrio refugit, et
 kripum evulgit quo belli necessitatem deservit,
 454. de indicia cum rege conventus, 454. 457.
 Salmarum a rege ad transiendum trans Argenti
 copias affa obtinet, 456. alterum scriptum evul-
 git, 457. Plessacum ad regem venit, et ab eo tem-
 pore familiariter cum eo agit, 458. Caradonum
 ad regem cum copis venit, 461. Montpen-
 tierae de Auralis apparit quibus litteris intercept
 et ad Auraliam mittit, 462. ad Auraliam scribit,
 Gergolium expugnat, Patremum, Stamp-
 pus et Potom-Eliae caput, 469
 NAVIGATIONES, viz. Nic. Durandi Vindemoni
 in Americam, L. 158. Anglorum ad B. Nicollis
 portum in Mookum, II. 219. Ric. Clunellus
 in Mookum septentrionalem platum, II. 445.
 Jo. Ribaldi et Renat Laudonelli in Floridiam, II.
 602. Martini Frobenius in Septentrionalem in-
 ferior occidentem verum, II. 561. Fr. Drake, qui
 totum orbem circumnavigavit, III. 76. in India
 Occidentali, IV. 459. Tho. Canditu per
 fretum Magellanicum ad Indiam Orientalem, IV.
 519. Gul. Barentius ad fretum Navorum et
 Vegetiam insulam, V. 324. Aopieum ad no-
 tum in Indiam Orientalem insequi vultum in-
 digendum, V. 326. Gul. Barentius in mact
 Tataricum, V. 331. Jo. Janfonii in Indiam Ori-
 entalem, V. 464. Fr. Drake et Joan. Hawkin-
 si in Indiam Occidentalem, V. 464. Gualteri Ba-
 regis a Gouaem, V. 466. Fr. rorum Baren-
 ram in Indiam Orientalem, V. 461, 519. Jac.
 Heenderliet

I N D E X.

Heermiskil et Gul. Barentson in Groenlandiam, V. 644. Jac. Cornelis Nelli et G. Spelberg in Islandiam Orientalem, VI. 210. P. Guze Monti et Sum. Camparini ad Cansum, VI. 261. Sebaldi Warent in India Orientalem, VI. 267. Car. Lezhi in Guairam infelix, VI. 272. Olivarii Lezhi in Guairam sine Virginiam, VI. 278. Wibrandi Wierwici in Indiam Orientalem, VI. 411.

NABARUS MAHOMETIS ad Alcazarium meri flum in montana juxta Fessam confidens, sub portas urbis excurrit, V. 561. a Mule Xeqe Hametis filio post intra praecium fusa in montana aufugit, 564.

NEANDRI (Mich.) obitus et elogium, V. 124.

NEAPOLITANI regni status, L. 34. 6.

NEAPOLIS a Lauraco obfessa, L. 24. tumultus ibi per Proregis severitatem excitatus, 100. sedatus, 104. tumultus ibi frumenti penuriam, IV. 227.

NEHAUSENI, *Nehabugon*, (Joachim) obitus, II. 463.

NEPES, Noy, (Joannes) generalis Franciscanorum ordinis curator ab archiducibus legatus de pace cum Belgii foederatis ordinibus agit, VI. 274. 437. et in difficultatibus superandis egregiam rovat operam, 438.

NEKSI, Neki, (Jac. Conradi) in India Orientalem navigavit, VI. 210.

NEMAUSUS, Nifesi, in Septimania urbs laudatione foecunda, L. 623. ab oppidum occupata, arce moer a Jac. Cristoflo Acierio redacta, II. 610. a Protestandis, Mazarino libro lignario viam indiffusa necessitati fruente, intercepta, 744. Protestandis post Parisiensem lumen periculum praecedit, III. 124. copiam praedictam accipere recusant, concitantes tamen ad tempus interdu intermissa, 124. omnibus ad delinquentem parata et subitans frequentissimo dirigit, 124. et delegatus de pace acturus ad Rupellam missus, et libera religionis professione tandem concessa, 125.

NEMOROSUS SARAUDUS, de Servio dux de Nemura, (Jacobus) Medici venit, L. 377. ad Theodora villam obtulit in via quae Lucemburgum ducit, cum levi armatus confidet, 620. ad Notacum Mazarin se Raneum intercepti, 627. inde Castellum hodie data in suam perducit, 628. Lugdunum obfedit, II. 242. Viennam capit, 24. Adfectionem ibi profectus, 243. ab illo tamen quasi cecidit, 25. cum illo transiit, 310. Lugdunum inito obfedit, 310. Schola matrimonii cum Francisca Rona contracti irrita pronuncia Annam Andream Guis viam uxorem ducit, 529. in Leoburgio Annulo se adjungit, 700. ejus decessus et elogium, IV. 291.

NEMOROSUS SALAUDUS, de Servio dux de Nemura, (Carolus) Lugdunensi provinciae praefectus, IV. 618. comprehensus sub custodia spiritetur, 671. erudit, 672. Lunetiae praefectus, 863. ejus elogium, 86. belli duces et magistratus in urbe adversa Navarum defensionem solentis sacramento adhibi, 864. ejus in praefecturam Lugdunensem diuicis et confilia, V. 101. Viennam a Mazarino produm capto, 106. Item Marcellini sanum et Scilae, 24. regnum ambo, 224. res suas cum Henotia et Mediano separatim habere Lugdunum comprehenderit et in Petre incitiae arce includit, 306. inde eblatur, 442. Delinatu in Juliam recedit, 511. revertis Acliam concessit, 513. ejus obitus et elogium, 515.

NEMOROSUS SARAUDUS (Henricus) cum rege transiit, V. 188.

NEMAUSIENSIS a regis praesidibus tentati animole resistit, III. 123.

NEMAUSIENSIS de edili pacificatorum executione testatus, III. 612.

TOM. VI.

NEOMAGUS, Nimegar, ab Ostindibus deficiit, IV. 124. a Mauricio capta, V. 12.

NEOPORTUS, Ninover, a Parmensi capta, IV. 146.

a Maunio inito obfedit, VI. 9.

NEOVILLA VILLAREGIIUS, de Neysillo Sr de Pillery, (Nicolaus) a rege delegatus cum Profectionibus de pace agit, III. 124. de pace cum Guis agit, IV. 127. et cum Ballico de Aureliani arce et praefectura, 128. diploma quo Guis equum magister et regni praeses constituitur ad regem affert et cum Guis transiit, 601. ex eo et Aureliani negotio regi suspensus, 603. ejus cum Espermonio simulatus, 616. conjuratione Espermonium capiendum hortatur, 618. ab aula relegatus, 621. ob id a rege alienatus, 624. cum Allincurzio filio ad Henricum deficiit in Concilio Unionis allicit, 700. cum Mornaro Plesio collocutus de pace inter regem et Mediam injicit sermonem, 855. cum Mediani mandatis in regia castra venit de pace acturus, 857. regis animum de pace tentat, 870. Lunetia excedit, Mediano vale dicto, V. 273. de inducibus et pace agit, 109. per Car. Allincurium filium cum rege de Pontefiae transiit, 110. de pace cum Richardo agit, 666. apologum qua N. Hostae prodionem a se amovet, edit, VI. 219.

NEOVILLA ALLINCURIUS, d'Allincur, (Carolus) Villaregii filius Romani a rege legatus, pontifici de sententia diveris gratias acturus, et de nova uxore confidens, VI. 21. 400.

NERACUS, Nerat, a Protestandis delictum, II. 436.

NERI, Neri, (Philipp) decessus et elogium, V. 504.

NEVELLUS, Nrevi, (Camhus) Westmorlandiae comes pro pontifica religione arma sumit, II. 764. ejus copiae mox disrumpit, 765. in Belgium evadit, 265.

NEUTRIA, Normandia, res illic gestae, II. 179. 180. 297. 115. 141. 351. III. 60. 141. 120. 312. 365. IV. 727. 830. V. 110. 141. 161. 312.

NICOLIA CYPRI metropoli a Mulsapha purpurato obfedit, III. 12. capto 12.

NIHAUSIUM in Livonia a Joanne Basili suo Marcoris imperatore captum, L. 721. a Joanne Sarmatolico receptum, VI. 122.

NIORTIUM, Nivri, ab Andeloto captum, II. 656. a Laderi comite inito obfedit, 716. Andeloto dedatum, 741. a Navaro interceptum, IV. 612.

NIROVIT, sire Kofici Moldavum et Tatarum Precepentem vastant, III. 484. eorum delcriptio, 100. Benderiam et Collovium incendunt, Tatarisque caedunt, IV. 781. Turcas excursionibus incitant, V. 12. Tarcos prefigunt, 21. Wlachiam et Podoliam vastant, 401. Sigismundo Transilvania militant, 519. a Turcis transire certi re decessu male mulctantur, VI. 216. Livoniam vastant, 219.

NIVELLA, Nivelli, a Furnedo capta, III. 119. a Belgii Ordibus accepta, 122. mox a regis recepta et disrumpit, 751.

NIVERNUS, Nivis Clivius.

NIVERNUS GONZAGA, de Gonczaga dux de Nivis, (Ludovicus) accepta a pontifice pecunia cum copis Italici in Allobroges descendit, II. 611. Matificem capit, mox vulnere debilitatur, 613. pro Condai via intercedit, III. 123. Parisiensi linuac stimula addit, 125. Henrici Engolismensis conjunctionem eludit, 200. in praeco ad Decum occidit, 323.

(1)

NIVERNUS

NISSIVSIUS GOMRAGA (Ludovicus) scripto Henricum III a Piratoli et Savillani reformatione dehortatur, III. 110, 150, harum urbium praefecturam obtinet, 117, arguit inde eum et Montepedium rixam, tandem Compesidis, 146, uxorem suam in Brabantiae et Limburgi principatu scripto vindicat, IV. 11, Henricorum foedus renunciat, 160, 167, ejus rationes, 168, edicto iuncti cum Casio et Henrica confirmatum subdilecti recurrit, tandem prohibitionis solubili sublebitur, 622, exercitum in Pictones mittendo lammam sua destinatus se a munere excusat, regemque de Guisli consilio monet, 611, Montem-acutum capit, 612, Guzmanum obsequit, 612, et capiti, 614, Henrico IV ad Ripensia Hereticorum persequenda pecuniam subministrat, 812, cum dilecta nobilitate in regia castra venit, 869, Porcium expugnat et Lotharingae ducem Mensehilis-fani obsidione discedere cogit, 884, in pugna prope Avallium ultimum agmen claudens fortiter se recipit, V. 128, a rege ad pontificem missus, 897, ad eum non ut legatus sed privatus admittitur, 118, 121, regis magnitudinem pontifici representat, 119, Henricos non ob religionem arma sumptisse offendit, 122, pro rege absolutionem petit, quam pontifex negat, 384, 387, Roma differet et legationis astra pollicetur, 386, pro Jesuita academiae Pontificis litteris intercedit, 404, aeterno praefectus, 413, exercitum in Belgia lunata praefectus, 414, Carolum Renclensium ducenti filium unicum Cameracensibus auxilio mittit, 421, ex dysenteria ubi, 504, ejus elogium, 504.

NIVERNIUS GOMRAGA (Carolus) Ludovicus filius a patre cum auxiliaribus milibus Cameracum introducit, V. 421, 424, Catharinum Caroli Mediarum filium uxorem ducit, 509, longinquam peregrinationem suscipit, VI. 107, in Hungaria foras se gerit, in Budae oppugnatione gravi vulnere afficitur, 107.

NOELLIVS, de Nollis, (Antipodius) senator Burdigalensis in Scotum missus, II. 145, in Polonium et deinde Constantinopolim missus, III. 121.

NOALLIUS (Franciscus) episcopus Agensis sedendi praerogativam senatus Veneti iudicio retinet, oratore Hispania iustitia reclamante, I. 239, a Catharina regina parvae ad Tuscum milia de Algeriae regno filio Andream duci comparando accusatur, III. 114, 204, pro Venetis de pace intercedit, 205, 224, ejus ad regem liberum de bello in Belgium transferendo consilium, IV. 210, 212.

NOALLIUS, Nollis, (Flavianus) obitus et elogium, IV. 898.

NOBLEIVS, Fide Belloravus.

NOBECARMIUS SANTALGONDANUS, de *St. Aldegonde Sr de Nivernois*, (Philippus) Valentianus obdies, et capis, II. 114.

NOBECARMIUS SELLIVS, de *Nivernois baro de Sello*, (Joannes) in Hispaniam ab Ordine Belgii missus inde rediit, Matthiae praedicatione elatus, III. 606, ad Buchananum capessit, 781, obit, 782.

NOBARTIVS VALERTA, de *Nigeris de la Faltre*, (Jo.) Buda Moscovici emissus condicio in Prophanum perniciem agitat, III. 59.

NOBARTIVS VALITA, de *Nigeris de la Faltre*, (Jo. Lud.) Joannae filius secundogenitus Elipserionis dux et par Francie creatus, IV. 14, Joanne Mosi repudicata cum Christiana Valentianis sponsalia contrahit, 144, 15, Bocoine et Metis praefectus, 157, ad Navarum a rege missus, conditionibus propolitus, 224, ejus pedibus Gallici praefecti iuncti dignitas, 224, Drivictorum a Guislo tentatum servat, 252, Provencae pre-

fectus, 411, in Provinciam cum exercitu venit et Senam capit, 431, mox et Canegum circumvenit, 434, Margarinum Fosiam Candalum uxorem ducit, 434, a Calulione pene interceptus, 435, mox et Neulise praefectus donatus, 436, 794 cum P. Elipino Lugdunensi praefate contrumissionem coram rege dediturum, 438, ejus lodo Gevertus hofitum invisibile memorat responsum, 451, Rotomagensis adit, 451, libellum pro se et *fratre* spolegatum Guisnoemque ambrosio perfringentem edit, 459, Austricam venit, Neulise praefecturam exercit, ac in Santes et Engolimesiam agrum cum summo imperio praefectus, 459, ejus ad Villarejo similis, 466, vnu et confidit cum Navarro sociare paratus, 472, impetu a conjuratis factis, 619, lumen variat et animi praesentia se periculo extrahit, 620, moxque sedat, 622, cum delectis copis ad regem venit, mox cum Amonio reconciliatus, 710, Montem-egulum interceptus, 751, reliquo Henrici IV castra Engolimesiam se confert, 751, Burgum interceptum recipit, 889, Villabolum capit et in Provinciam se confert, V. 151, 151, Antipodii et Geminum recipit, 113, Aquas Sextas obdies, 119, Provinciam modo habet, 116, quod Dignatus succurit, 460, Elipserionis ad conditiones salubis et Aqueni munimento destrudo, 441, Bruguas iactis pulvere nitro incensit, paulum abest, oppressus, 415.

NOGARIVS VALITA, de *Nigeris Sr de la Faltre*, (Bernardus) Helvetica auxilium fundit, IV. 481, principatu Salicorum praefectus a fratre Elipserio monitus foedus cum Dignato contra Guisnos init, 609, Lambefcum expugnat, 813, Toloni arcem interceptit, 816, Sabaudu in Provinciam descendenti fortiter se opposit, malis caessis capto, 890, Pontesevum caedit, 891, Sabaudu ad Spertonem fundit, V. 90, Dignum caput, 91, Sabaudum ad Vincem fundit, 96, ad Rupemburum occidit, Eym elogium, 114.

NOILLIA BRUNIVS, de *Nipolis Sr de Brer*, (Pontius) arcem Antantipianam occupat, Ordine huic tradit, III. 512, ab Ordine deseri, 609, Mecianum Farnesio tradit, 623, Meciniae et mox Curat praefecturam smous, 728, occidit, IV. 12.

NOIRI, Naves, (Ferd.) obitus et elogium, I. 404.

NONIUS NIVARS, (Petrus) mox et elogium, III. 111.

NORDOVICUS, Fide Doza.

NORTOLIVS, Fide Howardus.

NORMANUS naves in Brangi portu interceptit, II. 216.

NORREIVS, Norris, (Edvardus) Hohenloem ad certamen provocat, IV. 484, ad dispart conditionem obsequem diuturnum regis a Leicester creatus, 48, Collesius praefectus Blacburnum interceptit, V. 15, cum aere Anglie in Armorea Pampoliam impellit et Dumbaredo se adiungit, 82.

NORREIVS, Norris, (Joannes) Belgi Ordine militis, et Breus se gerit, III. 628, Stenovic suppetus fert, IV. 4, Rennebergi imperio reponit, 7, iura Germani Hispaniae caedit, ipse vulneratur, 156, Cocconem oppugnat interitque oppidum caput, 774, Hispanos lundis et inde discedit, 776, Ulissiporum arto tentat, 777.

NORTHUMBIVS, Fide Dauidus.

NORTHUMBIVS comes PARCIVS, *Peris* comes de *Northumberland*, (Thomas) ad majorem religionem in Anglia reitruendum contra Elisabetham arma sumit, II. 784, scriptum belli rationes explicum evulgat, 81, copis dissipat, 784, in Scotum fugit, III. 2, Motarvo Pronge gratia

I N D E X.

gratum captivum in custodiam traditus, 766. a Mortorio traditus et Eboraci securi percussus, III. 27
NORTH, de *Nort*, (Olivarii) in Indias navigatio, VI. 39
NOVOCOMIUM in Sammarcellano suburbio ab Henrico III. regis institutum ab Henrico IV. locupletatum, VI. 127
NOVOTADANUS (Michael) astrologus Tolosanus, II. 129
NOVERIUM, Napi, a Nuenaro captum, IV. 341.
 a Farnese receptum, 129
NOVERIANI praesidium Hispanum pellunt, V. 126
NOVIGRADUM in Pannonia a Matthis Austriae cap- tum, V. 186. Turcis ceditum, VI. 224
NOVICUDUNUM, *Nova*, ab Henrico IV. captum, V. 74. a Marfiliis receptum, 109
NOVICOMAGUS BAIOGASIVM, *Bayona*. Fide Baio- cassium civitas.
NOVUM-CASTRUM, *Nesfahid*, a Parmensi cap- tum, V. 118
NOELLUS, de *Nully*, (Stephanus) curiae vestigii- um primarius praesens confensus, Placio occiso suf- fectus, III. 135. Henricorum in urbe princeps, IV. 440. specie religionis Austriae adit et He- netica novo lacramento in Gualis vestis aligit, fili- ente et patre regis, 132. Gualis ut manna ex aula diffusione vias consulat frustra monet, 659. comprehensus, 611
NOEMARIUS, de *Notenar*, (Adolus) Moxiae co- mes Archemum firmat, IV. 324. Ereptum in- tercipit, 340. et Novellum, 341. mor a Fr. Verdugo fuit, 342. Isidorum et Bergertheodum mor receptum capit, 34. Neomagus et Beniam irrita tentat, 34. Ultrajecto seditionis pella, 341. miserabili casu perit, 321

O.

OATAZENUS. Fide *Hometes*.
OBELICUS in Vasitano loco obitu defec- tus in boni Feni aream aristocia machinis a Do- minico Pontano transferitur, IV. 171
OBERIEN (Conogtherus) Twomundiae comes arma sumit, sed desertum in Galliam confugit, mox supplex bonis restituitur, II. 723
OBELORIUM, *Exilis*, str a Columbello intercep- ta, II. 208. a regis recepta, 229. a Diguliero irrita tentata, IV. 890. mox capta, 892. a Di- guliero capta, V. 509
O-COMORI turbas in Hibernis cient, III. 681
ORVINGENSIS comes (Lud.) et ejus filius Ludovi- cus a Caesare proscripti, I. 150. Alberto Bran- deburgico in bello Metensi militanti, 150. in gra- tiam recepti alteros filios Fred. et Wolfgangum in- gratitudinis postulant, 408
OBELLIVA. Fide *Clutinas*.
OLDENBERG, *Oldenber*, in Frisia a Mauritio Nassovio capta, V. 791. a Synola expugnata, VI. 173
OLISSIPONAE, *Lisbon*, pestilentia grassatur, III. 218. urbem Albano capta, 254
OLISSIPONENSIS, *causa de Lisbon*, Portugalliae regum in electionem eadem contendunt, III. 224. Antonio Castrensi faveat, 249
OLIVARES, *Olivares*, Hispanus a Diguliero fuit, V. 98
OLIVARIUS, *Olivier*, (Antonius) Montium Han- noniae interceptorum auctor, III. 180. occisus et caput ejus in Haulemum jactu immisissum, 215
OLIVARIUS (Franciscus) Galiae caespitibus leges

salutares promulgat, I. 110. domum relegatus, 217. in aulam revocatus, 267. obit, 311
OLIVARIUS (Seraphinus) Francisci naturalis filius cardinalis creatus, VI. 242
OMEDIS (Joan.) Ordinis Melitenis princeps arcis munus negligens, I. 269. Tripoli capere occasi- onem praebet, 270. E23 invidiam in Aramod- tum et Gallos rejicit, 272. sui a rege postuletus litem cum dilat, III. 273
OMIVA, III. 276
O-MORI turbas in Hibernia cient, III. 581
OMMELANDENSIS inter et Groeningensis de lib- bus diffidium, III. 618. mox compositum, 622
O-NEAL familiae genus, factiones et discordia, II. 358
O-NEAL (Shani) rebellio, II. 515. caedes, 518
OMORACENSIS. Fide *Brandenburgica*.
OPERINI (Joan.) obitus et elogium, II. 618
OPPEDA. Fide *Minerua*.
ORANUM, *Oran*, a Turcis irrita obfessum, I. 591. a Mauris irrita obfessum, II. 124
ORCADENSIVM arma et pugnae modus, I. 120
ORDINGA, *Ordingen*, ad Rhenum a Blacorum aux intercepta, IV. 205
ORDO S. MICHAELIS, Anniversarium celebratum, I. 219. XVII equites creati, I. 723. II. 461. Capitulum celebratum et libellus equitum nomine regi oblatum, III. 469
ORDINIS Melitenis equites Nauplum et Patras capiunt et destrunt, VI. 182
ORDO S. STEPHANI post Marcinam victoriam a Cosmo Florentinorum dux institutus, I. 498. II. 68. et PP. Pio IV. confirmatus cum privile- giis, 252
ORDO S. LAZARI equitum. Ejus origo, historia, abolitio et instauratio, II. 464
ORDO S. SPIRITUS ab Henrico III. institutus, III. 668
ORDINES devotorum novi in Gallia admissi nec in- finiti, VI. 411
ORDINIS Teutonici equites Livoniae tertiam partem occupant, I. 214. eorum historia, 722
ORDINIS Burgundie pro plebis levamento libellum supplicem invidiosum regi porrigunt, III. 611
ORILLACUM, *Aurillac*, a Procelantibus intercep- tum, II. 221
ORMONDIUS. Fide *Botelarus*.
ORNANUS, *seu a Bathelia d'Ornano*, (Serapena) in Corfica defensum facit, I. 425. Curiae arcis obfessionem sustinet magna virore laude, 407. eruptione facta hostes caedit, Vulture tamen accep- to de vita periclitatur et aciem tandem dedit, 41. Corfu ad desertionem sollicit, II. 124. Gallo, Pontifice, Cosmo, Turca, et auxilia subministra- rent exercitus, 41. cum ea Corficam ingreditur, Ithiam caput, Genuenses fudit et totam forte libum sui jura facit, 410. Porcum viterum caput, mox a praefecto corrupto proditum, 411. Ge- nuenses caedit, 407. uxorem propria manu occi- dit, 150. mox ipse in praetio occisus, 314
ORNAUS (Alfonso) Sivey filius Corficorum dux electus, II. 321. in Heliconum auxilium clade Ithiam parat operam, IV. 425. ad Ba- silium descendendam se cum capiti periculo offert, 474. Lepulum ad Mediam opprimendum missus frustra est, 622. cum Diguliero de induci- onem, 724. Genesi sumum et Scula caput, V. 514. de induci cum Sabudo convenit, 515. Aquitaniae vicarius et equitum tribunas creatus, 701
OROSIUM, *Orsoy*, a Fr. Mendocis captum, V. 758. Cliviae Ordinis irrita repositum, 752
ORTELII (Abraham) obitus et elogium, V. 248
ORTILLERIUS

ORVILLEARIUS, *d'Orvilleiras*, a Gomerone in Ha-
nase regis reditus, V. 423. regis introductus, 425.
infamia petitis cum capitis agit colique dicitur,
427. Bellerualio in arte relicto Roium concedit,

OVIANDRI (Andr.) mors et elegium, 420
OSMANI pariter Sumachiam et Derbentum capi-
ga, III. 654. Sumachiam deserit, 659. Salumali
filium uxorem ducit, 660. mox socrum trucidat,
eius diem ab Amuratho deservit, 664. bello
Persico summa dux defunctus porporatorum pri-
nceps creatus, IV. 124. 125. variis claudis acceptis
Taurum capie, 129. dicitur et arte ferit, 130.
a Persis fatus, 361. altera etiam clade accepta
obit, 362.

OSIACHI, *Osinis*, (Hieronymi) decessus et elegium,
III. 259

OSIATU, *d'Osio*, (Arnoldus) Roma in aulam a
rege evocatus se excusat. Eius elegium, IV. 624.
decreto a pontifice contra regem facto Roma dice-
dit, 714. Consuli Pontis libro de regis reconcili-
tatione responsum edit, V. 123. regis pro-
curator constituit pro eo oblationem petit, 125.
et obtinet difficultibus magna ejus salutaris super-
bia, 127. cardinalis creatus, 211. Cum Jac.
Sernando et pontifice agit; eos a summariis pa-
tronum diverit, 213. ejus decessus et elegium,
VI. 124

OSUNIO (P.) a pugna Droceni fugiente ex pudore
vitam inedia finit, II. 121

OSTANDA a Paulo Mota invito tentata, IV. 124.
eius descriptio, VI. 125. obitu accepta, 22. con-
tinuata, 124. 125. 126. 127. 223. 227.
urbis tandem delicta, 228

OTIA ab Albano capis, L. 127. a Strazalo re-
cepit, 129

OTYALOI (Ensim) mors et elegium, III. 703

OTHARISMA, *Otharisa*, a Mauritio capi-
ga, V. 166. a Friderico Bergensi recepta, 213

OZI (Petr) mors, III. 404

OZACANTIA, alias Spina alba, Lutetia perpetua
lucens reforescit, III. 127

P.

PACREUS, *Pachrus*, (Ferd.) Alcalone dux, Hija-
sus orator pontificem ad bellum contra Venetios
instat, VI. 125

PACREUS (Petrus) cardinalis Juli III pontificis elec-
tioni interit, 124. regni Neapolitani princeps, 223

PARTI, *Patis*, (Lucas) mors et elegium, IV. 41

PAGETUS, *Pageti herem de Brandeburg*, (Gul.) obit.
Ejus elegium, II. 127

PALATINUS (Fridericus II) septembris supplicij ad
Caesarem venit, L. 12. pro Heflo intercedit,
284. Lutheri doctrinam per diuionem suam re-
cipit, 79. in consilio Augustani concilio libera-
tione optat, 115. 126. Caesari religionis formulam
signari non recusat, 122. fabricat, 173. Phi-
lipum Hispaniae principem excipit, 129. ad Hen-
ricum II oratores pacem suscentes mittit, 131.
tormenta Mauritio segre supplicat, 164. cum
Alberto Brandeburgico de pace cum episcopo agit,
401. 402. obit, 404

PALATINUS septembris (Otto Henricus) Friderico
succedit, L. 604. obit, 789

PALATINUS septembris (Fridericus III) Ottho
Henricus agnatus succedit, L. 782. ad Cerdonem
fratrem, II. 124. Zutogorum in aulam et Cosci-
cudis mittit, 607. pecuniam Hispanicam Mau-
ritio intercipit, 619. cum Anasaphis Franken-
thalco colloquium indicit, III. 72. ejus cum Hen-

rico Poloniam regis colloquium ibidem, 128. co-
piae Christophoro filio ducis ad Arasimonia adju-
vum mittit, 173. Christophoro ad Molam fatis et
palude absorptis, 174. ejus mors et elegium, 464

PALATINUS (Ludovicus) septembris Fridericus
prini succedit, III. 461. ad Caesarem pro Ghe-
bardo Truchbano contra pontificem diploma comi-
bit, IV. 185. ejus mors, uxore secunda nup-
tula, 190

PALATINUS (Fridericus IV) septembris Constantiam
Alestem Julianum Arasimonia filium in uxorem
ducit, V. 244. principum Simerendi succedit,
244. pro Bullonio apud regem innotuit, VI. 469

PALATINUS (Jo. Cosmirus) Friderici III septem-
bris filius cum copiis auxilioribus se Constantiam
adjuvit, II. 612. damnia in Germaniam reit,
615. Elisabetham Augusti Saxoniae septembris filiam
uxorem ducit, 728. cum copiis in Galliam decedit,
III. 453. Alenconio se adjuvit, et abdicato firmo
imperio exercitum illi tradit, 455. de pace
violata apud regem per litteras expostulat, 462. pe-
cuniam a rege accepta in Germaniam mittit, 463.
ad litteras expostulationis ad regem mittit, 119. ad
regem super bello scribit, 120. copias pro Belgii
Oecubus conficere facit, 601. Otthom co-
piae se adjuvit, 608. Gmundeni cauiem apud
Ondinen protrahit, facit, 611. a Gmundeni
bus honorifice excepit, 612. in Angliam profes-
citur magnifice ab Elisabetha exceptus, 660. Ger-
maniam suam agnomine et Belgio discedit, in
Germaniam indigebundus redit, 681. Gebtorio
Truchbano Coloniensi succedente copias conficit,
IV. 120. Wormatiae indicta comitia urget, 124.
ad Caesarem scribit, 127. morte Ludovici Pa-
latini ab exercitu nulla se facta dicit, 191. disces-
sionis suae rationem scripto publico exponit, ab
Saxoniis a Gallia expeditione dehortatur, V. 420.
obit, 423

PALEOTI, *Paleriti*, (Gabrielis) obitus et elegium,
V. 716

PALTIUS (Nic.) Turcorum infans fortiter eva-
dit, V. 125. Tauris in Danubio unctis caedit,
126. dormiens reconditus fuit, 421. Vicerum-
dum capis, 124. Vaciam intercipit et innotuit,
124. Sambocum capis, 573. Totidem intercipit,
213. Pappum capis et Janusam invito obse-
dit, 714. Tauris caedit, 720. Turcicum in
Danubio puerum totam classem intercipit, 721. de
pace cum Turcis strato agit, 722. Strigomiam
praelectus, 723

PALLAVICINUS (Sforza) Caesari in Smalchicko bello
mittit, L. 12. et in bello dacico, 312. 314. in
Liqua oblatione firmos se privi, 124. Martium
castellum interit, 124. ad Ferdinandum
missus, 124. a Turcis captus, 331

PALLAVICINUS (Alex.) ex P. Aloisii Farnesi
fiscibus, L. 11. capis luit, 304

PALLAVICINUS (Camilus) in P. Aloisii Far-
nesium conjuratus, 312

PALLAVICINUS (Hippolytus) ab Ottavio Far-
nesio Mantum missus, L. 111. ad Caesarem lega-
tus, 124. capis, 331

PALMA dux muratoris a Venetis in Fori-Juli
mittit, V. 125

PALOTA a Turcis invito obfedit,
PALUDANUS. *Vide Santuzianus*, IV. 423

PAMELI, *Pameli*, (Joc.) decessus et elegium,
IV. 421

PANIOARTENI, *Panzerer*, (Augustinus) Al-
berti Buzari ad Concilium Tridentinum orator
orationem coram patribus habet, II. 420

PANZA

I N D E X.

PANNA, *Penne*, (Petrus) in Mauriti Nassorū vitam conjungi a Jesuita subornatus, ob id extremo supplicio addictus, V. 757.
 PANNONIAE, *la Hongrie, l'Unan*, L. 32. descriptio et status, 120, 110.
 PANNONII tumultuantes causas graves pro armis sumptus profertur, VI. 295.
 PANNONICAE PUS, L. 115, 117, 166, II. 417, 421. IV. 114. V. 103, 150, 141. VI. 13, 189, 194.
 PANTAGATHI (Oclaviani) obitus et elogium, II. 571.
 PANTYRII, *Pantini*, (Onuphri) decessus et elogium, II. 618.
 PAPA SANTALBAHUS, *Pape de S. Alban*, (Albertus) Minerbam intercipit, III. 632.
 PAPPUS a Turci capta, V. 127. a Palio et Bernsenio recepta, 714. a praefectis deficientibus dirpta, VI. 23. a Schwartzemburgo obfessa et capta, praefectis variis supplicio excruciatum, 54.
 PAPII ANDREAE mors et elogium, IV. 43.
 PARDEILLANUS SEGURIUS, *de Segur Sr de Pardeillen*, (Jacobus) ad diffidia inter Protestantas in religione componenda in Germaniam a Navaro legatus, IV. 194. ad Ciceronem Apologiam pro leptione et Navari literas mittit, 142.
 PARISIENSIS Carolus academiae liti contra Jesuitas intervenient et petunt ut si non Francia pellatur, saltem instrumentorum administratione, omniq. alia iuraque ad curiones spectat, functione intenditur, V. 414, 415.
 PARISIENSIS laniens, III. 119, et seq. gratiae pro eo Deo actas, 148. varia de ea iudicia et elogia, 143. Romae magna laetitia celebrata, 118.
 PARISIENSIS scholae Gualio in urbe excepto arma capient, IV. 120.
 PARISIENSIS tumultus a scholae juventute excitatus, L. 131.
 PARISOTUS, *Fide Valetia*.
 PARISIUM Fractas numerus et origo, II. 101.
 PARISIENSIS, *Fide barochus* (Alex.).
 PARISIENSIS, *Fide Margitta*.
 PARISIENSIS bellum, L. 129. belli origo, 128. et causae praecedentes, 124. et successus, 129, 126, 374.
 PARNOVIA, *Parnas*, in Litoria a Polonia capta, II. 469. a Moica capta, III. 404. a Joanne Suecico rege capta, 847. a Suevis obfissa, IV. 109. a Suevis capta, VI. 110.
 PARRII (Guilielmi) contra Elisabethae Angliae vitam corripit, IV. 213. supplicium, 418.
 PARTHENARUS, *de la Parthenay*. *Fide Subfius*.
 PARUTUS (Pauli) decessus et elogium, V. 816.
 PASCARI, *Pajjwer*, (Stephanus) contra Jesuitas in Curia Paridensi oratio, II. 412.
 PASSERATII (Joannis) contra Jesuitas oratio doctrinosa, V. 413. obitus et elogium, VI. 118.
 PATERNORNA episcopi nomine occupata, VI. 121.
 PATERAS, *Petrus*, a Melitenis equitibus capto et dimittit, VI. 165.
 PATRIARCHI CAMFANIGIOLUS, *de Petras Sr de Camfagan* (Bernardus) Bononiae praefectus auxilium in Caleti arcem introduci, V. 821. acce expugnata capta, 603.
 PATRICII, *Patrii*, (Fran.) decessus et elogium, V. 716.
 PAULETANA a Paulconomen lumato penitenciarum infestatur, VI. 161. decreto de ea re a rege facto et novo more in Cancellaria Palatina promulgata, 162.
 PAULUS (F.) Servita theologus Veneris contra censuram pontificum *Considerationes* edo, VI. 129. pro Jo. Gerisone sententia contra Bellarminum

Apologiam scribit, 194. Roman civitas se per litteras defendit deque innocentia sua protestatur, 329. contra ejus vitam seculis comas exitu caret, 428. Senata Veneto mox ejus patrocinium supplicio, 400.
 PEDIPOLIUS COMMERONDUS, *de Pedipolis Sr de Commerande*, (Gibertus) per Cencianum impie grafiatur, IV. 740. a Dumbarenii filius, 816.
 PEDIPOLIUS SEVERIUS, *de Pey du Feu Sr de la Severye* (Eustichia) Genuabae praefectus ad regis partes mittit, V. 512.
 PELAGIUS (Ambrosius) Tridenti concilio in haereticos scribas lacerat et Protestantum legatis quorundam causam praebet, L. 116.
 PELLETARIUS, *Pelletier*, (Joan.) Henoticonum in urbe facti nomen dat, IV. 441.
 PELLETUS VERUNA, *Pellet de la Veruna*, (Gaspard) Calomenis archi praefectus regi operam impendit, IV. 194. Henrico IV regi fidem desert, 798.
 PELLETARIUS, *Pelletier*, (Jacobi) obitus et elogium, IV. 99.
 PELLEYAEUS, *Pelloy*, (Robertus) Apennine episcopus Protestantibus publice conveniendi usum interdicere sollicitus intem praebet, II. 119.
 PELLEYAEUS (Nicolaus) avunculi causam prodiit, L. 107. in Scotiam missus de religiose causi discipulus, 111. archiepiscopus Bononiensis Ferrari regis nomine protestacionem in Concilio Tridentino factam in dubium revocat et oppugnat, II. 173. pontificem arguit ut Navarram et Condomem procriberet, IV. 453. archiepiscopus Remensis, ejus ingratum, V. 62. oratio in Henoticonum emittit, 114. Ferre ducis orationi non inepte respondit, 332. obit, 353.
 PELLICANI (Conradus) mors et elogium, L. 169.
 PENAE (Joannis) obitus et elogium, L. 128.
 PENNA, *Penne*, a Buria et Modulo expugnata, II. 159.
 PERALDUS, *de Perault*, Belloquadi praefectus rationem intercipit, IV. 813.
 PERCIUS (Henr.) Northumbriae comes in Turri Londinensi lesium intercipit, IV. 347.
 PERCIUS, *Percy*, (Thomas) Northumbriae comes pro majorum religione arma sumit, II. 764. ejus copiae dissipatae, 765. in Scotiam fugi a Monachio in custodiam trahitur, 766. *Fide Northumbria*.
 PEREZIUS (Alfonso) ejus virtus, L. 118. Olimnam et Turcos invito aggreditur, 321. stupenda virtute elapsus, equo in paludem precipitante interfectus, 329.
 PEREZIUS (Ant.) Joan. Escovedum intercipi curat, III. 112. Escovedi caedis postulator Aragonensium privilegiorum obtento se defendit, V. 129. codices Philippi manu scriptos reddere recusant in carcerem trahitur, et in reditu liberatur, sed nerum captus, et tortus evadit et in Aragoniam transiit, 124. ad Inquisitionis tribunal aptus, 121. ad Jussam in Benesari pogo et in Angliam committit, 122.
 PERIGNII, *Perles*, (Joacimi) mors et elogium, L. 701.
 PERONA, *Perone*, regi reddita, V. 312.
 PEROTTUS, *Perrot*, (Joannis) Momonie praefectus Hibernas rebellantes carat, III. 813, 816.
 PERPINIANUM, *Perpignan*, a Carolo VIII Galliae rege Ferdinando Aragonico concessum, L. 5.
 PERPINIANI, *de Perpignan*, (Petr. Joan.) obitus et elogium, II. 479.
 PERRENOTI GRANVELLANI, *de Perreot de Grandville*, (Nicolaus) mors et elogium, L. 350.

(U)

PERRENOTI

I N D E X.

- PICTATIENSIS**, de *Pactiari*, (Dunno) apud Henricum II gratia, L. 102. illum ad lectarium malum extirpandum impellit, 716. a Guiso et cardinali Lotharingo post Henrici II mortem delicta, 727. aui pulsi, II.
PICAVIUM, *Pactiari*, s. Jo. Haino irrita tentantur, III. 408. s. regis irrita obsequium, V. 309. *Fide* Augustanum.
PICTONES, *Pactiari*, res sic gestas, II. 206. 617. 643. 725. 750. 802. III. 112. 314. 310. 367. 409. 429. 441. 499. 545. IV. 274. 323. 315. 523. 644. V. 75. 322. 359.
PICUS, *MIRAGOLANUS* comes in proelio Badiscensi occisus, II. 208.
PIENA, *Fide* Halvinum.
PICALLARIUS, de *Poggialardi*, Montacutum capit, II. 207. Fontemacutum desertum occupat, 750. Graviam, Talamum et Chitaneum capit, 257. ad Gemmas famum a Lanovio fusus, 298.
PICINAS (Olo) concionator Henricum furore correptus obiit, V. 301.
PIONORIUM (olim *VELERIA*) *Praes* de *Feltri*, s. Mahomete Buapone filio Turci traditum, L. 671. frustra ab Hispano tentatum, II. 186. a Garzia Toletano captum, 412.
PILUS, *Fide* Clomontium.
PINARIUS, *Pineri*, (Claud.) regis secretis griffide ab aula relegitur, IV. 612. Claudio filio auctus ut postquam obdormisset ipse pueri ejus et famae a legumum falsitatem elici, Theodoricum castrum Henricum facile delent, V. 61.
PINARIUS (Claudius) ab Theodorici-castris delationem a Cana Catalinensi damnata et bona seculo adacta, V. 62.
PINELLI, *Pineri*, (Vincenot) Joannis obitus et eloquium, VI. 46.
PINGIUS, *Fide* Dallius.
PINIS, *VIVONIS*, de *Praes* mortui de *Pisani*, (Joannes) Julianum Scabulum duci, IV. 300. ejus ad pontificem aere respiciendum, 305. Guili cardinalis credis abdicationem a pontifice pro rege petit, 699. ejus cum pontifice sermones, 704. et protulit, 706. decreto contra regis a pontifice facto Romam abiit, 714. solam praesentiam ab oratore Hispano Romae controversum viciat, V. 47. regis ad pontificem legatus missus, 115. Condi pontificis moderatior delictum mittitur, 401. cum Tremolliumque matrem in aulam adduceret, 405. ejus obitus et eloquium, 815.
PICARIUS, de *Pischi*. *Fide* Sanchamiam.
PITHORI, *Pischi*, (Petr) decessus et eloquium, V. 613.
PLACENTIA, *Placenza*, a Caelare occupata, L. 100. aere tandem Octavio Farnacio Parmae duci a Philippo Hispano redita, IV. 116.
PLACENTINUS, *Fide* Scia.
PLACIUS, de *la Place*, (Petrus) curiae vestigialiam primarius praefect, III. 133. in Parisiensi lancia interfectus, 135. ejus eloquium, II.
PLANCHUS *RENTIUS*, *Recur de la Plancha*, (Lud.) de pacata Gallia a Catharina regina pueris consultus, II. 12. relationes tumultus Parisiensis quando cardinale Lotharingus urbem cum armatis ingressus flet scribit, 417.
PLANTINI, *Plancia*, (Christophori) obitus et eloquium, IV. 285.
PLASACUS *PONTIUS*, de *Pont de Pischi*, (Joannes) Pueris praefectus Rotarum intercipit, IV. 309.
PLATERIUS *BOROLLONIUS*, de *la Platiere Sr de Borollin* (Imbertus) Taurini reductioni rationes contrarias proposuit, II. 244. equitum tribum creatus, 312.
PLESCUTIA. Ejus sum, origo et historia, III. 844. obitio, 845. obitio continetur, IV. 107.
PLESSIA, de *Pischi*, in Saxonia famulo Theodori morte extincta, III. 68.
PLESIUS *RICHIELIUS*, de *Pischi de Rubica* (Antonius) novae scopopetronae equitum custodias praefectus, L. 850. motum Coniurandi Turonum extirpat tentat, II. 7. ejus crudelitas, 192.
PLESIUS *RICHIELIUS* (N.) sapientia dicitur ad Franciscopolim occisus, II. 148.
PLESIUS (Philippus) Phil. Mornei filius in Gelria oppugnandi occisus, VI. 289.
PLESIUS, *Fide* Morneus.
PLIOMINIUM, *Pliomini*, a Mendoza occupatum, L. 163. a Caelare Cosimo Mediceo concessum, 375. a Philippo Jacobo Apiano traditum, 629.
PLIVIALIUS, de *Pischi* *Clavus*, Maugironum fugit, II. 222. a Fr. Lanovio missus cum auxiliariis copis Norium ingreditur, mox ibi vulneratus, 116. in proelio ad Gemmas finem egregium navat operam, 702. in Parisiensi lancia interfectus, III. 133.
PODIENSIS, *Fide* Morbrunus.
POELLA (Joannes) Rultero accusatur reus peritibus, IV. 97. *Nit*.
POETUS, *Fide* Blinius.
POBANA, *Fide* Balesdus.
POIGNIUS, *Fide* Angones.
POLEMIUS, *Pactiari*, (Nic.) Guili et Henricorum consilia regi aperit, IV. 444. 446. 466. 469. ad regem introductus, 469.
POLINIS *GAIDA*, *le haren de la Garde* *de la capitale* *Proda*, (Ant. Iacobi) *Audemarus* in Capriciensis levit, L. 113. Belgarum negotiorum ruves intercipit, 297. Turcae clausi conjunctus in Iram, deum et in Corficam excedentem facit, 417. Tirimium praefecturam restituit Rupellam in archum relegit, II. 283. a Fr. Lanovio poena oppellus, 724.
POLITICUM nominis origo, III. 115. factionis secretoria, 103.
POLITHOTUS, *Fide* Merus.
POLONI *PARNOMIUS* a Succis occupatum recipiunt, II. 462. Andium in regem eligunt, III. 278. delegatos in Galliam mittunt, 279. Lancia magna gratulatione exceptos, 282. ad regem amittit, 286. qui eorum pro Protestantibus intercessionem elicit, 282. ut Henricus III in Poloniam rediret per legatos urget, 420. Stephani Bathorem in regem eligunt, 425. Nuceriam recipiunt, 286. de rege post Stephani mortem eligendo discutit, IV. 107. Sumociam Sigismundum Succum, Storumini Maximilianum Austrum regem denunciant, utique legibus dicitur, 510.
POLONI Protestantes inter se de religionis capitibus discunt, II. 278. ab Andino Parisiensis lancia casu alienati, III. 222. Thorone in Borussia conveniunt, V. 111. contra comitia Waravian indicta protestantur, VI. 412. de Jesuitis quoniam instituant, II. prope Waravian a regis fuso, 419.
POLONIAE regni descriptio, lingua, civitates, provinciae, III. 266. regum potestas legum sacro temperata, 268. Seniores et Palini, 429.
POLONIAE reges, viz. SIGISMUNDUS, obiit, L. 175.
SIGISMUNDUS *AUGUSTUS* Elisabetham Ferdinandum Romanorum et Hungariae regis filium in matrem ducit, L. 175. Rigam recipit et Gonsordum Kericum Ordinis Livonici magistrum Catholice ac Semipalliae ducem creat, II. 135. foedus cum Danie rege contra Succum legit, 103. ejus obitus, III. 154. funus, 320.
HENRICUS *ANDREAS* dux, *Fide* Henricus III Galliae rex. STEPHANUS *BATHORIUS* Transilvaniae princeps Polonus.

lonie rex electus, III. 435. Insuper, 438. Godesmirus proclamat, 467. cum in transgessit, 469. Georgium Frid. Brandeburgum Anflacem Borubae administratorem conditum, 469. Danesburgum et Wendam recipit: J. Policovum Walschia peltit et capto, 466. Warwiae comita celebrata bellumque contra Moscum decem, ik. judiciorum formulam per Poloniam delinuit, 467. Podocovam capite peltit, 468. Mosci legatus insulit dimitit, 469. bellum Mosco dranci- at, 470. de belli ratione confidit, 471. Gode- dum Kellorum Castandae ducem in clientiam recipit, 472. Poloniam obfidit, 473. et capto, 474. templum episcopo Ruso ad Gracos riu- velis porantit, novum Romanae ecclesiae cultori- bus attribuit, 475. Socolum et Sudum capto, 477. Warwiae comita celebrat, ibi belli suscepi invadit lacertat et a Jo. Samokio defensat, 478. de belli contra Moscum ratione consulat, 478. Welsium capto, 480. mox Ulviam, 481. et Lukos, 484. Nevelum et Jelericam delitione accipit, 485. Savolecia mox a Samokio capto, 487. Riga- ram in fidem accipit, 488. Comitum Warwiae celebrat et hiemalis trionum impetit, 488. Turci et Tatari legatos excipit, 489. ad Moscum acerbe scribit, 492. Ostruviam capto, ik. Plo- covam obfidit, 495. de pace agit, 499, 501. pacemcum Moskio facit, IV. 100. Rigaum venit et a Sueco Livoniae partem abeo occupatam repetit, 110. Tatorum legatos excipit, 111. Jancolum Walschie delitione morte afficit, 112. War- wiae comita celebrat, ik. cum Godesmirus tran- sgit, 114. Muladam a Turco legatum audit, 116. Warwiae comita celebrat, et Cir. Soro- vium profectus, 116. cum Moskio inducia pa- cificat, 116. ejus decessus et elogium, 117. STEINHEIMUS Joannem Sueciae regis filium Polo- niae rex, a Samokio electus, IV. 110. Gode- dum venit legem et dicta juramento firmat, 118. Cracoviam ingreditur mox solentis riu in- augurat, 119. ei de Polonorum in Livonia pure controverfia mox, 119. cum Maximiliano Au- strio transgit, 117, 120. Joannem Suecum pa- trem in Livonia invadit, 121. Amurath Turci interventu Elisabethae Aegiae reconciliatus, V. 13. Annam Caroli archiducem filiam uxorem ducit, ik. dissidium inter inot fe et Austricos componit, 124. 124. Siocolumque Sueciae regni possessionem adeptus milit, 127. rex Upsaliae inauguratus, 127. de Augustina consensu servanda fidem interpretit et Siocolum regi comita indicit, 126. in Poloni- am relit, ik. Comita Cracoviae celebrat ubi de bello Turcico deliberat, 129. in Borubae tem- pla a Protestantibus avertit et de majorum religione in Suecia sustinenda cogitat, 133. per legatos de Carli patrii gravi regni administratione querensum- am instituit, cui Carolus respondit, 134. a fidei- tem Coscare contra Turcos unculo se excusat, 167. pro pace inter Philippum et Anglos Rutav- duc parit fura irrita interponit, 168. in Livoniam cum exercitu progreditur, VI. 117. ad Livoniae regem, 118, 119. Oratum decreto regia digni- tatem in Suecia translocat, 118. uxorem pro- priam Caroli archiduci filium ducit, 116. Comita Rokosfian transgit, 116. POLONIAE regni comita celebrata. Warwiae de regis eligendo, III. 124. IV. 127. Warwiae de templo Rige Jekutu patribus restituendo, et Kalendario Gregoriano, IV. 121. Cracoviae de bello contra Turcos movendo, V. 140. War- wiae de Livoniae regimine constituendo, 122. War- wiae de Rokosfianorum negotio, VI. 112.

POLONICAE res, L. 12. 175. II. 114, 199, 618. III. 126, 114, 265, 286, 299, 112, 429. 457, 151, 264, 287, 241. IV. 107, 122, 424. 103, 282. V. 11, 54, 153, 582, 771. VI. 109. 299, 110, 355, 417. POLOTIA, Polotia, a Moſcia capta, II. 388. ejus dictio, situs et obſidio, III. 712. deſitio tandem Stephano Polonae regi facta, 715. Bibliotera, 716. POLYVILLERIUS, *le heron de Polovier*, (Nic.) Phi- lippo militans in Sebastianos deſenſum facit, L. 96. multa se memorabili facta recodat, 66. POLUS, *Pole*, (Reginaldus) cardinalis reſpondit Mendaciae proſtationi de Synodi Tridenſis voto a pontifice factae auctor, L. 422. pontificum non ambigens ductus tantum ſuffragii deſerentibus illa dignitate excidit, 113. multis rebus, 422. in Angliam legatus, 448. in itinem Carolum et Caſeolem et Henricum II. Francie regem ad pacem hortatur, 463. in Angliam venit, 464. regem ad unitatem cum eccleſia Romana revocat, 465. colloquio de pace inter Carolum et Caſeolem et Henricum II. Galliae regem interit, 514. academiam Cantabrigiam per delegata viſit, 477. ejus decessus et elogium, 704. POMERANIAE dux (Philippus) obiit, II. 62. PONS ADAMARI, *Pontus de Alor*, a recepta, IV. 87. PONS-EPISCOPI, *Pont Evêque*, ab Henrico re cap- tus, IV. 87. PONS-EMAS, *Ponté*, a Navaro obſidit, IV. 119. et capta, 120. a Meduano capta, 120. a Navaro recepta, V. 122. PONTI-ACCURUS, *Pont de l'Arche*, arx ab Henrico intercepta, V. 141. PONTENACUS, de Pontenac, copias Condai nomine contrahit, II. 610. mox fusa et coque diſſipata, 611. in nocturna pugna per evotum occidit, 612. PONTIUS, *Pont*, (Mauritius) in aulicorum mores invehit, Melodunum relegatur, IV. 113. PONTACUS, de Pontac, (Arnoldus) episcopus Val- tentis ſe diſciplina colligit eccleſiaeque Gallianae ſtatu a praefulum conventu delegatus apud regem expulſus, III. 617. PONTARUS, de Ponté, (Nic.) Venetinus dux electus, III. 502. obiit. Ejus elogium, IV. 201. PONTREVEUS, de Pontrevec, Vicecomes. *Vide* Flo- ceanus. PONTREVEUS (Gaſpar) Caſſa comes Aquis Sextis in regi obsequium reſoluit, V. 118. Ephemero ſe cum nobilitate opponit, 430. balneo oppi- dum intercept, 430. PONTIFICES Romani, viz. LEO X PP. episcopus praefatitque eligendi pontificem Galliae regibus concedit, L. 12. diplomata omnium delictorum ex- piationem poſtula per obſens Chriſtulum mittit, 12. Unum ducem bello ſuffra persequitur, 12. adſinitatem cum Franciſco I. contrahit cuque pe- cuniam ex bonis eccleſiaſticis coactam in quos vellet uſus ubiſumendi poſſentem concedit, ik. ſocietate cum Carolo V. Imp. ſinit, 12. moritur, 22. CLEMENS VII. papa electus, L. 22. ſocietate cum Caſtare percipit, 24. decedit, 25. PARS II. PP. creati ingenui et mores, L. 25. Nicene cum Franciſco I. congregat, 25. Gaudium Ubal- dum Roborem Cameritibus, Africanum Colum- num Priſtino ſpſit, 44. Hermanum archie- piſcopum Colonienſem profectus, 60. ad Helvetios de bello in Proteſtantes Germanos ſuſcipiendo ſcribit, 70. Parmam et Placentiam ſuo P. Aloſio Farneſio attribuit, 116. alrologiae adſectus, 117. 118.

de Placentiæ Octavio nepoti restitutione cum Cas-
tare apta, 166. Concilium Tridentinum revocare
differt, 167. ad Germanos episcopos super Con-
cilio translatione scribit, 168. Mendacem prohibi-
tionem scripto ejus auctor Reginaldus Polus coordi-
nat, respondit, 170. legatos ad Casarem mittit,
consequi Dominicæ integritatem sub conditioni-
bus permittit, 100. nepotibus Octavio Camerli
principum, Horatio Castri dominum delinat,
110. mors et mores, 111. 112. JULIUS III
pontifex electus, ejus ingenium et mores, 1. 115.
Concilium Tridentinum indicit, 113. ad Helvetios
scribit, ut legatos Tridentum mittant hortatus,
116. Octavium Farnesium bello adortur, 120.
belli pericula legatos ad Casarem et in Galliam mit-
tit, 121. cum Henrico se convenit, 122. et ab
armis contra Octavianum Parmensem abstinet, 123.
Casarem consentiente, 125. de Martiniui cardinalis
causâ Ferdinandum Romanorum regem sollicitus,
126. Senatum imperio inhibet, 127. verum in Se-
natus dissonie pacificandorum viam inquit, 128. 129.
ejus ingenium, 131. obitus et mores, 137.
MARGARETUS II papa electus, 1. 140. ejus
ingenium, mores et obitus, 141. PAULUS IV
pontifex electus, ingenium et mores, 1. 145. a
Cosmo alieno animus, 146. ob privatas injurias
Casari infensus coarum delectus habet, 147.
foedus cum Henrico III init, 148. sex cardinalis
creat, 151. Columbus profertur et castella occupa-
vit, 153. Casari et Philippo de Neapoli et Sicilie
regniæ S. Sedis beneficiarum item movet, 154.
Africanum Comitem comprehendere irritum tenet,
155. de molacia cum Albano convenit, 156.
cum Philippo de pace transigit, 157. Festinanti
Casari orationem non admittit, Ferdinandique as-
surpationem quâ non rite factam S. Sede non
conveniente improbat, 159. eorumdem tandem
non publice sed privatim admittit, 160. a suis
alienatus, 161. Causas dignitates, abrogat, 162.
novos episcopatus in India et Belgio erigit, 166.
obit, 168. Carafæ familiæ insignibus per urbem a
placbe conditio, 169. PIUS IV pontifex electus,
1. 170. ejus ingenium et mores, 170. Imperatori-
um dignitatem in Ferdinandum translationem ritum ha-
bet, 171. Medicenæ gentis nomen et insignia usur-
pat, et privatis curiis indulget, 172. Cosmum
Medicem Hetrurie regem creare meditat-
ur, 173. Concilii Tridentini infestationem in
longum exorbitat, 174. 175. odium in Carafas tenu-
dat, Carolo cardinali et Joanne Montoni comite
in carcerem trahit, 176. Petitionem contra fratrem
spoliata, 177. Concilium infestare per suasas, legi-
tos delinquit, 178. Concilium infestatur, 179. ad
Germanos principes Naumburgi congregatos legatos
mittit, 180. item ad Fridericum Duxem regem,
et Elisabetham Angliæ reginam, 181. Carafam
Carolus cardinalis et Joannem Montoni comitem
mori addicit, 182. in sua caritate indol-
gentis, 183. una vice 18 cardinalis creat, 18.
cardinalem Ferrarensem in Galliam mittit, 180.
de Concilio Hispaniæ presertim episcopis studios,
legatos Tridentum mittit, 182. de Concilio li-
berate petitiones eludit, 184. contra Gallicanos
episcopos exasperatus, 189. cardinalem Lotharingum
perfringit, 191. de ejus mandato anxius,
quantum potest episcoporum coact, ut majore roto-
rum effectus numerus, 18. emendationem et Concilii
finem urget, 188. cardinalibus inquisitoribus in
hereticos et laicos summarie et extra iudicium
inquirendi et sententiandi potestatem per Galliam
diplomate concedit, et Joannem Navarra-
mque Roman citat, et in compares, dignitate pri-

TOM. VI.

191. 167. Officii regis nomine intervenit, max
ita revocat, 169. Concilii acta confirmat, 175.
Inquisitionem inhumani Mediolani inflant, max ade-
les, 186. regem erat ut Concilio Tridentini de-
cretis per Galliam obsequari curaret, 182. controver-
siam inter Gallicum et Hispanum catores de
loli pærogativa secundum Gallum decernit, 189.
conjunctionem Accollâ contra se fructum delinquit
et conficere supplicio afficit, 185. privatis carita-
tibus indulgens, subditos onerat, Balzæ comitem
et Corn. Bentivolum vexat, Africanum Comitem
in carcerem conjicit, Vitiellæ de Tiferno et Al-
fonso Ferrarensi litem movet, et turpi mudatione
dignitatis et gratia a Concilio prohibita vendit,
184. Vitiellocham Vitiellum et Alex. Sfor-
ciam cardinales creat, 186. Car. Borbono cardini
legationem Avinionensem attribuit, 186. a
Maximiliano Casare, Carolo archiduce et Al-
berto Biscione, ut gratiam calicis laici et conjugii
sacerdotibus indulget, postulat reject, 186. 187.
Vasquicum et Biscionem Biscionem discedi cavet,
188. a Casare de calice voti et sacerdotum con-
silio sollicitus, non alienum se offendi, sed Phi-
lippi infestum remeclat, 181. ejus mors et mo-
res, 189. S. Lazarii equitum militum infestatur,
184. Pius v pontifex electus, 11. 184. Car-
tis dignitates restituit, 182. magna severitate ex-
empla in seclis criminis fustulos eam, 183.
meretricis in lapidebus includit, 18. ejus mores
et ingenium, 184. Odium Melitensi fovendi, 18.
ejus mandata, siquid de religione diffusa com-
pendenda in comitis Augustiani actum esset, cardini
Comendanti committit, 188. Concilii Triden-
tini per Germaniam promulgationem apud Caca-
nem urget, 189. Galipolium et Biscionem Biscio-
nem episcopis jurisdictione eximit, 191. fieri or-
dines immunitates amplius frangens Bullam in Co-
no Domini publicat, quæ a Philippo prohibita et a
senatu Veneto elata est, 191. episcopos auxiliares
S. Sicuti benedictum comite ducem ad Andream
mittit, 192. Cosmum Medicum magnam Etru-
riæ ducem creat, 193. gladium inaurum ad
Albanum mittit, 194. Elisabetham Angliæ regi-
nam publico diplomate profertur, 190. foedus
cum Veneto et Philippo contra Turcos init, 191.
21. Casarem et Polonium ut foederis subscri-
bant, frustra invitât, 193. 194. 195. Michaelum
Bonellum cardinalem Alexandrinum in Hispaniam
legatum mittit, 196. in qua legatione de Sicilia et
Mediolani ecclesiastica jurisdictione a Philippo et
pontifice sibi vindicam actum, 193. 194. Arabas
et Persas contra Turcos sollicitus, et ad Memum
Athiopum regem scribit, 191. Mahometi Turco
insultis suis oculis pompa offensionem dat, 196.
ejus mors et mens, 199. GREGORIUS XIII ponti-
fex electus, 197. Navarri et Condeli litteris
respondet, 191. Deo pro Parisiensi lenientia gra-
tias solemniter agit, Justasque publicat, 193.
Fabium Ursinum cardinalem legatum in Galliam
mittit, 198. Tridentini Concilii in Gallia re-
ceptionem urget, 198. Seraphinum Olivetanum ad
Henricum Poloniam regem sollicitandum mittit, 200.
ad motum Genuesium compendendum partes suas
interponit, 201. Scaflino Lusitano Cracivum
concedit, 197. Scaclio ad Hiberniam invaden-
dam auxilia sollicitat, 199. Portugallie regem
Romane sede benedictum dicitur, nulla
in eo constituendi jus sibi vindicat, 191. post
et rei inter Henricum Lusitanum et Philippum
Hispanum compendenda sibi arbitrium delectat,
206. a Philippo solus, 205. cum Philippo agit de
bello in Britanniam transfundendo, et San-julianum

(X)

in Hiberniam mittit, 761. Mosi legatus excipit et Possessum ad Molum mittit, 842. de Kalendarum emendatione et novi anni promulgatione diploma emittit, IV, 93. et Caesaris mandat, ib. ad Gebardum Truchesium archiepiscopum Coloniensem Krabi, 104. Josiam ad colloquium admittit, 105. Philippum gratum de 1000 religionis interdictis diplomate condidit, 120. Andream Austriam cardinalem de Germaniis Truchesium causis cogniturum legat in Germaniam, 122. Gebardum excommunicat et dignitate privat, ib. a Prileveo ut Navarrum et Condarum prohiberet sollicitate procurantur, in excipiendo Japoniorum legatos occipit, 127. legatos excipit, 129. ejus mors, ingressum, mores, 129. Fabium Murcium Francipium in Galliam rege reclamante mittit, 131. Sixtus v pontifex electus, IV, 134. legatos Japonenses dimittit, 135. grassatorem exules persequitur et severitatis insulsiat specimina dat, 135, 136. Navarrum et Condarum prohibet, 137. programmas contra censuram Romae publice abbas de Navari fortuna bene augurat, 138. Gul. Patricii Tolondae episcopi cardis auctor, 139. obsequium in Vaticano obsequio loco desolatum in beati Petri aram transferri curat, 141. cum Helvetiorum Quinquaginta foedus pro Catholica religione inat, 143. Hippolytum Alabrandum cardinalem de Maximilian Austrii literas acturum in Poloniam mittit, 147. diplomata Elisabeth Anglam prokribit subdoletoque ejus a sede abolvit, 151. ejus de Gusti ad Henricum 111 adventu et dimissione festinita, 154. ad cardinalem Borbonium et Guissem literas, 167. ad oratores Gallicos pro rege Guissem cardinalem caedis absolutionem petentes orationem habet, 169. ad Crenovis orationem responsum facit, 170. voluntatem apertam perdat, 172. absolutionem rege committit a Crenovis primum non concedit, 175. ut capivi tranditur indat, 177. Flaviam et Ursulam nepces nobilitate Romanae primariis regibus elocut, ib. absolutionem non concessa regem monet ut cardinalem Borbonium, et archiepiscopum Lugdunensem libertati restituit; regemque Roman citat, 177. ejus de Jac. Clemente in consistorio oratio qua in Henrici 111 mortui memoriam facit, 177. Cajetanum cardinalem ad Henricos mittit cum mandata, 184. ambiguum responsum ad Gallorum procerum literas rekrat, 187. Medusano auxilio summittit detreclat, bellum in Hispanos mediatas, 189. cardinali Cajetano quod inchoat in Lutetia fe adjuvissit succedet, 191. cum Olivare Philippi oratore acerbiter contendit, regis ira devotum recusat, 190. ejus obitus, ingenium, opera publica, V, 14. **URBANO** vii pontifex electus, V, 10. ejus obitus et elogium, 21. **GRACORIVS** xiv pontifex electus, V, 11. ejus origo, ib. edictum contra exules et gradatos proponit, 16. Alfonso Picozonium grassatorem ducem citat, qui paulo post capus et strangulatus est, 18. ad Segem cardinalem Placentinum et S. Unionis censuram literas dat, 16. Herculem Sfondurum fratrem illum Moeris Marciani ducem et Romanae ecclesiae praefectum creat, 19. Philippo et Medusano bona ecclesiastica alienandi facultatem negat, ib. ejus copiae in Galliam delinunt ad Laudem Pompei accedunt, 22. regi Romano-Catholici electionem urget, 23. Marcellum Lodovicum cum muneribus in Galliam mittit, 24. ejus mandata a Curia Catholica et Caesari dumeni et Galliae praefectibus qui in regi conti-

tas erant censura notata, 25, 26, 27. ejus mors, 201. elogium, 202. cardinalis monachi galorum robur gestare permittit, 202. **INNOCENTIVS** ix pontifex electus, mox decedit, V, 105. ejus elogium, ib. **CLEMENTIS** viii pontifex electus, ejus origo, V, 132. cardinalem Gondium ab accessu prohibet, 133. Segre cardinali de reys Romano-Catholici electione dat mandatum, 133. quod S. C. Catalunensi censura occurrat, 140. ab Hispania ne regem reconciliantem abolvere sollicitur, 142. Nivernium ut legatum admittere recusat, 148, 149. regem in foro contentione fe abolvere non posse declarat, 151. Crenovissem et Segurium admittere recusat, 151. a Nivernio pro rege exortus absolutionem negat, 154. per cardinalem Gondium spem reconciliandi regi facit, 158. conditiones duri propositi a legatis rejectas, 160. tandem de conditionibus et formula convenit, 161. rem solenni ceremonia percipit, 162. Alexandrum Medicum in Galliam legatum mittit, 163. Alexandrino et Ruthenae ecclesiarum cum Roman sede reconciliandi omni magna potest nullo tamen exitu celebrat, 163. copias auxilium in Pannoniam mittit, 167. munitum Polonium ad bellum exortitur Tunc munitum irrisu hortatur, 170. Caesarem Austriam dea devotet, mox cum eo transigit, 170. Ferraria Romanae sedi cessat et trinita, 173. matrimonium inter Philippum 111 Hispaniae regem per procuratorem Albertum et Margitiam Austriam celebrat, 174. controversia inter Galliae regem et Sabaudum de Saluciano principatu soluta arbitrii succulentem a se abdicat, 185. Henrici 111 cum Margarita Valeria matrimonium per delegatos irritum pronunciat, 187. Castellanum pro Sabaudis interventum ad regem mittit, VI, 12. mox et Petrum Alabrandum cardinalem, 12. Fr. Alabrandum cum xii bellorum citat in Hungariam mittit, 16. xviii cardines una vice creat, 141. ejus mors et elogium, 101. **LAO** xi electus mox decedit, VI, 105. **PAULVS** v electus, VI, 105. libertatem ecclesiarum et eunorum Concilio auctoritatem contra Venetos vindicat; hinc dissidia origo, 182. ab Hispania ad bellum movendum incitatus, 185. duas libellos ad Senatorem mittit, ib. Senatorem totaque ditionem Venetiarum excommunicat intenditque subjicit, 187. copias contrahit, 189. omnes paci conditiones sua Jesuitae revocantur reject, 195. a cardinali Perrone peritiam ad pacem inclinat, 196. diffidantibus ab Hispania cardinalibus interfectis tandem superant, ipsique ut Jesuitarum restitutioni non indiderit insiditibus, interdictum tandem revocat, 197. ad Anglie Catholice sedis ne ad templum haereticorum accedat aut novum jussurum praesent, 197. **PONTIFICIORUM** doctrina, quae reges pontificibus temporalibus subjicit a Senatu Parisiensi duratur, II, 129. quae supremam in omnes potestatem tam spiritalem quam temporalem pontifici attribuit ab eadem cura dimittit, V, 155. **PONTIFICIS** solenni supplicationum publicarum de triplici coronae insigni pompa a Malatene Eubaeae Sangiaco indignando spectata, III, 16. **PONTIFICIORUM** impetres et sacris in Gallia, Lutetiae, II, 141, 142. Vassali, 164. Agendici Senonum, 171. Ebelia, 179. in Vindocino agro et Andegavi, 190. Carthagini et Burgundi, 193. Vindici Crenovis, 194. Abbatum villas, 196. in Media et Treveris, 216. Crani in Ora Silva et Aquisforti, 217. Molini, 218. Matrone, 222. Aradum, 271. Fendi,

I N D E X.

- Foris, *112*. Aureliani, *123*. Arzuffone, *III. 62*.
Melis, *141*. Aureliani, *141*. Gergali, *14*.
Andegavi, *142*. Augustobona Tricarium, *143*.
Avaria Biturum, Charinet et Lugduni, *143*.
Valentini et Romani, *144*. Tolosae et Rotomagi, *145*. Burdigalae, *146*. Galliaci, *173*.
Lunifii, *176*.
PONTIFICIAR copiae ad Churiae pontem fuisse, *V. 31*. ad Virodunum lustratae, *101*. intrum recedisse, multum licet imminutae, *131*.
PONTIUS LEONIDENSI, *Prince de Lens*, (Lud.) Aracofae dux cum Mauricia Granatensibus transiit, *II. 47*. Mauricos fundit, Melico eorum dux intercepto, *49*, quod bello finem imponit, *48*.
PONTIUS (Consulatus) Legionensis regem reliquum a pontifice non posse solvendi scripto probare conatur, *V. 28*.
PONTIUS. *Fide* Mirambellus et Plafacus.
PONTIUS (Pentianus) *Prince de Pons*, Antoni Pontii filius a quodam cardinali Altemptii domestico nefaria prodicione Romae interfecit, de scario seque impetrato supplicio, *IV. 32*.
POPPELBERGII VICINUS, *de Pöjén Sr de la Pöjén*, (Ladislau) a Rupellani ad Millinid conventum delegatus pacem fuit, *III. 120*. Cultu interceptioni adit, *33*. Tonaum ad Bottonem intercepti, *411*. Retam insulam recipit, *414*.
PORTAE, *Des Portes*, (Philippi) obitus et eulogium, *VI. 160*.
PORTA, *de la Porte*, (Eustochius) Senator Pasiensis ob sententiam libere dictam in carcerem conjecit, *L. 260*. ejus causa agitata, *722*.
PORTALIS. *Fide* Tardus.
PORTH, *Peris*, (Simoni) obitus et eulogium, *L. 452*. ejus liber de puella quae biennium sine cibo vixit, *V. 815*.
PORTOCARRERA TELLA, *Tello Puertocarrera*, (Ferd.) Durisio praefectus, *V. 451*. Samarobrigam Ambianorum intercepti, *676*. Suburbia incendit, *677*. auxilioribus copis Joanne Gufmano dux firmatus, *678*. scilicet ita occisus, *681*.
PORTOCARRERI Gulettinae arcis praefecti egregia ignavia, *III. 117*. superbia, *150*. inter Turcon servitus et ludibrium, *16*.
PORTUGALLIAE reges, viz. SEBASTIANUS Portugalliae rex. Ejus ingenuum, *III. 471*. ad Africam invadendam apparatus facit, *175*. coordinem a Melico oblatas et Philippi Hispani monita rejicit, *176*. copias auxilioribus firmatus, *179*. in Africam navigat, *180*. viam per terram longe a mari deligit, Mahomete frustra dehortante, *182*. copias disponit, *184*. ad Alcazarum fuit, *186*. et interfecit, *187*. Cadaver ejus ad Hammetum alium, *188*. et ad Septem in loci praefecti manus confectum, *189*. HENRICUS. *Fide* Henricus cardinalis.
PORTUGALLIAE regni ambatores, *III. 590, 731*. jus suum urgent, *731*. gubernatorum qui de successione hanc promittunt nomina, *737*. gubernatores hanc omnia administrant, *746*. Centobriga post Philippum legitimum Portugalliae regem declarant, *743*.
PORTUGALLIAE Ordines regem eligendi jus sibi agunt, *III. 714*. conventum, *722*. per Bretem auxilia a pontifice, Caciare, et Elisabetha Angli implorent, *716*.
PORTUGALLUS, *de Portogale*, (Franciscus) Vindici comes Antoni Cretensis causae faveat, *III. 729*. summae amorum praefecturae inhiat, *747*. et obtinet, *750*. ejus ingenuum et infelix Strozio confilium, *IV. 14*. capos et vulneribus moritur, *52*.
PORTUGALLUS (Joan.) Gardus episcopus Henrico Lusitanus regi susceptus, in Antiochia Cretensis partes familiam suam perhibet, *III. 739*.
PORTUS CARTAGINIS, *Porte Cordis*, (Franciscus) obit. Ejus eulogium et mores, *IV. 44*. hujus nomine ad Carpentarii epistolam ednam respondit, *III. 159*.
PORTUS FERRATI, *Porte Ferrati*, in Ebra infusa descriptio et munitiones, *L. 168*.
POREVINUS (Ant.) ad Jo. Sueciae regem a pontifice missus, *III. 302*. ad Melicam missus, *341*. e Moscovia Regem redit, *IV. 111*. a pontifice missus ut Niverno significaret pontificem cum ut legatum admittere non posset, *V. 113*.
POSSACHUM, *de Pösch*, colloquium, *II. 122*. solutum, *126*. Hispania offensiois causam praebet, *137*.
POSTELLI (Gulielmi) obitus et mores, *IV. 43*.
POWLETTUS, *Powlet*, (Gulielmus) Wintoniae marchio moritur, *III. 98*.
PRADA, *de Prade*, homo rapax captus et supplicio adiectus, *III. 618*.
PRATENSI MONSTRATUS, *des Prez Sr de Montpratz*, (Hen.) in Hispaniam a Mediano ad excusandam impedit a se Gussii electionem militis, *V. 208*. a Bocardo Alsterranofus, *311*. cum Philippo agit et pro stipendio peccatissimam habet, *332*.
PRACEDENTIA, de ea contentiones inter oratores Galbum et Hispanum apud Venetum, *L. 220*. in Concilio Tridentino, *II. 244, 254*. Romae, *109*. ubi pro Gallo decernitur, *16*. Wladyvae item, *III. 274*. inter oratores Biscarium, Florentinum et Helveticum, *II. 240*. inter Alexandrum Farnesium et Francicum Mediceum, *II. 246*. inter Cosmum Florentinum et Alfonso Ferrarionem duces, *II. 256, 572*.
PRENNETI, *Preynet*, (Phil.) appellatus ab orbe, a cardinali Surdisi sententia ad Senatum Burdigalensem secundum eum pronuntiatus, *VI. 178*.
PREVOTIUS, *Prevoit*, (Joannes) Henoticorum factioni in urbe nomen dedit, *IV. 440*.
PREVOTIUS (Antonius) Burdigalae archiepiscopus synodum provinciam celebrat, *IV. 92*.
PREVOTUS Carbonarius, *Prevoit de Charbonnier*, (Gabriel) occidit, *IV. 252*.
PRINACHUS (Wolfgang) responsum ad Bellesmari orationem in comitia Badenibus habuit, *III. 113*.
PRIULI (Laurenti) cardinalis obitus, *VI. 1*.
PRIULI (Laurenti) Veneticum ducis obitus, *L. 372*.
PRIMIGIA, *L. 118, 125, 126, 161, 407, 408*. *II. 92, 176, 314, 700, 777*. *III. 71, 257, 272, 570*. *IV. 118, 308, 113*. dens maxillae aureae, *V. 101*. homo cornutus, et insidiae in virgine decenni exemplum, *215*. *VI. 116, 377*.
PROTESTANTES Germani de religionis formula Caesari passim percripta sententia vident, *L. 121*. Helli Mogunti praefata literis respondet, *100*. de coena Domini dissident, *169*, ut Tridentina Synodi nequam rito contractae cuncta decreta et acta rescindenda petunt, *248*. concordiae inter eorum theologos a Jac. Andressa percripta formula, *II. 222*. eorum theologi de doctrina inter se dissident, *III. 71*. eorum diffidia componendi ratio a Navario proposita, *IV. 195, 196*.
PROTESTANTES Galli Lutetiae vires crenati, *L. 181, 185, 186*. Lugduni item, *428*. summo supplicio alii

I N D E X.

- alie loca affecti, 601. eorum de tumultu Ambrosiano apologia, II. 8. numero et audacia per Allobroges crescent, 16. item in Armorica et Neustria, 34. militum trecenti, 83. eorum numerus, 181. Luteri pulsi, 183. modicum et disciplinam in exercitiis ferant, 183. aqua ei igni inopiantibus, 189. horrendum Senatus Rotomagensis in eis decretum, 192. LX pastores licere pro rege et regna liberanda arma sumere pronuntiant, 199. 211. querisse de edicto pacificatorio interperatibus eversato, 205. 207. 211. 215. 219. de bello et ejus generali ratione consulunt, 221. eorum copiae et ducis, 228. Mompelum et Neaufum occupant, 610. eorum querelae et belli tertii civilis rationes, 624. et seq. Mediolanum Santoum, Joannis sanum, et Blavium insuperant, copiasque in Septimania et Allobroges conferunt, 627. libellum supplicis regi offerunt, 715. de pace agunt, 721. 721. quid a pace alieni exagitati apologia in purpura, 728. de pace convenerunt, 804. eorum querelae, III. 38. 104. quorundam contra armorum viam rationes, 179. postulati per Aquitanos et Septimanos delegatos Carolo IX oblati, 193. 214. 204. oppida et arcus occupant, 205. 206. et Apologitum evolvunt, cui responsum, 211. foedus cum Domovilla inveniunt, 222. Apologitum edunt, 229. de comitis Biscensibus ut viro iocundum et celebratis protrahunt, 229. de edictis in eorum gratiam servanda ut a regis Catholicae causum, V. 213. 215. in eorum gratiam edicto condono, 414. mora postulata ad regem deferunt, 406. 623. ab Elisabetha Angli patrocinium petunt, 600.
- PROTESTANTIVM** intemperies et seditiones, in Gallia, II. 145. Lutetiae, 143. Rotomagi, 172. in Vandecro agro, 189. Vadai Gatomacorum, 193. Vitrie, 199. Engolimes, 209. Melin, 215. Aurillac, 218. Agnri Nitabrigem et in alia loca, 219. 224. Furni, 261. et Montalbani, ab Ylucis, 267. Rappigii, 271. Limusi, 272. Annoniaci, 274. Tarnaceni, 310. Sullii, 321. Ajacense, 371.
- PROTESTANTES** hincem criminum infamulati in carcere soluturi Lutetiae, I. 724. et alia locis, 724. Lutetiae indigne haberi, 724.
- PROTESTANTES** male haberi, Divione, II. 219. in Provincia, 248. Divione Cadutorum, 265. Gelliaci, 271. Limusi, 276. Annoniaci, 282. 289. Ajacense, 350. diversis locis, 404. 405. Aurelian, 723. Rotomagi et Aradione, III. 60. Melin, 141. Aurelian et Gergoli, ab Andegavi, 143. Augustobone Tullacum, Avatici Bituricum, Charitaci et Lugduni, ab Valentiae et Romanis, 144. Tolosae et Rotomagi, 145. Castris in Abigensi agro, 163. Burdigalae, 164. Gelliaci, 271. Limusi, 276.
- PROTESTANTIVM** Synodi in GENE, viz. Lutetiae in S. Germani suburbio, I. 726. Mediolani Santoum, II. 211. Rupilae, III. 62. Nemausi, 100.
- PROTESTANTES** Poloni inter se de religionis capibus dissident, II. 728.
- PROTESTANTIVM** concionatores a Ferdinando Austriaco filio polsi religionis libertate adepta, VI. 29.
- PROTESTANTES** Galli Tolosam occupare conati, inde pelluntur, II. 268. ut pendules proscripti, 271. Syntrophia a Catholica in regis comitatu cunctum Protestantibus de edictis in ipsorum gratiam servanda, V. 213. 215.
- PROVINCIA, Praenepi**, res Elicgetas, II. 12. 213.
278. 610. 687. III. 226. 211. IV. 266. 211. 606. 890. V. 92. 155. 115. 132. 215. 116. 597.
- PROVINCIALES** Synodi in Gallia celebratae, Rudigalae, IV. 95. 97. Durocetori Remonum, 162. Caristodum Turonum, 9. Avatici Bituricum, 223. 124.
- PROVINCIUM, Praenepi**, regi dedunt, V. 118.
- PRUMARUS, de Pransy**. Vide Bellum et Cevalerius.
- PRUMARUS** sive Pranelius Sorbetus, de Sorbetis de de Pransy, (Rochus) cum Belgis foederis de Galliae patrocinio agit, IV. 212.
- PRUMARUS** status, I. 45. causa inter Polonos regem et Ordinem Teutonicum in comitiis Germaniae agitata, 175. amicis ob interventionem ab Alberti dacia consiliis introductas tutatur, II. 474. Vide Borussia.
- PSEUDO SERAPHTIANI** historici, VI. 91. et seq.
- PSEUDO DEMETRIUS** in Polonia compertus Iulianus primo notus, VI. 110. ab iis pontifici et Sigismundo Polono commendatus, 114. Calicofibi conciliat, et Motcoviam invadit, 115. primo felix, mox victor Iherosolimas prosequit, 121. Causi obsequium solvit et hostes prosequit, 122. Motcoviam ingreditur, 123. Theod. Sultico vine gratiam facit, 124. Iherosolimam Molossae hospitium attribuit, 125. missa ad Poloniam legat Annam Mariam G. Muxensis Sandominiensis palatini filiam in uxorem impetrat, 125. nepos Motcoviae celebrat, 126. Germanos dimittit, mox alios externos concitat, 127. a conjuratis et plebe interfectus, 129. Polonos occisi ipsi tamen cum patre domum remissi, 150. 151. crimiua Pseudo-Demetrio obiecta, 112.
- PSEUDO-MUSTAFA** copias colligit, I. 802. capta Bajazetis consilii decepti, mox meritis, 803.
- PUCCIUS**, Parisi, (Pandolfus) consilium de Cosmo Mediceo intercedendo capis, I. 721. gula fractus, 724.
- PUCIUS** PAEDILLANUS, de Persepolis divi de Puci, Burdigalam occupare arripit tentat, II. 285. ad Verum Duracium ut pugnam fortiter capisset, frustra incitat, 285.
- PUELLARUM** ob pudicitiam sive victitum III. tentatam praecleara in captivis vindicta, 602.
- PURITANORUM** in Anglia origo, II. 611.
- PUGNA** ad Albiem commissa inter Gallos et Venetos, I. 8. ad Ravennam inter Gallos et pontificis foederatuumque Italiae principum copias, 14. ad Novam inter Gallos et Helvetica copias, 14. ad Ticinum inter Gallos et Caesarionis Francisci i. Galliae regis caelo et capto, 13. 154. ad Jouburgum inter Anglos et Scotos, preiore Anglorum condicione, 155. ad Prestonam in Scotia inter Scotos et Anglos, Scotia magna frange edis debellat, 119. ad Mulbergum inter Caesarios et Saxonicas copias, Jo. Fridericus Saxo septemviro caelo et capto, 157. ad Wirtgen inter Henricum Brunsvicum et Albertum Mansfeldium, priore prius prosequit, 164. ad Telesethum inter Scythianos et Maurorum a Lusitanis adiutorum copias, Scythio futo, 244. ad Amegum inter Lusitanos et Scythianos, Lusitania victis et Abdelquiro ex Scythia fratribus manu maximo desiderato, 14. ad Quehenum inter Arabes Sarquenes et Gurbesites in Ducula provinciae, utroque anceps pugna armis mox a Scythianis qui ad spectaculum prius sedebant spectantibus caelo, 145. in Nigritarum fluvio rivis inter Felisi

I N D E X.

Falsam regis copias et Schirnam, Fessin fusa, 346. inter Hametia et Mahameti Schirnam fratrum copias ad Mafcaroti pylo Hametie caelo et capto, 348. ad Queheram inter Hametum liberali refectionem, et Mahametum fratrem Hametis agito et Mircu portis apertis, 348. ad Faccellum inter Mahametum Schirnam et Chazem Felle regem, Schirnam incensibus et Otazem creto, 348. ad Aphroditum inter Hujanicum Jo. Vega bndice porrege ducis copias, et Dragum Tuncorum Alcorumque exercitum ducentem, detentive Draguta condicione, 363. ad Mitgellum inter Ludovicum Pannonicum regem et Solimanum Turcorum imperatorem, Ludovico occiso, 344. ad Zegellum inter Christianos et Turcas, Christianis caedis, 346. ad Drigale castrum inter Chastinus Pallavicino et Teuflo ducibus et Turcos, Christianis victis, Pallavicino occiso et Teuflo capto, 351. inter Radulium legatum Moldaviae depositum Callidè copias ad Apulum et Mircum imperi ultimatorem Turcorum favorem juxta Tergoviam, Mirano exercitu fugato, 359. ad Pontiam insulam inter Draguta et Aurie Chiffis navalis, detentore Aurie condicione, 359. ad Nicolai suum in Lotharinga inter Aumatum levis armatus Gallicae praefectum, et Albertum Brandeburgicum Carolo v. Casari in obsequio Metensi militante, Gallis caedis et Aumato ipso capto, 362. ad Peinam in agro Lüneburgico inter Albertum Brandeburgicum et Mauritium Saxoniæ septentrinum, vicinia maxime cuncta a Maurilio lethaliter vulnerati partibus itine, 407. juxta Dordrechtum inter Castorianos et Gallos, Castorianis caedis, et Arstio dace capto, 414. juxta Schuinfurum inter Albertum Brandeburgicum et foederatas Germaniae procerum copias, Alberto fuso, 417. ad Ranturum inter Carolum v. Casarem et Henricum re Gallie regem, detentore Casarianorum condicione, 425. ad Marcianum in Euxina inter Petrum Russicum Galliarum et Senensium ducentem, et Jo. Juc. Nic. Sclerum Hellespontum cum Florentino et Castorianis copias, Strotano fuso et graviter fausto, 426. navali in Doverae compaetis inter Spinavillam Habsburgicam cum quibusdam navibus Gallis et aliquot navibus Russicis, detentore Butavorum condicione, Spinavilla tamen occiso, 426. ad Quantiam suam inter Gallos et Philippum Hispani copias, Gallis ingesta clade affectis et Memorato equitum magistro cum plerique e nobilitate Gallica capto, 612. ad Dorabagum in Macedonia inter Mahametum Schirnam et solimanum Casarem fuisse praefectum Turcorum copiarum ducem, Schirno fuso, 622. juxta Fessin inter Buzenem et Mahametum Schirnam, Buzene fuso, 624. ad Gravelingam inter Paulum Thiermum equitum tribunum et Fomondatum Philippicorum copiarum ducem Gallis caedis, Thiermo et primis fere omnibus ducibus capto, 696. ad Ircolum inter Bajazetem et Selimum Selimani Turcorum Imperatorum filios, victoria post obituatum certamen Sefeno relicta, 666. ad Tomipratum inter Transilvanum comitem Sobaudicam copiarum ducem et Conventicula Aragonicos, Trimentis magna clade affecto, II. 91. ad Vaucem inter Sulum comitem et Belkomontium Aethiorem, Sulo fuso, 116. ad Bellonarium inter Adricum et Nemorulum, Adrico bis prodigito, 241. ad Argilla suam inter Sommarivum comitem, et Gallos Praefectum Grillo ac Bellieris ducibus, Sommarivis magna clade affecto et lugato, 250. ad Anarcia inter Josum et Grillem, Grillo victo, 281. ad Taugenem inter re-

gis, Blasio Morlucio ducis, copias, et Dunciam, Duracio prodigito, 285. ad Veram in Petrocrivinter Batium Aquitaniae legatum, cui Morlucio se conjunxit cum regis, et Dunciam cum Protestantium copias, Duracio caelo et ingenti clade affecto, 302. ad Ducem maxime memorabilis inter reges et Condacanos, in qua capto aut occiso ducibus regia victoria et imperium penes Guisum remansit, Condano ipso capto, 380. inter Danos et Suecos navali juxta Bornholmam, Suecis victoribus, 396. inter eodem altera, detentore Suecorum condicione, II. in campis Crasnicibus ad Udam fluvium inter Nic. Ratzvillum Polonorum ducem, et Moscos, victoria penes Polonos remanente et Strifio Russici exercitus ducem cum xxx cais occiso, 399. in Melitris insula inter Africanum Corcum Christianorum copiarum ducem et Turcorum exercitum, Turchis fugatis, 421. in mari Baltico navali inter Danicum Lubecensem conjunctum, et Suecorum classes, Suecis victoribus, 429. inter et altera apud ad duram, qua superioribus Sueci sed non extra jacturam discesserunt, II. ad Zegellum inter Christianos Nicolaum Serlio ducis, et Tuncos, Turchis fugatis, 422. inter Lazarum Schuindum et Tancos, Tancis caedis, 491. inter Tancos Transilvaniam vallentes et Joannem principem, Tancos saepe fugatis, 504. 505. ad Dionysii suam inter reges et Condacanos, in qua Anna Memorantis victor lethaliter vulneratur, ex illoque vulneribus posthuc obiit, 602. ad Cogomacum inter Sontarum Arvenorum praefectum et Vicecomitem Protestantium copiarum ducem, Sontarum fuso, 620. ad Langobardum in Scotia vicum inter Moravium principem et reginae Marie copias, Moravio victore, 628. 630. ad Hellerrum in Frisia inter Ludovicum Nassovium, et Arnebergum Friburgensem, Hipsias fuso et Arnebergum ipso occiso, 629. ad Gremisum inter Lud. Nassovium et Albinum, Nassovium penes ad interfectionem caedis, 646. ad Dapnerum in Liguria ripa inter Marignam et Anseloti copias, Marigio se in totum balnearum recipientem, 652. ad Messignacum inter Brissicum comitem regionum ducem et Protestantium exercitus aliquot coheres, Protestantibus fuso, 689. ad Pampulium inter reges et Condacanos, detentore regionum condicione, 699. ad Ballicum inter reges Henrico Anselmo ducis, et Condacanos copias, Condano ipso occiso et copias fuso, 701. ad Rappem-bellam inter reges et Protestantis, regis caedis et Philippo Strotano capto, 714. ad Orellum in Beniameni pagis inter Jo. Lomontium Termanum et Morgomium comitem, regis caedis et Termani capto, 721. ad Moscovitiorum inter Colinium Germanico auxiliari exercitu firmatum, et reges Anselmo ducis, Colinio fuso et Germanico politus ad interfectionem ab Helvetia caelo, 715. 717. ad Gelium amicum in Comberlandia inter Humidum regulum et Leontium Ducem rebellantium Anglorum ducem, Ducro fuso, 746. ad Gemme suam in Saxoniis inter Fr. Lanovium et Pignallium, victoria penes Lanovium moriente, 797. ad Tablam in Baetica inter Mauros Granatelicis et Hispanis, Mauros ab Inico Lupo Mendoza Mondegna marchione fuso, 822. 823. ad Albaniam inter eodem, detentore Hispanorum condicione 836. inter Ormazuelis et Seffellum ad Orgivum, Seffellum se recipere caedis, 840. ad Arbulum inter eodem, Armecho Maurisio fugante, 848. ad Echemada insula navali inter Christianorum foederatam Jo-

ante Austriam cum firmo imperio ducet et Turcicum classe, victoria pene Christiana remanente, et Turco ingenti clade affecto, III. 47. ad Moldaviam amicum inter Turcos et Ireniam Walachiae Varovam Suavevico et Coficis adiutum, Turci horrida strage caesi, 346, 345. ad Brailovium inter eosdem, Turci nerum caesi, 345. juxta Danubium inter eosdem, Irenia populo et caeso, 347. ad Mocam juxta Molam inter Lud. Nallovium et Hispanos Avila duce, Nallovianis caesi, et Ludovico ipso desiderato, 375, 376. juxta Dronam fluvium inter Bertrandum Simeniam Geddum et Lud. Morburium, Gordio fuso, 416. inter Montenotum et Urclium, Morbruto capto, 417. juxta Theodorici castrum inter Henricum Guisum regium pene se exercitum habentem, et Gul. Momontum Theorici copia in Germania confcripta, Theorici fuso, 429. ad Therna inter Ordinum Belgii foederatorum copias et Hispanos, Belgii caesi, 470. ad locum Lubliffenienem inter Dantiscanos et Polonos, Dantiscani licet numero longe superabentes magna strage debellati, 567, 568. ad Alkaram inter Medicum Fellea et Maroci regem, et Schellium Lulimae regem, Lusitanis ad interfectionem caesi et debellati ipso interfecto, 583, 584, 585. ad Gemblacum inter Belgii foederati copias et Joannem Austriam Belgii praefectum, Belgii prostrati, 599. ad Cheldendrii montem inter Peras et Turcos aequali utriusque damno cepto, 645. ad Cnaci et Araxia confluentem inter eosdem, Turci ac mox Peras caesi, 651. juxta Erem inter Enimem Hammem Peras principem et Tataros, Peras victoribus et Abulchiro Tatarorum duce capto, 659. ad Weidam inter Moldos et Polonos, Moldos prostratos, 709. ad Alcantariam juxta Olisiponam inter Antonium Crutensem Portugalliae regnum ambientem, et Albertum Philippinarum copiarum ducem, Antonio fuso, 733. ad Ebermonstadium in Picemolis inter Lahorium Belgicorum copiarum ducem et Ribborigium, Belgii fusi et Lanovio capto, 780. ad Herendoburgum in Filla inter Holabolum Belgicorum foederatorum ducem et Martinum Schenckium Hispano militarem, Holabolum fuso, 789. ad Toropocum inter Moldos et Polonos, Moldos caesi, 834. ad Affora insula navali inter Philippum Sivezium Galliae classis praefectum et Sanctaerum marchionem Philippum Hispaniae regis tunc ducem, Sivezio victo et semimortuo capto, IV. 55. ad Burgum in Zastania inter Emeli Bavarum et Gebhardi Truchellii Coloniensis septemviri copias, Truchellianis tandem victis, 191. inter Simonem Georgianum et Turcos, Simonis exploratoribus deluso via e Turcorum impetu multitudine clapo, 228. ad Tauridem inter Emiem Enaxam Persiae principem et Turcos, dejectos Turcorum condicione, 359. in Tauridi vicinis iterum utque iterum inter eosdem, ingenti Turcorum numero caesi, et omni Tauridi proflata cum Turcis exegit assorta a Persis recepta, 361, 362. ad Cutracum inter Henrici Iii exercitum Anna Josua duce et Henricum Norwice regem Prozelantium copias subvictum, Josua et ejus copiae caesi, 456, 457. ad Vismorum nocturnam inter Henricum Guisum et Germanorum exercitum auxilium Fabiano Denavio duce, magno Germanorum detrimento, 470. qui mox ad Alnetum majore clade afficitur, 476. ad Croyvelorum juxta Canibum inter Turcos et Georgianos, Turci caesi, 507. juxta Cracoviam inter Maximilianum Austriam Polonae reg-

num ambientem et Jo. Sariam Sanctificum Regni mundi Saxo per in regno afectionem, Maximilianum fuso, 513. ad Bithunum inter eosdem, Austriaci iterum fugati et Maximiliano capto, 517. in festo Britannico navali inter Hispanos et Anglicos classis, 535. Hispanica fugata, 536, 537. inter Guilerinos et Morpenerium Nadrus praefectum ad Petram-ficam, Guilerinis caesi, 731. ad Silvansechum inter Henricos Aumaldi ducem, et reges a Longavillano et Fr. Lanovio ductos, Henricos fusi, 747. ad Georgii finem in Campanis inter Africanum Angulium Ambulium et Ant. Sappulium, Sappulianis caesi, 762. in Armenia inter Turcos et Pertas, Turci caesi, 789. in Pomeraniae limite inter Jo. Sariam Sanctificum et Tataros, Poloni victoribus caesi, 791, 792. ad Arca inter Henricum IV. Galliae regem et Henricos Mediano ducem, Henricos caesi, 808. ad Vercorum circumitum inter Rob. Jusum Gennepentium comitem et Ant. Sappulium, dejectos Henricos circumitum, 807. ad Euricum inter Henricum IV. regem et Mediano ducem, Henricos caesi, et magna strage edita, 844. ad Eboricum in Arvensis inter Raminum Henotcorum exercitus ducem et regios, Raminus et Chierono ductus, Henotich caesi et Raminus occiso, 853, 854. ad Andul finem in Lemovicibus inter regios Turpantum ducem, et Henotcorum copias, regios fusi, V. 76. juxta Pinacum in Cadurcis inter Venandatum et Theminum regios ducem, et Henoticos Emmanuele Villam marchione et Henrico Monjeulo ducem, Henotich caesi, 89. juxta Sennatum inter Sennadum et regios, Duglerio et Valeta ductus, Sennada caesi, 91. ad Clunae pontem inter Sennadum ducem, et Duglerium, Sennadam magna strage cepto, et Duglerium inter regios Turpantum edita fuso, 93. ad Crannum inter regios Turcos et Morpenterio ductus et Mercantium, regios caesi, 145. ad Maroniam inter Henricum Turcum Rothomum et Lothargie ducem ac Henotcorum copias, Lothargie caesi, 149. ad Villenurum ad Taram inter Theminum ac Medilium regiorum ducem, et Ant. Sclapionem Josum Henotichum copiarum praefectum, Henotich fusi et Josua ipso desiderato, 159. ad Escalitzum inter Jo. Georgii Brandeburgi, et Caroli Lothargie copias, ponti damno, 184. inter Christianos Eggenbergio et Baro ductus, et Turcos ad Silegium, Turci ingenti clade caesi, 191. juxta Valem inter Turcos et Sigismundum Balthum Dacie despotam, Turci caesi, 199. 200. inter Belgii purpureum et Caristatiz Hardero et Pello ductus, purpureo fuso et occiso, 200. ad Jaspini pontem inter Tiesbachum et Turcos a Baderis purpureo ductos, Tiesbachio victos, 387. ad Crepiciam inter Car. Bironem Galliarum copiarum ducem et Hispanos auxilium copias, Hispanos caesi, 414. juxta Daulium inter Gallos et Hispanos, Gallos caesi et Viliro multis praefecto occiso, 483. ad Biliacum pagum prope Weiliam inter Batavos et Belgas, Batavi caesi, ac Philippo Nassorio lethaliter laesum et capto, 480. ad Strigoniam inter Car. Manselium Caesariis exercitus ducem et Alue Gracovich praefectum, Turci caesi, 445. ad Fogaram inter Sigismundum Balthum Transilvaniae principem et Temisvanicum purpureum, Turci fusi, 551. juxta Darubum inter Transilvanos et Sarenam purpuream, Turci iterum caesi, 554. juxta Feciam inter Xepem Hameti regis filium, et Nazaram Mule-Mahameti filium, Nalavio tandem fuso, 562. ad Lappam inter Barbum et Turcos, victoribus pene Transilvanos manere, 573. ad Tesciviam

Tesciviam

I N D E X.

Temeſarum inter Turcos et Sigismundum Ba-
thorium incipit victoria, àk juxta Agrum
inter Maximilianum Austrum Caſarum exerci-
tus ducem et Mahometem III Turcorum impe-
ratorem, Chriſtiani male mulctatis, 381. ad
Villanſancam ad Modum inter reges et Henricos,
regis victoria potius, 700. ad Lincolnum inter
Sigismundum Poloniam de Suecia regem, et Caro-
lum primum Suedoniæ ducem, Poloniæ pri-
mo conſilio ſuperſtibus, tandem profugiis, 780.
in Finlandia inter Carolum Sacrum et Arillum
Cocke regis exercitus præſectum, Carolo Axili-
telum motem intuentis vix devitante, et regia-
tamen profugiis, 783. ad Cebiam inter Sigis-
mundum Bathorium et Michaelen Walachiae
deſpotam, Tranſilvanis caeſis, 783, 789. in Da-
nubio navali inter Turcos et Helidacos, Turci
caeſi, 791. ad Neopatum inter Mauritium
Naliorum federatum Belgi Ordinem copiarum
ducem, et Albertum Austrum Belgi principem,
Albertus fuſi, VI. 11. ad Kirkſham in Hibernia
inter Hiſpanos cum infantiſis rebellantibus conſon-
tos, et Anglos, Hiſpani fuſi, 69. ad Alburn regem
inter Hieronymum Caſarum exercitus ducem et
Turcos, Chriſtiani victoria potius, 92. inter Si-
gismundum Bathorium, et G. Baſam Michaelis
Walachiæ copias adiutum, Tranſilvanis caeſis, 93.
in Angliſco ſpecto navali inter Fideſici Spinolae
trienſis et Bataviam claſſem, Spinola male mul-
tato et fuſo, 106. juxta Albam Juliam inter
Moſen Cæſarum ducem et G. Baſam, Moſis
fuſo, 109. juxta Kokenhaſtrum in Lironia inter
Suecos et Chriſtophorum Rattewilum Polo-
norum ducem, Sueci caeſi, 113. ad Alburn
Julium inter G. Baſam conjunctum cum Radulfo
Walachiae Vinode copias, et Moſen Poloniam
ſuſcitatis adiutum, Moſis profuſio, 121. inter
Fideſici Spinolae trienſis et Bataviam navem ju-
ſta Sulaſ, Spania occiſo, 195. juxta Zinghem
inter Turcos et Serilium comitem, Turci fuſi, 135.
ad Temeſarum ſuſcitatis inter Dordrechtum, Gaborum et
Dampetiae comitem, Gaborum profuſio, 136.
ad Alburnum inter Jac. Baſionum Bellici comi-
tem et Stephanum Boſkiam admodum cruenta,
Bathio huius, 237. ad Melleſum ad Ruram inter
Maſſam Naliorum et Ambroſium Spinolam, de-
tentore Maſſimorum conſiſtente, 280. inter
Dunkerkos et Batavos navali, Dunkerkis
caeſi, 281. ad Kirkſham inter Carolum Sue-
cum et Chriſtopherum Polonorum ducem, Sueci
caeſi, 299, 300. ad Novogrodiam inter Borif-
ſum Ruſſiae imperatorem et Palatinum Sandomi-
enſem, Borifſo victore, 331. inter Borifſianum
et Nicolae Deemerſum, Borifſum fuſo, 332. ad
Tauri radeſi inter Gamoliolum et Serilium purpa-
ritas, Gamoliolo poſt hanc certamen tandem vic-
to, 417. in ſpecto Gaſtiano navali inter Jo. Al-
varum Aviam Hiſpaniae claſſis præſectum et Jac.
Hemſterkum Zelandiæ maris præſectum maxime
cruenta, Hemſterko occiſo et Hiſpanis male mul-
tatis, 430, 431
PUŠINUM, *de Proſia*, in Virarimſi agro a Proteſtan-
tibus occupatum, III. 174, 175
PUŠKANI, *de Pay*, (Cuiſi) decore et elogium,
V. 381
PUŠKII, (Heliae) obitus et elogium, VI. 381

Q

QUELLENHAUS PONTIUS, *de Quellaſ horum de
Piet in Breſaga*, (Carolus) in Pariſiſi la-
tens occiſus, corpore ejus poſtea a formis et re-

gias gynecae curioſis oculis ad ſpectandum cauſam
inveſtigandum luſtrato, III. 131
QUINONIVS, *Quinones*, (Claud. Pet.) Lunae co-
mes Philippi Hiſpani ad Concilium Tridentinum co-
miſſor de ſeſſendi prærogativa cum Gallico conſentiſſi,
II. 354, 364, 365. decreti ad nra propoſitionis
legatis in Concilio agitari ſancitionis revocationem
urgere motum, 363
QUILLEROIVM, *Quilleroſ*, Henricopolis vocata
et Parmenſi debita, mox a rege ſeſſata, V. 126.
a Villario irato tentata, 130
QUINQUAPONTIUS MAIUS, *de Quinquapontis Sr de
Mai*, (Fran.) Vignori comes ad Forum ſanc-
tæ, III. 812. Gaſſi arcioneum conſiliis ab eo in-
viſitur et obit, 813
QUINQUAPONTIUS Helvetiorum foedus cum poſſe-
ſſe pro Catholica religione inter, IV. 373
QUINQUAT, *de Quinq.* *Fide Brandeburg.*
QUINTINI, *Quintini*, (Joanni) pro ſacro Online
oratio in conventu Aurelianenſi, II. 81
QUINTINI, *Quintini*, in Armoria a Mercuriano
capitum, V. 128
QUINTINI-FANUM. *Fide Auguſta Veromandu-
orum.*
QUINIVS (Aul.) populare ſcriptum pro Veneta
republica contra cenſuram poſitiſſimæ evulſæ,
VI. 390
QUIRIVS (Heron.) in Fanſtyſium ſubſtitum ſe-
liciter introducit, III. 10
QUITERIVS. *Fide Calvimonienſis.*

R

RABASTANIUM, *Rabſtina*, a Bl. Monſio ex-
pugnatum, II. 801. a Proteſtantibus irito
tentatum, III. 169, 170
RACAMUS, *de Racan.* *Fide Buſſin.*
RACERUAGENSIS, *de Racanburg*, eccleſiæ Auguſta-
nam conſeſſionem recipit, II. 476
RABENHANS, *Fide Gumbus.*
RADULFUS Walachiae heres ope Caſtelli Miſcen
profuſus et paternam diſtentionem recuperat, I. 369
RAPPIUS, *Rappi*, Nicolai Hoſſae poſitiſſimæ de-
ſſæ, VI. 238
RAGOTIACUS (Sigismundus) in Dacie principem
a proceribus electus, VI. 361. ejus ingratum, àk
ſe principis abdica, 362
RALEIGHI, *Raleigh*, (Gualteri) in Guianam ra-
vigatio, V. 366
RAMADANTI purpurati Tripolitani vides ab Eno
indigne occiſi, IV. 135
RAMULIETUS. *Fide Argeneus.*
RAMUS, *de la Ramé*, (Fran.) ex Caroli IX filii
um proſectus ad mortem damnatur, V. 640
RAMMER, *Rammerſen*, a Belgi federatis obſeſſa,
III. 228. capta, 226
RAMUSII, *Ramſi*, (Jo. Bapt.) obitus et elogium,
I. 666
RAMUS (Petrus) in Pariſiſi laſſena interſectus.
Ejus elogium, III. 135
RANCONETI (Aemarii) motus et elogium, I. 790
RANDANUS. *Fide Ruſſiſſianus.*
RANDOLPHUS, *Randolph* (Thomas) ab Eliſabetha
Angliæ regina in ſcotum rudus Angliam ſaci-
lione ad arma capiendi incitat, IV. 29
RANQUOT, *de Sr de Ranquet*, ſuſſum intercepti,
IV. 400
RANTIACI, *Ranti*, deſcriptio, I. 465. obſiſſo le-
vata, 468
RANZOTIUS, *de Ranzot* (Daniel) Danieli exerci-
tus dux Suecos ſeſſat, II. 470
RANZOTIUS (Joanni) motus et elogium, II. 465
RAPHESENGIE

I N D E X.

RAPHELENGIUS (Fon.) decessus et elogium, V. 716
 RAPINUS, *Ropin*, a rege cum elicto pacificatorio
 matris, a senatu damnatus focus percussus, II. 615
 RASARIUS, *Rasaris*, (Jo. Bapt.) decessus et elogium,
 III. 594
 RASCALO, *Rascale*, a regina parente ad Christo-
 phorum Wartenbergium missus cum literis fiduci-
 ariis et traditus, II. 340
 RASCIANORUM origo, V. 388. a Turco de-
 fectio, II.
 RASFELDUS, *Rasfeld*, (Bernardus) ob concubina-
 rum interdictum utrum collegii sodalibus in viis
 episcopum Monasteriani alio cedit, II. 476
 RATCLIFFUS, *Ratcliff*, (Thomas) Suffraganeus comes
 Norfolci consilium non ignarus, II. 765. Scot-
 tice linteum vestis, 769
 RATIATUM LAMOVICUM, *Linget*, ab Ant. Le-
 vio interceptum, IV. 810. a falsis Henricis
 irro tentatum, II.
 RATERVILIUS, de Rotzevit, (Nic.) Olivae dux et
 Vique Palatinus Moscovia profugus, II. 399. obiit,
 Eius elogium, 466
 RATERVILIUS (Georgii) cardinalis mortis, VI. 3
 RATERVILIUS (Christophori) obitus, VI. 280
 RATERVILIUS (Jugoslavus) Prunae princeps turbas in
 Polonia movet, VI. 355. mox compellens, 356
 RAVILUS RUTI, *Ravile Rossi*, (Julia) expositus,
 II. 301. mox foeda, 342
 RAVILUS, de Rotzevit, *Fide* Mortuus.
 RECOLLECTI in Gallo invadunt, VI. 257
 RECODUS, *Recod*, (Georg.) obiit, I. 790
 REGERUS, *Reger*, (Mich.) Varsaviensis contra Tur-
 cos capere contendit, V. 772
 REIDOVUS civitas, *Fide* Condicio.
 REFORMATIONIS in Germania initio, I. 28. pro-
 gressus, 35, 36, 39
 REGIOMONTANUS, de *Reinberg* ou *Reinberg*,
Fide Mullerus.
 REGIUS, *Fide* Clavinus.
 REGIS, *le Roy*, (Lud.) decessus et elogium, III. 703
 REINHOLD, *Reiner Glagis*, navarchae Buzovi virtus
 et mirum factum, VI. 372
 REGULA, *le Reule*, ad Garumnam a Fobito inter-
 ceptus, III. 516. a Dalfico in regis manus tra-
 ditus, 813
 REINRECHT (Reiner) obitus et elogium, V. 504
 REINHOLD, *Reinhold*, (Erasmus) mors et elogium,
 I. 449
 REIVANS in Armenia situs et descriptio, IV. 126
 REINICHONIUS, *Reinichs*, ad Mauritium Naf-
 sarum occidendum ab Hispanis conatus, V.
 363, 364
 RENATA Ferritensis Gualdi locus Aurelianum
 venit, generumque interceptus, II. 48. generoso
 responso Mallorcanum Montarguile absolvere coepit,
 199
 RENAUDUS, *Fide* Rautius.
 RENAUDUS, *Renaut*, Brunii domesticus de heri consi-
 lio testimonium, VI. 139
 REVERIUS, *Fide* Plancius.
 REVERIUS, *Rever*, a Venetio Parisiensis latrocinia
 strepitus, III. 126. Villenatum ad Terram oc-
 cupat, 169. urbem defendit, mox Montebellum
 exequens ob obsequium succurrendi cum Theodoro rati-
 onem inquit, V. 151. cum avaritiis rediens
 oppugnationem sustinet, obditore max soluta,
 152
 RENNENBURGIUS, *Fide* Lahnus.
 REQUERENS (Ludovicus) Philippi ad pontificem

orator protestationem contra potorem dignatus gra-
 dum Galliae regi a pontifice attributum facit, II.
 409. Joanni Austriaco in bello Granatensi praeco-
 tus est, 530, 531. Praefectum capto, 534. Bel-
 gica praefectus Braxellens venit, III. 257, 378.
 copias in Zelindacum insula transmittit, 398. obiit,
 Eius elogium, 469
 REQUERENS (Berengius) Sculae clausis profecto-
 bus, I. 359
 RESANDUS, de *Resend*, (Lud. Andr.) mors et elogi-
 um, III. 545
 RESTINIACUS, *Fide* Mesitacus.
 RETA INSULA, *Iste de Ret*, a Luberone et regis
 capta, praedictis ad unum tradita, II. 609.
 decepta, III. 414. a Lanoreo capta, mox a
 Populinerio recepta, II.
 RETALIAE, *Retal*, ara in Livenia a Saeco Magno
 Holstio dux pulso intercepta, II. 781. mox a
 Magno obiecta, 782
 RETALIENSIS Mokorum astra se Enco Socine
 regi sublevari, II. 69
 REVOLVUS, de *Revol*, (Lud.) regi Henrico III ab
 epistola mactat, IV. 624
 RHAEVICUS, *Fide* Joachimus.
 RIA, de *Rie*, (Marcus) Varanboni marchio Gallicae
 praefectus Bienenbam caput, IV. 772. a Fran-
 cisco fatus, 773. Berkam capto, II. a Birno
 fatus et captus, V. 650
 RIA VARASIVUS, de *Rie comte de Farnes*, (Marcus)
 Varanboni filius ad Trazabatum a Mantua
 Nassorio fatus et interfectus, V. 673
 RIBALDUS, *Ribald*, (Joan.) in Floridum a Col-
 lino instructus navigat, II. 664. occidit, 669
 RICHARDOTUS, *Richardot*, (Joan.) ab Alberto an-
 tiduchae in Angliam missus, V. 815. de pace cum
 Villargo agit, 666. a Philippo delegatus Veronii
 de pace agit, 711
 RICHARDUS, *Fide* Plessius.
 RICHARDUS, *Fide* Movetius.
 RICORDUS, *Ricordus*, (Ant.) obitus et elogium,
 V. 347
 RIDICOVIVUS, *Ridicus de d'Anghes*, (Car.) a pon-
 tificis oratore ad Henricum IV interficiendum inci-
 tatus, V. 819. rem sulcopi, 830. captus, 831.
 et ad mortem damnatus, 832
 RIDLIUS, *Ridley* (Nic.) Londinensis episcopus ne-
 gatae Janae jura in concione ad populum declamat,
 I. 440. in carcere trahitur, 445. Oxoniensem
 abbatem de religione disputat, 451
 RIEBERGIVUS, *Rieberberg*, a Caesare profectus,
 I. 177. ad Albertum Brandenburgicum debet,
 365
 RIGA a Stephano Poloniar regis in fidem accepta, III.
 828. a Suecis obiectis initio, VI. 116
 RIGENSIS ob Calendarium Gregorianum receptum
 et festis admissis tumultuantur, IV. 344
 RIGONAGUM, *Rime*, in regis fidem receptum,
 V. 359
 RINBERGA, *Reinberger*, a Spinola obiectis, VI. 367.
 capta, 368. *Fide* Berica.
 RINGRAVIVUS Ericum Brunsvicum fundit, I. 144.
 a Caesare proscriptus, 177. in Scotiam cum co-
 pias missa, 189. Anglos fugit, 191. in Galli-
 am revertitur, 195. Augustata Vindelicorum mil-
 ites, 348. a Rapen Martium a direptione liberat,
 355. Holstio praefectus, 417
 RINORGIUS, *Fide* Melchiorus.
 RIVAUDUS, de *Rivau*, *Fide* Bellovaldus.
 RIVII (Joannis) obitus et elogium, I. 409
 RIVIVUS, *Fide* Sardacus.
 RIZIUS, *Rizius*, (David) serenus, II. 419. mors,
 420. potentia, 425, 534. caritas, 535
 ROALPHELI

I N D E X.

- in Coadet et Proteſtantium poteſtatem traditis, 606. ejus hiſtoria, *id.* a Polio Gauda in ſectum redacta, 783. conjunctio ibi detecta, *id.* III. 297
- RUFELLANI** in primo civili bello ſe medicos gerunt, II. 211. conveniendi libertatem a Montpenſio interdicti, 305. in Coadet partes tranſeunt, 606. Fr. Venutiſſim admittunt reſeruit, 674. Malacita ſecum in Pictonium capiunt, 698
- RUTELLANI** urbem muniunt, III. 162. cum Philippo Strazano et Bruno de conditionibus agunt, 163, 164. delegatos in Angliam mittunt, 166. trincem ad portum explorandum miſſum capiunt, 166. eorum cum regis veſtitiones, 168. Rupellae deſcriptio et obſidio, 239, 249. poſt plurimas iritas oppugnationes tandem cum in de pace tranſiſſum, 263. conjunctio ibi detecta, 297. arma capiunt, 304. de paco conditionibus variis ſententia conſultat, 411. Luſitanam navem praediſtorum capiunt, 415. regimini ordinem ab Alenſio propoſitum obtento privilegio rejiciunt, 434. inducia promittunt, 435. de Majora electione diſſident, 530
- RUTUS-MARTIA**, *Rutenari*, ab Henrico II capta, I. 333. *ut ſolo antiqua*, 391
- RUTHERGIA**, *Rurry*, ejus ſites, I. 645. a Guilielmo capta, IV. 420. auge in ſolem accepta, V. 141
- RUPHILANDUS**, de *Rufchland*. *Vide* Hottomanus.
- RUPHORIUM**, de *Rufcherr*, in Andibus Montpenſio deſectum, II. 191. ab Auruntio infeliciter obſeſum, V. 146. loci deſcriptio, 147
- RUPHORIUS**. *Vide* Silius.
- RUPHULCAUDUS**, de *la Ruſſefmard*, comes (Franciſcus) cum Guſſo Ducum Mediocrum tendit, I. 387. Theodoſi villas praediſtorum veluti diminutione ſuſtinet, 391. molem ad portum Moſellana erexit ſacram ſuſcipit, *id.* in pugna Sanguetiana captus, 653. cum deſecta ſubſidit ad Godeicum venit, II. 178. Tolmentium fruſtra oppugnat, 211. Rupellam Intercepere irrisu molitur Pontium capiti, 212. Joanni Engierci ſua obſidionem ſervit et Aurelianum committit, 305. Guiliſ caſſa a Pulmoſo inſultatus eodem quo Collinus ſcripto ſe purgat, 339. ad Roſeum convenit Coadet juſſu, 592. Proteſtantium per Aquitaniam conſcripti et ad Conſuetudinem in Engolſimenni agro convenit copias excipienda ac ad Coadetum deducendis deſtinata, 599. ad Auguſtini Pictorum obſidionem Loranſum inſedit, 725. agrotat et caſtra deſerere aeris cauſa cogitur, 728. morbo impeditur ne proelio Monconturbo adit, Lud. Naſorio ejus vires gerente, 734. Rupellae relictoſum principis cum exercitu in Aquitaniam et Septimaniam ſeſcedunt, 745. Martenarum aditus occupat, 800. et Brogium capiti, 801. cum Coadet in rudam venit, III. 97, 118. in Paſſenſi ſuſtina interſeſſus, 130
- RUPHULCAUDUS MARTRO**, *ſr de Martro*, (Hobertus) Franciſci Ruphulcaudii comitis puerum Guſſi mandato copias cogit et Regiſtineſim agrum vaſat, II. 209
- RUPHULCAUDUS RANDANUS** (Carolus) Franciſci comitis frater obſidionem Meiſenſi intereſſi, I. 387, 391, 397, 398. in Angulani certamine vincit, 397. ad Avaricum Biturigum vulneratus obit, II. 298
- RUPHULCAUDUS** comes (Franciſcus) Franciſci Ruphulcaudii comitis filius in proelio ad Andegavanum occiſus, V. 76
- RUPHULCAUDUS** (Joſeph) Ruſſi comes pro rege pugnans in proelio Arcenſi occiditur, IV. 803
- RUPHULCAUDUS SAMMARTINUS**, de *S. Martini*, (Alex.) a ſecura Paſſenſi ob Broſſiam Avenionem abſolutam citatus, non comparuit, V. 173. Roman adit et ponticis Jeſuitarumque puerorum ſuſtra petito, veniens a rege petit, 804
- RUPHULCAUDUS MURFIGUONIS**, *ſr de Montguyon*, ab Engolſimennis Proteſtantibus ſecreſſus, urbem contra Marſum deſectat, II. 209. Pictorum novum obſide et capiti, 210. ad oppidum in Pictombus et Santombus occupatis operam ſuam navat, III. 366
- RUPHULCAUDUS MONTANDREUS**, *ſr de Montandre*, (Lud.) in proelio Venenſi quicque valuerunt, II. 304
- RUPHULCAUDUS CALDOMONTIUS**, *ſr de Caldomont ſor Lairs*, (Ant.) cum capite Andolota pro Coadet militum conſcribit ad Bellolactum in Andibus ſe adiungit, II. 681. e clade Ruſſerſi profugus Cognacum ſe conſert, 705. Narmanum Navatae oppidum vi capiti, praediſtorum tractata, 711
- RUPHULCAUDUS**, de *Ruſſefmard*, (Jo. Lud.) Randani comes Arvernorum praefectus ad Hereticos deſectus, IV. 718. proteſtationem ad Hereticorum partes inclinat, *id.* Hereticum antecipit, 719. ſus Hereticorum in ea provincia adminiſtrat, 707. ad illorum ſuſus et capiti ex valentibus deſect, 723
- RUPHULCAUDUS**, de *Rupulacerr*, (Ant.) ad Ludovicum Coadetorum ſuſcitatus, III. 804. cum Martino de ſelligione colloquium habet, aſſu a Philippo Mornaeo Pictis publicat, IV. 221
- RUPHULCAUDUS**, de *la Ruſſefmard*. *Vide* Silius.
- RUPHULCAUDUS**, de *la Ruſſefmard*. *Vide* Calſteus.
- RUPHULCAUDUS**, de *la Ruſſefmard*. *Vide* Bonus.
- RUTEMONDA**, *Rutemond*, a Banvis irrisu tenuit, V. 502
- RUTENORUM**, de *Ruſſifles*, comitatus a Collis quo ſic vocatur, I. 19
- RUTELLUS**, *Rugis*, (Gal.) Bellolacti comitis filius Viſſange praefectus legione Walacae praefectorum ambis, IV. 490. reſectus omnis ex illa occasione in Zelindia turrit, 491. ejus cum Ordinis et Materio diſſidum, 516
- RUTANUS** pugnans, ejus mores, I. 451. Rutelane Muſaſe vitae inſidum interviſit, 455. a dignitate remocet, 455. ſed mox reſtituit, *id.* 803
- RUTENUS** (Ch. Hermannus) Peſſam capiti et Bodum initio oppugnat, VI. 103. Martenarum capiti, 191. ad mortem damnatus et ſecuri percuſſus, 301
- RUTENI**, *Ruteni*, ſes ille geſſus, II. 289, 690. III. 169
- RUTUS**, de *Ru*. *Vide* Taciturnus.
- RUTENUS** (Joannes) Gaurie comes Jacobi Scotorum regis vaſe inſidus ſuſcit, VI. 18. cum ſuſce Alexandro occiſus, 21. de in ut paritatis ſupplicium ſumpſum, 22. magiae ſuperſtitiones ſollicitus, *id.*
- RUTENUS**, *Rutenus*, (Patricius) Rizo occiſo regit ſecus ſalta horrida libertate expugnat, II. 538
- RUTENUS BELLILOCUS**, *Reſi de Beſulac*, (Martinus) regi ab episcopis aſſumpſus, IV. 62
- RUTENUS** Curiae Paſſenſis puerum nobiliſſimum nomine vobis ſactu et propterea carceri mandatum, II. 104, 105. in carcerem ductus Momozenſi juſſu, 166

SARADIA

I N D E X.

8.

SARADURA, *Satol*, res in illo principatu gestas, II. 245. III. 359, 360. IV. 237. V. 92, 97, 157, 158. VI. 375, 361.

SARADURAS ducem, *vic.* CAROLUS Vercellis decedens, I. 423. **PHILIBERTUS EMANUEL** Caroli filius Bradæ expeditioni præfatus municipis an furem agi jabet, I. 372. Helinum obdidit, 412. et vi caput, 414. Augustam Veromanduorum obdidit, 648. Gallos cedens, 678. ditioni suæ tandem rebusiuit, 733, 734. Mangarium Henrici II. iorem in uxorem ducit, 762. dotum e Gallia redit et ditionem recipit, II. 30. mor et Taurinum, ubi arcem extruxit, 245. regem Rufficeni invadit, 406. cum Bernatibus de præfectura aliquot majoribus suis ademptis transiit, 563. Henricum III. Augustæ Taurinorum caput et Pinaroli Saraduræ relictionem promissis, obtinet, III. 370. his urbes conquistare recipit, uxore Margaritæ sub id mortis, et consilii mox in regis perniciem fructus, 564. apud reginam matrem pro Bellogardie mediat, 672. Honorati Sabaudi Villarii successione, Mediano cedente obtinet, 674. decedat, 733. CAROLUS EMANUEL Philiberti Emon filius natus, II. 245. Catharum Philippi Hispani filiam ducit, et de Saluciano principatu occupando convenit, IV. 336. Salucium principatum occupat, 636. cum Guiso consilia facit, 637. Alimâ monita rejicit, 643. Genevenses et Bernates bello petit, quosdam loca capit et S. Catharinæ propugnaculum extruxit, 756. ad Seranum Gratianopolensem litens dat, 822. copias in Provinciam duce Alex. Vitellio mittit, 823. Bonam caput, Genensem præfecturam crudeliter vastat et Verulam munit, 824. in Provinciam descendit, 820. Fano Pauli capto se in tutam subducit, 827. *Emmanuel* Foronem Julii occupat, et Drapinam caput, 832. a Senatu Agensini invitatus, Agens-Sextus ingreditur Provincie prætor declaratur, 893. Clusuram in Genevensi ditione per legatos caput, 88. ad Charnæ partem a Diguetio fulus, V. 93. ad Vinonem a Valera fulus, 96. Antipolim caput, 136. Ocellus et Columbum sanum, 314. in aduocatum comprehendit se velle significat, 315. Briquerasium caput, 445. et Cavortium, 515. Sabaudia cis Ileram a Diguetio reducta infeliciter cum eo congregat, 698. ad Baradum munitionem inchoat, 700. jam Ileram in Salucium principatu apud pontificem urget, 805. Lugdunum venit et a sacri collegii fidelibus canonici honorem dignitatem uris repetit, 818. Lutetiam venit, per Jac. Laffium Ileram fidem sollicitat; et pacifica liberalitate Henricæ Bellicæ ac aulicorum capitat gratiam, 839. causæ in senatu Parisiensis disceptatæ interit, 840. de Saluciano principatu initio agit, 841. conditionibus periculis in Taurinis redit, 842. ne conditionibus periculis infunderet mora necesse, VI. 32. Augustam prætorium cum exercitu venit, 41. pacis conditionibus tandem subscipit, 47. Generam Ileram tenet, 162. pacem cum Genevensibus facit, 163.

SARADURUS, *Fide* Nemorosi.

SARADURUS, *de Serme*, (Hem.) Nemorosi et Franciscæ Ræne filius caput, III. 533.

SARADURUS, *de Serme*, (Claudian) Tendæ comes a Protestantibus non alternus, II. 215. Bargidum expugnat, 234. copias dimittit, 235. ad Andium cum exercitu venit, 701.

SARADURUS (Honoratus) Sommarivæ comes patri a

Provincie præfectura suffectus ab eo deficit, et Manicum caput, II. 235. Lucum caput et Castellum inno obdidit, 236. tandem caput, 240. in suspectos ob religionem hactur, 242. a Giso et Balligio ad Angidum sanum fulus, 280.

SARADURUS CIPITRA, *Fr. de Cipittra*, (Remane) Cludi Tendæ cunctis filiis nata minor in Provincia copias cogit, II. 610. ad Forum Julii contra fidem datam interfecit, 676.

SARADURUS (Philippus) Caroli Emanuelis frater naturalis in duello a Car. Crequio interfecit, V. 833.

SARADURUS (Philippus) Ræoni comes, ejus elogium, II. 88. pacis inter Sabaudum ducem et Conventibus auctor, 97.

SARADURUS (Honoratus) Villarii comes nihil non agit ut Annam Monemontium sororem a Colimorum amicitia duciat, II. 209. in regis consilio fatus, 166. Protestantibus in Aquinam infestat, III. 434.

SARADURUS (Emanuel) Villarii marchio juxta Perocum a Theminio fulus, V. 89.

SARELLA (Julia) heroïna illustis, IV. 299. marchionis Pisanii conjux, 300.

SARLATUM, *Sallu*, ab Henricæ astu interceptum, V. 309.

SARRELL, *Fide* Chanleu.

SARRELLI (Jacobi) moriet elogium, I. 122. Capientia ob religionem male habitos benigne excipit, 225.

SAGA, *de Sager*, (Jacobus) a Condore ad A. Monemontium missus, II. 15. cum multorum ad Navarum et Conducum litoris compendiosorum consilia deceptus, 22, 25.

SAGNIUS, *de Saigne*, *Fide* Gerla.

SALA, *de la Sala*, *Fide* Telesius.

SALFEMITANUS, *Fide* Sanderetanus.

SALICETUS BALLOGARDIUS, *de Saligne de Bologard*, Marano præfectus, IV. 278.

SALIGNACUS, *Fide* Gontaldus.

SALIGNACUS, *de Saligne*, (Bertrandus) obdidit Metensis a Carolo V. Caciare initio susceptæ historiam dicam describit, I. 395.

SALINAS (Fris.) obit. Ejus elogium, IV. 399.

SALLERMIUS, *de Sallermis*, (Arnoldus) Lochus præfectus Guercium caput et Guercium vicem comitem fensit, V. 142.

SALLUSTIUS BARTASINUS, *Saligne* *Fr. de Bartas*, (Gul.) decedens et elogium, IV. 856.

SALMURIA, *Sesmar*, a regis Navarro ad transdundas trans Ligurim copias tradit, IV. 726.

SALMERIA, *de Saligne*, (Frisus) cardinalis Lochurum quondam minus obsequens bellum in Medietricibus exaltis, II. 436. Vicem tandem Biscomperæ dedit, supellectile sua ditionis directus, 437. Pailensî lanena occidit, III. 135, 136.

SALMERIA (Nikolaus) Petri filius Guislerum conjugationem et consilia confessus, IV. 71. ad mortem damnatus et supplicio extremo affectus, 81. nominis eorum quot conjugationi participare ex Guisleris intellexit edit, 78.

SALTURINUS, *ante de Salm*, *Fide* Agutius.

SALVANO, *Sabazius*, (Jac.) Castilum S. Evassii intercepti, I. 311. duas Ileram abas intercepti, 335.

SALUCIARIUS, *Salyis*, princeps (Franciscus) a Gallis ad Cartum deficit, mortis sui detrimens, I. 27. apud Salucium principatu res turbant, mox a Rodulpho compositus, IV. 37.

SALUCIARIUS principatus quo jure ad Gallie reges pertinet, IV. 622. de eo controversia inter Col-

I N D E X.

- lum et Sabaudiam coram pontifice arbitrio dispo-
siti, V. 805
SALVIAMI (Hippolyti) mon et elogium, III. 209
SALVIATI, *Solvi capite de populo*, (Julius) de
Senis prodensa conjurationis convictus capite, lux,
I. 425
SAMAROBRIA AMIRABORUM, *Amori*, a rege
ad Hebræos delicti, IV. 707. *Amulio pulio a*
rege in fidem recepti, V. 427. a Ferd. Yello
Porochuro intercepto, 675. a Birono insella,
677. auxiliaribus duce Jo. Guimano firmata,
678. a rege obfissa, 679. tandem delictis
capiti, 685
SAMBUCANUS, *del Samiera*. Vide Carietus.
SAMEDICI (Joan.) decessus et elogium, IV. 252
SAMMARITANUS, *de S. Maritima*, (Scavola) quæ-
storum cruciam apud Orines tucur, et de comitis
in vitiis peractis protestatur, IV. 635
SAMMARITANI fratres (Scavola et Lud.) in Pic-
tavi ad regis obediendum reducendo usum rivant
operam, V. 359
SAMMARTINUS, *de S. Marie*. Vide Rupidica-
cium.
SAMOICHA, *Zemgeli*, Sarius (Joannes) Belfensu
præfatus, *Palatin de Belg*, inter alios a Poloniæ
delegatus in Andri in Poloniæ regem electionis in-
strumentum Luetiam ad novum regem perferret,
III. 279. Orationem luculentam de cementis in
regis renunciatione usurpatis habet seu edit, 290.
ejus nomen Caroliſſimum duobus de Senatu Romano
libris præscriptum legitur, ib. in Lukorum obedi-
tione egregium navat operam, 322. Sapolocum
cepit, 327. exercitus Poloni dux creatus, 343.
Oltrowan cepit, ib. invidia æmulorum petitus,
350. Persuase monasterium cepit et armis, 351.
ejus in comitis Warſawienſibus cenſio, IV. 112.
ejus cum Spectoris inimicitia, 224, 308. summo
exercituum impetore a Poloniæ cæſibus ex-
eruit, 307. cum ſua ſeritendum Sacrum re-
gem denunciata, 310. Maximilianum Austrum
fundit, 313. cum iterum fundit et cepit, 317.
in Poloniæ præſens ſumma moderatioe uſus, ib.
Tatros caſcit, 722. graviores exactiones regno
imponit, V. 23. Tatros in Podolia fundit, 390.
Poloniæ cancellarius Sigismundum ab Annæ Au-
ſtriæ nuptiis dehortatur, 181. Polono a bello
contra Turcos dehortatur, 340. Stephanum Mel-
daviæ principem a Cæſare conſtitutum cepit et
morteſcit, Hieremiæ Morſia ei ſuccurrunt, 355.
ſuo et Poloniæ præſens nomine ad Carolum
Sacrum Knem mittit, VI. 117. reſponſo Ca-
roli irritatus alterum mittit, 118. in Livonia
Wendiam, alia loca cepit, 120. ad Livonos ſcri-
bit, ib. Wolmarum, Marienburgum et No-
wenſium cepit, 122. mox et Felinum, 123.
ejus decessus et elogium, 308
SANCAUMONTIUS. Vide Sanromonius.
SANCAUMONTIUS, *de S. Charent*, regi militans
Annoſcum cepit, milite contra fidem datum in
oppidano Proteſtantiſis ſervient, II. 329
SANCERRA, *Sanerra*, a Claud. Caſtreo Rineſigum
preſide irrito obſeſſa, II. 700. obſeſſa, III. 170,
215. horrenda ſine oppreſſa, 238. tranſitione
ſacta deſecta, 281
SANCHAMARTIUS PISCARIUS, *de S. Charent* *ſr*
de Poſſe, (Blencuſa) cum rege tranſiſſi Theo-
dori-caſtro tradito, V. 426
SANCUS. Vide Marſeus.
SANGUINUS, *de Cabbere ſr de St. Coſme*, (Nic.)
Nemaufum intercepti, H. 745
SANGUINUS, *de Salsati*. Ejus de Concilio Triden-
tino deſcriptum, II. 377. læſe majeltatis damna-
- ton, in carcere decessit.
SANCYRIUS. Vide Bochetus.
SANDELIUS ALTOCURIUS, *de S. Denis* *ſr*
d'Heuſters, (Robertus) Abbatu-villæ ſue pre-
ſectus cum ſilo crudeliter necatus, II. 194
SANDERBERIUS. Vide Juſti.
SANDIONYDIUS HERZARDUS, *de S. Denis* *ſr*
d'Heuſters (Regnum) Alençon præſectus, IV. 206
SANDARUS, *de Sandi*, (Alvarus) Cæſari in bello
Snackalico militans, I. 72. et in bello Fumem,
297. et Subalpinis, 300. munitionem in Ger-
beſi inſula ſtrictum deſendendi munus ſuſcipit,
II. 64. Inſulam ſuſſum perſumpere tentans cap-
tur, 66. Buſbegui ſuccurrendo liberatus, 67. Me-
litenſi expeditionem diſſuadet, 457
SANGRELATUS LANIACUS, *de S. Gelin* *ſr de Lan-
ſai*, (Loc.) a rege ad Mauritium Saxoniæ Au-
guſtum miſſus, I. 332. ad pontificem miſſus ut
deſectis deſectionem procuraret, 376. Senon-
ſium amicos confirmat, 379. in Hiſpaniam legatus
Eſtabethæ regine admiſſus, 796. regia ad
Concilium Tridentinum orator ad Inſularem de-
ſectus, II. 229. in Germaniam miſſus ut deſec-
tus a rege impetret, deſectus Proteſtantiſis ſer-
viant, 606. a Comite capto et diſmiſſus, 607.
Conſilia Tridentini promulgationem urget, IV.
616. de Synodi viſio propia læſe conſtituit,
457
SANGRELATUS (Vidua) Ludovici filius in Poloniæ
miſſus, III. 274. claſſi regie præſectus, 322.
Burdigalam recedit, 333. in certamine navali mor-
tus, 336. Ullarum cepit, 337. Sanctithumum
et Henocicos fundit, IV. 306. Henocorum pa-
tibus adductus in Cenomannos funditus, 356
SANGRELATUS, *de S. Gelin*, (Urbanus) Conven-
tuum episcopos Blois velatus inde fuga evadit,
IV. 671. Henocorum Tolofinſium principem
ſervantem in urbe exciſus, 755, 808. Joſum
Tolofæ peſſus, 809
SANGREGIUS, *de S. George*. Vide Aufſerriſ.
SANGREGIUS, *de S. Gort*. Vide Viranum.
SAN-JOSEPHUS, *Sanſephe*, (Sebaſtianus) a poti-
ſſice et Philippo cum copis in Hiſpaniam miſſus,
III. 761. a Gritio præſectus, 764
SANGRETIUS BELLEGARDUS, *de S. Lory* *ſr de Bel-
legarde*, (Rogerius) Pauli Themi equum tribus
hetes, II. 325. regem Henricum III ad pacem
in regno conſtituendum urget, III. 349. equum
tribus creatus, 350. bello in Deſſinatu et regio
emercini præſectus, Gratum, alia loca et arces ca-
pit, 364. Libanem obſeſſat, 365, 405. obſe-
ſionem urget et mox ſolvit, 405. ad Polono
orator deſignatus ad Sebaſtianos ducem ſe cenſert,
ejus mox, 411. P. Themi avunculi viduum uxorem
dare ei mille habet, ib. ejus cum Emanuele
Philiberto Sabaudæ duci amica et conſilia, 644.
cum Dignario agis, 645. Avemionem inter-
pete tenat, et cum Dignario locum inſit, 670.
cum regina matre agit, ab ea deſectus, 671. Sa-
lucianum principatum ſuper traditum recipit,
672. Rectum adit excuſationibus acceptis, ib.
operam ſuam Navario deſert, et obit, 674
SANGRETIUS BELLEGARDUS (Rogerius) magnus
Flinie hipparchus Florentium cum marito
ſponſitibus regis Henrici IV ænece cum Maria
Medica contrahendi miſſus, VI. 48. Burp-
dae vicarij ſine præſectus, 146
SANGRETIUS, *de S. Laurent*. Vide Avre-
gurus.
SANGRETIUS SPINARUS, *d'Epſey* *ſr de S. Lau*,
(Franciscus) ejus pro regia reformatione conſtituit

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

V. 63

I N D E X.

bus, IV. 31. *Not.* arcem Gassebanam capis, 86. Henotica puxta Lavallem fundit, V. 308. Gurethum recipit, ib. cum Briffico forore Lutenie regi tradende ordinem composuit, 351. Comperit iurto obditi, 505. Prevostium et Montebocchiam capis, 507. Fenterellam affu capis, 508. rei tormentorise praefectus, 515. ad Samollegiam occidit, 681. ejus ingensum, liberi et digna pater idoliter, ib.

SANMEGERINUS. *Vide* Stuartus.

SANPAULUS, de S. Pol. (Antonius). Eius ingensum, IV. 261. V. 408. Henotica adductus nobilitas ex Campania et Burgundia ad Gaium arma fumentum confluenti praefectus, IV. 261. cum regio copis congruatur et Virensium-craenium recipit, 808. Luteniam obfissam et arce praefiam cum comestatu ingreditur, 867. Villamfrancam capis, 885. Remensis tumultuantes placat, V. 339. mox a Caroli Guili manu occidit, 408. ejus mores et fortuna, ib.

SANPOTRUS. *Vide* Omannus.

SANPOSTIUS, de S. Phil. Lugdunensis decuriones fopistat et Bellavillam arto tentat, II. 210. Maritimum intercepti, 211. magna crudelitate ferit, 222. Maritoni praefectus inseruitur, ib.

SANQUINTINUS, S. Quans. *Vide* Augustus Veromanduum.

SANQUANUS SANCAUMONTIUS, de S. Chausant Sr de S. Remis. (Joannes) archiepiscopus Agensius Protestantium doctrinam amplexum cum per diocesis suam confuturo omni ope nititur, II. 348. copias Condore auxiliatur in Provincia cunctibet, 637. Rhodanum cum suis incolumia transfugit, ib. copiarum quas conscripserat imperium a se abicit, 648. oppidorum Nemusensium inde laevitium suocem corpeimui, Septimianus cum summo imperio a principibus praefectus, 746. in Destinata delectus pedum habere jussu, 747. in alpinorum Rhodani ipam per Drenum et Vapudendum agrum trahit, 792. e Parisiensis liberta evadit, III. 136. a Protestantibus Septimianus summo imperio creatus, 438. ejus in Virensis agro res gestae, 503. Belloto audax responsum, 564. Aquas mortuas intercepti, 405.

SANICUS PREVOTIUS, Prevot Sr de Sanja. (Ludovicus) in regis constitutionem lectus, II. 167. Engolismum capis, 210. Chartreum iurto obfist, 219. Vezelin in Helius iurto obditi, 743.

SANICUS, de Savoy. (Annas) Magnani comes a Kergomario ad Quintinum oppressus, V. 508.

SANIALVATORIUS. *Vide* Jouis.

SANIEVERINUS, de S. Severia. (Ferd.) Salerni regum ad Caeterum milis ad Neapolitanum gravamina exhibenda, I. 104. a Caetero latere con dickerde jussu, 104. iussu a Petro Tulcano pectus, 509. ad Henricum 11 venit et Italiam redit, 1344. cum Italii regi additis ad Chiodum conventum habet, 175. ubi de Senis libertatis consilium, 376. Massili cum clisse solvi, 381.

SANIEVERINUS, Sanjeverius. (Jo. Bernadus) Somae dux obit, II. 808.

SANIEVERINUS (Ant. Sijism.) Gajacii comes ad Libertatis oblationem occidit, III. 405.

SANIEVERINUS (Jo. Gracianus) Gajacii comes capis, I. 410.

SANOLINUS DOINELLUS, Dineux de S. Salus. (Josephus) Joannem Huum intercepti et occidit, III. 411. iussu ad Albens proeli a Briffico accusatus cum sine ulla disculmine dimititur, IV. 57.

SANOLPITIUS. *Vide* Eberardus.

SANOLPICIUS. *Vide* Dunctus.

Tom. VI

SANTACIUS, Santacius. Adrianum Cornesum in infirmitate, et ingenti clade afficit, I. 480.

SANTACRUCIUS. *Vide* Balfinus.

SANTALEANUS. *Vide* Papa.

SANTALDOONDANUS MAERINUS, de Maris Sr de S. Allegre. (Philippus) ab Hispania capis, III. 126. dimissus, 573. ad Bredae colloquium delegatus, 590. et in Argilum, 402. in Germanum missus a Marthia Austria orationem in comitio Wemasteribus habet, 604. Antwerpae corat, IV. 146. Lirim sultra tentat, 307. mox et Zutphinum, 318. Antwerpam delit, 331. columnas ob id obiectas diluit, 315.

SANTALIS, Santus de Montpelier. (Archiepiscopus) Valentinus concionator Protestantium doctrinam decet, II. 26.

SANTANDREANI, archiepiscopus de S. Andree. cardinalli caedes, I. 118.

SANTANDREANUS. *Vide* Agutius.

SANTANDREANUS. *Vide* Abconus.

SANTANDREANA, de S. Andree. arch ab Andrea Austria cardinalli extructa, V. 797. a Musetto Naflovio capis, VI. 7.

SANTANIANUS PALUDANUS, de S. Agnes de Marra. Hercules Ruspatoris fortiter defenso a Montepesio contra solum datum cunctis secutus, II. 494.

SANTATOTIUS, de S. Andree. Senatus Rotomagensis princeps rege Carolo IX majore declarato orationem habet, II. 355.

SANTERANUS, de S. Heras. a Vicemontibus et Poncenso iussu, II. 680. Orillicum recipere frustra tentat, 723. Sulpiti finem capis, 743.

SANTIONIUS, Santionis. tribunos Parisiensis ad obsequium cardinali Borbonio turquum regi praefectum vehementer oratione hortatur, IV. 837.

SANTOFFANGI, HURTALUS (Fran.) et Haffius (Almericus) Sr de Harten Sr de la Haffine de Sr Gysange. qui Ruspatorum tenebant, cum repto transgessit, V. 713.

SANTOBI, Saintonge. res illic gestae, II. 209, 269, 305, 687, 783, 800. III. 515, 530. IV. 306.

SANVITALIS TURRIUS, de la Tour S. Fidel. (Antonius) Protestantes in Valbusis urget, III. 333. Malezio et Masologio praefectus, IV. 412, 413.

SAPINUS, Sapis. (Bapt.) Senator Parisiensis Con dactarius ad morem damnatus, II. 299.

SARIUS. *Vide* Samolcius.

SARMIENTUS (Petrus) in Flandriam cum copis trajectum prodigatur, IV. 376.

SATINIACUS, de Lojarte Savignas. Grano doctio vitzas suis pactus a rusticis cum suis occidit, II. 287.

SAVINIUS RONARUS, Savigny de Rofis. (Christianus) Silvaneclum intere opere iurto tentat, IV. 869. conquisitibus indigne oblatore praemio, 870. equitum urbanus et pugnabile Francie praefectus a Meduano creatus, V. 141. Inducio a rege praepositis adversariis, 269. equitum tribus inauguratus, 372. Fontano et Camenecum oblatione cingit auctor cum civibus confilia init, 472, 490. Gometum Hanae praefectum Bruzelas adduci, 473. confilio et ductu Fontani successus promo vet, 483, 484. Fontano Cameneci oblationem persequens 30800, 494. Alberto Austria Caled oblationis auctor, 599. Andrea oblationis fuisse, 603. ibi interfectus, 648. ejus elogium, ib.

SAULUS, de Sault. *Vide* Turanus.

SAVOLOCIA, Savolera. a Samolcio capis, III. 837.

SATOSIB, de Terra Sr de Savoy. (Car.) prope Bonavallum a Castellano iussu, IV. 748.

(42)

I N D E X.

- et capto, mox ibi mortem accersens decedit, 749
- SAXO** (Jo. Fridericus) septemvir a Simpliciorum confidit, L. 77. ejus cura in Galliam missa, 116. ad Montianum Oedem scribit, 126. Mauritium oppido sine omnibus apollat, 127. Albertum Brandenburgicum ad Rotheum fons et caput, 129. reconciliationem viam Wilhelmi Cisterciensis interventus frustra tentat, 132. ad bellum parat, 135. ad Mülbergam sulas et captus, 138. conditiones a Caesare propositas rursus facit, 143. religionis formulæ subscribere recusat, 173. a Caesare Oertperie discedente liberatus in ejus comitatu manet, 145. liber a Caesare dimittitur, 166. ditiones suas post Mauritii obitum fructus repetit, 409. cum Augusto Saxone septemviro transigit, 455. ejus obitus et elogium, 456
- SAXO** (Joan. Fridericus) Jo. Frid. septemviri filius nato maximus et proelio ad Mülbergam commisso, accepto in capite vulnere, evadit et Wittenbergam pervenit, L. 141. Gronovii principium fami, II. 572. filia nuptiarum cum Elisabetha Angliæ regis habuit, 574. se tandem et Gotham delit, 576. a Caesare in custodia retentus, 577
- SAXO** (Joan. Gul.) Jo. Friderici septemviri filius ferendo gravis a Gronovio frustra sollicitatus, eum a se repellit, II. 572. in imperii fide peritans, ad decretum imperiale exsequendum Gothæ oblationi adit, 573. Gothanam arcem ingreditur, civibus in ejus verba juramento adactis, 576. machinas bellicas cupias cum Augusto Saxone septemviro paratur, 577. obiit, Vitaris sepultus, III. 132
- SAXO** (Frid. Wilhelmus) Jo. Gul. filius nato maximus septemviri administrationem suscepit, V. 40. Calvinianis melle habet, 180, 204. obiit, VI. 96
- SAXO** (Jo. Fridericus) Jo. Frid. olim septemviri filius nato minimus obiit, II. 465
- SAXO LAUREMBURGICUS**, dux de Saxe Laumburg, (Magnus) Sophiam Erici Suevicæ regis sororem in uxorem duxit, et mox ab eo dedit, II. 656. Francisco patri et fratri bellum infensus Raczburgensem arcem oppugnat, in Sorcium aufugere mox coactus, III. 377
- SAXO** (Fridericus) Laumburgicus Gebhardo Trucheseo adversatur, IV. 176. Coloniam Trevisanam capit, 178. ad Hulfham pagum a Trucheseo fulas, 193
- SAXO** (Mauritius) Jo. Friderici terras invadit, L. 86. septemviri creatus, 176. Annam Christiani III Danicæ regis filiam in uxorem ducit, 180. Magdeburgensi acie præfeditur, 193. Magdeburgem obsidet, ibi. Mordelundum proleptit, 194. Heidecum Lipiae præfedit, ibi. pro Helli apud Casarem frustra deprecatur ad Wilhelmum Helli filium scribit, se excusans, 255. cum Magdeburgicis convenit et urbem ingreditur, 278. cum Henrico et Gallia rege Joan. Fraxine interventa faceret forum init, 279. pro Helli libertate Casarem frustra concitatoribus ad Concilium Tridentinum idone caveatur a Caesare petit, 287. Rahum cum exercitu venit, 334. ejus miles solus Magdeburgi oblatione per Germaniam gradatur, ibi. legatus ad Concilium Tridentinum mitti cum mandatis, 334. neminem unum scriptum contra Casarem publicat, 336. Wilhelmi Helli et Alberti Brandenburgici copias firmans Nurembergam, Donavardam capit, 342. et Augustam ubi veterum finem relictis, 343. i. incit de pace cum Ferdinando agit, ibi. Casarianus ad Ratis pro-
- figit et Eschenburg caput, 344. Crispentem pervenit, 345. Pallaviu de pace actum præcipit, 346. scriptum foederatum nuntius publicat, 357. ejus in conventu Pallaviensi tentat, 359. ibi de pace tractatur, 361. Francorum obsidet, 364. cum Caesare de pace convenit, 365. exercitum in Hungariam ducit, 366. Suvium redit aulis se pedit, cujus culpam in Colatum rejicit, 372. in Albertum Brandenburgicum bellum denunciat, 406. in pædulo ad Peinam victor occidit, 407. ejus elogium, 408
- SAXO** (Augustus) septemviri Mauritio fratri dedit, L. 409. cum Alberto Brandenburgico transigit, 410. item cum Jo. Friderico Saxone, 415. Numburgensem diocesium sibi regendum tradi a collegio obtinet, II. 509. Gotham obsidet, 573. et capit, 574. prædium et machinas cum Joanne Guilelmo patre paratur, 577. Annæ ejus uxor dedit, IV. 344. obiit. Ejus elogium, 379
- SAXO** (Christianus) septemviri Augusti filius pater successit, IV. 379. ejus mors et elegia, V. 46. cum Tureno de ribus Gallia agit, 46
- SAXO** (Christianus) septemviri Christiani filius in latronem et pædilem huc faciem cum Austriacis ciliis de jurisdictione occasione dat, VI. 293
- SAROVIVS**, Zheringki, (Joannes) Gedulensis cælestis, III. 558
- SAROVIVS** (Samuel) ob Wipovli credem exilio multatus in Poloniam legibus stricti reus, IV. 124. mox a Samovico capto et capite plezus, 125
- SAROVIVS** (Christophorus) Samovli frater profectus, IV. 125, 345. tandem restitutus, V. 34
- SCALAE**, *des Eshelias*, a Dugero et Oetano capto, V. 515
- SCALICHIUS**, *Schabob* (Paulus) pater confessor Alberti Bonifacii ducis gratia abbas in Galliam profectus, II. 474
- SCALIGERI**, *delle Reale*, (Jul. Casares) obitus et elogium, I. 726
- SCALIGER** (Josephus) Generum concedit, III. 156
- SCARIVS**, *d'Esars*, (Fr.) Navarrum a Cordo et Proceribus alienis, II. 158, 140. in regis confidit bellum, 167. ad Navarrum missus de pace scilicet, III. 131
- SCHAUMBURGICUS** (Ant.) episcopus Mindensis electus, IV. 344
- SCHEDI** MELHIA, *Abbas Schedas*, (Paulus) mox et elogium, VI. 127
- SCHLANDRIUS**, *Fide Thirus*.
- SCHNECKES** TAUTEMERXOVIS, *Schneck & de Taubenberg*, (Martinus) Blumberg et Deuonno intercepit, capto, mox liberatus, III. 449. Hohenloem fundit et Coeverdum capit, 726. in Frisia interceptus in Oedum partes transiit, IV. 88, 340. ejus res probæ, 340, et *fig.* Rustorum capto, 348. Hispanos palantes credit, 385. Werlam diripit arce frustra tentans, 385. equos a Loeestrio creatus, 386. Venetone suspectus sine irro tentat, 387. Bonnam intercepti, 391. Hispanorum cohortes fundit et Neomagus imo tentat, in recedu submergit, 774. ejus elogium, 774
- SCHNEIDER** (Sebastianus) Smalldicia foeltem militat, L. 63. Eberlangem capit, 68, 69. Caesaris contra oppugnatu cædet, 77. Augustum dicit, Caesarius in itinere formæ repulsi, 81. præcipit, 127, 127. Henrico II. Gallie regi militat, 346. Caesarem reconcilians et bonis restitutus, 411

SCHNEIDER

I N D E X.

SCHEFFUS, *Scheff.*, (Gaifar) ad Colonensem conventum delegatus, III. 689. ab Ordine deficit, 691

SCHERIFFORUM in utraque Mauritania origo et successus, I. 239, 240. Aulioria, 670

SCHERIFFUS, *Scheriff.*, (Hameret) Marocum occupavit et rex illorum, I. 245

SCHONBERGIVS, *Schonberg.*, (Gaifar) Andegavi fortiter se gerit, II. 190. in Germaniam a Conrado missus, 304, 206. in proelio Mencontiano duci ultimam agmen ducenti ambarum, 737.

in exercitum ducuntur in campo cum suis in victoria signum pernotat, 739. a Carolo IX in Germaniam missus ut fœdus cum Imperii principibus iecerit, III. 99. item ad Parisiensis lanienae invadum militum, 227. cum Arasfontem per Lud.

Nadorium de Belgio transiit, 228. cum eodem de Henrico Polono rege bello Belgico praeficiendo agit, 228. in Germaniam ut equitum alia conferret, missus, 332. in Germaniam ut equitum terras conficeret missus a Gallicis interceptus, IV. 262. Gallico moderationem irrita fuisse, 605. ad exercitum Erndepolem in Germaniam a rege missus, 745. Tuerio in legatione Germanica praefectus, V. 48. copias conficit et Argentinum venit, 52. ejus eloquium, 222. ejus de republica cum Jac. Aug. Thurno sermones, 223. mori et cum rege, 24. a quo impetrat ut principes et proceres regi additi ad Molani scriptum responderent et colloquium proponant, 226. egi-um scriptum Laudum per rubicinem missum, fecerat praevia placum a Placitino pronuntiatur, 229. mori et a Sorbonico colloquio, 230. a rege ad Surenac colloquium delegatus, 244. Letitiam adiit cum Mercurio agit, 257. a rege delegatus cum Mercurio delegatus agit, 630. in bellum parat, 631. Fernello et Bulleno ut copias pro rege conficerent suadet, 692. Proebutium negotio praefectus, cum Mercurio indicia parat, 692. cum Mercurio delegatus transiit, 704. obiit, ejus genas, ingenium, mores, res praedicere gestas, 814

SCHONBERGIVS (Joannes) Jesuitarum factor archiepiscopus Trevirensis electus, IV. 21. ejus obitus et elogium, V. 815

SCHONBERGIVS (Theodoricus) Jo. Cosimiro Balcano Palatino auxilium exercitum in Galliam ducenti militum, II. 615, 616. Wolfingo Balcano Bipontino duci in Galliam praefectus militum, 710

SCHONERI CAROLISTADIENSIS, *Schoner de Karlstadt* (Joannis) obitus et elogium, I. 121

SCHONOVIA, *Schonov.*, urbs descriptio, III. 395. ab Hispanis capta, 398

SCHWARTZ, *Schwarz.*, (Jo. Burenvallicus)

SCHWARTZIVS (Lazarus) Vogelbergum specie amicitiae circumvenit, I. 177. ad Malsburgi obsidionem Mauriti consilium inspector a Castore missus, 234. bello Pannico praefectus, II. 438. Tocium expugnat, 439. Zetencum item, et alia loca, Zetamarum munit, Turca fundit, 439. Erdauum capit, 440. ad Jo. Sigismundi Sieris responsum suo nomine scribit, 492. Tataros ad Kicz electus, 495. Zetamarum et Monchusium capit, 578

SCHWARTZIVS ab Alberto Brandeburgico captus, I. 404. a Philippo Brunsico frustra tentatum, 405. ab episcopo Heripolensi obsidum, 409. et ab Hen. Brunsico, 411. Eclutum, 418

SCHWARTZIVS (Adolus) Jovanum interceptus, V. 708. loco praefectus, 718. Alban-regem in irrisu tenet, 709. Tocium expugnat, 778.

Palotum, Veiprinum et Sambocum capit, 718. Budam arto obedit, 774. Peltum frustra tentat, 775. amos et Budam, 791. Abne regis suburbia capit et incendit, 791. Formatum catholico irriso obedit et Budam ac Peltum tenet, 792. Ceimocum, Lectum, Palancam capit et Sogoniam firmat, 793

SCHWARTZIVS (Güntherus) a Casare in Belgium missus de pace inter federatos Belgios Ordines et Philippum Hispaniae regem agit, III. 390. ad Pappum occidit, VI. 24

SCORANT origo, clausae et remedia, V. 660

SCOTIAE, *Scot.*, (Scotus), I. 32. Scotorum in Northumbrium irruptio, 194. tertia facit postmodum redditum porio ad sumptus aule et regni sustentandis regiae adjudicat, II. 151

SCOTIAE rex, I. 32, 116, 189, 205, 304, 575, 646, 727, 811. II. 145, 366, 419, 534, 627, 761. III. 74, 77, 845, 623, 765. IV. 89, 348. V. 376. VI. 18.

SCOTTI legatos de reginae Mariae cum Delfino nuptiis adhaerens in Galliam mittunt, I. 646. e quibus quatuor in Gallia non sine ventri suspitione decessunt, 686

SCOTIAE reges, viz. JACOBUS V. Magdalenam Francisci I. Galliae regis filium, equum mox maritum Mariam Chastis Guis filium Longuevillani ducis vltimum uxorem ducit, I. 32. ab Anglis fides ex morte obit, 24. MARIA Jacobi V. octo dierum filia regis heres, 38. Angli in Scotiam irruptibus Britannodum lapsa, 120. inde in Galliam delata, 190. de ejus nuptiis legati in Galliam missi, 645. Francico Delfino nupta, 685. post Mariae Angliae reginae mortem Angliae regum insignia in suppellectile et omni instrumentum domestico apponi curat, 703. a Jac. Monro perfoctus in Scotiam redit, II. 147. prima regni initia et varia de ejus fortuna, 149. per mortem petens ut proxima Angliae heres designaretur Elizabetham irritat et consilia suscipit, 110. stellium cultum novo apud Scotos more filii adicit, 150. Mathewum Levinum exilio revocat et bonis restituit, 187. de Henrico Stuarto Darlae in virum accendens cogitat, 419. Boethuclum et Sutherlandum comites, et G. Gordonum ab exilio revocat et bonis restituit, 420. Austracorum nuptias ab vtriusque propositis repulsi, 421. Darlae nupta, 422. Castro-Erudi ducem, Agathelae, Morvae, Glencarniae et Rothafae comites rebellantes Scotia pelit, 42. ut prolegia latere denegaret Elizabetham arto suscipit, 421. a Ruveno insolenter habita custodes apertos fallet et ad Darlaum fugit, 536. filium parit, et rege fiente Boethuclum comitem rebus praeficit, 537. Elizabetha nupta, 544. a foederatis indigne habita et in loca Levini artem sub custodia missa, 547. regnum ejus regis cepit prohibitionem publici fidei, 548. loca Levini arce elapsi cellisera publico instrumentum revocat, 628. ad Langfordium sua in Angliam profugit, 629. literis ad Elizabetham missis ad eam admitti frustra petit, 630. ejus consilium coram Elizabethae delegata Eboraci agitat, 631. ad Scotiae Ordines dat literas insolentia responso ebulas, 765. a Tuberia Coventrum transporat, 766. conditiones ad Elizabetham propositas eludit, 772. cum Norfolk per Rodolum agit, III. 75. ejus consilia deserta, 85. criminationes ab Elizabetha Angli obiectas aut pernegat, aut eludit, 90. ejus varia fortuna, IV. 426. Babingtoni in Elizabethae conspirationis confecta, 427. ad ament Forthingham interregnum morte digna promittitur, 428. ad supplicium ducta, 435. magna confusio, 436

- tu mortem fuit, 436. ejus funus, 437. exequi in majore ubi templo Laterani regis pompa celebrata, 439. **JACOBUS VI** Scotie rex natus, II. 537. factu luvato ablutus, et Carolus Jacobus dicitur, 538. rex inauguratus, 543, 550. regni administrationem suscepit, III. 683. foedus cum Elizabetha Angli int, id. de Mortuo suspicium fuit, IV. 30. ab Anglicana factionis proceribus in potestatem reductus, Levinum ducem et Ananiam comitem a suo latere movet, 349. Annam Frederici II Danie regis filiam uxorem ducit, 381. hyemem in Dana exigit, id. filio jam nato Henrici Frederici nomen imponit, V. 376. a Joanne Gaucio comite et Alexandro Rutenio, spe thesauri facta illius viue cui insidie fraudis periculum addi, VI. 18. in Angliæ regno Elizabethæ succedit, 173. *Fide Angliæ regni.*
- SCOTIAR** Ordines **Edinburgum** induci, II. 769. Mathæum Levinum comitem peregrinæ erant, 774
- SCOTTI** foederati **Leitham** fructus tentant, I. 812. cum Elizabetha Angli foedus faciunt, 813. **Leitham** obediunt, 816. de pace conveniunt, 817. pro pueri regis incolumitate contra **Bothwelli** consilium foedus faciunt, II. 445. **Edinburgum** proficiunt, 546. regnum in arcem quæ est in lacu **Levino**, sub custodia mittunt, 547. **Pincarnum** ad Elizabetham Angliam mittunt, 549
- SCOTUS** **Buchanani**, *Scotus de Buchan*, (Walterus) Angliæ immenem vastat, II. 768
- SCRIBA** habet potius usque **Constantinopoli** cum scissio excurrunt, tandem cum Sultano transigit **Bosnie** purpuratus factus, VI. 126
- SCRINGERI**, *Scringers*, (Henrici) natione **Scoti** mon et elogium, III. 69
- SCRIPTUM** Saxonicæ et **Helli** de armis contra **Cæsarem** sumptis, I. 66. contra **Hellum de Franco** facto occupando et responsum, 149. **Patri** in pontificis de constellatione **Cæsaris** ob non translatum **Bononiæ** Tridentinum Concilium, 169. **Magdeburgensem**, 204, 212. **Benedicti Passavanti**, 217. **M. Frici Blyrici**, 229. facti **Ordinis** contra **scissum** **Magdeburgum** et responsum, 236. **Tridentinum** patrum nomine contra **Bellosi** orationem, 236. **Saxonicum** **Augustanæ** constitutionis, 247. **Cæsaris** et **Gallie** regis de sensu sumptis, 194. contra **senatusconsultum** **Tolofanum**, quo sacerdotum pudicitiam coercendi potestas regi in magistratibus datur, et **senatusconsulti** defensio a **Jo. Malencio** scripta, 204. **Mauriti** **Saxonicæ** contra **Cæsarem**, 339. **Alberti Brandeburgici** et regis **Henrici** et **Cæsaris** injurias recensens, 340. **Mauriti** et **fœderatorum** **Protestantium** nomine, 357. **Alberti Brandeburgici** contra **Herbipolensem** et **Bambergeriem** episcopos, 404. **cardinalis Augustani** foederis cum pontifice contra **Protestantes** inhi suspiciones diluens, 604. **Car. Maritimi** archiepiscopi **Vienensis** ruptarum induratum culmen in **Cæsarianos** rejiciens, 613. **Protestantium** **Parisiensis** apologia crimina in obiecta diluens, cui ab **Ant. Demochares** responsum, 664. contra **Catharinæ** et **Lotharingorum** administrationem de **Francia** **Galliarum imperio**, 775. cui **Jo. Tilius** curiæ promotorum in **libello de regis minoritate** respondet, 778. hinc mox contrarius **libellus** editur, 779. **Elizabethæ Anglorum** reginæ de suscepto **Scotorum** **defensione** causæ, 813. cui **Michael Seureus** **Gallicus** in Angliæ orator scripto publicato respondet, 814
- SCRIPTUM** **Thyphili** nomine pro **Protestantibus** **Catharinæ** regisæ perorati tractum, II. 8. aliud **Tyridis** nomine **Gulianorum** crudeliter exagitans, 9. aliud

Catholicorum nomine **Philippi** opem contra **hereticos** implorans, 128. **Rotomagnorum** apologiam contra **senatusconsultum** **Lugdunæ** factam, 129. **Elizabethæ Angliæ** consilii sui in **summatu** **Candae** auxilii rationem exponens, 294. **Conradi Apologiam**, 313. **Iber** **Lugdunæ** imperici potius et **magistratus** **maioritatem** in dubium revocans a **Protestantibus** **piscibus** damnavit, 337. **Ferdin** apologiam pro sui in **Concilio Tridentino** oratione, 373. contra **Concilium Tridentinum** protestatio **concentrationis** aliquot **Augustinæ** confessionis nomine, 377. **Lutheranum** belli contra **Saxonicam** causam recensens, 388. **Frederici** item **Dani** contra **Erncum** **Saxonicam**, 390. **Gul. Gienbachii** apologiam et episcopi **Herbipolensis** responsum, 394. **Car. Molinæ** consilia contra **Concilium Tridentinum**, 403. **Jo. Bregisiani** ferendis in eodem regno dubis testantibus, ead responsum, 405. **Petrus** **Tumultu** **Parisiensi** relato, 427. **Hamor** nobili episcopo pro **Gulianorum** scripta, cui contraria epistola respondens, idem item scripta quo **Colinorum** genus **Calvinæ** etiam **Sebutorum** regulis deducit, 428. **altius** et epistola pro **Gulianum** **Campus** nobili nomine, id. **Car. Molinæ** contra **Julianum** consiliat, 437. **Hentilane** et **Agathe** comitum **Moravian** et **Mortuorum** **Daniel** eadem paræphs est affirmatum, 541. **Catholici** **cardinalis** **conjunctionem** **Meltemensem** excusant et armorum causam exponunt, 614. **Armenicorum** et **Hocertorum** quo ad **Abeni** citationem respondens, 634. **Armenicorum** **Germanicis** lingue exortum consilii sui rationes demonstrans, 649. ejusdem belli rationes exponens, id. **Joannis** **Finlandiæ** ducis belli adversus **Ericum** **fulcepti** rationes exponens, 666. **Protestantium** **Gallorum** quo se a pace non stantes ostendunt, 788. **Strategemata** istius **Romæ** **Camille** **Capituli** eidem **Parisiensi** lassem teiem et consilia enarrans, III. 132. **Ferdin** nomine contra **Jo. Morlaci** ad **Polonos** literas **Anilum** adversus quorundam calumnias defendens, et **Jacobi** **Cupaci** **Fumelle** responsum, 237. **Philippi** apologia pro **tumultu** **Parisiensi** **Strutis** **Elvidi** nomine; hinc responso **Petri** **Berni** nomine; alius **Rebas** **Santilli** **Elvidi** nomine, et **Q. Sept. Floris** **Christiani** epigramma seu epistola, 428. **Wolfgangi** **Præbachi** ad **Bellicos** in **comitum** **Bohemiarum** responsum, id. **Carpentarii** ad **Fr. Portum** episcopo et ad hunc **Porti** responsum, 159. **Jo. Morlaci** oratio in **comitibus** **Wartavensibus**, 278. **Iber** **Francia** **Gallie** titulo, et **duobus** **Patri** nomine, 294. mox et **Francis** **Tarvisi** sub **Ponetti** nomine, id. **Scriptum** **Antipharmæ** titulo, aliud cui **Speulorum** **episcoporum** **indus**, 295. **Protestantium** pro armis capiti apologiam, cui scripto ad **plebem** **Parisiensem** **dactilo** **Lugdunæ** publicum responsum, 311. **libellus** **semotus** **Catharinæ** **Medicæ** **viam** **dehibens**, 321. **Scriptum** **Alenconis** ex aula profectus, 425. **Antiquorum** **idolatum**, et **Nororum** responsum in **motu** **Gemeis**, 440. **Leonardi** **Lemelini** pro nobilibus, **M. Ant. Salti** pro **novis** et **plebe**, et **Hubert** **Doctore** **dactilo** **daci**, 452. **Helli** de **Manichæo** aliisque **concordi** **pro** **idolatoribus** ab eo comprehensis, 457. **Protestantium** nomine de **comitibus** **Blancensis** et **vico** **indicta** et celebratis protestatis, 509. **Joannis** **Austriæ** belli suscepti causam exponens, cui a **Belgi** **Ordinibus** responsum, 597. **Ordinum** **Belgi** quo ad **Cæsaris** postulata respondens, 603. **Philippi** **Mortuæ** **Santalæ** **pondanti** in **comitibus** **Wormundibus** oratio et **Calidi** **Chrytopolensis** responsum, 605. **Andri** in **Belgium** profectus, id. **Alci** **pudicem**

I N D E X.

coni de collusione inter hunc et Ph. Morneau
Pleſium cum colluſione actis, 344. Bullonii Apo-
logeticum, VI. 150. Velafci de pace cum Anglis
negotio relatio, 128. de Jeſuitarum reſtitutione
relatio Italice ſcripta Turonia publicata plurima
ſicta complexa, 253. libelli de inducia inter Ha-
ſpium et Belgæ federatos pagendæ utriusque di-
ſtinctionis, 282. Hen. Juſti Brunivici de ſerme contra
Bruniviciſes capiti Apologeticum, 193. Ma-
ſſiſine marchionem contra Philippi 111. diploma a
Fontano eripſum quo Mediolanenſi Imperii qua-
ſi beneficiarii creantur, 307. Eudemoni Joſſini
pro Garneto Apologeticum, cui ab Iſaaco Caſubono
reſponſum in epiftola ad Frontonem Ducem, 346.
Ant. Quirini populare ſcriptum contra pontifi-
cium cenſuram, 350. aliud item, 391. F. Pauli
Servini *Confiderationes*, 392. Bellarmi-
ceniſis reſponſum, ib. cui a Jo. Murſio item
reſponſum, 393. Bellarmiſi contra Jo. Ger-
ſonis opusculi ſcriptum, cui F. Paulus pro Ger-
ſone Apologiam opponit, 394. Jo. Ant. Bo-
vii contra F. Pauli *Confiderationes*, pro in Fr. Ful-
gencio, 395. cardinalium Aſcani Columæ et
Cæſaris Baroni nota, quibus a Jo. Maſſio re-
ſponſum, ib. alia item ſcripta, in *Nat. ad p.* 395.
396, 397. Stauſſii Præſulſi ad Ant. F. Oberſium
contra Jeſuitas epiftola, 401. Rokollanorum con-
tra Jeſuitas turbatum inſultum in eos reſiciens, 418.
Bellarmiſi ad G. Blackwellum, cui a Blackwello
reſponſum, 426. Apologia pro ſollicitate jura-
mento, cui *Meibomii Tertii* nomine reſponſum, ib.
SECVTUS. *Vide Romægallus.*
SEDITIONES. Neapoli, I. 100. in Aquitania, 183.
Genevæ, 360. Lutetie ob Proteſtantium con-
ventum, 664, 698, 784. in Scotia religionis er-
go, 728. Lutetie, II. 141, 167. Divione,
121, 219. Agendici Senonum, 171. Rotomagi,
172. Bloſis, 188. Caſtrodami Turonum et in
Vindocinæ agro, 189. Andegavi, 190. Burgis,
191. Viſidni Cenomanorum, 193. Abbatu vilæ
et Silvaneti, 194. Virac, 199. Auguſtini Pitho-
num, 206. Engolſſimæ, 209. in Melis, 215
et Tuiſſacis, 216. Cœni in Ota Silæ et Annſ-
ſolodri, 217. Melini et Auriliaci, 218. Ma-
tiſſione, 222. Araſſone, 228. Aginni et in aliis
locis, 263, 264. Fumeli et Divione Caduro-
rum, 265. Montalbani, ib. Toloiſe, 267.
Gallici, 271. Limuſi, 275. Annoniæ, 328.
Toloiſe, 329. Tarſicene, 330. Sullii, 331.
Apamæ, 370, 511. Mediolani ob Inquiſitionem
et in Calabria, 386. in Gallia, 404, 405.
Lutetie cardinale Lotharingo cum ſeratis urbem
ingreſſo, 414. Apamæ et Fœxi, 511, 512. in
Belgio, 528, 530. Aveluſi, 783. Rotomagi
et Anſſone, III. 66. Lutetie, 62. in Melis,
141. Aurelian et Gergolia, ib. Andegavi, 143.
Valentis et Romani, 144. Toloiſe et Rotomagi,
145. Caltis in Abgenti agro, 163. Bardigale,
164. Gallici, 273. Limuſi, 276. in Deſſi-
nata, Benetron, et aliis locis, 297. Maſſiſe ob
ſcientum, 415. Genue nobiliſſis antiquis et no-
vis diſſidentibus, 439. Aquigrani, IV. 20. Ro-
mæ ob Raimundi Urſini et Sylve Sabelli cœdem,
229. Neapoli ob frumentum penuriam, 297. Du-
recortem Remorum, 339. Rape ob Kalendurium
Gregoriarum receptum et FF. Jeſuitas admiſſos,
344. Medemblicæ, 525. Gerroſiſani, 526.
Ulſtæſſi, 541. Toloiſe, 715, 808. Caſtrodami
et Andegavi, 722. Conſtanzinopoli, 783.
Ratiſi Letovicum, 810. Lutetie, V. 149,
267, 270. Celſare Auguſte, 176. Epſon, 304.
Geliæ, 407. in Aquitania ob militis licentiam,

368. Duracortem Remorum ob ſanctiſſi ſeruitu-
tem, 340. Toloiſe 308. Emdenæ, 531, 565.
in Aſtria, 559, 570, 712. Emdenæ, VI. 231.
Romæ, 242. Aquigrani, 286. Marſupio ob re-
ligionem, 289. Comoræ, 360. Decavotæ,
423, 425
V. 90.
VL 33
SEBASTIANI, Bregi. *Reſ illæ geſſæ*, I. 663.
SECUNDUS. *Vide Leſichius.*
SEIOA (Philippus) Pſemonis epicoſus pontificis in
Gallia legatus litera a Gregorio XIV. pontifici re-
cepit publicæ, V. 51. illique ſua addit quibus
Henotici gratulantur, 58. cardinalis Philippi Ni-
pani commendatione creatur, 105. præſequi con-
junctionis ſcedicimorum inventor, Melutian
et Belinum Coloſſi et Vulpis nomine indignus, 104.
Duracortem Remorum veniens Parmenſi occidit,
124. et ejus exercitu laſtrato illi ſe expreſſione
comitum adjuſti, 125. a Clemente VII. po-
tiſſice mandata accipit, ad procurandum regi Ca-
tholici electionem ab eo delegatus, 139. pontifi-
cium diploma publicat, 140. Latranum ut comi-
tus interficiat, venit, 141. Sermones de Meſſiano
ſua belloſi ſurgit, 158. epuloſum ad ea qui ab
Henrico IV. paritibus ſubſenti conſentum ad regem
eligendum occaſione publicæ, 220. eos ut cum
Meduano conſilio conjungat, et de regi Catho-
lico eligendo cogitent hortatur, 221. Præſulſi et
procerum regionum ſcriptum, quo ad Meduani de-
clarationem reſpondebat, impium et ſciliſſime pri-
vatiſſe plenum pronunciat et theologi Saxonici il-
lus examinandi et cenſura notandi negotium de-
bet, 229, 230. Henoticos ad regi electionem hor-
tatur, 270, 272. R. Benedicium ne ad regem in-
ſtrandum adeſt dehortatur, 271. diplomate
Henricum IV. hæreticum reſcriptum non abſolvo quam
2 pontifici abſolvi poſſit declinat, 294. Concilii
Tridentini parum promulgationem et S. Unione
ſacramenti reſponſum ſurgit et obtinet, 394. in
conſpectum regi veſtre decretum urbe 256, N.
Varſium et Ciz. Aſtrium perſuſus ſecum abdu-
cit, 398
399, 400
SEQUIRIVS, de Segniis, (Joſephus) prætor Parthen-
ſis Luteria regi tradita bellæ omnes contra Hen-
ricum III. et Henricum IV. reges conquirit et abolet,
V. 353
SECVRIUS. *Vide Parthianus.*
SEGVSIANI, Li. Foræ. *Reſ illæ geſſæ*, II. 610
SEIMORUS, Symon, (Thomas) maris præſectus
ſecuri præſulſi, I. 205
SEIMORUS (Edvardus) Somerſetis regni Angliæ pro-
rector in carcerem abſolutus, I. 207. libertatis, 211.
contra Northumbrium conſpiras capite plectitur,
305, 306
SEIMORUS (Edvardus) Hertfordie comes ad Albe-
rum legatus, VI. 274
SEIMUS, Sides, (G. Sigifmundus) obit, II. 405
SEIMUS. *Vide Turcorum Imperatores.*
SELLIVS. *Vide Noſcarum.*
SEMPLIUS, Semp, (Gul.) Sætuſi Lirum Hiſpani
prociſi, IV. 72. in Hiſpaniam miſſus, 73
SEMAR, Sime, in Hetvria Mendozæ cum præſulſi
Caſtriano recipiunt, I. 157. republicæ forma
mutant, 199. legatus ad Caſarem mittunt,
210. Ope Gallorum ſtreu de Hiſpania eji-
cendis cogitant, 376. Hiſpani urbe petunt,
378. arcem recipiunt, 379, 381. legationem ad
Henricum III. decernunt, 381. cum regi conſenti-
unt, 417. Salvi conſpirationem detegunt, 421.
Lutetiam a Colmo recipiunt, 424. obſide,
475, 478, 497. a Caſare Philippo ſilio conceſſe,
538. a Philippo Colmo Medico traditur, 628
SEMLIVS

I N D E X.

SENATUS Bini montem et alia Etruscae loca in Gallos transfudit, I. 642. a Gallis deserti patrociniū undique fide frustra querunt, 736. cum Cōmo tandem transfudit, 785.

SENATUSPORTIVUS, de *Senaport*, Bononiensis provincie prefectus Galetanae obsequium auctor, 1677. in ea egregium navis operam, 678. in proelio Gravelingensi capus, 696.

SENATUS AQUENSIS, *Parlement d'Als.* in Merindolanos horrenda sententia fœvit, I. 213. Provincie patrociniū Sabaudie duci offert eumque in *Aquis Sextias* admittit, IV. 893. archiepiscopum Aquensem excommunicationis sententiam ab eo latam revocare cogit, VI. 81.

SENATUS ARMORICANUS, *Parlement de Bretagne*, institutus, I. 471.

SENATUS BURDIGALENSIS, *Parlement de Bourdeaux*, Henrici III. mortui sigillum abolet, et ut Henrici IV. regia nomen in acta publicis recipere decreto factū facit, IV. 889. cardinali Burdigalæ archiepiscopo ut sententiam excommunicationis ab eo latam revocet injungit, VI. 157. regis diplomati Protestantis concessum promulgat decreta, 433. decretum antequam libertatis promittenda regia auctoritate, in causa appellationis ab abusu contra Surdium cardinalem pronunciat, 378. cardinale excommunicationem abusivam declarat, et facientes ut nullam ejus rationem habeant injungit, 379.

SENATUS CATALAUNENSIS, *Parlement de Châlons*, pontifici diploma Marfilio Landrino concessum damnat, IV. 671. et mandata Landrino et Cajetano commissa, monitoriaque bullas, nulla, et abulas, offensiones publicas, imposturarum plena pronunciat, 66. temperamento postea a rege huc senatusconsulto adhibito, id. pontifici de regis Catholici electione mandatum. Ph. Segae cardinib. Ptolegetio commissum censura notat, 149.

SENATUS PARISIENSIS, *Ordo* *universitatis* *in* *Leonem* *x* *pontificem* *et* *Franciscum* *i* *Gallias* *regem* *de* *regni* *prelatis* *ab* *rege* *proponendis* *et* *a* *pontifice* *exaudiri* *potest* *agere* *post* *multas* *rationes* *in* *acta* *Curie* *abique* *aliqua* *approbatione* *refert*, I. 18. ejus senatoribus concessum indultum, 112. In Lutheranos suspensos servit, 181. Senectus reclamante frustra curia factus, 470. edicto regis scilicet criminis cognitionem iudicibus ecclesiasticis subijciendi se opposuit, 359. iudicium a senatu Divonensi latum retrahit, et Juliarum Taboëtum damnat, 601. de certa in Sectarios statuenda poena Mercuriali die censuit, 758. doctrinam quae reges pontificibus in temporibus subijci gravi censura damnat, II. 119. Condennas (excepto ipso Condaco) periculosas pronunciat, 204. edicto de majore regis aetate interdicti per delegatos, edicto non in Parisiensi quae parum cura elicit prius quam in Rotomagensi promulgato, 356. edictum tamen in acta refert, 358. delegati Augustorii jura dicunt, III. 676. sacrum ordinem ad pensiones et decimas praestandas, renovato in decennium contractu adigit, 678. Bullas in eorum *Omni* *publicationem* *inhibet*, 816. doctus iudex, interque est Jac. Aug. Thesauri qui de Protestantiū causis loquens, in Aquitania mittit, IV. 36. Senatui magna parte Lutetia pulsi decretis in rebus insunt, 811. Senatus Turorensis contra periculosi decreta scripta pronunciat, 812. cardinali Cajetani facultates promulgat et decretum senatusconsulto Turorensi in eum lato contrarium facit, 818. senatusconsultum condit quo cardinali Borbonio Caroli x nomine obedientiam praestare cuncti jubetur, 840. alterum contra regis edit,

862. mox et alterum quo prohibetur nequis de pace sermonem incipiat, 867. Catalaunensis et Caesiodunensis Curiam contra Landrini mandata edicta contra senatusconsultum damnat, V. 70. senatusconsultum Catalaunense contra pontificem de regis Catholici electione mandatum abrogat, 140. senatusconsultum condit quo Mechanus rogatur ne regnum in externum principem transferri sinat, 273. primari praefidia et senatorum in tutando decreto constantia, 276. coitusque in Lutetia prohibet, 349. a rege Lutetia recepta refutatur, 354. senatusconsultum contra Henricos et Mediasium condit, 355. Jesuitae patres toto rege excommunicant, 447, 448. Castelli domus in aeternam infamiam, columnam in ea ob rei memoriam erigi jubet, 449. Florentini Jacobum theologum Parisiensem pontifici potestatem temporalem afferentem censuram notat, 515. mox et Fr. Surgenum, 530. senatusconsultum quo in sacerdotia adipiscenda Romanis ministris et a pontifice confirmationes petere jubentur omnes, jura licet ratio id non exigat, quod cognovit regis exempla ac testimoniis commendavit, 643. ad afferendam justificationem regiam Flaviano censura notat, 639. Runcum qui se Caroli ix filium dixi ad mortem damnat, 640. alterum contra Jesuitas senatusconsultum condit, 702. mox et contra Gul. Rodam episcopum Silvanensium, 732. et contra Lud. Justum Tunensem Jesuitam, 733. de edicto Nametensi deliberat, 808. tandem promulgat, 814. concionatorum audientiam reprimat et de Beneficiis sententiam dicit, 822. decretum de filiorum advocatorum modernis condit quo tumultus occasionem praebet et in delatationem abit, VI. 131. episcopo Andegavensi nequid in divinis officii libris in suis diocesi sine regis auctoritate innovaret, inhibet, 161. edicto pro Jesuitarum restitutione intercedit, 149. edictum tandem promulgat, conditionibus appositis, 254. censuram a Borbonica theologia in Lud. Servati in causa collegii Andegavensis contra episcopum Nibonem forensis, lecite factam suppavit, 855.

SENATUS ROTOMAGENSIS, *de Rure*, Luparium transfudit senatusconsultum horrendum contra Protestantes factū, II. 197. in civis et duci Rotomagi capto servare intendit, non obstante regio diplomate quo praeteritoque gratia fuit, 199. Carolum ix regem solemniter rursus majorem pronunciat, 354. senatusconsultum contra regem condit, IV. 662. edictum contra Henrici IV. fautores in Rotomago condit, V. 116. refutatur senatoribus a Cadomo venientibus, 358.

SENATUS TOLOSANUS regis magistratibus sacerdotum impudicium coercendi potestatem facit, hoc vero consultum a functione civilis decreto revocatur, I. 304. Protestantes tumultum excitantes periculosas pronunciat et intercessionem devocet, II. 171. iocundus a cardinalibus Armeniaci et Sironis, cum Moslucio et alia contra Protestantes inito in acta refert, 329. senatusconsulta contra Protestantes revocant, 347. Repugnans a rege cum edicto peficatorio missum, capto damnat et morte afficit, 625. Damville Serapionem praefidia auctoritatem abrogare conatur, III. 127. Henrico III. mortuo Henricos se adiungit, edictaque inhibet ne Navarros pro rege recipiant, IV. 800. senatusconsultum Parisiensi contrarium in Lud. Justo Tunensi gratiam condit, V. 734. in sacerdotem qui in malis canonicis ordinationem pro rege omittunt senatusconsultum condit, VI. 378.

SENATUS TUDONENSIS, *de Tourni*, Henricorum bona prostrabit, IV. 723. decretum contra senatores

I N D E X.

- auctor Parisiensis fecit, 543. contra cardinalem
 Cyprianum fratruconsultum edit, 538. odium
 contra Londriani mandata fecit, Gregorium XIV
 publicae pacis, regis regique hostem declarans,
 V. 70
SENERCAEUS BELLOREMOYTIUS, de Beneficiis
de Senecio, (Claudio) ad pontificem a Meduano
 missus, V. 598. a Pontifice exceptus, 530. exi-
 gunt in pontifice ipem certens Meduano scribit
 ut sibi consulat, 332
SENONUM CIVITAS. Fide Agendicum.
SEPTA, Grotto, in Mauritania a Joanne Lusitanie
 regis capta, I. 248
SEPTIMANIA, Languedoc, antonae parva afflicta,
 VI. 240
SEPTIMANIA. Res illic gestae, II. 168, 276, 281,
 306, 309, 610, 687, 744. III. 173, 230, 327,
 329, 331, 405, 806. V. 151, 508
SEPOLVEDAE GENESEI, Grotto de Sepulchro, (Jo-
 annis) mors et elogium, III. 210
SERAPHEUS, de Serapione, (Gabriel) Salutarum
 civitatis praefectus, I. 373. Petilianum Coimo
 tradit, II. 52. Tuncianae arcis praefectus ob mu-
 nimentorum conditionem aratus, III. 313. ur-
 bem Tuncianam deserit, 335. copias auxilium
 Guleam militi, 336, 337. Tuncianam arcem
 firmare desistit, 338. tandem captus et ante
 Turcos expugnatus, 339
SERAPHEUS (Joan. Ant.) cardinalis et Novariae
 episcopus creatus, II. 50
SERAPHEUS (Fabrice) Arseuionem capit, mil-
 lioque non immutatus genere in oppellanos sevit,
 II. 228. a Mirabello fusus, 239
SERDARIS purpuratus Strigoniensium obsidet, VI. 235.
 obsidione solvit, 236. iterum obsidet et caput,
 Vicegradum item et Novigradium, 234. purpu-
 ratum princeps, 339. pacem cum Caesare ur-
 get, 360. capta foederis perscripta, 362. Gam-
 bolatum fundit, et Alepam recipit, 417
SERILLIACHI. Fide Avertodum.
SERINIACUS. Fide Tethia.
SERINIUS, Series ou de Zrin, (Nic.) Zigenbo fere-
 nne descendit interfectus, II. 497
SERINIUS comes (Georg.) Nicolai filius Turcorum
 copias caedit, IV. 507
SERINIUS comes (Nic.) Brholicam, alia loca in
 Croatia caput, V. 387. Turcos juxta Zigelum
 profugit, VI. 235
SERIPAN DUX, Seripande, (Hieron.) cardinalis Con-
 cilio Tridentini praefectus, II. 247. obit, 364
SERVATUS (Michael) Generae ob haereticum supplicio
 affectus, I. 418
SERVATUS, Servis, (Lod.) pro cognitate regio in
 academiase Parisiensis conventus statutu novis re-
 citatu orationem habet, V. 846. de Sorbonicorum
 censuris in eja athenum pro collegio Andegrensi
 contra episcopum forensim facta ad senatum Parisi-
 entem querantiam deferit, VI. 255
SERVATUS. Fide Petellius.
SERVATUS, de Serre, (Michael) eques Hierocoly-
 mitanus regius in Anglia orator renovat in Sicilia
 belli insidiam in Elisabetham Angliam scripto edito
 trahit, I. 84
SERXECIMANORUM factio Sorbonicum collegium
 de successione confudit, IV. 82. Lutetiae inva-
 debat, V. 104. Bullenium, Acerium et Tuel-
 vium morte afflicti, 106. Philippo litera (a rege
 intercepta) dant, nequeque administrationem offi-
 ciorum, 107. eorum insigni guali fracti et factio
 a Meduano deleta, 108. ultimam conventiculum,
 348. occidit per urbem discutionem et in
 consensum investigationem, 350

- SPONDRATUS (Nicolau)** cardinalis Papi electus,
 V. 12
SPONDRATI (Pauli) cardinalis ingenium, VI. 386
 pontificem ad bellum contra Venetos incitat, 38
SPONDRATUS (Hercule) Pauli frater pontifice cur-
 cinu Henotico auxilium praefectus, V. 56
 Monte-Marcino a pontifice parvo donatus,
 37
SPORTIA, Sforza, (Bona) Sigismundi Aug. Poloni
 pueri in Italiam venit, I. 550
SIAMENSIS regni descriptio, VI. 218
SICINSKIUS Polonorum dux strenuus et nobilitate
 Castanica primarius homo Sueco invictus
 filius, VI. 111. de suis ab obsidibus in Kelen-
 husianis arce sollicitus Memmum amicum suum
 trahit, in popularibus et Germanis hominibus crud-
 elitate ferit, 112. obsidibus auxilium trahit et
 Suecos caedit, 113. Carolum Suecum notum pro-
 fligit, 113. Kindeneri arcem interceptit, 114
SIGNEIUS, Sigey, (Henricus) in Hiberniam
 motus illic egregie gerit, III. 403. inde in An-
 gliam redit, 614
SIGNEIUS (Philippus) Villingam, Rottmensem
 arcem et Beuliam ab Ordinibus accipit, IV. 339
 Axiam capit, et Gravelingam urbe tenet, 369
 juxta Zutphenam occidit, 391
SIGAREAE, Sigara, (Loise) mors et elogium, II. 78
SIGISMUNDUS. Fide Poloniam reges.
SIGISMUNDUS AUGUSTUS. Fide Poloniam regis.
SIGONIUS (Car.) decessus et elogium, IV. 320
SILLACUS. Fide Calmus.
SILLERIUS. Fide Baderus.
SILLIUS RUPICORTIUS, de Sily Se de Radebor,
 (Ant.) e piceo juxta Theodocii castrum evadit,
 III. 439. ab Alencorio Rupellam mittit, 413
SILLIUS RUPICORTIUS, de Radebor, (Joc.) co-
 mes in conventu Avelinensi pro nobilitate orati-
 onem habet, II. 80
SILVA (Emanuel) Turis-vitulis comes ab Astoria
 ad Tertiam insulam missusque praefectus, IV. 50
 ejus cum Landero diffida, 51. fidus et Cissi
 confilium contemptus, 166, 168, 169. et per-
 India, 169. captus et decollatus, 170
SILVA (Telles Ferdinandus) Indias in Philippo Hi-
 spani fide continet, IV. 59. cum India classe O-
 lispem venit, 60
SILVA (Rodricus Gomezus) Mediolanensi principu
 praefectus. Ejus motus, I. 508. Philippo ut
 clementia Belgii motus componat consulit, II.
 560
SILVA, de Selva, (Odetus) apud Venetos cen-
 tor regis Clodine cum Indis proceribus Galliae
 regi additis convenit, consilio de Senensi civitate a
 Caecrianorum jure liberanda capto, I. 375, 376.
 in Hispaniam a rege Carolo IX legatus a Conde-
 nate capitur, motus peneulm adit et mox obit,
 II. 519
SILVA-DUCENES, exar de Bisfeda, civis praefili-
 um urbe ejicit, VI. 156
SILVA-DUCIS, Bisfeda, a Mogami comite receptus,
 II. 556. ab Henrico pueri interceptus, IV. 381
 a Mauritio Nadevio urato tenetur, VI. 198
 mox ab Alberto Austro praefidio firmata,
SILVAGUS, Selvago, (Raphel) eques Hierosolymi-
 tanus et Melita obsidit ad Garlam Teletanum a
 Valera missus et auxilia mutaturus, II. 447. re-
 diti, iterum missus, 448. Garlam motu rellan-
 tem urget, 449, 451
SILVANECTUM, Srafi, a rege ad Henotico defici,
 IV. 708. Grel. Memorantio Thores evocato ad
 regis obsequium redit, 745. ab Aualio obsidit,
 746

I N D E X.

746. mox eo solo ab obediētia liberatum, 747.
a Ronco inito tentatum, 749
- SIMONA GORDIUS**, *de Simona Sr de Gordi*,
(Bertrando) a Morbrano fufus, II. 792. Lo-
rum inito obdedit, 795. a Monbruno fufus,
III. 416. obiit. Ejus elegium, 626
- SIMONA ALPHINUS**, *de Simona Sr d'Aligey*,
(Citr.) Gratianopolis praefectus urbem defendit, IV.
890. verba deditionis ei inito opponit, 893
- SIMONE** (Jofue) morietur elegium, III. 404
- SIMO GEORGIANUS** a fratre juniori editione pefectus,
et Chriftianam religionem egerat refulus a Petris in
cacerem conjecit, III. 648. fufeto Chriftianam
ejerat, Lavafpinae diftione Chanu ab Hofabenda
promancianus, 663. Turcos infellat et caedit, 664.
Turcos ad unum caedit, 858. Turcos ad VIIICIO
occidit, 859. tenere cum Turca congressus fun-
ditur via foga elapfus, IV. 128. Tefellum afu
intercepere fufita tenus, 567
- SINAK** purpuratus claffi Turcice praefectus in Meli-
um defenfum fuit, I. 567. Cofgram dappu et
caftellum caput, 569. Tripolim caput, 570, 571.
Mullapham purpuratum in odium ad Portam ad-
ducti, 665. urbem Tunetiam caput, III. 335.
Guliam mox a Portocario defenfum caput,
337. Tunetiam artem expugnat, 339. in
Corficam excedionem facit, et Conftantinopoli-
tis revertitur, 340. Mullapham purpuratum
in odium ad Portam adducti, 665, 832. bello
Perico praefectus Schafopolim venit, 832.
purpuratum princeps declaratus, 836. Tefellum
commentu finit et Leventis legatos excipit,
838. Haidarem a Perfis legatum excipit, 839.
altera clade accepta Conftantinopolim redit, 840.
a deprimat motus et ficio bona applicata, IV. 128.
relegatus, V. 35. Veifpiniu, Palotam et Vez-
iam caput, 159. Sengoris obediōnem fufit, 359.
Defim et Marani finum caput, 360. Jevrinum
obediit, ib. et caput, 367. Pappum expugnat,
ib. Comotam inito initit, 367. armatendentes
Caeftria conatus fipem pacis facit, mox ad Portam
revocatus, 341. portem in Danubio fternit, mox
a Sigimundo Transilvania fufus x c12 Turcorum
oculis, 554. obiit, 574
- SIPETRA**, *Fide Sibutu*.
- SIPETRA MARILIVS**, *de Marcelli Sr de Cypierre*,
(Philbertus) obiit. Ejus elegium, II. 465
- SIBLETI**, *Siblet*, (Gul.) decessus et elegium, IV. 319
- SIBERGIA** a Turco caput, V. 199
- SIXTI SENENIS** (F.) obitus et elegium, II. 755
- SKEKII** (Jac.) obitus et elegium, IV. 487
- SLEIDANUS** (Jo.) ab Argentinenfibus et aliis Chri-
ftianis ad Concilium Trulpenfium miffus, I. 287,
334. inde difcedit, 337. ad Henricum II ab Ar-
gentinenfibus delegatus, 350. obiit, ejus elegium,
610
- SLAVICENSIS**, *de Slavici*, principatus in Hoflitiae
duces beneficis titulo a Chriftiano Daniae rege colla-
tus, IV. 725
- SLUSAE**, *d'Elpifig*, a Parmenfi obediit, IV. 493.
et deducit, 495
- SLUTARUM** frus, VI. 201. obfidio, 205. urbe
Mauritio dedita, 206. et nova firmata propugna-
culis, 207
- SMALCALDICI** foederati ad bellum parati, I. 62,
65, 66. fcripto edito caufae aequitatem demon-
ftrant, 66. principum et copiarum recessio, 69.
de bella perquifitum ratione fufcitata diflent, 71.
Caefarem tota viribus adociendi occafionem am-
mittunt, 75. ad Georgium castra muniam, 82. a
caeftris difcedunt, 87. erotes a Smalcaldis ad-
mittit, 154
- SMITHI**, *Smith*, (Thomas) obitus et elegium, III.
561
- SOROLIVS**, *Fide Convent*.
- SORTIUS VILLERIEI**, *de Solis Sr de Villeri*,
(Jufus) Nivellum fignae defenfum dedit, III.
590. Buchamo praefectus in fraudem regis per-
trahit et caedit, Solio capto, 781
- SULMANUS**, *Fide Turcorum Imperatores*. VI. 303
- SOLIS** reliquia, VI. 303
- SOMERSETTUS**, *Somerfit*, (Henricus) Wigorniae comes
pro Elizabeth Angliae regina Caroli IX filium
de facro lavaco fufcepit, III. 244
- SOMMERETUS**, *Fide Seimorus*.
- SOMMERIA**, *Sommeria*, a Gremiano intercepta,
III. 174. a Danvilla obediit, 250. caput, 258
- SOMMERII** *UNGARII*, *Ungarid de Somerit* (Joan.)
obitus et elegium, II. 465
- SOMORIS**, *de Somoy*, (Theodorus) ejus cum Meario
Nafkio fufultus, IV. 525
- SOPHOCARDIUS**, *Wifhart*, (Georgius) ob religio-
nem ad fupplicium ductus, I. 317
- SORAS**, *Sora*, (Joan.) Profectus Gallorum claffi
praefectus Ludovici aliquot naviga caput, II. 719.
mox et duas oneratas Venetis, marchas vendit et
crasse addidit, 784. navem Ludovici caput, 804
- SORONICI** Theologi fidei confeflionem ebant, II.
40. populum vinculo obediētie folum effi pro-
manciant, inftrumento publico ea de re confeflo et
typis mandata, IV. 460. quod a theologie To-
louanae confirmatur, 715. decretum faciunt quod
poterit pro rege in Miffae canone inducantur, 718.
omnifque qui cum Henrico Valeto post cardinali-
cium in rebus facris participaverit, excommunicatio-
nem effi promanciant, ib. Tho. Bellamii nomine
fcriptum fupplicium in ejus infamiam evulgant,
729. contra Henricum IV et ejus in Gallia reg-
nandi jus cenfura promanciant et decretum edunt,
829. fternit decreto Catholice jure diftino prohi-
beri ne Henricum Bourbonniam pro rege accipiant,
promanciant, 861. fupplicationem ad pibem declu-
dendam inftrunt, 863. de theologie Parifienfibus
in rege Henrico IV inftrundo operam naventibus
excommunicandis agunt, V. 292
- SOROLLUS ROSARIUS**, *Sorvus du Refor*, (Hugo)
ob libellum de poteflate magiftratus eorum in cir-
cerem conjecit, inde Monpferit rogatu emiffus
ut difputatori de religione ad Robertum Marci-
nium Bullionem et Fran. Berthonium ejus exorator
ad fecta majorum ritabundos a Monpferio inftru-
tus intercedit, et Proteftantium portas gnat, II.
509. Proteftantium religionem ejens, Navaro,
Condaco et alio ut idem faceret auctor, III. 150.
de Henricibergum confert, recantat et edito libro po-
tentiam poftratur, 153
- SOVRABUS**, *de Sovré*, (Aegidius) Fr. Memorantii
vitam ferval, III. 428. a Mediano fufulta ten-
tibus, V. 60
- SPELBERGII**, *Spilberg*, (Georgius) in Indas Onen-
tales navigatio, VI. 210
- SPERONII**, *Speroni*, (Speroni) obitus et elegium,
IV. 549
- SPIRABUS**, *Fide Falus*.
- SPIFAMA** (Jacobus) Nivernenfium epifcopus fit
Proteftantium Minifter et a Cooflore ad Niverni-
um miffus, II. 816. ad comitia Francofurtienfis
miffus Condari orator, 311
- SPINAVILLA**, *d'Elpifig*, *Fide Elpifig*.
- SPINAVILLA**, *Epifcopus d'Harford*, Brulvici re-
vif in fredo Britanico juxta Doverum adortus,
post hanc centum hostium claffes fugat, inde in-
terfectus, I. 556
- SPINOIUS**, *d'Elpifig*, *Fide Elpifig*.
- (cc)
- SPINOLA

I N D E X.

SPINOLA (Anteſian) cum copijs in Belgium venit, VI. 304. in Germaniam et ſineſes ad legiones conſtituendis tranſiit, 194. Filiiſci ſenſu preſectario et digniſſimo faſcedi, 195. Oſtendunt obſidione eum ſuſcipi, 198. Mauritium a Solum obſidione prohibere fruſtra tentat, 206. Oſtendam deditione capſi, 208. in Hiſpaniam tranſiit, generatim per Belgium preſectiſſi dignitate, Granda Hiſpanie titulo, et auri velleſſe miſſi donatus, 209. bellum in Friſiam tranſferendum ſuadet, 174. Oſtendunt et Lingum expugnat, 276. et Warthenlonkum, 280. Locum et Grotum expugnat, 266. Rindercum obſidet, 267. et capſi, 268. Mauritium Nalſorum a Grotte obſidione diſcedere cogit, 270

SPINOLA (Friedricus) per trivium magnum ducum Batavi inſiſſi, VI. 108. in Hiſpaniam preſectus octo trimes ſus adſidens obſidet, 10. cum octo trimesibus Hiſpania ſolvens, 5 annis, cum 118 ſuſus conſentio, 106. in proelio cum Batavi navalli occiſus, 193

SPINAE NEMETUM, *Spire*, ſenatus Auguſtine conſeſſio doctores in civitatem adſumit, I. 603. urbi inſignitione ſeculata, III. 26

SPIRITU-FANUM, *St. Eſprit de Ru*, a Parmenſi initio tentatum, V. 122

SPIRITU-FANUM, *Pret St. Eſprit ſor le Rêve*, a Diguliero initio tentatum, IV. 608

STADI (Joannis) doctus et elogiis, III. 703

STAFFORDIUS, *Stafford*, (Edvardus) ab Eſtſetha in Galliam oritur miſſus, IV. 121. ejus ad Britſicum conſentio a Guſſo miſſum inter turbas Pariſienſes generoſum reſponſum, 574

STANFENſIS, *Vid. Britannia*

STANLEIUS (Henr.) Derbise comes ad Henricum III cum preſectis indiſſi miſſus, IV. 176

STANLEI, *Stanley*, (Edvardus) virtute propugnaculum juſta Zetſoniam capum, IV. 394

STANLEIUS (Gu.) ſeci Beacortſe preſectus, IV. 391. Daventum Jo. Bapt. Taxi tradit ad Philippi panes deſiciens, 489

STARACI (Jo. Vincentus) annonae preſectus a plebe Neapolitana diſceptus, IV. 297, 298

STAVERAR urbs a Sonoio munſa, ante capſa et diſcepta, IV. 6

STECBURGI ſus, V. 779. *atx* a Carolo Saco capſa, 780

STELLA (Marſus) ab ordibus Belgi in Friſiam miſſus a Britſo preſecti in carcerem conjicitur tormentis ſubſcriptus, III. 479. mox a Groenſing preſectio liberatus, 480

STELLA nova ſub Calſopene alterſimo conſpecta, III. 199

STENYICA, *Stenſenſis*, ejus ſus, III. 791. a Reſcherger obſeſſi et a Compoſto ſtremis deſectiſſi, 10. a Wilhelmo Nalſorio fruſtra tentata, IV. 323. ab Hiſpanis initio tentata, V. 674

STEPHANUS Moldaviae Voivoda a Germanis in fugam ventus, I. 327, 328. ejus caeſa, 333

STEPHANI, *Etienne*, (Roberti) deſectus et elogiis, I. 791

STEPHANI, *Etienne*, (Henrici) obitus et elogiis, V. 747

STEPHANOPOLIS, *Kyſſebud*, Tranſilvaniae urbs a Saxonicis conſectiſſa, I. 110. a Michaele Walſchiae deſcepta a Baſta in Tranſilvaniam ſcortis capſa, V. 768

STEPHANUS, *Stirling*, in Scotia a Claudio Hamiltono interceptum, Levinio, Merſonio, Eplintonio et Glenſurno capſi, III. 79

STIFELI, *Stifſ*, (Mich.) obitus et elogiis, II. 571

STOKIUS, *Stey*, (Joannes) exul Angli et Belgi in Angliam obſectus, II. 759. preſectioſum ſus perſus laqueo vitum ſuſiſſi, III. 82

STRASIVS, *Strasſen*, (Cuthoph.) a Joſephino ſepulchro Brindemburgo ad Concilium Tolentium legatus, I. 287

STRASIVS, *Strasſen*, (Ricardus) mors et elogiis, VI. 56

STRIGELII VICTORINI obitus, II. 715

STRIDONIUM, *Gras*, a Chriſtiano ex imperio capſum, I. 608

STRIDONIUS deſcriptio, V. 387, 347. obſeſſi a Matſia Authro inſectus, 387. ſolus, 389. a Cor. Manſelſis obſectus, 347. et expugnatum, 347. ante mox deſectiſſi, 350. a Seneſe purpura initio obſectus, VI. 135. iterum obſectus et capſum, 394

STRONZIUS, *Stronzi*, (Laurentius) caſtrala Albenſium episcopus magnam Proteſtantium ſtragem Galliaſi eſſi, II. 173. ſecunda cum cardinali Armeniano, Bl. Monacho et alis contra Proteſtantes initio, 319

STRONZIUS (Petrus) in Italiam miſſus et Octavo Panmerſi diſceptus ſerſi, I. 291. Parmenſi inſectus, 193. bello Senenſi preſectus, et Sena venit, 474. Senenſi, 484. Senenſi et Mantulanſi equitum accipit, 489. Pſicium occupat Melenano deſectum, 490. Sena et ante Calſoſeniam venit, 10. copſi auctaribus ſtrata Melenano caſtra ad ſectam Romanam deſectiſſi capſi, 491. in Annſallem deſectiſſi, pſicta caſtra expugnat, 491. ad Marſurum ſuſiſſi, 497. Sena inſectus, 499. et tophibice regem obſectus, 500. Odium recipit, 599. Valenſi vicum et ſilia loca, 600. Calenſi luſſi, 677. ad Thaeodon villam occiſus, 692

STRONZIUS (Leo) in Scotiam cum claſſe miſſus, I. 118. Anglorum claſſem ſuſiſſi, 206. Aunſum ſuſſiſſi ſuſcipere conſtat, 197. Maſſila cum 12 tritibus evadit et Moliam tendit, ſicſi pmo ad ſectum miſſus, 10. ad ſectum obſectum reſi, 474. ejus mors et elogiis, 491. ejus exanſie corpus indigne habitum, 499

STRONZIUS (Philippus) Petri ſuſiſſi pſictaſi Gallie preſectus, II. 708. ad Regem bellum capſa, 714. Brundſa cum claſſe ſolus Alſores inſectus pſectiſſi, IV. 51. ad S. Michaeliſi inſectum accipit, pſictaſi in ſectum expoſiſſi, 53. annoſe penſia pſictaſi cum Hiſpana claſſe conſectiſſi ſuſiſſi, 54. a Sannacacio caſſi, 55. et capſi obſi, 56

STRONZIUS (Kyriaci) mors et elogiis, II. 484

STRONZIUS (Laurentius) obitus et elogiis, V. 43

STRUATVS (Matthaeus) Leviniae comes et Gallia in Scotiam evocatus in Angliam tranſſectiſſi, I. 116. Anglica copſi in Scotia expeditione preſectus, 191. regine permiſſo in Scotiam cum Darſaco ſuſiſſi, II. 387. digniſſi et bonis reſectiſſi, 10. ejus genus, 421. Scotiae proſectiſſi, 377. Limenſium pulſi reginae partibus addiſſi capſi, 778. legatos in Angliam mitto, qui novis proteſtationibus Mariam parſidiam conſultum obſectum, legibus cum regi deſectiſſi conſentant, III. 75. Brundſum ſuſiſſi intercepti et ſani Andrie archiepiscopus abſi capſum laqueo ſuſſiſſi ſuſiſſi, 78. cum regis comſiſſi ſectiſſi celeſtiſſi, 79. ad oppreſſi et occiſi, 80

STRUATVS (Hen.) Darſacus Matthaei Levinii ſuſiſſi dux Rothſiae creatus, II. 421. Marſum Scotum ſuſſiſſi dux, rex pronunciatum, 421. auctoritate ſpſictaſi, 421. Rovi caeſam impetſi et parat, 531. moſo deſectiſſi Edinburgum deſectus et mox necatur, 429

STRUATVS (Carola) Darſaci frater, Matſon Levinii ſuſiſſi ſuſiſſi Leviniae comes creatus, nec 40

I N D E X.

- ob nuptias cum Eliabeta Canidia, non incon-
sulta Maria Scota, ab Eliabeta in carcerem con-
jecta, III. 373.
- STUARTUS (Amatus) Jacobo vi Scotie regi gratia
Britannolun praefectus et Leviniae comes creatur,
III. 699. Levinus deus creatus, IV. 348. aregia
inter amicos Scotia discedit et Lunetia obit, 349.
- STUARTUS (Jacobus) ex Ochiltrea familia regi fa-
tellitio praefectus regis suae amicitiam cum Amato
Levinio facit, III. 755. Dagulfum Mortoni
comitem laetiae majestatis postulat, 766. Aranae
comes creatur et nris Edinburgensi stipendiarumque
regionum praefectus, IV. 348. a regis latere motus
mor a rege revocatur, 349. tandem interfectus, 350.
- STUARTUS (Jacobus) notus Jacobo v Scotorum
regis filius Anglos ad Mirami-lanum fundit, I. 398.
reus in Scotia amice componere comites, 719. for-
derat in Lethae oblatione adjunctus, 812. Ma-
riae regione in Scotia reditum suadet, II. 147.
eius cum Eliabeta Anglia sermones et consilia, 148.
Agnetem Kethum comitis Martuli filium uxorem
ducit, comes Moraviae factus, 151. infidus petitus,
420. exilio tollit, 538. regiae caedis suspectus,
540, 549. in Galliam concitatus, 545, 546.
in Scotia redit et prorex eligitur, 549. Ordinum
conventum celebrat, 550. Mariae copias ad Lan-
golfum fundit, 628. in Angliam venit Mariam
reginam accusaturus, 631. in quaestione de regni
administratione a Jac. Hamiltonio mota Eliabeta
suave aspersus in Scotia redit, 633. cum
Hamiltonio transigit, mox cum custodibus transiit,
761. cum Argathelo leniter, cum Hamiltonio te-
verius agit, II. 762. ex infidus occidit, 767. eius
elogium, 768.
- STUARTUS VERNINUS, *Stuart Sr de Fries*, (R.) in
praelio Droceni Annam Momorianum equitem
magistram in installa inferiori vulneratum caput et
Germorum ejus committit, II. 320.
- STUARTUS (Robertus) in *centro-Vicennorum* capti-
vus acriter, mox de conjugatione Agbolfana in-
terrogatus, I. 825. in praelio Sundensiano Annam
Momorianum se dedere jubet, et vulnere ab
eo accepto, dolore exacerbat, lethali vulnere Annam
confertis, II. 604. in praelio Balficeni cap-
tus, et postea pugionum ictibus confectus, 705.
- STUARTUS CAUSAHA SAHMEORINUS, *Stuart
de Gossle Sr de St Mirin*, (Paulus) ex infidus in-
terfectus, III. 630.
- STURBUS, *Stahle*, libelli contra Eliabetae Angliae
reginae cum Francisco Andino nuptias auctor poe-
ma afficit, IV. 16.
- STUCKLEUS, *Stahle*, (Thomas) pontificem ad
Hiberniam invadendum incitat, pecuniamque ab
eo emungit, II. 773. Obisporam cum copias ap-
pellens Schaftino Luthanae regi in bello Africano
militer, III. 579. ad Alcastrum occidit, 586.
- STUPRORUM memorabilis ac generosa utroque vin-
dicta, III. 607.
- STURMIL, *Sturm*, (Jac.) obitus et elogium, I. 429.
- STURMIL, *Sturm*, (Joannis) obitus et elogium, IV.
786.
- SURALPINXUM, *de Pridmi*, bellum, I. 159, 288, 374.
- SUBIUS PARTHENAUS, *de la Peritoge Sr de
Stahle* (Joannis) Lugduno a Protestantis occupa-
to a Condico peneffectus, II. 232. Lugdunum
Arenus defendit, 330. Medialanum Sinorum
capit, 802.
- SUCHERIUS, *de la Suchere*, (Hieron.) Claravalen-
tis Abbas Ferreri regis nomine factum in Concilio
Tidentino protestationem oppugnat, II. 373.
cardinalis factus, II.
- SUECIAE REX, I. 33, 34. VI. 132. et Junia

- regi leges ex Sigismundo regi abrogatas dignitas
et regni Canslo ejus patris delati occasione dicitur,
VI. 131, 134.
- SUECIAE reges, viz. GUSTAVUS, ejus mox et
elogium, II. 69. ERICUS Gulstavi filius Rva-
hensis in fidem regis, II. 69. conceatur, 133.
Polonium, Danum et Lubecensem adversus se concit-
at, 134. Parnovium, Wismensium, Psolam
in Livonia occupat, 162. Lubecensium naves in-
tercipit et cum Frederico Dano soceris inter, II. a
fratre Joanne alienus Christianae Philippi Helli filiae
nuptias temere urget, 263. a Lubecensibus et
Dano bello petitus, 350. et a Sigismundo Aug.
Polono, 391. Joannem fratrem in carcerem con-
jicit et Helmsedidum inter oppugnat, II. Elsbur-
gum initio obdit, 396. contra suos facit, et
fratrem Joannem liberat, 568. cum exarchia
nuptias celebrat, 576. dignitate regis exarchia-
tus, 577. JOHANNES Finlandiae dux Catharinam
Sigismundi sororem ducit, II. 263. ob id Erico
fratri suspectus, II. in carcerem conjicitur, mox
liberatus, 568. arma contra Ericum sumit, 566.
rex inauguratus, 577. poemum Dano facit, II.
782. et cum Lubecensibus, 783. ejus in Livonia
improperii succellus, III. 377. Livoniam inva-
dit, 843. Weisbergam, Lodum, Leslum, Nar-
vam, Parnoviam, alia loca capit, 847. jus suum
in Livonia contra Polonium vindicat, IV. 110.
defuncta Catharina uxore Gustavi, Jo. Balthi
filium ducit, 344. cum Mosco inducit facit, II.
782. in Livoniam venit, 782. cum Mosco de
Moscorum perit, 35. obit, 184.
- SUECIAE REX, SIGISMUNDUS, de pace cum Mosco
convenit, V. 531. in Sueciam venire detrectat,
ab Orfibus invitatus, 711. cum exercitu in Sue-
ciam navigat, 717. classem defert, 780. pacem
petit, exoletis tradit, et in Polonium redit, 781. a
Sueciae ordinibus citatus ut in Sueciam redeat, aut
Ulrichum filium, aut Joannem fratrem mittat,
781. ei dignitas regis tandem abrogata, Reginarum-
que, Joanne ejus fratre remanente, ab Osliribus
Carolo patris delatum, VI. 133. *Vide Polonae*
rex Sigismundus.
- SUECUS (Canslus) Sudermaniae dux Sueciae regi
administrationem a Sigismundo rege collatum optat,
sed ab ordinibus regis collatum mor retinuit, V.
710. Ordinum conventum Arbogae celebrat, et
omnes provincias in sua verba adigit, II. classem
instruit ad Sigismundum regem in Sueciam transpo-
nendam, qui venire detrectat, 709. ad Laci apud
Sueciae ordines expostulationem respondit, V. 776.
de pace cum Sigismundo rege agit irritum, 779.
classem regis occupat, 780. Polonos fundit, II.
Calmarium capit, et Stockholmum, 781. legatos ad
Belgi foederatos omnes mittit, 781. Finlandiam
recepit, et Narvam Livoniam recipit, 783. in
exules a rege traditus facit, II. Parnovium, Kas-
kufum et alia loca in Livonia capit, VI. 110.
mox et Terepovum et totam fere Livoniam, 111.
Joannem Nallevum ejus vicarium in Livonia con-
stituit, 115. Rigam initio obdit, 116. Simecii
inter latius respondit accitum mittit, 118.
Sueciae rex ordinum decreto inauguratus, 118.
a Chetkevicio in Livonia solus, 259. Wismen-
sium in Livonia capit, 419. ad Polonae Ordines
et Sigismundum regem dat litteras, et diploma ex-
postulationum emittit, 420.
- SUECIAE rex, I. 33. II. 69, 133, 162, 382, 396,
475, 568, 616. III. 72, 377. IV. 109, 144.
V. 11, 35, 207, 375, 333, 522, 709, 776. VI.
109, 232, 299.

SUECI

I N D E X.

SORCI in certamine navali classim Danicam cum Lubecensium junctam fundunt, II, 470. Moles in Livonia prodigit, III, 291

SORHANSI, *dux de Sessa*. *Vide* Cordubensis.

SORHUS, *comes de Saggis*. *Vide* Scabonius.

SUFFOLCII. *Vide* Brendonius et Greus.

SUFFOLCII, *duces de Saggis* (Francis) Caroli Bruncloni filii obiti, II, 388

SOKRATUS CROCHEROW, *Savichard de Crocheberg*, (Joannis) Mogunius archiepiscopus electus, VI, 180

SOMERCEVIUS, *Somerzmythi*, CIDCC Colicos ad Iuvencum auxilium ducit, et Turcis prodigit in duobus praetis, III, 344, 345. Tataros prodigit, 346. tandem Carnavicia prodicione fuit, captus, postea redemptus, 348, 349

SOMATRA descriptio, VI, 216, 269

SONICA, *de Zwaga*, (Baltus) Hispanus orator, Bruncloni filii ab episcopo comprehensus, de legationis privilegio violata expulsi, VI, 322. mox rege accerere avertitur, 323

SOPRANTII, *Sarenza*, (Lazari) mori et elogium, VI, 127

SORCIUS MALICORNIUS, *de Gharlo Sr de Molinarre* (Joannes) in Volpiani expugnatione in ruum fustiter insitit, L, 531. Montargurium recipit, II, 194. ab Antio delegatus cum Rupellariis agit et transigit, III, 263. Salisum recipit, IV, 400. Malicorum obsidione cingit, 452. Pictario a seditione evadit Norium se recipit, 682. Naviti succum Navaro dedit, 683. Pictavum ad regis obsequium reducere irritum tenat, 744. Borebecum Conium pedistat et tormento adjuvat, V, 78. Angulorum Pictorum obidet, 309. adversus Crocinas a rege missus, 316. de injuria Campaniam illata filii fustiter frustris petit, 609. cum Mercutiano conventu ut Campaniam Tifisigio discederet, 619. *epus elegium*, VI, 242

SODACUS RIVORUS, *de Ricks Sr de Scardae*, (Renatus) Sualaudum ad Sessiam turrem caedit et caput, V, 88. Carbum cum copis caedit, 507. Panmatiam expugnat, 690

SORDIGUS, *Vide* Elicabius.

SORRENS, *Suren*, colloquium, V, 244, 258, 264, 270

SORGERIUS, *de Sargere*, ob verba contumeliose in cortionibus prolata a leonata Paribasi recantare jussus et concionandi munere interdictus, V, 530

SURII (Laurentii) obitus et elogium, III, 291

SURITAS (Hieronymi) decessus et elogium, III, 799

SUSIUS BALMA, *de la Beume comte de Saxe*, (Franciscus) se Scabellano ad Acausionem oppugnamum conjungit, II, 228. ad Vaurescum ab Aethio fusus, 238. Moscherunium perfugit, 239

SUSIUS. *Vide* Campanus.

SVLBURGI (Frid.) obitus et elogium, V, 641

SYNOPSIS Provinciarum in Gallia celebrata Burdigalae, IV, 96, 97. Duocentori Remorum, et Caesioduni, 168. Avarici Biturigum, 223, 224

SYRIA ob locustarum multitudinem annonae inopia laborat, IV, 368

T.

T'ALARIUS. *Vide* Claromontius.

TALLABURGUM, *Tailletburg*, a Proteflantibus receptum, IV, 315

TALUTUS, *de Talant*, Relatus praefectus cum rege transigit, V, 436, 436

TAMBERLENI, *de Fel comte de Dampierre*. *Vide* Dampierae comes.

TAMERLANI ortus, successus et impetum ab eo fundum, III, 657

TANQUERELLUS, *Tanquard*, (Joannes) regem ratione icipit Papae fupponit publica dispensatione avertit, recedunt Julius, etque doctrina etiam Scholae tota dantur, II, 119

TARACONE, *Taragim*, a Proteflantibus fustiter, II, 330. vobis regis afu intercepto, IV, 763

TARDIVUS RUTIVUS, *Tardif Sr de Ra*, (Jo.) a sexdecimannis fupplio adfectus, V, 105

TARNOTII, *de Tarnet*, (Joannis) mori et elogium, II, 143

TARTALAE (Nic.) obitus et elogium, I, 667

TARVENNA MORINORUM, *Ternuane*. *Ejus* line, I, 411. a Cefarianis obfectis, 412. expugnata et duxa, 418

TASSI (Torquati) decessus et elogium, V, 303

TATARORUM Pericopitum origo, apud, 200. historia, III, 614. *Italia* filii Malicorum, 219

TATARI Peris fundunt et Gergum capiunt, III, 618. mox ab Emire Hamace fuit, 619

TATARI legatos ad Stephanum Poloniam mittunt, IV, 112, 113. de Colicorum apud ibi undum petunt, V, 34. a Moles caedunt, 36. Panoniam vastant, 799, 792

TATARIUS SAULUS, *de Sault Sr de Tarentum*, (Gafpar) Vrudano praefectus, L, 354. in Rastiacis pugna contra Caefarianos fustiter navat operam, 467. Proteflantem Divione pellit, 209. Malicorum irritum obidet, 210. obfectione soluta redit, et locum afu intercepto, 221. Fr. Baltia avata foemina ducta, in praetium effudit, 222. ad Pacidentem lunarem plebem incipit, III, 119

TATARIUS SAULUS (Joannes) a Morgensio infusus, IV, 859. a Guchio item fusus, 879. a regis capta, 881

TAURINUM, *Taris*, Sebulo duci reftritur, V, 73

TAURINI, *Tauris*, fuis, magnitudo et infemitas, IV, 359. urbs a Turcis capta, ibi et diuina, 360. ab Othmane aere munita, ibi a Gaffio Beggo capta et Peris tradita, VI, 184

TAUTEMBURGUS, *de Teuttenburg*. *Vide* Schenckius.

TAXIS, *de Taxit*, (Jo. Bapt.) Zofianum afu intercepto, IV, 178. Zofianum a Lencurino obfectionem defendit, 390. ad Beniam occidit, 511

TAXIS (Jo. Bapt.) Ordinem Belgii funderatum capta fundit, IV, 583. Weffburgum, alio loco in Frifa capta, ibi. Alberti Aulre archiducis orator in Angliam missus, V, 285

TAXIS (Petrus) exercitus Hispani cuneos ad Tencramundum occidit, IV, 240

TECHARES Perlorum rex Bajazetem Solimani Turcorum Imperatoris filium itamagum benigne excipit, L, 861. mox vinculis contenti, 869. pecunia condactus Bajazetem ab Hafina manibus itampulsi permittit, 810. Simonem Georgianum ditore fua ipellat, III, 648. mox et Alexandrum Levenis filium, 649. obit, III, 981

TEPLISIVM, *Teply*, in Georgia a Multispha purpurato munitum, III, 650. a Simeone purpurato comensu firmatum, 838. a Mahameie purpurato fublevatum, IV, 120. item ab Hafina purpurato, 128. a Simone Georgiano fustiter trinitum, 387

TELINUS SALAR, *de Teligny de Saly*, (Car.) mori et elogium, I, 660

TELINUS (Car.) Dulloniam a Nuri obfectione discedere cogit, II, 718. Proteflantium polidit regi offert et de pace agit, 717, 795. et corre-

- nr. 804, 805. ad aulam delegatus edicti pacifica-
tionis executionem urget, III. 60. Profectionibus
in Lutetia excedens auctor, 125. in Parisiensi la-
mina interfecit, 130
- TRELINIUS.** *Fide Lanovius* (Odetus)
- TREMSVARIUS** a Turcis initio obdedit, I. 318. mox
capto, 319. a Sigismundo Bathorio Transilvaniae
principi irrito obdedit, V. 572
- TREMINIUS.** *Fide Theminus.*
- TREMPLEUS, de Tempel (Olivarius) Bruxellarum
praefectus inde Ecmundum peliti urbemque Oen-
dibus servat, III. 685. Mechliniam interceptit,
779**
- TREMERAMUNDA** ab Alex. Farnesio Parmensi ob-
dedit, IV. 240. et capta, 241
- TREMSBARIUS, le baron de la Tenifoy, Nemorosi
legatus a Valligrano juxta Divisionem fuit, V.
148**
- TREMSANAE** devotae in S. Michaelis suburbio domi-
cium fruat, VI. 158
- TREMSBARIUS, Tergius, a Tetrario infelicitate tentat,
III. 182. item a foederato Belgis, 192. item a
Philippo Ecmundano, IV. 768**
- TERRA-MOTUS.** Mifense in Sironia, I. 409.
in Illyria et Sicilia, II. 381. Florentiae, Finalis,
Munice, Regis Lepidi, Categae et Ferrariae, 777.
Spinae in Nemorosi, III. 36. ad Kinakothum in
Hersfordensi agro in Anglia, et Hibernae in Ber-
nensi ditone, 45. in Anglia, 766. in Belgia,
784. in agro Bernensi juxta Hibernam, IV. 114.
in Armenia et Andibus, 555. in Parmania, Mar-
comanni et Bala, V. 13, 14
- TERRALIUS, de Terral (Lud.) injussu regis Al-
berti Austrii militat et Breverdam interceptit, VI.
361. mox dedit, 364. Status intercepti irrito
tentat, 365. a regi vocatus ab Alberto obdedit,
mox a Gallia ad Sabaudiae ducem transit, 36**
- TERRIDA LOMANIUS, de Lomagne Sr de Terride,
(Joan.) Montithumensis alia castrum tentat, II.
305. obdedit, 306, 377. Otisium et Podium
capit, mox a Mungemero comite fuit et captes,
731**
- TERRIDA LOMANIUS, de Lomagne Sr de Terride,
(Petrus) copias ex Aquitania et Septimania
ad regem adducit, II. 601. Posenacum juxta
Segusianorum forum interceptit, ac fundit, 614**
- TERRIDA SERINIACUS, de Terride Sr de Serin-
ac, Castrum in Albigeni agro abba interceptit, III.
332**
- TERRIUS, senex de Terk (Wercellus) in murum
Hattumae primus insilit, V. 577. Agrium defendit,
578. a militibus tumultuantibus ad deditionem
compulsus captives inter Turcos remanet,
580**
- TERTIA, Tercera, insula a Philippo aliena ab Antio-
ni partibus fuit, III. 857**
- TERTIANAE** factionis, *le tiers parti*, origo et aucto-
res, V. 58. legatus ad Romam missus, it. man-
ditorum exemplum a regis interceptum, 59. con-
silia Perono regi dedit, 63
- TEUTELIUS RUTIVUS (Erasmus) castrum Drigle op-
pugnati, I. 331. mox a Turcis fuit, captes et
Conflanscoq de fecit percussus, 34**
- THEMINIUS LORERUS, de Lorciers Sr de Themi-
er (Petrus) Henricorum captes juxta Petracum
caedit, V. 89. Melficam captes et Villemurum
fortiter defendit, 151. Montepium fundit, V.
314**
- THEODORIS-VILLAS, Thémis, fuit et obdedit,
I. 690. dedit, 693**
- THEODORICI-CASTRUM, Chateau-Thierry, a Me-
dicis captes, V. 61. in regis Henrici IV sta-
VOL. VI.**
- mus consignatum,
- THEODOSIA.** *Fide Cafa.*
- THEODOSIUS** (Paulus) Bassium in Cordia captes, I.
426. Florentis forum item, et Petri finem et Bo-
nificium, it. Curiam recipit, 507. Calvi obdi-
dedit obdedit, 511. Caloto praefectus, 682. Dun-
kenham et Bergus D. Vinoci occupat, 597. ab
Egmondano comite fuit et captes, 696. Alstus
ad pacem contra conjures Ambrosianos iuratum
missus, 816. ejus mos et elogium, II. 574
- THEODORI, Theori (Andreas) ingenium, mores,
praefectus, I. 565**
- THEODORUS, de Thierd.** *Fide Biffus.*
- THEODORUS SCHERLANDIUS, de Thierd (Robertus) Jametio locum capi-
nit, IV. 554. et firmos defendit, 557. oppi-
dum dedit nec penes le remanente, 558**
- THEODORUS** succi electus, II. 95
- THEODORUS.** *Fide Memorantius.*
- THEODORUS, Thora in Praef.** Coenventus ecclesiae
evangelicorum ibi celebratus, V. 535. et
confessionem Augustinam cum qua in 1513 lit
ut in Concilio Tridentino praesentaretur percripta est
fuit, 534. quondam de Jesumum inemptie et
adversarius violentia regi desit per legatos, 56
- THEODORICUS, Theodorius (Nic.) Ellas-
bethus Angles ad Concilium orator a regis captes,
II. 521. similis Concilium praesentandis, 526. ad
Carolium in missis, 534. mox ad Marum Sco-
tiam, 480. obit, Eusebiolum, 774**
- THUANUS, de Thua (Christoph.) Henricum II
regem ab inquisitione Mercatorum die facienda fru-
stra dehortatur, I. 758. Senatui Parisiensi prae-
cepti constituit, II. 315. lamenam Parisiensem
devotat, III. 140. Rupellano ad pacem hortat-
ur, 164. de sumptibus hostibus et expensis in
Henrici III inauguratione quosus, 407. Alencon-
ensis lamenam ad regem ad regem dicit, 423.
ejus de foedere novo ad regem clam perlata senten-
tia, 523. Lutetiae posse graffiane in urbe pro
ejus salute manet, 814. Salcedum vivum in custodia
servari censet, IV. 81. decedit, Eus elogium,
82. honorifice sepelitur, 81. quia Henrici regi
confilia, et de Salcedo constituitur moria, 90**
- THUANUS** (Jac. Aug.) P. Foxium in legatione Ita-
lica comitatur, III. 191. Rensae Parisiensi fuit,
614. in Noudum a regi missis orationem et bovis
habet, IV. 593. cum Villano agit, et Rotomago,
Cadomo alique urbibus pertrahit ad regem redit,
594. in Picardiam missus, 600. Lutetiae hiet,
uxore ejus in Bassiam deducta, 694. inde cum
uxore fugit, Austrum et mox Illatius le conie-
rent, 695. ad Caesarem et Imperii principes mis-
sus, 745. ad regem redit, 816. consultatione
cum Schembergio et Mellio post HENRICI cae-
dem Mianae habet, 818. ad Nivernam missus pecu-
niam ab eo ad Helvetiorum ripendam perfolenda
fuit, 821. a rege ad Cevenum missus cum in
aulam rediit, 868. Nantolestem arcem tenet fete
laborem, 875. regi electum in Provencliam
gratiam factum in itano Caesarianum promissi-
onis, mutuaque ad ripendam Germano auxilii-
bus perfolenda pecuniam fuisse curam fup-
pedit, V. 68. ad Surinam colloquium delegatus,
244. regi declarationis exempla ad Jo. Magistram
mittit, 261. de indutis et pace agit, 260, 303.
et cum Belinio de Lutetia regi tradenda, 347.
cum Guilio transigit, 431. Venetis legatis obvi-
am a regi missus, 450. ad Protestantes delegatus
a manere le caudat, 690. cum Mercatorum dele-
gatus de pacis conditionibus agit, it. cum Pro-
testantibus agit, negotio variis promotionibus en-
(dd) tracho,

I N D E X.

tracto, 694. cum Mercatorum delegatis agit, 723. et transigit, 724. ad explicandas in eisdem Nomenclaturis protractationes difficultates a rege designatas, 735. de edicti Nomenclaturae executione a rege consilio, 814. novis statutis ad disciplinam academice Parisiensis instaurandam senatusconsulto approbat, ut ea executioni demandarentur a senatu delegatis orationem in academice conventu habet, 845. ex ex Balmetis castris inter Franciscanos et Recolectos agitata invidia creatur, VI. 79. rationes contra edictum de se moerata regi offert, 155. ad serie alieni a tribunali Parisiensis debita, rebusque legibus delegatis, 125.

THUANUS (Augustinus) Christophori frater senior Parisiensi praesens ab Henrico in Basilicam ductus, IV. 691. in Iulianum causa caret ut a toto regno expelleretur, V. 418, 447. obit, 447.

THUANUS (Nic.) Christophori frater Carnutum episcopus regem Lutetia pulsum Austrii expulsi, IV. 574. regis Henrici IV inaugurationi praesentia sacra faceret et liberum conscientiarum suarum complectentem edict, V. 145.

THUVERIUS, *Theory*, (Georgius) Polotam summa virtute defendit, Turcorum impetus fortiter sustinens, II. 493. Mahometum Alban regis praefectum caput, 501. Caesaris archi praefectus in Turcorum insidiis precipitatus interfectus, III. 59.

TIBUR, *Tivoli*, ab Albano caput, I. 59.

TIERCELLINUS, *Vide* Sarcotus.

TIERCELLINUS, *de Tivoli* filius *de Sr de la Roche de Maine*, (N.) in pugna Sequentiniana occisus, I. 633.

TIERCELLINUS RUFIMARIUS, *de la Roche de Maine* (Carthus) in pugna Sequentiniana captus, I. 633.

TIFFENACHUS TIERNAGUS, *de Tiefenbach*, Christophorus Turca captus et Vilekam expugnat, V. 400. Turcas ad Isprini cultum prosequitur, 587.

TISSOTI, *Tisip*, Bernardini decus et elogium, IV. 548.

TILLI, *de Tili* Joannis obitus et elogium, II. 808.

TILLI, *de Tili*, (Arnoldus) impostor infens detectus et supplicio afficit, II. 49.

TIRAGALLI, *Tirapaeus*, (And.) obitus et elogium, I. 727.

TIRORIANUS, *Tirren*, comes Hugo ab Anglia prope Kinsford pugnat, VI. 65.

TOCAIUM, *Tokay*, a Lazaro Schuendo vi expugnatum, II. 439.

TOCMACHES Armenie praefectus, Persarum copias in bello Taurico praeposuit, III. 645. cum Turcis congressus, II. 651.

TOLBIACUM, *Zupich*, a Schenkio frustra tentatum, Ejan filius, IV. 385.

TOLENTANUS, *de Tolide*, (Petrus Alvarez) Prorex Neapolitanus gravi tumultu insimul praesens, I. 100. bello Senensi praefectus, 417. obit, 418.

TOLENTANUS (Gastus) Petri filius bello Senensi praefectus, I. 418. plurima in Senensi ditione castra capta, 419. Maestem-linam irito obsidet, 420. Emerica relicta Neapolim contendit, 423. Pignoneum Velutii capit, II. 412. Abbatem Felsini regis copias repellit, 413. Valeme Melitenis Ordinis principi auxilium promittit, et arcem Tunetanam firmat, 441. moras necesse re Melitum auxilia promissa mittit, 449, 452, 457. Messina solvit, 459. copias expedit Siciliam repetit, 461. a Solino et omni administratione remotus, 462.

TOLENTANUS (Ferd. Alvarez) Alban dux Celtica exercitus praefectus, I. 72. Winemburgi agri capta et arcus capit, 115. Altim ad Mulbegan transiit, 127. consilia Caesarem in eorum transiit, 155. in Hispaniam missus, 180. in bello Monten fumane rerum praefectus, 388, 393, 394. Mediolano praefectus, 530. Jacobi fratrum amio obsidet, 531. Caesarem alibi frustra tenet, 531. plurima in Latio loca capit, 590. mox et Tibur, 591. et Ostiam, 596. de insula cum portorice convenit, II. de Neapolitano latere deserendo cognoscit, 597. a Ferd. Gonzaga ad eja desolationem firmans, 598. Romanis interceptis amio tenet, 606. de pace cum Pontifice transigit, 637. Pontificis nomine de pace cum regis Henrici in delugit acturus Setaemps convenit, 701. aud velentis torquem ad Car. IX desit, II. 434. eja periculum consilium, 435. Philippo ut Belgia motus sevestitae componit castris, 580. per Solvadium cum exercitu in Belgium transiit, 601. Bruxellas venit et Parmensi amplissima quae a Philippo habuit mandata exhibet, 604. in Protostantes edictum proponit, 605. Edmundum et Hornum captivos sistit, 606. septemvirale concilium instituit, 607. arcem Antuerpiae exercit, II. auxilium copias ad Carolum IX mittit, 608. Arasensium et Hochstratum ciuit, 613. Philippum Bursae comitem Arasensium filium in Hispaniam mittit, 614. insidias peritus, 617. federatorum copias ad Dillensem castra, 618. Belgia qui reliqua castra solum versant, bonorum publicatione multat, 641. Edmundum, Hornum, aliosque proceres morti tradit, 641. Lud. Nassovium ad Groeningam, 645. et mox ad Gemingam castra, 647. confutatione Arasensium debellare facit, 650. ad Themas eja copias caedit, 651. Arasensium Belgio discedere cogit, 652. Anglicos mercatores per Belgium fisci eorumque bona sub hasta distrabi mandat, 758. graves exactiones Belgis imponit, 759. statum in arce Antuerpiensi invidiosum sibi facit, 760. reum Britanniae eventum oppertus domi desit, 776. declinat exactione motus in Belgio ciuit, III. 75. exercitum in Germania conseruit, 181. Montem, Mechlinium aliosque ab Arasensium capta urbes recipit, 191. plures in Gelria et Fisis urbes recipit, Zuerphonium et Nardum crudeliter diripit, 194. a Belgis praefectus revoctus in Hispaniam redit, 227. a Philippo gratia excusat, 591. Philippi copias Lusitanum ingressario praefectus, 571. a Philippo benevole exceptus, 717. Elvam, Oliveniam, Vilom-ricolam capit, 741. Ehemofium et Montem majorem, 744. et Cebubripam, 745. Caesarem expugnat et Dulacum Mensiem supremo supplicio afficit, 750. Sargulnam arcem caput, 751. Antonium fundit, 754. Olisiponam capit, II. ab invidia transibit, 755. eja mori et elogium, IV. 60, 61.

TOLENTANUS (Vanderus) Alban filius in Belgium cum copia venit, petitatui universo a pium praefectus, II. 648. Harlemum obsidet, III. 198. tandem capit et immensi carnificina in mille rotas afficit, 222. Almarium petit, 223. ab obsidione discedit, 225.

TOLENTANUS (Petrus) Gursae filius in Cercean insulem descensum facit, IV. 368. Pizna in Achaisa flore capit et diripit, V. 558.

TOLENTANUS (Rodericus) Hispaniarum copiarum auxilium dux a Dignorio caesus, V. 314.

TOLENTANUS (Fr.) Aphroditum primum ingreditur, ubi vulneratus decedit, I. 105.

TOLENTANUS

I N D E X.

TOLSTANUS (Astr.) Caesari in bello Smalcallico militat. I. 154
TOLSTUS, Tolot. (Frax.) cardinalis in Henrico IV reconciliationem magnam ad rem conficiendum, et ob id ad Jansenii sodalitati retributionem momentum ascribit, V. 151. obiit. Ejus elogium, 640
TOLOSUS, Toulouse, arx a Valera astu intercepta, IV. 826
TOLOSAS, Toulouse, Jesuitae tumultum excitant, IV. 715, 808, tumultuatur, V. 508. gratia praeterea facta, civitas in regis fidem recepta et Senatus restituta, 518
TOMARIUS (Clandest.) ob clandestinum cum heri sui filio nuptias ad mortem damnatur, sed a plebe tumultuante cum ad supplicium duceretur, ereptus fuga mortem evadit, IV. 98. *Nu.*
TORALLUS, Torale comitatus di Chiergolo, (Pomponiae) de arce Placentina Octavio Farnesio restituenda cum Hispano agit, IV. 335
TORNACUM, Tournay, in Ordinum fide ab Elijino retentum, III. 684. a Farnesio captum, IV. 17
TORNAMINIUS. *Fide* Humilideus.
TORTATUM, Dertm, in Lavonia a Joanne Moscoviae imperatore capium, I. 711. a Reinholda Rosa et ceteris militibus fere interceptum, III. 74. Polonia a Mosco reditum, IV. 109. a Carolo Sueco capium, 101
TORRENTII Laverii decessus et elogium, V. 503
TORTORICUS, de Tortorica. *Fide* Josua.
TORTISA, Tortosa, a Beniamino et Palfio intercepta, V. 713. a Turcis recepta, 715. a Schwartzenburg expugnata, 728
TRAJECTUM ad Mosam, Magrich, ab Hispani capium et direptum, III. 471. ab Alex. Farnesio oblitum, 687. et capium, 689
TRANSILVANIAE descriptio, I. 310
TRABELACURIUS. *Fide* Bellouallus.
TRABELLAUS GREGORIUS, de la Gressle Sr de la Tremblay, in insula Bithellum regem, V. 81. Guzmanum capit, 83
TRAMECANI regni origo et successio, VI. 86
TRAMELLI (Immaratus) decessus et elogium, III. 799
TRAMOLLUS (Ch.) Thouris dux Condaco se adjuvat, IV. 307. Protestantium Gallorum guerimentis fovet, V. 629. copias in regis subsidium conficit, 692. Catechodanum regi obviam venit, 725. Par Franciae creatus, 837. ejus mors et elogium, VI. 148
TRAMOLLUS, de la Tremolle, (Lud.) Thouris dux S. Unioni pro religione subicitur cum LX e Pictorica nobilitate, III. 495
TRAMOLLA (Carolus Catharina) Henrico Condaco nupta, IV. 480. ob mariti mortem non sine veneni suspitione subitam in custodiam tradita, 564. Supplicio libello ejus nomine regi porrecto caula ad Senatum Parisiensem remittitur, V. 464. innocens a Senatu Parisiensi declarata pontificiam religionem proficitur, 637
TRAVERSEUS, de Treris, motus, II. 615
TRAVINUS Equitum in Gallia quatuor provinciae adiutor, I. 110
TRICACIUM civitas, *Treres.* *Fide* Augustobona.
TRIDENTINO de Concilio Car. Molinarii consultatio, II. 403
TRIDENTINI CONCILII libros Liturgicos in Galliam introducendi conatus irriti, VI. 159, 160
TRIDENTINUM CONCILIUM Bononium transactum, I. 156. de Concilio Tridentino revocando Caesarij cum pontifice altercationis, 161. pontifici ad Germanos episcopo litterae, 165. Mou-

doxae et Caesaris oratorum de Synodo vltio ac desectu protestatio, 166. Pontificis responsio, 169. Germaniae praesules ad Concilium veniunt, 181. Concilium a rege Henrico XI conventus nomine designatur, 183. *hujus* litterae et Bellouani orationi conceptum Patres Protestantibus offerunt, 187. legatos a Germaniae principibus et civitatibus recipiunt, 187, 334. cautionis formulam Bullenem rejiciunt, 335, 336. Concilium dissolvitur, 337. episcoporum in eo numerus, ib. inflatur, II. 120. Germanorum principum pontifici legatio et Caesaris orationibus responsio, 131. inclamatur a legatis pontificis, 147. proposita facultate legitis servata, 148. secunda sessio celebrata ubi de libris prohibendis, ib. de episcoporum jure divino actum, 148, 149. quinta sessio de calce utri et parvulorum baptismate, 150. Caesari et Bakari postulata, ib. Decessu pugnae nuntium accipiunt patres, 156. orationum Gallicorum postulata, 360. eorum autographo regis et principum manu subscripto, 362. de episcoporum institutione et pontificis suprema auctoritate actum, 363. Borag mandata de transferendo Concilio, &c. 366. ut forum habeatur ratio regina mater et rex per litteras urgent, 370. Ferreii oratio, 371. Orationum Gallicorum protestatio, 374. a regina inhibita, 375. haec ex Lotharingi consilio alium remedium, 375. de sacramento actum, ib. de purgatorio, relaxis, indulgentiis, actum, et hinc Concilio impulsus, 376. ejus in Gallia receptio laepe urgens, nullo fructu, II. 403, 416. III. 198, 511, 677. IV. 35, 36, 47, 318, 656. V. 219, 715, 844. VI. 326, 378. nec unquam nisi ab Henrico receptum, V. 226. ejus decreta Galliae legibus contraria a Jo. Marghero et Gul. Varo notata, V. 219. de eo theologiae aliquot Gallicorum sententiae, II. 377
TRIPERUS. *Fide* Montevodus.
TRIPOLIS descriptio, I. 269. a Sinne purgatio obella et capta, 270
TRIPOLITANA expeditio a Joanne Cerda Siciliae Praeore contra Dragum suscepit, II. 55. a Turcis desicta, IV. 784
TRISHINI, Trighes, (J. Georgii) obitus et elogium, I. 217
TRIVIANUS (M. Ant.) Venetorum princeps electus, I. 449
TRIUMVIRATUS alicui initium, II. 103
TRIUMVIRI foederis sui forum publicum quo Philippus Hispanus foederis dux constituitur, II. 170. Condacis scripto respondet, 177. Castellodanum cum exercitu persequuntur, 182. Blaes capunt, 188. Catechodanum recipiunt, 191. Germanici et Helveticis copias adiunt, 205. Rotonagum expugnant, 214. et expugnant, 297. Vascones et Hispani copias duos Sanctico prope Lutetiam fumant, 316
TRUNCURIARUS, de Tonnere. *Fide* Aubertus.
TRUVITIUS (Theodorus) juxta Mithenum occisus, VI. 280
TRUVIS (Joannes) Galliae abbas a Condacis ad mortem damnatus, II. 299
TRUVIUS (Adrianus) a Joachimo Brandeburgico ad Caesarem missus, I. 87
TRUVIUS, Truville, (Fr.) homo comutus ad regem adductus, V. 825
TRUCHSEUS, de Truchsi, (Feod.) Gebardi Colonienfis frater interfectus, IV. 324
TRUCHSEUS (Gebardus) archiepiscopus Colonienfis elocutus, III. 585. IV. 101. Agnetem Manesiam

- Manfredianum in usorem ducit, et Protestantibus
favet, 18. hinc ejus cum sacro collegio et senatu
Coloniensi diffidia, 102. turbida conditia init, 106.
Protestantes Germaniae principes pro eo apud Caesarem
et alios intercedunt, 176, 179, 184, 185.
scriptum publicat, 176. in synodo provincialis Coloniensis
decretum contra eum factum, 177, 178.
Archivum Bonense spoliat, et suppellex cum Ag-
nate publice celebrat, 178. a Caesare monitus ut
dignitate cedat, 181. et Ernestus Balaerus suffec-
tam, 184. ad Coloniensem scribit, 189. proposita
a septemvris conditiones rejicit, 192. in Wer-
salia ecclesiasticam reformationem frustra meditatur,
203. Delise ad Assistentem pergit, 205.
Dacani dignitate in Argentineri sacro collegio ex-
stus, 206. in Germaniam magna, 773.
TUCCHESI fratres in Conventibus faciunt, II. 86.
a Turcis circumventi, 88. ex illis (Carolus) occi-
ditur, 94.
TUCCHESI, *Salut de Glorie*, (Angeli) obitus et
elegium, III. 208.
TUCCHI, *Tuci*, (Steph.) Jesuita Gregorium XIII.
pontificem functuri oratione laudat, IV. 209.
TUCHARDUS, *Tuchard*, (Joann.) Terentianae
fidei auctor, V. 58.
TUITIENSI, *de Datis*, comitibus juxta Coloniam
incendio vastatum, IV. 188.
TULLUM, *Tul*, ab Henrico II Galliae rege
captum, I. 347. a civibus causam religionis agi falso
a Gulio perissia, occupatum et Henotica traditum,
IV. 263.
TUNETANAE ora descriptio, I. 259. Tunesis
descriptio et fluvius, III. 334. rex a Turcia expul-
sus, 339. ad Utinam novo presidio firmatus, 340.
TUNETANI Turcos praefatos invadunt et ob-
tinent, III. 840.
TUNUS, *requis de Tuna*, (Sigmundus) Ferdinan-
di I Caesari ad Concilium Tridentinum credit,
II. 248.
TURCAS LIPPAM capiunt, I. 187. Temesevras
arido obdient, 319. mox capiunt, 329. item
Lippum et Solymorum arcem, 350. Pallavicinum
prope Dreilem prostrant, 351. Zalmecum deser-
tum capiunt, 351. Agrum frustra obdient, 366.
a Schaido fili, II. 419. in Melitum descen-
dunt, 446. Scodram, Ucinium, Soppotum et
Andivum in ora Illyria capiunt, III. 34, 35.
Guletam capiunt, III. 357. et Tunetanam re-
cem, 359. ad Shum in Croatia fusi, IV. 226.
iterum fusi, 368. a Georgio Serinio fusi, 507.
ad Saligam caesi, V. 198. ad Jalspini castrum fu-
si, V. 387. Verulam arido obdient, 773.
TURCAE classis in Italiae ora descensum faci, I.
374, 375, 380, 505, 535. in Italiae ora se obse-
nt, 604. in Melitum descensum faci, II. 445.
equis in bello Cyprio successus, III. 33, 34. eo in
Ambracio lura recepta de pugna deliberant, 43.
eius insignis ad Echindas insulae clades, 47. emi-
nus tomentum cum federata Christianorum classe
congruit, 203.
TURCOS carentes miro modo liberant, VI. 9.
Hesperum misent, 14.
TURCORUM in Pannonia cum Caesare bellum, I.
317, 366. II. 493. V. 193, 389, 548. VI.
189.
TURCORUM cum Persa bellum, I. 156. III. 641,
661. IV. 119, 227, 350. V. 32. VI. 285,
335, 505.
TURCORUM in Persia Alique sectarios odium, II.
642.
TURCICI legati ad Andinum de commercio insti-
tutum Antiquarium misit, IV. 98.
- TURCICARUM serum flatus, I. 40.
TURCICARUM res. I. 40, 196, 267, 327, 365, 374,
418, 607, 801. II. 55, 264, 379, 438, 441,
484. III. 5, 39, 201, 212, 333, 388, 471,
616, 632. IV. 216, 226, 358, 782. V. 13,
31, 127, 579, 585, 534, 570, 790. VI. 82,
108, 125, 185, 236, 295, 559, 444, 448.
TURCORUM Imperatores. SULTANUS I Persia bel-
lo petit, et proelio confecto famulo, Tursio mor-
capto, I. 19. Syriam, Palestine, Aegyptum
subigit, 18. SOLIMANUS Turcorum Imperator,
superbis literis ad Vasaletum conventum misit
pro restitutione Joannis Sigismundi Zapole, I. 159,
370. Roxobnam uxorem ducit, 438. Multi-
sum filium occidi jubet, 434. Mahometum Me-
stae filium interfici jubet, 456. filia provocans
contemnit, alius attribuit, 804. Bap-
temis parva mandata eludentem arma peti, 89.
manibus Tormas moliet ut Bajometum inter-
fici permittat, 810. Rodum cum Ferdinando Im-
peratore in octo annos init, II. 161. de Melis
invadenda consilium capit, 441. classis instruit,
Pallio praefectus, 441. et Mustapha perparum co-
pis terribilibus, 445. in Hungariam descendit,
456. Sigismundum obdicit, 497. eius mors et dis-
cipulum, 500. SELIMUS II Solimani Turcarum
Imperatoris filius cubicularium Mustafae fratris
sui majores caedis stantium ferentem interfici jubet,
I. 455. ejus ingenium et mores, I. 801. puer
merito rebusque Constantinopolis credens in castra
venit, II. 505. Constantinopolim rola, 504.
pacem cum Caesare facit, 671. Myzaceum in
Arabia rebellantem redigit, 672. de Cyprio subju-
gata consilium capit, III. 3. bellum per conser-
tam Venetis adicit, 7. in navali ad Echindas
insula proelio ingenti clade affectus, 47. Ula-
sim huius cum xxx navibus elapsam bene excipit et
amplissimo boceve aggit, 50. novae classis instruc-
tionem illam praeficit, 123. obit, 328. AMURAT-
US III Turcorum Imperator patris Selimi II
successit, III. 423. fratres occidit, et Tataris et
curcurionibus in Poloniam facient mundat, 414. Per-
sia bello petit, 656, 648. episcopum se non ad
bellum iterum prostrat, 643. de bello Persico
prosequendo consultat, 661. filii Mechemetis en-
cumtionem magna pompa celebrat, IV. 116.
leptum Persicum in cubodiam conjicit, IV. 116.
Mechemetem Koraierum Taurorum regem necari
jubet, 233. praetorianorum seditionem Ebraeus
Graeciae pectore in urbe, pacat, 783. Tyl-
pitanus qui defeceat ad solitam obediendum red-
git, 784. a Persis iterum bello petitis classem in
ponto Euxino instruit, V. 31. Despoti vicinis
grandis penitulationis impense, 35. qui puer bel-
lum praedium cum purpuris conficit, 147. post
varius dictus sententiam in bellum Praetoricum con-
venit, 192. Vithium capit, 169. fiduciam a
Spechiu Constantinopolis excitant componit, 196.
obit. Eius ingenium et mores, 534. MAHOMET-
US III Turcorum Imperator solimani reus circum-
citus, IV. 116. pater Amurati III successit,
V. 555. ejus ingenium, 18. apparatus bellicus,
574. Agrum obdicit, 578. et delirare capit,
580. cum Caesarianis congressus, 580. retrocedit et
Belgradum revertitur, 581. fiduciam a praetorianis
excitant compellit, et in Sultanum ac filium fu-
vit, VI. 126. obit, 127. de Anglorum in mari
Mediterraneo praedationibus querit, 18. ACME-
TAS Turcorum Imperator puer patri Mechemet
successit, VI. 127. variae in ejus aulis mutationes,
359. pacem cum Caesare facit, 361.

I N D E X.

TURCOMANI ob Emir-Chani caedem Muhamed Holadenae infelix, IV. 363. Thamasum Hoda-bender filium in praefectum ad rebellionem incitant, 364

TURINIAE, Tarvenae, diocesis descriptio, origines, immunitates et ad Turianam gentem per devotum, IV. 395

TURINUS, Fide Turris.

TURINUS, de Turis, Dionysii filii ab Hecetia intercepti nuntium diligenter nuntia situ et ditionis exceptus in Etruriam migrat, V. 54

TURNERI (Hadriani) obitus et elogium, II. 469

TURNORUTA, Turnebat, arx assu intercepta, V. 37

TURNORIUS, de Turnos, (Lud. Justus) Jesuita a Senatu Parisiensi censura notatus, V. 733. Senatus Tolosani sententia absolutus, 734

TURNORIUS (Franc. Justus) cardinalis rei Gallicae administrat, I. 47. aula exarcha, 107. Romanus missus, 109. praeconem Smolenski defensionem deservit impedit, 154. Meridionalium persecutionem sollicit, 155. Concilio Tridentino intererat, 172. regis negotia in Italia procurat et Venetiae adit, 191. a Senatu Veneto transitum Helvetiae in regem conscripsit obtinet, 197. cum pontifice pro rege transigit, 148. Venetos ad foedus innotum urget, 374. Clodiam cum Italia exulibus de bello coarctat, 375. cum Coimo pro rege agit, 417. de foedere cum Paulo IV pontifice incho male auguratur, 545. in aulam revocatus, 768. Memorandum ex aula discipulenter evocatur, II. 101. e Comitorio ad Esiae pontem aula discedit, 114. in colloquio Puffaceno cum Theodoro Beza altercatur, 120. ejus oratio, 122. obitus et elogium, 324

TURONUM civitas, Turis. Fide Caesaro-

TURONIS, Turonae, Res illic gestae, II. 129, 129

TURRIANI, Torrianae, (Franc.) decessus et elogium, IV. 311

TURRIANI, il conte della Torre, (Sigismundi) mic-

rabili casus, VI. 89

TURRIUS, le Tour du Chastellet Porteur, a Condoo class praefectus Anglium adit et Elisabethae patrocinium obtinet, II. 696. in pugna Basilicensi captus et occidit, 703

TURRIORUM, de la Tour, in Turciniae ditione, Jur, IV. 390

TURRIUS TURINIUS, de la Tour vicente de Tur-
renae, (Henricus) ad Rupellae obsidionem confusa cum Alenconio isit, III. 156, 303. fuga evadit, 309. Velum Petreorum, Britanni et Usur-

Tom. VI.

tenat, 452. Veringum ad Firmistula obsidionem solvendam adigit, mox locum deserit, 457. Orvilleum arcem tradente, 475. Hanc oppidum recipit et Hispanos ad intermissionem coarctat, 476. Hispanos prope Durianum aggreditur, mox servatis ordinibus se in totum recipit, 485. Noverno exercitum tradit, 484. in Angliam ad foedus cum Elisabetha incedum missus, 679. cum Cecilio agit, 680. et tandem de conditionibus convenit, 683. Hagam venit et vehementi oratione Ordines ad arctum cum rege foedus et suppetias regi ferendas movet, 686. de conditionibus convenit, 688. Prostantium Gallorum querimonias fovet, 679. copias in regis subsidium confert, 692. Caesaro-

TURANI REMI, Turis de Raimi, (Jacobi) obitus et elogium, I. 121

TUTELA, Tally en Limagne, ab Henrico Turis-

Tutenio capta, IV. 314. a Mediano mox recepta, 316

TUTTAVILLA, d'Estreville, Fide Villabonae.

TYFOPIUS (Jacobus) de Carolo Sueco Sudermaniae duce ejusque consilium honorifice scribit, VI.

233. ejus decessus et elogium, 243

TERGEMER (Stephani) mori et elogium, III. 210

V.

VADAGNIUS, Guedegre, (Jo. Baptista) cum Lanovio Rupellam missus, III. 107. cum Rupellina de pace tractat, ib. et 144, 150. Bironi in Pithonibus admittit datus, 156. qui hinc inde induci saepungit cum Lanovio et Fr. Ponto Mirumbello

VADIANI (Joachimi) obitus et elogium, I. 307

VALDEMONTIUS, de Fandement, Fide Lotharinga.

VALDENSIUM opiniones et historia, I. 221. II. 84

VALDESIUS (Franc.) Alfenum, alia loca in Bavaria expugnat, III. 379. Lugdunum obsidet, 380.

aggeribus personis obsidio soluta, 383. Delos insula tentat, alia arces capit, 385

VALENCIANA, Valentianae, a Nostarmio obsidit

II. 554. et capto, 559. tumultu facto periclitatur, III. 179. mox ab Hispanis recepta, 182

VALENCIANENSIS praesidium admittit recedentes rebelles pronunciat, II. 554

VALENTIA, Valentia ex Danhof, Protestantium doctrina imbuit, II. 26. urbis magnitudo novae regionis usum constituit, 27. a Maugreco capta et diripit, ib. a Maugreco prodis Nemerodo patet, V. 156. in regis fidem accepta, 511

VALENTI GUELIN, l'aillat de Guelin, (Germani) obitus et elogium, IV. 497

VALENTINA, la duceligi de Valentini, Fide Pithon-

ensis.

VALENTIUM, Valentia ex Lombardia, frustra a Car. Bissaco tentatum, I. 529. a Guilio cap-

tum, 614

VALESIANI, Valeriano Buzani di Buzani, (Joan. Pieri) obitus et elogium, I. 236

(cc) VALERIUS

I N D E X.

- VALERIUS, Falter, (Gulst.)** Tripoli praefectus, I. 870. ad destinationem ab Hispania adactus in vincula a Sinane purpurato contra hominem conjunctus, 871. dimissus, et Melitam reversus ab Omele custoditus traditus, 872. ejus innocentia a Vilagano edito scripto altera, 88.
- VALERIUS, de Felici, (Carobus)** Arrenorum comes Bircis consilia participare sequitur, VI. 431. de fuga cogitata a Prælio comprehenditur, 434. in Bellilam conjunctus, 434. confessione facta libertati restitutus, 446. ob consilia cum Hispanis agitata captus, 460. in Bellilam conjunctus librorum lectione se oblectat, 461. interrogatus eadem quae Ennapius confiteatur, 466. damnatus, mox bonis et honoribus restitutus perpetuo carceri tamen includendus, 477. a Margaria regina lita de Catharæ possessionibus veratus, quæ mox Margaria in regem coartat, 476.
- VALETA PARIOTUS, de la Palatte Parisi, (Jo.)** Mediente Ordinis principe Garfiam Tolosanum excipit, II. 445. commensum ab eo perit, 44. militum in Italia constituit, 442. Melitam et arcem firmat, 446. Silyvum ad Garfiam Tolosanum mittit, 447. ejus in oblatione vietus, 452, 453, 454, 458. oblatione tandem solutus, 461. novam urbem Valetram dictam fundat, 484.
- VALETA. Vide Noguera.**
- VALETA PARIOTUS (Henricus)** Joannis fratris Salus in arcem Mediterranum defensione insigni virtutis specimen dat, 440. ipse interfecit, II. 456.
- VALFERRERA, Falferrera, a Ferd.** Gomaga munus fructu a Bellaco tenetur, I. 509.
- VALLA, de Val. Vide Dampierae comes.**
- VALLA, de Val, (Joannes)** sanctum terram sub Francico I. Gallis rogo quæsit, post regis mortem ab Henrico II. Valentianæ fassu sola expulsum, I. 120.
- VALLIACUS GENUILLIACUS, de Genuillier baro de Falis, Burgundianæ arcis a Matignonensis assu catus, IV. 477.**
- VALLIS. Vide Longovalis.**
- VALORIUS, de Falter, (Ferd.)** Musros Grænatensis ad arma capiendum incitat, II. 816.
- VALORIUS (Ferd.)** a Musros Grænatensis rex electus, II. 818. Mahometes Aben Humeja dicitur, 818. a Monasterio fuit, 822, 823, 824. legatus de pace mittit, 824. Hispani ad Valorum casus regia pompa incendere ceperit, 828. ejus ad expugnandum clientelæ huiusmodi cunctis, 831. ejus libris avaritia, 837. et cunctis, 839. se Christum prædictum huiusmodi frangatur, 840.
- VARADA, Ferale, Joannis P. Barreiam mutatum ad regem interdicendum animus, V. 304. Lutetia in legum pontificis comitatu exit, 352.**
- VARAGINUM a Turcia intro obediunt, V. 772.**
- VARANA. Vide Focquet.**
- VARANDONIS. Vide Ru.**
- VARANUS. Vide Ru.**
- VARCHI, Varchi, (Benedicti)** obitus et elogium, II. 477.
- VARGAS MEXIA, de Vargas de Moxia, (Joan.)** Philippi in Galia orator Joannis Austria cum Gulfo cordia detegit Philippo significat, III. 559.
- VARIUS, de Verr, (Gul.)** Concilio Tridentini decretis Francie legibus contraria specimen recendit, V. 339. in arcum consistorium cooptatus in Angliam transmittit, ubi in foederis inter Elisabetham et Henricum IV. transacti negotio egregiam navat operam, 609, 614. Senatus Aquisgranensis primarius praeses Mariae Medicæ in Galliam adventum oratione grandatur, VI. 49.
- VARKUCIUS a Mathia Austria ad Mesum legatus, V. 386.**
- VAIARI (Joannis)** decessus et elogium, I. 256.
- VAIARI, Vajeri, (Georgii)** obitus et elogium, III. 187.
- VASSIACI, Vass, Strages a Gulfo et lectionis pænitentia, II. 214.**
- VANDORIUS CIGNERIUS, de Vassier de de Cigno, (Joachimus)** in Parisiensi latere interfectus, III. 131.
- VASTIUS, marchese del Gasto, (Alfonso)** Cæsar in Provinciam defensionem diluendit, I. 17.
- VATABLI, Gafelid, (Francisci)** moti et elogium, I. 121.
- USERYALENE, Osterpalis, in Livornu a Carlo Socco capto, VI. 110.**
- VERERI, Verr, (Francisci)** Varamboni capto fundit, IV. 775. in proelio ad Neopontum commisso egragium navat operam, VI. 12. Obitu prædicto praefectus, 77. locum æneæ defecit, 78, 101, 102, 193, 195.
- VERA (Joannis)** Carthæ a Cæsaribus commotus ad pacem mittit, I. 157. Siciliæ prætor, 190. Abæphodum capit, 201, 205.
- VERA (Alvarus)** Joannis filius Monasterio cum arce capit, I. 210.
- VERASCU, de Valse, (Jo. Fontianus)** a Philippo III. ad Jacobum I. Angliam mittit, VI. 177. Londrum venit, 228. pace facta per Francium tolli, 24. magna comitate ab Henrico IV. excipitur, 249. cum eo conventum ut tricesima mensio et Gallia venientibus impolita aboleretur, 250. Mediolani prætor in Sequanos cum exercitu venit, V. 461. in arce Divionensi obsequio succurrebat, 463.
- VERASCU, de Valse, (Jo. Fontianus)** gressus, III. 235, 297.
- VERELIA. Vide Pignorum.**
- VERAYOR CARRUOVI, de Verror de de Carroget, (Tasquillus)** regem Recongrui excipit, IV. 601. urbe ab Henrico pulsa, 708.
- VERAYOR (Joannes)** consule sola Romam ab Henrico II. obsequio colore ut subsistat sua pontificem erga Gallios bene affectum sollicitudine vincit, quærit, I. 109.
- VENERII, Veneri, (Francisci)** obitus et elogium, IV. 44.
- VENERIUS (Sebastianus)** Cæsar præfectus Sappotum in Epito capto, III. 16. Venerie clauis præfectus, 20. Hispanos quodam suspensio imperi, inde Joanni Austria obsequio occasionem prebent, 44. in pagina ad Echindus infans fortiter se gerit, 48. Dux Venetiarum electus, 149. obiit, 192.
- VENERUS Senatus cum Cæsar et pontifice foedus contra Gallios init, I. 21. haic renunciat, abduque cum Francico I. 21, 25. severam in hæresis suspecta edictum renovat, 181. Armulium orationem republicæ Romæ cardinalem creatum revocat, et de ea re cum Pio IV. pontifice consulat, II. 137. Oratori Turco bellum indicenti respondet, III. 7. ad bellum parat, 8. foedus cum pontifice et Philippo Hispano init, 9, 24. de pace tamen cum Turcia quavis ratione redimenda cogitat, 25. Hispanorum moras pertrahens de pace serio cogitat, 101, 102. Galli intercessionem sollicitat, 103, 106. cum Turcis transigit, inconclusis foctis, 112. Henricum III. magnifice excipit, perorante in Galia ut fortiter horatur, 245. consilium regi Henrico III. dat ut apertè Saxi in pontificem ingenuum ad officium cogent, IV. 734. Henricum Navarum pro rege Francie agnoscit, 817. spectu Philippi, Sabaudii et pontificis orationem minus litera ad eum regis Christianissimi titulo apostolo dat, 818. de Turcorum consilio veritas Cæsar munit, V. 30, 186. pænitentia**

I N D E X.

- ponem antea lignum Ripae alme ex marmore stru-
it, 51. Petrus Iesus PP. in ordinem religit,
ib. Nic. Donatus clifis curatorem in Cretam,
Hermolum Trepotum in Dalmanam mittit, 194.
in Fori-Julii limbo novam munitionem, Palmam
dictam, extruit, 195. legationem per honorifi-
cam ad Henricum IV decemit, 450. cum Rhae-
tis vicinis foedus init, VI. 188. ejus conditiones,
189. diffidit inter rempublicam et pontificem origo
et series, 381, et seq. ecclesiasticis ut non ob-
stante interdictio sacra celebrant iungunt, 387. co-
piae confectas, 388. rationes quibus censuram
pontificum oppugnat, ib. Concilium Tridenti-
num a senatu Veneto receptum a pontifice pro-
centia adducit, 391. Jesuitas exilio perpetuo
multat, 401. plurimum causis contra eos exasper-
atos 403. interdictum revocato cum pontifice tran-
sit, 407. Fr. Pauli patrocinium sumit, poema
gravi in fœderis vâze ejus insidians denunciat,
409
VENETA chills lue contagio afflicta, III. 10
VENETUM armoramentarium confignatum, III. 7
VENOENES Italo vabe pellunt, V. 7
VENOLIA a Parmelo Parmensi capta, IV. 387. a
Maurilio Naffio vito tentata, V. 678. prae-
dicto ab Alberto Austro fœmatur, VI. 105. a
Maurilio Naffio vito tentata, 369
VENTARENUS, de Ventaren, Belloquidum intro
tent, II. 275
VENTARENUS (Senevâ) ab Henrico Guisio gla-
dio fœllo pettus, III. 305
VENTADOUR, de Ventadour, Fide Levias.
VETALIS, Verallo, (Hier.) cardinalis in Galliam
legatus cum mandatis quibus in senatum cum diplo-
mate regio allante conditiones apponit, I. 303
VERDADA LUPUS, Lualar P. reale, (Hugo) Me-
liensis Ordinis princeps electus, IV. 41
VERDUGUS, Verdugo, (Franciscus) Frisus prae-
fectus, IV. 7. Noritum luntis, E. ejus elogi-
um, 38. Lochmann vito oppugnat, 39. Soc-
vixim vito intercepti, 90. Zuffrianum item, 118.
Covardum obditi, V. 364. oblatione discedit, 365.
Calvarium capis, 458. et Irodiam, 467
VERGAS, Vergas, (Scipio) ad Rapellae quem
moviverat oblationem glancie plumbæ dum in val-
lo erit occisus, III. 257
VERGARAE (Joanale) mores et elogium, I. 717
VERGARIUS (Folius) episcopus Julianopolitani ad
Protestantes delatus, I. 182. scribit contra pontifi-
cium diploma Concilium Tridentinum inflan-
tans, 190. Helvetis ne leproso ad Concilium mœ-
nunt, fuerit, 286
VERMILIO, Vermiglio, (Petrus Martyr) a Tho-
ma Cranmero archiepiscopo Ciniuariensi acriteris
in Angliam venit, I. 120. Oxoniae disputationem
de casu Dominica habet, 206. Oxonia
dilecti, 445. dimittit Argentinam se conferre,
446. ejus uxoris cadaver a pontifice exhumatum,
578
VERVOLTIUM, Fernel ex Perche, a rege captum,
IV. 831. a Rodolfo Melavisto interceptum,
839
VERREHIENUS, Pandenier Ferracius, (Lud.)
a Philippo Hispaniae rege delegatus Vervini de
pace cum Henrico IV delegatus agit, V. 721. ab
Alberto Austro archiduce in Angliam orator mis-
sus, VI. 215. ab archiducibus delegatus de indu-
ctis et pace cum Belgii toleratis Ordinibus agit,
430, et seq.
VERSOZAE (Joh.) obitus et elogium, III. 387
VERVOYIA, Veroy, a Sabado munition, IV. 814.
ejus finis, ib. a Genervibus receptum et de-
structum, 823
VERTINI, Vertini, pacis conventus condiciones,
V. 737. solent jurjurando Lunetiae et Bruxellis
finitiae, 731
VERONA, Fide Polena.
VELALIS, Velis, (Andreas) Maximiliano Bu-
raro comiti moris horam et poere munitionem
praedicti, I. 196. ad Henricum II Galliae regem
vulnerum missus, 762. obit. Ejus elogium,
II. 398
VERUNA PETROCORIUM, Perignen a Mon-
ferrando Langrono vito intercepti, III. 409
VETUSILLA, de Vetusetilla, Fide Despus.
VERULIAE, Verulio, in Hedus a Sanfeto frustra
volunt, II. 743
VERVINE, de Verine, Rennerum filii inimicum a Pa-
ridenti lantens generale eripit, domoque saltem 8-
bit, III. 196. ad Divocum occidit, 203
VICEGRADUM, Vizegrad, a Palio comite capturn,
V. 551. Turco delatum, VI. 194
VICINIA, de Vicinia, Fide Popelineria.
VICTORIA, Victor, (Petri) decessus et elogium,
IV. 519
VICUS, de Vic, (Dominicus) ad Seram vulnerata
ena praedicti jubet, IV. 413. Henricus de Dio-
nyfio futo pacis occupato pettit, V. 52. ob id
Beki conobio remunerata, 54. cum mulieribus
Cameracum a Fornato obelium ingrellus, 492.
urbem egregie defendit, 493. Samarandiae prae-
fectus, 684. Cileti praefectus et in Armoricano
tratu Ammiralli vicarius, VI. 174. ab Angli-
cum note praetoris tormentis pettus tavis in qua
vehiculis amicum, Beatozinumme, abicendit,
175. quondam a conjuratione fulminis concitatus
Calet bene excipit, mox de exhortationem indignam
rationem parum abest quia in note abeget, 343
VIDAE (Marc. Henon.) obitus et elogium, II.
- 477
VIENNA, Floren et Dauphin, Nemorosio delatus,
II. 142. in regno fidem a Monorantio accepta,
V. 311
VIENNENSIS, Fide Certantius.
VISTA, Vista, (Franciscus) Kalendari emendandi
rationem proponit, IV. 95. ejus obitus et elogi-
um, VI. 180
VIGEHUS, Fide Folias.
VIGLIUS ab AYTA ZUICHENUS, Fipias d. Ayta
Rado Swichem, (Haldicus) obit. Epitaphium,
III. 443
VIGNACORIUS, de Vignacour, (Adolphus) Meliten-
sis Ordinis princeps croatiz, VI. 96. Patat et
Nagapachum expugnat et destruit, 106
VIGNERI (Nic.) decessus et elogium, V. 648
VINITIUM, Vinitio ou Blatz, in Croatia a Turco
obelium et capturn, V. 193. a Leuovirio in-
terceptum, 401. a Budenti purpura vito ob-
elium, 592
VILLACORNIUS TUTTAVILLA, d. Effentelie de
de Villat, (Joannes) Tavenne praefectus reg-
ligent agit, I. 412. Pontum arcumem occupat,
II. 471. Tiscarvillam vito obeliet, 495. obit.
Ejus elogium, 465
VILLACORNIUS, de Villat, Mirabelli praefectus cum
rege innotit, V. 714
VILLACORNIUS DURANDUS, Durand de Vil-
lagwen, (Nic.) in vobem Melitenensem se conficit,
I. 368. Tripolis deditas invidiam in Gallis ab
Hispanis rejectam fregit diluit, 172. in Ameri-
cam ad occupandas regiones navigat, 503
VILLARDEADA, Villardrade, rex Matigeno cap-
ta, V. 158
VILLARDUA, Villarduer, in Vivarieris agro a Bra-
tonio et Pradela vito intercepti, VI. 132
VILLAREGIUS.

I N D E X.

VILLAREGIUS. *Fide* Neovilla.

VILLARIUS BRANCATIUS, *de Bracati de Villari*, (Androm.) Francopolis praefectus acceptis XXXIIII aureorum Guilielmi fidei addit, IV. 590. 601. vicarius Rotomagi constitutus, V. 211. ad urbem delationem parat, 218. aciem eruptionem facit, 210. Pontem Adamari pecunia expugnat, 210. a Meduano ut Carolo Borbonio cardinali praesto esset, Rotomagus missus, 219. cum rege transgit, Rotomago, Francopolis, ante loca tradit, 218. maris praefecti incrementum dicit, 230. captus et contra belli leges ab Hispana interfectus, 239.

VILLARIUS. *Fide* Sebasta.

VILLARIUS (Hieron.) archiepiscopus Viennensis pro sacro ordine vultus facti et Concilii Tridentini receptionem irrita urget, VI. 126. VILLAROLUS, *de Villarol*, (Joannis) insula audacia et credis, II. 225. VILLENURIUS, *Fide* Mar, ab Ant. Scipione Josia infelicitate obiectus, V. 153.

VILLERIUS. *Fide* Sortius.

VILLIENI (Jodoci) mors et elogium, I. 400.

VILLOCLARUS, *de Filopair*, Remus in regia confessorio bellum funder, III. 152. quod et decemum, 159. quendam ut Duvillam veneno interficeret laborat, 164. sua ingenuum et mores, 690. Memoriam in Lucetiae praefectura succedit, 673. regem periclitantem et fuae salutis consultatum locum esse jubet, IV. 467. 466. 467. 568. 570.

VILLOCLARUS GUERCHIVS, *de Filopair vicarius de la Garde*, (Claud.) in Germaniam missus ad defectionem Protestantium impediendam, III. 420.

VILLOCLARUS GUERCHIVS (Georgius) Mirabellum in Andibus capit, IV. 879. Belacum frustra obicit, V. 77. a Salernio et Abentio fufus, 143.

VILYORDA, *Fide* Vitoria, a Parmensi capta, IV. 241.

VIMOSI. *Fide* Portugallus.

VINCETRIVS, *Guinegre* (Joan.) Henocorum in urbe fufionis nomen dicit, IV. 441.

VINCIVS, *de Vinc*. *Fide* Gard.

VINDINUS CINGAMORUM, *le Mori*, a Protestantibus occupatum, II. 175. et desertum, 193. a rege ad Henolicos deficit, IV. 708.

VINDOCINUS, *Fendysse*, Meduano traditum, IV. 727. a rege vi capium, 819.

VINDOCINUS ager, *le Fendysse*, Protestantium fectitia, II. 189. et pontificiorum vexatus, 190.

VINDOCINUS, *dux de Fendysse*. *Fide* Borbonius.

VINDOCINUS, *de Fendysse*, (Franciscus) Carum vindocinensis. Metum venit, I. 327. obsequium interit, 391. 392. urbe spem inter Barrensem et Pontefranum portam tuendam fufcipit, 389. eruptionem in hostes facit, 398. hostes fecutus cecit ex vi astu defensus capta, et eorum pacificatione et virtutis specimen dicit, 4. Ducisno quem hostes obiecturi erant se includit, et Caesarienos fuga famulato allefco in insidias trahit et caedit, 414. ex Italia cum III c10 veteranis redit, et Burgum Sebastaforum contra Polvilleri et Hispanorum impetum firmat, 691. Caletu post capium Thermum praefectus, de Audomari fimo intercipiendo cogitat, sed se detecta frustra eff, 699. a Gulsano alienus, II. 6. in Batulium conjectus, 21. et fereve habitus, 25. petu ut collegae S. Michaelis equites de causa sua cognoscant, 26. ejus mors et mores, 48. innocens a fenatu Prisenfi declaratus, 109.

VINRA. *Fide* Bofus.

VINETI, *Finet*, (Ellus) decedus et elogium, IV. 427.

VIGIUS, *de Viguri*, ad Orfonem pontem caesus, V. 146.

VIAETUS, (P.) relicta Lugdunensi ecclesia Orestis doctus, II. 122.

VIAODUNUM, *Fordus*, in Lotharinga a Gallis receptum, I. 314. ubi histofia ab antiquo scripta, 314. ab Henocis capium, IV. 189.

VITELLIANUS PRATENIUS, *de Prat de Pitau*, (Gulielmus) Ant. Alepium Missidum interfectus, III. 282. Lad. Berengarium Gallum occidit, 441.

VITELLIUS, *Pitoli*, (Chapinus), Cetones machis Colmo Mediceo militat, I. 427. contra Penitum ducit, II. 52. in expeditione Pagonem exercitum cum summo imperio praedit, 411. urbem capta, et arcem extruendam desinit, 412. in iactis et navium contentis summa virtute Maurorum impetum sustinet et repulit, 4. obit, III. 467.

VITELLIVS (Alex.) Caesari in bello Smalodico militat, I. 71. Parmae gubernatori impulsus, 161. pedem pontifici dux, 190. Caesariensium exercitum relinquit a pontifice revocatus, 244. Mirandula obediencia ducit, 249. Caesari nomine defensus habet, 379. 380.

VITELLIVS (Paulus) Caesari militat, I. 72.

VITRIUS. *Fide* Hospitalis.

VIVARIUM, *Fruer*, a Gulsano interceptum, mox ab eo relictum, III. 476.

VIVARIENSIS, *crux de Fivari*, foedus inter se fecit, III. 475.

VIVARIENSIS ager, *le Fivari*. Rei illic pectus, II. 128. III. 140. 171. 179. 307. 314. 356. 487.

VIVES (Alfonfus) Caesari in bello Smalodico militat, I. 72. 141. Constantinenses agnoscit, 179.

VIVONIS SANOGARTIUS, *de Fivari de S. Gervais*, (Joannis) N. David mandatorum exemplum ex Hispania ad regem mittit, III. 108.

VIVONIS CASTANUS, *de la Chagryerelle*, (Joan.) in praedio Druchii occidit, IV. 249.

VIVONIS CASTIONERUS, *de Fivari de la Glosaguerelle*, (Androm.) regis ad Nurium portum periclitanti subvenit, ob id ejus Asiporum dux factus, IV. 375.

VILARIS, *Ovras*, insula Morucii adventu terminat in regis potestatem relinquitur, II. 419.

VILINGUA, *Finguar*, Hispania pulsus in Amalodensiu parus vadit, III. 178.

ULMA, *Ular*, a Caesare in gratiam receptus, I. 126. novus fenuus in infirmis, 128.

ULTRAJECTI, *Utrecht*, Leicestriani turbas ciet, IV. 545. urbe pulsus, 546.

ULURALES Alexandriae praefectus Melitum venit, II. 446. Muffaphus ut in Melite obediencia perficeret auctor, 455. Scillone et Italice litoris infestat, III. 9. quatum naves Venetas capit, 34. dubitan de pugna proferi sententiam, 45. a Turcice classis ad insulas Echynas clale le cum 30 urantibus fubdit, 49. Constantinopolim pervenit Turcice classis praefectus, 50. eminus tormenta cum Christianorum foederata clale congregatus, 109. in expeditione Tunetana Turcice classis praefectus, 335. Tunetum novo praedio firmat, 410.

URMAGIUS. *Fide* Soncebus.

URICORNIA in mari vili, III. 541.

URICURTIUS, *de Fivari*, in Juvatio Incepit opus navi operum, V. 767.

VOGELPROKUS, (Sebastianus) pedem per Saxoni Gallorum nomine coarctat, I. 214. ob id ad mortem damnatus et ad supplicium ductus, 177.

VOLPIANUS, *Fulpius*, a Gallis captum et ducum, I. 578.

VOLVERIUS, *de Fivari*. Fide Rufficus.

URCIVS, *d'Orcis*, ad Gordinum cum auxilio capis.

I N D E X.

copis contendens, Lud. Monbranium in solum
agmen impetum facientem iussit, et a suis de-
scriptum capto, III. 417
URINUS, *Oryes*, (Nicolaus) Caesari in bello Smal-
caldico militat, I. 71. Petilano Culmi Medici
ope a Jo. Fran. Ursino dejectus, 377. Caroli
IX. paracino pulvis adjutus, II. 237. Petili-
um fructu erant, 408
URINUS (Raimundus) Rogue a latruncularibus
occidit, IV. 129
URINUS (Ludovicus) Raimundi frater Vincentium
Vinellum occidit et in Venetam ditionem concedit,
IV. 229, 230. ob Virginium Accorombonam oc-
cidit strangulatus, 299
URINUS (Paulus Joedanus) Virginia Accorombona
ducta Venetis concedit et obit, IV. 298
URINUS, *Oryes*, (Fabius) cardinalis in Galliam le-
gatus, III. 153. Tuslenti Concilio receptionem
initio urget; et Parisensem laetam commendat,
193
URINI (Falsiv) obitus et elogium, V. 247
USELINGUS, *Usling*, (Joan.) Belgii ordinibus
sacris ut sacletum quae in Americam naviget
iussit, VI. 378
UTENHOFF, *Utenhus*, (Cic.) obitus et elogium,
V. 247
UTATIUS, *Uta*, vicecomes, in Robasensi expug-
natione Modulico militat, II. 203. ejus mors et
elogium, III. 263

W.

WACHTENDONKA ab Hispanis pueri intercepta,
VI. 106. a Ducis capta, 280
WABURGA, *Vide* Amalia.
WAERTIUS, de *Wiert*, (Sebaldu) in Indus Ori-
entalis navigi, VI. 267. in Zeila a rege Candiano
occidit, 270
WABERGENS (Bernardus) episcopus Osnabrug-
ensis obit, V. 49
WARAVENSIA comitis de rege eligendo, III. 274.
IV. 227. de templo Jesuiti paribus Ripe rehi-
tuendo et Calendario Gregoriano, 781. de Livo-
niae regimine constituendo, V. 775. de Rokas-
novi negotio, VI. 419
WARWICKENSIS, *castro de Warwick*. *Vide* Dudley.
WARMSTRINIUM, *Wilsenlein*, munitionum in Li-
vonio castrum a Joanne Basilii filio Moscoviae im-
peratore captum, III. 706
WEISSBURGUM, *Vide* Alba Julia.
WENDA, *Wenden*, a Moscu obicit, III. 705. ab
opidanis desperatione aditus pulvere tormentario
fundamentis subditis et incendio, eversa, 706. a
Polonis intercepta, et a Moscu initio op-
pugnata, 707. a Polonia capta, VI. 114. a Suo-
ecis recepta, 116. a Joanne Suro Samoski Polono-
rum duce recepta, 120
WEISSBERGA in Livonia medio inter Revaliam et
Narvam inter a Joanne Basilii filio Moscoviae im-
peratore capta, I. 721. a Suecia initio obicit,
III. 277. a Joanne Sueciae rege capta, 247
WEISSBERGII, *Wigandii*, (Manibael) obitus et elo-
gium, IV. 378
WESTERLOA, *Westerlo*, alia intercepta, V. 37.
a Mordagorion capta, 165
WESTFALIAE ordines de Hispanorum in Civitatibus
duces expulsiorem expulsiorem apud Caesarem
infirmit, V. 765
WESTFALIA (Joach.) mors et elogium, III. 186
WHITAKERI, *Whitaker*, (Gul.) obitus et elogium,
V. 264
WIATUS, *Wit*, (Tho.) in Cantio populum ad se
Tom. VI.

ditionem vocat et Londinum ducit, L. 449. fas-
cis et captus, 450. Episcopus, 451
WICHARDUS, *Wichari*, consilii Paterbonensis ab
episcopo damnatus moriens summa constantia fide,
VI. 231
WIERI, *Wier*, (Joannis) obitus et elogium, IV.
348
WIGANDI, *Wigand*, (Joannis) mors et elogium,
IV. 287
WIKELA in Livonia a Joanne Basilii filio Mosco-
viae imperatore capta, III. 378
WIKERSTIUS, *Wiker*, (Thomas) ab Elisabetha Aus-
tria ad Philippum Hispanum legatus, III. 259
WILLERMIUS, *Willelmus*, (Joannes) Anabaptistarum
amalgamatus dampni ultimus, III. 797
WINWOODS, *Winwood*, (Robellus) Angli orator
mors inter comitem et civitatem Emblianam pa-
cans ex arbitrio unus, VI. 373
WIEMBERGICUS dux (Ulricus) Smalcaldico-
rum foederatorum copis diffusus et ditione sua pa-
re subacta Caesari in supplicia, L. 125. ejus mors
et elogium, 216
WIEMBERGICUS dux (Christophorus) Ulrici fi-
lius doctrinae capta edit, I. 286. legatus ad Con-
cilium Tridentinum missus, 287, 288, 314, 326.
qui doctrinae capta propugnata, 331. et solutus,
337. confessionem a suis legatis exhibitum edit,
339. Evangelium Testamento scripto erigit, 399.
cum Gallo et cardinali Lotharingo ad Tabernam
congregatus ad Helvetium confessionem impedi-
dam, II. 100. a regina matre solutus et in Fran-
ciam venit et in pacificando regno operam interpo-
nat, 340. obit, 655
WIEMBERGICUS dux (Ludovicus) Christophori
filii patri succedit, II. 655. Ursulum Georgi Jo-
annis Palatini filium in uxorem ducit, IV. 344.
obit, V. 107
WIEMBERGICUS (Friedericus) Montis-pescardi
comes Ludovico agnato in duca Wittenbergico
succedit, V. 207. principum non a Caesare sed
ab Imperio inaugurari in comitis Ratisponensis
patri, 378. Nicom ad succulentem navigationem
pugnat, 757. Romam venit, VI. 3
WIEMBERGICUS, *Wittenberg*, fons, I. 142. in
Caesari manus configit, 144
WIENSTRINA in Livonia a Joanne Basilii filio
Moscoviae imperatore capta, III. 291
WOLFII, *Wolf*, (Hieronymi) detestus et elogium,
III. 798
WOLFII (Joannis) obitus et elogium, III. 208
WOLMARII, *Wolmar*, mors et elogium, II. 145
WOLMARIA, *Wolmar*, a Polonia obicit, VI. 119.
Zamoisio dedita, 120
WOLGASTI, *Wolgast*, (Thomas) cardinalis legatus,
I. 30. obit, 51
WOTTENI, *Wotten*, (Edvardi) obitus et elogium, L. 561
WOTTENI (Nic.) Eboraci decanus a Maria Aus-
triae regina delegata de pace cum Henrici III.
Galliae regis delegata actibus Serenissimi convenit,
I. 701. ab Elisabetha regina delegata in Scotiam
de pace actibus venit, 816. et de ea convenit,
817. Cantuariensis decanus a regina Elisabetha de-
legata de dissidio in contritu cum Belgis negotio
compendio Brugis cum Philippi Hispani delegata
agit, II. 522

X.

XEQUES Hametis Fessini regis filius Narzum post
tridui proelium caesus, V. 562. Narzi episto-
larum sermo concretus, ne una quidem lecta, 561.
XYLANDRI (Gul.) obitus et elogium, III. 461
(17) ZABARELLAE

I N D E X.

Z.

- ZABAKILLAR** (Jac.) obitus et elogium, IV. 787
ZALNOCUM, *Zelenci*, s. praedictarius desertum
 a Turcis capitur, I. 338
ZAMPINIUS, *Zanpini*, (Matthaeus) pro cardinali
 Borbonio pueris adversus fratres Anteriorum
 consultationem edit, IV. 156. - responsum ad ca-
 lumnias a pseudo-parlamento Catholici et Tu-
 rorum et a conventiculo Carnotensi in Gregorium
 XIV. confectas edit, V. 73
ZANCHIA, *Zanchi*, (Hieron.) decessus et elogium,
 IV. 598
ZAPOLIA, (Joan.) Hungariae coronam sumit et
 moritur, I. 39, 311
ZAPOLIA (Stephanus) patri Joanni succedit, I. 311.
 Joannes Sigismundus appellatus, 314. coronam
 abdicat, 315. Solimani Turcarum Imperatoris
 patrocinio adjutus, 370. violatis iudiciis Zamen-
 nem alii intercepit, II. 414. - mox decessit, et circa
 Juliam excuriones facit, 440. Hungariae proceres
 infidelitatis plenis literis ad Theodoricum comitem invitat,
 491. Aircicum capit ad Zigelthum fugatus, 492.
 Tocium irritis obsequiis et Tataro Daciae vastantes
 caedit, 504
ZARINI (Joseph) decessus et elogium, V. 816
ZATMARUM, *Zatmar*, a Schuendicaptum, II. 578
ZEWANGI Solimani imperatoris e Rosolam filius ex
 merore ob Multas fratris caedem moritur, I. 435.

- ZEBREIDOVITZ**, *Zebreidenovitz*, (Nic.) Palatinus
 Caccoviensis turbis in Polonia morat, VI. 355.
 mox compellitur, 356
ZIGIDINI oppidum ab Otomali caprum, I. 311.
 mox a Turcis recuperatum, 316
ZILAR (silius Ceyh) *Ceyh*, insulae descriptio, VI.
 318
ZELANDICARUM insularum descriptio, III. 395
ZELANDORUM ingensum, III. 397
ZIDANUS ab Abdis fuit, mox a Marochensibus
 advocatus et in urbem admissus Abdalum postulat,
 VI. 414. in captivos summa immansione ferit,
 ab Abdala iterum solus et pallus, 415
ZIEGLERI LINDAVI (Jacobi) mors et elogium,
 I. 109
ZIGETHUM, *Ziget*, a Turcis irritis obsequiis, I.
 605. a Solymano obsequium, II. 497. et expug-
 natum, 498
ZIRICISAE, *Ziriczar*, descriptio, III. 397. ab His-
 panis obfessio, 400, 403. descriptio, 405
ZORILDA, *Zibol*, (Melchior) episcopus Hembol-
 fis a Sclaris occisus, I. 309
ZOGGIBIDI Granatae olim rex Fessino militum in
 proelio contra Scitros interfectus, I. 246
ZUINGERI (Theodori) obitus et elogium, IV. 548
ZULGERIUS, *Zulgre*, (Wencellus) a Friderico
 Palatino Lunetam missus eum de Protestantium
 causae veritate certum facit, II. 607
ZUTFANIA, *Zutphen*, s. Jo. Bapt. Taxi alii inter-
 cepit, IV. 171. Mauritio dedit, V. 37

I N D E X

I N D E X

VERNACULO-LATINUS

NOMINUM PROPRIORUM

Quae in THUANI Historiarum Libris occurrunt.

A.

ABBEVILLE: *Vide Abbativilla.*

d'ABEIN, Abennius.

ACCOLTI, Accoltus.

ACVEDO, Accedius.

d'ACIER, Acierus.

ACQ, Aque Tarbellicae.

ADENMAR, Admarus.

des ADRETS, Bellomontius Adretian.

ADRIANI, Hadrianus.

AFRICA, Aphrodisium.

AGDE, Agatha.

AGEN, Agisium.

AGOSTINI, Augustinus.

d'AGOUT, Agoutus.

d'AGUILAR, Aquilarius.

AJAZZO, Ajcium.

AIGUES MORTES, Aque Mortuae.

AIX LA CHAPPELLE, Aquigranum.

AIX EN PROVENCE, Aque Sextiae.

ALAMANNI, Alamannus.

d'ALAYA, Alabensis.

ALEA, Alba Pompeia.

d'ALEA, Alban.

ALBIGNY, Albisus.

d'ALBON, Albion.

d'ALBERT, Labretius, Luitus.

ALCHAM, Almaria.

d'ALEGRE, Alegius.

des d'ALENÇON, Alençonius.

ALGER, Caesarea Julia, Algeria.

ALLEYN, Alurus.

ALLINCOUR, Allincurius.

ALOIT, Alofium.

ALTAMPA, Altampius.

ALTOTIVI, Altotius.

AMELIE, Ambisus.

d'AMBOISE, Ambosia, Ambosinus, Ambosus.

AMIENT, Semarobriga Ambianorum.

AMLOT, Amicus.

d'AMOURA, Amocius.

ANCEL, Ancellus.

ANCELIN, Ancellus.

ANCEUS, Ascendum.

ANCONNE, Anconus.

d'ANDELOT, Castellionus Andelotus.

ANDREA, Andreas.

ANGLIO, Anglus.

des d'ANGE, Anglus.

ANGEL, Angelus.

PANGELIER, Angelicus.

d'ANGEWEL, Angemus.

ANGERS, Andegavum.

d'ANGLORE, Angulus.

ANGROONE, Angustus.

d'ANHALT, Anhaltinus.

ANJOU, Andus.

des d'ANJOU, Andinus.

d'ANNIEAUD, Annecidius.

ANNONAY, Annoniacum.

des d'ANIELME, Fungarius Anielmus.

ANSACHE, Oostacensis.

ANTIEIL, Antipolia.

ANTINORI, Antenorius.

ANTOINE, Antonianus.

ANTONELLI, Antocellus.

ANTRAIN, Antrianus.

ANTERS, Anterps.

d'APCHON, Achenus.

d'APIANO, Apianus.

d'ARACONT, Aramontus.

d'ARCHER, Arcerius.

d'ARDELLER, Ardeus.

AREDES, Ardes.

d'AREMBERG, Arambergius.

d'ARESKIN, Arekianus.

ARGENLIEU, Argentinus.

ARGENCE, Argentinus.

ARGENTERIO, Argenterius.

ARGYLE, Argathellus.

d'ARMAGNAC, Armeniacus.

ARMAND, Armandus.

d'ARNAULD, Arnaldus.

ARNHEMUYDEN, Arnhemus.

d'ARFAJON, Arpejonus.

d'ARQUEI, Arcutius.

d'ARRAN, Arranus.

des d'ARVOIS, Arvianus.

AICHAM, Aichinus.

des d'AINES PAS, Aincorum fluces.

d'ATAYDA, Atida.

d'ATAUGOUR, Atauguris.

des d'AURAN, Aurantianus.

AUBERT DE TONNERRE, Aubertus Triuncianus.

AUBETERRE, Albeterianus.

AUBIONE, Albinius.

AUBRY, Aubius.

AUDENAERDE, Aldemarot.

AVENELLES, Avenella.

d'AVERTON, Avertoma.

d'AVEINEL, Vide Rulicore.

AUGISBOURG, Augusta Vindelicorum.

ATTICUS

I N D E X.

AVIGNON, Avenis.
d'AUMALE, Aumalus.
d'AUMONT, Aumontus.
d'AUNIS, Aunensis.
 AURELLAC, Orillacum.
d'AUSONVILLE, Ausonvilla.
 AUSSONNE, Axona.
d'AUTRICH, Austria.
d'AUTRICHE, Austria.
 AUTUN, Augustodunum.
 AUVERGNES, Aurincæ.
 AUXERRE, Autiodunum.

B.

BARINGTON, Barington.
 BAROTKA, Babolca.
 BARON, Baronus.
 BACON, Baconus.
de BADEN, Badenſis.
 BAGGE, Bagus.
 BAGLIONE, Balconus.
 BAILLIEUX, Ballicolus.
 BALACNY, Balagnus.
 BALFOUR, Balfarus.
 BALL, Balla.
 BALLARD, Ballardus.
de BALMETH, Balmeth.
de BALIAC, Ballacum.
 BANNE, Banna.
 BANTAM, Bantama.
de BARBANCON, Barbanconſis.
 BARBARIE, Africa.
 BARRABO, Barbarus.
 BARRABOIS, Haribonus Ahenobarus.
 BARRELL, Barbellus.
 BARRESIUS, Barbesius.
 BARBIANI, Barbiana.
 BARENTON, Barentonus.
de BARCA, Baraga.
 BARJOLS, Barjolium.
 BARNEVELT, Barnevelius.
 BARNI, Barnia.
 BARON, Baronius.
 BARRAULT, Barallus.
de BARREUX, Barraux.
 BARRIERS, Barria.
 BARROS, Barofus.
 BARRY, Baria.
 BARRILL, Barilla.
 BASSONPREES, Baſſonpreta.
 BATAVAY, Batavay.
 BATHORY, Bathorus.
 BAUBIGNY, Baubignus.
 BAUDOUIN, Balduinus.
 BAUIERE, Bauiarus.
de BAUME, Balma.
 BAUVY, Bauvina.
 BAYUX, Baucallum civitas, Noviomagus Baucallum.
de BACAN, Baſſus.
 BAZAS, Caſſo Valatum.
 BEAUCALIER, Beaucalium.
 BEAUFREMONT, Beaufremontius.
 BEAUGAU, Belgicus.
 BEAULIEU, Beaulieu.
 BEAUMANOIR, Beaumanoir.
 BEAUMONT, Beaumontus, Beaumontanus.
 BEAUNE, Beina, Beunus.
 BEAUVAIS, Bellocum, Bellovaſis.
 BEAUVAU, Bellovaſis.
 BEAUVOIE, Bellovaſis.
 BEKI, Bekus.

BELAC, Belacum.
 BELGICUS, Belgicus.
 BELIN, Belinus.
de BELLAY, Bellais.
 BELLEAU, Bellus.
 BELLEGAARD, Belgicus.
 BELLEVILLE, Bellavilla.
 BELLEVUE, Bellevue.
de BELLOY, Bellus.
 BELTRAN, Beltrama.
 BEMBO, Bemus.
 BENEMART, Bencharius.
 BENOIST, Benedictus.
 BENTHEIM, Bentheim.
 BENTIVOGLIO, Bentivoglio.
 BERCHON, Berchona.
 BERINGER, Berengerus.
 BERENGIVILLE, Berengivilla.
 BERGEN-OP-ZOOM, Berge ad Sommen.
castro BERGH, Bergh.
 BERGHE, Bergh.
 BELLAYMONT, Barlemontus.
castro de BERNE EN SUINE, Bernus.
 BERNSTEIN, Bernstein.
 BERRI, Berra.
 BERRY, Berria.
 BERTON, Bertonus.
 BERTRAND, Bertrandus.
 BESNI, Bennis.
 BESSONNIERE, Beſſonieria.
 BETHUNE, Bethuna.
 BETE, Bete.
 BETIERI, Bettia.
 BIATE, Vitiolum.
 BIEB, Bieba.
 BIEICH, Bieichus.
 BILLY, Billa.
 BINDER, Bindia.
 BINICOUR, Binicurus.
 BIRAQUE, Biraga.
 BIRON, Bironus.
 BISTY, Bistia.
 BLACKWELL, Blackwellia.
 BLACON, Blaconus.
de BLAIN, Blainus.
 BLANCHARD, Blanchardus.
 BLANCHPREES, Blanchpreta.
 BLAYE, Blava.
 BLEBERG, Bleberga.
 BLOA, Bloia.
 BLYENBECK, Blienbeckia.
 BOCHETEL, Bochetia.
 BODENTHEIM, Bodentheimus.
 BODIN, Bodinus.
de BOETIE, Boetia.
 de Bois, Boſus.
 BOIS LE DUC, Silva-ducia.
 BOIS-ROSE, Boſcoria.
 BOIS d'ANNEBOURG, Boſus-Anneburgus.
 BOIS-DAUPHIN, Boſcodauphina.
 BOIS-TAILLE, Boſtailia.
 BODIN, Bodinus.
de BOISSIERE, Boſſia.
 BOIVY, Boſus.
 BOLOGNETTO, Bolognetus.
 BOMMEINE, Bommene.
 BONANICO, Bonanicus.
 BONFADIO, Bonfadio.
 BONGARS, Bongarus.
 BONIFACIO, Bonifacius.
 BONIFACE, Bonifacius.
 BONIVET, Bonivetus.

Bonne,

I N D E X.

CAVALCANTI, Cavalcantia.
CAUDELEC, Caudelocum.
CAUMONT, Caumontum.
CAVOURE, Cavorum.
de CAUSSADE, Causada.
CHANT ST OYER, Censum in Ota Silva.
CECIL, Cecilia.
CELLER, Cellae.
CENTURIONE, Centurio.
CEUTA, Septa.
CEYLON, Zeila.
CHABANE, Chabania.
CHABOT, Chabotus.
CHAERIERE, Capuria, Capurientes.
CHALIONT, Chalionis.
CHALONS, Calsanum.
CHALONS sur SAONE, Cabilo, Cabilonia.
CHAMEBERT, Chambrera.
CHAMBERT, Cambus.
CHAMPAONE, Campanis, Campanus.
CHAMPIGNY, Campinacis, Campaniacus.
CHANCELLER, Chancellus.
CHANDIEU, Chandeus.
CHANTONNET, Cantonetum.
CHAPELAIN, Capella.
de CHAPELLE-BIRON, Capella Bironia.
de CHAPELLE-MARTAU, Capella Martellia.
CHARENIERE, Carbonaria.
de CHARITE, Charitum.
CHARPENTIER, Carpentaria.
CHARRY, Charria.
CHARTRE, Austrum Carnutum.
de CHASSAGNE, Casterus.
CHASTEL, Castellus.
CHASTELLER, Castellaria.
CHASTELLAIN, Castellania.
CHASTELLERAULT, Enslid castrum.
CHASTET, Caster.
CHASTIGNERIE, Castaneus, Castigneris.
CHASTILLON, Castelloneus.
de CHASTRE, Casterus.
CHATEAU-BRIAND, Castrum Briandi.
* CHATEAUDUN, Castellodunum.
CHATEAU THIERRY, Theodorici-castrum.
CHAVIGNY, Chavina.
CHAUMONT, Calvumonia.
CHAUMONT, Calvumonia.
CHATELON, Chalerona.
CHEKE, Cheus.
CHELAR, Chelarium.
CHEMERAY, Chemerallus.
CHEMNIET, Chemnitius.
CHERIFF, Schirius.
CHERIE, Chellia.
CHEVALIER, Cavalier.
de CHRYAUX, Eques infula.
CHRYERIE, Chereina.
CHIANA, Clinia.
CHIMAT, Cimacia.
CHIVERT, Cevernia.
CHUUI, Clisum.
CHOPIN, Choppinus.
CHORON, Chorogum civitas.
CHOTKIEWITZ, Chotkewicz.
CHOUART, Chottus, Schuarts.
CHOFFRE, Choppia.
CHOURIE, Surhus.
CHERTIN, Chertania.
CIBO, Cibosa.
CIPIERRE, Cipetra, Sipta.
CIVILA, Civila.

CLAGNY, Clanius.
CLARIO, Clarius.
CLAUDONNE, Claufonia.
CLAUSE, Clauffa.
CLEERHAGE, Cleargus.
CLEMENT, Clemens.
de CLERC, Clericus.
CLERMONT, Claramontius, Claramontium.
CLERVANT, Clervantia.
CLEVES, Clervensis, Clivis.
de CLIRRE, Clilla.
CLIFFORD, Clifordus.
CLOOT, Clotus.
CLOUT, Cluscon.
CLUSAU, Clusellus.
CLUTIN, Clutina.
de COCHE, Cochus.
CORFFER, Colferia.
COFFE, Cocmus.
COESQUE, Coetema.
CUEVORDEN, Cororda.
COGNAC, Cognacum.
COKE, Cocus.
COLAS, Colisus.
COLIGNY, Collinus.
COLOGNE, Colonia Agrippina.
de COLOME, Aemona.
COLOMBIERE, Columbaria.
COLONICH, Colonitias.
COLONNA, Columna.
COMMANDINO, Commandinus.
COMMENDONE, Commendonia.
COMMERONDE, Commerodus.
COMMINGES, Comens.
COMPER, Compens.
de COMTE, Comtus.
COMING, Concus.
COMBE, Condus.
CONFORTIEN, Confortinus.
CONINGET, Conitias.
de CONNAL, Connas.
de CONSTANCE, Constandia.
CONTI, Centia.
de CONTRE UN, Anthenoticon.
COQUELET, Coquelus.
COQUELLE, Coquellus.
COREIL, Corbolium.
COREIE, Corbis.
de CORDOYA, Cordabensis.
CORDOUAN, Cordoema.
CORIOLAN, Coriolus.
CORRADO, Cornus.
de CORNIA, Cornus.
CORNET, Cornutus.
de CORNU, Cornutus.
CORRADO, Cornus.
CORTEZ, Cortesia.
CORNNA, Corota.
CORNE, Collicus.
CORIEM, Collicum.
COTON, Cotonus.
GOUCY, Gucis.
COURLAIN, Courlaum.
COURTENAY, Courtenus.
COURTAY, Courtum.
CRACOVIE, Cracovia.
CRAMER, Cramerus.
CRAN, Cratumum.
CRAPADO, Crapada.
CRATO, Cratena.
CRIGHTON, Crightonia.
CRUOL, Cruolum.

CHERY,

I N D E X.

CREQUY, Crequius.
 CREVECOEUR, Crevecosium.
delle Croce, Crucelus.
la Croix, Crucelus.
 CROMER, Cgmerus.
 CROMENBERG, Conebergus.
 CROY, Croius.
 CRUCH, Cruceus.
 CRUSOL, Crussolus.
 CUJAE, Cuielus.
la CUREE, Curueus.
 CUVIETO, Curielus.
 CUYTON, Cuiotus.
de CURTOLARI ISOL, Echinas infule.

D.

DACRES, Dactrus.
 DADRE, Dadreus.
 DAFIN, Daffus.
 DAGUERRE, Daguerre.
 DAILLON, Dallonus.
 DAILLY, Dallis.
 S. DAMIANO, Damiani-fanum.
 DAMPIERE, Dampetra.
 DANTVILLE, Danvilla.
 DANDIGNY, Dandinus.
 DANDOLO, Dandolus.
 DANEAU, Deneus.
 DANES, Danelus.
 DANEMARCK, Dania.
 DANTEICK, Gidrus.
 DARNLEY, Darbeus.
 DAVALOS, Avalus.
 DAUTINE, Delphinus.
de DAUPHIN, Delphinus.
 DAVY, David.
 D'ESFIAT, Delfinus.
 DELAINE, Delonius.
 DELFINO, Delphinus.
 DELPRIEL, Delphela.
 S. DENIS, Denys-fanum.
 DEFT, Topetum.
 DEICARTEL, Delcarteus.
 DEIER, Delideria.
 DEISE, Delius.
 DEVENTER, Deventria.
 DEVERUX, Deverus.
 DHONA, Donivius.
 DIEPPE, Dieppa.
de DIGUIERRE, Diguielus.
 DIJON, Divio.
 DINAN, Dinannus.
 DINANT, Dinannus.
 DINEVILLE, Dinevilla.
 DITHMARSEN, Dimefina.
 D'O, Dous.
 DODONIER, Dodonaeus.
 DORI, Douus.
 DOINRAU, Doineilus.
 DOLÉ, Dolaius.
 DOMERS, Domborus.
 DOMFROU, Dombosium.
 DONATO, Donatus.
 DONAWERTH, Dombordia.
 DONIAU, Donellus.
 DORAT, Auratus.
 DORIA, Aurl.
 DOTS, Tolia.
 DOUGLAS, Douglasius.
 DOURDAN, Douringa.
 DOURLANS, Dourlanus.
 DRAKE, Drakeus.

DRAKOWITZ, Dracovitus.
 DREUX, Drexum, Drexensis.
 DREUX, Drexus.
 DUREIN, Dureinus.
 DURKAW, Durbavus.
 DUCKETT, Hufius.
 DUDITH, Duthius.
 DUDLEY, Duthius.
 DUNBRITTON, Britannodunum.
 DWNEI, Duenfus.
 DUODO, Duedus.
 DURAND, Durandus.
 DURANTI, Durantus.
 DURAS, Durelus.
 DURASSO, Dyrachium.
 DURRY, Dureus.
 DURFORT, Durfortus.
 DUTE, Tuidius.
 DUTIBOURG, Doctburgum.
 DZALINIKI, Dzalimus.

E.

E BRARD, Eberardus.
 EDER, Ederus.
 EDMONDI, Edmundus.
 EDUVILLE, Edovilla.
 EFFINGHAM, Effinghamus.
 EGMOND, Egmundus.
 EGMETH, Agmestum.
 EINDOVEN, Eindovia.
 ELIA, Iva.
 ELBOUR, Elliborvia.
 ELTZ, Eltus.
 EMELEN, Embel, Emelens.
 EMERUX, Ebrolum.
 EMIR HAMEI, Emirus Hamoces.
 EMO, Emus.
 ENCHUYEN, Enchuf.
 ENDEM, Endemus.
 ENGIEN, Angianus.
 ENGORI, Ancynus.
 ENGOULEME, Engolifus, Engolifmens.
 ENGOURI, Ancynus.
 ENGUEN, Angonus.
 ENJETH, Agnaretum.
 ENTENS, Etenlus.
 ENTRAQUES, Entragus, Interamus.
 ERASSO, Eratus.
 ERKENBERG, Erberga.
 ERIZO, Echinus.
 ERLE, Agra.
 ESCARS, Scutlus.
de ESCHELLE, Scab.
 ESCLUIS, Stuf, Clufura.
 ESCOSSE, Scotia.
 ESCOVED, Escrobus.
 ESCOVELEAU, Escubelus.
 ESCUT, Scutus.
 ESPERIE, Espercaus.
 ESPERIE, Hesperius.
 ESPERNAT, Espernatus.
 ESPERNON, Espernatus.
 ESPERE, Speculus.
 ESPINAC, Espinus, Spinacus.
 ESPINEVILLE, Spinavilla.
 ESPINOV, Espinus, Spinacus.
 S. ESPIRIT DE RUT, Spiritus-fanum.
de ESPIART, Esartus.
 ESEX, Essexus.
 ESTAMPES, Stampes, Scampens.
 ESTE, Aetinus.

ETOURNEL,

I N D E X.

GRENADT, Gramata.
 GREENBLE, Gentiopolis.
 GREVIN, Grevinus.
 GREY, Greus.
 GRILLE, Grillus.
 GRIMOVILLE, Grimovilla.
 GRIST, Griscus.
 GROENINGEN, Groninga.
 GROEBECHE, Grothecus.
 GROELIER, Groelicus.
 GROSLOT, Groloctus.
 GROMBACH, Grombachius.
 GROFFE, Groepus.
 GROUCHY, Gruchius.
 GUADADNE, Vadagnus.
de GUASTO, Vastus.
 GUASTELED, Vastus.
 GUERRIANO, Guerriandus.
 GUELDRE, Geldria, Geldria.
 GUELH, Guelius.
de GUERCHE, Guerschus.
 GUERCHY, Guerschus.
 GUERTT, Guertus.
 GUERTT, Guertus.
de GUERLE, Guertus.
 GUERTT, Guertus.
de GUICH, Guichus.
 GUINNE, Aquinus.
 GUIGNARD, Guignardus.
 GUILLANDINO, Guilandinus.
 GUILLART, Giffertus.
 GUINCETAT, Vancetatus.
 GUINES, Guis.
 GUINTEZ, Guinterus.
 GUISE, Guisus.
 GUITRY, Guisus.

H.

HADINTON, Hadina.
 HAEDELN, Harlemum.
 HALIN, Alfinus.
 HALLWIN, Halvinius.
 HALOT, Halotus.
 HAMILTON, Hamiltonius.
 HAMONT, Hamontius.
 HAM, Ham.
 HANCE, Hancus.
 HANGEST, Hangelus.
 HARDECK, Hardecus.
 HARFLUR, Harflorus.
 HARLAY, Harlaus.
 HARLEM, Harlemum.
de HATTE, Hata.
 HAYES DE GRACE, Franciscopis.
 HAUTEFENNE, Alapenzus.
 HAUTCOUR, Altocurus.
 HAWKINS, Hawkus.
de HAYE, Hous.
 HEERT, Hebertus.
 HEDIN, Hedius.
 HEEMERCKE, Heemsterkus.
 HELMSTADT, Helmstadum.
 HENNIK, Henricus.
 HENRY, Henricus.
 HEFFERN, Heffernus.
 HERAUGIERE, Heraugierus.
 HERBERT, Herbertus.
 HERENTALS, Herentals.
 HERREACH, Heretachius.
 HERTRE, Hertreus.
 HERVET, Hervetus.

TOM. VI.

HESE, Hesius.
 HEU, Heus.
 HEURN, Heurnus.
 HIERGES, Hiergus.
 HILMER, Hilmus.
 HOBENLO, Hobenlous.
de HOLLANDON, Batau, Belgae.
 HOLSTEIN, Hollus.
 HOMMEY, Lemetna.
 MONFLEUR, Monfleurus.
 HONORAT, Honoratus.
 HOOGSTRATE, Hochstratus.
de HONGRIE, Pannonia.
 HORNE, Hornus.
 HORNE, Hornus.
 HOSPITAL, Hospitalus.
de HOSTE, Hostus.
 HOTMAN, Hotmanus.
 HOULLIER, Houllierus.
 HOUSAYE, Housayus, Housicus.
 HOWARD, Howardus.
 HOVEN, Hovius.
de HUGUERIE, Huguerie.
 HULET, Huletus.
 HUME, Humus.
 HUMIERE, Humierus.
de HUNALDAYE, Hunaldus.
 HUNTLEY, Huntleyus.
 HURAU, Huralus.
 HURTAULT, Hurtaultus.
 HUY, Hous.

I.

JACHENEUYTTE, Jacheneuytus.
 JARNAC, Jarnacus.
 JAVERGUY, Javergus.
 JEAN D'ANGELY, Joannis Engeraci fiamus.
 JEAN DE MAURIEUX, Joannis fiamus in Maurie.
 JEANIN, Janinus.
 JENIS, Jenisus, Jenisus.
 JENNIELE, Jennielus.
de JELE, Jeleus.
 JERIE, Jerius.
 JEC-COLNE, Jeccolne.
 JEC-REITH, Jecreith.
 JECNY, Jecny.
 JOANNEAU, Joanneus.
 JOURET, Joubertus.
 JOYEUSE, Jouis.
 JRELAND, Jrelandus.
 JROIRE, Jroireus.
 JROUDUN, Jroudunus.
 JUEL, Juelus.
 IVOY, Ivodum, Ivonius.
 IVREA, Eporedia.

K.

KARMOWSKI, Karmovius.
 KER, Cirus.
 KERCENI, Kerchenius.
 KETTERWERTH, Colonia Trjuna.
 KINSAL, Kinsal.
 KOCKENHAUSEN, Kockenhauseus.
 KONIGSBERG, Regiomontanus.
 KOPAN, Copanum.
 KETTEN, Kettenus.
 KRONSTADT, Stephanopolis, Brastoria.
 KUMERO, Regiomontanus.

(hh)

LARWIN,

I N D E X.

L.

LARWIN, Levinus.
 LARONNET, Larioneta.
LA FIN, Lefina.
LAAIAIN, Lailia.
LAMPALLE, Lemballa.
LAMPION, Lampionus.
LANDEREAU, Landerus.
de **LANDES**, Lenda.
LANDO, Landus.
LANDRIANO, Landricus.
LANGR, Anglus.
LANGUIRAN, Langonius.
LANGUEDOC, Septimania.
LANGY, Lancius.
LA NOUE, Lanovia.
LANSAC, Laniscus.
LAON, Laodunus.
LARCHANT, Larcutius.
LARIB, Arcius.
LARIE, Larus.
LARO, Larus.
LATIMER, Latimerus.
LATINI, Latinus.
LAVAL, Lavallus.
LAVARIN, Lavardinus.
LAVATER, Lavaterus.
LAUDONNIERS, Laudonensis.
LAUNAY, Launus.
S. LAURENT, Malagufar.
LAURO, Laureus.
LAUZIERI, Lorus.
LAUZUN, Lautionus.
LAUTREC, Lautrecus.
LIDINGTON, Lidingtonus.
LEICESTER, Leicestria.
LIEN, Lilius.
LEITH, Letha.
LEITH, Letha.
LEMONCOURT, Lemencurians.
LENOX, Levinus.
LENS, Arlenus.
LEON, Legionensis.
LEOPARD, Leopoldus.
LEWITT, Leovitus.
LERCARO, Lercarius.
LERY, Lerus.
LESCOT, Lescotus.
LESDIGUIERS, Diguerius.
LESLY, Lellus.
LEVIN, Levinus.
LEUKOWITZ, Leucovicius.
LEYDEN, Lugdunum Batavorum.
LEYEN, a Lea.
LEYTOUR, Lactonius.
LEYVA, Lacta.
L'HOMMET, Lometus.
LIERTAT, Lierus.
LIERE, Lira.
LIGNE, Ligneus.
LIGNERI, Lignerius.
LIGNERIE, Lignerius.
de **LIGURE**, Henotich.
LILLO, Lillo.
LIMEURG, Limburgum.
LMOGES, Rialthum.
de **LIMOUIN**, Lemovices.
LIMPURO, Limpurgens.
LINGHEN, Lingens.
LION, Lugdunus.

de **LIONNOIS**, Lugdunensis ager.
LIS, Lila.
LISBON, Officium.
LISIEUX, Lessorium.
LIZET, Lictus.
LOCHAM, Lochumus.
LOGIERRE, Logerus.
in **LOMBARD**, Lombard.
LONGUEVAL, Longovalus.
LONGUEVILLE, Longuillanus.
LONGIER, Loncius.
LONGY, Lonvius.
LORRAINE, Lotharingus.
LOMES, Loffus.
LOMONCHI, Lotus.
LOTICH, Lotichus.
LOUTRE, Lups.
LOUCHARD, Luchardus.
de **LOUS**, Lous.
LOUPIAN, Luparius.
LOUVIER, Lupus.
LUCE, Lucus.
LUCERNE, Lucernensis.
de **LUBE**, Ludensis.
LUNES, Lunius.
LUNING, Lunius.
LUNAY, Lunacus.
LURIGNY, Lurignus.
LUSIGNAN, Lusignan.
LUX, Luxus.
LUXEMBOURG, Luxemburgus.

M.

MACADENO, Macadenus.
MACCHIAVELLI, Machiavellus.
MADARON, Madro.
MADRICE, Madricus.
MAEL, Mafus.
MAESTRICHT, Trjectum ad Mosam.
MAGGI, Magus.
MAHOMETTE, Mahometus.
MAILLE, Mailus.
MAILLEFRAIT, Malescum.
de **MAINE**, Comani.
MAINEUF, Menovus.
MAINTENON, Maintenonius.
MAH, Mafus.
de **MAISTRE**, Magister.
MAITLAND, Meilhamus.
MALAIN, Malinus.
MALEROY, Malerius.
MALESTROIT, Malistretum.
MALICORNE, Malicornus.
MALICNY, Malinus.
MALINES, Melinus.
de **MALO**, Malovicius.
MALOT, Malo.
MALTE, Malta.
MALVERSI, Malvicinus.
MANDE, Mimus.
MANDELOT, Mandelotus.
MANDERCHREIT, Manderchritus.
MANDINELLI, Mandinellus.
MANGOT, Mangotus.
de **MANE**, Vindus.
MANFELD, Mansfeldus.
MANTE, Medona.
MARANI, Maranus.
S. MARCELLIN, Marcellinus.
MARCILLY, Marcius.
de **MARCK**, Mercius.

MARCK

I N D E X.

MAREC, Marcus.
des MARETS, Paladinus.
 MARGARIN, Margarinus.
 MARGONIO, Margonius.
 MARIGNAN, Melanius.
 MARILLAC, Marillacus.
 MARION, Marionus.
 MARIYAU, Marivallus.
 MARMANGE, Marmanda.
 MARKURG, Marpurgum.
 MARIAC, Maricus.
 MARIAN, Martinus.
 MARSHALL, Marillus.
 MARTEAU, Martellus.
 MARTEL, Martellus.
 MARTIGUES, Marticus.
 MARTINKAUSEN, Martinus.
 MARTON, Marto.
 MARQUES, Marciolus.
 MARZATO, Marzatus.
du MAS, Mas.
 MAISON, Masico.
 MATHEZ, Matheus.
 MATIONON, Matignonus.
 MATTHIEU, Mathæus.
 MATTHIOLI, Matthiolus.
 MAUGIRON, Maugironus.
 MAUREVEL, Morvellus.
 MATS, Maril.
 MAYENCE, Moguntius.
 MAYENNE, Medana, Medanius.
 MEACX, Meis.
 MEGAVY, Mechvidus.
 MEICINO, Medicinus.
 MEICIA, Medicus.
 MEIGEN, Meigenus.
 MEINER, Meinerus.
 MEINE, Meisus.
 MEKKLEBURG, Megalopolis.
 MELUN, Melodunum, Melodunus.
 MELZI, Melzius.
 MENNERE, Menetia.
 MENEVILLE, Menervilla.
 MENIN, Menins.
 MÉRABOUIS, Merargius.
 MÉRCIER, Mercus.
 MÉRCOEUR, Mercutius.
 MÉRÉY, Mercus.
 MERLE, Merub.
 MERU, Meruvius.
 MEILLAC, Meillacus.
 MESMES, Memus.
de MESNIL, Menilus.
 METERVITZ, Metenichus.
 METZ, Metis, Divodurum.
 MEULANT, Meulantum.
 MEURI, Meuris.
S. MICHEL, Michaelis-dunum.
 MICHEL, Michus.
 MIDDLEBURG, Middelburgum.
 MIECINSKI, Miecinius.
 MIELICKI, Mielichus.
de MILANOT, Meliodontis principatus.
 MILETIMO, Melitimus.
 MILICH, Milichus.
 MILLAUD, Millaudus.
 MIREBEAU, Mirabellum.
 MIRENEAU, Mirambellus.
 MIREPOIX, Mirapensis.
 MIRON, Miro.
 MIHAULO, Mizaludus.
 MOENINGO, Moenichus.

le MOLE, Mol.
 MONASTIER, Monastrium.
 MONIAU, Monvius.
 MONMART, Monmarcus.
 MONREUX, Montreux.
 MONDOR, Montreux.
 MONDRAGON, Mondragonus.
 MONIEN, Moninus.
 MONTERRAND, Montferandus.
 MONOLAS, Mongliffus.
 MONJAN, Monjanum.
 MONJOU, Monjous.
 MONLUC, Monlucus.
 MONREI, Monregius.
 MONI, Montes Hannolner.
 MONOREAU, Monorellus.
 MONTREUIL, Montrolium.
 MONT GE MARIAN, Mons Mastini.
 MONT S. MICHEL, Michaelis-dunum.
 MONTAGNI, Montana.
 MONTAGU, Montagus.
 MONTALMERT, Montalmertus.
 MONTANGE, Montandrus.
 MONTARGIS, Montargium.
 MONTAUEAN, Montahanum.
 MONTAULT, Montaltus.
 MONTAURI, Montareus.
 MONTAULT, Montautus.
 MONTREUX, Montreux.
del MONTE, Montana.
 MONTELMART, Montellum Admetari.
 MONTEREG, Monterodius.
 MONTGOMERY, Montgomerius.
 MONTGUYON, Montguyonius.
 MONTOLON, Montolonus.
 MONTICIELLO, Monticellum.
 MONTIGNY, Montignus.
 MONTJOIEU, Dementiosus.
 MONTLOUET, Montlatus.
 MONTMARTIN, Montmarinus.
 MONTMELIAN, Montmelianum.
 MONTMORENCY, Montmorantius.
 MONTPELLIER, Montpellierum.
 MONTPEUTER, Montpeutius.
 MONTPELAT, Montpelatus.
 MORALET, Morales.
 MOREL, Morellus.
 MORET, Moretus.
 MOREAU, Morpinus.
 MORIVILLE, Morivilla.
 MORLIERE, Morlius.
 MORRISIO, Morribus.
 MORNAY, Moranus.
 MORONE, Moronus.
 MORGINI, Mautocens.
de MORTIER, Mortierus.
 MORTON, Mortonius.
 MORVILLIERS, Morvillerius.
de MOTTE Gondin, Gondinus, Motu Gondinus.
le MOTTE, Mota.
de MOULIN, Molinus, Molinæus.
 MOURA, Mota.
 MOUVINS, Movendus.
 MOUY, Moui.
 MUGLITE, Muglitus.
 MURET, Muratus.
 MURRAY, Murvius.

N.

NAMUR, Namurcum.
 NANCAT, Nancus.
 NANTER, Condidivium Namnetum.
 NANTOUILLET.

I N D E X.

NANTOUILLET, Nantolietus.
 NAR, Nafus.
 NARBAU, Nafkovius.
 NAVAGERO, Navagierus.
 NAVARRE, Navarin, Navarrus.
 NECR, Nekus.
 NEMOURS, Nemorobus.
 NERAC, Neracum.
 NERI, Nerin.
 NEVERE, Noverius.
 NEUCHÂTEL, Norum Castrum.
 NEUVILLE, Neovilla.
 NEVIL, Nevillus.
 NEWMAR, Nuernus.
 NEWHAUSEN, Newhaufenus.
 NEY, Neim.
 NIEUCORT, Neoportus.
 NIMOUZ, Neomagus.
 NIOKT, Nicrtam.
 NIMRE, Nemaufus.
 NOAILLES, Neallus.
 NOBILI, Nobilus.
 le NOCLE, Noctus.
 NOGARET, Nogaretus.
 NOIRCARMES, Noercarmus.
 NOOTWICK, Nordovicus.
 NOKES, Denores.
 NORFOLK, Norfolcius.
 NORMANDIE, Neustria.
 NORRIS, Norrius.
 de NORT, Nortus.
 NORTHUMBERLAND, Northumbria.
 le NOUE, Lanovus.
 NOVELLE, Noella.
 NOYON, Noivionum.
 NULLY, Nutillus.
 NUNNET, Norius.
 NUYE, Noivium.

O.

OBERPALEN, Oberpolene.
 OETMAREN, Oetmaria.
 OGEE, Augeria.
 OLDENSEEL, Otoldensia.
 OLERON, Uliarus.
 OLIVARES, Olivares.
 OLIVIER, Olivarius.
 OPPEGE, Oppela.
 ORAN, Oranum.
 ORANGE, Arouffo, Arafkonensia.
 OEDINGEN, Oedings.
 ORLEANS, Aurclianum, Aurelianus.
 ORNANO, Ornatus.
 ORIGNY, Orignus.
 ORIGNY, Orignus.
 ORVILLE, Orvillerus.
 OSORIO, Ofortus.
 OSIAT, Offatus.
 OURCHE, Urchus.
 OUYN, Audotus.

P.

PACHECO, Paccus.
 PAETO, Pactus.
 PAGET, Paget.
 PAIS BAS, Belgium.
 PALEOTTA, Palcotus.
 PAMELE, Pamelus.
 PAMIERI, Apamen.
 PARKS, Patus.

PANTINI, Pantinus.
 PAPER, Papi.
 PARCAILLAN, Pardallanus, Parfallanus.
 PARIS, Lutetia, Parisiensis.
 PARROT, Paritotus.
 PARTHERAY, Partemus.
 PASDES ANTES, Aincorum frates.
 PASDE PÉCLUSE, Chifra.
 PASQUIER, Paskulus.
 PATRAS, Patre, Patroffus.
 PATRICI, Patricius.
 PAUNGARTNER, Panigartenerus.
 PELRY, Pelius.
 PELLIER, Pelletus, Pelletaria.
 PELLEVE, Pellevatus.
 PENNON DE VELLE, Pignotium.
 de PERAULT, Peraltus.
 PERCY, Percus.
 PERETO, Peretus.
 PERIGORT, Perocor.
 PERIGORREUX, Velina Petrocoronus.
 PERION, Peritius.
 PERMAU, Parnotum.
 PERONNE, Perona.
 PEROU, Peruvia.
 PERPIGNAN, Perpiannus.
 PERRENOT, Perrenotus.
 de PERRON, Perrenus.
 PERROT, Perotus, Perotia.
 PERTH, Perthum.
 de PRICHE, Pricus.
 PETRE, Petrus.
 PETRI, Petrus.
 PHILIPPEVILLE, Philippeopolis.
 PIACENZA, Placentia, Placentinus.
 PIERRAC, Pircus.
 PICCOLOMINI, Piccolominus.
 PIROMONT, Subalpina provincia.
 PIENNE, Piena.
 PIERREUFFIERE, Petrobafaria.
 PIERRE VIVE, Pius viva.
 PILER, Pilius.
 PINART, Pinatus.
 PINELLI, Pinellus.
 PIGNINO, Pionbium.
 PIQUIGNY, Piquinus.
 PIRANI, Pilius.
 PITMOU, Pithonus.
 le PLACE, Placius.
 le PLANCHER, Plancia.
 PLANTIN, Plantinus.
 PLASAC, Pladacus.
 le PLATIERRE, Platerius.
 de PLIEU, Plenius.
 PLEIN, Plectus.
 de PLEIN, Plectus.
 de POET, Poetus.
 POLANS, Poins.
 POETIERE, Pichvium, Augustonum, Pichvicensis.
 POISSY, Poisy.
 POISSY, Poissacum.
 POLLE, Polus.
 POLOCCO, Polotia.
 POLTROU, Polotus.
 POLVIERER, Polvillerus.
 PONCE, Pontus.
 PONCENAC, Poncenacus.
 PONCET, Poncet.
 PONS, Pontus.
 PONT de l'ARCHEZ, Pons Arcuentis.
 PONT RAO-DE-MER, Pons Admaris.
 PONT L'ÉVÊQUE, Pons Episcopi.

Font

I N D E X.

PONT S. ESPRIT, Spiritus-sanctus.
 PONTAC, Pontacus.
de PONTÉ, Pontinus.
 PONTYVES, Pontevellus.
de POPELINIERE, Popelinarius.
 PORTAULT, Portalus.
de PORTES, Porta.
des PORTES, Porta.
 PORTIS, Portus.
 PORTIS, Portus.
 PORTO, Portus.
 PORTOFERRAIO, Portus fortis.
 PORTO ERCOLE, Herculis portus.
 PORTUGAL, Lusitania, Portugallia, Portugallus.
 POULAIN, Polinus.
 POULIN, Polinus.
de POUSSIN, Pussinus.
de PRADÉ, Prada.
 PRANNET, Prannethus.
 PREPOST, Prepositus.
des PRES, Prentis.
 PROVENCE, Provincia.
 PROVING, Provingum.
de PRUNAY, Prunus.
de PRUNEAU, Prunus, Prunellus.
de PRUNES, Prunus.
de PRUSSE, Borussia.
 PUCCI, Puccius.
 PUCH, Puchius.
 PUECTOCARRERO, Portocarrera, Portocarrerus.
 PUYAULT CLAVEAU, Phuvallus.
de PUY, Puteus, Podus, Podensis.
 PUY DU FOU, Puchius.
 PUYOILLARD, Puyallus.

Q

QUERCY, Cadurci.
 QUILLEROSUF, Quillebodium, Henricopolis.
 QUINCY, Quineus.
 QUINONER, Quinsonius.
 QUINQUEPOIX, Quinquopodius.
 QUINTEIN, Quintinus, Quintinus.
 S. QUINTEIN, Augusta Veromandorum.

R

RAB, Juvrinus.
 RABASTINS, Rabastinus.
 RACENBURG, Racenburgia.
 RAFFIS, Raffis.
 RALEIGH, Raleighus.
 RAMEQUILLET, Rambusina.
de RAMEE, Rameus.
 RAMMERENT, Rammerus.
 RANDAN, Radinus.
 RANDOLPH, Randolphus.
 RANQUE, Ranquus.
 RANTY, Rantius.
 RANZOW, Ranzovus.
 RAPIN, Rapinus.
 RASARIO, Rasarius.
 RASCALON, Rascolus.
 RASFIELD, Rasfeldus.
 RATCLIFFE, Ratcliffus.
 RATERVILL, Ratervillus.
 RAVILLO, Ravillus.
 RE, Regi.
des REAUX, Reaux.
 RECHOD, Rechodus.
 REDEE, Redeus.
 REIFFENBERG, Rifebergus.
 REIMS, Duracorum.
 TOM. VI.

REINERBORN, Berka ad Rhenum, Reinbera.
 REINHOLD, Reinholdus.
 REMICHOE, Remichonus.
de RENAUDIE, Renaudius.
 RENAZI, Renazzius.
 RENIER, Renierus, Rennerus.
 RENNEBOURG, Renneburgus.
 RENNES, Condate Redonum.
 RESENDI, Resendus.
 RESTIGNAC, Restignacus.
 RETS, Retsinus.
 REYOL, Revalis.
 REYOL, Revalis.
 RIEAUD, Rieaudus.
 RICCIO, Riccio.
 RICCONO, Ricconus.
 RICHARDOT, Richardotus.
 RICHELIEU, Richelius.
 RICHEND, Richendus.
 RIDICOWE, Ridicowus.
 RIDLEY, Ralcius.
 RIE, Rie.
 RIEUX, Rieus.
 RIOM, Riomagum.
 RIBOURG, Riburgus.
 RITAU, Rivaudus.
 ROALDEX, Roaldus.
de ROLES, Robellus.
 ROC-ROY, Roc-royus.
 ROCHERLOND, Rochelundus.
 ROCHEFORT, Rochefortus, Rochefortus.
 ROCHEFOUCAUD, Rochefoucaudus.
de ROCHELLE, Rochella.
de ROCHEFOZAY, Rochefozayus.
de ROCHEMONT-VON, Rochemontus.
 RODEMARK, Rode-markus.
 ROMAN, Romanus, Roma.
 ROIE, Roie, Roenis.
 ROLTHAULEN, Rolthaulenus.
 ROMEGAL, Rotengalium.
 ROMNEY, Romancus.
 ROMERO, Romerus.
 RONCHEROLLES, Roncerollus.
 ROQUELAURE, Roquelaurus.
de ROSEN, Rosinus.
 ROSIERE, Rosierus.
 ROINE, Roncus.
 ROINY, Ronus.
 ROSE, Rosinus.
 ROSSI, Rosius.
 ROSSO, Rufus.
 ROTTERDAM, Rotterdamus.
 ROUES, Rotomagus.
des ROUET, Roborus.
 ROUREGUE, Rurcus.
 ROUHAY, Rouhus.
 ROUSILLON, Roussillonensis comitatus.
 ROUXEL, Roussus.
de ROY, Regius.
 ROYAN, Roianus.
 ROZE, Roze.
de RU, Rufus.
 RUTIS, Rufus.
 RUFFEC, Ruficus.
 RUGGIERI, Ruggerius.
 RUITER, Ruitus.
 RUREMOND, Ruremonda.
 RUSSEL, Russellus.
 RUYVEN, Ruyvenus.
 RUZE, Ruzus.

I N D E X.

5

SABLE, Salsium.
le SAGUE, Sapa.
 SAIGNE, Sagnus.
 SAINTON, Santonius.
 SAINTES, Sanctus, Mediolanum Santonum.
 SAINTONGE, Santones.
le SALE, Sala.
de SALTERNO, Salernitanus.
 SALIGNAC, Salignacus.
 SALLERME, Salleremus.
 SALLUSTE, Sallustus.
 SALVATION, Salvatio.
 SALVETE, Salvia.
 SALVE, Salvus.
S. AIGNAN, Santanius.
S. ALGONDE, Santaldegondus, Santaldegondus.
S. ANDER, Santandreas, Santandreas.
S. ANNOT, Santanodus.
S. AUREAN, Santalbanus.
 SAN-CASSIANO, Cassini-fanum.
S. CHAMANT, Sanchimantus.
S. CHAUMONT, Sanchimontus.
S. COLOME *l'le*, Aemona.
S. COUME, Sincotenus.
 SARTA-CROCH, Sarsocrucius.
S. CYSE, Sancyus.
 SAN-DAMIANO, Damiani-fanum.
S. DELIN, Sordelius.
S. DENIS, Sandionysus, Dionysii-fanum.
S. DIEIER, Sandeliferus.
S. EPRIT, Spiritus-fanum.
S. GELAIS, Sengelaisus.
S. GEORGE, Sangeorgius.
S. GOART, Sangoartus.
S. HERAN, Santeranus.
 SAN-JOSEPHE, San-Josephus.
S. LARY, Salaris.
S. LAURENT, Santalautentius.
S. LUC, Saniocus.
S. MARCELLIN, Marcellini-fanum.
S. MARTIN, Samartianus.
S. MARTIN, Sammartianus.
S. MEGRIN, Simegrinus.
S. MICHEL, Michaeli-fanum.
S. OTFANGE, Santofangus.
S. OMER, Audomari-fanum.
 SANPIERO, Sarpetrus.
S. POINET, Sarpontius.
S. POL, Sarpallus.
S. QUINTIN, Augusta Veromandorum, Quintin-lanum.
S. ROMAIN, Sanromanius.
S. SAUTER, Sanlauratorius.
S. SEVERIN, Saneverinus.
 SAN SEVERINO, Saneverinus.
S. SOLIN, Sapolinus.
S. SULPICE, Santulpicius.
S. VIDAL, Santitalis.
S. YRIER LA PERCHE en LIMOUSIN, Aredii-fanum.
del SAMBUCCO, Sambucatus.
 SANCERRE, Sancerre.
 SANCY, Sancia.
 SANOIE, Sanducius.
 SANIAC, Saniacus.
 SANTACCIO, Santiacus.
 SANTIAS, Santolus.
 SANTAY, Santius.

SAPIN, Sapius.
 SARAGOÇA, Cæsares Augusta.
 SAVERIE, Savodius.
 SAYIGNAC, Savinicus.
 SAVIGNY, Savinus.
 SAULAYE, Salicetus.
 SAULT, Siltuensis.
 SAULX, Saulus.
 SAUMUR, Salmuria.
 SAVOIE, Sabaudia, Sabaudus.
 SAVOLOCHE, Savolochus.
de la SCALE, Scilgott.
 SCERPAUX, Scilgott.
 SCHALICH, Scilichus.
 SCHEDIUS, Schedius.
 SCHERLANDER, Schelandrinus.
 SCHENCK, Schenkus.
 SCHETS, Schetus.
 SCHMEERG, Schombergus.
 SCHONER, Schonerus.
 SCHOGHOVEN, Schonovia.
 SCHUD, Tichudus.
 SCOT, Scotus.
 SCRINGER, Scringerus.
 SEGUIER, Seguerius.
 SEIGN, Segurus.
 SELDEN, Seldus.
 SELLER, Sellsus.
 SELVEN, Silva.
 SELVAOD, Silvagus.
 SEMPLE, Semplius.
 SENARFON, Senarpontius.
 SENESAY, Senescaus.
 SENLIS, Silvanethum.
 SEMS, Agendicum Senonum.
 SEPULVEDA, Sepulveda.
 SERRELLON, Serrellonius.
 SERIGNAC, Serignus.
 SERILLAC, Serillacus.
 SERIN, Serinus.
 SERIFANDO, Seripandus.
 SERVIN, Servinus.
 SEZIA, Sestianus.
 SEVERIE, Severus.
 SEURER, Seurus.
 SEYMOUR, Seimonus.
 SFORTA, Sfortia.
 SIDNEY, Sidneus.
 SIENA, Senae.
 SELLAC, Selscus.
 SILLERY, Sillerius.
 SILLY, Sillus.
 SIMIANE, Simiana.
 SIRETO, Siretus.
 SIRVAN, Atropatena.
 SISTERON, Cisterio.
 SLEWICK, Slevicensis.
 SMITH, Smithus.
 SOELES, Sobolus.
 SORTE, Soria.
 SOISSONS, Suisio.
 SOMMERSET, Sommeritus.
 SOMMIERES, Sommerius.
 SOHNCK, Sonckius.
 SONOT, Sonocus.
 SORANGE, Superantius.
 SORRE, Soria.
 SOUREN, Soria.
la SOUCHIERE, Sucherius.
 SOUSGON, Zulegerus.
 SOUBREAC, Soudacius.
 SORDIS, Sordius.

SOUTHA

I N D E X.

SOUVRE, Souvrens.
SPERONI, Speronius.
SPILBERG, Spilbergius.
SPIRE, Spira Nemetur.
STAFFORD, Staffordius.
STANLEY, Stanleyus.
STEENWICK, Stevinus.
STERLING, Sterlinus.
STIFELA, Stifellus.
STORY, Sorius.
STRASBOURG, Argentina.
STRASSEN, Stradius.
STREIN, Streinius.
STROZZI, Strozzius, Strozzius.
STUART, Stuartus.
STUEBE, Stobus.
STUCKLEY, Stuckius.
STUL WEISSENBURG, Alba regalis.
STURM, Sturmus.
de SUEDT, Suedo.
SUFFOLK, Suffolensis, Suffoleia.
SWICHEM, Zuchemus.
de SUISSE, Helvetii.
SUZEAU, Sorellus.
SURENE, Surena.
SUZE, Sufa.

T.

TAILLEBOURG, Talliburgum.
TALARD, Talarius.
TALOUET, Talonus.
TANQUEREL, Tanquerellus.
TARACON, Tarrico.
TARDIF, Tardivus.
TARNOW, Tarnovius.
TAVANNE, Tavenius.
TAURIN, Taurinus.
TAUTEMBURG, Tautemburgus.
TAXIS, Taxis.
TEFLIN, Teflinus.
TELBIGY, Telbicus.
TEMPEL, Tempicus.
de TENIMATZ, Tenificus.
TENERMONDE, Teneramunda.
TERCERA, Tercia.
TERGOET, Tergoetia.
de TERNI, Interamna.
TERODENNE, Terenna.
de TERRAIL, Terrailus.
TEARIDE, Tervida.
TERSK, Torsius.
THEMINES, Theminius.
THEMER, Thermaus.
THEVET, Thevenus.
THIARD, Thurdus.
château THIERRY, Theodori-castrum.
THIN, Thinus.
THIONVILLE, Theodoni villa.
THORE, Thoreus.
THORN, Thorus.
THOU, Thonus.
THROCKMORTON, Throckmortonus.
THUN, Tunius.
THUYET, Thuyius.
TIFFENBACH, Tiffenbachius, Tiffenbugus.
de TIL, Tilius.
TILERS, Tilicus.
de TILLES, Tilius.
TIRACQUEAU, Tiracquetus.
TIROEN, Thoenia.
TIVOLI, Tibur.

TOKAT, Tocius.
TOLEDO, Toletanus.
TOLET, Toletus.
TOMERE, Trancorianus.
TORNELLO, Tocius.
de TORRE, Turius.
TORNIANO, Turius.
TOUCHARD, Tuchardus.
TOUL, Tulum.
TOULON, Tolonium.
TOULOUSE, Tolosa.
de TOUR, Turinus.
TOURAINNE, Tuerus.
TOURNAY, Tornacum.
TOURNEMINE, Tornaminius.
TOURNON, Tournus.
TOURS, Caesiodorus Turotum.
TOURTERON, Tuteronus.
TOUSAN, Tulus.
TRANSILVANIA, Dacia.
de TREMELAIE, Tremblus.
TRAMELLECOURT, Tremblacutus.
de TREMOILLE, Tremolus.
TRENET, Tridens, Tridens.
TRENET, Trevidus.
TREVIANO, Trevianus.
TRIPIER, Tripius.
TRIMINO, Trifinus.
TROVILLU, Trovilius.
TROYES, Augustobona Tricassium.
TRUCHER, Truchetia.
TUCCI, Tuccius.
TULLE, Tutia.
TURENNE, Turenus, Turenus.
TURIN, Taurinus, Augusta Taurinorum.
TURIN, Turinus.
TURNHOUT, Turnobata.

V.

VAILLAC, Valliacus.
VAILLANT, Valens.
de VAIR, Varus.
de VAL, Valla.
VALDEZ, Valdesius.
VALENCE, Valentia.
VALENCIENNES, Valencianus.
VALENÇA de Lombardie, Valentium.
VALERIANO, Valerianus.
de VALETTE, Valen.
VALPERRIERE, Valperra.
VALISE, Valerius.
VALOR, Valotus.
VARADE, Varick.
VARAMON, Varanonus.
VARANE, Varas, Varanias.
VARAS, Varassius.
VARCHI, Varchia.
VARGAS, Vargas.
VASARI, Vasarius.
VAIST, Valliscus.
VAUERECOURT, Vobecurcius.
VAUDEMONT, Valdemontus.
VAUX, Vallus.
VELASCO, Velasus.
de VELAY, Velant.
VELEX, Velatin.
VENDOME, Vindocinum, Vindocius.
de VENEUR, Venstor.
VENIERO, Venerius.
VENLO, Venlo.
VENTARREN, Ventarenius.

VENTADOUR,

I N D E X.

VENTADOUR, Ventadour.
 VERALLIO, Verallio.
 VERDALE, Verdala.
 VERDUGO, Verdugus.
 VERDUN, Verdunum.
 VERE, Verus.
 VERMIGLIO, Vermigius.
 VERMIGLIO, VERMIGLIO, Vermigium.
 VERRECKEN, Verreckema.
 VERROY, Verroya.
 VERVINS, Vervinium.
 Le VERUNE, Veruna.
 VESALE, Vesalia.
 VETTORI, Vettorius.
 VEZELAY, Vezelius.
 VEZINS, Vezinus.
 VIC, Vicus.
 VILLEVILLE, Vetus villa.
 VIENNE *de Dauphiné*, Vienna.
 VIENNE, Viennensis.
 VIET, Vieta.
 VIGEAR, Vigearius.
 VIGLIUS, Viglius.
 Le VIGNE, Vinea.
 VIGNACOUR, Vignacourus.
 VILLANDRADE, Villandraia.
 VILLARDEL, Villardelus.
 VILLARS, Villarsus.
 VILLEBOIS, Villabofus.
 VILLEBON, Villabonus.
 VILLEGAGNON, Villagagnonus.
 VILLEMUR, Villemurum.
 VILLENEUVE, Villanova.
 VILLEQUIER, Villachius.
 VILLEROY, Villaregus.
 VILLERS, Villersus.
 VILVOERDE, Vilvoeda.
 VIMICO, Vimicola.
 VINET, Vineta.
 VINI, Vincius.
 VIVRES, Vivresus.
 VITTEAUX, Vitteauxus.
 VITELLI, Vitellus.
 VITET, Vitet.
 Le VIVARAIS, Vivarensis ager.
 VITIERS, Vitierum.
 VIVONNE, Vivonus.
 VINCENNES, Vincennes.
 ULME, Ulmus.
 UNGNAD, Ungnadus.
 VOISIN, Vicinus.
 VOLVIRE, Volvireus.
 USIELINO, Uselignus.
 UTENHOVE, Utenhovius.

VULPIANO, Vulpinum.
 ULA, Ulaia.

W.

WALDECK, Waldercia.
 WALLON, Gallobelga.
 WARWICK, Warwicensis.
 WEDDE, Wedens.
 WELRY, Waelius.
 WEINBURG, Alba Julia.
 STUL WEINBURG, Alba regalis.
 WENDIN, Wenda.
 WEISERCK, Weiserbecius.
 WESTERLOO, Westeloo.
 WHITAKER, Whitakerus.
 WIAT, Wiaia.
 WICHART, Wichardus.
 WIEB, Wierus.
 WIGAND, Wigandus.
 WILD, Fens.
 WILKS, Wilksius.
 WILLEMS, Willenius.
 WINWOOD, Winwoodus.
 WIETBURG, Hebiscolia.
 WIHART, Sophocordus.
 WITTENBERG, Wittenberga.
 WOLFF, Wolfus.
 WOLMAR, Wolmaria.
 WOLLEY, Wolleus.
 WOTTON, Wottonus.

Y.

YORK, Eboracensis.
 YPRES, Ipra.

Z.

ZAMPINI, Zampinus.
 ZANCHIO, Zanchius.
 ZAMOTIKI, Zamotikus.
 ZATHMAR, Zathmarum.
 ZEGROWIKI, Zegrowus.
 ZERZIDOWICZ, Zehizidortus.
 ZIONET, Zehizem.
 ZIBICKE, Zibickus.
 ZOREL, Zorilus.
 ZOANOS, Zalnocus.
 ZEIN, Seinus.
 ZULPICH, Tobiacum.
 ZUNIGA, Zunica.
 ZUTPHEN, Zutphala.

F I N I S.

AOI 11,63120

